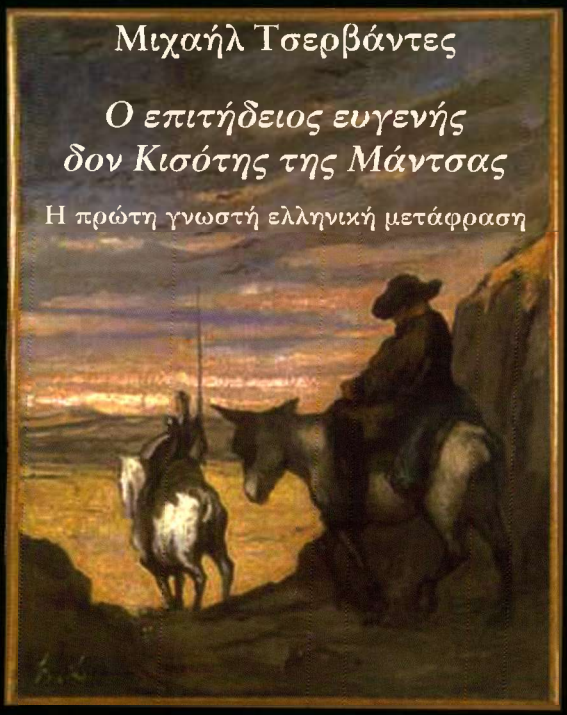
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΕΘΝΙΚΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΕΡΕΥΝΩΝ
99

Εισαγωγή: Γ. Κεχαγιόγλου – Α. Ταμπάκη
Κείμενο, Γλωσσάρι & Πίνακας Κύριων Ονομάτων:
Γ. Κεχαγιόγλου

Ο Γιώργος Κεχαγιόγλου είναι Καθηγητής Νεοελληνικής Φιλολογίας στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.

Η Άννα Ταμπάκη είναι Καθηγήτρια στο Τμήμα Θεατρικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών και Φιλοξενούμενη Ερευνήτρια στο Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών

ΔΟΝ ΚΙΣΟΤΗΣ ΤΗΣ ΜΑΝΤΣΑΣ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΕΘΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ
99

Πηγές της Νεοελληνικής Γραμματείας και Ιστορίας-Ι

Μιχαήλ Τσερβάντες, *Ο επιτήδειος ευγενής δον Κισότης της Μάντσας*

Η ΠΡΩΤΗ ΓΝΩΣΤΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ CERVANTES (ΤΡΙΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 18ου ΑΙΩΝΑ;)

Εισαγωγή
Γ. Κεχαγιόγλου – Α. Ταμπάκη

Κείμενο, Γλωσσάρι & Πίνακας Κύριων Ονομάτων
Γ. Κεχαγιόγλου

ΑΘΗΝΑ 2007

Η έκδοση αυτή χρηματοδοτήθηκε από το έργο «Παραγωγή προϊόντων (επιστημονικών εκδόσεων) βασικής έρευνας στο πεδίο σπουδής του Νέου Ελληνισμού και μερική αναβάθμιση τεχνολογικών υποδομών» του μέτρου 3.3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανταγωνιστικότητα – ΕΠΑΝ, πράξη «Αριστεία σε Ερευνητικά Ινστιτούτα Γ.Γ.Ε.Τ. (2ος Κύκλος)». Το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης συμμετέχει με ποσοστό 75% στις δαπάνες υλοποίησης του παραπάνω έργου.

© Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών / Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών
Λεωφ. Βασιλέως Κωνσταντίνου 48, Αθήνα 11635
τηλ. (210) 72.73.554 / 72.73.556 - Fax: (210) 72.46.212
e-mail: kne@eie.gr

ISBN 978-960-7916-71-6

μνήμη των νεοελληνιστών της Μαδρίτης και της Βαρκελόνης
G. Núñez Esteban και E. Solà i Farrés,
και τιμή στους ισπανούς ελληνιστές
P. Bádenas de la Peña, E. Latorre Broto και S. Carbonell Martínez

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πασχάλης Μ. Κιτρομηλίδης, Προλογικό σημείωμα *9

Πρόλογος *11

Εισαγωγή

Αρχές και πρώτο μισό του 18ου αιώνα:
νεοελληνικά γραμματειακά και μεταφραστικά συμφραζόμενα *15

Απτά στοιχεία της ανάδυσης του ενδιαφέροντος για τον Cervantes
και έργα του *67

Μερικά στοιχεία για κατοπινές τύχες του Cervantes
στη νεοελληνική γραμματεία *78

Η πρώτη γνωστή ελληνική μετάφραση του *Δον Κιχότη*:
χειρόγραφη παράδοση και το ιταλικό πρότυπό της *93

Ύφος και προϋποθέσεις της μετάφρασης:
υποθέσεις για τον μεταφραστή και τη χρονολόγηση *135

Αρχές της έκδοσης *151

Κείμενο: Μιχαήλ Τσερβάντες, *Δον Κισότης της Μαντσίας* 1

Γλωσσάρι και Πίνακας Κύριων Ονομάτων 633

Εικόνες 815

ΠΡΟΛΟΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Λίγοι πιστεύω θα διαφωνήσουν με τη διαπίστωση ότι ενδεδειγμένο έργο ενός κέντρου ερευνών είναι να εμπλουτίζει πρωτογενώς τη γνώση θέτοντας στη διάθεση της επιστημονικής κοινότητας πηγές για την αμεσότερη μελέτη του αντικειμένου που ο οικείος θεσμός τάχθηκε να θεραπεύει. Το έργο αυτό εντάσσεται στους καταστατικούς σκοπούς του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Ερευνών, το οποίο εξ υπαρχής επιδίωξε να καθιερώσει ως την ενδεδειγμένη μέθοδο εργασίας την άμεση οικείωση των ερευνητών με το πνευματικό παρελθόν του νέου ελληνισμού, μεταθέτοντας τη θεραπεία των νεοελληνικών σπουδών από τον χώρο της ρητορείας και του – όχι πάντοτε αθώου – συναισθηματισμού στο πεδίο της εμπειρικής αναστροφής με τα ίδια πράγματα. Πώς διαφορετικά θα μπορούσε να συντελεστεί αυτό το έργο παρά από τον δρόμο των πηγών; Για να υποβοηθήσει τη στόχευση αυτή της έρευνας και για να συμβάλει στη δημιουργία του κανόνα των νεοελληνικών σπουδών, το Κέντρο, τώρα Ινστιτούτο Νεοελληνικών Ερευνών, επικέντρωσε αρχικά την προσπάθειά του στην παραγωγή των «καλών εργαλείων», όπως τα αποκάλεσε ο ιδρυτής του Κ. Θ. Δημαράς – βοηθημάτων της έρευνας που διευκόλυναν την πρόσβαση στις πηγές της νεοελληνικής γραμματείας και ιστορίας.

Μετά τα εργαλεία όμως έφτασε και η ώρα των ίδιων των πηγών: η αναζήτηση και έκδοση ανέκδοτου υλικού πηγών ή η εκ νέου επίσκεψη παλαιότερα εκδεδομένων πηγών που θα εμπλούτιζαν το φάσμα των μαρτυριών βάσει των οποίων μελετάται και κατανοείται η συλλογική πορεία της νεοελληνικής κοινωνίας και οι εκδηλώσεις της νεοελληνικής λογιοσύνης. Η αναστροφή με τις πηγές υπήρξε ο κεντρικός άξονας του έργου του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Ερευνών στον μισό αιώνα της λειτουργίας του. Για να αναδειχθεί το έργο αυτό ως μια όντως φιλοσοφία της έρευνας, κρίναμε ότι καλό θα ήταν να εντάξουμε στα δημοσιεύματα του Ινστιτούτου τη σειρά των *Πηγών της Νεοελληνικής Γραμματείας και Ιστορίας*. Η νέα αυτή σειρά του Ι.Ν.Ε. αποβλέπει να προσφέρει ευκαιρίες στα μέλη του Ινστιτούτου αλλά και σε εξωτερικούς συνεργάτες να παρουσιάσουν εκδόσεις πηγών, συνοδευμένες με την ενδεδειγμένη επιστημονική πλαισίωση, συμβάλλοντας έτσι στον εμπλουτισμό των πρωτογενών κειμένων βάσει των οποίων επιτελείται η μελέτη του νέου ελληνισμού. Το έργο αυτό εφόσον αναφέρεται και παρακολουθεί τη συλλογι-

κή πορεία ενός ζώντος λαού, ποτέ δεν τελειώνει, συνεχώς αναπροσδιορίζεται, πάντοτε εμπλουτίζεται, βρίσκεται μονίμως ενώπιον αποριών, εκκρεμοτήτων και ερωτημάτων: αυτό είναι ακριβώς το έργο της έρευνας και αυτή την πρόκληση αναδεχόμαστε όσοι θητεύουμε σε αυτή.

Δεν θα μπορούσε να υπάρξει καλύτερη αφετηρία για τη σειρά *Πηγές της Νεοελληνικής Γραμματείας και Ιστορίας* από την έκδοση της πρώτης ελληνικής μετάφρασης ενός κλασσικού έργου της ευρωπαϊκής γραμματείας, του *Δον Κιχότη* του Μιγκουέλ ντε Θερβάντες. Καθαυτό το νεοελληνικό κείμενο του πρώιμου δέκατου ογδόου αιώνα που μας προσφέρει η παρούσα έκδοση συμβολίζει και ενσαρκώνει τις οσμώσεις και τους συγκερασμούς που δημιούργησαν την ευρωπαϊκή λογοτεχνία στο σύνολό της και τη νεοελληνική λογοτεχνία ως τμήμα αυτής της γενικότερης πνευματικής εικόνας. Είμαστε όντως τυχεροί που δύο λαμπροί φιλόλογοι, η Άννα Ταμπάκη και ο Γιώργος Κεχαγιόγλου, κορυφαίοι της νεοελληνικής επιστήμης στη χαραυγή του εικοστού πρώτου αιώνα, ένωσαν την ερευνητική τους επινοητικότητα, τη φιλολογική εμβρίθεια και ευθυκρισία για να μας δώσουν αυτή την επιβλητική έκδοση, η οποία μεταθέτει κατά πολύ τον terminus ante quem της μετακένωσης του αριστουργήματος του Θερβάντες στη νεοελληνική παιδεία, δείχνοντας συγχρόνως και το εύρος των αναζητήσεων και των δεκτικοτήτων της Φαναριώτικης παιδείας εντός της οποίας συντελέστηκε η πρώτη πρόσληψη του έργου.

Θα ήταν περιττό να δοκιμάσω εδώ να συνθέσω το εγκώμιο των δύο επιμελητών της έκδοσης. Πολύ πιο εύγλωττα από οτιδήποτε θα μπορούσα να πω ομιλεί το έργο αμφοτέρων. Ούτε χρειάζεται να εξάρω τη φιλολογική δεινότητα του Γιώργου Κεχαγιόγλου που ανέσυρε από τη χειρόγραφη παράδοση αυτό το δύσκολο κείμενο και το παρέδωσε στο σύγχρονο αναγνώστη. Η παρούσα έκδοση προσθέτει άλλο ένα εντυπωσιακό τεκμήριο της δεξιοτεχνίας του, πλάι στις εκδόσεις του Χρονικού του Γ. Βουστρωνίου και της διήγησης *Απολλώνιος της Τύρου*, για να θυμηθούμε μόνο τα πιο πρόσφατα φιλολογικά του τρόπαια. Θα ήθελα μόνο να ευχαριστήσω από καρδιάς τους αγαπητούς φίλους και συναδέλφους για την τιμή που έκαμαν στο Ινστιτούτο μας να εγκαινιάσουν τη σειρά των *Πηγών* με αυτό το τόσο ενδιαφέρον μνημείο της Φαναριώτικης παιδείας και λογιοσύνης.

Για τον υπογράφοντα ως Διευθυντή του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Ερευνών και ιδρυτή της σειράς δεν θα μπορούσε να υπάρξει μεγαλύτερη ικανοποίηση. Εύχομαι να μπορέσουμε να συνεχίσουμε τη σειρά στο εξαίρετο επίπεδο στο οποίο την θέτει *ab initio* η παρούσα έκδοση που μας προσφέρουν οι δύο σήμερα προεξάρχοντες της μελέτης της Φαναριώτικης λογοτεχνίας.

Πασχάλης Μ. Κιτρομηλίδης

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ευχή για μια «σύντομη» έκδοση του κειμένου της πρώτης γνωστής, χειρόγραφης νεοελληνικής μετάφρασης του Δον Κιχότη *του Cervantes* (εν μέρει ανακοινωμένης στο επιστημονικό κοινό από το 1966) *είχε εκφράσει γραπτά ο Γιώργος Κεχαγιόγλου ήδη από το 1990 (δημοσ. 1992), προτού ακόμα ολοκληρωθεί η εικόνα για τους σωζόμενους μάρτυρές της. Από τότε ώς σήμερα – μολονότι είχαν μεταγραφτεί από παλιότερα σε μια πρώτη μορφή, από τον Γ. Κεχαγιόγλου με την αντιγραφική βοήθεια της γυναίκας του, Αριστέας Παρίση, στη Θεσσαλονίκη μα και στο φιλόξενο Ελληνικό Ινστιτούτο της Βενετίας των περιόδων της διεύθυνσής του από τον Νίκο Μ. Παναγιωτάκη, τα (σωζόμενα σε δύο χειρόγραφα) μικρά τμήματα του Πρώτου Μέρους της μετάφρασης και, στη συνέχεια, ύστερα από τον εντοπισμό, από την Άννα Ταμπάκη (1992), και την πρώτη φιλολογική εξέταση του τρίτου γνωστού, και τελευταίου ώς τώρα, χειρογράφου με το σχεδόν ακέραια σωζόμενο Δεύτερο Μέρος της ίδιας μετάφρασης –, δεν έγινε δυνατό παρά να προδημοσιευθούν, από τον Γ. Κεχαγιόγλου και σε ποικίλες ευκαιρίες, μικρά και μόνον αποσπάσματα (το μεγαλύτερο από τα οποία ήταν η εγκιβωτισμένη στο έργο του Cervantes «ηθικοδιδακτική» νουβέλα του «Περιέργου ασυστάτου» – «El curioso impertinente» –, από την οποία καταλαμβάνεται ολόκληρος ο δεύτερος χειρόγραφος μάρτυρας της ελληνικής μετάφρασης.*

Ήταν μεγάλη, επομένως, η ικανοποίηση και των δυο μας, τόσα χρόνια ύστερα από τότε που συμμεριστήκαμε τη χαρά διαδοχικών «ανακαλύψεων» και σχετικών ερευνών, δημοσιευμάτων, κοινών παρουσιάσεων, ονείρων και σχεδίων, όταν ο φίλος διευθυντής του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Ερευνών του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών, βαθύς γνώστης της κρίσιμης «μεταβατικής περιόδου» του νέου ελληνισμού που «τερματίζεται» με την Επανάσταση του 1821 και τη δημιουργία του ελληνικού κράτους, και καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών, Πασχάλης Μ. Κιτρομηλίδης αποδέχτηκε πρόθυμα την πρότασή μας να ενταχθεί η πρώτη έκδοση του γνωστού συνόλου της μετάφρασης του Δον Κιχότη *σ' ένα πρόγραμμα του ίδιου Ιδρύματος από το οποίο είχε ξεκινήσει πολύ παλιότερα (με τα δυτικότροπα μα και βορειοβαλκανικά συγκριτολογικά ανοίγματα του Κ. Θ. Δημαρά και τις αναζητήσεις της Λουκίας Δρούλια) μια πιο σύντονη ενασχόληση με την μπαροκική, την κλα-*

σικιστική και την προδιαφωτιστική/«πρωτοδιαφωτιστική» γραμματεία μας και ειδικότερα με την ισπανική και θερβαντική συνιστώσα της.

Άλλες προτεραιότητες και των δυο μας έκαναν ώστε η προετοιμασία και παράδοση της έκδοσης αυτής να καθυστερήσει περισσότερο απ' ό,τι υπολογίζαμε ή ευχόμασταν (μια καλή ευκαιρία, π.χ., θα ήταν να προλαβαίναμε την επέτειο των 400 χρόνων από την πρώτη έκδοση του πρώτου τόμου του El ingenioso hidalgo Don Quixote de la Mancha, *Madrid 1605)*· επίσης, οδυνηροί βιοτικοί και επιστημονικοί περισπασμοί της Α. Ταμπάκη την ανάγκασαν, τελικά, να περιορίσει την πολύτιμη συμβολή της (εκτός, βέβαια, από την πάντοτε πρόθυμη συνδρομή της σε επιμέρους αναγνωστικά προβλήματα του κειμένου και στη βιβλιογραφική αρτίωση του βιβλίου αυτού) σε ορισμένα και μόνον τμήματα της Εισαγωγής: στην παρουσίαση των ιστορικοπολιτισμικών, πνευματικών και μεταφραστικών συμφραζομένων του πρώτου μισού του 18ου αιώνα στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες, στη διακρίβωση ορισμένων προσωπογραφικών και άλλων στοιχείων για τον οικογενειακό και πνευματικό κύκλο των πρώτων Μαυροκορδάτων, κ.ά. Έτσι κι αλλιώς, όμως, η Εισαγωγή αυτή είχε σχεδιαστεί να είναι όσο γινόταν λιτότερη, αφού μόνον ύστερα από τη γνωστοποίηση του σωζόμενου κειμένου της μετάφρασης στο ευρύτερο κοινό θα ήταν λογικό να αρχίσει – ελπίζουμε από νεότερους, πια, μελετητές – η εμβάθυνση σε όσα (συγκριτολογικά, μεταφραστικά, γλωσσικά κτλ.) ζητήματα θίγονται μόλις σ' αυτήν, καθώς και η επέκταση σε πολλά άλλα.

Τώρα που το μηχανογραφημένο και σελιδοποιημένο στο σύνολό του (με τον μόχθο της Α. Παρίση και με τις ηλεκτρονικές συμβουλές τού καλλιτεχνικά επαΐοντα φίλου καθηγητή της Παπυρολογίας στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης Γιώργου Μ. Παράσογλου) βιβλίο φεύγει από τα χέρια μας, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε και από εδώ:

τον παλιό συνάδελφο στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και κορυφαίο νεοελληνιστή φιλόλογο Πάνο Σ. Πίστα, που κατά τα τέλη της δεκαετίας του 1970 βασανίστηκε με το πρόβλημα της ταύτισης της νουβέλας του «Περιέργου ασυστάτου» και, πρόσφατα, φιλοξένησε έκδοση αποσπάσματος της μετάφρασης στον έξοχα συνθεμένο και τυπωμένο αφιερωματικό τόμο στη μνήμη της γυναίκας του Αντωνίας Κατσιαντώνη-Πίστα· τον επίκουρο καθηγητή της Νεοελληνικής Φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο Κύπρου Τάσο Καπλάνη, που ήδη πριν από το 1998 και όσο δίδασκε ως λέκτορας της νεοελληνικής στο Πανεπιστήμιο του Ιασίου μπήκε στον κόπο να εξετάσει στο Βουκουρέστι, παλαιογραφικά και αναγνωστικά, ειδικά σημεία μεγάλου τμήματος του χειρογράφου της Βιβλιοθήκης της Ρουμανικής Ακαδημίας που πα-

ραδίδει το Δεύτερο Μέρος της μετάφρασης· τον διδάκτορα της Νεοελληνικής Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, και διδάσκοντα της κλασικής φιλολογίας και των ελληνικών στο Πανεπιστήμιο του Alicante, Santiago Carbonell Martínez, για την άμεση αποστολή σημαντικότατου βιβλιογραφικού υλικού για τον Cervantes και τις παραδουνάβιες τύχες έργων του· τον πανεπιστημιακό καθηγητή και ακαδημαϊκό Răzvan Theodorescu και τον ερευνητή του Institutul de Studii Sud-Est Europene στο Βουκουρέστι Mihai Ţipău για τη βιβλιογραφική συνδρομή και για σκέψεις ή προτάσεις τους σε ζητήματα γενεαλογίας, συγγραφικής παραγωγής και δράσης ορισμένων προσώπων της «φαναριώτικης κοινωνίας» στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες· τη διδάκτορα της Νεοελληνικής Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και παλαιογράφο Μαρία Λ. Πολίτη για την καινούρια μικροφωτογραφική αναπαραγωγή του χειρογράφου της Βυτίνας και για παλαιογραφικές παρατηρήσεις· τους νεοελληνιστές ερευνητές του Βουκουρεστίου Lia Brad-Chisacof και Claudiu Turcitu για τη διευκόλυνση της εργασίας μας στη Βιβλιοθήκη της Ρουμανικής Ακαδημίας και για συμπληρωματικούς βιβλιογραφικούς ελέγχους, αντίστοιχα· τον διδάκτορα της Νεοελληνικής Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης και κύριο ερευνητή του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας Λάμπρο Βαρελά, για βιβλιογραφική βοήθεια· την επίκουρη καθηγήτρια της Νεοελληνικής Φιλολογίας στο Πανεπιστήμιο Κύπρου Αλεξάνδρα Σαμουήλ για την άμεση αποστολή του πρόσφατου βιβλίου της για την «περιπλάνηση του Δον Κιχώτη στην ελληνική λογοτεχνία»· το προσωπικό του επιστημονικού τμήματος της Κεντρικής Βιβλιοθήκης του Α.Π.Θ., και ιδίως τον Παναγιώτη Παντζαρέλα, για την ψηφιακή αναπαραγωγή σπάνιου εντύπου, και την προϊσταμένη της Βιβλιοθήκης του Τομέα Μεσαιωνικών και Νέων Ελληνικών του Τμήματος Φιλολογίας του Α.Π.Θ. Σοφία Σαχπεκίδου για τη συμβολή της σε βιβλιακές ζητήσεις· τον βυζαντινολόγο ερευνητή της Μαδρίτης, και ώς πρόσφατα διευθυντή στο Instituto Cervantes Atenas, Pedro Bádenas de la Peña, που αποδέχτηκε με μεγάλο ενδιαφέρον την παρουσίαση της πρώτης ελληνικής μετάφρασης του Δον Κιχότη και του εκδοτικού μας σχεδίου στην Αθήνα (με τη συνοργάνωση του Ι.Ν.Ε./Ε.Ι.Ε.) και στη Θεσσαλονίκη· τη Μαρία Θεοδώρου και την Κέλλυ Αγγελή, υπεύθυνες για τη διεκπεραίωση του εκδοτικού μας προγράμματος στο Ι.Ν.Ε./Ε.Ι.Ε., για την άγρυπνη πρακτική τους βοήθεια· τέλος, και πάλι, τον διευθυντή του Ι.Ν.Ε./Ε.Ι.Ε. Π. Μ. Κιτρομηλίδη, για την εμπιστοσύνη, τη θερμή ενθάρρυνση και τη συμβολή στην αντιμετώπιση του κόστους της μηχανογράφησης και, βέβαια, στην ολοκλήρωση της έκδοσης αυτού του βιβλίου.

Γιώργος Κεχαγιόγλου - Άννα Ταμπάκη

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αρχές και πρώτο μισό του 18ου αιώνα: νεοελληνικά γραμματειακά και μεταφραστικά συμφραζόμενα

Οι ιστορικές και θρησκευτικοπολιτισμικές εξελίξεις του 17ου αι. είχαν οδηγήσει, προς τα τέλη του, σε μια γραμματειακή εικόνα αρκετά διαφορετική από την εικόνα των χρόνων της αναγεννησιακής (και μανιεριστικής) επίδρασης στον νέο ελληνισμό, έντονης κυρίως στη βενετοκρατούμενη «καθ' ημάς Ανατολή» και στην εκδοτική παραγωγή της ίδιας της Βενετίας.

Με την ολοκλήρωση της οθωμανικής κατάκτησης της Κρήτης (1669), αλλά και την οθωμανική κάμψη και υποχώρηση ύστερα από τη δεύτερη πολιορκία της Βιέννης (1682) και τις στρατιωτικές και διπλωματικές αντιδράσεις για την αντιμετώπιση της αψβούργειας αντεπίθεσης στην Κεντρική Ευρώπη και τη Βόρεια Βαλκανική και της βενετικής εισβολής στη νότια ηπειρωτική Ελλάδα και την Πελοπόννησο, φαίνεται να αρχίζει μια νέα φάση στην ιστορία της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και να ξεκινά, στην πραγματικότητα, το «Ανατολικό Ζήτημα». Παράλληλα, ύστερα από μια περίοδο πάλης των δυτικών θρησκευτικών δογμάτων για τον προσηλυτισμό του ανατολικού χριστιανισμού, που κορυφώθηκε με τη δραματική εμπλοκή του Οικουμενικού Πατριαρχείου στο πρώτο μισό του 17ου αι. και την ορθόδοξη θεολογική και γραμματειακή «άμυνα»/«περιχαράκωση», οι ιδέες της ρωμαιοκαθολικής Αντιμεταρρύθμισης και το πνεύμα του Μπαρόκ εξαπλώνονται και κυριαρχούν και στον χώρο του ελληνορθόδοξου ελληνισμού, με εστία ακτινοβολίας τη Ρώμη και την εκπαιδευτική και λογοτεχνική δραστηριότητα των ουνιτικών ιδρυμάτων και νέων θρησκευτικών ταγμάτων της και με επίκεντρο τα υπολείμματα της βενετικής επικράτειας, τα νησιά του κεντρικού και ανατολικού Αιγαίου και τις διπλωματικές αποστολές των ρωμαιοκαθολικών κρατών στην Κωνσταντινούπολη.

Αν εξαιρέσουμε τους έμμετρους (αφηγηματικούς, λυρικούς και θεατρικούς) απόηχους της Κρητικής Λογοτεχνίας της «ακμής» στη Βενετία (Μαρίνος Τζάνες Μπουνιαλής, περ. 1670-1681 κ.ε., Αντώνιος Μπουμπούλης κ.ά.), στα Επτάνησα (*Ζήνων*), στη Χίο και τις Κυκλάδες (ιησουιτικό, κυρίως,

μα και ελληνορθόδοξο «σχολικό», θρησκευτικό και ιστορικοθρησκευτικό δράμα: Γρηγόριος Κονταράτος, Γαβριήλ Κονταράτος, ίσως και άλλοι), καθώς και στην τουρκοκρατούμενη Ανατολή (Νεόφυτος ιερομόναχος, Βαρνάβας ο Κύπριος κ.ά.), τα τέλη του 17ου αι. χαρακτηρίζονται στη λογοτεχνία και τα παραλογοτεχνικά της κράσπεδα:[1]

από ενίσχυση της πεζογραφίας στους τομείς της γεωγραφικής, περιηγητικής, ιστοριογραφικής και προφητοεξηγητικήςγραμματείας, με έργα πρωτότυπα όσο και με μεταφράσεις και ερανίσματα, συνήθως από τα ιταλικά (Γεώργιος Κονταρής, Ιωάννης Μάκολας, Νικόλαος Γαβριηλόπουλος, Ιωάννης Μάτεσης, Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος, Νικόλαος Ρινότμητος, Ιωάννης Κομνηνός/Ιερόθεος Δρύστρας, Χρύσανθος Νοταράς και μεταφραστές έργων του ελληνορουμάνου πρωτοσπαθάριου Νικόλαου «εκ Μολδαβίας»/Milescu, Ιερεμίας Κακαβέλας, Γεράσιμος Κακαβέλας, Ιάκωβος Πυλαρινός, Μελέτιος Μήτρος/Μήτρου κ.ά.)· επισημαίνουμε ιδίως, για την ενδεχόμενη σύνδεση με πολιτικούς προβληματισμούς των πρώτων Μαυροκορδάτων, την ογκώδη ανώνυμη χειρόγραφη μετάφραση *Ιστορία της κυβερνήσεως των Ενετών*... των χρόνων ύστερα από το 1680/1681, η οποία αποτελεί απόδοση, μέσω ιταλικού διαμέσου, της περίφημης, στην εποχή της, επικριτικής *Histoire du gouvernement de Venise*, Paris 1672 (τελική αναθεωρημένη έκδοση 1685), του γάλλου διπλωμάτη A. N. Amelot de la Houssay),[2]

1. Από τις κύριες Ιστορίες της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας, εκτενέστερη πραγμάτευση της γραμματείας της περιόδου 1669-περ. 1750 επιχειρείται στα έργα των Κ. Θ. Δημαρά, Β. Knös και M. Vitti (που υστερούν, ωστόσο, ως προς τη συμπερίληψη της θεατρικής παραγωγής του Μπαρόκ, όπου το κενό αναπληρώνεται από επανειλημμένα πρόσφατα σχετικά δημοσιεύματα του W. Puchner, κ.ά.).

Είναι αρκετές, πάντως, οι νεότερες μονογραφίες που συμπληρώνουν τη γραμματολογική εικόνα, ιδίως στον τομέα της θρησκευτικής παραγωγής (σημειώνουμε τις μελέτες του Π. Μ. Κιτρομηλίδη, *Κυπριακή Λογοσύνη 1571-1878. Προσωπογραφική Θεώρηση*, Λευκωσία 2002, και της Α. Σφοίνη, *Ξένοι συγγραφείς μεταφρασμένοι ελληνικά, 15ος-17ος αιώνας. Ιστορική προσέγγιση του ελληνικού μεταφραστικού φαινομένου*, Αθήνα 2003, τη μετάφραση της περιγραφής του G. Podskalsky, *Η ελληνική θεολογία επί Τουρκοκρατίας, 1453-1821. Η Ορθοδοξία στη σφαίρα επιρροής των δυτικών δογμάτων μετά τη Μεταρρύθμιση*, μτφρ. Γ. Δ. Μεταλληνού, Αθήνα 2005, και την προσωποκεντρική μελέτη του Ζ. Ν. Τσιρπανλή, *Ο κυπριακός ελληνισμός της διασποράς και οι σχέσεις Κύπρου - Βατικανού (1571-1878)*, Θεσσαλονίκη 2006), ενώ πληροφοριακά στοιχεία και αφηγηματικά αποσπάσματα πεζογραφικών κειμένων της ίδιας περιόδου περιλαμβάνονται από τον Γ. Κεχαγιόγλου στην *Πεζογραφική Ανθολογία. Αφηγηματικός γραπτός νεοελληνικός λόγος*, τ. 1: *Από τα τέλη του Βυζαντίου ως τη Γαλλική Επανάσταση*, Θεσσαλονίκη 2001, διορθ. ανατύπ. 2003.

2. Λ. Βαρελάς, «Άγνωστη ελληνική μετάφραση της *Ιστορίας της Κυβερνήσεως των Ενετών* του A. N. Amelot de la Houssay (Πρόδρομη ανακοίνωση)», *Ελληνικά* 51 (2001) 155-160· Γ. Κεχαγιόγλου, *Πεζογραφική Ανθολογία*..., ό.π., σσ. 416-419.

Στη βιβλιοθήκη του Ν. Μαυροκορδάτου (εν μέρει καταγραμμένη τον Ιούνιο του 1725 από τον γιο του, Κωνσταντίνο, βλ. και παρακάτω) υπήρχε ένα άλλο έντυπο ιστοριογραφικό έργο του γάλλου συγγραφέα, για τον ρωμαίο ιστορικό Τάκιτο.

και από πλουτισμό της αγιολογικής, κατηχητικής, δογματικής, ηθικοδιδακτικής κτλ. γραμματείας (είχε ξεκινήσει ήδη από το δεύτερο τέταρτο του αιώνα με τα έργα του Αγάπιου Λάνδου, του Νεόφυτου Ροδινού κ.ά., και συνεχίστηκε αργότερα από τους Γεράσιμο Βλάχο, Γεράσιμο Παλλαδά, Αθανάσιο Βαρούχα, Ευγένιο Γιαννούλη, Νεκτάριο Ιεροσολύμων, Δοσίθεο Ιεροσολύμων, Αλοΐσιο-Αμβρόσιο Γραδενίγο, Σεβαστό Κυμινήτη, Γεώργιο Μαγιώτα, Ιωάννη Κομνηνό/Ιερόθεο Δρύστρας, Ιερεμία Κακαβέλα, Ιωάννη Καρυοφύλλη, Dimitrie Cantemir, Μεθόδιο Ανθρακίτη κ.ά.), της εκκλησιαστικής και κοσμικής ρητορικής (Φραγκίσκος Σκούφος, Ηλίας Μηνιάτης, Γεώργιος Σουγδουρής, Ιωάννης Παπαβασιλόπουλος κ.ά.) και της γνωμικής, φιλοσοφικής και πολιτικοφιλοσοφικής γραμματείας, σοβαρής ή παιγνιώδους-σατιρικής (Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος, Νικόλαος Μαυροκορδάτος κ.ά.)· επισημαίνουμε ιδίως (για την πιθανή σύνδεσή του με τμήμα του ιδεολογικού χώρου με τον οποίο αντικρίστηκαν οι προσανατολισμοί και των πολιτικών αντιπάλων του στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες, των πρώτων Μαυροκορδάτων, αλλά και με την παραδοσιακή βυζαντινή παράδοση της *Διόπτρας* του Φίλιππου μονότροπου), το μεταφρασμένο και στα ελληνικά *Divanul sau gâlceava înţeleptului cu lumea… / Κριτήριον ή διάλεξις του σοφού με τον κόσμον ή κρίσις της ψυχής με το σώμα* (Ιάσι 1698) του πολύγλωσσου μολδαβού βογιάρου (και ηγεμόνα στα 1709-1710) Δημήτριου Καντεμίρ (Ιωάννη Δημήτριου Κωνσταντίνου Καντεμίρη/D. Cantemir).[3]

3. Για την ιστορικοπολιτισμική αυτή φάση στις Ηγεμονίες (1680-1710), που ονοματίστηκε πρόσφατα «η θριαμβεύουσα Εκκλησία», βλ. το σύντομο σχεδίασμα του J. Bouchard, «Ο πρώιμος Διαφωτισμός στους Έλληνες και στους Ρουμάνους. Ορισμός και περιοδολόγηση (1680-1780)», στον τόμο Κ. Α. Δημάδης (επιμ.), *Πρακτικά του Γ΄ Ευρωπαϊκού Συνεδρίου Νεοελληνικών Σπουδών της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Νεοελληνικών Σπουδών (ΕΕΝΣ), Βουκουρέστι, 2-4 Ιουνίου 2006: Ο ελληνικός κόσμος ανάμεσα στην εποχή του Διαφωτισμού και στον εικοστό αιώνα*, τ. Ι, Αθήνα 2007, σσ. 63-72, που περιέχει πολλές ενδιαφέρουσες παρατηρήσεις, άλλοτε πειστικές και άλλοτε απλώς ερεθιστικές (σημειώνουμε μόνον τον αμφιλεγόμενο καταληκτικό χαρακτηρισμό των γεγονότων του 1821: «Στα 1821, ορόσημο του Διαφωτισμού στη νοτιοανατολική Ευρώπη, οι Έλληνες απαλλάσσονταν από την κηδεμονία των Οθωμανών και οι Ρουμάνοι των Φαναριωτών». Ύστερα από τον «συνωστισμό» των Ελλήνων στην παραλία της Σμύρνης κατά την Καταστροφή του 1922 και την «άφιξη» του τουρκικών στρατευμάτων στην Κύπρο κατά την Εισβολή του 1974, μαθαίνουμε τώρα πως η τουρκοκρατία ήταν «κηδεμονία»: όσο ζει κανείς, μαθαίνει).

Η έκδοση του έργου του D. Cantemir έγινε στα χρόνια της ηγεμονίας του (Ιωάννη) Αντίοχου Καντεμίρ(η), με την επιμέλεια του «χατμάνου» Λούπουλου Μπογδάνου· βλ. E. Legrand, *Bibliographie Hellénique… dix-septième siècle…* τ. 3, Paris 1895, σσ. 59-60, αριθ. 682· Θ. Ι. Παπαδόπουλος, *Ελληνική Βιβλιογραφία (1466 ci.-1800)*, τ. 1, σ. 111, αριθ. 1502. Βλ., πρόχειρα, και V. Cândea, *D. Cantemir, Divanul*, Bucureşti 1969· A. Duţu, *Les livres de sagesse dans la culture roumaine. Introduction à l'histoire des mentalités sud-est européennes*, Bucureşti 1971, σσ. 34-35 (όπου και παλιότερη βιβλιογραφία)· Γ. Κεχαγιόγλου, *Πεζογραφική Ανθολογία…*, ό.π., σσ. 446-449.

Η εικόνα γίνεται πλουσιότερη στο πρώτο μισό του 18ου αι.,[4] στο οποίο θα αφιερώσουμε παρακάτω αναλυτικότερη παρουσίαση με επικέντρωση στη φαναριωτική γραμματεία, κυρίως των Παραδουνάβιων Ηγεμονιών κατά την εποχή του Αλέξανδρου Μαυροκορδάτου «του εξ απορρήτων» και δύο από τους ηγεμόνες-παιδιά του, του Νικόλαου και του Κωνσταντίνου.

Προτού όμως φτάσουμε στη δραστηριότητα αυτή, χρειάζεται να επισημάνουμε πως από τη μυθιστορική λογοτεχνική παραγωγή του Μπαρόκ και των «χρυσών αιώνων»/κλασικών περιόδων των δυτικοευρωπαϊκών λογοτεχνιών (παραγωγή που ενδιαφέρει εδώ για την περιγραφή των ειδικότερων συμφραζομένων μέσα στα οποία γεννήθηκε η πρώτη γνωστή, χειρόγραφη πεζή ελληνική μετάφραση του *Don Quijote*, 1605-1615, του Miguel de Cervantes Saavedra) αξίζει να θυμηθούμε αφενός την ανώνυμη, και πολύ άσχημα και ελλιπώς παραδομένη, χειρόγραφη ελληνική δημώδη διασκευή-επιτομή *Ο Καλ(λ)όανδρος πιστός* (πιθανόν ήδη του τρίτου τετάρτου του 17ου

4. Εδώ περιοριζόμαστε μόνο σε μερικά ονόματα ποιητών/θεατρογράφων και πεζογράφων, και σε τίτλους ανώνυμων ή συλλογικών έργων/εκδόσεων, ώς τα μέσα του 18ου αι.: ποιητές των συλλογών *Άνθη ευλαβείας*... και *Απανθίσματα ποιητικά*..., Ραφαήλ Βερνάτσας, Γεώργιος Υπομενάς Τραπεζούντιος, Ιωάννης Αβράμιος, Ζαχαρίας Καραντινός, Μάνθος Ιωάννου, Πέτρος Κατσαΐτης (και το δικό του, ίσως, ποίημα *Νέα Ιστορία Αθέσθη του Κυθηραίου*), *Δαβίδ, «Άγιος Ισίδωρος»*, *Τραγέδια του Αγίου Δημητρίου*, Βίκτωρ Κορυφαίος/Κλαπατσαράς, Μιχαήλ του Γκόρας, Αντώνιος Στρατηγός, Δράκος Σούτσος, *Αμύντας* (=*Αμύντας*), Γεώργιος Οστοβίκ(ης), Ιωάννης Ρίζος του Μανέ, (Θωμάς) Στανίσλαος Βελάστης, Σαβόγιας Ρούσμελης, Δημήτριος Γουζέλης, Βασίλειος Βατάτσης, Νικόλαος Καρατζάς, κ.ά.· Ιωάννης Κομνηνός, Ιωάννης Παπαδόπουλος, Ευθύμιος ιερομόναχος (*Ιστορία Γαλαξιδίου*...), Αναστάσιος Μιχαήλ, πεζογράφοι της συλλογής *Άνθη ευλαβείας*..., Αλοΐσιος Ανδρούτσης, Ιωάννης Αβράμιος, Αφενδούλης, Γιακουμής Μαλάκης Καστρίσιος, *Διήγησις περί της ρεμπελιός εναντίον των εβραίων*, Μάρκος Πορφυρόπουλος, Ζαχαρίας Καραντινός, Δημήτριος Γεωργούλης Νοταράς, Νικόλαος Κυπαρισσάς, Δημήτριος Προκοπίου Πάμπερης, Πέτρος Κασιμάτης, Άνθιμος Ιβηρίτης, Γεώργιος Σουγδουρής, Νικόλαος Μαυροκορδάτος, Μητροφάνης Γρηγοράς, Θεοδώρητος Σαλούφας, *Περιγραφή της Φράντσας*..., Δημήτριος Πυρρής, Ιάκωβος Κύπριος, Νεόφυτος Χρηστόπουλος Αναστάσιος Γόρδιος, Παρθένιος Κατζιούλης, Νεκτάριος Τέρπος, Διαμαντής Ρύσιος, Βησσαρίων Μακρής, Λάζαρος Σκρίβας Τραπεζούντιος, Ιωάννης Ράλης, Εμμανουήλ Ρωμανίτης, Αντώνιος Κατήφορος, Αθανάσιος Σκιαδάς, Παναγιώτης Δοξαράς, Διαμαντής Ρύσιος, Βικέντιος Δαμοδός, Σπυρίδων Μήλιας/Μίλιας, (Θωμάς) Στανίσλαος Βελάστης, Μακάριος Χριστιανόπουλος Μαριδάκης, Νικόλαος Μαυροειδής, Δημήτριος Ραμαδάνης, Κωνσταντίνος Δαπόντες, Αντώνιος Στρατηγός, Αλέξανδρος Καγκελλάριος, Λομβάρδης, Νικόλαος Βούλγαρης, Εφραίμ ιερομόναχος, κ.ά.

Οι Ιστορίες και οι Ανθολογίες Νεοελληνικής Λογοτεχνίας δίνουν λίγα από τα ονόματα αυτά και ελάχιστα δείγματα της παραγωγής τους· μια εικόνα (για την έντυπη, τουλάχιστον, παραγωγή) σχηματίζεται με βάση τις Ελληνικές Βιβλιογραφίες ή ειδικές εργασίες (έστω και παρατακτικές, όπως, κάποτε, οι μονογραφίες των A. Camariano-Cioran, *Les Académies princières de Bucarest et de Jassy et leurs professeurs*, Θεσσαλονίκη 1974, Α. Ε. Καραθανάση, *Οι έλληνες λόγιοι στη Βλαχία (1670-1714). Συμβολή στη μελέτη της ελληνικής πνευματικής κίνησης στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες κατά την προφαναριωτική περίοδο*, Θεσσαλονίκη 1982, Α. Σφοίνη, ό.π., σημ. 1)· για βιοεργογραφικά στοιχεία εξακολουθούν να είναι χρήσιμες (παρά τις ελλείψεις και τα λάθη τους) οι παλιότερες προσπάθειες των Γ. Ι. Ζαβίρα και Κ. Ν. Σάθα, ενώ πολλά στοιχεία έχουν προστεθεί από παλιότερους και σύγχρονους ρουμάνους και έλληνες μελετητές.

αι., καταρτισμένη ίσως σε βενετοκρατούμενη περιοχή), που αντλεί από το όψιμο ιταλικό έργο του G. A. Marini *Il Calloandro fedele* (Roma 1653), και από όπου δεν λείπουν οι (σοβαρές, βέβαια, ψυχολογικά νεοτερικές και τοποθετημένες σ' έναν βυζαντινίζοντα ψευδοϊστορικό χωρόχρονο) αναζητήσεις, περιπέτειες και παρουσίες «καβαλιέρηδων» (του Έρωτος κτλ.),[5] αφετέρου το λίγο μεταγενέστερο, πρωτότυπο αλληγορικό και πολιτικοσατιρικό ρουμανικό (μολδαβικό) μυθιστόρημα του D. Cantemir *Ιερογλυφική/Κρυπτογραφική ιστορία* (*Istoria ieroglifică*, 1705), που ξανασυνδέει τις αρχές του 18ου αι. με τη φαναριωτική παράδοση του θεατρόμορφου σατιρικού *Αχουριού* του 17ου αι. και των σκληρών «ιστορικών» ποιημάτων/σατιρικών ρημάδων του Γεώργιου Αιτωλού στο δεύτερο μισό του 16ου αι.

Προτού ασχοληθούμε με τα σημεία εξοικείωσης με τη δυτική παιδεία και την έναρξη μιας πιο συντονισμένης μεταφραστικής στρατηγικής στις αυλές των ελληνοφαναριωτών ηγεμόνων (1709 κ.ε.), είναι χρήσιμο να αναφερθούμε στην πνευματική αναγέννηση που είχε συντελεστεί ήδη στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες στον 17ο αι. Πρόσφορο είναι, π.χ., το παράδειγμα του ρουμάνου στόλνικου Constantin Cantacuzino, 1640-1716, και του ανιψιού του, ηγεμόνα Constantin Brâncoveanu (Brîncoveanu ή Bassarabe), 1654-1714, οι οποίοι συμπλέουν χρονικά με την πρώιμη «φαναριώτικη περίοδο»: κατά την περίοδο της ηγεμονίας του τελευταίου, εποχή άνθισης των γραμμάτων και των τεχνών, εκφράζονται με τον καλύτερο τρόπο τόσο η όψιμη αναγεννησιακή και, ιδίως, μπαροκική ιδεολογία της «έλλογης Απολυταρχίας» όσο και οι εντονότερες τοπικές οσμώσεις με την ελληνική παιδεία.[6]

Η ελληνική παιδεία διαδόθηκε στις λεγόμενες Παραδουνάβιες ή Παρίστριες Ηγεμονίες εκ των άνω, χάρη στη βούληση ορισμένων εγχώριων ηγε-

5. Γ. Δανέζης, *Καλόανδρος πιστός. Ένα μυθιστόρημα του 17ου αιώνα και το πρότυπό του. Συγκριτική μελέτη*, Θεσσαλονίκη 1989· βλ. και Γ. Κεχαγιόγλου, *Πεζογραφική Ανθολογία*..., ό.π. (σημ. 1), σσ. 404-408.

6. Βλ. σχετικά A. Pippidi, «Pouvoir et culture en Valachie sous Constantin Brancovan», *RESEE* 26 (1988) 285-294· J. Bouchard, «Ο πρώιμος Διαφωτισμός...», στον τόμο Κ. Α. Δημάδης (επιμ.), *Πρακτικά του Γ΄ Ευρωπαϊκού Συνεδρίου Νεοελληνικών Σπουδών*..., ό.π. (σημ. 3), σσ. 63-72· O. Cicanci, «Ρουμανικά πολιτικά προβλήματα στην ελληνική ιστοριογραφία του 18ου αιώνα», ό.π., σσ. 147-155· Α. Γλυκοφρύδη-Λεοντσίνη, «Δημήτριος Νοταράς και Emanuele Tesauro: Μια ανέκδοτη μετάφραση αριστοτελικής ηθικής και ο ρόλος των διανοουμένων της Διασποράς στη διακίνηση των ιδεών», ό.π., σσ. 379-392.

Για την ιδιαίτερη σημασία και βαρύτητα που προσέδωσε στην ιδεολογική χρήση των αρχιτεκτονικών συνόλων καθώς και στην εκκλησιαστική τέχνη και την προσωπογραφία ο διορατικός C. Brâncoveanu (ή Brîncoveanu/ Bassarabe) βλ. D. Barbu, «Le triomphe du sériel: le modèle artistique de l'époque de Brâncoveanu et sa diffusion au XVIIIème siècle», *RESEE*, ό.π., σσ. 295-303. Το θέμα της αρχιτεκτονικής πραγματεύεται πρόσφατα και ο R. Theodorescu, «Dynastique et éphémère dans les architectures roumaines de l'ère phanariote», στον τόμο Π. Μ. Κιτρομηλίδης - Α. Ταμπάκη (επιμ.), *Relations Gréco-roumaines. Interculturalité et identité nationale / Greek Romanian Relations. Interculturalism and National Identity*, Αθήνα 2004, σσ. 135-148.

μόνων και ως αντίβαρο στη σλαβική πολιτισμική επίδραση, αλλά και μέσω της επιρροής του ελληνορθόδοξου («οικουμενικού») Πατριαρχείου της Κωνσταντινούπολης και άλλων πατριαρχείων της Ανατολής.[7] Οι ποικίλες εκφάνσεις της διείσδυσης της ελληνικής παιδείας δεν είναι δυνατόν να θιγούν εδώ· χρειάζεται απλώς να συγκρατήσουμε πως ιδίως κατά τον 17ο αι. εκδηλώνεται σημαντική πνευματική κίνηση, βασισμένη στον ύψιστο βαθμό στην ελληνική παιδεία, φαινόμενο που έχει σκιαγραφήσει με γλαφυρότητα ήδη ο Nicolae Iorga,[8] και πως με τη (μαζική, κάποτε) προσέλευση και παραμονή ελλήνων λογίων και διδασκάλων και με τη δραστηριότητα των Αυθεντικών Ακαδημιών οι δυνατότητες ελληνομάθειας των τοπικών ηγετικών οικογενειών και κύκλων των «ημιαυτόνομων» Ηγεμονιών ήταν μεγάλες.[9] Σημειώνουμε, πάντως, ότι αρκετοί από τους έλληνες αυτούς λόγιους ήταν και πολύγλωσσοι (γνώριζαν, π.χ., λατινικά ή/και ιταλικά, και ορισμένοι, αργότερα κυρίως, γαλλικά ή και άλλες γλώσσες).

Παράλληλα, οι αυλές των ρουμάνων (βλάχων και μολδαβών) ηγεμόνων, όπως και οι αντίστοιχες αυλές της πρώτης (ελληνο)φαναριωτικής περιόδου, απασχόλησαν στις υπηρεσίες τους (π.χ. ως συμβούλους, γραμματικούς και οικοδιδασκάλους) αρκετούς δυτικοευρωπαίους και κεντροευρωπαίους λόγιους, που έφεραν αναπόφευκτα έναν αέρα εξοικείωσης με τη σύγχρονή τους δυτική παιδεία.

Εύγλωττο είναι στη Βλαχία (ή «Ουγγροβλαχία») το παράδειγμα της δραστηριότητας του γραμματικού Anton-Maria Del Chiaro,[10] στον οποίο οφείλουμε και την πρώιμη απόδοση στα ιταλικά, μα και τη μεγάλη συμβολή στην πρόσληψη, της γνωμολογικής συλλογής του κορυφαίου γάλλου ανατολιστή (γνώριμου των Φαναριωτών από την παλιότερη παραμονή του στην Κωνσταντινούπολη, και περίφημου πρώτου μεταφραστή των *Χίλιων και Μίας Νυχτών*) Antoine Galland, *Les Paroles remarquables, les Bons mots et les Maximes des Orientaux*... (Paris 1694). Η ελληνική μετάφραση της ιταλικής αυτής απόδοσης φέρει τον εν μέρει παραπλανητικό τίτλο *Γνωμικά παλαιών τινων φι-*

7. Σύμφωνα με την A. Camariano-Cioran, *Les Académies princières*..., ό.π. (σημ. 4), σ. 4, η χρήση της ελληνικής γλώσσας στις ρουμανικές χώρες ενθαρρύνθηκε σε ολόκληρο το διάστημα από την περίοδο ηγεμονίας του Neagoe Basarab (1512-1521) ώς την ηγεμονία του C. Brâncoveanu (1688-1714) στη Βλαχία, και, αντίστοιχα, από την περίοδο του Πέτρου του Χωλού (Petru Schiopul, δεύτερο μισό 16ου αι.) ώς την περίοδο του Constantin Duca στη Μολδαβία.

8. N. Iorga, *Byzance après Byzance*, Bucureşti 1935 (επανέκδοση: 1971).

9. A. Camariano-Cioran, *Les Académies princières*..., ό.π. (σημ. 4)· O. Cicanci, «Cărturari greci în Ţarile Române (sec. XVII-1750)», στον τόμο *Intelectuali din Balcani în România (sec. XVII-XIX)*, τ. 2, Bucureşti 1984, σ. 15 κ.ε.

10. Ο φλωρεντινός γραμματικός της αυλής ήταν, αργότερα, και ο συγγραφέας μιας *Ιστορίας της Βλαχίας* (*Istoria delle moderne rivoluzioni della Valachia*, Venezia 1718), που την αφιέρωσε στον πάπα Κλήμη ΙΑ΄.

λοσόφων... (Tîrgoviște 1713), μάλλον επειδή απαρτίζεται και από ένα πρόσθετο εράνισμα αρχαίας γνωμικής σοφίας, και εκπονήθηκε με εντολή του ηγεμόνα C. Brâncoveanu/Bassarabe από τον λόγιο κληρικό και ιεροκήρυκα της αυλής, και ιταλομαθή Ιωάννη Αβράμιο.[11] Όπως σημειώθηκε βάση ήταν το ιταλικό «διάμεσο» του Del Chiaro (*Le massime degli Orientali*),[12] ενώ την ίδια χρονιά με την ελληνική μετάφραση κυκλοφόρησε και ρουμανική (με τίτλο *Pildele filosofești*...). Θυμίζουμε πως στον Ιωάννη Αβράμιο προσγράφεται πια και η μετάφραση, από τα λατινικά, του έργου *Θέατρον Πολιτικόν* του Ambrosius Marlianus (*Theatrum Politicum*, Roma 1631), η οποία παλιότερα αποδιδόταν στον ίδιο τον ηγεμόνα Νικόλαο Μαυροκορδάτο, τον οποίο υπηρέτησε επίσης, ως γραμματικός, και ο Αβράμιος.[13]

11. Εκτός από την έκδοση του 1694, ο A. Galland άφησε ένα αυτόγραφο γαλλικό χφ με «Pensées morales des Arabes» (Bibliothèque nationale de France, fonds français 6134) και ένα αυτόγραφο τουρκικό χφ με «Ανατολικά γνωμικά» (Bibliothèque nationale de France, suppl. turc 1200), βλ. M. Abdel-Halim, *Antoine Galland, sa vie et son œuvre*, Paris 1964, σ. 477· απ' όσο ξέρουμε, δεν έχει γίνει συγκριτικός έλεγχος των τριών αυτών «σωμάτων», ούτε αντιπαραβολή τους με το περιεχόμενο των *Γνωμικών*... (για τα οποία ο Φ. Η. Ηλιού, *Ελληνική Βιβλιογραφία του 19ου αιώνα. Βιβλία - φυλλάδια*, τ. 1: 1801-1818, Αθήνα 1997, σ. 30, επιμένει να ισχυρίζεται: «Το πρότυπο του έργου δεν έχει, όσο γνωρίζω, ταυτιστεί»).

Ο Ιωάννης Αβράμιος γεννήθηκε στη Βενετία, από γονείς Κρητικούς· εκεί σπούδασε (1683-1689) την (αρχαία) ελληνική, λατινική και ιταλική γραμματεία. Ύστερα από τις σπουδές του χειροτονήθηκε ιεροδιάκονος και αργότερα ιερέας, ενώ χρημάτισε διδάσκαλος στο σχολείο της ελληνικής κοινότητας και εφημέριος στην εκκλησία του Αγίου Γεωργίου (1692-1699, 1705). Μετά από διαφωνία με τους επιτρόπους της εκκλησίας, εγκατέλειψε το 1699 τη Βενετία και κατέφυγε στη Ζάκυνθο, όπου δίδαξε ελληνικά (1699-1702). Ασχολήθηκε και με την επιμέλεια της έκδοσης θρησκευτικών έργων (1691 κ.ε.), ενώ το 1709 εξέδωσε στη Βενετία ποιητική συλλογή (κειμένων του ίδιου και των Μιχαήλ Σκένδου, Διονύσιου Σπανδωνή, Λιβέριου Κολέττη, Γεώργιου Πατούσα, Γεώργιου Καγκελλάρη, Αντώνιου Στρατηγού, Μάρκου Τσανδήρη, Ιωάννη Ηρακλειώτη, Ιωάννη Σκένδου, Αλβίζου Χαλκιόπουλου, Δημήτριου Γεωργούλη Νοταρά, Νικόλαου Γλυκύ, Εμμανουήλ Κουερίνη, Γεώργιου Δαμιανού, Παλλάδιου Δαμιανού, Σταύρου Μουλαΐμη) με τίτλο *Απανθίσματα ποιητικά, συλλεχθέντα εις την ένδοξον και υπέρλαμπρον ιατροφιλοσόφου δαφνοστεφηφορίαν του ευγενεστάτου και λογιωτάτου Κυρίου Γεωργίου Υπομενά, ευπατρίδου Τραπεζούντος*. Στο Βουκουρέστι, όπου βρίσκεται τουλάχιστον από τα τέλη του 1709, γίνεται στενός συνεργάτης του λόγιου μητροπολίτη Ανθίμου των Ιβήρων/Ιβηρίτη και φίλος του A.-M. Del Chiaro, ο οποίος του γλίτωσε τη ζωή το 1716· πέθανε στη Βιέννη το 1718· βλ. το σύντομο πορτρέτο του στην *Επιτετιμημένην επαρίθμησιν*... του Δημήτριου Προκοπίου Πάμπερη («Αβράμιος ιερεύς Κρης, ανήρ ειδήμων της Ελληνικής, Λατινικής και Ιταλικής διαλέκτου, έμπειρος και της θύραθεν φιλοσοφίας και της ιεράς θεολογίας· κήρυξ του Ευαγγελικού λόγου· γέγονεν ακροατής τών εν Ιταλία διδασκάλων») και Α. Ε. Καραθανάσης, *Οι έλληνες λόγιοι στη Βλαχία*..., ό.π. (σημ. 4), σσ. 154-157, όπου παρατίθεται και η παλιότερη βιβλιογραφία.

12. Βασική, καθώς και πολύ ενδιαφέρουσα και διαφωτιστική για το περιεχόμενο και τις «τύχες» του έργου στη ρουμανική παιδεία, παραμένει η μελέτη του A. Duțu, «Un livre de chevet dans les pays roumains au XVIIIe siècle: Les dits des philosophes», *RESEE* 4 (1966) 513-533, καθώς και η σύνθεση του ίδιου *Les livres de sagesse*..., ό.π. (σημ. 3), σ. 37 κ.ε.

13. Πρωτοεκδόθηκε στη Λειψία το 1758. Για την απόδοση της μετάφρασης στον Ι. Αβράμιο, βλ. A. Camariano-Cioran, «Traducerea greacă "Teatrului Politic" atribuită grești lui N. Mavrocordat și versiunile românești», *Revista Istorică Română* 9-12 (1942-1943) 216-260. Πρβ.

Στην αφιέρωση και στον μικρό πρόλογο της ελληνικής απόδοσης των *Γνωμικών*... εξαίρεται η προσωπικότητα του ένθερμου λάτρη, του «θερμοτάτου υπερασπιστού» της ελληνικής παιδείας, του «φιλέλληνος ηγεμόνος της Ουγγροβλαχίας Κωνσταντίνου Μπασσαράμπα», καθώς και η ηθική ωφέλεια που προσφέρουν στον αναγνώστη τους τα «φιλοσοφικά αποφθέγματα».[14] Ποικίλες είναι οι επιδράσεις (ανατολικές ασφαλώς, αλλά και δυτικές) που φανερώνει το πόνημα του ανατολιστή A. Galland·[15] σύμφωνα με άποψη που αποδέχεται και ο σημαντικός ρουμάνος μελετητής A. Duţu, ο γάλλος ανατολιστής έπλασε τη συλλογή των ηθικών αποφθεγμάτων του υιοθετώντας διασκευαστικές ελευθερίες – όπως έπραξε άλλωστε και στις *Χίλιες και Μία Νύχτες* –, δρώντας κατεξοχήν ως άτομο της εποχής του, σε συνάρτηση δηλαδή με τους περιορισμούς και τις δεκτικότητές της και το δικό του επιστημονικό και αναγνωστικό περιβάλλον.[16] Αν διατρέξουμε το κείμενο, θα διακρίνουμε την ενσωμάτωση μερικών θεμελιωδών ηθικών αντιλήψεων του ευρωπαϊκού στοχασμού της περιόδου, αφού, μολονότι η συλλογή ξεκινά με τις παραδοσιακές αναφορές στον φόβο του Θεού και στην πρωταρχική θρησκευτική αρετή της ευσέβειας,[17] προβάλλει στη συνέχεια αρχαιοελληνικές έννοιες ανασημασιοδοτημένες από τους Νεότερους Χρόνους, όπως η ημερότητα των ηθών, η μετριοπάθεια και η φρόνηση, η στωική αντίληψη που εμπεριέχει η έννοια της «ανάπαυσης» μέσω του ελέγχου των παθών· ζωτική σημασία προσδίδεται στην εργασία, στην κατάκτηση της επιστημονικής αλήθειας καθώς και στην αέναη αναζήτηση της γνώσης:[18]

> Η Αρετή, η επιστήμη, και η καλή μάθησις αυτά μόνον είναι τα πράγματα, οπού μας κάμνουν τιμής αξίους.

και τις εκτιμήσεις του Π. Μ. Κιτρομηλίδη, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός. Οι κοινωνικές και πολιτικές ιδέες*, μτφρ. Στ. Νικολούδη, Αθήνα 1996, σ. 524, σημ. 38.

14. *Γνωμικά παλαιών τινων Φιλοσόφων, Εκ της Ιταλικής εις την ημετέραν απλήν Διάλεκτον μεταφρασθέντα και ευλαβώς αφιερωθέντα Τῷ Ευσεβεστάτῳ και Υψηλοτάτῳ Αυθέντῃ και Ηγεμόνι πάσης Ουγγροβλαχίας Κυρίῳ Κυρίῳ Ιωάννῃ Κωνσταντίνῳ Μπασσαράμπᾳ Βοεβόδᾳ, Αρχιερατεύοντος του Πανιερωτάτου Μητροπολίτου Κυρίου Ανθίμου τού εκ Ιβήρων*, Παρά του Κυρ Μάνου Αποστόλη, ού και τοις αναλώμασι νεωστί ετυπώθησαν εν Τεργοβύστῳ, έτει από Χριστού ᾳψιγ΄, σσ. [1]-[5]· βλ. και É. Legrand - L. Petit - H. Pernot, *Bibliographie Hellénique... au dix-huitième siècle*, τ. 1, Paris 1918, σσ. 106-107, αριθ. 83· Θ. Ι. Παπαδόπουλος, *Ελληνική Βιβλιογραφία...*, ό.π. (σημ. 3), σ. 143, αριθ. 1924.

15. Βλ. την ανάλυση του A. Duţu, «Un livre de chevet...», ό.π. (σημ. 12), κυρίως σ. 527 κ.ε., *Les livres de sagesse...*, ό.π. (σημ. 3), σσ. 37-38.

16. A. Duţu, «Un livre de chevet...», ό.π., σ. 530.

17. *Γνωμικά...*, ό.π. (σημ. 14), σ. [7]: «Ο φόβος του Θεού είναι εις τον άνθρωπον η μεγαλυτέρα τελειότης, και η αφοβία είναι το μεγαλύτερον ανάμεσα εις τα ελαττώματα». Πιο κάτω: «Η Ευσέβεια είναι η μεγαλυτέρα Σοφία, και η ασέβεια είναι η μεγαλυτέρα μωρία».

18. *Γνωμικά...*, ό.π., σ. [9].

Η Επιστήμη εις ένα νέον, είναι ένα στεφάνι, και η σοφία ένα χρυσούν εγκόλπιον.

Αυτές οι έννοιες καταδεικνύουν τη σύνδεση των *Γνωμικών*... με ευρύτερες διαθέσεις ανανέωσης του ηθικού στοχασμού και των νοοτροπιών στον χώρο της ΝΑ. Ευρώπης.[19] Στην επίτευξή τους συνέβαλε και η μεγάλη απήχηση του μικρού και ευανάγνωστου φυλλαδίου στο ευρύτερο αναγνωστικό κοινό, αφού, εκτός από τη ρουμανική του μετάφραση και την αυτόνομη διάδοσή της, επανεκδόθηκε πολλές φορές στα ελληνικά (Λιψία 1732, Βενετία 1758, με πρωτοβουλία του Πολυζώη Λαμπανιτσιώτη, που μυρίστηκε έγκαιρα, και εδώ, πως είχε να κάνει με ένα μπεστ σέλερ, 1780, 1802, 1811, 1816, 1830, 1842, 1850, 1860, 1865, 1871, 1879)· κοντά στη διακίνηση των διαδοχικών εκδόσεων πρέπει να προσθέσουμε και τη συνολική ή αποσπασματική κυκλοφορία του έργου μέσω της οδού που εξασφάλιζε η χειρόγραφη παράδοση, οδού αστόμωτης ακόμη και ώς τον προχωρημένο 19ο αι.[20] Η σπουδαιότητα του έργου έγκειται και στο ότι αποτελεί μιαν από τις παλιότερες – μαζί με τον χειρόγραφο και ογκωδέστερο *Στεφανίτη και Ιχνηλάτη*, για τον οποίο θα γίνει λόγος παρακάτω, και μαζί με άλλους «καθρέπτες ηγεμόνων» ή παρεμφερή συγγράμματα, κάποτε και μυθοπλαστικά – εκφράσεις προσέγγισης της «ανατολικής σοφίας» μέσω «δυτικού» διαύλου, μέσω μετάφρασης/διασκευής, και, ακόμη, στο ότι σηματοδοτεί την απαρχή μιας έντυπης, μη θρησκευτικής δραστηριότητας που δηλώνει γόνιμη επαφή των Ηγεμονιών με τη σύγχρονή της ευρωπαϊκή παιδεία και βιβλιαγορά. Το κύριο κρατούμενό μας, εδώ, είναι η έναρξη της μεταφραστικής πρακτικής ως απόρροιας της ορθολογικής/φωτισμένης βούλησης και της έμπρακτης φροντίδας του ηγεμόνα, και η ευτυχής απόληξη κάποιων από τις μεταφραστικές αυτές προσπάθειες στον τύπο. Κατόπιν, οι ρόλοι απλώς μεταφέρονται, μεταβιβάζονται και τροποποιούνται, ενώ παράλληλα ωριμάζουν και οι προϋποθέσεις.

Επιστρέφουμε στους πρώτους έλληνες Φαναριώτες. Η καλλιέργεια στον υψηλότερο βαθμό της γλωσσομάθειας (καλή γνώση τουλάχιστον της ιταλικής και γαλλικής, καθώς και της λατινικής και ανατολικών γλωσσών, της τουρκικής, και συνακόλουθα της αραβικής και περσικής, κάποτε και της εβραϊκής) υπήρξε στον κύκλο αυτό μια από τις βασικές προϋποθέσεις για

19. A. Duţu, *Les livres de sagesse*..., ό.π. (σημ. 3), σ. 40.

20. Σύμφωνα με τις έρευνες του A. Duţu, «Un livre de chevet...», ό.π. (σημ. 12), σσ. 518-520, η χειρόγραφη παράδοση των *Γνωμικών*... υπήρξε εντυπωσιακή και στις ρουμανικές χώρες. Για πρόσθετα στοιχεία που αφορούν την ελληνική σχολική χρήση βλ. Α. Σκαρβέλη-Νικολοπούλου, *Τα μαθηματάρια των ελληνικών σχολείων της Τουρκοκρατίας*... (διδακτορική διατριβή), Αθήνα 1989, σ. 26 κ.ε. (και τώρα *Μαθηματάρια των Ελληνικών Σχολείων κατά την Τουρκοκρατία*, Αθήνα 1994).

την κατάκτηση και τη διατήρηση αξιωμάτων μέσα στον οθωμανικό διοικητικό μηχανισμό: καταρχήν ως γραμματέων, διπλωματικών συμβούλων και συνοδών αποστολών, κατόπιν ως «διερμηνέων» (δραγομάνων) και «μεγάλων διερμηνέων» και, τελικά, ως διορισμένων από την Πύλη ηγεμόνων (οσποδάρων/βοεβοδών) της Βλαχίας και της Μολδαβίας· αν ο σπουδασμένος στην Ιταλία Χιώτης Αλέξανδρος Μαυροκορδάτος «ο εξ απορρήτων» διαδέχθηκε τον Παναγιώτη Νικούσιο στη θέση του μεγάλου διερμηνέα, ο γιος του Νικόλαος, σημαντικός λόγιος και αυτός, είναι ο πρώτος που εγκαινίασε, το 1709 στον θρόνο της Μολδαβίας, τη μακρά περίοδο της φαναριώτικης εξουσίας στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες.

Αναπότρεπτα, οι σπουδές στο εξωτερικό ή/και η εξοικείωση με ξένες γλώσσες συνεπιφέρουν και τη γένεση ενδιαφέροντος για τις αντίστοιχες γραμματείες και τον λόγιο στοχασμό. Οι Φαναριώτες, καθώς βρέθηκαν στην κυριολεξία σ' ένα σταυροδρόμι πολιτισμών, ανάμεσα στην Ανατολή και τη Δύση, ανέπτυξαν εκλεκτικές συγγένειες και προς τις δύο κατευθύνσεις: η αραβική και άλλες ανατολικές γραμματείες τούς ήταν προσφιλείς,[21] όπως

21. Η πρόσφατη πραγμάτευση του Ν. Μαυρέλου, «Νικόλαου Μαυροκορδάτου, *Φιλοθέου Πάρεργα*: Η μυθοπλαστική εγκυκλοπαίδεια ανάμεσα στην Ανατολή και τη Δύση», στον τόμο Κ. Α. Δημάδης (επιμ.), *Πρακτικά του Γ΄ Ευρωπαϊκού Συνεδρίου Νεοελληνικών Σπουδών*..., ό.π. (σημ. 3), σσ. 99-113, ιδίως σσ. 102-106, αστοχεί ως προς το ότι θεωρεί «απλοϊκές και πολύλογες» τις «ανατολικού τύπου αφηγήσεις των *Παραμυθιών της Χαλιμάς*». Κινείται, όμως, σε σωστό δρόμο όταν, σε σχέση με τις «πικαρικού (αλλά με προεκτάσεις φιλοσοφικού) τύπου» εγκιβωτισμένες ιστορίες στα *Φιλοθέου Πάρεργα* παρατηρεί, σ. 103, συγγένεια με το κεφ. XXII του Πρώτου Μέρους του *Δον Κιχότη* και ζητά «ιδιαίτερη μελέτη» του ζητήματος, αφού «η πρώτη μετάφραση του [Δον Κιχότη] γίνεται στην αυλή του ηγεμόνα». (Είναι άδηλο το γιατί εδώ ο μελετητής δεν παραπέμπει σε όσους πριν από αυτόν είχαν καταλήξει στο χρονολογικό αυτό συμπέρασμα· πάντως, για τις διακειμενικές σχέσεις, θα έβρισκε μεγαλύτερη συγγένεια με άλλες ιστορίες/νουβέλες του *Don Quijote*, όσο και με συγκεκριμένες των *Novelas ejemplares*.)

Για τον νεοελληνικό ανατολισμό και ειδικότερες περιπτώσεις πρβ. τις ποικίλες εργασίες του Γ. Κεχαγιόγλου, π.χ. «Η πρώτη έντυπη μετάφραση της διήγησης *Alf layla wa-layla (Χίλιες και Μία Νύχτες)*», *Graeco-Arabica* 3 (1984) 213-228, «Modern Greek Orientalism and Literary Responses to the Arabic East (18th Century-ca. 1830)», στον τόμο A. Moalla (επιμ.), *Orient et Lumières. Colloque de Lattaquié 29 septembre-2 octobre 1986*, Grenoble 1987, σσ. 75-83, «Modern Greek Orientalism: A Preliminary Survey of Literary Responses to the Arab World», *Modern Greek Studies Yearbook* 3 (1987 [1988]) 75-97, «Translations of Eastern "Novels" and their Influence on Late Byzantine and Modern Greek Fiction (11th-18th Centuries)», στον τόμο R. Beaton (επμ.), *The Greek Novel AD1-1985*, London - New York - Sydney 1988, σσ. 156-166, «Νεοελληνικός Ανατολισμός: Συνέχεια και ασυνέχεια στις γραμματειακές προσεγγίσεις του αραβικού κόσμου», στον τόμο *Μνήμη Λίνου Πολίτη*, Θεσσαλονίκη 1988, σσ. 157-165, «The Discontinuity of Greek Literary Responses to the Arab World (18th-20th Centuries), *Journal of Modern Greek Studies* 7 (1989) 65-76, «Νεοελληνική πεζογραφία με ανατολική προέλευση και η αναβίωση της νεοελληνικής πεζογραφικής μυθοπλασίας στον 18ο αιώνα», *Graeco-Arabica* 5 (1993) 287-293, «Ένας Οθωμανός Αίσωπος στην αυλή των Μαυροκορδάτων και του Όθωνα: Οι πρώτες σωζόμενες ελληνικές μεταφράσεις του *Νασρεντίν Χότζα*», *Μολυβδοκονδυλοπελεκητής* 4 (1993) 7-41 (και «Ένας Οθωμανός Αίσωπος στην αυλή των Μαυροκορδάτων: Οι πρώτες σωζόμενες χειρόγρα-

άλλωστε φαίνεται να ήταν και σε ορισμένους παλιότερους φαναριώτικους κύκλους (π.χ. των Ζυγομαλάδων και αρκετών οικογενειών αρχόντων της Πόλης ήδη από το δεύτερο μισό του 16ου αι. τουλάχιστον), ενώ η παλιότερη (και πιο έντονη στον δυτικοκρατούμενο ελληνισμό) στροφή προς τη δυτική παιδεία υπήρξε καθοριστική και σ' αυτωνών τους προσανατολισμούς και τα έργα.

Τα αποτελέσματα αυτής της πολλαπλής πνευματικής όσμωσης αποτυπώθηκαν σε ορισμένα λογοτεχνικά τεκμήρια και σε διαθέσεις που εκδηλώθηκαν με αρκετά ομογενή τρόπο στο πρώτο τέταρτο του 18ου αι., κάποτε μάλιστα και σε πρωτότυπα έργα πεζογραφίας. Το οριακά πρώιμο αφηγηματικό κείμενο του Νικόλαου Μαυροκορδάτου *Φιλοθέου Πάρεργα* (περ. 1715-1718/1719) – αυτό το «περιπατητικό»/«κηποδειπνοσοφιστικό» φιλοσοφικό μυθιστόρημα που από νωρίς έδινε ορθά σε δυτικούς αναγνώστες του την εντύπωση πως ήταν «une espèce de roman» –, αρχαιόγλωσσο ως προς τη γραμματικοσυντακτική υφή και αρχαΐζον ως προς τη μορφή, αρκετά στατικό ως προς τη δομή (αν και, παράλληλα, σύνθετο, χάρη στην εφαρμογή της εγκιβωτιστικής τεχνικής), αλλά νεοτερικό ως προς τα φιλοσοφικά ερωτήματα που εγείρει και την κριτική του στάση μέσα στη «Διαμάχη Αρχαίων

φες ελληνικές μεταφράσεις του *Νασρεντίν Χότζα*», στον τόμο *Όψεις της λαϊκής και της λόγιας νεοελληνικής λογοτεχνίας. 5η Επιστημονική Συνάντηση αφιερωμένη στον Γιάννη Αποστολάκη, Θεσσαλονίκη, 14-16 Μαΐου 1992*, Θεσσαλονίκη 1994, σσ. 159-181), «Νεοελληνική αφηγηματική λογοτεχνία και ξένες παραδόσεις. Η ποικιλία των "ανατολικών" και "δυτικών" συμβολών κατά τον 18ο αιώνα», στον τόμο *Πρακτικά Α΄ Διεθνούς Συνεδρίου Συγκριτικής Γραμματολογίας. Σχέσεις της ελληνικής με τις ξένες λογοτεχνίες, 28.11.-1.12.1991*, Αθήνα 1995, σσ. 67-83, «"Σολομών Νέγρης, Έλληνας εκ Δαμασκού". Σύντομη παρουσίαση, και νέα στοιχεία για έναν κορυφαίο ανατολιστή της Ευρώπης», στον τόμο Στ. Κακλαμάνης - Α. Μαρκόπουλος - Γ. Μαυρομάτης (επιμ.), *Ενθύμησις Νικολάου Μ. Παναγιωτάκη*, Ηράκλειο 2000, σσ. 323-340.

Επίσης, τις εργασίες της Α. Ταμπάκη, π.χ. «Un aspect des Lumières néohelléniques: L'approche scientifique de l'Orient. Le cas de Dimitrios Alexandridis», *Ελληνικά* 35 (1984) 316 κ.ε., «Au carrefour des civilisations: Phanar et Phanariotes», *Études Balkaniques* 1 (2002) 96-109.

Για τον ρουμανικό χώρο βασική παραμένει η μονογραφία του M. Anghelescu, *Literatură Română şi Orientul (secolele XVII-XIX)*, Bucureşti 1975. Η παρουσία ανατολικών χειρογράφων στις ελληνικές κωνσταντινουπολίτικες και παραδουνάβιες ιδιωτικές βιβλιοθήκες είναι αξιοσημείωτη, ενώ δημιουργικότερες προσωπικότητες, όπως ο D. Cantemir, σφραγίζουν το πέρασμα από τον 17ο στον 18ο αι. Προς τα τέλη του 18ου αι. ο Δημήτριος Καταρτζής αντιμετωπίζει με χαρακτηριστική ευαισθησία μα και με αποφασιστικότητα το ζήτημα, φανερώνοντας όμως απροκάλυπτα το μέγεθος των επιρροών και τον πραγματικό παλμό της περιρρέουσας ατμόσφαιρας: «Όσοι διαβάζουνε τούρκικα, δε διαβάζουν να μάθουν εκείνο που τους χρειάζεται με κανέναν προσδιορισμό, αλλά επιχειρίζουνται να μάθουν εν ταυτώ τρεις γλώσσες: τούρκικα, πέρσικα και αραβικά με τες αρχές τους, και να μελετήσουν απλώς όσα βιβλία τέτοια τους πέσουν στα χέρια τους. Έχοντας όμως οι Τούρκοι την πλιο αγαπημένη τους σπουδή τα ποιητικά, γεμίζει κ(αι) ο σπουδαίος μας νέος τον οντά του ντιβάνια, πέρσικα, τούρκικα, και κασιντέδες αραβικούς...» («Συμβουλή στους νέους πώς να ωφελιούνται και να μη βλάπτουνται απ' τα βιβλία τα φράγκικα και τα τούρκικα, και ποια να 'ναι η καθαυτό τους σπουδή», στον τόμο Κ. Θ. Δημαράς, επιμ., *Δημήτριος Καταρτζής, Δοκίμια*, Αθήνα 1974, σ. 51).

και Νεοτέρων», ενσωματώνει, με διακριτικό τρόπο, ορισμένα σημεία της όσμωσης αυτής. Εκτυλίσσεται στους (γενικά) ήρεμους κήπους και στους μικρούς ομίλους εγχωρίων, παρεπιδημούντων και επισκεπτών λογίων στην Κωνσταντινούπολη της οθωμανικής «Εποχής των Τουλιπών», με εξαίρεση τη σκηνή της βίαιης εισβολής της τυραννικής απολυταρχίας και τη σκηνή της επίσκεψης στη φυλακή, η οποία παρέχει την ευκαιρία ενοφθαλμισμού περιπετειωδών διηγήσεων με λανθάνοντα πικαρικό χαρακτήρα και σχεδόν βέβαιη την επίδραση ορισμένων, τουλάχιστον, αυτοδιηγητικών εξιστορήσεων του τύπου των *Χίλιων και Μίας Νυχτών* και των *Χίλιων και Μίας Ημερών*: πέρα από τον αρχαίο και τον νεότερο δυτικό στοχασμό και προβληματισμό, παρούσα στο έργο είναι και η Ανατολή τόσο ως χώρος και τρόπος ζωής όσο και ως «τόπος» αφομοίωσης ορισμένων ποιητικών συμβόλων και μοτίβων.[22] Αλλά η αττικίζουσα, δυσπρόσιτη γλώσσα του πρώτου έλληνα φαναριώτη ηγεμόνα αποτρέπει ενδεχομένως από γρήγορους συσχετισμούς, κάτι που δεν ισχύει για άλλα κείμενα της ίδιας εποχής, και, συγκεκριμένα, για δημωδέστερες μεταφράσεις που θα μας απασχολήσουν παρακάτω, κα-

22. Βλ. J. Bouchard, «Nicolas Mavrocordatos et l'"époque des Tulipes"», *Ο Ερανιστής* 17 (1981) 120-129, «Nicolas Mavrocordatos et l'aube des Lumières», *RESEE* 20 (1982) 237-246, *Νικολάου Μαυροκορδάτου Φιλοθέου Πάρεργα / Nicolas Mavrocordatos, Les Loisirs de Philothée...*, Αθήνα - Montréal 1989, βλ. «Εισαγωγή», κυρίως κείμενο και «Σημειώσεις», σ. 217 κ.ε., «Επίκριση της Ανατολής και της Δύσης στα *Φιλοθέου Πάρεργα* του Νικολάου Μαυροκορδάτου», στον τόμο Α. Αργυρίου - Κ. Α. Δημάδης - Α.-Δ. Λαζαρίδου (επιμ.), *Πρακτικά του Α΄ Ευρωπαϊκού Συνεδρίου Νεοελληνικών Σπουδών, Βερολίνο, 2-4 Οκτωβρίου 1998: Ο ελληνικός κόσμος ανάμεσα στην Ανατολή και τη Δύση 1453-1981*, τ. 1, Αθήνα 1999, σσ. 48-53· βλ. και παραπάνω, σημ. 3, και παρακάτω, σημ. 31.

Πρβ. και τις σκέψεις που αναπτύσσει η Α. Ταμπάκη στη σχετική βιβλιοκρισία της για την κριτική έκδοση του βιβλίου του J. Bouchard, *Νικολάου Μαυροκορδάτου Φιλοθέου Πάρεργα...*, ό.π., στο περ. *Ελληνικά* 41 (1990) 192-199, ιδίως σ. 193, ενώ, για την αρχική γαλλική «πρόσληψη» του έργου με βάση κριτικό σημείωμα-αναφορά για χειρόγραφό του, το μικρό άρθρο του Γ. Κεχαγιόγλου, «Η πρώτη, και ουσιαστικότερη, συνοπτική παρουσίαση των *Φιλοθέου Παρέργων* του Ν. Μαυροκορδάτου (2.8.1719)», *Ελληνικά* 49 (1999) 305-316· πρβ. και τον αντίλογο του J. Bouchard, «La première présentation des *Loisirs de Philothée* par Boivin le Cadet (2.8.1719)», *Ελληνικά* 54 (2004) 350-352, πολύτιμο για τις επιβεβλημένες διορθώσεις κειμένου που επιφέρει, αλλά υπερβολικά φειδωλό στην αναγνώριση της αξίας της πρώτης γαλλικής «πρόσληψης».

Μερικές πτυχές του έργου του Ν. Μαυροκορδάτου αποτελούν αντικείμενο πραγμάτευσης και του πρώτου μέρους της διδακτορικής διατριβής του Μ. Πεχλιβάνου, *Εκδοχές νεοτερικότητας στην κοινωνία του Γένους: Νικόλαος Μαυροκορδάτος - Ιώσηπος Μοισιόδαξ - Αδαμάντιος Κοραής*, Θεσσαλονίκη 1999, σ. 76. Βλ. και M. Trudelle, «Sur l'étude des Lettres et la lecture des livres. Traité de Nicolas Mavrocordatos», στον τόμο Κ. Α. Δημάδης (επιμ.), *Πρακτικά του Γ΄ Ευρωπαϊκού Συνεδρίου Νεοελληνικών Σπουδών...*, ό.π. (σημ. 3), σσ. 89-97. Η επίσης πρόσφατη πραγμάτευση του Ν. Μαυρέλου, «Νικολάου Μαυροκορδάτου, *Φιλοθέου Πάρεργα...*», ό.π. (σημ. 21), παρέχει ορισμένες ενδιαφέρουσες σκέψεις για την πολυσημία του κειμένου, όχι όμως πάντοτε τεκμηριωμένες και πειστικές.

θώς επίσης και για λίγο μεταγενέστερα κείμενα.[23]

Αυτό το λεγόμενο «πρελούδιο των Φώτων» (ή «αυγή των Φώτων», «πρώιμος Διαφωτισμός» κ.ο.κ.) προδιαθέτει για όσα τεκμήρια θα πραγματευθούμε στη συνέχεια· πρόκειται για σημάδια της διαδρομής πολλών συντελεστών μέσα στην πολυπλοκότητα των αρχών του 18ου αι., ενός αιώνα «μακρού» και «πλούσιου»/«δυναμικού», που οδήγησε τη νεοελληνική παιδεία στον δραστικότερο Διαφωτισμό μέσα από τη βαθμιαία ρήξη με τη μεταβυζαντινή παράδοση και μέσα από την εισδοχή στοιχείων της *νεοτερικότητας*, ώς την προσδοκώμενη από τον Αδαμάντιο Κοραή «ηθική και πολιτική παλιγγενεσία»[24] του Γένους, που πραγματοποιήθηκε (με όλες τις αβαρίες) στις αρχές του 19ου αι. Εμάς, όμως, μας ενδιαφέρουν εδώ οι απαρχές, στις πρώτες δεκαετίες του 18ου αι., δηλαδή σε μια περίοδο ρευστότητας και αναζητήσεων η οποία ορίζεται από την πρώτη ανάδυση νεότερων λογοτεχνικών ειδών και αισθητικών ρευμάτων που διαδέχονται την όψιμη Αναγέννηση και την πρώτη, μαχητικότερη περίοδο του Μπαρόκ: ήτοι στην περίοδο που συνδέει την «κρητική ξεφάντωση» με το ιδεώδες ενός ανανεωμένου κλασικισμού.

Η μεταφραστική και διασκευαστική διαδικασία έπαιξε σημαίνοντα γενετικό ρόλο ως προς τη διαμόρφωση των ειδών στη νεοελληνική λογοτεχνία, ήδη από την εποχή των Παλαιολόγων.[25] Ειδικότερα ύστερα από την όψιμη νεοελληνική Αναγέννηση και τον Μανιερισμό/πρώιμο Μπαρόκ, που στηρίχθηκαν κυρίως στη μίμηση, αν και κάποτε και στην αισθητική υπέρβαση των δυτικών, κυρίως ιταλικών, προτύπων,[26] στα τέλη του 17ου αι. παρατηρείται μια (εύλογη, μα πρόσκαιρη) κάμψη, καθώς ο τουρκοκρατούμενος, τουλάχιστον, ελληνισμός φαίνεται να μη διαθέτει ακόμα όλους τους μηχανισμούς πρόσληψης και τις δυνατότητες ενός διαλόγου *επί ίσοις όροις* με τις δυτικοευρωπαϊκές γραμματείες. Φυσικά, αυτή η εντύπωσή μας μπορεί να απο-

23. Είναι κρίμα που δεν διαθέτουμε ακόμα νεοελληνική μετάφραση του αρχαιόγλωσσου κειμένου (η εύχυμη γαλλική, της αντικριστής/δίγλωσσης έκδοσης του J. Bouchard, *Nicolas Mavrocordatos, Les Loisirs de Philothée*..., ό.π., παίρνει αρκετές ελευθερίες).

24. Τη «régénération politique et morale», όπως την αποκαλεί στο περίφημο *Υπόμνημα περί της παρούσης καταστάσεως του πολιτισμού εν Ελλάδι* (*Mémoire sur l'état actuel de la civilisation dans la Grèce*) του 1803.

25. Οι κύριες Ιστορίες της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας και ειδικότερες μονογραφίες (όπως, π.χ., του H.-G. Beck, *Ιστορία της βυζαντινής δημώδους γραμματείας*, μτφρ. N. Eideneier, Αθήνα 1988) δίνουν τα καθέκαστα αυτής της μεταφραστικής/διασκευαστικής διαδικασίας. Βλ. και Α. Ταμπάκη, *Περί νεοελληνικού Διαφωτισμού. Ρεύματα ιδεών και δίαυλοι επικοινωνίας με τη δυτική σκέψη*, Αθήνα 2004, κυρίως το δεύτερο τμήμα του βιβλίου, σ. 77 κ.ε.

26. Βλ. κυρίως τον περιεκτικό συλλογικό τόμο D. Holton (επιμ.), *Λογοτεχνία και Κοινωνία στην Κρήτη της Αναγέννησης*, μτφρ. N. Δεληγιαννάκη, Ηράκλειο 1995, τα Πρακτικά του Συμποσίου «Η κρητική λογοτεχνία στο κοινωνικό και ιστορικό της πλαίσιο», περ. *Cretan Studies* 6 (1998), και τη βιβλιογραφία των A. van Gemert - A. Stamoulis - D. Stijfhoorn - S. Alting, *Οδηγός έργων της κρητικής λογοτεχνίας (1370-1690)*, Ηράκλειο 2002.

δειχθεί λανθασμένη, αν διερευνηθεί καλύτερα ο χώρος των χειρόγραφων μεταφράσεων της περιόδου 1669 κ.ε. (ορισμένα στοιχεία για τις οποίες δόθηκαν ήδη στην αρχή της Εισαγωγής μας) και αν συμπεριληφθούν τα μεταφραστικά δεδομένα του θρησκευτικού θεάτρου του 17ου και των αρχών του 18ου αι.[27]

Σημείο ανατροπής αυτής της κάμψης, και «σημείο πρωτοπορίας», συνιστά η αρχή του «φαναριωτισμού», κυρίως όσα διαδραματίστηκαν στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες στις πρώτες δεκαετίες του 18ου αι. Όπως σημειώσαμε ήδη, ελληνολάτρες τοπικοί ηγεμόνες όπως ο C. Brâncoveanu/Bassarabe, και λόγιοι Φαναριώτες όπως οι Μαυροκορδάτοι (από τους οποίους μας ενδιαφέρουν κυρίως εδώ ο Νικόλαος, 1680-1730, και ο Κωνσταντίνος, 1711-1769, καθώς και κάποια μέλη και «πελάτες» των οικογενειών τους), δημιούργησαν, σε μιαν αγαστή σύγκλιση, ένα πραγματικό φυτώριο καλλιέργειας των γραμμάτων και των τεχνών, στο οποίο μετείχαν έλληνες και ελληνομαθείς λόγιοι, γραμματικοί και μεταφραστές, αλλά και πολυάριθμες ξένες προσωπικότητες που πέρασαν κάποιο διάστημα της ζωής τους στη Μολδοβλαχία, είτε ως ταξιδιώτες και επισκέπτες της περιοχής είτε προσφέροντας τις υπηρεσίες τους στις «λόγιες αυλές» των «ημιαυτόνομων» (όσο, βέβαια, και υποκείμενων στην αυθαιρεσία και φιλοχρηματία της οθωμανικής διοίκησης) ηγεμόνων. Με ευστοχία ο J. Bouchard παρομοιάζει την αυλή της Βλαχίας στο Βουκουρέστι επί Νικολάου Μαυροκορδάτου (1716, 1719-1730) με ένα είδος «επαρχιακής ακαδημίας»,[28] φαινόμενο που βρισκόταν άλλωστε σε πλήρη άνθιση και κατά τον 18ο αι. στη Δ. και Κ. Ευρώπη (και είχε δοκιμαστεί παλιότερα και στον ελληνικό χώρο, μα όχι σε περιβάλλοντα ηγεμονικά, με τη μορφή της δραστηριότητας ερασιτεχνικών κύκλων λογίων που ζούσαν σε δυτικοκρατούμενα αριστοκρατικά και αποικιακά καθεστώτα, όπως η Κρήτη της Αναγέννησης). Δεν ξέρουμε αν οι λόγιοι και «φωτισμένοι δεσπότες/ηγεμόνες» των Ηγεμονιών επιδίωξαν αυτή τη συνάφεια από εσωτερική, πνευματική παρόρμηση ή αν έδρασαν, τηρουμένων των αναλογιών, κατ' αντιστοιχία των μικρομεσαίων ηγεμόνων της Κ. Ευρώπης, ιδίως των γερμανόφωνων περιοχών, όπως υπέδειξε ο Κ. Θ. Δημαράς,[29] δηλαδή συντηρώντας αυλή λογίων, αρεσκόμενοι σε φιλοσοφικές και άλλες φιλολογικές

27. Πρωτοπόρες είναι, στον τομέα αυτό, οι εκδόσεις και εργασίες των Θ. Ι. Παπαδόπουλου και W. Puchner, καθώς και των συνεχιστών τους (Ι. Βιβιλάκης κ.ά.).

28. J. Bouchard, *Nicolas Mavrocordatos, Les Loisirs de Philothée...*, ό.π. (σημ. 22), «Introduction», σ. 22.

29. Στου J. Bouchard, *Nicolas Mavrocordatos, Les Loisirs de Philothée...*, ό.π., «Préface», σ. 11. Βλ., πρόσφατα, και Λ. Καμπερίδης, «Nicolas Mavrocordatos – Un despote éclairé avant la lettre au service d'un monarche absolu», στον τόμο Κ. Α. Δημάδης (επιμ.), *Πρακτικά του Γ΄ Ευρωπαϊκού Συνεδρίου Νεοελληνικών Σπουδών...*, ό.π. (σημ. 3), σσ. 219-227.

ενασχολήσεις και τηρώντας αλληλογραφία με λόγιους, υπηρετώντας βιβλιοφιλικούς και πνευματικούς στόχους, καλλιεργώντας ένα φυτώριο διανοουμένων, επιχορηγώντας πνευματικές και εκδοτικές εργασίες και ενισχύοντας ή αναμορφώνοντας το εκπαιδευτικό σύστημα.

Πάντως στα χρόνια των ηγεμονιών του Νικόλαου Μαυροκορδάτου, και ιδίως κατά την τελευταία και πιο μακροχρόνια, ένα σημαντικό πλήθος (οικο)διδασκάλων, γραμματικών, λογίων, μορφωμένων γιατρών και ποικίλων περιηγητών και διαβατικών επισκεπτών προσέδιδε ακτινοβολία στην πνευματική ζωή των Ηγεμονιών: ο επιφανής νεοαριστοτελικός Ιάκωβος Μάνος ο Αργείος και ο οικοδιδάσκαλος ιερέας Σεραφείμ, ο «ιατροσοφιστής»/ιατροφιλόσοφος Δημήτριος Γεωργούλης Νοταράς, ο διάκονος Μητροφάνης, ο Antoine Épis, ο Nicolaus Wolff, ο Stefan Bergler, ο ιατροφιλόσοφος Δημήτριος Προκοπίου Πάμπερης, ο Κωνσταντίνος Ξυπόλυτος, ο Ιωάννης Σκαρλάτος, ο Γεώργιος Χρυσόγονος Τραπεζούντιος, ο Μιχαήλ Σκένδος van der Bech, ο Falkener, ο Daniel da Fonseca, ο Θωμάς Τεσταμπούζας, ο Nicolae Costin, ο Axinte Uricariul, ο Radu Popescu, ο Nicolae Roset, άλλοι με την ιδιότητα του γιατρού ή του αξιωματούχου της αυλής, άλλοι ως χρονικογράφοι και απολογητές/πανηγυριστές, μεταφραστές, εκδότες, γραφείς και δάσκαλοι, παιδαγωγοί των ηγεμονοπαίδων. Είχαν στη διάθεσή τους την ογκωδέστερη και σπουδαιότερη ιδιωτική/ηγεμονική βιβλιοθήκη της ΝΑ. Ευρώπης και διατηρούσαν επιστολικές σχέσεις με επιφανείς προσωπικότητες, όπως ο πατριάρχης Ιεροσολύμων Χρύσανθος Νοταράς, ο Jean Le Clerc, ο William Wake, ο Johann Albert Fabricius, κ.ά.[30]

Δεν είναι τυχαίο, λοιπόν, το ότι ο πρώτος έλληνας φαναριώτης ηγεμόνας,

30. J. Bouchard, *Nicolas Mavrocordatos, Les Loisirs de Philothée*..., ό.π., σσ. 26-28. Για τους σωζόμενους καταλόγους της βιβλιοθήκης των Μαυροκορδάτων (1723 κ.ε.) και την τύχη τμημάτων της υπάρχει μεγάλη βιβλιογραφία· από την παλιότερη ξεχωρίζουμε τη σύντομη πραγμάτευση του C. Dima-Drăgan, «La bibliophilie des Mavrocordato», στον τόμο *Symposium «L'Époque phanariote», 21-25 octobre 1970... / Συμπόσιον «Η εποχή των Φαναριωτών», 21-25 Οκτωβρίου 1970*..., Θεσσαλονίκη 1974, σσ. 209-216, ενώ από την πιο πρόσφατη την τομή του A. Pippidi, «Manuscritos bizantinos de la biblioteca de los Mavrocordato», στον τόμο *Επίγειος ουρανός. El cielo en la tierra. Estudios sobre el Monasterio bizantino*, Madrid 1997, σσ. 330-340.

Η βιβλιοθήκη στεγάστηκε από ένα σημείο και ύστερα στο μεγαλύτερο μοναστήρι τών τότε Βαλαχανίων, το βουκουρεστιανό Văcărești (οικοδομημένο από το 1716 ώς το 1722, ολοκληρωμένο το 1742, και κατεδαφισμένο το 1985 από την εγκληματική μεγαλομανία του ζεύγους Ceaușescu), στο οποίο ενταφιάστηκε το 1730 και ο κτίτοράς του N. Μαυροκορδάτος. Η βιβλιοθήκη δεν ήταν, βέβαια, η μόνη μεγάλη στην ορθόδοξη ΝΑ. Ευρώπη· στο δεύτερο μισό του 17ου αι. κ.ε., π.χ., υπήρχαν και άλλες σημαντικές, όπως του Παναγιώτη Νικούσιου, που προκάλεσε, κατά την πώλησή της, το ενδιαφέρον του Colbert, για λογαριασμό του Λουδοβίκου του ΙΔ' (βλ. Cl. Schéfer, *Journal d'Antoine Galland pendant son séjour à Constantinople, 1672-1673*, Paris 1881, τ. 1, σσ. 273-275), ενώ περιώνυμες ήταν και οι βιβλιοθήκες του Κωνσταντίνου Μουρούζη και του Δημήτριου Μάνου. Ήδη από τον 16ο αι., στην Κωνσταντινούπολη, πολλές βιβλιοθήκες φαναριωτών αρχόντων ήταν πλούσιες σε έντυπα, και κυρίως χειρόγραφα.

ο Νικόλαος (ή Ιωάννης Νικόλαος Αλέξανδρος) Μαυροκορδάτος,[31] «ανήρ σοφός, μεγαλοφυής, τον νουν γονιμώτατος και εμβαθύνων εις τα ενδότερα της φιλοσοφίας», σύμφωνα με την ενθουσιώδη περιγραφή της *Επιτετμημένης επαριθμήσεως*... του Δημήτριου Προκοπίου Πάμπερη, «μιμητής ες ιδέαν των παλαιών, και μάλιστα Πλάτωνος εραστής, αλλ' ανιχνευτής και των νεωτέρων και επαινέτης, αδεκάστω νοΐ και άνευ προλήψεως ομιλών τοις εξαιρέτοις αυτών βίβλοις, και εκ της διηνεκούς αναγνώσεως και βαθυτέρας μελέτης πόλλ' άττα επικρίνων, νοήσαί τε γαρ τα καίρια επηβολώτατος και απαγγείλαι τα νοούμενα γλαφυρώτατος [...]», μια πολυσχιδής όσο και αυτοδίδακτη προσωπικότητα χωρίς ανώτερες σπουδές έξω από την οθωμανική αυτοκρατορία, εντυπωσιακά ενημερωμένος και γλωσσομαθής,[32] με ευρύ, ήδη,

31. Τα κύρια βιογραφικά στοιχεία του N. Μαυροκορδάτου είναι γνωστά από πολλές πηγές: π.χ. από την ομιλία του δασκάλου του, Ιάκωβου Μάνου (Μάνα, κατά την τυπωμένη *Επιτετμημένην επαρίθμησιν*... του Δημήτριου Προκοπίου Πάμπερη) του Αργείου, που περιέχεται στην έκδοση της *Ιστορίας Ιεράς*... του Αλέξανδρου Μαυροκορδάτου (Bucureşti 1716), από ποικίλα ρουμανικά χρονικά (βλ. N. Iorga, *Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688-1821)*, τ. 1, Bucureşti 1969· A. A. C. Stourdza, *L'Europe orientale et le rôle historique des Maurocordato 1660-1830*, Paris 1913, σσ. 92-129), από το σημείωμα της *Επιτετμημένης επαριθμήσεως*..., που περιέχεται στο έργο του J. A. Fabricius, *Biblioteca Graeca*..., τ. 11, Hamburg 1722, σσ. 769-808, ιδίως σσ. 793-795, επανέκδοση: Hamburg 1808 (φωτοαναστ. ανατύπ.: Hildesheim 1967), τ. 11, σσ. 521-553, ιδίως σσ. 541-542, αλλά και από επιγράμματα ή άλλα εγκωμιαστικά και «επιτάφια» ποιητικά και πεζά κείμενα (ανάμεσα στα οποία ξεχωρίζει το μεταθανάτιο εγκώμιο του διδασκάλου Νικόλαου Κριτία, βλ. E. Legrand, *Recueil de documents grecs concernant les relations du patriarcat de Jérusalem avec la Roumanie (1569-1728)*, Paris ²1903 [=*Bibliothèque Grecque Vulgaire*, 7], κυρίως σσ. 313-314), από προλόγους εκδόσεων, αφιερώσεις κτλ.

Πολύ κατατοπιστικές για τις φιλοσοφικές και τις άλλες πνευματικές ενασχολήσεις του λόγιου ηγεμόνα είναι οι οξυδερκείς μελέτες του J. Bouchard, «Les lettres fictives de Nicolas Mavrocordatos à la manière de Phalaris: une apologie de l'absolutisme», *RESEE* 12 (1975) 197-207, «Les relations épistolaires de Nicolas Mavrocordatos avec Jean Le Clerc et William Wake», *Ο Ερανιστής* 11 (1974 [1977]: Νεοελληνικός Διαφωτισμός. Αφιέρωμα στον Κ. Θ. Δημαρά) 67-92, «Nicolas Mavrocordatos et l'"époque des Tulipes"», ό.π. (σημ. 22), «Nicolas Mavrocordatos et l'aube des Lumières», ό.π. (σημ. 22), *Nicolas Mavrocordatos, Les Loisirs de Philothée*..., ό.π. (σημ. 22), σ. 17 κ.ε., «La réception des "Maximes" de la Rochefoucauld chez les Grecs au XVIIIe siècle. L'œuvre des Mavrocordatos», *Πρακτικά Α΄ Διεθνούς Συνεδρίου Συγκριτικής Γραμματολογίας (28 Νοεμβρίου - 1 Δεκεμβρίου 1991): Σχέσεις της ελληνικής με τις ξένες λογοτεχνίες*, Αθήνα 1995, σσ. 169-180, «Επίκριση της Ανατολής και της Δύσης...», ό.π. (σημ. 22).

32. Κατά τη διάρκεια της παραμονής του στην Κωνσταντινούπολη, το 1704, ο A. de La Motraye βοήθησε τον Νικόλαο να τελειοποιήσει τα γαλλικά του, που ίσως τα είχε ξεκινήσει μικρός με τον δάσκαλό του των λατινικών, χιώτη ιησουίτη Ιάκωβο Πιπέρη· μόλις 24 ετών το 1704, ο Νικόλαος καταπλήσσει τον γάλλο παρατηρητή με το εύρος των γνώσεών του και τα πνευματικά του ενδιαφέροντα· ήταν προικισμένος με εξαιρετικά δυνατή μνήμη, και γι' αυτό ο πατέρας του τον αποκαλούσε συχνά «η βιβλιοθήκη μου»· κατείχε ήδη στην εντέλεια, σύμφωνα με τη μαρτυρία του La Motraye, τα αρχαία ελληνικά και τα αραβικά και γνώριζε λατινικά, ιταλικά και γαλλικά (εννοείται πως ήξερε, επίσης, πολύ καλά τουρκικά, αφού από το 1698 ώς το 1709 ήταν «μεγάλος διερμηνέας»/δραγομάνος της Πύλης, και, φυσικά, την καθομιλουμένη ελληνική, για την οποία, όπως θα δούμε και παρακάτω, δίνει πλούσια τεκμήρια και η αλληλογραφία του)· βλ. A. de La Motraye, *Voyages... en Europe, Asie et Afrique*, τ. 1, Den Haag 1727, σ.

ηθικοπολιτικό και σατιρικό συγγραφικό έργο στην αρχαΐζουσα,[33] συνέθεσε, όπως ήδη αναφέρθηκε, το θεωρούμενο ως πρώτο «νεοτερικό μυθιστόρημα» του νέου ελληνισμού, τα *Φιλοθέου Πάρεργα*.[34] Το φιλοσοφικό, μα και περιπετειώδες «μυθιστόρημα» του Νικόλαου, που έμεινε ατέλειωτο (σκόπιμα, σύμφωνα με ορισμένες θεωρίες), εκτυλίσσεται στη σύγχρονη του συγγραφέα Κωνσταντινούπολη (της εποχής αμέσως ύστερα από την οθωμανική ανάκτηση της Πελοποννήσου και τη λήξη του Βενετοτουρκικού πολέμου), έχει δομή και ιδέες που το συνδέουν τόσο με την ελληνιστική, υστεροβυζαντινή και ανατολική παράδοση όσο και με τα ρεύματα του λίγο παλιότερου και σύγχρονού του δυτικού στοχασμού (Francis Bacon, Machiavelli, Montaigne,

374, και J. Bouchard, *Nicolas Mavrocordatos, Les Loisirs de Philothée*..., ό.π., σ. 18.

Μια μεταγενέστερη μαρτυρία, του 1722, μας πληροφορεί πως ο Νικόλαος κατείχε, εκτός από τις παραπάνω γλώσσες, και την περσική (κάτι που το είχε δηλώσει τον Ιούνιο του 1721 και ο Δημήτριος Προκοπίου Πάμπερης), ενώ στα 1721 φαίνεται πως είχε εκδηλώσει την επιθυμία να μελετήσει και την εβραϊκή· βλ. J. Bouchard, «Les relations épistolaires...», ό.π., σσ. 70-72, *Nicolas Mavrocordatos, Les Loisirs de Philothée*..., ό.π., σ. 19. Οι γνώσεις του της ρουμανικής αμφισβητούνται· σίγουρα, όμως, θα τη γνώριζε αρκετά ώστε να συνεννοείται και να διεκπεραιώνει πρακτικά την άσκηση της εξουσίας του στη Μολδαβία και τη Βλαχία (βλ., πρόχειρα, τη βιβλιογραφία που παρέχει ο J. Bouchard, *Nicolas Mavrocordatos, Les Loisirs de Philothée*..., ό.π., σ. 19, σημ. 8).

33. Κατάλογο των έργων του, 1697 κ.ε. (αρκετά από τα οποία είναι καθαρά λογοτεχνικά, έστω και με παιγνιώδες περιεχόμενο· ίσως είναι και αυτά μέσα σε όσα χαρακτηρίζονται από τον Δημήτριο Προκοπίου Πάμπερη «ουμενούν πολύφυλλα, αλλ' εμβριθεία και βραχύτητι διατρανούντα το πολυμαθές και κατηκριβωμένον του ανδρός εν παντί παιδείας είδει»"), δίνει ο J. Bouchard, *Nicolas Mavrocordatos, Les Loisirs de Philothée*..., ό.π., σσ. 19, 28-31: τονίζουμε κυρίως τη σατιρική, λουκιάνεια και παρωδική φλέβα του, η οποία δείχνει και ένα γούστο που θα έβρισκε ασφαλώς τέρψη και σε πολύ πιο σύνθετα αναγνώσματα, όπως, π.χ., τα έργα του Cervantes.

Πάντως το ωραίο δημώδες ερωτικό «φαναριώτικο στιχούργημα» με αρχή «Στο περιβόλι περπατεί...», που καταχωρίζεται από τον γαλλοκαναδό μελετητή, ό.π., σ. 31, ανάμεσα στα έργα του ηγεμόνα, είναι μάλλον δύσκολο να ανήκει σ' αυτόν: πιθανότερο είναι να ανήκει, σύμφωνα με τη γνώμη των Λ. Βρανούση και Λ. Ν. Πολίτη, στον συνώνυμό του του τέλους του 18ου αι., «ποστέλνικο» Νικόλαο Μαυροκορδάτο, 1744-1818. Για το πρόβλημα του «συνειδητού» αρχαϊσμού του Νικόλαου, αλλά και για τις δυνατότητές του στη δημωδέστερη φαναριώτικη «καθομιλουμένη»/«γραφομένη» βλ. και παρακάτω.

34. Κατά τη διάρκεια της αιχμαλωσίας/του περιορισμού του στην αυστροουγγροκρατούμενη Τρανσυλβανία (Hermannstadt/Sibiu και Karlsburg/Alba Iulia, Νοέμβριος 1716-Ιούλιος 1718), ο Νικόλαος συνέθεσε το *Περί των καθηκόντων*... (πρωτοεκδόθηκε στο Βουκουρέστι το 1719, και επανεκδόθηκε πολλές φορές στην Κ. και Δ. Ευρώπη στο διάστημα 1722-1739: Λειψία, Λονδίνο κ.α.), ενώ υποτίθεται πως ξεκίνησε και τη συγγραφή του «μυθιστορήματος» *Φιλοθέου Πάρεργα* (πρωτοεκδόθηκε οψίγονα, το 1800 στη Βιένη).

Σημειώνουμε, πάντως, ότι δεν έχει εξεταστεί σοβαρά η δυνατότητα συγγραφής (ή, τουλάχιστον, εκκίνησης συγγραφής) του «μυθιστορήματος» νωρίτερα, δηλαδή πλησιέστερα στον χρόνο δράσης του έργου (Αύγουστος του 1715), άρα ίσως κατά τις «πάρεργες» ώρες («σχόλη») αυτού του Αμαδέου (Φιλόχριστου/Φιλόθεου) ηγεμόνα στην Πόλη, μέσα στο μεσοδιάστημα από τον Δεκέμβριο του 1715 ώς τα τέλη Ιανουαρίου του 1716, που χρειάστηκε για τη μετακίνησή του από την αυλή της Μολδαβίας στην αυλή της Βλαχίας.

La Rochefoucauld, Saint-Évremond, κ.ά.), και εκμεταλλεύεται το (ήδη γνωστό από τα ανατολίτικα πεζά παραμύθια, την υστεροβυζαντινή έμμετρη ερωτική-ιπποτική μυθιστορία, μα και έργα του ιταλικού, ισπανικού και γαλλοσκοτσέζικου Μπαρόκ) μοτίβο της «μεταμφίεσης»· η χρονική στιγμή της χρήσης του μοτίβου είναι, μάλιστα, παράλληλη ή, ακριβέστερα, ελαφρώς προγενέστερη από την αντίστοιχη εκμετάλλευσή του στις περίφημες *Περσικές Επιστολές* (*Lettres Persanes*...,1721) του Montesquieu: εκλεκτική συγγένεια που οδηγεί προς παρόμοιες διόδους επιδράσεων και συνάφειας με την πνευματική ατμόσφαιρα της εποχής.[35]

Ξεχωριστά, αφού έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για την καλύτερη σκιαγράφηση του πνευματικού κλίματος μέσα στο οποίο θα τοποθετήσουμε παρακάτω τα πρώτα γνωστά ίχνη πρόσληψης του *Δον Κιχότη* του Cervantes στις Ηγεμονίες, τονίζουμε τις πρόσφατες επισημάνσεις του J. Bouchard για ορισμένες πτυχές του αφηγήματος *Φιλοθέου Πάρεργα*, όπως είναι:[36]

η γνώση των ισπανικών πολιτικοθρησκευτικών πραγμάτων από τα τέλη του 15ου αι. κ.ε. (με έμφαση στον διωγμό των εβραίων, στον πολύπλοκο ανταγωνισμό των θρησκειών της Βίβλου και στην Ιερά Εξέταση),

ο έπαινος της «δεούσης αγχινοΐας και αστειότητος», της ευφυΐας και του «καιρίου»,

η στηλίτευση του κοινωνικού «παραλόγου» και της «δεισιδαιμονίας», αλλά και της εκτίμησης για την «μωρία/τρέλα»,[37]

η προβολή ενός (απομακρυσμένου από τη μωρία) βιοτικού ιδεώδους: ενός ελληνοχριστιανικού ιδεώδους που προτάσσει «το καλώς βιούντας ευθυμείν» και θέλει την τύχη «ούτε αγέρωχον, ούτε ρυπαράν, τοιούτω δε βίω πρέπουσαν».

35. J. Bouchard, «Nicolas Mavrocordatos et l'"époque des Tulipes"», ό.π. (σημ. 22), σ. 120· Ν. Μαυρέλος, «Νικόλαου Μαυροκορδάτου, *Φιλοθέου Πάρεργα*...», ό.π. (σημ. 21).

36. J. Bouchard, «Επίκριση της Ανατολής και της Δύσης...», ό.π. (σημ. 22), σσ. 49, 51-52.

37. Πρβ. J. Bouchard, ό.π., σσ. 51-52: «Αλλά πιο επικίνδυνη [κατά τον αφηγητή στα *Φιλοθέου Πάρεργα*] για την ασφάλεια του κράτους και των ατόμων είναι η εκτίμηση που τρέφουν οι Οθωμανοί για την τρέλα. "Ένιοι δε χωρούσι και περαιτέρω υπό δεισιδαιμονίας οιόμενοι την μωρίαν αναμφίλεκτον είναι αγιότητος χαρακτήρα προλέγουσαν τα μέλλοντα" (184). Μερικοί Οθωμανοί προύχοντες πιστεύουν ότι διά του στόματος του τρελού μιλάει ο Θεός και προφητεύει το μέλλον, γι' αυτό και συντηρούν γύρω τους μια αυλή τρελών όπου αναμιγνύονται άλλοι υγιείς πνευματικά να τους κατασκοπεύουν και να ερμηνεύουν τις φωνές και τα κινήματα των τρελών στους κυρίους τους. Αλλά στο τέλος αρρωσταίνουν και οι υγιείς. Δυστυχώς μερικοί προύχοντες, λέει ο αφηγητής, παίρνουν αποφάσεις ιδιωτικού ή και πολιτικού χαρακτήρα σύμφωνα με τις ερμηνείες που δίνουν άλλοι ημίτρελοι».

Θα ήταν ενδιαφέρον να αντικρίσει κανείς την περιγραφή αυτή με τη γελοιογραφική παρουσίαση της αυλής των ισπανών επαρχιακών «δούκηδων» (και προστατών «τρελών») στο Δεύτερο Μέρος του *Δον Κιχότη*, αλλά και με τα γνωστά σχόλια του Ν. Μαυροκορδάτου με αφορμή οξυδερκέστατες θερβαντικές παρατηρήσεις του Saint-Évremond, βλ. παρακάτω.

Αισθάνεται κανείς ότι από τα πολλά λανθάνοντα διακείμενα του έργου, που επί δεκαετίες αναζητούν γόνιμα οι νεότεροι ερευνητές (με πρωτεργάτη τον J. Bouchard και ρουμάνους ερευνητές, αλλά τώρα και τον N. Μαυρέλο κ.ά.), δύσκολα θα μπορούσε να λείπει το πρωτοποριακό μυθιστορηματικό αριστούργημα του Cervantes: η ειδική αναφορά μας στο ζήτημα αυτό, παρακάτω, ελπίζουμε πως θα προσθέσει και άλλα στοιχεία.

Ένα ερμηνευτικό κλειδί για τις δεκτικότητες μιας κοινωνικής και πνευματικής ομάδας παρέχουν ασφαλώς οι «αναγνώσεις» της. Πολύ διδακτική είναι, επομένως, μια περιδιάβαση στους τίτλους που περιείχε, το καλοκαίρι του 1725, η περίφημη ιδιωτική βιβλιοθήκη των Μαυροκορδάτων,[38] μέσα από τα τμήματα των καταλόγων που διασώθηκαν και μέσα από τα έντυπα και χειρόγραφα που εντοπίστηκαν αργότερα σε νεότερες βιβλιοθήκες (η εικόνα συμπληρώνεται εν μέρει με άλλα, έμμεσα στοιχεία, συγκεκριμένα από τμήμα της αλληλογραφίας του νεαρού ηγεμονόπαιδα/«μπεηζαδέ» Σκαρλάτου Μαυροκορδάτου, 1701-1725/1726, μεγαλύτερου γιου του Νικόλαου,[39] με

38. N. Iorga, «Pilda bunilor Domni din trecut faţă de şcoala românească», *Analele Academiei Române, Memoriile Secţiunii Istorice, Ser.* II, τ. 37 (1914 [=1915]) 77-120 (αλλά στη σ. 85 ο τίτλος ως εξής: «Κατάλογος των βιβλίων πάντων, ελληνικών, γραικολατινικών, λατινικών, ιταλικών, γαλλικών και άλλων, Κωνσταντίνου Μ. [sic] Μαυροκορδάτου τών εις χρήσιν αυτού, χωρίς των εν τη μεγάλη βιβλιοθήκη του υψηλοτάτου ηγεμόνος εν Βουκουρεστίω αψκε'»), «Ştiri nouă despre biblioteca Mavrocordaţilor şi despre viaţă muntenească în timpul lui Constantin Mavrocordat», *Analele Academiei Române*, ό.π., Ser. III, τ. 6 (1927) 135-170· V. Mihordea, «Biblioteca domnească a Mavrocordaţilor. Contribuţii în veacul ei», *Analele Academiei Române*, ό.π., Ser. III, τ. 22 (1939-1940) 359-419· V. Georgescu, «Les ouvrages juridiques de la bibliothèque des Maurocordato», *Jahrbuch der Österreichischen Byzantinistik* 18 (1969) 195-220. Βλ., επίσης, C. Dima-Drăgan, «La bibliophilie des Mavrocordato», ό.π. (σημ. 30), *Bibliotecі umaniste româneşti*, Bucureşti 1974, «L'œuvre de Cervantes dans la bibliothèque du prince moldo-valaque Nicolas Maurocordato», *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos* 79,2 (Απρ.-Ιούν. 1976) 263-269, «Le siècle d'or de la bibliophilie roumano-grecque (La période phanariote, 1711-1821)», στον τόμο Fr. R. Walton (επιμ.), *Δέκατον Διεθνές Συνέδριον Βιβλιοφίλων, Αθήνα 30 Σεπτεμβρίου – 6 Οκτωβρίου 1977*..., Αθήνα 1979, σσ. 47-57. Αδημοσίευτα παραμένουν, δυστυχώς, τα νέα στοιχεία που προσκόμισε πρόσφατα ο A. Pippidi, «Nicolas Mavrocordatos d'après sa bibliothèque: nouveaux résultats», ανακοίνωση στο Γ' Ευρωπαϊκό Συνέδριο Νεοελληνικών Σπουδών (Βουκουρέστι 2006), η οποία δεν συμπεριλαμβάνεται στην έκδοση των *Πρακτικών*, ό.π. (σημ. 3).

39. Ο Σκαρλάτος, γιος του N. Μαυροκορδάτου από την πρώτη γυναίκα του, Κασσάνδρα Καντακουζηνού, γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη, έζησε μεγάλο τμήμα της ζωής του στις Ηγεμονίες και πέθανε εικοσιπεντάχρονος (ή, σύμφωνα με τα «ταφικά» επιγράμματα του «μητροπολίτου Τουρνόβου» Ιωσήφ, εικοσιτετράχρονος)· παρά τη σύντομη ζωή του, ο «μαθήμασι πρέπων» και «λαμπρός φιλίστωρ» νέος πρόλαβε να διακριθεί στα γράμματα. Σημειώνουμε πως ο Δημήτριος Προκοπίου Πάμπερης, στην *Επιτετμημένην επαρίθμησιν*... (που είναι συνταγμένη πολύ κοντά στην εποχή της γνωστής αλληλογραφίας του Σκαρλάτου με τον Θωμά Τεσταμπούζα), ό.π. (σημ. 31), σ. 542, είχε προλάβει να δώσει ένα σύντομο πορτρέτο του νεαρού λογίου, αν και έπεσε έξω στις προβλέψεις του για τη μελλοντική προκοπή του βραχύβιου «μπεηζαδέ» (εκσυγχρονίζουμε ορθογραφία και στίξη): «Κάρολος, ο πρωτότοκος υιός της αυτού υψη-

τον λόγιο γιατρό Θωμά Τεσταμπούζα, η οποία σώθηκε στον ιταλοελληνικό κώδικα αριθ. 15 της Βιβλιοθήκης της Ρουμανικής Ακαδημίας και χρονολογείται στο διάστημα τέλη του 1720-11.1.1721).[40]

Μολονότι, δυστυχώς, εξακολουθούμε σήμερα να μην μπορούμε να έχουμε μιαν ολοκληρωμένη εικόνα αυτής της βιβλιοθήκης, παίρνουμε μια καλή γεύση ενός μεγάλου τμήματός της, τον κατάλογο του οποίου είχε εκπονήσει το 1725 ένας άλλος γιος του Νικόλαου, και κατόπιν ηγεμόνας και αυτός, ο Κωνσταντίνος·[41] διάσημη ακόμη και στη Δ. και Κ. Ευρώπη για τις συλλογές της, η βιβλιοθήκη διαλύθηκε όσο ζούσε ο ίδιος ο Κωνσταντίνος (1757) που την είχε καταλογογραφήσει εν μέρει, για να πληρωθούν χρέη του (σκόρπιοι τόμοι της εξακολουθούν να εντοπίζονται και να περιγράφονται ακόμη και σήμερα, όπως θα δούμε παρακάτω). Η βιβλιοθήκη περιείχε μεγάλο αριθμό χειρόγραφων και έντυπων έργων αρχαίων ελλήνων, λατίνων και βυζαντινών συγγραφέων, χειρόγραφα έργων ανατολικών γλωσσών και έντυπα

λότητος [=του N. Μαυροκορδάτου], αξιάγαστος μιμητής των προγονικών αρετών και εν νεαρά τη ηλικία παντοδαπή μαθήσει κοσμούμενος· ός νύκτωρ τε και μεθημέραν προσκείμενος τοις εξαιρέτοις των βίβλων, πολύχουν απομάττεται παιδείας θησαυρόν. / "Αμέραι δ' επίλοιποι μάρτυρες σοφώτατοι" φησίν ο Πίνδαρος»· βλ. και E. Rizo-Rangabé, *Livre d'or de la noblesse phanariote et des familles princières de Valachie et de Moldavie*, Αθήνα 1904, σ. 126· É. Legrand, *Généalogie des Maurocordato de Constantinople et autres documents concernant cette famille*, Paris 1886, σ. 3, *Généalogie des Maurocordato de Constantinople rédigée d'après de documents inédits*, Paris 1900, σσ. 12 κ.ε., 15, 33-34· A. Camariano-Cioran, *Les Académies princières...*, ό.π. (σημ. 4), σ. 246.

Από το 1715 ο πατέρας του Σκαρλάτου αναθέτει τη μόρφωση του γιου του στον «λογιώτατον παπά κυρ Σεραφείμ», βλ. É. Legrand, *Recueil de documents grecs...*, ό.π. (σημ. 31), σ. 173 (επιστολή από 11.4.1715), ενώ ο Σκαρλάτος βρίσκεται και ανάμεσα στους αλληλογράφους του Χρύσανθου Νοταρά (επιστολή από τον Απρίλιο 1715), βλ. É. Legrand, *Ελληνικόν Επιστολάριον / Épistolaire grec ou recueil de lettres adressées pour la plupart à Chrysanthe Notaras, patriarche de Jérusalem par les princes de Valachie et de Moldavie etc., etc., etc.*, Paris 1888 [=*Bibliothèque Grecque Vulgaire*, 4], σσ. 146-147. Στην ίδια συλλογή του É. Legrand, σσ. 56-57, δημοσιεύεται και παλιότερη, αρχαΐζουσα επιστολή (από 20.11.1711) του N. Μαυροκορδάτου στον δεκάχρονο γιο του Σκαρλάτο, που τονίζει επίσης την πολύ πρώιμη έφεσή του στα γράμματα: «Ταύτης [της υγείας] δ' απολαύοντά σε απρίξ έχεσθαι παντοίας παιδείας ήκιστ' αμφισβητώ. Πώς γαρ αμφισβητοίην, ός νήπιόν σε όντα και μονονούκ εν σπαργάνοις, τού τε μακαρίτου πάππου κάμού του φύντος τοις γούνασιν επικαθήμενον, μάλα προθύμως τοις ες παιδείαν τείνουσι λόγοις υπέχοντα τα ώτα και ενίοτε αστείως αναπυνθανόμενον μετά πλείστης εώρων της θυμηδίας». Στα 1716 φαίνεται να υπάρχει γενικότερη αναγνώριση του έφηβου Σκαρλάτου, αφού υπό την αιγίδα του, καθώς προκύπτει από τη σελίδα τίτλου («Αξιώσει του Εκλαμπροτάτου και Περιβλέπτου κυρίου Σκαρλάτου Μαυροκορδάτου»), εκδίδεται η αντι-κοπερνίκεια *Εισαγωγή εις τα γεωγραφικά και σφαιρικά...* του Χρύσανθου Νοταρά (Paris 1716, επανέκδοση: Venezia 1718).

40. Για τον περιπετειώδη βίο του βλ. V. Mihordea, «Uciderea doctorului Testabuza», *Revista Istorică* 23 (1937) 11-13 (από αναφορά της C. Papacostea-Danielopolu, «Préoccupations livresques de Scarlat Mavrocordat dans un manuscrit de l'Académie Roumaine», *RESEE* 28, 1990 [=Mélanges offerts au XVIIe Congrès International des Sciences Historiques, Madrid], σσ. 29-37, ιδίως σ. 30, σημ. 8).

41. N. Iorga, «Pilda bunilor Domni...», ό.π. (σημ. 38)· C. Papacostea-Danielopolu, «Préoccupations livresques de Scarlat Mavrocordat...», ό.π., σσ. 29-37.

έργα πολλών συγγραφέων από νεότερες ευρωπαϊκές γραμματείες. Η διάθεση για ενημέρωση, που φανερώνουν τα γνωστά τμήματά της, εντυπωσιάζει· είναι γνωστό, εξάλλου, πως πολλές επιστολικές σχέσεις που διατηρούσε ο Νικόλαος (όπως, π.χ., με τον Jean Le Clerc, «arbitre» της περιώνυμης «Πολιτείας των Γραμμάτων»/République des Lettres και εκδότη της *Bibliothèque ancienne et moderne*) αποσκοπούσαν κυρίως στην προμήθεια βιβλίων,[42] ενώ στη βιβλιοθήκη του εισέρχονταν τακτικά δύο τουλάχιστον από τα αξιόλογα περιοδικά παρακολούθησης της πνευματικής κίνησης, τα γαλλόγλωσσα *Journal des Savants* και *Nouvelles de la République des Lettres* (του Pierre Bayle).[43]

Η βιβλιοθήκη περιείχε και αντιπροσωπευτικά αναγνώσματα που κυριαρχούσαν στην ευρωπαϊκή γραμματεία του 17ου και των αρχών του18ου αι., κυρίως στην ιταλική, λατινική και γαλλική γλώσσα: η έμφαση στην ιταλική πρέπει να τονιστεί ιδιαίτερα, αφού δεν αποτελεί μόνον ειδικό δείκτη ενδιαφερόντων μιας οικογενειακής παράδοσης που ξεκινά από τον σπουδασμένο στη Ρώμη, την Πάντοβα και την Μπολόνια Αλέξανδρο Μαυροκορδάτο, αλλά αντικατοπτρίζει και μιαν αναμφισβήτητα κυριαρχική πραγματικότητα στον νέο ελληνισμό πριν από τα μέσα του 18ου αι. Στη βιβλιοθήκη περιλαμβάνεται, επίσης, μεγάλη ειδολογική και θεματική γκάμα συγγραμμάτων: έργα θεολογικά και θρησκευτικά, νομικά και ιστορικά, κείμενα ηθικού και πολιτικού στοχασμού, δοκίμια, ποίηση, πεζογραφία και θέατρο, κ.ά. Στους συγγραφείς των οποίων φιλοξενεί έργα συγκαταλέγονται αρκετοί εκπρόσωποι της Αναγέννησης, του Μπαρόκ και των «κλασικών αιώνων» ορισμένων δυτικοευρωπαϊκών λογοτεχνιών· από τους λιγότερο γνωστούς σήμερα, ιδιαίτερα σημαντικούς όμως στην εποχή τους, ξεχωρίζουμε, εκτός από τον γάλλο ιστοριογράφο και δοκιμιογράφο A. N. Amelot de la Houssay (1634-1706) που ήδη αναφέρθηκε, τα ονόματα του Γαλλοσκοτσέζου John Barclay (1582-1621),[44] του Ιταλού Traian(o) Boccalini (1556-1613)

42. J. Bouchard, «Les relations épistolaires de Nicolas Mavrocordatos…», ό.π. (σημ. 31). Στον 14ο τόμο της *Βιβλιοθήκης*… του (Amsterdam 1720), ο Jean Le Clerc παρουσιάζει εκτενώς το σύγγραμμα του Νικόλαου Μαυροκορδάτου *Περί των καθηκόντων*.

43. Τα περιοδικά αυτά τα μνημονεύει (προφανώς στα τέλη του 1720 ή στις αρχές Ιανουαρίου του 1721) ο νεαρός Σκαρλάτος Μαυροκορδάτος στην επιστολή του στον Θωμά Τεσταμπούζα, που θα σχολιαστεί και αλλού (όπως και παρακάτω, εκσυγχρονίζεται ορθογραφία και στίξη): «[…] είχα και έχω μεγάλην αφθονίαν βιβλίων, οπού άμποτες να ημπορούσα να κάμω την πρέπουσαν ανάγνωσην. Τα οποία, αν δεν βαρύνεται η λογιότης σου, θέλω σου τα απαριθμήσει ένα προς ένα και θέλω φανερώσει και την υπόληψην οπού έχω διά καθένα, αν καλά και δεν είμαι ακόμη άξιος να κάμω διάκρισην· όμως, έχοντας τα *Ζουρνάλ δε σαβάν* και *Ρεπουπλίκ δε λετρ*, τα οποία κάμνουν την κρίτικα καθενός βιβλίου, ημπορώ να πάρω και εγώ κάποιον φωτισμόν οπού να κάμω το κατά δύναμην»· βλ. C. Papacostea-Danielopolu, «Préoccupations livresques de Scarlat Mavrocordat…», ό.π. (σημ. 40), σ. 33.

44. Γ. Κεχαγιόγλου, «Το πρότυπο της νεοελληνικής μετάφρασης της *Αργενίδος του Ιωάννου Βαρκλαίου* (John Barclay, *Argenis*) και τα πρώτα ελληνικά μυθιστορήματα του Μπαρόκ:

που ανήκει στο ρεύμα της επιτήδευσης («préciosité»),[45] του Γάλλου Vincent Voiture (1597-1648), πνεύματος σπινθηροβόλου («bel esprit») και θαμώνα του φυτώριου της «préciosité» Hôtel de Rambouillet, αλλά και του αρνητή της «préciosité» Γάλλου Antoine Furetière (1619-1688) που αντιπροσωπεύεται με το περίφημο *Λεξικό* του (*Dictionnaire universel...*, 1690) και το *Roman bourgeois* (1666).[46]

Στον ίδιο κατάλογο φιγουράρουν και ευρωπαϊκές έντυπες μεταφράσεις του *Δον Κιχότη* (πρωτοεκδομένου στα ισπανικά σε δύο μέρη, όπως σημειώσαμε, 1605, 1615): μία δίτομη ιταλική μετάφραση του 1677 (καίρια, όπως θα δούμε, παρακάτω, για την ανίχνευση του προτύπου της ελληνικής μετάφρασης που μελετούμε εδώ, αλλά και για τη γνωριμία του Νικόλαου Μαυροκορδάτου, και προφανώς των παιδιών και συγγενών του, με το έργο του Cervantes), μία οψιμότερη, εξάτομη γαλλική μετάφραση του 1718 (*Histoire de l'admirable Don Quichotte de la Manche*), καθώς και η απόκρυφη «συνέχεια» των περιπετειών του Πρώτου Μέρους του ισπανικού πρωτοτύπου του Cervantes, δηλαδή μια γαλλική μετάφραση (*Nouvelles aventures de l'admirable Don Quichotte de la Manche*, τ. 1, London 1707) του έργου του Alonso Fernández de Avellaneda *Segundo tomo del ingenioso hidalgo Don Quixote de la Mancha, compuesto por el licenciado Alonso Fernández de Avellaneda, natural de la villa de Tordesillas...*, Tarragona 1614)[47] Άλλα έντυπα σχετικά με τον Cervantes, τους μεταφραστές του στα ιταλικά, και την ισπανική γλώσσα και

Πρόδρομη ανακοίνωση», *Ελληνικά* 47 (1997) 133-143.

45. Αναφέρονται τα *Ρακβάλια* (*Ragguagli di Parnaso*, 1612-1613) και οι *Εξηγήσεις... εις τον Τάτσιτον* (*Osservazioni politiche sopra Cornelio Tacito*, 1669).

46. Από τις υπόλοιπες εκδόσεις ή μεταφράσεις προγενέστερης και περίπου σύγχρονης δυτικοευρωπαϊκής γραμματείας, που περιείχε το καταγραμμένο τμήμα της βιβλιοθήκης, σημειώνουμε τα ονόματα των Petrarca, Sannazaro, Machiavelli, Aretino, Tasso, Fr. Bacon, G. Fr. Loredano, Bossuet, Locke κ.ά.

Για ευρύτερο σχολιασμό των μεταφράσεων βλ. Α. Ταμπάκη, *Περί νεοελληνικού Διαφωτισμού...*, ό.π. (σημ. 25), κεφ. V: «Χειρόγραφες μεταφράσεις του Διαφωτισμού. Η πρόσληψη των δυτικοευρωπαϊκών λογοτεχνικών ειδών», σσ. 91-112, κυρίως σ. 94 κ.ε. Γενικότερα για τις μεταφράσεις της ίδιας (και της αμέσως επόμενης) περιόδου βλ. την αδημοσίευτη διδακτορική διατριβή της Στ. Αθήνη, *Όψεις της νεοελληνικής αφηγηματικής πεζογραφίας, 18ος αι.-1830. Ο διάλογος με τις ελληνικές και ξένες παραδόσεις στη θεωρία και την πράξη*, Θεσσαλονίκη 2001, και το πρόσφατο άρθρο της Α. Ταμπάκη, «Νεοελληνικός Διαφωτισμός: η διαμεσολάβηση του μεταφραστικού εγχειρήματος», στον τόμο Ι. Βιβιλάκης (επιμ.), *Στέφανος. Τιμητική προσφορά στον Βάλτερ Πούχνερ*, Αθήνα 2007, σσ. 1255-1267.

47. Λ. Δερούλια, «Ελληνική μετάφραση του Δον Κιχώτη (Περιγραφή ενός κώδικα)», *Ο Ερανιστής* 4 (1966) 25, σημ. 3 (σσ. 118 και 115, αντίστοιχα, του δημοσιευμένου από τον N. Iorga, «Pilda bunilor Domni...», ό.π., σημ. 38, καταλόγου της βιβλιοθήκης)· Α. Pippidi, «Mysticisme et rationalisme au Phanar. Le cas de Daniel de Fonseca», *Ο Ερανιστής* 11 (1974 [1977]: Νεοελληνικός Διαφωτισμός. Αφιέρωμα στον Κ. Θ. Δημαρά) 186, σημ. 26 (αναδημοσίευση στο βιβλίο του ίδιου: *Hommes et idées du Sud-Est Européen à l'aube de l'âge moderne*, Bucureşti - Paris 1980). Βλ. και Στ. Αθήνη, ό.π., σσ. 120-125, και ιδίως σ. 121.

γραμματεία γενικότερα, πολλά από τα οποία είναι πια βέβαιο πως σχετίζονται με τη βιβλιοθήκη των Μαυροκορδάτων, θα σημειωθούν παρακάτω, κατά την πορεία της πραγμάτευσης.

Ο ιταλοελληνικός κώδικας των Ηγεμονιών στον οποίο εμπεριέχονται η επιστολή του νεαρού, και φιλοπερίεργου στις αναγνώσεις του, «μπεηζαδέ» Σκαρλάτου Μαυροκορδάτου, η απάντηση του Θωμά Τεσταμπούζα και πολλά άλλα κείμενα (κυρίως μεταφράσεις του Σκαρλάτου), παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη δική μας εξέταση, αφού όχι μόνο συνδέει με ουσιαστικό και οργανικό τρόπο τη βιβλιοθήκη των Μαυροκορδάτων με σημαντικότατα έργα της δυτικοευρωπαϊκής γραμματείας και με τις πρώτες μαρτυρίες ελληνικής (μα και ρουμανικής/βαλκανικής) πρόσληψής τους, αλλά και αποτελεί το πρώτο, χρονολογικά, βέβαιο τεκμήριο για την κυκλοφορία του *Δον Κιχότη* στις Ηγεμονίες και, γενικότερα, στον ελληνόγλωσσο κόσμο.[48]

Είναι εντυπωσιακό πως τα δύο παραπάνω επιστολικά κείμενα είχαν προκαλέσει το ενδιαφέρον ρουμάνων μελετητών ήδη πριν από το τέλος του 19ου αι., χωρίς όμως να οδηγήσουν, επί τρία ολόκληρα τέταρτα αιώνος, σε ουσιαστικότερα απτά στοιχεία. Από την εποχή της πρώτης κοινοποίησής τους (από τον B. Constantinescu και, αργότερα, από τον A. Cioranescu),[49] καθώς και από τη μεταγενέστερη ερμηνευτική αξιοποίηση και σχολιασμό τους (από την C. Papacostea-Danielopolu),[50] πολλές σαγηνευτικές ψηφίδες έχουν προστεθεί στο αινιγματικό ψηφιδωτό που συντίθεται από τις ποικίλες αναγνωστικές έλξεις και ροπές που εγκολπώθηκε η φαναριώτικη λογιοσύνη κατά την περίοδο του «προοιμίου» του Διαφωτισμού. Ακολουθώντας την περιγραφή που παρέχει ο κώδικας και περιδιαβάζοντας τα αποσπάσματα που περιέχει από έργα μεγάλων συγγραφέων συνθεμένα σε ιταλική και γαλλική γλώσσα, βρίσκουμε αναφορές στα *Γνωμικά*..., στους *Ηθικούς Στοχασμούς* (*Maximes*) του La Rochefoucauld, σε κείμενα και μύθους του La Fontaine (με παράλληλο το γαλλικό πρωτότυπο και ιταλική μετάφραση), σε παιδα-

48. Για ένα αχρονολόγητο τεκμήριο που μας πηγαίνει μάλλον πριν και από τα 1720-1721 βλ. παρακάτω.

49. Τις επιστολές τις πρωτοδημοσίευσε ο B. Constantinescu, «Cultură domnilor fanarioti din secolul al XVIII-lea. Un document istoric», *Columna lui Traian* 100 (1871) και *Societatea pentru invetiatură poporului românu* 2,1 (Σεπτ. 1871) 37-35· βλ. και A. Cioranescu, «Manuscrisele italiene ale Academiei Române», *Studii Italiene* 1 (1934) 159-172· C. Papacostea-Danielopolu, «Manuscrits italo-grecs de la Bibliothèque de l'Académie de la République Socialiste de Roumanie», *Ο Ερανιστής* 11 (1974 [1977]: Νεοελληνικός Διαφωτισμός. Αφιέρωμα στον Κ. Θ. Δημαρά) 126, σημ. 4 και 5, που δίνει και άλλη βιβλιογραφία, *Literatură în limbă greacă din Principatele Române (1774-1830)*, Bucureşti 1982, κεφ. «Manuscrisele italo-grecesti de la B.A.R.S.R.».

50. C. Papacostea-Danielopolu, «Manuscrits italo-grecs...», ό.π., σσ. 125-129, C. Papacostea-Danielopolu, «Préoccupations livresques de Scarlat Mavrocordat...», ό.π. (σημ. 40).

γωγικά κείμενα του Fénelon σχετικά με την ανατροφή του μελλοντικού ηγεμόνα,[51] σ' ένα «ηθικό πορτρέτο ενός αυλικού» (στα ιταλικά), σε ένα «ηθικό κείμενο» (στα γαλλικά και ιταλικά) κτλ., εισπνέουμε δηλαδή το άρωμα ενός λόγιου περιβάλλοντος που αναπαράγει, προσαρμοσμένη στη δική της κλίμακα αξιών, την ανάγκη κατασκευής ενός «σοφιολογικού» κανόνα για την εκπαίδευση του καλού αυλικού ή, καλύτερα, του μελλοντικού ηγεμόνα.[52] Στον ίδιο στόχο αποσκοπούν άλλωστε και ορισμένες μεταφράσεις στα ελληνικά και στα «καραμανλίδικα» («γραικοτουρκικά») που περιέχει ο κώδικας, όπως μια συλλογή αποφθεγμάτων που επιχειρεί την ηθική απεικόνιση του αυλικού: «Ο άν(θρωπ)ος της αυλής, ή η τέχνη της φρονήσεως. Απόφθεγμα πρώτον», την οποία είμαστε πια σε θέση να ταυτίσουμε με τον πολλαπλά μαρτυρημένο τίτλο του έργου του ισπανού ιησουίτη συγγραφέα και φιλοσόφου Baltasar Gracián y Morales (1601-1658) *Oráculo manual y Arte de prudencia* (1647 και 1653),[53] που θα προσελκύσει μεταφραστικά ακόμη και τον Schopenhauer στα 1862, ή ένα μικρό κείμενο για την όραση και τη φαντασία, που σύμφωνα με τη σχολιάστρια των περιεχομένων του κώδικα αποτελεί τεκμήριο έμπνευσης από αισθησιοκρατικές αντιλήψεις[54] (αποτελεί μετάφραση από τα γαλλικά τού «The Pleasures of the imagination» του Joseph Addison, 1672-1719, και είχε δημοσιευτεί πριν από λίγο – στις αρχές της δεκαετίας του 1710 – σε συνέχειες στο περ. *The Spectator*).[55] Ο Addison, επη-

51. C. Papacostea-Danielopolu, ό.π., σσ. 125-126, σημ. 3, και, ιδίως, «Préoccupations livresques de Scarlat Mavrocordat…», ό.π., σ. 35· Στ. Αθήνη, «Η πρώτη ελληνική μετάφραση του μυθιστορήματος *Les aventures de Télémaque* του Fénelon», *Μικροφιλολογικά* 20 (Φθινόπ. 2006) 5.

Η αναφορά της επιστολής του Σκαρλάτου: «Έχομεν και τα άπαντα του Φενελών ο οποίος έχει και νοήματα εύμορφα και φράσην γλυκείαν και υψηλήν, μάλιστα, εις το βιβλίον οπού κάμνει τες οδοιπορίες του Τηλεμάχου, φανερώνει πολλές πολιτικές, όλες χριστιανικές».

52. Για τη «σοφιολογική» παράδοση στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες και τις εξελικτικές διαβαθμίσεις της παραπέμπουμε και πάλι στην εύστοχη (όσο και ιδιαίτερα συνοπτική) σύνθεση του A. Duțu, *Les livres de sagesse…*, ό.π. (σημ. 3)· βλ. και Λ. Καμπερίδης, ό.π. (σημ. 29).

53. Στ. Αθήνη, «Η περίπτωση Baltasar Gracián y Morales», στον τόμο *Μνήμη Άλκη Αγγέλου. Τα άφθονα σχήματα του παρελθόντος. Ζητήσεις της πολιτισμικής ιστορίας και της θεωρίας της λογοτεχνίας. Πρακτικά Γ' Επιστημονικής Συνάντησης, 3-6 Οκτωβρίου 2002*, Θεσσαλονίκη 2004, σσ. 413-427, ιδίως σσ. 414-419.

Το ισπανικό έργο διαδίδεται στην Ευρώπη μέσω της γαλλικής μετάφρασης που εκπόνησε ο Amelot de La Houssaye, *L'Homme de Cour* (1684), και ακολούθησαν οι πρώτες ιταλικές και αγγλικές μεταφράσεις (στη βιβλιοθήκη των Μαυροκορδάτων υπήρχε μάλλον, όπως είδαμε, βενετική έκδοση της ιταλικής μετάφρασης του έργου του Gracián: *L'huomo di corte del Graziano*). Όπως επίσης σημειώσαμε, έργο του Amelot de La Houssaye για τον Τάκιτο υπήρχε στη βιβλιοθήκη των Μαυροκορδάτων, ενώ δημώδης ελληνική μετάφραση (ίσως του τέλους του 17ου αι.) άλλου ενδιαφέροντος ιστοριογραφικού έργου του σώζεται χειρόγραφη στην Κεντρική Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, βλ. παραπάνω, σημ. 2.

54. C. Papacostea-Danielopolu, «Manuscrits italo-grecs…», ό.π. (σημ. 49), σ. 129.

55. Στον «Σπεκτατόρον» της επιστολής του Σκαρλάτου· βλ. *Le Spectateur ou le Socrate moderne*, τ. 4, Amsterdam 1720. Για την ταύτιση και τον σχολιασμό της μετάφρασης βλ. Στ.

ρεασμένος από τις εμπειριστικές και ψυχολογικές θεωρίες που καλλιέργησαν άγγλοι στοχαστές όπως οι Fr. Bacon, Thomas Hobbes, John Locke και David Hume, προτείνει τη φαινομενολογική περιγραφή της αισθητικής απόλαυσης, βάση των νεοτερικών ερμηνευτικών αντιλήψεων. Η γαλλική εκδοχή του κειμένου του περιοδικού μνημονεύεται από τον Σκαρλάτο Μαυροκορδάτο στην επιστολή του στον Θωμά Τεσταμπούζα: «[Έχομεν] τον Σπεκτατόρον μεταγλωττισμένον από τα εγγλέζικα τώρα νεωστί [...]».[56] Εάν η μετάφραση αποδοθεί στον ίδιο τον νεαρό «σπουδαίο», βάσιμη υπόθεση που ενισχύεται από την ομοιότητα της γραφής του τμήματος αυτού του κώδικα με τη γραφή επιστολών στο ίδιο χειρόγραφο, άλλων κειμένων που περιέχουν διάφορα ευφυολογήματα και αστεία, καθώς και των αποσπασμάτων από τα *Αποφθέγματα* του Gracián, είμαστε για μιαν ακόμη φορά μπροστά σ' ένα αξιοθαύμαστο δείγμα πρωιμότητας και σχεδόν απόλυτου συγχρονισμού με πνευματικές εκδηλώσεις της Δ. Ευρώπης.

Οι αναγνώσεις αυτές ως πνευματικές ασκήσεις αποτελούν, παράλληλα με τις μεταφραστικές δοκιμές, τεκμήρια έξεων προς έργα τρόπον τινά «ad usum delphini», αφού πρωτίστως μέσω της λεγόμενης «σοφιολογικής» παράδοσης και της ανεύρεσης ηθικών κανόνων αποτυπώνεται το εγκόλπιο του «πεφωτισμένου» μελλοντικού ηγεμόνα. Όλα είναι ενδείξεις που συνηγορούν για την πνευματική ετοιμότητα και τις νεοτερικές, ή έστω εκσυγχρονιστικές, ροπές της εποχής, όπως εκδηλώνονται στον κεντρικό πυρήνα του κύκλου των πρώτων Μαυροκορδάτων.[57]

Χρειάζεται να σταθούμε και σε άλλα σημεία της ίδιας, αποκαλυπτικής επιστολής του Σκαρλάτου Μαυροκορδάτου, ιδίως σε ορισμένους χαρακτηριστικούς τίτλους, κάμποσοι από τους οποίους αφορούν και έργα της μυθοπλασίας (προς την οποία θα τον στρέψει, ίσως, περισσότερο η απαντητική επιστολή του Θωμά Τεσταμπούζα, που συζητά με τον «μπεηζαδέ» για «κάποια ρομάντζα», αλλά και επιμένει στον *Δον Κιχότη* – ίσως ως αντίβαρο στην υπερβολικά «σοφιολογική»/πρακτική ροπή του βλασταριού τών πιο σοβαρών, κάποτε και σοβαροφανών, Αλέξανδρου και Νικόλαου Μαυροκορδάτου)· στην επιστολή του ο νεαρός λόγιος μνημονεύει και σχολιάζει τη (σχετικά πρόσφατη) γαλλόγλωσση και ιταλόγλωσση, κυρίως, παραγωγή που έχει υπόψη του, ανακατώνοντας όμως, παράλληλα, Αρχαίους και πρωιμό-

Αθήνη, «Lecture et traduction dans le milieu phanariote, Le cas de "The Pleasures of the Imagination" de Joseph Addison», στον τόμο Π. Μ. Κιτρομηλίδης - Α. Ταμπάκη (επιμ.), *Relations Gréco-roumaines...*, ό.π. (σημ. 6), σσ. 113-122.

56. C. Papacostea-Danielopolu, «Préoccupations livresques de Scarlat Mavrocordat...», ό.π. (σημ. 40), σ. 36.

57. Βλ. τις σχετικές εργασίες των J. Bouchard, ό.π. (σημ. 3, 22, 31) και Λ. Καμπερίδη, ό.π. (σημ. 29), καθώς και M. Anghelescu, *Preromantismul Românesc (pînă la 1840)*, Bucureşti 1971.

τερούς του Ευρωπαίους: όπως είπαμε ήδη, πέρα από «ιστορικά» και περιηγητικά βιβλία, τη συλλογή αποφθεγμάτων του Gracián *Oráculo manual y Arte de prudencia* (σε ιταλική μετάφραση: *L'huomo di Corte del Graciano*, Venezia 1703)·[58] τις *Σάτιρες* και τα *Επιγράμματα* του «Βοελαίου»/«Μπουελό», δηλαδή του Boileau· τους *Μύθους* του La Fontaine· την τραγωδία *Le Cid* του Corneille·[59] την ποίηση του «Βοετούρα» (δηλαδή του Vincent Voiture)· τις τραγωδίες και κωμωδίες του «Ρουσό» (δηλαδή του Jean-Baptiste Rousseau)· τις κωμωδίες του «Μουλιέρη» (Molière) σε γαλλική γλώσσα και σε ιταλική μετάφραση·[60] τον Οράτιο και τον Οβίδιο σε μετάφραση του André Dacier· τα «άπαντα» του πεζογράφου Esprit Fléchier· έργα και επιστολές του «Ραμπουτίνη/Ραμπουτή» (δηλαδή του Roger de Rabutin), ιδίως την *Histoire amoureuse des Gaules*· τις επιστολές της περίφημης «précieuse» Mlle de Scudéry·[61] τις επιστολές της Mme de Sévigné· τις «ιστορίες της Φράντσας» και των «αμορίων της κούρτης» μιας άλλης, ανώνυμης γαλλίδας κυρίας· τα «ηθικά και πολιτικά» του «Μοντάνευου» (δηλαδή τα *Δοκίμια/Essais* του Montaigne)· αντίστοιχα έργα του «Ρωσεφοκού» (δηλαδή του La Rochefoucauld)·[62] τα «άπαντα» του «Μπελεγάρδ» (δηλαδή του Jean-Baptiste Morvan

58. Ο Σκαρλάτος Μαυροκορδάτος γράφει: «[...] έχω L'arme de l'epée et della cour, ιταλικά και φραντσέζικα, το οποίον μετέχει από κάθε υπόθεσην και από κάθε ιστορίαν διά να κάμει ένα άνθρωπον της πολιτείας» (C. Papacostea-Danielopolu, «Préoccupations livresques de Scarlat Mavrocordat...», ό.π., σημ. 40, σ. 34). Το έργο έχει αποδοθεί πρόσφατα στα ελληνικά ως *Χρησμολόγιο και Τέχνη της φρόνησης*, μτφρ. Φίλιππος Δ. Δρακονταειδής, Αθήνα ²1992.

Για τις ελληνικές χειρόγραφες τύχες του Gracián και άλλων εκπροσώπων του λογοτεχνικού «μανιερισμού» βλ. και το πρόσφατο άρθρο της Α. Γλυκοφρύδη-Λεοντσίνη, «Δημήτριος Νοταράς και Emanuele Tesauro...», ό.π. (σημ. 6), ιδίως σσ. 389-390 (που περιέχει, όμως, την παρανόηση πως η μετάφραση του *El Criticón* από τον Ι. Ράλη – και όχι, βέβαια, Ραζή – «δημοσιεύτηκε» στο Ιάσι το 1754).

59. «Ο Κορνέλιος, και αυτός ποιητής εις τες τραγωδίες πολλά επιτήδειος, φέρει τον αναγνώσκοντα εις μεγάλην συμπάθειαν, καθώς τον κρίνουν οι φιλόσοφοι της Ευρώπης, μάλιστα εις την τραγωδίαν οπού ονομάζεται *Σηθ* βαρύνει πολλά εις τα νοήματα» (C. Papacostea-Danielopolu, «Préoccupations livresques de Scarlat Mavrocordat...», ό.π., σ. 34).

60. «Μουλιέρης, και αυτός εις τες κωμωδίες επιτηδειότατος, τον οποίον τον έχομεν και ιταλικά και φραντσέζικα· τον επαινά και ο Μπουελός» (C. Papacostea-Danielopolu, «Préoccupations livresques de Scarlat Mavrocordat...», ό.π., σσ. 34-35).

61. Η Mlle de Scudéry (1607-1701) διατηρούσε περιώνυμο φιλολογικό σαλόνι· είναι συγγραφέας των πολύτομων έργων *Le Grand Cyrus* (10 τόμοι, 1649-1653) και του *Clélie, histoire romaine* (10 τόμοι, 1654-1660), που περιέχει και την εμβληματική του ρεύματος της «préciosité» «Carte du Tendre».

62. «Έχομεν Μοντάνεον και Ρωσεφοκού οπού είναι οι πλέον εξαίρετοι εις τα ηθικά και πολιτικά» (C. Papacostea-Danielopolu, «Préoccupations livresques de Scarlat Mavrocordat...», ό.π., σημ. 40, σ. 35).

Για την επίδραση του La Rochefoucauld στους πρώτους Μαυροκορδάτους βλ. Κ. Θ. Δημαράς, «Alexandre Mavrocordato, Machiavel et La Rochefoucauld (Notes de lecture)», *La Grèce au temps des Lumières*, Genève 1969, σσ. 19-25· J. Bouchard, «La réception des "Maximes" de la Rochefoucauld...», ό.π. (σημ. 31).

de Bellegarde) και του «Φενελών» (Fénelon), όπου ιδιαίτερος λόγος γίνεται για τις *Οδοιπορίες του Τηλεμάχου* (*Les Aventures de Télémaque*)·[63] έργα του «Εβρεμόντσιου» (δηλαδή του Saint-Évremond/Évremont)· τις *Μεταμορφώσεις* του Οβίδιου, τον βίο του Πυθαγόρα και *Τα εις εαυτόν* του Μάρκου Αυρήλιου σε μετάφραση της Mme Dacier· τα λεξικά και το εξέχον ρεαλιστικό και σατιρικό μυθιστόρημα *Le Roman bourgeois* του «Φορατιέρη» (δηλαδή του Antoine Furetière), στον οποίο αναφερθήκαμε και παραπάνω: μάλιστα το μυθιστόρημά του συγκρίνεται αξιολογικά με τα *Φιλοθέου πάρεργα*· τα διηγήματα (*Il Decamerone*) του Βοκάκιου· τα αντίστοιχα «contes» της «Reine de Navare» (δηλαδή το *L'Heptaméron* της Marguerite d'Angoulême ή d'Alençon ή de Navarre, έργο που περνά ασχολίαστο από την C. Papacostea-Danielopolu)· τις επιστολές του «Πατίνη» (δηλαδή του Guy Patin)· τον «Σπεκτατόρον» (δηλαδή τη γαλλική μετάφραση, 1711-1712, έργου του Addison δημοσιευμένου στο περ. *The Spectator*), στον οποίο αναφερθήκαμε και παραπάνω· τα σατιρικά έργα του Boccalini, στον οποίο επίσης αναφερθήκαμε παραπάνω.

Τέλος, πρέπει να συγκρατήσουμε την τελική «ιταλοβλαχική» (;) αναφορά στον «Donchisoiot» (δηλαδή στον *Don Quijote* του Cervantes), που «διπλασιάζεται» με την ταυτόσημη, μα «ιταλοφωνητική» αναφορά που γίνεται στην απάντηση του Θωμά Τεσταμπούζα («Don Chiscioti»): αναφορές που θα έπρεπε να συζητηθεί αν δείχνουν και γνώση της θερβαντικής «συνέχειας» του Fernández de Avellaneda. Σ' όλα αυτά, όμως, θα επικεντρωθούμε παρακάτω.[64]

63. Βλ. και σημ. 51: «Έχομεν και τα άπαντα του Φενελών, ο οποίος έχει και νοήματα εύμορφα, και φράσην γλυκείαν και υψηλήν, μάλιστα εις το βιβλίον οπού κάμνει τες οδοιπορίες του Τηλεμάχου, φανερώνει πολλές πολιτικές, όλες χριστιανικές» (C. Papacostea-Danielopolu, «Préoccupations livresques de Scarlat Mavrocordat...», ό.π., σ. 35).

64. Δεν ξέρουμε αν η ανάγνωση της πιο πρόσφατης εκδότριας των επιστολών είναι απόλυτα ορθή (άλλα σημεία της μεταγραφής του κειμένου τους δείχνουν αρκετά μικρολάθη)· ενδέχεται, λοιπόν, να πρόκειται για αναγραμματισμό («Donchisoiot» αντί «Don Chisioto»). Όπως και να έχει, η ορθογραφία τόσο του Σκαρλάτου όσο και του Θωμά Τεσταμπούζα παραπέμπει σε ιταλικό και όχι γαλλικό τύπο του θερβαντικού ήρωα.

Σημειώσαμε πως αντίτυπο της γαλλικής μετάφρασης του έργου του Fernández de Avellaneda (*Nouvelles aventures de l'admirable Don Quichotte de la Manche*, London 1707), που βρισκόταν στη βιβλιοθήκη των Μαυροκορδάτων, διασώθηκε· απόκειται σήμερα στη Βιβλιοθήκη της Ρουμανικής Ακαδημίας (αριθ. I 377985) και φέρει την εύγλωττη, μα αχρονολόγητη σημείωση: «ex libris Joann(is) Scarlatti M(aurocordati)». Βλ. A. Pippidi, «Mysticisme et rationalisme au Phanar...», ό.π. (σημ. 47), σ. 186, σημ. 26.

Για την πρώτη γνωστή ελληνική, (παραδουνάβια) μετάφραση του *Δον Κιχότη* (=*Δον Κισ(ι)ότη,-ε,-ου*) βλ. ήδη παραπάνω, σημ. 47. Για τις ποικίλες «θερβαντικές» εργασίες του Γ. Κεχαγιόγλου βλ. παρακάτω· βλ., επίσης, Α. Ταμπάκη, *Περί νεοελληνικού Διαφωτισμού...*, ό.π. (σημ. 25), σσ. 94-98, «Πρώιμη πρόσληψη του Δον Κιχώτη στα ελληνικά γράμματα: Η συμβολή των Φαναριωτών», στους τόμους *Η επίδραση του Δον Κιχώτη στα γράμματα και τις τέχνες*

Για να φτάσουμε προς το τέλος του χρονικού διανύσματος που αναλάβαμε να περιγράψουμε αδρομερώς στην εισαγωγή αυτή, δηλαδή στην εποχή αμέσως ύστερα από τον θάνατο του Νικόλαου Μαυροκορδάτου (τις δεκαετίες του 1730 και 1740), χρειάζεται να ξανατονίσουμε πως οι δυνατότητες που προσέφερε παλιότερα η πατρική βιβλιοθήκη στον νεαρό πρωτότοκο «μπεηζαδέ» Σκαρλάτο για τη μεγάλη ποικιλία των αναγνωστικών εμπειριών και των μεταφραστικών επιλογών του, και οι δυνατότητες που προσέφερε η ίδια για την ανάλογη τριβή και τις επιλογές άλλων προσώπων του λόγιου κύκλου που περιβάλλει τους Μαυροκορδάτους, ίσχυαν, προφανώς, και για τους υπόλοιπους ηγεμονόπαιδες και τους κύκλους τους, αλλά και για περιόδους ύστερα από τη δεύτερη και την τρίτη δεκαετία του 18ου αι. Ακόμη και αν περιοριστούμε στις επιλογές που κατέληξαν σε μετάφραση, θα πρέπει να δεχτούμε πως αρκετές από αυτές οφείλονται (ή πρέπει να οφείλονται) στην άμεση παραίνεση (την «προσταγή», κατά την ορολογία της εθιμόφρονης εκείνης εποχής) του ηγεμόνα, είτε πρόκειται για τον Νικόλαο, είτε για έναν από τους νεότερους γιους του, και ετεροθαλή αδελφό του Σκαρλάτου, τον Κωνσταντίνο (ή Ιωάννη Κωνσταντίνο Νικόλαο) Μαυροκορδάτο, ο οποίος θα διαδεχθεί τον Νικόλαο ύστερα από τον θάνατό του (ο Κωνσταντίνος έγινε ηγεμόνας της Βλαχίας για μικρό διάστημα το 1730, και στα 1731-1733, 1735-1741, 1744-1748, 1756-1758, 1761-1763, ενώ ηγεμόνας της Μολδαβίας ήταν στα διαστήματα 1733-1735, 1741-1743, 1748-1749 και το 1769 ώς τον θάνατό του τον ίδιο χρόνο).

Ο Κωνσταντίνος Μαυροκορδάτος είναι ένας λόγιος που θα επαινεθεί και αυτός πολύ για τα πνευματικά του χαρίσματα και τις έξεις,[65] αν και τα γνω-

/ *L'impact de* Don Quichotte *aux lettres et aux arts* [Διακειμενικά / Intertextuels 6], Θεσσαλονίκη 2006, σσ. 45-64, και Κ. Α. Δημάδης (επιμ.), *Πρακτικά του Γ΄ Ευρωπαϊκού Συνεδρίου Νεοελληνικών Σπουδών*..., ό.π. (σημ. 3), σσ. 187-200 (πολλές από τις παρατηρήσεις και σκέψεις επαναλαμβάνονται και εδώ). Παρακάτω επανερχόμαστε αναλυτικότερα στη μετάφραση αυτή.

65. Οι έντυπες μνείες μπορούν να συγκεντρωθούν με βάση τα στοιχεία των Ελληνικών Βιβλιογραφιών· για την περίοδο ώς τα μέσα του 18ου αι. βλ., πρόχειρα, É. Legrand - L. Petit - H. Pernot, *Bibliographie Hellénique... au dix-huitième siècle*, ό.π. (σημ. 14): αφιέρωση του Αντώνιου Κατήφορου, μεταφραστή της *Ιστορίας της Παλαιάς και Νέας Διαθήκης*... από τα ιταλικά, 1737· αφιέρωση του Ν. Γλυκύ, τυπογράφου-εκδότη της μετάφρασης του *Ο μετανοών διδασκόμενος*... του Εμμανουήλ Ρωμανίτη από τα ιταλικά, 1742· αφιέρωση του Ν. Γλυκύ, τυπογράφου-εκδότη της *Ακολουθίας του Αγίου Μανδηλίου*, 1745· αφιέρωση του Ν. Γλυκύ, τυπογράφου-εκδότη της *Γραμματικής περί συντάξεως* του Αλέξανδρου Μαυροκορδάτου και της *Μεθόδου περί της του λόγου συντάξεως* του Μιχαήλ Συγκέλου, 1745 – αφιέρωση που τονίζει ειδικά το «σοφόν και πολυμαθές» του ηγεμόνα· αφιέρωση και αρχαιόγλωσσο επίγραμμα της *Ιστορικής Μυσταγωγίας*... του Αντώνιου Στρατηγού, 1750.

Από τα χειρόγραφα τεκμήρια περιοριζόμαστε μόνο στο εγκώμιο του διδασκάλου Νικόλαου Κριτία, βλ. É. Legrand, *Recueil de documents grecs*..., ό.π. (σημ. 31), σσ. 314-315 (όπου απομονώνουμε την έμφαση στο ότι, εκτός απ' όλα τα άλλα, ο Κωνσταντίνος «έδωσεν... ρυθμόν και τάξιν εις την φιλολογίαν»). Στην αμέσως επόμενη περίοδο τα τεκμήρια είναι ακόμη πιο άφθο-

ρίσματα αυτά δεν φαίνεται να συνοδεύονται από απτά δικά του συγγραφικά κατορθώματα. Σημειώσαμε ήδη τη λόγια άσκησή του να συντάξει τον κατάλογο τμήματος της οικογενειακής βιβλιοθήκης το καλοκαίρι του 1725, όταν δηλαδή ήταν ακόμα 14 χρονών· γνωρίζουμε και δύο λόγιες, αν και εντελώς συμβατικές εκφραστικά επιστολές του στον οικογενειακό φίλο των Μαυροκορδάτων Χρύσανθο Νοταρά (1728)·[66] κάποιες νύξεις για κατοπινές δικές του λογοτεχνικές ενασχολήσεις, κατατεθειμένες ήδη πριν από τον θάνατό του από ανθρώπους που έζησαν μαζί του στις δεκαετίες του 1730 και 1740 και δεν διακρίνονται για τη φειδώ ή τη μυστικοπάθεια των λόγων τους, όπως ο εύγλωττος Σκοπελίτης Κωνσταντίνος (αργότερα Καισάριος) Δαπόντες, δεν συνοδεύονται από την απαραίτητη βιβλιογραφική τεκμηρίωση μιας αναμενόμενης, για τη μόρφωση και τα ενδιαφέροντά του, εργογραφίας.

Ωστόσο, οι περιγραφές που έδωσε ο Δαπόντες (σπουδαστής αρχικά στην Αυθεντική Ακαδημία του Βουκουρεστίου, 1731-1735, και συνεργάτης/γραφέας του αυλικού ιστοριογράφου Δημήτριου Ραμαδάνη, σπουδαστής κατόπιν στο Ιάσι και, παράλληλα, «δεύτερος γραμματικός» του Κωνσταντίνου Μαυροκορδάτου, μάλλον κατά την τρίτη βλαχική, 1735-1741, ή και τη δεύτερη μολδαβική, 1741-1743, ηγεμονία του) σ' ένα από τα σημαντικότερα και πιο αξιανάγνωστα πρωτότυπα έργα του, τον *Κήπον των Χαρίτων* (1768),[67] δίνουν μια καλή εικόνα της προσωπικότητας του νεαρού τότε Κωνσταντίνου (δεν θα ασχοληθούμε εδώ με περιγραφές που αφορούν τα οψιμότερα χρόνια του, των δεκαετιών του 1750 και 1760)· προσημειώνουμε πως ο Δαπόντες είναι και ένα από τα πρόσωπα που έπαιξε ρόλο στη χειρόγραφη διάδοση της πρώτης γνωστής ελληνικής μετάφρασης του *Δον Κιχότη*, αφού ενσωμάτωσε, σε δικόν του σύμμικτο κώδικα, αντίγραφο ενός τμήματός της, το οποίο αντιγράφτηκε (μάλλον άτσαλα) κατά πάσα πιθανότητα, όπως θα δούμε, στα χρόνια του Κωνσταντίνου Μαυροκορδάτου.

να· περιοριζόμαστε στο *Κωνσταντίνος βοεβόδας ήτοι Δακικών απομνημονευμάτων ξυγγραφή*... του ιατροφιλόσοφου Πέτρου Δεπάστα (βλ., πρόσφατα, T. Dinu, «Η εικόνα του ηγεμόνος στο *Βίο του Κωνσταντίνου Μαυροκορδάτου* του Πέτρου Δεπάστα του Πελοποννησίου», στον τόμο Κ. Α. Δημάδης, επιμ., *Πρακτικά του Γ΄ Ευρωπαϊκού Συνεδρίου Νεοελληνικών Σπουδών*..., ό.π., σημ. 3, σσ. 115-125· ο μελετητής προσθέτει στον όψιμο κύκλο του Κωνσταντίνου τον «μελλοντικό μητροπολίτη Ουγγροβλαχίας Νεόφυτο τον Κρήτα» και τον «τυπογράφο Δούκα Σωτήριοβιτς από τη Θάσο»). Βλ. και Fl. Constantiniu, *Constantin Mavrocordat*, Bucureşti 1985.

66. É. Legrand, *Ελληνικόν Επιστολάριον / Épistolaire grec*..., ό.π. (σημ. 39), σσ. 200-201 (από 2.1.1728), 221-222 (από 5.7.1728).

67. Όλες οι ώς τώρα εκδόσεις του έργου (Γ. Σοφοκλής, Αθήνα 1880· É. Legrand, Paris 1881· Γ. Π. Σαββίδης, Αθήνα 1995· Α. Αγγέλου, Αθήνα 1997) είναι, δυστυχώς, φιλολογικά ανασφαλείς, όσο κι αν οι δύο τελευταίες είναι εφοδιασμένες είτε με χρήσιμα επιμετρικά στοιχεία είτε με ερεθιστική εισαγωγή και απάνθισμα «κρίσεων». Σήμερα (και δεδομένου ότι το μόνο, αυτόγραφο χειρόγραφο του έργου, λανθάνει) υπάρχουν πια μικρές δυνατότητες αποκατάστασης ή βελτίωσης.

Το δεύτερο κεφάλαιο του αυτοβιογραφικού-περιηγητικού έμμετρου αφηγήματος του Δαπόντε («Περί της προς τον Κωνσταντίνβοδα οικειώσεως και των παρ' αυτῷ») μας μεταφέρει κυρίως στα χρόνια 1741 κ.ε.· ο σπουδαστής ακόμα, μα και φιλόδοξος «δεύτερος γραμματικός» του ηγεμόνα, αυτοπροβάλλεται προπάντων ως εταίρος σε θεολογικές και άλλες συζητήσεις και ως αγαπητός στον συνονόματό του ηγεμόνα αυτοσχεδιαστής ποικίλων στίχων «πάνω σε δοσμένο θέμα», ενώ ο ηγεμόνας δείχνει τα ευρύτερα πνευματικά και λογοτεχνικά μεράκια του, μιαν ευαισθησία που κινητοποιείται μέσω της λογοτεχνίας, τη γενναιόδωρη εκτίμηση και αντάμειψη της λογοτεχνικής εργασίας, αλλά και μιαν αξιοπρεπή αποθάρρυνση λογοτεχνικών κολακειών:[68]

Με κόπους δε και περισσούς διά την στιχουργίαν
και διά την ανάγνωσην εις την Γραφήν την θείαν
οπού μαζί με λόγου του εγίνετο συχνάκις
– κρατούσε δε και περισσό, πέντ' έξ ώρες πολλάκις –,
μιαν νύχτα με εχάρισε μίαν του φορεσίαν
όλην σωστήν, από πολλήν αυτού ευχαριστίαν.
Και, διά κουριοζιτά, ποιήματα δυο τρία
άκουσε, οπού του 'δωκα εν τῃ Ηγεμονίᾳ:
[...]
Και εκατό γρόσα ευθύς της ώρας διορίζει
και του ναού το σκέπασμα όλο τ' ανακαινίζει.
Άλλην φοράν μ' εγύρεψε και, μην ευρίσκοντάς με,
ύστερα με εμάλωσε και ονειδίζοντας με·
εγώ δε, θάρρος περισσό, και ξεύροντας πως χαίρει
στους στίχους, τρέχω, στιχουργώ και δίνω τους στο χέρι:
[...]
Φιλελεήμων όντας δε τότε, ουδείς ως άλλος,
[...]
και με προστάζει εις τιμήν αυτών να τον συνθέσω
στίχους· κ' εσύνθεσα αυτούς, διά να τα παινέσω:
[...]
Μίαν ημέραν με λαλεί και λέγει: «Να συνθέσεις
εις τας Συνόδους τας επτά, δίχως ν' αργοπορέσεις,
επτά συ πάλιν δίστιχα, να λέγουν τας αιρέσεις
και τους αιρεσιάρχας δε: να διω αν ημπορέσεις!»
Πιάνω κοντύλι πάραυτα και τους παρόντας κάνω
και μιαν ευχήν καρδιακήν αντίμισθον λαμβάνω:

68. *Κήπος των Χαρίτων, τουτέστι Βιβλίον περιέχον την περίοδον του τιμίου Ξύλου του ζωοποιού Σταυρού, του εν τῃ ιερᾷ και βασιλικῇ Μονῇ του Ξηροποτάμου, τῃ ούσῃ εν τῳ αγιωνύμῳ Όρει του Άθωνος, και άλλα διαφορα...*, κεφ. 2, στ. 19-26, 39-44, 63, 67-68, 87-92, 111-128, 163-174, 235-242. Στα αποσπάσματα που παρατίθενται ακολουθούμε την έκδοση Γ. Π. Σαββίδη, εκσυγχρονίζοντας την ορθογραφία και εκλογικεύοντας τη (σαλεμένη έως και προβληματική κάποτε, αλλά γενικά καλύτερη από εκείνη των υπόλοιπων εκδόσεων) στίξη της.

[...]
Άλλοτε πάλιν με λαλεί και λέγει: «Να με φτιάσεις
εις τες πληγές του Φαραώ και της Αιγύπτου πάσης!»
Του έφτιασα, τους έχασα, τί έγιναν δεν ξεύρω,
εσκάλισα, δεν μπόρεσα και τούτους να τους εύρω.
Ήτον δυο ώρες της νυκτός, εκάθουμουν στην μάσα,
και στέλνει έν' απ' τα παιδιά, ένα κοπέλ' στην κάσα,
λίγο χαρτί στο χέρι του, και ήτονε γραμμένος
ο κάτω λόγος της Γραφής, αυτός σημειωμένος,[69]
και με μηνά πως εις αυτό απάνω να συνθέσω
ένα και μόνο δίστιχο, καθώς εγώ μπορέσω.
Ευθύς αφήνω το φαγί, πιάνω το κοντύλι,
και το παιδί στέκει εκεί, οπού με είχε στείλει,
και τον συνθέτω αυτουνούς όλους και του τους στέλνω,
μισοχορτάτος όντας δε, πάλιν να τρώγω παίρνω.
Αυθέντης δεν εβάσταξεν, ευθύς στέλνει, με κράζει
και είκοσι φλωράκια στο χέρι μου με βάζει,
λέγοντας ότι: «Με περνάς, αλλά και κάθε άλλον
απ' αυτουνούς οπού 'ν' εδώ, μικρόν τε και μεγάλον.»
[...]
Μ' έβαλε και εσύνθεσα εκ της Κοσμογονίας
έως Γεννήσεως Χριστού της θείας και αγίας
κατά σειράν στα πλιο καλά έργα και ιστορίας
πλιότερους παρά χίλιους στίχους, επ' αληθείας·
και τους ετίμησε πολλά, καλά, βεβαιωμένα,
πέντε παράδες πληρωμήν μ' έδωκε στον καθένα.
Αυτά όλα δεν μ' έφθασαν, αλλ' έτι τον προσφέρω
και τούτον τον Διάλογον, ελπίζω δε και χαίρω
πως πάλιν καμιά δεκαριά φιλοδωρεί φλωρία·
έσφαλα δε, οργίσθη δε επί τη κολακεία,
καθώς και κάθε άνθρωπος πρέπ' εις την κολακείαν,
συμφέρει, να οργίζεται ως εις φθοράν οικείαν:
[...][70]
Μ' όλα αυτά και άλλα πολλά, οπού και χρονογράφον
με είχε τον αυτόν καιρόν, ου μόνον στιχογράφον,
και τα συμβάντα έγραφα, ξεύρω με κόπον πόσον,
πολέμου του τετραετούς των Τουρκο-Νεμτσο-Ρώσων
και τα εν τη Βλαχίᾳ δε ομού και Μολδαβίᾳ,
εφημερίδας δηλαδή εν πάσῃ ακριβείᾳ,
μη θέλων – ώρα του καλή! – και να με προβιβάσει,
έφυγα και τον άφηκα, στον χρόνον, εις το Γιάσι.[71]

69. Ο «λόγος της Γραφής» παρατίθεται σε σημείωση του Δαπόντε: «Ενώς: "ούτος ήλπισεν επικαλείσθαι το όνομα Κυρίου του Θεού". Γενέσ. Κεφ. δ».

70. Πρόκειται για τον υπερκολακευτικό (τόσο για τον Κωνσταντίνο όσο και για τον πατέρα του Νικόλαο) «Διάλογον Βλαχίας και Μπογδανίας».

71. Κατασταλάζει το 1743 στον αδελφό του Κωνσταντίνου, τον Ιωάννη (ή Ιωάννη Νικό-

Ο Κωνσταντίνος Μαυροκορδάτος είναι «μεγάλος φίλος των Γραμμάτων και των Επιστημών» («Grand Ami des Lettres et des Sciences»), σύμφωνα με τον πνευματώδη πρώην ιησουίτη, αντίπαλο του Voltaire και μεταφραστή των *Ταξιδιών του Γκάλιβερ* (1727) αβά Desfontaines (Pierre-François Guyot)· στην αφιέρωση που προτάσσει ο αβάς στη γαλλική έντυπη μετάφραση των έργων του Βιργίλιου (1743), έχοντας ήδη σχηματίσει «une haute idée de [...] ses lumières», τονίζει πως ο Κωνσταντίνος διαθέτει «amour singulier [...] pour les Lettres», έχει «génie», «goût», «estime [...] des bons Ecrivains François», «soin [...] de se procurer à grands frais tous leurs Ouvrages», «zèle pour faire fleurir les Lettres dans les pays soumis» στη διοίκησή του, είναι «digne de régner sur toute la République des Lettres», ενώ κυβερνά «dans un pays où tant de langues ont cours, où la langue Françoise, regardée comme une langue savante et préférée à toutes les langues modernes, est cultivée par les Nobles, ainsi que le Latin et le Grec littéral [...]».[72]

Η εικόνα διασταυρώνεται ομότροπα με τις περιγραφές που καταχωρίζει στο ιταλόγλωσσο ημερολόγιό του, την ίδια πάνω κάτω εποχή, ο επτανήσιος ευγενής Μάρκος-Αντώνιος Κατσαΐτης, κατά τη διάρκεια του ταξιδιού του στη Μολδαβία και τη Βλαχία το 1742, σκιαγραφώντας την απαιτητική και φιλοπερίεργη προσωπικότητα του ηγεμόνα, «amante delle novità», και εξαίροντας τη γλωσσομάθειά του:[73]

> Questo principe è per altro molto erudito consumando tutte le ore oziose del giorno, e una gran parte della notte in continua lettura amante dei letterati facendoli à se venire con grossi stipendj, e possessore di molti linguaggi cioè Greco volgare, Greco litterale, Turco, Latino, Francese, Moldavo e Valacco, frà quali benchè una stessa lingua evvi qualche sorta di differenza.

λαο) Μαυροκορδάτο (γενν. 1712), για να γίνει «μέγας» γραμματικός και αργότερα «καμινάρης».

Στον «Ιωάνβοδα», ηγεμόνα της Μολδαβίας (1743-1747), ο Δαπόντες θα βρει, επιτέλους, πιο ευήκοον ους για τις πολιτικοοικονομικές φιλοδοξίες του απ' ό,τι του πρόσφερε ο λόγιος αδελφός του. Εξηγείται εύκολα, λοιπόν, όχι μόνον η αφιέρωση στον νέο προστάτη του του πρώτου έντυπου βιβλίου του, *Βίβλος ιερά περιέχουσα την άπασαν ακολουθίαν του αγίου ιερομάρτυρος Ρηγίνου, επισκόπου Σκοπέλων*, Venezia 1746, που περιέχει κατά τη συνήθεια του Δαπόντε τόσο διάφορα άλλα κείμενά του, όσο και μια κολακευτικότατη, μα και σύντομη και αμήχανη (δεν περιέχει, π.χ., κανέναν απολύτως έπαινο για την παιδεία του ηγεμόνα) λόγια αφιερωματική επιστολή ως «εδαφιαίαν μεθ' υποκλίσεως προσκύνησιν».

72. *Les Œuvres de Virgile, traduites en françois... avec des remarques, par l'Abbé des Fontaines*, τ. 1, Paris 1743, σσ. 308-309· βλ., πρόχειρα, É. Legrand - L. Petit - H. Pernot, *Bibliographie Hellénique... au dix-huitième siècle*, ό.π. (σημ. 14), σσ. 307-310, αριθ. 307· Θ. Ι. Παπαδόπουλος, *Ελληνική Βιβλιογραφία...*, ό.π. (σημ. 3), σ. 444, αριθ. 5906.

73. Φ. Κ. Φάλμπος, *Μάρκου Αντωνίου Κατσαΐτη, Ταξίδι στη Μολδοβλαχία το έτος 1742...* Αθήνα 1979, σ. 39 (και ελληνική μετάφραση, σ. 107). Πρβ. Α. Ταμπάκη, *Ο Μολιέρος στη φαναριώτικη παιδεία. Τρεις χειρόγραφες μεταφράσεις*, Αθήνα 1988, «Εισαγωγή», σ. 15.

Ο επισκέπτης συνεχίζει περιγράφοντας με γλαφυρό τρόπο τις αναγνωστικές έξεις του ηγεμόνα· πηγαίνει να τον συναντήσει σ' ένα δωμάτιο κατάμεστο από βιβλία, όπου ο Κωνσταντίνος περνά, όπως ειπώθηκε παραπάνω, το μεγαλύτερο μέρος της ημέρας και ένα μέρος της νύχτας:[74]

> Era egli in una camera tutta fornita di libri, dov'era solito di formarsi tutto il giorno, e gran parte della notte à studiare, venendomi detto, che' era instancabile nelle sue applicazioni, facendosi leggere qualche libro per sei, ed otto ore continue [...].

Στις σημειώσεις του Κατσαΐτη μεταφέρεται η περιρρέουσα πνευματική ατμόσφαιρα που καλλιεργεί ο λόγιος ηγεμόνας· έτσι μαθαίνουμε πως στην αυλή του Κωνσταντίνου, λίγες μέρες πριν από την άφιξη του επτανήσιου επισκέπτη του, είχε έρθει από την Κωνσταντινούπολη ο γνωστός γαλλοελβετός ζωγράφος Jean-Étienne Liotard[75] για να φιλοτεχνήσει τα πορτρέτα της ηγεμονικής οικογένειας:[76]

> [...] Mr Liotar, quel celebre pitore al naturale da Genevra, che era venuto per le poste da Costantinopoli qualche giorno prima di mè essendo stato chiamato dal principe per fare i di lui ritratti, quei delle domne madre e moglie e de' i beisadé et domnizze.

Σύμφωνα πάντα με την ημερολογιακή καταγραφή του Κατσαΐτη, την ίδια εποχή στην αυλή του Ιασίου, εκτός από τους έλληνες και τους εγχώριους αξιωματούχους, διέτριβαν ο ιππότης Enrizzo, ο «αρχίατρος» του ηγεμόνα Mr Bretan, μέλος της Γαλλικής Ακαδημίας,[77] ο πολιτικός του σύμβουλος μαρκήσιος Magnan με την αγγλίδα σύζυγό του,[78] και ο «υπίατρος» Δεπάστας, άτομο «di grand'erudizione»,[79] και γνωστό και από αλλού, με τον οποίο

74. Φ. Κ. Φάλμπος, *Μάρκου Αντωνίου Κατσαΐτη, Ταξίδι...*, ό.π., σ. 54 (και ελληνική μετάφραση, σ. 126).

75. Ο Liotard (1702-1789) συνόδευσε το 1738 τον λόρδο Duncannon στην Κωνσταντινούπολη, ενώ το 1742 πήγε στη Βιένη για να φιλοτεχνήσει προσωπογραφίες της αυτοκρατορικής οικογένειας των Αψβούργων. Στο πρόσφατο άρθρο του T. Dinu, ό.π., σημ. 65, σ. 116, αναφέρεται ως «Γενουάτης» (μάλλον από σύγχυση ανάμεσα στα Genevra και Genova).

76. Φ. Κ. Φάλμπος, *Μάρκου Αντωνίου Κατσαΐτη, Ταξίδι...*, ό.π. (σημ. 73), σ. 42 (και ελληνική μετάφραση, σ. 111).

77. Ενδεχομένως είναι το ίδιο πρόσωπο με τον Ko Bretagni, τον οποίο επισκέφθηκε ο Κατσαΐτης στα διαμερίσματά του και θαύμασε το πλήθος και την ποιότητα των βιβλίων του· Φ. Κ. Φάλμπος, *Μάρκου Αντωνίου Κατσαΐτη, Ταξίδι...*, ό.π., σσ. 51-52 (και ελληνική μετάφραση, σ. 124). Όπως και στην περίπτωση του μαρκησίου Magnan, βλ. παρακάτω, ο εκδότης αδυνατεί να ταυτίσει τα πρόσωπα.

78. Ο μαρκήσιος καταγόταν από την Κωνσταντινούπολη, ήταν κάτοχος πολλών γλωσσών, καλλιεργημένος και πολύ έμπειρος σε κρατικές υποθέσεις, αφού είχε ήδη υπηρετήσει στην αυλή του Μεγάλου Πέτρου, στην Αγγλία, τη Βιένη και σε άλλες ηγεμονικές αυλές· Φ. Κ. Φάλμπος, *Μάρκου Αντωνίου Κατσαΐτη, Ταξίδι...*, ό.π., σ. 43 (και ελληνική μετάφραση, σ. 112).

79. Φ. Κ. Φάλμπος, *Μάρκου Αντωνίου Κατσαΐτη, Ταξίδι...*, ό.π., σ. 51 (και ελληνική μετάφραση, σ. 123). Πρόκειται, προφανώς, για τον Μοραΐτη Πέτρο Δεπάστα, βλ. T. Dinu, ό.π.,

ο ηγεμόνας είχε συχνά βιβλιοφιλικές και επιστημονικές συζητήσεις.[80]

Ο ηγεμόνας αποδεικνύεται εξίσου στοχαστικός και διεισδυτικός στον τομέα της επιστημονικής έρευνας. Με τον επτανήσιο επισκέπτη του, που παρέχει όλα τα εχέγγυα αφού έχει ήδη συγγράψει και εκδώσει μια *Γεωγραφία* σε ιταλική γλώσσα[81] και δεν αποκρύπτει τα ιστοριογραφικά του ενδιαφέροντα, συζητά διεξοδικά, διευρευνώντας και τους τρόπους προσέγγισης του υλικού, την προοπτική της ανάθεσης σύνταξης μιας ιστορίας της Μολδαβίας και της Βλαχίας, εγχειρήματος που είχε απασχολήσει και άλλους, χωρίς ωστόσο να κατορθώσουν να φέρουν το έργο τους εις πέρας.[82] Η συνεργασία αυτή δεν ευοδώθηκε τελικά, για λόγους προσωπικής ευθιξίας του Κατσαΐτη, ο οποίος θεώρησε πως η προσφερόμενη από τον ηγεμόνα αμοιβή δεν ήταν αντάξια της δικής του κοινωνικής θέσης (αμέσως μετά ο πατρίκιος κεφαλλονίτης επισκέπτης εγκατέλειψε την αυλή του Ιασίου, όπως την ίδια περίπου εποχή και ο δυσαρεστημένος πληβείος Δαπόντες)· είναι, όμως, ενδεικτική για την πεφωτισμένη βούληση και φιλοδοξία του ηγεμόνα, σε εναρμονισμό μ' ένα ζωηρό, ακόμα, πνεύμα μαικηνισμού.

Όπως σημειώσαμε και παραπάνω, περιγραφές του Κωνσταντίνου Μαυροκορδάτου και των λόγιων ενδιαφερόντων της αυλής του ανάλογες μ' αυτές του Κατσαΐτη υπάρχουν και άλλες στον 18ο αι., έντυπες και χειρόγραφες· το βέβαιο είναι πως όλα τα γνωστά στοιχεία ενισχύουν την εικόνα του ως φίλου των γραμμάτων και «ερασιτέχνη», προστάτη των λογίων, βιβλιόφιλου και φανατικού συλλέκτη βιβλίων και χειρογράφων[83] (όσο κι η αν η τρα-

σημ. 66.

80. Φ. Κ. Φάλμπος, *Μάρκου Αντωνίου Κατσαΐτη, Ταξίδι...*, ό.π., σ. 54 (και ελληνική μετάφραση, σ. 126).

81. *Geografia in dialogo, con moltissime Notizie istoriche chronologiche, di Marco Antonio Cazzaiti, nobile di Corfù, Zante e Cefalonia...* In Venezia, MDCCXXXVIII· βλ., πρόχειρα, É. Legrand - L. Petit - H. Pernot, *Bibliographie Hellénique... au dix-huitième siècle*, ό.π. (σημ. 14), σσ. 269-270, αριθ. 255· Θ. Ι. Παπαδόπουλος, *Ελληνική Βιβλιογραφία...*, ό.π. (σημ. 3), σσ. 228, αριθ. 3093.

Βλ. και Φ. Κ. Φάλμπος, *Μάρκου Αντωνίου Κατσαΐτη, Ταξίδι...*, ό.π., σ. 41 (και ελληνική μετάφραση, σ. 110).

82. Σημειώνουμε πως γι' αυτόν τον λόγο είχε κληθεί από τη Βενετία ο Αντώνιος Κατήφορος, γνωστός, μεταξύ άλλων, για τη σύνθεση ενός *Βίου Πέτρου του Μεγάλου, αυτοκράτορος Ρουσσίας...*, που είχε πρωτοκυκλοφορήσει το 1736 σε ιταλική μορφή (*Vita di Pietro il Grande, imperador della Russia...*· και πολλές επανεκδόσεις στον 18ο αι.: 1737, 1739, 1748, 1781, 1792, 1800), μεταφράστηκε από έναν κορυφαίο έλληνα λόγιο της Βενετίας, τον Αλέξανδρο Καγκελλάριο, και εκδόθηκε και στα ελληνικά το 1737· βλ., πρόχειρα, É. Legrand - L. Petit - H. Pernot, *Bibliographie Hellénique... au dix-huitième siècle*, ό.π. (σημ. 14), σσ. 254-255, αριθ. 235-236, σ. 264, αριθ. 244, κ.ο.κ.· Θ. Ι. Παπαδόπουλος, *Ελληνική Βιβλιογραφία...*, ό.π., σ. 228, αριθ. 3084-3091. Βλ. και Φ. Κ. Φάλμπος, *Μάρκου Αντωνίου Κατσαΐτη, Ταξίδι...*, ό.π. (σημ. 73), σ. 49 (και ελληνική μετάφραση, σ. 110).

83. H. Omont, *Missions archéologiques françaises en Orient aux XVIIe et XVIIIe siècles*, Paris 1902, σ. 696.

γική ειρωνεία ήταν να δει προς το τέλος της ζωής του τη διάλυση και το ξεπούλημα της οικογενειακής βιβλιοθήκης των Μαυροκορδάτων εξαιτίας δικών του οικονομικών δυσκολιών). Παράλληλα, στερεώνουν την εικόνα του ως νομοθέτη/μεταρρυθμιστή με μεγάλη ευαισθησία σε εκπαιδευτικά και κοινωνικά θέματα. Ευνοεί, όπως και ο πατέρας του Νικόλαος, την αναμόρφωση του προγράμματος σπουδών των Ηγεμονικών Ακαδημιών, προκρίνοντας τα ελληνικά μαθήματα[84] αλλά ενισχύοντας ταυτόχρονα και την ανάπτυξη της μελέτης άλλων γλωσσών·[85] παράλληλα, και σε αντίθεση με τον πιο απολυταρχικό και «κουμπωμένο» απέναντι στην εχθρικότερη, τότε, εγχώρια αριστοκρατία Νικόλαο, προχωρεί, ως «πεφωτισμένος δεσπότης», σε μεταρρυθμιστικό έργο και στον νομοθετικό και κοινωνικό τομέα, ενισχύοντας και την εθνική ρουμανική εκπαίδευση και τη χρήση της τοπικής γλώσσας στον διοικητικό μηχανισμό: με προφανή διορατικότητα επιδιώκει να επιφέρει ανάλογες ρυθμίσεις και στο ορθόδοξο εκκλησιαστικό τυπικό, εισάγοντας και εκεί τη χρήση της ρουμανικής.[86]

Στρεφόμαστε, πια, αποκλειστικά στην εξέταση της μεταφραστικής δραστηριότητας που συνδέεται με την καθαυτό λογοτεχνία (τη μυθοπλαστική, και όχι απλώς τη «σοφιολογική», «ηθικοπολιτική» ή δοκιμιοκεντρική). Ίσως από τα μέσα της δεύτερης δεκαετίας του 18ου αι. κ.ε. (και σίγουρα από το 1720/1721 κ.ε.) συντελούνται τα πρώτα, αλλά αρκετά μελετημένα βήματα και στον τομέα αυτό, αν κρίνουμε από την πλειάδα των τίτλων που εμφανίζουν τα χειρόγραφα, κυρίως, μεταφραστικά εγχειρήματα. Μέσα σ' ένα κλίμα άνωθεν επιταγής και προστασίας, άρα μιας ισχυρής και έμπρακτης ηγεμονικής βούλησης, εγκαινιάζεται η στρατηγική της (σχετικά πιστής) μετάφρασης και εγκαταλείπεται η παράδοση που κυριαρχούσε συνήθως πρωτύτερα στην ελληνική γραμματεία, παράδοση της δημιουργικής διασκευής εμβληματικών έργων της δυτικοευρωπαϊκής, κυρίως, γραμματείας, των οποί-

84. Η άριστη χρήση της ελληνικής στην αυλή του Ιασίου, «με γνήσιους τύπους και παστρική φρασεολογία» («con termini puri, e frase tersa»), από έλληνες και μη αξιωματούχους σχολιάζεται με θαυμασμό από τον Κατσαΐτη. Είναι ενδιαφέρουσα η αντίδραση του Κωνσταντίνου, όταν ο Κατσαΐτης, στην επίσημη ακρόαση, απευθύνεται σ' αυτόν στα ιταλικά· ο ηγεμόνας τον παροτρύνει να μιλήσει στη μητρική του γλώσσα (Φ. Κ. Φάλμπος, *Μάρκου Αντωνίου Κατσαΐτη, Ταξίδι...*, ό.π., σημ. 73, σσ. 38-39, και ελληνική μετάφραση, σ. 106).

85. A. Camariano-Cioran, *Les Académies princières...*, ό.π. (σημ. 4), σ. 666.

86. Βλ., μεταξύ άλλων, τις συμβολές των N. Iorga, «Le despotisme éclairé dans les pays roumains au XVIIIe siècle», *Bulletin of the International Committee of Historical Sciences* 9 (1937) 101-115· M. D. Vlad, «Locul lui Constantin Mavrocordat în istoria românilor din secolul al XVIII-lea», *Revista de Istorie* 37 (1984) 241-258.

Για την περίοδο της «φωτισμένης Δεσποτείας (1730-1780)» βλ. J. Bouchard, «Ο πρώιμος Διαφωτισμός...», ό.π. (σημ. 3).

ων τα έντυπα πρωτότυπα ή μεταφράσματα σε δυτικοευρωπαϊκές διάμεσες γλώσσες κοσμούν, μαρτυρημένα με σαφήνεια ως επί το πλείστον, τη βιβλιοθήκη των Μαυροκορδάτων (μερικές από τις μεταφράσεις αυτές έχουν ήδη αποτελέσει αντικείμενο μελέτης και προβληματισμού). Η ανάθεση της μετάφρασης γίνεται σε κάποιον από τους σπουδασμένους και γλωσσομαθείς λογίους των ηγεμονικών αυλών: σε ιερωμένους, γραμματείς και παιδαγωγούς/(οικο)διδασκάλους, ιατροφιλοσόφους κτλ., οι οποίοι συνθέτουν τον πυρήνα του λόγιου «μικρόκοσμου» των πρώτων Μαυροκορδάτων. Αμέσως ύστερα από τον Ιωάννη Αβράμιο και τον Δημήτριο Γεωργούλη Νοταρά, απαντούμε τον μοσχοπολίτη ιατροφιλόσοφο Δημήτριο Προκοπίου Πάμπερη, αρκετά αργότερα τον μυτιληνιό αξιωματούχο της αυλής Ιωάννη Ράλη κ.ο.κ.: σίγουρα θα υπάρχουν και άλλοι, που μας διαφεύγουν ακόμα.

Ανάμεσα στα έργα που ανατίθενται για μετάφραση, πρώτο, κατά χρονολογική σειρά, φαίνεται να έρχεται το φιλοσοφικο-παιδαγωγικό πεζό μυθιστόρημα του διάσημου θεολόγου-παιδαγωγού της γαλλικής αυλής Fénelon (François de Salignac de la Mothe, 1651-1715) *Les Aventures de Télémaque*... (1699)· η εκπόνηση της αχρονολόγητης χειρόγραφης μετάφρασης (*Αι Τύχαι του Τηλεμάχου, υιού του Οδυσσέως*...) από τον Δημήτριο Προκοπίου Πάμπερη πρέπει να τέλειωσε όχι πριν από τα τέλη του 1715, έτος θανάτου του γάλλου συγγραφέα.[87] Ο πλήρης τίτλος της αχρονολόγητης μετάφρασης είναι ο εξής:[88]

> Αι Τύχαι του Τηλεμάχου, υιού του Οδυσσέως, παρά Φραντσέσκου Σαλινιάκ, Φενελόν, Διδασκάλου των υιών του βασιλέως της Φράντσας, Αρχιεπισκόπου τε του Δουκάτου της Καμπρίας, και Πρίγκιπος του Ιμπερίου. Μετάφρασις δε, Δημητρίου Προκοπίου ιατρού, κατ' επιταγήν του υψηλοτάτου και σοφωτάτου αυθέντου, και ηγεμόνος πάσης Ουγγροβλαχίας και Μολδοβλαχίας, κυρίου κυρίου Ιωάννου Νικολάου Αλεξάνδρου Βοεβόδα Μαυροκορδάτου.

Στο σωζόμενο χειρόγραφο (ένα πολύ μεταγενέστερο, μάλλον, απόγραφο στη Μονής Λειμώνος της Μυτιλήνης) δεν αναγράφεται χρονολογία, ο terminus post quem όμως συνάγεται έμμεσα, αφού ηγεμόνας της (Ουγγρο)βλαχίας γίνεται ο Νικόλαος Μαυροκορδάτος μόλις τον Δεκέμβριο του

87. Βλ. Λ. Βρανούσης, «Ρήγας και Marmontel», στον τόμο *Ελληνογαλλικά. Αφιέρωμα στον Roger Milliex / Mélanges offerts à Roger Milliex*, Αθήνα 1990, σ. 122. Η πρώτη, δίτομη έντυπη μετάφραση του έργου στα ελληνικά πραγματοποιείται στη Βενετία το 1742, αλλά η μετάφραση (*Τύχαι Τηλεμάχου, υιού του Οδυσσέως*...) οφείλεται στον Α. Σ. (=Αθανάσιο Σκιαδά), βλ., πρόχειρα, É. Legrand - L. Petit - H. Pernot, *Bibliographie Hellénique... au dix-huitième siècle*, ό.π. (σημ. 14), σσ. 301-302, αριθ. 299· Θ. Ι. Παπαδόπουλος, *Ελληνική Βιβλιογραφία*..., ό.π. (σημ. 3), σσ. 172-173, αριθ. 2300.

88. Μητροπολίτου Διονυσίου [Χαραλάμπους], *Συμπληρωματικός Κατάλογος των χειρογράφων της ιεράς Μονής Λειμώνος εν Λέσβω*, Αθήνα [1947], σσ. 36-37, αριθ. 359. Μικροταινία του χειρογράφου κατέχει και η Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος.

1715·[89] δεν μπορούμε να αποκλείσουμε οψιμότερη χρονολόγηση της μετάφρασης, ίσως ακόμη και στα 1721. Η συγκριτική μελέτη του χειρογράφου με βάση – για την ώρα – μόνον το πρωτότυπο γαλλικό κείμενο αποδεικνύει πως πρόκειται για σχετικά πιστή απόδοση σε μιαν ομαλή (και χωρίς σημαντική παρείσφρηση ξένων λέξεων) «φαναριώτικη» ημιλόγια γραπτή γλώσσα, που βρίσκεται αρκετά κοντά στη δημώδη «γραφομένη» της εποχής· οριστικό συμπέρασμα για το πρότυπο θα βγεί, βέβαια, όταν συνεξεταστούν και οι ιταλικές μεταφράσεις του έργου του Fénelon.

Παραθέτουμε ένα μικρό δείγμα από την αρχή του κειμένου:[90]

> Δεν ημπορούσεν η Καλυψώ να παρηγορηθεί διά την αποδημίαν του Οδυσσέως. Η αθανασία της την έκαμε να λογιάσει του λόγου της δυστυχισμένην εις τον πόνον της. Το σπήλαιόν της δεν αντηχούσε πλέον από την γλυκείαν μελωδίαν της φωνής της, και αι νύμφαι οπού την υπηρετούσαν δεν ετολμούσαν να την συντύχουν. Αυτή επεριδιάβαζε μοναχή συχνά εις τα ανθισμένα λιβάδια, με τα οποία το νησί της ήτον ολοτρόγυρα στολισμένον από μίαν παντοτινήν πρώτην άνοιξην. Αλλ' εκείνοι οι εύμορφοι τόποι όχι μόνον δεν εκατα-πράυναν τον πόνον της, αλλά μάλιστα ανέφεραν εις τον νουν της την λυπηράν ξαναθύμησην του Οδυσσέως, οπού εκεί εφάνη πολλές φορές εις το πλάγι. Έμεινε συχνά της ακίνητος απάνω εις το ακρόγιαλον, οπού έβρεχε με τα δάκρυα, και έστεκε πάντοτε γυρισμένη προς εκείνο το μέρος, από το οποίον το καράβι του Οδυσσέως, σχίζοντας τα νερά, έγινεν άφαντον από τα ομμάτιά της.

Μολονότι, όπως σημειώθηκε, δεν γνωρίζουμε με σιγουριά αν ο μεταφραστής χρησιμοποίησε για τη μετάφρασή του το γαλλικό πρωτότυπο (η σχετική διερεύνηση βρίσκεται ακόμα σε αρχικά στάδια, αλλά η χρήση ιταλικών διαμέσων φαίνεται να αποτελεί τον μεταφραστικό κανόνα, τουλάχιστον ώς τη δεκαετία του 1740),[91] η επιστολική αναφορά του Σκαρλάτου Μαυροκορδάτου (τέλη του 1720-αρχές του 1721) σε *Άπαντα* του Fénelon και ιδιαιτέρως στις *Οδοιπορίες του Τηλεμάχου*, αναφορά που ήδη τονίσαμε, πιστοποιεί την ύπαρξη ευρωπαϊκής,-ών έκδοσης/εκδόσεων στη βιβλιοθήκη των Μαυροκορδάτων, όχι όμως και γνώση ή χρήση νεοελληνικής χειρόγραφης μετάφρασης. Ο Δημήτριος Προκοπίου Πάμπερης, αξιόλογος λόγιος του περιβάλλοντος των πρώτων Μαυροκορδάτων,[92] γνώστης της ιτα-

89. Βλ. την πρόσφατη παρουσίαση της Στ. Αθήνη, «Η πρώτη ελληνική μετάφραση του μυθιστορήματος *Les aventures de Télémaque*...», ό.π. (σημ. 51), σσ. 3-7.

90. Η παράθεση του αποσπάσματος σύμφωνα με την έκδοση της Στ. Αθήνη, «Η πρώτη ελληνική μετάφραση του μυθιστορήματος *Les aventures de Télémaque*...», ό.π., σ. 4, αλλά με βάση πρόσθετη αντιβολή της Α. Ταμπάκη με τη μικροταινία του χειρογράφου.

91. Έντυπες ιταλικές μεταφράσεις των *Περιπετειών του Τηλεμάχου* άρχισαν να κυκλοφορούν κατά την περίοδο 1702-1708, σύμφωνα με τη βιβλιογραφία της Στ. Αθήνη, ό.π., σ. 7, σημ. 14.

92. Ο Δημήτριος Προκοπίου Πάμπερης (Πάμπερις) γεννήθηκε στη μακεδονική Μοσχόπο-

λικής, αφού σπούδασε ιατρική στην Πάντοβα, φαίνεται πως γνώριζε και γαλλικά, αν και το σχετικό γραπτό τεκμήριο («επικήδειος λόγος») είναι αρκετά οψιμότερο από την εποχή που συζητούμε (γράφτηκε ύστερα από τον θάνατο του Νικόλαου Μαυροκορδάτου, 1730).[93] Συμπερασματικά: για την ώρα, και χωρίς αντικριστή συνεξέταση και με ιταλικές μεταφράσεις, η υπόθεση πως ο έλληνας μεταφραστής πραγματοποίησε τη μετάφρασή του με βάση το γαλλικό πρωτότυπο φαίνεται μάλλον τολμηρή για τη συγκεκριμένη χρονική στιγμή.

Οι μεταφράσεις διδακτικών πεζών μυθιστορημάτων που φιλοτέχνησε ο Δημήτριος Προκοπίου Πάμπερης αντικατοπτρίζουν ασφαλώς τους ηθικοπολιτικούς προσανατολισμούς των πρώτων Μαυροκορδάτων· οι δυτικογενείς *Τύχες του Τηλεμάχου* πλαισιώνονται το 1721 από την ανατολικογενή καινούρια δημώδη απόδοση του *Στεφανίτη και Ιχνηλάτη*, με διάμεσο το λόγιο βυζαντινό κείμενο του Συμεών Σηθ (και, ίσως, και τη νεοελληνική, φαναριώτικη μετάφραση του Θεοδόσιου Ζυγομαλά στα τέλη του 16ου αι.: και εδώ, πορίσματα μιας ουσιαστικής συγκριτικής εξέτασης μας λείπουν). Η μετάφραση του Δημήτριου Προκοπίου Πάμπερη σώζεται σε αρκετά χειρόγραφα, αλλά η κριτική έκδοσή της (που ετοιμαζόταν από χρόνια στο

λη, σπούδασε στην Κωνσταντινούπολη και, αφού γνωρίστηκε με τον Νικόλαο Μαυροκορδάτο και έγινε γραμματικός του (πιθανότατα στη Μολδαβία), στάλθηκε από τον ηγεμόνα στην Πάντοβα για σπουδές στη φημισμένη ιατροφιλοσοφική της σχολή· δεν έχει ερευνηθεί πόσο έμεινε στην Παντοβα (η μονογραφία του Α. Π. Στεργέλλη, *Τα δημοσιεύματα των ελλήνων σπουδαστών του Πανεπιστημίου της Πάδοβας τον 17ο και 18ο αι.*, Αθήνα 1970, π.χ., ούτε καν τον μνημονεύει) και πότε ακριβώς επέστρεψε στις Ηγεμονίες, όπου υπηρέτησε ως γιατρός της αυλής του Νικόλαου Μαυροκορδάτου και παιδαγωγός του γιου του, Κωνσταντίνου. Πολυσχιδής συγγραφέας, με φιλολογικό, μεταφραστικό και επιστολικό έργο, είναι κυρίως γνωστός για το σχεδίασμα «νεοελληνικής γραμματείας» που εκπόνησε με τίτλο «Επιτετμημένη επαρίθμησις των κατά τον παρελθόντα αιώνα [δηλ. τον 17ο] λογίων Γραικών, και περί τινων εν τω νυν αιώνι ανθούντων» (γράφτηκε τον Ιούνιο του 1721 και πρωτοεκδόθηκε το 1722, μαζί με λατινική μετάφραση, στη *Bibliotheca Graeca...* του γερμανού ελληνιστή και βιβλιογράφου J. A. Fabricius· βλ. και Α. Αγγέλου, «Δοκιμές για απογραφή και αποτίμηση της νεοελληνικής γραμματείας στην ευρυχωρία του Νεοελληνικού Διαφωτισμού», *Των Φώτων. Όψεις του Νεοελληνικού Διαφωτισμού*, Αθήνα 1988, σσ. 340, 347): αυτό το στοιχείο, όπως και η χρονολογική τοποθέτηση της μετάφρασης του *Στεφανίτη και Ιχνηλάτη* στα 1721, συνηγορούν, κατά τη γνώμη μας, για οψιμότερη χρονολόγηση της μετάφρασης των *Τυχών του Τηλεμάχου* από εκείνην που πρότειναν ο Λ. Βρανούσης και η Στ. Αθήνη, και αποδέχτηκαν αρχικά και οι Α. Ταμπάκη, Γ. Κεχαγιόγλου.

Βλ. και το λήμμα «Προκοπίου, Δημήτριος» στη *Μεγάλη Ελληνική Εγκυκλοπαιδεία* του «Πυρσού», τ. 20, Αθήνα 1932, σ. 735, τη μονογραφία του V. Papahagi, *Dimitrie Procopiu Pamperi moscopoleanul*, Bucureşti 1937, και τα βιοεργογραφικά ερανίσματα του Γ. Κεχαγιόγλου, *Η παλαιότερη πεζογραφία μας. Από τις αρχές της ώς τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο*, τ. Β΄, 2: 15ος αιώνας-1830, Αθήνα 1999, σ. 214, *Πεζογραφική Ανθολογία...*, ό.π. (σημ. 1), σ. 502.

93. Στ. Αθήνη, «Η πρώτη ελληνική μετάφραση του μυθιστορήματος *Les aventures de Télémaque...*», ό.π. (σημ. 51), σσ. 5-6. Πρβ. O. Cicanci, «Médecins grecs aux pays roumains», *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών* 10 (1993-1994) 82.

Αμβούργο) χρονίζει. Το έργο παρουσιάζεται ως «φυσιολογικόν βιβλίον», που

> μετεγλωττίσθη εις την απλήν ημετέραν διάλεκτον παρά του λογιοτάτου Δημητρίου Προκοπίου του ιατρού διά προσταγής του υψηλού και σοφού αυθέντου Ιωάννου Νικολάου Αλεξάνδρου βοεβόδα κατά το βϙ έτος της εν Ουγγροβλαχίᾳ δευτέρας ηγεμονίας, ⳳωκαϙ',[94]

αλλά, στην πραγματικότητα, πέρα από έναν παραδοσιακό «καθρέπτη ηγεμόνων», αποτελεί και μια σούμα λαϊκότερης θυμοσοφίας, σαν κι αυτήν που φαίνεται να εξέφραζαν, και πάλι στην αυλή των Μαυροκορδάτων και στο εκπαιδευτικό σύστημα των Ηγεμονικών Ακαδημιών των «υποκειμένων γενών» της οθωμανικής αυτοκρατορίας, αλλά με τρόπο πιο «γελαστικό», οι πρώτες ελληνικές, χειρόγραφες και αρχαιόγλωσσες μεταφράσεις ανεκδότων/ιστοριών του Νασρεντίν Χότζα από τα τουρκικά.[95]

Παραθέτουμε ένα μικρό απόσπασμα και από τη μετάφραση του *Στεφανίτη και Ιχνηλάτη*, για να διαφανεί καλύτερα το (καθαρότατα ελληνικό, λεξιλογικά, μα και αρκετά δημωδέστερο, τη φορά αυτή) γλωσσικό ύφος της απόδοσης (στον βαθμό, βέβαια, που αυτό οφείλεται εντελώς στον ίδιο τον μεταφραστή και όχι σε επεμβάσεις αντιγραφέα του κειμένου του):[96]

> »[...] Και ο βασιλεύς είπε προς τον φιλόσοφον: «Εκατάλαβα και τούτο. Θέλω τώρα να μου ειπείς με ποίον παρομοιάζει εκείνος ο οποίος βιάζεται πολλά εις τα πράγματα και, πριχού να επιχειρισθεί την αρχήν αυτών, επιθυμά να ηξεύρει το τέλος.»
>
> »Αποκρίθηκεν ο φιλόσοφος και είπε: «Λέγεται να είπεν ένας άνθρωπος μίαν φοράν προς την γυναίκα του: "Ελπίζω, γυναίκα μου, να γεννήσομεν αρσενικόν παιδί. Το οποίον θέλει να είναι ευ(ε)πήκοον εις ημάς και θέλει μας δουλεύσει με πολλήν προθυμίαν. Λοιπόν ας στοχασθούμε με τί όνομα να το ονομάσομεν, σαν γεννηθεί!"
>
> »Αποκρίθηκεν η γυναίκα του και είπε: "Παύσε, άνδρα μου, από τούτες τις φλυαρίες! Τί νόστιμος που είσαι, μιλώντας τέτοια ασύστατα λόγια! Ομοιάζεις εκείνον τον άνθρωπον οπού έχυσε το μέλι και το βούτυρον απάνω εις τα γένιά του.
>
> »"Διατί λέγεται να είχεν ένας πτωχός ολίγον μέλι και βούτυρον εις ένα αγγείον, εκεί οπού εκοιμάτον. Μίαν νύκτα τού ήλθον εις το κεφάλι του τέτοιοι

94. Γ. Κεχαγιόγλου, *Η παλαιότερη πεζογραφία μας...*, ό.π. (σημ. 92), σ. 214, *Πεζογραφική Ανθολογία...*, ό.π. (σημ. 1), σ. 502.

95. Γ. Κεχαγιόγλου, «Ένας Οθωμανός Αίσωπος στην αυλή των Μαυροκορδάτων...», ό.π. (σημ. 21), και *Πεζογραφική Ανθολογία*, ό.π., σσ. 743-746 (με τον τίτλο «Πράξεις και αποφθέγματα του Ναστρατίν Χότζα»).

96. Το απόσπασμα από την ανθολόγηση του Γ. Κεχαγιόγλου, *Πεζογραφική Ανθολογία...*, ό.π., σσ. 502-503, με βάση το κείμενο του (λανθάνοντος, σήμερα) χφ αριθ. 23 του Ζωγραφείου Γυμνασίου της Κωνσταντινούπολης, όπως εκδόθηκε στην αποσπασματική έκδοση του L.-O. Sjöberg, *Stephanites und Ichnelates. Überlieferungsgeschichte und Text*, Stockholm - Göteborg - Uppsala 1962, σ. 136.

συλλογισμοί: 'Θέλω' έλεγε με τον νουν του 'να πουλήσω το μέλι τούτο και το βούτυρον. Και με εκείνα τα άσπρα να αγοράσω δέκα γίδες. Αι οποίαι θέλουν γεννήσει εις πέντε μήνες άλλες τόσες, και εις πέντε χρόνους θέλουν αυξήσει έως τετρακόσιες. Με αυτές θέλω να αγοράσω εκατόν βόδια. Με ταύτα θέλω να δουλεύσω ένα κάμπον. Και από τα γεννήματα και τους καρπούς θέλω γένει υπέρπλουτος εις πέντε χρόνους. Έπειτα να κτίσω ένα σπίτι τετράπατον και μαλαγματωμένον και να αγοράσω διαφόρους σκλάβους. Και να υπανδρευθώ. Η γυναίκα μου έχει να γεννήσει αρσενικόν παιδί, το οποίον θέλω το ονομάσει Πάγκαλον. Και θέλω να το παιδεύσω και να το μάθω όλα εκείνα που πρέπει. Και, αν το ιδώ καμίαν φοράν να αμελήσει, θέλω τον κτυπήσει με τούτο το ραβδί τοιουτοτρόπως.' Και παίρνει το ραβδί από κάτω και κτυπά το αγγείον με το μέλι και με το βούτυρον και το τσακίζει εις το μέσον. Και το επαράχυσεν εις τα γένιά του το μέλι και το βούτυρον.

»"Έτσι και εσύ σαν τον άγνωστον και μωρόν εκείνον ομιλείς τέτοια λόγια." [...]

Η πρώτη γνωστή, χειρόγραφη αλλά αποσπασματικά παραδομένη, ελληνική μετάφραση του *Δον Κιχότη* πρέπει να ακολουθεί, χρονικά, αμέσως κατόπιν (αν και στο γλωσσικό ύφος της βρίσκεται κοντύτερα στα συντηρητικότερα ελληνικά της μετάφρασης των *Τυχών του Τηλεμάχου* παρά στα δημωδέστερα του *Στεφανίτη και Ιχνηλάτη*)· τώρα, όμως, ο άδηλος ακόμα μεταφραστής δεν φαίνεται να έχει κανένα δισταγμό για τη χρήση ξένων λεξιλογικών στοιχείων – αρκετών ιταλικών και τουρκικών, αλλά και λίγων ρουμανικών. Η μετάφραση αυτή θα εξεταστεί αναλυτικότερα σε επόμενα τμήματα της Εισαγωγής αυτής.

Καθώς αναφέρθηκε παραπάνω το όνομα του Ιωάννη Ράλη, μπορούμε να προχωρήσουμε και στη γνωστή μεταφραστική δραστηριότητα της δεκαετίας του 1740, ολοκληρώνοντας την πρόχειρη επισκόπησή μας για το πρώτο μισό του 18ου αι. Η δεκαετία αυτή, δίπλα στο μυθιστόρημα και την ηθικοπολιτική αφήγηση, προσθέτει το θεατρικό κείμενο, ενώ συνεχίζει την παλιότερη δραστηριότητα των βενετοκρατούμενων περιοχών στις μεταφράσεις και μεταγλωττίσεις σε έμμετρο λόγο (*Αμύντας*, *Βατραχομυομαχία*, *Ο πόλεμος των ποντικοβατράχων*).

Εδώ θα εξετάσουμε δύο πεζογραφικά παραδείγματα, χειρόγραφα μεταφραστικά εγχειρήματα μεγάλης εμβέλειας καμωμένα είτε από ιταλικό (κωμωδίες του Molière) είτε από γαλλικό διάμεσο (μυθιστόρημα *El Criticón* του Gracián).

Πλήθος έργων του Molière, του μεγάλου κωμωδιογράφου του γαλλικού «χρυσού αιώνα», αξιώθηκαν ελληνικές μεταφράσεις γύρω στα 1740. Κατά πάσα πιθανότητα οφείλονται σ' έναν και μόνο μεταφραστή, τον Ιωάννη Ράλη, αξιωματούχο στην αυλή του Κωνσταντίνου Μαυροκορδάτου, αυτή τη φορά

στο Βουκουρέστι. Έχουμε στη διάθεσή μας ελάχιστα βιογραφικά στοιχεία για τον Ράλη· η ιδιότητα που αναγράφει γι' αυτόν η σελίδα τίτλου του κώδικα Add. 8242 της Βρετανικής Βιβλιοθήκης,

> Κωμωδίαι του Μολιέρ, φραντσέζου αρίστου Κωμωδοποιού, μεταφρασθείσαι εκ της ιταλικής φωνής εις την ρωμαϊκήν απλήν, παρά Ιωάννη Ράλη, Βατάχου των Απρώτων, διά προσταγής του υψηλοτάτου και θεοσεβεστάτου Αυθέντου και Ηγεμόνος πάσης Ουγγροβλαχίας κυρίου κυρίου Ιωάννου Κωνσταντίνου Νικολάου Βοεβόδα Μαυροκορδάτου, έτει δεκάτῳ της Ηγεμονίας τής αυτού υψηλότητος. Εν Βουκουρεστίῳ. αψμα$^{\omega}$,

«βατάχος των απρώτων [ή «βατάφος των απρότων»]», τον εντάσσει στη διοικητική ιεραρχία των Ηγεμονιών, αλλά δεν δηλώνει αξίωμα πρώτης τάξεως (ο τίτλος σημαίνει τον επιφορτισμένο με την είσπραξη των φόρων, τον «φοροεπιστάτη»).[97] Αν στον Ράλη αποδοθούν, με βάση εσωτερικές υφολογικές συγγένειες, και οι υπόλοιπες μολιερικές μεταφράσεις της περιόδου, στις οποίες θα αναφερθούμε παρακάτω, και αν αποδεχθούμε την ενδεχόμενη ταύτισή του με τον μεταφραστή από τα γαλλικά τού *El Criticón* του Gracián,[98] τότε βρισκόμαστε προφανώς μπροστά σ' ένα άτομο πολύ πεπαιδευμένο και παραγωγικό, με έντονο ενδιαφέρον για το μεταφραστικό έργο.

Ο κώδικας Add. 8242 της Βρετανικής Βιβλιοθήκης περιέχει την *Κωμωδία του αναισθήτου* (*L'Étourdi ou les contretemps*), ενώ ένας άλλος κώδικας της ίδιας βιβλιοθήκης, ο Add. 8243, περιέχει τον *Κατά φαντασίαν κερατοφόρον* (*Sganarelle ou le cocu imaginaire*)· και οι δύο κώδικες πέρασαν στο Βρετανικό Μουσείο ύστερα από τον πλειστηριασμό της κερκυραϊκής βιβλιοθήκης του φιλέλληνα λόρδου Guilford, πλούσιας τόσο σε έντυπα όσο και σε χειρόγραφα.[99] Οι μεταφράσεις, σε ομαλή φαναριώτικη «γραφομένη», όχι και τόσο απομακρυσμένη από τη δημωδέστερη «καθομιλουμένη», βασίζονται στην ιταλική τετράτομη μετάφραση των *Απάντων* του Molière από τον Niccolò

97. Βλ. Λ. Δρούλια, «Molière traduit en grec, 1741 (Présentation de deux manuscrits)», στον τόμο *Symposium «L'Époque phanariote»*..., ό.π., σ. 415-416· Α. Ταμπάκη, *Ο Μολιέρος στη φαναριώτικη παιδεία*..., ό.π., «Εισαγωγή», σ. 39.

98. A. Camariano-Cioran, *Spiritul revoluţionar francez şi Voltaire în limbă greacă şi română*, Bucureşti 1946, σ. 123, *Les Académies princières*..., ό.π. (σημ. 4), σ. 339. Πρέπει να σημειωθεί πως, σύμφωνα με όσα πιστεύει ο Δ. Γ. Αποστολόπουλος, «Μεταφράσεις έργων του Μολιέρου στη βιβλιοθήκη Νικολάου Καρατζά», *Ο Ερανιστής* 21 (1997: Μνήμη Λέανδρου Βρανούση) 373-382, δεν υπάρχουν απτά τεκμήρια γαλλομάθειας του Ι. Ράλη (σε αντίθεση με τον αρκετά μεταγενέστερό του Νικόλαο Καρατζά).

99. Βλ. αναλυτικά, Α. Ταμπάκη, *Ο Μολιέρος στη φαναριώτικη παιδεία*..., ό.π. (σημ. 73), «Εισαγωγή», σ. 35 κ.ε.· Δ. Γ. Αποστολόπουλος, ό.π., σ. 373-382. Από την προγενέστερη βιβλιογραφία βλ. Λ. Δρούλια, «Molière traduit en grec..., ό.π. (σημ. 30), σ. 413-418, και ελληνική εκφορά: «Ο πρώτος Μολιέρος ελληνικά πριν 233 χρόνια στο Βουκουρέστι», *Θέατρο* 37 (1974) 47-51. Η παλιότερη περιγραφή των χειρογράφων οφείλεται στους Σπ. Λάμπρο, *Νέος Ελληνομνήμων* 15 (1921) 294-295, και M. Richard, *Inventaire des manuscrits grecs du British Museum*..., Paris 1952, σ. 10.

Di Castelli (τέλη του 17ου αι.) και είναι σε πεζό λόγο.[100] Από τον ίδιο μεταφραστικό πυρήνα των δύο κωδίκων του Βρετανικού Μουσείου προέρχεται και η ανεπίγραφη μετάφραση του *Σχολείου των συζύγων* (*L'école des maris*), που διασώζεται στον ενδιαφέροντα ως προς το περιεχόμενό του σύμμικτο φαναριώτικο κώδικα 1030 της Βιβλιοθήκης της Ρουμανικής Ακαδημίας:[101]

> Εκ των Κωμωδιών του Μολιέρ. Δράμα μεταφρασθέν από Ιταλικήν εις την απλήν των ρωμαίων Διάλεκτον.

Ύστερα από την πρώτη έκδοση των τριών χειρόγραφων μεταφράσεων (1988), η καλή τύχη βοήθησε να εντοπιστεί, σε όψιμο χειρόγραφο της Βατικανής Βιβλιοθήκης, και ένα τέταρτο έργο, η γνωστή κωμωδία ηθών *Αρχόντισσες ευγενικές και αγχινούστατες γελοιώδεις* (*Les Précieuses ridicules*),[102] που ανήκει και αυτή στις πρώτες, χρονολογικά, κωμωδίες του Molière.[103]

Ωστόσο, ο πιο σημαντικός γνωστός κώδικας διερευνήθηκε και αξιολογήθηκε τελευταίος. Αν και υπήρχαν μνείες στη ρουμανική βιβλιογραφία που πιστοποιούσαν εκδηλωμένο ενδιαφέρον για το μολιερικό έργο και την ύπαρξη χειρόγραφων μεταφράσεων σε βιβλιοθήκες του Ιασίου, το βάρος της σχετικής έρευνας είχε δοθεί στην αναμφισβήτητη διάδοση της γαλλικής παιδείας στις ρουμανικές χώρες στον 19ο αι. και στη διδασκαλία της γαλλικής γλώσσας στα σχολεία,[104] έτσι ώστε τα χειρόγραφα αυτά να θεωρηθούν αρχικά ως μαθητικά γυμνάσματα· αλλά η αυτοψία του ελληνικού κώδικα III.284 της Κεντρικής Πανεπιστημιακής Βιβλιοθήκης «M. Eminescu» του Ιασίου, που πραγματοποίησε το 1997 η Α. Ταμπάκη με την ευκαιρία ερευνητικής αποστολής, υπήρξε αποκαλυπτική. Ο ογκώδης κώδικας (608 σελίδων), ακέφαλος και κολοβός, είναι γραμμένος ολόκληρος από τον ίδιο αντιγραφέα και

100. Α. Ταμπάκη, *Ο Μολιέρος στη φαναριώτικη παιδεία*..., ό.π. (σημ. 73), «Εισαγωγή», σσ. 37-38.

101. Περιγραφή του κώδικα, που περιέχει και κείμενα των Μαυροκορδάτων, παρέχει ο N. Camariano, *Catalogul manuscriselor greceşti din Biblioteca Academiei Române*, τ. 2, Bucureşti 1940, σσ. 160-164. Σχολιασμός του περιεχομένου και από την Α. Ταμπάκη, *Ο Μολιέρος στη φαναριώτικη παιδεία*..., ό.π., σ. 40 κ.ε. και δημοσίευση του έργου στις σσ. 149-184.

102. Γ. Γ. Ζώρας, «Μια άγνωστη μετάφραση κωμωδίας του Μολιέρου στα ελληνικά», *Παρουσία* 7 (1990) 61-88, όπου και εκδίδεται η μετάφραση. Το κείμενο περιέχεται στο ελληνικό χφ 2481 της Βατικανής Βιβλιοθήκης (του τέλους του 18ου-αρχών του 19ου αι., κατά τον μελετητή) το οποίο προέρχεται από τη συλλογή Σταυράκη Αριστάρχη.

103. Σημειώνουμε πως με την κωμωδία *L'Étourdi* άνοιγαν τα μολιερικά *Άπαντα* ώς τις αρχές του 19ου αι. (1819), οπότε και εντάχθηκαν στο corpus των έργων οι παλιότερες ατελείς μονόπρακτες κωμωδίες – ακριβέστερα, σκαριφήματα κωμωδιών – *Η ζηλοτυπία του Μουτζούρη* (*La Jalousie du Barbouillé*) και *Ο ιπτάμενος γιατρός* (*Le Médecin volant*).

104. P. Eliade, *De l'influence française sur l'esprit public en Roumanie*..., Paris 1898, σ. 349 (και νεότερη ρουμανική μετάφραση: *Influenţă franceză asupra spiritului public în România*..., Bucureşti 1982). Πρβ. και A. Tabaki, *Le théâtre néohellénique. Genèse et formation. Ses composantes sociales, idéologiques et esthétiques* (διδακτορική διατριβή), Lille 2001, σ. 408.

περιέχει οκτώ κωμωδίες του Molière, όλες σε πεζό λόγο. Αρχίζει με το *Σχολείον των συζύγων*, σε απόδοση πανομοιότυπη με την απόδοση του κώδικα 1030 της Βιβλιοθήκης της Ρουμανικής Ακαδημίας, συνεχίζει με τα έργα *Φιλονεικία περί του σχολείου των γυναικών* (*La critique de l'école des femmes*), *Έρως ιατρός* (*L'Amour médecin*), *Ο Μισάνθρωπος* (*Le Misanthrope*), *Προσκαλεσάμενος από την πέτραν* (*Dom Juan ou le Festin de pierre*), *Ο Σικελιανός ή έρως ζωγράφος* (*Le Sicilien ou l'Amour peintre*), *Ο Φιλάργυρος* (*L'Avare*) και τελειώνει με το ημιτελές *Πείσμα ερωτικόν* (*Le Dépit amoureux*). Στη σ. 370, ύστερα από την αναγραφή του τίτλου του *Φιλάργυρου* και πριν από το κείμενό του, σημειώνονται οι εξής άλλοι πέντε τίτλοι: *Γεώργιος Δανδίνος* (*George Dandin*), *Ο υποκράτης, ήτοι Ταρτούφος* (*Le Tartuffe, ou l'Imposteur*), *Ο χωριάτης άρχοντας* (*Le Bourgeois Gentilhomme*), *Ο άρχων Πουρκονιάκος* (*Monsieur de Pourceaugnac*) και *Αι πανουργίαι του Σκαπίνου* (*Les Fourberies de Scapin*).[105] Έτσι, ενώ το σύνολο των μεταφρασμένων έργων που διασώζονται σήμερα και ανήκουν σ' αυτήν την πρώιμη παράδοση των ελληνικών τυχών του Molière ανέρχονται σε ένδεκα, σώζονται ίχνη ενδεχόμενης μετάφρασης (ή μεταφραστικού προγραμματισμού) και αρκετών άλλων, πράγμα που οδηγεί σ' ένα διόλου ευκαταφρόνητο σύνολο.

Άρα είμαστε μπροστά σε μια σημαντική μεταφραστική συλλογή μολιερικών κωμωδιών με αφετηρία έναν πολυπράγμονα λόγιο μεταφραστή, κατά πάσα πιθανότητα και εδώ τον Ιωάννη Ράλη. Η συλλογή περιείχε μείζονα κείμενα του Molière, όπως ο *Φιλάργυρος*, ο *Μισάνθρωπος*, ο *Δον Ζουάν* – θυμίζουμε πως οι δυο τελευταίες θα εμφανιστούν έντυπες στην Ελληνική Βιβλιογραφία μόλις το 1870 και το 1876 αντίστοιχα, η πρώτη σε μετάφραση του Ιωάννη Ισιδωρίδη Σκυλίτση και η δεύτερη σε μετάφραση του Α. Γ. Σκαλίδη –, καθώς και σημαίνοντα κείμενα κριτικής, όπως η *Κριτική του Σχολείου των γυναικών* (που κυκλοφόρησε σε έντυπη ελληνική μετάφραση μόλις στον 20ό αι.). Επομένως, το τολμηρό αυτό μεταφραστικό εγχείρημα μεγάλης πνοής στα μέσα του 18ου αι. δεν αποτελεί απλώς μιαν αξιοσημείωτη συγκυρία στην ιστορία της νεοελληνικής γραμματείας: τονίζει και το πρόσφορο πνευματικό κλίμα του περιβάλλοντος των πρώτων Μαυροκορδάτων.

Θα δώσουμε και εδώ ένα μικρό δείγμα γλώσσας και ύφους της μετάφρασης, που είναι απαλλαγμένη σε μεγάλο βαθμό από ξενόφερτες λέξεις:[106]

105. Α. Ταμπάκη, «"Φαναριώτικες" μεταφράσεις έργων του Μολιέρου. Το χφ. ΙΙΙ.284 της Βιβλιοθήκης "M. Eminescu" του Ιασίου», *Ο Ερανιστής* 21 (1997) 379 κ.ε., *Το νεοελληνικό θέατρο (18ος-19ος αι.). Ερμηνευτικές προσεγγίσεις*, Αθήνα 2005, σσ. 50-52. Η μεταγραφή των κειμένων του κώδικα βρίσκεται στο στάδιο της τελικής επεξεργασίας με τη βοήθεια ομάδας μεταπτυχιακών φοιτητών του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών του Πανεπιστημίου Αθηνών.

106. Βιβλιοθήκη της Ρουμανικής Ακαδημίας, ελλην. χφ 1030, φφ. 195'-196': *Σχολείον των συζύγων*. Βλ. και Α. Ταμπάκη, *Ο Μολιέρος στη φαναριώτικη παιδεία*…., ό.π. (σημ. 73), σ. 150.

Άρ(ιστος): «Πρέπει πάντοτε να βαστούμεν με τους περισσοτέρους και να είμεθα ομογνώμονες με αυτούς, και πρέπει να αποφεύγομεν να μη δίδομεν αιτίαν με το δάκτυλον. Τόσον η μία όσον και η άλλη υπερβολή είναι βλαβερά. Οι φρόνιμοι πρέπει εις τα φορέματα να κάμνουν καθώς κάμνουν εις την γλώσσαν, δηλονότι να μη τρέχουν κατόπι εις τες καινούριες εφεύρεσες, μόνον να ακολουθούν ήσυχα τες μεταβολές οπού φέρει η μεταχείρισις. Ο λόγος μου δεν είναι πως πρέπει να ακολουθούμεν εκείνους οπού κάθε ημέραν αγωνίζονται να κάμουν νεοτερισμούς και να λεπτύνουν την αγχίνοιάν τους επάνω εις τες νέες εφεύρεσες, οι οποίοι, εις τες υπερβολές των αν ιδούν πως άλλος τινάς τούς περνά, λυπούνται καταπολλά· μόνον λέγω και βαστώ διά βέβαιον πως απλώς είναι κακόν πράγμα το να φεύγει τινάς πεισματικά από εκείνο οπού οι άλλοι ακολουθούν, και ότι καλύτερον είναι να στέρξει τινάς να συναριθμηθεί με πολλούς τρελούς, παρά να βλέπει του λόγου του μοναχόν εναντίον εις εκείνους όλους οπού βαστούνται διά φρόνιμοι».

Θα μπορούσαμε να περάσουμε τώρα στην τελευταία, πριν από την εξέταση της μετάφρασης του *Δον Κιχότη*, δειγματοληπτική πραγμάτευση πεζής χειρόγραφης μετάφρασης, που είναι ξεχωριστά ενδιαφέρουσα αφού σχετίζεται με την (έμμεση) πρόσληψη της ισπανικής γραμματείας.[107] Όπως είδαμε παραπάνω, τα πρώτα ελληνικά χειρόγραφα ίχνη της παρουσίας του Gracián (τίτλος και μεταφράσεις αποφθεγμάτων του *Oráculo manual...*) δίνονται σε ιταλοελληνικό κώδικα της Βιβλιοθήκης της Ρουμανικής Ακαδημίας που συνδέεται με τη δραστηριότητα του Σκαρλάτου Μαυροκορδάτου και του κύκλου του (γύρω στα 1720-αρχές του 1721). Επιπρόσθετα, με τα ισπανότροπα ενδιαφέροντα του κύκλου αυτού θα συνδυαστούν παρακάτω και οι ειδικότερες μνείες της αλληλογραφίας του Σκαρλάτου με τον Θωμά Τεστα-

107. Θυμίζουμε, με την ευκαιρία αυτή, ότι ώς την εποχή εκείνη – αλλά και ώς τον προχωρημένο 19ο αι. – η πρόσληψη των λογοτεχνιών της ιβηρικής χερσονήσου γινόταν πάντοτε μέσω άλλου ευρωπαϊκού γλωσσικού διαμέσου, το οποίο στη συντριπτική πλειονότητα των περιπτώσεων ήταν ιταλικό, και ότι οι πρώτες έντυπες μεταφράσεις ισπανικής γραμματείας αφορούσαν τη θρησκευτική – θεολογική και ηθικοδιδακτική – γραμματεία των ιησουιτών και εκδόσεις της ρωμαϊκής Propaganda Fide: Luís de Granada, μτφρ. Ανδρέα Ρέντιου, 1628· Juan de Ávila, μτφρ. Γεώργιου Βουστρώνιου, 1637.

Βλ. και Α. Σφοίνη, *Ξένοι συγγραφείς μεταφρασμένοι ελληνικά...*, ό.π. (σημ. 1), ιδίως σ. 130: «Οι Έλληνες μεταφραστές ή ερανιστές των πρακτικών εγχειριδίων, των παραινετικών, ηθοπλαστικών και ιστορικών κειμένων είναι στην πλειοψηφία τους ουνίτες ή συνδέονται με τον βενετοκρατούμενο χώρο. Η γλωσσομάθειά τους περιλαμβάνει συνήθως ελληνικά, αρχαία και νέα, ιταλικά, ενίοτε λατινικά, ενώ για τα ισπανικά έργα (ιησουιτικά) χρησιμοποιείται ιταλικό διάμεσο».

Ανάλογα πράγματα φαίνεται να συμβαίνουν και σε άλλες βαλκανικές γραμματείες· στις αρχές του 18ου αι., π.χ., ο επιστολικός «καθρέπτης ηγεμόνων» του ισπανού φραγκισκανού χρονικογράφου και ηθικολόγου Antonio de Guevara, *Libro áureo del gran emperador Marco Aurelio* (1528) και *Reloj de príncipes* (1529), μεταφράζεται στα ρουμανικά (*Ceasornicul domnilor*) από τον χρονικογράφο Nicolae Costin μέσω ιταλικού διαμέσου, βλ. C. Dima-Drăgan, «L'œuvre de Cervantes...», ό.π. (σημ. 38), σ. 264, σημ. 4.

μπούζα στον *Δον Κιχότη*, κτητορικά σημειώματα εντύπων που αφορούν το έργο του Cervantes και παρουσία άλλων εντύπων με ισπανικό ενδιαφέρον.

Πριν, όμως, από την αναλυτικότερη εξέταση των ιχνών του Gracián και του Cervantes θα πρέπει να σταματήσουμε σ' έναν παράπλευρο παράγοντα της συγχρονίας (περ. 1700 κ.ε., και, ειδικότερα, 1719-1721/1722, 1724 κ.ε.). Ο A. Pippidi έχει τονίσει, εδώ και πάνω από τριάντα χρόνια, τη θετική πνευματική και ιδεολογική επίδραση που μπορεί να άσκησε στο περιβάλλον των πρώτων Μαυροκορδάτων ο εβραϊκής καταγωγής και θρησκευτικής παιδείας πορτογάλος λόγιος γιατρός, και, αργότερα, φίλος του Voltaire, Daniel da Fonseca, ο οποίος κατά τη διάρκεια της παραμονής του στις Ηγεμονίες δίδαξε (όπως και ο Ραγουζαίος Bettera) στους ηγεμονόπαιδες ιταλικά και γαλλικά. Δεν ξέρουμε αν και μ' αυτόν τον τρόπο στήθηκαν κάποιες γέφυρες προς τις ιβηρικές και, ειδικότερα, την ισπανική γραμματεία,[108] μια και η συζήτηση για τον *Δον Κιχότη* και η πρώτη ελληνική μετάφρασή του φαίνεται να ακολουθούν από πολύ κοντά την αρχική εμφάνιση του Daniel da Fonseca και τη γνωριμία του με τους φαναριώτικους κύκλους, αλλά και ενισχύονται, όπως θα δούμε, και από δικές του επιστολικές αναφορές.

Ο A. Pippidi αναδεικνύει ποικίλες εκφάνσεις της διανοητικής περιέργειας και της ελευθεροφροσύνης του κύκλου στον οποίο μετείχε στις Ηγεμονίες ο «μαράνος» (μεταστραμμένος στον χριστιανισμό εβραίος της ιβηρικής χερσονήσου) λόγιος,[109] ενισχύοντας με στοιχεία και υποθέσεις του την άποψη πως ο Da Fonseca έπαιξε ουσιαστικό ρόλο σε ορισμένους πνευματικούς προσανατολισμούς της εποχής. Το σημαντικό ταξίδι του στο Παρίσι θα πρέπει να το τοποθετήσουμε μάλλον στα 1721-1722, αν, τουλάχιστον, ήταν μέλος της πολυμελούς οθωμανικής έκτακτης πρεσβείας του Μεχμέτ Εφέντη·[110] στο Παρίσι γνωρίστηκε και με τον Voltaire,[111] που, γοητευμένος από τον πα-

108. Στ. Αθήνη, «Η περίπτωση Gracián y Morales...», ό.π. (σημ. 53), σ. 419.

109. A. Pippidi, «Mysticisme et rationalisme au Phanar...», ό.π. (σημ. 47), σσ. 175-186. Σχετικά με τη δράση του Da Fonseca στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες βλ. και το παλιότερο άρθρο του V. Mihordea, «Un agent politic al ţarilor noastre, Daniel Fonseca», *Revista Istorică* 29 (1943) 93-96.

110. Το χρονικό του έκτακτου πρέσβη Yirmi Sekiz Çelebi Mehmet Efendi πρέπει να μεταφράστηκε γρήγορα στα ελληνικά (*Περιγραφή της Φράντσας, την οποίαν έκαμεν ο (Ι)γιρμί Σεκίζ Τσελεμπής Μεχμέτ Εφέντης, σταλείς εκείσε πρέσβης/ελτζής...*)· σώθηκε σε περισσότερα από ένα αντίγραφα (που δεν έχουν μελετηθεί επαρκώς). Βλ. Π. Στάθη, «Ένας οθωμανός πρέσβης στη Γαλλία το 18ο αιώνα», *Η καθ' ημάς Ανατολή* 5 (2000) 135-177 (και έκδοση με βάση τον κώδικα 66 της Βιβλιοθήκης της Βουλής)· Γ. Κεχαγιόγλου, *Πεζογραφική Ανθολογία...*, ό.π. (σημ. 1), σσ. 504-512 (έκδοση αποσπασμάτων με βάση παλιότερες έντυπες δημοσιεύσεις του κειμένου)· Χ. Α. Μηνάογλου, «Έλληνες Περιηγητές στην Ευρώπη του Διαφωτισμού», στον τόμο Κ. Α. Δημάδης (επιμ.), *Πρακτικά του Γ΄ Ευρωπαϊκού Συνεδρίου Νεοελληνικών Σπουδών...*, ό.π. (σημ. 3), σσ. 269-278 (όπου και άλλη βιβλιογραφία).

111. A. Pippidi, «Mysticisme et rationalisme au Phanar...», ό.π. (σημ. 47), σ. 176. Ο μελετη-

ράδοξο αυτό λόγιο που συνδύαζε στον στοχασμό του ιουδαϊσμό και δεϊσμό,[112] τον χαρακτηρίζει «homme savant et dédié, capable d'affaires et le seul philosophe peut-être de sa nation».[113] Ο Da Fonseca επιστρέφει στην Κωνσταντινούπολη στις αρχές του 1724. Δεν είναι γνωστό αν είναι εκείνος που είχε γαλουχήσει προηγουμένως (1721) τον φιλοπερίεργο ηγεμόνα Νικόλαο Μαυροκορδάτο στη μελέτη εβραϊκών κειμένων (της *Καμπάλας* κ.ά.)·[114] ο Wolff γράφει τον Αύγουστο του 1724 πως ένας Εβραίος «qui dudum jam christianam fidem amplexus est» διατρίβει στο Βουκουρέστι εδώ και δυο χρόνια και καθοδηγεί τους εβραϊστές της αυλής: ίσως αναφέρεται στον Da Fonseca, αν και αυτός φαίνεται πως είχε έρθει νωρίτερα στο Βουκουρέστι, συγκεκριμένα τον Μάρτιο του 1719. Αν και ο Da Fonseca δεν είναι ο μόνος εβραίος στο Βουκουρέστι εκείνα τα χρόνια, παραμένει ωστόσο ισχυρό το ενδεχόμενο να είναι αυτός ο εισηγητής σοβαρότερων εβραϊκών μελετών στην αυλή του Βουκουρεστίου.[115] Ενδιαφέρουσα είναι, για το ειδικότερο αντικείμενο του βιβλίου μας, και η πρώτη παράγραφος επιστολής που απευθύνει ο Da Fonseca από την Κωνσταντινούπολη την 1.3.1724 στον Jean Le Clerc· αποτελεί έναν ύμνο στην «politesse» και «agrément» του μεγάλου οθωμανού βεζίρη της «Εποχής των Τουλιπών» Damat Ibrahim πασά του Νεαπολίτη (Νεβσεχιρλή), σε αντιπαράθεση με τους άγριους ηγέτες της τότε Περσίας και Ρωσίας, οι πόλεμοι των οποίων αντικρίζονται κάτω από το πρίσμα της «τρέλας του μεγαλείου»:[116]

> A la fin, Monsieur, tous ces conquérans, tous ces héros et tous ces chevaliers errans ne sont plus à la mode. D. Quichote les a condamné et il est un tribunal sans appellation.

Ίσως δεν πρόκειται μόνο για μια ρητορική αναφορά, ανάμνηση των δικών του αναγνωσμάτων· σε συνδυασμό με την κυκλοφορία και την αναγνωστική πρόσληψη του *Δον Κιχότη* μέσα στα φαναριωτικά περιβάλλοντα όπου κινείται ο Da Fonseca, ενισχύει όχι μόνον την υπόθεση μιας ευνοϊκής συγκυρίας, αλλά και την εικασία μιας ενδεχόμενης συμβολής στην παρότρυνση, την προτροπή για καλύτερη γνώση (και, γιατί όχι, και για μετάφραση) του ξεχωριστού αυτού έργου.

τής παρέχει ενδιαφέρουσες πληροφορίες για τον Da Fonseca, τις επαφές του με ευρωπαίους λογίους και τις δραστηριότητές του, αλλά και πολύ περισσότερες υποθέσεις και εικασίες.

112. A. Pippidi, «Mysticisme et rationalisme au Phanar…», ό.π., σ. 188.

113. *Œeuvres Complètes de Voltaire*…, Paris 1785, σ. 197.

114. J. Bouchard, «Les relations épistolaires…», ό.π. (σημ. 31), σ. 71.

115. Πάντως ο J. Bouchard, «Les relations épistolaires…», ό.π., σ. 71, υπενθυμίζει πως, όταν συνέθετε τα *Φιλοθέου Πάρεργα*, ο N. Μαυροκορδάτος είχε ήδη καλή γνώση της ταλμουδικής γραμματείας.

116. A. Pippidi, «Mysticisme et rationalisme au Phanar…», ό.π. (σημ. 47), σ. 184.

Ξαναγυρνούμε στον Gracián και στην εποχή του Κωνσταντίνου Μαυροκορδάτου, στην αυλή του οποίου έζησε επίσης ο Da Fonseca. Εκεί ο Ιωάννης Ράλης, που φέρεται ως «πρώην μέγας στόλνικος» (ενδεχομένως πρέπει να ταυτιστεί με τον ίδιο Ράλη που μεταφράζει από τα ιταλικά μολιερικές κωμωδίες, όπως είδαμε παραπάνω),[117] μεταφράζει, από τα γαλλικά αυτή τη φορά, το ηθικό, αλληγορικοσατιρικό μυθιστόρημα του Gracián *El Criticón*, αντιπροσωπευτικό δείγμα του ισπανικού Μπαρόκ. Ο ελληνικός τίτλος της χειρόγραφης μετάφρασης αποδίδει τον αντίστοιχο του γαλλικού διαμέσου, *L'Homme détrompé ou El Criticón*:

> Ο της απάτης απαλλαγείς, ή Το Κριτικόν, Βαλτασάρ Γρατιανού, Μεταφρασθέν εκ της Γαλλικής φωνής παρά Ιωάννου Ράλη, πρώην Μεγάλου Στολνίκου τού εκ Μυτιλήνης. Τόμος πρώτος. Εν Ιασίῳ της Μολδαβίας, αψνδ'.[118]

Το σωζόμενο τμήμα της μετάφρασης δεν προχωρεί πέρα από το Πρώτο Μέρος του τριμερούς μυθιστορήματος· τα μέρη του ισπανικού πρωτοτύπου, καθένα από τα οποία εκδόθηκε χωριστά (1651, 1653, 1657), αντιστοιχούν στις τρεις ηλικίες του ανθρώπου: η άνοιξη αντιστοιχεί στην παιδική ηλικία και τη νεότητα, το φθινόπωρο στην ωριμότητα, ο χειμώνας στα γηρατειά. Μέσα από μια σειρά περιπετειών καθιερωμένων (τυποποιημένων) ήδη από το αρχαίο μυθιστόρημα (ναυάγια, αναζητήσεις οικείων προσώπων, περιπλανήσεις, συναντήσεις, συνομιλίες κτλ.) τα δύο πρόσωπα της δράσης, ο Ανδρόνιος (Andrenio) και ο Κριτίλος (Critilo), εκφράζουν διαφορετικές κοσμοαντιλήψεις, αν και αποτελούν κατά βάθος μιαν αδιάσπαστη και αλληλοσυμπληρούμενη ενότητα: ο Andrenio είναι ο κοινός άνθρωπος, που είναι επιρρεπής στα πάθη, στη χίμαιρα της ζωής και στην απατηλή ηδονή των αισθήσεων, αν δεν καθοδηγηθεί από τον Σοφό/Κριτικό, ενώ ο Critilo είναι αυτός που ξέρει να κρίνει την αλήθεια των πραγμάτων και των ανθρώπων, φορέας της φυσικής αρετής. Φυσικά, πέρα από τη βαθιά ιδεολογική κριτική από την οποία διέπεται, το έργο του Gracián, μωσαϊκό αναμνήσεων της

117. Για την ενδεχόμενη ταύτιση των δύο προσώπων βλ. παραπάνω, τη βιβλιογραφία της σημ. 98· βλ. και το προσωπογραφικό μελέτημα του Β. Α. Μυστακίδη, «Οι Ράλ(λ)αι», *Επετηρίς Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών* 5 (1928) 257-282, ιδίως σ. 280.

Σχετικά με τη μετάφραση του Gracián βλ. Ε. Κριαράς, «Γαβριήλ Καλλονάς, μεταφραστής έργων του Locke και του Gracián», *Ελληνικά* 13 (1954) 294-314, ιδίως σσ. 308-314 (ο οποίος όμως δεν υποπτεύθηκε τη σχέση της μετάφρασης με εκείνην του Ι. Ράλη ούτε χρησιμοποίησε στις συγκρίσεις του ιταλικές μεταφράσεις του *El Criticón*)· Λ. Βρανούσης, «Βηλαρικά σημειώματα», *Ο Ερανιστής* 2 (1964) 53-54· Λ. Δρούλια, «Molière traduit en grec...», ό.π. (σημ. 97), σσ. 415-416· A. Camariano-Cioran, *Les Académies princières...*, ό.π. (σημ. 4), σσ. 270-271· Στ. Αθήνη, *Όψεις της νεοελληνικής αφηγηματικής πεζογραφίας...*, ό.π. (σημ. 46), σσ. 151-156, 549-550.

118. Βιβλιοθήκη της Ρουμανικής Ακαδημίας, ελληνικό χφ 233 (62)· βλ. C. Litzica, *Catalogul manuscriptelor greceşti de la Biblioteca Academiei Române*, Bucureşti 1909, αριθ. 233 (62).

ελληνορωμαϊκής και χριστιανικής (ιδίως της βυζαντινής) γραμματείας, συμπλέκει έξυπνα τα στοιχεία που ξεχώρισε και ένας από τους έλληνες μεταφραστές της περιόδου, το *ωφέλιμο* και το *γλυκύ* του γνωστού αξιώματος του Οράτιου, κάτι που διευκόλυνε, βέβαια, τότε πολύ την αναγνωσιμότητα και αποτελούσε πρόσθετο κίνητρο για μετάφραση.[119]

Παραθέτουμε μικρό τμήμα της αρχής της μετάφρασης, ως γλωσσικό και εκφραστικό δείγμα:[120]

Ο παρών Πρώτος Τόμος περιέχει τα περί νεότητος, ήτοι της α^ης^ ηλικίας
Κεφάλαιον α΄
Ο Κριτίλος υπό των κυμάτων της θαλάσσης ρίπτεται εις μίαν νήσον και ευρίσκει εκείσε τον Ανδρόνιον, όστις διηγείται αυτώ τας παραδόξους αυτού συμφοράς.

Ο βασιλεύς της Ισπανίας Φίλιππος Δεύτερος είχεν εξαπλώσει το βασίλειόν του έως εις τον νέον κόσμον, και η βασιλική του εξουσία εφαίνετο να είχεν ως κέντρον μίαν νήσον οπού ημπορεί να ονομασθεί ο μαργαρίτης της θαλάσσης και ο σμάραγδος της γης. Αυτή είναι η νήσος της Αγίας Ελένης, οπού χρησιμεύει, διά να ειπούμεν έτσι, αντί σκάλας από τον ένα κόσμον εις τον άλλον, δηλονότι εις τον νέον. Αυτή εστάθη πάντοτε καταφύγιον ασφαλές εις τους θαλασσοπορούντας. Και οι Ισπανοί την νομίζουσιν ως άσυλον, δοθέν υπό της θείας προνοίας προς καταφυγήν των καραβίων οπού πλέουσιν εις τας Ανατολικάς Ινδίας.

Στη Βιβλιοθήκη της Ρουμανικής Ακαδημίας σώζονται δύο ακόμη χειρόγραφοι κώδικες, με αποσπάσματα του ίδιου έργου και της ίδιας μετάφρασης:[121] ο ένας, αριθ. 235 (88), αποδιδόταν στον Αθανάσιο Σκιαδά, στον οποίο

119. Τον συνδυασμό του τερπνού με το ωφέλιμο τον είχε επισημάνει ήδη ο κληρικός Antonio Liperi, ο λογοκριτής που έδωσε την άδεια για την πρώτη ισπανική έκδοση του Πρώτου Μέρους του μυθιστορήματος (6.6.1651): «Contiene muchos y muy saludables documentos morales, declarados con sutil ingenio y con ingeniosa sutileza, y con un lenguage gravemente culto y dulcemente picante; y quanto más picante, más dulce y más provechoso para la buena política y reformación de costumbres, pudiendo preciarse su autor de que *miscuit utile dulci*, cosas bien dificultosas de juntar».

Η διεθνής βιβλιογραφία για τον Gracián και το έργο του είναι τεράστια. Η κριτική έκδοση του M. Romera-Navarro, *Baltasar Gracián, El Criticón*..., τ. 1-3, Philadelphia - London 1938 (φωτοαναστ. ανατύπ.: Hildesheim – New York 1978) εξακολουθεί να είναι χρήσιμη.

Επίσης, εκτός από τα μελετήματα της σημ. 117, παραπάνω, βλ. και P. Hazard, *La crise de la conscience européenne (1680-1715)*, Paris 1936, σσ. 123-125.

120. Βιβλιοθήκη της Ρουμανικής Ακαδημίας, ελληνικό χφ 233 (62), φ. 2^r^ κ.ε. Βλ. Γ. Κεχαγιόγλου, *Πεζογραφική Ανθολογία*, ό.π. (σημ. 1), σσ. 585-586.

121. C. Litzica, *Catalogul manuscriptelor greceşti*..., ό.π. (σημ. 118), αριθ. 234 (63), 235 (88)· ο δεύτερος κώδικας είναι ακέφαλος και κολοβός. Ένα ακόμη χειρόγραφο της ίδιας μετάφρασης στο Ζωγράφειο Γυμνάσιο της Κωνσταντινούπολης είχε βιβλιογραφηθεί από τον Α. Παπαδόπουλο-Κεραμέα, «Δύο κατάλογοι ελληνικών κωδίκων εν Κωνσταντινουπόλει. Της Μεγάλης του Γένους Σχολής και του Ζωγραφείου», *Izvestija Russkago Archeologičeskago Instituta v Konstantinopol / Bulletin de l'Institut Archéologique Russe à Constantinople* 14 (1909) 33-85, ειδικότερα σ. 63, αριθ. 4: *Ο της απάτης απαλλαγείς, ήτοι Κριτικόν, Βαλτάσαρ Γρατιανού, μεταφρασθέν εκ της γαλλικής φωνής παρά του στολνίκου Ιωάννου Ράλη. αφνδ^ω^* (το ν διορθωμένο

προσγραφόταν μάλιστα και λανθάνουσα έκδοση της μετάφρασης (Βενετία 1742)· στον μεγαλύτερο κώδικα, αριθ. 234 (63), του 1791, που είναι εφοδιασμένος με τον ενδιαφέροντα πρόλογο, η αφηγηματική ιστορία χαρακτηρίζεται «πλέον επωφελής παρ' εγλενδιστική». Είναι γνωστές, επίσης, άλλες δύο μεταφραστικές εκδοχές του έργου, αυτή που συμπεριλήφθηκε στη μεταθανάτια έκδοση της *Παιδαγωγίας* (1800) του ανδριώτη ιερομόναχου Γαβριήλ Καλλονά (και αποδεικνύεται πως ταυτίζεται με τη μετάφραση του Ιωάννη Ράλη, αποδίδοντάς την έντυπα), και εκείνη που ανήκει στον πατρινής καταγωγής λόγιο του Βουκουρεστίου, ιστοριογράφο και διασκευαστή του έμμετρου *Νέου Ερωτόκριτου* Διονύσιο Φωτεινό (περ. 1818), η οποία λανθάνει: αξιοσημείωτη κορύφωση για ένα πολύ δημοφιλές στην Ευρώπη της εποχής αφηγηματικό κείμενο με φιλοσοφικές και ηθικές αποχρώσεις.[122]

Έχοντας θέσει ως χρονικό όριο της πραγμάτευσής μας τα μέσα του 18ου αι. και το πνευματικό κλίμα που διαμορφώθηκε στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες σε συνάρτηση με τα ενδιαφέροντα που καλλιέργησε το «πρελούδιο των Φώτων» (ή «πρώιμος Διαφωτισμός») στα χρόνια των πρώτων Μαυροκορδάτων, είμαστε υποχρεωμένοι να αφήσουμε έξω από το ερμηνευτικό μας πεδίο πολλά και πλούσια τεκμήρια χειρόγραφων μεταφράσεων της περιόδου που ακολουθεί.

Στο χρονικό μεταίχμιο πρέπει να βρίσκεται, π.χ., η αρκετά πλούσια χειρόγραφη παράδοση ενός άλλου μυθιστορήματος του Μπαρόκ, μεταφρασμένου από ιταλικό έντυπο διάμεσο, της λατινόγλωσσης *Αργενίδος* (1621) του John Barclay (1582-1621). Η *Αργενίς* ανήκει στο είδος του *roman à clef* και αφομοιώνει, μέσα στο «νεοκλασικιστικό» της περίβλημα, τις αφηγηματικές παραδόσεις του μυθιστορήματος της ύστερης αρχαιότητας, του Μεσαίωνα και των Νεότερων Χρόνων·[123] ταυτόχρονα, αποτελεί και σάτιρα των ηθών της εποχής, ενώ αντικατοπτρίζει και την ατμόσφαιρα της γαλλικής αυλής. Το έδαφος υπήρξε πρόσφορο στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες για παρόμοιους προβληματισμούς, και το έργο του Barclay εντοπίζεται έντυπο τόσο στην ίδια τη βιβλιοθήκη των Μαυροκορδάτων όσο και σε άλλες βιβλιοθήκες της Βλαχίας και της Τρανσυλβανίας·[124] η Βιβλιοθήκη της Ρουμα-

σε π, διόρθωση που ο Α. Παπαδόπουλος-Κεραμεύς θεωρεί, αχρείαστα, ως εσφαλμένη αντί του ῆ). Πρβ. Στ. Αθήνη, «Η περίπτωση Gracián y Morales...», ό.π. (σημ. 53), σ. 421.

122. Α. Ταμπάκη, *Περί νεοελληνικού Διαφωτισμού...*, ό.π. (σημ. 25), σσ. 106-107· Στ. Αθήνη, «Η περίπτωση Gracián y Morales...», ό.π., σ. 422. Βλ. και παραπάνω, τη σχετική βιβλιογραφία της σημ. 117.

123. Γ. Κεχαγιόγλου, «Το πρότυπο της νεοελληνικής μετάφρασης της *Αργενίδος*...», ό.π. (σημ. 44)· Α. Ταμπάκη, *Περί νεοελληνικού Διαφωτισμού...*, ό.π., σσ. 110-111.

124. N. Iorga, «Pilda bunilor Domni...», ό.π. (σημ. 38), σ. 110. Επίσης, C. Papacostea-

νικής Ακαδημίας διασώζει και δύο ελληνικά χειρόγραφα που παρέχουν τμήματα (τρία από τα πέντε, συνολικά, βιβλία) του ογκώδους μυθιστορήματος·[125] ένα άλλο ελληνικό χειρόγραφο φυλασσόταν στη βιβλιοθήκη της Μονής του Μεγάλου Σπηλαίου στα Καλάβρυτα (χειρόγραφο αριθ. 65), αλλά καταστράφηκε πιθανότατα στην πυρκαγιά του 1934· πρόσφατα μελετήθηκε ένα ακόμη χειρόγραφο σώμα, που δίνει το σύνολο της ελληνικής μετάφρασης: είναι τα χειρόγραφα αριθ. 15468, 15469 και 15470 της συλλογής της Fundación Lazaro Caldiano στη Μαδρίτη, και πιθανή κτήτορας της σειράς φαίνεται πως ήταν η δόμνα Σεβαστή Καλ(λ)ιμάχη, στο δεύτερο μισό του 18ου αι., άρα και εδώ είναι προφανής η φαναριώτικη προέλευση των κωδίκων, και, βέβαια, μάλλον και της ίδιας της μετάφρασης. Σύμφωνα με τις τελευταίες υποθέσεις της έρευνας, το χρονικό άνοιγμα της χειρόγραφης παράδοσης της ελληνικής μετάφρασης της *Αργενίδος* πρέπει να ξεκινά αμέσως ύστερα από τα μέσα του 18ου αι.[126]

Στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες η μετάφραση του μυθιστορήματος αυτού πρέπει να συνδυαστεί και με την ύπαρξη μιας άλλης χειρόγραφης μετάφρασης, μιας από τις πολυάριθμες θεατρικές διασκευές που ξεπήδησαν από την *Αργενίδα* (τρίπρακτη *Τραγωδία του Μενεάνδρου, βασιλέως της Σικελίας*): το μοναδικό ελληνικό χειρόγραφο διασώζεται και αυτό στη Βιβλιοθήκη της Ρουμανικής Ακαδημίας (αριθ. 1119, του τέλους του 18ου αι., που περιέχει και τις χειρόγραφες ελληνικές μεταφράσεις – *Τραγωδία της Μερώπης· Τραγωδία του Μωάμεθ ήτοι Φανατισμός* – των τραγωδιών του Voltaire *Mérope*, 1743, και *Le Fanatisme ou Mahomet*, 1742/1743). Αλλά σε τούτη τη διασκευή επεισοδίων της *Αργενίδος* οι πολιτικές αιχμές του αρχικού, μυθιστορηματικού, έργου, φαίνεται να έχουν ατονήσει, αφού η διασκευή είναι οψιμότερη και εναρμονίζεται περισσότερο με το αισθητικό ρεύμα της «ευαισθησίας» (sentimentalisme).[127]

Η μεταφραστική δραστηριότητα των Φαναριωτών συνεχίζεται αμείωτη στις δεκαετίες 1760 κ.ε., με επίκεντρο τον αφηγηματικό και δραματικό λόγο: καρπός είναι, π.χ., μεταφράσεις μιας πλειάδας θεατρικών έργων του

Danielopolu, *Convergences culturelles gréco-roumaines (1774-1859)*, Θεσσαλονίκη 1998, Μέρος Α΄, σσ. 189-190.

125. Βιβλιοθήκη της Ρουμανικής Ακαδημίας, ελληνικό χφ 488 (239), που περιέχει το τέταρτο βιβλίο, και 605 (238), που περιέχει το δεύτερο βιβλίο. Για την τύχη της *Αργενίδος* στη φαναριώτικη παιδεία, βλ. C. Papacostea-Danielopolu, *Literatură în limbă greacă*..., ό.π. (σημ. 49), σσ. 189-193, και *Convergences culturelles*..., ό.π., σσ. 189-191.

126. Γ. Κεχαγιόγλου, «Το πρότυπο της νεοελληνικής μετάφρασης της *Αργενίδος*...», ό.π. (σημ. 44), σσ. 133-143· Α. Ταμπάκη, *Περί νεοελληνικού Διαφωτισμού*..., ό.π. (σημ. 25), σσ. 110-111.

127. Γ. Κεχαγιόγλου, «Το πρότυπο της νεοελληνικής μετάφρασης της *Αργενίδος*...», ό.π., σ. 137.

Metastasio και του Goldoni, κάποιες από τις οποίες, μάλιστα, κατέληξαν και στο τυπογραφείο ήδη μέσα στον 18ο αι.,[128] η χειρόγραφη απόδοση του «φιλοσοφικού παραμυθιού» (*conte philosophique*) του Voltaire *Η δομνίτσα της Βαβυλώνος* (*La Princesse de Babylone*, 1768),[129] κ.ά. (ανάμεσά τους και η όψιμη μεταφορά, το 1805, στα ελληνικά – *Ιστορία του κόντε δε Κομένζ και της Αδελαΐδας* – της αισθηματικής νουβέλας της Mme de Tencin, *Mémoires du comte de Comminge(s)*, 1735).[130]

Εδώ μπορούμε να καταθέσουμε και ορισμένες γενικότερες σκέψεις. Για τα ελληνικά γράμματα, η μετάφραση σε χειρόγραφη μορφή παρέμεινε κατά τη διάρκεια του 18ου αι. ένα ιδιότυπο πνευματικό προϊόν, που έπαιξε σημαντικό ρόλο στις διαδικασίες πρόσληψης νέων πολιτισμικών εννοιών· ξεφεύγοντας από τον παραδοσιακό κύκλο γνώσεων, βοήθησε την εισαγωγή σύγχρονων αφηγηματικών/λογοτεχνικών ειδών. Δεν ήταν δυνατόν ασφαλώς να φτάσει σε εμβέλεια και δραστικότητα ή να αντικαταστήσει το έντυπο, αλλά μέσα σ' έναν κλειστό και δεδομένο γεωγραφικό χώρο, ή, ακόμη, στο πλαίσιο μιας συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας, ήταν εφικτό να υποκαταστήσει το έντυπο με επάρκεια. Το φαινόμενο της χειρόγραφης μετάφρασης από ξένες, κυρίως δυτικοευρωπαϊκές, γλώσσες εντάσσεται στις αισθητικές και ιδεολογικές διεργασίες του όψιμου Μπαρόκ και του λεγόμενου «πρώιμου Διαφωτισμού»· εμπλέκεται στη σύνθετη διαδικασία επιλεκτικής πρόσληψης και αφομοίωσης πολιτισμικών στοιχείων και δείχνει μιαν ενδιαφέρουσα δυναμική πορεία, που αντανακλά, μέσω της μεταφραστικής δραστηριότητας, την αναζήτηση μιας νέας φυσιογνωμίας των εθνικών λογοτεχνιών. Ειδικά στη μεταιχμιακή περίοδο του πρώτου μισού του 18ου αι., η ρευστότητα των εννοιών της *πιστότητας* και της *ακρίβειας*, σε συνδυασμό με τη ρευστότητα των ορίων ανάμεσα στο μετάφρασμα που γίνεται με βάση το πρωτότυπο, σ' εκείνο που γίνεται από κάποιο γλωσσικό διάμεσο, και στο πρωτότυπο προϊόν στην «εθνική» γλώσσα, προτρέπει για μια πιο προσεκτική και πολυεπίπεδη ανάγνωση των μεταφρασμένων κειμένων. Αυτή καθιστά δυνατή την κατανόηση ποικίλων διεργασιών, που τα κείμενα τις παρουσιάζουν αποκρυσταλλωμένες: διεργασιών γλωσσικών και υφολογικών, ειδολογικών και κοινωνικοϊδεολογικών.

128. Ύστερα από τη μονογραφία του Δ. Σπάθη, *Ο Διαφωτισμός και το νεοελληνικό θέατρο. Επτά μελέτες*, Θεσσαλονίκη 1986, σ. 69 κ.ε., έχουν ακολουθήσει πολλές ειδικότερες μελέτες. Βλ. και Α. Ταμπάκη, *Το νεοελληνικό θέατρο...*, ό.π. (σημ. 105), σσ. 65-67, 84-87.

129. Α. Ταμπάκη, *Περί νεοελληνικού Διαφωτισμού...*, ό.π. (σημ. 25), σσ. 109-110.

130. Βιβλιοθήκη της Ρουμανικής Ακαδημίας, ελληνικό χφ 570. Βλ. M. Freiberg, «Un roman sentimental français du XVIIIe siècle dans les Principautés Danubiennes», *Synthésis* 2 (1975) 131· Στ. Αθήνη, «Une traduction manuscrite en grec moderne: *L'Histoire du comte de Comminge et de l'Adélaïde*», *Σύγκριση/Comparaison* 12 (2001) 88-96.

Μία, λοιπόν, από τις κυριότερες εκδηλώσεις του ελληνικού γραμματειακού 18ου αι., η χρήση της μετάφρασης ως διαύλου ανανέωσης των λογοτεχνικών δομών, μπορεί να φωτιστεί αρκετά μέσω της συγκριτικής θέασης ορισμένων ελληνικών αποδόσεων εμβληματικών κειμένων της δυτικοευρωπαϊκής αφηγηματικής παράδοσης· παράλληλα, χρειάζεται να διερευνηθεί το γιατί τέτοιες μεταφράσεις (όπως και σύγχρονές τους φαναριώτικες μεταφράσεις αρκετών «ηθικοπολιτικών, «σοφιολογικών» κτλ. έργων) πέρασαν σπάνια από τη χειρόγραφη στην έντυπη μορφή: υπάρχουν, άραγε, όπως έχει υποστηριχθεί, έργα που «αφορούν στενό κύκλο ανθρώπων» (και γι' αυτό κυκλοφορούν μόνο μέσα σ' αυτόν ή και στα κράσπεδά του, παραμένοντας ατύπωτα), και έργα που «συντείνουν στη φήμη του ηγεμόνα» και γι' αυτό «έπρεπε να διαδοθούν» (και μέσω της τυπογραφίας);[131]

Το βέβαιο είναι πως, πέρα από την ανατολική μυθοπλασία (που οι εκροές της στην ελληνική αφήγηση δεν έχουν ακόμα στομωθεί), ποικίλες όψεις της δυτικής μυθοπλασίας, το μυθιστόρημα και η νουβέλα του Μπαρόκ, το πικαρικό αφήγημα, το ηθικό και φιλοσοφικό «διήγημα»/«παραμύθι» και μυθιστόρημα, αργότερα το «roman sentimental» και η «ερωτικοκοινωνική» νουβέλα ή διήγημα, είδη που καθόρισαν τον δυτικοευρωπαϊκό 17ο και 18ο αι., εισέρχονται στη νεοελληνική και τη βαλκανική πνευματική ζωή μέσω των χειρόγραφων, κυρίως, μεταφράσεων του 18ου αι.: φαινόμενο άξιο για περαιτέρω έρευνα και προσοχή.[132]

Σ'αυτήν την αρκετά πλούσια συγκομιδή, δεν αποτελεί μεγάλη έκπληξη η πρώιμη (αν και εν μέρει κάπως αναπάντεχη) μεταφραστική ενασχόληση με πεζά μυθιστορικά κείμενα της ισπανικής λογοτεχνίας· αυτή, όπως πιστοποιούν τα γνωστά ώς σήμερα τεκμήρια, αναδύεται με ενάργεια στις αρχές του 18ου αι., με τη βοήθεια που της δίνουν ιταλικά, κυρίως, «δεκανίκια», πραγματοποιεί ένα δυναμικό μα σύντομο πέρασμα και, στη συνέχεια, φαίνεται να περιπίπτει σ' ένα είδος χειμέριας νάρκης ώς την εποχή του ρομαντισμού και των πρώτων χρόνων του ελληνικού κράτους. Τούτο το χρονικό επιχειρούμε να συνθέσουμε παρακάτω, με μοναδική αιχμή τα έργα του Cervantes.

131. Δ. Γ. Αποστολόπουλος, «Μεταφράσεις έργων του Μολιέρου...», ό.π. (σημ. 97), σ. 42. Βλ. και Α. Ταμπάκη, *Περί νεοελληνικού Διαφωτισμού...*, ό.π. (σημ. 25), σσ. 99-100.

132. Α. Ταμπάκη, *Περί νεοελληνικού Διαφωτισμού...*, ό.π., σ. 112. Πλούσια στοιχεία και προβληματισμό (πάνω στη θεωρία και τα καθέκαστα) περιλαμβάνει και η διδακτορική διατριβή της Στ. Αθήνη, *Όψεις της νεοελληνικής αφηγηματικής πεζογραφίας...*, ό.π. (σημ. 46).

Απτά στοιχεία της ανάδυσης του ενδιαφέροντος για τον Cervantes και έργα του

Σημειώσαμε ήδη πως στο καταγραμμένο το καλοκαίρι του 1725 τμήμα της ιδιωτικής βιβλιοθήκης των Μαυροκορδάτων (κυρίως του Νικόλαου) περιλαμβάνονται δύο εκδόσεις του *Don Quijote*: μία δίτομη ιταλική μετάφραση, Roma1677, που αποτελεί την τρίτη έκδοση του εγχειρήματος του πρώτου μεταφραστή του ισπανικού έργου, Lorenzo Franciosini (βλ. αναλυτικότερα παρακάτω), και μία εξάτομη γαλλική μετάφραση, Lyon 1718, που αποτελεί επανέκδοση της ανώνυμης «μετάφρασης του Port-Royal».[133]

Η ίδια βιβλιοθήκη διέθετε, επίσης, όπως σημειώσαμε, και μια επανέκδοση, London 1707, της γαλλικής έντυπης μετάφρασης της απόκρυφης «συνέχειας» του Πρώτου Μέρους του *Don Quijote* από τον Fernández de Avellaneda.

Από ένα σχεδόν ξεχασμένο, ή δυσπρόσιτο απ' ό,τι φαίνεται στη νεότερη

133. Η γαλλική αυτή μετάφραση δεν είναι η πρώτη του έργου· πηγάζει από την τετράτομη πρώτη έκδοση *Histoire de l'admirable Don Quixotte de la Manche*, Paris 1677-1678, μιας ανώνυμης μετάφρασης που δεν σχετίζεται με τις πρώτες έντυπες γαλλικές μεταφράσεις του *Don Quijote* ή τμημάτων του (δηλαδή, αρχικά, τη μετάφραση της νουβέλας «El curioso impertinente» από τον N. Baudouin, Paris 1608· κατόπιν, την περίφημη μετάφραση του Πρώτου Μέρους του έργου από τον C. Oudin, Paris 1614· τέλος, τη μετάφραση του Δεύτερου Μέρους του έργου από τον Fr. de Rosset, Paris 1618), αλλά αποτελεί μιαν επεμβατική «αποκαθαρμένη» έκδοση, εναρμονισμένη ίσως με τον προϊόντα συντηρητισμό της αυλής του Λουδοβίκου ΙΔ΄ και αφιερωμένη, άλλωστε, στον νεαρό διάδοχο του γαλλικού θρόνου, ο οποίος βρισκόταν, ήδη από το 1670, κάτω από την εποπτεία του Bossuet.

Βλ. M.-H. Neumann (με την επιμέλεια και προσθήκες του A. Hämel), «Cervantes in Frankreich (1582-1910)», *Revue Hispanique* 78 (1930) 1-309, και ιδίως σσ. 84-88, όπου παρατίθενται και ενδιαφέροντα σχόλια του «Avertissement» της πρώτης έκδοσης για τις ποικίλες αλλαγές της (διατηρούμε την ορθογραφία των παραθεμάτων): «Je me suis dispensé d'estre aussi exact que luy [=Oudin/Rosset] parce que le goust des François est tout autre aujourd'hui qu'il n'étoit il y a cinquante ans, et que les manières de parler Espagnoles, leurs Proverbes, et leurs Poësies demandent une autre expression en nostre Langue pour avoir le mesme sens et la mesme naïveté. J'ay donc tâché d'accomoder tout cela au genie et au goust des François sans m'éloigner pourtant du sujet, et ne me licenciant qu'autant que j'ay cru qu'il estoit necessaire et que le stile en auroit plus de force. On y trouvera quelques endroits qui sentent encore l'Espagnol… pour les Vers… j'en ay changé une partie… Il y a encore quelques discours que je crains bien qui soient ennuyeux, les Auteurs Espagnols moralisent en toutes rencontres…, mais je n'ay osé les suprimer entierement, et j'en ay seulement retranché une partie, etc.». Ο M.-H. Neumann, σ. 86, προσθέτει τα εξής για τις τάσεις της μετάφρασης, προτού δώσει μια σειρά από παραδείγματα: «Der Urheber dieser neuen "D.Q."-Version ist durchaus nicht unbescheiden and arrogant in der Aufstellung seines Programms, aber die heutige Kritik kann sich mit seinem Dolmetschungsverfahren keines wegs einverstanden erklären, obwohl seine Arbeit noch immer eine Uebersetzung, wenn auch eine "belle infidèle", genannt werden muss, und nicht etwa wie man leicht annehmen könnte, eine freie Bearbeitung "in usum Delphini" ist».

ρουμανική και ελληνική έρευνα, άρθρο του C. Dima-Drăgan (1976), που συνέχιζε ομόκεντρες παρουσιάσεις του δημοσιευμένες το 1974, παίρνουμε πολύτιμες πληροφορίες τόσο για θερβαντικού ενδιαφέροντος εκδόσεις που κυκλοφορούσαν στις αρχές του 18ου αι. στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες, όσο και για τη νεότερη και σημερινή τύχη μερικών από αυτές, καθώς και άλλων εκδόσεων που αφορούν έργα του Cervantes ή μεταφραστές και κριτικούς τους, ήτοι:[134]

για τρεις πλήρεις σειρές της δίτομης τρίτης έκδοσης της ιταλικής μετάφρασης του *Don Quijote* (Roma 1677), βλ. και παρακάτω. Από την πρώτη σειρά, που ανήκε στον ίδιο τον Νικόλαο Μαυροκορδάτο, φαίνεται πως μόνον ο δεύτερος τόμος διέφυγε από τους κινδύνους της απώλειας ύστερα από τη διάλυση της ηγεμονικής βιβλιοθήκης (που – όπως ήδη σημειώθηκε – το 1757 μπήκε ενέχυρο για χρέη του γιου του, Κωνσταντίνου Μαυροκορδάτου, και αργότερα σιγά σιγά πουλήθηκε και διασκορπίστηκε): ο τόμος αυτός, δεμένος με δέρμα καστανόχρωμο, βρίσκεται σήμερα (δηλαδή βρισκόταν τουλάχιστον ώς το 1976) στη Βιβλιοθήκη του Λυκείου «Nicolae Bălcescu» της ρουμανικής Craiova, φέρει στο φύλλο τίτλου αυτόγραφο ex libris του ηγεμόνα («ex Libris Jo(hannis) Nicolai M(aurocordati), P(rincipis) V(alachiae) et M(oldaviae)») καθώς και μεγάλη σημείωση στα ελληνικά, που θα σχολιαστεί παρακάτω, ενώ στην ώα άλλων σελίδων του φαίνεται να περιέχει, επίσης, σημειώσεις του Νικόλαου. Η δεύτερη σειρά της έκδοσης του 1677 ανήκε στον Σκαρλάτο Μαυροκορδάτο. Τέλος, η τρίτη σειρά ανήκε στον γαμπρό του Νικόλαου Μαυροκορδάτου, τον Ιωάννη Σκαρλάτο (είχε παντρευτεί το 1722 τη δεύτερη κόρη του ηγεμόνα και ετεροθαλή αδελφή του Σκαρλάτου, τη Μαρία Μαυροκορδάτου, η οποία πέθανε το 1725): ο Ιωάννης Σκαρλάτος ήταν και ιδιαίτερος γραμματέας και σύμβουλος του πεθερού του και, για ένα διάστημα, βιβλιοθηκάριος της ηγεμονικής βιβλιοθήκης. Η περιγρα-

134. C. Dima-Drăgan, «L'œuvre de Cervantes...», ό.π. (σημ. 38)· βλ. και «La bibliophilie des Mavrocordato», ό.π. (σημ. 30), «Le siècle d'or de la bibliophilie roumano-grecque...», ό.π. (σημ. 38).

Με την ευκαιρία σημειώνουμε, για τον τίτλο και την κατάληξη του πρώτου από τα άρθρα αυτά, πως ο «τσαουσέσκιος» ερυθροεθνικισμός της περιόδου δεν αρκεί για να δικαιολογήσει τον χαρακτηρισμό του N. Μαυροκορδάτου ως «prince moldo-valaque» (αντί για «prince de Moldavie et de Valachie») ή την εξής αποτίμηση της δραστηριότητας του ελληνοφαναριώτικου κύκλου του στην αρχή του 18ου αι.: «[...] nous avons une nouvelle preuve de la réceptivité vraiment universelle du peuple roumain, ce bastion de la civilisation néolatine plantée à la frontière orientale de notre continent»· μια τέτοια αποτίμηση ήταν, βέβαια, bonne pour l'Occident του «νεολατινικού» ακροατηρίου της Μαδρίτης του στρατηγού Franco, αλλά βρίσκεται πολύ μακριά από την αλήθεια.

Για τη βιβλιοθήκη του λυκείου «Nicolae Bălcescu» στην Craiova βλ. την περιγραφή του I. Popescu-Teiușanu στο περ. *Studii și cercetări de documentare și bibliologie* 6,2 (1964) 186-190, 195-196.

φή του C. Dima-Drăgan δεν διευκρινίζει σε ποιαν από αυτές τις δύο τελευταίες σειρές της έκδοσης του 1677 ανήκει ο επίσης δεμένος με δέρμα καστανόχρωμο πρώτος τόμος της που απόκειται σήμερα στη Βιβλιοθήκη της Ρουμανικής Ακαδημίας, αριθ. I 45893, ούτε δίνει πληροφορίες ή ταξινομικούς αριθμούς για τα υπόλοιπα τμήματα των παραπάνω σειρών·

για μια πλήρη σειρά της δίτομης, «διορθωμένης και βελτιωμένης» (και ξαναεφοδιασμένης με την ιταλική μετάφραση των ένθετων στίχων του *Don Quijote*, καμωμένη από τον φλωρεντινό ποιητή Alessandro Adimari, 1579-1649) επανέκδοσης της ιταλικής μετάφρασης του L. Franciosini (Venezia 1722), βλ. και παρακάτω. Οι τόμοι, δεμένοι επίσης με δέρμα καστανόχρωμο, ανήκαν στη βιβλιοθήκη των Μαυροκορδάτων και απόκεινται σήμερα στη Βιβλιοθήκη της Ρουμανικής Ακαδημίας, αριθ. I 45894·

για μιαν έκδοση της ιταλικής μετάφρασης των *Novelas ejemplares*, καμωμένης από τον Γάλλο Guillaume-Alexandre Noviliers (*Il Novelliere Castigliano di Michiel di Cervantes Saavedra...*, Venezia 1629). Ο τόμος, δεμένος επίσης με δέρμα καστανόχρωμο, ανήκε στη βιβλιοθήκη των Μαυροκορδάτων και απόκειται σήμερα στη Βιβλιοθήκη της Ρουμανικής Ακαδημίας, αριθ. I 45870·[135]

για τρεις γραμματικές εκδόσεις του πρώτου ιταλού μεταφραστή του *Don Quijote*, του L. Franciosini: *Fax lingue Italicae...* (Venezia 1646)· *Compendium facis lingue Italicae...* (Roma 1666)· *La novissima Grammatica delle trè Lingue, Italiana, Francese, e Spagnuola...* (Venezia 1673). Η τελευταία αυτή έκδοση, που ενδιαφέρει περισσότερο εδώ, δεμένη επίσης με δέρμα καστανόχρωμο, ανήκε στη βιβλιοθήκη των Μαυροκορδάτων και απόκειται σήμερα στη Βιβλιοθήκη της Ρουμανικής Ακαδημίας, αριθ. I 13758·[136]

για μιαν έκδοση της ιταλικής μετάφρασης των ισπανικών *Ηθικών γνωμικών* (*Perla de los proverbios morales...*) του φίλου τού Cervantes, ουμανιστή και «παροιμιολόγου», συγγραφέα της περίφημης έμμετρης συλλογής *Filosofía*

135. C. Dima-Drăgan, «L'œuvre de Cervantes...», ό.π., σ. 268, σημ. 10. Ο πλήρης τίτλος της έκδοσης παρουσιάζει ενδιαφέρον για τα κίνητρα πρόσληψης που θα παρείχε στον N. Μαυροκορδάτο και τον κύκλο του: *Il Novelliere Castigliano di Michiel di Cervantes Saavedra; Nel quale, mescolandosi lo stile grave co'l faceto, si narrano avvenimenti curiosi, casi strani, e successi degni d'ammiratione: e si dà ad ogni sorte di persone occasione d'apprendere e precetti Politici, e documenti Morali, e concetti Scientifichi, e fruttuosi. Tradotto dalla lingua Spagnuola nell'Italiana dal Sig(nor) Guglielmo Alessandro de Novilieri Clavelli, e da lui fattivi gli Argomenti, e dichiarate nelle margini le cose più difficili. In Venetia, Presso il Barezzi. MDCXXIX.* Δεν πρόκειται για την πρώτη (Venezia 1626), αλλά για επανέκδοση, διορθωμένη (επαυξημένη με χωρία που είχαν παραλειφθεί) και θεωρημένη από τον μεταφραστή· βλ. και G. Hainsworth, «Les *Nouvelles Exemplaires* de Cervantes en Italie», *Bulletin Hispanique* 31 (1929) 139-147· J. G. Fucilla, «An Italian Version of Cervantes' *Gitanilla* (From Plagiarism to Translation)», *Hispanic Review* 27 (1959) 385-396.

136. C. Dima-Drăgan, «L'œuvre de Cervantes...», ό.π., σ. 268, σημ. 11.

cortesana moralizada ήδη από το 1587, Alonso de Barros (1552-1604), μετάφρασης που οφείλεται στον A. Adimari, δηλαδή στον μεταφραστή των ισπανικών στίχων του *Don Quijote* μέσα σε ορισμένες εκδόσεις της απόδοσης του L. Franciosini. Ο τόμος, δεμένος επίσης με δέρμα καστανόχρωμο, ανήκε στη βιβλιοθήκη των Μαυροκορδάτων και απόκειται σήμερα στη Βιβλιοθήκη της Ρουμανικής Ακαδημίας, αριθ. I 387.[137]

για μια πλήρη σειρά της πεντάτομης συναγωγής έργων του Saint-Évremond (*Œuvres mélées...*, London 1708). Οι τόμοι ανήκαν στον Ιωάννη Σκαρλάτο, όπως δείχνει το αυτόγραφο ex libris του στον πρώτο τόμο της σειράς («des livres de Jean Sc(arlatti)»), αν και η περιγραφή του C. Dima-Drăgan δεν δίνει πληροφορίες ή ταξινομικούς αριθμούς.[138]

Από τα στοιχεία αυτά επικεντρωνόμαστε, για την ώρα, στην (αχρονολόγητη, ίσως όμως αρκετά πρώιμη) κριτική σημείωση του Νικόλαου Μαυροκορδάτου πάνω στο φύλλο τίτλου του δεύτερου τόμου της τρίτης ιταλικής έκδοσης της μετάφρασης του *Don Quijote* (Roma 1677), που είχε στη βιβλιοθήκη του. Μολονότι, δυστυχώς, ο C. Dima-Drăgan δίνει μόνο γαλλική απόδοση της σημείωσης και όχι το ελληνικό της πρωτότυπο, το περιεχόμενο είναι αρκετά σαφές για τους προσανατολισμούς του συγγραφέα της και για τη διασύνδεσή της μ' ένα επιφανές, και γνωστό στον Νικόλαο, προηγούμενο παράδειγμα κριτικής πρόσληψης του έργου (από τον Saint-Évremond)· για την ώρα, παραθέτουμε τη σημείωση στη γαλλική απόδοση του C. Dima-Drăgan,[139]

137. C. Dima-Drăgan, «L'œuvre de Cervantes...», ό.π., σ. 268, σημ. 12· δίγλωσση έκδοση, που παρέχει αντικριστά και το ισπανικό πρωτότυπο: *Proverbi morali del Sig(nor) Alonso de Barros, tradotti in Italiano dal Signor Alessandro Adimari. Con Testo Spagniolo a rincontro, e con la Tavola delle materie. In Firenze, Per Zanobi Pignoni. Con licenza de' Sup(eriori) 1622.*

Πρόκειται για την πρώτη έκδοση μιας φημισμένης ιταλικής μετάφρασης, επανεκδομένης και στα 1659 (στο Μιλάνο) και 1662· ο A. Adimari, «μαρινιστής» λυρικός σονετογράφος (*La Tersicore· La Clio· La Melpomene· La Calliope· L'Urania· La Polinnia*, 1637-1642), είναι γνωστότερος για τη μετάφρασή του των Ωδών του Πίνδαρου (*Odi di Pindaro*, Pisa 1631), αλλά είχε μεταφράσει από τα ισπανικά και τη «διδαχή» του ιησουίτη Gaine εναντίον των «καταχρήσεων» της κωμωδίας (Firenze 1648). Βλ., πρόχειρα, A. D'Addario, «Adimari, Alessandro», *Dizionario Biografico degli Italiani*, τ. 1, Roma 1960, σσ. 277-278.

138. C. Dima-Drăgan, «L'œuvre de Cervantes...», ό.π., σ. 266.

139. C. Dima-Drăgan, «Le siècle d'or de la bibliophilie roumano-grecque...», ό.π. (σημ. 38), σσ. 49-50. Η απόδοση του ίδιου παραθέματος στο λίγο προγενέστερο άρθρο του ίδιου μελετητή, «L'œuvre de Cervantes...», ό.π., σ. 265, διαφέρει σε ορισμένα επιμέρους σημεία· την παραθέτω: «[...] le Français Saint-Évremond, qui s'est illustré par son intelligence et son éloquence, apprécie infiniment ce livre, qu'il recommande aux personnes de mauvaise humeur, car sa lecture suscitera leur gaité. [...] une telle lecture enrichira la pensée de la connaissance des mœurs humaines, car le livre peint d'une manière brillante les caractères et les conceptions de la vie, soulignant le ridicule de certaines règles de conduite. C'est pourquoi il fut traduit de l'espagnol dans presque toutes les langues européennes, et ni les sages, ni les gens de cour n'ont aucune difficulté à le lire».

Le Français Evremontius, renommé par son intelligence et son éloquence, loue infiniment le présent livre et en recommande la lecture aux personnes enclines à la tristesse, car il suscite bien de la gaieté; de même, il comble l'esprit de la connaissance des mœurs humaines, en peignant et soulignant avec brio les divers caractères et conceptions de la vie, vouant au ridicule toutes sortes de règles de conduite; c'est pourquoi il a été traduit de l'espagnol dans presque toutes les langues d'Europe, et ni les sages, ni les gens de cour n'ont aucune difficulté à le lire,

για να την αντιβάλουμε στη συνέχεια με δύο από τις θερβαντικές απόψεις του Saint-Évremond:[140]

Il y a peut-être autant d'esprit dans les autres Ouvrages des Auteurs de cette Nation [=του ισπανικού] que dans les nôtres; mais c'est un esprit qui ne me satisfait pas, à la reserve de celui de Cervantes en Don Quichotte, que je puis lire toute ma vie sans en être dégoûté un seul moment. De tous les Livres que j'ay jamais lûs, Don Quichotte est celui que j'aimerois mieux avoir fait: il n'y en a point, à mon avis, qui puisse contribuer davantage à nous former un bon Goût sur toutes choses. J'admire comme dans la bouche du plus grand Fou de la Terre, Cervantes a trouvé le moyen de se faire connoître l'homme le plus entendu, et le plus grand connoisseur qu'on se puisse imaginer. J'admire la diversité de ses Caracteres, qui sont les plus recherchez du monde pour les especes; et dans leurs especes les plus naturels. Quevedo paroît un Auteur fort ingenieux; mais je l'estime plus d'avoir voulu brûler tous ses Livres quand il lisoit Don Quichotte, que de les avoir sçu faire.

Que les Malheureux donc ne cherchent pas dans les Livres à s'attrister de nos Miseres, mais à se rejoüir de nos Folies, et par cette raison vous prefererez à la Lecture de Sénèque, de Plutarque et de Montaigne, celle de Lucien, de Pétrone, de Don Quichote. Je vous recommande sur tout Don Quichote: quelque affliction que vous avez, la finesse de son Ridicule vous conduira imperceptiblement à la joye.

Η συνεξέταση των παραθεμάτων δεν είναι τυχαία και η σύγκρισή τους είναι εύγλωττη· τα δύο τελευταία ανήκουν σ' ένα πρόσωπο συνδεόμενο επι-

Ο Γ. Κεχαγιόγλου, «Η πρώτη γνωστή νεοελληνική μετάφραση του *Δον Κιχώτη*», στο: *Τιμητικός τόμος στη μνήμη Σταμάτη Καρατζά* [*ΕΕΦΣΠΘ*, παράρτημα], Θεσσαλονίκη 1990 [=1992], σσ. 175-184, ιδίως σ. 180, χρησιμοποίησε, σε δική του ελληνική απόδοση, απόσπασμα της γαλλικής απόδοσης του παραθέματος του N. Μαυροκορδάτου (απόσπασμα που αναπαράγουν κατόπιν και άλλοι έλληνες μελετητές).

140. Από το δοκίμιο του Saint-Évremond «De la lecture et du choix des livres», κεφ. «De quelques livres espagnols, italiens et françois», και από τη δεύτερη επιστολή του στον εξόριστο κόμη d'Olonne, 1674 (Ch. de Saint-Évremond, *Œuvres mêlées*..., τ. 3, London 1708, αντίστοιχα σσ. 34, 67-68)· τα αποσπάσματα παρατίθενται στου C. Dima-Drăgan, «L'œuvre de Cervantes...», ό.π., σ. 266, και, από άλλη έκδοση, στου M.-H. Neumann, «Cervantes in Frankreich...», ό.π. (σημ. 133), σσ. 51-52 (εδώ διατηρείται η ορθογραφία των παραπομπών της μονογραφίας αυτής). Το τμήμα «De quelques livres espagnols, italiens et françois» επανεκδόθηκε και στον τόμο M. Wilmotte (επιμ.), *Saint-Évremond, Critique littéraire*, Paris 1921, σσ. 234-235.

στολικά με τον Νικόλαο Μαυροκορδάτο, τον ηλικιακά μεγαλύτερό του, και ήδη διάσημο στην Αγγλία του τελευταίου τέταρτου του 17ου αι., γάλλο στρατιωτικό και ελευθερόφρονα επικούρειο και σκεπτικιστή λόγιο και κριτικό Charles de Saint-Denis sieur de Saint-Évremond (ή Évremont), 1613-1703, του οποίου, μάλιστα, τα κείμενα από τα οποία προέρχονται τα παραπάνω παραθέματα υπήρχαν μέσα σε αρκετά περιεκτική ευρύτερη έκδοση, μαρτυρημένη, όπως είδαμε παραπάνω, μέσα στα βιβλία των Μαυροκορδάτων και του κύκλου τους.

Οι γενικές γραμμές της εξέλιξης/ωρίμανσης των αντιδράσεων του Saint-Évremond απέναντι στον Cervantes και το μυθιστόρημά του έχουν διερευνηθεί από καιρό·[141] το ενδιαφέρον είναι πως πολλές από αυτές γίνονται μέσα στο πλαίσιο της διαμάχης «Αρχαίων και Νεοτέρων», που απασχόλησε, αργότερα, και τους πρώτους Μαυροκορδάτους και τον κύκλο τους. Θυμίζουμε πως, παρά τη θρυλούμενη (παραδομένη μόνο από ενθυμήσεις του Jean Regnault de Segrais, 1624-1701) αρχική αποδοκιμασία του Saint-Évremond για τη θερβαντική αφηγηματική τεχνική στον *Δον Κιχότη* («Voilà un Auteur bien impértinent; il n'y a pas de suite dans tout ce qu'il dit. Et sur cela, je lui dis qu'il en parleroit autrement, quand il l'auroit lu avec attention»), στην ωριμότερη, αγγλική περίοδό του (δεκαετία του 1660 κ.ε.) ο ίδιος λόγιος επαινεί επανειλημμένα και ανεπιφύλακτα τον ισπανό συγγραφέα («le plus grand favori qu'on n'ait vû dans le Monde, Cervantes», «le plus bel esprit, à mon avis, de toute l'Espagne»), ενώ ζυγίζει το μείζον έργο του και κάποια γνωρίσματά του στην πλάστιγγα των αριστουργημάτων των Νεοτέρων («J'ay observé que Cervantes estime toûjours dans ses Chevaliers le merite vraisemblable: mais il ne manque jamais à se moquer de leurs combats fabuleux, et de leurs pénitences ridicules», «On prendra d'inutiles peines, / si dans Rome, ou si dans Athenes, / on cherche un Don Quichot, que l'on trouve à Madrid»).[142]

Όπως δείχνουν τα δύο πρώτα, μεγαλύτερα και ωριμότερα παραθέματα που καταχωρίσαμε στην αρχή, ο Saint-Évremond, ξεχωρίζοντας και επαινώντας ιδίως τον γελαστικό όσο και παρηγορητικό πεσιμισμό του Cervantes μέσα σε προβληματισμούς που αφορούν τη θλίψη και τη χαρά, τη μιζέρια και την τρέλα, κινείται πάνω στους ίδιους άξονες σκέψεων και προβληματισμών που θα ελκύσουν αργότερα και τον Νικόλαο Μαυροκορδάτο. Τονίζουμε, μάλιστα, πως η παρατήρηση του τελευταίου πως το έργο είχε ήδη μεταφραστεί σε «σε όλες σχεδόν τις γλώσσες της Ευρώπης» και πως ήταν προσιτό/κατανοητό τόσο σε φρόνιμους/σοφούς όσο και σε ανθρώπους της αυλής δεν αποκλείεται να πρέπει να εκληφθεί και σαν μια έμμεση παρό-

141. M.-H. Neumann, «Cervantes in Frankreich...», ό.π., σσ. 48-54, 150.
142. M.-H. Neumann, «Cervantes in Frankreich...», ό.π., σσ. 49-50.

τρυνση για ελληνική απόδοση του έργου μέσα στον δικό του λόγιο κύκλο (αφού με μια νεοελληνική μετάφραση θα περιοριζόταν ακόμη περισσότερο αυτό το μικρό, αλλά αμήχανο κενό που δηλώνει η φράση του). Άλλωστε, ακόμη και η απροσδόκητη (αν δεν ξέραμε το δεύτερο από τα παραπάνω παραθέματα) σύμπλεξη του αρχαίου Ρωμαίου Seneca με τον νεότερο Ισπανό Cervantes μέσα στην επιστολή του Θωμά Τεσταμπούζα προς τον Σκαρλάτο Μαυροκορδάτο, βλ. παρακάτω, «μυρίζει» στοίχιση πίσω από σκέψεις του Saint-Évremond.

Αν, επίσης, για να βάλουμε μέσα στο γενικότερο πλαίσιό τους τις απόψεις του Saint-Évremond και του Νικόλαου Μαυροκορδάτου, θέλαμε να συνοψίσουμε την οπτική γωνία των περισσότερων αναγνωστών του ισπανικού πρωτοτύπου και των πρώτων δυτικοευρωπαϊκών μεταφράσεών του, θα λέγαμε πως στην εποχή που προηγείται των διαφωτιστικών αμφισβητήσεων και παρωδιών (Marivaux, Lesage, Voltaire κ.ά.), και των κατοπινών ρομαντικών λατρευτικών όσο και παραμορφωτικών ερμηνειών, ο *Don Quijote* διαβάζεται καταρχήν ως βιβλίο περιπετειών που χαροποιούν το πνεύμα, μα δεν συνθέτουν παρά μια διακωμώδηση των ιπποτικών μυθιστοριών/μυθιστορημάτων ή και της ισπανικής αριστοκρατίας (έναν «Καθρέπτη Μωρών και Μωριών» του ισπανικού τέλους του 16ου και αρχών του 17ου αι.),[143] ως «κωμικό μυθιστόρημα» και βιβλίο απολαυστικής ή και διασκεδαστικής λογοτεχνίας (λίγοι, όπως ο Saint-Évremond, επισημαίνουν και τη βαθύτερη διάθεση/«χιούμορ» του), κάποτε και ως βιβλίο για παιδιά/νέους.

Η ενίσχυση της θετικής ροπής του Νικόλαου Μαυροκορδάτου (και, όπως θα δούμε παρακάτω, και του κύκλου του) για τον *Don Quijote* μπορεί, βέβαια, να έρχεται και από άλλες μεριές. Σημειώνουμε, π.χ., τη δηλωμένη εκτίμηση του επίσης «οικείου» της βιβλιοθήκης των Μαυροκορδάτων La Fontaine (1621-1695), μα και την ανεπιφύλακτη ένταξη του έργου στον μυθιστορηματικό «κανόνα» από έναν άνθρωπο που μελέτησε σοβαρά την ιστορία και τα ειδολογικά χαρακτηριστικά του αρχαίου μυθιστορήματος, αλλά και των «ρωμανών/ρομανών» (δηλαδή των δυτικοευρωπαϊκής και μεσαιωνικής δημώδους προέλευσης «πλασμάτων» ή «μυθιστοριών»), του γάλλου θεολόγου-επισκόπου Pierre-Daniel Huet, 1630-1721 («Lettre [...] à Monsieur de Segrais, de l'Origine des Romans», 1670: «Leurs Romans [=των Ισπανών] sont beaucoup plus nouveaux, et les plus vieux sont venus quelques centaines d'années après nos Tristans et nos Lancelots. Miguel de Cervantes, l'un des plus beaux esprits que l'Espagne ait produits, en a fait une fine et judicieuse Critique dans son Don Quixote, qu'il feint d'avoir traduit de l'Arabe de Cid Achmed ben Engeli, faisant

143. M.-H. Neumann, «Cervantes in Frankreich...», ό.π., σ. 151: «ein Narrenspiegel aller als spanisch geltenden Verschrobenheiten».

voir par là l'origine de la Romancerie Espagnole»).[144] Με όλα αυτά αποκτούμε μια καλύτερη ιδέα για τον ορίζοντα προσδοκιών και υποδοχής του *Don Quijote* (αρχικά μέσω έντυπων αποδόσεών του σε άλλες δυτικοευρωπαϊκές γλώσσες, και κατόπιν μέσω χειρόγραφης ελληνικής μεταφραστικής δοκιμής) στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες και στο φαναριωτικό Κέντρο του πρώτου τέταρτου του 18ου αι.

Είναι ώρα να συνδυάσουμε με τις βιβλιογραφικές, κτητορικές και κριτικές-αποτιμητικές αυτές πληροφορίες με τα επιστολικά στοιχεία της αλληλογραφίας Σκαρλάτου Μαυροκορδάτου - Θωμά Τεσταμπούζα, βλ. και παραπάνω. Ο Σκαρλάτος, στην κατάληξη της αχρονολόγητης επιστολής του, και προτού δηλώσει πως: «Έχω και άλλα πολλά βιβλία, τα οποία αν θέλω να τα περιγράψω κατ' όνομα, θέλω δώσει βάρος εις την λογιότητά σου, και μάλιστα οπού χρειάζεται μεγάλη ευφυΐα την οποίαν εγώ την υστερούμαι», σταματά στον *Don Quijote*:[145]

> Donchisoiot, πολλά γελοιώδης ιστορία, διατὶ ένας ανόητος υποκρίνεται πως είναι φρόνιμος και φαντάζεται μεγάλα πράγματα· από αυτόν τον χαρακτήρα της φαντασίας πολλοί άνθρωποι μετέχουν. Δεν είναι ανοησία και τρέλα οπού να μην περιγράφεται εις τον βίον του· από τούτο ο εφευρετής αυτής της ιστορίας φαίνεται πως να έκαμε μεγάλην σπουδήν εις τες τρέλες των αν(θρώπ)ων».

Ο ονοματισμός, μάλιστα, και του βιβλίου αυτού (όπως και άλλων, προηγουμένως, στην ίδια επιστολή) προβάλλεται ως «δόλωμα» του Σκαρλάτου, για να «ελκυστεί» ο πρεσβύτερος φίλος, να έρθει για να διαβάσει το έργο κοντά στον «μπεηζαδέ», ώστε ο τελευταίος να απολαύσει την παρέα του: «Όμως θέλει ηξεύρει η λογιότης σας ότι ο σκοπός της παρούσης επιστολής μου δεν είναι άλλος παρά διά να σταθεί ένα δόλωμα ωσάν το κεχρί εις τα πουλιά διά να σε ελκύσουν εις την ανάγνωσήν τους και να σε απολαύσομεν και ημείς. Εγώ όμως λογιάζω, έχοντας θάρρος εις την φιλίαν, πως περισσότερον ημπορεί να σε ελκύσει η συμπάθεια οπού έχομεν αναμεταξύ μας, διατὶ όσον από μέρος μου μεγαλύτερην συμπάθειαν έχω εις την λογιότητά σου παρά ο μαγνήτης εις τον σίδηρον».

Είναι πολύ ενδιαφέρον ότι στην απαντητική του επιστολή, από 11.1.1721, ο Τεσταμπούζας δεν εμφανίζεται ως πρωτόπειρος ή άγευστος του έργου του Cervantes, ούτε δείχνει να τσιμπά το «δόλωμα» της ανάγνωσης «ελκυ-

144. M.-H. Neumann, «Cervantes in Frankreich...», ό.π., σ. 56.

145. Βιβλιοθήκη της Ρουμανικής Ακαδημίας, ιταλοελληνικό χφ αρ:θ. 15, φ. 24ν. Βλ. C. Papacostea-Danielopolu, «Préoccupations livresques de Scarlat Mavrocordat ...», ό.π. (σημ. 40), σ. 36.

στικών» βιβλίων, ένα από τα οποία δηλώνει ξεκάθαρα όχι μόνο πως το ξέρει μα και το έχει εκμεταλλευτεί ήδη δημιουργικά: «Με γράφετε η Εκλαμπρότης σας πως ο σκοπός οπού έχετε εις την επιστολήν Σας είναι διά να με ελκύσετε εις την ανάγνωσήν των· και εις τούτο σας λέγω πως και έξω από τέτοιον δόλωμα φθάνει μόνον η παραμυθία της απολαύσεως του αξιοτάτου σας υποκειμένου το οποίον έχει δύναμην όχι μόνον εμένα να επισύρει καθώς ο μαγνήτης το σίδηρον, αλλά ως παντάβρα [=παντάρβη], τον λίθον εκείνον του Φιλοστράτου οπού εφέλκει προς αυτόν όλους τους επίλοιπους λίθους, ημπορεί να ελκύσει και κάθε άλλον οπού, κάμνοντας μίαν δικαίαν διάκρισην, σας στοχάζεται ως το κέντρον πάντων των χαρίτων». Μάλιστα, παραμερίζοντας και αποσωπώντας όλα τα υπόλοιπα βιβλία που είχε παραθέσει, περιγράψει ή κρίνει ο Σκαρλάτος, επικεντρώνεται στον *Don Quijote*:[146]

> Έξω από τα ιστορικά όμως, από τα ποιητικά και από τα πολιτικά οπού αναθιβάλλετε, αριθμίζετε και κάποια ρομάντζα, αναμεταξύ των οποίων και ένα Don Chiscioti, ο οποίος, με το να εδιατρίβετο καταπολλά εις την ανάγνωσην των μυθικών ιστοριών, εφαντάσθηκε και αυτός να είναι ένας από τους παλαιούς οπλοφόρους όμοιος του Orlandu και Palmerinu, βιβλίον βέβαια πολλά γελοιώδες, εις το οποίον έχω και εγώ μίαν κωμωδίαν πολλά εύμορφην, με το να ιστορίζει με επιτηδειότητα τες τρέλες εκείνων οπού, μην γνωρίζοντας τον εαυτόν τους, φαντάζονται ματαιότητες. Τούτα, αν καλά και να μην είναι όλως διόλου αναγκαία, ωφελούν μ' όλον τούτο, και ημπορούμεν να ειπούμεν με το Σένεκα πως satius est supervacua scire quam nihil».

Έχουμε ήδη επισημάνει πως τα αρκετά προφανή λάθη μεταγραφής των επιστολών (μέσα στα οποία συγκαταλέγεται ίσως και ο τονισμός «Σένεκα»,

146. Βιβλιοθήκη της Ρουμανικής Ακαδημίας, ιταλοελληνικό χφ αριθ. 15, φ. 26ʳ-26ᵛ. Βλ. C. Papacostea-Danielopolu, «Préoccupations livresques de Scarlat Mavrocordat ...», ό.π., σ. 37.

Ενώ είναι χρήσιμη (και απόλυτα σύμφωνη με τις απόψεις του 17ου και 18ου αι.) η υπόδειξη της Στ. Αθήνη, *Όψεις της νεοελληνικής αφηγηματικής πεζογραφίας...*, ό.π. (σημ. 46), σ. 123, πως «στην αποτίμηση αυτή ο συνομιλητής του Σκαρλάτου δείχνει να ασπάζεται την άποψη του Furetière – διατυπωμένη στο λήμμα «Roman» του *Dictionnaire*, έργου γνωστού στον Σκαρλάτο – ότι ο *Δον Κιχώτης* ασκεί κυρίως κριτική στο ιπποτικό μυθώδες μυθιστόρημα, στην παράδοση του Palmerin d'Olive κτλ.», δεν είναι πειστική η γνώμη της ότι «η κρίση του Τεσταμπούζα συνιστά μια έμμεση υπόδειξη προς τον Σκαρλάτο να αποφεύγει τα ιπποτικά μυθιστορήματα, ως αναγνώσματα επιβλαβή η άχρηστα για τον εύπιστο αναγνώστη, καθώς απεικονίζουν μια εικόνα ζωής ανύπαρκτη όσο και παρωχημένη», με το πρόσθετο επιχείρημα πως «την άποψη αυτή φαίνεται να ενστερνίζονται και άλλοι συνομιλητές των Μαυροκορδάτων, π.χ. οι τροφοδότες της βιβλιοθήκης τους, αλλά και ο κάτοχός της, αφού τέτοιου είδους μυθιστορήματα δεν αναγράφονται στους καταλόγους της». Αλλά η κατάληξη του χωρίου της επιστολής του Τεσταμπούζα δεν είναι διόλου αποτρεπτική· το αντίθετο: φαίνεται να καλύπτει όλα τα συναφή «ρομάντζα» (όπως, βέβαια, και τις αναφερόμενες πριν από τον *Δον Κιχότη* εξίσου «μυθικές ιστορίες «της *Δεκαημέρου* και της *Επταημέρου*): «Τούτα, αν καλά και να μην είναι όλως διόλου αναγκαία, ωφελούν μ' όλον τούτο, και ημπορούμεν να ειπούμεν με τον Σένεκα πως satius est supervacua scire quam nihil».

στη δημοσίευση της επιστολής: «Σέννεκα») καθιστούν ύποπτο τον τύπο «Donchisoiot» της επιστολής του Σκαρλάτου (αν και ασφαλώς είναι πλησιέστερος στην ιταλότροπη απόδοση Don Chisciot ή Don Chiscioto, καθώς και στην ιταλική εκφορά του ονόματος στη μετάφραση του L. Franciosini – «Don Chisciotte» –, παρά σε οποιαδήποτε άλλη εκφορά του σε άλλη γλώσσα)· τα πράγματα τα βάζει καλύτερα στη θέση τους η «ιταλοφωνητική» αναφορά του ονόματος στην απάντηση του Τεσταμπούζα, που διαφέρει από τον τύπο της μετάφρασης του Franciosini μόνο στην κατάληξη («Don Chiscioti»). Άλλωστε, ο συνηθισμένος, όπως φαίνεται, στα «γραικολατίνα» («φραγκοχιώτικα») Τεσταμπούζας χρησιμοποιεί στο λατινικό αλφάβητο και ελληνικές γενικές ενικού («Orlandu», «Palmerinu»), δείχνοντας πως έχει διαβάσει τις αναφορές του *Don Quijote* στην έμμετρη ιπποτική μυθιστορία του Ariosto (*Orlando Furioso*) και σε άλλα έργα του επικού κύκλου του Roldán/Roland/Orlando, καθώς και στα λαϊκότερα συναφή μυθιστορήματα της ισπανικής «γαλάζιας βιβλιοθήκης»/του «γυρολόγου» *Palmerín de Ing(a)laterra* του Francisco Vázquez και *Palmerín de Oliva u Olivia* του Francisco Moraes. Επιπρόσθετα, από τη διατύπωση των περιγραφών αυτών και τις συγκεκριμένες αποδόσεις του ονόματος του πρωταγωνιστή στο λατινικό αλφάβητο δεν εξυπακούεται ειδική αναφορά (και) σε κάποιο άλλο συγγενές έργο που βρισκόταν στη βιβλιοθήκη των Μαυροκορδάτων πέρα από τον θερβαντικό *Don Quijote* (όπως θα ήταν, π.χ., η απόκρυφη «συνέχεια» του Fernández de Avellaneda, που, όπως είδαμε παραπάνω, αντιπροσωπευόταν από έντυπη γαλλική μετάφραση του 1707: εκεί το όνομα του μυθιστορικού ήρωα είναι «Don Quichotte»).

Πιο ενδιαφέρουσα, και αδιερεύνητη ώς τώρα, είναι η πληροφορία του Τεσταμπούζα για μια δική του θεατρική «μίμηση» του έργου (ή κάποιου επεισοδίου του έργου) του Cervantes: η «κωμωδία» αυτή «συγχρόνιζε» προφανώς, έστω και όψιμα, το γραμματειακό περιβάλλον των Ηγεμονιών με τις κύριες δυτικοευρωπαϊκές λογοτεχνίες, πλούσιες ήδη από τις αρχές του 17ου αι. σε ποικίλες δραματικές «μιμήσεις» και αναπλάσεις που ξεκινούσαν είτε από το ισπανικό κείμενο του *Don Quijote* ή μεταφράσεις του, είτε από απόκρυφες «συνέχειές» του, είτε από άλλα έργα του Cervantes. Ήδη στα τέλη του 1720 και τις αρχές του 1721, λοιπόν, ο κύκλος των Μαυροκορδάτων όχι απλώς «πρωτογνωρίζεται» με τον ισπανό συγγραφέα και το/τα έργο,-α του, αλλά και έχει επιδοθεί σε κριτικές ή δημιουργικές δραστηριότητες που, σίγουρα, αποτελούσαν σοβαρό πρόκριμα για ένα μεταφραστικό εγχείρημα μεγάλης πνοής.

Κάπου γύρω στα 1721, επομένως, μπορούμε να θέσουμε τον terminus post

quem για την πρώτη γνωστή, χειρόγραφη ελληνική μετάφραση του *Don Quijote*, που θα παρουσιαστεί αναλυτικά παρακάτω και θα πρωτοεκδοθεί στο βιβλίο αυτό.

Εδώ, αρκούμαστε να προσημειώσουμε πως η μετάφραση αυτή σώθηκε μόνο σε τρία αντίγραφα (κανένα από τα οποία δεν πρέπει να χρονολογείται ύστερα από την έκτη δεκαετία του 18ου αι.)· τα δύο πρώτα παρουσιάστηκαν, αντίστοιχα, σε δημοσιεύματα της Λουκίας Δρούλια (1966)[147] και του Γιώργου Κεχαγιόγλου (1990),[148] ενώ η Άννα Ταμπάκη επισήμανε το τρίτο το 1992.[149] Τα δύο σημαντικότερα και εκτενέστερα αντίγραφα σώθηκαν ακέφαλα (το ένα, μάλιστα, και κολοβό), με αποτέλεσμα να μην έχουν διασωθεί ενδεχόμενες αναφορές – σε σελίδες τίτλου ή σε «βιβλιογραφικό κολοφώνα» – ονόματος του μεταφραστή και χρόνου της μετάφρασης· το τρίτο, πιο αποσπασματικό και πιθανότατα νεότερο, αντίγραφο βρίσκεται συσταχωμένο σε σύμμικτο κώδικα, χωρίς επίσης να δίνει στοιχεία πατρότητας και χρονολόγησης της μετάφρασης. Δεν ξέρουμε, επίσης, εκτός από δύο περιπτώσεις (η μία οδηγεί στα χρόνια 1719-1745 και θα συζητηθεί διεξοδικά προς το τέλος της Εισαγωγής αυτής, η δεύτερη αφορά την περίοδο περ. 1731-1746/1765), ποιοι και πότε υπήρξαν οι πρώτοι κτήτορες, βιβλιοθηκονόμοι, βιβλιογράφοι ή μελετητές που έπιασαν στα χέρια τους τα σωζόμενα αντίγραφα αυτής της ελλιπώς παραδομένης πρώτης γνωστής ελληνικής μετάφρασης του *Δον Κιχότη*, και πόσοι αντιλήφθηκαν περί τίνος επρόκειτο (ένας από τους συνειδητούς ανιχνευτές της, όπως θα δούμε παρακάτω, ήταν και ο άνθρωπος που ξεφύλλισε, μάλλον σε αρκετά πρόσφατη εποχή, στο Βουκουρέστι και ίσως ήδη στη Βιβλιοθήκη της Ρουμανικής Ακαδημίας, τον

147. Λ. Δρούλια, «Ελληνική μετάφραση του Δον Κιχώτη…», ό.π. (σημ. 47).

148. Γ. Κεχαγιόγλου, «Η πρώτη γνωστή νεοελληνική μετάφραση του *Δον Κιχώτη*», ό.π. (σημ. 139).

149. Κατά τη διάρκεια διερευνητικής επίσκεψης που πραγματοποίησε τον Μάιο του 1992 στο τμήμα χειρογράφων της Βιβλιοθήκης της Ρουμανικής Ακαδημίας στο Βουκουρέστι· βλ. Α. Ταμπάκη, «"Φαναριώτικες" μεταφράσεις έργων του Μολιέρου…», ό.π. (σημ. 105), σ. 379, «Ανέκδοτα χειρόγραφα κείμενα και πολιτισμική ανανέωση στον χώρο της Νοτιο-Ανατολικής Ευρώπης (18ος-αρχ. 19ου αι.)», στον τόμο *Οι πνευματικές σχέσεις του ελληνισμού με τους βαλκανικούς λαούς. Α΄ Διαβαλκανικό Συνέδριο*, Κομοτηνή 1999, σσ. 199-210, ιδίως σ. 203, καθώς και πολλές κατοπινές εργασίες της.

Ύστερα από τις εργασίες των Λ. Δρούλια, Γ. Κεχαγιόγλου, Α. Ταμπάκη, εσμός μελετητών αναφέρθηκε ή χρησιμοποίησε στοιχεία, παρατηρήσεις ή πρώτα πορίσματά τους, από τον Ντ. Γεωργούδη («Cervantes: Don Quischotte de la Manzzia», *Revue des Études Néohelléniques* 3, 1994) και τη Χρ. Μουγκογιάννη («La tardia fortuna de Cervantes en Grecia», *Hieronymus Complutensis – El mundo de la traducción* 6-7, σσ. 123-130: τα στοιχεία, από το άρθρο του Δ. Ε. Φιλιππή, «Μιχαήλ Τσερβάντης - Σερβάντης - Κερβάντης - Κερβάντες - Θερβαντές … Θερβάντες», *Ο* [Μηνιαίος] *Πολίτης* 81, Οκτ. 2000, σσ. 32-37, ιδίως σ. 32, σημ. 1) ώς τον Ν. Μαυρέλο (ό.π., σημ. 21) και την Α. Σαμουήλ (βλ. παρακάτω, σημ. 151).

μεγαλύτερο σωζόμενο κώδικα της μετάφρασης, σημειώνοντας με χειρόγραφες, μη ελληνόγλωσσες σημειώσεις του αντιστοιχίες χωρίων της μετάφρασης και του ισπανικού πρωτοτύπου, βλ. παρακάτω στην παλαιογραφική περιγραφή).[150]

Κοντολογίς, όπως θα δούμε αναλυτικότερα παρακάτω, η μετάφραση πρέπει να δημιουργήθηκε στον χώρο των Παραδουνάβιων Ηγεμονιών (ειδικότερα στην πρωτεύουσα της Βλαχίας, το Βουκουρέστι) και μέσα στον κύκλο των πρώτων Μαυροκορδάτων, πιθανότατα στην τρίτη δεκαετία του 18ου αι.

Μερικά στοιχεία για κατοπινές τύχες του Cervantes στη νεοελληνική γραμματεία

Αν θέλαμε – σ' ένα είδος μεγάλης παρενθετικής και προδρομικής παρέκβασης – να αναφερθούμε σε ό,τι ακολούθησε την πρώτη φάση της χειρόγραφης κυκλοφορίας της μετάφρασης αυτής (άρα ύστερα από τα χρόνια του Καισάριου Δαπόντε), θα λέγαμε τα εξής:

Η κυκλοφορία της μετάφρασης σε περισσότερα, ασφαλώς, αντίγραφα από όσα είναι σήμερα γνωστά, μα, προφανώς, και η παράλληλη δυνατότητα γνωριμίας του έργου από έντυπες δυτικοευρωπαϊκές μεταφράσεις του (κυρίως ιταλικές και γαλλικές – άμεση γνώση του ισπανικού πρωτοτύπου δεν τεκμαίρεται από πουθενά), από δημοσιευμένες κρίσεις και συζητήσεις λογίων, από προφορικές συζητήσεις και αναφορές κτλ., εξηγούν εύκολα τις γνωστές, σποραδικές μαρτυρίες του τέλους του 18ου αι. και την κοινόχρηστη πια, απ' ό,τι φαίνεται, μέσα στους λόγιους κύκλους ορισμένων Φαναριωτών ή Ελλήνων της διασποράς στις αρχές του 19ου αι. (και, συγκεκριμένα, της δεύτερης δεκαετίας του και των χρόνων της Ελληνικής Επανάστασης), αναφορά στο έργο και τη χρήση όρων που δείχνουν εξοικείωση με το περιεχόμενο και τον χαρακτήρα του μυθιστορήματος του Cervantes και με τη μορφή (και το είδος της πρώτιστα «κωμικής», στον 17ο και 18ο αι., πρόσληψης) του πρωταγωνιστή του.

150. Το πρόσωπο αυτό είναι δύσκολο να ανιχνευθεί, αφού ο συγκεκριμένος κώδικας (ελληνικό χφ 1471, βλ. αναλυτικά παρακάτω) ανήκει στο τμήμα εκείνο των χειρογράφων της Βιβλιοθήκης της Ρουμανικής Ακαδημίας που παραμένει αβιβλιογράφητο· με τους τρεις ώς τώρα τόμους του Καταλόγου Ελληνικών χειρογράφων της βιβλιοθήκης – C. Litzica, *Catalogul manuscriptelor greceşti*..., ό.π. (σημ. 118): χφφ αριθ. 1-830· N. Camariano, *Catalogul manuscriselor greceşti*..., ό.π. (σημ. 101): χφφ αριθ. 831-1066· M. Carataşu, *Catalogul manuscriselor greceşti din Biblioteca Academiei Române*, τ. 3, Bucureşti 2005: χφφ αριθ. 1067-1350 – απέχουμε ακόμα αρκετά από τον αριθ. 1471.

Επαρκή στοιχεία για να συνθέσουμε, ώς ένα βαθμό, την εικόνα της εποχής δίνει η πρόσφατη μονογραφία της Α. Σαμουήλ, χρησιμοποιώντας όλη σχεδόν την προηγούμενη βιβλιογραφία και αναλύοντας, κάποτε διεξοδικά, τα τεκμήρια των ελληνικών «τυχών» (η ίδια προτιμά τον όρο «περιπλάνηση») του *Don Quijote* και ορισμένων άλλων κειμένων του Cervantes από τις αρχές του 19ου αι. κ.ε., τουλάχιστον.[151] Εδώ περιοριζόμαστε σε μια πολύ πιο σύντομη περιδιάβαση, με κάποιες συμπληρωματικές παρατηρήσεις:

Ακόμη και αν αποδεχτούμε πως η έμμεση αναφορά της *Γεωγραφίας Νεωτερικής*... (1791) των Δανιήλ Φιλιππίδη και Γρηγόριου Κωνσταντά (στον «άνδρα οπού έκαμε ένα ποίημα θαυμαστό», και που τον «έβγαλε η Σπάνια εις τον καιρόν της βαρβαρότητός της») δεν αφορά τον Cervantes και το μυθιστόρημά του, αλλά τον ποιητή ή/και το επικό ποίημα του *El Cid*[152] – κάτι που είναι αμφίβολο, αφού για τους έλληνες διαφωτιστές του τέλους του 19ου αι. «καιρός της βαρβαρότητος» δεν ήταν μόνον ο Μεσαίωνας αλλά και οι απολυταρχικές περίοδοι όλων των «anciens régimes» –, όσα τεκμήρια έχουν σημειωθεί και όσες μνείες έχουν εντοπιστεί σε έντυπα ή χειρόγραφα της περιόδου από τα τέλη του 18ου αι. κ.ε. ενισχύουν την εντύπωση μιας ολοένα και μεγαλύτερης κυκλοφορίας του θερβαντικού έργου και των «κατορθωμάτων» του πρωταγωνιστή του στις βιβλιοθήκες και στις συζητήσεις των ελλήνων και ελληνόγλωσσων λογίων του ώριμου Διαφωτισμού.

Το δείχνουν, π.χ., ώς την έκρηξη της Ελληνικής Επανάστασης: η ύπαρξη βιενέζικης έκδοσης (1798) του *Don Quijote* στη βιβλιοθήκη του δυτικομακεδόνα λόγιου εμπόρου του Βουκουρεστίου και της Βιέννης, και μεταφραστή του *Νέου Ρομπινσόν* του J. H. Campe, Κωνσταντίνου Μπέλιου·[153] η επικριτική σύγκριση του *Γεωγραφικού της Ρουμουνίας*... (1816) του Δανιήλ Φιλιππίδη με τον *Don Quijote* («*Don Quichot(te)*») τον Ιούλιο του 1816 στο κορυφαίο περιοδικό της εποχής *Ερμής ο Λόγιος*· η ειρωνική παρομοίωση, στο ίδιο περιοδικό (1817) και από τον κοραϊκό Κωνσταντίνο Νικολόπουλο, ενός σύγχρονού του λογίου με τον ήρωα του Cervantes («εγνωρίσαμεν το κομψόν και περίφημον εκείνο διδασκαλάκιον, το χαλεπαίνον, ώσπερ ο αθάνα-

151. Α. Σαμουήλ, *Ιδαλγός της Ιδέας. Η περιπλάνηση του Δον Κιχώτη στην ελληνική λογοτεχνία*, Αθήνα 2007, σ. 72 κ.ε. Για όσα προηγούνται, η μελετήτρια στηρίζεται, σσ. 67-72, στα στοιχεία που παρέχουν κυρίως οι εργασίες των Γ. Κεχαγιόγλου, Α. Ταμπάκη, στις οποίες και παραπέμπει. Ορισμένα στοιχεία της περιόδου 1816-1826 φαίνεται να αντλούνται από την αδημοσίευτη διατριβή της Στ. Αθήνη, *Όψεις της νεοελληνικής αφηγηματικής πεζογραφίας*..., ό.π. (σημ. 46), χωρίς όμως τις απαραίτητες παραπομπές σ' αυτήν.

152. Α. Σαμουήλ, *Ιδαλγός της Ιδέας*..., ό.π., σ. 73, σημ. 19.

153. Στ. Αθήνη, *Όψεις της νεοελληνικής αφηγηματικής πεζογραφίας*..., ό.π. (σημ. 46), σ. 124.

τος πολεμιστής Δον-Κιχώτ, αλλ' ουκ οργιζόμενον, ώσπερ ο δίος Αχιλλεύς, κατά των Αχαιών και κατ' αυτού του Νέστορος»), και η λίγο μεταγενέστερη στηλιτευτική παρομοίωση, από τον ίδιο, στο παρισινό περιοδικό *Μέλισσα* (1820), του αντικοραϊκού Παναγιώτη Κοδρικά («ο μικροπρεπέστατος σχολαστικός, ο περί λεξιδίων ώσπερ άλλος Δονκιχώτης μαχόμενος, ψεύδεται και φλυαρεί»)· ο ανώνυμος μεταφρασμένος έπαινος, στον *Ερμήν τον Λόγιον* (1819), για τον «αοίδιμον» Cervantes και τη γερμανική μετάφραση «του Δων Κιχότου (Don Quichotte)» από τον L. Tieck.[154] Ενώ, μέσα στα χρόνια της Επανάστασης, ξαναθυμίζουμε την περαστική αναφορά στο βιβλίο του «δον Κουϊξότου», μέσα στον πρόλογο μιας από τις προτεσταντικές (αγγλοσαξονικής προέλευσης, όπως δείχνει, άλλωστε και ο τύπος του ονόματος του ήρωα) μεταφράσεις αφηγηματικής ηθικοδιδακτικής λογοτεχνίας από τυπογραφεία της Εγγύς Ανατολής και της Μάλτας για το ευρύτερο κοινό τής υπό προσηλυτισμό ορθόδοξης Ανατολής, και συγκεκριμένα στον πρόλογο της έκδοσης *Αλληγορία, ή Ιστορία ενός αντιγράφου της Αγίας Γραφής* (Μάλτα 1825).[155]

Από καιρό έχει επισημανθεί, επίσης, ότι σε επιστολή τού τέως ηγεμόνα της Μολδαβίας, και μεταφραστή του Goldoni, Ιωάννη Γ. Καρατζά (1745-1844) στον ανιψιό του Αλέξανδρο Μαυροκορδάτο, από 13.12.1826, σατιρίζονται τα τυχοδιωκτικά μα και «μωρά» καμώματα τού διαδόχου τού Καρατζά στην ίδια ηγεμονία, επίσης τέως ηγεμόνα της Μολδαβίας Μιχαήλ Σούτσου (1778-1864), με τη χρήση των όρων «δονκισοτισμός» και «δονκισότης» (όρων που τονίζουν τόσο την ανοησία/τρέλα όσο και τη φαντασιοπληξία και την κατακριτέα έπαρση).[156]

154. Στ. Αθήνη, *Όψεις της νεοελληνικής αφηγηματικής πεζογραφίας...*, ό.π., σσ. 124-125 (αλλά η πρώτη αναφορά δεν είναι βέβαιο πως ανήκει στον Ζ. Πωπ)· Α. Σαμουήλ, *Ιδαλγός της Ιδέας...*, ό.π. (σημ. 151), σσ. 73-75.

Για την προέλευση των τύπων του τίτλου του έργου και του ονόματος του πρωταγωνιστή χρειάζεται να παρατηρηθεί ότι: στην πρώτη αναφορά («Μιμείται τον *Don Quichot* ποιητικώς περιγράφων την οποίαν ήθλησε Κωνωπομαχίαν κατά τον Σωληνάν») δεν είναι βέβαιο πως ο τύπος «Don Quichot» καθιστά «προφανή» τον «γαλλικό δίαυλο της γνωριμίας του αρθρογράφου με το μυθιστόρημα του Θερβάντες», αφού μπορεί κάλλιστα να αποδίδεται η ρουμανική εκφορά του ονόματος, που πηγάζει μάλλον από προγενέστερες χρήσεις της ιταλικής μετάφρασης του *Don Quijote*· οι υπόλοιπες τρεις αναφορές δείχνουν, πια, και γνώση ή προσφυγή σε άλλες γλώσσες, όπως η γερμανική (ίσως, μάλιστα, και η ίδια η ισπανική).

155. Γ. Κεχαγιόγλου, «Πρώτες ελληνικές περιπέτειες του *Δον Κιχώτη*: Παλεύοντας, δίχως ισπανική πανοπλία, με ασυγκίνητους ανεμόμυλους, δειλούς γιατρούς/φλάρους και αυθάδεις σωματοφύλακες», στον τόμο *Όσο κρατάει η ανάγνωση... Μια έκδοση αφιερωμένη στη μνήμη της Αντωνίας Κατσιαντώνη-Πίστα*, Θεσσαλονίκη 2005, σ. 479· Α. Σαμουήλ, *Ιδαλγός της Ιδέας...*, ό.π., σ. 76.

156. Α. Αγγέλου, «"Δονκιχωτισμοί" και "Καραγκιοζιλίκια"», *Των Φώτων Β΄. Όψεις του Νεοελληνικού Διαφωτισμού*, Αθήνα 1999, σσ. 229-245 (αναδημοσ. από τον *Ερανιστή* 20, 1995, σσ. 84-96): «να γελάσετε και να αηδιάσετε με τον όν θέλετε ιδεί κατωτέρω δονκισοτισμόν», «φαν-

Έλληνες αναγνώστες της έντυπης παραγωγής της περιόδου των πρώτων χρόνων ύστερα από τη δημιουργία του ελληνικού κράτους μπορούσαν, ακόμη, να βρουν σποραδικές αναφορές στον *Δον Κιχότη*, στον συγγραφέα του και στα πρωταγωνιστικά πρόσωπα του έργου στον περιοδικό τύπο της εποχής· επίσης, ακόμη και ανώνυμες πεζογραφικές μεταφράσεις (συνήθως από τα γαλλικά), με θέματα επικεντρωμένα στον βίο και το έργο του Cervantes, τις μιμήσεις και τις τύχες του: η Α. Σαμουήλ συνοψίζει την παλιότερη βιβλιογραφία (Μ. Θεοδοσοπούλου, Δ. Ε. Φιλιππής κ.ά.) και συγκεντρώνει, φιλότιμα, και άλλα ενδιαφέροντα τεκμήρια, που καλύπτουν την περίοδο 1836-1852.[157] Μια συστηματικότερη έρευνα σε ελληνόγλωσσες εφημερίδες και στα αντίστοιχα περιοδικά, ώς τα τέλη του 19ου αι. τουλάχιστον, θα απέδιδε ασφαλώς και άλλες μαρτυρίες γνωριμίας με τον *Δον Κιχότη* και τον Cervantes, αφού στη Δ. και Κ. Ευρώπη το έργο είχε περάσει προ πολλού το κατώφλι της λογοτεχνίας για παιδιά και νέους, επενδυμένο τις περισσότερες φορές ηθικοδιδακτικά, αλλά και αφού είχαν αρχίσει να συσσωρεύονται και οι ρομαντικές αναπλάσεις και ερμηνείες του μυθιστορήματος και των προσώπων του.

***

τασίας και δονκισοτισμούς εις το κεφάλι μου [...] δεν ήθελα έχει»· «ο απονενοημένος δονκισότης», «καυχάται αναιδώς ο δονκισότης», «από τον δονκισότην αυτόν», «το σχέδιον του απονενοημένου δονκισότου» (δεν γίνεται σαφές αν η μονολεκτική γραφή ουσιαστικού και επιθέτου οφείλεται στην ίδια την επιστολή ή σε πρωτοβουλία του Α. Αγγέλου). Σημειώνουμε πως στα σωζόμενα τμήματα της πρώτης γνωστής ελληνικής μετάφρασης, και μέσα σε καθαρά σατιρικά συμφραζόμενα, απαντά μόνον ο όρος «δονκισοτίες» (πληθ., για έργα με περιπέτειες του Δον Κιχότη ή του στιλ του *Δον Κιχότη*), ενώ οι τύποι με τους οποίους εμφανίζεται ο πρωταγωνιστής του μυθιστορήματος είναι οι εξής: Δον Κισ(ι)ότε, Δον Κισ(ι)ότη(ς), Δον Κισ(ι)ότος, Δον Κισότης.

Φυσικά, μόνο «συνθετικοί θεωρητικολόγοι» θα συμφωνούσαν με τα εξής, εν μέρει αγνωστικιστικά, συμπεράσματα του Α. Αγγέλου για τα καθέκαστα της πρώτης γνωστής ελληνικής μετάφρασης, ό.π., σ. 237: «Ήταν, συνεπώς, θεωρητικά αδύνατον, ύστερα απο τις λαμπρές πραγματώσεις του έργου στον ευρωπαϊκό χώρο, ο Δον Κιχώτης να αφήσει αδιάφορη την νεοελληνική σκέψη. Κι αν ακόμη, λοιπόν, δεν είχαμε – μόλις εντελώς πρόσφατα – ανακαλύψει την ελληνική του μετάφραση, θα έπρεπε να ήμασταν βέβαιοι ότι ελάνθανε. / Το συμπέρασμα είναι ότι δεν έχει καμία σημασία, είτε υποθέσουμε ότι ο [Νικόλαος] Μαυροκορδάτος έχει την ιταλική μετάφραση στην βιβλιοθήκη του είτε ότι η πρώτη νεοελληνική μετάφραση έγινε από τα ιταλικά. Σημασία έχει το γεγονός ότι το έργο έγινε αρκετά ενωρίς γνωστό, τουλάχιστον στους φαναριώτικους κύκλους. Και μεταφράζεται και διαβάζεται, μια και κυκλοφορεί ευρύτατα στις δύο βασικές για τους Φαναριώτες γλώσσες, τα γαλλικά και τα ιταλικά. Σε ό,τι αφορά, τόσο στην περίοδο κατά την οποία μεταφράζεται, όσο και στο όνομα του μεταφραστή, αν είναι δηλαδή οι αρχές του 18ου αιώνα ή το τέλος του, και σε ποια φαναριώτικη οικογένεια ανήκει η Σμαράγδα, της οποίας το όνομα υπάρχει στο τέλος του χειρογράφου, όλα αυτά έχουν σχετική μόνον αξία για τα προκείμενα. Το κύριο βάρος πέφτει στο γεγονός και μόνον ότι ο Δον Κιχώτης ενοφθαλμίζεται στον κορμό της νεοελληνικής πνευματικής ζωής».

Βλ. και Α. Σαμουήλ, *Ιδαλγός της Ιδέας*..., ό.π., σ. 75.

157. Α. Σαμουήλ, *Ιδαλγός της Ιδέας*..., ό.π., σσ. 76-77.

Πάντως η επίσημη (έντυπη) έναρξη των ελληνικών μεταφραστικών τυχών του Cervantes φαίνεται να ξεκινά στον ελλαδικό χώρο, στα πρώτα χρόνια ύστερα από τη δημιουργία του ελληνικού κράτους, και ενδεχομένως πριν από ανάλογες εκδόσεις σε άλλες βαλκανικές χώρες (βλ. παρακάτω)· το πρώτο γνωστό εγχείρημα ανήκει στον (Πατρινό ή, εν πάση περιπτώσει, Πελοποννήσιο) Ε. Δ. Ηλιόπουλο (*Η Γαλατέα του Μιχαήλ Κερβάντου*, μεταφρασθείσα υπό Ε. Δ. Ηλιοπούλου, Πάτρα 1836, σελ. δ΄+155),[158] αλλά, ώσπου να εντοπιστεί και να μελετηθεί η μετάφραση, δεν είναι δυνατό να διαπιστωθεί αν πρόκειται για απόδοση (μέσω διαμέσου, πιθανότατα γαλλικού ή ιταλικού) του ίδιου του ισπανικού ποιμενικού και αρκαδικού μυθιστορήματος του Cervantes (*Primera Parte de la Galatea, dividida en seis libros*, 1585) ή της πολύ αγαπητής από τα τέλη του 18ου αι. γαλλικής διασκευής του από τον Jean-Pierre Claris de Florian (*Galatée, roman pastoral imité de Cervantes*, 1783).[159]

Δεν έχει διερευνηθεί ακόμα η (κριτική ή άλλη) πρόσληψη της μετάφρασης του Ε. Δ. Ηλιόπουλου ούτε η ενδεχόμενη σημασία της για τη σύγχρονή της δημιουργική και μεταφραστική επικέντρωση σε έργα του Cervantes (στην

158. Δ. Σ. Γκίνης - Β. Γ. Μέξας, *Ελληνική Βιβλιογραφία 1800-1863*..., τ. 1, Αθήνα 1939, σ. 389, αριθ. 2653 και Κ. Γ. Κασίνης, *Βιβλιογραφία των ελληνικών μεταφράσεων της ξένης λογοτεχνίας ΙΘ΄-Κ΄ αι. Αυτοτελείς εκδόσεις*, τ. 1: 1801-1900, Αθήνα 2006, σσ. 89-90, αριθ. 229 (έμμεσες βιβλιογραφήσεις, από πληροφορία καταλόγου του Στ. Κουμανούδη)· άλλα αυτοτελή έργα του Ε. Δ. Ηλιόπουλου δεν φαίνεται να είναι γνωστά. Δυστυχώς δεν έχουν κυκλοφορήσει οι αντίστοιχοι χρονικά (για την περίοδο 1819 κ.ε.) τόμοι της αναλυτικής *Ελληνικής Βιβλιογραφίας του 19ου αιώνα. Βιβλία - Φυλλάδια* του Φ. Η. Ηλιού.

Δεν γνωρίζουμε από πού αντλεί την ακόλουθη πληροφορία (και ύστερα από τη μελέτη τίνος αντιτύπου της μετάφρασης του Ε. Δ. Ηλιόπουλου καταλήγει στο συμπέρασμά της ότι αυτή σχετίζεται με τον Florian και όχι με τον Cervantes) η Α. Σαμουήλ, ό.π., σ. 73, σημ. 18: «Το 1836 το έργο [δηλ. η *Galatée*... του Florian] θα μεταφραστεί από τον Ε. Δ. Ηλιόπουλο [...], παρότι όμως παρουσιάζεται ως πεζογράφημα του Ισπανού συγγραφέα, ο μεταφραστής στον πρόλογό του δεν αναφέρει καθόλου τον Θερβάντες, ούτε τον Δον Κιχώτη». Παρατηρούμε, επίσης, ότι ο τύπος «Κερβάντης,-ου» δεν αποκαλύπτει τίποτε σίγουρο για το πρότυπο της μετάφρασης· για την πολυτυπία του ονόματος του συγγραφέα από τον 18ο αι. κ.ε. βλ. και Δ. Ε. Φιλιππής, «Μιχαήλ Τσερβάντης...», ό.π. (σημ. 149).

159. Η πρώτη έντυπη μετάφραση της *Γαλάτειας* του Florian, που οφείλεται μάλλον στον συνεργάτη του Ρήγα Βελεστινλή, και αργότερα σύντροφό του στο μαρτύριο, Χιώτη Αντώνιο Κορωνιό, είχε κυκλοφορήσει στη Βιένη ήδη το 1796 (*Φλωριανού Γαλάτεια, εις Βιβλία Δ΄...*) και επανεκδόθηκε «εν Ρεκίω της Αυστρίας» μέσα στα χρόνια της Ελληνικής Επανάστασης, 1824· βλ. Γ. Γ. Λαδάς - Α. Δ. Χατζηδήμος, *Ελληνική Βιβλιογραφία των ετών 1796-1799*, Αθήνα 1973, σσ. 18-19, αριθ. 9· Δ. Σ. Γκίνης - Β. Γ. Μέξας, ό.π., σ. 231, αριθ. 1471· Γ. Κεχαγιόγλου, *Πεζογραφική Ανθολογία. Αφηγηματικός πεζός νεοελληνικός λόγος*, τ. 2: *Από τη Γαλλική Επανάσταση ώς τη δημιουργία του ελληνικού κράτους*, Θεσσαλονίκη 2001 (διορθ. ανατύπ. 2003), σσ. 883-893· Στ. Αθήνη, «Οι πρώτες ελληνικές μεταφράσεις του Florian», *Ελληνικά* 45 (1995) 317-323, *Όψεις της νεοελληνικής αφηγηματικής πεζογραφίας*..., ό.π. (σημ. 46), σσ. 26-28· Α. Σαμουήλ, *Ιδαλγός της Ιδέας*..., ό.π., σσ. 72-73.

πραγματικότητα, σε συγκεκριμένες «ιστορίες» του *Δον Κιχότη*). Σημειώνουμε απλώς ότι στην «τραγικοκωμωδία» (ή ιλαροτραγωδία/«μελόδραμα») *Ο μανιώδης* (Σμύρνη 1836) του Κεφαλλονίτη Χαράλαμπου Μιχαλόπουλου δεν έχουμε παρά μια διασκευή της ιστορίας του Cardenio στο Πρώτο Μέρος του *Δον Κιχότη* (κεφ. XXIII), με βάση το ιταλικό λιμπρέτο (του Jacopo Ferretti) της δίπρακτης όπερας («μελοδράματος») του Gaetano Donizetti *Il furioso all'isola di San Domingo*, 1833, που πηγάζει από ομώνυμη ανώνυμη ιταλική κωμωδία του 1820,[160] ενώ μόλις δύο χρόνια αργότερα, ένα άλλο τμήμα του Πρώτου Μέρους του *Δον Κιχότη* (η περίφημη νουβέλα «El curioso impertinente»), συνοπτικά μεταφρασμένο με τον τίτλο «Ο μωρός περίεργος», παρεισάγεται εγκιβωτισμένο σε δύο δόσεις μέσα σε μετάφραση του γαλλικού πικαρικού μυθιστορήματος του Alain-René Lesage *Le Diable boiteux*, χωρίς μνεία του ισπανού συγγραφέα και της αρχικής κειμενικής προέλευσης, αλλά ως «ιστορία» αντλημένη από τον *Gil Blas de Santillane* του Lesage· η δεύτερη αυτή έντυπη πρωτοβουλία ανήκει σε γνωστότερο μεταφραστή και συγγραφέα, στον νεαρό τότε «σουτσικό» Κυδωνιάτη Ν. Ι. Σαλτέλη (*Ο χωλός*

160. Δ. Σ. Γκίνης - Β. Γ. Μέξας, ό.π., σσ. 394, αριθ. 2690 (έμμεση βιβλιογράφηση, από πληροφορία χειρόγραφου καταλόγου του Στ. Κουμανούδη), 476, αριθ. 2690 («*Ο μανιώδης*. Τραγικοκωμωδία εις πέντε πράξεις μεταφρασθείσα εκ του Ιταλικού παρά Χ. Μιχαλοπούλου. Σμύρνη παρά Αντονίῳ Πατρικίῳ 1836· βιβλιογράφηση με βάση κολοβό αντίτυπο της Βιβλιοθήκης του «Παρνασσού»)· Γ. Κ. Κασίνης, ό.π. (σημ. 158), σ. 91, αριθ. 237.

Βλ. και Δ. Ε. Φιλιππής, «Μιχαήλ Τσερβάντης...», ό.π. (σημ. 149), σ. 35 κ.ε. (αλλά με τον απροσδόκητο, για σύγχρονο μελετητή, επιστημολογικό αγνωστικισμό: «Ποιο είναι το ιταλικό ενδιάμεσο και ποιες οι αποκλίσεις του από το πρωτότυπο είναι ζητήματα δευτερεύουσας σημασίας»)· Α. Σαμουήλ, *Ιδαλγός της Ιδέας...*, ό.π., σ. 78. Ο Δ. Σπάθης, «Η εμφάνιση και καθιέρωση του μελοδράματος στην ελληνική σκηνή», στον τόμο Σ. Πατσαλίδης - Α. Νικολοπούλου (επιμ.), *Μελόδραμα. Ειδολογικοί και ιδεολογικοί μετασχηματισμοί*, Θεσσαλονίκη 2001, σσ. 169-172, επισημαίνει πως η όπερα του Donizetti είχε παιχτεί ήδη το 1834, στα ιταλικά, στο θέατρο «San Giacomo» της Κέρκυρας, διερευνά το έργο του εγκατεστημένου στην Ερμούπολη ηθοποιού και συγγραφέα Χ. Μιχαλόπουλου μέσα στο πλαίσιο του δυτικοευρωπαϊκού mélodrame (=«μυθιστορικού δράματος»), τις ιταλικές πηγές του *Μανιώδους*, τις ελληνικές θεατρικές τύχες του έργου από το 1841 ώς τη δεκαετία του 1880 στην Ερμούπολη, τη Σμύρνη και την Αθήνα (το άρθρο του Δ. Ε. Φιλιππή, ό.π., σ. 35, προσθέτει παράσταση του 1870 στη Φιλιππούπολη), καθώς και μερικές λεπτομέρειες της υπόθεσης (η αναφορά του μελετητή σε Sierra Leone πρέπει, βέβαια, να διορθωθεί σε Sierra Morena, χώρο της συνάντησης με τον Cardenio στον *Δον Κιχότη*). Σημειώνουμε πως το ίδιο επεισόδιο του *Δον Κιχότη* είχε εμπνεύσει παλιότερα την πεντάπρακτη «tragicommedia» του Francesco Bartolomeo Conti *Don Chisciotte della Mancia in Sierra Morena*, σε λιμπρέτο των Apostolo Zeno και Pietro Pariati, που πρωτοπαρουσιάστηκε στη Βιέννη το 1719.

Οι βιβλιογραφίες των Γ. Κ. Κασίνη, ό.π., σ. 342, αριθ. 1446, και Φ. Ηλιού - Π. Πολέμη, *Ελληνική Βιβλιογραφία 1864-1900. Συνοπτική αναγραφή*, τ. 1: 1864-1879, Αθήνα 2006, σ. 796, αριθ. 1874.568, καταγράφουν και ανώνυμη «δεύτερη», κωνσταντινουπολίτικη έκδοση του *Μανιώδους* (από τον Ι. Δ. Μανώλη και από το τυπογραφείο Α. Κορομηλά) ως «δράματος κωμικοτραγικού εις πράξεις πέντε», 1874.

διάβολος και αι ράβδοι του. Μυθιστορικόν σύγγραμμα του Λε-Σάζη. Εκ του Γαλλικού μεταφρασθέν υπό Ν. Ι. Σαλτέλη, τ. 1-2, Ερμούπολη, Εκ της τυπογραφίας Γ. Μελισταγούς, 1838, τ. 2, σσ. 15-22, 29-36).[161]

Οι επόμενες δύο δεκαετίες πλουτίζονται με ποιητικές αναφορές επτανησίων (Ανδρέας Λασκαράτος, 1840) και «ετεροχθόνων» (Στέφανος Κουμανούδης, 1845-1851 κ.ε.· Θεόδωρος Ορφανίδης, 1858) στον *Δον Κιχότη*, πράγμα που δείχνει, όπως έχει ειπωθεί, «παγίωση της θέσης» του στη λογοτεχνία και αρχή μιας ευρύτερης διάδοσης μέσω γλωσσομαθών λογοτεχνών και κριτικών.[162] Ωστόσο, όταν στο δεύτερο μισό του 19ου αι. μπαίνουν στο μεταφραστικό παιχνίδι περισσότεροι «ετερόχθονες» και «αυτόχθονες», οι έντυπες ελληνικές τύχες του *Δον Κιχότη* φαίνεται να εξακολουθούν να ορίζονται όχι από το ίδιο το πρωτότυπο ή κάποια «πιστή» και πλήρη μετάφρασή του σε δυτικοευρωπαϊκή γλώσσα, αλλά από τις «υπέρ το δέον» δημιουργικές/παραμορφωτικές γαλλικές τύχες του, και ιδίως από την (πολύ σημαντική για τη γνωριμία του ελληνικού αναγνωστικού κοινού με το έργο) πολύτομη γαλλική διασκευή του μυθιστορήματος από τον Florian, που είχε πρωτοκυκλοφορήσει οψίγονα το 1799 (*Don Quichotte de la Manche. Traduit de l'espagnol de Michel de Cervantes par Florian; ouvrage posthume. Avec figures*... À Paris, de l'Imprimerie de P. Didot l'ainé; L'An VII).

Έτσι το 1852 ο άγνωστος από αλλού Θεόδωρος Κατραμίζ τυπώνει μια δίτομη εκφορά της διασκευής του Florian (*Ο Δον-Κισώτος της Μάγχης. Μυθιστόρημα του κλεινού Φλωριάν, Μεταφρασθέν εκ του Γαλλικού υπό Θεοδώρου Κατραμίζ*, τ. 1-2, Σμύρνη, Ιονικόν τυπογραφείον Ν. Σταμένη, 1852,

161. Δ. Σ. Γκίνης - Β. Γ. Μέξας, ό.π., σ. 438, αριθ. 3013· Γ. Κ. Κασίνης, ό.π., σ. 99, αριθ. 277-278.

162. Α. Σαμουήλ, *Ιδαλγός της Ιδέας*..., ό.π. (σημ. 151), σ. 78.

Στην ίδια ευρύτερη ακτινοβολία του έργου θα τοποθετούσαμε, π.χ., και τη σχολιασμένη αναδημοσίευση ευρωπαϊκού εικονογραφικού υλικού, όπως αυτή που φιλοξενείται από τον «ετερόχθονα» Στέφανο Ξένο στην εικονογραφημένη λονδρέζικη εφημερίδα του *Ο Βρεττανικός Αστήρ*, τ. 4, φύλλο της 12.6.1862, σ. 365, «Ο δον Κισσώτος εν τω σπουδαστηρίω αυτού»: «εικών [...] του περιφημοτάτου Γερμανού ζωγράφου Αδόλφου Σχροδέρου [...] εν τη βασιλική συλλογή του Βερολίνου», συνοδευόμενη από το εξής, εντονότατα ρομαντικό, σχόλιο: «Η θέσις του ιππότου και η τεθλιμμένη έκφρασις του προσώπου αυτού, η έντονος προσοχή, δι' ής μετ' απληστίας αναγινώσκει, εν τω έμπροσθεν αυτού ηνεωγμένω τόμω, τα πλάσματα της φαντασίας, το αμυδρώς πως φωτιζόμενον από τινος μικράς βαθείας εν τω τοίχω θυρίδος σπουδαστήριον, οι εν αυτώ διεσπαρμένοι εν θαυμασία αταξία τόμοι βιβλίων, καί τινα της πανοπλίας του ιππότου απαρτιστικά, η παρ' αυτώ ισταμένη πρόχειρος και ετοίμη εις χρήσιν επί τη πρώτη ωθήσει προς ανδραγάθημά τι λόγχη του, τα πάντα ομού υπομνηματίζουσι την μυστικήν εκείνην δύναμιν την δηλωτικήν εξόχου αγχινοίας»: από «ανόητος», ήρωας «πολλά γελοιώδους ιστορίας» και μπαίγνιο κάθε σατιριστή, ο Δον Κιχότης έχει γίνει πια μελαγχολικός και λεπταίσθητος «αγχίνους». Αξίζει να διερευνηθεί αν η άποψη της οποίας φορέας γίνεται ο Στ. Ξένος συνιστά την πρώτη σχετική στροφή στην αντιμετώπιση του ήρωα.

σελ. 132, 152), που δεν κάνει καμιά νύξη στον Cervantes.[163] Γαλλική, μα αδιερεύνητη ακόμα προέλευση πρέπει να έχει και η πρώτη γνωστή ελληνική, ανώνυμη παιδική διασκευή του *Δον Κιχότη*: πρόκειται για το *Δον Κισότ ή τα περιεργότερα των συμβάντων αυτού* [Β. Βιβλιοθήκη των Παίδων, «μετά εικονογραφιών και συνοπτικής ιστορίας του Τάγματος των Ιπποτών»], Εν Αθήναις, τύποις Χ. Νικολαΐδου Φιλαδελφέως, 1860, σελ. 128,[164] έκδοση που ακολουθεί τη δοκιμασμένη από την τελευταία δεκαετία του 18ου αι. (και τις ελληνικές μεταφορές συντομευμένων διασκευών του J. H. Campe) διαλογική παιδαγωγική μορφή ηθικοδιδακτικών διασκευών[165] και επαναφέρει τον υπότιτλο μιας σειράς «κλασικών» που φαίνεται να είχε ξεκινήσει στην ελλαδική εκδοτική το 1855 (*Ταξείδια του Γύλλιβερ ή τα περιεργότερα των συμβάντων αυτού μετά εικονογραφιών*· επανέκδοση: 1859).

Φυσικά, σταθμό στις ελληνικές τύχες του *Δον Κιχότη* (έως το τέλος του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου) αποτελεί ο «φλοριανικής» προελεύσεως *Δον Κιχώτης ο Μαγκήσιος. Μεταφρασθείς εκ του γαλλικού και εκδοθείς υπό Ι. Ισιδωρίδου Σκυλίσση, κοσμηθείς δε διά 13 εικονογραφιών υπό Gustave Doret*, Εν Τεργέστη, Τύποις του Αυστριακού Λόυδ, 1864, τ. 1, σελ. 8+408 (δημοσιευμένος και σε συνέχειες στην εφ. *Ημέρα* της Τεργέστης, καθώς και σε αυτοτελή έκδοση την ίδια χρονιά στην Αθήνα)·[166] η μετάφραση του σημαντικότατου (και δοκιμασμένου ήδη από το 1834 σε λογοτεχνικές μεταφράσεις έμμετρων και πεζών γαλλικών κλασικιστικών και ρομαντικών λογοτεχνικών κειμένων, από τον Racine και τον Lamartine έως τους Sue, Dumas,

163. Δ. Σ. Γκίνης - Β. Γ. Μέξας, ό.π., τ. 3, Αθήνα 1957, σ. 494, αριθ. 10651· Κ. Γ. Κασίνης, ό.π., σ. 158, αριθ. 538-539. Βλ. και Δ. Ε. Φιλιππής, «Μιχαήλ Τσερβάντης...», ό.π. (σημ. 149), σ. 34· Α. Σαμουήλ, *Ιδαλγός της Ιδέας...*, ό.π., σσ. 78-79, 82, 415.

164. Δ. Σ. Γκίνης - Β. Γ. Μέξας, ό.π., σ. 176, αριθ. 8155· Κ. Γ. Κασίνης, ό.π., σ. 202, αριθ. 735. Βλ. και Δ. Ε. Φιλιππής, «Μιχαήλ Τσερβάντης...», ό.π. (σημ. 149), σσ. 33-34· Α. Σαμουήλ, *Ιδαλγός της Ιδέας...*, ό.π., σσ. 79-81, 418.

165. Ύστερα από έναν σπαστό «Διάλογον», δηλαδή μια διαλογική εισαγωγή της «μάμμης» και του μικρού «Γεωργίου» σχετικά με τη δυτικοευρωπαϊκή ιστορία από τον Καρλομάγνο ώς τα χρόνια του «Μιχαήλ Σερβάντη», η «μάμμη» αφηγείται, στην «Ιστορίαν του δον Κισότ» και σε 23 μικρά κεφάλαια, ορισμένα επεισόδια της «αστειοτάτης» ιστορίας, για να ακολουθήσει το διαλογικό «Ηθικόν συμπέρασμα», το οποίο μάλιστα κατακλείεται με έναν σφοδρό φιλιππικό τόσο κατά των «ρωμανών ιππότων, περιεχόντων μωρίας ως του δον Κισότ», όσο και κατά των «μυθιστοριών» γενικότερα, «τα οποία [...], όταν δεν γράφωνται με σκοπόν ηθικόν και διδακτικόν, είναι ολεθριώτατα».

166. Κ. Γ. Κασίνης, ό.π. (σημ. 158), σ. 236, αριθ. 903· Φ. Ηλιού - Π. Πολέμη, ό.π. (σημ. 160), σ. 15, αριθ. 1864.78. Η δεύτερη αυτή βιβλιογραφία βιβλιογραφεί και πληροφορία δελτιοκαταλόγου της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος για αθηναϊκή έκδοση της ίδιας μετάφρασης τον ίδιο χρόνο, 1864 (αριθ. 1864.79), χωρίς να προβαίνει σε επιβεβαίωση. Βλ. και Δ. Ε. Φιλιππής, «Μιχαήλ Τσερβάντης...», ό.π. (σημ. 149), σ. 33 κ.ε· Μ. Θεοδοσοπούλου, «Άξιες μνείας οι ελληνικές μεταφράσεις του Δον Κιχώτη», εφ. *Εποχή*, 28.5.1995· Α. Σαμουήλ, *Ιδαλγός της Ιδέας...*, ό.π. (σημ. 151), σσ. 81-84, 415.

Sand, Molière και Hugo) ρομαντικού Σμυρνιού Ιωάννη Ισιδωρίδη Σκυλίτση (1819-1890) έρχεται ύστερα από τη μεγάλη επιτυχία της μετάφρασης των *Αθλίων* (Βιένη 1838· επανέκδοση: Τεργέστη 1863) και θα επανεκδοθεί σε περισσότερα τεύχη και τόμους (και, ενδεχομένως, και «τραβήγματα») το 1882 στην Κωνσταντινούπολη (*Δον Κιχώτης ο Μαγκήσιος. Μεταφρασθείς εκ του γαλλικού υπό Ισιδώρου Ι. Σκυλίσση*. Εκδίδοται υπό Π. Σωτηριάδου. Μετά εικονογραφιών [...], τ. 1, Τύποις Γρηγοριάδου, σελ. 1+397, τ. 2, Τύποις Μ. Εγξερδζιάν, σελ. 8+334, και τεύχ. ΣΤ΄, Τύποις Φάρου· *Μιχαήλ Κερβάντης. Δον Κιχώτης ο Μαγκήσιος Μεταφρασθείς εκ του γαλλικού υπό Ισιδώρου Ι. Σκυλίσση*. Εκδίδοται υπό Κωνστ. Α. Βρετού και Π. Σωτηριάδου, Τυπογρ. Κωνστ. Α. Βρετός, Μέρος Α΄. Τεύχος Α΄-Β΄, σελ. 86, 96, Τύποις Μ. Εγξερδζιάν, Τεύχος Γ΄, σελ. 192)[167] και σε επίτομη μορφή στην Αθήνα το 1894 ή 1896 (*Μιχαήλ Κερβάντη Δον Κιχώτης ο Μαγκήσιος. Μετάφρασις Ι. Ισιδωρίδου Σκυλίσση*, Εν Αθήναις, Εκδοτικόν κατάστημα Γεωργίου Δ. Φέξη, σελ. 551)[168] και, ίσως, και το 1912 ή 1915 (*Δον Κιχώτης ο Μαγκήσιος. Το αριστούργημα των ιπποτικών μυθιστοριών του Μεσαίωνος. Κατά πλήρη μετάφρασιν εκ του Γαλλικού. Μετά πολλών εικόνων του Γουσταύου Δορέ*, Εν Αθήναις, Αναγνωστόπουλος και Πετράκος, σελ. 608).[169] Είναι ενδιαφέρον ότι από τη μετάφραση του Ι. Ι. Σκυλίτση προέρχεται και το πρώτο απόσπασμα έργου του Cervantes σε μετάφραση (από το κεφάλαιο XIII του Πρώ-

167. Κ. Γ. Κασίνης, ό.π., σ. 442, αριθ. 2019, 2020· Φ. Ηλιού - Π. Πολέμη, ό.π. (σημ. 160), τ. 2: 1880-1890, Αθήνα 2006, σσ. 1492, αριθ. 1882.160-162, 1533, αριθ. 1882.522-524. Βλ. και Α. Σαμουήλ, *Ιδαλγός της Ιδέας...*, ό.π., σσ. 84, 415.

168. Η έκδοση βιβλιογραφείται από τους J. D. M. Ford - R. Lansing, *Cervantes. A Tentative Bibliography of his Works and of the Biographical and Critical Material Concerning him*, Cambridge, Mass. 1931, σ. 77· δεν περιλαμβάνεται στη βιβλιογραφία του Κ. Γ. Κασίνη, ό.π., ενώ οι Φ. Ηλιού - Π. Πολέμη, ό.π., τ. 3: 1891-1900 και αχρονολόγητα, Αθήνα 2006, σ. 3118, αριθ. 1896.784, περιορίζονται στην πληροφορία βιβλιοκαταλόγου της «Εστίας» («*Ο Δον Κιχώτης ο Μαγκήσιος* Μετάφρασις Ι. Σκυλίσση [Αθήνα] 1896. 8ο, σ. 551»), ενώ βιβλιογραφούν την ίδια προφανώς έκδοση σε ξεχωριστό λήμμα στο τμήμα των αχρονολογήτων, σ. 3667, αριθ. ΑΧΡ.293. Η Ε. Μελεζιάδου-Δομπούλα, «Η εικονογράφηση σε ελληνικές εκδόσεις του *Δον Κιχώτη*. Μερικές συγκρίσεις», στον τόμο *Η επίδραση του* Δον Κιχώτη *στα γράμματα και τις τέχνες...*, ό.π. (σημ. 64), σ. 225, φαίνεται να αντλεί την πληροφορία για χρονολόγηση της έκδοσης του Φέξη στα 1894 από τη δελτιοθήκη της Εθνικής Βιβλιοθήκης· βλ. και Α. Σαμουήλ, *Ιδαλγός της Ιδέας...*, ό.π., σσ. 84-85, 416.

169. J. D. M. Ford - R. Lansing, ό.π., και Library of Congress, *The National Union Catalog Pre-1956 Imprints*, τ. 101, London 1970, σ. 565. Βλ. και Α. Σαμουήλ, *Ιδαλγός της Ιδέας...*, ό.π., σσ. 85, 416.

Η ίδια, προφανώς, μετάφραση επανεκδίδεται και πολύ αργότερα για το ελληνοαμερικανικό αναγνωστικό κοινό (*Δον Κιχώτος ο Μαγκήσιος. Το αριστούργημα των ιπποτικών μυθιστοριών του Μεσαίωνος. Κατά πλήρη μετάφρασιν εκ του Γαλλικού. Μετά πολλών εικόνων του Γουσταύου Δορέ*, New York, «National Herald» [«Βιβλιοθήκη Εθνικού Κήρυκος»], [1930;], σελ. 421), βλ. *The National Union Catalog Pre-1956 Imprints*, ό.π.

του Μέρους του έργου, επεισόδιο της μάχης του Δον Κιχότη με τους ανεμόμυλους) που πέρασε σε ελλαδικό σχολικό εγχειρίδιο, όπως πάντα, βέβαια, πολύ αργά, το 1915.[170]

Αδιερεύνητη (και αβιβλιογράφητη από έλληνες βιβλιογράφους) παραμένει η πληροφορία για (τμηματική;) έντυπη μετάφραση του *Δον Κιχότη* από τον Άγγελο Σ. Βλάχο (1838-1920) το 1872·[171] αν επιβεβαιωθεί, προσθέτει μιαν ενδιαφέρουσα πτυχή στις δραστηριότητες ενός πολυγράφου και δραστικού λογοτέχνη, μεταφραστή, κριτικού και κήνσορα των πνευματικών πραγμάτων, αλλά και στις τύχες του έργου μέσα στην ελληνική λογιοσύνη του δεύτερου μισού του 19ου αι.

Την εικόνα των θερβαντοφλοριανικών μεταφράσεων του 19ο αι. τη συμπληρώνει μια έκδοση του 1883, με μεταφραστή άγνωστο από αλλού: *Florian κατά μίμησιν του Cervantes. Γαλάτεια και Εστέλλα. Ήτοι Δύο βουκολικά διηγήματα. Μετά πλείστων εν αυτοίς ασμάτων... Μεταφρασθέντα υπό Κ. Π. Φωτοπούλου...*, Κωνσταντινούπολη 1883, σελ. 8+200.[172] Αντίθετα, δεν φαίνεται να σχετίζεται με τον M. de Cervantes η μετάφραση *Serventes. Η Ροζί-*

170. Λ. Βαρελάς, *Η νεοελληνική και μεταφρασμένη λογοτεχνία στην ελλαδική δευτεροβάθμια εκπαίδευση (1884-2001). Συνοπτική ιστορική θεώρηση και αποδελτίωση των διδακτικών εγχειριδίων*, Θεσσαλονίκη 2007, σ. 474 (ανθολόγιο του Ι. Ν. Σιδέρη, *Εκλογή Αναγνωσμάτων εκ Ξένων Λογοτεχνιών εν μεταφράσει... Γ΄ τάξεως των τριταξίων Διδασκαλείων..., έτι δε της Γ΄ και της Δ΄ τάξεως των Γυμνασίων...*)· Α. Σαμουήλ, *Ιδαλγός της Ιδέας...*, ό.π., σσ. 96, 101.

Σημειώνουμε πως το ίδιο απόσπασμα (πότε από την καθαρευουσιάνικη μετάφραση του Ι. Ι. Σκυλίτση και πότε από τη δημοτικιστική μετάφραση του Κ. Καρθαίου, ανάλογα με το προς τα πού φυσούσε ο πολιτικός άνεμος) μονοπωλεί το ενδιαφέρον των ελλαδιτών σχολικών ανθολόγων ώς το 1983, οπότε για πρώτη φορά θα επιλεγεί απόσπασμα από άλλο τμήμα του έργου (από το κεφ. XXI του Πρώτου Μέρους, «El yelmo de Mambrino» =«Το κράνος του Μαμπρίνου»· βλ. Ν. Γρηγοριάδης - Δ. Καρβέλης - Χ. Μηλιώνης - Κ. Μπαλάσκας - Γ. Παγανός, *Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Α΄ Λυκείου*). Για πρόσθετα στοιχεία που αφορούν την ελλαδική εκπαίδευση (1992: χρήση αποσπάσματος, «Η μάχη των προβάτων», της παιδικής διασκευής του Βάρναλη) και την κυπριακή (1996), καθώς και πρόσθετη βιβλιογραφία, βλ. Α. Σαμουήλ, *Ιδαλγός της Ιδέας...*, ό.π., σ. 101, σημ. 97.

171. J. D. M. Ford - R. Lansing, *Cervantes...*, ό.π. (σημ. 168): *Μιχαήλ Θερβάντου Σααβέδρα, Τα κατά Δον Κιχώτην τον εκ Μάνσης πολυμήχανον ευπατρίδην* [Athens, Hijos de A. Coromilas, 1872], μέρος δεύτερο του έργου, και *Ο πολυμήχανος ευπατρίδης Δον Κιχώτης της Μάνσης, υπό Μιχαήλ Θερβάντου Σααβέδρα. Μαδρίτη (Ισπανία), 1605-1616* [Athens, Hijos de A. Coromilas, 1872], μέρος δεύτερο του έργου (διορθώνονται σωπηρά τα ορθογραφικά λάθη της βιβλιογραφικής καταγραφής· εκεί, δεν γίνεται σαφές αν πρόκειται για μία ή δύο διαφορετικές εκδόσεις). Δεν περιλαμβάνονται στις βιβλιογραφίες των Κ. Γ. Κασίνη, ό.π. (σημ. 158), και Φ. Ηλιού - Π. Πολέμη, ό.π. (σημ. 160). Σημειώνουμε, πάντως, ότι, ενώ το τυπογραφείο «των τέκνων Ανδρέου Κορομηλά» είναι δραστήριο από τις αρχές της δεκαετίας του 1860, στα χρόνια 1872-1873 ο Α. Βλάχος είναι γνωστός μόνον από έντυπες μεταφράσεις θεατρικών έργων (από τα γαλλικά ή γερμανικά).

172. Κ. Γ. Κασίνης, ό.π., σ. 466, αριθ. 2139· Φ. Ηλιού - Π. Πολέμη, ό.π. (σημ. 167), σ. 1620, αριθ. 1883.380.

τα, Ισπανικόν διήγημα. Εκδιδόμενον υπό Στεφάνου Χ. Δελιγιάννη πρώην εμπόρου. Εν Αθήναις, Εκ του Τυπογραφείου Σ. Κ. Βλαστού, 1900, σελ. 36: ωστόσο, η πρόταξη του ονόματος (παραφθορά του Cervantes ή του Σερβάντη της αθηναϊκής έκδοσης *Δον Κισότ...* του 1862;) και η τοποθέτηση της δράσης της ιστορίας (μιας ρομαντικής εκδοχής της παραλογής «Της γυναίκας του πρωτομάστορα») στον ποταμό Tajo και το Τολέδο του τέλους του 15ου αι. δείχνουν πως στα τέλη του 19ου αι. ο Cervantes και ο κόσμος του είναι πια πολύ οικείοι στους έλληνες λογίους.[173]

Δεν είναι στόχος μας να αναφερθούμε εκτενώς στον πολλαπλασιασμό, από το δεύτερο μισό του 19ου αι. κ.ε., μέσα σε αυτοτελείς ή περιοδικές εκδόσεις, των αθησαύριστων ακόμα (στο σύνολό τους) σατιρικών, κυρίως, αναφορών και νύξεων στον *Δον Κιχότη*, σε πρόσωπα του έργου και στον συγγραφέα του· άλλωστε το ερευνητικό κενό που υπήρχε ώς τώρα το καλύπτει πια ικανοποιητικά η σχετική μονογραφία της Α. Σαμουήλ (δίνοντας στοιχεία για την περίοδο 1869 κ.ε.).[174]

Δεν αποτελεί στόχο μας ούτε να προχωρήσουμε αναλυτικά στην παρουσίαση των νέων ελληνικών εκδοτικών εμφανίσεων του *Δον Κιχότη* στον 20ό αι., από τις οποίες οι πρώτες είναι, ίσως, οι παιδικές διασκευές, όπως: μια αχρονολόγητη εικονογραφημένη διασκευή με τίτλο *Αι περιπέτειαι του Δον Κιχώτου, παιδικόν διήγημα μετά πολλών χρωματιστών εικόνων*, Αθήνα, «Γενικόν Βιβλιοπωλείον Μιχαήλ Δεπάστα», η οποία θα πρέπει να τοποθετηθεί μάλλον στα πρώτα χρόνια του 20ού αι.,[175] και η διασκευή της *Διαπλάσεως*

173. Κ. Γ. Κασίνης, ό.π., σ. 655, αριθ. 3153· Φ. Ηλιού - Π. Πολέμη, ό.π. (σημ. 168), σ. 3589, αριθ. 1900.947· πρόκειται για φυλλάδιο 36 σελίδων (το κυρίως κείμενο στις σσ. 5-36). Η μετάφραση (με αρκετά πιστή, φωνητικά, απόδοση της ισπανικής, που δείχνει γνώση ανώτερη από τον μέσο όρο των γαλλοτραφών, κυρίως, μεταφραστών της εποχής) χρειάζεται ειδικότερη διερεύνηση, που δεν έχει γίνει από τους συντάκτες τών παραπάνω βιβλιογραφιών· σίγουρα, όμως, το Serventes του τίτλου δεν παραπέμπει σε άλλον συνώνυμο του συγγραφέα του *Don Quijote* και των *Novelas ejemplares* (όπως θα μπορούσε να είναι, π.χ., στα τέλη του 19ου αι., ο διάσημος κουβανός μουσικός και παιδαγωγός Ignacio Cervantes, 1847-1905, γνωστός για το πιανιστικό τραγούδι του, για χορό, «Los delirios de Rosita»).

Ένα χρόνο νωρίτερα ο Στ. Χ. Δελιγιάννης είχε εκδώσει το βιβλίο *Τερπνή συλλογή ποιημάτων*, Εν Αθήναις, Τυπ. Δεληγιάννη, βλ. Φ. Ηλιού - Π. Πολέμη, ό.π., σ. 3472, αριθ. 1899.921.

174. Α. Σαμουήλ, *Ιδαλγός της Ιδέας...*, ό.π. (σημ. 151), σ. 86 κ.ε. (που συγκεντρώνει και την παλιότερη βιβλιογραφία)· μια μικρή πρόγευση είχε δώσει η ίδια μελετήτρια στο σύντομο κείμενο «Οι Έλληνες Δον Κιχώτες», εφ. *Το Βήμα*, 19.6.2005, σ. 79Α51.

175. Ε. Μελεζιάδου-Δομπούλα, ό.π. (σημ. 168), σ. 227, χωρίς ακριβή βιβλιογραφικά στοιχεία· Α. Σαμουήλ, *Ιδαλγός της Ιδέας...*, ό.π., σσ. 102, 418. Σημειώνουμε πως, σε αντίθεση με τη δραστηριότητα των «αδελφών Δεπάστα» και του «βιβλιοπωλείου των αδελφών Δεπάστα» στον ελλαδικό χώρο και την Κωνσταντινούπολη από το 1863 κ.ε., η πρώτη γνωστή έκδοση του Μ. Α. Δεπάστα κυκλοφορεί στην Αθήνα το 1900.

των Παίδων από τον Γρηγόριο Ξενόπουλο «κατά την γαλλικήν διασκευήν του υφηγητού B.-H. Gausseron» (1912).[176]

Επισημαίνουμε μόνον τη μεγάλη ώθηση που έδωσε στη γνωριμία με το έργο η δημοτικιστική μετάφραση του Πρώτου Μέρους και μικρού τμήματος του Δεύτερου Μέρους του έργου απευθείας (υποτίθεται) από το ισπανικό πρωτότυπο· οφείλεται στον αντιβενιζελικό λόγιο στρατιωτικό Κώστα Καρθαίο (Κλέαρχο Λάκωνα, 1878-1955) και δημοσιεύτηκε αρχικά σε συνέχειες στο περιοδικό *Ο Νουμάς* (2.11.1919-30.1.1921). Το Πρώτο Μέρος τυπώθηκε αμέσως, εικονογραφημένο και σε επίτομη μορφή, ως παράρτημα αριθ. 47 του περιοδικού: *Ο Δον Κιχώτης. Μετάφρ. Κώστα Καρθαίου (από το Ισπανικό)*, Αθήνα, Χ. Γανιάρης και Σία, [1921], σελ. 296, ενώ το ανολοκλήρωτο αρχικό τμήμα του Δεύτερου Μέρους του έργου (από το οποίο είχαν μεταφραστεί τα πρώτα 27 κεφάλαια και η αρχή του 28ου) πρωτοεκδόθηκε σε επίτομη μορφή το 1952 (Αθήνα, «Πνευματική Ζωή»), για να συμπληρωθεί κατόπιν (1959-1962) από την Ιουλία Ιατρίδη σε συνέχειες στο περ. *Νέα Εστία*: η ολοκληρωμένη δίτομη μετάφραση Κώστα Καρθαίου - Ιουλίας Ιατρίδη πρωτοκυκλοφόρησε εικονογραφημένη από την «Εστία» στην Αθήνα το 1964: *Μιχ. Θερβάντες, Ο Δον Κιχώτης. Μετάφραση και πρόλογος Κ. Καρθαίου και Ιουλ. Ιατρίδη*, τ. 1, σελ. 573, τ. 2, σελ. 616, και από τότε επανεκδόθηκε αρκετές φορές ώς το 2003, συνήθως χωρίς χρονολογικές ενδείξεις (το πρώτο μέρος επανεκδόθηκε και το 2005, ενώ ο δεύτερος τόμος, με συμπλήρωση της μετάφρασης του Κ. Καρθαίου από την Αγαθή Δημητρούκα, και το 2007).[177]

Φυσικά, από το πρώτο μισό του 20ού αι. δεν έλειψαν οι διασκευές για «μεγάλους» (όπως η ανώνυμη, σε δημοτική με παρεμβολή καθαρευουσιάνικου ευθύ λόγου, και εικονογράφηση του Φ. Δημητριάδη, που αρχίζει να δημοσιεύεται στην εφ. *Αθηναϊκά Νέα* από τις 6.4.1942 κ.ε.) και οι συντομότερες παιδικές διασκευές, αυτή τη φορά σε δημοτική· σημειώνουμε μόνο δύο τόμους της σειράς Α΄ της «Παιδικής Βιβλιοθήκης» του Δ. Δημητράκου, τους αριθ. 9 (*Ο Δον Κιχώτης. Διασκευή για παιδιά από το Δ. Δαμασκηνό*, Αθήνα 1932, σελ. 206, με εικονογράφηση· αναδημοσίευση σε τεύχη του περ. *Νέος Κόσμος*, 1934 και 1935) και 23 (*Ο Δον Κιχώτης από τη Μάντσα. Διασκευή Κώστα Βάρναλη*, Αθήνα [1933], σελ. 182· επανέκδοση το 1956· τελευταία,

176. Α. Σαμουήλ, *Ιδαλγός της Ιδέας...*, ό.π., σσ. 95-96.

177. Η μετάφραση του Κ. Καρθαίου επανεκδίδεται πολλές φορές μέσα στον 20ό αι.· πρώτες επανεκδόσεις του Πρώτου Μέρους: Αθήνα, «Αετός», 1944· «Σύγχρονη Λογοτεχνία», 1954· πρώτη επανέκδοση του ελλιπούς Δεύτερου Μέρους: «Σύγχρονη Λογοτεχνία», 1954. Βλ. και Ε. Μελεζιάδου-Δομπούλα, «Η εικονογράφηση σε ελληνικές εκδόσεις του *Δον Κιχώτη*...», ό.π. (σημ. 168), σσ. 225-226· Α. Σαμουήλ, *Ιδαλγός της Ιδέας...*, ό.π., σσ. 96-112, 416 κ.ε.

ίσως, επανέκδοση το 1991), και την «παιδική διασκευή του Ζοζέφ Γκρουσέν» σε μετάφραση Γιάννη Κότσικα (*Ο Δον Κιχώτης*, Αθήνα, «Αστήρ» Α. και Ε. Παπαδημητρίου, 1949).[178]

Στο δεύτερο μισό του 20ού αι. η μεταφραστική και εκδοτική ενασχόληση με τον *Δον Κιχότη* γίνεται πλουσιότερη: μεταφράσεις των Σωτήρη Πατατζή (1954) και Κώστα Κουλουφάκου (1961), ανώνυμη (;) τμηματική μετάφραση «με μικρές προσθήκες Γεωργίου Σ. Μενάρδου» (1972), και, πιο πρόσφατα, μεταφράσεις των Ηλία Ματθαίου (=Περικλή Παπαματθαίου, 1994-1995, επανέκδοση: 2002) και Δημήτρη Ρήσου (=Ζήση Σαρίκα, 1997)· πολύ περισσότερες είναι οι παιδικές διασκευές, από το 1961 ώς το 2006.[179]

Προσθέτουμε πως μέσα στο τελευταίο τέταρτον αιώνος έχουν παρουσιαστεί και αυτοτελείς μεταφράσεις άλλων έργων του Cervantes (π.χ. *Μιγκέλ ντε Θερβάντες, Οι αρχικλεφταράδες*, μτφρ. Λεωνίδα Καρατζά, Αθήνα, «Γράμματα», 1983· *Μιγκέλ ντε Θερβάντες, Η Τσιγγανοπούλα (Παραδειγματικές Νουβέλες Ι)*, μτφρ. Ηλία Ματθαίου, Αθήνα, «Γνώση», 1989· *Μιγκέλ ντε Θερβάντες, Υποδειγματικές Νουβέλες*, μτφρ. Σοφίας Κορνάρου, τ. 1-3, Αθήνα, «Printa», 2003· *Μιγκέλ ντε Θερβάντες, Πριν από το στερνό ταξίδι. Από τα Πάθη του Περσιλέως και της Σιγισμούνδης*, μτφρ. Τζένης Μαστοράκη, Αθήνα, «Μ.Ι.Ε.Τ.», 2005, κ.ά.), πράγμα που επιτρέπει πια ασφαλέστερη αποτίμηση και στάθμιση των ελληνικών μεταφραστικών τυχών του συγγραφέα.

Δεν είναι αυτός ο στόχος μας εδώ· όπως δεν είναι και το να παραθέσουμε τα ονόματα και τα έργα των πολλών ελλήνων λογοτεχνών και κριτικών του 20ού αι. (και της περιόδου ώς το 2007) που επηρεάστηκαν από τη μετάφραση του Κ. Καρθαίου και τις νεότερές της, ή από δυτικοευρωπαϊκές μεταφράσεις και το ίδιο το ισπανικό πρωτότυπο: πολλά ονόματα, τίτλοι έργων και στοιχεία δίνονται στην εντελώς πρόσφατη μονογραφία της Α. Σαμουήλ.[180] Απλώς, από την ελλαδική δραστηριότητα της τελευταίας εικοσιπενταετίας τονίζουμε αφενός την ευρύτερης σημασίας έκδοση του ελληνο-

178. Η πληροφορία για την πρώτη έκδοση της διασκευής του Βάρναλη, από τη βιβλιογραφία της Βιβλιοθήκης του (Αμερικανικού) Κογκρέσου, *The National Union Catalog...*, ό.π. (σημ. 169), σ. 566· δεν θησαυρίζεται μέσα στα στοιχεία που δίνει για τις ανώνυμες έντυπες διασκευές η Α. Σαμουήλ, *Ιδαλγός της Ιδέας...*, ό.π., σσ. 101-102, 107-110.

179. Α. Σαμουήλ, *Ιδαλγός της Ιδέας...*, ό.π., σσ. 109 κ.ε., 417 κ.ε.

180. Α. Σαμουήλ, *Ιδαλγός της Ιδέας...*, ό.π., passim. Η βιβλιογραφία είναι πλούσια και η πραγμάτευση είναι γενικά πολύ χρήσιμη, αν και κάποτε ιδιαίτερα ρηξοκίνδυνη ή καθαρά εικοτολογική (δεν βρίσκουμε, π.χ., διάλογο ισχυρό τον παραλληλισμό του *Don Quijote* με το *Μπολιβάρ. Ένα ελληνικό ποίημα* του Εγγονόπουλου)· ωστόσο παραμένει, δυστυχώς, ανεπαρκής για την ελληνική λογοτεχνία της περιφέρειας (από την κυπριακή λογοτεχνία, π.χ., δεν θα έπρεπε να λείπουν οι Κ. Μόντης, Θ. Κουγιάλης και Κ. Βασιλείου) και της διασποράς.

ισπανικού περιοδικού (ετήσιας «Δίγλωσσης Έκδοσης»/«Publicación bilingüe») *Θερβάντες/Cervantes* της Εταιρείας «Μιγκέλ ντε Θερβάντες», 1986 κ.ε., τις λογοτεχνικές και καλλιτεχνικές δραστηριότητες του Ινστιτούτου Cervantes στην Αθήνα και τις απαρχές της συγκρότησης τμημάτων Ισπανικής Γλώσσας και Φιλολογίας στα Πανεπιστήμια Αθηνών και (πιο εμβρυακά, μέσα στην «ομπρέλα» του Τμήματος Ιταλικής Γλώσσας και Φιλολογίας, για την ώρα) Θεσσαλονίκης, αφετέρου τη σποραδική κριτική, εγκυκλοπαιδική και δημοσιογραφική ενασχόληση με τον βίο και τα έργα του Cervantes σε άρθρα, ειδικότερα μελετήματα και σε αφιερώματα περιοδικών και εφημερίδων (με αφετηρία το ανεπαρκές και πολύ άνισο του περ. *Διαβάζω*, 14.10.1987), την πρόσφατη ευκαιριακή ενασχόληση του ημερήσιου και περιοδικού τύπου με τον Cervantes, με επίκεντρο τη δονκιχωτική τετρακοσιετηρίδα του 2005, και τον σύμμικτο τόμο του Εργαστηρίου Συγκριτικής Γραμματολογίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης *Η επίδραση του* Δον Κιχώτη *στα γράμματα και τις τέχνες / L'impact de* Don Quichotte *aux lettres et aux arts*, Θεσσαλονίκη 2006.[181]

Για τη συγκριτική αποτίμηση της ελληνικής δραστηριότητας και των ελληνικών «επιδόσεων» που σχετίζονται με τον Cervantes και το μείζον έργο του χρήσιμη θα ήταν μια εκδοτική κτλ. αντιβολή με τη συναφή εικόνα που παρουσιάζουν άλλες γραμματείες της ΝΑ. Ευρώπης· ο χώρος δεν έχει ακόμα διερευνηθεί επαρκώς, και η σχετική βιβλιογραφία δεν είναι πάντοτε γνωστή

181. Περιοριζόμαστε σε όσα άρθρα του τόμου αυτού αφορούν ελληνικές μεταφράσεις ή γνωρίσματα ελληνικών εκδόσεων του *Δον Κιχώτη*: Α. Ταμπάκη, «Πρώιμη πρόσληψη του *Δον Κιχώτη* στα ελληνικά γράμματα. Η συμβολή των Φαναριωτών», σσ. 45-64· Μ.-Τ. Παπαϊωάννου - N. Peramos-Solf, «Η μετάφραση του *Δον Κιχώτη* στα ιταλικά και στα ελληνικά: συνέχεια του κειμένου στη συνέχεια της μετάφρασης», σσ. 107-123 (με πολλά βιβλιογραφικά και άλλα λάθη)· Γ. Φρέρης, «*Don Quichotte* d'Homère Békès et certains aspects de sa généricité», σσ. 145-159· Ε. Μελεζιάδου-Δομπούλα, ό.π. (σημ. 168), σσ. 225-244.

Από τις παλιότερες (και ανεπαρκέστατες) διερευνήσεις θερβαντικών στοιχείων στον Καζαντζάκη αρκούμαστε στα άρθρα των Μ. Orgaz, «Don Quijote en Grecia», *Cuadernos Hispanoamericanos* 34 (Μάρτιος 1958) 368-370 (για την *Οδύσσεια* και τον *Βίο και πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά* του Καζαντζάκη), Ε. Χατζαντώνη, «Captain Sole: Don Quijote's After-image in Kazantzakis' *Odyssey*», *Hispania* 46 (Μάιος 1963) 283-286 (για το *Ταξιδεύοντας: Ισπανία*, την 20ή ραψωδία της *Οδύσσειας*, την τερτσίνα «Δον Κιχώτης», τον *Βίο και πολιτεία του Αλέξη Ζορμπά*) και J. A. Englebert, «A Sancho for Saint Francis», *Hispania* 46 (Μάιος 1963) 287-289 (για δύο πρόσωπα του *Φτωχούλη του Θεού*, 1956, τον Φραγκίσκο της Ασίζης =Δον Κιχότη, και τον αδελφό Λέοντα =Σάντσο).

Για τις τύχες της ισπανικής λογοτεχνίας, γενικότερα, στον περιοδικό ελλαδικό τύπο της δεκαετίας του 1930 βλ. και το σύντομο άρθρο της Fl. Ramírez Bustamante, «La presencia española en las revistas literarias griegas (1930-1940). Anotaciones para una bibliografía» / «Η ισπανική παρουσία στα ελληνικά λογοτεχνικά περιοδικά (1930-1940). Σημειώσεις για μια βιβλιογραφία», μτφρ. Κλ. Σκανδάμη, *Θερβάντες / Cervantes* 1 (1986) 109-115.

ή προσιτή στους έλληνες ερευνητές. Για τους λόγους αυτούς θα περιοριστούμε σε μερικές χοντρικές και πρώιμες συγκρίσεις, με βάση την παλιότερη κυρίως βιβλιογραφία (που θα ευχόμασταν να τη συμπληρώσει σύντομα κάποιος ειδικότερος συγκριτολόγος):

Η ελληνική χειρόγραφη ενασχόληση με τον *Δον Κιχότη* (δεύτερη και τρίτη δεκαετία του 18ου αι. κ.ε.) πρέπει να είναι η αρχαιότερη στον βαλκανικό χώρο (αλλά και προγενέστερη των πρώτων έντυπων μεταφράσεων του έργου σε αρκετές κεντροευρωπαϊκές, βορειοευρωπαϊκές και ανατολικοευρωπαϊκές χώρες: π.χ. η πρώτη ρωσική μετάφραση είναι του 1769, οι πρώτες σκανδιναβικές του τρίτου τετάρτου του 19ου αι., η πρώτη τσέχικη του 1864).

Αν ερευνήσει κανείς, π.χ., τον επόμενο πιο εξελιγμένο πνευματικά, ορθόδοξο χώρο των Βαλκανίων, τις παραδουνάβιες Ηγεμονίες της Βλαχίας και Μολδαβίας (αργότερα, Ρουμανία), θα συναντήσει ίχνη ή συγκεκριμένα στοιχεία επίδρασης και σχέσεων μόνον από τη δεύτερη δεκαετία του 19ου αι. κ.ε., και την πρώτη (έντυπη) μετάφραση στα 1839-1840 (συνταγμένη από το 1836).[182]

182. Για τύχες του *Δον Κιχότη* και του Cervantes στο πρώτο μισό και τα μέσα του 19ου αι. βλ. A. Popescu-Telega, «Incercări de traduceri ale lui Don Quijote în română», *Revistă Fundaţilor Regale* 1 (1942) 132-158· S. Viscan, «Cervantes en Rumania», ανάτυπο από τα *Beiträge zur romanischen Philologie*, 1967, σσ. 195-200· M. Freiberg, «Los primeros ecos de la obra de Cervantes en la literatura rumana», *Cahiers Roumains d'Études Littéraires* 3 (1974) 84-94 (επίδραση στα έργα του Ion Budai-Deleanu, *Trei Viteji*, περ. 1812-1820, *Ţiganiada*· πρώτη, δίτομη έντυπη μερική μετάφραση, σε σλαβονικό αλφάβητο και με βάση τη γαλλική διασκευή του Florian, από τον Ion Heliade Rădulescu, 1840, συνθεμένη ίσως ήδη από το 1836· μεγάλη διάδοση του «El curioso impertinente» στα μέσα και στο δεύτερο μισό του 19ου αι., π.χ. μετάφραση από τα ισπανικά μιας διασκευής της νουβέλας, από τον Stefan C. Vîrgolici, 1881, κ.ά.· παρακολούθηση λογοτεχνικών και κριτικών τυχών ώς το 1965)· C. Dima-Drăgan, «L'œuvre de Cervantes...», ό.π. (σημ. 38), σ. 264 και σημ. 1-2 (προδημοσίευση των πρώτων δεκατεσσάρων κεφαλαίων της μετάφρασης του I. H. Rădulescu στην εφ. *Curierul Românesc*, 1839· πρώτη αυτοτελής έκδοση της ίδιας μετάφρασης, 1840).

Για τη βιβλιογράφηση έντυπων ρουμανικών μεταφράσεων (1840-1910) βλ. τον κατάλογο της Biblioteca Academiei Republicii Socialiste România, *Bibliografia românească modernă (1831-1918)*, τ. 1, Bucureşti 1984, σσ. 660, αριθ. 11974 (*Don Chishot de la Mancha..., tradus în rumăneşte din frantozeşte dupe Florian...*, τ. 1-2, σσ. 252+268)· συγκριτικά, οι πρώτες έντυπες ρουμανικές μεταφράσεις έργων του Lesage είναι, αντίστοιχα, των χρόνων 1836-1855 (*Bibliografia românească modernă...*, ό.π., τ. 2, Bucureşti 1989, σ. 88, αριθ. 32642-32646).

Για το δεύτερο μισό του 19ου και για τον 20ό αι. βλ. I. Frunzetti, «Cervantes en Roumanie», *Europe* 121-122 (Ιαν.-Φεβρ. 1956) 50-56 (ρουμανικές μεταφράσεις του *Δον Κιχότη* ώς το 1956, κριτική, τετράπρακτο θεατρικό του M. Sorbul)· I. Iordan, «Los estudios hispánicos en Rumania», *Actas del Primer Congreso International de Hispanistas*, Oxford 1964, σσ. 328-334 (κριτική δραστηριότητα των χρόνων 1868-1870, και μετάφραση του Πρώτου Μέρους του *Δον Κιχότη* από τον Stefan Vîrgolici, 1890-1891, θερβαντική παραγωγή του Alexandru Popescu-Telega ύστερα από τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, κ.ά.)· O. Tudorica, «Un eco cervantino en la poesia de Mihail Eminescu» (πιθανή επίδραση στο ποίημα «Diamantul Nordului», Berlin 1873-1874 και 1877:

Στον σερβοκροατικό εδαφικό και γλωσσικό χώρο οι πρώτες απτές μαρτυρίες οδηγούν στη δεκαετία του 1850.[183]

Στο κέντρο της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και στην τουρκική γλώσσα η σχετική δραστηριότητα φαίνεται να ξεκινά λίγο αργότερα, περ. γύρω στα 1860, και μάλιστα κυρίως με πρωτοβουλία τουρκόφωνων/τουρκομαθών Αρμενίων.[184]

Για τη Βουλγαρία οι πληροφορίες οδηγούν σε οψιμότερη περίοδο (τέλη του 19ου αι.).[185]

Απ' όσο ξέρουμε, δεν υπάρχουν ίχνη παλιότερης αλβανικής δραστηριότητας.

Η πρώτη γνωστή ελληνική μετάφραση του *Δον Κιχότη*: χειρόγραφη παράδοση και το ιταλικό πρότυπό της

Ύστερα από αυτή την παρέκβαση για τις νεότερες «τύχες» του έργου και του συγγραφέα του στον ελληνόγλωσσο και τον υπόλοιπο βαλκανικό κόσμο, ξαναγυρίζουμε στην πρώτη γνωστή, χειρόγραφη ελληνική μετάφραση του *Δον Κιχότη*, ειδικό αντικείμενο του βιβλίου αυτού.

Ι. Η παράδοση της μετάφρασης αυτής φαίνεται να έμεινε, όπως σημειώσαμε και παραπάνω, αποκλειστικά χειρόγραφη, και οι γνωστοί ώς τώρα

«Utopia lui Don Quixotte y Viziunea lui Don Quixotte»).

183. Βλ. M. Marković, «Cervantes dans la littérature yougoslave», *Revue de Littérature Comparée* 14 (1934) 68-95 (πρώτη, μερική έντυπη μετάφραση στα σερβικά, από τον Djordje Popović Danicar, 1856 ή 1857, που δημοσιεύτηκε ολοκληρωμένη μόλις 40 χρόνια αργότερα· πρώτη, μερική και ανώνυμη σλοβενική μετάφραση, 1864· πρώτη, έντυπη κροατική παιδική διασκευή από τα γαλλικά, του Josef Eugen Tomić, Zagreb 1879. Ο *Δον Κιχότης* άσκησε μεγάλη επίδραση στους Jovan Rajić, Jovan Sterija Popović, καθώς και στην πολιτική σάτιρα· τετράπρακτη ιλαροτραγωδία για το Ιλλυρικό κίνημα των L. Gaj και St. Vraz)· St. Zimić, «Cervantes en Eslovenia: Estudio bibliográfico», *Boletín de la Real Academia Española* 48 (Ιαν.-Απρ. 1968) 101-115 (για πρώτη πλήρη σλοβενική μετάφραση του *Δον Κιχότη*, 1935-1937, και για σερβικές, κροατικές και σλαβομακεδονικές μεταφράσεις).

184. Βλ. R. Foulché-Delbosc, «Les traductions turques de *Don Quichotte*», *Revue Hispanique* 5 (1898) 470-482 (πρώτη έντυπη μετάφραση, στην Κωνσταντινούπολη, περ. 1860· είχαν βιβλιογραφηθεί μόνον τα 4 πρώτα φύλλα, που σήμερα λανθάνουν και αυτά· δεύτερη γνωστή, Μέρος Πρώτο, Κωνσταντινούπολη, τυπογραφείο Déroyentz, 1868, 4+503 σελίδες, αρμενοτουρκική [=στα τουρκικά με αρμενικούς χαρακτήρες], από άδηλο τουρκόφωνο αρμένιο μεταφραστή. Δεν έχει εξεταστεί αν υπάρχει γαλλικό διάμεσο).

185. Βλ. P. Velchev, «Obraz Don Kihota v sovremnnoj bolgarskoj poezii», *Izvestija Akademija Nauk S.S.S.R., Serija Literatury i Jazyka* 30 (Μάιος-Ιούν. 1971) 240-248, και «El *Quijote* y la literatura búlgara», *Boletín de la Real Academia Española* 62, 226 (Σεπτ.-Δεκ. 1982) 487-497 (για το έργο των ποιητών Konstantin Belichkov, Nikolai Rainov, Pirvan Stefanov, L. Levchev)· βλ. και *Anales Cervantinos* 22 (1984) 213-218 (για δίτομη βουλγαρική μετάφραση, Σόφια 1893-1898).

μάρτυρές της είναι τρεις. Κανένας από τους τρεις δεν φαίνεται να είναι αυτόγραφος· αποτελούν αντίγραφα ανώνυμων και άγνωστων γραφέων, με σποραδικές διορθώσεις (των ίδιων ή και άλλων), αλλά άνιση, μεταξύ τους, ποιότητα αντιγραφικής επιμέλειας. Επίσης, κανένας από τους χειρόγραφους αυτούς μάρτυρες δεν είναι χρονολογημένος· η χρονολόγησή τους μπορεί να γίνει κατά προσέγγιση, και μόνο από εσωτερικά στοιχεία (μελλοντικά, μπορεί να είναι, ίσως, ακριβέστερη, αν εξεταστούν πρόσθετα παλαιογραφικά χαρακτηριστικά και άλλα δεδομένα και αν η έρευνα των υδατοσήμων στα χειρόγραφα της εποχής – 18ος αι. – γίνει πιο πλήρης και αξιόπιστη απ' ό,τι είναι τώρα).

α. Χειρόγραφο Σγουρδαίου (Α)

Είναι το πρώτο χειρόγραφο της μετάφρασης που μελετήθηκε (κώδικας της αθηναϊκής ιδιωτικής συλλογής [της οικογένειας] Σγουρδαίου).[186]

Σύμφωνα με την περιγραφή της πρώτης μελετήτριάς του,[187] είναι ένας χάρτινος κώδικας διαστ. 20,5Χ15 εκ., με «χαρτονίνη-δερματίνη» στάχωση. Το χφ είναι ακέφαλο, δεν φαίνεται, όμως, να είναι και κολοβό. Η (ανά σελίδα, με χέρι μάλλον σύγχρονο της αρχικής γραφής)[188] αρίθμηση που σημειώνεται πάνω στις περισσότερες σελίδες του (με αραβικούς αριθμούς στο πάνω δεξιό ή αριστερό, αντίστοιχα, των σελίδων recto και verso ώς τη σ. 195, και από εκεί και πέρα, λανθασμένα, αντίστροφα, στο πάνω αριστερό ή δεξιό, αντίστοιχα, των σελίδων recto και verso) ξεκινά από τη σ. 15 (άρα έχουν εκπέσει οι πρώτες 14 σελίδες – ή τα πρώτα 7 φύλλα – του κειμένου) και φτάνει ώς τη σ. 324, χωρίς όμως να είναι πάντοτε συνεπής. Έτσι, το χφ σήμερα αποτελείται από: 5 λευκές σελίδες χωρίς αρίθμηση+σσ. 14-195+5 λευκές

186. Εξετάζεται, εδώ, από μικροφωτογραφίες και φωτοτυπίες τους (1984 κ.ε.)· μικροταινία του κώδικα (σήμερα σε όχι πολύ καλή κατάσταση) απόκειται στη Βιβλιοθήκη του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Ερευνών του Ε.Ι.Ε. στην Αθήνα, βλ. και Τ. Ε. Σκλαβενίτης, *Κατάλογος Μικροταινιοθήκης. Φωτογραφήσεις εγγράφων, καταστίχων, χειρογράφων, εντύπων και προσωπογραφιών 1960-1980* [Τετράδια Εργασίας 1], Αθήνα 1982, σ. 34 (Ποικ. χφ 22).

Δεν υπάρχει δημοσιευμένη πλήρης παλαιογραφική περιγραφή. Ο κώδικας ανήκε στην κ. Σγουρδαίου, σύζυγο του διπλωμάτη και ακαδημαϊκού Άγγελου Βλάχου, της οποίας ο αδελφός ήταν συλλέκτης. Με τους Σγουρδαίους σχετίζεται και ο διπλωμάτης Αλέξανδρος Σγουρδαίος· βλ. Γ. Σεφέρης, *Μέρες Ζ'...*, φιλολ. επιμ. Θ. Ν. Μιχαηλίδου, Αθήνα 1990, σσ. 135, 318. Δεν ξέρουμε τη σημερινή τύχη του κώδικα. Τα πρώτα στοιχεία περιγραφής (με βάση τη μικροταινία του Ι.Ν.Ε./Ε.Ι.Ε., ενδεχομένως όμως και με βάση αυτοψία) δίνονται στο άρθρο της Λ. Δρούλια, «Ελληνική μετάφραση του Δον Κιχώτη...», ό.π. (σημ. 47), όπου και η πρώτη παρουσίαση του περιεχομένου του χφ που παραδίδει αποκλειστικά τμήμα της ελληνικής μετάφρασης του *Δον Κιχότη*.

187. Λ. Δρούλια, «Ελληνική μετάφραση του Δον Κιχώτη...», ό.π., σ. 27 κ.ε.

188. «Η σελιδαρίθμηση σύγχρονη του κειμένου» (δηλαδή της γραφής του χφ) κατά τη Λ. Δρούλια, «Ελληνική μετάφραση του Δον Κιχώτη...», ό.π., σ. 29.

σελίδες χωρίς αρίθμηση+σσ. 196-324+σσ. [325-350] χωρίς αρίθμηση+9 λευκές σελίδες χωρίς αρίθμηση·[189] ύστερα από τη σ. 195 – τέλος του «πρώτου μέρους» – ακολουθούν 5 σελίδες χωρίς αρίθμηση, και η αρίθμηση συνεχίζεται, σ. 196 [=201] κ.ε., χωρίς να λαμβάνει υπόψη τις μη αριθμημένες ενδιάμεσες 5 λευκές σελίδες· δύο σελίδες φέρουν από λάθος την ίδια αρίθμηση: 240 [=245], αντί 240 [=245] και 241[=246]· ύστερα από τη σ. 252 [=257] ακολουθούν 4 σελίδες αφημένες επίτηδες λευκές, οι οποίες όμως συνυπολογίζονται στην αρίθμηση· ύστερα από τη σ. 324 [=329] ακολουθούν 3 σελίδες αφημένες επίτηδες λευκές ([325-327])· αρίθμηση λείπει, τέλος, όπως σημειώθηκε, από τη σ. [325] κ.ε. Επίτηδες αφημένα κενά σε τμήμα σελίδας απαντούν και στις σσ. 188 (αράδες 11η-16η), 189 (αράδες 8η-13η), 252 [=257] (αράδες 15η-16η), 324 [=329] (αράδες 5η-16η), [347 =352] (αράδες 15η-16η), [348 =353] (αράδες 1η-8η): τα κενά αυτά πρέπει να υπήρχαν ήδη στο αυτόγραφο (και στον ενδεχόμενο αρχέτυπο που αντιγράφει ο κώδικας που περιγράφουμε), και αφορούν σημεία του κειμένου – συνήθως στιχουργήματα – που είχαν μείνει από την αρχή αμετάφραστα. Στο τέλος της παρούσας έκδοσης αναπαράγονται φωτοτυπικά η πρώτη και η τελευταία σωζόμενη σελίδα του χφ (Εικόνες, αριθ. 23-24).

Χωρίς αυτοψία του κώδικα είναι δύσκολο να μιλήσει κανείς για τη σύνθεση των τευχών που το συναπαρτίζουν· δίνει πάντως την εντύπωση πως απαρτίζεται από 23 τεύχη, από τα οποία όλα, εκτός από το 13ο (που εμφανίζεται ως «εξάδιο» =δωδεκάφυλλο/εικοσιτετρασέλιδο), το 21ο (που εμφανίζεται ως «δυάδιο» =τετράφυλλο/οκτασέλιδο) και το 23ο (που εμφανίζεται ως «τριάδιο» =εξάφυλλο/δωδεκασέλιδο), είναι «τετράδια» (οκτάφυλλα/δεκαεξασέλιδα). Από το πρώτο σώζεται μόνο το τελευταίο φύλλο (σσ. 15-16), ενώ στην κάτω δεξιά άκρη της τελευταίας σελίδας κάθε τεύχους σημειώνεται η αρχή κειμένου του επόμενου τεύχους (και φύλλου/σελίδας): σήμερα, πάντως, στις μικροφωτογραφίες τέτοια σημείωση (κάποτε λίγο κομμένη στο ξάκρισμα) διακρίνεται μόνο στις σσ. 16, 32, 48, 64, 80, 96, 112, 128, 160, 176, 192 (δηλαδή αμέσως πριν από το 2ο, 3ο, 4ο, 5ο, 6ο, 7ο, 8ο, 9ο, 11ο, 12ο και 13ο τετράδιο), ενώ κατόπιν οι όγκοι και η σελιδαρίθμηση διαταράσσονται: έτσι διακρίνεται αρχή κειμένου επόμενης σελίδας στην κάτω δεξιά άκρη των σσ. 211 [=216], 227 [=232], 243 [=248], 259 [=264], 275 [=280], 291 [=296], 307 [=312], 323 [=328], [331] [=336], [347] [=352].

189. Οκτώ κατά τη μέτρηση της Λ. Δρούλια, «Ελληνική μετάφραση του Δον Κιχώτη...», ό.π., σ. 29 («Τέσσερα παράφυλλα στο τέλος του κώδικα»), η οποία, όμως, φαίνεται να ξεχνά τη λευκή και μη αριθμημένη σ. [351 =356], verso του φύλλου του οποίου το recto αποτελεί την τελευταία σελίδα κειμένου, σ. [350 =355].

Οι σελίδες του χφ με πλήρες κείμενο καταλαμβάνονται από 16 αράδες των περ. 30-35 στοιχείων/διαστημάτων· σελίδες με λιγότερες αράδες κειμένου είναι όσες περιλαμβάνουν τίτλο/αρχή κεφαλαίων ή «μέρους» (σσ. 22, 47, 73, 101, 118, 144, 164, 196, 212, 216, 236, 259, 285, 324), η σ. [328] (με 15 αράδες κειμένου), οι σελίδες στις οποίες αφήνεται κενό διάστημα για να δηλωθεί η παράλειψη μη μεταφρασμένου, συνήθως έμμετρου, τμήματος του έργου – με ενδεχόμενη πρόβλεψη κατοπινής συμπλήρωσης – (σσ. 188 με 10 αράδες κειμένου· 189 με 10 αράδες κειμένου· 252 με 14 αράδες κειμένου· 324 με 4 αράδες κειμένου· [347] με 14 αράδες κειμένου· [348] με 8 αράδες κειμένου), καθώς και οι σσ. 195 (9 αράδες κειμένου, με τις οποίες τελειώνει το «πρώτον μέρος») και [350] (9 αράδες κειμένου, με τις οποίες τελειώνει το «δεύτερον μέρος», ακολουθούμενες από μία αράδα με την «υπογραφή» *σμαραγδαδομνα*). Εντελώς κενές είναι οι σσ. 253-256, [325-327], όπου, επίσης, φαίνεται να υπήρχε πρόνοια για κατοπινή τοποθέτηση/γραφή μη μεταφρασμένων έμμετρων τμημάτων του έργου.

Το χφ είναι γραμμένο με μαύρη μελάνη (στο κάτω μέρος της σ. 275 [=280], αράδες 12-16, διακρίνεται μεγάλη κηλίδα, η οποία όμως δεν εμποδίζει την ανάγνωση του κειμένου)· φαίνεται καθαρογραμμένο από έναν, έμπειρο και αρκετά λόγιο, γραφέα, και είναι αντιγραμμένο, γενικά, με προσοχή·[190] λείπουν οι συντομογραφήσεις των sacra nomina, ενώ άλλες βραχυγραφίες (ιδίως καταλήξεων, με σημείωσή τους υπερκείμενη στο διάστιχο) είναι πάρα πολύ λίγες. Πάντως δεν λείπουν σποραδικά τα λάθη απροσεξίας (πλήρης εικόνα δίνεται στο κριτικό υπόμνημα της παρούσας έκδοσης, βλ. παρακάτω, Κείμενο)· επίσης, ορισμένα (ορθογραφικά και μορφολογικά) λάθη φανερώνουν μέτριες γραμματικές γνώσεις του γραφέα, ενώ από τα φαινόμενα «υπερδιόρθωσης» (πιθανόν, αλλά όχι σίγουρα, του γραφέα) σημειώνουμε μόνον τη σποραδική προτίμηση στην ασυνίζητη και παρατονισμένη εκφορά των διψήφων στη συνίζηση (π.χ. *ἀγαπίεται* αντί *ἀγαπιέται*, *γελίομαι* αντί *γελιῶμαι*, *ἐβασίνταν* αντί *ἐβασιν̈ταν*, *Καρακν̈ Λίαμβρος* αντί *Καρακουλιάμβρος*)· συχνά, ιδίως σε κύρια ονόματα, φαίνεται να επικρατεί «σύγχυση» ανάμεσα στο *α* και το *ε*, με αποτέλεσμα μερικές λέξεις να αποδίδονται λανθασμένες φωνητικά (και εδώ, δεν μπορούμε να ξέρουμε ώς ποιο σημείο το φαινόμενο αυτό υπήρχε και στο πρωτότυπο/αυτόγραφο της μετάφρασης ή, έστω, στον αρχέτυπο, αφού σε πολύ έντονο βαθμό εμφανίζεται μόνο στον μικρότερο και πιο αναξιόπιστο μάρτυρα, βλ. παρακάτω, β)· μι-

190. Η πρώτη μελετήτρια του κώδικα βρίσκει τη γραφή «επιμελημένη», Λ. Δρούλια, «Ελληνική μετάφραση του Δον Κιχώτη...», ό.π., σ. 29. Μεταξύ των σσ. 28, 29 του άρθρου της, ο «Πίν. 1» αναπαράγει φωτοαναστατικά την τελευταία γραμμένη σελίδα του χφ (όπου και η καταληκτική υπογραφή: *σμαραγδαδομνα*).

κροδιαγραφές, διορθώσεις και προσθήκες γραμμάτων ή λέξεων πάνω στο κείμενο, στο διάστιχο ή στην ώα απαντούν σε ελάχιστες σελίδες (στις περισσότερες περιπτώσεις είναι βέβαιο πως προέρχονται από το χέρι του γραφέα· πλήρης εικόνα τους δίνεται στο κριτικό υπόμνημα της παρούσας έκδοσης, βλ. παρακάτω, Κείμενο): οι προσθήκες δηλώνονται συνήθως με παραπεμπτικό σημείο: Λ. Σε ορισμένες σελίδες (π.χ. σσ. 209, 236, 237, 250, 259, 313) απαντούν, πάλι με μελάνη, ίχνη προσεκτικής ανάγνωσης ή τονισμού/έμφασης (συνήθως με υπογράμμιση λέξης/λέξεων ή με σημείωση κάθετης/καθέτων ή και καμπυλών/παρενθέσεων στην ώα)· τα ίχνη αυτά ίσως δεν προέρχονται από τον γραφέα του χφ (δεν αποκλείεται, όμως, να ανήκουν στη *Σμαράγδα δόμνα* της τελικής «υπογραφής»). Για τη δήλωση της συνίζησης συνεχόμενων φωνηέντων διψήφου μέσα στη λέξη χρησιμοποιεί συχνά, όχι όμως και εντελώς συστηματικά, υπογραφόμενο κοίλο ημικύκλιο, ενώ για τη δήλωση ηχηροποίησης των π, σ (=μπ, «παχύ/έντονο» σ) χρησιμοποιείται η (πιθανότατα επηρεασμένη από την αραβική/οθωμανική γραφή) μονή ή διπλή υπερκείμενη τελεία, ή, ειδικά για το σ, και η τριπλή, σε τριγωνική διάταξη, υπερκείμενη τελεία. Η ηχηροποίηση του σ δηλώνεται, πάντως, και με άλλο, «παραδοσιακότερο», τρόπο: είτε με διπλό σ (*-σσ-*) είτε με σημείωση του ι ύστερα από σ (*σι-, -σι-*). Πλήρης σχεδόν εικόνα δίνεται στο κριτικό υπόμνημα της παρούσας έκδοσης, βλ. παρακάτω, Κείμενο.

Το κείμενο είναι γραμμένο καταλογάδην, με χωρισμό μόνο σε κεφάλαια, ενώ παράγραφος σημειώνεται στην αρχή της πρώτης αράδας κειμένου των κεφαλαίων του έργου (με καλλιγραφημένο/μεγαλύτερο και γραμμένο με παχύτερη μελάνη αρχικό κεφαλαίο, το οποίο εξέχει αριστερότερα, σ. 47 κ.ε.)· σπάνια, παραγραφοποίηση δηλώνεται, με τον ίδιο τρόπο, στην αρχή αράδας στο εσωτερικό των κεφαλαίων του έργου (π.χ. σσ. 210, 11η αράδα· 242, 7η αράδα) ή, συχνότερα, στο εσωτερικό αράδας, με μεσολάβηση μικρού κενού διαστήματος και κεφαλαιογραφημένο ή όχι το αρχικό γράμμα της πρώτης επόμενης λέξης (π.χ. σσ. 15, 8η αράδα· 86, 12η αράδα· 114, 3η, 9η 13η και 15η αράδα, κ.ο.κ.· σημειώνω ιδιαίτερα το μεγάλο ενδιάμεσο κενό στη σ. 302, 2η αράδα). Με παχύτερη μελάνη είναι γραμμένα, κάποτε, και άλλα αρχικά κεφαλαία, π.χ. το *Κ* της λέξης *Κεφάλαιον* και το πρώτο γράμμα των τίτλων των κεφαλαίων. Πάντως μέσα στο κείμενο η κεφαλαιογράφηση του πρώτου γράμματος των κύριων ονομάτων δεν είναι συστηματική· αντίθετα, κάποτε κεφαλαιογραφείται το πρώτο γράμμα μη κύριων ονομάτων, συχνά και από επίδραση του ιταλικού έντυπου προτύπου, βλ. παρακάτω, ΙΙ.

Το κείμενο του χφ αντιστοιχεί σε μικρό τμήμα του Πρώτου Μέρους του *Δον Κιχότη*:[191]

191. Στο εξής οι παραπομπές γίνονται στην πρόσφατη, επετειακή φιλολογική/χρηστική

από το τελευταίο τρίτο, περίπου, του πρώτου κεφαλαίου του κυρίως κειμένου του έργου του Cervantes (αρχή: *ρον νὰ δώσῃ μίαν ματιὰν τὸ ἄλογόντ*ϟ [...] =«Primera Parte del Ingenioso Hidalgo Don Quijote de la Mancha. / Capítulo primero. / Que trata de la condición y ejercicio del famoso y valiente hidalgo don Quijote de la Mancha» του ισπανικού πρωτοτύπου =«Prima Parte dell'Ingegnoso Cittadino, Don Chisciotte della Mancia. / Capitolo primo. / Che tratta della condizione, et esercizio del famoso Cittadino, Don Chisciotte della Mancia.» της ιταλικής μετάφρασης-προτύπου, βλ. παρακάτω, II· αρχή αντίστοιχου χωρίου: «[... Fue lue]go a ver su rocin [...]» του ισπανικού πρωτοτύπου =«[... Se n'andò po]i à dare un occhiata al suo Ronzino [...]» της ιταλικής μετάφρασης-προτύπου, τρίτη έκδοση, τ. 1, σ. 6)

ώς το τέλος του δέκατου τέταρτου κεφαλαίου του (τέλος: [...] *ὡς καθὼς διηγᾶται ᾧς ἀυ:/τὴν τὴν ἀληθινὴν ἱςορίαν, τελῶνων:/τας ἐδῶ τὸ δεύτερον μέρος.* =«Capítulo XIIII / Donde se ponen los versos desesperados del difunto pastor, con otros no esperados sucesos» του ισπανικού πρωτοτύπου =«Capitolo XIV / Dove si pongono disperati versi del defunto Pastore, con altri inaspettati successi» της ιταλικής μετάφρασης-προτύπου, τέλος αντίστοιχου χωρίου: «[...] según se cuenta en el discorso desta verdadera historia, dando aquí fin la segunda parte.» του ισπανικού πρωτοτύπου =«[...] à quello che si racconta nel discorso di questa vera historia, finendo quì la seconda Parte.» της ιταλικής μετάφρασης-προτύπου, τρίτη έκδοση, τ. 1, σ. 128).

Αν ο όγκος του χφ (που καλύπτει τα δύο πρώτα από τα τέσσερα «μέρη» του Πρώτου Μέρους του *Δον Κιχότη*, ή τα πρώτα 14 κεφάλαιά του, 8 του πρώτου και 6 του δεύτερου «μέρους») θεωρηθεί ως «μέτρο μονάδας» για την ενδεχόμενη «σειρά» κωδίκων που συναπάρτιζαν ένα πλήρες σώμα της μετάφρασης του έργου, τότε μπορούμε να υποθέσουμε πως το σώμα αυτό αρθρωνόταν σε τέσσερις κώδικες: λανθάνουν, λοιπόν, ένας ακόμη περίπου ισομεγέθης κώδικας με το μεγαλύτερο τρίτο «μέρος» (ή τα κεφ. 15-27) και δύο κώδικες με το πολύ πιο ανεπτυγμένο τέταρτο «μέρος» (ή τα κεφ. 28-52) του Πρώτου Μέρους του *Δον Κιχότη*. Αυτό το υποτιθέμενο συνολικό σώμα είναι αμφίβολο αν προέρχεται από αντίβολο που περιείχε εικόνες (όπως αυτές που διασώζει, π.χ., το χφ P της μετάφρασης του Δεύτερου Μέρους του *Δον Κιχότη*, βλ. παρακάτω, γ), αν και τέτοιες εικόνες δεν έλειπαν από το αντίστοιχο τμήμα του έντυπου ιταλικού προτύπου της μετάφρασης (προμετωπίδα, μία εικόνα στο κεφ. VIII, μία εικόνα στο κεφ. XIII· αναπαράγονται στο τέλος της παρούσας έκδοσης, Εικόνες, αριθ. 5, 7-8), βλ. παρακάτω, II.

έκδοση *Miguel de Cervantes,* Don Quijote de la Mancha. *Edición del Instituto Cervantes 1605-2005 dirigida por Francisco Rico con la calaboración de Joaquín Forradellas. Estudio preliminar de Fernando Lázaro Carreter*, Barcelona, Galaxia Gutenberg - Círculo de Lectores - Centro para la Edición de los Clásicos Españoles, 2004 (και *Volumen complementario*, 2004).

Η χρονολόγηση του χφ, που η πρώτη μελετήτριά του το τοποθετούσε σε εποχή υπερβολικά όψιμη (στα «Τέλη 18ου αι.»· αλλού, «στο δεύτερο μισό του 18ου ή στη πρώτη δεκαετία του 19ου αι.», με το περίεργο επιχείρημα πως «Η γραφή είναι του 2ου μισού του 18ου αι. αλλά μπορούμε να δεχθούμε ότι ο γραφικός χαρακτήρας ενός γραφέα του 1779 ή 1780 δεν αλλάζει ουσιαστικά ώς το 1810 ή 1820»),[192] βασίστηκε σχεδόν αποκλειστικά σε υποθέσεις για τη *Σμαράγδα δόμνα* του καταληκτικού σημειώματος-υπογραφής, και σε προσγραφή της σε όψιμη περίοδο, ενώ δεν φαίνεται να εξετάστηκαν το είδος του χαρτιού και ενδεχόμενα υδατόσημα, ούτε σταθμίστηκαν καλά ορισμένα γραφ(ηματ)ικά χαρακτηριστικά, τα οποία, αντίθετα, προσιδιάζουν κυρίως σε χφφ του πρώτου μισού/των μέσων του 18ου αι. Προσημειώνουμε πως το πιθανότερο είναι ότι το χφ πρέπει να τοποθετηθεί σε εποχή προγενέστερη του φθινοπώρου του 1745, και ίσως μέσα στα χρόνια 1721-1745.

Βλ. και την αναλυτικότερη συζήτηση για τη χρονολόγηση της μετάφρασης, παρακάτω.[193]

β. Χειρόγραφο Βυτίνας (Β)

Είναι το δεύτερο, κατά σειρά, εντοπισμένο και μελετημένο χειρόγραφο της μετάφρασης («τεύχος» που συναπαρτίζεται από τα φφ. 261^{r}-312^{v} – κατά τη νεότερη αρίθμηση, ή από τις σσ. 559-662, κατά την παλιότερη αρίθμηση – του σύμμικτου κώδικα αριθ. 1 της Ελληνικής Σχολής [αργότερα: Δημοσίας Βιβλιοθήκης, στεγαζόμενης στο κτίριο του Πανταζοπουλείου Πνευματικού Ιδρύματος / Κοινοτικού Καταστήματος / Κοινοτικής Βιβλιοθήκης] της Βυτίνας στην Αρκαδία).[194]

192. Λ. Δρούλια, «Ελληνική μετάφραση του Δον Κιχώτη...», ό.π. (σημ. 47), σσ. 25-27.

193. Μικρά αποσπάσματα του κειμένου έχουν ήδη εκδοθεί σε χρηστικές εκδόσεις του Γ. Κεχαγιόγλου· π.χ. *Πεζογραφική Ανθολογία...*, ό.π. (σημ. 1), σσ. 523-529· «Πρώτες ελληνικές περιπέτειες του *Δον Κιχώτη*...», ό.π. (σημ. 155), σσ. 477-489, ιδίως σσ. 482-489 (έκδοση του 8ου κεφ. της μετάφρασης).

194. Εξετάζεται, εδώ, τόσο με βάση αυτοψία (1973 κ.ε.) όσο και από φωτογραφίες του κώδικα (που οφείλονται στον αείμνηστο καθηγητή Λίνο Ν. Πολίτη) και μικροφωτογραφίες του σε ψηφιακή αποτύπωση (με πρωτοβουλία της Μαρίας Λ. Πολίτη).

Για το σύνολο του κώδικα υπάρχει αδημοσίευτη χειρόγραφη (καθαρογραμμένη και ελεγμένη/συμπληρωμένη από τον Γ. Κεχαγιόγλου μέσα στο διάστημα 1973-1975) αναλυτική παλαιογραφική περιγραφή του Λ. Ν. Πολίτη (που είχε εξετάσει αναλυτικά όλους τους κώδικες της Βυτίνας το 1970), η οποία διορθώνει σε πάμπολλα σημεία τη συνοπτική παλιότερη δημοσιευμένη περιγραφή του Β. Χ. Χαραλαμπόπουλου, «Κατάλογος χειρογράφων κωδίκων της Βιβλιοθήκης της Ελληνικής Σχολής Βυτίνης», *Δελτίον της Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας* 14 (1960) 395-401, και, συγκεκριμένα, σ. 399, αρ. 21 («Αγνώστου. Εξιστορεί απιστίαν συζύγου με φίλον του ανδρός της»)· βλ. και Γ. Κεχαγιόγλου, *Κριτική έκδοση της Ιστορίας Πτωχολέοντος. Θέματα υστεροβυζαντινής και μεταβυζαντινής λογοτεχνίας*, Θεσσαλονίκη 1978, σσ. 14-17, 249-251 (στη σ. 250, σημ. 72, διατυπώνεται η υπόθεση πως πρόκειται «ίσως [για] με-

Σύμφωνα με νεότερη αδημοσίευτη (ως προς το σύνολό της) περιγραφή του κώδικα,[195] στη σημερινή του κατάσταση ο μικρόσχημος (διαστ. 16Χ11 εκ.), ακέφαλος (ίσως λείπει ένα αρχικό φύλλο), κολοβός και με ενδιάμεσες απώλειες ή αφαιρέσεις φύλλων χάρτινος κώδικας (ο οποίος προήλθε από μεταγενέστερη συρραφή ανεξάρτητων μεταξύ τους χφφ/φυλλαδίων ή τμημάτων χφφ με ποικίλα κείμενα, κυρίως ελληνόγλωσσα μα, κάποτε, και τουρ-

τάφραση ιταλικής νουβέλας»). Η ταύτιση του κειμένου των φφ. 261^{r}-312^{v} με τμήμα της πρώτης γνωστής ελληνικής μετάφρασης του *Δον Κιχότη* έγινε στα μέσα περίπου της δεκαετίας του 1980 από τον Γ. Κεχαγιόγλου, αλλά ανακοινώθηκε γραπτά για πρώτη φορά το 1990, «Η πρώτη γνωστή νεοελληνική μετάφραση του *Δον Κιχώτη*», ό.π. (σημ. 139).

Στοιχεία περιγραφής και χωροχρονικού προσδιορισμού του σύμμικτου κώδικα με βάση τις διερευνήσεις του Γ. Κεχαγιόγλου επαναλαμβάνει και ο Α. Αγγέλου, «Η καθίδρυση του Ελεύθερου Τεκτονισμού στον Νέον Ελληνισμό», *Των Φώτων...*, ό.π. (σημ. 92), ειδικότερα σσ. 40-41, σημ. 40 (αναδημοσίευση από τον *Ερανιστή* 15, 1978-1979, σσ. 182-252). Για τον κώδικα ετοιμάζεται ειδική μελέτη (διδακτορική διατριβή) υπό την εποπτεία της Ε. Αγγελομάτη-Τσουγκαράκη (πληροφορία Μ. Λ. Πολίτη).

195. Παλαιογραφική περιγραφή Λ. Ν. Πολίτη - Γ. Κεχαγιόγλου, ό.π. Σημειώνουμε πως (εκτός από τον Β. Χ. Χαραλαμπόπουλο, ό.π.) άλλα τμήματα του κώδικα έχουν περιγραφεί ή/και εκδοθεί από αρκετούς νεότερους εκδότες ή μελετητές· π.χ.

από τον Γ. Κεχαγιόγλου, στην έκδοση της *Ιστορίας Πτωχολέοντος...*, ό.π., καθώς και άλλων αυτοβιογραφικών κειμένων, ιστορικών ανεκδότων και πεζών μεταφράσεων του Κ. Δαπόντε, αρχαιόγλωσσων νοβελιστικών ή άλλων διηγήσεων της *Συνόψεως διαφόρων ιστοριών...* του ίδιου, αρχαιόγλωσσων ανεκδότων του Νασρεντίν Χότζα, παραλλαγής του δημοτικού τραγουδιού «Της Άπιστης» (αναλυτικά: «Παραμύθι διά στίχων»: *Ιστορία Πτωχολέοντος...*, ό.π., σσ. 401-416· αυτοβιογραφικά του Δαπόντε: «Ανέκδοτα στοιχεία για τον Καισάριο Δαπόντε από το χειρόγραφο Βυτίνας αρ. 1», *Ο Ερανιστής* 18, 1986, σσ. 35-41· «"Ιστορία του τούρκου στρατιώτη"»: *Πεζογραφική Ανθολογία*, ό.π., σημ. 1, σσ. 565-566· μεταφράσεις: «Οβιδίου, Μύθοι και αλληγορίαι...», στην *Πεζογραφική Ανθολογία*, ό.π., σσ. 566-568· «Σύνοψις διαφόρων ιστοριών...», στην *Πεζογραφική Ανθολογία*, ό.π., σσ. 746-760, και στο άρθρο «Για τις αδιερεύνητες ελληνόγλωσσες πηγές δύο "διηγημάτων" του Σ. Α. Κουμανούδη (*Στράτης Καλοπίχειρος*, ς΄ 89-378· Η΄ 216-438)», στον τόμο Ι. Βιβιλάκης, επιμ., *Stephanos. Tribute to Walter Puchner. / Στέφανος. Τιμητική Προσφορά στον Βάλτερ Πούχνερ*, Αθήνα 2007, σσ. 618-619· ανέκδοτα του Νασρεντίν Χότζα: «Ένας Οθωμανός Αίσωπος στην αυλή των Μαυροκορδάτων...», σσ. 7-41, αναδημοσ. σσ. 159-181, και, με τον τίτλο «Πράξεις και αποφθέγματα του Ναστρατίν Χότζα», στην *Πεζογραφική Ανθολογία*, ό.π., σσ. 743-746· δημοτικό τραγούδι: «Γυναικείες επιλογές και ανδρική αυτοδικία: Η παλαιότερη γνωστή καταγραφή του δημοτικού τραγουδιού «Της Άπιστης», στον τόμο Χρ. Χατζητάκη-Καψωμένου, επιμ., *Ελληνικός Παραδοσιακός Πολιτισμός. Λαογραφία και Ιστορία. Συνέδριο στη μνήμη της Άλκης Κυριακίδου-Νέστορος*, Θεσσαλονίκη 2001, σσ. 303-312»)·

από τον Α. Αγγέλου, στην έκδοση της «Ειδήσεως των τάξεων των Μουρατόρων...» του Κωνσταντίνου-Καισάριου Δαπόντε («Η καθίδρυση του Ελεύθερου Τεκτονισμού...», ό.π., σσ. 187-192, αναδημοσ. σσ. 44-49), και τον Γ. Κεχαγιόγλου στην *Πεζογραφική Ανθολογία*, ό.π., σσ. 570-572·

από τον H. Eideneier, στην έκδοση του *Κρασοπατέρα* (*Krasopateras. Kritische Ausgabe der Versionen des 16.-18. Jahrhunderts*, Köln 1988, σσ. 24, 76-86)·

από την Α. Παρίση, «Φράγκικη κουζίνα στην αυλή των Μαυροκορδάτων και των καλοφαγάδων γραμματικών τους», στον τόμο *Όσο κρατάει η ανάγνωση...*, ό.π. (σημ. 155), σσ. 618-637.

κόγλωσσα) είναι δεμένος με καστανόχρωμη δερμάτινη στάχωση που φέρει έκτυπα κοσμήματα, και αποτελείται (με βάση τη νεότερη, κατά φύλλο, από τις δύο αριθμήσεις με αραβικούς αριθμούς, τις οποίες φέρει) από 440 φύλλα. Τα κείμενα του κώδικα οφείλονται σε πολλούς γραφείς (η αδημοσίευτη παλαιογραφική περιγραφή των Λ. Ν. Πολίτη και Γ. Κεχαγιόγλου έχει εντοπίσει 24 διαφορετικά χέρια, από τα οποία δύο ανήκουν ασφαλώς στην ώριμη, μοναστική περίοδο ζωής του πολυγράφου λόγιου και λογοτέχνη του 18ου αι. Κωνσταντίνου/Καισάριου Δαπόντε, μερικά άλλα σε πρωιμότερες περιόδους της ζωής του, και καμιά δεκαπενταριά σε άλλους γραφείς)· τα περισσότερα κείμενα καλύπτουν χρονικό εύρος ενδεχομένως μεγαλύτερο των τριών τετάρτων αιώνος (τα νεότερα είναι ίσως του τέλους της δεκαετίας του 1770).

Με δεδομένη την πολυσυλλεκτική και ευκαιριακή σύνθεση του κώδικα (πιθανότατα από τον ίδιο τον πρώτο κάτοχό του, τον Δαπόντε), η περιγραφή μας εντοπίζεται, στη συνέχεια, μόνο στο «τεύχος» που μας ενδιαφέρει εδώ, αφού περιέχει τμήμα της μετάφρασης του *Δον Κιχότη*.

Στο «τεύχος» αυτό, που έχει τώρα 52 φύλλα (στα οποία θα πρέπει να προστεθούν άλλα 4 λευκά, μεταξύ των φφ. 307^{v} [=σ. 652 της παλιάς αρίθμησης] και 308^{r} [=σ. 653 της παλιάς αρίθμησης], τα οποία αφαιρέθηκαν ίσως κατά τον καταρτισμό/συστάχωση του σύμμικτου κώδικα, ή αργότερα, αφού διακρίνονται στο σημείο αυτό σαφή ίχνη αφαίρεσης και επισκευής/συντήρησης), απαντούν, σποραδικά (π.χ. στα φφ. 276^{r}, 277^{v}, 278^{r}, 285^{v}, 304^{r}-307^{v}, 310^{r}, 310^{v} κ.α.), μικρές κηλίδες μελάνης, που δεν εμποδίζουν όμως την ανάγνωση (οι εντονότερες κηλιδώνουν το φ. 277^{r}). Στο τέλος της παρούσας έκδοσης αναπαράγονται φωτογραφικά η πρώτη και η τελευταία σελίδα του «τεύχους» (Εικόνες, αριθ. 25-26).

Στο τμήμα αυτό του κώδικα διακρίνονται δύο τουλάχιστον διαφορετικά χέρια:

Ο κύριος γραφέας (φφ. 261^{r}-πρώτη αράδα του φ. 307^{v}, 308^{r}-δύο πρώτες αράδες του φ. 312^{v}) είναι άγνωστος·[196] το ανώνυμα παραδομένο κείμενο,

196. Χέρι 15ο (χ^{15}) κατά την παλαιογραφική περιγραφή των Λ. Ν. Πολίτη - Γ. Κεχαγιόγλου, βλ. *Ιστορία Πτωχολέοντος*, ό.π., σσ. 15-16.

Από το ίδιο χέρι προέρχεται και το (επίσης πεζό και γλωσσικά ανάλογο) κυρίως κείμενο της αμέσως προηγούμενης ενότητας (και «τεύχους») του ίδιου κώδικα, φφ. 253^{r}-258^{r} (ενδέκατη αράδα) [=σσ. 543-553 της παλιάς αρίθμησης του κώδικα]: *Περίγραφὴ σύντομος τῆς ζωῆς / κ᾽ τ᾽ θανάτ· λνδοβίκ· .ιδ:ου / βασιλέως τῆς φράντζας, κ᾽ / τῆς ναβάρας.* (αρχή: *Θρηνῶ ἡ εὐρώπη τὸν θάνατον* […]· τέλος: […] *κ᾽ τὸν ἔτρεμαν ὅλοι*:-), που συνδέεται ίσως με την (μη αρχαιόγλωσση) παραγωγή του Ν. Μαυροκορδάτου και του κύκλου του πριν από το 1726, κάτι που ανοίγει καινούριες προοπτικές για τον εντοπισμό του πιθανότερου χωρόχρονου παραγωγής και της θερβαντικής μετάφρασης που αντιγράφει, αποσπασματικά, ο ίδιος αντιγραφέας· σημειώνουμε πως, γενικότερα, τα περισσότερα από τα κείμενα του σύμμικτου κώδικα της Βυτί-

γραμμένο με μαύρη μελάνη (που φαίνεται πιο ξεθωριασμένη σε ορισμένες από τις διορθώσεις ή προσθήκες του ίδιου, ίσως, γραφέα στα περιθώρια, στο διάστιχο ή στις ίδιες τις αράδες του κειμένου), αντιστοιχεί σε τμήμα του τρίτου «μέρους» του Πρώτου Μέρους του *Δον Κιχότη*:

από την αρχή του τριακοστού τρίτου κεφαλαίου του κυρίως κειμένου του έργου του Cervantes (αρχή: *Σύντομος ἱςορία ὁπῦ διηγῦται ἐκεῖνο / ὁπῦ ἐσυνέβη ᾀς ἕνα περίεργον / ἀσύςατον.* [...] =«Capítulo XXXIII / Donde se cuenta la novela del "Curioso impertinente"» του ισπανικού πρωτοτύπου=«Capitolo XXXIII. / Nel quale si racconta la Novella del Curioso Impertinente.» της ιταλικής μετάφρασης-προτύπου, τρίτη έκδοση, τ. 1, σ. 399)

ώς το τέλος της προτελευταίας παραγράφου του τριακοστού πέμπτου κεφαλαίου του (τέλος: [...] *ὁπῦ τῦς ἐπροξενήθη ἀπὸ μίαν / ἄγωςον ἀρχὴν.* =«Capítulo XXXV / Donde se da fin a la novela del "Curioso impertinente"», τέλος αντίστοιχου χωρίου: «[...] nacido de un tan desatinado principio. [...]» του ισπανικού πρωτοτύπου =«Capitolo XXXV. / Nel quale si dà fine la Novella del Curioso Impertinente, e si racconta una brava, e sanguinosa battaglia, che fece Don Chisciotte, con certi otri di Vino Rosso.», τέλος αντίστοιχου χωρίου: «[...] causato da un sì sciocco principio. [...]» της ιταλικής μετάφρασης-προτύπου, τρίτη έκδοση, τ. 1, σ. 467),

αλλά – αν εξαιρεθούν τα αμετάφραστα ένθετα στιχουργήματα και άλλες συντομεύσεις – με δύο σημαντικότερες παραλείψεις: μία μεγάλη ενδιάμεση (όλου του αρχικού τμήματος του κεφ. 35 =«Poco más quedaba por leer de la novela [...] prosiguió el cuento, que así decía:» του ισπανικού πρωτοτύπου =«Poco più restava di leggere della novella [...] la seguitò a leggere, e diceva così.» της ιταλικής μετάφρασης-προτύπου, τρίτη έκδοση, τ. 1, σσ. 455-461) και μία μικρότερη τελική (μιας παραγράφου =«"Bien" dijo el cura "me parece [...] no me descontenta."» του ισπανικού πρωτοτύπου =«"Mi piace grandemente," disse il Pievano "[...] non mi dispiace."» της ιταλικής μετάφρασης-προτύπου, τρίτη έκδοση, τ. 1, σ. 467)· οι παραλείψεις έχουν στόχο την αυτονόμηση της εγκιβωτισμένης στον *Δον Κιχότη* εκτενούς νουβέλας «El curioso impertinente» από όλα τα συμφραζόμενα της καθαυτό διήγησης-πλαισίου. Η αυτονόμηση αυτή υπηρετείται στο χφ, επίσης: από την παράλειψη σημείωσης κεφαλαίων (η σημείωση κεφαλαίων ακολουθείται, αντίθετα, συ-

νας φαίνεται να έχουν προέλευση από τη Βλαχία, και είναι αρκετά εκείνα που συνδέονται άμεσα με τον Νικόλαο (*Διάλογος περί ζωής και θανάτου· Ψόγος νικοτιανής·* απάντηση στον διάκονο Μητροφάνη για τον *Ἔπαινον νικοτιανῆς·* χρυσόβουλο για το Σχολείο των Σερρών· αλληλογραφία) και τον Κωνσταντίνο Μαυροκορδάτο (υλικό των *Δακικών εφημερίδων*...· ιστοριογραφικές σημειώσεις και έγγραφα, κ.ά.).

Απόσπασμα από το τελικό τμήμα της «Περιγραφής συντόμου...» έχει εκδοθεί σε χρηστική έκδοση από τον Γ. Κεχαγιόγλου, *Πεζογραφική Ανθολογία*, ό.π., σσ. 495-496.

στηματικά στους άλλους δύο χειρόγραφους μάρτυρες της μετάφρασης, βλ. παραπάνω, α, και παρακάτω, γ)· από τη σημείωση γραφικής διακόσμησης όχι μόνον πριν από την αρχή του κειμένου (οριζόντιο ελικοειδές κόσμημα στο επάνω μέρος του φ. 261^{r}), αλλά και ύστερα από το τέλος του (μονοκονδυλιά στη δεύτερη, «κεντραρισμένη» αράδα κειμένου του φ. 312^{v} και, από κάτω, σταυροειδές κόσμημα μέσα σε ελλειψοειδές παραλληλόγραμμο).

Το δεύτερο χέρι που διακρίνεται στο συγκεκριμένο τμήμα του κώδικα ανήκει στο πρόσωπο που έγραψε[197] το εξής («εύλογο», μα άστοχο) παλαιογραφικό και αναγνωστικό/κριτικό σημείωμα:

(ἐμένα μὲ φαίνεται ἐδὼ νὰ μὴ λᾳπτη. μόνον ἔ-/καμε λάθος ἐκῳνος ὁπῳ ἀντέγραψε τὸ παρὸν, κ᾽ / ἄφησεν αὐτὰ [δηλ. το υπόλοιπο του φ. 307^{v} και τα αμέσως επόμενα φύλλα, που τώρα λείπουν] *ἄγραφα, κ᾽ ἐπήδησεν ᾳς τὸ ἄλλο φύλλο[ν.] / ὅτι γίνεται, συνᾳθίζεται κάποτε τῳτο ἀπὸ ἀπροσεξίαν / ἐκῳνων ὁπῳ γράφτν, τὸ ἴδα κ᾽ ἀλλᾳ. ὅτι ὁ λόγος / αὐτὸς ὁ ὄπισθεν ὁπῳ λέγᾳ, ὅτι ὁ ἀνσέλμο ἔχασε / τὴν ζωήντᾳ μὲ τὴν ἄγνωςήντου περιέργᾳαν, / συνέχεται, ἀκολᾳθᾳ ᾳς τὸν λόγον ὁπῳ ἔμπροσθεν / λέγᾳ, ὁ ἀνσέλμο λοιπὸν ἐπέρασε τὴν ζωήντᾳ / μὲ ἐκῳνο τό θάρρος, κ᾽ τά ἑξῆς.*

που είναι προσθεμένο με μικρότερα γράμματα στο σχεδόν κενό, αρχικά, φ. 307^{v} (όπου, με το χέρι του κυρίως γραφέα, είχαν γραφεί μόνον οι τελευταίες συλλαβές – *γαν* – της λέξης *περιέρ-//γαν* με την οποία τελειώνει το κεφ. 34 της μετάφρασης του *Δον Κιχότη*, ενώ το υπόλοιπο της σελίδας είχε αφεθεί κενό, μάλλον για να υποδηλώσει την παράλειψη του τμήματος της διήγησης-πλαισίου που καταλαμβάνει την αρχή του κεφ. 35 του έργου· βλ. και Εικόνες, αριθ. 22). Στο δεύτερο αυτό χέρι, το χέρι της σημείωσης, ανήκουν επίσης, πιθανότατα, μερικές από τις διορθώσεις και προσθήκες στη μετάφραση του *Δον Κιχότη* (που έχουν προστεθεί στην ώα, στο διάστιχο ή στις ίδιες τις αράδες του κειμένου), καθώς και τέσσερα άσχετα με τη μετάφραση μικρά έμμετρα κείμενα (αρχαϊστικά επιγράμματα) που ακολουθούν ύστερα από το τέλος του κειμένου του *Δον Κιχότη*, για να συμπληρώσουν, με μικρότερα γράμματα, το υπόλοιπο του φ. 312^{v}. Το χέρι αυτό αναγνωρίζεται εύκολα: είναι ο συσταχωτής και πρώτος, πιθανότατα, κάτοχος του σύμμικτου κώδικα, Καισάριος Δαπόντες.

Ένα τρίτο χέρι, άγνωστου γραφέα, ενδέχεται να πρέπει να αναγνωριστεί σε ορισμένες από τις διορθώσεις (λαθών κτλ.) και προσθήκες στο κυρίως κείμενο, ορισμένες από τις οποίες έχουν γίνει με αραιότερη μελάνη ή/και λε-

197. Χέρι 7ο (χ^{7}) κατά την ίδια περιγραφή, βλ. *Ιστορία Πτωχολέοντος*, ό.π., σσ. 15-16. Από το ίδιο χέρι προέρχονται πολλά δαποντικά και μη κείμενα και, ιδίως, οψιμότερα σημειώματα του κώδικα, καθώς επίσης και τα κείμενα που συμπληρώνουν το κενό, αρχικά, κάτω μέρος του φ. 258^{r} (βλ. παραπάνω) και τα λευκά, αρχικά, φφ. 258^{v}-260^{v} (δεύτερη αράδα) του αμέσως προηγούμενου «τεύχους» του κώδικα.

πτότερη γραφίδα· εδώ, όμως, βρισκόμαστε σε επισφαλές έδαφος, αφού η διάκριση από τις διορθώσεις του κυρίως γραφέα, και ίσως και του Δαπόντε, δεν είναι εύκολη.

Το κείμενο είναι γραμμένο καταλογάδην, χωρίς δήλωση παραγράφων, ενώ σποραδικά δηλώνονται, με διπλά εισαγωγικά (στο κυρίως κείμενο και στην ώα), η αρχή ή το τέλος ευθύ λόγου (έτσι, π.χ., στα φφ. 283^{r}, 286^{r}, 286^{v}, 289^{v} δύο φορές, 291^{r}, 295^{r}, 298^{r}, 298^{v}, 299^{v}, 304^{r}, 311^{v}, 312^{r}). Κεφαλαία αρχικά απαντούν μόνο στην πρώτη σελίδα, φ. 261^{r} (Σ στην αρχή του τίτλου του κεφαλαίου, και μεγαλύτερο *Ε* στην αρχή του κειμένου του) και σε δύο από τις σελίδες με δήλωση ευθύ λόγου (φφ. 304^{r}, 312^{r}: *Ε*)· απουσιάζουν οι ενδείξεις ηχηροποίησης συμφώνων με σημείωση υπερκείμενης τελείας/τελειών – γραφ(ηματ)ικό γνώρισμα που απαντά και στους δύο άλλους χειρόγραφους μάρτυρες της μετάφρασης, βλ. παραπάνω, α, και παρακάτω, γ, και μάλλον αποτελούσε γνώρισμα και του πρωτότυπου/αυτογράφου της μετάφρασης, ή, έστω, του αρχετύπου. Οι σελίδες με το κυρίως κείμενο της μετάφρασης έχουν συνήθως 19-21 αράδες των 35-37 διαστημάτων κατά μέσον όρο (από 19 αράδες έχουν τα φφ. 274^{v} – από το μέσο της 11ης αράδας του, μάλιστα, υιοθετείται γραφή με λίγο μικρότερα γράμματα –, 297^{r}-297^{v}, 300^{r}-300^{v}, 308^{v}, από 21 αράδες τα φφ. 277^{r}-284^{v}, 295^{r}-295^{v}, 301^{r}-301^{v}, 302^{v}, και όλα τα υπόλοιπα έχουν από 20 αράδες, εκτός από την πρώτη σελίδα του κειμένου, φ. 261^{r}, και το φ. 266^{v}, που έχουν από 18 αράδες, το φ. 307^{v} που έχει μία μόνον αράδα δύο συλλαβών, και το φ. 312^{v} που έχει δύο μόνον αράδες, από τις οποίες η «κεντραρισμένη» δεύτερη μόνο δύο λέξεις). Ο κύριος γραφέας του «τεύχους» δεν φαίνεται προσεχτικός ούτε είναι ιδιαίτερα ορθογράφος ή καλλιγράφος (τα λάθη και οι παρατονισμοί είναι πάμπολλοι, ιδίως οι διπλοτονισμοί και πολυτονισμοί· μια εικόνα δίνεται στο κριτικό υπόμνημα της παρούσας έκδοσης, βλ. παρακάτω, Κείμενο)· χρησιμοποιεί συνήθως συντομογραφήσεις για τα sacra nomina, όχι όμως βραχυγραφίες καταλήξεων, ενώ στο κείμενο υπάρχουν αρκετές διαγραφές και διορθώσεις, από τις οποίες οι περισσότερες είναι μάλλον του ίδιου – κάποτε με έντονη και άτσαλη χρήση της γραφίδας και παχύτερη μελάνη –, άλλες (κυρίως στο διάστιχο και στην ώα) ίσως με το χέρι του ίδιου αλλά διαφορετική μελάνη, μερικές ίσως με το χέρι γραφέα που φαίνεται να είχε πρόσβαση στο αντίβολο, και λιγότερες ίσως με το χέρι του Δαπόντε. Όταν οι προσθήκες είναι μεγαλύτερες, σημειώνονται στην ώα, με γραφή κατακόρυφη (από πάνω προς τα κάτω) και διπλό παραπεμπτικό σημείο: ⁂ (φφ. 266^{r}, 271^{v}). Αντίθετα με τα χφ Α, Ρ, βλ. παραπάνω, α, και παρακάτω, γ, δεν χρησιμοποιείται το κοίλο ημικύκλιο για τη δήλωση της συνίζησης συνεχόμενων φωνηέντων διψήφου μέσα στη λέξη. Σποραδικά, αντί για τη συνίζηση των διψήφων,

προτιμάται ασυνίζητη και παρατονισμένη εκφορά (π.χ. *ἐβαζίνηαν, παραπονίεσαι* κ.ά.), πολυπληθέστερα δείγματα της οποίας υπάρχουν, πάντως, στο χφ P, βλ. παρακάτω, γ. Ο κυρίως γραφέας του κειμένου είναι, ίσως, και ο υπεύθυνος για ορισμένες σημαντικές συντομεύσεις του κειμένου (ιδιαίτερα εμφανείς προς το τέλος του), καθώς και για σποραδικές, ιδιωματικές ενδεχομένως, «φωνητικές» επεμβάσεις, οι πιο ενδιαφέρουσες από τις οποίες φαίνεται να είναι αφενός η έντονη «σύγχυση» ανάμεσα σε αρχικό *α-* και *ε-* λέξεων και η προτίμηση στο πρώτο (π.χ. *ἀδικήν,-όν, ἀσυνέβη, ἀνοχλήση, ἄγνοιαν* αντί *ἔγνοιαν, ἀναντιωθῇ*, το οποίο όμως διορθώνεται σε *ἐναντιωθῇ, ἀκρύφθη, ἀνδέχεται, ἀνικήθηκε·* επίσης, μέσα στη λέξη: *ἀνσάλμο(ς)* αντί *Ἀνσέλμο(ς)·* μία φορά απαντά και η αντίθετη τροπή, *ἐθέρευσε* αντί *ἐθάρρευσε*: το κριτικό υπόμνημα της παρούσας έκδοσης προσπαθεί να δώσει πλήρη εικόνα του φαινομένου, βλ. παρακάτω, Κείμενο) και αφετέρου η μετατροπή του *-ο-* σε *-ου-* (π.χ. *γνωρίζημάσθε, ἐντρέπημαι*, σποραδικά *ἔχημε*, μα αλλού *ἔχομε, ἠρχήνταν, θαυμάζημαι, κολημπίνα* αντί *Κολομπίνα*): για την πιθανότητα το γνώρισμα αυτό να προέρχεται από γραφ(ηματ)ική ιδιοτυπία του αντιβόλου του χφ B (που ενδέχεται να ήταν ένα χφ του πλήρους «σώματος» στο οποίο ανήκε το χφ P) βλ. παρακάτω, γ, ενώ η δυνατότητα προσγραφής του αντιγράφου σε γραφέα με ηπειρώτικη ή βορειοελλαδική προέλευση δεν μπορεί να αποκλειστεί (μολονότι, έτσι κι αλλιώς, το γενικότερο, «βορειοελληνικό» γλωσσικό «ύφος» της μετάφρασης δεν πρέπει να δείχνει προς πολύ διαφορετική κατεύθυνση, βλ. παρακάτω).

Το «τεύχος» – σε αντίθεση με το χφ A, βλ. παραπάνω, α – είναι βέβαιο ότι δεν προέρχεται από τμήμα αντιβόλου που περιείχε εικόνες (όπως αυτές που διασώζει, π.χ., το χφ P της μετάφρασης του Δεύτερου Μέρους του *Δον Κιχότη*, βλ. παρακάτω, γ), αφού τέτοιες εικόνες έλειπαν και από τα κεφ. XXXIII-XXXV του έντυπου ιταλικού προτύπου της μετάφρασης, βλ. παρακάτω, II. Αντίθετα, δεν ξέρουμε αν το αποσπασματικό κείμενο της μετάφρασης του *Δον Κιχότη* στο χφ B προέρχεται από τον τρίτο κώδικα του υποτιθέμενου πλήρους σώματος της μετάφρασης που περιγράψαμε παραπάνω, α, με ευκαιρία το χφ A, ή από αντίβολο που θα ήταν ο λανθάνων υποτιθέμενος πρώτος κώδικας του πλήρους σώματος της μετάφρασης στο οποίο ανήκει το χφ P, βλ. παρακάτω, γ.

Ο κύριος γραφέας του «τεύχους» πρέπει να αντέγραψε το ανώνυμο κείμενο ασφαλώς πριν από το 1765, ίσως όμως και πριν από το 1753 (πιθανότατα μέσα στην περίοδο 1731 κ.ε., δηλ. στα χρόνια της πιο μακρόχρονης διαμονής του Δαπόντε στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες, από όπου προήλθε και η μετάφραση του *Δον Κιχότη* και όπου, κατά πάσα πιθανότητα, έγιναν και οι αντιγραφές της στα γνωστά, σήμερα, χειρόγραφα, βλ. και παρακά-

τω). Αντίθετα, το συγκεκριμένο χέρι του Δαπόντε στο ίδιο «τεύχος» ανήκει στην τελευταία, ξηροποταμινή περίοδο της ζωής του, 1765 κ.ε. (ίσως 1765-αρχές της δεκαετίας του 1770 ή και έως το 1779).[198]

Βλ. και την αναλυτικότερη συζήτηση για τη χρονολόγηση της μετάφρασης, παρακάτω.

γ. Χφ Ρουμανικής Ακαδημίας (Ρ)

Πρόκειται για το τρίτο, κατά σειρά, μελετημένο χειρόγραφο της μετάφρασης (κώδικας αριθ. 1471 της Βιβλιοθήκης της Ρουμανικής Ακαδημίας – Biblioteca Academiei Române – στο Βουκουρέστι).[199]

Ο κώδικας, με διαστ. 21,3Χ16 εκ., είναι ακέφαλος και κολοβός (πρέπει να λείπουν δύο φύλλα από την αρχή και ένα φύλλο από το τέλος του). Αποτελείται σήμερα από 530 φύλλα. Τα φφ. 529-530 είναι πολύ πειραγμένα από την υγρασία, και το τελευταίο είναι σκισμένο και κολλημένο πρόχειρα με κολλητική ταινία· ίχνη υγρασίας είναι έντονα και στο πάνω μέρος των πρώτων 20 φύλλων. Κηλίδες από μελάνη (π.χ. στο φ. 294^{v} κ.α.) δεν είναι πολλές, ενώ από τις υπόλοιπες φθορές σημειώνουμε ότι, καθώς ο κώδικας

198. Το κείμενο (χωρίς τις σημειώσεις του Δαπόντε) έχει ήδη εκδοθεί σε χρηστικές εκδόσεις από τον Γ. Κεχαγιόγλου, είτε σε μικρά αποσπάσματά του (π.χ. «Traduzioni neogreche del XVIII secolo: l'italiano come lingua veicolare», μτφρ. A. Gentilini, στον τόμο M. Vitti, επιμ., *Testi letterari italiani tradotti in greco (dal '500 ad oggi)*, Viterbo 1994, σσ. 147-148· «Ελληνικές μεταφράσεις στον 18ο αιώνα: "Μετα-δοτικές ή προδοτικές"· "πιστές και άσχημες" — "άπιστες και όμορφες"», στον τόμο *Η Γλώσσα της λογοτεχνίας & η γλώσσα της μετάφρασης. Πρακτικά Ημερίδας [24 Μαΐου 1997]*, Θεσσαλονίκη 1998, σσ. 25 κ.ε., ιδίως σσ. 45-46· αναδημοσ. στη *Σύγκριση/Comparaison* 9, 1998, σσ. 68-69) είτε ολόκληρο (*Πεζογραφική Ανθολογία*, ό.π., σημ. 1, σσ. 529-557· στην παρούσα έκδοση, βλ. παρακάτω, Κείμενο, διορθώνονται ορισμένα σημεία τής προδημοσίευσης αυτής).

199. Εξετάζεται, εδώ, τόσο με βάση αυτοψία όσο και από μικροφωτογραφίες και φωτοτυπίες τους. Με βάση τις πληροφορίες της Α. Ταμπάκη, βλ. παρακάτω, ο κώδικας μελετήθηκε παλαιογραφικά με αυτοψία, αρχικά από τον Α. Καπλάνη (που έλεγξε αρκετά επιμέρους σημεία του) και κατόπιν, στο σύνολό του, από τον Γ. Κεχαγιόγλου (που εξέτασε το σύνολο του κώδικα το 1995, ταυτίζοντας και την εικονογράφηση του κώδικα και αποδεικνύοντας οριστικά το έντυπο ιταλικό άμεσο πρότυπο της μετάφρασης).

Ο αρχικός εντοπισμός του κειμένου της μετάφρασης από έλληνα ερευνητή έγινε από την Α. Ταμπάκη (1992), η οποία ανακοίνωσε αργότερα την ύπαρξη του κώδικα στο ερευνητικό κοινό, αφού η σειρά των (συμπληρωματικών) ελληνικών χφφ της Βιβλιοθήκης της Ρουμανικής Ακαδημίας στην οποία ανήκει το χφ παραμένει ακαταλογογράφητη· βλ. και παραπάνω, βιβλιογραφία της σημ. 149. Με πρωτοβουλία της Α. Ταμπάκη η Βιβλιοθήκη του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Ερευνών του Ε.Ι.Ε. στην Αθήνα εφοδιάστηκε με μικροταινία του κώδικα· βλ. και το πρόσφατο άρθρο της «Πρώιμη πρόσληψη του Δον Κιχώτη στα ελληνικά γράμματα: Η συμβολή των Φαναριωτών», στον τόμο *Η επίδραση του Δον Κιχώτη στα γράμματα και τις τέχνες...*, ό.π. (σημ. 64), σσ. 45-64, ιδίως σσ. 55-59, και στον τόμο Κ. Α. Δημάδης (επιμ.), *Πρακτικά του Γ΄ Ευρωπαϊκού Συνεδρίου Νεοελληνικών Σπουδών...*, ό.π. (σημ. 3), σσ. 187-200.

Κανένα απόσπασμα του κειμένου δεν έχει εκδοθεί πριν από την παρούσα έκδοση.

είναι σήμερα ξακρισμένος, σε μερικά σημεία του (π.χ. στα φφ. 67ʳ, 87ʳ, κ.α.) έχουν κοπεί γράμματα προσθηκών στην ώα (πλήρης εικόνα δίνεται στο κριτικό υπόμνημα της παρούσας έκδοσης, βλ. παρακάτω, Κείμενο). Στην αρχή και στο τέλος του κώδικα δεν υπάρχουν λευκά φύλλα· έχει ξαναδεθεί, και η παλιά στάχωση δεν διακρίνεται (πάντως ανάμεσα στα φφ. 5, 6 και 80, 81 διακρίνονται παρ' όλο το νέο δέσιμο κομμάτια χαρτιού, τα φφ. 7-80 φαίνεται να αποτελούν άλλο τεύχος, δεμένο με σχοινί, τα φφ. 81-82 φαίνονται να έχουν προστεθεί, σχισμένο φύλλο διακρίνεται ανάμεσα στα φφ. 82, 83, τα φφ. 127-133 αποτελούν χωριστό τεύχος)· στην κάτω δεξιά άκρη κάθε σελίδας verso προτάσεται συστηματικά η αρχή του recto του επόμενου φύλλου. Στο τέλος της παρούσας έκδοσης αναπαράγονται φωτογραφικά η πρώτη και η τελευταία σωζόμενη σελίδα του χφ (Εικόνες, αριθ. 27-28).

Η αρίθμηση είναι είτε διπλή είτε πολλαπλή: η παλιότερη, με μολύβι στο κέντρο της πάνω ώας του recto των φύλλων, έχει ξυθεί ή σβηστεί αργότερα και έχει αντικατασταθεί από νεότερη,-ες αρίθμηση/αριθμήσεις (προφανώς της βιβλιοθήκης), εντυπωμένη,-ες με σφραγιδάκι στο κέντρο και στην πάνω δεξιά άκρη του recto των φύλλων. Η παλιότερη από τις αριθμήσεις αυτές με σφραγιδάκι δεν ξεκινά από τον αριθ. 1 αλλά από τον αριθ. 529, πράγμα που επιτρέπει την υπόθεση ότι ο κώδικας αποτελεί το δεύτερο τμήμα ενός πλήρους σώματος (που υπήρχε, ίσως, παλιότερα στη Βιβλιοθήκη της Ρουμανικής Ακαδημίας ή σε βιβλιοθήκη από την οποία ο γνωστός κώδικας κατέληξε στη Βιβλιοθήκη της Ρουμανικής Ακαδημίας), το οποίο, προφανώς, θα παρείχε ολόκληρη τη μετάφραση του έργου, το πρώτο μέρος της οποίας αποτελούνταν από 528 φύλλα.

Όπως έχει τώρα το χφ P, αξία έχουν μόνον οι μεταγενέστερες αριθμήσεις του με σφραγιδάκι (από 1 κ.ε.)· πάντως από το φ. 7 κ.ε. στο recto των φύλλων υπάρχει είτε διπλή, διαφορετική αρίθμηση με σφραγιδάκι, που διαφέρει κατά έξι μονάδες (φτάνει ώς το τέλος, φ. 530/524), είτε και τριπλή αρίθμηση, χειρόγραφη και με σφραγιδάκι (έτσι, π.χ., στο φ. 8ʳ απαντά χειρόγραφο 8 στην πάνω δεξιά ώα, εντυπωμένο 2 στο κέντρο της πάνω ώας και εντυπωμένο 8 στο αριστερό της πάνω ώας, στο φ. 9ʳ χειρόγραφο 9 στην πάνω δεξιά ώα, εντυπωμένο 3 στο κέντρο της πάνω ώας και εντυπωμένο 9 στο αριστερό της πάνω ώας, στο φ. 10ʳ χειρόγραφο 10 στην πάνω δεξιά ώα, εντυπωμένο 4 στο κέντρο της πάνω ώας και εντυπωμένο 10 στο αριστερό της πάνω ώας, κ.ά.). Στο κέντρο της κάτω ώας των φύλλων recto έχει επιτεθεί και η στρογγυλή σφραγίδα της βιβλιοθήκης στην κομμουνιστική («λαϊκοδημοκρατική») περίοδό της (BIBLIOTECA ACADEMIEI R.P.R.). Όπως σημειώθηκε και παραπάνω, μεταγενέστερα είναι και ορισμένα χειρόγραφα σημειώματα νεότερου, μη ελληνόγλωσσου ερευνητή, που πρέπει να μελέ-

τησε το κείμενο σε αντιβολή με κάποια έκδοση του ισπανικού κειμένου του *Δον Κιχότη* και έχει προβεί, σποραδικά, σε επισήμανση αντιστοιχιών, συνήθως στην πάνω δεξιά ή αριστερή ώα (π.χ. των φφ. 1^{r}, 2^{r}, 3^{r}, 3^{v}, 4^{r}, 4^{v}, 5^{r}, 6^{r}, 6^{v}, κ.ά., αλλά και στην κάτω αριστερή ώα του φ. 7^{r}).

Ολοσέλιδες εικόνες με μελάνη σώζονται στα φφ. 127^{v}, 167^{r}, 195^{r}, 260^{r}, 391^{r} (αναπαράγονται φωτοτυπικά στο τέλος της παρούσας έκδοσης, Εικόνες, αριθ. 10, 12, 14, 16, 18)· για την προέλευσή τους από αντίστοιχες εικόνες του έντυπου ιταλικού προτύπου βλ. παρακάτω, II (οι έντυπες αυτές εικόνες-πρότυπα αναπαράγονται φωτοτυπικά στις αντικριστές Εικόνες, αριθ. 9, 11, 13, 15, 17). Λευκές είναι στο χφ όσες σελίδες προηγούνται ή έπονται των πέντε εικόνων (δηλαδή τα φφ. 127^{r}, 167^{v}, 195^{v}, 260^{v}, 391^{v} – αλλά και ολόκληρο το φ. 390). Το κενό των σελίδων αυτών δεν έχει σχέση με το κενό όσων σελίδων ή τμημάτων σελίδων έχουν μείνει επίτηδες λευκές,-ά, για να δηλώνεται επακριβώς ο χώρος που θα καταλάμβαναν έμμετρα τμήματα του *Δον Κιχότη* που δεν έχουν αποδοθεί στη μετάφραση (βλ. αναλυτικότερα παρακάτω), ούτε με τη γνωστή από πολύ παλιότερα τακτική αρκετών αντιγραφέων να αφήνουν λευκές/κενές σελίδες (ή τμήματα σελίδων), ώστε να προστεθεί αργότερα εικονογράφηση με μελάνη (τα παραδείγματα, σε κώδικες κειμένων της δημώδους λογοτεχνίας, είναι αρκετά· κάποτε η τακτική αυτή αντικατοπτρίζεται και σε ατελή συμπλήρωση της εικονογράφησης, όπως, π.χ., στο χφ της Λιψίας, Universitätsbibliothek 35, στο τμήμα που παραδίδει παραλλαγή του *Λόγου παρηγορητικού περί Δυστυχίας και Ευτυχίας*).

Αν και οι διαγραφές, διορθώσεις, προσθήκες κτλ. είναι περισσότερες απ' ό,τι στο χφ Α, βλ. παραπάνω, α, το χφ Ρ είναι, γενικά, καθαρογραμμένο, και ο κύριος γραφέας (που δεν ταυτίζεται ούτε με τον γραφέα του χφ Α ούτε και με τον κύριο γραφέα του χφ Β) είναι αρκετά ορθογράφος (αν εξαιρέσουμε τη μη συστηματική τήρηση της βαρείας, κ.ά.) μα, γενικά, όχι και τόσο επιμελής (σε ορισμένες σελίδες, μάλιστα, εμφανίζεται αρκετά απρόσεχτος, ενώ αλλού έχει αφήσει ασυμπλήρωτα κενά από ξυσίματα/σβησίματα που έπρεπε να είχαν συμπληρωθεί, καθώς και απαρατήρητες/αδιόρθωτες διπλογραφήσεις γραμμάτων ή και λέξεων). Ορισμένα (ορθογραφικά και μορφολογικά) λάθη του φανερώνουν αδυναμίες στις γραμματικές γνώσεις, ενώ από τα φαινόμενα «υπερδιόρθωσης» σημειώνουμε μόνον τη συχνότερη απ' ό,τι στο χφ Β προτίμηση στην ασυνίζητη και παρατονισμένη εκφορά των διψήφων στη συνίζηση (π.χ. *σίερα* αντί *Σιέρα*, *σινίορα* αντί *σινιόρα*, *σκαπιλίατος* αντί *Σκαπιλιάτος*, κ.ά.· πρβ. και το επηρεασμένο από τη λογιότερη μορφολογία *ἐκυλίνναν*). Διορθώσεις και άλλες επεμβάσεις (συμπληρώσεις κειμένου κτλ.) γίνονται και από άλλο χέρι, συνήθως στην ώα (φ. 37^{r} κ.ε.),

αλλά κάποτε και στο διάστιχο (π.χ. φ. 56^{v})· οι διορθώσεις αυτές δεν πρέπει να απέχουν χρονικά πολύ από την αντιγραφική εργασία του κύριου γραφέα (καθώς φαίνεται να έχει χρησιμοποιηθεί το ίδιο, μάλλον, αντίβολο), αλλά δεν φαίνεται να θεραπεύουν όλα τα τρωτά της αντιγραφής του. Οι προσθήκες περισσότερων γραμμάτων ή λέξεων (φ. 20^{r} κ.ε.) δηλώνονται συνήθως με παραπεμπτικά σημεία, τις περισσότερες φορές διπλά: ⁂ ή ⁂ ή ⁂ ή ·⁂· ή ⁂ : ή ⁂, είτε μέσω υπόστιξης με τρεις τελείες (πλήρης εικόνα των διορθώσεων, προσθηκών κτλ. δίνεται στο κριτικό υπόμνημα της παρούσας έκδοσης, βλ. παρακάτω, Κείμενο).

Όπως σημειώθηκε παραπάνω, σποραδικά έχουν παραμείνει κενά, χωρίς συμπλήρωση με το απαιτούμενο κείμενο, ορισμένα διαστήματα μέσα σε λέξεις ή φράσεις (κάποτε ύστερα από σβήσιμο/ξύσιμο, π.χ. φφ. 277^{r}, αρχή 7ης αράδας, 306^{v}, 3η και 10η αράδα, 315^{v}, 15η αράδα), κάτι που τονίζει την περιστασιακή αμέλεια του (αντι)γραφέα. Σπανιότερα απαντά «επισήμανση» (με σειρά από τελείες κάτω ή και πάνω από τα γράμματα (π.χ. φ. 219^{r}) λανθασμένων επαναλήψεων ή λαθών· κάποτε, όμως, άλλες διαγώνιες ή οριζόντιες γραμμές με μελάνη (π.χ. φφ. 19^{v}, 54^{v}) ή διακεκομμένη γραμμή κάτω από γράμματα (π.χ. φφ. 30^{v}, 31^{v} κ.ά.) δεν φαίνεται να αποτελούν δηλώσεις διαγραφής κειμένου και προέρχονται μάλλον από απροσεξία του γραφέα ή από φθορά του χφ.

Με μεγαλύτερα και αραιότερα γράμματα παρατίθεται μόνο το κείμενο επιγραφής δύο αράδων (φ. 459^{r}, 6η και 7η αράδα)· ιδιότυπα γραμμένο είναι το κεφαλαίο H, καθώς και το *π*, οι λέξεις από γκ- γράφονται συνήθως με *γγ-*, το ι- γράφεται συχνά ως κεφαλαίο *I-* ακόμη και σε μη κύρια ονόματα, κάποτε τα *-ας*, *-αι* των καταλήξεων μοιάζουν πολύ μεταξύ τους, όπως και τα *δ*, *σ*, ή τα *ι*, *ο*, ενώ συχνά το (κάπως πλαγιασμένο προς τα αριστερά) έψιλον μοιάζει με *α* (κάτι που, ίσως, εξηγεί ορισμένες ιδιότυπες γραφές, π.χ. *τρεμ⁂ντάνα* αντί *τραμ⁂ντάνα* στο φ. 100^{v}, αλλά και μερικά από τα λάθη «σύγχυσης» ανάμεσα στα *ε* και *α* που απαντούν, όμως, σποραδικά και στο χφ Α και πολύ πιο συχνά στο χφ Β, βλ. παραπάνω, α, β). Δεν είναι σαφές αν η σποραδική – και στους άλλους μάρτυρες της μετάφρασης – φωνητική (βορειοελληνική) «κώφωση» (π.χ. *μ⁂σχάρι*, κ.ά.) και μερικά άλλα φωνητικά φαινόμενα (όπως η συγκοπή φωνηέντων μέσα στη λέξη, π.χ. *χαρ'τωμένος* αντί *χαριτωμένος*, φ. 269^{r}, κ.ά.) ανήκουν σε πρωτοβουλία του γραφέα ή σχετίζεται με τον ίδιο τον μεταφραστή και την ενδεχόμενη καταγωγή του (πλήρης εικόνα των τύπων αυτών δίνεται παρακάτω, Γλωσσάρι και Πίνακας Κύριων Ονομάτων). Αφθονούν οι συντομογραφίες των sacra nomina, όπως και στο χφ Β, βλ. παραπάνω, β, και δεν λείπουν, σποραδικά, οι βραχυγραφίες καταλήξεων με σημείωση υπερκείμενη στο διάστιχο· συντομογραφημένη

εμφανίζεται και η δήλωση *Κεφ(άλαι)ον* ή *Κ(εφάλαι)ον*: *Κεφ*: ή *Κ(εφ)*: ή *Κεφ*:, και του επακόλουθου τακτικού αριθμητικού, *δεύτερον, τρίτον, τέταρτον* κ.ο.κ., με ελληνικούς αριθμούς: *β*: ή *γ*:– ή *δ*:–, κ.ο.κ., στους τίτλους των κεφαλαίων, ενώ συνήθως στο τέλος κάθε κεφαλαίου, όπως, κάποτε, και στο τέλος των τίτλων των κεφαλαίων, σημειώνεται είτε διπλή τελεία ακολουθούμενη από (κυματιστή) παύλα, είτε (όταν η σελίδα τελειώνει με λιγότερες αράδες, π.χ. φφ. 300ʳ, 360ᵛ, 410ʳ, 415ʳ, 478ʳ, 510ʳ) μονοκονδυλιά. Στις ιδιότυπες συντομογραφήσεις περιλαμβάνεται και το *ˡας*: =λίρας. Ο κύριος γραφέας του κώδικα χρησιμοποιεί συχνότατα, όχι όμως και εντελώς συστηματικά, υπογραφόμενο κοίλο ημικύκλιο για τη δήλωση της συνίζησης μέσα στη λέξη (κάποτε με διακυμάνσεις, π.χ. με σποραδική αντικατάσταση ασυνίζητων τύπων με συνιζημένους, π.χ. *μάτιά*) *μάτια*, κ.ο.κ.)· επίσης, την υπερκείμενη στο αντίστοιχο σύμφωνο μονή ή διπλή (ή και τριπλή, σε τριγωνική διάταξη, ειδικά για το *σ*) τελεία για τη δήλωση ηχηροποίησης ορισμένων συμφώνων, κυρίως των *π*, *τ* (=μπ, ντ), αλλά και των *γ*, *δ*, *ζ*, *σ* (=γκ, ντ, «παχύ/έντονο» ζ και σ)· η ιδιομορφία του γραφέα βρίσκεται στο ότι η υπερκείμενη τελεία σημειώνεται κάπως αριστερότερα από το γράμμα (συνήθως όταν αυτό είναι το *π*), καθώς και στο ότι το *π* με υπερκείμενη τελεία εμφανίζεται πολύ αραιότερα απ' ό,τι στο χφ Α, βλ. παραπάνω, α. Πάντως, όπως και στα άλλα δύο χφφ, η ηχηροποίηση του *σ* δηλώνεται και με «παραδοσιακότερο» τρόπο: είτε με διπλό *σ* (*-σσ-*) είτε με σημείωση του *ι* ύστερα από *σ* (*σι-, -σι-*). Πλήρης σχεδόν εικόνα αυτών των γραφ(ηματ)ικών γνωρισμάτων δίνεται στο κριτικό υπόμνημα της παρούσας έκδοσης, βλ. παρακάτω, Κείμενο.

Το κείμενο είναι γραμμένο καταλογάδην, με χωρισμό μόνο σε κεφάλαια (οι τίτλοι τους καταγράφονται συνήθως σε περισσότερες από μία αράδες, με τριγωνική διάταξη και τη βάση του τριγώνου στο πάνω μέρος) και, κατ' εξαίρεση, σε (ένθετες στην αφήγηση του *Δον Κιχότη*) επιστολές, μεμονωμένους ένθετους στίχους, επιγραφές κτλ.· η αρχή ή το τέλος ευθύ λόγου σπάνια ξεχωρίζουν με παράγραφο. Έτσι, παράγραφος ή μεγαλύτερη είσθεση σημειώνεται συστηματικά στους τίτλους των κεφαλαίων και στην αρχή της πρώτης αράδας του κειμένου τους (με κεφαλαίο, και κάποτε καλλιγραφημένο, αρχικό, φφ. 12ᵛ-13ʳ κ.ε.), στις επικεφαλίδες, την αρχή και την κατάληξη των επιστολών (φ. 268ᵛ κ.ε.)· σπανιότερα, παράγραφος δηλώνεται, με τον ίδιο τρόπο ή και με μικρό αρχικό, στην αρχή αράδας του καθαυτό κειμένου (π.χ. φφ. 2ʳ, 20ή αράδα, 6ʳ, 10η αράδα: μικρό αρχικό· 12ʳ, 1η=5η αράδα· 51ʳ, 3η αράδα· 55ʳ, 11η αράδα: μικρό αρχικό· 57ᵛ, 12η αράδα· 61ʳ, 2η, 6η και 14η αράδα· 68ᵛ, 20ή αράδα, και 69ʳ, 2η αράδα, αράδες που περικλείουν μιαν από τις σπανιότατες στη μετάφραση αποδόσεις δύο ένθετων

στίχων του έργου· 92^{r}, 1η=15η αράδα· 99^{v}, 12η αράδα· 102^{v}, 14η αράδα· 106^{r}, 2η αράδα· 107^{r}, 8η αράδα: μικρό αρχικό· 115^{r}, 12η αράδα· 115^{v}, 9η αράδα· 118^{r}, 9η αράδα· 120^{v}, 16η αράδα· 121^{r}, 4η, 8η και 13η αράδα· 129^{v}, 6η αράδα· 132^{r}, 14η αράδα: μικρό, αλλά καλλιγραφημένο αρχικό· 132^{v}, 20ή αράδα· 136^{v}, 1η=9η αράδα· 137^{v}, 1η=5η και 6η=10η αράδα· 150^{v}, 2η=12η αράδα· 151^{r}, 1η και 4η=15η αράδα· 151^{v}, 1η=6η αράδα· 170^{r}, 3η αράδα· 171^{r}, 6η αράδα· 181^{r}, 14η=16η αράδα· 183^{v}, 19η αράδα· 200^{r}, 14η αράδα· 202^{v}, 13η, 14η και 15η αράδα, από τις οποίες οι δύο πρώτες συναποτελούν μιαν από τις σπανιότατες στη μετάφραση αποδόσεις δύο ένθετων στίχων του έργου· 204^{r}, 8η αράδα· 279^{r}, 7η=11η αράδα· 279^{v}, 6η=11η αράδα· 282^{v}, 10η αράδα· 284^{r}, 18η αράδα: μικρό αρχικό· 297^{r}, 16η αράδα· 297^{v}, 9η αράδα· 303^{r}, 12η και 15η αράδα· 303^{v}, 14η αράδα· 304^{r}, 3η, 10η και 14η αράδα· 304^{v}, 7η, 9η, 12η, 15η και 19η αράδα· 305^{r}, 2η, 9η και 12η αράδα· 306^{r}, 9η και 16η αράδα· 306^{v}, 1η, 12η, 17η και 20ή αράδα· 307^{r}, 3η και 6η αράδα· 307^{v}, 12η και 18η αράδα· 308^{r}, 4η, 9η και 15η αράδα· 308^{v}, 1η αράδα· 310^{v}, 3η αράδα· 316^{r}, 1η αράδα· 318^{r}, 1η=7η αράδα· 328^{v}, 1η=8η αράδα· 334^{v}, 6η αράδα· 335^{r}, 5η αράδα· 348^{r}, 12η αράδα· 349^{r}, 16η αράδα· 371^{r}, 2η αράδα· 376^{r}, 15η αράδα· 378^{r}, 9η αράδα· 378^{v}, 20ή αράδα: μικρό αρχικό· 379^{r}, 5η αράδα· 379^{v}, 19η αράδα· 385^{r}, 5η αράδα: μικρό αρχικό· 385^{v}, 20ή αράδα· 386^{r}, 11η και 16η αράδα· 386^{v}, 11η, 17η και 19η αράδα· 387^{r}, 13η αράδα: μικρό αρχικό· 399^{r}, 20ή αράδα· 406^{v}, 7η αράδα: μικρό αρχικό· 408^{v}, 13η αράδα· 412^{v}, 15η αράδα: μικρό αρχικό· 417^{r}, 1η και 15η αράδα· 423^{r}, 2η αράδα· 425^{v}, 5η αράδα· 457^{v}, 3η αράδα· 459^{r}, 6η, 7η και 8η αράδα· 465^{r}, 3η αράδα· 473^{r}, 7η αράδα· 489^{r}, 5η και 7η αράδα, που περικλείουν μιαν από τις σπανιότατες στη μετάφραση αποδόσεις δύο ένθετων στίχων του έργου· 498^{r}, 1η=2η αράδα· 501^{r}, 1η=18η αράδα· 530^{v}, 1η=9η αράδα), και σπανιότερα στο εσωτερικό αράδας, με μεσολάβηση μικρού κενού διαστήματος και κεφαλαιογραφημένο το αρχικό γράμμα της πρώτης επόμενης λέξης (π.χ. φφ. 116^{v}, 7η αράδα· 118^{v}, 17η αράδα· 138^{v}, 18η αράδα· 140^{v}, 15η αράδα, με διπλό μάλιστα αρχικό, κεφαλαίο και πεζό: *Ααὐτὸς*· 142^{r}, 10η αράδα· 360^{v}, 2η αράδα· 476^{v}, 19η αράδα). Σημειώνουμε και ορισμένα από τα (σποραδικά) μεγάλα ενδιάμεσα κενά εντός κυρίου κειμένου, π.χ. φφ. 10^{r}, 11η αράδα, 332^{v}, 20ή αράδα, που, όπως και ορισμένα αντίστοιχα, δεν σχετίζονται με παραγραφοποίηση, αλλά μάλλον με τη γενικότερη γραφ(ηματ)ική ιδιοτυπία του γραφέα να αφήνει συνήθως αρκετά μεγάλο κενό διάστημα μεταξύ λέξεων.

Κάθε σελίδα με πλήρες κείμενο έχει 20 αράδες των περ. 45, κατά μέσον όρο, ή και περισσότερων διαστημάτων, εκτός από ορισμένα verso φύλλων που έχουν 21 (π.χ. φφ. 1^{v}, 7^{v}, 15^{v} κ.ά.) ή και 22 αράδες (φ. 364^{v}, για να χω-

ρέσει το τέλος επιστολής), και εκτός από ορισμένες σελίδες που παρουσιάζουν λιγότερες αράδες είτε για να δηλωθεί πως έπεται κεφάλαιο (π.χ. φφ. 27ᵛ: 19 αράδες· 300ʳ: 18 αράδες· 360ᵛ: 18 αράδες· 410ʳ: 19 αράδες· 415ʳ: 18 αράδες· 478ʳ: 17 αράδες· 510ʳ: 18 αράδες), είτε για να αναδειχθεί με μεγαλύτερη σαφήνεια το («κεντραρισμένο» δεξιά) τέλος παρατιθέμενων επιστολών (π.χ. φ. 270ʳ: 19 αράδες). Πάντως, εκτός από τις λευκές σελίδες που πλαισιώνουν τη σποραδική εικονογράφηση του χφ (βλ. παραπάνω), έχουν αφεθεί κενές σελίδες ή τμήματα σελίδων και αλλού, ώστε να υποδηλωθεί η παράλειψη της μετάφρασης έμμετρων κειμένων του έργου, για τα οποία συνήθως αφήνεται κενό το ακριβώς αντίστοιχο διάστημα (φφ. 11ᵛ: γραμμένες μόνον 4 αράδες· 12ʳ: 16 αράδες· 48ᵛ: 11+6 αράδες· 92ʳ: 6 αράδες· 135ᵛ: 4 αράδες· 136ʳ: σελίδα κενή· 136ᵛ: γραμμένες μόνον 12 αράδες· 137ʳ: 10 αράδες· 137ᵛ: 16 αράδες· 150ᵛ: 1+4 αράδες· 151ʳ: 3+2 αράδες· 151ᵛ: 15 αράδες· 171ʳ: 18 αράδες· 279ʳ: 6+10 αράδες· 279ᵛ: 5+10 αράδες· 317ʳ: 10 αράδες· 317ᵛ: σελίδα κενή· 318ʳ: 4 αράδες· 328ʳ: 8 αράδες· 328ᵛ: 13 αράδες – συνολικό κενό 19 αράδων στο φ. 328, ενώ θα έπρεπε να είχε αφεθεί κενό 36 στίχων, άρα μία ακόμη κενή σελίδα· 416ᵛ: 5 αράδες· 417ʳ: 6 αράδες· 497ᵛ: 8 αράδες· 498ʳ: 19 αράδες· 501ʳ: 3 αράδες· 530ʳ: 16 αράδες· 530ᵛ: 14 αράδες).

Το κείμενο του χφ αντιστοιχεί στο μεγαλύτερο τμήμα του Δεύτερου Μέρους του *Δον Κιχότη*:

από το δεύτερο πέμπτο, περίπου, του πρώτου κεφαλαίου του Δεύτερου Μέρους του έργου του Cervantes (αρχή: *μήτε ᾧς κανένα ἄλλον ἀνονὲπίγραον* [...] =«Segunda Parte del Ingenioso Cavallero Don Quijote de la Mancha. / Capítulo primero. / De lo que el cura y el barbero pasaron con don Quijote cerca de su enfermedad», αρχή αντίστοιχου χωρίου: «[... a rey ni a roque,] ni a hombre terrenal [...]» του ισπανικού πρωτοτύπου =«Parte Seconda dell'Ingenioso Cittadino. / Don Chisciotte della Mancia. / Capitolo primo. / Di quello, che il Pievano, et il Barbiere trattarono con Don Chisciotte, intorno la sua infermità.», αρχή αντίστοιχου χωρίου: «[... nè a Rè, nè a Rocco,] nè a huomo terreno [...]» της ιταλικής μετάφρασης-προτύπου, τρίτη έκδοση, τ. 2, σ. 4)

ώς λίγο πριν από το τέλος του τελευταίου κεφαλαίου του (τέλος: [...] *ταῖς ἀνδρα/γαθίαις τῦ ἀνδρῶγ μγ καβαλλιέρη, ὅτι δεν ᾖναι βά* [στην κάτω δεξιά άκρη της ώας σημειώνεται η αρχή του επόμενου φύλλου, που έχει εκπέσει: *ρος*] =«Capítulo LXXIIII / De cómo don Quijote cayó malo y del testamento que hizo y su muerte», τέλος αντίστοιχου χωρίου: «[...] las hazañas de mi valeroso caballero, porque no es carga [...]» του ισπανικού πρωτοτύπου =«Capitolo LXXIV. / Come Don Chisciotte s'ammalò, e del testamento che e'fece, e la sua morte.», τέλος αντίστοιχου χωρίου: «[...] le prodezze del mio valoroso

Cavaliero, perche non e peso [...]» της ιταλικής μετάφρασης-προτύπου, τρίτη έκδοση, τ. 2, σ. 729).

Όπως σημειώθηκε παραπάνω, το χφ προέρχεται από αντίβολο που πιθανότατα περιείχε και αυτό εικόνες· όπως έχει τώρα, παρέχει το δεύτερο μέρος ενός μάρτυρα που αντιπροσώπευε πλήρες σώμα της μετάφρασης και – αν ήταν ενιαίος – εκτεινόταν, ίσως, σε περισσότερες από 1060 σελίδες.

Ο κύριος γραφέας του χφ πρέπει να αντέγραψε το ανώνυμο κείμενο σε εποχή αρκετά κοντινή στη δημιουργία της μετάφρασης, πιθανότατα όχι ύστερα από την τέταρτη ή πέμπτη δεκαετία του 18ου αι.

Βλ. και την αναλυτικότερη συζήτηση για τη χρονολόγηση της μετάφρασης, παρακάτω.

II. Αντίθετα με τα συγκεχυμένα συμπεράσματα της πρωιμότερης έρευνας για το άμεσο πρότυπο της πρώτης γνωστής ελληνικής μετάφρασης του *Δον Κιχότη*,[200] συστηματική σύγκριση απέδειξε πως το μόνο πρότυπο της μετάφρασης είναι η δίτομη τρίτη έκδοση (Roma 1677)[201] της ιταλικής μετά-

200. Λ. Δρούλια, «Ελληνική μετάφραση του Δον Κιχώτη...», ό.π. (σημ. 47). Ενώ η μελετήτρια έχει υπόψη της (σ. 25, σημ. 3) ότι στην καταγραφή τμήματος της βιβλιοθήκης των Μαυροκορδάτων στα 1725 σημειώνονται αντίτυπα τόσο μιας ιταλικής (Roma 1677) όσο και μιας γαλλικής (Lyon 1718) μετάφρασης του *Δον Κιχότη*, και ενώ πιθανολογεί ιταλικό πρότυπο της ελληνικής μετάφρασης, σ. 27: «Όσο για το πρότυπο, τέλος, από το οποίο έγινε η μετάφραση, θα πρέπη να είναι ιταλικό, αν κρίνουμε από ορισμένες λέξεις ή τύπους που χρησιμοποιούνται στον κώδικα αυτό (οσταρία, σινιόρα, Δουλτζίνεα κ.ά.)», δεν αναζητά ούτε συγκρίνει ένα τέτοιο πρότυπο με τη μετάφραση, αλλά «συμβουλεύεται», σσ. 26-27, αποκλειστικά μια πολύ νεότερη (1929) γαλλική μετάφραση του *Δον Κιχότη* και προχωρεί μόνο με βάση αυτήν στις συγκρίσεις και τα πορίσματά της.

201. Γ. Κεχαγιόγλου, «Η πρώτη γνωστή νεοελληνική μετάφραση του *Δον Κιχώτη*», ό.π. (σημ. 139)· βλ. και όσα δημοσιεύματά του καταγράφονται παραπάνω, στις σημ. 193-195.

Στις περιγραφές του, πάντως, πρέπει να διορθωθεί ο λανθασμένος χαρακτηρισμός της δίτομης ρωμαϊκής έκδοσης της ιταλικής μετάφρασης του L. Franciosini (1677) ως «δεύτερης», καθώς δεν είχε συνυπολογιστεί η σχεδόν ταυτόχρονη με την κυκλοφορία του δεύτερου τόμου της πρώτης βενετικής έκδοσης (1625) εκτύπωση και μιας δίτομης επανέκδοσης της μετάφρασης από τον ίδιο βενετό εκδότη, η οποία, επομένως, αποτελεί στην πραγματικότητα τη δεύτερη έκδοση της μετάφρασης (1625): η ρωμαϊκή έκδοση του 1677 είναι η τρίτη γνωστή της μετάφρασης του L. Franciosini, και ίσως, μάλιστα, έγινε ύστερα από τον θάνατο του μεταφραστή.

Πρέπει να διορθωθεί, ακόμη, ο λανθασμένος χαρακτηρισμός της επόμενης γνωστής, δίτομης βενετικής έκδοσης της μετάφρασης (1722) – η οποία σωζόταν επίσης στη βιβλιοθήκη των Μαυροκορδάτων (όπου, όμως, ενδέχεται να είχε μπει ύστερα από το καλοκαίρι του 1725, βλ. παραπάνω, και σημ. 134) – ως «τρίτης»: στην πραγματικότητα πρόκειται για την πέμπτη έκδοση της μετάφρασης. Επίσης, σημειώνουμε πως η πρωτοβουλία να γενικευθεί (τόσο στον πρώτο τόμο όσο και στις πρώτες σελίδες του δεύτερου τόμου της μετάφρασης) η απόδοση των ένθετων έμμετρων τμημάτων του έργου στα ιταλικά, από τον A. Adimari, δεν ανήκει στην πέμπτη αυτή έκδοση, αλλά είχε εμφανιστεί ήδη στο πρότυπό της, τη δεύτερη, βενετική έκδοση του 1625, βλ. παρακάτω.

φρασης του έργου του Cervantes από τον ισπανιστή, ιταλιστή και λατινιστή Lorenzo Franciosini από τη Φλωρεντία ή το Castelfiorentino της Τοσκάνης (τέλη 16ου αι.-μέσα 17ου αι.)· πλήρες σώμα της έκδοσης αυτής υπήρχε στην ιδιωτική βιβλιοθήκη των πρώτων Μαυροκορδάτων ηγεμόνων ήδη πριν από τον Ιούνιο του 1725, και ίσως και πριν από τα τέλη του 1720.[202] Στη συνέχεια, από τις βιβλιογραφημένες εκδόσεις της ιταλικής μετάφρασης,[203] δίνεται αναλυτική περιγραφή της μόνης που ενδιαφέρει, ουσιαστικά, για τη σύγ-

202. Βλ. και παραπάνω, σημ. 133, 134, 139, 145.

203. Ο πρώτος τόμος της πρώτης, βενετικής έκδοσης (Andrea Baba, 1622, με 669 σελίδες κυρίως κειμένου) δεν περιλαμβάνει πρόλογο του βενετού τυπογράφου-εκδότη, αλλά μικρή αφιέρωση (Βενετία 13.8.1622) του L. Franciosini στον μεγάλο δούκα της Τοσκάνης Φερδινάνδο Β΄ (φ. a 2^{r-v}). Μολονότι η τακτική του μεταφραστή απέναντι στα ένθετα έμμετρα κείμενα του έργου είναι η ίδια μ' αυτήν που παρατηρείται και στην τρίτη, ρωμαϊκή έκδοση (στον πρώτο τόμο της πρώτης έκδοσης όλοι οι στίχοι είχαν αφεθεί στα ισπανικά – προφανώς κάτω από την επίδραση της ίδιας στρατηγικής που είχε ακολουθήσει στη δραστικότατη πρώτη γαλλική έντυπη μετάφραση του Πρώτου Μέρους του Δον Κιχότη, 1614, ο C. Oudin, βλ. D. Bernardi, «Lorenzo Franciosini, primer traductor del *Quijote* al italiano: los problemas filológicos de la primera parte y el "caso Oudin"», *Anales Cervantinos* 31, 1993, σσ. 151-181, ιδίως σ. 153 κ.ε. –, ενώ στον δεύτερο τόμο της, και από τη σ. 112 κ.ε., οι στίχοι έχουν αποδοθεί στα ιταλικά από τον A. Adimari), κανένας από τους δύο τόμους της πρώτης, βενετικής έκδοσης δεν έχει ξυλογραφίες, ενώ ορισμένα γραφ(ηματ)ικά χαρακτηριστικά είναι πολύ διαφορετικά (τα πιο έκδηλα είναι η πλαγιογράφηση όλου του κυρίως κειμένου και η σημείωση των επεξηγήσεων του μεταφραστή στην ώα, και όχι πλαγιογραφημένων μέσα σε παρενθέσεις εντός κειμένου, όπως από τη δεύτερη έκδοση κ.ε.): η απουσία εικόνων από την πρώτη έκδοση της μετάφρασης του L. Franciosini αποκλείει την πιθανότητα να χρησίμευσε ως πρότυπο της ελληνικής μετάφρασης.

Ο πρώτος τόμος της πρώτης, βενετικής έκδοσης ανατυπώθηκε από τον ίδιο βενετό εκδότη το 1624· βλ. τον Συγκεντρωτικό Κατάλογο Αμερικανικών Βιβλιοθηκών (*The National Union Catalog Pre-1956 Imprints*) της Βιβλιοθήκης του Κογκρέσου, τ. 101, London 1970, σ. 566· ούτε αυτή φέρει εικόνες.

Η κύρια καινοτομία της δεύτερης έκδοσης της μετάφρασης, δηλαδή της δίτομης βενετικής επανέκδοσης του Andrea Baba, 1625, είναι ότι γενικεύει (τόσο στον πρώτο τόμο όσο και στις πρώτες σελίδες του δεύτερου τόμου της μετάφρασης) την ιταλική απόδοση των ένθετων έμμετρων κειμένων του έργου (κάτι που δηλώνεται ήδη από τον τίτλο: «*Dall' ingegnoso cittadino Don Chisciotte… In questa seconda impressione corretta, e migliorata con la traduzione dei versi spagnuoli non tradotti nella prima edizione…*», ενώ από τον πρόλογο του μεταφραστή στην αρχή του πρώτου τόμου απαλείφεται η αρχική σχετική δήλωση για το «αμετάφραστο» των στίχων με το αιτολογικό πως ο ίδιος δεν είναι ποιητής): και εδώ, η απουσία εικόνων αποκλείει την πιθανότητα να χρησίμευσε η έκδοση αυτή ως πρότυπο της ελληνικής μετάφρασης.

Είναι αξιοσημείωτο, αλλά και λυπηρό (βλ. και D. Bernardi, ό.π., σσ. 153-154, σημ. 5, ο οποίος επισημαίνει πως ο L. Franciosini είχε κρατήσει στα ισπανικά ακόμη και τη μετάφραση, από τον Cervantes, στίχων του ναπολιτάνου ποιητή L. Tansillo, κεφ. XXXIII του Πρώτου Μέρους) το ότι η καινοτομία της μετάφρασης των στίχων δεν επικυρώνεται στην τρίτη, ρωμαϊκή και εικονογραφημένη έκδοση του 1677, η οποία ξανακυλά στην επαμφοτερίζουσα τακτική της πρώτης, βενετικής έκδοσης (την οποία έχει, προφανώς, ως μόνο πρότυπο)· δεν φαίνεται, επίσης, να επικυρώνεται στην τέταρτη, βενετική έκδοση (G. Corvo, 1694, με τίτλο: *Istoria del famoso cavaliero D. Chisciotte della Mancia e del suo non men famoso scudiero Sancio Panza*), της οποίας είναι γνωστός, απ' όσο γνωρίζουμε, μόνον ο πρώτος τόμος, με 688 σελίδες και χωρίς εικόνες, βλ. *The National Union Catalog Pre-1956 Imprints*, ό.π., σ. 567.

κριση με την ελληνική μετάφραση:[204]

1. L'ingegnoso Cittadino / DON CHISCIOTTE / DELLA MANCIA. / *Composto da* MICHEL *di* CERVANTES SAAVEDRA / Et hora nuovamente tradotto con fedeltà, e / chiarezza, di Spagnuolo, in Italiano. / DA LORENZO FRANCIOSINI FIORENTINO. / *Opera gustosissima, e di grandissimo trattenimento à chi è / vago d'impiegar l'ozio in legger battaglie, disfide, incontri, amorosi biglietti, & inaudite pro-/dezze di Cavalieri erranti.* / Con una Tavola ordinatissima per trovar facil-/mente à ogni Capitolo gli stravaganti suc-/cessi, e l'heroiche bravure di questo / gran Cavaliero. / *Aggiuntevi in questa nova impressione otto figure / di Rame, & il Principio.* / [τυπογρ. κόσμημα] / IN ROMA, Nella Stamperia di Giuseppe Corvo, / e Bartolomeo Lupardi Impres. Camer. 1677. / — / *Con Licenza de' Superiori.*

Προμετωπίδα: ολοσέλιδη, στο recto του φύλλου που προηγείται του φ. a 1^{r}· η προμετωπίδα αναπαράγεται φωτοτυπικά εδώ, Εικόνες, αριθ. 5. Αναπαράγεται, επίσης, η σελίδα τίτλου, Εικόνες, αριθ. 3.

Στον προτασσόμενο του κυρίως κειμένου «Πίνακα των κεφαλαίων» («TAVOLA DE / CAPITOLI») ο τίτλος δίνεται με την εξής παραλλαγή: *Historia del valoroso Cavaliero Don Chisciotte della Mancia.* Αρχή κυρίως κειμένου, σ. A=1: PRIMA PARTE / Dell'Ingegnoso Cittadino, / DON CHISCIOTTE / DELLA MANCIA. / — / CAPITOLO PRIMO. / *Che tratta della condizione, & esercizio del fa-/moso Cittadino, Don Chisciotte della Mancia.* / IN una Terra della Mancia [...] (η σελίδα A αναπαράγεται φωτοτυπικά εδώ, Εικόνες, αριθ. 6).

Σύνολο σελίδων κυρίως κειμένου: 688, με κεφαλάρι: *DON CHISCIOTTE* (αριστερή σελίδα) *DELLA MANCIA.* (δεξιά σελίδα). Στις πλήρεις σελίδες: 32 αράδες των περ. 48 στοιχείων/διαστημάτων· λιγότερες αράδες έχουν συνήθως ορισμένες σελίδες που

Αντίθετα, όπως σημειώθηκε παραπάνω, η καινοτομία της ιταλικής απόδοσης των έμμετρων τμημάτων στη δεύτερη βενετική έκδοση υιοθετείται από την πέμπτη έκδοση της μετάφρασης, που είναι και αυτή βενετική (1722). Σημειώνουμε πως έρευνά μας στο λογοκριτικό αρχειακό υλικό του Αρχείου του Βενετικού Κράτους (ASV, σειρά Riformatori dello Studio di Padova, filza 295 [1716-1722], από 14.7.1722, 24.7.1722 και 7.8.1722), που δίνει ρητά την άδεια στον βενετό τυπογράφο Antonio Groppo να ξανατυπώσει το *Dell'ingegnoso Cittadino Don Chisciotte...* από τη βενετική έκδοση του 1625, έδειξε πως η εξάρτηση της πέμπτης από τη δεύτερη έκδοση είναι αδιαμφισβήτητη.

204. Στην επακόλουθη βιβλιογραφική περιγραφή με βάση την τρίτη, δίτομη έκδοση της ιταλικής μετάφρασης (και αυτοψία, του Γ. Κεχαγιόγλου, αντιτύπων σε πολλές ιταλικές και άλλες βιβλιοθήκες) μεταγράφονται (με τους απαραίτητους γραφ(ηματ)ικούς εκσυγχρονισμούς: ij =ii· ſ=s· u=v, όταν ισοδυναμεί φωνητικά με v· v/V=u/U, όταν ισοδυναμεί φωνητικά με u) οι σελίδες τίτλου των δύο τόμων της δεύτερης έκδοσης της ιταλικής μετάφρασης, καθώς και οι δύο πρόλογοι, των ρωμαίων τυπογράφων-εκδοτών (φ. a 2^{r-v}) και του φλωρεντινού μεταφραστή (φ. a 3^{r-v}, που επαναλαμβάνει τον πρόλογό του της πρώτης έκδοσης). Σημειώνεται πως πριν από τη σελίδα τίτλου (φ. a 1^{r}) των δύο τόμων της τρίτης έκδοσης απαντά, σε ξυλογραφία, ολοσέλιδη προμετωπίδα (βλ. εδώ, Εικόνες, αριθ. 5), ενώ στο verso του φύλλου με τον τίτλο τους καταγράφονται οι δύο άδειες εκτύπωσης (imprimatur) της ρωμαϊκής [=παπικής] λογοκρισίας: Si videbitur Reverendiss. Patri Magist. Sacri Pala-/tii Apostolici. / I. de Ang. Archiep. Urb. Vicesg. και Fr. Raymundus Capisuccus Ordinis Præd. Sac. Pa-/latii Apost. Magister. Περιγραφή των αντιτύπων της δίτομης τρίτης έκδοσης στη βιβλιοθήκη των Μαυροκορδάτων και του κύκλου τους, αντιτύπων που σώζονται στη Ρουμανία, βλ. στο άρθρο του C. Dima-Drăgan, «L'œuvre de Cervantes...», ό.π. (σημ. 38), σσ. 264-265, σημ. 5.

προηγούνται «τμημάτων» (π.χ. σσ. 71, 128 κ.ε.), κεφαλαίων (π.χ. σσ. 42, 59 κ.ε.), και ένθετων στιχουργημάτων του έργου. Μερικές από τις σελίδες που προηγούνται κεφαλαίων καταλήγουν σε διάταξη κειμένου τριγωνική, με τη βάση επάνω (π.χ. σ. 42). Λευκές είναι οι σελίδες που έπονται των 8 ξυλογραφιών (σσ. 72Aᵛ, 114Aᵛ, 167Aᵛ, 171Aᵛ, 261Aᵛ, 369Aᵛ, 472Aᵛ, 604Aᵛ), βλ. και παρακάτω.

Στις σελίδες που αντιστοιχούν στα σωζόμενα τμήματα της ελληνικής μετάφρασης, το κυρίως κείμενο δίνεται καταλογάδην, χωρίς διάκριση του ευθύ λόγου από την αφήγηση και χωρίς σημείωση παραγράφων (αν εξαιρεθεί η πρώτη αράδα του κυρίως κειμένου κάθε κεφαλαίου, του κειμένου ένθετων επιστολών και επιγραφών, του κειμένου που ακολουθεί ύστερα από παράθεση επιστολών ή στίχων κτλ., και σπανιότατα άλλα σημεία, π.χ. σ. 414, 13η αράδα). Οι μεγαλύτεροι σε έκταση τίτλοι κεφαλαίων ακολουθούν τριγωνική διάταξη, με τη βάση επάνω. Μέσα σε παρενθέσεις, σποραδικά, δίνονται πλαγιογραφημένες εξηγήσεις του μεταφραστή. Πλαγιογραφημένοι είναι και οι τίτλοι κεφαλαίων, οι ενδιάμεσες επιγραφές κτλ., καθώς και τα ένθετα στιχουργήματα, που δίνονται όλα αμετάφραστα, στα ισπανικά (σσ. 92-94: 17 τετράστιχα· 117-121: 132 στίχοι σε ανισομεγέθεις στροφές· 127: 2 τετράστιχα· 410: μία οκτάβα· 413-414: 3 τετράστιχα· 424: 2 πεντάστιχα· 433: ένα σονέτο· 434: ένα σονέτο). Δεν λείπουν τα ορθογραφικά λάθη και οι παραδρομές.

2. L'ingegnoso Cittadino / DON CHISCIOTTE / DELLA MANCIA. / *Composto da* MICHEL *di* CERVANTES SAAVEDRA / Et hora nuovamente tradotto con fedeltà, e / chiarezza, di Spagnuolo, in Italiano. / DA LORENZO FRANCIOSINI FIORENTINO. / *Opera gustosissima, e di grandissimo trattenimento à chi è / vago d'impiegar l'ozio in legger battaglie, disfide, incontri, amorosi biglietti, & inaudite pro-/dezze di Cavalieri erranti.* / PARTE SECONDA. / Aggiuntevi in questa nova impressione otto Figure / di Rame, & il Principio. / [τυπογρ. κόσμημα] / IN ROMA, Nella Stamperia di Giuseppe Corvo, / e Bartolomeo Lupardi Impres. Camer. 1677. / — / *Con Licenza de' Superiori.* / Colligebat Ascanius Varese Patavinus Abbas generalis / Congr. Lateranensis Canonicis suis, & sibi.

Προμετωπίδα: ολοσέλιδη, στο recto του φύλλου που προηγείται του φ. a 1ʳ (ίδια με την προμετωπίδα του πρώτου τόμου, βλ. παραπάνω). Η σελίδα τίτλου αναπαράγεται φωτοτυπικά εδώ, Εικόνες, αριθ. 4.

Αρχή κυρίως κειμένου, σ. A1=1: PARTE SECONDA / Dell'Ingegnoso Cittadino. / DON CHISCIOTTE / DELLA MANCIA. / — / CAPITOLO PRIMO. / *Di quello, che il Pievano, & il Barbiere trat-/tarono con Don Chisciotte, intorno la / sua infermità.* / RAcconta Cide Hamète Benengelì [...].

Σύνολο σελίδων κυρίως κειμένου: 730 (ύστερα από τη σ. 722 η αρίθμηση είναι: 725 στη θέση της 723· 726 στη θέση της 724· 723 στη θέση της 725· 724 στη θέση της 726· 729 στη θέση της 727· 730 στη θέση της 728· 727 στη θέση της 729· 728 στη θέση της 730), με κεφαλάρι: *DON CHISCIOTTE* (αριστερή σελίδα) *DELLA MANCIA.* (δεξιά σελίδα). Στις πλήρεις σελίδες: 32 αράδες των περ. 48 στοιχείων/διαστημάτων· λιγότερες αράδες έχουν συνήθως οι σελίδες που προηγούνται κεφαλαίων ή ένθετων στιχουργημάτων του έργου. Πολλές από τις σελίδες που προηγούνται κεφαλαίων καταλήγουν σε διάταξη κειμένου τριγωνική, με τη βάση επάνω (απλή, π.χ. σσ. 93, 135, 220, 381, 445, 674, ή και διπλή, π.χ. σσ. 257, 509)· ίδια διάταξη ακολουθούν, επίσης, και οι μεγαλύτεροι σε έκταση τίτλοι κεφαλαίων. Λευκές είναι οι σελίδες που έπονται των 8 ξυλογραφιών (σσ. 96Aᵛ, 160Aᵛ, 218Aᵛ, 268Aᵛ, 352Aᵛ, 400Aᵛ,

528A^{v}, 672A^{v}), βλ. και παρακάτω.

Το κυρίως κείμενο δίνεται καταλογάδην, χωρίς διάκριση του ευθύ λόγου από την αφήγηση και χωρίς συστηματική σημείωση παραγράφων (αν εξαιρεθεί η πρώτη αράδα του κυρίως κειμένου κάθε κεφαλαίου, του κειμένου ένθετων επιστολών και επιγραφών, του κειμένου που ακολουθεί ύστερα από παράθεση επιστολών ή στίχων κτλ.), αλλά με κεντράρισμα ή κλιμακωτή προς τα δεξιά διάταξη των καταλήξεων των ένθετων επιστολών. Σε σαφή αντιδιαστολή, πάντως, με τον πρώτο τόμο, παράγραφοι εντός κειμένου σημειώνονται και στις εξής σελίδες: 6, 6η αράδα· 40, 25η αράδα· 59, 3η αράδα· 274, 22η αράδα· 370, 13η αράδα· 402, 26η αράδα· 410-418, passim (στο τμήμα των παραγγελιών του Δον Κιχότη στον Σάντσο, ήτοι: 410: 27η και 30ή αράδα· 411: 16η, 25η και 31η αράδα· 412: 7η, 14η, 23η, 26η, 29η και 32η αράδα· 413: 4η, 7η, 10η, 14η, 20ή και 24η αράδα· 415: 4η, 13η, 18η, 26η και 30ή αράδα· 416: 1η, 3η και 24η αράδα· 417: 19η, 25η και 30ή αράδα· 418: 3η, 9η και 13η αράδα), 421: 9η αράδα· 431: 3η αράδα· 436: 16η αράδα· 457: 1η και 17η αράδα· 459: 23η αράδα· 513: 22η αράδα· 514: 16η και 25η αράδα· 515: 3η, 16η και 30ή αράδα, 517: 13η αράδα· 524: 3η και 10η αράδα· 526: 1η και 14η αράδα· 528: 19η αράδα· 533: 21η αράδα· 541: 6η αράδα· 549: 11η αράδα. Μέσα σε παρενθέσεις, σποραδικά, δίνονται πλαγιογραφημένες εξηγήσεις του μεταφραστή. Πλαγιογραφημένοι είναι και οι τίτλοι κεφαλαίων, οι επικεφαλίδες ένθετων επιστολών (σ. 363 κ.ε.), ενδιάμεσες επιγραφές κτλ., καθώς και τα ένθετα στιχουργήματα που δίνονται, όμως – αν εξαιρέσουμε τα αμετάφραστα δύο πρώτα (σσ. 15: ένα δίστιχο· 56: ένα τρίστιχο) –, σε ιταλική μετάφραση (σσ. 108-109: ένα σονέτο· 173-174: ένα τετράστιχο και 39 στίχοι σε ανισομεγέθεις στροφές· 175-176: ένα σονέτο· 195: ένα τετράστιχο και ένα πεντάστιχο· 196: ένα πεντάστιχο, ένα εξάστιχο και δύο πεντάστιχα· 197: δύο πεντάστιχα· 240: ένα δίστιχο· 273: ένα δίστιχο· 353-354: 49 στίχοι σε ανισομεγέθεις στροφές· 379: ένα τετράστιχο και ένα πεντάστιχο· 432-434: 19 τετράστιχα· 448-449: 9 τετράστιχα· 565-567: 12 τετράστιχα, διακοπτόμενα 4 φορές από δίστιχη επωδό· 662: ενάμισης στίχος· 679: 12 στίχοι· 684-685: δύο οκτάβες). Κεφαλαιογραφημένη εντός κειμένου δίνεται μόνο μία επιγραφή (σ. 517: CONSTI-/TUTIONI DEL GRAN GOVERNATORE / SANCIO PANZA). Δεν λείπουν τα ορθογραφικά λάθη και οι παραδρομές.[205]

Σημειώνουμε πως οι εικόνες των δύο τόμων της τρίτης έκδοσης της μετάφρασης του L. Franciosini αντιγράφουν τις αντίστοιχες μιας έκδοσης των Βρυξελών (1662) του ισπανικού πρωτοτύπου.[206]

205. Σημειώνουμε πως η πρώτη, δίτομη έκδοση της ιταλικής μετάφρασης του Franciosini (Venezia, A. Baba, 1622-1625), η ανατύπωση του πρώτου τόμου της (Venezia, A. Baba, 1624), η διαφοροποιημένη δίτομη δεύτερη έκδοση (Venezia, A. Baba, 1625) και η τέταρτη έκδοση (Venezia, G. Corvo, 1694) λείπουν από τον κατάλογο της βιβλιοθήκης των πρώτων Μαυροκορδάτων που συνέταξε ο νεαρός Κ. Μαυροκορδάτος τον Ιούνιο του 1725)· αντίθετα, στον κατάλογο αυτό συμπεριλαμβάνεται η τρίτη, δίτομη έκδοση της ίδιας μετάφρασης (*Don Chisciotte della Mancia*, Roma 1677), ό.π., σ. 118, που αποτελεί ασφαλώς το άμεσο πρότυπο της χειρόγραφης ελληνικής μετάφρασης, όσο και μια εξάτομη γαλλική μετάφραση (*Histoire de l'admirable Don Quichotte de la Manche*, Lyon 1718), ό.π., σ. 115. Από άλλη πηγή γνωρίζουμε πως η ίδια βιβλιοθήκη διέθετε (μα άγνωστο από πότε) και αντίτυπο της δίτομης πέμπτης έκδοσης της ιταλικής μετάφρασης του Franciosini (Venezia, A. Groppo, 1722)· περιγραφή των αντιτύπων βλ. στο άρθρο του C. Dima-Drăgan, «L'œuvre de Cervantes...», ό.π., σ. 267, σημ. 9.

206. Οι εκδόσεις από το 1722 κ.ε. δεν συμπεριλαμβάνουν τις εικόνες που είχαν περιληφθεί

Η μετάφραση του L. Franciosini δεν αποτελεί την πρώτη έντυπη μετάφραση του *Δον Κιχότη* (είχαν προηγηθεί η πρώτη αγγλική του Πρώτου Μέρους του έργου, από τον Thomas Shelton, 1612, η πρώτη γαλλική του Πρώτου Μέρους, από τον César Oudin, 1614, η πρώτη γαλλική του Δεύτερου Μέρους, από τον François de Rosset, 1618), αλλά είναι το πρώτο ιταλικό εγχείρημα μετάφρασης του συνόλου του έργου,[207] και η μετάφραση που έπαιξε τον σημαντικότερο ρόλο στην πρόσληψή του ώς τις αρχές του 19ου αι.[208] όχι μόνο στην Ιταλία (όπως θεωρούνταν ώς τώρα),[209] αλλά και στη ΝΑ. Ευρώπη.

στην τρίτη έκδοση, του 1677: και εδώ, επομένως, η απουσία εικόνων αποκλείει, για την πέμπτη έκδοση της μετάφρασης του Franciosini την πιθανότητα να χρησίμευσε ως πρότυπο της ελληνικής μετάφρασης.

Για την προέλευση των εικόνων, που ανήκουν στον Φλαμανδό Frederik Boutatts και πρωτοχρησιμοποιήθηκαν το 1662 βλ., πρόχειρα, D. Bernardi, «Lorenzo Franciosini, primer traductor del *Quijote* al italiano...», ό.π. (σημ. 203), σ. 169, σημ. 23, καθώς και την έκδοση *Miguel de Cervantes,* Don Quijote de la Mancha..., *Volumen complementario*, ό.π. (σημ. 191), σ. 1079 (με δείγμα την εικόνα του επεισοδίου της «Batalla con el vizcaíno y aventura de los molinos»). Η ίδια έκδοση, σσ. 1075-1076, σημειώνει ότι ώς το 1648 καμιά έκδοση ή έντυπη μετάφραση του *Δον Κιχότη* δεν έφερε εικόνες (πέρα από τη σποραδική χρήση εικόνας για διακόσμηση της σελίδας τίτλου, όπως συμβαίνει, π.χ., στη γαλλική μετάφραση του Δεύτερου Μέρους του έργου από τον Fr. de Rosset, Paris 1618)· η έντυπη γερμανική μετάφραση της Φραγκφούρτης (1648) είναι η πρώτη εικονογραφημένη (αλλά με 5 μόνον ξυλογραφίες κακής ποιότητας), ενώ το σημαντικότερο πρώτο καλλιτεχνικό βήμα για συστηματικότερη εικονογράφηση γίνεται με τις 25 εικόνες του Jacob Savery στην έντυπη ολλανδική μετάφραση (Dordrecht 1657).

207. Στην Ιταλία είχε προηγηθεί μόνο μια μιλανέζικη έντυπη επανέκδοση του ισπανικού πρωτοτύπου (*El Ingenioso Hidalgo Don Quixote*..., 1610), που αναπαράγει το Πρώτο Μέρος του έργου (1605).

208. Συνοψίζουμε: Οι πέντε πρώτες εκδόσεις της μετάφρασης του L. Franciosini (στον 17ο αι.), τέσσερις βενετικές και μία ρωμαϊκή, ακολουθούνται από άλλες τέσσερις βενετικές εκδόσεις στον 18ο αι.: 1722 (A. Groppo, δίτομη), 1738 (G. Zerletti, δίτομη), 1754-1755 (G. Zerletti, τετράτομη, με τίτλο: *Vita e azioni dell' ingegnoso cittadino*...), 1795 (G. Zerletti, τετράτομη, με τίτλο: *Vita e azioni dell' ingegnoso cittadino*...), ενώ στη συνέχεια η μετάφραση επανεκδίδεται στη Βενετία και αλλού ώς το 1832-1833, κάποτε με διαφοροποιημένο τίτλο ή και εμπλουτισμένη (με «Βίο» του Cervantes, κτλ.)· λείπει, απ' όσο ξέρουμε, νεότερη, φωτοαναστατική ή φιλολογική, επανέκδοση της μετάφρασης του L. Franciosini. Βέβαια, από το 1800 (Napoli) κ.ε. προστίθεται και άλλη έντυπη ιταλική μετάφραση, του Bartolomeo Gamba, η οποία βαθμιαία επικρατεί, εκτοπίζοντας τελικά την πρώτη έντυπη ιταλική μετάφραση από το εμπορικό κύκλωμα.

209. Οι τύχες του *Δον Κιχότη* στην Ιταλία ύστερα από την πρώτη έκδοση της μετάφρασης του L. Franciosini είναι πλούσιες· π.χ. ισπανοί και ιταλοί μελετητές έχουν εντοπίσει μια «breve y pálida imitación» της νουβέλας του «περιέργου ασυστάτου» ήδη σε ιταλικό έργο του 1630 (F. Bracciolini, *Rosella espugnata*), καθώς και μια, παλιότερη ίσως, χειρόγραφη μετάφραση («burda y misera traducción que duerme el sueño de un merecido olvido») της ίδιας νουβέλας από τον ίδιο ιταλό συγγραφέα· μνείες, συγκρίσεις, μιμήσεις κτλ. του *Δον Κιχότη* αφθονούν στην ιταλική γραμματεία από το 1615 κ.ε., ενώ ήδη στα 1678 χρησιμοποιείται ρήμα «κισοτίζω» («chisciotteggiare»), βλ. E. Mele, «Más sobre la fortuna de Cervantes en Italia en el siglo XVII», *Revista de Filología Española* 6,6 (1919) 364-374.

Η πρώτη έκδοση της ιταλικής μετάφρασης – στηριγμένη, για το Πρώτο Μέρος του έργου, στην πρώτη έκδοση του Μιλάνου (1610) και στη δεύτερη έκδοση των Βρυξελών (1611) του ισπανικού πρωτοτύπου του 1605 – είναι αλληλένδετη με το υπόλοιπο ογκώδες γλωσσολογικό (κυρίως λεξικογραφικό και γραμματικό) έργο του L. Franciosini (που προβάλλεται σε ορισμένες εκδόσεις του ως καθηγητής της ιταλικής και της ισπανικής στα πανεπιστήμια της Σιένας και της Πίζας), μέσα στο οποίο ξεχωρίζουν τα εξής δημοσιεύματα:[210]

Η μακρόχρονη επιτυχία της μετάφρασης του L. Franciosini στην Ιταλία έχει τονιστεί από πολλούς μελετητές, οι οποίοι όμως επισημαίνουν όχι μόνον το (αυξημένο) ποσοστό πιστότητάς της απέναντι στο ισπανικό πρωτότυπο, μα – όπως θα δούμε και παρακάτω – και τις (αρκετές επιμέρους) αποκλίσεις της από αυτό, καθώς και περιστασιακές παρερμηνείες και λάθη της. Η βιβλιογραφία είναι μεγάλη· περιοριζόμαστε σε μερικά από τα παλιότερα μελετήματα, πλαισιωμένα από επιλογή νεότερων δημοσιευμάτων: E. Mele, «Per la fortuna del Cervantes in Italia nel Seicento», *Studi di Filologia Moderna* 2,3-4 (1909) 229-255, «Tra grammatici, maestri di lingua spagnuola e raccoglitori di proverbi spagnuoli in Italia», *Studi di Filologia Moderna* 7,1-2 (1914) 13-41, «Uno spagnolista valdesano», *Miscellanea Storica della Valdesa*, Σειρά 63η, τ. 22,3 (1914) 177-188, «Más sobre la fortuna de Cervantes en Italia en el siglo XVII», ό.π., «Nuevos datos sobre la fortuna de Cervantes en Italia en el siglo XVII», *Revista de Filología Española* 8,3 (1921) 281-283 και 14 (1927) 183-184· M. de Riquer, «La obra del hispanista Lorenzo Franciosini, primer traductor del *Don Quijote* al italiano», *Revista Nacional de Educación* 2 (1942) 21-28· A. Gallina, *Contributi alla storia della lessicografia italo-spagnola dei secoli XVI e XVII*, Firenze 1959, σσ. 263-278· G. Colón, *Die ersten romanischen und germanischen Übersetzungen des Don Quijote*, Bern 1974, ιδίως σσ. 18-20, 27 κ.ε. (με παραδείγματα μεταφραστικής ευστοχίας και αστοχίας, αλλά μόνον από το Πρώτο Μέρος της μετάφρασης), «Materiales para el estudio léxico contrastivo del español, del francés y del italiano: "Don Quijote" (1605) y sus traducciones coetáneas (1614 y 1622)», *Travaux de linguistique et de littérature* 23,1 (1985) 249-293· D. Bernardi, «Lorenzo Franciosini, primer traductor del *Quijote* al italiano...», ό.π. (σημ. 203), σσ. 151-181 (με πλούσια βιβλιογραφία και για το γλωσσολογικό έργο του ισπανού μεταφραστή)· Chr. Bierbach, «Spanische Grammatik und Sprachlehre im 17. Jh.: Das hispanistische Werk des Lorenzo Franciosini», στον τόμο U. Klenk (επιμ.), *Variatio Linguarum: Beiträge zu Sprachvergleich und Sprachentwicklung*, Stuttgart 1989, σσ. 12-32· D. Bernardi, *La obra de Lorenzo Franciosini: Aproximación a la primera traducción italiana del "Quijote" (1622-25). Estudio de la primera parte*, διδακτορική διατριβή, Università degli studi di Venezia 1990-1991· D. Pini Moro - G. Moro, «Cervantes in Italia – Contributo ad un saggio bibliografico sul cervantismo italiano (con un'appendice sulle trasposizioni musicali),» στον τόμο D. Pini Moro (επιμ.), *Don Chisciotte a Padova – Atti della I Giornata cervantina*, Padova 1992, σσ. 261-268· D. Pini, «Don Chisciotte in Italia: da *hidalgo* a *cittadino*», *Quaderni di lingue e letterature* 22 (1997) 101-119· S. Del Bravo, «Franciosini, Lorenzo», *Dizionario Biografico degli Italiani*, τ. 50, Roma 1998, σσ. 155-157.

Μια από τις πιο πρόσφατες εργασίες για το λεξικογραφικό έργο του L. Franciosini είναι η διδακτορική διατριβή του J. J. Martínez Egido, *La obra lexicográfica de Lorenzo Franciosini: vocabulario italiano-español, español-italiano (1620)*, Alicante 2002 (όπου και παλιότερη βιβλιογραφία, από την οποία ξεχωρίζουμε τις εργασίες των A. Gallina, *Contributi alla storia della lessicografia italo-spagnola dei secoli XVI e XVII*, Firenze 1959, σσ. 262-284 και Bl. Periñán, «La "Grammatica" de Lorenzo Franciosini», *Prohemio* 1, 2, 1970, σ. 225 κ.ε.

210. Βλ. D. Bernardi, *La obra de Lorenzo Franciosini...*, ό.π., «Lorenzo Franciosini, primer traductor del *Quijote* al italiano...», ό.π.

Αν και η Βενετία είχε πρωτοστατήσει στον 16ο αι. στην εκτύπωση ισπανικών (καστελιάνι-

Vocabolario Italiano e Spagnolo ... και *Vocabolario Español e Italiano*..., τ. 1-2, Roma 1620 (επανεκδόσεις: Genève 1636, 1637, Roma 1638, Venezia 1645, Genève 1648, 1665, 1687 κ.ά.)·

Grammatica spagnuola ed italiana..., Venezia 1624 (επανεκδόσεις: Roma 1638 – εμπλουτισμένη με διαλόγους κ.ά.: «otto Dialoghi Castigliani, e Toscani [=*Dialoghi piacevoli*, βλ. παρακάτω], con mille Detti Politici, e Morali [αλλά και με τον *Nomenclatore, o registro di alcune cose curiose e necessarie a sapersi degli studiosi ed amatori della lingua spagnola*, μετάφραση από αντίστοιχο γαλλικό έργο του Ch. Oudin, 1622]» –, Genève 1648, Venezia 1668 – συμπληρωμένη και διορθωμένη, μα και πλαισιωμένη από τη γραμματική του G. A.

κων) έργων και σχετικών γλωσσικών βοηθημάτων (St. da Sabbio 1532, Giolito 1555-1556, κ.ε.), ο D. Bernardi τονίζει εύστοχα πως κατά το πρώτο μισό του 17ου αι. οι μόνοι χώροι εκτός ιβηρικής χερσονήσου όπου τυπώνονταν έργα στα ισπανικά ήταν οι Κάτω Χώρες και ορισμένα άλλα εκδοτικά κέντρα της Ιταλίας· επίσης, ότι ειδικά το δουκάτο του Μιλάνου (που είχε άμεση επαφή με τις επικράτειες των Αψβούργων) ήταν μείζον εκδοτικό κέντρο για τη διάδοση των έργων του Cervantes, αφού εκεί επανεκδόθηκαν στα ισπανικά όχι μόνον το Πρώτο Μέρος του *Don Quijote* (1610), αλλά και οι *Novelas Ejemplares* (1615, 1626) και το *Viaje del Parnaso* (1624).

Ερεθιστική για την ενδεχόμενη διερεύνηση ή αντίστιξη του «αναγνωστικού περιβάλλοντος» που βρήκε ο Cervantes (με καθυστέρηση ενός αιώνα) στις Παραδουνάβιες Ηγεμονίες των Φαναριωτών και των πρώτων Μαυροκορδάτων είναι η παρατήρηση του ίδιου μελετητή, «Lorenzo Franciosini, primer traductor del *Quijote* al italiano...», ό.π., σσ. 168-169, πως «τα έργα αυτά απευθύνονταν σ' ένα αριστοκρατικό κοινό που λάτρευε πολύ τον ισπανικό πολιτισμό. Στη συγκεκριμένη περίπτωση, δεν έχει μεγάλη σημασία αν ο πολιτισμός αυτός προσλαμβανόταν μόνον ως λογοτεχνική μόδα και, επομένως, δεν μπορούσε να ασκήσει πραγματική επιρροή στον ιταλικό πολιτισμό. Το σημαντικό είναι να σημειωθεί, περισσότερο, πως, με τη μια ή την άλλη μορφή, τα βιβλία αυτά διαβάζονταν [στο πρωτότυπο] και είχαν σίγουρη επιτυχία, η οποία, από την άλλη, μπορεί να συμβάλει στην εξήγηση της εκδοτικής αποτυχίας της μετάφρασης του Franciosini» (η οποία γνώρισε μόνον 5 εκδόσεις στον 17ο αι., σε αντίθεση, π.χ., με τη γαλλική μετάφραση του Πρώτου Μέρους του *Δον Κιχότη* από τον Oudin, η οποία εκδόθηκε από το 1614 ώς το 1700 18 φορές – συνδυασμένη, από το 1639 κ.ε., με τη μετάφραση του Δεύτερου Μέρους του έργου από τον Rosset, 1618 κ.ε.).

H D. Pini, «Don Chisciotte in Italia...», ό.π. (σημ. 209), σ. 101, αναπαράγει το εξής τμήμα της Αφιέρωσης του πρώτου μιλανέζου εκδότη του Πρώτου Μέρους του *Δον Κιχότη* (1610) στον ευγενή Vitaliano Visconti, που δείχνει τα όρια της ισπανολατρίας, αλλά εξηγεί, ίσως, εν μέρει και την αρχική (1622) «συνειδητή παραίτηση» του L. Franciosini από τη μετάφραση των ένθετων έμμετρων τμημάτων του ισπανικού πρωτοτύπου: «Cumple a los Grandes, como lo es V. S. Illustris., el entender todo género de lenguas principales con las cuales se han de tractar los mayores negocios, que en discurso de tiempo se les puedan ofrecer. Y habiendo nosotros sabido, que entre los más graves estudios, en que V. S. Illustris. pasa su pueril edad, tiene a las veces gusto de la lengua Castellana, agora hecha muy familiar a los Caballeros de esta Ciudad tan noble, por esta razón nos atrevemos a dedicar a V. S. Illustris. el libro Español del Ingenioso Hidalgo Don Quijote de la Mancha, que de nuevo habemos impreso, sin hacerlo traducir en lengua Toscana, por no le quitar su gracia, que más se muestra en su natural lenguaje, que en cualquiera trasladado».

Θα μπορούσε να αναλογιστεί κανείς πόσο θα ταίριαζε παρόμοιος έπαινος, έναν αιώνα αργότερα, στον πολύγλωσσο ηγεμόνα N. Μαυροκορδάτο και σε κάποια από τα επίσης μορφωμένα μέλη της οικογένειας και της «πελατείας» του.

Lonchamps: *La novissima grammatica delle tre linguae...* –, 1686, 1687 κ.ά.)·

Diálogos apazibles, compuestos en castellano, y traduzidos en toscano / Dialoghi piacevoli composti in castigliano e tradotti in toscano ..., Roma 1620 – η ισπανική αφετηρία αποτελεί μετάφραση του J. Minsheu από το αγγλικό *Pleasant and delightful dialogues...*, 1549· επανεκδόσεις: Venezia 1626· Roma 1638· Genève 1648, 1686, 1687 κ.ά.)·

Rodamontate, o Bravate spagnole... [=*Rodomontadas españolas...*, έργο που δείχνει μεγάλη εξοικείωση με το ισπανικό θέατρο], Venezia 1627.

Βλ., επίσης, και τα: *De particulis italicae orationis...*, Firenze 1637· «Nomenclatura italo-latina rerum quae frequentius occurunt» (ενταγμένο σε έκδοση του Scipio Lentulus, *Linguae italicae institutiones...*, Roma 1638· επανέκδοση: Padova 1641)· *Fax lingue italicae...*, Firenze 1638 (επανεκδόσεις: Venezia 1646, 1664)· «Introduttione alla lingua castigliana» (ενταγμένο σε έκδοση του J. A. Lonchamps, Bracciano 1656, επανεκδόσεις: Venezia 1673 κ.ά.)· *Compendium facis lingue italicae...* (ελαφρά τροποποιημένη επανέκδοση του *Fax lingue italicae...*), 1667.[211]

Μέσα στις δύο αρχικές περιόδους της εκδοτικής δραστηριότητας του ισπανιστή, τη ρωμαϊκή (1620 κ.ε.) και τη βενετική (1622 κ.ε.· ο ίδιος έμενε στη Βενετία γύρω στα 1622-1625/1626, ενώ στα 1637 έμενε σίγουρα στη Φλωρεντία· πέθανε μάλλον ύστερα από το 1645), είναι έκδηλη η αλληλεξάρτηση γλωσσολογικής δραστηριότητας και μεταφραστικής δημιουργίας. Όπως έχει ήδη παρατηρηθεί:

> Στον 17ο αι. η μετάφραση έχει πάψει πια να είναι μια απλή αριστοκρατική άσκηση, που περιοριζόταν αποκλειστικά στην *aemulatio* της κλασικής *auctoritas*, και έχει μετατραπεί σ' ένα νεότερο φαινόμενο συναλλαγής μεταξύ διαφορετικών πολιτισμικών συστημάτων (*transistemación*). Επομένως, η εισβολή του λεξικογράφου Franciosini στο περιβάλλον της λογοτεχνικής μετάφρασης δεν είναι ένα περιθωριακό επεισόδιο της δραστηριότητάς του, αλλά συναποτελεί μέρος αυτού του σφαιρικού μεταφραστικού έργου στο οποίο αναφερόμαστε. Όλη η παραγωγή του ως ισπανιστή συγκεντρώνεται μέσα στο βραχύ διάστημα μιας δεκαετίας. [...] Τα χρονολογικά στοιχεία δείχνουν

211. Βλ., πρόχειρα, D. Bernardi, «Lorenzo Franciosini, primer traductor del *Quijote* al italiano...», ό.π. (σημ. 203)· S. P. Michel - P. H. Michel, *Répertoire des ouvrages imprimés en langue italienne au XVIIe siècle conservés dans les bibliothèques de France*, τ. 3, Paris 1970, σσ. 64-66.

Θυμίζουμε ότι, όπως σημειώθηκε παραπάνω (βλ. και σημ. 137), αντίτυπο της έκδοσης *La novissima Grammatica delle trè lingue, Italiana, Francese, e Spagnuola, cioè, la Francese, e l'Italiana di Gi(ovanni) Alessandro Lonchamps, e la Spagnuola di Lorenzo Franciosino...* (Venezia 1673), που εμπεριέχει και έργο του L. Franciosini, σώζεται σήμερα στο Βουκουρέστι με προέλευση τη βιβλιοθήκη των Μαυροκορδάτων, ενώ, εκτός από εκδόσεις της μετάφρασής του του *Δον Κιχότη*, σώζονται επίσης στο Βουκουρέστι αντίτυπα των εκδόσεων *Fax lingue Italicae...* (Venezia 1646) και *Compendium facis linguae Italicae...* (Roma 1666). Βλ. C. Dima-Drăgan, «L'œuvre de Cervantes...», ό.π. (σημ. 38), σ. 268, αλλά με πλήρη βιβλιογραφικά στοιχεία μόνο για την έκδοση *La novissima Grammatica...*

μια γόνιμη σύγκλιση ανάμεσα στα έργα του ισπανιστή μας, που τελικά έτσι στηρίζονται το ένα στο άλλο και εμπλουτίζονται αμοιβαία. Μόνον επανεκδόσεις τους εμφανίζονται στα επόμενα χρόνια. Λεξικογραφία και μεταφραστική εμπειρία διασταυρώνονται: η ανάγνωση του *Κιχότη* – πολύ έντονη ήδη από καιρό, αφού προστίθεται η σαφής πρόθεση αναγωγής στη γλώσσα αυτή καθαυτή, που προϋποθέτει κάθε μετάφραση – τροφοδοτεί τη σύνθεση του *Λεξικού* [*Vocabolario*] και, συγχρόνως, η λεξικογραφική προετοιμασία διευκολύνει τον μόχθο του μεταφραστή.

Παράλληλα, όμως, ειδικά για τη μετάφραση του *Δον Κιχότη* έχει παρατηρηθεί ότι:[212]

> L'impegno del F. nel portare a termine la traduzione di un libro così voluminoso e complicato come il *Don Chisciotte* dovette essere enorme, tanto da lasciarlo alla fine estenuato. Gli ultimi capitoli della seconda parte scorrono stancamente: la traduzione è opaca e il tessuto linguistico manca di ogni vivacità. Anzi, sembra che a volte il F. stenti addirittura a comprendere il senso letterale del testo spagnolo, e limiti il suo intervento a una meccanica traslazione. Ma un po' tutta la traduzione è all'insegna della discontinuità: quando c'è il lessico toscano a sorreggerlo, ed egli riesce a trovare il gusto corrispondente – concettuale, non necessariamente letterale – delle locuzioni e dei proverbi di cui soprattutto il linguaggio di Sancho Panza è infarcito, il F. si rincuora e traduce pagine filate in modo frizzante, certamente apprezzabile. A volte si lascia coinvolgere in un modo tra il ludico e il goffamente autoelogiativo. Ma si avvertono improvvisi cali di tono, a volte imputabili a oggettive difficoltà di resa linguistica, altre volte inspiegabili, se non si vogliono attribuire a un appannamento delle capacità di traduttore del F. dovute proprio alla stanchezza.

Προτού, όμως, εξεταστεί η επιτυχία ή όχι της ιταλικής μετάφρασης, και για να γίνει καλύτερα κατανοητός ο τρόπος πρόσληψης του έργου του Cervantes από το κοινό του 17ου αι. (εν μέρει, όμως, και από αναγνώστες της εποχής της πρώτης ελληνικής του μετάφρασης και του συγκεκριμένου κύκλου στον οποίο ανήκει αυτή), καθώς και η μεταφραστική στρατηγική και τεχνική του L. Franciosini (που καθόρισε σε μεγάλο βαθμό και την ελληνική της απόδοση), είναι χρήσιμο να αναπαραχθούν εδώ δύο πρόλογοι: ο διαφημιστικός των ρωμαίων τυπογράφων-εκδοτών της τρίτης ιταλικής έκδοσης (πρώτος και δεύτερος τόμος, φ. a 2^{r-v}), και ο κατατοπιστικός του τοσκανού μεταφραστή (πρώτος τόμος πρώτης και τρίτης έκδοσης, φ. a 3^{r-v}).[213]

212. Το πρώτο παράθεμα αποδίδει παρατηρήσεις του D. Bernardi, «Lorenzo Franciosini, primer traductor del *Quijote* al italiano...», ό.π., σ. 153, σημ. 4, ενώ το δεύτερο (και ιδιαίτερα αυστηρό) ανήκει στον S. Del Bravo, «Franciosini...», ό.π. (σημ. 209), σ. 156.

213. Οι τίτλοι-προσφωνήσεις και η υπογραφή του μεταφραστή είναι με κεφαλαία. Κατά τα άλλα διατηρούμε το κείμενο όπως έχει στη δεύτερη έκδοση, πλουτίζοντας, απλώς, σε καναδυό σημεία τη στίξη.

Giuseppe Corvo, e Bartolomeo Lupardi, Stampatori Camerali. All'Erudito, e curioso Lettore.

Ecco, ò Lettore erudito, che per appagare la tua curiosità (con la quale avidamente attendevi quest'Opera, che spacciata à grido ne'tempi passati, veniva hora impatientemente desiderata da i virtuosi) esce nuovamente in campo nel gran Teatro del Mondo à far prove del suo insuperabil valor il famoso Campione Don Chisciotte della Mancia; le di cui heroiche imprese, degne di scolpirsi in Marmi, & in Bronzi à memoria eterna de'Posteri, noi ti rappresentiamo con le nostre stampe, che per renderle più gradite senza riguardo ad alcuna spesa, e col solo oggetto di servirti, habbiamo in questa nuova impressione nobilmente arricchite di vaghissime figure, incise con diligenza in rame, acciò tu possa comprendere da questi delineamenti apparenti, che non furono ordinarie l'attioni, che egli con la sua invincibil bravura egregiamente intraprese. Che non fece? Che non tentò? Trà l'horride pugne di Marte, trà i bellicosi spettacoli de suoi furibondi cimenti, trà I barbari scempi della sua destra formidabile tutto ti commoverai al pianto, & alle lagrime; mà à quelle però, che seco porta inseparabili l'estrema vehemenza del riso. Legge, e lo vedrai, e vivi sempre felice.

A' curiosi lettori.

Il principale intento, che hò havuto (Signor lettore) in questa mia Traduzione, non è stat'altro, che di lasciarm'intendere; e per conseguirlo facilmente, mi son'alle volte allontanato dal senso letterale Spagnuolo, per avvicinarmi più al corrente Italiano: che oltre all'esser ciò, molto conforme a'precetti d'Horazio nella Poetica: pare à me, che chiunque traducendo desidera, che alla sua fatica li si soggetti agevolmente il gusto, e l'orecchio di chi la legge, sia dalla necessità forzato à non far'altrimenti: poiche, se puntualmente s'havess'a dichiarar la forza del Vocabolo, e dell'istessa frase, ò metafora, si doverebbe quas'ogni libro volgarizzato, chiamar più tosto tradito, che tradotto, essendo che ogni linguaggio hà licenza d'usar'alcuni detti, e parole, che ad un'altro, non solo non è concessa, ma assolutamente negata; di maniera che, questa mia ragione mi servirà di discolpa, se cercando la proprietà d'una voce, non la troverai dichiarata con la sua propria significazione. I versi non gl'hò tradotti, perche oltre all'esser difficile à chi non è Poeta, non mi son parsi tanto essentiali alla dichiarazion della prosa, che questa non si sia senz'essi potuta volgarizzare: ma se vorrai sodisfare alla tua curiosità, degnati di pigliare il mio Vocabolario, che in esso troverai, senon tutti, la maggior parte almeno de'vocaboli, che ti parrann'oscuri. Tieni dunque (ti prego), lettor carissimo, questa Traduzion per buona, sin tanto che non n'esce un'altra, che sia migliore, e Dio ti guardi.

Lorenzo Franciosini.

Αφενός, λοιπόν, συνδυαστικός τονισμός του «εξαιρετικά» ηρωικού/ιπποτικού όσο και κωμικού/γελοιώδους· αφετέρου ευσυνείδητη προειδοποίηση για την περιστασιακή τροπή προς την ελεύθερη μετάφραση και τον «εξιταλισμό» (με στόχο τόσο τον κλασικιστικό συνδυασμό του τερπνού μετά του ωφελίμου όσο και την ομαλή μετάβαση από τους ιδιωματισμούς της γλώσσας-εκκίνησης σε αντίστοιχους της γλώσσας-άφιξης), για τη μη μετά-

φραση των ένθετων έμμετρων τμημάτων του έργου (με τονισμό των δυσκολιών μιας μετάφρασης ποιητικών κειμένων από έναν μη ποιητή, με αμφιλεγόμενη υποτίμηση της σημασίας των έμμετρων τμημάτων για την πλαισίωση/κατανόηση ενός έργου πεζογραφίας και, τέλος, με μιαν «οικονομική» παραπομπή του «φιλοπερίεργου/απαιτητικού αναγνώστη» στο ειδικό, Ισπανοιταλικό Λεξικό του ίδιου του μεταφραστή).

Σημειώνουμε πως, λόγω της πανομοιότυπης επανάληψης του προλόγου του μεταφραστή από την πρώτη (1622) στην τρίτη (1677) έκδοση της μετάφρασης, αφήνεται αδιόρθωτη/ασυμπλήρωτη η αρχική επισήμανση πως τα έμμετρα τμήματα δεν έχουν μεταφραστεί στα ιταλικά, κάτι που ισχύει, βέβαια, μόνο για τον πρώτο τόμο και των δύο αυτών εκδόσεων: ο δεύτερος τόμος τόσο της πρώτης όσο και της τρίτης έκδοσης προχωρεί – με την εξαίρεση δύο αρχικών διστίχων που παραμένουν στα ισπανικά, όπως σημειώσαμε – σε μετάφραση των έμμετρων τμημάτων, που οφείλεται στον καλό ποιητή της εποχής A. Adimari.

Η μετάφραση του L. Franciosini πρωτοκυκλοφόρησε εφτά μόλις χρόνια ύστερα από την εκδοτική ολοκλήρωση του «διμερούς» έργου του Cervantes:

EL INGENIOSO / HIDALGO DON QUI-/XOTE DE LA MANCHA, / *Compuesto por Miguel de Cervantes* / Saavedra. / DIRIGIDO AL DUQUE DE BEIAR, / [...] / Año, [τυπογρ. κόσμημα] 1605. / CON PRIVILEGIO, / *EN MADRID*, Por Iuan de la Cuesta. / Vendese en casa de Francisco de Robles, librero del Rey n(uest)ro señor.

SEGUNDA PARTE / DEL INGENIOSO / CAVALLERO DON / QUIXOTE DE LA / MANCHA, / *por Miguel de Cervantes Saavedra, autor de su primera parte,* / Dirigida a don Pedro Fernandez de Castro, [...] / Año, [τυπογρ. κόσμημα] 1615. / CON PRIVILEGIO, / En Madrid, *Por Iuan de la Cuesta.* / *vendese en casa de Francisco de Robles, librero del Rey N(uestro) S(eñor).*

Η εμφανέστερη διαφορά ανάμεσα στους τίτλους των τόμων του ισπανικού πρωτοτύπου και στους αντίστοιχους της ιταλικής μετάφρασής του είναι, ίσως, η απόδοση του «συστατικού» συνδυασμού «ingenioso hidalgo/cavallero» ως «ingegnoso cittadino». Η βιβλιογραφία φρόντισε να δώσει ορισμένες απαραίτητες διευκρινίσεις για τις δύο επίμαχες λέξεις των τίτλων, το ουσ. «hidalgo/cittadino» και το επίθ. «ingenioso/ingegnoso», μα και για το όνομα του πρωταγωνιστή του έργου του Cervantes· τις συνοψίζουμε:

Ο όρος του πρωτοτύπου που δυσκόλεψε και προβλημάτισε περισσότερο όλους τους πρώτους ευρωπαίους μεταφραστές του *Δον Κιχότη*[214] είναι το

214. Η πρώτη γαλλική (1614) και η πρώτη γερμανική (1648) μετάφραση αφήνουν στον τίτλο τους αμετάφραστο το «hidalgo», ενώ η πρώτη αγγλική (1612: «knight-errant» =περιπλανώμενος ιππότης) και η πρώτη ολλανδική (1657: «ridder» =ιππότης) προτιμούν να απομακρυνθούν πολύ· κάτι ανάλογο συμβαίνει με το «ingenioso»: το αποδίδουν πιστά στον τίτλο τους μόνον η γαλλική και η ιταλική μετάφραση («ingénieux», «ingegnoso»), το παραλείπει η γερμανική, ενώ η αγγλική και η ολλανδική προτιμούν περιφράσεις που προχωρούν σε «ερμηνεία»

ουσ. «hidalgo» (το «cavallero» στον τίτλο του Δεύτερου Μέρους δεν πρέπει να οφείλεται στον Cervantes), το οποίο, κατά τα τέλη του 16ου και στον 17ο αι. έχει δύο σημασίες, μία ευρύτερη («κάθε ευγενής»: «hidalgos eran todos los nobles») και μία στενότερη («φτωχός/ξεπεσμένος ευγενής»: «hidalgos [...], los que se distinguían sólo por su linaje o herencia de sangre ya carecían de la riqueza, privilegios o propiedades que les elevarían a la categoría de caballeros, con el privilegio de usar *don* y separándolos, por otra parte, de la clase de los villanos ricos»).

Ο L. Franciosini δεν επεξηγεί μέσα στη μετάφρασή του την απόδοση του ουσιαστικού αυτού με το ιταλ. «cittadino» (οι ισπανισμοί «idalgo/ydalgo, hijo d'algo, fidalgo» μαρτυρούνταν στα ιταλικά ήδη από τον 16ο αι., και κάποτε ερμηνεύονταν απλώς με τη λέξη «gentilhuomo»)·[215] όσο και αν η επιλογή του «cittadino» θα μπορούσε να φαντάζει σαν (ανακριβής) προσπάθεια προσαρμογής στον ορίζοντα προσδοκιών/οικείωσης του ιταλικού αναγνωστικού κοινού πολλών μετα-αναγεννησιακών «πόλεων-κρατών», η σημασία των «hidalgo», «cittadino», «cavallero/caballero» κτλ. χρειάζεται να διερευνηθεί αποκλειστικά μέσα στο λεξικογραφικό και κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο των αρχών του 17ου αι. Κάποια πράγματα διευκρινίζονται, είν' αλήθεια, στα λεξικογραφικά έργα του L. Franciosini και είναι απαραίτητα, κάποτε, για την κατανόηση της μετάφρασής του· ορισμένες ερμηνείες του, ωστόσο, παραμένουν αντιφατικές ή αντικρουόμενες, π.χ.: «La voce Hidàlgo, significa propriamente Cittadino, ò persona ben nata, e capace d'alcuni honori, e privilegii del suo paese; e non ostante, che molti voglion dire, che significhi gentilhomo, con *tuttociò* m'è parso, nella Traduzione di Don Chisciotte, dargli per interpretazione adequata, e conveniente, nome di Cittadino; (ò si dica nel titolo di tal libro, propria, ò hironicamente) e non di gentilhuomo, essendoci molta differenza dall'uno, all' altro [...]. Ma chi desidera di sapere in quanti modi si può in Spagnolo chiamare Hidalgo, legga il mio Vocabolario», όπου διαβάζουμε: «*hidalgo*, cioè hijo de algo [che vale, figlio di qualche cosa, cioè nato da qualche cosa di valore, comunemente si distingue da peccero, e significa Cittadino, o huomo ben nato, e privilegiato da certi dazi, o gabelle]», «fidalgo, o hidalgo [cittadino, huomo ben nato, e che non paga certe gabelle, e il suo contrario è pechere, termini usati solamente in Spagna]», ενώ αλλού, μονολεκτικά: «*hidalgo*:

(«valorous and wittie» =γενναίος και πνευματώδης/αστείος, «verstandigen vroomen» =«οξύνους ευσεβής/άκακος»)· βλ., πρόχειρα, G. Colón, *Die ersten romanischen und germanischen Übersetzungen...*, ό.π. (σημ. 209), σσ. 15-16, 30-31 (όπου, όμως, συμπαρατίθενται και αποδόσεις από το εσωτερικό του κειμένου των «γερμανικών» και «ρομανικών» μεταφράσεων, όπως, π.χ., της αγγλικής: «ingenous knight», της γαλλικής: «ingénieux gentilhomme», της γερμανικής: «verschmitzten Rittersmanne» και της ολλανδικής: «onsen ridder»).

215. Βλ. D. Pini, «Don Chisciotte in Italia...», ό.π. (σημ. 209), σ. 105 κ.ε.

gentilhuomo», «*cavallero*: gentilhuomo». Στις ερμηνείες αυτές διακρίνεται μια προσπάθεια αντιδιαστολής του «hidalgo» (εκείνου που δεν πλήρωνε κάποιους φόρους) τόσο από εκείνον που ανήκε στο αμέσως υψηλότερο επίπεδο ευγένειας (τον «caballero») όσο και από τον υπόχρεο σε φόρους (τον «pechero», που αλλού στη μετάφραση του L. Franciosini συμπίπτει με τον «contadino»), καθώς και μια προσπάθεια εύρεσης του πλησιέστερου, στην ιταλική κοινωνία της εποχής του μεταφραστή, τοσκανικού αντιστοίχου, που δεν ήταν άλλο παρά το ουσ. «cittadino»· αυτές οι προσπάθειες γίνονται ξεκάθαρες, αν στις παραπάνω ερμηνείες προστεθούν τα συγκεκριμένα ερμηνεύματα με τα οποία συνοδεύεται στα έργα του L. Franciosini ο όρος «cittadino», όρος με ευρύτατο, διαχρονικά, σημασιολογικό φάσμα: «colui che è capace de gli onori, e de benefici della città» (άρα και: «urbano, educato», «in possesso della cittadinenza»).[216]

Η διερεύνηση της ακριβούς έννοιας (ή, καλύτερα, των δυνατών/επιθυμητών συνδηλώσεων) του επιθ. «ingenioso» έχει ακόμη μεγαλύτερη σημασία για τη διακρίβωση των στόχων του Cervantes, το είδος της πρόσληψης του πρωταγωνιστή και του ίδιου του έργου από τους μεταφραστές (αλλά και το αναγνωστικό κοινό τους) και την ιστορική-γραμματολογική αξία του (σοβαρού ή ειρωνικού/κωμικού) ερμηνευτικού προσανατολισμού.[217]

Οι επιλογές του ιταλού μεταφραστή του *Δον Κιχότη* θα ήταν χρήσιμο να συζητηθούν και με βάση ορισμένες σημασιολογικές διαπιστώσεις της σύγχρονής μας θερβαντικής εκδοτικής· βλ., πρόχειρα, την πρόσφατη κριτική έκδοση του Francisco Rico (με τη συνεργ. του Joaquín Forradellas), *Miguel de Cervantes, Don Quijote de la Mancha*..., ό.π. (σημ. 191), τ. 1, σ. 2: «A grandes rasgos, *ingenioso* equivaldría hoy a "creativo, rico en inventiva e imaginación", y C(ervantes), sin desatender los usos que el adjectivo tenía en la lengua diaria y en la teoría literaria de la época, quizá lo entendía también a la luz de la doctrina de los humores, como una manifestación del temperamento colérico y melancólico [...]; en el *Q(uijote)*, *ingenio* se empareja en especial con sutileza y "habilidad para disponer de las cosas" [...], "para el bien y para el mal" [...], y es compatible con la "locura" [...]», και τα εξής για το ουσ. «hidalgo» και το όνομα «don Quijote», τ. 1, σσ. 37-38, σημ. 4, 46, σημ. 60: «el *hidalgo* que no poseyera cuando menos un caballo – aunque fuera un *rocín* de mala raza y mala traza –, en teoría para servir al Rey cuando se le requiriera, decaía de hecho de su condición», «los hidalgos no tenían derecho al tratamiento de *don*, cuya utilización es bastante frecuente en los libros de caballerías (aunque no en los títulos) y propia de la clase social de los caballeros en la época de D(on) Q(uijote) [...]. En la armadura, el *quijote* era la pieza (no usada por nuestro

216. Με βάση τα παραπάνω στοιχεία αποδεικνύεται αστήρικτη η άποψη του G. Colón, *Die ersten romanischen und germanischen Übersetzungen*..., ό.π. (σημ. 209), σ. 31, ότι η χρήση του «cittadino» από τον L. Franciosini «φαίνεται ειρωνική».

217. Βλ., κυρίως, G. Colón, *Die ersten romanischen und germanischen Übersetzungen*..., ό.π., σσ. 27-31, ο οποίος όμως δεν συνυπολογίζει τα στοιχεία του λεξικογραφικού-γραμματικού έργου του L. Franciosini.

hidalgo) que protegía el muslo; por otro lado, el nombre evoca a uno de los máximos héroes de la tradición artúrica, "Lanzarote" [...], mientras el sufijo *-ote*, que suele aparecer en términos grotescos o jocosos [...], se había aplicado ya, en el *Primaleón* y en fiestas caballerescas reales, a un personaje ridículo, "Camilote"».

Περνούμε, τώρα, σε σύντομη παρουσίαση και συζήτηση ορισμένων αντιστοιχιών ή αποκλίσεων ιταλικού προτύπου και ελληνικής μετάφρασης, μερικές από τις οποίες – γραφ(ηματ)ικές, κυρίως – έχουν ήδη σημειωθεί,[218] και άλλες έχουν υποτυπωθεί παραπάνω, I, στην περιγραφή των μαρτύρων της χειρόγραφης παράδοσης της ελληνικής μετάφρασης:

α. Τίτλος

Αν σωζόταν ο τίτλος της ελληνικής μετάφρασης, τότε, με βάση αφενός τους τίτλους των δύο τόμων της μετάφρασης του L. Franciosini, αφετέρου ορισμένα σημεία του κυρίως κειμένου της ελληνικής μετάφρασης (π.χ. Πρώτο Μέρος, σσ. Α 141-142, 263, Δεύτερο Μέρος, φφ. Ρ 17^{v}, 57^{r}, 219^{r}, 466^{r}, 530^{r}), θα ήταν πιθανότατα ο εξής:

Μιχαήλ Τσερβάντες [ή: *Μιχαήλ Τσερβάντες Σααβέδρας*], *Ο επιτήδειος ευγενής Δον Κισ(ι)ότης* [ή: *Κισ(ι)ότε,-ος*] *της Μαντσίας* [ή: *Μάντσιας*].[219]

218. Γ. Κεχαγιόγλου, «Η πρώτη γνωστή νεοελληνική μετάφραση του *Δον Κιχώτη*», ό.π. (σημ. 139), σσ. 178-179, 181-182, «Πρώτες ελληνικές περιπέτειες του *Δον Κιχώτη*...», ό.π. (σημ. 155), σσ. 478, 480, σημ. 4, 481.

219. Ο υποθετικός αυτός τίτλος θα μπορούσε να δοθεί και πιο απλοποιημένος φωνητικά (*Μιχαήλ Τσερβάντες, Ο επιτήδειος ευγενής Δον Κισότης της Μάντσας*), με φωνητική γραφ(ηματ)ική απλοποίηση των «παχύτερων» *-σ-* (*-σι-* ή, κάποτε, *-σσ-* (ιταλ. Chisciotte) και *-τσ-* (-τσι- (ιταλ. Mancia): τον απλοποιημένο τίτλο τον υιοθετήσαμε μόνο στο εξώφυλλο και στον τίτλο του βιβλίου.

Με γνωστά μόνον τα χφφ Α, Β της μετάφρασης, και με βάση, κυρίως, τον τίτλο του κεφ. ς΄ του Πρώτου Μέρους, σ. Α 118 (όπου ο συνδυασμός «del nostro ingegnoso Cittadino» – ισπανικό πρωτότυπο: «del nuestro ingenioso hidalgo» – αποδίδεται με τη γενική «του πολυξεύρου [και όχι: επιτηδείου] μας ευγενούς»), και χωρίο της σ. Α 138 (όπου το ιταλ. Cittadino (ισπ. hijodalgo αποδίδεται στην ελληνική μετάφραση ως *καστρινός* =*πολίτης*), ο Γ. Κεχαγιόγλου, «Η πρώτη γνωστή νεοελληνική μετάφραση του *Δον Κιχώτη*», ό.π., σ. 182, είχε πιθανολογήσει τον τίτλο αυτό ως εξής: *Ο πολύξευρος πολίτης Δον Κισότης της Μαντσίας, συντεθείς παρά του Μιχαήλ Τσερβάντες Σααβέδρα*... (στη δημοσίευση, παρεισέφρησαν τα τυπογραφικά λάθη: *Κισώτης, Σααβέρδα*).

Η κατοπινή εξέταση του χφ Ρ, που δίνει αρκετά σχετικά εσωτερικά στοιχεία, επέτρεψε στις υποθέσεις να γίνουν περισσότερες, αλλά και οδήγησε την έκδοσή μας να επιλέξει έναν τίτλο που θεωρεί πιθανότερο· βλ., π.χ., Γ. Κεχαγιόγλου, «Traduzioni neogreche del XVIII secolo...», ό.π. (σημ. 198), σ. 147 (*Δον Κισσότης / Ο επιτήδειος ευγενής Δον Κισσότης της Μαντσίας*), «Ελληνικές μεταφράσεις στον 18ο αιώνα...», ό.π. (σημ. 198), σ. 45, και αναδημοσ. στη *Σύγκριση/Comparaison*, σ. 68 (*Ο επιτήδειος* [*αγχίνους*] *ευγενής Δον Κισότης της Μαντσίας*) ή *Ο πολύξευρος* [*αγχίνους*] *ευγενής Δον Κισότης της Μαντσίας*), *Πεζογραφική Ανθολογία*..., ό.π. (σημ. 1), σ. 523, και «Πρώτες ελληνικές περιπέτειες του *Δον Κιχώτη*...», ό.π., σ. 479 (*Μιχαήλ Τσερβάντες Σααβέρδα, Ο αγχίνους* [*πολύξευρος, επιτήδειος*] ευγενής [*πολίτης*] *Δον Κισ(ι)ότης* [*Κισ(σ)ότε*] *της Μαντσίας*).

Σημειώνουμε πως το χφ Α, σ. 112, δίνει για τα «ingegno/ingegnoso» και την εναλλακτική

β. Εικονογράφηση

Το χφ Α, μάρτυρας του αρχικού τμήματος της ελληνικής μετάφρασης του Πρώτου Μέρους του *Δον Κιχότη*, δεν εμπεριέχει/αποδίδει καμία από τις 2 εικόνες του αντίστοιχου τμήματος του πρώτου τόμου της ιταλικής έντυπης μετάφρασης-προτύπου (πριν από τις σσ. 73, κεφ. VIII: «quistione del valoroso Viscaino, col bravo Mancego», και 115, κεφ. XIII: «mortorio di Mirtillo e discorso della Pastora Marcella», βλ. στο τέλος της παρούσας έκδοσης, Εικόνες, αριθ. 7-8). Σημειώνουμε, με την ευκαιρία, πως το τμήμα της ελληνικής μετάφρασης που διασώζεται στο χφ Β αντιστοιχεί σε (ενδιάμεσο) τμήμα του πρώτου τόμου του ιταλικού προτύπου που δεν έχει εικόνες.

Αντίθετα, οι 5 ολοσέλιδες εικόνες του χφ Ρ της ελληνικής μετάφρασης του Δεύτερου Μέρους του *Δον Κιχότη* εμπεριέχουν/αποδίδουν με μελάνη, αν και όχι πάντοτε με ακρίβεια, τις ολοσέλιδες ξυλογραφίες που απαντούν πριν από τις σσ. 161, 219, 269, 353 και 529 του δεύτερου τόμου της ιταλικής έντυπης μετάφρασης-προτύπου (τα πέντε αυτά «ζεύγη» εικόνων, αναπαράγονται φωτοτυπικά στο τέλος της παρούσας έκδοσης, Εικόνες, αριθ. 9-18). Στο ίδιο χφ της ελληνικής μετάφρασης δεν εμπεριέχονται/αποδίδονται, πάντως, οι υπόλοιπες 3 ξυλογραφίες του δεύτερου τόμου της ιταλικής έκδοσης (πριν από τις σσ. 97, κεφ. XI: «carretta della Dièta della Morte», 401, κεφ. XLI: «Clavilegno» και 673, κεφ. LXVII [=LXIV: «Cavaliero della bianca luna e Cavaliero D. Chisciotte della Mancia»· αναπαράγονται φωτοτυπικά στο τέλος της παρούσας έκδοσης, Εικόνες, αριθ. 19-21).

Με βάση τα δεδομένα αυτά δεν μπορούμε να είμαστε απόλυτα βέβαιοι για το αν το αυτόγραφο της ελληνικής μετάφρασης (ή, έστω, μόνον ο αρχέτυπος του χφ Ρ) περιείχε εικόνες (και πόσες).

γ. Ένθετα έμμετρα τμήματα και κυρίως κείμενο

Μολονότι η ελληνική μετάφραση (όπως φαίνεται στους δύο καλύτερους και πιθανότατα παλιότερους μάρτυρές της, τα χφφ Α, Ρ) ακολουθεί πιστά πολλά από τα γραφ(ηματ)ικά χαρακτηριστικά του έντυπου ιταλικού προ-

απόδοση «αγχίνους» (επίσης, το ουσ. «αγχίνοια» είναι συνηθέστατο στα χφφ Α, Ρ), αλλά πως, αντίστροφα, ουσ. «πολίτης» απουσιάζει από τα γνωστά τμήματα της μετάφρασης (ενώ στο φ. 154^{r} του χφ Ρ ο συνδυασμός «ευγενικές πολίτισσες» μέσα στη φράση «δεν είναι ενδυμένη ωσάν μία χωριανή, αλλά ωσάν μία από τες πλέον ευγενικές πολίτισσες» δεν έχει σχέση ούτε με το «hidalgo» ούτε με το «cittadino», καθώς η φράση αποδίδει την αντίστοιχη ιταλική «non viene vestita da contadina, ma da raffazzonata pallazziera» =«... εξωραϊσμένη/ευπρεπισμένη αρχόντισσα»).

Τελικά, το τί καταλάβαινε ο κόσμος των Φαναριωτών (και ιδίως τα μέλη των οικογενειών των «ευγενών» της Κωνσταντινουπόλεως και άλλων αστικών κέντρων, και οι «πελάτες» τους) από τους όρους «ingegnoso» και «cittadino» του ιταλικού προτύπου, ποια ακριβή (θετική ή ειρωνική/αρνητική) απόχρωση έδινε στα «επιτήδειος»/«πολύξευρος»/«αγχίνους», μα και στο «ευγενής», είναι κάτι που θέλει μεγαλύτερη συζήτηση.

τύπου, παραλείπει *και* στο Δεύτερο Μέρος της την απόδοση των ένθετων έμμετρων τμημάτων του έργου, αν και αυτά, στη συντριπτική πλειονότητά τους, είχαν ήδη αποδοθεί στα ιταλικά στο αντίστοιχο Δεύτερο Μέρος της έκδοσης-προτύπου της μετάφρασης.[220] Επιπρόσθετα, η ελληνική μετάφραση (όπως, τουλάχιστο, παραδίδεται στους τρεις μάρτυρές της) προχωρεί σποραδικά σε παραλείψεις λέξεων, φράσεων ή και μεγαλύτερων τμημάτων του κυρίως κειμένου, σε περικοπές, συντομεύσεις ή/και παραφραστικές αποδόσεις του, σε απάλειψη όλων των εντός παρενθέσεων πρόσθετων επεξηγήσεων της ιταλικής μετάφρασης,[221] καθώς και σε αρκετές άλλες επιμέρους

220. Η παράλειψη των «ερωτικών ασμάτων» (όπως και «ύβρεων» και «επιτύμβιας επιγραφής» στα πρώτα κεφάλαια του Πρώτου Μέρους του έργου), σε συνδυασμό με την εικασία πως η «δόμνα» Σμαράγδα, σύζυγος του Σκαρλάτου Καλ(λ)ιμάχη, ήταν κτήτορας του χφ Α και είχε ίσως εκπονήσει την ελληνική μετάφραση στις δύο πρώτες δεκαετίες του 19ου αι., οδηγούν τη Λ. Δρούλια, «Ελληνική μετάφραση του Δον Κιχώτη...», ό.π. (σημ. 47), σσ. 26-27, να μιλήσει για πιθανή γυναικεία σεμνοτυφία ή στιχουργική ανεπάρκεια, ενταγμένη μάλιστα μέσα στο κλίμα μεταφράσεων «ηθικοδιδακτικών έργων» από φαναριώτισσες «δόμνες» και «δομνίτσες» της εποχής.

Αντίθετα, ο Γ. Κεχαγιόγλου, «Η πρώτη γνωστή νεοελληνική μετάφραση του *Δον Κιχώτη*», ό.π., σσ. 176, 178 κ.ε., απορρίπτει, ύστερα από σύγκριση με το ιταλικό πρότυπο της μετάφρασης, την εικασία για παραλείψεις από «γυναικεία κοσμιότητα, σεμνοτυφία, ευσέβεια ή στιχουργική αδυναμία», αποδίδοντας τις παραλείψεις στη συστηματική απουσία μετάφρασης όλων των έμμετρων τμημάτων του ισπανικού πρωτοτύπου και των πεζών ιδιωματικών φράσεων (π.χ. βασκικών) μέσα σε ευθύ λόγο, που είχαν διατηρηθεί αμετάφραστα στην τρίτη έκδοση της ιταλικής μετάφρασης-προτύπου (1677), άρα σε έλλειψη ισπανομάθειας του ελληνόγλωσσου μεταφραστή (η άποψη αυτή επαναλαμβάνεται και σε μεταγενέστερα ομόκεντρα δημοσιεύματά του, κυρίως στα άρθρα «Ελληνικές μεταφράσεις στον 18ο αιώνα...», ό.π., σ. 34, και αναδημοσ. στη *Σύγκριση/Comparaison*, σ. 54, «Πρώτες ελληνικές περιπέτειες του *Δον Κιχώτη*...», ό.π., σσ. 478, 480).

Φυσικά, τώρα που το χφ Ρ επιτρέπει πληρέστερη σύγκριση με βάση και το Δεύτερο Μέρος του έργου, η απόδοση των παραλείψεων αυτών σε έλλειψη ισπανομάθειας του ελληνόγλωσσου μεταφραστή πρέπει να εγκαταλειφθεί· όπως είδαμε στη βιβλιογραφική περιγραφή της ιταλικής μετάφρασης-προτύπου, στο συντριπτικά μεγαλύτερο τμήμα του δεύτερου τόμου της τρίτης ιταλικής έκδοσης τα ισπανικά έμμετρα τμήματα του κειμένου παρέχονται πια μεταφρασμένα από τον A. Adimari. Άρα, θα μπορούσε πια να υποτεθεί πως ο άγνωστος ελληνόγλωσσος μεταφραστής (του οποίου η ενδεχόμενη ισπανομάθεια είναι δύσκολο να ανιχνευθεί, και μάλλον πρέπει να αποκλειστεί) είχε, απλώς, τα εξής κοινά γνωρίσματα με τον ασφαλώς ισπανομαθή ιταλό μεταφραστή του προτύπου του, τον L. Franciosini: ανασφάλεια και δισταγμό μπροστά στην προοπτική απόδοσης ποιητικών/έμμετρων κειμένων, ανασφάλεια και δισταγμό που είναι ομολογημένοι στον (ασφαλώς γνωστό και, κατά τα φαινόμενα, πειστικό για τον λόγιο ελληνόγλωσσο μεταφραστή) πρόλογο της μετάφρασης του L. Franciosini.

221. Ήδη η συγκριτική εξέταση του G. Colón, *Die ersten romanischen und germanischen Übersetzungen*..., ό.π. (σημ. 209), είχε δείξει αφενός την ευσυνείδητη προσήλωση στο ισπανικό πρωτότυπο, αφετέρου τη σποραδική τροπή της μετάφρασης του L. Franciosini προς την περίφραση και, σπανιότερα, προς την παράφραση. Ο D. Bernardi, «Lorenzo Franciosini, primer traductor del *Quijote* al italiano...», ό.π. (σημ. 203), σ. 181, σημ. 39, παρατηρεί επίσης ότι, σε αντίθεση με τη στρατηγική που είχε επιλέξει ο πρώτος γάλλος μεταφραστής του *Δον Κιχότη* (μετάφραση του κειμένου *ad litteram* με «diligence minutieuse» όσο και «timidité» απέναντι στο

μεταβολές (αντικαταστάσεις ή αλλαγές κύριων ονομάτων και άλλων λέξεων, ελεύθερη ή διαφορετική απόδοση γνωμικών και παροιμιών, κ.ά.).

Από τις αξιοσημείωτες ειδικές αποκλίσεις της ελληνικής μετάφρασης έχει σχολιαστεί ώς τώρα μόνον μία, ονοματική: η αντικατάσταση του ονόματος της πρωταγωνίστριας της εγκιβωτισμένης νουβέλας του «περιέργου ασυστάτου» (Πρώτο Μέρος, κεφ. XXXIII-XV, «novela del "Curioso impertinente"», ιταλ. «Novella del Curioso Impertinente»), της Καμίλας/Καμίλλης (Camila, ιταλ. Cammilla), με το όνομα Κολομπίνα.[222] Στην πραγματικότητα, ειδικές αποκλίσεις υπάρχουν και άλλες πολλές, κάποτε μάλιστα ενδιαφέρουσες για το επίπεδο ιταλομάθειας, γενικότερης παιδείας και μεταφραστικής δημιουργικότητας ή αδράνειας και αποτυχίας του άδηλου ελληνόγλωσσου μεταφραστή· γενικά, οι περισσότερες από αυτές οδηγούν: συχνότερα, σε λάθη ή/και υποβάθμιση του κειμένου· σποραδικά, σε αδιάφορες ή ώς ένα βαθμό ανεκτές εναλλακτικές δυνατότητες/παραφράσεις· σπάνια, σε πρωτότυπα ευρήματα ή/και εκφραστική «βελτίωση» ή, έστω, «ζωήρεμα/τονισμό».

Για να αποτυπωθούν ανάγλυφα και να γίνουν κατανοητές όλες αυτές οι αποκλίσεις της ελληνικής μετάφρασης, θα χρειάζονταν αφενός μια αντικριστή (συν-οπτική) έκδοση του ιταλικού προτύπου και της ελληνικής μετάφρασης (κάτι που, όπως σημειώνεται και παρακάτω, Αρχές της έκδοσης, ήταν αδύνατο να γίνει εδώ, μολονότι θα σήμαινε εκδοτική εξέλιξη που θα ευχόμασταν να αποτελέσει στο μέλλον τον κανόνα για κριτικές ή φιλολογι-

ισπανικό πρωτότυπο· παράλληλη σημείωση, στην ώα, γλωσσικών και εκφραστικών επεξηγήσεων, πάντοτε με συμπαράθεση του πρωτοτύπου), ο L. Franciosini κινείται μεταφραστικά κάπως πιο ελεύθερα και δημιουργικά, ενώ χρησιμοποιεί σημειώσεις που «funcionan de recurso metatextual para aclarar pasajes difíciles o declaración de rendimiento ante la imposibilidad de traducción (especialmente en el caso de los juegos de palabras), pero muy pocas veces declara el alejamiento del texto-fuente y nunca cita el correspondiente español. Indicio, este último, de una estrategia de traducción de tipo parafrástico».

Τονίζουμε, για την τρίτη έκδοση της ιταλικής μετάφρασης (1677), ότι σποραδικά απαντούν και ορθογραφικά λάθη/τυπογραφικές παραδρομές, μερικές από τις οποίες επηρεάζουν και την ελληνική μετάφραση.

222. Γ. Κεχαγιόγλου, «Η πρώτη γνωστή νεοελληνική μετάφραση του *Δον Κιχώτη*», ό.π. (σημ. 139), σσ. 181-182. Προσθέτουμε, πάντως, ότι δεν είναι εντελώς βέβαιο πως η αντικατάσταση είχε γίνει ήδη στην αρχική μετάφραση, ή, έστω, πως η αντικατάσταση αυτή είχε γίνει συστηματικά και ενσυνείδητα, αφού ορισμένες αρχικές γραφές και διορθώσεις του χφ Β (φφ. 77^{v}, 278^{v}, 289^{v}) δείχνουν το αντίθετο, βλ. παρακάτω, Κείμενο.

Όπως και να έχει, η αντικατάσταση της ρωμαίας «θεραπαινίδας των ιερέων» με την ιταλίδα πανούργα θεατρική υπηρέτρια, ιδιαίτερα αγαπητή από ηθοποιούς και κοινό ύστερα από τα τέλη του 17ου αι., ενδέχεται να δείχνει μεταφραστή ή αντιγραφέα/αντιγραφείς ενήμερο,-ους των εξελίξεων του ιταλικού και γαλλικού θεάτρου της εποχής (πράγμα που σίγουρα ισχύει για τον Ι. Ράλη στις δεκαετίες του 1740 και 1750, ίσως όμως ίσχυε για κάποιους Φαναριώτες και νωρίτερα).

κές εκδόσεις κειμένων της νεοελληνικής γραμματείας με γνωστό ξένο πρότυπο), αφετέρου μια ειδική εργασία αναλυτικής παράθεσης και σχολιασμού όλων των αποκλίσεων (η οποία, στην περίπτωση της μετάφρασης έργων με το μέγεθος του *Δον Κιχότη*, θα δικαιολογούσε ακόμη και μεταπτυχιακή ή διδακτορική εργασία)· επομένως, μέσα στα στενά όρια της Εισαγωγής αυτής έχουμε τη δυνατότητα να δώσουμε ελάχιστα μόνον παραδείγματα τέτοιων αποκλίσεων (επιλέγονται μόνον από το χφ Α, και ιδίως τις πρώτες σελίδες του): Ήδη από τα σωζόμενα πρώτα τμήματα του Πρώτου Μέρους απαντούν, π.χ.:[223]

σ. 20 κ.ε., λανθασμένη απόδοση κύριων ονομάτων: *Καρακοῦ Λίαμβρος* ⟨ιταλ. Caraculiambro (πρβ. παρακάτω, σ. 51, και τα φωνητικά λανθασμένα *Μαγάλας* ⟨ιταλ. Malaga, *Σαντλοκάρ* ⟨ιταλ. S. Lucar, *Καρδόβας* ⟨ιταλ. Cordova, σ.70 *Τολάζα* ⟨ιταλ. Tolosa, σ. 86 *Σαμπουκοτζῖνον* ⟨ιταλ. Sampuccino, κ.ά.). Η έλλειψη προσοχής στην ορθή απόδοση προσηγορικών και κύριων ονομάτων (σσ. 17 *γλῶσσα* αντί *γένος* ⟨ιταλ. lignaggio ⟨ισπ. linaje, 31 *κάστρον* αντί *άστρον* ⟨ιταλ. stella ⟨ισπ. estrella, 127 *κλέπτες μεγαλύτεροι ἀπὸ τὸν Κόσμον* αντί *κλέπτες μεγαλύτεροι από τον Κάκον* ⟨ιταλ. maggiori ladri di Cacco, 330 *ἄγριε βασιλικὲ* αντί *άγριε βασιλίσκε* ⟨ιταλ. fiero basilisco, κ.ά.) δείχνει, σποραδικά, μεταφραστή (ή αντιγραφέα,-είς της μετάφρασης) απρόσεχτο αναγνωστικά, ή/και λόγιο με σημαντική άγνοια πραγματολογικών – ιδίως ανθρωπογεωγραφικών κτλ. – στοιχείων του *Δον Κιχότη*, βλ. και παρακάτω·

σ. 51 κ.ε., λάθη ανεπαρκούς ιταλομάθειας συνδυασμένης με αδυναμίες σε γνώσεις πραγματολογικές (γεωγραφικές, κοινωνικοοικονομικές κτλ.): *εις τον Κάμπον του Σαντλοκάρ* ⟨ιταλ. alla Spiaggia di S. Lucar ⟨ισπ. Playa de Sanlúcar, κ.ά.· πρβ. και σ. 252: *χαριτωμένος* αντί, ίσως, *χαρτωμένος* ⟨ιταλ. beneficiato ⟨ισπ. beneficiado. Αυτό φαίνεται και από τις αρκετές περιπτώσεις σπανιότερων ιταλικών λέξεων που αφήνονται αμετάφραστες, ίσως από άγνοια (π.χ. σσ. 66 *πιαζονάτα* ⟨ιταλ. piattonata ⟨ισπ. espaldarazo, 138 *ἐξαίρετος ποιητὴς* ⟨ιταλ. poeta Sardo ⟨ισπ. poeta sardo, 228 *Ἔλμον* ⟨ιταλ. elmo ⟨ισπ. yelmo, κ.ά.)·

σ. 38 κ.ε., αποδυνάμωση/μείωση του κειμένου εξαιτίας συντακτικών ή νοηματικών λαθών, παράλειψης τμημάτων του ιταλικού προτύπου κτλ., χαρακτηριστικά που οφείλονται είτε στον μεταφραστή είτε σε αντιγραφέα,-είς της μετάφρασης (οι παραλείψεις – λογοπαιγνίων αλλά και άλλων χωρίων, κάποτε και παραγράφων του κειμένου – είναι, π.χ., ιδιαίτερα αισθητές στο

223. Τα παραδείγματα από την ελληνική μετάφραση μεταγράφονται ρυθμισμένα ορθογραφικά/τονικά και ως προς τη στίξη και διάταξη, εκτός αν η συγκεκριμένη γραφ(ηματ)ική μορφή τους στον αντίστοιχο μάρτυρα της μετάφρασης βοηθά περισσότερο τη σύγκριση με το ιταλικό πρότυπο· για τις Αρχές της έκδοσής μας βλ. παρακάτω.

χφ Β): *ποταμὸν τοῦ Σανλοκὰρ αντί όχθην/ακτήν του Σαν Λούκαρ* ⟨ιταλ. riviera di San Lucar ⟨ισπ. playa de Sanlúcar. Πρβ. και σ. 38: *επήγαν από μίαν σιγανήν περπατησιάν πότε επεριδιάβαζε και πότε εστέκουνταν αντί επήγαν από ⟨μακριά [ή ολίγον μακριά] να τον ιδούν, οπού με⟩ μίαν σιγανήν περπατησιάν πότε επεριδιάβαζε και πότε εστέκουνταν* ⟨ιταλ. andarono à vederlo un poco da lontano, & vederlo, che con una riposata andatura, una volta passegiava, & un'altra appoggiato· σ. 63: *άρχισαν από μακριά τον δον Κισότην, αντί άρχισαν από μακριά ⟨να πετροβολούν⟩ τον δον Κισότην* ⟨ιταλ. cominciarono da lontano à diluviar pietre sopra Don Chisciotte, κ.ά. πολλές. Φυσικά, πολύ περισσότερες είναι οι περιπτώσεις συντακτικής ή εκφραστικής/υφολογικής απομάκρυνσης από το ιταλικό πρότυπο, είτε περικοπής κάποιων «λεπτομερειών» του που δεν έχουν εμφανή επίπτωση στο νόημα ή στην πλοκή, πρβ., π.χ., σ. 94: *να βαλθείτε εις τάξην να μονομαχήσετε με λόγου μου, καθώς το καλεί η τάξις της καβαλιερίας, ή ελάτε όλοι μαζί, αντί να βαλθείτε εις τάξην να μονομαχήσετε με λόγου μου ⟨ένας ένας⟩, καθώς το καλεί η τάξις της καβαλιερίας, ή ελάτε όλοι μαζί* ⟨ιταλ. mettervi in ordine per combatter meco in singular battaglia, & à corpo à corpo, come richiede l'ordine della Cavalleria, ò pure, venir tutti insieme, κ.ά.·

σ. 51 κ.ε., επαμφοτερίζουσα στάση στη μεταφραστική απόδοση ή όχι της σημασίας τοπωνυμίων τα οποία στο ισπανικό πρωτότυπο επιλέγονται σκόπιμα: *εις το Περτσέλι της Μαγάλας, εις τα Νησία του Ριαράνου, εις το Κομπάσο της Σιβίλιας, εις το Ατσογέσκιο της Σεγόιας, εις την Ολιβερίαν της Βαλέντσας, εις την Ρονδίλια της Γρανάτας, εις τον Κάμπον του Σαντλοκάρ, εις τον Λιμιώνα της Καρδόβας, εις τα Βεντίλια του Τολέδη* ⟨ιταλ. à Perceli di Malaga, all'Isole di Riarano, al Compasso di Siviglia, all'Azzoghescio di Segovia, all'Oliveria di Valenza, à Rondiglia di Granata, alla Spiaggia di S. Lucar, al Porto di Cordova, alle Ventiglie di Toledo. Η απροσεξία/βιασύνη ή η άγνοια πραγματολογικών στοιχείων οδηγούν σε επιλεκτική μετάφραση και, επακόλουθα, σε αποδυνάμωση (αρνητικών) συνδηλώσεων/νύξεων του κειμένου του *Δον Κιχότη*·

σ. 102 κ.ε., συχνά, περικοπές ή αλλαγές/πρωτοβουλίες που οφείλονται στο προσδοκώμενο κοινό της μετάφρασης και το γλωσσικό και ιστορικοπολιτισμικό περιβάλλον του, ή σε αυτολογοκριτικές μέριμνες κ.ο.κ.: *ιστορία οπού την ηξεύρουν ώς και τα μικρά παιδία, γνωστή εις τους νέους, και οπού την πιστεύουν και οι γέροντες* ⟨ιταλ. historia, che la sanno sino à ragazzi, nota à giovani, celebrata, & creduta da vechi, & non per questo più vera de miracoli di Macometto ⟨ισπ. historia sabida de los niños, no ignorada de los mozos, celebrada y aun creída de los viejos, y, con todo esto, no más verdadera que los milagros de Mahoma, κ.ά.· κάποτε (χωρίς όμως να φαίνεται η ύπαρξη συ-

στηματικής επέμβασης) παραλείπονται και έντονα αντιγυναικείες αναφορές του άμεσου ιταλικού προτύπου και του ισπανικού πρωτοτύπου, κ.ά. Ο ενοφθαλμισμός της δράσης σε περιβάλλον οικειότερο για τον ελληνόγλωσσο και ελληνομαθή αναγνώστη της εποχής υπηρετείται και από τη συχνή χρήση τουρκικής/οθωμανικής ορολογίας (διοικητικής, στρατιωτικής, κοινωνικής, οικονομικής/νομισματικής κτλ.) σε αντικατάσταση της αντίστοιχης δυτικοευρωπαϊκής, ενώ δεν λείπουν και μεμονωμένα στοιχεία της ρουμανικής γλώσσας (π.χ. *κοτσιάσης, στράτσια*), που οδηγούν και αυτά στις Παραδουνάβιες ηγεμονίες (όλο το σχετικό λεξιλογικό υλικό περιλαμβάνεται στο Γλωσσάρι και Πίνακα κύριων ονομάτων, βλ. παρακάτω)·

σ. 51 κ.ε., σπανιότερα, τονισμός/ενίσχυση του ιταλικού προτύπου με «ενισχυτική» παράφραση ή ανάπτυξη: *πορνεύοντας με χήρες* ‹ιταλ. richiedendo vedove ‹ισπ. recuestando muchas viudas· πρβ. και σ. 61: *βεβαιότατα ήθελε γένει η δουλεία του* [=θα τον είχε ξεκάνει/σκοτώσει] *και δεν ήθελεν έχει χρείαν από χειρούργον* <ιταλ. non averia senz'altro havuto bisogno di Cerusico, κ.ά.

Αλλού, όμως, η απομάκρυνση της ελληνικής μετάφρασης από το ισπανικό πρωτότυπο δεν οφείλεται σ' αυτές τις τάσεις και πρωτοβουλίες του μεταφραστή απέναντι στο έντυπο ιταλικό μεταφραστικό διάμεσο, αλλά στην πιστότητά του σ' αυτό· από τις περιπτώσεις της πλήρους εναρμόνισης με το ιταλικό πρότυπο έχουν σχολιαστεί ώς τώρα μόνο δύο: η αντικατάσταση των (λόγιων και ιερατικών/χριστιανικών) ονομάτων δύο από τους πρωταγωνιστές του επεισοδίου της «βοσκοπούλας Μαρτσέλας» (Πρώτο Μέρος, κεφ. XII-XIV, «pastora Marcela», ιταλ. «Pastora Marcella»), του Χρυσόστομου (Grisóstomo, ιταλ. «Mirtillo») και του Αμβρόσιου (Ambrosio, ιταλ. «Ergasto»), με τα (ποιμενικά/παγανιστικά) ονόματα Μυρτίλλος και Εργάστος,[224] και η αντικατάσταση των δύο δειλών έφιππων βενεδικτίνων μοναχών με έφιππους «ιατρούς καβαλάρηδες» («dos frailes de la orden de San Benito, caballeros sobre dos dromedarios», ιταλ. «due Medici, à cavallo sopra due Dromedarii»), ύστερα από την περιπέτεια της μάχης με τους ανεμόμυλους και μέσα στο πλαί-

224. Η αντικατάσταση αποδίδεται από τη Λ. Δρούλια, «Ελληνική μετάφραση του Δον Κιχώτη...», ό.π. (σημ. 47), σσ. 26-27, σε πιθανή ευσέβεια της ενδεχόμενης μεταφράστριας του ελληνικού κειμένου («τα ονόματα των βοσκών Χρυσόστομος και Αμβρόσιος έχουν αντικατασταθή εδώ, ίσως από ευσέβεια, με άλλα που θυμίζουν λιγώτερο πατέρες της Εκκλησίας και που ανήκουν πιο τυπικά στο ειδυλλιακό είδος: Μυρτίλος και Έργαστος»). Αντίθετα, ο Γ. Κεχαγιόγλου, «Η πρώτη γνωστή νεοελληνική μετάφραση του *Δον Κιχώτη*», ό.π. (σημ. 139), σ. 179, ύστερα από σύγκριση με το ιταλικό πρότυπο, αποδεικνύει την προσκόλληση της ελληνικής μετάφρασης σε αλλαγές που είχε κάνει ήδη το πρότυπό της (και μάλιστα από την πρώτη κιόλας, βενετική έκδοσή του, του 1622).

σιο της μονομαχίας με τον βάσκο σωματοφύλακα/μπράβο (Πρώτο Μέρος, κεφ. VIII-X, «aventura de los molinos de viento...», «batalla que el gallardo vizcaino y el valiente manchego tuvieron» κτλ., ιταλ. «ventura de Mulini da vento...», «quistione del valoroso Viscaino, col bravo Mancego»).[225] Παρακάτω δίνονται και ορισμένα άλλα παραδείγματα (πάντοτε μόνον από τις πρώτες σελίδες του χφ Α):

σ. 41 *με μεγάλην ευγένειαν τες είπε: «"Τάχατες να εστάθηκε κανένας καβαλιέρος οπού να τον υπηρετούσαν δάμες ωσάν τον δον Κισότην όταν εμίσευσεν από την πατρίδα του; Οπού υπηρετούσαν του λόγου του δαμιζέλες· και πριντσιπέσες τον ροντσίνον του"* ⟨ιταλ. con gentilissima grazia gli disse. Mai fù Cavaliero da dame si ben servito, come fù Don Chisciotte, quando partì dalla patria, Donzelle tenevano conto di lui, & Principesse del suo Ronzino. ⟨ισπ. les dijo con mucho donaire: / «Nunca fuera caballero / de damas tan bien servido / como fuera don Quijote / cuando de su aldea vino: / doncellas curaban dél; / princesas, del su rocino»: η πεζή απόδοση/«ισοπέδωση» του ένθετου έμμετρου τμήματος οφείλεται στο ιταλικό πρότυπο, σε μια από τις σπανιότατες περιπτώσεις στο Πρώτο Μέρος του *Δον Κιχότη* όπου ο ιταλός μεταφραστής επιλέγει να μην αφήσει αμετάφραστο ένα ποιητικό παράθεμα του ισπανικού πρωτοτύπου, αλλά να το αποδώσει πεζά και καταλογάδην· πρβ. και σ. 86 *Σαμπουκοτσίνον* ⟨ιταλ. Sampuccino ⟨ισπ. Roque, κ.ά.

Το ίδιο συμβαίνει με ορισμένα λάθη της ελληνικής μετάφρασης, τα οποία οφείλονται σε λάθη ή ασάφειες του ιταλικού της προτύπου:

ήδη, π.χ., στην πρώτη σωζόμενη σελίδα του χφ Α (σ. 15) η περιγραφή του Ροντσινάντε (*του εφάνη πως δεν ημπορεί να το ταιριάσει μήτε ο Βουκέφαλος του Αλεξάνδρου μήτε ο Ραπιέκας του Άρεως*) ενσωματώνει ένα τυπογραφικό λάθος/παραδρομή του ιταλικού προτύπου, τ. 1, σ. 6 (gli parve, che ne'l Bucefalo d'Alessandro, ne Rabiecca del Marte gli si potessero agguagliare), το οποίο, μάλιστα, υπήρχε από την πρώτη έκδοση της μετάφρασης του L. Franciosini (τ. 1, σ. 6): το άλογο του πολεμικού ήρωα (Marte/*Άρεως*) Cid Ruy

225. Χωρίς σύγκριση με το ιταλικό πρότυπο, θα έμπαινε κανείς και εδώ στον πειρασμό να αποδώσει τη μεταβολή σε «ευσέβεια» του έλληνα μεταφραστή. Ο Γ. Κεχαγιόγλου, «Πρώτες ελληνικές περιπέτειες του *Δον Κιχώτη*...», ό.π. (σημ. 155), σ. 480, σημ. 4, που εξέτασε για πρώτη φορά το ζήτημα, μεταθέτει την «ευθύνη» από την ελληνική μετάφραση στο ιταλικό πρότυπό της («Η παλαιότερη ελληνική μετάφραση ακολουθεί, εδώ, τη φρόνιμη εθιμοφροσύνη του ιταλικού άμεσου προτύπου της, που εκτρέπει την "ασεβή" γελοιοποίηση ρωμαιοκαθολικών κληρικών σε "πιο ανώδυνη" γελοιοποίηση άλλων παραδοσιακών/τυπικών στόχων, όπως οι γιατροί»)· σημειώνουμε, πάντως, ότι η πρωτοβουλία αυτή του L. Franciosini δεν οφείλεται σε αυξημένους φόβους για τη ρωμαϊκή-παπική λογοκρισία της τρίτης έκδοσης της μετάφρασής του (1677), δεδομένου ότι, όταν τυπώνεται η έκδοση αυτή ο ίδιος έχει, πιθανότατα, πεθάνει: άλλωστε η αλλαγή υπήρχε ήδη από την πρώτη έκδοση της μετάφρασής του (1622), που είχε υποβληθεί στην υποτιθέμενη πιο φιλελεύθερη ή ανεκτική βενετική λογοκρισία.

Díaz Campeador δεν ονομάζεται στο ισπανικό πρωτότυπο Rabiec(c)a, αλλά Babieca. Πρβ. και σσ. 51 *εις τον Λιμιώνα της Καρδόβας* ⟨λανθασμένο ιταλ. al Porto di Cordova ⟨ισπ. Potro de Córdova, σ. 70 *Σάντσιο Πιονάια* ⟨λανθασμένο ιταλ. Sanciobionaia ⟨ισπ. Sancho Bienaya, σ. 79 *είχε να τον πληρώσει εννέα μηνών ρόγαν, από επτά τιμίνια τον μήνα. Ο δον Κισότης τα ελογαρίασε και ηύρε πως έκαμναν εβδομήντα τρία τιμίνια* ⟨λανθασμένο ιταλ. haveva à pagargli nove mesate à ragione di sette giulii il mese. Don Chisciotte fece il conto, & trovò che veniva à essere settantatre giulii ⟨λανθασμένο ισπ. (;) [le debía] nueve meses, a siete reales cada mes. Hizo la cuenta don Quijote y halló que montaban setenta y tres reales, κ.ο.κ.

Το μικρό αυτό δείγμα αποκλίσεων ή εναρμονισμών είναι, νομίζουμε, αρκετό για να δώσει μια πρώτη εικόνα κάποιων γνωρισμάτων της μετάφρασης και του μεταφραστικού «ύφους», των ικανοτήτων του μεταφραστή (ή/και των αντιγραφέων του έργου του) και της προέλευσης/χώρου εκπόνησης της μετάφρασης.

Ύφος και προϋποθέσεις της μετάφρασης: υποθέσεις για τον μεταφραστή και τη χρονολόγηση

Ανακεφαλαιώνουμε, τώρα, σε σύντομα πορίσματα, ορισμένες από τις διαπιστώσεις που έχουν προκύψει από προηγούμενα τμήματα της Εισαγωγής μας, και, σε συνδυασμό με το αποτέλεσμα πρόσθετων διερευνήσεων και παρατηρήσεων (πολλές από τις οποίες τις υποστηρίζει το Κείμενο και το κριτικό υπόμνημα της έκδοσης, καθώς και το Γλωσσάρι και Πίνακας Κύριων Ονομάτων, που ακολουθούν), προχωρούμε με στόχο την εξακρίβωση του προσώπου του μεταφραστή και της χρονικής στιγμής της μετάφρασής του:

Η εξέταση (και σχετική χρονολόγηση) της γνωστής χειρόγραφης παράδοσης, που προηγήθηκε, δείχνει έναν λόγιο μεταφραστή των αρχών του 18ου αι., δόκιμο χρήστη τής μη αρχαΐζουσας φαναριώτικης «γραπτής» αλλά και της βιβλικής/εκκλησιαστικής γλώσσας (σποραδικά, και αρχαιόγλωσσων στερεότυπων εκφράσεων), γνώστη της λατινικής (όπως δείχνει η σωστή μετάφραση κάποιων λατινόγλωσσων παραθεμάτων/εκφράσεων της ιταλικής μετάφρασης, π.χ. *ἦταν πετζὶ καὶ κόκκαλον* ⟨tantum pellis et ossa fuit). Το γλωσσικό ύφος μοιάζει, μα δεν φαίνεται να ταυτίζεται με το ύφος των μεταφράσεων π.χ. του Ιωάννη Αβράμιου, του Δημήτριου Προκοπίου Πάμπερη (τουλάχιστον στον *Στεφανίτη και Ιχνηλάτη*) κ.ά.: ο μεταφραστής του *Δον Κιχότη* δεν φαίνεται να διέπεται από μέριμνα «ξενηλασίας» λέξεων της καθομιλουμένης του τουρκοκρατούμενου ελληνισμού της εποχής, και συγκεκριμέ-

να των Παραδουνάβιων Ηγεμονιών, οι οποίες προέρχονται από τα ιταλικά, τα τουρκικά, ακόμη και τα ρουμανικά (όσο κι αν τα δάνεια από την τελευταία αυτή γλώσσα είναι ελάχιστα, κάτι που, κατά τη γνώμη μας, αποκλείει την πιθανότητα να είναι ελληνομαθής Ρουμάνος).

Μολονότι στο κείμενο και σε ορισμένες αλλαγές της μετάφρασης διακρίνονται ίχνη ευρύτερης παιδείας/γνώσης του μεταφραστή (π.χ. σχετικά με το ιταλικό και ιταλικής προελεύσεως θέατρο) και μολονότι οι γνώσεις του στην ιταλική γλώσσα φαίνονται αρκετές, η γλωσσομάθειά του στη γλώσσα αυτή δεν είναι άρτια, κάτι που φαίνεται να αποκλείει την πιθανότητα να είναι ελληνομαθής Ιταλός (ή και πρόσωπο με άλλη, δυτικοευρωπαϊκή/κεντρικοευρωπαϊκή προέλευση που επιλέγει να μεταφράσει από τα ιταλικά).

Επίσης, κάποια ορθογραφικά λάθη στα ελληνικά δείχνουν ότι η γραμματική παιδεία του δεν είναι τέλεια ούτε ιδιαίτερα υψηλή (μολονότι εδώ πρέπει να συνυπολογιστούν όχι μόνον η γενικότερη ορθογραφική ρευστότητα στη γραφομένη της εποχής, αλλά και το ότι είναι πολύ δύσκολο σήμερα να διαπιστωθεί πόσα από τα λάθη ή τις «ατέλειες» της γνωστής χειρόγραφης παράδοσης ανήκουν στον ίδιο τον μεταφραστή και όχι στους αντιγραφείς των σωζόμενων χειρογράφων της μετάφρασης, ένας μάλιστα από τους οποίους, ο αντιγραφέας του χφ Β, παρουσιάζεται εξαιρετικά «αδύνατος» αλλά και επεμβατικός).

Τέλος, από την άποψη των «ιδιωματισμών», απαντούν σαφή ίχνη της βορειοελληνικής (και κωνσταντινουπολίτικης) «κοινής» και κάποιοι σπανιότεροι, φωνητικά, τύποι (το ποσοστό των «ιδιωματισμών» είναι πολύ πιο αυξημένο στο χφ Β)· αλλά και εδώ το έδαφος είναι ιδιαίτερα επισφαλές για πιο συγκεκριμένα πορίσματα, καθώς είναι ασαφές, π.χ., πόσοι και ποιοι από τους πιο ιδιόμορφους φωνητικά ή και μορφολογικά τύπους δεν οφείλονται στους αντιγραφείς.

Ως προς τη στρατηγική και την τεχνική της μετάφρασης, ο μεταφραστής δεν επιλέγει τον συνηθισμένο παλιότερα δρόμο της «άπιστης μετάφρασης» ή της δημιουργικής και ελεύθερης ανάπλασης/διασκευής, αλλά φαίνεται να θέλει να μείνει, γενικά, «πιστός» στο κείμενο του προτύπου του, παρακολουθώντας το από πολύ κοντά. Αυτό φαίνεται και από τη σχολαστική μέριμνά του να αφήνει ακριβή σε μέγεθος κενά διαστήματα στα σημεία της μετάφρασης όπου παραλείπει την απόδοση στίχων από ένθετα έμμετρα κείμενα, ισπανικά είτε ιταλικά (καθώς και την απόδοση μικρών πεζών τμημάτων «ισπανοβασκικού» ιδιωματικού ευθύ λόγου): το γεγονός ότι σίγουρα δεν γνωρίζει ισπανικά συνοδεύεται, λοιπόν, και από μια ειλικρινή «δήλωση» αδυναμίας ή (προσωρινής, έστω) παραίτησης μπροστά στην απόδοση της ποιητικής γραφής. Ωστόσο, αυτή η γενική κατεύθυνση «πιστότη-

τας» ως προς την απόδοση του πεζού, τουλάχιστον, κειμένου δεν ακολουθείται στην πράξη παντού· όπως σημειώθηκε, πολλά σημεία της σωζόμενης μετάφρασης δείχνουν τάση συντόμευσης του κειμένου, περικοπής αρκετών λεπτομερειών (ιδιαίτερα στις στιχομυθίες των προσώπων, στις «σωρευτικές» περιγραφές κτλ., και όχι μόνο σ' αυτές), μικροαλλαγών κ.ο.κ. Η μετάφραση δίνει περισσότερο την εντύπωση πως επιδιώκει πρώτιστα να δώσει σ' ένα συγκεκριμένο κοινό μιαν επαρκή μα γενική ιδέα για το έργο, να μυήσει στο περιεχόμενό του χωρίς αξιόλογες περικοπές της καθαυτό αφηγηματικής πλοκής, ενώ, την ίδια στιγμή, δεν δείχνει την ίδια διάθεση πιστότητας στην απόδοση όλων των άλλων σημείων του κειμένου-αφετηρίας που κρίνονται απλώς συμπληρωματικά, επεξηγητικά, επαναληπτικά ή και παραπανίσια, και όπου ο μεταφραστής φανερώνει μεγαλύτερη ελευθερία συντόμευσης (π.χ. στον ευθύ λόγο, κυρίως), επέμβασης ή βιαστικού και πρόχειρου χειρισμού. Θα λέγαμε πως η στρατηγική αυτή θυμίζει περισσότερο μια «*διερμηνευτική*» παρά μια (πιστή) «*λογοτεχνική*» μετάφραση, κάτι που ίσως βοηθά και στον προσδιορισμό του κύκλου μέσα στον οποίο δημιουργήθηκε και στον οποίο κυρίως απευθυνόταν αρχικά.

Σε γενικές γραμμές, πάντως, και παρά τις επιφυλάξεις που καταγράφτηκαν παραπάνω (και αμφισβητούν, ώς ένα βαθμό, την ύπαρξη μιας στρατηγικής «κατά το δυνατόν πιο προσεγμένης και πιστότερης μεταφοράς από τη γλώσσα εκκίνησης»), θα μπορούσαμε να προσγράψουμε και τη μετάφραση αυτή στην «τρίτη κατεύθυνση» που δείχνουν οι γνωστές ελληνικές μεταφράσεις του 18ου αι., δηλαδή, σύμφωνα με τον Γ. Κεχαγιόγλου,[226] σε μια κατεύθυνση που

> πρέπει να συνδέεται με την ελληνική (κυρίως φαναριώτικη) παράδοση της επίσημης (διπλωματικής, πολιτικής και διοικητικής) διερμηνείας και των συναφών ή πάρεργων δραστηριοτήτων ενός μικρού, αρχικά, κύκλου πολύγλωσσων και πολιτισμικά ευκίνητων λόγιων και εύπορων ομάδων που ενδιαφέρονται αφενός για λογοτεχνικά έργα σημαντικά, «κλασικά», νεότερα και νεοτερικά, και αφετέρου για έργα που να σχετίζονται με τις ευρύτερες φιλοσοφικές, κοσμοθεωρητικές και πολιτικές ανησυχίες τους· και εδώ συνήθως λείπουν οι ομολογημένες ή λανθάνουσες ενδείξεις της επιδίωξης για μεταφραστική «οικείωση» (μερικές μεμονωμένες επεμβάσεις σε επιμέρους σημεία του περιεχομένου δείχνουν, σποραδικά, μόνον κάποιες ευαισθησίες συγκεκριμένων μεταφραστών)· αυτό που ενδιαφέρει κυρίως τον μεταφραστή (που θα πρέπει να αναζητηθεί στην ίδια τη φαναριώτικη «αριστοκρατία», τα μέλη των οικογενειών της και τους προστατευόμενους «πελάτες» ή εντολοδόχους της) φαίνεται να είναι όχι τόσο η έντυπη διοχέτευση της μετάφρασης όσο η

226. Γ. Κεχαγιόγλου, «Ελληνικές μεταφράσεις στον 18ο αιώνα...», ό.π. (σημ. 198), σσ. 33-34, και αναδημοσ. στη *Σύγκριση/Comparaison*, σσ. 53-54.

χειρόγραφη κυκλοφορία μέσα σε κύκλους απαιτητικών και αισθαντικών μυημένων ή ενδιαφερομένων, όχι η πρόχειρη και ελεύθερη απόδοση όσο η κατά το δυνατόν πιο προσεγμένη και πιστότερη μεταφορά από τη γλώσσα εκκίνησης που δεν διστάζει μπροστά στην οργανική ενσωμάτωση γλωσσικών και πραγματολογικών-εννοιολογικών «ξενισμών» [...]. Οι περισσότερες [από τις έντυπες ή χειρόγραφες αυτές μεταφράσεις] ούτε ιδιαίτερη εμπορική επιτυχία φαίνεται να είχαν, μα ούτε και πολύ δημιουργικές ή ελκυστικές φαίνονται σήμερα ή φαίνονταν στην εποχή τους [...].

Έχουμε δει, λίγο πολύ, τα αναγνωστικά, μα και ορισμένα από τα λογοτεχνικά και φιλοσοφικοπολιτικά ενδιαφέροντα του κύκλου των πρώτων Μαυροκορδάτων, ιδίως του Νικόλαου, των παιδιών, συγγενών και «πελατών» του· για τα ενδιαφέροντα του κύκλου αυτού, τα χαρακτηριστικά μιας γενικά «ευσυνείδητης» μετάφρασης ενός «γελοιώδους» όσο και απολαυστικού/ερεθιστικού βιβλίου για την «τρέλα» των ανθρώπων κτλ., χαρακτηριστικά που περιγράψαμε παραπάνω, «λαμπρά ταιριάζουν όλα».

Ταιριάζουν, όμως, και οι ειδικές προϋποθέσεις για μιαν «εκ του σύνεγγυς» προσέγγισης έργων του Cervantes και ιδίως του *Don Quijote*: αρκετές προσιτές εκδόσεις στη βιβλιοθήκη των Μαυροκορδάτων· αρκετές ανάλογες εκδόσεις και μεταφράσεις που σχετίζονται με τον ισπανικό γλωσσικό και λογοτεχνικό παράγοντα και τη γραμματεία του ισπανικού «χρυσού αιώνα» και του Μπαρόκ· βιβλιοφιλικό, αναγνωστικό και κριτικό ενδιαφέρον, μαρτυρημένο και έντονο, του ίδιου του «ενορχηστρωτή» των πνευματικών και μεταφραστικών εγχειρημάτων του κύκλου του, του Νικόλαου Μαυροκορδάτου (ίσως, μάλιστα, αρκετά πρώιμο)· ανάλογο ενδιαφέρον του μεγαλύτερου γιου του, του Σκαρλάτου, φίλων του Σκαρλάτου, όπως ο Θωμάς Τεσταμπούζας (τέλη του 1720-αρχές του 1722), και του γαμπρού του Νικόλαου, του Ιωάννη Σκαρλάτου·[227] ενδεχόμενο αναγνωστικό ενδιαφέρον, όπως θα δούμε αμέσως παρακάτω, της τρίτης συζύγου του Νικόλαου (ίσως τέλη 1719 ή αρχές του 1720 κ.ε.), της «δόμνας Σμαράγδας»· εναρμονισμός με τις κύριες δυτικοευρωπαϊκές αναγνωστικές και κριτικές προσλήψεις (και τις ποικίλες πεζογραφικές, θεατρικές, ποιητικές, δοκιμιακές και κριτικές τύχες) του ισπανού συγγραφέα και του μείζονος έργου του στα τέλη του 17ου και τις αρχές του 18ου αι., και με τους κυρίαρχους τρόπους ειδολογικής αντιμετώπισης και αποτίμησης του έργου αυτού.

Ένα ειδικό πρόβλημα που θα μπορούσε να συζητηθεί ξεχωριστά εδώ είναι και η επιλογή του συγκεκριμένου γλωσσικού ύφους μιας μετάφρασης για την οποία όλα δείχνουν μέχρι στιγμής πως πρέπει να ανήκει σ' ένα πρόσωπο του κεντρικού αυτού πυρήνα γύρω από τον Νικόλαο Μαυροκορδάτο,

227. Βλ. παραπάνω, καθώς και το υλικό των σημειώσεων 39-40, 49-64, 135-138, 145-146.

ή, έστω, σε κάποιον γραμματικό ή λόγιο άμεσα συνδεδεμένο με τον πυρήνα αυτόν και τα ενδιαφέροντά του, ίσως ήδη στην τρίτη δεκαετία του 18ου αι. Η μεταφραστική δραστηριότητα λογίων όπως ο Δημήτριος Προκοπίου Πάμπερης (κυρίως 1721 κ.ε.), μα και άλλες ενδείξεις (επιστολικές και άλλες), δείχνουν πως σήμερα χρειάζεται να είμαστε ιδιαίτερα προσεχτικοί προτού περιγράψουμε το γλωσσικό περιβάλλον των πρώτων Μαυροκορδάτων ως συνειδητά και αποκλειστικά αρχαιόγλωσσο ή αρχαϊστικό· το κύριο ζητούμενο είναι να ξεχωρίσουμε, πίσω από τις διακηρύξεις, επιταγές αρχών ή κυκλοθυμικές εκρήξεις, πίσω από το παραπέτασμα συγγραφικών και μεταφραστικών εγχειρημάτων «υψηλού ύφους» και σκόπευσης ενός διεθνούς κοινού μέσω ενός παραδοσιακού οργάνου (αρχαίου ελληνικού ή λατινικού) λόγιας γλωσσικής επικοινωνίας, πίσω από τα διδακτικά-παιδαγωγικά παιχνίδια της εποχής για καλύτερη εξοικείωση και τριβή με τον αρχαιόγλωσσο λόγο (τον αισωπικό, τον λουκιάνειο κτλ.) κ.ο.κ., τις παράλληλες δυνατότητες αλλά και κάποιες αξιόλογες επιδόσεις του ίδιου κύκλου σε μια πολύ πιο δημώδη, φαναριώτικη γραπτή γλώσσα.

Ο Νικόλαος Μαυροκορδάτος, π.χ., δεν ήταν άγευστος της δημώδους της εποχής του και των φαναριώτικων «ημιλόγιων» παραλλαγών της, ούτε αδόκιμος σ' αυτές· το δείχνουν, σαφώς, σωζόμενα «χρηστικά» κείμενά του «εις απλήν φράσιν», αλλά και μαρτυρίες τρίτων για τη γλώσσα, το ύφος και την ποιότητα ορισμένων γραπτών επιδόσεών του, που οδηγούν στην ανασκευή της άποψης πως δεν έχουμε να κάνουμε παρά με έναν αρχαϊστή και αρχαιόγλωσσο συγγραφέα του οποίου τα υπόλοιπα γλωσσικά εγχειρήματα αποτελούν απλώς «πάρεργα».[228] Φυσικά, για να υποστηριχτεί βάσιμα πως το

228. Η προβληματική, ιδίως στο πρώτο από τα κυρίως μέρη της (μέρος ΙΙ, σσ. 21-76: «Ο κήπος στο Φανάρι: έργα και πάρεργα του Νικόλαου Μαυροκορδάτου (1680-1730)»), μηχανογραφημένη διδακτορική διατριβή του Μ. Πεχλιβάνου, *Εκδοχές νεοτερικότητας στην κοινωνία του Γένους*..., ό.π. (σημ. 22), σ. 39 κ.ε., «πριμοδοτεί» ακόμη περισσότερο, με χρήση άγονων ιδεολογικών σχημάτων, την «αρχαιόγλωσση/αρχαϊστική» γλωσσική εκδήλωση (και «ιδεολογία») του συγγραφέα και του «οίκου» του, αν και είναι αδύνατο να αποφύγει τις μαρτυρίες για το αντίθετο, μερικές από τις οποίες μάλιστα είναι αρκετά πρώιμες και αποκαλυπτικές. Τονίζουμε κυρίως την αλήθεια που φαίνεται να κρύβεται πίσω από τις υπό αίρεση «αντιπαρατιθέμενες» επιστολικές μαρτυρίες του «παιδαγωγικά εταστικού» όσο και γλωσσικά/λογοτεχνικά ευαίσθητου Α. Μαυροκορδάτου: στην πρώτη, η παραπονιάρικη αντίδρασή του δεν αφορά τόσο τη δημωδέστερη γλωσσική μορφή, όσο τη φλυαρία, την έλλειψη χάρης και την απουσία κλασικοθρεμμένης στερεότητας των επιστολών που επιμένουν να του γράφουν πιο αυθόρμητα, εννοείται, τα παιδιά του (ανάμεσα στα οποία προφανώς ξεχωρίζει ο Νικόλαος)· η αντιμετώπιση αυτή δεν είναι ούτε αλλότρια ούτε αλλότροπη από την πρωτοφανή ηδονή που εκφράζεται, σε άλλη επιστολή, μπροστά και στις επιστολές του δεκαεξάχρονου Νικόλαου «τη αγοραία διαλέκτω», τόσο αξιέπαινες για «τήν τε εκλογήν των λέξεων και την συνθήκην [=σύνθεση/σύνταξη προτάσεων/φράσεων]», ώστε ο πατέρας να εύχεται στον γιο «μεγαλύτερη προκοπή» προς την ίδια κατεύθυνση (ό.π., σσ. 40-41 και σημ. 100, 102).

Επομένως, προτού μελετηθεί το σύνολο της παραγωγής του Ν. Μαυροκορδάτου και η χει-

ίδιο ισχύει και για τυχόν «παραλογοτεχνικά» και λογοτεχνικά δημιουργήματά του σε μη αρχαϊστικές/αρχαιόγλωσσες γλωσσικές μορφές (οι οποίες σίγουρα αντιπροσωπεύονται πλούσια στα φιλοσοφικά, γνωμικά, πολιτικά κτλ. έργα του, στο «κηποδειπνοσοφιστικό» όσο και «περιπετειώδες» αφήγημα *Φιλοθέου Πάρεργα* και σε έμμετρα και πεζά λυρικά, σατιρικά και αφηγηματικά «παίγνιά» του), θα έπρεπε να είχε προχωρήσει πολύ περισσότερο η βιβλιογραφική περιγραφή, συγκέντρωση και έκδοση του συνόλου των έργων του, κάτι που όχι μόνον έχει καθυστερήσει αδικαιολόγητα, μα και δεν διαφαίνεται στον άμεσο ερευνητικό ορίζοντα των «μαυροκορδατούντων».[229] Πάντως ξανατονίζουμε πως οι γνωστές (και δημοσιευμένες) επιστολές του δεν είναι μόνον αρχαιόγλωσσες ή αρχαΐζουσες· μερικές (ή τμήματά τους) είναι και στο δημωδέστερο «εκκλησιαστικοφαναριώτικο» γραπτό ιδίωμα (σ'

ρόγραφη και έντυπη παράδοσή της, δεν μπορεί να θεωρηθεί πως έχει ανασκευαστεί η υπόθεση πως κάποια αρχαιόγλωσσα/αρχαϊστικά έργα του ενδέχεται να εδράζονται σε πρώτες καταγραφές/συνθέσεις τους σε δημωδέστερη γλώσσα (την άνεση στην οποία ο ίδιος δεν φαίνεται να την αρνείται ποιθενά)· παράλληλα, δεν «θα πρέπει», με το ζόρι, «να αποδεχθούμε την αρχαιόγλωσση συγγραφή των πρώτων Μαυροκορδάτων ως αναφαίρετο συστατικό της αυτοσκηνοθεσίας τους, και μάλιστα προς μια διττή κατεύθυνση, τόσο κοινωνικής διαφοροποίησης εντός της κοινωνίας του γένους όσο και πολιτισμικής καταξίωσης εντός της République des Lettres» (ό.π., σ. 40). Φυσικά, δεν συζητούμε καθόλου το ότι για την εποχή εκείνη (όπως, άλλωστε, και για πολλές άλλες της νεοελληνικής ιστορίας) είναι παραπλανητικό να γίνεται λόγος για «*κοινωνία* του γένους» αντί για «κοινωνίες του γένους», και μάλιστα από ερευνητές που, κατά τα άλλα, έχουν παραξεχειλώσει την έννοια της «ευρυχωρίας».

229. Είναι χρίμα που νεότερα επιστημονικά βιβλία, όπως η «σπαστή» διατριβή του Μ. Πεχλιβάνου, ό.π., δεν παρέχουν πλήρη εργογραφικά σημειώματα για τους συγγραφείς που εξετάζουν, αφήνοντας να χάσκουν τα υπάρχοντα βιβλιογραφικά και ερευνητικά κενά. Αλλά και η πολύ καλή έκδοση των *Φιλοθέου Παρέργων* από τον J. Bouchard (*Νικολάου Μαυροκορδάτου Φιλοθέου Πάρεργα...*, ό.π. σημ. 22, σσ. 28-31) είχε περιοριστεί σε μια πολύ συνοπτική καταγραφή, από την οποία δεν λείπουν οι αδιερεύνητες ζώνες και οι ασάφειες.

Επίσης, είναι λυπηρό το ότι η πολύχρονη και τόση φιλολογικοϊστορική δραστηριότητα μεμονωμένων λογίων, ελλαδικών, ρουμανικών κτλ. ερευνητικών κέντρων κ.ο.κ. δεν έχει οδηγήσει ακόμα στην έκδοση ενός αξιόπιστου και κατά το δυνατόν πλήρους corpus των γνωστών/σωζόμενων επιστολών του Ν. Μαυροκορδάτου και του κύκλου του (δηλαδή, τουλάχιστον, αφενός του πατέρα του, Αλέξανδρου, και των συζύγων και παιδιών του Νικόλαου, αφετέρου των ποικίλων αλληλογράφων τους), που να αντικαταστήσει, επιτέλους, τις επιλεκτικές έντυπες ανθολογήσεις που άρχισαν να εκδίδονται από τις αρχές του 19ου αι. κ.ε. (*Επιστολάριον εκ διαφόρων ερανισθέν και τυπωθέν...*, Κωνσταντινούπολη 1804· Θ. Λιβαδάς, *Αλεξάνδρου Μαυροκορδάτου... Επιστολαί...*, Trieste 1879, συλλογές του Ε. Legrand, 1888, 1892, και άλλων μελετητών: E. de Hurmuzaki, C. Litzica, Δ. Ρούσσου, κ.ά.).

Ανάμεσα στις τελευταίες (αλλά μη εκδοτικές, ακόμα) συμβολές που γνωρίζουμε ανήκουν μερικά από τα πιο πρόσφατα, ομόκεντρα δημοσιεύματα του Δ. Γ. Αποστολόπουλου, που παρέχουν και παλιότερη βιβλιογραφία (*Για τους Φαναριώτες. Δοκιμές ερμηνείας και Μικρά αναλυτικά*, Αθήνα 2003· «Η επιστολογραφία του Αλέξανδρου και του Νικόλαου Μαυροκορδάτου: Το πρόβλημα της πατρότητας 43 επιστολικών κειμένων», *Μεσαιωνικά και Νέα Ελληνικά* 8, 2003 [=*Πρακτικά του Επιστημονικού Συμποσίου Νεοελληνική Επιστολογραφία (16ος-19ος αι.), Αθήνα, 20-21 Μαρτίου 2003*], σσ. 45-53).

ένα, δηλαδή, από τα προστάδια της κοραϊκής ή, καλύτερα, της κοδρικικής «καθαρεύουσας») ή σε μορφές πολύ πλησιέστερες σε μια «μη ιδιωματική» καθομιλουμένη, κάτι που, κατά τη γνώμη μας, δεν δείχνει ούτε απειρία ούτε πεισματική αρχαϊστική συνείδηση.[230]

Αν, τώρα, εξετάσουμε το γλωσσικό «επίπεδο» και «ύφος» του μεγαλύτερου γιου του, του Σκαρλάτου, από τα λιγοστά μεταφραστικά και επιστολικά τεκμήρια που γνωρίζουμε – είναι, πράγματι, περίεργο το ότι ο κατάλογος της βιβλιοθήκης του πατέρα του τον Ιούνιο του 1725 δεν συντάχθηκε από τούτο το «παιδί [το] φανατικό για γράμματα», αλλά από τον αρκετά νεότερο, ετεροθαλή αδελφό του, τον Κωνσταντίνο (εκτός και αν υποθέσει κανείς είτε ότι ο Σκαρλάτος ήταν ήδη άρρωστος την περίοδο εκείνη, είτε ότι η καταλογογράφηση δεν ήταν παρά μια δοτή άσκηση βιβλιογραφικής και βιβλιοθηκονομικής μύησης για τον δεκατετράχρονο και πιο άπειρο Κωνσταντίνο) – διαπιστώνουμε έναν ακόμη πιο ανοιχτό προσανατολισμό στις εκφραστικές δυνατότητες της συντηρητικής «δημώδους» των Φαναριωτών της εποχής, και ελάχιστα ίχνη έλξης από την αρχαΐζουσα. Έχει διαλυθεί πια η «βαριά σκιά» του παππού Αλέξανδρου; Βρισκόμαστε μπροστά σε μια προσπάθεια απογαλάκτισης και από το σεβάσμιο, μα ασήκωτο βάρος των μεγάλης ολκής συγγραφικών επιτευγμάτων του σαραντάχρονου πατέρα Νικόλαου; Παρακολουθούμε έναν νεανικότερο κύκλο που έχει στραφεί πια περισσότερο αποφασιστικά σε απλούστερες γλωσσικές μορφές;[231] Όλα αυτά,

230. Ε. Legrand, *Ελληνικόν Επιστολάριον / Épistolaire grec...*, ό.π. (σημ. 39), σ. 12 κ.ε. (αριθ. 9, 22, 24, 26-30, 32, 34-36, 38-59, 62, 64, 66, 68-70, 79, 84, 97, 99, 123, 125-130, 135, 138, 139, 141, 142, 149-151, 154-156, 158, 160, 163, 171, 173, 175, 176, 178, 180-185, 197, 200: 4.11.1701-30.7.1730· «δημωδέστερο» είναι το κείμενο ή τμήματα των κειμένων των αριθ. 22, 27-29, 32, 35, 36, 38, 48, 50-56, 97, 99, 123, 126-130, 135, 138, 139, 141, 142, 149-151, 154-156, 158, 160, 163, 171, 173, 175, 176, 178, 180-185, 197, 200: 3.6.1709-30.7.1730), *Recueil de documents grecs...*, ό.π. (σημ. 31), σ. 86 κ.ε. (αριθ. 31, 33, 38, 48, 55, 58-65, 67, 68, 79-81, 84-86, 88, 90-93, 96-102, 104, 105, 108: 9.3.1710-6.7.1716, όλα σε «δημωδέστερη» γλώσσα). Αλλά σε σχετικά «δημωδέστερη» (=λόγια «εκκλησιαστικοφαναριώτικη») γλώσσα είναι και μερικές από τις δημοσιευμένες επιστολές του Α. Μαυροκορδάτου (όπως, π.χ., οι αριθ. 13, 14 του *Ελληνικού Επιστολαρίου...*: 25.2.1707), ενώ σε πολύ απλούστερη γλώσσα αρκετά επιστολικά κείμενα του γιου του, Ιωάννη Μαυροκορδάτου, αδελφού του Νικόλαου (passim), των εγγονών του, Σκαρλάτου και Κωνσταντίνου Μαυροκορδάτου, γιων του Νικόλαου (passim), και της δεύτερης και τρίτης συζύγου του Νικόλαου, της Πουλχερίας και της Σμαράγδας (passim).

Ειδικά για τον Ιωάννη Μαυροκορδάτο προσθέτουμε πως ήδη το 1888 ο Ε. Legrand, *Ελληνικόν Επιστολάριον...*, ό.π., σ. XIII, μνημονεύει χειρόγραφο της βιβλιοθήκης του Μετοχίου του Παναγίου Τάφου στην Κωνσταντινούπολη (τώρα στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος, Αθήνα) με 48 δημωδέστερους «στίχους», προφανώς 24 ομοιοκατάληκτα δίστιχα («Εκ των κατά αλφάβητον στίχων του εκλαμπροτάτου μπεηζαδέ κ. Ιωάννου Μαυροκορδάτου 48 εις φράσιν απλήν (dans le ms. n° 237.)»)· αν πρόκειται για τον αδελφό του Νικόλαου, τότε ανήκουν στην περίοδο πριν από τα τέλη του 1716. Ούτε του Ιωάννη Μαυροκορδάτου η λογοτεχνική παραγωγή έχει μελετηθεί συστηματικά.

231. Θυμίζουμε πως αρκετά πριν από τη σχολιασμένη ανταλλαγή αναγνωστικών/λογοτε-

βέβαια, χωρίς να επηρεάζεται το γενικό προφίλ του «μπεηζαδέ», όπου συνυπάρχουν οι ιδιότητες τόσο του «erudito» όσο και του «curioso lettore», μα και ένας πιο ασυγκράτητος νεανικός ενθουσιασμός.

Δεν διαθέτουμε τα στοιχεία για να διερευνήσουμε κατά πόσο ο ενθουσιασμός αυτός βρίσκεται, π.χ., και πίσω από τις μεταφραστικές πρωτοβουλίες των ιταλομαθών Δημήτριου Γεωργούλη Νοταρά και Δημήτριου Προκοπίου Πάμπερη, ή πίσω από τις αδιερεύνητες ακόμα τυχόν συγγραφικές επιδόσεις του γαμπρού τού Νικόλαου, δηλαδή του επίσης βιβλιόφιλου λόγιου Ιωάννη Σκαρλάτου, και του φίλου και αλληλογράφου του Σκαρλάτου Μαυροκορδάτου, δηλαδή του λόγιου γιατρού Θωμά Τεσταμπούζα. Από ένα σημείο και ύστερα, βέβαια, και της σχετικά νέας, στη δεκαετία του 1720, μητριάς του, δηλαδή της μορφωμένης τρίτης συζύγου του πατέρα του, της «δόμνας» Σμαράγδας Παναγιωτάκη Σταυροπόλεως-Μαυροκορδάτου, που ήταν και η μόνη από τις συζύγους που επιβίωσε ύστερα από τον (σχετικά πρόωρο) θάνατο του άντρα της το 1730 (ως «μακαρίτισσα» πρωτοεμφανίζεται σε επιγραφή της 20.11.1745, ενώ τον Οκτώβριο του 1742 ήταν ακόμα ζωντανή).

Ερχόμαστε, λοιπόν, στο αινιγματικό κτητορικό (;) σημείωμα που απαντά στο τέλος του χφ Α της μετάφρασης του *Δον Κιχότη*: *σμαραγδαδομνα*.

Έχουμε σημειώσει πως η Λ. Δρούλια, σε νεανική μελέτη της για την απόδοση αυτής της πιθανότατα κτητορικής, και όχι αντιγραφικής (και, το πιθανότερο, ούτε και συγγραφικής) υπογραφής,[232] είχε επικεντρωθεί σε δύο από τις αρκετά περισσότερες «δόμνες» και «δομνίτσες» των Παραδουνάβιων Ηγεμονιών που είχαν αυτό το πολύ διαδεδομένο, απ' ό,τι φαίνεται,[233]

χνικών απόψεων με τον Θωμά Τεσταμπούζα (1720-1721) σε «δημωδέστερη γλώσσα», και ίσως πριν και από τα σωζόμενα αποσπάσματα μη αρχαϊστικών μεταφράσεών του, ο Σκαρλάτος είναι αποδέκτης πονημάτων του οικογενειακού φίλου και αλληλογράφου των Μαυροκορδάτων Χρύσανθου Νοταρά: ήδη πριν από τη δημοσίευση της αφιερωμένης σ' αυτόν «Γεωγραφίας» του, Paris 1716, σώζεται ένα επιστολικό δείγμα από τον Απρίλιο του 1715, που δείχνει τα αναγνωστικά και πνευματικά ενδιαφέροντα του «μπεηζαδέ» (η επιστολή αυτή γίνεται από ένα σημείο και ύστερα δημωδέστερη), βλ. É. Legrand, *Ελληνικόν Επιστολάριον / Épistolaire grec*..., ό.π., σημ. 39, σσ. 146-147, αριθ. 103.

232. Λ. Δρούλια, «Ελληνική μετάφραση του Δον Κιχώτη...», ό.π. (σημ. 47), σσ. 25-26.

233. Το όνομα Σμαράγδα φέρει και η σύζυγος του Κωνσταντίνου Μαυροκορδάτου, «δόμνα» Σμαράγδα Καντακουζηνού, η οποία όμως εξαφανίζεται από τις πηγές πριν από το 1732, όταν ο ηγεμόνας τότε της Βλαχίας (1731-1733) παντρεύεται για δεύτερη φορά· βλ. M. Tipău, *Domnii fanarioți în Țarile Române 1711-1821. Mică enciclopedie*, Bucureşti 2004, σ. 110.

Αναφορά σε μιαν άλλη Σμαράγδα, «νέα δόμνα» («princesse») της (Ουγγρο)Βλαχίας, βρίσκουμε στου I. Iorga, *Textes post-byzantins I. Chronique de C. Mavrocordatos... II. Lettres des Patriarches d'Antioche aux princes Roumains du XVIIIe siècle*, Bucureşti 1939, σσ. 39-40 και 46-47· εκεί δημοσιεύονται δύο γράμματα του πατριάρχη Αλεξανδρείας (προφανώς του δραστήριου Ματθαίου του Ψάλτη, 1746-1766), το πρώτο από τον Νοέμβριο του 1752 προς «την νέαν Δόμναν... πάσης Ουγγροβλαχίας, κυρία κυρία Σμαράγδα», και το δεύτερο από τον Ιούλιο του

όνομα (το οποίο εξακολουθεί να είναι δημοφιλές και στη σημερινή Ρουμανία, αν σκεφτεί κανείς το ομώνυμο τοπ μόντελ Smaranda Mavrocordat), για να εξετάσει ποιο ήταν το πιθανότερο πρόσωπο στο οποίο αναφέρεται: στη Σμαράγδα, θυγατέρα του «μεγάλου παχάρνικου» Παναγιωτάκη Σταυροπόλεως και τρίτη σύζυγο του Νικολάου Μαυροκορδάτου,[234] και στη Σμα-

1753 προς «την Δόμναν... πάσης Μολδοβλαχίας κυρία κυρία Σμαράγδα»: πρόκειται μάλλον για τη Σμαράγδα Γκίκα, γυναίκα του ηγεμόνα της Βλαχίας (1752-1753) και της Μολδαβίας (1753-1756) Ματθαίου (ή Ιωάννου Ματθαίου) Γρηγορίου Γκίκα.

Ο Α. Παπαδόπουλος-Κεραμεύς (στου E. de Hurmuzaki, *Documente privitoare la Istoria Românilor...*, τ. 13, Bucureşti 1909, σσ. 94, 107, 111, 166, 201-204, 259) μνημονεύει και παραθέτει στοιχεία για τη «δόμνα» Σμαράγδα Παναγιωτάκη Σταυροπόλεως-Μαυροκορδάτου, για άλλη μία «δόμνα» (1777-1780), τη «δόμνα» Σμαράγδα, σύζυγο του ηγεμόνα της Μολδαβίας Κωνσταντίνου (ή Ιωάννη Κωνσταντίνου Δημητρίου) Μουρούζη (1777-1782), καθώς και για μία «δομνίτσα» (έστω και αν αναφέρεται ως «δόμνα»), την πρώωρα πεθαμένη Σμαράγδα, κόρη του ηγεμόνα της Βλαχίας (Ιωάννη) Σερβάνου Καντακουζηνού και σύζυγο του «ποστέλνικου» Γρηγόριου Μπαλιάνου (αρχές του 18ου αι.). Μόνον τα τεκμήρια που αφορούν τη Σμαράγδα Παναγιωτάκη Σταυροπόλεως-Μαυροκορδάτου, βλ. και παρακάτω, μιλούν για πνευματικά χαρίσματα.

234. Για τις τρεις διαδοχικές συζύγους του N. Μαυροκορδάτου (την Κασσάνδρα Καντακουζηνού, την Πουλχερία Τζούκη, που πέθανε πάνω στον τοκετό του βραχύβιου γιου της Θωμά, το 1716, και τη Σμαράγδα Παναγιωτάκη Σταυροπόλεως, που πρέπει να παντρεύτηκε τον Νικόλαο στα 1719 ή το πολύ στις αρχές του 1720, αφού το πρώτο παιδί τους, ο Αλέξανδρος, 1720-1790, γεννήθηκε στις 12.12.1720, ενώ η κόρη τους Σουλτάνα γεννήθηκε στις 17.12.1721) βλ. É. Legrand, *Généalogie des Mavrocordato de Constantinople rédigée d'après des documents inédits*, ό.π. (σημ. 39), σσ. 12-19 (όπου δεν δίνονται άλλα στοιχεία για τη Σμαράγδα, πέρα από την αναφορά στα παιδιά της και τα παιδιά του Νικόλαου από τους προηγούμενους δύο γάμους του)· Α. Παπαδόπουλος-Κεραμεύς (στου E. de Hurmuzaki, *Documente privitoare la Istoria Românilor...*, τ. 13, ό.π.)· A. A. C. Stourdza, *L'Europe orientale...*, ό.π. (σημ. 31), σσ. 95 κ.ε., 126 κ.ε. (που παραπέμπει και στις μονογραφίες των P. Ş. Năsturel, *Biserică Stavropoleos*, Bucureşti 1906, και J. C. Filitti, *Aşemământul cultural al mitropolitului Dositei Filitti dela înfiinţare până astăzi 1827-1910*, Bucureşti 1911, σσ. 32, 116-118, 121, και δημοσιεύει, σ. 96, φωτογραφία της τοιχογραφίας με την οικογενειακή παράσταση που σωζόταν στον ναό του μοναστηριού Văcăreşti και όπου η «domna Smaranda» παρουσιαζόταν με εκφραστικότατο πρόσωπο)· E. de Hurmuzaki, *Documente privitoare la Istoria Românilor...*, τ. 14: *Documente Greceşti privitoare la Istoria Românilor, publicate după originale, copiile Academiei Romane şi Tipărituri de N. Iorga*, μέρος 2ο: 1716-1771, Bucureşti 1917, σσ. 993-994, 1001, 1010, 1014, 1041-1043, 1056-1057 κ.α.· J. Bouchard, *Νικολάου Μαυροκορδάτου Φιλοθέου Πάρεργα...*, ό.π. (σημ. 22), σ. 22. Τα μόνα που σημειώνει για τη Σμαράγδα Σταυροπόλεως ο C. Gane, *Trecute vieţi de Doamne şi Domniţe*, τ. 2, Bucureşti ²1941, σσ. 13-19, είναι τα εξής, σ. 19: «Ο αιχμάλωτος του Σμπίου [δηλ. ο N. Μαυροκορδάτος στην τρανσυλβανική αιχμαλωσία του], στο σύντομο πέρασμά του από την Κωνσταντινούπολη [δηλ. το 1719;], παντρεύτηκε για τρίτη φορά, παίρνοντας ως σύζυγο τη Σμαράνδα [=Σμαράγδα], θυγατέρα του Έλληνα Παναγιωτάκη Σταυροπόλεως».

Σημειώνουμε πως η μονογραφία του J. C. Filitti, ό.π., παρακολουθεί και τα γενεαλογικά της Σμαράγδας από τη μεριά της μητέρας της (που ήταν κόρη της Ζωής Καρατζά-Σκαρλάτου και του Αντώνιου Κρεμμύδη).

Στο corpus επιγραφών από μνημεία (κυρίως ναούς) του Βουκουρεστίου ώς το 1800, βλ. Academia Republicii Socialiste România, *Inscripţiile medievale ale României. Oraşul Bucureşti*, τ. 1: 1395-1800, Bucureşti 1965, σσ. 258-259, 359, 411 (όπου και σχετική βιβλιογραφία), το όνομα Σμαράγδα/Smaranda ή Zmaragda (Μαυροκορδάτου) εμφανίζεται τέσσερις φορές, αλλά το υλι-

ράγδα, σύζυγο του πολύ μεταγενέστερου ηγεμόνα Σκαρλάτου Καλ(λ)ιμάχη (πρώτη και δεύτερη δεκαετία του 19ου αι.):[235]

> Ο κώδικας, αχρονολόγητος, θα πρέπη να τοποθετηθή, με βάση τη γραφή του, στο δεύτερο μισό του 18ου ή στη⟨ν⟩ πρώτη δεκαετία του 19ου αι. Το μόνο πρόσθετο στοιχείο που παρέχεται, εκτός από την γραφή, εφόσον λείπει η σελίδα του τίτλου είναι η υπογραφή στο τέλος: «Σμαράγδα δόμνα». Προφανώς πρόκειται για σύζυγο ηγεμόνα της Μολδαβίας ή της Βλαχίας, η οποία υπέγραψε τον κώδικα αυτό είτε ως κάτοχός του είτε ως μεταφράστρια του έργου του Θερβάντες.
>
> Με το όνομα Σμαράγδα – πολύ συνηθισμένο στις φαναριώτικες οικογένειες – είναι γνωστές ορισμένες ελληνίδες που έγιναν δόμνες από το γάμο τους με ηγεμόνες των παραδουναβείων χωρών.
>
> Το 1728 συναντάμε μιά «Σμαράγδα δόμνα» ν' αλληλογραφή με τον Χρύσανθο Νοταρά. Πρόκειται για την 3η σύζυγο του Νικολάου Μαυροκορδάτου, στη βιβλιοθήκη του οποίου περιλαμβάνονται δύο εκδόσεις του έργου του Θερβάντες. Ο Νικ. Μαυροκορδάτος όπως είναι γνωστό απέθανε το 1730. Πα-

κό δεν βοηθά και πολύ για την ταύτιση του προσώπου που υπογράφει στο τέλος του χφ Α της ελληνικής μετάφρασης του *Δον Κιχότη*, αφού πρόκειται για επιγραφές και όχι για χειρόγραφες υπογραφές. Σε τρεις περιπτώσεις, η επιγραφή είναι στα ρουμανικά: *doamnei Zmaragdei* (ό.π., σ. 258, αριθ. 138: από τον ναό Foişonul, της 20.11.1745), *doamna Smaranda* (ό.π., σ. 259, αριθ. 139: από τον ναό Foişonul, ίσως της 18.1.1757, αν και η ανάγνωση του έτους είναι αμφίβολη, και έρχεται ίσως σε αντίφαση με την επιγραφή του 1745), *Smaranda* (ό.π., σ. 359, αρ. 344: περ. 1721). Στις επιγραφές των πρωσωπογραφιών της οικογένειας του Ν. Μαυροκορδάτου στον πρόναο του μοναστηριακού ναού Stavropoleos του Βουκουρεστίου αναφέρεται η «δοάμνα Σμαράγδα» (ό.π., σ. 411, αριθ. 444: της 30.10.1724), ενώ στον ίδιο τόμο (σσ. 300-301, αριθ. 237), δημοσιεύεται επιγραφή του παρεκκλησίου της Μητροπόλεως, που έχτισε το 1723 ο Ν. Μαυροκορδάτος, όπου όμως δεν αναφέρεται η σύζυγος του ηγεμόνα. Βλ. και Λ. Δρούλια, «Ελληνική μετάφραση του Δον Κιχώτη...», ό.π. (σημ. 47), σσ. 25, σημ. 2, 26, σημ. 1.

235. Ο Σκαρλάτος Καλ(λ)ιμάχης ήταν ηγεμόνας της Μολδαβίας στα 1806, 1807-1810, 1812-1819 και ηγεμόνας της Βλαχίας το 1821· βλ. J. Blanchard, *Les Mavroyeni*, Paris 1909, τ. 1, σ. 598. Υπογραφές της Σμαράγδας Καλ(λ)ιμάχη («Σμαράνδα δόμνα Καλλιμάχη») και του Αλέξανδρου Καλλιμάχη απαντούν σε αγοραστήριο κτηματικό έγγραφο με χρονολογία 15.3.1820· βλ. N. Iorga, *Documente privitoare la familia Callimachi adunate, publicate şi întovărăşite de o prefaţă de N. Iorga*, τ. 1, Bucureşti 1902, σ. 601, καθώς και σσ. 176*, 185*, 154, 165-166, 171, 328, 534-536, και τ. 2, Bucureşti 1903, σσ. 48, 135-136, 139: και εδώ, όμως, δεν παρέχεται φωτογραφία του εγγράφου, ώστε να γίνει δυνατή σύγκριση της υπογραφής της Σμαράγδας Καλ(λ)ιμάχη με την υπογραφή του τέλους του χφ Α της ελληνικής μετάφρασης του *Δον Κιχότη*. Βλ. και Λ. Δρούλια, «Ελληνική μετάφραση του Δον Κιχώτη...», ό.π. (σημ. 47), σ. 26, σημ. 2. Σημειώνουμε πως Σμαράγδα/Smaranda λεγόταν και η κόρη του παλιότερου ηγεμόνα της Μολδαβίας (1761-1764, 1767-1769) Γρηγόριου Καλ(λ)ιμάχη.

Δεν γνωρίζουμε κάτι για λόγιες ή βιβλιοφιλικές δραστηριότητες της πολύ όψιμης αυτής «δόμνας» Σμαράγδας Καλ(λ)ιμάχη, σε αντίθεση με εκείνες που αφορούν ίσως τη «δόμνα» Σεβαστή Καλ(λ)ιμάχη (γενν. 1736), κόρη του Ιωάννη Καλ(λ)ιμάχη και σύζυγο του Μιχαήλ Σούτσου (ή Μιχαήλ Κωνσταντίνου Δράκου Σούτσου), ηγεμόνα στα χρόνια 1783-1786, 1791-1795, 1801-1802, η οποία είναι ίσως η κτήτορας χειρογράφου της *Αργενίδος*· βλ. Γ. Κεχαγιόγλου, «Το πρότυπο της νεοελληνικής μετάφρασης της *Αργενίδος*», ό.π. (σημ. 44), σσ. 139-140 και σημ. 19.

ρόλο όμως που η τρίτη αυτή σύζυγός του έζησε αρκετά χρόνια ύστερα από τον θάνατό του – όπως μαρτυρείται και από ρουμανική επιγραφή του 1745 στο ναό Foisorul η Σμαράγδα απέθανε κατά τη διάρκεια της τετάρτης ηγεμονίας του Κωνσταντίνου Μαυροκορδάτου – πάλι πρέπει να θεωρήσουμε ότι τα χρόνια αυτά είναι πρώιμα για να της προσγράψουμε την μετάφραση του Δον Κιχώτη.

Πολύ αργότερα, συναντάμε μια άλλη «Σμαράγδα δόμνα», την σύζυγο του Σκαρλάτου Καλλιμάχη, ηγεμόνα της Μολδαβίας το 1806, 1807-1810 και 1812-1819. Οι χρονολογίες αυτές μας φέρνουν πιο κοντά στην εποχή, όπου θα έπρεπε ίσως να τοποθετήσουμε τον κώδικα. Η γραφή είναι του 2ου μισού του 18ου αι. αλλά μπορούμε να δεχθούμε ότι ο γραφικός χαρακτήρας ενός γραφέα του 1770 ή 1780 δεν αλλάζει ουσιαστικά ώς το 1810 ή 1820.

Από την κατοπινή έρευνα[236] (αλλά και από προηγούμενα τμήματα της Εισαγωγής αυτής) έχουν συζητηθεί τα πιθανότερα χρονικά όρια μέσα στα οποία αντιγράφτηκε το χφ Α (μα και τα άλλα δύο γνωστά χφφ της μετάφρασης), ώστε να μη χρειάζεται, εδώ, να ξανασχολιάσουμε τα λανθασμένα χρονολογικά πορίσματα της μελετήτριας: αν είναι να αποφασίσουμε ανάμεσα στις δύο συγκεκριμένες «δόμνες» Σμαράγδες, η χειρόγραφη παράδοση της μετάφρασης ταιριάζει μονάχα με τα χρονολογικά και άλλα στοιχεία που διαθέτουμε για τη Σμαράγδα Παναγιωτάκη Σταυροπόλεως-Μαυροκορδάτου.

Ας διευκρινιστεί εδώ πως δεν πρέπει να γίνεται σύγχυση ανάμεσα στο επώνυμο του πατέρα της Σμαράγδας, το οποίο ενδεχομένως να μην έχει αποδοθεί με ακρίβεια από τους ρουμάνους ιστορικούς (αν και, κάλλιστα, θα μπορούσε να αποτελεί τη γενική ενικού ενός αρχαϊστικού σχηματισμού: Σταυρόπολις (Σταυρόπουλος ή Stavropol) και στον ομώνυμο ναό του Βουκουρεστίου (Stavropoleos). Η περίφημη αυτή εκκλησία, ένα μικρό κόσμημα που στολίζει την πρωτεύουσα της Ρουμανίας, οφείλει την ανέγερσή της στον Ιωαννίκιο, μητροπολίτη Σταυρο(υ)πόλεως· αν και στις τοιχογραφίες της απεικονίζεται η οικογένεια του Νικόλαου Μαυροκορδάτου και η ίδια η «δόμνα» Σμαράγδα, δεν φαίνεται να υπάρχει άλλη, ειδική σχέση του ονόματος της εκκλησίας μ' αυτήν.

Ξαναγυρίζουμε στο χφ Α της ελληνικής μετάφρασης του *Δον Κιχότη*: είτε πρόκειται για την κτήτορα του αντιγράφου (κάτι που είναι και το πιθανότερο), είτε πρόκειται για την ίδια τη μεταφράστρια του κειμένου η οποία, απλώς, επισημαίνει εδώ πως έχει «θεωρήσει» ένα αντίγραφο της μετάφρασής της αντιγραμμένο από άλλον (κάτι που είναι και το λιγότερο πιθανό), οι πληροφορίες που έχουμε για τη Σμαράγδα Παναγιωτάκη Σταυροπόλε-

236. Γ. Κεχαγιόγλου, «Η πρώτη γνωστή νεοελληνική μετάφραση του *Δον Κιχώτη*», ό.π. (σημ. 139)· βλ. και επόμενες εργασίες του, σημ. 155, 198, που φαίνεται να αποδέχονται και οι νεότεροι μελετητές.

ως-Μαυροκορδάτου συγκλίνουν ως προς τον τονισμό της παιδείας της,[237] του εκλεπτυσμένου χαρακτήρα της και του δυναμισμού της.[238] Σημειώνου-

237. Η «δόμνα Σμαράγδα» είναι γνωστή και από την αλληλογραφία της με τον πατριάρχη Ιεροσολύμων Χρύσανθο Νοταρά· βλ. É. Legrand, *Ελληνικόν Επιστολάριον / Épistolaire grec...*, ό.π. (σημ. 39), σσ. 226-227, αριθ. 179 (από 21.7.1728, σε μίγμα λόγιας και «καθομιλούμενης» φαναριώτικης γλώσσας), 240, αριθ. 193 (από 4.1.1730, σε λόγια φαναριώτικη γλώσσα), 241-243, αριθ. 195 (από 10.3.1730, σε λόγια φαναριώτικη γλώσσα)· μνημονεύεται, επίσης, και στην προγενέστερη αλληλογραφία του Ν. Μαυροκορδάτου με τον Χρύσανθο Νοταρά (π.χ. στις 31.8.1721, 12.4.1722). Βλ., επίσης, E. de Hurmuzaki, *Documente...*, ό.π. (σημ. 234), σ. 993 κ.ε. (στις σσ. 1056-1057 και άλλη επιστολή της ίδιας στον Χρύσανθο Νοταρά, από 20.7.1730). Μία ακόμη επιστολή, από 13.10.1742, απευθυνόμενη «Δόμνη Σμαράγδα», σωζόταν στον κώδικα αριθ. 1 (του Πέτρου Ηλιάσκου) του Ζωγράφειου Γυμνασίου της Κωνσταντινούπολης, βλ. Α. Παπαδόπουλος-Κεραμεύς, «Δύο κατάλογοι ελληνικών κωδίκων εν Κωνσταντινουπόλει...», ό.π. (σημ. 121), σ. 62. Βλ. και Λ. Δρούλια, «Ελληνική μετάφραση του Δον Κιχώτη...», ό.π. (σημ. 47), σ. 26, σημ. 1.

Δεν ξέρουμε αν η λόγια Σμαράγδα είχε «διεισδύσει» στο οικογενειακό περιβάλλον του Ν. Μαυροκορδάτου πολύ νεαρότερη, ήδη από τις αρχές του 1713 ή και νωρίτερα· αν αφορά αυτήν η εξής πληροφορία που δίνει η δεύτερη σύζυγος του Ν. Μαυροκορδάτου Πουλχερία Τζούκη σε επιστολή της από 10.2.1713 στον Χρύσανθο Νοταρά: «Η αρχόντισσα κυράτσα Σμαράγδα προσκυνεί την μακαριότητά της και ασπάζεται την σεβασμίαν της δεξιάν. Κατά την προσταγήν της δεν θέλει βιάζει την δομνίτσαν [δηλ. την εφτάχρονη Μαρία, γενν. το 1706, ή και την εντεκάχρονη, ετεροθαλή αδελφή της Ρωξάνδρα, γενν. το 1702] εις το διάβασμα, αλλά θέλει την σχολάζει εις τες ημέρες οπού εδιόρισεν» (βλ. É. Legrand, *Recueil de documents grecs...*, ό.π., σημ. 31, σ. 96, αριθ. 37), τότε έχουμε ακόμη μια δασκαλίτσα φανατική για γράμματα στην παρέα του δωδεκάχρονου Σκαρλάτου και των άλλων συγγενών του, και δεν θα ήταν δύσκολο να υποθέσουμε πως μια τέτοια νεαρή λογία θα μπορούσε, αργότερα, να συμμεριστεί το αναγνωστικό και άλλο ενδιαφέρον του περιβάλλοντος αυτού και των φίλων του και για τον *Δον Κιχότη*. Σημειώνουμε, πάντως, ότι «ευγενεστάτη αρχόντισσα κυρίτσα [γρ. κυράτσα;]» αναφέρεται και σε επιστολή της «δόμνας», πια, Σμαράγδας Μαυροκορδάτου προς τον Χρύσανθο Νοταρά (από 10.3.1730): ούτε η (συγγενική;) σχέση της «αρχόντισσας» αυτής με τη «δόμνα» Σμαράγδα είναι βέβαιη (αφού στο αντίστοιχο χωρίο της επιστολής η ανάγνωση της έκδοσης είναι επισφαλής), ούτε είναι σαφές αν το πρόσωπο αυτό σχετίζεται με την «αρχόντισσα κυράτσα Σμαράγδα» της πολύ παλιότερης επιστολής της Πουλχερίας Τζούκη από 10.2.1713.

238. Οι τιμητικές αναφορές και οι εγκωμιαστικές περιγραφές για τη Σμαράγδα Μαυροκορδάτου (ευεξήγητες βέβαια, οι περισσότερες, μέσα στον ευρύτερο κόσμο των Φαναριωτών και των λόγιων «πελατών» τους) είναι αρκετές· ξεχωρίζουμε τα εξής, από γνωστό εγκώμιο για τον Ν. Μαυροκορδάτο ύστερα από τον θάνατό του («Λόγος εγκωμιαστικός του Ιωάννου, γραμματικού και πριμικηρίου του πατριαρχικού της Μεγάλης Εκκλησίας θρόνου», βλ. E. de Hurmuzaki, *Documente privitoare la Istoria Românilor...*, τ. 13, ό.π., σημ. 233, σ. 259): «[ο Ν. Μαυροκορδάτος] εσοικίζεται γαμετήν ηγεμονικώ κήδει πρόσφορον και κατάλληλον και γάμου όντως ωραίαν, ουδεμιάς ελάσσω τών εν τη πόλει ευγενίδων γεγενημένην, την νυν εκλαμπροτάτην κυρίαν δόμναν Σμαράγδαν· ής τα κατά σώμα και ψυχήν περιαδόμενα προτερήματα, όσα φύσις και τύχη ταύτη πεφιλοτίμηνται, την πασών, φημί, των αρετών προεξάρχουσαν σωφροσύνην, την του βίου σεμνότητα, την των ηθών ευκοσμίαν, την εν τοσούτω δόξης μεγέθει μετριόφρονα και χαρίεσσαν γνώμην, την περί τα θεία ευλάβειαν, την μετ' αιδούς ηγεμόνι οφειλομένην προς τον γαμέτην ευπείθειαν, το προς πάντας τούς τε τω γένει εκατέρωθεν προσήκοντας και τους άλλους οικείους τε και γνωρίμους προσηνές και ευπρόσιτον ήθος, ίνα την λοιπήν καθ' έκαστα πάσαν περί τον εκτός άνθρωπον αναζωγραφουμένην και επανθούσαν κατά λειμώνα πλήμμην των αρετών παραδράμωμεν ήδη τω λόγω, ετέρου αν είη και ου του παρόν-

με μόνον πως: η (προφανώς κάτοχος της ρουμανικής) Σμαράγδα φέρεται να είναι εκείνη που συνόψισε στα ελληνικά το αφιερωμένο στον Νικόλαο Μαυροκορδάτο (αλλά και απευθυνόμενο «τῃ παμπεφωτισμένῃ, πανυψηλοτάτῃ και πανευσπλαγχνικοτάτῃ Δόμνᾳ» του) ιστοριογραφικό-εγκωμιαστικό/γενεαλογικό έργο (1726-1727) του ελληνομαθούς μολδαβού χρονικογράφου Nicolae Roset (Νικόλαου Ρωσσέτη, περ. 1680-περ. 1759) *Preaslăvita viță a prealuminatului și prenaînalțatului Domn Io. Nicolae Alexandru voevod, marile, bunul și preaînțeleptul stăpînitor a toată Țara Rumânească*, το οποίο είχε μεταφραστεί και στα λατινικά κατ' εντολή του Νικόλαου Μαυροκορδάτου· η ίδια φέρεται, επίσης, να συνόψισε στα ελληνικά, πάλι γύρω στα 1727, και μιαν ομόλογη, μα μικρότερη και λιγότερο αξιόλογη, χρονικογραφική βιογραφία του Νικόλαου Μαυροκορδάτου, γραμμένη από τον «βιστιάρη» Constantin Văcărescu.[239]

τος αφηγήσασθαι καιρού, υπόθεσιν όλην λόγου τα κατ' αυτήν αναγκαζομένου προβάλλεσθαι. [...]».

239. Ο R. Theodorescu, *Itinerarii medievale*, Bucureşti 1979, σσ. 87-88, σημ. 186, αναφέρεται στην ύπαρξη ενός ρουμανοελληνικού κώδικα 70 φύλλων (χωρίς αρίθμηση) που φέρει το έμβλημα των Μαυροκορδάτων, είναι πλούσια διακοσμημένος, ανήκε είτε στον Νικόλαο είτε σε συγγενικό του πρόσωπο, και, στα τέλη του 19ου αι., ανήκε σε ιδιωτική συλλογή. Ο κώδικας απαρτίζεται από τρία μέρη· το τρίτο μέρος, που αποτελεί συντομευμένη μετάφραση στα ελληνικά των κυριότερων γενεαλογικών στοιχείων των πρώτων Μαυροκορδάτων που εκτίθενται στα προηγούμενα μέρη (δηλαδή στο ρουμανικό «χρονικό» του Nicolae Roset), είναι γραμμένο με πλαγιόστροφη καλλιγραφική γραφή και υπογράφεται από κάποια «Σμαράγδα δόμνα» («Smaranda doamna»), που ήταν, φαίνεται, όχι μόνον η πρώτη κτήτοράς του, αλλά ίσως και η μεταφράστρια. Ο ίδιος μελετητής ταυτίζει τη δόμνα αυτή με την «καλλιεργημένη και δραστήρια» («cultivată şi energică») Σμαράγδα Παναγιωτάκη Σταυροπόλεως-Μαυροκορδάτου, της οποίας απεικόνιση υπήρχε και σε κτιτορική οικογενειακή τοιχογραφία στον ναό (το καθολικό) του βουκουρεστιανού μοναστηριού Văcăreşti (βλ. παραπάνω, σημ. 30), ενώ θεωρεί, ό.π., σημ. 187, πολύ αδύναμη την υπόθεση να πρόκειται για άλλη Σμαράγδα της ίδιας οικογένειας, δηλαδή για την πρώτη και «εφήμερη» σύζυγο του Κ. Μαυροκορδάτου (βλ. παραπάνω, σημ. 233). Βλ. και A. A. C. Stourdza, *L'Europe orientale...*, ό.π., σσ. 406, 429-430. Πηγή και για τους δύο μελετητές αποτελεί παλιότερο δημοσίευμα του G. D. Teodorescu σε περιοδικό του Ιασίου (Μάιος-Ιούνιος 1894), με περιγραφή κώδικα που μόλις είχε περιέλθει στην κατοχή του, όπου, όμως, δεν αναπαραγόταν φωτογραφικά η υπογραφή της «Σμαράγδας» του κώδικα, ώστε να γίνει δυνατή σήμερα σύγκρισή της με την υπογραφή του τέλους του χφ Α της ελληνικής μετάφρασης του *Δον Κιχότη*· σύμφωνα με πληροφορίες του R. Theodorescu η ιδιωτική συλλογή στην οποία ανήκε τότε ο κώδικας δεν εντοπίζεται σήμερα.

Για τον Nicolae Roset (Νικόλαο Ρωσσέτο), διαδοχικά «μέγα παχάρνικο», «κόμητα του Αυστριακού Ιμπερίου» και «μέγα λογοθέτη» στις αυλές του Νικόλαου και του Κωνσταντίνου Μαυροκορδάτου (και, αργότερα, «μεγάλου ποστέλνικου» στην αυλή του Γρηγόριου Β' Γκίκα), καθώς και για τις συγγραφικές σχέσεις του με τη Σμαράγδα Μαυροκορδάτου βλ., πρόχειρα, N. Iorga, *Istoria literaturii române...*, ό.π. (σημ. 31), σσ. 162-165 (ο οποίος στηρίζεται, επίσης, στον G. D. Teodorescu, αλλά σημειώνει και άλλα χειρόγραφα του «χρονικού» του)· *Dictionarul literaturii române. De la origini pînă la 1900*, Bucureşti 1979, σσ. 750-751. Για την αλληλογραφία του N. Roset με τον Χρύσανθο Νοταρά (επιστολή του πρώτου από 30.6.1713, γραμμένη σε μίγμα λόγιας φαναριώτικης γλώσσας και δημωδέστερης «καθομιλουμένης») και για την ανα-

Φυσικά, το φαινόμενο λόγιων και πολύγλωσσων γυναικών δεν ήταν μοναδικό στον χώρο των Φαναριωτών, ούτε αφορά μόνο τις αρχές και το πρώτο μισό του 18ου αι.· οι γυναίκες των υψηλότερων κύκλων της φαναριώτικης κοινωνίας είχαν την ευκαιρία να διδαχθούν από καλούς οικοδιδασκάλους, να μάθουν από νωρίς ξένες γλώσσες, να συμμετάσχουν στις πνευματικές, και κάποτε και στις συγγραφικές, δραστηριότητες ενός ευνοημένου από την παράδοσή του και τις περιστάσεις κοσμοπολίτικου περιβάλλοντος.[240] Στη δεύτερη δεκαετία του 18ου αι., π.χ., η μετέπειτα διάσημη Lady Mary Montagu διηγείται πως στις διαδοχικές επισκέψεις που πραγματοποίησε σε οθωμανικά «χαρέμια» – π.χ. επ' ευκαιρία δείπνου της με τη σύζυγο του μεγάλου βεζίρη, κατά την επίσκεψή της στην «ωραία Fatima» και κατά την επίσκεψή της στη σουλτάνα Haviza – συνομίλησε με τις μουσουλμάνες οικοδέσποινές της με τη διαμεσολάβηση μιας «ελληνίδας κυρίας» που της χρησίμευε ως διερμηνέας ή σχολιάστρια (μέσω της ιταλικής).[241] Ενδιαφέρουσες είναι, επίσης, οι παρατηρήσεις του Μάρκου-Αντώνιου Κατσαΐτη σχετικά με τις «ευρωπαϊκές» συνήθειες των γυναικών της αυλής στο Ιάσι του 1742:[242]

> Le principesse vestono alla Constantinopolitana, ma le dame del paese hanno il loro abito particolare, che partecipa dell'Unghero e del Polacco con una spezie di berettone in testa all'uso Unghero. Marchiano tutte in carozza, e non vivono con

φορά στον ίδιο ως «ευγενέστατον και λογιώτατον άρχοντα μέγα παχάρνικον της υψηλοτάτης αυθεντείας Ουγγροβλαχίας» τον Αύγουστο του 1720, βλ. και E. Legrand, *Recueil de documents grecs...*, ό.π. (σημ. 31), σσ. 121-122, αριθ. 54, 244-247, αριθ. 135. Για άλλο χειρόγραφο του «χρονικού» του N. Roset και για την πεζή αφιέρωσή του στην «prea luminate, prea înnălțate și prea milostive Doamne» [Σμαράγδα Μαυροκορδάτου] βλ. I. Bianu - R. Caracaș, *Biblioteca Academiei Române. Catalogul Manusriptelor românești*, τ. 2, Bucureşti 1906-1909, σσ. 64-68 (αριθ. 353).

Για το έργο του Constantin Văcărescu βλ. N. Iorga, *Istoria literaturii române...*, ό.π., σ. 165.

240. Βλ., πρόσφατα, Σ. Ντενίση, «The Greek Enlightenment and the Changing Cultural Status of Women», *Σύγκριση/Comparaison* 12 (2001) 42-47.

241. Lady Mary Montagu, *L'islam au péril des femmes. Une Anglaise en Turquie au XVIIIe siècle. Introduction, traduction et notes d'Anne-Marie Moulin et Pierre Chuvin*, Paris 1981, σ. 29. Βλ., π.χ., τις επιστολές που απευθύνει στη Lady Mar (από την Αδριανούπολη, 18.4.1717, σ. 162: «[...] et je partis dans un carrosse turc accompagnée de la femme qui tenait ma traîne et de la dame grecque qui était mon interprète [...]», και από το Πέραν, 10.3.1718, σ. 192: «[...] Une dame grecque que j'emmenai avec moi et qui ne l'avait jamais vue [τη Fatima] auparavant (elle n'aurait pas été admise si elle n'avait pas fait partie de ma suite) montra sa surprise – inévitable la première fois – devant sa beauté et son allure et me dit en italien: "Ce n'est pas une Turque, elle doit être un peu chrétienne"». Η γοητευτική συλλογή *Turkish Letters* της λαίδης Mary Wortley Montagu (1689-1762), συζύγου του άγγλου πρεσβευτή (στην πραγματικότητα, εντεταλμένου της Levant Company) στην Κωνσταντινούπολη, 1716-1718, και ανατολιστή λόρδου Edward Wortley Montagu, πρωτοδημοσιεύτηκε ύστερα από τον θάνατό της, το 1763.

242. Φ. Κ. Φάλμπος, *Μάρκου Αντωνίου Κατσαΐτη, Ταξίδι...*, ό.π. (σημ. 73), σσ. 46, 117.

riguardi all'uso Greco, e Turco, ma conversano con tutta la libertà, e sono disinvolte quanto l'Italiane.

Η Φαναριώτισσα φαίνεται να είναι σε θέση από νωρίς να προσεγγίσει κείμενα της δυτικοευρωπαϊκής λογοτεχνίας και του θεάτρου στο πρωτότυπο, να απολαύσει μεταφράσεις τους, να τις αντιγράψει ή να τις αποκτήσει για τη δική της χρήση και τέρψη, ως κάτοχος (κτήτορας) κωδίκων, και αργότερα να αποτολμήσει να κάνει μεταφράσεις και η ίδια και να αναμιχθεί στη δημιουργική λογοτεχνία, συνθέτοντας ποιήματα.[243] Το άνοιγμα προς τη σύγχρονη Δύση και τις γλώσσες της ενισχύεται από το δεύτερο μισό του 17ου αι., όταν στην Κωνσταντινούπολη (και τη Σμύρνη), κυρίως, οργανώνονται μέσα στα κτίρια των ευρωπαϊκών διπλωματικών αποστολών χοροί και θεατρικές παραστάσεις, στις οποίες προσκαλούνται επιφανείς Έλληνες με τις συζύγους τους·[244] οι πιο ταλαντούχες και ξεχωριστές ανάμεσα σ' αυτές τις κυρίες και τις δεσποινίδες εξελίσσονται σε λόγιες που συμμετέχουν στο πνευματικό γίγνεσθαι, ή, αργότερα, σύμφωνα με τα δυτικά πρότυπα, διατηρούν «φιλολογικά σαλόνια», όπως η περίφημη «Μαντάμ Τυανίτη» στην Κωνσταντινούπολη των μέσων και του δεύτερου μισού του 18ου αι.[245]

Συνοψίζουμε: Το πιθανότερο είναι πως η πρώτη γνωστή, χειρόγραφη ελληνική μετάφραση του *Δον Κιχότη* «εκπονήθηκε/φιλοτεχνήθηκε» στο φαναριώτικο Βουκουρέστι της δεκαετίας του 1720 ή λίγο αργότερα, για να αντιγραφεί (ίσως μέσα στο διάστημα ώς το φθινόπωρο του1745, όπως δείχνει το ένα τουλάχιστον από τα τρία σωζόμενα, ελλιπή αντίγραφα που μας είναι γνωστά σήμερα, το χφ Α) και να κυκλοφορήσει και στην περίμετρο του κύκλου αυτού, ώς τουλάχιστον μια εποχή κατά την οποία δεν ήταν πια εύκολο να διαπιστωθεί η προέλευση αποσπασμάτων της (όπως δείχνει η σχετική άγνοια του ώριμου Δαπόντε, σχολιαστή του ενδεχομένως οψιμότερου από τους μάρτυρες, του χφ Β). Με βάση τα λίγα στοιχεία που διαθέτουμε, και προτού επιχειρηθεί πιο σύντονη γλωσσοϋφολογική και συγκριτική ανάλυση με εργασίες οι οποίες θα στηριχτούν πια στις δυνατότητες που θα δώσει η έκδοσή μας, δεν μπορεί παρά να μείνει για την ώρα ανοιχτό το ζήτημα της ενδεχόμενης ταύτισης του άγνωστου μεταφραστή της (είτε με τη Σμαράγδα Μαυροκορδάτου είτε με τον Σκαρλάτο Μαυροκορδάτο είτε με τον Ιωάννη Σκαρλάτο είτε με κάποιον από τους ιταλομαθείς λογίους του κύ-

243. Βλ. και Κ. Θ. Δημαράς, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός*, Αθήνα ²1980, σσ. 140, 472.

244. Α. Ταμπάκη, *Le théâtre néohellénique*..., ό.π. (σημ. 104), σσ. 293 κ.ε., 392 κ.ε.

245. Α. Αγγέλου, «Η Μαντάμ Τυανίτη», *Των Φώτων Β'*..., ό.π. (σημ. 156), σσ. 101-142 (αναδημοσ. από τα *Ελληνικά* 44, 1994, σσ. 369-398).

κλου τους)· ωστόσο, το επίπεδο της γλωσσομάθειας του μεταφραστή, το συγκεκριμένο γλωσσικό ύφος της μετάφρασης, κάποιοι ευδιάκριτοι μεταφραστικοί χειρισμοί, η αμήχανη τακτική του μεταφραστή μπροστά στην απόδοση έμμετρων τμημάτων, κ.ά., είναι, αθροιστικά, τεκμήρια που θα επέτρεπαν τουλάχιστο να πούμε, παραφράζοντας τα παλιότερα λόγια του παρισινού δασκάλου μας Κ. Θ. Δημαρά για τον λεγόμενο έντυπο «Ανώνυμο του 1789» (ή *Αληθή Ιστορία*):[246] «οι διαπιστώσεις αυτές περιορίζουν πολύ τον κύκλο των πιθανών συντακτών της μετάφρασης».

Ωστόσο, ο σοφός παντογνώστης του Νεοελληνικού Διαφωτισμού δεν μας αποκάλυψε ποτέ, ούτε και ώς το τέλος της ζωής του, ποιον είχε υπόψη του ως πιθανό συντάκτη του έργου εκείνου. Γιατί θα έπρεπε να το κάνουμε εμείς, επίγονοί του, για τούτη τη χειρόγραφη μετάφραση και μάλιστα από τώρα;

246. Κ. Θ. Δημαράς, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός*..., ό.π. (σημ. 243), σ. 416.

ΑΡΧΕΣ ΤΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Όπως είδαμε στην Εισαγωγή, το κείμενο της πρώτης γνωστής, χειρόγραφης ελληνικής μετάφρασης του *Δον Κιχότη* δεν σώθηκε σε αυτόγραφο,-ους μάρτυρα,-ες. Επομένως, η έκδοσή μας δεν μπορεί παρά να είναι φιλολογική (θα ήταν αμιγώς κριτική, αν διαθέταμε περισσότερους από έναν μάρτυρες για κάθε τμήμα του κειμένου).

Παράλληλα, όμως, η έκδοσή μας είναι και χρηστική (απευθύνεται, δηλαδή, στο σύγχρονό μας αναγνωστικό κοινό και προσπαθεί να ανταποκριθεί στην πιο άμεση ζήτησή του – τη γνωριμία του με το ίδιο το κείμενο): άρα επιλέγει μορφή που να ανταποκρίνεται καλύτερα στα σύγχρονά μας ορθογραφικά και γραφ(ηματ)ικά θέσμια.

Τέλος, για λόγους οικονομίας χώρου και μόνον, η έκδοσή μας δεν μπορεί, δυστυχώς, να αναπαραγάγει, παράλληλα (συν-οπτικά) ή επιμετρικά, την άμεση, έντυπη ιταλική πηγή της μετάφρασης (την τρίτη έκδοση της μετάφρασης του L. Franciosini, 1677) και το απώτερο έντυπο ισπανικό πρωτότυπο (την πρώτη έκδοση του Cervantes, 1605-1615): ελπίζουμε πως τέτοιες συμπαραθέσεις, απαραίτητες για κάθε σοβαρή συγκριτική εξέταση, θα αποτελούν μελλοντικά τον κανόνα και όχι την εξαίρεση στην εκδοτική.

Σύμφωνα με τις παραπάνω προδιαγραφές, και αφού οι τρεις γνωστοί χειρόγραφοι μάρτυρες της ελληνικής μετάφρασης δεν είναι αυτόγραφοι, κάποτε μάλιστα παρουσιάζουν αρκετές επεμβάσεις και ατέλειες (ο ορθογραφικός και άλλος σάλος τους είναι, συχνά, μεγάλος), δεν κρίθηκε απαραίτητο ούτε να εξομοιώσουμε την έκδοσή μας με φωτοαναστατική ή διπλωματική έκδοση των μαρτύρων – τέτοιες εκδόσεις θα ήταν χρήσιμες για άλλες ζητήσεις, π.χ. παλαιογραφικές, «βιβλιοφιλικές» κτλ. –, ούτε, φυσικά, να την εντάξουμε στη χορεία των συμβατικών, απλών μεταγραφών κειμένου αντιγράφων, που υπηρετούν τον αναβιωμένο, τελευταία, «αρχειοσυντηρητικό» μύθο τής δήθεν ανάγκης για διατήρηση της μορφής των κειμένων της παλιότερης γραμματείας μας, ιστορικιστικό μύθο που υπόκειται σε όσες πρόσφατες τέτοιες «εκδόσεις-μεταγραφές» πασχίζουν να αποδώσουν «πιστά», αν και με σύγχρονη τυπογραφική μορφή και ποικίλες άλλες αλλαγές και αβαρίες, τις ορθογραφικές και άλλες ιδιοτροπίες της εποχής των κειμένων και, ιδίως, των αντιγραφέων ή τυπογραφικών διεκπεραιωτών τους, με ορί-

ζοντα προσδοκιών ένα υποτιθέμενο ελιτίστικο σημερινό κοινό, νεοσυντηρητικά προσκολλημένο σε παλιότερες εκδοτικές συνήθειες ευκολίας ή παθιασμένο με το «ιεράγιο» της τήρησης μιας δήθεν «ιστορικής ορθογραφίας». Θεωρούμε εντελώς αντιφατικό, στο όνομα μιας δήθεν «ιστορικότητας» και με ένα και μοναδικό (αιωνίως πιπιλιζόμενο) επιχείρημα, την ανεπάρκεια ενός παλιότερου επεμβατικού εκδότη (του Γ. Βαλέτα), αφενός να προβάλλεται δογματικά (και χωρίς αντιστάσεις από μέρους μιας «σαγηνευμένης» χορείας «ακολούθων») το μινιμαλιστικό αίτημα για έναν εκδότη κειμένων σε ρόλο απλού «φωτογράφου» των μαρτύρων του (ή, έστω, σε ρόλο ειδικευμένου παλαιογραφικού/διπλωματικού «αποκρυπτογράφου», μεταλαμπαδιστή της αναγνωστικής του «τέχνης» σε ανιδέους): «καλός εκδότης κειμένων που μας έχουν παραδοθεί χειρόγραφα είναι ο καλός (και πιστός) αντιγραφέας των κειμένων αυτών. Όλα τα άλλα περισσεύουν», αφετέρου να κατηγορείται μαξιμαλιστικά όποιος εκδίδει ενοποιώντας εκσυγχρονιστικά ή και διορθώνοντας, ότι: «υποτιμά τις γνωστικές δυνατότητες [του κοινού του] και το οδηγεί σε αναγνωστική αδράνεια και σε ραχατλίδικους εθισμούς».[1]

Επειδή, πράγματι, δεν είναι στόχος μας να χάσουμε ούτε αυτούς τους «μη ραχατλήδες» σύγχρονούς μας αναγνώστες που ενδιαφέρονται *και ή μόνο* για τη μορφή και τα ορθογραφικά/γραφ(ηματ)ικά γνωρίσματα των μαρτύρων, οι επιμετρικές Εικόνες αριθ. 23-28 της έκδοσής μας αναπαράγουν φωτοτυπικά την πρώτη και την τελευταία σελίδα τους.

Κατά τα άλλα, λοιπόν, η έκδοσή μας έχει «κακές συνήθειες»: εφαρμόζει το ορθογραφικό/τονικό σύστημα, τη στίξη και τις περισσότερες από τις γραφ(ηματ)ικές συμβάσεις που εφαρμόστηκαν από τον Γ. Κεχαγιόγλου σε άλλες πρόσφατες (κριτικές/φιλολογικές ή χρηστικές) εκδόσεις κειμένων της υστερομεσαιωνικής και της πρώιμης νεοελληνικής λογοτεχνίας ώς τις αρχές του 19ου αι.[2]

1. Φ. Η. Ηλιού, «Η "διόρθωση" των κειμένων. Ιστορικές διαστάσεις και κακές συνήθειες», στον τόμο Α. Ματθαίου - Στρ. Μπουρνάζος - Π. Πολέμη (επιμ.), *Φίλιππος Ηλιού. Ιστορίες του ελληνικού βιβλίου*, Ηράκλειο 2005, σσ. 611-618, ιδίως σ. 615.

2. Για περισσότερες λεπτομέρειες (ή και για θεωρητικότερες σκέψεις) βλ., πρόχειρα, τις εξής εκδόσεις της τελευταίας δεκαετίας: Γ. Κεχαγιόγλου, *Τζώρτζης (Μ)πουστρούς (Γεώργιος Βο(σ)τρ(υ)ηνός ή Βουστρώνιος*, Διήγησις Κρονίκας Κύπρου. *Κριτική Έκδοση, Εισαγωγή, Γλωσσάρι, Πίνακες και Επίμετρο*, Λευκωσία 1997, σσ. 275*-283* (με ορθογραφικές επιλογές πιο συντηρητικές ως προς τη φωνητική απόδοση ιδιωματικών στοιχείων)· *Η παλαιότερη πεζογραφία μας. Από τις αρχές της ώς τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο*, τ. Β΄, 2: 15ος αιώνας-1830, Αθήνα 1999, σσ. 43-44 (με συντηρητικότερες ορθογραφικές επιλογές)· *Πεζογραφική Ανθολογία. Αφηγηματικός γραπτός νεοελληνικός λόγος*, τ. 1: *Από τα τέλη του Βυζαντίου ώς τη Γαλλική Επανάσταση*, Θεσσαλονίκη 2001 (ανατύπ. με διορθ. 2003), σσ. 29-36· *Απολλώνιος της Τύρου: Υστερομεσαιωνικές και νεότερες ελληνικές μορφές. Κριτική έκδοση, με Εισαγωγές, Σχό-*

Συνοψίζουμε τα κύρια χαρακτηριστικά:

σιωπηρή ενοποίηση της ορθογραφίας σύμφωνα με την τρέχουσα επίσημη γραμματική της κοινής νεοελληνικής (δημοτικής) και το μονοτονικό σύστημα, αλλά με διατήρηση της αρχαϊστικής μορφολογίας σε ορισμένα κύρια ονόματα (π.χ. *Άμαδις* κ.ά.) και ορισμένων γραφ(ηματ)ικών συμβάσεων απαραίτητων για τη διάκριση αρχαϊστικών ή λογιότερων τύπων (π.χ.: της υπογεγραμμένης στη δοτική· της κορωνίδας στην κράση· του τόνου στο ενδεχομένως δισύλλαβο φωνητικά, για την «ημιλόγια» αντίληψη της μετάφρασης, *διά* (πρόθεση/σύνδεσμο)· του σποραδικού εγκλιτικού τόνου στις ενδεχομένως τρισύλλαβες ή πολυσύλλαβες φωνητικά, για την «ημιλόγια» αντίληψη του κειμένου, συμπλοκές *κρεβάτιά τους, λόγιά μου, (όμ)μάτιά μου, ποδάριά σου, στολίδιά μου, τοπούζιά του, χέριά μου* κ.ά. πάμπολλα) και με πλουτισμό του τονισμού σε περιπτώσεις που θα μπορούσαν να δημιουργήσουν συντακτική-νοηματική σύγχυση (π.χ. σε ορισμένα μονοσύλλαβα άρθρα κτλ. ανάλογα με τη σύνταξη, στο ερωτηματικό *τί*, στο χρονικό *ώς*, κ.ο.κ.). Έτσι κι αλλιώς, το χρηστικό αυτό ορθογραφικό σύστημα εξακολουθεί να δοκιμάζεται μέσω της εφαρμογής του σε κείμενα της εποχής, ώσπου τα ορθογραφικά μας πράγματα ωριμάσουν και γίνουν αποδεκτά ορθολογικότερα και ικανοποιητικότερα γραφ(ηματ)ικά συστήματα τονικής απόδοσης του πραγματικού τονισμού, όπως αυτό που έχει υποδείξει από καιρό, και ξανατόνισε πρόσφατα πιο εκλαϊκευτικά, ο Μ. Σετάτος·[3]

σιωπηρός (ή δηλωμένος μόνον περιστασιακά, στο κριτικό υπόμνημα) ορθογραφικός εκσυγχρονισμός γραφ(ηματ)ικών συνηθειών της εποχής, αλλά και συντηρητική, γενικά, αντιμετώπιση της φωνητικής εικόνας του κειμένου (ενώ, συνήθως σιωπηρά, θίγονται διορθωτικά, ενοποιητικά και εκσυγχρονιστικά τα «άλλως γραφόμενα», σπάνια θίγονται τα «άλλως προφερόμενα», και πάντοτε με σχετική δήλωση στο κριτικό υπόμνημα): γενικά, δεν επιχειρείται αλλοίωση της έντονης, σποραδικά, «βορειοελληνικής» φωνητικής του κειμένου, η οποία – κοινή σε όλους τους μάρτυρες, αν και σε διαφορετικό ποσοστό – αποτελεί δείκτη προέλευσης και του ανώνυμου μεταφραστή, αν και δεν διατηρούνται μερικές εύκολα ανιχνεύσιμες πρόσθετες φωνητικές επεμβάσεις του γραφέα του χφ Β·

σιωπηρός, συνήθως, «φωνητικός»/γραφ(ηματ)ικός εκσυγχρονισμός σε περιπτώσεις προφανούς λάθους (όπως συμβαίνει, π.χ., με τη συχνότατη στους

λια, Πίνακες λέξεων-Γλωσσάρια και Επίμετρα, τ. 1, Θεσσαλονίκη 2004, σσ. 414-425 (με δοκιμή περισσότερων από ένα τονικών συστημάτων στις διαφορετικού τύπου εκδοτικές δοκιμές), όπου και παλιότερη σχετική βιβλιογραφία.

3. Βλ., π.χ., Μ. Σετάτος, «Παρατηρήσεις στην προφορά και γραφή της κοινής νεοελληνικής», *Φιλόλογος* 113 (Φθιν. 2003) 381-390.

μάρτυρες χρήση διπλού -λ- και σε αοριστικούς τύπους του *βάλλω*, των συνθέτων με δεύτερο συνθετικό το *βάλλω*, και άλλων ρημάτων) ή επιμονής σε αβάσιμες συνήθειες της χειρόγραφης και έντυπης κειμενικής παράδοσης ώς τον 19ο αι. (όπως συμβαίνει, π.χ., με την ανεξάρτητη από την πραγματική φωνητική αξία τους χρήση των τζ-, -τζ-, -τζ αντί τσ-, -τσ-, -τς, με την περιστασιακή καταχρηστική σημείωση του -γ- ή του -ι- στη διφθογγοποίηση – π.χ. *ἀτέργιαστα, Ἀτζογιέσκιο, βαργιά, γιετζίτι, ἐτέργιαζεν, σεργιανίσω, συργιακήν, τεργιάζει,-άζουν,-άζωντας, τεργιάσῃ, τερπιγιές* κτλ. αντί *αταίριαστα, Ατσογέσκιο, βαριά, γετσίτι, εταίριαζεν, σεριανίσω, συριακήν, ταιριάζει,-άζουν,-άζοντας, ταιριάσει, τερπιγές* κτλ. –, με τη συχνή μα όχι απόλυτα συνεπή προτίμηση σε αοριστικούς τύπους των *ἀκουμπίζω, ἀναχωρίζω, ἀποχωρίζω, ἀρνίζομαι, ἀτονίζω, ἀψηφίζω, ἱστορίζω, μαδίζω, ξυπνίζω, ῥήγνυμι/ῥηγνύω, τολμίζω, τραβίζω,-ομαι, τζουμαδίζομαι, ψηλαφίζω, ψηφίζω* κ.ά. (και όχι των *ακουμπώ, αναχωρώ, αποχωρώ, αρνούμαι, ατονώ, αψηφώ, ιστορώ, μαδώ, ξυπνώ, ρίπτω/ρίχνω, τολμώ, τραβώ,-ιούμαι/-ιέμαι, τσουμαδιέμαι, ψηλαφώ, ψηφώ*, κ.ά.), αλλά και τη σποραδική προτίμηση σε αντίστροφες γραφές (π.χ. των *κακοκαρδῶ, κρεμῶ, ξεπροβοδῶ* κ.ά. και όχι των *κακοκαρδίζω, (γ)κρεμίζω, ξεπροβοδίζω* κ.ά.), με τη χρήση του *ὁποῦ* αντί *οπού*, του *πῶς* όχι μόνον ως ερωτηματικού επιρρήματος, αλλά και ως ειδικού, αιτιολογικού κτλ. συνδέσμου *πως*, κ.ο.κ.)·

σιωπηρός, τις περισσότερες φορές, εκσυγχρονισμός ή «κανονισμός» της γραφής σύνθετων αριθμητικών, συνδέσμων, επιρρημάτων (καθώς και συνδυασμών με συνδέσμους και επιρρήματα), που γράφονται στους μάρτυρες μονολεκτικά (π.χ. *ἀπεδῶ* ⟩ *απ' εδώ, ἐνταυτῷ* ⟩ *εν ταὐτῷ, ἐξαποφάσεως* ⟩ *εξ αποφάσεως, ἐξαπροόπτου* ⟩ *εξ απροόπτου, ἐξ ἀπροσεξίας* ⟩ *εξαπροσεξίας, κατανοῦν* ⟩ *κατὰ νοῦν, μόλον τοῦτο* ⟩ *μ' όλον τούτο, προολίγου,-ον* ⟩ *προ ολίγου,-ον*) ή όχι (π.χ. *ἀπὸ καινουργῆς* ⟩ *αποκαινουργίς, ἀπὸ κάτω* ⟩ *αποκάτω, ἀπὸ μακρυὰ* ⟩ *απομακριά, ἀπὸ πάνω* ⟩ *αποπάνω, ἀπὸ πίσω* ⟩ *αποπίσω, ἀφ' οὗ* ⟩ *αφού, διὰ μέσου* ⟩ *διαμέσου, διὰ τὶ* ⟩ *διατί, εἰς σὲ* ⟩ *εισέ, ἐν ὅσω* ⟩ *ενόσω, ἐξ ἅπαντος* ⟩ *εξάπαντος, ἐξ ἀρχῆς* ⟩ *εξαρχής, ἐξ ἐναντίας* ⟩ *εξεναντίας, ἐπὶ τούτου* ⟩ *επιτούτου, καθ' ἕνας* κτλ. ⟩ *καθένας* κτλ., *καλῶς ὥρισες* ⟩ *καλωσόρισες, κατ' ἐπάνω* ⟩ *κατεπάνω, κατὰ γῆς* ⟩ *καταγής, κατὰ λαχοῦ* ⟩ *καταλαχού, κατὰ μόνας* ⟩ *καταμόνας, κατὰ πολλὰ* ⟩ *καταπολλά, κάτι τὶ / κάτιτι* ⟩ *κατιτί, μὲ τὰ* ⟩ *μετά, μὴ πῶς* ⟩ *μήπως, παρ' ἐδῶθες* ⟩ *παρεδώθες, παρ' ἐμπρὸς* ⟩ *παρεμπρός, πρὸ τοῦ* ⟩ *προτού, τοιούτῳ τρόπως* ⟩ *τοιουτοτρόπως, τρεῖς ἀνάθεμα* ⟩ *τρισανάθεμα, ὑπὸ κάτω* ⟩ *υποκάτω, ὡς τόσον* ⟩ *ωστόσον*, κ.ά.)· η έκδοση δεν προχωρεί σε άλλες δυνατές εκσυγχρονιστικές γραφές, όπως θα ήταν, π.χ., τα μονολεκτικά *καθεκάστην, ωσκαθώς*, κ.ο.κ.

Πάντως δεν επιχειρείται παντού γενίκευση άλλων τονικών μεταβολών,

νόμιμων για την ενδεχομένως καλύτερη κατανόηση της σύνταξης του κειμένου: π.χ. στη διάκριση του αναφορικοεπιρρηματικού *όπου* από το αναφορικοαντωνυμικό/αιτιολογικό κτλ. *οπού* (έτσι, δεν γίνεται τονική διόρθωση στις περισσότερες από τις περιπτώσεις όπου οι μάρτυρες δίνουν *όποῦ* αντί *ὅπου* και για το επίρρημα)· στην τονική εξομάλυνση διψήφων με «υπερδιορθωτικό» τονισμό στο πρώτο φωνήεν (έτσι, δεν γίνεται τονική διόρθωση του *Καρακοῦ Λίαμβρος* σε Καρακουλιάμβρος, του *ἐκυλίουνταν* σε *εκυλιούνταν*, του *σκαπιλίατος* σε *Σκαπιλιάτος*, κ.ο.κ., ενώ διορθώθηκαν τα *ἀγαπίεται, γελίομαι, ἐβαστίουνταν, εγνοίαζουνταν, κρατίεται, νοίωση, παραπονίεσαι, πίανωντας, σίερα, σινίορα,-ε* κ.ά. σε *αγαπιέται, γελιώμαι, εβαστιούνταν, εγνοιάζουνταν, κρατιέται, νιώσει, παραπονιέσαι, πιάνοντας, Σιέρα, σινιόρα,-ε* κ.ά.)· σε ορισμένους ενδεχόμενους ιδιωματικούς τονισμούς (έτσι, δεν γίνεται τονική διόρθωση, π.χ., του *γνωρίζουμάσθαι* σε *γνωριζούμασθε*, μολονότι απαντά στο χφ Β που διακρίνεται για λανθασμένους διπλοτονισμούς και πολυτονισμούς και περίεργη «ενίσχυση» ιδιωματισμών), κ.ά.·

σιωπηρή ρύθμιση της στίξης, της γραφ(ηματ)ικής δήλωσης του ευθύ λόγου, της «παραγραφοποίησης» κτλ., όχι σύμφωνα με το ατελές και ταλαντευόμενο παράδειγμα των μαρτύρων της μετάφρασης (η οποία φανερώνει ισχυρή επήρεια της στίξης και πολλών άλλων γραφ(ηματ)ικών συμβάσεων του έντυπου ιταλικού προτύπου της, με πρώτη και κύρια τη συντριπτική επιβολή της «οικονομικότερης» καταλογάδην κατάστρωσης και μιας ισοπέδωσης της διάκρισης της αφήγησης ή του πλάγιου λόγου από τον ευθύ λόγο), αλλά με βάση ένα σύγχρονό μας σύστημα, βασισμένο – με την εξαίρεση της γραφ(ηματ)ικής δήλωσης του ευθύ λόγου – πάνω στο σύστημα της εγκυρότερης πρόσφατης φιλολογικής/χρηστικής έκδοσης του ισπανικού πρωτοτύπου.[4] Στο κριτικό υπόμνημα, πάντως, δηλώνονται όλες οι αποκλίσεις της έκδοσής μας από τους μάρτυρες σε ό,τι αφορά τη χρήση τμημάτων κειμένου μέσα σε παρενθέσεις, ενώ στην παλαιογραφική περιγραφή των μαρτύρων, που προηγήθηκε στην Εισαγωγή αυτή, σημειώνονται όλες οι περιπτώσεις στις οποίες το κείμενό τους παρουσιάζει (αναμενόμενες ή μη) παραγράφους·

μη σιωπηρή, αλλά πολύ λελογισμένη, διορθωτική αντιμετώπιση ορισμένων μορφολογικών και άλλων λαθών ή πιθανών παραδρομών του κειμένου.

Ειδική μνεία πρέπει να γίνει:

για τη συμβατική και μη ενιαία (και, μάλιστα, φωνητικά, όχι πάντοτε ικανοποιητική) απόδοση των ποικίλων γραφ(ηματ)ικών τρόπων δήλωσης της ηχηροποίησης άηχων/μη «παχέων» συμφώνων (η οποία στους μάρτυρες ση-

4. Fr. Rico (με τη συνεργ. του Joaquín Forradellas), *Miguel de Cervantes,* Don Quijote de la Mancha. *Edición del Instituto Cervantes 1605-2005*, τ. 1-2, Barcelona 2004.

μειώνεται, όπως είδαμε στην Εισαγωγή, είτε με υπερκείμενη στο αντίστοιχο σύμφωνο προσθήκη μίας, δύο ή και τριών τελειών, είτε με διπλασιασμό του αντίστοιχου συμφώνου, στην περίπτωση του *-σ-*, είτε με προσθήκη του *-ι-* ύστερα από *σ-*, *-σ-*, *τζ-*, *-τζ-* [=τσ-, -τσ-]): τα άηχα σύμφωνα με υπερκείμενη,-ες τελεία,-ες μεταγράφτηκαν, εκτός από τα *σ-*, *-σ-*, στο αντίστοιχό τους ηχηρό (π.χ. *π)μπ*, *τ)ντ*), με σημείωση, στο κριτικό υπόμνημα, όλων των περιπτώσεων μεταβολής· αντίθετα, τα ίδια άηχα σύμφωνα (στις ίδιες είτε σε άλλες λέξεις) που δεν φέρουν στους μάρτυρες υπερκείμενη,-ες τελεία,-ες δεν μεταγράφτηκαν στο αντίστοιχό τους ηχηρό· τα *σ-*, *-σ-* με υπερκείμενη,-ες τελεία,-ες, καθώς και το διπλό *-σσ-* (π.χ. *Κισσότε,-ος,-ης*, κ.ά.), απλοποιήθηκαν σε *-σ-*, με σημείωση συνήθως, στο κριτικό υπόμνημα, είτε όλων των παρόμοιων περιπτώσεων μεταβολής είτε μόνον της πρώτης εμφάνισής τους στο κείμενο· τέλος, το *-ι-* ύστερα από τα *σ-*, *-σ-*, *τζ-*, *-τζ-* δεν απαλείφθηκε (αν και θα μπορούσε να επιχειρηθεί δραστικότερη ενοποίηση, π.χ., με τις γραφές *Κισότε,-ος,-ης* κτλ. αντί *Κισιότε,-ος,-ης* κτλ.· *Μάντσα(ς)* κτλ. αντί *Μάντσιας ή Μαντσίας* κτλ.· *Σάντσο(ς)* κτλ. αντί *Σάντσιο(ς)* κτλ., κ.ο.κ. Εξαίρεση γίνεται μόνο στο *Μάντσας* του τίτλου της έκδοσής μας). Αν και δεν θα ήταν τεχνικά αδύνατη η ενιαία χρήση ειδικών γλωσσολογικών/φωνητικών συμβόλων για την απόδοση όλων αυτών των ήχων, η φιλολογική/χρηστική μας έκδοση δίστασε να προχωρήσει σε επαύξηση των στοιχείων του ελληνικού αλφαβήτου με πρόσθετα σύμβολα, είτε σε γενικότερη «οικονομική» ενοποίηση προς την κατεύθυνση της γραφ(ηματ)ικής απλοποίησης, της απάλειψης ή της υποθετικής φωνητικής γενίκευσης, λαμβάνοντας υπόψη το ότι το ποσοστό γραφ(ηματ)ικής ταλάντευσης των ίδιων των μαρτύρων της μετάφρασης είναι μεγάλο και το ότι οι μάρτυρες αυτοί διαφέρουν κάποτε αρκετά μεταξύ τους ως προς τη συνεπή τήρηση του ίδιου συστήματος·

για τον σποραδικά εμφανιζόμενο, στους μάρτυρες του κειμένου, τρόπο απόδοσης της συνίζησης φωνηέντων μέσα στη λέξη με σημείωση κοίλου ημικυκλίου κάτω από φωνήεν ή φωνήεντα διφήφου: η σύμβαση αυτή καταργείται σιωπηρά, όλες όμως οι περιπτώσεις σημείωσης τέτοιου συμβόλου καταχωρίζονται στο κριτικό υπόμνημα.

Μολονότι η έκδοσή μας, όπως δηλώσαμε από την αρχή, δεν διαθέτει την πολυτέλεια της αντικριστής ή συν-οπτικής συμπαράθεσης των κειμένων του έντυπου ιταλικού προτύπου ή και του έντυπου ισπανικού πρωτοτύπου (συμπαράθεσης που θα παρείχε πιο ανάγλυφη εικόνα των αποκλίσεων της ελληνικής μετάφρασης και του βαθμού της μεταφραστικής, εκφραστικής και γλωσσικής της επιτυχίας και αξίας), δεν είναι υπέρμετρα επεμβατική, άρα δεν προσπαθεί να συμπληρώσει τα περισσότερα από τα πολλά κενά κειμέ-

νου των μαρτύρων της μετάφρασης (πολλά από τα οποία φαίνεται να υπήρχαν ήδη στο αρχικό της κείμενο). Σημειώνουμε πως τα μεγαλύτερα από τα κενά αυτά αφορούν: μη μετάφραση των περισσότερων ένθετων έμμετρων κειμένων του πρωτοτύπου και του ιταλικού διαμέσου· συντομεύσεις (στην αφήγηση ή στον ευθύ λόγο, κυρίως σε στιχομυθίες)· άλλου είδους περικοπές, κτλ. Όσες παραλείψεις τμημάτων του κειμένου δηλώνονται στους μάρτυρες με το να αφήνεται ισόποσο κενό διάστημα (όπως συμβαίνει με: τα αμετάφραστα και ελλείποντα έμμετρα μέρη, σε όλα τα χφφ· τον αμετάφραστο και ελλείποντα πεζό ιδιωματικό ευθύ λόγο του Βισκαΐάνου/Βάσκου, στο χφ Α, σσ. 189, 190· το αμετάφραστο και ελλείπον πεζό «συνδετικό» κείμενο της διήγησης-πλαισίου που διασπά τη συνέχεια της σπαστής εγκιβωτισμένης νουβέλας του «Περιέργου ασυστάτου», στο χφ Β, φ. 307^{v}) επισημαίνονται με αποσιωπητικά μέσα σε γωνιώδεις αγκύλες ⟨...⟩, ⟨«...»⟩. Μικρές προσθήκες (συνήθως γραμμάτων, μεμονωμένων λέξεων ή μικρών φράσεων) γίνονται μόνον εκεί όπου, διαφορετικά, η σύνταξη ή το νόημα θα έπασχαν ή θα επηρεάζονταν σοβαρά (οι προσθήκες αυτές περικλείονται επίσης μέσα σε γωνιώδεις αγκύλες, ⟨ ⟩, και δηλώνονται και στο κριτικό υπόμνημα).

Επίσης, η έκδοσή μας δεν επιχειρεί συστηματική διόρθωση ή αποκατάσταση όλων των φωνητικών ή άλλων λαθών και αλλαγών της χειρόγραφης παράδοσης της μετάφρασης (μερικά,-ές από τα/τις οποία,-ες οφείλονται, όπως είδαμε παραπάνω, Εισαγωγή, σε αντίστοιχες ατέλειες ή πρωτοβουλίες του ιταλικού έντυπου προτύπου)· οι λίγες διορθώσεις/αποκαταστάσεις της έκδοσής μας (που δηλώνονται όλες στο κριτικό της υπόμνημα) αφορούν ορισμένα εμφανή λάθη. Γενικά, πάντως, δεν επιχειρείται διόρθωση/αποκατάσταση (ή φωνητική και μορφολογική ενοποίηση) λαθών σε κύρια ονόματα (η απόδοσή τους διέπεται συχνά από πολυτυπία, κάποτε όμως δείχνει βιαστική/απρόσεχτη απόδοση ή παραδρομή). Παρόλο που οι διορθώσεις της έκδοσής μας είναι πολύ λίγες στο κυρίως κείμενο, στο κριτικό υπόμνημα καταχωρίζονται, σποραδικά, οι ορθές γραφές πολύ περισσότερων σημείων του κειμένου, καθώς και προτάσεις ή εικασίες για αποκατάσταση ή βελτίωση.

Για να δηλωθούν παραλείψεις, ατέλειες, δυσανάγνωστα σημεία κτλ. που οφείλονται σε κακή κατάσταση των χειρόγραφων μαρτύρων, χρησιμοποιούνται τα εξής κριτικά σημεία: αποσιωπητικά μέσα σε όρθιες αγκύλες, [...], ή υποθετικό κείμενο μαζί με αποσιωπητικά μέσα σε όρθιες αγκύλες [ΜΙΧΑΗΛ ΤΣΕΡΒΑΝΤΕΣ ...], για το κείμενο φύλλων ή σελίδων κειμένου που έχουν εκπέσει στην αρχή ή στο τέλος των μαρτύρων· μικρά τμήματα κειμένου (γράμμα,-ατα ή λέξεις) μέσα σε όρθιες αγκύλες, [ ], για κείμενο που λείπει ή δεν διακρίνεται σήμερα εξαιτίας άλλου είδους («μηχανικής») φθοράς των

μαρτύρων (από κόψιμο, σχίσιμο, κηλίδες μελάνης κτλ.)· υποκείμενη,-ες τελεία,-ες, για γράμμα,-ατα δυσανάγνωστο,-α.

Τέλος: παρενθέσεις μέσα σε λέξη, ( ), χρησιμοποιούνται σποραδικά για την ανάπτυξη συντομογραφιών σε λέξεις που δεν ανήκουν στα λεγόμενα sacra nomina (όπου οι συντομογραφίες αναπτύσσονται χωρίς χρήση παρένθεσης στο κείμενο, αλλά με σχετική δήλωση στο κριτικό υπόμνημα), π.χ. *Κεφ(άλαι)ον* $\beta^{ον}$, *Κ(εφάλαι)ον* $\gamma^{ον}$, κ.ο.κ., *δηλ(αδή)*, *λ(ίρ)ας*)· όρθια κάθετη, |, σημειώνεται για τη δήλωση τέλους σελίδας στους χειρόγραφους μάρτυρες· η αρίθμηση σελίδων ή φύλλων των μαρτύρων, καθώς και η εισαγόμενη στην έκδοση χρηστική πρόσθετη «στιχαρίθμηση» (ανά πέντε αράδες), καταχωρίζονται στα περιθώρια· οι συντομογραφίες που χρησιμοποιούνται στο κριτικό υπόμνημα είναι οι εξής: *αδιάγν.* (=αδιάγνωστο,-α), *αρχ.* (=αρχικό,-ά), *γρ.* (=γράφε, γραπτέον), *γραμμ.* (=γραμμένο(ς),-η,-α), *διαγραμμ.* (=διαγραμμένο(ς),-η,-α), *διορθ.* (=διορθωμένο(ς),-η,-α), *δυσανάγν.* (=δυσανάγνωστο(ς),-η,-α), *έγρ.* (=έγραψα), *ξαναγραμμ.* (=ξαναγραμμένο(ς),-η,-α), *προσθ.* (=προσθεμένο(ς),-η, -α), *σβησμ.* (=σβησμένη,-ο,-α), *υπογραμμ.* (=υπογραμμισμένο(ς),-η,-α).

KEIMENO

[ΜΙΧΑΗΛ ΤΣΕΡΒΑΝΤΕΣ

Ο ΕΠΙΤΗΔΕΙΟΣ ΕΥΓΕΝΗΣ ΔΟΝ ΚΙΣΟΤΗΣ ΤΗΣ ΜΑΝΤΣΙΑΣ

ΠΡΩΤΟΝ ΜΕΡΟΣ

Πρώτον μέρος του επιτηδείου ευγενούς δον Κισότη της Μάντσιας.

Κεφάλαιον α^{ον}.
Οπού διηγείται την τάξην και άσκησην του περιφήμου ευγενούς δον Κισότη της Μάντσιας.

15 ...]|ρον να δώσει μίαν ματιάν το άλογόν του, και, με όλον οπού A
είχε περισσότερα ελαττώματα από το άλογον του Γονέλα, οπού,
ως καθώς λέγουν, «ήτον πετσί και κόκαλον», με όλον τούτο του
εφάνη πως δεν ημπορεί να το ταιριάσει μήτε ο Βουκέφαλος του
Αλεξάνδρου μήτε ο Ραπιέκας του Άρεως. Εστάθη τέσσαρες ημέ- 5
ρες και εσυλλογίζουνταν τί όνομα πρέπει να το βάλει· επειδή και
– έλεγεν εις τον εαυτόν του – πως δεν ήτον πρέπον ένα άλογον
τοιούτου μεγάλου καβαλέρου, και εξαιρέτου κατά την φήμην, να
μην έχει κανένα όνομα επίσημον· και έτσι επιμελούνταν να το
16 προμηθεύσει ένα όνομα, το οποίον να φανερώνει ποίον εστάθη 10
πρωτύτερα και πως εστάθη καβαλέρου πλανωμένου και εκείνο
οπού ήτον τότες· επειδή και ετύχαινεν ότι, αλλάζοντας τον αυ-
θέντην του, να αλλάξει και το όνομά του, και να το κάμει περί-
φημον και περιβόητον, καθώς ήτον πρέπον της νέας τάξεως του
επαγγέλματός του· και έτσι, αφού εσχεδίαζεν το όνομά του και 15
το έσβηνε και επρόσθετε και το εχαλνούσε και πάλιν εγύριζεν εις
τον νουν του και εσυλλογούνταν άπειρα ονόματα, αποφάσισε τέ-
λος πάντων να το ονομάσει «Ροντσινάντε», όνομα, κατά την υπό-
17 ληψήν του, υψηλόν, ογκώδες και οπού εδη|λούσεν εκείνο οπού
εστάθη, και εκείνο οπού ευρίσκουνταν εις το παρόν και πρωτύ- 20
τερα από όλα τα άλλα άλογα του κόσμου.

1 *έχουν εκπέσει οι δεκατέσσερις προηγούμενες σελίδες* | ρον *γρ.* ... Επήγεν ύστε]ρον || 4 *και passim* τεργιάσῃ κτλ. || 5 ῥα:/πιέκας *γρ.* Παπιέκας *ή* Μπαμπιέκας || 6 *και passim* βάλλῃ κτλ. || 11 πῶς || 14 τάξεως τ̃ *γρ.* τάξεως ⟨και⟩ του *(;)*

A Βάνοντας το όνομα του αλόγου, με τόσην ευαρέστησην, ηθέλησε να βάλει ένα όνομα και εις του λόγου του, και επάνω εις αυτό επέρασαν άλλες τέσσαρες ημέρες, και τέλος πάντων ονομάσθη «δον Κισότης». Συλλογιζόμενος όμως πως ο ανδρικότατος Άμαδις δεν ευχαριστήθη να ονομάζεται μόνον «Άμαδις», αλλά ηθέλησεν ακόμη να προσθέσει και το όνομα του βασιλείου του και της πατρίδος του, διά να την κάμει αθάνατον, και ονομάσθη «Άμαδις
18 της Γκάουλας», | έτσι και αυτός, ωσάν καλός καβαλιέρης, ηθέλησε να προσθέσει εις το εδικόν του όνομα και της πατρίδος του το όνομα και να λέγεται «δον Κισότης της Μάντσιας», με το οποίον εφανερώνουνταν κατά ακρίβειαν η γλώσσα του και η πατρίδα του, και ετιμούνταν με το να παίρνει την επωνυμίαν του από αυτήν.

Αφού επάστρεψε, λοιπόν, τα άρματά του, διορθώνοντας την περικεφαλαίαν του, και βάλλοντας το όνομα του αλόγου του και εις τον εαυτόν του, εσυλλογίσθη πως δεν του λείπει άλλο παρά να ερευνήσει να εύρει καμίαν οπού να την κάμει αγαπητικήν, επει-
19 δή και ένας | καβαλέρης δίχως έρωτα ήτον ωσάν ένα δένδρον χωρίς φύλλα και ωσάν ένα κορμί χωρίς ψυχήν. Εσυντύχαινε μοναχός του, λέγοντας:

«Ανίσως και εγώ, διά κακήν μου τύχην, ή διά ευτυχίαν μου, ήθελα απαντήσει καμίαν φοράν κανένα γίγαντα, καθώς συμβαίνει συχνά εις τους πλανωμένους καβαλιέρους, και ήθελα τον ρίξει εις την γην με ένα σπρώξιμον, ή έκαμνα το κορμί του δύο κομμάτια, ή, τέλος πάντων, τον ενικούσα και τον ήθελα υποτάξει, δεν ήτον καλόν να έχω ποίον να τον χαρίσω, και να έμπει και να γο-
20 νατίσει εις την εδικήν | μου γλυκιάν κυράν, και με ταπεινήν φωνήν να της λέγει: "Εγώ, κυρά, είμαι ο γίγαντας Καρακουλίαμβρος, εξουσιαστής του νησίου Μελινδρανίας, οπού εις την μονομαχίαν ενικήθηκα από τον αξιέπαινον καβαλιέργην δον Κισότην της Μάντσιας, ο οποίος με επρόσταξε να παρασταθώ εμπροσθά εις την αυθεντίαν σου, διά να κάμει η μεγαλειότης σου με του λόγου μου εκείνο οπού της αρέσει";»

Ω, πόσον εχάρηκεν ο καβαλιέρης μας όταν έκαμεν αυτήν την ομιλίαν, και μάλιστα περισσότερον όταν ηύρε ποίαν να ονομάσει κυράν του! Και αυτή ήτον μία χωριατοπούλα ευμορφούτσικη, ήτον
21 κοντά εις τον τόπον του, την α|(γα)πούσεν από πολύν καιρόν,

4 *και passim* Κισσότης κτλ.· *γρ.* Κισότης κτλ. *ή* Κιχότης κτλ. || 10 *και passim* Μάντζιας κτλ.· *γρ.* Μάντσας κτλ. *(;)* || 27 Καρακῦ Λίαμβρος || 29 καβαλλ'έργην *το ι προσθ. με το ίδιο χέρι* || 36 ἀ://πῦσεν

αγκαλά εκείνη μήτε το εκατάλαβε μήτε το εγνώρισε. Το όνομά της ήτον Αλδόνσα Λορέντσο, και αυτεινής τού εφάνη να της δώσει τον τίτλον κυρίαν των συλλογισμών του· και, εξετάζοντας και διά αυτήν ένα όνομα οπού να μη διαφέρει πολλά από το εδικόν του και να πλησιάσει εις όνομα πριντσιπέσας και μεγάλης κυράς, αποφάσισε να την ονομάσει «Δουλτσίνεα δελ Τομπόζο», επειδή και ήτον γεννημένη εις εκείνον τον τόπον· όνομα, καθώς του εφαίνουνταν, μουσικόν και εξαίρετον, καθώς όλα τα άλλα οπού έβαλεν εις του λόγου του και εις τα πράγματά του. | A

Κεφάλαιον β^ον.

Οπού διηγείται τα όσα έκαμεν ο δον Κισότης την πρώτην ημέραν οπού εκίνησεν από την πατρίδα του.

Έβαλε, λοιπόν, εις τάξην αυτά τα πράγματα, και δεν ηθέλησε να κάμει άργηταν εις το να ακολουθήσει τον σκοπόν του, παρακινώντας τον εις αυτό η μεγάλη ζημία οπού εθεωρούσε να προξενήσει εις τον κόσμον από την αργοπορίαν του, τόσες ήτον αι ύβριτες οπού αυτός εστοχάζουνταν να χαλάσει, αδικήματα να
23 βάλει εις στράταν, καταφρόνια να διορ|θώσει και χρέη να πληροφορήσει, απάτες να καλυτερεύσει. Και έτσι, χωρίς να τον ιδεί τινάς και να καταλάβει τον σκοπόν του, μίαν ημέραν, από τες πολλά ζεστές του Ιουλίου, πριν να χαράξει, εζώσθηκεν όλα τα άρματά του, εκαβαλίκευσε τον Ροντσινάντε του, και εφόρεσε την κακοφτιασμένην του περικεφαλαίαν, επέρασεν εις το χέρι του το κοντάρι του και εβγήκεν εις τον κάμπον από μίαν κρυφήν πορτίτσαν μιάς αυλής, όλος ευαρεστημένος και χαρούμενος βλέποντας πόσον εύκολα έκαμεν αρχήν εις την καλήν του επιθυμίαν. Αμή ακόμη δεν εκαλοεβγήκε, και παρευθύς τον ήλθεν ένας τόσον παρά-
24 ξε|νος και φοβερός συλλογισμός, οπού ολίγον έλειψεν να παραιτήσει το αρχινισμένον επιχείρημα· διατί ενθυμήθηκεν πως δεν ήτον αρματωμένος διά καβαλιέρης, κατά τα διατάγματα της καβαλερίας, και δεν ημπορούσε μήτε έπρεπε να πολεμήσει με κανένα καβαλέρην, και, ανίσως και ήτον και αυτό, έπρεπε να κουβανεί άρματα άσπρα, ωσάν νέος ήρωας, και δίχως σημείον εις το

2 αὐτῆνῆς *το ν διορθ. με το ίδιο χέρι ίσως από ς* || 6 τοπόζο || 10 β^ον *και passim υπερκείμενη κατάληξη σε αριθμητικά* || 18 βάλλη ῆς *το* ῆς *γραμμ. πάνω σε αδιάγν. αρχ.* || 19 καλλητερεύση *το δεύτερο λ προσθ. ίσως με το ίδιο χέρι*

A σκουτάρι του, έως να το ήθελεν αποκτήσει με την ανδρείαν του. Αυτοί οι συλλογισμοί τον έκαμαν να αμφιβάλλει εις τον σκοπόν του· αμή, υπερβαίνοντας η τρέλα του κάθε άλλον λογαριασμόν,
25 αποφάσισε να αρμα|τωθεί διά καβαλιέρος από τον πρώτον οπού ήθελεν απαντήσει, ακολουθώντας τα παραδείγματα άλλων πολλών, καθώς εις τα βιβλία του είχεν διαβάσει. Όσον διά τα άσπρα άρματα, εσυλλογίσθη να τα κάμει ασπρύτερα από ένα κακούμι, με πρώτην ευκολίαν οπού ήθελεν εύρει διά να τα λαμπρύνει· και με αυτό αναπαύθηκεν και ακολούθησε την στράταν του, δίχως να υπάγει από άλλην στράταν παρά από εκείνην οπού τον οδηγούσεν το άλογόν του, πιστεύοντας πως εις αυτό στέκει η δύναμις της τύχης.

Περιπατώντας, λοιπόν, ο νέος μας ερευνητής της τύχης, επήγαινε συντυχαίνοντας εις τον εαυτόν του και λέγοντας:

26 «Και ποίος αμ|φιβάλλει πως εις τους ερχομένους καιρούς, όταν έβγει εις φως η αληθινή ιστορία των ηρωικών μου κατορθωμάτων, ο σοφός συγγραφέας, όταν φθάσει να αρχίσει να διηγηθεί αυτήν την εδικήν μου ημέραν, δεν θέλει ειπεί και περιγράψει εις τέτοιον τρόπον; Πως: "Ακόμη δεν είχεν εξαπλώσει καλά ο ξανθός Απόλλων επάνω εις την πλατείαν και ευρύχωρον όψην της γης τες χρυσές τρίχες των ευμόρφων του μαλλιών, και ακόμη δεν είχαν καλοαρχίσει τα μικρά και χαϊδεμένα πουλάκια να χαιρετήσουν με τες ηχητικές γλώσσες τους, με γλυκείαν και μελίρρυτον αρμονίαν
27 τον ερχομόν της ροδοκόκκινης αυγής, η οποία, αφή|νοντας το μαλακόν στρώμα του ζηλιάρη ανδρός της, από τες πόρτες και από τα παράθυρα του μαντσιακού ορίζον(τ)ος εφαίνουνταν εις τους ανθρώπους, και τότε ο μεγάλος καβαλιέρης δον Κισότης της Μάντσιας, αφήνοντας τα οκνηρά πτερά, εκαβαλίκευσεν εις το ανδρειωμένον του άλογον τον Ροντσινάντε και άρχισε να περιπατεί εις τον παλαιόν και ονομασμένον κάμπον του Μοντιέλου".»

Και έλεγεν:

«Καλότυχος χρόνος και ευτυχισμένος αιών ημπορεί να ονομασθεί δικαίως εκείνος εις τον οποίον θέλουν παρρησιασθεί τα εδικά μου ηρωικά κατορθώματα, να είναι άξια και χαραγμένα εις
28 μπρούντζο, σκαμμένα εις τα μάρμαρα | και ζωγραφισμένα εις τα σανίδια, εις μνήμην αιώνιων των μεταγενεστέρων. Ω εσύ, σοφέ

1 ἤθελεν *το πρώτο* ε *διορθ. με το ίδιο χέρι από* η ή κ || 2 ἀμφιβάλλῃ *γρ.* ἀμφιβάλλει *(;)* || 10 *και passim* ὁπῦ *γρ.* όπου *(;)* || 18 ἡμέραν *γρ.* ⟨πρώτην⟩ ημέραν *(;)* || 26 Μαντζιακῦ Ὁριζω:/νος || 35 πρῦντζο

γοητευτά, όποιος και αν είσαι, εις εκείνον οπού μέλλει να διηγηθεί τοιαύτην θαυμαστήν ιστορίαν! Σε παρακαλώ να μην αλησμονήσεις τον καλόν μου Ροντσινάντε, σύντροφόν μου παντοτινόν εις τες καθημερινές μου οδοιπορίες!» A

Μετά ταύτα, ωσάν να ήτον τη αληθεία εραστής, εγύρισε λέγοντας: 5

«Ω πριντσιπέσα Δουλτσινέα, κυρία αυτής της σκλαβωμένης καρδίας! Μεγάλον άδικον με έκαμες οπού με άφησες και με απόδιωξες με τόσον θυμόν απ' έμπροσθέν σου προστάζοντάς με να
29 μη φανώ πλέον αντίκρυ εις την ευμορφίαν σου. Καταδέξου, σι- 10
νιόρα, να ενθυμάσαι αυτήν την υποτεταγμένην εις του λόγου σου καρδιάν, οπού υποφέρει διά αγάπην σου τόσες δυστυχίες.»

Με αυτά επήγαινε ανακατώνοντας χίλιες άλλες φλυαρίες, παρόμοιες με εκείνες οπού εδιάβαζεν εις τα βιβλία του, διισχυριζόμενος να τες μιμηθεί και εις την ομιλίαν του. Επήγαινε, λοιπόν, 15 αγάλι αγάλι, και ο ήλιος αρχινούσε να ζεσταίνει με τόσην θέρμην, οπού ήθελεν είσθαι αρκετή να φθείρει τα μυαλά του, ανίσως και κατά τύχην ήθελεν έχει κατιτί.

Τον εκακοφαίνουνταν βλέποντας πως επεριπάτησεν μίαν ολά-
30 κερην ημέραν και δεν απάντησεν κανέ|να αξιόλογον πράγμα, διό- 20
τι αγαπούσε να απαντήσει παρευθύς κανένα διά να κάμει την δοκιμήν της ανδρείας του. Είναι μερικοί συγγραφείς οπού λέγουν πως το πρώτον τυχηρόν συναπάντημα οπού εβγήκεν έμπροσθέν του ήτον εκείνο του Πόρτο Λάπιτσε· άλλοι λέγουν να ήτον των ανεμομύλων· αμή εκείνα οπού εξεδιάλεξα διά αληθέστερον, και 25 ηύρα εις τα χρονικά της Μαντσίας, είναι πως εκείνος επεριπάτησεν όλην την ημέραν, και, προς το βράδυ, ο Ροντσινάντες του και αυτός δεν ημπορούσαν πλέον από την κούρασην και από την πείναν να σταθούν εις τα ποδάρια, και εκοίταζαν τριγύρω να ιδούν
31 κανένα καστέλι ή καμίαν | καλύβαν βοσκών διά να τραβηχθούν 30
και να ξεκουρασθούν ολίγον, είδεν, κοντά εις την στράταν, μίαν οσταρίαν, οπού εις του λόγου του εφάνη ωσάν ένα {κ}άστρον οπού να τον οδηγεί όχι εις κανένα ποταπόν σπίτι, αλλά εις το υψηλόν παλάτι της σωτηρίας του. Άρχισε να περιπατεί ογληγορότερα και έφθασεν εκεί το βράδυ. 35

Ήτον κατά τύχην εις την πόρταν δύο νέες, από τες μαστό-

1 ᾧς ἐκᾶνον γρ. εκείνος (;) ή εσύ, εκείνος (;) | ὁπᾶ μέλλει γρ. {οπού} μέλλει (;) || 5 (ὡσὰν νὰ/ ἦτον τῇ ἀληθᾴα ἐρασὴς) || 25 ἐκᾶνα γρ. εκείνον (;) || 30 *και passim* τραβιχθᾶν κτλ. || 34 πιλάτι

A ρισσες, οπού επήγαιναν εις την Σιβίλιαν συντροφιασμένες από μερικούς αγωγιάτες οπού είχαν κονεύσει εκεί την νύκτα εκείνην· και, επειδή εις τον ερευνητήν της τύχης μας όλα εκείνα οπού έβλεπεν και εστοχάζουνταν τον εφαίνουνταν πως να ήτον παρόμοια
32 με |εκείνα οπού είχε διαβάσει εις τα βιβλία, ευθύς οπού είδε την 5
οσταρίαν εφαντάσθηκεν πως να ήτον ένα καστέλι με τους τέσσαρές του πύργους και με τα τοπούζιά του από γυαλιστερό ασήμι, με το σηκωτόν του γεφύρι και με βαθύ χαντάκι, και με όλα τα περιστατικά οπού ευρίσκονται εις τα κάστρα. Εκόντευσεν εις την οσταρίαν οπού τον εφαίνουνταν ωσάν καστέλι, και, όταν επλη- 10
σίασεν, ετράβηξε το χαλινάρι του αλόγου του, καρτερώντας πως κανένας τζιουτζές να υπάγει απάνω εις τα πετένια να κάμει σημείον με καμίαν σάλπιγγα πως φθάνει ένας καβαλιέρος εις το καστέλι. Αμή, όταν εστοχάσθηκεν και είδεν πως δεν φαίνεται τινάς
33 και ο Ροντσινάντες του | εβιάζουνταν να φθάσει το ογληγορότε- 15
ρον εις το αχούρι, εσίμωσεν εις την πόρταν της οσταρίας και είδε τες δύο γιολκοβάνισσες νέες, οπού εκείνου του εφάνηκαν δύο εύμορφες κορασίδες ή δύο ευγενικότατες δάμες οπού έστεκαν εις την δροσιάν, εις την πόρταν του καστελίου. Και κατά τύχην ένας χοιροβοσκός, εβγάλλων από μερικά αγκάθια μίαν αγέλην χοίρων, 20
ελάλησε με το βούκινον, με την φωνήν του οποίου εμαζώνουνταν οι χοίροι, και παρευθύς τον εφάνη τον δον Κισότε πως να ήτον εκείνο οπού επιθυμούσεν, πως τάχα ένας τζιουτζές να έκαμνεν σημάδι πως φθάνει· και, έτσι, με μεγάλην πληροφορίαν επάγησε
34 προς την οσταρίαν και προς τες δά|μες, αι οποίαι, βλέποντας πως 25
έρχεται προς του λόγου τους ένας άνθρωπος αρματωμένος εις εκείνην την στάσην, με κοντάρι και σκουτάρι, εξιπάσθηκαν και έφυγαν προς την οσταρίαν· αμή ο δον Κισότης, γνωρίζοντας από το φυγιόν τον φόβον τους, και σηκώνοντας την χαρτίνην του περικεφαλαίαν και ξεσκεπάζοντας το ξηρόν και κονιατισμένον του 30
πρόσωπον, με ευγένειαν και με ταπεινήν φωνήν τες είπε:

«Μη φεύγετε η αφεντιά σας, μήτε φοβηθείτε πως θέλετε πάθει καμίαν ασχημίαν, επειδή και εις καβαλιέρους δεν πρέπει ούτε αρμόζει να το κάμουν εις κανέναν, πόσον μάλλον εις τέτοιες ευ-
35 γενικές κορασίδες ως καθώς φαίνεσθε να εί|σθε.» 35

Οι νέες δεν εσήκωναν τα μάτιά τους από πάνω του και έβα-

11 *και passim* ἐτράβιξε κτλ. || 12 *και passim* τζιν:/τζὲς *γρ.* τζουτζές *(;)* || 22 *και passim* Κισσότε *γρ.* Κιχότε *ή* Κισότε || 29 φυγὸν

ναν κάθε επιμέλειαν διά να ιδούν το πρόσωπόν του, οπού η περι- A
κεφαλαία του το εσκέπαζεν· αμή, όταν άκουσαν πως τες έκραξε
κορασίδες, πράγμα τόσον ενάντιον εις το επάγγελμά τους, άρχι-
σαν και εγέλασαν τόσον οπού αραθύμησεν ο δον Κισότης και τες
είπεν: 5

«Πολλά εύμορφα πρέπει η φρονιμάδα εις τες εύμορφες γυ-
ναίκες, και είναι μεγαλοτάτη εντροπή ο γέλωτας εις τες δάμες
και μάλιστα διά ελαφρήν αιτίαν· όμως εγώ δεν σας το λέγω διά
να σας κάμω εντροπήν, αλλά διά να με δείξετε καλόν πρόσωπον,
36 κατά τον τρόπον οπού βλέπετε τον εδικόν μου και | είναι εις την 10
δούλευσήν σας.»

Εκείνες, μη καταλαμβάνοντας εκείνο οπού είπεν, και βλέπον-
τας την ασχημάδα του καβαλιέρου μας, εγελούσαν περισσότε-
ρον, και αυτός αραθυμούσε, και ήθελε κάμει βεβαιότατα καμίαν
τρελάδα, ανίσως και εκείνην την ώραν δεν ήθελεν έβγει έξω ο κά- 15
πηλας, ο οποίος, με το να ήτον άνθρωπος παχύς, ήτον πολλά ει-
ρηνοποιός, και, βλέποντας ένα νενοθευμένον σχήμα, και αρμα-
τωμένον με άρματα τόσον αταίριαστα ως καθώς ήτον εκείνος κα-
βαλάρης με μακριές σκάλες, με κοντάρι, με σκουτάρι και με θώ-
ρακα, δεν ημπόρησε και αυτός να κάμει αλλέως παρά άρχισε να 20
37 γελά. Όμως, εφοβήθη βλέ|ποντάς τον αρματωμένον, και εκρά-
τησε το γέλος του και άρχισε να τον συντυχαίνει με ανθρωπίαν
και τον είπεν:

«Ανίσως και η εντιμότης σου, σινιόρ καβαλιέρη, γυρεύεις κο-
νάκι, εδώ θέλεις εύρει όλα τα αναγκαία κατά το δυνατόν, όμως 25
διά να κοιμηθείς δεν είναι τόπος, διατί εδώ εις την οσταρίαν δεν
είναι κανένα κρεβάτι.»

Βλέποντας ο δον Κισότης την ταπείνωσην του καστελιάνου
του κάστρου, επειδή και τοιαύτα τον εφάνη ο κάπηλας και η
οσταρία, τον έδωσεν αυτήν την απόκρισην: 30

«Εμένα, σινιόρ καστελιάνε, με φθάνει κάθε ολίγον τι, διατί τα
στολίδιά μου είναι τα άρματα, και η ανάπαυσίς μου είναι το να
πολεμώ παντοτινά.»

38 Εστοχάσθηκεν ο κάπη|λας πως η αιτία οπού τον έδωσεν την
επωνυμίαν καστελιάνον να ήτον επειδή και εθαρρούσε πως, ο δον 35
Κισότης, να ήτον από τους ποταπούς της Καστιλίας, και αυτός

10 τὸν ἐδικόν γρ. το{ν} εδικόν *(;)* || 18-19 καβα^λλάρης *το πρώτο* λ *ίσως προσθ. με το ίδιο χέρι* || 22 *και passim* γέλως || 29-30 (ἐπηδὴ … ὁσταρία) || 35 κ.ε. ἐθαῤῥῦσε πῶς ὁ δὸν Κισσότης νὰ γρ. εθαρρούσε ο δον Κισότης πως να *(;)* || 36 καζίλιας *το ϊ διορθ. από* ε

A ήτον Ανταλούζος, από τον ποταμόν του Σανλοκάρ, τόσον επιτήδειος κλέπτης ωσάν εκείνον τον Κάκον, και τόσον πολύξιρος ωσάν να ήτον ένας σπουδαίος ή πάγιος, και τον αποκρίθη εις τοιούτον τρόπον:

«Έτσι, λοιπόν, τα κρεβάτια της αφεντιάς σου πρέπει να είναι σκληρές πέτρες, και ο ύπνος σου πάντοτε αγρυπνία· και διά τούτο η αφεντιά σου ημπορείς να ξεκαβαλικεύσεις καθώς αγαπάς, διατί σε υπόσχομαι απάνω εις την τιμήν οπού έχω πως εις αυτό
39 το κονάκι θέλεις εύρει | όχι μίαν, αλλά χίλιες αιτίες οπού να μην ημπορέσεις να σφαλίσεις τα μάτιά σου έναν χρόνον ολάκερον, και όχι μίαν νύκτα.»

Και λέγοντάς τον αυτά τα λόγια επήγεν να κρατήξει την σκάλαν του διά να ξεκαβαλικεύσει, ο οποίος με πολλήν δυσκολίαν και κόπον το έκαμεν, επειδή και ήτον νηστικός όλην την ημέραν εκείνην.

Και, ευθύς οπού εξεκαβαλίκευσεν, είπε τον κάπηλαν να έχει μεγάλην φροντίδα διά το άλογόν του, επειδή και είναι ένα από τα εκλεκτότερα άλογα οπού να ευρίσκονται εις τον κόσμον. Ο κάπηλας το έδωσε μία ματιά από το κεφάλι έως εις τα ποδάρια, και καλοκοιτάζοντάς το το είδεν πως δεν ήτον καθώς το έλεγεν
40 ο δον Κι|χότης· και, βάλλοντάς το εις το αχούρι, επήγεν να κοιτάξει τί εχρειάζουνταν ο μουσαφίρης του, τον οποίον τον εξαρμάτωναν οι νέες οπού είπαμεν, διατί πλέον είχαν κάμει αγάπην με αυτόν· αι οποίαι, αγκαλά και να τον είχαν ξεγδύσει τον θώρακα, αμή δεν ημπορούσαν να ανοίξουν το περιλαίμι, μήτε να λύσουν το καπιτσάλι της κακοφτιασμένης του περικεφαλαίας, διατί την είχε δεμένην με κάποια δεσίματα πράσινα όλο κόμπους, οπού αλλέως δεν ημπορούσαν να τα λύσουν πάρεξ να τα κόψουν· όμως αυτός δεν ηθέλησεν να το στέρξει με κανέναν τρόπον, αλλά ήτον ευχαριστημένος να φορεί εις το κεφάλι του όλην την νύκτα
41 την περικεφαλαίαν, οπού δεν εβολούσεν εις τον | κόσμον να είναι ευμορφότερον και νοστιμότερον σχήμα από εκείνον· και, λογιάζοντας πως εκείνες οι πουτάνες οπού τον εξεγύμνωναν να ήτον από τες πρώτες αρχόντισσες και δάμες εκείνου του καστελίου, με μεγάλην ευγένειαν τες είπε:

«"Τάχατες να εστάθηκε κανένας καβαλιέρος

2 πολύξηρος || 5 άφεντιᾶς || 7 άφεντιά || 12 κρατήξη *το* ξ *διορθ. από* τ || 36 *καταλογάδην στο χφ*

οπού να τον υπηρετούσαν δάμες A
ωσάν τον δον Κισότην
όταν εμίσευσεν από την πατρίδα του;
Οπού υπηρετούσαν του λόγου του δαμιζέλες·
και πριντσιπέσες τον ροντσίνον του",
ή Ροντσινάντε, επειδή και τέτοιον είναι, σινιόρες μου, το όνομα του αλόγου μου, και δον Κισότε είναι το εδικόν μου· και, αγκαλά και εγώ δεν ήθελα να φανερωθώ εις του λόγου σας έως οπού να |
42 με γνωρίσετε από κανένα κατόρθωμα οπού ήθελα κάμει διά ωφέλειαν και δούλευσήν σας, όμως, με το να εταίριαζεν εις την παρούσαν υπόθεσην το παλαιόν τραγούδι του Λαντσιαρότου, αυτό εστάθη αιτία οπού παράκαιρα εμάθετε το όνομά μου· όμως ενδέχεται καμίαν ημέραν η αφεντιά σας να θελήσετε να με προστάξετε, και εγώ με την ανδρείαν του χερίου μου να έχω μεγαλύτερην αιτίαν να σας φανερώσω την επιθυμίαν οπού έχω να σας δουλεύσω.»

Οι νέες, οπού δεν ήταν συνηθισμένες να ακούουν τέτοιες ρητορικές, δεν τον αποκρίνουνταν τίποτες· μοναχά τον ερωτούσαν ανίσως και ήθελε να φάγει τίποτες.

43 Και αυτός αποκρίθη πως: | «Τρώγω ό,τι και αν με δώσουν, διατί εγώ πιστεύω πως θέλει με ωφελήσει καταπολλά.»

Και έλαχε Παρασκευή, οπού εις εκείνην την οσταρίαν δεν ευρίσκουνταν άλλο παρά μερικά κομμάτια ψαρίου οπού εις την Καστιλίαν το λέγουν *αμπαδέσκιο*, εις την Ιταλίαν *μερλούτσο*, εις την Ανταλούζια *μπακαλιάο*, και αλλού το λέγουν *κουραδίλο*, και *τρουτσιβέλα*, επειδή και άλλα ψάρια δεν ευρίσκουνταν εκεί.

Ο δον Κισότε αποκρίθηκε πως: «Όταν είναι πολλοί μερλούτσοι από τους μικρούς, ημπορούν να πιάσουν τόπον αντίς ένα μεγάλον, διατί εγώ τόσον έχω τα δώδεκα τιμίνια ωσάν και ένα ασλανί. Μάλιστα, οπού αυτά ημπορούν να είναι ωσάν το μοσχάρι, |
44 οπού είναι καλύτερον από το βόδι, και το γίδι καλύτερον από τον τράγον. Όμως, ας είναι ό,τι και αν είναι, και ας με το φέρουν τώρα, διότι με δυσκολίαν ημπορεί να υποφέρει τινάς τον κόπον και το βάρος των αρμάτων δίχως την κυβέρνησην της κοιλίας.»

Και αυτοί, διά την αγάπην της δροσιάς, τον ετοίμασαν εις την πόρταν της οσταρίας ένα τραπεζάκι, και ο κάπηλας τον ήφερε

1-5 *καταλογάδην στο χφ* || 2 Κισσότην; || 3 πατρίδα τ, || 5 Ροντζίνον || 6 Ροντζινάντε; || 6-7 (ἐπῃδὴ ... ἐδικόνμ) || 10 ἐτέργιαζεν || 13 ἀφεντιά || 24 ἀπαδέσκιο || 25 πακαλιάο | Κυραδίλο || 27-28 πολὺ μερλὔτζι

A ένα κομμάτι κακομουσκεμένον και μισοβρασμένον μερλούτσο και ένα μαύρο ψωμί και μουχλιασμένον ωσάν τα άρματά του· όμως εκείνο οπού ημπορούσε να δώσει εις κάθε ένα αιτίαν να γελάσει
45 ήτον να έβλεπεν τί λογής έτρωγεν, διατί, φορώντας την | περικεφαλαίαν και έχοντας σηκωμένην ολίγον την μουτσούναν, δεν ημπορούσε να βάλει την βούκαν εις το στόμα του, ανίσως και κανένας άλλος δεν ήθελε του την δώσει και να την βάλει εις το στόμα του, και, έτσι, μία από εκείνες τες σινιόρες έκαμεν αυτήν την υπηρεσίαν. Αμή, όταν ήλθεν ο καιρός διά να πίει, δεν ήτον τρόπος, μήτε ήθελεν ευρεθεί, ανίσως και ο κάπηλας με την επιτηδειότητά του δεν ήθελεν εύρει τον τρόπον, ο οποίος επήρεν ένα καλάμι, και έβαλεν την μίαν άκρην εις το στόμα του, και από την άλλην έχυνε το κρασί· και όλα αυτά τα υπόφερεν ο δον Κισότε,
46 διά να μη κόψει τα δεσίματα της περικεφαλαίας. Και, | εκείνην την ώραν, ήλθεν ένας μουνουχιστής των χοίρων εις την οσταρίαν, και, παρευθύς οπού έφθασεν, εσφύρισε τέσσαρες πέντε βολές με μίαν καλαμένιαν σφυρίστραν, το οποίον έκαμε τον δον Κισότην να πιστεύσει βεβαιότατα πως να είναι εις κανένα μεγάλον κάστέλι και πως τον υπηρετούσαν με μουσικήν και τον εφάνη ότι οι μερλούτσοι να ήτον πέστροβες, το ψωμί φραντζέλα, οι πουτάνες δάμες και ο κάπηλας καστελιάνος από το καστέλι, και έτσι ευχαρίστησε καταπολλά την τύχην το πως αποφάσισε και έκαμε την οδοιπορίαν εκείνης της ημέρας. Όμως η μεγαλύτερή του ενόχλησις ήτον με το να
47 | μην έβλεπε του λόγου του αρματωμένον διά καβαλιέρην, επειδή και δεν ημπορούσε νομίμως να δοκιμάσει την τύχην δίχως να έμπει εις το τάγμα των καβαλιέρων.

Κεφάλαιον γ^ον.
Οπού διηγείται τον εύμορφον τρόπον με τον οποίον ο δον Κισότε αρματώθηκε διά καβαλέρος.

Τοιούτης λογής, λοιπόν, βασανιζόμενος με αυτούς τους συλλογισμούς, εδείπνησεν· και, αφού εσηκώθη, έκραξε τον κάπηλα, και ετραβήχθη με αυτόν εις το αχούρι και, γονατίζοντας έμπροσθέν του, τον είπε:

4 νὰ ἐβλέ:/πεν *το ἐ προσθ. με το ίδιο χέρι, και το τελευτ. ε διορθ. από η* || 15 τῶν *πάνω από το ν διαγραμμ. βαρεία* || 29 καβαλλέῤ *με υπερκείμενη συντομογραφημένη κατάληξη* || 32 *και passim* ἐτραβίχθη κτλ.

48 «Με | κανέναν τρόπον δεν είναι βολετόν να σηκωθώ εγώ απ' εδώ, έως οπού η αφεντιά σου να μη με κάμεις μίαν χάρην οπού θέλω να σε ζητήσω, η οποία θέλει είναι εις έπαινόν σας και εις κοινήν ευεργεσίαν του ανθρωπίνου γένους.» A

Ο κάπηλας, βλέποντας τον δον Κισότην γονατισμένον έμπροσθέν του και ακούοντας τοιαύτα λόγια, έμεινεν εκστατικός και τον εκαλοκοίταζεν, μην ηξεύροντας τί να κάμει μήτε τί να τον ειπεί, με όλον τούτο τον επαρακαλούσε να σηκωθεί απάνω, αμή αυτός δεν ήθελε να το κάμει με κανέναν τρόπον, τέλος πάντων τον είπε πως είναι στερκτός να του κάμει την χάρην οπού του εζητούσε.

49 «Μήτε | εγώ δεν το ήλπιζα από την μεγαλοπρέπειάν σου να μη με την κάμεις,» τον απεκρίθη ο δον Κισότης «και έτσι σε λέγω πως η χάρις οπού σε εζήτησα και εσύ με την υποσχέθηκες με την ελευθεριότητά σου δεν είναι άλλο πάρεξ την αυρινήν ημέραν να με αρματώσεις διά καβαλέρην, και απόψε εις τον κουμπέ αυτουνού του καστελίου σου θέλω κάμει την αγρυπνίαν των αρμάτων, και αύριον, ως καθώς είπα, θέλει πληρωθεί η επιθυμία μου, διά να ημπορώ να υπάγω με την προσήκουσαν ευπρέπειαν εις τα τέσσερα μέρη του κόσμου να εξετάζω τας τύχας, διά ευποιίαν
50 των ενδεών, καθώς είναι χρέος της καβαλερίας και των | πλανωμένων καβαλέρων, ωσάν εμένα, οπού δεν επιθυμώ άλλα πάρεξ τοιαύτα επιχειρήματα.»

Ο κάπηλας, ο οποίος, ως καθώς είπαμεν, ήτον παλαιά αλεπού και είχε πάρει κάποιαν είδησην της πλάνης του μουσαφίρη του, ακούοντας τοιαύτα λόγια, τον επληροφόρησε και, διά να έχουν αιτίαν να γελάσουν εκείνην την νύκτα, ηθέλησε να τον υπακούσει εις κάθε πράγμα· και τον είπε πως εις όλες του τες επιθυμίες και ζητήματα έδειχνε μεγάλην φρονιμάδα και πως αυτή η επιθυμία οπού έχει είναι ίδια ενού καβαλιέρου παρομοίου του και πως όλα αυτά τα εφανέρωνεν η εύμορφή του θεωρία· μάλιστα τον εί-
51 πεν πως αυτός, εις την νεότητά του, | εδόθηκεν εις αυτήν την τιμημένην άσκησην, περιπατώντας εις διάφορα μέρη του κόσμου, και πως επήγεν εις το Περτσέλι της Μαγάλας, εις τα Νησία του Ριαράνου, εις το Κομπάσο της Σιβίλιας, εις το Ατσογέσκιο της Σεγόιας, εις την Ολιβερίαν της Βαλέντσας, εις την Ρονδίλια της Γρα-

2 ἀφεν:/τιά || 16 κνπὲ || 33 ᾧς το ᾧ γραμμ. πάνω σε αδιάγν. αρχ. || 34 Μαγάλας γρ. Μαλάγας ἡ Μάλαγας || 35 Ἀτζογιέσκιο

Α νάτας, εις τον Κάμπον του Σαντλοκάρ, εις τον Λιμιώνα της Καρδόβας, εις τα Βεντίλια του Τολέδη και εις άλλους διαφόρους τόπους, εις τους οποίους εγύμνασε την ταχύτητα των ποδαρίων του και την λεπτότητα των χερίων του, κάμνοντας χίλιες μαργελές, πορνεύοντας με χήρες, ξεπαρθενεύοντας κορασίδες και πλανών-
52 τας ορφανά και, τέλος πάντων, δοκιμάζοντας την | ανδρείαν του εις όσους φόρους και κριτήρια ευρίσκουνταν εις όλην την Ισπανίαν· και πως, μετά ταύτα, ήλθεν και εκατοίκησεν εις εκείνο το καστέλι του, και εχαίρουνταν εκείνα τα ολίγα πατρικά του πραγματάκια, δίδοντας κατάλυμα εις όλους τους πλανωμένους καβαλιέρους, ό,τι λογής τάξεως και καταστάσεως να ήτον, μόνον διά την μεγάλην αγάπην οπού τους είχε και διά να τον δώσουν μερτικόν από το τίποτές τους, εις ανταμοιβήν της καλής του αγάπης οπού είχεν εις αυτούς.

Τον είπε προς τούτοις πως εις εκείνο το καστέλι του δεν είναι κανένας κουμπές οπού να κάμει την αγρυπνίαν των αρμάτων,
53 διατί τους είχαν κρεμνίσει τους κουμπέδες να | τους ξανακάμουν αποκαινουργίς, αμή εις καιρόν ανάγκης έλεγεν πως είναι βολετόν να γένει η αγρυπνία των αρμάτων εις κάθε τόπον και πως εκείνην την νύκτα ημπορούσε να το κάμει αυτό εις το προαύλιον του καστελίου, και το ταχύ, Θεού θέλοντος, θέλουν γένει τα πρέποντα κατά την τάξην εις τέτοιον τρόπον οπού αυτός να ημπορεί να ονομασθεί αρματωμένος καβαλιέρης, και τέτοιος καβαλιέρης, οπού να μην βολεί καλύτερος εις τον κόσμον.

Τον ερώτησεν αν είχε κοντά του άσπρα· και ο δον Κισότε τον απεκρίθη πως δεν έχει ούτε κανένα άσπρον, διατί εις τα βιβλία
54 οπού εδιάβαζε των πλανωμένων καβαλιέρων δεν ηύ|ρεν εις κανένα μέρος πως εκουβανούσαν απάνω τους άσπρα. Εις αυτό τον αποκρίθηκεν ο κάπηλας πως ευρίσκουνταν εις μεγάλο σφάλμα, διατί, αγκαλά και ημπορούσε να είναι αυτό, πως οι ιστορίες να μην εδιηγούνταν τέτοιον πράγμα, με το να τους εφάνη περιττόν τους συγγραφείς το να γράψουν ένα πράγμα τόσον φανερόν και αναγκαίον καθώς είναι άσπρα και ποκάμισα πλυμένα, διά αυτό μόνον είναι να το πιστεύσει τινάς πως να μην είχαν; Αλλά να το κρατεί ωσάν πράγμα αληθινόν και βέβαιον ότι τόσοι πλανωμένοι καβαλιέροι, από τους οποίους είναι γεμάτα τα βιβλία, είχαν κον-

1 κάμπον | Σαντ̈λοκὰρ *το* λ *γραμμ. πάνω σε* ι *ή* ο | λιμιῶ:/να || 1-2 *και passim* Καρδόβας *γρ.* Κορδόβας *ή* Κόρδοβας || 2 βεντίλλια || 7 κριτήρι:/α *το πρώτο* ι *διορθ. από* η || 16 κκπὲς || 17 κκπέδες || 34 ἅναι νὰ τὸ πιςεύςῃ τινὰς; πῶς νὰ μὴν / ἅχαν; *γρ.* (δεν) είναι να το πιστεύσει τινάς πως να μην είχαν. *(;)*

τά τους άσπρα, διά κάθε συμβεβηκός οπού ημπορούσε | να συμ- A
βαίνει, και ποκάμισα πλυμένα και από ένα σεντουκάκι γεμάτον
αλοιφές διά να ιατρεύουν τες πληγές, επειδή και δεν εύρισκαν
πάντοτες εις τους κάμπους και εις τες ερημίες εκεί οπού επολε-
μούσαν και επληγώνουνταν χειρούργον να τους ιατρεύσει, ανί-
σως και δεν είχαν κανέναν σοφόν μάγον φίλον τους, να τους βοη-
θήσει παρευθύς, φέρνοντας διαμέσου του αέρος εις κανένα σύν-
νεφον καμίαν κορασίδα ή κανέναν τζουτζέν με ένα γυαλάκι νε-
ρόν και να έχει τοιαύτην δύναμην, οπού με μίαν σταλαγματίαν
εγένουνταν τόσον υγιείς από τες πληγές και λαβωματιές, ωσάν
να μην είχαν πάθει ποτέ τους κανένα κακόν· όμως, ανίσως και |
δεν ημπορούσαν να έχουν αυτήν την ευκολίαν, είχαν οι καβαλιέ-
ροι τού απερασμένου καιρού από έναν δούλον οπού εκρατούσαν
τα άσπρα και άλλα πράγματα αναγκαία και ιατρικά· και, ανίσως
και δεν είχαν δούλον – το οποίον ή δεν εσυνέβαινεν καμίαν φοράν
ή πολλά αριά –, εκείνοι αυτοί τους τα εκουβανούσαν εις ένα ζευ-
γάρι δισάκια τόσον ψιλά, οπού μετά βίας εφαίνουνταν, εις την σέ-
λαν του αλόγου, προφασιζόμενοι πως είναι πράγματα μεγαλυ-
τέρας χρείας, διατί, έξω από παρόμοιες αιτίες, δεν το επαρασυν-
ήθιζαν οι πλανώμενοι καβαλιέροι να κουβανούν δισάκια· και διά
τούτο τον εσυμβούλευε, αγκαλά | ημπορούσε και να του το προσ-
τάξει ωσάν τσιράκι του, οπού έμελλε να του γένει, να μην ταξι-
δεύσει πλέον δίχως άσπρα και δίχως τα αναγκαία, οπού ογλή-
γορα ήθελεν ιδεί, όταν δεν το εθαρρούσε, την βοήθειαν οπού ήθε-
λεν έχει από αυτά.

Ο δον Κισότης τον υποσχέθηκεν πως θέλει το κάμει, δίχως να
παραστρατήσει παντελώς από όσα τον εσυμβούλευεν· και, έτσι,
επρόσταξαν παρευθύς να γένει η αγρυπνία των αρμάτων εις μίαν
μεγάλην αυλήν οπού ήτον εις ένα πλάγι της οσταρίας, και, περι-
μαζώνοντας όλα τα άρματά του ο δον Κισότης, τα έβαλεν επάνω
εις μίαν γούρναν οπού ήτον σιμά εις το πηγάδι και, περνώντας
εις το χέρι του | το σκουτάρι, επήρε το κοντάρι και με εύμορφον
σχήμα άρχισεν να περιδιαβάσει κοντά εις την γούρναν, την ώραν
οπού ενύκτωνεν.

Εις το καπηλείον δεν απόμεινε κανένας οπού να μη τον διη-
γηθεί ο κάπηλας την τρέλαν του μουσαφίρη του, την αγρυπνίαν

4 *και passim* ἐκᾷ ὁπᾶ *γρ.* εκεί όπου *(;)* || 7 *και passim* διὰ μέσ᾽ || 10 ὑγιὴς || 13 ἐκρατῆσαν *γρ.* εκρατούσεν *(;)* || 15-16 (τὸ ὁποῖον … ἀρυὰ) || 15 ἐσυνέβαινεν καμίαν *γρ.* εσυνέβαινεν (ή) καμίαν *(;)*

A των αρμάτων και την αρματωσιάν την καβαλιερίτικην οπού απαντήχαινεν. Όλοι εθαύμασαν διά το παράξενον είδος της τρέλας και επήγαν από ⟨μακριά να τον ιδούν, οπού με⟩ μίαν σιγανήν περπατησιάν πότε επεριδιάβαζε και πότε εστέκουνταν, ακουμπισμένος εις το κοντάρι του, και εκοίταζε με προσοχήν τα άρματά του, δίχως να σηκώσει τα μάτιά του πουθενά τριγύρω πολλήν
59 ώραν. Τέλος πάντων ε|νύκτωσεν, όμως με τόσην καθαρότητα του φεγγαρίου, οπού τα όσα έκαμνεν ο νέος καβαλιέρης τα έβλεπαν όλα εκείνοι. Απάνω εις αυτό ηθέλησεν ένας από τους αγωγιάτες οπού ήτον κονεμένοι εκεί εις το καπηλείον να ποτίσει τα μουλάριά του, και έκαμνε χρεία να σηκώσει τα άρματα του δον Κισότη, οπού ήτον απάνω εις την γούρναν· ο οποίος, βλέποντάς τον πως έρχουνταν προς τα άρματά του, τον είπε μεγαλοφώνως:

«Ω εσύ, καβαλιέρη, όσον απόκοτος και αν είσαι, οπού έρχεσαι να εγγίξεις τα άρματα του πλέον ανδρειωμένου καβαλιέρη από όσους εζώσθηκαν σπαθί! Κοίταξε καλά τί κάμνεις, και μην τα εγ-
60 γίζεις, και δεν θέλεις να χάσεις την ζωήν σου | και θέλεις πληρώσει την τιμωρίαν της αποκοτίας σου.»

Ο αγωιάτης δεν τα εφήφησεν παντελώς αυτά τα λόγια, μάλιστα, πιάνοντας την ζώνην των αρμάτων, τα έριξεν εις ένα μέρος. Ο δον Κισότης, βλέποντας αυτό, εσήκωσε τα μάτιά του προς τον ουρανόν και, βάνοντας τον σκοπόν του – ως καθώς φαίνεται – εις την σινιόρα του την Δολτσινέαν, είπεν:

«Βοήθησέ με, σινιόρα, εις αυτήν την πρώτην ατιμίαν οπού εις αυτό το καταδουλωμένον σου στήθος γίνεται· μη με αρνηθείς την αγάπην και την συνδρομήν σου εις αυτό το κακόν μου συμβεβηκός.»

Και λέγοντας αυτά και άλλα παρόμοια λόγια έβαλεν κάτω το σκουτάρι και εσήκωσε με τα δύο του χέρια το κοντάρι και εκτύ-
61 πησε τον αγωγιάτην | εις το κεφάλι μίαν τέτοιαν κονταριάν, οπού τον έκαμε και έπεσε κάτω εις την γην, οπού, ανίσως και τον εκτυπούσεν άλλην μίαν, βεβαιότατα ήθελε γένει η δουλεία του και δεν ήθελεν έχει χρείαν από χειρούργον. Και, κάμνοντας αυτό, εσυμμάζωξε τα άρματά του και άρχισε πάλιν να περιδιαβάζει με την ίδιαν ησυχίαν την πρώτην. Και μετ' ολίγον, δίχως να ηξεύρει τινάς εκείνο οπού εσυνέβη, ήλθεν ένας άλλος αγωιάτης διά να πο-

3 ἐπῆγαν ἀπὸ μίαν || 8 ἔκαμνεν *το τελευτ. ε διορθ. από* α || 9 ἔ:/νας ἀπὸ τὺς ἀγωγιάτες *το ἀπὸ τὺς προσθ. με το ίδιο χέρι, και το τελευτ. ε διορθ. από* η || 19 ἀγωϊάτης | ἐφήφισεν || 20 ἔρρηξεν || 30 κονταριάν

τίσει τα ζώα του και, θέλοντας να σηκώσει τα άρματα από την A
γούρναν, ο δον Κισότης, δίχως να ανοίξει το στόμα του και δίχως
να ζητήσει βοήθειαν από κανέναν έβαλεν κάτω το σκουτάρι του
62 και εσήκωσε το κοντάρι του και εκτύπησε τον αγωιάτην, | και
έσχισε το κεφάλι του εις τέσσαρες μεριές. Όλοι όσοι και αν ήτον 5
εις την οσταρίαν έτρεξαν εις την σύγχυσην, ομού και ο κάπηλας.
Βλέποντας αυτό ο δον Κισότης, επέρασεν εις το χέρι του το σκου-
τάρι και, ξεσπαθώνοντας, είπεν:

«Ω κυρία της ευμορφίας, οπού δίδεις την τόλμην και την δύ-
ναμην εις αυτήν την εδικήν μου αδύνατην καρδίαν! Τώρα είναι ο 10
καιρός οπού πρέπει να γυρίσεις τα μάτια της μεγαλειότητός σου
προς τον σκλάβον σου τον καβαλιέρην, οπού καρτερεί μίαν τέ-
τοιαν μεγάλην τύχην!»

Με αυτό του εφάνη πως να επήρε τόσην τόλμην, οπού ημπο-
63 ρούσε να αντισταθεί, ανίσως και τον ήθε|λαν περιτριγυρίσει όσοι 15
αγωγιάτες και αν ευρίσκουνταν εις τον κόσμον. Οι σύντροφοι των
πληγωμένων, βλέποντάς τους εις τέτοιαν κατάστασην, άρχισαν
από μακριά (να πετροβολούν) τον δον Κισότην, ο οποίος εφυλά-
γουνταν με το σκουτάρι του καθώς ημπορούσεν. Ο κάπηλας εφώ-
ναζε και έλεγεν να τον αφήσουν, επειδή και τους το είχεν ειπεί 20
πως ήτον τρελός, και πως διά τρελόν τον ήθελαν ελευθερώσει,
ανίσως και εσκότωνεν όλους. Ο δον Κισότης εφώναζε, δυνατότε-
ρα, και τους έλεγε φονιάδες, και πως ο άρχοντας του καστελίου
ήτον αχρείος και δυσγενής καβαλιέρης, επειδή και έστεργε να
64 κάμουν τέτοιες ατι|μίες τους πλανωμένους καβαλιέρους· και πως, 25
ανίσως και εκείνος ήθελεν λάβει την τάξην των καβαλιέρων, ήθε-
λε τον κάμει να ιδεί τον θάνατόν του:

«Από εσάς κανένα δεν ψηφώ, σκυλιά ουδετιποτένια: ρίξετε
απάνω μου με καλήν καρδίαν, πλησιάσετε, ελάτε εμπρός, και εγώ
θέλω σας κάμει να γνωρίσετε εις τί χάλι καταντούν οι αχρείοι και 30
οι τιποτένιοι ωσάν εσάς.»

Αυτά τα έλεγε με τόσην αποκοτίαν και θάρρος, οπού επρο-
ξένησεν έναν τρομερόν φόβον εις εκείνους οπού τον εκτυπούσαν· και έτσι, με τα λόγιά του και από τα λόγια οπού τους έλε-
65 γεν ο κάπηλας, αφήθηκαν και δεν τον εκτυπούσαν | πλέον, άφη- 35
σε και αυτός και εσήκωσαν τους πληγωμένους και εγύρισε πά-

5 μεριὲς το è διορθ. από ᾶ || 18 ἀπὸ μακρυὰ τὸν

A λιν εις την αγρυπνίαν των αρμάτων του.

Δεν τον άρεσαν τελείως τον κάπηλα οι χωρατάδες του μουσαφίρη του, και αποφάσισε να του δώσει το ογληγορότερον την δυστυχισμένην τάξην της καβαλιερίας, πριχού να συνέβει καμία άλλη συμφορά. Και, πηγαίνοντας κοντά του, εδικαιολογήθη πως δεν είχεν είδησην διά τες αταξίες οπού έκαμναν εκείνοι οι αχρείοι, όμως πρέπει να αναπαυθεί, επειδή και έλαβαν την πληρωμήν της αυθαδείας τους. Και τον εξαναείπε πως εις εκείνο το καστέ-
66 λι δεν ήτον κουμπές, αγκαλά και ολίγον από|μεινε διά να αποκατασταθεί τελείως αρματωμένος καβαλιέρης, και άλλο δεν εχρειάζουνταν εις αυτό παρά κολοτολάτα και πιαζονάτα, ήτοι μία πάτσα εις τον τράχηλον και μία με το πλάτος του σπαθίου εις την ράχην, τα οποία τα ενθυμούνταν πως τα εδιάβασεν εις το βιβλίον οπού λέγεται τσερεμονιάλε της καβαλιερίας, και αυτό ημπορούσε να γένει χωρίς κανένα εμπόδιον εις την μέσην του κάμπου, και ότι το χρέος διά την αγρυπνίαν των αρμάτων το είχε τελειώσει, επειδή και έφθανεν μόνον αν και δύο ώρες εγίνουνταν, πόσον μάλλον οπού εκείνος είχεν αγρυπνήσει και τέσσαρες. Ο
67 δον | Κισότης τον επίστευσε, και τον είπε πως είναι έτοιμος να κάμει ό,τι τον προστάξει, και να τελειώσει το ογληγορότερον, διατί, ανίσως και ήθελαν έλθει καταπάνω του άλλην μίαν φοράν και έβλεπε πως είναι αρματωμένος διά καβαλιέρης, είχε κατά νουν να μην αφήσει κανένα ζωντανόν από όσους ήτον εις το καστέλι, πάρεξ όσους ήθελε.

Ο κάπηλας, καταλαμβάνοντας την γνώμην και απόφασην του δον Κισότη, εδαιμονίσθηκεν από τον φόβον του και παρευθύς ήφερεν ένα βιβλίον οπού είχε γραμμένον το κριθάρι και τα άχυρα
68 οπού έδιδε τους αγωγιάτες, και | ένα κερί το οποίον το εκρατούσε ένα παιδάκι, μαζί με τες νέες οπού είπαμεν, και, πηγαίνοντας εκεί οπού ήτον ο δον Κισότης, έβαλε και εγονάτισε το παιδάκι· και άρχισε και εδιάβαζε και εκαμώνουνταν τάχα πως να τον εδιάβαζαν μίαν ευχήν και, όταν ήθελε να τελειώσει εκείνο οπού εδιάβαζεν, εσήκωσε το χέρι του και τον εκτύπησεν εις τον λαιμόν μίαν καλήν πάτσαν, και, με το πλάτος του σπαθίου, άλλην μίαν καλύτερην εις την ράχην, μουρμουρίζοντας, τάχα πως να διαβάζει ευ-
69 χήν. Και, μετά ταύτα, είπε μία από εκείνες τες νέες να τον ζώ|σει

9 κ᾽πὲς || 11 πιαζονάτα γρ. πιατονάτα || 22 ἔβλεπε γρ. έβλεπαν ή εβλέπετο(ν) || 27 βιβλίον ὁπ᾽ γρ. βιβλίον όπου (;) || 36 μὲτὰ

το σπαθί, η οποία το έκαμεν με μεγάλην επιτηδειότητα και στόχασην, οπού δεν εβολούσεν καλύτερη αιτία να γελάει τινάς εις κάθε ώραν οπού έκαμεν τες τσερεμόνιες· όμως οι ανδραγαθίες οπού είχαν ιδεί του νέου καβαλιέρου τούς έκαμναν και έστεκαν τακτικά. Όταν τον έζωνε το σπαθί, είπεν η καλή σινιόρα: A

«Ο Θεός να σε κάμνει την αφεντιάν σου ευτυχισμένον καβαλιέρην και νικητήν εις τους πολέμους σου.»

Ο δον Κισότης ηθέλησε να μάθει το όνομά της, διά να ηξεύρει εις ποίον έμεινε χρεώστης της χάριτος οπού έπαιρνε, διατί εστο-
70 χάζουνταν να της δώσει καμίαν | τιμήν από εκείνες οπού ήθελεν αποκτήσει με την ανδρείαν του χερίου του. Εκείνη τον απεκρίθη με ταπείνωσην πως ονομάζουνταν Τολάζα, θυγατέρα ενού εσκιτζή από την Τόλεδον, οπού εκατοικούσεν εις τα εργαστηράκια του Σάντσιο Πιονάια, και ότι εκείνη όπου και αν ευρίσκουνταν τον ήθελε δουλεύσει και τον ήθελεν έχει διά πατρόνον της. Ο δον Κισότε εγύρισε και την είπε πως, διά αγάπην της, από τότες και εμπρός τής δίδει τον δον και να ονομάζεται «δόνα Τολόζα». Και εκείνη τον ευχαρίστησεν, η άλλη δάμα τον έβαλε τα μαχμούζια,
71 και με αυτήν έκαμε σχεδόν τα ίδια κα|θώς και με την πρώτην. Και ερωτώντας το όνομά της, τον είπε πως είναι η Μολινιέρα, θυγατέρα του μυλωνά από την Ανθικεράν· την οποίαν παρομοίως επαρακάλεσεν ο δον Κισότης να βάλει εις το όνομά της το δον, και να ονομασθεί «δόνα Μολινιέρα», τάζοντάς της και άλλες δούλευσες και χάριτες.

Τέλος πάντων, κάμνοντας βιαστικά τες τσερεμόνιες εκείνες οπού δεν είχαν φανεί έως τότε εις τον κόσμον, τον εκατάστησαν τον δον Κισότε διά καβαλιέρην, τον οποίον τον εφάνηκαν χίλιοι χρόνοι έως οπού να καβαλικεύσει και να υπάγει να εξετάξει τας
72 τύχας, και παρευθύς | έβαλε την σέλαν εις τον Ροντσινάντε του και εκαβαλίκευσε και, αγκαλιάζοντας τον κάπηλα, τον είπε χίλιες παραξενιές, ευχαριστώντας τον διά την χάρην οπού τον έκαμεν, οπού είναι αδύνατον να τα διηγηθεί τινάς. Ο κάπηλας, οπού δεν έβλεπε την ώραν πότε να υπάγει, με ολίγα λόγια, και με καπηλίτικην ρητορικήν, τον αποκρίθηκεν εις τα λόγιά του και, δίχως να τον γυρεύσει καμίαν φοράν πληρωμήν, τον άφησεν να υπάγει εις το καλόν. ¦

2 καλλήτερη *το τελευτ. η διορθ. από ω ή* ον || 12 Τολάζα *το* Τ *διορθ. από* τ· *γρ.* Τολόζα || 14 *και passim* σάντζιο κτλ.· *γρ.* Σάντσο κτλ. *(;)* | Πιονάϊα *γρ.* Μπιονάγια *(;)* || 17 τὸν δὸν *γρ.* το{ν} δον *(;)* || 18 ἔβαλλε || 19 κα://θὼς$^{\chi}$με *το* $^{\chi}$ *προσθ. με το ίδιο χέρι* || 29 Ροντζινάντε *το* ε *διορθ. ίσως από* ν

A 73

Κεφάλαιον δ^ον.

Οπού διηγείται τα όσα εσυνέβηκαν τον καβαλιέρην μας αφού εβγήκεν από την οσταρίαν.

Θέλει να ήτον προς το ξημέρωμα όταν ο δον Κισότης εβγήκεν από την οσταρίαν τόσον ευχαριστημένος, φαιδρός και χαρούμενος βλέποντας του λόγου του αρματωμένον διά καβαλιέρην, οπού ώς και τα λουριά του αλόγου εφαίνουνταν πως να ηχούσαν από την χαράν. Αμή, ενθυμούμενος την συμβουλήν οπού τον εσυμ-
74 βούλευσεν ο κάπηλας διά να κρατεί κοντά του τα | αναγκαία, αποφάσισε να γυρίσει οπίσω εις το σπίτι διά να πάρει τα χρειαζόμενα, και μάλιστα έναν οπλοφόρον, και εσυλλογίσθη να πάρει έναν χωριάτην γείτονά του ο οποίος ήτον πτωχός άνθρωπος και φορτωμένος από φαμελίαν, αμή διά το οφίκιον της οπλοφορίας της καβαλιερίας πολλά αρμόδιον. Με αυτόν τον σκοπόν εγύρισε τον Ροντσινάντε προς το χωρίον, ο οποίος, γνωρίζοντας πως επήγαινεν προς το μέρος οπού επιθυμούσεν, άρχισε να περιπατεί με τόσην όρεξην, οπού μετά βίας εφαίνουνταν πως επατούσεν εις την γην.

Ακόμη δεν είχε περιπατήσει πολύ και άκουσεν ο δον Κισότης
75 μίαν | φωνήν λυπητερήν, ωσάν να επαραπονούνταν τινάς, οπού έβγαινεν από το δεξιόν μέρος, από ένα πυκνόν δάσος· και, παρευθύς, άρχισεν να λέγει:

«Εγώ ευχαριστώ καταπολλά τον ουρανόν διά τες πολλές χάριτες οπού με κάμνει, επειδή και έτσι ογλήγορα με έδωκεν αιτίαν να ευχαριστήσω το χρέος του επαγγέλματός μου, από την οποίαν να συνάξω τον καρπόν της καλής μου επιθυμίας. Αυτές οι λαλιές δεν θέλει να είναι αλλουνού πάρεξ κανενού ή καμιανής ενδεούς οπού χρειάζεται την βοήθειάν μου και την συνδρομήν μου.»

Και, γυρίζοντας το σαλιβάρι, οδήγησε τον Ροντσινάντε προς
76 το μέρος οπού άκουεν τες φωνές, | ακόμη δεν είχε καλοέμπει εις το δάσος, και είδε μίαν φοράδα δεμένην εις μίαν βαλανιδιάν, και εις άλλην μίαν δεμένον ένα παιδάκι, ώς δεκαπέντε χρονών, γυμνόν από την μέσην και απάνω, το οποίον ήτον εκείνο οπού εφώναζε, και όχι δίχως αιτίαν, επειδή και ένας χωριάτης το έδερνε και το ενουθετούσε, λέγοντας:

7 ἠχ̃σαν γρ. έσπαζαν ή ετσάκιζαν || 30 *και passim* μέρος όπ̃ γρ. μέρος όπου

«Κράτειε την γλώσσαν σου και κοίταξε τί κάμνεις.» A
Το παιδάκι τον αποκρίνουνταν:
«Εγώ δεν θέλω το κάμνει αυτό πλέον· και σε υπόσχομαι ότι από τώρα και εμπρός να εγνοιασθώ καλύτερα τα ζώα.»
Ο δον Κισότης, βλέποντας αυτό, με τεταραγμένην και τρομεράν φωνήν είπεν:
77 «Απάνθρωπε | καβαλιέρη, μεγάλη εντροπή είναι να πιάνεται τινάς με έναν οπού δεν έχει εξουσίαν να διαφεντευθεί· καβαλίκευσε το άλογόν σου και έπαρε το κοντάρι σου,» – επειδή και είχε και εκείνος ένα κοντάρι οπού ήτον ακουμπισμένον εις την βαλανιδιάν οπού ήτον δεμένη η φοράδα – «και θέλω σε κάμει να γνωρίσεις πως αυτό οπού εσύ κάμνεις είναι έργον ουτιδανού και δειλού ανθρώπου.»
Ο χωριάτης, βλέποντας απανωθιό του ένα τέτοιον άσχημον τέρας φορτωμένον από άρματα και οπού τον εφοβέριζε με το κονδάρι, ολίγον έλειψε να πέσει αποθαμένος από τον φόβον του, ώστε
78 οπού με εύμορφα | λόγια τον είπε:
«Σινιόρ καβαλιέρη, αυτό το παιδάκι οπού παιδεύω είναι ένα κοπέλι μου, οπού με φυλάγει ένα κοπάδι πρόβατα, και είναι τόσον ανάποδον, οπού δεν είναι καμία ημέρα οπού να μη χάσει κανένα πρόβατον· και, επειδή και εγώ το παιδεύω διά την αναποδιάν του, λέγει πως το κάμω από την πτωχείαν μου, διά να μην πλερώσω την ρόγαν του, και εγώ σε ομώνω απάνω εις την ψυχήν μου πως ψεύδεται.»
«"Ψεύδεται" εμπροσθά μου, κακέ χωριάτη;» είπεν ο δον Κισότης «Μά τον ήλιον οπού μας φέγγει, δεν ηξεύρω ποίος με κρατεί να
79 μη σε τρυπήσω πέρα περού με αυτό το κον|τάρι. Πλήρωσέ τον τώρα τώρα και μην κάμεις άλλην ξαναζήτησην· διατί εγώ σε ομώνω, μά εκείνον τον Άρην οπού με διαφεντεύει, σε θανατώνω με μίαν φυσηματιάν και σε αφανίζω εν ροπή οφθαλμού. Λύσε τον ογλήγορα.»
Ο χωριάτης, χωρίς να αποκοτήσει να ανοίξει το στόμα του, έλυσε παρευθύς το παιδί, το οποίον ερώτησεν ο δον Κισότης πόση ήτον η ποσότης οπού τον εχρεωστούσεν ο καβαλιέρης του. Και τον αποκρίθηκεν πως είχε να τον πληρώσει εννέα μηνών ρόγαν, από επτά τιμίνια τον μήνα. Ο δον Κισότης τα ελογαρίασε και ηύρε
80 πως έκαμναν εβδομήντα τρία | τιμίνια, και είπε προς τον χωριά-

9-11 (ἐπᾷδὴ ... φοράδα) || 10-11 βαλανιδιὰν ὁπ῟ *γρ.* βαλανιδιάν όπου *(;)* || 11 ἀπα:/νωθιῷ || 25 χωριάτη ᾖπεν ὁ δὸν Κισσότης; || 33 ὁ κἀβαλλιέ:/ρης τ῟; || 36 ἑβδομῆντα *γρ.* εξήντα | πρὸς *το* ρὸ *διορθ. από δυσανάγν. αρχ., ίσως* ὡς

A την: «Τώρα τώρα πλήρωσέ τα, αν δεν θέλεις να γένουν αιτία του θανάτου σου.» Ο ξιπασμένος χωριάτης αποκρίθηκε πως, μά την στενοχωρίαν εις την οποίαν κατά το παρόν ευρίσκουνταν και μά τον όρκον οπού είχε κάμει – αγκαλά και ακόμη δεν είχε κάμει όρκον –, πως δεν τον εχρεωστούσε τόσα, ανίσως και τον ξεπέσουν από τον λογαριασμόν τρία ζευγάρια παπούτσια οπού τον έδωσε, και ένα τιμίνι οπού εξοδίασεν όταν τον επήρεν αίμα μίαν φοράν οπού είχεν αρρωστήσει.

«Όλα αυτά με αρέσουν,» είπεν ο δον Κισότης «όμως ας αφή-
81 σομεν τα παπούτσια εις ένα | μέρος και το τιμίνι οπού έδωσες τον μπερμπέρην διά να τον πάρει αίμα και ας είναι αντίς διά τες ξυλές οπού τον έδωσες χωρίς καμίαν αιτίαν, και, ανίσως και εκείνος εξέσχισε το πετσί των παπουτσίων, εσύ έσχισες το πετσί του κορμίου του, και, ανίσως και ο μπερμπέρης τον έβγαλεν αίμα εις την αρρωστίαν του, εσύ τον έβγαλες όντας γερός· εις τρόπον οπού αυτό κατά τον λογαριασμόν δεν σε απομείνει να σε χρεωστά τίποτες.»

«Το κακόν είναι, άρχων καβαλιέρη,» αποκρίθη ο χωρικός «οπού δεν έχω άσπρα κοντά μου: ας έλθει μαζί μου εις το σπίτι μου, και
82 εγώ να του τα πληρώσω όλα σώα και | ανελλιπή.»

«Εγώ να πάγω μαζί του;» είπε το παιδί «Μη γένοιτο! Όχι, σινιόρε, διατί ευθύς οπού να με εύρει μοναχόν θέλει με γδείρει ζωντανόν ωσάν ένα κατσικάκι.»

«Δεν θέλει αποκοτήσει να κάμει τέτοιον πράγμα:» εξαναείπεν ο δον Κισότης «ότι φθάνει οπού να του το προστάξω εγώ διατί με ευλαβείται· και, κάμνοντας όρκον εις τον νόμον της καβαλιερίας οπού έλαβεν, θέλω τον ελευθερώσει και θέλω τον εγγυηθεί.»

«Κοίταξε καλά η αφεντιά σου εκείνο οπού λέγεις,» είπε το παιδί «διατί αυτός ο καβαλιέρης μου δεν είναι καβαλιέρος, μήτε έλαβε ποτέ του καμίαν τάξην της καβαλιερίας, αυτός είναι ο Ιωβάν-
83 νης | ο Αλδούδος ο πλούσιος, οπού κατοικεί εις την Κιντανάρε.»

«Αυτό δεν είναι τίποτες, διατί ενδέχεται να είναι Αλδούδοι οπού να είναι καβαλιέροι· πόσον μάλλον, οπού από την πολιτείαν του καθένας γνωρίζεται παρευθύς τί άνθρωπος είναι.»

«Έτσι είναι,» είπεν ο Ανδρέας «όμως αυτός ο καβαλιέρης μου τί πολιτείαν έχει, κρατώντας το δίκαιόν μου και μη πληρώνοντάς

1 τῶρα τῶρα *το πρώτο ῶ διορθ. από ὼ* || 4-5 (ἀγκαλὰ … ὅρκον) || 11 *και passim* περπέρην κτλ. || 21 τν / εἶπε τὸ παιδί; || 22 γδύρη *γρ.* γδάρει *(;)* || 29 ὁκαβαλιὲρης *γραμμ. πάνω σε αδιάγν. αρχ.* || 31 Κιντανάρε *το* Κ *διορθ. από* κ || 35 ὁκαβαλιὲρης *γραμμ. πάνω σε αδιάγν. αρχ.*

με τον κόπον μου και τον ίδρωτά μου;» A

«Εγώ δεν σε το κρατώ, αδελφέ Ανδρέα,» είπεν ο χωριάτης «κάμε με την χάρην και έλα μαζί μου, διατί σε ομώνω μά όσες τάξες των καβαλιέρων ευρίσκουνται εις τον κόσμον να σε τα πλη-
84 ρώσω όλα.» | 5

«Εγώ σε συγχωρνώ και σε αφήνω·» είπεν ο δον Κισότης «πλήρωσε μόνον τα τιμίνια, και αυτό με φθάνει· και κοίταξε να το κάμεις κατά τον όρκον οπού έκαμες: ότι θέλω γυρίσει να σε ξαναεύρω και να σε παιδεύσω, και ημπορώ να σε εύρω, ανίσως και έμπεις αποκάτω εις την γην ωσάν ένα σαμιαμίθι. Και, ανίσως και 10 ερωτάς να μάθεις ποίον είναι το πρόσωπον οπού σε το προστάζει, διά να είσαι περισσότερον χρεώστης να το κάμεις, ήξευρε πως εγώ είμαι ο ανδρικότατος δον Κισότης της Μαντσίας, οπού χαλνώ τα άδικα και τες κακολογίες, και έχε υγείαν, και κοίταξε να |
85 μη ξεχάσεις τα όσα έταξες και όμωσες, εν βάρει της τιμωρίας 15 οπού σε έβαλα.»

Και, λέγοντας αυτό, έδωσε μίαν καλήν κτυπηματιάν τον Ροντσινάντε του και παρευθύς εχάθηκεν από έμπροσθέν του. Ο χωριάτης τον εστοχάζουνταν και, ευθύς οπού είδε πως εβγήκεν από το δάσος και δεν εφαίνουνταν πλέον, εγύρισε προς το κοπέλι του 20 τον Ανδρέα και τον είπεν:

«Έλα, παιδί μου, να σε πληρώσω ό,τι σε χρεωστώ, καθώς εκείνος ο χαλαστής των αδικιών με επρόσταξε.»

«Καλά θέλεις κάμει η αφεντιά σου» αποκρίθη ο Ανδρέας «να φυλάξεις την προσταγήν εκείνου του καλού καβαλιέρου, τον | 25
86 οποίον ο Θεός να τον πολυετεί, διατί είναι τόσον ανδρείος και καλός κριτής οπού, μά τον Σαμπουκοτσίνον, αν δεν με πληρώσεις, είναι άξιος να γυρίσει οπίσω και να κάμει τα όσα είπεν!»

«Εγώ το πιστεύω,» αποκρίθη ο χωριάτης «όμως, διά την πολλήν αγάπην οπού σε έχω, θέλω να αυξήσω το χρέος, διά να αυ- 30 ξάνει και η πληρωμή.»

Και, πιάνοντάς τον, τον εξανάδεσεν εις την βελανιδιάν, και τον έδωσε τόσες ξυλές, οπού σχεδόν τον άφησεν αποθαμένον.

«Κράξε δα τώρα, κυρ Ανδρέα,» είπεν ο χωριάτης «τον χαλαστήν των αδικιών: και θέλεις ιδεί πως δεν είναι άξιος να χαλάσει 35
87 αυτό οπού σε έκαμα· αγκαλά πι|στεύω πως δεν ετελειώθη ακό-

2 σε^το^κρατῶ *το τὸ προσθ. με το ίδιο χέρι* || 3 μὰ *το α διορθ. από ε* || 16 ἔ:/βαλα *το τελευτ. α γραμμ. πάνω σε ι* || 27 Σαμπγκοτζίνον *γρ.* Σαμπου{κο}τσίνον

A μη, διατί με έρχεται να σε γδείρω ζωντανόν, καθώς το εφοβούσουν.»

Τέλος πάντων τον έλυσε και τον έδωσε θέλημα να υπάγει να εύρει τον κριτήν του, να ακολουθήσει την απόφασην οπού είπε. Ο Ανδρέας εκίνησε αραθυμισμένος, ομώνοντας να υπάγει να εύρει τον ανδρειωμένον δον Κισότην της Μαντσίας και να τον διηγηθεί καταλεπτώς την υπόθεσην, και πως ήθελε του τα ξεπληρώσει όλα. Όμως, με όλον οπού εκίνησεν αραθυμισμένος και κλαίοντας, ο αυθέντης του έμεινε γελώντας.

88 Και εις τέτοιον τρόπον εχάλασε το αδίκημα ο ανδρειωμέ|νος δον Κισότης· ο οποίος, με μεγάλην ευαρέστησην εκίνησεν από εκεί, θαρρώντας με εκείνα οπού είπε πως να έδωσε καλοτάτην και ευτυχισμένην αρχήν εις την καβαλιερίαν του, και με μεγάλην αρέσκειάν του επεριπατούσε προς το χωρίον του, λέγοντας με σιγανήν φωνήν:

«Πολλά καλά ημπορείς να ονομασθείς καλότυχος από όσες ζουν εις τον κόσμον, ή από όλες τες εύμορφες, ωραία Δουλτσινέα του Τομπόζου, επειδή και εσένα μοναχήν έδωσά σε ξεχωριστήν χάρην, το ριζικόν να κρατείς υποκείμενον και παραδομένον εις
89 κάθε όρεξήν σου και επιθυμίαν έναν τέτοιον ανδρει|ωμένον και περίφημον καβαλιέρην ως καθώς είναι και θέλει είσται πάντοτε ο δον Κισότης της Μαντσίας· οπού, ως καθώς το ηξεύρει όλος ο κόσμος, εχθές έλαβε την τάξην της καβαλιερίας και σήμερα εχάλασε το μεγαλύτερον αδίκημα και την ύβρην οπού ήθελε κάμει η ίδια αδικία και ασπλαγχνία: και επήρεν από το χέρι εκείνου του ασπλάχνου εχθρού το κουρπάτσι οπού χωρίς κανένα δίκαιον έδερνε το απαλόν εκείνο παιδάκι.»

Έφθασεν, ωστόσον, εις ένα σταυροδρόμι, και παρευθύς τον
90 ήλθαν εις την φαντασίαν τα σταυροδρόμια ε|κεί οπού οι καβαλιέροι οι πλανώμενοι εστέκουνταν και εσυλλογούνταν ποίαν στράταν να πάρουν· και, διά να τους μιμηθεί, εστάθη καμπόσην ώραν, και τέλος πάντων μετά τον πολύν συλλογισμόν άφησε το σαλιβάρι του Ροντσινάντε, να υπάγει όπου θέλει, ο οποίος, κάμνοντας το συνηθισμένον, επήγαινε προς το αχούρι. Και, περιπατώντας ώς δύο μίλια, είδεν ο δον Κισότης ένα πλήθος ανθρώπων, οι οποίοι, ως καθώς ύστερα εμαθητεύθηκε, ήταν πραγματευτάδες Το-

1 γδύρω *γρ.* γδάρω *(;)* || 18 *και passim* Τοπόζ*ν* κτλ. || 18-19 ἔδωσά σε …, τὸ ῥοιζικὸν *γρ.* έδωσέ σε … το ριζικόν, *(;)* || 22-23 (ὡς καθὼς … κόσ:/μος) || 26 τὸ κ*ρ*πάτζι. *το ὸ διορθ. από ᾽ρ* || 31 καμπό:/ση *το* κ *διορθ. από αδιάγν. αρχ., και το* η *από* ο || 36 (ὡς καθὼς … ἐμαθητεύθηκε)

λεδάνοι οπού επήγαιναν εις την Μουργίαν να αγοράσουν μετά- A
91 ξι. | Αυτοί ήταν έξι, και είχαν τέσσαρες δούλους καβαλάρηδες και
τρεις αγωγιάτες πεζούς. Ακόμη δεν τους είχε καλοϊδεί ο δον Κι-
σότης, και ευθύς εσυλλογίσθηκε πως να είναι καμία άλλη τύχη·
και, διά να μιμηθεί όσον ημπορούσε περισσότερον εκείνα οπού 5
είχε διαβάσει εις τα βιβλία του, τον εφάνη πως να ήτον αρμόδιον
εκείνο το συναπάντημα κατά την απόφασην οπού είχε κάμει. Και,
έτσι, με νοστιμάδα και με επιτηδειότητα, επάτησε καλά εις τες
σκάλες, έσφιγξε το κονδάρι, επλησίασε το σκουτάρι εις το στή-
92 θος του και εστάθη, εις την | μέσην της στράτας, καρτερώντας 10
να φθάσουν εκείνοι οι καβαλιέροι οι πλανώμενοι, επειδή και τέ-
τοιους τους εθαρρούσε να είναι· και, όταν επλησίασαν κοντά οπού
ημπορούσε να τους ιδεί καλά και να τους ακούσει, ο δον Κισότης
τούς είπε μεγαλοφώνως:

«Ας σταματήσει όλος ο κόσμος, ανίσως και όλος ο κόσμος δεν 15
ομολογήσει πως δεν ευρίσκεται εις τον κόσμον κορασίδα ευγενι-
κότερη από την Ιμπερατρίτσα της Μαντσίας, εκείνη οπού δεν
έχει ταίρι εις τον κόσμον, η Δουλτσινέα του Τομπόζου.»

Ακούοντας οι πραγματευτάδες τέτοια λόγια εσταμάτησαν,
93 και βλέποντας το παράξενόν του ήθος· και από τα λόγιά του και 20
από το σχήμα του τον εγνώρισαν πως είναι τρελός, όμως ηθέλη-
σαν να ιδούν το τέλος εκείνης της ομολογίας οπού τους επρόσ-
ταξε, και ένας απ' εκείνους, ο οποίος ήτον κομμάτι χωρατατζής
αμή πολλά φρόνιμος, τον είπε:

«Σινιόρ καβαλιέρη, ημείς δεν ηξεύρομεν ποία είναι αυτή η σι- 25
νιόρα οπού λέγεις· δείξε μάς την, και, ανίσως είναι τόσον εύμορ-
φη καθώς την λέγεις, με καλήν μας καρδίαν και δίχως κανένα κό-
πον θέλομεν ομολογήσει την αλήθειαν οπού γυρεύεις να μάθεις.»

«Ανίσως και εγώ σας την ήθελα δείξει,» είπεν ο δον Κισότε «τί
94 κό|πος ήθελεν είσθαι εις εσάς το να ομολογήσετε ένα πράγμα τό- 30
σον φανερόν; Όλον το παν είναι ότι χωρίς να την ιδείτε να το πι-
στεύσετε, και να ομώσετε, και να την διαφεντεύσετε· και, ανίσως
και δεν το κάμετε αυτό, ω υπερήφανοι και ουτιδανοί, να βαλθεί-
τε εις τάξην να μονομαχήσετε με λόγου μου, καθώς το καλεί η
τάξις της καβαλιερίας, ή ελάτε όλοι μαζί, καθώς έχετε συνήθει- 35
αν να κάμετε εσείς, εδώ σας καρτερώ και απαντέχω.»

3 ἀγωγιάταις | καλοϕδῇ *το τελευτ. ϕ διορθ. ίσως από η* || 11-12 πλα:/νώμενοι, (ἐπῇδὴ … ᾖναι) || 26 ἀ:/νίσως[ανωτ] τόσον *το ᾖναι προσθ. με το ίδιο χέρι* || 34 λόγ[ανωτ] μ[ανωτ], καθώς *γρ.* λόγου μου ⟨ένας ένας⟩, καθώς *(;)* || 35 ἔχετε *το ετε γραμμ. πάνω σε αδιάγν. αρχ.*

A «Σινιόρ καβαλιέρη,» τον εξαναείπεν ο πραγματευτής «παρακαλώ την αφεντιά σου εκ μέρους όλων αυτών των αρχόντων οπού
95 είναι | εδώ, να τους κάμεις την χάρην και να τους δείξεις καμίαν παραμικρήν ζωγραφίαν αυτής της σινιόρας· οπού από αυτήν να καταλάβουν την μεγάλην της ευμορφίαν και με αυτό θέλουν ανα- 5
παυθεί και θέλουν το βεβαιωθεί, και η αφεντιά σου κατά την επιθυμίαν σου θέλεις ευχαριστηθεί· και ακόμη πιστεύω πως και ημείς όλοι είμεσθεν κατά την γνώμην σου, ότι, αγκαλά και να μας ήθελε φανεί η ζωγραφία της πως να είναι στραβή από ένα μάτι και
από το άλλο να τρέχει κιννάβαρις και θειάφι, με όλον τούτο, διά 10
να σε κάμομεν το χατίρι σου, θέλομεν την επαινέσει όσον επιθυμάς.»

96 «Δεν | τρέχει, σε λέγω, εκείνο οπού λέγεις, σκυλί,» αποκρίθη ο δον Κισότης με αραθυμίαν «αλλά άμπαρη και ζαμπέτι ανάμεσα
εις τα βαμπάκια· μήτε είναι στραβή ούτε καμπούρισσα, αμή ισιό- 15
τερη από ένα αδράχτι. Όμως εγώ δεν φοβούμαι πως δεν θέλετε λάβει την παιδείαν της μεγάλης βλασφημίας οπού είπετε διά μίαν τοιούτην μεγάλην ευμορφίαν καθώς είναι εκείνη της εδικής μου σινιόρας.»

Και, τελειώνοντας τον λόγον του, χαμηλώνοντας το κοντάρι 20
του όρμησε κατά του βλασφημήσαντος, με τόσην ορμήν και θυμόν, οπού, ανίσως και διά την κακήν του τύχην εις το μισόστρα-
97 τον δεν | είχε πεδουκλωθεί και πέσει μαζί με του λόγου του και ο Ροντσινάντε, ήθελεν κακοπάθει πολλά ο πραγματευτής. Έπεσε το άλογον, και ο δον Κισότης επήγε κατακυλώντας εις τον κά- 25
μπον· και, βάνοντας όλην την δύναμήν του διά να σηκωθεί, δεν ημπορούσε με κανέναν τρόπον: διατί τον εμπόδιζε το κοντάρι, το σκουτάρι, τα μαχμούζια και η περικεφαλαία, με το πολύ βάρος τους. Και, με όλον οπού εκυλίουνταν εδώ και εκεί και επαιδεύουνταν να σηκωθεί και δεν ημπορούσε, με όλον τούτο τους έλεγε: 30

«Μη φεύγετε, δειλοί· αλλά απαντέξετέ με, ότι, αγκαλά και να
98 είμαι ξαπλωμένος κατα|γής, δεν είναι το πταίσιμον εδικόν μου, αλλά του αλόγου μου.»

Ένας από εκείνους τους αγωγιάτες οπού επήγαινε μαζί με τους πραγματευτάδες, ο οποίος ήτον κομμάτι ωσάν τρελούτσι- 35
κος, ακούοντας τον δον Κισότην οπού εφλυαρούσε τοιούτης λο-

22 κακήν τ~~υχην~~ ὡς *το τύχην προσθ. με το ίδιο χέρι* || 24 ἠ:/θελεν *το τελευτ. ε διορθ. από α* || 33 ἀλόλ~~υ~~

γής με όλον οπού ήτον ξαπλωμένος καταγής, και μην ημπορών- A
τας να τον υποφέρει πλέον, επήγε κοντά του, και επήρε το κον-
τάρι του, και το έκαμε τριακόσια κομμάτια, και παίρνοντας ένα
κομμάτι από εκείνα τον έδωσε τέτοιες δυνατές ξυλές τον καβα-
λιέρην μας, οπού, δίχως να τον ωφελήσουν τα άρματα οπού εί- 5
99 χεν, τον εστούμ|πισε καθώς στουμπίζει ο μύλος το σιτάρι. Εκεί-
νοι οι πραγματευταί τον έκραξαν να μη τον δέρνει τόσον αχαμνά
αλλά να τον αφήσει· αμή ο αγωγιάτης ήτον τόσον φαρμακευμέ-
νος και αραθυμισμένος από τα λόγιά του οπού δεν ηθέλησε να
τον αφήσει έως οπού δεν τον επέρασεν όλος ο θυμός του· και, μα- 10
ζώνοντας τα επίλοιπα κομμάτια του κονταρίου, τα ετσάκισεν
απάνω εις τον ελεεινόν καβαλιέρην, ο οποίος, με όλον οπού έβρε-
χαν οι ξυλές ωσάν χαλάζι απάνω του, με όλον τούτο δεν εστάθη
τρόπος να ησυχάσει, αλλά εφοβέριζε την γην, τον ουρανόν, και
100 τους κουρσάρους, επειδή και | κουρσάροι τον εφάνηκαν να είναι 15
εκείνοι οι πραγματευταί.

Ο αγωγιάτης τέλος πάντων εκουράσθηκεν, και ακολούθησαν
την στράταν τους, έχοντας τί να διηγηθούν εις όλην την στράταν
του ταξιδίου τους διά αυτό το ξυλοκόπι. Ο δον Κισότε, βλέπον-
τας πως απόμεινε μοναχός, εξαναδοκίμασε να ιδεί αν ημπορεί να 20
σηκωθεί· πώς ήτον δυνατόν να σηκωθεί τότες, όντας τοιούτης λο-
γής στουμπισμένος; Και με όλον τούτο εκρατούνταν διά καλορί-
ζικος, επειδή και τον εφαίνουνταν πως εκείνη η συμφορά ήτον
ίδιον των καβαλιέρων των πλανωμένων, και δεν έριχνε το σφάλ-
101 μα εις άλλον | παρά εις το άλογόν του. 25

Κεφάλαιον εον.
Οπού ακολουθεί και διηγείται την συμφοράν του καβαλιέρου μας.

Βλέποντας, τέλος πάντων, πως είναι αδύνατον να σαλεύσει,
αποφάσισε να κάμει την συνηθισμένην θεραπείαν, οπού ήτον να 30
συλλογισθεί καμίαν ιστορίαν από τα βιβλία του, και η τρέλα του
τον έκαμε να ενθυμηθεί την ιστορίαν του Μπαλδοβίνου και του
102 μαρκέζε της Μάντοβας, όταν ο Καρλότος τον | άφησε λαβωμέ-

7 ἔκραζαν / νὰ μὴ *το* νὰ *προσθ. με το ίδιο χέρι στην αρχή αράδας* || 15-16 κυρσάρους, (ἐπῆδὴ ... πραγματευταὶ) ὁ || 32 *και passim* Παλδοβίνυ κτλ.

A νον επάνω εις ένα βουνόν, ιστορία οπού την ηξεύρουν ώς και τα μικρά παιδία, γνωστή εις τους νέους, και οπού την πιστεύουν και οι γέροντες. Και αυτό του εφάνη, πως την έβλεπεν οφθαλμοφανώς ζωγραφισμένην εις εκείνο οπού ευρίσκουνταν, και έτσι, δείχνοντας πως γρικά μεγάλον πόνον, άρχισε να γυρίσει εις την γην και με ταπεινήν φωνήν έλεγεν εκείνα τα λόγια οπού είπεν ο λαβωμένος καβαλιέρης του μπόσκου:

«Πού είσαι εσύ, κυρία μου,
να ιδείς την συμφοράν μου;
Ή δεν το ηξεύρεις, κυρά μου,
ή είσαι ψεύστρα και άπιστη.»

103 Και τοιούτης λογής ακολούθησε | το τραγούδι, έως οπού έφθασεν εις εκείνους τους στίχους οπού λέγουν:

«Ω ευγενικέ μαρκέζε της Μάντοβας,
θείε μου και σινιόρ καρνάλη!»

Και κατά τύχην, όταν έλεγεν αυτόν τον στίχον, έτυχε και επερνούσεν ένας χωριάτης γείτονάς του, οπού εγύριζεν από τον μύλον· ο οποίος, βλέποντάς τον ξαπλωμένον εις την γην, επλησίασε κοντά του και τον ερώτησε ποίος είναι και τί πάθος είχεν, οπού παραπονείται. Ο δον Κισότης το επίστευσε, χωρίς αμφιβολίαν, πως αυτός ήτον ο μαρκέζε της Μάντοβας, ο θείος του, και δίχως να τον δώσει καμίαν απόκρισην ακολούθησε το τραγούδι, εις το

104 οποίον εδιηγούνταν κατα|λεπτώς την συμφοράν του και την αγάπην του υιού του Βασιλέως με την νύμφην του, καθώς το περιγράφει το τραγούδι.

Ο χωριάτης εθαυμάζουνταν ακούοντάς τον να λέγει εκείνες τες φλυαρίες· και, σηκώνοντας την μούτσουνα, οπού, από τες ξυλές, είχε τσακισθεί χίλια κομμάτια, επάστρεψε το πρόσωπόν του, διατί ήτον γεμάτον κονιορτόν· και, αφού του το επάστρεψε, τον εγνώρισε και τον είπε:

«Σινιόρ Κισάδη,» – διατί έτσι εκράζουνταν – «ποίος σε έβαλεν εις τέτοιαν κατάστασην την αφεντιάν σου;»

Αμή εκείνος επρόσεχε και ακολουθούσε το τραγούδι του. Βλέποντας αυτό ο χωριάτης, έκαμε κάθε λογής τρόπον και επιμέ-

105 λειαν | και τον έγδυσε τον θώρακα και το περιλαίμι, διά να ιδεί ανίσως και είναι πουθενά πληγωμένος, όμως δεν τον ηύρε που-

3 γέρον:/τες *το γέρον υπογραμμ., ενώ στην αριστερή ώα σημειώνεται πλάγια κάθετη* || 7 Πό:/σκν || 8-11, 14-15 *καταλογάδην στο χφ* || 15 Καρνάλη || 27 μ'τζνα *γρ.* μουτσούνα *(;)* || 31 Κισσάδη *γρ.* Κισάδη *(;)* | (διατὶ ἔτζη ἐκράζνανταν)

θενά αιματωμένον μήτε καμίαν πληγήν. Επολέμησε να τον σηκώσει από την γην, και με μεγαλότατον κόπον τον έβαλεν επάνω εις το γομάρι του, διότι επεριπατούσεν με περισσοτέραν ανάπαυσην παρά το άλογον. Επεριμάζωξε τα άρματα, και τα πελεκούδια του κονδαρίου του, και κάμνοντάς τα ένα δέμα τα έβαλεν επάνω εις τον Ροντσινάντε, και τον επήρεν από το σαλιβάρι, και το γομάρι από το καπίστρι, και επήγαινε προς το χωρίον του, 106 όντας καταπολλά | βαρεμένος από τες φλυαρίες οπού έλεγεν ο δον Κισότης· ο οποίος δεν ησύχαζε, με όλον οπού ήτον τοιούτης λογής δαρμένος, οπού ⟨δεν⟩ ημπορούσε να καθίσει απάνω εις το γομάρι, αλλά ώρες ώρες αναστέναζε τόσον δυνατά, οπού σχεδόν έφθαναν οι αναστεναγμοί του έως εις τον ουρανόν, και ακούοντάς τον ο χωριάτης τον εξαναρώτησε τί έχει· και θαρρείς πως ο διάβολος το έκαμνεν επιτούτου και τον ήρχουνταν εις την μνήμην όλες οι ιστορίες οπού επαρομοίαζαν με την συμφοράν του, διατί εκείνην την ώραν, ακόμη δεν είχε ξεχάσει τον Μπαλδοβίνον, και 107 ενθυμήθηκε τον Αράπην τον Αμπινταραέτς, ό|ταν ο καστελιάνος από την Ανθακέραν, ονομαζόμενος Ροδερίγος, τον επήρε και τον εφυλάκωσεν εις το καστέλι του. Εις τρόπον οπού, όταν ο χωριάτης τον εξαναρώτησε πώς είναι και πώς καταλαμβάνει του λόγου του, τον αποκρίθηκε τα ίδια λόγια και φλυαρίες οπού ο φυλακωμένος Αμπινταραέτς αποκρίθη εις τον Ροδερίγον από τη Ναρβαέζ, καθώς είχε διαβάσει την ιστορίαν εις το *Περί Αρτέμιδος* του Γεωργίου από το Μοντεγράνδο, οπού περιγράφει αυτήν την ιστορίαν· πάσχοντας να την μιμηθεί και εις την ομιλίαν του, και ακούοντας ο χωριάτης τέτοιες παράξενες τρέλες το εβεβαι-108 ώθη πως αληθινά ο γείτονάς του ήτον τρε|λός, και άρχισε να κεντρώνει το γομάρι δυνατότερα διά να φθάσει το ογληγορότερον εις το χωρίον μην ημπορώντας να υποφέρει τες φλυαρίες του δον Κισότη. Ο οποίος μετ' ολίγον είπεν: A

«Ήξευρε η αφεντιά σου, σινιόρ Ροδερίγο, πως αυτή η εύμορφη Σιαρίφα οπού είπα είναι η ωραία Δουλτσινέα από το Τομπόζο, διά την αγάπην της οποίας εγώ έκαμνα, κάμνω και θέλω κάμει τα πλέον περίφημα έργα της καβαλιερίας οπού εφάνηκαν, φαίνονται και θέλουν φανεί ποτέ εις τον κόσμον.»

Εις αυτό αποκρίθη ο χωριάτης:

2 μεγάλοτατον *διορθ. από* μεγάλον || 13 τὶ ἔχῃ; || 17, 22 Ἀπινταραὲτζ || 22-23 τὴν Ἀρβαὲζ || 23-24 περὶ Ἀρτέ:/μίδος || 24 Μόντε γράνδο || 30 Κισσότη *το τ διορθ. από* δ || 32 σιαρίφα *γρ.* Σαρίφα *(;)*

A «Συλλογίσου καλά τί συντυχαίνεις, ότι εγώ ο ταλαίπωρος δεν
109 είμαι ο δον Ροδερίγος από τη Ναρ|βαέζ, ούτε ο μαρκέζες της Μάντοβας, αλλ' είμαι ο Πέτρος Αλφόνσος, ο γείτονάς σου· μήτε η αφεντιά σου είσαι ο Μπαλδοβίνος, ούτε ο Αμπινταράετς, αλλά ο τιμημένος ευγενής ονομασμένος Κισάδα.»

«Εγώ ηξεύρω καλά ποίος είμαι,» αποκρίθη ο δον Κισότης «και ηξεύρω πως ημπορώ να είμαι, όχι μόνον ωσάν αυτούς οπού είπα, αλλά ωσάν και τους Δώδεκα Ανδρειωμένους της Φράντσας, και ωσάν τους εννέα της Φάμας, διατί οι ανδραγαθίες μου θέλουν είσθαι μεγαλύτερες από εκείνες οπού έκαμαν όλοι μαζί ή καθένας καταμόνας.»

Με αυτές και άλλες παρόμοιες ομιλίες έφθασαν εις την χώ-
110 ραν, προς το βράδυ, αμή ο | χωριάτης ηθέλησε να καρτερέσει να σκοτεινιάσει περισσότερον, διά να μη τον ιδούν τον δαρμένον καβαλιέρην απάνω εις τέτοιον εύμορφον άλογον. Και, την ώραν οπού τον εφάνη πως να είναι καιρός αρμόδιος, εμπήκεν εις την χώραν, και επήγε παρευθύς εις το σπίτι του δον Κισότη, το οποίον το ηύρεν άνω κάτω, και μέσα ηύρε τον παπάν και τον μπερμπέρην, μεγαλότατοι φίλοι του δον Κισότη, προς τους οποίους έλεγε μεγαλοφώνως η δουλεύτρα:

«Πώς σε φαίνεται, σινιόρ δοτόρε Πέτρο Πέρεζ» – ότι έτσι ονομάζετο ο παπάς – «η συμφορά του αφεντός μου; Είναι έξι ημέρες
111 αφού δεν εφάνη μήτε εκείνος, μήτε το άλογόν του, | μήτε το σκουτάρι, μήτε το κονδάρι, μήτε τα άρματα. Αλίμονον εις του λόγου μου! Εγώ πιστεύω βεβαιότατα, καθώς είναι βέβαιον πως θέλω να αποθάνω, πως αυτά τα αναθεματισμένα βιβλία της καβαλιερίας οπού έχει και τα διαβάζει συχνά θέλει τον έκαμαν να χάσει τον νουν του· διατί τώρα ενθυμούμαι πως να τον άκουσα οπού έλεγε πολλές φορές, λαλώντας μοναχός του, πως ήθελε να γένει πλανώμενος καβαλιέρης και να υπάγει να περιπατήσει εις τον κόσμον να εξετάζει τας τύχας. Ο Διάβολος να τα πάρει αυτά τα βιβλία, οπού αφάνισαν και ετρέλαναν τον πλέον ευμορφότερον και |
112 υψηλότερον αγχίνουν οπού δεν ευρίσκουνταν δεύτερός του εις όλην την Μαντσίαν.»

Η ανεψιά του έλεγε και αυτή τα ίδια, και άλλα περισσότερα:
«Ηξεύρεις, μαστρο-Νικολό, πως πολλές φορές εκάθουνταν ο

2 τὴν Ἀρ://βαὲζ || 4 Ἀπινταράετζ || 5 Κισσάδα *γρ.* Κισάδα *(;)* || 18 *και passim* περπέ://ρην κτλ. || 21-22 (ὅτι ... παπᾶς) || 32 ὁπ᾽ ἀφάνισαν *το* ὁπ᾽ ἀφά *γραμμ. πάνω σε αδιάγν. αρχ.* || 36 *και passim* μαχτρὸ / νικολὸ *γρ.* μαστ(ο)ρο-Νικολό *(;)*

θείος μου και εδιάβαζεν αυτά τα αναθεματισμένα βιβλία από δύο ημερόνυκτα, και αφού ετελείωνε το διάβασμά του τα έριχνεν εις ένα μέρος, και, ξεσπαθώνοντας, εκτυπούσε πολλές σπαθιές εις τον τοίχον· και όταν εκουράζουνταν αρχινούσε και έλεγεν πως εσκότωσε τέσσαρας γίγαντας μεγάλους ωσάν τέσσαρα κάστρη, και ο ίδρως οπού έτρεχε από πάνω του από την πολλήν κούρα-
113 σην έλεγε πως εί|ναι το αίμα των πληγών οπού είχε λαβωθεί εις τον πόλεμον, και ευθύς έπαιρνεν ένα μεγάλο γυαλί γεμάτον κρύον νερόν και το έπινεν όλον χωρίς να αφήσει καμίαν σταλαγματιάν, και εγένουνταν υγιής χωρίς καμίαν βλάβην, λέγοντας πως εκείνο το νερόν ήτον ένα πολύτιμον πιοτόν οπού το {το} είχε φέρει ο σοφός Εσκίφης, ένας μεγάλος μάγος φίλος του. Όμως εγώ δεν δίδω το πταίσιμον εις άλλον τινά παρά εις του λόγου μου, διατί, ανίσως και εγώ ήθελα σας ειπεί τα άτοπα έργα του θείου μου, ηθέλετε εύρει καμίαν θεραπείαν πριν να φθάσει εις τα τέλη οπού
114 έφθασεν, και ηθέλετε βάλει εις την | φωτίαν αυτά τα αφορισμένα βιβλία, οπού δικαίως έπρεπε να καγούν, ωσάν εκείνα των αιρετικών.»

«Έτσι λέγω και εγώ,» είπεν ο παπάς «όμως σε τάζω πως αύριον θέλω να τα κάψω εις την φωτίαν, διά να μη δώσουν αιτίαν εις εκείνους οπού τα διαβάζουν να κάμουν εκείνο οπού ο καλός μου φίλος έκαμε.»

Όλα αυτά έστεκε και τα άκουεν ο δον Κισότης με μεγάλην προσοχήν, και ο χωριάτης εβεβαιώθη χωρίς αμφιβολίαν πως είναι αληθινή η ασθένεια του γειτόνου του, ο δον Κισότης άρχισε να λέγει μεγαλοφώνως:

«Ανοίξατε, άρχοντες, τον κυρ Μπαλδοβίνον και τον μαρκέζε
115 της Μάν|τοβας, οπού έρχεται κακά πληγωμένος, και τον Αράπην τον Αμπινδαραέζ, οπού φέρνει σκλαβωμένον τον ανδρικότατον Ροδερίγον από τη Ναρβαέζ, ευγενή από την Ανθικέραν.»

Ακούοντας αυτές τες φωνές εβγήκαν όλοι έξω, και, γνωρίζοντας εκείνοι τον φίλον τους και εκείνες τον αυθέντην τους και θείον τους, οπού δεν είχε ξεκαβαλικεύσει ακόμη από το γομάρι, επειδή και ήτον καταπολλά αδύνατος, επήγαν να τον αγκαλιάσουν. Εκείνος παρευθύς είπεν:

«Σταθείτε ο καθένας, διατί εγώ έρχομαι πληγωμένος, από αι-

2 ἐτελῆωνε *το* ν *διορθ. από* σ | δι:/άβασμάτ᾽ || 6 ἀπὸ πάνω *γρ.* αποπάνω *(;)* || 8 κρῦον *το* ῦ *διορθ. από* ύ || 11 ὁπᾶ / τὸ τὸ *γρ.* οπού το(υ) το *(;)* || 25 δὸν Κισσότης *γρ.* χωριάτης || 29 Ἀπινδαραὲζ || 30 τὴν Ἀρβαὲζ

A τίαν του αλόγου μου. Πηγαίνετέ με εις το στρώμα, και στείλετε
116 κράξετέ με, αν είναι βολετόν, την σοφήν Ουργάνδα την | ιάτραι-
να, διά να ιδεί τί πληγές είναι αυτές.»

«Ιδέτε, δά,» είπε τότες η δουλεύτρια «αν δεν επρογνώρισα εγώ το κακόν οπού ήθελε να έλθει εις τον αυθέντην μου! Ο Θεός να δώσει την υγείαν σου, χωρίς αυτήν την ουργάνδα, θέλομεν σε ιατρεύσει ημείς. Ανάθεμά τα και τρισανάθεμά τα αυτά τα βιβλία της καβαλιερίας, οπού σε έκαμαν να είσαι έξω του νοός σου!»

Τον επήγαν παρευθύς εις το κρεβάτι, και τον εκοίταξαν αν έχει πληγές, και δεν ηύραν καμίαν· και αυτός τους είπε πως δεν έχει άλλο τίποτες παρά είναι σκοτωμένον το κορμί του, διατί είχε
117 πέσει από το άλογόν του, | θέλοντας να πολεμήσει με δέκα γίγαντας, από τους πλέον ανδρειωμένους και τολμηρούς οπού να ευρίσκουνταν εις τον κόσμον.

«Είδες!» είπεν ο παπάς «Με γίγαντας έχει να κάμει;»

Και ερώτησε πολλά ερωτήματα τον δον Κισότην, αμή αυτός δεν τους έδιδεν άλλην απόκρισην εις τα όσα τον ερωτούσαν πάρεξ αυτό μόνον τους έλεγε, να τον φέρουν τίποτες να φάγει και να τον αφήσουν να κοιμηθεί, ότι ήτον το πλέον αναγκαίον. Και έτσι έγινεν, ο παπάς ηθέλησε να μάθει καταλεπτώς από τον χωριάτην πού και τί λογής ηύρε τον δον Κισότην. Και εκείνος τους
118 εδιηγήθη τα πάντα, και όλες τες | φλυαρίες οπού άκουσε και έλεγεν ο δον Κισότης απ' εκεί οπού τον ηύρεν έως εις το σπίτι, από το οποίον επαρακινήθη περισσότερον ο παπάς, και έκραξε τον μαστρο-Νικολό τον μπερμπέρην τον φίλον του, με τον οποίον επήγαν εις το σπίτι τον δον Κισότην.

Κεφάλαιον ς^ον.

Οπού διηγείται διά την καλήν και μεγάλην εξέτασην οπού έκαμεν ο παπάς και ο μπερμπέρης εις την βιβλιοθήκην του πολυξεύρου μας ευγενούς.

119 Ο οποίος ακόμη εκοιμούνταν. Όταν, εγύρευ|σαν από την ανεψιάν του τα κλειδία της καμάρας εις την οποίαν ήτον τα βιβλία οπού επροξένησαν την τρέλαν, και αυτή τους τα έδωσε μετά πά-

5 αὐθέντην μχ; || 6 Οὐργάνδα || 7 τρᾷς ἀνάθεμάτα || 25 μαζρονικολὸ τὸν περπέρην || 26 σπῆτι τὸν δὸν γρ. σπίτι τού δον *(;)* || 29 *και passim* περπέρης κτλ.

σης χαράς. Εμπήκαν όλοι μέσα, ομού και η δουλεύτρια, και ηύ- A
ραν παράνω από εκατόν κομμάτια βιβλία μεγάλα, σταχωμένα πολλά εύμορφα, και άλλα πολλά μικρότερα· ευθύς οπού τα είδεν η δουλεύτρα, εβγήκεν έξω με μεγάλην βίαν, και εν ταὐτῷ πάλιν εγύρισεν εις την καμάραν με ένα σκουτέλι γεμάτον νερόν και με ένα ραντιστήρι, λέγοντας:

«Έπαρε, δέσποτα· και αγίασε αυτήν την καμάραν, διά να μη
120 λάχει και είναι εδώ κανένας μάγος από τό|σους πολλούς οπού είναι εις αυτά τα βιβλία, και μας μαγέψει όσους και αν είμεσθεν εδώ, δίδοντάς μας την παίδευσην αντίς διά εκείνην οπού θέλομεν να τους δώσομεν.»

Η απλότης της δουλεύτρας έκαμε τον παπά και εγέλασε και είπε τον μπερμπέρην να του τα δίδει από ένα ένα, να ιδεί τί διηγούνται τα βιβλία, διατί ήτον ενδεχόμενον να ευρεθεί κανένα οπού να μην είναι διά την φωτίαν.

«Όχι, σινιόρε μου,» είπεν η ανεψιά του «δεν πρέπει να αφήσεις κανένα, διατί όλα εστάθηκαν αιτία αυτής της βλάβης: το καλύτερον είναι να τα ρίξετε έξω από το παραθύρι και να τα κάμετε
121 έναν σωρόν και να τα δώσετε φωτίαν· | και, αν δεν θέλετε αυτό, να τα πηγαίνουν εις την αυλήν, και εκεί να τα κάψουν, διά να μη μας δώσει ο καπνός ενόχλησην.»

Το ίδιον είπεν και η δουλεύτρα: τόσην πολλήν επιθυμίαν είχαν και αι δύο να τα κάψουν, χωρίς να έχουν κανένα πταίσιμον· όμως ο παπάς δεν το έστερξε χωρίς να τα ιδεί να τα κάψει, όχι άλλο πάρεξ τον τίτλον του καθενός. Και το πρώτον οπού τον έδωσεν ο μαστρο-Νικολός ήταν *Τα τέσσερα βιβλία του Άμαδις της Φράντσας*, και βλέποντάς το είπεν ο παπάς:

«Εις αυτό με φαίνεται να είναι κανένα μυστήριον, διατί έχω ακουστά πως αυτό να εστάθη το πρώτον βιβλίον οπού ετυπώθη
122 εις | την Ισπανίαν διά την καβαλιερίαν, και όλοι οι επίλοιποι επήραν την αρχήν και τον τύπον από αυτό· και, έτσι, με φαίνεται πως, χωρίς καμίαν συγχ(ώρ)ησην, πρέπει να καεί.»

«Όχι, σινιόρε,» είπεν ο μπερμπέρης «διατί και εγώ έχω ακουστά πως από όσα βιβλία ετυπώθηκαν περί αυτής της ύλης αυτό είναι το καλύτερον· και, επειδή και είναι ένας και μοναχός εις την τέχνην του, πρέπει να έχει την συγχώρησην.»

9 ἀυτὰ τὰ *πριν από το* τελευτ. τὰ *διαγραμμ.* τὰ || 11 τὺς δώσομεν *γρ.* του{ς} δώσομεν *(;)* || 23 νὰ ἔχν *υπογραμμ., ενώ στη δεξιά ώα σημειώνεται κάθετη* || 24 ἔχερξε *υπογραμμ.* || 32 συγχυσιν | νὰ καῆ *υπογραμμ., ενώ στην αριστερή ώα σημειώνεται πλάγια κάθετη*

A «Εσύ λέγεις την αλήθειαν,» είπεν ο παπάς «και διά τούτο πρέπει να μη καεί. Ας ιδούμεν εκείνο το άλλο οπού είναι κοντά του.»

«Αυτό είναι» είπεν ο μπερμπέρης «του *Σπλανδιάνου*, υιός νόμιμος του Άμαδις της Φράντσας.»

123 «Μά την πίστην | μου» είπεν ο παπάς «δεν τον ωφελεί τίποτες αι καλοσύναι του πατρός του. Πίασέ το, και άνοιξε το παραθύρι και ρίξε το εις την αυλήν, διά να κάμομεν αρχήν εις την πυρκαϊάν οπού μέλλει να γένει.»

Η δουλεύτρα το έριξε παρευθύς κάτω εις την αυλήν.

«Δώσε με άλλο.» είπεν ο παπάς.

«Αυτό είναι» είπεν ο μπερμπέρης «του *Άμαδις της Ελλάδος*, και, καθώς με φαίνεται, όλα αυτά οπού είναι απ' αυτό το μέρος μίαν και την αυτήν υπόθεσην διηγούνται.»

«Ας πηγαίνομεν όλα» είπεν ο παπάς «εις την αυλήν, επειδή και διά την επιθυμίαν οπού έχω να καύσω την βασίλισσαν Πιντικι-
124 νιέστραν, και τον παστόρ Δαρινέλο, με τες εκλογές του, | και με τες διαβολικές και περιπεπλεγμένες ομιλίες του συγγραφέως του, ήθελα καύσει τον ίδιόν μου πατέρα οπού με εγέννησεν, ανίσως και έβανε του λόγου του εις σχήμα καβαλιέρου πλανωμένου.»

«Αυτόν τον σκοπόν έχω και εγώ.» είπεν ο μπερμπέρης.

«Ομοίως.» και η ανεψιά του.

«Επειδή δα και είναι έτσι,» είπεν η δουλεύτρα «δώσετέ με τα εδώ, να τα ρίξω κάτω εις συνοδείαν των άλλων οπού είναι εις την αυλήν.»

Της τα έδωσαν, και, διά να μη ⟨κάμει τον⟩ κόπον να ανεβοκατεβαίνει την σκάλαν, τα έριξεν από το παραθύρι.

«Τί βιβλίον είναι αυτό;» είπεν ο παπάς.

«Αυτό είναι» είπεν ο μπερμπέρης «ο *Δον Ουλιβάντες της Λάουρας*.»

125 «Ο συγγρα|φεύς αυτουνού του βιβλίου» είπεν ο παπάς «είναι εκείνος ο ίδιος οπού εσύνθεσε το *Περιβόλι των ανθών*, όμως εγώ δεν ηξεύρω ποίος από τους δύο τους να λέγει το αληθέστερον ή, διά να ειπώ καλύτερα, ποίος να ψεύδεται ολιγότερον· τούτο μόνον ηξεύρω, πως θέλει υπάγει και αυτός εις την αυλήν, ως φλύαρος οπού είναι.»

«Αυτό το άλλο» είπεν ο μπερμπέρης «είναι ο *Φλορισιμάρτε της Υρκανίας*.»

1 διὰ τῦτο *υπογραμμ.* || 24 νὰ μὴκόπον || 29 ῆπεν ὁ παπᾶς *υπογραμμ.* || 32 ποῖος ψεύδεται *το νὰ προσθ. με το ίδιο χέρι*

«Εδώ είναι ο κυρ Φλορισιμάρτες;» είπεν ο παπάς «Εγώ ελπί- A
ζω πως δεν αργεί μήτε αυτός πολύ να πάει εις την αυλήν. Ρίξε το,
σινιόρα, κάτω, μαζί με αυτό το άλλο.»

«Αυτός είναι *Ο καβαλιέρης Πλατίρε*.» είπεν ο μπερμπέρης.

126 «Αυτό είναι βιβλίον παλαιόν,» απο|κρίθη ο παπάς «ούτε αυτό 5
δεν είναι διά συγχώρησην.»

«Εγώ στέργω.» είπεν η δουλεύτρα. Και με μεγαλοτάτην προ-
θυμίαν έκαμνεν ό,τι την επρόσταζε.

«Ρίξε το και αυτό με τα άλλα χωρίς καμίαν ερώτησην.»

Και άνοιξαν άλλο ένα και έγραφεν ο τίτλος του *Ο καβαλιέρης* 10
του Σταυρού.

«Διά την αγάπην ενού τοιούτου καλού ονόματος ως καθώς έχει
αυτός, ημπορεί να λάβει την συγχώρησην της αμαθείας του·
αγκαλά και είναι εκείνο το ρητόν οπού λέγει "οπίσω από τον
σταυρόν κρύβεται ο διάβολος". Ας πάγει λοιπόν και αυτό εις την 15
φωτίαν.»

Παίρνοντας ο μπερμπέρης άλλο ένα εις το χέρι του, είπεν:

«Αυτό είναι το *Σπέκιο του καβαλιέρη*.»

127 «Από πολλής το ηξεύρω αυτό | το βιβλίον.» είπεν ο παπάς «Νά
ο κυρ Ρινάλδος από τον Μονταλμπάνο, με τους φίλους του και με 20
τους συντρόφους του, κλέπτες μεγαλύτεροι από τον Κόσμον, και
οι Δώδεκα Ανδρειωμένοι, με τον αληθινόν ιστορικόν Τουρπίνον,
εγώ θέλω να τους στείλω εις εξορίαν παντοτινήν, άλλο τίποτες
δεν τους κάμνω, διατί μετέχουν από τα εφευρέματα του περιφή-
μου Ματαίη Μπογιάρντου, από το οποίον παρομοίως έλαβε σχέ- 25
διον ο χριστιανός ποιητής Λοδοβίκος Αριόστος· οπού, ανίσως και
τον εύρω εγώ εδώ, και να λαλήσει με άλλην γλώσσαν, δεν θέλω
τον ευλαβηθεί παντελώς, ει δε και μυθολογεί εις το ιδίωμά του,
θέλω το βάλει απάνω εις το κεφάλι μου.» |

128 «Εγώ τον έχω ιταλικόν,» είπεν ο μπερμπέρης «αμή δεν κατα- 30
λαμβάνω ούτε λόγον.»

«Δεν είναι καλόν να το καταλαβαίνεις και εσύ·» είπεν ο παπάς
«και εδώ ημείς θέλομεν τον έχει συγχωρεμένον τον καπετάνον το
πως τον επήγεν εις την Ισπανίαν και τον έκαμε Καστελιάνον, δια-
τί επήρε πολλήν από την γνησίαν του δύναμην, και το ίδιον θέλει 35
κάμει όποιος και αν μεταφράσει στίχους εις άλλην γλώσσαν, δια-

8 ἔκαμ᾽ἐν *το ν προσθ. με το ίδιο χέρι* || 19 ἀπὸ πολὺς || 20 *και passim* μόντ Ἀλπάνο *κτλ.* || 21 κόσμον *γρ.* Κάκον || 22 Τκρπῖνον *το* Τ *διορθ. από* τ || 25 Πο:/γιάρτν || 26 ἀριόςος *υπογραμμ.* || 33 θέ:/λομεν *το* θ *γραμμ. πάνω σε το*

A τί, ανίσως και βάλει κάθε λογής επιμέλειαν και δείξει κάθε λεπτότητα αγχινοίας, δεν θέλει είσθαι δυνατόν να φθάσει εις εκείνον τον τέλειον βαθμόν των πρωτοτύπων. Και, διά να ειπώ, εις
129 κοντολογίαν, αυτό το βιβλίον και | όλα όσα ευρεθούν οπού να διηγούνται διά αυτά τα πράγματα της Φράντσας να τα ρίξουν και να τα βάλουν εις ένα ξηροπήγαδον, έως οπού να γένει δευτέρα σκέψις τί να γένουν, εβγάνοντας όμως κάποιον *Μπερνάλδον του Κάρπιο*, και έναν άλλον οπού ονομάζεται *Ροντσισβάλε*· αυτά τα βιβλία, ευθύς οπού πέσουν εις τα χέριά μου, θέλουν υπάγει εις εκείνα της δουλεύτρας, και από αυτά εις εκείνα της φωτίας, χωρίς καμίαν συγχώρησην.»

Όλα αυτά τον άρεσαν τον μπερμπέρην και εστοχάσθη πως είναι καλά και πολλά φρόνιμα καμωμένα, ηξεύροντας πως ο παπάς ήτον καλός άνθρωπος και τόσον αγαπούσε την αλήθειαν, |
130 οπού δεν ήθελεν ειπεί ψεύματα, ανίσως και τον ήθελαν δώσει όλους τους θησαυρούς του κόσμου. Και ανοίγοντας άλλο ένα είδε πως ήταν ο *Παλμερίνος της Ουλιβίας*, και κοντά εις αυτό ήτον άλλο ένα οπού ονομάζουνταν ο *Παλμερίνος της Εγγλιτέρας*· και, βλέποντάς τα ο παπάς, είπε:

«Σχίσε τώρα τώρα αυτόν τον ουλίβον και κάψε τον, οπού μήτε στάκτη να μην απομείνει, και αυτό το άλλον της Εγγλιτέρας να το φυλάγουν ωσάν οπού είναι ένα και μοναχόν, και να το φτιάσουν ένα σεντουκάκι ωσάν εκείνο οπού ηύρεν ο Αλέξανδρος εις τον λεηλατισμόν του Δαρείου, το οποίον το αφιέρωσεν να βάλει
131 μέσα και να φυλάξει τα ποιήματα του | Ομήρου. Αυτό το βιβλίον, κουμπάρε, είναι πολύτιμον διά δύο πράγματα: το ένα, διατί είναι αφ' εαυτού του καλόν· και το άλλο, διατί λέγουν μερικοί πως να το εσύνθεσεν ένας σοφός βασιλεύς του Πορτογάλου. Το λοιπόν, σινιόρ Νικολό, αυτό και του *Άμαδις της Φράντσας* ημπορούμεν να κάμομεν αλλέως, να μη τα κάψομεν, όμως τα άλλα όλα, χωρίς να κοιτάξομεν άλλο ούτε να κάμομεν άλλην επιμέλειαν, ας πηγαίνουν εις τον διάβολον.»

«Όχι, σινιόρ κουμπάρε, παρακαλώ σε, μη το κάμεις αυτό,» είπεν ο μπερμπέρης «διατί αυτό οπού κρατώ είναι ο μέγας *Βαλεανίς*.»

2-3 φθάσηȩ̃ȩ̃κȃνον *το ȩ̃ς προσθ. με το ἴδιο χέρι* || 7 Περνάλδον || 13 ἠ:ξεύρωντας ῶ̃ς ὁ *το πῶς προσθ. με το ἴδιο χέρι* || 15 ᾗπῆ *το ᾗ διορθ. από αδιάγν. αρχ., και υπογραμμ.* || 17 τῆς *το η διορθ. από ν* || 18 Παλμερῖνος *υπογραμμ., ενώ στην αριστερή ὡα σημειώνονται δύο πλάγιες κάθετες* || 21 ἄλλον *γρ.* ἄλλον, ⟨το φοινίκιν⟩ *(;)*

132 «Και αυτό χρειάζεται» είπεν ο παπάς «κομμά|τι ρουμπάρπα- A
ρον, ομού με το δεύτερον, τρίτον και τέταρτον μέρος, διά να κα-
θαρίσει τον πολύν θυμόν οπού έχουν, και να εβγάλεις όλα εκείνα
οπού διηγούνται διά το κάστρον της Φήμης και άλλες τρέλες
αναγκαιότερες, και, κατά την μετάνοιαν οπού θέλουν κάμει, έτσι 5
θέλουν λάβει την ευσπλαγχνίαν ή σκληρότητα· και ωστόσον,
κουμπάρε, ημπορείς να τα πάρεις εις το σπίτι σου, όμως με τέ-
τοιαν συμφωνίαν, πως να μη τα δώσεις κανέναν να τα διαβάσει.»

«Εγώ το στέργω.» είπεν ο μπερμπέρης.

Και, διά να μη κουράζεται να διαβάσει πλέον τα βιβλία της 10
καβαλιερίας, είπεν προς την δουλεύτραν να τα πάρει όλα τα επί-
133 λοιπα και να τα ρί|ξει κάτω εις την αυλήν. Και δεν το είπε καμίαν
ζαλισμένην μήτε καμίαν κουφήν, αλλά μίαν οπού είχε περισσότε-
ρην επιθυμίαν να τα ιδεί τελειωμένα παρά να 'φάνει ένα πανί,
μεγάλο και ψιλό· και, παίρνοντας σχεδόν ώς οκτώ μία κουπανιά, 15
τα έριξεν έξω από το παραθύρι. Και, με το να επήρεν πολλά, έπε-
σεν ένα εις τα ποδάρια του μπερμπέρη, και ηθέλησε να το ιδεί τί-
νος ήτον, και είδεν οπού έλεγεν *Ιστορία του περιφήμου καβαλιέ-
ρη Τιράντε ιλ Μπιάνκο.*

«Ω, αλίμονον εις του λόγου μου,» είπεν ο παπάς μεγαλοφώνως 20
«είναι βολετόν να είναι εδώ ο Τιράντε ιλ Μπιάνκο! Δώσε μέ το,
134 κουμπάρε, διατί με φαίνεται ωσάν να ηύ|ρα ένα θησαυρόν. Εδώ
είναι ο δον Κυριεελέησον από το Μονταλμπάνο, καβαλιέρος αν-
δρειωμένος, και ο αδελφός του ο Θωμάζος, και ο καβαλιέρης ο
Φονσέκας, με τον πόλεμον οπού έκαμεν ο ανδρείος δε Ριάντες με 25
τον Αλάνο, και η αγχίνοια της δοντσέλας Ζωηεδικήμου, με την
αγάπην της Χήρας, και η Βασίλισσα, οπού την ηγάπησεν ο Ιππό-
λυτος, ο οπλοφόρος της. Να σε ειπώ την αλήθειαν, κουμπάρε,
αυτό το βιβλίον είναι από τα καλύτερα βιβλία του κόσμου διά την
σύνθεσην οπού έχει: επειδή και αυτού οι καβαλιέροι τρώγουν, κοι- 30
μώνται και πεθαίνουν απάνω εις τα κρεβάτιά τους, και κάμνουν
135 την διαθήκην τους πριν του θα|νάτου, με άλλα οπού εις άλλα βι-
βλία δεν ευρίσκονται. Με όλον τούτο, να σε ειπώ την αλήθειαν
εκείνος οπού το εσύνθεσε έπρεπεν να τον στείλουν εις το κάτερ-
γο επί ζωής του, επειδή και δεν το έκαμεν επιτούτου τόσα σφάλ- 35

17 ποδάρια *υπογραμμ.* || 19 *και passim* πμάν:/κο || 21 Τιράντε ιλ *υπογραμμ.* || 22 θησαυρόν *υπογραμμ., ενώ στην αριστερή ώα σημειώνονται δύο κάθετες* || 25 Δεριάντες *γρ.* δε (Π)ριάντες ή δε (Τι)ρ(ι)άντες || 27 χήρας *το χή γραμμ. πάνω σε* ἀν | βασίλισσα *το πρώτο α διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 31 κρεββάτιά *το δεύτερο β διορθ. από α* || 35 κ.ε. (ἐπφδὴ …σφάλματα) | τὸ *γρ.* τα *(;)*

A ματα. Έπαρέ το εις το σπίτι σου και διάβασέ το, και θέλεις ιδεί, είναι αληθινά αυτά οπού σε είπα ή όχι;»

«Έτσι θέλω κάμει,» είπεν ο μπερμπέρης «αμή αυτά τα άλλα τα μικρά οπού απόμειναν τί να τα κάμομεν;»

«Αυτά ως φαίνεται» είπεν ο παπάς «δεν θε να είναι της καβαλιερίας, αμή θέλει είναι ποιητικά.»

Και ανοίγοντας ένα είδεν πως ήτον το *Περί Αρτέμιδος* του Γε-
136 ωργίου από το Μο|ντεγράνδο, και είπεν:

«Αυτά δεν πρέπει να καγούν,» – ελπίζοντας πως και τα επίλοιπα να ήτον ωσάν αυτό – «διατί δεν κάμνουν ούτε θέλουν κάμει καμίαν βλάβην καθώς έκαμαν εκείνα της καβαλιερίας.»

«Όχι, σινιόρε,» είπεν η ανεψιά του «πρέπει να τα καταδικάσεις και αυτά να καγούν ωσάν και τα άλλα, διατί ενδέχεται, αφού ιατρευθεί ο θείος μου από αυτήν την ασθένειαν της καβαλιερίας, να τον έλθει άλλη φαντασία να γένει βοσκός διαβάζοντας αυτά τα βιβλία και να υπάγει να περιπατεί εις τους λόγγους και εις τα λιβάδια τραγουδώντας και παίζοντας, ή να γένει ποιητής, οπού
137 είναι χειρότερον, οπού ως καθώς ακούω είναι | ασθένεια ανίατος και κολλητική.»

«Έχει δίκαιον αυτό το κορίτσι,» είπεν ο παπάς «και είναι κάλλιον να μην αφήσομεν αιτίαν εις τον φίλον μας διά να μη σκοντάφει. Και, επειδή και αρχινήσαμεν από την *Άρτεμην* του Μοντεμαγκιόρε, εστοχάσθηκα να μη την κάψομεν, αλλά να εβγάλομεν μόνον εκείνα οπού διηγείται διά την σοφήν Φελικίαν και διά το γοητευμένον νερόν, και όλους τους στίχους, και να απομείνει μόνον η πεζογραφία, και η τιμή πως εστάθη η πρώτη από εκείνους οπού εσύνθεσαν παρόμοια βιβλία.»

«Αυτό το άλλον» είπεν ο μπερμπέρης «είναι η *Άρτεμις*, οπού
138 την ονομάζουν *δεύτερην* Σαλαμαντίνα· και αυ|τό, το άλλον οπού έχει την ίδιαν επωνυμίαν, οπού το εσύνθεσεν ο Ευγενικός Πόλος.»

«Αυτή του Σαλαμαντίνου» αποκρίθη ο παπάς «ημπορεί να συντροφεύσει και να πληθύνει τον αριθμόν εκείνων οπού είναι εις την αυλήν, και εκείνη του Ευγενικού Πόλου και να την φυλάξουν καλά ωσάν να ήτον του ιδίου Απόλλωνος· και ας κοιτάξομεν παρεμπρός, κουμπάρε, και να τελειώσομεν, διατί βραδιάζει.»

Και ανοίγοντας άλλο ένα είπεν ο μπερμπέρης: «Αυτό είναι Οι

8 μον://τε γράνδο || 9 καγῦν, ἐλπίζωντας γρ. καγούν,» ⟨είπεν ο παπάς⟩, ελπίζοντας *(;)* || 15 γένῃ βο:/ *υπογραμμ., ενώ στην αριστερή ώα σημειώνονται δύο πλάγιες κάθετες* || 22-23 μόντε μαγγιόρε || 26 ἡ πρώτη γρ. ο πρώτος *(;)* || 30 ὁπῦ τὸ γρ. {οπού} το *(;)* | *και passim* ἐυγενικὸς κτλ. || 33 καὶ νὰ γρ. {και} να *(;)*

δέκα τόμοι του βιβλίου οπού ονομάζεται η Τύχη του έρωτος, οπού εσύνθεσεν ο Αντώνιος ο Λοφράζος, εξαίρετος ποιητής.» **A**

139 «Μά το σχήμα οπού έλαβα» είπεν ο παπάς | «πως από τον καιρόν οπού ο Απόλλων είναι Απόλλων, οι Μούσες Μούσες, και οι ποιηταί ποιηταί, δεν εσύνθεσεν κανένας νοστιμότερον και πλέον μασκαράδικον βιβλίον ωσάν αυτό, και, εις τοιούτον είδος, δεν ευρίσκεται καλύτερον εις τον κόσμον, και όποιος δεν το εδιάβασε ημπορεί να ειπεί πως δεν εδιάβασε κανένα πράγμα νόστιμον. Βάλε το εδώ, κουμπάρε, διατί τόσον με καλοφαίνεται πως το ηύρα ωσάν να με έδιδαν ένα ράσον της Φιορέντσας.»

Και το έβαλεν εις ένα μέρος, και ο μπερμπέρης ακολουθούσε λέγοντας:

«Αυτά τα άλλα είναι *Ο Βοσκός της Ιβερίας, αι Νύμφαι ⟨της⟩ Εναρές* και οι *Γέλωτες της φαντασίας*.» |

140 «Το λοιπόν δεν πρέπει να κάμομεν άλλο τίποτες, πάρεξ να τα παραδώσομεν εις της δουλεύτρας το χέρι, και μη με ερωτάτε την αιτίαν, επειδή και αν αρχινήσω να την ειπώ δεν τελειώνει ποτέ.»

«Αυτό το άλλον είναι *Ο Βοσκός της Φύλλιδας*.»

«Αυτός δεν είναι ο βοσκός,» είπεν ο παπάς «αλλά κορτιγκιάνος γνωστικός: να το φυλάξουν ωσάν τζόια πολύτιμον.»

«Αυτό το άλλο το μεγάλο οπού είναι εδώ ονομάζεται *Θησαυρός διαφόρων ποιητών*.»

«Ανίσως και δεν επερίγραφε τόσα πολλά,» είπεν ο παπάς «ήθελεν είσθαι καλύτερον: και είναι αναγκαίον να καθαρισθεί και να παστρευθεί από μερικά αχρείαι πράγματα οπού έχει ανακατω-
141 μένα με τα αξιόλογα· βάλε το εις τον τόπον του, | διατί ο συγγραφεύς του είναι φίλος μου, και έχει συνθεμένα και άλλα ηρωικότατα και εξαισιότατα βιβλία.»

«Αυτό είναι» είπεν ο μπερμπέρης «ο *Τραγουδιστής* του Λοπέζ Μαλδονάδο.»

«Και αυτουνού ο συγγραφεύς» είπεν ο παπάς «είναι μεγάλος μου φίλος, και όταν διαβάζει τους στίχους του κάμνει και θαυμάζονται εκείνοι οπού τον ακούουν, διατί με τόσην νοστιμάδα τραγωδεί, οπού τρελαίνει τον άνθρωπον. Είναι ολίγον πολύλογος εις τες εκλογές, όμως το καλόν ποτέ δεν είναι πολύ· φύλαξέ το με τα άλλα οπού εκρατήσαμεν. Αμή τί βιβλίον είναι αυτό οπού είναι κοντά του;»

2 Λοφράζος *υπογραμμ.* | ἐξαίρετος *γρ.* σαρδηνός || 5 ἐσύνθεσεν *το τελευτ.* ε *διορθ. από* α || 13-14 νύμφαι αι:/ναρὲς *το δεύτερο* α *διορθ. από* ὰ *και το τρίτο* α *διορθ. από αδιάγν. αρχ.· γρ.* Νύμφαι αι ⟨Ε⟩ναρές *(;)* || 18 τῆς φίλιδας *υπογραμμ., ενώ στην αριστερή ώα σημειώνονται δύο πλάγιες κάθετες* || 19-20 Κορτιγγίανος

A «Αυτό είναι» είπεν ο μπερμπέρης «*Η Γαλαταία* του Μιχαήλ Τσερβέντες.»

142 «Είναι κάποσος | καιρός οπού είναι φίλος μου αυτός ο Τσερβάντες, και έχει περισσοτέραν πράξην εις το να υποφέρει δυστυχίες παρά εις το να κάμει στίχους. Δεν είναι μόδος εις το βιβλίον του να μην έχει κανένα καλόν εφεύρεμα: όμως αυτός προβάλλει ένα πράγμα, και ποτέ δεν συμπεραίνει εις κανένα· πρέπει να καρτερήσομεν το δεύτερον μέρος οπού υπόσχεται: ίσως και με την διόρθωσην θέλει επιτύχει της ευσπλαγχνίας οπού κατά το παρόν τού αναιρείται· και, έως οπού να γένει αυτό, κράτησέ το εις το σπίτι σου.»

«Έτσι θέλω κάμει.» είπεν ο μπερμπέρης «Ιδού άλλα τρία: *Η Αραουκάνα* του δον Αλόνσου από την Ερτσίλιαν, *Η Αουστριάδα*
143 *του* Ιωάννη Ρούφου, κ'ραντότος της Κάρδο|βας, και *Ο Μονσεράτος* του Χριστοφάνου Βιρνές, ποιητής βελεντιανός.»

«Αυτά και τα τρία» είπεν ο παπάς «είναι τα καλύτερα από όσα εγράφθησαν εις στίχους ηρωικούς εις την καστιλιανήν γλώσσαν, οπού ημπορούν να παρομοιασθούν με τα καλύτερα της Ιταλίας· φύλαξέ τα ωσάν τα πλέον εξαίρετα της ποιητικής της Ισπανίας.»

Ο παπάς εκουράσθηκεν να κοιτάξει βιβλία, και, χωρίς να τα ιδεί τα άλλα, τα εμάζωξε και τα έκαμεν ένα δέμα και ηθέλησε να τα κάψει· αμή ο μπερμπέρης είχεν ανοίξει άλλο ένα, οπού ονομάζουνταν *Τα δάκρυα της Αγγέλικας*.

«Εγώ το ήθελα κλάψει,» είπεν ο παπάς «ανίσως και το ήθελα
144 κάψει | ένα τοιούτον βιβλίον, διατί ο συγγραφεύς του εστάθη ένας από τους καλυτέρους ποιητάς του κόσμου, όχι μόνον της Ισπανίας, και εμεταγλώττισε μερικούς μύθους του Οβιδίου.»

Κεφάλαιον ζ^ον^.
Οπού διηγείται την δεύτερην ημέραν του καλού μας καβαλιέρη του δον Κισότε της Μαντσίας.

Ωστόσον, εξύπνησε και ο δον Κισότε και άρχισε να φωνάζει, και να λέγει:

2 τζερβέντες *γρ.* Τσερβάντες ή Θερβάντες || 3-4 ὁ τζερβάν:/τες *το ὁ τζερβάν υπογραμμ., ενώ στην αριστερή ώα σημειώνονται δύο πλάγιες κάθετες* || 14 κραντότος *γρ.* κ(α)ραντότος *(;)* | Μὸν Σεράτος || 15 Βιρ:/νὲς *γρ.* Βιρουές | βελεντιανὸς *γρ.* βαλεντιανός || 17 ᾧς τὴν *το η διορθ. από ι ή ο* || 20, 22, 24 ἐκτράσθηκεν ... κάψῃ ... κλάψῃ *υπογραμμ., ενώ στη δεξιά ώα σημειώνονται πλάγιες κάθετες*

«Εδώ, εδώ, σινιόροι καβαλιέροι, εδώ πρέπει να δείξετε την δύ- A
145 ναμην της ανδρείας σας, ότι ανδρειότεροι είναι εκείνοι οπού | νικούν!»

Έτρεξαν όλοι εις την σύγχυσην και ταραχήν, η οποία έγινεν αιτία και δεν εξέταξαν εκείνα τα βιβλία οπού έμειναν, αλλά αποφασίσθηκαν να καγούν, χωρίς να τα ιδούν και να τα ακούσουν, *Η Καρολαία* και ο *Λιόν της Ισπανίας*, με τα επιχειρήματα του Ιμπεραδόρου, συνθεμένα από τον δον Λουίγκι της Άβλιας, τα οποία ήτον βεβαιότατα να απομείνουν με εκείνα οπού εδιάλεξαν, και, ανίσως και τα ήθελεν ιδεί ο παπάς, ίσως και εγλίτωναν από τοιούτην σκληράν καταδίκην.

Επήγαν να ιδούν τον δον Κισότε, και τον ηύραν οπού είχε σηκωθεί από το στρώμα και εφώναζε και έκαμνε τες συνη⟨θι⟩σμέ-
146 νες του | τρέλες, σύρνοντας μαχαιριές όπου και αν ημπορούσε, και είχε τόσον ανοικτά και τσιτωμένα τα μάτιά του ωσάν να μην είχε κοιμηθεί. Τον αγκάλιασαν και τον εξαναπλάγιασαν στανικώς εις το κρεβάτι· και, αφού αναπαύθηκεν ολίγον, εγύρισε διά να φιλονικήσει με τον παπάν και είπεν:

«Βέβαια, αρχιεπίσκοπε Τουρπίνε, είναι μεγάλη εντροπή εις ημάς τους ανδρείους να αφηνόμεσθεν τόσον εύκολα να μας νικούν εις την παλαίστραν οι καβαλιέροι της αυλής.»

Ο παπάς τον αποκρίθηκεν: «Έχε υπομονήν, κουμπάρε, διατί, Θεού ευδοκούντος, αυτή η τύχη αλλάζει και, εκείνο οπού χάνει
147 τινάς σήμερον, αύριον | θέλει νικήσει· και κατά το παρόν η αφεντιά σου αναπαύσου, διότι με φαίνεται πως είσαι πολλά κουρασμένος, ανίσως και δεν είσαι και πληγωμένος.»

«Πληγωμένος δεν είμαι,» είπεν ο δον Κισότης «αμή το πως είμαι σκοτισμένος και κατασκοτωμένος δεν έχει αμφιβολίαν, διατί εκείνος ο μπάσταρδος ο Ρολδάνος με εκατασκότωσεν και εκατατσάκισεν όλον το κορμί μου με ένα κλαδί βαλανιδιάς, από τον φθόνον του, βλέποντας πως δεν ευρίσκεται κανένας άλλος να τον εμποδίζει εις τες ανδραγαθίες πάρεξ εγώ· όμως εγώ δεν θέλω εί-
148 σθαι Ρινάλδος | του Μονταλμπάνου, ανίσως και ευθύς οπού να σηκωθώ απ' αυτό το κρεβάτι δεν κάμω την εκδίκησην· αλλά κατά την ώραν ας με φέρουν τίποτες να φάγω, οπού είναι το αναγκαι-

1 ἐδὼ πρέ:/πᾳ *το ω διορθ. ίσως από ε* || 5 ἔμφναν *υπογραμμ., ενώ στη δεξιά ώα σημειώνονται δύο πλάγιες κάθετες* || 8 ῎Αβλιας *γρ.* ῎Αβιλας || 13-14 συνισμέναις || 24-25 ἀφεντιά σ *το τ διορθ. από α* || 28 σκοτισμένος *το δεύτερο σ διορθ. από αδιάγν. αρχ.· γρ.* σκοτ{ι}ωμένος *(;)* || 29 *και passim* πάςαρδος κτλ. || 33 μονταλπάνυ

A ότερον, και διά την εκδίκησην θέλω εγνοιασθεί.»

Τον ήφεραν και έφαγε, και αποκοιμήθηκεν άλλη μία φορά, και εθαύμασαν εκείνοι οπού ήτον τριγύρω του βλέποντας τες τρέλες του.

Εκείνην την ίδιαν νύκτα η δουλεύτρα έκαφεν όσα βιβλία και αν ήτον εις την αυλήν και εις το σπίτι, και ήθελε να κάψει και εκείνα οπού ήτον άξια να είναι φυλαγμένα εις τες βιβλιοθήκες· αμή
149 δεν ηθέλησεν η τύχη μήτε η ακαμα|τοσύνη εκείνων οπού τα εξανακοίταξαν, οπού σχεδόν αλήθευε το ρητόν εκείνο εις αυτά οπού λέγει "μερικές βολές πάσχει ο δίκαιος διά τον ασεβή".

Η μία από τες θεραπείες οπού εστοχάσθηκαν εκείνην την ώραν ο παπάς και ο μπερπέρης να κάμουν διά την ασθένειαν του φίλου τους ήτον να τον σηκώσουν από εκείνην την κάμεραν και να μετατοπίσουν την κάμεραν των βιβλίων, διά να μη τα εύρει όταν ήθελε σηκωθεί – και ίσως λείποντας η αιτία ήθελε παύσει η ενέργεια –, και να τον ειπούν πως ένας μάγος τα επήρε, με την κά-
150 μεραν και με την ολότην· και έτσι έβαλαν με|γαλοτάτην επιμέλειαν να κάμουν την θεραπείαν το ογληγορότερον. Μετά δύο ημέρας, ο δον Κισότε εσηκώθη από το στρώμα, και ευθύς επήγεν να δώσει μίαν ματιάν τα βιβλία του· και, μην ευρίσκοντας την κάμεραν εκεί οπού την είχεν αφήσει, επεριπατούσε γυρεύοντάς την ένθεν κάκείθεν. Επήγαινε προς το μέρος οπού ήτον η πόρτα, και επασπάτευε με τα χέριά του, και εκοίταξε και εκαλοκοίταξε κάθε πράγμα, χωρίς να ανοίξει το στόμα του να ειπεί τίποτες· τέλος πάντων ερώτησε την δουλεύτραν εις ποίον μέρος είναι η κάμερα οπού είχε τα βιβλία του. Η δουλεύτρα, την οποίαν την είχαν ερ-
151 μηνεύσει τί να τον αποκρι|θεί, τον είπεν:

«Τί κάμερα γυρεύεις η αφεντιά σου; Εδώ εις αυτό το σπίτι δεν είναι πλέον κάμερα μήτε κανένα βιβλίον, τα επήρεν όλα ο διάβολος.»

«Δεν ήτον διάβολος,» αποκρίθηκεν η ανεψιά του «αλλ' ένας μάγος ο οποίος ήλθε μίαν νύκτα εις ένα σύννεφον, αφού εμίσευσες η αφεντιά σου απ' εδώ, και, ξεκαβαλικεύοντας από ένα φίδι επάνω εις το οποίον ήτον καβαλάρης, εμπήκεν εις την κάμεραν, και δεν ηξεύρω το τί έκαμεν, διατί εις ολίγην ώραν εβγήκεν από το δώμα πετώντας και είχε γεμίσει όλο το σπίτι καπνόν· και, όταν

12 περπέρης γρ. μπερμπέρης (;) || 22 μέρος όπ̃ γρ. μέρος όπου (;) || 25-26 κάμερα όπ̃ γρ. κάμερα όπου (;)

επήγαμεν να ιδούμεν τί έκαμε, δεν ηύραμεν ούτε τα βιβλία ούτε A
152 την κάμεραν: όμως εκείνο οπού ενθυ|μούμεσθεν εγώ ⟨και⟩ η δου-
λεύτρα είναι ότι όταν ήθελε να κινήσει εκείνος ο αναθεματισμέ-
νος ο γέρος είπε μεγαλοφώνως πως διά την έχθραν οπού είχε με
τον νοικοκύρην των βιβλίων και της κάμερας έκαμεν εκείνην την 5
ζημίαν εις εκείνο το σπίτι οπού μετά ταύτα την ήθελαν ιδεί. Και
είπε πως ονομάζεται "ο σοφός Μουνιατόνε".»

«"Φρουστόνε" θέλεις να ειπείς.» είπεν ο δον Κισότης.

«Εγώ δεν ηξεύρω» είπεν η δουλεύτρα «αν εκείνος ονομάζουν-
ταν "Φρουστόνε" ή "Φριτόνε", όμως τούτο ηξεύρω να σας ειπώ, 10
πως το όνομά του ετελείωσεν εις *τόνε*.»

«Έτσι θέλει να είναι,» είπεν ο δον Κισότης «αυτός είναι ένας
153 σοφός μάγος, μεγαλότατός μου εχθρός, | ο οποίος με φθονεί, δια-
τί ευρίσκει εις τα βιβλία του της νεκρομαντείας πως, με καιρόν,
εγώ θέλω να πολεμήσω με έναν καβαλιέρην ηγαπημένον του και 15
πως έχω να τον νικήσω χωρίς να τον ωφελήσει παντελώς η αγά-
πη του, και αυτή είναι η αιτία οπού πάσχει να με κάμει όσα πει-
σματικά και αν ημπορεί· και εγώ τον λέγω ετούτο, πως δεν έχει
δύναμην να εναντιωθεί μήτε να αποφύγει όσα ο ουρανός οικονο-
μεί.» 20

«Και ποίος αμφιβάλλει εις αυτό;» είπεν η ανεψιά του «Αμή τί
κάμνει χρεία να έμπεις η αφεντιά σου, θείε μου, εις τέτοια καλα-
παλίκια; Δεν είναι καλύτερα να κάθεσαι με ειρήνην εις το σπίτι
154 σου, και να μην υπάγεις να | περιπατείς εις τον κόσμον να γυ-
ρεύεις καλύτερον ψωμί από το σιτάρι, χωρίς να συλλογισθείς πως 25
πολλοί πηγαίνουν διά να δώσουν και ύστερον λαμβάνουν;»

«Ω ανεψιά μου,» είπεν ο δον Κισότης «δεν το καταλαμβάνεις
καλά! Πριχού να με εγγίξει τινάς θέλω μαδήσει και τον εβγάλει
όλα τα γένια, ολωνών εκείνων οπού θέλουν αποκοτήσει να σιμώ-
σουν κοντά μου και να εγγίζουν καμίαν τρίχα από τα μαλλία μου.» 30

Η ανεψιά του και η δουλεύτρα δεν ηθέλησαν να ειπούν πλέον
τίποτες, βλέποντάς τον πως αρχινούσε να ραθυμήσει.

Εκάθισεν εις το σπίτι δεκαπέντε ημέρες πολλά φρόνιμος, χω-
155 ρίς να δείξει κανένα | σημείον πως θέλει να επαναστρέψει εις τες
πρώτες του τρέλες· και εκείνες τες ημέρες έκαμε νόστιμες συν- 35
ομιλίες με τους γειτόνους του, με τον παπά και με τον μπερμπέ-

2 ἐγὼ ἡ δὐλεύτρα || 7 πῶς ὀνομάζεται, / ὁ σοφὸς Μνημάτονε. || 22-23 καλαπαλὴκια *το η διορθ. από α* || 24-34 *πριν από το περιπατῆς και ύστερα από το κανένα παρένθεση και πλάγια κάθετη περικλείουν το κείμενο της σελίδας* || 28 και *passim* μαδίσῃ κτλ. || 30 ἐγγύζουν *γρ.* εγγίξουν *(;)*

A ρην, και μάλιστα όταν τους έλεγε πως κανένα άλλο πράγμα δεν είναι αναγκαιότερον εις τον κόσμον παρά καβαλιέροι πλανώμενοι και πως εκείνος ήθελεν επιτύχει την πλανωμένην καβαλιερίαν. Ο παπάς μερικές φορές τον εναντιώνουνταν και άλλοτες εσιωπούσεν, διατί, ανίσως και δεν έκαμνεν αυτόν τον τρόπον, ήτον αδύνατον να συμφωνήσει με του λόγου του.

156 Ο δον Κισότε εις εκείνες τες ημέρες | επαρακίνησεν ένα χωριάτην γείτονά του, ο οποίος ήτον κομμάτι ολιγομύαλος. Τέλος πάντων, τόσα πολλά τον είπε, τόσα πολλά τον έταξε και τον υποσχέθηκεν, οπού ο πτωχός ο χωριάτης αποφάσισε να υπάγει με λόγου του και να τον δουλεύσει εις τόπον οπλοφόρου. Και ανάμεσα εις τα άλλα τον έλεγεν και αυτό, πως πρέπει να υπάγει με αυτόν με καλήν καρδίαν, διατί ενδέχουνταν να τύχει κανένα συμβεβηκός οπού, με το ουδέν, να αποκτήσει κανένα πασαλίκι, και να του το δώσει. Με αυτές και άλλες παρόμοιες υποσχέσεις, ο Σάντσο Πάντσας, διατί τοιούτον ήτον το όνομα του χωριάτου,
157 άφησε την γυναίκα του και τα παιδία του και έγινεν οπλο|φόρος εις τον γείτονά του.

Ο δον Κισότης εδυισχυρίσθη να εύρει άσπρα, και, πουλώντας το ένα πράγμα και ενεχυρίζοντας το άλλο και μπερδεύοντάς τα όλα, έκαμε μίαν μετρίαν ποσότητα. Επρομηθεύθηκε και ένα σκουτάρι το οποίον το επήρε δανεικόν από έναν γείτονά του και, ξαναφτιάνοντας ως καθώς ημπόρεσε καλύτερα την τσακισμένην του περικεφαλαίαν, είπεν τον Σάντσιο την ημέραν και την ώραν οπού εσυλλογίζουνταν να κινήσει, διά να ετοιμάσει τα χρειαζόμενά του. Και εκείνο οπού τον επαράγγειλε περισσότερον από κάθε άλλον πράγμα ήτον να πάρει μαζί του ένα δισάκι άχυρα.
158 Και αυτός αποκρίθη πως | ημπορεί να πάρει και περισσότερα, διατί ήθελε να πάρει με λόγου του ένα γομάρι οπού είχε, διότι δεν ήτον μαθημένος να περιπατεί πεζός. Αυτό του γομαρίου τον εφάνη κομμάτι σαν δύσκολον τον δον Κισότην, και εστάθη και εσυλλογούνταν ανίσως και κανένας πλανώμενος καβαλιέρης είχεν οπλοφόρον καβαλάρην εις γομάρι, αμή δεν ενθυμήθη κανέναν· τέλος πάντων, αποφάσισε να τον πάρει, όμως με τέτοιον σκοπόν, πως να τον πάρει ένα άλογον από τον πρώτον αχρείον καβαλιέρην οπού ήθελεν απαντήσει. Επήρε και ποκάμισα και όσα άλλα

14 πασαλήκι *το η διορθ. από α* || 14-15 καὶ νὰ τὸ *το νὰ προσθ. με το ίδιο χέρι* || 16 Σαντζοπάντζας | (διατὶ … χωριάτ᷊) || 20 περδεύωντάς || 24 *και passim* σάντζιο κτλ.· *γρ.* Σάντσο κτλ. *(;)* || 27 ἄλ://λον το λον *προσθ. με το ίδιο χέρι στην αρχή αράδας* | δι:/σάκκι άχυρα *γρ.* δισάκι {άχυρα}

159 ημπόρεσε, κατά την ερμηνείαν οπού τον είχε δώσει ο κάπη|λας· **A**
τελειώνοντας και βάλλοντας εις τάξην αυτά τα φουνίσματα, ο
Σάντσιο Πάντσας χωρίς να αποχαιρετήσει την γυναίκα του και
τα παιδία του, ούτε ο δον Κισότε την ανεψιάν του και την δου-
λεύτραν, μίαν νύκτα με μεγάλην ησυχίαν εβγήκαν από το χωρίον
χωρίς να τους ιδεί ψυχή ζώσα· και τόσον ογλήγορα επεριπατού-
σαν, οπού εις το ξημέρωμα ημπορούσαν να είναι βέβαιοι πως δεν
τους ήθελαν εύρει, ανίσως και ήθελαν βάλει κάθε λογής επιμέ-
λειαν να τους ερευνήσουν.

Ο Σάντσιο Πάντσας επήγαινε καβαλάρης απάνω εις το γο-
μάρι του ωσάν ένας ιατρός, με τα δισάκια οπίσω εις το γομάρι
160 και με τον ματαρά, και ήτον πολλά | χαρούμενος βλέποντας του
λόγου του πασάν του νησίου οπού τον είχε τάξει ο καβαλιέρης
του. Και κατά τύχην ο δον Κισότε επήγεν από την ίδιαν ⟨στρά-
ταν⟩ οπού είχε πάγει πρωτύτερα, από τον κάμπον του Μοντιέ-
λου, περιπατώντας με περισσότερην επιθυμίαν, διατί όντας ταχύ
δεν τον έδιδαν οι ακτίνες του ηλίου ενόχλησην. Ο Σάντσιο Πάν-
τσας είπε του αυθέντου του:

«Κοίταξε καλά η αφεντιά σου, σινιόρ καβαλιέρη πλανώμενε,
να μην αλησμονήσεις διά το πασαλίκι οπού με έταξες, διατί εγώ
θέλω ηξεύρει πολλά καλά να το κυβερνήσω, όσον μεγάλον και αν
είναι.»

Ο δον Κισότης τον αποκρίθη:

161 «Ήξευρε, φίλε Σάντσιο Πάντσα, πως είναι συνήθεια πα|λαιά
των πλανωμένων καβαλιέρων να δίδουν τα πασαλίκια και τα βα-
σίλεια οπού αποκ{ο}τούσαν εις τους οπλοφόρους τους, και εγώ
αποφάσισα να μη λείψει από λόγου μου αυτή η καλή και αξιέ-
παινος συνήθεια, μάλιστα έχω γνώμην να κάμω και περισσότε-
ρον: διατί εκείνοι μερικές φορές, μάλιστα ως επί το πλείστον,
εκαρτερούσαν έως οπού εγήραζαν οι οπλοφόροι τους, και ατό-
νησαν από την δούλευσην, και έτσι τους έδιδαν τον τίτλον διά
κόντε, ή διά το ολιγότερον μαρκέζον, καμίας μικρής επαρχίας·
αμή, ανίσως και μας δώσει ο Θεός ζωήν, θέλει είσθαι εύκολον
162 πράγμα να αποκτήσω εγώ κανένα βασίλειον εις πέντε | έξ ημέ-
ρες, εις το οποίον ήθελαν είσθαι και άλλοι πολλοί κληρονόμοι και
να έλθουν ωσάν ζωγραφισμένοι να σε δώσουν την κορόνα ενού

1 τὸν το ο *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 3 *και passim* Σαντζιοπάντζας κτλ. || 5 ἐιγῆκαν *το α διορθ. από* ε || 9 ἐρευνήσω *γρ.* ερευνήσω⟨σιν⟩ *(;)* || 13-14 καβαλλιέρης *τν το* τν *προσθ. με το ίδιο χέρι στο τέλος αράδας* || 14-15 ἴδιαν ὁπτ̃ || 26 ἀποκοτ̃σαν || 30-31 ἀτόνισαν *γρ.* ατόνιζαν *(;)* || 35 κληρονόμοι *γρ.* κληρονομ⟨ημέν⟩οι *(;)*

A από εκείνους. Και μη το θαυμάζεσαι πως εις τοιούτους καβαλιέρους συμβαίνουν πράγματα ασυνήθιστα και οπού δεν εφάνηκαν ποτέ μήτε εγίνηκαν, και ημπορώ να σε δώσω και περισσότερα από εκείνα οπού σε τάζω.»

Ο Σάντσο Πάντσας τον αποκρίθη: «Ανίσως και εγώ ήθελα καταστηθεί βασιλεύς διαμέσου κανένου θαύματος ως καθώς η αφεντιά σου με λέγει, η γυναίκα μου ήθελε γένει βασίλισσα, και τα παιδιά μου βασιλόπουλα.»

«Και τί αμφιβολία είναι;» είπεν ο δον Κισότης.

163 «Εγώ αμφιβάλλω,» | είπεν ο Σάντσιο Πάντσας «διατί ηξεύρω καλά πως, ανίσως ο Θεός ήθελεν βρέξει βασίλεια εις την γην, κανένα δεν ήθελε πρέπει εις την Ιωάνναν Γκουτιέρζ. Διατί ηξεύρεις, σινιόρε, πως εκείνη δεν είναι διά βασίλισσα· καλύτερα της πρέπει κοντέσα.»

«Άφησέ το εις τον Θεόν,» αποκρίθη ο δον Κισότης «και Εκείνος θέλει της δώσει το ωφελιμότερον· όμως μην είσαι τόσον ολιγόψυχος, οπού να στέρξεις να είσαι παρακάτω από κολονέλος.»

«Έτσι θέλω κάμει, σινιόρε,» αποκρίθη ο Σάντσιος «μάλιστα έχοντας ένα τοιούτον αυθέντην ωσάν την αφεντιά σου, οπού ηξεύ-

164 ρεις να με δώσεις εκείνο οπού με πρέπει και είναι |της δυνάμεώς μου.»

Κεφάλαιον η^ον^.
Οπού διηγείται το νόστιμον συμβεβηκός οπού εσυνέβη εις τον ανδρειωμένον δον Κισότην με τους ανεμομύλους, και άλλα συμβεβηκότα.

Επάνω εις αυτό, είδαν τριάντα σαράντα ανεμομύλους οπού ήτον εις εκείνον τον κάμπον, και, ευθύς οπού τους είδεν ο δον Κισότης, είπε προς τον οπλοφόρον του:

«Η τύχη μάς οδηγεί καλύτερα παρά όσον επιθυμούμεν ημείς· διατί ιδές εκεί, ω φίλε Σάντσιο, τριάντα μεγαλότατοι γίγαντες,

165 με τους οποίους έχω κατά νουν | να πολεμήσω και να τους θανατώσω όλους, και λεηλατώντας και διαγουμίζουντάς τους θέλομεν κάμει αρχήν του πλούτου μας, διότι αυτός είναι καλός πόλεμος,

2 ἐφάνηκαν *το* ἐφάνηκ *διορθ. ίσως από αρχ.* φαίνετ || 5 Σαντζοπάντζας || 6 κανένν *γρ.* κανενν̃ *(;)* || 7 ἤθελε *το τελευτ.* ε *διορθ. από* α || 10 *και passim* σαντζιοπάντζας κτλ. || 12 Ἰωάνναν *το τελευτ.* α *διορθ. από* η | Γγτιὲρζ *γρ.* Γκουτιέρ(ε)ζ || 17 ᾖσαι *το* σ *διορθ. από* ν

και γίνεται μεγάλη δούλευσις εις τον Θεόν να εξαλειφθεί μία τοι- A
αύτη σπορά από το πρόσωπον της γης.»

«Τί γίγαντες λέγεις εσύ πως βλέπεις εκεί;» τον λέγει ο Σάντσιο Πάντσας.

Ο αυθέντης του τον αποκρίθη: «Με εκείνα τα μακριά χέρια, 5
οπού είναι μερικοί οπού έχουν μακρύτερα από έξι πήχες περισσότερον.»

«⟨Κοίταξε⟩ καλά η αφεντιά σου,» αποκρίθη ο Σάντσιος «ότι εκείνοι δεν είναι γίγαντες, αλλ᾽ ανεμόμυλοι, και εκείνα οπού σε
166 φαίνονται πως είναι τα χέρια τους είναι τα τυλιγά|δια, τα οποία, 10
γυρίζοντάς τα ο άνεμος, κάμνουν και γυρίζει η μυλόπετρα.»

«Φαίνεσαι καλότατα» είπεν ο δον Κισότε «πως έχεις ολίγην πράξην εις τα της τύχης: εκείνοι είναι γίγαντες· και, ανίσως και εσύ φοβάσαι, στάσου παρέκει, και προσεύχου διατί εγώ θέλω να αρχινήσω με αυτούς έναν σκληρόν και αιματώδη πόλεμον.» 15

Και, λέγοντας αυτό, εκέντρωσε τον Ροντσινάντε του, χωρίς να δώσει καμίαν ακρόασην εις τες φωνές οπού ο οπλοφόρος του ο Σάντσιος εφώναζε, και τον έλεγε πως εκείνοι οπού αυτός επήγαινε καταπάνω τους ήτον αλάθαστα ανεμόμυλοι, και όχι γίγαν-
167 τες. Αμή εκείνος τόσον εκαταπείσθη πως εκεί|νοι ήτον γίγαντες, 20
οπού ούτε άκουε τες φωνές του οπλοφόρου του, μήτε τους εγνώριζε, αγκαλά και να είχε πλησιάσει, οπού ημπορούσε να τους διακρίνει, μάλιστα τρέχοντας έλεγεν μεγαλοφώνως:

«Μη φεύγετε, δειλοί και ουτιδανοί, διατί ένας και μοναχός καβαλιέρης είναι οπού έρχεται καταπάνω σας.» 25

Εσηκώθηκεν ωστόσον ολίγον άνεμος, και άρχισαν να κινούνται τα μεγάλα τυλιγάδια των μύλων, και, βλέποντάς το αυτό ο δον Κισότης, είπεν:

«Ανίσως και κινήσετε περισσότερα χέρια από τον γίγαντα Βριάρεον, με όλον τούτο εγώ θέλω σας νικήσει.» 30

168 Και, λέγοντας αυτό, επαράδωσε τον εαυτόν του με ό|λην του την καρδίαν εις την σινιόρα του την Δολτσινέα, παρακαλώντας την να τον βοηθήσει εις εκείνον τον κίνδυνον, και, όντας σκεπασμένος με τον θώρακα, και τρέχοντας όσον ημπορούσεν, εκτύπησε τον πρώτον μύλον οπού ήτον έμπροσθέν του· μίαν κοντα- 35
ρίαν εις το τυλιγάδι, και ο άνεμος τον εγύρισε με τόσην ορμήν,

6-8 περισσότερον. / καλὰ *γρ.* περισσότερον.» / «⟨Βλέπε⟩ καλά *(;) ἡ* περισσότερον.» / «⟨Ιδές⟩ καλά *(;)* || 17 ἀκρόασιν *το κρόα γραμμ. πάνω σε αδιάγν. αρχ.* || 22 πλησίαση *το η διορθ. από* ε || 32 *και passim* δολτζινέα *γρ.* Δο(υ)λτσινέα

A οπού έγινεν χίλια κομμάτια το κονδάρι, και ετραβήχθη οπίσω το άλογόν του, και αυτός επήγεν κατακυλώντας καμπόσην ώραν εις τον κάμπον. Ο Σάντσιο Πάντσας έτρεξε, με το γομάρι του, διά να τον βοηθήσει, αμή όταν έφθασεν τον ηύρεν εις το τέλος οπού
169 δεν ημπορούσε να σαλεύσει: τοιαύτη ήτον η κονταριά οπού εκτύπησε με τον Ροντσινάντε του.

«Κακορίζικος» είπεν «εγώ!» ο Σάντσο Πάντσας «Δεν σε έλεγα εγώ την αφεντιάν σου να κοιτάξεις καλά τί κάμνεις, διατί εκείνοι είναι ανεμόμυλοι, και δεν ήτον βολετόν να μη τους γνωρίσει τινάς πάρεξ ανίσως και είχεν άλλα εις το κεφάλι του;»

«Σιώπα, φίλε Σάντσο,» αποκρίθη ο δον Κισότης «διατί τα του πολέμου μεταβάλλονται περισσότερον από τα της τέχνης· πόσον μάλλον, οπού εγώ πιστεύω, ως καθώς είναι και η αλήθεια, πως εκείνος ο σοφός Φρεστόνης οπού εκατέγδυσε την κάμεράν μου
170 και επήρεν τα βιβλία μου θέλει εμετέβαλεν αυτούς | τους γίγαντας εις είδος ανεμομύλων, διά να μη πάρω εγώ την δόξαν αυτής της νίκης: τόσην μεγάλην έχθραν έχει εις εμένα· τέλος πάντων θέλει ισχύσει περισσότερον η δύναμις του σπαθίου μου από όλες του τες πανουργίες και δίκτυα.»

«Ο Θεός να κάμει το καλύτερον.» είπεν ο Σάντσιο Πάντσας.

Και τον επίασε, και εσηκώθη και εκαβαλίκευσε πάλιν εις τον Ροντσινάντε του, οπού ήτον μισοξεπλατισμένος. Και επεριπατούσαν, συντυχαίνοντας διά τα απερασμένα, και επήγαιναν προς το Πόρτο Λάπιτσε, εις τον οποίον τόπον έλεγεν ο δον Κισότης
171 πως είναι αδύνατον να μην εύρουν πολλές και | διάφορες τύχες, με το να ήτον εκεί γετσίτι· όμως ήταν πολλά συλλογισμένος, επειδή και είχεν απομείνει χωρίς κοντάρι· και, φανερώνοντας εις τον οπλοφόρον του, είπεν:

«Εγώ ενθυμούμαι πως εδιάβασα ότι ένας κάποιος καβαλιέρος Σπανιόλος οπού ονομάζουνταν Διέγος Περέζ από την Βαργές, έστοντας και να ετσακίσθη το σπαθί του εις ένα πόλεμον, έκοψεν ένα μεγάλο κλαδί μιάς δρυός, και μετ' εκείνο έκαμε τέτοια μεγάλα κατορθώματα εκείνην την ημέραν και εσκότωσε τόσους Αράπηδες, οπού τον ονόμασαν «Ματσιουκά», και έτσι από τότε
172 και εμπρός αυτός και | οι απόγονοί του ονομάσθησαν «Βαργάς και Ματσουκάς». Αυτό σε το είπα διατί έχω κατά νουν από την

1-2 τσάλο:/γαῦ *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 8-10 κάμνῃς; διατὶ … κεφάλι τ*ν*. || 12 τὰ τῆς τέχνης *γρ.* τα άλλα || 13 (ὡς … ἀλήθϑα) || 14 Φρεζόνης *το η διορθ. από ι* || 24 *και passim* πόρτο || 26 γιετζίτι || 27 φανερώνοντας ᾧς *γρ.* φανερώνοντάς ⟨το⟩ εις || 30 Βαργὲς *γρ.* Βαργάς || 34 Ματζιωκὰ *γρ.* Ματσουκά *(;)*

πρώτην βαλανιδιάν οπού να εύρω να κόψω και εγώ ένα μεγάλο A
κλαδί, ωσάν εκείνο· με το οποίον ελπίζω να κάμω τοιαύτας ανδραγαθίας, οπού εσύ θέλεις κρατήσει του λόγου σου καλορίζικον πως αξιώθης και ήλθες να τες ιδείς και να είσαι μάρτυρας.»

«Ας το αφήσομεν εις τον Θεόν.» είπεν ο Σάντσιος «Εγώ τα πι- 5
στεύω όλα αυτά οπού λέγεις η αφεντιά σου· όμως σε παρακαλώ ανασηκώσου κομμάτι, διατί με φαίνεται πως κάθεσαι στραβά, και θέλει προέρχεται από το κτύπημα οπού έπεσες.»

173 «Έτσι είναι,» αποκρί|θη ο δον Κισότης «και, ανίσως και εγώ
δείχνω πως δεν νιώθω πόνον, δεν το κάμνω διά άλλον πάρεξ δια- 10
τί δεν είναι ίδιον των πλανωμένων καβαλιέρων το να δείχνουν τες πληγές τους, αν και να ήτον τόσες μεγάλες οπού να εβγαίνουν τα άντερά τους από αυτές.»

«Σαν είναι έτσι λοιπόν,» αποκρίθη ο Σάντσιος «δεν κάμνει χρεία
να ειπώ άλλο τίποτες· και ο Θεός το γινώσκει ανίσως και εγώ 15
αγαπούσα να παραπονιέσαι η αφεντιά σου όταν σε πονεί τίποτες. Αμή σε λέγω την αλήθειαν πως θέλω παραπονεθεί διά κάθε πόνον οπού θέλω έχει, αν και δεν γράφει εις αυτόν τον κανόνα
174 πως ού|τε οι οπλοφόροι των πλανωμένων καβαλιέρων να μη πα- 20
ραπονούνται.»

Ο δον Κισότε εγέλασεν διά την απλότητα του οπλοφόρου του· και τον είπεν πως εκείνος ημπορούσε να παραπονεθεί όταν ήθελε, διατί έως τότε δεν είχε διαβάσει κανένα πράγμα ενάντιον εις το επάγγελμα των καβαλιέρων. Ο Σάντσιος τον είπε πως ήτον καιρός διά να γευματίσει. Και ο δον Κισότης τον αποκρίθη πως 25
δεν ήτον καιρός να φάγει, πάρεξ ανίσως και είχεν όρεξην. Και, παίρνοντας αυτήν την άδειαν, ο Σάντσιος εκαλοκάθισεν απάνω εις το γομάρι του, και, εβγάνοντας από τα δισάκια ό,τι είχε βά-
175 λει, επεριπατού|σε και έτρωγεν κατόπι εις τον αγάν του, και έπι- 30
νεν και από τον ματαρά. Και δεν ενθυμούνταν πλέον τας υποσχέσεις του αγά του, ούτε τον εφαίνουνταν καμία δυσκολία το να υπάγει να ερευνήσει τα της τύχης, όσον κινδυνώδη και αν ήτον.

Τέλος πάντων, εκοιμήθηκαν εκείνην την νύκτα ανάμεσα σε κάποια δένδρα, από τα οποία έκοψεν ο δον Κισότης ένα ξηρόν κλα- 35
δί οπού ημπορούσε να το μεταχειρισθεί διά κοντάρι, βάνοντας το σίδηρον εκείνου οπού είχε τσακισθεί. Δεν εσφάλισεν ο δον Κισό-

16 παρα:/πονίεσαι || 28-29 ὅτι ἔχε βάλλῃ

A της παντελώς τα μάτιά του όλην την νύκτα, έχοντας όλον τον λο-
176 γισμόν του εις την σινιόρα του την Δολ|τσινέα, διά να μιμηθεί εκεί-
να οπού είχε διαβάσει εις τα βιβλία του, όταν οι καβαλιέροι εκά-
θουνταν εις δασώδεις και δυσβάτους τόπους δίχως να κοιμηθούν,
και εγλένδιζαν ενθυμούμενοι τες αγαπητικές τους. Ο Σάντσιο
Πάντσας δεν ηθέλησε να το κάμει αυτό, διατί είχε γεμάτην πολ-
λά καλά την κοιλίαν του, και όχι με ραδικόνερον ή της τσικόριας,
εκοιμήθηκεν όλην την νύκτα, και, ανίσως και ο αγάς του δεν τον
ήθελε κράξει, δεν ήθελαν ημπορέσει οι ακτίνες του ηλίου να τον
ξυπνήσουν, οπού τον εκτυπούσαν εις το πρόσωπον, με το κελά-
δισμα των πουλίων, οπού εις τα λαγκάδια με μεγάλην χαράν εχαι-
177 ρετούσαν | τον ερχομόν της νέας ημέρας. Και, ευθύς οπού εσηκώθη, εφίλησε μίαν φοράν τον ματαράν, και τον ηύρεν ολίγον εύκαιρον από την άλλην βραδιά, και ελυπήθη πολλά, βλέποντας πως με δυσκολίαν ημπορούσε να τον απογεμίσει. Ο δον Κισότης δεν ηθέλησε να γευθεί τίποτες, και εβαστιούνταν, ως καθώς είπαμεν, με την γλυκείαν ενθύμησην της δάμας του. Και εκίνησαν και επήγαν προς το Πόρτο Λάπιτσε.

Και ευθύς οπού το είδεν ο δον Κισότης είπεν: «Εδώ, αδελφέ μου Σάντσιο Πάντσα, ημπορούμεν να συναπαντήσομεν πολλά συμβεβηκότα. Όμως κοίταξε καλά ότι, ανίσως και με ιδείς εις
178 τους | μεγαλύτερους κινδύνους του κόσμου, να μη ξεσπαθώσεις εις βοήθειάν μου, πάρεξ αν ιδείς πως εκείνος οπού με λαβώνει ήθελεν είσθαι κανένας αχρείος και ουτιδανός, διότι εις τέτοιον συμβεβηκός ήθελεν είσθαι πρέπον να με βοηθήσεις· αμή, ανίσως και είναι καβαλιέροι, δεν είναι συγχωρημένον με κανέναν τρόπον από τους νόμους της καβαλιερίας να με βοηθήσεις, έως οπού να αρματωθείς και εσύ διά καβαλιέρης.»

«Βέβαια, σινιόρε,» αποκρίθη ο Σάντσιος «η αφεντιά σου δεν θέλεις εύρει κανέναν να σε δουλεύσει, εις αυτό οπού με προστάζεις, καλύτερα από εμένα, διατί εγώ είμαι φυσικά ειρηνικός και με-
179 γαλότατος εχθρός | των καβγάδων. Αμή βλέποντας την ανάγκην διά να διαφεντεύσω τον εαυτόν μου δεν παρακοιτάζω αυτούς τους νόμους, επειδή και οι θείοι και οι ανθρώπινοι το στέργουν κάθε ένας να διαφεντεύεται από εκείνον οπού γυρεύει να τον βλάψει.»

«Ούτε εγώ δεν λέγω το εναντίον,» αποκρίθη ο δον Κισότης «αλλά τούτο σε λέγω, πως όταν πολεμώ με καβαλιέρους ομοίους

1 παντελῶς *το ε διορθ. από α* || 13 μία|φο:/ρᾶ *το πρώτο ν προσθ. ίσως με το ίδιο χέρι* || 16 ἐβαζίνναν || 36 δεν̄ λέγω *γρ.* {δεν} λέγω *(;)*

μου εσύ πρέπει να χαλινώσεις και να κρατήσεις τον φυσικόν θυμόν σου.» A

«Και εγώ πάλιν σε λέγω πως θέλω σε δουλεύσει επιμελώς» είπεν ο Σάντσιος «και θέλω φυλάξει αυτήν την παραγγελίαν σου ωσάν της Κυριακής.» 5

180 Ευρισκόμενοι αυτοί εις αυτήν την ομιλίαν, εί|δαν από μακριά δύο ιατρούς, καβαλάρηδες επάνω εις δύο μουλάρια. Και κατόπι τους ήρχουνταν ένα κοτσί, με τέσσαρες πέντε καβαλάρηδες και δύο αγωγιάτες με αυτό πεζοί. Εκάθουνταν εις το κοτσί μία σινιόρα Βισκαϊάνα η οποία επήγαινεν εις την Σιβίλιαν, εις τον άν- 10 δρα της, ο οποίος ήθελε να περάσει εις τες Ίνδιες με ένα τιμημένον οφίκιον. Οι ιατροί δεν επήγαιναν μαζί της, αγκαλά και να επεριπατούσαν την ίδιαν στράταν· τους οποίους ακόμη δεν τους είχε καλοϊδεί ο δον Κισότης, και παρευθύς είπε προς τον οπλοφόρον του: 15

«Εγώ γελιώμαι και δεν βλέπω καλά, ή αυτή θέλει να είναι η με-
181 γαλύτερη τύχη ο|πού να εφάνη ποτέ, διατί εκείνη η μαύρη κουμουλιά βεβαιότατα είναι κανένας μάγος οπού πηγαίνει με εκείνο το κοτσί καμίαν πριγκιπέσαν οπού θέλει την έκλεψεν, ώστε οπού εγώ κάμνει χρεία να βάλω όλην μου την δύναμην διά να αποβά- 20 λω μίαν τοιαύτην ύβρην.»

«Αυτό θέλει να είναι χειρότερον παρά εκείνο των ανεμομύλων.» είπεν ο Σάντσιος «Κοίταξε καλά, σινιόρε, ότι εκείνοι είναι ιατροί, και το κοτσί θέλει να είναι κανενού στρατοκόπου. Στοχάσου καλά εκείνο οπού σε λέγω και άνοιξε τα μάτιά σου και έπαρε καλά λο- 25 γαριασμόν εκείνο οπού θέλεις να κάμεις, και κοίταξε να μη σε τυφλώνει ο διάβολος.»

182 «Εγώ σε είπα και άλλην | φοράν, ω Σάντσιο,» αποκρίθη ο δον Κισότης «πως εσύ δεν καταλαβαίνεις τα της τύχης: είναι αληθέστατα αυτό οπού λέγω, και τώρα θέλεις ιδεί.» 30

Και λέγοντας αυτό επήγε παρεμπρός και εστάθη εις την μέσην της στράτας απ' εκεί οπού ήθελαν να περάσουν οι ιατροί, και, όταν επλησίασαν κοντά οπού ημπορούσαν να τον ακούσουν, είπε μεγαλοφώνως:

«Ω εσείς δαιμονισμένοι και ουτιδανοί, αφήσετε τούτην την 35 ώραν αυτές τες τιμημένες πριντσιπέσες οπού βιαίως τες πηγαίνετε με αυτό το κοτσί· διατί, αν δεν το κάμετε αυτό, να ετοιμα-

9 ά:/γωγιάταις | κοτζι *το ο διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 16 γελίωμαι || 16-17 μεΓαλήτερη *το Γ ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.*

A σθείτε αφ' εαυτού σας να αποθάνετε εδώ, με την δικαίαν παί-
183 δευσην των κακών σας πρά|ξεων.»

Οι ιατροί ετράβηξαν τα σαλιβάρια των μουλαρίων, και εστάθηκαν και έμειναν έκφοβοι ένα μεν βλέποντας το ήθος του δον Κισότη και άλλο ακούοντας τα λόγια οπού τους έλεγε, και τον απο- 5
κρίθηκαν λέγοντες:

«Σινιόρ καβαλιέρε, ημείς δεν είμεσθεν δαιμονισμένοι, αλλά είμεσθεν δύο ιατροί οπού πηγαίνομεν εις την στράταν μας, και δεν ηξεύρομεν ανίσως και εις αυτό το κοτσί έρχεται καμία πριγκιπέσα βιασμένη ή όχι.» 10

«Εμένα δεν με τυχαίνει να λογοφέρνω με εσάς, διατί νά οπού σας εγνώρισα, σκυλία άπιστα.» αποκρίθη ο δον Κισότης.

Και χωρίς να απαντέξει καμίαν άλλην απόκρισην εκέντρωσε
184 τον | Ροντσινάντε του και, χαμηλώνοντας το κοντάρι, επήγεν κα- 15
ταπάνω εις τον πρώτον ιατρόν, με τόσον θυμόν και ορμήν, οπού, ανίσως και εκείνος δεν άφηνε του λόγου του να πέσει κάτω από το μουλάρι, ήθελε τον ρίξει κάτω με καμίαν λαβωματιάν, και αν δεν τον εσκότωνε και τελείως. Ο άλλος ιατρός, βλέποντας το κακόν οπού έπαθεν ο σύντροφός του, έτρεχεν όσον ημπορούσεν ανάμεσα εις εκείνην την συντροφίαν, οπού εφαίνουνταν πως επή- 20
γαινε με τον αέρα.

Ο Σάντσιο Πάντσας, βλέποντας τον ιατρόν ξαπλωμένον εις την γην, εξεκαβαλίκευσεν εύμορφα εύμορφα από το γομάρι του
185 και επήγε προς αυτόν διά να τον ξεγυμνώ|σει και να πάρει το ρούχον του. Έφθασαν απάνω εις αυτό δύο δούλοι των ιατρών και τον 25
ερώτησαν διά ποίαν αιτίαν τον εξεγύμνωνεν. Ο Σάντσιος τούς αποκρίθη πως νομίμως τα έπαιρνε, ωσάν οπού ήτον κούρση και λάφυρα της νίκης του αυθεντός του του δον Κισότη. Οι δούλοι, οπού δεν είχαν ιδεί άλλην φοράν τέτοια μασκαραλίκια, μήτε ήξευραν τί θέλει να ειπεί κούρσος ή πόλεμος, βλέποντας πως ο δον Κι- 30
σότης είχε μακρύνει ολίγον και εσυντύχαινε με εκείνην την σινιόρα οπού ήτον εις το κοτσί, επίασαν τον Σάντσιο Πάντσαν και τον έριξαν κάτω, και τον έβγαλαν τα γένιά του, και τον έδωσαν τό-
186 σες κλοτσιές οπού τον άφη|σαν ξαπλωμένον καταγής, χωρίς ανα- 35
πνοήν. Ο ιατρός ήτον φοβισμένος και χωρίς όψην εις το πρόσω-

9-10 πρινκιπέσα || 33 *και passim* γένειά κτλ.

πον· και με μεγάλην βίαν εξανακαβαλίκευσε, και έτρεξε προς τον σύντροφόν του, ο οποίος έστεκεν από μακριά, και εκαρτερούσε να ιδεί το τέλος εκείνου του καβγά, και ακολούθησαν την στράταν τους, και έκαμναν συχνά συχνά τον σταυρόν τους ωσάν να έρχονταν κατόπι τους ο Άδης με τους δαίμονας. A

Ο δον Κισότης έστεκε και εσυντύχαινε με εκείνην την σινιόραν οπού ήτον εις το κοτσί, λέγοντάς την:

«Εύμορφή μου σινιόρα, ημπορείς τώρα η αφεντιά σου να κά-
187 μεις εκείνο οπού σε αρέσει, επειδή και οι υπε|ρήφανοι κλέπται οπού σε έκλεψαν κείτονται καταγής, νικημένοι απ᾽ αυτό το ανδρειωμένον μου χέρι· και, διά να μην έχεις καμίαν δυσκολίαν εις το να μάθεις το όνομα του ελευθερωτού σου, ήξευρε πως εγώ ονομάζομαι ο δον Κισότης της Μαντσίας, καβαλιέρης πλανώμενος και ερευνητής της τύχης, και σκλάβος της ασυγκρίτου και εύμορφης Δουλτσινέας του Τομπόζου· και, διά ανταμοιβήν της χάριτος οπού σε έκαμα, δεν θέλω άλλο από λόγου σου παρά να γυρίσεις εις το Τομπόζο, να υπάγεις εκ μέρους μου εις εκείνην την σινιόρα και να την ειπείς τα όσα έκαμα διά να σε ελευθερώσω.»

188 Όλα αυτά τα λόγια του δον Κισότη έστεκε | και τα ακροάζουνταν ένας οπλοφόρος, Βισκαϊάνος, από εκείνους οπού επήγαιναν μαζί με το κοτσί, ο οποίος, βλέποντας πως δεν ήθελε να αφήσει το κοτσί να υπάγει ομπρός, αλλά έλεγε να γυρίσει οπίσω εις το Τομπόζο, επήγεν εις τον δον Κισότην και, παίρνοντας το κοντάρι του, τον είπεν, εις κακήν γλώσσαν βισκαϊνήν και χειρότερην καστιλιανήν, τοιούτης λογής:

⟨«...»⟩ |

189 Ο δον Κισότε τον εκατάλαβε πολλά καλά, και με σοβαρότητα τον αποκρίθη:

«Ανίσως και εσύ ήσουν καβαλιέρος, ως καθώς δεν είσαι, ήθελα σε παιδεύσει διά την αταξίαν σου και τόλμην.»

Εις αυτό τον αποκρίθη ο Βισκιάνος:

⟨«...»⟩

«Τώρα τώρα θέλεις το ιδεί.» αποκρίθη ο δον Κισότης.

190 Και, ρίχνοντας το κοντάρι του καταγής, εξεσπάθωσε και ε|πέρασεν εις το χέρι του το κοντάρι, και επήγεν προς τον Βισκιάνον

14-15 ἔυμορφης *το η διορθ. από* οι || 15 *και passim* Τοπόζ· || 17 *και passim* Τοπόζο || 23 Τοπόζο *το* Τ *διορθ. από* τ || 24-25 βισκαϊνήν, καὶ χειρότε:/ρην καζιλιανήν *το δεύτερο η διορθ. από ο· γρ.* καστιλιανήν και χειρότερην βισκαϊνήν *(;)* || 25 λογῆς. *οι επόμενες έξι αράδες κενές* || 30 βισ:/κιάνος. *οι επόμενες έξι αράδες κενές* || 33 βισκιάνον

A με τέτοιον σκοπόν, πως να τον θανατώσει. Ο Βισκιάνος, βλέποντάς τον πως ήρχουνταν καταπάνω του με τόσον θυμόν, επολέμησε να ξεκαβαλικεύσει από το μουλάρι, επειδή και ήτον αγωγιάτικον, δεν ηθέλησε να εμπιστευθεί, και μην ημπορώντας να κάμει άλλο τίποτες εξεσπάθωσε και αυτός· και τον εβοήθησεν η τύχη του οπού ήτον κοντά εις το αμάξι, και άρπαξεν ένα μαξιλάρι, το οποίον το εμεταχειρίσθη διά σκουτάρι, και έτρεχαν με μεγάλην ορμήν να κτυπηθούν, ωσάν να ήτον δύο εχθροί μεγαλό-
191 τατοι. Εκείνοι | οι άλλοι οπού ήτον τριγύρω τους επολεμούσαν να τους αγαπήσουν, αμή δεν ήτον βολετόν, διατί ο Βισκαϊάνος έλεγε πως, αν δεν τον αφήσουν να τελειώσει εκείνον τον πόλεμον, θέλει σκοτώσει με τα ίδια χέριά του την κυράν του και όποιον ήθελε βουληθεί να τον εμποδίσει. Η σινιόρα εθαύμασε και εφοβήθη βλέποντας αυτό, και έγνεψε προς τον κοτσιάσην να τραβηχθεί εις ένα μέρος, και εστάθη από μακριά να ιδεί αυτόν τον πόλεμον, εις τον οποίον ο Βισκιάνος έδωσε μίαν καλήν σπαθιάν τον δον Κισότην εις την ράχην, από το απάνω μέρος του σκουταρίου, οπού,
192 αν δεν εδιαφεντεύουνταν με το σκουτάρι, | ήθελε τον χωρίσει έως εις το ζωνάρι. Και, νιώθοντας τον πόνον της μεγάλης λαβωματίας, εφώναξε δυνατά, λέγοντας:

«Ω ψυχή μου, σινιόρα Δουλτσινέα, το άνθος της ευμορφίας, βοήθησε αυτόν τον καβαλιέρην σου, οπού διά να ευχαριστήσει την καλοσύνην σου ευρίσκεται τώρα εις τούτο το κακόν συμβεβηκός!»

Λέγοντας αυτά τα λόγια, έσφιγξε το σπαθί του, και εσκεπάσθη με το σκουτάρι, και αποφάσισε να κινδυνεύσει τελείως με μίαν λαβωματίαν.

Ο Βισκαϊάνος, βλέποντας πως έρχουνταν τοιούτης λογής καταπάνω του, εκατάλαβε τον μεγάλον θυμόν του δον Κισότη· και
193 εσκεπά|σθη πολλά καλά με το μαξιλάρι του και έστεκε και τον εκαρτερούσε, μην ημπορώντας να γυρίσει το μουλάρι εις κανένα μέρος, το οποίον, με το να ήτον κουρασμένον και να μην ήτον μαθημένον να γυρίζει με ευκολίαν, δεν ημπορούσεν ούτε να περιπατήσει.

Επήγαινε, λοιπόν, ως καθώς είπαμεν, ο δον Κισότης καταπάνω του πονηρού και στοχαστικού Βισκαϊάνου ξεσπαθωμένος,

1 βι:/σκιάνος || 3 ξεκαβαλικεύση *το ξ διορθ. από σ ή ς* || 3-4 ἀγωγιά:/τικον || 10 βισκαϊᾶν[5] || 14 κοτζι:/άσην *γρ.* κοτσάσην *(;)* || 28 βισκαϊάνος || 30 τον *υπογραμμ.* || 36 βισκαϊάνν

και είχε γνώμην να τον χωρίσει εις δύο, ο Βισκαϊάνος τον εκαρ- **A**
τερούσε παρομοίως με το σπαθί σηκωμένον και σκεπασμένος με
το μαξιλάρι του, όλοι εκείνοι οπού ήταν τριγύρω έστεκαν να ιδούν
194 το αποβη|σόμενον μην ηξεύροντας ποίος έχει να νικήσει· ομοίως
και η σινιόρα οπού ήτον εις το κοτσί με τες δουλεύτριές της έκα- 5
μνε χίλια τάματα εις όλα τα εικονίσματα και αγιάσματα της Ισπα-
νίας, διά να την γλιτώσει ο Θεός με τον οπλοφόρον της από εκεί-
νον τον κίνδυνον οπού ευρίσκουνταν.

Αμή το κακόν είναι οπού ο συγγραφεύς αυτής της ιστορίας
δεν φανερώνει το τέλος αυτής της μονομαχίας, αλλά το αφήνει, 10
προφασιζόμενος πως δεν ηύρεν άλλα συμβεβηκότα του δον Κι-
σότη γραμμένα. Όμως ο δεύτερος συγγραφεύς δεν επίστευσε
195 πως να μην επερίγραψαν οι | Μαντσιανοί τοιαύτην περίεργον
ιστορίαν· τέλος πάντων, την ηύρε με τον τρόπον οπού διηγείται
εις το δεύτερον μέρος. | 15

1 βισκαϊάνος || 5 δ'λεύ:/τριαίςτης *το ί διορθ. από ΐ ή το αντίστροφο* || 8 κίνδυνον όπ'ε *γρ.* κίνδυνον όπου *(;)* || 13 Μαντζιανοὶ *γρ.* Μαντσανοί *(;)* || 15 *οι επόμενες δώδεκα αράδες κενές*

Α 196 Μέρος δεύτερον του ευγενούς δον Κισότη της Μαντσίας.

Κεφάλαιον θ^ον^.
Εις το οποίον φαίνεται το τέλος της φιλονικίας του ανδρειωμένου Βισκαϊάνου με τον γενναίον δον Κισότην.

Εις το πρώτον μέρος αυτής της ιστορίας είχαμεν αφήσει τον ανδρείον Βισκαϊάνον και τον μέγαν δον Κισότην οπού είχαν ξεσπαθώσει, έχοντες κατά νουν να κτυπηθούν τόσον δυνατά, οπού, ανίσως και δεν ήθελαν λανθασθεί, χωρίς άλλο ήθελαν χωρισθεί
197 από την μέσην και ήθε|λαν συνθλασθεί ωσάν ένα ρόδι· και εις τοιούτον αμφίβολον κίνδυνον αφήσαμεν ατελείωτην μίαν τοιαύτην εύμορφην ιστορίαν, μην ηξεύροντας πού να άφησεν ο συγγραφεύς της εκείνο οπού της λείπει.

Διά το οποίον με εκακοφάνηκε, βλέποντας πως είναι δύσκολον να ευρεθεί το επίλοιπον τοιαύτης νοστίμης διηγήσεως. Και με εφάνη πράγμα αδύνατον και παράξενον ένας τοιούτος άξιος καβαλιέρης να μην εύρει τινά οπού να κάμει τον κόπον να γράψει τες ανδραγαθίες του οπού ούτε ακούσθηκαν ούτε εφάνηκαν,

ως καθώς εστάθη συνήθεια των καβαλιέρων
των πλανωμένων,

198 οπού ο καθένας τους είχεν από ένα | ή δύο σοφούς ανθρώπους, οι οποίοι όχι μόνον έγραφαν τα έργα τους, αλλά ιστορούσαν και κάθε παραμικρόν έργον τους· και δεν έπρεπεν ένας τοιούτος ευγενικός καβαλιέρης να είναι τόσον κακορίζικος, οπού να τον λείπει εκείνο οπού επερίσσευσεν εις τον Πλατίρε και εις άλλους πολλούς αυτού του τάγματος. Και, διά τούτο, δεν το πιστεύω πως να απόμεινεν ατελείωτη και μισερή τοιαύτη νόστιμη ιστορία, και δίδω το σφάλμα εις τον αδηφάγον καιρόν, οπού κατατρώγει και φθείρει τα πάντα, ο οποίος, ή την έχει κρυμμένην, ή την έφθειρε τελείως.

199 Από το άλλο μέρος, με φαίνεται ότι, με το να | ευρέθησαν ανάμεσα εις τα βιβλία του μερικά νεωστί καμωμένα ωσάν το *Δισιγκάνο δι γελοζία, οι Νύμφες και οι βοσκοί της Εναρές,* πως και ⟨η⟩ εδική του ιστορία να είναι νέα και, επειδή και δεν είναι γραμ-

5 βισκαϊά:/νκ || 7 βισκαΐανον || 19-20 *καταλογάδην στο χφ* || 28 δίδε, ή δίδω || 32-33 δι Σινγάνο || 33 Γελοζία *το ο διορθ. από ό* | πῶς καὶ / ἐδική

μένη, καν ημπορεί να την ενθυμάται κανένας χωριανός του ή A
κανένας από τα περίχωρά του. Και αυτή η φαντασία με έκαμε
και έμεινα συγχυσμένος και να έχω περισσότερην επιθυμίαν να
πασχίσω να μάθω όλον τον βίον και τα έργα του μεγάλου μας
καβαλιέρου δον Κισότε της Μάντσιας, φως και καθρέπτης της 5
200 μαντσέγας καβαλιερίας, και ο πρώτος οπού | εις αυτούς τους
δυστυχισμένους καιρούς μας εβάλθη να κοπιάσει και να κάμει
άσκησην εις τα άρματα των πλανωμένων, να αποδιώξει αδι-
κίες, και να δώσει συνδρομήν εις χήρες, και να βοηθήσει τοιού-
της λογής κορασίδες, οπού αυτοπροαιρέτως επήγαιναν από 10
βουνόν εις βουνόν και από το ένα βουνάκι εις το άλλο με όλην
την παρθενίαν τους: και λέγουν πως τον παλαιόν καιρόν ευρί-
σκουνταν μερικές οπού, ογδόντα χρόνους, δεν εκοιμούνταν απο-
κάτω εις σκέπασμα, και, ανίσως και κατά τύχην κανένας απάν-
θρωπος, χωρικός ή κανένας αδιάντροπος γίγαντας δεν τες ήθε- 15
201 λε δυναστεύσει, επέθαι|ναν παρθένες ως καθώς εγεννήθηκαν.
Διά τούτο, λοιπόν, ο μεγάλος μας καβαλιέρης δον Κισότης εί-
ναι άξιος αθανάτου φήμης, ομοίως και εμένα με πρέπει καμία
φήμη, διά την επιμέλειαν και τον κόπον οπού έκαμα εις το να
εξετάζω το τέλος τοιαύτης νοστίμης ιστορίας· αγκαλά και ηξεύ- 20
ρω πως, ανίσως και δεν με ήθελεν βοηθήσει ο ουρανός και η
τύχη, ήθελεν μείνει υστερημένος ο κόσμος από αυτόν τον νό-
στιμον εγλεντζέν οπού ημπορεί να εγλενδίσει δύο ώρες όποιος
την διαβάσει με προσοχήν. Και ο τρόπος οπού την ηύρα είναι
αυτός: 25

Μίαν ημέραν εστέκουμουν εις τον Ναόν του Τολέτου, και εκεί |
202 ήλθεν ένα παιδάκι και επουλούσε κάτι βιβλιαράκια και συγγράμ-
ματα παλαιά· και, με το να είμαι φυσικά περίεργος να διαβάζω
κάθε μικρό χαρτάκι, ανίσως και το εύρω και εις την στράταν, επα-
ρακινήθηκα απ᾽ αυτό το φυσικόν μου και αγόρασα ένα και από τον 30
χαρακτήρα του εγνώρισα πως ήτον αραβικόν. Όμως δεν ήξευρα
να το διαβάσω, και εκοίταξα ίσως και ιδώ έξω κανέναν αράπην να
με το διαβάσει, και ύστερα εύκολα ήθελα εύρει να με το εξηγή-
σουν. Τέλος πάντων, κατά τύχην εσυναπαντήθηκα με έναν, και λέ-
203 γοντάς τον εκείνο οπού επιθυμούσα τον έδωσα το βιβλί|ον, και, 35
ανοίγοντάς το, εδιάβασεν ολίγον και άρχισε να γελάει.

Και τον ερώτησα τί γελάει, και με αποκρίθηκε πως εγελούσε

13 χρό:/νης *το ης διορθ. από* ων || 26 τοὺ ναοὺ *γρ.* την Αλκανά *ή* την Κανά || 32 ἰ:/δῶ *το* ῶ *διορθ. από* ὼ

A διά μίαν σημείωσην οπού ήτον γραμμένη εις την άκρην εκείνου του βιβλίου. Τον είπα να με την ειπεί, και εκείνος, γελώντας δυνατότερα, με είπεν:

«Εκείνο οπού σημειώνει εις την άκρην λέγει έτσι: "Αυτή η Δουλτσινέα από το Τομπόζο, την οποίαν την αναθιβάνει τόσες φορές αυτή η ιστορία, λέγουν πως ήξευρε και επάχυνε γουρούνια καλύτερα από όλες τες γυναίκες της Μαντσίας".»

Εγώ, όταν άκουσα και έλεγε «Δουλτσινέα του Τομπόζου», έμει-
204 να εκστατικός και έξω του εαυτού μου, διατί ευ|θύς εσυλλογίσθηκα πως εις εκείνο το χαρτί θέλει να είναι η ιστορία του δον Κισότη. Και τον ανάγκασα να με το διαβάσει από την αρχήν, και, εξηγώντας τα αραβικά εις καστιλιανήν γλώσσαν, είπεν πως έγραφεν: *Ιστορία του δον Κισότη της Μαντσίας, οπού εγράφη από τον Σιδ Αχμέτ Μπεγκλή, ιστορικόν αράπην.* Και με μεγάλην φρονιμάδα έκρυψα την χαράν οπού έλαβα ακούοντας τον τίτλον του βιβλίου, και αγόρασα απ' εκείνο το παιδί όλες τες φυλλάδες διά μισό τιμίνι· οπού, ανίσως και ήθελεν έχει γνώσην και ήθελε κα-
205 ταλάβει τον πόθον οπού είχα, του ήθελα | δώσει, αν με εζητούσε, και έξι τιμίνια. Επαραμέρισα με τον αράπην προς τον τοίχον της μητροπόλεως, και τον επαρακάλεσα να με μεταγλωττίσει, εις καστιλιανήν διάλεκτον, τα όσα έγραφαν εις εκείνες τες φυλλάδες περί του δον Κισότη, χωρίς να αφαιρέσει ούτε να προσθέσει τίποτες, και τον έταξα να τον πληρώσω όσα ήθελεν. Έστερξε με πενήντα λίτρες σταφίδες και δύο κιλά σιτάρι, και με υποσχέθηκε να τα μεταγλωττίσει πολλά καλά, πιστά και όσον ήθελεν ημπορέσει το ογληγορότερον. Αμή εγώ, διά να το τελειώσει μίαν ώραν
206 πρωτύτερα φοβούμενος μήπως και χάσω από το χέρι μου | τοιούτον εξαίρετον πράγμα, τον επήρα εις το σπίτι μου, και εις ένα ήμιση μήνα εμεταγλώττισεν όλην την ιστορίαν, απαραλλάκτως καθώς την διηγείται εδώ.

Εις την πρώτην φυλλάδα ήτον ζωγραφισμένος ο πόλεμος του δον Κισότη με τον Βισκαϊάνον, ως καθώς το διηγείται η ιστορία, και οι δύο τους με γυμνά σπαθία, ο ένας με το σκουτάρι εις το χέρι, και ο άλλος με το μαξιλάρι. Εις τα ποδάρια του Βισκαϊάνου

6 ἐπάχυνε γρ. επάστωνε (;) || 7 *γυναίκαις το ί διορθ. από ῖ ή το αντίστροφο* || 8 *Δκλτζινέα τῦ Τοπόζγ το πρώτο γ διορθ. ίσως από ο και το Τ από τ* || 11 *ἀνάγκασα το τελευτ. α διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 14 *πεγκλὶ γρ. Μπενεγκέλη* || 15 *τηὺχα/ραὶν το τηὺχ διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 20 *νὰμᾶμεταγλοτίση το μὲ προσθ. με το ίδιο χέρι και το οτί διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 27 *ἀπὸτὸ χέρι το τὸ ίσως προσθ. με το ίδιο χέρι και το ε διορθ. από α* || 32 *βισκαΐφάνον* || 34 *βισκαΐφά:/νγ*

ήτον γραμμένος ένας τίτλος οπού έλεγε «Δον Σάντσιο δ' Ασπέτσια», οπού αυτό, χωρίς άλλο, θέλει να ήτον το όνομά του, και εις
207 τα ποδάρια του Ροντσινάντε ήτον άλλος ένας τίτλος γραμμέ|νος οπού έλεγε: «Δον Κισότη». Η ζωγραφία του Ροντσινάντε ήτον πολλά θαυμαστή, διότι τον είχαν ζωγραφισμένον μακρύν και κορδωμένον, λιγνόν, και η ράχη του ξηρή, και καθολικά ωσάν κτικιασμένος, και έδειχνε φως φανερά πως ήτον άξιος εκείνου του ονόματος οπού (με) τόσην φρονιμάδα και στόχασην του το είχαν βάλει. Κοντά εις τον Ροντσινάντε ήτον ζωγραφισμένος ο Σάντσιο Πάντσα, κρατώντας το γομάρι από το καπίστρι, και αποκάτω εις τα ποδάριά του ήτον άλλος ένας στίχος οπού έγραφε «Σάντσιο Ζάνκα», και θε να ονομάζουνταν τοιούτης λογής, με το να είχε
208 μεγάλην κοιλίαν, ως καθώς και εις | την ζωγραφίαν του εφαίνουνταν, κοντούτσικος και με μακριές άντσες, και διά τούτο τον έκραζαν το παράνομά του «Μπάντσα» και «Ζάνκα», ως καθώς τον επονομάζει και η ιστορία. Ημπορούσαμεν να ειπούμεν και άλλες λεπτολογίες και μπαγατέλες, οπού δεν είναι αναγκαίες εις την αληθινήν αναφοράν της ιστορίας, με όλον οπού δεν είναι καμία αχαμνή αλλά και αληθινές.

Και, ανίσως και εφαίνουνταν εις αυτές και καμία εναντιότης, ημπορεί να προέρχεται με το να ήτον ο ποιητής Αράπης, επειδή και είναι ίδιον των Αράπηδων το να λέγουν ψεύματα· αγκαλά και,
209 με το να είναι μεγάλοι μας εχθροί, | ημπορούμεν να πιστεύσομεν περισσότερον πως να είπεν ολίγα και όχι περισσά. Και έτσι με φαίνεται ότι, όσον ημπορούσε και ήτον πρέπον να γράψει τους πολλούς επαίνους τοιούτου καλού καβαλιέρου, επιταυτού τούς επέρασε με σιωπήν: πράγμα άπρεπον και με αχαμνόν στοχασμόν, όντας χρέος των ιστορικών να φυλάττουν την ακρίβειαν των υποθέσεων, και την αλήθειαν δίχως πάθος και να μη την σιωπούν, ή διά κέρδος ή διά φόβον ή διά έχθραν ή διά φιλίαν, επειδή και η ιστορία είναι η μιμήτρια των καιρών, η αποθήκη των κατορθωμάτων, η μαρτυρία των απερασμένων, το παράδειγμα και η
210 είδη|σις των ενεστώτων, και η γνώσις των μελλόντων. Ηξεύρω πως εις αυτήν θέλει ευρεθεί εκείνη η νοστιμάδα οπού ημπορεί να

A

1-2 Ἀσπέτζια γρ. Ασπέτ{σ}ια (;) || 8 ὁπῦ τόσην το η ίσως διορθ. από ο ή το αντίστροφο || 15 πάν:/τζα γρ. Πάντσα || 17 παγατέλαις || 19 ἀληθιναῖς γρ. αληθινή (;) || 27 κ.ε. στην αριστερή ώα σημειώνεται διακεκομμένη κάθετη από το σιωπηῦ ώς την προτελευτ. αράδα της σ. 209 || 33 ἤδη://σις δίπλα στο σις στην αριστερή ώα σημειώνεται κάθετη

A είναι εις κάθε άλλην, όσον νόστιμη και αν είναι· και, ανίσως και δεν ευρίσκεται κανένα αξιόλογον, το πταίσιμον είναι του ποιητού, και όχι του υποκειμένου. Τέλος πάντων, το δεύτερον μέρος, κατά την μετάφρασην, αρχινά εις αυτόν τον τρόπον:

Αφού εσήκωσαν υψηλά τα κοπτερά σπαθία οι δύο ανδρειωμένοι και χολερικοί πολεμισταί, εφαίνουνταν πως εφοβέριζαν την γην, τον ουρανόν και την άβυσσον: τοιαύτη ήτον η τόλμη και η
211 λύσσα οπού έδειχναν. Και ο πρώτος οπού εκτύπησεν | ήτον ο χολερικός Βισκαϊάνος· ο οποίος τόσον δυνατά και με μανίαν εκτύπησεν, οπού, ανίσως και δεν ήθελε παραστρατήσει το σπαθί του εις τον αέρα, ήθελεν είσθαι αρκετή εκείνη η κτυπηματία να δώσει τέλος εις τον τρομερόν καβγάν· όμως το καλόν ριζικόν, οπού τον εφύλαττε διά μεγαλύτερα πράγματα, επαραστράτησε το σπαθί του εχθρού του, οπού, αγκαλά και να τον ελάβωσεν εις το αριστερόν μέρος της πλάτης, δεν τον έβλαψεν άλλο τίποτες παρά τον εξαρμάτωσεν εκείνο το μέρος, και τον έκοψε με την κτυπηματίαν ένα μέρος της περικεφαλαίας, ομού και το ήμισυ αυτί του. |
212 Ω, ποίος ημπορεί να διηγηθεί την μανίαν οπού εμπήκεν εις την καρδίαν του ανδρείου μας Μαντσέγου, βλέποντας του λόγου του εις τοιαύτην κατάστασην! Και έκαμε τρόπον και εξανασηκώθηκε και επάτησεν εις τες σκάλες και, σφίγγοντας με τα δύο του χέρια το σπαθί, εκτύπησε τόσον δυνατά τον Βισκαϊάνον, επάνω εις το μαξιλάρι και εις την κορυφήν της κεφαλής του, οπού, χωρίς να τον ωφελήσει η διαφέντευσις του μαξιλαρίου, του εφάνη πως να έπεσεν επάνω του ένα βουνόν, και ευθύς άρχισε να του τρέχει αίμα από το στόμα, από την μύτην και από τα αυτία, και
213 να κατακυλά με το μουλάρι μην ημπορών|τας να καθίσει πλέον επάνω εις αυτό, και, βεβαιότατα, ήθελε πέσει καταγής, ανίσως και δεν ήθελεν αγκαλιάσει το μουλάρι από τον λαιμόν· και, εβγάνοντας τα ποδάριά του από τες σκάλες, άρχισε να φωνάζει τόσον δυνατά, οπού εξιπάσθη το μουλάρι και άρχισε να τρέχει εις εκείνον τον κάμπον, και πηδώντας και κλοτσώντας έριψε καταγής τον πτωχόν Βισκαϊάνον.

Ο δον Κισότης έστεκε και τον εκοίταζε με μεγάλην σοβαρότητα, και, βλέποντάς τον πως έπεσε, εξεκαβαλίκευσε και επήγε κοντά του και, φοβερίζοντάς τον με το σπαθί, τον είπε να παρα-

9 βισκαΐάνος || 11 ἀρκετὴ ἐκ᷈ήνη *το* ὲ *ίσως προσθ. με το ίδιο χέρι και το* ᷈ *διορθ. από* ᷈ || 16-17 κτυ:/πηματίαν *το* η *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 22 βισκαΐάνον || 33 βι:/σκαΐάνον

214 δοθεί· ανίσως και ήθε|λε να γλιτώσει την ζωήν. Ο Βισκαϊάνος ήτον A
τόσον πολλά ζαλισμένος και έξω του εαυτού του, οπού δεν ετολμούσε να δώσει καμίαν απόκρισην· και ήθελε κακοπάθει αχαμνά, ανίσως και εκείνες οι σινιόρες οπού ήτον εις το κοτσί, οπού έστεκαν έως τότε ξιπασμένες και έβλεπαν τον καβγάν, δεν ήθελαν
υπάγει προς του λόγου του και με μεγαλότατες παρακάλεσες δεν ήθελαν ζητήσει από αυτόν να τες κάμει την χάρην να μη θανατώσει τον οπλοφόρον τους. Προς τες οποίες ο δον Κισότης, με μεγαλοπρεπή σοβαρότητα, απεκρίθη και είπεν:

215 «Εγώ θέλω κάμει, εύμορφές μου σινιόρες, αυ|τό οπού με ζητάτε, όμως με τοιαύτην συμφωνίαν: ότι να με υποσχεθεί αυτός ο καβαλιέρης να υπάγει έως εις το Τομπόζο εις την ασύγκριτον δόνα Δουλτσινέα, και αυτή ό,τι θέλει ας τον κάμει.»

Οι τρομασμένες και πικραμένες σινιόρες, δίχως να εξετάξουν εκείνο οπού ήθελεν ο δον Κισότης, και δίχως να θελήσουν να μάθουν ποία είναι αυτή η Δουλτσινέα, τον απεκρίθηκαν πως ο οπλοφόρος τους ήθελε κάμει ό,τι και αν τον επρόσταζεν.

«Επειδή και με δίδετε τοιαύτην υπόσχεσην,» απεκρίθη ο δον Κισότης «εγώ δεν τον κάμω κανένα κακόν, αγκαλά και τον έπρεπε κατά τα έργα του.» |

216 Κεφάλαιον ι^{ον}.
Οπού διηγείται τα όσα άλλα εσυνέβηκαν εις τον δον Κισότην με τον Βισκαϊάνον.

Ο Σάντσιο Πάντσας είχε σηκωθεί, τραλισμένος από τες ξυλές οπού τον είχαν δώσει οι δούλοι των ιατρών, και έστεκε και εκοίταζε με προσοχήν τον καβγάν του αγά του του δον Κισότη, και εις τον εαυτόν του μυστικώς επαρακαλούσε τον Ουρανόν να του δώσει την νίκην και να κυριεύσει κανένα πασαλίκι, να του το δώσει κατά την υπόσχεσήν του. Και, βλέποντας πως ο καβγάς ετε-
217 λείωσε και εγύριζεν ο αγάς του να καβαλικεύ|σει εις τον Ροντσινάντε, επήγε προς αυτόν διά να του κρατήσει την σκάλαν και, πριχού να καβαλικεύσει, γονατίζοντας έμπροσθέν του, εφίλησε το χέρι του και τον είπε:

2 ἑαυτῦ το ῦ *διορθ. από* ῦ *ή το αντίστροφο* || 4-5 ἔχεκαν *το* α *διορθ. από* ε || 28 παῶαλίκι

A «Παρακαλώ σε, σινιόρε μου δον Κισότη, να με δώσεις το πασαλίκι οπού εκέρδισες εις αυτόν τον πόλεμον τον σκληρόν, ότι, όσον μεγάλον και αν είναι, εγώ καταλαβαίνω του λόγου μου πως ημπορώ να το κυβερνήσω ωσάν και άλλους οπού να εκυβέρνησαν πασαλίκια εις τον κόσμον.»

Προς τον οποίον αποκρίθη ο δον Κισότης:

«Στοχάσου καλά, αδελφέ Σάντσιο, ότι αυτές δεν είναι τύχες
218 διά πασαλίκια, αλλά καβγάδες, από τους οποίους | άλλο δεν αποκτάται παρά το κεφάλι σκισμένον, και κανένα αυτί κομμένο. Έχε υπομονήν, και θέλομεν απαντήσει και από εκείνες τες τύχες οπού όχι μόνον να σε κάμω πασάν, αλλά και μεγαλύτερον.»

Ο Σάντσιο τον ευχαρίστησε καταπολλά και, φιλώντας άλλην μίαν φοράν το χέρι του και το περβάζι της περικεφαλαίας, τον εβοήθησε, και εκαβαλίκευσεν εις το γομάρι του και επήγαινεν κατόπι εις τον αγάν του, ο οποίος, δίχως να αποχαιρετήσει τες σινιόρες οπού ήτον εις το κοτσί και δίχως να τες κάμει άλλες τσεριμόνιες, εμπήκεν εις ένα δάσος οπού ήτον εκεί πλησίον. Ο Σάν-
219 τσο | τον ακολουθούσε κατά το περιπάτημα οπού είχε το γομάρι του, όμως, έστοντας και η περιπατησία του Ροντσινάντε να ήτον ογληγορότερη, και απομείνοντας οπίσω, έκαμνε χρεία να φωνάξει διά να τον απαντέξει. Ο δον Κισότης έκαμεν υπακοήν και, τραβώντας το χαλινάρι του Ροντσινάντε, εστάθηκε και απάντεχε τον οπλοφόρον του, ο οποίος, ευθύς οπού έφθασε, τον είπεν:

«Εμένα με φαίνεται πως ηθέλαμεν κάμει καλά, ανίσως και ηθέλαμεν παραμερίσει εις καμίαν εκκλησίαν, διότι τόσον αχαμνά ελαβώθηκεν εκείνος με τον οποίον εμάλωσες, οπού ενδέχεται να πάει
220 να μας εγκαλέσει εις | τον σούμπασην του κάμπου και να μας φυλακώσει· και, αν συνέβει αυτό, σε λέγω την αλήθειαν πως θέλομεν να ιδρώσομεν έως να γλιτώσομεν.»

«Σιώπα,» τον είπεν ο δον Κισότης «και πού άκουσες ποτέ εσύ ή εδιάβασες πως να εγκαλέσθη εις την κρίσην πλανώμενος καβαλιέρης, αν και να ήθελε κάμει τα μεγαλύτερα φονικά του κόσμου;»

«Εγώ δεν ηξεύρω τί θέλει να ειπεί φονικόν, μήτε το είδα επί ζωής μου εις τινά· τούτο μόνον ηξεύρω, ότι εις τον σούμπασην αυτού του κάμπου τυχαίνει το να εξετάζει αυτάς τας υποθέσεις.»

11 παῶαν το σ *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 25 πα:/ραμερήση || 27 σ**ύ**πασην || 28 συνέβη

«Μη φοβάσαι, φίλε μου,» του απεκρίθη ο δον Κισότης «ότι εγώ A
221 ημπορούσα να σε | γλιτώσω από τα χέρια των Χαλδαίων, και
πόσο μάλλον από τον σούπασην. Αμή ειπέ μοι, να ζει η ζωή σου:
είδες εσύ ποτέ σου κανέναν καβαλιέρην ανδρειότερον από εμέ-
να; Εδιάβασες εις καμίαν ιστορίαν πως να είχε κανένας περισ- 5
σοτέραν τόλμην εις το να πηγαίνει κατεπάνω εις τους εχθρούς,
και να ήτον πλέον εγκαρδιακός εις το να προσκαρτερεί, πλέον
επιτήδειος εις το να πληγώνει, και πονηρότερος εις το να γκρε-
μνίζει;»

Ο Σάντσιο τον αποκρίθη: «Εγώ, να σε ειπώ την αλήθειαν, δεν 10
εδιάβασα καμίαν ιστορίαν, επειδή και δεν ηξεύρω ούτε να δια-
222 βάσω ούτε να γράψω· τούτο μόνον σε βεβαιώνω, πως αφ|ού εγεν-
νήθηκα δεν εδούλευσα κανέναν αγάν τολμηρότερον από την
αφεντιά σου, και να δώσει ο Θεός αυτή η τόλμη να μη ξεπέσει
εκεί οπού σε είπα και άλλες φορές. Και κατά το παρόν κοίταξε 15
κάμε καμίαν θεραπείαν εις αυτό το αυτί σου, διότι τρέχει πολύ
αίμα, εγώ έχω πανιά και κομμάτι άσπρη αλοιφήν εις τα δισάκια.»

«Ημπορούσαμεν να μη πάρομεν μαζί μας κανένα από αυτά,»
αποκρίθη ο δον Κισότης «ανίσως και ήθελα ενθυμηθεί να φτιάσω
ένα βάλσαμον οπού ονομάζεται Φιεραμπράσο, από το οποίον αν 20
είχα τώρα μίαν σταλαματιάν ημπορούσα παρευθύς να ιατρευθώ.»
223 «Τί βάλσα|μον είναι αυτό;» είπεν ο Σάντσιο.

«Αυτό είναι ένα βάλσαμον» απεκρίθη ο δον Κισότης «του οποί-
ου ενθυμούμαι και την ρετσέτα του, οπού όποιος το έχει δεν φο-
βάται να αποθάνει από καμίαν λαβωματιάν. Και, ανίσως και το 25
φτιάσω, να σε δώσω ολίγον, να το κρατείς σιμά σου, αν λάχει κα-
μίαν φοράν εις κανέναν πόλεμον και με κόψουν εις δύο, εσύ ευ-
θύς να αλείψεις με το βάλσαμον το μέρος εκείνο του κορμίου οπού
ήθελε πέσει κάτω, και, πριχού να παγώσει το αίμα, να το βάλεις
επάνω εις το άλλο οπού ήθελεν απομείνει επάνω εις την σέλαν, 30
και να κοιτάξεις καλά να καλοθέσεις και να ισιάσεις όλα τα μέλη
224 ως καθώς τυχαίνει. | Και ύστερα να με δώσεις να πίω και δύο στα-
λαγματιές, και παρευθύς θέλεις με ιδεί υγιή ωσάν ένα μήλον.»

«Αν είναι αυτό αληθινόν,» απεκρίθη ο Σάντσο, «ας πάει εις το
ανάθεμα το πασαλίκι οπού με υποσχέθηκες, διότι εγώ δεν θέλω 35
άλλην πληρωμήν από την αφεντιά σου διά την περισσήν και πι-

2 χαλδάίων || 3 *και passim* πόσῳ μᾶλλον | σ~~ύ~~πασην || 5-6 περισσοτέραν *πάνω από το* ο *διαγραμμ. οξεία* || 6 ἐχθρ~~ὸ~~ς; || 7 προς:/καρτερῇ; || 14 ἀφεντιὰ: *στη δεξιά ὠα σημειώνεται κάθετη* || 20 φιεραπρασο

A στήν δούλευσήν μου πάρεξ να με δώσεις την ρετσέταν αυτού του πολυτίμου πιστού, επειδή και πιστεύω βεβαιότατα πως εις όποιον τόπον και αν είναι αξίζει περισσότερον από δύο τιμίνια το δράμι του, και ούτε εγώ χρειάζομαι άλλο τίποτες παράνω διά να περάσω αυτήν την ελεεινήν ζωήν με τιμήν και με ανάπαυσην. | 5
225 Όμως, παρακαλώ σε, ειπέ μοι με πόσα έξοδα ημπορεί να γένει.»

Ο δον Κισότης τον αποκρίθη πως με ολιγότερα από τρία τιμίνια ημπορεί να φτιάσει τρία μπουκάλια.

«Ω, κακορίζικος εγώ!» είπεν ο Σάντσιο «Και τί στέκεσαι και δεν το φτιάνεις, να με το μάθεις και εμένα;» 10

«Εσύ δεν ηξεύρεις τίποτες,» τον αποκρίθη ο δον Κισότης «εγώ να σε μάθω άλλα μυστήρια, και να σε κάμω άλλες χάρες μεγαλύτερες από εκείνες οπού σε υποσχέθηκα· μόνον, κατά το παρόν, θέλω να κοιτάξω να ιατρεύσω το αυτί μου, διότι με πονεί καταπολλά.» 15

Ο Σάντσιο έβγαλεν από τα δισάκια πανί και ολίγην αλοιφήν.
226 Και, εκεί οπού ήθελαν να δέσουν το αυτί του, | ο δον Κισότης εστοχάσθη πως είχε τσακισθεί η περικεφαλαία του, και ολίγον έλειψε να χάσει τον νουν του και, πιάνοντας το σπαθί, εσήκωσε τα μάτιά του προς τον ουρανόν και είπεν: 20

«Ομώνω εις τον πάππον μου και προπάππον μου και εις την μαμήν μου να κάμω ως καθώς έκαμεν ο μέγας μαρκέζης της Μάντοβας, όταν όμωσε να εκδικήσει τον θάνατον του ανεψιού του του Μπαλδοβίνου, ο οποίος όρκος ήτον να μη φάγει ούτε να πίει, ούτε να κοιμηθεί με την γυναίκα του, το ίδιον θέλω κάμει και εγώ, έως 25 οπού να εκδικηθώ από εκείνον οπού με έκαμεν αυτήν την ατιμίαν.»

«Στοχάσου καλά η αφεντιά σου, σινιόρ δον Κισότε,» αποκρί-
227 θη ο Σάν|τσιο «ότι, αν ο καβαλιέρης έκαμεν εκείνο οπού είπε, δηλαδή αν επήγεν εις την σινιόρα δόνα Δουλτσινέα από το Τομπόζο, έκαμε το χρέος του, και δεν του πρέπει άλλη καμία τιμωρία 30 πάρεξ ανίσως και έκαμε κανένα άλλο πταίσιμον.»

«Καλά είπες,» απεκρίθη ο δον Κισότης «αναιρώ, λοιπόν, τον όρκον οπού έκαμα να εκδικηθώ εκ δευτέρου από αυτόν· όμως πάλιν θέλω φυλάξει τον όρκον μου έως να πάρω από κανένα καβα- 35 λιέρην καμίαν άλλην περικεφαλαίαν πολύτιμον ωσάν την εδικήν

5 μὲ τιμὴν καὶ με ἀνάπαυσιν *το πρώτο ε διορθ. από α και το δεύτερο με προσθ. με το ίδιο χέρι* || 8 πγκάλια

μου. Και μη θαρρείς, Σάντσιε, πως εγώ το κάμνω αυτό από την A
228 φαντασίαν μου, διατί είναι τα παραδείγματα | άλλων πολλών: ως
καθώς ήτον εκείνο επάνω εις τον έλμον του Μαμβρίνου, οπού τον
εκόστισε τόσον ακριβά το Σακριπάντε.»

«Σε παρακαλώ, σινιόρε μου, άφησε εις το ανάθεμα αυτούς τους 5
όρκους,» είπεν ο Σάντσιο «διατί προξενούν μεγάλην βλάβην εις
την υγείαν και εις την συνείδησην. Και, αν θέλεις να γνωρίσεις
πως ούτως έχει η αλήθεια, έπαρε λογαριασμόν από αυτό, οπού
περιπατούμεν τόσες ημέρες και δεν ηύραμεν κανέναν οπού να
φορεί περικεφαλαίαν. Διότι αυτές δεν είναι στράτες οπού να περ- 10
νούν άνθρωποι αρματωμένοι, αλλά μάλιστα αγωγιάτες και κα-
229 ρουτσιάρηδες, οι οποίοι όχι μόνον | δεν φορούν περικεφαλαίαν,
αλλ' ίσως ούτε τες άκουσαν ποτέ τους.»

«Εσύ ευρίσκεσαι εις ένα μεγάλο σφάλμα,» είπεν ο δον Κισό-
της «διατί, ακόμη δεν επεριπατήσαμεν ούτε δύο ώρες εις αυτά 15
τα σταυροδρόμια, και είδαμεν περισσοτέρους καβαλιέρους αρ-
ματωμένους παρά οπού πιστεύω να ήτον όταν επερικύκλωσαν
την Αλμπαράκα, ή την Ωραίαν Αγγέλικα.»

«Ας είναι, δα, καθώς λέγεις,» είπεν ο Σάντσο «και να δώσει ο
Θεός να μας γένει σε καλό και να έλθει καμία φοράν ο καιρός να 20
κερδίσομεν αυτό το πασαλίκι οπού με εγένηκε τόσον ακριβά, και
ύστερα, ανίσως και πεθάνω παρευθύς, δεν με κόφτει.»

230 «Εγώ σε είπα, Σάντσιο, να μην έχεις καμίαν έγνοιαν | διά αυτό,
διατί, αν δεν είναι το πασαλίκι του νησίου, είναι εδώ κοντά το βα-
σίλειον της Δανιμάρκας, ή εκείνο της Σομπραδίσας, οπού τόσον 25
σε πρέπουν ωσάν ένα δακτυλίδι εις το δάκτυλον, και πρέπει να
χαίρεσαι περισσότερον, διατί είναι εις την ξηράν. Όμως αυτά ας
τα αφήσομεν διά άλλην φοράν, και κοίταξε εις τα δισάκια αν έχεις
τίποτες να φάγω, και ύστερα να πάμε να εύρομεν κανένα καστέλι
να κονέψομεν απόψε εκεί και να κάμομεν και το βάλσαμον οπού 30
σε είπα, διατί εγώ ημπορώ να σε κάμω όρκον πως γρικώ μεγά-
λον πόνον εις αυτό το αυτί.»

Ο Σάντσιο είπεν: «Εγώ έχω εδώ ένα κρομμύδι και ένα κομμά-
231 τι τυρί, | και καμπόσα κομμάτια ψωμί, αμή αυτά δεν είναι φαγη-
τά διά τοιούτον καβαλιέρην ανδρειωμένον ωσάν την αφεντιά σου.» 35

«Εσύ ηξεύρεις πολλά καλά!» είπεν ο δον Κισότης «Μάλιστα εί-

1 Σαντζιε *το* Σα *διορθ. από* σα *ή* α || 3 Έλμον || 4 τὸ σα:/κριπάντε *γρ.* το⟨ν⟩ Σακριπάντε *(;)* || 11-12 καρ⟨τ⟩τζιάριδες *γρ.* καρουτσάρηδες *(;)* || 14 σφάλμο *γρ.* σφάλ⟨σι⟩μο *(;)* || 18 'Αλπα:/ράκα *γρ.* Αλμπράκα || 21, 24 πασ̆αλίκι || 25 σοπραδί:/σας

Α ναι τιμή των πλανωμένων καβαλιέρων εις το να στέκονται ένα μήνα δίχως φαγητόν, και, αν και καθ' υπόθεσην φάγουν, τρώγουν εκείνο οπού ημπορούν· και αυτό δεν έκαμνε χρεία να σε το ειπώ, μάλιστα ήθελες το πιστεύσει βέβαια, ανίσως και ήθελες διαβάσει τόσες ιστορίες όσες εδιάβασα εγώ, και, αγκαλά και να εστάθηκαν πολλές ιστορίες, με όλον τούτο δεν ηύρα εις καμίαν από αυτές να λέγει ότι οι πλανώμενοι καβα|λιέροι να έτρωγαν ποτέ άλλο τίποτες παρά πωρικά, καθώς ετύχαινε και έξαφνα ή εις καμίαν πολυέξοδον φιλίαν οπού τους ήθελαν κάμει, τες δε άλλες ημέρες ενήστευαν. Και, ανίσως και φαίνεται αυτό δυσκολοπίστευτον, το να μην έτρωγαν τίποτες και δίχως να κάμουν τα άλλα φυσικά αναγκαία, επειδή όμως ήτον άνθρωποι ωσάν ημάς τους επιλοίπους, πρέπει να λογιάζομεν πως περιπατούντες αυτοί τον περισσότερον καιρόν μέσα εις τους λόγγους και εις δυσβάτους τόπους, και δίχως μάγειραν, ακολουθούσε να ήτον το φαγητόν τους από πράγματα χωρικά. Ώστε οπού, φίλε μου Σάντσα, ας μη σε βαρυφαίνεται διά | πράγματα οπού εμένα με αρέσκουν: μήτε να θέλεις εσύ μόνος να κάμεις καινούριον κόσμον, μήτε να εβγάλεις από τα όριά της την πλανωμένην καβαλιερίαν.»

«Ας με συμπαθήσει η αυθεντιά σου,» τον λέγει ο Σάντσιο «διότι, ωσάν ένας οπού δεν ηξεύρω να διαβάσω μήτε να γράψω, δεν έβαλα εις τον νουν μου τους κανόνας του καβαλιερικού επαγγέλματος· όμως εις το εξής θέλω φροντίσει να είναι γεμάτο το δισάκι από κάθε λογής πωρικά στεγνά διά την αφεντιάν σου, οπού είσαι ευγενικός, και διά λόγου μου, οπού είμαι χωριάτης, θέλω φροντίσει διά άλλα ελαφρότερα ή ζουμερότερα.»

«Εγώ δεν σε λέγω» αποκρίθη ο δον Κισότης «πως είναι ανάγκη να μη τρώγουν | οι καβαλιέροι άλλα παρά στεγνά πωρικά, μόνον εγώ θέλω να ειπώ πως το πλέον συνηθισμένον φαγητόν τους πρέπει να είναι από αυτά και από μερικά χόρτα οπού εύρισκαν εις τους κάμπους, τα οποία τα εγνώριζαν εκείνοι και τα γνωρίζω και εγώ.»

«Μεγάλη αρετή είναι» αποκρίθη ο Σάντσιο «το να γνωρίζει τινάς αυτά τα χόρτα, και, καθώς με φαίνεται, πρέπει να χάσομεν μίαν ημέραν εις το να τα γνωρίσομεν αυτά.»

Και λέγοντας ταύτα έβγαλεν από το δισάκι του εκείνα οπού

16 Σάντζα *γρ.* Σάντσο *ή* Σάντσε *(;)* || 30 ἔυ:/ρισκαν *το σ διορθ. ίσως από ο*

είχε μέσα, και εκάθισαν και έφαγαν και οι δύο με ειρήνην και ομόνοιαν. Όμως, διά τον συλλογισμόν οπού είχαν να εύρουν κανένα
235 κονάκι διά να μείνουν εκείνην την βρα|διάν, ετελείωσαν ογλήγορα το πτωχόν τους γεύμα. Και καβαλικεύοντες παρευθύς αγωνίζουνταν να φθάσουν εις κανένα χωρίον προτού να βραδιάσει, όμως, βασιλεύοντας ο ήλιος, δεν έφθασαν αλλού παρά εις κάποιες καλύβες κατσικοβοσκών, και, μην ημπορώντας να πηγαίνουν πλέον παρεμπροστά, αποφάσισαν να απομείνουν εκεί την νύκτα εκείνην· το οποίον, όσον εστάθη βαρύ εις τον Σάντσιο οπού δεν έφθασεν εις χωρίον, εστάθη με ευαρέστησην εις τον αγά του οπού αγαπούσε να κοιμηθεί έξω διά να δείξει με εκείνα τα πάθη πλέον φανερότερα την ανδρείαν της καβαλιερίας. |

A

5

10

236 Κεφάλαιον ια^{ον}.
Οπού διηγείται διά εκείνο οπού εσυνέβη εις τον δον Κισότην με τους κατσικοβοσκούς.

15

Οι κατσικοβοσκοί τού έκαμαν μεγάλες περιποίησες, και ο Σάντσιος, αφού επιμελήθη τον Ροντσινάντε και το γομάρι του, επήγε κατόπι εις μίαν μυρωδίαν οπού έβγαινεν από μερικά κομμάτια κατσικερά οπού έβραζαν εις την φωτίαν εις ένα πακράτζι· και, αγκαλά και ήθελε να ιδεί ευθύς αν ήτον βρασμένα διά να τα μετατοπίσει από το πακράτζι εις το στομάχι του, δεν ημπόρησεν
237 όμως να το κάμει, διατί οι βοσκοί το{ν} εσήκωσαν α|πό την φωτίαν και, απλώνοντες επάνω εις την γην κάποια πετσία, ετοίμασαν παρευθύς το χωριάτικόν τους τραπέζι και επροσκάλεσαν και τους δύο, με ευγένειαν, εις εκείνα οπού ωσάν πτωχοί είχαν βάλει εις την μέσην. Έξι από αυτούς, οπού εφύλαγαν το κοπάδι, εκάθισαν τριγύρω εις τα πετσία, κάμνοντες πρώτα κάποιες χοντρές τσερεμόνιες, επαρακάλεσαν τον δον Κισότην διά να καθίσει επάνω εις ένα κούτσουρον οπού διά λόγου του το είχαν κατρακυλήσει εκεί. Ο δον Κισότης εκάθισε, και ο Σάντσιος εστάθη οπίσω του διά να τον κερνά με ένα καυκί, κερατένιον. Και, βλέποντάς
238 τον ο αγάς του οπού εστέκουνταν εις τα | ποδάρια, τον είπε:

«Διά να ιδιείς, Σάντσιο, το καλόν οπού προξενά η πλανωμένη

δαρν

5 *και passim* πρὸτ̃ || 9 ὁποῖ:/ον ἐχάθη *το ὅσον προσθ. με το ίδιο χέρι* || 16 Ὁι *στην αριστερή ώα σημειώνονται δύο καμπύλες* || 22 τὸν ἐσήκωσαν || 26 αὐτ̃ς *στη δεξιά ώα σημειώνονται δύο καμπύλες* || 29 ἕνα κ̃τζυρον *γρ.* μίαν σκάφην *(;)* || 29-30 κατρακυλίσῃ *το ι ίσως διορθ. από υ ή το αντίστροφο* || 33 ἰδιῆς *γρ.* ιδ{ι}είς *(;)*

A καβαλιερία και πως ακολουθά εις εκείνους, οπού μετέρχονται τα δέοντα, εις ολίγου καιρού διάστημα να τιμηθούν και να έχουν υπόληψην εις τον κόσμον, θέλω να καθίσεις και εσύ εις το πλάγι μου και εις την συντροφίαν τούτων των ευγενών, και να είσαι και εσύ το αυτό πράγμα με του λόγου μου, οπού είμαι εδικός σου αγάς και κατά φύσην κύριος· και να φας από το εδικόν μου σκουτέλι και να πίεις από το ίδιον ποτήρι οπού πίνω εγώ, επειδή και διά την πλανωμένην καβαλιερίαν ημπορεί να ειπεί κανείς εκείνο οπού
239 λέγεται διά το αμόρι: ότι κάθε | πράγμα ζητεί το όμοιόν του.»

«Εγώ σε ευχαριστώ!» του είπεν ο Σάντσιος «Όμως σε λέγω την αλήθειαν πως, αν είχα τον τρόπον να φάγω καθώς με πρέπει ολόρθος και μοναχός, τόσον με ήθελεν ωφελήσει ωσάν να εκάθουμουν ίσια ίσια με έναν ιμπεραδόρον. Και, επ' αληθείας, περισσότερον ευφραίνομαι εκείνο οπού τρώγω εις μίαν αγκώνην του οσπιτίου μου χωρίς τόσες ιστορίες και τιμές, αγκαλά και να μην ήτον άλλο παρά κρομμύδι και ψωμί, παρά κούρκες εις σπίτι ξένο οπού πρέπει να μασεί τινάς αγάλια, να πίνει ολίγον, να σφουγγίζεται συχνά, να μη φτερνίζεται μήτε να βήχει ανίσως και τον έλθει, μήτε
240 να κάμει άλλα πράγματα οπού | δίδει άδειαν η μοναξία και ελευθερία. Εις τρόπον οπού, σινιόρε μου, αυτές οι τιμές οπού θέλεις να με κάμεις διά να είμαι υπηρέτης και προσκολλημένος εις την πλανωμένην καβαλιερίαν, και διά να είμαι οπλοφόρος της αφεντίας σου, ήθελα καλύτερα να ευρίσκομαι εις άλλα πράγματα οπού να εβγαίνει περισσότερον διάφορον και ωφέλεια παρά από αυτά· αγκαλά και το κρατώ ωσάν να τες εδέχθηκα, και τώρα τώρα κάμνω με ελευθερίαν παραίτησην εις όποιον και αν τες θελήσει.»

«Με όλα τούτα,» αποκρίθη ο δον Κισότης «θέλω να καθίσεις, διότι, όποιος ταπεινώνεται, ο Θεός τον υψώνει.»

241 Και πιάνοντάς τον από το χέρι, τον | έκαμε στανικώς και εκάθισεν εις το πλάγι του.

Οι βοσκοί δεν εκαταλάβαιναν τί θέλει να ειπεί οπλοφόρος και πλανώμενος καβαλιέρος, αλλά ησύχαζαν και επρόσεχαν εις το να φάγουν και εις το να πίουν μη σηκώνοντες τα μάτιά τους απομπάνω από τους μισαφίρηδές τους, οι οποίοι με ζαριφλίκι εκατάπιναν κάτι κομμάτια μεγάλα ωσάν τον γρόθον. Και, αφού εσήκωσαν το κρέας, άπλωσαν απάνω εις τα πετσία μίαν μεγάλην πο-

14 ἀγγώνην *γρ.* αγκωνήν *(;)* || 15-16 (ἀγκαλὰ … ψωμὶ) || 16 ξένο, ὁποῦ *γρ.* ξένο όπου *(;)* || 23 πράγματα ὁπᾶ *γρ.* πράγματα όπου *(;)* || 28 ταπεινώνεται || 29 *λανθασμένη αρίθμηση* 240 *στο χφ* || 33 σηκώνοντες *το ώ ίσως διορθ. από* ῶ

σότητα βαλάνια ψημένα, και μισό κεφάλι τυρί, δυνατότερον από A
τον σμάλτον. Δεν εκοιμούνταν, όμως, το κεράτιον καυκί, αλλ᾽ εγύ-
242 ριζε τριγύρω συχνά, πότε γεμάτον, πότε εύκαιρον, ωσάν τον | κου-
βάν από το πηγάδι, τόσον οπού παρευθύς ευκαίρωσαν δύο του-
λούμια. Αφού ο δον Κισότης εχόρτασε καλά, επήρε μίαν φουχτιάν 5
βαλάνια και, κοιτάζοντάς τα με προσοχήν, έκαμεν αυτήν την ομι-
λίαν:

«Ευτυχισμένοι και καλότυχοι καιροί ήταν κατά αλήθειαν εκεί-
νοι οπού από τους παλαιούς ονομάσθηκαν μαλαματένιοι, και όχι
πως τότε αποκτούσαν αυτό το μάλαμα με ολιγότερον κόπον, 10
παρά τώρα εις τον εδικόν μας σιδηρούν αιώνα, αλλά διατί δεν
ήξευρε τινάς τότε αυτά τα δύο λόγια *σον* και *εμόν*. Εις εκείνον τον
άγιον αιώνα όλα τα πράγματα ήταν κοινά: δεν έκαμνε χρεία να
243 κάμει | τινάς άλλον κόπον διά να φάγει παρά να απλώσει το χέρι
του και να το πάρει από τες μεγάλες βελανιδιές, οπού με αφθο- 15
νίαν εις τους εδικούς τους γλυκείς και ωρίμους καρπούς επροσ-
καλούσαν τον καθένα. Από τας κρυσταλλοειδείς βρύσεις και από
τα τρεχάμενα ρεύματα ανέβρυον γλυκία και καθαρότατα νερά.
Εις τα βαθία σπήλαια και εις τες κουφωματιές των δένδρων οι
επιμελείς και φρόνιμοι μέλισσαι εσχημάτιζαν την πολιτείαν τους, 20
προσφέρουσαι εις κάθε χωρικόν ή ευγενικόν χέρι, δίχως καμίαν
ελπίδα αντιμισθίας, τον γλυκύν καρπόν του κόπου των. Οι μεγά-
244 λοι φλοιοί έδιδαν, ιδιοθελώς, τες πλατείες και ελαφρές τους | φλού-
δες, τες οποίες τες εμεταχειρίζουνταν διά το σκέπασμα των οσπι-
τίων, οπού έκαμναν εις τα χωράφια, μόνον διά διαφέντευσην της 25
βλάβης οπού προέρχεται απ᾽ εκείνα οπού κατέρχονται εξ ουρα-
νού. Τότε κάθε πράγμα ήτον ειρήνη, κάθε πράγμα φιλία, κάθε
πράγμα ομόνοια: και δεν ετολμούσε το βαρύ υνί του κυρτού αλε-
τρίου να σχίσει την γην μήτε να εγγίξει τα σπλαγχνικά εντόσθια
της αρχαίας μας μητρός· η οποία χωρίς να την δυναστεύσει τι- 30
νάς έδιδεν, εις κάθε μέρος από τον καρποφόρον και πλατύν κόρ-
φον της, αρκετήν τροφήν και ηδονήν εις τα τέκνα οπού την εκυ-
245 ρίευαν. | Οχ, τότε ναι οπού οι εύμορφες και απλούστατες βοσκο-
πούλες επήγαιναν από λαγκάδι εισέ λαγκάδι και από το ένα βου-
νόν εις το άλλον, με ακαλλώπιστα μαλλία και δίχως να τα πλέ- 35
κουν με επιμέλειαν, με ένα φόρεμα μόνον οπού το απαιτούσεν η

2 κερά:/τιον *γρ.* κεράτι(ν)ον *(;)* || 15 νὰ τὸ πάρῃ *το τὸ προσθ. με το ίδιο χέρι* || 17 τὰς κρυσταλλοειδῆς *το πρώτο α διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 23 *και passim* φλοιοὶ κτλ. *γρ.* φελλοί κτλ. *(;)* || 34 ᾧς σὲ

A τιμή διά να σκεπάζονται, και δεν ήτον τα στολίδιά τους από την πορφύραν της Τύρου μήτε από μετάξι με τόσους τρόπους τυραννισμένον καθώς το μεταχειρίζονται τώρα, αλλά με φύλλα από χλωρά λάπαθα και με κισσόν ραμμένα, με τα οποία αποκοτώ να λέγω πως εφαίνουνταν τόσον εύμορφες και χαριτωμένες καθώς είναι τώρα οι εδικές μας κουρτέσες με τα εξαίρετα και θαυμαστά
246 ε|φευρέματα οπού η περιέργεια της ασχολίας τα εδίδαξε. Τότες εμάθαινον εκτήθου τα ερωτικά νοήματα της ψυχής με απλότητα και αποικιλίαν, δίχως τεχνικά προοίμια και λόγια διά να τα μεγαλώνουν. Δεν ήτον ακόμη ανακατωμένη με την αλήθειαν και με την καθαρότητα η απάτη, ο δόλος και η κακία. Η δικαιοσύνη δεν έβγαινεν από τα σταθερά της όρια, και δεν είχε δύναμην η φιλία και το κέρδος να την κρατούν, τα οποία τώρα την αχρειώνουν, την μεταβάνουν και την κατατρέχουν. Δεν ήτον ακόμη γνωρισμένος ο νόμος οπού λέγεται ως δόξει τῳ κριτῆ, διότι τότε δεν
247 ήτον ποῖος να κρίνει μήτε ποῖος να κριθεί. Τά κοράσια μαζί με την τιμήν επήγαιναν, καθώς το είπα, οπού τα άρεζε καλύτερα, μοναχά και ωσάν νοικοκυρές, δίχως να έχουν φόβον μήπως και η αδιαντροπία κανενός και ο ασελγής σκοπός ήθελε τα μολύνει, και όταν την έχαναν την τιμήν τους προήρχετον οικειοθελώς και κατά την όρεξήν τους δίχως να έχουν κανένα βλάψιμον. Και τώρα, εις ετούτους τους εδικούς μας αποτρόπαιους αιώνας, δεν έχουν καμίαν σιγουρότητα, αν και τα έκρυβαν ή αν τα εσφαλούσαν εις ένα λαβύρινθον ωσάν εκείνον της Κρήτης· αλλά και από τες χαρα-
248 ματιές και από τον αέρα, με τον ζήλον της κατηραμένης παρα|κινήσεως, εμπαίνει η πανούκλα του έρωτος και χαλνά και συγχύζει την τιμήν τους. Διά την σιγουρότητα της οποίας, αυξάνοντας καθ' εκάστην επί το πλείστον η κακία, έγινε το τάγμα των πλανωμένων καβαλιέρων, διά να διαφεντεύουν τες κορασίδες, να βοηθούν τες χήρες, τα ορφανά και τους ενδεείς. Από αυτό το τάγμα είμαι εγώ, αδελφοί κατσικάδες, τους οποίους σας ευχαριστώ καταπολλά διά τα μεγάλα χάδια και χαριτωμένες περιποίησες οπού εκάμετε εις το εδικόν μου πρόσωπον και εις τον οπλοφόρον μου. Και, αγκαλά και κατά τον φυσικόν νόμον όλοι οι άνθρωποι πρέ-
249 πει να περιποιούνται | τους πλανωμένους καβαλιέρους, όμως, βλέ-

34 φῡσικόν

ποντας εσάς οπού δίχως να ηξεύρετε το χρέος αυτού του νόμου A
με επεριποιηθήκετε και με ετιμήσετε, πρέπει και εγώ να σας ευ-
χαριστήσω, όσον είναι της δυνάμεώς μου.»

Αυτήν την ομιλίαν την έκαμεν ο καβαλιέρης μας, διατί τα βα-
λάνια οπού τον έβαλαν έμπροσθέν του τον έκαμαν να ενθυμηθεί 5
τον χρυσούν αιώνα, και να κάμει αυτόν τον ανωφελή λόγον εις
τους κατσικάδες, οι οποίοι τον άκουσαν, γενόμενοι έκθαμβοι και
χωρίς να ανοίξουν το στόμα τους, με το να μην εκατάλαβαν. Ο
Σάτσιος και αυτός έστεκεν ήσυχος και επρόσεχε και έτρωγε βα-
250 λάνια, εγ|γίζοντας συχνά εις το δεύτερον τουλούμι, οπού ήτον 10
ακουμπισμένον εις ένα κλαδί ενού φλοιού, διά να κρατιέται το
κρασί πλέον δροσερόν.

Περισσότερον εκράτησεν η ομιλία του δον Κισιότη παρά το
δείπνον, εις το τέλος του οποίου ένας από τους κατσικάδες είπε:

«Διά να ημπορείς να ειπείς αληθέστερα η αφεντιά σου, σινιόρ 15
καβαλιέρη, πως σε χαδεύομεν με έτοιμην και καλήν καρδίαν, θέ-
λομεν να σε χαροποιήσομεν και να σε ευφραίνομεν με ένα τρα-
γούδι ενού συντρόφου μας ο οποίος δεν θέλει αργήσει να έλθει·
και είναι ένας βοσκός γνωστικός και έχει αμόρι, μάλιστα ηξεύρει
251 να διαβάσει και να γράψει και σημαίνει έ|να βιόλι, οπού σύρει εις 20
αγάπην και έρωτα όποιος και αν τον ακούσει εις αυτά τα μέρη.»

Μετά βίας ο κατσικάς δεν είχεν ειπεί αυτό, και ευθύς άκουσε
την φωνήν του βιολίου, και εις ολίγην ώραν έφθασε και εκείνος
οπού το εσήμαινεν, ο οποίος ήτον ένα παλικάρι έως είκοσι δύο
χρόνων, και πολλά χαριτωμένος. Οι σύντροφοί του τον ερώτησαν 25
αν είχε δειπνήσει, και, λέγοντας πως εδείπνησεν, τον είπεν εκεί-
νος οπού τον είχεν ερωτήσει:

«Αντώνη, ημπορείς να μας κάμεις την χάρην να τραγωδή-
σεις ολίγον, διά να ιδεί αυτός ο άρχοντας ο μουσαφίρης μας
πως και εις τα βουνά και εις τα δάση ευρίσκονται άνθρωποι ο- 30
252 πού ηξεύρουν την μουσικήν. Τον εδιηγηθή|καμεν όλες τες αρε-
τές σου και επιθυμούμεν να του τες δείξεις και εσύ διά να μη
μας κάμεις και απομείνομεν ψεύται· και σε παρακαλώ να κα-
θίσεις και να τραγουδήσεις το τραγούδι της δάμας σου, οπού
σε το εσύνθεσεν ο χαριτωμένος θείος σου, και τους άρεσε τό- 35

9 Σάτζιος *γρ.* Σά(ν)τσ(ι)ος || 11 κρατίεται || 14 τέλος *διορθ. από αδιάγν. λέξη που αρχίζει ίσως με* ξ || 17 συντρόφ*ν στην αριστερή ώα σημειώνονται δύο καμπύλες* || 20 βιόλι *γρ.* βιολί *(;)* || 21 ὅ:/ποιος *γρ.* όποιον || 22 δεν ἔχεν *γρ.* {δεν} είχεν *(;)* || 26 ἤπεν *το* ε *διορθ. από* α || 28-29 τραγωδήσης *το πρώτο* η *ίσως διορθ. από* ι || 30 καὶ ᾳστὰ *το* ᾳ*ς προσθ. με το ίδιο χέρι* || 35 χαριτωμένος *γρ.* χαρ{ι}τωμένος *(;)*

A σον καταπολλά τους συντοπίτες μας.»

«Εγώ στέργω.» απεκρίθη το παλικαράκι.

Και δίχως να καρτερέσει να τον ξαναπαρακαλέσουν εκάθισεν επάνω εις ένα κούτσουρο μιάς δρυός, και, πιάνοντας το βιολάκι του, εις ολίγην ώραν, άρχισε να τραγουδεί, τοιούτης λογής, νόστιμα:

⟨«...»⟩ |

257 Με αυτό ετελείωσε το τραγούδι του ο κατσικάς· και, αγκαλά και τον είχε παρακαλέσει ο δον Κισιότης να μη τελειώσει τόσον ογλήγορα, όμως ο Σάντσιος ευχαριστήθη, διατί αγρικούσε του λόγου του πως περισσότερον ενύσταζε παρά να ακούσει τραγούδια, και, έτσι, είπε προς τον δον Κισιότην:

«Η αφεντιά σου διά λόγου σου ημπορείς να εύρεις και να ζητήσεις καλόν τόπον διά να αναπαυθείς αυτήν την νύκτα.»

«Εγώ σε καταλαβαίνω πολλά καλά, Σάντσε,» απεκρίθη ο δον Κισιότης «διότι ηξεύρω πως οι συχνές εξέταξες του τουλουμίου αγαπούν περισσότερον τον ύπνον παρά την μουσικήν.»

«Όλους μας μας αρέζουν, ευχαριστία να έχει ο Θεός.» απε-
258 κρίθη ο Σάν|τσιος.

«Και εγώ δεν λέγω το ενάντιον,» είπεν ο δον Κισιότης «αμή κοίταξε εσύ, εύρε κανένα τόπον να αναπαυθείς όπου και αν θέλεις, διατί οι καβαλιέροι καλύτερα θέλουν να αγρυπνούν παρά να κοιμώνται. Αμή, ήθελεν είσθαι καλόν, Σάντσε, να με βάλεις άλλη μία φορά κανένα ιατρικόν εις το αυτί μου, διατί με πονεί περισσότερον από άλλην φοράν.»

Ο Σάντσιος τον έβαλε το ιατρικόν, και, βλέποντας την λαβωματιάν ένας από τους κατσικοβοσκούς, τον είπε: «Μη πικραίνεσαι, ότι εγώ έχω ένα ιατρικόν με το οποίον ημπορείς να ιατρευθείς ευκολότερα.» Και, παίρνοντας μερικά ροσμαρινόφυλλα, οπού
259 ήτον πολλά εκεί, | τα εμάσησε και τα ανακάτωσε με ολίγον άλας, και, βάνοντάς τα απάνω εις το αυτί του, το έδεσε σφικτά, και τον εβεβαίωσε πως δεν θέλει έχει χρείαν από άλλο ιατρικόν, ως καθώς ήτον και η αλήθεια.

5-6 νόστιμα. η υπόλοιπη αράδα κενή, καθώς και οι επόμενες δύο αράδες της σ. 253 και οι σσ. 254-256

Κεφάλαιον ιβ^{ον}. A
Διά εκείνο οπού εδιηγήθη ένας βοσκός εις τους άλλους βοσκούς οπού ήτον με τον δον Κισιότην.

Ευρισκόμενοι εις αυτούς τους λογισμούς και ομιλίες, έφθασεν ένα παιδάκι των βοσκών το οποίον επήγαινεν εις το χωρίον διά να φέρει φαγί, και είπεν:|

260 «Ηξεύρετε, σύντροφοι, τί νέον εσυνέβη εις τον τόπον μας;»

«Και πώς ημπορούμεν να το ηξεύρομεν;» απεκρίθη ένας από εκείνους.

«Θέλετε ηξεύρει» απεκρίθη το παιδί «πως σήμερα το ταχύ απέθανεν εκείνος ο μεγάλος βοσκός ο σπουδαίος οπού ονομάζετο Μυρτίλλος, και είναι υποψία πως να εσυνέβη αυτό διά την πολλήν αγάπην οπού είχεν εις εκείνο το διαβολισμένον κοριτσάκι την Μαρτσέλα, την θυγατέρα του πλουσίου Γκιλιέρμου, εκείνο οπού περιπατεί εις αυτές τες ερημίες εις σχήμα βοσκοπούλας.»

«Εσύ θέλεις να ειπείς την Μαρτσέλα.» είπεν ένας.

261 «Αυτήν λέγω·» αποκρίθη ο βοσκός «και το χειρό|(τε)ρον είναι ότι άφησεν εις την διαθήκην του να τον θάψουν εις τον κάμπον, ωσάν έναν αράπην, και να τον βάλουν εις τες ποδιές του βουνού οπού είναι η βρύση του φελλού, διατί, ως καθώς λέγουν μερικοί, μάλιστα πως να το είπε και ατός του, ότι εκείνος να είναι ο τόπος οπού την επρωτοείδε. Και άφησε και κάποια άλλα πράγματα, τα οποία λέγουν οι παπάδες του τόπου πως δεν πρέπει να τα παρατηρήσουν μήτε είναι καλόν να παρατηρηθούν, διατί φαίνεται πως να έχουν κατιτί εναντιότητα εις το σέβας. Εις αυτό απο-
262 κρίθη εκείνος ο μεγάλος φίλος του, ο σπουδαίος Εργάστος, οπού και αυτός εφόρησε ρούχα βοσκικά εις την συντροφίαν | του φίλου, και λέγει πως πρέπει να γένο(υ)ν προθύμως τα όσα άφησεν ο Μυρτίλλος εις την διαθήκην του, όλα σώα και ανελλιπή, και επάνω εις αυτό στέκεται όλος ο τόπος άνω κάτω· αμή τέλος πάντων θέλει να γένει ως καθώς το εύρει εύλογον ο φίλος του ο Εργάστος και οι βοσκοί, και αύριον θέλουν να τον παν να τον θάψο(υ)ν με μεγάλην παρρησίαν εκεί οπού είπα. Και με φαίνεται πως είναι πράγμα άξιον να το ιδεί τινάς· και όσον διά λόγου μου δεν θέλω

8 ἠξεύρωμεν, || 9 ἐκῆνος; || 12 *και passim* Μυρτίλος *κτλ.· γρ.* Χρυσόστομος *κτλ.* || 14 Γγιλ^{ι}έρμ*ν το δεύτερο* ι *προσθ. με το ίδιο χέρι* || 15 βοσκοπ^{ν}έλας *το πρώτο* ο *διορθ. από* ν || 17 τὸ χῳρω//ρον *το* τὸ χῳ *διορθ. ίσως από* ὄχι ἡ ὄχο || 20 ὁπτ̃ *γρ.* όπου *(;)* | Φελῦ || 22 ὁπῦ *γρ. όπου (;)* || 26 *και passim* Ἐργάζος *κτλ.· γρ.* Αμβρόσιος *κτλ.* || 28, 32 γένον ... θάψον || 33 μὲ μεγάλην *το* è *διορθ. από αδιάγν. αρχ.*

A λείψει να υπάγω να το ιδώ, ανίσως και ήξευρα να μην είμαι εδώ μήτε αύριον το βράδυ.»

«Ημείς ερχόμεσθεν όλοι, να ρίξομεν λαχνούς» απεκρίθηκαν οι
263 κατσικάδες «εις όποιον πέφτει να φυλάξει | όλα τα κατσίκια.»

«Καλά λέγεις,» απεκρίθη ο ⟨ένας⟩ «Πέτρο{ς}, ανίσως και δεν εσυνέβαινε να γένουν αυτές οι τσερεμόνιες, εγώ όλο απομένω διά όλους· όχι πως το κάμω διά καμίαν κακίαν ή ότι πως δεν με μέλει, αμή δεν με αφήνει ένα αγκάθι οπού εις αυτές τες ημέρες εμπήκεν εις το ποδάρι μου.»

«Με όλον τούτο, σε ευχαριστούμε.» είπεν ο Πέτρος.

Και ο δον Κισιότης τον επαρακάλεσε να τον ειπεί τί αποθαμένος ήτον εκείνος και τί βοσκοπούλα ήτον εκείνη· ο Πέτρος τον αποκρίθη πως εκείνος δεν ήξευρεν άλλο παρά πως εκείνος ο αποθανών ήτον ένας πλούσιος καστρινός, οπού εκατοικούσε κοντά
264 εις εκείνα τα βουνά, ο οποίος είχε σπου|δάξει κάποσον καιρόν εις την Σαλαμάνκα, και ύστερα είχε γυρίσει εις τον τόπον του και τον εκρατούσαν διά άνθρωπον σοφότατον:

«Και πως ήξευρε την σοφίαν των αστρών, και ό,τι έκαμνεν επάνω εις τον ουρανόν ο ήλιος και η σελήνη, διατί μας έλεγεν εις μίαν στιγμήν την κρίσην του ηλίου και της σελήνης.»

«*Έκλειψις* λέγεται, φίλε, και όχι *κρίσις*, όταν σκοτεινιάσουν αυτοί οι δύο μεγάλοι φωστήρες.» αποκρίθη ο δον Κισιότης.

Αμή ο Πέτρος, μην καταλαμβάνοντας από τοιαύτες φιλολογίες, ακολουθούσε την ιστορίαν του λέγοντας:

«Επρονοούσεν ακόμη όταν ο χρόνος ήτον να γένει με ευθηνίαν ή με πείνα.»

265 «Με *ακαρπίαν* θέλεις να ειπείς, φίλε.» εί|πεν ο δον Κισότης.

«Ολίγη διαφορά είναι από την *ακαρπίαν* έως την *πείνα*.» αποκρίθη ο Πέτρος «Και λέγω πως, με αυτό οπού έλεγεν, ο πατέρας του και οι φίλοι του, οπού τον επίστευαν, έγιναν πλουσιότατοι, διατί έκαμναν τα όσα τους εσυμβούλευε, λέγοντάς τους: "Σπείρετε αυτόν τον χρόνον βρώμην, και όχι σιτάρι· αυτόν τον χρόνον ημπορείτε να σπείρετε ροβίθι, και όχι κριθάρι· τον χρόνον οπού έρχεται θέλει να μαζωχθεί πολύ λάδι· και τον άλλον

3 ἐρχόμεσθεν *το πρώτο ε διορθ. από α ή ο* || 4 κατζήκια *το η διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 5 ἀπεκρί:/θη ὁ Πέτρος || 6 ἐγὼ / ὅλο ἀπομένω *γρ.* εγώ {όλο} απομένω *(;)* || 23 τιαυταις *το υ διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 26, 28 πᾶνα *γρ.* ερημία *(;)* || 33 ἠμπορᾶτε νὰ σπάρεσε ροβί:θι *το νὰ σπᾶρετε προσθ. με το ίδιο χέρι*

δεν θέλει να μαζωχθεί μήτε σταλαγματία".» A

«Αυτή η σοφία λέγεται αστρονομία.» είπεν ο δον Κισιότης.

«Εγώ δεν ηξεύρω πώς λέγεται,» αποκρίθη ο Πέτρος «όμως
266 ηξεύρω αυτό, πως εκείνος ήξευρεν | εκείνα οπού είπα, και άλλα περισσότερα. Τέλος πάντων, αφού εγύρισεν από την Σαλαμάνκα, δεν άργησε πολύ να ενδυθεί τα βοσκικά φορέματα, και να πάγει με τα ζώα και με την προβατόγουνά του, εβγάνοντας τα φορέματα τα σπουδαίικα· και τα εδικά του τα εφόρεσεν ένας εξαίρετός του φίλος, οπού ήτον από την συντροφίαν του, ονομαζόμενος Έργαστος, ο οποίος εστάθη και συμμαθητής του. Αλησμόνησα να ειπώ ότι ο αποθανών Μυρτίλλος ήτον μεγάλος σαΐρης και στιχουργός: και τόσον, οπού έκαμνεν εύμορφα εγκώμια διά την νύκτα των Γενεθλίων, και διά την παράστασην του Κυριακού
267 Σώματος, οπού έκαμναν και άλλοι της | χώρας, όμως όλοι με ένα στόμα έλεγαν ότι τα εδικά του ήτον ωραιότατα. Όμως, όταν είδαν οι χωριανοί έτσι έξαφνα τους δύο σπουδαίους με βοσκικά ρούχα, έμειναν εκστατικοί και δεν ημπορούσε να εννοήσει κανένας την αιτίαν της τοιαύτης ατοπίας. Εις τέτοιον καιρόν απόθανε και ο πατέρας του Μυρτίλλου, οπού τον άφησεν πολλά πράγματα, τόσον κινητά όσον και ακίνητα, και πολύ πλήθος ποιμνίων και αγέλης, και μίαν μεγάλην ποσότητα άσπρων μετρητά· των οποίων πάντων απόμεινεν ο νέος αυτός κύριος και εξουσιαστής, και βέβαια του έπρεπε να έχει κάθε καλόν, επειδή και ήτον καλός εις
268 την συντροφίαν, ελεημονητικός, | και φιλόκαλος, και είχε μίαν όψην οπού εχαίρουνταν όποιος και αν τον έβλεπεν. Ύστερα από μερικόν καιρόν εμαθητεύθηκε πως όχι διά άλλην αιτίαν άλλαξεν τα ρούχα του παρά διά να περιπατεί ελεύθερα εις αυτούς τους έρημους κάμπους κατόπι εις την βοσκοπούλαν την Μαρτσέλα την οποίαν ο εδικός μας βοσκός την ανάφερεν πρότερον, και αυτήν την είχεν αγαπήσει καταπολλά ο κακορίζικος αποθανών Μυρτίλλος. Και θέλω να σε ειπώ τώρα, διατί πρέπει να το ηξεύρετε, ποία είναι αυτή η νέα: οπού σχεδόν, και χωρίς το σχεδόν, δεν άκουσες ακόμη παρόμοιον πράγμα αφού εγεννήθης μήτε θέλεις
269 το ακούσει, ανίσως | και ζήσεις περισσότερον από την σάρνα{α}.»

2 ἀςρονομία *γρ.* αστρολογία || 3 λέγετε || 4 ἰξεύρω *το* ι *διορθ. από* ε || 6 ἐνδυθῆ *το* δ *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 8 τ^τἐφόρεσεν *το τὰ προσθ. με το ίδιο χέρι* || 10 *και passim* Ε῎ργαςος κτλ. · *γρ.* Αμβρόσιος κτλ. | συμμαθητής τ^ττο ή *διορθ. από* ὴ || 13 γενεθλίων || 13-14 κυρι:/ακ῎ σώματος || 21-22 ὁποῖον || 22 ἐξ^ισιαςῆς *η οξεία διορθ. από βαρεία* || 23 κάθ᾽ἑκαλοῦ *το* ε *διορθ. ίσως από* ι || 32 ποία το οί διορθ. από οῖ | χωρίς^{τὸ}σχεδοῦ *το τὸ προσθ. με το ίδιο χέρι* || 34 Σάρ:/ναα

A «Ειπέ το Σάρρα.» του αποκρίθη ο δον Κισιότης, μην ημπορώντας να ακούει διεφθαρμένες τες λέξες.

«Το σάρνα ζει περισσότερον· και καλά ειπέ μας, σινιόρε, διότι, ανίσως και σταθείς κάθε ώραν να διορθώνεις τας λέξεις μου, δεν τελειώνω ένα χρόνον.»

«Συμπάθησέ με, φίλε μου,» τον αποκρίθη ο δον Κισιότης «ότι με το να είναι μεγάλη διαφορά από το *Σάρρα* έως το *σάρνα* ηθέλησα να σε το ειπώ· όμως με αποκρίθηκες εξαίρετα, διότι ζει περισσότερον η *σάρνα* παρά η *Σάρρα*, και ακολούθησε την διήγησήν σου, ότι σε δίδω παρόλα απάνω εις την τιμήν μου να μη σε
270 ειπώ πλέ|ον τίποτες.»

«Λέγω λοιπόν, σινιόρε μου,» του αποκρίθη ο κατσικάς «ότι εις το χωρίον μας ήτον ένας χωριανός πολλά πλουσιότερος από τον πατέρα του Μυρτίλλου, οπού ονομάζουνταν Γκιλιέρμος, εις τον οποίον ηθέλησεν ο Θεός, έξω από τα μεγάλα και πολλά πλούτη, να δώσει και μίαν θυγατέρα τής οποίας η γέννα ήτον αιτία να προξενήσει θάνατον εις την μητέραν της, οπού ήτον μία από τες τιμημένες νοικοκυρές οπού ημπορούν να ευρεθούν εις τα πέριξ. Και με φαίνεται πως να βλέπω εμπροστά μου την όψην της, και από το ένα μέρος είχε τον ήλιον και από το άλλον την σελήνην· |
271 αγαπούσε τους πτωχούς, και διά τούτο πιστεύω βέβαια πως τώρα εις τον άλλον κόσμον απολαμβάνει την μακαριότητα. Διά την λύπην του θανάτου τοιαύτης καλής γυναικός, απόθανεν ο Γκιλιέρμος ο άνδρας της, αφήνοντας την Μαρτσέλαν την κόρην της, μικρούτσικην αλλά με όλα της τα αναγκαία, εις την επίσκεψην ενός πασά θείου της οπού ήτον άξιος εις την χώραν μας. Εστάθη πολλά εύμορφη αυτή η κορασίδα με την ηλικίαν, οπού έκαμνεν να ενθυμούνται την μητέρα της, και έλεγαν όλοι πως ευμορφότερη ήτον η θυγατέρα. Και έτσι ήτον, και όταν άρχισε να γνέθει και ήτον
272 δεκα|πέντε χρόνων κανένας δεν την έβλεπε δίχως να ευχαριστά τον Θεόν, οπού έκαμεν τοιούτον εύμορφον πλάσμα, και εσκλάβωνεν και υπόταζεν τα μάτια του καθενός. Ο θείος της την είχεν εις τέτοιαν φύλαξην οπού δεν την άφηνε να την ιδεί κανείς· αμή η φήμη της μεγάλης της ευμορφίας τόσον ⟨εκηρύχθη, οπού⟩ διά λόγου της όσον και διά τα μεγάλα της πλούτη όχι μόνον από τους εδικούς μας χωριανούς, αμή και από άλλους πολλά μακρινούς τό-

1 ἐπέτο Σάρα || 2 διεφθαρμέναις τοῖς λέξαις *το ταῖς προσθ. με το ίδιο χέρι* || 3 *και passim* Σάρνα || 5 τε:/λφώνω ἕνα *γρ.* τελειώνω ⟨εις⟩ ένα *(;)* || 9 παρὰ ἡ Σέρα || 17-18 ταῖς τιμημέναις *γρ.* τες ⟨πλέον⟩ τιμημένες || 20 σε:/λήνην *το υπόλοιπο της αράδας κενό* || 26 πασᾶ *γρ.* παπά | ἄξιος *γρ.* αξι⟨ωματούχ⟩ος *(;)* || 34 τόσον διὰ

πους ήτον παρακαλεσμένος, αναγκασμένος και ενοχλισμένος ο **A**
θείος της διά να την δώσει διά γυναίκα. Αμή εκείνος, οπού ήτον
χριστιανός, αγκαλά και δεν είχεν άλλον σκοπόν παρά να την |
273 υπανδρεύσει, ευθύς οπού {οπού} την είδεν εις ηλικίαν, δεν ηθέ-
λησε να αποφασίσει τίποτες δίχως να μάθει την γνώμην της, μη
θέλοντας να {να} νικηθεί από το κέρδος και την ωφέλειαν οπού
έπαιρνεν από την κυβέρνησην των υπαρχόντων της κορασίδος με
την αναβολήν της υπανδρείας της. Και ημπορώ να ειπώ ότι αυτό
το έλεγαν εις την χώραν και εις τα πέριξ, διά μεγαλότατον έπαι-
νον του καλού θείου της· διότι θέλω να ηξεύρεις, σινιόρ πλανώ-
μενε, ότι εις αυτούς τους μικρούς τόπους μεταχειρίζονται κάθε
πράγμα και μουρμουρίζουν διά κάθε υπόθεσην, και πίστευσε βέ-
274 βαια, καθώς το πιστεύω και ε|γώ, πως ο παπάς είναι πολλά κα-
λός επειδή και δίδει αιτίαν εις τον λαόν του να λέγουν το καλόν
του, και μάλιστα διά τα χωρία.»

«Έτσι είναι,» είπεν ο δον Κισιότης «και λέγε την ιστορίαν, διό-
τι με αρέσει καταπολλά, και εσύ, Πέτρε νόστιμε, την διηγείσαι
με πολλήν χάρην.»

«Ας είχα εγώ ⟨την χάρην του Κυρίου⟩, διότι αυτή οπού έχω αξί-
ζει ολίγον. Ο θείος τέλος πάντων, αγκαλά και επαρακινούσε την
ανεψιάν και της έλεγεν από ένα ένα τα μέρη οπού επήγαιναν και
την εγύρευαν, παρακαλώντας την να πάρει άνδρα και να διαλέ-
ξει έναν κατά την αρέσκειάν της, δεν ήτον όμως δυνατόν να τους
275 δώσει άλλην α|πόκρισην παρά ότι διά την ώραν δεν ήθελε να
υπανδρευθεί και ότι, με το να είναι πολλά νέα, εγρικούσε πως δεν
έχει αρκετάς δυνάμεις διά να κυβερνήσει το βάρος της υπαν-
δρείας. Με αυτές τες πρόφασες, οπού εφαίνουνταν εις τες αρχές
δίκαιες, ο θείος της δεν της έλεγε πλέον άλλο τίποτες, αλλ' εκαρ-
τερούσε να αυξήσει περισσότερον και να ηξεύρει να διαλέξει σύν-
τροφον κατά την γνώμην της. Διότι έλεγε τούτο, και το έλεγε πολ-
λά καλά, ότι δεν ήτον καλόν να βιάζουν οι γονείς τα παιδία και
να τα κάμουν να παίρνουν τον τρόπον τού ζην ενάντια της θελή-
276 σεώς των. Όμως παρευθύς, και δίχως | να το συλλογισθεί, η κα-
τηφής Μαρτσέλα έγινε βοσκοπούλα· και, δίχως να ημπορέσει
μήτε ο θείος της μήτε όσοι ήτον εις το χωρίον να την γυρίσουν
από την βουλήν της, άρχισε να πηγαίνει εις τον κάμπον με άλλες

4 ὁπ̃ ὁπ̃ || 6 νὰι νὰ || 19 ᾶς ξχα ἐγὼ *το υπόλοιπο της αράδας κενό* || 23 ἀρ̃ετάς *το κ προσθ. με το ίδιο χέρι* || 30-31 (καὶ … καλὰ) || 35 νὰ γυρίσ*ν τ*ν *το τη*ν *προσθ. ίσως με το ίδιο χέρι*

Α βοσκοπούλες απ᾽ εδώ, και να φυλάγει το κοπάδι. Και, παρευθύς
οπού εβγήκεν εις το φανερόν και εφάνηκεν ανοικτά η ευμορφία
της, δεν ημπορώ να σε το ειπώ πόσα πλούσια παλικάρια, κα-
στρινά και χωριανά, εφόρεσαν τα ρούχα του Μυρτίλλου και της
είπαν χίλια λόγια ερωτικά εις αυτούς τους κάμπους· ένας από 5
αυτούς, καθώς είπα, εστάθη ο εδικός μας αποθανών, ο οποίος όχι
277 μόνον την | αγαπούσεν, αλλά και την ελάτρευεν. Και δεν ημπο-
ρεί να υποπτευθεί τινάς πως, αγκαλά και η Μαρτσέλα έγινε βο-
σκοπούλα και εζούσεν ελεύθερα και επεριπατούσεν ανοικτή, και
χωρίς να φυλάγεται από κανέναν, με όλον τούτο δεν έχασε τίπο- 10
τες από την τιμήν της: μάλιστα είναι τοιαύτη και τόσον μεγάλη
προσοχή οπού κάμνει χρεία διά να φυλάξει την τιμήν της, οπού
όσοι την περιποιούνται και την ενοχλούν κανένας δεν ημπόρεσε
ποτέ μήτε ημπορεί να το επαινεθεί αληθινά πως να του έδωσε κα-
μίαν παραμικράν ελπίδα πως θέλει κάμει την επιθυμίαν του. Και, 15
278 αγκαλά και πάντα φεύγει, όμως | δεν μισά την συντροφίαν και
συνομιλίαν των βοσκών, και συναναστρέφεται με αυτούς με ευ-
γένειαν και με φιλίαν, με όλα τούτα, όταν κανένας από αυτούς
της λέγει τον εδικόν του σκοπόν, πως είναι δίκαιος και άγιος καθ-
ώς είναι η υπανδρεία, τον διώχνει από κοντά της μακράν ένα ρί- 20
ξιμον σφενδόνας. Και με το να είναι η γνώμη της τόσον σκληρή
κάμνει περισσοτέραν βλάβην εις ετούτον τον τόπον οπού δεν ήθε-
λε την κάμνει ένα θανατικόν, επειδή και η ευγενεία της και η ευ-
μορφία της ηδύνει τας καρδίας εκείνων οπού συναναστρέφονται
με αυτήν και τες παρακινά και να την αγαπούν και να την δου- 25
279 λεύουν· αμή ο εδικός της θυ|μός και οπού δεν θέλει να απατηθεί
από κανένα είναι αιτία της απελπισίας των, και, έτσι, δεν κάμνουν
άλλο, παρά μεγαλοφώνως την ονομάζουν άσπλαγχνην και αχά-
ριστον, δίδοντάς της και άλλα προνόμια παρόμοια με αυτά, τα
οποία φανερώνουν την κατάστασήν της. Και, αν εσύ, σινιόρε, ήθε- 30
λες αργοπορήσει εδώ μερικές ημέρες, ήθελες ακούσει να αντιλα-
λούν ετούτα τα βουνά και αυτά τα λαγκάδια από τα παραπονέ-
ματα των πολλών οι οποίοι, αγκαλά και δεν απολαμβάνουν τί-
ποτες από αυτήν, μ᾽ όλον τούτο την ακολουθούν. Δεν είναι πολ-
280 λά μακριά απ᾽ εδώ ένας τόπος εις τον οποίον είναι είκοσι τέσσα|ρα 35
δένδρα υψηλά, και δεν ευρίσκεται κανείς οπού εις την ομαλήν της

11-12 μεγάλη / προσοχή *γρ.* μεγάλη ⟨η⟩ προσοχή *(;)* || 25 κἀι᾽τὴν ἀγαπᾶν *το νὰ προσθ. ίσως με το ίδιο χέρι* || 29 προνόμια *γρ.* π᾽ρονόμια *ή* π(α)ρανόμια *(;)* || 35 ᾽ς τὸν *το* ᾽ς *διορθ. από* ἃ || 36 της *γρ.* τους

φλούδα να μην έγραφε το όνομα της Μαρτσέλας, και να μην έκα- A
μεν εις την κορυφήν του δένδρου από ένα στεφάνι, θέλοντας να
δείξει με τούτο ο αγαπητικός της ότι η Μαρτσέλα από όλες τες
εύμορφες του κόσμου είναι ⟨πλέον άξια⟩. Εδώ αναστενάζει ένας
βοσκός, εκεί παραπονείται άλλος· εις ένα μέρος ακούονται ερω- 5
τικά τραγούδια, εις άλλο στίχοι απελπισίας. Είναι μερικοί οπού
στέκονται όλην την νύκτα εις τα ποδάρια, ακουμπισμένοι εις την
ρίζαν μίας βαλανιδιάς ή βουνού, δίχως να σφαλίσουν παντελώς
281 τα δακρυσμένα τους μάτια, και, βυθισμένοι από | τους συλλογι-
σμούς της, έτσι τους ευρίσκει εκεί ο ήλιος· είναι άλλοι οπού, δί- 10
χως να παύσουν τους αναστεναγμούς τους, όταν είναι πλέον θερ-
μότερος ο ήλιος το καλοκαίρι, εξαπλωμένοι απάνω εις τον καυ-
στερόν τόπον άμα, παραπονούνται προς τον ουρανόν. Αμή η χαϊ-
δεμένη Μαρτσέλα και τον ένα και τον άλλον, και ετέρους και εκεί-
νους, ελεύθερα και με φαιδρότητα περνά από κοντά τους και τους 15
περιπαίζει, αμή ημείς όλοι οι άλλοι οπού την εγνωρίζομεν απαν-
τεχαίνομεν να ιδούμεν την έκβασην οπού θέλει να έχει η υπερη-
φάνειά της και ποίος θέλει σταθεί τόσον ευτυχής οπού να ημπο-
282 ρέσει να σβήσει και | να δαμάσει μίαν τοιαύτην παράξενην κα-
τάστασην και να θριαμβεύσει και να νικήσει μίαν τοιαύτην με- 20
γάλην ευμορφίαν. Και, με το να είναι αληθινά όλα αυτά οπού σε
εδιηγήθηκα, πιστεύω χωρίς άλλο πως να είναι πολλά αληθινότε-
ρον εκείνο οπού είπεν ο εδικός μας βοσκός διά την υποψίαν οπού
είναι διά τον θάνατον του Μυρτίλλου. Και έτσι σε συμβουλεύω,
σινιόρε, να μη λείψεις εις το να ευρεθείς αύριον εις το λείψανόν 25
του, επειδή και θέλει είναι πράγμα εύμορφον, έχοντας ο Μυρτίλ-
λος πολλούς έλληνας, και μήτε είναι μακριά απ᾽ εδώ ο τόπος οπού
θέλουν να τον θάψουν, είναι μισό μίλι.»
283 «Τον ενθυμούμαι πολ|λά καλά,» είπεν ο δον Κισιότης «και σε
ευχαριστώ διά την ηδονήν οπού με έκαμες διηγούμενός με αυτήν 30
την χαριτωμένην ιστορίαν.»

«Οχ!» αποκρίθη ο κατσικάς «Εγώ δεν ηξεύρω μήτε τα μισά
οπού εσυνέβηκαν εις τους εραστάς της Μαρτσέλας, αμή ενδέχε-
ται αύριον να ανταμώσομεν εις την στράταν κανέναν από τους
βοσκούς και θέλει σου τα ειπεί. Και διά την ώραν είναι καλύτε- 35
ρον να υπάγεις να κοιμηθείς αποκάτω εις κανένα σκεπασμένον

4 ᾖναι, εδώ *γρ.* είναι ⟨αξιότερη⟩. Εδώ *(;)* ή είναι ⟨ευμορφότερη⟩. Εδώ *(;)* || 12-13 τόπον ἅμα *γρ.* τόπον ἄμμου *(;)* || 18 ἐυ:/τυχὴς, *το* ὴ *διορθ. από* ῆ || 27 ἕλληνας *γρ.* φίλους *(;)* | τόπος ὁπῦ *γρ.* τόπος όπου *(;)* || 33 ἐσυνέβηκαν *το* κ *διορθ. από* σ || 35 ᾗπῆ *το* ᾗπῆ *γραμμ. πάνω σε αδιάγν. αρχ., ύστερα από το οποίο δυσανάγν.* ϙ

A τόπον, επειδή και ο εξάστερος καιρός ενδέχεται να κάμει κανένα κακόν εις αυτήν την πληγήν σου· αγκαλά και η ιατρεία οπού
284 έκαμες σε κάμει να είσαι | σίγουρος από κάθε ενάντιον συμβεβηκός.»

Ο Σάντσιο Μπάντσας, οπού εβλασφημούσε χίλιες φορές την τόσην πολυλογίαν του κατσικά, έκαμε κάθε λογής επιμέλειαν διά να πάγει ο αγάς του να κοιμηθεί εις την καλύβαν του Πέτρου. Επήγεν ο δον Κισιότης, και δεν έκαμεν άλλο τίποτες όλην την νύκτα παρά να ενθυμάται την σινιόρα Δουλτσινέα, μιμούμενος τους εραστάς της Μαρτσέλας. Ο Σάντσιος Μπάντσας ηύρε τόπον αρμόδιον και επλάγιασεν αναμεταξύ εις τον Ροντσινάντε και εις το γομάρι του, και εκοιμήθηκε βαθέα, όχι ωσάν ένας εραστής οπού
285 τυχαίνει, αμή ωσάν ε | κείνος οπού εστάθη στουμπισμένος και αλισμένος από μίαν μεγάλην ορμήν δυνατών κλοτσημάτων.

Κεφάλαιον ιγ^ον.

Εις το οποίον παίρνει τέλος η ομιλία της Μαρτσέλας, και δηλοποιούνται άλλα περίεργα συμβεβηκότα.

Ευθύς οπού άρχισε να χαράξει η ημέρα από την ανατολήν, τότε οι πέντε ⟨από τους⟩ έξι κατσικάδες εσηκώθηκαν και επήγαν να ξυπνήσουν τον δον Κισιότην και να τον ειπούν ανίσως και ήθελεν να πάγει και αυτός εις το μεγάλον λείφανον του Μυρτίλλου,
286 με υπόσχεσην να τον πάρουν εις την συνοδεί | αν τους. Ο δον Κισιότης, οπού δεν επιθυμούσεν άλλο, παρευθύς εσηκώθη και είπε του Σάντσιου να βάλει την σέλαν εις τον Ροντσινάντε και το σαμάρι εις το γομάρι του, το οποίον εκείνος παρευθύς το έκαμε, και χωρίς να κάμουν καμίαν άλλην άργηταν εκίνησαν όλοι. Και δεν είχαν περιπατήσει ένα τέταρτον του μιλίου, και είδαν από ένα μονοπάτι έξι βοσκούς οπού ήρχουνταν προς αυτούς ενδυμένοι με μαύρες γούνες και από ένα στεφάνι εις το κεφάλι από κυπαρίσσι και από πικράν ροδοδάφνην. Καθένας είχεν εις το χέρι του από ένα ραβδί από σουρβιά. Και επήγαιναν εις την συντροφίαν τους |
287 δύο ευγενείς καβαλάρηδες, με ευμορφότατα ρούχα χωριανά, και με τρεις υπηρέτες πεζούς. Και ευθύς οπού επλησίασαν εχαιρε-

5, 10 πάντζας *γρ.* Πάντσας || 10 ηὗρε *το ηυ γραμμ. πάνω σε αδιάγν. αρχ.* || 13 τυχαίνᾳ *γρ.* ⟨α⟩τυχαίνει *(;)* || 13-14 ἀ:/λισμένος *γρ.* αλεσμένος *(;)* || 18 Ευθὺς ὁπ῎ *γραμμ. πάνω σε αδιάγν. αρχ.* || 19 πεντε ἔξη

τήθηκαν ευγενικά και, ερωτώμενοι ένας τον άλλον τους πού πη- A
γαίνουν, ευρέθηκαν πως επήγαιναν όλοι εις το λείψανον και, έτσι,
επήγαν όλοι με μίαν συντροφίαν.

Ένας από εκείνους τους καβαλάρηδες, συντυχαίνοντας με τον
σύντροφόν του, είπεν:

«Με φαίνεται, σινιόρ Βιβάλδε, πως δεν θέλει μας κακοφανεί
όσον καιρόν και αν καθίσομεν να ιδούμεν τοιούτον μεγάλον λεί-
ψανον, το οποίον θέλει είσθαι βεβαιότατα περίεργον, διά τα πα-
288 ράξενα, οπού μας εδιηγήθηκαν εκείνοι οι βοσκοί, | τόσον του απο-
θανόντος βοσκού όσον και της φονεύτριας βοσκοπούλας.»

«Τοιαύτης γνώμης είμαι και εγώ,» αποκρίθη ο Βιβάλδος «και
δεν λέγω να καθίσομεν μίαν ημέραν, αλλ᾽ επιτούτου διά να το ιδώ
ήθελα καθίσει και τέσσαρες.»

Ο δον Κισιότης τον ερώτησε τί ήτον εκείνο οπού είχεν ακού-
σει διά την Μαρτσέλαν και διά τον Μυρτίλλον. Ο διαβάτης τον
είπε πως εκείνο το ταχύ είχαν απαντήσει εκείνους τους βοσκούς
και, με το να τους είδαν ενδυμένους με τέτοια λυπητερά φορέ-
ματα, τους ερώτησαν την αιτίαν οπού επήγαιναν τοιούτης λογής·
289 και ένας από εκείνους του την είπεν, διηγούμενος την ευμορφί|αν
και αχαριστίαν μίας βοσκοπούλας οπού ονομάζουνταν Μαρτσέ-
λα και την αγάπην των πολλών οπού είχαν εις αυτήν, και τον θά-
νατον εκείνου του Μυρτίλλου εις του οποίου το λείψανον επή-
γαιναν. Τέλος πάντων, τον εδιηγήθη όλα εκείνα οπού είχε διηγη-
θεί τον δον Κισιότην ο Πέτρος.

Τελειώνοντας αυτήν την συνομιλίαν άρχισαν άλλην μίαν, ερω-
τών τον δον Κισιότην ο Βιβάλδος διά ποίαν αιτίαν ήτον τοιούτης
λογής αρματωμένος εις μίαν χώραν τόσον ειρηνικήν και ήσυχον.
Εις τον οποίον ο δον Κισιότης αποκρίθη λέγοντας:

«Το τάγμα της ασκήσεώς μου δεν δίδει άδειαν μήτε θέλει να
290 περιπατώ αλλέως. Το περιπα|τείν αμελώς, και αι τρυφαί και η
ανάπαυσις, εδόθη διά τους τρυφερούς ανθρώπους της αυλής· ο
δε κόπος και η ακαταπαυσία και τα άρματα εγένηκαν και εδό-
θησαν μόνον διά εκείνους οπού ο κόσμος τούς ονομάζει πλανω-
μένους καβαλιέρους, από τους οποίους, αγκαλά και εγώ να είμαι
ο μικρότερος, όμως είμαι ανάξιος ολωνών.»

Και, ευθύς οπού άκουσαν αυτό, τον εκατάλαβαν πως είναι τρε-

3 ἐπῆγαν / ὅλοι μὲ μίαν *το γ διορθ. από ρ και το μὲ προσθ. με το ίδιο χέρι* ‖ 27 ἥσυ-
χον;

A λός· και, διά να γνωρίσουν τί λογής τρέλα ήτον αυτή η εδική του, ο Βιβάλδος τον εξαναρώτησεν άλλην μίαν φοράν λέγοντάς τον τί θέλει να ειπεί το πλανώμενος καβαλιέρης.

291 «Δεν εδιαβάσετε η αφεντιά σας τα χρονογραφικά και | ιστορίες της Εγγλιτέρας,» αποκρίθη ο δον Κισιότης «οπού διηγούνται τα περίφημα έργα του βασιλέως Αρτούρου, τον οποίον κοινώς εις την καστελιανήν γλώσσαν μας τον ονομάζομεν "ελ ρέι Αρτούς", περί του οποίου λέγουν αι παλαιαί ιστορίαι εκείνου του μεγάλου βασιλείου της Βρετανίας πως εκείνος δεν απέθανεν, αλλά διαμέσου της γοητείας εμεταμορφώθη εις κόρακα, και πως με καιρόν έχει να γυρίσει να βασιλεύσει και να ξαναπάρει το σκήπτρον, και διά αυτήν την αιτίαν δεν ευρίσκεται κανένας Εγγλιτέρος να εσκότωσε ποτέ κόρακα από εκείνον τον καιρόν και εδώθες; Και εις
292 τον καιρόν αυτού του καλού βασιλέως έ|γινεν εκείνο το μεγάλον τάγμα της πλανωμένης καβαλιερίας, και εστάθηκαν αληθέστατα, και άνευ τινός αμφιβολίας, τα αμόρια οπού διηγούνται αυτού διά τον δον Λαρτσιαρότον με την βασίλισσαν Γινέβραν, όντας μεσίτρια εκείνη η τιμιοτάτη δόνια Κιντανιόνα, από την οποίαν έγινεν εκείνο το τραγούδι, οπού είναι τόσον γνωστόν και το τραγωδούν εις την Ισπανίαν μας, πως:

"Ποτέ δεν εστάθη καβαλιέρης
τόσον καλά υπηρετημένος από δάμες
ωσάν τον Λαντσιαρότον
όταν εγύρισεν από την Βρετανίαν",

με εκείνην την τόσην γλυκείαν και νόστιμην προκοπήν των ερω-
293 τικών και μεγάλων | κατορθωμάτων του. Και από τον καιρόν εκείνον εκηρύχθη και άπλωσεν εις πολλά και διάφορα μέρη του κόσμου εκείνο το τάγμα της καβαλιερίας, και έκαμαν εις αυτό αθάνατα και περίφημα έργα ο ανδρείος Άμαδις της Φράντσας, με όλους τους υιούς του και ανεψιούς, έως την πέμπτην γενεάν και περισσότερον, ως καθώς είναι ο επαινεμένος καβαλιέρης Τιράντες, και ο ανδρείος δον Βελιανίς εις την Ελλάδα, οπού σχεδόν ωσάν να ήτον εις τους εδικούς μας καιρούς και να τους είδαμεν και να τους ακούσαμεν. Αυτό είναι, λοιπόν, σινιόρε, το να είναι τι-
294 νάς καβαλιέρης πλανώμενος, και | εκείνο οπού είπα είναι το τάγμα της καβαλιερίας, εις το οποίον, καθώς προ ολίγου είπα, έκα-

3 καβαλλιέρης; || 5 Εγκλιτέρας; || 7 Ερλέι Αρτὺς || 11 σκῆπτρον *το ῆ διορθ. από ή* || 15 καβαλλιερίας *γρ.* καβαλιερίας ⟨της Στρογγυλής Τραπέζης⟩ || 17 Λαρτζιαρότον *γρ.* Λαντσ(ι)αρότον || 18 τηὺ ὁποίαν *γρ.* το οποίον || 21-24 *καταλογάδην στο χφ* || 22 ὑπηρετημένος *το πρώτο η διορθ. από* ε | δάμαις *το δ διορθ. από* τ

μα και κάμω εκείνην την ίδιαν υπόσχεσην οπού έκαμαν οι καβα- A
λιέροι οπού ανάφερα. Και, εις αυτό, μη θαυμάζεστε πως εγώ πε-
ριπατώ εις αυτές τες μοναξίες και ερημίες γυρεύοντας τες τύχες,
με τέτοιον σκοπόν, πως να προσφέρω το χέρι μου και τον εαυτόν
μου εις την πλέον κινδυνώδη τύχην οπού θέλω απαντήσει, διά να 5
βοηθήσω τους αδυνάτους και να συνδράμω τους στενοχωρημένους.»

Από αυτά οπού είπεν ο δον Κισιότης εγνώρισαν φανερά οι δια-
295 βάται πως αυτός ήτον τρελός, και | εθαύμαζαν. Αμή ο Βιβάλδος,
ο οποίος ήτον σοφός και πασίχαρος, διά να εγ{γ}λενδίσουν εκεί-
νην την ολίγην στράταν οπού τους απόμεινεν, από εκεί έως εις το 10
βουνόν οπού ήτον το λείψανον, επάσχισε να ακολουθήσει ο δον
Κισιότης και να ειπεί και άλλες παραξενιές, και τον είπε:

«Με φαίνεται, σινιόρ καβαλιέρη πλανώμενε, πως η αφεντιά
σου εβάλθηκες να κάμεις ένα από τα πλέον δεινά επαγγέλματα
οπού να ευρίσκονται εις τον κόσμον, και πιστεύω βέβαια να μην 15
είναι δεινότερον εκείνο των παπάδων των τσορτοζίνων.»

«Ενδέχεται να είναι και πλέον δεινότερον,» αποκρίθη ο δον |
296 Κισιότης «αλλά το πως είναι αναγκαιότερον εις τον κόσμον δεν
είναι καμία αμφιβολία. Όμως, αν θέλεις την αλήθειαν, δεν κο-
πιάζει ολιγότερον ο σολτάτος οπού κάμει την προσταγήν του κα- 20
πετάνου του, εκείνο οπού θέλει κοπιάσει ο ίδιος καπετάνος οπού
τον προστάζει. Θέλω να συμπεραίνω πως οι ιερείς, με κάθε ανά-
παυσην και ησυχίαν, δέονται του Θεού διά το καλόν της γης, αμή
ημείς οι σολδάτοι και καβαλιέροι κάμομεν εκείνα οπού αυτοί ζη-
τούν, διαφεντεύοντάς την με την δύναμην των χερίων μας και με 25
τα σπαθία μας, όχι αποκάτω εις σκέπην, αλλά εις τον ξέσκεπον
297 ου|ρανόν, βάλλοντας το καλοκαίρι διά σημείον των ανηπόρων
ακτίνων του ηλίου και της σκληράς παγωνιάς του χειμώνος. Εις
τρόπον οπού είμεσθεν υπηρέται του Θεού εις την γην και χέρια
διά των οποίων επιτελείται η δικαιοσύνη του. Και, επειδή τα του 30
πολέμου και όλα εκείνα οπού πρέπουν και εγγίζουν εις τον πό-
λεμον δεν ημπορούν να αποτελεσθούν χωρίς ίδρωτα, βάσανα και
παραδέρματα, διά τούτο εκείνοι οπού την κάμουν την δικαιοσύ-
νην κοπιάζουν περισσότερον από εκείνους οπού με ήσυχην ειρή-
νην και ανάπαυσην παρακαλούν τον Θεόν να βοηθήσει τους αδυ- 35
298 νάτους. | Εγώ δεν θέλω να ειπώ, μήτε είναι τοιούτος ο σκοπός μου,

9 ἐγγλενδίσην || 11 βνοῦ ὁπῦ *γρ.* βουνόν όπου *(;)* || 16 τζορτοζίνων *γρ.* τσερτοζίνων || 21 τν, *με μεγάλο κενό πριν από το* ἐκῆνο· *γρ.* του, ⟨δι'⟩ εκείνο *(;)* || 25 διαφεντεύωντας *το πρώτο* ε *διορθ. από* α || 27 ἀνυπόρων *γρ.* ανημπόρων *(;)*

A πως να είναι τόσον καλή η στάσις των καβαλιέρων των πλανωμένων ωσάν εκείνην των κλεισμένων ιερέων: μόνον θέλω να αναφέρω, διά εκείνα οπού εγώ τραβώ, οπού χωρίς καμίαν αμφιβολίαν είναι κοπιαστικότερον και πλέον δαρμένον, πλέον πεινασμένον και διψασμένον, πλέον δυστυχισμένον και ξεσχισμένον και πλέον ψειριασμένον, επειδή και δεν είναι αμφιβολία πως οι απερασμένοι καβαλιέροι πλανώμενοι έσερναν μεγάλα βάσανα εις την
299 ζωήν τους· και, αν και μερικοί από αυτούς εστάθησαν | αυτοκράτορες από την ανδρείαν των χεριών τους, όμως ποίος αμφιβάλλει πως δεν τους εκόστισε με πολύ αίμα και ίδρωτα, και πως εις τους τοιούτους οπού τόσον υψώθηκαν, ανίσως και τους έλειπαν οι μάγοι και οι σοφοί να τους βοηθήσουν, δεν ήθελαν μείνει απατημένοι από τες επιθυμίες τους και γελασμένοι από τες ελπίδες τους;»

«Και εγώ τοιαύτης διαθέσεως είμαι,» αποκρίθη ο διαβάτης «όμως ένα πράγμα ανάμεσα εις τα άλλα με φαίνεται πως κάμουν αχαμνά οι πλανώμενοι καβαλιέροι, και αυτό είναι ότι, όταν ετοι-
300 μάζονται να βαλθούν εις καμίαν μεγάλην τύχην, με κίν|δυνον φανερόν να χάσουν την ζωήν τους, σχεδόν εις εκείνην την στιγμήν οπού την αρχινούν δεν ενθυμούνται να παραδοθούν εις τον Θεόν, ως καθώς κάθε πιστός χριστιανός έχει χρέος εις παρομοίους κινδύνους, μάλιστα, αντίς να κάμουν αυτό, παραδίδουν τον εαυτόν τους εις τες δάμες τους, με τόσην αγάπην και ευλάβειαν ωσάν να ήτον εκείνες ο Θεός τους, πράγμα οπού με φαίνεται πως μετέχει κατά τι εναντίον εις το σέβας.»

«Σινιόρε μου,» αποκρίθη ο δον Κισιότης «αυτό δεν ημπορεί να γένει αλλέως εις κανένα τρόπον, και ήθελαν τον κρατήσει διά
301 αχρείον εκείνον τον πλανώμε|⟨νον⟩ καβαλιέρην οπού ήθελε κάμει αλλέως, επειδή και πάντοτε εστάθη συνήθεια εις την πλανωμένην καβαλιερίαν πως, όταν ο καβαλιέρης ήθελε να κάμει καμίαν ανδραγαθίαν, να κρατεί εμπροστά του την σινιόραν του και να γυρίσει τα μάτιά του προς αυτήν με νοστιμάδα και με έρωτα, φανερώνοντας πως ζητεί την βοήθειάν της και συνδρομήν της εις τον κίνδυνον οπού εβάνουνταν· και μάλιστα, ανίσως και ήτον τινάς οπού να τον ακούσει, να έχει χρέος να ειπεί με σιγανήν φωνήν μερικά λόγια, παραδιδόμενος με αυτά με όλην του την καρδίαν, και |

11 ᾽στ᾽τοιοῦτ᾽τς γρ. οι τοιούτοι *(;)* || 24 ἐκφ᾽ναις *το ναις διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 28 πλανώμε:// καβαλλιέρην || 30 ἤθελε νὰ κάμῃ *το νὰ προσθ. με το ίδιο χέρι* || 34 κίνδυνον ὁπ᾽ γρ. κίνδυνον όπου *(;)*

περί τούτου ευρίσκονται τα παραδείγματα εις τες ιστορίες. Και δεν πρέπει να πιστεύει τινάς πως διά τούτο να μη παραδίδονται εις τον Θεόν, επειδή και τους απομείνει αρκετός καιρός οπού να ημπορούν να το κάμουν.» A

«Με όλον τούτο,» εξαναείπεν ο διαβάτης «με απομείνει ολίγη κακή συνείδησις, η οποία είναι ότι εδιάβασα πολλές φορές πως οι πλανώμενοι καβαλιέροι λογοφέρουν, και, από τα λόγια, έρχονται και εις τα χέρια, και γυρίζοντας τα άλογα παίρνουν ένα καλόν διάστημα εις τον κάμπον, και, εν τῳ άμα, γυρίζουν, τρέχοντες όσον ημπορούν, και συνα|παντούνται, και εις την μέσην του τρεξίματος παραδίδονται εις τες δάμες τους· και από αυτό το συναπάντημα δεν εβγαίνει άλλο παρά ο ένας πέφτει από το άλογον, τρυπημένος με το κονδάρι του εχθρού του πέρα περού, και ο άλλος, αν δεν κρατηθεί από τα μαλλία του αλόγου του, κινδυνεύει να πέσει καταγής. Και θαυμάζομαι πώς ο αποθανών εις τοιούτον έξαφνον συμβιβηκός έχει καιρόν να παραδοθεί εις τον Θεόν. Καλύτερον ήθελεν είσθαι εκείνα τα λόγια οπού λέγει εις το τρέξιμον παραδιδόμενος εις την δάμαν του να τα ήθελεν ειπεί εις εκείνο οπού έπρεπε και είχεν χρέος | ως χριστιανός. Πόσο μάλλον, οπού εμένα με φαίνεται πως να μην έχουν όλοι οι πλανώμενοι καβαλιέροι δάμες εις τες οποίες να παραδίνονται, επειδή και δεν έχουν όλοι έρωτα.»

«Αυτό δεν ημπορεί να είναι:» αποκρίθη ο δον Κισιότης «ούτε ευρίσκεται κανένας πλανώμενος καβαλιέρης χωρίς δάμα, διότι είναι τόσον ίδιον της φύσεως των καβαλιέρων το να έχουν έρωτα ως καθώς είναι ίδιων του ουρανού το να έχει άστρα, και ήθελα βάλει στοίχημα πως να μην εφάνη ποτέ καμία ιστορία εις την οποίαν να ευρέθη πλανώμενος καβαλιέρης | οπού να μην είχεν έρωτα· και, όταν ήθελεν ευρεθεί, τον ήθελαν έχει διά ανόμιμον, και μπάσταρδον, καβαλιέρην και πως να εμπήκεν εις το κάστρον της καβαλιερίας, όχι από την πόρταν, αλλ᾽ από τους τοίχους, ωσάν κλέπτης και ληστής.»

«Έτσι με φαίνεται και εμένα, με όλον τούτο» τον αποκρίθη ο διαβάτης «εμένα με φαίνεται πως να εδιάβασα ότι ο δον Γαλαχόρες, αδελφός του ανδρικοτάτου Άμαδος της Φράντσας, δεν εκράτησε ποτέ δάμα στερεά εις την οποίαν να ημπορεί να πα-

11 ἱςορίαις . *με μεγάλο κενό πριν από το ᾳ* || 8 γυρίζωντας *πάνω από το υ διαγραμμ. οξεία* || 13-14 καὶ ἄλλος *το ὁ προσθ. με το ίδιο χέρι* || 16 συμβηβικὸς *γρ.* συμβεβηκός *(;)* || 19-20 πόσω μᾶλλον || 29 ἀνόμιμον *το δεύτερο μ ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 35 Ἄμαδος *γρ.* Ἀμαδις *(;)* || 36 ἠμπορῇ *το η διορθ. από ᾳ*

A ραδίδεται· και, με όλον τούτο, δεν εσμικρύνθη τελείως η υπόλη-
306 ψις οπού είχαν | διά λόγου του, και εστάθη ένας ανδρείος και μέ-
γας καβαλιέρης.»

Εις τον οποίον αποκρίθη ο δον Κισιότης:

«Σινιόρε, ένα λουλούδι μονάχο δεν κάμει την άνοιξην. Πόσον περισσότερον, οπού εγώ ηξεύρω πολλά καλά ότι αυτός ο καβαλιέρης είχε πολύν έρωτα δίχως να το ηξεύρει κανείς· και έξω από εκείνο, οπού αγαπούσεν όλες όσες τον άρεζαν, είχε φυσικήν κλίσην εις το να μην ημπορεί να χαλινώνει τον εαυτόν του. Τέλος πάντων, είναι πράγμα αληθέστατον πως είχε μίαν μοναχήν και την είχε κάμει κυρίαν της θελήσεώς του, εις την οποίαν επαραδί-
307 νουνταν συχνότατα και μυστικότατα, επειδή και ήτον από το τάγμα των μυστικών καβαλιέρων.»

«Το λοιπόν, επειδή και είναι αναγκαίον κάθε πλανώμενος καβαλιέρης να έχει αγαπητικήν,» του αποκρίθη ο διαβάτης «ημπορούμεν να συμπεραίνομεν με βεβαιότητα και να ειπούμεν ότι η αφεντιά σου έχεις αγαπητικήν, όντας ίδιον του επαγγέλματός σου. Αμή, επειδή και διασχυρίζεσαι να είναι τόσον μυστικά καθώς το έκαμνεν ο δον Γιαλαχόρες, σε παρακαλώ με κάθε λογής αγάπην, εκ μέρους ταύτης της συντροφίας και εκ μέρους μου, να μας ειπείς το όνομα, την πατρίδα, την ποιότητα και την ευμορφίαν
308 της δάμας σου, | και θέλει κρατηθεί ευτυχισμένη μαθαίνοντας πως όλος ο κόσμος το ηξεύρει πως είναι αγαπημένη και δουλευμένη από έναν καβαλιέρην καθώς φαίνεσαι να είσαι η αφεντιά σου.»

Ο δον Κισιότης ακούοντας να ειπεί αυτό έβγαλεν έναν βαθύν αναστεναγμόν και είπεν:

«Εγώ δεν ημπορώ να ειπώ βέβαια ανίσως και η γλυκεία μου έχθρισσα ευαρεστείται ή δυσαρεστείται το να ηξεύρει ο κόσμος την δούλευσην οπού της κάμω. Ημπορώ να ειπώ μοναχά πως το όνομά της είναι Δουλτσινέα· η πατρίδα της, το Τομπόζο, μία
309 επαρχία της Μαντσίας· | και η τιμή της ημπορεί να είναι το ολιγότερον ωσάν πριντσιπέσα, όντας εδική μου βασίλισσα και κυρά· η ευμορφία της είναι υπέρ φύσην, επειδή και εις του λόγου της αληθεύουν όλα τα αδύνατα και χιμαιρικά προνόμια της ευμορφίας οπού οι ποιηταί συνηθίζουν να δίδουν εις δάμες: τα μαλλία

5 σινι:/όρε *πάνω από το πρώτο ι ίσως διαγραμμ. τόνος* || 12 συχνώτατα *το χ ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 13 τῶνμυςικῶν *το ῶνμ διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 17 ἀγαπητικὴν *το δεύτερο η διορθ. από ο* || 19 ἔκαμ'εν *το ν προσθ. ίσως με το ίδιο χέρι* | Γιαλαχόρες *γρ.* Γκαλα{χ}όρες || 35 ᾳς δά:/μαις *το ᾳ διορθ. από α*

της είναι χρυσά, το μέτωπόν της νήσοι μακάρων, τα φρύδιά της A
ίρις, ήλιοι τα μάτιά της, τα μάγουλά της τριαντάφυλλα, τα χείλη
της κοράλλια, μαργαριτάρια τα δόντιά της, ο λαιμός της αλάβα-
στρον, μάρμαρον το στήθος της, τα χέριά της φίλδισι, η ασπρά-
310 δα της | χιόνι, και τα μέρη εκείνα οπού τα κρατεί η τιμή σκεπα- 5
σμένα διά να μη φαίνονται είναι τοιαύτα, οπού μόνον η φρόνιμος
υπόληψις ημπορεί να τα μεγαλύνει, δίχως να εύρει παράδειγμα.»

«Επιθυμούσαμεν ακόμη» του αποκρίθη ο Βιβάλδος «να μάθο-
μεν και την ύλην, την αρχήν και την ρίζαν.»

Εις το οποίον αποκρίθη ο δον Κισιότης: «Εκείνη δεν κατάγε- 10
ται από τους παλαιούς Κουρτσίους, Γαΐους και Σκηπίωνας τους
Ρωμάνους, μήτε από τους Καλονέζους και Ορσίνους, μήτε από
τους Μονκάδους και Ρεκενέζους της Κανταλόνης, μήτε από τον
311 Ρεμπέλε και | Βιλιανόβε της Βαλέντσας· αλλά κατάγεται από το
Τομπόζο της Μάντσιας, ρίζα οπού, με όλον οπού είναι νέα, ημπο- 15
ρεί να δώσει αρχήν ευγενείας εις τες πλέον λαμπρές φαμιλίες των
μελλόντων αιώνων. Και δεν θέλει αποκοτήσει κανείς να με εναν-
τιωθεί, παρά αν είναι με την συμβασίαν οπού έβαλεν ο Σερδίνος
υποκάτω εις το τρόπαιον των αρμάτων του Ορλάνδου, οπού έλε-
γε: 20

"Κανείς να μη τα κινήσει
από όσους δεν ημπορούν να σταθούν αντίκρυ εις τον Ορλάνδον".»

«Αν καλά και το εδικόν μου γένος να είναι από τους Κατσοπί-
312 νους του Λαρέδου, με | φαίνεται» του αποκρίθη ο διαβάτης «πως
δεν ημπορεί να παρομοιασθεί με το γένος του Τομπόζου της Μάν- 25
τσιας, αγκαλά ημπορώ να ειπώ την αλήθειαν πως δεν άκουσα
ακόμη έως τώρα να ονομάζεται τέτοιον γένος.»

«Και πώς δεν το άκουσες ποτέ να ονομάζεται!» του αποκρίθη
ο δον Κισιότης.

Όλοι οι άνθρωποι έστεκαν με προσοχήν και άκουαν αυτήν την 30
ομιλίαν, και καθώς οι κατσικάδες και οι ίδιοι βοσκοί εκατάλαβαν
την μεγάλην τρέλαν και τον ολίγον μυαλόν του δον Κισιότη μας.
Ο Σάντσιο Πάντσας μόνον επίστευεν εκείνα οπού έλεγεν ο κα-
313 βαλιέρης του, η|ξεύροντάς τον ποίος ήτον και γνωρίζοντάς τον
από μικρόν παιδί· όμως εκείνο οπού τον έκαμνε και αμφίβαλλεν 35

2 μάτιάτης *το* ι *διορθ. από* ο ή α || 6 ή φρόνιμος *το* η *διορθ. ίσως από* ο || 8 ἐπι-
θυμήσαμεν *το* ή *διορθ. από* ή̃ || 11 Σκηπίωνας *το* α *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 12
καλονέζης *γρ.* Καλονέζους || 13 Κανταλόνης *γρ.* Κα{ν}ταλόνης *(;)* || 13-14 τον̃ ρεπέ-
λε *γρ.* τους Ρεμπέλε || 18 Σερ:/δι̃νος *γρ.* Σερβίνος || 21-22 *καταλογάδην στο χφ* ||
30 ἄνθρωποι *το* θ *διορθ. ίσως από* α || 35 ἀμφί:/βαλεν

A ολίγον ήτον το να πιστεύσει εκείνα οπού έλεγε διά την εύμορφην Δουλτσινέαν από το Τομπόζο, διατί αφού είχε γεννηθεί εις τον κόσμον δεν είχεν ακούσει παρόμοιον όνομα μήτε τοιαύτην πριντσιπέσαν, αγκαλά και να εκάθουνταν κοντά εις το Τομπόζο.

Στέκοντες εις αυτήν την ομιλίαν απάνω, είδαν από έναν δερέν και εκατέβαιναν ώς είκοσι βοσκοί, όλοι με γούνες μαύρες και με στεφάνια, μερικά από κύπρον και μερικά από κυπαρίσσι. Οι έξι | 314 από αυτούς εκουβανούσαν ένα κιβούρι, σκεπασμένον με διάφορα λουλούδια και κλαδία.

Και, βλέποντάς τους ένας κατσικάς, είπεν:

«Αυτοί είναι εκείνοι οπού πηγαίνουν το σώμα του Μυρτίλλου, εις την ποδίαν εκείνου του βουνού είναι ο τόπος οπού άφησεν αυτός να τον θάψουν.»

Και διά τούτο άρχισαν και επεριπατούσαν ογληγορότερα να τους φθάσουν, και την ώραν οπού έβαλλαν κάτω το κιβούρι εκείνοι οπού το εκουβανούσαν έφθασαν και αυτοί, και τέσσαρες από αυτούς με τέσσερα δικέλια έσκαφταν τον λάκκον, κοντά εις ένα βουνόν.

315 Έκαμαν ευθύς μεγάλους χαιρετισμούς | αναμεταξύ τους, και ο δον Κισιότης με τους άλλους του τους συντρόφους έστεκαν και εκοίταζαν το κιβούρι, εις το οποίον είδαν ένα σώμα νεκρόν σκεπασμένον από λουλούδια, με ένα φόρεμα βοσκίτικον, ώς τριάντα χρονών· και, έτσι καθώς ήτον νεκρός, εγνωρίζουνταν πως είχεν εύμορφην όψην και στάσην. Είχεν τριγύρω του εις το ίδιον κιβούρι πολλά βιβλία, ανοικτά και σφαλισμένα. Και τόσον αυτοί οπού έστεκαν και εκοίταζαν όσον και εκείνοι οπού έσκαφταν τον λάκκον, και όλοι οι άλλοι οπού έστεκαν τριγύρω, έστεκαν με μεγά- 316 λην σιωπήν. Έως οπού ένας από εκείνους οπού είχαν κουβανήσει το κιβούρι με τον νεκρόν είπεν:

«Έργαστε, κοίταξε καλά αν είναι αυτός ο τόπος οπού είπεν ο Μυρτίλλος, επειδή και προθύμως θέλεις να παρατηρήσεις τα όσα άφησεν εις την διαθήκην του.»

«Αυτός είναι,» αποκρίθη ο Έργαστος «ότι πολλές φορές ο κακορίζικος με εδιηγήθη την ιστορίαν της συμφοράς του. Εδώ με είπεν ατός του πως ήτον ο τόπος οπού είδεν την πρώτην φοράν εκείνην την θανατηφόρον έχθρισσαν του ανθρωπίνου γένους, και

6-7 βοσκοί ... μὲξεφάνια *στην αριστερή ὠα σημειώνεται κάθετη* || 8-9 σκεπασμένον^{μὲ}διάφορα *το μὲ προσθ. με το ίδιο χέρι* || 12 *και passim* τόπος ὁπῦ *γρ.* τόπος ὁπου *(;)* || 33 ἀ:/ποκρίθη *το π διορθ. ίσως από κ*

εδώ ήτον παρομοίως οπού την πρώτην φοράν την εφανέρωσε τους A
317 εδικούς του, τόσον τιμίους όσον και ερωτικούς, λογισμούς, | και
εδώ εστάθη ο τόπος οπού την ύστερην φοράν τον έκαμεν να κα-
ταλάβει ότι τον απατά και τον έβαλεν εις τόσην λύπην. Οπού, πε-
ρικυκλωμένος από τόσες συμφορές, ηθέλησε να τον κρύψουν εις 5
τα σπλάγχνα της παντοτινής λήθης.»

Και, γυρίζοντας το πρόσωπόν του προς τον δον Κισότην και προς τους άλλους διαβάτας, ακολούθησε την διήγησήν του:

«Ετούτο το κορμί, σινιόροι, οπού με ευσπλαγχνικά μάτια στέ-
κεσθε και το βλέπετε, εσκέπαζε μίαν ψυχήν οπού είχεν πολλά ου- 10
ράνια χαρίσματα. Τούτο είναι το λείψανον του Μυρτίλλου, οπού
318 ήτον ένας εις την αγχίνοιαν, μονάχος εις την ευγένειαν, ξεχω|ρι-
στός εις το τσελεπιλίκι, φοίνιξ εις την φιλίαν, άπειρος εις την ελευ-
θερότητα, σοβαρός δίχως κενοδοξίαν, πρόσχαρης δίχως ευτέλει-
αν, και, τέλος πάντων, πρώτος εις κάθε καλοσύνην, και δίχως να 15
έχει δεύτερον εις τες συμφορές. Αγάπησεν, και εστάθη μισημέ-
νος· ελάτρευσεν, και δεν εστάθη ευπρόσδεκτος· επαρακάλεσεν
ένα θηρίον, ενόχλησεν ένα μάρμαρον, εκυνηγούσεν άνεμον, επρος-
κάλεσε την μοναξίαν, εδούλευσε την αχαριστίαν, οπού του έδω-
σε το τέλος διά την ανταμισθίαν το να γένει κούρσος του θανά- 20
του εις το μέσον της ακμής της ζωής του, το οποίον του το επρο-
319 ξένη|σε μία βοσκοπούλα οπού αυτός επολεμούσε να την κάμει
αθάνατον και να ζει πάντα εις την ενθύμησην των ανθρώπων, καθ-
ώς ημπορούν να το δείξουν φανερά αυτά τα γραψίματα οπού βλέ-
πετε, ανίσως και δεν επαράγγελνεν ότι μετά την ταφήν του να 25
τα κάψουν παρευθύς.»

«Μεγαλύτερην ασπλαγχνίαν ήθελες δείξει εσύ και σκληρότητα εις αυτά» του λέγει ο Βιβάλδος «από εκείνην οπού έδειξεν εκείνος οπού τα εσύνθεσε, επειδή και δεν είναι πρέπον μήτε εύλογον να γένει το θέλημα εκείνων οπού διορίζουν να γένουν πράγματα 30
άδικα. Και τον Καίσαρα ήθελαν τον κατακρίνει, ανίσως και έδι-
320 δε θέλημα να | γένει εκείνο οπού ο Μαντοβάνος άφησεν εις την
διαθήκην του. Ώστε οπού, σινιόρ Έργαστε, επειδή και παραδί-
δεις το σώμα του φίλου σου εις την γην, μη θέλεις να παραδώσεις
και τα συγγράμματά του εις την αλησμονησίαν, και εκείνος επα- 35
ράγγειλε να γένει τοιούτον πράγμα με το να εστάθη αδικημένος,

13-14 ἐλευθερότητα *γρ.* ελευθερ(ι)ότητα *(;)* || 14 κενοδοξίαν *το* ε *διορθ. από* αι || 20 ἀνταμισθίαν *γρ.* αντιμισθίαν *(;)* || 27 ἤδελες || 30 γένην *το* ε *διορθ. από* ι || 31 καίσαρα

Α μα δεν πρέπει εσύ να το κάμεις ωσάν αδιάκριτος· μάλιστα επιμελήσου, κάμνοντας να διαμένουν αυτά τα συγγράμματα, οπού να διαμένει πάντοτε και η σκληρότης της Μαρτσέλας, και θέλει σταθεί, εις το εξής, ένα παράδειγμα εις τους ανθρώπους, διά να φεύγουν και να μακρύνουν από τον κίνδυνον του θανάτου, ήτοι
321 τοιούτου χρεμνι|σμού· τώρα ηξεύρω πολλά καλά, και εις καθένα από λόγου μας εστάθη φανερά η ιστορία αυτού του εραστού και απελπισμένου σας φίλου, και ηξεύρομεν την εδικήν σου φιλίαν και την αιτίαν του θανάτου του, και πόσα άφηκεν εις το τέλος της ζωής του, από του οποίου την θλιβεράν ιστορίαν ημπορεί να γνωρισθεί πόσον μεγάλη εστάθη η ασπλαγχνία της Μαρτσέλας, ο θείος έρωτας του Μυρτίλλου, και η πίστις της εδικής σου φιλίας, με το τέλος οπού παίρνουν εκείνοι οπού τρέχουν με μεγάλην ορμήν εις την στράταν της ερωτικής ακαταστασίας. Εχθές ηξεύρο-
322 μεν πως εστάθη ο θάνατος του | Μυρτίλλου και ότι ήτον να τον θάψουν εδώ, και, διά περιέργειαν και λύπην, αφήσαμεν τον ίσιόν μας δρόμον και αποφασίσαμεν να έλθομεν εδώ να ιδούμεν με τα μάτιά μας εκείνο οπού με πολλήν λύπην της καρδίας μάς εδιηγήθης. Και διά την παρηγορίαν της λύπης και διά την επιθυμίαν οπού έχομεν να κάμομεν καμίαν ιατρείαν, και αν ήθελεν είσθαι δυνατόν, σε παρακαλώ να μη κάψεις αυτά τα χαρτία, αμή να με δώσεις ένα.»

Και, δίχως να απαντέξει άλλην απόκρισην από τον βοσκόν, άπλωσε το χέρι του και επήρε δεν ηξεύρω πόσα από εκείνα οπού ήτον κοντύτερα· και, βλέποντας ο Έργαστος, του είπε:

«Να μη δείξω απανθρωπίαν, σινιόρε, σε αφήνω να έχεις αυτά
323 οπού επήρες· αμή το να θαρρείς πως | δεν καίω τα άλλα οπού απόμειναν είναι πράγμα μάταιον.»

Ο Βιβάλδος, οπού επέθαινε να ιδεί τί έγραφαν, παρευθύς άνοιξεν ένα και είδεν οπού είχε τοιαύτην επιγραφήν: *Τραγούδι απελπισμένον.* Βλέποντάς το ο Έργαστος, είπεν:

«Αυτό είναι το υστερινόν φύλλον οπού έγραψεν εκείνος ο κακορίζικος· και, διά να ιδείς, σινιόρε, σε τί τέρμενα τον εκατάντησαν οι εδικές του δυστυχίες, διάβασέ το δυνατά διά να σε ακούσει καθένας, και ημπορείς να το διαβάσεις με άνεσην προτού να ενταφιασθεί.»

11 ἀσπλαγχνία *το* λ *διορθ. ίσως από* ρ || 29 ἐπέθε:/νε *το τρίτο* ε *διορθ. από* α

«Θέλω το κάμει μετά χαράς.» λέγει ο Βιβάλδος. A

Και, βάνοντάς τον εις την μέσην όλοι όσοι ήτον τριγύρω, άρχισε να διαβάζει μεγαλοφώνως αυτά τα λόγια: |

Κεφάλαιον ιδ^ον.

Οπού διηγείται τους στίχους της απελπισμένης του ελεεινού βοσκού, και άλλα αιφνίδια συμβεβηκότα.

⟨«... |

...»⟩

Άρεσε καταπολλά το τραγούδι εις όλους εκείνους οπού το άκουσαν, αγκαλά και εκείνος οπού το εδιάβασεν είπεν πως το τραγούδι δεν εδιηγούνταν το καλόν της Μαρτσέλας και πως εφυλάγουνταν με τον τρόπον οπού του είχαν ειπεί, επειδή και εις αυτό ο Μυρτίλλος επαραπονούνταν διά ζηλοτυπίαν, διά υποψίαν, και διά το εναντίον του καλού ονόματος και της φήμης της Μαρτσέλας. Εις το οποίον αποκρίθη ο Έργαστος, ωσάν οπού ήξευρε τους πλέον κρυφότερους συλλογισμούς του φίλου του:

«Διά να σε εβγάλω, σινιόρε, από αυτήν την αμφιβολίαν, θέλω να ηξεύρεις ότι όταν έγραψεν εκείνος ο κακότυχος αυτό το τραγούδι η Μαρτσέλα έλειπεν, και επιτούτου είχεν μακρύνει, διά να
329 ιδεί ανίσως και | ο χωρισμός εμεταχειρίζουνταν τους συνηθισμένους του νόμους· και, επειδή και κάθε πράγμα κάμει να θλίβεται ο εραστής διά τον χωρισμόν και τον περικυκλώνει κάθε λογής φόβος, έτσι και η ζηλοτυπία οπού είχεν εις την φαντασίαν του και οι υποψίες οπού εφοβούνταν ωσάν να ήτον αληθινές εβασάνιζαν τον Μυρτίλλον. Και διά τούτο εις τα συγγράμματά του επαρακινήθηκε να ελέγξει την καλοσύνην της Μαρτσέλας, η οποία, αγκαλά και ήτον σκληρή, και ολίγον υπερήφανος, και αράθυμη, μ᾽ όλον τούτο ο ίδιος φθόνος δεν ημπορεί να εύρει εις του λόγου της κανένα ελάττωμα.»

«Έτσι είναι.» είπεν ο Βιβάλδος.

330 Και, θέλοντας να διαβάσει άλλο ένα φύλ|λον από εκείνα οπού είχε γλιτώσει από την φωτίαν, τον εσύγχυσε μία τερατώδης οπτασία· και τον εφάνη πως εις την κορυφήν του βουνού εκεί οπού έκαμναν τον τάφον εφάνη η βοσκοπούλα Μαρτσέλα, με ευγενι-

5 τῆς ἀπελπισμένης γρ. τους απελπισμένους (;) || 6 ἀιφ:/νίδια *το δ διορθ. ίσως από* ο | συμβεβηκότα. *οι επόμενες δεκαπέντε αράδες της σ. 324 κενές, καθώς και οι σσ. 325-327 και η πρώτη αράδα της σ. 328* || 12 ὀνόματος^ς·τῆς *το ᾽ς προσθ. ίσως με το ίδιο χέρι* || 25 σκληρὴ

A κοτέραν χάρην, παρά οπού εκήρυττεν η φήμη της. Όποιος δεν την είχεν ιδεί έως τότε την έβλεπε με θαυμασμόν και σιωπήν, και όποιος ήτον συνηθισμένος να την βλέπει έμεινεν τόσον εκστατικός ωσάν εκείνον οπού δεν την είχεν ιδεί ποτέ. Αμή, ευθύς οπού την είδεν ο Έργαστος, δείχνοντας πως να είναι αραθυμισμένος της είπεν:

331 «Ίσως έρχεσαι εσύ, ω άγριε βασιλικέ αυτών των | βουνών, να ιδείς ανίσως και με την εδικήν σου παρουσίαν εβγαίνει αίμα από τες πληγές αυτού του κακορίζικου και ελεεινού από τον οποίον η εδική σου σκληρότης επήρε την ζωήν; Ή έρχεσαι διά να υπερηφανευθείς διά την σκληρότητα οπού έκαμεν η εδική σου κατάστασις; Ή να ιδείς από τοιούτον υψηλόν τόπον, ωσάν ο σκληρός Νέρων, την πυρκαϊάν της κατακαιομένης Ρώμης; Ή να τσαλαπατήσεις με αποκοτίαν αυτό το άτυχον λείψανον, καθώς έκαμεν η αχάριστη θυγατέρα εις τον πατέρα της τον Ταρκβίνιον; Ειπέ γλήγορα διά ποίον τέλος έρχεσαι ή είναι εκείνο οπού σε αρέσει
332 περισσότερον, διότι, ηξεύροντας | εγώ ότι ο Μυρτίλλος ενόσω εζούσε δεν αγαπούσεν άλλο παρά να σε ευαρεστήσει, θέλω κάμει να σε υπακούσει και αποθαμένος.»

«Εγώ δεν έρχομαι, ω Έργαστε, διά κανένα τέλος από εκείνα οπού είπες,» αποκρίθη η Μαρτσέλα «αλλά να διαφεντεύσω τον εαυτόν μου και να κάμω να γνωρίσουν το μεγάλον σφάλμα εκείνων οπού πιστεύουν πως να έχω εγώ το πταίσιμον της ποινής και του θανάτου του Μυρτίλλου· και, έτσι, παρακαλώ όλους σας όσοι είσθε εδώ να με ακροασθείτε με προσοχήν, και ταχέως και σύντομα θέλω κάμει να γνωρίσει όποιος έχει διάκρισην αυτήν την αλήθειαν. Ο Θεός, καθώς λέτε, με έκαμε τόσον εύμορφην, οπού,
333 δί|χως να βοηθήσει καμία θεραπεία, η εδική μου νοστιμάδα σάς επαρακίνησε να με αγαπάτε, και διά την αγάπην οπού δείχνετε πως να έχετε εις του λόγου μου λέγετε και θέλετε να έχω χρέος να σας αγαπώ. Εγώ γνωρίζω πολλά καλά, με την διάκρισην οπού με έδωσεν ο Θεός, πως κάθε εύμορφον είναι αγαπητόν· αμή δεν καταλαμβάνω ότι, με το να αγαπιέται τινάς, έχει χρέος εκείνος οπού αγαπιέται ως εύμορφος να αγαπά εκείνον οπού τον αγαπά. Έξω από αυτό ακόμη, ημπορεί να συνέβει πως ο αγαπών το εύμορφον πράγμα να είναι άσχημος, και όντας άσχημος άξιος

2 θαυμασμὸν ‖ 3 συνηθισ:/με͂ν ‖ 7 βασιλικὲ *γρ.* βασιλί(σ)κε ‖ 15 Ταρκβίνιον; *το ί διορθ. από* ῖ *και το* ι *από* ο ‖ 16 ποῖ:/ον *το* π *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* | ἢ ἓ͂ναι *γρ.* ἡ ⟨ποίον⟩ εἶναι ἡ ἡ ⟨τί⟩ εἶναι) *(;)* ‖ 25 ἓ͂σθε *το* ϛ *διορθ. από* η *και το* ε *από* ϛ ‖ 33, 34 ἀγαπίεται … ἀγαπίε:/ται ‖ 34-35 ἄγαπᾶ; ‖ 36 ἄσχημος, *γρ.* ⟨ο⟩ ἄσχημος *(;)*

εξου|θενήσεως, δεν πρέπει να λέγει το "Εγώ σε αγαπώ διά την A
ευμορφίαν σου: πρέπει λοιπόν να με αγαπάς, αν και είμαι άσχη-
μος". Αμή, να υποθέσομεν πως ο αγαπών και η αγαπητική να εί-
ναι εξίσης εύμορφοι, διά τούτο δεν είναι πράγμα αναγκαίον να
είναι ένα και το αυτό και οι επιθυμίες, διατί κάθε ευμορφία δεν
αγαπιέται: ότι μερικές ευφραίνουν την όρασην, αμή δεν υπο-
τάσσουν την θέλησην· επειδή και, αν αγαπούνταν κάθε ευμορφία
και υπόταζεν, ήθελεν είσθαι μία μεγάλη σύγχυσις και ανακάτω-
σις θελήσεων, χωρίς να ηξεύρεται το τέλος οπού ημπορούσαν να
λάβουν, διατί, όντας άπειρα τα εύμορφα υποκείμενα, ήθε|λεν εί-
σθαι και επιθυμίες άπειρες. Και, καθώς ακούω και λέγουν, η κα-
θολική αγάπη δεν ημπορεί να διαιρεθεί, και πρέπει να είναι θε-
ληματική, και όχι βιασμένη. Και, όντας καθώς το λογιάζω διά ταύ-
την, θέλετε εσείς να υποτάξω εγώ στανικώς την θέλησήν μου, με
το να λέγετε πως θέλετε το καλόν μου; Και, ανίσως και σας φαί-
νεται πως δεν λέγω την αλήθειαν, ειπέτε με, παρακαλώ σας: αν-
ίσως και ο Θεός οπού με έκαμεν εύμορφην με ήθελε κάμει άσχη-
μην, ήτον πρέπον να ήθελα παραπονεθεί εγώ από εσάς διατί δεν
με ηθέλετε αγαπήσει; Πόσο μάλλον, οπού ημπορείτε να στοχα-
σθείτε πως δεν εστάθη | μήτε ήτον εις το χέρι μου να διαλέξω την
ευμορφίαν οπού έχω, ως καθώς είναι ο Θεός με την έδωσεν, δί-
χως καμίαν ανταμοιβήν και δίχως να την ήθελα ζητήσει εγώ. Και,
καθώς η όχενδρα δεν πρέπει να είναι μισημένη διά το θανατηφό-
ρον φαρμάκι, με το να το έχει φυσικά, έτσι δεν πρέπει και εμένα
να με θέλουν το κακόν μου με το να είμαι εύμορφη, επειδή και η
ευμορφία εις μίαν τιμημένην γυναίκα είναι ωσάν την μακρινήν φω-
τίαν ή ωσάν ένα κοπτερόν σπαθί, οπού μήτε αυτό κόπτει μήτε
εκείνη καίει όποιον δεν πλησιάσει αυτά. Η τιμή και η αρετή είναι
στολή | της ψυχής, χωρίς τα οποία κανένα κορμί, αν και να ήτον
και καλής στάσεως, δεν ημπορεί όμως να ονομασθεί εύμορφον.
Και, ανίσως και η τιμή είναι μία από εκείνες τες αρετές οπού πε-
ρισσότερον από τες άλλες στολίζει και ευμορφαίνει το κορμί και
την ψυχήν, διά ποίαν αιτίαν πρέπει να την υστερείται εκείνη οπού
αγαπιέται διά τες ευμορφίες της, μόνον διά να πληροφορήσει
εκείνους οπού, διά εδικήν τους ηδονήν, με κάθε δύναμην διισχυ-
ρίζονται να την κάμουν να την χάσει; Εγώ εγεννήθηκα ελεύθερη,

4 ἐξί:/σης *γρ.* εξ ίσης *(;)* επίσης *(;)* || 6 ἀγαπίεται || 7-8 ἀγαπ᾽ν̓ταν … ὑπόταζεν *γρ.* αγαπούσεν … υποτάζουνταν *(;)* || 13 λογιάζω; || 14 θέλησίν μ᾽; || 15 λέγε:/τε το τελευτ. ε *διορθ. από* α || 20 δεν το ε *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 23 ἡ *διορθ. ίσως από* ὑ || 24 πρέπῃ *το πρώτο π διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 25 νὰ ὦναι || 34 ἀγαπί:/εται

A και διά να ξεφαντώσω αυτήν την ελευθερίαν εδιάλεξα την ερη-
338 μίτικην ζωήν εις | αυτούς τους κάμπους: δεν έχω άλλην συνοδεί-
αν παρά των δενδρών αυτών των βουνών· τα κρυσταλλοειδή νερά
αυτών των ρευμάτων είναι ο καθρέπτης μου· εις τα δένδρα και
εις τα νερά λέγω τους λογισμούς μου και δείχνω την ευμορφίαν
μου. Εγώ είμαι μακρινή φωτία και σπαθί οπού είναι κοπτερόν.
Εκείνους οπού η θεωρία μου έκαμε και με αγαπούν τους έβγαλα
από την απάτην με τα λόγιά μου· και, ανίσως και οι ελπίδες εί-
ναι η τροφή των επιθυμιών, και μη δίδοντας ποτέ εις τον Μυρ-
τίλλον, μήτε εις άλλους πως θέλουν απολαύσει από εμένα το τέ-
339 λος οπού εποθούσαν, ημπορούσε να ει|πεί τινάς καλύτερα ότι πε-
ρισσότερον τους εσκότωσεν η απιστία τους παρά η εδική μου
ασπλαγχνία. Και, αν ρίχνουν το πταίσιμον εις εμέ και λέγουν πως
όντας οι λογισμοί του τίμιοι έπρεπε να στέρξω και εγώ με την τι-
μήν μου, εις αυτό αποκρίνομαι πως, όταν εις αυτόν τον ίδιον τό-
πον οπού τώρα κάμνουν το μνημόρι του με εφανέρωσε τον καλόν
του σκοπόν, εγώ τον είπα πως έχω γνώμην να ευρίσκομαι παν-
τοτινά εις την μοναξίαν και πως μόνον η γη να απολαμβάνει την
τιμήν μου και την ευμορφίαν μου· και, επειδή και αυτός, λέγον-
340 τάς τον εγώ όλα αυτά, επεισμάτευσεν | εναντίον εις κάθε ελπίδα
και ηθέλησε να αρμενίσει εναντίον του ανέμου, δεν πρέπει να το
θαυμάζεσθε αν επνίγηκεν εις την μέσην του κόλφου της τρέλας
του; Ανίσως και εγώ τον ήθελα δώσει καμίαν αιτίαν, ήθελα είμαι
ψεύτρια· ανίσως και τον επληροφορούσα, ήθελα κάμει εναντίον
του καλού σκοπού μου και αποφάσεως. Απίστησε δίχως να κα-
ταπεισθεί, απελπίσθηκεν δίχως να είναι μισημένος: στοχασθείτε
τώρα ανίσως και πρέπει να ρίξουν το πταίσιμον εις εμένα του θα-
νάτου του! Ας παραπονεθεί όποιος εστάθη απατημένος, ας απελ-
341 πισθεί εκείνος οπού τον έλειψεν η υπόσχεσις της ελπίδος, ας ο|μο-
λογήσει εκείνος οπού ήθελα τον κράξει, ας υπερηφανευθεί εκεί-
νος οπού ήθελα τον δώσει καρπόν· αλλ᾽ ας μη με λέγει άσπλαγ-
χνον μήτε φονεύτριαν, ότι εγώ δεν του έδωσα καμίαν υπόσχεσην,
ούτε τον απάτησα, ούτε τον έκραξα ούτε τον ανάγκασα. Ακόμη
δεν ηθέλησεν ο Θεός εις το να με βιάσει η μοίρα μου να αγαπή-
σω, μήτε με ήλθε συλλογισμός διά να αγαπήσω με εκλογήν. Αυτή
η γενική αλήθεια και κατάπεισις ας είναι διά ξεχωριστόν ιατρι-

9 μὴδίδωντας ποτὲ ᾳς *γρ.* μη δίδοντας ποτέ (καμίαν) εις *(;)* || 10 θέ:/λτν το θ *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 30 ὁπῦ ἤθελα *ανάμεσα στις λέξεις σβησμένη αδιάγν. λέξη, ίσως* τὸν ἡ δὲν || 32 δὲν τ᾽ *το* δὲν τ *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 34 μοῖρα το μοῖ *διορθ. από αδιάγν. αρχ.*

κόν εις καθέναν από εκείνους οπού με ενοχλούν· και ας ηξεύρουν A
εις το εξής, ανίσως και πεθαίνει κανένας από εδικήν μου αιτίαν,
342 δεν | πεθαίνει με το να μην είναι ζηλιάρης μήτε κακορίζικος, ότι
όποιος δεν αγαπά κανέναν δεν δίδει εις κανέναν ζηλοτυπίαν. Και,
διά να ειπώ την αλήθειαν, δεν πρέπει να τον κακοφαίνεται εκεί- 5
νος οπού με λέγει θηρίον και βασιλίσκον, ας με αφήσει ωσάν ένα
πράγμα βλαβερόν και κακόν· όποιος με ονομάζει αχάριστην, ας
μη με δουλεύει· όποιος με λέγει πως δεν γνωρίζω, ας μη με γνω-
ρίζει· όποιος με λέγει άσπλαγχνην, ας μη με ακολουθεί· ότι αυτό
το θηρίον, αυτός ο βασιλίσκος, αυτή η αχάριστη, αυτή η άσπλαγ- 10
χνη και αυτή οπού δεν εγνωρίζει, μήτε θέλει τον ζητήσει, μήτε θέ-
343 λει τον δουλεύσει, μήτε θέλει | τον γνωρίσει μήτε θέλει τον ακο-
λουθήσει εις κανέναν τρόπον. Και, αν ο Μυρτίλλος απέθανεν από
την ανυπομονησίαν του και από την αστόχαστόν του επιθυμίαν,
διά ποίαν αιτίαν δίδουν το σφάλμα εις την τιμημένην μου πολι- 15
τείαν και εις την φύλαξήν μου; Ανίσως και εγώ φυλάττω την κα-
θαρότητά μου εις συντροφίαν των δένδρων, διατί γυρεύει να την
χάσω εκείνος οπού ήθελε να την κάμω με τους ανθρώπους; Εγώ,
ως καθώς το ηξεύρετε, έχω πολλά πλούτη εδικά μου, και δεν επι-
θυμώ τα ξένα· έχω την κατάστασήν μου ελεύθερην, και δεν θέλω 20
να υποταχθώ· μήτε αγαπώ μήτε μισώ κανέναν· δεν απατώ ετού-
344 τον μήτε αναγκάζω εκείνον· | δεν περιγελώ τον έναν μήτε περι-
παίζω τον άλλον. Η τιμία συναναστροφή των βοσκοπούλων αυ-
τών των χωρίων και η υπεράσπισις των κατσικιών μου με εγλεν-
διρδίζει. Οι συλλογισμοί μου έχουν διά τέλος αυτά τα βουνά, και, 25
αν έβγουν απ' εδώ, δεν το κάμουν διά άλλο παρά διά να θεωρή-
σουν την ευμορφίαν του ουρανού, οπού είναι η πρώτη κατοικία
της ψυχής μας.»

Και, τελειώνοντας αυτήν την ομιλίαν της, δίχως να απαντέξει
άλλην απόκρισην, εγύρισε την ράχην της και εμπήκεν εις ένα πυ- 30
κνόν δάσος ενού βουνού οπού ήτον κοντά, αφήνοντας εκστατι-
345 κούς τόσον με την φρονιμάδα της όσον και με την ευμορφίαν της
όλους εκείνους οπού έστεκαν τριγύρω. Και μερικοί από αυτούς
(οπού από την οξείαν σαΐτα των ακτίνων των ομματίων της είχαν
πληγωθεί) εδιισχυρίσθησαν να πάγουν κατόπι της, μη ψηφώντες 35
την φανεράν αλήθειαν και απόδειξην οπού είχαν ακούσει. Και,

2 μκ το μ *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 33-35 άυ:/τ'ς, όπ' ... πλη:/γωθ')

A βλέποντας αυτό ο δον Κισιότης, τον εφάνη πως εκείνη να ήτον καλή αιτία διά να δείξει την καβαλιερίαν του, βοηθώντας τα στενοχωρημένα κοράσια, έβαλε το χέρι του εις το μανίκι του σπαθίου του, και είπε μεγαλοφώνως αυτά τα λόγια:

«Κανένας άνθρωπος, ό,τι λογής τάξεως και καταστάσεως και
346 αν είναι, | να μη τολμήσει να ακολουθήσει την εύμορφην Μαρτσέλα, αλλέως θέλει πέσει εις την εδικήν μου απόνετον οργήν. Αυτή έδειξε με φανερούς και αρκετούς λογαριασμούς κατ' ολίγον πως δεν είχε πταίσιμον διά τον θάνατον του Μυρτίλλου και πόσον απέχει από το να συγκατανεύει εις την επιθυμίαν κανενός από τους αγαπητικούς της· και διά τούτο είναι δίκαιον πως, αντίς να την ακολουθήσει τινάς και να την καταδιώξει, να την τιμήσει και να την έχει εις καλήν υπόληψην κάθε καλός άνθρωπος, επειδή και αυτή μοναχή φαίνεται να είναι εις αυτό ξεχωριστή οπού με τοιούτον τίμιον σκοπόν να ζει.»

347 Ή από τες φοβέρες του δον | Κισιότη, ή με το να τους είπεν ο Έργαστος να τελειώσουν εκείνο οπού ήτον χρεώσται να κάμουν εις τον καλόν του φίλον, κανένας βοσκός δεν εσάλεψε μήτε εξεμάκρυνεν από εκεί έως οπού, τελειώνοντας τον τάφον του Μυρτίλλου και καίοντας και τα συγγράμματά του, έβαλαν το κορμί του, με μεγαλότατον θρήνον εκείνοι οπού έστεκαν τριγύρω. Εσφάλισαν τον τάφον με μίαν μεγάλην πέτραν, έως οπού να ήθελε τελειωθεί η πλάκα οπού είχαν δώσει να κάμουν, με έναν επιτάφιον οπού να λέγει τοιούτης λογής:

⟨«... |

348 ...»⟩

Εσκόρπισαν ύστερα πολλά λουλούδια επάνω εις τον τάφον και κλαδία, και, συλλυπούμενοι όλοι τον φίλον του τον Έργαστον, αποχαιρετήθηκαν με αυτόν. Το ίδιον έκαμε και ο Βιβάλδος με τον σύντροφόν του, και ο δον Κισιότης επήρε θέλημα από εκείνους
349 οπού τον εξένισαν και από τους δια|βάτας, οι οποίοι τον επαρακάλεσαν να υπάγει μαζί τους εις την Σιβίλιαν, επειδή και ήτον τόπος πολλά καλός διά να εύρει τύχες. Ο δον Κισιότης τούς ευχαριστούσε διά αυτήν την είδησην και διά την καλήν αγάπην οπού

3 μανίκι *το δεύτερο* ι *διορθ. από* η || 8 κατ' ὀλίγον, πῶς *το* κατ' διορθ. *από* αδιάγν. *αρχ.· γρ.* πως ⟨μήτε⟩ κατ' ολίγον *(;)* || 12 τινάς *το* τ *διορθ. από* αδιάγν. *αρχ. και το* νάς *γραμμ. στη δεξιά ώα στην προέκταση της αράδας* || 20 τὰΣυγγράμμα:/τάτς *το* Συγ *προσθ. από το ίδιο χέρι* || 23 τελειωθῇ[η πλακα]ὁπῦ *το* ή πλάκα *προσθ. με το ίδιο χέρι* || 24 λογῆς. *οι επόμενες δύο αράδες κενές, καθώς και οι οκτώ πρώτες αράδες της σ. 348*

τον έδειχναν, και είπε πως κατά το παρόν δεν έτυχε διά να υπάγει εις την Σιβίλια, έως οπού δεν ήθελε παστρέψει εκείνα τα βουνά από τους κλέπτες, οπού ακούουνταν πως να είναι μία μεγάλη ποσότης. Βλέποντες οι διαβάται την καλήν του απόφασην, δεν ηθέλησαν να τον ενοχλήσουν πλέον, και, αποχαιρετώντας τον άλλην μίαν φοράν, τον άφησαν και επάησαν εις το ταξίδι τους, εις
350 το οποίον | εδιηγούνταν την ιστορίαν της Μαρτσέλας και του Μυρτίλλου και τες τρελάδες του δον Κισιότη. Ο οποίος αποφάσισε να πάγει να ζητήσει την βοσκοπούλα την Μαρτσέλα και να την βοηθήσει όσον ημπορούσε· αμή δεν το επίτυχε κατά τον σκοπόν του, ως καθώς διηγείται εις αυτήν την αληθινήν ιστορίαν, τελειώνοντας εδώ το δεύτερον μέρος. |

12 μέρος. *στο μέσο της επόμενης αράδας με άλλο χέρι και παχύτερα γράμματα σμαραγδαδομνα, ενώ ακολουθούν έξι κενές αράδες*

[...

Μέρος τέταρτον του επιτηδείου ευγενούς δον Κισότη της Μαντσίας.

...

Κεφάλαιον λγ^{ον}.]

Β 261^{r} Σύντομος ιστορία οπού διηγείται εκείνο οπού εσυνέβη εις ένα περίεργον ασύστατον.

«Εις την Φιορέντσα, οπού είναι ένα από τα πλούσια, εύμορφα και μεγάλα κάστρη της Ιταλίας, εις την επαρχίαν της Τοσκάνας, εκατοικούσαν δύο ευγενικά αρχοντόπουλα, τα οποία ήταν όμοια τόσον εις την ευγένειαν όσον και εις τα πλούτη, το ένα ονομάζουνταν Ανσέλμος και το άλλο Λοτάριος, και ήταν τόσον καταπολλά ηγαπημένα, οπού, διά την πολλήν φιλίαν και αγάπην οπού είχαν αναμεταξύ τους, τους ονόμαζαν εκείνοι οπού τους εγνώριζαν "οι δύο φίλοι". Ήταν ομήλικοι και είχαν τα αυτά και ίδια ήθη. Όμως ο Ανσέλμος ήταν ολίγον περισσότερον εκδεδομένος εις τα
261^{v} ερωτικά από τον Λοτάριον, ο οποίος ήταν φ|λοκυνηγάρης· αμή, όταν εσυνέβαινεν τίποτες, ο Ανσάλμος τα άφηνε όλα, και επρόσεχε εις την υπηρεσίαν του Λοταρίου, ομοίως και αυτός διά τον Ανσέλμο, και ήταν ομόγνωμοι και οι δύο τους.

»Ο Ανσέλμος αγαπούσε ένα κορίτσι ευγενικόν και εύμορφον εις εκείνο το ίδιον κάστρον, και είχεν τόσες αρετές, οπού αυτός αποφάσισεν, λέγοντάς το πρώτον εις τον φίλον του τον Λοτάριον, δίχως την είδησην του οποίου δεν έκαμνε κανένα πράγμα, να το ζητήσει διά γυναίκα του από τους γονείς του· και έτσι ο Λοτάριος έγινε ελτσής και μεσίτης, και ετελείωσε αυτήν την δουλείαν, και εις ολίγον καιρόν έκαμε τον φίλον του και απόλαυσε εκείνο οπού επιθυμούσε, η Κολομπίνα (οπού αυτό είναι το όνομα του κοριτσίου) το εχάρηκε τόσον καταπολλά πως επήρε διά άνδρα της

1 *προηγείται ελικοειδής διακόσμηση* || 5 εὐγενικὰ *το* εὐ *διορθ. ίσως από* α | *και passim* ἦταν *γρ.* ἤτον *(;)* || 9 ἐκᾰ́:/νοι *ο τόνος ίσως διαγραμμ.* || 11 ὅμως *το* ω *διορθ. από* ο || 13 ἐσυνώβεν*ε*ντὶ:/ποτες *το* υ *διορθ. από αδιάγν. αρχ., το* ω *ίσως και* ε *και το* ς *προσθ. ίσως με άλλο χέρι* | *και passim* ἀνσάλμος *κτλ.· το* ς *προσθ. με άλλο χέρι· γρ.* Ανσέλμο(ς) *κτλ.* || 13-14 ἐπρό:/σεχε *γρ.* επρόσ(τρ)εχε *(;)* || 16 ἀνσέλμος *το* ς *προσθ. ίσως με άλλο χέρι* | κορίτζη *το* ζ *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 17 κάςρον *το* κ *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 18-19 (λέγωντας ... πρᾶγμα) || 18 το πρῶτον *πάνω από το πρώτο ο διαγραμμ. βαρεία* || 19 ὅποίϲ | πρᾶγμα *το* γ *ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 20 ἔτζη ὅ || 23 *και passim* κολομπίνα *κτλ.· γρ.* Καμίλα *κτλ.*

262r τον Ανσέλμο, οπού δεν έπαυε από το να ευ|χαριστά τον Θεόν, και B
τον Λοτάριο, διαμέσου του οποίου είχεν απολαύσει εκείνο το καλόν. Οι πρώτες ημέρες, ως καθώς είναι συνήθεια εις τους γάμους έγιναν χαρμόσυνες, ο Λοτάριος ακολούθησε και επήγαινε εις το σπίτι του φίλου του του Ανσέλμο, πάσχοντας να τον τιμήσει και να τον χαροποιήσει όσον ημπορούσε· αμή, τελειώνοντας ο γάμος, ο Λοτάριος άρχισε και δεν επήγαινε συχνά εις το σπίτι του φίλου του, συλλογιζόμενος (ως καθώς είναι πρέπον να το συλλογάται κάθε φρόνιμος άνθρωπος) πως δεν αρμόζει να συχνοπηγαίνει τινάς εις τα οσπίτια των υπανδρεμένων φίλων ωσάν όταν είναι ανύπανδροι, διότι, αν καλά και η καλή και αληθινή αγάπη και φιλία δεν ημπορεί μήτε πρέπει να έχει υποψίαν εις κανένα πράγμα, με όλον τούτο η τιμή του υπανδρεμένου είναι τόσον λεπτή,
262v οπού φαίνεται πως να εγγίζεται | και από τους γνήσιους αδελφούς, πόσο μάλλον από τους φίλους.

»Ο Ανσέλμος το εστοχάσθη αυτό και επαραπονέθη εις τον Λοτάριο, λέγοντάς τον ότι, αν ήξευρε πως το να πάρει γυναίκα ήθελεν είσθαι αρκετή αιτία να τον αποχωρίσει από την συναναστροφήν του, ποτέ του δεν ήθελεν υπανδρευθεί, και δεν ήτον καλόν πράγμα να αφήσει να χαθεί εκείνο το γλυκύ όνομα οπού, διά την μεγάλην αγάπην οπού είχαν αναμεταξύ τους όταν ήταν ανύπανδρος, το απόκτησαν και ονομάσθηκαν "οι δύο φίλοι"· και τον επαρακάλεσε να συχνοέρχεται εις το σπίτι του ωσάν ίδιος νοικοκύρης και ωσάν και το πρώτον, και πως η Κολομπίνα η γυναίκα του δεν επιθυμούσε άλλο παρά να γίνει το θέλημά του εις ό,τι και αν τον άρεζε, και ότι, μαθαίνοντας αυτή την δυσδιάρρηκτον
263r αγάπην οπού | είχαν, εθαύμασε βλέποντας πως αυτός εκακοκάρδισεν και δεν επήγαινε εις το σπίτι του ως το πρώτον.

»Εις όλα αυτά και εις άλλα πολλά λόγια οπού είπεν ο Ανσέλμο διά να καταπείσει τον Λοτάριο να έρχεται εις το σπίτι του κατά την προτέραν του συνήθειαν, ο Λοτάριος έδωσεν μίαν απόκρισην τόσον φρόνιμην, οπού ο Ανσέλμο έμεινε ευαρεστημένος διά τον

1 ϐν̄ *το ν διορθ. από υ* || 3 ἡμέραις *το αι διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 9 *και passim* ἀνο̄ς κτλ. || 10-11 ἀνύπανδροι *το ύ διορθ. ίσως από ō* || 13 *και passim* ἀν καλὰ *γρ.* αγκαλά *(;)* || 14 φαίνεται *το πρώτο α διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 17 λέγωντας τὸν, || 18 ἀρκε:/τὴ *η δασεία ίσως διαγραμμ. τόνος* || 20 γλυκὴ *ύστερα από το ὴ διαγραμμ. ν* || 26 μαθαίνωντας *το ω διορθ. από ο* || 30 καταπᾴση *πάνω από το δεύτερο α διαγραμμ. βαρεία* || 31 τ̄ς̄ συνῆθϕαν

Β καλόν σκοπόν του φίλου του, και εσυμφώνησαν ότι δύο ημέρες την εβδομάδα και τες εορτές να πηγαίνει να γευματίζουν μαζί· και, αν καλά και είχαν κάμει αυτήν την συμφωνίαν, με όλον τούτο ο Λοτάριος έβαλε κατά νουν να μην κάμει άλλο παρά εκείνο οπού του ήθελε φανεί αρμοδιότερον διά την τιμήν του φίλου του. Αυτός του είπεν και αυτό, και το έλεγε πολλά καλά, πως ο υπαν-
263ν δρεμένος εις τον οποίον ο Θεός | ήθελε δώσει εύμορφον γυναίκα πρέπει να στοχάζεται τόσον τους φίλους οπού πηγαίνει εις το σπίτι του όσον και τες φιλενάδες με τες οποίες συναναστρέφεται η γυναίκα του, επειδή και εκείνα οπού δεν γίνονται εις τους φόρους, εις τες εκκλησίες και εις τας παν'γύρεις (πράγματα οπού δεν ημπορούν οι άνδρες να τα εμποδίσουν εις τες γυναίκες τους) γίνουνται εύκολα εις το σπίτι της φιλενάδας ή της συγγενούς, μάλιστα εις εκείνες οπού φαίνουνται να είναι περισσότερον εμπιστεμένες.

»Έλεγεν προς τούτοις και αυτό ο Λοτάριος, πως οι υπανδρεμένοι χρειάζουνται να έχουν από κανέναν φίλον οπού να τους νουθετεί διά τες γυναίκες τους, επειδή και μερικές βολές από την πολλήν αγάπην οπού έχει ο άνδρας προς την γυναίκα ή δεν την
264ν νουθετεί | ή δεν την λέγει, διά να μην την κακοκαρδίσει, εις το να κάμει ή να μην κάμει μερικά πράγματα οπού το να τα κάμει ή να μην τα κάμει ήθελεν είσθαι εις τιμήν ή εις όνειδος, και, νουθετώντας τον ο φίλος του, θέλει κάμει κυβέρνησην εις κάθε πράγμα. Αμή ποίος θέλει είναι εκείνος ο φίλος τόσον φρόνιμος να είναι, πιστός και γνωστικός ως καθώς τον περιγράφει εδώ ο Λοτάριος; Όσον μεν διά λόγου μου δεν τον ηξεύρω. Μόνον ο Λοτάριος ήταν εκείνος, οπού με τόσην επιμελείαν και φρονιμάδα εφρόντιζε διά την τιμήν του φίλου του και έπασχε να ολιγοστεύσει τες ημέρες της συμφωνίας οπού είχεν κάμει να πηγαίνει εις το σπίτι του Ανσέλμου, διά να μην δώσει αιτίαν εις τον λαόν και εις τα κακά ομ-
264ν μάτια να ειπούν το | πως εμβαίνει ένας πλούσιος νέος, εύμορφος, ευγενής, και τόσον χαριτωμένος ωσάν το Λοτάριο, εις το σπίτι μίας τοιαύτης εύμορφης γυναικός ως καθώς ήταν η Κολομπίνα·

1 ἐσυ:/μφώνηϹαν *το* C *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 2 ἑορταῖς *το* έ *διορθ. από ἐ* || 6 (καὶ τὸ … καλὰ) || 7 ὁποίον *το* ί *διορθ. από* ῖ *ή το αντίστροφο* | *και passim* θ᾽ κτλ. || 8 ϛοχάζεται *το* τ *διορθ. από* σ | τόσον *το* ό *διορθ. από* ὸ || 11 πανγή:/ροις γρ. παν(η)γύρεις *(;)* || 18 ἐπῳδᾷ *το* ᾷ *διορθ. από* ᾇ || 20 κακο:/κάρδίση *το* ι *διορθ. από* η || 22-23 νѡθετῶντας τὸν || 29-30 τὸ σπήτι τῦ ἀνσέλμѡ *το πρώτο* τ *διορθ. από αδιάγν. αρχ. και το τελευταίο* ѡ *από* ο

της οποίας η καλοσύνη και αρετή αν καλά και ημπορούσε να χαλινώσει κάθε κακήν γλώσσαν, με όλον τούτο δεν ήθελε να δώσει αιτίαν να κατακριθεί η τιμή του μήτε του φίλου του, αν και να ήτον αδίκως, και διά τούτο τες περισσότερες φορές οπού είχεν υποσχεθεί να πηγαίνει εις το σπίτι του Ανσέλμου δεν επήγαινε, αλλά εκαταγίνουνταν εις άλλα πράγματα και τον έλεγε πως ήτον αναγκαιότερα εκείνα. Εις τρόπον οπού με τα παραπονέματα του ενός και με τα δικαιολογήματα του άλλου επερνούσαν τον καιρόν τους. Β

»Και, μίαν ημέραν πηγαίνοντας οι δύο τους εις περιδιάβασην,
265r είπεν ο Ανσάλμο προς τον Λο|τάριο αυτά τα λόγια:

»"Εσύ λογιάζεις, ηγαπημένε μου Λοτάριο, πως εις τες χάρες οπού με έκαμεν ο Θεός κάμνοντάς με να γεννηθώ από τοιούτους ευγενείς γονείς ως καθώς εστάθηκαν οι εδικοί μου να μην ήθελα ημπορέσει εγώ να κάμω την πρέπουσαν ευχαριστίαν εις τα αγαθά οπού έλαβα και μάλιστα εις αυτό οπού με έκαμε και με έδωσεν εσένα διά φίλον και την Κολομπίνα διά γυναίκα, δύο πολύτιμα πράγματα οπού τα τιμώ, αν δεν είναι ως καθώς πρέπει, καν όσον ημπορώ. Και με όλα αυτά, οπού χαροποιούν έναν άνθρωπον, εγώ ζω με περισσοτέραν κακήν καρδίαν παρά άλλος τινάς εις τον κόσμον, επειδή και από μερικές μέρες και εδώθε με βα-
265v σανίζει και με ενοχλεί μία επιθυμία τόσον παράξενη και διά|φορος από τες επιθυμίες οπού έχουν άλλοι, οπού εγώ αυτός μου θαυμάζομαι, και εις του λόγου μου αποδίδω το πταίσιμον, και πάσχω να την σιωπήσω και να την αποδιώξω από τον λογισμόν μου, όμως βλέπω πως είναι αδύνατον να κρύψω αυτό το μυστικόν. Και, διά τούτο, θέλω να σε το φανερώσω, και, αν επιμεληθείς, ως αληθινός φίλος και πιστός, να με κάμεις την θεραπείαν ογλήγορα από αυτήν την πίκραν, και διαμέσου αυτής της επιμελείας σου θέλει φθάσει η χαρά μου εις εκείνον τον βαθμόν οπού έφθασε η πίκρα μου από την τρέλαν μου."

»Ο Λοτάριος έμεινε εκστατικός ακούοντας αυτά τα λόγια του Ανσέλμο, και, αν καλά εσυλλογούνταν εις την φαντασίαν του τί

6 ἄλλα ἐκαταγίννυνταν || 7-8 μὲτὰ / παραπονέματα τ᾽ ἑνὸς κ᾽ *προσθ. ίσως με άλλο χέρι, αρχικά στη δεξιά ώα και, στη συνέχεια, στην αριστερή ώα και στο διάστιχο* || 8 ἐ:/περν᾽σαν *το* ᾽ *διορθ. από* ᾽ || 13 κάμνωντας / μὲ || 20 περισσοτέραν *το* τ *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 22 παράξενη *το* αρ *ίσως προσθ. πάνω σε σβησμένο αδιάγν. αρχ.* || 22-23 διά://φόρως *και στο τέλος του φ.* 265r διά:/φόρος || 26 ἀδυ᾽νατον *η οξεία διορθ. από βαρεία* | κρύψω *το* ψ *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 28 φίλος *το* ς *διορθ. από* ι || 29 αὐτῆς *το* ῆ *διορθ. από* ὴ

Β επιθυμία να ήτον εκείνη οπού επροξενούσε εις τον φίλον του τό-
266r σην ενόχλησην, | με όλον τούτο εστάθη αδύνατον να την καταλάβει και να επιτύχει την αλήθειαν· και, να έβγει από εκείνην την στενοχωρίαν οπού του επροξενούσε εκείνη η υποψία, και είπεν προς τον φίλον του πως έκαμνε μεγάλον άδικον εις την πίστην της φιλίας του μην φανερώνοντάς του τους πλέον απόκρυφούς του λογισμούς, διότι εκείνος τον ήθελε συμβουλεύσει ή να τους βάλει εις πράξην ή να απέχει.

»"Έτσι ελπίζω," αποκρίθη ο Ανσάλμο "και με αυτό το θάρρος θέλω να ηξεύρεις, Λοτάριό μου, πως η επιθυμία οπού με ενοχλεί δεν είναι άλλη παρά το να συλλογούμαι αν η Κολομπίνα, η γυναίκα μου, είναι τόσον καλή και πιστή ως καθώς την νομίζω, και δεν ημπορώ να το βεβαιωθώ, αν δεν κάμω μίαν τοιαύτην δοκιμήν
266v οπού να με κάμει να γνωρίσω την | καλοσύνην της, ως καθώς η φωτία λαγαρίζει το μάλαγμα. Επειδή και κρατώ διά πράγμα βέβαιον, φίλε μου, πως μία γυναίκα δεν ημπορεί να ονομασθεί καλή, ανίσως και πρώτον δεν την πειράξει και δεν την παρακινήσει τινάς, και, ανίσως και φανεί σταθερή και να μην κλίνει εις τας συχνάς ενοχλήσεις των επιμελών εραστών και εις τα δάκρυα και υποσχέσεις τους, τότε ημπορεί να ονομασθεί καλή. Διατί τί κάμει χρεία να έχει εις καλήν υπόληψην τινάς μίαν γυναίκα, αν δεν την καταπείθει τινάς να γένει κακή; Δεν είναι μεγάλο πράγμα να απέχει και να στέκει με φόβον εκείνη οπού δεν έχει αιτίαν να σκοντάψει, και εκείνη οπού ηξεύρει πως έχει έναν άνδρα οπού την
267r πρώτην φοράν | οπού πέσει εις καμίαν αταξίαν θέλει την σκοτώσει. Ωστε οπού εκείνη οπού είναι καλή διά φόβον ή με το να μην έχει ευκολίαν εγώ δεν την έχω εις εκείνην την καλήν υπόληψην οπού θέλω έχει εκείνην οπού παρακινώντας την και αναγκάζοντάς την θέλει λάβει τον στέφανον της νίκης. Λοιπόν διά αυτές, και διά πολλές άλλες αιτίες οπού ημπορούσα να σε υποστήσω διά να βεβαιώσω τον σκοπόν μου, επιθυμώ ότι η γυναίκα μου, η Κολουμπίνα, να δοκιμάσει αυτές τες δυσκολίες και να καθαρισθεί εις την

3 κ̣ὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀλήθϑαν, *προσθ. ίσως με το ίδιο χέρι, κατακόρυφα στη δεξιά ώα* | κ̣ὰ νὰ εὕγῃ *γρ.* και (διά) να έβγει *(;)* || 4 ὑποψία *το ύ διορθ. από αδιάγν. αρχ. και ύστερα από το ο διαγραμμ.* κ || 10 ἐνοχλᾷ *το ᾷ διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 13 τοιαὐτην̣ || 20 ὑποσ:/χέσϑς τ̀ης | ἠμπορᾷ *το ᾷ ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 22 κακὴ, *το κόμμα προσθ. ύστερα από διαγραμμ. ν ή α* || 25-26 σκοτώσϑῶσε *το πρώτο ω διορθ. από ος και το δεύτερο από αδιάγν. αρχ.* || 28 παρὰ κινῶντας τὴν || 29 τῆς νί:/κης *το πρώτο ς διορθ. από ν* || 31 βεβαιόσῳ *το ο ίσως διορθ. από ω* || 31-32 κολκμπίνα *γρ.* Καμίλα

φωτίαν της παρακινήσεως· και, αν αυτή νικήσει, ως καθώς ελπίζω, εις αυτόν τον πόλεμον, θέλω κρατεί πως με την τύχην μου δεν θέλει παρομοιασθεί άλλη: και θέλω ειπεί πως με έτυχε εις το ριζικόν μου η γενναία γυνή, διά την οποίαν λέγουν οι Σοφοί "ποίος
267ᵛ είναι εκείνος ο άνθρωπος | οπού την ήθελε εύρει"; Και, όταν συνέβει το εναντίον αυτού του επιχειρήματος οπού συλλογούμαι, με την χαράν οπού θέλω λάβει πως το επρογνώρισα θέλω υποφέρει υπομονητικώς τα βάσανα οπού δικαίως θέλει με προξενήσει η δοκιμή μου. Και να ηξεύρεις πως δεν θέλεις κατορθώσει τίποτε, με όσα πολλά λόγια και αν με ειπείς, εις το να με κάμεις να αφεθώ από αυτήν την επιθυμίαν και να μην την βάλω εις πράξην, θέλω μόνον, Λοτάριέ μου, να διισχυρισθείς εσύ και να γένεις το όργανον εις το να τελειώσεις αυτήν την υπηρεσίαν, ότι εγώ θέλω σε δώσει καιρόν εις το να την κατορθώσεις, και δεν θέλει σε λείψει τίποτε από όσα είναι αναγκαία εις το να παρακινήσει τινάς και να πλανέσει μίαν τιμημένην γυναίκα. Και, αναμεταξύ εις τα άλλα,
268ʳ με αναγκάζει περισσότερον να σε εμπιστευθώ εις αυτήν την | δοκιμήν το να βλέπω πως, αν η Κολομπίνα νικηθεί από εσένα, η νίκη δεν θέλει είναι βλαβερή, αλλά θέλει φανεί μόνον η καλή της ή η κακή της γνώμη και διάθεσις. Λοιπόν, αν θέλεις να ζω ως καθώς πρέπει, είναι ανάγκη να βαλθείς εις αυτόν τον ερωτικόν πόλεμον, και όχι αμελώς, αλλά με μεγαλοτάτην επιμέλειαν και με το θάρρος της φιλίας μας."

»Ακούοντας αυτά τα λόγια ο Λοτάριο, και βλέποντας πως δεν ήθελε να ειπεί πλέον άλλο τίποτε, αφού τον εκαλοκοίταξε κάμποσην ώραν, εγύρισεν και του είπεν:

»"Εγώ θαρρώ, Ανσάλμο μου, πως όλα αυτά οπού με είπες να είναι χωρατάδες, ότι, αν ήξευρα πως τα λέγεις αληθινά, δεν σε ήθελα αφήσει να συντύχεις τόσα, διότι, αν δεν σε έδιδα ακρόασην, δεν ήθελες μακρύνει τόσον την ομιλίαν. Εσύ, ως φαίνεται,
268ᵛ δεν είσαι ε|κείνος ο Ανσέλμο, διότι αυτά οπού με είπες δεν είναι εκείνου του Ανσέλμου του φίλου μου, και αυτά οπού ζητείς δεν

2 θέλω *πάνω από το ω διαγραμμ. τόνος* | τύχ:/ην *το ύ διορθ. από* ὺ || 3 παρομοιασθῆ *το ι διορθ. από* α || 4 λέ:/γην οἱ σοφοὶ *γρ.* λέγει ο Σοφός || 7 λάβῃ *το η διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 12 λοτάριεμν || 12-13 ὀργάνον || 13 τελφόσῃς *το* ελφό *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 14 κατορθώσῃς *πάνω από το η διαγραμμ. τόνος* || ἀναγκάζῃ *το γ διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 19 θέλ:ῃ *το ᾗ διορθ. από η ή ο* || 20 διάθεσης || 21 ἐρωτικὸν *το è διορθ. ίσως από έ* || 23 φιλίαςμάς || 25 τίποτε *το ε ίσως διορθ. από ες ή α· γρ. passim* τίποτες *(;)* | ἐκαλοκοίταξε *το ξ διορθ. ίσως από ζ* || 28 ἀληθ:/ινὰ *το ι διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 32 ἐκφνν *το ᾗ ίσως διορθ. από ᾗ*

Β πρέπει να τα ζητείς από εκείνον τον Λοτάριον οπού ηξεύρεις, διότι οι καλοί φίλοι δεν πρέπει να δοκιμάζουν και να μεταχειρίζονται τους φίλους τους εις πράγματα οπού είναι εναντία εις τον Θεόν. Και, όταν ο φίλος ήθελεν προχωρήσει, και ήθελεν δείξει αψηφισίαν εις τα θεία πράγματα διά καμίαν ανάγκην του φίλου του, δεν πρέπει να το κάμει αυτό διά παραμικρά πράγματα, αλλά διά καμίαν μεγάλην υπόθεσην οπού ημπορεί να βλάψει την τιμήν και την ζωήν του φίλου. Ειπές με τώρα εσύ, Ανσέλμο: διά ποίον από αυτά τα δύο θέλεις να κυβερνηθώ στοχαστικά, διά να κάμω το θέλημά σου και να κάμω ένα πράγμα τόσον απαίσιον ως καθώς
269r είναι αυτό οπού | γυρεύεις; Δεν πιστεύω να είναι κανένα από αυτά, μάλιστα με ζητείς, ως καθώς με φαίνεται, να πασχίσω και να επιμεληθώ να σε κάμω να χάσεις την τιμήν σου και την ζωήν σου, και να την χάσω ομού και εγώ, διότι, ανίσως και σε κάμω να χάσεις την τιμήν, βεβαιότατα χάνεις και την ζωήν, επειδή και ο άνθρωπος οπού χάνει την τιμήν του είναι χειρότερος από έναν αποθαμένον· και, αν γίνω εγώ το όργανον τοιούτου μεγάλου κακού, νά οπού χάνω και εγώ την τιμήν και την ζωήν ως γνήσιος και πιστός φίλος. Άκουσε, φίλε Ανσέλμο, και έχε υπομονήν μην με αποκριθείς έως οπού να σε ειπώ τον σκοπόν μου διά αυτό οπού ζητά η επιθυμία σου, και ύστερον έχουμε καιρόν να ειπείς εσύ και να σε ακροασθώ εγώ."

»"Ειπές ό,τι θέλεις," του λέγει ο Ασέλμο "διότι εγώ δεν θέλω υπακούσει με κανέναν τρόπον."

269v »Ο Λοτάριος | ακολούθησε λέγοντας:

»"Με φαίνεται, Ανσέλμο, πως εσύ να έχεις τώρα την γνώμην οπού έχουν πάντοτε οι αγαρηνοί, τους οποίους δεν ημπορεί να τους κάμει τινάς να καταλάβουν το λάθος της αιρέσεώς τους μήτε με την Αγίαν Γραφήν, μήτε με άλλα επιχειρήματα του νοός, αλλά θέλουν να τους δώσει τινάς παραδείγματα απλά, και οπού να καταλαμβάνουνται εν ευκολία, αποδεικτικά και αναμφίβολα, με απόδειξες μαθηματικές οπού δεν ημπορούν να τες αρνισθούν,

2 φίλοι *το πρώτο ι ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 8 ᾖπες μὲ || 9 ϛοχαϛικὰ *το ϛο και το δεύτερο ϛ διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 12 (ὡς || 12, 13 πασχίσω ... τιμή:/ν *τα ι ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 14 καὶ ἐγὼ *το κ διορθ. από αδιάγν. αρχ.*|| 20 ζητὰ *το ὰ διορθ. από ά* || 21 ἔχ\ι/μαι *το α διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 23 ᾖπες | ἀσέλμο *γρ.* Α(ν)σέλμο || 27 ἠ:/μπορῇ *το ἠ διορθ. ίσως από ή* || 29 ἀγίαν *το ὰ διορθ. από ἀ* | ἐπιχ\ε/ρήματα *το ή διορθ. από ὴ*

ωσάν όταν λέγουν: "Από δύο ισομεγέθη εάν πάρεις δύο ίσα μέρη, Β
εκείνα οπού απομείνουν είναι ίσα"· και με όλα τούτα δεν ημπορεί τινάς να τους καταπείσει. Αυτόν τον ίδιον τρόπον πρέπει να μεταχειρισθώ εις εσένα, διότι η επιθυμία σου είναι τόσον παράστρατη και μακρά από το δίκαιον, οπού με φαίνεται πως θέλει
270r να είναι χαημένος ο κόπος οπού θέλω κάμει εις το να | σε κάμω να καταλάβεις την απλότητά σου (την οποίαν κατά το παρόν δεν θέλω να την ονομάσω αλλέως), και στέκω σχεδόν να σε αφήσω εις την τρέλαν σου, διά τιμωρίαν της κακής σου επιθυμίας· αμή η φιλία μας δεν με αφήνει να μεταχειρισθώ αυτήν την σκληρότητα, και να σε αφήσω εις τοιούτον φανερόν κίνδυνον να αφανισθείς. Και, διά να τον ιδείς οφθαλμοφανώς, ειπές με, Ανσέλμο: δεν με είπες εσύ πως εγώ να πειράξω μίαν γυναίκα τιμημένην, και να κολακεύσω και να καταπείσω μίαν φρόνιμην; Εσύ αυτό με το είπες, δεν ημπορείς να το αρνισθείς. Επειδή λοιπόν και ηξεύρεις πως έχεις μίαν γυναίκα τιμημένην, άβλαβην και φρόνιμην, τί παράνω θέλεις; Και, αν ελπίζεις πως θέλει νικήσει εις τον πόλεμον του έρωτος, το οποίον δεν έχει καμίαν αμφιβολίαν, τί παράνω τίτλους
270v συλλογά|σαι να της δώσεις από αυτούς οπού της έδωσες τώρα, ή τί παράνω θέλει αυξήσει αυτή από αυτό οπού είναι τώρα; Λοιπόν ή εσύ δεν την έχεις διά τοιαύτην ως καθώς την λέγεις, ή δεν ηξεύρεις εκείνο οπού ζητάς. Αν δεν την κρατείς διά τοιαύτην ως καθώς την λογιάζεις, διατί θέλεις να την δοκιμάσεις, δεν είναι καλύτερον, κρατώντας την διά κακήν, να την έχεις εις την υπόληψην οπού σε αρέσει; Ει δε και είναι καλή ως καθώς πιστεύεις, είναι μεγάλο σφάλμα να δοκιμάζει τινάς την ίδιαν αλήθειαν, επειδή και κάμνοντας την δοκιμήν θέλει μείνει με εκείνην την ίδιαν γνώμην οπού είχεν και το πρώτον. Ημπορώ λοιπόν να συμπεράνω με αυτό το επιχείρημα πως το να δοκιμάζει τινάς εκείνα τα πράγματα οπού ημπορούν να προξενήσουν περισσοτέραν βλά-
271r βην παρά όφελος είναι μία | τρέλα, και μάλιστα όταν θέλει να δοκιμάσει πράγματα ανάρμοστα, άπρεπα και ασύστατα. Τα δεινά

2-3 ἠμπορῇ *το ᾖ διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 4 ἀπιθυμία *το δεύτερο ι ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.· έγρ. passim* επιθυμία *κ.ο.κ.* || 4-5 παράςρατη *πάνω από το δεύτερο α ίσως διαγραμμ. τόνος* || 5 μακρὰ *γρ.* μακρά(ν) *(;)* μακρ⟨ι⟩ά *(;)* || 7-8 ἁπλοτητά:// σου, τὴν … ἀλέως, χ̣ || 9 κακής *το ή διορθ. από ὴ* || 11 ἀφανι:/σθῇς *το ι ίσως διορθ. από ε* || 13 τιμημένην *το δεύτερο η διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 18 (τὸ ὁποῖον … ἀ:/μφιβολάν) | καμμίαν *το πρώτο α διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 24 κρατῶντας τὴν || 28 πρῶτον *το ῶ διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 29 τὸ νὰ *το τ διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 30 πράγματα *το ά ίσως διορθ. από ᾶ* | ἠμπορῶν *το ῶ διορθ. από ᾽ή το αντίστροφο*

B και δύσκολα πράγματα δοκιμάζουνται διά αγάπην Θεού ή ανθρώπων ⟨ή Θεού ομού και ανθρώπων⟩: τα του Θεού είναι εκείνα οπού έκαμαν οι αγίοι, οι οποίοι ήτον επίγειοι άγγελοι· και τα των ανθρώπων είναι εκείνα οπού πάσχουν περνώντας τόσα άπειρα νερά, περιπατώντας εις διάφορα κλίματα, και συναναστρέφονται με παράξενους ανθρώπους, διά να αποκτήσουν κανένα καλόν από εκείνα οπού τα ονομάζουν της τύχης· και εκείνα οπού γίνονται διά αγάπην Θεού ομού και ανθρώπων είναι τα έργα των ανδρείων στρατιωτών, οι οποίοι, ευθύς οπού έλθουν εις τα τείχη των εχθρών, δίχως να λογιάσουν και να στοχασθούν τον φανερόν κίν-
271ʳ δυνον οπού στέκει επάνω τους, παρακινούμε|νοι από την μεγάλην επιθυμίαν οπού έχουν εις το να πάρουν το κάστρον διά την πίστην τους, διά το γένος τους και διά τον βασιλέα τους, βάνουν του λόγου τους παρευθύς ανάμεσα εις χίλιους θανάτους οπού τους προσμένο⟨υ⟩ν. Αυτά είναι τα πράγματα οπού δοκιμάζουν, και είναι τιμή, δόξα ομού και όφελος το να βάνει τινάς του λόγου του εις αυτά, με όλον οπού είναι κινδυνώδη· αμή από εκείνα οπού θέλεις εσύ να δοκιμάζεις και να αποτελέσεις δεν θέλεις αποκτήσει ούτε δόξαν Θεού, ούτε αγαθά της τύχης, ούτε φήμην από ανθρώπους, και, αν και νικήσεις ως καθώς επιθυμάς, δεν θέλεις πλουτίσει, μήτε θέλεις τιμηθεί περισσότερον από αυτό οπού ευρίσκεσαι τώρα· ει δε και δεν νικήσεις, θέλεις εύρει του λόγου σου εις μίαν καταπολλά μεγάλην κακοριζικίαν, επειδή και τότε δεν θέλει|
272ʳ σε ωφελήσει το να λογιάζεις πως κανένας δεν ηξεύρει την συμφοράν σου, διότι θέλει είσθαι αρκετή βάσανος και τιμωρία το να την ηξεύρεις εσύ ο ίδιος. Και, διά βεβαίωσην αυτής της αληθείας, ημπορούσα να σε ειπώ χίλια παραδείγματα, όμως πιστεύω πως να μην κάμουν χρεία, επειδή και θαρρώ πως καν αυτό θέλεις το διακριθεί αυτός σου, αν δεν λανθάνομαι. Και πρέπει να συλλογισθείς πως δεν θέλεις ημπορέσει να κρύψεις τον κρυφόν σου πόνον, μάλιστα θέλεις κλαίγει παντοτινά, και, αν δεν θέλεις χύσει δάκρυα από τα ομμάτιά σου, θέλεις χύσει δάκρυα του αίματος

1-2 ἀγάπην // θ͞ῦ, ἢ ἀνθ͞ρ́ων, τὰ *γρ.* αγάπην Θεού ή ανθρώπων ⟨ή τα δύο⟩: τα *(;)* || 3 τὰ τ͞ῶν *το* ῶ *διορθ. από* αδιάγν. *αρχ.* || 4 περνῶντας *πάνω από το* ε *διαγραμμ.* οξεία || 5 κλήματα | συναναστρέφονται *γρ.* συναναστρεφόμενοι *(;)* || 9 τ᾽χη *το* φ *διορθ. ίσως από* ο || 10 φανερὸν *το* ο *διορθ. από* ω || 11 παρὰ κινῦμε//νοι || 14 παρευθὺς *το* π *διορθ. από* αδιάγν. *αρχ.* || 15 προσμένον || 17 κινδυνώδη *το* ι *διορθ. από* αδιάγν. *αρχ.* || 18 ἐσὺ *το* ὲ *διορθ. από* έ | ἀπο:/τελέσῃς *το* ο *διορθ. από* ό || 20 ὡς-καθῶς || 21 ἀυτὸ ὁπ᾽ *γρ.* αυτό όπου || 21-22 εὐρίσκεσῃ *γρ.* ευρίσκεσι *(;)* || 24 λογιάζῃς *το* ζ *διορθ. από* σ *ή το αντίστροφο* || 25 ἤσθη *γρ.* είσθι *(;)* | τιμωρία *το* ω *διορθ. ίσως από* οι || 27 ὅμως *το* ω *διορθ. από* οι || 29 διὰ κριθῇ

της καρδίας, καθώς έκλαιγε εκείνος ο απλούς διδάσκαλος οπού Β
μας διηγάται ο ποιητής μας, ο οποίος έκαμε την δοκιμήν του αγ-
272ν γείου· το οποίον, αν καλά και να είναι πλα|στόν από τους ποιη-
τάς, με όλον τούτο περιέχει πολλά μυστήρια και απόκρυφα ηθι-
κά άξια να τα στοχασθεί τινάς, και να τα μιμηθεί. Πόσο μάλλον 5
οπού με αυτό το παράδειγμα οπού θέλω σε ειπεί τώρα πιστεύω
πως θέλεις γνωρίσει το μεγάλον σφάλμα οπού θέλεις να κάμεις.
Ειπές με, παρακαλώ σε, Ανσέλμο, αν ο Θεός ή το καλόν σου ρι-
ζικόν σε ήθελε κάμει να αποκτήσεις ένα πολύτιμον διαμάντι, το
οποίον να το ήθελαν επαινέσει όλοι οι τζεβαχερτζήδες, και όλοι 10
με ένα στόμα να έλεγαν πως είναι πολύτιμον και εξαίρετον δια-
μάντι, και να επίστευες και εσύ πως έτσι είναι τη αληθεία, ήταν
καλόν να σε έλθει μία φαντασία και να πάρεις εκείνο το διαμάν-
τι, να το βάλεις επάνω εις ένα αμόνι, και να το κτυπάς με το σφυ-
273ν ρί, διά να το δοκιμάσεις αν είναι | δυνατόν και εντελές ως καθώς 15
το είπαν; Και μάλιστα, αν το έκαμνες αυτό· και, καθ' υπόθεσην
αν εβαστούσε η πέτρα και δεν ετσακίζουνταν εις τοιαύτην άγνω-
μον δοκιμήν, με αυτό αύξανε η τιμή της, και, αν ετσακίζουνταν,
πράγμα οπού ημπορεί να συνέβει, δεν ήθελεν είσθαι επιζήμιος η
δοκιμή; Τώρα, Ανσέλμο, πίασε πως η Κολομπίνα να είναι ένα δια- 20
μάντι, και θέλεις να το δοκιμάσεις εις το σφυρί, το οποίον, αν βα-
στάξει και δεν τσακισθεί, δεν ημπορεί να αυξήσει η τιμή της πε-
ρισσότερον από αυτό οπού αξίζει τώρα· ει δε και δεν βαστάξει
και τσακισθεί, νά οπού την χάνεις, και συλλογίσου πόσον σε ήθε-
λε κακοφανεί το πως έγινες αιτία και αφανίσθη και αυτή και εσύ. 25
273ν Στοχάσου πως δεν ευρίσκεται εις τον κόσμον πρά|γμα πολύτιμον
οπού να είναι ισότιμον με την σώφρονα και τιμημένην γυναίκα,
και πως η τιμή των γυναικών στέκει εις το να τες έχουν οι άνδρες
τους εις καλήν υπόληψην· και, επειδή έχεις εσύ την γυναίκα σου
εις καλήν υπόληψην οπού δεν βολεί καλύτερη, διατί αμφιβάλλεις 30
εις αυτήν την αλήθειαν; Στοχάσου καλά, φίλε μου, ότι ⟨η⟩ γυναί-
κα είναι ωσάν ένα ζώον, και δεν πρέπει να την βάνει τινάς παγί-

2-3 ἀγγᾴ:/ϫ *το* ᾴ *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 4 ἀπόκρυφα *το π διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 5 πόσῳ μέλον || 10 τζεβαχερτζί:/δες *το ς ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 11-12 διὰ / μάντι || 13-14 διὰ μάντη || 14 ε͂:/να ἀμώνη *το ε͂ διορθ. από ὲ* || 18 τιμή:/τῆς || 19 (πράγμα ... συνέβῃ) | ἠμπορᾴ *το ᾴ διορθ. από ᾴ* || 20 δοκιμὴ. *η υπόλοιπη αράδα κενή* | ε͂να *το ε͂ διορθ. από ὲ* || 21-22 βαστάξᾳ *το ξ ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 22 τζακισθῆ *το ζ διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 25 ἀφανίσθη *η οξεία προσθ. με άλλο χέρι, που διαγράφει περισπωμένη πάνω από το η* || 27 σόφρωνα *το ο διορθ. ίσως από αρχ. ω* || 29 ἐσύ *το ὲ διορθ. από ὲ* || 31 ὅτι / γυναῖκα || 32 ζῶον *γρ.* ζώον ⟨ατελές⟩

Β δας διά να σκοντάψει, μάλιστα να την μακρύνει από εκείνες τες στράτες. Λέγουν οι φυσικοί πως το κακούμι είναι ένα ζώον καταπολλά άσπρον, και πως, όταν θέλουν να το πιάσουν οι κυνηγοί, μεταχειρίζουνται αυτήν την μέθοδον: μαθαίνουν τες στράτες και τους τόπους οπού περνά, και πηγαίνουν και εμποδίζουν την
274r στράταν οπού περνά με λάσπην, | και ύστερον το κυνηγούν, και αυτό, όταν φθάσει εις την λάσπην, στέκεται και αφήνεται και το πιάνουν, διά να μην λασπώσει και αμαυρίσει την ασπράδα του, την οποίαν την προκρίνει καλύτερα από την ελευθερίαν του και από την ζωήν του. Η σώφρων και τιμημένη γυναίκα είναι ωσάν ένα κακούμι, και η αρετή της τιμής είναι ασπρότερη και παστρικότερη από το χιόνι· και όποιος θέλει να μην την χάσει η γυναίκα του δεν πρέπει να την βάνει έμπροσθέν της την λάσπην των χαρισμάτων και την κολακείαν των εραστών, διότι ενδέχεται αυτή να μην έχει τόσην δύναμην και αρετήν φυσικήν οπού να ημπορέ-
274v σει να ελευθερωθεί μοναχή της από αυτόν τον πόλεμον. Με την τιμημένην γυναίκα πρέπει να μεταχειρίζεται τινάς τον ίδιον | τρόπον οπού μεταχειρίζεται εις τα άγια λείψανα: δηλαδή να τα ευλαβείται και να μην τα εγγίζει. Η καλή γυναίκα είναι ωσάν ένα περιβόλι γεμάτο άνθη και ρόδα, του οποίου ο νοικοκύρης δεν θέλει να έμπει μέσα τινάς και να εγγίζει εις τα άνθη και λουλούδια: αλλά είναι ευχαριστημένος να απολαμβάνει την ευμορφίαν του από μακριά. Θέλω, τέλος πάντων, ⟨να σε ειπώ⟩ πως η γυναίκα συντείνει εκείνο το ρητόν οπού λέγει "Βλέπε με και μην με πιάνεις." Όλα αυτά οπού σε είπα έως τώρα, Ανσέλμο, τα είπα διά λόγου σου, τώρα θέλω να ειπώ κατιτί και διά λόγου μου, και, ανίσως και μακρύνω την ομιλίαν, συμπάθησέ με, ότι δεν ημπορώ με ολιγότερα λόγια να σε εβγάλω από αυτόν τον λαβύρινθον οπού εμπήκες και επιθυμάς να γλιτώσεις. Εσύ με έχεις διά φίλον σου
275r και θέλεις να με κάμεις να | χάσω την τιμήν μου, πράγμα οπού είναι εναντίον εις την φιλίαν· και δεν ευχαριστείσαι μόνον με όλον

3 πιάσ⟨ν⟩, κυνηγοὶ μετὰ/χειρίζ⟨ν⟩νται *το ὀι κυνηγοὶ προσθ. ίσως με άλλο χέρι* || 5-6 τόπ⟨ν⟩ς ὀ:/πᾶ … ζράταν ὀ:/πᾶ *γρ.* τόπους όπου … στράταν όπου *(;)* || 6 λάσπην *στην κάτω δεξιά ώα διαγραμμ. στέκεται πριν από χ | πριν από το και ὕςερον διαγραμμ. στέκεται* || 11 ἀσπρότερη *το ο ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 11-12 παςρικώτερη *το δεύτερο ρ διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 12 χιόνι *το δεύτερο ι διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 18 ἄ⟨ν⟩θα *το ἀ διορθ. από ὰ* || 20 νοικοκύρης *το η διορθ. από ι* || 22 ἀπὸλαμ:/βάνῃ || 23 θέλω τέλος πάντων πῶς *το δεύτερο ω διορθ. ίσως από ον* || 24 ῥήτο῀ *το ο῀ διορθ. από ορ* || 26 κάτιτι || 27 μακρυνω *πάνω από το υ διορθ. ή διαγραμμ. τόνος* || 28 λαβύρινθον ὀ:/πᾶ *το νθ διορθ. από αδιάγν. αρχ.· γρ.* λαβύρινθον όπου || 29 φίλον *το ν προσθ. ίσως με το ίδιο χέρι* || 31 εὐχαριςᾶ⟨σ⟩ε

αυτό, αλλά πάσχεις να σε κάμω να χάσεις και την εδικήν σου. Το πως με κάμεις εσύ και χάνω την εδικήν μου τιμήν αυτό είναι φανερόν, διότι, βλέποντας η Κολομπίνα πως εγώ την πειράζω, είναι βέβαιον πως θέλει με έχει διά άνθρωπον αχρείον και αυθάδην, επειδή και κάμω ένα πράγμα οπού είναι τόσον εναντίον εις την φιλίαν μας. Και όσον μεν διά να σε κάμω να χάσεις την εδικήν σου τιμήν αυτό δεν έχει καμίαν αμφιβολίαν, διότι, όταν το καταλάβει η Κολομπίνα πως εγώ την αγαπώ και την πειράζω, θέλει λογιάσει πως να είδα εις αυτήν καμίαν ασυστασίαν διά την οποίαν ετόλμησα και της εφανέρωσα την επιθυμίαν μου, και θέλει κρατεί του λόγου της διά διεστραμμένην γυναίκα, το οποίον εγγίζει εις εσένα, ωσάν πράγμα δικόν σου οπού είναι. Και από αυτό γίνεται εκεί-
275ᵛ νο οπού κοινώς λέγουν: πως ο άν|δρας της πόρνης γυναικός, αν καλά και να μην έχει αυτός είδησην, μήτε να έδωσεν αιτίαν της γυναικός του οπού να μην φυλάττει την τιμήν της, μήτε να του εσυνέβη η συμφορά από αμέλειάν του ή από ολίγην φύλαξην, τον ονομάζουν δύσφημον και {τ}ουτιδανόν, και εκείνοι, οπού ηξεύρουν την ατιμίαν της γυναικός του, περισσότερον τον καταφρονούν, παρά οπού να τον λυπηθούν, βλέποντας πως όχι από εδικόν του πταίσιμον, αλλά διά να κάμει την θέλησην της γυναικός του έπεσεν εις εκείνην την συμφοράν. Και εγώ να σε ειπώ την αιτίαν διά την οποίαν είναι δικαί{ρ}ως καταφρονεμένος ο άνδρας της πόρνης γυναικός και κακής, αν καλά να μην έχει αυτός κανένα πταίσιμον. Και μην βαρεθείς να με ακροασθείς, ότι όλα αυτά είναι εις όφε{λε}λόν σου. Όταν ο Θεός έπλασε τον προπάτορά μας εις τον Παράδεισον, λέγει η θεία Γραφή πως εκοιμήθη βαριά ο Αδάμ και, τότε, επήρεν ο Θεός ένα από τα πλευρά του του αρι-
276ʳ στερού μέρους, και | έπλασεν την μητέρα μας· και, ευθύς οπού εξύπνησεν ο Αδάμ και την είδεν, είπεν: "Αυτή είναι κρέας από το κρέας μου και κόκαλον από τα κόκαλά μου." ⟨Και ο Θεός είπεν: "Διά την αγάπην της⟩ ο άνθρωπος θέλει αφήσει τον πατέρα του

B

1 *και passim* ἀδικήν κτλ. ‖ 4 θέλϛ *το* θ *διορθ. από* αδιάγν. *αρχ.* | ἀυθάδην *το* α *διορθ. ίσως από* ε ‖ 9 ἀσυςασίαν *το πρώτο* σ *διορθ. από* αδιάγν. *αρχ.* ‖ 10 μ*ϰ το* μ *διορθ. ίσως από* σ ‖ 11 λόγ*ϰ* τῆς ‖ 12 ἀπὸ *το* ἀ *διορθ. από* ά *και το* ὸ *από* ό ‖ 14 ἔ*χ*η *το* η *διορθ. ίσως από* ϥ ‖ 16 ἀσυνέβη | ἀ:μὲλϕαν τ*ϰ το* ϥ *διορθ. από* ϥ | φυλάξιν ‖ 17 τ*ϰ*τιδανὸν *το* ι *διορθ. από* ο ‖ 19-20 *και passim* ἀδικόν κτλ. ‖ 21 ϕπῳ γρ. *είπω (;)* ‖ 22 δι:/κάιρος ‖ 25 ὄφελε:/λόνσ*ϰ* ‖ 30 κόχ*ϰ*αλον *το χ*αλον *γραμμ. πάνω σε αδιάγν. αρχ.* ‖ 31 πρά*τϰ*

B και την μητέρα του, και θέλουν σμίξει οι δύο τους εις ένα σώμα." Τότε έγινε το άγιον μυστήριον της υπανδρείας, με τέτοια δεσίματα, οπού μόνον ο θάνατος το λύει. Και έχει τόσην δύναμην αυτό το θαυματουργόν μυστήριον, οπού κάμει δύο ανόμοια προσώπατα και γίνουνται ένα και το αυτό σώμα: και γίνεται και η θέλησίς τους μία και η αυτή. Και, όντας ως καθώς είπαμεν το ανδρόγυνον ένα σώμα και κρέας, τα ελαττώματα της γυναικός πρέπει να είναι και του ανδρός, αν καλά και να μην προέρχουνται από εδικήν του αιτίαν. Διότι, ως καθώς τον πόνον του ποδαρίου ή των άλλων μελών του ανθρωπίνου σώματος τον αισθάνεται ολόκληρον το σώμα, με το να είναι ένα και το αυτό κρέας, έτσι και ο άνδρας 276v μετέ|χει από την τιμήν και ατιμίαν της γυναικός, με το να είναι ένα και το αυτό με αυτήν. Συλλογίσου, λοιπόν, Ανσέλμο, εις τί κίνδυνον βάνεις τον εαυτό σου θέλοντας να ταράξεις την ησυχίαν με την οποίαν ζει η καλή σου σύζυγος· κοίταξε καλά ότι εκείνο οπού θέλεις να κερδίσεις είναι ολίγον και εκείνο οπού θέλεις να χάσεις είναι τόσον πολλόν, οπού εγώ δεν έχω αρκετές δύναμες να σε το παραδώσω."

»Ο ενάρετος και φρόνιμος Λοτάριος λέγοντας αυτό εσιώπησεν, και ο Ανσέλμος έμεινε τόσον συγχυσμένος και συλλογισμένος, οπού εστάθη κάμποσον και δεν ημπόρεσε να του αποκριθεί τίποτες· αμή, μετά ταύτα, του είπεν:

»"Εσύ βλέπεις, Λοτάριέ μου, με πόσην προσοχήν ακροάσθηκα όλα εκείνα οπού με είπες, και από τα λόγιά σου και από τα παραδείγματά σου εγνώρισα την μεγάλην σου φρονιμάδα και την 277r άκραν και τελείαν σου φιλίαν, παρομοίως βλέπω | και ομολογώ πως, αν δεν ακούσω την συμβουλήν σου, αλλά θελήσω να ακολουθήσω τον σκοπόν μου, φεύγω από το καλόν και κυνηγώ το κακόν. Αμή, πρέπει να ηξεύρεις πως εγώ έχω μίαν ασθένειαν οπού ομοιάζει με τες εγγαστρωμένες γυναίκες όταν ολιγοψυχούν μερικές βολές και ορέγουνται να φάγουν χώμα, κάρβουνα και άλλα

1 μρ̄άτν || 3-4 αὐτο`το` *το δεύτερο* το` *προσθ. με το ίδιο χέρι* || 6 καθῶς *το* ῶ *διορθ. από* ὼ || 6-7 ἀνδρογίνον || 10 αἰσθένεται *το* τ *διορθ. ίσως από* σ || 11 ἀυτὸ *ύστερα από το* ὸ *διαγραμμ.* ν || 14 ἑαὐτόσν *το* ἑ *διορθ. από* ὲ || 16 ὀλὶγον || 17 πολὸν || 20-21 συγχισμένος^κ σῦ^λλογισμένος *το* κ σῦ *προσθ. με το ίδιο χέρι πάνω από διαγραμμ. αδιάγν. αρχ.* || 21 ἐ^ς άθη *το* ς *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 22 τίπο^τε ς *το* τε *προσθ. ίσως με άλλο χέρι* | ταῦτα *το* ῦ *διορθ. από* ύ || 27 *ύστερα από το* ἀκὺσω *διαγραμμ.* ἀκὺ:/σω | θελήσω *το* η *διορθ. ίσως από* ε || 30 τ^ᾶι ς *το* ᾶι *προσθ. με το ίδιο χέρι πάνω από διαγραμμ.* η || 31 φάγνν χῶμα *ανάμεσα στις λέξεις διαγραμμ. κόμμα*

χειρότερα, αν καλά και μόνον με το να βλέπει τινάς αυτά ανα- **B**
γουλιάζει. Ώστε οπού πρέπει να μεταχειρισθείς καμίαν τέχνην
διά να ιατρευθώ, και ήθελεν γίνει πολλά εύκολα, αν αρχινούσες,
ολίγον κατ' ολίγον, να πειράζεις την Κολομπίναν, η οποία δεν πι-
στεύω να είναι τόσον εύκολος εις το να κλίνει οπού εις το πρώτον
συναπάντημα να αφήσει την τιμήν εις ένα μέρος· και μόνον με
αυτό θέλω ευχαρι(σ)τηθεί και εσύ θέλεις κάμει εκείνο οπού είναι
πρέπον εις την φιλίαν μας, όχι μόνον δίδοντάς με την τιμήν, αλλά
277ᵛ και καταπείθοντάς με και να την | φυλάττω. Και έχεις χρέος να
το κάμεις αυτό διά μίαν αιτίαν, ότι, αποφασίζοντας εγώ, βέβαια,
να βάλω εις πράξην αυτήν την δοκιμήν, δεν πρέπει να με αφήσεις
να φανερώσω τον σκοπόν μου και την τρέλαν μου εις άλλους, και
να βάλεις εις κίνδυνον την τιμήν οπού λέγεις πως να μην την χά-
σεις· και, όταν η Κολομπίνα συλλογισθεί πως εσύ δεν κάμεις διά
την τιμήν της επειδή και την πειράζεις, αυτό δεν βλάπτει τίποτε,
διότι, βλέποντας εσύ την καθαρότητά της οπού ελπίζομεν, θέλεις
της φανερώσεις την αληθείαν της μεθόδου μας, και με αυτό θέ-
λει ησυχάσει."

»Βλέποντας του Ανσέλμο την αμετάβλητον γνώμην ο Λοτάριος
και μην ηξεύροντας τί παραδείγματα να τον φέρει μήτε τί λόγια
να τον ειπεί οπού να τον κάμει να αφεθεί από εκείνον τον σκο-
πόν, μάλιστα βλέποντας πως ήθελε να φανερώσει εις άλλον την
τρέλαν του, αποφάσισεν να τον ευαρεστήσει και να κάμει εκείνο
οπού ήθελε, βάλλοντας κατά νουν να μεταχειρισθεί έναν τρόπον
278ʳ με την Κο|λομπίνα οπού δίχως να συγχύσει τους λογισμούς της
να ευαρεστηθεί ο Ανσέλμο· και, έτσι, τον αποκρίθη πως να μην
φανερώσει εις κανέναν άλλον την γνώμην του, και πως αυτός
έπαιρνε επάνω του εκείνο το επιχείρημα, το οποίον το ήθελε αρ-
χίσει οπόταν τον ήθελεν αρέσει. Ο Ανσέλμο τον αγκάλ(ι)ασε και
φιλώντας τον ερωτικά τον ευχαρίστησε καταπολλά, και εσυμ-
φώνησαν πως την δεύτερην ημέραν να αρχίσουν το επιχείρημα,

1-2 ἀνα:/γκλιάζη *το γ διορθ. ίσως από κ και το ι προσθ. με το ίδιο χέρι* || 4 κο-
λομ:/πίνα^{ν} *το δεύτερο ν προσθ. ίσως με άλλο χέρι* | οἱ ὁποία *το ὁ διορθ. από ὀ* || 5
ὁπῦ *το ὁ διορθ. από ὀ* | πρῶτον *το ῶ διορθ. από ώ* || 7 εὐχαριτηθῆ *το ιτ διορθ. από*
αδιάγν. αρχ. || 8 φιλίαν *το πρώτο ι διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 9 καὶ^{κθ}ταπῴθωντας
το δεύτερο κα προσθ. ίσως με άλλο χέρι || 10 ἀπὸ φασίζωντας || 13 κίνδυνον *το ι*
διορθ. από αδιάγν. αρχ. || 14 ἡ^{κολομπίνα} *το κολομπίνα προσθ. και στη δεξιά ώα με*
άλλο χέρι πάνω από διαγραμμ. καμίλα || 17 τῆς *το ῆ διορθ. από ή* | μας *το μ διορθ.*
από ι || 20 παραδῴγματα *τα παρ και γ διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 29 ἤθελεν *το*
δεύτερο ε διορθ. από αδιάγν. αρχ. | ανσέ:/λμο τὸν ἀγγάλλασε *το πρώτο λ διορθ.*
από αδιάγν. αρχ. || 30 τὸνεὐχαρίςησε *το ο διορθ. από ω και το εὐ από ἐ*

Β και πως αυτός τον ήθελε δώσει καιρόν να συντύχει καταμόνας με την Κολομπίνα, και να του δώσει και άσπρα και τζεβαχερικά να της χαρίσει. Τον εσυμβούλευσε να της συνθέσει στίχους εγκωμιαστικούς. Ο Λοτάριος τον αποκρίθη πως θέλει τα κάμει όλα, όμως όχι με τον σκοπόν οπού τα εζητούσε ο Ανσέλμο.

»Και με αυτήν την συμφωνίαν εγύρισαν εις το σπίτι του Ανσέλμου, και εκεί ηύραν την Κολομπίνα οπού ακαρτερούσε με μεγά-
278ν λην επιθυμίαν τον άνδρα της, επειδή και εκείνην την η|μέραν είχεν αργήσει παράνω από το συνηθισμένον.

»Ο Ανσέλμο έμεινε εις το σπίτι του καταπολλά χαρούμενος, και ο Λοτάριος επήγεν καταπολλά συλλογισμένος, μην ηξεύροντας τί στράταν να πιάσει διά να του έβγει εις καλόν εκείνο το επιχείρημα. Και εκείνην την νύκτα εσυλλογίσθη τον τρόπον οπού έπρεπε να κρατήσει διά να γελάσει τον Ανσέλμο δίχως να βλάψει την Κολομπίνα, και την δεύτερην ημέραν επήγεν να γευματίσει με τον φίλον του, η Κολομπίνα τον εδέχθη μετά πάσης χαράς, και τον επεριποιήθη με πολλήν ευγένειαν, ηξεύροντας πως τον αγαπούσε καταπολλά ο άνδρας της.

»Και, αφού εγευμάτισεν, είπεν ο Ανσέλμο προς τον Λοτάριο να απομείνει με την Κολομπίνα έως οπού να γυρίσει από μίαν αναγκαίαν υπηρεσίαν οπού είχεν, εις την οποίαν ήθελεν αργήσει έως μίαν ήμιση ώραν. Η Κολομπίνα παρομοίως και αυτή τον
279ν επαρακάλεσε | να καθίσει, και ο Λοτάριος υποσχέθη πως θέλει την κάμει συνοδείαν, και θέλοντας να κινήσει ο Ανσέλμο είπεν τον Λοτάριο{ς} να τον απαντέξει, ότι είχεν να τον συντύχει διά μίαν αναγκαίαν υπόθεσην. Είπεν εις την Κολομπίνα να μην αφήσει τον Λοτάριο μοναχόν έως οπού να γυρίσει. Ο Ανσέλμο εκίνησεν, και έμεινε μόνον η Κολομπίνα με τον Λοτάριο, διότι οι άλλοι δούλοι του οσπιτίου είχαν υπάγει να γευματίσουν. Ο Λοτάριος έμεινε ωσάν να ήτον εις ένα κάστρον κλεισμένος, έχοντας τον εχθρόν του έμπροσθέν του, οπού ημπορούσε μόνον με την ευμορφίαν της να νικήσει ένα τάγμα αρματωμένους καβαλιέ-

3 χαρίση *πάνω από το α διαγραμμ. τόνος ή πνεύμα* || 5 (όμως … ανσέλμο) | *ἐζητ*ῦ*σε το ζ ίσως προσθ. με το ίδιο χέρι* || 7 ηὑραν *το υ διορθ. ίσως από ι* | *ἀκαρτερ*ῦ*σε το κ διορθ. από αδιάγν. αρχ.· γρ.* εκαρτερούσε *(;)* || 12 πάση || 14 *και passim* μ*ὲ*τὰ || 18 ἀγαπ*ῦ*σε *το ῦ διορθ. από ύ* || 19 ἐγευμάτισεν *το τελευταίο ε διορθ. από α* || 22 ἕως *το ἕ διορθ. ίσως από ἔ* | ἤμωσι *το ι διορθ. από η* | η*χ*ολομπίνα *το κολομπίνα προσθ. και στη δεξιά ώα με άλλο χέρι πάνω από διαγραμμ.* καμίλα || 25 λοτά:/ριος || 27 λοτάριομοναχὸν *πάνω από το πρώτο ο διαγραμμ. οξεία, και το μ διορθ. από αδιάγν. αρχ.* | ὁἀνσέλμο *το ὁ διορθ. ίσως από ὃ και το ἁ από ἀ* || 31 ἡμπορ*ῦ*σε *το ῦ διορθ. από ύ* | εὐμορφίαν *το μ διορθ. από α*

ρους: ιδέτε τώρα αν ο Λοτάριος έπρεπε να φοβάται. B

Αμή αυτός δεν έκαμε άλλο παρά εκάθισεν εις το σκαμνί και ακούμπησε εις το χέρι του, και, ζητώντας συμπάθιον από την Κο-
279ᵛ λομπίνα διά | την απανθρωπίαν, είπεν πως θέλει να κοιμηθεί έως οπού να γυρίσει ο Ανσέλμο. Η Κολομπίνα τον αποκρίθη ότι καλύτερα ήθελεν κοιμηθεί εις το κρεβάτι παρά εις το σκαμνί, και τον επαρακάλεσε να το κάμει. Ο Λοτάριος δεν ηθέλησε με κανέναν τρόπον να το κάμει αυτό, αλλά εκοιμήθη εις το σκαμνί έως οπού εγύρισεν ο Ανσέλμο, ο οποίος, ευρίσκοντας την Κολομπίνα εις την κάμερά της και τον Λοτάριο κοιμισμένου, εθάρρευσε πως, με το να άργησε πολύ, έλαβαν καιρόν και ομίλησαν, και ακαρτερούσε με μεγάλην επιθυμίαν να ξυπνήσει ο Λοτάριος, διά να υπάγουν έξω μαζί και να τον ερωτήσει διά την δοκιμήν.

»Ξυπνώντας λοιπόν ο Λοτάριος, εβγήκαν και οι δύο τους έξω από το σπίτι, και τον ερώτησε διά το επιχείρημά τους, ο Λοτά-
280ʳ ριος τον αποκρίθη πως δεν του εφάνη εύλογον να της φανερώσει | τον σκοπόν του εν πρώτοις και αρχής, και πως δεν έκαμε άλλο παρά επαίνεσε την ευμορφίαν της Κολομπίνας, λέγοντάς την πως η ευμορφία της ήτον εξακουσμένη εις όλον τον κόσμον και η φρονιμάδα της, και πως αυτό του εφάνη καλή αρχή διά να έμπει εις την εύνοιάν της και να τον δώσει ακρόασην και άλλην φοράν, μεταχειριζόμενος εις αυτό την πονηρίαν του δαίμονος όταν θέλει να απατήσει τινάν: και μεταμορφώνεται εις άγγελον φωτός, όντας άγγελος του σκότους, και τέλος πάντων φανερώνεται ποίος είναι και επιτυχαίνει το τέλος της επιθυμίας του, αν δεν καταλάβουν εις την αρχήν την απάτην του. Όλα αυτά τον άρεσαν τον Ανσέλμο, και είπεν πως κάθε ημέραν ήθελεν τους δώσει καιρόν, και ήθελεν το κάμει με εύμορφον τρόπον οπού να μην καταλάβει τελείως η Κολομπίνα την πονηρίαν τους.

280ᵛ »Επέρασαν, λοιπόν, πολλές ημέρες | οπού, δίχως να ειπεί ο Λοτάριος την Κολομπίνα τίποτε, έλεγε τον Ανσέλμο πως την εσυντύχαινε και πως ποτέ δεν έβλεπε εις αυτήν κανένα σημείον δη-

1 ἰδετε *γρ. ἰδετε (;)* | φοβάται *το β διορθ. από ρ* || 6 κοιμήθη | σκαμνὶ *το ι διορθ. από ᾳ* || 8 κά:/μῃ | ἔκοιμήθη *το πρώτο η ίσως διορθ. από ι* || 10 κοιμησμέ:/νν *γρ.* κοιμισμένο(ν) *(;)* | ἐθέρευσε || 13 ἔρωτήση || 15 ἐπιχᾳ:/ρηματῦς || 16 ἐφάνη *το ε διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 25 ἐπιτυ:/χαίνᾳ *το πρώτο ι διορθ. από αδιάγν. αρχ.* | ἐπιθυμίας *το πρώτο ι διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 29 πονηρί:/αντς *το ν διορθ. ίσως από η* || 32 κ.ε. δηλωτῖ^ον *το ω διορθ. από αδιάγν. αρχ. και το κὸν προσθ. με το ίδιο χέρι*

B λωτικόν το πως θέλει κλίνει εις κανένα κακόν πράγμα, μάλιστα έλεγε πως τον εφοβέριζε και τον έλεγεν ότι, αν δεν αφεθεί από τους κακούς του λογισμούς, ήθελε να το ειπεί του ανδρός της.

»"Έως τώρα καλά είναι." είπεν ο Ανσέλμος "Και όσον μεν εις τα λόγια εστάθη δυνατή η Κολομπίνα· αμή ας δοκιμάσουμε και εις τα έργα. Εγώ θέλω σε δώσει αύριον δύο χιλιάδες σκούδα να την χαρίσεις, και άλλα τόσα να αγοράσεις τζεβαχερικά και να της τα δώσεις, ίσως και την πλανέσεις· διότι οι γυναίκες αγαπούν τα χαρίσματα και τα εύμορφα στολίδια, και, αν αυτή εναντιωθεί και εις αυτήν την δοκιμήν, εγώ θέλω ευχαριστηθεί και δεν θέλω σε ενοχλήσει πλέον."

»Ο Λοτάριος αποκρίθη πως, επειδή και έκαμε την αρχήν, | θέ-
281r λει κάμει και το τέλος εκείνου το(υ) επιχειρήματος, αν καλά και ήξευρε βέβαια πως μόνον τον κόπον του έχανε ειδέ τίποτε άλλο δεν ήθελε αποκτήσει. Επήρεν την δεύτερην ημέραν τες τέσσαρες χιλιάδες σκούδα, και έμεινε καταπολλά συλλογισμένος, μην ηξεύροντας τί ψεύματα να ειπεί πλέον· τέλος πάντων, εστοχάσθη να τον ειπεί πως η Κολομπίνα είναι τόσον στερεά και αμετάβλητος εις τα χαρίσματα όσον και εις τα λόγια, και πως δεν κάμει χρεία να πονοκεφαλούν, ότι έχαναν ματαίως τον κόπον τους.

»Αμή κατά τύχην, αφήνοντας ο Ανσέλμο τον Λοτάριον με την Κολομπίνα μοναχούς, ως καθώς τους άφηνε και άλλες πολλές βολές, αυτός εσφαλίσθηκε εις μίαν κάμερα και έστεκε και έβλεπε από τες χαραμάδες και άκουε να ιδεί τί συντυχαίνουν οι δύο τους, και είδεν πως ο Λοτάριος εστάθη παράνω από μισή ώραν δίχως
281v να ανοίξει το στόμα του και να ειπεί κανέν λόγον της Κολομπίνας, μήτε της ήθελε συντύχει αν και να ήθελεν καθίσει χίλιους χρόνους, και εκατάλαβε πως τα όσα του είχεν ειπεί ο φίλος του διά τες απόκρισες της Κολομπίνας ήταν όλα πλαστά και ψεύματα. Και, εβγαίνοντας από την κάμεραν, έκραξεν τον Λοτάριον, και τον ερώτησε τί γνώμην είχεν η Κολομπίνα. Ο Λοτάριος του αποκρίθη πως αυτός εσυλλογούνταν να μην χάνει πλέον τα λόγιά του, διότι εκείνη έδιδε τόσον κακές και χολερικές απόκρισες, οπού δεν

2 ἐφοβέριζε *το ζ διορθ. από σ* || 4 ἔως *το έ διορθ. από ἔ* || 8 ἴσως *η ψιλή προσθ. ή διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 10 εὐχαριςηθῆ *πάνω από το πρώτο η διαγραμμ. οξεία* || 11 ἀνοχλήση || 13 ἐκφ̓ν *τὸ ἐπιχρήμ:/ατος πάνω από το ν διαγραμμ. οξεία* | ἄν καλα || 14 κόπόντ̓ν || 20 μά:/ταίως *το α ίσως και ο* || 21 λοτάριόν || 26 *και passim* ἄπη *γρ.* εἶπει *(;)* | κανέν *γρ.* κανέν(α) *(;)* καν ἑν(α) *(;)* || 30 εὐγαίνωντας *το αι διορθ. από α* || 33 χολερικὲς *το δεύτερο ε διορθ. από αι* | ἀπόκρισες *το ι διορθ. από αδιάγν. αρχ.*

ετολμούσεν να της ειπεί πλέον κανένα λόγον. Β

»"Αχ, Λοτάριε, Λοτάριε," είπεν ο Ανσέλμο "εσύ δεν ανταποκρίνεσαι καλά εις το χρέος της φιλίας οπού έχεις εις εμέ και εις το μεγάλο θάρρος οπού έχω εγώ εις εσέν! Τώρα εστάθηκα και σε εστοχάσθηκα από την χαραμάδαν, και είδα πως δεν είπες κανέναν λόγον την Κολο|μπίνα, διά το οποίον έχω υποψίαν πως ποτέ να μην της είπες τίποτε· και θαυμάζουμαι, διατί με γελάς ή διατί με κάμεις με την πονηρίαν σου και χάνω το μέσον οπού ημπορούσα να εύρω διά να απολαύσω την επιθυμίαν μου;"

»Ο Λοτάριος έμεινε συγχυσμένος και εντροπιασμένος, επειδή και τον είχε εγγίξει σχεδόν εις την τιμήν του λέγοντάς τον πως είπεν ψεύματα, και όμωσεν προς τον Ανσέλμο πως εκείνην την ημέραν ήθελεν επιμεληθεί να τον κάμει να ευαρεσθηθεί ως καθώς το ήθελεν ιδεί και αυτός, αν διά περιέργειαν ήθελεν παραμονεύσει, αν καλά και δεν έκαμνε χρεία, επειδή και την επιμελείαν οπού είχεν κατά νουν να μεταχειρισθεί τον ήθελε κάμει να έβγει από κάθε υποψίαν. Ο Ανσέλμο τον επίστευσε, και, διά να τον δώσει καιρόν και ευκολίαν περισσοτέραν, αποφάσισε να λείψει ώς οχτώ ημέρες από το | σπίτι του, και να υπάγει εις έναν του φίλον να καθίσει, οπού εκατοικούσεν εις ένα χωρίον, το οποίον δεν ήταν μακριά από το κάστρον, και είχεν ερμηνεύσει εκείνον τον φίλον του να στείλει να τον κράξει με βίαν, διά να κάμει να πιστεύσει η Κολομπίνα πως η αιτία της αναχωρήσεώς του ήτον αληθινή.

»Κακορίζικε και αστόχαστε Ανσέλμο! Τί είναι αυτό οπού κάμεις; Τί μηχανή είναι αυτή οπού εφηύρες; Τί είναι αυτό οπού ετοιμάζεις; Συλλογίσου καλά διότι κάμεις πράγμα εναντίον του εαυτού σου, μεταχειριζόμενος τρόπον εναντίον εις την τιμήν σου και οικοδομείς του αφανισμού σου το{ν} κτίριον. Η γυναίκα σου η Κολομπίνα είναι πολλά καλή· εσύ την απολαμβαίνεις με ησυχίαν και ανάπαυσην· κανένας δεν εμποδίζει το ζέβκι σου· οι λογισμοί της δεν εβγαίνουν έξω από τα τείχη του οσπιτίου σου· εσύ είσαι ο επίγειος ουρανός της, το τέλος των | επιθυμιών της, το αναπλήρωμα της ηδονής της και το μέτρον της θελήσεώς της, ταιριάζοντάς

282r

282v

283r

2 ἀνσέλμο *το ιρ ίσως υπόλειμμα σβησμένων γραμμάτων* || 3 ἔχῳς *το ϙ ίσως διορθ. από ο* || 4 ἐχάθηκα *το ε ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 7 *και passim* διὰ τὶ || 11 ἐγγίζη || 13 εὐαρεσθηθῆ *γρ.* ευαρεστηθεί *(;)* || 16 μεταχϙριισθῆ *το ι διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 20 ἦταν *το η διορθ. ίσως από ϙ* || 28 τὸν κτήριον *το τ προσθ. ίσως με άλλο χέρι* || 29 ἀπολαμβένϙς *γρ.* απολαμβά{ι}νεις *(;)* || 30 ζεύκη *το ζ ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 32-33 ἀναπλήρωμα *το η διορθ. από αδιάγν. αρχ.*

Β την εις κάθε πράγμα με την εδικήν σου θέλησην και με του ουρανού. Αν λοιπόν η φλέβα της τιμής, της ευμορφίας και της καλοκαγαθίας σε δίδει χωρίς κανένα κόπον όλα τα πλούτη οπού αυτή εξουσιάζει και οπού ημπορείς να επιθυμήσεις, διά ποίαν αιτίαν θέλεις να σκάψεις βαθύτερα την γην και να γυρεύεις άλλας φλέβες και θησαυρόν οπού να μην εφάνη ποτέ, εμβαίνοντας εις κίνδυνον να τα χάσεις όλα; Έπαρε καλά λογαριασμόν ότι, όποιος γυρεύει τα αδύνατα, είναι πρέπον να χάσει και τα δυνατά.

»Την άλλην ημέραν επήγεν ο Ανσέλμο εις το χωρίον, και επαράγγειλε την Κολομπίνα ότι, όσον καιρόν ήθελε λείψει έξω, ο Λοτάριος ήθελε έχει την έγνοιάν της και του οσπιτίου και ήθελεν
283ᵛ υπάγει να τρώγει ψωμί μαζί της, και να τον περιποι|είται καταπολλά ωσάν να ήτον αυτός ο ίδιος. Η Κολομπίνα, ως γυναίκα φρόνιμη και τιμημένη οπού ήτον, ελ'πήθη ακούοντας την παραγγελίαν οπού άφηνεν ο άνδρας της, και τον είπεν να στοχασθεί καλά ότι, λείποντας αυτός, δεν ήτον πρέπον να καθίσει άλλος εις τον τόπον του εις την τράπεζαν, και, ανίσως και το έκαμνε αυτό θαρρώντας πως αυτή δεν ηξεύρει να κυβερνήσει σπίτι, να δοκιμάσει εκείνην την φοράν και ήθελεν ιδεί πως αυτή είναι άξια να κυβερνήσει και άλλα μεγαλύτερα. Ο Ανσέλμο την αποκρίθη πως αυτός έτσι ήθελεν, και πως δεν της ετύχαινε να κάμει άλλο παρά να υπακούσει και να κλίνει την κεφαλήν. Η Κολομπίνα είπεν πως ήθελε κάμει κατά την προσταγήν του, αν και να ήτον εναντίον της θελήσεώς της.

»Κινώντας λοιπόν ο Ανσέλμο, την δεύτερην ημέραν ο Λοτάριος
284ʳ επήγεν | εις το σπίτι του, τον οποίον τον εδέχθη η Κολομπίνα και τον έκαμε τιμητικές περιποίησε{ω}ς, και δεν εκάθισεν ποτέ εις έναν τόπον οπού να την εύρει ο Λοτάριος μοναχήν, διότι επεριπατούσε μαζί με τες δουλεύτριές της, μάλιστα με ένα κορίτσι οπού ονομάζουνταν Λεονέλα, το οποίον το αγαπούσε καταπολλά, με το να είχεν αναθραφεί μαζί της εις το σπίτι των γονέων της

5-6 ἄλλας / φλέβες *γρ.* άλλες φλέβες *(;)* || 6 καὶ *το* κ *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 7 κίνδυνον *το* ι *διορθ. ίσως από* υ || 8 πρέπον *στην αριστερή ώα εισαγωγικά* » ίσως *με άλλο χέρι, όπως και passim* | χέσῃ *το* έ *ίσως και ἰ· γρ.* χύσει *(;)* | δυνατὰ.» || 10 ὅσον *το* σ *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 11 ἄγνοιὰντης || 12 καὶ νὰ *ανάμεσα στις λέξεις διαγραμμ. αδιάγν. αρχ.* || 13 αὐτὸς *το* ς *ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 13-14 φρόνιμα || 14 ἐλπήθη *γρ.* ελ(υ)πήθη (;) || 18 ἔξεύρη *το* ἴ *υπογραμμ.* || 24 θαλήσεως || 27 περιποίησεος || 28 τὴν ἔυρη *το πρώτο η διορθ. από* ε *ή* ι

Κολομπίνας. Εις τες τρεις πρώτες ημέρες, ο Λοτάριος δεν της είπεν τίποτες, αν καλά και είχεν καιρόν να της είπει, όταν εσηκώνουνταν το τραπέζι και επήγαιναν οι δούλοι να φάγουν οι οποίοι έτρωγαν πολλά ογλήγορα, ότι έτσι τους είχε προστάξει η Κολομπίνα, μάλιστα την Λεονέλα την είχε παραγγείλει να τρώγει εμπροστύτερα και να μην λείπει ποτέ από κοντά της· αμή αυτή, 284r έχοντας τον νουν της εις άλλα πράγματα και με το | να εγλένδιζε εκείνην την ώραν, δεν έκαμνε κάθε βολάν εκείνο οπού την είχεν παραγγείλει η κερά της, μάλιστα τους άφηνε μοναχούς, ωσάν να της το είχεν παραγγείλει επιτούτου. Η τιμημένη όψις της Κολομπίνας, η φρονιμάδα της θεωρίας της, η σοβαρότης του προσώπου της ήτον τόσον μεγάλη, οπού εχαλίνωνε την γλώσσαν του Λοταρίου. B

»Αμή το καλόν οπού επροξένησαν αι πολλαί αρεταί της Κολομπίνας, χαλινώνοντας την γλώσσαν του Λοταρίου, επροξένησαν μεγάλην βλάβην και εις τους δύο τους, διότι, αν καλά και η γλώσσα εσιωπούσε, όμως ο λογισμός εσυντύχαινε και εστοχάζουνταν καταμέρος την άκραν ευμορφίαν της Κολομπίνας, οπού ήταν αρκετή να κάμει να την αγαπήσει ένα μάρμαρον, πόσο μάλλον μία καρδία ανθρώπινη.

»Ο Λοτάριος εστοχάζουνταν να εύρει τόπον να την συντύχει, 285r τρωθείς | από την μεγάλην της ωραιότητα, και άρχισε ολίγον κατ᾽ ολίγον να φθείρεται η τιμή του Ανσέλμο, και πολλές φορές ηθέλησε να ξιμακρύνει ο Λοτάριος από το κάστρον διά να μην βλέπει την Κολομπίνα· αμή εκρατούνταν από την νοστιμάδα οπού εύρισκε εις το να την βλέπει. Εναντιώνουνταν και επολεμούσε με τον εαυτόν του διά να αποδιώξει την ηδονήν οπού τον έκαμνε να καλοκοιτάζει την Κολομπίνα όταν ήτον μοναχός· και έδιδε το σφάλμα εις την τρέλαν του, ονομαζόμενος κακός φίλος, και κακός χριστιανός· ομιλούσε εις τον εαυτόν του και εις τον Ανσέλμο, και δεν εσυμπέρανε άλλο παρά πως ήταν μεγαλύτερη η τρέλα

1 ἡμέραις *το αι διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 2 ᾗπῃ *γρ.* ειπεί *(;)* || 4 πρὸξάξῃ || 9 κερά *γρ.* κυρά *(;)* || 9-10 ὥσαν *ακολουθεί διαγραμμ. αδιάγν. αρχ.* || 10 ἡ τιμημένη *το ἡ διορθ. ίσως από ί* || 15 χαλινονώντας || 17 ἐσιωπᾶσε *το ι διορθ. από αδιάγν. αρχ. και το ᾶ από ᾰ* | ἐσυντίχενε *το ν διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 19 ἀγαπῆσῃ *το ῆ διορθ. από ᾰ̃* || 20 ἀνθρώπινη *το ι διορθ. από η* || 22 ὀλίγον *το ὀ διορθ. από ὁ* || 23 ἀνσέλμο *το ο διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 24 ξημακρυνῃ || 25 ἐκρα/τᾶν νταν *το τᾶν προσθ. στην αριστερή ὠα ίσως με άλλο χέρι, πριν από το νταν διαγραμμ. τῶ* || 27 τ*τ το τ διορθ. από σ* || 29 φίλος *πάνω από το ο διαγραμμ. φιλή* || 30 ἐαυτόντ*τ *το ἐ διορθ. από ὲ, το ό από ὸ και το τ από σ* || 31 ἐσυμπέρανε *γρ.* εσυμπέρα(ι)νε *(;)* | ἄλλο *το ο διορθ. από ὸ με μεγάλη παύλα* | μεγαλήτερη *το δεύτερο η διορθ. ίσως από α*

Β του Ανσέλμου από την εδικήν του ολίγην πίστην, και ότι, ανίσως και εδικαιολογούνταν τοιούτης λογής έμπροσθεν εις τον Θεόν ωσάν εις τους ανθρώπους διά εκείνο οπού εσυλλογούνταν να κά-
285ν μει, δεν εφοβούνταν | πως ήθελε λάβει καμίαν τιμωρίαν του πταισίματός του.

»Τέλος πάντων, η ευμορφία και καλοσύνη της Κολομπίνας, ομού και η ευκολία και αιτία οπού ο άγνωστος άνδρας της του είχεν δώσει, έκαμεν τον Λοτάριον και άφησεν εις ένα μέρος την εμπιστοσύνην· και, δίχως να αποβλέπει εις άλλο παρά εις εκείνο οπού τον έκαμνε και έκλινε η ηδονή του, μετά τρεις ημέρες αφού εμίσευσεν ο Ανσέλμο, εις τες οποίες επολεμούσε να εναντιωθεί εις την επιθυμίαν του, άρχισε να χαϊδεύει ερωτικά την Κολομπίνα, και να της λέγει κάποια λόγια με τόσην αγάπην, οπού αυτή έμεινε εκστατική και δεν έκαμε άλλο πάρεξ εσηκώθη απ' εκεί οπού εκάθουνταν και εμπήκεν εις την κάμερά της δίχως να του δώσει καμίαν απόκρισην. Αμή μήτε με αυτό δεν έχασε ο Λοτάριος τες
286ν ελπίδες του, μάλιστα την αγάπησε περισσότερον την Κολομπίνα. Η οποία, βλέποντας εις τον Λοτάριο εκείνο οπού ποτέ δεν επίστευε, της εφάνη πως να μην είναι καλόν πράγμα το να τον δώσει αιτίαν και καιρόν να της ομιλήσει και δεύτερην φοράν, και εστοχάσθη να στείλει εκείνην την ίδιαν βραδιάν έναν δούλον της με ένα γραμματάκι εις τον Ανσέλμο, εις το οποίον έγραφε αυτά τα λόγια:

⟨Κεφάλαιον λδ^ον.
Οπού ακολουθεί την σύντομον ιστορίαν του περιέργου ασυστάτου.⟩

»"Ως καθώς λέγει πως κακοπαθαίνει το στράτευμα οπού είναι δίχως τον ηγεμόνα του και το καστέλι δίχως τον καστελάνο του, έτσι λέγω και 'γώ πως να κακοπαθαίνει χειρότερα η υπανδρεμένη γυναίκα και νέα δίχως τον άνδρα της, όταν όμως δεν

1 ὀλίγην *το ι διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 6 καλοσυνή || 12 ἐρετικὰ || 13 ἀγάπην *πάνω από το η διαγραμμ. τόνος* || 18 ὁποία *το ό διορθ. από ὁ* || 20 δεύτεριν *το δ διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 22 γραμματέκι || 22-27 ὁποί:/ον ἔγραφε ἀυτὰ ταλόγια" ὡς καθῶς *στην αριστερή ὠα εισαγωγικά* » *πριν από το ον· η δήλωση κεφαλαίου και ο τίτλος του παραλείπονται* || 27 κακοπαθαίνᾳ *το ᾳ διορθ. ίσως από ο* || 29 κ᾽ γῶ γρ. και ⟨ε⟩γώ *(;)* || 29-30 ὑπανδρεμένη *το ν ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.*

προέρχεται το εμπόδιον από καμίαν δικαίαν αιτίαν. Εγώ ευρί- **B**
σκομαι τόσον αχαμνά δίχως εσένα, οπού, αν δεν γυρίσεις ογλή-
286r γορα, κάμε(ι) χρε(ί)α να υπάγω να καθίσω | εις το σπίτι των γο-
νέων μου, επειδή και η συντροφία οπού με άφησες με φαίνεται
να πάσχει περισσότερον διά το ζέβκι του παρά διά την τιμήν σου· 5
και, με το να είσαι φρόνιμος άνθρωπος, δεν κάμνει χρεία να σε
γράψω άλλο."

»Ο Ανσέλμο έλαβεν το γράμμα, και από αυτό εκατάλαβε πως
ο Λοτάριος είχεν αρχίσει το επιχείρημα και πως η Κολομπίνα θέ-
λει του αποκρίθη ως καθώς αυτός επιθυμούσε· και εχάρη κατα- 10
πολλά διά τα νέα μαντάτα, και έδωσεν την απόκρισην, εκ στό-
ματος, εις την Κολομπίνα πως με κανέναν τρόπον να μην έβγει
από το σπίτι, ότι αυτός εις ολίγες ημέρες ήθελεν γυρίσει. Η Κο-
λομπίνα εθαύμασεν διά την απόκρισην του ανδρός της, και εμπή-
κεν εις μεγαλυτέραν σύγχυσην από την πρώτην, επειδή και δεν 15
287r ετολμούσε ούτε να καθίσει εις το σπίτι της, | ούτε να υπάγει εις
τους γονείς της, διότι, αν απόμεινε εις το σπίτι της, εκινδύνευε η
τιμή της, και, αν επήγαινε εις τους γονείς της, επαρέβαινεν την
προσταγήν του ανδρός της.

»Τέλος πάντων αποφάσισε να απομείνει εις το σπίτι της, οπού 20
ήταν το χειρότερον, βάνοντας κατά νουν να μην κρύβεται από
τον Λοτάριο, διά να μην έμπουν εις υποψίαν οι δούλοι της, και της
εκακοφάνη το πως έγραψε τον άνδρα της, φοβούμενη μήπως και
συλλογισθεί ο Ανσέλμο και έμπει εις υποψίαν πως ο Λοτάριος θέ-
λει είδεν κανένα άτοπον έργον εις αυτήν οπού να τον επαρακί- 25
νησε να μην την τιμά με την πρέπουσαν ευπρέπειαν. Αμή, έχον-
τας το θάρρος της εις την καλοκαγαθίαν της, έβαλεν τες ελπίδες
της εις τον Θεόν και εις τον καλόν της σκοπόν, οπού είχεν βάλει
287v να εναντιωθεί με την σιωπήν εις τα όσα της ήθελε ειπεί ο | Λοτά-
ριος, δίχως να μηνύσει τίποτε του ανδρός της, διά να μην τον κά- 30
μει και μανίσει· και εζητούσε να εύρει κανέναν τρόπον να δικαι-
ώσει τον Λοτάριον, όταν την ήθελεν ερωτήσει ο Ανσέλμο την αι-
τίαν οπού την επαρακίνησε να του γράψει εκείνο το γράμμα. Με

1 προέρχεται *το έ διορθ. από έ* || 3 κάμε χρέα || 7 γράψω ἄλλο." *πριν από το γράψω στην αριστερή ώα εισαγωγικά* » || 13 ημέ:/ραις *το ή διορθ. από η και το α διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 16 ὑπάγῃ *το υ διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 20 ἀποφάσισε *το ι ίσως ί* || 23 μὲ πῶς καὶ || 25 ἔργου || 25-26 ἐπαρακινήσε *πάνω από το πρώτο η διαγραμμ. οξεία* || 28 βαλλὴ || 29 ἐναντιωθῆ *το ε διορθ. από α* | σιωπὴν τα σω *και η διορθ. από αδιάγν. αρχ., και η λέξη υπογραμμ. και ξαναγραμμ. ίσως με άλλο χέρι στην κάτω ώα* || 30 ἀνδρὸς τῆς || 33 γράψῃ *το ψ διορθ. από αδιάγν. αρχ.*

Β αυτούς τους σκοπούς, οπού ήταν περισσότερον τιμημένοι παρά φρόνιμοι και ωφέλιμοι, έδωσεν την δεύτερην ημέραν ακρόασην τον Λοτάριον, ο οποίος την εσύντυχε με έναν τρόπον τόσον κολακευτικόν και χαϊδεμένον οπού η σταθερότης της Κολομπίνας άρχισε να διστάζει, και άρχισε να αισθάνεται κάποιαν ερωτικήν ευσπλαχνίαν. Ο Λοτάριος τα εστοχάζουνταν όλα αυτά, και άναφτε η φωτία του έρωτος εις την καρδίαν του.

»Του εφάνη, τέλος πάντων, να είναι αναγκαίον, εις τον καιρόν
288r και ευκολίαν οπού έδιδεν η απουσία του Αν|σέλμου, να δυναμώσει την πολιορκίαν εκείνου του κάστρου, και έκαμεν αρχήν εις τον κακόν του σκοπόν επαινώντας όσον ημπορούσε την ευμορφίαν της Κολομπίνας, επειδή και δεν είναι πράγμα οπού να παραδίδει ογληγορότερα και να κρημνά τους υψηλούς πύργους της κενοδοξίας εις τες εύμορφες γυναίκες, ωσάν η ίδια κενοδοξία{ν} όταν πέσει εις την γλώσσαν της κολακείας. Αυτός, κοντολογίς, εχάλασε, με κάθε λογής επιμέλειαν, τα τείχη της σταθηρότητός της, με τοιαύτες παρέταξες, οπού, αν η Κολομπίνα να ήτον από προύντζο, με όλον τούτο ήθελεν γρεμίσει κάτω. Ο Λοτάριος έκλαυσε, επαρακάλεσε, επρόσφερε, εκολάκευσεν και έδειξεν πως να έχει τόσον πόνον, οπού η Κολομπίνα άφησε τα σαλιβάρια της τιμής
288v της και αυτός έλαβεν | τον θρίαμβον της επιθυμίας του.

»Η Κολομπίνα επαραδόθη, η Κολομπίνα ενικήθη... Και δεν πρέπει να θαυμάζεται τινάς, αν ο Λοτάριος εχάλασε την πίστην της καθαράς φιλίας. Ότι είναι παράδειγμα φανερόν οπού μας δείχνει πως τα ερωτικά πάθη νικούνται φεύγοντας και πως κανένας δεν πρέπει να πιάνεται με τοιούτον δυνατόν εχθρόν ως καθώς είναι ο έρωτας, επειδή και πρέπει να έχει θείες δύναμες διά να νικήσει τες ανθρώπινές του. Από όλους τους ανθρώπους του οσπιτίου μόνον η Λεονέλα ήξευρεν το πταίσιμον της κυράς της, διότι δεν ημπόρεσαν να κάμουν αλλέως οι δύο κακοί φίλοι και νέοι αγαπητικοί παρά να της το ειπούν. Ο Λοτάριος δεν ηθέλησε να φα-

10 ἐκφνᾶ *το* ᾳ *διορθ. ίσως από* ᾷ || 13 κνὰκρημνὰ *το* νᾶ *προσθ. με το ίδιο χέρι ή γραμμ. πάνω σε αδιάγν. αρχ.* | ὕψηλ\ὰς *το* υ *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 13-14 τῆς καινοδοξίαν || 14 γυναῖκες *το* ῖ *διορθ. ίσως από* ί | καινοδοξίαν || 15 πέση *το* η *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 16 ἐπιμέλφαν᾽ τᾳχη *το* τὰ *προσθ. ίσως με άλλο χέρι, πριν από το* τ *διαγραμμ. αδιάγν. αρχ., και το* ᾳ *διορθ. από* α *ή* ο || 17 παρέταξες *γρ.* παράταξες *(;)* || 18 γρε:/μίση *γρ.* γ(κ)ρεμίσει *(;)* || 21 ἐπιθυμίας *το πρώτο* ι *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 22 ἐ:/νικήθη *το* ν *διορθ. ίσως από* κ || 26 πιάνεται *το* ι *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 27 δυνάμες *γρ.* δυνάμε(ι)ς *(;)* || 28-29 ὁ:/σπητίκ *η οξεία διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 30 ἠμπόρεσαν *το* ἠ *διορθ. από* ἡ

νερώσει της Κολομπίνας την γνώμην του Ανσέλμου, μήτε πως αυ- B
289r τός του είχε δώσει καιρόν και ευκολίαν εις το να το κάμει αυτό, διά να μην λογιάσει πως από αλλουνού αιτίαν την είχεν αγαπήσει, και όχι από καρδίας του.

»Μετά κάμποσες ημέρες εγύρισεν και ο Ανσέλμος εις το σπί- 5
τι του και δεν εκατάλαβε τελείως εκείνο οπού είχε συνέβει. Και ευθύς επήγεν να ανταμώσει τον Λοτάριον τον οποίον τον ηύρεν εις το σπίτι του· εχαιρετήθηκαν ασμένως, και τον ερώτησεν τί νέα μαντάτα είχεν να του ειπεί.

»"Εγώ, φίλε μου Ανσέλμο," του αποκρίθη ο Λοτάριος "άλλο 10
δεν έχω να σε ειπώ παρά πως εσύ έχεις μίαν γυναίκαν η οποία με δίκαιον τρόπον ημπορεί να ονομασθεί το άνθος και το καύχημα και η κορόνα όλων των γυναικών. Τα λόγια οπού της είπα εμπήκαν από το ένα της αυτί και εβγήκαν από το άλλο· δεν εφήφησε τελείως τα παρακαλέματα, τα χαρίσματα δεν τα εστοχάσθη παν- 15
289v τελώς· και, όταν εκαμώθηκα πως χύνω δάκρυα, αυτή με επεριγελούσεν. Εις κοντολογίαν, η Κολομπίνα είναι η κορυφή κάθε ευμορφίας, το κατοικητήριον της τιμής και της ευγενείας και τέλος πάντων αυτή έχει όλες τες αρετές οπού ημπορούν να κάμουν αξιέπαινον μίαν τιμημένην γυναίκα. Έπαρε οπίσω, φίλε, τα άσπρα 20
σου, ότι δεν με έκαμαν χρείαν, διότι η καθαρότης της Κολομπίνας δεν υποτάσσεται εις τοιαύτα αχρεία πράγματα, δηλαδή εις χαρίσματα και υποσχέσεις. Λοιπόν ευχαριστήσου, Ανσέλμο, και μην κάμεις πλέον άλλες δοκιμές· και, επειδή δίχως να βρέξεις τα ποδάριά σου επέρασες την θάλασσαν των δυσκολιών και υπο- 25
ψιών οπού ημπορεί να έχει τινάς εις μίαν γυναίκα, μην έμπεις εκ δευτέρου εις το βαθύτατον πέλαγ{ι}ος νέων έργων ατόπων."

290r »Ο Ανσέλμο εβλαβεν μεγάλην χαράν ακούοντας τα λόγια οπού τον είπεν ο Λοτάριος και τον επίστευσε και ευχαριστήθη, όμως τον επαρακάλεσε να μην αφήσει ολότελα κάτω την δουλείαν, αν 30
καλά και να μην ήτον διά άλλο τέλος παρά διά μίαν περιέργειαν,

4 καρδίας τ.": *πριν από το καρδίας στην αριστερή ώα εισαγωγικά »* || 8 ἐχερετήθηκαν *το δεύτερο η διορθ. από ή* || 10 ἐγὼ *πριν από το* ἐγὼ *στην αριστερή ώα εισαγωγικά »* || 12 ἠμπορῇ *το* ἠ *διορθ. από ή* | ἄνθος *πάνω από το ο ίσως διαγραμμ. οξεία* || 13 τῶν γυναικῶν *τα* ῶ *διορθ. ίσως από ώ* || 14 ἕνα τῆς αὐτὴ || 15-16 παντελ ὼς *το α διορθ. από αδιάγν. αρχ., και πριν από το ω διαγραμμ. αδιάγν. αρχ.* τονιζόμενο φωνήεν || 16 ἦναι ἠκορύφῃ *το ν διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 21-22 τῆς κολομπίνας *το κολομπίνας προσθ. ίσως με άλλο χέρι πάνω από διαγραμμ.* καμίλας || 24 ἄλλαῖς δοκιμαῖς *το ο διορθ. από ω* || 27 πέλαγιος | ἔργον ἀτόπων *το ω διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 28 ἔ://λαβαν *αλλά στην κάτω δεξιά ώα του φ. 290r* λαβον | χαρὰν *το πρώτο α διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 30 δουλᾶαν *το δ διορθ. από αδιάγν. αρχ.*

B και πως αγαπούσε να κάμει μερικούς στίχους εις έπαινόν της, εις το όνομα της Κλώρης, και αυτός ήθελεν ειπεί της Κολομπίνας πως ο Λοτάριος αγαπά μίαν δάμα εις την οποίαν είχεν βάλει εκείνο το όνομα· και ότι, αν δεν ήθελεν να κάμει τον κόπον να τους συνθέσει, αυτός ατός του τους ήθελεν συνθέσει.

»"Θέλω κάμει εγώ αυτόν τον κόπον." του αποκρίθη ο Λοτάριος "Μόνον εσύ ειπές της Κολομπίνας διά αυτό το πλαστόν αμόρι μου, ότι εγώ θέλω κάμει τους στίχους."

»Αυτήν την συμφωνίαν έκαμεν ο αστόχαστος άνδρας με τον
290v δόλιον φίλον, και, ευθύς οπού ε|πήγεν ο Ανσέλμο εις το σπίτι του, ερώτησεν την Κολομπίνα να του ειπεί την αιτίαν οπού την επαρακίνησε και τον έγραψε εκείνο το γράμμα. Η Κολομπίνα τού αποκρίθη πως να της εφά(ν)η πως ο Λοτάριος να την εκοίταξε ολίγον πλέον αδιάντροπα παρά όταν ήταν αυτός εις το σπίτι, και πως το είχεν πλέον βεβαιωθεί πως να εστάθη μία φαντασία της, διότι ο Λοτάριος δεν εγνοιάζουνταν να την κοιτάξει πλέον μήτε να κάθεται μοναχός με αυτήν. Ο Ανσέλμο τής αποκρίθη πως να μην ευρίσκεται εις αυτές τες υποψίες, διότι αυτός ήξευρε πως ο Λοτάριος αγαπούσε μίαν κορασίδα από τες ευγενικότερες του κάστρου, και, αν και να μην είχε και αγαπητικήν, δεν ήτον καμία αμφιβολία εις την καθαρότητα του Λοταρίου και εις την μεγάλην
291r τους φι|λίαν. Και, αν η Κολομπίνα δεν ήθελεν λάβει την είδησην από τον Λοτάριον πως το αμόρι της Κλώρης είναι πλαστόν, και πως αυτός το είχεν ειπεί του Ανσέλμου διά να ημπορεί να συνθέτει από καμίαν φοράν στίχους εις έπαινόν της, αυτή βεβαιότατα ήθελεν πέσει εις τα δίκτυα της φαντασίας.

»Και μίαν ημέραν, απομείνοντας μοναχή η Κολομπίνα με την παρακόρη της την Λεονέλα, της είπεν αυτά τα λόγια:

»"Εγώ, Λεονέλα μου, εντρέπουμαι καταπολλά συλλογιζόμενη πως πολλά ογλήγορα επαράδωσα τον εαυτόν μου εις τον Λοτάριον. Και φοβούμαι μήπως και με κρατεί διά γυναίκα ασύστατην και οπού να κλίνει εύκολα, και δεν αλογάται την δυναστείαν οπού

2 *και passim* κλόρης κτλ.· *γρ.* Χλώρης κτλ. || 4-5 συνθέση, άυτὸς / ἀτὸς τ τ̓ς το ἀυτὸς *προσθ. ίσως με άλλο χέρι στη δεξιά ώα, το επόμενο* ἀ *διορθ. από* ἀυ, *και πριν από το* τ̓ς *διαγραμμ. κόμμα* || 13 ἐφάη || 16 ἐγνοίαζνταν || 18-19 ὁλοτάριος *το* ὁ *διορθ. από* ὸ || 27 ἀπο:/μφνώντας || 28 ξ:/πεν ἀυτὰ ταλόγια" *πριν από το πεν στην αριστερή ώα εισαγωγικά »* || 30 ὀγλύγορα *το* υ *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* | ἐαυτόν *το* ἐ *διορθ. από* ἐ || 32 κλίνῃ *το* ι *διορθ. από* η | ἀλλογᾶται *γρ.* συλλογάται *(;)*

με έκαμε με το να μην ημπορούσα να τον εναντιωθώ." B

291ν »"Μην πικραί|νεσαι διά αυτό, σινιόρα μου," αποκρίθη η Λεονέλα "διότι δεν χάνει τινάς την τιμήν του με το να δίδει ένα πράγμα τόσον ογλήγορα, αν είναι όμως καλόν πράγμα εκείνο οπού δίδει και να είναι αφ' εαυτού του αξιοτίμητον. Και μάλιστα λέγουν πως, όποιος δίδει ογλήγορα, δίδει διπλά."

»"Καλά όμως λέγουν και αυτό," αποκρίθη η Κολομπίνα "πως το πράγμα οπού είναι ολίγη η αγορά του είναι και η τιμή του ολίγη."

»"Αυτό δεν ταιριάζει εις την αυθεντία σου," αποκρίθη η Λεονέλα "διότι ο έρωτας μερικές βολές πετά και άλλες βολές περιπατεί: με μερικούς τρέχει και με άλλους περιπατεί αγάλια· μερικούς τους ψυχραίνει και άλλους τους καίει· μερικούς τους πληγώνει και άλλους τους θανατώνει· εις μίαν στιγμήν αρχινά το τρέ-

292r ξιμον των επιθυμιών του και εις την ίδιαν στι|γμήν το τελειώνει· το ταχύ πολιορκεί ένα κάστρον και το βράδυ το υποτάσσει, επειδή και δεν ευρίσκεται δύναμις οπού να ημπορέσει να εναντιωθεί την ανδρείαν του. Το λοιπόν, διατί φοβάσαι, ή τί θαυμάζεσαι, ανίσως και το ίδιον θέλει εσυνέβη και εις τον Λοτάριον, μεταχειριζόμενος διά όργανον ο έρωτας την απουσίαν του ανδρός σου εις το να σε κάμει να παραδοθείς; Και ήταν ανάγκη να πάρει τέλος εις αυτό εκείνο οπού είχε αποφασίσει ο έρωτας, δίχως να κάμει άργηταν διά να μην γυρίσει ο Ανσέλμο και ερχόμενος ήθελε μείνει το έργον ατελείωτον· διότι ο έρωτας δεν έχει μεγαλύτερον όργανον εις το να επιτύχει το ποθούμενόν του παρά το να του δώσει τινάς αιτίαν: και αυτήν μεταχειρίζεται εις όλα τα καμώματά

292ν του, και μάλι|στα εις τες αρχές. Ο Λοτάριος, ως καθώς με φαίνεται, είναι αγαπητικός, καλός, τιμημένος και φρόνιμος. Και να το έχεις διά βέβαιον πως αυτός σε έχει εις εκείνην την απόληψην οπού τον έχεις και η αυθεντία σου. Και αυτά τα ηξεύρω από την δοκιμήν και όχι εξ ακοής, διότι και εγώ σάρκα φορώ, και βράζει και εις εμένα το αίμα εις τες φλέβες μου."

2 σινίορα || 4 καλ:/όν *το ο διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 10 αὐθέντήα || 12 μὲμὲρικᾶς || 12-13 ἀγάλια, με:/ρικᾶς τᾶς πληγώνᾳ *το* μερικᾶς τᾶς πληγών *διαγραμμ.* | μερικᾶς τᾶς ψυχραί:/νᾳ *το* μ *διορθ. από αδιάγν. αρχ., και το* ᾳ *διορθ. από* η || 13-14 *ύστερα από το* καίᾳ *προσθ. ίσως με άλλο χέρι κατακόρυφα στην αριστερή ώα* μερικᾶς τᾶς πληγώνᾳ || 14 θανατώνᾳ *το* ᾳ *διορθ. από* η | *άρχινὰ το* ι *διορθ. από* η || 16 βράδυ *το* υ *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 17 δὔναμις *το* ι *διορθ. από* η || 23 ἐρχόμενος *το πρώτο* ο *διορθ. ίσως από* ω || 24 ἔρωτας *πνεύμα και τόνος διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 27-28 *φαίνεται το* αι *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 29 ἀπόληψιν *ὁπᾶ το* ά *ίσως διορθ. από* ὰ *ή το αντίστροφο· γρ.* υπόληψην *όπου (;)* || 30 ἔχᾳς *το* ᾳ *διορθ. από* η

Β »Η Κολομπίνα εθαύμασεν ακούοντας τα λόγια της Λεονέλας και βλέποντας την πράξην οπού είχεν εις τα ερωτικά, η οποία ακολουθώντας την ομιλίαν της είπεν πως αγαπούσε και αυτή ένα νέο παλικαράκι, από εκείνο το ίδιον κάστρον· ακούοντας αυτό η Κολομπίνα εσυγχύσθη, φοβούμενη μήπως και αυτό γένει αιτία και χάσει την τιμήν της. Και την ερώτησεν αν εσυνέβη άλλο έξω
293r από λόγια. Αμή αυτή, με μεγάλην τόλμην και | αυθάδειαν, της αποκρίθη πως έφθασεν και εις τα έργα. Επειδή και είναι πράγμα φανερόν πως η αδιάντροπος ελευθερία των κυράδων κάμει τες δουλεύτριες και χάνουν την ευλάβειαν και τον φόβον, διότι, βλέποντας πως αι κυράδες τους σκοντάφτουν, αρχινούν και αυτές να κουτσαίνουν.

»Η Κολομπίνα δεν εμπόρεσε να κάμει άλλο πάρεξ επαρακάλεσε την Λεονέλα να μην ειπεί τίποτε του αγαπη(τι)κού της διά το αμόρι της, και να κυβερνηθεί φρόνιμα και κρυφά, διά να μην λάχει και το μάθει ο Ανσέλμο και ο Λοτάριος. Η Λεονέλα αποκρίθη πως θέλει κάμει τα όσα την επρόσταξε, αμή τοιούτης λογής εστάθη εις την υπόσχεσήν της οπού σχεδόν εβεβαιώνουνταν εκείνο οπού εφοβούνταν η Κολομπίνα, το οποίον ήταν μήπως και
293v αυτή γένει αιτία και χάσει την τιμήν της. Διότι η αδιάν|τροπος και αυθάδης Λεονέλα, βλέποντας πως η πολιτεία της κυράς της δεν ήταν ως καθώς έπρεπε, αποκότησε και ήφερε μέσα εις το σπίτι τον αγαπητικόν της, έχοντας το θάρρος της πως, αν και να την ήθελε ιδεί η κυρά της, δεν την ήθελε φανερώσει. Οπού και αυτή η αψηφισία προέρχεται από τα σφάλματα των κυράδων: και γίνουνται σκλάβες εις τες δουλεύτριές τους και χρεώσται να κυβερνούν τες ίδιές τους ατιμίες, ως καθώς εσυνέβη εις την Κολομπίνα· η οποία, με όλον οπού είδεν πολλές βολές την Λεονέλα οπού εσυναναστρέφουνταν με τον αγαπητικόν της εις μίαν κάμεραν του οσπιτίου, όχι μόνον δεν ετολμούσε να την μαλώσει, μόνον την έδιδε και άδειαν να τον κρύψει, φοβούμενη μήπως και τον ιδεί ο άνδρας της.

2 *οπόια το ό διορθ. από* ὸ || 4 *παλικαρά:/νη το ι διορθ. από* η || 5 *και passim* μὴ πῶς || 7 *τόλμην το λ ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 8 *ἔφθα:/σεν το πρώτο ε διορθ. ίσως από* ι || 9 *κάμ*ᾳ *το* ᾳ *ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 13 *ἐμπόρεσε γρ.* ημπόρεσε *(;)* || 14 *ἀγαπηκ*ῦ || 20 *ἀδιάν:/τροπος το πρώτο ο ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 22 *ἦταν το η διορθ. από* ᾳ *ή* ρ || 26-27 *κυβερν*ᾶν *το* ᾶ *διορθ. από* ὰ || 30 *ὄχι το* χ *διορθ. ίσως από* λ

294r »Αμή με όλα τούτα ο Λοτάριος τον είδεν μίαν η|μέραν οπού B
έβγαινε προς το ξημέρωμα· ο οποίος του ήλθε ένας λογισμός,
οπού ήθελεν είσθαι ο τέλειος αφανισμός ολωνών, αν δεν ήθελεν
εύρει η Κολομπίνα την θεραπείαν. Διότι ο Λοτάριος εθαρρούσεν
πως εκείνος οπού έβγαινε από το σπίτι να μην εμπήκεν διά την 5
Λεονέλα, μάλιστα ούτε την ενθυμήθηκε αυτήν: αλλά ελογίαζεν
πως, ως καθώς έκλινε εύκολα η Κολομπίνα εις αυτόν, το ίδιον να
έκαμε και εις άλλον τινάν· διότι αυτήν την προσθήκην φέρει μαζί
της η ασέλγεια μίας κακής γυναικός, οπού χάνει την πίστην της
τιμής της εις εκείνον οπού την παρακαλέσει και την καταπείσει. 10
Εκείνην την ώραν έχασεν ο Λοτάριος όλην την καλήν του γνώσην
και αλησμόνησε όλα τα φρόνιμά του λόγια, και επήγεν με θυμόν
εις τον Ανσέλμο και τον είπεν:

294v »"Ήξευρε, Ανσέλμο, πως είναι πολλές η||μέρες οπού πολεμώ
με τον εαυτόν μου, και πάσχω να κρύψω εκείνο οπού τώρα πλέ- 15
ον με φαίνεται να είναι πρέπον και είναι και αδύνατον να μην σε
το ειπώ. Ήξευρε πως το κάστρον της Κολομπίνας επαραδόθη,
και υποτάχθη εις όλας μου τας θελήσεις· και, ανίσως και άργη-
σα να σε το ειπώ, το αίτιον είναι με το να ήθελα να ιδώ αν αυτή
το έκαμνε διά να με δοκιμάσει ή διά να ιδεί αν η αγάπη οπού εγώ 20
με την είδησήν σου είχα αρχίσει να της δείχνω ήταν αληθινή. Τέ-
λος πάντων εγώ πιστεύω πως, αν αυτή ήταν ως καθώς έπρεπε
και ως καθώς την εθαρρούσαμε, σε ήθελε ειπεί έως τώρα την πεί-
ραξην οπού της έδωσα· αμή, βλέποντας πως αυτή αργεί και σιω-
πά, υποπτεύομαι πως να είναι αληθινές αι υποσχέσεις οπού με 25
295r έδωσε πως, ανίσως | και υπάγεις άλλην μίαν φοράν έξω από το
σπίτι, θέλει με συντύχει εις την κάμεραν οπού είναι το γιούκι εις
το οποίον έχεις τα στρωσίδια σου. Και δεν θέλω να βιασθείς να
κάμεις την εκδίκησην, διότι ακόμη δεν έγινε τέλειον το έργον έξω
από τα λόγια, και ενδέχεται πριχού να γίνει η αμαρτία να μετα- 30
βάλει τον σκοπόν της και να μετανοήσει. Και, επειδή εις όλα και
εις μερικά έπιασες την συμβουλήν μου, υπάκουσον και τώρα εις

4 ἐθάρ̃σεν *το* ̃ *ίσως διορθ. από* ε || 5 σπίτι, *το κόμμα διορθ. ίσως από* ι || 6 ἐλο:/γίαζεν *το* ζ *ίσως διορθ. από* σ || 12 φρόνίμάτ· *το* ι *διορθ. ίσως από* ο *και το* τ· *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 16 ̃ναι *γρ.* ⟨μην⟩ είναι *(;)* | πρέπον *το* ρ *διορθ. από* λ | ἐδύνατον || 18-19 ἄργησα *το* η *ίσως διορθ. από* ι || 20 ἀγαπὴ || 21 ἀρχήσῃ *το* α *διορθ. από* χ ή λ || 23 ἐθα:/ρ̃σαμάι *το* ̃ *διορθ. από* ̃ || 24 ἀργ̣ *το* ̣ *διορθ. από* ὴ || 27 κά·/μεραν ὁπ̃ *γρ. κάμεραν όπου* || 28 στρωσήδια *το* ωσ *διορθ. ίσως με άλλο χέρι από* ασ ή απ | θέλω *το* ω *διορθ. από* ̣ || 29 ἐκδίκησιν *το* ε *ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 30 ἁμαρτία *το* ι *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 31 μετὰνοήσῃ *το* ο *διορθ. από* ό

B μίαν συμβουλήν οπού θέλω να σε δώσω, διά να το βεβαιωθείς καλύτερα και ύστερον θέλεις κάμει ό,τι σε φανεί αρμοδιότερον. Καμώσου πως υπάγεις έξω να καθίσεις δύο τρείς ημέρες, ως καθώς έκαμες και άλλες φορές, και κρύψου εις το γιούκι, και σκεπάσου με τα παπλώματα διά να μην σε ιδεί τινάς, και τότε θέλεις ιδεί με τα μάτια σου την γνώμην της Κολομπίνας· και, αν είναι ο σκοπός της κακός ως καθώς το φοβούμεσθε, τότε με σιωπήν, με φρονι-
295ᵛ μάδα | και με στόχασην ημπορείς να κάμεις την εκδίκησην με τα χέριά σου."

»Ο Ανσέλμο έμεινε εκστατικός, ύποπτος και έκθαμβος ακούοντας τα λόγια οπού τον έλεγε ο Λοτάριος, επειδή και του τα είπεν εις καιρόν οπού αυτός δεν το εθαρρούσε, διότι ήλπιζεν πως η Κολομπίνα να ενίκησεν τα παρακινήματα του Λοταρίου. Και εστάθη κάμποσην ώραν, κοιτάζοντας εις την γην και σιωπώντας, αμή τέλος πάντων άνοιξεν το στόμα του και είπεν:

»"Εσύ τώρα έκαμες, Λοτάριε, ως αληθινός φίλος και πιστός· θέλω κάμει και εγώ αυτά οπού με συμβουλεύεις: μόνον κοίταξε να τελειώσεις αυτό οπού είπες."

»Ο Λοτάριος αποκρίθη πως θέλει το κάμει, και αφού αναχώρησεν από αυτόν εμετανόησε καταπολλά διά τα λόγια οπού είπεν, βλέποντας την τρέλαν οπού έκαμε, επειδή και ημπορούσεν να κάμει την εκδίκησην με κανένα άλλον μέσον οπού να μην είναι τόσον σκληρόν. Εβλασφημούσε την γνώσην του, εμέμφουνταν |
296ʳ την απόφασήν του και δεν ήξευρε τί τρόπον να εύρει να δικαιώσει την Κολομπίνα. Εστοχάσθη, τέλος πάντων, να τα ειπεί όλα την Κολομπίνα· και, με το να μην τον έλειπε καιρός πάντοτε να το κάμει, εκείνην την ίδιαν ημέραν την εύρεν μοναχήν, και αυτή, ευθύς οπού τον είδεν, μάλιστα όντας και μοναξία, του είπεν:

»"Ήξευρε, Λοτάριέ μου, πως έχω μίαν μεγαλοτάτην πίκραν εις την καρδίαν μου, η οποία προέρχεται με το να βλέπω πως η Λεονέλα έγινε τόσον καταπολλά αδιάντροπος, οπού κάθε βράδυ φέρνει τον αγαπητικόν της εις την κάμεράν της και κάθεται έως

2-3 ἀρμοδιότερον – / Καμόσ*ν πριν από το* Καμόσ*ν στην αριστερή ώα εισαγωγικά* » || 3 καθίσης *το ι διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 5-6 μετὰ || 6-7 σκ-/οπὸς τῆς || 7 σιωπὴν *το η διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 8 ϛοχάσιν | ἐκδίκησιν *το ε ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 11 τ̈τα || 12 ἤλπιζεν *το ζ διορθ. από σ* || 13 ἐνίκησεν *το η διορθ. από ι* || 14 κάμποσιν *το ο διορθ. από ό* | σιωπῶντας *το πρώτο ω ίσως διορθ. από ο* || 15 πάντων *το ω διορθ. από ο ή ος* || 16 Ε͡σὺ *στην αριστερή ώα εισαγωγικά* » || 17 συμβκλεύϛς | κ̈ταξε *το ϛ διορθ. ίσως από ο* || 18 τε-/λϕόσης *το ο διορθ. από ω* || 27 κάμῃ *πάνω από το η διαγραμμ. τόνος* | ἴδιαν || 28 ὢντας *το ς διορθ. από ι*

το ταχύ, και με κάμει και χάνω την τιμήν μου διότι όποιος τον Β
βλέπει το ταχύ την ώραν οπού εβγαίνει από το σπίτι θέλει λογιάσει πως διά λόγου μου να ήλθεν. Και το κακόν είναι οπού δεν ημπορώ ούτε να την μαλώσω, διότι ηξεύροντας αυτή τα καμώ-
296ν ματά | μας είναι ανάγκη να παραβλέφω και εγώ τα εδικά της, και 5
φοβούμαι μήπως και έως το ύστερον γένει αιτία και χάσω την τιμήν μου ομού και την ζωήν μου."

»Όταν άρχισε και έλεγεν αυτά η Κολομπίνα, ο Λοτάριος εθαρρούσε πως το έκαμνε επιτούτου διά να τον κάμει να πιστεύσει πως ο άνθρωπος οπού είδεν αυτός εβγαίνοντας από το σπίτι ήτον 10
αγαπητικός της Λεονέλας, και όχι εδικός της· αμή, βλέποντας πως έκλαιγε και επικραίνουνταν και εγύρευε καμίαν διόρθωσην, την επίστευσε, και αφού εβεβαιώθη την αλήθειαν έμεινε περισσότερον συγχυσμένος και μετανοημένος παρά ποτέ. Αμή, με όλον τούτο, αποκρίθη εις την Κολομπίνα και είπεν να μην πικραίνεται, 15
ότι αυτός ήθελε εύρει τον τρόπον να κάμει να παύσει η αδιαντροπία της Λεονέλας. Της είπεν ακόμη και εκείνα τα λόγια οπού είχεν ειπεί του Ανσέλμο, και πως είχαν ομιλήσει οι δύο τους να
297ν κρυφθεί ο Ανσέλμο εις | το γιούκι, διά να ιδεί την γνώμην της και την πίστην οπού είχεν προς αυτόν. Της εζήτησε συμπάθιον διά 20
αυτήν την τρέλαν, και την ερμήνευσε να προστοχασθεί και να έβγει με τιμήν από εκείνον τον λαβύρινθον εις τον οποίον είχεν έμπει από αγνωσίαν της.

»Εθαύμασεν η Κολομπίνα ακούοντας τα λόγια οπού της είπεν ο Λοτάριος, και αραθυμώντας με εύμορφα λόγια τον εμάλωσε και 25
εμέμφθη την γνώμην του και την απλουστάτην και κακήν απόφασην οπού έκαμε· και ευθύς εστοχάσθη και ηύρεν την διόρθωσην, και είπεν προς τον Λοτάριον να πασχίσει να κρύψει τον Ανσέλμο εκεί οπού έλεγεν· και, δίχως να τον φανερώσει τον σκοπόν της, τον ερμήνευσεν πως, όταν κρυφθεί ο Ανσέλμο, να έλθει 30
αυτός ογλήγορα την ώραν οπού τον κράξει η Λεονέλα και να την αποκριθεί εις τον ίδιον τρόπον οπού ήθελε αποκριθεί αν δεν ήξευ-

2 σπήτι *το σπ ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ., και το ι ίσως από ο* || 4 ἡμπορῶ *το ή διορθ. ίσως από ή* || 7 ζωὴν *το ζ διορθ. ίσως με άλλο χέρι από γ* || 9 ἐπιτῦτν *το ῦ διορθ. από ῦ* || 10 εὐγαίνωντας *το αι διορθ. ίσως από α ή ο* || 12 ἐγύρευε *το ευ διορθ. ίσως με άλλο χέρι από ισ* || 15 τῦτο *το ο διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 16 πάυσῃ *το υ ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ., και πάνω από το η διαγραμμ. τόνος* || 20 ἐζήτησε *το πρώτο η διορθ. από ι* || 21 προςοχασθῇ *το ς διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 23 ἀγνωσίαντης *γρ.* αγνωσίαν του || 26 γνώμην-/τν *το τν διορθ. από ν* || 27 ηὗρεν *το η διορθ. από ε* || 27-28 διόρθω-/σιν *το ο διορθ. ίσως από ω* || 28 πασχίσῃ *το ι διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 32 ἀποκριθῇ *το ι διορθ. από ί*

Β 297ν ρε πως ο Ανσέλμο τον άκουε. Ο Λο|τάριος επάσχισε με κάθε τρόπον να την κάμει να φανερώσει την γνώμην της, και άρχισε να την ερωτά και να την εξετάζει διά ποίον τέλος ήθελε να το κάμει.

»Αμή αυτή του αποκρίθη και του είπεν: "Δεν κάμει χρεία να κάμεις άλλο, παρά να με αποκριθείς εις εκείνα οπού θέλω σε ερωτήσει."

»Με αυτό επήγεν ο Λοτάριος· και, την δεύτερην ημέραν, ο Ανσέλμο, προφασιζόμενος πως πηγαίνει εις το χωριόν του φίλου του, εμίσευσεν και εγύρισεν και εκρύφθη, δίχως να τον ιδεί τινάς, επειδή και η Κολομπίνα και η Λεονέλα το ήξευραν και τον έδωσαν καιρόν.

»Εκρύφθη, λοιπόν, ο Ανσέλμο, με εκείνον τον φόβον και αποκτυπημόν της καρδίας οπού ημπορεί να συλλογισθεί τινάς πως θέλει είχεν επειδή και εκαρτερούσε να ιδεί με τα ίδιά του μάτια την αν(ατ)ομίαν των εντοσθίων της ατιμίας του. Ηξεύροντας λοι-
298r πόν | βέβαια η Κολομπίνα και η Λεονέλα πως ο Ανσέλμο ήταν κρυμμένος, εμπήκαν εις εκείνην την κάμεραν οπού ήταν το γιούκι· και, αναστενάζοντας δυνατά, είπεν μεγαλοφώνως:

»"Αχ, Λεονέλα μου! Δεν ήθελεν είσθαι καλύτερον, πριχού να κάμω εκείνο οπού δεν θέλω να ηξεύρεις, διά να μην με εμποδίσεις, να πάρεις το πινάλι του Ανσέλμου και να το καρφώσεις εις το στήθος μου; Αμή μην το κάμεις αυτό, διότι δεν είναι πρέπον να λάβω εγώ την τιμωρίαν διά ξένες κακίες. Και θέλω να μάθω πρώτον τί πράγμα είδαν εις εμέ τα τολμηρά και άτιμα ομμάτια του Λοταρίου και αποκότησε και με εφανέρωσε την κακήν του επιθυμίαν, εις ατιμίαν του φίλου του και εδικήν μου. Ύπαγε, Λεονέλα μου, εις αυτό το παράθυρον και κράξε τον, ότι αυτός, χωρίς άλλο, θέλει καρτερεί εις την στράταν, διά να βάλει εις πράξην τον κακόν του σκοπόν. Όμως θέλω τελειώσει εγώ πρωτύτερα τον εδι-
298v κόν μου | σκληρόν και τιμημένον σκοπόν."

»"Αχ, σινιόρα μου!» αποκρίθη η στοχαστική και πονηρά Λεο-

3 ἐξαιτάζῃ *το αι διορθ. από α ή ο* || 8 χωριόν *γρ.* χωρίον *(;)* || 9 ἐμίσευσεν *το ευ ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.* | ἀκρύφθη || 10 καὶ τὸν *πριν από το* καὶ *διαγραμμ. κ, ή* και || 12-13 ἀποκτυπημόν *το ό διορθ. από ὸ* || 15 ἄνομιαν *το ο ίσως και α* || 17 τὴν *το τ ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.* | κάμεραν ὁπὅ *γρ.* κάμεραν όπου || 17-18 γιὴκη *το η διορθ. από ι ή το αντίστροφο* || 18 μεγα-/λοφώνως." *πριν από το ο ίσως διαγραμμ. ι, πριν από το λοφώνως στην αριστερή ώα εισαγωγικά », και το ώ διορθ. από ῶ* || 19 ἤθελεν *το δεύτερο ε ίσως διορθ. από ο* || 19-20 (πριχὴ … ἐμποδήσῃς) || 21 πινάλι *το ὰ ίσως διορθ. από ά και το δεύτερο ι από αδιάγν. αρχ.* || 25 μὲ || 26 φίλ*χ το φ διορθ. από αδιάγν. αρχ.*|| 30 σκληρὸν *στην αριστερή ώα εισαγωγικά »* | σκοπόν." || 31 σινιόρα | *ςοχαςικὴ το χ ίσως ςχ ή οχ*

νέλα "Τί θέλεις να κάμεις με αυτό το πινάλι; Του λόγου σου θέ- **B**
λεις να σκοτώσεις ή τον Λοτάριον; Και όποιον από αυτά τα δύο
και αν κάμεις θέλει γένει αιτία να χάσεις την τιμήν σου και την
φήμην σου. Το καλύτερον είναι να μην δείξεις πως επικράθηκες
διά αυτήν την ατιμίαν και να μην δώσεις αιτίαν να έμπει αυτός ο
αναίσχυντος τώρα εδώ μέσα να μας εύρει μοναχές. Στοχάσου
καλά ότι, σινιόρα, ημείς είμεσθεν δύο γυναίκες αδύνατες, και αυ-
τός είναι άνδρας· μάλιστα έρχεται τυφλωμένος και βασανισμέ-
νος από την κακήν του επιθυμίαν, και ενδέχεται ότι, πριχού να
βάλεις εις πράξην τον σκοπόν σου, να σε κάμει εκείνο οπού θέλει
σου γένει χειρότερον παρά να σε εσκότωνε. Ανάθεμα να έχει ο
299r αυθέντης μου, οπού τον έδωσε | τόσον θάρρος εις το σπίτι του αυ-
τόν τον αδιάντροπον! Και, ανίσως και τον σκοτώσεις, ως καθώς
με φαίνεται πως θέλεις να το κάμεις, ύστερον τί να κάμουμε το
κορμί του;"

»"Θέλομεν το αφήσει να το ενταφιάσει ο Ανσέλμο," αποκρίθη
η Κολομπίνα "επειδή και με δίκαιον τρόπον πρέπει να κρατεί διά
ανάπαυσην τον κόπον οπού θέλει κάμει εις το να ενταφιάσει την
ίδιάν του δυσφημίαν. Κράξε τον, ογλήγορα, ότι όσον αργώ και
δεν κάμω την πρέπουσαν ⟨εκδίκησην⟩ της ατιμίας οπού έκαμε με
φαίνεται πως αδικώ την εμπιστοσύνην οπού έχω εις τον άνδρα
μου."

»Ο Ανσέλμο ήκουεν πολλά καλά τα λόγια οπού έλεγεν η Κο-
λομπίνα, και εις κάθε λόγον της άλλαζε σκοπόν· αμή, όταν ήκου-
σε πως είχεν αποφασίσει να σκοτώσει τον Λοτάριον, ηθέλησε να
έβγει έξω και να φανερωθεί, διά να μην συνέβει κανένα τοιούτον
299v άτοπον, όμως τον εκράτησε η επιθυ|μία οπού είχεν να ιδεί το τέ-
λος της τόσης γενναιότητος και τιμημένης αποφάσεως, με σκο-
πόν όμως ότι να έβγει έξω εις καιρόν οπού να ημπορέσει να εμπο-
δίσει αυτήν την συμφοράν.

»Επάνω εις αυτό ήλθεν της Κολομπίνας μία μεγάλη ολιγοθυ-

1 αὐτο῀ πινάλι *το δεύτερο τὸ προσθ. ίσως με άλλο χέρι* || 4 φήμεν || 5 ἀτιμίαν *το ί διορθ. από ύ* || 6 ἀναίσχαντος *το αι διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 7 σινιόρα *το πρώτο ι διορθ. ίσως από ε ή ο* | ἡμεῖς *το ή διορθ. από ὴ* | δύω || 8 ἔρχετε *το τελευτ. ε διορθ. από αι* | τυφλωμένος *το ω και το ο διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 9 ἀνδέχεται || 10 σὲ || 11 γγένη *το πρώτο γ ίσως διαγραμμ.* || 12 τόσον *το σ διορθ. από π* || 13 αδιάν-/τροπον *το δ διορθ. από ι* || 13-14 ⟨ὡς … κάμῃς⟩ || 17 κρα-/τῆ *το η διορθ. ίσως από ω* || 18 τὸν *το ο διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 19 ὀγλύγορα *το γ διορθ. από λ* | ἀργῶ *το ῶ διορθ. από ὸ* || 20 πρέπνσαν τῆς || 24 λόγον τῆς || 28 γενεᾶϊότητος | μὲ *το ε διορθ. ίσως με άλλο χέρι από ὴ* || 29-30 ημπορέ-/σῃ … συμφορὰν *πριν από το σῃ στην αριστερή ώα εισαγωγικά »* || 31 της *το η διορθ. από ἢ ή το αντίστροφο*

Β μία, και, πέφτοντας επάνω εις ένα κρεβάτι οπού ήταν εκεί, η Λεονέλα άρχισε να κλαίει θερμώς και ήλεγεν:

»"Ω, αλίμονον εις του λόγου μου, τί δυστυχία ήθελεν είσθαι αυτή η εδική μου, ανίσως και εδώ ανάμεσα εις τες αγκάλες μου ήθελεν αποθάνει το άνθος της τιμής, η κορόνα των καλών γυναικών, το παράδειγμα της σωφροσύνης...!"

»Και άλλα παρόμοια, οπού όποιος τα ήθελε ακούσει την ήθελε νομίσει διά την πλέον πικραμένην και εμπιστεμένην κορασίδα του κόσμου, και την κυράν της διά μίαν νέαν καταδιωγμένην Πενελόπην. Μετ' ολίγην ώραν απέρασεν και η ολιγοθυμία της Κολομπίνας, και, συνιφέρνοντας, είπεν: |

300r »"Λεονέλα, διατί δεν πηγαίνεις να κράξεις τον πλέον εμπιστεμένον φίλον του ανδρός μου οπού να εφάνη ποτέ εις τον κόσμον; Κάμε ογλήγορα, τρέχα, ύπαγε βιαστικά, πέταξε, διά να μην σβήσει με την άργηταν η φλόγα της μανίας οπού έχω και μετατραπεί εις φοβερίσματα και βλασφημίες η δικαία εκδίκησις οπού ελπίζω να κάμω."

»"Νά οπού πηγαίνω να τον κράξω, σινιόρα μου," αποκρίθη η Ελεονέλα "μόνον δώσε με πρώτον αυτό το πινάλι, διότι φοβούμαι μήπως και, λείποντας εγώ, κάμεις κανένα πράγμα οπού να κάμεις να κλάψουν εις όλην τους την ζωήν όλοι εκείνοι οπού σε αγαπούν."

»"Ύπαγε, ηγαπημένη μου Λεονέλα," αποκρίθη η Κολομπίνα "ότι εγώ δεν θέλω κάμει τίποτες. Θέλω αποθάνει, αληθινά, όμως
300v πρώτον θέλω εκδικηθεί από εκείνον οπού με έδωσεν | αιτίαν να κλαίω εδώ την αυθάδειαν οπού έδειξεν προς του λόγου μου, δίχως να έχω κανένα πταίσιμον."

»Η Λεονέλα επήγεν, και, όσην ώραν άργησεν, η Κολομπίνα εσυντύχαινε μοναχή της και έλεγεν:

»"Οχ! Πόσον ήθελεν (είσθαι) καλύτερον να τον απόβγανα τον Λοτάριον, ως καθώς το έκαμα και άλλες βολές, και να μην του έδιδα αιτίαν να με νομίζει διά άτιμον και κακήν γυναίκα, ενόσω

1 ὁπῦ· ἦταν *το ὀ διορθ. από ὀ και το η ίσως από οι* || 2 κλέη *το η διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 3 δυςιχία *το υ διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 7 ἄλλα *το δεύτερο α διορθ. ίσως από ὰ* || 8 ἐμπιςεμένην *το η διορθ. από ω* || 10 ὁλίγην ὥραν *το η διορθ. ίσως από ο και το ρ από αδιάγν. αρχ.* | ἀπέρασεν *το σ ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.· γρ.* επέρασεν *(;)* || 11 συνηφέρνωντας || 13-14 κόσμον; *το ερωτηματικό προσθ. ίσως με άλλο χέρι* || 14 κάμὲ *το ά διορθ. ίσως με άλλο χέρι από α* || 15 σβύση *το υ διορθ. από η ή ι* | ἀργᾶταν ὁ-/φλόγα || 16 δικάια *γρ. δίκαια (;)* || 19 ἐλεονέλα *γρ.* Λεονέλα | αὐτῷ || 21 ὅλοι *το λ διορθ. από χ* || 24 ἀ-/παθάνη || 28 ὅσην *το η ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.* | ἄργησεν *το γ διορθ. από χ* || 30 ἤθελεν καλήτερον | ἐν ὅσῳ

οπού να τον κάμω να γνωρίσει την αλήθειαν; Καλύτερον ήθελεν A
είσθαι, βεβαιότατα, αμή, αν το έκαμνα αυτό, δεν ήθελα ημπορέσει να εκδικηθώ, μήτε η τιμή του ανδρός μου δεν ήθελε δικαιωθεί, ανίσως και ήθελεν έβγει με ευκολίαν και δίχως κανένα κίντυνον απ' εκεί οπού τον έκαμαν και εμπήκεν οι κακοί του συλλογισμοί. Πρέπει να δώσει λογαριασμόν με το κεφάλι του διά εκείνο
301r οπού εδοκίμα{μα}σε με τοιαύτην άγνωστον επιθυμίαν: | ας το μάθει ο κόσμος πως η Κολομπίνα όχι μόνον εστάθη εμπιστεμένη προς τον άνδρα της, αλλά και εκδικήθη από εκείνον οπού ετόλμησε να τον αδικήσει. Όμως, με κάθε τρόπον, στοχάζουμαι πως ήθελεν είσθαι καλύτερον να δώσω είδησην τον Ανσέλμο· αν καλά και του το εσημείωσα εις το γράμμα οπού τον έστειλα εις το χωρίον, και πιστεύω πως η αιτία οπού αυτός δεν ήλθε να κάμει την διόρθωσην εις εκείνο οπού τον έγραψα θέλει να είναι με το να είναι αυτός φύσει καλός και με το να μην πιστεύει πως ένας τοιούτος πιστός φίλος να συλλογάται πράγματα οπού να είναι εναντίον της τιμής του· ως καθώς και εγώ δεν το επίστευσα κάμποσες ημέρες, μήτε το ήθελα πιστεύσει, ανίσως και δεν ήθελε προχωρήσει τόσον η αδιαντροπία του και οι κακοί του λογισμοί, τους οποίους τους εγνώρισα φανερά από τα χαρίσματα οπού με επρόσφερε και από τας μεγάλας υποσχέσεις οπού με έκαμνε και από τα παντοτινά {πράγματα} δάκρυα οπού έχυνε. Αμή διά ποί-
301v αν αι|τίαν κάμω εγώ αυτές τες ομιλίες; Ίσως και μία καλή απόφασις χρειάζεται συμβουλήν; Όχι, βεβαιότατα. Ας έλθουν, εις το παρόν, οι προδότες! Ας γίνει η εκδίκησις εις αυτούς! Ας έμπει μέσα ο δόλιος, ας έλθει, ας πλησιάσει, ας αποθάνει, και ας γίνει ό,τι και αν θέλει! Εγώ εμπήκα αμόλυντος εις την υποταγήν τού ανδρός μου, και αμόλυντος θέλω έβγει· και, αν λάχει και έβγω μολυσμένη, θέλω είσθαι βρεγμένη από το αγνόν αίμα μου και από το πλέον ακάθαρτον του πλέον δολίου φίλου οπού να εφάνη εις τον κόσμον."

»Και ενόσω έλεγε αυτά επεριδιέβαινε εις την κάμερα με το πι-

4 εὖγη *το γ ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 4-5 κίντυνον *το ι διορθ. από υ* || 5 ἐμπίκεν *το ι ίσως διορθ. από ι* || 7 ἐδοκίμα/μασε *το δεύτερο μα διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 11 δόσῳ *το ο διορθ. από ω* | αὖ καλα || 12 τῦτο || 15 φύσι καλῶς || 15-16 ἕνας τοιῦτος || *ὡς το ω διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 20 ἐ-/γνώρησα *τα ε και ρ διορθ. από αδιάγν. αρχ. και το η από ι* || 22 παντοτινὰ πράγ-/ματα δάκρυα *το ι διορθ. από αδιάγν. τονιζόμενο αρχ.* || 23 ὁμιλᾶις *ίσως το ᾶ προσθ. ίσως με άλλο χέρι* | μία *το α διορθ. ίσως από αι* || 25 αὖτες || 28 ἀνδροί || 29 ἄγνον

Β νάλι εις το χέρι, και έκαμνε κάποια σχήματα, οπού εφαίνουνταν ίδια ωσάν να ήτον τρελή.

»Όλα αυτά τα έβλεπε ο Ανσέλμο, ότι ήταν κρυμμένος οπίσω από τον περδέ οπού ήταν εμπρός εις το γιούκι, και εθαύμαζε διά εκείνα οπού είχεν ιδεί και ακούσει, και έκρινε πως να είναι κατα- 5
πολλά αρκετή δικαίωσις διά μεγαλύτερε⟨ς⟩ υποψίες και δεν αγαπούσε να έλθει ο Λοτάριος διά να μην κάμει την δοκιμήν, από την
302r οποίαν ίσως και ήθελε προξενηθεί κανένα | κακόν συμβεβηκός. Και, θέλοντας σχεδόν και ⟨να⟩ έβγει εις το παρόν, και να αγκαλιάσει την γυναίκα του και να την κάμει να αφεθεί από τον σκο- 10
πόν οπού είχεν, εμποδίσθη βλέποντας πως η Λεονέλα ηρχούνταν με τον Λοτάριον· τον οποίον ευθύς οπού τον είδεν η Κολομπίνα, έκαμνε ένα σημάδι με το πινάλι εις την γην έμπροσθεν εις την Λεονέλα, και είπεν:

»"Στοχάσου καλά, Λοτάριε: να μην τολμήσεις να περάσεις 15
αυτό το σημάδι, ότι, ευθύς οπού το περάσεις, θέλω κτυπηθεί εις τα στήθη με αυτό το πινάλι. Και, πριχού να με αποκριθείς εις αυτό κανέν λόγον, θέλω να ακούσεις μερικά λόγια οπού θέλω να σε ειπώ, και ύστερον θέλεις με δώσει την απόκρισην. Εγώ θέλω, πρώτον, Λοτάριε, να με ειπείς αν ηξεύρεις τον άνδρα μου τον Ανσέλ- 20
μο, και σε τί υπόληψην τον έχεις· δεύτερον, θέλω να ηξεύρω αν με γνωρίζεις εμένα. Αποκρίσου με εις αυτό και μην συγχύζεσαι και συλλογάσαι τόσον εις εκείνο οπού θέλεις να με αποκριθείς,
302v επειδή και αυτό οπού σε ερωτώ | δεν είναι δύσκολον."

»Ο Λοτάριος δεν ήτον τόσον αμαθής, οπού, από την ώραν 25
⟨οπού η Κολομπίνα τον είπεν⟩ να κρύψει τον Ανσέλμο, να μην καταλάβει εκείνο οπού ελογίαζε να κάμει αυτή, και, έτσι, ανταποκρίθη εις τον σκοπόν της τόσον φρόνιμα, οπού και οι δύο τους ήθελαν κάμει να πιστεύσει τινάς εκείνο το ψεύμα βεβαιότερον από την αλήθειαν· και την αποκρίθη την Κολομπίνα τοιούτης λο- 30
γής:

»"Εγώ δεν επίστευα ποτέ, εύμορφή μου Κολομπίνα, πως εσύ

1 σχήματα *το η διορθ. από υ* || 4 γιύκι *το δεύτερο ι διορθ. από ω ή ο* || 6 με-/γαλήτερε *το τελευτ. ε διορθ. ίσως από ο* || 7 μηὴ κάμῃ *γρ.* {μην} κάμει *(;)* || 8 συμ̓ βηκὸς *το βε προσθ. με άλλο χέρι* || 9 ᾽ξ εὔγῃ || 10 τ᾽ || 11 ἠρ-/χήνταν *γρ.* ἠρχουνταν *(;)* || 13 ἔκαμνε *γρ.* έκαμεν *(;)* | σημάδι *το σ ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 15 τολμίσῃς νὰ-/*το ν ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 18 κανέν *γρ.* κανέν(α) *(;)* καν ένα *(;)* | θέλε … θέλε || 19 ἐγὼ θέλε || 21 ὑπόληψιν *το ὐ διορθ. από αδιάγν. αρχ.* | ἠξεύρῃς || 22 ἀπο-/κρίσῃμαὶ || 25 τηὴν *το η διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 25-26 ὥραν νὰ κράξῃ τὸν ἀνσέλμο *γρ.* ώραν να κρύψει *(;)* || 28 δίο *το ο διορθ. ίσως από ω*

με ήθελες ερωτήσει πράγματα τόσον ανάρμοστα εις τον σκοπόν Β
με τον οποίον έρχομαι εδώ. Ανίσως και το κάμεις διά να με ξε-
μακρύνεις από την χάρην οπού με υποσχέθης, ημπορούσες να το
κάμεις με άλλον τρόπον, διότι τόσον περισσότερον βασανίζει το
καλόν οπού επιθυμεί τινάς όσον ελπίζει περισσότερον πως θέλει 5
το απολαύσει· αμή, διά να μην ειπείς πως δεν αποκρίνομαι εις
τες ερώτησές σου, όσον μεν εις το να γνωρίζω τον Ανσέλμο σε
λέγω πως ημείς γνωριζουμάσθε από μικρά μας χρόνια· και την
φιλίαν οπού έχομε εις το αναμεταξύ μας την ηξεύρεις και εσύ πολ-
303r λά καλά. Όσον δε διά λόγου σου | εγώ σε γνωρίζω πολλά καλά 10
και σε έχω εις την υπόληψην οπού σε έχει και ο άνδρας σου· διό-
τι, αν δεν ήτον αυτό, ήθελα κάμει ένα πράγμα άπρεπον εις του
λόγου μου, εις άλλον πρόσωπον κατώτερον από λόγου σου, και
να είναι εναντίον εις την αληθινήν πίστην και εις τους αγίους νό-
μους, οπού τώρα διαμέσου του ισχυρού εχθρού, του έρωτος, επα- 15
ρέβηκαν και επαρανόμησα."

»"Αν εσύ ομολογείς αυτό," αποκρίθη η Κολομπίνα "με τί πρό-
σωπον τολμάς και έρχεσαι έμπροσθεν εις εκείνην οπού ηξεύρεις
πως είναι ο καθρέπτης της σωφροσύνης; Ειπές με, προδότη: πότε
σε αποκρίθηκα λόγον εις τες παρακάλεσές σου ή σε έκαμα καν- 20
ένα σημείον ή σε έδωσα καμίαν ελπίδα πως θέλεις απολαύσει την
άτιμόν σου επιθυμίαν; Δεν απόβαλα και εξουθένησα με σκληρό-
τητα τα ερωτικά σου λόγια; Πότε επίστευσα και εκαταδέχθηκα
τας υποσχέσεις σου και τα μεγάλα σου χαρίσματα; Αμή, με το
να με φαίνεται πως τινάς δεν ημπορεί να κρατήσει εις τον ερω- 25
303v τικόν σκοπόν, ανίσως και δεν έχει καμίαν ελπίδα, | θέλω να δώσω
το πταίσιμον εις του λόγου μου, διότι, χωρίς άλλο, καμίαν εδική
μου αμέλεια και ασυστασία θέλει έκαμε και εκράτησε τόσον καιρόν ο πόθος σου, και, διά τούτο, θέλω να δώσω εις τον εαυτόν μου
την τιμωρίαν οπού σε έπρεπε. Και, διά να ειπείς πως όντας εγώ 30
τόσον σκληρή εις του λόγου μου έτσι ήθελα είσθαι και εις εσένα,
ηθέλησα και σε ήφερα εδώ να είσαι μαρτυρία εις αυτήν την θυ-

1 *πράγματα η οξεία διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 3 *ἠμπορῆσες το ῆ διορθ. από ᾗ και τα σ και ς από αδιάγν. αρχ.* || 6 *ᾗπης πριν από την ψιλή ίσως διαγραμμ.* ᾽ || 8 *γνωρίζῃμάσθαι γρ. γνωριζούμασθε (;)* | *ἀπὸ μικρὰ γρ. από (τα) μικρά (;)* | *χρόνια το όν διορθ. ίσως από ᾶα ή ᾷα* || 9-10 *ἐσὐπολλὰ τα υ και α διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 11 *ὐ-/πόλήψιν* || 12 *πράγμα/ἄπρεπόν* || 14-15 *νόμῃς ὁπῆ ὸτῶρα το ὁπῆ προσθ. με άλλο χέρι πάνω από διαγραμμ. απ* || 15-16 *ἐπαρέβηκαν γρ. επαράβηκα{ν} (;)* || 18 *ἔρχεσ῎ι διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 19 *προδώτη το ωτ διορθ. από αδιάγν. αρχ.* | *ποτε πάνω από το ε ίσως διαγραμμ. τόνος* || 27 *καμίαν γρ. καμία{ν} (;)*

Β σίαν οπού θέλω να κάμω εις το άδικον οπού έγινε εις τον τιμημένον άνδρα μου. Όμως πριχού να το κάμω αυτό θέλω να σκοτώσω και να πάρω μαζί μου εκείνον οπού έγινε αιτία και ήλθα εις αυτά τα τέλη της απόλπισης."

»Και, λέγοντας αυτά τα λόγια, με μίαν υπερβολικήν δύναμην επήγεν κατεπάνω εις τον Λοτάριον με το πινάλι εις το χέρι, δείχνοντας τόσον φανερά πως ήθελε να του το καρφώσει εις τα στήθη, οπού και αυτός ο ίδιος άρχισε να υποπτεύεται αν το έκαμνε αληθινά ή όχι, και άρχισε να μεταχειρίζεται την πονηρίαν του και | 304ʳ την δύναμήν του φοβούμενος μήπως και τον κτυπήσει η Κολομπίνα. Η οποία ήξευρε και επροσποιούνταν τόσον επιτήδεια εκείνην την απάτην, οπού διά να την κάμει να γένει αξιόπιστος έχυσε και κατιτί και από το αίμα της· διότι, βλέποντας, ή προσποιουμένη πως δεν ημπορεί να κτυπήσει τον Λοτάριον, είπεν:

»"Επειδή και η τύχη δεν με αφήνει να αναπληρώσω την δικαίαν μου επιθυμίαν και να εκδικηθώ από τον εχθρόν μου, και δεν θέλει έχειν τόσην δύναμην οπού να ημπορεί να εμποδίσει να μην κάμω εις τον εαυτόν μου εκείνο οπού ήθελα να κάμω εις τον εχθρόν μου."

»Και λέγοντας αυτό ετράβησεν με δύναμην το χέρι της, το οποίον το εκρατούσε ο Λοτάριος, ομού και το πινάλι, και εκτυπήθη ατή της εις την αμασχάλη, προς της πλάτης το μέρος, εις τόπον οπού ημπορούσε εύκολα να ιατρευθεί, και ευθύς έπεσεν καταγής, ωσάν ολιγοθυμισμένη.

»Η Λεονέλα και ο Λοτάριος έμειναν εκστατικοί διά εκείνο το συμβεβηκός, και υποπτεύονταν να μην το έκαμε αληθινά, βλέ- 304ᵛ ποντάς | την ξαπλωμένην καταγής και αιματοκυλισμένην. Ο Λοτάριος εξιπάσθη και έτρεξεν παρευθύς, και επήρεν το πινάλι από το χέρι της, και βλέποντας πως η λαβωματία ήταν ολίγον πράγ-

3 αἰ-/τία *η ψιλή και το τία διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 4 τέλη *το τ διορθ. από αδιάγν. αρχ.* | ἀπόλπίσης || 6 ἐπῆγεν *το ῆ διορθ. από αδιάγν. αρχ.* | κατ' ἐπάνω *το ν διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 8 αὐτός *το υ διορθ. από αδιάγν. αρχ.* | ὑπο-/πτεύεται *το ευ διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 10 κτη-/πάσῃ || 10-11 κολομπίνα || 11 ἐξέυρε | ἐπροσποι-/ἤνταν *το ε διορθ. από α και το ή διορθ. από ή* | ἐπιτήδ*ε*α *το η διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 12-13 ἔχυσε κ̣̈χτὶτὶ *το κα προσθ.· γρ.* έχυσε {και} κατιτί *(;)* || 13 αἵματης *το δεύτερο α διορθ. από αδιάγν. αρχ. και το η διορθ. από ῆ* || 15 Ε'πηδῇ *στην αριστερή ώα ίσως με άλλο χέρι εισαγωγικά », και το ᾗ διορθ. από ᾖ* || 17 θέλᾳ *το λ διορθ. από αδιάγν. αρχ.* | ἡμπορῇ *το η διορθ. από ᾳ* || 18 ἑαυτόν || 20 ἐτράβισεν || 21 πινάλι *το ά διορθ. από ὰ* || 23 ἡμπορ*ε*σε *η ψιλή διαγραμμ. από αδιάγν. αρχ.* || 24 ὀλιγοθυμὶσμέ-/νη || 25 ἔμφ*ν*αν || 26-27 βλέπωντας // τῆ̣ν || 27 αἱματοκυλι/σμένην *το τ διορθ. από ι*

μα εσυστάθηκε και έχασε τον φόβον οπού είχεν και εθαύμασε διά B
την πονηρίαν, στόχασην και φρονιμάδα της Κολομπίνας· και, διά
να κάμει εκείνο οπού τον ετύχαινε, άρχισε και έκαμε έναν παρα-
πονετικόν θρήνον απάνω εις το κορμί της, ωσάν να ήτον τη αλη-
θεία αποθαμένη, και άρχισε να βλασφημά, όχι μόνον του λόγου
του, αλλά και εκείνον οπού έγινε αιτία και τον ήφερε εις τοιαύτα
τέρμινα. Και, ηξεύροντας πως ο φίλος του ο Ανσέλμο τον ήκουε,
έλεγεν κάποια λόγια οπού όποιος τον ήθελε ακούσει ήθελε τον
λυπηθεί περισσότερον εκείνον παρά την Κολομπίνα, αν και την
ήθελαν νομίσει τη αληθεία αποθαμένην.

»Η Λεονέλα την εσήκωσε και την έβαλε απάνω εις το κρεβά-
τι, παρακαλώντας τον Λοτάριον να υπάγει να εύρει κανέναν να
305r την ιατρεύσει κρυφίως· τον ερωτούσε παρομοίως να την συμ-
βουλεύσει τί να αποκριθεί τον Ανσέλμο διά την πληγήν της κυράς
της, αν κατά τύχην έλθει πριν να ιατρευθεί. Αυτός αποκρίθη να
ειπεί ό,τι ήθελε, διότι αυτός δεν ήξευρε τίποτες να τους συμβου-
λεύσει: μόνον της είπεν να πασχίσει να κρατήσει το αίμα, διότι
αυτός ήθελε να υπάγει εις έναν τόπον οπού να μην το(ν) βλέπει
τινάς. Και, δείχνοντας πως έλαβε μεγάλην πίκραν και λύπην,
εβγήκεν από το σπίτι και επήγεν.

»Η Λεονέλα εκράτησεν το αίμα της κυράς της, το οποίον δεν
ήταν παράνω από όσον εχρειάζουνταν να κάμει να πιστευθεί εκεί-
νη η απάτη, και, πλύνοντας την πληγήν με ολίγον κρασί, την έδε-
σε, λέγοντας τοιαύτα λόγια όταν την έδενε, οπού, ανίσως και δεν
ήθελεν ειπεί και άλλα, ήθελαν είσθαι αρκετά εκείνα να κάμουν να
πιστεύσει ο Ανσέλμο πως η Κολομπίνα να είναι το άγαλμα της τι-
μής.

Εις αυτά τα λόγια της Λεονέλας είπεν και η Κολομπίνα μερικά,
305v κράζοντας του λόγου της δειλήν και | άκαρδην, επειδή και της έλει-

3 ὥρχισε || 4 τὸ *το ο διορθ. από ω* || 6 αἰτιὰ || 7 ἰξεύρωντας *το η διορθ. από η και το ευ από αδιάγν. αρχ.* || 8-9 ἤθελε τὸν λυπιτὸνλυπηθῆ *το* τὸνλυπηθῆ *καθαρογράφει συμπληρωμένο το κηλιδωμένο από μελάνη* τὸν λυπ || 10 τῇ ἀληθᾳ̃ || 12 τὸν λοταρίον *πάνω από το πρώτο ν διαγραμμ. περισπωμένη* || 13 τον *πάνω από το ν διαγραμμ. ίσως περισπωμένη* || 15 αὖ κα^{τα} *το τά προσθ. πάνω από διαγραμμ. λα* || 18 τόπον ὁπ^{ου} *το ου διορθ. από υ· γρ.* τόπον όπου | τὸ βλέπῃ *το β διορθ. από αδιάγν. αρχ.· γρ.* το β(ολεί να τον β)λέπει *(;)* || 20 εὐγήκεν *το κ διορθ. από αδιάγν. αρχ. και το ε από α* || 21 ὁποῖον *το ό διορθ. από ὸ* || 23-24 ἔδεσε *το πρώτο ε διορθ. ίσως από η*

Β ψε η τόλμη εις τον καιρόν οπού εχρειάζουνταν περισσότερον παρά ποτέ, διά να υστερηθεί την ζωήν, οπού τόσον εβδελύττουνταν. Ερωτούσε την Λεονέλα αν έπρεπε να ειπεί τον άνδρα της αυτά οπού εσυνέβηκαν, ή όχι, και αυτή της αποκρίθη πως με κανέναν τρόπον να μην το ειπεί, διότι ήθελε δώσει αιτίαν να εκδικηθεί από τον Λοτάριον, και ήθελε προξενηθεί μεγάλη βλάβη, και πως η καλή γυναίκα έχει χρέος να μην δίδει αιτίες εις τον άνδρα της να κάμει καβγάδες.

»Η Κολομπίνα τής αποκρίθη πως την άρεσε καταπολλά η συμβουλή της, και πως θέλει κάμει κατά τον λόγον της: "Μόνον πρέπει να στοχασθούμεν τί να αποκριθούμεν τον Ανσέλμο όταν ερωτήσει την αιτίαν της πληγής", διότι ήταν αβόλετον να μην την ιδεί.

»Εις αυτό αποκρίθη η Λεονέλα λέγοντας: "Μην πικραίνεσαι, σινιόρα μου· ότι έως αύριον θέλω στοχασθεί τί να τον αποκριθούμε, και | ίσως με το να είναι η πληγή αποκάτω εις την αμασχάλην
306ʳ ημπορείς να κάμεις τρόπον να μην την ιδεί. Ειρήνευσε, σινιόρα μου, και πάσχισε καταπράυνε τον θυμόν σου, διά να μην σε εύρει ο αγάς μου τόσον συγχυσμένην, και διά τα άλλα εγώ θέλω εγνοιασθεί και άφησέ το εις τον Θεόν, οπού πάντοτε βοηθεί τες καλές γνώμες."

»Ο Ανσέλμο έστεκε με μεγάλην προσοχήν και ήκουε και έβλεπε την τραγωδίαν του θανάτου της τιμής του, την οποίαν την επαράστησαν τόσον τεχνικά, οπού εφαίνουνταν να είναι αληθέστατοι. Αγαπούσε καταπολλά να νυκτώσει και να έλθει η ώρα να έβγει έξω από το σπίτι, να υπάγει να ανταμώσει τον φίλον του τον Λοτάριον, και να συγχαρεί με αυτόν διά τον πολύτιμον μαργαρίτην οπού είχεν εύρει, και την καλοκαγαθίαν της γυναικός του. Η Κολομπίνα και η Λεονέλα έδωσαν ευκολίαν να έβγει, και αυτός, ευρίσκοντας καιρόν αρμόδιον, εβγήκεν έξω και ευθύς επήγεν | εις τον Λοτάριον· τον οποίον, όταν τον ηύρεν, τον αγκάλιασε και τον εφίλησε και {και} τον είπεν την χαράν οπού έλαβε, και
306ᵛ είπεν χίλιους επαίνους διά την Κολομπίνα. Όλα αυτά τα ακροάσθη ο Λοτάριος δείχνοντας πως δεν τα εχαίρουνταν να τα ακού-

1 ἐχρᾳάζενταν *το ρᾳ διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 2 ζωὴν *το ζ διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 6 προ/ξενήθη || 12 ἀποκρίθη | πικρένεσε *το τελευτ. ε διορθ. από αι* || 15 ἰδῇ *το ι διορθ. από ᾳ* || 16 πάσχισε *το ι διορθ. από αδιάγν. αρχ.* | κα-/ταπρέυνε || 17 συγχισμένην *το ι διορθ. από αδιάγν. αρχ. και το η διορθ. ίσως από* ο | ᾳγνοιασθῇ || 18 βοηθῇ *το πρώτο η διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 20-21 ἐπαράςησαν *πριν από το ς διαγραμμ. ή κηλιδωμένο από μελάνη αδιάγν. αρχ.* || 21 ὁπ᾽ *τα ὁ και ᾽ διορθ. από ὁ και ᾽ ή το αντίστροφο* || 21-22 ἀληθεςτάτην *γρ.* ἀληθεστάτη *(;)* || 23 ὑπάγῃ || 24 συγχορῇ *το ο ή α διορθ. από ω και το ρ ίσως φ* || 28 ηὕρεν *το* ηὖρε *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 28-29 ἀγγάλιασὲ || 29 κ᾽ *κ᾽ τὼν ὑστερα από το πρώτο κ᾽ διαγραμμ.* τὸν || 30 ᾖπαν || 30-31 τῷ ἀκρο-/άσθη || 31 κ.ε. ἀκκῃ

ει, διότι εσυλλογούνταν την μεγάλην απάτην του φίλου του και Β
πως παρανόμως τον αδικούσε· και, αν καλά και να τον έβλεπε ο
Ανσέλμο πως ήταν πικραμένος, όμως εσυλλογούνταν πως να εί-
ναι διά την πληγήν της Κολομπίνας επειδή και εστάθη αυτός η
αιτία· και τον είπεν να μην πικρα(ί)νεται, διότι η πληγή δεν ήτον
τόσον μεγάλη, μάλιστα η Κολομπίνα και η Λεονέλα είχαν συμ-
φωνήσει να μην του το φανερώσουν, και διά τούτο να μην έχει κα-
κήν καρδίαν, αλλά να χαίρεται εις το εξής με αυτόν, διότι με το
εδικόν του μέσον αυτός απόκτησεν την μεγαλύτερην ευτυχίαν
307r οπού ημπ(ορ)εί να επιθυμήσει τινάς, | και τον επαρακάλεσε να
κάμει στίχους εις έπαινον της Κολομπίνας διά να την κάμουν να
μείνει αιώνια η μνήμη της. Ο Λοτάριος επαίνεσε την καλήν του
απόφασην και είπεν πως ήθελε κάμει, όσον ήτον της δυνάμεώς
του, διά να κηρυχθεί η φήμη της Κολομπίνας.

»Με αυτό έμεινε ο Ανσέλμο ο πλέον γελασμένος άνθρωπος
οπού να εστάθη εις τον κόσμον: και αυτός ο ίδιος τον επήρε από
το χέρι και τον επήγεν εις το σπίτι του, λογιάζοντας πως επή-
γαινε το όργανον της δόξης του, και αυτός επήγαινε τον αφανι-
σμόν της τιμής του. Η Κολομπίνα δεν τον εκαλοκοίταζε τον Λο-
τάριον όταν ήταν παρών ο άνδρας της, αν καλά και τον αγαπούσε
καταπολλά από καρδίας. Αυτή η απάτη εκράτησεν κάμποσον
καιρόν, έως οπού εγύρισεν η Τύχη τον τροχόν και εμαθητεύθηκε
η κακία οπού τόσον τεχνικά έως τότε ήτον κρυφή, και ο Ανσέλμο
307v έχασε την ζωήν του με την άγνωστόν του περιέρ|γειαν.

⟨Κεφάλαιον λε^ον.
Εις το οποίον λαμβάνει τέλος η σύντομος ιστορία
του περιέργου ασυστάτου.

308r ....) | »Ο Ανσέλμο, λοιπόν, επερνούσε την ζωήν του με εκείνο

2 ε̃βλὲπε || 3 πικραμένης *το ν διορθ. ίσως από ι* || 3-4 ε̃ναι || 4 τη̃πληγη̃ν *το η διορθ. από ο* | ε̃^5άθη *το ς προσθ. πάνω από διαγραμμ. μ* || 5 πικράνεται || 6-7 συμφωνάσῃ || 7-8 καχη̃ν / καρδίαν *το κ διορθ. από ρδ* || 8 αὐτου̃ *το ο διορθ. από η* || 9 μόσο᾽ν / αὐτος *ὑστερα από το* αὐτος *διαγραμμ. ίσως* μέτο᾽ | ἀπόκτήσεν || 10 ἠμπᾷ | ἐπιθυμᾷσῃ *το η διορθ. ίσως από οι* || 11 κάμην *το ν ίσως διορθ. από ο ή ι* || 11 ἐ-/παῖνεσε *το τελευταίο ε διορθ. από αι* || 17 ἐκαλοκῴταζε *το ζ διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 20 κ-/ροῦ *πάνω από το κ διαγραμμ. βαρεία* || 22 ἀγνωςόντ᾽ *το κηλιδωμένο από μελάνη ου ίσως και ηυ | ὑστερα από το γφαν. δέκα αράδες με άλλο χέρι και μικρότερα γράμματα, και κατόπιν εννέα κενές αράδες· ὑστερα από το φ. 307r έχουν αφαιρεθεί ίσως τέσσερα λευκά φύλλα* || 26 ἐπε̃ρνε̃σε *το νε̃ διορθ. ίσως από νε̃*

B το θάρρος οπού είχε εις την Κολομπίνα, και αυτή, επιτούτου, εκακοκοίταζε τον Λοτάριον, διά να μην καταλάβει ο Ανσέλμο την αγάπην οπού είχαν αναμεταξύ τους· και μίαν ημέραν επαρακάλεσε ο Λοτάριος τον φίλον του να του δώσει θέλημα να μην πηγαίνει εις το σπίτι του, διότι έβλεπε πως η Κολομπίνα εκάκιωνε όταν τον έβλεπε. Αμή ο γελασμένος Ανσέλμος τον αποκρίθη πως με κανέναν τρόπον να μην το κάμει αυτό· διότι έκαμνε άδικον εις την φιλίαν τους.

»Η Λεονέλα βλέποντας πως η κυρά της δεν την εμάλωνε αφήθηκε και ενικήθηκε τόσον από τον έρωτα, οπού δίχως να στοχάζεται άλλο τίποτες εξεφάντωνε ελεύθερα με τον αγαπητικόν της, έχοντας το θάρρος της πως η κυρά της την σκεπάζει, μάλιστα την εμάθαινε και τον τρόπον με τον οποίον να απολαμβάνει την
308ʳ επιθυμίαν της δίχως κανένα φόβον. Εις κοντολογίαν, ο | Ανσέλμο ήκουσε μίαν νύκτα οπού επεριπατούσε ένας άνθρωπος εις την κάμερα της Λεονέλας, και, θέλοντας να έμπει μέσα να ιδεί ποίος είναι, ηύρε την π[όρτ]αν κλεισμένην, και, κουντώντας την με δύναμη[ν], την άνοιξεν και ευθύς οπού εμπήκεν είδε[ν] έναν άνθρωπον οπού επήδηξε από το παραθύρ[ι]· και, θέλοντας να τρέξει να τον φθάσει και να ιδεί ποίος είναι, η Λεονέλα τον εκράτησε, λέγοντας:

»"Παρακαλώ σε, σινιόρε μου, σταμάτησε και μην αραθυμάς: ότι εκείνος οπού φεύγει είναι άνδρας μου."

»Ο Ανσέλμο δεν επίστευσε, μάλιστα, έβγαλε το πινάλι και ήθελε να κτυπήσει την Λεονέλα, βιάζοντάς την να ειπεί την αλήθειαν. Αυτή, από τον φόβον της, μην ηξεύροντας τί συντυχαίνει, τον είπεν:

»"Μην με σκοτώνεις, σινιόρε, ότι εγώ θέλω σε ειπεί πράγματα αναγκαιότερα από εκείνα οπού συλλογάσαι."

»"Ειπές με τ[α] τώρα·" της λέγει ο Ανσέλμο "ειδέ, σε σκοτώνω." |

309ʳ »"Δεν ημπορώ να σε τα ειπώ τώρα," είπεν η Λεονέλα "διότι ευρίσκομαι πολλά συγχυσμένη· άφησέ με έως το ταχύ, και τότε να σε

1 ἐπὶ / τύτ*τ* *το* ι *διορθ. από* η || 10 ἀνικήθηκε || 11 τίποτ*α* *το* α *διορθ. από αδιάγν. αρχ.· γρ.* τίποτα *(;)* | ἐλεύθε-/ρα *το* θε *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 13 μὲτα᾽ ὀποῖον || 16 θέλ*α*ντας *το* α *ίσως* α *και το* ν *ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 17-29 *η δεξιά άκρη των αράδων καλυμμένη εν μέρει από χαρτοταινία συντήρησης του χφ* || 21 ἔκράτησε || 25 κτυπήσῃ *το* υ *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 27 σινίορε || 27-28 πράγ/ματα *το* ά *διορθ. από* ᾶ || 28 σὐλλογάσε

διηγηθώ πράγματα οπού να θαυμάσεις· και να είσαι βέβαιος πως B
αυτός οπού επήδηξε από το παραθύρι είναι ένα παλικάρι απ' ετούτο το κάστρον, ο οποίος με υπεσχέθη να με πάρει διά γυναίκα του."

»Ο Ανσέλμο ακούοντας αυτά ειρήνευσε· και επήγεν από την κάμεραν και έκλεισε μέσα την Λεονέλα. 5

»Επήγεν ύστερον εις την Κολομπίνα και της είπεν τα της Λεονέλας, και πως του είχεν υποσχεθεί να του διηγηθεί μεγάλας υποσχέσεις. Αν εσυγχύσθη η Κολομπίνα ή όχι, ας το συλλογισθεί ο καθένας, επειδή και τόσον αποκτυπούσε η καρδία{ς} της φοβούμενη, ως καθώς ήταν αληθινά να το φοβάται, οπού μήπως και 10
η Λεονέλα ήθελεν ειπεί τα καμώματά της εις τον Ανσέλμο, οπού δεν ημπόρεσε να απαντέξει να ιδεί αν η υποψία της ήτον αληθι-
309r νή ή ψευδής, και εκείνην την ίδιαν νύκτα, την ώραν οπού εκοι|μούνταν ο Ανσέλμο, εμάζωξε όλα τα τζεβαχερικά της και μίαν ποσότητα ασπρών και, δίχως να την νιώσει τινάς, εβγήκεν από το σπί- 15
τι της και επήγεν εις τον Λοτάρον, και τον εδιηγήθη όλα εκείνα οπού είχαν συνέβει και του είπεν να την κρύψει εις κανέναν απόκρυφον τόπον ή να την πάρει να φύγουν μακριά διά να μην τους εύρει ο Ανσέλμο. Τόσον εσυγχύ⟨σ⟩θη καταπολλά ακούονται⟨ς⟩ εκείνα οπού τον έλεγε η Κολομπίνα, οπού δεν ημπόρεσε να την 20
αποκριθεί κανένα λόγον.

»Και, τέλος πάντων, αποφάσισε να την υπάγει εις ένα μοναστήρι, εις το οποίον ήταν μίαν αδελφή του καλογριά. Την άρεσε και την Κολομπίνα αυτό, και παρευθύς εσηκώθη και την επήγεν εις το μοναστήρι και, αφήνοντάς την εκεί, έφυγεν και αυτός κρυ- 25
φίως έξω από το κάστρον.

»Ξημερώνοντας η ημέρα, δίχως να καταλάβει ο Ανσέλμο πως έλειπεν η Κολομπίνα από σιμά του, εσηκώθη και επήγεν εις την
310r κάμερα οπού είχεν αφήσει σφαλισμένην | την Λεονέλα. Άνοιξεν ευθύς και εμπήκεν μέσα, και δεν την ηύρεν την Λεονέλα: αλλά ηύ- 30
ρεν δύο σενδόνια δεμένα εις το παραθύρι, σημείον πως απ' εκεί θέλει εκατέβη και έφυγεν. Ευθύς μελαγχολώντας επήγεν να το

2 παλικάρη *το π διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 5 ἔκλισε *το ι διορθ. ίσως από λ* || 8 ὑποσχεθῆς *πάνω από το σ διαγραμμ. τόνος, και το σ διορθ. από αδιάγν. αρχ.· γρ.* υποθέσεις || 9 ἀποκτηπῦσε *το η ή υ διορθ. από αδιάγν. αρχ.* | ἡ-/καρδίας τής || 10-11 (ὡς ... ἀνσέλμο) || 13 ψεύδης | ἐ-/κφῆναι *το νη διορθ. από αδιάγν. αρχ.* | ὥραν || 15 νοίωση || 16 λοτάρον *γρ.* Λοτάρ(ι)ον || 19 εὕρῃ *το ευ διορθ. από αδιάγν. αρχ.* | ἐσυγχύθη | ἀκούοντα || 20 κολομπίνα *το μ διορθ. από λ* | ἠμπόρεσε *το ο διορθ. από* ᾳ || 21 ἀποκρῠθῇ || 23 μίαν *γρ.* μία{ν} *(;)* || 24 κολομπινὰ || 25 μοναςήρι *το ι διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 29 κά-/μερα ὁπῦ *γρ.* κάμερα όπου | σφαλισμένην *το εν διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 30 ἐμπίκεν | ηὗρεν *το η διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 32 ἔφυγαν

Β ειπεί την Κολομπίνα, και, μην ευρίσκοντάς την εις το κρεβάτι μήτε εις όλο το σπίτι, έμεινε εκστατικός μην ηξεύροντας τί να εγίνη. Ερώτησε και τους υπηρέτας, αμή κανένας δεν ήξευρε.

»Και, κατά τύχην, εκεί οπού την εγύρευε, είδεν πως ήταν τα σενδούκια της ανοικτά και πως έλειπαν τα τζεβαχερικά της, και από αυτό εγνώρισε και εκατάλαβε την δυστυχίαν του και πως ⟨δεν⟩ ήταν η Λεονέλα η αιτία του αφανισμού του· και έτσι, δίχως να ενδυθεί, επήγεν εις τον Λοτάριον να του ειπεί την πίκραν του. Και μην ευρίσκοντάς τον ερώτησεν τους υπηρέτας του οι οποίοι λέγοντάς τον πως εκείνην την νύκτα είχεν υπάγει και είχεν πάρει όσα άσπρα και αν τον ευρέθησαν, ολίγον έλειψε να χάσει τον νουν
310ʳ του, συλλογιζόμενος πως εν ταὐτῷ έχασεν φίλον, γυναίκα | και τιμήν, επειδή και λείποντας η Κολομπίνα έλειπεν και η τιμή του.

»Αποφάσισεν, εις κοντολογίαν, αφού εσυλλογίσθη πολλά, να υπάγει έξω εις το χωρίον του φίλου του. Και επήγεν και εσφάλισεν τες πόρτες του οσπιτίου του, και εκαβαλίκευσεν όντας περισσότερον αποθαμένος παρά ζωντανός· και, περιπατώντας ὡς πέντε έξι ώρες, εξεπέζευσεν και έδεσεν το άλογόν του εις ένα δένδρον, και εκάθισεν εκεί σχεδόν έως το βράδυ· και κατά τύχην είδεν έναν άνθρωπον καβαλάρην οπού ήρχουνταν από το κάστρον, και, χαιρετώντας τον, τον ερώτησε τί νέα ήτον εις την Φιορέντσα.

»Ο διαβάτης αποκρίθη πως κατά το παρόν δεν ήταν άλλα μαντάτα, παρά πως ο Λοτάριος, ο μεγάλος φίλος του πλουσίου Ανσέλμου, είχεν πάρει την γυναίκα του, την Κολομπίνα, και πως και αυτός δεν ηξεύρουνταν πού είναι. Όλα αυτά τα είπεν μία δουλεύτρα της Κολομπίνας, την οποίαν την είχε πιάσει η στράτζια
311ʳ όταν εκατέ|βαινε από το παραθύρι: "Κοντολογίς εγώ δεν ηξεύρω{ν} τί να απογίνηκαν: τούτο μόνον ηξεύρω, πως όλον το κάστρον εθαύμασε, διότι δεν το ήλπιζε τινάς αυτό επειδή και αυτοί ήταν τόσον καταπολλά αγαπημένοι, οπού τους ονόμαζαν 'οι δύο φίλοι'."

»"Εμαθεύθη τάχα {ο}πού να επήγαν αυτοί;" ερώτησεν ο Ανσέλμο.

2 ὅλο *το πρώτο* ο *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 5 σενδ*κια *το* ι *διορθ. από ί* || 6-7 πῶς ἦταν || 12 γυναῖ*κα // *το* κα *κάτω από το να στην κάτω δεξιά άκρη του φ. 310ʳ* || 13 ἔπ*δη *το* η *διορθ. από* q || 15 ᾧς τὸχωρίον *ύστερα από το* ᾧς *διαγραμμ. ή κηλιδωμένο από μελάνη* τὸ | ἐπῆγεν *το* ῆ *διορθ. από έ* || 19 σχε-/δοῦ *το* χ *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 19-20 ᾧδεν*έναν || 26 στράτζια *το* ι *ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.· γρ.* στράτζα *(;)* || 27 ἐκατέ//βενα | κοντολογῆς *το* γῆ *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 27-28 ἰξεύρων || 28 ἀπογίνηκαν || 32 ὀπ*ὖ *το* ὖ *ίσως διορθ. από* ὑ | ἐρώτησαν

»"Δεν ηξεύρει τινάς τί στράταν να επίασαν." αποκρίθη ο διαβάτης. B

»Ακούοντας αυτό ο Ανσέλμο, ολίγον έλειψε να χάσει, όχι μόνον τον νουν του, αλλά και την ζωήν του. Εσηκώθη και εκαβαλίκευσε και επήγεν εις το σπίτι του φίλου του, ο οποίος ακόμη δεν είχεν είδησην από τα γινόμενα. Και ευθύς οπού έφθασεν είπεν να του δώσουν χαρτί και καλαμάρι και να τον αφήνουν μοναχόν. Και, αφού εκλείσθη εις μίαν κάμεραν, τον ήρχουνταν διάφορες φαντασίες διά την ατιμίαν οπού έπαθε, και ηθέλησε να αφήσει ενθύμησην διά την αιτίαν της παράξενής του θανής· και άρχισε να
311ᵛ γρά|φει, αμή, πριχού να τελειώσει τα όσα ήθελεν να γράψει, εξεφύχησεν και απόθανεν και ετελείωσε η ζωή του από τον πόνον οπού του επροξενήθη από την άγνωστόν του περιέργειαν.

»Βλέποντας ο φίλος του πως είχεν περάσει πολύς καιρός και ο Ανσέλμο δεν έκραζε τινάν μήτε έβγαινε έξω, ετσάκισε την θύραν και εμπήκεν μέσα και τον ηύρεν αποθαμένον, και το μισό το κορμί του ήταν εις το κρεβάτι και το άλλο το μισό εις την τράπεζα, οπού έγραφε. Ο φίλος του, αφού τον έκραξε, και είδεν πως δεν του αποκρίθη, επήγεν κοντά του και, πιάνοντάς τον από το χέρι, εγνώρισε πως ήτον αποθαμένος. Εθαύμασεν ομού και ελυπήθη καταπολλά, και έκραξε τους ανθρώπους του οσπιτίου του διά να ιδούν την συμφοράν του Ανσέλμου, και εδιάβασεν και εκείνα, οπού είχεν γράψει, τα οποία είναι αυτά:

»"Μία γελοιώδης και άγνωστος επιθυμία με υστέρησε την ζωήν. Ανίσως και μάθει η Κολομπίνα τα μαντάτα της θανής μου,
312ʳ ας | ηξεύρει πως εγώ την συγχωρνώ, διότι αυτή δεν είχεν χρέος να κάμει θαύματα, μήτε εγώ τα εχρειάζουμουν· και, επειδή και εστάθηκα εγώ η αιτία της ατιμίας μου, δεν πρέπει να..."

»Έως εδώ έγραψεν ο Ανσέλμο, και από αυτό φαίνεται πως δεν επρόφθασεν να γράψει εκείνο οπού ήθελεν, αλλά απόθανε. Την δεύτερην ημέραν ο φίλος του έδωσεν είδησην εις τους συγγενείς του, οι οποίοι ήξευραν την συμφοράν του, η Κολομπίνα ήτον και αυτή σχεδόν εις τα τέλη του θανάτου. Και λέγουν πως, αν καλά

3 ἀκὦντας *το ύ διορθ. από ῦ* | ἀν-/σέλμο *το μ διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 7 καλαμάρη *το η διορθ. ίσως από ὴ* | ἀφίνντν *γρ. αφήσουν* || 8-9 φαντα-/σίαὶς || 9 ἀτιμίαν *το δεύτερο ι διορθ. από η* || 11 ἀμὴπριχὦ *το ὴπρ διορθ. από αδιάγν. αρχ.* | τελᾳδσῃ *το ο διορθ. από ω* || 13 ἄγνωςόν *το ω διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 15 τιναὦ *πριν από το α διαγρ. ίσως αι* || 16 ἐμπίκεν *το γ ίσως διαγραμμ.* || 17-18 τράπεζα ὁπὦ *γρ.* τράπεζα όπου *(;)* || 19 πίανωντάς || 24 μία *στην αριστερή ώα εισαγωγικά* » || 27 ἐχρᾳάζκμεν || 28 νὰ. || 29 Ε῎ως *στην αριστερή ώα εισαγωγικά* »

Β και να έμεινε χήρα, με όλον τούτο δεν ηθέλησε να έβγει έξω από το μοναστήρι, μήτε να γίνει καλογριά, έως οπού μετά ολίγες ημέρες την ήλθαν μαντάτα πως απόθανε ο Λοτάριος εις έναν πόλεμον, διότι εκεί είχεν υπάγει ο παράκαιρα μετανοήσας φίλος· και, μαθαίνοντάς το η Κολομπίνα, απόθανε εις ολίγες ημέρες από την 5
312ν πίκρα της. Αυτό το τέλος έλαβαν και | οι τρεις τους, οπού τους επροξενήθη από μίαν άγ(ν)ωστον αρχήν.»

[...]

1 ἠθέλησε πάνω από το η διαγραμμ. τόνος || 2 μήτε || 7 ἄγωσονἀρχὴν γραμμ. στο μέσο της αράδας· ακολουθεί στην ίδια αράδα μονοκονδυλιά και, από κάτω, σταυροειδές κόσμημα μέσα σε ελλειψοειδές παραλληλόγραμμο), ενώ η υπόλοιπη σελίδα καταλαμβάνεται από τέσσερα αρχαιόγλωσσα επιγράμματα με άλλο χέρι

[ΜΙΧΑΗΛ ΤΣΕΡΒΑΝΤΕΣ

Ο ΕΠΙΤΗΔΕΙΟΣ ΕΥΓΕΝΗΣ ΔΟΝ ΚΙΣΟΤΗΣ ΤΗΣ ΜΑΝΤΣΙΑΣ

ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΜΕΡΟΣ

Δεύτερον μέρος του επιτηδείου ευγενούς δον Κισότη της Μάντσιας.

Κεφ(άλαι)ον α^{ον}.
Οπού διηγείται εκείνο οπού ο παπάς και ο μπαρμπέρης εσυνομίλησαν με τον δον Κισότην διά την ασθένειάν του.

1^{r} …] | μήτε εις κανένα άλλον άνθρωπον επίγειον, και αυτόν τον **P**
όρκον τον έμαθα από το τραγούδι του παπά οπού εις τον πρόλογον είπεν του βασιλέως ποίος ήτον ο κλέπτης οπού είχε κλέψει τες εκατόν δούπλες και το μουλάρι του.»

«Εγώ δεν ηξεύρω ιστορίες,» είπεν ο δον Κισότης «τούτο μόνον ηξεύρω, πως τοιούτος όρκος είναι καλός, μάλιστα με το να πιστεύω πως ο σινιόρ μπαρμπέρης είναι γαλαντόμος.»

«Και, αν δεν ήτον,» είπεν ο παπάς «εγώ του γίνομαι εγγυητής και υπόσχομαι διά λόγου του πως δεν θέλει ομιλήσει διά αυτήν την υπόθεσην παραπάνω από ένα βουβόν.»

«Αμή διά την αυθεντία σου ποίος γίνεται εγγυητής;» είπεν ο δον Κισότης.

«Το επάγγελμά μου,» απεκρίθη ο παπάς, «οπού είναι το να φυλάττω τα μυστικά.»

«Ω, κακορίζικος εγώ!» είπεν τότε ο δον Κισότης «Τί άλλο κάμνει χρεία να κάμει η Μεγαλειότης Του παρά να προστάξει να μαζωχθούν μίαν διορισμένην ημέραν εις την αυλήν όλοι οι πλανώμενοι καβαλιέροι οπού ευρίσκονται εις την Ισπανίαν, ότι, αν
1^{v} και να μην εμαζώνουνταν παράνω από πέν|τε, ημπορούσε να ευρεθεί κανένας από αναμεταξύ τους, οπού μοναχός του να είναι άξιος να αφανίσει όλην την εξουσίαν του Τούρκου; Ακούσετέ με

1 *έχουν εκπέσει τουλάχιστον τρία προηγούμενα φύλλα | και passim* ἀνδ̄ κτλ. || 3 κλέ/πτης, *ακολουθεί διαγραμμ.* ποῖος ὁ || 7 σινι̯όρ | *και passim* παρπε̄ρης κτλ. || 8 ἐγγυιτής *το ι διορθ. από αδιάγν. αρχ., πάνω από το οποίο διαγραμμ. διαλυτικά* || 11 ἐγγυητής *το η διορθ. από ϊ* || 21 ἐξνσίαν *το* ἐξνσ *διορθ. από αδιάγν. αρχ.*

P με προσοχήν η αυθεντία σας να στοχασθείτε εκείνα οπού λέγω. Είναι ίσως πράγμα νέον το να αφανίσει ένας μοναχός πλανώμενος καβαλιέρης ένα στράτευμα ὡς διακοσίων χιλιάδων ανθρώπων, ωσάν να είχον όλοι ένα λαιμόν ή ωσάν να ήτον όλοι από χαλβάν; Και, αν θέλομεν να γνωρίσομεν την αλήθειαν πως αυτή είναι η αλήθεια, ειπέτε με δεν είναι τόσες και τόσες ιστορίες γεμάτες από αυτά τα θαύματα; Τώρα έπρεπε να είναι ζωντανός ο περίφημος Βελιανίς ή κανένας άλλος από το άπειρον γένος τού Άμαδις της Φράντσας! Ότι, αν εζούσε κανένας από αυτούς την σήμερον ημέραν και να επολεμούσε με τον Τούρκον, μά την πίστην μου μήτε ο παπάς δεν τον έφθανε. Αμή ο Θεός θέλει εγνοιασθεί τον λαόν του και θέλει στείλει κανέναν, αν δεν είναι τόσον ανδρείος ωσάν τους απερασμένους πλανωμένους καβαλιέρους, καν να μην είναι κατώτερος εις την καρδίαν· | και ο Θεός με κατα-
2r λαμβάνει, και δεν λέγω άλλο.»

«Αχ!» είπεν τότε η ανεψιά του «Αλίμονον εις το λόγου μου να μην ηξεύρω τίποτε ανίσως δεν θέλει να γυρίσει ο θείος μου και να γένει πλανώμενος καβαλιέρης!»

Εις την οποίαν απεκρίθη ο δον Κισότης:

«Εγώ θέλω να αποθάνω πλανώμενος καβαλιέρης, και ας έλθει ή ας υπάγει ο Τούρκος οπότε θέλει και με τα μεγαλύτερα στρατεύματα οπού να έχει, ότι λέγω εκ δευτέρου πως ο Θεός με καταλαμβάνει.»

Τότε είπεν ο μπαρμπέρης:

«Παρακαλώ την αυθεντίαν σας να με δώσετε θέλημα να σας διηγηθώ μίαν σύντομον ομιλίαν διά ένα πράγμα οπού εσυνέβη εις την Σιβίλιαν, οπού, με το να ομοιάζει ωσάν ζωγραφισμένη εις αυτήν την υπόθεσην, με κάνει όρεξην να την διηγηθώ.»

Ο δον Κισότης και ο παπάς τον έδωσαν άδειαν, ομού και οι επίλοιποι τον έδωσαν ακρόασην, και αυτός άρχισε τοιούτης λογής:

2v «Εις τον τιμαρχανάν, ήγουν εις το ξενοδοχείον, | της Σιβιλίας ήτον ένας άνθρωπος οπού τον είχαν βάλει εκεί οι συγγενείς του με το να ήτον τρελός. Ο οποίος, αν καλά και να ήτον σπουδαίος, και διδάσκαλος, ως καθώς το έλεγαν πολλοί, με όλον τούτο ήτον τρελός. Τον εφάνη αυτόν τον διδάσκαλον, μετά κάμποσους χρόνους οπού εστάθη κλεισμένος, πως να εφρονίμευσε και πως να τον ήλθεν η τελεία του γνώσις, και ευρισκόμενος εις αυτόν τον λο-

3 *και passim* ὡς || 8-9 *και passim* ἄμαδις κτλ.· *γρ.* Άμαδης κτλ. *(;)* || 30 λογῆς. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 34 (ὡς … πολλοί)

γισμόν έγραψεν εις τον αρχιεπίσκοπον παρακαλώντας τον με με- P
γάλα παρακαλέματα και με πολλά εύμορφα λόγια να τον εβγά-
λει από εκείνην την ταλαιπωρίαν εις την οποίαν ευρίσκετον, διό-
τι με το έλεος του Θεού τού είχεν έλθει η γνώσις του, και πως οι
γονείς του, διά να χαίρονται τα υπάρχοντά του, τον εκρατούσαν 5
εκεί, και εναντίον της αληθείας ήθελαν ότι αυτός να είναι τρελός
μέχρι θανάτου. Ο αρχιεπίσκοπος εκαταπείσθη από τα πολλά
γράμματα οπού τον έστελνε γραμμένα με πολλήν φρονιμάδα και
στόχασην, και είπεν ένα καλόγερόν του να μάθει από τον φυλα-
3r κά|τορα του οσπιτίου αν ήτον αληθινόν εκείνο οπού τον έγραφεν 10
εκείνος ο διδάσκαλος, και ότι παρομοίως να ομιλήσει με τον τρε-
λόν, και, αν τον εφαίνουνταν πως να εφρονίμευσε, να τον εβγά-
λει και να του δώσει την ελευθερίαν του. Ο καλόγερος έκαμε παρ-
ευθύς την προσταγήν του αρχιεπισκόπου, αμή ο φυλακάτορας
τον είπεν πως εκείνος ο άνθρωπος ήτον ακόμη τρελός, ότι, αν 15
καλά και πολλές βολές εσυντύχαινε γνωστικά, τέλος πάντων εκα-
ταντούσε και έλεγε πολλές και μεγάλες φλυαρίες, ως καθώς ημπο-
ρούσε να το δοκιμάσει ομιλώντας του. Ο καλόγερος ηθέλησε να
δοκιμάσει, και, καθεζόμενος με τον τρελόν, εσύντυχε με αυτόν ώς
μίαν ώραν και παράνω, και ενόσω εσυνομιλούσαν δεν είπεν ο τρε- 20
λός κανένα λόγον άτοπον ούτε καμίαν φλυαρίαν, μάλιστα τόσον
φρόνιμα ομίλησεν, οπού ο καλόγερος εξανάγκης επίστευσε πως
να είναι φρόνιμος. Και ανάμεσα εις τα άλλα οπού είπεν ο τρελός
3v τού είπεν και αυτό, πως ο | φυλακάτορας τον εμισούσε, διά να μη
χάσει τα χαρίσματα οπού τον έδιδαν οι συγγενείς του διά να λέ- 25
γει πως είναι ακόμη τρελός· και ότι ο μεγαλύτερος εχθρός οπού
είχεν εις την δυστυχίαν του ήτον τα υπάρχοντά του, επειδή και
διά να τα χαίρουνται οι εχθροί του αμφίβαλλαν εις την χάρην οπού
ο Κύριός Μας του είχεν κάμει και τον εμετάβαλεν από ζώον εις
άνθρωπον. Τέλος πάντων, αυτός εσύντυχεν εις τρόπον οπού έκα- 30
μεν ύποπτον τον φυλακάτορα, φιλαργύρους και ανελεήμονας τους
συγγενείς του, και του λόγου του τόσον φρόνιμον, οπού ο καλό-
γερος αποφάσισε να τον πάρει μαζί του διά να τον ιδεί ο αρχιε-
πίσκοπος και να γνωρίσει καταλεπτώς αυτήν την υπόθεσην. Με
αυτήν την καλήν πίστην, ο καλόγερος εγύρευσεν από τον φυλα- 35
κάτορα τα ρούχα με τα οποία είχεν έλθει ενδυμένος ο διδάσκα-
λος. Ο φυλακάτορας απεκρίθη να κοιτάξει καλά εκείνο οπού κά-

28-29 ἀμφίβαλαν || 29 κύριός μας

P μνει, διότι δίχως καμίαν αμφιβολίαν αυτός ήτον ακόμη τρελός.
4r Δεν ωφέλησαν τελείως εις τον καλόγερον αι συμβουλαί και ερμηνείαι του φυλακάτορος διά να μη τον υπάγει. Και τέλος πάντων έκαμεν υπακοήν βλέποντας πως τοιαύτη ήτον η προσταγή του αρχιεπισκόπου, εφόρεσαν τον διδάσκαλον τα ρούχα του, τα οποία ήτον καινούρια και ευπρεπή, και, ευθύς οπού είδε του λόγου του ενδυμένον ωσάν φρόνιμος και γυμνωμένον από τα ρούχα οπού εφορούσε όντας τρελός, επαρακάλεσε τον καλόγερον να τον δώσει άδειαν να υπάγει να αποχαιρετηθεί με τους συντρόφους του τους τρελούς. Ο καλόγερος είπεν πως ήθελε να τον συντροφεύσει και να ιδεί τους τρελούς οπού ήτον εις εκείνο το σπίτι. Εις κοντολογίαν, ανέβηκαν απάνω, ομού και μερικοί οπού ευρέθηκαν παρών· και, φθάνοντας ο τρελός εις ένα κλουβί εις το οποίον ήτον ένας φρενιτεμένος, αν καλά και εκείνην την ώραν ησύχαζε, του είπε: "Θέλεις τίποτε από λόγου μου, αδελφέ μου, τώρα οπού πηγαίνω στό σπίτι μου; Ότι ο Θεός, διά της απείρου
4v αυτού ευσπλα|χνίας, αν και να είμαι ανάξιος, με έκαμε και εσωφρονίσθηκα: τώρα πλέον είμαι υγιής και φρόνιμος, διότι εις τον Θεόν κανένα πράγμα δεν είναι αδύνατον. Έχε την ελπίδα σου και το θάρρος σου εις Αυτόν, ότι, επειδή και με έφερεν εμένα εις την πρώτην μου στάσην, θέλει σε φέρει και εσένα, αν ελπίσεις εις Αυτόν. Εγώ θέλω έχει την έγνοιαν να σε στέλνω τίποτε φαγητόν, μόνον να τρώγεις, διότι πρέπει να ηξεύρεις πως εγώ τα εδοκίμασα αυτά, και με φαίνεται πως όλες οι τρέλες μας προέρχουνται με το να είναι το στομάχι άδειον και τα μυελά γεμάτα από άνεμον. Δυναμώσου, χαίρου, ότι το να δειλιάζει τινάς εις τες συμφορές σμικραίνει την υγείαν του και φέρει και θάνατον." Όλην αυτήν την ομιλίαν του διδασκάλου την άκουσεν άλλος ένας τρελός οπού ήτον εις ένα άλλον κλουβί, αντίκρυ εις εκείνου του φρενιτεμένου, ο οποίος εσηκώθη αποπάνω από μίαν παλαιόφαθαν εις την οποί-
5r αν εκείτουνταν κατάσαρκος, και ερώτησε μεγαλοφώνως ποίος ήτον εκείνος οπού ήητον υγιής και φρόνιμος. Ο διδάσκαλος του απεκρίθη: "Εγώ είμαι, αδελφέ, εκείνος οπού πηγαίνω, ότι δεν έχω χρείαν πλέον να καθίσω εδώ, διά τούτο ευχαριστώ απείρως τους ουρανούς, διά την τοιαύτην μεγάλην ευεργεσίαν οπού με έκαμαν." "Κοίταξε καλά τί λέγεις, διδάσκαλε, μην αφήνεσαι να σε

30 παλαιόψα-/θάν

απατήσει ο διάβολος·" είπεν ο τρελός "στάσου εις τον τόπον σου P
και κάθισε με ειρήνην εις αυτό το σπίτι σου, διά να μην κάμεις κόπον να γυρίσεις πάλιν." "Εγώ γνωρίζω πως ευρίσκομαι καλά," απεκρίθη ο διδάσκαλος "και πιστεύω πως δεν θέλει κάμει χρείαν να γυρίσω." "Εσύ είσαι καλά;" απεκρίθη ο τρελός "Θέλομεν το
ιδεί, ύπαγε εις το καλόν· όμως εγώ ομώνω εις το όνομα του Διός, του οποίου την μεγαλειότητα παρασταίνω εγώ εις την γην, ότι μόνον διά αυτό το αμάρτημα οπού αμαρτάνει σήμερον η Σιβίλια, εβγάνοντάς σε απ' εδώ και κρατώντας σε διά φρόνιμον, θέλω να της στείλω μίαν τοιαύτην τιμωρίαν, οπού να μείνει η μνήμη εις
5ν τους αιώνας των αιώνων, αμήν. Δεν ηξεύρεις, εσύ τρε|λέ δασκαλάκη, πως ημπορώ να το κάμω, επειδή και είμαι ο Βροντοποιός Ζευς, οπού εξουσιάζω τους κατακαίοντας κεραυνούς με τους οποίους ημπορώ και έχω συνήθειαν να φοβερίζω και να αφανίζω τον κόσμον; Αμή μόνον με ένα πράγμα θέλω να κάμω την εκδίκησην εις αυτόν τον αμαθή λαόν, το οποίον είναι να μη στείλω βροχήν εις αυτόν μήτε εις τα μέρη του τρεις χρόνους ολοκλήρους, αρχίζοντας από την ημέραν και από την ώραν οπού τους φοβερίζω. Εσύ είσαι ελεύθερος, εσύ υγιής, εσύ φρόνιμος, και εγώ τρελός, εγώ ασθενής, εγώ δεμένος; Τόσον έχω εγώ κατά νουν να βρέξω όσον να κρεμασθώ." Όλοι εκείνοι οπού ήτον παρών ήκουσαν με προσοχήν τα λόγια του τρελού, αμή ο διδάσκαλος, γυρίζοντας προς τον καλόγερον και πιάνοντάς τον από το χέρι, του είπεν: "Μην φοβάσαι, σινιόρη μου, μήτε να το βάλλεις εις τον νουν σου αυτό οπού είπεν ο τρελός, ότι, αν αυτός είναι Ζευς και δεν θέλει να βρέξει, εγώ, οπού είμαι Ποσειδών, ο πατήρ και θεός των υδά-
6ν των, θέλω κάμει να βρέξει όταν | με φανισθεί και το καλέσει η χρεία." Προς τον οποίον απεκρίθη ο καλόγερος: "Με όλον τούτο, σινιόρ Ποσειδών, δεν πρέπει να κάμομεν να μανίσει ο σινιόρ Ζευς: απόμεινε η αυθεντία σου εις το σπίτι σου, και άλλην ημέραν θέλομεν έλθει να σε πάρομεν." Ο φυλακάτορας άρχισε να γελά, ομού και όλοι εκείνοι οπού ήτον τριγύρω, των οποίων τα γέλια έκαμαν και εμάνισεν ο καλόγερος· εγυμνώσαν τον διδάσκαλον, και έμεινεν εις το σπίτι, και ετελείωσεν ο μύθος.»

«Αυτή είναι η ομιλία, σινιόρ μπαρμπέρη,» είπεν ο δον Κισότης «οπού με το να ομοιάζει ωσάν ζωγραφισμένη εις αυτήν την υπό-

3 γνῥίζω *το ω προσθ. με το ίδιο χέρι* || 5 καλά ἀπεκρίθη / ὁτρελ^{ός}; || 7 (τ῅ ὁποίν ... γ῅ν) || 11-12 δασκαλάκι || 14 καὶ ἔχω *το και ίσως διορθ. από να* || 19 ἐλεύθερος; | ὑγιὴς; | φρόνιμος; || 24 σ῾νι῾όρη || 34 μῦθος. *η υπόλοιπη αράδα κενή*

P θεσην δεν ημπόρεσες να κάμεις αλλέως παρά να την διηγηθείς; Αχ, σινιόρ μπαρμπέρη, σινιόρ μπαρμπέρη, πόσον είναι τυφλός εκείνος οπού δεν βλέπει από ένα τζαντζαλοπάνι! Είναι δυνατόν να μην ηξεύρεις η αυθεντία σου αι συγκρίσεις οπού γίνονται από έναν νουν εις άλλον, από ανδρείαν εις ανδρείαν, από ευμορφίαν
6ν εις ευμορφίαν και από γενεάν εις γενεάν | είναι πάντοτε φθονεραί; Εγώ, σινιόρ μπαρμπέρη, δεν είμαι Ποσειδών, ο θεός των υδάτων, μήτε διισχυρίζομαι να με κρατεί τινάς διά φρόνιμον μην όντας εγώ τοιούτος: μόνον κοπιάζω να κάμω να καταλάβει ο κόσμος το σφάλμα εις το οποίον ευρίσκεται με το να μην ανακαινίζει εις αυτόν τον ευτυχέστατον καιρόν εις τον οποίον εστράτευεν η τάξις των πλανωμένων καβαλιέρων. Αμή δεν είναι άξιος ο διεφθαρμένος μας καιρός να απολαμβάνει τόσον καλόν ωσάν εκείνο οπού απόλαυσαν οι αιώνες εις τους οποίους οι πλανώμενοι καβαλιέροι είχαν πάρει επάνω τους την διαφέντευσην των βασιλείων, την επίσκεψην των κορασίδων, την συνδρομήν των ορφανών και των μικρών παιδίων, την τιμωρίαν των υπερηφάνων και την αντιμισθίαν των ταπεινών. Αμή ⟨οι⟩ καβαλιέροι οπού ευρίσκονται τώρα, οι περισσότεροι, κάμνουν κρότον με τους καδιφέδες, με διπάδες και με άλλα πολύτιμα φορέματα οπού φορούν, παρά με τον θώρακα με τον οποίον αρματώνουνται· δεν ευρίσκεται πλέον καβαλιέρης
7ν οπού | να κοιμάται εις τους κάμπους, και να είναι υποκείμενος εις την σκληρότητα του ουρανού, και να είναι όλος αρματωμένος από διάφορα άρματα· δεν ευρίσκεται τώρα τινάς οπού, δίχως να ξεκαβαλικεύσει, να ακουμπήσει μόνον εις το κοντάρι του και να κοιμηθεί, ως καθώς είναι συνήθεια των πλανωμένων καβαλιέρων. Δεν ευρίσκεται τώρα πλέον τινάς οπού εβγαίνοντας από το δάσος να έμπει εις ένα βουνόν, και απ' εκεί να υπάγει εις ένα έρημον τόπον και δύσβατον περιγιάλι της θαλάσσης, η οποία τες περισσότερες φορές είναι με φουρτούνες και ταραχές, και ευρίσκοντας εις αυτήν {εις αυτήν} την θάλασσαν και εις το περιγιάλι της ένα {ένα} μικρόν καϊκάκι δίχως κουπία, άρμενον, κατάρτι και δίχως ξάρτια, δίχως ξίπασην της καρδίας να ριχθεί μέσα, παραδίδοντας

4 αὐθεντίασν αἱ συγκρίσις *γρ.* αυθεντία σου ⟨ότι⟩ αι συγκρίσεις *(;)* || 6-7 φθονεραί. || 18 ἀμή / καβαλλιέροι || 21 ἁρμα/τάννται || 25 *και passim* ἀκουμπίσῃ κτλ. || 28-29 τόπον, κ̀ || 30-31 ϕ̀ς αὐτὴν ϕ̀ς αὐτὴν || 31 ἕνα ἕνα || 33 ξήπασιν *το η διορθ. από ε ή υ*

του λόγου του εις κούρσος των ανημέρων κυμάτων της βαθέας P
θαλάσσης, οπού ποτέ μεν τον υψώνει εις τον ουρανόν, ποτέ δε
7ν τον κατεβάζει εις την άβυσσον, και αυτός, βάνοντας | το στήθος
του εναντίον εις την σφοδροτάτην φουρτούναν, και, όσον να κα-
λοσυλλογισθείς, ευρίσκεται τρεις χιλιάδες μίλια και παράνω μα- 5
κριά από τον τόπον οπού εμπήκεν εις το καΐκι, και, πηδώντας εις
μακρινήν γην και αγνώριστον, τον συμβαίνουν πράγματα άξια να
είναι γραμμένα, όχι εις χαρτί, αλλά εις προύντζους. Αμή τώρα
θριαμβεύει η ακηδία αντίς την επιμέλειαν, η αμέλεια αντίς τον κό-
πον και το ελάττωμα αντίς την αρετήν, η κενοδοξία αντίς την αν- 10
δρείαν και η θεωρία αντίς την πράξην των αρμάτων, τα οποία
αυτά τα είδα μόνον εις τον χρυσούν εκείνον αιώνα και λάμπουν
εις τους πλανωμένους καβαλιέρους. Και, αν δεν θέλετε να το στέρ-
ξετε αυτό, ειπέτε με, παρακαλώ, ποίος εστάθη ανδρειότερος και
φιλανθρωπότερος από τον μέγαν Άμαδιν της Γκάουλας. Ποίος 15
εστάθη πλέον διακριτικότατος από τον Παλμερίνον της Εγγλι-
τέρας; Ποίος εστάθη επιτηδειότερος εις όλα από τον Τιράντο τον
Μπιάνκο; Ποίος εστάθη προσχαρότερος από τον Λισβάρτην της
8ν Ελλάδος; Ποίος εστάθη πλέον απλήγωτος και | οπού επλήγωνε
από τον δον Βελιανίς; Ποίος απτοητότερος από τον Περιόνα της 20
Γκάουλας, ή ποίος εστάθη πλέον απόκοτος εις τους κινδύνους
από τον Φελίς Άρην της Υρκανίας, ή ποίος εστάθη ειλικρινέστε-
ρος από τον Πλανδιανόν; Ποίος βιαστικότερος από τον δον Ζι-
ρογκίλιον της Θράκης; Ποίος ανδρειότερος από τον Ραδαμάνθον;
Ποίος φρονιμότερος από τον ρήγαν Σοπρίνον; Ποίος εστάθη τολ- 25
μηρότερος από τον Ρινάλδον; Ποίος εστάθη ευμορφότερος και
νοστιμότερος από τον Ρουγκιέρον; Όλοι αυτοί οι καβαλιέροι και
άλλοι οπού ημπορούσα να τους ειπώ, δέσποτά μου, εστάθηκαν
καβαλιέροι πλανώμενοι, φως και δόξα της καβαλιερίας. Αυτούς
ή τοιούτους ωσάν αυτούς ήθελα εγώ να ήτον εκείνοι οπού συλ- 30
λογούμαι, ότι, ανίσως και ήτον, ήθελε τους μεταχειρισθεί ο ρήγας
μας με ωφέλειάν του και ήθελε γλιτώσει από πολλά έξοδα, και
ήθελαν τσουμαδισθεί τα γένια του Τούρκου από τρίχα τρίχα· και

3 ἄβυσσον *το πρώτο σ προσθ. με το ίδιο χέρι* || 6 *και passim* τόπον ὁπῦ *γρ.* τόπον ὁπου || 9 ἀκηδία *το η διορθ. από αδιάγν. αρχ., και το ι διορθ. ίσως από ᾳ* || 9-11 ἀντῆς ... ἀντῆς *το ν όλων των* ἀντῆς *διορθ. ίσως από υ* || 15 γγάλας || 18 πιάν/κο || 20 ἀ/πτοητότερος *το πρώτο τ προσθ., και πριν από το δεύτερο τ διαγραμμ. αδιάγν. αρχ. γράμματα· γρ.* αποκοτότερος *(;)* || 23 πλανδιανόν *γρ.* ⟨Εσ⟩πλανδιανόν || 23-24 ζιρογγίλιον *γρ.* Θιρονχίλιον || 24 ῥαδαμάνθον *γρ.* Ροδαμόντην || 25 σοπρίνον *γρ.* Σο⟨μ⟩πρίνον || 33 ἀπό τρίχα *ύστερα από το* α *διαγραμμ. ν*

P 8r με όλον τούτο εγώ δεν θέλω να απομείνω εις το σπίτι μου, επειδή ο καλόγερος δεν με εβγάνει, και, ανίσως ο Ζευς δεν βρέξει, καθώς το είπεν ο μπαρμπέρης, νά εγώ είμαι έτοιμος, θέλω κάμει να βρέξει όταν με φανεί. Αυτό το λέγω διά να ηξεύρει ο σιορ μπαρμπέρης πως εγώ τον καταλαβαίνω.»

«Βέβαια, σινιόρ δον Κισότε,» του λέγει ο μπαρμπέρης «εγώ δεν το είπα με τέτοιον κακόν σκοπόν ως καθώς το υπολαμβάνεις, και έτσι καλό να έχω πως ήτον καλός ο σκοπός μου, και η εντιμότης σου δεν πρέπει να σε κακοφαίνεται διά αυτό.»

«Αν εγώ ημπορώ να το κάμω αυτό οπού είπα ή δεν ημπορώ εγώ το ηξεύρω.»

Απάνω εις αυτό είπεν ο παπάς:

«Αμή εγώ οπού δεν άνοιξα σχεδόν το στόμα μου έως τώρα και δεν ημπορώ να υποφέρω αυτό οπού με ελέγχει η συνείδησις, το οποίον επροξενήθη από εκείνα οπού είπεν εδώ ο σινιόρ δον Κισότης, πρέπει να συντύχω ή όχι;»

«Και διά άλλες μεγαλύτερες υπόθεσες» απεκρίθη ο δον Κισότης «έχεις εξουσίαν η αγιοσύνη σου και ημπορείς να ειπείς ποίον
9r είναι εκείνο οπού σε ελέγχει η | συνείδησις, διότι ο έλεγχος της συνειδήσεως δίδει μεγάλην ενόχλησην.»

«Επειδή και έχω θέλημα καθώς εγώ αγαπώ,» λέγει ο παπάς «αποκρίνομαι ότι εκείνο οπού με ελέγχει η συνείδησις είναι πως δεν ημπορώ να το πιστεύσω με κανένα τρόπον ότι όλος ο στόλος των πλανωμένων καβαλιέρων, οπού η εντιμότης σου, σινιόρ δον Κισότε, ανέφερεν, εστάθηκαν πραγματικώς και κατά αλήθειαν άνθρωποι με σάρκαν και με κόκαλα εις τον κόσμον, μάλιστα υπολαμβάνω πως όλα αυτά είναι πλάσματα, μύθοι, ψεύματα και ονείρατα οπού τα διηγούνται όταν εξυπνήσουν οι άνθρωποι, ή, να ειπώ καλύτερα, όταν είναι μισοαποκοιμισμένοι.»

«Αυτό είναι άλλο ένα σφάλμα,» απεκρίθη ο δον Κισότης «εις το οποίον έπεσαν πολλοί οπού δεν πιστεύουν πως να εστάθηκαν εις τον κόσμον τοιούτοι καβαλιέροι, και εγώ πολλές φορές με διάφορα γένη ανθρώπων και εις διαφόρους καιρούς επιμελήθηκα να εβγάλω εις το φως της αληθείας αυτήν την απά{υ}την οπού σχε-
9v δόν είναι | κοινή· όμως μερικές φορές δεν ημπόρεσα να το κατορθώσω, και άλλες φορές το εκατόρθωσα, υποστήνοντάς το τη

1 δεν θελώ γρ. {δεν} θέλω || 2 και ὁ ζεὺς το ανίσως προσθ. με το ίδιο χέρι || 4 και *passim* σιορ γρ. σι(ν)όρ (;) || 6 μπαρπέρης || 10 δεν ημπορω εγὼ γρ. δεν ημπορώ» (απεκρίθη ο δον Κισότης) «εγώ || 14 συνφδησις το φ διορθ. από η, και το η διορθ. από φ || 34 ἀπαύτην || 36 ὑποστήνωντάς το νω ίσως και κο

αληθεία. Η οποία είναι τόσον βεβαία, οπού εγώ ημπορώ να ειπώ P
ότι με τα μάτια μου είδα τον Άμαδιν της Γκάουλας, οπού ήτον
ένας υψηλός εις το κορμί, λευκός εις την όψην, με εύμορφα γένια,
και πολλά μαύρα, πρόσχαρος εις την θεωρίαν και φοβερός, με
ολίγα λόγια, ο οποίος εθυμώνουνταν δύσκολα και τον επερνού- 5
σεν ο θυμός εύκολα· και εγώ με τον τρόπον οπού εστοχάσθηκα
τους χαρακτήρας τού Άμαδις ημπορούσα, κατά την υπόληψήν
μου, να ζωγραφίσω και να φανερώσω όλους εκείνους τους πλα-
νωμένους καβαλιέρους οπού ευρίσκονται εις τες ιστορίες του κό-
σμου, και οπού κατά την γνώμην οπού έχω εστάθηκαν αληθινά 10
καθώς το διηγούνται αι ιστορίες τους, και από τα κατορθώματα
οπού έκαμαν και από τες συνήθειες οπού είχαν ημπορούν να γέ-
νουν φανερά με καλήν φιλοσοφίαν τα έργα τους, τα χρώματά
τους και οι ανδριάντες τους.»

10r «Πόσον μεγάλος σε φαίνεται, | σινιόρ δον Κισότε,» τον ερώ- 15
τησεν ο μπαρμπέρης «να ήτον ο γίαντας Μοργάντης;»

«Απάνω εις την υπόθεσην των γιγάντων» του απεκρίθη ο δον
Κισότης «είναι διάφορες υπόληψες, αν εστάθησαν εις τον κόσμον
ή όχι, όμως η Αγία Γραφή, οπού παντελώς δεν παραστρατεί από
την αλήθειαν, δείχνει πως εστάθηκαν, επειδή και διηγάται την 20
ιστορίαν εκεινού του Φιλισταιόνου της Γολίας, πως ήτον υψηλός
επτάμισι πήχες, οπού είναι ένα μπόι πολλά μακρύ. Ακόμη εις το
νησί της Σικελίας ευρέθησαν και πλάτες τόσον μεγάλες, οπού
εφανέρωναν πως εκεινών οπού ήτον να ήτον γίγαντες, και τόσον
υψηλοί ωσάν πύργοι μεγάλοι, και η γεωμετρία εβγάζει από την 25
αμφιβολίαν αυτήν την αλήθειαν. Όμως, με κάθε τρόπον, δεν ημπο-
ρώ να ειπώ βέβαια πόσον μεγάλος να ήτον ο Μοργάντης, αν καλά
και λογιάζω να μην ήτον τόσον μεγάλος· και αυτή η υπόληψις με
προέρχεται με το να ηύρα εις την ιστορίαν εκείνων οπού ξεχωρι-
10v στά αναφέρνει διά τες εδικές του ανδρα|γαθίες ότι πολλές φορές 30
εκοιμούνταν υποκάτω εις στέγην· και επειδή και εύρισκε σπίτι
οπού τον εχωρούσε, είναι βέβαιον πως να μην εστάθη πολλά με-
γάλος.»

«Έτσι είναι.» του λέγει ο παπάς.

Ο οποίος, ακούοντας να λέγει τόσον μεγάλες παραξενίες, τον 35
ερώτησε τί υπόληψην έχει διά τα προσώπατα του Ρινάλδου του

2 μὰ τὰ μάτια *το* ὰ *ίσως* ε || 4-5 φοβερός μὲ || 14 ἀνδριαντες *γρ.* αναστήματά || 16 γίαντας *γρ.* γί(γ)αντας *(;)* || 21 φιλισεόνυ *το* ι *ίσως* ε || 22 πόϊ || 23 εὑρέθησαν . καὶ *με μεγάλο ενδιάμεσο κενό* || 29 – ἰσορίαν ε᾽χῄνων

P Μονταλμπάνου, του Ροδάλνου και των άλλων Δώδεκα Παλατινών της Φράντσας, επειδή και όλοι εστάθηκαν καβαλιέροι πλανώμενοι.

«Διά τον Ρινάλδον» απεκρίθη ο δον Κισότης «τολμώ ειπείν ότι ήτον πλατύ το πρόσωπόν του και κόκκινον, τα μάτιά του και κομμάτι φουσκωτά, οξύς και θυμώδης καταπολλά, φίλος των κλεπτών και των κακών ανθρώπων. Του Ρολδάνου, ήτοι Ροτολάνδου, ή Ορλάνδου, οπού με όλα αυτά τα ονόματα ονομάζονται εις τες ιστορίες, με φαίνεται και είμαι βέβαιος ότι το μπόι του να ήτον μεσιακόν, πλατύς εις τους ώμους, τα σκέλη του ολίγον στραβά, μαυροδερός εις την όψην, τα γένιά του καστανάτα, με ολίγα λόγια, αμή πολλά ευγενής και ευπρόσιτος.»

11r «Ανίσως και ο Ρολδάνος | δεν εστάθη ευμορφύτερος από ό,τι τον λέγεις,» του απεκρίθη ο παπάς «δεν είναι θαυμαστόν οπού η σινιόρα Αγγέλικα η Ωραία τον αψήφησε και τον άφησε διά την ευγένειαν, διά την νοστιμάδα και χάρην οπού είχεν ο Αράπης μπαρμπιπονέντε εις του οποίου την εξουσίαν επαραδόθηκεν· και το έκαμε φρόνιμα να αγαπήσει καλύτερα το ευπροσήγορον του Μεδόρου παρά την σκληρότητα του Ρολδάνου.»

«Αυτή η Αγγέλικα, δέσποτά μου,» απεκρίθη ο δον Κισότης «εστάθη μία κορασίδα γλωσσού, γιολκαβάνισσα και σαν ακατάστατη, και άφησεν όλον τον κόσμον γεμάτον από τες εδικές της αταξίες καθώς και από την φήμην της ευμορφίας της: εκαταφρόνησε χίλιους άρχοντας, χίλιους ανδρείους και χίλιους φρονίμους, και ευαρεστήθη με ένα δουλευτήν και γιοσμάν, οπού δεν είχε μήτε πλούτη μήτε όνομα έξω από εκείνο οπού ευαρεστήθη να έχει (από) την φιλίαν του, το οποίον το εφύλαξεν εις τον φίλον του. Ο μέγας μελωδός της ευμορφίας της, εκείνος ο περίφημος

11v Αριόστος, με το να μην απαντήσει ή με το | να μην ηθέλησε να μελωδήσει εκείνο οπού εσυνέβηκεν εις αυτήν ύστερα αφού επαραδόθη έτσι εντροπιασμένα, και, όντας πράγματα άτιμα, τα άφησεν εκεί οπού λέγει:

〈"..."〉 |

12r Και χωρίς αμφιβολίαν αυτό εστάθη ωσάν μία προφητεία, επειδή και ακόμη και οι ποιηταί λέγονται *χρησμωδοί*, ήγουν οπού "προ-

1 ῥοδάλνν *γρ.* Ρολάνδου || 5 πρόσωπόν τν, κ κόκκινα / τὰ *το α διορθ. ίσως από* ον ή ο || 6-7 κλεπτῶν *πάνω από το* ε *διαγραμμ. οξεία* || 8-9 (ὁπν̄ ... ἰςορίαις) || 17 παρπιπονέντε || 27 ἔχη τὴν || 28 τν *γρ.* της *(;)* || 32 λέγ̣ᾳ. *η υπόλοιπη αράδα κενή, όπως και οι επόμενες δεκαέξι αράδες του φ. 11v και οι πρώτες τέσσερις του φ. 12r* || 34 λέγων/τας

λέγουν τα πράγματα". Αυτή η αλήθεια φαίνεται καθαρά, επειδή και προ ολίγου ένας περίφημος ποιητής Ανταλουζιάνος έκλαψε και εμελώδησε τα δάκρυά της, και ένας άλλος περιβόητος και ξεχωριστός ποιητής Καστιλιάνος εμελώδησε την ευμορφίαν της.» P

«Ειπέ με, σινιόρ δον Κισότε,» του λέγει τότε ο μπαρμπέρης «δεν εστάθη κανένας ποιητής οπού να έκαμε καμίαν σάτιραν εις αυτήν την σινιόρα Αγγέλικα, ήγουν ποίημα οπού να την κατακρίνει, ανάμεσα εις τους τόσους οπού εμελώδησαν τους επαίνους της;» 5

«Πιστεύω βέβαια» του απεκρίθη ο δον Κισότης «ότι, ανίσως ο Σακριπάντης ή ο Ρολδάνος ήθελαν είσθαι ποιηταί, και αυτοί την 12ν ήθελαν κατηγορήσει, όντας ίδιον και | φυσικόν των ποιητών οπού είναι θυμωμένοι όταν δεν τους δέχονται οι (πλαστές) τους δάμες, διά το τέλος οπού τες εδιάλεξαν αυτοί να είναι κυρίες των λογισμών των, να εκδικαιώνουνται με σάτιρες και με ονειδιστικούς στίχους, εκδίκησις βέβαια άπρεπος εις γενναίους ανθρώπους· αμή έως τώρα δεν άκουσα ποτέ κανέναν κατηγορητικόν στίχον εναντίον εις την σινιόρα Αγγέλικα, οπού εσήκωσε τον κόσμον εις το ποδάρι.» 10 15

«Θαύμα είναι!» είπεν ο παπάς. 20

Και επάνω εις αυτό άκουσαν οπού εφώναζεν η ανεψιά τού δον Κισότε και η δουλεύτρια κάτω εις την αυλήν, αι οποίαι είχον αφήσει την συνομιλίαν, και έτρεξαν όλοι εις την ταραχήν.

Κεφ(άλαι)ον βοv.

Οπού διηγάται διά την νόστιμον φιλονικίαν οπού έκαμεν ο Σάντσιο Πάντσας με την ανεψιάν και με την δουλεύτριαν του δον Κισότε, και άλλα νόστιμα συμβεβηκότα. | 25

13r Διηγείται η ιστορία ότι οι φωνές οπού άκουσαν ο δον Κισότης, ο παπάς και ο μπαρμπέρης ήτον της ανεψιάς του και της δουλεύτριας, οπού έλεγον τον Σάντσιο Πάντσα, οπού έπασχεν παντοίῳ τρόπῳ να έμπει μέσα εις το σπίτι να ιδεί τον δον Κισότην, και αυτές έστεκον εις την πόρταν και έλεγον αναμεταξύ τες: 30

7, 18 σινιόρα || 13 ἡπλαςαῖς τκς γρ. οι (πλαστές ⟨ή μη πλαστές⟩) τους *(;)* || 21 ἐφώναζεν γρ. εφώναζαν *(;)* || 22 ἀ"λήν *το υ προσθ.* || 22-23 ἀφίσῃ τὴν ἀνωμαλίαν || 24 *και passim* κεφ : | βοv: *και passim υπερκείμενη κατάληξη σε αριθμητικά* || 32 ἀναμεταξύταις *γρ.* αναμεταξύ τους *(;)*

P «Τί γυρεύει αυτό το ζώον εις το σπίτι μας;»

Προς τον οποίον είπον: «Ύπαγε εις το σπίτι σου, αδελφέ, ότι εσύ είσαι εκείνος, και όχι άλλος τινάς, οπού ξελαγιάζεις τον σινιόρη μας και τον πηγαίνεις εις τες ερημίες.»

Εις τες οποίες απεκρίθη ο Σάντσιος: 5

«Δουλεύτρια του Σατανά, ο ξελαγιασμένος, και οπού πηγαίνει εις τες ερημίες είμαι εγώ· και όχι ο σινιόρης σου: εκείνος με επήγεν και με ετριγύρισεν εις τον κόσμον, και εσείς είσθε απατημένες· αυτός με εγέλασε και με έβγαλεν από το σπίτι μου, υποσχόμενός με ένα νησί, οπού έως τώρα το απαντέχω.» 10

«Κακή ψυχρή σου, και εσύ και το νησί σου, αναθεματισμένε
13v Σάντσιε.» του λέγει η ανε|ψιά τού δον Κισότε. Τί πράγμα είναι αυτό το νησί; Ίσως είναι τίποτε φαγισερόν πράγμα, αχρείε και ουτιδανέ;»

«Δεν είναι πράγμα φαγισερόν,» της απεκρίθη ο Σάντσιος «αλλά 15 είναι πράγμα να κυβερνά και να βασιλεύει τινάς καλύτερα από τέσσαρα κάστρη και από τέσσαρα βασίλεια.»

«Με όλα τούτα,» του είπεν η δουλεύτρια «δεν θέλεις έμπει εδώ, κακέ και απάνθρωπε. Ύπαγε κυβέρνησε το σπίτι σου και δούλευε τα υποστατικά σου, και άφησε την υπόληψην των νησίων.» 20

Ενοστιμεύουνταν καταπολλά ο παπάς και ο μπαρμπέρης ακούοντας την ομιλίαν και των τριών· αμή ο δον Κισότης, φοβούμενος μήπως και ο Σάντσιος αρχίσει και ειπεί τίποτε φλυαρίες, οπού να τον εγγίξει και εις την τιμήν του, τον έκραξε, και έγνεψεν εκείνες τες δύο να σιωπήσουν και να τον αφήσουν να έμπει. 25 Ο Σάντσιος εμπήκεν, και ο παπάς και ο μπαρμπέρης αποχαιρετήθηκαν με τον δον Κισότην, διά του οποίου την υγείαν έχασαν την ελπίδα, βλέποντάς τον πώς ήτον τόσον σταθερός εις τους |
14r παράξενούς του λογισμούς, και τόσον ζαλισμένος εις την απλότητα της πλανωμένης του καβαλερίας· και έτσι, είπεν ο παπάς 30 προς τον μπαρμπέρην:

«Θέλεις το ιδεί, κουμπάρε, με όλον οπού δεν το εθαρρούσαμεν, πως ο ευγενής μας θέλει υπάγει άλλην μίαν φοράν να περιπατεί πλανώμενος εις τον κόσμον.»

«Αυτό δεν έχει καμίαν αμφιβολίαν,» του απεκρίνεται ο μπαρ- 35 πέρης «αμή εγώ δεν θαυμάζομαι τόσον διά την τρέλαν του κα-

2 ὅπον *γρ.* είπεν *(;)* || 3 ξελαγιάζῃς *γρ.* ξελογιάζεις || 4 μας *το ας διορθ. από ν ή το αντίστροφο* || 5 ταῖς ὁποίαις *γρ.* το οποίον || 6 ξελαγιασμένος || 16 καλήτερα *το η διορθ. από ι* || 20 ὑπόληψίν *ακολουθεί σβησμένο ίσως σν* || 28 πῶς *γρ.* πως *(;)* || 33 φοράν *ακολουθεί σβησμένο* πῶς || 35-36 παρπέρης *γρ.* μπαρμπέρης *(;)*

βαλιέρη όσον διά την απλότητα του οπλοφόρου, οπού επίστευσεν τόσον διά την νήσον, εγώ λογιάζω πως δεν θέλει ημπορέσει να του το εβγάλει από τον νουν με χίλιες απόδειξες.» P

«Ο Θεός να τον βοηθήσει,» είπεν ο παπάς «και άφησε να ιδούμεν: τί τέλος έχουν αυτά τα παράστρατα έργα αυτού του καβαλιέρη και τοιούτου οπλοφόρου, ότι φαίνεται πως και οι δύο από ένα καλούπι να εβγήκαν, και ότι οι τρέλες του αυθεντός δίχως τα μασκαραλίκια του δούλου το ουδέν αξίζουν.»

«Έτσι είναι,» είπεν ο μπαρμπέρης «και αγαπούσα καταπολλά | 14ν να ήξευρα τί συντυχαίνουν τώρα ο δον Κισότης και ο Σάντσιος.»

«Το επιθυμούσα και εγώ αυτό, αμή η ανεψιά του και η δουλεύτρια θέλουν μας τα διηγηθεί καταλεπτώς, ότι δεν είναι εκείνες γυναίκες οπού να μη σταθούν να ακούσουν ό,τι συντυχαίνουν.»

Ωστόσον, ο δον Κισότης εσφαλίσθηκε με τον Σάντσιον εις την κάμερα, και, όντας μοναχοί, του είπεν:

«Με κακοφαίνεται καταπολλά, Σάντσιε, οπού εσύ είπες και λέγεις πως εγώ είμαι εκείνος οπού σε έβγαλα από το σπίτι σου, ηξεύροντας ότι ούτε εγώ δεν απόμεινα εις το εδικόν μου: ημείς εβγήκαμεν μαζί, και μαζί επήγαμεν, και μαζί επεριπατήσαμεν· μίαν και την αυτήν τύχην είχαμεν και οι δύο μας: αν εσένα ετίναξαν μίαν φοράν με την κάπαν, εμένα με έδειραν εκατόν φορές, και εις αυτό νά οπού υπερβαίνω.»

«Ω, αυτό ήτον πρέπον,» του απεκρίθη ο Σάντσιος «διότι, ως καθώς λέγεις η αυθεντία σου, είναι πλέον συγκολλημένες οι χάριτες εις τους πλανωμένους καβαλιέρους παρά εις τους οπλοφόρους τους.»

15ν «Εσύ είσαι γελασμένος, Σάντσιε,» | του λέγει ο δον Κισότης «καθώς λέγει ο λόγος "όταν αλγεί η κεφαλή", και τα εξής.»

«Εγώ δεν καταλαβαίνω άλλην γλώσσαν παρά την εδικήν μου.» του απεκρίθη ο Σάντσιος.

«Θέλω να συμπεράνω» είπεν ο δον Κισότης «πως, όταν το κεφάλι πονεί, πονούν και όλα τα επίλοιπα μέλη· και έτσι, όντας εγώ καβαλιέρης σου και αυθέντης σου, είμαι κεφαλή, και εσύ είσαι ένα μέρος μου, επειδή και είσαι δούλος μου· και διά τούτο ό,τι κακόν παθαίνω εγώ, ή θέλω πάθει, εσύ θε να πονέσεις ομοίως, και εγώ θέλω πονέσει διά το εδικόν σου.»

3 εὐγάλη *γρ.* εβγάλουν *(;)* || 9 ἔτζι *το* ι *διορθ. από* η || 22 ὑπερβαίνω *γρ.* ⟨σε⟩ υπερβαίνω *(;)* || 23-25 (ὡς … αὐθεντίασν) || 24 συγκωλυμέναις ἢ / χάριτες *γρ.* συγκολλημένες οι συμφορές *(;)* || 28 λόγος) δ/ταν || 29 κα/ταλαβαίνω *πάνω από το δεύτερο* α *διαγραμμ. οξεία*

P «Έτσι έπρεπε να είναι,» είπεν ο Σάντσιος «αμή, όταν εμένα με ετίναζαν ως μέλος, το κεφάλι μου έστεκεν οπίσω από τον τοίχον της αυλής, και με έβλεπε πως επετούσα εις τον αέρα, δίχως να αισθάνεται κανένα πόνον· και, επειδή τα μέλη έχουν χρέος να πονούν διά το κεφάλι, έπρεπε και το κεφάλι να πονεί διά αυτά.»

«Εσύ θέλεις να ειπείς, Σάντσιε,» του απεκρίθη ο δον Κισότης «πως εγώ δεν επονούσα όταν σε ετίναζαν; Αυτό μήτε να το ει-
15ν πείς, | μήτε να το λογιάσεις, διότι μεγαλύτερον πόνον αισθάνουμουν εγώ εις το πνεύμα μου παρά εσύ εις το κορμί σου. Αμή ας το αφήσομεν αυτό εις ένα μέρος κατά το παρόν, ότι θέλομεν εύρει καιρόν να ομιλήσομεν περί τούτου πλέον εις πλάτος, όταν έχομεν άδειαν, αμή ειπέ με, φίλε Σάντσιε, τί λέγουν εις την χώραν μας διά λόγου μου. Εις τί γνώμην και υπόληψην με έχει ο κόσμος και ο λαός, εις τί τιμήν με έχουν οι ευγενείς και εις τί οι γκιντιλόμοι; Τί λέγουν διά την ανδρείαν μου, τί διά τες ανδραγαθίες μου και τί διά την φιλανθρωπότητά μου; Τί ομιλούν, τί λέγουν διά αυτό, οπού επήρα επάνω μου να αναστήσω και να ανταποδώσω εις τον κόσμον το επάγγελμα της καβαλιερίας οπού ενταφιάσθη εις τα σπλάχνα της λήθης; Θέλω, κοντολογίς, Σάντσιε, να με ειπείς ό,τι άκουσες διά αυτά οπού σε είπα, και να με τα ειπείς δίχως να προσθέσεις τίποτε εις το καλόν μήτε να αφαιρέσεις από το κακόν, ότι είναι πρέπον των πιστών δούλων το να λέγουν κα-
16ν θαράν την αλήθειαν εις τους αυθεντάδες τους, δίχως να | την αυξάνει η κολακεία ή καμία άλλη ματαία ευλάβεια να την ελαττώνει· και πρέπει να ηξεύρεις, Σάντσιε, ότι, ανίσως οι αυθένται εμάθαιναν καθαράν την αλήθειαν, δίχως τες προσθέσεις της κολακείας, ήθελαν είσθαι άλλοι αιώνες, άλλοι καιροί ήθελαν νομισθεί πλέον σιδηροί από τους εδικούς μας, ότι εγώ υπολαμβάνω από τα πράγματα οπού πολιτεύονται τώρα πως αυτός είναι ο χρυσούς. Αυτό έχε το διά ερμηνείαν, Σάντσιε, διά να με διηγηθείς φρόνιμα και με καλόν σκοπόν εκείνα οπού ηξεύρεις και οπού εγώ σε ερώτησα.»

«Εγώ θέλω το κάμει μετά πάσης χαράς, σινιόρε μου,» του απεκρίθη ο Σάντσιος «με τοιαύτην όμως συμφωνίαν, πως να μην αραθυμήσεις η αυθεντία σου εις εκείνο οπού θε να σε ειπώ, επειδή και θέλεις να σε το ειπώ γυμνόν και κατάσαρκον, δίχως να το εν-

14-15 γγιντιλόμοι *το δεύτερο* ι *διορθ. από* η || 18 ὅπ̄ || 19 λήθης *το δεύτερο* η *ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.*

δύσω με τα ρούχα οπού ήτον ενδυμένον όταν το άκουσα.» P

«Εγώ δεν θέλω αραθυμήσει με κανέναν τρόπον.» του λέγει ο δον Κισότης «Εσύ ημπορείς να ομιλήσεις, Σάντσιε, με ελευθερίαν
16ν και δίχως περίφρα|σες.»

«Το πρώτον λοιπόν οπού θε να σε ειπώ είναι πως ο λαός σε κρατεί την αυθεντίαν σου διά έναν μεγαλότατον τρελόν, και εμένα όχι διά μικρότατον έξω φρενών. Οι ευγενείς λέγουν ότι, μην έχοντας μέρος η αυθεντία σου τελείως από την ευγένειαν, επρόσθεσες εις το όνομά σου το *δον* και έγινες καβαλιέρης με τέσσαρα κλήματα και με δύο οργιές χωράφι, και με ένα τζάντζαλον οπού φορείς. Οι γκεντιλόμοι λέγουν ότι δεν ήθελαν να τους εναντιώνουνται οι ευγενείς, μάλιστα οι οπλοφορικοί ευγενείς οπού μαυρίζουν τα παπούτσιά τους από τον καπνόν και μπαλώνουν τες μαύρες κάλτσες με πράσινο μετάξι.»

«Αυτό δεν με εγγίζει τελείως εμένα,» είπεν ο δον Κισότης «διατί πάντοτε περιπατώ καλοενδυμένος, και όχι ξεσχισμένος: ενδέχεται να περιπατώ μερικές βολές ξεσχισμένος, όμως αυτό προέρχεται περισσότερον από αιτίαν των αρμάτων παρά του καιρού.»

«Όσον δε» ακολούθησεν ο Σάντσιος «διά την ανδρείαν, φιλανθρωπίαν, ανδραγαθίαν και το αξίωμα της αυθεντίας σου, είναι
17ν διάφορες γνώμες. | Μερικοί λέγουν πως είσαι άγνωστος, αμή νόστιμος· άλλοι, φιλάνθρωπος, αμή πως κάνεις άπρεπα πράγματα· και λέγουν και άλλα πολλά, οπού μήτε εμένα μήτε την αφεντίαν σου δεν μας αφήνουν κανένα μέρος μας γερόν.»

«Στοχάσου, Σάντσιε:» είπεν ο δον Κισότης «όπου η αρετή είναι εις τέλειον βαθμόν, εκεί είναι καταδιωγμένη. Ολίγοι ή κανένας από τους απερασμένους ονομαστούς ανθρώπους ημπόρεσαν να αποφύγουν την ογλήγορον και διαπεραστικήν δαγκαματίαν της κακίας. Ο Ιούλιος ο Καίσαρ, ο μεγαλοψυχότατος, φρονιμότατος και ανδρειότατος καπετάνος, εκατηγορήθη επειδή και τον είπον πως ήτον φιλόδοξος και ολίγον λιπαρός, εις τα ρούχα και εις τα ήθη. Τον Αλέξανδρον, του οποίου αι μεγάλαι ανδραγαθίαι τον έκαμαν και επονομάσθη Μέγας, λέγουν αυτόν πως να είχε μερικούς διορισμένους καιρούς εις τους οποίους εφαίνουνταν μεθύστακας. Διά τον Ηρακλέα, εκείνον λέγουν οπού έκαμε τα τόσα

7 μικρότατον γρ. μικρότερον *(;)* || 10 κλίματα *το κλίμ ίσως υπογραμμ.* | *μὲ ἕνα το μὲ ίσως υπογραμμ.* || 20 (ἀκολούθησεν ὁσάντζιος) || 25 ἀ/φίννν *το ι διορθ. από η* || 28 ημπόρεσαν γρ. ⟨δεν⟩ ημπόρεσαν *(;)* || 29 ὀγλήγορον γρ. οξείαν *(;)* || 34 ἐπωνομάσθη *πάνω από το ω διαγραμμ. ψιλή*

P 17ν άθλα, λέγουν πως ήτον ασελγής και χαύνος. | Διά τον δον Γκαλαχόρην, τον αδελφόν τού Άμαδις της Γάουλας, μουρμουρίζουν πως να ήτον πλέον φιλόνικος από εκείνο οπού ήτον πρέπον· και διά τον αδελφόν του λέγουν πως να ήτον κατηφής. Ώστε οπού, Σάντσιε, ανάμεσα εις τόσες κατάκρισες των καλών ημπορούν να απεράσουν και οι εδικές μου, επειδή και δεν είναι παράνω από εκείνες οπού είπες.»

«Ω, αυτό είναι το παν όλον!» του λέγει ο Σάντσιος.

«Είναι άλλο τίποτε;» ερώτησεν ο δον Κισότης.

«Εκείνο οπού είπα έως τώρα» απεκρίθη ο Σάντσιος «είναι ζάχαρι· αμή, αν η αυθεντία σου θέλεις να τα μάθεις όλα καταλεπτώς περί των κατακρίσεων οπού μας κάμνουν, εγώ τώρα θέλω σε φέρει εδώ ένα οπού {οπού} να σε τες ειπεί όλες, δίχως να αφήσει καμίαν, ότι εχθές το βράδυ έφθασεν ο υιός τού Βαρθολομαίου Κατράσκου, ο οποίος έρχεται από το σπουδαστήριον της Σαλαμάνκας, και, πηγαίνοντας εγώ να τον χαιρετήσω διά τον καλόν του ερχομόν, με είπεν πως η ιστορία της αυθεντίας σου εγράφουνταν εις τα βιβλία, έχοντας επωνυμίαν *Ο επιτήδειος ευγενής δον Κι-*
18ν *σότης της Μαντσίας*· και λέγει πως με ανα|φέρνουν και εμένα με το όνομά μου Σάντσιο Πάντσα, και την σινιόρα Δουλτσινέα από το Τοπόζο, και με είπεν και άλλα πράγματα διότι ήμεσθαν κατα-μόνας, οπού εγώ έκαμα τον σταυρόν μου και έμεινα εκστατικός πώς ημπόρεσε και τα έμαθεν όλα ο ιστορικός οπού τα έγραψε.»

«Εγώ σε υπόσχομαι, Σάντσιε,» είπεν ο δον Κισότης «πως ο συγγραφεύς αυτής της ιστορίας μας θέλει είναι κανένας σοφός γοητευτής, ότι εις τους τοιούτους δεν είναι κανένα πράγμα κεκρυμμένον από εκείνα οπού θέλουν να γράφουν.»

«Και πώς ημπορεί να είναι σοφός και γοητευτής,» είπεν ο Σάντσιος «επειδή και, ως καθώς με είπεν ο δοτόρ Σανσών Κατράσκο, ότι έτσι ονομάζεται εκείνος οπού είπα, ο συγγραφεύς της ιστορίας ονομάζεται Σιδ Αχμέτ Περεγκένα!»

«Αυτό είναι όνομα αραβικόν.» είπεν ο δον Κισότης «Και θέλει έσφαλες εις το παράνομα αυτού του Σιδ, οπού αραβικά θε να ειπεί "κύριος".»

2 γάνλας *γρ.* Γ(κ)άουλας *(;)* || 13 δπν ὁ-/πν̄ || 14-15 *και passim* κατράσκν κτλ.· *γρ.* Κα{τ}ράσκου κτλ. || 20 σινιόρα || 21 *και passim* τοπόζο κτλ.· *γρ.* Το(μ)πόζο κτλ. || 21-22 (διότι … κατά/μόνας) || 25-26 γοητευτής *το* οητευ *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 28-29 σαντζιος; || 29-30 (ώς καθως… ὥπα) || 29 σανσὸν *το* ο *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 30 ὅτι *ακολουθεί διαγραμμ. κόμμα* || 31 περεγγένα *γρ.* ⟨Μ⟩περεγκένα *ή* ⟨Μ⟩περεγχένα || 34 κ̄ς

«Ενδέχεται·» απεκρίθη ο Σάντσιος «αμή, αν αγαπάς η αυθεντία σου να σε τον φέρω τον Σασών, εγώ τώρα θέλω υπάγει τρέχοντας.» P

18ν «Μεγάλην χά|ρην με κάμνεις, φίλε μου,» του απεκρίθη ο δον Κισότης «ότι πολλά με εσύγχυσεν αυτό οπού με είπες και μήτε φαγί δεν θέλω φάγει έως οπού να μάθω όλα καταλεπτώς.»

«Νά εγώ πηγαίνω.» του λέγει ο Σάντσιος.

Και, αφήνοντας τον καβαλιέρην του, επήγεν να εύρει τον δοτόρον, με τον οποίον εγύρισε μετ᾽ ολίγον, και έκαμαν οι τρεις τους μίαν νόστιμον ομιλίαν.

Κ(εφάλαι)ον γ^ον^.
Οπού διηγείται την γελοιώδη ομιλίαν οπού έγινε ανάμεσα εις τον δον Κισότην, Σάντσιο Πάντσαν και τον δοτόρ Σανσών Καράσκο.

Έμεινε καταπολλά συλλογισμένος ο δον Κισότης, απαντεχαίνοντας τον δοτόρ Καράσκο, από τον οποίον ήλπιζε να ακούσει τα νέα μαντάτα διά τον εαυτόν του γραμμένα εις ένα βιβλίον, ως καθώς είχεν ειπεί ο Σάντσιος, και δεν ημπορούσε να το πιστεύσει πως να ευρίσκεται τοιαύτη ιστορία, επειδή ακόμη δεν είχε στε-
19ν γνώσει εις το σπαθί του το αίμα | των εχθρών οπού είχεν σκοτώσει, και ήθελαν να βάλουν εις τύπον τες μεγάλες του καβαλιερίες. Με όλον τούτο, ελογίασε πως κανένας σοφός, ή ⟨φίλος ή⟩ εχθρός, διαμέσου γοητείας να τες έβαλεν εις τύπον· αν ήτον φίλος, το έκαμε διά να τες υψώσει και να τες τιμήσει υπεράνω από τες πλέον επίσημες πλανωμένου καβαλιέρου· και, αν ήτον εχθρός, διά να τες αχρειώσει και να τες καταφρονέσει από τες πλέον αχρειέστατες οπού να εγράφθησαν κανενού δειλού οπλοφόρου, αν καλά και – έλεγεν εις τον εαυτόν του – τα κατορθώματα των οπλοφόρων ποτέ δεν εγράφθησαν· και, αν και να ήτον αληθινά πως να έγινε μία τοιαύτη ιστορία, όντας πλανωμένου καβαλιέρου, εξανάγκης έπρεπε να είναι περιφανεστάτη και αληθινή.

2 σασσ̃ών γρ. Σα(ν)σών || 5 ἐσυγχισεν *το ι διορθ. από η* || 9 *όποῖον πάνω από το π διαγραμμ. οξεία* || 11 κ^ον^. γ^ον^ || 14 σα᾽σσ᾽ν *το ν προσθ.* | καράσκο *το κ ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 22 σοφός, / ἢ ἐχθρός || 28 (ἔλεγεν … ἑαυτόντ᾽)

P Με αυτήν την φαντασίαν επαρηγορήθη ολίγον, αμή επικράνθη πάλιν συλλογιζόμενος πως ο συγγραφεύς ήτον αράπης, ως καθώς ήτον και το όνομά του Σιδ, επειδή και οι αράπηδες δεν λέγουν την αλήθειαν, διότι όλοι είναι ψεύσται και χιμα(ι)ρισταί. Εφο-
19ν βούνταν μήπως και α|νάφερεν διά τα αμόριά του με τίποτε άπρεπα λόγια, οπού να προυξενήσουν ατιμίαν και καταφρόνησην εις την τιμήν της σινιόρας Δουλτσινέας από το Τοπόζο· αγαπούσε να ήθελε φανερώσει την εμπιστοσύνην του και την τιμήν οπού της εφύλαξε, καταφρονώντας βασίλισσες και ιμπερατρίτσες, κορασίδες ό,τι λογής ποιότητος και αν ήτον, έχοντας χαλινωμένας τας ορμάς των φυσικών κινήσεων· όντας βυθισμένος εις αυτές τες φαντασίες και εις άλλες πολλές, ήλθεν και τον ηύρεν ο Σάντσιος και ο Καράσκος, τους οποίους ο δον Κισότης τούς εδέχθη με μεγάλην περιποίησην.

Ο δοτόρος, αν καλά και να ονομάζετον Σαμψών, δεν ήτον πολλά υψηλός εις το κορμί, και με όλον τούτο ήτον μεγάλος πανούργος, και λιγνός· θε να ήτον ώς είκοσι τεσσάρων χρονών, στρογγυλοπρόσωπος, στραβομύτης και μεγαλόστομος, τα οποία όλα είναι σημεία πως ήτον πανούργος και πως αγαπούσε τους χωρατάδες και τα περιπαίγματα, ως καθώς το εφανέρωσεν ευθύς οπού είδε τον δον Κισότην, γονατίζοντας έμπροσθέν του, και λέγοντας:

20r «Δώσε | μοι τα χέρια σου η μεγαλειότης σου, σινιόρ δον Κισότε της Μαντσίας, ότι, μά τα ρούχα οπού φορώ, η αυθεντία σου είσαι ένας από τους πλέον περιφήμους πλανωμένους καβαλιέρους οπού να εστάθηκαν, ή θέλουν έλθει εις τον κόσμον. Ο Θεός να δώσει πολύ καλόν τον Σιδ Αχμέτ τον Μπεγκλή, οπού έγραψε την ιστορίαν των μεγάλων σου κατορθωμάτων, και διπλού να είναι συγχωρεμένος ο περίεργος εκείνος οπού εγνοιάσθη και έβαλε και τες εμετάφρασεν από την αραβικήν εις την εδικήν μας απλήν διάλεκτον καστελιανήν, εις κοινήν παραμυθίαν των εθνών.»

Ο δον Κισότης τον εσήκωσε και τον είπε:

«Είναι αληθινόν πως να έγινεν η ιστορία μου και πως να εστάθη ένας αράπης ή ένας σοφός εκείνος οπού την εσύνθεσε;»

«Είναι τόσον αληθινόν,» του απεκρίθη ο Σαμψών «οπού εγώ λογιάζω πως την σήμερον να ετυπώθηκαν παράνω από δώδεκα χι-

2-3 (ὡς καθὼς … σῐ̈δ) || 4 χιμαρισαί || 5-13 νὰφερεν … ὁποῖ̈ς *το πρώτο μισό του φ. 19ν διαγραμμ. με δύο διαγώνιες* || 7 σινιόρας || 15 (ἂν || 23 χὲρια || 25-26 περιφήμως καβαλλιέρως *στη δεξιά ώα προσθ.* πλανωμένους || 34 ἀρά/πης, ἢ ἔνας *γρ.* αράπης και

λιάδες βιβλία αυτής της ιστορίας: και, αν δεν με πιστεύεις εμένα, P
ας το ειπεί το Πορτογάλο, η Βαρτσελόνα και η Βαλάντια, διότι
20ν εκεί ετυπώθησαν, λέγουν πως να ετυπώθη και εις την | Αβέρσιαν·
μάλιστα εμένα με είπεν ένας φίλος πως δεν θέλει απομείνει έθνος
ούτε γλώσσα εις την οποίαν να μη το μεταφράσουν.»

Ο δον Κισότης τού απεκρίθη: «Αυτό είναι ένα από εκείνα τα
πράγματα οπού πρέπει να ευφραίνεται περισσότερον ένας άν-
θρωπος ενάρετος και εντελής, βλέποντας πως, όντας ακόμη αυ-
τός ζωντανός, κηρύττεται το καλόν του όνομα εις τα γένη των αν-
θρώπων, βαλμένον εις στάμπαν. Είπα το καλόν του όνομα, διότι,
αν ήτον το εναντίον, κανένας θάνατος από αυτόν δεν ήθελεν εί-
σθαι μεγαλύτερος.»

«Το καλόν σου όνομα και η καλή σου φήμη κηρύττεται,» του
είπεν ο δοτόρος «η αυθεντία σου μόνος έχεις την δόξαν ανάμεσα
εις όλους τους πλανωμένους καβαλιέρους· διότι ο αράπης και ο
χριστιανός έβαλαν μεγάλην επιμέλειαν και εζωγράφισαν ζώσαν
την ευμορφίαν της αυθεντίας σου, την μεγαλοψυχίαν εις το να δο-
κιμάζεις τους κινδύνους, την υπομονήν εις τας επαναστροφάς του
καιρού, το υποφέρειν σου τόσον εις τες δυστυχίες όσον και εις τες
21ν πληγές, την τιμήν και εγκράτειαν εις το τοιούτον | πλατωνικόν
αμόρι της αυθεντίας σου και της σινιόρας σου δόνας Δουλτσινέ-
ας από το Τοπόζο.»

«Ποτέ δεν άκουσα να δίδουν το *δον* εις την σινιόρα μου Δουλ-
τσινέα,» είπεν ο Σάντσιος «αλλά μόνον "η σινιόρα Δουλτσινέα του
Τοπόζου, και εις αυτό αρχινά να σφάλλει η ιστορία.»

«Αυτό είναι μεγάλη υπόθεσις.» απεκρίθη ο Καράσκος.

«Όχι, βέβαια,» του λέγει ο δον Κισότης «αμή ειπές με, σινιόρ
δοτόρε: ποίες είναι οι πλέον αξιόλογές μου ανδραγαθίες εις αυ-
τήν την ιστορίαν και οπού πρέπει να τες καλοστοχασθεί τινάς;»

«Εις αυτό» απεκρίθη ο δοτόρος «είναι διάφορες γνώμες, επει-
δή είναι και οι νοστιμάδες διάφορες: μερικοί στοχάζουνται το συμ-
βεβηκός των ανεμ(ομ)ύλων, οπού την αυθεντία σου σε εφάνηκαν
Βριάρεοι και γίγαντες· άλλοι, το συμβεβηκός των δουλαπίων οπού
φτιάνουν τες τσόχες· μερικοί, την διαγραφήν των δύο στρατευ-
μάτων, οπού ύστερον έγιναν δύο κοπάδια κριάρια· ο ένας επαι-
νά καταπολλά το συμβεβηκός του αποθαμένου οπού τον επή-

2 βαλαντια *γρ.* Βαλέντια *(;)* || 3 ἀβέρσιαν *γρ.* Α(μ)βέρσ{ι}αν || 10 ἅπε τό || 21 σν δνλτζινέας *στη δεξιά ὠα προσθ.* δόνας || 24 σινιόρα || 26 αὐτὸ … ὑπόθεσις *γρ.* αυτό … υπόθεσις; *(;)* αυτό ⟨δεν⟩ … υπόθεσις. *(;)* || 30-31 (ἐπηδή … διάφοραις) || 32 ἀνεμυλῶν || 33 δνλαπίων *το ι διορθ. από ᾳ*

P γαιναν να τον θάψουν εις την Σεγκόιαν· ο άλλος λέγει πως τα
21v υπερβαίνει | όλα εκείνο της ελευθερίας των κατεργάρηδων· άλ-
λος λέγει πως δεν είναι κανένα ευμορφύτερον από εκείνο των δύο
γιγάντων, με τον πόλεμον του ανδρείου Βισκαϊάνου.»

«Ειπές με, σινιόρ δοτόρε:» είπεν ο Σάντσιος «ευρίσκεται εις αυ- 5
τήν την ιστορίαν το συμβεβηκός των Ιαγκβέζων, όταν επιθύμησεν
ο καλός μας Ροντσινάντης και εγύρευεν φραντζέλα εις το βουνόν;»

«Δεν άφησε κανένα ο σοφός» απεκρίθη ο Σαμψών «οπού να μη
το γράψει: όλα τα σημειώνει, ώς και τα πηδήματα οπού έκαμεν
ο καλός Σάντσιος εις την κάπαν.» 10

«Εγώ δεν ενθυμούμαι να επήδηξα εις την κάπαν·» απεκρίθη ο
Σάντσιος «αλλά εις τον αέρα, και μάλιστα επήδηξα παράνω από
όσον ήθελα.»

«Ως καθώς υπολαμβάνω,» είπεν ο δον Κισότης «δεν ευρίσκε-
ται ιστορία ανθρώπινος εις τον κόσμον οπού να λέγουν και διά 15
τον πλ⟨ούτ⟩ον της και διά το εναντίον, μάλιστα εκείνες οπού διη-
γούνται διά καβαλιερίες, αι οποίες σχεδόν ποτέ δεν έχουν πολ-
λές εκβάσεις.»

«Με όλον τούτο,» απεκρίθη ο δοτόρος «λέγουν μερικοί οπού
εδιάβασαν την ιστορίαν ότι αγαπού|σαν να μην ήθελαν ξεχάσει 20
22r οι συγγραφείς αυτής να γράψουν τες άπειρες ξυλιές οπού εις διά-
φορα συναπαντήματα έδωσαν τον σινιόρ δον Κισότην.»

«Εδώ μά το ναι αρχινά το αληθές της ιστορίας.» είπεν ο Σάν-
τσιος.

«Ημπορούσαν να το σιωπήσουν αυτό με δίκαιον τρόπον,» εί- 25
πεν ο δον Κισότης «επειδή και τα έργα οπού δεν μεταβάλλουν
μήτε αλλάσσουν την αλήθειαν της ιστορίας δεν είναι αναγκαίον
να τα γράψουν, ανίσως και προξενούν ατιμίαν εις εκείνον διά τον
οποίον γράφεται η ιστορία. Και να με πιστεύσετε πως δεν ήτον
τόσον εύσπλαχνος ο Αινείας καθώς τον ιστορεί ο Βιργίλιος, μήτε 30
ήτον τόσον γνωστικός ο Οδυσσεύ καθώς τον περιγράφει ο Όμη-
ρος.»

«Η αυθεντία σου λέγεις πολλά καλά,» του αποκρίνεται ο
Σ⟨α⟩μψών «όμως άλλο είναι το να γράφει τινάς ωσάν ποιητής, και
άλλο ωσάν ιστορικός: ο ποιητής μπορεί να διηγηθεί ή να μελω- 35
δήσει τα πράγματα όχι ως καθώς έγιναν, αλλά ως καθώς έπρε-

16 πλοῦ της || 17-18 πολλαῖς / εκβάσ⟨ε⟩ις γρ. πολλές ⟨ευτυχείς⟩ εκβάσεις *(;)* καλές εκβάσεις *(;)* πλούσιες εκβάσεις *(;)* || 21 ξυλιᾶις || 22 σινιὸρ || 31 ὀδυσ̃εὺ *το πρώτο σ προσθ. με το ίδιο χέρι· γρ.* Οδυσσεύ⟨ς⟩ *(;)* || 34 σμψὼν

πε να γίνουν· ο δε ιστορικός πρέπει να τα γράφει όχι ως καθώς P
22ν έπρεπε να γένουν, αλλ' ως καθώς έγιναν, | δίχως να προσθέσει ή
να αφαιρέσει τίποτε από την αλήθειαν.»

«Ω, αυτός ο αράπης διηγείται την αλήθειαν,» είπεν ο Σάντσιος «εγώ έβανα στοίχημα πως ανάμεσα εις τες ξυλιές του καβαλιέρου μου ευρίσκουνταν και οι εδικές μου, διότι ποτέ δεν εμέτρησαν της αυθεντίας του την ράχην οπού εμένα να μη με μετρήσουν όλον μου το κορμί· αμή δεν πρέπει να θαυμάζομαι διά αυτό, επειδή και, ως καθώς λέγει ο ίδιός μου καβαλιέρης, τα μέλη πρέπει να μετέχουν από τον πόνον της κεφαλής.»

«Εσύ είσαι πονηρός, Σάντσιε.» απεκρίθη ο δον Κισότης «Ηξεύρω πως δεν σε λείπει το ενθυμητικόν όταν θέλεις.»

«Αν και να ήθελα να αλησμονήσω τες ξυλιές οπού με έδωσαν,» είπεν ο Σάντσιος «δεν με αφήνουν οι ουλές, ότι ακόμη δεν εκαλοιατρεύθηκαν εις τα πλευρά μου.»

«Σιώπα, Σάντσιε,» είπεν ο δον Κισότης «και μη κόφτεις την ομιλίαν τού σινιόρ δοτόρου, ότι εγώ παρακαλώ να ακολουθήσει και να με ειπεί εκείνα οπού διηγούνται διά λόγου μου εις την προρρηθείσαν ιστορίαν.»

23ν «Αμή διά λόγου μου» είπεν ο Σάντσιος «τί καλά | λέγουν ότι είμαι ένα από τα πρωτεύοντα προσώπατα της ιστορίας.»

«Να με δώσει ο Θεός κακόν, Σάντσιε,» ⟨απεκρίθη ο δοτόρος⟩ «αν δεν είσαι εσύ το δεύτερον πρόσωπον της ιστορίας, και είναι μερικοί οπού νοστιμεύονται περισσότερον όταν ομιλείς εσύ παρά τους άλλους οπού περιέχει η ιστορία, αν καλά και άλλοι λέγουν πως είσαι πολλά απλούς εις το να πιστεύεις πως να είναι αληθινόν το γκοβέρνον της νήσου οπού σε έταξεν ο σινιόρ δον Κισότης.»

«Ο Σάντσιος είναι ακόμη νέος,» είπεν ο δον Κισότης «και, ενόσω μεγαλώνει, με την δοκιμήν οπού δίδουν τα χρόνια, θέλει γένει πλέον έμπειρος και ικανός εις το να χρηματίσει γκοβερνατόρος παρά από ό,τι είναι τώρα.»

«Να ζουν τα μάτιά μου, σινιόρε,» είπεν ο Σάντσιος «το νησί οπού δεν ημπορώ να κυβερνήσω εγώ με αυτήν την ηλικίαν οπού έχω δεν ήθελα ημπορέσει να το κυβερνήσω αν και να έφθανα εις τα χρόνια του Μαθουσάλα. Το κακόν είναι οπού αυτό το προρρηθέν νησί αργοπορεί, διά άλλο τίποτε, και όχι πως δεν έχω εγώ

13 νὰ αλ̈ησμονήσω *ύστερα από το* νὰ *διαγραμμ.* τὸ || 22-23 σαν/τζιε, αν̈

P γνώσην να το κυβερνήσω.»

23ν «Έχε την ελπίδα σου εις τον | Θεόν, Σάντσιε,» είπεν ο δον Κισότης «ότι όλα θέλουν έβγει εις καλόν, και ίσως καλύτερα από ό,τι λογιάζεις εσύ, ότι ούτε τα φύλλα των δένδρων δεν κουνιούνται δίχως το θέλημα του Θεού.»

«Έτσι είναι,» είπεν ο Σαμψών «ότι, αν θέλει ο Θεός, δεν θέλουν λείψει εις τον Σάντσιον χίλια νησία διά να γένει γκοβερνατόρος εις αυτά, όχι μόνον ένα.»

«Εγώ είδα κάποιους γκοβερνατόρους» είπεν ο Σάντσιος «οπού κατά την υπόληψήν μου δεν αξίζουν τα παλαιά μου παπούτσια, και, με όλον τούτο, τους κράζουν "άρχοντας", και έχουν άσπρα.»

«Οι τοιούτοι δεν είναι γκοβερνατόροι των νησίων,» του απεκρίνεται ο Σαμψών «αλλά είναι εις άλλα κατώτερα γκοβέρνα, και το ολιγότερον πρέπει να ηξεύρουν την γραμματικήν.»

«Με την *γραμμήν* εύκολα εγίνουνταν η συμφωνία μας, ειδέ με την *γραμματικήν* μήτε θέλω να έχω να πάρω μήτε να δώσω, διότι δεν καταλαμβάνω. Αμή αφήνοντας την ελπίδα μου εις τον Θεόν, να με στείλει όπου και αν τον αρέσει, σε λέγω πως με εκαλοφάνη καταπολλά | πως ο συγγραφεύς της ιστορίας μυθολογεί διά 24ν λόγου μου εις τρόπον οπού να μη προξενούν ενόχλησην τα έργα μου: ότι, επάνω εις την οπλοφορικήν μου τιμήν, αν έλεγε τίποτε πράγματα άπρεπα εις παλαιόν χριστιανόν, ως καθώς είμαι εγώ, ήθελαν να μας ακούσουν και οι κωφοί.»

«Ήθελες κάνει θαύματα.» του απεκρίθη ο Σαμψών.

«Θαύματα ξεθαύματα εγώ δεν ηξεύρω,» είπεν ο Σάντσιος «ας στοχάζεται καθένας τί λογής συντυχαίνει ή τί λογής γράφει διά τους ανθρώπους, και ας μη κάθηται άγνωστα και λέγει ό,τι τον έλθει εις την φαντασίαν.»

«Ένα από τα ψιγάδια οπού ευρίσκουν εις αυτήν την ιστορίαν» είπεν ο δοτόρος «είναι ότι ο συγγραφεύς της έβαλεν ένα μύθον οπού τον επονόμασεν Ο ⟨α⟩σύστατος *περίεργος*, όχι διά κακόν μήτε πως δεν έχει νόστιμον φράσην, αλλά με το να μη πρέπει εις εκείνον τον τόπον, και με το να μη ταιριάζει με την ιστορίαν τού σινιόρ δον Κισότε.»

«Αυτός ο κακορίζικος» είπεν ο Σάντσιος «ανακάτωσε τα λάχανα με το ζεμπίλι.»

24ν «Τώρα αληθινά λέγω» είπεν ο δον Κισότης «πως δεν | εστάθη

9 οἶδα || 12 γγοβερνατόροι || 29 ψηγάδια *γρ.* ψεγάδια *(;)* || 31 ὁσὕςατος

σοφός ο συγγραφεύς της ιστορίας μου, αλλά ένας αμαθέστατος, P
οπού τυφλά και δίχως στόχασην εκάθισε να την γράψει, και ας
γένει ό,τι και αν γένει, ως καθώς έκαμεν ο Ορβανεσίας, ο ζωγρά-
φος της Ούμπεδας, τον οποίον ερωτώντας τον τί εζωγράφιζε απε-
κρίθη: "Ό,τι και αν επιτύχει." Μερικές βολές εζωγράφιζεν έναν
πετεινόν τοιούτης λογής και τόσον αταίριαστα, οπού έκαμνε χρεία
να γράψει εις το πλάγι με στοιχεία γοτθικά: "Αυτός είναι ένας πε-
τεινός." Και αυτό το ίδιον θέλει είναι και εις την ιστορίαν μου, και
θέλει κάμει χρεία να γίνουν σχόλαια διά να την καταλάβει τινάς.»

«Δεν κάμνει χρεία,» του απεκρίθη ο Σαμψών «διότι είναι τόσον
φανερά, οπού δεν ευρίσκεται μέσα καμία δυσκολία: τα μωρά παι-
δία την έχουν εις τα χέριά τους, οι νέοι την διαβάζουν, οι μισόκο-
ποι άνθρωποι την καταλαμβάνουν, οι γέροντες την επαινούν· και,
τέλος πάντων, τόσον την διαβάζουν, τόσον είναι γνωστή από κάθε
λογής ανθρώπους, οπού, ευθύς οπού ιδούν κανένα λιγνόν άλογον,
25r λέγουν: "Νά ο Ροντσινάντης." Τα κοπέλια την εδιάβασαν | πλέ-
ον προσεκτικά: εις όλα τα αρχοντικά σπίτια ευρίσκεται από ένας
Δον Κισότης, ο ένας τον παίρνει, ο άλλος τον αφήνει, μερικοί τον
ερωτούν, άλλοι τον ζητούν. Κοντολογίς, αυτή η ιστορία είναι η
πλέον νόστιμη και η πλέον άβλαβος εγλεντζές οπού να εφάνη εις
τον κόσμον, διότι εις όλην αυτήν δεν φαίνεται μήτε ημπορεί να
εννοήσει τινάς κανένα άτιμον πράγμα μήτε ευρίσκεται κανένας
λογισμός οπού να μην είναι καθολικός.»

«Αν εγράφουνταν αλλέως,» είπεν ο δον Κισότης «δεν ήθελεν
είσθαι αληθής, αλλά ψευδής, και τους ιστορικούς οπού μεταχει-
ρίζονται τα ψεύματα έπρεπε να τους κάψουν ωσάν τους καλ-
πουζάνηδες· αμή εγώ δεν ημπορώ να καταλάβω την αιτίαν οπού
επαρεκίνησε τον συγγραφέα να μεταχειρισθεί μύθους και υπό-
θεσες αλλοτρίων, όντας τόσες πολλές οι εδικές μου: βεβαιότατα
ίσως ενθυμηθεί την παραβολήν "του αχύρου και του χορταρίου",
και τα εξής. Και κατά αλήθειαν πιστεύω ότι φανερώνοντας μό-
νον τους εδικούς μου αναστεναγμούς, τα δάκρυά μου, τες καλές
25v μου επιθυμίες και τους πολέμους μου ημπορούσε να κάμει έναν
τόμον μεγαλύτερον, ή τόσον μεγάλον, ωσάν εκείνον οπού ημπο-
ρούν να γίνουν τα άπαντα του ⟨Το⟩στάτου. Εν συντομία, ως κα-
θώς εγώ γνωρίζω, σιορ δοτόρε, λέγω ότι, διά να συνθέσει τινάς
βιβλία και ιστορίες, ό,τι λογής και αν είναι, πρέπει να έχει μεγά-

4 ὔπεδας || 9 διὰνὰτηὴν *το νὰ προσθ. με το ίδιο χέρι* || 20 ἡπλέον *γρ.* ο πλέον *(;)* ||
35 τὴ ςάτν

P λην διάκρισην και μίαν γνώσην εντελεστάτην. Εις το να διηγηθεί χαριέστατα και να γράψει γαλαντερίες και πράγματα μεγάλης αγχινοΐας: το πλέον φρόνιμον προσωπείον οπού εβγαίνει εις την κωμωδίαν είναι ο παλόρδιος, και δεν ημπορεί να είναι άλλος από εκείνους οπού δείχνουν να είναι απλοί. Η ιστορία είναι ωσάν ένα πράγμα άγιον, διότι πρέπει να είναι αληθινή, και, όπου είναι η αλήθεια, είναι ο Θεός, όσον περί της αληθείας· αμή, με όλον τούτο, ευρίσκονται μερικοί οπού συνθέτουν τόσον εύκολα ωσάν να ήτον τηγανίτες.»

«Δεν ευρίσκεται βιβλίον τόσον κακόν,» είπεν ο δοτόρος «οπού να μην έχει και τίποτε καλόν.»

«Αυτό δεν έχει αμφιβολία,» του απεκρίνεται ο δον Κισότης «όμως πολλές βολές συμβαίνει ότι, εκείνοι οπού δικαίως έχουν
26r αποκτήσει | μεγάλην φήμην διά τα συγγράμματά τους, και την έχασαν τελείως, ευθύς οπού τα έδωσαν εις τύπον, ή την έκαμαν κατιτί ελάττω.»

«Το αίτιον αυτουνού είναι» είπεν ο Σαμψών «ότι, με το να στοχάζονται τα ποιήματα τα τυπωμένα με επιμέλειαν και ανάπαυσην, εύκολα γνωρίζονται τα ελαττώματά τους, και τόσον περισσότερον τα εξετάζουν όσον είναι μεγαλυτέρα η φήμη εκεινού οπού τα εσύνθεσε. Τους περιφήμους ανθρώπους διά την αγχίνοιάν τους, τους μεγάλους ποιητάς, τους λαμπρούς λογογράφους, πάντοτε ή τες περισσότερες φορές τούς φθονούν εκείνοι οπού νοστιμεύονται και έχουν διά ξεχωριστόν εγλεντζέ το να ανακρίνουν και να εξετάζουν τα συγγράμματα των αλλωνών δίχως να έχουν αυτοί εβγαλμένον εις το φως του κόσμου κανένα εδικόν τους σύγγραμμα.»

«Αυτό δεν πρέπει να το θαυμάζεται τινάς,» είπεν ο δον Κισότης «διότι είναι πολλοί θεολόγοι οπού δεν είναι καλοί διά τον άμβωνα και είναι επιτηδειότατοι εις το να γνωρίζουν τα ελαττώματα ή την μάθησην του διδάσκοντος.»

26v «Όλα είναι αλη|θινά εκείνα οπού λέγεις η αυθεντία σου, σινιόρ δον Κισότη,» του λέγει ο Κοράσκος «μόνον εγώ αγαπούσα ότι οι τοιούτοι κριτικοί να ήτον ολίγον πλέον εύσπλαχνοι και να μην έχουν τόσον έξυπνον την συνείδησην, και να μη στοχάζονται τα άτομα του λαμπροτάτου ηλίου του ποιήματος διά το οποίον μουρμουρίζουν: διότι, αν καλά και "μερικές φορές κοιμάται ο καλός

25 ἐξ[ε]τάζην *το δεύτερο* ε *διορθ. πάνω από διαγραμμ.* αι || 33 *και passim* κοράσκος *κτλ.· γρ.* Καράσκος *κτλ.*

Όμηρος", ας συλλογισθούν όμως τον πολύν καιρόν οπού εστάθη P
έξυπνος διά να δώσει το φως του ποιήματός του με το ολιγότερον ψεγάδι οπού ήτον βολετόν, και ίσως, εκείνο οπού δεν τους αρέσει αυτούς, να είναι από εκείνα οπού πολλές φορές αυξάνουν την ευμορφίαν του πράγματος οπού τα έχει· και, διά τούτο, λέγω πως κινδυνεύει καταπολλά εκείνος οπού τυπώνει κανένα βιβλίον, όντας αδύνατον να το συνθέσει εις τοιούτον τρόπον οπού να αρέσει και να ευαρεστηθεί όποιος και αν το διαβάσει.»

«Εκείνος οπού εσύνθεσε την εδικήν μου ιστορίαν» είπεν ο δον Κισότης «ολίγους θέλει ευαρέστησε.»

«Αμή τί είπα εγώ; Πιστεύω να είναι το εναντίον, διότι, "όντας
27r άπειρον το μέτρος των τρελών", είναι άπειροι και εκείνοι εις τους οποίους η τοιαύτη ιστορία τούς αρέσκει καταπολλά· και μερικοί ηύραν ελάττωμα και δόλον εις την μνήμην του συγγραφέως, επειδή και αλησμόνησε να διηγηθεί ποίος ήτον ο κλέφτης οπού έκλεψε το γομάρι του Σάντσιου, ότι αυτού δεν το φανερώνει, αναφέρνει μόνον πως του το έκλεψαν, και μετ' ολίγον τον βλέπομεν καβαλάρην επάνω εις το ίδιον γομάρι, δίχως να λέγει πού και πώς ευρέθη. Λέγουν παρομοίως πως αλησμόνησε να γράψει το τί έκαμεν ο Σάντσιος εκείνα τα εκατόν σκούδα οπού ηύρεν εις το σεπέτι εις την Σιέρα Μορένα, ότι πούπετις δεν το αναφέρνει, και είναι πολλοί οπού επιθυμούν να μάθουν τί τα έκαμεν, και εις τί τα εξοδίασε, διότι είναι μία από τες νόστιμες υποθέσεις οπού λείπουν εις το ποίημα.»

Ο Σάντσιος απεκρίθη:

«Εγώ, σινιόρε, δεν ημπορώ τώρα να κάθημαι να γυρεύω και να ξανακάμνω λογαριασμούς, ότι με ήλθε μία λιγοθυμία εις το
27v στομάχι, οπού, αν δεν της κάμω το ιατρικόν | της, το οποίον είναι δύο σταλαγματίες παλαιόν κρασί, θέλει με κάμει να υπάγω εκεί οπού επήγεν και ο παππούς μου: εγώ έχω ένα βαρέλι εις το σπίτι, η γυναίκα μου με απαντηχαίνει· θέλω γυρίσει ευθύς οπού γειματίσω, και θέλω ευαρεστήσει την αυθεντίαν σας και όλον τον κόσμον εις ό,τι και αν θέλετε να με ερωτήσετε, τόσον διά το γομάρι οπού έχασα όσον και διά τα εκατόν σκούδα πού τα εξοδιάσα.»

Και, δίχως να καρτερήσει άλλην απόκρισην μήτε να ειπεί άλλα λόγια, επήγεν ίσια εις το σπίτι.

Ο δον Κισότης επαρακάλεσε τον δοτόρον να μείνει να φάγει

13 οἱ τοιαύτη || 21 σίε"α *πριν από το* ε *διαγραμμ. ίσως* ι, *και το* ν *προσθ. με το ίδιο χέρι* || 34 ποῦ *γρ.* που *(;)* ⟨ο⟩πού *(;)* || 35 ἄλλα *το πρώτο* λ *διορθ. από αδιάγν. αρχ.*

P με λόγου του. Και αυτός το έστερξε, και απόμεινε, ο δον Κισότης επρόσθησεν εις το συνηθισμένον του φαγί ένα ζευγάρι περιστεροπούλια, ανάφεραν εις το τραπέζι περί τα της καβαλιερίας, ο Καράσκος επήγαινε κατά την γνώμην τού δον Κισότε, ετελείωσε το συμπόσιον, εκοιμήθηκαν μετά το γεύμα, εγύρισεν ο Σάντσιος και άρχισε πάλιν την πρώτην τους ομιλίαν. |

28r Κεφ(άλαι)ον δον.
Οπού διηγείται τες απόκρισες οπού δίδει ο Σάντσιος
εις τας ερωτήσεις και αμφιβολίας του δοτόρου,
και άλλα νόστιμα συμβεβηκότα άξια διηγήσεως.

Ο Σάντσιος εγύρισεν εις το σπίτι του δον Κισότε και, ανακαινίζοντας την απερασμένην τους ομιλίαν, είπεν:

«Εκείνο οπού επιθυμούσεν ο σινιόρ δοτόρος να μάθει, ποίος και πού και πώς με έκλεψαν το γομάρι, αποκρινόμενος λέγω ότι την ίδιαν βραδιάν οπού εφεύγαμεν από τον σούμπασην και εμπήκαμεν εις την Σιέρα Μορένα, μετά το συμβεβηκός των κατεργάρηδων, και του νεκρού οπού τον επήγαιναν εις την Σεγκόιαν, ο καβαλιέρης μου και εγώ εμπήκαμεν εις ένα δάσος, και εκεί ο καβαλιέρης μου ακουμπώντας εις το κοντάρι του και εγώ εις το γομάρι μου, όντας καταδεριασμένοι και ατονισμένοι από τες απερασμένες κακοριζικίες, εκοιμηθήκαμεν | ωσάν να ήμεσθαν αποθαμένοι 28v και πλαγιασμένοι επάνω εις τέσσερα πουπουλένια στρώματα· μάλιστα εγώ εκοιμήθηκα τόσον βαρέως, οπού όποιος και αν ήτον είχε καιρόν και επλησίασε και με εσήκωσεν επάνω εις τέσσαρα ξύλα οπού έβαλε επάνω εις τα τέσσαρα μέρη του σαμαρίου, εις τρόπον οπού με άφησε καβαλάρην επάνω εις το σαμάρι και έβγαλεν από κάτω μου το γομάρι δίχως να το καταλάβω.»

«Αυτό είναι πράγμα εύκολον, και δεν εσυνέβη μόνον τώρα, ότι το ίδιον εσυνέβη εις τον Σαγριπάντε όταν, εις την πολιορκίαν της Αλπαράκας, με αυτήν την ιδίαν μέθοδον εκείνος ο μεγάλος κλέπτης ονομαζόμενος Προυνάλος έβγαλεν αποκάτω από τα σκέλη του το άλογον.»

«Εξημέρωσεν η ημέρα,» ακολούθησεν ο Σάντσιος «και ευθύς

7 και *passim* κεφ. | δον :- || 11 ὡς τό σπῆτι *ακολουθεί διαγραμμ.* ὡς τό σπῆτι || 15 σή-/πασην || 16 και *passim* σίερα || 20 καταδεριασμένοι *το* ε *ίσως* α || 29 σαγριπαντε *γρ.* Σαγ(κ)ριπάντε || 31 πρυναλος *γρ.* (Μ)προυνέλος || 33 (ἀ/κολούθησεν ὁσαντζιος)

οπού ένιωσα του λόγου μου, λείποντας οι σκάλες από τα ποδάρια μου, εκρέμισα καταγής· εσηκώθηκα· και με εγέμισαν τα μάτιά μου δάκρυα, και έκαμα ένα θρήνον οπού, αν ο συγγραφεύς
29r της ιστορίας μας δεν την | έγραψε, ημπορεί να ειπεί πως δεν έβαλε κανένα καλόν πράγμα. Και μετά κάμποσες ημέρες, ερχόμενος με την πριντσιπέσα Μικομικόνα, εγνώρισα το γομαράκι μου, οπού το εκαβαλίκευε με κατσιβέλικα φορέματα εκείνος ο Γινές Πασαμόντε, ο μεγάλος κλέπτης τον οποίον ο καβαλιέρης μου και εγώ τον εβγάλαμεν από την αλυσίδα.»

«Δεν στέκει εις αυτό το σφάλμα,» του αποκρίνεται ο Σαμψών «αμή εις ποίον μέρος πριχού να χάσεις το γομάρι λέγει ο ιστορικός πως ο Σάντσιος ήτον καβαλάρης επάνω εις το ίδιον γομάρι.»

«Εις αυτό» λέγει ο Σάντσιος «δεν ηξεύρω τί άλλο να αποκριθώ, παρά πως ο ιστορικός θε να είναι γελασμένος, ή θέλει έγινεν εξ αμελείας του τυπογράφου.»

«Έτσι θε να είναι, χωρίς άλλο,» είπεν ο Σαμψών «αμή τί έγιναν τα εκατόν σκούδα;»

«Εγώ τα εξοδίασα» απεκρίθη ο Σάντσιος «εις πράγματα ωφέλιμα τόσον διά λόγου μου όσον και διά την γυναίκα μου και διά τα παιδία μου, και αυτά είναι το αίτιον οπού η γυναίκα μου υποφέρει με υπομονήν τα ταξίδια οπού έκαμα δουλεύοντας τον κα-
29v βαλιέρην | μου τον δον Κισότην: ότι, αν ύστερα από τόσον καιρόν ήθελα γυρίσει εις το σπίτι δίχως να φέρω κανένα άσπρον και δίχως το γομάρι, με εδίωχναν με την σκυλόσκουπα από το σπίτι· και, αν αγαπάτε να μάθετε άλλο από λόγου μου, νά 'μαι εδώ, ότι θέλω αποκριθεί τον ίδιον βασιλέα, και δεν πρέπει να κάθεται τινάς και να εξετάζει αν εγώ έφερα ή δεν έφερα, αν εξοδίασα ή δεν εξοδίασα: ότι, ανίσως και τες ξυλιές οπού με έδωσαν εις αυτά τα ταξίδια ήθελαν με τες πληρώσει με άσπρα, αν και να μην εξετιμούνταν παράνω από τέσσαρα άσπρα, με όλον τούτο ούτε τες μισές δεν με επλήρωναν με άλλα εκατόν σκούδα· και καθένας ας κοιτάξει την δουλειάν του και ας μη κάθεται να κρίνει το άσπρον διά το μαύρον και το μαύρον διά το άσπρον, ότι καθένας είναι καθώς τον έκαμεν ο Θεός, και πολλές βολές και χειρότερα.»

«Εγώ θέλω έχει την έγνοιαν» είπεν ο Καράσκος «να ειπώ τον συγγραφέα αυτής της ιστορίας ότι, αν την τυπώσει άλλην μίαν

1 ένοιωσα || 1-2 ποδάρια || 2 εκρέμησα *το η διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 4 δεν την *γρ.* δεν τον || 10 αποκρίνεται *το ο διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 25 να με

P φοράν, να μην αλησμονήσει αυτό οπού είπεν ο καλός Σάντσιος, |
30r διότι θέλει γένει πλέον αξιέπαινος η ιστορία από ό,τι είναι τώρα.»

«Είναι άλλο τίποτε να διορθωθεί εις αυτήν την ιστορίαν, σινιόρ δοτόρε;» ερώτησεν ο δον Κισότης.

«Θαρρώ να είναι κατιτί,» απεκρίθη ο δοτόρος «όμως κανένα δεν είναι αξιόλογον παρά οι πληγές.»

«Υπόσχεται» ερώτησεν ο δον Κισότης «και το δεύτερον μέρος;»

«Ναι, υπόσχεται,» απεκρίθη ο Σαμψών «μόνον λέγει πως δεν ηύρε μήτε ηξεύρει ποίος το έχει, και, διά τούτο, ευρισκόμεσθεν εις αμφιβολίαν αν έβγει ή όχι, και, τόσον διά τούτο όσον και με το να λέγουν μερικοί πως: "Ποτέ τα δεύτερα μέρη δεν γίνονται καλά", και άλλοι πως: "Αρκετά εγράφθησαν τα του δον Κισότη", είναι αμφιβολία πως δεν θέλει γένει το δεύτερον μέρος· αν καλά και μερικοί οπού είναι πλέον πρόσχαροι παρά μελαγχολικοί λέγουν: "Ας γραφθούν και άλλες δονκισοτίες, ας πολεμά ο δον Κισότης και ας ομιλεί ο Σάντσιο Πάντσας, και ας είναι ό,τι και αν είναι", ότι με αυτό είναι πληροφορημένοι.»

«Αμή διατί αργοπορεί ο συγγραφεύς;» είπεν ο δον Κισότης.

30v «Έως οπού να | εύρει την ιστορίαν,» του απεκρίνεται ο Σαμψών «την οποίαν την γυρεύει με παράξενον επιμέλειαν, και ευθύς θέλει την δώσει εις τύπον, παρακινούμενος περισσότερον από το διάφορον οπού έχει εις το να την τυπώσει παρά από κανέναν άλλον έπαινον.»

Ο Σάντσιος τού λέγει:

«Ως φαίνεται, ο συγγραφεύς κοιτάζει εις τα άσπρα και εις το διάφορον; Θέλει είναι θαύμα αν κάμνει καλήν δουλείαν, διότι δεν θέλει κάμει άλλο παρά να κόφτει, να ράπτει με βίαν, ως καθώς κάμνει ο ράπτης την Μεγάλην Τεσσαρακοστήν, και τα πράγματα οπού γίνονται με βίαν ποτέ δεν τελειώνουν με την πρέπουσαν τελειότητα. Ας προσέχει αυτός ο αράπης, και ας κοιτάξει καλά εκείνο οπού κάμνει, ότι εγώ και ο καβαλιέρης μου θέλομεν τον δώσει τόσην ύλην περί τυχηρών πραγμάτων και διαφόρων συμβεβηκότων, οπού να ημπορέσει να συνθέσει όχι μόνον το δεύτερον μέρος, αλλά και εκατόν. Τί θαρρεί η αυθεντία του, πως ημείς καθόμεσθε εδώ από αμέλειάν μας; Όχι, αυτό ας το εβγάλει από τον
31r νουν του. Αμή να ειπώ και άλλο, αν ο καβαλιέρης μου άκουε | την

13 δεῦ θέλᾳ *γρ.* {δεν} θέλει *(;)* || 15 δονκισ-/σοτίαις *γρ.* δοκισοτίες *(;)* || 16 σαντζιοπαντζὰς || 21 δώσῃ *το η ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 27 κόφτῃ *το η διορθ. από αδιάγν. τονισμένο αρχ.*

συμβουλήν μου, έως τώρα ηθέλαμεν είσθαι εις τον κάμπον να χαλνούμεν ύβριτες και να διορθώνομεν τα αδικήματα, ως καθώς είναι συνήθεια και πρέπον των καλών πλανωμένων καβαλιέρων.» P

Ακόμη δεν είχε καλοτελειώσει τον λόγον του ο Σάντσιος, άκουσεν τους χρεμετισμούς του Ροντσινάντε, τους οποίους ελογίασεν ο δον Κισότης πως να είναι καλόν σημείον και ευτυχέστατον, και αποφάσισε να κινήσει μετά δύο τρεις ημέρας, και, λέγοντάς το τον δοτόρον, τον ερώτησεν από πού να αρχίσει την πρώτην του ημέραν· ο οποίος του απεκρίθη να υπάγει προς το μέρος του βασιλείου της Αραγόνας και προς το κάστρον της Σαραγότσας, εις το οποίον μετά ολίγας ημέρας ήθελεν να γίνει μία μεγαλοτάτη παλαίστρα διά την εορτήν του αγίου Γεωργίου, εις την οποίαν ημπορούσε να αποκτήσει φήμην μεγαλύτερην από όλους τους αραγονέζους καβαλιέρους οπού ήθελαν είσθαι, ωσάν να την ήθελαν αποκτήσει παραπάνω από όλους τους καβαλιέρους του κόσμου. Του είπεν πως ήτον τιμιοτάτη και ανδρειοτάτη η απόφα-
31ᵛ σίς του, και τον ενουθε|τούσε να καλοστοχάζεται όταν εμπαίνει εις τους κινδύνους, διότι η ζωή του δεν ήτον εδική του, αλλά όλων εκείνων οπού είχαν χρείαν από την συνδρομήν και βοήθειάν του εις τες δυστυχίες των.

«Αυτό δα είναι οπού με κάμνει και σκάνω, σινιόρ Σαμψών,» είπεν ο Σάντσιος «διότι τόσον το έχει ο καβαλιέρης μου να πολεμήσει με εκατόν αρματωμένους ανθρώπους όσον ένα παιδί να φάγει πέντε λαλαγγίτες. Πρέπει να ηξεύρει κανείς τον καιρόν οπού πρέπει να πολεμά και τον καιρόν οπού πρέπει να φυλάγεται· και δεν πρέπει να χώνεται τινάς πάντοτε μέσα εις τον πόλεμον και να κάμει ανδρείες. Πόσον μάλλον, οπού εγώ άκουσα οπού λέγουν πως το ήμισυ της ανδρείας στέκει εις τα όρια της δειλίας και της σκληρότητος· και, επειδή και είναι έτσι, δεν θέλω να φεύγει δίχως αιτίαν, μήτε να πολεμά παράκαιρα. Αμή περισσότερον από κάθε άλλο λέγω τον σινιόρη μου ότι, αν θέλει να με πάρει μαζί του, εγώ πηγαίνω με τοιαύτην συμφωνίαν, ότι εκείνος να πολεμά μονάχος και εγώ να μην έχω άλλον χρέος παρά να εγνοιάζομαι
32ʳ την αυθεντία του | και να τον υπηρετώ, ότι αυτό θέλω το κάμει μετά πάσης χαράς· ειδέ, αν συλλογάται η αυθεντία του πως εγώ να ξεσπαθώσω, αν και να ήτον εναντίον εις χωριάτας και ουτι-

6 σημ̃ονκεὶ/τυχέςατον *το κ προσθ. με το ἴδιο χέρι* || 17 ε̃ὐνκθέ-/-τ̃ὅσε || 30-αἰτίαν … περισσότερον *με σημείωση διαγώνιας γραμμής στη μέση δύο συνεχόμενων αράδων* || 36 κ.ε. (α̃ὐ καὶ … ὐτιδανὁ̃ς)

P δανούς, αχαμνά το συλλογάται. Εγώ, σινιόρ Σαμψών, δεν έχω κατά νουν να αποκτήσω φήμην ανδρείου, αλλά φήμην καλού και πιστού οπλοφόρου από όσους και να εδούλευσαν εις πλανωμένους καβαλιέρους· και, αν ο καβαλιέρης μου ο σινιόρ δον Κισότης, γινόμενος χρεώστης από τες πολλές καλές και μεγάλες μου δούλευσες, θελήσει να με δώσει κανένα νησί από τα πολλά οπού λέγει πως θέλει αποκτήσει, εις αυτό θέλει με κάμει μεγάλην χάρην· και, αν δεν με το δώσει, εγώ είμαι θνητός, και δεν πρέπει ο άνθρωπος να ελπίζει εις άλλους ανθρώπους, αλλά εις την ευσπλαχνίαν του Θεού· εγώ αγαπώ να έχω να τρώγω και ή να είμαι γκοβερνατόρος ή να μην είμαι δεν με κόφτει· και τίς ηξεύρει αν εις αυτές τες ημέρες με ετοίμασεν ο διάβολος καμίαν παγίδα
32ʳ να με κάμει να σκοντάψω και να χάσω τα κα|λά κομμάτια οπού τρώγω; Εγώ είμαι Σάντσιος και Σάντσιος λογιάζω να αποθάνω· αμή, αν, με όλον τούτο, ο Ουρανός με δώσει κατά τύχην κανένα νησί, ή κανένα άλλον παρόμοιον, δίχως να το ελπίζω και δίχως πολλήν ενόχλησην και όχι με μεγάλον κίνδυνον, εγώ δεν είμαι τόσον τρελός, οπού να το αφήσω· ότι λέγει ένας λόγος "να μην είσαι οκνηρός εις το να παίρνεις", και "όταν ευρίσκεις το καλόν, βάλε το εις το σπίτι."»

«Εσύ, αδελφέ Σάντσιε,» είπεν ο Σαμψών «ομίλησες ωσάν ένας διδάσκαλος· αμή, με όλον τούτο, ήλπιζε εις τον Θεόν και εις τον καβαλιέρην σου τον δον Κισότην, ο οποίος θέλει σε δώσει ένα βασίλειον, όχι ένα νησί.»

«Εγώ ένα το έχω και τα δύο·» απεκρίθη ο Σάντσιος «αν καλά να σε ειπώ, σινιόρ Κοράσκο, ο καβαλιέρης μου δεν θέλει δώσει το βασίλειον εις άνθρωπον οπού να μην τον ευχαριστήσει και οπού να μην τον κρατεί εις παντοτινήν ενθύμησην, ότι εγώ εδοκίμασα του λόγου μου και γνωρίζω πως είμαι άξιος να βασιλεύω εις βα-
33ʳ σίλεια και να κυβερνήσω νήσους, και αυτό το είπα και | άλλες πολλές βολές τον σινιόρην μου.»

«Στοχάσου καλά, Σάντσιε, ότι τα οφίκια μεταβάλλουν τα ήθη, και ενδέχεται ότι γινόμενος γκοβερνατόρος να μη γνωρίσεις πλέον ούτε την μητέρα οπού σε εγέννησε.»

«Αυτό να το ειπεί τινάς εις ανθρώπους οπού δεν εγεννήθηκαν ανάμεσα εις χριστιανούς,» απεκρίθη ο Σάντσιος «και όχι εις χρι-

14 σάν/τζιος, λογιάζω *πριν από το* λογιάζω *σβησμένο ίσως* και || 17 και *μὲ το* ὄχι *προσθ. με το ίδιο χέρι*

στιανόν παλαιόν, ως καθώς είμαι εγώ. Οπού δεν έχω πολιτείαν P
να φανώ αχάριστος ποτέ εις κανένα!»

«Να δώσει ο Θεός να είναι έτσι,» είπεν ο δον Κισότης «και αυτό θέλομεν το ιδεί φανερά όταν είναι το γκοβέρνο, οπού με φαίνεται να το βλέπω με τα μάτιά μου.»

Λέγοντας αυτό, επαρακάλεσε τον δοτόρον, αν ήτον ποιητής, να του συνθέσει τίποτε στίχους οπού να περιέχουν τον αποχαιρετισμόν οπού εσυλλογούνταν να πάρει από την σινιόρα του την Δουλτσινέα την Τοποζίγκα, και να κοιτάξει ότι εις την αρχήν κάθε στίχου να βάλει από ένα στοιχείον από το όνομά της, εις τρόπον οπού εις το τέλος των στίχων, ενώνοντας τα πρώτα στοιχεία, να
33ᵛ διαβασθεί: «Δουλτσινέα από το Τοπόζο». | Ο δοτόρος απεκρίθη ότι, αν καλά και να μην ήτον από εκείνους τους περιφήμους ποιητάς οπού ήτον εις την Ισπανίαν, οπού έλεγον πως δεν ήτον παράνω από τρεις, με όλον τούτο δεν ήθελε λείψει από το να συνθέσει αυτούς τους στίχους, αν καλά και να εύρισκε μίαν μεγάλην δυσκολίαν εις την σύνθεσην, διότι τα στοιχεία οπού επερίεχον το όνομα ήτον δεκαεπτά, και ότι, αν αυτός έκαμνε τέσσαρες καστελιανές από τέσσαρους στίχους, ήθελε περισσεύσει ένα στοιχείον, και, αν τες έκαμνεν από πέντε, οπού ονομάζουνταν «δέτσιμες» ή «ριδονδέλιες», έλειπαν τρία στοιχεία· όμως, με όλον τούτο, ήθελε πασχίσει να ανακατώσει το ένα στοιχείον με τον ευμορφύτερον τρόπον οπού ήθελεν ημπορέσει να εύρει, εις τρόπον οπού εις τες τέσσαρες καστελιανές να κλει το όνομα Δουλτσινέα από το Τοπόζο.

«Έτσι πρέπει να είναι με κάθε τρόπον,» είπεν ο δον Κισότης «ότι, αν δεν έμπει το όνομα αυτού φανερόν, δεν ευρίσκεται γυναίκα οπού να πιστεύσει πως διά λόγου της συ⟨ν⟩ετέθησαν οι στίχοι.»
34ʳ Έμειναν εις αυτήν την συμφωνίαν και ότι μετά οκτώ | ημέρας να κινήσει. Επαράγγειλεν ο δον Κισότης τον δοτόρον να μην ειπεί κανενός το πως ήθελε να κινήσει, μάλιστα εις τον παπάν και εις τον μπαρμπέρην, εις την ανεψιάν του και εις την δουλεύτριαν, διά να μην εμποδίσουν την τιμημένην του και ανδρείαν απόφασην. Ο Καράσκος υποσχέθη να τα κάμει όλα. Και, με αυτό, αποχαιρετήθη παρακαλώντας τον δον Κισότην να του δίδει είδησην διά όλα τα καλά του ή κακά του συμβεβηκότα, όταν ήθελεν έχει

8 σινιόρα || 9 τοποζίγκα γρ. Το(μ)ποζίγκα | και κοιτάξη *το νὰ προσθ. με το ίδιο χέρι* || 14 ὁπὲ ἦτον *στην αριστερή ὠα* [Ε]λεγον πῶς δεν || 18 δεκαεπτά γρ. είκοσι ένα *(;)* || 28 συετέθησαν || 32 μπαρπέρην

P άδειαν· και, έτσι, αποχαιρετήθηκαν και ο Σάντσιος επήγεν να ετοιμάσει ό,τι έκαμνε χρεία διά την τρίτην ημέραν.

Κεφ(άλαι)ον ε^ον.
Οπού διηγείται την νόστιμον και φρόνιμον ομιλίαν οπού έκαμεν ο Σάντσιος με την γυναίκα του την Τερέζα, και άλλα συμβεβηκότα άξια διηγήσεως.

34^v Γράφοντας ο μεταφραστής αυτής της ιστορίας αυτό το | πέμπτον κεφάλαιον, λέγει πως το κρατεί διά απόκρυφον, διότι ο Σάντσιο Πάντσας συντυχαίνει εις αυτό το κεφάλαιον με άλλην φράσην και όχι με εκείνην οπού είναι ίδιον της ολίγης του αγχινοίας και λέγει πράγματα τόσον υψηλά, οπού το έχει διά αδύνατον πως να τα ήξευρεν αυτός, όμως με όλον τούτο δεν ηθέλησε να το αφήσει και να μη το μεταγλωττίσει, διά να κάμει εκείνο οπού ετύχαινε εις το οφίκιόν του· και, έτσι, ακολούθησε λέγοντας:

Ο Σάντσιος επήγεν εις το σπίτι του με τόσην χαράν και αγαλλίασην, οπού η γυναίκα του ευθύς τον εγνώρισε πως ήτον χαρούμενος· και τον ερώτησε:

«Τί καλόν φέρνεις εσύ, ηγαπημένε μου Σάντσιε, οπού έρχεσαι τόσον χαρούμενος;»

Εις την οποίαν αυτός απεκρίθη:

«Γυναίκα μου, αν ήθελεν ο Θεός, αγαπούσα καλύτερα να μην είμαι τόσον χαρούμενος ως καθώς δείχνω.»

«Εγώ δεν ημπορώ να σε καταλάβω, άνδρα μου,» του αποκρίνεται η γυναίκα «και δεν ηξεύρω τί θέλεις να φανερώσεις με αυτό,
35^r πως αγαπούσες, αν ήθελεν ο Θεός, να μην είσαι τόσον χαρού|μενος· ότι, αν καλά και να είμαι μία χωριάτισσα, με όλον τούτο δεν πιστεύω να ευρίσκεται άνθρωπος οπού να μην αγαπά να είναι χαρούμενος.»

«Ήξευρε, Τερέζα,» απεκρίθη ο Σάντσιος «πως ευρίσκομαι χαρούμενος διότι αποφάσισα να γυρίσω εις την δούλευσην του δον Κισότε του καβαλιέρη μου, ο οποίος θέλει να υπάγει αυτήν την τρίτην φοράν να εξετάξει τας τύχας· και εγώ πηγαίνω μαζί του, επειδή και έτσι το καλεί η χρεία, ομού και η ελπίδα οπού χαίρομαι συλλογιζόμενος αν εγώ ήθελα ημπορέσει να εύρω άλλα εκατόν σκούδα ωσάν εκείνα οπού εξοδιάσαμεν, αν καλά και με κα-

7 Γράφωντας || 26 χωριάτ[ι]σα *το πρώτο σ προσθ. με το ίδιο χέρι*

κοφαίνεται πως θέλω να αναχωρήσω από εσένα και από τα παι- P
διά μου· και, αν ήθελεν ο Θεός να με δώσει να φάγω, αν και να
ήτον ξηρόν ψωμί, μόνον να είμαι εις το σπίτι μου δίχως να με κά-
μει να περιπατώ ένθεν κάκείθεν, επειδή και ημπορούσε να το κά-
μει με ολίγα έξοδα και μόνον με το να θελήσει, είναι βέβαιον ότι
35' η χαρά μου ήθελεν είσθαι πλέον σταθερά και πλέον αληθινή, | διό-
τι η χαρά οπού έχω είναι ανακατωμένη με την μελαγχολίαν το
πως θε να σε αφήσω. Ώστε οπού έκαμα καλά οπού είπα, αν ήθε-
λεν ο Θεός, να μην είμαι τόσον χαρούμενος.»

«Εγώ δεν ηξεύρω τί πράγμα είναι αυτό,» του αποκρίνεται η
Τερέζα «ότι, αφού έγινες μέλος πλανωμένου καβαλιέρου, ομιλείς
με ένα τρόπον τόσον περιφραστικόν, οπού δεν ημπορεί τινάς να
σε καταλάβει.»

«Φθάνει οπού να με καταλαβαίνει ο Θεός, γυναίκα μου,» απε-
κρίθη ο Σάντσιος «ότι Αυτός είναι ο καταλαμβάνων τα πάντα,
όμως ας το αφήσομεν αυτό. Και κοίταξε να εγνοιασθείς αυτές τες
τρεις ημέρες το γομάρι, διά να ημπορεί να σηκώνει τα άρματα:
δίδε του διπλήν την ταγήν, δώσε μία ματία και το σαμάρι και τα
άλλα χρειαζούμενα, διότι δεν θε να υπάγομεν εις καμίαν χαράν,
αλλά θε να τριγυρίσομεν τον κόσμον και να πολεμήσομεν με γί-
γαντας, με οπτασίας και με φαντάσματα, και να ακούομεν βοές,
βροντές· και, αν ήτον μόνον αυτό, ήθελεν είσθαι ζάχαρι, αν δεν
36' ηθέλα|μεν έχει με Ιαγκβέζους να κάμομεν και με αράπηδες γοη-
τευμένους.»

«Εγώ το πιστεύω, άνδρα μου,» του απεκρίνεται η Τερέζα «πως
οι οπλοφόροι των πλανωμένων καβαλιέρων δεν τρώγουν το ψωμί
χαράμι, και, έτσι, θέλω παρακαλεί τον Θεόν να σε γλιτώσει ογλή-
γορα από αυτήν την κακοριζικίαν.»

«Εγώ σε λέγω, γυναίκα μου, ότι, αν δεν ελογίαζα εγώ εις ολί-
γον καιρόν να γένω γκοβερνατόρος καμιάς νήσου, έπεφτα απο-
θαμένος τώρα εδώ.»

«Όχι, μην το λέγεις αυτό, άνδρα μου:» είπεν η Τερέζα «ας ζει
η όρνιθά μου, και ας έχει και την τσίφνα: έχε εσύ την υγείαν σου,
και ας εβγάλουν τες μαύρες όσα γκοβέρνα ευρίσκονται εις τον
κόσμον· εσύ εβγήκες από την κοιλίαν της μητρός σου δίχως γκο-
βέρνο, και δίχως γκοβέρνο έζησες έως τώρα και δίχως γκοβέρνο
θέλουν σε υπάγει εις τον τάφον οπόταν φανεί αρεστόν τῳ Θεῷ.
Και πόσοι είναι εις τον κόσμον οπού έζησαν δίχως γκοβέρνο, και

12 μὲ *ίσως διαγραμμ.* || 19 διότι δεν θὲ *το* δεν *προσθ. ίσως με το ίδιο χέρι*

P διά τούτο μη να δεν επρόκοψαν και δεν είναι μετρημένοι εις τον
36r αριθμόν των ανθρώπων. | Το καλύτερον καρύκευμα και τερπιγές
του φαγητού οπού να ευρίσκεται εις τον κόσμον είναι η πείνα·
και, έχοντάς την οι πτωχοί, τρώγουν πάντοτε με όρεξην. Αμή κοί-
ταξε καλά, Σάντσιε, αν κατά τύχην πάρεις κανένα γκοβέρνο, να
μην αλησμονήσεις εμένα και τα παιδιά σου. Συλλογίσου πως ο
Σαντσιέτος είναι δεκαπέντε χρονών, και πρέπει να πηγαίνει εις
το σχολείον, ανίσως όμως ο θείος του ο αμπάτες θελήσει να τον
προκόψει διαμέσου της Εκκλησίας. Συλλογίσου παρομοίως πως
η Μαρί Σάντσια, η θυγατέρα σου, δεν της κακοφαίνεται αν την
υπανδρεύσομεν: ότι με φαίνεται πως να το λέγει η καρδιά μου
πως αυτή τόσον το επιθυμά αυτό όσον και η αυθεντία σου το γκο-
βέρνο, και, τέλος πάντων, φαίνεται να είναι καλύτερα η κακοϋπ-
ανδρεμένη θυγατέρα πάρα καλοπουτανευμένη.»

«Εγώ σε υπόσχομαι» αποκρίθη ο Σάντσιος «ότι, αν με δώσει ο
Θεός κανένα γκοβέρνο, να υπανδρεύσω την Μαρί Σάντσιαν τό-
σον υψηλά, οπού να ημπορούν να την φθάσουν παρά κράζοντάς
την σινιόρα.»

37r «Όχι, μην το κάμεις | αυτό:» απεκρίθη η Τερέζα «υπάνδρευσέ
την με ένα όμοιόν της, οπού είναι το καλύτερον· ότι, αν από τα
τσαρούχια βάλει παπούτσια, και από αμπά να φορέσει μεταξω-
τόν, και από το *κυαρατσίτσε* και το *εσύ* να φθάσει να την λέγουν
αρχόντισσαν και *κυράν*, η κακορίζικη κοπέλα θέλει χάσει τον νουν
της, και εις κάθε στιγμήν θέλει κάμει χίλια σφάλματα, φανερώνον-
τας την χωριατίαν της.»

«Σιώπα, αχρεία,» είπεν ο Σάντσιος «ότι εις δύο τρεις χρόνους
τα μαθαίνει όλα, και θέλει τής πρέπει η σινιορία και η σοβαρότης
τόσον εύμορφα ωσάν να ήτον ζωγραφισμένη· και, αν δεν της θέ-
λει πρέπει, τί προς τούτο; Ας είναι σινιόρα, και ας είναι ό,τι και
αν είναι.»

«Κοίταξε το ίδιόν σου, Σάντσιε,» απεκρίθη η Τερέζα «και μη
γυρεύεις τα μεγάλα και σημείωσε εκείνην την παροιμίαν οπού λέ-
γει: "Τον υιόν του γειτόνου σου σφούγγισε την μύτην του και έπα-
ρέ τον εις το σπίτι σου." Βέβαια ήθελεν είσθαι καλόν πράγμα να
37v υπανδρεύσομεν την θυγατέραν μας με κανέναν κοντόνη, | ή με

1 να δεν] *επρόκοψαν το δεν προσθ.* || 7 σαντζιέτος *γρ.* Σαντσέτος *(;)* | να γαίνη *το πη προσθ. με το ίδιο χέρι* || 8 άπάτες || 9 συλλογίσ*τ το λλ διορθ. από λ'λ* || 10 *και passim* μαρισαντζια κτλ.· *γρ.* Μαρί Σάντσα κτλ. *(;)* || 14 πάρακαλο πτανευμένη *γρ.* παρά ⟨η⟩ καλοπουτανευμένη *(;)* || 17 ημπορ*ν γρ.* ⟨μην⟩ ημπορούν || 21 ά-/πά || 22 κυαρατζίτζε || 29 σινιόρα || 33 *του το τ διορθ. από σ*

κανέναν καβαλιερόνη οπού, όταν τον έλθει καμία φαντασία, να P
την βάλει εις ένα καρυδότσεφλον, ονομάζοντάς την χωριάτισσαν,
και θυγατέραν αχρειεστάτων γονέων! Αυτό δεν είναι πρέπον, άν-
δρα μου! Ότι εγώ δεν ανάθρεφα την θυγατέρα μου να έχει τοι-
αύτες κακ{ι}ές καρδίες! Φέρε εσύ άσπρα, Σάντσιε, και ύστερον
άφησε, εγώ θέλω έχει την έγνοιαν να την υπανδρεύσω, ότι ημείς
έχομεν εδώ τον Λόπε Τότσιον, τον υιόν τού Ιωβάν Τότσιο, οπού
τον ηξεύρομεν και εγώ ηξεύρω πως δεν το κακοκοιτάζει το κορί-
τσι· και με αυτόν είναι καλά να την υπανδρεύσομεν, όντας όμοι-
ός μας, και θέλομεν την έχει πάντοτε εις τα μάτιά μας εμπροστά,
και θέλομεν είσθαι όλοι ένα, γονείς και τέκνα, ανέψια και γαμ-
βροί, και θέλομεν είσθαι πάντοτε ομονοιασμένοι και θέλει είσθαι
και η ευλογία του Θεού ανάμεσόν μας· οπού θέλει είσθαι καλύ-
τερον, παρά οπού να την υπανδρεύσεις εις καμίαν κούρτην ή εις
κανένα παλάτι, εις το οποίον μήτε να καταλαμβαίνει μήτε να την
καταλαμβαίνουν.»

38r «Άκουσε εσύ, ζώον:» | της απεκρίθη ο Σάντσιος «διατί γυρεύ-
εις εσύ τώρα αναιτίως να με συγχύσεις να μην υπανδρεύσω την
θυγατέρα μου με ένα οπού με κάμει ανέψια οπού να σε κράζουν
"σινιόρα"; Έπαρε καλά λογαριασμόν, Τερέζα, ότι εγώ άκουσα
πάντοτε τους μεγαλύτερούς μου οπού λέγουν ότι, όποιος δεν γνω-
ρίζει μήτε ηξεύρει να απολαύσει την ευτυχίαν όταν την έχει, να
μη παραπονείται ανίσως και την χάσει ύστερον· και δεν είναι καλά
τώρα οπού στέκεται η τύχη και κτυπά εις την πόρταν μας να μη
την ανοίξομεν να έμπει: ας αφήσομεν του λόγου μας εκεί οπού
μας πηγαίνει αυτός ο άνεμος της ευημερίας οπού μας φυσά.»

Διά αυτόν τον τρόπον της ομιλίας, και διά εκείνο οπού λέγει
παρακάτω ο Σάντσιος, είπεν ο μεταφραστής αυτής της ιστορίας
πως το εκρατούσεν διά απόκρυφον αυτό το κεφάλαιον.

«Δεν συλλογίζεσαι, άγνωστη,» της λέγει ο Σάντσιος «πως εί-
ναι καλά να έχω εγώ κανένα γκοβέρνον επίσημον οπού να μας
εβγάλει από την κοπρίαν; Και να υπανδρεύσεις την Μαρί Σάν-
38v τσιαν με εκείνον οπού να με αρέσει, και θέλεις | ιδεί παρευθύς πως
καθένας θέλει σε ονομάζει "δόνα Τερέζα Πάντσα" και να σε βάλ-
λουν εις την εκκλησίαν να κάθεσαι επάνω εις χαλί, προσκέφαλα

1 καβαλλιερώνή || 5 κακίαις καρδίαις || 7 λοπετότζιον *γρ.* Λόπε⟨θ⟩ Τότσον *(;)* | Ιω-
βαν τότζι-/ο *το ν διορθ. από ν· γρ.* Ιωβάν Τότσο *(;)* || 8-9 κορριτζι || 13 ταῦ *το* σῦ *διο-
ρθ. από α ή ο* || 15 καταλαμβάνη *το η διορθ. από ν και το* μήτε νά τὴν καταλαμ-
βαίνν *προσθ. στην κάτω ώα με άλλο χέρι* || 20 σινιόρα || 21 μεγαλητερὲς || 27-
29 (διά … κεφάλαιον) || 31 γγοβέρ^{νον} *το νον προσθ. πάνω από διαγραμμ.* νο

P και μεντέρι, εις το πείσμα καθεμιάς ευγενούς της χώρας μας. Όχι, όχι, εσύ στέκεις εις μίαν κατάστασην, δίχως να αυξήσεις μήτε να ξεπέσεις! Και ας αφήσομεν πλέον την συνομιλίαν επάνω εις αυτό, ότι πρέπει να γένει κοντέσα η Σαντσιέτα, και ειπές ό,τι θέλεις.»

«Βλέπεις αυτά οπού λέγεις, άνδρα μου;» του απεκρίθη η Τερέζα «Εγώ φοβούμαι ότι αυτή η κοντεσία της κόρης μου μήπως και σταθεί ο αφανισμός της. Κάμε λοιπόν εκείνο οπού σε φαίνεται, και κάμε την ή δούκεσαν ή πριντσιπέσαν, ότι εγώ τούτο ηξεύρω να σε ειπώ, πως δεν θέλει είναι με το θέλημά μου μήτε με την ευχήν μου. Εγώ, αδελφούτσικέ μου, αγάπησα πάντα την ομοιότητα, και δεν ημπορώ να ιδώ βάρος δίχως υποκείμενον. "Τερέζαν" με ονόμασαν εις το βάπτισμα, όνομα απλούν, δίχως προσθήκην, και δίχως στολίσματα και ποικιλίες με το *δον* και με το
39r *δόνα*· τον πατέρα μου τον έλεγαν "Κα|σκάδιον"· και εμένα, με το να είμαι γυναίκα σου, με ονομάζουν "Τερέζα Πάντσα" (οπού με δίκαιον λογαριασμόν ημπορούσαν να με λέγουν "Τερέζα Κασκάσια", αμή ό,τι ορίσουν τα θεμέλια προσκυνούν τα κεραμίδια), και με αυτό το όνομα είμαι ευχαριστημένη, δίχως να με βάλουν ένα *δον* επάνω οπού να είναι τόσον βαρύ, οπού να μην ημπορώ να το σηκώσω, και δεν θέλω να δώσω αιτίαν να με κατακρίνουν εκείνοι οπού με βλέπουν ενδυμένην ωσάν κοντέσαν ή ωσάν γκοβερνατορέσαν, ότι ευθύς θέλουν ειπεί: "Ιδέτε με πόσην υπερηφάνειαν περιπατεί η σκρόφα! Εχθές μετά βίας είχεν μερικά στουπία να γνέσει, και επήγαινεν εις την εκκλησίαν έχοντας το κεφάλι της σκεπασμένον με μπροστέλαν από μαλλί, αντίς διά τουλπάνι, και σήμερον περιπατεί με φαλδίλιαν, με κουμπία και με σοβαρότητα, ωσάν να μη την γνωρίζομεν." Αν ο Θεός με φυλάξει τας επτά μου, ή πέντε αισθήσεις, ή όσες και αν έχω, έχω κατά νουν να μη δώσω
39v αιτίαν να ιδώ του λόγου μου εις τοιαύτες δυσκολίες. Πήγαι|νε εσύ, αδελφούτσικέ μου, και γίνου γκοβέρνος εις νησί, και κάμε την υπερηφάνειαν οπού σε αρέσει, ότι η θυγατέρα μου και εγώ μά την ψυχήν της μητρός μου δεν ξεμακρύνομεν ούτε μίαν δρασκελίαν από το χωρίον μας: η τιμημένη γυναίκα πρέπει να έχει τα ποδάριά της τσακισμένα, και πρέπει να κάθεται εις το σπίτι· και το τιμημένον κορίτσι, να μη κάθεται χωρίς δουλείαν. Πήγαινε με τον δον Κισότην σου να εξετάζεις τας ευτυχίας και άφησέ μας

4 *και passim* σαντζιέτα κτλ.· *γρ.* Σαντσέτα *ή* Σαντσίκα κτλ. *(;)* || 14 κα/σκάδιον *γρ.* Κασκάσιον *ή* Κασκάσον || 15-17 πάντζα *ὁπ̃* ... κεραμίδια, || 16-17 *και passim* κασκάσια κτλ.· *γρ.* Κασκάσα κτλ. *(;)* || 18 βαλλην || 25 προζέλαν || 30 γγοβέρνος *γρ.* γκοβέρνο{ς} *ή*{ς} νησί *ή* γκοβερν(ατόρ)ος εις νησί *(;)*

ημάς με τες κακοριζικίες μας, ότι ο Θεός θέλει μας τες καλυτερεύσει αν κυβερνηθούμεν καλά· αμή εγώ δεν ηξεύρω πώς τον έδωσαν το *δον* οπού δεν το είχαν μήτε οι γονείς του μήτε οι προπάτορές του.» P

«Τώρα αληθινά εγώ λέγω» της απεκρίθη ο Σάντσιος «πως εσύ έχεις κανένα δαιμόνιον. Τί διάβολο, πόσα πράγματα αράδιασες ένα επάνω εις το άλλον, δίχως αρχήν και τέλος! Τί έχει να κάμει ο κασκάσιος, τα κουμπία, οι παροιμίες και η υπερηφάνεια με εκείνο οπού λέγω εγώ; Άκουε, άγνωστη και ασύστατη, ότι τοιούτης
40r λογής πρέπει να σε ονομάσω, επειδή και δεν καταλαβαί|νεις την ομιλίαν μου: αν εγώ ήθελα ειπεί ότι να κρεμνισθεί η θυγατέρα μου από ένα καστέλι, και περιπατεί γκιολκοβάνισσα εις τον κόσμον ως καθώς επεριπατούσεν η βασιλοπούλα δόνα Ουρράκα, είχες δίκαιον να με εναντιώνεσαι· αμή, επειδή και εις δύο λόγια και εις ολιγότερον από το να ανοιγοσφαλίσεις μίαν φοράν τα μάτιά σου την κάμνω και ονομάζεται *δόνα* και *κυρά* και την εβγάνω από τα στουπία και την βάνω εις την μεγαλειότητα και να καθίσει εις ένα σοφάν με τόσες μαξιλάρες από καδιφέν οπού πιστεύω να μην είχαν τόσες οι αράπηδες εις όλην την γενεάν τους μήτε οι Αλμοχάδιοι του Μαρόκου, διατί δεν θέλεις και δεν στέργεις εις εκείνο οπού λέγω εγώ;»

«Ηξεύρεις εσύ, άνδρα μου,» απεκρίθη η Τερέζα «το διατί; Διά την παροιμίαν οπού λέγει: "Όποιος σε σκεπάζει, σε ξεσκεπάζει." Τον πτωχόν καθένας τον στοχάζεται ογλήγορα, αμή τον πλούσιον αγαλιότερα· και, αν ο τοιούτος πλούσιος ήτον κανένα καιρόν πτωχός, τότες αληθινά μουρμουρίζουν και τον κατακρίνουν,
40v ότι δεν έχουν τί άλλο | να ειπούν οι κακές γλώσσες οπού μαζώνουνται εις όλες τες στράτες, ωσάν τα μιλίσσια.»

«Στοχάσου καλά, Τερέζα,» απεκρίθη ο Σάντσιος «και άκουσε εκείνο οπού θε να σε ειπώ: τίς ηξεύρει, ίσως και δεν το ήκουσες αφού εγεννήθης, και εγώ τώρα δεν ομιλώ του κεφαλιού μου, ότι όλα εκείνα οπού συλλογούμαι να ειπώ είναι γνώμες του παπά οπού εδίδαχνε πέρυσι την Σαρακοστήν εις αυτό το χωρίον μας· ο οποίος, αν δεν κακοενθυμούμαι, είπεν πως όλα τα παρόντα πράγματα οπού βλέπουν τα μάτιά μας παρασταίνουνται και συνίστανται πολλά καλύτερα και με περισσοτέραν σφοδρότητα εις

6 ἀράδιασες || 8 κασκάσιος γρ. κασκάσος (;) κασκάχος (;) || 9-11 (ὅτι ...ὁμιλίαν μν) || 12 γκιολκοβάνισσα | καὶπε/ριπατᾷ γρ. (ἡ) και (να) περιπατεί || 31 κεφαλιῦ

P την μνήμην μας παρά τα απερασμένα.»

Όλα αυτά οπού λέγει εδώ ο Σάντσιος είναι τα επίλοιπα διά τα οποία λέγει ο μεταφραστής πως κρατεί διά απόκρυφον αυτό το κεφάλαιον, ότι υπερβαίνουν την γνώσην του Σάντσιου. Ο οποίος ακολούθησε λέγοντας:

«Απ' εδώ προέρχεται, όταν βλέπομεν κανέναν άνθρωπον καλοενδυμένον και στολισμένον και με πολλούς δούλους κατόπι του,
41r φαίνεται ότι εξανάγκης παρακινούμεσθεν | να τον τιμήσομεν, αν και ο νους μας μας παρασταίνει εκείνην την ώραν καμίαν ευτέλειαν οπού να έχει το πρόσωπον εκείνο· η οποία ευτέλεια, ή να είναι από πτωχείαν ή από το γένος, η οποία, με το να απέρασε, δεν είναι πλέον, αλλά είναι εκείνο οπού βλέπομεν εις το παρόν. Και, αν αυτός ο τοιούτος οπού η τύχη του τον έβγαλεν από την ευτέλειάν του (διά την οποίαν αιτίαν και ο πατέρας του τον άφησεν) εις το ύψος της ευτυχίας του είναι τσελεπής, ελευθέριος και δείχνει ευγένειαν με όλους, και δεν πιάνεται να φιλονικά με εκείνους οπού άνωθεν και εξαρχής είναι ευγενείς, να ηξεύρεις βέβαια, Τερέζα, πως δεν θέλει ευρεθεί τινάς οπού να ενθυμάται το τί ήτον εκείνος, αλλά θέλουν τιμήσει εκείνο οπού είναι, ανίσως όμως και είναι ζηλόφθονοι, οι οποίοι κατατρέχουν όλους τους ευτυχείς.»

«Εγώ δεν σε καταλαβαίνω, άνδρα μου:» του απεκρίθη η Τερέζα «κάμε ό,τι θέλεις και μη με πονοκεφαλείς με τα λόγιά σου και με τες ρητορικές σου. Και, αν εσύ αποφάσασες να κάμεις εκεί-
41v νο οπού | λέγεις...»

«*Αποφάσισες* θέλεις να ειπείς, γυναίκα μου,» είπεν ο Σάντσιος «και όχι *αποφάσασες*.»

«Μη πιάνεσαι να φιλονικάς με λόγου μου, άνδρα μου:» απεκρίθη η Τε{τε}ρέζα «εγώ συντυχαίνω ως καθώς αγαπά ο Θεός και δεν ανακατώνομαι εις τέτοια μπερδεμένα λόγια. Και λέγω ότι, αν έβαλες πείσμα να λάβεις γκοβέρνο, να πάρεις μαζί σου τον Σαντσιέτο τον υιόν σου, διά να αρχίσει από τώρα να μάθει να κρατεί γκοβέρνο, ότι είναι καλόν τα τέκνα να μανθάνουν τα οφίκια των γονέων τους.»

«Ευθύς οπού πάρω το γκοβέρνον,» είπεν ο Σάντσιος «θέλω στείλει ολάκικα να τον πάρω και εσένα θέλω σε στείλει έξοδα, ότι δεν θέλουν με λείψει, διότι πάντοτε ευρίσκεται τινάς οπού να δανεί-

2-5 (όλα ... λέγωντας) || 14-15 τ*κ*, διά ... ἄφη/σεν || 16 εὐγένφαν *το α διορθ. από* ὰ | μὲ *ακολουθεί σβησμένο αδιάγν. αρχ.* || 19-20 καὶ ἦναι *γρ.* και (δεν) είναι *(;)* || 23 ἀποφάσασες *το τελευτ. α διορθ. από* ι || 28 τε/τερέζα || 34 κ.ε. θέλω ὁλάκικα *στην αριστερή ώα προσθ.* με άλλο χέρι ς*ξ*λλη

σει τους γκοβερνατόρους όταν δεν έχουν· και να ενδυθούν εις τρόπον οπού να μη γνωρίζεται ποίος είναι, αλλά να φαίνεται ποίος έχει να είναι.» P

«Στείλε εσύ άσπρα,» είπεν η Τερέζα «ότι εγώ θέλω τον ενδύσει ωσάν ένα λουλούδι.»

«Εις κοντολογίαν,» είπεν ο Σάντσιος «η συμφωνία μας να είναι πως η θυγατέρα μας θέλει να γένει κοντέσα.»

42r «Την ημέραν οπού | θέλω την ιδεί κοντέσαν,» είπεν η Τερέζα «θέλω λογιάσει πως την θάπτω· και διά τούτο σε ξαναλέγω πως εσύ να κάμεις εκείνο οπού σε αρέσει, ότι ημείς οι γυναίκες γεννούμεσθεν με αυτό το χρέος, να κάμνομεν υποταγήν εις τους άνδρας μας.»

Και λέγοντας άρχισε να κλαίει τόσον καταπολλά ωσάν να είχεν ιδεί αποθαμένην και ενταφιασμένην την Σαντσιέταν. Ο Σάντσιος την επαρηγόρησε λέγοντάς την ότι, επειδή και δεν θέλει να την κάμει κοντέσαν, ήθελε την κάμει ό,τι της ήθελεν αρέσει. Με αυτό ετελείωσεν η ομιλία τους, και ο Σάντσιος εγύρισε να ιδεί τον δον Κισότην διά να ετοιμάσει τα χρειαζούμενα της στράτας.

Κεφ(άλαι)ον ς^{ον}.

Οπού διηγείται εκείνο οπού έκαμεν ο δον Κισότης με την ανεψιάν του και με την δουλεύτριάν του, οπού είναι ένα από τα αξιόλογα κεφάλαια αυτής της ιστορίας. |

42v Ενόσω ο Σάντσιο Πάντσας με την γυναίκα του Τερέζα Κασκάσιο έκαμαν την προρρηθείσαν ασύστατον ομιλίαν, η ανεψιά του δον Κισότε και η δουλεύτρια δεν εκάθουνταν οκνηρές, ότι από περισσά σημεία εκατάλαβαν πως ο δον Κισότης ήθελε να γυρίσει και τρίτην φοράν εις την άσκησην της αναθεματισμένης του καβαλερίας: και έπασχαν με κάθε τρόπον οπού ήτον της δυνάμεώς τους να τον εβγάλουν από τον νουν του αυτόν τον λογισμόν, αμή ήτον ωσάν να διδάσκει τινάς εις την ερημίαν και να κοπανίζει νερόν εις το γουδί. Με όλον τούτο, ανάμεσα εις τες άλλες ομιλίες οπού έκαμαν με αυτόν, του είπεν η δουλεύτρια:

«Σε λέγω βέβαια, σινιόρε, πως η αυθεντία σου δεν ησυχάζεις

1 ἐνδυθῆν γρ. ενδυθεί || 2 αλλὰ φαίνεται *το νὰ προσθ. με το ίδιο χέρι* || 9 θάπτω *το θ διορθ. από ρ*

P και δεν κατακάθησαι εις το σπίτι σου και δεν αφήνεις να υπάγει
άλλος εις τα βουνά και εις τους κρημνούς ωσάν μία ψυχή εις τα
βάσανα, γυρεύοντας αυτές οπού τες λέγουν τύχες, τες οποίες εγώ
τες ονομάζω κακοριζικίες, θέλω φωνάξει όσον ημπορώ εις τον
43r Θεόν και εις τον βασιλέα, να εύρουν κα|μίαν θεραπείαν.»

Προς την οποίαν απεκρίθη ο δον Κισότης:

«Δουλεύτριά μου, την απόκρισην οπού θέλει δώσει ο Θεός εις
τες φωνές σου εγώ δεν την ηξεύρω, μήτε το τί θέλει σε αποκριθεί
ο βασιλέας, τούτο μόνον ηξεύρω, ότι αν ήμουν εγώ βασιλέας ήθε-
λα εύρει τον τρόπον να μην αποκρίνομαι εις τόσα άπειρα ασύ-
στατα αρζιχάλια ωσάν εκείνα οπού καθημερούσιον του δίδουν,
ότι ένας από τους μεγαλύτερους κόπους οπού έχουν οι βασιλείς,
αναμεταξύ εις τους άλλους, είναι το να είναι χρεώστης να δίδει
ακρόασην και απόκρισην εις όλους· και δεν ήθελα, διά τούτο, να
τους ενοχλήσει τινάς διά λόγου μου.»

Προς τον οποίον είπεν η δουλεύτρια:

«Ειπές με, παρακαλώ σε, σινιόρε, εις την αυλήν της Μεγαλει-
ότητός Του δεν ευρίσκονται καβαλιέροι;»

«Ναι, είναι,» απεκρίθη ο δον Κισότης «μάλιστα και περισσοί,
και είναι πρέπον να ευρίσκονται, διά στολήν της μεγαλοπρεπεί-
ας των ηγεμόνων και διά επίδειξην της μεγαλειότητός του.»

«Δεν ημπορούσες να γένεις και η αυθεντία σου» του λέγει αυτή
43v «ένας από εκείνους οπού δίχως κανένα κόπον δου|λεύουν τον βα-
σιλέα τους ευρισκόμενοι εις την αυλήν του;»

«Καλά, όμως δεν ημπορούν να γίνουν όλοι καβαλιέροι της αυ-
λής,» της απεκρίθη ο δον Κισότης «μήτε ημπορούν να γίνουν όλοι
πλανώμενοι καβαλιέροι: πρέπει να ευρίσκονται εις τον κόσμον
κάθε λογής καβαλιέροι, και, αν καλά και να είμεσθεν όλοι καβα-
λιέροι, με όλον τούτο είναι μεγάλη διαφορά εις το αναμεταξύ· διό-
τι οι καβαλιέροι της αυλής, δίχως να έβγουν έξω από την κάμε-
ράν τους μήτε από την αυλήν, περιδιαβαίνουν τον κόσμον κοιτά-
ζοντας εις την χάρταν, δίχως να εξοδιάσουν κανένα άσπρον, ή να
υποφέρουν την κακοπάθειαν της ψυχρότητος, της ζέστης, της
πείνας και της δίψης· αμή ημείς, οπού είμεσθεν αληθινοί καβα-
λιέροι πλανώμενοι, μετρούμεν όλην την γην με τα ίδιά μας ποδά-
ρια, εις τον ήλιον, εις την κρυάδα και εις τον αέρα, υποκείμενοι

9-10 ἤθελα *ακολουθεί διαγραμμ. ίσως* ν || 14-15 νὰ τούς ἐνο-/χλήσῃ *το τούς προσθ. ίσως με το ίδιο χέρι* || 17-18 μεγαλοτητος *σν* || 21 *τν γρ.* του(ς) *(;)* των *(;)* || 26 τῆς ἀπεκρίθη ὁσαντζιος || 28 ἤμεσθεν *το* ᾖ *διορθ. από* η *ή το αντίστροφο*

εις τες ασπλαχνίες του ουρανού, ημέραν και νύκταν, πεζοί και καβαλάρηδες, και όχι μόνον γνωρίζομεν τους μεγάλους μας εχθρούς, P
44r αλλά και εις κάθε κίνδυνον και καιρόν | τούς πολεμούμεν, δίχως να παρατηρούμεν τα παραμικρά, μήτε τους νόμους της μονομαχίας: αν έχουν ή δεν έχουν κοντύτερον το κοντάρι ή το σπαθί, αν έχουν επάνω τους αγιολείψανον ή κανέναν απόκρυφον δόλον, αν είναι να χωρίσομεν ή να κάμομεν χίλια κομμάτια τον ήλιον ή όχι, και άλλες τσεριμόνιες τοιούτης λογής οπού τες μεταχειρίζονται εις τας ξεχωριστάς μονομαχίας από πρόσωπον εις πρόσωπον, οπού εσύ δεν τα ηξεύρεις. Και προς τούτοις πρέπει να ηξεύρεις: πως ο καλός πλανώμενος καβαλιέρης, αν και να έβλεπε δέκα γίγαντας οπού το κεφάλι τους όχι μόνον να φθάνει, αλλά και να απερνά τα σύγνεφα, και οπού να είναι τα ποδάριά τους ωσάν δύο πύργοι, και τα χέριά τους να ομοιάζουν ωσάν δύο μεγάλα και χοντρά κατάρτια καραβίων, και το καθένα τους μάτι να είναι ωσάν μία μυλόπετρα και να εβγάζουν φωτιές ωσάν ένα φούρνον των γυαλίων, δεν πρέπει να φοβηθεί με κανένα τρόπον, μάλιστα με
44v εύμορφον τρόπον και με άφοβον καρδίαν πρέπει να τους | κάμει άνω κάτω εις ολίγην ώραν, αν και να ήτον αρματωμένοι από τα κεφάλια έως εις τα ποδάρια από κάποια λέπια ενός οψαρίου οπού λέγουν πως να είναι δυνατότερα από τα διαμάντια, και αντίς διά σπαθία να έχουν κοφτερά μαχαίρια από δαμασκηνόν ατσέλι, ή ρόπαλα σιδηρένια με ακονισμένες μύτες παρομοίως από ατσέλι, ως καθώς παράνω από δύο βολές τα είδα. Όλα αυτά τα είπα, δουλεύτριά μου, διά να καταλάβεις την διαφοράν οπού είναι από τον έναν καβαλιέρην εις τον άλλον· και ήθελεν είσθαι καλόν να μην είναι πρίντσιπας οπού να μη τιμά περισσότερον από κάθε άλλο πράγμα αυτό το δεύτερον, ή, διά να ειπώ καλύτερον, πρώτον είδος των πλανωμένων καβαλιέρων, ότι, ως καθώς διαβάζομεν εις τες ιστορίες τους, εστάθησαν μερικοί αναμεταξύ τους οπού εστάθησα⟨ν⟩ σωτηρία πολλών βασιλέων.»

«Αχ, σινιόρε μου!» είπεν τότε η ανεψιά του «Συλλογίσου καλά η αυθεντία σου ότι όλα αυτά οπού λέγεις διά τους πλανωμένους καβαλιέρους είναι παραμύθια και ψεύματα, και τες ιστορίες τους,
45r αν δεν | τες έκαιαν, έπρεπε να τες βάλουν από μίαν κορδέλα ή κανένα άλλον σημείον οπού να γνωρίζονται πως είναι δύσφημες

7-8 ὄχι⟨κ⟩ἄλλαις *το* κ *προσθ. ίσως με το ίδιο χέρι* || 20 ὀψαρίᾶ *γρ.* οψαριού *(;)* || 22 ῥόπαλα *ανάμεσα στο* λ *και το δεύτερο* α *διαγραμμ. οξεία* || 30 ἐςάθησα

P και φθείρουν τα καλά ήθη.»

«Μά εκείνην την αγαπημένην μου οπού είναι το στήριγμά μου,» είπεν ο δον Κισότης «αν δεν ήσουν εσύ καθολικά ανεψιά μου, ως θυγατέρα της ιδίας μου αδελφής, ήθελα κάμει μίαν τιμωρίαν εις του λόγου σου, διά την βλασφημίαν οπού είπες, οπού να ακουσθεί εις όλον τον κόσμον. Πώς είναι δυνατόν ότι μία κορασίδα τόσον νέα οπού μετά βίας ημπορεί και πλέκει με δώδεκα κόκαλα να έχει τόσην τόλμην να κατακρίνει την ιστορίαν των πλανωμένων καβαλιέρων; Τί ήθελεν ειπεί ο μέγας εκείνος Άμαδις, αν το άκουε αυτό; Αμή εγώ πιστεύω βεβαιότατα πως σε ήθελε συγχωρήσει, διότι ήτον ο πλέον ταπεινός και φιλάνθρωπος καβαλιέρης από όσους εστάθηκαν εις τον καιρόν του, και ο μεγαλύτερος διαφεντευτής των κορασίδων· αμή, αν σε άκουε κανένας άλλος, σε ήθελε κάμει να αναστενάξεις, διότι δεν είναι όλοι φιλάνθρωποι
45ν και στοχα|στικοί: μερικοί είναι αχρείοι και με άτακτα ήθη· μήτε όλοι εκείνοι οπού ονομάζονται καβαλιέροι είναι τοιαύτοι τῳ πράγματι, ότι μερικοί είναι χρυσοί, και άλλοι από αλχημείαν, και όλοι φαίνουνται καβαλιέροι, αμή δεν είναι όλοι παραβάλλοντάς τους με την αλήθειαν. Είναι μερικοί άνθρωποι χαμερπείς και ευτελείς οπού σκάνουν διά να φανούν καβαλιέροι, και είναι πάλιν μερικοί υψηλοί καβαλιέροι οπού αποθαίνουν επιτούτου διά να φανούν άνθρωποι ευτελείς: εκείνοι οι πρώτοι οπού είπα υψώνουνται ή με την φιλοτιμίαν ή με την αρετήν, και αυτοί οι άλλοι ταπεινώνουνται ή με την δειλίαν ή με την κακίαν· και είναι ανάγκη να μεταχειρισθούμεν μίαν φρόνιμον ομιλίαν διά να διακρίνομεν αυτά τα δύο είδη των καβαλιέρων, οπού είναι τόσον όμοιοι κατά το όνομα και τόσον ανόμοιοι κατά τας πράξεις.»

«Τί ανάθεμα!» είπεν η ανεψιά του «Η αυθεντία σου ηξεύρεις τόσα πολλά, θειε μου, οπού, αν έκαμνε χρεία εις μίαν ανάγκην ημπορούσες να ανέβεις εις ένα άμβωνα και να διδάχνεις εις τες
46ν στράτες, | και με όλον τούτο πέφτεις εις μίαν τύφλαν τόσον μεγάλην και εις μίαν τρέλαν τόσον φανεράν, οπού καταπείθεσαι και πιστεύεις να είσαι ανδρείος, όντας γέροντας· και να έχεις δύναμην, όντας αδύνατος, και να ισιάζεις αδικήματα, οπού η αυθεντία σου είσαι κυρτός από τα γηρατεία, και, περισσότερον από κάθε άλλον, λέγεις πως είσαι καβαλιέρης, μην όντας, διότι, αν καλά οι

2 *σήριγμά το ι διορθ. από υ* || 14 *διὸτι το διὸ ίσως προσθ. ή διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 19 *εὐτελῆς το ελ διορθ. από αδιάγν. αρχ.*

ευγενείς ημπορούν να γίνουν καβαλιέροι, με όλον τούτο δεν είναι P
συγχωρημένον εις τους πτωχούς...!»

«Εσύ έχεις δίκαιον εις αυτά οπού λέγεις, ανεψιά μου,» απεκρίθη ο δον Κισότης «και εγώ ημπορούσα να σε διηγηθώ πράγματα διά τα έθνη, οπού να σε κάμω να θαυμάσεις· αμή, διά να μην ανακατώσω τα θεία πράγματα με τα ανθρώπινα, τα αφήνω εις ένα μέρος. Στοχασθείτε καλά, εις τεσσάρων λογιών γένη, και σταθείτε με προσοχήν, ημπορούν να περικλεισθούν όλα τα γένη οπού ευρίσκονται εις τον κόσμον, και είναι αυτά: μερικοί, οπού είχαν αρχές χαμερπείς και άπλωσαν ολίγον κατ᾽ ολίγον έως οπού
46ᵛ έφθασαν εις μίαν τέλειαν με|γαλειότητα· και μερικοί, οπού είχαν αρχές μεγάλες και τες εφύλαξαν εις το είναι καθώς άρχισαν· άλλοι, οπού, αν καλά και να είχαν αρχές μεγάλες, όμως εις τέλος εσμικρύνθησαν, ωσάν πυραμίδες, φθείροντας και αφανίζοντας την αρχήν τους έως οπού έφθασαν και έγιναν το ουδέν, καθώς είναι η ακμή της πυραμίδος, η οποία παραβαλλομένη με την βάσην και με το θεμέλιόν της είναι το ουδέν· άλλοι πάλιν είναι, και αυτοί είναι οι περισσότεροι, οπού μήτε είχαν αρχές καλές μήτε μέτριες, και έτσι θέλουν έχει και το τέλος τους, δίχως φήμην, ωσάν τους χυδαίους και ιδιώτας. Διά τους πρώτους, οπού είχαν αρχές παραμικρές και υψώθηκαν εις την μεγαλειότητα οπού την φυλάττουν και τώρα, είναι το παράδειγμα των Οθωμανών, οπού από ένα ευτελή και χαμερπή βοσκόν από τον οποίον έλαβε την αρχήν είναι εις την μεγαλειότητα οπού τους βλέπομεν. Διά το βᵒᵛ γένος, οπού είχαν αρχές μεγάλες και τες φυλάττουν δίχως να τες αυξήσουν, είναι το παράδειγμα πολλών βασιλέων οι οποίοι είναι τοι-
47ʳ αύτοι από κληρονομίαν και φυλάττουν την μεγαλειό|τητά τους, δίχως να την αυξήσουν ή να την ελαττώσουν, περιεχόμενοι μέσα εις τα όρια των εδικών τους επαρχιών με ειρήνην. Διά εκείνους οπού είχαν αρχές μεγάλες και ετελείωσαν εις σμικρότητα είναι χίλια παραδείγματα, διότι οι Φαραωνίται, οι Πτολεμαίοι της Αιγύπτου, οι Καίσαρες της Ρώμης, με όλον τον στόλον (ανίσως και όμως ημπορούν να ονομασθούν με αυτήν την επωνυμίαν) των απείρων βασιλέων, μονάρχων και αυθεντάδων των Μήδων, Ασσυρίων, Περσών, Ελλήνων και Βαρβάρων, όλα αυτά τα έθνη και βασίλεια ετελείωσαν εις σμικρότατα και εις το ουδέν, τόσον αυτοί

7-8 (καὶ ... προσοχήν) || 9 μερι/κοί *το ο διορθ. ίσως από ε* || 10-11 ἕως ὁπ̅ς̅ ἔφθασαν *το ἕω διορθ. από καὶ και το ὁπ̅ς̅ προσθ. ίσως με το ίδιο χέρι* || 17-18 (καὶ αὐτοί ... περισσότεροι) || 24 βᵒᵛ

P όσον και εκείνοι οπού τους έδωσαν τες αρχές, επειδή και δεν θέλει είσθαι δυνατόν να ευρεθεί κανένας απόγονός τους, και, αν και να ήθελαν ευρεθεί, ήθελαν είσθαι εις ευτελή και χαμερπή στάσην. Όσον μεν διά τους χυδαίους δεν θέλω να ειπώ άλλο τίποτε παρά πως χρησιμεύουν εις το να πληθαίνουν το μέτρος εκεινών οπού ζουν, δίχως να πρέπει άλλη φήμη ή άλλος έπαινος εις την μεγα-
47ν λειότητά τους. Από όλα | ετούτα οπού είπα, άγνωστες, ημπορείτε να καταλάβετε πως είναι μεγάλη η σύγχυσις οπού είναι ανάμεσα εις τα γένη, και πως μόνον εκείνοι φαίνουνται μεγάλοι και ένδοξοι οπού το παρασταίνουν εις την αρετήν, εις τα πλούτη και εις την ελευθεριότητα εκεινών οπού τα έχουν. Είπα αρετήν, πλούτη και ελευθεριότητα, διότι ο μεγάλος άνθρωπος οπού είναι κακός θέλει είναι και η κακία μεγάλη, και ο πλούσιος οπού δεν είναι ελευθέριος είναι ένας ακριβός ζητιάνος, ότι εκείνος οπού έχει πολλά πλούτη δεν είναι ευτυχής με το να τα έχει, αλλά με το να τα εξοδιάζει, και όχι άγνωστα, αλλά με φρονιμάδαν και με στόχασην. Ο πτωχός ο καβαλιέρης δεν ημπορεί με άλλον τρόπον να το αποδείξει πως είναι τοιούτος παρά με την αρετήν, όντας ευπρόσδεκτος, τσελεπής, ευγενής, και όχι υπερήφανος, υπέρογκος και κατακριτικός, και, το περισσότερον από όλα, ελεημονητικός, ότι δίδοντας δύο άσπρα εις ένα πτωχόν με καλήν του καρδίαν θέλει φανεί τόσον ελευθέριος ωσάν και εκείνον οπού κάμνει φανε-
48ν ρά ελεημοσύνην, και δεν θέλει ευρε|θεί τινάς οπού βλέποντάς τον στολισμένον με τας προρρηθείσας αρετάς, αν και να μην τον γνωρίζει, να μη τον λογιάσει και να τον κρατεί διά άνθρωπον ευγενή, και το να γένει το εναντίον ήθελεν είσθαι θαύμα· αμή πάντοτε ο έπαινος εστάθη αντιμισθία της αρετής, και οι ενάρετοι είναι αδύνατον να μην είναι επαινημένοι. Δύο στράτες είναι, θυγατέρες μου, διαμέσου των οποίων ημπορούν οι άνθρωποι να αποκτήσουν πλούτη και τιμήν: η μία είναι των γραμμάτων· και η άλλη, των αρμάτων. Εγώ έχω περισσότερα άρματα παρά γράμματα, και, διά την κλίσην οπού έχω εις τα άρματα, εγεννήθηκα αποκάτω εις την ορμήν του πλανήτου Άρεως, ώστε οπού μου είναι αναγκαίον σχεδόν να ακολουθώ την στράταν του, και εις αυτήν θέλω να περιπατώ εις το πείσμα όλου του κόσμου, και όλος ο κόπος σας θέλει είσθαι μάταιος, αν θέλετε να με καταπείσετε πως εγώ να μη θέλω εκείνο οπού θέλουν οι ουρανοί, η τύχη το ετοιμάζει, το δίκαιον το απ-

19 ὑπέρογγκος || 33 ἄρεος *το ο ίσως διορθ. από α*

αιτεί, και, περισσότερον από όλα, η θέλησίς μου το επιθυμά· και, P
48ν με το να ηξεύρω | τα άπειρα βάσανα οπού είναι μιγμένα εις την πλανωμένην καβαλιερίαν, ηξεύρω και τα αγαθά οπού διαμέσου της αποκτούνται και ηξεύρω πως η οδός της {της} αρετής είναι πολλά στενή, και η στράτα της κακίας είναι πλατεία και απλόχωρος· και ηξεύρω πως τα τέλη τους έχουν διαφοράν, διότι η απλόχωρη και πλατεία οδός της κακίας τελειώνει εις θάνατον, αμή της αρετής, αν καλά και είναι στενή, όμως τελειώνει εις την ζωήν, ⟨και όχι εις την ζωήν⟩ οπού να τελειώνει, αλλά εις εκείνην οπού δεν έχει τέλος· και ηξεύρω, ως καθώς λέγει ο μεγάλος μας ποιητής, οπού

⟨"...".»⟩

«Ω, αλίμονον εις του λόγου μου,» είπεν η ανεψιά του «ο σινιόρης μου είναι και ποιητής! Κάθε πράγμα ηξεύρει, και κάθε πράγμα καταλαμβάνει: βεβαιότατα, αν ήθελε να γένει λεφτουργός, ήθελε μάθει να φτιάνει σπίτι ωσάν κλουβί.»

«Εγώ σε υπόσχομαι, ανεψιά μου,» είπεν ο δον Κισότης «ότι, αν
49ν αυτοί οι καβαλερι|κοί λογισμοί δεν ήθελαν σύρει κατόπι όλας μου τας αισθήσεις, δεν ήθελεν ευρεθεί πράγμα οπού να μην το κάμω, μήτε περιέργεια οπού να μην ηξεύρουν να την φτιάσουν τα χέριά μου, μάλιστα κλουβία και χιλιάλια.»

Επάνω εις αυτό εκτύπησεν η πόρτα, και ερώτησαν ποίος ήτον, απεκρίθη ο Σάντσιο Πάντσας πως ήτον αυτός· και, ευθύς οπού τον εγνώρισεν η δουλεύτρια, επήγε και εκρύφθη, διά να μη τον βλέπει: τόσον τον εχθρεύουνταν. Η ανεψιά τον άνοιξε, ο δον Κισότης εβγήκεν εις συναπάντησήν του με ανοικτάς αγκάλας και εσφαλίσθηκαν και οι δύο τους εις την κάμερά του, εις την οποίαν έκαμαν μίαν ομιλίαν όχι κατώτερην από την απερασμένην.

Κεφ(άλαι)ον ζ^ον^.
Οπού διηγείται εκείνα οπού εσυνομίλησεν ο δον Κισότης με τον Σάντσιον, και άλλα περίφημα συμβεβηκότα.

Ευθύς οπού είδεν η δουλεύτρια πως ο Σάντσιος εσφαλίσθηκε
49ν με τον δον Κισότην, ευθύς εκατάλαβε | τα πιασίματά τους· και, υπολαμβάνοντας πως από εκείνην την συμβουλήν ήθελε να έβγει

4 τῆς / τῆς || 9 ζωὴν ὀπῦ || 11 ὀπῦ. *ακολουθούν τρεις αράδες κενές* || 17 σύρῃ *το υ διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 20 χιλιάλια

P η απόφασις του τρίτου ταξιδίου, επήρεν το τουλπάνι της και με μεγάλην πίκραν επήγε να εύρει τον δοτόρον Σαμψών Καράσκον, λογιάζοντας ότι με το να είναι φρόνιμος άνθρωπος και νέος φίλος του δον Κισότη ήθελε τον καταπείσει να αφήσει τον τοιούτον παράστρατον σκοπόν.

Τον ηύρεν οπού επεριδιάβαινεν εις το προαύλιον του οσπιτίου του. Και, ευθύς οπού την είδεν ο Καράσκος τόσον πικραμένην και λυπημένην, της είπεν:

«Τί είναι αυτό, σινιόρα; Τί σε εσυνέβη, ότι φαίνεται πως θέλεις να ξεψυχήσεις;»

«Δεν είναι άλλο, σινιόρ Σαμψών μου, παρά πως ο αυθέντης μου εβγαίνει, και εβγαίνει χωρίς άλλο!»

«Και από πού εβγαίνει, σινιόρα;» την ερώτησεν ο Σαμψών.

«Εβγαίνει από την πόρταν της τρέλας του.» του απεκρίθη «Θέλω να σε ειπώ, καλέ μου σινιόρ δοτόρε, πως θέλει να υπάγει άλλην μίαν φοράν, οπού γίνεται τρίτη φορά, να εξετάξει εις τον κόσμον αυτές οπού αυτός ονομάζει τύχες, ότι εγώ δεν ημπορώ να
50r καταλάβω πώς τες δίδει αυτό | το όνομα. Την πρώτην φοράν μάς τον έφεραν εις το σπίτι επάνω εις ένα γομάρι, διπλά φορτωμένον από ξυλιές. Την δεύτερην ήλθεν με ένα βοϊδάμαξον, και σφαλισμένος εις ένα κλουβί, εις το οποίον ελογίαζεν αυτός πως είναι γοητευμένος· και ήτον εις τοιαύτην κατάστασην, οπού μήτε η μητέρα οπού τον εγέννησε δεν ήθελεν ημπορέσει να τον γνωρίσει, λιγνός, κίτρινος, και τα μάτια του ήτον βουλισμένα μέσα εις τες πλέον βαθύτατες κοιλάδες του εγκεφάλου, οπού, διά να τον κάμω να συσταθεί ολίγον, εχάλασα παράνω από εξακόσια αυγά, ως καθώς το ηξεύρει ο Θεός και όλος ο κόσμος, και οι όρνιθές μου, αι οποίες δεν θέλουν με εβγάλει ψεύτριαν.»

«Εγώ τα πιστεύω όλα αυτά,» της απεκρίθη ο δοτόρος «διότι οι όρνιθές σου είναι τόσον καλές, τόσον παχείς και τόσον τσελεπίδικες, οπού δεν θέλουν ειπεί ένα πράγμα διά άλλο, αν τες έσφαζαν. Εις κοντολογίαν, σινιόρα, δεν είναι άλλο, μήτε του εσυνέβη άλλη συμφορά παρά πως φοβάσαι πως ο σινιόρ δον Κισότης θέλει να υπάγει πάλιν;»

50v «Ναι, | σιν(ι)όρε μου.» του απεκρίθη αυτή.

«Μη πικραίνεσαι,» της λέγει ο δοτόρος «ύπαγε εις το καλόν εις το σπίτι σου και ετοίμασέ με τίποτε ζεστόν φαγί να φάγω, και

2 ἐπῆγε *το γ διορθ. από* ρ || 9 σινιόρα; | ἐσυνέβη; || 19 διπλα || 24 μάτια || 28 εὐγάλη *πάνω από το η διαγραμμ. τόνος* || 32 μήτε$^{\gamma\gamma}$ ἐ/συνέβη *το τγ προσθ.* || 35 σινόρε

εις την στράταν οπού πηγαίνεις λέγε την προσευχήν της αγίας Απολλωνίας, αν την ηξεύρεις, ότι εγώ θέλω έλθει τώρα τώρα εκεί και θέλω σας κάμει να ιδείτε πράγματα οπού να θαυμάσετε.» P

«Αλίμονον εις του λόγου μου!» απεκρίθη η δουλεύτρια «Η αυθεντία σου λέγεις να ειπώ την προσευχήν της αγίας Απολλωνίας; Και αυτή δεν είναι καλή διά άλλο παρά διά τα δόντια, και αυτόν δεν τον πονούν τα δόντια αλλά ο νους.»

«Εγώ ηξεύρω εκείνο οπού λέγω, σινιόρα μου: σύρε και μη φιλονικάς με του λόγου μου, διότι εσύ ηξεύρεις πως εγώ έλαβα την στεφηφορίαν διά δοτόρος εις την Σαλαμάνκιαν, λοιπόν δεν κάμνει χρεία να ειπείς άλλο τίποτε.» απεκρίθη ο Καράσκος.

Και με αυτό η δουλεύτρια ανεχώρησε, και ο δοτόρος επήγεν ευθύς να εύρει τον παπά, διά να συνομιλήσει με αυτόν εκείνα οπού εις τον πρέποντα καιρόν θέλομεν τα ειπεί.

51r Ενόσω ο δον Κισότης και ο Σάντσιος εκάθισαν | σφαλισμένοι, έκαμαν μίαν ομιλίαν οπού με μεγάλην επιμέλειαν και αληθινήν αναφοράν διηγείται η ιστορία.

Ο Σάντσιος είπεν προς τον καβαλιέρην του:

«Σινιόρε, εγώ εκαλάπεισα την γυναίκα μου και με άφησε να υπάγω όπου θέλεις να με υπάγεις η αυθεντία σου.»

«*Εκατάπεισα* θέλεις να ειπείς, Σάντσιε, και όχι *εκαλάπεισα*.» είπεν ο δον Κισότης.

«Εγώ επαρακάλεσα την αυθεντία σου μία και δύο φορές,» είπεν ο Σάντσιος «αν δεν αλησμόνησα, να μη με διορθώνεις τες λέξεις, επειδή και καταλαμβάνεις εκείνο οπού θέλω να συμπεράνω με αυτές, και, όταν δεν καταλαβαίνεις, ειπές: "Σάντσιε, ή διάβολε, εγώ δεν καταλαβαίνω"· και, αν δεν ημπορώ να το ειπώ καθαρότερα, τότε ημπορείς η αυθεντία σου να με διορθώσεις, ότι εγώ τόσον είμαι φαθηματικός…»

«Εγώ δεν καταλαβαίνω, Σάντσιε,» είπεν ευθύς ο δον Κισότης «επειδή και δεν ηξεύρω τί θε να ειπεί *τόσον φαθηματικός*.»

«*Τόσον φαθηματικός* θε να ειπεί» απεκρίθη ο Σάντσιος «"είμαι | 51v *τόσον έτσι*".»

«Μήτε αυτό δεν το καταλαβαίνω.» του λέγει ο δον Κισότης.

«Ω, αν δεν ημπορείς να καταλάβεις,» είπεν ο Σάντσιος «εγώ δεν ηξεύρω πώς να σε το ειπώ: μήτε ηξεύρω άλλο να ειπώ, μόνον ο Θεός να είναι βοηθός μου.»

7 ὁ γῆς *τα ὁ γ κηλιδωμένα από μελάνη* || 10 σαλαμάνκιαν *το κ διορθ. πάνω σε αδιάγν. αρχ.· γρ.* Σαλαμάνκ{ι}αν || 15 ἐν ὅσῳ || 19 ἐκαλάπῳσα *το λ διορθ. από τ*

P «Εγώ, τώρα, το ευρίσκω:» είπεν ο δον Κισότης «εσύ θέλεις να ειπείς πως είσαι *ευμαθής*, πρόσχαρος και τσελεπής, οπού θέλεις καταλάβει εκείνο οπού σε λέγω και θέλεις κάμει εκείνο οπού σε ερμηνεύω.»

«Εγώ έβανα στοίχημα» είπεν ο Σάντσιος «πως η αυθεντία σου εκατάλαβες εκείνο οπού ήθελα να ειπώ αφού άρχισα να ομιλώ, αμή ηθέλησες να με συγχύσεις, διά να με ακούσεις να λέγω φλυαρίες.»

«Ενδέχεται.» είπεν ο δον Κισότης «Αμή τέλος πάντων ειπές με, τί λέγει η Τερέζα;»

«Η Τερέζα λέγει» του απεκρίθη ο Σάντσιος «να κάμω σίγουρον την δουλείαν μου με την αυθεντία σου, και να συντυχαίνουν τα γράμματα και να σιωπά ο καθένας, διότι η καθαρά συμφωνία δυσδιάφευκτος φιλία, επειδή και κάλλια οπού κρατεί παρά οπού
52r γυρεύει. Και εγώ λέγω ότι ποταπή είναι η συμβουλή | της εδικής μου γυναικός, αμή όποιος δεν την ακούσει είναι τρελός.»

«Και εγώ το λέγω αυτό.» είπεν ο δον Κισότης «Και ακολούθησε, Σάντσιε, την ομιλίαν σου, ότι σήμερον συντυχαίνεις θαυμαστά.»

«Το παν όλον είναι» ακολούθησεν ο Σάντσιος «οπού, ως καθώς το ηξεύρεις καλύτερα η αυθεντία σου, όλοι είμεσθεν υποκείμενοι εις τον θάνατον, και σήμερον είμεσθε και αύριον δεν είμεσθε, και αυτό είναι τόσον διά τους νέους όσον και διά τους γέροντας, και καθένας δεν ημπορεί να ειπεί πως έχει να ζήσει περισσότερον από όσον θέλει ο Θεός· διότι ο θάνατος είναι κουφός, και, όταν έλθει να πάρει την ζωήν μας, πάντα τρέχει με βίαν, και δεν ημπορούν να τον κάμουν να σταματήσει μήτε παρακαλέματα, μήτε δύναμες, μήτε σκήπτρα, μήτε κορόνες, ως καθώς λέγει ο κοινός λόγος, και ως καθώς ακούομεν εις τες διδαχές οπού γίνονται εις τους άμβωνας.»

«Όλα αυτά είναι αληθινά,» είπεν ο δον Κισότης «αμή εγώ δεν ηξεύρω τί θε να συμπεράνεις.»

52v «Θέλω να συμπεράνω με αυτό» είπεν ο Σάν|τσιος «ότι να με διορίσεις η αυθεντία σου την ρόγαν μου οπού θέλεις να με δώσεις τον κάθε μήνα όσον καιρόν θέλω να σε δουλεύσω, και ότι αυτή η ρόγα να με δοθεί από τα υπάρχοντά σου, διότι εγώ δεν θέλω να

7 ἀκήσης νὰ] λέ/γω *προηγείται διαγραμμ. συγχ και το νὰ προσθ. με το ίδιο χέρι* || 14 καὶ ὅπτ *στην αριστερή ώα προσθ. με το ίδιο χέρι* καλιᾳ | παρά ὅπτ || 20-22 (ὡς καθω`ς … αὐθεντίασ) || 21 *και passim* ἤμεσθεν || 22 *και passim* ἤμεσθε || 24 περισσότερον || 27 τὴν κάμκν || 33 συμπεράνω με αὐτό *το με προσθ. με το ίδιο χέρι*

απαντέχω χάριτες προσδοκώμενες, ότι έρχουνται με αργοπορίαν P
ή ποτέ. Κοντολογίς, εγώ θέλω να ηξεύρω εκείνο οπού κερδαίνω,
ολίγον ή πολύ, ότι η όρνιθα όταν αρχινά να γεννά δεν ημπορεί να
κάμει δίχως πρόσβολον, και πολλά ολίγα κάμνουν ένα πολύ, και
όταν αποκτά τινάς κατιτί δεν χάνει τίποτε. Όμως αληθινά, αν λά- 5
χει, το οποίον δεν το πιστεύω μήτε το ελπίζω, να με δώσεις η αυ-
θεντία σου το γκοβέρνο οπού με υποσχέθης, εγώ δεν είμαι τόσον
απάνθρωπος, οπού το συμφέρον οπού ήθελα πάρει από το γκο-
βέρνον να μην το πιάσω αντίς διά την ρόγαν μου.»

«Άκουσε, Σάντσε,» είπεν ο δον Κισότης «εγώ σε ήθελα διορί- 10
σει μετά πάσης χαράς την ρόγαν σου, αν ήθελα εύρει παράδειγ-
μα εις τες ιστορίες των πλανωμένων καβαλιέρων οπού να ηξεύ-
53r ρω πόσην ρόγαν | έδιδαν τον μήνα εις τους οπλοφόρους τους ή
τον χρόνον· αμή εγώ εδιάβασα όλες ή τες περισσότερες ιστορίες
τους και δεν ενθυμούμαι να εδιάβασα πουθενά πως κανένας κα- 15
βαλιέρης να είχεν οπλοφόρον με ρόγαν. Τούτο μόνον ηξεύρω, πως
όλοι εδούλευαν με μισθόν, και, όταν τους καβαλιέρους τους τους
ήθελε βοηθήσει η τύχη, εκεί οπού δεν ήλπιζαν οι οπλοφόροι, τους
εφιλοδωρούσαν με κανένα νησί ή με κανένα άλλο πράγμα ισότι-
μον, και, το ολιγότερον, έμειναν με τον τίτλον της σινιορίας. Ανί- 20
σως και με αυτές τες ελπίδες σε αρέσει και εσένα, Σάντσε, να
δουλεύσεις, έλα και ας είναι εις ώραν καλήν, ότι το να {να} συλ-
λογάσαι πως εγώ έχω να εβγάλω από τα όριά της την παλαιάν
συνήθειαν της πλανωμένης καβαλερίας αυτό είναι αδύνατον.
Ώστε οπού, Σάντσιέ μου, γύρισε εις το σπίτι σου και ειπές εις την 25
Τερέζα την γνώμην μου· και, αν της αρέσει και σε φαίνεται και
εσένα καλόν να ευρίσκεσαι κοντά μου με μισθόν, *ήδη καλώς*, ειδέ,
53v πάλιν να είμεσθε φίλοι | ωσάν και πρώτα: και, ως καθώς λέγει ο
κοινός λόγος, το μοναστήρι να είναι καλά, και καλόγεροι περισ-
σοί. Ότι αξίζει περισσότερον μία καλή ελπίδα παρά ένα κακόν 30
υποστατικόν, και περισσότερον αξίζει ένα καλόν παράπονον πα-
ρά μία κακή πληρωμή. Εγώ συντυχαίνω τοιούτης λογής, Σάντσε,
διά να σε κάμω να καταλάβεις και να γνωρίσεις πως και εγώ ηξεύ-
ρω παροιμίες ωσάν και εσένα. Και θέλω, τέλος πάντων, να συμ-
περάνω ότι, αν δεν θέλεις να έλθεις μαζί μου με μισθόν και να πά- 35
θεις ό,τι πάθω και εγώ, απόμεινε και να δώσει ο Θεός να απο-

5 χ'άνε *το χά γραμμ. πάνω σε σβησμένο αδιάγν. αρχ.* || 6 (τό ὁποῖον … ἐλπίζω) || 9 νὰ$_{μη}$τό *το μὴν προσθ. ίσως με το ίδιο χέρι* || 18 (ἐκεῖ … ὁπλοφόροι) || 22 τὸ νὰ νὰ συλλογᾶσαι *το υ διορθ. από ε* || 27 μὲ μι/σθῶς *γρ.* μεμισθώς *(;)* μεμισθ(ωκ)ώς *(;)*

P κτήσεις εδώ περισσότερα, ότι εμένα δεν θέλουν με λείψει οπλοφόροι πλέον υπήκοοι, και πλέον επιμελείς, και όχι τόσον εντροπαλοί μήτε τόσον φλύαροι ωσάν εσένα.»

Όταν ο Σάντσιος άκουσε την στερεάν απόφασην του καβαλιέρη του, τον εφάνη πως εσυννέφιασεν ο ουρανός και εκρύωσεν η καρδία του, επειδή το εκρατούσε διά πράγμα βέβαιον πως ο καβαλιέρης του δεν ήθελεν υπάγει δίχως αυτόν διά όλα τα πλού-
54r τη του κόσμου· και, έτσι | ευρισκόμενος ύποπτος και συλλογισμένος, εμπήκεν ο Σαμψών Καράσκο και η ανεψιά του, επιθυμώντας να ακούσει με τί δικαιολογήματα ήθελε καταπείσει τον θείον της να μη γυρίσει να εξετάξει τας τύχας. Έφθασεν ο Σαμψών, πονηρός διάβολος, και, αγκαλιάζοντάς τον ωσάν και την πρώτην φοράν, μεγαλοφώνως, του είπεν:

«Ω άνθος της πλανωμένης καβαλερίας! Ω λαμπρότατον φως των αρμάτων! Ω τιμή και έσοπτρον του γένους της Ισπανίας! Άμποτες να δώσει ο άγιος Θεός ότι εκείνοι οπού θέλουν εμποδίσει αυτό το τρίτον σου ταξίδι να μην απολαύσουν ποτέ τες επιθυμίες τους, μήτε να αξιωθούν να ιδούν εκείνο οπού κακώς επιθυμούσι.»

Και γυρίζοντας προς την δουλεύτριαν είπεν:

«Δεν κάμνει χρεία να διαβάζεις εσύ πλέον την ευχήν της αγίας Απολλωνίας, ότι εγώ ηξεύρω πως είναι απόφασις ορισμένη των σφαιρών να βάλει εις πράξην ο σινιόρ δον Κισότης τούς υψηλούς και νέους του λογισμούς, και εγώ ήθελα προξενήσει μεγαλότατον έλεγχον εις την συνείδησήν μου αν δεν επαρακινούσα και εκα-
54v τάπειθα αυτόν τον | καβαλιέρην να μην έχει κρατημένην την δύναμην της ισχυράς και ανδρείας του χειρός και την καλοκαγαθίαν της μεγαλοψυχίας, διότι λανθάνει με την άργητάν του την αποβολήν των αδικημάτων, την βοήθειαν των ορφανών, την τιμήν των κοριτσίων, την συνδρομήν των χηρών και το ακούπισμα των υπανδρεμένων γυναικών, και άλλα τοιαύτα, οπού τυχαίνουν και είναι συγκολλημένα εις το επάγγελμα της πλανωμένης καβαλιερίας. Έλα, εύμορφέ μου σινιόρ δον Κισότε και ανδρείε, και κίνησε καλύτερα σήμερον παρά αύριον· και, αν σε λείπει τίποτε, νά εγώ είμαι έτοιμος να το αναπληρώσω με τον εαυτόν μου και με τα έχει μου· και, αν κάμνει χρεία να δουλεύσω την μεγαλοπρέπειάν σου

5 ἔσυνέφιασεν || 17 ταξίδι *το πρώτο ι διορθ. από υ* || 26 κ.ε. καβαλλιέρην σημείωση διαγώνιας γραμμής ὡς την αριστερή ὠα της ὀγδοης ἀράδας || 30 ἀκὑπισμα *γρ.* ακού(μ)πισμα *(;)* || 35 ἔχη

εις τόπον οπλοφόρου, θέλω το κρατεί διά ευτυχίαν μου.» P

Τότε ο δον Κισότης, γυρίζοντας προς τον Σάντσιον, είπεν:

«Δεν σε το είπα εγώ, Σάντσιε, πως θε να με περισσεύσουν οι οπλοφόροι; Κοίταξε το πρόσωπον οπού με λέγει να έλθει εις τόπον οπλοφόρου, και θέλεις ιδεί πως είναι ο περίφημος δοτόρος
55r Σαμψών Καράσκο, ο παν|τοτινός εγλεντζές και ευφροσύνη των σαλαμαντικών σχολείων, υγιής εις το κορμί, ελαφρός εις το κορμί, σιωπητικός, υπομονητικός τόσον εις την ζέστην όσον και εις το κρύον, τόσον εις την πείναν όσον και εις την δίψαν, με όλα εκείνα οπού χρειάζονται εις έναν άνθρωπον διά να γένει οπλοφόρος καβαλιέρου πλανωμένου. Αμή να μη το δώσει ο Θεός ότι εγώ διά το γούστον μου να κρεμίσω την κολόνα της σπουδής, το ταμείον της σοφίας, και να κόψω την υψηλήν δάφνην των καλών επιστημών. Ας απομείνει ο νέος Σαμψών εις την πατρίδα του και, τιμώντας την, ας τιμήσει ομού τα άσπρα μαλλία των παλαιών γονέων του, ότι εγώ με κάθε λογής οπλοφόρον θέλω είμαι ευαρεστημένος, επειδή και ο Σάντσιος δεν καταδέχεται να έλθει μαζί μου.»

«Εγώ καταδέχομαι:» απεκρίθη ο Σάντσιος, όντας πικραμένος και τα μάτιά του γεμάτα από δάκρυα «διότι εγώ δεν κατάγομαι από καμίαν αχάριστον γενεάν, ότι όλος ο κόσμος το ηξεύρει, μάλιστα η πατρίδα μου, ποταποί ήτον οι Πάντσοι, οι προγόνοι μου· |
55v και το περισσότερον, οπού εγώ εκατάλαβα από πολλά καλά λόγια, και από καλύτερα έργα, την επιθυμίαν οπού έχεις η αυθεντία σου εις το να με ευεργετήσεις, και, αν εφάνηκα αυθάδης και εγύρευσα να με διορίσεις την ρόγαν μου, αυτό το έκαμα διά να ευαρεστήσω την γυναίκα μου, η οποία, όταν αρχινά και ομιλεί διά κανένα πράγμα, δεν ευρίσκεται βεργί οπού να σφίγει τόσον το βαρέλι ως καθώς σφίγει αυτή εις το να κάμει αυτή εκείνο οπού θέλει· αμή, τέλος πάντων, ο άνδρας πρέπει να είναι άνδρας, και η γυναίκα, γυναίκα, και, επειδή και εγώ είμαι άνδρας, θέλω να κάμω εκείνο οπού θέλω, και ας λέγει όποιος θέλει. Λοιπόν, δεν κάμνει χρεία άλλο παρά να ετοιμάσεις η αυθεντία σου την διαθήκην σου, και να κινήσομεν παρευθύς, διά να μην στενοχωρείται η καρδία του σινιόρ Σαμψών, οπού λέγει πως τον παρακινά η συνείδησίς του να καταπείσει την αυθεντίαν σου να υπάγεις να περιπατήσεις εις τον κόσμον και τρίτην φοράν· και εγώ σε υπό-

7 ὑγιὴς ᾧς τὸ κορμί γρ. υγιής εις τον νουν *(;)* || 12 α῾ταμᾧον το α῾ταμ γραμμ. *ίσως πάνω σε* ἀγγ· *γρ.* αγγείον *(;)* || 13-14 ε῾πιζημω῎ν. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 20 ἀχἀριζον το α *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 27, 28 σφίγῃ γρ. σφίγ(γ)ει *(;)* || 31 δὲν *προηγείται διαγραμμ.* θελ

P 56r σχομαι να σε δουλεύσω πιστά, και καλύ|τερα από όσους οπλοφόρους και αν εδούλευσαν πλανωμένους καβαλιέρους εις τους απερασμένους και παρόντας καιρούς.»

Ο δοτόρος εθαύμασεν ακούοντας τον τρόπον της ομιλίας του Σάντσιου, ότι, αν καλά και να είχεν διαβάσει την πρώτην ιστορίαν του καβαλιέρη του, όμως ποτέ δεν επίστευε να είναι τόσον νόστιμος ως καθώς τον ιστορούσαν· αμή, ακούοντάς τον τώρα οπού εσυντύχαινε τοιαύτα παράστρατα λόγια, επίστευσεν όλα εκείνα οπού είχεν διαβάσει διά λόγου του και το εβεβαιώθη πως να είναι πλέον ένας από τους πλέον άγνωστους οπού να ευρίσκουνταν εις ετούτον τον καιρόν, και είπεν εις τον εαυτόν του ότι ποτέ να μην εφάνηκαν εις τον κόσμον άλλοι τρελότεροι από αυτούς τους δύο.

Τέλος πάντων, ο δον Κισότης και ο Σάντσιος αγκαλιάσθηκαν και εφιλιώθηκαν, και κατά την γνώμην και ευαρέστησην του Καράσκου, οπού ήτον το μαντείον τους, αποφάσισαν μετά τρεις ημέρας να κινήσουν, και διά να έχουν καιρόν να ετοιμάσουν τα χρειαζούμενα της στράτας, και να κοιτάξουν να εύρουν καμίαν περι-
56v κεφαλαίαν, ότι έλεγεν ο δον Κισότης πως | εξάπαντος κάμνει χρεία. Ο Σαμφών τον έταξε να τον δώσει μίαν, διότι ήξευρε πως είχεν ένας του φίλος και ημπορούσε να την πάρει, αν καλά και να ήτον κατάμαυρη από την σκουρίαν.

Τες βλασφημίες οπού η δουλεύτρια και η ανεψιά έδωσαν τον δοτόρον ήτον άπειρες: ετραβούσαν τα μαλλιά τους, και εκτυπούσαν τα προσώπατά τους, ωσάν τες μοιρολογίστριες, και τόσον εθρηνούσαν διά το κίνημά του ωσάν να ήτον αποθαμένος. Ο σκοπός οπού είχεν ο Σαμφών διά να τον καταπείσει να έβγει άλλην μίαν φοράν εστάθη η αιτία εις το να κάμει εκείνο οπού πρωτύτερα ανέφερεν η ιστορία, όλα αυτά διά της συμβουλής του παπά και του μπαρμπέρη, με τους οποίους είχεν συνομιλήσει πρωτύτερα.

Κοντολογίς, εις εκείνας τας τρεις ημέρας ο δον Κισότης και ο Σάντσιος επρομηθεύθηκαν εκείνα οπού τους εχρειάζουνταν· ειρήνευσεν ο Σάντσιος την γυναίκα του, και ο δον Κισότης την ανεψιάν του και την δουλεύτριάν του, και το βράδυ, δίχως να τους ιδεί τινάς, παρά μόνον ο δοτόρος, ο οποίος ηθέλησε να τους ξε-
57r προβοδίσει ώς μισόν μίλι μακριά, | εκίνησαν και έπιασαν την στράταν του Τοπόζου, ο δον Κισότης καβαλικεύοντας τον Ροντσινάντην του, και ο Σάντσιος το γομάρι του, έχοντας και εις τα δισάκια

15 (τό μαντ͞ον / τς) || 26 καταπείση | α͞λλην *το* νὰ εὔγῃ *προσθ. ίσως με άλλο χέρι* || 35 μακρυ͞ά | ἔπιασαν

φαγισερά πράγματα, και εις τες τσέπες τους άσπρα. Ο Σαμψών P
αγκαλίασε τον δον Κισότην, και τον επαρακάλεσε να τον στέλνει ειδήσεις διά τες καλές του και κακές τύχες, διά να χαίρεται διά τες καλές και να πικραίνεται διά τες κακές, ως καθώς το απαιτούσαν οι νόμοι της φιλίας των. Ο δον Κισότης τού υποσχέθη, και
ο Σαμψών εγύρισεν οπίσω, και εκείνοι οι δύο επήγαν προς το Τοπόζο.

Κεφ(άλαι)ον η^ον.
Εις το οποίον διηγείται εκείνο οπού εσυνέβη εις τον δον Κισότην πηγαίνοντας να ιδεί την σινιόρα του την Δουλτσινέα εις το Τοπόζο.

«Ευχαριστίαν να έχει ο Θεός!» λέγει ο Αχμέτης ο Μπεκλής εις την αρχήν αυτού του ογδόου κεφαλαίου. «Ευχαριστία να έχει ο Θεός!», το λέγει τρεις φορές, με το να είδεν πως εβγήκεν εις τον κάμπον ο δον Κιξότης και ο Σάντσιος, και ότι οι αναγνώσται της
νόστιμής του ιστορίας ημπορούν να λογιάσουν πως απ' εδώ αρχινούν οι ανδραγαθίες και οι νοστιμάδες του δον Κισότε και του οπλοφόρου του· τους νουθετεί να αλησμονήσουν τες απερασμένες καβαλιερίες του επιτηδείου ευγενούς και να θεωρήσουν καλά
57^v τα μέλλοντα κατορθώματά του, οπού απ' εδώ αρχινούν εις το ταξίδι οπού έκαμαν εις το Τοπόζο, ως καθώς και οι άλλες καβαλιερίες άρχισαν εις τους κάμπους του Μοντιέλου, και δεν είναι μεγάλον πράγμα αυτό οπού ζητεί διά όσον υπόσχεται· και, έτσι, ακολουθεί, λέγοντας:

Έμειναν μοναχοί ο δον Κισότης και ο Σάντσιος, και, ευθύς οπού αναχώρησεν ο Σαμψών, ο Ροντσινάντης άρχισεν να χρεμετίζει και το γομάρι να ογκαρίζει, οπού και οι δύο τους, καβαλιέρης και οπλοφόρος, το ενόμισαν διά καλόν σημείον και διά ευτυχεστάτην μαντείαν· αν καλά και, αν θέλομεν να ειπούμεν την αλήθειαν, περισσότεροι ήτον οι αναστεναγμοί και τα ογκαρίσματα του γομαρίου παρά τα χρεμετίσματα του Ροντσινάντε, από το οποίον εκα-
58^r τάλαβεν ο Σάντσιος πως | η τύχη του ήθελεν υπερέβει του καβαλιέρη του, και δεν ηξεύρω αυτό αν το εβεβαιώνουνταν από την κριτικήν αστρολογίαν οπού ήξευρεν αυτός, αν καλά και η ιστο-

10 σινιόρα || 12 μπεκλής γρ. Μπενεγκέλης || 24 λέγωντας. *η υπόλοιπη αράδα κενή*

P ρία δεν το φανερώνει: τον άκουσαν μόνον οπού έλεγεν πως όταν εσκόνταφτεν ή έπεφτε αγαπούσε καταπολλά να μην ήθελεν έβγει από το σπίτι του, διότι όταν εσκόνταφτεν ή έπεφτεν δεν εύρισκεν άλλο παρά ή το παπούτσι του έσκιζεν ή τα κόκαλά του ετσάκιζεν· και, αν καλά και να ήτον απλούστατος, όμως εις αυτό δεν τον απατούσεν η ολίγη του γνώσις. Ο δον Κισότης τού είπεν:

«Φίλε Σάντσιε, νά οπού βραδιάζει, και η νύκτα έρχεται με περισσοτέραν σκοτεινάδαν από όσον ηθέλαμεν ημείς διά να φθάσομεν την ημέραν εις το Τοπόζο, εις το οποίον αποφάσισα να υπάγω πριχού να καταπιασθώ καμίαν άλλην τύχην, και αυτού να πάρω την ευλογίαν και την καλήν άδειαν από την ασύγκριτον Δουλτσινέα· με την οποίαν άδειαν λογιάζω και το κρατώ διά βέβαιον να τελειώσω κάθε κινδυνώδη τύχην, διότι κανένα πράγμα εγκό-
58r σμιον δεν | κάμνει ανδρείους τους πλανωμένους καβαλιέρους όσον το να βλέπουν πως τους αγαπούν οι δάμες τους.»

«Έτσι θαρρώ και εγώ,» απεκρίθη ο Σάντσιος «αμή το κρατώ διά πράγμα δύσκολον το να ημπορέσεις να την συντύχεις η αυθεντία σου ή να ανταμωθείς με αυτήν, εις τόσον οπού και να λάβεις την ευλογίαν, ανίσως και δεν σε την στείλει από τον τοίχον της αυλής, απ' εκεί οπού την είδα εγώ την πρώτην φοράν, όταν της έφερα το γράμμα εις το οποίον ήτον γραμμένες οι τρέλες και οι παραξενίες οπού έκαμες η αυθεντία σου εις την Σιέρα Μορένα.»

«Εκείνο οπού σε εφάνη τοίχος της αυλής, Σάντσιε,» είπεν ο δον Κισότης «από τον οποίον είδες την ουδέποτε αρκετά επαινημένην ευγένειαν και ευμορφίαν, δεν θέλει ήτον τοίχος, αλλά τίποτε κιόσκια ή προαύλια βασιλικών παλατίων.»

«Ενδέχεται,» είπεν ο Σάντσιος «όμως εμένα με εφάνη τοίχος, ανίσως και δεν εξέχασα.»

«Ας υπάγομεν εκεί, Σάντσιε,» του απεκρίνεται ο δον Κισότης «ότι φθάνει μόνον να την ιδώ, και ας είναι από τον τοίχον ή από
59r το παράθυρον, ή από χαραμά|δαν, ή από τα κάγκελα του περιβολίου, ότι όποια ακτίνα και αν φθάσει εις τα μάτιά μου από τον ήλιον της ευμορφίας της θέλει φωτίσει τον εγκέφαλόν μου και θέλει δυναμώσει την καρδίαν μου, εις τρόπον οπού εγώ θέλει μείνει ένας και μοναχός και δίχως ταίρι εις την φρονιμάδα και εις την ανδρείαν.»

22 *και passim* σίερα || 26 κιόσκια

«Εγώ, σινιόρε,» απεκρίθη ο Σάντσιος «όταν είδα εκείνον τον P
ήλιον της σινιόρας Δουλτσινέας, δεν ήτον τόσον λαμπρός, οπού
να εβγάνει ακτίνας· όμως θε να ήτον το αίτιον με το να εκοσκίνι-
ζεν η αυθεντία της εκείνο το σιτάρι οπού είπα, και ο κονιορτός
οπού έβγαινε θέλει εσκέπαζε το πρόσωπόν της ωσάν ένα σύγνε- 5
φον και θέλει της το εμαύριζε.»

«Είναι δυνατόν να πεισματεύεις εσύ, Σάντσιε,» είπεν ο δον Κι-
σότης «λέγοντας, λογιάζοντας και πιστεύοντας πως η σινιόρα μου
να εκοσκίνιζε σιτάρι, όντας αυτό ένα πράγμα τόσον εναντίον εις
εκείνο οπού κάμουν και πρέπει να κάμουν τα μεγάλα προσώπα- 10
τα, οπού έχουν άλλες άσκησες και άλλες εγλεντζέδες, οπού εις
59r μίαν στιγμήν δεί|χνουν την μεγαλειότητά τους! Εσύ αλησμόνη-
σες, Σάντσιε, εκείνους τους στίχους του ποιητού μας εις τους οποί-
ους μας παρασταίνει τας εργασίας οπού κάμνουν μέσα εις τες
κρυσταλλένιες κατοικίες τους εκείνες οι τέσσαρες νύμφες οπού 15
έβγαλαν έξω το κεφάλι, του ερωτικού Τασίου, και εκάθισαν επά-
νω εις το πράσινον λιβάδι και ύφαιναν εκείνα τα εύμορφα πανία
οπού αυτού τα{ις} περιγράφει ο σοφός ποιητής, πως όλα ήτον
από μάλαγμα, από μετάξι και από μαργαριτάρια πλεγμένα{ις}
και κατασκευασμένα{ις}. Τοιούτης λογής θε να ήτον και η εδική 20
μου σινιόρα όταν την είδες, αμή ας ειπούμεν ότι ο φθόνος, οπού
κανένας κακός γοητευτής θέλει έχει εις εμένα, αλλάσσει και με-
ταβάλλει όλα τα πράγματα οπού με ήθελαν κάμει να χαρώ εις
διάφορα προσώπατα από εκείνο οπού είναι· και αυτό το φοβού-
μαι να μην εσυνέβη και εις την ιστορίαν των ανδραγαθιών μου, 25
ότι, αν ο συγγραφεύς της εστάθη κανένας σοφός εχθρός μου, θέ-
60r λει έγραψεν ένα πράγμα διά άλλο, αναλκατώνοντας μίαν αλήθει-
αν με χίλια ψεύματα, και διηγούμενος άλλα έργα περισσότερα
από εκείνα οπού απαιτεί η ακολούθησις μιάς αληθινής ιστορίας.
Ω φθόνε, ρίζα απείρων κακών και φθοροποιέ της αρετής! Όλα τα 30
ελαττώματα, Σάντσιε, έχουν και κάποιον χαριεστικόν, αμή το του
φθόνου δεν έχει άλλο παρά μαλώματα, αραθυμίες και μίσος από-
κρυφον.»

«Αυτό είναι εκείνο οπού λέγω και εγώ,» απεκρίθη ο Σάντσιος
«και λογιάζω πως εις εκείνην την ιστορίαν μας, οπού μας είπεν ο 35
δοτόρ Καράσκος πως την είδεν, να εκαταφρονέθη η τιμή μου. Και

9 σιτά/ρι; || 10-11 προσώπατα; || 16 εὔγαλαν … τασίτ γρ. έβγαλαν έξω το κεφάλι ⟨από⟩ του ερωτικού Τασίου (;) έβγαλαν έξω του ερωτικού Τασίου το κεφάλι (;) | τασίτ γρ. Τάσου (;) Τάχου (;) || 18 αὐτᾶ ταῖς | ὅλος || 19-20 πλεγμέναις … κατασκευασμέναις

P εγώ μά την αλήθειαν δεν είπα κακά διά κανένα γοητευτήν, μήτε έχω τόσα καλά οπού να με φθονήσουν· είμαι αλήθεια ολίγον κακός και έχω και κάποιον ήθος μαργέλου, αμή όλα τα σκεπάζει η μεγάλη μου απλότης, η οποία είναι πάντοτε φυσική και ποτέ δεν είναι τεχνική· και, αν και να μην είχα άλλο τίποτε παρά το πιστεύειν, ως καθώς πάντοτε πιστεύω, σταθερά εις τον Θεόν και
60r εις όλα εκείνα οπού πι|στεύει η αγία Εκκλησία η Καθολική των Ρωμαίων, και με το να είμαι εχθρός θανάσιμος των ιουδαίων, έπρεπεν οι ιστορικοί να με λυπούνται και να με τιμούν εις τα συγγράμματά τους. Αμή ας ειπούν όσα θέλουν, ότι γυμνός εγεννήθηκα και γυμνός ευρίσκομαι: μήτε κερδαίνω μήτε χάνω· και, αν καλά και να είμαι εις τα βιβλία και περιπατεί το όνομά μου παντταχού, δεν με κόφτει τίποτε, ας ειπούν διά λόγου μου ό,τι και αν αγαπούν.»

«Αυτό ομοιάζει, Σάντσιε,» είπεν ο δον Κισότης «με εκείνο οπού εσυνέβη εις ένα περίφημον ποιητήν από τους τωρινούς, ο οποίος, κάμνοντας μίαν κακήν σάτιραν εναντίον εις τες δάμες τες κορτιγκιάνες, δεν έβαλεν μήτε ονόμασεν εις αυτήν μίαν δάμαν οπού ήτον αμφιβολία αν αυτή ήτον τοιαύτη ή όχι· η οποία, βλέποντας πως δεν ήτον εις τον κατάλογον των αλλωνών, επαραπονέθη προς τον ποιητήν λέγοντάς τον τί πράγμα είχεν ιδεί ⟨εις⟩ αυτήν οπού δεν την έβαλεν εις τον αριθμόν των αλλωνών, και του είπε να μακρύνει την σάτιραν και να την προσθέσει και αυτήν: ειδέ, αυτός |
61r το ηξεύρει. Ο ποιητής έκαμεν εκείνο οπού αυτή επιθυμούσεν, εις τρόπον οπού αυτή έμεινε πληροφορημένη, βλέποντας του λόγου της με φήμην, αν καλά και ήτον δύσφημος. Παρομοίως ταιριάζει και εκείνο οπού διηγούνται διά εκείνον τον βοσκόν οπού έκαψε τον ναόν της Αρτέμιδος, μόνον διά να μείνει αθάνατον το όνομά του εις τους μέλλοντας αιώνας· και, αν καλά και να έγινε προστογή να μην τον ονοματίζει τινάς, μήτε να τον αναφέρνουν εις τα συγγράμματα, διά να μην απολαύσει το ποθούμενόν του, με όλον τούτο εμαθεύθη πως ονομάζουνταν Εροστράτος. Παρόμοιον εις αυτό είναι εκείνο οπού εσυνέβη εις μέγαν αυτοκράτορα της Ρώμης τον Κάρλον τον Πέμπτον με έναν καβαλιέρην εις την Ρώμην. Ηθέλησεν ο Αυτοκράτωρ να ιδεί εκείνον τον περιφανέστατον ναόν της Ροτόνδας, οπού από τους παλαιούς ονομάζουνταν ο ναός

1 κακά *το ά ίσως ο᾽ι· γρ.* καλόν (;) || 17 ἕναν/τι^ον *το* ον *γραμμ. πάνω από διαγραμμ. αις* || 21 ᾗδῃ αὐτήν || 24 ἠξεύρ*η. η υπόλοιπη αράδα κενή* || 26 δύσφημος. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 32 φροςράτος. *η υπόλοιπη αράδα κενή· γρ.* Ηρόστρατος || 33 ᾧς μέγαν *γρ.* εις ⟨τον⟩ μέγαν (;)

61ν όλων των ιδεών, και τώρα με καλυτέραν επωνυμίαν ονομά|ζεται P
όλων των αγίων, και αυτό είναι το κτίριον οπού έμεινε πλέον γερότερον από όσα έκτισαν οι ευγενείς της Ρώμης, και εκείνο οπού φυλάττει περισσότερον την φήμην, την μεγαλειότητα και μεγαλοπρέπειαν των κτιτόρων του: αυτός ο ναός είναι καμωμένος εις
είδος μισού νεραντζίου, είναι μεγαλότατος, και πολλά φωτερός, με το να έχει εις την κορυφήν ένα παράθυρον, ή, να ειπώ καλύτερα, ένα μάτι στρογγυλόν· από το οποίον βλέποντας ο Αυτοκράτωρ την κατασκευήν, ήτον εις το πλάγι του ένας καβαλιέρης Ρωμάνος, οπού του έδειχνε την εντέλειαν και λεπτότητα εκείνης της
μεγάλης μηχανής και αειμνήστου αρχιτεκτονικής· και, σηκώνοντας τα μάτιά τους απ' εκεί οπού έστεκαν και έβλεπαν το κτίριον, είπεν ο καβαλιέρης προς τον Ιμπερατόρον: "Χίλιες φορές επιθύμησα, Βασιλέα μου, να αγκαλιασθώ με την μεγαλειότητά σου και να ριχθώ από εκείνην την τρύπαν ή μάτι, διά να αφήσω εις τον
62r κόσμον μνήμην αιώνιον του ονόματός μου." "Εγώ σε ευχα|ριστώ" απεκρίθη ο Βασιλεύς "οπού δεν έβαλες εις πράξην τοιούτον κακόν λογισμόν, και από τώρα και ομπρός δεν θέλω σε δώσει αιτίαν να δοκιμάσεις την εμπιστοσύνην σου· και σε λέγω ποτέ να μην με συντυχαίνεις, μήτε να στέκεις εκεί οπού στέκομαι εγώ." Και ύστερα από αυτά τα λόγια τον έκαμε μίαν μεγάλην χάρην. Θέλω να συμπεράνω, Σάντσιε, ότι η επιθυμία οπού να αποκτήσει τινάς φήμην και καλόν όνομα είναι καταπολλά μεγάλη. Ποίος λογιάζεις να έριξε κάτω από το γεφύρι τον Οράντσιον, οπού ήτον αρματωμένος με τόσα άρματα, εις το βάθος του Τίβρεως; Ποίος έκαυσε το χέρι και την παλάμην του Μούτσιου; Ποίος επαρακίνησε τον Κούρτσιον να ριχθεί εις τον αναμμένον φούρνον οπού εφάνη εις την μέσην της Ρώμης; Ποίος έκαμε τον Καίσαρα και απέρασε τον Ρουβίκον, με όλον οπού του εφάνηκαν όλα τα μαντεία εναντία; Και, με πλέον τωρινά παραδείγματα, ποίος εκοσκίνισε τα καράβια και άφησεν ερήμους και άπορους τους ανδρείους Ισπα-
62ν νιώτας οπού τους οδήγησεν | ο φιλανθρωπότατος Κορτέζης του Νέου Κόσμου; Όλες αυτές και άλλες μεγάλες και διάφορες ανδραγαθίες είναι και ήτον και θέλουν είσθαι έργα της φήμης, οπού επιθυμούν οι άνθρωποι ως αντιμισθίαν και μέρος της αθανασίας
οπού πρέπει εις τα εξαίρετά τους έργα, αν καλά και ημείς οι χρι-

1 ἥδε/ῶν *γρ.* ειδ(ώλ)ων *(;)* θεών *(;)* || 5 κτητόρων || 11 ἀμνήσ\τ *το* ᾗ *διορθ. από* α ἡ ο || 24 ὀράντζιον *γρ.* Ορά{ν}τσιον || 25 τίβρεος *γρ.* Τιβ(έ)ρεως || 28-29 ἀπέρασε μὲ στη δεξιά ὠα *προσθ. με το ίδιο χέρι* τὸν ῥυβ/ίκον· *γρ.* απέρασε τον Ρουβίκων(α) με *(;)*

P στιανοί, οι καθολικοί και πλανώμενοι καβαλιέροι πρέπει να προσ-
έχομεν περισσότερον εις την δόξαν του μέλλοντος αιώνος, παν-
τοτινά, παρά εις την ματαιότητα της φήμης οπού εις αυτόν τον
παρόντα και περαστικόν αιώνα αποκτείται· η οποία φήμη, όσον
πολύ και αν κρατήσει, τέλος πάντων θέλει τελειώσει με τον ίδιον 5
κόσμον, οπού έχει το διορισμένον του τέλος. Ώστε οπού, Σάντσιε,
τα εδικά μας κατορθώματα δεν πρέπει να εβγαίνουν από τα όρια
οπού μας έβαλεν η χριστιανική πίστις οπού πιστεύομεν. Πρέπει
να σκοτώσομεν την υπερηφάνειαν εις τους γίγαντας· τον φθόνον,
εις την γενναιότητα· τον θυμόν, εις το ήσυχον τέλος και ανάπαυ- 10
σην της ψυχής· την λαιμαργίαν, με την ολιγοφαγίαν και με την |
63r μεγάλην αγρυπνίαν οπού κάμνομεν· την ύβρην και ασέλγειαν, με
την εμπιστοσύνην οπού βλέπομεν εις εκείνες οπού τες εκάμαμεν
κυρίες των συλλογισμών μας· την ακηδίαν, περιπατώντας εις όλα
τα μέρη του κόσμου, εξετάζοντας τα συμβεβηκότα οπού ημπο- 15
ρούν να μας κάμουν, έξω από την χριστιανοσύνην οπού έχομεν,
περιφήμους καβαλιέρους. Νά, Σάντσιε, οι τρόποι διαμέσου των
οποίων αποκτούνται οι τέλειοι έπαινοι οπού έχει μαζί της η καλή
φήμη.»

«Όλα αυτά οπού με είπες η αυθεντία σου έως τώρα» είπεν ο 20
Σάντσιος «τα εκατάλαβα πολλά καλά, αμή, με όλα τούτα, ήθελα
να με εδίδαχνες η αυθεντία σου μίαν αμφιβολίαν οπού με ήλθεν
εις τον νουν μου. Αυτοί οι Ιούλιοι ή Αύγουστοι, και όλοι αυτοί {οι
αυτοί} οι ανδρείοι καβαλιέροι, οπού είπες πως απόθαναν, πού ευ-
ρίσκονται τώρα;» 25

«Οι ασεβείς» απεκρίθη ο δον Κισότης «χωρίς άλλο είναι εις τον
άδην· και οι χριστιανοί, αν ήτον ευλαβείς και ορθόδοξοι, είναι ή
εις το πουργατόριον, ή εις τον ουρανόν.»

63v «Καλά,» είπεν ο Σάντσιος «α|μή ειπές με: τα μνήματα εις τα
οποία είναι τα σώματα αυτών των ηγεμόνων έχουν κανδήλες ασημ- 30
ένιες, ή τα κουβούκλιά τους είναι στολισμένα με βακτηρίες, με
ποδιές, οπού βάνουνται επάνω εις αυτά, και με άλλα τοιαύτα;
Και, αν δεν έχουν αυτά, τί άλλα στολίδια έχουν;»

Προς τον οποίον απεκρίθη ο δον Κισότης:

«Οι τάφοι των ασεβών ήτον, οι περισσότεροι, περίφημοι ναοί: 35
την στάκτην του σώματος του Ι(ου)λίου του Καίσαρος την έβα-

8 πι/ζεύομαν *το ις διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 23 Ἰ᾽ὑλιοι / οἱ || 23-24 αὗτοί οἱ αὐτοί οἱ *γρ.* αυτοί ἡ αυτοί *(;)* || 32 ποδιᾶς || 36 ἡλίᾳ τῦ καίσαρος

λαν επάνω εις μίαν πυραμίδα πέτρινην μεγαλότατην, οπού την P
σήμερον ονομάζεται «η πυραμίς του Αγίου Πέτρου»· ο τάφος του
αυτοκράτορος Αδριανού ήτον ένα καστέλι τόσον μεγάλον ωσάν
μίαν χώραν, οπού ονομάζετον *μολές Αδριάνε*, οπού τώρα ονομά-
ζεται εις την Ρώμην το καστέλι του Αγίου Αγγέλου· η βασίλισσα
Αρτεμισία έθαψε τον άνδρα της τον Μαουσόλεον εις ένα τάφον
οπού τον κρατούν διά ένα θαύμα από τα επτά θαύματα του κό-
σμου. Αμή κανένας από αυτούς τους τάφους μήτε άλλοι πολλοί
64r οπού είχον οι ασεβείς τούς εστόλισαν με νεκρώσιμα φορέ|ματα,
μήτε με άλλα σημεία οπού να δείχνουν πως είναι άγια εκείνα τα
σώματα οπού ήτον εκεί ενταφιασμένα.»

«Αυτό ήθελα.» είπεν ο Σάντσιος «Ειπές με τώρα: τί είναι με-
γαλύτερον, να αναστήσει τινάς έναν αποθαμένον ή να σκοτώσει
έναν γίγαντα;»

«Η απόκρισις είναι φανερά:» απεκρίθη ο δον Κισότης «μεγα-
λύτερον είναι το να αναστήσει τινάς έναν αποθαμένον.»

«Το λοιπόν» είπεν ο Σάντσιος «η φήμη εκείνου οπού ανασταί-
νει αποθαμένους, δίδει φως εις τους τυφλούς, ιατρεύει τους χω-
λούς, θεραπεύει τους ασθενείς, και έμπροσθεν εις τον τάφον του
καίουν κανδήλες και τα κοιμητήριά τους είναι γεμάτα από ευλα-
βείς ανθρώπους οπού λατρεύουν γονυκλιτώς το άγιον λείψανόν
του, καλύτερη φήμη θέλει είσθαι αυτή, εις αυτόν και εις τον άλ-
λον κόσμον, παρά εκείνη οπού άφησαν και θέλουν αφήσει όσοι
αυτοκράτορες ασεβείς και πλανώμενοι καβαλιέροι εστάθησαν εις
τον κόσμον.»

«Αυτό το ομολογώ και εγώ.» είπεν ο δον Κισότης.

«Το λοιπόν αυτήν την φήμην, αυτές τες χάριτες, αυτά τα προ-
64v τερήματα, ως | καθώς λέγει ο λόγος,» απεκρίθη ο Σάντσιος «έχουν
τα σώματα και λείψανα των αγίων, οπού με την άδειαν της αγίας
μας Εκκλησίας έχουν κανδήλες, λαμπάδες, νεκρώσιμα φορέμα-
τα, βακτηρίες, ζωγραφίες, κοιμητήρια, και άλλα τοιαύτα με τα
οποία αυξάνουν την προς αυτούς φερομένην ευλάβειαν και μεγα-
λύνουν την χριστιανικήν τους φήμην. Τα σώματα των αγίων, ή τα
άγια λείψανά τους, τα κουβανούν οι βασιλείς επάνω εις τους
ώμους τους, ασπάζονται τα κόκαλά τους, στολίζουν με αυτά τες
εκκλησίες τους και τες αγίες τράπεζές τους.»

4 μολὲς ἀδριάνε *γρ.* Μόλες Αδριάνι || 18 ἰατρεύῃ *πριν από το* ἰ *διαγραμμ. ίσως* τ || 20 τ̣ν̣ς *γρ.* του{ς} *(;)* || 21 λ̓ψανόν *το δεύτερο* ν *ίσως διαγραμμ. ή διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 30-31 φαρέματα

P «Τί θέλεις να συμπεράνεις από όσα είπες εσύ, Σάντσιε;» είπεν ο δον Κισότης.

«Θέλω να ειπώ» είπεν ο Σάντσιος «πως ημείς έχομεν να αγιάσομεν και θέλομεν αποκτήσει ταχέως την φήμην οπού επιθυμούμεν· διότι δεν ηξεύρω αν το έμαθες η αυθεντία σου, εχθές προχθές εκανόνισαν ή αγίασαν δύο παπάδες, των οποίων οι άλυσοι ήτον σκληροί με τους οποίους έζωναν και εβασάνιζαν τα σώματά τους και το έχουν διά μεγάλην ευτυχίαν το να ασπασθεί τινάς
65r αυτούς τους αλύσους ή να | τους εγγίξει, και έχουν μεγαλυτέραν ευλάβειαν εις αυτούς παρά οπού έχουν, ως καθώς λέγουν, εις το σπαθί του Ρολδάνου οπού είναι κρεμασμένον εις το οπλοφυλάκιον του Βασιλέως μας, οπού ο Θεός να τον διαφυλάττει. Ώστε οπού, σινιόρε μου, είναι καλύτερον να είναι τινάς ταπεινός ιερέας, όποιου σχήματος και αν είναι, παρά ανδρείος και πλανώμενος καβαλιέρης· ότι περισσότερον ισχύουν εις τον Θεόν δύο σοφίες παρά δύο χιλιάδες κονταρίες, οπού να κτυπήσουν εις γίγαντας, εις φαντάσματα και εις οπτασίας.»

«Όλα αυτά έτσι είναι, ως καθώς λέγεις εσύ,» του απεκρίθη ο δον Κισότης «αμή δεν ημπορούμεν να γίνομεν όλοι ιερείς, διότι είναι πολλές οι στράτες διαμέσου των οποίων ο Θεός φέρνει τους εδικούς του εις τον ουρανόν· αυτή η καβαλιερία είναι ένα επάγγελμα, οπού και εις τον παράδεισον ευρίσκονται καβαλιέροι άγιοι.»

«Και αυτό έτσι είναι,» απεκρίθη ο Σάντσιος «όμως εγώ ήκουσα πως εις τον ουρανόν είναι περισσότεροι ιερείς παρά πλανώμενοι καβαλιέροι.»

65v «Το αίτιον είναι» απεκρίθη ο δον Κισότης «επειδή | και είναι περισσότερος ο αριθμός των ιερέων παρά των καβαλιέρων.»

«Είναι περισσοί και οι πλανώμενοι.» είπεν ο Σάντσιος.

«Είναι αληθινά περισσοί,» απεκρίθη ο δον Κισότης «όμως είναι ολιγοστοί εκείνοι οπού είναι άξιοι να ονομασθούν καβαλιέροι.»

Με αυτές και άλλες παρόμοιες ομιλίες επέρασαν εκείνην την νύκτα και την δεύτερην ημέραν, δίχως να τους συνέβει κανένα πράγμα άξιον διηγήσεως, διά το οποίον του εκακοφάνη τον δον Κισότην. Τέλος πάντων, την δεύτερην ημέραν προς το βράδυ, είδαν το μεγάλον κάστρον του Τοπόζου και επικράνθηκαν, ο Σάντσιος επικράνθη, με το να μην ήξευρε το σπίτι της Δουλτσινέας, μήτε το είχεν ιδεί επί ζωής του, ως καθώς δεν το είχεν ιδεί μήτε ο καβαλιέρης του· εις τρόπον οπού ο ένας με το να ήθελε να το ιδεί

10 (ὡς καθως λέγτν)

και ο άλλος με το να μην το είχεν ιδεί έστεκαν πικραμένοι και οι P
δύο, ο κακορίζικος ο Σάντσιος δεν ήξευρε τί να κάμει όταν τον
ήθελεν ερωτήσει ο δον Κισότης διά το σπίτι της Δουλτσινέας. Τέ-
λος πάντων, αποφάσισαν να έμπουν εις το κάστρον προς το βρά-
66r δυ, και | ενόσω να έλθει η ώρα εκάθισαν αποκάτω εις ένα πλά- 5
τανον σιμά εις το Τοπόζο, και, όταν ήλθεν η διορισμένη ώρα, εμπή-
καν εις το κάστρον, εις το οποίον τους εσυνέβηκαν πολλά πράγ-
ματα άξια διηγήσεως.

Κεφ(άλαι)ον θ^ον.
Εις το οποίον διηγείται εκείνα οπού θέλουν φανεί εις αυτό. 10

Ήτον ίσια προς τα μεσάνυχτα, όταν ο δον Κισότης και ο Σάν-
τσιος εκίνησαν από το βουνόν εις την χώραν. Και ήτον μεγάλη
ησυχία, επειδή και όλοι οι εγκάτοικοι εκοιμούνταν. Η νύκτα ήτον
σκοτεινούτσικη, αν καλά και ο Σάντσιος αγαπούσε να ήτον τε-
λείως σκοτάδι, διά να εύρει πρόφασην πως διά το σκότος δεν ευ- 15
ρίσκει το σπίτι. Δεν ακούονταν άλλο εις όλην την χώραν παρά γα-
βγίσματα των σκυλίων, οπού εκούφαιναν τα αυτία του δον Κισό-
τε και εσύγχυσαν την καρδίαν του Σάντσιου. Πού και πού αγκά-
ριζεν από κανένα γομάρι, εμούγκριζαν χοίροι, εμιάριζαν οι γάτες,
66v των οποίων οι φωνές, όντας με διαφόρους ή|χους, αύξηναν από 20
την σιωπήν της νυκτός, και όλα αυτά ο εραστής καβαλιέρης τα
εκρατούσεν διά κακά σημεία· όμως, με όλον τούτο, είπε προς τον
Σάντσιον:

«Παιδί μου Σάντσιε, πάμε προς το παλάτι της Δουλτσινέας:
ότι ενδέχεται να την εύρομεν έξυπνην.» 25

«Σε τί διάβολο παλάτι λέγεις να υπάγομεν,» απεκρίθη ο Σάν-
τσιος «ότι το παλάτι εις το οποίον είδα εγώ την μεγαλειότητά της
ήτον ένα μικρούτσικον σπίτι;»

«Θε να είχε παραμερίσει τότε αυτή» είπεν ο δον Κισότης «εις
κανέναν μικρόν οδάν του παλατίου της, και θέλει εγλένδιζε με τα 30
κορίτσιά της, ως καθώς είναι συνήθεια και κάμνουν οι μεγάλες
αρχόντισσες και οι πριντσιπέσες.»

«Σινιόρε,» είπεν ο Σάντσιος «επειδή και θέλεις η αυθεντία σου,
εναντίον της θελήσεώς μου, ότι το σπίτι της σινιόρας Δουλτσινέ-
ας να είναι παλάτι, ας είναι, αμή θαρρείς πως ημπορούμεν να ευ- 35

3 διὰ τὸ σπῆτι *το τό ίσως προσθ. με το ίδιο χέρι*

P ρούμεν την πόρταν ανοικτήν τέτοιαν ώραν; Και πρέπει να υπάγομεν να κτυπούμεν τέτοιαν ώραν την πόρταν διά να μας ακούσουν να μας ανοίξουν, και να συγχύσομεν τον κόσμον; Υπάγομεν
67r ίσως να κτυ|πήσομεν την πόρταν των παλλακίδων μας, ως καθώς κάμνουν οι γιοσμάδες, οπού πηγαίνουν και κτυπούν εις τες πόρτες των παλλακίδων τους και εμβαίνουν ό,τι ώραν θέλουν, όσον παράκαιρα και αν είναι;»

«Ας ευρούμεν πρώτον το παλάτι,» είπεν ο δον Κισότης «και τότε εγώ θέλω σε ειπεί, Σάντσιε, εκείνο οπού πρέπει να κάμομεν. Και γιά έπαρε καλά λογαριασμόν, Σάντσιε, επειδή και εγώ δεν καλοβλέπω, ότι εκείνος ο μεγάλος ίσκιος οπού φαίνεται θέλει να είναι ο ίσκιος του παλατίου της Δουλτσινέας.»

«Προοδηγού λοιπόν η αυθεντία σου:» απεκρίθη ο Σάντσιος «ότι ίσως και να είναι έτσι· αν καλά και εγώ με όλον οπού θέλω το ιδεί με τα μάτιά μου και θέλω το εγγίξει με τα χέριά μου, με όλον τούτο τοιουτοτρόπως θέλω το πιστεύσει ως καθώς πιστεύω πως να είναι τώρα ημέρα.»

Ο δον Κισότης εμπήκεν εμπροστά, και, περιπατώντας ώς διακόσια πατήματα, έφθασαν εις τον ίσκιον, και είδεν έναν μεγάλον πύργον, και ευθύς εγνώρισε πως η τοιαύτη οικοδομή δεν ήτον παλάτι, αλλά η μεγαλύτερη εκκλησία της χώρας. Και είπεν:

«Ημείς ήλθαμεν εις την εκκλησίαν.»

67v «Το | βλέπω και εγώ,» απεκρίθη ο Σάντσιος «και να μας φυλάξει ο Θεός να μην υπάγομεν και εις τα μνήματά μας, ότι δεν είναι καλόν σημείον να περιπατούμεν τέτοιαν ώραν εις τα κοιμητήρια, και μάλιστα οπού σε είπα πως το σπίτι αυτής της σινιόρας είναι μέσα εις ένα σοκάκι οπού δεν εβγαίνει.»

«Την κατάραν του Θεού να έχεις, άγνωστε!» είπεν ο δον Κισότης «Πού άκουσες εσύ ποτέ ότι τα βασιλικά παλάτια να είναι κτισμένα μέσα εις σοκάκια δυσκολοέβγαλτα;»

«Σινιόρε,» απεκρίθη ο Σάντσιος «κάθε τόπος έχει και την συνήθειάν του: και ίσως εδώ εις το Τοπόζο είναι συνήθεια και κτίζουν τα παλάτια και τα μεγάλα κτίρια εις σοκάκια οπού δεν εβγαίνουν· και σε παρακαλώ να με αφήσεις να κοιτάξω εις αυτά τα σοκάκια και στράτες οπού είναι εδώ: διότι ενδέχεται να εύρω εις

5 κάμνν οἱ γιοσμάδες *το πρώτο ν προσθ. με το ίδιο χέρι* | κτυπν γραμμ. *πάνω σε αδιάγν. αρχ.* || 10 γι || 10-11 (ἐπ δή … καλοβλέπω) || 11 όμε/γαλος *το ε ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 14 μ *η δασεία ίσως διαγραμμ.* || 21 ἀλλά ἡμε/γαλήτερη *το ἡ ίσως προσθ. με το ίδιο χέρι* || 21-22 πεν *το στην κάτω δεξιά ώα προσθ. με άλλο χέρι* ἡμς ἦλθαμεν/ς τν ἐκ/κλησίαν || 26-27 σινρας || 31 σινρ/ρε

καμίαν αγκωνήν αυτό το παλάτι, οπού να το φάγουν τα σκυλία, P
διατί μας κάμνει και τραβούμεν τόσον κόπον.»

«Μη συντυχαίνεις με τόσην αυθάδειαν διά τα πράγματα της σινιόρας μου,» είπεν ο δον Κισότης «διότι ύστερον χαλνούμεν τες
68r αγά|πες.» 5

«Εγώ θέλω ησυχάσει,» απεκρίθη ο Σάντσιος «αμή με τί υπομονήν ημπορώ να υποφέρω να ακούω την αυθεντίαν σου να λέγεις ότι μόνον με μίαν φοράν και μόνον οπού είδα το σπίτι της κυράς μου να έχω να το ηξεύρω πάντοτε και να το ευρίσκω τα μεσάνυκτα, μην ημπορώντας να το εύρεις η αυθεντία σου, οπού θέ- 10
λεις το είδες χίλιες φορές;»

«Εσύ θέλεις να με κάμεις να αραθυμήσω.» είπεν ο δον Κισότης «Άκουσε καλά, αχρείε: δεν σε είπα εγώ χίλιες φορές πως ποτέ αφού εγεννήθηκα εις τον κόσμον δεν είδα την ασύγκριτον Δουλτσινέα, μήτε επάτησα εις την αυλήν του παλατίου της, και πως 15
την αγάπησα ακούοντας μόνον την μεγάλην φήμην της ευμορφίας της και της τιμής της;»

«Εγώ το ηξεύρω· να σε ειπώ» απεκρίθη ο Σάντσιος «ότι, επειδή και η αυθεντία σου δεν την είδες, ούτε εγώ την είδα.»

«Αυτό δεν ημπορεί να είναι,» του λέγει ο δον Κισότης «ότι εσύ 20
με έχεις ειπεί πως την είδες οπού εκοσκίνιζε σιτάρι, όταν με έφερες την απόκρισην του γράμματος οπού της έστειλα με λόγου σου.»

68v «Μην αποβλέ|πεις εις αυτό, σινιόρε,» απεκρίθη ο Σάντσιος «διότι πρέπει να ηξεύρεις η αυθεντία σου πως η όρασίς μου και η από- 25
κρισις οπού σε έφερα ήτον εξ ακοής· επειδή και τόσον ηξεύρω ποία είναι η σινιόρα Δουλτσινέα όσον ηξεύρω τί είναι εις τα ουράνια.»

«Σάντσιε, Σάντσιε, είναι καιρός διά χωρατάδες και είναι καιρός οπού κακοφαίνουνται οι χωρατάδες. Ότι με το να λέγω εγώ 30
πως δεν είδα μήτε εσύντυχα την κυράν της καρδίας μου δεν πρέπει να λέγεις και εσύ πως δεν την είδες μήτε την εσύντυχες.»

Ευρισκόμενοι αυτοί οι δύο εις αυτές τες ομιλίες, είδαν οπού ήρχουνταν να περάσει απ᾽ εκεί οπού έστεκαν αυτοί ένας με δύο μουλάρια, οπού από την σύγχυσην οπού έκαμνε το αλέτρι, απού 35

1 ἀγγονήν *το ο ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 1-2 (ὁπῦ … σκυλία) || 1 φάγνν *το άγνν διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 24 σινιόρε || 27 ποία ᾖν *ή το αι προσθ. ίσως με το ίδιο χέρι* | , ὅσον ἠξεύρω *προηγείται διαγραμμ.* ὅσον ἠξεύρω || 35 ἀπῦ γρ. οπού *(;)*

P εσύρνουνταν από την γην, ελογίασαν πως θε να ήτον κανένας χωριάτης, οπού θέλει εσηκώθην πριν να ξημερώσει να υπάγει εις την δουλειάν του, ως καθώς ήτον και η αλήθεια. Ο χωριάτης ήρχετον τραγωδώντας εκείνο το τραγούδι οπού λέγει:

«Κακά την έπαθες, Φραντσέζε,
69r εις την του Ρον|τσισβέλε.»

«Να μην χαρώ την ζωήν μου, Σάντσιε,» είπεν ο δον Κισότης ακούοντας το τραγούδι «αν μας συνέβει απόψε κανένα καλόν πράγμα. Δεν ακούεις τί τραγωδεί εκείνος ο χωριάτης;»

«Εγώ τον ακούω πολλά καλά,» είπεν ο Σάντσιος «αμή τί ομοιάζει εις την υπόθεσήν μας αυτό του Ροντσισβάλε; Ημπορούσε να τραγωδήσει και το τραγούδι του Καλαΐνου, οπού ήθελεν είσθαι όλον το αυτό διά να επιτύχομεν καλόν ή κακόν το επιχείρημά μας.»

Έφθασεν επάνω εις αυτό και ο χωριάτης, τον οποίον ερώτησεν ο δον Κισότης:

«Ηξεύρεις να με ειπείς, εσύ παλικαράκι, οπού να σε δώσει ο Θεός καλήν τύχην, πού ευρίσκουνταν τα παλάτια της ασυγκρίτου πριντσιπέσας δόνας Δουλτσινέας του Τοπόζο;»

«Σινιόρε,» απεκρίθη το παλικαράκι «εγώ είμαι ξένος και δεν είναι πολύς καιρός αφού ήλθα εδώ και δουλεύω ένα χωριάτην πλούσιον, εις την γεωργικήν. Εις αυτό το αντικρινό το σπίτι κατοικά ο παπάς και ο εκκλησιάρχης της χώρας· και αυτοί θέλουν
69v σας ερμηνεύσει πού κάθηται | αυτή η πριντσιπέσα, διότι ηξεύρουν όλους τους εγκάτοικους αυτής της χώρας του Τοπόζου, αν καλά και εγώ πιστεύω βεβαιότατα πως εις όλην την χώραν δεν κατοικά καμία πριντσιπέσα: ευρίσκουνται πολλές μεγάλες αρχόντισσες, οπού η καθεμία ημπορεί να γένει πριντσιπέσα εις το σπίτι της.»

«Ω, ανάμεσα εις αυτές» είπεν ο δον Κισότης «θε να ευρίσκεται, φίλε, και αυτή οπού σε ερωτώ.»

«Ενδέχεται να είναι·» απεκρίθη το παλικαράκι «και έχετε υγείαν, ότι αρχινά να ξημερώνει.»

Και, κτυπώντας τα μουλάριά του, δεν εστάθη πλέον να τον ερωτήσουν άλλο περισσότερον. Ο Σάντσιος, βλέποντας τον καβαλιέρην του πως έμεινε πικραμένος, του είπεν:

3 δνλ᾽φάντ || 5-6 *σε παράγραφο, καταλογάδην στο χφ* || 6 ρον/τζισβέλε γρ. Ροντσισβάλε || 17-18 (όπ῀ … τυχην) || 20 σινιόρε || 24 πριντζιπέσ᾽α *το δεύτερο σ προσθ. με το ίδιο χέρι*

«Σινιόρε, η ημέρα νά οπού ξημερώνει και δεν είναι καλά να κα- P
θίσομεν έως οπού να ανατείλει ο ήλιος και να μας εύρει εις την
μέσην της στράτας: καλύτερον ήθελεν είσθαι να εβγούμεν έξω
από την χώραν και να υπάγεις να καθίσεις η αυθεντία σου εις κα-
νένα δάσος εδώ σιμά, και εγώ θέλω γυρίσει την ημέραν, και θέλω 5
κάμει άνω κάτω το χωρίον έως οπού να εύρω το σπίτι ή το πα-
70r λάτι της σι|νιόρας μου· και, ευρίσκοντάς το, θέλω ομιλήσει με την
αυθεντίαν της και θέλω της ειπεί πού και πώς η αυθεντία σου την
ακαρτερείς ότι να σε δώσει άδειαν και τρόπον να την ιδείς, δίχως
να εγγιχθεί τελείως η τιμή της.» 10

«Εσύ είπες, Σάντσιε,» του απεκρίθη ο δον Κισότης «χίλιες έν-
νοιες εις ένα γύρον μιάς συντόμου ομιλίας: την συμβουλήν οπού
με έδωσες την δέχομαι με καλήν μου καρδίαν. Έλα, παιδί μου,
και ας υπάγομεν να ευρούμεν κανένα δάσος, και εσύ να γυρίσεις,
ως καθώς λέγεις, να εύρεις το σπίτι της σινιόρας μου και να ομι- 15
λήσεις με αυτήν, από της οποίας την ευγένειαν και φιλανθρωπό-
τητα ελπίζω χίλιες χάριτες.»

Εβιάζουνταν ο Σάντσιος διά να εβγάλει από την χώραν τον κα-
βαλιέρην του, διά να μη φανερωθεί η ψευδής απόκρισις οπού εκ
μέρους της Δουλτσινέας τού είχεν υπάγει εις την Σιέρα Μορένα, 20
και, έτσι, παρευθύς εβγήκαν, και ήτον εκεί ένα δάσος ώς δύο μί-
λια μακριά από την χώραν, εις το οποίον εμπήκεν ο δον Κισότης
έως οπού να γυρίσει ο Σάντσιος εις την χώραν να συντύχει την
70r Δουλ|τσινέα, εις το οποίον ελτσιλίκι εσυνέβηκαν πράγματα οπού
ζητούν νέαν προσοχήν. 25

Κεφ(άλαι)ον ι^{ον}.

Εις το οποίον διηγείται την πονηρίαν οπού ο Σάντσιος εμεταχει-
ρίσθη διά να γοητεύσει την σινιόραν Δουλτσινέαν, και άλλα
συμβεβηκότα τόσον γελοιώδη όσον και αληθή.

Φθάνοντας ο συγγραφεύς αυτής της μεγάλης ιστορίας να δι- 30
ηγηθεί εκείνα οπού εις αυτό το κεφάλαιον διηγείται, λέγει πως ήθε-
λε να σιωπήσει, φοβούμενος μήπως και δεν τα πιστεύσουν, διότι
οι τρέλες του δον Κισότε έφθασαν εδώ εις εκείνο το τέλος και ση-

P μείον των μεγαλυτέρων οπού ημπορεί να συλλογισθεί τινάς, μάλιστα και υπερέβηκαν. Τέλος πάντων, αν καλά και είχεν αυτόν τον φόβον και υποψίαν, με όλον τούτο τα έγραψεν εις τον ίδιον τρόπον οπού τες έκαμε, δίχως να προσθέσει ή να αφαιρέσει κανένα άτομον της αληθείας, μη ψηφίζοντας τελείως τες εναντιότη-
71r τες διά τες οποίες ημπορούσαν να τον απο|δείξουν διά ψεύστην· και είχε δίκαιον, διότι η αλήθεια γίνεται λεπτή, όμως δεν κόπτεται, και πάντοτε πλέει επάνω εις το ψεύμα, ωσάν το λάδι εις το νερόν.

Και έτσι, ακολουθώντας την ιστορίαν του, λέγει ότι, ευθύς οπού ο δον Κισότης εμπήκεν εις το δάσος σιμά εις το Τοπόζο, επρόσταξε τον Σάντσιον να γυρίσει εις την χώραν και να μην φανεί έμπροσθέν του ανίσως και δεν ομιλήσει πρώτον εκ μέρους του με την σινιόρα Δουλτσινέαν, λέγοντάς την να ευαρεστηθεί να την ιδεί ο δούλος της ο καβαλιέρης και να καταδεχθεί να του στείλει την ευλογίαν της, διά να ημπορεί να ελπίζει διαμέσου της ευτυχεστάτην έκβασην εις όλους τους πολέμους και επιχειρήματα. Ο Σάντσιος υποσχέθη να το κάμει ως καθώς τον επρόσταξε και να τον φέρει καλήν απόκρισην ωσάν και την πρώτην φοράν.

«Ύπαγε εις το καλόν, παιδί μου,» είπεν ο δον Κισότης «και να μη σκεπασθείς όταν υπάγεις έμπροσθεν εις τον ήλιον της ευμορφίας οπού υπάγεις να εύρεις. Καλότυχος είσαι εσύ από όλους τους
71v οπλοφόρους του κόσμου! Ενθυ|μού καλά, και μην αλησμονήσεις με τί τρόπον σε δέχεται: αν αλλάζει την όψην της όταν της ειπείς τα λόγια οπού σε είπα· αν συγχύζεται ακούοντας το όνομά μου· αν πλέκει εις το μαξιλάρι, ή αν κάθηται εις το πολύτιμόν της κρεβάτι· αν στέκει ολόρθη, ποτέ μεν εις το ένα ποδάρι, ποτέ δε εις το άλλον, αυτά όλα να τα στοχασθείς καλά· αν σε ξαναλέγει την απόκρισην οπού σε δίδει, δύο ή τρεις φορές· αν μεταβάλλεται από ημερότητα εις σκληρότητα, από αγριότητα εις αγάπην· αν εγγίζει τα μαλλιά της με τα χέρια της από την χαράν της, ανίσως όμως και δεν τα έχει άπλεκτα... Τέλος πάντων, παιδί μου, στοχάσου καλά όλα της τα καμώματα και σείσματά της, διότι, αν εσύ με τα ειπείς ίδια ως καθώς τα κάμνει αυτή, εγώ θέλω καταλάβει εκείνο οπού αυτή κρατεί απόκρυφον εις την καρδίαν της διά το όσον εγγίζει εις τον έρωτά μου: διότι πρέπει να ηξεύρεις, Σάντσιε, αν δεν το ηξεύρεις, ότι ανάμεσα εις τους αγαπητικούς

11 *και passim* τό τόπόζο || 17 παιδίμ*κ ακολουθεί διαγραμμ.* ὡσᾶν κ͂ / τῆν πρώ/την φορᾶν || 27 ἡμερότητα *ύστερα από το* α *διαγραμμ.* ν || 28-29 (ανίσως ... άπλεκτα)

τα καμώματα και τα έξωθεν κινήματα οπού δείχνουν όταν ανα- P
72r φέρνουν διά την αγάπην τους είναι | μαντατοφόροι αληθέστατοι
οπού φέρουν τα μαντάτα διά εκείνα οπού έχουν μέσα εις την καρ-
δίαν τους. Ύπαγε, φίλε, και άμποτες να δώσει ο Θεός να σε οδη-
γεί μία καλύτερη τύχη από την εδικήν μου, και να σε δώσει κα- 5
μίαν άλλην καλύτερην έκβασην από εκείνην οπού εγώ υποπτεύ-
ομαι και απαντέχω εις αυτήν την κακορίζικην μοναξίαν εις την
οποίαν με αφήνεις.»

«Εγώ πηγαίνω και θέλω γυρίσει ογλήγορα·» είπεν ο Σάντσιος
«και χαίρου, σινιόρε μου, και συλλογίσου οπού λέγουν πως μία 10
καλή καρδία διώκει την κακοριζικίαν, και, όπου δεν είναι πουγκί,
δεν είναι ούτε άσπρα· και λέγουν τέλος πάντων πως: "Απ' εκεί
οπού δεν ελπίζει τινάς, πηδά ο λαγωός". Εγώ το λέγω αυτό διό-
τι, αν αυτήν την νύκταν δεν ηύραμεν τα παλάτια της σινιόρας
μου, τώρα οπού είναι ημέρα λογιάζω να τα εύρω· και, αφού τα 15
εύρω, ηξεύρω εγώ τί να κάμω.»

«Βέβαια, Σάντσιε,» είπεν ο δον Κισότης «εσύ έχεις πάντοτε
πολλά πρόχειρες τες παροιμίες σου εις όλα εκείνα οπού ομιλού-
μεν, έτσι να με δώσει ο Θεός εκείνο οπού επιθυμώ.»

72v Λέγον|τας αυτό, εγύρισεν ο Σάντσιος το γομάρι του, και ο δον 20
Κισότης έμεινε καβαλάρης ακουμπώντας εις τες σκάλες και εις
το κοντάρι του, γεμάτος από θλιβερές και συγχυσμένες φαντα-
σίες, εις τες οποίες θέλομεν τον αφήσει, και θέλομεν υπάγει με
τον Σάντσιον Πάντσα, ο οποίος ανεχώρησεν από τον καβαλιέρην
του με την ίδιαν σύγχυσην· και, ευθύς οπού εβγήκεν από το δά- 25
σος, εγύρισεν και είδεν οπίσω, και, βλέποντας πως δεν εφαίνουν-
ταν ο δον Κισότης, εξεπέζευσεν από το γομάρι και, καθεζόμενος
εις την ρίζαν ενού δένδρου, άρχισεν να συντυχαίνει μοναχός του
και να λέγει:

«"Ας κοιτάξομεν τώρα, αδελφέ Σάντσιε, πού πηγαίνεις η αυ- 30
θεντία σου. Πηγαίνεις ίσως να εύρεις το γομάρι σου οπού έφυ-
γεν;" "Οχι, βέβαια." "Τί λοιπόν γυρεύεις να εύρεις;" "Γυρεύω, ο
Σάντσιος, ωσάν να ήτον το ουδέν, μίαν πριντσιπέσαν, οπού να
έχει τον ήλιον της ευμορφίας ομού και όλον τον ουρανόν." "Και
πού λογιάζεις να την εύρεις αυτήν οπού λέγεις, Σάντσιε;" "Πού; 35
Εις την μεγάλην χώραν του Τοπόζου." "Και από ποίον μέρος υπά-
73r γεις να την εύρεις;" "Εκ μέρους του περιφή|μου καβαλιέρη δον

34 πριντζιπέσ'αν *το δεύτερο σ προσθ. με το ίδιο χέρι*

P Κισότη της Μαντσίας, οπού χαλνά τα αδικήματα και ταΐζει τους διψασμένους και ποτίζει τους πεινασμένους." "Όλα αυτά στέκουν καλά. Αμή ηξεύρεις εσύ το σπίτι της, Σάντσιε;" "Ο καβαλιέρης μου λέγει πως είναι κάποια παλάτια βασιλικά ή υπερήφανα κτίρια." "Την είδες εσύ καμίαν φοράν;" "Δεν την είδα μήτε εγώ μήτε ο καβαλιέρης μου ποτέ." "Και σε φαίνεται πως είναι με στράταν αυτό οπού κάμνεις ότι, αν οι Τοποζιάνοι το μάθουν πως εσύ ήλθες εδώ έχοντας σκοπόν να πλανέσεις τες πριντσιπέσες τους και να συγχύσεις τες δάμες τους, θέλουν έλθει και θέλουν κατατσακίσει τα πλευρά σου με τες ξυλές τόσον οπού να μη σε αφήσουν κανένα μέρος γερόν;" "Βέβαια αυτοί ήθελον έχει μεγάλον δίκαιον, όταν δεν ήθελον συλλογισθεί πως εγώ είμαι απεσταλμένος και ότι

Τον ελτσήν
δεν του τυχαίνει καμία παίδευσις."

"Μη πιστεύεσαι εις αυτό, Σάντσιε, διότι το μαντσιακόν έθνος είναι τόσον χολερικόν όσον και τιμημένον και ηξεύρει και κάμνει
73v τας εκδικήσεις εις τας α|τιμίας οπού του κάμνουν. Μά την ζωήν μου ανίσως και πάρουν τίποτες είδησην." "Αλίμονον εις του λόγου μου! Ο Θεός να σε φυλάξει! Όμως αυτό πρέπει εις άλλον τινά και όχι εις εμένα, ότι εγώ δεν γυρεύω πρόβατον με τρία ποδάρια διά το γούστον των άλλων! Και το περισσότερον, οπού τόσον είναι να γυρεύει τινάς Δουλτσινέαν εις το Τοπόζον όσον Μαρίαν εις την Ραβένα. Ο διάβολος, ο διάβολος με έβαλεν εις αυτήν την φαντασίαν και εις τοιαύτα ανακατώματα, και όχι άλλος τινάς!"»

Ο Σάντσιος έκαμεν εις τον εαυτόν του αυτήν την ομιλίαν, και πάλιν εγύρισε και είπεν:

«Όλα αυτά διορθώνουνται, έξω από τον θάνατον, υπό τον ζυγόν του οποίου έχομεν να απεράσομεν όλοι μας, και εναντίον της θελήσεώς μας, εις το τέλος της ζωής μας. Εγώ το εγνώρισα από χίλια σημεία πως αυτός ο καβαλιέρης μου είναι τρελός διά δέσιμον, και εγώ παρομοίως δεν είμαι κατώτερος από λόγου του, επειδή και είμαι τρελότερος από αυτόν, οπού τον ακολουθώ και τον δουλεύω, αν ο κοινός λόγος οπού λέγουν είναι αληθινός: "Ειπές
74r με με ποίον συναναστρέφεσαι, και θέλω | σε ειπεί τί άνθρωπος είσαι", και ο άλλος λόγος οπού λέγει "Όχι με όποιον γεννάσαι, αλλά

9-10 κατάτζακίση || 14-15 *καταλογάδην στο χφ* || 20 μ*υ γρ. σου (;)* || 23 τό τό/πόζον || 35 ποϊόν

με όποιον συναναστρέφεσαι." Όντας, λοιπόν, τρελός, ως καθώς P
είναι τη αληθεία, και όντας η τρέλα του τοιαύτη οπού παίρνει ένα
πράγμα διά άλλο και λογιάζει το μαύρον διά άσπρον και το
άσπρον διά μαύρον, ως καθώς το είδα όταν είπε πως οι ανεμό-
μυλοι ήτον γίγαντες, και τους ιατρούς αράπηδες, και τα κοπά- 5
δια των προβάτων στρατεύματα εχθρών, και άλλα πολλά τοιαύ-
τα, δεν είναι δύσκολον το να τον κάμω πως να πιστεύσει πως μία
χωριάτισσα, την πρώτην οπού ήθελα απαντήσει, να είναι η σι-
νιόρα Δουλτσινέα· και, όταν αυτός δεν το πιστεύσει, εγώ θέλω
ομώσει, και, αν ομώσει και αυτός, θέλω ομώσει και εγώ εκ δευ- 10
τέρου, και, αν αυτός πεισματεύσει, θέλω πεισματεύσει και εγώ
περισσότερον από λόγου του. Και ίσως με το πείσμα θέλω κάμει
να μη με στείλει πλέον εις αυτές τες μεσιτείες, βλέποντας τες κα-
κές απόκρισες οπού του πηγαίνω, ή ίσως λογιάσει, ως καθώς υπο-
74ν λαμβάνω, πως κανένας κακός γοητευτής από | αυτούς οπού λέ- 15
γει αυτός πως τον εχθρεύονται και θέλει άλλαξε την θεωρίαν της,
διά να τον βλέψει.»

Με αυτό οπού εσυλλογίσθη ο Σάντσιος ησύχασεν η καρδία του
και εκράτησε διά καλοτελειωμένην την υπηρεσίαν του, και εκά-
θισεν εκεί έως εις το βράδυ, διά να λογιάσει ο δον Κισότης πως η 20
άργητα οπού έκαμεν ήτον έως οπού να υπάγει και να γυρίσει από
το Τοπόζο. Και όλα τον εσυνέβηκαν τόσον καλά, οπού όταν εση-
κώθη και ηθέλησεν να καβαλικεύσει εις το γομάρι είδεν οπού ήρ-
χουνταν από το Τοπόζο προς του λόγου του τρεις χωριάτισσες
επάνω εις τρία γομάρια. Και, ευθύς οπού τες είδεν ο Σάντσιος, 25
έτρεξε να εύρει τον καβαλιέρην του τον δον Κισότην, τον οποίον
τον ηύρεν αναστενάζοντας και κάμνοντας χίλια ερωτικά παρα-
πονετικά. Όταν τον είδεν ο δον Κισότης, τον ερώτησε:

«Τί μαντάτα, φίλε Σάντσιε; Ημπορώ εγώ να σημειώσω αυτήν
την ημέραν με κάρβουνον άσπρον ή μαύρον;» 30

«Καλύτερον ήθελεν είσθαι να την σημειώσεις με κιννάβαρην,»
απεκρίθη ο Σάντσιος «ως καθώς κάνουν εις τους επιτάφιους των
75r καθέδρων, διά να | ημπορεί να τους θεωρεί καλά εκείνος οπού
τους κοιτάζει.»

«Ως φαίνεται, φέρνεις καλά μαντάτα.» του λέγει ο δον Κισό- 35
της.

15 γοητευτής *το πρώτο η προσθ. με το ίδιο χέρι* || 17 βλέψη *γρ.* βλάψει *(;)* || 20 βράδυ *το α διορθ. ίσως από ᾶ* || 22 ἐσϋβηκαν *το νέ προσθ.* || 27 χίλια πα/ραπονετικά *στην αριστερή ώα προσθ. με το ίδιο χέρι* ερωτικά, *ενώ το τικά του πα/ραπονετικά ίσως διαγραμμ.· γρ.* χίλια ερωτικά παράπονα *(;)* || 31 κινὰβαριν

P «Τόσον καλά μαντάτα,» του απεκρίθη ο Σάντσιος «οπού δεν κάνει χρεία άλλο παρά να κεντρώσεις η αυθεντία σου τον Ροντσινάντην και να έβγεις εις τον κάμπον να ιδείς την σινιόρα Δουλτσινέα του Τοπόζου, οπού μαζί με τα κορίτσια της έρχεται να ιδεί την αυθεντίαν σου.»

«Τάχατε είναι έτσι ως καθώς λέγεις, φίλε Σάντσιε;» είπεν ο δον Κισότης «Κοίταξε καλά να μη με γελάσεις, και μη θέλεις με ψευδή χαράν να χαροποιήσεις την αληθινήν μου μελαγχολίαν.»

«Τί όφελος ήθελα ιδεί ανίσως και σε απατούσα,» απεκρίθη ο Σάντσιος «και μάλιστα όντας τόσον κοντά να φανερωθεί αν αυτό είναι αληθές ή όχι; Έλα, σινιόρε, και θέλεις ιδεί την πριντσιπέσαν την κυράν μου ενδυμένην και στολισμένην. Αυτή και τα κορίτσια της είναι όλα μία μαλαγματένια κούπα, όλες είναι μαργαριτάρια, όλες είναι {είναι} διαμάντια, όλες ρουμπίνια, όλες είναι διμπάδες·
75v τα μαλλιά τους είναι άπλεκτα και απλωμένα οπίσω | εις τες ράχες τους, οπού ομοιάζουν με τες ακτίνες του ηλίου και παίζουν με τον αέρα· και, το περισσότερον από όλα, είναι καβαλαριές επάνω εις τρία εξαίρετα άλογα, οπού δεν βολεί ευμορφύτερον πράγμα εις τον κόσμον.»

«Πάμε, παιδί μου Σάντσιε,» απεκρίθη ο δον Κισότης «και διά αντιμισθίαν αυτών των ανελπίστων και καλών μαντάτων σε υπόσχομαι τα καλύτερα κούρση οπού θέλω λάβει εις την πρώτην τύχην οπού θέλω εύρει, και, αν δεν ευχαριστείσαι με αυτό, σε υπόσχομαι το ό,τι θέλουν γεννήσει αυτόν τον χρόνον εκείνες οι τρεις φοράδες, οπού ηξεύρεις πως είναι ετοιμόγεννες.»

«Όσον μεν διά το γέννημα των φοράδων το πιστεύω,» απεκρίθη ο Σάντσιος «ειδέ το κούρσος της πρώτης τύχης δεν το πιστεύω διότι δεν είναι βέβαιον αν την επιτύχομεν καλήν ή κακήν.»

Είχεν έβγει πλέον από το δάσος και είδαν σιμά τες τρεις χωριάτισσες. Ο δον Κισότης ετσίτωσε τα μάτιά του και εκοίταξε τριγύρω εις το Τοπόζο, και, μη βλέποντας άλλο παρά τες τρεις χωριάτισσες, αραθύμησε καταπολλά και ερώτησε τον Σάντσιον αν
76r τες άφη|σεν έξω από την χώραν.

«Τί έξω από την χώραν;» απεκρίθη ο Σάντσιος «Έχεις ίσως η αυθεντία σου τα μάτια σου κλεισμένα, οπού δεν βλέπεις πως εί-

4, 12 κορίτζια | ἔρχεται *το ρ προσθ. με το ίδιο χέρι* || 7 μὴ μεγαλασης || 13 μαργαριτάρια *πάνω από το δεύτερο* ρ *μικρό* θ *ή διαγραμμ. πνεύμα* || 14 ἅναι ἅναι | διπάδες || 18 ἐξαίρ᾽τα *το δεύτερο* ε *γραμμ. με το ίδιο χέρι πάνω από διαγραμμ.* αι || 24-25 γενήσῃ … ἑτοιμόγε᾽νες *το δεύτερο και τρίτο* ν *προσθ. με το ίδιο χέρι* || 29 ᾽χεν *γρ.* είχαν || 35 μὰτια

ναι αυτές οπού έρχουνται, λάμπουσαι ωσάν τον ήλιον το μεση- P
μέρι;»

«Εγώ δεν βλέπω άλλο, Σάντσιε,» είπεν ο δον Κισότης «παρά τρεις χωριάτισσες επάνω εις τρία γομάρια.»

«Αυτού σε έχω τώρα!» απεκρίθη ο Σάντσιος «Είναι δυνατόν ότι 5
τρία εξαίρετα άλογα, άσπρα ωσάν το χιόνι, να φαίνουνται εις την αυθεντίαν σου γομάρια; Είναι βολετόν να είναι αυτό αληθινόν!»

«Εγώ σε λέγω, φίλε Σάντσιε,» είπεν ο δον Κισότης «ότι είναι τόσον αληθινόν πως είναι γομάρια, ως καθώς εγώ είμαι ο δον Κισότης· ή, εμένα με φαίνουνται τοιαύτα.» 10

«Μην το λέγεις αυτό, σινιόρε,» είπεν ο Σάντσιος «αλλά άνοιξε καλά τα μάτια σου και έλα προσκύνησε την κυρίαν των συλλογισμών σου, ότι είναι σιμά πλέον.»

Και, λέγοντας αυτό, εκίνησε να υπάγει αντίκρυ εις το γομάρι μιάς από τες τρεις και, γονατίζοντας καταγής, είπεν: 15

«Βασίλισσα, πριντσιπέσα και δουκέσα της ευμορφίας, ας ευ-
76v αρεστηθεί | η μεγαλειότης σου να δεχθείς εις την χάρην σου και ευγένειαν τον σκλαβωμένον σου καβαλιέρην, οπού έγινεν εδώ ένα μάρμαρον, όλος συγχυσμένος και δίχως δύναμες, βλέποντας του λόγου του έμπροσθεν εις την μεγαλοπρεπή παρουσίαν σου. Εγώ 20
είμαι ο Σάντσιο Πάντσας, ο οπλοφόρος του, και αυτός είναι ο πικραμένος καβαλιέρης δον Κισότης της Μαντσίας, του οποίου το παράνομα είναι ο Ασχημοειδής Καβαλιέρης.»

Είχε γονατίσει πλέον και ο δον Κισότης σιμά εις τον Σάντσιον και έστεκε και εκοίταζε εκείνην οπού ο Σάντσιος ονόμαζε βασί- 25
λισσαν· και, μη βλέποντας άλλο παρά μίαν νέαν χωριάτισσαν, οπού δεν είχε πολλά εύμορφον πρόσωπον, διότι ήτον στρογγυλόν και στραβόν, έστεκεν ύποπτος, δίχως να τολμά να ανοίξει το στόμα του. Οι χωριάτισσες έστεκαν παρομοίως και εθαύμαζαν και αυτές, βλέποντας εκείνους τους δύο ανθρώπους τόσον αν- 30
ομοίους και γονατισμένους, οπού δεν τες άφηναν να υπάγουν εις την στράταν τους· αμή, ανοίγοντας το στόμα της εκείνη οπού της έκαναν τες τόσες τσεριμόνιες, με πολύν θυμόν, είπεν:

77r «Σηκω|θείτε εις τον διάβολον από την στράταν, και αφήσετέ μας να απεράσομεν, ότι έχομεν βιαστικήν δουλείαν.» 35

8 ἐγὼ /ἐγὼ *το πρώτο εγώ υποστιγμένο σε ένδειξη διαγραφής* || 16 πριντζιπέσ*α* *το δεύτερο σ προσθ. με το ίδιο χέρι* | δικαισ*ε* *το δεύτερο σ προσθ. με το ίδιο χέρι*

P Εις την οποίαν απεκρίθη ο Σάντσιος:

«Ω πριντσιπέσα και καθολική κυρά του Τοπόζου! Πώς δεν λυπάται η μεγαλόψυχός σου καρδία βλέποντας γονατισμένον έμπροσθεν εις την μεγαλειότητά σου την κολόνα και βακτηρίαν της πλανωμένης καβαλιερίας;»

Ακούοντας αυτό, είπεν η άλλη:

«Κοίταξε τώρα αυτοί δεν έχουν άλλην δουλείαν παρά να κάθουνται να περιπαίζουν τες καημένες τες χωριάτισσες, θαρρείτε πως δεν ηξεύρομεν και ημείς να ειπούμεν περιπαίγματα ωσάν εσάς! Υπάγετε εις την στράταν σας και αφήσετέ μας να υπάγομεν και ημείς εις την εδικήν μας.»

«Σήκω επάνω,» είπεν τότε ο δον Κισότης «ότι εγώ βλέπω πως η τύχη, οπού δεν εχόρτασεν ακόμη εις το να με κατατρέχει, εμπόδισεν όλους τους τρόπους διαμέσου των οποίων ημπορεί να έλθει καμία παρηγορία εις αυτήν την πικραμένην μου καρδίαν. Και εσύ, ω εντέλεια της ανθρωπίνης ευγενείας, ξεχωριστή θεραπεία αυ-
77ν τής της | τεθλιμμένης καρδίας οπού σε λατρεύει, επειδή και ο κακός γοητευτής με κατατρέχει και έβαλε σκεπάσματα και εμπόδια εις τα μάτιά μου, μόνον εις τα εδικά μου και όχι και εις των άλλων εμετάβαλε την ασύγκριτόν σου ευμορφίαν εις μίαν πτωχήν χωριατοπούλαν, ανίσως και δεν άλλαξε και την εδικήν μου εις κανενού φαντάσματος είδος, διά να σε κάμει να με μισήσεις, καταδέξου να με στοχασθείς γλυκά και ερωτικά, εγνωρίζοντας από αυτήν την υπόκλισην και γονατισμόν πως εγώ κάμνω εις την μεταπλασμένην σου ευμορφίαν την ταπείνωσην με την οποίαν σε λατρεύω.»

«Ηύρες αληθινά την γυναίκα» απεκρίθη η χωριάτισσα «οπού της αρέσει να ακούει λόγια ερωτικά! Σηκωθείτε απ' εδώ και αφήσατέ μας να υπάγομεν εις την στράταν, ότι θέλετε μας κάμει περισσοτέραν χάρην.»

Ο Σάντσιος εσηκώθη και τες άφησε και επήγαν, μετά πάσης χαράς με το να επέτυχε του σκοπού του ως καθώς αγαπούσε.

Ευθύς οπού η χωριατοπούλα οπού της είχε δώσει την επωνυ-
78r μίαν της Δουλτσινέας είδε του λόγου της ελεύθερον, | άρχισε να κεντρώνει το γομάρι τόσον δυνατά με ένα κέντρον οπού είχεν εις το χέρι της, οπού άρχισε να τρέχει εις εκείνο το λιβάδι τόσον ογλήγορα, και ογκαρίζει, οπού έριξε καταγής την σινιόρα Δουλτσινέα·

37 καὶ ὀγκαρίζῃ γρ. και (να) ογκαρίζει *(;)*

το οποίον βλέποντάς το ο δον Κισότης, έτρεξεν ευθύς να την σηκώσει, παρομοίως και ο Σάντσιος έτρεξε να ισιάσει το σαμάρι και να σφίξει τα λουρία του, οπού είχε γυρίσει υποκάτω εις την κοιλίαν του γομαρίου. Ισιάζοντας, λοιπόν, το σαμάρι, και θέλοντας ο δον Κισότης να σηκώσει την γοητευμένην σινιόρα του και να την βάλει επάνω εις το γομάρι, η σινιόρα τον έβγαλεν από τον κόπον, διότι ετραβήχθη ολίγον οπίσω και, τρέχοντας, έβαλε τα χέρια της εις το σαμάρι, και επήδηξεν επάνω εις το γομάρι· και τότε είπεν ο Σάντσιος: P

«Μά την ζωήν μου η κυρά μας είναι πλέον ογληγορότερη και ελαφρότερη από ένα ιεράκι και ημπορεί να μάθει εις την καβάλαν τον πλέον πρακτικόν Κορδονιέζη ή Μεσικάνον! Με ένα πήδημα ευρέθηκεν επάνω εις το | γομάρι, και κάμνει το γομάρι και τρέχει δίχως μαχμούζια ωσάν ένα αγριοκάτσικον. Το ίδιον κάμνουν και τα κορίτσιά της, και τρέχουν όλες ωσάν τον άνεμον.» 78v

Και έτσι ήτον τη αληθεία, διότι, ευθύς οπού εκαβαλίκευσεν η Δουλτσινέα, την ακολούθησαν και οι άλλες και άρχισαν να τρέχουν, δίχως να γυρίσουν να κοιτάξουν οπίσω τους. Ο δον Κισότης έστεκε και τες έβλεπε, και, όταν είδεν πως δεν εφαίνουνταν πλέον, εγύρισε προς τον Σάντσιον, και του είπεν:

«Πώς σε φαίνεται το μίσος οπού έχουν εις του λόγου μου οι γοητευταί; Και ιδές έως πού φθάνει η κακία τους, επειδή και ηθέλησαν να με υστερήσουν από την χαράν οπού ήθελα λάβει βλέποντας την σινιόρα μου εις το είναι της. Κοντολογίς, εγώ εγεννήθηκα διά να είμαι παράδειγμα των κακορίζικων και διά να είμαι το σημάδι εις το οποίον να σύρουν τες σαΐτες τής τύχης τής κακής. Και να ηξεύρεις και άλλο, Σάντσιε, ότι δεν ευαρεστήθησαν αυτοί οι προδόται μόνον εις αυτό οπού έκαμαν και εμετάβαλαν την Δουλτσινέαν, αλλά την εμετάβαλαν | και την εγύρισαν εις ένα πρόσωπον τόσον ευτελές και άσχημον ως καθώς ήτον εκείνο εκείνης της χωριατοπούλας, και ομού τής επήραν και εκείνο οπού είναι τόσον ίδιον εις τες μεγάλες αρχόντισσες, οπού είναι η καλή ευωδία, με το να μεταχειρίζουνται πάντοτε άμπαρην και άνθη. Ότι, όταν έφθασα να βοηθήσω να καβαλικεύσει η Δουλτσινέα, με ήλθε μία βρόμα από σκόρδα, οπού με έκαμε και ήθελα να ξεράσω.» 79r

«Ω σκυλιά!» είπεν τότε ο Σάντσιος «Ω γοητευταί κάκιστοι, άμποτε να σας έβλεπα όλους αραδιασμένους όλους εις το σχοινί από

12 κορδονιὲζη *γρ.* Κορδοβ{ι}έζη || 21 μῖσος *το ι ίσως διορθ. από η* || 36 σκυλιά || 37 ἀραδιασμένους

P τον λαιμόν, ωσάν καπνιστά σκουμπριά! Εσείς πολλά ηξεύρετε, και ημπορείτε να κάμετε πολλά. Σας έφθανεν οπού εμεταβάλετε τα μαργαριτάρια των ομματίων της σινιόρας μου εις κηκίδια, και εμεταβάλετε τα μαλλία της από καθαρότατον μάλαγμα εις μίαν οράν βοϊδίου, και, τέλος πάντων, εμεταβάλετε όλα της τα πράγματα από καλά εις κακά, δίχως να εγγίξετε την ευωδίαν,
79r ότι διαμέσου αυτής εγνωρίσαμεν εκείνο οπού έστεκεν | κεκρυμμένον υποκάτω εις εκείνην την άσχημον ευγένειαν· αν καλά και εγώ δεν είδα την ασχημίαν της, αλλά την ευμορφίαν της, την οποίαν την έκαμνε και εγίνουνταν εντελής μία ελιά οπού είχεν επάνω εις τα χείλη της, εις είδος μουστακίου, με επτά ή οκτώ τρίχες ξανθές οπού εφαίνουνταν ωσάν μαλαγματένιες και μακρύτερες από μίαν σπινθαμήν.»

«Ωσάν αυτήν την ελίαν» είπεν ο δον Κισότης «θε να έχει άλλην μίαν η Δουλτσινέα επάνω εις το μηρί από το μέρος εκείνο οπού έχει και εκείνην του προσώπου της· αμή το μήκος των τριχών οπού είπες με φαίνεται να είναι πολλά μεγάλον.»

«Εγώ σε λέγω» είπεν ο Σάντσιο «ότι εις εκείνο το μέρος ομοίαζαν ίδια ωσάν να ήτον γεννημένες.»

«Εγώ το πιστεύω,» του απεκρίθη ο δον Κισότης «διότι η φύσις δεν έκαμε κανένα πράγμα εις την Δουλτσινέαν οπού να μην είναι τέλειον· διά τούτο, αν είχε και εκατόν ελίας ωσάν εκείνην οπού είπες, δεν ήθελαν είσθαι ελίες, αλλά φεγγάρια και λαμπρότερα
80r άστρη. | Αμή ειπές με, παρακαλώ σε, Σάντσιε: εκείνο οπού εμένα με εφάνη σαμάρι οπού το έσιασες, ήτον καμία σέλα ορδινάρια ή γυναικίτικη;»

«Ήτον μία σέλα γυναικίτικη,» απεκρίθη ο Σάντσιος «με ένα σκέπασμα οπού φορούν όταν εβγαίνουν εις τον κάμπον, οπού άξιζε μισόν βασίλειον, τόσον ήτον εύμορφον.»

«Πώς δεν ημπόρεσα να τα ιδώ εγώ αυτά!» είπεν ο δον Κισότης «Αληθινά κακορίζικος είμαι εγώ καταπολλά.»

Με μεγάλον κόπον εβαστούσε τα γέλια ο πονηρός Σάντσιος, ακούοντας τες τρέλες του καβαλιέρη του, τόσον εύμορφα απατημένος. Τέλος πάντων, ύστερα από πολλές ομιλίες οπού έκαμαν, εξανακαβαλίκευσαν και επήγαν προς την Σαραγότσα, οπού

1 σκυμπριὰ || 4 ἐμεταβάλετε || 10 ελὶὰ *το ὶὰ διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 13 σπιν/θαμὴν *γρ.* σπι{ν}θαμήν *(;)* || 14 ελῖαν *το ι διορθ. ίσως από* ε | ἐχη *ακολουθεί σβησμένο αδιάγν. αρχ.* || 18 σάντζιο *γραμμ. πάνω σε σβησμένο αδιάγν. αρχ.* || 20 ὁ /δον̄ *ύστερα από το ὁ διαγραμμ. σαντζιως* || 22 ελῖας *το διορθ. ίσως από* ε || 25 ἐσιασες || 35 ὁπ̄ *γρ.* όπου *(;)*

ήλπιζαν να φθάσουν να ευρεθούν εις κάποιας μεγάλας πανηγύρεις οπού είναι συνήθεια και γίνουνται κάθε χρόνον εις εκείνο το κάστρον. Αμή πριχού να φθάσουν εκεί τους εσυνέβηκαν άλλα πράγματα, τα οποία, με το να είναι πολλά, μεγάλα και νόστιμα, είναι άξια να γραφθούν και να διαβασθούν, ως καθώς εδώ κοντά θέλουν φανεί. | P

80ᵛ

Κεφ(άλαι)ον ιαᵒᵛ.

Οπού διηγείται διά την παράξενον τύχην οπού εσυνέβη εις τον ανδρείον δον Κισότην με το κουτσί της «Θεάς του Θανάτου».

Ο δον Κισότης επεριπατούσε καταπολλά συλλογισμένος, στοχαζόμενος το κακόν περιπαίγνιον οπού του έκαμαν οι γοητευταί μεταβάλλοντες την εύμορφήν του σινιόρα εις μίαν άσχημον χωριατοπούλαν, και δεν ημπορούσε να εύρει τον τρόπον οπού να την κάμει να έλθει εις την πρώτην της στάσην· και αυτοί οι λογισμοί τον έκαμαν και έστεκε τόσον έξω του εαυτού του, οπού δίχως να το καταλάβει άφησε το σαλιβάρι του Ροντσινάντε, ο οποίος, βλέποντας πως ήτον ελεύθερος, επεριπατούσε από ολίγον και έστεκε και έβοσκε πράσινον χορτάρι οπού ήτον εκεί περισσόν. Τον έβγαλεν από την έκστασήν του, λέγοντάς τον, ο Σάντσιος:

«Σινιόρε, η μελαγχολία δεν έγινε διά τα ζώα, αλλά διά τους ανθρώπους, όμως, ανίσως και οι άνθρωποι παραδίδονται καταπολλά εις αυτήν, γίνονται και αυτοί ζώα: | γύρισε εις τον εαυτόν σου, και βάσταζε το σαλιβάρι του Ροντσινάντε, και κάμε καρδίαν και ξύπνησε, και δείξε εκείνην την γενναιότητα οπού πρέπει να έχουν οι πλανώμενοι καβαλιέροι. Τί πράγμα είναι αυτό; Οπού ο Διάβολος να πάρει όσες Δουλτσινέες και αν ευρίσκουνται εις τον κόσμον, ότι περισσότερον αξίζει ένας μονάχος καβαλιέρης παρά όλες οι γοητείες και μεταβολές του κόσμου.»

«Σιώπα, Σάντσιε.» απεκρίθη ο δον Κισότης με πολλά αδύνατον φωνήν «Σιώπα, σε λέγω, και μη λέγεις βλασφημίες εναντίον εις εκείνην την γοητευμένην σινιόρα, διά της οποίας την συμφοράν εγώ έχω το πταίσιμον: από την έχθραν οπού με έχουν οι κα-

81ʳ

9 κι/σσότην | θεᾶς γρ. Συμβουλής || 12 μεταβαλλοντες γρ. μεταβαλόντες (;) | σινιόρα || 17 ἐπεριπατῦσε, καὶ *στην αριστερή ὠα προσθ. με άλλο χέρι* ἀπό ὀλίγον

P κοί τής επροξενήθη η δυστυχία.»

«Έτσι λέγω και εγώ:» απεκρίθη ο Σάντσιος «ότι όποιος την είδε πρώτα και την βλέπει και τώρα δεν πικραίνεται;»

«Εσύ έχεις δίκαιον να το ειπείς αυτό,» είπεν ο δον Κισότης «επειδή και την είδες εις την τελείαν της ευμορφίαν, ότι η γοητεία δεν είχε τόσην δύναμην να συγχύσει την όρασήν σου μήτε να
81r σε κρύψει την ευγένειάν της: εναντίον εις | εμέ και εις τα εδικά μου μάτια μόνον έβαλεν την δύναμην του φαρμακίου της. Αμή, με όλον τούτο, εκατάλαβα ένα πράγμα, Σάντσιε, το οποίον είναι ότι εσύ με επαράδωσες αχαμνά την ευμορφίαν της: διότι με είπες πως είχε μάτια από μαργαριτάρια, και τα μάτια οπού φαίνουνται να είναι από μαργαριτάρια τα έχουν τα οψάρια και όχι οι δάμες· και εγώ πιστεύω πως της Δουλτσινέας τα μάτια θε να είναι ωσάν πράσινα σμαράγδια, μεγάλα, και τα φρύδιά της ομοιάζουν με δύο δοξάρια· και εκείνα τα μαργαριτάρια σήκωσέ τα από τα μάτια και βάλε τα εις τα δόντια, ότι δίχως άλλο θέλεις ελαθώθης, Σάντσιε, και εθάρρευσες πως ήτον τα μάτιά της αντίς διά τα δόντιά της.»

«Ενδέχεται να είναι και αυτό,» απεκρίθη ο Σάντσιος «διότι εταράχθηκα και εγώ βλέποντας την ευμορφίαν της ωσάν και η αυθεντία σου την ασχημίαν της. Πλην ας τα αφήσομεν όλα εις τα χέρια του Θεού, ότι Αυτός ηξεύρει τα πάντα οπού έχουν να συνέβουν εις αυτόν τον κακόν κόσμον εις τον οποίον ευρισκόμεθα, εις
82r τον οποίον μετά βίας | ευρίσκεται πράγμα οπού να μην είναι ανακατωμένον με την κακίαν. Διά ένα πράγμα με κακοφαίνεται, σινιόρε μου, περισσότερον από κάθε άλλον, το οποίον είναι το να συλλογούμαι τί τρόπον θέλομεν κρατήσει όταν η αυθεντία σου θέλεις νικήσει κανένα γίγαντα ή κανέναν άλλον καβαλιέρην και θέλεις τον προστάξει να υπάγει να φανεί έμπροσθεν εις την ευμορφίαν της σινιόρας Δουλτσινέας: πού θέλει να την εύρει αυτός ο κακότυχος γίγαντας ή αυτός ο ελεεινός και νικημένος καβαλιέρης; Με φαίνεται πως τους βλέπω τί λογής θε να περιπατούν μέσα εις το Τοπόζο, ωσάν εις το Τοπόζο γυρεύοντας την σινιόρα μου την Δουλτσινέα, και, αν και να την ήθελαν απαντήσει εις την στράταν, με όλον τούτο δεν θέλουν ημπορέσει να την γνωρίσουν.»

«Ίσως, Σάντσιε, η γοητεία δεν {δεν} θέλει είσθαι τόσον μεγάλη οπού να κάμει να μην γνωρίζουν την Δουλτσινέαν οι νικημένοι

14 σμαράγδια *το ρ διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 16 ελ'αθώθης *γρ.* ελαθάσθης *(;)* || 31 καχότυχος *το χ ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 33 σινιόρα || 36 δεν /δεν θέλ

γίγαντες και καβαλιέροι· και από τον έναν ή δύο οπού θέλω πρώτον νικήσει και θέλω στείλει θέλομεν κάμει την δοκιμήν αν την P
82ᵛ γνωρίσουν ή όχι, προστάζοντάς τους να γυ|ρίσουν να με φέρουν είδησην διά το ό,τι τούς συνέβη.»

«Με καλοφαίνεται αυτό οπού είπες η αυθεντία σου,» λέγει ο Σάντσιος «και με αυτήν την τέχνην θέλομεν γνωρίσει εκείνο οπού επιθυμούμεν, και, αν αυτή κρύπτεται μόνον εις την αυθεντία σου, τότε η συμφορά θέλει είσθαι περισσότερον της αυθεντίας σου παρά εδική της· αμή ας υγιαίνει η σινιόρα Δουλτσινέα, και ημείς θέλομεν κυβερνηθεί ως καθώς ημπορούμεν, εξετάζοντας τας τύχας και αφήνοντας να κάμει ο καιρός τα θελήματά του, ότι αυτός είναι ο καλύτερος ιατρός οπού να ευρίσκεται εις τοιαύτες και εις άλλες μεγαλύτερες ασθένειες.»

Ο δον Κισότης ήθελε να αποκριθεί τον Σάντσιον, αμή τον εμπόδισε μία καρέτα οπού απερνούσεν από την στράταν, η οποία ήτον γεμάτη από τα πλέον παράξενα και διάφορα προσώπατα και προσωπεία που ημπορεί να συλλογισθεί τινάς. Εκείνος οπού εδίωχνε τα μουλάρια, ήτοι ο καρετάσης, ήτον ένα άσχημον δαιμόνιον. Η καρέτα ήτον ξέσκεπη. Και το πρώτον προσωπείον οπού είδεν
83ʳ ο δον Κισότης ήτον εκείνο το ίδιον του | Θανάτου, με ανθρώπινον μούτσουνον· και σιμά εις αυτόν ήτον ένας άγγελος με πτέρυγας ζωγραφισμένας μεγάλας· εις το ένα πλάγι του ήτον ένας ιμπερατόρος με μίαν κορόνα εις το κεφάλι, οπού εφαίνουνταν μαλαγματένια· εις τα ποδάρια του Θανάτου ήτον εκείνος ο θεός οπού ονομάζεται Έρωτας, με το δοξάρι του, με την φαρέτραν και με τες σαΐτες του. Ήτον και ένας καβαλιέρης αρματωμένος με λευκόχροα φορέματα, οπού τον έλειπε μόνον η περικεφαλαία, όμως είχεν ένα καπέλον γεμάτον από πτερά διαφόρων χρωμάτων. Με αυτούς ήτον και άλλα προσώπατα με διάφορα φορέματα και όψες. Τα οποία όλα βλέποντάς τα ο δον Κισότης, εξεπάσθη ολίγον και ο Σάντσιο έλαβεν μεγαλότατον φόβον· αμή ο δον Κισότης ευθύς εσυνέφερε και εχάρη, θαρρώντας πως να είναι καμία νέα και κινδυνώδης τύχη, και με αυτήν την φαντασίαν, έχοντας σκοπόν να βαλθεί εις κάθε κίνδυνον, εστάθη έμπροσθεν εις την καρέταν και με μεγάλην φωνήν και φοβεριστικήν είπεν:
83ᵛ «Καρε|τάση ή διάβολε, ή ό,τι και αν είσαι, ειπές με δίχως άργηταν ποίος είσαι, πού πηγαίνεις και τί άνθρωποι είναι αυτοί οπού

4 ᾱδηςιν || 22 ζωγραφισμέ/νος || 31 ὡσαντζιο. *το ο διορθ. από αδιάγν. αρχ.*

P έχεις εις την καρέταν σου, οπού φαίνεται να είναι περισσότερον η βάρκα του Χάρωνος παρά καρέτα.»

Προς τον οποίον απεκρίθη ο Διάβολος, κρατώντας αγάλια αγάλια την καρέτα:

«Ημείς, σινιόρε, είμασθεν από την συντροφίαν του Κακού Αγγέλου. Και σήμερον, οπού είναι η ογδόη ημέρα της παρουσίας του Κυριακού Σώματος, επαραστήσαμεν εις μίαν χώραν οπού είναι οπίσω απ᾽ εκείνο το βουνόν την *Συμβουλήν του Θανάτου,* και απόψε θε να παραστήσομεν εις εκείνην την χώραν οπού φαίνεται απ᾽ εδώ· και, με το να είναι τόσον σιμά και διά να μην κάμομεν τον κόπον να γδυθούμεν και πάλιν να ενδυθούμεν, πηγαίνομεν ενδυμένοι με αυτά τα φορέματα οπού βλέπεις. Εκείνο το παλικαράκι είναι ενδυμένον εις είδος Θανάτου· εκείνο το άλλο, εις είδος Αγγέλου· εκείνη η γυναίκα, οπού είναι σύζυγος του ποιητού, είναι εις είδος Βασίλισσας· εκείνος ο άλλος, εις είδος Σολδάτου· ο
84r άλλος, εις είδος Ιμπε|ρατόρου, και εγώ, εις είδος Δαιμονίου, και είμαι ένα από τα πρώτα προσωπεία της παρουσίας. Αν αγαπάς η αυθεντία σου να μάθεις άλλο τίποτε από ημάς, ερώτησέ με το, ότι εγώ θέλω σε αποκριθεί προθύμως, διότι, ωσάν οπού είμαι το δαιμόνιον, ηξεύρω και καταλαμβάνω κάθε πράγμα.»

«Να με πιστεύσετε μά την πίστην μου» απεκρίθη ο δον Κισότης «ότι ευθύς οπού είδα αυτήν την καρέταν ελογίασα πως να εβγήκεν έμπροσθέν μου καμία μεγάλη τύχη. Υπάγετε εις το καλόν, και κάμετε την πανήγυρήν σας, και κοιτάξετε αν θέλετε να με προστάξετε τίποτε οπού να σας δουλεύσω, ότι θέλω το κάμει μετά πάσης χαράς, επειδή και εκ νεαράς μου ηλικίας αγαπούσα τα προσωπεία, και όταν ήμουν παλικαράκι άκουα με καλήν μου καρδίαν τες κωμωδίες.»

Ευρισκόμενοι εις αυτές τες συνομιλίες, ηθέλησεν η τύχη και έφθασεν ένας από εκείνην την συντροφίαν οπού ήτον ενδυμένος μασκαράδικα, με πολλά κουδούνια, και εις την άκρην μιάς βέρ-
84v γας είχεν τρεις φούσκες βοϊδινές φουσκω|μένες· ο οποίος, πλησιάζοντας σιμά εις τον δον Κισότην, άρχισε να παίζει με την βέργαν και να κτυπά εις την γην με τες φούσκες και να πηδά, κάμνοντας μίαν μεγάλην βοήν με τα κουδούνια· από του οποίου την κακήν θεωρίαν εξεπάσθη τόσον ο Ροντσινάντης, οπού, μην ημπορώντας ο δον Κισότης να τον κρατήσει, με το να είχεν πάρει εις

5 ἤμασθεν || 5-6 τ̃ς κακ̃ ἀγγέ/λ̃ γρ. της Κακής Αγκωνής || 32 φ̃σκω-//μέναις *το φ̃ διορθ. από* βρι *ή* ρι

τα οδόντιά του το σαλιβάρι άρχισε να τρέχει με μεγάλην ταχύτητα εις εκείνον τον κάμπον. Ο Σάντσιος βλέποντας πως εκινδύνευεν ο καβαλιέρης του να πέσει κάτω, επήδηξεν από το γομάρι και έτρεξε να τον βοηθήσει· αμή, όταν έφθασεν, είχε πέσει πλέον και ήτον καταγής, και σιμά εις αυτόν ήτον ο Ροντσινάντης, ο οποίος είχε πέσει μαζί με τον καβαλιέρην του: οπού αυτήν την συνήθειαν την είχε πάντοτε ο Ροντσινάντης. P

Αμή, ευθύς οπού άφησεν ο Σάντσιος το γομάρι του, το εκαβαλίκευσεν εκείνος ο μασκαράς με τες φούσκες, και, κτυπώντας το με αυτές, ο φόβος και η ταραχή το έκαμεν και έτρεχεν εις τον
85r κάμπον προς την χώραν οπού επήγαιναν να κάμουν την πανήγυρην. Ο Σάντσιος έστεκε και έβλεπε τί λογής έτρεχε το γομάρι του και έβλεπε και τον καβαλιέρην του οπού ήτον πεσμένος, και δεν ήξευρε ποίαν από τες δύο ανάγκες να βοηθήσει· αμή, τέλος πάντων, ωσάν καλός οπλοφόρος, ηθέλησε να βοηθήσει καλύτερα τον καβαλιέρην του παρά το γομάρι, αν καλά και κάθε φορά οπού έβλεπε και εσηκώνουνταν οι φούσκες τον εφαίνουνταν πως έβλεπε τον θάνατόν του. Έφθασεν εκεί οπού εκείτουνταν ο δον Κισότης, και, βοηθώντας τον να καβαλικεύσει εις τον Ροντσινάντην, του είπεν:

«Σινιόρε, ο Διάβολος επήρε το γομάρι και έφυγε.»

«Ποίος διάβολος;» ερώτησεν ο δον Κισότης.

«Εκείνος με τες φούσκες.» απεκρίθη ο Σάντσιος.

«Εγώ θέλω το πάρει από αυτόν,» είπεν ο δον Κισότης «αν και να εκρύπτουνταν με αυτό εις τες πλέον βαθύτερες και σκοτεινότερες τρύπες του άδου. Έλα κατόπι μου, Σάντσιε, ότι η καρέτα πηγαίνει αγάλια, και θέλω πάρει τα μουλάρια οπού είναι εις αυτήν αντίς διά το γομάρι.»

85v «Δεν κάμνει χρεία να κάμεις αυτήν την επιμέλειαν, σινιόρε:» απεκρίθη ο Σάντσιος «παύσε τον θυμόν σου, ότι, ως καθώς με φαίνεται, ο Διάβολος άφησε το γομάρι, και έρχεται προς του λόγου μας.»

Και έτσι ήτον, διότι, πίπτοντας ο Διάβολος καταγής από το γομάρι, διά να μιμηθεί τον δον Κισότην και τον Ροντσινάντην, επήγεν ο Διάβολος πεζός εις την χώραν και το γομάρι εγύρισε προς τον Σάντσιον.

«Με όλον τούτο,» είπεν ο δον Κισότης «ήθελεν είσθαι καλόν να

11 χῶραν.ὁπ̃ γρ. χώραν ὁπου (;)

P παιδευθεί η κακή πολιτεία αυτού του δαιμονίου ομού και κανένας από εκείνους οπού είναι εις την καρέταν, αν και να ήτον ο ίδιος Ιμπερατόρος.»

«Εβγάλε το αυτό από τον νουν σου,» είπεν ο Σάντσιος «και πίασε την συμβουλήν μου, και ποτέ σου μη πιάνεσαι με τους κωμωδούς, ότι είναι άνθρωποι οπού τους αγαπούν όλοι οι μεγιστάνοι: εγώ είδα ένα κωμωδόν οπού ήτον εις την φυλακήν με το να έκαμε δύο φονικά, και εγλίτωσε δίχως να εξοδιάσει κανένα άσπρον. Ήξευρε η αυθεντία σου ότι, με το να είναι άνθρωποι πρόσχαροι και νόστιμοι, όλοι τούς κάμουν χάριτας και όλοι τους βοηθούσ(ι)
86r και τους επισκέπτονται, και μάλιστα οπού | αυτοί είναι από τες βασιλικές κομπανίες, και όλα ή τα περισσότερά τους φορέματα ολόχρυσα και ομοιάζουν να είναι πριντσίποι.»

«Και με όλα αυτά» του απεκρίνεται ο δον Κισότης «δεν θέλω να υπερηφανεύεται ο κωμωδικός Διάβολος, αν και να είχεν εις βοήθειάν του όλον το ανθρώπινον γένος.»

Και λέγοντας αυτό εγύρισεν εις την καρέταν, οπού σχεδόν έφθανεν εις την χώραν, και επήγαινε φωνάζοντας, και λέγοντας:

«Σταθείτε, σταθείτε και απαντήξατε, ω εσείς παιγνιδιώται, ότι εγώ θέλω να σας δείξω τί λογής πρέπει να τιμά τινάς τα γομάρια και ζώα οπού είναι διά χρείαν των οπλοφόρων της πλανωμένης καβαλιερίας.»

Τόσον δυνατά εφώναζεν ο δον Κισότης, οπού τον άκουσαν εκείνοι οπού ήτον εις την καρέταν και τον εκατάλαβαν· και, γνωρίζοντες από τα λόγια τον σκοπόν εκεινού οπού τα έλεγεν, παρευθύς επήδηξεν ο Θάνατος από το αμάξι, και κατόπι του ο Διάβολος ο καρετάσης και ο Άγγελος, ομού και η Βασίλισσα με τον Έρωτα, και εφορτώθηκαν όλοι πέτρες και εβάλθηκαν εις τάξην
86v ακαρ|τερώντας τον δον Κισότην να τον πετροβολήσουν. Ο δον Κισότης, βλέποντάς τους πως εβάλθηκαν εις τάξην, έχοντες σηκωμένα τα χέριά τους και έτοιμοι να τον πετροβολήσουν, ετράβησεν το σαλιβάρι του Ροντσινάντε και εστάθη και εσυλλογάτο με τί τρόπον να τους πολεμήσει οπού να μη κινδυνεύσει και αυτός. Έφθασεν, ωστόσον, και ο Σάντσιος και, βλέποντάς τον πως ετοιμάζουνταν να υπάγει καταπάνω τους, του είπεν:

«Ήθελεν είσθαι μία μεγαλοτάτη τρέλα το να θέλεις να δοκιμάσεις ένα τοιούτον επιχείρημα: συλλογίσου, σινιόρε μου, ότι εν-

4 εὐγαλ'ετο γρ. έβγαλέ το (;) || 10 βοηθ'ούς || 37 σινῳ/ρε

αντίον εις το τρέξιμον του ποταμού και εναντίον εις τες σφενδο- P
νόπετρες δεν ευρίσκεται εις τον κόσμον κανένα άρμα οπού να
ημπορεί να διαφεντευθεί τινάς, το καλύτερον είναι να σφαλισθεί
τινάς εις μίαν σιδηράν καμπάνα· και παρομοίως πρέπει να συλ-
λογισθεί ότι περισσότερον είναι προπέτεια παρά ανδρεία το να
πηγαίνει κατεπάνω εις ένα στράτευμα ένας άνθρωπος μοναχός,
διότι εκεί είναι ο Θάνατος και πολεμούν οι ίδιοι ιμπεράτορι, οπού
87r τον βοηθούν και οι καλοί και κακοί άγγελοι· και, | αν αυτό δεν εί-
ναι αρκετόν να σε καταπείσει να αφή[σεις] τον σκοπόν οπού έχεις,
συλλογίσου καν πως ανάμεσα εις όλους οπού είναι εδώ, αν καλά
και να είναι βασιλείς, μπριντσίποι και ιμπεράτορι, όμως ήξευρε
βεβαιότατα πως δεν είναι κανένας πλανώμενος καβαλιέρης.»

«Τώρα αληθινά, Σάντσιε,» είπεν ο δον Κισότης «επέτυχες εκεί-
νο οπού ημπορεί και πρέπει να αλλάξω τον σκοπόν μου. Εγώ δεν
ημπορώ μήτε πρέπει να ξεσπαθώσω, ως καθώς και άλλες πολλές
φορές σε το είπα, εναντίον εις άνθρωπον οπού να μην είναι αρ-
ματωμένος διά καβαλιέρης. Εις εσένα τυχαίνει, Σάντσιε, αν θέ-
λεις να κάμεις την εκδίκησην του αδικήματος οπού έκαμαν εις το
γομάρι σου, ότι εγώ απ' εδώ θέλω σε βοηθήσει με φωνές και ερ-
μηνείες πολλά καλές.»

«Δεν κάμνει χρεία, σινιόρε,» απεκρίθη ο Σάντσιος «να κάμω
καμίαν εκδίκησην, διότι δεν είναι ίδιον των καλών χριστιανών να
κάμουν εκδίκησην εις κάθε ύβρην· πόσο μάλλον οπού εγώ θέλω
ερμηνεύσει το γομάρι μου να αφήσει την εκδίκησήν του εις τα χέ-
87v ρια της θελήσεώς μου, η οποία είναι να | απεράσομεν ειρηνικά
όσον καιρόν και αν ζήσομεν.»

«Επειδή και είναι αυτή η απόφασίς σου,» είπεν ο δον Κισότης
«Σάντσιε καλέ, φρόνιμε, χριστιανέ και καθαρέ, ας αφήσομεν να
υπάγουν αυτά τα φαντάσματα και ας γυρίσομεν να εύρομεν κα-
λύτερες τύχες, ότι βλέπω πως εις αυτά τα μέρη θε να είναι πολ-
λές και καταπολλά θαυμαστές.»

Και ευθύς εγύρισε το σαλιβάρι του Ροντσινάντε, επήγε και ο
Σάντσιος και επήρε το γομάρι του, ο Θάνατος με όλην την πε-
τουμένην του παράταξην εγύρισεν εις την καρέταν και ακολού-
θησε την στράταν τους, αυτό το ευτυχέστατον τέλος έλαβεν η
τρομερά τύχη της καρέτας του Θανάτου, διαμέσου της συμβου-
λής οπού έδωσεν ο Σάντσιος εις τον καβαλιέρην του. Τον οποίον

9 καταπφση τον στη δεξιά ώα προσθ. με άλλο χέρι να αφή[σης] || 11 πριντζίποι γρ. πριντσίποι (;)

P του εσυνέβη την δευτέραν ημέραν άλλο ένα συμβεβηκός με έναν εραστήν και πλανώμενον καβαλιέρην.

Κεφ(άλαι)ον ιβ^{ον}.
Οπού διηγείται την παράξενην τύχην οπού εσυνέβη εις τον ανδρειωμένον δον Κισότην με τον γενναίον Καβαλιέρην των Εσόπτρων. |

88^{r} Βραδιάζοντας λοιπόν η ημέρα επήγεν ό τε ανδρείος δον Κισότης και ο πιστός του οπλοφόρος Σάντσιος εκείνην την νύκταν και έμειναν υποκάτω εις κάποια υψηλά και ισκιώδη δένδρα, και εκάθισαν να δειπνήσουν το ό,τι τους ευρίσκουνταν, και επάνω εις τον δείπνον είπεν ο Σάντσιος εις τον καβαλιέρην του:

«Σινιόρε, εγώ ήθελα είσθαι ένας μεγάλος απλός και αχρείος αν εγώ εδιάλεγα τα κούρση οπού ήθελες αποκτήσει η αυθεντία σου από το πρώτον συμβεβηκός οπού ήθελες απαντήσει, καλύτερα παρά το ό,τι ήθελαν γεννήσει οι τρεις φο(ρ)άδες! Αμή, τέλος πάντων, καλύτερον είναι το σημερινόν αυγόν παρά η αυρινή όρνιθα.»

«Με όλα τούτα,» απεκρίθη ο δον Κισότης «αν εσύ με άφηνες, Σάντσιε, να πολεμήσω, ως καθώς επιθυμούσα, ήθελες αποκτήσει από τα κούρση, το ολιγότερον, την χρυσήν κορόνα της Ιμπερατρίτσης και τες ζωγραφισμένες πτέρυγες του Έρωτος, ότι εγώ του τες ήθελα εβγάλει και σε τες ήθελα δώσει.»

«Τα σκήπτρα και οι κορόνες των ιμπερατόρων οπού έχουν οι
88^{v} κωμωδοί» του λέγει ο Σάντσιος «ποτέ δεν | είναι από μάλαγμα, αλλά από προύντζον.»

«Έτσι είναι,» του απεκρίθη ο δον Κισότης «διότι δεν ήθελεν είσθαι καλόν ότι τα στολίδια των κωμωδών να είναι εντελή, αλλά πεπλασμένα και παρόμοια, ως καθώς είναι και η ίδια κωμωδία, την οποίαν, Σάντσιε, θέλω να την αγαπάς, και παρομοίως και εκείνους οπού την παρασταίνουν και την συνθέτουν, διότι όλα είναι όργανα οπού προξενούν μεγάλην καλοσύνην εις την επικρατείαν; βάνοντας έμπροσθέν μας εις κάθε στιγμήν ένα καθρέπτην, εις τον οποίον φαίνουνται τα έργα της ανθρωπίνης ζωής, και δεν είναι καμία σύγκρισις, οπού να μας δείχνει πλέον φανερά το τί

15 φοδάδες *το πρώτο δ ίσως διαγραμμ.* || 23 ἡκορώνες *τα ἡκ ίσως προσθ. και το ο διορθ. από αδιάγν. τονισμένο αρχ.*

είμεσθε και τί θε να γενούμεν, ωσάν την κωμωδίαν· εις την οποί- P
αν εισάγονται βασιλείς, ιμπερατόροι, ποντάφιτσοι, καβαλιέροι,
δάμες και άλλα διάφορα προσώπατα. Ένας γίνεται πραγμα-
τευτής, άλλος σολδάτος, άλλος σοφός, άλλος εραστής, άλλος
σκανδαλοποιός· και, τελειώνοντας η κωμωδία και εβγάνοντας
εκείνα τα φορέματα, όλοι εκείνοι οπού την παρασταίνουν μένουν
όμοιοι.»

89r «Εγώ αυτά τα είδα πολλές | βολές.» απεκρίθη ο Σάντσιος.

«Το ίδιον είναι και αυτός ο κόσμος,» του λέγει ο δον Κισότης
«εις τον οποίον μερικοί είναι βασιλείς, άλλοι σολδάτοι, και τέλος
πάντων όλα εκείνα τα προσώπατα οπού εισάγονται εις μίαν κω-
μωδίαν· αμή φθάνοντας εις το τέλος, οπού είναι όταν τελειώσει
η ζωή, ο θάνατος γδύνει ολωνών τα φορέματα οπού τους κάμουν
και έχουν διαφοράν αναμεταξύ τους, και μένουν όλοι όμοιοι εις
τον τάφον.»

«Εύμορφες σύγκρισες,» είπεν ο Σάντσιος «αν καλά και δεν εί-
ναι τόσον νέα, ότι εγώ την άκουσα πολλές και διάφορες βολές,
εις αυτό ομοιάζει και το σαντράτζι, διότι ενόσω κρατεί το παι-
γνίδι κάθε σύνεργον έχει το οφίκιόν του ξεχωριστόν, και τελειώ-
νοντας το παιγνίδι ανακατώνουνται όλα μαζί, και τα βάνουν εις
ένα πουγκί, οπού ομοιάζει ωσάν τους ανθρώπους οπού πηγαίνουν
εις τον τάφον.»

«Εσύ, Σάντσιε,» είπεν ο δον Κισότης «όσον πηγαίνεις γίνεσαι
ολιγότερον απλός και πλέον φρόνιμος.»

«Ήθελα είσθαι ένας γάιδαρος, αν δεν αποκτούσα την φρονι-
89v μάδαν της αυθεντίας σου,» απεκρίθη ο Σάντσιος | «διότι και η γη,
οπού φυσικά είναι άκαρπος και ξηρά, οργώνοντάς την κάμνει κα-
λούς καρπούς. Θέλω να συμπεράνω ότι η συναναστροφή της αυ-
θεντίας σου εστάθη το αλέτρι οπού όργωσα την άκαρπον γην του
ξηρού μου νούς· και ελπίζω να προσφέρω πολλά καλούς καρ-
πούς.»

Ο δον Κισότης εγέλασεν ακούοντας τα λόγια του Σάντσιου,
και του εφάνη πως να είναι αληθινόν εκείνο οπού έλεγεν ο Σάν-
τσιος, διότι κάπου κάπου εσυντύχαινε εις τρόπον οπού τον έκα-
μνε και εθαύμαζε, αν καλά και πάντοτε ή τες περισσότερες φο-
ρές όταν ήθελε να συντύχει διά μεγάλες υποθέσεις και να εναν-
τιωθεί εις κανένα πράγμα ετελείωνε την ομιλίαν του εις φλυαρίες·

2 πον/τάφιτζοι *το ον διορθ. από αδιάγν. αρχ.· γρ.* ποντέφιτσοι || 16 εὔμορφαις σύγκρισες *γρ.* εύμορφη σύγκρισις *(;)* || 30 προσφέρω *το φ ίσως ω*

P και εις εκείνο οπού εφαίνουνταν να έχει περισσοτέραν ευφράδειαν και αγχίνοιαν ήτον εις το να προβάλλει παροιμίες, και είτε να ομοίαζον είτε να μην ομοίαζαν εις την αναφοράν της ομιλίας του, ως καθώς θέλει εφάνηκεν εις αυτήν την ιστορίαν.

Με αυτές και άλλες παρόμοιες ομιλίες επέρασαν κάμποσες ώρες της νυκτός, και άρχισεν ο Σάντσιος να νυστάζει, και, παίρ- 90r νοντας το σαμάρι του | γομαρίου, το άφησε να βόσκει. Αμή δεν επήρε την σέλαν του Ροντσινάντε, διότι τον είχε προστάξει ο δον Κισότης ότι, όταν ευρίσκουνται εις τον κάμπον, να μη παίρνει την σέλαν του Ροντσινάντε: παλαιά συνήθεια οπού την εφύλατταν οι πλανώμενοι καβαλιέροι, και δεν έπαιρναν τες σέλες από τα άλογά τους, αλλά μόνον το σαλιβάρι έβγαναν από το κεφάλι του αλόγου και το εκρεμούσαν εις την σέλαν. Αυτό έκαμεν και ο Σάντσιος, και απόλυσε τον Ροντσινάντην μαζί με το γομάρι του, των οποίων η φιλία ήτον τόσον ηνωμένη και μεγάλη, οπού λέγουν πως ο συγγραφεύς αυτής της αληθινής ιστορίας έκαμε ξεχωριστά κεφάλαια διά αυτήν, όμως, διά να φυλάξει την ευπρέπειαν και τιμήν οπού τυχαίνει εις τοιαύτην ηρωικήν ιστορίαν, δεν τα αναφέρνει, αν καλά και αφήνοντας αυτό το προκείμενον λέγει ότι ευθύς οπού τα απολυούσαν αυτά τα δύο ζώα εσμίγουνταν, και αρχινούσαν και εξ(ύ)νουνταν ένα το άλλον, και, αφού έβοσκαν και εχόρταιναν, έβανεν ο Ροντσινάντης τον λαιμόν του επάνω εις του 90v γομαρίου, και έτσι έστεκον και | τα δύο, όσον και αν τα άφηναν, αν δεν επεινούσαν. Λέγω πως λέγουν ότι ο συγγραφεύς άφησεν γραμμένον πως τα είχεν ομοιάσει εις την φιλίαν ωσάν του Ευρυάλου και Νίσου, του Πελάδη και Ορέστου· και από αυτό ημπορεί να εγνωρίσει τινάς πόσον στερεά ήτον η φιλία εκεινών των δύο υπομονητικών ζώων, εις παράδειγμα των ανθρώπων, οπού κακοφυλάττουν την φιλίαν αναμεταξύ τους. Διά τούτο λέγει ένας λόγος:

«Δεν είναι φίλος διά τον φίλον:
τα καλάμια γίνουνται κοντάρια.»

Και να μη θαρρεί τινάς ότι ο συγγραφεύς είχεν ολίγην στόχασην οπού εσύγκρινε την φιλίαν αυτών των δύο ζώων με την φιλίαν των ανθρώπων, διότι οι άνθρωποι επήραν πολλάς ερμηνείας από τα ζώα και έμαθαν πολλά αξιόλογα και αναγκαία πράγματα, ωσάν,

10 παλαια΄ συνή/θφα . *ύστερα από τα τελευταία α των λέξεων ίσως σβησμένο* ν || 15 ήνωμένη γρ. μοναδική || 20 ά/πολύ'σαν || 21 ἐξ'νηνταν *το ὐ ίσως και ὶ· γρ.* εξύουνταν *(;)* || 22 ἐκόρταιναν *το χ προσθ. ίσως με άλλο χέρι* || 26 πελάδη γρ. Πυλάδη | ός'κ *το ρέ προσθ. με το ίδιο χέρι* || 29 τηὐρι/λίαν || 31-32 καταλογάδην *στο χφ*

από τα σκυλία, τον εμετόν και την ευχαριστίαν· από τους γερα- P
νιούς, την αγρυπνίαν· την προμήθειαν, από τους μύρμηγκας· από
τους ελέφαντας, την τιμήν· και την εμπιστοσύνην, από τα άλο-
γα, και άλλα τοιαύτα.

Τέλος πάντων ο Σάντσιος αποκοιμήθη εις την ρίζαν μιάς δρυός, 5
91r και ο δον Κισότης εις την ρίζαν μιάς βα|λανιδιάς· αμή ολίγον εκοι-
μήθη, ότι τον εξύπνησε μία σύγχυσις οπού έγινεν εκεί σιμά του,
την οποίαν ακούοντάς την εσηκώθη, και είδεν δύο καβαλάρηδες,
και, ξεπεζεύοντας ο ένας, είπεν προς τον άλλον:

«Ξεπέζευσε, φίλε, και έπαρε τα σαλιβάρια των αλόγων, ότι ως 10
καθώς βλέπω εις αυτόν τον τόπον είναι χορτάρι περισσόν, και η
ησυχία και μοναξία οπού χρειάζουνται οι ερωτικοί μου λογισμοί.»

Ευθύς εξεπέζευσεν και εκείνος, και έκαμε μίαν μεγάλην σύγ-
χυσην με τα άρματα οπού είχεν επάνω του, από το οποίον εκα-
τάλαβεν ο δον Κισότης πως θε να ήτον κανένας πλανώμενος κα- 15
βαλιέρης· και, πλησιάζοντας σιμά εις τον Σάντσιον, οπού εκοι-
μούνταν, τον έπιασεν από το χέρι, και με μεγάλον κόπον τον εξύ-
πνησε και τον είπεν:

«Αδελφέ Σάντσιε, εδώ έχομεν μίαν τύχην.»

«Ο Θεός να δώσει να είναι καλή.» απεκρίθη ο Σάντσιος «Και 20
πού είναι αυτή η τύχη;»

«Γύρισε τα μάτια σου, Σάντσιε,» του αποκρίνεται ο δον Κισό-
της «και θέλεις ιδεί εξαπλωμένον έναν πλανώμενον καβαλιέρην,
91v οπού, ως καθώς υπολαμβάνω, δεν θε να | είναι χαρούμενος, διό- 25
τι ευθύς ερίχθη από το άλογον, τον είδα οπού εξαπλώθη με κά-
ποια σημεία μανίας, και έκαμαν μεγάλην σύγχυσην τα άρματά
του.»

«Και τί τύχη είναι αυτή;» είπεν ο Σάντσιος.

«Εγώ δεν λέγω πως να είναι η καθόλου τύχη,» είπεν ο δον Κι- 30
σότης «αλλά η αρχή της. Αμή άκουσα, ως καθώς και ακούω, με
φαίνεται να ισιάζει τες κόρδες ενού βιολίου, και, από το ξηροβή-
ξιμον και πτύσιμον οπού κάμνει, θε να ετοιμάζεται να τραγωδή-
σει τίποτε.»

«Έτσι είναι αληθινά» απεκρίθη ο Σάντσιος «και θε να είναι κα- 35
νένας καβαλιέρης εραστής.»

«Δεν είναι κανένας πλανώμενος καβαλιέρης οπού να μην έχει

1-2 γερανούς || 17 ἔπιασεν | χέρι *το ρ διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 31 , καὶ *προηγείται διαγραμμ.* καὶ ἐπά

P ἑρωτα.» εἶπεν ο δον Κισότης «Και ας σταθούμεν να τον ακούσομεν, ότι από αυτό θέλομεν καταλάβει τους λογισμούς του.»

Ο Σάντσιος ήθελε να αποκριθεί τον δον Κισότην, αμή η φωνή του Καβαλιέρη του Δάσους, οπού δεν ήτον πολλά άνοστη μήτε πολλά νόστιμη, τον εμπόδισε, και, στέκοντας και οι δύο τους με προσοχήν, άκουσαν ότι εκείνο οπού ετραγωδούσεν ήτον η παρούσα

«ΡΙΜΑΔΑ |

⟨…»⟩

92r Και, λέγοντας ένα αχ!, αναστέναξεν εκ βάθους καρδίας και ετελείωσε το τραγούδι του ο Καβαλιέρης του Δάσους, και μετ᾽ ολίγην ώραν, με θλιβεράν και λυπητεράν φωνήν, είπεν:

«Ω πλέον ευμορφύτερη και αχάριστη γυναίκα του κόσμου! Είναι δυνατόν, ω εκλαμπροτάτη Κασιλδέα της Βαλδάντας, να στέρ-
92v γεις να αφαλνισθεί και να τελειώσει εις παντοτινές ξενιτείες και εις σκληρά και κοπιαστικά βάσανα αυτός ο καταδουλωμένος σου καβαλιέρης; Δεν φθάνει οπού έκαμε και σε ομολογούν διά την ευμορφύτερην του κόσμου όλοι οι καβαλιέροι της Νάουρας, και του Λέοντος, όλοι οι Ταρτέσιοι, όλοι οι Καστιλιάνοι και τέλος πάντων όλοι οι καβαλιέροι της Μαντσίας;»

«Αυτό δεν είναι έτσι,» είπεν τότε ο δον Κισότης «ότι εγώ είμαι από την Μαντσίαν αμή δεν ομολόγησα ποτέ τοιούτον πράγμα, μήτε ημπορούσε μήτε έπρεπε να ομολογήσω ένα τοιούτον πράγμα οπού είναι εις καταφρόνησην της ευμορφίας της σινιόρας μου· και θέλει φλυαρεί αυτός ο καβαλιέρης, Σάντσιε. Αμή ας τον ακροασθούμεν: ότι ίσως και ομιλήσει πλέον καθαρά.»

«Έτσι θαρρώ και εγώ,» απεκρίθη ο Σάντσιος «ότι ως καθώς βλέπω αυτός θέλει να παραπονεθεί ώς ένα μήναν.»

Αμή δεν ήτον έτσι, διότι ακούων ο Καβαλιέρης του Δάσους πως εκεί σιμά του εσυντύχαιναν, δίχως να ακολουθήσει το παράπονόν του, εσηκώθη και με ευγενικήν φωνήν είπεν:

93r «Ποίος είναι εκεί; Τί άνθρωπος είναι; Από τον | αριθμόν των χαρουμένων είναι, ή των πικραμένων;»

«Από τον αριθμόν των πικραμένων είναι.» απεκρίθη ο δον Κισότης.

«Ελάτε λοιπόν εδώ» απεκρίθη ο Καβαλιέρης του Δάσους «και

6-8 παρῦσα ῥιμὰδα. *η υπόλοιπη αράδα κενή, καθώς και οι πρώτες δεκατέσσερις του φ. 92r* || 15 βαλδάντας *γρ.* Βανδάλιας || 19 νὰτρας *γρ.* Ναβάρας || 20 ταρ/τέσιοι *γρ.* Ταρσέσιοι || 25 σινῦρας

θέλετε λογιάσει πως πηγαίνετε εις την ίδιαν μελαγχολίαν και πί- P
κραν.»

Ο δον Κισότης, ακούοντας αυτήν την περιποιητικήν απόκρι-
σην, επήγεν εις αυτόν, ομού και ο Σάντσιος.

Ο παραπονούμενος καβαλιέρης επήρεν τον δον Κισότην από 5
το χέρι και του είπεν:

«Κάθισε εδώ, σινιόρ καβαλιέρη, ότι, με το να άκουσα πως εί-
σαι τοιούτος, και από εκείνους οπού επαγγέλλονται την πλανω-
μένην καβαλιερίαν, με φθάνει οπού σε ηύρα εις αυτόν τον τόπον,
εις τον οποίον η μοναξία και η ευδία σε συντροφεύει, κρεβάτια 10
φυσικά και κατοικίες των πλανωμένων καβαλιέρων.»

Προς τον οποίον απεκρίθη ο δον Κισότης:

«Εγώ είμαι καβαλιέρης, από το πρώτον επάγγελμα οπού λέ-
γεις· και, αν καλά και έχουν εις την καρδίαν μου την ιδίαν καθέ-
δραν τους οι μελαγχολίες, οι δυστυχίες και οι κακοριζικίες, με 15
93ν όλον τούτο λυπούμαι εις τες συμφορές των άλλων. Και | από εκεί-
νο οπού προ ολίγου εδιηγήθηκα εκατάλαβα πως η δυστυχία σου
είναι από τον έρωτα και αγάπην οπού έχεις εις εκείνην την ωραί-
αν αχάριστον οπού εις τα παραπονέματά σου ονομάτισες.»

Όταν εσυνομιλούσαν τα τοιαύτα εκάθουνταν επάνω εις ξηράν 20
γην, με αγάπην και καλήν συντροφίαν, ωσάν να μην ήθελαν να
τσακίσουν τα κεφάλιά τους προς το ξημέρωμα.

«Ίσως έχεις και εσύ έρωτα;» ερώτησεν ο Καβαλιέρης του Δά-
σους τον δον Κισότην.

«Έχω από το κακόν μου ριζικόν,» απεκρίθη ο δον Κισότης «αν 25
καλά και οι ζημίες οπού προέρχουνται από καλοθεμένους λογι-
σμούς πρέπει να τες κρατούν περισσότερον διά ευτυχίας παρά
δυστυχίας.»

«Έτσι είναι,» απεκρίθη ο Καβαλιέρης του Δάσους «ανίσως και
δεν μας συγχύσουν τον νουν, ότι οι μάνιτες, όντας περισσές, παρ- 30
ομοιάζουν με την εκδίκησην.»

«Ποτέ δεν αραθύμησα εις την σινιόρα μου.» είπεν ο δον Κισό-
της.

«Όχι, βέβαια,» απεκρίθη ο Σάντσιος, ο οποίος ήτον εκεί σιμά
«διότι η σινιόρα μου είναι τόσον νόστιμη ωσάν μία γομαρίτσα: και 35
μαλακότερη από έναν αμπάν.»

17 ἐδιηγήθηκα *γρ.* εδιηγήθηκες *(;)* || 30 μάνι/τες *το ε διορθ. από αι* || 32 σινιόρα || 34 ἀπεκρίθη *προηγείται σβησμένο* (| (ὁ ὁποῖος … σιμά)

P 94r «Αυτός οπλοφόρος σου είναι;» ερώτησεν ο Καβα|λιέρης του Δάσους.

«Ναι, σινιόρε.» απεκρίθη ο δον Κισότης.

«Εγώ ποτέ μου δεν είδα οπλοφόρον» είπεν ο Καβαλιέρης του Δάσους «οπού να έχει τόσην τόλμην να ομιλεί έμπροσθεν εις τον καβαλιέρην του· έχω και εγώ εδώ τον οπλοφόρον μου, όμως ποτέ δεν ανοίγει το στόμα του να συντύχει εκεί οπού ομιλώ εγώ.»

Ο Σάντσιος απεκρίθη: «Εγώ εσύντυχα, και θέλω συντύχει έμπροσθεν και εις κάθε άλλον...»

Ο οπλοφόρος του Καβαλιέρου του Δάσους έπιασεν από το χέρι τον Σάντσιον, και τον είπεν:

«Πάμε ημείς οι δύο να συντύχομεν οπλοφορητικώς ως καθώς αγαπούμεν, και ας αφήσομεν τους καβαλιέρους μας να τσακίσουν τα κεφάλια τους, διηγούμενοι τες ιστορίες των αμορίων τους, οπού ως καθώς υπολαμβάνω δεν θέλουν τελειώσει έως εις το ταχύ.»

Εσηκώθη ο Σάντσιος και επήγε με εκείνον τον άλλον οπλοφόρον, και έκαμαν αναμεταξύ τους μίαν ομιλίαν τόσον μεγάλην ωσάν εκείνην οπού έκαμαν και οι καβαλιέροι τους.

Κεφ(άλαι)ον ιγ^ον.

94v Εις το οποίον ακολουθεί η διήγησις της τύχης | του Καβαλιέρου, και η συνομιλία οπού έκαμαν οι δύο οπλοφόροι.

Εξεχώρισαν λοιπόν οι οπλοφόροι από τους καβαλιέρους, διηγούμενοι αναμεταξύ τους οι μεν οπλοφόροι τα του κόπου τους πάθη, οι δε καβαλιέροι τα του έρωτός τους βάσανα, όμως η ιστορία διηγείται πρώτον την ομιλίαν των οπλοφόρων και μετά ταύτα ακολουθεί και των καβαλιέρων, και λέγει ότι, ξεμακρύνοντας ολίγον, είπεν ο οπλοφόρος του Δάσους προς τον Σάντσιον:

«Πολλά κοπιαστική είναι η ζωή, σινιόρε μου, οπού ζώμεν ημείς οι οπλοφόροι των πλανωμένων καβαλιέρων: ημπορούμεν να ειπούμεν αληθώς πως τρώγομεν το ψωμί με τον ίδρωτα του προσώπου μας, οπού είναι μία από τες κατάρες οπού έδωσεν ο Θεός εις τους προπάτοράς μας.»

10 ἔπιασεν || 14 κεφάλια || 21 καβαλλιέρ^ γρ. Καβαλιέρου (του Δάσους) *(;)*

«Ημπορούμεν να ειπούμεν» του αποκρίνεται ο Σάντσιος «πως P
το τρώγομεν και με την ταλαιπωρίαν του σώματός μας, διότι ποί-
ος κακοπαθαίνει εις το κρύον και εις την ζέστην περισσότερον
από τους δυστυχείς οπλοφόρους των πλανωμένων καβαλιέρων;
95r Και καν να ετρώγαμεν χορταστικά, | διότι οι κόποι περνούν ευ-
κολότερα με το φαγί, αμή ημείς περνούμεν από μίαν και από δύο
ημέρας δίχως να γευθούμεν τίποτε, έξω από τον άνεμον οπού
φυσά.»

«Όλα αυτά ημπορούμεν να τα υποφέρομεν» είπεν ο του Δά-
σους «με την ελπίδα οπού έχομεν της αντιμισθίας· διότι, αν ο πλα-
νώμενος καβαλιέρης εις τον οποίον δουλεύει ένας οπλοφόρος δεν
είναι καταπολλά κακορίζικος, θέλει τον φιλοδωρήσει εις ολίγον
καιρόν με κανένα καλόν γκοβέρνον καμίας καλής νήσου ή με κα-
μίαν κοντείαν.»

«Εγώ είπα τον καβαλιέρην μου» του απεκρίθη ο Σάντσιος «πως
είμαι ευχαριστημένος να με δώσει ένα γκοβέρνον καμιάς νήσου,
και αυτός, με το να είναι πολλά ελευθέριος και ευγενής, με το υπε-
σχέθη πολλές φορές.»

«Εγώ θέλω ευχαριστηθεί με ένα κανονικάτον,» είπεν ο του Δά-
σους «και με το υποσχέθη!»

«Αν ο καβαλιέρης σου είναι εκκλησιαστικός,» του απεκρίθη ο
Σάντσιος «ημπορεί να κάμει τοιαύτες χάριτες εις τους οπλοφό-
ρους του, ειδέ ο εδικός μου είναι λαϊκός, αν καλά και ενθυμούμαι
95v ότι μερικά φρόνιμα προσώπατα, οπού | κατά την υπόληψήν μου
θέλει ήτον κακής διαθέσεως, τον ενουθετούσαν να πασχίσει να
γένει αρχιεπίσκοπος, όμως αυτός δεν το έστερξε με κανέναν τρό-
πον να γένει άλλο τίποτε παρά ιμπερατόρος, τότε εγώ έτρεμα
μήπως και τον έλθει καμία φαντασία και γένει εκκλησιαστικός,
με το να έβλεπα πως δεν είμαι ικανός να λάβω και να κυβερνήσω τες χάριτες οπού γίνονται διαμέσου της Εκκλησίας· διότι πρέπει να ηξεύρεις η αυθεντία σου ότι, αν καλά και έχω θεωρίαν ανθρώπου, όμως εις τα εκκλησιαστικά είμαι ίδια ωσάν έν ζώον.»

«Και να με πιστεύσεις κατά αλήθειαν» του λέγει ο του Δάσους «πως η αυθεντία σου ευρίσκεσαι εις ένα μεγάλον σφάλμα, διότι τα των νησών γκοβέρνα δεν είναι όλα καλά. Επειδή και μερικά είναι ανάποδα, άλλα πτωχά, και άλλα μελαγχολικά, και, τέλος

2 τρώγομεν *τα ω και ο ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 14-15 πῶς ἡμαι *η υπόστιξη ίσως ένδειξη διαγραφής· γρ.* είμαι *(;)* || 15 καμι-/ᾶς ,νῆσν *καὶ το νῆσν προσθ. με άλλο χέρι* || 23-24 (ὁπ̃ ... διαθέσεως) || 34 νησῶν *πάνω από το η διαγραμμ. οξεία ή βαρεία· γρ.* νήσων *(;)* νησ(ι)ών *(;)*

P πάντων, εκείνο οπού διαλέγει τινάς διά καλύτερον έχει ένα μεγάλον βάρος συλλογισμών και ενοχλήσεων, οπού πίπτουν επάνω εις εκείνον οπού το παίρνει. Καλύτερον ήθελε είσθαι ότι ημείς (οπού)
96r κάμομεν αυτήν την αναθεματισμένην υπηρεσίαν να επηγαίναμεν εις τα σπιτάκιά μας, και να εκαταγινόμεσθεν εις άσκησες πλέον φρόνιμες, ωσάν να ειπούμεν εις την άσκησην του κυνηγίου ή να ψαρεύομεν, επειδή και ποίος οπλοφόρος ημπορεί να ευρεθεί τόσον πτωχός εις τον κόσμον, οπού να μην έχει εις το αχούρι του ένα άλογον, δύο λαγωνικά και μερικά αγκίστρια διά να ψαρεύει, οπού να περνά ο καιρός του;»

«Εγώ τα έχω όλα αυτά.» απεκρίθη ο Σάντσιος «Μόνον το άλογον με λείπει, όμως έχω ένα γομάρι οπού αξίζει δύο άλογα ωσάν εκείνο οπού έχει ο καβαλιέρης μου.»

«Κακόν χρόνον να έχω,» λέγει του ο του Δάσους «αν το άλλαζα εγώ με αυτόν, αν και να με έδιδεν και τέσσαρας θεμωνίας κριθάρι.»

«Να μην θαρρείς η αυθεντία σου πως δεν το έκαμνα και εγώ αυτό·» απεκρίθη ο Σάντσιος «διότι το γομάρι μου είναι ένα από τα πλέον εξαίρετα οπού να ευρίσκουνται εις τον κόσμον. Και όσο μεν διά τα λαγωνικά ηξεύρω καλά πως δεν θέλουν με λείψει, ότι
96v εις το χωρίον μου είναι περισσά· και μάλιστα, τότε έχει το κυνήγι περισσοτέραν νοστιμάδαν οπόταν γίνεται με αλλωνών έξοδα.»

«Να με πιστεύσεις κατά αλήθειαν, σινιόρ οπλοφόρε,» είπεν ο του Δάσους «πως εγώ αποφάσισα να αφήσω αυτά τα μασκαραλίκια αυτών των πλανωμένων καβαλιέρων και να υπάγω εις το χωρίον μου, και να κοιτάξω το σπίτι μου και τα παιδάκια μου, ότι έχω τρία οπού αξίζουν τρία μαργαριτάρια της Ανατολής.»

«Έχω και εγώ δύο,» απεκρίθη ο Σάντσιος «οπού ημπορούν να ομιλήσουν με τον ίδιον τον πάπαν, μάλιστα έχω και ένα κορίτσι, το οποίον, αν θέλει ο Θεός, θέλω να το κάμω κοντέσαν, αν και να είναι εναντίον της θελήσεως της μητρός του.»

«Πόσων χρόνων είναι αυτή η σινιόρα οπού θέλει να γένει κοντέσα;» ερώτησεν ο του Δάσους.

«Ώς δεκαπέντε χρόνων θέλει να είναι,» απεκρίθη ο Σάντσιος «όμως είναι τόσον μεγάλη ωσάν ένα παλούκι και τόσον δροσερά ωσάν μία αυγή του Απριλίου, και είναι δυνατή ωσάν ένας χαμάλης.»

3-4 ημᾶς κἀμομεν *το ο διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 11 ἀπεκρίθη *το ε διορθ. από ο* || 19 ὅσο *το δεύτερο ο διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 26 παιδά κια

«Με αυτές τες χάριτες οπού έχει ημπορεί να γένει όχι μόνον P
97r κοντέσα, αλλά και νύμφη του πράσινου δάσους.»

«Άμποτες να με αξίωνεν ο Θεός να εγύριζα να έβλεπα το σπιτάκι μου άλλην μίαν φοράν,» είπεν ο Σάντσιος «και να με εγλίτωνεν από αυτό το κινδυνώδες οφίκιον της οπλοφορίας, εις το οποίον έπεσα αυτήν την δευτέραν φοράν, με το να εγελάσθηκα από ένα πουγκί με εκατόν σκούδα οπού ηύρα εις την Σιέρα Μορένα, και ο διάβολος με κάμνει πάντοτε και με φαίνεται πως να βλέπω έμπροσθέν μου ένα σακουλάκι γεμάτον φλωριά διπλάρια, και ώραν την ώραν στέκω να το εγγίξω με τα χέρια και να το υπάγω εις το σπίτι μου, και με φαίνεται πως έχω δούλους, πως αγοράζω υποστατικά, πως ζω ωσάν ένας βασιλέας· και ενόσω έχω αυτά εις την φαντασίαν μου με φαίνουνται εύκολα και υποφερτά τα βάσανα οπού τραβώ με αυτόν τον τρελόν τον καβαλιέρην μου, ο οποίος ηξεύρω πως μετέχει περισσότερον από την αγνωσίαν παρά από την καβαλιερίαν.»

«Επειδή και ανάφερες διά την τρέλαν των καβαλιέρων,» είπεν
97v ο του Δάσους «ήξευρε ότι δεν πιστεύω να ευρίσκεται | τρελότερος άνθρωπος εις τον κόσμον από τον καβαλιέρην μου· διότι αυτός περιπατεί και γυρεύει ένα πράγμα οπού αφού το εύρει πιστεύω πως θέλει εντροπιασθεί.»

«Μήπως έχει και αυτός έρωτα ωσάν και ο εδικός μου;» ερώτησεν ο Σάντσιος.

«Έχει,» απεκρίθη ο του Δάσους «και αγαπά κάποιαν Κασιλδέαν από την Βανδέλιαν, η οποία είναι η πλέον σκληρή και άσπλαχνη σινιόρα οπού να ευρίσκεται εις τον κόσμον.»

«Εγώ εθαρρούσα πως μόνον εγώ εδούλευα εις τρελόν καβαλιέρην,» είπεν ο Σάντσιος «αμή βλέπω πως έχω και άλλους συντρόφους. Και λέγουν ότι οπόταν τινάς έχει συντρόφους εις τα βάσανα τον φαίνουνται ελαφρότερα, έτσι και εγώ ημπορώ να παρηγορηθώ με την αυθεντίαν σου, επειδή και δουλεύεις εις έναν καβαλιέρην άγνωστον ωσάν τον εδικόν μου.»

«Άγνωστος είναι αληθινά, αμή ανδρείος,» είπεν ο του Δάσους «και περισσότερον κακός παρά ανδρείος.»

«Ο εδικός μου δεν έχει καμίαν κακίαν,» απεκρίθη ο Σάντσιος «μάλιστα έχει μίαν καβαλερικήν ποιότητα: οπού δεν κάμνει κα-
98r κόν εις τινάν, αλλά κα|λόν εις όλους· ένα μωρόν παιδί ημπορεί να

9 φλορι̱ά || 25 βαν/δελ΄ιαν γρ. Βανδάλιαν || 27 σινι̱όρα || 30 έλα/φρότερα *το ο ίσως διορθ. από* ι || 34 περισσο̱τερον *το ι διορθ. από* ι̱

P τον κάμει να πιστεύσει πως είναι νύκτα την ώραν του μεσημερίου, και διά αυτήν την απλότητά του τον αγαπώ ωσάν τα μάτιά μου, και, αν καλά και να κάμνει πολλά παράστρατα πράγματα, με όλον τούτο λυπούμαι να τον αφήσω.»

«Καλά, αδελφέ,» είπεν ο του Δάσους «όμως, οπόταν ένας τυφλός οδηγεί άλλον τυφλόν, κινδυνεύουν να πέσουν και οι δύο. Καλύτερον ήθελεν είσθαι με όμορφον τρόπον να γυρίσομεν εις τα σπίτιά μας, ότι εκείνοι οπού εξετάζουν τας τύχας δεν τες ευρίσκουν πάντοτε καλές.»

Ο Σάντσιος εσυχνοξηρόβηχε και έπτυε· τον οποίον βλέποντάς τον ο του Δάσους, είπεν:

«Με φαίνεται, σινιόρε, ότι από την πολλήν συνομιλίαν οπού εκάμαμεν να εκόλλησαν οι γλώσσες μας εις τα χείλη μας, όμως εγώ έχω μίαν πλόσκαν κρεμασμένην εις την σέλαν οπού πιστεύω πως να έχει καλόν κρασί μέσα.»

Και ευθύς εσηκώθη και επήγεν και έφερε την πλόσκαν και ένα μεγάλον κομμάτι παστιρμάν· τα οποία βλέποντάς τα ο Σάντσιος, είπεν:

98ν «Τοιαύτα πράγματα έ|χεις η αυθεντία σου μαζί σου;»

«Και τί λογιάζεις η αυθεντία σου;» είπεν ο του Δάσους «Πως εγώ να είμαι κανένας από εκείνους τους οπλοφόρους οπού ως καθώς λέγει ο λόγος πέντε εις το άσπρον; Εγώ έχω ζαχερέν εις το άλογόν μου ωσάν ένας γκενεράλης όταν πηγαίνει εις την στράταν.»

Ο Σάντσιος άρχισε και έτρωγε δίχως να δώσει απόκρισην ή να ακαρτερήσει να τον παρακαλέσει ο άλλος, και εκατέβαζε με ζαριφλίκι κάποια κομμάτια μικρούτσικα ωσάν τον γρόθον, και μετά κάμποσην ώραν είπεν:

«Η αυθεντία σου είσαι ένας οπλοφόρος πιστός και θεοφοβούμενος, και μεγαλοπρεπής, ως καθώς το δείχνει αυτό το συμπόσιον, το οποίον ομοιάζει πως να ήλθεν εδώ σχεδόν διαμέσου γοητείας, και όχι ωσάν εμένα, τον κακορίζικον, οπού δεν έχω άλλο εις τα δισάκιά μου παρά ένα κομμάτι τυρί τόσον ξηρόν και δυνατόν, οπού ημπορεί τινάς με αυτό να τσακίσει το κεφάλι κανενού γίγαντος· έχω και καμπόσα άγρια απίδια και καμπόσα καρύδια, διότι ο καβαλιέρης μου λέγει πως οι πλανώμενοι καβαλιέ-

1-2 ὥραν ... ἁπλότητά τ᾽ *και* 3-4 κάμῃ ... τ᾽*το δύο μικρές πλάγιες κάθετες στη δεύτερη-τρίτη και τέταρτη-πέμπτη αράδα της σελίδας* || 11-12 ἔφην ... φαίνεται το μὲ *προσθ.* || 28 καμ᾽ποσην *πριν από το* κ *διαγραμμ.* τ || 30-32 (ὡς καθὼς ... γοητ᾽ας)

99r ροι δεν πρέπει να | τρώγουν άλλο παρά ξηρά πωρικά και χόρτα P
του κάμπου.»

«Εγώ, αδελφέ, να σε ειπώ την αλήθειαν,» του απεκρίθη ο του Δάσους «δεν έχω συνήθειαν το στομάχι μου με άγρια πωρικά, και με χόρτα και ρίζες του κάμπου. Ας κρατούν η αυθεντία τους τες γνώμες τους και τους καβαλιεριτικούς των νόμους, και ας τρώγουν ό,τι θέλουν· διότι έχω σιμά μου κρέας, και αυτήν την πλόσκαν με κρασί.»

Και λέγοντας αυτό έδωσε την πλόσκαν εις τα χέρια του Σάντσιου, την οποίαν, παίρνοντάς την, αυτός την εσήκωσε, και έπιε ώς ένα κάρτον της ώρας, και, αφού εχόρτασε πίνοντας, ερώτησε τον του Δάσους:

«Πόθεν είναι αυτό το κρασί, μήπως και είναι από καμίαν Βασιλικήν Χώραν;»

«Άξιος μπεκρής είσαι!» του απεκρίθη ο του Δάσους «Να ηξεύρεις πως δεν είναι απ᾽ αλλού παρά από εκεί οπού είπες και είναι παλαιόν κρασί.»

«Εμένα δά λέγεις αυτά;» είπεν ο Σάντσιος «Θαρρείς πως είμαι μωρόν παιδί να με γελάσεις ή πως δεν γνωρίζω τί κρασί είναι αυτό. Να με πιστεύσεις, σινιόρ οπλοφόρε, πως εγώ είμαι τόσον
99v φυσικά έμπειρος εις | το να γνωρίζω τα κρασία, οπού, ευθύς οπού ήθελα μυρισθεί ό,τι λογής κρασί και αν είναι, γνωρίζω τον τόπον από τον οποίον είναι, την φυλήν, την γεύσην και πόσον θέλει να βαστάξει και εις τί θέλει γυρίσει, και όλα τα άλλα περιστατικά του κρασίου; Αμή δεν πρέπει να το θαυμάζεσαι αυτό, διότι εγώ είχα εις το γένος μου εκ μέρος του πατρός μου δύο από τους πλέον εξαιρέτους μπεκρήδες οπού να εστάθηκαν εις την Μαντσίαν από μερικόν καιρόν και εδώθε, ως καθώς θέλεις το γνωρίσει πλέον φανερά από αυτό οπού θέλω ειπεί τώρα. Αυτούς τους δύο τούς έδωσαν να δοκιμάσουν ένα κρασί από ένα βαρέλι. Ο ένας το εδοκίμασε με την άκρην της γλώσσης· και ο άλλος το εμυρίσθη. Ο πρώτος είπεν πως εις εκείνο το κρασί είχεν βόχαν σιδήρου· και ο δεύτερος είπεν πως είχε βόχαν τουλουμίου. Ο οικοκύρης είπεν πως το βαρέλι ήτον παστρικόν και πως το κρασί δεν είχε τίποτε μέσα οπού να πάρει καμίαν βόχαν σιδήρου ή τουλουμίου. Με όλον
100r τούτο, εκείνοι οι δύο μεγάλοι μπεκρήδες εστάθηκαν | στερεά εις

19 γελάσης; || 20 αὐτό; || 26 *και passim* εκ᾽με῾ρος γρ. εκ μέρο(υ)ς *(;)* || 27, 36 πεκρίδες || 29 τῶρα. *η υπόλοιπη αράδα κενή*

P εκείνο οπού είχαν ειπεί. Και, περνώντας μερικός καιρός, επωλήθη το κρασί, και όταν έπλυναν το βαρέλι ηύραν εις τον πάτον του ένα κλειδάκι, δεμένον με ένα κομμάτι τουλομίσιον πετσί. Λογίασε δα τώρα η αυθεντία σου αν εκείνοι οπού κατάγονται από αυτήν την γενεάν γνωρίζουν τα κρασία ή όχι.»

Αυτήν την νόστιμην ομιλίαν έκαμαν αναμεταξύ τους οι δύο καλοί οπλοφόροι τρώγοντας και πίνοντας από την πλόσκαν, οπού σχεδόν είχεν ευκαιρώσει· αποκοιμήθηκαν και οι δύο τους, τους οποίους τους αφήνομεν κατά το παρόν, διά να διηγηθούμεν εκείνο οπού εσυνέβη αναμεταξύ εις τον Καβαλιέρην του Δάσους και του Ασχημοειδούς.

Κεφ(άλαι)ον ιδ^{ον}.
Εις το οποίον ακολουθεί η διήγησις του Καβαλιέρου του Δάσους.

Αναμεταξύ εις τα άλλα περισσά πράγματα οπού ανάφεραν ο δον Κισότης και ο Δασικός, λέγει η ιστορία πως εκείνος του Δάσους είπεν προς τον δον Κισότην:

100^{v} «Πρέπει να ηξεύρεις, σινιόρ καβαλιέρη, πως η τύχη μου | με έφερεν και αγάπησα την ασύγκριτον Κασιλδέαν της Βανδελίας. Την είπα ασύγκριτον διότι δεν ευρίσκεται εις καμίαν γυναίκα η νοστιμάδα της, η ευμορφία της και η ευγένειά της. Εις αυτήν, λοιπόν, την Καλσιδέαν έχω τους καλούς μου λογισμούς και τιμίας επιθυμίας και παραδιδόμενος εις αυτήν βάνω του λόγου μου εις πολλούς κινδύνους, υποσχομένη με εις το τέλος του κάθε κινδύνου ότι εις το τέλος του άλλου ήθελε λάβει τέλος η ελπίδα μου· και με τέτοιον τρόπον επλήθυναν τα βάσανά μου, τα οποία είναι άπειρα, και δεν ηξεύρω ποίον θέλει να είναι το τελευταίον οπού θέλει δώσει την αρχήν της καλής μου επιθυμίας. Μίαν φοράν με επρόσταξε να υπάγω να μονομαχήσω με εκείνην την περίφημον γιγαντέσαν της Σιλιβίας ονομαζομένην Γκιράλδα, η οποία είναι ανδρεία καταπολλά με το να είναι από προύντζον, και χωρίς να κινείται από τον τόπον της είναι η πλέον κινητή και πετουμένη γυναίκα του κόσμου. Επήγα, την είδα και την ενίκησα, και την έκαμα και έμεινεν ακίνητος, διότι παράνω από μίαν εβδομάδαν

9 τ᾽ς *το ᾽ς διορθ. από* ο || 11 τ᾽ς ἀσχημοϕδ᾽ς *γρ.* τον Ασχημοειδή *(;)* || 18 βαν δελίας *γρ.* Βανδαλίας || 21 καλσιδέαν *γρ.* Κασιλδέαν || 28 σιλιβίας *γρ.* Σιβιλίας

101r δεν εφύσησεν | άλλος άνεμος παρά τρεμουντάνα. Με είπεν άλλην P
μίαν φοράν να υπάγω να ζυγιάσω τες παλαιές πέτρες των ισχυ-
ρών Πύργων της Κισάνδου, το οποίον είναι ένα επιχείρημα οπού
τυχαίνει περισσότερον εις τους εργάτας παρά εις καβαλιέρους.
Μίαν άλλην φοράν με επρόσταξε να υπάγω να κρεμνισθώ και να 5
καταβυθισθώ εις τον λάκκον της Κάπρας, οπού είναι ένας κίνδυ-
νος οπού δεν ακούσθη ποτέ και τρομερός καταπολλά, και να της
φέρω είδησην διά το ό,τι ευρίσκουνταν εις εκείνο το σκοτεινότατον
βάθος. Εκράτησα την κίνησην της Γκιράλδας, εζύγιασα τους Πύρ-
γους της Κισάνδου, ερίχθηκα εις τον λάκκον και έβγαλα εις φως 10
εκείνα οπού ήτον κεκρυμμένα εις το σκότος του. Κοντολογίς, με
επρόσταξε τώρα ύστερον να τριγυρίσω όλες τες επαρχίες της
Ισπανίας και να κάμω όλους τους πλανωμένους καβαλιέρους να
ομολογήσουν πως διά αυτήν περιπατούν και ότι αυτή υπερβαίνει
εις την ευμορφίαν όσες γυναίκες και αν ευρίσκουνται εις τον κό- 15
σμον, και πως εγώ να είμαι ο πλέον ανδρείος και καλύτερος επα-
101v στής κα|βαλιέρης από όλους όσους ευρίσκουνται υποκάτω εις το
στερέωμα του ουρανού, και διά να κάμω αυτό το ερώτημα επε-
ριπάτησα το περισσότερον μέρος της Ισπανίας, και ενίκησα πολ-
λούς καβαλιέρους οπού ετόλμησαν και με εναντιώθηκαν. Αμή εκεί- 20
νο οπού καυχώμαι περισσότερον και υπερηφανεύομαι είναι το να
ενίκησα εις την μονομαχίαν εκείνον τον περίφημον καβαλιέρην δον
Κισότην της Μαντσίας, και τον έκαμα και ομολόγησε πως είναι
ευμορφύτερη η εδική μου Κασιλδέα παρά η εδική του Δουλτσία·
και μόνον με αυτήν την νίκην λογιάζω πως να ενίκησα όλους τους 25
καβαλιέρους του κόσμου, επειδή και ο δον Κισότης οπού λέγω
τούς ενίκησεν όλους, και, νικούμενος αυτός από λόγου μου, η δόξα
του, η φήμη του και η τιμή του απεδόθη και επέρασεν εις εμένα,
και όσον περισσότερον είναι ο νικούμενος εις μεγάλην
υπόληψην
τόσον περισσότερον είναι ο νικών αξιοεπαινότερος.» 30
Έμεινεν εκστατικός ο δον Κισότης ακούοντας τον Καβαλιέρην
του Δάσους οπού έλεγεν αυτά τα λόγια, και ηθέλησε να τον ειπεί
102r πως ψεύδεται, | αμή εκράτησε την γλώσσαν του, διά να τον κά-
μει να το ομολογήσει αυτός ο ίδιος το ψεύμα του, και, έτσι, τον
είπεν με εύμορφον τρόπον: 35

1 τρεμντάνα *γρ.* τραμουντάνα *(;)* || 3 κισάνδυ *το πρώτο σ προσθ.· γρ.* (Γ)κισάνδου || 6 κάπρας *γρ.* (Γ)κά(μ)πρας || 9 εζύγιασα || 10 ερίχθηκα || 18-19 επεριπάτησα *το δεύτερο* ε *διορθ. ίσως από* ι || 24 τυ δουλτζία, *διορθ. από σβησμένο αδιάγν. αρχ.· γρ.* του Δουλτσι(νέ)α, *(;)* || 29-30 καταλογάδην *στο χφ*

P «Όσον μεν να ενίκησες η αυθεντία σου, σινιόρ καβαλιέρη, το περισσότερον μέρος των πλανωμένων καβαλιέρων της Ισπανίας, και όλου του κόσμου, αυτό ενδέχεται να το έκαμες και δεν λέγω τίποτε περί τούτου· ειδέ το να ενίκησες τον δον Κισότην της Μαντσίας, αυτό δεν ημπορώ να το πιστεύσω και στέκω και αμφιβάλλω. Ίσως να είναι κανένας άλλος οπού να τον ομοιάζει, αν καλά και ολιγοστοί ευρίσκουνται οπού να τον ομοιάζουν.»

«Πώς δεν τον ενίκησα;» απεκρίθη ο Δασικός «Να με πιστεύσεις μά το ηλιοφεγγαροαστερόφωτον στερέωμα του ουρανού πως εγώ επολέμησα με αυτόν και τον ενίκησα· και είναι ένας άνθρωπος μεγαλόσωμος, και λιγνός εις το πρόσωπον, χλωμός εις την όψην, και ξανθούτσικος, η μύτη του είναι ολίγον μακριά και ωσάν στραβή, οι άντσες του είναι μεγάλες και κυρτές. Το παράνομά
102r του είναι Ασχημοειδής, έχει ένα άλογον περίφημον | ονομαζόμενον Ροντσινάντης, και διά οπλοφόρον του έναν χωριάτην οπού ονομάζεται Σάντσιο Πάντσας, και, τέλος πάντων, έχει διά κυρίαν της θελήσεώς του μίαν κάποιαν Δουλτσινέαν από το Τοπόζον, οπού πρώτον ονομάζετον Αλδόνσια Λορέντσο: ωσάν την εδικήν μου, οπού, ονομαζομένη Κασίλδα από την Ανταλούζιαν, εγώ την επονόμασα Κασιλδέαν της Βανδαλίας. Ανίσως και δεν είναι αρκετά όλα αυτά τα σημεία να κάμουν αξιόπιστον την αλήθειάν μου, ιδού αυτού το σπαθί μου, το οποίον θέλει κάμει να το πιστεύσει η ίδια απιστία.»

«Ησύχασε, σινιόρ καβαλιέρη,» είπεν ο δον Κισότης «και άκουσε εκείνο οπού θέλω να σε ειπώ. Πρέπει να ηξεύρεις πως αυτός ο δον Κισότης οπού λέγεις είναι ο μεγαλύτερός μου φίλος οπού εις αυτόν τον κόσμον έχω, και τόσον, οπού εγώ τον κρατώ ωσάν τον εαυτόν μου, και από τα σημεία οπού με είπες εγνώρισα πως δεν είναι άλλος παρά αυτός ο ίδιος οπού λέγεις να ενίκησες. Από το άλλο μέρος, βλέπω με τα ίδιά μου μάτια να εγγίζω με τα χέ-
103r ριά μου πως | δεν είναι δυνατόν να είναι ο ίδιος, ανίσως όμως και κανένας από τους πολλούς του εχθρούς γοητευτάς, μάλιστα, ένας οπού τον κατατρέχει αδιαλείπτως, δεν εμετεμορφώθη εις το είδος του και αφήθηκε και τον ενίκησες, διά να ατιμήσει την φήμην οπού απόκτησεν με τα ηρωικά του έργα και μεγάλες ανδραγαθίες εις όλον τον κόσμον· και εις βεβαίωσην αυτού του

4 κισσότης || 9 μὰ τὴν || 12 μακρυά || 18 αλδόνσια *γρ.* Αλδόνσα *(;)* || 25 ἀπῶ. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 30 να ἐγγίζω *γρ.* και εγγίζω *(;)* || 30-31 χάριά || 31-33 (ἀνίσως ... ἀδιαλείπτως) || 34 ἀτιμήση *το πρώτο η διορθ. από αδιάγν. αρχ.*

πράγματος οπού λέγω πρέπει να ηξεύρεις ότι οι τοιαύτοι ενάντιοί του γοητευταί είναι δύο ημέραι οπού εμετάβαλαν την ωραίαν Δουλτσινέαν εις μίαν χωριατοπούλαν ευτελή και δυσγενή, και τοιούτης λογής θέλει εμετάβαλε και τον δον Κισότην. Αν δεν φθάνουν όλα αυτά να σε κάμουν ικανόν εις το να γνωρίσεις αυτήν την αλήθειαν οπού λέγω, ιδού είναι εδώ ο ίδιος δον Κισότης, ο οποίος θέλει την διαφεντεύσει με τα άρματά του πεζός ή καβαλάρης ή ως καθώς αλλέως αγαπάς.» P

Και λέγοντας αυτό εσηκώθη εις τα πόδια και έπιασε το σπαθί του, ακαρτερώντας να ιδεί την απόφασην οπού ήθελεν κάμει ο Δασικός Καβαλιέρης, ο οποίος του απεκρίθη και είπεν:

103v «Εκείνος οπού σε | ενίκησε μεταμορφωμένον, σινιόρ δον Κισότε, ημπορεί να ελπίζει πως θέλει σε νικήσει και ξεμεταμορφωμένον. Αμή, με το να μην είναι πρέπον να πολεμούν οι καβαλιέροι εις το σκότος, ωσάν τους κλέπτας, ας απαντέξομεν έως οπού να ξημερώσει, διά να ιδεί και ο ήλιος τα έργατά μας. Και πρέπει να είναι η συμφωνία του πολέμου μας ότι ο νικηθείς να έχει να μείνει υποκείμενος εις την θέλησην του νικώντος, και να κάμει εις αυτόν ό,τι και αν θέλει, με τούτο όμως, ότι εκείνα οπού τον προστάζει να είναι κατά την ευπρέπειαν του καβαλιέρη.»

«Εγώ στέργω καταπολλά εις αυτήν την συμφωνίαν.» απεκρίθη ο δον Κισότης.

Και λέγοντας αυτό επήγαν εκεί οπού ήτον οι οπλοφόροι τους, και τους ηύραν οπού ενυπνιάζουνταν. Και εξυπνώντας τους τους επρόσταξαν να ετοιμάσουν τα άλογα, διότι ευθύς οπού ήθελεν ανατείλει ο ήλιος ήθελαν να μονομαχήσουν οι δύο τους, ο Σάντσιος έμεινεν εκστατικός και έκφοβος ακούοντας αυτά τα μαντάτα, φοβούμενος μήπως και νικηθεί ο καβαλιέρης του, επειδή και είχεν

104r α|κούσει τες ανδραγαθίες του Δασικού Καβαλιέρη από τον οπλοφόρον του· επήγαν οι δύο οπλοφόροι να εύρουν τα ζώα, τα οποία έστεκαν όλα μαζί και εμυρίζουνταν.»

Και εις την στράταν οπού επήγαιναν είπεν ο του Δασικού προς τον Σάντσιον:

«Πρέπει να ηξεύρεις, σινιόρε, ότι εδώ εις την Ανταλούζιαν είναι μία συνήθεια και, όταν πολεμούν οι αυθεντάδες, οι δούλοι δεν στέκουνται με τα χέρια σταυρωμένα ενόσω πολεμούν οι αυθεν-

7 τὴν *το ηὴν διορθ. από αδιάγν. αρχ.* | πεζός *το ζ διορθ. από* ρ || 9 ἔπιασε || 15 ὁπῦ *το ο και το ῦ ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 16 ἔργατά *το γ διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 24 ὁπῦ γρ. *όπου (;)*

P τάδες τους. Αυτό σε το είπα διά να προσέχεις ότι όταν πολεμούν οι καβαλιέροι μας πρέπει να κτυπιούμεσθε και ημείς.»

«Αυτή η συνήθεια, σινιόρε,» απεκρίθη ο Σάντσιος «πολιτεύεται εις εκείνα τα μέρη οπού είναι όλοι πολεμάρχοι, αμή οι οπλοφόροι των καβαλιέρων δεν πρέπει να την συλλογούνται. Πόσο μάλλον οπού εγώ δεν άκουσα ποτέ τον καβαλιέρην μου να ειπεί πως να είναι η τοιαύτη συνήθεια, ο οποίος ηξεύρει εκτήθου όλες τες τάξες της πλανωμένης καβαλιερίας. Αν καλά και, αν και να είναι αληθινή αυτή η συνήθεια, με όλον τούτο εγώ δεν θέλω να
104r την φυλάξω, αλλά να πληρώ|σω το ό,τι είναι διορισμένον να πληρώνουν οι τοιαύτοι ειρηνικοί οπλοφόροι, ότι ηξεύρω βέβαια πως δεν θέλουν δίδει παράνω από μισήν οκάν κηρί, και αυτό το δίδω με καλήν μου καρδίαν, ότι ηξεύρω πως περισσότερον ήθελα εξοδιάσει εις το να ιατρεύσω το κεφάλι μου, οπού λογιάζω ωσάν να το βλέπω πως θε να με σκισθεί εις την μέσην. Είναι και άλλο ένα, οπού με εμποδίζει το να πολεμήσω με το να μην έχω σπαθί, οπού δεν το εζώσθηκα εις όλην μου την ζωήν.»

«Εγώ ηξεύρω αυτουνού την θεραπείαν πολλά καλά:» είπεν ο άλλος οπλοφόρος «διότι έχω δύο σακία μαλλίτικα, του αυτού μήκους· εσύ θέλεις πάρει το ένα, και εγώ το άλλον, και θέλομεν κτυπηθεί με αυτά.»

«Αυτό το στέργω,» απεκρίθη ο Σάντσιος «διότι ο τοιούτος πόλεμος θέλει χρησιμεύσει περισσότερον εις το να κορνιακτισθούμεν παρά να πληγωθούμεν.»

«Δεν θέλει γένει έτσι,» του λέγει ο άλλος «διότι μέσα εις τα σακία θε να βάλομεν από πέντε έξι πέτρες στρογγυλές, διά να μη
105r τα παίρνει ο άνεμος, και τοιούτης λογής θέλο|μεν σακοπολεμήσει δίχως να κάμομεν καμίαν βλάβην ή πληγήν εις τον εαυτόν μας.»

«Τί πέτρες λέγεις η αυθεντία σου!» του απεκρίθη ο Σάντσιος «Εγώ σε λέγω την αλήθειαν πως, αν και να τα εγέμιζες τα σακία με βαμπάκι, με όλον τούτο δεν θέλω πολεμήσει: ας πολεμήσουν οι καβαλιέροι μας αναμεταξύ τους, και ημείς ας προσέχομεν εις το να πίνομεν και να ζώμεν, ότι ο καιρός έχει την έγνοιαν εις το να μας πάρει την ζωήν όταν έλθει ο διορισμένος καιρός, και ας μη τον δίδομεν ημείς αιτίαν να μας την πάρει πριχού να έλθει η διορισμένη ώρα.»

3 σινιόρε || 4 με΄ρη ὁπ῞ γρ. μέρη όπου || 15 την᾽ μὲ σην το την᾽ ίσως γραμμ. πάνω σε σβησμ. αδιάγν. αρχ. || 16 εμ᾽ποδίζ῾ι το π γραμμ. πάνω σε σβησμ. αδιάγν. αρχ.

«Με όλα τούτα,» του είπεν ο άλλος «ημείς πρέπει να πολεμήσομεν το ολιγότερον μισήν ώραν.» P

«Μήτε αυτό δεν το κάμνω,» απεκρίθη ο Σάντσιος «ότι δεν θέλω να φανώ απάνθρωπος και αχάριστος με εκείνον οπού έφαγα και έπια και να κάμω καμίαν έριν όσον παραμικρά και αν είναι· και, μην έχοντας καμίαν αιτίαν μανίας, διατί να φωνάζω και να μαλώνω του κάκου;»

105ν «Όσον μεν διά αυτό» είπεν | ο άλλος «εγώ θέλω εύρει τον τρόπον να σε κάμω να αραθυμήσεις, διότι, πριχού να αρχίσομεν τον πόλεμον, εγώ θέλω πλησιάσει κοντά σου αγάλια αγάλια και θέλω σε δώσει τρεις τέσσαρες μπάτσες, οπού να αστράψουν τα μάτια σου, με τες οποίες θέλω σε κάμει να αραθυμήσεις.»

«Εναντίον εις αυτόν τον τρόπον εγώ ηξεύρω άλλον» απεκρίθη ο Σάντσιος «ο οποίος δεν είναι κατώτερος από αυτόν: διότι θέλω πάρει ένα καλόν ραβδί, και πριχού να με κάμεις να εξυπνήσει ο θυμός μου θέλω σε κάμει με τες ραβδιές να κοιμηθείς τόσον βαρέως, οπού να μη εξυπνήσεις ποτέ παρά εις τον άλλον κόσμον. Καλύτερον ήθελεν είσθαι να κοιτάξει καθένας την δουλειάν του, και να μη δίδει αιτίας να αραθυμά τινάς, ότι κανένας δεν ηξεύρει την καρδίαν του ανθρώπου, και μερικοί υπάγουν διά να δώσουν και ύστερον λαμβάνουν, ο Θεός ευλόγησε την ειρήνην και εκαταράσθη την έριν.»

«Καλά είπες.» απεκρίθη ο του Δασικού «Ότι είναι ένας κοινός
106ʳ λόγος οπού λέγει ουκ οίδαμεν τί τέξεται | η επιούσα.»

Άρχισαν πλέον να κιλαδούν επάνω εις τα δένδρη τα μικρά, πολυποίκιλα και χαϊδεμένα πουλάκια, τα οποία εφαίνουνταν ότι με την μελίρρυτον και γλυκείαν αρμονίαν του ηχητικού κιλαηδίσματός τους να εχαιρετούσαν και να ευχαριστούσαν την δροσεράν και ροδοκόκκινον αυγήν, η οποία άρχισε πλέον να δείχνει την ευμορφίαν του προσώπου της από τες πόρτες και από τα παράθυρα του Ορίζον(τ)ος, ρίχνοντας από τες χρυσές τρίχες των ξανθών μαλλίων της μίαν άπειρον ποσότητα υγρών μαργαριταρίων, από των οποίων την νόστιμον δροσίαν βρεχόμενα τα πράσινα μικρούτσικα χορταράκια, εφαίνουν⟨ταν⟩ παρομοίως πως να εβλάστησαν και εις αυτά και να έβρεξεν άσπρα και μικρά μαργαριταράκια· οι ετίες εστάλαζον το γλυκύ και νόστιμον μάννα, οι βρύσες εγελούσαν, εμουρμούριζαν τα ρεύματα, εχαίρουνταν τα δάση

11 πάτζες || 24 ἐπιῦσα. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 31 ὁρίζονος || 34 ἐφαίνˇν *γρ.* ἐφαινο{υ}ν *(;)*

P και με τον ερχομόν της εφαίνουνταν πως να επλούταιναν και να
106ᵛ εδαψιλεύουνταν τα χωράφια | με τα κρινοροδοχρυσοπράσινα χόρτα. Αμή, ευθύς οπού εζύγωσεν ο ήλιος εις το χρυσόν και πύρινόν του αμάξι τα πετούμενα και εξαστράπτοντα άλογά του και εφάνη εις τον κόσμον με την συνηθισμένην του λαμπρότητα, είδεν ο Σάντσιος ότι η μύτη του Δασικού οπλοφόρου ήτον τόσον μεγάλη, οπού έκαμνε ίσκιον εις όλον του το κορμί. Λέγουν, κοντολογίς, πως ήτον καταπολλά μεγάλη, κυρτή εις την μέσην· και εκρέμουνταν δύο δάκτυλα παρακάτω από το στόμα του· την οποίαν βλέποντας ο Σάντσιος άρχισε να τρέμει χειροπόδαρα, ωσάν ένας σεληνιασμένος, και εσυλλογίσθη να αφεθεί να του δώσει καλύτερον χίλιες μπάτσες παρά να πολεμήσει με εκείνο το φάντασμα.

Ο δον Κισότης είδεν τον ενάντιόν του πως είχεν φορέσει την περικεφαλαίαν και εκατέβασε κάτω την μουτσούνα, διά να μην ιδεί το πρόσωπόν του. Εφορούσεν επάνω εις τα άρματα ένα χρυσόν επανωφόρι· είχεν εις την περικεφαλαίαν του τριγύρω πτερά άσπρα, κίτρινα και πράσινα· το κοντάρι του, το οποίον ήτον α-
107ʳ κουμ|πισμένον εις ένα δένδρον, ήτον πολλά μεγάλον και χοντρόν, και εις την άκραν είχεν παράνω από μίαν σπιθαμήν εκλεκτότατον ατσέλι.

Ο δον Κισότης, βλέποντας αυτά, εσυλλογίσθη πως αυτός ο καβαλιέρης θέλει ήτον πολλά δυνατός άνθρωπος· αμή δεν εφοβήθη, ωσάν τον Σάντσιον, μάλιστα με εύτακτον ομιλίαν είπεν προς τον Καβαλιέρην:

«Αν η μεγάλη επιθυμία του πολέμου οπού έχεις δεν σε κάνει να χάνεις το ευπρόσδεκτον της φιλανθρωπότητος, σε παρακαλώ διαμέσου αυτών να σηκώσεις ολίγον την μουτσούναν, διά να ιδώ αν ομοιάζει η ευμορφία του προσώπου σου με του σώματός σου.»

«Σινιόρ καβαλιέρη,» απεκρίθη ο Δασικός «έχεις καιρόν αρκετόν να με ιδείς ύστερον· και, ανίσως και τούτην την ώραν δεν πληροφορώ την επιθυμίαν σου, ήξευρε πως δεν το κάμνω διά άλλο παρά με το να λογιάζω πως θέλω κάμει μεγάλον άδικον εις την ωραίαν μου Κασιλδέαν διά την άργηταν οπού κάνω ενόσω να σηκώσω την μουτσούναν, πριν να σε κάμω να ομολογήσεις εκείνο οπού ηξεύρεις πως επιθυμώ.»

15 ἐκατέβασε *το κα γραμμ. πάνω σε σβησμένο αδιάγν. αρχ.* | μντζ̃να *το ν̃ ίσως διορθ. από ν ή το αντίστροφο* || 20-21 εκλεκτότατον *το πρώτο ο διορθ από αδιάγν. αρχ.* || 25 καβαλλιερ̃ην. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 28 τη\ν *το η διορθ από αδιάγν. αρχ.*

107ᵛ «Ειπές | με καν αυτό» του λέγει ο δον Κισότης «ενόσω να κα- **P**
βαλικεύσομεν, ομοιάζω εγώ με εκείνον τον δον Κισότην οπού λέγεις πως ενίκησες;»

«Εις αυτό σε αποκρίνομαι» λέγει του ο Δασικός «πως ομοιάζεις, ως καθώς ομοιάζουν οι άνθρωποι ένας τον άλλον· αμή, λέγοντας εσύ πως σε κατατρέχουν οι γοητευταί, δεν ημπορώ να το βεβαιώσω αν είσαι εσύ εκείνος ή όχι.»

«Αυτό με φθάνει» απεκρίθη ο δον Κισότης «να γνωρίσω την απάτην σου· όμως, διά να σε εβγάλω από αυτήν την απάτην, ας καβαλικεύσομεν τα άλογά μας, ότι εις ολιγότερον καιρόν παρά οπού ήθελες αργήσει να σηκώσεις την μουτσούναν, αν ο Θεός, η σινιόρα μου και η δύναμις του βραχιόνος μου θέλουν με βοηθήσει, θέλω ιδεί το πρόσωπόν σου, και θέλεις γνωρίσει και εσύ πως δεν είμαι εγώ εκείνος ο δον Κισότης οπού λογιάζεις.»

Και, λέγοντας αυτό, ευθύς εκαβαλίκευσαν, και γυρίζοντας ο δον Κισότης τον Ροντσινάντην διά να πάρει διάστημα εις τον κάμπον, και ύστερον να γυρίσει να αντικριθεί με τον εχθρόν του, ως
108ʳ καθώς το εσυνήθιζαν | οι πλανώμενοι καβαλιέροι, είδεν την παράξενον μύτην του οπλοφόρου, και εθαύμασε και αυτός ωσάν και τον Σάντσιον. Ο ποίος, βλέποντας πως εκίνησεν ο καβαλιέρης του, δεν ηθέλησεν ούτε αυτός να μείνει μοναχός με τον μυταρά, φοβούμενος μήπως και τον κτυπήσει καμίαν με την μύτην του και αποθάνει ή και μόνον από τον φόβον του, και με τούτο επήγεν κατόπι εις τον καβαλιέρην του, κρατώντας τήν μίαν σκάλαν της σέλας του Ροντσινάντε· και, όταν ήθελε να γυρίσει οπίσω ο δον Κισότης, του είπεν ο Σάντσιος:

«Παρακαλώ σε, σινιόρε μου, πριχού να γυρίσεις να πολεμήσεις βοήθησόν με να ανέβω εις αυτήν την βαλανιδιάν, από την οποίαν ημπορώ να ιδώ, πολλά καλά, τον πόλεμον οπού θέλεις να κάμεις με αυτόν τον καβαλιέρην.»

«Εγώ πιστεύω, Σάντσιε,» του απεκρίθη ο δον Κισότης «πως εσύ ανεβαίνεις εις την βαλανιδιάν από τον φόβον σου και όχι διά να ιδείς τον πόλεμον.»

«Εγώ σε λέγω την αλήθειαν» είπεν ο Σάντσιος «πως η μεγάλη μύτη εκείνου του οπλοφόρου με δίδει μεγάλον φόβον και τρόμον,
108ᵛ και δεν τολμώ να | σταθώ σιμά του.»

11 αργὴση γρ. αρχίσει *(;)* || 20 ὁποῖος γρ. ο (ο)ποίος *(;)* || 28 βαλανιδιάν

P «Αληθινά είναι τόσον μεγάλη,» του λέγει ο δον Κισότης «οπού και εγώ ήθελα φοβηθεί, αν δεν είχα την καρδίαν οπού έχω· και έλα, να σε βοηθήσω να ανέβεις εκεί οπού λέγεις.»

Ενόσω άργησεν ο δον Κισότης εις το να βοηθήσει να ανέβει ο Σάντσιος εις το δένδρον, ο άλλος ο Καβαλιέρης επήρεν κάποσον διάστημα εις τον κάμπον, θαρρώντας πως και ο δον Κισότης θέλει έκαμε το ίδιον, και έτσι δίχως να απαντέξει να ακούσει φωνήν τρουμπέτας ή άλλο κανένα σημείον εγύρισε το άλογόν του, το οποίον δεν είχε περισσοτέραν ελευθερίαν από τον Ροντσινάντην, και τρέχοντας με ορμήν επήγαινε να αντιχρίσει τον εχθρόν του· και, βλέποντάς τον πως είχεν υπηρεσίαν και εβοηθούσε τον Σάντσιον να ανέβει, εκράτησε το σαλιβάρι του αλόγου του, το οποίον ευθύς εστάθη, με το να μην ημπορούσε να σαλέψει πλέον. Ο δον Κισότης, οπού του εφάνη πως θέλει ήρχουνταν ο εχθρός του πετώντας, εκέντρωσε τόσον δυνατά τον Ροντσινάντην οπού
109r τον έκαμε και έτρεχε με μεγάλην ελευθερίαν, έως οπού έφθα|σεν εκεί οπού έστεκεν ο Καβαλιέρης των Εσόπτρων, ο οποίος σχεδόν είχεν εμπήξει τα μαχμούζια εις την κοιλίαν του αλόγου του διά να το κάμει να περιπατήσει, αμή δεν ημπόρεσε με κανέναν τρόπον να το κάμει να κινηθεί ούτε ένα δάκτυλον.

Και, από την πολλήν βίαν οπού έκανε να κινήσει το άλογόν του, δεν έλαβε καιρόν να πάρει το κοντάρι του από κάτω εις την αμασχάλην αλλά το είχεν κρεμασμένον. Ο δον Κισότης, βλέποντας τον εχθρόν του εις τοιαύτην κατάστασην, χωρίς να συλλογισθεί αν ήτον πρέπον να τον κτυπήσει ή όχι, επήγε και τον έσπρωξε, με βίαν, και τον έριξε κάτω από το άλογον, ο οποίος πίπτων εκτύπησε τόσον δυνατά, οπού έμεινεν ωσάν αποθαμένος.

Ευθύς οπού τον είδεν ο Σάντσιος, εκατέβη με μεγάλην ταχύτηταν από το δένδρον και επήγεν σιμά εις τον καβαλιέρην του, ο οποίος εξεκαβαλίκευσεν, και επήγε κοντά εις τον πεσόντα Καβαλιέρην, διά να ιδεί αν είχεν αποθάνει ή όχι. Και, σηκώνοντας την
109v μουτσούναν από το πρόσωπόν του, είδεν πως ήτον | ο δοτόρ Καράσκος Σαμψών· και, γυρίζοντας προς τον Σάντσιον, είπεν:

«Είδες, τέκνον μου, πόσον ισχύει η μαγεία, πόσον ημπορούν οι γοητείες!»

Ο Σάντσιος επήγεν σιμότερα, και, βλέποντας πως ήτον ο δο-

9 (τό ὀ/ποῖον … ροντζινα΄ντην) || 32-33 καράσκος το ρ διορθ. από σ

τόρ Σαμψών, εθαύμασε και άρχισε να κάμνει τον σταυρόν του. Και εις όλον αυτόν τον καιρόν ο πεσμένος καβαλιέρης δεν έδειχνε κανένα σημείον πως να είναι ζωντανός, μετά ταύτα είπεν ο Σάντσιος προς τον δον Κισότην: P

«Εμένα με φαίνεται, σινιόρε, πως, με κάθε τρόπον, ήθελεν είσθαι καλόν να χώσεις η αυθεντία σου το σπαθί σου {το σπαθί σου} εις το στόμα αυτουνού οπού φαίνεται να είναι ο δοτόρ Καράσκος: ότι ίσως και σκοτώσεις μέσα εις αυτόν κανέναν από τους εχθρούς σου τους γοητευτάς.»

«Καλά λέγεις, εσύ Σάντσιε.» του απεκρίθη ο δον Κισότης.

Και ξεσπαθώνοντας διά να βάλει εις πράξην εκείνο οπού του είχεν ειπεί ο Σάντσιος, έφθασεν και ο οπλοφόρος ο μυταράς, ο οποίος είχεν εβγάλει εκείνην την μεγάλην μύτην, και άρχισε να φωνάζει λέγοντας:

110r «Κοίταξε καλά εκείνο οπού κάμνεις η αυθεντία | σου, σινιόρ δον Κισότε, διατί αυτός οπού κείτεται εις τα ποδάριά σου είναι ο δοτόρ Σαμψών Καράσκος, ο φίλος σου, και εγώ είμαι ο υπηρέτης του.»

Βλέποντας ο Σάντσιος πως δεν είχεν εκείνην την μεγάλην μύτην, τον ερώτησε:

«Πού είναι η μύτη σου;»

Και αυτός του απεκρίθη πως την είχεν εις την τσέπην του.

Και, βάνοντας το χέρι του εις το δεξιόν μέρος, έβγαλεν την μύτην η οποία ήτον από εκείνες οπού φορούν οι κωμωδοί. Αμή ο Σάντσιος καλοκοιτάζοντάς τον τον εγνώρισε, και του είπεν:

«Δεν είσαι εσύ ο Τωμάζος Ζενζιάλε, ο γείτονάς μου και κουμπάρος μου;»

«Εγώ είμαι» του απεκρίθη ο Τωμάζος «εκείνος οπού λέγεις! Θέλω σε ειπεί ύστερον την αιτίαν διά την οποίαν ήλθα εδώ, μόνον, κατά το παρόν, παρακάλεσε τον σινιόρ δον Κισότην τον αυθέντην μας και καβαλιέρην μας να μη σκοτώσει τον Καβαλιέρην των Εσόπτρων, οπού κείτεται εις τα πόδια του, διότι δίχως καμίαν αμφιβολίαν είναι ο απόκοτος και κακώς συμβουλευμένος δοτόρος Σαμψών Κοράσκος, ο συμπατριώτης μας.»

110v Επάνω εις αυτό, εσυνέφερεν και ο πε|σμένος Καβαλιέρης και άνοιξε τα μάτια του, και, βλέποντάς τον ο δον Κισότης, έβαλε την

6 τό σπαθῖσ τὸ σπαθίσ || 7 καράσκος το ρ *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 12-13 (ὁ ὁποῖος ... μήτην) || 26 και *passim* ζενζιαλε *γρ.* Ζε{ν}ζιάλε ἡ Θεθιάλ(ε) || 32 πόδια || 34 *και passim* κοράσκος *κτλ.· γρ.* Καράσκος *κτλ.* || 36 μάτια

P ἄκρην του σπαθίου εις το πρόσωπόν του λέγοντας:

«Εσύ είσαι αποθαμένος, αν δεν ομολογήσεις πως η ασύγκριτος Δουλτσινέα υπερβαίνει εις την ευμορφίαν την Καλσιδέαν σου· και έξω από αυτό πρέπει να μοι υποσχεθείς να υπάγεις εις το Τοπόζο και έμπροσθεν εις την σινιόρα Δουλτσινέαν, και αυτή να σε κάμει ό,τι θέλει· και, αν σε αφήσει εις το θέλημά σου, να γυρίσεις οπίσω και να με εύρεις, ότι η ομπλή των ανδραγαθιών μου θέλει σου είναι διά οδηγός και θέλει σε φέρει εκεί οπού ευρίσκομαι εγώ, και να με ειπείς το τί απέγινες· οπού όλα αυτά είναι κατά την συμφωνίαν οπού εκάμαμεν πριν του πολέμου, και δεν είναι άπρεπα εις καβαλιέρην.»

«Εγώ ομολογώ» είπεν ο πεσμένος καβαλιέρης «πως αξίζουν περισσότερον τα παλαιά παπούτσια της σινιόρας Δουλτσινέας παρά η εδική μου Κασιλδέα, και σε υπόσχομαι να γυρίσω οπίσω και να υπάγω εις αυτήν και πάλιν να γυρίσω να έλθω εις την αυ-
111r θεντίαν σου | και να κάμω όλα αυτά οπού με προστάζεις.»

«Πρέπει να ομολογήσεις προς τούτοις και να πιστεύσεις» είπεν ο δον Κισότης «πως εκείνος ο καβαλιέρης οπού ενίκησες δεν ήτον μήτε ημπορούσε να είναι ο δον Κισότης της Μαντσίας, αλλά ένας άλλος οπού τον ομοίαζε, ως καθώς εγώ ομολογώ και πιστεύω πως, αν καλά και φαίνεσαι να είσαι ο δοτόρ Σαμψών Κοράσκος, όμως δεν είσαι εκείνος, αλλά ένας άλλος οπού τον ομοιάζεις και τον έβαλαν οι εχθροί μου εις αυτό το είδος διά να κρατήσω εγώ τον θυμόν μου.»

«Εγώ τα πιστεύω και τα ομολογώ όλα αυτά ως καθώς λέγεις η αυθεντία σου.» απεκρίθη ο πεσμένος καβαλιέρης «Μόνον άφησέ με, σε παρακαλώ, να σηκωθώ, ανίσως και ημπορέσω.»

Ο δον Κισότης τον έπιασε και τον εβοήθησε να σηκωθεί, ομού και ο Τωμάζος ο δούλος του, τον οποίον ο Σάντσιος δεν τον άφηνε να ησυχάσει, αλλά τον ερωτούσε περισσά πράγματα, του οποίου οι απόκρισες έδιδαν φανερά σημεία πως να είναι αληθινά ο Τωμάζος Ζενζιάλε· αμή, ακούοντας αυτός από τον καβαλιέρην
111v εκείνο | οπού έλεγεν, πως οι μαγείες έχουν μεγάλην δύναμην και πως εμετεμόρφωσαν τον Καβαλιέρην των Εσόπτρων εις τον δοτόρ Κοράσκον, δεν ημπορούσε να πιστεύσει οπού έβλεπεν οφθαλμοφανώς. Έμειναν, τέλος πάντων, εις αυτήν την απάτην ό τε καβαλιέρης και οπλοφόρος, και τοιούτης λογής ανεχώρησαν και

3 καλσιδέ/αν γρ. Κασιλδέαν || 7 νὰμεεῦρῃς *το πρώτο ε διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 28 ἔπιασε

επήγαν εις την στράταν τους προς την Σαραγότσα, και ο άλλος Καβαλιέρης των Εσόπτρων με τον οπλοφόρον του επήγεν να εύρει κανένα τόπον να τον αλείψουν τα πλευρά του οπού ήτον συντριμμένα. P

Κεφ(άλαι)ον ιε^ον.
Εις το οποίον διηγείται και λέγει ποίος ήτον ο Καβαλιέρης των Εσόπτρων και ο οπλοφόρος του.

Κινώντας απ' εκεί ο δον Κισότης επήγαινεν καταπολλά χαρούμενος και κενοδοξών με το να ενίκησεν έναν τοιούτον ανδρειωμένον καβαλιέρην ως καθώς ελογίαζε πως να ήτον εκείνος των Εσόπτρων, από του οποίου την καβαλερικήν υπόσχεσην εκαρτε-
112r ρούσε να μάθει αν ευρίσκουνταν α|κόμη γοητευμένη η σινιόρα του. Αμή ο δον Κισότης εσυλλογούνταν ταύτα και ο Καβαλιέρης των Εσόπτρων άλλα, αν καλά και εκείνην την ώραν δεν εσυλλογούνταν άλλο παρά να εύρει πουθενά κανέναν τόπον να τρίψουν τα πλευρά του, οπού ως καθώς είπαμεν ήτον κατατσακισμένα. Λέγει, λοιπόν, η ιστορία ότι, όταν ο Σαμψών Κοράσκος εσυμβούλευσε τον δον Κισότην να γυρίσει και να ακολουθήσει τα καβαλιεράτα του, το έκαμε με το να εσυμβουλεύθηκαν πρώτον με τον παπάν και με τον μπαρμπέρην να εύρουν κανέναν τρόπον να γυρίσουν τον δον Κισότην εις το σπίτι του, και να μην υπάγει να γυρεύει τες κακές του τύχες· κοντολογίς, αυτοί αποφάσισαν όλοι τους να αφήσουν τον δον Κισότην να υπάγει, ότι το να τον εμπόδιζαν ήτον αδύνατον, και ύστερον να υπάγει κατόπι του ο δοτόρ Σαμψών εις είδος πλανωμένου καβαλιέρου και να πολεμήσει με αυτόν, επειδή και το εκρατούσε διά πράγμα πολλά εύκολον το να τον νικήσει, και πριν του πολέμου να συμφωνήσουν πως εκεί-
112v νος οπού | νικηθεί να έχει να υπακούει εις εκείνα οπού τον προστάξει εκείνος οπού νικήσει, και, νικώντας τον δον Κισότην, να τον προστάξει ο Κοράσκος να γυρίσει εις το σπίτι του και να καθίσει έως οπού να τον ήθελε προστάξει αυτός και τότε να έβγει, το οποίον το ήθελε κάμει ο δον Κισότης εξ αποφάσεως, διά να μην αθετήσει εις τους νόμους της καβαλιερίας, και ενδέχεται ότι καθέζοντας εις το σπίτι του να ήθελεν αλησμονήσει τες μάτιές του

18 καὶναἀκολνθήση *το να προσθ. ίσως με το ίδιο χέρι* || 26-27 (ἐπηδή … νικήση) || 33 μάτιαῖς *γρ.* μάτ(α)ιές *(;)*

P καβαλιερίες ή ίσως και ήθελαν εύρει και καμίαν άλλην θεραπείαν εις την τρέλαν του.

Ο Κοράσκος το έστερξεν αυτό, και επήρεν διά οπλοφόρον τον Τωμάζον Ζενζιάλε, ο οποίος ήτον κουμπάρος και γείτονας του Σάντσιου, αυτός ήτον ένας άνθρωπος πρόσχαρος και ολίγον τι τρελούτσικος. Αρματώθη ο Σαμψών ως καθώς είπαμε παράνω, ομοίως και ο Τωμάζος φορώντας εις το πρόσωπόν του μίαν μύτην από εκείνες οπού φορούν οι κωμωδοί ως καθώς και αυτό το επροείπαμεν, το οποίον το έκαμε διά να μη τον γνωρίσει ο κουμ-
113r πάρος του όταν τον ήθελεν ιδεί, και, έτσι, πηγαίνον|τας από την ίδιαν στράταν οπού είχεν υπάγει και ο δον Κισότης τον έφθασαν και ανταμώθηκαν εις το δάσος, εις το οποίον τους εσυνέβηκαν όλα εκείνα οπού ο καλός ιστορικός εδιηγήθη. Ο Τωμάζος, βλέποντας την κακήν έκβασην οπού έλαβον οι επιθυμίες του, είπεν προς τον Κοράσκον:

«Βέβαια, σινιόρ δοτόρε, ημείς καλά επάθαμεν: διότι επιχειρισθήκαμεν ένα πράγμα οπού μας εφάνη εις την αρχήν εύκολον, όμως το τέλος του ήτον πολλά δύσκολον. Ο δον Κισότης λέγουν πως είναι τρελός, και ημείς φρόνιμοι· και αυτός επήγε γελώντας, και ημείς εμείναμεν κλαίοντες. Ας ιδούμεν, τώρα, ποίος είναι τρελότερος, αυτός οπού δεν ημπορούσε να κάμει αλλέως ή ημείς οπού τον εδώσαμεν αιτίαν.»

«Είναι διαφορά εις το αναμεταξύ αυτωνών των δύο τρελών,» του απεκρίθη ο δοτόρος «διότι εκείνος οπού την έχει φυσικά την τρέλαν δεν ημπορεί να την αφήσει, αμή όποιος την κάμνει εξ ιδίας προαιρέσεως ημπορεί να την αφήσει όταν θέλει.»

«Επειδή λοιπόν και είναι έτσι,» είπεν ο Τωμάζος «εγώ θελη-
113v ματικώς έγινα τρελός όταν ηθέλησα να γένω | οπλοφόρος της αυθεντίας σου, όμως τώρα δεν θέλω πλέον να είμαι τρελός αλλά θέλω να γυρίσω πλέον εις το σπίτι μου.»

«Εσύ αν θέλεις γύρισε·» του απεκρίθη ο Κοράσκος «αμή εγώ ήξευρε πως δεν θέλω γυρίσει, έως οπού να κάμω την εκδίκησην εις τον δον Κισότην.»

Με αυτές και άλλες παρόμοιες ομιλίες, έφθασαν εις ένα καστέλι εις το οποίον ηύραν έναν χειρούργον, οπού ιάτρευσε τον κακορίζικον Σαμψών. Ο Τωμάζος εγύρισε και τον άφησε, και αυτός έμεινε συλλογισμένος τί τρόπον να εύρει διά να κάμει την εκδίκησην, όμως η ιστορία τον αφήνει αυτόν κατά το παρόν, ότι θέ-

4 γήτονας *το ο διορθ. από αδιάγν. αρχ.*

λει ομιλήσει περί αυτού εις το πρέπον κατά καιρόν, και θέλει να διηγηθεί περί του δον Κισότε, το τί δηλαδή του εσυνέβη. P

Κεφ(άλαι)ον ις^ον.
Οπού διηγείται εκείνο οπού εσυνέβη τον δον Κισότην με ένα φρόνιμον καβαλιέρην της Μαντσίας.

Επεριπατούσε λοιπόν ο δον Κισότης με την χαράν και αγαλ-
114r λίασην οπού επροείπαμεν, λογιάζοντας με το | να έκαμεν εκείνην την νίκην να είναι ο πλέον ανδρείος καβαλιέρης οπού να ευρίσκουνταν εκείνους τους καιρούς· ελογίαζε πως τοιούτον τέλος ήθελον λάβει εις το εξής όσες τύχες και αν ήθελεν απαντήσει· δεν εφηφούσε πλέον τες μαγείες και τους γοητευτάς· δεν ενθυμούνταν πλέον τες άπειρες ξυλιές οπού του είχαν δώσει, μήτε την πετριάν οπού του είχαν σύρει οι βοσκοί με την οποίαν ετσάκισαν τα μισά του δόντια, μήτε την αχαριστίαν των κατεργάρηδων και τες τοπουζιές των Ιαγκβέζων· έλεγεν εις τον εαυτόν του ότι, αν εύρισκε τρόπον οπού να λύσει την γοητείαν της σινιόρας του, το ήθελε κρατεί διά την μεγαλυτέραν ευτυχίαν οπού να έλαβε ποτέ κανένας πλανώμενος καβαλιέρης. Όντας εις αυτούς τους λογισμούς βυθισμένος, του είπεν ο Σάντσιος:

«Να με πιστεύσεις, σινιόρε, ότι με φαίνεται πως να βλέπω έμπροσθέν μου την υπερμεγέθη μύτην του κουμπάρου μου του Τωμάζου Ζενζιάλε;»

«Το πιστεύεις εσύ, Σάντσιε,» του λέγει ο δον Κισότης «πως ο Καβαλιέρης των Εσόπτρων να ήτον ο δοτόρ Σαμψών, και ο οπλοφόρος του να ήτον ο Τωμάζος Ζενζιάλε ο κουμπάρος σου;» |
114v «Εγώ δεν ηξεύρω τί να ειπώ περί τούτου,» απεκρίθη ο Σάντσιος «τούτο μόνον ηξεύρω, πως τα σημάδια οπού με είπεν του οσπιτίου μου, της γυναικός μου και των παιδίων μου δεν ημπορούσε να με τα ειπεί άλλος παρά αυτός ο ίδιος· και είδα και το πρόσωπόν του, αφού έβγαλε την μύτην, και εγνώρισα πως ήτον ο ίδιος Τωμάζος οπού είδα πολλές φορές εις την χώραν μας.»

«Άκουσέ με, Σάντσιε:» του λέγει ο δον Κισότης «ποίος ημπορεί να το πιστεύσει πως ο δοτόρ Κοράσκος να έλθει εις είδος πλανωμένου καβαλιέρου, αρματωμένος με άρματα βλαπτικά και διαφεντευτικά, να πολεμήσει με εμένα; Είχεν ίσως αυτός καμίαν

21 τὴ ὑπερμεγέθη

P έχθρηταν εις του λόγου μου ή εγώ εις αυτόν; Ή τον έδωσα εγώ ποτέ αιτίαν να με εχθρεύεται; Είναι αυτός ισοδύναμός μου εναντίος ή σύρει αυτός ποτέ κανένα άρμα, φθονώντας την φήμην οπού απόκτησα εγώ διαμέσου των αρμάτων;»

«Τί λοιπόν ημπορούμεν να συμπεράνομεν» απεκρίθη ο Σάντσιος «διά την τόσην παρομοίωσην οπού έχουν αυτά τα προσώπατα με τους προρρηθέντας φίλους μας; Ανίσως και είναι γοητεία, ως | 115r καθώς λέγεις η αυθεντία σου, δεν ευρίσκουνται άλλα προσώπατα εις τον κόσμον {άλλα προσώπατα} να τους παρομοιάσει;»

«Όλα αυτά είναι τέχνες και εφευρέματα των κακών γοητευτών» απεκρίθη ο δον Κισότης «οπού με κατατρέχουν, οι οποίοι, προγνωρίζοντες πως εγώ ήθελα να μείνω νικητής αυτού του πολέμου, εμεταμόρφωσαν το πρόσωπον του νικηθέντος καβαλιέρη εις το πρόσωπον του φίλου μου του δοτόρου, διά να μην ημπορέσω να κάμω εις αυτόν την πρέπουσαν τιμωρίαν, και να γλιτώσει την ζωήν εκείνος οπού πάσχει με πονηρίες να πάρει την εδικήν μου. Εσύ ηξεύρεις πολλά καλά, Σάντσιε, την δύναμην και ευκολίαν οπού έχουν οι γοητευταί εις το να μεταβάλλουν το άσχημον εις εύμορφον και το εύμορφον εις άσχημον, ως καθώς και προχθές είδες με τα μάτιά σου την μεταμόρφωσην οπού έκαμαν εις την ευμορφίαν της ασυγκρίτου Δουλτσινέας· και δεν πρέπει να θαυμάζεσαι αν έκαμαν το ίδιον και εις τον δοτόρ Κοράσκο, διά να μην απολαύσω τελείως τον θρίαμβον και έπαινον. Όμως εγώ, 115v με όλον τούτο, παρηγορούμαι, διότι, | με κάθε τρόπον, έμεινα νικητής του εχθρού μου.»

«Προς τον Θεόν είναι γνωστή η αλήθεια κάθε πράγματος.» απεκρίθη ο Σάντσιος.

Ο οποίος, με το να ήξευρε πως η μεταμόρφωσις της Δουλτσινέας ήτον εδική του μηχανή και εφεύρεμα, δεν εκαταπείθουνταν εις τα λόγια του καβαλιέρη του, μήτε ηθέλησε να τον ξαναποκριθεί, διά να μη τύχει και ειπεί κανένα λόγον και φανερωθεί η πονηρία του.

Εις αυτές τες ομιλίες ευρίσκουνταν αυτοί, όταν ήλθε και τους έφθασεν ένας άνθρωπος οπού ήρχετον κατόπι τους από την ίδιαν στράταν, ο οποίος εκαβαλίκευε μίαν εύμορφην φοράδαν. Και ευθύς οπού έφθασε τους εχαιρέτησε, και απέρασε και επήγεν εμπροστά, ο δον Κισότης τού είπεν:

2-3 ενάντίος; || 9 κόσμον αλλα προσώπατα γρ. κόσμον, άλλα προσώπατα (;) || 17 μτ. η υπόλοιπη αράδα κενή

«Σινιόρε, ανίσως και η αυθεντία σου θέλεις να υπάγεις από την ίδιαν στράταν οπού θέλομεν να υπάγομεν και ημείς και αν δεν βιάζεσαι, το ήθελα έχει διά χάρην να υπάγομεν όλοι μαζί.» P

«Εγώ να ηξεύρεις, σινιόρε,» του απεκρίθη ο διαβάτης «πως δεν ήθελα περάσει εμπροστά, αν δεν εφοβούμουν από αυτό το άλο- 5
116r γον μήπως και πειράξει την φο|ράδαν μου.»

«Σινιόρε, αν είναι αυτό το αίτιον,» απεκρίθη τότε ο Σάντσιος «η αυθεντία σου ημπορείς να σταματήσεις, ότι εγώ σε βεβαιώνω πως το άλογόν μας είναι το πλέον τίμιον και στοχασθικόν οπού να ευρίσκεται εις τον κόσμον: διότι εις τοιαύτας υποθέσεις ποτέ 10 δεν έκλινεν η επιθυμία του, έκλινεν αληθινά μίαν φοράν, όμως εγώ και ο καβαλιέρης μου ελάβαμεν τον κανόνα του.»

Ο διαβάτης ετράβηξε το σαλιβάρι της φοράδας και εσταμάτησε, θαυμάζοντας την στάσην και το είδος του δον Κισότη, ο οποίος δεν εφορούσε τότε την περικεφαλαίαν, αλλά την είχε δώ- 15 σει τον Σάντσιον και την εκρέμασεν εις το σαμάρι· εστοχάζουνταν αληθινά ο διαβάτης τον δον Κισότην, αμή περισσότερον τον εστοχάζουνταν αυτόν ο δον Κισότης, και τον εφαίνουνταν πως να ήτον άνθρωπος ανδρείος. Έδειχνε πως να ήτον εις την ηλικίαν ώς πενήντα χρονών· τα μαλλία του είχον μισοασπρίσει· ήτον και εις 20 την θεωρίαν του προσώπου του πρόσχαρος και σοβαρός. Ο διαβάτης, βλέποντας τον Ροντσινάντην, οπού, ως καθώς και εις άλλα
116v πολλά | μέρη είπαμεν, ήτον πετσί και κόκαλον, και το μήκος του σώματος του δον Κισότε, το ξηρόν και χλωμόν του πρόσωπον, τα άρματά του, εθαύμαζε, διότι από πολύν καιρόν δεν είχεν ιδεί εις 25 εκείνα τα μέρη τοιούτους ανθρώπους. Ο δον Κισότης εκατάλαβε πως ο διαβάτης τον εστοχάζουνταν· και, πριχού να τον ερωτήσει τίποτε, του είπεν:

«Εγώ εκατάλαβα, σινιόρε, πως η αυθεντία σου θαυμάζεσαι βλέποντας αυτό το είδος του φορέματος και των αρμάτων οπού 30 έχω εγώ, το οποίον είναι ασυνήθιστον εις τους τωρινούς καιρούς, και επιθυμάς να μάθεις ποίος είμαι, ήξευρε λοιπόν πως εγώ είμαι ένας από εκείνους τους καβαλιέρους

οπού ο κόσμος τούς ονομάζει
εξετακτάς των τυχών. 35

Εβγήκα από την πατρίδα μου, έβαλα διά ενέχυρον το τίποτέ μου, άφησα τα εισοδήματά μου και επαράδωσα του λόγου μου εις τες

9 ϛοχασθηκον γρ. στοχαστικόν *(;)* || 22-23 (ὁπ̃ … ᾱπαμεν) || 34-35 *καταλογάδην στο χφ*

P αγκάλες της τύχης, να με υπάγει όπου θέλει. Ηθέλησα να ανα-
στήσω το εις τα της λήθης σπλάχνα ενταφιασθέν επάγγελμα της
πλανωμένης καβαλιερίας, και είναι κάμποσος καιρός οπού σκον-
117r τάφτοντας, και πίπτοντας, και πάλιν σηκωνόμενος, απέ|λαυσα
ένα μεγάλον μέρος της επιθυμίας μου, βοηθώντας τες χήρες, επι- 5
σκέπτοντας κορασίδες, κάμνοντας χάριτας εις τες παντρεμένες
και ορφανά, διότι τοιούτον είναι το οφίκιον των πλανωμένων κα-
βαλιέρων· και έτσι, διά τες πολλές ανδρείες και χριστιανικές μου
ανδραγαθίες, αξιώθηκα και εκηρύχθη η φήμη μου και εις τύπον
σχεδόν εις όλες τες φυλές του κόσμου: τριάντα χιλιάδες βιβλία 10
ετυπώθηκαν της ιστορίας μου, και ελπίζω να τυπωθούν άλλες
τριακόσιες χιλιάδες, αν με βοηθήσει ο ουρανός. Τέλος πάντων,
διά να τελειώσω τον λόγον μου εν συντομία, σε λέγω πως εγώ εί-
μαι ο δον Κισότης της Μαντσίας, οπού το παράνομά μου λέγε-
ται ο Ασχημοειδής Καβαλιέρης· και, αν καλά και είναι αξιοκατη- 15
γόρητος εκείνος οπού επαινά τον εαυτόν του, όμως εγώ το έκα-
μα εξανάγκης, μην ευρισκόμενος κατά το παρόν τινάς οπού να
σε ειπεί ποίος είμαι· και δεν πρέπει να θαυμάζεσαι πλέον διά όλα
αυτά οπού βλέπεις, επειδή και έμαθες ποίος είμαι και τί επάγ-
γελμα έχω.» 20
117v «Αληθινά, σινιόρ καβαλιέρη,» του | απεκρίθη ο διαβάτης «η αυ-
θεντία σου εγνώρισες από τον θαυμασμόν μου την επιθυμίαν μου,
όμως δεν με έβγαλες τελείως από αυτόν τον θαυμασμόν, οπού σε
είδα, με το να με είπες ποίος είσαι, μάλιστα τώρα με προξενεί πε-
ρισσότερον, συλλογιζόμενος: Πώς είναι δυνατόν να ευρίσκουνται 25
την σήμερον εις τον κόσμον πλανώμενοι καβαλιέροι; Εγώ δεν το
ήθελα πιστεύσει πως να ευρίσκεται τινάς εις τους τωρινούς καιρούς οπού να βοηθά τες χήρες, να επισκέπτεται τες κορασίδες,
να τιμά τες πανδρεμένες, και να δίδει συνδρομήν εις τα ορφανά,
αν δεν το ήθελα ιδεί με τα μάτιά μου εις την αυθεντίαν σου. Ευ- 30
χαριστίαν να έχει ο Θεός, ότι με αυτήν την ιστορίαν, οπού λέγεις
η αυθεντία σου πως ετυπώθη, διά τες μεγάλες και αληθινές σου
καβαλιερίες θέλει παραδοθούν εις λήθην τα άπειρα πλαστά βι-
βλία των πλανωμένων καβαλιέρων, οπού είναι γεμάτος ο κόσμος,
τα οποία φθείρουν τα καλά ήθη και προξενούν ατιμίες εις τες κα- 35
λές ιστορίες.»

8 ταῖς β ἀνδρ̣αις πολλαῖς *οι υπερκείμενοι δείκτες θέσης των λέξεων προσθ.* || 21 α λ̣ηθινά *το ν διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 23 θαυμαζόν

«Όσον μεν αυτό οπού είπες, να είναι πλαστές αι ιστορίες των P
118r πλανωμένων καβαλιέρων ή όχι, πρέπει να | το καλοστοχασθείς.» του απεκρίθη ο δον Κισότης.

«Και πώς, αμφιβάλλει τινάς πως δεν είναι ψευδείς αυτές αι ιστορίες;» του λέγει ο διαβάτης.

«Εγώ το αμφιβάλλω,» είπεν ο δον Κισότης «και κατά το παρόν ας αφήσομεν αυτήν την φιλονικίαν, ότι ελπίζω εις τον Θεόν να σε κάμω να γνωρίσεις το σφάλμα οπού έχεις εις το να είσαι ομογνώμων και η αυθεντία σου με την κοινότητα.»

Από αυτά τα υστερινά λόγια του δον Κισότε άρχισεν ο διαβάτης να υποπτεύεται διά αυτόν πως να είναι τρελός, και εκαρτερούσε να το βεβαιωθεί από άλλα· αμή, πριχού να αναφέρουν διά άλλες υποθέσεις, ο δον Κισότης τον επαρακάλεσε να του ειπεί ποίος είναι. Ο διαβάτης τού απεκρίθη:

«Εγώ, σινιόρ Ασχημοειδή Καβαλιέρη, είμαι ένας ευγενής και εγεννήθηκα εις μίαν χώραν εις την οποίαν, αν θέλει ο Θεός, θέλομεν υπάγει να γευματίσομεν σήμερον. Δεν είμαι μήτε πολλά πλούσιος μήτε πτωχός, ονομάζομαι δον Διέγο δι Μιράνδα· περ-
118v νώ την ζωήν μου με την γυναίκα μου, με τα | παιδιά μου και με τους φίλους μου· η άσκησίς μου είναι το κυνήγι και μερικές βολές ψαρεύω, όμως δεν κρατώ μήτε γεράκι μήτε λαγωνικά. Έχω{ς} ώς πενήντα εξήντα βιβλία, μερικά είναι ιστορικά και άλλα εκκλησιαστικά. Μερικές βολές τρώγω με τους γειτόνους μου και με τους φίλους μου, και άλλες βολές τούς φιλεύω· δεν κατακρίνω τινάν μήτε αγαπώ να κατακρίνουν άλλον έμπροσθέν μου· δεν εξετάζω τας ξένας υποθέσεις· ακούω κάθε ημέραν την λειτουργίαν μου, δίδω ελεημοσύνην εις τους πτωχούς κατά την δύναμήν μου, δίχως να το φανερώνω εις τινάν, και να δώσω κατάλυμα της κενοδοξίας εις την καρδίαν μου· πάσχω να αγαπήσω εκείνους οπού ηξεύρω πως είναι μαλωμένοι· έχω μεγάλην ευλάβειαν εις την Υπεραγίαν Θεοτόκον και τες ελπίδες μου τες έχω εις Κύριον τον Θεόν Μας.»

Ο Σάντσιος εστάθη με μεγαλοτάτην προσοχήν εις την αναφοράν της ζωής και της ασκήσεως του ευγενούς διαβάτου, και, με το να του εφάνη καλή και αγία και πως εκείνος οπού είχεν |
119r αυτήν την ζωήν και την άσκησην ημπορούσε να κάμει και θαύ-

9 κοινότητα. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 21 ē/χως ὡς || 28-29 καινοδοξίας || 30-31 *ὑπεραγίαν πάνω από το* ερ *διαγραμμ. βαρεία* || 31 ἐλπίδες *το δεύτερο* ε *διορθ. από* αι *ή το αντίστροφο*

P ματα, εξεκαβαλίκευσεν ευθύς και επήγεν με ευλάβειαν και σχεδόν με δάκρυα και εφίλησε τα ποδάριά του. Βλέποντας αυτό ο διαβάτης, τον ερώτησε:

«Τί είναι αυτό, αδελφέ; Διατί φιλάς τα ποδάριά μου;»

«Άφησέ με, σινιόρε, να τα φιλήσω,» του απεκρίθη ο Σάντσιος «ότι η αυθεντία σου με φαίνεσαι να είσαι ο πρώτος άγιος οπού να είδα εις τον καιρόν μου.»

«Εγώ δεν είμαι άγιος,» απεκρίθη ο διαβάτης «αλλά μεγάλος αμαρτωλός· μάλιστα εσύ φαίνεσαι να είσαι καλός άνθρωπος, ως καθώς το δείχνει η απλότης σου.»

Ο δον Κισότης τον ερώτησε πόσα παιδία είχεν.

Και ο διαβάτης τού απεκρίθη πως είχεν μόνον ένα, και πως καλύτερον να μη το είχε και εκείνο, «και όχι πως είναι κακόν, αλλά με το να μην είναι τόσον καλόν ως καθώς εγώ ήθελα. Θε να είναι ώς δεκαοκτώ χρόνων· εστάθη έως έξι χρόνους εις την Σαλαμάνκα, σπουδάζοντας την ελληνικήν και λατινικήν γλώσσαν, ήθελα
119r να τον βάλω να σπουδάξει θεολογί|αν και άλλες σοφίες, όμως αυτός τόσον αγάπησε την ποιητικήν (ανίσως όμως και ημπορεί να ονομασθεί σοφία), οπού δεν ημπόρεσα με κανένα τρόπον να τον κάμω να μάθει καμίαν άλλην. Εγώ ήθελα να γένει η κορόνα του γένους του, επειδή και οι βασιλείς μας φιλοδωρούν με ελευθερίαν αφθονίας τούς εναρέτους και σοφούς ανθρώπους, διότι η σπουδή δίχως την αρετήν είναι ωσάν τα μαργαριτάρια οπού ευρίσκουνται εις τα βουνά. Περνά όλην την ημέραν εις το να εξετάζει με ακρίβειαν τους στίχους του Ομήρου, του Μαρτσιέλε και του Βιργκιλίου. Εις κοντολογίαν, με άλλο δεν έχει να κάμει παρά με την προρρηθείσαν ποιητικήν, με το βιβλίον του Ορατσίου, Περσίου, Ιμβερνάλε και Τρεβούλου, ότι τους τωρινούς στιχουργούς δεν τους έχει εις καλήν υπόληψην.»

Με όλα τούτα απεκρίθη ο δον Κισότης:

«Τα τέκνα, σινιόρε μου, είναι ένα μέρος των εντοσθίων των γονέων τους, και πρέπει να τα αγαπούν, ή καλά ή κακά αν είναι. Πρέπει να τα παιδεύουν από μικρά να γίνουνται ενάρετα, και να
120r τα μαθαίνουν εύχρηστα | ήθη, οπού όταν μεγαλώνουν να είναι η βακτηρία του γήρατος των γονέων τους· και, όσον μεν το να τα βιάζουν να μαθαίνουν περισσότερον την μίαν σοφίαν παρά την

15-16 σαλαμαγ-/κα || 19 ὀνομασθῇ *το πρώτο ο διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 25 μαρτζιελε *γρ.* Μαρτσιάλε || 28 ψιβερνα᾽λε, καὶ τρεβ᾽λν *γρ.* Ιουβε{ρ}νάλε και Τιβούλου

άλλην, αυτό δεν το κρατώ διά πράγμα καμωμένον με καλόν στο- P
χασμόν, επειδή και καλύτερον ήθελεν είσθαι να τα αφήνουν να
σπουδάζουν εκείνην την μάθησην εις την οποίαν κλίνουν περισ-
σότερον· και, αν καλά και δεν είναι η ποιητική τόσον ωφέλιμος
όσον νόστιμη, με όλον τούτο δεν είναι από εκείνες οπού κατα- 5
φρονούν εκείνον οπού τες ηξεύρει. Ωστε οπού, σινιόρε μου, εγώ
σε συμβουλεύω να αφήσεις τον υιόν σου να μάθει την επιστήμην
οπού του αρέσει, ότι, όντας αυτός τοιούτος καλός σπουδαίος, και
επειδή και ανέβη εις το πρώτον σκαλοπάτι των ουσιών, οπού εί-
ναι εκείνο των γλωσσών, διαμέσου αυτών αυτός ατός του θέλει 10
ανέβει εις την κορυφήν των ανθρωπίνων γραμμάτων, τα οποία
πρέπουν τόσον εύμορφα εις ένα καβαλιέρην και τόσον τον τιμούν,
τον στολίζουν και τον μεγαλύνουν, ωσάν οι μίτρες τούς αρχιερείς.
120ν Μάλωσε η αυθεντία | σου τον υιόν σου, αν κάμει σάτιρες οπού να
είναι εις ατιμίαν κανενός, και ξέσχισέ τες, και παίδευσέ τον· ει δε 15
και συνθέτει ομιλίες κατά την φράσην του Ορατσίου, εις τες οποί-
ες να ψέγει κοινώς τα εγκλήματα, πρέπει να τον επαινάς· διότι ο
ποιητής έχει εξουσίαν να γράψει εναντίον εις τον φθόνον, και να
κατακρίνει εις τους στίχους του τους φθονερούς, και τα άλλα εγ-
κλήματα, μόνον να μη σημειώνει καταμέρος το πρόσωπον· όμως 20
ευρίσκουνται και μερικοί ποιηταί οπού, επιτούτου διά να κατα-
κρίνουν τινάν, κινδυνεύουν να εξορισθούν. Αν ο ποιητής είναι σώ-
φρων, θέλουν γένει και τα ποιήματά του σώφρονα· το κονδύλι εί-
ναι η γλώσσα της καρδίας· ό,τι λογής είναι τα νοήματα οπού συλ-
λογάται εις αυτήν, τοιαύτα θέλει είναι και τα συγγράμματα· και, 25
όταν οι βασιλείς και οι πρίντσιποι βλέπουν την θαυμαστήν επι-
στήμην της ποιητικής εις ανθρώπους φρονίμους και εναρέτους,
τους τιμούν, τους έχουν εις καλήν υπόληψην και τους πλουταί-
νουν, μάλιστα και τους στεφανώνουν με τα φύλλα του δένδρου
121ι οπού δεν το έ|βλαψεν η σαΐτα, ως σημείον πως δεν θέλουν βλα- 30
φθεί από τινάν εκείνοι οπού με τοιαύτας κορόνας βλέπουν να τι-
μούν και να στολίζουν τους ναούς τους.»

Εθαύμασεν ο διαβάτης ακούοντας την νόστιμον ομιλίαν του
δον Κισότε, και τόσον, οπού άρχισε να αφήνεται από τον σκοπόν
οπού είχεν βάλει, πως να είναι ο δον Κισότης τρελός. Ο Σάντσιος, 35
ο οποίος δεν εσύγχυζε τον νουν του εις το να ακούει τοιαύτας ομι-

9 ὑσιῶν γρ. επιστημών || 13 μήτραις || 20 σημφώνη τα η και φ *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 25 συγγράμματα. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 32 ναΰς τϋς. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 35 τρελο΄ς. *η υπόλοιπη αράδα κενή*

P λίας, είχεν ξεμακρύνει ολίγον από την στράταν και είχεν υπάγει να γυρέψει ολίγον γάλα από κάποιους βοσκούς οπού εκεί σιμά άρμεγαν τα βρόβατά τους, επάνω εις αυτό εσήκωσεν ο δον Κισότης τα μάτιά του και είδεν πως από την στράταν οπού επήγαιναν αυτοί ήρχετον ένα αμάξι γεμάτον από βασιλικά μπαϊράκια· και, θαρρώντας να είναι καμία νέα τύχη, άρχισε να κράζει μεγαλοφώνως τον Σάντσιον να έλθει να του δώσει την περικεφαλαίαν. Ο οποίος, ακούοντας την φωνήν του καβαλιέρη του, άφησε τους βοσκούς και έτρεξε να ιδεί τί ήθελεν. |

121ν Κεφ(άλαι)ον ιζ^ον.

Οπού διηγείται την μεγάλην τόλμην οπού έδειξεν ο δον Κισότης εις το συμβεβηκός του λεονταρίου.

Διηγείται ο ιστορικός πως, όταν ο δον Κισότης εφώναζε τον Σάντσιον να του φέρει την περικεφαλαίαν, αυτός τότε αγόραζεν από κάποιους βοσκούς μίαν μυζήθραν και, βιάζοντάς τον ο καβαλιέρης του με τες φωνές του, δεν ήξευρε τί να την κάμει, ή πού να την βάλει, διά να μη χαθεί, επειδή και την είχεν πληρώσει, τέλος πάντων αποφάσισε να την βάλει εις την περικεφαλαίαν του καβαλιέρη του και έτρεξεν ευθύς να ιδεί τί ήθελε.

«Δώσε με, Σάντσιε, την περικεφαλαίαν μου,» του λέγει ο δον Κισότης «ότι αυτό οπού βλέπω έμπροσθέν μου με φαίνεται να είναι καμία τύχη οπού θέλει να με κάμει εξανάγκης να πιάσω τα άρματα.»

Ακούοντας αυτό ο διαβάτης, επάτησεν εις τες σκάλες της σέλας και εσηκώθη και εκοίταξε τριγύρω, αμή δεν είδεν άλλο παρά
122ν ένα αμάξι οπού ήρχετον προς του λόγου τους, | με δύο ή τρία μπαϊράκια μικρά, και βλέποντάς τα ο διαβάτης ελογίασε πως θέλει να είναι τίποτε άσπρα βασιλικά, και έτσι το είπεν και τον δον Κισότην, αμή αυτός δεν ηθέλησε να το πιστεύσει, και του απεκρίθη:

«Εγώ, σινιόρε, ηξεύρω καλά πως έχω πολλούς εχθρούς ορατούς τε και αοράτους, και δεν ηξεύρω πότε, μήτε πού, μήτε εις τί καιρόν, μήτε εις τί είδος θέλουν να με πολεμήσουν.»

Και, γυρίζοντας προς τον Σάντσιον, του εζήτησε την περικεφα-

3 βρόβατάτ̃ς. *γρ.* πρόβατά τους, *(;)· η υπόλοιπη αράδα κενή* || 32 μήπ̃ *το τε προσθ. με το ίδιο χέρι*

λαίαν· ο οποίος, με το να μην έλαβε καιρόν να εβγάλει την μυζήθραν, του την έδωσε μαζί με αυτήν. Ο δον Κισότης την επήρε, και, δίχως να καταλάβει τί ήτον μέσα, την έβαλεν ευθύς εις το κεφάλι του· και άρχισε να τρέχει το γάλα της μυζήθρας εις το πρόσωπον και εις τα γένια του δον Κισότε, ο οποίος τόσον εφοβήθη, οπού είπε προς τον Σάντσιον: P

«Τί διάβολο είναι αυτό, με φαίνεται πως να αναλούν τα μυελά μου ή να ιδρώνω από την κεφαλήν έως εις τα ποδάρια; Και, αν είναι αληθινά ίδρως, δεν είναι, να ηξεύρεις, από κανένα μου φόβον: αλλά |εξάπαντος θέλει είναι τρομερά αυτή η τύχη οπού θέλει να με συνέβει. Δώσε με τίποτε, αν έχεις, να σφουγγισθώ, ότι θαμβώνουν τα μάτιά μου από τον πολύν ίδρωτα.» 122v

Ο Σάντσιος εσιώπησε και του έδωσεν ένα πανί, και ευχαρίστησε τον Θεόν πως δεν το εκατάλαβεν ο καβαλιέρης του. Ο δον Κισότης εσφογγίσθη, και έβγαλε την περικεφαλαίαν να ιδεί τί ήτον το αίτιον οπού εκρύωνε το κεφάλι του, και, βλέποντας την μυζήθραν, είπεν προς τον Σάντσιον:

«Κατηραμένε χωριάτη, εδικές σου δουλείες θέλει να είναι αυτές.»

Ο Σάντσιος τού απεκρίθη με σοβαρόν σχήμα και υποκριτικόν και του είπεν:

«Επειδή και είναι μυζήθρα, δώσε μέ την, να την φάγω. Αμή καλύτερον ας την φάγει ο διάβολος, διότι αυτός θέλει την έβαλεν αυτού μέσα. Ότι εγώ ποτέ δεν ήθελα τολμήσει να μαγαρίσω την περικεφαλαίαν σου! Και, ως καθώς υπολαμβάνω, με φαίνεται πως να με κατατρέχουν και εμένα οι γοητείες ωσάν οπού είμαι μέλος της αυθεντίας σου, και θέλει την έβαλεν αυτού την μυζήθραν διά να σε κάμουν να αραθυμήσεις και | να με δείρεις ως καθώς το συνηθίζεις και το κάνεις. Όμως πιστεύω πως να ελάνθασαν τούτην την φοράν, επειδή και πιστεύω πως ο καβαλιέρης μου να έχει τόσην διάκρισην, και θέλει στοχασθεί πως, αν εγώ είχον μυζήθραν, καλύτερα την έτρωγα παρά οπού να την βάλω εις την περικεφαλαίαν.» 123r

«Ενδέχεται να είναι και αυτό.» είπεν ο δον Κισότης.

Ακούοντας αυτά ο διαβάτης, εθαύμασε καταπολλά, μάλιστα όταν είδεν τον δον Κισότην οπού, αφού εσφογγίσθη καλά και εφόρεσε την περικεφαλαίαν, επάτησε καλά εις τες σκάλες, παίρνον-

9 δεν ἦναι γρ. {δεν} είναι *(;)* || 26 γοητῶες γρ. γοητευτές *(;)* || 27 ἔβαλεν γρ. έβαλον *(;)* ἔβαλαν *(;)*

P τας το σπαθί εις το χέρι και παίζοντας το κοντάρι, έλεγεν:

«Ας έλθει όποιος θέλει, ότι εγώ είμαι έτοιμος.»

Έρθασεν ωστόσον και το αμάξι με τα μπαϊράκια, με το οποίον δεν ήτον άλλοι άνθρωποι παρά ο αμαξάς, καβαλάρης επάνω εις ένα μουλάρι, και άλλος ένας άνθρωπος εκάθουνταν εμπροστά εις το αμάξι. Ο δον Κισότης εστάθη εμπροστά και είπεν:

«Πού πηγαίνετε εσείς, αδέλφια; Τί αμάξι είναι αυτό, και τί μπαϊράκια είναι αυτά;»

123ν Ο αμαξάς τού απεκρίθη πως το | αμάξι είναι εδικόν του· και ότι μέσα εις το αμάξι δεν είναι άλλο παρά δύο άγρια λεοντάρια εις ένα κλουβί, τα οποία τα στέλλει εις τον ρήγαν ο γκενεράλης του Οράνου· «και τα μπαϊράκια είναι του ρήγα μας, εις σημείον πως είναι εις το αμάξι πράγμα εδικόν του.»

«Είναι μεγάλα τα λεοντάρια;» ερώτησεν ο δον Κισότης.

«Είναι τόσον μεγάλα,» απεκρίθη εκείνος οπού εκάθουνταν εμπροστά εις το αμάξι «οπού ακόμη έως τώρα δεν απέρασαν τόσον μεγάλα από την Αφρικήν εις την Ισπανίαν. Το ένα είναι αρσενικόν και το άλλον θηλυκόν: μάλιστα είναι και πεινασμένα διότι σήμερον δεν έφαγον τίποτε· και, διά τούτο, σε παρακαλώ φύγε απ' έμπροσθεν από το αμάξι, και άφησέ μας να υπάγομεν, ότι βιαζόμεσθε να φθάσομεν ογληγορότερα διά να τα δώσομεν να φάγουν.»

Τότε είπεν ο δον Κισότης, χαμογελώντας:

«Άνοιξε τες πόρτες των κλουβίων, ότι εγώ θέλω δείξει εις εκείνους οπού τα στέλνουν αυτά αν φοβούμαι εγώ από λεοντάρια! Έβγαλε έξω αυτά τα θηρία, ότι θέλω κάμει να γνωρίσουν και αυτά

124ν εις αυ|τόν τον κάμπον ποίος είναι ο δον Κισότης της Μαντσίας.»

«Κοίταξε, κοίταξε!» είπεν τότε εις τον εαυτόν του ο διαβάτης «Τώρα το εφανέρωσε ο καλός μας καβαλιέρης τί άνθρωπος είναι: βεβαιότατα η μυζήθρα θέλει εμαλάκαινε τα μυελά του.»

Ο Σάντσιος επλησίασε κοντά εις τον διαβάτην και του είπεν:

«Διά το όνομα του Θεού, σινιόρε, κάμε κανέναν τρόπον και εμπόδισε τον καβαλιέρην μου να μη πολεμήσει με αυτά τα λεοντάρια, ότι, ανίσως και πολεμήσει, μας ξεσχίζουν όλους μας.»

«Και τόσον άγνωστος είναι ο καβαλιέρης σου,» απεκρίθη ο διαβάτης «οπού να πιασθεί να πολεμήσει με άγρια λεοντάρια;»

«Δεν είναι άγνωστος,» είπεν ο Σάντσιος «μόνον αγαπά να βάνει του λόγου του εις κίνδυνα.»

14 λεοντ᾽ρια | κισσότης; || 17 μεγάλα *πάνω από το δεύτερο* α *διαγραμμ. οξεία* || 31 σινιόρε

«Εγώ θέλω τον εμποδίσει.» του απεκρίθη ο διαβάτης. P

Και, πλησιάζοντας εις τον δον Κισότην, του είπεν:

«Σινιόρε, οι πλανώμενοι καβαλιέροι πρέπει να επιχειρίζουνται τύχες οπού να ελπίζουν πως θέλουν τες τελειώσει με τιμήν, και όχι τύχες οπού υστερούν τελείως την τιμήν. Πόσον μάλλον οπού
124v αυτά τα λεοντάρια δεν έρχουνται κατεπάνω σου, | μήτε το φαντάζουνται: ότι τα πηγαίνουν εις τον βασιλέα, και δεν είναι πρέπον να τα εμποδίσεις από την στράταν τους.»

«Η αυθεντία σου, σινιόρε μου,» του απεκρίθη ο δον Κισότης «κοίταξε το κυνήγι σου και τα ψάριά σου, και μην ανακατώνεσαι εις τας ξένας υποθέσεις, αλλά άφησε να κάμει ο καθένας εκείνο οπού είναι πρέπον του οφικίου του.»

Και λέγοντας αυτό εγύρισε προς τον φυλακάτορα των λεονταρίων, και του είπεν:

«Άνοιξε ογλήγορα τες πόρτες των κλουβίων, ότι τώρα σε τρυπώ πέρα περού με αυτό το κοντάρι!»

Ο αμαξάς, βλέποντας την απόφασην του αρματωμένου φαντάσματος, του είπεν:

«Παρακαλώ σε, σινιόρε μου, άφησέ μας να ξεχαμώσω τα μουλάρια και να φύγω με αυτά πριχού να έβγουν έξω τα λεοντάρια, διότι ανίσως και με τα σκοτώσουν θέλω μείνει πτωχός εις όλην μου την ζωήν· επειδή και άλλον σερμαγέν δεν έχω έξω από αυτά.»

«Κάμε ό,τι θέλεις, ολιγόπιστε!» είπεν ο δον Κισότης.

Ο αμαξάς ευθύς εξεκαβαλίκευσε και εξεχάμωσε τα μουλάρια, ομού και ο φυλακάτορας των λεονταρίων, φωνάζοντες:
125r «Ας είναι μαρτυρία όσοι | είναι εδώ παρών το πως άνοιξες η αυθεντία σου τες πόρτες των κλουβίων εναντίον της θελήσεώς μας και απόλυσες τα λεοντάρια, και ό,τι σε κάμουν το πταίσιμον δεν είναι κανε⟨ν⟩ού.»

«Παραμερίσετε η αυθεντία σας» είπεν ο δον Κισότης «πριχού να ανοίξω τες πόρτες, ότι εγώ είμαι βέβαιος πως αυτά δεν θέλουν ημπορέσει να με κάμουν καμίαν βλάβην.»

Ο διαβάτης άρχισε να τον νουθετεί εκ δευτέρου να μη κάμει τοιαύτην τρέλαν, αμή ο δον Κισότης τού απεκρίθη πως αυτός ήξευρε το τί έκαμνε. Μόνον να παραμερίσουν αυτοί.

Ο Σάντσιος ακούοντας αυτό, άρχισε να τον παρακαλεί με δάκρυα να απέχει από τοιούτον επιχείρημα, και τον έλεγε:

28 λεοντάρια *πάνω από το* ε *διαγραμμ. οξεία* || 29 κανεȳ

P «Κοίταξε καλά, σινιόρε, ότι εδώ δεν είναι γοητεία μήτε άλλο τοιούτον· διότι εγώ βλέπω μέσα εις τα κλουβία και είναι εις το καθένα από ένα λεοντάρι, οπού τα ονύχιά τους είναι ωσάν ένα βουνόν.»

«Εσένα από τον φόβον σου σε φαίνουνται πως να είναι ωσάν ο μισός κόσμος.» του απεκρίθη ο δον Κισότης «Παραμέρισε, Σάν-
125ʳ τσιε, ότι, αν εγώ αποθάνω εδώ, εσύ ηξεύρεις την | συνθήκην μας: και υπάγεις εις την Δουλτσινέαν, και δεν λέγω άλλο.»

Είπεν προς τούτοις και άλλα πολλά λόγια, με τα οποία έδειξε φανερά πως δεν ήθελε να αφεθεί από εκείνην την τρελήν απόφασην. Ήθελε να τον εναντιωθεί ο διαβάτης, αμή είδεν πως τα άρματά του δεν ομοίαζον με του δον Κισότη και του εφάνη πως να μην είναι πρέπον να πιασθεί με έναν τρελόν· ο δον Κισότης άρχισε πάλιν να φοβερίζει τον φυλακάτορα διά να ανοίξει τες πόρτες των κλουβίων, και βλέποντας αυτό ο διαβάτης εγύρισε την φοράδαν του, ομοίως και ο Σάντσιος το γομάρι, ομού και ο αμαξάς τα μουλάρια, και άρχισαν να φεύγουν διά να ξεμακρύνουν το ογληγορότερον, πριχού να ανοίξουν τες πόρτες των κλουβίων.

Ο Σάντσιος έκλαιε διά τον θάνατον του καβαλιέρη του, διότι εκείνην την φοράν εθαρρούσε βεβαιότατα πως δεν ήθελε γλιτώσει· εβλασφημούσε την τύχην του και έκραζε κακορίζικην την ώραν οπού εσυμβάσθη να τον ξαναδουλεύσει· αμή με όλον οπού έκλαιε και έλεγεν αυτά δεν έπαυε από το να κτυπά το γομάρι διά
126ʳ να ξεμακρύνει | από το αμάξι. Βλέποντας, λοιπόν, ο λεονταροφύλαξ πως εκείνοι οπού έφευγον είχαν ξεμακρύνει κάμποσον τόπον, και βλέποντας πως ο δον Κισότης δεν έπαιρνεν από λόγια, αλλά τον αποφάσισε και τον εβίασε να ανοίξει τες πόρτες των κλουβίων.

Και, ενόσω άργησε να ανοίξει το ένα κλουβί, ο δον Κισότης έστεκε και εσυλλογάτον ανίσως και έπρεπε να κάμει τον πόλεμον πεζός ή καβαλάρης, και, τέλος πάντων, αποφάσισε να τον κάμει πεζός, φοβούμενος μήπως και ξιπασθεί ο Ροντσινάντης από τα λεοντάρια. Και διά τούτο ευθύς εξεκαβαλίκευσε, και έριξε το κοντάρι, επέρασεν εις το χέρι του το σκουτάρι· και, ξεσπαθώνοντας, επήγεν και εστάθη έμπροσθεν εις το αμάξι παραδιδόμενος με κάθε αγάπην εις τον Θεόν και εις την σινιόρα του Δουλτσινέα.

19 ἔκλαιε διά *το* αιε δι *υπογραμμισμένο* ‖ 25 καὶ βλέπωντας *γρ.* είδεν *(;)* ‖ 28 κλ*ν*/βίων, *ίσως παραλείπεται συνέχεια της φράσης*

Βλέποντας ο λεονταροφύλαξ πως είχεν ετοιμασθεί ο δον Κι- P
σότης, άνοιξε το πρώτον κλουβί, εις το οποίον ήτον εκείνο το με-
γαλότατον λεοντάρι. Το πρώτον πράγμα οπού έκαμε, εγύρισε
126ᵛ μίαν φοράν μέσα εις το κλουβί και | {και} ύστερον ετεντώθη· και
άνοιξε μίαν φοράν το στόμα του και εχασμίσθη, και εβγάλλοντας 5
την γλώσσαν του οπού ήτον ώς δύο σπιθαμές εσφούγγισε τα μά-
τια του και το πρόσωπόν του. Και, κάμνοντας αυτά, έβγαλεν το
κεφάλι του έξω από το κλουβί και εκοίταξε τριγύρω με τα μάτια
του οπού ομοίαζον ωσάν δύο αναμμένα μεγάλα κάρβουνα, με τα
οποία ήθελε δώσει φόβον και τρόμον εις κάθε καρδίαν όσον αν- 10
δρεία και αν ήτον. Έξω από του δον Κισότε ο οποίος έστεκε και
το εκοίταζεν εις τα ομμάτια, επιθυμώντας να πηδήξει το ογλη-
γορότερον κάτω από το αμάξι και να έλθει να πολεμήσει με αυ-
τόν, συλλογιζόμενος να το κάμει χίλια κομμάτια.

Έως τόσον έφθασεν η ουδέποτε φανείσα αυτού τρέλα. Αμή το 15
ανδρειωμένον λεοντάρι, μη ψηφώντας τοιαύτας ανδρείας και πα-
ραμικρά πράγματα, αφού εκοίταξεν, ως καθώς είπαμεν, τριγύ-
ρω, εγύρισε την ράχην του εις το κλουβί. Ο δον Κισότης βλέπον-
τας αυτό, είπεν προς τον λεονταροφύλακα να το κτυπήσει και να
128ʳ το κάμει | να έβγει έξω. 20

«Αυτό δεν θέλω το κάμει,» είπεν ο λεονταροφύλαξ «διότι, αν το
κτυπήσω, πρώτον εμένα ξεσχίζει. Ευαρεστήσου η αυθεντία σου με
εκείνο οπού έκαμες, και μη γυρεύεις να ξαναδοκιμάσεις την τύχην.
Του λεονταρίου η πόρτα είναι ανοικτή: εις το χέρι του είναι το να
έβγει ή το να καθίσει· και, επειδή και δεν εβγήκεν έως τώρα, να 25
ηξεύρεις πως δεν εβγαίνει μήτε έως εις το βράδυ. Η ανδρεία της
αυθεντίας σου εφάνη πολλά καλά· κανένας ανδρείος πολεμάρχος,
ως καθώς γνωρίζω, δεν πρέπει να κάμει περισσότερον παρά να
προσκαλέσει τον εχθρόν του και να τον ακαρτερεί να πολεμήσει·
και, αν αυτός δεν έβγει, η δυσφημία μένει εις του λόγου του, και ο 30
προκαλέσας και ακαρτερήσας λαμβάνει τον στέφανον της νίκης.»

«Έτσι είναι, φίλε.» απεκρίθη ο δον Κισότης «Σφάλισε την πόρ-
ταν, και να είσαι μαρτυρία εις εκείνο οπού είδες οπού έκαμα αυ-
τού. Και θέλω να κάμω σημείον και εις αυτούς οπού φεύγουν, να
γυρίσουν, διά να ακούσουν εκ στόματός σου αυτήν την ανδρα- 35
γαθίαν.»

4 κ-//καὶ || 6-7, 8 μάτια || 16 ψηφόντας *το ο ίσως διορθ. από αδιάγν αρχ.* || 20 κάμη- *ακολουθεί το φ. 127ʳ κενό, ενώ στο φ. 127ᵛ ολοσέλιδη εικόνα* || 28 (ὡς καθὼς || 29 *προσκαλέση γρ. προ{σ}καλέσει (;)*

P 128ᵛ Και, δένον|τας το μανδίλι του εις την άκρην του κονταρίου, άρχισε να κράζει εκείνους οπού έφευγαν· και, βλέποντας ο Σάντσιος το σημείον εκείνο, είπεν:

«Να ηξεύρετε, σινιόροι, πως ο καβαλιέρης μου θέλει εσκότωσεν εκείνα τα δύο άγρια θηρία, επειδή και μας κράζει.»

Εστάθηκαν όλοι και εγνώρισαν πως εκείνος οπού τους έκραζε ήτον ο δον Κισότης· εγύρισαν οπίσω και άρχισαν να πλησιάζουν ολίγον κατ' ολίγον έως οπού άκουσαν την φωνήν του δον Κισότε οπού τους έκραζε. Έφθασαν, τέλος πάντων, εκεί οπού ήτον το αμάξι, και, βλέποντας ο δον Κισότης τον αμαξάν, του είπεν:

«Χάμωσε, αδελφέ, τα μουλάριά σου και ύπαγε εις την στράταν σου· και εσύ, Σάντσιε, δώσε τους δύο σκούδα, διά την άργηταν οπού τους εκάμαμεν.»

«Εγώ θέλω τους δώσει μετά πάσης χαράς,» απεκρίθη ο Σάντσιος «όμως ειπές με, τί απόγεναν τα λεοντάρια; Είναι ζωντανά ή απόθαναν;»

Τότε ο λεονταροφύλαξ εδιηγήθη, καταλεπτώς, το τέλος του πολέμου, επαινώντας όσον ημπορούσε την ανδρείαν του δον Κισότε, από του οποίου την θεωρίαν εξεπάσθη το λεοντάρι και δεν |
129ʳ ετόλμησε να έβγει έξω από το κλουβί, με όλον οπού εστάθη κάμποσην ώραν η θύρα του ανοικτή· και πως, λέγοντάς του ο δον Κισότης να κτυπήσει το λεοντάρι διά να έβγει έξω, αυτός τον εμπόδισε και τον είπε πως δεν είναι πρέπον να το κάμει, επειδή και ήτον πράγμα έξω της στράτας, και με αυτόν τον τρόπον άφησε, και εσφάλισε την πόρταν.

«Πώς σε φαίνεται αυτό, Σάντσιε;» είπεν τότε ο δον Κισότης «Ευρίσκεται γοητεία οπού να ισχύει εναντίον εις την αληθινήν ανδρείαν; Ημπορούν οι γοητευταί να με πάρουν την ευτυχίαν, αμή την τόλμην και δύναμην είναι αδύνατον να με την πάρουν.»

Ο Σάντσιος έδωσε τα δύο σκούδα, ο αμαξάς εχάμωσε τα μουλάρια, ο λεονταροφύλαξ εφίλησε το χέρι του δον Κισότε διά το φιλοδώρημα και του υποσχέθη πως θέλει διηγηθεί εκείνην την περίφημον ανδραγαθίαν εις τον ίδιον βασιλέα, όταν ήθελεν υπάγει.

«Αν κατά τύχην ερωτήσει η Μεγαλειότης Του» είπεν ο δον Κισότης «ποίος την έκαμεν, θέλεις ειπεί ο Καβαλιέρης των Λεόντων,
129ᵛ ότι από τώρα και ομ|πρός θέλω να αλλάξω το όνομα οπού έως

4 ηξεύτε *το ευ διορθ. από αδιάγν. αρχ. και το ρε προσθ. ίσως με άλλο χέρι* || 32 *καί διορθ. από αδιάγν. αρχ.*

τώρα ονομάζομουν, ο Ασχημοειδής, και θέλω να ονομάζομαι των Λεόντων· καθώς το έκαμναν οι παλαιοί πλανώμενοι καβαλιέροι, και άλλαζαν τα ονόματά τους οπότε ήθελον.» P

Το αμάξι επήγεν εις την στράταν του, και ο δον Κισότης με τον Σάντσιον και με εκείνον τον ευγενή διαβάτην επήγαν εις την εδικήν τους στράταν.

Δεν είχεν ανοίξει τελείως το στόμα του ο διαβάτης ενόσω εσυνέβηκαν αυτά οπού εδιηγηθήκαμεν, αλλά έστεκε με προσοχήν και έβλεπε τα έργα και λόγια του δον Κισότε, και του εφαίνουνταν πως να είναι ένας φρόνιμος τρελός και ένας τρελός οπού να έκλινεν εις την φρονιμάδα. Δεν είχε λάβει ακόμη καμίαν είδησην διά το πρώτον μέρος της ιστορίας του, ότι, αν την ήθελε διαβάσει, ήθελε παύσει ο θαυμασμός οπού τον επροξενούσαν τα καμώματά του και τα λόγιά του, επειδή και ήθελεν μάθει τί λογής τρέλα ήτον η εδική του· αμή, μην ηξεύροντάς την, ποτέ μεν τον εκρα-
130r τούσε διά τρελόν, ποτέ δε διά φρόνι|μον, διότι τα λόγιά του ήτον γνωστικά, και τα καμώματά του τρελά.

Όμως τον έβγαλεν από αυτούς τους συλλογισμούς ο δον Κισότης, λέγοντάς τον:

«Ποίος αμφιβάλλει, σινιόρ Διέγο, πως η αυθεντία σου να μην με έχεις εις υπόληψην ενού τρελού; Και δεν είναι μεγάλον πράγμα το να είναι τοιούτης λογής, διότι τα έργα μου αυτό φανερώνουν. Όμως, με όλον τούτο, πρέπει να ηξεύρεις η αυθεντία σου πως εγώ δεν είμαι τόσον τρελός ως καθώς σου εφάνηκα της αυθεντίας σου. Διότι οι πλανώμενοι καβαλιέροι έχουν χρέος να βάνουν του λόγου τους εις τας πλέον κινδυνώδεις τύχας οπού να ευρίσκονται εις τον κόσμον, πρέπει να ερευνούν εις όλα τα μέρη του κόσμου, να εμβαίνουν εις τους πλέον περιπεπλεγμένους λαβυρίνθους, να υποφέρουν εις τας ερημίας τας καιούσας ακτίνας του ηλίου το καλοκαίρι, και τον χειμώνα την σκληράν κρυάδαν των ανέμων και των πάγων· δεν πρέπει να φοβούνται από λεοντάρια, να ξεπάζονται από φαντάσματα, και να δειλιώσιν από οπτασίας,
130v ότι το να νικά και να γυρεύει και να τα πολε|μεί αυτά είναι η κυρία και καθολική του άσκησις. Εγώ, λοιπόν, με το να έτυχα να είμαι ένας από τον αριθμόν της πλανωμένης καβαλιερίας, δεν ημπορώ να κάμω αλλέως να μην επιχειρισθώ εκείνο οπού με φαίνεται

3 ἤθελον. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 13 θαυμασμός *το σ διορθ. ίσως από ε* || 29 καιούσας *το ι ίσως διορθ. από ί* || 31 τῶν *το ὧν διορθ. από οὖ* | πρέπῃ *το ῃ διορθ. από λ* || 33 ὅτι *προηγείται διαγραμμ.* ὅ-/τι

P πως τυχαίνει εις την άσκησήν μου· και, διά τούτο, αυτό οπού έκαμα και ηθέλησα να πολεμήσω με τα λεοντάρια το έκαμα με το να τυχαίνει εις το επάγγελμά μου, αν καλά και το εγνώρισα πως είναι μεγάλη τρέλα.»

«Εγώ λέγω, σινιόρ δον Κισότε,» του απεκρίθη ο Διέγος «πως όλα αυτά οπού είπες η αυθεντία σου και έκαμες είναι με δίκαιον τρόπον καμωμένα, και λογιάζω πως, ανίσως και εχάνουνταν οι νόμοι της πλανωμένης καβαλιερίας, ήθελαν ευρεθεί εις την καρδίαν της αυθεντίας σου ωσάν να ήτον εις το ίδιόν τους αρχείβιον. Ας κάμομεν ογλήγορα, να φθάσομεν εις την χώραν μου και εις το σπίτι μου, και εκεί θέλεις αναπαυθεί η αυθεντία σου διά τον κόπον οπού έκαμες, ότι, αν δεν εκοπίασες με το σώμα, αμή εκο-
131r πίασες με το πνεύμα, το οποίον | κουράζεται ωσάν και το σώμα.»

«Το έχω διά μεγάλην χάρην, σινιόρ Διέγο, αυτές τες τιμές οπού με κάμνεις.»

Και, περιπατώντας ογληγορότερα, έφθασαν εις την χώραν και εις το σπίτι του Διέγου.

Κεφ(άλαι)ον ιηον.
Οπού διηγείται διά εκείνο οπού εσυνέβη τον δον Κισότην εις το καστέλι ή εις το σπίτι του Διέγου, και άλλα παράξενα συμβεβηκότα.

Φθάνοντας εις την χώραν είδεν ο δον Κισότης το σπίτι του Διέγου το οποίον ήτον μεγάλον και πλατύ· είχεν επάνω εις την πόρταν την άρμα του, αν καλά και ήτον χωριάτικη κατασκευή· είχε το κελάρι του, εις το προαύλιον· και σιμά εις αυτό είχεν την οινοκάμεραν, με πολλά βαρέλια τριγύρω, τα οποία, με το να ήτον από το Τοπόζο, τον έκαμαν και ενθυμήθηκε την γοητευμένην και μεταμορφωμένην σινιόρα του Δουλτσινέα· και αναστενάζοντας, δίχως
131v να στοχάζεται εκείνα οπού | έλεγε, μήτε έμπροσθεν εις ποίον ήτον, είπεν:

«Ω γλυκία και χαροποιά βαρέλια τοποζικά,
όταν ήθελεν ο Ουρανός!
Οπού με εκάμετε και ενθυμήθηκα εκείνην την άκραν ευμορφίαν

8 ἤθελαν || 8-9 κ^{α}ρ/δίαν *το α προσθ. πάνω σε διαγραμμ. αδιάγν. αρχ.* || 9 ἀρχῆβιον *γρ.* αρχίβιον *(;)* || 31-32 *καταλογάδην στο χφ ύστερα από παράγραφο* || 32 (ὅταν ... ὐρανός)

οπού προξενεί εις την καρδίαν μου τόσην μεγάλην πίκραν!» P

Αυτά τα λόγια τα άκουσεν ο σπουδαίος ποιητής υιός του Διέγου, ο οποίος είχεν έβγει με την μητέρα του εις συναπάντησήν τους, και εθαύμασεν τόσον η μητέρα του όσον και αυτός διά το παράξενον είδος του δον Κισότε· ο οποίος, ξεπεζεύοντας από τον Ροντσινάντην, επήγεν με μεγάλην ευγένειαν και εγύρευσε να φιλήσει το χέρι της γυναικός του Διέγου, ο οποίος είπεν προς αυτήν:

«Δέξου, σινιόρα, τον σινιόρ δον Κισότην της Μαντσίας, οπού στέκει έμπροσθέν σου, καβαλιέρης πλανώμενος, και ο πλέον ανδρείος και γνωστικός οπού να εφάνη εις τον κόσμον.»

Η σινιόρα, η οποία ονομάζετον δόνα Χριστιάνα, τον εδέχθη δείχνοντάς του μεγάλην αγάπην και ευγένειαν, παρομοίως και ο
132r δον Κισότης τής επρόσφερε πολλά τίμια και πε|ριποιητικά λόγια. Και με τον σπουδαίον έκαμεν σχεδόν τες ίδιες τσεριμόνιες.

Τον επήγαν μετά ταύτα εις μίαν σάλαν, και εκεί τον έγδυσεν ο Σάντσιος, και έμεινε μόνον με το υποκάμισον και με το τσακσίρι, όντας καταλερωμένος από την σκουρίαν των αρμάτων: το μανδίλι του λαιμού του ήτον από εκείνα οπού φορούν οι σπουδαίοι· τα καλτσούνιά του από εκείνα οπού φορούν οι άραβες, και τα παπούτσιά του μαυρισμένα με το κηρί. Εφόρεσεν ένα επανωφόρι στακτηρόχροον, όμως, πριχού να το φορέσει, έπλυνε το κεφάλι του, με πέντε έξι κουβάδες νερόν, και, με όλον τούτο, το νερόν όλον άσπρον έβγαινε κατά το χρώμα της μυζήθρας. Με τα προρρηθέντα στολίδια και ευγενικόν τσελεπλίκι, επήγεν ο δον Κισότης εις μίαν άλλην σάλαν, εις την οποίαν έστεκε και τον επρόσμενεν ο σπουδαίος να συνομιλήσουν ενόσω να ετοιμασθεί, ότι διά τον ερχομόν τού τοιούτου ευγενούς μουσαφίρη η σινιόρα δόνα Χριστιάνα ήθελεν να δείξει πως ήξευρε και ημπορούσε να φιλο-
132v δωρήσει εκείνους οπού ήρχουνταν εις το | σπίτι της.

Ενόσω εστάθη ο δον Κισότης και εξαρματώνουνταν, ο δον Λορέντσο, ότι έτσι ονομάζετον ο υιός του δον Διέγου, έλαβε καιρόν και ερώτησε τον πατέρα του ποίος ήτον ο μουσαφίρης οπού είχεν φέρει, ότι το όνομά του, το είδος του και το πως είναι πλανώμενος καβαλιέρης οπού τους είχεν ειπεί έκαμνε και εθαύμαζεν αυτός τε και η μητέρα του.

9 σινιόρα || 12, 26 χρισιάνα γρ. Χριστί{α}να || 22 μυζίθρας *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 24 έτοιμασθῆ γρ. ετοιμασθεί (η τράπεζα) *(;)* || 29 (ὅτι … διέγ·) || 31 ὅτιτὸ ὄνομα τ· *προσθ. στην αριστερή ώα και στην αρχή της αράδας με άλλο χέρι, ύστερα από διαγραμμ. και επίσης διορθ.* ἐκἠνοστ·ξ̣ῆπεν

P «Εγώ δεν ηξεύρω, παιδί μου, τί να σε αποκριθώ·» είπεν ο δον Διέγος «τόσον μόνον σε λέγω πως εγώ τον είδα οπού έκαμνε πράγματα τα οποία δεν τα ήθελε κάμει ο μεγαλύτερος τρελός του κόσμου, και έλεγε πάλιν λόγια τόσον φρόνιμα, οπού αναιρούσαν τα έργα του: σύντυχέ τον εσύ, και, επειδή και είσαι φρόνιμος, διάκρινε την γνώσην του και τρέλαν, αν καλά και εγώ εκ μέρος μου τον κρατώ περισσότερον διά τρελόν παρά φρόνιμον.»

Με αυτό, επήγεν ο δον Λορέντσο να συνομιλήσει με τον δον Κισότην, ως καθώς είπαμεν, και ανάμεσα εις τες άλλες ομιλίες οπού έκαμαν ο δον Κισότης είπε προς τον Λορέντσο:

133r «Ο σινιόρ δον Διέγος, ο πατέρας της αυθεντίας σου, | με εφανέρωσε την λεπτότητα της αγχινοίας σου, και, μάλιστα, πως είσαι και μεγάλος ποιητής.»

«Ενδέχεται να είμαι,» απεκρίθη ο δον Λορέντσο «όμως όχι μεγάλος. Και αληθινά έχω αγάπην εις τα ποιητικά και εις το να διαβάζω τους καλούς ποιητάς, αμή όχι εις τρόπον οπού να ημπορώ να ονομασθώ μέγας ως καθώς λέγει ο πατέρας μου.»

«Δεν με κακοφαίνεται αυτή η ταπείνωσις,» είπεν ο δον Κισότης «επειδή και δεν ευρίσκεται ποιητής οπού να μην είναι υπέρογκος και να συλλογάται πως να είναι ο μεγαλύτερος ποιητής του κόσμου. Αμή ειπές με, παρακαλώ σε: συνθέτεις τίποτε στίχους τώρα, διότι με είπεν ο πατέρας σου πως ποτέ δεν κάθεσαι αργός αλλά πάντοτε καταγίνεσαι εις αυτά τα ποιητικά; Και αγαπούσα να τους ιδώ, ότι καταλαμβάνω και εγώ ολίγον από αυτά τα ποιητικά.»

«Με φαίνεται πως να εσπούδαξες και η αυθεντία σου καμίαν μάθησην.» του λέγει ο δον Λορέντσο.

«Εγώ εσπούδαξα την μάθησην της πλανωμένης καβαλερίας,» απεκρίθη ο δον Κισότης «η οποία είναι τόσον καλή όσον και η ποι-
133v ητική, μάλιστα | και δύο δάκτυλα παράνω.»

«Εγώ δεν ηξεύρω τί μάθησις είναι αυτή,» του λέγει ο δον Λορέντσο «μήτε την άκουσα έως τώρα.»

«Αυτή είναι μία μάθησις» του απεκρίνεται ο δον Κισότης «οπού περικλείει εις του λόγου της όλες ή τες περισσότερες μάθησες του κόσμου, διότι εκείνος οπού επαγγέλλεται πρέπει να ηξεύρει τους νόμους της διανεμητικής και αλλοιωτικής δικαιοσύνης, διά να δίδει εις τον καθένα εκείνο οπού είναι εδικόν του και εκείνο

10 λορέντζο. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 12 τῆς λεπτότητα | *ἀγχινοίας το πρώτο ι διορθ. από η* || 35 ἐπαγγελεται *γρ.* ⟨την⟩ επαγγέλλεται

οπού τον πρέπει· πρέπει να είναι θεολόγος, διά να αποκρίνεται P
και να διαφεντεύει την χριστιανικήν πίστην οπού πιστεύει, εις
όποιον τόπον και αν τον ερωτήσει· πρέπει να είναι ιατρός, και μά-
λιστα βοτανικός, διά να γνωρίζει εις τας ερημίας και εις τους δυσ-
βάτους τόπους τα χόρτα οπού θεραπεύουν τες πληγές, ότι ο πλα- 5
νώμενος καβαλιέρης δεν ημπορεί να πηγαίνει εις τα νοσοκομεία
να του τες ιατρεύουν· πρέπει να είναι αστρονόμος, διά να γνωρί-
ζει από τα άστρη πόσες ώρες επέρασαν της νυκτός και εις τί μέ-
ρος και κλίμα του κόσμου ευρίσκεται· πρέπει να ηξεύρει μαθη-
134r ματικήν, διότι την χρειάζεται εις κάθε στιγμήν· και, | αφήνοντας 10
εις ένα μέρος οπού πρέπει να είναι στολισμένος από όλες τες θεο-
λογικές αρετές, και από άλλες λεπτολογίες, λέγω πως πρέπει να
ηξεύρει να πλέει ως καθώς λέγουν πως πλέει εκείνο το ψάρι ονο-
μαζόμενον Νικολός ή Νικολάο, πρέπει να ηξεύρει να πεταλώνει
άλογα, να φτιάνει σέλες και χαλινάρια, και, γυρίζοντας εις εκεί- 15
νο οπού είπα εις την αρχήν, πρέπει να φυλάττει την πίστην προς
τον Θεόν και προς την δάμαν του· πρέπει να είναι σώφρων εις
τους λογισμούς, τίμιος εις τα λόγια, ελεύθερος εις τα έργα, υπο-
⟨μο⟩νητικός εις τους κόπους, ελεήμων προς τους ενδεείς, και, τέ-
λος πάντων, να φυλάττει την αλήθειαν, αν και το να την διαφεν- 20
τεύσει του ήθελε υστερήσει την ζωήν. Όλα αυτά οπού είπα πρέ-
πει να έχει ο πλανώμενος καβαλιέρης. Κατάλαβε δα τώρα η αυ-
θεντία σου, σινιόρ Λορέντσο, αν η μάθησις των πλανωμένων κα-
βαλιέρων είναι παραμικρά και εύκολος, και ανίσως και ημπορεί
να εξισωθεί με τας πλέον εντελείς μαθήσεις οπού διδάσκονται εις 25
τα σχολεία και καθέδρας.»

134v «Ανίσως και είναι τοιούτης λογής,» απε|κρίθη ο δον Λορέντσο
«εγώ ομολογώ πως αυτή υπερβαίνει όλας τας σοφίας.»

«Βεβαιότατα τοιούτης λογής είναι.» του λέγει ο δον Κισότης.

«Σε πιστεύω,» απεκρίνεται ο δον Λορέντσο «μόνον εγώ αμφι- 30
βάλλω πως να μην εστάθηκαν, μήτε να ευρίσκονται, εις τον κό-
σμον πλανώμενοι καβαλιέροι.»

«Εγώ είπα πολλές βολές αυτό οπού θέλω να ειπώ και τώρα:»
απεκρίθη ο δον Κισότης «πως οι περισσότεροι άνθρωποι του κό-
σμου λέγουν πως να μην εστάθηκαν εις αυτόν πλανώμενοι 35
καβαλιέροι· όμως εμένα με φαίνεται πως να εστάθηκαν και να εί-
ναι, μόνον κατά το παρόν δεν θέλω να καθίσω να πονοκεφαλώ

3 ἰατρός, *προηγείται σβησμένο αδιάγν. αρχ.* || 12 ἀπό / ἄ˙λλαις *γρ.* πηγαίνοντας εις άλλες || 18-19 ὑπονητικός || 33-34 τώρα, … κισσότης·

P διά να εβγάλω την αυθεντίαν σου από το λάθος οπού έχεις με τους πολλούς: εκείνο οπού συλλογούμαι να κάμω είναι να παρακαλέσω τον ουρανόν να σε εβγάλει και να σε κάμει να καταλάβεις πόσον ωφέλιμοι ήτον εις τον κόσμον οι πλανώμενοι καβαλιέροι εις τους απερασμένους καιρούς, και πόσον ωφέλιμοι ήθελον είσθαι τώρα· οπού θριαμβεύει, διά τας αμαρτίας των ανθρώπων, ο φθόνος, η λαιμαργία και τα δώρα.»

135r Ήθελεν να ειπεί και άλλα, | όμως εμποδίσθη, ακούοντας οπού τους έκραζαν να φάγουν. Ο δον Διέγο ερώτησε τον υιόν του τί εδιάκρινε διά την αγχίνοιαν του μουσαφίρη του. Και αυτός τού απεκρίθη πως:

«Δεν ήθελαν ημπορέσει τον εβγάλουν από την τρέλαν του όσοι ιατροί και διδάσκαλοι ευρίσκονται εις τον κόσμον: αυτός είναι μισός τρελός και μισός φρόνιμος, γεμάτος από διαφανή διαστήματα.»

Εκάθισαν εις την τράπεζαν, η οποία ήτον γεμάτη από διάφορα φαγητά και με ευθηνίαν· όμως εκείνο οπού άρεσε περισσότερον τον δον Κισότην ήτον η θαυμαστή σιωπή οπού εις όλον το σπίτι εφυλάττετον, οπού σχεδόν ομοίαζεν ωσάν μοναστήρι. Αφού εσήκωσαν το τραπέζι, ευχαρίστησαν τον Θεόν και έπλυναν τα χέρια τους, ο δον Κισότης επαρακάλεσε τον δον Λορέντσο να του ειπεί τίποτε στίχους, προς τον οποίον απεκρίθη ο δον Λορέντσο και είπεν:

«Εγώ, σινιόρε, διά να μην φανώ από εκείνους τους ποιητάς οπού, όταν τους παρακαλούν, σιωπούν και δεν ανοίγουν το στόμα τους, και, όταν δεν τους δίδει τινάς αιτίαν διά να ομιλήσουν,
135v αυτοί τότε δείχνουν όλην την ευγλωττίαν τους, μάλιστα και | απεραντολογούν, διά τούτο θέλω να ειπώ μερικούς στίχους· τους οποίους δεν τους έκαμα διά άλλο παρά μόνον να δοκιμάσω την αγχίνοιαν. Στέκα λοιπόν με προσοχήν και άκουσέ τους:

⟨"… |
136v …"»⟩

Τελειώνοντας ο δον Λορέντσο τους στίχους, ο δον Κισότης εσηκώθη, και εβγάνοντας μίαν φωνήν, οπού σχεδόν ωσάν να εφώναζεν, είπεν:

6 τῶρα, διά *στην κάτω ὠα προσθ. με άλλο χέρι* ὁπτ̃ θρυ αμβεύ̃ᾳ || 6-7 ἀνθρώπων ἤλε/μαργία *στη δεξιά ὠα προσθ. με άλλο χέρι* ὁ φθόνος || 12 ἤθελαν τον *στη δεξιά ὠα προσθ. με το ίδιο χέρι* ημπορέσῃ· *γρ.* ήθελαν ημπορέσει ⟨να⟩ τον *(;)* || 20 χε῾ρια || 29 στέκα *το α ίσως ε· γρ.* στέκε *(;)* | ἄκτσέ τ̃ς. *η υπόλοιπη αράδα κενή, καθώς και οι επόμενες δεκαέξι του φ. 135v, όλο το φ. 136r και οι πρώτες οκτώ αράδες του φ. 136v* || 31 μίων

«Ας ζει ο ουρανός με όλα του τα άστρη, ω γενναίε νέε, ότι εί- P
σαι ο καλύτερος ποιητής του κόσμου, και σε πρέπει να είσαι εστε-
φανωμένος, όχι εις την Κύπρον μήτε εις την Γκαέτα, ως καθώς εί-
πεν ένας ποιητής οπού ο Θεός να τον συγχωρέσει, αλλά εις τες
ακαδημίες της Αθήνας, αν ευρίσκουνταν την σήμερον, και εις της
Φράντσας, Βολονίας και Σαλαμάνκας! Άμποτες να δώσει ο Θεός
ότι οι κριταί οπού σου αφαιρούν την πρέπουσάν σου αντιμισθίαν
137r να τους σαϊτεύσει | ο Φοίβος και αι Μούσαι ποτέ να μη πατήσουν
εις τα οσπίτιά τους. Ειπές με, παρακαλώ σε, σινιόρε, ακόμη καμ-
πόσους, όμως να είναι δεινότεροι, διότι θέλω να δοκιμάσω έως
πόσον φθάνει η αγχίνοιά σου.»

Εχάρη ο δον Λορέντσος ακούοντας τους επαίνους οπού του έκαμνεν ο δον Κισότης, αν καλά και τον εκρατούσε διά τρελόν. Και διά τούτο ευθύς επληροφόρησεν την επιθυμίαν τού δον Κισότε, λέγοντάς του αυτούς τους στίχους επάνω εις τον μύθον ή ιστορίαν του Πυράνου και Τίσβε:

⟨«... |
137v ...»⟩

«Ευχαριστίαν να έχει ο Θεός,» είπεν ο δον Κισότης ακούοντας τους στίχους «οπού ανάμεσα εις τόσους αχρείους ποιητάς είδα έναν εντελή, ως καθώς είναι η αυθεντία σου, σινιόρε μου, ότι διά τούτο με κάμουν να σε πιστεύσω οι στίχοι σου!»

Τέσσαρας ημέρας εκάθισεν ο δον Κισότης εις το σπίτι του δον Διέγου, και την τετάρτην ημέραν εγύρευσεν θέλημα να υπάγει, ευχαριστώντας διά τες περιποίησες και χάρες οπού έλαβεν εις το σπίτι του, και του είπεν πως δεν του φαίνεται εύλογον να κάθουνται πολύν καιρόν εις ένα τόπον οι πλανώμενοι καβαλιέροι να ξε-
φαντώνουν, και διά τούτο ήθελε να υπάγει να κάμει την άσκησην του οφικίου του, εξετάζοντας τας τύχας, διά τες οποίες του είπον πως ευρίσκουνταν πολλές εις εκείνα τα μέρη, και διά τούτο
138r εσυλλογούνταν να καθίσει εκεί | έως οπού να γένει η πανήγυρις της Σαραγότσας. Ο δον Διέγο και ο υιός του επήνεσαν την τιμη-
μένην του απόφασην και του είπαν να πάρει από το σπίτι τους και από τα πράγματά τους ό,τι και αν ήθελεν, διότι του το ήθε-

5 (α᷑ν ... σήμερον) || 16 πιράνϛ, χ᷑ τίσβε. *γρ.* Πυράμου και Τίσβης. *ή* Πυράμου και Θίσβης. *η υπόλοιπη αράδα κενή, καθώς και οι επόμενες δέκα αράδες του φ. 137r και οι πρώτες τέσσερις του φ. 137v* || 20 ζίχοισϛ. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 30 ε᷑πήνεσαν *το η διορθ. από αι και το δεύτερο ε από η*

P λαν δώσει μετά πάσης χαράς, επειδή και η ανδρεία του και το τιμημένον του οφίκιον τους έκαμνε να υπόκεινται εις όλα του τα θελήματα.

Ήλθε, τέλος πάντων, η ημέρα και η ώρα οπού ήθελεν να κινήσει, η οποία όσον ήτον χαρμόσυνος διά τον δον Κισότην τόσον ήτον θλιβερά διά τον Σάντσιον, ότι εις το σπίτι του δον Διέγου εύρισκε τα πάντα με ευθήνιαν και διά τούτο επικραίνουνταν συλλογιζόμενος πως εγύριζεν εις την πείναν εις εκείνες τες ερημίες και δυσβάτους τόπους οπού επεριπατούσαν. Όμως, με όλα τούτα, εγέμισε τα δισάκιά του από εκείνα οπού τον εφάνηκαν πλέον αναγκαία, και την ώραν οπού ήθελαν να αποχαιρετηθούν είπεν ο δον Κισότης προς τον δον Λορέντσο:

«Εγώ δεν ενθυμούμαι αν σε το είπα και άλλην φοράν αυτό οπού θέλω να σε ειπώ τώρα, το πως, αν θέλεις να μη κάμεις τον κόπον
138v να | περιπατείς και να κοπιάζεις διά να φθάσεις εις την απρόσιτον κορυφήν του ναού της Φήμης, δεν πρέπει να κάμεις άλλο παρά να αφήσεις την ποιητικήν, και να πιάσεις το δεινότατον επάγγελμα της πλανωμένης καβαλερίας, το οποίον είναι ικανόν να σε κάμει ιμπερατόρον με το ουδέν. Και ένας ο Θεός το γινώσκει αν εγώ δεν αγαπώ να σε πάρω μαζί μου, διά να σε μάθω πώς πρέπει να συγχωρά τινάς τους ταπεινούς και να τσαλαπατεί τους υπερηφάνους, το οποίον είναι μία αρετή συγκολλημένη εις το επάγγελμά μου· αμή, επειδή και η ολίγη σου ηλικία και η επαινετή σου γύμνασις δεν δίδουν άδειαν να το κάμεις, ευαρεστούμαι μόνον με αυτήν την συμβουλήν οπού σε δίδω, πως όντας ποιητής ημπορείς να γένεις περίφημος αν ακολουθήσεις καλύτερα τον σκοπόν των άλλων παρά τον εδικόν σου, ότι δεν ευρίσκεται πατέρας μήτε μητέρα οπού να τους φαίνουνται τα τέκνα τους άσχημα, και εις εκείνους οπού έχουν κακήν νόησην ευρίσκεται ευκολότερα αυτή η απάτη.»

139r Εθαύμασαν εκ δευτέρου πατέρας και υιός διά την ο|μιλίαν τού δον Κισότε, ο οποίος ποτέ μεν εσυντύχαινε φρόνιμα ποτέ δε τρελά, και διά τον σκοπόν οπού είχεν να υπάγει να εξετάξει τας τύχας. Εξαναείπον τες τσιρεμόνιες, και αποχαιρετήθηκαν, και, καβαλικεύοντας ο δον Κισότης τον Ροντσινάντην, και ο Σάντσιος το γομάρι του, εμίσευσαν.

9 τόπνς ὀπ̃ *γρ.* τόπους όπου *(;)* || 30 ἀπάτη. *το υπόλοιπο της αράδας κενό*

Κεφ(άλαι)ον ιθ^{ον}. P

Εις το οποίον διηγείται την τύχην του εραστικού βοσκού, και άλλα νόστιμα συμβεβηκότα.

Ακόμη δεν είχε ξεμακρύνει περισσόν ο δον Κισότης από την χώραν του δον Διέγου, όταν εσυναπάντησε δύο ανθρώπους οπού ομοίαζον ωσάν παπάδες ή ωσάν σπουδαίοι, και δύο χωριάτες, οι οποίοι και οι τέσσαρές τους εκαβαλίκευαν εις τα γομάρια. Αμή τόσον οι σπουδαίοι όσον και οι χωριάται εθαύμασαν καταπολλά βλέποντες τον δον Κισότην, και αγαπούσαν να μάθουν ποίος ήτον εκείνος ο άνθρωπος τόσον ανόμοιος με τους άλλους ανθρώπους.

Ο δον Κισότης τούς εχαιρέτησε, και, μανθάνοντας πως επή-
139^{v} γαιναν από την ίδιαν | στράταν οπού επήγαινε και αυτός, τους επαρακάλεσε να υπάγουν όλοι μαζί και να κρατήσουν τα γομάριά τους, ότι επεριπατούσαν ογληγορότερα από το άλογόν του· και κοντολογίς, διά να τους κάμει χρεώστας εις το να το κάμουν αυτό, τους είπεν ποίος ήτον, και πως το επάγγελμά του ήτον πλανωμένου καβαλιέρου και επεριπατούσε εξετάζοντας τας τύχας εις τα τέσσαρα μέρη του κόσμου. Τους είπεν πως το καθολικόν του όνομα ήτον «δον Κισότης της Μαντσίας», και το παράνομά του «ο Καβαλιέρης των Λεόντων». Αυτά τα λόγια του δον Κισότε τους εφάνηκαν τους χωριάτας πως να είναι ελληνικά διότι δεν εκατάλαβαν τελείως το τί ήθελε να συμπεράνει με αυτά, αμή οι σπουδαίοι ευθύς εγνώρισαν την αδυναμίαν του νοός του δον Κισότε, και, με όλον τούτο, έστεκαν και τον έβλεπον εκστατικώς, και ένας από εκείνους του είπεν:

«Ανίσως και η αυθεντία σου, σινιόρ καβαλιέρη, δεν περιπατείς ως καθώς περιπατούν εκείνοι οπού εξετάζουν τας τύχας, οι οποίοι ποτέ δεν διορίζουν εις τί στράταν να υπάγουν, κόπιασε η αυ-
140^{r} θεντία σου μα{μα}|ζί μας: ότι θέλεις ιδεί τους ευμορφύτερους και πλουσιοτέρους γάμους από όσους έγιναν έως την σήμερον εις την Μαντσίαν, και μήτε είναι πολλά μακριά απ᾽ εδώ.»

Ο δον Κισότης ερώτησε αν ήτον κανενού μεγάλου πριντσίπου.

Ο σπουδαίος τού απεκρίθη πως δεν ήτον πριντσίπου «αλλά ενού χωριανού και μιάς χωριανής: ο γαμβρός είναι ο πλουσιότερος οπού να ευρίσκεται εις αυτά τα μέρη, και η νύμφη είναι η πλέον εύμορφη οπού να εφάνη εις τον κόσμον. Έκαμαν μεγάλην ετοι-

10 α^{ν}νθρωπος τόσον γρ. άνθρωπος ⟨ο⟩ τόσον *(;)* || 11 ε᾽χαν/ρετ᾽ησε *το τη διορθ. ίσως από ρι* || 12 ϛράταν, ὁπ᾽ γρ. στράταν όπου *(;)* || 29 μα//μαζίμας

P μασίαν, και οι γάμοι θέλουν να γίνουν εις ένα λιβάδι οπού είναι σιμά εις την χώραν της νύμφης, η οποία ονομάζεται "η ωραία" Κυτερεία, και ο γαμβρός ονομάζεται "ο πλούσιος" Καμάσιος, αυτή είναι ώς δεκαοκτώ χρονών, και αυτός ώς είκοσι δύο, όμοιοι και οι δύο, αν καλά και μερικοί περίεργοι οπού ηξεύρουν εκτήθου τας φυλάς του κόσμου λέγουν πως η Κυτερεία να κατάγεται από ευγενικοτέρους γονείς παρά ο Καμάσιος· όμως εις αυτό δεν αποβλέπει τινάς, διότι τα πλούτη του Κασάριου ήθελαν τον υποστήσει διά ευγενή, αν και να εκατάγουνταν από πολλά | δυσγενείς 140v γονείς. Εις κοντολογίαν, ο Κομάσιος είναι άνθρωπος ελευθέριος και ηθέλησε να σκεπάσει με κλαδιά το λιβάδι από πάνω, διά να μη τους δίδει ενόχλησην ο ήλιος. Έχει παρομοίως παιγνίδια, και σιμάρματα αραβικά, ότι εις την χώραν του ευρίσκουνται άνθρωποι οπού τα σημαίνουν πολλά καλά και τεχνικά· έχει και μερικούς παιγνιδιώτας και χορευτάδες οι οποίοι ηξεύρουν και χορεύουν κάθε λογής χορόν, και είναι ένα πλήθος εκείνοι οπού αυτό{υ}ς έχει καλεσμένους· αμή κανένα από αυτά τα πράγματα οπού ανάφερα, μήτε από τα άλλα περισσά οπού άφησα και δεν τα ανάφερα, δεν θέλουν κάμει τόσον αξιομνήστους αυτούς τους γάμους, όσον εκείνα οπού υπολαμβάνω πως θέλει κάμει ο χολερικός Βασίλειος. Αυτός ο Βασίλειος είναι ένας βοσκός οπού κατοικεί εις την ίδιαν χώραν της Κυτερείας, μάλιστα ήτον και γείτονάς της, από τον οποίον έλαβεν αιτίαν ο έρωτας να ανακαινίσει εις τον κόσμον τον λεληθότα έρωτα του Πυράμου και Τίσβης· διότι αυτός ο Βασίλειος εκ νεαράς του ηλικίας και εξ απαλών ονύχων αγά-
141r πησε την | Κυτερείαν, και κατ' έναν τρόπον ανταποκρίνετον και αυτή εις τον πόθον του με χίλιες τίμιες χάριτες, εις τόσον, οπού εις την χώραν όλοι εδιηγούνταν το αμόρι αυτών των δύο μειρακίων, τού τε Βασιλείου και της Κυτερείας. Η ηλικία τους άρχισε να αυξάνει, και ο πατέρας του κοριτσίου εμπόδισε τον Βασίλειον από το να συχνοεμβαίνει εις το σπίτι του· και, διά να τον εβγάλει από την φαντασίαν οπού είχεν, το πως ήθελε την πάρει, ηθέλησε να πανδρεύσει την κόρην του με τον πλούσιον Καμάσιον, επειδή και δεν του εφάνη εύλογον να την δώσει εις τον Βασίλειον, με το να μη τον εβοηθούσε τόσον η τύχη όσον η φύσις. Ότι,

2 νύμφης *διορθ. ίσως με άλλο χέρι πάνω σε αδιάγν. αρχ.* || 3 κ.ε. καμά/σιος κτλ.· *γρ.* Καμάτσος κτλ. || 8 κασάριν *γρ.* Καμάσιου ή Καμάτσου || 10 κομάσιος *το σι διορθ. από αδιάγν. αρχ.· γρ.* Καμάσιος ή Καμάτσος || 13 *και passim* σιμάρ/ματα *γρ.* σημάρματα *(;)* || 16 αὐτ'ς || 20 ὑπολαμβάνω *το ὑ διορθ. από ἀ* || 20-21 βασίλφος. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 35 ὅσον *πάνω από το σ διορθ. γράμμα ή πνεύμα*

αν εξετάζομεν την αλήθειαν δίχως πάθος, αυτός είναι ο πλέον P
ελεύθερος, έμπειρος και ταχύς νέος από όσους ηξεύρομεν, αυτός
ήξευρεν όλα τα παιγνίδια οπού γίνονται εις τες τιμημένες οστα-
ρίες και εις τους φόρους· είναι εξαίρετος τραγωδιστής, και ση-
μαίνει μίαν κιθάραν, οπού την κάμνει και λαλεί, και, το περισσό-
τερον από όλα, ηξεύρει και παίζει τόσον τεχνικά το σπαθί οπού
141ν κανένας δεν ημπορεί να τον νικήσει εις την | χώραν.»

«Διά αυτήν και μόνην την χάρην» είπεν τότε ο δον Κισότης «τον
έπρεπεν αυτόν να πανδρευθεί όχι μόνον με την Κυτερείαν, αλλά
και με την ίδιαν βασίλισσαν Γκινέβραν, αν εζούσε την σήμερον,
εις το πείσμα του Λαντσιαρότου και όλων των άλλων οπού ήθε-
λαν θελήσει να τον εμποδίσει.»

«Ύπαγε ειπές το αυτό την γυναίκα μου,» είπεν ο Σάντσιο Πάν-
τσας, ο οποίος έως τότε εσιωπούσε και ακροάζετον «η οποία δεν
στέργει αλλέως παρά ο καθένας να πανδρεύεται με τους ομοίους
τους, αποβλέποντας εις τον κοινόν λόγον οπού λέγει "κατά το κε-
φάλι πρέπει να είναι και η σκούφια". Όμως εγώ αγαπούσα να
την έπαιρνεν αυτός ο σινιόρ Βασίλειος την Κυτερείαν, επειδή και
είναι ηγαπημένοι.»

«Ανίσως και όλοι εκείνοι οπού είναι ηγαπημένοι πανδρεύονται,»
είπεν ο δον Κισότης «ήθελε λείψει η έκλεξις και η εξουσία εις τους
γονείς εις το να πανδρεύουν τα τέκνα τους με όποιον και εις ό,τι
καιρόν θέλουν, και, αν ήτον εις το χέρι των κοριτσίων το να δια-
λέξουν τους άνδρας τους, ήθελαν ευρεθεί μερικά κορίτσια οπού
142r ήθελαν πάρει από τους δούλους του πατρός τους, | ή άλλον τινάν
οπού ήθελαν ιδεί να απεράσει από την στράταν, και τους ήθελε
φανεί ζαρίφης και ευγενικός, αν και να ήτον ένας αχρείος και δυσ-
γενής· ότι η αγάπη και ο πόθος εύκολα τυφλώνουν τους οφθαλ-
μούς του νοός, οπού είναι τόσον αναγκαίοι εις το να εκλέξουν τον
τρόπον τού ζην, και μάλιστα της πανδρείας οπού έχει μεγάλον
κίνδυνον εις το να σφάλει, και χρειάζεται μεγάλην γνώσην και ξε-
χωριστήν χάρην από τον ουρανόν διά να το επιτύχει ως καθώς
πρέπει. Ένας θέλει να ταξιδεύσει εις ένα μέρος, και, αν είναι φρό-
νιμος, πριχού να κινήσει ερευνά και ευρίσκει καμίαν σίγουρον συν-
τροφίαν και νόστιμον και έτσι πηγαίνει· διατί λοιπόν δεν κάμνει

2 ἀπό *το* ἀ *διορθ. από* ά || 12 εμποδίση *γρ.* εμποδίσουν *(;)* || 14 (ὁ ὁποῖος ... ἀκροάζετον) || 33 τὰ ξυδεύση

P το ίδιον εκείνος οπού θέλει να περιπατήσει εις όλην του την ζωήν, έως εις τον λιμένα του θανάτου, και μάλιστα αυτή η συντροφία έχει να τον συντροφεύσει εις το κρεβάτι, εις το σπίτι, εις την εκκλησίαν και εις κάθε τόπον, ως καθώς είναι το ανδρόγυνον; Η πανδρεία δεν είναι καμία πραγματεία οπού όταν την αγοράσει
142v τινάς να την γυρίσει οπίσω ή να την αλλάξει: επει|δή και είναι μία θηλία οπού, αν την περάσει τινάς εις τον λαιμόν του, γίνεται κόμπος, τον οποίον, αν δεν τον κόψει το δρεπάνι του θανάτου, είναι μάταιος ο κόπος οπού θέλει κάμει τινάς εις το να τον λύσει. Ημπορούσα να ειπώ και άλλα περισσά περί ταύτης της υποθέσεως, αν δεν με ημπόδιζεν ο πόθος οπού έχω να μάθω από την λογιότητά του το αποβησόμενον της ιστορίας του Βασιλείου.»

Ο σπουδαίος τού απεκρίθη:

«Σινιόρε, εγώ δεν έχω άλλο να ειπώ παρά πως, από την ώραν οπού έμαθεν ο Βασίλειος πως θέλει να πανδρευθεί η ωραία Κυτερεία με τον πλούσιον Καμάσιον, ποτέ δεν εγέλασε μήτε εσύντυχε, αλλά στέκει συλλογισμένος και πικραμένος, συντυχαίνοντας εις τον εαυτόν του πράγματα οπού δηλούν φανερά πως θέλει έχασε τον νουν του· τρώγει ολίγον, κοιμάται ολίγον, και εκείνο το ολίγον οπού τρώγει δεν είναι άλλον παρά πωρικά, ο τόπος οπού κοιμάται, ανίσως όμως και κοιμάται, είναι ο κάμπος, επάνω εις την σκληράν γην, ωσάν τα ζώα· ποτέ μεν στέκει κοιτάζοντας επάνω εις τον ουρανόν, ποτέ δε κάτω εις την γην, με τοιαύτην |
143r έκστασην, οπού ομοιάζει καθολικά ωσάν ένα άγαλμα ενδυμένον οπού κινείται από τον αέρα. Αυτός, τέλος πάντων, δείχνει τόσον φανερά πως είναι πικραμένη η καρδία του, οπού ημείς οπού τον ηξεύρομεν φοβούμεσθεν ότι στέργοντας αύριον η ωραία Κυτερεία να πανδρευθεί με τον Καμ(άσ)ιον να μη γένει η απόφασις του θανάτου του.»

«Αν θέλει ο Θεός, πιστεύω πως να μη συνέβει αυτό,» είπεν ο Σάντσιος «ότι ο Θεός, οπού δίδει την πληγήν, δίδει και την θεραπείαν. Κανείς δεν ηξεύρει το τί μέλλει γενέσθαι: από τώρα έως αύριον είναι πολλές ώρες, και εις μίαν ώραν, ή να ειπώ καλύτερα εις μίαν στιγμήν, ημπορεί να κρημνισθεί ένα σπίτι ολάκερον· εγώ είδα οπού έβρεχε και ήτον και ήλιος, εις ένα και τον αυτόν καιρόν· μερικοί πλαγιάζουν αποσπερίς γεροί και χαρούμενοι, και το

7 θηλᾶα || 7-8 κομ'πος *το πος διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 21 (ανίσως … κοιμᾶται) || 28 κάμιον || 32 μέλᾳ

ταχύ μετά βίας ημπορούν να σαλέψουν. Ειπές με, παρακαλώ σε: P
ευρίσκεται τινάς οπού να υπερηφανεύεται και να καυχάται πως
εκάρφωσε κανένα καρφί εις τον τροχόν της τύχης; Όχι, βέβαια,
143ᵛ πιστεύω πως δεν ευρίσκεται. Ανίσως και η | Κυτερεία αγαπά τον
Βασίλειον εξ όλης της καρδίας της, ας κρατεί του λόγου του διά 5
καλορίζικον: ότι ο έρωτας, ως καθώς άκουσα οπού λέγουν, κοι-
τάζει με κάποια γελιά οπού δείχνουν το μάλαγμα όμοιον με το
χάλκωμα, τα πλούτη με την πτωχείαν, και τες τσίμπλες των ομ-
ματίων όμοια με τα μαργαριτάρια.»

«Τί είναι αυτά οπού λέγεις, Σάντσιε, οπού να έχεις το ανάθε- 10
μα;» του λέγει ο δον Κισότης «Ότι, όταν αρχινάς και επαριθμείς
παροιμίες, ποτέ δεν τελειώνεις. Ειπές με, τί καταλαβαίνεις εσύ,
ξόγανον, από καρφία, από τροχούς, ή από άλλα πράγματα;»

«Επειδή και δεν με καταλαβαίνετε,» απεκρίθη ο Σάντσιος «δεν
είναι θαύμα ανίσως και κρατείτε διά φλυαρίες τες έννοιές μου. 15
Όμως έστω: εγώ καταλαβαίνω, και ηξεύρω πως δεν είπα καμίαν
φλυαρίαν, ειπές με η αυθεντία σου ό,τι θέλεις, διότι ηξεύρω πως
πάντοτε αγαπάς να γίνεσαι διαθρωτής εις τα λόγιά μου, και εις
τα έργα μου.»

«*Διορθωτής* πρέπει να ειπείς, και όχι *διαθρωτής*.» του λέγει ο 20
δον Κισότης.

«Μη πιάνεσαι η αυθεντία σου με εμένα,» του απεκρίθη ο Σάν-
144ʳ τσως «ότι η|ξεύρεις πολλά καλά πως εγώ δεν αναθράφηκα εις
την αυλήν, μήτε εσπούδαξα εις τα φροντιστήρια της Σαλαμάν-
κας, οπού να ηξεύρω να συντυχαίνω άσφαλτα.» 25

«Όσον μεν διά τον τρόπον τού ομιλείν» είπεν ο σπουδαίος «έτσι
είναι, διότι δεν ημπορούν να ομιλήσουν τόσον παστρικά εκείνοι
οπού αναθρέφονται ανάμεσα εις πρόβατα και αγελάδια όσον
εκείνοι οπού αναθρέφονται εις τες αυλές και εις τα παλάτια. Οι
οποίοι, αν καλά και να είναι από δυσγενείς γονείς, με όλον τούτο 30
η τιμημένη συναναστροφή τούς κάμνει και μανθάνουν την εύτα-
κτον ομιλίαν. Εγώ, σινιόρε, εσπούδαξα κανόνας εις την Σαλα-
μάνκα, και κατ' έναν τρόπον το έχω διά καύχησην το πως εξηγώ
τον σκοπόν μου με λόγια φανερά, εύκολα και σημαντικά.»

«Ανίσως και εσύ δεν εκαυχάσουν περισσότερον το πως ηξεύ- 35
ρεις και μεταχειρίζεσαι αυτά τα σπαθία της μάριας παρά εις την

6 (ὡς καθὼς … λέγγν) || 7 γελιά *γρ.* γυαλιά *(;)* || 11 ἐπᾰριθμῇς || 13 ξόγανον; *το* ξ *ίσως* ζ || 24-25 σαλαμανκας *το* ν *διορθ. από* γ *ή το αντίστροφο* || 26 ὅσον *το* σ *διορθ. από* ρ || 31-32 εὔτακτον *το* ευ *διορθ. από* αδιάγν. *αρχ.* || 32-33 σαλαμάνκα *το* ν *διορθ. από* γ *ή το αντίστροφο* || 33 κατ' *το* τ *ίσως διορθ. από* θ

P ευγλωττίαν σου,» είπεν ο άλλος ο σπουδαίος «εσύ ήθελες έχει τες πρώτες τάξες διά δοτόρος, ως καθώς τες έλαβες και εις τα δι-
144ᵛ δα|σκαλικά.»

«Να με συμπαθήσεις, σινιόρε,» απεκρίθη ο σπουδαίος «εσύ σφάλλεις καταπολλά εις αυτό οπού λογιάζεις πως ματαίως καυχούμαι την επιτήδειον μεταχείρισην του σπαθίου.»

«Εγώ πιστεύω πως να μη σφάλλω·» του λέγει ο άλλος «και, αν θέλεις να σε το δείξω και με την δοκιμήν, εσύ σπαθία έχεις, και εγώ έχω δύναμην, την οποίαν συντροφεύοντάς την η τόλμη μου, η μεγάλη, θέλουν σε κάμει να ομολογήσεις το πως εγώ δεν σφάλλω. Ξεπέζευσε και μεταχειρίσου την μάθησήν σου, ότι εγώ ελπίζω να σε κάμω να ιδείς άστρα το μεσημέρι με την χοντρήν μου ελευθερίαν, την οποίαν έχοντάς την, ελπίζω πως να μην εγεννήθη άνθρωπος οπού να με κάμει να φύγω, μήτε πιστεύω πως να ευρίσκεται τινάς οπού να μην τον κάμω να φύγει.»

«Όσον μεν εις το να φύγει ή να μη φύγει εγώ δεν ηξεύρω, τούτο μόνον ηξεύρω» απεκρίθη ο σπουδαίος «πως να ευρίσκεται τινάς οπού, όταν αντικριθεί, να σε κάμει να ανοιχθεί ο τάφος σου εις τον πρώτον τόπον οπ(ού π)ατήσει το ποδάρι σου.»

«Τώρα θέλει φανεί.» απεκρίθη ο άλλος. |
145ʳ Και, ξεπεζεύοντας με μεγάλην βίαν, επήγεν και ετράβησεν έξω ένα από εκείνα τα σπαθία οπού είχεν ο άλλος σπουδαίος.

«Δεν πρέπει να γένει τοιούτης λογής ο πόλεμος,» είπεν ο δον Κισότης «ότι εγώ θέλω να γένω ο μάστορας και κριτής αυτής της φιλονικίας.»

Και, ξεπεζεύοντας από τον Ροντσινάντην, επήρεν το κοντάρι του, και επήγεν και εστάθη εις την μέσην της στράτας, εκεί οπού εστέκουνταν ο σπουδαίος και εκαρτερούσε τον σύντροφόν του, ο οποίος ήρχουνταν με μεγάλην ορμήν και, ως καθώς λέγει ο λόγος, εβγάζοντας φωτιές από τα μάτια του. Επήγαινε κατεπάνω του ωσάν ένα μανισμένον λεοντάρι· και επολεμούσε να τον κτυπήσει, αμή ο άλλος διαφεντευόμενος με την επιτηδειότητα της τέχνης του έκαμνε και επαραστρατούσε του εχθρού του το σπαθί, και τον ελάβωνε με το κουμπί του σπαθίου ποτέ μεν εις το πρόσωπον ποτέ δε εις τα στήθη.

Και έριξε δύο βολές το καπέλον του. Τέλος πάντων, τον εκτύ-

5 *και passim* σφάλ̣ς κτλ. || 6 σπαθία *ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 9-10 τόλμημ̣, θέλ̣ν *στην αριστερή ώα προσθ. με το ίδιο χέρι* ημεγάλη || 19 ὁπατήση

145ν πησεν έως εις πενήντα μεριές, και έκαμε τα ρούχα του κατά|μαυρα από την μελάνην οπού είχαν τα κουμπία. Και, αφού εκουράσθη ο άλλος από την πολλήν του αραθυμίαν, έριξε το σπαθί. P

Και εκάθισε κάτω, ο Σάντσιος επλησίασε κοντά του και του είπεν:

«Σινιόρε, εγώ θέλω να σε συμβουλεύσω ένα πράγμα και κάμε το ό,τι θέλει σου είναι διά καλόν, από τώρα και ομπρός να μη προσκαλείς τινάν εις αυτό το παιγνίδι του σπαθίου, αλλά εις την παλαίστραν ή εις την πέτραν, ότι η δύναμις της αυθεντίας σου διά ταύτας ασκήσεις είναι· διότι αυτούς οπού τους λέγουν πρακτικούς άκουσα οπού λέγουν πως είναι τόσον επιτήδειοι οπού περνούν το σπαθί από το μάτι του βελονίου.»

«Εμένα με φθάνει» του απεκρίθη ο σπουδαίος «οπού εβγήκα από την απάτην και οπού η δοκιμή με έδειξε την αλήθειαν.»

Και, λέγοντας αυτό, εσηκώθη και επήγε και αγκαλίασε τον άλλον σπουδαίον, και έμειναν πάλιν φίλοι ωσάν και το πρώτον, και εκαβαλίκευσαν τα γομάρια τους, και άρχισαν να περιπατούν ογληγορότερα, διά να φθάσουν ογληγορότερα εις την χώραν της
146r Κυτερείας, από την οποίαν | ήτον όλοι τους.

Αμή, πριχού να φθάσουν εις την χώραν, εβράδιασε και είδαν έμπροσθέν τους έναν ουρανόν με άπειρα και διαφανή άστρη· άκουσαν παρομοίως μίαν σύγχυσην γλυκέων ήχων και διαφόρων σιμαρμάτων· και όταν έφθασαν εκεί σιμά είδαν ότι τα κλαδιά ενού φρεντσάτου οπού είχαν φτιάσει ήτον όλα γεμάτα από κηρία, τα οποία δεν τα έβλαπτε τελείως ο αέρας, με το να μην εφυσούσε σφοδρώς αλλά τόσον νόστιμα, οπού μετά βίας εσειούντα⟨ν⟩ τα φύλλα. Η σύγχυσις οπού ακούονταν επροήρχετον από τους παιγνιδιώτας, οι οποίοι όντες εις εκείνον τον νόστιμον τόπον άλλοι εχόρευαν, άλλοι ετραγωδούσαν, και άλλοι εσήμαινον τα προλεχθέντα διάφορα είδη των σιμαρμάτων. Εν συντομία, δεν εφαίνουνταν άλλο παρά πως εις όλον εκείνο το λιβάδι να έτρεχεν η χαρά και να επηδούσεν η αγαλλίασις.

Άλλοι περισσοί έφτιαναν κρεβάτια υψηλά, διά να ημπορέσουν να ιδούν τα παιγνίδι⟨α⟩ οπού έμελλον να κάνουν την δεύτερην ημέραν. Ο δον Κισότης δεν ηθέλησε να έμπει εις την χώραν, αν
146ν καλά και οι άλλοι | οι συντρόφοι του τον επαρακάλεσαν, αλλά αυ-

2 ἀπό τηὶ μελάνην ὁπὲ ἔχαν τα᾽ κτμπία γρ. από τα κουμπία οπού είχαν ⟨ωσάν⟩ την μελάνην (;) || 3 αλλος το πρώτο λ ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ. || 26 ἐσιὲντα / τα᾽ || 28 ὄντες το ε ίσως α || 34 τα᾽παιγνίδι

P τός τους έλεγε πως οι πλανώμενοι καβαλιέροι έχουν συνήθειαν να κοιμούνται εις τους κάμπους και ερημίες· και με αυτό επαραμέρισεν ολίγον από την στράταν, αν καλά και ήτον εναντίον της θελήσεως του Σάντσιου, ενθυμούμενος τα φαγητά του σπιτίου του δον Διέγου.

Κεφ(άλαι)ον κ^ον^.
Εις το οποίον διηγείται τους γάμους του πλουσίου Καμασίου, με το συμβεβηκός του τρισαθλίου Βασιλείου.

Ευθύς οπού ανέτειλεν ο Ήλιος και άρχισε με την θερμότητα των ακτίνων του να στεγνώνει τα υγρά μαργαριτάρια των χρυσών μαλλίων της αυγής, τότε και ο δον Κισότης, αποδιώκοντας την ακηδίαν από τα μέλη του, εσηκώθη εις τα ποδάρια και έκραξε τον οπλοφόρον του τον Σάντσιον, ο οποίος έως τότε ερουχάλιζε· και, βλέποντάς τον ο δον Κισότης, του είπεν:

«Ω εσύ, μακάριε από όσους ζουν επάνω εις την επιφάνειαν της
147r γης, επειδή και δίχως να φθονείς τινάν | ή να σε φθονεί τινάς κοιμάσαι με ανάπαυσην, και μήτε σε κατατρέχουν γοητευταί μήτε σε φοβερίζουν φαντάσματα! Κοιμάσαι, σε το λέγω άλλην μίαν φοράν, και θέλω το ειπεί άλλες χίλιες, δίχως να σε εξυπνήσουν οι λογισμοί το να πληρώσεις το χρέος οπού χρεωστείς, ή να ετοιμάσεις διά να φας και συ και η φαμελία σου. Και μήτε η φιλοδοξία σε συγχύζει, μήτε ο μάταιος κρότος του κόσμου σε βασανίζει, επειδή και άλλην έγνοιαν δεν έχεις πάρεξ του γομαριού σου, διότι του λόγου σου εγώ σε εγνοιάζομαι. Ο υπηρέτης κοιμάται, και ο αυθέντης αγρυπνεί, συλλογιζόμενος τον τρόπον οπού πρέπει να κρατήσει διά να τον ζωοθροφήσει και να τον ευεργετήσει.»

Εις όλα αυτά οπού είπεν ο δον Κισότης δεν έδωσε καμίαν απόκρισην, με το να εκοιμούνταν, και ακόμη πολλήν ώραν δεν ήθελε ξυπνήσει αν δεν τον ήθελε κοντήσει ο δον Κισότης με την άκρην του κονταρίου. Τέλος πάντων, εξύπνησε, μην ημπορώντας να ανοίξει καλά τα μάτια του από τον ύπνον, και γυρίζοντας προς τον δον Κισότην είπεν:

«Από αυτό το μέρος οπού είναι το φρεντσάτον έρχεται μία ευ-

10-11 των μαλλίων *το χρυσῶν προσθ. με άλλο χέρι* || 23-24 γομαριῦ σγ, / ἐγὼ στη *δεξιά και κατόπιν στην αριστερή ώα προσθ. με άλλο χέρι* διότι τοῦλό:/γγσχ || 29 κοντίση *γρ.* κο(ν)τήσει *(;)* κοντίσει *(;)* || 31 μάτια || 33 μέρος ὁπῦ *γρ.* μέρος ὁπου

147ᵛ ωδία | περισσότερον από ψημένον χοιρομέρι παρά από βιδινόν P
κρέας: και πάντοτε οι χαρές οπού αρχίζουν με τοιαύτας ευωδίας
γίνονται με ευθηνίαν.»

«Σήκω, αχρείε:» του λέγει ο δον Κισότης «να υπάγομεν να ιδούμεν αυτήν την πανδρείαν, και εκείνα οπού θέλει κάμει ο χολερικός Βασίλειος.»

«Ας κάμει ό,τι θέλει,» είπεν ο Σάντσιος «διότι εμένα δεν με κόφτει τίποτε: αν ήτον πλούσιος, την έπαιρνε και αυτός την Κυτερείαν. Αμή, επειδή και δεν έχει πλούτη, πρέπει να ευαρεστείται ως πτωχός εις ό,τι ευρίσκει και όχι να γυρεύει πράγματα υπεράνω της δυνάμεώς του. Εγώ έβανα στοίχημα πως ο Καμάσιος ημπορεί να κουκολώσει τον Βασίλειον με τα άσπρα· και, επειδή και είναι έτσι, ως καθώς πρέπει να είναι, ήθελεν είσθαι μεγάλη τρελή η Κυτερεία αν διαλέξει τον Βασίλειον καλύτερα παρά τον Καμάσιον.»

«Σιώπα, παρακαλώ σε, Σάντσιε,» λέγει του ο δον Κισότης «και άφησε αυτές τες ρητορικές σου, ότι, όταν αρχινάς να ομιλείς, ποτέ δεν τελειώνεις, και σήκω να υπάγομεν να ιδούμεν αυτούς
148ʳ τους γάμους, ότι πιστεύω πως θέλουν τους κάμει από | το ταχύ, και όχι μετά το γεύμα εις την καύσην του ηλίου.»

Ο Σάντσιος εσηκώθη, και, βάνοντας την σέλαν εις τον Ροντσινάντην και το σαμάρι εις το γομάρι, εκαβαλίκευσαν και οι δύο τους, και άρχισαν ολίγον κατ' ολίγον να εμβαίνουν εις το φρεντσάτον.

Το πρώτον πράγμα οπού είδεν ο Σάντσιος ήτον ένα μουσχάρι, οπού εψήνουνταν εις την φωτίαν· και τέσσαρα μεγάλα καζάνια, τα οποία έβραζαν επάνω εις την φωτίαν έχοντας μέσα από ένα κριάρι· οι γδαρμένοι λαγοί και οι μαδισμένες όρνιθες οπού εκρέμουνταν εις τα κλαδία των δένδρων ήτον άπειροι· και τα πουλία και τα άλλα κυνήγια διαφόρων ειδών ήτον αμέτρητα.

Εμέτρησεν ο Σάντσιος παράνω από ογδοήντα τουλούμια οπού ήτον το καθένα ωσάν ένα βαρέλι, και όλα γεμάτα από εξαίρετα κρασία, ως καθώς ύστερον εφάνη· ήτον ώς διακόσια πανέρια με άσπρον ψωμί· τα τυρία, οπού είχαν αραδιάσει, ομοίαζον ωσάν ένα κάστρον, ήτον και δύο μεγαλότατα καζάνια λάδι το οποίον
148ᵛ το εξοδίασαν εις το να τηγανίζουν φαγητά και εις τες σαλά|τες.

1 ἀπόψημένον *προηγείται στην αριστερή ώα με το ίδιο χέρι* περισσότερον | βιδινόν *το ι ίσως ο· γρ.* βοδινόν *(;)* β⟨ο⟩ιδινόν *(;)* || 8 ζι-/χημα *το η διορθ. από ι* || 9 κκκολώση *γρ.* κουκο(υ)λώσει *(;)* || 20 κατ' /ὀλίγον *ακολουθεί διαγραμμ.* κατ' ὀλίγον || 30 (ώς καθω̃ς ...ἐφάνη)

P Μαγείροι και μαγείρισσες ήτον παράνω από πενήντα, όλοι στολισμένοι, και επιτηδειότατοι εις το να μαγειρεύουν. Εις την κοιλίαν του μοσχαρίου οπού εφήνουνταν ήτον μέσα δώδεκα τρυφερά και μικρά χοιρίδια. Ήτον και διάφορα είδη από μυρωδικά, τα οποία {τα οποία} τα είχαν βάλει εις ένα μεγάλο σενδούκι. Κοντολογίς, η ετοιμασία του γάμου ήτον χωριανή, όμως ήτον με τόσην ευθηνίαν, οπού ημπορούσε να χορτάσει ένα στράτευμα.

Ο Σάντσιος εγύρισε τα μάτια του πανταχού, όλα τα εκοίταζε και όλα τα επιθυμούσε και τα ορέγουνταν. Και, μην ημπορώντας να κρατήσει την επιθυμίαν του, επλησίασε κοντά εις ένα μάγειραν, και με ταπεινά λόγια πεινασμένου ανθρώπου επαρακάλεσε να τον αφήσει να βουτήξει ένα κομμάτι ξηρόν ψωμί εις ένα από τα καζάνια οπού έβραζαν. Προς τον οποίον απεκρίθη ο μάγειρας:

«Αδελφέ, αυτός ο γάμος είναι του πλουσίου Καμασίου ο οποίος δεν καταδέχεται να βουτούν οι άνθρωποι ψωμί εις το ζουμί, διότι με την χάρην του Θεού φαγητά είναι περισσά.»

149r Και, παίρνοντας μίαν μεγάλην χουλιαριάν, έβ|γαλεν από ένα καζάνι τρεις όρνιθες και δύο χήνες και του τες έδωσε.

Ενόσω ο Σάντσιος έστεκεν εκεί σιμά εις τον μάγειραν, ο δον Κισότης είδεν δώδεκα χωριανούς οπού έμβαιναν αποκάτω εις εκείνον τον φρεντσάτον, οι οποίοι ήτον καβαλάρηδες επάνω εις δώδεκα ευμορφότατες φοράδες, και ήτον στολισμένοι χωριανά ρούχα, και, ευθύς οπού εξεκαβαλίκευσαν, άρχισαν να τρέχουν άνω κάτω, και να φωνάζουν:

«Να ζει ο πλούσιος Καμάσιος και η Κυτερεία, οπού είναι η ευμορφύτερη γυναίκα του κόσμου!»

Ακούοντας αυτό ο δον Κισότης, είπεν εις τον εαυτόν του:

«Ως φαίνεται αυτοί βεβαιότατα δεν θέλει είδαν την Δουλτσινέαν μου, διότι, αν την έβλεπαν, δεν ήθελαν επαινέσει τόσον πολλά αυτήν την Κυτερείαν.»

Μετά ταύτα άρχισαν να μαζώνουνται από διάφορα μέρη πολλοί και διάφοροι χοροί και παιγνιδιώται, ανάμεσα εις τους οποίους ήτον ένας χορός οπού εχόρευαν ώς είκοσι τέσσαρες βοσκοί με τα σπαθία· τους οποίους τους οδηγούσεν ένα νέον παλικαρά-

149v κι και επήγαινεν ολίγον εμπροστά και ύστε|ρον εγύριζε και έμ-

5 τᾶ ὁποῖα / τὰ ὁποῖα || 11 πφνασμένν το ϥ ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ. || 18 χνλιαριαν̓ || 22 ε̃-/χ̃γνον τον̓ φρεν τζὰτον γρ. εκείνο{ν} το{ν} φρεντσάτον (;) || 34 χορο͂ς ὁπ̃ γρ. χορός όπου (;)

βαινε εις το μέσον τους, και αρχινούσαν και έπαιζαν και εκτυ- P
πούνταν με τα σπαθία και κανένας τους δεν ελαβώνουνταν.

Αυτός ο χορός άρεσε καταπολλά τον δον Κισότην, βλέποντας την επιτηδειότητα και ελευθερίαν εκεινού του παιδίου.

Τον άρεσεν άλλος ένας χορός οπού ήρχουνταν κατόπι, εις τον οποίον εχόρευαν μερικά εύμορφα, και νέα, κορίτσια, και ήτον στολισμένα με πράσινα δαφνό⟨φυ⟩λλα, έχοντας τα μαλλία τους μισά πλεγμένα και μισά άπλεκτα, όμως ήτον τόσον ξανθά, οπού ημπορούσαν να παρομοιασθούν με του ηλίου· επάνω εις τα οποία είχαν στεφάνια από γιασουμιά, τριαντάφυλλα και αμαράντους πλεγμένα. Τα οδηγούσεν ένας γέροντας και μία γερόντισσα, οι οποίοι είχαν περισσοτέραν ελευθερίαν παρά οπού ήλπιζε τινάς από την ηλικίαν τους.

Και κατόπι τους ήρχουνταν άλλος ένας χορός. Εις τον οποίον ήτον οκτώ νύμφες, διαμερισμένες εις δύο μερτικά: το ένα μέρος το οδηγούσεν ο Έρωτας, και το άλλο το Σύμφερον· ο πρώτος οδη-
150r γός ήτον στολισμένος με πτερά, δοξάρι, φαρέ|τραν και σαΐτες· και ο δεύτερος, ενδυμένος με πολλά και διάφορα χρώματα χρυσαφίου και μεταξίου. Οι νύμφες οπού ακολουθούσαν τον Έρωτα είχαν οπίσω εις την ράχην τους άσπρον χαρτί και με κεφαλιακά γράμματα γραμμένα τα ονόματά τους. Της πρώτης το όνομα ήτον *Ποιητική*· της δευτέρας ήτον *Τιμή*· της τρίτης, *Ευγλωττία*· και της τετάρτης, *Ανδρεία*. Τα ίδια είχαν και οι άλλες οπού ακολουθούσαν το Σύμφερον: *Ελευθεριότης* έλεγεν ο τίτλος της πρώτης· *Δώρον* έλεγε της δευτέρας· *Θησαυρός*, της τρίτης, και της τετάρτης έλεγεν *Ατάραχον Κτήμα*. Έμπροσθέν τους ήρχουνταν ένα καστέλι ξύλινον, το οποίον το εκουβανούσαν τέσσαροι σάτυροι, όλοι ενδυμένοι από κισσόν και καννάβι πρασινοβαμμένον. Εις τα τέσσαρα μέρη του καστελίου έγραφε: *Καστέλι της τιμής*. Είχαν και τέσσαρους επιτηδείους παιγνιδιώτας οπού εσήμαινον τύμπανα και λύρας.

Ο Έρωτας ετραβούσε τον χορόν, και, γυρίζοντας δύο τρεις φορές, εσήκωνε τα μάτια του και ετέντωνε το δοξάρι εναντίον εις ένα κορίτσι οπού ήτον μέσα εις το καστέλι, προς την οποίαν εί-
150v πεν | αυτούς τους στίχους:

⟨«…»⟩

7 ζολισμένο *ύστερα από το δεύτερο ο σβησμένο ίσως ι ή ς· γρ.* στολισμένος *(;)* | δαφνό/λλα || 10 γιασκμιά || 22 εὐγλωττία *γρ.* Ευγενεία || 26 ἀταράχον *το χ διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 35 *είχης. η υπόλοιπη αράδα κενή, καθώς και οι επόμενες εννέα αράδες του φ. 150v*

P Ετελείωσε τους στίχους, και έσυρε μίαν σαΐταν επάνω από το καστέλι και ύστερον επήγεν και εμπήκεν εις την αράδα του. Ύστερον το Συμφέρον, γυρίζοντας δύο τρεις φορές, είπεν:

«...»

151r Επαραμέρισε το Συμφέρον και ήλθεν η Ποιητική, η οποία, αφού εγύρισεν και αυτή, κοιτάζοντας εις το κορίτσι οπού ήτον μέσα εις το καστέλι, είπεν:

«...»

Επαραμέρισεν και η Ποιητική, και εβγήκεν η Ελευθεριότης και, γυρίζοντας και αυτή, είπεν:

«...

151v ...»

Τοιούτης λογής εβγήκαν όλες οι νύμφες και από τα δύο μέρη, και είπεν η καθεμία τούς στίχους της, αμή ο δον Κισότης μόνον αυτούς οπού επροείπαμεν ενθυμήθη.

Τέλος πάντων, ανακατώθηκαν και, αφού εχόρευσαν κάμποσην ώραν, το Σύμφερον έβγαλεν έξω ένα πουγκί, πετσένιον, οπού εφαίνουνταν πως να είναι γεμάτον από άσπρα, και, ρίπτοντας επάνω εις το καστέλι, εκτύπησεν εις τα σανίδια και έπεσαν, και έμεινε το κορίτσι εις το μέσον δίχως καμίαν φύλαξην.

Έτρεξεν ύστερον το Συμφέρον με τα προσώπειά της, και, βάνοντας μίαν μεγάλην χρυσήν άλυσον εις τον λαιμόν του κοριτσίου, εκαμώθηκαν πως το παίρνουν και το ρίχνουν κάτω και πως κοιμούνται με αυτό· το οποίον βλέποντας ο Έρωτας, έτρεξεν ομού με τες άλλες νύμφες και εκαμώθη πως το παίρνει από τα χέρια

152r τους·| και όλες αυτές οι παράστασες οπού έκαμναν ήτον με τον ήχον των τυμπάνων, χορεύοντας και παίζοντας. Επήγαν ύστερον οι σάτυροι και τους ηγάπησαν, οι οποίοι εγύρισαν με μεγάλην ταχύτητα και έφτιασαν το καστέλι, και εμπήκεν πάλιν μέσα το κορίτσι, και με αυτό ετελείωσεν το παιγνίδι, και εχάρηκαν όλοι εκείνοι οπού το είδαν.

Ο δον Κισότης ερώτησεν μίαν από εκείνες τες νύμφες ποίος εσύνθεσεν εκείνο το παιγνίδι. Και εκείνη τον απεκρίθη πως το είχεν συνθέσει ένας διδάσκαλος από εκείνην την χώραν, ο οποίος ήτον πολλά επιτήδειος εις τα τοιαύτα.

3 ᾧπεν. η υπόλοιπη αράδα κενή, καθώς και οι επόμενες έξι αράδες || 6 ᾧπεν. η υπόλοιπη αράδα κενή, καθώς και οι επόμενες δέκα αράδες || 8 ᾧπεν. η υπόλοιπη αράδα κενή, καθώς και οι επόμενες πέντε αράδες του φ. 151r και οι πρώτες πέντε αράδες του φ. 151v || 17 προσώπιὰ / της γρ. προσωπεία του (;) || 26 ἐ/χάρηκαν το ρ διορθ. από αδιάγν. αρχ.

«Αυτός ο διδάσκαλος» είπεν ο δον Κισότης «ως φαίνεται θέλει P
να αγαπά περισσότερον τον Καμάσιον παρά τον Βασίλειον, και
θέλει είναι πλέον σατιρικός παρά κωμικός: ότι επαράστησε πολ-
λά καλά τες αρετές του Βασιλείου και τα πλούτη του Καμασίου!»

Ο Σάντσιος, ο οποίος έστεκε και τα ήκουεν όλα, είπεν:

«Εκείνος οπού είναι πλούσιος με αρέσει: τον Καμάσιον αγαπώ
καλύτερα παρά τον Βασίλειον.»

152ν «Φαίνεσαι πολλά | καλά, Σάντσιε,» απεκρίθη ο δον Κισότης «πως
είσαι χωριάτης από εκείνους οπού λέγουν: "Να ζει όποιος νικά!"»

«Εγώ δεν ηξεύρω από ποίους να είμαι,» λέγει ο Σάντσιος «τού-
το μόνον ηξεύρω, πως ο Βασίλειος δεν έχει καζάνια να βράζουν
με όρνιθες και με χήνες ωσάν αυτά.»

Και έδειχνε τα καζάνια, και, παίρνοντας μίαν από εκείνες τες
όρνιθες οπού τον έδωσεν ο μάγειρας, άρχισε να τρώγει, και να
λέγει:

«Εις ετούτους τους καιρούς, σινιόρ δον Κισότε, δεν τιμούν τό-
σον εκείνους οπού ηξεύρουν όσον εκείνους οπού έχουν: ένα γο-
μάρι με μίαν μαλαγματένιαν σέλαν φαίνεται ευμορφότερον παρά
ένα άλογον με σαμάρι. Ώστε οπού το λέγω εκ δευτέρου πως αγα-
πώ περισσότερον τον Καμάσιον παρά τον Βασίλειον.»

«Άμποτες να δώσει ο Θεός να σε ιδώ βουβόν, Σάντσιε, πριχού
να αποθάνω.» είπεν ο δον Κισότης.

«Κατά τες στράτες οπού περιπατούμεν,» απεκρίθη ο Σάντσιος
«εγώ πιστεύω πως πριχού να αποθάνεις η αυθεντία σου εμένα θέ-
λουν με φάγει τα όρνεα, και τότε θέλω γένει τόσον βουβός και
153ν άλαλος, οπού να μη συντυχαίνω ποτέ, ή | καν έως την ημέραν της
κρίσεως.»

«Αν και να ήθελε συνέβει και αυτό,» είπεν ο δον Κισότης «με
όλον τούτο πιστεύω ⟨πως ποτέ δεν θέλει⟩ φθάσει η σιωπή μου εις
εκείνον τον βαθμόν οπού έφθασεν η απεραντολογία σου· και, έξω
από αυτό, είναι πράγμα πολλά εύλογον και ίδιον της φύσεως το
να αποθάνω εγώ εμπροστύτερα από λόγου σου, και, διά τούτο,
λογιάζω πως δεν θέλω σε ιδεί ποτέ βουβόν.»

«Να με πιστεύσεις, σινιόρε,» απεκρίθη ο Σάντσιος «πως δεν
πρέπει να πιστεύει τινάς τον θάνατον, ο οποίος τρώγει τόσον το

13 (χ̣ ... καζάνια) || 29 πιστεύω φθάσῃ | σιωπήμ̣ν γρ. σιωπή σου || 30 βαθμόν / ὁπ̣ γρ. βαθμόν όπου (;)

P αρνί όσον και το κριάρι· και εγώ άκουσα τον παπάν μας οπού έλεγεν πως με ίδιον δρεπάνι οπού θερίζει τους βασιλείς θερίζει και τους πτωχούς. Αυτός δεν βδελύττεται κανένα πράγμα: από κάθε πράγμα τρώγει, με όλους συμβάζεται, και με όλα τα γένη των ανθρώπων και από κάθε λογής ηλικίαν γεμίζει τα δισάκια του. Δεν είναι πριονιστής οπού να κομάται εις τον ίσκιον του μεσημερίου, ότι κάθε ώραν πριονίζει, και κόπτει τόσον το ξηρόν όσον και το χλωρόν· φαίνεται πως να μη μασεί, αλλά να καταπίνει ό,τι
153v και αν εύρει έμπροσθέν του, διότι έχει σκυ|λίτικην πείναν, οπού ποτέ δεν χορταίνει· και, αν καλά και να μην έχει κοιλίαν, όμως φαίνεται πως να είναι υδρωπικιασμένος και διψασμένος καταπολλά εις το να πίνει μόνον την ζωήν των ανθρώπων, ωσάν ένας οπού να πίνει ένα γυαλί νερόν.»

«Φθάνει σε, Σάντσιε.» είπεν ο δον Κισότης «Και σιώπα, να μην αρχίσεις και ειπείς τίποτε φλυαρίες, ότι βέβαια αυτά οπού είπες περί του θανάτου με τα χωριάτικά σου λόγια είναι όσα ημπορούσε να ειπεί ένας μαθηματικός διδάσκαλος. Και να σε ειπώ την αλήθειαν, Σάντσιε, εσύ ημπορούσες να περιπατείς εις τον κόσμον και να διδάχνεις γαλαντερίες. Αμή από το άλλον μέρος στέκομαι και θαυμάζομαι μετ' εσένα ότι, όντας η αρχή της σοφίας ο φόβος του Κυρίου, εσύ, οπού Τον φοβάσαι περισσότερον από κάθε άλλον άνθρωπον, πως δεν είσαι σοφός.»

«Η αυθεντία σου, σινιόρε,» απεκρίθη ο Σάντσιος «κρίνε τες ανδραγαθίες σου και τες καβαλιερίες σου, και μη κάθεσαι να κρίνεις τον φόβον των άλλων, ότι εγώ είμαι θεοφοβούμενος ωσάν και
154r κάθε άλλον. Και άφησέ με να φάγω το φα|γητόν μου.»

Και λέγοντας αυτό άρχισε πάλιν να τρώγει, με τόσην όρεξην, οπού σχεδόν άνοιξε και η όρεξις του δον Κισότε, και, εξάπαντος τον ήθελε βοηθήσει, αν δεν ήθελεν εμποδισθεί από αυτό οπού θέλομεν ειπεί εις το ακόλουθον κεφάλαιον.

Κεφ(άλαι)ον κα^{ον}.
Εις το οποίον ακολουθεί ο γάμος του Καμασίου, και άλλα νόστιμα συμβεβηκότα.

Όταν ο δον Κισότης και ο Σάντσιος ευρίσκουνταν εις αυτάς

2 ἴδιον γρ. ⟨το⟩ ἴδιον *(;)* || 5 *δυσάκια* || 8 μ^{σ}σῆ *το α διορθ. ίσως από ι και το η από α* || 11 *ἱδρωπικιασμόνος* || 16 *περί το π διορθ. από αδιάγν. αρχ.*

τας συνομιλίας, άκουσαν μεγάλας φωνάς και ταραχάς, οπού έκα- P
μναν εκείνοι οπού εκαβαλίκευαν τες φοράδες, οι οποίοι επήγαι-
ναν εις προϋπάντησην της χαράς οπού ήρχουνταν, με τόσα σιμάρ-
ματα και παιγνίδια, και τους ήτον μαζί και ο παπάς και οι κουμ-
πάροι και όλοι οι ευγενικότεροι και πλούσιοι οπού ευρίσκουνταν 5
εις εκείνα τα περίχωρα, οι οποίοι όλοι ήτον στολισμένοι. Βλέπον-
τας ο Σάντσιος την νύμφην, είπεν:

«Να με πιστεύσεις, σινιόρε, πως αυτή δεν είναι ενδυμένη ωσάν
μία χωριανή, αλλά ωσάν μία από τες πλέον ευγενικές πολίτισσες.
154ν Αυτή φορεί εις το κε|φάλι της αντίς διά κορδέλες, κοράλλια, αντίς 10
διά μαχραμάν φορεί καδιφέν! Το απανωφόρι της με φαίνεται να
είναι από μεταξωτόν! Ιδές, ιδές, φορεί και δακτυλίδια μαλαγμα-
τένια, εκείνα οπού έχει εις τον λαιμόν της με φαίνεται να είναι
μαργαριτάρια! Τί εύμορφα μαλλία οπού έχει, ημπορώ να ομώσω
πως δεν είδα ποτέ μου τέτοια μακριά, εύμορφα και ξανθά μαλ- 15
λία! Κανένα ψεγάδι εις το κορμί της δεν έχει, ομοιάζει καθολικά
ωσάν μία δάφνη φορτωμένη τους καρπούς! Ημπορώ να ομώσω
πως αυτή είναι μία πολλά χαριτωμένη και νόστιμη κορασίδα.»

Εγέλασεν ο δον Κισότης ακούοντας τους επαίνους οπού έλε-
γεν ο Σάντσιος διά την ωραίαν Κυτερείαν. Η οποία ήτον ολίγον 20
χλωμή, και το αίτιον θέλει να ήτον με το να εκακονύκτησε ως κα-
θώς είναι συνήθεια και το παθαίνουν αυτό οι νύμφες με το να
αγρυπνούν εκείνην την νύκτα επειδή και καταγίνουνται εις το να
στολίζονται διά την δευτέραν ημέραν οπού θέλει να γένει ο γά-
μος τους. Επλησίαζαν ολίγον κατ᾽ ολίγον εις ένα θέατρον οπού 25
155ν ήτον εις ένα μέρος του λιβαδίου, το οποίον | το είχαν στολισμένον
με χαλία και με άλλα στολίδια, και εκεί ήτον να γένει η χαρά και
απ᾽ εκεί παρομοίως ήθελαν να ιδούν τα παιγνίδια και τους χορούς
οπού έμελλον να γένουν· και, την ώραν οπού έφθασαν εις το θέ-
ατρον, ήκουσαν κατόπι τους μίαν φωνήν, οπού έλεγεν:

«Σταματήσετε ολίγον, ω αστόχαστοι και βιαστικοί άνθρωποι.»

Εγύρισαν όλοι, και είδαν πως εκείνος οπού εφώναζε ήτον ένας 30
άνθρωπος με μίαν μαύρην προβατόγουναν. Έχοντας εις το κε-
φάλι του ένα θλιβερόν στεφάνι από κυπαρίσσι· και εις το χέρι του
εκρατούσεν ένα μεγάλον ραβδί. Και, πλησιάζοντας σιμότερα, τον
εγνώρισαν πως ήτον ο Βασίλειος, και έμειναν όλοι εκστατικοί,
ακαρτερώντας να ιδούν τί ήθελεν να κάμει.

15 μακριά || 24 δευτέραν *το υ διορθ. από ύ*

P Αφού, λοιπόν, έφθασε κουρασμένος και αποσταμένος, εστάθη έμπροσθεν εις τον γαμβρόν και εις την νύμφην, και εκάρφωσε το ραβδί του εις την γην, ότι είχεν εις την άκρην μίαν μύτην από ατσάλι, και αλλάζοντας την όψην του, και κοιτάζοντας την Κυτερείαν, με τρέμουσαν και βραχνιασμένην φωνήν, είπεν αυτά τα λόγια:

155ν «Εσύ ηξεύρεις, | αχάριστη Κυτερεία, ότι, κατά τους νόμους της αγίας μας Εκκλησίας, δεν ημπορείς με κανέναν τρόπον να πάρεις άλλον άνδρα ενόσω ζω εγώ, και ηξεύρεις ακόμη πως, με το να ακαρτερώ εγώ ότι ο καιρός και η επιμέλειά μου να καλυτερεύσουν τα αγαθά της τύχης μου, δεν έλειψα από το να φυλάττω την ευπρέπειαν της τιμής σου. Αμή εσύ, αφήνοντας εις ένα μέρος το χρέος οπού έχεις εις τον καλόν μου πόθον, θέλεις να κάμεις κύριον και εξουσιαστήν του εδικού μου πράγματος έναν άλλον του οποίου τα πλούτη όχι μόνον τον κάμουν ευτυχή, αλλά και πολλά καλορίζικον. Και, διά να απολαύσει αυτήν την ευτυχίαν και καλοριζικίαν εις τον πλέον εντελέστατον βαθμόν, και όχι καθώς λογιάζω του πρέπει, αλλά καθώς θέλει να του δώσει ο ουρανός, εγώ με τα ίδιά μου χέρια θέλω χαλάσει κάθε εμπόδιον και άπρεπον, χύνοντας το αίμα μου. Ας ζει ο πλούσιος Καμάσιος με την αχάριστην Κυτερείαν εις πολλούς και ευτυχείς χρόνους, και ας αποθάνει ο πτωχός Βασίλειος, του οποίου η πτωχεία εμάδησε τα πτερά της τύχης του και τον έβαλεν εις τον τάφον!»

156r Και λέγοντας αυτό ετράβησεν το ρα|βδί οπού είχε καρφωμένον εις την γην, το εκάρφωσε με μεγάλην μεγαλοψυχίαν εις το στήθος του, και, ρίπτοντας από την ράχην του εκείνην την προβατόγουναν οπού εφορούσε, εφάνη εις την ράχην του η άκρη του σιδήρου αιματωμένη, και αυτός ο κακορίζικος εξαπλώθη εις την γην κυλισμένος εις το αίμα του, και σκοτωμένος με τα ίδιά του άρματα.

Έτρεξαν ευθύς οι φίλοι του να τον βοηθήσουν, λυπούμενοι διά την κακορίζικην ελεεινήν του συμφοράν· ομοίως και ο δον Κισότης αφήνοντας τον Ροντσινάντην, έτρεξε και τον επήρεν εις τες αγκάλες του· και, βλέποντας πως δεν είχε ξεψυχήσει ακόμη, ηθέλησε να εβγάλει το σίδηρον εκείνο από το στήθος του, όμως ο παπάς εκείνος δεν τον άφησε να το εβγάλει θέλοντας να τον εξο-

10 καιρός *το αιρό διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 12-13 με᾽ρος ὁπ᾽ *στην αριστερή ώα προσθ. με το ίδιο χέρι τό*χρέος || 17-18 (καὶ ὄχι … ᾽ρανός) || 21 εὐτε/λᾷς χρόνν᾽ς || 24 ἐτράβισεν *το ι διορθ. από η και το δεύτερο ε από α* || 33 ἔτρεξε *το ρ διορθ. από αδιάγν. αρχ.*

μολογήσει, ότι ευθύς οπού του το ήθελαν εβγάλει απόθνησκεν. Αμή ο Βασίλειος, συμφέροντας ολίγον, με λυπητεράν φωνήν και αδύνατον είπεν: P

«Αν εσύ ήθελες ευσπλαχνισθεί, Κυτερεία, να με δώσεις το χέρι σου το πως να με πάρεις διά άνδρα σου τώρα οπού ευρίσκομαι
156ᵛ εις τα ολοίσθια και εις την τελευταίαν μου | αναπνοήν, ήθελα λογιάσει πως να είναι άξια συγχωρήσεως η εδική μου τόλμη και θρασύτης, επειδή και διαμέσου αυτής έλαβα την χάρην εις το να είμαι εδικός σου.»

Ο παπάς, ακούοντας αυτό, του είπεν να επιμεληθεί και να προσέχει περισσότερον διά την σωτηρίαν της ψυχής του παρά διά την ηδονήν του σώματος και να ζητήσει εξ όλης του καρδίας συγχώρησην από τον Θεόν διά τας αμαρτίας του και διά την απελπισμένην του απόφασην. Προς τον οποίον απεκρίθη ο Βασίλειος πως με κανέναν τρόπον δεν ήθελεν εξομολογηθεί, αν δεν ήθελε στέρξει πρώτον η Κυτερεία να τον πάρει διά άνδρα της, ότι εκείνη η χαρά τού ήθελε δώσει πνοήν και δύναμην διά να εξομολογηθεί.

Ευθύς οπού άκουσεν ο δον Κισότης το ζήτημα του πληγωμένου, είπεν μεγαλοφώνως πως ο Βασίλειος εζητούσε ένα πράγμα πολλά δίκαιον και εύλογον, και πως ο σινιόρ Καμάσιος ήθελεν μείνει τόσον τιμημένος παίρνοντας την σινιόραν Κυτερείαν χήραν του ανδρικοτάτου Βασιλείου ωσάν να την έπαιρνεν από το πλάγι τού ιδίου της πατρός:

157ʳ «Εδώ δεν | χρειάζεται άλλο τίποτε παρά να ειπεί η σινιόρα Κυτερεία ένα ναι, οπού να μην έχει άλλην ενέργειαν παρά μόνον την προφοράν, επειδή και ο θάλαμος αυτής της πανδρείας είναι ο τάφος.»

Όλα αυτά τα ήκουεν ο Καμάσιος, και έστεκεν ύποπτος και έκφοβος, μην ηξεύροντας τί να κάμει ή τί να ειπεί· αμή οι φωνές των φίλων του Βασιλείου ήτον τόσες πολλές, οπού τον έλεγον να στέρξει να κάμει η Κυτερεία το ζήτημα του Βασιλείου, διά να μη κολασθεί η ψυχή του με το να απόθνησκεν απελπισμένος, οπού τον επαρακίνησαν, μάλιστα και τον εβίασαν και είπεν πως, αν ήθελε να δώσει το χέρι της η Κυτερεία, αυτός έστεργεν.

Επήγαν ύστερον όλοι εις την Κυτερείαν, και μερικοί με παρα-

2 λυπητ̃ρᾶν *το τε προσθ. με το ίδιο χέρι* || 22 κιτερίαν *ακολουθεί διαγραμμ.* κι-/τερίαν

P καλέματα, άλλοι με δάκρυα, και άλλοι με δραστικές αποδείξεις,
την εκατάπειθαν να δώσει το χέρι της εις τον κακορίζικον Βασί-
λειον, αμή, ως σκληρότερη από ένα μάρμαρον και άγαλμα, έδει-
χνε πως δεν ήξευρε και δεν ημπορούσε μήτε ήθελεν να δώσει κα-
157ν μίαν απόκρισην: μήτε ήθελεν αποκριθεί ποτέ, αν | δεν της ήθελεν 5
ειπεί ο παπάς να αποφασίσει ογλήγορα εκείνο οπού ήθελε να κά-
μει, διότι ο Βασίλειος εκρατούσε την ψυχήν με τα δόντια, και δεν
είχεν καιρόν να ακαρτερεί να γένει η απόφασις με αργοπορίαν.

Τότε η εύμορφη Κυτερεία, δίχως να αποκριθεί κανένα λόγον,
με τεταραγμένην φωνήν και όψην, και όλως μελαγχολική και τε- 10
θλιμμένη, εσίμωσεν εις τον Βασίλειον του οποίου είχαν γυρίσει
πλέον τα μάτια του, και σχεδόν εψυχομαχούσε, μουρμουρίζοντας
ανάμεσα εις τα οδόντιά του το όνομα της Κυτερείας, δείχνοντας
πως ήθελε να αποθάνει ωσάν ασεβής, και όχι ωσάν χριστιανός.
Επήγεν, τέλος πάντων, η Κυτερεία κοντά του και, γυρίζοντας, τον 15
εγύρευσε το χέρι του με νεύσιμον, και όχι με λόγια. Ο Βασίλειος
ετσίτωσε τα μάτιά του και, κοιτάζοντάς την με προσοχήν, είπεν:

«Ω άσπλαχνη Κυτερεία, εσύ έγινες εύσπλαχνη εις καιρόν οπού
η ευσπλαχνία σου θέλει να γένει μαχαίρι να με υστερήσει την
ζωήν, επειδή και δεν έχω δύναμην να απολαύσω την δόξαν οπού 20
158ν με δίδεις καταδεχομένη με | διά άνδρα σου, μήτε ημπορώ να απο-
δώξω τον πόνον οπού με τόσην βίαν σκεπάζει τα μάτια μου με
τον τρομερόν ίσκιον του θανάτου! Εκείνο οπού σε παρακαλώ εί-
ναι, ω άστρον της τύχης μου, ότι το χέρι οπού με ζητάς και εκεί-
νο οπού θέλεις να με δώσεις να μην είναι μόνον διά πληροφορίαν, 25
μήτε διά να με απατήσεις εκ δευτέρου, αλλά να ομολογήσεις και
να ειπείς πως, δίχως να δυναστεύσει τινάς την θέλησήν σου, με
καταδέχεσαι και με παίρνεις διά νόμιμόν σου άνδρα· επειδή και
δεν είναι πρέπον να με γελάσεις εις τοιαύτην ώραν, μήτε να με-
ταχειρίζεσαι προσποιήσεις με εκείνον οπού πάντοτε εφύλαξε την 30
δικαιοσύνην.»

Ενόσω είπεν αυτά τα λόγια, ελιγοθύμησε δύο τρεις φορές, τό-
σον οπού όλοι εκείνοι οπού έστεκον τριγύρω έλεγον πως ήθελεν
αποθάνει. Η Κυτερεία, με τιμήν και με εντροπήν, πιάνοντας με
το δεξιόν της χέρι την δεξιάν του Βασιλείου, είπεν: 35

«Καμία δύναμις δεν ήθελεν είσθαι ικανή να με κάμει να μετα-

3 ἀμὴ σκληρότερη *το ὡς προσθ. με το ίδιο χέρι* || 15 γυρίζωντας *γρ.* γονατίζοντας || 21 καταδεχομένημὲ || 24 (ὦ … τύχης μκ) || 30 ὁπάντοτε *το πᾶ προσθ. ίσως με άλλο χέρι*

βάλω την θέλησήν μου, αν δεν ήθελα εγώ· με καλήν μου καρδίαν P
158v και εξ ιδίας μου προαι|ρέσεως σε παίρνω διά νόμιμόν μου άνδρα
και ιδού οπού σε δίδω το χέρι μου και πιάνω το εδικόν σου, αν-
ίσως όμως και με το δίδεις θεληματικώς, δίχως να σε συγχύζει ή
να σε κάμει να ευρίσκεσαι έξω του εαυτού σου η συμφορά εις την
οποίαν σε εκατήντησεν ο βιαστικός σου λογισμός.»

«Εγώ σε δίδω το χέρι μου,» απεκρίθη ο Βασίλειος «με την κα-
θαράν γνώσην οπού με έδωσεν ο ουρανός, και σε δέχομαι και σε
παίρνω διά νόμιμόν μου γυναίκα.»

«Και εγώ παρομοίως σε παίρνω διά νόμιμόν μου άνδρα,» απε-
κρίθη η Κυτερεία «καν τε αν ζήσεις, καν τε αν αποθάνεις.»

Κρατούμενοι, λοιπόν, ο Βασίλειος και η Κυτερεία από τα χέ-
ρια, ο παπάς τούς εδιάβασε τας ευχάς της πανδρείας και εδέουν-
ταν τον ουρανόν να αναπαύσει την ψυχήν του γαμβρού. Ο οποί-
ος, ευθύς οπού ήκουσε πως ετελείωσαν αι ευχαί, εσηκώθη με με-
γάλην ελευθερίαν, και ετράβηξεν έξω το σίδηρον, οπού είχεν πε-
ράσει εις το στήθος του. Εθαύμασαν εκείνοι οπού έστεκαν παρ-
ών, και μερικοί από αυτούς, οι οποίοι ήτον περισσότερον απλοί
παρά περίεργοι και πονηροί, άρχισαν να φωνάζουν:

«Θαύμα, θαύμα!» |
159r Αμή ο Βασίλειος τους απεκρίνουνταν πως:

«Δεν είναι θαύμα, αλλά μηχανή και μέθοδος!»

Ο παπάς έμεινε και αυτός εκστατικός, και επήγε και εψηλά-
φησε με τα χέριά του την πληγήν, και είδεν πως το σίδηρον δεν
είχε περάσει διαμέσου του κρέατος και των πλευρών, αλλά δια-
μέσου ενού σιδηρένιου καλαμίου το οποίον ήτον κυρτόν ωσάν δο-
ξάρι και το είχε βάλει με τέχνην εις τον κόρφον του, έχοντάς το
γεμάτον με αίμα, η άκρη του οποίου ήτον περασμένη εις την ράχ-
χην του, και δεν εφαίνουνταν έως οπού δεν έριξε κάτω την προ-
βατόγουνάν του.

Τέλος πάντων, ο παπάς και ο Καμάσιος ⟨με όλους⟩ εκείνους
οπού ήτον παρών είδαν πως τους εγέλασε και τους επερίπαιξεν.
Η νύμφη έδειχνε πως να μη της εκακοφαίνουνταν εκείνη η απά-
τη, μάλιστα, ακούοντας οπού έλεγον πως ε{ε}κείνη η πανδρεία
δεν ήτον νόμιμος και στερεά, με το να έγινε με απάτην, αυτή το
εβεβαίωσεν εκ δευτέρου, από το οποίον υποπτεύθηκαν όλοι πως

31 καμάσιος ἐκ̣ῶνς || 34 ἐ/ἐκ̣ῶνη

P εκείνη η πανουργία ήτον με την είδησήν της· βλέποντας ο Κα-
159ᵛ μάσιος και οι φίλοι του πως τους έκαμνε τοιούτον | περιγέλιον, ηθέλησαν να κάμουν την εκδίκησην, και ξεσπαθώνοντας επήγαν κατεπάνω εις τον Βασίλειον, εις βοήθειαν του οποίου εξεσπάθωσαν σχεδόν άλλα τόσα σπαθία, και, καβαλικεύοντας ο δον Κισότης, επήρε το κοντάρι του, επέρασεν εις το χέρι του το σκουτάρι και επεριπατούσεν αναμεταξύ τους. Ο Σάντσιος, οπού ποτέ δεν τον άρεζαν τοιαύτα έργα, επαραμέρισεν οπίσω από τους μαγείρους. Ο δον Κισότης εφώναζε και έλεγεν:

«Σταθείτε, σταθείτε, σινιόροι, ότι δεν είναι πρέπον να εκδικηθείτε διά το άδικον οπού έκαμεν ο έρωτας, στοχασθείτε καλά ότι ο έρωτας και ο πόλεμος είναι ένα και το αυτό, και, ως καθώς εις τους πολέμους είναι συνήθεια να μεταχειρίζονται μηχανές και εφευρέματα διά να νικήσουν τον εχθρόν, έτσι και εις τας έριδας και φιλονικίας του έρωτος δεν τες έχουν διά κακόν τες πονηρίες και μέθοδες οπού γίνονται διά να απολαύσουν το τέλος οπού επιθυμούν, μόνον να μην είναι εις ατιμίαν και καταφρόνησην του ποθουμένου πράγματος. Η Κυτερεία ήτον του Βασιλείου, και ο Βα-
160ʳ σίλειος της Κυτερείας, με δικαίαν | και ευεργετικήν πρόνοιαν του ουρανού. Ο Καμάσιος είναι πλούσιος και ημπορεί να αγοράσει ό,τι πράγμα τού αρέσει, οπόταν και όπου θέλει. Ο Βασίλειος δεν έχει άλλο παρά αυτό το αρνάκι, και δεν θέλει ημπορέσει να του το πάρει κανείς, όσον δυνατός και αν είναι, ότι αυτούς τους δύο οπού τους ήνωσεν ο Θεός δεν ημπορεί να τους χωρίσει άνθρωπος, και, όποιος επιχειρισθεί να τους χωρίσει, πρέπει να δοκιμάσει πρώτον την μύτην αυτού του κονταρίου.»

Και λέγοντας αυτό έσεισε το κοντάρι κοιτάζοντας με τοιούτον φοβερόν βλέμμα, οπού έκαμε και ετρόμαξαν όσοι και αν δεν τον εγνώριζαν. Ο παπάς άρχισε και αυτός να καταπείσει τον Καμάσιον να αφεθεί από την Κυτερείαν, την οποίαν αυτός σχεδόν την είχε μισήσει, και, ακούοντας τας πολλάς νουθεσίας τού παπά και τους φοβερισμούς του δον Κισότε, αποφάσισε να αφεθεί από εκείνην την εκδίκησην, και διά σημείον αυτής της αποφάσεως έβαλαν τα σπαθία εις τα φηκάριά τους, κατακρίνοντας περισσότερον την εύκολον κλίσην της Κυτερείας παρά την πονηρίαν του
160ᵛ Βασιλείου, λέγοντας ο Καμάσιος | πως, επειδή και η Κυτερεία

19 εὐεργετικὴν το ι *διορθ. από* η || 29 νὰ καταπᾷσῃ το να κατα *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 30 ἀπὸ τὴν *ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 34 ᾧς το ᾗ *ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 35 κλῆσιν

αγαπούσε τον Βασίλειον εκ νεαράς της ηλικίας, τον ήθελεν αγα- P
πήσει και όντας πανδρεμένη, και διά τούτο ευχαρίστησε περισ-
σότερον τον ουρανόν οπού του την επήρε παρά αν του την ήθε-
λε δώσει.

Και, να δείξει πως δεν τον εκακοφάνη μήτε εψηφούσεν εκείνην 5
την απάτην, δεν ηθέλησε να χαλάσει τον γάμον, αλλά επρόσταξε
να γίνουν όλα κατά την τάξην ωσάν να ήθελε πανδρευθεί τη αλη-
θεία· αμή ο Βασίλειος, η νύμφη και οι φίλοι τους δεν ηθέλησαν να
καθίσουν, αλλά επήγαν εις το χωρίον του Βασιλείου, ότι έχουν και
οι κακορίζικοι ενάρετοι και τιμημένοι ποίος να τους ακολουθήσει, 10
να τους τιμήσει και να τους εμπιστευθεί ως καθώς και οι πλούσι-
οι έχουν ποίος να τους κολακεύσει και να τους κάμει συνοδείαν.

Επήραν μαζί τους και τον δον Κισότην, λογιάζοντάς τον διά
ανδρείον. Τον εκακοφάνη τον Σάντσιον, βλέποντας πως ήτον αδύ-
νατον να ιδεί τα υπερήφανα τραπέζια του Καμασίου· και, μην 15
ημπορώντας να κάμει αλλεοτρόπως, εξανάγκης ακολούθησε τον |
161r καβαλιέρην του, οπού επήγαινε με την συντροφίαν του Βασιλείου.

Κεφ(άλαι)ον κβον.
Εις το οποίον διηγείται διά το σπήλαιον του βουνού, οπού είναι
εις την μέσην της Μαντσίας, εις το οποίον έδωσεν 20
ο δον Κισότης ευτυχέστατον τέλος.

Μεγάλα ήτον και πολλά τα χαρίσματα οπού εχάρισαν τον δον
Κισότην ο γαμβρός και η νύμφη, διά την χάρην οπού τους έκαμε
εις το να τους διαφεντεύσει, και τον ελογίαζον διά άνθρωπον αν-
δρείον και τιμημένον, και διά έναν Άρην εις τα άρματα και Κικέ- 25
ρωνα εις την ευγλωττίαν. Ο σινιόρ Σάντσιος εξεφάντωσε τρεις
ημέρας εις εκείνην την χαράν, και εκεί έμαθε πως η πονηρία οπού
εμεταχειρίσθη ο Βασίλειος δεν ήτον με την είδησην της Κυτερεί-
ας, αλλά αυτός μόνος του την εφεύρεν, ελπίζοντας πως θέλει συν-
έβει εκείνο οπού εδιηγήθημεν πως έγινε: εξεμυστηρεύθη όμως 30
αληθινά αυτόν τον σκοπόν εις μερικούς του φίλους, διά να τον
161v βοηθήσουν εις καιρόν ανάγκης και να κά|μουν αξιόπιστον την
απάτην του.

5 ἐψηφῆσεν *το γίσως* ι || 20 διά τό σπήλαιον γρ. διά το (συμβεβηκός εις το) σπήλαιον

P «Δεν ημπορούν μήτε πρέπει να ονομάζονται απάταις» είπεν ο δον Κισότης «εκείναις οπού αποβλέπουν εις ενάρετα τέλη.»

Και πως εκείνο, το να πανδρεύονται οι εραστάι, ήτον το πλέον εντελέστερον, υποστήνοντας πως ο μεγαλύτερος ενάντιος οπού έχει ο έρωτας είναι η πείνα και η συνεχής ένδεια, διότι ο έρωτας είναι όλος δι' όλου χαρά, ευφροσύνη και αγαλλίασις, και μάλιστα όταν ο αγαπών κυριεύει το ποθούμενον, ενάντιον εις εχθρούς πονηρούς ως καθώς είναι η ένδεια και πτωχεία· αυτά τα έλεγεν ο δον Κισότης διά να κάμει να αφεθεί ο Βασίλειος από εκείνες τες αρετές οπού ήξευρεν, από τες οποίες, αν καλά και να αποκτούσε φήμην, αμή δεν αποκτούσεν άσπρα, και πως να προσέχει εις το να αποκτήσει πράγματα με κάποια μέσα αρμόδια και επιτήδεια, οπού ποτέ δεν λείπουν εις τους φρονίμους και εις όποιον θέλει να επιμεληθεί.

«Ο τιμημένος πτωχός (ανίσως όμως και ημπορεί να έχει τιμήν εκείνος οπού ευρίσκεται εις πτωχείαν) ημπορεί να ειπεί πως έχει
162r μίαν μεγάλην προίκαν έχοντας εύμορφην γυ|ναίκα, την οποίαν, όταν του την πάρουν, του παίρνουν και την τιμήν. Η εύμορφη γυναίκα και τιμημένη οπού να είναι ο άνδρας της πτωχός πρέπει να είναι στεφανωμένη με δάφνες και με φοίνικας νίκης και θριάμβου. Η ευμορφία αφ' εαυτού της ευφραίνει και κανακεύει την θέλησην εκεινών οπού την βλέπουν και γνωρίζουν, και ωσάν εις νόστιμον κράκτην πέφτουν επάνω του οι σταυραετοί και τα άλλα πουλία· αμή, αν εις αυτήν την ευμορφίαν προστεθεί η ένδεια και ανάγκη, την κυριεύουν και οι κόρακες, οι γύπες και τα άλλα όρνεα: και εκείνη οπού θέλει σταθεί ασάλευτος και σταθερά εις τοιαύτα συναπαντήματα πρέπει δικαίως να ονομάζεται κορόνα του ανδρός της. Και αν καλοστοχασθείς, γνωστικέ μου Βασίλειε: εστάθη μία γνώμη ενού κάποιου σοφού ανθρώπου πως να μην ευρίσκουνταν εις τον κόσμον παρά μία καλή γυναίκα, και εσυμβούλευε τον καθένα να λογιάζει και να πιστεύσει πως εκείνη η καλή να είναι εδική του, και με ετούτο ήθελε ζει χαρούμενος. Εγώ δεν είμαι πανδρεμένος, μήτε το ελογιάσθηκα ποτέ μου, και, με όλον τούτο, εί-
162v μαι | άξιος να συμβουλεύσω όποιον και αν με ερωτήσει διά τον τρόπον οπού πρέπει να κρατήσει εις το να εξετάξει την γυναίκα

6 ὅλος δι'ὅλ̣υ̣ γρ. ὁλως δι' ὁλου (;) || 19 τιμημένα || 20 φοίνικας το α διορθ. ίσως από ε ή αι || 21 ἑαυτ̣ῦ̣της το τ̣ῦ̣της ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ. || 24 καὶ ἀνά:/γκη ύστερα από το καὶ διαγραμμ. αν' ή εν' και στο τέλος της αράδας και στη δεξιά ώα προσθ. με άλλο χέρι ἀνὰ || 28 ἄν γρ. ας (;) || 28-29 μία ἑν̣ῦ̣ στη δεξιά ώα προσθ. με άλλο χέρι γνώμη || 30-31 κἀθ' ἕνα || 31-32 ἐδική γρ. ⟨η⟩ εδική (;)

με ποίαν ήθελε να πανδρευθεί. Εν πρώτοις, τον ήθελα συμβουλεύσει να αγαπά περισσότερον την καλήν φήμην παρά τα έχει, διότι η καλή γυναίκα δεν αποκτά καλόν όνομα μόνον με το να είναι καλή, αλλά με το να δείχνει πως είναι, ότι περισσότερον βλάπτουν την τιμήν της γυναικός οι φανεραί ξετσιπωσύναι και αδιαντροπίαι παρά οι κρυφαί δυσφημίαι και αχρειότητες. Αν εσύ πάρεις εις το σπίτι σου μίαν καλήν γυναίκα, εύκολον ήθελεν είσθαι το να την φυλάξεις και να γένει και καλύτερη· αμή, αν πάρεις μίαν κακήν, θέλεις εύρει μεγάλες δυσκολίες εις το να την μεταβάλεις, με το να μην είναι εύκολον το να απεράσει και να κάμει μεταβολήν από το ένα άκρον εις το άλλον. Και δεν λέγω πως να είναι αδύνατον, αλλά το κρατώ διά πράγμα δύσκολον.» P

Ο Σάντσιος έστεκε και άκουε {και άκουε} αυτά τα λόγια του καβαλιέρη του και έλεγεν εις τον εαυτόν του:

«Ο καβαλιέρης μου, όταν με ακούσει εμένα και ομιλώ διά
163' κα|μίαν υπόθεσην, αυτός με λέγει πως είμαι άξιος να ανέβω εις έναν άμβωνα και να διδάσκω· αμή εγώ κατά τα λόγια οπού ακούω οπού λέγει λογιάζω πως αυτός ημπορεί να ανέβει εις δέκα άμβωνας την κάθε ημέραν και να διδάχνει. Επειδή και εγώ εθαρρούσα πως μόνον εκείνα οπού εγγίζουν εις τες καβαλιερίες του ήξευρε, αμή αυτός ως καθώς βλέπω από όλα μετέχει.»

Ο Σάντσιος τα έλεγεν αυτά σχεδόν μουρμουρίζοντας, και ο καβαλιέρης του τον άκουε και τον ερώτησε:

«Τί μουρ⟨μου⟩ρίζεις εσύ, Σάντσιε;»

«Εγώ δεν μουρμουρί⟨ζω⟩ διά άλλο·» απεκρίθη ο Σάντσιος «παρά πως αγαπούσα να άκουα αυτά τα λόγια της αυθεντίας σου πριχού να πανδρευθώ, ότι, αν τα άκουα, ίσως και δεν ήθελα πανδρευθεί.»

«Τόσον κακή είναι η γυναίκα σου η Τερέζα;» του λέγει ο δον Κισότης.

«Δεν είναι πολλά κακή, όμως δεν είναι τόσον καλή: ως καθώς την ήθελα εγώ να είναι.»

«Εσύ κάμνεις αχαμνά,» του λέγει ο δον Κισότης «οπού κατακρίνεις την γυναίκα σου.»

«Όσον μεν εις αυτό» του απεκρίθη ο Σάντσιος «πιστεύω πως

1 ποῖον || 2 παρὰ *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 13 καὶ ἄκνε καὶ ἄκνε || 24 μνρρίζῃς || 25 μκρμκρύδιά || 29 τερέζα, || 30 κισσότης;

P 163ᵛ να μην σφάλλω, ότι και αυτή με κατακρί|νει εμένα, μάλιστα όταν της δίδει ενόχλησην η ζηλεία, ότι τότε δεν ημπορεί να την υποφέρει μήτε ο ίδιος Σατανάς.»

Εις κοντολογίαν, αυτοί εκάθισαν τρεις ημέρας εκεί εις το σπίτι του Βασιλείου, ο οποίος τους εφιλοδώρησε με μεγάλα χαρίσματα. Ο δον Κισότης επαρακάλεσεν ένα διδάσκαλον οπού ήτον εκεί να του δώσει έναν οδηγόν οπού να τον υπάγει εις το σπήλαιον του Μοντεζίνου, διότι είχεν μεγάλην επιθυμίαν να έμπει μέσα να ιδεί οφθαλμοφανώς αν ήτον αληθινά τα αξιοθαύμαστα πράγματα οπού εις όλα τα περίχωρα έλεγον πως να είναι μέσα εις αυτό το σπήλαιον. Ο διδάσκαλος είπεν του πως του ήθελε δώσει έναν του γυναικάδελφον, ο οποίος ήτον και καλός σπουδαίος και είχε πόθον εις το να διαβάσει βιβλία της καβαλιερίας, και αυτός ήθελε τον υπάγει έως εις το στόμα του σπηλαίου και του ήθελε δείξει και τες λίμνες της Ρουιδέρας, οπού ήτον παρομοίως περίφημες εις όλην την Μαντσίαν, και εις όλην την Ισπανίαν. Εις κοντολογίαν, έστειλε και ήλθεν ο γυναικαδελφός του καβαλάρης επ-
164ʳ άνω εις μίαν γομάραν. Ο Σάντσιος εσέλω|σε τον Ροντσινάντην, ετοίμασε το γομάρι του, εγέμισε τα δισάκια από ό,τι ημπόρεσε, και, αποχαιρετούμενοι από όλους, εκίνησαν, πιάνοντας την στράταν οπού επήγαινε προς το περίφημον σπήλαιον του Μοντεζίνου.

Και περιπατώντας ερώτησεν ο δον Κισότης τον γυναικάδελ(φ)ον του διδασκάλου ποίου είδους και ποιότητος ήτον η άσκησίς του, το επάγγελμά του και η σπουδή του, ο οποίος του απεκρίθη πως ήτον γραμματικός· και η άσκησίς του ήτον εις το να συνθέτει βιβλία και να τα δίδει εις τύπον, τα οποία ήτον όλα εις προκοπήν και ψυχαγωγίαν της δημοκρατίας, και πως το ένα ονομάζετον βιβλίον *των φορεμάτων*, το οποίον περιέχει επτακόσια τρία είδη φορεμάτων, ομού και τα χρώματά τους, από τα οποία ημπορούν να πάρουν παράδειγμα οι καβαλιέροι οι κορτιγκιάνοι και να φτιάνουν φορέματα διά τες εορτές, δίχως να συγχύζουν τον νουν τους, και να ερωτούν έναν και άλλον, εις το να επιτύχουν το φόρεμα κατά την θέλησήν τους.

«Διότι εγώ εζωγράφισα διά τον καθένα τα πρέποντα. Έχω πα-
164ᵛ ρομοίως άλλο ένα βιβλίον, | το οποίον θέλω να το επονομάσω *Μεταμόρφωσην, ή Οβίδιον ισπανικόν*, νέας και εκλεκτής εφευρέσε-

2 ζηλ΄ί/α *το* λ *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 12 γυναικὰδελφ^{ὸν} *γρ.* εξάδελφον || 15-16 περίφημ^{ε}αις *το* ε *ίσως* ρ *ή δασεία* || 17 γυναικαδελφός *γρ.* εξάδελφος || 18 ἐσέλω//σε *το* ε *ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 22-23 γυναικάδελον *γρ.* εξάδελφον

ως, διότι, μιμούμενος εις αυτό τον Οβίδιον, ιστορώ ωσάν με περι- **P**
γελαστικόν τρόπον πώς να εστάθη η Γκιράλδα της Σιβιλίας και ο
Άγγελος της Μαδελένας, και ποία εστάθησαν τα Ρεύματα της
Βετσιγκέρας της Κορδόβας, οι Πύργοι της Κισάνδου, η Σιέρα Μο-
ρένα, οι βρύσες της Λεγανίσου και της Λαβαπίας εις την Μαδρί- 5
δου. Έχω άλλον ένα, οπού το ονομάζω *Αναπλήρωσις του Βιργιλί-*
ου Πολυδώρου, οπού διηγείται περί της εφευρέσεως των πραγ-
μάτων, το οποίον είναι πολλά διδασκαλικόν και μαθηματικόν,
επειδή και τα εξαίρετα πράγματα οπού δεν είπεν ο Πολύδωρος
εγώ τα βεβ⟨αι⟩ώνω και με νόστιμον φράσην τα φανερώνω. Ο Βιρ- 10
γκίλιος αλησμόνησε να μας φανερώσει ποίος εστάθη ο πρώτος
εις τον κόσμον οπού να έλαβε καταρρονήν, και ο πρώτος οπού να
επήρεν αλοιφές διά να ιατρευθεί από την μαλαφράντσα, αμή εγώ
το φανερώνω ίδια ως καθώς είναι, και το υποσταίνω με παράνω
από είκοσι πέντε συγγραφείς, αυτά τα είπα διά να γνωρίσεις η 15
165ʳ αυθεντία σου | πως δεν ήτον μάταιος ο κόπος οπού έκαμα και τα
εσύνθεσα και πως θέλει προξενήσει μεγάλην ωφέλειαν εις όλον
τον κόσμον.»

Ο Σάντσιος, οπού είχε σταθεί με μεγαλοτάτην προσοχήν εις
την διήγησην του Πέτρου (ότι αυτό ήτον το όνομα του γυναικα- 20
δελφού τού διδασκάλου, και ο Σάντσιος το είχεν μάθει με το να
το ήκουσεν εις το σπίτι του Βασιλείου), και του είπεν:

«Ειπές με, σινιόρε: ηξεύρεις να με ειπείς, αν καλά και πιστεύω
πως να το ηξεύρεις βεβαιότατα, ποίος να εστάθη ο πρώτος οπού
να έξυσε το κεφάλι του, ότι εγώ πιστεύω πως να εστάθη ο Αδάμ;» 25

«Εκείνος θέλει να εστάθη χωρίς άλλο,» απεκρίθη ο Πέτρος
«επειδή και δίχως αμφιβολίαν ο Αδάμ είχε κεφάλι και μαλλία, και
ενδέχεται να έξυσε καμίαν φοράν το κεφάλι του.»

«Έτσι το πιστεύω και εγώ·» απεκρίθη ο Σάντσιος «αμή ειπές
με τώρα: ποίος εστάθη πρώτος οπού να επήδηξε;» 30

«Εις αυτό συμπάθησόν με, αδελφέ, ότι δεν ημπορώ να σε απο-
κριθώ έτσι εξ απροόπτου. Ακαρτέρησε έως οπού να γυρίσω οπί-
σω να κοιτάξω εις τα βιβλία μου και ύστερον, αν δώσει ο Θεός
165ᵛ και ανταμω|θούμε άλλην μίαν φοράν, θέλω σε το ειπεί.»

«Δεν κάμνει χρεία να λάβεις αυτήν την πείραξην, σινιόρε,» του 35
απεκρίθη ο Σάντσιος «ότι εγώ ενθυμήθηκα εκείνο οπού σε ερώ-

5 τῆς λεγανήσ*γρ.* της Λεγανίτου *ή* των Λεγανίτος | λαβαπίας *γρ.* Λαβαπιές || 10 βεβώνω || 12 καταρονήν *γρ.* καταρρο{ν}ήν *(;)* || 20-22 τ̄ πέτρ*γρ.* ὅτι … βασιλείν) *γρ.* του εξαδέλφου || 20-21 γυναικαδελφ̄ *γρ.* εξαδέλφου || 23-24 (α῎ καλά … βεβαιότατα) || 26 *και passim* πέτρος *γρ.* εξάδελφος

P τησα: ήξευρε λοιπόν ότι ο πρώτος οπού επήδηξεν εις τον κόσμον ήτον ο Εωσφόρος, όταν εκρημνίσθη από τα ουράνια, και επήγε κατακυλώντας έως εις την άβυσσον.»

«Έχεις δίκαιον, φίλε.» λέγει ο Πέτρος.

«Αυτή η ερώτησις και απόκρισις δεν θέλει να είναι εδική σου: θέλει την άκουσες από κανέναν.» του λέγει ο δον Κισότης.

«Σιώπα, σινιόρε, και ησύχαζε,» του απεκρίθη ο Σάντσιος «ότι, αν αρχινήσω να ερωτώ και να αποκρίνομαι, δεν τελειώνω έως το ταχύ. Επειδή και πιστεύω πως εις το να ερωτά μασκαραλίκια και να αποκρίνεται φλυαρίες να μην ευρίσκεται δεύτερός μου.»

Με τοιαύτας και άλλας παρομοίους ομιλίας απέρασαν εκείνην την ημέραν, και επήγαν το βράδυ και εκόνεψαν εις ένα μικρόν χωρίον, και εκεί είπεν ο Πέτρος προς τον δον Κισότην πως απ᾽ εκείνο το χωρίον έως εις το σπήλαιον του βουνού Μοντεζίνου

166r δεν ήτον παράνω από δύ⟨ο⟩ ώρες και | πως, αυτός αν ήθελε να έμπει μέσα, πρέπει να πάρει τίποτε σχοινία, διά να δεθεί και να κατέβει κάτω.

Ο δον Κισότης είπεν πως, αν και να έφθανε έως εις την άβυσσον, με όλον τούτο ήθελε να ιδεί το τέλος· και ευθύς έστειλε και του αγόρασαν ένα σχοινί έως εκατόν οργιές, και την δευτέραν ημέραν εκίνησαν προς το μεσημέρι και έφθασαν εις τες εννέα ώρες της ημέρας εις το σπήλαιον, του οποίου το στόμα είναι απλόχωρον και πλατύ, αμή γεμάτον αγκάθια, άγριες συκίες και δαμασκηνές, τόσον πυκνές, οπού σκεπάζουν και στουπώνουν όλον το στόμα του σπηλαίου. Ευθύς λοιπόν οπού έφθασαν εκεί, εξεπέζευσαν, και είπεν ο δον Κισότης τούς άλλους και τον έδεσαν πολλά καλά με το σχοινί· και, ενόσω τον έδεναν, του είπεν ο Σάντσιος:

«Κοίταξε καλά η αυθεντία σου εκείνο οπού κάμνεις: και μην θέλεις να ενταφιασθείς ζώντας.»

«Δέσε με και σώπα,» του λέγει ο δον Κισότης «ότι η τοιαύτη τύχη διά εμένα είναι φυλαγμένη.»

Τότε του είπεν και ο Πέτρος:

166v «Σε παρακαλώ, σινιόρ δον Κισότε, να κοιτάξεις καλά | τί είναι αυτού μέσα: ότι ενδέχεται να είναι τίποτες πράγματα οπού να

2 ἐ/κρημνίσθη *το ι διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 15 ἦτον *ακολουθεί διαγραμμ. αδιάγν. αρχ.* | δύ ὥραις || 18-19 ἄβυσσον *το πρώτο σ προσθ. με το ίδιο χέρι* || 20 ὀργιᾶς || 21 ταῖς / ἐννέα *ύστερα από το διαγραμμ. ε* || 31-32 τοιαύτη διά *στη δεξιά ώα προσθ. με άλλο χέρι τύχη*

τα βάλω και να τα περιγράψω εις το βιβλίον των *Μεταμορφώσεών* μου.» P

Ο δον Κισότης τού απεκρίθη πως θέλει στοχασθεί τα πάντα.

Και ευθύς εγονάτισεν και με ταπεινήν φωνήν επροσευχήθη εις τον Θεόν, ζητώντας να τον βοηθήσει και να του δώσει καλήν έκβασην εις το επιχείρημά του, το οποίον εφαίνουνταν να είναι φοβερόν, και ευθύς αλλάζοντας την φωνήν είπεν:

«Ω κυρία των κατορθωμάτων μου και λογισμών μου, λαμπροτάτη Δουλτσινέα του Τοπόζου! Αν είναι δυνατόν να φθάσουν εις τα αυτία σου οι παρακάλεσες και δέησες αυτού του τυχηρού σου εραστού, σε παρακαλώ διά εκείνην την ανήκουστον ευμορφίαν να εισακούσεις την παρακάλεσήν μου, και να μη με αρνισθείς την συνδρομήν σου και βοήθειάν σου, τώρα εις αυτήν την ανάγκην μου. Εγώ θέλω να κρεμασθώ, και να κατέβω και να καταβυθισθώ εις την άβυσσον οπού είναι έμπροσθέν μου, μόνον διά να γνωρίσει ο κόσμος πως, αν εσύ με αγαπάς, είναι αδύνατον να μην έβγω απ' εδώ με τιμήν.»

168r Και λέ|γοντας αυτό επλησίασεν εις το στόμα, και είδεν πως ήτον αδύνατον να χωρέσει και να κατέβει, και ξεσπαθώνοντας άρχισε να κόπτει εκείνα τα αγκάθια οπού ήτον εις το στόμα του σπηλαίου, από την σύγχυσην και ταραχήν των οποίων εβγήκε μία ποσότης μεγαλοτάτων κοράκων και κάργων, τόσον περισσή και με τόσην ορμήν, οπού έκαμαν και έπεσε κάτω ο δον Κισότης· και, αν αυτός κοντά εις τες άλλες του τρέλες οπού είχεν ήθελε παρατηρεί και τα μαντεία, βεβαιότατα το ήθελε νομίσει διά κακόν σημείον και ήθελε μεταβάλει τον σκοπόν του και δεν ήθελε πασχίσει να έμπει εις εκείνον τον τόπον.

Τέλος πάντων, εσηκώθη, και, βλέποντας πως δεν έβγαιναν πλέον κόρακες μήτε άλλα πουλία, ο Πέτρος και ο Σάντσιος τον εκρέμασαν κάτω εις εκείνο το τρομερόν σπήλαιον· και, δίδοντάς του την ευχήν του ο Σάντσιος, του είπεν:

«Ο Θεός να είναι μαζί σου και η Παναγία η Δέσποινα, ω άνθος και καθρέπτα των πλανωμένων καβαλιέρων! Εσύ εμβαίνεις
168v αυτού μέσα, ω ανδρι|κότατε του κόσμου, οπού είναι η καρδία σου από αντσάλι και τα χέρια σου από προύντζον! Ο Θεός να είναι

16 κόσμος πως ἂν *το* πῶς *προσθ. με άλλο χέρι* | μὴν *το* μ *διορθ. από* ε || 18 καὶ λέ//γοντας *ύστερα από το λέ ολοσέλιδη εικόνα στο φ. 167r, ενώ το φ. 167v κενό* || 19 χορέση *το* ο *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 28 τελ'ος *το* ο *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 33 καθρέπτα *το δεύτερο* α *διορθ. από* η || 34 ἀνδρ-/κότατε *το* ο *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 35 α'ν/τζαλι *γρ.* α{ν}τσάλι *(;)*

P μετά σού, και να σε εβγάλει ελεύθερον και υγιά εις το φως αυτού του κόσμου οπού εξ ιδίας σου προαιρέσεως τον αφήνεις και ενταφιάζεσαι εις αυτό το σκότος!»

Σχεδόν τα ίδια λόγια έλεγεν και ο Πέτρος.

Ο δον Κισότης εφώναζε να του αφήσουν το σχοινί διά να κατέβει ογληγορότερα, και αυτοί το άφηναν ολίγον κατ' ολίγον· έως οπού το άφησαν όλον, και μήτε οι φωνές του δον Κισότε δεν ακούονταν πλέον, και αποφάσισαν να τον τραβήσουν επάνω. Αμή, με όλον τούτο, εκαρτέρησαν ώς μισήν ώραν, και τραβώντας το σχοινί είδαν πως ανέβαινε δίχως κανένα βάρος, από το οποίον εγνώρισαν πως ο δον Κισότης έμεινε μέσα· και, τραβώντας ώς ογδοήντα οργιές, είδαν πως εβάρυνε το σχοινί, και εχάρηκαν καταπολλά. Τέλος πάντων, τραβώντας και τες άλλες είκοσι οργιές έβγαλαν έξω τον δον Κισότην.

Ο οποίος είχε τα μάτια του κλεισμένα, ίδια ωσάν να εκοιμούν-
169r ταν. Τον εξάπλωσαν| εις την γην και τον ελούσαν, και αυτός, με κάθε τρόπον, δεν εξυπνούσε· αμή, από τα πολλά κουντήματα οπού τον έκαμαν, μετά κάμποσην ώραν εγύρισεν εις τον εαυτόν του, αφού ετεντώθη ωσάν να εκοιμούνταν με μεγάλην βαθυπνίαν, εξύπνησε· κοιτάζοντας ένθεν κάκείθεν, ωσάν ξιπασμένος, είπεν:

«Δεν το εκάμετε καλά, φίλοι, οπού με εσηκώσιτε και με υστερήσετε μίαν ζωήν και θεωρίαν τόσην νόστιμον και ευάρεστον οπού πιστεύω πως να μη την είδε ποτέ κανένας άνθρωπος. Τώρα, αληθινά, εγνώρισα φανερά πως όλες οι χαρές αυτού του κόσμου περνούν ωσάν σκιά και όνειρον και εξανθούν ωσεί άνθος του αγρού. Ω κακορίζικε Μοντεζίνε! Ω κακώς πληγωμένε Δουρανδάρτε! Ω κακότυχη Βελέρμα! Ω πικραμένη Γκουαδιάνα, και εσείς οι άλλες θυγατέρες της Ρουιδέρας, οπού δείχνετε εις τα ύδατά σας εκείνες οπού έκλαυσαν τα εύμορφά σας ομμάτια!»

Έστεκαν και τον άκουαν με μεγάλην προσοχήν ο Πέτρος και
169v ο Σάντσιος. Και τον επαρακάλεσαν να | τους εξηγήσει εκείνα τα λόγια και να τους ειπεί τί είδεν μέσα εις εκείνον τον άδην.

«Διατί το ονομάζετε άδην; Οπού δεν του τυχαίνει,» απεκρίθη ο δον Κισότης «ως καθώς θέλετε το γνωρίσει εις ολίγην ώραν.»

Και τους εζήτησε να του δώσουν τίποτε να φάγει, διότι είχεν μεγαλοτάτην πείναν. Έβγαλαν αυτοί ευθύς από τα δισάκιά τους

21 ἐσυκώσητε || 22 τόσην γρ. τόσον

μερικά φαγισερά πράγματα, και, καθεζόμενοι επάνω εις τα πρά- P
σινα χορταράκια και οι τρεις τους, εδείπνησαν. Και, μετά τον δεί-
πνον, τους είπεν ο δον Κισότης:

«Ακροασθείτε με προσοχήν, φίλοι, αυτά οπού θέλω να σας
ειπώ.»

Κεφ(άλαι)ον κγ^ον.
Οπού περιέχει τα πανθαύμαστα πράγματα οπού εδιηγήθη ο δον Κισότης πως τα είδεν εις το βαθύτατον σπήλαιον του Μοντεζίνου.

Θέλει να ήτον ένδεκα ήμιση ώρες της ημέρας, όταν ο ήλιος
είχε σκεπασθεί από μερικά σύγνεφα, και έδωσε καιρόν τον δον
Κισότην διά να ημπορέσει να διηγηθεί δίχως ενόχλησην της ζέ-
170r στης εις | τους δύο του ακροατάς εκείνα οπού είχεν ιδεί εις το
σπήλαιον του Μοντεζίνου, και άρχισε με τέτοιον τρόπον:

«Δώδεκα ή δεκατέσσαρες οργιές αποκάτω εις το βάθος αυτού
του σπηλαίου είναι, εις το δεξιόν μέρος, ένα κοίλωμα οπού ημπο-
ρεί να χωρέσει ένα αμάξι με τα άλογά του. Και έρχεται ένα φως
από κάποιες τρύπες ή χαραμάδες, οπού φαίνουνται από μακριά,
οι οποίες είναι ανοικτές επάνω εις την επιφάνειαν της γης. Εγώ
είδα αυτό το κοίλωμα και αυτήν την απλοχωρίαν εις καιρόν οπού
ήμουν πλέον κουρασμένος από το να βλέπω του λόγου μου, κρε-
μασμένον εις το σχοινί, και να καταβαίνω εις εκείνο το σκότος,
και αποφάσισα να έμβω μέσα και να ξεκουρασθώ ολίγον. Σας
εφώναξα και σας είπα να μην αφήνετε πλέον το σχοινί, αμή ως
φαίνεται δεν θε να με ακούσετε. Βλέποντας και εγώ αυτό εμά-
ζωξα όλον το σχοινί εις ένα μέρος, και εκάθισα επάνω στοχαζό-
μενος, και συλλογιζόμενος εις εκείνο οπού έπρεπε να κάμω διά
να κατέβω έως εις τον πάτον, μην έχοντας τινάν να με βοηθήσει·
170v και, ευρισκόμενος εις αυ|τούς τους λογισμούς, με επλάκωσεν ένας
βαθύτατος ύπνος, και, μην ηξεύροντας πώς και με τί τρόπον, εξ-
ύπνησα και ευρέθηκα εις την μέσην ενού ωραίου, τρυφερού και
νόστιμου λιβαδίου. Άνοιξα καλά τα μάτια μου, και τα έτριψα, και
είδα πως δεν εκοιμούμουν, αλλά έστεκα έξυπνος. Και, με όλον

13 ἔχαν ἰδῆ γρ. είχαν ιδ(ωθ)εί *(;)* || 18 ἀπο^κρυά *το μα προσθ. με άλλο χέρι* || 21 κ^κρασμέν^ας *το ας ή ος προσθ. λοξά με άλλο χέρι πάνω από διαγραμμ. ης* || 32 μά-
τια

P τούτο, ειψηλάφησα το κεφάλι μου και το στήθος μου, διά να βεβαιωθώ αν ήμουν εγώ ο ίδιος ή κανένα άλλον μάταιον και μεταμορφωμένον φάντασμα· αμή η διάνοιά μου και η καρδία μου με το εβεβαίωνε πως ήμουν εγώ ο ίδιος. Ύστερον είδα έμπροσθέν μου ένα βασιλικόν και υπερήφανον παλάτι ή καστέλι, του οποίου τα τείχη εφαίνουνταν να είναι από διαφανέστατον και καθαρότατον κρύσταλλον· από το οποίον ανοίγοντας δύο μεγάλες πόρτες, είδα πως έβγαιναν από μέσα και ήρχουνταν προς του λόγου μου ένας σεβάσμιος γέροντας, ενδυμένος μίαν κάπαν μαλλίτικην. Εις το κεφάλι είχε μίαν σκούφιαν μιλανέζικην, τα γένιά του ήτον άσπρα ωσάν το χιόνι και μακριά, οπού επερνούσαν κάτω από το ζουνάρι του· δεν είχεν επάνω του καμιάς λογής άρμα, |
171r αλλά εις το χέρι του μίαν ζυγήν πατερημά. Η θεωρία του, η περιπατησιά του, η σοβαρότης και το πρόσχαρον του προσώπου του με έκαμε και εθαύμασα καταπολλά. Εν συντομία, ήλθεν εις του λόγου μου, και, αγκαλιάζοντάς με, με είπεν: "Είναι πολύς καιρός, ανδρικότατε δον Κισότε της Μαν(τ)σίας, οπού ημείς οι γοητευμένοι απαντέχομεν εις αυτές τες ερημίας να σε ιδούμεν, διά να φανερώσεις εις τον κόσμον εκείνα οπού είναι υποκάτω εις αυτό το βαθύτατον σπήλαιον, ονομαζόμενον του Μαντεζίνου: οπού είναι μίαν ανδραγαθία φυλαγμένη μόνον διά την ανίκητόν σου χείρα και καρδίαν και διά την πανθαύμαστόν σου ανδρείαν της τόλμης σου. Έλα μαζί μου, λαμπρότατε, να σε δείξω τα αξιέπαινα και αξιοθαύμαστα πράγματα οπού είναι μέσα εις αυτό το καστέλι, του οποίου ο καστελιάνος είμαι εγώ και ο μεγαλύτερός του φυλακάτορος, επειδή και εγώ είμαι ο ίδιος ο Μαντεζίνος." Ευθύς οπού με είπεν πως είναι ο Μαντεζίνος, τον ερώτησα αν ήτον αληθινόν εκείνο οπού έλεγον εις αυτόν τον κόσμον, πως να έβγαλαν
171v από την μέσην | του στήθους, με ένα μικρόν μαχαίρι, την καρδίαν του μεγάλου του φίλου τού Δουρανδάρτε και να την επήγαν εις την σινιόρα Βελέρμα, ως καθώς αυτός τού το είχε προστάξει εις την ώραν του θανάτου του. Και αυτός με απεκρίθη πως ήτον αληθινόν. Ωστόσον, εμπήκαμεν με αυτόν εις το κρυστάλλινον καστέλι, εις το οποίον ήτον μία σάλα από αλάβαστρον, και εις την μέσην ήτον ένα μαρμαρένιον μ(ν)ήμα κατασκευασμένον με μεγάλην τέχνην, επάνω εις το οποίον ήτον εξαπλωμένος ένας καβαλιέρης,

1 ἐψη λαφισα *το* ἐψη *προσθ. με άλλο χέρι πάνω από διαγραμμ.* ἐψη || 16 ᾱπεν. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 17 μανζίας || 20 *και passim* μαντεζίνν κτλ.· *γρ.* Μοντεζίνου κτλ. || 21 μίαν *γρ.* μία{ν} *(;)* || 26 μαν/τεζίνος *το δεύτερο ν διορθ. ίσως από* α || 28-30 εὔγαλαν … ἐπῆγαν *γρ.* έβγαλεν … επήγεν || 34 σελ᾽α || 35 μῆμα

όχι από μάρμαρον, ή δίασπον, ως καθώς είναι συνήθεια και τους P
κάμνουν απάνω εις τα μνήματα, αλλά από καθαρόν κρέας και
κόκαλα. Είχεν το δεξιόν του χέρι προς το μέρος της καρδίας· και,
βλέποντάς με ο Μοντεζίνος πως έστεχα με θαυμασμόν και εκοί-
ταζα το μνήμα, είπεν: "Αυτός είναι ο φίλος μου ο Δουρανδάρτε,
άνθος και καθρέπτης των εραστών και ανδρείων καβαλιέρων. Και
τον έχει εδώ γοητευμένον, ως καθώς με έχει και εμένα και άλλους
πολλούς, ο Μερλίνος, εκείνος ο γοητευτής ο Φραντσέζος οπού λέ-
172r γουν πως να ήτον υιός του διαβόλου· όμως | εγώ πιστεύω πως να
μην είναι αυτό αληθινόν, αλλά πιστεύω πως να ήξευρε κατιτί παρ-
άνω από τον διάβολον. Το πώς ή με τί σκοπόν μάς έχει γοητευ-
μένους κανένας δεν το ηξεύρει, όμως και αυτό πιστεύω πως θέ-
λει φανερωθεί με την πολυκαιρίαν. Εκείνο οπού θαυμάζομαι πε-
ρισσότερον από κάθε άλλον είναι ότι εγώ ηξεύρω, με καλόν λο-
γαριασμόν, πως ο Δουρανδάρτε ετελείωσε το ζην εις τες αγκά-
λες μου, και αφού απόθανεν έβγαλα την καρδίαν του με τα ίδιά
μου χέρια· και ημπορώ να ομώσω πως θέλει να ήτον παράνω από
μισήν οκάν, διότι, κατά τα φυσικά, εκείνος οπού έχει μεγάλην
καρδίαν είναι ανδρειότερος από εκείνον οπού έχει μικρήν καρ-
δίαν. Όντας λοιπόν αυτό αληθινόν, ο καβαλιέρης απέθανε τῳ
πράγματι και τῃ αληθείᾳ, πώς είναι δυνατόν να παραπονείται
τώρα και να αναστενάζει κάπου κάπου ωσάν να ήτον ζωντανός;"
Λέγοντας αυτό, ο άθλιος Δουρανδάρτε, εβγάζοντας μίαν μεγά-
λην φωνήν, είπεν:

"Ω εξάδελφέ μου Μαντεζίνε!
Το υστερινόν πράγμα οπού σε επαρακαλούσα
ήτον, αφού αποθάνω,
172v να εβγάλεις την | καρδίαν μου
από το στήθος μου
και να την υπάγεις εις την Βελέρμα."

Ακούοντας αυτό ο Μοντεζίνος εγονάτισεν έμπροσθεν εις τον πι-
κραμένον καβαλιέρην, και, τρέχοντας τα δάκρυα από τα μάτια
του, είπεν: "Ω εξάδελφέ μου Δουρανδάρτε, έκαμα εκείνο οπού με
επρόσταξες την ημέραν της θλιβεράς σου θανής: εγώ έβγαλα την
καρδίαν σου· και την αλάτισα ολίγον, διά να μη βρομήσει, όσον
να την υπάγω εις την σινιόρα Βαλέρμα, την οποίαν, με του λόγου

1 τ̃ς *το ῾ διορθ. από* αῖ || 20 ἀ/ληθινόν, *ὁ γρ.* αληθινόν ⟨και⟩ ο || 25-30 *καταλογάδην στο χφ* || 33 δ῾ρανδάρτε *κοπιε* ἐκεῖνο *το* ε῾καμα *προσθ. με άλλο χέρι* || 36 βαλέρμα *γρ.* Βελέρμα

P σου, και με τον Γκουαδιανόν, τον οπλοφόρον σου, και με την κυράν την Ρουιδέρα ομού με τες επτά θυγατέρες της και δύο ανεψιές της, και με άλλους πολλούς φίλους και γνωρίμους σου, μας έχει εδώ γοητευμένους ο σοφός Μερλίνος· και από λόγου μας κανένας δεν απόθανε. Λείπει μόνον η Ρουιδέρα με τες επτά θυγατέρες της και με τες δύο ανεψιές της, αι οποίαι κλαίοντας, τες ελυπήθη ο Μερλίνος, και τες εμετάβαλεν εις τόσες λίμνες, οπού τώρα ευρίσκουνται εις τον κόσμον εις την επαρχίαν της Μαντσίας, και τες ονομάζουν οι λίμνες της Ρουιδέρας· οι επτά είναι του βασιλέ-
173r ως της Ισπανίας, και οι δύο ανεψιές είναι των καβαλιέρων του Αγίου Ιωάννου. Ο Γκουαδιανός, ο οπλοφόρος σου, και αυτός παρομοίως κλαίοντας την συμφοράν σου, εμεταβάλθη εις ποταμόν ονομασθείς κατά το ίδιόν του όνομα, ο οποίος, όταν έφθασεν εις την επιφάνειαν της γης και είδεν τον ήλιον του άλλου ουρανού, έλαβε τόσην πίκραν βλέποντας πως σε άφησεν, οπού εβυθίσθη εις τα σπλάχνα της γης· αμή, όντας αδύνατον να μην ακολουθήσει το φυσικόν του ρεύσιμον, αναβρύει και εβγαίνει κάπου κάπου και δείχνει τον εαυτόν του εις τον ήλιον και εις τους ανθρώπους. Του υποχορηγούν από τα ύδατά τους οι προρρηθείσαι λίμναι, με τες οποίες και με άλλες πολλές εμβαίνει με κρότον και πομπήν εις το Πορτογάλο. Αμή, με όλον τούτο, όπου και αν πηγαίνει δείχνει την πίκραν του και μελαγχολίαν· και αυτά οπού σε είπα τώρα, εξάδελφέ μου, σε τα είπα και άλλες πολλές φορές, και, με το να μην με αποκρίνεσαι, υπολαμβάνω πως δεν με πιστεύεις ή δεν με ακούεις, το οποίον με προξενεί μεγάλην πίκραν. Τώρα θέλω να σε δώσω
173v κάποια νέα μαντάτα, τα οποία, αν καλά και να μη χρησιμεύουν εις ελάφρωσην του πόνου σου, καν δεν θέλουν σε τον αυξήσει με κανέναν τρόπον. Ήξευρε πως έχεις εδώ έμπροσθέν σου, και άνοιξε τα μάτια σου και θέλεις ιδεί, εκείνον τον μεγάλον καβαλιέρην διά τον οποίον επροφήτευσε τόσα και τόσα ο Μερλίνος, λέγω τον δον Κισότην της Μαντσίας, οπού νεωστί και με μεγαλυτέραν εντέλειαν παρά εις τους παρελθόντας καιρούς ανάστησεν εις τους παρόντας την αλησμονηθείσαν πλανωμένην καβαλερίαν, με του οποίου το μέσον και βοήθειαν ενδέχεται να γλιτώσομεν και ημείς από αυτήν την γοητείαν, ότι οι μεγάλες ανδραγαθίες φυλάττονται διά μεγάλους ανθρώπους." "Και, αν δεν συνέβει αυτό," απεκρίθη ο

29 μάτια || 31-32 μεγαλήτε ρεπ. έντελφαν *το πρώτο τ διορθ. από ν και το ραν προσθ. ίσως με άλλο χέρι* || 35 ανδραγαθίαις *το δ διορθ. από θ*

Δουρανδάρτε με αδύνατον και ταπεινήν φωνήν "πρέπει να έχομεν P
υπομονήν." Και γυρίζοντας εις το άλλο μέρος εσιώπησε. Ακούσθηκαν επάνω εις αυτό μεγάλοι κλαυθμοί και θρήνοι· εγύρισα το κεφάλι μου, και είδα από τα κροστάλλινα τείχη οπού από μίαν άλλην σάλαν επερνούσεν ένα πλήθος ωραιοτάτων κορασίων, ενδυ-
174r μένα όλα με θλιβερά ρού|{ρού}χα, και με άσπρα τουλπάνια εις το κεφάλι, ως καθώς έχουν συνήθειαν και φορούν οι Τουρκομερίτισσες. Και κατόπι τους ήρχετον μία σινιόρα, ενδυμένη και αυτή παρομοίως με μαύρα, και είχεν και αυτή ένα τουλπάνι εις το κεφάλι της τόσον μακρύ, οπού εσύρετον εις την γην. Είχεν εις το χέρι της ένα μανδίλι ψιλόν, και μέσα, ως καθώς με εφάνη, είχε μίαν καρδίαν οπού ομοίαζεν ωσάν μουμία, τόσον στεγνή. Ο Μοντεζίνος με είπεν πως το πλήθος ήτον υπηρέται του Δουρανδάρτε και της Βελέρμας, οπού ευρίσκουνταν εκεί γοητευμένοι ομού με τους αυθεντάδες τους, και πως εκείνη, οπού εκρατούσε την καρδίαν εις το μανδίλι, ήτον η σινιόρα Βελέρμα, η οποία ομού με τα κοράσια της έβγαινε τέσσαρες φορές την εβδομάδα και εμοιρολογούσεν επάνω εις το σώμα και εις την καρδίαν του ελεεινού εξαδέλφου του· και πως, αν με εφάνη άσχημη, ή όχι τόσον εύμορφη ως καθώς ήτον η φήμη της, το αίτιον ήτον οι κακές νύκτες και χειρότερες ημέρες
174v οπού επερνούσε ενθυμουμένη την | συμφοράν του τρισαθλίου της εραστού. "Ότι, αν δεν ήτον αυτό, μετά βίας ημπορούσε να συγκριθεί με αυτήν εις την ευμορφίαν η μεγάλη Δουλτσινέα του Τοπόζου, οπού είναι τόσον περίφημος και περιβόητος εις όλον τον κόσμον." Τότε του είπα εγώ: "Κρυφά, σινιόρ Μοντεζίνε: συντύχαινε πλέον στοχαστικότερα, ότι ηξεύρεις πως κάθε σύγκρισις είναι φθονερά." Προς το οποίον αυτός με απεκρίθη: "Συγχώρησόν με, σινιόρ δον Κισότε, ότι εγώ ομολογώ πως εκακοκυβερνήθηκα εις εκείνο οπού είπα πως μετά βίας ημπορούσε να την παρομοιάσει εις την ευμορφίαν την σινιόρα Βελέρμα η σινιόρα Δουλτσινέα, επειδή και με έφθανεν οπού ήξευρα πως η αυθεντία σου είσαι ο καβαλιέρης της." Ακούοντας εγώ αυτά τα λόγια από τον Μοντεζίνον με επέρασεν η πίκρα από την καρδίαν μου οπού έλαβα ακούοντας την σύγκρισην οπού είχεν κάμει ο Μοντεζίνος.»

«Το θαυμάζομαι» απεκρίθη ο Σάντσιος «πώς δεν εσηκώθηκες να τον δείρεις.»

1 ταπφνήν || 4 κροςάλινα *το* κ *διορθ. ίσως από* π *και πάνω από το* ο *διαγραμμ.* οξεία· *γρ.* κρυστάλλινα *(;)* || 6 ρῦ//ρῦχα || 13 δνρανδάρτ$^{\varepsilon}$ *το* ε *προσθ. πάνω από διαγραμμ.* αι || 16 κοράσια

P «Όχι δα, καημένε και εσύ,» είπεν ο δον Κισότης «εμένα δεν με
175r ετύχαινε να το κάμω αυτό, διότι όλοι είμασθε | χρεώσται να ευ-
λαβούμεσθε τους γέροντας, αν και να μην ήτον καβαλιέροι, και
μάλιστα εις εκείνους οπού είναι γοητευμένοι.»

«Εγώ δεν ηξεύρω, σινιόρ δον Κισότε,» είπεν τότε ο Πέτρος, 5
«πώς ημπόρεσες και είδες τόσα πολλά πράγματα εις τόσον ολί-
γον διάστημα καιρού οπού εστάθης εκεί κάτω.»

«Είναι ολιγότερον από μίαν ώραν.» είπεν ο Σάντσιος.

«Αυτό δεν ημπορεί να είναι,» απεκρίθη ο δον Κισότης «διότι
εγώ ευρέθηκα εκεί το βράδυ και το ταχύ και τρεις φορές εβρά- 10
διασε και εξημέρωσε, οπού κατά τον λογαριασμόν μου εστάθη-
κα τρεις ημέρας εις εκείνες τες ερημίες και αποκρύφους τόπους.»

«Ο καβαλιέρης μου θέλει λέγει την αλήθειαν,» είπεν ο Σάντσιος
«επειδή τα όσα συμβαίνουν εις την αυθεντίαν του όλα διαμέσου
γοητείας τού συμβαίνουν, και εκείνο οπού μας φαίνεται ημάς μίαν 15
ώραν την αυθεντίαν του θέλει τον φαίνεται τρία ημερόνυκτα.»

«Έτσι είναι.» απεκρίθη ο δον Κισότης.

«Ειπές με, παρακαλώ σε, σινιόρ δον Κισότε,» ερώτησεν ο Πέ-
τρος «οι γοητευμένοι τρώγουν, πίνουν, κοιμούνται;»

«Ο Θεός να μη το δώσει,» απεκρίθη ο δον Κισότης «οι γοη- 20
175v τευμένοι μή|τε τρώγουν, μήτε πίνουν, μήτε κοιμούνται, είναι αλη-
θινά πως να αυξάνουν τα ονύχιά τους, τα γένιά τους και τα μαλ-
λιά τους. Και, εις αυτές τες τρεις ημέρες οπού εκάθισα εγώ μαζί
τους, δεν είδα κανέναν από εκείνους να σφαλίσει το μάτι του ή
να πίει κανέναν κόμπον από κανένα πιοτόν ή να φάγει.» 25

«Ανάθεμά με, αν πιστεύω κανένα από αυτά οπού είπες η αυ-
θεντία σου,» είπεν ο Σάντσιος «και να με συμπαθήσεις.»

«Δεν πιστεύω να λέγει ψεύματα ο σινιόρ δον Κισότης,» είπεν
ο Πέτρος «διότι, αν και να ήθελε να ειπεί, δεν είχε καιρόν να τα
συνθέσει τόσα πολλά.» 30

«Μήτε εγώ δεν πιστεύω πως να ψεύδεται ο καβαλιέρης μου,
αλλά πως εκείνος ο Μερλίνος ή εκείνοι οι γοητευταί οπού λέγει η
αυθεντία σου πως τους είδεν και συνανεστράφη με αυτούς να του
έβαλαν εις την διάνοιαν ή εις την μνήμην του όλα αυτά οπού εδιη-
γήθη και θέλει διηγηθεί.» 35

4 ᾧς ἐκφ̑νς γρ. {εις} εκείνους || 10-11 ἐβράδυασε || 22-23 μαλιά τ̑ς) γρ. μαλία τους (;) || 30 συνθέσῃς *ύστερα από το* η *διαγραμμ.* ς

«Όλα αυτά ενδέχεται να συνέβουν, Σάντσιε,» είπεν ο δον Κι- P
σότης «όμως εκεί κάτω δεν είναι έτσι, διότι εκείνα οπού εδιηγή-
θηκα τα είδα με τα ίδιά μου μάτια. Αμή τί θέλεις ειπεί αν σε διη-
176r γηθώ εγώ | πώς, ανάμεσα εις τα άλλα άπειρα πράγματα οπού με
έδειξεν ο Μοντεζίνος, τα οποία θέλω σε τα διηγηθεί με καιρόν, με 5
το να μην ημπορώ να σε τα ειπώ τώρα, με έδειξε τρεις χωριάτισ-
σες οπού επεριπατούσαν εις εκείνους τους κάμπους, και, ευθύς
οπού τες είδα, εγνώρισα πως η μία ήτον η ασύγκριτος Δουλτσι-
νέα, και οι άλλες αι δύο ήτον εκείνες οι ίδιες χωριάτισσες οπού
ήτον τότε μαζί της, όταν την απαντήσαμεν σιμά εις το Τοπόζο; 10
Και ερώτησα τον Μοντεζίνον αν τες εγνώριζε· και αυτός με απε-
κρίθη πως δεν τες εγνώριζε, αλλά πως υπολάμβανε να είναι κά-
ποιες πριντσιπέσες και μεγάλες σινιόρες γοητευμένες, και πως
ήτον ολίγες ημέρες οπού είχαν φανεί εκεί εις εκείνα τα λιβάδια.»

Όταν ο Σάντσιος άκουε τον καβαλιέρην του οπού έλεγεν αυτό, 15
ήθελε να χάσει τον νουν του και ήθελε να ξεκαρδισθεί από τα γέ-
λια· διότι ήξευρε πολλά καλά την πλαστήν γοητείαν της Δουλ-
τσινέας, της οποίας ο γοητευτής ήτον αυτός ο ίδιος, και τότε το
176v εβεβαιώθη πως ο καβαλιέρης του ήτον έξω | φρενών και τρελός,
και του είπεν: 20

«Ανάθεμα την ώραν οπού εκατέβηκες η αυθεντία σου, σινιόρε, εις εκείνον τον άλλον κόσμον, και ανάθεμα και την ώραν οπού απάντησες τον Μαντεζίνον, και σε έφερεν εις τοιαύτην κατάστασην. Διότι πριχού να υπάγεις εκεί κάτω είχες την γνώσην σου τελείαν, και ήσουν άξιος να συμβουλεύσεις τον καθένα, και τώρα, 25
αφού επήγες εκεί κάτω, συντυχαίνεις τες μεγαλύτερες φλυαρίες οπού ημπορεί να συλλογισθεί τινάς εις τον κόσμον.»

«Εγώ, με το να σε ηξεύρω τί άνθρωπος είσαι, Σάντσιε,» απεκρίθη ο δον Κισότης «δεν ψηφώ τα λόγιά σου.»

«Μήτε εγώ δεν ψηφώ της αυθεντίας σου,» του λέγει ο Σάντσιος 30
«και αν θέλεις λάβωσέ με, ή αν θέλεις σκότωσέ με διά τα λόγια
οπού σε είπα, και συλλογούμαι να σε ειπώ αν δεν διορθωθείς η
αυθεντία σου εις τα λόγιά σου. Αμή ειπές με η αυθεντία σου, τώρα
οπού είμασθεν ηγαπημένοι: από τί εγνώρισες την σινιόρα Δουλ-
τσινέα; Και, αν σε εσύντυχε, τί σε είπε και τί της απεκρίθης;» 35

4 πῶς ανάμεσα γρ. πως, ανάμεσα *(;)* || 5-6 (τα᾽ ὁποῖα ... τῶρα) || 7-8 καμ᾽πυς, καὶ εὐθυ᾽ς ὁπᾶ ταῖς ᾷδα *εγνώρισα το καμ᾽πυς ίσως διαγραμμ. κατά λάθος και πριν από το* καὶ *διαγραμμ.* καὶ εὐθυ᾽ς ὁπᾶ / ταῖς ᾷδα || 13 σινιόραις || 15 α᾽κτε *γρ. άκου(σ)ε (;)* || 16 ξε^{καρδιαθῆ} *το* καρδισθῆ *προσθ. με άλλο χέρι πάνω από διαγραμμ.* σχισθῆ || 25 ἤσυν *το ν διορθ. από ς* || 30 ψηφῶ *πριν από το ψ διαγραμμ. φ*

P «Εγώ την εγνώρισα» απεκρίθη ο δον Κισότης «με το να εφο-
177r ρούσεν εκείνα τα | ίδια ρούχα οπού είχεν όταν με την έδειξες εσύ. Και την εσύντυχα, όμως δεν με απεκρίθη τελείως, μάλιστα εγύρισε την ράχην της και έφυγε τόσον ογλήγορα, οπού δεν την έφθανε μήτε σαΐτα. Εσυλλογίσθηκα να την ακολουθήσω, και το έκαμνα, αν δεν με εσυμβούλευεν ο Μοντεζίνος πως ματαίως ήθελα κοπιάσει, και το περισσότερον με το να ήτον καιρός να έβγω από το σπήλαιον. Αμή εκείνο οπού με έδωσε περισσοτέραν ενόχλησην και πίκραν ανάμεσα εις τα πράγματα οπού είδα εκεί, ήτον ότι, ευρισκόμενος εγώ με τον Μοντεζίνον εις αυτήν την ομιλίαν, ήλθεν κοντά μου μία από τες συντρόφισσες της Δουλτσινέας, δίχως να την ιδώ εγώ, και έχοντας τα μάτιά της γεμάτα δάκρυα, με τεταραγμένην και ταπεινήν φωνήν, με είπεν: "Η σινιόρα μου Δουλτσινέα φιλεί το χέρι της αυθεντίας σου και σε παρακαλεί να της κάμεις την χάρην και να της μηνύσεις πώς ευρίσκεσαι η αυ-
177v θεντία σου, και ότι, με το να ευρίσκεται εις μεγάλην ένδειαν, σε παρακαλεί να την δανείσεις πέντε έξι τιμίνια, ή όσα θέλεις η αυ- | θεντία σου, ότι η αυθεντία της | σε υπόσχεται να σε τα ευχαριστήσει το ογληγορότερον." Έμεινα ύποπτος και έκθαμβος ακούοντας αυτά τα λόγια, και, γυρίζοντας προς τον Μοντεζίνον, τον ερώτησα{ν} αν είναι δυνατόν ότι οι μεγάλοι άνθρωποι γοητευμένοι να καταντήσουν εις ένδειαν και πτωχείαν. Και αυτός με απεκρίθη πως: "Αυτή οπού ονομάζεται ένδεια συνηθίζεται εις κάθε τόπον και παντού απλώνει και εις όλους, και τους γοητευμένους δεν τους αλησμονά· και, επειδή και σε ζητά η σινιόρα Δουλτσινέα αυτά τα έξι τιμίνια, ημπορείς να της τα δώσεις, δίχως να στοχασθείς άλλο τίποτε, διότι δίχως άλλο θέλει να ευρίσκεται εις μεγάλην ανάγκην." "Εγώ δεν ημπορώ να της δώσω," του απεκρίθηκα "επειδή και δεν έχω παράνω από τέσσερα τιμίνια." Τα οποία τα έδωσα, οπού ήτον εκείνα οπού με έδωσες εσύ, Σάντσιε, την προχθές διά να τα δώσω ελεημοσύνην εις τους πτωχούς, και της είπα: "Ειπές, σινιόρα μου, την κυράν σου πως με κακοφαίνεται καταπολλά οπού δεν ημπορώ να την βοηθήσω εις την ανάγκην της, και της
178r δίδω είδησην πως εγώ δεν ημπορώ μήτε | πρέπει να χαίρω και να περνώ καλήν ζωήν όντας υστερημένος της νόστιμής της θεωρίας, και πως την παρακαλώ καταπολλά να ευαρεστηθεί η αυθεντία

9-10 ἐκᾶ, ὅτι *το* ἤτον *προσθ. με άλλο χέρι* || 13 σινίορα || 20 μοντεζῖνον *το ο διορθ. ίσως από α* || 20-21 ερώτη/σαν || 25 αλησμονᾶ *το μ προσθ. με το ίδιο χέρι* | σινιόρα

της να φαίνεται και να συναναστρέφεται με αυτόν τον σκλαβωμένον της τον καβαλιέρην. Να της ειπείς προς τούτοις πως εις ολίγον καιρόν θέλει ακούσει πως εγώ έκαμα όρκον και τάγμα ως καθώς έκαμεν ο μαρκέζος της Μάντοβας να εκδικήσει τον εξάδελφόν του τον Πελδοβίνον, όταν τον ηύρεν οπού ήθελεν να ξεψυχήσει εις την μέσην του δάσους· έτσι θέλω κάμει και εγώ και δεν θέλω ξεφαντώσει μήτε θέλω χαρεί, αλλά θέλω περιπατήσει εις τα τέσσαρα μέρη του κόσμου, έως οπού να την γλιτώσω από αυτήν την γοητείαν." "Όλα αυτά και άλλα περισσότερα είσαι η αυθεντία σου χρεώστης να τα κάμεις διά την σινιόρα Δουλτσινέα." με απεκρίθη η κορασίδα. Και, παίρνοντας τα τέσσαρα τιμίνια, αντίς διά να με αποχαιρετήσει, επήδηξε και έφυγε.» P

«Ω Θεέ μου,» είπεν τότε ο Σάντσιος φωνάζοντας δυνατά «είναι ποτέ δυνατόν | να φανούν τοιαύτα πράγματα εις τον κόσμον 178v και να έχουν τόσην δύναμην οι γοητείες, οπού να επλάνησαν τον καβαλιέρην μου εις μίαν τοιαύτην παράξενον τρέλαν; Συλλογίσου, σινιόρε, ποίος είσαι και φύλαξε την τιμήν σου, και μη πιστεύεις αυτές τες τρέλες οπού σε έκαμαν και έχασες τον νουν σου!»

«Με το να με αγαπάς, Σάντσιε, τα λέγεις αυτά,» είπεν ο δον Κισότης «και, με το να μην εδοκίμασες τα του κόσμου, και κάθε πράγμα οπού να έχει ολίγην δυσκολίαν σε φαίνεται αδύνατον· όμως, ως καθώς προλαβόντως σε είπα, με καιρόν θέλω σε ειπεί κάποια πράγματα οπού είδα εκεί κάτω, οπού θέλουν σε κάμει να πιστεύσεις εκείνα οπού αυτού εδιηγήθηκα.»

Κεφ(άλαι)ον κδον.
Εις το οποίον διηγούνται νόστιμες μπαγατέλες.

Εθαύμασεν ο Πέτρος, τόσον διά την τόλμην και αυθάδειαν του Σάντσιου όσον και διά την υπομονήν του δον Κισότε, και έκρινε 179r πως από την | χαράν οπού έλαβε βλέποντας την Δουλτσινέαν του, αν καλά και να ήτον γοητευμένη, να του επροήρχετον εκείνη η γνωστική πολιτεία οπού έδειχνε πως να έχει τότε· διότι, αν δεν ήτον αυτό, ο Σάντσιος τον είπεν τοιαύτα λόγια οπού τον ετύχαι-

4 μαρκέζος *το ο ίσως ι* || 5 πελδοβίνον *γρ.* Μπαλδοβίνον || 7 χάρῃ || 20 σάντζιε *το ιε διορθ. από ε* || 31 (αν̄ καλά ... γοητευμένη)

P ναν δικαίως να φάγει ξυλιές διά την αυθάδειάν του, και του είπεν:

«Εγώ, σινιόρ δον Κισότε, δεν με κακοφαίνεται τελείως οπού έχασα την ημέραν και ήλθα με την αυθεντίαν σου, διότι εκέρδισα τέσσαρα πράγματα εις αυτήν. Το πρώτον είναι το πως εγνώρισα την αυθεντίαν σου, οπού το κρατώ διά μεγάλην ευτυχίαν. Το δεύτερον είναι οπού έμαθα εκείνα οπού είναι κεκρυμμένα εις αυτό το σπήλαιον του Μοντεζίνου, με τες μεταβολές του Γκουαδιανού και της Ρουιδέρας, οπού θέλουν με χρησιμεύσει διά τον *Ισπανικόν Οβίδιον* οπού συνθέτω. Το τρίτον είναι οπού έμαθα την γοητείαν του Δουρανδάρτε, και τον λόγον οπού είπεν προς τον Μοντεζίνον: "Υπομονή"· ότι αυτός ο λόγος είναι ένας τρόπος ομι-
179v λίας και θέλει τον έμαθε πριν να γο|ητευθεί, όταν ευρίσκετον εις την Φράντσαν εις τον καιρόν του ιμπερατόρου Κάρλου. Το τέταρτον είναι πως έμαθα βέβαια την αρχήν και ρίζαν του Γκοαδιανού ποταμού, οπού έως τώρα κανένας δεν το ήξευρε.»

«Έχεις δίκαιον η αυθεντία σου,» απεκρίθη ο δον Κισότης «όμως εγώ ήθελα να ήξευρα, καθ' υπόθεσην αν σε βοηθήσει ο Θεός να σε δώσουν θέλημα να τυπώσεις το βιβλίον σου, οπού το κρατώ διά πράγμα αμφίβολον, εις ποίον συλλογάσαι να το προσφέρεις.»

«Εις την Ισπανίαν ευρίσκουνται άρχοντες και μεγάλοι άνθρωποι οπού να το αφιερώσω.» απεκρίθη ο Πέτρος.

«Δεν ευρίσκουται πολλοί,» απεκρίθη ο δον Κισότης «και όχι πως δεν τους τυχαίνει, αλλά με το να μη θέλουν να τα δεχθούν, διά να μη γίνονται χρεώσται εις την αντιμισθίαν οπού τυχαίνει εις τον κόπον των συγγραφέων τους. Όμως ας τα αφήσομεν αυτά κατά το παρόν, και ας κοιτάξομεν να ευρούμεν κανέναν τόπον να κοιμηθούμεν απόψε.»

«Εδώ κοντά είναι ένα ασκηταρείον,» απεκρίθη ο Πέτρος «εις
180r το οποίον κατοικά ένας ερημίτης, λέγουν πως να ήτον | σολδάτος και τον έχουν εις καλήν υπόληψην και μάλιστα λέγουν πως είναι και ελεημονητής. Και σιμά εις το ασκηταρείον είναι ένα μικρόν σπιτάκι, οπού το έκτισε με εδικά του έξοδα· και, αν καλά και να είναι μικρόν, όμως κονεύουν στρατοκόποι όταν τύχουν.»

«Έχει τίποτες όρνιθες αυτός ο ερημίτης;» ερώτησεν ο Σάντσιος.

«Ολίγοι ερημίται ευρίσκουνται» απεκρίθη ο δον Κισότης «οπού

8-9 γγε/αδιανε̃ *το πρώτο ε διορθ. με άλλο χέρι από* ο || 15-16 γγοαδιανε̃ *γρ.* Γκο(υ)αδιανού || 23 εύρίσκεται *γρ.* ευρίσκου(ν)ται *(;)* || 27 τόπον *ύστερα από το* τ *μισοσβησμένο* ρ || 30, 35 ἐρημίτης *το* ι *διορθ. από* η

να μη κρατούν, διότι αυτοί οπού είναι τώρα δεν είναι ωσάν εκεί- P
νους οπού ευρίσκουνταν έναν καιρόν εις την Αίγυπτον, οπού εν-
δύονταν από φοινικόφυλλα και έτρωγαν ρίζες. Και να μην θαρ-
ρείτε πως με το να επαινώ εκείνους τους παλαιούς κατακρίνω αυ-
τούς τους νέους, αλλά θέλω να συμπεράνω πως οι μετάνοιες των
τωρινών δεν φθάνουν εις την σκληρότητα και δεινότητα των πα-
λαιών, αμή με όλον τούτο όλοι είναι καλοί.»

Στέκοντες εις αυτό, είδαν έναν άνθρωπον πεζόν, οπού ήρχουν-
ταν τρέχοντας προς του λόγου τους κτυπώντας ένα μουλάρι οπού
ήτον φορτωμένον με κοντάρια. Και, φθάνοντας σιμά τους, τους
180ᵛ εχαιρέτησε | και απέρασε πηγαίνοντας εις την στράταν του. Προς
τον οποίον είπεν ο δον Κισότης:

«Γαλαντόμε, σταμάτησε, να ιδούμε τί άνθρωπος είσαι και τί
είναι το αίτιον οπού πηγαίνεις τόσον βιαστικά.»

«Εγώ δεν ημπορώ να σταματήσω, σινιόρε,» απεκρίθη εκείνος
«διότι τα άρματα αυτά, οπού βλέπεις, αύριον θέλουν να έμπουν
εις πράξην, και, διά τούτο, δεν ημπορώ να αργήσω. Αμή, αν αγα-
πάς να μάθεις διά ποίαν αιτίαν τα πηγαίνω, απόψε έχω κατά νουν
να μείνω εις μίαν οσταρίαν οπού είναι παρέκει από το ασκηταριόν· και, ανίσως και πηγαίνετε και η αυθεντία σας προς εκείνο
το μέρος, θέλετε με εύρει εκεί, και θέλω σας διηγηθεί πράγματα
αξιοθαύμαστα. Και έχετε υγείαν.»

Και άρχισε πάλιν να κτυπά το μουλάρι, και, ακούοντας αυτό
ο δον Κισότης και μην έχοντας καιρόν να τον ερωτήσει ποία ήτον
εκείνα τα αξιοθαύμαστα πράγματα, αποφάσισε να υπάγει να
φθάσει εις εκείνην την οσταρίαν, με το να ήτον άνθρωπος πε-
ρίεργος εις το να μάθει νέα πράγματα.

Και καβαλικεύοντας ευθύς εμίσευσαν και επήγαν προς την |
181ʳ οσταρίαν.

Και εις την στράταν απάντησαν ένα παιδί. Το οποίον είχεν εις
τον ώμον του ένα σπαθί, και είχεν ένα κομπόδεμα, εις το οποίον
είχεν τα ρούχα του μέσα, διότι επάνω του εφορούσε μίαν προ-
βατόγουναν, και υπό κάτω το υποκάμισον· τα καλτσούνια του
ήτον μεταξένια, και τα παπούτσιά του ήτον ζαρίφικα· θε να ήτον
έως δεκαοκτώ ή δεκαεννέα χρόνων· πρόσχαρον εις το πρόσωπον,
και ως καθώς εφαίνουνταν θε να ήτον και κατιτί μαθηματικός.

2-3 ενδύονταν *το ο ίσως ϒ* || 19-20 ασκηταριόν || 31 κ / ἔχεν *προηγείται διαγραμμ.* καὶ ἔχεν || 32-33 προβα/τόγγναν *το π διορθ. με άλλο χέρι από αδιάγν. αρχ.*

P Και επεριπατούσε τραγωδώντας κάποιους στίχους, διά να ελαφρώσει το βάρος και τον κόπον της στράτας. Από τους οποίους στίχους άκουσαν και αυτοί δύο, και τους έμαθεν εκτήθου ο Πέτρος, οι οποίοι είναι αυτοί:

⟨«...»⟩

Ο πρώτος οπού το εσύντυχεν ήτον ο δον Κισότης, λέγοντάς του:

«Η αυθεντία σου, γαλαντόμε, περιπατείς πολλά ελαφρά. Ειπές μας, σε παρακαλούμεν, πού πηγαίνεις;»

Το παλικάρι τούς απεκρίθη εις αυτόν τον τρόπον:

181ᵛ «Η αιτία τού ελαφρώς περιπατείν είναι η ζέστη και η πτω|χεία, και πηγαίνω εις τον πόλεμον.»

«Ενδέχεται από την ζέστην να περιπατείς ελαφρά.» απεκρίθη ο δον Κισότης «Και όχι από την πτωχείαν.»

«Εγώ, σινιόρε,» απεκρίθη το παλικάρι «έχω ένα τσακσίρι μεταξένιον εις αυτό το κομπόδεμα: και, ανίσως και το φορέσω, το χαλνώ και ύστερον δεν έχω με τί να στολισθώ εις το κάστρον, μήτε άσπρα δεν έχω να αγοράσω άλλο· και τόσον διά αυτό όσον και διά την ζέστην περιπατώ τοιούτης λογής έως οπού να φθάσω μίαν συντροφίαν η οποία δεν είναι πολλά μακριά απ᾽ εδώ, και θέλω γένει και εγώ σολδάτος, και τότε θέλω εύρει κανένα άλογον διά να υπάγω παρεμπρός έως οπού να εμπούμεν εις το καράβι, εις την Καρτάγινην. Διότι έχω μεγάλον πόθον να δουλεύσω τον βασιλέα.»

«Με αρέσει ο σκοπός σου,» του απεκρίθη ο δον Κισότης «και να ηξεύρεις πως δεν είναι άλλον πράγμα τιμιότερον και ωφελιμότερον παρά να δουλεύει τινάς τον Θεόν, και βᵒᵛ τον βασιλέα του και αυθέντην του, μάλιστα εις την άσκησην των αρμάτων, διαμέσου των οποίων αποκτάται, αν δεν είναι περισσότερα πλού-

182ʳ τη, καν | περισσοτέρα τιμή παρά διαμέσου των γραμμάτων, ως καθώς εγώ το είπα άλλες πολλές φορές. Και ετούτο οπού θέλω να σε ειπώ τώρα να το κρατείς καλά εις τον νουν σου, ότι θέλει σε είναι διά μεγάλον όφελος και παρηγορία εις τα βάσανά σου και κόπους: το οποίον είναι να ξεμακρύνεις από την φαντασίαν, από το να συλλογάσαι τα ενάντια συμβεβηκότα οπού ημπορούν να σε συνέβουν, οπού το χειρότερον από όλα είναι ο θάνατος, και, όταν αυτός είναι καλός, τότε είναι το καλύτερον. Τον Ιούλιον τον

4 αὐτοὶ· *οι επόμενες δύο αράδες κενές* || 27 περισσότερα *το α ίσως διορθ. από ο* || 28 περισσοτέρα *πάνω από το ο διαγραμμ. οξεία* || 32 ἀπό τὴν φαντασίαν, /ἀπὸ γρ. {από} την φαντασίαν από (;)

Καίσαρα, εκείνον τον ανδρικότατον ιμπερατόρον της Ρώμης, τον P
ερώτησαν ποίος ήτον ο καλύτερος ο θάνατος: και αυτός απεκρίθη ο αιφνίδιος, ο ανεπάνδεχος και απροσδόκητος· και, αν καλά και απεκρίθη ως ασεβής και μακριά από την αληθινήν θεογνωσίαν, με όλον τούτο είπεν καλά, διά να μην εγνωρίζει τινάς τον ανθρώπινον πόνον. Διότι κατά τον Τερέντσιον καλύτερος είναι ο αποθαμένος σολδάτος εις τον πόλεμον παρά ζωντανός και υγιής
182ν εις το φευγιό, και τόσον περισσότερον γίνεται | περίφημος ο σολδάτος όσον είναι περισσότερον υπήκοος εις τον καπιτάνον του. Και, ανίσως και γηράσει εις αυτήν την τετιμημένην γυμνασίαν, με όλον οπού να είναι γεμάτος πληγές, κουτσός ή κουλός, καν η τιμή δεν θέλει του λείψει, και τοιαύτη τιμή, οπού να μην ημπορεί να του την σμικρύνει η πτωχεία και ένδεια. Πόσον μάλλον οπού τώρα έγινε προσταγή να ιατρεύουν και να κυβερνούν τους χωλούς και λαβωμένους σολδάτους, ότι δεν είναι καλόν πράγμα να κάμουν με αυτούς εκείνο οπού κάμνουν εκείνοι οπού ελευθερώνουν τους σκλάβους τους όταν γεράσκουν και δεν ημπορούν να δουλεύσουν, και, εβγάζοντάς τους από το σπίτι με την επωνυμίαν της ελευθερίας, τους κάμνουν σκλάβους της πείνας, από την οποίαν δεν ημπορούν αλλέως να ελευθερωθούν παρά με τον θάνατον. Και κατά το παρόν δεν θέλω να σε ειπώ άλλο, παρά να καβαλικεύσεις οπίσω εις αυτό το άλογόν μου έως εις την οσταρίαν, και εκεί θέλεις δειπνήσει μαζί μου, και το ταχύ θέλεις υπάγει εις την
183r στράταν σου, οπού ο Θεός να σε | δώσει καλόν κατευόδιον ως καθώς τυχαίνει εις τον καλόν σου πόθον.»

Το παλικάρι δεν του εκαλοφάνη τόσον διά την περιποίησην οπού του έκαμνε και ήθελε να τον βάλει καβαλάρην, όσον διά τον δείπνον οπού τον έταξε.

Και περιπατώντες ώς μισήν ώραν έφθασαν εις την οσταρίαν. Και, ακόμη δεν είχεν καλοέμπει εις αυτήν, και ευθύς ερώτησεν ο δον Κισότης τον κάπηλα διά εκείνον οπού είχε το μουλάρι φορτωμένον με τα κοντάρια· και εκείνος του απεκρίθη πως ήτον εις το αχούρι και έδενε το μουλάρι. Το ίδιον έκαμεν και ο Σάντσιος με τον Πέτρον, δένοντας εις τον καλύτερον τόπον τον Ροντσινάντην.

7 παρά ζωντανός γρ. παρά ⟨ο⟩ ζωντανός *(;)* || 8 φευγίο το ευ ίσως υ· γρ. φυγιό *(;)*

P Κεφ(άλαι)ον κε^{ον}.
Οπού διηγείται εκείνα οπού εσυνέβηκαν εις την οσταρίαν.

Δεν ημπορούσεν να σταθεί ο δον Κισότης, όσον οπού να μην ακούσει και να μάθει τα αξιοθαύμαστα πράγματα οπού τα υποσχέθη εκείνος οπού είχεν το μουλάρι φορτωμένον με τα άρματα.
183^{v} Και διά τούτο ε|πήγεν να τον εύρει εκεί οπού του είχεν ειπεί ο κάπηλας, και ευρίσκοντάς τον του είπεν να τον ειπεί ευθύς εκείνο οπού είχεν να του ειπεί διά εκείνο οπού τον ερώτησεν εις την στράταν. Εκείνος τον απεκρίθη πως δεν ημπορεί να του το διηγεί επάνω εις το ποδάρι, αλλά τον είπε να τον αφήσει έως οπού να καλοθέσει το μουλάρι του.

Ο δον Κισότης δεν ηθέλησε να τον αφήσει, αλλά έπιασε να τον βοηθήσει, διά να κάμει ογληγορότερα.

Και εκοσκίνισεν αυτός το κριθάρι οπού ήθελεν να δώσει το μουλάρι και του έφερεν και άχυρα, το οποίον βλέποντάς το εκείνος αποφάσισε με καλήν του θέλησην να του διηγηθεί ό,τι και αν εγύρευεν· και, καθεζόμενος εις ένα μικρόν σκαμνί οπού ήτον εκεί, ομού {ομού} και ο δον Κισότης σιμά του, και έχοντας ακροατάς τον Πέτρον, το παλικάρι οπού επάντησαν εις την στράταν, τον Σάντσιον και τον κάπηλαν, άρχισε τοιούτης λογής:

«Πρέπει να ηξεύρετε η αυθεντία σας πως ένας γκοβερνατόρος
184^{r} μιας χώρας οπού είναι μακριά απ᾽ εδώ | ώς τέσσαρας ώρας έχασεν ένα γομάρι, διαμέσου της πονηρίας μιάς δούλης του, οπού είναι πράγμα καταπολλά μεγάλον εις την διήγησην, και, αν καλά και αυτός ο γκοβερνατόρος να επάσχισε με κάθε τρόπον και να έβαλε κάθε λογής επιμέλειαν, με όλα τούτα εστάθη αδύνατον. Θέλει ήτον ώς δεκαπέντε ημέρες οπού έλειπεν το γομάρι, και, στεκόμενος αυτός εις τον φόρον, ήλθεν άλλος ένας γκοβερνατόρος από το ίδιον χωρίον και του είπεν: "Δώσε με, σινιόρε, συγχαρίκια· διατί το γομάρι σου ευρέθη." "Εγώ σε υπόσχομαι να σε δώσω πολλά καλά συγχαρίκια," του ⟨α⟩πεκρίθη εκείνος "μόνον ειπές με πρώτον πού ευρέθη το γομάρι." "Σήμερον το ταχύ το είδα επάνω εις το βουνόν," του απεκρίθη ο άλλος "δίχως το σαμάρι. Και ηθέλησα να το πιάσω, αμή αυτό έγινε τόσον άγριον, οπού, όταν επλησίασα κοντά του, αυτό ευθύς έφυγε και επήγε μέσα. Και, αν αγα-

4 ὁπ̃τὰ γρ. οπού τον *(;)* || 9 διηγῆ γρ. διηγ⟨ηθ⟩εί *(;)* διηγεί⟨ται⟩ *(;)* || 12 ἔπιασε || 17-18 ἐκᾷ, / ὁμ̃, ὁμ̃ || 20 λογῆς. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 21 γγοβερνατόρ^{ος} *κάτω από το τελευτ. ο διαγραμμ.* ο || 23-24 (ὁπ̃ … διήγησιν) *ύστερα από διαγραμμ.* (ὁπ̃ ᾖναι πρᾶγμα κατα/πολλὰ μεγάλον, || 28 φόβον || 31 τ̃ / πεκρίθη

πάς, πάμεν οι δύο μας να το ευρούμεν." "Θέλεις με κάμει μεγά- P
λην χάρην." του απεκρίθη εκείνος οπού το έχασεν. Εις κοντολο-
184ᵛ γίαν, | εσηκώθηκαν οι δύο γκοβερνατόροι πεζοί και επήγαν αγά-
λια αγάλια, και ανέβηκαν εις το βουνόν, και έφθασαν εις τον τό-
πον οπού είχεν ιδεί εκείνος ο άλλος το γομάρι, και εκοίταξαν παν- 5
ταχού, αμή δεν είδαν πουθενά το γομάρι. Βλέποντας, λοιπόν, πως
δεν εφαίνουνταν, είπεν εκείνος οπού το είχεν ιδεί προς τον άλλον:
"Άκουσε, σινιόρε: εγώ εσυλλογίσθηκα έναν τρόπον, με τον οποί-
ον ημπορούμεν δίχως αμφιβολίαν να το ευρούμεν το γομάρι, αν
και να ήτον κρυμμένον υποκάτω εις την γην, εγώ ηξεύρω να γκα- 10
ρίζω πολλά καλά, και, ανίσως και ηξεύρεις και εσύ, πίασε πως ηύ-
ραμεν το γομάρι." "Εγώ πιστεύω πως μήτε τα ίδια τα γομάρια να
μην ημπορούν να γκαρίζουν ωσάν εμένα." απεκρίθη ο άλλος.
"Τώρα θέλομεν το ιδεί," του είπεν ο άλλος "διότι εγώ εσυλλογί-
σθηκα να υπάγεις εσύ από το ένα μέρος του βουνού και εγώ από 15
το άλλον, και να το τριγυρίσομεν όλον, και να γκαρίζομεν κάθε
ολίγον, ότι είναι αδύνατον να μη μας ακούσει το γομάρι και να μη
185ʳ μας αποκριθεί." Εχωρίσθηκαν και επήγαν ο ένας από το | ένα μέ-
ρος και ο άλλος από το άλλον, και κατά τύχην αγκάρισαν και οι
δύο εις ένα και τον αυτόν καιρόν, και εγελάσθηκαν και οι δύο τους 20
από την φωνήν τους, και εγύρευαν ένας τον άλλον τους, θαρρών-
τας πως ηύραν το γομάρι, και, όταν εσυναπαντήθηκαν, είπεν εκεί-
νος οπού το είχεν χάσει: "Εγώ βεβαιότατα, κουμπάρε, εθαρρούσα
πως να είναι χωρίς άλλο το γομάρι μου." "Δεν ήτον το γομάρι
σου, κουμπάρε μου," απεκρίθη ο άλλος "αλλά ήμουν εγώ." "Αλη- 25
θινά, ως καθώς είπες, πολλά καλά ηξεύρεις και αγκαρίζεις," του
λέγει ο άλλος "και να με πιστεύσεις πως δεν έχει καμίαν διαφο-
ράν η φωνή σου από του γομαρίου." Τους ιδίους επαίνους και
εγκώμια απεκρίθη και ⟨ο⟩ άλλος, λέγοντάς του: "Η αυθεντία σου
πιστεύω, σινιόρε, να με απερνάς μάλιστα και κατιτί παράνω, και 30
περισσότερον πρέπει εις την αυθεντίαν σου παρά εις εμένα: διότι η φωνή σου είναι μεγαλύτερη και ηχητικότερη από την εδικήν
μου· και, τέλος πάντων, εγώ ομολογώ πως με υπερβαίνεις και πως
185ᵛ ενίκησες." "Εγώ λοιπόν από τώρα και ομπρός" απε|κρίθη ο νοι-
κοκύρης του γομαρίου "θέλω κρατεί του λόγου μου πως να ηξεύ- 35
ρω κατιτί, επειδή και έχω μίαν χάρην, διότι εγώ ποτέ δεν επίστευα

8 ἕναν *προηγείται διαγραμμ.* ἀλ- || 15 ὑπάγῃς *το η διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 29 καὶ ἄ̓λλος

P να σε απεράσω εις το αγκάρισμα." Λέγοντας αυτό, ανεχώρησαν εκ δευτέρου και άρχισαν πάλιν να αγκαρίζουν, και κάθε ώραν εγελιούνταν και ήρχουνταν και ανταμώνουνταν. Και πάλιν αναχωρούσαν, έως οπού εγύρισαν όλον το βουνόν. Και, τέλος πάντων, επήγαν, και το ηύραν εις το πλέον πυκνότερον μέρος του δάσους, καταφαγωμένον από τους λύκους. Και, ευθύς οπού το είδεν ο νοικοκύρης, του είπεν: "Καλά εθαυμάζομουν εγώ πως δεν αποκρίνουνταν το γομάρι μου, διότι, αν δεν ήτον ψόφιον, βεβαιότατα ήθελεν αποκριθεί εις τα αγκαρίσματά μας· αμή, επειδή και σε άκουσα οπού αγκάριζες με τόσην νοστιμάδα, σινιόρ κουμπάρε, δεν με κακοφαίνεται οπού έχασα την ημέραν μου και έκαμα τον κόπον εις το να γυρεύω το γομάρι μου, αν καλά και να το ηύρα ψόφιον." "Την ίδιαν γνώμην έχω και εγώ." απεκρίθη και ο άλλος. Και, με αυτό, εγύρισαν εις το σπίτι πικραμένοι και βραχνιασμένοι, και
186r εδιη|γήθηκαν εις τους γειτόνους τους και γνωρίμους τους εκείνα οπού τους εσυνέβηκαν, επαινώντας ένας τον άλλον τες χάριτές τους, και αυτά τα νέα μαντάτα εκηρύχθηκαν εις όλα τα περίχωρα· αμή ο διάβολος, οπού ποτέ δεν ησυχάζει να βάνει σκάνδαλα και μάχες, έκαμεν και, όταν έβλεπον οι άνθρωποι από τα άλλα χωρία κανέναν από εκείνο το χωρίον, άρχιζον και αγκάριζον, σχεδόν περιγελώντας τους· και εις τόσον έφθασεν αυτός ο χωρατάς και περιγέλιον, οπού πολλές φορές έγινον και πόλεμοι αναμεταξύ τους, δίχως να φοβούνται από τον βασιλέα ή από κανέναν άλλον εξουσιαστήν. Και πιστεύω πως αύριον ή μεθαύριον θέλουν να έβγουν εις τον κάμπον οι χωριανοί μου, οι οποίοι είναι από το χωρίον των γκοβερνατόρων, εναντίον εις άλλο ένα χωρίον οπού είναι μακριά ώς δύο ώρες από το εδικόν μας, του οποίου οι άνθρωποι μας κατατρέχουν περισσότερον από τα άλλα χωρία· και, διά να έβγομεν αρματωμένοι καλά εις τον πόλεμον, πηγαίνω αυτά τα κοντάρια οπού είδετε. Αυτά είναι τα νέα μαντάτα οπού σας υπο-
186v σχέθηκα να σας ειπώ, | και, ανίσως και δεν σας φαίνουνται αξιοθαύμαστα ως καθώς σας είπα, εγώ άλλα δεν ηξεύρω.»

Και με αυτό ετελείωσε την ομιλίαν του, επάνω εις αυτό εμπήκεν μέσα εις την οσταρίαν ένας άνθρωπος ενδυμένος με ζαρκαδοπέτσια, και είπεν μεγαλοφώνως:

5 ἐπῆγαν καὶ *το* ὶ *διορθ. από ί* | *πυκνότερον δάσ*ς *στην αριστερή ώα προσθ. με το ίδιο χέρι* μέρος τ̃ || 6 καταφογομένον || 16 χάριτές

«Κυρ κάπελα, έχεις εδώ κανέναν τόπον να βάλομεν πουθενά P
τον [πίθηκ]α τον μάντην και αυτές τες κούκλες εις τες οποίες παραστήνεται η ελευθερία της Μελισένδρας, οπού έχω εδώ μαζί μου;»

Ο κάπηλας, ακούοντας την φωνήν εκείνου οπού τον έκραζε και τον ερωτούσε αν έχει τόπον, ευθύς εγνώρισεν ποίος ήτον. Και, αποκρινόμενος, είπεν:

«Καλώς όρισες, μαστορο-Πέτρε. Αμή πού είναι ο πίθηκας και οι κούκλες;»

«Εδώ σιμά είναι,» είπεν ο Πέτρος «μόνον εγώ ήλθα εμπροστά, διά να ιδώ αν είναι τόπος να κοιμηθούμεν απόψε εδώ.»

«Καλώς να ορίσετε:» τον απεκρίθη ο κάπηλας «φέρε και τον πίθηκα, ότι απόψε είναι προσώπατα εις την οσταρίαν οπού θέλουν πληρώσει διά να τον ιδούν και να τους δείξει και αυτός την τέχνην του.»

«Πηγαίνω λοιπόν, να κινήσω το αμάξι» είπεν ο μαστορο-Πέτρος «εις το οποίον είναι ο πίθηξ.»

187r Και λέγοντας αυτό ευθύς εβγήκεν από την οστα|ρίαν και επήγεν.

Ο δον Κισότης ερώτησε τον κάπηλα ποίος ήτον εκείνος ο μαστορο-Πέτρος και εκείναι οι κούκλες και ο πίθηξ οπού είχεν μαζί του. Προς τον οποίον απεκρίθη ο κάπηλας:

«Είναι ένας περίφημος κουκλαμπάζης, ο οποίος έχει κάμποσες ημέρες οπού περιπατεί εις αυτά τα περίχωρα της Μαντσίας και Αραγόνας και παίζει με αυτές τες κούκλες ένα παιγνίδι επάνω εις την ελευθερίαν της Μελισανδρίας, οπού του τες έδωσεν ο δον Γαΐφερος, και είναι από τες πλέον εύμορφες και καλές ιστορίες οπού από μερικόν καιρόν και εδώθες εφάνηκαν εις αυτό το βασίλειον. Έχει παρομοίως μαζί του ένα πίθηκα, ο οποίος είναι καταπολλά επιτήδειος, διότι, αν τον ερωτήσουν κανέναν λόγον, στέκει με προσοχήν εις τας ερωτήσεις και ευθύς απηδά εις τους ώμους του αυθεντός του και, πλησιάζοντας το στόμα του εις το αυτί του, του δίδει την απόκρισην του ερωτήματος, και ύστερον ο μαστορο-Πέτρος τες φανερώνει· και λέγει περισσότερον τα απερασμένα παρά τα μέλλοντα, και, αν καλά και να μην αληθεύει εις

1-2 π'νθένά τὸν [πίθηκ]α τοῦ μαύτην, κἀαὐταῖςταῖςκ'κλαις, ᾧς ταῖς ὁποίαις παραζίνεται ἡ γραμμ. πάνω σε σβησμένο αδιάγν. αρχ., αλλά και στη δεξιά και την ξακρισμένη αριστερή ώα, εν μέρει με άλλο χέρι || 13 ὦναι προσώπατα το προ προσθ. με το ίδιο χέρι || 17 πί/θηξ το ι διορθ. από η || 23-24 κἀποσαις το μ προσθ. ίσως με το ίδιο χέρι || 26 μελισαν δρίας γρ. Μελισένδρας | τ῎ ταις γρ. της την (;)

P όλα, όμως τα περισσότερα τα μαντεύει, εις τρόπον οπού μας
187ν κά|μνει και πιστεύομεν πως να έχει μέσα του τον διάβολον. Παίρνει δύο τιμίνια εις την κάθε ερώτησην, ανίσως και δώσει την απόκρισην· και λέγουν πως αυτός ο μαστορο-Πέτρος να είναι πλουσιότατος, τσελεπής, εχλιζέβκης.»

Έφθασεν, ωστόσον, και ο μαστορο-Πέτρος, με ένα κοτσί εις το οποίον είχε κούκλες, και τον πίθηκα, δίχως ουράν, με άλυσον εις την μέσην· και, ευθύς οπού τον είδεν ο δον Κισότης, τον ερώτησεν:

«Ειπές με, κυρ μάντη: τί οψάρι είναι καλύτερον διά λόγου μας;»

Ο μαστορο-Πέτρος τού απεκρίθη και του είπε:

«Σινιόρε, αυτό το ζώον δεν αποκρίνεται διά τα μέλλοντα· αλλά κατιτί διά τα απερασμένα, και διά τα παρόντα.»

«Εγώ όσον μεν διά λόγου μου» είπεν ο Σάντσιος «δεν έδιδα ούτε ένα άσπρον διά να με ειπεί τα απερασμένα, διότι είναι μεγάλη τρέλα, επειδή και ποίος ηξεύρει εκείνο οπού έπαθα καλύτερα από λόγου μου; Όμως, επειδή και ηξεύρει τα ενεστώτα, νά οπού τον δίδω εγώ δύο τιμίνια, και ας με ειπεί τί κάμνει τώρα η γυναίκα μου η Τερέζα.»

188ʳ Ο μαστορο-Πέτρος δεν ηθέλησε να πάρει τα άσ|⟨πρα⟩, λέγοντας:

«Εγώ δεν θέλω πάρει τα άσπρα, έως οπού να ιδώ τί με λέγει ο πίθηκας.»

Και κοιτάζοντας προς αυτόν εκτύπησε τον ώμον του δύο φορές, και ευθύς ο πίθηξ επήδηξεν επάνω εις τον ώμον του· και τον εσύντυχεν εις το αυτί έως ένα πιστεύω, και, απηδώντας πάλιν κάτω, εσηκώθη ευθύς ο μαστορο-Πέτρος και επήγεν και εγονάτισεν έμπροσθεν εις τον δον Κισότην και, αγκαλιάζοντας τα δύο του ποδάρια, είπεν:

«Εγώ αγκαλιάζω αυτά τα δύο ποδάρια, με την ίδιαν θερμότητα και αγάπην οπού ήθελα αγκαλιασθεί τες δύο κολόνες του Ηρακλέως, ω ανδρείε και περίφημε οπού ανάστησες την αλησμονημένην πλανωμένην καβαλιερίαν, ω καβαλιέρη δον Κισότε της Μαντσίας οπού δεν επηνέθης ακόμη καθώς σου πρέπει, τόλμη των ολιγοψύχων, βακτηρία εκείνων οπού κινδυνεύουν να πέσουν, χέρι βοηθείας εκεινών οπού έπεσον, λιμήν και καταφύγιον όλων των δυστυχισμένων!»

Εθαύμασεν ο δον Κισότης, ομοίως και όλοι οι επίλοιποι, ακού-

15 ἐκ͞νο *το νο προσθ. με το ίδιο χέρι* || 19 ἂς-// λέγωντας *αλλά στην κάτω δεξιά ὼα του φ. 187ᵛ* πρα, λέ-

188ᵛ οντας τα λόγια του Πέτρου, ο οποίος ακολούθησε | λέγοντας: P
«Και εσύ, ω καλέ οπλοφόρε του καλύτερου καβαλιέρη του κόσμου, χαίρε, ότι η καλή σου η γυναίκα Τερέζα ετούτην την ώραν στέκει και βουρτσίζει λινάρι, και, διά μεγαλύτερον σημείον, έχει σιμά της ένα γυαλί κρασί, διά ελάφρωσην του κόπου.»
«Αυτό αληθινά το πιστεύω,» απεκρίθη ο Σάντσιος «διατί αυτή είναι μία αγία γυναίκα, και, αν δεν ήτον ζηλιάρα, δεν την άλλαζα με την γιγαντέσαν την Ανδανδόναν, οπού ως καθώς λέγει ο καβαλιέρης μου είναι μία μεγάλη και τιμημένη σινιόρα.»
«Τώρα αληθινά λέγω και εγώ» είπεν ο δον Κισότης «πως όποιος διαβάζει πολλά και περιπατεί εις πολλούς τόπους βλέπει πολλά και μανθάνει πολλά. Αυτό το λέγω επειδή και ποίος ημπορούσε να με καταπείσει πως να ευρίσκουνταν εις τον κόσμον πίθηκες οπού να μαντεύουν, ως καθώς εγώ το είδα με τα ίδιά μου μάτια; Διότι εγώ είμαι ο ίδιος δον Κισότης της Μαντσίας οπού είπεν αυτό το καλόν ζώον, αν καλά και με επήνεσε κατιτί υπέρ την αξίαν μου.»
«Αν είχα και εγώ άσπρα,» είπεν το άλλο παλικάρι οπού είχεν
189ᵛ απαντήσει ο δον Κισότης εις την στράταν «ήθελα ερωτή|σει τον κυρ πίθηκα να με ειπεί εκείνο οπού θέλει να με συνέβει εις αυτό το ταξίδι.»
Προς το οποίον απεκρίθη ο Πέτρος:
«Εγώ σας είπα πως αυτό το ζώον δεν μαντεύει διά τα μέλλοντα· ότι, αν αποκρίνουνταν, δεν ήτον ανάγκη διά άσπρα, επειδή και διά την αγάπην του σινιόρ δον Κισότε ήθελα αφήσει κάθε διάφορον του κόσμου. Μάλιστα, διά να τον εγλενδερδίσω, θέλω βάλει εις τάξην το εικονοστάσιόν μου, και δεν θέλω κανένα άσπρον από τινάν.»
Ο κάπηλας ακούοντας αυτό ετοίμασεν ευθύς έναν τόπον διά το εικονοστάσιον.
Και, ενόσω το ετοίμαζεν ο Πέτρος, ο δον Κισότης, παίρνοντας τον Σάντσιον εις ένα μέρος, του είπεν:
«Άκουσε, Σάντσιε, εγώ εστοχάσθηκα την παράξενον αγχίνοιαν αυτού του πίθηκος, και ευρίσκω κατά τον λογαριασμόν μου πως χωρίς άλλο αυτός ο μαστορο-Πέτρος θέλει έκαμε καμίαν συμφωνίαν με το δαιμόνιον οπού εμφυσεί αυτήν την αρετήν εις τον πίθηκα, διά να κερδαίνει άσπρα, και όταν γένει πλούσιος θέλει

10 ᾖπεν όσαντζιος ,πῶς || 18-19 (ᾖπεν ... ςράταν)

P του δώσει την ψυχήν του, η οποία είναι εκείνο οπού αυτός ο κοι-
189ν νός | εχθρός ζητά. Και αυτό με κάμνει να το πιστεύσω το να βλέ-
πω πως ο πίθηκας δεν αποκρίνεται παρά εις τα παρελημυθότα ή
εις τα παρόντα, και η μάθησις του διαβόλου δεν ημπορεί να απλω-
θεί εις περισσότερα, διότι δεν ηξεύρει τα μέλλοντα, αν δεν τα γνω- 5
ρίσει από τίποτε σημεία, και όχι πάντοτε, ότι μόνος ο Θεός γι-
νώσκει τα πάντα. Και, όντας αυτή η αλήθεια, είναι βέβαιον πως
αυτός ο πίθηξ συντυχαίνει με το στόμα του δαιμονίου, και θαυ-
μάζομαι πώς δεν το εξέταξαν να μάθουν από το στόμα του ποί-
ος τού δίδει το μαγικόν πνεύμα· διότι είναι πράγμα φανερόν πως 10
αυτός ο πίθηξ δεν ηξεύρει αστρολογίαν, μήτε ο αυθέντης του.»

«Εγώ αγαπούσα, σινιόρε, να έλεγες η αυθεντία σου τον μα-
στορο-Πέτρον να ερωτήσει αυτόν τον πίθηκα αν είναι αληθινά
εκείνα οπού σε εσυνέβηκαν εις το σπήλαιον του Μοντεζίνου, ότι
εγώ πιστεύω πως να είναι όλα ψεύματα, ή το ολιγότερον πράγ- 15
ματα ονειρευμένα.»

«Θέλω κάμει αυτό οπού με συμβουλεύεις, Σάντσιε,» απεκρίθη
ο δον Κισότης «αν καλά και θέλει με απομείνει κατιτί έλεγχος.»

190ν Στέκοντας εις | αυτό, ήλθεν ο μαστορο-Πέτρος και είπεν τον
δον Κισότην πως το εικονοστάσιον ετοιμάσθη, και να υπάγει να 20
το ιδεί. Ο δον Κισότης τού εφανέρωσε τον σκοπόν του και τον
επαρακάλεσε να ερωτήσει τον πίθηκα ανίσως και μερικά πράγ-
ματα οπού είχεν ιδεί εις το σπήλαιον του Μοντεζίνου ήτον αλη-
θινά ή ήτον όνειρον, διότι αυτουνού του εφαίνουνταν πως εμέτε-
χαν και από τα δύο. Ο μαστορο-Πέτρος, δίχως να τον αποκριθεί 25
κανένα λόγον, επήγεν και έφερε τον πίθηκα, έμπρονσθεν εις τον
δον Κισότην και εις τον Σάντσιον, και του είπεν:

«Αυτός ο καβαλιέρης αγαπά να μάθει ανίσως και μερικά
πράγματα οπού του εσυνέβηκαν εις ένα κάποιον σπήλαιον ονο-
μαζόμενον του Μοντεζίνου ήτον αληθινά, ή ψευδή.» 30

Και, κάμνοντάς του το συνηθισμένον σημείον, ο πίθηξ επήδη-
ξεν εις τον ώμον του, και, συντυχαίνοντάς το εις το αυτί, είπεν ευ-
θύς ο μαστορο-Πέτρος:

«Ο πίθηκας λέγει πως από τα πράγματα οπού λέγεις η αυθεν-
τία σου εις το σπήλαιον μερικά μεν είναι πιθανά, μερικά δε ψευ- 35
190ν δή, και πως αυτό μόνον ηξεύρει αυτός, όσον | μεν διά αυτήν την

26 εμπρονσθεν γρ. έμπρο{ν}σθεν *(;)* || 27 ὡς / τόν *προσθ. με το ίδιο χέρι στη δεξιά και αριστερή ώα*

ερώτησην· και πως, αν αγαπάς η αυθεντία σου να μάθεις και P
άλλα, την ερχομένην Παρασκευήν θέλει αποκριθεί εις ό,τι τον
ερωτήσουν, ότι κατά το παρόν δεν του απόμεινεν αρετή.»

«Δεν το έλεγα εγώ, σινιόρε,» είπεν τότε ο Σάντσιος «πως ούτε
τα μισά είναι αληθινά από όσα είδες εις το σπήλαιον του Μοντε-
ζίνου;»

«Ο καιρός, οπού φανερώνει τα πάντα,» απεκρίθη ο δον Κισό-
της «δεν αφήνει κανένα πράγμα οπού να μη το φέρει εις φως, καν
και να ήτον κρυμμένα εις τα σπλάχνα της γης. Και κατά το παρ-
όν φθάνει αυτό, και ας υπάγομεν να ιδούμεν τες κούκλες του μα-
στορο-Πέτρου, ότι πιστεύω πως θέλει έχει κανένα εύμορφον και
νέον πράγμα.»

«Είναι ένα από τα πλέον περίεργα πράγματα οπού ευρίσκον-
ται εις τον κόσμον,» απεκρίθη ο μαστορο-Πέτρος «και "δεν πρέ-
πει να πιστεύει τινάς λόγια, αλλά έργα."»

Ο Σάντσιος και ο δον Κισότης τον υπήκουσαν, και επήγαν εκεί
οπού ήτον {εκεί} ο μπερδές διά τες κούκλες, και είχαν έμπροσθέν
του αναμμένα κηράκια και κανδήλια, διά να φαίνεται καλά. Και,
191r ευ|θύς οπού έφθασεν, ο μαστορο-Πέτρος εμπήκεν μέσα, διότι αυ-
τός έπαιξεν εκείνα τα προσωπεία, και απέξω εκάθισεν ένα κο-
πέλι του, διά να δείχνει και να παραδίδει τα μυστήρια των προ-
σωπείων: εκρατούσεν εις το χέρι του μίαν βέργαν, με την οποίαν
έδειχνε τα προσωπεία οπού επαρασταίνουνταν.

Αφού, λοιπόν, εκαλοκάθισαν όλοι εκείνοι οπού ήτον εις την
οσταρίαν, ο μαστορο-Πέτρος άρχισε και είπεν εκείνα οπού θέ-
λουν διηγηθεί και θέλουν φανεί εις το ακόλουθον κεφάλαιον.

Κεφ(άλαι)ον κς^{ον}.
Εις το οποίον διηγείται την παράστασην των κουκλών, και άλλα νόστιμα πράγματα.

«Εσιώπησαν όλοι», όσοι ήτον εις την οσταρίαν και, στέκοντες
με προσοχήν διά να ιδούν τί ήθελε τους δείξει ο μαστο(ρο)-Πέ-
τρος, άκουσαν μίαν μεγάλην ποσότητα τυμπάνων, τουφεκίων και
τρουμπετών, των οποίων η σύγχυσις και ταραχή απέρασεν πολ-

9 κρυμμένα *το α διορθ. ίσως από* ο || 16 ὑπήκνσαν *το υ διορθ. ίσως από* ε || 16-17 ἐκᾷ ὁπᾧ ἦτον ἐκᾷ || 20 ἔπεξεν *γρ.* έπαιζεν *(;)* || 24 ἐκαλοκάθησαν *ύστερα από το* ο *διαγραμμ. αδιάγν. αρχ.* || 31-32 μαζοπέτρος || 33 τρμπετῶν *το* ε *διορθ. από* έ

P λά ογλήγορα, και μετά ταύτα είπεν το παιδί:

191ν «Αυτή η αληθινή | ιστορία οπού παρασταίνεται εδώ έμπροσθεν εις την αυθεντίαν σας είναι εβγαλμένη από τα χρονικά της Φράντσας και από τα τραγούδια τα ισπανικά οπού τα ηξεύρουν όλοι και τα τραγωδούν τα μικρά παιδία εις τες στράτες. Είναι επάνω εις την ελευθερίαν οπού έδωσεν ο δον Γαΐφερος εις την αρραβωνιαστικήν του την Μελισένδραν, η οποία ήτον φυλακωμένη εις την Ισπανίαν, εις την εξουσίαν των αράπηδων, εις το κάστρον της Σανσουένιας, ότι τοιαύτην επωνυμίαν είχεν τότε εκείνο το κάστρον οπού ονομάζεται την σήμερον Σαραγότσα· ιδέτε η αυθεντία σας εδώ τον δον Γαΐφερον ο οποίος παίζει σαντράτζι, ως καθώς το περιγράφει και το τραγούδι του:

"Αυτός κάθηται και παίζει σαντράτζι,
και αλησμόνησε την Μελισένδραν."

Και εκείνος ο άλλος οπού φαίνεται εκεί οπού φορεί κορόνα εις το κεφάλι και έχει και έ⟨να⟩ σκήπτρον εις το χέρι είναι ο μέγας αυτοκράτωρ ο Κάρλος, πατέρας της Μελισένδρας, ο οποίος είναι μανισμένος καταπολλά βλέποντας την αμέλειαν και οκνηρίαν του

192r γαμβρού του, και πηγαίνει να τον ελέγξει· | και στοχασθείτε με τί μανίαν τον μαλώνει, οπού φαίνεται καθολικά ωσάν να ήθελε να τον κτυπήσει με το σκήπτρον, μάλιστα είναι και μερικοί συγγραφείς οπού λέγουν πως και να τον εκτύπησε· και, αφού τον είπε περισσά διά τον κίνδυνον οπού είχεν η τιμή του εις το να διισχυρισθεί την ελευθερίαν της αρραβωνιαστικής του, λέγουν πως τον είπεν και αυτό: "Εγώ σε είπα αρκετά: και εσύ, αν είσαι γνωστικός, συλλογίσου τα." Ιδέτε η αυθεντία σας παρομοίως πώς ο αυτοκράτωρ γυρίζει και πηγαίνει και αφήνει τον δον Γαΐφερον, ο οποίος, από τον θυμόν του, ρίχνει το σαντράτζι, και γυρεύει με μεγάλην βίαν τα άρματα, παρομοίως ζητά και από τον εξάδελφόν του τον Ρολδάνον να του δανείσει το σπαθί του, ο οποίος δεν θέλει να του το δανείσει, αλλά του υπόσχεται να υπάγει μαζί του εις αυτό το δύσκολον επιχείρημα· αμή ο χολερικός ανδρείος δεν το στέργει, αλλά λέγει πως αυτός μοναχός είναι αρκετός να εβγάλει την αρραβωνιαστικήν του, αν και να ήτον εις τα βαθύτατα της

192ν γης· και με αυτό εμβαίνει να αρματωθεί, διά να κινήσει παρευ|θύς. Ιδέτε η αυθεντία σας αυτόν τον πύργον οπού φαίνεται αυτού, λέ-

2 ἠλῆθφνή *γραμμ. και στη δεξιά ώα, εν μέρει πάνω σε αδιάγν. αρχ.* || 8 ἐξτσοίων || 13-14 *καταλογάδην στο χφ* || 16 καὶ ⸢ἐσκῆπτρον || 23 νὰ *γρ.* να ⟨μη⟩

γουν πως να είναι ένας από τους πύργους του βασιλικού παλα- P
τίου της Σαραγκότσας, οπού τώρα την ονομάζουν Αλσιαφέρια·
και εκείνη η δάμα οπού στέκει εις εκείνο το παράθυρον ενδυμέ-
νη με αραβικά φορέματα είναι η ασύγκριτος Μελισένδρα, η οποία
πολλάκις εκάθουνταν εις εκείνο το παράθυρον και εκοίταζε την 5
στράταν της Φράντσας, και, έχοντας την φαντασίαν της εις το
Παρίγκι και εις τον αρραβωνιαστικόν της, επαρηγορούνταν εις
την σκλαβίαν της. Ιδέτε παρομοίως ένα νέον πράγμα οπού εσυν-
έβη, το οποίον ίσως και να μην εφάνη άλλην φοράν. Στοχασθείτε
εκείνον τον αράπην ο οποίος πηγαίνει αγάλια αγάλια κατόπι εις 10
την Μελισένδραν, έχοντας το δάκτυλόν του εις το στόμα. Και την
φιλεί εις τα χείλη, και αυτή ευθύς τον πτύει και σφουγγίζει με το
άσπρον μανίκι του πουκάμισού της το στόμα της, και από την πί-
κραν της μαδίζει τα μαλλιά της, ωσάν να ήτον αυτά αίτια της κα-
κίας. Ιδέτε προς τούτοις εκείνον τον σοβαρόν αράπην οπού κά- 15
193r θηται εις εκείνο το κιόσκι, είναι | ο βασιλεύς της Σανσουένιας ο
Μαρσίλιος, ο οποίος, βλέποντας την αταξίαν του αράπη, αν καλά
και να ήτον συγγενής του και πολλά ηγαπημένος του, με όλον
τούτο ευθύς επρόσταξε και τον επήραν και τον εκτύπησαν δια-
κόσιες ξυλές, περιπατώντας τον εις τες στράτες του κάστρου, 20

"με τρουμπέτες έμπροσθέν του
και δημίους κατόπι."

Αυτός οπού φαίνεται εδώ καβαλάρης, σκεπασμένος με μίαν κά-
παν, είναι ο ίδιος δον Γαΐφερος· του οποίου η αρραβωνιαστική του
εκδικήθη πλέον από τον αράπην διά την αυθάδειάν του, και με 25
καλήν και νόστιμον θεωρίαν στέκει εις το παράθυρον του πύργου,
και συντυχαίνει με τον αρραβωνιαστικόν της θαρρώντας πως εί-
ναι κανένας διαβάτης, με τον οποίον έκαμεν εκείνην την ομιλίαν
του τραγωδίου οπού λέγει:

"Καβαλιέρη, αν υπάγεις εις την Φράντσαν, 30
ερώτησε διά τον Γαΐφερον."

Ο οποίος εξεσκεπάσθη, βλέποντας τα χαροποιά σημεία οπού έκα-
μεν η Μελισένδρα με τα οποία εφανέρωσε πως τον εγνώρισε, και
193v νά οπού κρεμνείται από το παράθυρον διά να καβα|λικεύσει εις
τα κάπουλα του αλόγου τού καλού της αρραβωνιαστικού. Αμή 35
ιδέτε την κακορίζικον οπού επιάσθη το φόρεμά της εις ένα σίδη-

2 τὴν *γρ.* τον | αλ᾽σιαφέρια *γρ.* Αλσαφέρια *(;)* Αλχαφέρια *(;)* || 7 ἐπαρηγορ῀ν῀ταν *το πρώτο ν προσθ. ίσως με το ίδιο χέρι* || 16 κι῀όσκι || 18 ἤτος συ/γγενής || 21-22, 30-31 *καταλογάδην στο χφ*

P ρον του παραθυρίου, και στέκει κρεμασμένη εις τον αέρα, μην ημπορώντας να φθάσει εις την γην. Αμή νά ο πολυεύσπλαχνος ουρανός οπού βοηθά τους ενδεείς δεν την απόριξε, διότι έφθασεν εκεί ο δον Γαΐφερος και, δίχως να κοιτάξει ανίσως και ξεσχίζεται το εύμορφον φόρεμά της ή όχι, την πιάνει και την τραβεί κάτω και ύστερον ευθύς την παίρνει εις τα κάπουλα του αλόγου του, και της λέγει να κρατιέται καλά και να τον αγκαλιάσει από την μέσην, διά να μη πέσει, επειδή και δεν ήτον μαθημένη να καβαλικεύει. Νά οπού εβγαίνουν από το κάστρον χαρούμενοι και καλόκαρδοι. Και πηγαίνουν προς το Παρίγκι. Υπάγετε εις ειρήνην, ω παρόμοιοι και αληθινοί εράσταί! Να σας αξιώσει ο Θεός να φθάσετε γεροί και καλά εις την ποθούμενήν σας πατρίδα, δίχως να εμποδίσει η τύχη το {το} ευτυχεσμένον σας ταξίδι! Και να σας
194r ιδούν οι γονείς σας και οι φίλοι σας να σας χαίρουνται ενόσω ζείτε! Την ώραν οπού εκατέβαινεν η Μελισένδρα, την είδαν κάποιοι άνθρωποι, οι οποίοι ευθύς επήγαν και έδωσαν είδησην τον βασιλέα Μαρσίλιον, και αυτός ευθύς επρόσταξε και ετράβηξαν οι καμπάνες· τόσον δυνατά οπού εφαίνουνταν πως ήθελε να έλθει άνω κάτω το κάστρον.»

«Αυτό το έκαμε πολλά αταίριαστα ο μαστορο-Πέτρος,» είπεν ο δον Κισότης «ότι οι αράπηδες δεν έχουν συνήθειαν να τραβούν καμπάνες, αλλά αντίς διά καμπάνες έχουν κάποια τύμπανα· και αυτό οπού έκαμε και τραβούν καμπάνες εις την Σανσουένιαν δεν είναι άλλο παρά ένα μεγαλότατον σφάλμα.»

Ακούοντας αυτό ο μαστορο-Πέτρος, είπεν:

«Μη παίρνεις τόσον ψιλόν λογαριασμόν η αυθεντία σου, σινιόρ δον Κισότε, και μην εξετάζεις τα τοιαύτα παραμικρά πράγματα. Διότι σχεδόν κάθε ημέραν παρασταίνουνται κωμωδίες παρρησία οι οποίες είναι γεμάτες σφάλματα και αταίριαστα πράγματα,
194v και, με όλον τούτο, τες ακροάζονται και τες βλέπουν | με θαυμασμόν, και έκστασην. Ακολούθα την διήγησήν σου, παιδάκι, και ας λέγει ο καθένας ό,τι θέλει.»

Το παιδάκι ακολούθησε την ιστορίαν του και είπεν:

«Ιδέτε, παρακαλώ σας, πόση και πόσον εύμορφη καβαλαρία εβγαίνει από το κάστρον και τρέχει κατόπι εις δύο καθολικούς αγαπητικούς, πόσες τρουμπέτες σημαίνουν, πόσα τύμπανα κτυ-

2 πολυεύ-/σπλαχν[ος] *το πρώτο ο διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 10 ύπάγετε *το ά διορθ. ίσως από ά* || 13 τό τό εὐτυχεσμένον *γρ. το* {το} ευτυχισμένον || 14 ἰδῆν *το ι διορθ. από ᾳ* || 14-15 ζῆτε *το η διορθ. από ε* || 20 ἀτέριᾳστα

πούν και πόσα κύμβαλα αραβικά και χριστιανικά ηχούν. Φοβούμαι να μη τους φθάσουν και τους γυρίσουν οπίσω δεμένους εις την ουράν του αλόγου τους, ότι θέλει γένει ένα τρομερόν θέαμα.» P

Βλέποντας, λοιπόν, και ακούοντας ο δον Κισότης την τόσην σύγχυσην και ταραχήν των αράπηδων, του εφάνη πως να είναι πρέπον και εύλογον να βοηθήσει εκείνους οπού έφευγαν, και, σηκωθείς εις τα πόδια, είπε μεγαλοφώνως:

«Εγώ δεν θέλω αφήσει με κανέναν τρόπον εις τες ημέρες μου και έμπροσθέν μου να γένει καμία πείραξις και ενόχλησις εις τοιούτον περίφημον καβαλιέρην και τοσούτον απόκοτον εραστήν ωσάν τον δον Γαΐφερον. Σταθείτε οπίσω, σκυλία άπιστα, και μην
196r τον κυνη|γάτε· ειδεμή, εγώ σας προσκαλώ να πολεμήσετε με του λόγου μου!»

Και, με υβριστικά λόγια και φοβερισμούς, εξεσπάθωσε και εν τω άμα επήδηξεν από τον τόπον του και επήγεν κοντά εις τον περδέν, και άρχισε να κτυπά με το σπαθί εκείνα τα προσωπεία τα αραβικά, τόσον οπού σχεδόν τα εκατάκοψεν όλα· το τελευταίον, έσυρε μίαν σπαθιάν τόσον δυνατά, οπού, αν δεν ήθελε παραμερίσει και δεν ήθελε φυλαχθεί ο μαστορο-Πέτρος, του ήθελε κόψει την κεφαλήν ωσάν ένα ρεπάνι. Ο μαστορο-Πέτρος εφώναξε, λέγοντας:

«Στάσου, σινιόρ δον Κισότε, ότι αυτούς οπού κόπτεις δεν είναι τη αληθεία άραβες, αλλά είναι προσωπεία και κούκλες. Κοίταξε καλά, ότι είναι κρίμα οπού με κάνεις τόσην ζημίαν και χαλνάς τα πράγματά μου.»

Όμως, με όλον οπού εφώναζεν αυτός, ο δον Κισότης δεν έπαυεν από το να κτυπά και να κόπτει. Και, επάνω εις ένα κάρτον της ώρας, εκρέμισε τον μπερδέν, και έκαμε χίλια κομμάτια τες κού-
196v κλες του, εκείτουνταν εις ένα μέρος | ο βασιλεύς ο Μαρσίλιος λαβωμένος, και εις το άλλον εκείτουνταν ο Μέγας Κάρλος ο αυτοκράτωρ, εις το ένα μέρος το κορμί του και εις το άλλο το κεφάλι του με την κορόνα. Και εξεπάσθηκαν όλοι οι ακροαταί, ο πίθηκας άρχισε να φεύγει και να πηδά επάνω εις το δώμα, ώς και ο Σάντσιος έλαβε μεγάλον φόβον, διότι αυτός ύστερον όμωσε πως ποτέ δεν είδε τον καβαλιέρην του να έχει τοιαύτην τρέλαν. Γινόμενος, λοιπόν, ο μέγας αφανισμός των κουκλών, ο δον Κισότης ειρήνευσεν ολίγον και είπεν:

12 κυνη//γάτε *ύστερα από το* κυνη *ολοσέλιδη εικόνα στο φ. 195r, ενώ ακολουθεί το φ. 195v κενό*

P «Εγώ αγαπούσα να είχα εδώ έμπροσθέν μου εκείνους οπού δεν πιστεύουν πόσην ωφέλειαν προξενούν εις τον κόσμον οι πλανώμενοι καβαλιέροι. Ιδέτε τώρα, αν δεν ευρίσκουμουν εγώ εδώ, τί ήθελε πάθει ο καλός δον Γαΐφερος και η εύμορφη Μελισένδρα: βεβαιότατα τους ήθελε φθάσει αυτά τα σκυλία και τους ήθελον κάμει καμίαν ατιμίαν. Εις κοντολογίαν, να ζει η πλανωμένη καβαλιερία!»

«Ας ζει,» είπεν τότε ο μαστορο-Πέτρος με θλιβεράν και παραπονητικήν φωνήν «και ας αποθάνω εγώ, επειδή και είμαι τόσον
197r κακορίζικος, οπού ημπορώ να ειπώ τον λόγον οπού είπεν | ο βασιλεύς της Ισπανίας δον Ροδερίγος:

"Εχθές ήμουν βασιλεύς όλης της Ισπανίας,
και σήμερον δεν απατάζω ούτε ένα κάστρον."

Το ίδιον έπαθα και εγώ, δεν είναι μισή ώρα οπού είχα τα σεντούκια μου και τα σεπέτια μου γεμάτα από βασιλείς, άλογα και ρούχα, και τώρα τα έχασα όλα, και υστερήθηκα και τον πίθηκά μου, τον οποίον πιστεύω πως θέλω να ιδρώσω όσον οπού να τον βάλω εις το χέρι· και όλα αυτά με επροξενήθηκαν από τον αστόχαστον θυμόν αυτού του καβαλιέρη, οπού λέγουν πως βοηθά τα ορφανά και δικαιώνει τα αδικήματα και κάμνει και πολλές ελεημοσύνες, μόνον εις εμένα τον έλειψεν η γενναιότης της καλής του διαθέσεως. Και εχάλασε και αφάνισε τες κούκλες μου.»

Ακούοντας ο Σάντσιος τα λόγια του Πέτρου τον ελυπήθη και του είπεν:

«Μη κλαίεις και μη παραπονείσαι, διότι πρέπει να ηξεύρεις πως ο καβαλιέρης μου ο σινιόρ δον Κισότης είναι τόσον καλός χριστιανός και καθολικός, οπού, ανίσως και το καταλάβει πως σε αδίκησε, θέλει σε πληρώσει παράνω από όσον άξιζε το πράγμα
197v οπού εζη|μιώθης.»

«Εγώ είμαι στερκτός να με πληρώσει κανένα μέρος από όσα με εζημίωσε,» απεκρίθη ο μαστορο-Πέτρος «ότι είναι κρίμα να τραβήσω εγώ όλην την ζημίαν.»

«Έτσι είναι,» απεκρίθη ο δον Κισότης «αμή εγώ πιστεύω πως έως τώρα δεν σε ζημίωσα κανένα πράγμα.»

«Πώς δεν με εζημίωσες;» του λέγει ο Πέτρος «Αυτά τα προσωπεία οπού κείτουνται αυτού κάτω δεν είναι εδικά μου; Και δεν είναι συντριμμένα και κατακομμένα από το ανδρείον σου χέρι;»

5 ἤθελε *γρ. ήθελον (;)* || 8-9 παραπονητικην *το πρώτο η και το ι διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 12-13 *καταλογάδην στο χφ* || 34 ζημίωσα *γρ.* ⟨ε⟩ζημίωσα *(;)*

«Τώρα αληθινά πιστεύω» είπεν ο δον Κισότης «εκείνο οπού και **P**
άλλες πολλές βολές επίστευσα: πως αυτοί οι γοητευταί οπού με κατατρέχουν δεν κάμνουν άλλο παρά με κάμνουν και βλέπω πρώτον ανθρώπους τῳ όντι και τῃ αληθείᾳ, και ύστερον τους μεταβάλλουν ως καθώς θέλουν. Να με πιστεύσετε, σινιόροι, πως αυτό οπού εσυνέβη εδώ μου εφάνη πως ήτον τῃ αληθείᾳ: η Μελισένδρα και ο δον Γαΐφερος, ο Μαρσίλιος και ο Μέγας Κάρλος. Και διά τούτο εθυμώθηκα, και, διά να κάμω το χρέος του επαγγέλματός μου, ηθέλησα να βοηθήσω εκείνους οπού έφευγαν, και με
198r αυτόν τον καλόν σκοπόν έκαμα αυτό | οπού είδετε: αν έγινεν το ανάπαλιν, το πταίσιμον δεν είναι εδικόν μου, αλλά εκεινών οπού με καταδιώκουν· με όλον τούτο, εγώ ο ίδιος θέλω να κάμω την δικαίαν κρίσην αυτού του ελαττώματός μου, αν καλά και δεν επροήλθεν από κακίαν: και να πληρώσω τα έξοδα του μαστορο-Πέτρου οπού εξοδίασεν εις αυτές τες κούκλες.»

Ο μαστορο-Πέτρος τον επροσκύνησε, λέγοντας:

«Και εγώ άλλο δεν ήλπιζα από την εξάκουστον καλοκαγαθίαν του σινιόρ δον Κισότε της Μαντσίας, οπού είναι ο αληθινός βοηθός τών όλων ενδεών και διαφεντευτής· και, αν είναι ορισμός σου, να βάλομεν τον κυρ κάπηλαν και τον μέγαν Σάντσιον να ξετιμήσουν το τί άξιζαν οι κούκλες μου.»

Ο κάπηλας και ο Σάντσιος υποσχέθηκαν να το κάμουν αυτό μετά πάσης χαράς, και ευθύς ο μαστορο-Πέτρος εμάζωξε τες κούκλες του, και είπεν:

«Η αυθεντία σας βλέπετε πόσον είναι δύσκολον το να φτιασθεί αυτός ο βασιλεύς ο Μαρσίλιος, και με φαίνεται πως να είναι καλύτερον να τον ρίξω αυτόν και να φτιάσω άλλον, και ας με δώσει η αυθεντία σου τέσσερα ήμισυ τιμίνια.»

198v «Εγώ σε τα | δίδω,» απεκρίθη ο δον Κισότης «λέγε παρεμπρός.»

«Αυτός ο άλλος ο αυτοκράτωρ ο Μέγας Κάρλος» είπεν ο Πέτρος «με εκόστισε πέντε τιμίνια και δύο άσπρα.»

«Δεν είναι πολλά.» είπον οι ξετιμηταί.

«Σε τα δίδω και αυτά·» είπεν ο δον Κισότης «μόνον κάμε ογληγορότερα, ότι είναι ώρα να δειπνήσομεν.»

«Διά αυτήν την κούκλαν της Μελισένδρας οπού βλέπετε,» είπεν ο δον Πέτρος «η οποία είναι χωρίς μύτην και χωρίς μάτια, δεν ζητώ παράνω από τρία τιμίνια και δύο άσπρα.»

19 ὀπ͂ ͂ναιὸ *προσθ. με το ίδιο χέρι στην αριστερή ώα* || 36 μελιδένδρας *το δεύτερο σ προσθ. με το ίδιο χέρι*

P «Αυτό μόνον μας λείπει,» απεκρίθη ο δον Κισότης «να σε πληρώσω και διά την Μελισένδραν την οποίαν εγώ την είδα ομού με τον αρραβωνιαστικόν της, επάνω εις ένα άλογον οπού εφαίνουνταν πως να επετούσε· και πιστεύω πως έως τώρα έφθασεν εις την Φράντσαν και να περιδιαβαίνει με τον δον Γαΐφερον.»

Βλέποντας ο Πέτρος πως ο δον Κισότης αρχινούσε να γυρίζει εις την συνηθισμένην του τρέλαν ακούοντας διά την Μελισένδραν, του είπεν:

«Αυτή δεν θέλει να είναι η Μελισένδρα, αλλά καμία της δού-
199r λη, και, ανίσως και με δώσει | είκοσι άσπρα, είμαι ευχαριστημένος.»

Και τοιούτης λογής άρχισε και εξετιμούσε τες άλλες φιγούρες, ομού με τους δύο κριτάς, και έγινεν όλη η σούμα σαράντα τιμίνια και έξι άσπρα· τα οποία ευθύς τα εμέτρησεν ο Σάντσιος, και έξω από αυτά εγύρευσεν ο Πέτρος άλλα δύο τιμίνια διά τον κόπον οπού θέλει κάμει εις το να πιάσει τον πίθηκα.

«Δώσε τού τα και αυτά, Σάντσιε·» είπεν ο δον Κισότης «και ήθελα δώσει άλλα διακόσια όποιος με έφερνε μαντάτα πως η σινιόρα Μελισένδρα ομού με τον σινιόρ δον Γαΐφερον έφθασαν εις την Φράντσαν υγιείς.»

«Κανένας δεν θέλει σε δώσει τα μαντάτα καλύτερα από τον πίθηκά μου,» είπεν ο μαστορο-Πέτρος «αμή ποίος ημπορεί να τον πιάσει· αν καλά και πιστεύω πως απόψε θέλει τον κάμει η πείνα να έλθει να μας εύρει, και αύριον πάλιν θέλομεν συντύχει.»

Εις κοντολογίαν, ετελείωσεν η ταραχή των κουκλών και εκάθισαν όλοι και εδείπνησαν, και τα έξοδα του δείπνου τα έδωσεν ο δον Κισότης, ο οποίος ήτον ελευθέριος καταπολλά.

199v Αμή πριχού | να ξημερώσει εκείνος οπού είχεν το μουλάρι με τα κοντάρια εμίσευσεν, και όταν εξημέρωσε καλά ήλθαν να αποχαιρετηθούν με τον δον Κισότην ο Πέτρος οπού τον επήγεν εις το σπήλαιον του Μοντεζίνου, ομού και εκείνο το παλικάρι οπού είχεν απαντήσει εις την στράταν, οπού επήγαινε να γένει σολδάτος, του οποίου του έδωσεν ο δον Κισότης δέκα τιμίνια διά έξοδα της στράτας. Ο μαστορο-Πέτρος, ο οποίος εγνώρισε πλέον την γνώμην τού δον Κισότε, δεν ηθέλησε να καθίσει να φιλονικά με αυτόν, αλλ' εσηκώθη και αυτός το ταχύ, και, μαζώνοντας τα

4 ἐπαιτῆσε || 10 δώση γρ. δώσει(ς) *(;)* δώσουν *(;)* || 17 σάντζιε *το σ διορθ. ίσως από* δ

κομμάτια των κουκλών του, και πιάνοντας τον πίθηκά του, επήγεν και αυτός να εύρει την τύχην του. Ο κάπηλας, οπού δεν εγνώριζε τον δον Κισότην, εθαύμασε τόσον διά την τρέλαν του όσον και διά την ελευθεριότητά του. Εις κοντολογίαν, εσηκώθη και ο δον Κισότης ομού με τον Σάντσιον και εκίνησαν από την οσταρίαν, τους οποίους θέλομεν τους αφήσει να υπάγουν, ότι έτσι το καλεί η χρεία διά να διηγηθούν άλλα πράγματα οπού αρμόζουν
200r εις την αναφοράν | αυτής της περιφήμου ιστορίας. P

Κεφ(άλαι)ον κζον.
Εις το οποίον διηγείται ποίος ήτον ο μαστορο-Πέτρος και ο πίθηξ του, ομού και την κακήν έκβασην οπού έλαβεν το επιχείρημα του δον Κισότε εις τον πόλεμον οπού έκαμαν τα δύο χωρία αναμεταξύ τους διά το αγκάρισμα.

Αυτό το κεφάλαιον το αρχινά ο Σιδ Αχμέτης ο Μπεγλής, ο συγγραφεύς αυτής της μεγάλης ιστορίας, με τα ακόλουθα λόγια:

Δεν είναι δυνατόν να μην ενθυμάται όποιος εδιάβασεν το πρώτον μέρος αυτής της ιστορίας τον Γινές Πασαμόντε τον οποίον τον ηλευθέρωσεν ο δον Κισότης όταν ηλευθέρωσε και τους άλλους κατεργάρηδες εις την Σιέρα Μορένα, αν καλά και αυτοί εφάνηκαν καταπολλά αχάριστοι εις την χάρην οπού τους έκαμεν. Αυ-
200v τός ο Γινές Πασαμόντε, τον οποίον τον ονόμαζεν ο δον | Κισότης «Γκινασούτσιο Παραπίλια», έκλεψε το γομάρι του Σάντσιου, οπού, με το να μην επεριγράφθη ο τρόπος της κλοπής του εις το πρώτον μέρος, το οποίον ελάττωμα είναι των τυπογράφων, επροξένησεν ενόχλησην και δυσαρεστίαν εις πολλούς, οπού δίδουν το σφάλμα εις την ολίγην ενθύμησην του συγγραφέως, όντας των τυπογράφων. Αμή, εν συντομία, ο Γινές το έκλεψε κοιμούμενος ο Σάντσιος επάνω, μεταχειριζόμενος την μέθοδον και τρόπον οπού εμεταχειρίσθη ο Προυνέλος όταν έκλεψε το άλογον του Σακριπάντε, και ύστερον το ηύρεν ο Σάντσιος ως καθώς το εδιηγήθημεν. Αυτός, λοιπόν, ο Γινές, φοβούμενος μήπως και τον εύρουν από την βασιλείαν, διότι επεριπατούσαν και τον εγύρευαν διά να τον παιδεύσουν διά τα άπειρά του εγκλήματα και κακίες, οπού

2-3 ἐγνώριζε *το ζ ίσως διορθ. από σ* || 15 λόγια. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 18 ηλευθέρωσεν *το η διορθ. από ε* || 22 γγινασ'τζιο γρ. Γκινασούτσο *(;)* || 27 τό ἔκλεψε *το πρώτο ε διορθ. από αδιάγν. αρχ., και πριν από αυτό διαγραμμ. άλλο αδιάγν. αρχ.* || 29 πρνέλος γρ. ⟨Μ⟩προυνέλος

P ήτον τόσες πολλές, οπού αυτός ο ίδιος εσύνθεσεν ένα μεγάλον βιβλίον διηγούμενος τα σφάλματά του, αποφάσισε να περάσει εις το βασίλειον της Αραγόνας και να δέσει το αριστερόν του μάτι, θέλοντας να επιχειρισθεί την τέχνην των χοκαμπάζηδων ή των
201r κου|κλαμπάζηδων, ότι και τες δύο αυτές τες τέχνες τες ήξευρε πολλά επιτήδεια.

Και κατά τύχην, ερχόμενοι μερικοί χριστιανοί οπού είχαν ελευθερωθεί από την Μπαρμπαρίαν, αγόρασεν εκείνον τον πίθηκα, τον οποίον τον έμαθεν και, ευθύς οπού του έκανεν ένα κάποιον σημείον, επηδούσεν επάνω εις τους ώμους του και εκαμώνουνταν πως τον εμουρμούριζεν εις το αυτί. Αμή, πριχού να έμπει εις την χώραν οπού ήθελε να υπάγει, εξέταζε και εμάθαινεν από τα περίχωρα τί πράγματα εσυνέβηναν νεωστί εις εκείνην την χώραν, και εις τί λογής προσώπατα· και, κρατώντας καλά εις την ενθύμησήν του, το πρώτον πράγμα, οπού έκαμνεν, έπαιζε τες κούκλες, με τες οποίες έδειχνε διάφορες ιστορίες, και όλες ήτον νόστιμες και χαρμόσυνες. Τελειώνοντας αυτό το παιγνίδι, έφερνεν έμπροσθεν τον πίθηκά του, λέγοντας εις τον κόσμον πως εμάντευεν όλα τα απερασμένα και τα παρόντα, μόνον τα μέλλοντα δεν εμάντευε. Έπαιρνε δύο τιμίνια εις την κάθε ερώτησην, και εις
201v μερικές έπαιρνε και ολιγότερα, κατά την γνώμην ο|πού εγνώριζε των ερωτώντων· και, όταν επήγαινε μερικές βολές εις τα σπίτια εκεινών οπού ήξευρεν αυτός τα συμβεβηκότα τους, αν καλά και να μη τον ερωτούσαν, διά να μη τον πληρώσουν, όμως αυτός έκαμνε σημείον εις τον πίθηκα και ύστερον έλεγε πως είχεν ειπεί το τάδε πράγμα, οπού εταίριαζε με εκείνο οπού εσυνέβη. Και με αυτό αποκτούσε μεγάλην εμπιστοσύνην, και έτρεχαν όλοι κατόπι του. Μερικές βολές, ωσάν άνθρωπος γνωστικός οπού ήτον, αποκρίνουνταν εις τρόπον οπού εταίριαζαν οι απόκρισες με τες ερώτησες· και, με το να μην εξέταζε και να μην τον εβίαζε κανένας να ειπεί με τί τρόπον εμάντευεν ο πίθηξ, εγελούσε τον καθένα, και ευχαίρωνε το πουγκί του καθενός.

Ευθύς οπού εμπήκεν εις την οσταρίαν εγνώρισε τον δον Κισότην και τον Σάντσιον, και με το να τους εγνώριζε τους είπεν εκείνα τα λόγια και τους έκαμεν όλους και εθαύμαζον· αμή τον ήθελεν έβγει ξινά φυτίλια από την μύτην του εκείνα οπού επήρεν, ανίσως και εχαμήλωνε ολίγον παρακάτω το χέρι του ο δον Κισό-

12 χώραν, *όπου γρ.* χώραν όπου || 26 ἐτέριαζε || 29 ἐτέριαζαν || 30 *να* ἐξέταζε *το μήν προσθ. με το ίδιο χέρι στην αριστερή ώα*

202r της όταν έκοψε τον βασιλέα Μαρ|σίλιον και αφάνισεν όλην του P
την καβαλιερίαν, ως καθώς είπαμεν εις το απερασμένον κεφάλαιον.

Αυτά ήτον εκείνα οπού ήθελε να ειπεί ο συγγραφεύς διά τον μαστορο-Πέτρον.

Και, γυρίζοντας εις τον δον Κισότην, λέγει πως όταν εβγήκεν από την οσταρίαν αποφάσισε να υπάγει να ιδεί τον ποταμόν τον Έβρον και όλα εκείνα τα περίχωρα, πριχού να έμπει εις το κάστρον της Σαραγότσας, επειδή και είχε καιρόν να τα κάμει αυτά με το να ήτον κάποσος καιρός έως την ημέραν της πανηγύρεως. Με αυτόν τον σκοπόν ακολούθησε την στράταν του, και επερι-πάτησε δύο ημέρας δίχως να απαντήσει κανένα αξιόλογον πράγμα, και την τρίτην ημέραν, αναβαίνοντας επάνω εις ένα βουνόν, άκουσε μίαν μεγάλην βοήν τυμπάνων, τρουμπέτων και τουφεκίων. Και εις την αρχήν ελογίασε πως να απερνούσεν απ' εκεί κανένα μπαϊράκι σολδάτοι, και διά να τους ιδεί εκέντρωσε τον Ροντσινάντην και ανέβηκεν ογληγορότερα εις το βουνόν· και, όταν
202v έφθασεν εις την κορυφήν, | είδεν εις τες ποδιές του βουνού, ως καθώς του εφάνηκαν, παράνω από διακοσίους ανθρώπους αρματωμένους. Εκατέβηκεν και αυτός και επλησίασεν εις εκείνους, και είδεν τα μπαϊράκια, και τα χρώματά τους, μάλιστα ένα μπαϊράκι οπού ήτον από άσπρον σανδάλι, εις το οποίον ήτον ζωγραφισμένον πολλά θαυμασίως ένα μεγάλον γομάρι ωσάν εκείνα της Καρδενίας, το κεφάλι του σηκωμένον, το στόμα του ανοικτόν και η γλώσσα του ήτον έξω, το οποίον έδειχνεν ωσάν να ηγκάριζεν· και τριγύρω εις το γομάρι ήτον γραμμένοι αυτοί οι δύο στίχοι:

«Δεν πιστεύω να ηγκάρισαν ματαίως ποτέ
οι δύο ευγενείς και περίφημοι κριταί.»

Από αυτούς τους στίχους εγνώρισεν ο δον Κισότης πως εκείνοι οι άνθρωποι θέλει να ήτον από το χωρίον των γκοβερνατόρων, και του είπεν και του Σάντσιου, διαβάζοντας τους στίχους. Του είπε προς τούτοις πως εκείνος οπού τους εδιηγήθη αυτήν την ιστορίαν ελάνθασε, επειδή και τους είπε πως ήτον γκοβερνατόροι εκείνοι
203r οπού εγκά|ρισαν, και οι στίχοι του γράφουν πως ήτον κριταί. Προς τον οποίον απεκρίθη ο Σάντσιος:

«Σινιόρε, δεν πρέπει να το στοχάζεται τινάς αυτό, επειδή και ενδέχεται οπού οι γκοβερνατόροι οπού ηγκάρισαν τότε να έφθα-

24 καρδενίας γρ. Σαρδενίας || 25 ἠγγάριζεν το η διορθ. από ε ή α || 33-34 ἐκῶνοι ὁπ̃ ἐγγά//ρισαν το ὁπ̃ προσθ. με το ίδιο χέρι

P σαν με καιρόν και να έγιναν κριταί του χωρίου τους: πόσον μάλλον οπού δεν βλάπτει τελείως εις την αλήθειαν της ιστορίας αν εκείνοι οπού ηγκάρισαν ήτον κριταί ή γκοβερνατόροι, διότι τόσον είναι να αγκαρίσει ένας γκοβερνατόρος όσον και ένας κριτής.»

Εγνώρισαν, τέλος πάντων, και έμαθον πως εκείνοι οπού ήτον περιγελασμένοι από το άλλον χωρίον επήγαιναν να πολεμήσουν με αυτό.

Ο δον Κισότης επλησίασεν ολίγον κατ' ολίγον εις αυτούς, το οποίον βλέποντάς το ο Σάντσιος επικραίνουνταν καταπολλά, με το να μην αγαπούσε τους πολέμους. Εκείνοι οι άνθρωποι τον έβαλαν εις το μέσον τους, λογιάζοντας πως να είναι κανένας από τους εδικούς τους. Ο δον Κισότης, σηκώνοντας την μουτσούναν οπού εφορούσε, με ευγένειαν και νοστιμάδαν έφθασεν έως εις το μπαϊ-
203ᵛ ράκι οπού ήτον ζωγραφι|σμένον το γομαράκι, και εκεί εμαζώχθηκαν τριγύρω του όλοι οι αρχιστράτηγοι του στρατεύματος, διά να τον ιδούν, νικηθέντες από τον συνηθισμένον θαυμασμόν εις τον οποίον έπιπτον εκείνοι οπού τον επρωτόβλεπον. Ο δον Κισότης βλέποντας πως όλοι τον εστοχάζουνταν με προσοχήν, χωρίς να συντύχει τινάς ή να τον ερωτήσει, είπεν προς αυτούς:

«Εγώ σας παρακαλώ, σινιόροι, καταπολλά να μη διακόψετε μίαν ομιλίαν οπού θέλω να σας κάμω, έως οπού να ιδείτε πως βαρύνεσθε ή σας δίδει ενόχλησην· ότι, αν συνέβει αυτό, με το παραμικρότερον σημείον οπού θέλετε με κάμει θέλω σιωπήσει παρευθύς.»

Όλοι του αποκρίθηκαν να ειπεί ό,τι ήθελε, ότι αυτοί τον ήθελαν ακροασθεί με καλήν τους καρδίαν. Ο δον Κισότης, παίρνοντας αυτήν την άδειαν, άρχισεν και είπεν:

«Εγώ, σινιόροι μου, είμαι πλανώμενος καβαλιέρης, του οποίου η άσκησις είναι τα άρματα, και το επάγγελμά του είναι να βοη-
204ʳ θά τους ενδεείς και να δίδει συνδρομήν εις εκείνους οπού ευρίσκουνται εις ανάγκην. | Είναι κάμποσες ημέρες οπού έμαθα εγώ την συμφοράν σας και επιθυμώ να πιάσω τα άρματα, και να σας εκδικηθώ από τους εχθρούς σας· και, έστοντας και να εσυνομίλησα πολλές βολές εις τον νουν μου περί της υποθέσεώς σας, ευρίσκω, κατά τους νόμους του διέλου, πως είσθε λανθασμένοι αν

3-4 τόσον ᾖναι / να̈ *γρ.* τόσον είναι ⟨επικίνδυνον⟩ να *(;)* || 7 χωρίαν || 14-15 μπαϊράκι *ὁπ̃ γρ.* μπαϊράκι όπου || 20 αὐτ̃ς *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 29 σινιόροι *το δεύτερο* ι *διορθ. ίσως από* ο || 31 ἐκφ̃νς *το* ν *διορθ. από αδιάγν. αρχ.*

κρατείτε του λόγου σας διά ατιμασμένους, διότι ένας ποταπός P
άνθρωπος δεν ημπορεί να ατιμάσει μίαν ολόκληρον χώραν, ανίσως όμως και δεν τους εγκαλέσει όλους διά προδότας και αποστάτας, διότι δεν ηξεύρετε ποίος έκαμε την προδοσίαν διά την οποίαν τους εγκαλεί. Έχομεν διά παράδειγμα τον δον Διέγο από την χώραν, ο οποίος εγκάλεσεν όλους τους Ζαμοράνους διά προδότας με το να μην ήξευρε πως μόνον ο Βέλεδος Δόλφος είχε κάμει την προδοσίαν και εσκότωσε τον βασιλέα του, και, διά τούτο, τους εγκάλεσεν όλους, και εις όλους έπρεπεν η εκδίκησις και η απόκρισις· αν καλά και αληθινά ο δον Διέγος ήτον ολίγον αράθυμος και απέρασε παράνω από το πρέπον τα όρια του εγκαλείν, |
204ᵛ διότι δεν έπρεπε να εγκαλέσει τους αποθαμένους, τα νερά, τα σπαρτά, και εκείνα οπού έμελλον να γεννηθούν, ομού και άλλα παραμικρά και ψιλολογίες· όμως ας υποθέσομεν πως να έκαμεν καλά, διότι ο θυμός, όταν ανάψει εις την καρδίαν του ανθρώπου, δεν έχει πατέρα να τον ερμηνεύσει, ή χαλινάρι να τον κρατήσει. Όντας, λοιπόν, πράγμα βέβαιον πως ένας μοναχός δεν ημπορεί να ατιμάσει ένα βασίλειον, επαρχίαν, κάστρον, δημοκρατίαν, μήτε μίαν χώραν ολόκληρον, είναι φανερόν πως δεν κάμνει χρεία να εκδικηθεί τινάς διά τοιαύτην ατιμίαν, διότι δεν πρέπει να την κρατεί διά ατιμίαν. Οι εύτακτες επικρατείες διά τέσσαρα πράγματα πρέπει να παρακινούνται να διεγείρουν τον πόλεμον και να βάνουν εις κίνδυνον τους ανθρώπους τους, την ζωήν τους και τα πλούτη τους: το πρώτον, διά την διαφέντευσην της καθολικής πίστεως· το δεύτερον, διά να διαφεντεύσουν την ζωήν τους, οπού είναι κατά τον θείον και ανθρώπινον νόμον· το τρίτον, διά να δια-
205ʳ φεντεύσουν την τιμήν τους, την φαμελίαν τους και τα υπάρχον|τά τους· και το τέταρτον, διά την δούλευσην του βασιλέως εις δίκαιον πόλεμον. Εις αυτές τες τέσσαρες αιτίες ημπορούν να προστεθούν και άλλες μερικές οπού να είναι δίκαιες και να μας κάμουν να είμεσθε χρεώσται να πιάσομεν τα άρματα, αμή το να πολεμεί τινάς διά το ουδέν και διά πράγματα οπού είναι περισσότερον διά εγλεντζέν παρά διά ατιμίαν με φαίνεται πως όποιος το κάμει αυτό να είναι υστερημένος από στόχασην· πόσον μάλλον οπού το να εκδικηθεί τινάς αδίκως, αν καλά και καμία εκδίκησις δεν είναι δικαία, είναι πράγμα εναντίον εις την πίστην μας, η οποία μας

6 χώραν γρ. Λάραν | ἐγγάλεσεν || 7 βέλεδος γρ. Βελίδος || 8 προ/δοσίαν *το δεύτερο ο διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 13 ἔμελον *το δεύτερο* λ *προσθ. με το ίδιο χέρι* || 31 ἤμεσθε || 35-36 (αν̓ καλά … δικαία) ^

P προστάζει να κάμνομεν καλόν εις τους εχθρούς μας και να αγαπούμεν τους μισούντας ημάς, και, αν καλά και αυτή η εντολή φαίνεται ολίγον να είναι ωσάν δεινή εις το να την παρατηρήσει τινάς, με όλον τούτο δεν είναι δεινή διά εκείνους οπού αγαπούν τον Θεόν αλλά διά εκείνους οπού αγαπούν τα εγκόσμια και πληροφορούν περισσότερον τες επιθυμίες του σώματος παρά του πνεύ-
205v ματος· διότι ο Ιησούς Χριστός, ο αληθι|νός Θεός και αληθινός άνθρωπος, οπού ποτέ δεν εψεύσθη, όντας νομοθέτης μας, είπεν πως ο ζυγός του δεν ήτον σκληρός και το φορτίον του ελαφρόν, και, διά τούτο, δεν μας επρόσταξε πράγμα οπού να είναι αδύνατον εις το να παρατηρηθεί. Ώστε οπού, σινιόροι μου, η αυθεντία σας είσθε χρεώσται κατά τους θείους και ανθρωπίνους νόμους να ησυχάσετε.»

Λέγοντας αυτό εσιώπησεν και επήρεν την αναπνοήν του ολίγον και, βλέποντας πως οι ακροαταί εσιωπούσαν, ηθέλησε να ακολουθήσει την διήγησήν του, αμή του την εδιέκοψεν ο Σάντσιος, ο οποίος, βλέπων πως εσιώπησεν ολίγον ο καβαλιέρης του, ομίλησεν εις τον τόπον του, λέγοντας:

«Ο καβαλιέρης μου ο σινιόρ δον Κισότης της Μαντσίας, ο οποίος πρωτύτερα ονομάζετον "Ασχημοειδής" και τώρα ονομάζεται "ο Καβαλιέρης των Λεόντων", είναι ένας ευγενής πολλά γνωστικός, οπού ηξεύρει και λατινικά και απλά ίσια με έναν διδάσκαλον, και ηξεύρει όλους τους νόμους και τάξες του διέλου, δηλονότι του πολέμου· και, διά τούτο, δεν πρέπει να κάμετε άλλο παρά
206r εκείνο οπού σας | λέγει, και, αν κακοπάθετε, εγώ να σας δώσω λογαριασμόν· πόσον μάλλον οπού ως καθώς είπε και η αυθεντία του είναι μεγάλη τρέλα να διεγείρετε πόλεμον διά το ουδέν, μόνον διά ένα αγκάρισμα, ότι εγώ ενθυμούμαι, όταν ήμουν μικρό παιδί, αγκάριζα όταν ήθελα, και δεν ημπορούσε κανένας να με εμποδίσει, και τόσον νόστιμα και επιτήδεια το έκαμνα, οπού ευθύς οπού αγκάριζα αρχινούσαν και ηγκάριζαν όλα τα γομάρια του χωρίου, αμή με όλον τούτο δεν εξέπεφτα από την τιμήν μου, και, αν καλά και να με εχθρεύουνταν μερικοί διά αυτήν την επιστήμην και αρετήν, όμως εγώ δεν τους εφηφούσα τελείως. Και, διά να ιδείτε πως λέγω την αλήθειαν, σταθείτε και ακούσετε, ότι και αυτή η επιστήμη είναι ωσάν το γράψιμον, οπού, όταν το μά-

12 ᾖσθε το ᾖ διορθ. από η ή το αντίστροφο || 24-25 ἀ῎λλο ἐκῆνο στη δεξιά ώα προσθ. με άλλο χέρι παρὰ || 29, 31 ἀγγάριζα το πρώτο α διορθ. από ε ή η, ή το αντίστροφο || 36 γράψι/μον γρ. κολύμβι (;)

θει τινάς, δεν ημπορεί να το αλησμονήσει.» P

Και, πιάνοντας ευθύς με τα δύο του δάκτυλα την μύτην του, άρχισε να αγκαρίζει τόσον δυνατά, οπού ακούσθη ώς διάστημα μιάς ώρας. Αμή ένας από εκείνους οπού έστεκαν σιμά του, θαρρώντας πως τους επεριγελούσεν, εσήκωσε το κοντάρι του και 5
206ν εκτύπησε | τον Σάντσιον τόσον δυνατά, οπού τον έριξε κάτω από το γομάρι. Βλέποντας αυτό ο δον Κισότης, επήρε το κοντάρι του εις το χέρι το δεξιόν, και επήγε κατεπάνω εις εκείνον οπού τον εκτύπησε· αμή εμπήκαν τόσοι πολλοί εις το μέσον, οπού εστάθη αδύνατον να κάμει την εκδίκησην, μάλιστα, βλέποντας πως έπι- 10
πτον οι πέτρες επάνω του σχεδόν ωσάν χαλάζι και πως τον εφοβέριζαν να τον κτυπήσουν και με τα κοντάρια και τουφέκια, εγύρισε τον Ροντσινάντην, και άρχισε να φεύγει όσον ημπορούσε, παρακαλώντας εξ όλης του καρδίας τον Θεόν να τον ηλευθερώσει από εκείνον τον κίνδυνον, φοβούμενος κάθε ολίγον να μη τον τρυ- 15
πήσουν με κανένα κοντάρι.

Αμή εκείνοι ευχαριστήθηκαν μόνον οπού τον είδαν οπού έφευγεν, και δεν επήγαν κατόπι του. Τον Σάντσιον τον έβαλαν επάνω εις το γομάρι, ο οποίος μετά βίας είχεν συνεφέρει, και τον άφησαν να υπάγει κατόπι εις τον καβαλιέρην του. Ο οποίος είχε ξε- 20
μακρύνει κάμποσον, και γυρίζοντας το κεφάλι του είδεν τον Σάν-
207r τσιον οπού ήρχετον, και τον εκαρτέ|ρησε, βλέποντας πως δεν τον εκυνηγούσε τινάς.

Εκείνοι οι άνθρωποι εκάθισαν εκεί έως το βράδυ, και, βλέποντας πως δεν ήλθαν οι ενάντιοί τους να πολεμήσουν, εγύρισαν εις 25
το χωρίον τους, χαρούμενοι και καλόκαρδοι.

Κεφ(άλαι)ον κηον.
Οπού διηγείται μερικά πράγματα οπού λέγει ο Μπεγλής πως όποιος τα διαβάσει θέλει τα καταλάβει, αν τα αναγινώσκει με προσοχήν. 30

Όταν ο δόλιος και ματαιόφρων φεύγει, γνωρίζεται η μηχανή, και είναι ίδιον ανθρώπων φρονίμων να φυλάττονται διά καιρούς και χρείας αναγκαιοτέρας. Αυτή η αλήθεια αλήθευσεν εις τον δον

12 τῦφέκια || 17-18 ε/φευγεν *το ευ ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.*

P Κισότην, ο οποίος, δίδοντας τόπον της οργής τού πλήθους, έφυγε, δίχως να ενθυμηθεί τον Σάντσιον μήτε τον κίνδυνον εις τον οποίον τον άφησε, και εξεμάκρυνε τόσον όσον εγνώρισε πως να είναι σίγουρος. Ο Σάντσιος τον ακολουθούσε. Και, ευθύς οπού τον
207r έφθασε, έπεσε κάτω από το γομάρι εις τα | ποδάρια του Ροντσινάντε, πικραμένος, και δαρμένος. Ο δον Κισότης εξεπέζευσεν διά να ιδεί τί πληγές είχεν, και, ευρίσκοντάς τον υγιά από την κεφαλήν έως εις τα ποδάρια, με μεγαλότατον θυμόν τού είπεν:

«Ηξεύρεις να αγκαρίζεις, κυρ Σάντσε! Καλά να πάθεις, έτσι σε έπρεπε. Μάλιστα να ευχαριστάς τον Θεόν οπού δεν σε έκαμαν και άλλο τι παράνω.»

«Εγώ κατά το παρόν δεν έχω δύναμην να αποκριθώ,» είπεν ο Σάντσιος «διότι με φαίνεται πως να συντυχαίνω από τους ώμους. Ας καβαλικεύσομεν και ας παραμερίσομεν απ᾽ εδώ, ότι εγώ θέλω σιωπήσει και δεν θέλω αγκαρίσει πλέον, όμως δεν θέλω σιωπήσει από το να λέγω πως οι πλανώμενοι καβαλιέροι φεύγουν και αφήνουν τους οπλοφόρους τους εις τα χέρια των εχθρών τους και τους δέρνουν.»

«Δεν φεύγει εκείνος οπού παραμερίζει,» απεκρίθη ο δον Κισότης «ότι πρέπει να ηξεύρεις, Σάντσε, πως η ανδραγαθία οπού δεν έχει διά σύντροφον την στόχασην και φρονιμάδαν ονομάζε-
208r ται αγνωσία, και οι ανδραγαθίαι του αγνώστου όταν | τύχει και λάβουν καλήν έκβασην γίνεται περισσότερον από συνεργείας της τύχης παρά της ανδρείας του. Και εγώ ομολογώ πως επαραμέρισα, και όχι πως έφυγα, και εις αυτό εμιμήθηκα πολλούς ανδρείους οπού εφυλάχθηκαν και έδωσαν τόπον της οργής, από των οποίων τες ιστορίες είναι γεμάτα τα βιβλία.»

Είχαν καβαλικεύσει πλέον, και άρχισαν να περιπατούν. Ο Σάντσιος κάπου κάπου εβογκούσε από καρδίας και αναστέναζε πολλά λυπητερά· και, ερωτώντας τον ο δον Κισότης το αίτιον του πόνου του, απεκρίθη πως μετά βίας επεριπατούσε από τον πόνον της ράχης του.

«Τόσον δυνατά σε εκτύπησαν.» του λέγει ο δον Κισότης.

«Και βέβαια, ξένος πόνος ξέγδαρος!» απεκρίθη ο Σάντσιος «Αμή να με πιστεύσεις, σινιόρε, πως εγώ βλέπω πως είναι μάταιες αι ελπίδες οπού έχω εις την αυθεντίαν σου· διότι οι ξυλιές οπού με έδωσαν τώρα φοβούμαι να μην προμηνύουν τίποτε τινάσμα-

15 ἀγγασίαν

τα με κάπες. Διά τούτο, το καλύτερον οπού ήθελα κάμει είναι να P
208ν γυρίσω εις το σπίτι μου να ιδώ την γυ|ναίκα μου και τα παιδία
μου, και να τα αναθρέψω με ό,τι δώσει ο Θεός, και όχι να περι-
πατώ κατόπι εις την αυθεντίαν σου εις τες στράτες δίχως στρά-
ταν και δίχως να ηξεύρω πού πηγαίνω, πίνοντας κακά και τρώ- 5
γοντας χειρότερα. Και να κοιμούμαι όπου φθάσω! Μέτρα, κακο-
ρίζικε οπλοφόρε, την γην με τα ποδάριά σου, και κάμε το κρε-
βάτι σου ως καθώς σε αρέσει, και πλάγιασε δίχως να έχεις φόβον
πως θέλεις πέσει κάτω από το κρεβάτι, οπού να δώσει ο Θεός να
μην αναλύσει το κορμί εκεινού οπού επρωτοέβγαλε αυτήν την 10
πλανωμένην καβαλιερίαν, ή καν εκείνου οπού επρωτοηθέλησε να
γένει οπλοφόρος τοιούτων τρελών ως καθώς πιστεύω πως να ήτον
όλοι οι απερασμένοι πλανώμενοι καβαλιέροι. Διά τους παρόντας
δεν λέγω τίποτε, διότι είσαι και η αυθεντία σου ένας από εκεί-
νους.» 15

«Εγώ έβανα στοίχημα, Σάντσιε,» είπεν ο δον Κισότης «πως,
τώρα οπού συντυχαίνεις δίχως να σε εμποδίσει τινάς, δεν σε πο-
νεί κανένα σου μέρος. Συντύχαινε ό,τι σε έλθει εις τον νουν και εις
209ν το στόμα σου, διότι, | επειδή και δεν σε πονεί κανένα σου μέρος,
το έχω διά χαράν την ενόχλησην οπού με δίδει η αυθάδειά σου· 20
και, αν έχεις τόσην πολλήν επιθυμίαν να γυρίσεις εις το σπίτι σου,
εγώ δεν σε εμποδίζω: εσύ έχεις εδικά μου άσπρα, λογάριασε πό-
σος καιρός είναι αφού με δουλεύεις τώρα την δεύτερην φοράν
οπού εβγήκαμεν και πόσα κάμνει η ρόγα σου, και κράτησέ τα.»

«Όταν εγώ εδούλευα εις τον Τωμόζο Καράσκο,» απεκρίθη ο 25
Σάντσιος «τον πατέρα τού δοτόρ Σαμψών Καράσκου, τον οποίον
τον ηξεύρεις και η αυθεντία σου πολλά καλά, με έδιδε δύο γρό-
σια τον μήνα, έξω από τα έξοδά μου. Αμή η αυθεντία σου δεν
ηξεύρω πόσον θέλεις να με δώσεις, αν καλά και ηξεύρω πως κο-
πιάζει περισσότερον ο οπλοφόρος του πλανωμένου καβαλιέρη 30
παρά ένας οπού να δουλεύει εις ένα χωριάτην, διότι, αληθινά, δου-
λεύει όλην την ημέραν, όμως καν το βράδυ τρώγει ένα κομμάτι
ψωμί με ανάπαυσην και κοιμάται εις το κρεβάτι του, οπού εγώ
αφού δουλεύω εις την αυθεντίαν σου ποτέ δεν το ηξιώθηκα. Παρά
μόνον όταν επήγαμεν εις το σπίτι του δον Διέγου Μιράνδα, και | 35
209ν εις την χαράν του Καμασίου, και μετά ταύτα εις το οσπίτι του
Βασιλείου, εις δε τον επίλοιπον καιρόν εκοιμήθη⟨κα⟩ επάνω εις

7 τὴν / γῆν μὲ τὰ ποδάριά σ᾽ γρ. επτά ποδάρια γης || 8 πλάγιασε || 22 λογάρια-
σε || 25 τομόζο γρ. Τωμάζο || 26-27 (τοῦ ὁποῖον ... καλά) || 37 ἐκοιμήθη

P την σκληράν γην, και έφαγα ξηρά κομμάτια τυρίου και ψωμίου, και έπια νερόν.»

«Εγώ ομολογώ» είπεν ο δον Κισότης «πως είναι αληθέστατα όλα αυτά οπού είπες, Σάντσιε: αμή ειπές με, πόσα γυρεύεις να σε δώσω παράνω από ό,τι σε έδιδε ο Τωμάζος Καράσκος;»

«Εγώ δεν ζητώ πολλά,» απεκρίθη ο Σάντσιος «δώσε με η αυθεντία σου δύο τιμίνια παράνω τον μήνα από ό,τι με έδιδε ο Τωμάζος Καράσκος και θέλω ευχαριστηθεί. Αυτά είναι διά την ρόγαν μου· ειδέ διά την υπόσχεσην της νήσου, είναι δίκαιον να προσθέσεις άλλα έξι τιμίνια, τα οποία κάμνουν τριάντα τιμίνια.»

«Εγώ με καλήν μου καρδίαν σε τα δίδω αυτά που ζητάς,» του απεκρίθη ο δον Κισότης «είναι είκοσι πέντε ημέρες αφού εκινήσαμεν από την χώραν μας: λογάριασε πόσα κάμουν και, ως καθώς σε επροείπα, κράτησέ τα από τα άσπρα μου ⟨οπού⟩ έχεις.»

«Καλά! Όμως τα τιμί⟨νι⟩α τής υποσχέσεως της νήσου» του λέγει ο Σάντσιος «πρέπει να τα λογαριάσομεν από την ημέραν οπού | 210r με την υποσχέθης.»

«Και πόσος καιρός είναι, αφού σε την υποσχέθηκα;» τον ερώτησεν ο δον Κισότης.

«Ανίσως και δεν λανθάνομαι, είναι παράνω από είκοσι χρόνια, ή τρεις ημέρες παράνω ή τρεις ημέρας παρακάτω.»

Ακούοντας αυτό ο δον Κισότης εκτύπησε τες παλάμες του και άρχισε να γελά ωσάν τρελός λέγοντας:

«Πώς είναι δυνατόν να είναι είκοσι χρόνοι αφού σε υποσχέθηκα την νήσον, Σάντσιε, οπού μήτε δύο μήνες πιστεύω να μην είναι αφού έγινα πλανώμενος καβαλιέρης; Αμή, ως καθώς υπολαμβάνω, εσένα ο σκοπός σου είναι να κρατήσεις όλα τα άσπρα μου οπού έχω εις του λόγου σου και να τα πιάσεις εις την ρόγαν σου· και, επειδή και είναι έτσι, εγώ το στέργω και αυτό, μόνον να λείψει απ᾽ έμπροσθέν μου τοιούτος κακός άνθρωπος, και ας απομείνω και δίχως κανένα άσπρον. Αμή ειπές με, παρακαλώ σε, κακέ άνθρωπε οπού εχάλασες τες οπλοφορικές τάξες της πλανωμένης καβαλιερίας, πού είδες εσύ ή εδιάβασες πως κανένας οπλοφόρος να εστάθη και να εφιλονίκησε με τον καβαλιέρην του λέγοντας | 210v "τόσον θέλω, τόσον πρέπει να με δώσεις τον μήνα διά την δούλευσήν μου"; Κρεμίσου απ᾽ εδώ! Και ύπαγε εις το σπίτι σου, ότι από τώρα και εμπρός δεν θέλω να έλθεις πλέον μαζί μου. Μπρε

13 λογάρια/σε || 14 μν ἔχῃς || 15 τιμία || 37 πρὲ

αχάριστε, οπού είσαι περισσότερον ζώον παρά άνθρωπος! Τώρα, P
οπού εσυλλογούμην να σε προκόψω και να σε κάμω να γένεις μεγάλος άνθρωπος, και να σε κράζουν "άρχοντα" αν και είναι εναντίον της θελήσεως της γυναικός σου, με γυρεύεις θέλημα να υπάγεις; Τώρα, οπού είχα σκοπόν να σε δώσω το καλύτερον γκοβέρνον οπού να ευρίσκεται εις τον κόσμον; Τέλος πάντων, ως καθώς το είπες και εσύ πολλές βολές, πως το μέλι δεν είναι διά τα στόματά των, και τα εξής. Εσύ γομάρι εγεννήθηκες, και γομάρι θέλεις αποθάνει.»

Έστεκε και εκοίταζε ο Σάντσιος τον δον Κισότην εις τα μάτια, ενόσω του έλεγεν αυτούς τους ονειδισμούς, και τόσον επικράνθη οπού ευθύς άρχισαν να τρέχουν τα δάκρυα από τα μάτια του και με ταπεινήν φωνήν τού είπεν:

«Εγώ ομολογώ, σινιόρε μου, πως με το να είμαι τελείως γομάρι δεν με λείπει άλλο παρά μία ουρά· και, ανίσως και η αυθεντία
211r σου θέλεις να με την | βάλεις, εγώ το στέργω, και θέλω σε δουλεύσει ωσάν ένα γομάρι εις όλην μου την ζωήν. Η αυθεντία σου συγχώρησόν με, διότι εγώ είμαι αμαθής, και, ανίσως και συντυχαίνω παράστρατα, αυτό προέρχεται περισσότερον από αγνωσίαν παρά από κακίαν· και, ο μετανοών, τῳ Θεῴ παραδίδοται.»

«Νά, οπού σε συγχωρώ, μόνον πρόσεχε εις το εξής να μην αγαπάς τόσον το διάφορον, αλλά να έχεις καλήν καρδίαν και να έχεις τες ελπίδες σου εις την υπόσχεσήν μου, ότι είναι αδύνατον να μη γένει εκείνο οπού είπα, αν καλά και αργεί ολίγον.»

Ο Σάντσιος απεκρίθη πως ήθελε κάμει.

Άρχισε πλέον και να βραδιάζει, και, βλέποντας εκεί σιμά ένα δάσος μικρόν, επήγαν και εμπήκαν εις αυτό. Και εκοιμήθηκαν εκείνην την νύκτα εκεί, και το ταχύ εσηκώθηκαν και ακολούθησαν την στράταν τους πηγαίνοντας προς τον Άβρην ποταμόν, εις τον οποίον τους εσυνέβη εκείνο οπού εις το ακόλουθον κεφάλαιον θέλομεν διηγηθεί.

Κεφ(άλαι)ον κθ^{ον}.

211v Οπού διηγείται την περίφημον τύχην του | γοητευμένου καϊκίου.

Μετά δύο ημέρας αφού εβγήκαν από εκείνο το δάσος ο δον

12 μάτια || 25 ἤθελε κά/μῃ *γρ.* ήθελε ⟨το⟩ κάμει *(;)* || 28 νύκτα *ύστερα από το* α *διαγραμμ.* ν || 29 *και passim* ἄ/βρην το η *ίσως* α· *γρ.* Έβρον

P Κισότης και ο Σάντσιος έφθασαν εις τον ποταμόν Άβρην, και βλέποντάς τον ο δον Κισότης εχάρη και ηγαλλιάσθη τῳ πνεύματι, θεωρώντας την ευμορφίαν του χείλους του, την καθαρότητα των υδάτων του, την ησυχίαν του ρευσίματός του και την ευθηνίαν των διαφανεστάτων κρυσταλλίων του, του οποίου η πρόσχαρος θεωρία ανακαίνισε εις την μνήμην του απείρους λογισμούς ερωτικούς. Μάλιστα εκείνα οπού είδεν εις το σπήλαιον του Μοντεζίνου, ότι, αν καλά και να του είπεν ο μαστορο-Πέτρος πως μερικά μεν ήτον ψευδή, μερικά δε αληθή, όμως αυτός τα εκρατούσεν όλα διά αληθινά, με όλον οπού έλεγεν ο Σάντσιος πως ήτον όλα ψεύματα.

Πηγαίνοντας, λοιπόν, τοιούτης λογής, είδεν ένα μικρόν καΐκι δίχως κουπία, δεμένον εις ένα κιουτούκι οπού ήτον εις το χείλος του ποταμού. Ο δον Κισότης εκοίταξε τριγύρω, και, βλέποντας πως δεν ήτον τινάς, ευθύς εξεκαβαλίκευσεν και είπεν και τον Σάν-
212r τσιον να ξεκαβαλικεύσει και να δέσει τον Ρον|τσινάντην και το γομάρι εις μίαν από τες ιτέες οπού ήτον εκεί. Ο Σάντσιος τον ερώτησε διά ποίαν αιτίαν τον έλεγεν να ξεκαβαλικεύσει.

«Εσύ πρέπει να ηξεύρεις, Σάντσιε,» του απεκρίθη ο δον Κισότης «πως αυτό το καΐκι οπού είναι εδώ, δίχως άλλο, με προκαλεί και με κράζει να έμπω μέσα και να υπάγω να βοηθήσω κανέναν καβαλιέρην ή κανένα άλλον ενδεές πρόσωπον οπού θέλει ευρίσκεται εις μεγάλην ανάγκην. Διότι γράφουν οι καβαλιερίτικες ιστορίες πως: όταν ένας καβαλιέρης ευρίσκεται εις καμίαν ανάγκην, δεν ελευθερώνεται αλλέως παρά με την βοήθειαν κανενού άλλου καβαλιέρου, αν και να είναι μακριά χίλιες ώρες στράτα, και ή τον αρπάζουν με κανένα σύγνεφον ή βάνουν έμπροσθέν του κανένα καΐκι εις το οποίον εμβαίνοντας, εν ροπή οφθαλμού, τον πηγαίνουν, ή διά του αέρος ή διά θαλάσσης, όπου και αν θέλουν ή όπου και αν είναι αναγκαία η βοήθειά του. Το λοιπόν, Σάντσιέ
212v μου, αυτή η βάρκα διά τούτο είναι εδώ, εξ αποφάσεως· | και, δίχως να αργήσομεν, δέσε τον Ροτσινάντην και το γομάρι, και ας παραδοθώμεν εις τον Θεόν να μας βοηθήσει, ότι εγώ από αυτό δεν αφήνομαι, αν έλθουν όλες οι δάμες του κόσμου να με εμποδίσουν.»

«Επειδή και προστάζεις η αυθεντία σου,» απεκρίθη ο Σάντσιος «αν καλά και εμένα με φαίνεται πως να είναι παράστρατον πράγ-

13 δεμένον το ε ίσως η | κιυτ̃κι || 20 προκα/λ̃ γρ. προσκαλεί (;)

μα, θέλω υπακούσει και θέλω κλίνει την κεφαλήν, καθώς λέγει ο P
λόγος: "Ό,τι ορίσουν τα θεμέλια, προσκυνούν τα κεραμίδια"· αμή,
με όλον τούτο, διά να μην έχω τον έλεγχον της συνειδήσεως, θέλω
να σε ειπώ ένα πράγμα, όμως να μην αραθυμήσεις, εμένα, σινιό-
ρε, με φαίνεται πως αυτό το καΐκι να μην είναι από εκείνα τα γοη-
τευμένα, αλλά κανενού ψαρά.»

Ενόσω έλεγεν αυτά ο Σάντσιος έδενε τα ζώα, αφήνοντάς τα
εις την επίσκεψην των γοητευτών, με μεγαλοτάτην του πίκραν.
Ο δον Κισότης τού είπεν να μην εγνοιάζεται διά τα ζώα, ότι εκεί-
νος οπού τους πηγαίνει εις εκείνην την μακριάν στράταν θέλει
⟨έχει⟩ και την έγνοιάν τους.

213r «Εγώ τα έδεσα.» απε|κρίθη ο Σάντσιος «Τί πρέπει τώρα να κά-
μομεν;»

«Να εμπούμεν μέσα εις το καΐκι.» του απεκρίθη ο δον Κισότης.

Και ευθύς επήδηξεν, ακολουθώντας τον ο Σάντσιος, και έκο-
ψαν το σχοινί με το οποίον ήτον δεμένον το καΐκι, και άρχισαν ολί-
γον κατ᾽ ολίγον να ξεμακρύνουν από το χείλος· το οποίον βλέπον-
τάς το ο Σάντσιος, άρχισε να τρέμει, φοβούμενος μήπως και χα-
θεί, όμως δεν απεκρίθη τόσον διά άλλον όσον όταν ήκουσε το γο-
μάρι του και αγκάριζεν και είδε και τον Ροντσινάντην οπού έπα-
σχε παντί τρόπῳ να λυθεί, και είπεν προς τον καβαλιέρην του:

«Το γομάρι αγκαρίζει από τον πόνον οπού έχει βλέποντας την
αποχώρησήν μας και ο Ροντσινάντης πάσχει να ελευθερωθεί διά
να πηδήσει κατόπι μας. Απομείνετε, ω αγαπητοί φίλοι, και η τρέ-
λα οπού είναι αιτία του αποχωρισμού μας, μεταβαλλομένη εις φα-
νέρωσην της απάτης, να μας ξαναανταμώσει!»

Και λέγοντας αυτό άρχισε να κλαίει τόσον θλιβερά, οπού έκα-
με τον δον Κισότην και εμάνισε και, όλως χολερικός, του είπεν: |

213v «Από ποίον φοβάσαι, δειλέ; Διατί κλαίεις; Ποίος σε καταδιώ-
κει, ποίος σε κυνηγά, ή τί σε ελλείπεται, ενδεή οπού είσαι εις την
μέσην της ευθηνίας; Ίσως και περιπατείς πεζός και ξεπόλυτος
εις τα βουνά και εις δυσβάτους τόπους; Εσύ κάθησαι επάνω εις
ένα σανίδι, ωσάν ένας αρχιδούκας, περιπατώντας με το ατάρα-
χον ρεύμα αυτού του ποταμού, από τον οποίον εις ολίγον διά-
στημα θέλομεν έβγει εις την πλατείαν θάλασσαν. Όμως έως τώρα
θέλει εβγήκαμεν και θέλει επεριπατήσαμεν ώς επτακόσια ή και
οκτακόσια μίλια.»

3 σεν᾽δήσεως *το ε ίσως υ και το ᾳ ίσως διορθ. από η* || 9-10 ἐ/κᾶνοι || 10-11 θέλᾳ καὶ || 29-30 καταδιώκᾳ; || 30 κυνηγᾶ;

P «Τί λέγεις η αυθεντία σου;» του απεκρίθη ο Σάντσιος «Δεν βλέπεις πως δεν εξεμακρύναμεν ούτε ένα μίλι; Διότι νά οπού φαίνεται ακόμη ο Ροντσινάντης και το γομάρι· και από αυτό ημπορείς να καταλάβεις πως περιπατούμεν ως καθώς περιπατεί το μυρμήγκι, επειδή και μετά βίας κινούμεσθε.»

«Εγώ σε το είπα και άλλες πολλές φορές, Σάντσιε,» του είπεν ο δον Κισότης «πως εσύ δεν καταλαβαίνεις τα της καβαλιερίας,
214r επειδή και σε το είπα πως το παν όλον στέκει εις τα χέρια | των γοητευτών. Εσύ με λέγεις να κοιτάξω οπίσω, αμή εσύ δεν βλέπεις εμπροστά; Οπού φαίνεται ένα καστέλι εις το οποίον θέλει είναι κανένας καβαλιέρης, ή καμία βασίλισσα ή καμία βασιλοπούλα ή καμία πριντσιπέσα, διά της οποίας την βοήθειαν με έφερεν εμένα εδώ.»

«Τί διάβολον κάστρον και καστέλι λέγεις η αυθεντία σου;» είπεν ο Σάντσιος «Δεν βλέπεις η αυθεντία σου πως εκείνοι είναι μύλοι και γυρίζουν με το ρεύσιμον του ποταμού;»

«Σιώπα, Σάντσιε,» είπεν ο δον Κισότης «ότι, αν και να φαίνουνται πως είναι μύλοι, όμως δεν είναι έτσι, διότι, ως καθώς σε επροείπα, οι γοητείες ημπορούν να μεταμορφώσουν ένα πράγμα εις άλλο. Και όχι πως το μεταβάλλουν τελείως, αλλά κάμνουν και φαίνεται ένα πράγμα αντίς διά άλλο, ως καθώς το είδες με τα μάτια σου εις την μεταμόρφωσην της Δουλτσινέας, μοναχικόν καταφύγιον των ελπίδων μου.»

Το καΐκι, εμβαίνοντας εις την μέσην του ρεύματος, άρχισε να τρέχει δυνατότερα, διότι επλησίαζεν κοντά εις τους μύλους. Οι
214v νοικοκυραίοι των μύλων, βλέποντας το | καΐκι οπού ήρχουνταν με βίαν, και ήθελε να έμπει υποκάτω εις τους τροχούς, εβγήκαν παρευθύς έξω κρατώντας μακριά ξύλα εις τα χέρια τους διά να κρατήσουν το καΐκι· και, με το να ήτον τα πρόσωπά τους και τα ρούχα τους γεμάτα από τον κονιορτόν του αλευρίου, εφαίνουνταν πολλά άσχημοι. Και εφώναζαν, λέγοντες:

«Άνθρωποι διαβολίτικοι, πού πηγαίνετε; Επέσατε ίσως εις απελπισίαν, και θέλετε να χωθείτε υποκάτω εις αυτούς τους τροχούς να πνιγείτε και να γενείτε χίλια κομμάτια;»

«Δεν σε το είπα εγώ, Σάντσιε,» είπεν τότε ο δον Κισότης «πως ημείς εφθάσαμεν εις τον τόπον εις τον οποίον θέλω να δείξω πό-

σον δύναται η ισχύς της χειρός μου; Ιδές πόσοι κλέπται και λη- P
σταί εβγαίνουν εις προϋπάντησήν μου, πόσα φαντάσματα εβγαί-
νουν έμπροσθέν μου, πόσα άσχημα προσώπατα εβγαίνουν να μας
φοβερίζουν...»

Και, λέγοντας αυτά, ευθύς εσηκώθη εις τα πόδια, και άρχισε 5
μεγαλοφώνως να φοβερίζει τους μυλωνάδες, λέγοντας:

«Σκυλία άπιστα, ελευθερώσετε τον άνθρωπον οπού έχετε φυ-
215r λακωμένον εις αυτό το καστέλι | σας, μεγάλος ή μικρός, ό,τι λο-
γής καταστάσεως και ποιότητος και αν είναι, διότι εγώ είμαι ο
δον Κισότης της Μαντσίας, επονομαζόμενος "ο Καβαλιέρης των 10
Λεόντων", διά τον οποίον είναι φυλαγμένη διά προνοίας του ου-
ρανού αυτή η τύχη.»

Και λέγοντας αυτό εξεσπάθωσε και άρχισε να σύρει σπαθιές
εις τον αέρα εναντίον των μυλωνάδων, οι οποίοι, ακούοντας και
μη καταλαμβάνοντας εκείνες τες τρέλες, έτρεξαν με τα κοντά- 15
ριά τους και εκράτησαν το καΐκι, το οποίον σχεδόν έμβαινεν υπο-
κάτω εις τους τροχούς.

Ο Σάντσιος εγονάτισεν, παρακαλώντας θερμώς τον ουρανόν
διά να τον ελευθερώσει από τοιούτον μεγάλον κίνδυνον, οι μυλω-
νάδες τέλος πάντων εκράτησαν το καΐκι, όμως το έκαμαν και εγύ- 20
ρισεν άνω κάτω και έπεσεν ο δον Κισότης και ο Σάντσιος εις το
νερόν· αμή τον δον Κισότην τον εβοήθησεν η τύχη του, οπού ήξευ-
ρεν και εκολυμβούσεν, αν καλά και το βάρος των αρμάτων τον
έκαμε και εβούλησε δύο βολές εις τον πάτον, και, αν δεν ερί-
215v χνουνταν οι μυλωνάδες εις το νερόν, βεβαιότατα ήθελον πνιγεί 25
και οι δύο τους.

Αφού, λοιπόν, τους έβγαλαν έξω, σχεδόν μισολιγοθυμισμένους,
ο Σάντσιος εξαναγονάτισεν, αφού εσυνέφερεν, και άρχισε να
προσεύχεται εις τον Θεόν να τον γλιτώσει εις το εξής από τες
απόκοτες επιθυμίες και άγνωστα επιχειρήματα του καβαλιέρη 30
του.

Έφθασαν ωστόσον και οι ψαράδες οι νοικοκυραίοι του καϊκί-
ου, το οποίον είχε γένει χίλια κομμάτια από τους τροχούς των μύ-
λων, και, βλέποντάς το αυτοί, επήγαν προς τον Σάντσιον να τον
γδύσουν και να ειπούν τον δον Κισότην να τους το πληρώσει· ο 35
οποίος, με μεγάλην σοβαρότητα, ωσάν να μην είχε κάμει αυτός

1 χρο̣ς || 15-16 *ύπο κάτω πάνω από το ο διαγραμμ. οξεία* || 24 βολαΐς ᾱστο̣πάτον *το ῑ διορθ. από ι και το τελευτ. ο από ό* || 27 μισολυγοθῡμένς *το μι προσθ. με το ίδιο χέρι*

P τίποτε, είπεν προς τους μυλωνάδες και ψαράδες πως αυτός ήθελε πληρώσει μετά πάσης χαράς το καΐκι, με τοιαύτην συμφωνίαν, ότι να ελευθερώσουν τους ανθρώπους ή τον άνθρωπον οπού είχαν φυλακωμένον εις το καστέλι τους.

«Τί ανθρώπους ή τί καστέλι λέγεις εσύ,» απεκρίθη ένας από τους μυλωνάδες «άγνωστε και τρελέ; Θέλεις ίσως να πάρεις τους ανθρώπους οπού ήλθον εις τον μύλον;»

216r «Εις αυτήν | την τύχην βεβαιότατα θε να είναι εχθρευμένοι δύο γοητευταί,» είπεν εις τον εαυτόν του ο δον Κισότης «και ο ένας θέλει χαλνά εκείνο οπού πτιάνει ο άλλος: ο {ο} ένας με έφερεν έμπροσθέν μου το καΐκι, και ο άλλος ⟨με⟩ εγύρισεν άνω κάτω. Μόνον ο Θεός να κάμει την θεραπείαν, ότι όλος αυτός ο κόσμος δεν είναι άλλο παρά ανακατώματα και σκάνδαλα, ένας εναντίον εις τον άλλον. Εγώ δεν ημπορώ να κάμω άλλο.»

Και υφώνοντας την φωνήν του ακολούθησε λέγοντας, και κοιτάζοντας προς τους μύλους:

«Φίλοι, όποιοι και αν είσθε, οπού απομείνετε σφαλισμένοι αυτού, συγχωρήσατέ με, ότι διά κακήν τύχην εδικήν μου και εδικήν σας δεν ημπορώ να σας γλιτώσω από την συμφοράν σας. Ότι αυτή η τύχη είναι φυλαγμένη διά κανέναν άλλον καβαλιέρην.»

Και, λέγοντας αυτό, εσυμφώνησε με τους νοικοκυραίους τού καϊκίου να τους δώσει πενήντα τιμίνια, τα οποία ευθύς τα έδωσεν ο Σάντσιος με κακήν του καρδίαν:

«Ανίσως και τσακίσομεν μίαν άλλην βάρκαν ωσάν αυτήν, θέ-
216v λομεν μείνει δίχως | κανένα άσπρον έρημοι και άποροι.»

Οι ψαράδες και οι μυλωνάδες έστεκαν και εθαύμαζον βλέποντας εκείνους τους δύο ανθρώπους τόσον ανομοίους από τους άλλους, και δεν ημπορούσαν να καταλάβουν διά τί τέλος έλεγεν ο δον Κισότης εκείνα τα λόγια· και κρατώντας ⟨τους⟩ διά τρελούς τους άφησαν και επάγησαν, και οι μυλωνάδες εγύρισαν εις τους μύλους τους, και οι ψαράδες εις τον τόπον τους. Ο δον Κισότης και ο Σάντσιος εγύρισαν εις τα ζώα τους, αν καλά και αυτοί δεν ήτον κατώτεροι από τα ζώα, και τοιούτης λογής έλαβε τέλος η τύχη του γοητευμένου καϊκίου.

10 ὁ ἄ̓λλος^{ό}, / ὁ ἕ̓νας *το δεύτερο ὁ προσθ. με το ίδιο χέρι* || 11 ἄ̓λλος ἐγύρισεν *γρ.* ἄλλος ⟨το⟩ εγύρισεν *(;)* || 23 καρδίαν. *γρ.* καρδίαν ⟨λέγοντας⟩: *(;)* || 29 κρατῶντας διὰ

Κεφ(άλαι)ον λ^{ον}. P
Οπού διηγείται εκείνο οπού εσυνέβη τον δον Κισότην
με μίαν εύμορφον γυναίκα κυνηγόν.

Μελαγχολικότατοι και καταπολλά κακοκαρδισμένοι έφθασαν
εις τα ζώα τους ο καβαλιέρης και ο οπλοφόρος, μάλιστα ο Σάν-
τσιος, ο οποίος ησθάνουνταν μεγάλον πόνον εις την καρδίαν βλέ-
217^{r} | ποντας πως ολιγόστευαν τα άσπρα, διότι τα εφύλαττεν ωσάν
τες κόρες των ομματίων του. Τέλος πάντων, δίχως να ειπούν κα-
νέναν λόγον αναμεταξύ τους, εκαβαλίκευσαν και εξεμάκρυναν
από τον περίφημον ποταμόν, ο δον Κισότης ήτον βυθισμένος εις
τους λογισμούς του έρωτός του, αμή ο Σάντσιος ευρίσκουνταν κα-
ταπολλά πικραμένος, τόσον διά την ελάττωσην των άσπρων όσον
και με το να έβλεπε πως όλα, ή τα περισσότερα, έργα του καβα-
λιέρη του ήτον παράστρατα, και εγύρευε να εύρει καιρόν, δίχως
να τον γυρεύσει την ρόγαν του ή άδειαν, να τον αφήσει και να
υπάγει εις το σπίτι του· αμή η τύχη οικονομούσε τα πράγματα
καταπολλά εναντίως και από εκείνο οπού εσυλλογούνταν αυτός.

Εσυνέβη, λοιπόν, ότι την δευτέραν ημέραν, εβγαίνοντας αυτοί
από ένα δάσος, είδεν ο δον Κισότης ένα πράσινον λιβάδι, και εις
ένα του μέρος είδεν ανθρώπους και, πλησιάζοντας εις αυτούς,
εγνώρισεν πως ήτον κυνηγοί. Και αναμεταξύ τους ήτον και μία
217^{v} εύ|μορφη κυνηγός, η οποία εφορούσεν ένα πράσινον επανωφόρι,
εκαβαλίκευεν και ένα άσπρον άλογον, οπού ήτον σελωμένον με
μίαν ασημένιαν σέλαν. Εκρατούσεν εις το χέρι της ένα γεράκι, ση-
μείον από το οποίον εκατάλαβεν ο δον Κισότης πως θέλει να ήτον
καμία μεγάλη αρχόντισσα, και κυρία εκεινών των κυνηγών, ως
καθώς ήτον και τη αληθεία, και είπεν προς τον Σάντσιον:

«Τρέχα, παιδί μου Σάντσιε, και ειπές εκείνης της σινιόρας οπού
κρατεί το γεράκι πως εγώ ο Καβαλιέρης των Λεόντων φιλώ τας
χείρας τής μεγάλης ευμορφίας της και πως, αν η μεγαλειότης της
με δώσει άδειαν, θέλω υπάγει και εγώ ατός μου να φιλήσω το χέρι
της και να της δουλεύσω όσον δύναμαι και με προστάζει η υψη-
λότης της. Και στοχάσου καλά, Σάντσιε, όταν συντυχαίνεις, να
μην ανακατώσεις και από τες εδικές σου φλυαρίες εις αυτά τα
λόγια οπού σε είπα.»

6 ἠσθάνντνταν *το η διορθ. από* αι || 28 σινιόρας

P «Αληθινά ηύρες τον άνθρωπον οπού να ανακατώνει φλυαρίες!» είπεν ο Σάντσιος «Ωσάν να είναι η πρώτη φορά οπού να έκαμα |
218r ελτσιλίκι εις τοιαύτες μεγάλες σινιόρες!»

«Ίσως και θέλει το έκαμες πριν να έλθεις εις του λόγου μου,» του απεκρίθη ο δον Κισότης «διότι, αφού ήλθες εις του λόγου μου, μόνον εις την Δουλτσινέαν έκαμες ελτσιλίκι.»

«Έτσι είναι,» είπεν ο Σάντσιος «μόνον εκείνος οπού είναι καβαλιέρης δεν τον πονούν τα ποδάριά του: θέλω να συμπεράνω πως εμένα δεν κάμνει χρεία να με ερμηνεύεις και να με καθοδηγάς εις εκείνο οπού πρέπει να ειπώ, ότι εγώ είμαι άξιος διά κάθε πράγμα και καταλαμβάνω από κάθε πράγμα.»

«Εγώ σε πιστεύω, Σάντσιε:» του απεκρίθη ο δον Κισότης «σύρε μόνον.»

Εκίνησεν ο Σάντσιος, τρέχοντας όσον ημπορούσε το γομάρι του, και έφθασεν εις την εύμορφην σινιόραν, και, ξεπεζεύοντας, εγονάτισεν έμπροσθέν της, και της είπεν:

«Εύμορφή μου σινιόρα, εκείνος ο καβαλιέρης οπού φαίνεται εκεί, ο οποίος ονομάζεται "ο Καβαλιέρης των Λεόντων", είναι αυθέντης μου, και εγώ είμαι ένας από τους οπλοφόρους του, ονο-
218v μαζόμενος Σάντσιο Πάντσας. Αυτός ο Καβα|λιέρης των Λεόντων, οπού προ ολίγου ονομάζετον Ασχημοειδής Καβαλιέρης, με έστειλεν εμένα να ειπώ της μεγαλειότητός σου να ευαρεστηθείς να τον δώσεις άδειαν να έλθει να βάλει την επιθυμίαν του εις πράξην, η οποία δεν είναι άλλο, ως καθώς λέγει αυτός και ως καθώς λογιάζω εγώ, παρά να δουλεύσει το κορυφωμένον σου ψήλωμα και ευμορφίαν· και, αν τον δώσεις η αυθεντία σου αυτήν την άδειαν, θέλει είσθαι εις όφελός σου και αυτός θέλει το κρατεί διά πληρωμήν και χαράν.»

«Βέβαια, σινιόρ οπλοφόρε,» απεκρίθη η σινιόρα «η αυθεντία σου έκαμες το ελτσιλίκι σου με όλα εκείνα τα περιστατικά οπού απαιτούν τα τοιαύτα ελτσιλίκια. Σηκώσου επάνω, ότι δεν είναι πρέπον να στέκει γονατισμένος ο οπλοφόρος τοιούτου μεγάλου καβαλιέρου ως καθώς είναι ο Ασχημοειδής Καβαλιέρης, τον οποίον τον ηξεύρομεν πολλά καλά· σηκώσου, φίλε, και ειπές τον καβαλιέρην σου καλώς να ορίσει να υπάγομεν, εδώ εις ένα χωρίον μας, και θέλω είμαι πρόθυμος εις τας προσταγάς του

15 σινιόραν || 33-34 (τοῦ ὁποῖον … καλά)

219r τόσον εγώ όσον | και ο άνδρας μου.» P

Ο Σάντσιος εσηκώθη, και εθαύμασε τόσον διά την ευμορφίαν της καλής σινιόρας όσον και διά την πολλήν της ευγένειαν, και μάλιστα διά εκείνο οπού του είπε, πως ήξευρε τον Καβαλιέρην του τον Ασχημοειδή, και πως η αιτία οπού δεν τον επονόμασε των Λεόντων θέλει να ήτον με το να είχεν επονομασθεί τότε νεωστί.

«Ειπές με, παρακαλώ σε, κυρ οπλοφόρε:» τον ερώτησεν η σινιόρα «αυτός ο καβαλιέρης σου δεν είναι εκείνος διά τον οποίον ετυπώθη μια ιστορία οπού ονομάζεται *Του επιτηδείου ευγενούς δον Κισότε της Μαντσίας*, οπού κρατεί διά κυρίαν της καρδίας του μίαν κάποιαν Δουλτσινέαν από το Τοπόζο;»

«Αυτός ο ίδιος είναι, σινιόρα,» απεκρίθη ο Σάντσιος «και εκείνος ο οπλοφόρος του οπού περιπατεί μέσα εις εκείνην την ιστορίαν, ονομαζόμενος Σάντσιο Πάντσας, είμαι εγώ, ανίσως όμως και δεν με άλλαξαν το όνομά μου εις την κούνιαν, θέλω να ειπώ εις τον τύπον.»

Ενοστιμεύουνταν καταπολλά ακούοντας τες φράσες και λό-
219v για του Σάντσιου | η δουκέσα, της οποίας ο τίτλος έως τώρα δεν είναι γνωστός, και τον είπεν:

«Ύπαγε, σινιόρ Πάντσα, και ειπές τον καβαλιέρην σου να ορίσει με την καλήν ώραν εις αυτούς τους τόπους, διατί το έχω διά μεγάλην χάρην.»

Ο Σάντσιος εγύρισε με μεγάλην χαράν εις τον καβαλιέρην του, πηγαίνοντας τοιαύτην καλήν απόκρισην, εις τον οποίον εδιηγήθη όλα εκείνα οπού του είχεν ειπεί εκείνη η μεγάλη σινιόρα, υψώνοντας με τες χωριάτικές του φράσες έως εις τον ουρανόν την μεγάλην της ευμορφίαν, την νοστιμάδαν της και την ευγένειάν της. Ο δον Κισότης εκαλοκάθισε εις την σέλαν, επάτησε καλά εις τες σκάλες, έπιασε την μουτσούναν του, εκέντρωσε τον Ροντσινάντην και ⟨με⟩ μεγάλην σοβαρότητα και μεγαλοπρέπειαν επήγαινε να χαιρετήσει την δουκέσαν· η οποία, κράζοντας τον άνδραν της τον δούκα, του εδιηγήθη, έως οπού να φθάσει ο δον Κισότης, το ελτσιλίκι του, και, με το να είχαν και οι δύο τους διαβασμένον το
220r πρώτον μέρος αυτής της ιστορίας και να εκατάλαβαν α|πό αυτό την παράστρατον γνώμην του δον Κισότε, με μεγαλοτάτην επιθυμίαν τον εκαρτερούσαν να τον απολαύσουν και να τον γνωρί-

15 με ἀ˙λλαξαν τό / ὄνομά˙ γρ. με άλλαξαν *(;)* || 18 σαντζι˙κ ακολουθεί διαγραμμ. ἀκ˙ώντας ταῖς φρά/σαις καὶ λόγια τ˙ σαντζι˙κ || 18-19 (τῆς ὁποίας … γνωςός) || 25 σινι˙ρα || 29 ἔπιασε γρ. έπ(τ)ιασε *(;)* έφτιασε *(;)* || 30 καὶ μεγαλην

P σουν, έχοντες σκοπόν να ακολουθήσουν την γνώμην του και να του υπακούσουν εις ό,τι ήθελεν ειπεί, τιμώντας τον ως πλανώμενον καβαλιέρην όσον καιρόν ήθελε καθίσει με αυτούς, κάμνοντάς του όλες τες συνηθισμένες τσιριμόνιες οπού ευρίσκουνται εις τα βιβλία της καβαλερίας, οπού είχαν διαβάσει.

Επάνω εις αυτό έφθασε και ο δον Κισότης, έχοντας την μουτσούναν σηκωμένην, και, κάμνοντας σχήμα πως ήθελε να ξεπεζεύσει, ο Σάντσιος ευθύς έτρεξε να πιάσει την σκάλαν του· αμή η τύχη του του εστάθη τόσον εναντία, οπού όταν ήθελε να ξεπεζεύσει επιάσθηκε το ένα του ποδάρι εις το σχοινί του σαμαρίου, και έμεινε κρεμασμένος, με το κεφάλι κάτω και με το ποδάρι εις το σαμάρι. Ο δον Κισότης, οπού δεν ήτον συνηθισμένος να ξεπεζεύει αν δεν τον εκρατούσαν την σκάλαν, θαρρώντας πως του την
220ν εκρατούσεν ο Σάντσιος, εξεπέ|ζευσεν με βίαν, και ως φαίνεται δεν θέλει να ήτον καλά σφιγμένα τα κολάνια της σέλας, διότι, ευθύς οπού ηθέλησε να ξεπεζεύσει, έπεσε με μεγάλον βάρος καταγής, και εντροπιάσθη, βλασφημώντας κρυφίως τον κακορίζικον τον Σάντσιον, ο οποίος ακόμη ήτον κρεμασμένος εις το σαμάρι.

Ο δούκας επρόσταξε τους κυνηγούς του να υπάγουν να βοηθήσουν τον δον Κισότην και τον οπλοφόρον του, οι οποίοι ευθύς επήγαν και εσήκωσαν τον δον Κισότην οπού είχεν βαρέσει όταν έπεσε, και, σηκωνόμενος ως καθώς ημπόρεσεν, επήγεν και εγονάτισεν έμπροσθέν τους· αμή ο δούκας δεν το έστερξε με κανέναν τρόπον, μάλιστα, ξεπεζεύοντας από το άλογόν του, επήγε και αγκαλιάσθη τον δον Κισότην, λέγοντάς του:

«Εμένα με κακοφαίνεται, σινιόρ πλανώμενε Καβαλιέρη Ασχημοειδή, το πως εκακόπαθες την πρώτην φοράν οπού ήλθες εις τους τόπους μου· όμως δεν πρέπει να το θαυμάζεται τινάς ότι από την αχρειότητα των οπλοφόρων συμβαίνουν και άλλα μεγαλύτερα.»

221r «Αυτό οπού έπαθα εγώ, γενναίε πρίν|τσιπε,» είπεν ο δον Κισότης «είναι αδύνατον να είναι κακόν, αν και το πέσιμόν μου έφθανεν εις τα βάθη της αβύσσου, διότι και από εκεί με ήθελεν εβγάλει και με ήθελε σύρει η δόξα οπού έλαβα εις το να σε είδα. Όσον μεν διά τον οπλοφόρον μου, οπού να έχει το ανάθεμα, αυτός είναι καλός μόνον διά να φλυαρεί και όχι να κοιτάζει εκείνα οπού χρειάζονται και να είχεν σφίξει καλά τα λουρία της σέλας· αμή,

32 πέσιμόν *το ι διορθ. από αδιάγν. αρχ.*

ό,τι λογής και αν είμαι, πεσμένος ή σηκωμένος, πεζός ή καβαλάρης, θέλω είμαι πάντοτε εις την δούλευσήν σου και εις την δούλευσην της σινιόρας μου της δουκέσας, αξία κυρία της ευμορφίας και πριντσιπέσα της ευγενείας.» P

«Αγαλιότερα, σινιόρ δον Κισότε της Μαντσίας πατρόνε μου,» είπεν ο δούκας «ότι ευρισκομένη η σινιόρα Δουλτσινέα δεν είναι πρέπον να επαινείται άλλη ευμορφία!»

Έως τόσον είχεν εβγάλει και ο Σάντσιος το ποδάρι του από το σχοινί, και, ευρισκόμενος εκεί σιμά, πριχού να αποκριθεί ο καβαλιέρης του, είπεν:

«Αυτό δεν ημπορεί να το αρνισθεί τινάς, μάλιστα ημπορεί να
221ν το βεβαιώσει, | πως η σινιόρα μου η Δουλτσινέα είναι ωραιοτάτη, όμως απ' εκεί οπού δεν το ελπίζει τινάς σηκώνεται ο λαγωός· ότι εγώ άκουσα οπού λέγουν πως αυτή οπού ονομάζεται φύσις είναι ωσάν ένας κεραμεύς, οπού όταν φτιάσει ένα εύμορφον αγγείον ημπορεί να φτιάσει και άλλα εκατόν ωσάν εκείνα, μάλιστα και παράνω: αυτό το λέγω διότι βλέπω πως η σινιόρα μου η δουκέσα δεν είναι τελείως κατωτέρα εις την ευμορφίαν μήτε διαφέρει από την κυράν μου την σινιόρα Δουλτσινέα.»

Ο δον Κισότης εγύρισε προς την δουκέσαν και είπεν:

«Να με πιστεύσεις, σινιόρα, πως κανένας πλανώμενος καβαλιέρης δεν είχεν οπλοφόρον τόσον φλύαρον και νόστιμον ωσάν τον εδικόν μου· και αυτό θέλετε το ιδεί, ανίσως και η υψηλότης σας θέλετε με μεταχειρισθεί εις την δούλευσήν σας.»

Προς τον οποίον απεκρίθη η δουκέσα πως εχαίρουνταν καταπολλά τες νοστιμάδες του Σάντσιου, «ότι είναι σημείον πως θέλει να είναι φρόνιμος, διότι, ως καθώς το ηξεύρεις και η αυθεντία σου πολλά καλά, πως οι χάριτες και οι νοστιμάδες δεν ευρίσκουνται
222ν εις αχρείους και ουτιδανούς· και | διά τούτο το βεβαιώνω πως είναι φρόνιμος και γνωστικός.»

«Είναι φλύαρος.» απεκρίθη ο δον Κισότης.

«Τόσον καλύτερα,» απεκρίθη ο δούκας «διότι πολλές νοστιμάδες δεν ημπορεί να τες ειπεί τινάς εν συντομία. Και ας μην χάνομεν τον καιρόν μας εις αυτά, αλλά κόπιασε η αυθεντία σου, σινιόρ Ασχημοειδή Καβαλιέρη...»

«"Καβαλιέρη των Λεόντων" πρέπει να τον κράζεις η υψηλότης σου,» είπεν ο Σάντσιος «ότι δεν ονομάζεται πλέον ασχημοειδής.»

3 σινιόρας | κυρία || 5 ἀγαλιότερα || 6, 19 σινιόρα || 12 σινιόρα || 32 καλίτερα *το ι διορθ. ίσως από η* || 34 κόπια/σαι

P «Έστω και των Λεόντων.» απεκρίθη ο δούκας «Και ας ορίσει να υπάγομεν εις ένα καστέλι μου οπού είναι εδώ σμά, εις το οποίον θέλουν του κάμει τες περιποίησες οπού πρέπουν εις ένα τοιούτον μεγάλον πρόσωπον, και οπού έχομεν συνήθειαν να κάμνομεν εγώ τε και η δουκέσα μου εις όλους τους πλανωμένους καβαλιέρους οπού τυχαίνουν και απερνούν από τους τόπους μας.»

Ο Σάντσιος έπιασε και έσφιξε τα λουρία του Ροντσινάντε· και, καβαλικεύοντας ο δον Κισότης, και ο δούκας εις ένα εύμορφον άλογον, έβαλαν την δουκέσαν εις το μέσον και εκίνησαν να υπά-
222r γουν προς το καστέλι. Η δουκέσα είπεν | τον Σάντσιον να πηγαίνει κοντά της, διότι ενοστιμεύουνταν καταπολλά τα εύμορφά του λόγια. Ο Σάντσιος έκαμε την προσταγήν της δουκέσας, και εμπήκεν ανάμεσόν τους, έχοντας διά μεγάλην χαράν ο δούκας και η δουκέσα το πως έλαβον εις το καστέλι τους ένα τοιούτον πλανώμενον καβαλιέρην και οπλοφόρον.

Κεφ(άλαι)ον λα^ον^.
Οπού διηγείται πολλά και νόστιμα πράγματα.

Ήτον καταπολλά χαρούμενος ο Σάντσιος βλέποντας πως τον είχεν εις την εύνοιαν η δουκέσα, και εσυλλογούνταν πως θέλει εύρει εις το σπίτι της εκείνα οπού είχεν εύρει εις το σπίτι του δον Διέγου και του Βασιλείου.

Διηγείται, λοιπόν, η ιστορία πως, πριν να φθάσουν εις το χωρίον ή καστέλι του δούκα, επήγεν εμπροστά και ερμήνευσεν όλους του τους υπηρέτας τί λογής να τιμήσουν τον δον Κισότην· ο οποίος ευθύς οπού έφθασε με την δουκέσαν εις την πόρταν του καστελίου, εβγήκαν εν τω άμα δύο δούλοι φορώντας κάποια φορέ-
223r ματα μακριά έως εις την γην, τα οποία ήτον από | ατλάζι κόκκινον, και, ξεπεζεύοντας ο δον Κισότης, τον έπιασαν από τες αμασχάλες.

Και του είπαν να πιάσει την δουκέσαν να ξεπεζεύσει.

Ο οποίος επήγεν να το κάμει αυτό, και απέρασαν πολλές τσιρμόνιες αναμεταξύ τους, αμή τέλος πάντων ενίκησε το πείσμα της δουκέσας, η οποία δεν ηθέλησε να ξεπεζεύσει εις αλλουνού χείρας παρά εις τον δούκαν, λέγοντας πως δεν ήτον αξία να την

7 ἔπιασε || 19 ἔχειν *το ε διορθ. από* α || 23 εμήνευσεν || 28 ἔπιασαν

υπηρετεί ένας τοιούτος μεγάλος καβαλιέρης. Εβγήκε τέλος πάν- P
των ο δούκας και την έπιασε, και εξεπέζευσε, και, εμβαίνοντας
εις ένα μεγάλον προαύλιον, εβγήκαν έμπροσθέν τους δύο κορί-
τσια και έβαλον επάνω εις τους ώμους του δον Κισότε ένα μαντί
από εκλεκτότατον σκαρλάτον, και παρευθύς εγέμισαν τα παρά- 5
θυρα και οι σκάλες από τους δούλους και δουλεύτριες του δού-
κα, και εφώναζαν λέγοντας:

«Καλωσόρισες, το άνθος της πλανωμένης καβαλερίας!»

Και όλοι τους εράντισαν ανθόνερα και ροδοστάματα επάνω
εις τον δον Κισότην, διά τα οποία όλα εθαύμαζεν ο δον Κισότης· 10
223ν και ε|κείνην την ημέραν το επίστευσε και το εβεβαιώθη πως ήτον
τη αληθεία πλανώμενος καβαλιέρης, και όχι φαντασιωδώς, βλέ-
ποντας πως τον ετιμούσαν εις τον ίδιον τρόπον οπού είχεν δια-
βάσει πως ετιμούσαν τους πλανωμένους καβαλιέρους εις τους
απερασμένους καιρούς. 15

Ο Σάντσιος, αφήνοντας το γομάρι, επλησίασεν εις την δουκέ-
σαν και εμπήκεν εις το καστέλι· και, κτυπώντας τον η συνείδη-
σις το πως άφηνε το γομάρι μοναχόν, έκραζε μίαν γερόντισσα,
οπού είχεν έβγει εις προϋπάντησην της δουκέσας ομού με τες άλ-
λες, και της είπεν: 20

«Σινιόρα, αγαπούσα να με έκαμνες την χάρην να υπάγεις εις
την πόρταν του καστελίου, και εκεί θέλεις εύρει ένα γομάρι εδι-
κόν μου: και να ειπείς τινάν ή να το υπάγεις εις τον στά(β)λον,
διότι είναι ολίγον ξιπασιάρικον το κακορίζικον και δεν απομνή-
σκει μοναχόν.» 25

«Αν είναι και ο καβαλιέρης γνωστικός ωσάν τον οπλοφόρον,
γίνεται η δουλειά μας μετάξι!» είπε η γερόντισσα «Αδελφέ, σύρε
εις την κακήν την ώραν εσύ και όποιος σε έφερεν εδώ, και έχε εσύ
την έγνοιαν του γομαρίου σου, ότι οι γερόντισσες αυτού του οσπι-
224ν τίου | δεν είναι συνηθισμένες να κάμνουν τέτοιας υπηρεσίας.» 30

«Εγώ ήκουσα τον καβαλιέρην μου,» απεκρίθη ο Σάντσιος «οπού
είναι ένας λυγκεύς των ιστοριών, διηγούμενος την του Λαντσια-
ρότου,

"όταν εγύρισεν από την Βρετανίαν,
έλεγε πως τον υπηρετούσαν αυτόν οι δάμες, 35
και οι γερόντισσες το άλογόν του,"

και εγώ, ανίσως και με επαρακαλούσε ο σινιόρ Λαντσαρότος, δεν

3 ἔπιασε || 17-18 συ/νῆδήσις τα ᾳ και η διορθ. από αδιάγν. αρχ. || 21 σινιῴ/ρα || 23 ζαλὸν || 34-36 καταλογάδην στο χφ

P άλλαζα το γομάρι μου με το άλογόν του.»

«Αδελφέ μου, αν είσαι μίμος, σύρε εις άλλους και όχι εις εμένα, ότι εγώ σε δίδω την μύτην εις τα χέρια.»

«Να ήσουν νεότερη, σε έδιδα την απόκρισην,» είπεν ο Σάντσιος «μόνον είσαι γερόντισσα και διά τούτο σιωπώ!»

«Ποτάνας υιέ,» του απεκρίθη η γερόντισσα, όλως θυμωμένη «τί σε εγνοιάζει εσένα αν εγώ είμαι γερόντισσα ή νέα!»

Και αυτό το είπεν τόσον δυνατά, οπού το ήκουσεν η δουκέσα· και, γυρίζοντας και βλέποντας την γερόντισσαν θυμωμένην, την ερώτησε με ποίον εμάλωνε.

«Εγώ μαλώνω» απεκρίθη η γερόντισσα «με αυτόν τον γαλαν-
224r τόμον, ο οποίος με είπεν να υπάγω να πιάσω το | γομάρι του οπού είναι εις την πόρταν του καστελίου και να το βάλω εις τον στάβλον, φέροντάς με διά παράδειγμα τον Λατσιαρότον, πως τον υπηρετούσαν δάμες, και γερόντισσες το άλογόν του, και, το περισσότερον, εθύμωσα με το να με επονομάζει γερόντισσαν.»

«Αυτό αληθινά και εγώ το κρατώ διά ατιμίαν.» απεκρίθη η δουκέσα.

Και γυρίζοντας προς τον Σάντσιον είπεν:

«Στοχάσου καλά, φίλε Σάντσιε, ότι η δόνα Ροδριγέζ» – διότι αυτό ήτον το όνομα της γερόντισσας – «είναι πολλά νέα, και αυτές τες μαγουλίκες οπού βλέπεις τες φορεί περισσότερον διά την συνήθειαν του τόπου παρά διά το γήρας.»

«Να έχω κακόν χρόνον αν το είπα εγώ με αυτόν τον σκοπόν:» απεκρίθη ο Σάντσιος «μόνον της το είπα με το να έχω τόσην πολλήν αγάπην εις το γομάρι μου, οπού με εφάνη πως δεν θέλω ημπορέσει να εύρω άνθρωπον πλέον ελεημονητικόν από αυτήν την σινιόρα.»

Ο δον Κισότης, οπού τα ήκουσεν όλα αυτά, του είπεν:

«Τί σε φαίνεται, Σάντσιε, πως να είναι παραμύθια και φαντάσματα και αυτά;»

«Σινιόρε, ο καθένας πρέπει να λέγει την χρείαν του» απεκρίθη |
225r ο Σάντσιος «εις ό,τι τόπον και αν ευρεθεί: εγώ εδώ ενθυμήθηκα το γομάρι μου και εδώ εσύντυχα.»

«Ο Σάντσιος γυρεύει τα σίγουρα,» είπεν ο δούκας «και δεν πρέπει να τον κάμνετε πταίστην τελείως: του γομαρίου θέλουν του

20-21 (διότι ... γερόντισσας) || 27-28 σινιόρα

δώσει τα χρειαζούμενα, και μην έχεις καμίαν έγνοιαν.» P

Με αυτές τες ομιλίες, τες οποίες όλοι τες ενοστιμεύθηκαν έξω από τον δον Κισότην, ανέβηκαν απάνω εις τα σπίτια και έβαλαν τον δον Κισότην εις μίαν σάλαν στολισμένη με χρυσά κουμάσια και με διμπάδες· έξι κορίτσια έβγαλαν τα άρματά του και τον υπηρετούσαν αντίς διά ιτσιογλάνια, όλα μαθημένα και ερμηνευμένα από τον δούκαν τί λογής να κυβερνήσουν τον δον Κισότην διά να φαντάζεται και να υπολαμβάνει πως τον ετιμούσαν ως πλανώμενον καβαλιέρην. Αφού εγδύθη ο δον Κισότης τα άρματά του, έμεινε με το στενόν τσακσίρι και με μίαν καμιζόρα, λιγνός και υψηλός, τα μάγουλά του ήτον βουλημένα μέσα εις το στόμα του τόσον οπού σχεδόν εκολλούσαν ένα εις το άλλον έσωθεν του
225ᵛ στόματος: | και κοντολογίς ομοίαζε ένα θέαμα και τέρας, οπού, αν τα κορίτσια οπού τον υπηρετούσαν δεν ήθελαν υποκριθεί το γέλος τους (οπού ήτον μία από τες μεγαλύτερες προσταγές οπού είχεν προστάξει ο δούκας), ήθελαν ξεκα{α}ρδισθεί γελώντας.

Του είπαν να αφεθεί να τον γδύσουν διά να τον ενδύσουν ένα παστρικόν υποκάμισον, αμή αυτός δεν το έστερξε με κανέναν τρόπον, λέγοντας πως δεν είναι πρέπον να δείχνουν οι καβαλιέροι το κορμί τους εις κορίτσια. Και, παίρνοντας ο Σάντσιος το υποκάμισον, επήγαν και εσφαλίσθηκαν μέσα εις μίαν κάμεραν εις την οποίαν ήτον ένα εύμορφον κρεβάτι, εγδύθη και, αφού εφόρησε το υποκάμισον, είπεν προς τον Σάντσιον:

«Έλα εδώ, μπρε γαΐδαρε και μασχαρά: έπρεπεν εσύ να ατιμάσεις μίαν τοιαύτην σεβάσμιον γεροντισσαν και αξίαν ευλαβείας ωσάν εκείνην; Ήτον καιρός να ενθυμηθείς το γομάρι σου ή αυτοί οι σινιόροι είναι άνθρωποι οπού να αφήσουν πεινασμένα τα ζώα, τιμώντας τόσον τους νοικοκυραίους τους; Συλλογίσου καλά,
226ʳ και κράτει την γλώσσαν σου, διά να μη δείξεις | ολοτελώς την χωριατοσύνην σου. Στοχάσου καλά, κακορίζικε, διότι τόσον περισσότερον είναι τιμημένος ο αυθέντης όσον περισσότερον κρατεί δούλους τιμημένους και στοχαστικούς, και το καύχημα οπού έχουν οι πρίντσιποι περισσότερον από τους άλλους ανθρώπους είναι με το να έχουν δούλους τόσον ευγενείς σχεδόν ωσάν και του λόγου τους. Δεν συλλογάσαι, ταλαίπωρε, πως, αν ιδούν πως εσύ είσαι ένα αχρείος χωριάτης και άγνωστος, αν καλά και να είσαι

5 διπάδες || 6 *και passim* ἰτζιογλάνια *γρ.* ιτσογλάνια κτλ. *(;)* || 16 ξεκααρδισθῆ || 18 παχρι/κὸν ὑποκάμισον *το ὑ προσθ. ίσως με το ίδιο χέρι* || 22-23 ἐφόρισε *το ο διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 24 πρὲ || 26 γομάρι σϰ; || 36 κ.ε. (ἂν καλὰ … νόχιμος)

P κατιτί νόστιμος, θέλουν λογιάσει πως εγώ να είμαι κανένας δυσγενής καβαλιέρης και ως καθώς λέγει ο λόγος δαλκαούκης; Απόφευγε, φίλε Σάντσιε, αυτά τα άπρεπα. Και μη γίνεσαι φλύαρος. Χαλίνωσε την γλώσσαν σου· στοχάσου και συλλογίσου καλά τα λόγια πριχού να έβγουν από το στόμα σου, και συλλογίσου πως εφθάσαμεν εις ένα τόπον από τον οποίον, με την βοήθειαν του Θεού και ανδρείαν της χειρός μου, θέλομεν έβγει διαφορημένοι τα δέκα δεκαπέντε τόσον εις τα πλούτη όσον και εις την φήμην.»

Ο Σάντσιος τού υποσχέθη πως βεβαιότατα ήθελεν σιωπήσει
226ᵛ και δεν ήθελεν ει|πεί λόγον έως οπού να μην ήθελεν το στοχασθεί καλά και καθώς τον επρόσταζε, και πως να μη πικραίνεται, ότι αυτός ποτέ δεν ήθελε σταθεί αιτία να φανερωθούν τί άνθρωποι ήτον.

Ο δον Κισότης ενδύθη, εφόρησε τον θώρακα, εζώσθη το σπαθί του, επήρεν επάνω του το σκαρλάτινον μαντί, έβαλεν εις το κεφάλι του μίαν σκούφιαν ατλαζένιαν πράσινην οπού του έδωσαν τα κορίτσια, και εβγήκεν έξω από την κάμεραν και επήγεν εις την μεγάλην σάλαν, και ηύρεν τα κορίτσια και δουλεύτριες οπού είχαν σταθεί εις την αράδαν, τόσον από το ένα μέρος όσον και από το άλλον, και όλες ήτον ετοιμασμένες να του δώσουν νίψιμον, το οποίον το έκαμαν με μεγάλες τσιριμόνιες.

Ήλθον μετά ταύτα δώδεκα ιτσιογλάνια, ομού με τον αρχιμάγειραν, διά να τον πάρουν να τον υπάγουν να φάγει, διότι τον εκαρτερούσεν ο δούκας με την δουκέσαν εις το τραπέζι. Τον έβαλαν εις την μέσην, και τον επήγαν εις μίαν άλλην σάλαν, εις την οποίαν ήτον ετοιμασμένη μία τράπεζα με τέσσαρα ταλέρια και
227ʳ μαχαιροπίρουνα. | Ο δούκας και η δουκέσα επήγαν έως εις την πόρταν της σάλας να τον προϋπαντήσουν, και μαζί με αυτούς ένας μεγάλος εκκλησιαστικός από εκείνους οπού κυβερνούν τα σπίτια των πριντσίπων: από εκείνους οπού, μην όντας γεννημένοι πριντσίποι, δεν ευρίσκουν τον τρόπον τού διδάχνειν τους τοιούτους πώς πρέπει να κυβερνούνται· από εκείνους οπού θέλουν πως η μεγαλειότης των μεγιστάνων να παραβάλλεται με την μικροψυχίαν· από εκείνους οπού θέλουν να δείξουν τους τρόπους της κυβερνήσεως των πολιτειών εις εκείνους οπού ορίζουν και αυθεντεύουν, τους κάμνουν και μένουν εις ελεεινήν κατάστασην. Από αυτούς λέγω πως θέλει να ήτον και αυτός ο ιερεύς οπού εβγήκεν

7 δια/φορημένοι *το η ίσως* ε || 10 τόχοχασθῆ *γραμμ. πάνω σε σβησμένο αδιάγν. αρχ.* || 22 ἰτζιογλάνια || 27 δνκέσα *το ε διορθ. από* κ || 34 θέλκν *γρ.* θέλοντας *(;)*

μαζί με τον δούκα να προϋπαντήσει τον δον Κισότην. Έγιναν ανα- P
μεταξύ τους πολλές ευγενικές περιποίησες, και, τέλος πάντων,
παίρνοντας τον δον Κισότην εις την μέσην, επήγαν να γευματί-
σουν.

Ο δούκας τον ετίμησε και τον έβαλεν εις το κεφαλοτράπεζον, 5
αν καλά και αυτός με κανέναν τρόπον δεν ήθελε να καθίσει, όμως,
227ν βλέποντας τέλος πάντων την αμετάβλη|τον γνώμην του δουκός,
εκάθισε. Ο ιερεύς εκάθισεν αντίκρυ, και ο δούκας με την δουκέ-
σαν εις τα δύο πλάγια.

Έστεκε παρών και ο Σάντσιος, και εθαύμαζε διά τες τιμές οπού 10
έκαμναν εις τον καβαλιέρην του· και, βλέποντας τες πολλές τσι-
ριμόνιες και παρακαλέσεις οπού έγιναν αναμεταξύ τους εις τον
δούκαν και εις τον δον Κισότην διά να τον κάμει να καθίσει εις το
κεφαλοτράπεζον, είπεν:

«Ανίσως και η αυθεντία σας με δίδετε άδειαν, εγώ θέλω σας 15
διηγηθεί ένα πράγμα οπού εσυνέβη εις το χωρίον μου διά αυτήν
την τιμήν του τόπου.»

Ευθύς οπού είπεν ο Σάντσιος αυτά τα λόγια, ο δον Κισότης άρ-
χισε να τρέμει, θαρρώντας χωρίς άλλο πως ήθελε να ειπεί καμίαν
φλυαρίαν. Ο Σάντσιος τον εστοχάσθη, και το εκατάλαβεν, και εί- 20
πεν:

«Μη φοβάσαι, σινιόρε, πως θέλω παρέβει την προσταγήν σου
και θέλω ειπεί κανένα πράγμα παράστρατον, ότι δεν αλησμόνη-
σα τες νουθεσίες οπού προ ολίγου με έδωσες περί του ομιλείν ολί-
γον ή πολύ, καλά ή κακά.» 25

«Εγώ, Σάντσιε, δεν ενθυμούμαι τίποτε· ειπές ό,τι θέλεις, μόνον
228r να είναι εν συντομία. Και στοχάσου καλά | εκείνο οπού θέλεις να
ειπείς.»

«Εγώ εστοχάσθηκα και εκαλοστοχάσθηκα εκείνο οπού θέλω
να ειπώ, και ηξεύρω καλά πως δεν θέλω σας ειπεί λόγον οπού να 30
μη σας κακοφανεί, ως καθώς θέλετε το ιδεί.»

«Ήθελεν είσθαι καλόν» είπεν ο δον Κισότης «να εδιώχνετε η
μεγαλειότης σας αυτόν τον τρελόν απ' έμπροσθέν σας, ότι θέλει
σας ειπεί χίλιες φλυαρίες.»

«Να ζει ο δούκας,» είπεν η δουκέσα «εγώ δεν αφήνω τον Σάν- 35
τσιον να υπάγει πουθενά: ότι τον αγαπώ καταπολλά, διότι ηξεύ-
ρω πως είναι πολλά φρόνιμος.»

30-31 νὰ / μὴ γρ. να {μη} *(;)*

P «Να δώσει ο Θεός να ζήσεις και η αγιοσύνη σου φρόνιμες ημέρες» είπεν ο Σάντσιος «διά την καλήν υπόληψην οπού με έχεις. Και η ομιλία οπού θέλω σας ειπεί είναι αυτή: εκάλεσεν ένας ευγενής εις το χωρίον μου, πολλά πλούσιος και από τους μεγαλοσιάνους, διότι ήρχετον από το Αλάμι Μεδινά του Κάμπου, οπού υπανδρεύθη με την δόνα Μενζίαν Κινονίας, θυγατέρα του δον Αλόνσου Μαρανιόνες, καβαλιέρης του Σαντιάγου, οπού επνίγη εις το Χερόδουρον, διά τον οποίον έγινεν εκείνη η μάχη εις το χω-
228ᵛ ρίον μας, και, αν κα[λά] και να είναι πο[λύς καιρός, όμως με φαίνεται πως να ευρέθη παρών και ο καβαλιέρης μου ο σινιόρ δον Κισότης, εις την οποίαν μάχην οπού είπα ελαβώθη ο Τωμαζίλιος ο Σκαπιλίατος, ο υιός του Βελαούστρου του χαλκέως... Δεν είναι αυτά αληθινά, σινιόρε;» ερωτούσε τον δον Κισότην «Ειπές το, έτσι να ζει η ζωή σου, διά να μη με λογιάζουν αυτοί οι σινιόροι διά κανέναν φλύαρον ψεύστην.»

«Μέχρι τούδε» είπεν ο εκκλησιαστικός «εγώ σε κρατώ περισσότερον διά αδόλεσχον παρά ψεύστην.»

«Εσύ, Σάντσιε, φέρνεις τόσες μαρτυρίες και σημεία, οπού δεν ημπορώ να κάμω αλλέως παρά να ειπώ πως λέγεις την αλήθειαν. Λέγε παρεμπρός και, ως καθώς επροείπα, εν συντομία, ότι ως καθώς βλέπω εσύ δεν θέλεις τελειώσει εις τρεις ημέρας.»

«Αν με αγαπάς, Σάντσιε,» απεκρίθη η δουκέσα «δεν θέλω να το ειπείς εν συντομία, αλλά ως καθώς το ηξεύρεις.»

«Λέγω, λοιπόν, σινιόροι μου,» ακολούθησεν ο Σάντσιος «πως αυτός ο ευγενής, τον οποίον τον γνωρίζω πολλά καλά ως καθώς γνωρίζω και τα χέρια μου, διότι το σπίτι του είναι σιμά εις το εδι-
229ʳ κόν μου, εκάλεσεν | έναν χωριάτην πτωχόν, όμως τιμημένον.»

«Λέγε ογληγορότερα,» είπεν τότε ο ιερέας «διότι εσύ άρχισες μίαν ιστορίαν οπού δεν θέλεις την τελειώσει έως την ημέραν της δευτέρας παρουσίας.»

«Εγώ θέλω την τελειώσει έως εις την μισήν στράταν του διαστήματος, αν θέλει ο Θεός.» απεκρίθη ο Σάντσιος «Και λέγω πως, φθάνοντας ο χωριάτης εις το σπίτι του ευγενούς οπού τον είχεν καλέσει, οπού να συγχωρηθεί η ψυχή του, ο οποίος απόθανε, μά-

1 ἀγιωσύνη *sr to r γραμμ. πάνω από διαγραμμ.* ας || 4 χορᾶον *το πρώτο ο διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 8 τό χερόδγρον *γρ.* την Χεραδούραν || 8-9 χορᾶον μας, καὶ νὰ *το πρώτο ο διορθ. από αδιάγν. αρχ., ενώ στη δεξιά ώα προσθ. με το ίδιο χέρι* καὶ ἂν κα· *γρ.* χωρίον μας και αν {κα} και να *(;)* || 12 σκαπιλίατος *γρ.* Σκαπιλιάτος *(;)* | βελαὔσρτ *γρ.* Βαλουάστρου | χελκέως || 13 (ἐρωτῦσε ... κισσότην) || 24 σινιόροι || 26 χέριια || 26-27 (διότι ... έδικόν μτ) || 33-34 (ὁπῦ... ψυχή τ)

λιστα λέγουν πως επαράδωκε το πνεύμα ωσάν ένας άγγελος, διό- P
τι εγώ δεν ευρέθηκα παρών, με το να είχα υπάγει να θερίσω...»

«Αν αγαπάς τον Θεόν, τέκνον,» είπεν ο ιερέας «γύρισε ογλήγορα από το θέρος, και άφησε τον ενταφιασμόν του ευγενούς, και τέλειωσε την ομιλίαν σου.»

«Εις κοντολογίαν,» είπεν ο Σάντσιος «θέλοντας αυτοί να καθίσουν εις το τραπέζι, οπού με φαίνεται ωσάν να τους βλέπω έμπροσθέν μου τούτην την ώραν...»

Πολλά το ενοστιμεύουνταν ο δούκας βλέποντας πως τον εκακοφαίνουνταν τον παπάν το πως επολυλογούσεν ο Σάντσιος, και
229r ο δον Κισότης εχολόσκανεν από τον | θυμόν του.

«Λέγω, λοιπόν,» εξανάρχισεν ο Σάντσιος «πως, στέκοντας, ως καθώς είπα, και οι δύο τους έτοιμοι διά να καθίσουν εις την τράπεζαν, ο χωριάτης επεισμάτευε με τον ευγενή να καθίσει εις το κεφαλοτράπεζον, ο ευγενής επεισμάτευε να καθίσει ο χωριάτης, διότι εις το σπίτι του ήτον εξουσιαστής να προστάξει ως καθώς ήθελεν· αμή ο χωριάτης, θέλοντας να δείξει ανθρωπότητα και ευγένειαν, δεν ηθέλησε να καθίσει, έως οπού εμελαγχόλησεν ο ευγενής και, πιάνοντάς τον από τους δύο ώμους, τον έβαλε και εκάθισε στανικώς, λέγοντάς του: "Κάθισε, χωριάτη, ότι εις ό,τι μέρος και αν καθίσω εγώ εκεί θέλει είσθαι το κεφαλοτράπεζόν σου". Αυτή είναι η ιστορία, οπού εγώ πιστεύω βεβαιότατα πως να μην εταίριασεν εδώ.»

Ο δον Κισότης άλλαξε χίλιες όψες· και το εγνώριζαν πολλά καλά οι σινιόροι, μόνον υποκρίνουνταν τα γέλιά τους, διά να μη τον κάμουν και δείξει τον θυμόν του, επειδή και εκατάλαβαν την κακίαν του Σάντσιου· και, διά να αλλάξουν την ομιλίαν και να κά-
230r μουν να σιωπήσει ο Σάντσιος | να μην αρχίσει και ειπεί και άλλες φλυαρίες, η δουκέσα ερώτησε τον δον Κισότην αν είχε τίποτε νέα μαντάτα από την σινιόρα Δουλτσινέα, και πως αν εκείνες τες ημέρες τής είχεν στείλει τίποτε γίγαντες ή τίποτε άλλους κακούς ανθρώπους, διότι ήτον αδύνατον να μην είχεν νικήσει πολλούς. Προς την οποίαν απεκρίθη ο δον Κισότης:

«Σινιόρα μου, οι εδικές μου συμφορές, αν καλά και να έλαβον

22-23 νὰ μὴν ἐτέρια-/σεν γρ. να {μην} εταίριασεν *(;)* || 28 νὰ μὴν *προσθ. με το ίδιο χέρι στην αριστερή ώα* || 34 σινιόρα

P αρχήν, όμως ποτέ δεν θέλουν λάβει τέλος. Εγώ ενίκησα γίγαντας, και της έστειλα και κατεργάρηδες και άλλους ληστάς· αμή πώς ημπορούσαν να την εύρουν, αν αυτή είναι γοητευμένη και μεταμορφωμένη εις την πλέον ασχημότερον χωριάτισσαν οπού να ευρίσκεται εις τον κόσμον;»

«Εγώ δεν ηξεύρω» είπεν ο Σάντσιος «πως στέκει αυτό, ότι εμένα με εφάνη πως να είναι η πλέον ευμορφύτερη οπού να ευρίσκεται εις τον κόσμον: το ολιγότερον εις την ελευθερίαν και εις το πήδημα· και να με πιστεύσεις, σινιόρα δουκέσα, πως τόσον
230v ελεύθερα απηδά από την γην επάνω εις μίαν γομάρα | ωσάν να ήτον μία γάτα.»

«Την είδες εσύ γοητευμένην, Σάντσιε;» ερώτησεν ο δούκας.

«Εγώ εστάθηκα ο πρώτος οπού την είδα» απεκρίθη ο Σάντσιος «και εγνώρισα το γοητευτήριον. Όσον είναι γοητευμένος ο πατέρας μου τόσον είναι και αυτή!»

Ακούοντας αυτά ο παπάς, εκατάλαβεν πως εκείνος θέλει να ήτον ο δον Κισότης της Μαντσίας, του οποίου την ιστορίαν την εδιάβαζε συχνάκις ο δούκας, και αυτός τον εκακοκρατούσε, να μη διαβάζει τοιαύτες τρέλες· και, αφού εβεβαιώθη εις εκείνο οπού αμφίβαλλε, συντυχαίνοντας με πολύν θυμόν, είπεν προς τον δούκαν:

«Η Υψηλότης Σου, σινιόρε μου, έχεις να δώσεις λογαριασμόν εις τον Θεόν διά αυτό οπού κάμνει αυτός ο καλός άνθρωπος. Αυτός ο δον Κισότης, ή δον Τρελός, ή ό,τι λογής και αν ονομάζεται, εγώ πιστεύω πως να μην είναι τόσον τρελός ως καθώς τον κάμνετε και γίνεται η Υψηλότης Σας, βάνοντας τες αιτίες έμπροσθέν του διά να ακολουθήσει τες τρέλες του.»

Και γυρίζοντας προς τον δον Κισότην είπεν:

231r «Αμή εσένα, ζώγανον, ποίος σε έβαλεν εις το κεφάλι πως | είσαι πλανώμενος καβαλιέρης και πως νικάς γίγαντας; Σύρε εις το καλόν, και: "Γύρισε εις το σπίτι σου και κοίταξε ανάθρεψε τα παιδιά σου, αν έχεις, και μη πηγαίνεις και περιπατείς εις τον κόσμον, κυνηγώντας άνεμον και προξενώντας γέλωτα εις εκείνους οπού σε βλέπουν." Πού ηύρες εσύ πως να εστάθηκαν ή να ευρίσκουνται πλανώμενοι καβαλιέροι; Πού ηύρες πως ευρίσκουνται εις την Ισπανίαν γίγαντες, ή λησταί εις την Μαντσίαν, ή Δουλτσινέες γοη-

6 πῶς γρ. πώς *(;)* || 8 κόσμον *ύστερα από το* κ *διαγραμμ.* ω || 17 τὴν ὁποίν || 29 ζόγανον *το* ζ *ίσως* ξ· *γρ.* ξόγανον *(;)* || 31-32 παιδιά || 36 ὡς τὴν μαντζίαν *το* τὴν *προσθ. με το ίδιο χέρι*

τευμένες, ή όλος ο στόλος των απλοτήτων οπού διηγούνται διά λόγου σου;» P

Ο δον Κισότης εστάθη με προσοχήν εις τα λόγια του παπά, και, βλέποντας πως εσιώπησε, δίχως να ευλαβηθεί τον δούκαν, με χολερικόν ήθος και τεταραγμένην όψην, εσηκώθη εις τα πόδια, και είπεν...

Όμως αυτής της αποκρίσεως της πρέπει ξεχωριστόν κεφάλαιον.

Κεφ(άλαι)ον λβ^{ον}.
Οπού διηγείται την απόκρισην του δον Κισότε.

231^{v} Αφού, λοιπόν, εσηκώθη ο δον Κισότης, έτρεμεν | ωσάν ένας θερμασμένος, και με τεταραγμένην φωνήν τού είπεν:

«Ο τόπος εις τον οποίον είμαι, και οι σινιόροι εις τους οποίους έμπροσθεν ευρίσκομαι, και η ευλάβεια οπού πάντοτε είχα και έχω εις αυτό το σχήμα, κρατούν και δένουν τας χείρας του δικαίου μου θυμού· και τόσον διά αυτό οπού είπα όσον και με το να ηξεύρω πως ο καθένας το γινώσκει πως τα άρματα εκεινών οπού φορούν τα πλατομάνικα είναι τα ίδια οπού έχουν και οι γυναίκες, οπού είναι η γλώσσα, θέλω αρχίσει με την εδικήν μου να μονομαχήσω με την πανοσιότητά σου, από τον οποίον ημπορούσε να ελπίσει τινάς περισσότερον καλές συμβουλές παρά δύσφημα ονείδη. Αι θείαι ελέγξεις και οπού γίνονται με καλόν σκοπόν απαιτούν άλλα περιστατικά: και, το ολιγότερον, πρέπει να μην γίνεται αυτό παρρησία και με τόσην σκληρότητα, αμή η πανοσιότης σου απέρασες όλα τα όρια της καλής επιτιμήσεως, επειδή και ο πρώτος έλεγχος αποβλέπει περισσότερον εις τον χαριεντισμόν παρά εις
232^{r} την ανυπόφορον σκληρότητα, και δεν είναι καλόν δίχως να η|ξεύρει τινάς το σφάλμα διά το οποίον ελέγχει να ονομάζει αστόχαστα τον πταίστην άγνωστον και τρελόν. Και, αν θέλεις να γνωρίσεις πως είναι αυτό αληθινόν, ειπές με, δέσποτά μου, ποίαν και τί λογής τρέλαν είδες εις του λόγου μου, οπού με προστάζεις και με λέγεις να γυρίσω εις το σπίτι μου να κοιτάξω να κυβερνήσω την γυναίκα μου και τα παιδιά μου, μην ηξεύροντας αν έχω ή όχι;

7 (δμως || 11 ἔτρεμεν

P Σε φαίνεται πως είναι καλόν πράγμα να έμβει τινάς αγνωσία φερόμενος εις τα σπίτια των άλλων και να κυβερνά τους νοικοκυραίους τους, και μερικοί από αυτούς όντας αναθρεμμένοι εις πτωχικά οσπίτια, δίχως να ιδούν και να περιπατήσουν κόσμον, και {να} θυμωδώς να βάνουν νόμους εις την καβαλιερίαν και να κρί- 5
νουν τους πλανωμένους καβαλιέρους; Είναι ίσως κόπος μάταιος ή καιρός κακώς εξοδιασμένος το να περιπατεί τινάς εις τον κόσμον, μη ζητώντας τες τρυφές και δώρα του κόσμου, αλλά τες σκληρότητες διαμέσου των οποίων οι καλοί αναβαίνουν εις τον
232ᵛ θρόνον της αθανασίας; Αν με εκρατούσαν διά τρελόν | οι καβα- 10
λάροι, οι μεγιστάνοι, οι γενναίοι, οι έκλαμπροι και ευγενείς, το ήθελα έχει διά μεγαλοτάτην ατιμίαν· αμή το να με κρατούν διά τρελόν οι σπουδαίοι, οπού δεν εκατάλαβαν μήτε εννόησαν τας εννοίας και συλλογισμούς της καβαλερίας, αυτό μήτε το βάνω εις
τον νουν μου: εγώ είμαι καβαλιέρης, και καβαλιέρης έχω να απο- 15
θάνω, αν θέλει ο Θεός. Μερικοί περιπατούν εις τον πλατύν και ευρύχωρον κάμπον της υπερηφάνου φιλοτιμίας, άλλοι εις τον της δουλοπρεπούς κολακείας, άλλοι εις τον της απατεώνος υποκρισίας, και άλλοι εις τον της αληθούς θεοσεβείας· αμή εγώ, οδη-
γούμενος υπό του αστέρος μου, περιπατώ εις την στενήν και δει- 20
νήν οδόν της πλανωμένης καβαλερίας, διά της οποίας την άσκησην καταφρονώ τα πλούτη, αμή όχι την τιμήν. Εγώ εχάλασα ύβριτες, εδικαίωσα αδικήματα, επαίδευσα αταξίες, ενίκησα γίγαντας και εσκόρπισα φαντάσματα· εγώ έχω αγαπητικήν, όμως όχι διά
233ʳ άλλο παρά με το να είναι αναγκαίον να το έχουν | οι πλανώμενοι 25
καβαλιέροι, και μήτε είμαι από τους ασελγείς εραστάς, αλλά από τους πλατωνικούς σώφρονας. Πάντοτε η γνώμη μου αποβλέπει εις καλόν τέλος, οπού είναι να κάμω καλόν εις όλους και κακόν εις κανένα: αν εκείνον οπού καταλαμβάνει αυτά, και τα κάμνει
και τα διηγείται τον πρέπει να τον ονομάζουν τρελόν, ας το δια- 30
κριθεί και ας το ειπεί η μεγαλειότης σας.»

«Πολλά καλά εσύντυχες η αυθεντία σου, σινιόρε μου!» είπεν ο Σάντσιος «Και δεν κάμνει χρεία να ειπείς άλλο, να κάμει αξιόπιστον τον λόγον σου και να τον καταλάβουν. Διότι ένας οπού αρ-
νείται και λέγει πως δεν ευρίσκουνται εις τον κόσμον πλανώμε- 35
νοι καβαλιέροι πώς είναι δυνατόν να καταλάβει αυτό οπού είπες;»

«Εσύ είσαι» ερώτησεν ο παπάς «εκείνος ο Σάντσιο Πάντσας

5 να θυμοδῶς να *γρ.* νά, θυμωδώς να *(;)* | καβαλλιερίαν; || 24 ἐσκόρπισα *το π και το δεύτερο σ διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 35 εὑρὶσκνν^{ται} *το ν διορθ. ίσως από ε*

οπού λέγουν, πως τον υποσχέθη ο καβαλιέρης του να τον δώσει P
ένα γκοβέρνο;»

«Εγώ είμαι εκείνος,» απεκρίθη ο Σάντσιος «και είμαι άξιος να το λάβω ωσάν και άλλους· και είμαι από εκείνους οπού λέγουν "καλοίς συναναστρεφόμενος, καὐτός έσῃ καλός", και είμαι ένας
233v από εκείνους οπού λέγουν "Θεού διδόντος, ουδέν ισχύει φθόνος, και μη διδόντος, ουδέν ισχύει πόνος", και από εκείνους οπού λέγουν "όποιος ακουμπά εις καλόν δένδρον, απολαμβάνει καλόν ίσκιον." Εγώ εστοίχισα εις καλόν αυθέντην, και είναι πολλοί μήνες οπού περιπατώ μαζί του εις τον κόσμον, και ελπίζω, με την βοήθειαν του Θεού, να γίνω και εγώ ωσάν αυτόν· και να ζει αυτός και εγώ, ότι μήτε αυτόν θέλουν τον λείψει αυτοκρατορίες, μήτε εμένα γκοβέρνα.»

«Όχι, βέβαια, φίλε Σάντσιε,» είπεν τότε ο δούκας «ότι, εκ μέρους του σινιόρ δον Κισότε, σε υπόσχομαι το γκοβέρνο μιάς νήσου οπού έχω εγώ, όχι μικράς ποιότητος.»

«Γονάτισε, Σάντσιε,» είπεν ο δον Κισότης «και φίλησε τα ποδάρια της Υψηλότητός Του διά το χάρισμα οπού σε έδωσεν.»

Ο Σάντσιος το έκαμεν αυτό, το οποίον βλέποντάς το ο παπάς, εσηκώθη από την τράπεζαν με μεγάλον θυμόν, λέγοντας:

«Μά το επάγγελμα οπού έχω, σχεδόν στέκω να ειπώ πως είσαι και η Υψηλότης Σου τρελός ωσάν και αυτούς. Πώς να μην |
234r γένουν οι κακορίζικοι τρελοί, οπού οι φρόνιμοι κρίνουν διά φρονιμάδες τες τρέλες τους! Μείνατε η Υψηλότης Σας με αυτούς, ότι, ενόσω θέλουν καθίσει αυτοί εδώ, εγώ θέλω καθίσει εις το σπίτι μου.»

Και ευθύς εκίνησε, δίχως να ημπορέσουν να τον εμποδίσουν τα παρακαλέματα των δουκών, αν καλά και ο δούκας δεν του είπεν πολλά λόγια, με το να μην ημπορούσε να συντύχει από τα γέλια οπού τον επροξένησεν ο ασύστατός του θυμός· και, τελειώνοντας το γέλιόν του, είπεν προς τον δον Κισότην:

«Η αυθεντία σου, σινιόρ Καβαλιέρη των Λεόντων, απεκρίθης τόσον εύμορφα, οπού δεν έμεινε λόγος, επειδή και, ως καθώς δεν πιάνουνται των γυναικών τα λόγια διά ατιμίαν, έτσι και των ιερέων, καθώς το ηξεύρεις και η αυθεντία σου πολλά καλά.»

«Έτσι είναι,» απεκρίθη ο δον Κισότης «και το αίτιον είναι διότι εκείνος οπού δεν υβρίζεται από τινάν δεν ημπορεί να υβρίσει

18 ὑψηλότητός σν

P τινά. Οι γυναίκες, τα μικρά παιδία και οι ιερείς, όταν δεν ημπορούν να διαφεντευθούν, αν και να τους αδικήσει τινάς, δεν ατι-
234ν μώνται. | Διότι αναμεταξύ εις το αδίκημα και εις την ατιμίαν είναι αυτή η διαφορά, ως καθώς το ηξεύρει και η Υψηλότης Της: η ατιμία γίνεται εκ μέρους εκεινού οπού ημπορεί να την κάμει, και δίδει και την απόκρισήν της· ειδέ το αδίκημα ημπορεί να το κάμει κάθε λογής άνθρωπος, δίχως να προξενήσει ατιμίαν. Χάριν λόγου: ένας άνθρωπος στέκει εις την στράταν· έρχεται άλλος από πίσω του και τον κτυπά, και, ευθύς οπού τον κτυπήσει, φεύγει και δεν ακαρτερεί, ότι τον κυνηγά ο δαρμένος και δεν ημπορεί να τον φθάσει· ο δαρμένος τότε μένει αδικημένος, όμως όχι καταφρονημένος, διότι η καταφρόνησις γίνεται όταν εκείνος οπού την κάμνει σταθεί και δώσει την απόκρισην. Ανίσως όμως και εκείνος οπού τον εκτύπησεν, αν καλά και να τον εκτύπησε με τον δόλον, ήθελε ξεσπαθώσει και ήθελε σταθεί να εναντιωθεί τον εχθρόν, τότε ο δαρμένος ήθελε μείνει αδικημένος και καταφρονημένος: αδικημένος ήθελε μείνει, με το να τον έδειρε με δόλον· και καταφρονημένος, με το να εστάθη εκείνος οπού τον έδειρε και να έδω-
235ν σε | την απόκρισην. Και, διά τούτο, κατά τους νόμους εκεινού του αναθεματισμένου τού διέλου, εγώ ημπορώ να είμαι αδικημένος, αμή όχι καταφρονημένος. Αν καλά και, καθ' έναν τρόπον, εγώ μήτε αδικημένος δεν είμαι, διότι εκείνος δεν ημπορεί να αδικηθεί, μήτε ημπορεί να αδικήσει άλλον. Διά τες οποίες αιτίες εγώ δεν πικραίνομαι τελείως διά τα λόγια οπού είπεν ο καλός ιερέας: και αγαπούσα μόνον να απαντήχαινεν ολίγον, διά να τον κάμω να γνωρίσει το σφάλμα εις το οποίον ευρίσκεται εις το να συλλογάται και να λέγει πως δεν εστάθηκαν, μήτε ευρίσκονται, εις τον κόσμον πλανώμενοι καβαλιέροι· ότι, αν ο Άμαδις, ή κανένας από τους απείρους του συγγενείς του, το ήθελεν ακούσει αυτό, ελπίζω βέβαια πως δεν ήθελε καλοπάθει η αυθεντία του.»

«Αυτό το μαρτυρώ και εγώ:» είπεν ο Σάντσιος «πως τον ήθελαν δώσει μία σπαθιά, οπού τον ήθελαν χωρίσει από την κεφαλήν έως εις τα ποδάρια ωσάν ένα ρόδον ή ωσάν ένα πεπόνι πολ-
235ν λά ωριμασμένον. Θαρρείτε πως εσήκωναν εκείνοι τοιαύτα | μετωρίσματα! Μά την ζωήν τού Σάντσιου Πάντσα εγώ ηξεύρω βεβαιότατα πως, αν άκουεν ο Ριλάλδος από τον Μονταλμπάνο τα

1-2 ημπορῶν *το ν διορθ. από* ϥ || 5 τὴν κάμῃ *το πρώτο η διορθ. από* ο || 26 γνωρίσῃ *το η ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 32 σπαθιά || 36 ῥιλάλδος *γρ.* Ρινάλδος | μονῦ'ἀλπάνο

λόγια οπού είπεν αυτός ο βρετοκτόνος, τον ήθελε δώσει μία γρο- P
θιάν εις το στόμα, οπού δεν ήθελε συντύχει τρεις χρόνους. Ας επιά-
νουνταν αυτός με εκείνους, και ήθελεν ιδεί πώς εγλίτωνε από τα
χεριά τους!»

Η δουκέσα εξεκαρδίζουνταν από τα γέλια ακούοντας τον Σάν- 5
τσιον οπού εσυντύχαινε, και εις την υπόληψήν της τον εκρατούσε διά πλέον νόστιμον και πλέον τρελόν από τον καβαλιέρην του. Τέλος πάντων, ειρήνευσεν ο δον Κισότης, ετελείωσε το γεύμα, και ευθύς οπού εσήκωσαν την τράπεζαν ήλθον τέσσαρα κορίτσια, η μία εκρατούσε μίαν ασημένιαν λεκάνην και η άλλη ένα ασημένιον 10
ιμπρίκι, η τρίτη είχε δύο λευκότατα και ευμορφότατα νιφομάνδιλα, και η τετάρτη, οπού είχεν ανασκουμπουμένα τα μανίκια της, εκρατούσεν εις τα άσπρα της χέρια μίαν πλάκαν σαπούνι νεαπολιτάνο. Επλησίασεν εκείνη οπού είχεν την λεκάνην, και με
236r εύμορφον τρό|πον και επιτηδειότητα την έβαλεν υποκάτω εις τα 15
γένια του δον Κισότε· ο οποίος, δίχως να ειπεί κανένα λόγον ή να κάμει καμίαν εναντιότητα, θαυμάζοντας διά αυτές τες τσιριμόνιες, θαρρώντας πως τοιαύτη να ήτον η συνήθεια του τόπου, δηλονότι να πλύνουν τα γένια αντίς διά τα χέρια, άπλωσε την γενειάδαν του, και ευθύς άρχισε να πλύνει η μία με το σαπούνι, χύ- 20
νοντας η άλλη με το ιμπρίκι νερόν, και όχι μόνον του έπλυνε τα γένια, αλλά και όλον το πρόσωπον και τα μάτια τού υποτακτικού καβαλιέρη, τόσον, οπού τον έκαμε και τα έκλεισεν εξανάγκης. Ο δούκας και η δουκέσα, οπού δεν ήξευραν από αυτά κανένα πράγμα, απαντήχαιναν την έκβασην αυτού του πλυσίματος. 25
Το κορίτσι οπού τον έπλυνε, αφού εσώρωσεν ώς μίαν σπιθαμήν σαπούνι εις το πρόσωπον, εκαμώθη πως εσώθη το νερόν και είπεν προς εκείνην οπού εκρατούσε το ιμπρίκι να υπάγει να φέρει άλλον νερόν, ότι ο σινιόρ δον Κισότης ήθελεν απαντέξει. Έτσι έκα-
236v μεν, και ο δον Κισότης έμεινε με το πλέον | παράξενον πρόσωπον 30
και πλέον γελοιώδες οπού να εφάνη ποτέ.

Όλοι όσοι έστεκαν τριγύρω, οπού ήτον περισσοί, τον εκοίταζαν, και εστάθη μεγάλο θαύμα και μεγάλη γνώσις οπού ημπόρεσαν και εκράτησαν τα γέλια τους· τα κορίτσια οπού έκαμαν αυτή την υπηρεσίαν εκοίταζαν καταγής, μην τολμώντας να ιδούν τους 35
αυθεντάδες τους· εις των οποίων τας καρδίας ήτον ο θυμός ανα-

1 βρετο/κτόνος *γρ.* βροτοκτόνος || 10 ἕνα ἀσημένια || 13 τὰ ἄξπρα *το πρώτο α διορθ. από* ᾰ̓

P κατωμένος με τα γέλια, και εθαυμάζουνταν τί να κάμουν: να παιδεύσουν τα κορίτσια διά την αταξίαν οπού έκαμαν ή να τα φιλοδωρήσουν διά το ζέβκι οπού έκαμαν βλέποντας τον δον Κισότην τοιούτης λογής. Ήλθε, τέλος πάντων, το κορίτσι με το ιμπρίκι, και εξέπλυνε τον δον Κισότην, και μετά ταύτα εκείνη οπού εκρατούσε τα νιφομάνδιλα τον εσφόγγισε· και, προσκυνώντας τον και οι τέσσαρες, ήθελον να υπάγουν, αμή ο δούκας, διά να μη καταλάβει ο δον Κισότης το περιγέλιον, έκραξεν εκείνην οπού εκρατούσε την λεκάνην, λέγοντάς την:

«Έλα να με πλύνεις και εμένα, και κοίταξε καλά να μη σωθεί το νερόν.»

237r Το κορίτσι, οπού | ήτον γνωστικόν και έμπειρον, το εκατάλαβεν ευθύς και επλησίασεν εις τον δούκαν και του έβαλεν υποκάτω την λεκάνην ως καθώς και εις τον δον Κισότην, και παρευθύς τον έπλυναν και τον εσαπούνισαν πολλά καλά, και, αφού τον εσφούγγισαν, προσκυνώντας τον εβγήκαν έξω από την σάλαν.

Ο Σάντσιος έστεκε με προσοχήν και εκοίταζε τες τσιριμόνιες του πλυσίματος, και έλεγεν εις τον εαυτόν του:

«Να έδιδεν ο Θεός να ήτον συνήθεια εις αυτά τα μέρη να πλύνουν και των οπλοφόρων τα γένια! Διότι το εχρειάζουμουν εγώ αυτό καταπολλά, μάλιστα, ανίσως και με τα εξούριζαν, το ήθελα έχει διά μεγαλυτέραν χάρην.»

«Τί στέκεις και συντυχαίνεις εσύ εις τον εαυτόν σου, Σάντσιε;» τον ερώτησεν η δουκέσα.

«Εκείνο οπού εγώ λέγω εις τον εαυτόν μου, σινιόρα, είναι οπού εγώ ήκουσα πως εις τες αυλές των πριντσίπων ευθύς οπού σηκωθεί η τράπεζα δίδουν το νίψιμον εις τα χέρια, αμή όχι εις τα γένια, και διά τούτο, όσον ζει τινάς περισσότερον, τόσον μανθάνει·

237v με όλον οπού λέγουν πως "όποιος ζει | περισσότερον, σύρει και πολλά βάσανα", αν καλά και το να πλύνουν τινάν τοιούτον πλύσιμον είναι περισσότερον ζέβκι παρά βάσανον.»

«Μη κακοκαρδίζεις, Σάντσιε,» είπεν η δουκέσα «ότι εγώ θέλω ειπεί τα κορίτσια μου να σε πλύνουν και εσένα.»

Και ευθύς επρόσταξε τον αρχιμάγειρον να ειπεί να τον πλύνουν.

Ο αρχιμάγειρος απεκρίθη πως ήθελε το κάμει μετά πάσης χαράς, και παίρνοντας τον Σάντσιον επήγαν να γευματίσουν, και έμειναν εις την τράπεζαν ο δούκας, η δουκέσα και ο δον Κισότης,

6 ἐσφόγγισε *το πρώτο γ διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 25 σινιόρα || 27-28 χέρια . καὶ

ομιλώντας πολλά και διάφορα πράγματα, όμως όλα ήγγιζον εις την πλανωμένην καβαλερίαν. P

Η δουκέσα επαρακάλεσε τον δον Κισότην να της περιγράψει και να της διηγηθεί καταλεπτώς την ευμορφίαν και εις τί κατα-
γίνεται η σινιόρα Δουλτσινέα, ότι, κατά την φήμην οπού είχεν η ευμορφία της, θέλει να ήτον η πλέον εύμορφη, όχι μόνον όλης της Μαντσίας, αλλά και όλου του κόσμου. Ο δον Κισότης αναστέναξεν ακούοντας εκείνο οπού τον επρόσταζεν η δουκέσα, και είπεν:

238r «Ανίσως και ημπο|ρούσα να εβγάλω την καρδίαν μου και να την βάλω έμπροσθεν εις την μεγαλειότητά σας, δεν ήθελε κοπιάσει η γλώσσα μου εις το να ειπεί εκείνο οπού μετά βίας ημπορεί να το συλλογισθεί τινάς, ότι την ηθέλετε ιδεί η Μεγαλειότης Σας ολάκερον ζωγραφισμένην· αμή τί κάμνει χρεία να διηγηθώ και να περιγράψω καταμέρος την ευμορφίαν της ασυγκρίτου Δουλτσινέας, όντας πράγμα υπέρτερον της αξίας μου, και επιχείρημα οπού πρέπει να ασχοληθούν εις αυτό τα κονδύλια του Λυσίππου, του Τιμάντος, του Άπελλος και του Παρρησίου, διά να την ζωγραφίσουν εις εικόνας, εις μάρμαρα και προύντζους, και η ρητορική του Κικέρωνος και Δημοσθένους διά να την στολίσουν με τους επαίνους; Αν καλά και, διά να μη φανώ απειθής εις την μεγαλειότητά σας, το ήθελα κάμει, αν δεν με την ⟨είχεν⟩ εβγάλει από την διάνοιαν και ιδέαν μου η συμφορά οπού τους εσυνέβη τώρα κοντά, η οποία είναι τοιαύτη, οπού με έρχεται περισσότερον να την κλαύσω παρά να την περιγράψω. Διότι πρέπει να

238v ηξεύρετε η μεγαλειότης σας | πως, τες απερασμένες ημέρες πηγαίνοντας εγώ να φιλήσω το χέρι της και να πάρω την ευλογίαν της και άδειαν διά αυτό το τρίτον ταξίδι, την ηύρα διαφόρως από εκείνο οπού ήθελα: την ηύρα γοητευμένην και από πριντσιπέσαν μεταβαλμένην εις χωριάτισσαν, από εύμορφην μεταμορφωμένην εις άσχημον, από άγγελον εις διάβολον, από ευωδιάζουσαν εις βρομούσαν, από τακτικήν και παστρικήν εις χοντροειδεστάτην, από φως εις σκότος, και, τέλος πάντων, από Δουλτσινέαν του Τοπόζου εις μίαν χωριάτισσαν βουνίσιαν.»

«Τί ανάθεμα! Ποίος εστάθη εκείνος οπού έκαμε τόσον κακόν εις τον κόσμον;» είπεν ο δούκας «Ποίος υστέρησεν από τον κόσμον την ωραιότητα του χαριεντισμού, της τιμής και της ευγενείας του;»

5 σινιόρα || 17 τιμάντος γρ. Τιμάνθους | άπελος γρ. Απελλού | παρησίν γρ. Παρρασίου || 21 τὴν εὐγαλ'η γρ. την ⟨ήθελεν⟩ εβγάλει (;)

P «Ποίος άλλος ημπορούσε και το έκαμεν αυτό» απεκρίθη ο δον Κισότης «παρά κανένας κακότροπος γοητευτής από τους πολλούς ζηλοφθόνους οπού με κατατρέχουν; Από αυτήν την κακήν και κατηραμένην φυλήν θε να εστάθη κανένας οπού έκαμεν αυ-
239r τήν την μεγάλην φθο|ράν και μεταβολήν εις την γλυκυτάτην μου Δουλτσινέαν, επειδή και οι τοιούτοι διά άλλο δεν εγεννήθηκαν εις τον κόσμον παρά διά να αμαυρίσουν και να εξαλείψουν τες ανδραγαθίες των καλών και διά να υψώσουν και να δώσουν φως εις τα έργα των κακών. Εμένα γοητευταί με εκατάτρεξαν, με κατατρέχουν, και θέλουν με κατατρέξει έως οπού να με κάμουν να πέσω και εγώ και οι μεγάλες μου καβαλιερίες εις τον βαθύτατον άβυσσον της αλησμονησίας, και, εκεί οπού καταλαμβάνουν πως αισθάνομαι μεγαλύτερον πόνον, εκεί με πληγώνουν· διότι το να αφαιρέσουν ενός καβαλιέρου την δάμαν του είναι ωσάν να τον εβγάνουν τα δύο του μάτια με τα οποία βλέπει. Εγώ το είπα πολλές βολές, και τώρα το ξαναλέγω: πως ο πλανώμενος ο καβαλιέρης χωρίς δάμαν είναι ωσάν ένα δένδρον χωρίς φύλλα, και ωσάν ένα κτίριον χωρίς θεμέλιον.»

«Αυτό έτσι είναι ως καθώς λέγεις η αυθεντία σου.» είπεν η δουκέσα «Αμή, ανίσως, και με όλον τούτο, πρέπει να πιστεύσομεν εις
239v εκείνο οπού διηγείται η ιστορία τής | αυθεντίας σου οπού εβγήκεν τώρα νεωστί εις το φως του κόσμου, και είναι επαινημένη από όλα τα έθνη, εις την αναφοράν αυτής φαίνεται πως η αυθεντία σου να μην είδες ποτέ την σινιόραν Δουλτσινέαν, και πως να μην είναι αυτή η σινιόρα εις τον κόσμον, αλλά πως να είναι μία δάμα φαντασιώδης, οπού την έπλασες η αυθεντία σου εις την ιδέαν σου, και πως να την εζωγράφισες με όλας εκείνας τας τελειότητας και χάριτας οπού σε άρεσαν.»

«Περί τούτου ευρίσκονται απολογίες περισσές.» απεκρίθη ο δον Κισότης «Ο Θεός το γινώσκει αν είναι η Δουλτσινέα εις τον κόσμον ή όχι, ή αν είναι φανταστική· μόνον δεν είναι πράγμα οπού να πάσχει τινάς παντί τρόπῳ να το υποστήσει. Εγώ δεν έπλασα μήτε εφηύρα την σινιόρα μου την Δουλτσινέαν, αν καλά και την θεωρώ ως καθώς και τυχαίνει πως να είναι μία δάμα οπού να έχει όλα εκείνα οπού είναι αναγκαία διά να την κάμουν πλέον έκλαμπρον και περίφημον από όλες τες γυναίκες του κόσμου, ως καθώς είναι η ευμορφία δίχως ψεγάδι, σοβαρή δίχως υπερηφάνειαν,

17 φύλλα *το α ίσως ον* || 18 κτίριον *το πρώτο ι διορθ. από η* || 34 (ώς καθὼς καὶ τυχαίνῃ) || 36 γυναῖκες *το ε προσθ. με το ίδιο χέρι*

240r ο έρωτάς της με σω|φροσύνην, κάμνει χάριτας από την καλοκα- P
γαθίαν της, έχει εύχρηστα ήθη, και, τέλος πάντων, κατάγεται από
μεγάλον και έκλαμπρον γένος.»

«Έτσι είναι,» είπεν ο δούκας «όσον μεν διά την ευμορφίαν της
σινιόρας Δουλτσινέας αυτό ενδέχεται να είναι ως καθώς λέγεις η 5
αυθεντία σου, όμως εις την εκλαμπρότητα του γένους δεν ημπορεί να συγκριθεί με τες Οράνες, με τες Αλαστρασαρέες, με τες Μαδάζιμες, και με άλλες αυτού του είδους, από τες οποίες είναι γεμάτα τα βιβλία ως καθώς το ηξεύρεις και η αυθεντία σου.»

«Εις αυτό ημπορώ να ειπώ» απεκρίθη ο δον Κισότης «πως η 10
Δουλτσινέα είναι ευγενική από τα έργα της, και οι αρετές λαμπρύνουν το αίμα, και πρέπει να είναι πλέον τιμημένος ένας ευτελής ενάρετος παρά ένας μεγιστάνος ασύστατος, πόσον μάλλον οπού η ευμορφία της Δουλτσινέας έχει προτέρημα να γένει και βασίλισσα και να φορέσει κορόνα εις την κεφαλήν και σκήπτρον 15
εις το χέρι.»

«Με αρέσουν καταπολλά τα λόγιά σου, σινιόρε·» απεκρίθη η δουκέσα «και από του νυν θέλω πιστεύσει εις ό,τι και αν ειπείς
240v και θέλω | κάμει να πιστεύσουν και όλοι οι άνθρωποι του οσπιτί- 20
ου μου, ομού και ο δούκας, αν κάμει χρεία, πως η Δουλτσινέα ευρίσκεται εις το Τοπόζο, και πως ζει την σήμερον ημέραν, και είναι εύμορφη, και από ευγενικόν γένος, και αξία να την δουλεύει ένας τοιούτος καβαλιέρης ως καθώς είσαι η αυθεντία σου. Αμή δεν ημπορώ να αποδιώξω κάποιον έλεγχον της συνειδήσεως και
θυμόν οπού έχω εις τον Σάντσιον: και ο θυμός μου είναι αυτός, λέ- 25
γει η προρρηθείσα ιστορία πως αυτός ο Σάντσιος ηύρε την σινιόραν Δουλτσινέαν, όταν επήγεν εκ μέρους της αυθεντίας σου με την επιστολήν, οπού εκοσκίνιζε ένα σακί σιτάρι, μάλιστα διά μεγαλύτερον σημείον έλεγε πως ήτον μεγάλον, πράγμα οπού με κάμνει και αμφιβάλλω διά την ευγένειαν του γένους της.» 30

«Πρέπει να ηξεύρει η μεγαλειότης της» απεκρίθη ο δον Κισότης «πως όλα ή τα περισσότερα πράγματα οπού με συμβαίνουν εβγαίνουν έξω από τα συνηθισμένα όρια από εκείνα οπού συμβαίνουν εις τους πλανωμένους καβαλιέρους, και αυτό θέλει προ-
241r έρχεται από | την κακίαν κανενού ζηλοφθόνου γοητευτού· επει- 35
δή και είναι πράγμα πασίδηλον πως από όλους ή από τους περισσοτέρους πλανωμένους καβαλιέρους και περιφήμους, μόλις να

5 σινιόρας || 7 όράναις γρ. Ορ(ι)άνες | αλλαςρα ρέαις το σα προσθ. με το ίδιο χέρι || 26-27 σινιόραν

P ευρεθεί ένας οπού να έχει την χάρην να μη τον πιάνουν γοητείες, και άλλος ένας να έχει τόσον αδιαπέραστον κρέας, οπού να μην ημπορεί να λαβωθεί ποτέ, ως καθώς ήτον ο περίφημος Ρολδάνος, ένας από τους Δώδεκα Ανδρείους της Φράντσας, διά τον οποίον λέγουν πως ποτέ δεν ημπορούσε να τον λαβώσει τινάς παρά εις την πατούναν τού αριστερού του ποδός, και αυτή με άλλο άρμα δεν ελαβώνετον παρά με ένα χοντρόν καρφοβέλονον, και διά τούτο, όταν τον εσκότωσεν ο Περνάρδος του Κάρπου εις την Ροντσισβάλε, βλέποντας πως δεν ημπορούσε να τον λαβώσει με σίδηρον, τον εσήκωσεν εις τες αγκάλες του επάνω από την γην, ενθυμούμενος τον θάνατον οπού έδωσεν ο Ηρακλής εις τον Ανταίον, εκείνον τον άγριον γίγαντα οπού έλεγεν πως να είναι υιός της Γης· θέλω να συμπεράνω από αυτά οπού είπα πως ημπορούσα
241ᵛ και εγώ να έχω καμίαν από αυτές τες χάρι|τες, όχι το να μην ημπορούν να με λαβώσουν, διότι πολλές βολές το έδειξεν η δοκιμή πως εγώ είμαι μαλακόσαρκος, μήτε το πως να μη με πιάνουν οι γοητείες, ότι εγώ εκατάντησα και με έβαλαν και εις κλουβί, εις το οποίον δεν ήθελεν ημπορέσει να με βάλει όλος ο κόσμος, αν δεν με έβαναν διαμέσου των γοητειών· αμή, επειδή και εγλίτωσα από εκείνην την γοητείαν, πιστεύω πως να μην ευρίσκεται καμία άλλη οπού να με βλάψει. Και, διά τούτο, βλέποντας αυτοί οι γοητευταί πως δεν ημπορούν να απεράσουν οι πονηρίες τους εις του λόγου μου, κάμνουν την εκδίκησην εις τα πράγματα οπού αγαπώ, και θέλουν να με κάμουν να χάσω την ζωήν καταφρονώντας εκείνην την Δουλτσινέαν, διά την οποίαν εγώ ζω· και πιστεύω πως, όταν έστειλα τον οπλοφόρον μου, την εμεταμόρφωσαν και έκαμαν και του εφάνη μία χωριάτισσα καταγινομένη εις τοιαύτην χαμερπή άσκησην ως καθώς είναι {ως καθώς είναι} το να κοσκινίζει σιτάρι· αμή εγώ είπα πως εκείνο δεν ήτον σιτάρι, αλλά
242ʳ τόσα σπυριά μαργαριτάρι, και διά δο|κιμήν αυτής της αληθείας θέλω να ειπώ εις την μεγαλειότητά σας ότι εγώ, ⟨ερχόμενος⟩ τες απερασμένες από το Τοπόζο, δεν ημπόρεσα να εύρω τα π'λάτια της Δουλτσινέας, και, βλέποντάς την, μίαν άλλην ημέραν, ο Σάντσιος εις την ίδιαν της θεωρίαν, οπού είναι η ευμορφύτερη του κόσμου, εμένα με εφάνη μία αχρεία και άσχημη χωριάτισσα· και,

8 περνάρδος τ῀ κα῾ρπ῀ γρ. (Μ)περνάρδος του Κάρπ(ι)ου || 12 ἔλεγεν γρ. ἔλεγον || 28 ὡς καθὼς ᾖναι, ὡς καθὼς ᾖναι, || 30 σπιριά || 31 ἐγὼ ταῖς || 32 πλάτια || 35 ἄσχημη *το η ίσως διορθ. από α*

επειδή και δεν ημπορούν να με έχουν εμένα πάντοτε γοητευμέ- P
νον, κάμνουν την εκδίκησην εις αυτήν, ηξεύροντας πως εγώ θέλω
ζει πικραμένος έως οπού να την ιδώ εις προτέραν της στάσην.
Αυτά όλα τα είπα διά να μη στοχάζεται και αποβλέπει τινάς εις
εκείνο οπού είπεν ο Σάντσιος, πως την ηύρεν κοσκινίζοντας σι- 5
τάρι, ότι, επειδή και την μεταμορφώνουν εις του λόγου μου, δεν
είναι θαύμα αν την εμετάβαλαν και εις αυτόν. Η Δουλτσινέα ⟨είναι⟩
από τες πρώτες ευγενικές· και από τα μεγάλα γένη του Το-
πόζου, τα οποία είναι παλαιά και τιμημένα, και ημπορεί να πι-
στεύσει ο καθένας πως και η ασύγκριτος Δουλτσινέα έχει να τι- 10
μήσει το γένος της και την πατρίδαν της, η οποία θέλει μείνει αεί-
242ν μνηστος και περίφημος εις τους αιώνας, | ως καθώς εστάθη η
Τρωάδα διά την Ελένην, και η Ισπανία διά την Κάβην, αν καλά
και με μεγάλην φήμην και τίτλον. Από το άλλο μέρος, πρέπει να
ηξεύρετε η μεγαλειότης σας πως ο Σάντσιο Πάντσας είναι ένας 15
από τους πλέον νόστιμους οπλοφόρους οπού να εδούλευσαν εις
πλανωμένους καβαλιέρους, αμή έχει και κάποιες κακίες και
αχρειότητες: αμφιβάλλει διά κάθε πράγμα και πιστεύει κάθε
πράγμα· όταν εγώ πιστεύω πως θέλει να καταποντηθεί μέσα εις
το βάθος των ασυστασιών του, αυτός τότε εβγαίνει με κάποια 20
γνωστικά και εύμορφα λόγια οπού τον υψώνουν έως εις τον ου-
ρανόν. Εγώ, τέλος πάντων, δεν τον άλλαζα διά άλλον οπλοφόρον,
αν και να με έδιδαν προσθήκην ένα κάστρον, και, διά τούτο, στέ-
κω και αμφιβάλλω ανίσως και πρέπει να στείλω αυτόν εις το γκο-
βέρνον οπού τον εχάρισες η μεγαλειότης σου, επειδή και βλέπω 25
εις του λόγου του μίαν κάποιαν επιτηδειότητα εις την κυβέρνη-
σην του γκοβέρνου: και πιστεύω πως, ανίσως και πράξει ολίγον
243ν εις αυτό, θέλει κυβερνήσει πολλά καλά, πόσον μάλλον οπού η|ξεύ-
ρομεν από πολλές δοκιμές πως δεν χρειάζεται πολλή επιτηδειό-
της μήτε περισσά γράμματα εις το να γένει τινάς γκοβερνατό- 30
ρος, επειδή και ευρίσκονται περισσοί οπού μετά βίας διαβάζουν,
και κυβερνούν πολλά καλά· το παν όλον είναι να έχουν καλήν διά-
θεσην και πόθον εις το να ενεργούν δικαίως {δικαίως} πράγμα-
τα, ότι δεν θέλει λείψει ποίος να τους συμβουλεύσει και να τους
καθοδηγήσει εις εκείνο οπού πρέπει να κάμουν. Η συμβουλή οπού 35

2-3 θέλω ζῇ *πριν από το* ζῇ *διαγραμμ.* ᾖπῃ || 3 προτεραν *γρ.* ⟨την⟩ προτέραν *(;)* || 6 μεταμορφώνν *το πρώτο* ν *γραμμ. πάνω από διαγραμμ. σ και το* ν *διορθ. ίσως από* ε || 7-8 δνλτζινέα *από* || 18 αμφιβάλλᾳ *το φ διορθ. από* β || 19 καταποντηθῇ *το* ῳ *διορθ. ίσως από* α || 28 αὐτό *το* ό *ίσως* ον || 33 κ.ε. δικαίως δικαίως / πράγματα

P του ήθελα δώσει είναι να εξουσιάζει κραταιώς και να εκδικαιώνεται το αξίωμα, και άλλα πράγματα οπού μένουν εις την καρδίαν μου, τα οποία θέλω τα ειπεί εις τον προσήκοντα καιρόν, εις καλόν του Σάντσιου και εις όφελος του γκοβέρνου οπού θέλει λάβει.»

Ευρισκόμενοι αυτοί εις αυτές τες ομιλίες, ήκουσαν πολλές φωνές και μίαν σύγχυσην ανθρώπων εις το παλάτι, και παρευθύς εμπήκεν ο Σάντσιος εις την σάλαν όλως τρομασμένος, και ⟨κα⟩τόπι του ήρχετον ένα πλήθος παιδίων ή, καλύτερα να ειπώ, κοπέλια των μαγείρων και άλλα παιδία, και ένας από αυτούς
243v εκρα|τούσεν εις το χέρι του μίαν σκαφίτσαν με νερόν, οπού από την πάστραν εφαίνουνταν πως ήτον από εκείνα οπού πλύνουν τα σκουτέλια· και εκυνηγούσε τον Σάντσιον να τον πιάσει, και να βάλει το σκαφίδι υποκάτω εις τα γένιά του, και άλλος ένας ήθελε να τον πλύνει.

«Τί πράγμα είναι αυτό;» ερώτησεν η δουκέσα «Τί γυρεύετε από αυτόν τον γαλαντόμον; Δεν ηξεύρετε πως εψηφίσθη διά γκοβερνατόρος;»

Ο μάγειρος οπού ήθελε να τον πλύνει απεκρίθη πως δεν ήθελεν να αφεθεί να τον πλύνουν, ως καθώς είναι συνήθεια, και ως καθώς επλύθη και ο δούκας και ο καβαλιέρης του.

«Εγώ θέλω,» απεκρίθη ο Σάντσιος «όμως ήθελα να ήτον και νιψομάνδυλα παστρικότερα, και όχι ως καθώς είναι αυτά οπού κρατείτε πατσιαβούρες, και αντίς διά νερόν αλισίδα και να ήτον χέρια παστρικότερα, διότι τα εδικά σας είναι άσπρα ωσάν τες αραχνιές της γωνίας· επειδή και δεν είναι τόση διαφορά από εμένα εις τον καβαλιέρην μου, ότι αυτός επλύθη με νερόν των αγγέλων και εγώ με αλισίβαν των διαβόλων. Των τόπων οι συνήθειες και
244r των | παλατίων είναι καλές όταν δεν δίδουν ενόχλησην· αμή η συνήθεια του πλυσίματος οπού είναι εις αυτά τα μέρη είναι χειρότερη από ένα δαρμόνι. Εμένα τα γένιά μου είναι παστρικά και δεν έχω χρείαν να με τα πλύνουν· και, όποιος σιμώσει εις του λόγου μου και με εγγίξει καμίαν τρίχαν των γενίων μου, θέλω τον δώσει καμία γροθιά, οπού να τον παραζαλίσω, διότι αυτό το πλύσιμον ομοιάζει περισσότερον να είναι περιγέλιον παρά περιποίησις.»

Η δουκέσα σχεδόν είχε λιγοθυμήσει από τα γέλια βλέποντας

8-9 καίτόπι τ ‖ 9 καλίτερα *το ι διορθ. από η* ‖ 19 μάγϙρος *το ϙ ίσως α* ‖ 19-20 ἤθελεν ἄφαι/θῆ *το νά προσθ. με το ίδιο χέρι* ‖ 24 πατζαβ΄ραις *το ΄ ίσως διορθ. από ΄* ‖ αλυσίδα *γρ.* αλισίβα ‖ 25-26 αράχνίαις ‖ 31 δαρμόνι *γρ.* δαρμόν{ι} *(;)*

τον Σάντσιον οπού αραθυμούσε και ακούοντας τα λόγια οπού P
εσυντύχαινεν, αμή τον δον Κισότην δεν τον εκαλοφάνη αυτό, και,
προσκυνώντας τον δούκαν, σχεδόν ωσάν να εζητούσεν άδειαν διά
να συντύχει, με ταπεινήν φωνήν είπεν:

«Ω σινιόροι καβαλιέροι, αφήσετε η αυθεντία σας τον οπλοφό- 5
ρον μου και κοπιάσετε εις το καλόν, ότι αυτός δεν έχει χρείαν να
πλυθεί. Αφήσατέ τον ως καθώς σας λέγω, ότι μήτε αυτός μήτε
εγώ δεν είμασθεν μαθημένοι με τοιαύτα μετωρίσματα.»

244ᵛ Ο Σάντσιος απόκοψε τον λόγον του, και | είπεν:

«Ελάτε, ελάτε και περιπαίξατε, ότι ηύρατε τον άνθρωπόν σας! 10
Εγώ θέλω σας δώσει την απόκρισην.»

Τότε η δουκέσα, δίχως να αφήσει τα γέλιά της, είπεν:

«Έχει δίκαιον ο Σάντσιος εις όλα αυτά οπού λέγει: και είναι
αληθινά παστρικός, και δεν έχει χρείαν να πλυθεί· και, το περισ-
σότερον, εσείς, ως αχρείοι και ουτιδανοί οπού είσθε, τον εφιλο- 15
ξενήσετε κατά τα μούτσουνά σας, με το να εχθρεύεσθε τους οπλο-
φόρους των πλανωμένων καβαλιέρων.»

Ακούοντας αυτά τα λόγια οι υπηρέται εθαρρούσαν πως τα
έλεγεν αληθινά η δουκέσα, και, φοβούμενοι μήπως αραθυμήσει ο
δούκας, σχεδόν ωσάν εντροπιασμένοι έφυγαν όλοι τους και τον 20
άφησαν· τότε ο Σάντσιος εγονάτισεν έμπροσθεν εις την δουκέ-
σαν και είπεν:

«Από μεγάλους ανθρώπους, μεγάλες χάριτες πρέπει να ελπί-
ζει τινάς: και αυτήν οπού με έκαμες η αυθεντία σου σήμερον δεν
ημπορώ να κάμω αντιμισθίαν με άλλο παρά με το να επιθυμώ να 25
ιδώ του λόγου μου αρματωμένον διά πλανώμενον καβαλιέρην, διά
245ʳ να καταγίνομαι όλες τες ημέρες της | ζωής μου εις το να δουλεύω
εις τοιαύτην μεγάλην σινιόραν. Εγώ είμαι ένας πτωχός χωριάτης,
και ονομάζομαι Σάντσιο Πάντσας, είμαι υπανδρευμένος, και έχω
και παιδία και δουλεύω διά οπλοφόρος: ανίσως και με κανένα 30
από αυτά τα πράγματα ημπορώ να δουλεύσω την μεγαλειότητά
σου, πρόσταξε και θέλεις με εύρει έτοιμον και πρόθυμον.»

«Φαίνεται πολλά καλά, Σάντσιε,» απεκρίθη η δουκέσα «πως
έμαθες ανθρωπότητα εις το ίδιον σχολείον της ανθρωπότητος και
ευπροσηγορίας: φαίνεται πολλά καλά, θέλω να συμπεράνω, πως 35
ανεθράφης με το γάλα τού σινιόρ δον Κισότε, οπού θέλει να είναι

8 ᾖμασθεν *το* ᾐ *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 24 σ *το* τ *διορθ. από αδιάγν. αρχ.*

P ο καθρέπτης της ευπροσηγορίας, το άνθος των τσιριμονιών. Σήκω, φίλε Σάντσιε, ότι εγώ θέλω πληροφορήσει τες ευπροσηγορίες σου κάμνοντας τον δούκαν τον σινιόρην μου να σε δώσει το σγληγορότερον το γκοβέρνον οπού σε υποσχέθη.»

Έπαυσε με αυτό η ομιλία τους, ο δον Κισότης επήγε να αναπαυθεί, και η δουκέσα είπεν τον Σάντσιον πως, αν δεν επαρανύ-
245ᵛ σταζε, να πάγει να καθίσει μαζί της και με τα κορίτσια της | εις μίαν σάλαν οπού ήτον πολλά δροσερά. Ο Σάντσιος απεκρίθη πως, αν καλά και να είχεν συνήθειαν να κοιμάται το καλοκαίρι τέσσαρες ή πέντε ώρες μετά το γεύμα, με όλον τούτο, διά να ευαρεστήσει εις την μεγαλειότητά της, ήθελε πασχίσει να μη κοιμη{κοιμη}θεί ούτε μίαν ώραν, και επάγησαν με την δουκέσαν. Ο δούκας εξαναπρόσταξε πάλιν τους υπηρέτας του με τί τρόπον να τιμούν τον δον Κισότην, δίχως να παρέβουν καμίαν συνήθειαν από εκείνες οπού εγίνουνταν εις τους παλαιούς πλανωμένους καβαλιέρους.

Κεφ(άλαι)ον λγ^ον.
Οπού διηγείται την νόστιμον ομιλίαν οπού έκαμεν ο Σάντσιο Πάντσας με την δουκέσαν και με τα κορίτσια της.

Διηγείται, λοιπόν, η ιστορία πως ο Σάντσιος δεν εκοιμήθη εκείνην την ημέραν κατά την συνήθειάν του, αλλά, διά να σταθεί εις τον λόγον του, επήγεν παρευθύς εις την δουκέσαν, η οποία, από
246ʳ τον πόθον οπού είχεν να ακούει τα λόγιά του, τον έβαλε και ε|κάθισεν εις ένα σκαμνί, αν καλά και ο Σάντσιος δεν ήθελε να καθίσει· αμή η δουκέσα τον είπεν να καθίσει ως γκοβερνατόρος και να ομιλήσει ως οπλοφόρος, αν καλά και διά τα δύο τον έπρεπε να καθίσει εις το σκαμνί του Άρεως Ρόι Διάζ.

Ε⟨σήκωσεν τους ώμους ο⟩ Σάντσιος, έκαμεν υπακοήν και εκάθισεν, και τον έβαλαν εις την μέσην όλα τα κορίτσια και γερόντισσες της δουκέσας, στέκοντας με προσοχήν, διά να ακούσουν τα λόγιά του· η δουκέσα άρχισε και του είπεν:

«Τώρα οπού είμασθεν μοναχοί και δεν μας ακούει κανένας, ήθελα να με εδιάλυες μερικές αμφιβολίες οπού έχω, επάνω εις

11-12 κοιμη/κοιμηθῆ || 14 παρέβην *το ε διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 22 όποία *το ί διορθ. από ι* || 25 γγόβερνατόρος || 27 ῥοϊδιάζ *γρ.* Ρούι Δίαζ || 28 ἐσα'ντζιος ἔκαμεν *γρ.* Ο Σάντσιος έκαμεν *(;)* | ὑποκοηὐ || 32 ἤμασθεν || 34 με/ρικαῖς *το ε διορθ. από è*

την ιστορίαν του μεγάλου δον Κισότη. Μία από τες οποίες αμφι- P
βολίες είναι ότι η αυθεντία σου, σινιόρ Σάντσιε, ποτέ δεν είδες την
σινιόρα Δουλτσινέαν, μήτε της επήγες το γράμμα, επειδή και έμει-
νεν εις το βιβλιαράκι εις την Σιέρα Μορένα, και θαυμάζομαι πώς
ετόλμησες και επροσποιήθης την απόκρισην και πως την ηύρες
οπού εκοσκίνιζε σιτάρι, όντας όλα ψεύματα, και εις ατιμίαν της
246ν καλής διαθέ|σεως της ασυγκρίτου Δουλτσινέας.»

Ο Σάντσιος, ακούοντας αυτά τα λόγια, εσηκώθη, και επήγεν
και ετριγύρισεν όλην την σάλαν· και, ύστερον, ήλθε και εκάθισε
και είπεν:

«Τώρα, σινιόρα μου, οπού είδα πως δεν μας ακούει τινάς, παρά
αυτοί οπού είναι τριγύρω, θέλω αποκριθεί χωρίς φόβον εις εκεί-
να οπού με ερωτάτε. Και το πρώτον πράγμα οπού θέλω να σας
ειπώ είναι πως εγώ κρατώ τον καβαλιέρην μου διά μεγαλότατον
τρελόν, αν καλά και μερικές βολές συντυχαίνει κάποια λόγια τό-
σον φρόνιμα, οπού μήτε ο ίδιος ο Σατανάς δεν ημπορεί να τα ει-
πεί καλύτερα· αμή, με όλον τούτο, εμένα με εμπήκεν εις το κε-
φάλι πως να είναι άγνωστος. Και, έχοντας αυτήν την φαντασίαν,
ημπορώ να τον κάμω να πιστεύσει πράγματα οπού δεν έχουν μήτε
αρχήν μήτε τέλος, ως καθώς ήτον εκείνο της αποκρίσεως: και
εκείνο της γοητείας της σινιόρας Δουλτσινέας, οπού είναι ώς οκτώ
δέκα ημέρες αφού εσυνέβη, τον έκαμε και επίστευσε πως να εί-
247r ναι γοητευμένη, το οποίον τόσον είναι αληθινόν όσον είναι πως
θέλει να απετάξει ένας γαϊδαρος.»

Η δουκέσα τον επαρακάλεσε να της διηγηθεί καταλεπτώς αυ-
τήν την γοητείαν, και ο Σάντσιος τής τα είπεν όλα ένα προς ένα
καθώς εσυνέβηκαν, και το ενοστιμεύθηκαν όλοι οι ακροαταί κατα-
πολλά.

«Εγώ, Σάντσιε, από αυτά οπού με εδιηγήθης εμπήκα εις υπο-
ψίες, και άρχισα να διστάζω διά το γκοβέρνον, ότι: "Επειδή και
ο δον Κισότης της Μαντσίας είναι τρελός διά δέσιμον, εσύ οπού
είσαι οπλοφόρος και τον ηξεύρεις, και, με όλον τούτο, τον ακο-
λουθείς και ελπίζεις εις τας ματαίας του υποσχέσεις, βεβαιότα-
τα θέλεις να είσαι τρελότερος από τον καβαλιέρην σου· και νά
οπού εγώ θέλω σφάλει, ανίσως και σε δώσω το γκοβέρνον, ότι
ένας άνθρωπος οπού είναι τρελός και δεν ημπορεί να κυβερνήσει

3 σινιόρα || 3-4 ἔμφνεν || 11 σινιόρα || 26 ὅλα *το λ διορθ. από αδιάγν. αρχ.*

P του λόγου του πώς ημπορεί να κυβερνήσει το γκοβέρνον;"»

«Εγώ γνωρίζω πως η αυθεντία σου λέγεις την αλήθειαν,» απεκρίθη ο Σάντσιος «και πως, αν είχα γνώσην, από πολλής έπρεπε να τον αφήσω. Αμή τί να κάμω, ίσως και η τύχη μου αυτή ήτον ή
247r το κακόν μου ριζικόν με έφερεν εις αυτόν: | εγώ άλλον δεν ημπορώ να κάμω, παρά να τον ακολουθήσω· ημείς είμασθε συμπατριώται, έφαγα το ψωμί του και το άλας του, τον αγαπώ, διατί είναι άνθρωπος οπού γνωρίζει την χάρην, με εχάρισε τρία γομάρια, ότι εγνώρισε την εμπιστοσύνην μου, και, διά τούτο, είναι αδύνατον να μας χωρίσει άλλο τίποτε έξω από τον θάνατον. Και, ανίσως και η μακρότης σου δεν θέλεις να με δοθεί το υποσχεθέν μοι γκοβέρνον, καλός ο Θεός, ενδέχεται το να μην με δοθεί να είναι εις όφελος της συνειδήσεώς μου, ότι, αν καλά και να είμαι ιδιώτης, όμως καταλαβαίνω και εγώ εκείνην την παροιμίαν οπού λέγει "ο μύρμηξ πτερά έκαμεν, κακόν του κεφαλιού του", και πιστεύω πως ογληγορότερα θέλω αποθάνει παρά οπού να γένω γκοβερνατόρος. Και το ψωμί οπού κάμνουν εδώ ομοιάζει με της Φράντσας, και την νύκτα όλες οι γάτες φαίνουνται στακτηρές, και πολλά κακορίζικος είναι εκείνος ο άνθρωπος οπού νηστεύει είκοσι τέσσαρες ώρες· και τα μικρά πουλία του κάμπου ο Θεός τα επισκέπτεται, και σας αφήνω υγείαν και χαράν, και καλήν
248r αντάμωσην να δώσει ο Θεός. Και σε ξαναλέγω, | σινιόρα δουκέσα, πως, ανίσως και δεν μιλήσεις να με δώσεις το γκοβέρνον, εγώ δεν θέλω το πικρανθεί τελείως, ότι είμαι γνωστικός.»

Εξεκαρδίζουνταν η δουκέσα από τα γέλια ακούοντας τες παροιμίες του Σάντσιου και βλέποντας την απλότητά του, εις τον οποίον είπεν:

«Ηξεύρεις πολλά καλά, Σάντσιε, πως όταν ένας καβαλιέρης υποσχεθεί ένα πράγμα είναι ανάγκη να σταθεί εις την υπόσχεσήν του, αν και να έχανε την ζωήν του. Έτσι και ο δούκας, αν καλά και να μην είναι από τους πλανωμένους καβαλιέρους, με όλον τούτο θέλει σταθεί εις τον λόγον του και θέλει σε δώσει το γκοβέρνον. Μη πικραίνεσαι, χαίρου, ότι ογλήγορα θέλεις ιδεί του λόγου σου γκοβερνατόρον. Και να κοιτάξεις να κυβερνάς καλά τους υπηκόους σου, διότι πρέπει να ηξεύρεις πως όλοι είναι πιστοί και ευγενείς.»

7 ψωμίμτ || 12 μήν μὲ *το ν ίσως διαγραμμ.*

«Όσον μεν εις αυτό, το να κυβερνώ καλά,» απεκρίθη ο Σάντσιος «δεν κάμνει χρεία να με το παραγγείλεις, διότι εγώ είμαι φυσικά ελεήμων και λυπούμαι τους πτωχούς· και πιστεύω πως εμένα δεν θέλουν ημπορέσει να με γελάσουν: είμαι γαρ αρχαία 248ν α|λώπηξ και καταλαμβάνω τες δολιότητες, και ηξεύρω με τί τρόπον να κυβερνήσω τους καλούς και με τί τους κακούς. Το παν όλον είναι όσον να κάμω αρχήν, διότι ενδέχεται κάμνοντας εις αυτό ώς δεκαπέντε ημέρες γκοβερνατόρος να με αρέσει τόσον καταπολλά οπού να μην ημπορώ να αφήσω τοιούτον οφίκιον και να ηξεύρω καλύτερα την κυβέρνησην αυτού του γκοβέρνου παρά την γεωργικήν, εις την οποίαν αναθράφηκα.» P

«Εσύ εις όλα έχεις δίκαιον, Σάντσιε,» του απεκρίθη η δουκέσα «ότι κανένας δεν γεννάται μάστορας, αλλ᾽ ύστερον μανθάνει. Αμή, γυρίζοντας εις την προτέραν μας ομιλίαν οπού είχαμεν περί της γοητείας της σινιόρας Δουλτσινέας {Δουλτσινέας}, κρατώ διά πράγμα βέβαιον και αληθινόν πως εκείνη η φαντασία οπού σε ήλθε και επεριγέλασες τον καβαλιέρην σου λέγοντάς τον πως η χωριατοπούλα ήτον η Δουλτσινέα, και πως, αν δεν την εγνώριζε ο καβαλιέρης, το αίτιον θέλει ήτον με το να ήτον γοητευμένη, όλα αυτά να ήτον εφεύρησες κανενού γοητευτού από εκείνους από εχθρεύ- 249ν ουνται τον καβαλιέρην σου. Διότι αληθινά εγώ ηξεύ|ρω βεβαιότατα πως η χωριατοπούλα οπού επήδηξεν επάνω εις την γομάρα ήτον και είναι η Δουλτσινέα του Τοπόζου, οπού ο καλός Σάντσιος είναι απατημένος, και εις αυτήν την αλήθειαν δεν πρέπει να αμφιβάλλει τινάς· και πρέπει να ηξεύρεις πως και ημείς έχομεν εδώ γοητευτάς οπού μας αγαπούν, και μας λέγουν ό,τι γίνεται εις τον κόσμον, καθαρά, και να με πιστεύσεις, Σάντσιε, πως η χωριατοπούλα ήτον και είναι η Δουλτσινέα χωρίς καμίαν αμφιβολίαν, η οποία είναι τόσον γοητευμένη ωσάν την μητέρα της, και εις ολίγον καιρόν θέλομεν την ιδεί εις την προτέραν της στάσην, και τότες θέλεις γνωρίσει και εσύ την απάτην εις την οποίαν ευρίσκεσαι.»

«Όλα αυτά οπού λέγεις η αυθεντία σου ενδέχεται να είναι αληθινά,» απεκρίθη ο Σάντσιος «και τώρα αληθινά πιστεύω εκείνα οπού με εδιηγούνταν ο καβαλιέρης μου πως είδεν εις το σπήλαιον του Μοντεζίνου, εις το οποίον λέγει πως είδε την σινιόρα Δουλ-

8 αὐτό^{ώς}δεκαπέντε *το ώς προσθ. με το ίδιο χέρι* | αᾰ^{ξ}ση *το ε πλαγιογραφημένο και προσθ. ίσως με το ίδιο χέρι* || 14 γυρίζωντας *το γυ γραμμ. πάνω σε σβησμένο γνω* || 15 δ᾽λτζινέας δ᾽λτζινέας || 17 καβαλλιέρην μ᾽ || 21 καβαλλιέρην ^{σ}᾽ *το σ γραμμ. πάνω από διαγραμμ.* μ || 28 χωρίς καμίαν *γραμμ. πάνω σε σβησμένο αρχ.* || 35 σινιόρα

P τσινέα με τα ίδια φορέματα οπού εφορούσε όταν την έκαμα εγώ
249ν γοητευμένην· και θέλει να ήτον όλον το ανάπαλιν, ως καθώς λέγεις η αυθεντία σου, διότι εγώ αφ᾽ εαυτού μου πιστεύω πως δεν ήθελα ημπορέσει να σχηματίσω εν ταὐτῷ μίαν τοιαύτην επιτηδείαν απάτην, μήτε ο καβαλιέρης μου πιστεύω πως δεν είναι τόσον τρελός, οπού να καταπεισθεί τόσον εύκολα εις τα λόγιά μου και να πιστεύσει ένα πράγμα τόσον παράστρατον. Όμως, με όλον τούτο, παρακαλώ να μην με έχεις εις κακήν υπόληψην: επειδή και εγώ έκαμα εκείνην την μηχανήν διά να μην με μαλώσει ο καβαλιέρης, και όχι με σκοπόν διά να τον βλάψω· και, ανίσως το πράγμα εβγήκε το ανάπαλιν, ο Θεός είναι εις τον ουρανόν, οπού είναι καρδιογνώστης.»

«Αυτό είναι αληθέστατον,» είπεν η δουκέσα «αμή ειπές με, Σάντσιε, τί πράγμα είναι αυτό οπού λέγεις διά το σπήλαιον του Μοντεζίνου, ότι αγαπούσα να το εμάθαινον.»

Ο Σάντσιος τής εδιηγήθη καταλεπτώς εκείνα οπού είχεν ιδεί ο καβαλιέρης του εις το σπήλαιον. Ακούοντας αυτό η δουκέσα, είπεν:

«Από αυτό το συμβεβηκός ημπορούμεν να το βεβαιωθούμεν πως είναι η Δουλτσινέα, επειδή και ο μέγας δον Κισότης είδεν |
250ν εκεί την ιδίαν χωριατοπούλαν οπού είδεν ο Σάντσιος σιμά εις το Τοπόζον, και πως να είναι γοητευμένη.»

«Έτσι λέγω και εγώ,» είπεν ο Σάντσιος «αμή τί ημπορώ να την βοηθήσω εγώ, αν είναι γοητευμένη; Διατί εγώ φοβούμαι να πιασθώ με τους εχθρούς τού σινιόρ δον Κισότε, οι οποίοι πιστεύω πως θέλει να είναι περισσοί και κακοί. Εγώ αληθινά εκείνην οπού είδα ήτον μία χωριάτισσα· και, ανίσως και ήτον η Δουλτσινέα, εγώ δεν εναντιώνομαι, και όποιος θέλει να με πειράξει ας πονοκεφαλεί όσον θέλει: ότι εγώ δεν θέλω εναντιωθεί τινά. Μήτε αγαπώ να λέγουν πως "ο Σάντσιος το είπεν, ο Σάντσιος το έκαμεν, ο Σάντσιος επήγεν, ο Σάντσιος εγύρισεν", ωσάν να ήτον κανένας μίμος, και να μην ήτον ο ίδιος Σάντσιος Πάντσας, του οποίου η ιστορία είναι γραμμένη εις τα βιβλία, ως καθώς με είπεν ο δοτόρ Σαμψών Καράσκος, ο οποίος είναι άνθρωπος σπουδαίος και ενάρετος, και οι τοιούτοι πιστεύω πως να μη ψεύδονται, παρά όταν θέλουν ή όταν τους δίδει χέρι· ώστε οπού δεν κάμνει χρεία μήτε πρέπει να
250ν φιλονικά τινάς με λόγου μου. Επειδή και | έχω καλήν φήμην, ως

5 πῶς δεν ἦναι γρ. πως {δεν} είναι || 9 διά να μην με μαλώσῃ τα να μην με μ *γραμμ. με το ίδιο χέρι πάνω σε σβησμένο αδιάγν. αρχ.*

καθώς λέγει και ο καβαλιέρης μου, πως είναι καλύτερη η φήμη παρά τα πλούτη, δότε με αυτό το γκοβέρνον, διότι θέλετε ιδεί θαύματα, επειδή και όποιος εστάθη καλός οπλοφόρος θέλει είσθαι και καλός γκοβερνατόρος.» P

«Όλα όσα είπες έως τώρα, Σάντσιε,» είπεν η δουκέσα «είναι έννοιαι του Κάτωνος, του Μικέλ Βερίνου. Και κατά το παρόν, Σάντσιε, ύπαγε να αναπαυθείς, και ύστερον πάλιν θέλομεν συντύχει και θέλομεν σε δώσει το γκοβέρνον.»

Ο Σάντσιος εφίλησεν εκ δευτέρου το χέρι της δουκέσας, και την επαρακάλεσε να προστάξει να εγνοιάζονται το γομάρι του, διότι ήτον το φως των ομμάτων του.

«Τί γομάρι είναι αυτό;» ερώτησεν η δουκέσα.

«Είναι ο γάιδαρός μου·» απεκρίθη ο Σάντσιος «διά τον οποίον επαρακάλεσα αυτήν την ματρόνα, όταν έμπαινα εις την πόρταν του καστελίου, να το εγνοιάζεται, και αυτή αραθύμησε ωσάν να της είπα πως είναι άσχημος ή γερόντισσα, όντας ίδιον των ματρόνων να εγνοιάζουνται και να κοιτάζουν περισσότερον γαϊδάρους παρά να περιδιαβαίνουν εις τες σάλες. Είχαμεν ημείς έναν
251r ευγενή | εις το χωρίον μας οπού εχθρεύουνταν και εμισούσεν πολλά τες ματρόνες!»

«Θέλει να ήτον κανένας χωριάτης,» απεκρίθη η ματρόνα η δόνα Ροδριγκέζ «ότι, αν ήτον ευγενής και γνωστικός, τες ήθελε τιμά.»

«Παύσετε τώρα:» είπεν η δουκέσα «και εγώ θέλω προστάξει να εγνοιάζουνται το γομάρι σου, επειδή και το αγαπάς τόσον καταπολλά.»

Και με αυτό επήγεν ο Σάντσιος να αναπαυθεί, και η δουκέσα επήγε να διηγηθεί τον δούκαν εκείνα οπού είχεν ομιλήσει με τον Σάντσιον, και εσυμβουλεύθηκαν ⟨να⟩ τον κάμουν τον δον Κισότην ένα περιγέλιον οπού να είναι περίφημον και να ομοιάζει εις τα καβαλιερά του.

Κεφ(άλαι)ον λδ^ον.

Οπού διηγείται την μέθοδον οπού εστοχάσθηκαν να πιάσουν διά να γλιτώσουν την ασύγκριτον Δουλτσινέαν από την γοητείαν.

Εχαίρουνταν καταπολλά ο δούκας και η δουκέσα την συν-

10 ἐγνοιάζονται *το* ν *προσθ. με το ίδιο χέρι* || 28 ἐσυμβνλεύθηκαν τοὺ || 29-30 καβαλλιερά *γρ.* καβαλιερ(ικ)ά *(;)*

P αναστροφήν τού δον Κισότε και του Σάντσιου· και εστοχάσθη-
251ν καν να του κάμουν κανένα περιγέλιον | οπού να έχει ομοίασην με
τες τύχες του, παίρνοντας διά όλην και αιτίαν την όλην του σπη-
λαίου του Μοντεζίνου οπού τους είχεν διηγηθεί ο Σάντσιος. Η δου-
κέσα δεν εθαυμάζουνταν τόσον διά άλλο όσον διά την απλότητα
του Σάντσιου, ο οποίος εκαντάντησε και επίστευσε πως είναι αλη-
θινή και χωρίς κανένα λάθος η γοητεία της Δουλτσινέας, όντας
αυτός ατός του ο γοητευτής και εφευρετής αυτής της μηχανής.
Και, έτσι, δίδοντας προσταγήν εις τους υπηρέτας του διά εκείνα
οπού έπρεπε να κάμουν, μετά έξι ημέρας τον επήραν και επήγαν
εις το κυνήγι, με τόσην μεγάλην ετοιμασίαν κυνηγών ωσάν να
ήτον βασιλεύς κορονιασμένος. Έδωσαν τον δον Κισότην ένα φό-
ρεμα από εκείνα οπού εφορούσεν ο δούκας όταν έβγαινεν εις το
κυνήγι, και τον Σάντσιον άλλον ένα από τσιόχαν εκλεκτήν, αμή ο
δον Κισότης δεν ηθέλησε να τα φέρει, λέγοντας πως είχε σκο{τω}-
πόν να μεταχειρισθεί τα άρματα άλλην μίαν φοράν και δεν ημπο-
ρούσε να κουβανεί μαζί του σενδούκια. Ο Σάντσιος τα επήρεν
252ʳ μετά πάσης χαράς, έχοντας σκοπόν να τα πωλήσει εις τον | πρώ-
τον τόπον οπού ήθελε του δώσει χέρι.

Ερχόμενη, λοιπόν, η διορισμένη ημέρα, ο δον Κισότης αρμα-
τώθη, ο Σάντσιος ενδύθη, και εκαβαλίκευσεν εις το γομάρι του,
οπού δεν ήθελε να το αφήσει αν καλά και του έδιδον ένα άλογον,
και επήγεν και ανακατώθη ομού με τους κυνηγούς. Η δουκέσα
εβγήκεν στολισμένη με πολλά ακριβά και εύμορφα στολίδια,
εβγήκεν και ο δον Κισότης, ο οποίος ομού με τον δούκαν έβαλαν
την δουκέσαν εις το μέσον, και έφθασαν εις ένα λόγγον οπού ήτον
ανάμεσα εις δύο μεγαλότατα βουνά, έπιασαν τες στράτες, και
εσκόρπισαν τους κυνηγούς εις διαφόρους τόπους, άρχισεν το κυ-
νήγι με μεγάλην ταραχήν και φωνές, και γαβγίσματα και ήχοι
των κεράτων.

Η δουκέσα εξεπέζευσεν, κρατώντας εις το χέρι της μίαν λόγ-
χην ακονισμένην, και εστάθη εις ένα μονοπάτι από το οποίον ήξευ-
ρε καλά πως πάντοτε επερνούσαν αγριόχοιροι. Εξεπέζευσεν παρ-
ομοίως και ο δούκας, με τον δον Κισότην, και εστάθηκαν εις δύο
252ᵛ πλάγια της δουκέσας· ο Σάντσιος εστάθη αποπίσω της, | χωρίς
να ξεπεζεύσει από το γομάρι του. Και, την ώραν οπού είχε στα-

6 ἐκανταύτησε *γρ.* εκα{ν}τάντησε *(;)* || 9 τ̓ *γρ.* του⟨ς⟩ *(;)* || 14 τζιόχαν || 15 τα᾽ *το α διορθ. ίσως από ο γρ.* το *(;)* || 15-16 ὄχε σκοτώπόν *πριν από το πόν διαγραμμ.* ση || 19 τόπον ὁπὅ *γρ.* τόπον όπου *(;)* || 27 ἔπιᾳσαν || 28 ἄρχισεν *το ε διορθ. από* α || 29 ἤχοι *γρ.* ήχους *(;)*

θεί εκεί, είδαν ένα αγριόχοιρον μεγαλότατον, οπού το εκυνηγούσαν τα σκυλία και οι δούλοι τους, και ήρχουνταν προς του λόγου τους, τρίζοντας τους οδόντας του και ρίχνοντας αφρούς από το στόμα του· και, ευθύς οπού το είδεν, περνώντας εις το χέρι του το σκουτάρι και ξεσπαθώνοντας, ο δον Κισότης εβγήκεν εμπροστά να το προϋπαντήσει. Το ίδιον έκαμε και ο δούκας με την λόγχην του, αμή από όλους εμπροστύτερα ήθελεν υπάγει η δουκέσα, αν δεν την ήθελεν εμποδίσει ο δούκας. Μόνον ο Σάντσιος, ευθύς οπού το είδεν το άγριον ζώον, άφησε το γομάρι και άρχισε να τρέχει όσον ημπορούσε, πάσχοντας να ανέβει επάνω εις ένα υψηλόν πλάτανον, όμως εστάθη αδύνατον, μάλιστα, ανεβαίνοντας σχεδόν εις την μέσην, και όντας πιασμένος από ένα κλαδί, εστάθη τόσον κακορίζικος, οπού ετσακίσθη το κλαδί, και, θέλοντας να πέσει καταγής, έμεινε κρεμασμένος εις τον αέρα, εις ένα μικρόν κλαδάκι του ιδίου πλατάνου, μην ημπορώντας να φθάσει εις την
253r γην. Και, | βλέποντας πως εξεσχίζουνταν το ρούχον οπού του έδωσαν, και πως αν επερνούσεν απ᾽ εκεί εκείνο το άγριον θηρίον τον έφθανε, άρχισε να φωνάζει τόσον δυνατά και να ζητά βοήθειαν, οπού όσοι τον άκουσαν και δεν τον έβλεπαν εθαρρούσαν πως να τον έπιασε κανένα άγριον θηρίον και να τον εκρατούσεν εις τα οδόντια {και να τον εκρατούσεν εις τα οδόντια}.

Τέλος πάντων, το αγριόχοιρον το εκατατρύπησαν με τες χάρμπες· και, γυρίζοντας ο δον Κισότης από τες πολλές φωνές του Σάντσιου, τον είδεν κρεμασμένον εις το κλαδί του πλατάνου με το κεφάλι κάτω, και το γομάρι σιμά του.

Επήγεν ο δον Κισότης και εκατέβασε τον Σάντσιον, και, αφού επάτησεν επάνω εις την γην και είδεν το ρούχον του ξεσχισμένον, τον εκακοφάνη καταπολλά. Έως τόσον είχαν βάλει το αγριόχοιρον επάνω εις ένα μουλάρι, και, σκεπάζοντάς το με κλαδία δενδρολιβάνου και μυρσινίου, το επήγαν, ωσάν εις σημείον του λαφύρου, εις κάποιες μεγάλες τέντες οπού τες είχαν στήσει εις
253v την μέσην του λόγγου, εις τες οποίες ηύραν τες τράπεζες | έτοιμες και τα πιοτά εις τάξην, τα οποία ήτον καταπολλά πολυέξοδα και νοστιμότατα. Ο Σάντσιος έδειχνεν εις την δουκέσαν το ρούχον του οπού εξεσχίσθη, και είπεν:

«Ανίσως και ημείς ηθέλαμεν υπάγει να κυνηγήσομεν λαγούς ή

20 ἔπιασε || 20-21 καὶ νὰ τὸν ἐκρα/τῆσεν ὡς τὰ ὀδόντια, καὶ νὰ τὸν ἐκρα/τῆσεν ὡς τὰ ὀδόν/τια || 23 κισσότ^{η}ς *το η γραμμ. πάνω από διαγραμμ.* ε ή αι

P πουλία, αυτό το ρούχον μου βεβαιότατα δεν ήθελεν έλθει εις αυτήν την κατάντιαν. Εγώ δεν ηξεύρω τί νοστιμάδα είναι να δώκουν και να εβγαίνουν να προϋπαντούν ένα άγριον ζώον οπού, ανίσως και φθάσει τον άνθρωπον με τα οδόντιά του, τον θανατώνει. Εγώ ενθυμούμαι ένα τραγούδι παλαιόν οπού λέγει:

"Να τον φάγουν οι αρκούδες,
ωσάν τον Φάβιλα τον ονομαστόν."»

«Αυτός ήτον βασιλεύς των Γοτθών» είπεν ο δον Κισότης «ο οποίος πηγαίνοντας εις το κυνήγι τον έφαγαν οι αρκούδες.»

«Αυτόν λέγω και εγώ,» απεκρίθη ο Σάντσιος «διά τούτο δεν αγαπούσα να βάνουνται οι βασιλείς και οι πριντσίποι εις τοιούτους κινδύνους, μόνον διά να κάμουν το κέφι τους, και να σκοτώσουν ένα ζώον οπού δεν έκαμε κανένα σφάλμα.»

«Εσύ είσαι γελασμένος εις αυτό, Σάντσιε,» απεκρίθη ο δούκας

254r «διότι η άσκησις του κυνηγίου των αγρίων θηρίων είναι η | πλέον αναγκαία και οπού πρέπει εις τους βασιλείς και πριντσίπους περισσότερον από κάθε άλλην άσκησην. Το κυνήγι είναι μία εικών του πολέμου: εις αυτό είναι στρατηγεύματα, μέθοδες, τέχνες, πονηρίες, προστοχασμοί εις τους σκοπούς και λογισμούς του εχθρού, διά να τον νικήσουν δίχως καμίαν τους βλάβην· εις αυτό το κυνήγι πάσχουν από μεγαλότατες κρυάδες και από ανυπόφορες ζέστες· αποδιώχνει και ελαττεί την οκνηρίαν και τον ύπνον, δυναμώνουν τα μέλη, και, εις κοντολογίαν, είναι μία άσκησις οπού δεν προξενεί καμίαν βλάβην αλλά ηδονήν· και το περισσότερον οπού δεν είναι άσκησις διά τον καθένα, ως καθώς είναι η άσκησις άλλων ειδών κυνηγίων, έξω από των μεγάλων πουλίων, οπού και αυτή παρομοίως είναι διά τους βασιλείς και μεγάλους ανθρώπους. Ώστε οπού, Σάντσιε, μετάβαλε την γνώμην σου, και, όταν γίνεις γκοβερνατόρος, μετέρχου την άσκησην του κυνηγίου και θέλεις γνωρίσει την νοστιμάδαν του.»

«Αυτό δεν το κάμνω:» απεκρίθη ο Σάντσιος «ότι ο καλός γκο-

254v βερνατόρος πρέπει να είναι περιμαζωμένος, | και να κάθεται εις το σπίτι. Και όχι να περιπατούν οι πραγματευτάδες ευρισκόμενοι εις ανάγκην, και να περιπατούν να τον γυρεύουν, και αυτός να κάθεται εις τα βουνά και να περιδιαβαίνει το κυνήγι! Και η περιδιάβασις πρέπει να είναι περισσότερον για τους γιολγκοβάνη-

6-7 *καταλογάδην στο χφ* || 7 φάβιλα τὸν *το ν ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 13 ζῶον || 27 αὐτοὶ || 34 να᾽ γυρεύν *το τὸν προσθ. με άλλο χέρι* || 36 κ.ε. γιολγκοβάνιδες

δες παρά διά τους γκοβερνατόρους. Εγώ έχω σκοπόν να έχω διά περιδιάβασην το μεν Πάσχα τα χαρτία, τες δε Κυριακές και εορτές το τόπι και τες ομάδες, διότι αυτό το κυνήγι με προξενεί κάποιον έλεγχον εις την συνείδησην.» P

«Να δώσει ο Θεός να είναι έτσι καθώς λέγεις, Σάντσιε, διότι από τα λόγια έως εις τα έργα είναι μεγάλη διαφορά και πολύ διάστημα.»

«Ας είναι όσον και αν είναι,» απεκρίθη ο Σάντσιος «διότι με κάθε τρόπον είναι καλύτερη η βοήθεια του Θεού, παρά η επιμέλεια της γης.»

«Ω, να έχεις την κατάραν του Θεού και πάντων των αγίων, Σάντσιε,» τον λέγει ο δον Κισότης «ποτέ δεν αξιώθηκα να σε ακούσω μίαν ημέραν να ειπείς κανέναν λόγον δίχως παροιμίες και φλυαρίες! Αφήσετε, παρακαλώ, σινιόροι, να υπάγει εις το ανά-
255r θεμα αυτός ο τρελός, ότι βεβαιότατα | πιστεύω πως θέλει σας έδωσε μεγαλοτάτην ενόχλησην με τα άνοστά του λόγια.»

«Εγώ όσον μεν διά λόγου μου» είπεν η δουκέσα «δεν ημπορώ να ειπώ άλλον παρά πως νοστιμεύομαι περισσότερον τα λόγια του Σάντσιου παρά άλλων σοφών ανθρώπων.»

Με αυτές και άλλες παρόμοιες ομιλίες, εβγήκαν από τες τέντες, και περιπατώντες μέσα εις τον λόγγον διά να κυνηγήσουν εβραδιάσθηκαν και έφθασεν η νύκτα, και όχι με ξεστερίαν μήτε τόσον σκοτεινή ως καθώς το εζητούσεν ο καιρός του χρόνου, οπού ήτον εις την μέσην του καλοκαιριού· αλλά κάποια ξεστερία με σκότος το οποίον εβοηθούσεν εις τον σκοπόν του δουκός, ευθύς λοιπόν εσκοτείνιασεν, εφάνη πως να άναψε φωτία από τα τέσσερα μέρη του δάσους, και σιμά ηκούσθηκαν εις διάφορα μέρη φωνές και ήχοι κεράτων και άλλα σιμάρματα του πολέμου, ωσάν να απερνούσε κανένα στράτευμα μέσα από το δάσος. Η λάμψις της φωτίας, και ο ήχος των πολεμικών σιμαρμάτων σχεδόν ετύ-
255v φλαναν και εκώφαναν τα μάτια και τα αυτία εκείνων οπού ευρί|σκουν|ταν εκεί τριγύρω εις το δάσος, και εκεινών οπού ήτον μέσα εις αυτό.

Ηκούσθησαν μετά ταύτα πολλές τρουμπέτες, τες οποίες τες έπαιζον αραβικά· και, όταν άρχισεν ο πόλεμος, ηκούσθησαν τρουμπέτες μεγάλες, και τύμπανα, και άλλα σιμάρματα διαφό-

26 ἐσκοτ̓ίνιασεν γρ. ⟨οπού⟩ εσκοτείνιασεν (;) || 29 λάμψις *πάνω από το* ι *διαγραμμ. βαρεία*

P ρων ειδών, τα οποία επροξενούσαν μεγάλην σύγχυσην και ταραχήν. Ο δούκας εθαύμασε, εξεπάσθη η δουκέσα, ο δον Κισότης έμεινεν εκστατικός, ο Σάντσιος άρχισε να τρέμει, ώς και εκείνοι οπού ήξευραν την αιτίαν αυτού του αιφνιδίου συμβεβηκότος εσιώπησαν. Είδαν ευθύς έναν αποστελάριον οπού επερνούσεν απ᾽ έμπροσθέν τους ενδυμένος ωσάν διάβολος, και εσήμαινεν ένα μεγαλότατον κέρατον, οπού έβγανεν ένα ήχον πολλά τρομερόν.

«Ω αποστελάριε,» είπεν ο δούκας «τί άνθρωπος είσαι, πού πηγαίνεις, και τί άνθρωποι είναι αυτοί οι πολεμάρχοι οπού απερνούν από αυτό το δάσος;»

Ο αποστελάριος απεκρίθη με τεταραγμένην και αγρίαν φωνήν:

«Εγώ είμαι ο Διάβολος, και γυρεύω τον δον Κισότην της Μαν-
256r τσίας, και οι πολεμάρχοι οπού απερνούν απ᾽ εδώ είναι ένα | πλήθος γοητευτών οι οποίοι φέρνουν επάνω εις ένα αμάξι την ασύγκριτον Δουλτσινέαν από το Τοπόζον. Γοητευμένην, ομού με τον ευγενικόν Φραντσέζον τον Μοντεζίνον, ο οποίος ερμηνεύει τον δον Κισότην με τί τρόπον πρέπει να γλιτώσει αυτήν την σινιόρα.»

«Αν ήσουν διάβολος, ως καθώς λέγεις και ως καθώς φαίνεσαι από την θεωρίαν σου,» είπεν ο δούκας «ήθελες εγνωρίσει αυτόν τον δον Κισότην της Μαντσίας, επειδή και στέκει έμπροσθέν σου.»

«Να με πιστεύσετε, σινιόροι,» απεκρίθη ο Διάβολος «πως δεν τον εστοχάσθηκα, διότι, από τες πολλές φροντίδες οπού έχω εις διάφορα μέρη, αλησμόνησα την κυριοτέραν διά την οποίαν ήλθον.»

«Χωρίς άλλο» είπεν ο Σάντσιος «αυτό το δαιμόνιον θέλει να είναι καλός άνθρωπος, διότι, αν δεν ήτον τοιούτος, δεν όμωνεν εις τον Θεόν και εις την συνείδησήν του. Τώρα αληθινά πιστεύω πως και εις την κόλασην θέλει να ευρίσκονται καλοί άνθρωποι.»

Το δαιμόνιον ύστερον, δίχως να ξεπεζεύσει, γυρίζοντας προς τον δον Κισότην, είπεν:

«Εις εσένα, ω Καβαλιέρη των Λεόντων, οπού άμποτες να σε
256v ιδώ εις | ονύχιά τους, με έστειλεν ο κακορίζικος όμως ανδρείος καβαλιέρης ο Μοντεζίνος, προστάζοντάς με να σε ειπώ εκ μέρους

8-9 ᾽σαι; πᾶ πηγαίνῃς; || 11 ἀπιςελλάριος *το ι ίσως ο* | ἀπεκρίθη *προηγείται διαγραμμ.* ᾽πεν || 17 μοντεζῖνον *το ε διορθ. ίσως από α* | ερμηνεύῃ *γρ.* (να) ερμηνεύει *(;)* ⟨θέλει⟩ ερμηνεύει *(;)* || 18 σινιό/ρα || 20 ἤθελες *ύστερα από το ς διαγραμμ. αδιάγν. αρχ.* || 22 νά μὲ *γρ.* ⟨Μά τον Θεόν και την συνείδησήν μου⟩ να με || 24 κυριωτέραν *πάνω από το ι διαγραμμ. οξεία* || 29 ᾽ς / τοῦ κό θέλῃ *ύστερα από το* κό *σβησμ. ίσως σμον* || 32 (ὀπᾶ ... ᾽ς / ὀνύχιά τ᾽ς) *γρ.* οπού ... εις ⟨τα⟩ ονύχιά τους *(;)*

του να τον ακαρτερήσεις εις τον ίδιον τόπον οπού σε εύρω, διότι P
έχει μαζί του εκείνην οπού ονομάζουσι Δουλτσινέαν από το Το-
πόζο, ο οποίος θέλει σε δώσει εκείνο οπού κάμνει χρεία διά να την
γλιτώσεις από την γοητείαν. Και, με το να μην ήλθα διά άλλο τέ-
λος παρά μόνον διά αυτό, δεν ημπορώ να κάμω πλέον άργηταν: 5
τα δαιμόνια οπού ομοιάζουν και είναι ωσάν εμένα να είναι μετ'
εσένα, και οι άγγελοι με αυτούς τους άρχοντας.»

Και λέγοντας αυτό εσήμανεν εκείνο το μεγαλότατον κέρατον,
και εγύρισε και επήγεν, χωρίς να απαντέξει να πάρει καμίαν από-
κρισην. 10

Εθαύμασαν εκ δευτέρου όλοι τους, μάλιστα ο Σάντσιος και ο
δον Κισότης: ο μεν Σάντσιος, βλέποντας ότι εναντίον της αληθεί-
ας ήθελαν πως η Δουλτσινέα να είναι γοητευμένη· ο δε δον Κισό-
της, μην ημπορώντας να το βεβαιωθεί αν ήτον αληθινά ή όχι εκεί-
να οπού του εσυνέβηκαν εις το σπήλαιον του Μοντεζίνου. Και, 15
257r ευρισκόμενος εις αυτούς τους λογισμούς, εσηκώ|θη ο δούκας και
του είπεν:

«Τί συλλογάσαι, σινιόρε, θέλεις να προσμείνεις εδώ;»

«Και πώς, ίσως και δεν είμαι άξιος να προσμείνω;» απεκρίθη
ο δον Κισότης «Εγώ δεν θέλω σαλέψει απ' εδώ, αν και να ήξευρα 20
πως θέλει να έλθει κατεπάνω μου όλος ο άδης.»

«Εγώ, ανίσως και ιδώ άλλον έναν διάβολον» είπεν ο Σάντσιος
«και ακούσω άλλον ένα κέρατον ωσάν το απερασμένον, τόσον
θέλω σταθεί ασάλευτος όσον στέκει ο λαγωός όταν ιδεί το λα-
γωνικόν.» 25

Επάνω εις αυτό είχεν σκοτεινιάσει περισσότερον η νύκτα και
άρχισαν να τρέχουν και να πηδούν μέσα εις το δάσος πολλές φω-
τίες. Ηκούσθη και μία τρομερά ταραχή, ωσάν εκείνην οπού κά-
νουν οι σιδηροί τροχοί των αμαξίων, από των οποίων την τα ρα-
χήν λέγουν πως φεύγουν οι λύκοι και οι αρκούδες. Εις όλα αυτά 30
επροστέθη άλλη μία οπού τες αύξησεν όλες, διότι εφαίνουνταν
αληθινά πως εις τα τέσσαρα μέρη του δάσους να εγίνουνταν τέσ-
σαρες πόλεμοι εις έναν και τον αυτόν καιρόν, από το ένα μέρος
ακούονταν η μεγάλη βοή των τρομερών κανονίων, από το άλλον

12 βλέπωντες || 31 ἐπροςάθη || 34 βοή;

P 257ν α|κούονταν άπειρες τουφεκίες οπού ερίχνουνταν, και σχεδόν αποκοντά ακούονταν οι φωνές των πολεμάρχων, απομακριά ακούονταν οι τρουμπέτες.

Τέλος πάντων, όλα αυτά οπού επροείπαμεν, ομού με τον μεγάλον κτύπον των αμαξίων, έκαμναν έναν τοιούτον φρικτόν και τρομερόν ήχον, οπού ο δον Κισότης δείχνοντας όλην την αφοβησίαν και τόλμην μετά βίας ημπόρεσε και εστάθη· αμή ο Σάντσιος έπεσε λιγοθυμισμένος εις τα πόδια της δουκέσας, η οποία ευθύς τον εράντισε με νερόν εις το πρόσωπον. Και μόλις τον έκαμε και εσυνέφερεν εις τον νουν του την ώραν οπού έφθανεν ένα αμάξι εκεί οπού εστέκουνταν αυτή.

Το οποίον το ετραβούσαν τέσσαρα θρεμμένα βόδια, σκεπασμένα με μαύρα καλύμματα· και εις το κάθε κέρατόν τους ήτον δεμένη και αναμμένη από μία λαμπάδα μεγάλη αγιόκηρι, επάνω εις το αμάξι ήτον μία υψηλή καθέδρα, εις την οποίαν εκάθουνταν ένας σεβάσμιος γέροντας έχοντας μίαν γενεάδαν ασπρύτερη από
258ʳ το χιόνι, και τόσον μακριά, οπού επερ|νούσεν παρακάτω από το ζωνάρι· εφορούσεν ένα μαύρον επανωφόρι μεταξωτόν, οπού με το να ήτον το αμάξι γεμάτον από λαμπάδες ημπορούσε να διακρίνει τινάς και να ιδεί τί ήτον μέσα. Το οδηγούσαν δύο ασχημότατα δαιμόνια, των οποίων τα πρόσωπα ήτον τόσον άσχημα και τρομερά, οπού, βλέποντάς τα ο Σάντσιος, εσφάλισε τα μάτια του διά να μη τα βλέπει. Αφού, λοιπόν, επλησίασε το αμάξι κοντά, εσηκώθη από την καθέδραν ο σεβάσμιος γέρων και είπε μεγαλοφώνως:

«Εγώ είμαι ο σοφός Λιργανδέος.»

Και λέγοντας αυτό επέρασε, δίχως να ειπεί άλλον κανένα λόγον. Κατόπι ήλθε και απέρασεν άλλον ένα αμάξι το οποίον δεν είχε καμίαν διαφοράν από το πρώτον, όντας και εις αυτό άλλος ένας γέροντας, ο οποίος, ευθύς οπού επλησίασεν, εσηκώθη και είπεν:

«Εγώ είμαι ο σοφός Αλκίφης: ο μέγας φίλος της Αχάριστης Ουργάντας.»

Και απέρασε και αυτός.

Ήλθε, μετά ταύτα, ένα άλλον αμάξι, παρόμοιον με τα πρώτα,
258ᵛ πλην εκείνος οπού εκάθουνταν μέσα δεν ήτον γέροντας ω|σάν και

7 ημ'πόρεσα || 12 τὸ ἐτραβῦσαν *κάτω από το πρώτο τ διαγραμμ. αδιάγν. αρχ.* || 14 λαμπάδα *το π διορθ. από β* || 18 ζωνάρι *το ω διορθ. από ν ή το αντίστροφο* || 22 μάτια

τους άλλους· ο οποίος, με πλέον βραχνιασμένην φωνήν και πλέον διαβολισμένην, είπεν: P

«Εγώ είμαι ο Αρκαλαούσης γοητευτής, και εχθρός θανάσιμος του Άμαδις της Φράντσας και όλης του της γενεάς.»

Ολίγον μακριά απ' εκεί εσταμάτησαν αυτά τα τρία αμάξια, και έπαυσεν η υπερβολική ταραχή των τροχών τους, εκεί σιμά ηκούσθη ένας νόστιμος και γλυκύς ήχος ομοφώνου μουσικής, την οποίαν ακούοντάς την ο Σάντσιος εχάρη, και είπεν προς την δουκέσαν:

«Όπου είναι, σινιόρα, μουσική πιστεύω να μην είναι κακόν πράγμα.»

«Μήτε εκεί οπού είναι λαμπάδες και φως ποτέ δεν ευρίσκεται κακόν πράγμα.» απεκρίθη η δουκέσα.

«Καλά, σινιόρα,» απεκρίθη ο Σάντσιος «όμως το φως προέρχεται από την φωτίαν, ως καθώς είναι αυτή οπού μας περιτριγυρίζει και ήθελεν είσθαι εύκολον πράγμα και το να μας κάψει· αμή η μουσική είναι αρχή και σημείον χαράς και ευφροσύνης.»

«Αυτό θέλομεν το ιδεί.» είπεν ο δον Κισότης, ο οποίος ήκουεν αυτά οπού εσυντύχαιναν.

Και το είπεν καλά, ως καθώς θέλει φανεί εις το ακόλουθον
259r κεφά|λαιον.

Κεφ(άλαι)ον λεον.
Εις το οποίον ακολουθεί η ελευθερία της γοητείας της Δουλτσινέας, και άλλα θαυμάσια συμβεβηκότα.

Την ώραν οπού άκουσαν αυτήν την μουσικήν είδαν οπού ήρχουνταν προς το μέρος οπού έστεκεν αυτός ένα αμάξι από εκείνα οπού ον'μάζουνταν του θριάμβου, το οποίον το ετραβούσαν έξι μουλάρια στακτηρά κατά το χρώμα, όμως σκεπασμένα με λευκά καλύμματα, και επάνω εις το καθένα ήτον καβαλάρης από ένας άνθρωπος, και ο καθείς εβαστούσε μίαν μεγάλην λαμπάδαν εις το χέρι του, και ήτον και αυτοί ασπροφορεμένοι. Το αμάξι ήτον δύο και τρεις φορές μεγαλύτερον από τα πρώτα, και επάνω εις αυτό και εις τα πλάγια ήτον δώδεκα άνθρωποι ασπροφορεμένοι

8-9 δεκέσαν || 14 σινιόρα || 27 ὠνμάζεν ταν γρ. ον(ο)μάζουνταν *(;)* | θριάμβε *το ι διορθ. από αδιάγν. αρχ.*

P και αυτοί ωσάν και τους άλλους, και κρατώντες εις το χέρι τους
από μίαν λαμπάδαν αναμμένην, πράγμα οπού επροξενούσε θαυ-
259ν μασμόν ομού και τρόμον· εις ένα υψηλόν θρόνον | εκάθουνταν μία
νύμφη, στολισμένη με ολόχρυσα φορέματα. Είχε το πρόσωπόν
της σκεπασμένον με ένα ψιλόν και εκλεκτόν σαντάλι, εις τρόπον
οπού εφαίνουνταν από έσωθεν ένα πρόσωπον μιάς εύμορφης κο-
ρασίδος, και από την πολλήν λάμψην των λαμπάδων ημπορούσε
να διακρίνει τινάς την ευμορφίαν και ηλικίαν της, οπού ως καθώς
εφαίνουνταν θέλει ήτον ώς είκοσι χρονών.

Κοντά εις αυτήν ήτον ένα προσωπείον το οποίον είχεν ένα φό-
ρεμα μακρύ, οπού εσύρνουνταν έως εις την γην, και είχε το κε-
φάλι του σκεπασμένον με ένα μαύρον πανί· ευθύς οπού έφθασε
το αμάξι κοντά εις τον δούκαν και εις την δουκέσαν, έπαυσεν η
μουσική, και τα παιγνίδια οπού ήτον μέσα, και εσηκώθη ευθύς το
άνωθεν προσωπείον, και, ξεσκεπαζόμενον, εφάνη πως ήτον εις
σχήμα του ιδίου θανάτου, ο δον Κισότης βλέποντάς το επικράν-
θη, ο Σάντσιος εφοβήθη καταπολλά, οι δούκηδες έδειξαν και αυ-
τοί πως να έλαβον κάποιαν έκπληξην. Αφού λοιπόν εσηκώθη, με
ταπεινήν φωνήν, άρχισε και είπεν αυτά τα λόγια:

261r «Εγώ εί|μαι ο Μερλίνος, του οποίου η ιστορία
κηρύττεται πανταχού πως είχα διά πατέρα τον διάβολον
του άδου
– ψεύμα οπού εβεβαιώθη με τον καιρόν –,
αρχή και αποθήκη της μαγικής τέχνης,
ζηλωτής και καλοθελητής
εκεινών οπού πάσχουν να μιμηθούν τα κατορθώματα
των καλώς πλανωμένων καβαλιέρων,
εις τους οποίους εγώ πάντοτε είχα και έχω μεγαλοτάτην
αγάπην.
Εις τα κρεμνισμένα σπήλαια,
εις τα οποία ευρίσκουμουν
και έκανα κάποιους ρόμπους και σημεία της μαγικής τέχνης,
με ήλθεν η είδησις της ωραίας και αθλίας
Δουλτσινέας, της μεγάλης βασίλισσας.
Έμαθα τον γοητευμόν και την συμφοράν της,
ομού και την μεταμόρφωσήν της από ευγενικήν δάμαν

20 κ.ε. καταλογάδην στο χφ | *ύστερα από το* ἐγὼ ᾖ// *ολοσέλιδη εικόνα στο φ. 260ν, ενώ ακολουθεί το φ. 260ν κενό* || 22 (ψεῦμα … καιρόν) || 27 ἀγάπην. *ακολουθεί μικρό κενό* || 33 γοητευμόν *το δεύτερο ο διορθ. από αδιάγν. αρχ.*

εις χοντροειδεστάτην χωριάτισσαν· P
και, βάνοντας όλην μου την δύναμην εις αυτήν την ματαίαν
και τρισάθλιον επιστήμην,
αφού εφυλλολόγησα χίλια βιβλία
της δαιμονικής μου τέχνης,
ήύρα την θεραπείαν
του τοιούτου μεγάλου κακού.
Ω εσύ, οπού είσαι τιμή και δόξα
εκείνων οπού, αφήνοντες τον ύπνον,
την οκνηρίαν, έχουν τον λογισμόν τους
261ν εις την απτόητον και θαναβτηφόρον άσκησην
των αιματωδών και βαρέων αρμάτων!
Εσένα τα λέγω αυτά, ω γενναίε ανδρείε,
φρόνιμε και γνωστικέ δον Κισότε,
λαμπρότης της Μαντσίας, και αστήρ της Ισπανίας,
ανίσως και θέλεις να γλιτώσεις την Δουλτσινέαν από αυτήν
την γοητείαν
και να την φέρεις εις την προτέραν της στάσην,
κάμνει χρεία ότι ο καλός ο οπλοφόρος ο Σάντσιος
να κτυπηθεί τρεις χιλιάδες γροθιές και μετά ταύτα άλλες
τριακόσιες
εις τα δύο του μάγουλα, εις τρόπον
οπού να τσακίσει και να συντρίψει τα κόκαλά του.
Και με αυτό θέλουν μείνει πληροφορεμένοι εκείνοι
οπού ήτον αιτία και πρόξενοι αυτής της καταδίκης,
διά τούτο και μόνον ήλθα εγώ.»

«Να ζουν τα μάτια μου!» είπεν τότε ο Σάντσιος «Όχι τρεις χιλιάδες, αλλ᾽ ουδέ τρεις γροθιές δεν στέργω να κτυπηθώ. Επειδή και δεν ημπορώ να καταλάβω τί έχουν να κάμουν οι γοητείες με τα εδικά μου μάγουλα! Βεβαιότατα, ανίσως και ο σινιόρ Μερλίνος δεν εύρει κανέναν άλλον τρόπον διά να ελευθερώσει την σινιόρα Δουλτσινέαν, αυτή θέλει ευρίσκεται παντοτινά μέχρι θανάτου!»

«Εσύ θέλεις να σε πιάσω,» είπεν ο δον Κισότης «ω αχρείε χω-
262ρ ριάτη, | και αφανιστά των οπλοφορικών νόμων της πλανωμένης καβαλερίας, και να σε δέσω εις ένα δένδρον, καθώς σε εγέννησεν

18 καλός *ακολουθεί σβησμένο αδιάγν αρχ.* || 29-30 σινιόρα || 30 εὑρίσκεται *γρ.* ευρίσκεται (γοητευμένη) *(;)* ευρίσκεται (εις αυτήν την γοητείαν) *(;)*

P η μητέρα σου, και να σε κτυπήσω όχι τρεις χιλιάδες και τρακόσιες, αλλά έξι χιλιάδες και εξακόσιες. Κοίταξε καλά, ότι, ανίσως και με αποκριθείς κανένα λόγον, θέλω σε τρυπήσει με αυτό το κοντάρι οπού κρατώ, πέρα περού.»

Ακούοντας αυτό ο Μερλίνος, εγύρισε και είπεν: 5

«Αυτές τες γροθιές δεν πρέπει να τες πάρει στανικώς ο Σάντσιος, αλλ' εξ ιδίας του προαιρέσεως, και ό,τι καιρόν θέλει, ότι δεν τον δίδεται καιρός αποφασισμένος· ανίσως όμως και αγαπά να του γίνει συγκατάβασις και να λάβει τες μισές γροθιές από την ποσότητα οπού επροείπαμεν, πρέπει να στέρξει να αφεθεί να του 10 τις δώσουν άλλοι, αν καλά και αυτό φαίνεται πως να είναι κομμάτι ωσάν βαρύ και δυσκολοϋπόφερτον.»

«Εγώ δεν στέργω με κανέναν τρόπον να με εγγίξει ούτε το εδικόν μου χέρι ούτε ξένον. Επειδή και εγώ δεν εγέννησα την σινιό-
262ν ρα Δουλτσινέαν, οπού να πληρώσουν τα | μάγουλά μου το κακόν 15 οπού έκαμαν τα ομμάτιά της; Αυτό τυχαίνει περισσότερον εις τον καβαλιέρην οπού είναι μέρος εδικόν του, και την ονομάζουν συχνάκις "φως του", "ζωήν του", "ψυχήν του", βακτηρίαν του, συνδρομήν του, και καθόλου να ειπώ ανάπαυσην εις τους κόπους του, και μανδίλι με το οποίον εσφόγγιζε τους ίδρωτάς του, και άλλα 20 τοιαύτα, και διά τούτο τον πρέπει την αυθεντίαν του και να δαρθεί και να κάμει όλους τους αναγκαίους κανόνας διά να την ελευθερώσει από αυτήν την γοητείαν· ειδέ, το να θαρρούν πως εγώ θέλω δαρθεί; Αυτό ας το εβγάλουν από τον νουν τους! Ότι θέλει είναι κανενού διαβόλου πείραξις από τους πολλούς οπού βλέπω 25 εδώ.»

Ευθύς οπού ετελείωσε τον λόγον του ο Σάντσιος, εσηκώθη εις τα πόδια η χρυσοφορεμένη νύμφη και, ξεσκεπάζοντας το πρόσωπόν της, εφάνη υπέρ φύσην ωραιοτάτη εις όλους· και με μίαν νόστιμον φωνήν, κοιτάζοντας προς τον Σάντσιον, είπεν: 30

«Ω της κακής ώρας το γέννημα, κακέ οπλοφόρε, ξόανον, οπού έχεις πέτρινην καρδίαν, και εντόσθια μαρμαρένια! Αν σε επρόσ-
263ν ταζαν, κλέπτα, και εντροπιασμένε, να | κρεμνισθείς κάτω από ένα πύργον· ή, αν ποτέ έλεγον, ω εχθρέ του ανθρωπίνου γένους, να φάγεις τίποτε οφίδια ή όχενδρες· ή, αν σε εκατάπειθαν να σκο- 35 τώσεις την γυναίκα σου και τα παιδία σου με καμίαν ακονισμέ-

7 καὶ ὅ,τι γρ. και ⟨εις⟩ ό,τι *(;)* || 8 τὸν *το ο ίσως ν* || 14-15 σινιόρα || 16 της *προηγείται διαγραμμ. μν* || 17 καβαλλιε'ρην γρ. καβαλιέρην ⟨μου⟩ *(;)* || 22-23 ελ'ευθερώσ^{η} *το η γραμμ. με το ίδιο χέρι πάνω από διαγραμμ. γν* || 34 πύργον;

νην λόγχην, δεν ήτον θαύμα αν εφαίνουσουν ανυπήκοος και κατ- P
ηφής· αμή το να εναντιώνεσαι διά παραμικράν υπόθεσην ως καθ-
ώς είναι αυτή οπού επροείπαμεν, δηλονότι τρεις χιλιάδες και τρα-
κόσιες γροθιές ή ξυλιές, οπού σχεδόν τα μικρά παιδία κάθε μήνα
τες λαμβάνουν από τους διδασκάλους των, αυτό πιστεύω πως θέ- 5
λει προξενήσει θαυμασμόν και έκστασην εις όλα τα ευσπλαχνικά
εντόσθια όχι μόνον εκεινών οπού το βλέπουν, αλλά και εκεινών
οπού θέλουν το ακούσει. Σήκωσε, ω τρισάθλιον ζώον, σήκωσε,
λέγω, αυτά τα υπερήφανά σου ομμάτια και ιδές τες κόρες των
εδικών μου ομματίων, οπού συγκρίνουνται με τα λαμπρά άστρη 10
του ουρανού, και θέλεις ιδεί τα δάκρυα οπού τρέχουν επάνω εις
τους ωραίους κάμπους των μαγούλων μου. Ευσπλαχνίσου, ω απο-
θήκη της κακίας, οπού χύνεται μία τοιαύτη ανθισμένη ευμορφία
263ν | και φθείρεται αποκάτω εις ένα χοντροειδέστατον είδος χωριά-
τισσας· και, αν κατά την ώραν δεν φαίνεται τοιούτον, αυτή είναι 15
ξεχωριστή χάρις οπού μας έκαμεν ο σινιόρ Μερλίνος, οπού στέ-
κει παρών, μόνον διά να σε κάμει να ευσπλαχνισθείς εις την ωραιό-
τητά μου, ότι τα δάκρυα μιάς παραπονεμένης ευμορφίας είναι
άξια να μεταβάλουν τες σκληρές πέτρες εις μαλακά βαμπάκια,
και τας αγρίας παρδάλεις εις ήμερα πρόβατα. Κτυπήσου εις αυ- 20
τάς τας παχέας σου σάρκας, και αποδίωξε την αμέλειαν και
οκνηρίαν του πνεύματός σου, οπού μόνον εις το να φάγεις και εις
το να πιεις σε κάνει και κλίνεις, και δώσε ελευθερίαν εις την κομ-
ψόν και αστείαν μου ποιότητα και εις την ωραιότητα του προ-
σώπου μου· και, αν δεν θέλεις να το κάμεις αυτό διά αγάπην εδι- 25
κήν μου, κάμε το διά αυτόν τον κακορίζικον τον καβαλιέρην οπού
στέκει εις το πλάγι σου: λέγω διά τον αυθέντην σου, του οποίου
η ψυχή βλέπω πως στέκει εις τον λάρυγγάν του, ακαρτερώντας
την εδικήν σου σκληράν ή ευμενή απόκρισήν τε και απόφασην,
με την οποίαν ή θέλει έβγει έξω από το στόμα ή θέλει γυρίσει | 30
264ν οπίσω.»

Ακούοντας αυτό ο δον Κισότης εψηλάφησε με το χέρι του τον λαιμόν του, και, γυρίζοντας προς τον δούκαν, είπεν:

«Πίστευσε, σινιόρε, πως η Δουλτσινέα είπεν την αλήθειαν, ότι εγώ βλέπω πως η ψυχή μου στέκει εδώ εις τον λάρυγγά μου, ωσάν 35
ένα καρύδι.»

7 βλέπεν, ἀλλὰ *και το αλλά προσθ. με το ίδιο χέρι* || 13 χύνεται *γρ.* χάνεται *(;)* || 29 εὐμενῆ *το ν διορθ. από αδιάγν. αρχ.*

P «Τί αποκρίνεσαι εις αυτό, Σάντσιε;» είπεν η δουκέσα.

«Εγώ δεν αποκρίνομαι άλλον» είπεν ο Σάντσιος «παρά εκείνο οπού απεκρίθηκα και πρότερον. Όμως ήθελα να ήξευρα πού έμαθεν η σινιόρα Δουλτσινέα αυτόν τον τρόπον τού παρακαλείν: με λέγει να κτυπηθώ γροθιές, και με ονομάζει "ξόανον" και "ζώον", και επαρίθμησεν τόσους ονειδισμούς, οπού μόνον ο διάβολος ημπορεί να τους υποφέρει. Τί θαρρεί πως να είναι τα κρεάτά μου από προύντζον, ή τί όφελος έχω εγώ ανίσως και ελευθερωθεί από αυτήν την γοητείαν; Αυτή, αντίς διά να με φέρει τίποτες εύμορφα υποκάμισα, σκούφιες και κάλτσες, αν καλά και εγώ αυτά δεν τα συνηθίζω, με τα οποία να πασχίσει να με καταπείσει, με λέγει χίλιες υβρισίες, ηξεύροντας εκείνον τον κοινόν λόγον οπού λέγει
264ν πως ένα γομάρι φορτωμένον μάλαγμα εύκολα αναβαίνει εις | υψηλόν βουνόν, και πως τα φιλοδωρήματα κρεμνούν και τα βουνά, και το άλλον οπού λέγει βοήθα με να σε βοηθώ, να αναβούμεν εις το βουνόν, και, ανίσως και θέλει ειπεί αυτή η σινιόρα πως αφού κάμω την ανδραγαθίαν θέλει με φιλοδωρήσει εις αυτό, την αποκρίνομαι πως είναι καλύτερον το *σημερινόν* αυγόν παρά η *αυριν*ή όρνιθα. Από το άλλο μέρος ο καβαλιέρης μου, αντίς διά να με διαφεντεύσει και να με καλοπιάσει οπού να ιδώ και εγώ και να γίνω μαλακός ωσάν βαμπάκι και ωσάν μαλλί, λέγει πως θέλει να με πιάσει και να με κάμει ολόγυμνον και να με δέσει εις ένα δένδρον και να με δώσει διπλήν την ποσότητα των ξυλίων οπού είπεν ο σινιόρ Μερλίνος· και δεν στοχάζουνται πως το υποκείμενον οπού μέλλει να δαρθεί δεν είναι μόνον οπλοφόρος, αλλά και γκοβερνατόρος· και αυτό του το προστάζουν με τόσην αυθάδειαν, ωσάν να τον δίδουν ένα ποτήρι βισνάπι να πίει. Μάθετε, μάθετε, ταλαίπωροι, τον τρόπον τού παρακαλείν, έχετε επάνω σας ανθρωπίαν, ότι ο καιρός δεν είναι πάντοτε ο αυτός, μήτε οι άνθρωποι δεν ευρίσκονται πάντοτε εις καλόν κέφι. Εγώ σχεδόν σκάνω
265ν από την πίκραν | μου βλέποντας το πράσινόν μου φόρεμα ξεσχισμένον, και αυτοί έρχονται και με λέγουν να δαρθώ εξ ιδίας μου προαιρέσεως.»

«Ήξευρε, φίλε Σάντσιε,» είπεν ο δούκας «πως, αν δεν ευσπλαχνισθείς και αν δεν κάμεις αυτό οπού σε λέγω, ούτε το γκοβέρνον δεν θέλεις το λάβει. Επειδή και δεν είναι πρέπον να δώσω εις τους υπηκόους μου ένα γκοβερνατόρον τόσον πολλά σκληρόν,

3 πρὸτερον *το πρώτο ο διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 4 σινιὸρα || 10-11 (α῎ν καλά ... σηνηθίζω) || 24 σινιὸρ || 26 τ῎το προςάζ῾ν *το ν διορθ. ίσως από η*

οπού δεν ευσπλαχνίζεται εις τα δάκρυα των τεθλιμμένων κορα- P
σίων!»

«Δεν είναι βολετόν, σινιόρε,» απεκρίθη ο Σάντσιος «να με δώσουν δύο ημέρας διορίαν διά να συλλογισθώ εις εκείνο οπού πρέπει να κάμω;»

«Όχι, με κανέναν τρόπον.» είπεν ο Μερλίνος «Ετούτην την ώραν, και εις εκείνον τον τόπον, πρέπει να γένει η απόφασις: ή να γυρίσει η Δουλτσινέα εις το σπήλαιον του Μοντεζίνου και εις την πρώτην στάσην της χωριάτισσας, ή θέλει υπάγει, εις το είδος οπού ευρίσκεται, εις τους ελυσέους κάμπους, εις τους οποίους θέλει ακαρτερήσει να ιδεί να πληρωθεί το μέτρος των ξυλίων.»

«Έλα, καλέ Σάντσιε,» είπεν η δουκέσα «κάμε καρδίαν, κάμε
265ν την ανταπόκρισην εις το ψωμί οπού έ|φαγες από τον καβαλιέρην σου, εις τον οποίον όλοι είμασθε χρεώσται να τον δουλεύσομεν και να κάμομεν τα θελήματά του διά την καλήν του πολιτείαν και διά τες μεγάλες του καβαλερίες. Στέρξε και υποσχέσου, τέκνον, εις αυτές τες ξυλίες, και ας σκάσει ο διάβολος, ας εξολοθρευθεί ο φόβος, ότι η καλή καρδία αποδιώκει την κακοριζικίαν, ως καθώς το ηξεύρεις και εσύ.»

Ο Σάντσιος χωρίς να δώσει εις αυτά καμίαν απόκρισην εγύρισε προς τον Μερλίνον, και είπεν:

«Ειπές με η αυθεντία σου: όταν ήλθεν εδώ ο μαντατοφόρος διάβολος, είπεν προς τον καβαλιέρην μου εκ μέρους του σινιόρ Μοντεζίνου πως τον προστάζει να τον απαντέξει εδώ, διότι ήρχουνταν διά να τον μάθει τον τρόπον με τον οποίον έπρεπε να γλιτώσει την σινιόρα Δουλτσινέαν, και έως τώρα δεν είδαμεν μήτε Μοντεζίνον μήτε άλλον τινάν οπού να τον ομοιάζει.»

Προς τον οποίον απεκρίθη ο Μερλίνος:

«Ο Διάβολος, φίλε Σάντσιε, είναι ένας αμαθής και καταπολλά πεπονηρευμένος: εγώ τον έστειλα εδώ εις τον καβαλιέρην σου, όχι εκ μέρους του Μοντεζίνου, αλλά από λόγου μου, διότι ο Μον-
266ν τεζίνος ευρίσκεται εις το σπή|λαιόν του ακαρτερώντας και αυτός την ελευθερίαν της γοητείας του. Αν σε χρεωστά τίποτε ή αν έχεις να ομιλήσεις τίποτε με αυτόν, εγώ θέλω σε τον φέρει τώρα εδώ και θέλω τον βάλει εις τον τόπον οπού σε αρέσει. Αμή κατά το παρόν ας τα αφήσομεν αυτά και κοίταξε να τελειώσεις αυτό οπού σε είπαμεν και πίστευσόν με πως θέλει σε είσθαι μεγάλον όφε-

26 σινιόρα

P λος: διότι εγώ γνωρίζω πως είσαι αιματώδους κράσεως, και δεν θέλει σε βλάψει το να εβγάλεις ολίγον αίμα.»

«Μεγάλον πράγμα είναι αυτό,» είπεν ο Σάντσιος «όλος ο κόσμος εγέμισεν από ιατρούς: ώς και οι γοητευταί μετέρχονται αυτήν την επιστήμην. Και, επειδή βλέπω πως όλοι με παρακινούν και με λέγουν πως είναι πρέπον να το κάμω αυτό, αν καλά και εμένα με φαίνεται να είναι πολλά παράστρατον, όμως τέλος πάντων θέλω κάμει αυτήν την υπακοήν και θέλω λάβει αυτό το ξυλοκόπι, με αυτήν την συμφωνίαν όμως, ότι να τες κτυπηθώ όταν θέλω και εις ό,τι καιρόν θέλω χωρίς ορισμόν καιρού, και εγώ σας
266v υπόσχομαι πως θέλω το κάμει το ογληγορότερον οπού | θέλω ημπορέσει, διά να απολαμβάνει ο κόσμος την ευμορφίαν και το κάλλος της σινιόρας Δουλτσινέας. Πρέπει να είναι ακόμη και αυτή η συμφωνία, το πως εγώ να μην είμαι χρεώστης να κτυπηθώ εις τόσον οπού να εβγάλω αίμα, και, αν καταλαχού καθίσει καμία μύγα επάνω μου και θέλοντας να την διώξω τύχει και κτυπηθώ, να έχει να πιάνεται εις τον λογαριασμόν και αυτή η κτυπηματία. Παρομοίως, και ανίσως και εγώ σφάλω εις τον λογαριασμόν, ο σινιόρ Μερλίνος, οπού ηξεύρει τα πάντα, πρέπει να τες μετρά και να με δίδει είδησην διά όσας λείπουν ή περισσεύουν.»

«Δεν κάμνει χρεία να σε δώσω είδησην διά εκείνας οπού περισσεύουν,» απεκρίθη ο Μερλίνος «ότι, ευθύς οπού γεμίσει η ποσότης, ευθύς θέλει μείνει αιφνιδίως η σινιόρα Δουλτσινέα ελευθερωμένη από την γοητείαν, και θέλει έλθει να εύρει τον καλόν Σάντσιον, διά να κάμει την ευχαριστίαν εις αντιμισθίαν της ευεργεσίας και ευποιίας.»

«Νά, λοιπόν! Εγώ είμαι έτοιμος να λάβω αυτήν την παιδείαν.» είπεν ο Σάντσιος.

Και, ευθύς οπού είπεν αυτόν τον λόγον, άρχισε να σημαίνει πά-
267r λιν η μουσική, ερίχθηκαν άπειρες τουφε|κίες, και ο δον Κισότης, αγκαλιάζοντας τον Σάντσιον από τον λαιμόν, τον εγλυκοφίλησε χίλιες φορές και εις το μέτωπον και εις τα μάγουλα. Ο δούκας και η δουκέσα ομού και όλοι εκείνοι οπού ευρέθηκαν εκεί παρών έδειξαν πως να έλαβον μεγαλοτάτην χαράν, το αμάξι άρχισε να περιπατεί· και, περνώντας ομπρός από τους δούκηδες η Δουλτσινέα, τους επροσκύνησε και προς τον Σάντσιον έκαμε ένα μεγάλον χαιρετισμόν.

13 σινιόρας || 21 ἐκφύντς

Ήρχουνταν με μεγάλην βίαν η αυγή, όλως χαρούμενη και P
πρόσχαρος· τα λουλούδια του κάμπου άρχισαν να ανθηβολούν,
τα κρυσταλλοειδή ρεύματα, μουρμουρίζοντας επάνω εις τον
άσπρον και αιθαλοειδή άμμον, έτρεχαν και επήγαιναν εις τους
μεγάλους ποταμούς οπού τα εκαρτερούσαν. Η γη ήτον φαιδρά
και χαρμόσυνος, η θάλασσα γαληναία, ο ουρανός διαφανής, ο αέ-
ρας καθαρός, το φως εξάστερον, τα οποία όλα ομού έδειχναν πως
η ημέρα οπού ήρχετον έμελλεν να είναι ξάστερος και καθαρά.
Ευαρεστήθησαν λοιπόν οι δούκηδες διά το κυνήγι οπού έκαμαν,
267ᵛ και το πως επέτυχαν τόσον εύκολα τον | σκοπόν τους, εγύρισαν
εις το καστέλι τους, έχοντας κατά νουν να ακολουθήσουν αυτό
το περιγέλιον, διατί το ενοστιμεύουνταν καταπολλά.

Κεφ(άλαι)ον λς^{ον}.

Εις το οποίον διηγείται την ουδέποτε ακουσθείσαν και ουδέπο-
τε εν λογισμοίς ανθρώπων φανείσαν τύχην της ματρόνας Δολό-
ριδας, της κοντέσας Τριφούλδης, ομού και ένα γράμμα οπού
έστειλεν ο Σάντσιος εις την γυναίκα του την Τερέζαν.

Ο δούκας είχεν εις το παλάτι του έναν επιστάτην πολλά πα-
νούργον και επιτήδειον, ο οποίος επροσποιήθη εις το σχήμα του
Μερλίνου και εφεύρεν όλην αυτήν την γελοιώδη μηχανήν οπού
επροείπαμεν, παρασταίνοντας ένα ιτσιογλάνι εις σχήμα της Δουλ-
τσινέας. Τέλος πάντων, με άδειαν των αυθεντών του ετοίμασαν
άλλην μίαν καταπολλά τεχνικήν και νόστιμον.

Την δευτέραν ημέραν έκραξεν η δουκέσα τον Σάντσιον και τον
268ʳ ερώτησεν αν είχεν αρχινήσει να κάμει τον κανόνα διά | την ελευ-
θερίαν της Δουλτσινέας. Αυτός της απεκρίθη πως είχε κτυπηθεί
πέντε. Τον εξαναρώτησεν η δουκέσα με τί πράγμα εκτυπήθη. Και
αυτός απεκρίθη πως εκτυπήθη με το χέρι.

«Εγώ πιστεύω πως δεν θέλει ευαρεστηθεί ο σινιόρ Μερλίνος
με τοιαύτες ξυλιές.» είπεν η δουκέσα.

«Επειδή και είναι έτσι,» απεκρίθη ο Σάντσιος «δώσε μου η με-
γαλειότης σου κανένα καμιτσίκι, και θέλω κτυπηθεί με αυτό, φθά-
νει μόνον να μη με πονεί υπερβολικά· διότι, αν καλά και να είμαι
χωριάτης, όμως το κρέας μου είναι μαλακόν, και δεν θέλω να βλά-

9 διαʹ *προηγείται διαγραμμ.* καὶ || 16 τριφ^ν́λδης *γρ.* Τριφάλδης || 21 ἰτζ*γ*λάνι || 22 ἐτοίμασαν *γρ.* ετοίμασεν *(;)* || 25 ἀῤχινήσῃ *το* ι *διορθ. από* η || 29 θελ^ῆ

P ψω του λόγου μου διά να κάμω καλόν εις άλλους.»

«Αύριον θέλω σε δώσει ένα καμιτσίκι» είπεν η δουκέσα «οπού είναι όμοιον με τα κρεατά σου.»

«Εγώ, ως καθώς και πρότερον έκαμα υπακοήν εις εκείνα οπού με είπετε, έτσι και τώρα δεν θέλω παρέβει τον λόγον σας και το να μη κάμω κανένα πράγμα χωρίς την είδησήν σας. Θέλω να σας δείξω ένα γράμμα οπού έγραψα εις την γυναίκα μου την Τερέζα εις το οποίον τής δηλοποιώ όλα εκείνα οπού με εσυνέβηκαν αφού
268ν εμίσευσα από το χωρίον μου. | Το οποίον το έχω εδώ εις τον κόρφον μου. Και θέλω να το διαβάσετε, να ιδείτε αν είναι κατά τον τρόπον οπού πρέπει να γράφουν οι γκοβερνατόροι.»

«Ποίος το επαγόρευσεν;» είπεν η δουκέσα.

«Εγώ ατός μου.» απεκρίθη ο Σάντσιος.

«Και εσύ το έγραψες;» είπεν η δουκέσα.

«Αυτό διακρίσου το η αυθεντία σου, ότι εγώ δεν ηξεύρω ούτε να γράφω ούτε να διαβάσω, παρά μόνον να υπογράφω ηξεύρω.»

«Φέρε μέ το να το ιδώ.» είπεν η δουκέσα.

Και εβγάνοντάς το ο Σάντσιος από τον κόρφον του το έδωσεν, το οποίον, παίρνοντάς το η δουκέσα, είδεν οπού έγραφεν τοιούτης λογής:

«Επιστολή του Σάντσιου Πάντσα προς την γυναίκα του την Τερέζαν.

»Αν με έδιδαν καλές ξυλιές, ήθελα να κάθομαι καλά εις το άλογον: αν απόκτησα καλόν γκοβέρνον, με εγίνη με πολλές ξυλιές. Αυτό εσύ κατά το παρόν, Τερέζα μου, δεν θέλεις το καταλάβει: αλλά άλλην φοράν. Πρέπει να ηξεύρεις, Τερέζα, πως εγώ αποφάσισα να περιπατείς εσύ με το κοτσί, οπού είναι το πλέον αναγ-
269r καίον, διότι αλλέως δεν σε πρέπει. Επει|δή και είσαι γυναίκα ενός γκοβερνατόρου! Κατά το παρόν σε στέλνω ένα επανωφόρι πράσινον· το οποίον επιτηδεύσου και φθίασέ το καθώς σε αρέσει διά την θυγατέραν μας, διότι είναι από εκείνα οπού φορούν οι δούκηδες εις το κυνήγι και με το εχάρισεν η σινιόρα μου η δουκέσα. Ο καβαλιέρης μου ο δον Κισότης, ως καθώς ακούω εις ετούτα τα μέρη, είναι ένας σοφός τρελός και ένας χαρ'τωμένος έξω φρενών,

7 τερέ/ρα || 10 διάβασετε || 16 μόνον *το δεύτερο ο διορθ. από* ω || 21 τ*τ* *την με μεγάλο ενδιάμεσο κενό* || 32 σινιόρα || 33 καβαλλιέρης *το* ης *γραμμ. πάνω σε σβησμένο αδιάγν. αρχ.* || 34 χαρτομένος *γρ.* χαρ(ι)τωμένος *(;)*

και εμένα με λέγουν πως να μην είμαι κατώτερος από αυτόν. Επήγαμεν και εις το σπήλαιον του Μοντεζίνου, και ο σοφός Μερλίνος με εμεταχειρίσθη διά όργανον της ελευθερίας της Δουλτσινέας, την οποίαν εις αυτά τα μέρη την ονομάζουν Αλδόνσαν Λορέντσον: δίνοντάς με τρεις χιλιάδες και τριακόσιες ξυλιές, παρά πέντε, και, αφού τες λάβω αυτές τέλειες, τότε θέλει ελευθερωθεί και αυτή από την γοητείαν ωσάν την μάναν της οπού την εγέννησεν. Κοίταξε καλά να μην ειπείς εις τινάν αυτά οπού σε γράφω, ότι άλλος θέλει να σε ειπεί το μακρύ του και άλλος το κοντό του. Μετ' 269ᵛ ολίγας ημέρας πηγαίνω και εγώ εις το γκοβέρνον, εις το οποίον πηγαίνω με μεγάλην επιθυμίαν εις το να μαζώξω τίποτις άσπρα, διότι με είπαν πως όλοι οι νέοι γκοβερνατόροι με αυτόν τον πόθον πηγαίνουν· εγώ θέλω δοκιμάσει, και θέλω σε δώσει είδησην ανίσως και πρέπει να έλθεις να καθίσεις μαζί μου ή όχι. Το γομάρι ευρίσκεται πολλά καλά, και έχω κατά νουν να μη το αποχωρίσω από κοντά μου ανίσως ήθελαν με κάμει βασιλέα των Τουρκών. Η σινιόρα μου η δουκέσα φιλεί χίλιες φορές το χέρι σου: να κάμεις και εσύ την ανταπόκρισην με δύο χιλιάδες, ότι δεν είναι άλλον πράγμα τόσον φθηνότερον από αυτό. Τί να σε κάμω, Τερέζα μου, ο Θεός δεν με εβοήθησε να εύρω κανένα σεπέτι με καμία εκατοστή σκούδα ως καθώς ήύρα την απερασμένην φοράν, όμως μη πικραίνεσαι, ότι εδώ εις τούτο το γκοβέρνον ελπίζω να αποκτήσω περισσότερα· διά το οποίον με είπαν πως, ανίσως και το δοκιμάσω μίαν φοράν, ύστερα θέλω να γλείφω τα δάκτυλά μου, και με εκακοφάνη καταπολλά: αν καλά και ό,τι λογής και αν είσαι εσύ θέλεις εύρει καλήν μοίραν. Την οποίαν ο Θεός να σε 270ʳ την | δίδει, και να με διαφυλάττει και εμένα διά να σε δουλεύω.

»Από αυτό το καστέλι, εις τες 20 του Αυγούστου.

»Ο άνδρας σου γκοβερνατόρος

Σάντσιο Πάντσας.»

Αφού ετελείωσεν η δουκέσα το γράμμα, είπεν προς τον Σάντσιον:

«Δύο πράγματα περιέχει μέσα παράστρατα: το ένα είναι οπού λέγεις πως το γκοβέρνον σε το δίδουν διά τες ξυλιές, ηξεύροντας πολλά καλά πως, όταν σε το εχάρισεν ο δούκας, μήτε το εφαν-

P

4-5 λορέντζον γρ. Λορέντσο{ν} || 17 σινιόρα || 27 δηλεύω. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 28 *σε δύο αράδες, στοιχημένα δεξιά* || 29 *στοιχημένα δεξιά*

P τάζουνταν διά τες ξυλίες· και το άλλον είναι οπού φαίνεσαι πολλά φιλάργυρος, και πιστεύω πως δεν σε λανθάνει το ρητόν οπού λέγει ο πολλά ζητών υστερείται τα πάντα, και ο φιλάργυρος κριτής κάμνει άδικα την κρίσην.»

«Εγώ δεν το γράφω με αυτόν τον σκοπόν,» είπεν ο Σάντσιος «και, ανίσως και την αυθεντίαν σου σε εφάνη πως να μην είναι
270ᵛ συνθεμένη η επιστολή ως κα|θώς το απαιτεί η ευπρέπεια ενός γκοβερνατόρου, είναι εύκολον πράγμα να την ξεσχίσομεν αυτήν και να ξαναγράψομεν άλλην, ότι ίσως, επαγορεύοντας πάλιν εγώ, θέλω το κάμει χειρότερον.»

«Δεν κάμνει χρεία να την ξεσχίσομεν,» είπεν η δουκέσα «ότι αυτή είναι καλή, μόνον να την υπάγομεν να την δείξομεν και τον δούκαν.»

Εσηκώθηκαν, ευθύς, και επήγαν εις ένα περιβόλι εις το οποίον ήθελαν να γευματίσουν εκείνην την ημέραν. Η δουκέσα τού Σάντσιου την επιστολήν την έδειξεν εις τον δούκαν, την οποίαν βλέποντάς την ο δούκας την ενοστιμεύθη καταπολλά. Εκάθισαν και εγευμάτισαν, και, αφού εσηκώθη η τράπεζα, και εσυνομίλησαν κάμποσην ώραν με τον Σάντσιον, ηκούσθη ένας θλιβερός αυλός και ένα καταπληττικόν τύμπανον. Όλοι έδειξαν πως να εξεπάσθηκαν και να ανατρίχιασαν από την ταραχώδη και θλιβεράν αρμονίαν, μάλιστα ο δον Κισότης, οπού δεν ημπορούσε να καθίσει εις το σκαμνί· διά τον Σάντσιον δεν κάμνει χρεία να ομιλήσομεν
271ʳ διότι ο φόβος τον έκαμεν και επήγεν | εις τον συνηθισμένον του λιμένα, οπού ήτον το πλάγι της δουκέσας, διότι αληθινά ο ήχος οπού ακούονταν ήτον καταπολλά θλιβερότατος και μελαγχολικότατος.

Ευρισκόμενοι όλοι τοιούτης λογής ύποπτοι, είδαν οπού ήρχουνταν απομέσα από το περιβόλι δύο άνθρωποι ενδυμένοι με μαύρα φορέματα, τόσον μακριά, οπού εσύρουνταν κάτω εις την γην. Αυτοί οι δύο είχαν εκείνα τα όργανα, οπού επροείπαμεν, σκεπασμένα και αυτά παρομοίως με μαύρα καλύμματα. Και κατόπι τους ήρχουνταν ένας άνθρωπος γιγαντιαίος τῳ σώματι, ο οποίος εφορούσε και αυτός παρομοίως ένα μεγαλότατον φόρεμα μαύρον. Εις την μέσην του είχε ζωσμένον ένα μεγαλότατον σπαθί, του οποίου η θήκη ήτον παρομοίως μαύρη. Το πρόσωπόν του το είχε σκεπασμένον με ένα ψιλόν πανί, μέσα από το οποίον εφαίνουνταν μία πολλά μακριά και άσπρη γενεάδα. Επεριπατούσε με τον ήχον

21 ανατρίχιασαν || 36 ξεπασμένον

των τυμπάνων με μεγάλην σοβαρότητα. Τέλος πάντων, το μεγα- P
λείον του, η σοβαρότης του, η μαυρότης του και η συντροφία του
271ᵛ ημπορούσαν να δώ|σουν ξιπασμόν εις καθέναν έξω από εκείνους
οπού ήξευραν την μηχανήν.

Αφού έφθασεν, επήγεν και εγονάτισεν εμπρός εις τον δούκαν, 5
ο οποίος τον εκαρτερούσεν ορθός, ομού με τους άλλους, αμή ο
δούκας δεν ηθέλησε να τον αφήσει να συντύχει με κανέναν τρό-
πον έως οπού να μην ήθελε σηκωθεί εις τα πόδια. Ο οποίος, αφού
εσηκώθη, με τρομεράν και σοβαράν φωνήν, είπεν:

«Υψηλότατε και κραταιότατε σινιόρε, εμένα με ονομάζουν "Τρι- 10
φαλδίνον τον της Άσπρης Γενεάδος"· είμαι οπλοφόρος της δουκέ-
σας Τριφάλδης, επονομαζομένη "η ματρόνα Δολορίδα", εκ μέρους
της οποίας έρχομαι προς την μεγαλειότητά σου, να την παρακα-
λέσω να της δώσει άδειαν να έλθει να σε διηγηθεί την συμφοράν
της, η οποία είναι μία από τες πλέον νέες και από τες πλέον θαυ- 15
μαστές οπού να ηκούσθηκαν ή να εφάνηκαν εις τον κόσμον. Και
πρώτον θέλει να μάθει αν ευρίσκεται εις αυτό το καστέλι σου ο αν-
δρικότατος και ουδέποτε νικηθείς μέγας καβαλιέρης δον Κισότης
272ʳ της Μαντσίας, τον οποίον περιπατεί πε|ζή να τον εύρει μάλιστα
και νηστική αφού εβγήκεν από το βασίλειον της Κανδαΐας έως εις 20
αυτόν τον τόπον, πράγμα οπού ημπορεί να αποδοθεί εις θαύμα ή
εις την δύναμην της γοητείας. Αυτή υπόμεινεν εις την πόρταν αυ-
τού του καστελίου, και ακαρτερεί να την δώσεις άδειαν να έβγει.»

Λέγοντας αυτό το εσιώπησε, και εκαρτερούσε να λάβει την
απόκρισην από τον δούκαν, ο οποίος απεκρίθη και του είπεν: 25

«Είναι κάμποσος καιρός, σινιόρ Τριφαλδίνε, οπού εμάθαμεν
την συμφοράν της σινιόρας κοντέσας Τριφάλδης, την οποίαν οι
γοητευταί την ονομάζουν "ματρόνα Δολορίδα": και ειπές την να
κοπιάσει η αυθεντία της, ότι και εδώ ⟨είναι⟩ και ο ανδρείος καβα-
λιέρης δον Κισότης της Μαντσίας, από του οποίου την γενναίαν 30
πολιτείαν ημπορεί να ελπίζει κάθε λογής βοήθειαν και συνδρομήν·
παρομοίως και εγώ δεν θέλω λείψει να την βοηθήσω εις ό,τι ημπο-
ρέσω, όντας χρέος μου να το κάμω ως καβαλιέρης οπού είμαι.»

Παίρνοντας αυτήν την απόκρισην ο σινιόρ Τριφαλδίνος, επρος-
272ᵛ κύνησεν, και έκαμε σημείον εις τους παιγνιδιώτας | να σημάνουν 35
τα όργανα, και πηγαίνοντας αυτοί εμπροστά και αυτός κατόπι
τους εβγήκαν από την ίδιαν πόρταν οπού είχαν έμπει. Και, γυρί-

11-12 δκ/κέσας γρ. κοντέσας || 24 τὸ ἐσιώ/πησε γρ. τό⟨τε⟩ εσιώπησε *(;)* | ἐ καρτερ̈σε το ε *ίσως* α || 29 ἐδῶ καὶ || 35 παιγνιδιότας το ο *διορθ. από αδιάγν. αρχ.*

P ζοντας ο δούκας προς τον δον Κισότην, είπεν:

«Ποτέ δεν ημπορεί το σκότος της κακίας και της αμαθείας, ω περίφημε καβαλιέρη, να καλύψει και να αμαυρώσει το φως της ανδρείας και της αρετής. Αυτό το λέγω διότι δεν είναι ακόμη πέντε ή έξι ημέρες αφού ήλθες η αυθεντία σου εις αυτό το καστέλι, και νά οπού έρχουνται και σε γυρεύουν από {από} μακρινούς και δυσβάτους τόπους, και όχι εις καρούτσια ή εις δρομιδάρια, αλλά πεζοί και νηστικοί, τεθλιμμένοι και πικραμένοι, ελπίζοντες να εύρουν εις αυτόν τον ισχυρότατον βραχίονα την θεραπείαν των δυστυχιών τους, ακούοντες τα μεγάλα κατορθώματα και ανδραγαθίας σου, οπού κηρύττονται εις όλον τον κόσμον.»

«Εγώ αγαπούσα, σινιόρ δούκα,» απεκρίθη ο δον Κισότης «να εστέκουνταν παρών εκείνος ο ιερέας οπού επροχθές, εις την τράπεζαν, έδειχνε πως να έχει μεγάλον μίσος και οργήν κατά των πλανωμένων καβαλιέρων, διά να ιδεί με τα ίδιά του ομμάτια αν
273r οι τοιαύτοι καβαλιέροι | είναι αναγκαίοι εις τον κόσμον: και το ολιγότερον ήθελεν ιδεί πως οι καταπολλά τεθλιμμένοι και πικραμένοι από μεγάλες δυστυχίες και συμφορές δεν πηγαίνουν να γυρεύουν την βοήθειάν τους εις τα οσπίτια των ιερέων, αλλά εις τα οσπίτια των πλανωμένων καβαλιέρων και εκείνων οπού κηρύττεται η φήμη τους και οι ανδραγαθίες τους, οι οποίοι είναι: το ρεμέδιον των δυστυχιών, η συνδρομή των αναγκών και θλίψεων, η επίσκεψις των κορασίων, η παρηγορία των χηρών γυναικών, και με το να είμαι και εγώ ένας από εκείνους ευχαριστώ καταπολλά τον Θεόν, εις κάθε συμφοράν οπού με εσυνέβη από αυτήν την τετιμημένην άσκησην. Ας έλθει αυτή η σινιόρα και ας με ζητήσει ό,τι θέλει, ότι εγώ θέλω εύρει την θεραπείαν της δυστυχίας της με την δύναμην της ανδρείας μου χειρός.»

Κεφ(άλαι)ον λζ^{ον}.
Εις το οποίον ακολουθεί η περίφημος τύχη της ματρόνας Δολόριδας.

273v Καταπολλά εχάρη ο δούκας και η δουκέσα, βλέ|ποντας πόσον καλά ανταπεκρίνουνταν ο δον Κισότης προς τον σκοπόν τους,

4-5 πέντε / ἢ ἕξη *το* ἢ *προσθ. με το ίδιο χέρι στην αρχή αράδας* || 6 ἀπό ἀπό || 8 τεθλιμέ/νοι *γρ.* ⟨οι⟩ τεθλιμμένοι || 9 βραχίονα *πάνω από το* ο *διαγραμμ. οξεία* || 26 σινιόρα

προς τους οποίους είπεν ο Σάντσιος: P

«Εγώ φοβούμαι μήπως και αυτή η σινιόρα ματρόνα με κάμει κανένα εμπόδιον εις την υπόσχεσην του γκοβέρνου· διότι εγώ ήκουσα ένα σπετσιάρη τολεδένο οπού έλεγεν πως όπου εμπαίνουν αυτές οι ματρόνες ποτέ δεν κάμνουν κανένα καλόν πράγμα. Ό,τι λογής καταστάσεως και ποιότητος και αν είναι. Από αυτές πιστεύω να είναι και αυτή η κοντέσα οπού είπετε, επονομαζομένη Τρε Φάλδε, ή Τρε Κόδε; Ότι εις τον τόπον μου φάλδε και κόδε, κόδε και φάλδε, είναι ένα και το αυτό.»

«Σιώπα, φίλε Σάντσιε,» είπεν ο δον Κισότης «ότι, επειδή και αυτή η σινιόρα έρχεται από τοιούτον μακρινόν τόπον να με εύρει, δεν θέλει να είναι από εκείνες οπού είπεν ο σπετσιάρης, πόσον μάλλον οπού αυτή είναι και κοντέσα, και, όταν οι κοντέσες γίνονται ματρόνες, δεν γίνουνται αλλού παρά εις βασιλικά οσπίτια, ότι εις τα εδικά τους έχουν και αυτές ματρόνες οπού τες δουλεύουν.»

274r Τότε απεκρίθη η δόνα Ροδριγέτσι, η οποία | ευρέθη εκεί παρών:

«Η δουκέσα η κυρά μου έχει ματρόνες οπού την υπηρετούν οπού ημπορούσαν να γένουν και κοντέσες αν η τύχη τες ήθελε βοηθήσει, και διά τούτο δεν πρέπει να κατακρίνει τινάς τες ματρόνες, μάλιστα τες παλαιές και τες κορασίδες, ότι, αν καλά και εγώ να μην είμαι, όμως γνωρίζω και βλέπω πολλά καλά την διαφοράν οπού είναι από μίαν ματρόναν κορασίδαν εις μίαν ματρόναν χήραν. Και να με πιστεύσετε πως, αν το εκαλούσεν ο καιρός και ανίσως και ήθελα επιχειρισθεί και εγώ, ήθελα κάμει να καταλάβουν, όχι μόνον όσοι είναι παρών, αλλά και όλος ο κόσμος, πως δεν είναι καμία αρετή οπού να μην ευρίσκεται εις τες ματρόνες.»

«Εγώ πιστεύω» είπεν η δουκέσα «πως η εδική μου δόνα Ροδριγέτσι να έχει μεγάλον δίκαιον, όμως πρέπει να ακαρτερεί τον καιρόν διά να διαφεντεύσει του λόγου της και τες άλλες ματρόνες, υποστήνοντας διά ψευδή την γνώμην εκείνου του κακού σπετσιάρη, και να εβγάλει και τον Σάντσιον από εκείνην την απάτην οπού

274v ευρίσκεται έχον|τας τες ματρόνες εις κακήν υπόληψην.»

Ευθύς οπού ετελείωσεν η δουκέσα τον λόγον αυτόν, ηκούσθηκαν τα όργανα οπού εσήμαινον, και από εκείνο εκατάλαβαν πως ήρχετον η κοντέσα. Η δουκέσα ερώτησε τον δούκαν αν ήτον πρέ-

2, 11 σινιόρα || 4 τό λεδένο

P πον να έβγουν εις προϋπάντησήν της, επειδή και ήτον κοντέσα και μεγάλον πρόσωπον.

«Εμένα με φαίνεται» απεκρίθη ο Σάντσιος, αντίς διά τον δούκαν, και είπεν «πως να είναι πρέπον να εβγείτε εις προϋπάντησήν της η μεγαλειότης σας· επειδή και είναι κοντέσα.»

«Εσύ τί ανακατώνεσαι εις αυτό, Σάντσιε;» είπεν ο δον Κισότης.

«Εγώ ανακατώνομαι,» απεκρίθη ο Σάντσιος «με το να έχω άδειαν, ως οπλοφόρος οπού είμαι και οπού έμαθα την ανθρωπότητα εις το σχολείον της αυθεντίας σου, οπού είσαι ο πλέον φιλάνθρωπος, ευπροσήγορος και ευγενής καβαλιέρης οπού ευρίσκεται εις τον κόσμον.»

«Έτσι είναι, ως καθώς λέγει ο Σάντσιος:» είπεν ο δούκας «μόνον ας ιδούμεν τί παράταξην έχει η κοντέσα, και από αυτήν θέλομεν διακρίνει τί λογής περιποίησην πρέπει να της γένει.»

Με αυτό τελειώνει ο ποιητής αυτό το κεφάλαιον, και αρχίζει
275r το άλλον, | εις το οποίον ακολουθεί η ίδια τύχη.

Κεφ(άλαι)ον ληον.

Εις το οποίον διηγείται η ματρόνα Δολορίδα την συμφοράν της.

Μετά τους παραπονητικούς μουσικούς άρχισαν να έρχουνται μέσα από το περιβόλι ώς δώδεκα ματρόνες, διαμερισμένες εις δύο μέρη, ενδυμένες με κάποιους χιτώνας φαρδιούς, με κάποιους μαχραμάδες από ψιλόν τουλπάνι, τόσον μακριά, οπού μόνον οι ποδιές τών χιτώνουν εφαίνουνταν. Κατόπι από αυτές ήρχουνταν η κοντέσα Τριφάλδη, κρατώντας την από το χέρι ο οπλοφόρος της Τριφαλδίνος, εφορούσεν ένα επανωφόρι από κατιφέν. Και κάτω εις τες ποδιές ήτον σχισμένον ωσάν ουρές, τες οποίες τες εκρατούσαν τρία ιτσιογλάνια, ενδυμένα και αυτά παρομοίως με μόρικα φορέματα· από το οποίον εκατάλαβαν όλοι εκείνοι οπού είδαν την ποδιάν του φορέματος πως από αυτήν έπαιρνε την επωνυμίαν η κοντέσα και ελέγετο Τριφάλδη, σχεδόν ωσάν να ελέγαμεν «η κοντέσα των Τριών Ποδιών».

275v Είχαν όλες | οι ματρόνες ομού και αυτή με τους υπηρέτας της σκεπασμένα τα προσώπατά τους με κάποια μαύρα πανία, τόσον

5 μεγαλφότης σας *το ς προσθ. με το ίδιο χέρι, ενώ ακολουθεί διαγραμμ.* τά || 24 χιτώντν *γρ.* χιτώνων | ῆρ/χ*ν*νταν *το ν ίσως ο* || 28 ιτζιογλάνια

πυκνά υφασμένα, οπού δεν εφαίνουνταν τελείως τα προσώπατά P
τους.

Φθάνοντας εκεί σιμά, εστάθηκαν οι δώδεκα ματρόνες όλες κατά τάξην, διαμέσου των οποίων απέρασεν η Δολόριδα και εβγήκεν εμπροστά, κρατώντας την από το χέρι ο Τριφαλδίνος· ο δούκας και η δουκέσα ομού και ο δον Κισότης εσηκώθηκαν και επήγαν εις προϋπάντησήν της. Και αυτή, γονατίζοντας, με φωνήν περισσότερον χοντρήν και βραχνιασμένην παρά ψιλήν και χαϊδευμένην, είπεν:

«Παρακαλώ την μεγαλειότητά σας να ευαρεστηθείτε και να μην δείχνετε τόσον το ευπροσήγορον και περιποιητικόν της φιλοξενίας σας προς αυτήν την δούλην σας· διότι είναι τόσον καταπολλά μεγάλη η πίκρα της καρδίας, οπού δεν θέλω ημπορέσει να αποκριθώ εις εκείνα οπού πρέπει, διότι έχω σχεδόν και τον νουν μου χαμένον, και είναι ωσάν έξω φρενών.»

«Άγνωστος και έξω φρενών ήθελεν είσθαι εκείνος, σινιόρα μου
276r κοντέσα,» απεκρί|θη ο δούκας «οπού δεν ήθελε γνωρίσει την γενναιότητά σου, η οποία, χωρίς άλλο, είναι αξία κάθε ευτυχούς περιποιήσεως και τιμής.»

Και, πιάνοντάς την από το χέρι, την εσήκωσε και την επήγεν και την έβαλεν και εκάθισεν εις ένα σκαμνί σιμά εις την δουκέσαν, η οποία της έκαμεν πολλές και μεγάλες τσεριμόνιες.

Και, αφού εκατακάθισαν όλοι, άνοιξε το στόμα της η κοντέσα και είπεν:

«Εγώ είμαι βέβαια, κραταιότατε σινιόρε, ωραιοτάτη σινιόρα και γνωστικότατοι προεστώται, πως η μεγαλοτάτη μου δυστυχία θέλει εύρει εις τα γενναιότατά σου στήθη την θεραπείαν της· διότι είναι τοιαύτη, οπού είναι δυνατή να κάμει να την λυπηθούν τα μάρμαρα, και να την ευσπλαχνισθούν οι πέτρες, και να μαλακώσει την πλέον πολλά σκληράν καρδίαν οπού να ευρίσκεται εις τον κόσμον· αμή, πριχού να σας την φανερώσω, αγαπούσα να εμάθαινα αν ευρίσκεται εδώ εις αυτήν την συντροφίαν ο ανδρικότατος καβαλιέρης δον Κισότης της Μαντσίας και ο οπλοφορικότατός του Πάντσας.»

276r Ακούοντας ο Σάντσιος | το όνομά του, χωρίς να αφήσει να αποκριθεί άλλο, είπεν:

«Ο Πάντσας ο Σαντσιίσιμος είναι εδώ, παρομοίως και ⟨ο⟩ δον

11 δῆχνετε *το* δῆχνε *γραμμ. πάνω σε σβησμένο αδιάγν. αρχ.* || 25 σινιόρε || 27 ᾗς τὰ *το α διορθ. από ο* || 33-34 ὁπλο/φόρικώτατός || 37 καὶ / δοῦ

P Κισοτίσιμος· και, διά τούτο, η αυθεντία σου, δολορισίσιμα ματρονίσιμα, ημπορείς να ειπείς ό,τι σε φανεί αρεστόν, ότι όλοι είμασθεν ετοιμότατοι και προθυμότατοι εις το να γίνομεν υπηρετικότατοί σου.»

Επάνω εις αυτό εσηκώθη ο δον Κισότης και είπεν προς την Δολόριδαν:

«Ανίσως και οι δυστυχίαι σου, ω τεθλιμμένη σινιόρα, έχουν καμίαν ελπίδα σωτηρίας διαμέσου ανδρείας και δυνάμεως πλανωμένου καβαλιέρου, εγώ είμαι έτοιμος να σε δουλεύσω, εις ό,τι με προστάζεις. Εγώ είμαι ο δον Κισότης της Μαντσίας, του οποίου το επάγγελμα είναι να βοηθεί κάθε λογής ενδεείς· και, όντας αυτό αληθινόν, ως καθώς είναι, και αληθέστατον, δίχως περίφρασες ημπορείς να ειπείς τα βάσανά σου, ότι σε ακούουν ανθρώποι, οπού, αν δεν ημπορούν να κάμουν τελείως την θεραπείαν, καν θέλουν σε λυπηθεί.»

Ακούοντας αυτό η Παραπονημένη ματρόνα επήγεν και έπεσεν εις τους πόδας του δον Κισόντη, και έπασχε παντ{ρ}ί τρόπῳ να εγκαλιάσει τους πόδας του, λέγοντας: |

277r «Έμπροσθεν εις αυτούς τους πόδας κείτομαι, ω καβαλιέρη, με το να είναι οι κολόνες και τα θεμέλια της πλανωμένης καβαλερίας· αυτούς τους πόδας θέλω να καταφιλήσω, από των οποίων τα ίχνη κρέμεται και είναι κολλημένη η καθόλου θεραπεία της δυστυχίας μου και συμφοράς μου, ω γενναίε πλανώμενε καβαλιέρη, του οποίου οι μετεγενέστερες και αληθινές έχουν να αμαυρώσουν τας παρελθούσας μυθολογουμένας ανδραγαθίας των Αμαδισέων, Πλανδιανών και Βαλινιασών!»

Και, αφήνοντας τον δον Κισότην, εγύρισε προς τον Σάντσιον, και, πιάνοντάς τον από το χέρι, είπεν:

«Ω πλέον πιστέ από όσους οπλοφόρους και να εστάθηκαν ή να ευρίσκουνται εις πλανωμένους καβαλιέρους, εις την καλοσύνην μακρύτερος από την γενεάδαν του Τριφαλδίνου μου! Ημπορείς να καυχάσαι και να επαίρῃ ότι δουλεύοντας εις τον μέγαν δον Κισότην ημπορείς να λογιάζεις πως να δουλεύεις εις όλον τον στόλον των πλανωμένων καβαλιέρων. Εξορκίζω σε, εις την καλοκαγαθίαν
277v σου, να γίνεις καλός μεσίτης προς τον καβαλιέρην σου, διά | να βοηθήσει αυτήν την ταπεινοτάτην και δυστυχεστάτην κοντέσαν.»

11 ε᾽νδεᾶς *το* ᾷ *διορθ. από* ή || 14-15 θέλω || 17 κισσσόντη *γρ.* Κισό{ν}τη | παντρί || 24 μετεγενέστερες *το* ε *ίσως* η | αλ᾽ηθιναῖς / ε᾽χνη *με ενδιάμεσο κενό από σβησμ. λέξη· γρ.* αληθινές ⟨ανδραγαθίες⟩ έχουν *(;)* || 26 πλανδια/νῶν *γρ.* Εσπλανδιανών | βαλινιασῶν *γρ.* Βελιανισών || 32 καυχᾶσαι,᾽χνα᾽ε̈παίρῃ *το* ᾽χνα᾽ *προσθ. με το ίδιο χέρι*

Προς την οποίαν απεκρίθη ο Σάντσιος: P

«Όσον μεν διά την καλοκαγαθίαν μου το να είναι μακριά και μεγάλη ωσάν την γενεάδα του οπλοφόρου σου, διά αυτό ολίγον εγνοιάζομαι· η ψυχή να έχει καλά γένια όταν έβγει από το σώμα, ειδέ τα γένια του σώματος ας είναι ό,τι λογής θέλουν· όμως και δίχως αυτές τες καλοκαγαθίες εγώ θέλω παρακαλέσει τον καβαλιέρην μου, ότι ηξεύρω πως με αγαπά καταπολλά, μάλιστα τώρα οπού έχει χρείαν από λόγου μου διά μίαν υπόθεσην, να σε βοηθήσει εις ό,τι και αν ημπορεί. Αράδιασε μόνον η αυθεντία σου τες δυστυχίες σου, και δείξε μάς τις· και ημείς καταλαβαίνομεν εκείνο οπού έχομεν να κάμομεν.»

Εξεκαρδίζουνταν οι δούκηδες ακούοντας τα ασύστατα και ακατάστατα λόγια του Σάντσιου, και εθαυμάζουνταν διά την αγχίνοιαν και εμπειρίαν της Τριφάλδης, η οποία, καθέζοντας εις το σκαμνί της, άρχισε και είπε:

«Εις το περίφημον βασίλειον της Κρήτης, οπού ευρίσκεται εις
278r την μεγάλην Τραποβάνα | και εις την θάλασσαν την Σουρ, πενήντα μίλια παρεκείθεν από το κάπο Κομορίνο, εβασίλευσεν η βασίλισσα δόνα Μανούτσια, η οποία έμεινε χήρα από τον βασιλέα Αρχιπιρόνη, και είχαν μίαν θυγατέραν ονομαζομένην Αντονομασία, η οποία ήτον κληρονόμος της βασιλείας· αύξησεν αυτή η βασιλοπούλα και ανεθράφη υπό της παιδαγωγίας και διδασκαλίας μου, με το να ήμουν εγώ η πλέον παλαιά και η πλέον έγκριτος ματρόνα της μητρός της. Και εις την ηλικίαν έγινε δεκατεσσάρων χρονών, ωραιοτάτην υπέρ φύσην. Και φρόνιμος, μάλιστα την φρονιμάδα την είχεν και εξ απαλών ονύχων, και, σμίγοντας η ευμορφία με την φρονιμάδα και ευγένειαν, έγινε και είναι η πλέον ευμορφότερη κοπέλα του κόσμου. Διά τα μεγάλα της κάλλη, τα οποία εγώ δεν έχω δύναμες αρκετές να τα επαινέσω, σχεδόν ούτε να τα διηγηθώ, την αγαπούσαν άπειροι πριντσίποι, τόσον εντόπιοι όσον και ξένοι, ανάμεσα εις τους οποίους ήτον ένας καβα-
278v λιέρης από τους πλέον εγκρίτους του παλατίου, ο οποίος | έπεσεν εις την αγάπην της, έχοντας το θάρρος του εις την νεότητά του, εις την ευγένειαν και εις τας πολλάς του αρετάς, χάριτας, ευτυχίας και πλούτη. Είχε και άλλην μίαν χάρην, ανίσως και δεν την έχουν αυτήν διά κακήν, οπού έπαιζε κιθάραν, τόσον νόστιμα

9 ἀράδιασε || 10 μάς της || 16 *και passim* κρί/της κτλ.· *γρ.* Κανδαΐας κτλ. || 17 σχῦρ || 18 κομορήνο *το ρ διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 19 *και passim* μανή·τζια κτλ.· *γρ.* Μαγούντσια κτλ. || 25 ὡραιοτάτην *γρ.* ωραιοτάτη{ν} || 28-30 (τὰ / ὁποῖα … διηγηθῶ) || 35-36 (ἀνίσως … κα/κήν)

P οπού καθολικά εφαίνουνταν πως να εσυντύχαινε το όργανον, μάλιστα ήτον και ποιητής, καλός τραγωδιστής και χορευτής, έφτιανε και κλουβία τόσον επιτήδεια και τεχνικά, οπού με αυτά ημπορούσε να εβγάλει το ψωμί του, αν κατά τύχην ήθελε πέσει εις δυστυχίαν και ένδειαν· όλες αυτές οι χάριτες είναι ικαναί να κρεμνίσουν ένα βουνόν, πόσον μάλλον να μη πλανέσουν μίαν χαϊδεμένην κορασίδαν. Εξεναντίας πάλιν λέγω ότι όλες αυτές οι χάριτες και αρετές δεν ήθελαν χρησιμεύσει τελείως διά να κάμουν να παραδοθεί το κάστρον της βασιλοπούλας μου, ανίσως και ο εντροπιασμένος κλέπτης δεν ήθελε με πλανέσει πρώτον εμένα. Και να έχει την φιλίαν μου, διά να του παραδώσω εγώ τα κλειδία του κ{ρ}άστρου οπού εκρατούσα ως πιστός φυλακάτορας. Εις κον-
279r τολογίαν, αυτός με | τες κολακείες του ενίκησε την θέλησήν μου με κάποια τζεβαγερικά και σκολαρίκια οπού με έδωσεν· όμως εκείνο οπού με έκαμε και επλανέθηκα περισσότερον ήτον μερικοί στίχοι οπού άκουσα και ετραγωδούσε μίαν νύκταν εμπρός εις τα παραθύριά μου, οι οποίοι είναι αυτοί:

⟨"..."⟩

Η σύνθεσις με εφάνη μαργαριτάρι, και η φωνή του ζάχαρη, και από εκείνον τον καιρόν, λέγω, βλέποντας το κακόν εις το οποίον έπεσα διά αυτούς και άλλους παρομοίους στίχους, εις τους οποίους έδωσα ακρόασην, πως από τες καλές και καλώς διακειμέν⟨ε⟩ς επικρατείες πρέπει να είναι εξορισμένοι οι ποιηταί, ως καθώς έλεγεν ο Πλάτων, καν οι ασελγείς, διατί γράφουν κάποιους στίχους, όχι ωσάν εκείνους του μαρκέζε της Μάντοβας, οπού είναι εις παραμυθίαν και κάμνουν να κλαίουν τα μωρά παιδία και
279v αι γυναίκες, αλλά | κάποια ερωτικά λόγια και ψιλολογίες με τόσην επιτηδειότητα και οξύτητα, οπού πληγώνουν και διαπερνούν την καρδίαν των ανθρώπων ωσάν σαγίτες, χωρίς να χαλάσουν το φόρεμα. Τον ήκουσα άλλην μίαν φοράν οπού ετραγωδούσεν αυτούς τους στίχους:

⟨"..."⟩

Είπε και άλλους τοιούτους με τόσην νοστιμάδαν, οπού όταν τους ετραγωδούσε έκανεν και ετρελαίνουνταν εκείνοι οπού τον άκουαν. Μάλιστα όταν επιχειρίζουνταν και εσύνθετε ένα είδος στίχων οπού εις την Κρήτην τούς ονομάζουν "σεγιδίλιες". Τότε αληθινά

12 κράςρν || 17 αὐτοί. *η υπόλοιπη αράδα κενή, καθώς και οι επόμενες τέσσερις αράδες* || 21-22 διακμέναι γρ. διακειμένας (;) || 22-23 (ὡς / καθὼς ... πλάτων) || 25 μορά *το ο διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 30 ςίχς. *η υπόλοιπη αράδα κενή, καθώς και οι επόμενες πέντε αράδες*

επεριπατούσε το αίμα εις των ακροατών τες φλέβες ωσάν διάρ- **P**
γυρος. Διά τούτο, λέγω, σινιόρε μου, πως οι τοιαύτοι ποιηταί
έπρεπε να είναι εξορισμένοι εις τα νησία της Ράμαρης. Αν καλά
και δεν είναι το πταίσιμον αυτωνών, αλλά των απλών ανθρώπων
280r οπού τους επαινούν και των | τρελών γυναικών οπού τους πι- 5
στεύουν· και, αν εγώ ήθελα είσθαι γνωστική ως καθώς έπρεπε να
είμαι, δεν με ήθελαν απατήσει οι ψευδείς και απατεώνες στίχοι
του, μήτε ήθελα πιστεύσει πως να είναι αληθινά εκείνα οπού έλε-
γεν, "ζω χωρίς την ζωήν, αποθαίνω αδίκως, καίομαι εις τον πά-
γον, τρέμω εις την φωτίαν, ελπίζω δίχως ελπίδαν, μισεύγω και 10
πάντα εις τον τόπον στέκομαι", και άλλα τοιαύτα, οπού είναι γε-
μάτα τα συγγράμματά τους. Όταν πάλιν αρχινούν και υπόσχουν-
ται τους φοίνικας της Αραβίας, την κορόνα της Αριανούς, τα άλο-
γα του Ηλ(ι)ού, τα μαργαριτάρια του Σουρ, το μάλαγμα του Τί-
βερος, το βάλσαμον της Παγκαΐας; Εις αυτά αφήνουν και τρέχει 15
το κονδύλι, υπισχνούμενοι εκείνα οπού δεν ημπορούν να δώσουν.
Αμή πού ξεμακρύνω εγώ; Η κακορίζικη! Τί τρέλα και αγνωσία με
ήλθε και κάθομαι και διηγούμαι τα ελαττώματα των άλλων, όντας
τα εδικά μου άπειρα; Ω, αλίμονον εις του λόγου μου! Δεν με ενί-
κησαν οι στίχοι, αλλά η απλότητα, δεν με επλάνεσαν αι αρετές 20
280v του και χάριτές του, αλλά η μεγάλη μου αμάθεια: | οπού άνοιξα
την στράταν εις τον δον Κλαβέσιον, ότι αυτό είναι το όνομα του
προρρηθέντος καβαλιέρου. Και, όντας εγώ μεσίτρια, ηξιώθη αυ-
τός και εμπήκε πολλές βολές εις την κάμεραν της Αντονομασίας,
εις την οποίαν έγινεν η δολιότης από λόγου μου και όχι από λό- 25
γου του, απόλαυσε το ποθούμενον, υποσχόμενος να την πάρει διά
γυναίκα του· διότι, αν καλά και να είμαι πταίστρια, όμως δίχως
αυτήν την υπόσχεσην δεν ήθελα στέρξει να τον αφήσω να εγγί-
ξει ούτε τα παπούτσιά της. Ένα μόνον κακόν ήτον εις αυτήν την
υπανδρείαν, η ανομοιότης, διότι ο δον Κλαβίσιος είναι ένας κα- 30
βαλιέρης, και η Αντονομασία είναι βασιλοπούλα, μάλιστα, ως καθ-
ώς είπα, και κληρονόμος της βασιλείας. Κάμποσες ημέρες έκρυ-
ψα την υπόθεσην αυτήν με την φρονιμάδαν μου, έως οπού είδα
πως άρχισε να φουσκώνει η κοιλία της Αντονομασίας, της οποί-
ας ο φόβος μάς εσύγχυσε και τους τρεις μας, και εσυμβουλευθή- 35
καμεν ότι, πριχού να φανερωθεί η υπόθεσις, ο δον Κλαβίσιος {ο

9 ἀδίκων || 14 ἡλῦ *γρ.* Ἡλ(ι)ου *(;)* || 14-15 τίβερος *γρ.* Τίβαρος || 16 ὑπισχ[ύ]/μενοι *το ν προσθ. με το ίδιο χέρι* || 22 κλαβέσιον *γρ.* Κλαβίσιον ἡ Κλαβίχον | (ὅτι ... καβαλλιέρτ) || 28 νὰ τηῦ ἀφήσω || 30 *και passim* κλαβίσιος κτλ.· *γρ.* Κλαβίσος ἡ Κλαβίχος κτλ. || 33 οἶδα *γρ.* οίδα *(;)* || 36 κ.ε. ὀδοῦ / κλαβίσιος ὀδοῦ / κλαβίσιος

P δον Κλαβίσιος} να ζητήσει την Αντονομασίαν διά γυναίκα του από
281r τον επίτροπον, κάμνοντάς | του αυτή ένα υπόγραμμα, εις το οποίον εδηλοποιούσεν πως ήθελε να την πάρει διά γυναίκα του. Ο επίτροπος είδε το υπόγραμμα, και εξέτασε την Αντονομασίαν, η οποία ευθύς το εβεβαίωσε, επήραν την βασιλοπούλαν και την επήγαν εις ενού μεγάλου άρχοντος σπίτι...»

«Κάμε το ογληγορότερον, σινιόρα Τριφάλδα, ότι εγώ σκάνω από τον πόθον οπού έχω εις το να μάθω το τέλος αυτής της μεγάλης ιστορίας.»

Κεφ(άλαι)ον λθ^{ον}.

Εις το οποίον η Τριφάλδη διηγείται την περίφημόν της ιστορίαν.

«Τέλος πάντων, μετά πολλάς ερωτήσεις και αποκρίσεις, βλέποντας ο επίτροπος πως η βασιλοπούλα έστεκεν πάντοτε εις την αυτήν γνώμην, αποφάσισε και την έδωσε διά νόμιμόν του γυναίκα τον δον Κλαβίσιον, το οποίον τόσον εκακοφάνη της βασίλισσας της δόνας Μανούντσιας, της μητρός της Αντονομασίας, οπού εις τρεις ημέρας την ενταφίασαν.»

281v «Θέλει απέθανεν,» είπεν ο Σάντσιος «ως | φαίνεται.»

«Αυτό δεν έχει καμίαν αμφιβολίαν,» απεκρί⟨θη⟩ ο Τριφαλδίνος «ότι εις την Κρήτην δεν θάπτουν τούς ζωντανούς ανθρώπους, αλλά τους αποθαμένους!»

«Εγώ, σινιόρε οπλοφόρε,» είπεν ο Σάντσιος «είδα οπού ενταφίασαν έναν άνθρωπον λιγοθυμισμένον θαρρώντας πως να ήτον αποθαμένος, και διά τούτο με εφάνη πως να είναι πρέπον περισσότερον να λιγοθυμήσει η βασίλισσα παρά να αποθάνει, επειδή και το σφάλμα της βασιλοπούλας δεν ήτον τόσον μεγάλον, οπού να αδημονήσει τόσον καταπολλά η μητέρα της. Αν υπανδρεύουνταν με κανένα ιτσιογλάνι ή με κανέναν άλλον της δούλον, ως καθώς έκαμαν άλλες πολλές, τότες ήθελεν είσθαι ανίατον το κακόν· αμή, το να υπανδρεύθη με ένα τέτοιον χαριτωμένον καβαλιέρην και γνωστικόν ως καθώς τον ιστόρησαν εδώ, βεβαιότατα πιστεύω πως δεν έσφαλεν η βασιλοπούλα τόσον καταπολλά ως καθώς το λογιάζουν, επειδή και κατά τους κανόνας του καβαλιέρου μου, ο

7 σινι̣ό/ρα || 15 τοῦ δοῦ *προηγείται διαγραμμ.* τοῦ / δοῦ | το᾽ ὁποῖον *ύστερα από το πρώτο ο διαγραμμ.* ὑ || 19 ἀπε/κρί || 28 ἰτζι̣ο/γλάνι || 33 κ.ε. (ὁ ὁποῖος ... ψεύδομαι.)

οποίος είναι εδώ παρών και ηξεύρει αν ψεύδομαι, ως καθώς από | P
282r τους γραμματισμένους ιερείς γίνονται αρχιερείς, έτσι και από τους καβαλιέρους, μάλιστα αν είναι πλανώμενοι, γίνονται βασιλείς και αυτοκράτορες.»

«Πολλά καλά λέγει ο Σάντσιος,» λέγει τους ο δον Κισότης «διότι ένας πλανώμενος καβαλιέρης, ανίσως και τον βοηθήσει ολίγον η τύχη του, ημπορεί να γίνει ο μεγαλύτερος εξουσιαστής του κόσμου. Όμως ας ειπεί παρεμπρός η σινιόρα Δολόριδα, διότι ως καθώς γνωρίζω τής έμεινε να διηγηθεί το πικρόν αυτής της ιστορίας οπού έως τώρα εφάνη γλυκεία.»

«Όχι το πικρόν, αλλά το πικρότατον απόμεινεν!» απεκρίθη η κοντέσα «Αφού, λοιπόν, απέθανεν η βασίλισσα, και επήγαμεν και την ενταφιάσαμεν· ακόμη δεν την είχαμεν καλοσκεπάσει με το χώμα, και παρευθύς εφάνη εις τον τάφον της βασίλισσας ο αδελφός της, ο γίγαντας Μαλαμπρούνος, καβαλιέρης επάνω εις ένα άλογον ξύλινον, ο οποίος έξω από την μεγάλην σκληρότητα οπού είχεν εις την καρδίαν του ήτον και γοητευτής, και, διά να κάμει την εκδίκησην του θανάτου της αδελφής του και να παιδεύσει την
282v τόλμην τού | δον Κλαβισίου και το πταίσιμον της Αντονομασίας, τους άφησε γοητευμένους επάνω εις τον ίδιον τάφον, και την μεν βασιλοπούλαν την εμετάβαλεν εις ένα προύντζιν⟨ον⟩ πίθηκα, τον δε Κλαβίσιον εις ένα άγριον κροκόδειλον από αγνώριστον μέταλλον, και εις την μέσην τους είναι μερικά γράμματα από μέταλλον εις γλώσσαν συριακήν, τα οποία, εξηγώντας τα μετά ταύτα εις καστελιανήν γλώσσαν, λέγουν πως περιέχουν αυτήν την έννοιαν: "Δεν θέλουν λάβει αυτοί οι δύο απόκοτοι ερασταί την προτέραν τους στάσην έως οπού ανδρείος Μαντσιακός δεν θέλει έλθει να μονομαχήσει με λόγου μου, ότι μόνον διά αυτόν φυλάττονται αυτές αι μεγάλες ανδραγαθίες και τύχες." Μετά ταύτα, εξεσπάθωσε, και με επήρεν εμένα από τα μαλλία, δείχνοντας πως ήθελε να κόψει το κεφάλι μου. Εγώ εξιπάσθηκα, επιάσθηκεν η φωνή μου, και αραθύμησα καταπολλά, όμως, με όλα τούτα, εσυνέφερα όσον ημπόρεσα εις τα λογικά μου και με τρέμουσαν και
283r θλιβεράν φωνήν τού είπα τόσα και τοιαύ|τα λόγια, οπού τον έκαμα και εμποδίσθη από το να βάλει εις πράξην τοιαύτην σκληράν παιδείαν. Έκραξεν όλες τες ματρόνες του παλατίου, και, αφού

21 πρ̃ντζιν || 24 συργιακη̃ν || 26 ε̃ννοιαν. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 27 ἀνδρ̃ος *γρ.* ⟨ο⟩ ανδρείος *(;)*

P εξέτασε το πταίσιμόν μας και ονείδισε την πολιτείαν των ματρόνων, τες κακές των εφευρέσεις και πανουργίες, και φορτώνοντας επάνω εις όλες το πταίσιμον οπού είχα μοναχή εγώ, είπεν πως δεν ήθελε να μας παιδεύσει με τιμωρίαν θανατηφόρον, αλλά με άλλες πολυκαιρινές τιμωρίες, οπού να μας δίνουν έναν θάνατον παντοτινόν: και, την ώραν οπού είπεν αυτά τα λόγια, ευθύς μας εφάνη πως άνοιγαν τους πόρους του προσώπου μας και πως να μας εκεντούσαν ωσάν με τες μύτες των βελονίων. Ευθύς εβάλαμεν τα χέρια μας εις τα προσώπατά μας και τα ηύραμεν εις τρόπον οπού θέλετε τα ιδεί τώρα.»

Και ευθύς η Δολόριδα και οι άλλες ματρόνες εξεσκέπασαν τα προσώπατά τους, και εφάνηκαν όλα γεμάτα από γένια, άλλα κόκκινα, άλλα μαύρα και άλλα ξανθά, τα οποία βλέποντάς τα έδειξε
283ᵛ πως να εθαύμασεν ο δούκας, και η δουκέσα έμεινεν | εκστατική, και ο δον Κισότης και ο Σάντσιος, ομού και όλοι οι περιεστώτες.

Και η Τριφάλδη ακολούθησε λέγουσα:

«Με αυτόν τον τρόπον μάς επαίδευσεν εκείνος ο κακότροπος Μαλαμπρούνος, σκεπάζοντας την απαλότητα και τρυφερότητα του προσώπου μας με αυτές τες ανδρείες τρίχες, οπού καλλιότερα να ήθελε κόψει τας κεφαλάς μας, παρά οπού μας έκαμεν αυτήν την καταδίκην. Διότι εις ποίον αρχοντικόν σπίτι θέλουν δεχθεί ματρόνα με γενεάδαν; Ποίος θέλει μας βοηθήσει; Ποίος θέλει μας λυπηθεί; Επειδή και έχοντας το κάλλος του προσώπου τους οι ματρόνες με χίλιες πανουργίες και τέχνες μετά βίας ευρίσκουν ανθρώπους οπού να τες αγαπήσουν, αμή, αν ιδούν το πρόσωπόν τους ωσάν ένα δάσος, τί θέλει τους ειπούν, τί θέλει τες κάμουν; Ω ματρόνες συντρόφισσές μου, βεβαιότατα ημείς εγεννηθήκαμεν εις κακήν ώραν, εις κακήν στιγμήν μάς έσπειραν οι γονείς μας!»

Και λέγουσα αυτό, επροσποιήθη πως ελιγοθύμησεν, αναστενάζουσα πρώτον εκ βάθους καρδίας. |

284ᴵ

Κεφ(άλαι)ον μᵒᵛ.
Εις το οποίον διηγούνται άλλα πράγματα οπού συντείνουν εις αυτήν την θαυμαστήν ιστορίαν.

Αληθινά, όλοι εκείνοι οπού τους αρέσουν αι τοιαύται ιστορίαι

21 θελ῾ν θεχθῆ || 26 ᾽ρπ῾ν;

πρέπει να ευχαριστούν τον Σιδ Αχμέτ, τον συγγραφέα αυτής, διά την περιέργειαν οπού είχεν εις το να περιγράψει όλες τες λεπτολογίες της, δίχως να αφήσει καμίαν, όσον παραμικρά και αν ήτον, οπού να μην την φέρει εις φως. Ιστορεί καθαρά τους λογισμούς, φανερώνει τας φαντασίας, αποκρίνεται, και διαλύει τας αμφιβολίας· και, τέλος πάντων, αποφασίζει και σαφηνίζει τες πλέον περίεργες επιθυμίες. Ω περίφημε και εξάκουστε συγγραφεύ! Ω καλότυχε δον Κισότε! Ω περιβόητη Δουλτσινέα! Ω χαριτωμένε Σάντσιε! Να ζείτε όλοι σας εις απείρους αιώνας, διά ψυχαγωγίαν και ξεχωριστόν εγλεντζέν των ανθρώπων οπού διαβάζουν την ιστορίαν σας. P

Διηγείται, λοιπόν, η ιστορία πως, ευθύς οπού είδεν ο Σάντσιος την Δολόριδα λιγοθυμισμένην, είπεν:

284ᵛ «Εγώ ομνύω, μά την ψυχήν των γονέων μου, πως δεν είδα | ποτέ μήτε ήκουσα, ούτε ο καβαλιέρης μου δεν με εδιηγήθη, ούτε πιστεύω και αυτός να εφαντάσθη, τοιαύτην τύχην. Χίλιοι διάβολοι να σε πάρουν, διά να μη σε βλασφημήσω, ω γοητευτά γίγαντα, Μαλαμπρούνε, δεν ημπόρεσες να εύρεις κανένα άλλον είδος τιμωρίας να δώσεις εις αυτές τες κακοριζικίες; Δεν ήτον καλλιότερον να έκοπτες τες μισές μύτες τους, αν και να εσυντύχαιναν διά της μύτης, δηλ(αδή) χουμχούμικα, παρά οπού τες έδωσες αυτά τα γένια; Όμως αυτές δεν θε να έχουν άσπρα διά να πληρώσουν να ξυριστούν.»

«Αυτό είναι αληθινόν,» απεκρίθη μία από τες δώδεκα «και να μας πιστεύσεις πως δεν έχομεν να ξυριστούμεν, αν καλά και μερικές από λόγου μας εμεταχειρίσθηκαν κάποια χνουδιστικά έμπλαστρα, τα οποία κολλώντας τα εις τα γένια, και τραβώντας τα παρευθύς, μένει το πρόσωπόν τους παστρικόν ωσάν το κολοκύθι· αμή μετά μίαν εβδομάδαν πάλιν εβγαίνουν· και, αν διαμέσου του σινιόρ δον Κισότε δεν εύρομεν την τελείαν μας θεραπείαν, θέλομεν αποθάνει με αυτήν την γενεάδαν.»

285ʳ «Εγώ αν δεν κάμω το ρεμέντιο σας, | να με ξυρίσουν τα γένια μου εις τον ίδιον τόπον οπού επάθετε την καταδίκην.»

Είχε συνεφέρει πλέον και η Τριφάλδη και είπεν:

«Ο ήχος αυτής της υποσχέσεως, ω ανδρικότατε καβαλιέρη, με έκαμε και συνέφερα εις όλας μου τας αισθήσεις· και σε παρακαλώ εκ δευτέρου να βάλεις την χαριτωμένην σου υπόσχεσην εις πράξην.»

10-11 ἰςορίανσας. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 15 δεν̆ με̆ *γρ.* {δεν} με *(;)* || 19 κακορ̆ριζικίκιας *γρ.* κακορίζικ{ι}ες *(;)* || 21 δηλ: χμ̆ , χμ̆/κα

P «Εγώ είμαι έτοιμος» απεκρίθη ο δον Κισότης «να κάμω όλον εκείνον οπού δύναμαι. Και η άργητα στέκει εις την αυθεντίαν σας.»

«Καλά, όμως απ᾽ εδώ έως εις το βασίλειον της Κρήτης» απεκρίθη η Δολόριδα «είναι, αν θέλει να υπάγει τινάς διά ξηράς 25 χιλιάδες μίλια· ειδέ, διαμέσου του αέρος, είναι τρεις χιλιάδες και 227. Πρέπει να ηξεύρεις και αυτό, πως ο Μαλαμπρίνος με είπεν ότι, αν κατά τύχην απαντηθώ με τον καβαλιέρην τον ελευθερωτήν μας, αυτός τον ήθελε στείλει ένα άλογον οπού να ημπορέσει να τον υπάγει διαμέσου του αέρος, διότι θέλει να είναι εκείνο το ξύλινον άλογον επάνω εις το οποίον εκάθουνταν ο ανδρείος Πιε-
285ν ρές όταν έκλεψε | την ωραίαν Μαγκαλόναν, το οποίον άλογον κυβερνείται με ένα βίσχιρον οπού έχει εις το μέτωπον, το οποίον είναι αντίς διά χαλινάρι, και πετάει εις τον αέραν με τόσην ελευθερίαν, οπού φαίνεται πως να το πηγαίνουν οι ίδιοι δαίμονες. Διά αυτό το άλογον γράφουν οι παλαιοί πως να το εσύνθεσεν ο σοφός Μερλίνος· και το εδάνεισε τον σοφόν Πιερέ, οπού ήτον φίλος του, με το οποίον έκαμε πολλά και μεγάλα ταξίδια και έκλεψεν, ως καθώς επροείπαμεν, την ωραίαν Μαγκαλόνα, και βάνοντάς την εις τα κάπουλα του αλόγου επέταξεν εις τον αέρα, αφήνοντας εις μεγάλην απορίαν όλους εκείνους οπού τον έβλεπαν κάτω από την γην· και δεν το εδάνειζεν εις όλους παρά εις όποιους ήθελε ή όποιος τον επλήρωνε· και από τον μέγαν Πιερέ και εδώθε δεν ηξεύρομεν αν το εκαβαλίκευσε τινάς. Έξω από τον Μαλαμπρούνον ο οποίος το επήρεν από εκεί με τες πονηρίες του, και το κρατεί εις την εξουσίαν του, και το μεταχειρίζεται εις τα ταξίδια του, οπού κάμνει κάθε ολίγον, εις διάφορα μέρη του κόσμου, και
286ν σήμε|ρον ευρίσκεται εις την Φράντσαν, αύριον εις την Αραβίαν, μεθαύριον εις την Μοσχοβίαν και αντιμεθαύριον εις το Πορτογάλον· και η μεγαλύτερή του χάρις αυτού του αλόγου είναι οπού μήτε τρώγει μήτε πίνει μήτε κοιμάται, και περιπατεί εις τον αέρα δίχως να έχει πτερά, και εκείνος οπού κάθηται επάνω του ημπορεί να βαστάξει εις το χέρι του ένα ποτήρι γεμάτον νερόν δίχως να στάξει καμία σταλαματία, τόσον ήσυχα και ατάραχα περιπατεί, και διά τούτο αγαπούσεν η σινιόρα Μαλαγκόνα να περιπατεί επάνω εις αυτό.»

5 :25: || 7 :227: | *και passim* μα/λαμπρῖνος κτλ.· γρ. Μαλαμπρούνος κτλ. || 19 καθὼς *το ὼ διορθ. από ῶ* || 35 μαλαγγόνα γρ. Μαγκαλόνα

«Εγώ δεν πιστεύω να ευρίσκεται άλλον άλογον» είπεν ο Σάντσιος «να περιπατεί με περισσοτέραν ανάπαυσην και ησυχίαν από το γομάρι μου, αν καλά και δεν πετάει.» P

Εγέλασαν όλοι ακούοντας τα λόγια του Σάντσιου, και η Δολόριδα ακολούθησεν και είπεν:

«Αυτό το άλογον, ανίσως όμως και ο Μαλαμπρίνος θέλει να δώσει τέλος εις τας δυστυχίας μας, πριχού να νυκτώσει, με μισήν ώραν πριν να βραδιάσει, θέλει ευρεθεί εδώ, διότι αυτός με είπεν
286v πως το σημείον οπού θέλει με δώσει διά να ε|γνωρίσω πως ευρέθη ο καβαλιέρης ο ελευθερωτής μας ήθελεν είσθαι το να με στείλει το άλογον με το οποίον να ημπορέσω να υπάγω με ανάπαυσην και γληγορότητα.»

«Και πόσοι άνθρωποι ημπορούν να καθίσουν επάνω εις αυτό το άλογον;» ερώτησεν ο Σάντσιος.

«Δύο,» απεκρίθη η Δολόριδα «ο ένας εις την σέλαν και ο άλλος εις τα κάπουλα, και το περισσότερον συμβαίνει και καβαλικεύουν καβαλιέρης και οπλοφόρος, όταν δεν τύχει να κλέψουν καμίαν κορασίδαν.»

«Εγώ αγαπούσα να μάθω πώς το ονομάζουν αυτό το άλογον.» εξαναρώτησεν ο Σάντσιος.

«Καλβιλένι Αλιγκέρο, του οποίου το όνομα του πρέπει με το να είναι από ξύλον.»

«Καλόν είναι το όνομά του·» λέγει ο Σάντσιος «όμως με τί καπίστρι το κυβερνούν αυτό το άλογον;»

«Αυτό το επροείπα» απεκρίθη η Τριφάλδη «πως είναι ένα βίσχερον, το οποίον γυρίζοντάς το ο καβαλιέρης οπού ευρίσκεται επάνω του το κάμνει και πετά ως καθώς θέλει, ψηλά ή χαμηλά.»

«Εγώ αγαπούσα μόνον να το ιδώ,» είπεν ο Σάντσιος «αμή το
287r να συλλογάται τινάς πως εγώ θέλω κα|βαλικεύσει επάνω του, ή εις την σέλαν ή εις τα κάπουλα, αυτό είναι πράγμα των αδυνάτων. Επειδή και εγώ μετά βίας ημπορώ και καβαλικεύω επάνω εις το γομάρι μου, και επάνω εις το σαμάρι του οπού είναι μαλακότερον από το μετάξι, πόσον μάλλον να καθίσω επάνω εις ξύλον, χωρίς μαξιλάρι! Όχι βεβαιότατα, αυτό εγώ δεν το κάμνω, και να με συμπαθήσετε: όποιος έχει γένια ας τα ξουρίζει, ότι εγώ έχω κατά νουν να μη συντροφεύσω τον καβαλιέρην μου εις τοι-

6-7 (αὐίσως ... δυ/ζυχίας μας) || 7 μὲ μισὴν *το* μι *διορθ. από* αδιάγν. αρχ.· *γρ.* μέ(σα εις) μισήν *(;)* || 9 ὁπὲ *το* ὲ *διορθ. από* ὲ || 12 γλη/γορότητα *το δεύτερο* ο *διορθ. από* αδιάγν. αρχ. || 21 Καλ/βιλένι αλ'ιγγέρο *γρ.* Καλβιλένι(ο ελ) Αλίχερο

P ούτον μακρινόν ταξίδι. Πόσον μάλλον οπού εγώ πιστεύω πως δεν θέλω χρησιμεύσει διά το ξούρισμα αυτών των γενίων ως καθώς εχρησίμευσα διά την ελευθερίαν της γοητείας της σινιόρας μου Δουλτσινέας.»

«Εσύ είσαι καλός άνθρωπος και φίλος,» απεκρίθη η Τριφάλδη «μάλιστα πιστεύω πως χωρίς του λόγου σου δεν κατορθώνομεν τίποτε.»

«Αυτού σε έχω τώρα!» είπεν ο Σάντσιος «Εγώ θαυμάζω, τί έχουν να κάμουν οι οπλοφόροι με τες τύχες των καβαλιέρων τους; Αυτοί παίρνουν την φήμην και τιμήν εκείνων οπού αποτελούν | 287ν και ημείς οι κακορίζικοι παίρνομεν τον κόπον; Και, καν να έγραφαν οι ιστορικοί πως "Ο τάδε καβαλιέρης αποτέλεσε την τάδε και τάδε τύχην, με την βοήθειαν του τάδε οπλοφόρου, δίχως τον οποίον ήτον αδύνατον να την αποτελέσει...", τότε ήθελεν έχει κάποιαν παρηγορίαν το πράγμα. Αμή αυτοί κάθουνται και γράφουν πως "Ο δον Παρελειπόμενος καβαλιέρης των Τριών Άστρων ενίκησε τα έξι φαντάσματα", και τον οπλοφόρον του, οπού ήτον παρών, μήτε τον λέγουν μήτε τον ονομάζουν, ωσάν να μην ήτον παντελώς εις τον κόσμον! Και με φαίνεται πως να μην είναι πράγμα καλώς καμωμένον, διά τούτο λέγω να υπάγει ο καβαλιέρης μου, με τες υγείες του και με τες χαρές του, ότι εγώ θέλω απομείνει εδώ με την σινιόρα μου την δουκέσαν, και ενδέχεται, όταν γυρίσει, να εύρει εις καλυτέραν στάσην την υπόθεσην της σινιόρας Δουλτσινέας, διότι έχω κατά νουν, όταν δεν έχω καμίαν υπηρεσίαν, να μην κάθομαι οκνηρώς, αλλά να κτυπούμαι από καμία δύο καμτσικιές.»

«Με όλα τούτα,» είπεν η δουκέσα «εσύ θέλεις υπάγει με τον 288ν καβαλιέρην σου, Σάντσιε, αν το καλέσει η χρεία, διότι θέλουν σε παρακαλέσει πολλά και τιμημένα προσώπατα, επειδή και δεν θέλουν απομείνει διά τον εδικόν σου ανωφελή φόβον τα προσώπατα αυτών των σινιόρων με τες γενεάδες, ότι βέβαια θέλει είσθαι κακόν πράγμα.»

«Εγώ, σινιόρα,» απεκρίθη ο Σάντσιος «ανίσως και αυτό το έλεος ήτον να γένει διά καμίαν κορασίδαν ή διά κανένα μικρόν κοριτσάκι, τότε ήθελα βαλθεί εις κάθε λογής κόπον· αμή το να κοπιάσω εγώ διά να ελευθερωθούν οι ματρόνες από τα γένια, αυτό είναι πράγμα πολλά παράστρατον και δεν θέλω το κάμει ποτέ,

11 πέρνομεν *πάνω από το* ο *διαγραμμ. οξεία*

άμποτες να δώσει ο Θεός να ιδώ όλες με γένια, από μικρήν έως P
μεγάλην!»

«Εγώ το ηξεύρω πως εσύ δεν τες παραγαπάς τες ματρόνες, Σάντσιε,» είπεν η δουκέσα «ότι αποβλέπεις εις την γνώμην εκείνου του σπετσιάρη· και να ηξεύρεις πως εις αυτό έχεις άδικον, επειδή και εγώ έχω εις το οσπίτι μου ματρόνες οπού ημπορεί να γίνουν παράδειγμα των ματρόνων.»

288ν «Ο Θεός ηξεύρει την αλήθειαν παντός πράγ|ματος,» απεκρίθη η δόνα Ροδριγέτσι η οποία έστεκε παρών «και, καλές ή κακές, ως καθώς είμεσθεν, ο Θεός, οπού μας έπλασε, θέλει φροντίσει και διά λόγου μας.»

«Άφησέ τα αυτά τώρα, σινιόρα Ροδριγέτσι,» είπεν ο δον Κισότης «και ας κοιτάξομεν να βάλομεν εις πράξην εκείνα οπού υποσχέθημεν, ότι εγώ ελπίζω εις τον Θεόν πως θέλει βλέψει με ήμερον πρόσωπον εις τας συμφοράς μας και ο Σάντσιος θέλει κάμει εκείνο οπού τον προστάζω εγώ. Ας ήρχουνταν μόνον αυτό το άλογον να επήγαινα να εσυναπαντούμουν με αυτόν τον Μαλαμπρίνον! Ότι εγώ ηξεύρω πως ήθελεν ευρεθεί ξουράφι οπού με μεγαλοτάτην ευκολίαν να ξουρίσει αυτές τες σινιόρες ως καθώς και το εδικόν μου σπαθί θέλει ξουρίσει το κεφάλι και τους ώμους του Μαλαμπρίνου· ότι ο Θεός υποφέρει τους κακούς, όμως όχι διά παντός.»

«Αχ, ω ανδρικότατε καβαλιέρη,» απεκρίθη τότε η Δολόριδα «άμποτες να σε κοιτάζουν και εσένα με ιλαρόν ομμάτι όλα τα άστρη του ουρανού, και να δίδουν εις την καρδίαν σου κάθε λο-
289ν γής ευτυχίαν και | ανδρείαν με το να είσαι το σκουτάρι και η επίσκεψις του καταφρονημένου και εξουθενημένου γένους των ματρόνων, οπού να έχει το ανάθεμα εκείνη η σιαουράτα οπού εις το άνθος της ηλικίας της δεν ηθέλησε να γίνει καλογραία αλλά έγινε ματρόνα και εστάθη η αρχή αυτού του επαγγέλματος! Αλίμονον εις του λόγου μας, ότι, αν και να εκαταγόμεσθεν από το γένος του Έκτορος του τραγωδητού, με όλον τούτο οι κυρίες μας θέλουν μας κράξει με το *μπρε* και με το *εσύ*, ανίσως και ήξευραν πως θέλομεν χρηματίσει και βασίλισσες! Ω γίγαντα Μαλαμπρίνε, οπού, αν καλά και να είσαι γοητευτής, πιστεύω βεβαιότατα πως στέκησαι εις τον λόγον σου, στείλε με το ογληγορότερον αυτό το άλογον, διά να πάρει τέλος η συμφορά μας!»

18 ἐπήγαινα *το ή διορθ. από* ῆ || 20 σινιό/ρες || 24 ανδρικότατε *το ο διορθ. από* ε || 29 σιαχράτα *γρ.* σαουράτα || 34 πρε

P Η Τριφάλδη το είπεν αυτό τό⟨σ⟩ον θλιβερά, οπού έκαμε και εδάκρυσαν οι περιεστώται, παρομοίως και ο Σάντσιος έβαλε κατά νουν να υπάγει μαζί με τον καβαλιέρην του, αν και να επήγαινεν εις τα έσχατα μέρη του κόσμου. |

289ν

Κεφ(άλαι)ον μαν.
Οπού διηγείται διά το Ξυλάλογον, και το τέλος αυτής της μεγάλης τύχης.

Παρήλθε πλέον και η ημέρα και έφθασεν η νύκτα, και η διορισμένη ώρα οπού έμελλε να έλθει το περίφημον Ξυλάλογον, του οποίου η αργοπορία επροξενούσεν μεγάλην αδημονίαν εις τον δον Κισότην, υπολαμβάνοντας πως, επειδή και ο Μαλαμπρίνος έκαμεν άργηταν εις το να το στείλει, ή να μην είναι αυτός ο καβαλιέρης διά τον οποίον ήτον φυλαγμένη εκείνη η τύχη ή πως ο Μαλαμπρίνος να μην ετολμούσε να έβγει εις μονομαχίαν με αυτόν. Αμή την ώραν οπού αυτός εσυλλογούνταν αυτά είδαν έξαφνα οπού εμπήκαν μέσα εις το περιβόλι τέσσαροι σάτυροι, ενδυμένοι με πράσινα κισσόφυλλα, και επάνω εις τους ώμους τους ένα μεγάλον ξυλάλογον. Και, βάνοντάς το καταγής, ένας από αυτούς είπεν:

«Ας καβαλικεύσει επάνω εις αυτό όποιος τολμά και έχει καρδίαν.»

Ο Σάντσιος απεκρίθη και είπεν:

290ν «Εγώ δεν | καβαλικεύω, επειδή και μήτε έχω καρδίαν μήτε είμαι καβαλιέρης.»

Αμή ο σάτυρος ακολούθησε λέγοντας:

«Και οπίσω ας καβαλικεύσει ο οπλοφόρος του, ανίσως και έχει, ότι προσκαλεί εις την μονομαχίαν ο ανδρείος Μαλαμπρίνος, του οποίου το σπαθί ανίσως και δεν βλάψει αυτόν τον καβαλιέρην οπού θέλει καβαλικεύσει εις αυτό το άλογον, βεβαιότατα δεν θέλει να τον βλάψει ποτέ κανένα άλλο σπαθί μήτε άλλον κακόν πράγμα· και δεν κάμνει χρεία άλλο τίποτε παρά να γυρίσει αυτό το βίσχιρον, ότι αυτό θέλει τον υπάγει εις τον τόπον οπού στέκει και τον ακαρτερεί ο Μαλαμπρίνος· αμή, διά να μη του προξενήσει ζάλην του κεφαλιού του το ύψος της οδού, πρέπει να κλείσει

1 τό/ον || 20 αὐτό *πάνω από το α διαγραμμ. δασεία* || 32 βίσχυρον *το ι διορθ. από αδιάγν. αρχ.*

τα μάτια του έως οπού να χιλιμινδρίσει το άλογον, το οποίον θέλει είσθαι διά σημείον πως έφθασεν εις τον διορισμένον τόπον. P

Λέγοντες αυτό, άφησαν το Ξυλάλογον, και εγύρισαν από την ίδιαν στράταν οπού είχαν έλθει. Η Δολόριδα, ευθύς οπού είδε το
290ᵛ άλογον, σχεδόν δακρύζοντας είπε προς τον | δον Κισότην: 5

«Γενναίε καβαλιέρη, αι υποσχέσεις του Μαμπρίνου εστάθηκαν αληθείς: το άλογον ήλθεν, τα γένιά μας μακραίνουν, σε παρακαλούμεν σώσον και ελέησον, ότι τώρα δεν λείπει άλλον παρά να καβαλικεύσεις η αυθεντία σου επάνω με τον οπλοφόρον σου και να κάμεις ευτυχισμένην αρχήν εις το ταξίδι μας.» 10

«Εγώ θέλω το κάμει, με καλήν μου καρδίαν,» απεκρίθη ο δον Κισότης «και, διά να εγνωρίσετε την μεγάλην αγάπην και επιθυμίαν οπού έχω εις το να σας λυτρώσω, δεν θέλω να κάμω καμίαν άργηταν εις το να βάλω τα μαχμούζιά μου ή να πάρω κανένα μαξιλάρι να βάλω υποκάτω μου.» 15

«Εγώ δεν θέλω το κάμει, μήτε με κακήν μήτε με καλήν μου καρδίαν·» είπεν ο Σάντσιος «και, ανίσως και αυτή η υπόθεσις δεν παίρνει τέλος χωρίς οπλοφόρον, ημπορεί ο καβαλιέρης μου να εύρει κανέναν άλλον να πάρει μαζί του, ότι εγώ δεν είμαι στρίγλα, οπού να αγαπώ να περιπατώ διαμέσου του αέρος. Και αν το μά- 20
291ʳ θουν οι υπήκοοί μου τί θέλουν ειπεί ακούοντας πως ο γκοβερνατόρος τους περιπατεί επάνω εις τους ανέμους; Και μάλιστα: οπού είναι τρεις χιλιάδες και τόσα μίλια απ᾽ εδώ έως εις την Κρήτην, αμή, ανίσως και κουρασθεί το άλογον ή κακίσει ο γίγαντας, τότε τί κάμνομεν; Πιστεύω πως δεν θέλομεν ημπορέσει να γυρίσει έως 25 πέντε χρόνους, και τότε δεν θέλω εύρει γκοβέρνα, ή ταβέρνα οπού να με γνωρίσουν· και, επειδή εις το να παίρνει τινάς δεν πρέπει να είναι οκνηρός, παρακαλώ την γενεάδαν σας να με συμπαθήσετε, ότι εγώ ευρίσκομαι πολλά καλά εις αυτό το οσπίτι εις το οποίον με κάμνουν τόσας περιποιήσεις, και από τον νοικοκύρην 30 από τον οποίον ελπίζω μεγάλην καλοσύνην οπού θέλει να με κάμει μεγάλον γκοβερνατόρον.»

Προς τον οποίον απεκρίθη ο δούκας:

«Φίλε Σάντσιε, το γκοβέρνον οπού σε υποσχέθηκα δεν φεύγει από τον τόπον του: και εις ό,τι καιρόν έλθεις θέλεις το εύρει έτοι- 35 μον· μόνον άκουσε τον λόγον μου και ύπαγε με τον καβαλιέρην
291ᵛ σου να τελειώσετε | αυτήν την τύχην. Και, ή αν γυρίσεις με το Ξυλ-

1 μά/τιάτ· *το τελευτ.* τ *διορθ. από* σ | χίλμινδρήση *το πρώτο* ι *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 6 μαμπρίν· *γρ.* Μαλαμπρούνου || 10 ταξύδμας *γρ.* ταξίδι σας || 31-32 κάμη

P άλογον, ή αν σταθεί εναντία η τύχη σου και σε κάμει και γυρίσεις πεζόν, πάντοτε θέλεις εύρει το γκοβέρνον εις τον τόπον, και τους υπηκόους σου με την ίδιαν επιθυμίαν οπού έχουν πάντοτε εις το να σε δεκτούν διά γκοβερνατόρον τους, ομοίως και η θέλησίς μου θέλει είσθαι η αυτή· και μην αμφιβάλλεις πλέον εις αυτήν την αλήθειαν, ότι κάμνεις μεγάλον άδικον εις την επιθυμίαν οπού έχω να σε δουλεύσω.»

«Φθάνει πλέον, σινιόρε, παρακαλώ σε:» είπεν ο Σάντσιος «ότι εγώ είμαι ένας παραμικρός οπλοφόρος, εις τον οποίον δεν πρέπει να γίνονται τόσες πολλές τσιρεμόνιες· και ας καβαλικεύσει ο καβαλιέρης μου, και ας δέσουν και εμένα τα ομμάτιά μου, ότι θέλω παραδώσει του λόγου μου εις τον Θεόν και θέλω προσκαλεί τους αγγέλους εις βοήθειάν μου.»

«Αυτό ημπορείς να το κάμεις, Σάντσιε,» απεκρίθη η Δολόριδα «όχι μόνον εδώ κάτω εις την γην, αλλά και όταν ανέβεις εις το ύψος, και να προσκαλείς όποιον θέλεις εις βοήθειάν σου, ότι ο Μα-
292r λαμπρί|νος, αν καλά και να είναι γοητευτής, όμως είναι χριστιανός και κάμνει τες γοητείες του με μεγάλην στόχασην και φρονιμάδαν.»

«Ας είναι ό,τι και αν είναι,» απεκρίθη ο Σάντσιος «παρακαλώ τον Θεόν και την Αγίαν Τριάδαν να είναι εις βοήθειάν μου.»

«Από τον καιρόν οπού μας εσυνέβη η αξιοαείμνηστος τύχη των δουλαπίων δεν είδα ποτέ τον Σάντσιον με τόσον φόβον ωσάν και τώρα, και, αν εγώ ήθελα είσθαι κανένας από εκείνους οπού αποβλέπουν εις τα μαντεία, βεβαιότατα η μικροψυχία του ήθελε με προξενήσει κατιτί φόβον. Αμή έλα εδώ, Σάντσιε.»

Και γυρίζοντας προς τους άλλους περιεστώτας είπεν:

«Να με συμπαθήσετε, σινιόροι, ότι θέλω να ειπώ τον Σάντσιον δύο τρία λόγια.»

Και παραμερίζοντας ανάμεσα εις κάποιαν δένδρα εκείνου του περιβολίου τον έπιασεν από τα δύο χέρια, και του είπεν:

«Εσύ βλέπεις, αδελφέ Σάντσιε, το μακρύ ταξίδι οπού έχομεν να κάμομεν και ο Θεός το γινώσκει πότε θέλομεν γυρίσει· και, διά
292v τούτο, αγαπούσα να επήγαινες μίαν ώραν | εις την κάμαράν σου, και να καμωθείς πως γυρεύεις κανένα αναγκαίον πράγμα διά την στράταν, και εν ταὐτῷ να κτυπηθείς, όχι πολλές, μόνον πεντα-

2 πεζόν γρ. πεζός *(;)* || 8 σινιόρε || 22 ἀξι/οαφμνηστος *το πρώτο ο ίσως προσθ. με το ίδιο χέρι στην αρχή αράδας* || 25 μαντ[ε]ία *το ε προσθ. με το ίδιο χέρι* || 27 (καὶ … ἐ̓πεν) || 30 κάποιαν γρ. κάποια{ν} || 31 ἐ̓πιασεν || 34 κάμαραν *το α ίσως ε*

κόσιες καμιτσικιές, από τες τρεις χιλιάδες και τριακόσιες οπού P
είσαι χρεώστης να λάβεις, ότι πάσα αρχή πράγματος εστί το ήμι-
συ του παντός.»

«Να με συμπαθήσεις η αυθεντία σου,» είπεν ο Σάντσιος «ότι
ως καθώς βλέπω εβγήκες από τα μυελά σου! Τώρα οπού θέλω να
κινήσω και θέλω να καθίσω επάνω εις τα σανίδια με λέγει να δεί-
ρω το κορμί μου; Να με πιστεύσεις, σινιόρε, πως εις αυτό έχεις
άδικον. Κοίταξε να υπάγομεν το ογληγορότερον να τελειώσομεν
αυτήν την τύχην, και όταν γυρίσομεν θέλω σε ευαρεστήσει εις
όλα.»

«Ευχαριστώ σε, Σάντσιέ μου, εις όλα» είπεν ο δον Κισότης «διά
αυτήν την υπόσχεσην, και πιστεύω πως θέλεις την βάλει εις πρά-
ξην και θέλεις σταθεί εις τον λόγον σου, αν καλά και να είσαι
άγνωστος.»

«Εγώ δεν είμαι Αύγουστος, μήτε Σεπτέμβριος,» είπεν ο Σάν-
τσιος «όμως, αν και να ήμουν, πάλιν έστεκα εις τον λόγον μου.» |
293r Και με αυτό επήγαν να καβαλικεύσουν επάνω εις το άλογον,
είπεν ο δον Κισότης τον Σάντσιον:

«Σφάλισε τα ομμάτιά σου, και καβαλίκευσε, ότι εκείνος οπού
στέλλει {σε} και μας κράζει από μακρινούς τόπους δεν θέλει το
κάνει διά να μας απατήσει, διά την ολίγην δόξαν οπού ημπορεί
να απολαύσει απατώντας εκείνον οπού εμπιστεύεται εις αυτόν.»

«Καβαλίκα πρώτον η αυθεντία σου,» του απεκρίθη ο Σάντσιος
«ότι η αυθεντία σου θέλεις να καθίσεις εις την σέλαν, ειδέ εγώ, οπού
έχω να καβαλικεύσω εις τα κάπουλα, θέλω καβαλικεύσει κατόπι.»

«Έτσι είναι.» απεκρίθη ο δον Κισότης.

Και, εβγάνοντας το μανδίλι του από την τσέπην του, είπεν
προς την Δολόριδαν να του δέσει πολλά σφικτά τα ομμάτιά του·
και παίρνοντας αυτή το μανδίλι από τα χέριά του έδεσε πολλά
σφικτά τα ομμάτιά του, και μετά ταύτα είπεν ο δον Κισότης:

«Εγώ ενθυμούμαι να εδιάβασα εις τον Βριγκίλιον διά την αιχ-
μαλωσίαν της Τρωάδος, πως να εστάθη ένα ξύλινον άλογον το
293v οποίον το εκατασκεύασαν οι | Έλληνες, και εκρύφθηκαν μέσα άν-
θρωποι αρματωμένοι, οι οποίοι εστάθηκαν αιτία του αφανισμού
της Τρωάδος· και, διά τούτο, είναι πρέπον να ιδώ πρώτον τί εί-
ναι μέσα εις αυτό το άλογον.»

6 λέγῃ *γρ.* λέγει(ς) *(;)* || 8 ὑπάγωμεν *το μ διορθ. από αδιάγν. αρχ. και το ε ίσως η* || 20 σὲ καὶ μᾶς *το σε ίσως διαγραμμ.* || 31 βρυγγίλιον *γρ.* Βιργκίλιον || 31-32 αἰχμαλωσίαν *το χμ διορθ. από αδιάγν. αρχ.*

P «Αυτό μήτε να το βάλεις εις τον νουν σου,» είπεν η Δολόριδα «ότι εγώ γίνομαι εγγυήτρια διά αυτό το πράγμα και ηξεύρω πως ο Μαλαμπρίνος δεν είναι κακότροπος και δόλιος άνθρωπος.»

Ο δον Κισότης δεν ηθέλησε να αποκριθεί πλέον, φοβούμενος μήπως και ειπούν πως τα λέγει από τον φόβον του. Και, παρευθύς, εκαβαλίκευσεν εις το ξύλινον άλογον· του οποίου η σέλα με το να μην είχε σκάλες, και με το να είχε τα πόδια του κρεμασμένα, δεν ομοίαζεν άλλον παρά ένα προσωπείον, ωσάν να ήτον από τίποτε τσιόχαν κατασκευασμένον. Επήγε κατόπι και ο Σάντσιος, και εκαβαλίκευσεν εις τα κάπουλα του αλόγου, και, βλέποντας πως ήτον πολλά σκληρόν το σανίδι, επαρακάλεσε τον δούκαν να
294r του κάμει την χάρην αν ήτον μόδος να του δώσει κανένα | μαξιλαράκι, διότι τα κάπουλα εκείνου του αλόγου εφαίνουνταν να είναι περισσότερον από μάρμαρον παρά από σανίδι. Εις αυτό απεκρίθη η Τριφάλδα πως το Ξυλάλογον δεν εδέχουνταν τοιαύτα πράγματα, όμως, ανίσως και ήθελε να κάθεται με ανάπαυσην, να καθίσει ως καθώς κάθουνται αι γυναίκες με τα δύο ποδάρια από το ένα μέρος. Το οποίον ευθύς το έκαμεν ο Σάντσιος, και, αποχαιρετώντας όλους τους, άφησε και έδεσαν τα ομμάτια του, και, κρατώντας τα ολίγην ώραν δεμένα, ετράβηξεν εν ταὐτῷ το πανί κάτω και, γυρίζοντας προς εκείνους οπού έστεκαν εις το περιβόλι, είπε δακρύζοντας από τα ομμάτια του:

«Παρακαλώ σας, σινιόροι, να ειπείτε από ένα "Πατερημών" και από ένα "Θεοτόκε Παρθένε", διά να με λυτρώσει ο Θεός και η Παναγία η Δέσποινα από αυτόν τον κίνδυνον.»

Προς τον οποίον απεκρίθη ο δον Κισότης και είπεν:

«Τί είναι αυτά οπού λέγεις εσύ, κακέ άνθρωπε, μη να θέλουν
294v να σε κρεμάσουν ή να ευρίσκεσαι εις την τελευταί|αν αναπνοήν της ζωής σου, οπού λέγεις να προσευχηθούν διά λόγου σου; Εσύ ευρίσκεσαι και κάθησαι εις τον ίδιον τόπον οπού εκάθισεν η ωραία Μαγκαλόνα, η οποία, όταν εκατέβη από αυτόν τον τόπον, δεν έπαθεν κανένα κακόν, αλλά έγινε βασίλισσα της Φράντσας. Δέσε, δέσε τα μάτια σου, και άφησε αυτόν τον φόβον εις ένα μέρος.»

«Ας με τα δέσουν.» απεκρίθη ο Σάντσιος.

Και, αφού του τα έδεσαν, βλέποντας ο δον Κισότης πως είναι έτοιμος και πως εκαλοκάθισαν και οι δύο τους επάνω εις το Ξυλ-

7 πόδια || 11 τζιόχαν || 19 ὀμμάτια || 22 ὀμμάτια || 23 σινιόροι || 27 λέγῃς *πάνω από το* ῃ *ίσως διαγραμμ. περισπωμένη* | μήνα || 33 μάτια

άλογον, και ψηλαφίζοντας το βίσχιρον, ευθύς οπού το έγγιξεν όλες P
οι ματρόνες και όσοι έστεκαν παρών άρχισαν να φωνάζουν, λέγοντας:

«Ο Θεός να σε δώσει καλόν κατευόδιον, ανδρείε καβαλιέρη!»

«Ο Θεός να είναι μαζί σας!»

«Νά οπού αρχίσετε να υψώνεσθεν εις τον αέρα!»

«Πρόσεχε καλά, Σάντσιε, να μη κατακυλήσεις! Και πέσεις, ότι θέλει είσθαι χειρότερον το πέσιμον το εδικόν σου από εκείνο του
295r απόκοτου παιδίου οπού ηθέλησε να καβαλικεύσει εις | την άμαξαν του πατρός του του Ηλίου!»

Ωσάν άκουσεν αυτές τες φωνές, και σφικτοαγκαλιάζοντας τον καβαλιέρην του από την μέσην, είπεν:

«Αυτοί λέγουν, σινιόρε, πως ημείς να αναβήκαμεν εις το ύψος, και οι φωνές τους ακούονται τόσον πολλά ωσάν να εσυντύχαιναν εις το πλάγι μας;»

«Μην αποβλέπεις εις αυτό, Σάντσιε,» απεκρίθη ο δον Κισότης «διότι, με το να είναι αυτά τα πράγματα υπέρ την φύσην, θέλεις ιδεί και θέλεις ακούσει χίλια μίλια μακριά ό,τι και αν θέλεις. Και μη με παρασφίγγεις, να μη με κάμεις και πέσω· θαυμάζομαι τί μεγάλον φόβον έχεις, Σάντσιε, και από τί ξεπάζεσαι τόσον, ότι εγώ ημπορώ να ομώσω πως να μην εκαβαλίκευσα ποτέ μου εις κανένα άλογον οπού να είχε περιπατησίαν πλέον ήσυχον και ατάραχον από αυτό: οπού φαίνεται πως να στέκει εις τον τόπον. Αποδίωξε, φίλε, αυτήν την δειλίαν, ότι η δουλεία μας πηγαίνει καλά και ο καιρός είναι εις βοήθειάν μας.»

«Αυτό είναι αληθέστατον,» είπεν ο Σάντσιος «ότι από αυτό το
295v πλάγι | φυσά ένας αέρας τόσον δυνατά, οπού φαίνεται πως να με φυσούν με χίλιες φυσούνες.»

Και έτσι ήτον τη αληθεία, ότι ένας από τους υπηρέτας του δούκα έστεκε και τον εφυσούσε με μίαν μεγαλοτάτην φυσούναν.

Ακούοντας αυτό ο δον Κισότης, εγύρισε και είπε:

«Χωρίς άλλο, Σάντσιε, ημείς θέλει εφθάσαμεν εις το δεύτερον μέρος του αέρος, εις το οποίον γίνεται το χαλάζι, το χιόνι και αι βροχαί και αστραπαί· και εις το τρίτον κλίμα γίνονται οι σαγίτες· και, αν υψωθώμεν ακόμη παράνω, θέλομεν φθάσει εις το κλίμα του πυρός, και δεν ηξεύρω πώς να γυρίσω αυτό το βίσχιρον διά

1 ψηλαφίζωντας *το ι διορθ. από η* || 11 *ώσαν ακολουθεί διαγραμμ. κόμμα* || 13 σινιόρε || 16 *από/βλέπης το ο ίσως ι* || 23-24 *αποδίωξε πάνω από το ο διαγραμμ. βαρεία* || 24 καλά *το α ίσως ε* || 26 σαντζιος *το ς διορθ. από υ* || 33 χιόνι || 34 το *τρίτον ύστερα από το πρώτο ο διαγραμμ. ν*

P να μην αναβούμεν πολλά υψηλά και καούμεν.»

Επάνω εις αυτό, άναψαν, υπό κάτω, κάποια στουπία, και τα εκρατούσαν σιμά εις τα προσώπατά τους. Και, νιώθοντας ο Σάντσιος την ζέστην, είπεν:

«Να μη με λυτρώσει ο Θεός από αυτόν τον κίνδυνον αν ημείς δεν εφθάσαμεν εις τον τόπον του πυρός, διότι βλέπω πως το ένα μέρος των γενίων μου ετσουλοφρίστηκεν, και θέλω να λύσω τα μάτια μου διά να ιδώ εις τί μέρος ευρισκόμεσθεν.»

296r «Μη | το κάμεις αυτό» απεκρίθη ο δον Κισότης «και ενθυμήσου το αληθινόν συμβεβηκός του δοτόρ Τοράλβα, τον οποίον τον επήραν οι διάβολοι και τον επήγαν εις την Ρώμην εις δώδεκα ώρες επάνω εις ένα καλάμι, και είδαν τον θάνατον του Μπρομπόνε, και μετά ταύτα το ταχύ εγύρισεν οπίσω εις τον τόπον του, και εδιηγήθη εκείνα οπού είχεν ιδεί· και είπεν παρομοίως πως, όταν επεριπατούσεν εις την στράταν, ο διάβολος τον επρόσταξε να ανοίξει τα μάτια του, και τα άνοιξε και είδε του λόγου του τόσον σιμά εις την σελήνην, οπού σχεδόν έφθανε να την πιάσει με το χέρι, και πως δεν ετόλμησε να κοιτάξει κάτω, φοβούμενος μήπως και ζαλισθεί το κεφάλι του. Εις τρόπον οπού, Σάντσιε, δεν κάμνει χρεία να λύσομεν ημείς τα ομμάτια μας, ότι εκείνος, οπού μας επήρεν επάνω εις την υπόσχεσήν του, θέλει δώσει λογαριασμόν διά λόγου μας· και ίσως να αναβαίνομεν εις το ύψος, διά να κατέβουμεν ογλήγορα εις το βασίλειον της Κρήτης· και, αν καλά και
296v να μας φαίνεται πως να μην είναι μισήν ώρα αφού ε|μισεύσαμεν από το περιβόλι, όμως πίστευσε πως επήραμεν πολύ διάστημα.»

«Εγώ δεν ηξεύρω πόση ώρα να είναι:» απεκρίθη ο Σάντσιος «τούτο μόνον ηξεύρω, πως, αν η σινιόρα Μαγκαλόνα ευαρεστήθηκε και εστάθηκεν επάνω εις αυτό το άλογον, δεν θέλει να ήτον τα κρέατά της πολλά χαϊδεμένα.»

Όλα αυτά τα λόγια οπού εσυντύχαιναν οι δύο ανδρείοι τα ήκουσεν ο δούκας και η δουκέσα και όλοι εκείνοι οπού ήτον εις το περιβόλι· και, θέλοντας να τελειώσουν αυτήν την παράξενον και καλώς κατασκευασμένην μηχανήν, έδωσαν φωτιάν εις την ουράν του Ξυλαλόγου, το οποίον ήτον γεμάτον μέσα φισέκια, και, παίρνοντας φωτιάν, επέταξε με μίαν θαυμαστήν τέχνην εις τον αέρα κάμνοντας μεγάλον κτύπον και ταραχήν εκείνα τα φισέκια,

2 ἄναψεν || 8 μάτια || 12 ᾖδαν *γρ.* είδεν *(;)* | μπρομπό/νε *γρ.* Μπορμπόνε || 16 μάτια || 20 ὀμμάτια || 27 σινιόρα || 35 ἐπέταξε *το π διορθ. από* μ

εκομματιάσθη το άλογον και έπεσαν κάτω ο δον Κισότης και ο Σάντσιος μισοκαμμένοι. P

Είχαν μισεύσει όλες εκείνες οι ματρόνες, ομού και η Τριφάλδη, και οι επίλοιποι οπού είχαν μείνει εις το περιβόλι είχαν ξα-
297r πλωθεί εις την γην ω|(σάν) λιγοθυμισμένοι. Ο δον Κισότης και ο Σάντσιος είχαν σηκωθεί όντας σχεδόν συντριμμένα τα πλευρά τους και, κοιτάζοντες ένθεν κακείθεν, έμειναν εκστατικοί βλέποντες του λόγου τους εις το ίδιον περιβόλι από το οποίον είχαν μισεύσει και εθαύμασαν περισσότερον βλέποντας τόσους ανθρώπους εξαπλωμένους καταγής· μάλιστα όταν είδον εις μίαν γωνιάν του περιβολίου ένα μεγάλον κοντάρι καρφωμένον εις την γην, και επάνω εις την κορυφήν ήτον μία κόλλα άσπρον χαρτί στιλιβωμένον και ήτον δεμένη εις την άκρην του κονταρίου με πράσινον γαϊτάνι, και εις το χαρτί ήτον κάποια μεγάλα και χρυσά γράμματα οπού εδιαλάμβανον αυτά τα ακόλουθα λόγια:

«Ο έκλαμπρος καβαλιέρης δον Κισότης της Μαντσίας αποτέλεσε την τύχην της κοντέσας Τριφάλδης, επονομαζομένη η ματρόνα Δολόριδα, μόνον με το να την εδοκίμασε.

»Ο Μαλαμπρίνος έμεινε πληροφορημένος και ευαρεστημένος, |
297v οι ματρόνες εγλίτωσαν από την γενεάδαν και έμειναν ως το πρότερον, οι βασιλείς, δηλ(αδή) ο δον Κλαβίσιος και η Αντονομασία, έλαβον το πρώτον τους κάλλος και ήλθον εις την πρώτην τους στάσην. Και, όταν ο οπλοφόρος θέλει κτυπηθεί τες ξυλιές οπού υποσχέθη να λάβει, και η άσπρη περιστερά τότε θέλει ελευθερωθεί από τα ονύχια των φθοροποιών ιεράκων.»

Διαβάζοντας, λοιπόν, ο δον Κισότης τα γράμματα, εκατάλαβε καθαρά πως εδιηγούνταν διά την ελευθερίαν της Δουλτσινέας· και, ευχαριστώντας απείρως τον ουρανόν διά το μεγάλον κατόρθωμα οπού ετελείωσε με τόσον ολίγον κίνδυνον, επήγεν εκεί οπού ήτον ο δούκας και η δουκέσα τούς οποίους τους ηύρε λιγοθυμισμένους, και πιάνοντας τον δούκαν από το χέρι είπεν:

«Κάμε καλήν καρδίαν, ότι αυτά δεν είναι τίποτε! Η τύχη επήρε τέλος δίχως καμίαν βλάβην, ως καθώς φαίνεται καθαρά από τα λόγια οπού είναι γραμμένα εις εκείνο το χαρτί.»

1 ἐκοματιάσθη || 5 ὠ// λιγοθυμισμένοι *αλλά στην κάτω δεξιά ώα του φ. 296v* σάν || 6 ᾖχε συκωθῆ || 10-11 γω/νιᾶν || 12-13 στιλιβω/μένον *το τι ίσως η· γρ.* σιλλυβωμένον *(;)* || 15 λόγια. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 21 δηλ: || 25 Ἱεράκων. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 28 τὸν ὐρανὸν *τα δύο ον διορθ. από αδιάγν. αρχ.*

P 298r Ο δούκας άρχισε να συνεφέρει και να | εξυπνά, ωσάν να εκοιμούνταν εις ύπνον βαθύν, παρομοίως και η δουκέσα και εκείνοι οπού ευρίσκουνταν εις το περιβόλι, κάμνοντες τοιαύτα σχήματα θαυμασμού και εκστάσεως, οπού έδειχναν πως να τους εσυνέβη αληθινόν το περιγέλιον οπού τόσον επιτήδεια ήξευραν και επροσποιούνταν. Ο δούκας εδιάβασε τα γράμματα και τελειώνοντάς τα έτρεξε και ηγκάλιασε τον δον Κισότην, λέγοντάς τον:

«Δεν πιστεύω να εστάθη ή να ευρίσκεται ανδρειότερος καβαλιέρης από εσένα.»

Ο Σάντσιος επεριπατούσε και εγύρευεν να εύρει την Δολόριδαν, διά να ιδεί τί πρόσωπον είχεν χωρίς την γενεάδαν και αν ήτον εύμορφη ως καθώς έδειχνεν η θεωρία της όταν ήτον με τα γένια· αμή του είπαν πως, ευθύς οπού έπεσε το Ξυλάλογον από τον αέρα, εχάθηκαν όλες οι ματρόνες, ομού με την Δολόριδαν, και πως είχαν πέσει όλα τα γένιά τους και είχεν μείνει παστρικόν το πρόσωπόν τους. Η δουκέσα ερώτησε τον Σάντσιον πώς απέρασεν εις εκείνο το μακρύ τα|ξίδι. Προς την οποίαν απεκρίθη ο Σάντσιος: 298v

«Εγώ, σινιόρα μου, ένιωσα, ως καθώς με είπεν ο καβαλιέρης μου, πως επεριπατούσαμεν εις τες φωτίες, και ήθελα να λύσω τα μάτια μου, αμή ο καβαλιέρης μου δεν με άφησεν· όμως με όλον τούτο εγώ, με το να είμαι φυσικά περίεργος και με το να αγαπούσα να ιδώ τί πράγματα ήτον εκεί, αγάλια αγάλια και δίχως να με καταλάβει τινάς, εσήκωσα το πανί από τα μάτια μου και εκοίταξα κάτω, και με εφάνη πως να ήτον όλη η γη μικρή ωσάν έναν κόκκον σινάπεως, και οι άνθρωποι οπού επεριπατούσαν επάνω εις αυτήν με εφάνηκαν πως να ήτον ολίγον μεγαλύτεροι από τα λεφτόκαρα.»

«Στοχάσου καλά, Σάντσιε,» λέγει του η δουκέσα «εκείνο οπού λέγεις, ότι, ως καθώς φαίνεται, εσύ δεν είδες την γην, αλλά μόνον τους ανθρώπους οπού επεριπατούσαν· και αυτό είναι αληθινόν, διότι, αν η γη σε εφάνη ως κόκκον σινάπεως και κάθε άνθρωπος ωσάν λεφτόκαρον, νά οπού ένας άνθρωπος εσκέπαζεν όλην την γην.»

«Έτσι είναι,» απεκρίθη ο Σάν|τσιος «όμως, με όλον τούτο, την είδα από μίαν άκρην.» 299r

7 ἠγγαλίρασε || 19 σινιόρα || 19-20 (ὡς καθὼς ... καβαλλιέρης μγ) || 24 μάτια || 33 ἐσκέπαζεν *το ζ διορθ. από σ*

«Συλλογίσου καλά, Σάντσιε,» του λέγει πάλιν η δουκέσα «διό- P
τι από μίαν άκρην δεν ημπορείς να θεωρήσεις όλην την γην.»

«Εγώ δεν καταλαβαίνω από αυτά τα θεωρήματα:» απεκρίθη ο Σάντσιος «τούτο μό(νον) πρέπει να καταλάβεις η αυθεντία σου, πως ημείς επετούσαμεν διαμέσου γοητείας, και διαμέσου γοητεί- 5
ας ημπόρεσα και είδα όλην την γην και όλους τους ανθρώπους· και, αν δεν πιστεύετε αυτό, δεν θέλετε πιστεύσει μήτε πως επήγαμεν τόσον υψηλά οπού εφθάσαμεν εις τον ουρανόν, μάλιστα τόσον σιμά, οπού πιστεύω πως να μην ήτον παράνω από μίαν ήμιση σπιθαμήν εις το αναμεταξύ, και διά μεγαλύτερον σημείον αληθεί- 10
ας λέγω πως ήτον μεγάλη καταπολλά. Και κατά τύχην επεράσαμεν από εκείνο το μέρος οπού ήτον τα επτά κατσίκια, και να με πιστεύσεις πως με το να εφύλαττα από μικρά μουσχαρόνια κατσίκια, ευθύς οπού τα είδα, με ήλθεν επιθυμία να καθίσω ολίγον με
299ν αυτά. Και, ξεκαβαλικεύοντας από το Ξυλάλογον, | χωρίς να με νιώ- 15
σει ο καβαλιέρης μου, επήγα και εκάθισα με τα κατσίκια, τα οποία ομοίαζαν ωσάν λουλούδια, ώς τρία τέσσαρα κάρτα της ώρας, και το Ξυλάλογον δεν εσάλεψεν από τον τόπον του τελείως.»

«Και, ενόσω ο Σάντσιος ομιλούσε διά τα κατσίκια,» ερώτησεν ο δούκας «τί έκαμνεν ο δον Κισότης;» 20

Προς τον οποίον αυτός απεκρίθη:

«Εγώ από αυτά οπού λέγει ο Σάντσιος δεν είδα κανένα, αν καλά και ενδέχεται να τα είδεν ο Σάντσιος, ότι όλα είναι έξω της φύσεως. Αληθινά όμως ένιωσα πως επερνούσα διαμέσου του αέρος και μάλιστα έγγιζα και εις την φωτίαν, αμή δεν πιστεύω να επε- 25
ράσαμεν παράνω, ότι, αν εφθάναμεν εκεί οπού λέγει ο Σάντσιος, εις τα επτά κατσίκια, βεβαιότατα ηθέλαμεν καεί· και, επειδή και δεν εφλογισθήκαμεν, Σάντσιε, ή ψεύδεσαι ή ονειρεύεσαι.»

«Εγώ δεν ψεύδομαι μήτε ονειρεύομαι:» απεκρίθη ο Σάντσιος «και, αν θέλετε να γνωρίσετε πως λέγω την αλήθειαν, ερωτήσα- 30
τέ με να σας ειπώ και τα σημεία και τα χρώματα οπού είχαν τα κατσίκια.» |

300r «Ειπές τα, Σάντσιε, αν τα ηξεύρεις.» είπεν η δουκέσα.

«Τα χρώματά τους είναι αυτά,» απεκρίθη ο Σάντσιος «τα δύο είναι πράσινα και τα δύο κόκκινα, τα δύο μαβιά και το ένα παρ- 35
δαλόν.»

4 τ̃τομό/ πρέπ̃ || 11 μεγάλοι || 13 από / μικρά γρ. από μικρόν *(;)* από μικρός *(;)* από μικρά(τα) *(;)* || 19 ὁμιλ̃σε διά γρ. ομιλούσε με *(;)* || 28 ἐ/φλογ̃θήκαμεν το ι *διορθ. από η και το σ προσθ. με το ίδιο χέρι*

P «Εδώ εις την γην {εδώ εις την γην} δεν συνηθίζουνται τοιούτων ειδών χρώματα κατσικίων.» είπεν ο δούκας.

«Και ποίος αμφιβάλλει» είπεν ο Σάντσιος «πως να μην είναι διαφορά από τα κατσίκια του ουρανού εις τα κατσίκια της γης;»

«Παρακαλώ σε, Σάντσιε: ήτον και κανένας τράγος ανάμεσα εις εκείνα τα κατσίκια;» ερώτησεν ο δούκας.

«Όχι, σινιόρε.» απεκρίθη ο Σάντσιος.

Και με αυτό ετελείωσαν την ομιλίαν, διότι έβλεπον πως ο Σάντσιος είχε κατά νουν να ειπεί πως επεριπάτησεν όλον τον ουρανόν.

Αυτό ήτον, εις κοντολογίαν, το τέλος της τύχης της ματρόνας Δολόριδας, διά την οποίαν εγελούσαν οι δούκηδες, όχι μόνον εκείνον τον καιρόν, αλλά εις όλην τους την ζωήν. |

300ᵛ Κεφ(άλαι)ον μβ^{ον}.

Οπού διηγείται τες συμβουλές οπού έδωσεν ο δον Κισότης εις τον Σάντσιον πριν να υπάγει εις το γκοβέρνον, και άλλα πράγματα πολλά στοχαστικά.

Έμειναν καταπολλά πληροφορημένοι οι δούκηδες βλέποντας το ευτυχές και νόστιμον τέλος οπού έλαβεν η τύχη της Δολόριδας, και αποφάσισαν να μην αφ(ε)θούν από αυτά τα περιγέλια, βλέποντας πως είχον υποκείμενα οπού τα εκρατούσαν διά αληθινά· και, δίδοντας προσταγήν εις τους δούλους τους και εις τους υπηκόους εκείνου του γκοβέρνου οπού υποσχέθηκαν τον Σάντσιον, μίαν ημέραν ο δούκας είπε προς τον Σάντσιον να ετοιμασθεί να υπάγει εις το γκοβέρνον του, ότι οι υπήκουοί του τον εκαρτερούσαν με μεγάλον πόθον ως οι εβραίοι τον Μεσσίαν. Ο Σάντσιος τον επροσκύνησε και του είπεν:

«Αφού εκατέβηκα από τον ουρανόν, και αφού από το ύψος
301ʳ εθεώρησα την γην και την είδα | τόσον παραμικράν, έσβησεν εκείνη η φλόγα της επιθυμίας οπού είχα εις το να γίνω γκοβερνατόρος, επειδή και τί μεγαλειότης είναι να ορίζει τινάς έναν κόκκον σινάπεως, ή τί βασιλεία και αυτοκρατορία είναι να κυβερνά τινάς πέντε έξι ανθρώπους μεγάλους ωσάν τα λεφτόκαρα, διότι ως καθώς με εφάνηκαν εμένα δεν ήτον παράνω από τόσοι εις όλην την

1 ἐδῶ / ᾶς τὴν γῆν ἐδῶ ᾶς τὴν γην̄ || 6 δ̈κας; || 7 σινιόρε || 20 ἀφ θ̈ν *ύστερα από το φ κενό ίσως από σβησμένο αδιάγν. αρχ.*

γην; Αν η μεγαλειότης σου ήθελες ευαρεστηθεί να με δώσεις ολί- P
γον μέρος τόπου εις τον ουρανόν, αν και να μην ήτον παράνω από
δύο ήμισυ μιλίων διάστημα, το ήθελα δεχθεί καλλιότερα παρά
οπού να με έδιδες το μεγαλιότερον γκοβέρνον του κόσμου.»

«Συλλογίσου καλά, φίλε Σάντσιε:» απεκρίθη ο δούκας «ότι εγώ 5
δεν ημπορώ να δώσω από το μέρος του ουρανού εις τινάν, αν καλά
και να μην ήτον παράνω από ένα νύχι, επειδή και μόνον ο Θεός
ημπορεί να κάμει τοιαύτας αντιμισθίας και χάριτας. Εκείνο οπού
ημπορώ να σε δώσω είναι ένα γκοβέρνον πολλά καλόν, με πολύ
301ν σύμφερον και οπού έχει γην πολλά | εύκαρπον και με ευθηνίαν, 10
εις το οποίον, αν εσύ ηξεύρεις να κυβερνηθείς, ημπορείς με τα εγ-
κόσμια να κερδίσεις και τα ουράνια.»

«Ας έλθει, λοιπόν, αυτό το γκοβέρνον,» απεκρίθη ο Σάντσιος
«ότι εγώ θέλω πασχίσω να γίνω τοιούτος γκοβερνατόρος, οπού
να υπάγω και εις τον ουρανόν· και αυτό το κάμνω όχι πως με το 15
να επιθυμώ να έβγω από αυτά τα τζάντζαλά μου ή διά μεγαλεί-
ον, αλλά διά να δοκιμάσω τί νοστιμάδα είναι εις το να γίνει τινάς
γκοβερνατόρος.»

«Αν το δοκιμάσεις και γλυκανθείς, Σάντσιε,» είπεν ο δούκας
«θέλεις να γλείφεις τα δάκτυλά σου εις το τέλος, με το να είναι 20
πολλά γλυκόν πράγμα το να προστάζει τινάς και να τον υπακού-
ουν. Και πίστευσόν με πως, όταν ο καβαλιέρης σου φθάσει ιμπε-
ρατόρος, δεν θέλουν ημπορέσει να το πάρουν από το χέρι σου.»

«Το εστοχάσθηκα και εγώ αυτό, σινιόρε,» είπεν ο Σάντσιος
«πως να είναι καλόν πράγμα το να εξουσιάζει τινάς, αν και να 25
ήτον ένα κοπάδι πρόβατα.»

«Εσύ αληθινά το εκατάλαβες, Σάντσιε,» απεκρίθη ο δούκας
302r «και εγώ πιστεύω πως θέλεις | χρηματίσει πολλά καλός γκοβερ-
νατόρος ως καθώς το φανερώνει η γνώμη σου· να είσαι μόνον έτοι-
μος αύριον να υπάγεις εις το γκοβέρνον, και απόψε θέλουν σε 30
ετοιμάσει εκείνο το φόρεμα οπού πρέπει, ομού και άλλα αναγ-
καία.»

«Ενδύσετέ με ως καθώς σας αρέσει,» είπεν ο Σάντσιος «ότι,
ό,τι λογής και αν ενδυθώ, θέλω είμαι Σάντσιος Πάντσας.»

«Έτσι είναι,» είπεν ο δούκας «όμως τα φορέματα πρέπει να 35
ταιριάζουν με το οφίκιον και μεγαλείον, διότι δεν είναι πρέπον να
ενδυθεί ένας νομικός φορέματα σολδάτου, μήτε σολδάτος να φο-

4 μεγαλφότερον το q διορθ. ίσως από ο

P ρέσει φορέματα ιερέως. Εσύ, Σάντσιε, πρέπει να φορείς μέρος μεν ως διδάσκαλος του νόμου, μέρος δε ως καπιτάνος, διότι εις το γκοβέρνον οπού σε δίδω είναι χρειαζούμενα τόσον τα γράμματα όσον και τα άρματα.»

«Από γράμματα έχω ολιγοστά,» είπεν ο Σάντσιος «διότι, αν καλά και να μην ηξεύρω το αλφάβητον, με φθάνει οπού ηξεύρω και κάμνω τον σταυρόν μου. Ειδέ διά τα άρματα εγώ θέλω με-
302ᵛ ταχειρισθεί εκείνα οπού θέλουν με δώσει, όσον ημ|πορέσω.»

Έφθασεν επάνω εις αυτό και ο δον Κισότης και, ακούοντας εκείνα οπού εσυντύχαιναν και μανθάνοντας το βιαστικόν κίνημα του Σάντσιου, με άδειαν του δούκα τον επήρεν από το χέρι και επήγεν εις την κάμεράν του, διά να τον ερμηνεύσει τί λογής να κυβερνηθεί εις το οφίκιόν του.

Εμβαίνοντας, λοιπόν, εις την κάμεραν, εσφάλισαν την πόρταν και έβαλε τον Σάντσιον ο δον Κισότης και εκάθισε σιμά του, και του είπεν:

«Ευχαριστώ καταπολλά τον ουρανόν, φίλε Σάντσιε, οπού πριχού να απαντήσω εγώ καμίαν καλήν τύχην ηύρες εσύ το καλόν σου ριζικόν. Και εγώ, οπού εις την καλήν μου τύχην σε είχα διορίσει την πληρωμήν του κόπου σου, βλέπω τον εαυτόν μου πως αρχίζω να αποκτήσω κατιτί. Εσύ νά οπού έφθασες γκοβερνατόρος διαμέσου μου, με το να σε έβγαλα από το ακηδές του ύπ⟨ν⟩ου, και, δίχως να κάμεις καμίαν επιμέλειαν, ωφελήθης από την πλανωμένην καβαλερίαν, και με το ουδέν έλαβες αυτό το οφίκιον,
303ʳ ωσάν να ήτον κανένα παραμικρόν πράγμα. Αυτά σε τα | είπα, φίλε Σάντσιε, διά να μη λογιάζεις πως από την αξίαν σου έλαβες αυτήν την {την} αντιμισθίαν, αλλά να ευχαριστάς τον ουρανόν, και το μεγαλείον της πλανωμένης καβαλερίας. Στέκα, λοιπόν, με προσοχήν και άκουσε αυτά οπού θέλω να σε συμβουλεύσω, διά να τα έχεις ωσάν ένα άστρον και οδηγόν οπού να σε υπάγουν εις σίγουρον λιμένα αυτής της ταραχώδους θαλάσσης εις την οποίαν θέλεις να πλεύσεις, ότι τα οφίκια και οι μεγάλες αξίες δεν είναι άλλο παρά ένας βαθύτατος κόλφος ταραχών.

»Εν πρώτοις, τέκνον, πρέπει να φοβάσαι τον Θεόν, διότι εις το να τον φοβάσαι στέκει η σοφία και όντας σοφός δεν θέλεις σφάλει εις κανένα πράγμα.

22 τό / τ̃ ὅπ̃ν *πριν από το τ̃ προσθ. με το ίδιο χέρι στην αρχή αράδας ἀκιδές* || 27 τη᷑ν τὴν || 33 τα/ραχῶν . *η υπόλοιπη αράδα κενή*

»Δεύτερον, πρέπει να στοχασθείς να καταλάβεις τον εαυτόν P
σου, οπού είναι το πλέον δυσκολότερον πράγμα. Και κάμνοντας
αυτό δεν θέλεις επαίρεσαι ωσάν ο κάβουρας οπού ηθέλησε να
παρομοιασθεί με το βόιδι, ότι, αν το κάμεις αυτό, θέλει γένει αι-
303ν τία να φανερωθεί η τρέλα σου και το πως |εφύλαγες χοίρους εις 5
τον τόπον σου.»

«Έτσι είναι,» απεκρίθη ο Σάντσιος «όμως αυτό το έκαμα όταν
ήμουν μικρόν παιδί· ειδέ, όταν εμεγάλωσα, έβοσκα χήνες. Αμή
αυτό ολίγον χρησιμεύει, διότι όλοι εκείνοι οπού είναι γκοβερνα-
τόροι δεν πιστεύω να κατάγονται από βασιλικόν γένος.» 10

«Αυτό είναι αληθινόν,» είπεν ο δον Κισότης «και διά τούτο πρέ-
πει ότι εκείνοι οπού δεν κατάγονται από έκλαμπρα γένη να συγ-
κερνούν το σοβαρόν της αξίας με την ευπροσηγορίαν και ευαρέ-
στησην, και, οδηγώντας τους η φρονιμάδα, θέλει τους ελευθερώ-
σει από τον κακότροπον ψιθυρισμόν, από τον οποίον κανένας δεν 15
ελευθερώθη.

»Να καυχάσαι διά την ευτέλειαν του γένους σου, και να μην
εντρέπεσαι εις το να λέγεις πως κατάγεσαι από χωριάτες, διότι,
βλέποντας πως δεν το έχεις διά ατιμίαν, κανένας δεν θέλει βαλ-
θεί να σε περιγελάσει, και να πάσχεις να είσαι περισσότερον τα- 20
πεινός ενάρετος παρά υπερήφανος αμαρτωλός. Είναι αμέτρητοι
304ν εκείνοι οπού, από | ευτελές γένος, υψώθηκαν και έγιναν βασιλείς
και μεγιστάνοι.

»Ανίσως και εσύ πάρεις διά μέσον και όργανον την αρετήν και
διισχυρισθείς να κάμεις ενάρετα κατορθώματα, δεν πρέπει να 25
φθονείς τα κατορθώματα των πριντσίπων και μεγάλων ανθρώ-
πων, διότι το αίμα κληρονομείται, ειδέ η αρετή αποκτείται, και
αυτή ισχύει περισσότερον από το αίμα.

»Αν κατά τύχην ήλθεν εις το γκοβέρνον σου κανένας σου συγ-
γενής, να μη τον αφήσεις μήτε να τον ατιμήσεις, μάλιστα να τον 30
περιποιηθείς, ότι κάμνοντας αυτό θέλεις αρέσει και Θεόν και αν-
θρώπους.

»Ανίσως και φέρεις την γυναίκα σου (ότι δεν είναι καλόν εκεί-
νοι οπού λείπουν πολύν καιρόν εις γκοβέρνα να ευρίσκονται χω-
ρίς τες γυναίκες των), μάθε την, δίδαξέ την και έβγαλέ την από 35
την χωριατοσύνην της, διότι όλα εκείνα οπού αποκτά ένας φρό-

16 ελ̓ευθερώθη. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 20-21 ταπηνός, ἐνάρετος || 23 μεγισάνοι. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 28 αἷμα. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 31-32 ἀνῆς. *η υπόλοιπη αράδα κενή*

P νμος γκοβερνατόρος τα διασκορπίζει μία τρελή γυναίκα.

304ʳ »Ανίσως και κατά τύχην μείνεις | χήρος, πράγμα οπού ημπορεί να συνέβει, και θελήσεις να ξαναϋπανδρευθείς, μη θελήσεις να πάρεις γυναίκα τοιαύτην οπού να σε εξουσιάζει, διότι, να σε ειπώ την αλήθειαν, όλα εκείνα οπού παίρνει η γυναίκα του κριτού θέλει δώσει την απολογίαν ο άνδρας της εις το κοινόν κριτήριον.

»Να μην ακολουθάς ποτέ τον νόμον της φαντασίας σου, το οποίον το συνηθίζουν οι αμαθείς.

»Ας εύρουν εις του λόγου σου πλέον εύκολα ευσπλαχνίαν τα δάκρυα του φτωχού, όμως όχι έξω από το δίκαιον παρά οι έρευνες του πλουσίου.

»Πάσχιζε να εβγάνεις εις το φανερόν την αλήθειαν ανάμεσα εις τας υποσχέσεις και δώρα του πλουσίου ωσάν και ανάμεσα εις τους ολολυσμούς του πτωχού.

»Όταν ημπορεί και έχει τόπον η επιείκεια, μη βάνεις εις πράξην όλην την σκληρότητα του νόμου κατά του πταίσαντος, ότι δεν είναι καλύτερη η φήμη του σκληρού κριτού από του ευσπλάχνου.

»Όταν σε τύχει να θεωρήσεις καμίαν κρίσην κανενός εχθρού
305ʳ σου, ξεμάκρυνε το μίσος | από την διάνοιάν σου και κρίνε δικαίως.

»Ανίσως καμία εύμορφη γυναίκα έλθει και σε ζητήσει δικαιοσύνην, μη κοιτάξεις τα δάκρυά της μήτε να ακούεις τους αναστεναγμούς της, αλλά στοχάσου με υπομονήν την ουσίαν του πράγματος οπού ζητεί, αν δεν θέλεις να πνιγεί η δικαιοσύνη σου εις τα κλαυσίματά της και η καλοσύνη σου εις τους αναστεναγμούς της.

»Εκείνον οπού θέλεις να παιδεύσεις με έργα μη τον καταφρονείς εκ στόματος, διότι τον φθάνει τον κακορίζικον η παιδεία, χωρίς τα λόγια.

»Όταν σε πέσει κανένας πταίστης, συλλογίσου καλά τον κακορίζικον άνθρωπον, οπού ευρίσκεται εις την πολιτείαν της διεφθαρμένης μας φύσεως, και να φανείς όσον ημπορείς ελεήμων και εύσπλαχνος, χωρίς να αδικήσεις τους υπεναντίους του, ότι, αν καλά και τα ιδιώματα του Θεού είναι όλα εξίσου, όμως ημάς μας φαίνεται να είναι λαμπρότερον της ελεημοσύνης παρά της δικαιοσύνης.

»Και, ανίσως και εσύ, Σάντσιε, ακολουθήσεις αυτούς τους

2-3 (πρᾶγμα … συνέβη) || 6 κριτήριον . *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 7 Νὰ *πάνω από το* N *διαγραμμ. τόνος ή πνεύμα* || 8 ἀμαθῆς . *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 10 (ὅμως … δίκαιον) || 11 πλνσίν . *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 13 δῶρα *το* ρ *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 16 πταίσαντος *το* σ *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 18 κρίσιν *προηγείται διαγραμμ.* τὐχην || 19 δικαίως. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 21 κοιτάξῃς το ξ ίσως ζ || 24 της. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 27 λάγια . *η υπόλοιπη αράδα κενή*

305ν κα|νόνας, θέλουν σε μακραημερεύσει, και θέλουν κάμει την φή- P
μην σου αιώνιον, και θέλεις λάβει και την αντιμισθίαν. Αυτά οπού
σε είπα έως τώρα είναι παραινέσεις με τες οποίες πρέπει να στο-
λίσεις την ψυχήν σου· τώρα θέλω να σε ειπώ μερικές νουθεσίες
διά να στολίσεις το σώμα σου.»

Κεφ(άλαι)ον μγ^ον^.
Διά τας δευτέρας συμβουλάς τού δον Κισότη προς τον Σάντσιον.

Ποίος ήθελεν είσθαι εκείνος οπού ακούοντας αυτήν την ομιλίαν
οπού επροείπαμεν του δον Κισότη{ν} να μην τον ήθελε νομίσει διά
φρονιμότατον άνθρωπον; Αμή, ως καθώς πολλάκις είπαμεν εις την
αναφοράν αυτής της αληθούς ιστορίας, εξέπεφτε εις ασυστασίες
μόνον όταν του ανάφερναν διά καβαλερίες, ειδέ τα επίλοιπά του
λόγια ήτον πολλά φρόνιμα, εις τρόπον οπού κάθε ολίγον τα έργα
του έκαμναν και εγίνουνταν απίστευτα, και η γνώσις του· αμή εις
αυτάς τας δευτέρας ερμηνείας οπού έδωσεν τον Σάντσιον έδειξε
306ν πως να έχει μεγάλην | χάρην και φρονιμάδαν, έδειξε και την τρέλαν
του εις τον πλέον εντελέστατον βαθμόν οπού ημπορεί να φθάσει.

Ο Σάντσιος έστεκε και τον ήκουε με μεγαλοτάτην προσοχήν
και έπασχε να κρατεί εις την μνήμην του τας συμβουλάς του, διά
να τας φυλάττει και διαμέσου αυτών να κάμει καλήν κυβέρνησην
εις το γκοβέρνον. Ακολούθησε, λοιπόν, ο δον Κισότης και είπεν:

«Όσον μεν διά τον τρόπον οπού πρέπει να κρατείς διά την κυ-
βέρνησην του εαυτού σου και του οσπιτίου σου, Σάντσιε, πρώτον
μεν σε παραγγέλλω να είσαι παστρικός, να κόπτεις τα ονύχια σου
και να μην τα αφήνεις να αυξάνουν, ως καθώς κάμνουν μερικοί
αμαθείς οπού πιστεύουν πως τα μακριά ονύχια ευμορφαίνουν τα
χέρια τους.

»Να μη περιπατείς, Σάντσιε, ξεζωσμένος, ότι τα ξεσχισμένα
φορέματα είναι σημείον ανθρώπου δυσγενούς, επειδή και το πε-
ριπατείν τοιούτως είναι ίδιον μίμου ανθρώπου, ως καθώς εκατα-

1 μα κραημερεύση *γρ.* μακροημερεύσει *(;)* || 10 κισσό/την, να || 11 παλλάκις || 17 θαθμόν *το δεύτερο* θ *διορθ. από* μ || 21 ἅπεν. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 27 χαίριας || 29-30 περιπατῆν *το* ν *διορθ. ίσως από* ς

P κρίθη διά αυτό ο Ιούλιος ο Καίσαρ. |

306r »Δοκίμασε με φρονιμάδα πόσον δύναται το οφίκιόν σου, και, αν είναι άξιον να κρατείς τους δούλους με ⟨φορέματα⟩, τότε φτιασέ τους, όμως να στοχασθείς να είναι αυτά τα φορέματα περισσότερον τιμημένα και ωφέλιμα παρά θεωρητικά και εύμορφα, και μοίρασέ τα εις τους δούλους σου και εις τους πτωχούς: θέλω να συμπεράνω πως, αν έχεις έξι δούλους, φτίασε έξι φορέματα, τα τρία δώσε τα εις τους δούλους σου και τα άλλα τρία εις τους πτωχούς, διά να έχεις δούλους και εις τα ⟨ουράνια⟩· οπού αυτό δεν το καταλαβαίνουν οι ματαιόφρονες και κενόδοξοι.

»Μη τρώγεις σκόρδα μήτε κρεμμύδια, διά να μη καταλάβουν από την μυρωδίαν την χωριατοσύνην σου.

»Περιπάτει αγάλια· συντύχαινε ταπεινά, όμως εις τρόπον οπού να μην φανεί πως υπακούεις του εαυτού σου, ότι και αυτό είναι επίψογον.

»Το γεύμα τρώγε ολίγον και το βράδυ ολιγότερον, ότι η υγεία όλου του σώματος στέκει εις το στομάχι.

307r »Εις το πιοτόν σου να είσαι μέτριος, ότι το πο|λύ πιοτόν μήτε κρύπτει μυστικόν μήτε φυλάττει λόγον.

»Πρόσεχε να μη μασείς, ως καθώς λέγει ο λόγος, με τα δύο σου μάγουλα και να μην ρεύγεσαι έμπροσθεν εις τινάν, ότι είναι πολλά άπρεπον.

»Να μην ανακατώνεις εις την ομιλίαν σου αυτές τες ασύστατες παροιμίες οπού συνηθίζεις, ότι, αν καλά και οι παροιμίαι είναι έννοιαι σύντομοι, όμως εσύ τες λέγεις και εις προσήκοντα καιρόν και εις μη προσήκοντα, εις τρόπον οπού ξεπίπτουν και γίνουνται φλυαρίες.»

«Αυτό έξω από τον Θεόν άλλος τινάς δεν ημπορεί να κάμει το ρεμέδιον,» απεκρίθη ο Σάντσιος «διότι εγώ ηξεύρω περισσότερον παροιμίες παρά οπού περιέχει ένα βιβλίον, και όταν συντυχαίνω με έρχουνται{ς} τόσες πολλές εις την μνήμην και εις τον λάρυγγα, οπού μαλώνουν αναμεταξύ τους ποίαι να έβγουν πρώτα, αμή η γλώσσα λέγει όποιες και αν απαντήσει πρώτον, αν και να μην συντείνουν εις την υπόθεσην της ομιλίας. Όμως εις το εξής θέλω

1 καῖσαρ. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 3 μὲ τότε *με μεγάλο ενδιάμεσο κενό όπου ίσως σβησμένο αδιάγν. αρχ.· γρ.* με ⟨λιβρέαν⟩, τότε *(;)* || 9 τὰ ὁπᾶ *με ενδιάμεσο κενό* || 16 ὀλόγον || 17 ϛομάχι. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 19 λόγον. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 20 (ὡς καθὼς ... λόγος) || 22 ἄπρεπον. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 31 ἔρχϵν/ταις

προσέχει να λέγω εκείνες οπού τυχαίνουν εις το μεγαλείον της P
307ᵛ αξίας μου, ότι, | όπου ευρίσκεται αλεύρι, ογλήγορα γίνεται ψωμί,
και η καθαρά συμφωνία είναι στερεά φιλία, και, όποιος σημαίνει
την καμπάναν από μακριάν, είναι βέβαιος πως δεν θέλει πέσει
επάνω του το σήμαντρόν της.» 5

«Καλά πηγαίνομεν, Σάντσιε!» είπεν ο δον Κισότης «Εγώ τσα-
κίζω το κεφάλι μου! Και σε ερμηνεύω να αποφεύγεις αυτές ⟨τες⟩
παροιμίες, και εσύ ευθύς τες αράδιασες, αι οποίαι τόσον ομοιά-
ζουν εις την αναφοράν μας ωσάν να έλεγες πως πετούν τα γο-
μάρια. Εγώ δεν σε είπα να μην τες λέγεις τελείως, μόνον εις προσ- 10
ήκοντα καιρόν· πρόσεχε λοιπόν εις αυτά οπού σε λέγω.

»Όταν καβαλικεύεις εις το άλογον, να μη κάθησαι ωσάν πλα-
γιασμένος εις το όπισθεν μέρος της σέλας, μήτε να κρατείς τα
ποδάρια σου ανοικτά και μακριά από την κοιλίαν του αλόγου,
μήτε να τα μαζώνεις πολλά, οπού να φαίνεσαι ωσάν ⟨να⟩ κάθη- 15
σαι επάνω εις το γομάρι.

»Ο ύπνος σου να είναι μέτριος, ότι, όποιος δεν σηκώνεται πριν
να ανατείλει ο ήλιος, δεν χαίρεται ολόκληρον την ημέραν· και να
308ʳ ηξεύρεις, Σάντσιε, | πως η επιμέλεια είναι μητέρα της καλής τύ-
χης, και η αμέλεια είναι εναντία της και δεν φθάνει ποτέ εις το 20
ποθούμενον τέλος.

»Αυτήν την τελευταίαν συμβουλήν οπού θέλω να σε δώσω, αν
και να μη χρησιμεύει διά στολήν του σώματος, θέλω να την έχεις
εις την ενθύμησήν σου, ότι πιστεύω πως δεν θέλει σου είναι ελα-
χίστου ωφελείας από εκείνες οπού σε είπα έως τώρα: να μη φι- 25
λονικάς ποτέ σου διά τες φαμελίες και γένη, μήτε να συγκρίνεις
το ένα με το άλλον, διότι εξανάγκης εκείνα οπού τίθενται εις το
στάθμιον της συγκρίσεως το ένα θέλει να είναι καλύτερον, και
εκείνο οπού ταπεινώσεις θέλει σε μισήσει, και το άλλο οπού υψώ-
σεις δεν θέλει σε κάμει καμίαν αντιμισθίαν. 30

»Το φόρεμά σου να είναι ένα επανωφόρι μακρύ, και κάλτσες
μακριές έως επάνω εις την μέσην· ειδέ τσακσίρι ποτέ σου να μη
φορέσεις, ότι είναι πολλά άπρεπον τόσον εις καβαλιέρην όσον και
εις γκοβερνατόρον. |

7-8 αὐταῖς παροιμίαις || 8 ἀράδιασες || 10-11 προσήκοντα *ακολουθεί διαγραμμ.* ι ή ς || 11 λέγω. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 15-16 ὡσαν̄ κάθησαι || 16 γομάρι. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 19 ἠξεύρῃς το η διορθ. από ᾗ || 21 τέλος. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 22-23 (αὖ καὶ ... σώματος) || 26 φαμελί/αις το ε *ίσως* η || 28 τό / ζάθ[ο]ν το μι *προσθ. με το ίδιο χέρι· γρ.* το(ν) σταθμ{ι}όν *(;)* || 29 ταπ̣ώσῃς || 30 ἀντιμισθίαν. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 34 γγοβερνατόρον. *η υπόλοιπη αράδα κενή*

P 308ᵛ »Κατά το παρόν, αυτά ημπόρεσα και σε εσυμβούλευσα, Σάντσιε: και, κατά τας υποθέσεις οπού σε τρέχουν, έτσι θέλω σε δώσει και τας ερμηνείας, μόνον να με δίδεις είδησην διά το είναι σου.»

«Εγώ βλέπω, σινιόρε,» απεκρίθη ο Σάντσιος «πως όλα αυτά οπού με είπες είναι πράγματα καλά, άγια και ωφέλιμα, αμή εις τί θέλουν με χρησιμεύσει, αν εγώ δεν ημπορώ να τα κρατώ εις τον νουν μου; Τούτο μόνον ημπορώ να ενθυμηθώ, το να κόπτω τα ονύχια μου και να ξαναϋπανδρευθώ, αν κάμει χρεία· ειδέ αυτά οπού με είπες από τα άλλα δεν θέλω ημπορέσω να ενθυμηθώ κανένα, και κάμνει χρεία να με τα γράψουν, ότι, αν καλά και δεν ηξεύρω να τα διαβάσω, όμως θέλω τα δώσει τον πνευματικόν μου να με τα ενθυμίζει όταν με χρειασθούν.»

«Ω, αλίμονον εις του λόγου μου,» είπεν ο δον Κισότης «πολλά άπρεπον είναι εις τους γκοβερνατόρους το να μην ηξεύρουν να διαβάσουν! Ότι αυτό θέλει δύο πράγματα: ή πως να είναι εκείνος ο άνθρωπος από πολλά δυσγενείς γονείς, ή πως να είναι κα-
309ʳ κής πολιτείας, επειδή και δεν από|κτησε την μάθησην. Μεγάλον ελάττωμα είναι αυτό οπού έχεις, Σάντσιε, και αγαπούσα να εμάθαινες καν να υπογράφεσαι.»

«Εγώ ηξεύρω να υπογράφομαι,» απεκρίθη ο Σάντσιος «ότι έμαθα, όταν ήμουν κανδηλάπτης εις την εκκλησίαν μας, και έκαμνα κάποια γράμματα μικρούτσικα ωσάν στίχους· πόσον μάλλον οπού εγώ θέλω προσποιηθεί πως να είναι κουλόν το δεξιόν μου χέρι και θέλω βάλει άλλον να υπογραφθεί εις τον τόπον μου, ότι εις όλα γίνεται θεραπεία, έξω από τον θάνατον, και, ορίζοντας εγώ, θέλω κάμει εκείνο οπού με αρέσει... Και ας με καταλαλεί όποιος θέλει, ότι όν αγαπά Κύριος, δίδει αυτώ παν αγαθόν, και τα αλόγιστα λόγια του πλουσίου ο κόσμος τα νομίζει διά εννοίας, και, όντας εγώ πλούσιος, με το να είμαι γκοβερνατόρος ομού και ελευθέριος, ως καθώς έχω κατά νουν να είμαι, δεν θέλει ευρεθεί επάνω μου κανένα ελάττωμα. Και δεν πρέπει να γίνεται τινάς εις ετούτον
309ᵛ τον κόσμον πρόβατον, ότι το τρώγει ο λύκος, ως κα|θώς έλεγεν η γιαγιά μου.»

«Ω, ανάθεμά σε, Σάντσιε!» είπεν τότε ο δον Κισότης «Με τα ασύστατά σου λόγια! Εγώ ημπορώ να ομώσω πως μίαν ημέραν θέλουν σε κρεμάσει διά αυτά τα λόγια. Πού εις τον διάβολον τα

7-8 ὀνυχία || 10 μεταγρά/ψκν || 20 ἠξεύρω *τυ ε διορθ. από η*

ευρίσκεις, αμαθέστατε, πού τα μαθαίνεις, άγνωστε;» P

«Η αυθεντία σου έχεις δίκαιον εις όσα λέγεις.» απεκρίθη ο Σάντσιος «Μόνον δεν πρέπει να σε κακοφαίνεται διά τα λόγιά μου, ότι εγώ, έξω από τες παροιμίες, άλλο δεν έχω! Μάλιστα και τώρα ενθυμούμαι τέσσαρες αι οποίαι ταιριάζουν τόσον εύμορφα εις την ομιλίαν μας, ωσάν απίδια εις το πανέρι, όμως δεν θέλω τες ειπεί, ότι την καλήν σιωπήν {σιωπήν} την ονομάζουν Σάντσιε.»

«Εσύ δεν είσαι εκείνος ο Σάντσιος,» είπεν ο δον Κισότης «ότι όχι μόνον σε λείπει η καλή σιωπή, αλλά έχεις και το κακώς ομιλείν ομού και κακόν πείσμα· αμή, με όλα τούτα, αγαπούσα να ήξευρα ποίαι ήτον οι παροιμίες οπού κακοενθυμήθης.»

«Ημπορεί να γίνει ευμορφότερη παροιμία» απεκρίθη ο Σάν-
310r τσιος | «από εκείνην οπού λέγει "μη βάλλεις το δάκτυλόν σου ανάμεσα εις δύο τραπεζίτας", και "εις εκείνον οπού σε ειπεί έβγα από το σπίτι μου και τί έχεις να κάμεις με την γυναίκα μου, μη τον αποκριθείς τίποτε", και "αν το καρφί κτυπήσει εις την πέτραν ή ⟨η⟩ πέτρα εις το καρφί, όλο ζημία του καρφίου θε να είναι", τα οποία όλα δηλούν; Πως κανένας να μη πιάνεται με τον γκοβερνατόρον του μηδέ με τους μεγαλυτέρους του, ότι θέλει κακοπάθει, ωσάν εκείνος οπού βάνει το δάκτυλόν του ανάμεσα εις τους δύο τραπεζίτας· και, εις εκείνον οπού λέγει ο γκοβερνατόρος, δεν πρέπει να εναντιώνεται τινάς, ωσάν να έλεγεν "έβγα από το σπίτι μου και τί έχεις να κάμεις με την γυναίκα μου". Εκείνου δε του καρφιού με την πέτραν ένας τυφλός το καταλαμβάνει. Και εκείνος οπού βλέπει το πελεκούδι εις το μάτι του άλλου πρέπει να στοχασθεί πρώτον τον στύλον οπού έχει εις το εδικόν του ομμάτι, διά να μην ειπούν την παροιμίαν οπού λέγει: «η αποθαμένη
310v αναγελώσα την σφαλισμένην"· και ηξεύρεις η αυθεντία σου | πολλά καλά πως είναι πλέον μαθηματικός ο τρελός εις το οσπίτι του παρά ⟨ο⟩ σοφός εις τα ξένα.»

«Αυτό δεν είναι ως καθώς το λέγεις,» απεκρίθη ο δον Κισότης «ότι ο τρελός δεν ηξεύρει κανένα πράγμα ούτε εις το σπίτι του ούτε εις τα ξένα, επειδή και επάνω εις τα θεμέλια της αγνωσίας ποτέ δεν οικοδομείται γνωστικόν κτίριον. Και, αν εσύ κακοκυβερνήσεις το γκοβέρνον, το πταίσιμον θέλει είναι εδικόν σου και η εντροπή εδική μου· όμως παρηγοριούμαι οπού έκαμα το χρέος

7 σιωπήν σιωπήν | σαντζιε *γρ.* Σάντσιον || 11 ποίαι; || 13 βάλλῃς *γρ.* βάλεις *(;)* || 15 μὴ τὸν *το* ὸν *διορθ. από* αδιάγν. *αρχ.* || 16-17 ἡ πέτρα || 23 ἐκἐνν *γρ.* εκείνον *(;)* || 28 ἀναγελῶ/σα *γρ.* αναγελώ *σε (;)* | σφαλισμένην *το λι ίσως διορθ. από χ· γρ.* σφαγμένην || 30 παρά σοφός | ξένα. *η υπόλοιπη αράδα κενή*

P μου και σε εσυμβούλευσα εις εκείνα οπού ημπόρεσα: και με αυτό εβγήκα από την υπόσχεσήν μου και από το χρέος μου. Ο Θεός να είναι βοηθός σου, Σάντσιε, και εμένα να με εβγάλει από τον έλεγχον του ονειδισμού οπού έχω πως θέλει έλθει άνω κάτω το γκοβέρνον, πράγμα οπού ημπορούσα να το εμποδίσω φανερώνοντάς σε εις τον δούκαν τί λογής άνθρωπος είσαι, ότι αυτό το μεγάλον κορμί οπού έχεις δεν είναι άλλον παρά ένα σακί μεγάλον και γεμάτον από κακίες και αναποδιές.»

311r «Ανίσως, σινιόρε, | και σε φαίνεται πως δεν είμαι άξιος διά γκοβερνατόρος, εγώ τώρα παρευθύς θέλω κάμει παραίτησην, διότι καλλιότερα αγαπώ εκατόν μερδικά την ψυχήν μου παρά το κορμί μου, και θέλω πορέψει καλλιότερα με ξηρόν ψωμί και κρεμμύδι παρά ως γκοβερνατόρος με πεπόνια και με κρέατα, και λέγω, προς τούτοις, όταν οι άνθρωποι κοιμούνται είναι όλοι όμοιοι, τόσον μικροί όσον και μεγάλοι, τόσον πτωχοί όσον και πλούσιοι· και, αν το καλοστοχασθείς, η αυθεντία σου με έβαλες εις αυτήν την φαντασίαν, το να γυρεύω γκοβέρνον, και, αν λογιάζεις πως παίρνοντας αυτό το οφίκιον πηγαίνω εις τον διάβολον, δεν θέλω το κάμει με κανέναν τρόπον, διότι θέλω καλλιότερα να υπάγω ως Σάντσιος εις τον ουρανόν παρά γκοβερνατόρος εις τον άδην.»

«Διά αυτά και μόνον τα υστερινά σου λόγια» είπεν ο δον Κισότης «σε τυχαίνει να γίνεις γκοβερνατόρος: ότι ο σκοπός σου είναι καλός. Και να δώσει ο Θεός να στέκεις πάντοτε αμετάβλητος εις αυτόν: διά να κρίνεις με δικαιοσύνην τας υποθέσεις οπού σε
311v τρέχουν, ότι ο | Θεός πάντοτε βοηθά και τες καλές επιθυμίες. Και ας υπάγομεν να γευματίσομεν, ότι πιστεύω μας καρτερούν αυτοί οι σινιόροι.»

Κεφ(άλαι)ον μδ^{ον}.
Οπού διηγείται τί λογής επήγεν ο Σάντσιος εις το γκοβέρνον, και περιγράφει το παράξενον συμβεβηκός οπού εσυνέβη τον δον Κισότην εις το καστέλι.

Αφού λοιπόν εγευμάτισαν, εκείνην την ίδιαν βραδιάν έδωσεν ο δον Κισότης τον Σάντσιον τας παραινέσεις γραμμένας, αμή, ευ-

7-8 σακκί ^{μξ}ἁλόν το με *προσθ. με το ίδιο χέρι* || 13 πεπόνια *γρ.* περδίκια *(;)* καπόνια *(;)* || 19 ὡσσαύτζιος *γρ.* {ως} Σάντσιος *(;)* || 27 συνιόροι

θύς οπού του τες έδωσε, τες έχασε και έπεσαν εις τα χέρια του P
δούκα και της δουκέσας, και εθαύμασαν και οι δύο τους τόσον
διά την τρέλαν όσον και διά την αγχίνοιαν του δον Κισόντη· και
έστειλαν τον Σάντσιον εκείνην την ίδιαν βραδιάν εις τον τόπον
οπού διά αυτόν έμελλε να γίνει νησί. 5

Και εκείνος οπού τον επήγαινεν ήτον ο επιστάτης του δουκός,
καταπολλά γνωστικός και χαριτωμένος, ο οποίος είχε προσποιη-
312r θεί εις πρόσωπον της | Τριφάλδης κοντέσας με τρόπον οπού εδιη-
γήθημεν· και, όντας ερμηνευμένος με τί τρόπον να κυβερνήσει τον
Σάντσιον, επέτυχε πολλά θαυμαστά τον σκοπόν. Αμή, ευθύς οπού 10
τον είδεν ο Σάντσιος, τον επαρομοίασε με την κοντέσαν Τριφάλ-
δην, ως καθώς ήτον και τη αληθεία, και γυρίζοντας προς τον κα-
βαλιέρην του είπεν:

«Σινιόρε, ή εμένα θέλει να με πάρει ο διάβολος απ᾽ εδώ, ή η αυ-
θεντία σου θέλεις με ομολογήσει πως το πρόσωπον αυτού του επι- 15
στάτου του δουκός είναι εκείνο το ίδιον της Δολόριδας.»

Ο δον Κισότης εστάθη και τον εκοίταξε με προσοχήν, και,
αφού τον εκαλοστοχάσθη, είπε προς τον Σάντσιον:

«Μη φοβάσαι, Σάντσιε, δεν είναι κίνδυνος να σε πάρει ο διά-
βολος· μήτε πρέπει να πιστεύεις πως το πρόσωπον του επιστά- 20
του να είναι εκείνο το πρόσωπον της Δολόριδας.»

«Εγώ πρωτύτερα τον άκουσα,» είπεν ο Σάντσιος «και η φωνή
του με εφανίσθη να ήτον η ίδια της Τριφάλδης. Όμως, κατά το
παρόν, θέλω σιωπήσει, και θέλω προσέχει να ιδώ κανένα άλλον
312v σημείον οπού να βεβαιώσει ή να | αναιρέσει αυτήν την αμφιβο- 25
λίαν.»

«Έτσι κάμε, Σάντσιε,» είπεν ο δον Κισότης «και να με δώσεις
και εμένα είδησην.»

Ο Σάντσιος, τέλος πάντων, εκίνησε, με πολύν λαόν, ενδυμένος
ως κριτής, φορώντας ένα επανωφόρι ακριβόν και εύμορφον, και 30
ήτον καβαλάρης επάνω εις ένα μουλάρι, και κατόπι του επήγαι-
ναν, διά προσταγής, το γομάρι του με στολίδια μεταξένια και-
(ν)ούρια. Και κάπου κάπου εγύριζε και το εκοίταζεν ο Σάντσιος,
και επεριπατούσε καταπολλά χαρούμενος, βλέποντάς το στολι-
σμένον. 35

Την ώραν οπού ήθελε να αποχαιρετήσει τους δούκηδες, έσκυ-

3 κιδόντη *το δεύτερο σ προσθ. με το ίδιο χέρι* || 4 βραδυάν || 12 (ώς κα/θώς ... ἀληθῆα) || 14 σινιῶρε || 24 θελῆς σιωπήσῃ || 32 προσαγῆς *γρ.* προσταγής ⟨του δουκός⟩ *(;)* || 32-33 κεῆρια *γρ.* ⟨και⟩ και⟨ν⟩ούρια *(;)*

P ψε και εφίλησε τα χέριά τους, και επήρε την ευχήν του καβαλιέρη του, ο οποίος του την έδωσε με δάκρυα, και ο Σάντσιος την εδέχθη κλαίοντας.

Ευθύς λοιπόν οπού αναχώρησεν ο Σάντσιος, ο δον Κισότης επικράνθη και εμελαγχόλησε καταπολλά μένοντας μοναχός, και, ανίσως και του ήθελεν είσθαι δυνατόν να τον εβγάλει από το γκο-
313r βέρνον, το ήθελε κάμει βεβαιότατα. Η δουκέσα εγνώρισε την | μελαγχολίαν του και τον ερώτησε διά ποίαν αιτίαν ευρίσκουνταν κακόκαρδος, λέγοντάς τον πως, αν προέρχεται από την απουσίαν του Σάντσιου, εκεί εις το σπίτι ευρίσκουνταν οπλοφόροι, ματρόνες και δουλεύτριες οπού να τον υπηρετήσουν ως καθώς επιθυμούσε.

«Δεν ημπορώ να το αρνισθώ, σινιόρα,» απεκρίθη ο δον Κισότης «να μη με εκακοφάνη η απουσία του Σάντσιου, όμως δεν είναι η κυρία αιτία της μελαγχολίας μου, και ευχαριστώ διά τες τιμές οπού με κάμνεις η Μεγαλειότης Σου, όμως παρακαλώ να {μη} με αφήσεις μοναχόν εις την κάμερά μου, ότι εγώ θέλω υπηρετηθεί μοναχός μου.»

«Εις αυτό δεν θέλω σε υπακούσει, σινιόρ δον Κισότη,» είπεν η δουκέσα «αλλά θέλω να σε υπηρετήσουν τέσσαρα κορίτσια, εύμορφα ωσάν τριαντάφυλλα.»

«Αυτές εις του λόγου μου δεν θέλουν είσθαι ως τριαντάφυλλα,» απεκρίθη ο δον Κισότης «αλλά ως αγκάθια οπού να με κεντούν την καρδίαν. Και, ως καθώς την επαρεκάλεσα πρωτύτερα,
313v να με αφήσει μοναχόν. Ότι, αν | βάλει εις την κάμαράν μου αυτά τα κορίτσια, εγώ βεβαιότατα θέλω κοιμηθεί καλλιότερα ενδυμένος παρά οπού να αφεθώ να με γδύσουν άλλοι.»

«Φθάνει, φθάνει, μη με λέγεις άλλο, σινιόρ δον Κισότη.» είπεν η δουκέσα «Ότι εκατάλαβα και θέλω προστάξει να μην εμπαίνει τινάς εις την κάμαράν σου: διότι εγώ δεν θέλω από αιτίαν εδικήν μου να σμικρυνθεί η ευπρέπεια του σινιόρε δον Κισότε, ότι, ως καθώς βλέπω, η σωφροσύνη υπερέχει ανάμεσα εις τες άλλες αρετές. Γδύσου και ενδύσου ως καθώς σε αρέσει, ότι δεν θέλει σε εμποδίσει τινάς. Ας ζει η σινιόρα Δουλτσινέα εις πολλών ετών περιόδους, και ας είναι το όνομά της περίφημον εις όλον τον κόσμον, επειδή και της έπρεπε να είναι δάμα τοιούτου ανδρείου και τιμημένου καβαλιέρη, και άμποτες να νεύσουν οι ευκλεείς ουρανοί

5 μαίνωντας *το α ίσως ε* || 12 σινιόρα || 15-16 *να μη με το μη ίσως διαγραμμ.* || 19 ὑπηρετήσην *το η διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 23 ἐπαρεκάλεσα *το α ίσως ε* || 33 σινιόρα

εις την καρδίαν του Σάντσιου, του γκοβερνατόρου μας, να τελειώσει ογλήγορα την ποιότητα των ξυλίων, διά να απολαμβάνει πά- P
314r λιν ο κόσμος την ευμορφίαν τοιαύτης | μεγάλης σινιόρας.»

Προς την οποίαν απεκρίθη ο δον Κισότης:

«Βεβαιότατα η Δουλτσινέα θέλει είσθαι πλέον περίφημος και πλέον καλορίζικος εις τον κόσμον με το να την επήνεσες η μεγαλειότης σου παρά ανίσως και την επαινούσαν οι μεγαλύτεροι ρήτορες του κόσμου με όλην τους την ευγλωττίαν.»

«Ας τα αφήσομεν αυτά, σινιόρε δον Κισότε,» είπεν η δουκέσα «και ας υπάγομεν να δειπνήσομεν, ότι ήλθεν η ώρα και θέλει μας απαντέχει ο δούκας: και μετά τον δείπνον να ορίσεις η αυθεντία σου να κοιμηθείς, διότι πιστεύω πως το εχθεσινόν ταξίδι να σε έδωσε κούρασην.»

«Εγώ δεν αισθάνομαι τελείως να είμαι κουρασμένος, σινιόρα μου,» απεκρίθη ο δον Κισότης «και ημπορώ να ομώσω πως αφού εγεννήθηκα εις τον κόσμον δεν εκαβαλίκευσα κανένα άλογον οπού να είχε πλέον ήσυχον και ατάραχον περιπατησίαν, και δεν ημπορώ να καταλάβω διά ποίαν αιτίαν επαρακινήθη ο Μαλαμπρίνος και υστερήθη από τέτοιον και ελαφρόν και καλόν άλογον
314v και το έκαυσε | έτσι άγνωστα.»

«Εις αυτό άλλον δεν ημπορούμεν να ειπούμεν» είπεν η δουκέσα «παρά πως να εμετανόησε διά το κακόν οπού έκαμεν εις την Τριφάλδην, εις την συντροφίαν της, και εις τα άλλα προσώπατα, και διά τες άλλες κακοσύνες οπού ως μάγος και γοητευτής θέλε επροξένησεν εις τους ανθρώπους, και ενδέχεται να ηθέλησε να σηκώσει από έμπροσθέν του τα εργαλεία της επιστήμης του, μάλιστα αυτό οπού ήτον κυριότερον και οπού τον έδιδε περισσοτέραν ενόχλησην, περιπατώντας από τόπον εις τόπον, και με την πυρκαϊάν οπού έκαμεν εις αυτό και με το τρόπαιον του γράμματος μένει αιώνιος η ανδρεία του μεγάλου δον Κισότη της Μαντσίας.»

Ευχαρίστησεν εκ δευτέρου ο δον Κισότης την δουκέσαν, και αφού εδείπνησαν επαραμέρισεν ο δον Κισότης εις την κάμεράν του μοναχός, μη θέλοντας με κανένα τρόπον να υπακούσει να έμπει τινάς μέσα: τόσον εφοβούνταν να μη τύχει και πεδοκλωθεί και σκοντάψει από κανένα αίτιον οπού τον ήθελε παρακινήσει ή
315r βιάσει εις το να χάσει την τιμημένην ευ|πρέπειαν οπού εις την σι-

2 ποιότητα *γρ.* ποσότητα || 3 σινιόρας || 24 θέλε *γρ.* θέλε(ι) *(;)* || 30 μαίνῃ *το α ίσως* ε || 32 ἀφ'ἅ *προσθ. με το ίδιο χέρι στην αρχή αράδας* || 36 κ.ε. σινιόρα

P νιόρα του την Δουλτσινέαν εφύλαττε, έχοντας πάντοτε τυπωμένην εις την φαντασίαν του την καλοσύνην τού Άμαδις, άνθος και καύχημα των πλανωμένων καβαλιέρων. Εμβαίνοντας λοιπόν εις την κάμαράν του εσφάλισε την πόρταν, και άρχισε να εγδύνεται φέγγοντάς του δύο λαμπάδες οπού ήτον αναμμένες, και, όταν ήθελε να εβγάλει τες κάλτσες του, έτυχε και εξεσχίσθη η μία εις ένα μέρος. Και βλέποντάς το ο δον Κισότης ελυπήθη καταπολλά, και ήθελε δώσει είκοσι δράμια ασήμι, αν ήθελεν έχει εκείνην την ώραν ένα δράμι πράσινον μετάξι (διότι και οι κάλτσες του ήτον πράσινες), ω συμφορά καταπολλά απρεπεστάτη εις ένα τοιούτον πρόσωπον!

Αυτού εκφώνησε ⟨ο Μπεγκλής⟩ και, γράφοντας, είπεν: «Αχ, πτωχεία, πτωχεία! Εγώ δεν ηξεύρω από κάποιαν αιτίαν επαρακινήθη εκείνος ο μεγάλος ποιητής ο κορδοβέζος και σε επονόμασε "δώρον αχάριστον"! Ότι εγώ, αν καλά και να είμαι αράπης, όμως, από την συναναστροφήν και πράξην οπού έλαβα με τους | 315r χριστιανούς, ηξεύρω πως η αγιότης στέκει εις την ελεημοσύνην, ταπείνωσην, πίστην, υπακοήν και πτωχείαν.»

Αυτά τα ενθυμήθηκεν ο δον Κισότης από το ξέσχισμα της κάλτσας, αμή με όλα τούτα επαρηγορήθη βλέποντας ένα ζευγάρι υποδήματα του Σάντσιου οπού απέμειναν εκεί πέρα, και έβαλε κατά νουν να τα φορέσει την δευτέραν ημέραν. Αυτός, τέλος πάντων, επλάγιασε να κοιμηθεί όλος συλλογισμένος και πικραμένος, τόσον διά την απουσίαν του Σάντσιου όσον και διά το ξέσχισμα της κάλτσας του. Έσβησε τες λαμπάδες· αμή ήτον μεγάλη ζέστη και, μην ημπορώντας να κοιμηθεί, εσηκώθη και άνοιξεν ολίγον ένα παράθυρον το οποίον ήτον και προς το μέρος ενού ευμόρφου περιβολίου, την ώραν λοιπόν οπού το άνοιξεν άκουσε και εκατάλαβε πως ήτον άνθρωποι εις το περιβόλι και ομιλούσαν. Και, στέκοντας με προσοχήν, με το να ομιλούσαν εκείνοι ολίγον ωσάν δυνατά, ήκουσεν αυτά τα λόγια: |

316r «Παρακαλώ σε, Εμερέντσια, μη με αναγκάσεις εις το να τραγουδήσω, επειδή και ηξεύρεις πως, από την ώραν οπού εμπήκεν αυτός ο καβαλιέρης εις αυτό το καστέλι και τον είδαν τα ομμάτια μου, από τότες εγώ δεν ηξεύρω να τραγουδήσω, αλλά περισσότερον να κλαύσω· πόσον μάλλον οπού η σινιόρα μου δεν κοι-

9 μετάξι, διότι || 10 πράσινες. ὦ || 12 εκ/φώνησε καὶ *με μεγάλο ενδιάμεσο κενό* || 13 κάποιαν *γρ.* {κα}ποίαν *(;)* κα⟨ν⟩ ποίαν *(;)* || 26 ημ̣πο/ρώντας *πριν από το* ρ *διαγραμμ. σ ή* π || 31 λόγια. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 34-35 ομμά/τια || 36 σινιόρα

μάται βαριά, και δεν αγαπούσα να έλθει να μας εύρει εδώ· αν καλά και, υποθετικώς αν εκοιμούνταν και βαριά και δεν εξυπνούσεν, ήθελεν είσθαι μάταιον το τραγούδι, ανίσως και κοιμάται και δεν εξυπνά να το ακούσει αυτός ο νέος Αινείας, οπού ήλθε εις τους τόπους μου διά να με αφήσει περιπαιγμένην. P

«Μη το πιστεύσεις αυτό, ηγαπημένη μου Αλτεσιδόρα,» της απεκρίθηκαν «ότι χωρίς άλλο η δουκέσα και όλοι οι επίλοιποι του οσπιτίου κοιμούνται, έξω από τον κύριον της καρδίας σου, διότι εγώ τον άκουσα τώρα οπού άνοιξε το παράθυρον της κάμαράς του, και χωρίς άλλο θέλει στέκει έξυπνος. Άρχισε μόνον η αυθεν-
316ʳ τία σου, σινιόρα μου, | και τραγούδησε με σιγανήν, νόστιμον και γλυκείαν φωνήν, παίζοντας και την άρπαν σου, και, αν λάχει και μας νιώσει η δουκέσα, θέλομεν ρίξει το πταίσιμον εις την μεγάλην ζέστην οπού είναι.»

«Δεν στέκει εις αυτό η δυσκολία, ω Εμερέντσιά μου,» απεκρίθη η Αλτεσιδόρα «αλλά με το να φοβούμαι μήπως και από το τραγούδι μου φανερωθεί η καρδία μου, και με νομίσουν διά κοριτσάκι άγνωστον και ευκολόκλιτον εκείνοι οπού δεν ηξεύρουν τες ισχυρές δύναμες του έρωτα. Αμή ας συνέβει ό,τι θέλει.»

Και με αυτό άρχισε να παίζει γλυκύτατα την άρπαν. Ο δον Κισότης ακούοντας αυτά έμεινεν εκστατικός, και εκείνην την ώραν ενθυμήθη τες άπειρες τύχες παρομοίως με εκείνην, δηλονότι παραθύρι, και περιβόλι, μουσικής, λόγων ερωτικών και άλλες τρέλες οπού είχε διαβάσει εις τα βιβλία του της καβαλερίας του. Ευθύς, λέγω, εσυλλογίσθη πως κανένα από τα κορίτσια της δουκέσας θέλει τον αγάπησε, και πως η τιμή την εδυνάστευεν εις το να
317ʳ κρύπτει την θέλησήν της· εφοβήθη μήπως και τον ξεπλανέσει και έβαλε κατά νουν να μην αφεθεί να νικηθεί· και, παραδιδόμενος εξ όλης του της καρδίας εις την σινιόρα Δουλτσινέαν, αποφάσισε να ακροασθεί εκείνην την μουσικήν, και διά να δείξει πως ήτον έξυπνος εκαμώθη πως επτερνίσθη, το οποίον ακούοντάς το τα κορίτσια εχάρηκαν, ότι άλλο δεν επιθυμούσαν παρά να τες ακούσει ο δον Κισότης. Σημαίνοντας, λοιπόν, την άρπαν η Αλτεσιδόρα, άρχισεν αυτό το τραγούδι:

⟨«... |
318ʳ ...»⟩

1, 2 βαργιά || 6 *και passim* αλ/τεσιδῶρα κτλ.· *γρ.* Αλτισιδόρα κτλ. || 13 νοιώση το η *διορθ. ίσως από* ι || 22 παρομοίως *πάνω από το πρώτο* ο *διαγραμμ. οξεία* || 26 θέλ̣ει || 33 ἅρμαν || 34 τραγῦδι. *η υπόλοιπη αράδα κενή, καθώς και οι επόμενες δέκα αράδες του φ. 317ʳ, ολόκληρο το φ. 317ᵛ και οι πρώτες έξι αράδες του φ. 318ʳ*

P Εδώ ετελείωσε το τραγούδι της κακοπληγωμένης Αλτεσιδόρας και άρχισεν ο θαυμασμός τού ηγαπημένου δον Κισότη, ο οποίος, αναστενάζοντας εκ βάθους καρδίας, είπεν: «Είναι δυνατόν να είμαι εγώ τόσον κακορίζικος οπού να μην ευρίσκεται κορίτσι οπού να με ιδεί και να μη με αγαπήσει! Παρομοίως και η ασύγκριτος Δουλτσινέα να είναι τόσον κακομοίρα οπού να μη την αφήνουν να απολαμβάνει αυτή μοναχή την μεγαλοτάτην μου εμπιστοσύνην! Τί γυρεύετε από αυτήν, ω βασίλισσες; Διατί την κατατρέχετε, ω ιπερατρίτσαι; Διατί την ενοχλείτε, ω κοριτσάκια δεκατεσσάρων δεκαπέντε χρονών; Αφήτε την, αφήτε την την ταλαίπωρον να
318ν θριαμβεύει, να απο|λαμβάνει και να χαίρεται με την τύχην οπού ηθέλησε και την έδωσεν ο Έρωτας καταδουλώνοντας την καρδίαν μου εις αυτήν και δίδοντάς της διά σίγουρον υποστάσιον το στήθος μου. Εις το οποίον διά την Δουλτσινέαν είναι στρωμένον με χρυσά στρωσίδια, ειδέ διά τες άλλες όλες είναι σκληρές πέτρες· η καρδία μου διά αυτήν είναι μέλι και ζάχαρι, ειδέ διά εσάς είναι αλόη και πικρόν φαρμάκι· διά εμένα μόνον η Δουλτσινέα είναι ωραία, φρόνιμος, τιμημένη, χαριτωμένη και ευγενική, ειδέ οι άλλες όλες είναι άσχημες, δυσγενείς, άγνωστες, αχρείες και ουτιδανές· με το να είμαι μόνον εδικός της, και όχι καμίας άλλης. Διά την αγάπην της έστερξα και με έδειραν εις το καστέλι του γοητευμένου αράπη, και είμαι στερκτός να πάθω όλα τα κακά του κόσμου διά αυτήν και μόνον, και εσύ, ω Αλτισιδόρα, αν θέλεις τραγούδησε, αν θέλεις κλαύσε.»

Και με αυτό εσφάλισε το παράθυρον, και επλάγιασεν εις το
319ν κρεβάτι, όλος αραθυμισμένος, χολερικός και πικραμένος | ωσάν να του είχε συνέβει καμία μεγάλη δυστυχία, τον οποίον κατά το παρόν τον αφήνομεν, διότι μας κράζει ο μέγας Σάντσιο Πάντσας, ο οποίος θέλει να αρχίσει το περίφημόν του γκοβέρνον.

Κεφ(άλαι)ον με^{ον}.

Οπού διηγείται τον τρόπον με τον οποίον ο μέγας Σάντσιος εμπήκεν εις το γκοβέρνον του και τί λογής άρχισε να κυβερνά.

Διηγείται, λοιπόν, η ιστορία πως ο Σάντσιος με όλην του την

7 ἀπολαμβάνῃ *το ῃ ίσως ι* || 24 τραγῴδισε *το ε ίσως α* || 25 ἐπλάγιασεν

συντροφίαν έφθασεν εις ένα τόπον, από τους πλέον καλλιωτέρους P
οπού είχεν ο δούκας. Και τον είπον πως ονομάζετον «η νήσος Βαρατάρια». Και, φθάνοντας εις την πόρταν του κάστρου, εβγήκεν εις προϋπάντησήν του όλη η κοινότης, ετράβηξαν τες καμπάνες και όλοι οι εγκάτοικοι έδειξαν σημεία χαράς και ευφροσύνης, τον 5
επήγαν εις τον ναόν να προσκυνήσει και να ευχαριστήσει τον Θεόν, και μετά ταύτα με κάποιες χλευαστικές τσιρεμόνιες τού
319ᵛ επαράδωσαν τα κλειδία της χώρας και | τον έστησαν διά παντοτινόν γκοβερνατόρον της νήσου Παραταρίας.

Το φόρεμα, η γενεάδα, το χόνδρος και το μάκρος του κορμίου του νέου γκοβερνατόρου έκαμναν και εθαύμαζον όλοι οι άνθρωποι. Εβγαίνοντας, τέλος πάντων, από την εκκλησίαν τον επήγαν εις το σκαμνί του σκονσελίου εις το οποίον τον έβαλαν και εκάθισε, προς τον οποίον είπεν ο επιστάτης του δουκός: 10

«Είναι παλαιά συνήθεια αυτής της νήσου, σινιόρε γκοβερνατόρε, ότι εκείνος οπού την παίρνει εις την εξουσίαν του να είναι χρεώστης να αποκρίνεται εις ένα πράγμα οπού τον ερωτούν το οποίον πρέπει να είναι ολίγον δύσκολον, από του οποίου την απόκρισην γνωρίζει ο λαός την αγχίνοιαν του νέου γκοβερνατόρου και ή χαίρεται ⟨ή πικραίνεται⟩ διά τον ερχομόν του.» 15 20

Ενόσω ο επιστάτης έλεγεν αυτά προς τον Σάντσιον, αυτός έστεκε και εκοίταζε κάποια μεγάλα γράμματα οπού ήτον γραμμένα εις τον τοίχον αντίκρυ εις το σκαμνί του, και, με το να μην ήξευρε να διαβάσει, ερώτησε τί εδηλούσαν εκείνες οι ζωγραφίες
320ʳ οπού | ήτον εις τοίχον. Του αποκρίθηκαν: 25

«Σινιόρε, αυτού είναι γραμμένη και σημειωμένη η ημέρα οπού επήρες η αυθεντία σου την αυθεντίαν αυτής της νήσου, και λέγει πως: "Εις την τάδε ημέραν, εις τες τόσες του μηνός τού τάδε χρόνου, επήρεν την αυθεντίαν αυτής της νήσου ο σινιόρ δον Σάντσιος Πάντσας, οπού να ζήσεις εις χρόνους πολλούς"». 30

«Και ποίον ονομάζουν δον Σάντσιον Πάντσα;» ερώτησεν αυτός ο ίδιος.

«Την αυθεντίαν σου,» απεκρίθη ο επιστάτης «διότι εις αυτήν την νήσον δεν εμπήκεν άλλος Πάντσας έξω από την αυθεντίαν σου.» 35

«Στοχάσου καλά, αδελφέ,» είπεν ο Σάντσιος «ότι εγώ δεν έχω

9 παραταρίας *γρ.* ⟨Μ⟩παραταρίας || 10 μάκρος *το α ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.· γρ.* μίκρος *(;)* || 13 σκονσελίν *γρ.* ⟨σ⟩κονσελίου *(;)* || 20 ἢ χαίρε/ται διά || 26 σινιόρε || 29 ἐπῆραν || 30 ζήση *γρ.* ζήσει⟨ς⟩ *(;)*

P το *δον*, μήτε το έλαβε κανένας από την γενεάν μου: Σάντσιε Πάντσα μόνον με ονομάζουν, και Σάντσιος ονομάσθη ο πατέρας μου, Σάντσιος και ο παππούς μου, και όλοι ήτον Πάντσηδες, δίχως να προσθέσουν δόνοι ή δόνες· και ως καθώς υπολαμβάνω εις αυτήν την νήσον θε να είναι πάρα πολλοί δόνοι· όμως, αν βαστάξει το γκοβέρνον τέσσαρας ημέρας εις το χέρι μου, εγώ θέλω τους ξεριζώσει. Λέγε την ερώτησήν σου, σινιόρε επιστάτη, ότι εγώ θέλω
320r απο|κριθεί ως καθώς ηξεύρω, και ή ας πικρανθεί ή ας μη πικρανθεί ο λαός.»

Εμπήκαν επάνω εις αυτό δύο άνθρωποι εις το κριτήριον, ο ένας ενδυμένος χωριανά και ο άλλος ραφτάδικα, και εσύντυχε πρώτον ο ράπτης και είπεν:

«Σινιόρε γκοβερνατόρε, αυτός ο άνθρωπος ήλθεν εχθές εις το εργαστήριόν μου κρατώντας εις το χέρι του ένα κομμάτι τσιόχαν, και με ερώτησεν ανίσως και έφθανε να τον κάμω μίαν σκούφιαν. Εγώ, βλέποντας την τσιόχαν, του απεκρίθηκα πως έφθανεν· αμή αυτός ως φαίνεται θέλει ελογίασε πως θέλω να τον κλέψω καμίαν παρακοπήν από την τσιόχαν του, και, νικούμενος από την κακίαν του ή ακούοντας την κακήν γνώμην οπού έχουν οι ραπτάδες, με είπεν να κοιτάξω αν έφθανε διά να κάμω δύο. Εγώ δε εκατάλαβα τον σκοπόν του και του είπα πως φθάνει, και αυτός, στέκοντας πάντοτε εις την κακότροπον πρώτην του γνώμην, επρόσθετε σκούφιες, και εγώ του απεκρίνομουν πως γίνονται, έως οπού
321r εφθάσαμεν εις τες πέντε, και | τώρα ήλθε να τες πάρει: και του τες δίδω, αμή δεν θέλει να με πληρώσει τον κόπον μου, μάλιστα με λέγει να τον πληρώσω εγώ την τσιόχαν του.»

«Αληθινά είναι αυτά, αδελφέ;» ερώτησεν ο Σάντσιος.

«Αληθινά είναι,» απεκρίθη ο άλλος «αμή ειπές τον η αυθεντία σου να δείξει τες πέντε σκούφιες οπού με έφτιασε.»

«Μετά πάσης χαράς.» απεκρίθη ο ράπτης.

Και εβγάζοντας παρευθύς το χέρι του αποκάτω από το επανωφόρι έδειξε τες πέντε σκούφιες τες οποίες τες είχεν επάνω εις τες άκρες των δακτύλων του, και είπεν:

«Νά τες πέντε σκούφιες οπού με γυρεύει αυτός ο γαλαντόμος, και ομνύω επάνω εις την ψυχήν μου πως δεν με απόμεινε τελείως από το ρούχον, και ας στοχασθούν το ράψιμόν μου οι πρωτο-

8 ἀπ°-/κριθῆ *το ο προσθ. πάνω από διαγραμμ.* ε || 13 σινι̯όρε || 14, 16, 18, 26 τζι̯όχαν || 29 ἔφτια̯σε || 35 ἀπόμι̯νε *το ι̯ διορθ. από αδιάγν. τονισμένο αρχικό, το* ε *διορθ. ίσως από* ι *και κάτω από το* νε *προσθ.* σ *ή* ο

μαΐστορες της τέχνης μας να ιδούν τί αξίζει.» P

Εγέλασαν όλοι οι περιεστώτες βλέποντας εκείνες τες σκούφιες. Ο Σάντσιος εστάθη και εσυλλογίσθη ολίγον, και ύστερον είπεν:

«Εγώ εις αυτό αποφασίζω να χάσει ο ράπτης τον κόπον του,
321ν και ο χωριάτης την τσιό|χαν, και τες σκούφιες να τες υπάγουν εις την φυλακήν να τες φυλακώσουν.»

Εβγαίνοντας αυτοί οι δύο έξω, εμπήκαν δύο γέροντες· ο ένας εκρατούσεν ένα μπαστούνι εις το χέρι του, και ο άλλος οπού δεν εκρατούσεν είπεν:

«Σινιόρε, εγώ εδάνεισα αυτόν τον γαλατόμον δέκα σκούδα μαλαγματένια, διά να τον κάμω χάρην, με τοιαύτην συμφωνίαν όμως, πως να έχει να με τα δίδει εις ό,τι καιρόν τού τα ζητήσω. Επέρασε κάμποσος καιρός και δεν του τα εζήτησα, διά να μη τον βάλω εις μεγαλυτέραν στενοχωρίαν και ανάγκην από εκείνην οπού είχεν όταν του τα εδάνεισα· αμή βλέποντας πως δεν ενθυμούνταν να με πληρώσει του τα εζήτησα πολλές φορές, και όχι μόνον δεν με τα αποδίδει, αλλά και τα αρνείται λέγοντας πως δεν του τα εδάνεισα, και πως, αν του τα εδάνεισα, με τα επλέρωσε. Εγώ μαρτυρίες δεν έχω. Μόνον θέλω να τον βάλεις η αυθεντία σου να ομώσει, και, αν αυτός ομώσει πως με τα έδωσε, δεν θέλω του τα ζητήσει πλέον.»

322ρ «Τί αποκρίνε|σαι εις αυτό, καλέ γέροντα με το μπαστούνι;» είπεν ο Σάντσιος.

Εις τον οποίον απεκρίθη ο γέρων:

«Εγώ ομολογώ πως με τα εδάνεισεν· όμως θέλω ομώσει πως του τα ανταπέδωκα, και, επειδή και θέλεις να με βάλεις εις όρκον, χαμήλωσε η αυθεντία σου το χέρι σου να τον κάμω.»

Ο γκοβερνατόρος εχαμήλωσε το χέρι του, και, θέλοντας να υπάγει ο γέρων να κάμει τον όρκον, έδωσε το μπαστούνι του εις τον ενάγωγόν του, να το κρατεί έως οπού να ομώσει, ωσάν να του τα έδιδε με μεγάλον εμπόδιον, ευθύς επήγε και έβαλε το χέρι του επάνω εις τον σταυρόν οπού εκρατούσεν ο γκοβερνατόρος, λέγοντας πως αληθινά του είχεν δανείσει εκείνα τα δέκα σκούδα, αμή τα είχεν ανταποδώσει, και με το να αλησμόνησε τα εζητούσε κάθε ολίγον. Βλέποντας αυτό ο μέγας γκοβερνατόρος, ερώ-

6 χωριάτης *το τ διορθ. από ν* | τζιό//χαν || 23 *ἀποκρίνε/σαι το ο διορθ. από ε* | παςῆνι || 31-32 τ῅ *τα ἔδιδε με μεγάλον γρ. του {τα} έδιδε {με} μεγάλον (;)*

P τησε τί αποκρίνεται εις εκείνα οπού έλεγεν ο εναγόμενος, αυτός δε απεκρίθη πως χωρίς καμίαν αμφιβολίαν θέλει λέγει την αλή-
322r θειαν, διότι τον είχε διά καλόν άνθρωπον και ευ|σεβή χριστιανόν, και πως αυτός ενδέχεται να τα αλησμόνησεν εις τον καιρόν οπού του τα έδωσε, και πως εις το εξής δεν τον ήθελε ζητήσει τίποτες. Ο εναγόμενος εγύρισε και επήρε το μπαστούνι του και, προσκυνώντας τον γκοβερνατόρον, εβγήκεν από το κριτήριον. Βλέποντας αυτό ο Σάντσιος, πως αυτός εβγήκε χωρίς άλλες τσιριμόνιες, και βλέποντας και την υπομονήν του ενάγοντος, ακούμβησεν επάνω εις το χέρι του, και εστάθη και εσυλλογίσθη κάμποσην ώραν, ύστερον εσήκωσε το κεφάλι του και επρόσταξε να κράξουν τον γέροντα οπού είχε το μπαστούνι, ο οποίος είχεν αναχωρήσει. Και, φέρνοντάς τον έμπροσθέν του, του είπεν:

«Δώσε με, γαλαντόμε, αυτό το μπαστούνι, ότι με χρειάζεται.»

«Μετά πάσης χαράς:» απεκρίθη ο γέρων «όρισέ το.»

Και ευθύς του το έδωσε εις το χέρι του. Και, παίρνοντάς το ο Σάντσιος, το έδωσεν εις τον άλλον τον γέροντα, λέγοντάς του:

«Ύπαγε εις το καλόν, ότι τώρα είσαι πληρωμένος.»

«Εγώ σε θαυμάζομαι, σινιόρε,» απεκρίθη ο γέροντας «διότι
323r αυτό το μπα|στούνι πιστεύω πως δεν αξίζει δέκα σκούδα.»

«Όχι, αξίζει,» είπεν ο γκοβερνατόρος «και τώρα θέλεις το ιδεί.»

Και επρόσταξεν ευθύς να τσακίσουν εκεί έμπροσθεν το μπαστούνι. Το οποίον κάμνοντάς το, ευρέθηκαν μέσα εις αυτό δέκα σκούδα μαλαγματένια· εθαύμασαν όλοι διά τον νέον τους γκοβερνατόρον και τον ενόμισαν διά έναν νέον Σολομώντα.

Τον ερώτησαν από τί είχε καταλάβει πως εις εκείνο το μπαστούνι ήτον εκείνα τα δέκα σκούδα, και αυτός απεκρίθη πως, με το να είδε τον γέροντα οπού του το έδωσεν, οπόταν ήθελε να ομώσει, και με το να έκαμεν όρκον πως του τα έδωσεν αληθινά, και πως αφού ετελείωσε τον όρκον επήρε πάλιν το μπαστούνι οπίσω, εστοχάσθη πως μέσα εις εκείνο θε να ήτον η πληρωμή οπού εγύρευε. Και από αυτό ημπορεί να συμπεράνει τινάς πως εκείνοι οπού εξουσιάζουν, αν και να είναι άγνωστοι, με όλον τούτο μερικές βολές ο Θεός τούς δίδει φώτισην εις την κρίσην οπού πρέπει να κά-
323v μουν· και μάλιστα αυτός | είχεν ακούσει τον παπά του χωριού τους οπού εδιηγούνταν ένα παρόμοιον συμβεβηκός. Τέλος πάν-

3 ᾖχα || 8 τζιριμόνιαις || 31 ἐκῆνο *το ο διορθ. από αδιάγν. αρχ.*

των, ο ένας γέροντας περιγελασμένος και ο άλλος πληρωμένος P
εδιάβηκαν, και οι περιεστώτες έμειναν εκστατικοί, και εκείνος
οπού έγραφεν τα λόγια, τα έργα και τα σχήματα του Σάντσιου
έστεκε και εθαυμάζουνταν ανίσως και έπρεπε να τον κρατεί διά
τρελόν ή διά φρόνιμον.

Τελειώνοντας αυτή η κρίσις, εμπήκεν εις το κριτήριον μία γυ-
ναίκα η οποία εκρατούσε δυνατά και σφικτά έναν άνθρωπον εν-
δυμένον με βοσκικά ρούχα όμως πολυέξοδα, και εφώναζε κατα-
πολλά, λέγοντας:

«Δικαιοσύνη, σινιόρε γκοβερνατόρε, δικαιοσύνην να με κάμεις,
ότι, αν δεν την εύρω εδώ εις την γην, θέλω υπάγει να την γυρεύω
εις τον ουρανόν! Αυτός ο κακός άνθρωπος με έπιασε δυναστικώς
εις την μέσην του κάμπου και με εντρόπιασε, και με επήρε, την
κακορίζικον, ό,τι είχα αποκτήσει εις τους είκοσι τρεις χρόνους,
324r από αγαρηνούς και χριστιανούς, από ξένους και | εντοπίους, και
εγώ πάντοτε εφυλάχθηκα ωσάν το σαμνιαμίδι από την φωτίαν ή
ωσάν το μαλλί από τα αγκάθια, και τώρα ήλθεν αυτός ο γαλαν-
τόμος και έβαλεν επάνω μου τας μεμολυσμένας του χείρας.»

«Κατά το παρόν δεν είναι βέβαιον ακόμη αν αυτός ο γαλαν-
τόμος έχει τα χέρια του παστρικά ή μεμολυσμένα.» είπεν ο Σάν-
τσιος.

Και, γυρίζοντας προς εκείνον, του είπεν:

«Τί λέγεις, τί αποκρίνεσαι εις την διαβολήν οπού λέγει κατά
σού αυτή η γυναίκα;»

Αυτός, όλως ξεπασμένος, απεκρίθη:

«Σινιόρε, εγώ είμαι ένας παραμικρός βοσκός μοχθηρών, και
σήμερον ήλθα εδώ εις την χώραν, και επώλησα τέσσαρα μοχθη-
ρά. Και, γυρίζοντας εις το χωρίον μου, απάντησα αυτήν την γυ-
ναίκα, και ο διάβολος, οπού παντού βάνει την ουράν του και δεν
είναι άλλη η δουλειά του παρά να πειράζει τους ανθρώπους, με
επαρακίνησε και εσυνευρέθηκα με αυτήν· και την επλέρωσα όσον
με εφάνη αρκετόν, αμή αυτή, μη στέργοντας, με έπιασε και δεν
324v με άφησεν έως | οπού με έφερεν εδώ. Και λέγει πως την εδυνά-
στευσα, όμως ψεύδεται, διότι εγώ ημπορώ να κάμω όρκον πως
ούτως έχει η αλήθεια.»

Ο γκοβερνατόρος τον ερώτησεν αν είχεν άλλα τίποτε άσπρα

7 ἐκρατῆ δυνατά || 10 σινιόρε || 12 ἔπιαʃσε || 13 ἐντρόπιασε || 14 χρόνως ἀπὸ γρ. χρόνους, ⟨διαφεντεύοντάς το⟩ από || 23 λέγῃς; || 26 μοχθηρῶν *το ω ίσως διορθ. από ν* || 32 ἔπιασε | δεν *πάνω από το* ε *διαγραμμ. οξεία*

P κοντά του· και αυτός απεκρίθη πως είχεν εις τον κόρφον του ένα πουγκί πετσένιον, με είκοσι δουκάτα. Τον είπε και τα έβγαλεν έξω, και, παίρνοντάς το από το χέρι του, το επαράδωσεν εις το χέρι της γυναικός· η οποία, ευθύς οπού το επήρεν, προσκυνώντας όλους και παρακαλώντας τον Θεόν διά την υγείαν του γκοβερνατόρου, οπού εδιαφέντευε τα ορφανά, τας ενδεείς και κορασίδας, εβγήκεν έξω από το κριτήριον, κρατώντας πολλά σφικτά με τα δύο της χέρια το πουγκί με τα άσπρα.

Ευθύς οπού εβγήκεν η γυναίκα, είπεν ο Σάντσιος προς τον βοσκόν, από του οποίου τα ομμάτια έτρεχαν τα δάκρυα διά το πουγκί:

«Σύρε κατόπι εις αυτήν την γυναίκα και έπαρε το πουγκί με τα άσπρα, στανικώς, και έλα με αυτήν πάλιν εδώ.»

325r Ευθύς οπού άκουσεν ο βοσκός αυτόν τον | λόγον, έτρεξεν ωσάν μία σαγίτα και επήγε να φθάσει την γυναίκα. Όλοι οι περιεστώτες έμειναν έκθαμβοι, ακαρτερώντες το τέλος αυτής της υποθέσεως, και μετ' ολίγην ώραν εγύρισεν ο βοσκός με την γυναίκα, όντας πιασμένοι και αγκαλιασμένοι σφικτότερα και αδυνατότερα από το πρώτον, η γυναίκα εκρατούσε το πουγκί εις τες αγκάλες της, και ο βοσκός έπασχε να της το πάρει· αμή δεν ημπορούσε, διότι αυτή το εκρατούσε σφικτά, και εφώναζε λέγοντας:

«Δικαιοσύνη διά το όνομα του Θεού! Σινιόρε γκοβερνατόρε, κοίταξε την αυθάδειαν και τον ολίγον φόβον αυτού του εχθρού του Θεού, οπού εις την μέσην της χώρας και εις την μέσην της στράτας ήθελε να με πάρει το πουγκί οπού με έδωσες η αυθεντία σου.»

«Σε το επήρεν;» ερώτησεν ο γκοβερνατόρος.

«Και πώς ημπορούσε να με το πάρει;» απεκρίθη η γυναίκα «Ενδέχεται να με εσκότωνε και έτσι να το πάρει. Ότι, ενόσω είμαι ζωντανή, δεν ημπορούν να το πάρουν τοιούτοι από το χέρι
325v μου! Ηύρες την γυναίκα να το δώ|σει! Άλλοι άνθρωποι οπού να έχουν ονύχια ωσάν λεονταρίου δεν ημπορούν να με το πάρουν, πόσον μάλλον αυτός οπού μήτε διά γάταν δεν τον ψηφώ!»

«Έχει δίκαιον,» είπεν ο βοσκός «και εγώ ομολογώ πως με νικά και είναι δυνατότερη από λόγου μου, και διά τούτο άφησα και το πουγκί, με το να μην ημπορώ να το πάρω.»

«Δείξε μάς το εδώ, τιμημένη και ανδρεία γυναίκα, το πουγκί.»

11 πγ/γκί *το κ διορθ. από γ* || 18 σφικτότερα *το ο διορθ. ίσως από α*

Αυτή το έβγαλε και το έδωσεν ευθύς εις τα χέρια του γκοβερ- **P**
νατόρου, ο οποίος το απόδωσεν εις τα χέρια του βοσκού και είπε
προς την δυναστευμένην:

«Αδελφή μου, ανίσως και αυτήν την δύναμην και ανδρείαν
οπού έδειξες εις το να διαφεντεύσεις το πουγκί την ήθελες, καν
την μισήν, εις το να διαφεντεύσεις το κορμί σου, δεν σε ήθελαν
νικήσει ούτε αι δυνάμεις του Ηρακλέους. Σύρε εις την καλήν ώραν,
και να μη σταθείς εις αυτό το νησί, ότι, αν σε εύρουν, θέλω βάλει
να σε δώσουν διακόσιες ξυλές. Μόνον κρεμίσου απ' εδώ, πουτά-
να αδιάντροπη!»

Η γυναίκα εξιπάσθηκεν και εβγήκεν και επάγησεν, και ύστε-
326r ρον | ο γκοβερνατόρος είπεν προς τον βοσκόν:

«Σύρε εις το καλόν, και πρόσεχε εις το εξής, αν δεν θέλεις να
χάσεις τα άσπρα σου, να απέχεις από τες γυναίκες.»

Εβγήκεν και ο βοσκός έξω, και επάγησε, και εθαύμασαν εκ
δευτέρου οι περιεστώτες διά τες κρίσες και απόφασες του νέου
τους γκοβερνατόρου. Τες οποίες τες εσημείωσεν ο χρονιστής του,
και τες έγραψε παρευθύς εις τον δούκαν, ο οποίος με μεγάλην
επιθυμίαν τες εκαρτερούσεν.

Και κατά το παρόν αφήνομεν τον καλόν και δίκαιον Σάντσιον,
ότι μας βιάζει ο καβαλιέρης του, με την μουσικήν της Αλτισιδόρας.

Κεφ(άλαι)ον μς^ον^.
Οπού διηγείται διά το αμόρι της Αλτισιδόρας προς τον δον Κισότην.

Είχαμεν αφήσει τον μέγαν δον Κισότην βυθισμένον εις τους
συλλογισμούς οπού του είχε προξενήσει η μουσική της ερασμέ-
νης κορασίδος Αλτισιδόρας: με αυτούς επλάγιασεν εις το κρε-
326v βάτι, και, ωσάν να ήτον ψύλλοι, δεν τον άφησαν να κοιμη|θεί ούτε
να ησυχάσει, επροσθέτουνταν εις αυτούς τους ερωτικούς συλλο-
γισμούς και η πίκρα της κάλτσας. Με μεγαλοτάτην αδημονίαν
και μελαγχολίαν απέρασεν εκείνην την νύκταν, έως οπού ήλθεν
η ημέρα, την οποίαν βλέποντάς την ο δον Κισότης, άφησε τα
οκνηρά πτερά της ακηδίας και εσηκώθη και ενδύθη και εφόρεσε
τα υποδήματα, διά να αποσκεπάσει την δυστυχίαν των καλτσου-

5 ἤθελες *γρ.* ήθελες ⟨δείξει⟩ *(;)* || 5-6 (κἂν τὴν / μισὴν) || 26 τοῦ *το οῦ ίσως διορθ. από όν* || 27 ἐπλάγιασεν || 33 ἐνδύθη *ύστερα από το η διαγραμμ. ίσως ς*

P νίων του· εφόρεσεν εις το κεφάλι μίαν σκούφιαν από πράσινον καδιφέν· εζώσθη το κοπτερόν του σπαθί, επήρεν εις το χέρι του μία ζυγή πατερημά, τα οποία τα εκρατούσε πάντοτε σιμά του, και μετά ταῦτα εβγήκεν εις την σάλαν, εις την οποίαν έστεκον οι δούκοι και τον ακαρτερούσαν. Και, θέλοντας να περάσει από μίαν άλλην σάλαν εις την οποίαν έστεκον επιτούτου τα κορίτσια ηξεύροντας πως ήθελε να απεράσει από εκεί ο δον Κισόντης, τον οποίον ευθύς οπού τον είδεν η Αλτισιδόρα οπού έστεκε ξεχωριστά με την φιλινάδα της την άλλην κορασίδα, επροσποιήθη πως την ήλθε
327r λιγοθυμία, και η άλλη κορασί|δα την έπιασε εις τες αγκάλες της και παρευθύς άρχισε να ξεθηλυκώνει το στήθος της. Ο δον Κισότης, βλέποντας, επήγεν κοντά της και της είπεν:

«Εγώ ηξεύρω πολλά καλά από τί προέρχονται αυτά.»

«Εγώ δεν ημπορώ να καταλάβω αυτό από τί προέρχεται,» απεκρίθη η άλλη κορασίδα «διότι η Αλτισιδόρα είναι πολλά υγιής κορασίδα, και δεν είδα να της πονέσει το κεφάλι αφού την ηξεύρω: οπού να έχουν το ανάθεμα όσοι πλανώμενοι καβαλιέροι ευρίσκουνται εις τον κόσμον, ανίσως όμως και είναι όλοι αχάριστοι και αγνώμονες. Ύπαγε εις το καλόν η αυθεντία σου, παρακαλώ σε, ότι αυτή η κακορίζικη δεν θέλει συνεφέρει εις τον νουν της έως οπού δεν αναχωρήσεις η αυθεντία σου απ' εδώ.»

Προς την οποίαν απεκρίθη ο δον Κισότης:

«Η αυθεντία σου, σινιόρα, κάμε τρόπον και βάλε ένα λαούτο εις την κάμεραν οπού κοιμούμαι, και εγώ θέλω παρηγορήσει όσον ημπορέσω την πικραμένην κορασίδαν, ότι εις τες αρχές τες ερω-
327v τικές είναι μεγαλόται|τον ρεμέδιον το να εβγάνει {το να εβγαίνει} τινάς από την απάτην εκείνους οπού πίπτουν εις έρωτα.»

Και με αυτό εμίσευσε, διά να μη τον ιδεί τινάς και καταλάβει την υπόθεσην. Πριν να καλοξεμακρύνει ο δον Κισότης, εσυνέφερεν η Αλσιδόρα και είπεν προς την συντρόφισσάν της:

«Πρέπει να ευρούμεν κανένα λάουτον και να το βάλομεν εις την κάμεράν του, ότι χωρίς άλλο ο δον Κισότης θέλει να μας τραγωδήσει τίποτε στίχους.»

Επήγαν ευθύς και τα είπαν όλα της δουκέσας ομού και διά το λάουτον οπού εγύρευεν ο δον Κισότης, και εχάρη καταπολλά, και εσύντυχαν με τον δούκαν και με τα κορίτσια της να τον κάμουν

4 εὐγῆ/γεν || 10 ἔπιασε || 24 κά/μεραν ὁπ̃ γρ. κάμεραν ὁπου || 26 τὸ νὰ εὐγάνῃ τὸ νὰ εὐγαίνῃ || 30 α̃λ/σιδῶρα γρ. Αλτισιδόρα || 36 κορίτζια

ένα νόστιμον περιγέλιον, και εκαρτερούσαν με μεγάλον πόθον να P
βραδιάσει εκείνη η ημέρα, την οποίαν την επέρασαν οι δούκηδες
με νόστιμες ομιλίες τού δον Κισότε. Και έστειλεν η δουκέσα ένα
ιτσιογλάνι της εις την γυναίκα του Σάντσιου Πάντσα, ομού και
το γράμμα του ανδρός της και ένα κομπόδημα με τα ρούχα οπού
328r είχεν αφή|σει ο Σάντσιος, και επρόσταξαν το ιτσιογλάνι να φέρει
καλήν απόκρισην και να σημειώσει ό,τι ήθελε συντύχει με αυτήν.

Κάμνοντας αυτό και ερχομένη η νύκτα, επήγεν ο δον Κισότης
εις την κάμαράν του και ηύρε το λάουτον. Και, αφού έβαλεν εις
τάξην τες κόρδες του, άνοιξε το παραθύρι, και, με φωνήν ολίγον
ωσάν βραχνιασμένην, είπεν το ακόλουθον τραγούδι:

⟨«... |
328v ...»⟩

Έως αυτού έφθανεν ο δον Κισότης με το τραγούδι του, το οποί-
ον το ήκουεν ο δούκας και η δουκέσα, η Αλτισιδόρα και σχεδόν
όλοι όσοι ήτον εις το παλάτι, όταν έξαφνα, από την άκρην του
δώματος οπού ήτον επάνω από το παραθύρι εις το οποίον εκά-
θετον ο δον Κισότης, εκρέμασαν ένα σκοινάκι με το οποίον ήτον
δεμένα παράνω από εκατόν κουδούνια, και μετά ταύτα ευχαί-
ρωσαν ένα σακί οπού ήτον γεμάτον από γάτες, εις των οποίων
τας ουράς ήτον παρομοίως δεμένα κουδούνια. Και ήτον τόσον με-
γάλος ο θόρυβος και η ταραχή των κουδουνίων και τα νιαουρί-
σματα των γατών, οπού, αν καλά και οι δούκηδες οι εφευρηταί |
329r αυτού του περιγελίου, αμή με όλον τούτο εξεπάσθηκαν, και ο κα-
κορίζικος ο δον Κισότης ετρόμαξε. Και κατά τύχην δύο ή τρεις
γάτες εμπήκαν από το παραθύρι, και τρέχοντας μέσα εις την κά-
μεραν ένθεν κἀκείθεν εφαίνουνταν πως να είναι ένα κοπάδι δια-
βόλων: έσβησαν τα κηρία οπού ήτον αναμμένα εις την κάμεραν
και εγύρευ⟨αν⟩ να εύρουν τόπον να φύγουν. Το σκοινί οπού είχον
κρεμάσει από την τρύπαν του δώματος με τα κουδούνια το εκο-
νούσαν και το έσυρναν άνω κάτω· οι περισσότεροι άνθρωποι του
οσπιτίου, οπού δεν ήξευραν την υπόθεσην, έστεκαν ύποπτοι και
εθαύμαζον.

Ο δον Κισότης εσηκώθη εις τα πόδια και, ξεσπαθώνοντας, άρ-
χισε να κτυπά έξω από τα παράθυρα ωσάν να εκτυπούσεν εις τί-
ποτε μεγαλοτάτους του εχθρούς και εφώναζε λέγοντας:

4 ἰτζογλάνι || 11 τραγούδι. *η υπόλοιπη αράδα κενή, καθώς και οι επόμενες δώδεκα αράδες του φ. 328r και οι πρώτες επτά αράδες του φ. 328v* || 20-21 νιαυρίσματα || 21 καὶ οἱ *γρ.* και ⟨ήταν⟩ οι *(;)* || 27 ἐγύρευ/ να

P «Έξω, έξω, σκυλία αναθεματισμένα, γοητευταί και στρίγλες,
ότι εγώ είμαι ο δον Κισότης της Μαντσίας, εναντίον εις τον οποί-
329ᵛ ον δεν ισχύει τελείως η γοητεία σας και οι κακότροποί σας | σκο-
ποί!»

Και γυρίζοντας προς τες γάτες οπού επεριπατούσαν μέσα εις την κάμεραν και τες εκτύπησε πολλές σπαθιές. Αυτές έτρεξαν προς το παράθυρον και από εκεί έφυγαν, και αν καλά και η μία, βλέποντας πως την εκυνηγούσε καταπολλά ο δον Κισότης, επήδηξεν εις το πρόσωπόν του και τον άρπαξε με τα ονύχιά της και με τα οδόντιά της από την μύτην, και πονώντας τον καταπολλά τον δον Κισότην άρχιζε να φωνάζει καταπολλά. Ακούοντας αυτό ο δούκας και η δουκέσα, έτρεξαν παρευθύς προς την κάμαράν του και, ανοίγοντάς την με αντικλείδια, είδαν τον κακορίζικον τον καβαλιέρην οπού έπασχε με όλην του την δύναμην να εβγάλει την γάταν από το πρόσωπόν του. Ο δούκας επήγε να τους ξεχωρίσει, αμή ο δον Κισότης εφώναξε:

«Μην ανακατώνεσαι! Αφήσατέ με αγάλια αγάλια με αυτό το δαιμόνιον, με αυτήν την στρίγλαν, με αυτόν τον γοητευτήν, ότι
330ʳ εγώ θέλω τον κάμει να γνωρίσει {να εγνωρίσει} ποίος είναι | ο δον Κισότης της Μαντσίας.»

Αμή η γάτα, μη ψηφώντας τοιαύτα φοβερίσματα, τον ετζουγρανούσεν με τα ονύχιά της· έως οπού επήγεν ο δούκας και την ετράβησε και την έριξεν έξω από το παράθυρον.

Ο δον Κισότης έμεινε με το πρόσωπον τζιγρανισμένος, και καταπολλά χολερικός με το να μη τον άφησαν να τελειώσει τον πόλεμον με εκείνον τον κακότροπον γοητευτήν. Επρόσταξεν ο δούκας και τον έφερον ολίγον σπαθόλαδον, και η ίδια Αλτεσιδόρα με τα άσπρα της χεράκια τον άλειψε παντού οπού ήτον τζουγρανισμένος και, την ώραν οπού τον άλειφαν, τον έλεγεν κρυφίως:

«Όλες αυτές οι κακοριζικίες οπού σε συμβαίνουν, άσπλαχνε καβαλιέρη, από την αμαρτίαν της σκληρότητός σου· και άμποτες να δώσει ο Θεός να αλησμονήσει ο Σάντσιο Πάντσας ο οπλοφόρος σου τες ξυλιές, διά να μην έβγει ποτέ από την γοητείαν της αυτή η τόσον ηγαπημένη σου η Δουλτσινέα, μήτ{ι}ε εσύ να
329ʳ την απολαύσεις, και να φθάσεις να έμ|πεις εις τον θάλαμον με αυτήν, καν όσον ζω εγώ, οπού σε λατρεύω.»

8-9 ἐπίδηξεν το ι *διορθ. από* η || 19 νὰ γνωρίσῃ νὰ ἐγνωρίσῃ || 25 χολερικός *πάνω από το πρώτο* ο *διαγραμμ. οξεία* || 28 ὁπ̃ *γρ.* όπου *(;)* || 29 ἄλᾳφαν *γρ.* άλειφεν || 30 ὁπ̃ σε᷑ *γρ.* {οπού} σε *(;)* || 34 μήτιε

Εις όλα αυτά δεν έδωσε καμίαν απόκρισην ο δον Κισότης, πάρεξ αναστέναζεν από εκ βάθους καρδίας, και ύστερον επλάγιασεν εις το στρώμα, ευχαριστώντας τους δούκηδες, όχι πως με το να εφοβούνταν εκείνην την γοητευτικήν και κουδουνιστικήν γάταν, αλλά με το να εγνώρισε τον καλόν σκοπόν με τον οποίον ήλθον να τον βοηθήσουν. Τον άφησαν τέλος πάντων οι δούκηδες και επήγαν να κοιμηθούν όντας πικραμένοι διά το βλάψιμον οπού έπαθεν ο δον Κισότης, ο οποίος εκάθισε πέντε ημέρες μέσα εις την κάμεράν του πλαγιασμένος εις το κρεβάτι, εις το οποίον τον εσυνέβη άλλη μία συμφορά νοστιμότερη, την οποίαν ο συγγραφεύς του δεν θέλει να την διηγηθεί τώρα, διά να υπάγει να εύρει τον Σάντσιον εις το γκοβέρνον του. P

Κεφ(άλαι)ον μζ^{ον}.
Το οποίον περιγράφει τί λογής εκυβερνούνταν ο Σάντσιος εις το γκοβέρνον του. |

331^{r} Διηγείται η ιστορία πως από το κριτήριον επήγαν τον Σάντσιον εις ένα πολυέξοδον παλάτι, και εκεί εις μίαν μεγάλην σάλαν ήτον ετοιμασμένη μία πολυτελής τράπεζα· και, ευθύς οπού εμπήκεν ο Σάντσιος, έπαιξαν οι τρουμπέτες και εβγήκαν τέσσαρα ιτσιογλάνια να τον δώσου⟨ν⟩ νίψιμον, ο οποίος το εδέχθη με μεγάλην σοβαρότητα.

Εσιώπησαν οι τρουμπέτες, και εκάθισεν ο γκοβερνατόρος εις το κεφαλοτράπεζον, με το να μην ήτον παράνω από ένα σκαμνί, και ένα ταλέρι με το μαχαιροπίρουνον και με την πετσέταν εις την τράπεζαν. Εστάθη ορθός εις το πλάγι του ένας άνθρωπος, ο οποίος έδειχνε πως να ήτον ιατρός, κρατώντας μίαν μικράν βέργαν εις το χέρι του. Εσήκωσαν μίαν ευμορφοτάτην και μεγάλην πετσέταν με την οποίαν ήτον σκεπασμένα τα φρούτα και διάφορα είδη πιοτών. Ευλόγησε μετά ταύτα την τράπεζαν ένας ιερεύς και ένα ιτσιογλάνι έβαλεν έμπροσθεν εις τον Σάντσιον την
331^{v} πετσέταν δένον|τάς την οπίσω εις τον λαιμόν ως καθώς βάνουν εις τα μωρά παιδία τα σαλιοπάνια· ήλθε κατόπι άλλος ένας οπού έκαμνε την επιστασίαν του αρχιμαγείρου και έβαλεν έμπροσθέν

2 ἀπό ex βάθους γρ. {από} εκ βάθους (;) || 2-3 ἐπλά/γιασεν || 9 πλαγιασμένος | κρεβ-βάτι το ε ίσως α || 19-20 ἰτζιογλάνια | δώσ⟨ν⟩ νύ/ψιμον || 22 ἐκά/θησεν το ε ίσως α || 30 ἰτζιογλάνι || 32 σαλιοπάνια

P του ένα σκουτέλι με φρούτα, αμή, ευθύς οπού άπλωσεν ο Σάντσιος και επήρεν ένα κομμάτι από τα φρούτα, έγγιξε το πινάκι με την βέργαν ο ιατρός, και παρευθύς το εσήκωσαν απ' έμπροσθέν του· αμή ο αρχιμάγειρας ⟨έβαλεν⟩ άλλο ένα πινάκι με φαγί. Και, απλώνοντας ο Σάντσιος το χέρι του, πριν να πάρει κανένα κομμάτι από αυτό, το έγγιξεν ο ιατρός με την βέργαν, και παρευθύς το εσήκωσαν ωσάν και το πρώτον. Ο Σάντσιος, βλέποντας αυτό, εθαύμασε και, κοιτάζοντας τους άλλους εις το πρόσωπον, τους ερώτησε αν εκείνα τα φαγητά ήτον διά να φαγωθούν. Προς τον οποίον απεκρίθη ο ιατρός και είπε:

«Αυτά τα φαγητά αληθινά διά να φαγωθούν είναι, σινιόρε, όμως κατά την συνήθειαν οπού είναι εις τα νησία εις τα οποία ευρίσκονται γκοβερνατόροι. Εγώ, σινιόρε μου, είμαι ιατρός και μι-
332r σθωτός αυτού | του νησίου διά αυτό το τέλος, να κοιτάζω τους γκοβερνατόρους, και να φροντίζω διά την υγείαν τους, εξετάζοντας την κράσην τους, διά να ευρίσκω τον τρόπον να τους ιατρεύσω όταν τύχει και αρρωστήσουν· και το κυριότερον πράγμα οπού κάμνω είναι να ευρίσκομαι παρών και εις τον δείπνον τους, και να τους αφήνω να τρώγουν εκείνα οπού ήθελαν με φανεί διά ωφέλιμόν τους και να σηκώνω από έμπροσθέν τους εκείνο οπού κρίνω πως θέλει τους βλάψει το στομάχι τους· και διά τούτο έκαμα και εσήκωσαν τα φρούτα, με το να τα είδα πως δεν ήτον καλοψημένα, παρομοίως και το άλλον το φαγητόν, με το να ήτον πολλά ζεστόν και με το να είχε πολλά είδη, οπού προξενούν θέρμην και δίψαν, και, εκείνος οπού πίνει περισσόν, φθείρει την υγρότητα του σώματος, από την οποίαν κρέμεται το ζην.»

«Επειδή και είναι έτσι,» απεκρίθη ο Σάντσιος «εκείνο το πινάκι εις το οποίον είναι το ψητόν κρέας και, ως καθώς με φαίνεται, είναι καλοψημένον και πιστεύω πως δεν θέλει με βλάψει.»

332v Εις τον οποίον α|πεκρίθη ο ιατρός και είπεν:

«Από αυτό δεν θέλεις φάγει η αυθεντία σου ενόσω ζω εγώ.»

«Και διά ποίαν αιτίαν;» είπεν ο Σάντσιος.

«Διότι ο μάστορής μας ο Ιπποκράτης,» απεκρίθη ο ιατρός «το φως και άνθος της ιατρικής, λέγει εις ένα του αφορισμόν: "Κάθε πλησμονή είναι βλαβερά, μάλιστα του κρέατος είναι αχειρότερη".»

4 ἀρχημάγφρας, α˝λλο || 25 φθάρᾳ *το δεύτερο* ᾳ *διορθ. ίσως από* ω || 35 πλησφονη˝

«Επειδή και είναι έτσι,» είπεν ο Σάντσιος «κοίταξε η αυθεντία P
σου, άρχων ιατρέ, ποίον από αυτά τα φαγητά είναι ωφελιμότερόν μου, και άφησέ με να φάγω έως να χορτάσω, ότι αποθαίνω από την πείναν.»

«Έτσι θέλω κάμει,» είπεν ο ιατρός «και με φαίνεται εύλογον να 5
μη φάγεις η αυθεντία σου από εκείνην την έλαφον οπού είναι έμπροσθέν σου, διότι είναι πολλά παχέα. Αυτό το μουσκαρινόν κρέας, αν δεν ήτον στουφάτον, ημπορούσες να φάγεις.»

Ο Σάντσιος είπεν:

«Εκείνο το φαγητόν οπού στέκει εκεί παρέκει και αχνίζει με 10
φαίνεται να είναι ποδάρια προβατίσια βρασμένα, και, αν φάγω, ηξεύρω βεβαιότατα πως δεν θέλουν με βλάβει.»

333r «Ο Θεός να μη το δώσει!» απε|κρίθη ο ιατρός «Θέλει σε βλάψει καταπολλά. Και κατά το παρόν, διά να φυλάξεις την υγείαν σου, σινιόρε γκοβερνατόρε, είναι αναγκαίον να μη φάγεις άλλον 15
παρά μερικά μικρά κουφέτα, διά να πιάσουν το στομάχι σου.»

Ακούοντας αυτό ο Σάντσιος, εγύρισε και εκοίταξε άγρια τον ιατρόν, και με χολερικήν φωνήν τον ερώτησε πώς ονομάζετον και πού εσπούδαζε. Ο ιατρός απεκρίθη:

«Εγώ, σινιόρε γκοβερνατόρε, ονομάζομαι Πέτρος Ρέζιος Οιω- 20
νισμού, και εγεννήθηκα εις ένα τόπον οπού ονομάζεται Τιρατινφόρα, οπού είναι ανάμεσα εις την Καρακέλ και εις το Αλμοδοβάρ του Κάμπου, εις το δεξιόν μέρος, και έλαβα την στεφηφορίαν της ιατρικής εις την Οσούνα.»

Προς τον οποίον απεκρίθη ο Σάντσιος, όλος αραθυμισμένος: 25

«Η αυθεντία σου, σινιόρε ντεντόρε Πέτρε Ράζιο του Κακού Οιωνισμού, οπού εγεννήθης εις την Τιρατινφόρα, χώραν οπού είναι εις το δεξιόν μέρος πηγαίνοντας από την Καρακέλ εις το Αλμο-
333v δοβάρ του Κάμπου, και εστεφηφορήθης εις την | Οσούνα, φύγε απ᾽ έμπροσθέν μου: διότι ομνύω μά τον ήλιον παίρνω ένα ξύλον 30
και, αρχινώντας από εσένα, θέλω δείρει όσους ιατρούς ευρίσκουνται εις αυτό το νησί, οπού να είναι αμαθείς, ότι τους φρονίμους ιατρούς και γνωστικούς θέλω τους βάλει επάνω εις το κεφάλι μου και θέλω τους τιμήσει ωσάν αγίους. Και νά οπού σε το ξαναλέγω να φύγεις απ᾽ εδώ: ότι παίρνω αυτό το σκαμνί οπού 35
κάθημαι και το τσακίζω εις το κεφάλι σου, και σύρε εγκάλεσέ με

7 μκσκαρινόν *το κ διορθ. από ο ή το αντίστροφο* || 11 προβατίσσια *πριν από το π διαγραμμ. ά* || 20 σινιόρε || 21-22 *και passim* τιρατηνφόρα *γρ.* Τιρτεαφουέρα || 22 καρακέλκην, ὡς τό || 26 ράζιο *γρ.* Ρέζιο || 35 σκαμνί ὁπᾶ *γρ.* σκαμνί όπου

P εις τον σύντιχον, διότι εγώ θέλω διαφεντευθεί λέγοντας πως εσκότωσα έναν κακόν ιατρόν, οπού ήτον δήμιος της επικρατείας. Και δώσετέ με να φάγω, ειδεμή επάρετε οπίσω το γκοβέρνον σας, ότι το οφίκιον οπού δεν δίδει να φάγει εις τον αυθέντην του δεν αξίζει δύο φόλες.»

Ο ιατρός βλέποντας τον γκοβερνατόρον τόσον χολερικόν εξεπάσθηκε και ηθέλησε να έβγει έξω από την σάλαν, αμή εκείνην την ώραν εφύσηξεν ένα κέρατον της πόστιας εις την στράταν,
334r και, κοιτάζοντας ο αρχιμάγειρας απ' το παρά|θυρον, είπεν τους:

«Έφθασεν ένας γραμματοκομιστής του δουκός: ο οποίος θέλει έρχεται διά αναγκαίαν και μεγάλην υπόθεσην.»

Εμπήκεν μέσα ο μαντατοφόρος όλος ιδρωμένος, και, εβγάνοντας έναν πλίκον γράμματα από τον κόρφον του, τα έδωσεν εις τα χέρια του γκοβερνατόρου, και ο Σάντσιος τα έδωσεν εις τον επιστάτην του δουκός, και τον είπεν να διαβάσει την επανωγραφήν, η οποία έγραφε τοιούτης λογής: «Τῳ εντιμοτάτῳ και ημετέρῳ γκοβερνατόρῳ της νήσου Βαραταρίας δον Σάντσῳ Πάντσα, εις τας ιδίας του χείρας ή εις του γραμματικού του δοθήτωσαν.» Ακούοντας αυτό ο Σάντσιος, ερώτησεν:

«Ποίος είναι ο γραμματικός μου εδώ;»

Ένας από εκείνους οπού έστεκαν παρών απεκρίθη:

«Εγώ είμαι, σινιόρε, διότι ηξεύρω να διαβάζω και να γράφω.»

«Άνοιξε λοιπόν αυτόν τον πλίκον και ιδές τί λέγει.»

Και, ανοίγοντάς τον ο γραμματικός, είπε πως επερίεχεν μίαν μυστικήν υπόθεσην. Ο Σάντσιος επρόσταξε και εβγήκαν έξω όλοι
334v εκείνοι οπού ήτον εις την σάλαν και δεν έμεινεν άλλος παρά αυτός με τον επιστάτην, με τον αρχιμάγειραν και με τον γραμματικόν· ο οποίος ευθύς άρχισε να διαβάζει το γράμμα, λέγοντας τοιούτης λογής:

«Εγώ ήκουσα, σινιόρ δον Σάντσιε Πάντσα, πως κάποιοι μερικοί εχθροί μου θέλουν να καταπατήσουν έξαφνα αυτό το νησί εις μίαν νύκταν: διά το οποίον κάμνει χρεία να αγρυπνάς και να εύρίσκεσαι πάντοτε έτοιμος. Έμαθα παρομοίως από κάποιους αληθινούς και βεβαίους κατασκόπους πως εμπήκαν εις αυτόν τον τόπον τέσσαρες ανθρώποι αγνώριστοι διά να σε σκοτώσουν, επει-

8 πόχιας || 16 λογῆς. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 24 ἐπερίεχεν *γρ.* επεριε(ί)χεν *(;)* || 27 ἀρχιμάγϙραν *το ι διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 29 λογῆς· *η υπόλοιπη αράδα κενή*

δή και φοβούνται από την γνώσην σου: άνοιξε τα ομμάτιά σου και στοχάσου καλά εκείνους οπού έρχουνται και σε συντυχαίνουν, και μη τρώγεις ό,τι σε δίδουν. Εγώ εκ μέρους μου θέλω πασχίσει να σε βοηθήσω ανίσως και σε εύρει καμία αιφνίδιος συμφορά, και εις κάθε πράγμα θέλει κυβερνηθεί με την καλήν σου γνώσην. Ταύ|-
335r τα, και υγίαινε, εν μηνί Αυγούστου 16, εις τας έξι ώρας της νυκτός.

Ο σος φίλος,

Δούκας.»

Έμεινεν εκστατικός ο Σάντσιος, και {οι} τοιούτοι έδειξαν πως να έμειναν και οι περιεστώται, και γυρίζοντας προς τον επιστάτην είπεν:

«Εκείνα οπού πρέπει να κάμομεν ετούτην την ώραν είναι να βαλθεί εις φύλαξην ο ιατρός Ρέζιος, διότι, ανίσως και έχει κανένα(ς) σκοπόν να με σκοτώσει, βέβαια θέλει είσθαι αυτός, και από θάνατον πολλά κακόν, ως καθώς είναι της πείνας.»

«Με φαίνεται και εμένα να είναι εύλογον» είπεν ο αρχιμάγειρας «να μη φάγεις η αυθεντία σου κανένα από αυτά τα φαγητά οπού ευρίσκονται εις την τράπεζαν, διότι τα επρόσφεραν κάποιες καλογριές, και, ως καθώς λέγει ο λόγος, οπίσω από τον σταυρόν κρύπτεται ο διάβολος.»

«Εγώ δεν το αρνούμαι,» απεκρίθη ο Σάντσιος «και κατά το
335v παρόν δώσετέ με να φάγω ένα κομμάτι | ψωμί και καμίαν οκάν σταφύλια, ότι εις αυτά δεν ημπορούν να βάλουν φαρμάκι· μήτε εγώ ημπορώ να κάθομαι νηστικός, και, καθ' υπόθεσην ανίσως και πρέπει να ετοιμασθούμεν διά αυτούς τους πολέμους, είναι αναγκαίον να έχομεν γεμάτας τες κοιλίες μας, ότι η γεμάτη κοιλία φέρει και καλήν ανδρείαν. Και εσύ, γραμματικέ, θέλεις κάμει την απόκρισην εις τον δούκαν τον σινιόρην μου γράφοντάς τον πως θέλομεν κάμει τα όσα μας προστάζει και με τον τρόπον οπού τα προστάζει· θέλεις γράφει και εις την σινιόρα δουκέσα προσκυνήματα εκ μέρους μου, και θέλεις την ειπεί πως την παρακαλώ να μην αλησμονήσει να στείλει έναν άνθρωπον επιτούτου εις την γυναίκα μου την Τερέζαν Πάντσαν να της υπάγει το γράμμα μου και το κομπόδεμά μου, το οποίον θέλω το εγνωρίσει διά μεγάλην

1 ὀμμάτιά || 5 θελ̓ᾳ γρ. θέλει(ς) || 10 οἰτοιῦ/τοι || 13 ἐ/κ̃ῆνα γρ. Εκείνος (;) || 14-15 ἔχει κανένα σκοπόν̓ γρ. έχει (κανένας) κανένα (;) || 29 σι-/νιόρἠμ̓α το ν προσθ. με το ίδιο χέρι || 31 σινι̯όρα

P χάρην, και θέλω φροντίσει να της γράφω και να την ευχαριστώ
με όσον είναι της δυνάμεώς μου· και θέλεις γράψει εις το περι-
336r θώρι του γράμματος ένα χαιρετισμόν εις τον καβαλιέρην | μου τον
δον Κισότην της Μαντσίας, διά να μην ειπεί πως είμαι αχάριστος·
και εσύ, ως καλός γραμματικός, θέλεις προσθέσει ό,τι άλλον σε
φανεί εύλογον. Και ας σηκώσουν αυτήν την τράπεζαν και ας με
φέρουν να φάγω, ότι εγώ θέλω κάμει να εγνωρίσουν ποίος είναι
ο Σάντσιο Πάντσας εις όσους κατασκόπους, γοητευτάς και φο-
νιάδας έλθουν κατεπάνω μου και κατεπάνω αυτής της νήσου.»

Επάνω εις αυτό εμπήκεν ένα ιτσιογλάνι και είπεν πως:

«Ήλθεν ένας χωριάτης οπού θέλει να συντύχει με τον σινιόρ γκοβερνατόρον διά κάποιες αναγκαίες και μεγάλες υπόθεσες, ως καθώς αυτός λέγει.»

«Αυτοί οι ανθρώποι είναι πολλά αδιάκριτοι.» είπεν ο Σάντσιος «Και στέκω και θαυμάζομαι, πώς δεν συλλογούνται πως εις αυτές τες ώρες δεν είναι πρέπον να έρχουνται να ενοχλούν τους γκοβερνατόρους; Και ως φαίνεται θέλει λογιάζουν πως ημείς οπού εξοσιάζομεν δεν είμασθε ανθρώποι από κόκαλα και κρέας, και
336v δεν μας αφήνουν να ησυχάσομεν τον καιρόν οπού το κα|λεί η χρεία, αλλά θέλει συλλογούνται πως να είμασθεν από πέτραν ή από σίδηρον; Μά την ψυχήν μου, ανίσως και με βαστάξει αυτό το γκοβέρνον, ότι εγώ πιστεύω πως δεν θέλει με βαστάξει, ως καθώς καταλαμβάνω, θέλω να κάμω να μανίσουν πολλοί από αυτούς τους αχρείους υποθεσιάρηδες. Και ειπέτε τον να έλθει αυτόν μέσα, όμως κοιτάξετε καλά να μην είναι κανένας κατάσκοπος ή κανένας άλλος οπού να έρχεται διά να με σκοτώσει.»

«Όχι, σινιόρε,» απεκρίθη το ι(τ)σιογλάνι «διότι αυτός φαίνεται να είναι ένας πολλά χριστιανός.»

«Μη φοβάσαι,» είπεν και ο επιστάτης «διότι ημείς είμασθεν εδώ.»

«Τώρα οπού δεν είναι εδώ ο ιατρός,» είπεν ο Σάντσιος «ημπορούσες, αρχιμάγειρα, να με φέρεις τίποτε χορταστικόν φαγί διά να φάγω, αν και να μην είναι άλλο παρά ένα κομμάτι ψωμί και κρεμμύδι;»

«Το βράδυ θέλεις δειπνήσει η αυθεντία σου πολλά καλά.» απεκρίθη ο αρχιμάγειρας.

12-13 (ώς / καθὼς ... λέγῃ) || 18 ἐξοσιάζομεν γρ. εξο(υ)σιάζομεν | ἤμασθε *το η διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 22-23 (ὅτι ... καταλαμβάνω) || 22 δεν *ακολουθεί διαγραμμ.* δεν || 27 σινιόρε | ι-/ζιογλάνι

«Να δώσει ο Θεός.» είπεν ο Σάντσιος. P

337r Και επάνω εις αυτό εμπήκεν ο χωριάτης, ο οποίος εγνω|ρίζετον από το ήθος του πως ήτον καλός άνθρωπος. Και εμπαίνοντας μέσα ερώτησε ποίος ήτον ο γκοβερνατόρος.

Ο γραμματικός τού απεκρίθη πως ήτον εκείνος οπού εκάθουνταν εις το σκαμνί.

Ο χωριάτης, γυρίζοντας προς τον Σάντσιον, τον επροσκύνησε και εγονάτισεν έμπροσθέν του, γυρεύοντας να φιλήσει το χέρι του. Ο Σάντσιος δεν ηθέλησε να του το δώσει, αλλά του είπε να σηκωθεί και να ειπεί εκείνα οπού ήθελεν. Ο χωριάτης εσηκώθη και ευθύς είπεν:

«Εγώ, σινιόρε, είμαι ένας άνθρωπος οπού εγεννήθηκα εις την Μιγκέλ Τούραν, ένας τόπος οπού είναι μακριά έξι μίλια από την Τσούτα Ραάλε.»

«Το Τιρατιφόρα μόνον λείπει!» είπεν ο Σάντσιος «Και λέγε παρεμπρός, αδελφέ, ότι ηξεύρω καλά πού ευρίσκεται αυτό το Μιγκέλ Τούρα, ότι δεν είναι πολλά μακριά από το χωρίον μου.»

«Εγώ, σινιόρε,» ακολούθησεν ο χωριάτης «με το έλεος του Θεού, είμαι υπανδρεμένος εις τον τ(ρ)όπον της αγίας Καθολικής Εκκλησίας Ρωμάνα· έχω δύο υιούς οπού σπουδάζουν, ο ένας θέ-
337v λει να γίνει διδά|σκαλος και ο άλλος θέλει να γίνει ρήτωρ· είμαι χήρος, διότι απέθανεν η γυναίκα μου, ή, διά να ειπώ καλλιότερα, με την εσκότωσεν ένας καλός ιατρός, ο οποίος την έδωσε καθάρσιον όντας εγγαστρωμένη, και, αν έδιδεν ο Θεός και ήθελε γεννηθεί το παιδί οπού επόθανε, και ήθελεν είσθαι αρσενικόν, είχα κατά νουν να το κάμω ιατρόν.»

«Εις τρόπον οπού,» είπεν ο Σάντσιος «αν δεν απέθανεν η γυναίκα σου, ή αν δεν την εσκότωναν, εσύ δεν ήθελες είσαι χήρος;»

«Όχι, βεβαιότατα.» απεκρίθη ο χωριάτης.

«Καλά πάμεν!» είπεν ο Σάντσιος «Λέγε, αδελφέ, ογληγορότερα, ότι είναι καιρός να κοιμηθώ.»

«Λέγω, λοιπόν,» ακολούθησεν ο χωριάτης «πως αυτός ο υιός μου αγάπησεν ένα κορίτσι οπού ονομάζεται Κιάρα Περλερίνα, θυγατέρα του Ανδρέου Περλερίνου, χωριάτης πλουσιότατος· και αυτήν την επωνυμίαν δεν την έχει από το γένος του, αλλά, με το να είναι όλοι αυτοί της τοιαύτης γενεάς παρλέτικοι, τους ονομά-

2, 10, 32 χωριάτης || 13 μιγγελτῆραν | μακρυά || 14 τζῆτα ραάλε γρ. Τσουτά Ρεάλε ή Θιουδά(δ) Ρεάλ || 15 τιρατηφόρα γρ. Τιρτεαφουέρα || 17 μακρυά || 18 (ά κολύθησεν όχωριάτης) || 19 τόπον γρ. τύπον (;) || 32-33 τός μ γρ. υιός μου (ο διδάσκαλος) (;) || 33 κιάρα

P 338r ζουν Παρλερίνους. Αν καλά και, αν εξετάξομεν | την αλήθειαν, το κορίτσι είναι εύμορφον ωσάν ένα μαργαριτάρι, και, αν την στοχασθεί τινάς από το δεξιόν μέρος, ομοιάζει με ένα λουλούδι του κάμπου: ειδέ από το αριστερόν δεν είναι τόσον εύμορφη, διότι της λείπεται το αριστερόν ομμάτι· και, αν καλά και το πρόσωπόν της να είναι πολλά παχουλόν, όμως εκείνοι οπού την καλοστοχάζουνται λέγουν πως να μην είναι πάχος, αλλά τάφος εις τον οποίον θάπτονται οι καρδίαι των εραστών της. Αυτή είναι τόσον παστρική, οπού διά να μην λερώσει το πρόσωπόν της έχει την μύτην της, καθώς λέγει ο λόγος, γερμένον προς το στόμα, τόσον οπού σχεδόν εγγίζει εις το κάτω της χείλος· αμή, με όλον τούτο, φαίνεται ωραία υπέρ φύσην, διότι έχει στόμα μεγάλον, και, αν δεν την έλειπον δέκα ή δώδεκα οδόντια, ημπορούσε να υπερέβει ή να συγκριθεί με τες πλέον ευμορφώτερες. Διά τα χείλη της δεν κάνει χρεία να συντύχω, οπού είναι τόσον λεπτά, οπού, ανίσως
338v και ήτον μόδος να ξεφτίσουν, ήθελεν | έβγει μία οκά μετάξι διαφόρων χρωμάτων· διότι είναι παρδαλά τα χείλη της και έχουν διάφορες θεωρίες, είναι μαβιά, πράσινα, μόρικα. Και να με συμπαθήσεις, σινιόρ γκοβερνατόρε, οπού διηγούμαι καταλεπτώς την ευμορφίαν της, διότι τέλος πάντων την αγαπώ ωσάν θυγατέρα μου.»

«Ιστόρησέ την ως καθώς σε αρέσει,» είπεν ο Σάντσιος «ότι νοστιμεύομαι την ιστορίαν, και, ανίσως ήθελα γευματίσει, δεν με ήθελαν χρειασθεί καλύτερα πωρικά από αυτήν την ιστορίαν σου.»

«Αυτή είναι μεγάλη χάρις οπού με κάνει η αυθεντία σου.» είπεν ο χωριάτης «Αν καλά και εγώ να μην έχω ευγλωττίαν διά να επαινέσω αυτήν την κορασίδα, να ιστορήσω την ευγένειάν της και το ύψος του κορμίου της, και πιστεύω πως να μην είναι απαίσιον, ανίσως και είναι ολίγον κυρτή εις την ράχην και στραβολαίμισσα, και τα γόνατα της εγγίζουν σχεδόν εις το στόμα της, ότι, με όλον τούτο, γνωρίζεται πως αυτή, αν ήθελεν ημπορέσει να
339r σηκωθεί, ήθελε φθάσει το κεφάλι της εις το δώμα· | και ήθελε δώσει το χέρι της έως τώρα εις τον υιόν μου να αρραβωνιασθεί, αμή το κακόν είναι οπού δεν ημπορεί να το απλώσει, διότι είναι πιασμένον το χέρι της, και, με όλον τούτο, από τα μακριά ονύχιά της γνωρίζονται τα εύμορφά της χέρια.»

1 παρλερίνvς *γρ.* Περλερίνους || 7 νά ᾖναι *στη δεξιά ώα προσθ. με το ίδιο χέρι* μὴ ᾖ || 10 γερμαίνον *γρ.* γερμένην *(;)* || 18 μαβιά || 26 χωριάτης || 31 αὐτήαὐτὴ ἤθελεν *το αὖ προσθ. με το ίδιο χέρι* || 32 δῶμα *το ω ίσως διορθ. από ν*

«Πολλά εύμορφα είναι,» είπεν ο Σάντσιος «και ας υποθέσομεν P
πως να ιστόρησες και τα επίλοιπα μέρη του σώματός της. Τώρα
τί είναι το ζήτημά σου;»

«Εγώ θέλω να παρακαλέσω την αυθεντίαν σου να με δώσεις
ένα συστατικόν γράμμα εις τον συμπέθερόν μου, παρακαλώντας
τον να κάμει αυτήν την υπανδρείαν, επειδή και ημείς είμασθεν
όμοιοι εις τα καλά της τύχης, και της φύσεως. Διότι, να ειπούμεν
την αλήθειαν, ο υιός μου είναι δαιμονισμένος, και κάθε τρεις τέσ-
σαρες ημέρας τον βασανίζει το δαιμόνιον, και με το να έπεσε μίαν
φοράν εις την φωτίαν είναι όλον το πρόσωπόν του καμένον και
τα μάτια του δακρύζουν και μερικές βολές πρήσκεται· όμως έχει
339r μίαν πολιτείαν αγγέλου, | και, αν δεν εκτυπούνταν μερικές βολές
γροθιές, ήθελεν είσθαι ψυχή αγία.

«Θέλεις άλλο, γαλαντόμε;» ερώτησεν ο Σάντσιος.

«Άλλο ένα πράγμα ήθελα,» απεκρίθη ο χωριάτης «όμως δεν
τολμώ να το ειπώ.»

«Ειπές ό,τι θέλεις.» είπεν ο Σάντσιος.

«Εγώ ήθελα, σινιόρε,» απεκρίθη ο χωριάτης «να με έδιδες η
αυθεντία σου καμία πεντακοσιαριά εξακοσιαριά λ(ίρ)ας διά να
προικίσω τον υιόν μου.»

«Στοχάσου αν χρειάζεσαι και άλλο τίποτε» του είπεν ο Σάν-
τσιος «και μην εντρέπεσαι εις το να ζητήσεις.»

«Εγώ δεν χρειάζομαι άλλο τίποτε.» απεκρίθη ο χωριάτης.

Και, ευθύς οπού το είπεν αυτό, εσηκώθη ο Σάντσιος, και επή-
ρε το σκαμνί οπού εκάθετο και είπεν:

«Κακέ χωριάτη και αστόχαστε, φύγε απ᾽ εδώ, ότι τώρα τσα-
κίζω το κεφάλι σου με αυτό το σκαμνί! Ιστοριογράφε όσων δια-
βόλων είναι εις τον άδην, τέτοιαν ώραν έρχεσαι και με γυρεύεις
πεντακοσιαριές και εξακοσαρές λ(ίρ)ας; Πού ημπορώ να τα εύρω
εγώ; Και διά ποίαν αιτίαν να σε τα δώσω, άγνωστε και μωρέ;
340r Φεύγε απ᾽ έμπροσθέν μου! Ότι, μά την ζωήν του δουκός μου θέ|λω
βάλει εις πράξην εκείνο οπού είπα! Εσύ δεν θε να είσαι από την
Μεγκέλ Τούραν, αλλά κανένας πανούργος και θέλει σε έστειλεν
εδώ από τον άδην διά να με πειράζεις! Και πώς θέλεις εσύ να έχω
εγώ εξακόσια σκούδα, οπού δεν είναι ακόμη ούτε μία ήμιση ημέ-
ρα αφού έγινα γκοβερνατόρος;»

11 μάτια || 19 πεντα κοσιαριά, ἐξακοσιαριά || 19, 29 ας: || 23 χωριάτης || 25 σκα-
μνί ὀπῦ *γρ.* σκαμνί όπου *(;)* || 29 πεντακοσιαριαῖς | ἐξακοσαραῖς *το κο προσθ. με το ίδιο χέρι* || 33 μεγγελτῦραν *γρ.* Μιγκέλ Τούραν || 33-34 ἔςφλεν … ἀπὸ τὸν ἄ/δην *γρ.* έστειλαν … από τον άδην *(;)* έστειλεν … ο άδης *(;)* || 34 πφράζῃς *το ζ ίσως ξ*

P Ο αρχιμάγειρας έγνεψε τον χωριάτην να έβγει έξω, ο οποίος παρευθύς το έκαμε φοβούμενος να μη βάλει εις πράξην τον θυμόν του ο Σάντσιος.

Τον οποίον κατά το παρόν τον αφήνομεν, και θέλομεν γυρίσει εις τον δον Κισότην, οπού τον αφήσαμεν με τα τζουγρανίσματα της γάτας εις το πρόσωπον, από τα οποία ιατρεύθη εις οκτώ ημέρας, εις μίαν από τες οποίες του εσυνέβη εκείνο οπού υπόσχεται να διηγηθεί ο Σιδ Αχμέτ ο Μπεγκλής εις το ακόλουθον κεφάλαιον.

Κεφ(άλαι)ον μη^{ον}.

Οπού διηγείται εκείνο οπού εσυνέβη του δον Κισότου με την
340^{v} δόνα Ροδριγέτσι, ματρόνα της δουκέσας, | και άλλα νόστιμα συμβεβηκότα.

Τεθλιμμένος και μελαγχολικός ευρίσκουνταν ο κακώς πληγωμένος δον Κισότης, έχοντας το πρόσωπόν του δεμένον και πληγωμένον, όχι από το χέρι του Θεού, αλλά από το χέρι μιάς γάτας, συμφορά οπού είναι συγκολλημένη εις την πλανωμένην καβαλιερίαν. Έξι ημέρας εκάθισε δίχως να έβγει έξω, και εις μίαν νύκτα, ευρισκόμενος έξυπνος, και συλλογιζόμενος τες συμφορές του και τον έρωτα της Αλτεσιδόρας, άκουσεν οπού με ένα αντικλείδι άνοιγαν την πόρταν της κάμαράς του, και ευθύς εσυλλογίσθη πως η ερασμένη κορασίδα θέλει ήρχετον να καταπλακώσει την τιμήν του και να τον βάλει εις κίνδυνον να αθετήσει εις την πίστην οπού εφύλαττε εις την σινιόρα του Δουλτσινέαν.

«Όχι, βεβαιότατα,» είπεν, πιστεύοντας εις την φαντασίαν του, και το είπε με φωνήν οπού ακούονταν «δεν θέλει ημπορέσει η μεγαλιότερη ευμορφία του κόσμου να με κάμει να μην λατρεύω εκείνην οπού έχω τυπωμένην εις την καρδίαν μου, και ή ας είναι γοη-
341^{r} τευμένη | και μεταμορφωμένη εις αχρειεστάτην χωριάτισσαν, ή εις νύμφην του χρυσού Τασίου, και ας την κρατεί ο Μωλίνος ή ο Μοντεζίνος όπου και αν θέλουν: ότι εις όποιον μέρος και αν ευρίσκεται θέλει είναι εδική μου, παρομοίως και εγώ εδικός της.»

14 κα/κο΄ς || 21 τη῎ν *η βαρεία διορθ. από οξεία και το ν από αδιάγν. αρχ.* || 24 σινιόρα || 30 μιρλῖνος *γρ.* Μερλίνος

Τελειώνοντας αυτά τα λόγια άνοιξε και η πόρτα. Εσηκώθη δε **P**
αυτός παρευθύς και εκάθισεν εις το κρεβάτι, όντας σκεπασμένος
με ένα πάπλωμα από ατλάζι πράσινον, και είχε το πρόσωπόν του
δεμένον με μαγουλίκες, ομού και τα μουστάκια του, και εφαί-
νουνταν το πλέον παράξενον φάντασμα οπού να εφάνη ποτέ.

Άνοιξε τέλος πάντων η πόρτα, και, ελπίζοντας να ιδεί την πι-
κραμένην Αλτισιδόραν, είδεν οπού έμπαινε μία σεβασμιοτάτη μα-
τρόνα. Η οποία εκρατούσεν εις το αριστερόν της χέρι μισήν λαμ-
πάδαν αναμμένην, και με το δεξιόν το φως του κηρίου, διά να μη
την βλάψει το φως εις τα ομμάτια. Ήρχετον αγάλια αγάλια και
με σιγανήν περιπατησίαν.

Αμή ο δον Κισότης εστάθη και την εκαλοκοίταξε, και εθάρ-
341ν ρευσε πως να | ήτον καμία στρίγλα ή μάγισσα διά να τον κάμει
κανένα κακόν. Και άρχισε να πλησιάζει η οπτασία, και, όταν
έφθασεν εις την μέσην της κάμερας, εσήκωσε τα ομμάτιά της και
είδε τον δον Κισότης οπού έκαμνε τον σταυρόν του με μεγάλην
βίαν· και, αν αυτός εξεπάσθη βλέποντας τοιούτον πρόσωπον, εξε-
πάσθη παρομοίως και αυτή βλέποντας το εδικόν του, διότι, ευ-
θύς οπού τον είδεν τόσον μεγαλόσωμον, τυλιγμένον με το πά-
πλωμα και το πρόσωπόν του δεμένον με μαγουλίκες, έσυρε μίαν
μεγάλην φωνήν, λέγουσα:

«Βαβαί! Τί πράγμα είναι αυτό οπού βλέπω;»

Και με εκείνον τον αποκτυπημόν της καρδίας έπεσε το κηρί
από το {κηρί από το} χέρι της, και, μένουσα εις τα σκοτεινά, ηθέ-
λησε να φύγει έξω, αμή από την τρομάραν της επιδοκλώθη η πο-
διά της και έπεσε κάτω. Ο δον Κισότης, έστοντας και να εφοβήθη, άρχισε να λέγει:

«Εγώ σε εξορκίζω, φάντασμα, ή τί άλλο και αν είσαι, να με ει-
πείς ποίος είσαι και τί γυρεύεις από λόγου μου.»

342r Η πεσμένη ματρόνα εγνώρισεν από την | ξέπασήν της τον φό-
βον τού δον Κισότου, και με θλιβεράν και ταπεινήν φωνήν είπεν:

«Σινιόρ δον Κισότε, ανίσως όμως και είσαι η αυθεντία σου ο
δον Κισότης, εγώ δεν είμαι φάντασμα, μήτε οπτασία, ως καθώς
λέγεις η αυθεντία σου, αλλά είμαι η δόνα του Ροδριγέζ, η τιμη-
μένη ματρόνα της σινιόρας μου δουκέσας, και έρχομαι εις την αυ-

4 μγσάκια || 9 δεξιόν τό *γρ.* δεξιόν ⟨εσκέπαζεν⟩ το *(;)* || 16 κισσοῦντης *γρ.* Κι-
σό{ν}τη{ς} ἡ Κισόντην || 19 μεγαλόσωμον *το δεύτερο ο διορθ. από αδιάγν. αρχ.* ||
23-24 κηρί ἀπό τό / κηρί ἀπό τό χέρι || 24 τό σκοτφνά || 25 ἐπηδοκλώθη *γρ.* επε-
δοκλώθη *(;)* || 30 ξέπασίν την τοῦ *γρ.* ξέπασήν του τον *(;)* || 32-33 (ανίσως ... κισ-
σότης) || 34-35 τιμημένα

P θεντίαν σου εκ μέρος της δουκέσας διά μίαν ανάγκην από εκείνες οπού ηξεύρεις την θεραπείαν τους.»

«Ειπές με η αυθεντία σου, σινιόρα ματρόνα,» είπεν ο δον Κισότης «να μην έρχεσαι να κάμεις καμίαν μεσιτείαν; Διότι πρέπει να ηξεύρεις πως εγώ δεν είμαι καλός διά τίποτε εις τινάν, παρά μόνον εις την ασύγκριτον Δουλτσινέαν του Τοπόζου. Εγώ σε λέγω, τέλος πάντων, σινιόρα, ότι, αν αφήσεις εις ένα μέρος κάθε πρεσβείαν ερωτικήν, ημπορείς να γυρίσεις να ανάψεις το κηρί σου, και να έλθεις εις του λόγου μου, ότι θέλω κάμει τα όσα με προστάξεις και αγαπάς, αφήνοντας όμως, ως καθώς επροείπα, κάθε ερωτικήν παρακίνησην.»

342r «Διά τοιαύτην | με θαρρείς εμένα;» είπεν η ματρόνα «Αχαμνά γνωρίζεις. Εγώ δεν έρχομαι διά αυτό οπού είπες, αλλά διά να σε διηγηθώ τες συμφορές μου, ωσάν οπού είσαι θεραπευτής ολωνών των συμφορών του κόσμου, και ακαρτέρησε ολίγον· έως οπού να υπάγω να ανάψω το κηρί μου.»

Και λέγοντας αυτό εβγήκεν από την κάμαραν, εις την οποίαν έμεινεν ο δον Κισότης καταπολλά συλλογισμένος· και τον έρχονταν χίλιες φαντασίες επάνω εις αυτήν την τύχην, και τον εφαίνουνταν πως να είναι κακώς καμωμένος να έμπει εις κίνδυνον η εμπιστοσύνη οπού είχε προς την σινιόρα, και έλεγεν εις τον εαυτόν του:

«Ποίος ηξεύρει αν ο διάβολος, οπού είναι πανούργος, θελήσει να με απα{τη}τήσει τώρα με μίαν ματρόναν, όντας πράγμα οπού δεν ημπόρεσε να το κάμει με ιμπερατρίτσες, με βασίλισσες, με δουκέσες, με μαρκέζες μήτε με κοντέσες; Ότι εγώ άκουσα πολλές φορές και από πολλούς γνωστικούς ανθρώπους οπού λέγουν πως δεν είναι καλόν να δοκιμάζει τινάς του λόγου του εις τοιαύ-

343r τας υποθέσεις. Επειδή και ενδέχεται από την μοναξίαν, σιωπήν και καιρόν να εξυπνήσουν αι επιθυμίαι μου οπού κοιμούνται, και να κάμουν τώρα εις τα γηρατεία μου να πέσω εκεί οπού ποτέ δεν επεδοκλώθη το ποδάρι μου;»

Και λέγοντας αυτό εκατέβη από το κρεβάτι έχοντας σκοπόν να κλείσει την πόρταν και να μην αφήσει να έμπει μέσα η σινιόρα Ροδριγέζ· αμή, όταν ήθελε να την κλείσει, εγύριζεν και η σινιόρα Ροδριγέζ, με το κηρί αναμμένον, και, βλέποντας τον δον Κι-

2 ἐκ μέρος *γρ.* εκ μέρο(υ)ς || 4 ⸗σιτ̃αν *το με προσθ. με το ίδιο χέρι* || 7 ὀφήσης *το φ ίσως διορθ. από ρ και το η ίσως από ι* || 10 (ὡς καθὼς ἐπροῦ/πα) || 12 ἔμενα, | ματρόνα; || 13 γνω/ρίζ̃ς *γρ.* ⟨με⟩ γνωρίζεις *(;)* || 18-19 ἐρχονται || 20 καμωμέ/νος *γρ.* καμωμένον || 21, 34-35 σινιόρα || 24 ἀπατητήση || 31 ὁπ̃ *γρ.* όπου

σότην πλέον κοντύτερα, τυλιγμένον εις το πάπλωμα, και το πρό- P
σωπόν του μαγουλικωμένον, εφοβήθη εκ δευτέρου και, γυρίζον-
τας ώς δύο πατημασίες οπίσω, είπεν:

«Να μην έχω κανέναν φόβον, σινιόρε καβαλιέρη; Διότι δεν το
κρατώ διά τιμημένον σημείον αυτό, οπού εσηκώθης η αυθεντία
σου από το κρεβάτι σου.»

«Αυτό το ίδιον ήθελα να σε ερωτήσω και εγώ,» απεκρίθη ο δον
Κισότης «και σε ερωτώ αν έχω κανέναν φόβον εις το να κινδυ-
νεύσει η πίστις οπού έχω εις την σινιόραν Δουλτσινέαν.»

343ᵛ «Ποίον το ερωτάς αυ|τό;» είπεν η ματρόνα.

«Εσένα το ερωτώ,» είπεν ο δον Κισότης «διότι εγώ δεν είμαι
από μάρμαρον, μήτε εσύ από προύντζον, μάλιστα οπού τώρα δεν
είναι μεσημέρι, αλλά είναι μεσάνυκτα, και είμασθεν εις μίαν κά-
μεραν πλέον κρυφήν και πλέον κλεισμένην παρά οπού πιστεύω
πως να ήτον το σπήλαιον εις το οποίον ο προδότης Αινείας απέ-
λαυσε την ωραίαν και ευσπλαχνικήν Διδώνα. Αμή δώσε με η αυ-
θεντία σου το χέρι σου, ότι εγώ θέλω φυλαχθεί με την τιμήν μου,
παρομοίως και η αυθεντία σου ως καθώς φαίνεσαι από αυτό το
σεβάσμιόν σου φόρεμα.»

Και λέγοντας αυτό την έπιασεν από το χέρι, και εμπήκαν μέσα
εις την κάμαραν.

Ο δον Κισότης επήγε και επλάγιασεν εις το κρεβάτι, και η
δόνα Ροδριγέτς εκάθισεν επάνω εις ένα σκαμνί οπού ήτον ολίγον
μακριά από το κρεβάτι, κρατώντας το κηρί εις το χέρι της. Και,
αφού εκαλοκάθισαν, άρχισεν ο δον Κισότης, και είπεν:

«Η αυθεντία σου, σινιόρα, ημπορείς να ειπείς ό,τι και αν έχεις
344ʳ εις την πικραμένην σου | καρδίαν, ότι εγώ θέλω σε ακροασθεί με
αυτιά σώφρονα και θέλω σε βοηθήσει με ευσπλαχνικά έργα.»

«Τοιαύτην χριστιανικήν απόκρισην ήλπιζα και εγώ από την
αυθεντίαν σου.» απεκρίθη η ματρόνα «Πρέπει, λοιπόν, να ηξεύ-
ρεις πως, αν καλά να με βλέπεις οπού κάθομαι εις αυτό το σκα-
μνί και εις την μέσην του βασιλείου της Αραγόνας εις σχήμα μα-
τρόνας, όμως είμαι γεννημένη εις την Αστουρίαν Οβιέδο, και το
γένος μου είναι από τα πλέον ευγενικά εκείνης της επαρχίας. Αμή
η κακή μου τύχη και η αμέλεια των γονέων μου, οπού επτώχη-
να⟨ν⟩ παράκαιρα, δίχως να ηξεύρεται πότε και με τί τρόπον, με

1 τιλυγμένον *το ι διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 20 ἔπιασεν || 22 ἐπλάγιασεν || 35-36 ἐπτώχηνα / παράκαιρα || 36 ἠξεύρετε

P επήγαν εις το παλάτι της Μαδρίς· διά να αποφύγω μεγαλυτέρας δυστυχίας και χωρίς κανένα κίνδυνον, με έβαλαν οι γονείς μου να δουλεύω και να υπηρετώ ωσάν μία δουλεύτρια με μίαν μεγάλην σινιόρα· και πρέπει να ηξεύρεις η αυθεντία σου πως εις τα κεντήματα δεν επέρασέ με καμία εις τον καιρόν μου. Με άφησαν οι
344ᵛ γονείς μου εκεί και εγύρισαν εις τον τόπον τους, και | μετ᾽ ολίγους χρόνους απόθαναν. Και έμεινα ορφανή υπηρετώντας δι᾽ ευτελεστάτην πληρωμήν ως καθώς είναι συνήθεια να πληρώνουν εις τα παλάτια, να δίδουν εις τέτοιες δουλεύτριες· εις αυτόν τον καιρόν, δίχως να δώσω εγώ αιτίαν, με αγάπησεν ένας υπηρέτης από το παλάτι, άνθρωπος μισόκοπος, μάλιστα και ευγενής, διότι ήτον Μοντανιέζος. Δεν εκυβερνούσαμεν τόσον μυστικά την αγάπην μας, οπού να μη το μάθει η κυρά μας, η οποία μας υπάνδρευσε κατά τους νόμους της αγίας Εκκλησίας, και επάνω εις ένα χρόνον εκάμαμεν και μίαν θυγατέραν, και μετ᾽ ολίγον καιρόν απέθανεν ο άνδρας μου από ένα κάποιον φόβον οπού έλαβεν, τον οποίον, αν είχα καιρόν να τον διηγηθώ την αυθεντίαν σου, ηξεύρω πολλά καλά πως ήθελες θαυμάσει.»

Και, λέγοντας αυτό, άρχισε να κλαίει πολλά πικρά, λέγοντας: «Συμπάθησέ με η αυθεντία σου, σινιόρε δον Κισότε, ότι οπόταν ενθυμούμαι αιφνίδιον θάνατον του ανδρός μου γεμίζουν τα ομ-
345ᵀ μάτια μου δάκρυα. Αχ, ο κακορίζικος, τί επιτή|δεια επεριπατούσε την κυράν του οπίσω εις τα κάπουλα ενός μαύρου μουλαρίου! Ότι τότε δεν εσυνηθίζουνταν αυτά τα κοτσιά, οπού συνηθίζονται τώρα, αλλά οι μεγάλες σινιόρες εκαβαλίκευαν εις τα κάπουλα των αλόγων καβαλικεύοντες εμπροστά οι δούλοι τους. Και μίαν ημέραν, ερχόμενος από μίαν στράταν ονομαζομένην Σαντιάγο, η οποία είναι ολίγον στενή, εσυναπαντήθη με ένα γκοβερνατόρον οπού είχε δύο υπηρέτας έμπροσθέν του, και, ευθύς οπού τον είδεν ο άνδρας μου, εγύρισε το μουλάρι και επαραμέρισε, διά να τιμήσει εκείνον τον γκοβερνατόρον, δηλονότι να τον αφήσει να απεράσει αυτός πρώτα από την στράταν. Η σινιόρα μου, οπού ήτον καβαλάρισσα οπίσω εις τα κάπουλα του αλόγου, με σιγανήν φωνήν τον έλεγεν: "Τί κάμνεις εσύ, ω άγνωστε; Δεν βλέπεις ότι εγώ είμαι εδώ;»" Ο γκοβερνατόρος έπιασε το σαλιβάρι του μουλαρίου και το ετραβούσε διά να απεράσει λέγοντας: "Εγώ

1 μαδρῖς γρ. Μαδρίδ || 4 σινιόρα || 9 δνλεύτριαις || 21 ἐφνί/διον γρ. ⟨τον⟩ αιφνίδιον || 21-22 ὀμμάτια || 24 κοτζιά || 32 σινιόρα

πρέπει να τιμήσω την σινιόραν μου την δόνα Κασίλδα" – ότι έτσι P
345ν ονομάζετον | η κυρά μου – "και δεν θέλω υπάγει εις την στράταν
μου έως οπού να απεράσει η κυρά μου." Με όλον τούτο ο άνδρας
μου επεισμάτευε, κρατώντας εις το χέρι του το καπέλον του, και
έλεγε: "Να απεράσει πρώτα ο γκοβερνατόρος μου."· βλέποντας
αυτό η σινιόρα μου, αραθύμησε καταπολλά, και έβγαλε το πι-
ρούνι της από την θήκην, και τον εκτύπησε με αυτό, εις τρόπον
οπού ο άνδρας μου εφώναξε καταπολλά και έπεσε κάτω από το
άλογον ομ(ού μ)ε την κυράν του. Έτρεξαν ευθύς δύο άλλοι υπη-
ρέται της, ομού με τον γκοβερνατόρον, και την εσήκωσαν· και
επήγε πεζή εις το οσπίτι, και ο άνδρας μου επήγεν εις το σπίτι
ενού μπαρμπέρη, λέγοντας πως να του ετρύπησε πέρα περού τα
δίδυμά του. Άρχισαν από εκείνον τον καιρόν τα μικρά παιδία να
τον περιγελούν· και ένα μεν αυτό, άλλο δε με το να ήτον κον(τ)ει-
δής, τον εδίωξεν η κυρά μου, και από αυτήν την πίκραν απέθα-
νεν. Εγώ έμεινα χήρα έρημος και άπορος, με μία θυγατέραν, η
346ρ οποία όσον επήγαινεν αύξηνεν εις την ευμορφίαν ωσάν | τον αφρόν
της θαλάσσης. Έχοντας εγώ, τέλος πάντων, μεγάλην φήμην εις
τα κεντήματα, η σινιόρα μου η δουκέσα, η οποία ήτον νεωστί
υπανδρεμένη με τον δούκα, με επήρε μαζί της και με έφερεν εις
το βασίλειον της Αραγόνας, ομού και την θυγατέρα μου, η οποία
με τον καιρόν αύξησε, και έγινεν η πλέον χαριτωμένη κορασίδα
του κόσμου. Τραγωδεί ωσάν ένα αηδόνιο, και είναι καταπολλά
οξεία και ελεύθερη εις το να χορεύει, γράφει και διαβάζει ωσάν
ένας διδάσκαλος και ηξεύρει και λογαριάζει ωσάν ένας φιλάρ-
γυρος. Διά την καθαρότητα του γένους της δεν λέγω τίποτε, ότι
το νερόν οπού τρέχει δεν είναι πλέον καθαρότερον· και θε να εί-
ναι τώρα δεκαέξ χρόνων, πέντε μηνών και τριών ημερών. Κοντο-
λογίς, αυτήν την θυγατέρα μου την ηγάπησεν ένα παλικάρι υιός
ενός χωριγιάτου πλουσιοτάτου οπού κατοικά εις ένα χωρίον τού
δουκός τού αυθεντός μου. Και, δίχως να έχω και εγώ είδησην, δεν
ηξεύρω με τί τρόπον, αγαπήθηκαν αυτοί οι δύο τους, και δίδον-
346ν τάς την υπό|σχεσην να την πάρει διά γυναίκα του εγέλασε την
θυγατέραν μου και την επλάνησε, και τώρα δεν θέλει να σταθεί
εις τον λόγον του· και, αν καλά και να το ηξεύρει ο δούκας, διό-
τι εγώ εκλαύθηκα εις την μεγαλειότητά του πολλές φορές, και

1 σινιόραν | καλδα, *το σί προσθ. με το ίδιο χέρι* || 1-2 (ότι … κυρά μ^υ) || 9 όμὲ τὴν || 14-15 κονφδὴς *γρ.* κον(το)ειδής *(;)* || 16 χήρα *το η ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 30 χωριγιάτ^υ || 35 κ.ε. (διότι … θυγατέρα μ^υ)

P τον επαρακάλεσα να κάμει αυτόν τον χωριγιάτην να πάρει την θυγατέρα μου, όμως αυτός το κτυπά εις το κωφόν αυτί και καμώνεται πως δεν με ακούει, και το αίτιον δεν είναι από άλλον παρά με το να είναι πλουσιότατος ο πατέρας αυτού του παιδίου ο οποίος συχνάκις συχνάκι δανείζει άσπρα τον δούκαν και γίνεται εγγυητής εις τας υποθέσεις του, και διά τούτο και μόνον δεν ηθέλησε να τον κακοκαρδίσει. Παρακαλώ, λοιπόν, την αυθεντίαν σου να με δικαιώσεις ή με ταπεινά και παρακαλεστικά λόγια ή με τα άρματα, επειδή και, καθώς λέγει όλος ο κόσμος, η αυθεντία σου δεν εγεννήθης διά άλλο παρά διά να δικαιώνεις τους αδικημένους και να διαφεντεύεις τους υβρισμένους, να βοηθάς τους
347r ενδεείς· κοίταξε και στοχάσου την ορφανίαν τής | θυγατρός μου, την ευγένειάν της, και την νεότητά της, και όλες τες άλλες χάριτες οπού είπα, ότι μά την ψυχήν μου από όσα κορίτσια οπού έχει η δουκέσα κανένα δεν είναι άξιον να φιλήσει τα παπούτσια της, και αυτή η Αλτεσιδόρα, την οποίαν την κρατούν διά ωραιοτάτην, συγκρινομένη με την θυγατέρα μου μένει κατωτέρα δύο βαθμούς. Διότι πρέπει να ηξεύρει η αυθεντία σου πως δεν είναι όλον μάλαγμα εκείνο οπού λάμπει, διότι αυτή η Αλτεσιδόρα έχει περισσοτέραν έπαρσην και οίησην, και πλέον αυθάδης παρά συστατική, και υστερημένη της τελείας υγείας, διότι έχει ένα πάθος, οπού δεν ημπορεί να σταθεί τινάς ένα κάρτο σιμά της από την βαρέαν μυρωδίαν. Μάλιστα και η σινιόρα μου η δουκέσα… Αν καλά και θέλω να σιωπήσω, ότι ως καθώς λέγει ένας λόγος οι τοίχοι έχουν αυτία.»

«Να με θάψεις, σινιόρα ματρόνα, αν δεν με ειπείς, τί έχει η δουκέσα;» ερώτησεν ο δον Κισότης.

347v «Να μη με αξιώσει ο Θεός» απεκρίθη η ματρόνα «να ιδώ ε|γώ τον θάνατον της αυθεντίας σου, καλλιότερα να αποθάνω εγώ και η κόρη μου παρά να πονέσει το κεφάλι της αυθεντίας σου οπού είσαι το άνθος και το καύχημα των πλανωμένων καβαλιέρων! Αμή, επειδή και με έβαλες εις τοιούτον φρικτόν όργον, θέλω σε ειπεί την αλήθειαν. Βλέπεις η αυθεντία σου, σινιόρε, την ευμορφίαν της κυράς μου της δουκέσας, εκείνην την τηλαυγεστάτην και διαφανεστάτην όψην του προσώπου της, οπού ομοιάζει ωσάν ένα γυα-

1 χωριγιάτην || 2 αὐτί *το ι διορθ. από η* || 9 μετά || 12 ὀρφανίαν *το ι ίσως διορθ. από ց* || 15 παπούτζια || 16 ἡ Ἀλτεσιδῶρα *το πρώτο α προσθ. με το ίδιο χέρι πάνω από διαγραμμ. αδιάγν. αρχ.* || 19 αλ᾽τεριδῶρα || 20 καὶπλέον *γρ.* και (είναι) πλέον *(;)* || 23 σινιόρα || 24-25 (ὅτι … αὐτία) || 32 ὄργον *γρ.* έργον *(;)* όρκον *(;)* || 35 κ.ε. γιαλιςερού

λιστερόν σπαθί όταν είναι νεωστί λαμπρυσμένον, εκείνα τα δύο P
ασπροροδοκόκκινα μάγουλα, οπού έχει εις το ένα τον ήλιον και
εις το άλλον την σελήνην, εκείνην την νόστιμήν της περιπατησίαν,
από την οποίαν φαίνεται πως να διαχέει υγεία εις όποιον μέρος
και αν υπάγει; Αμή ήξευρε η αυθεντία σου πως πρέπει να ευχα- 5
ριστά πρώτον τον Θεόν και δεύτερον δύο φουντανέλες οπού έχει
εις τα δύο της ποδάρια, από τες οποίες τρέχει όλος εκείνος ο κα-
κός χυμός οπού λέγουν οι ιατροί πως να είναι γεμάτον το κορμί
της.»

348r «Παναγία | Δέσποινά μου!» είπεν ο δον Κισότης «Πώς είναι δυ- 10
νατόν να έχει η σινιόρα δουκέσα τοιαύτες φουνδανέλες; Εγώ δεν
το ήθελα πιστεύσει αν με το έλεγεν κανένας ασκητής· αμή, επει-
δή και το λέγεις η δόνα η σινιόρα Ροδριγέτς, θέλει είναι αληθέ-
στατον. Όμως τοιαύτες φουνδανέλες και εις τοιαύτα μέρη δεν θέ-
λουν διαρρέουν κακοί χυμοί, αλλά ευωδεστάτη άμπαρη. Τώρα 15
αληθινά το εβεβαιώθηκα πως το να ανοίξει τινάς φουνδανέλες εί-
ναι πράγμα αναγκαιότατον διά την υγείαν του σώματος.»

Ακόμη δεν είχε τελειώσει τον λόγον του ο δον Κισότης, οπού
με ένα μεγάλον κτύπον άνοιξαν την πόρταν της κάμερας, και η
δόνα Ροδριγέτς έριξε το κηρί από το χέρι της από τον μεγάλον 20
φόβον οπού έλαβε, και έμεινεν η κάμαρα σκοτεινή. Και παρευθύς
έπιασαν την κακορίζικον την ματρόνα πολλά σφικτά από τον λαι-
μόν, τόσον οπού σχεδόν δεν ημπορούσε να αναπνεύσει, και εν τῳ
348v άμα εσήκωσαν το φόρεμά της, και άρ|χισαν να την κτυπούν πολ-
λά δυνατά με ένα καμιτσίκι, χωρίς να ομιλήσουν τελείως· και, αν 25
καλά ο δον Κισότης να την ελυπούνταν, με όλον τούτο δεν ετολ-
μούσε να σαλεύσει, και δεν ημπορούσε να καταλάβει τί πράγμα
να ήτον εκείνο, έστεκε μόνον ήσυχος και ατάραχος, φοβούμενος
μήπως και τον δείρουν και αυτόν. Και δεν ήτον μάταιος ο φόβος
του, ότι, αφού έδειραν πολλά καλά την ματρόνα οι σωπιστικοί 30
δαίμονες, επήγαν προς τον δον Κισότην και, παίρνοντας το πά-
πλωμά του από πάνω του, άρχισαν να τον κτυπούν και αυτόν τό-
σον δυνατά, οπού δεν ημπόρεσε να κάμει αλλέως παρά άρχισε
να διαφεντεύεται με τες γροθιές, και όλα αυτά τα έκαμνε με με-
γάλην σιωπήν. Εκράτησεν ο πόλεμος ώς μισήν ώραν, και ύστερον 35

1 το᾽ ἕνα *ύστερα από το ο διαγραμμ.* ν || 7 ἐκῆνος *το* ν *διορθ. από* χ || 11 σινιόρα || 13 σινιόρα || 17 ἀναγκαιότατον *το πρώτο ο διορθ. ίσως από* ω | σώματος. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 22 ἔπιασαν

P εβγήκαν έξω τα φαντάσματα, ομοίως και η δόνα Ροδριγέτς, κλαίοντας την δυστυχίαν της, εβγήκεν και αυτή έξω από την πόρταν, δίχως να ειπεί τίποτε τον δον Κισότην, ο οποίος έμεινε μοναχός,
349r όλως πικραμένος, και με | μεγαλοτάτην επιθυμίαν διά να μάθει ποίοι να ήτον οι γοητευταί. Εις την οποίαν επιθυμίαν θέλομεν τον αφήσει και θέλομεν την αναφέρει εις τον πρέποντα καιρόν, ότι ο Σάντσιο Πάντσας μάς κράζει και η καλή τάξις της ιστορίας το απαιτεί.

Κεφ(άλαι)ον μθον.
Εις το οποίον διηγείται εκείνο οπού εσυνέβη τον Σάντσιον εις τον γκοβέρνον του.

Ημείς είχαμεν αφήσει τον μέγαν γκοβερνατόρον αραθυμισμένον και χολερικόν κατά του χωριάτου· ο οποίος είπεν προς εκείνους οπού ήτον μαζί του, και προς τον ιατρόν τον Πέτρον Ρέζιον, ότι αφού ετελείωσε το μυστικόν γράμμα του δουκός είχε γυρίσει εις την σάλαν:

«Τώρα αληθινά εγώ γνωρίζω πως οι κριταί και οι γκοβερνατόροι πρέπει να είναι από προύντζον διά να μη πικραίνουνται εις τας ενοχλήσεις των υποθεσαρέων, ότι εις κάθε καιρόν και εις κάθε
349v ώραν πρέπει να δίδουν ακρόασην· και, αν ο κα|κορίζικος κριτής δεν ακροασθεί και δεν αποφασίσει εις το ζήτημα του υποθεσιάρη, ή με το να μην ημπορεί ή με το να μην είναι αρμό⟨δι⟩ος ο καιρός διά να δώσει ακρόασην, ευθύς τον δίδουν χίλιες κατάρες και αναθεματίσματα. Υποθεσιάρη άγνωστε, υποθεσιάρη τρελέ, μη βιάζεσαι τόσον: καρτέρεσε τον καιρόν διά να ανταμώσεις· και μη πηγαίνεις εις καιρόν γεύματος ή εις καιρόν οπού θέλει να κοιμηθεί, ότι οι κριταί είναι από κρέας και κόκαλα και πρέπει να αποδίδουν εις την φύσην εκείνο οπού φυσικά απαιτεί, διότι δεν είναι όλοι ωσάν εμένα, οπού δεν δίδω εις την φύσην μου το αναγκαιότερον, δηλονότι το φαγητόν, διά ερμηνείας του ιατρού Πέτρου Ρεζίου Τιρατινφόρα, οπού είναι εδώ παρών, ο οποίος θέλει να αποθάνω από την πείναν και πεισματεύει λέγοντας πως αυτός ο θάνατος είναι ζωή, οπού άμποτες να την δώσει ο Θεός εις αυτόν και

11 τὸν γγο-/βέρνον γρ. το{ν} γκοβέρνον *(;)* || 15 μυχικὸν το ς *ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 16 σαλ᾽αν. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 22 ἀρμό-/ος || 24 ὑ/ποθεσιάρη

εις όλον του το γένος: ήθελα να ειπώ, εις όλους τους κακούς ια- P
350r τρούς, ότι τους καλούς τούς πρέ|πει να είναι πάντοτε στεφανωμένοι με δάφνες και με φοίνικας.»

Όλοι εκείνοι οπού ήξευραν τον Σάντσιον εθαύμασαν ακούοντάς τον οπού εσυντύχαινε με τοιαύτην φρόνιμον και νόστιμον ευγλωττίαν και δεν ήξευραν εις τί να το αποδώσουν, παρά πως τα οφίκια και οι ηγεμονίες ή χαλνούν ή διορθώνουν την γνώσην και την διάνοιαν. Τέλος πάντων, ο ιατρός υποσχέθη να τον δώσει να δειπνήσει το βράδυ, αν και να ήθελε παρέβει όλους τους κανόνας και αφορισμούς του Ιπποκράτους. Με αυτό ο γκοβερνατόρος έμεινεν ευαρεστημένος και απαντέχαινε με μεγάλην επιθυμίαν να βραδιάσει και να έλθει η ώρα του δείπνου· και, αν καλά του εφαίνουνταν πως να είναι ένας χρόνος έως εκείνην την ώραν, με όλον τούτο έφθασεν εκείνος ο διορισμένος καιρός, και τον έδωσα⟨ν⟩ να δειπνήσει ένα πινάκι παστραμάν αγελαδινόν βρασμένον με κρομμύδια, ομού με δύο μουσκαρίσια ποδάρια καλοβρασμένα. Και τρώγοντάς τα τα ενοστιμεύθη τόσον καταπολλά, ωσάν να τον
350v έδιδαν τα πλέον εκλε|κτότερα φαγητά του κόσμου, και, ενόσω έτρωγεν, εγύρισε προς τον ιατρόν και είπεν:

«Να κοιτάξεις καλά, άρχων ιατρέ, να μη με δίδεις εις το εξής φαγητά τόσον εκλεκτά και πράγματα χαϊδευμένα, ότι θέλεις κάμει το στομάχι μου να έβγει από την συνήθειάν του, το οποίον είναι μαθημένον να τρώγει κρέας κατσικίσιον, βοϊδινόν και χοίρινον, ρεπάνια και κρομμύδια, και, αν κατά τύχην τού βάλλουν έμπροσθέν του άλλα φαγητά του παλατίου, στραβομουτσουνιάζει εις το να τα δεχθεί και μερικές βολές τα σιχαίνεται. Αν καλά και καθ' έναν τρόπον με καλοφαίνεται διά αυτό, ότι είμαι ή δεν είμαι γκοβερνατόρος, και δεν πρέπει να με περιγελάσει τινάς διά αυτό. Εγώ θέλω κυβερνήσει όσον καιρόν σταθώ εις αυτό το γκοβέρνον πολλά καλά και θέλω να δικαιωθεί το αξίωμα δίχως να προξενήσει έλεγχον εις την συνείδησήν μου, και ας μαζώξει ο καθένας τα μυελά του, διότι εγώ τους δίδω είδηση πως ο διάβολος έχει πολλά ποδάρια και αν με δώσουν αιτίαν θέλω τους δείξει
351r πράγματα οπού να θαυμάσουν. Ας γίνουν | {ας γίνουν} πρόβατα, και θέλουν ιδεί, τους τρώγει ο λύκος ή όχι;»

«Βέβαια, η αυθεντία σου, σινιόρ γκοβερνατόρε,» είπεν ο αρχι-

11 μεγαλην *το ε διορθ. από* è || 14 ἔδωσα νὰ || 25-26 στραβομουτζουνιάζῃ || 34-35 ἂς γίνουν // ἂς γίνουν || 36 κ.ε. ἀρχιμάγειρας *το γ διορθ. από* αρχ. ρ

P μάγειρας «συντυχαίνει πολλά καλά, και εγώ σε υπόσχομαι εκ μέρους όλων των εγκατοίκων αυτής της νήσου πως θέλουν σε δουλεύσει με μεγάλην προθυμίαν και αγάπην, διότι ο καλός τρόπος του κυβερνείν οπού έδειξες η αυθεντία σου εις τες αρχές δεν τους δίδει αιτίαν να κάμουν ή να συλλογισθούν κανένα πράγμα οπού να μην είναι εις δούλευσην της αυθεντίας σου.»

«Έτσι πιστεύω και εγώ,» απεκρίθη ο Σάντσιος «και ήθελαν είσθαι αμαθείς αν έκαμναν αλλέως, πρέπει να εγνοιάζονται και το γομάρι μου, οπού είναι το πλέον αναγκαιότερον· και, όταν είναι καιρός, να υπάγομεν να τριγυρίσομεν εις τες στράτες της χώρας, ότι εγώ έχω σκοπόν να παστρέψω αυτό το νησί από τους κακούς ανθρώπους και από εκείνους οπού ονομάζονται γκολγκοβάνηδες. Διότι πρέπει να ηξεύρετε, φίλοι μου, πως οι γκολγκοβάνηδες και οκνηροί άνθρωποι είναι εις την επικρατείαν ωσάν οι άγριες μέ-
351v λισσες, οπού | τρώγουν το μέλι των ημέρων και κοπιαστικών μελισσών. Έχω κατά νουν να βοηθήσω τους χωριανούς, να φυλάξω τα προτερήματα των ευγενών, να φιλοδωρήσω τους εναρέτους και, το περισσότερον από όλα, να έχω ευλάβειαν εις την ιεροσύνην και να φυλάττω την τιμήν των ιερέων. Πώς σας φαίνεται αυτός ο σκοπός μου, φίλοι; Είναι καλός ή μάταιος και χαμένος;»

«Η αυθεντία σου συντυχαίνεις τόσον φρόνιμα λόγια,» είπεν ο επιστάτης «οπού εγώ θαυμάζομαι πώς είναι δυνατόν ένας άνθρωπος αγράμματος ωσάν την αυθεντίαν σου να λέγει τοιαύτα λόγια γεμάτα από νουθεσίες και έννοιες, τόσον καταπολλά ανόμοιες από όλα εκείνα οπού ήλπιζον εκείνοι οπού έστειλαν την αυθεντίαν σου εδώ και ημείς οπού ήλθαμεν μαζί σου. Την σήμερον φαίνονται εις τον κόσμον νέα πράγματα: τα περιγέλια εμεταβάλθηκαν εις αληθινά και οι περιγελασταί εγελάσθηκαν.»

Ήλθεν η νύκτα, εδείπνησεν ο γκοβερνατόρος, με την άδειαν του ιατρού. Ετοιμάσθηκαν να έβγουν να περιτριγυρίσουν τριγύ-
352r ρω εις τες στράτες της χώρας· εβγήκεν ο Σάντσιος με | {με} τον επιστάτην, με τον γραμματικόν, με τον αρχιμάγειραν, και με τον ιστορικόν οπού είχε την έγνοιαν εις το να γράφει τα έργα του, ομού και οι διορισμένοι στρατιώται, οι οποίοι όλοι ομού εσχημάτιζον ένα μέτριον τάγμα. Ο Σάντσιος επήγαινεν εις το μέσον τους κρατώντας εις το χέρι του ένα μπαστούνι, και, περιπατώντας εις

8 ἀμαθῆς *το* ῆ *ίσως διορθ. από* η || 10 τριγυθῶμεν *το* υ *διορθ. ίσως από* ι *και το* ρί *προσθ. με το ίδιο χέρι* || 12 γγολγκοβάνιδες *το* ι *διορθ. από* ο || 20 καλός; || 31 μὲ // με

μερικές στράτες της χώρας, ήκουσαν μίαν σύγχυσην μερικών ανθρώπων οπού εμάλωναν· έτρεξαν ευθύς εκεί και είδον δύο ανθρώπους οπού εμάλωναν, οι οποίοι, βλέποντάς τους, εστάθηκαν εις τον τόπον τους, και ένας από αυτούς είπεν: P

«Είναι δυνατόν ότι εις αυτήν την χώραν να ξεγυμνώνουν τους ανθρώπους βιαίως εις την μέσην της στράτας;»

«Σταμάτησε, γαλαντόμε,» είπεν ο Σάντσιος «και διηγήσου την αιτίαν αυτής της έριδος, ότι εγώ είμαι ο γκοβερνατόρος.»

Ακούοντας αυτό ο άλλος εγύρισε και είπεν:

«Θέλω σε την διηγηθεί εγώ, σινιόρε, εν συντομία. Ήξευρε, σινιόρε, πως αυτός ο άρχοντας εκέρδισεν ετούτην την ώραν εκατόν σκούδα εις αυτό το αντικρινόν οσπίτιον εις το οποίον παίζουν
352ᵛ πάν|τοτε τα χαρτία· τα οποία δεν ήθελε κερδίσει, αν δεν ευρίσκουμουν εγώ εκεί παρών και δεν έκανα την κρίσην προς το εδικόν του μέρος εις πολλές αμφιβολίες οπού έτυχον, προξενώντας έλεγχον εις την συνείδησήν μου· και βλέποντας πως εκέρδισεν εσηκώθη από το παιγνίδι, και, αντίς διά να με δώσει κανένα σκούδον από εκείνα οπού εκέρδισε, ως καθώς είναι συνήθεια και δίδουν εις τοιούτους ανθρώπους ωσάν εμένα οπού τους βοηθούμεν εις το καλόν τους, και κάμνομεν δίκαια τα εδικά τους και παύομεν τες φιλονικίες, αυτός έβαλε τα άσπρα εις το πουγκί του και εβγήκεν έξω από το οσπίτι. Εβγήκα και εγώ κατόπι του όλως αραθυμισμένος, και με καλά και τιμημένα λόγια τον εζήτησα να με δώσει οκτώ τιμίνια, επειδή και αυτός ηξεύρει πως είμαι άνθρωπος τιμημένος και δεν έχω τέχνην, με το να μη με έμαθαν οι γονείς μου μήτε με άφησαν τίποτε πλούτη να κληρονομήσω· αυτός δε ως πανούργος δεν θέλει να με δώσει παράνω από τέσσαρα τιμίνια… Ιδές, σινιόρε γκοβερνατόρε, τί αχάριστος και αδιά-
353ʳ κριτος | άνθρωπος είναι! Οπού μά την πίστην μου, αν δεν ήρχουσουν η αυθεντία σου, ήθελα να τον εβγάλω ξινά φιτίλια από την μύτην του.»

«Τί αποκρίνεσαι εσύ εις αυτά;» ερώτησεν ο Σάντσιος.

Ο άλλος απεκρίθη πως ήτον αληθινά εκείνα οπού έλεγεν ο εναντίος του και πως δεν ήθελε να τον δώσει παράνω από τέσσαρα τιμίνια, διότι του τα έδιδε συχνά, και εκείνοι οπού ακαρτερούν το να κερδίσουν άλλοι και να τους δώσουν πρέπει να είναι ευ-

10-11, 28 σινιόρε || 29-30 ἤρχ^ν/σην *το ν διορθ. από ο* || 34 ἤθελα || 35 ἔδιδα

P προσήγοροι και να παίρνουν με χαρούμενον πρόσωπον εκείνα οπού τους δίδουν, και όχι να φιλονικούν με εκείνους οπού νικούν και να γυρεύουν όσα θέλουν, ανίσως και δεν ήξευραν βέβαια πως να είναι πανούργοι και πως εκείνα οπού κερδίσουν είναι κακώς κερδεμένα· και πως, διά σημείον το πως ήτον άνθρωπος καλός, και όχι κλέπτης ως καθώς έλεγεν, δεν ημπορούσε να του δώσει άλλον μεγαλύτερον σημείον παρά το πως δεν ηθέλησε να του δώσει παράνω από τέσσαρα τιμίνια, ότι οι πανούργοι πληρώνουν
353ᵛ πάντοτε εκείνους οπού τους στοχάζουνται και τους γνω|ρίζουν.»

«Αυτού δεν πρέπει να γίνει άλλο» απεκρίθη ο Σάντσιος «παρά: εσύ, οπού ενίκησες, καλώς ή κακώς, να δώσεις ετούτην την ώραν αυτόν τον ενάντιόν σου δέκα σκούδα, και άλλα τριάντα εις τίπ(οτε π)τωχούς οπού είναι εις την φυλακήν· και εσύ, οπού δεν έχεις μήτε άσπρα μήτε τύχην, να μη σταθείς εις αυτό το νησί, αλλά αύριον το ταχύ να σηκωθείς να υπάγεις και να μη πατήσεις εδώ έως δέκα χρόνια, ότι, αν σε εύρω, ή σε κρεμώ, ή το ολιγότερον σε βάνω εις την περλίνα.»

Έβγαλεν εκείνος ευθύς και επλήρωσε τα άσπρα, και εκείνος υποσχέθη πως θέλει να μισεύσει από το νησί, και ο γκοβερνατόρος με τους λοιπούς συντρόφους του επήγεν εις την στράταν τους.

Και, περιπατώντας ολίγον διάστημα, τους έφθασεν ένας στρατιώτης ο οποίος έφερνε μαζί του ένα παλικαράκι κρατώντας το πολλά σφικτά από τα ρούχα του και ευθύς οπού έφθασεν είπεν προς τον γκοβερνατόρον:

«Αυτό το παλικάρι, σινιόρε, ήρχετον προς του λόγου μας, και, ευθύς οπού μας είδεν, εγύρισεν οπίσω και άρχισε να φεύγει: το οποί-
354ʳ ον είναι σημείον | πως θε να είναι πταίστης· εγώ έτρεξα κατόπιν του, και, αν δεν εσκόνταπτε, δεν ήθελα ημπορέσει να τον πιάσω.»

«Διατί έφευγες εσύ, παλικάρι;» τον ερώτησεν ο Σάντσιος.

Προς τον οποίον απεκρίθη το παλικάρι:

«Εγώ, σινιόρε, έφυγα διά να μην αποκρίνομαι εις πολλές ερωτήσεις οπού κάνουν οι άνθρωποι των κριτών.»

«Τί τέχνην δουλεύεις εσύ;»

«Εγώ είμαι χαλκεύς.»

«Και τί φθιάνεις;»

«Φθιάνω σίδηρα των κονταρίων, με την άδειαν της αυθεντίας σου.»

7-8 δώσω || 12-13 τίπτω/χῄς || 20 ἐπῆγεν γρ. επήγαν (;) || 25 σινιόρε

«Με καλοφαίνεται οπού είσαι χαριτωμένος; Και οπού προσ- P
ποιείσαι να είσαι μίμος; Αμή πού πηγαίνεις τέτοιαν ώραν;»

«Περιπατώ έξω εις την δροσιάν διά περιδιάβασην.»

«Και πού ευρίσκεται αυτή η δροσιά εις αυτό το νησί;»

«Εκεί οπού φυσά νόστιμος και γλυκύς αέρας.»

«Εσύ αποκρίνεσαι πολλά καλά! Βέβαια είσαι γνωστικός, όμως πίασε πως είμαι εγώ ο αέρας και πως σε φυσώ και σε οδηγώ πολλά νόστιμα εις την φυλακήν.»

Και λέγοντας αυτό εγύρισε προς τους στρατιώτας και είπε να τον πάρουν, και να τον υπάγουν, και να τον βάλουν να κοιμηθεί
354ᵛ αυτήν την νύκτα δί|χως αέραν.

«Μά την ζωήν μου,» είπε τότε το παλικάρι «τόσον είσαι άξιος η αυθεντία σου να με βάλεις εις την φυλακήν όσον είσαι άξιος να με κάμεις βασιλέα!»

«Και πώς δεν ημπορώ να σε φυλακώσω;» απεκρίθη ο Σάντσιος «Δεν είμαι άξιος να σε φυλακώσω και να σε ελευθερώσω;»

«Αν και να έχεις όλην την δύναμην του κόσμου,» είπε το παλικάρι «με όλον τούτο δεν θέλεις ημπορέσει να με κάμεις να κοιμηθώ εις την φυλακήν.»

«Επάρετέ τον και υπάγετέ τον ετούτην την ώραν εις την φυλακήν διά να ιδεί με τα ομμάτιά του αν είναι αληθινόν αυτό οπού λέγω ή όχι, με όλον οπού τον ήθελε βοηθήσει ο σούμπασης, ότι αν αυτός θέλει σε βοηθήσει και θέλει σε αφήσει από την φυλακήν θέλω τον βάλει να πληρώσει δύο χιλιάδες σκούδα.»

«Δεν τα ψηφώ εγώ τελείως αυτά.» είπε το παλικάρι «Το παν όλον είναι οπού δεν θέλουν ημπορέσει να με κάμουν να κοιμηθώ εις την φυλακήν όσοι άνθρωποι και αν ευρίσκονται εις τον κόσμον.»

«Ειπές με, δαιμόνιον,» είπεν ο Σάντσιος «έχεις εσύ κανένα άγ-
355ʳ γελον ο|πού να έλθει να σε εβγάλει από την φυλακήν και να ανοίξει τες κλειδαριές των κλείσων οπού έχω κατά νουν να σε βάλω;»

«Άκουσε, παρακαλώ σε, σινιόρε γκοβερνατόρε,» απεκρίθη το παλικάρι «αυτό οπού θέλω να σε ειπώ τώρα διά να καταλάβεις λεπτώς την υπόθεσην. Ας υποθέσομεν πως η αυθεντία σου με φυλακώνεις και με βάνεις εις τα σίδηρα και αλύσους οπού λέγεις, και θε να δώσεις φοβεράν προσταγήν εις τον σούμπασην να μην με αφήσει. Με όλον τούτο, ανίσως και εγώ δεν θελήσω να κοιμη-

3 δροσιάν || 4 δροσιά || 13 βάλλης ᾠς γρ. βάλεις ⟨να κοιμηθώ⟩ εις *(;)* || 15 σάντζιος; || 31 κλῴσων *γρ.* κλείδων *(;)* || 32 σινιόρε || 35 βάνεις τὰ *το ᾠς προσθ. με το ίδιο χέρι*

P θώ, αλλά να καθίσω όλην την νύκταν έξυπνος, είσαι η αυθεντία σου άξιος με όλην σου την δύναμην να με κάμεις να κοιμηθώ, μη θέλοντας εγώ;»

«Εις τρόπον οπού» είπεν ο Σάντσιος «εσύ διά άλλο δεν λέγεις πως δεν θέλεις κοιμηθεί παρά με το να μην θέλεις, και όχι πως εναντιώνεσαι εις την προσταγήν μου.»

«Όχι, βεβαιότατα,» απεκρίθη το παλικάρι «μήτε το εσυλλογίσθηκα αυτό.»

«Ύπαγε λοιπόν εις την καλήν την ώραν, παλικαράκι μου·» εί-
355ν πεν ο Σάντσιος «και νά οπού σε ερ|μηνεύω άλλην φοράν να μη περιπατείς την νύκτα ή έξω.»

Το παλικάρι επήγεν εις το οσπίτιόν του και ο γκοβερνατόρος ακολούθησε την στράταν του, και μετ' ολίγην ώραν ήλθον δύο στρατιώται οι οποίοι έφερνον έναν άνθρωπον και είπον προς τον γκοβερνατόρον:

«Αυτός, σινιόρε, οπού φαίνεται πως είναι άνδρας δεν είναι άνδρας, αλλά γυναίκα, οπού είναι ενδυμένη ανδρίκεια.»

Έφεραν ευθύς δύο τρία φανάρια, με τα οποία φέγγοντας είδαν πως ήτον πρόσωπον γυναικός, ώς δεκαέξ ή δεκαεπτά χρονών, η οποία είχε το μαλλί της μαζωμένον μέσα εις μίαν χρυσήν σκούφιαν, και έλαμπε το πρόσωπόν της ωσάν τον ήλιον. Την εκοίταξαν από το κεφάλι έως εις τα ποδάρια και είδαν πως εφορούσε ανδρίκεια ρούχα πολλά εύμορφα και ακριβά· είχε και εις την μέσην της ένα πινιάλι, εις τα δάκτυλά της είχε πολύτιμα δακτυλίδια. Και, κοντολογίς, η κοπέλα άρεσεν εις όλους, αμή κανένας από όσους την έβλεπον δεν την εγνώριζον, μήτε οι εντόπιοι δεν
356ν ημπόρεσαν να κατα|λάβουν ποία να ήτον, και εκείνοι οπού ήξευραν τα περιγέλια οπού έμελλον να γίνουν εις τον Σάντσιον αυτοί εθαυμάζουνταν περισσότερον, επειδή και δεν είχον είδησην από αυτήν την υπόθεσην, και έστεκον ύποπτοι, ακαρτερούντες να ιδούν το αποβησόμενον. Ο Σάντσιος έμεινεν έκθαμβος διά την ευμορφίαν αυτής της κοπέλας και την ερώτησε ποία ήτον, πού επήγαινε και από τί αιτίαν επαρακινήθη και εφόρεσεν εκείνα τα φορέματα. Αυτή, έχοντας τα ομμάτιά της σχεδόν καρφωμένα εις την γην με τιμημένην εντροπήν, είπεν:

«Εγώ δεν ημπορώ, σινιόρε, να ειπώ έτσι περισσά εκείνο οπού με βιάζει να το κρατώ μυστικόν. Πρέπει μόνον να ηξεύρει η αυ-

13 μὲ τό λίγην *το ι διορθ. από η* || 17 ανδρίκια || 36 σινιόρε

θεντία σου: πως εγώ δεν είμαι κανένας κλέπτης μήτε άλλος κα- P
κός άνθρωπος, αλλά μία κακορίζικος κορασίδα, οπού η δύναμις
της ζηλείας με έκαμε και έχασα την ευπρέπειαν της τιμής.»

Ο επιστάτης, ακούοντας αυτό, είπε προς τον Σάντσιον:

«Πρόσταξε η αυθεντία σου, σινιόρε γκοβερνατόρε, να παρα- 5
356ν μερίσουν αυτοί | εις ένα μέρος, διά να ημπορέσει αυτή η σινιόρα
να ειπεί εκείνο οπού θέλει με ολιγοτέραν εντροπήν.»

Ευθύς επρόσταξεν ο γκοβερνατόρος, και επαραμέρισαν όλοι, και δεν έμεινεν άλλος παρά ο επιστάτης, ο αρχιμάγειρας και ο γραμματικός. Βλέποντας, λοιπόν, η κοπέλα πως έμειναν μοναχοί, 10 εγύρισεν και είπεν:

«Εγώ, σινιόρε μου, είμαι θυγατέρα του Πέτρου Περέτς Ματσόρκα, οπού αγοράζει όσον μαλλί και αν γίνεται εις αυτήν την χώραν, ο οποίος έρχεται συχνάκις εις το σπίτι του πατρός μου.»

«Αυτό δεν ομοιάζει να είναι αληθινόν,» είπεν ο επιστάτης «διό- 15 τι αυτός ο Πέτρος Περέτς είναι φίλος μου ακριβός και ηξεύρω πως δεν έχει μήτε υιόν, μήτε θυγατέρα· και η αυθεντία σου λέγεις πως είναι πατέρας σου, ύστερον λέγεις πως πηγαίνει συχνά εις το σπίτι του πατρός σου.»

«Ή εγώ, σινιόρε, είμαι τόσον ζαλισμένη τώρα οπού δεν ηξεύ- 20 ρω τί συντυχαίνω,» απεκρίθη η κορασίδα «αμή η αλήθεια είναι αυτή, πως εγώ είμαι θυγατέρα του Διέγου Λιάναν, τον οποίον πιστεύω να τον ηξεύρετε όλοι σας πολλά καλά.»

357ν «Αυτό ομοιάζει να | είναι αληθινόν,» είπεν ο επιστάτης «και τον γνωρίζω πολλά καλά τον σινιόρ Διέγο, ότι είναι ένας από τους 25 πλέον περιφήμους ευγενείς και πλουσίους, έχει και έναν υιόν και μία θυγατέρα, και αφού έμεινε χήρος δεν ευρίσκεται τινάς εις όλην αυτήν την χώραν οπού να ημπορέσει να ειπεί πως είδε το πρόσωπον της θυγατρός του, διότι αυτός την κρατεί εις τόσην μεγάλην φύλαξην, οπού μήτε ο ήλιος δεν ημπορεί να την ιδεί, και, 30 με όλον τούτο, η φήμη της κηρύττει πως να είναι ωραιοτάτη.»

«Αυτό είναι αληθινόν,» απεκρίθη το κορίτσι «και αυτή η θυγατέρα του είμαι εγώ· αν η φήμη μου ψεύδεται ή όχι, θέλετε το εβεβαιώθητε από την ευμορφίαν μου, επειδή και με είδετε.»

Και λέγοντας αυτό άρχισε να κλαίγει με πικρά δάκρυα, βλέ- 35 ποντάς την ο γραμματικός επλησίασεν εις τον αρχιμάγειραν και τον είπεν εις το αυτί:

5, 12, 20 σινιόρε || 6 σινιόρα || 8 ἐπαραμέ/σισαν || 20 τὼρα ὁπῦ γρ. τώρα ⟨ἡ⟩ ⟨;⟩ || 22 λιάναν γρ. Λιάνα{ν} || 25 σινιόρ

P «Χωρίς άλλο αυτό το κακορίζικον κοριτσάκι θέλει του εσυνέβη καμία μεγάλη συμφορά, επειδή και, όντας μεγάλου ανθρώπου παιδί, περιπατεί έξω εις την στράταν τέτοιαν ώραν και με
357r τοιούτον | φόρεμα.»

«Και το περισσότερον αυτή η υποψία είναι βεβαιωμένη από τα δάκρυά της.»

Ο Σάντσιος την επαρηγόρησε με τα καλλιότερα λόγια οπού ήξευρε και της είπεν να τους φανερώσει δίχως κανένα φόβον εκείνο οπού της εσυνέβη, ότι όλοι ήθελαν πασχίσει με μεγαλοτάτην προθυμίαν και αγάπην να την βοηθήσουν εις εκείνο οπού ήτον δυνατοί.

«Δέκα χρόνια είναι τώρα» απεκρίθη το κοριτσάκι «οπού με κρατεί ο πατέρας μου φυλαγμένην εις το οσπίτι. Και εις όλον αυτόν τον καιρόν δεν είδα ούτε τον ήλιον ούτε τον ουρανόν την ημέραν, μήτε τα άστρη και την σελήνην, και δεν ηξεύρω τί είναι οι στράτες και οι φόροι οί τε εκκλησίαι, διότι έχομεν εις το οσπίτι εκκλησίαν εις την οποίαν άκουα πάντοτε την λειτουργίαν μου, δεν εσυναναστράφθηκα ποτέ μου με ανθρώπους, ούτε ηξεύρω άλλον τινάν από τον πατέρα μου και από τον αδελφόν μου, και από τον Πέτρον Περέτς, ο οποίος με το να έρχεται συχνά εις το οσπίτι
358r μας είπα πως ήτον πατέρας μου, διά να μη φανερώσω τον ε|δικόν μου. Αυτή η φύλαξις είναι πολλών ημερών και μηνών οπού με δίδουν μεγάλην ενόχλησην. Και αγαπούσα να ιδώ τον κόσμον, ή καν την χώραν εις την οποίαν εγεννήθηκα, λογιάζοντας πως αυτή η επιθυμία να μην είναι εναντίον εις την καλήν ευπρέπειαν της τιμής οπού πρέπει να φυλάττουν τα αρχοντοκόριτσα. Όταν εγώ άκουα οπού έλεγον πως εγίνουνταν αι πανηγύρεις εις τους φόρους και οι κωμωδίες, ερωτώντας τον αδελφόν μου, οπού είναι ένα χρόνον μικρότερος από λόγου μου, να με ειπεί τί πράγματα ήτον εκείνα, και άλλα πολλά οπού εγώ δεν είχα ιδεί, αυτός με τα επαράδιδεν με τον καλλιότερον τρόπον οπού ήξευρεν, αμή όλα αυτά άναπτον την επιθυμίαν οπού είχα εις το να τα ιδώ. Τέλος πάντων, διά να ειπώ συντομότερα το συμβεβηκός του αφανισμού, επαρακάλεσα τον αδελφόν μου, οπού να μη με ήθελεν αξιώσει ο Θεός να τον παρακαλέσω διά τοιούτον πράγμα...»

Και λέγοντας αυτό άρχισε πάλιν να κλαίει.

358v «Ακολούθησε, σινιόρα, την διήγησήν σου,» της είπεν | ο επι-

16 ἤτε ἐκκλη/σίαι το ι ίσως ς || 16-17 (διότι ... λατρεγίαν μου) || 34-35 (ὁπῦ ... πρᾶ/γμα) || 36 σινιόρα

στάτης «και ειπές μας εκείνο οπού σε εσυνέβη, ότι τα δάκρυά σου P
και τα λόγια σου μας κρατούν υπόπτους.»

«Ολίγα λόγια με έμειναν,» απεκρίθη το κορίτσι «αν καλά και με έμειναν δάκρυα περισσά, διότι αι κακώς συλλογισμέναι επιθυμίαι δεν έχουν άλλην αντιμισθίαν παρά αυτήν. Και ηξεύρετε λοιπόν πως η συμφορά μου δεν είναι άλλη παρά πως επαρακάλεσα τον αδελφόν μου να με ενδύσει ανδρίκεια με ένα φόρεμα από τα εδικά του και να με υπάγει μίαν νύκταν να σεριανίσω όλην την χώραν, όταν όμως ήθελε κοιμηθεί ο πατέρας μου· αυτός το πρώτον δεν το έστερξεν, αμή εγώ, με τα συχνά μου παρακαλέματα, τον έκαμα και αποφάσισε να κάμει εκείνο οπού επιθυμούσα και, βάνοντάς με αυτό το φόρεμα, αυτός ενδύθη ένα από τα εδικά μου, διότι τον πρέπουν πολλά εύμορφα, επειδή και δεν έχει καμίαν τρίχαν εις το πρόσωπόν του αλλά ομοιάζει ωσάν ένα ευμορφότατον κοριτσάκι, και θέλει είναι ώς μία ώρα αφού εβγήκα-
359r μεν από το σπίτι μας και, αγνώστως και μειρα|κιωδώς φορεμένοι, ετριγυρίσαμεν όλην την χώραν, και, γυρίζοντας οπίσω, είδαμεν οπού ήρχουνταν προς του λόγου μας ένα πλήθος ανθρώπων, τους οποίους βλέποντάς τους ο αδελφός μου με είπεν: "Αδελφή μου, αυτοί θε να είναι οι άνθρωποι του γκοβερνατόρου: περιπάτει ογληγορότερα, και τρέχα κατόπι μου, διότι, ανίσως και μας γνωρίσουν, είναι πράγμα πολλά απαίσιον." Και, λέγοντας αυτό, άρχισεν, όχι να φεύγει, αλλά να απετά· εγώ, από τον φόβον μου, πριν να φύγω τέσσαρας πέντε πατημασίες έπεσα κάτω, και τότε με έπιασαν αυτοί, οπού με έφεραν έμπροσθεν εις την αυθεντίαν σας, με μεγαλοτάτην μου εντροπήν.»

«Κοντολογίς, σινιόρα,» είπεν ο Σάντσιος «δεν σε εσυνέβη καμία άλλη συμφορά, μήτε άλλη ζηλεία, ως καθώς είπες εις την αρχήν της ομιλίας σου, σε έβγαλεν από το σπίτι του πατρός σου;»

«Δεν με εσυνέβη άλλο τίποτε,» απεκρίθη το κοριτσάκι «μήτε με έκαμεν και εβγήκα η ζηλεία, αλλά μόνον η επιθυμία οπού είχα να ιδώ τον κόσμον.»

359v Και εβεβαιώθη περισσότερον ο λόγος του κορι|τσίου φέρνοντας δύο στρατιώται τον αδελφόν της, τον οποίον τον έφθασεν ένας από αυτούς φεύγοντας. Και το φόρεμα οπού εφορούσεν ήτον της αδελφής του, εις το κεφάλι δεν εφορούσε τίποτε παρά μόνον είχε πλεγμένα τα ξανθά και σκουρά του μαλλία. Τον επήραν εις

8 σεργιανίσω || 25 ἔπιασαν || 27 σινιόρα || 28 ζηλία *το* λ *διορθ. από* μ || 37 σκυρά *γρ.* σγουρά *(;)*

P ένα μέρος ο επιστάτης, ο αρχιμάγειρας και ο γραμματικός, και τον ερωτούσαν χωρίς να τον ακούσει η αδελφή του, και αυτός, με μεγάλην εντροπήν, εδιηγήθη εκείνα τα ίδια οπού είχεν διηγηθεί και η αδελφή του. Ο γκοβερνατόρος τούς είπεν:

«Κατά αλήθειαν, σινιόροι, αυτό εστάθη ένα παιδιακίσιον κάμωμα, διά να διηγηθεί τινάς ένας πράγμα οπού έγινεν εξ απροσεξίας και αγνωσίας δεν ήτον αναγκαίον να το διηγηθεί τινάς με τόσην πολυλογίαν μήτε να χύσει τόσα δάκρυα και αναστεναγμούς.»

«Έτσι είναι,» απεκρίθη τότε το κορίτσι «όμως ήξευρε η αυθεντία σου πως εγώ έλαβα τόσον φόβον και τρόμον, οπού έχασα και την τάξην τού λέγειν.»

«Άλλη καμία λοιπόν συμφορά δεν σας εσυνέβη;» ερώτησεν ο Σάντσιος.

360r «Όχι, σινιόρε.» α|{α}πεκρίθη το κορίτσι.

«Ελάτε λοιπόν, να υπάγομεν» είπεν ο Σάντσιος «να σας αφήσομεν την αυθεντίαν σας εις το οσπίτι του πατρός σας: ότι ίσως και να μη το εκατάλαβεν έως τώρα. Και από τώρα και ομπρός κοίταξε να φυλάττεις του λόγου σου, και να μην επιθυμάς να ιδείς τον κόσμον, ότι η τιμημένη κορασίδα πρέπει να μην εβγαίνει έξω από το οσπίτι, ότι, εκείνη οπού επιθυμά να ιδεί, έχει πόθον και να την ιδούν. Και δεν λέγω άλλον.»

Ο αδελφός του κοριτσίου ευχαρίστησε τον γκοβερνατόρον διά την χάρην οπού τους έκαμεν υποσχόμενος να τους υπάγει εις το οσπίτι τους, το οποίον δεν ήτον πολλά μακριά από εκεί. Φθάνοντας, λοιπόν, εις το σπίτι, και, κτυπώντας το παλικαράκι με μίαν πετρίτσαν εις ένα παραθύρι, ευθύς εκατέβηκεν μία δουλεύτρια, οπού έστεκε και τους ακαρτερούσε και τους άνοιξε την πόρταν, και εμπήκαν ευθύς μέσα, αφήνοντάς τους όλους με μέγαλον θαυμασμόν τόσον διά την ευμορφίαν και ευγένειάν τους όσον και διά
360v την επιθυμίαν οπού είχε | διά να ιδούν την νύκτα τον κόσμον· όμως όλα τα απέδωσαν εις την νεαράν τους ηλικίαν.

Ο αρχιμάγειρας ετρώθη εις την καρδίαν από την ευμορφίαν του κοριτσίου και αποφάσισεν εις τον εαυτόν του διά να την ζητήσει διά γυναίκα του από τον πατέρα της, κρατώντας διά πράγμα βέβαιον πως δεν ήθελεν εναντιωθεί, με το να ευρίσκουνταν εις την υπηρεσίαν του δούκα· παρομοίως και ο Σάντσιος εφαντάσθη να υπανδρεύσει την θυγατέρα του την Σαντσιέταν με εκείνο το

6 τινα̈ς ἕνας *γρ.* τινάς ένα{ς} *(;)* τινάς έναν *(;)* || 14 ἀ/ἀπεκρίθη || 28-29 θαυμασμόν *πάνω από το* υ *διαγραμμ. ίσως περισπωμένη* || 30 ἔχε *γρ.* είχαν *(;)*

παλικαράκι, και αποφάσισε να βάλει αυτόν τον σκοπόν του εις P
πράξην με καιρόν, υπολαμβάνοντας πως θυγατέρα μία ενός γκο-
βερνατόρου ημπορεί να πάρει όποιον άνδρα και αν θέλει.

Και με αυτό ετελείωσαν την αγρυπνίαν εκείνης της νυκτός, και
μετά δύο ημέρας ετελείωσε και το γκοβέρνον, με το οποίον εκό-
πηκαν και εξαλείφθηκαν όλοι οι σκοποί του, ως καθώς εδώ σιμά
θέλει φανεί. |

361r Κεφ(άλαι)ον νον.

Εις το οποίον φανερώνεται ποίοι ήτον οι γοητευταί και οι δήμιοι
οπού έδειραν τον δον Κισότην και την ματρόναν, ομού και η έκ-
βασις οπού έλαβε το ταξίδι του ιτσιογλανίου οπού επήγε το
γράμμα εις την Τερέζα Πάντσα, την γυναίκα του Σάντσιου.

Διηγείται ο Σιδ Αχμέτ, ο συγγραφεύς αυτής της ιστορίας, πως,
την ώραν οπού η δόνα Ροδριγέτς έβγαινεν από την κάμαράν της
διά να υπάγει εκεί οπού ήτον ο δον Κισότης, μία άλλη ματρόνα
οπού εκοιμούνταν μαζί της, η οποία έστεκε έξυπνος, και με το να
είναι όλες περίεργες εις το να μαθαίνουν κάθε πράγμα, επήγεν
κατόπι της, με τόσην ησυχίαν, οπού δεν την ένιωσεν η δόνα Ροδρι-
361v γέτς· και, ευθύς οπού είδεν η ματρόνα την δόνα | Ροδριγέτς οπού
έμβαινεν εις την κάμαραν του δον Κισότε, επήγε παρευθύς και
είπε της δουκέσας.

Και η δουκέσα το είπε τον δούκαν και του εζήτησεν άδειαν να
υπάγει αυτή και η Αλτεσιδόρα να ιδεί τί έκαμνεν εκείνη η ματρό-
να με τον δον Κισότην· ο δούκας την άφησε, και επάγησε σιμά εις
την κάμαραν του δον Κισότε, και εστάθηκαν εις την πόρταν και
ήκουαν εκείνα οπού εσυντύχαιναν μέσα, και, ευθύς οπού άκουσεν
η δουκέσα πως η δόνα Ροδριγέτς εφανέρωσεν εις τον δον Κισό-
την τες φουνδανέλες της, δεν ημπόρεσε να το υποφέρει, μήτε η
Αλτεσιδόρα, και εμβαίνουσαι μέσα με μεγάλην αραθυμίαν έκαμαν
την εκδίκησην εις την ματρόνα και εις τον δον Κισότην με τον τρό-
πον οπού την εδιηγήθημεν: διότι οι ύβριτες οπού γίνονται εις την
ευμορφίαν και οίησην των γυναικών εξυπνά εις τας καρδίας των
μεγαλότατον θυμόν και ανάπτει την επιθυμίαν της εκδικήσεως.

Η δουκέσα εδιηγήθη προς τον δούκαν εκείνο οπού της εσυνέ-

18 ἔννοιωσεν || 22 ἄπε γρ. ⟨το⟩ είπε (;) || 24 ἐπάγησε σιμά γρ. επάγησαν σιγά (;) || 30 ἔκδίκησιν || 32 ᾖσην γρ. ⟨η⟩ οίησις (;)

P 362r βη, διά το οποίον εχάρη καταπολλά· η δουκέσα, ακολουθώντας τον σκοπόν οπού είχεν εις το να περιγελά τον δον Κισότην, έστειλε το ιτσιογλάνι εις την γυναίκα του Σάντσιου Πάντσα, με το γράμμα του ανδρός της και με άλλον ένα γράμμα εδικόν της, στέλνοντά την και μία αραμαθιά εύμορφα κοράλλια.

Λέγει, λοιπόν, η ιστορία πως το ιτσιογλάνι ήτον πολλά στοχαστικόν και γνωστικόν, και είχε μεγάλον πόθον εις το να δουλεύει τους αυθεντάδες του, επήγε λοιπόν εις την χώραν του Σάντσιου, και πριχού να έμπει μέσα είδε μερικάς γυναίκας οπού έπλυναν ρούχα εις ένα ρεύμα, τες οποίες τες ερώτησεν αν ήξευραν να τον ειπούν εις ποίον μέρος εκείνης της χώρας εκατοικούσε μία γυναίκα οπού ονομάζετον Τερέζα Πάντσα, γυναίκα ούσα κάποιου Σάντσιου Πάντσα, οπού ήτον οπλοφόρος ενού καβαλιέρου ονομαζομένου δον Κισότε της Μαντσίας· ακούοντας αυτήν την ερώτησην εσήκωσε το κεφάλι της ένα κορίτσι οπού έπλυνεν και είπεν:

«Αυτή η Τερέζα Πάντσα είναι μητέρα μου, και αυτός ο Σάντσιος είναι ο πατέρας μου.»

362v «Παρακαλώ σε, κορι|τσάκι μου,» είπεν το ιτσιογλάνι «έλα, δείξε με την μητέρα σου, ότι φέρνω μίαν γραφήν από τον πατέρα σου, ομού και ένα δώρον.»

«Έλα η αυθεντία σου μαζί μου, σινιόρε,» απεκρίθη το κορίτσι, η οποία εφαίνουνταν να είναι δεκατεσσάρων χρόνων «ότι θέλω σε την δείξει μετά πάσης χαράς.»

Και, αφήνοντας τα ρούχα οπού έπλυνεν, αυτό και άλλον ένα κορίτσι, δίχως να δήσουν τα κεφάλιά τους και χωρίς να φορέσουν τα παπούτσια τους, επήδηξαν έτσι εξυπόλυτοι εμπρός εις το παλικάρι και είπαν:

«Κόπιασε, η αυθεντία σου, ότι εδώ εις την άκρην της χώρας είναι το οσπίτι μας, εις το οποίον κατοικεί η μητέρα μου, και ευρίσκεται με μεγάλην καρδίαν με το να μην έλαβεν είδησην πολλές ημέρες από τον πατέρα μου.»

«Εγώ θέλω της δώσει τοιαύτα καλά μαντάτα,» είπεν το ιτσιογλάνι «οπού θέλει ευχαριστήσει τον Θεόν.»

Πηγαίνοντας, λοιπόν, εμπροστά τα κορίτσια και αυτός κατόπι, έφθασαν εις την χώραν, και πριν να έμπει η θυγατέρα του Σάν-

363r τσιου εις το σπίτι μέσα εφώναξεν από την | πόρταν λέγοντας:

«Έλα εδώ, μητέρα μου Τερέζα, έλα, έλα, ότι είναι διά καλόν

5 αραμαθιά || 6, 18 ιτζιογλάνι || 22 (ή / όποία … χρό/νων) || 28 κόπιασε το ο διορθ. ίσως από α || 30 ἔλαβεν

σου, επειδή και ήλθεν ένας άρχοντας οπού έφερεν ένα γράμμα **P**
και άλλα πράγματα από τον πατέρα μου.»

Από τες φωνές της οποίας εβγήκεν έξω η Τερέζα Πάντσα, με την ρόκαν της, έχοντας εις το ροκοκέφαλον τυλιγμένην μίαν τουλούπαν στουπιά και κλώθοντας, εφορούσε και εις την ράχην της έναν αμπάν στακτερόν – ο οποίος ήτον πολλά κοντός –, και υποκάτω εις αυτόν εφορούσεν ένα υποκάμισον πολλά χοντρόν. Δεν ήτον πολλά γερόντισσα, αν καλά και να έδειχνε πως να απερνούσε τους σαράντα χρόνους, και εφαίνουνταν να είναι γυναίκα δυνατή, σεμνή, μεγαλόσωμος και χοντρομούτσινη· η οποία, βλέποντας την θυγατέρα της και το ιτσιογλάνι, είπεν:

«Τί με κράζεις, κόρη μου; Και ποίος είναι αυτός ο άρχοντας;»

«Είναι ένας δούλος της σινιόρας μου δόνα Τερέζα Πάντσα.» απεκρίθη το ιτσιογλάνι.

Και, λέγοντας αυτό, ευθύς εξεπέζευσεν και επήγε και εγονάτισεν έμπροσθεν εις την σινιόρα Τερέζα, λέγοντάς της:

363ᵛ «Δώσε με, κυρά μου, το | χέρι σου να το φιλήσω, επειδή και είσαι νόμιμος γυναίκα του σινιόρ δον Σάντσιου Πάντσα, του γκοβερνατόρου της νήσου Βαραταρίας.»

«Σιώπα, σινιόρε μου, παρακαλώ σε, και μη τα λέγεις αυτά,» απεκρίθη η Τερέζα «ότι εγώ δεν είμαι αρχόντισσα, αλλά μία πτωχή χωριάτισσα, θυγατέρα ενού παραμικρού γεωργού και γυναίκα ενός οπλοφόρου πλανωμένου, και όχι γκοβερνατόρου!»

«Η αυθεντία σου, σινιόρα,» απεκρίθη το ιτσιογλάνι «είσαι αρχόντισσα ενός μεγαλοτάτου γκοβερνατόρου, και, αν δεν με πιστεύεις, έπαρε η αυθεντία σου αυτήν την επιστολήν και αυτό το δώρον από το οποίον θέλεις γνωρίσει την αλήθειαν.»

Και παρευθύς έβγαλεν από τον κόρφον του τα κοράλλια, και τα έβαλεν εις τον λαιμόν της και ύστερον είπεν:

«Αυτή η επιστολή είναι του σινιόρ γκοβερνατόρου, και έχω άλλην μίαν την οποίαν σε την στέλλει η κυρά μου η δουκέσα ομού και αυτά τα κοράλλια.»

Εθαύμασε καταπολλά η σινιόρα (Τερέζα), ομοίως και η θυγατέρα της, η οποία είπεν:

«Ενδέχεται να έλαβεν ο πατέρας μου το γκοβέρνον ή την
364ʳ κον|τείαν οπού έλεγεν πως του την υποσχέθη τόσες βολές ο καβαλιέρης του ο σινιόρ δον Κισότης.»

10 χον/τρομύτζινη *γρ.* χοντρομούτσουνη *(;)* || 11, 14, 24 ἰτζιογλάνι || 13 δόνα *γρ.* δόνα(ς) *(;)* || 16 σινιό/ρα || 20 σινιόρε || 33 σινιόρα *ακολουθεί διαγραμμ.* δκκέσα

P «Έτσι είναι,» απεκρίθη το ιτσιογλάνι «και διά την αγάπην αυτού του καβαλιέρη έκαμαν τον σινιόρ Σάντσιον γκοβερνατόρον της νήσου Βαραταρίας, ως καθώς θέλει φανεί από αυτήν την επιστολήν.»

«Διάβασέ με την, παρακαλώ σε,» είπεν η Τερέζα «ότι εγώ δεν ηξεύρω γράμματα.»

«Μήτε εγώ δεν ηξεύρω,» είπεν η Σαντσιέτα «όμως απαντέξατε ολίγον, να υπάγω να κράξω ή τον παπάν ή τον δοτόρ Καράσκον, ότι όποι⟨ον⟩ από αυτούς εύρω θέλει έλθει μετά πάσης χαράς διά να μάθει νέα μαντάτα του πατρός μου.»

«Δεν κάμνει χρεία να κράξετε τινάν,» απεκρίθη το ιτσιογλάνι «ότι εγώ θέλω την διαβάσει.»

Και, ευθύς, ανοίγοντάς την τους την εδιάβασε, την οποίαν με το να την επροείπαμεν δεν την εγράψαμεν, και ύστερον έβγαλε την άλλην τής δουκέσας, η οποία έλεγε τοιούτης λογής:

«Περιπόθητή μοι Τερέζα, χαίροις: Η καλοσύνη και αγχίνοια
364ᵛ του ανδρός σου του Σάντσιου με επα|ρακίνησεν και με έκαμαν χρεώστισσαν να παρακαλέσω τον δούκα τον άνδρα μου να τον δώσει ένα γκοβέρνον, το οποίον του το έδωσε. Και επήρα είδησην πως κυβερνά πολλά καλά, διά το οποίον ευρίσκομαι καταπολλά χαρούμενη, παρομοίως και ο δούκας, και μας καλοφαίνεται οπού τον ηύραμεν και τον εβάλαμεν εις αυτό το γκοβέρνον· διότι πρέπει να ηξεύρεις, σινιόρα Τερέζα, πως με μεγάλην δυσκολίαν ευρίσκονται γκοβερνατόροι εις τον κόσμον.

»Σε στέλλω με τον παρόντα, προσφιλεστάτη μου, μίαν αρμαθιάν κοράλλια: αν καλά και αγαπούσα να είναι μαργαριτάρια· όμως θέλει έλθει καιρός να γνωρισθούμεν καλύτερα. Να με χαιρετά{ι}ς την θυγατέρα σου την Σαντσιέταν και να την ειπείς να ετοιμασθεί, ότι έχω κατά νουν να την υπανδρεύσω.

»Άκουσα πως εις αυτόν τον τόπον ευρίσκονται βαλάνια χοντρά: και σε παρακαλώ να με στείλεις μερικά, ότι θέλω το κρατεί διά μεγάλον χάρισμα, όντας από τα χέρια σου, γράψε με επιστολήν εις πλάτος, δηλωτικήν της αγαθής σου υγείας· ταύτα, και υγίαινε.

»Η ηγαπημένη σου καλοθελήτριά σου,

Δουκέσα.» |

1, 10 ἰτζ̣ογλάνι || 8 ὁ/ποι ἀπό || 14 λογῆς. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 16 ἐπα-/ρακίνησεν γρ. επαρακίνησαν *(;)* || 22 σινι̣όρα || 24 τοῦ παρόν/τα γρ. την παρούσαν *(;)* | (προσφιλεςά τη μκ) || 24-25 ἀρμαθιᾶν || 26-27 χαιρεταῖς || 31 χέρι̣α || 32 ὑγίαινε. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 33 *κεντραρισμένα* | καλοθελήτριά

365r Ακούοντας η Τερέζα την επιστολήν, εγύρισε και είπε: P
«Βεβαιότατα, αυτή η σινιόρα είναι πολλά καλή, ευπροσήγορος και ταπεινή! Και με αυτές αγαπούσα να με ενταφιάσουν, και όχι με τες ευγενικές του τόπου μας, οπού με το να είναι ευγενείς δεν καταδέχουνται να τες εγγίζει ούτε ο άνεμος, και πηγαίνουν εις την εκκλησίαν με τόσην υπερηφάνειαν και φαντασίαν ωσάν να ήτον αυτές αι ίδιες βασίλισσες, και το έχουν διά ατιμίαν το να γυρίσουν να κοιτάξουν μίαν χωριάτισσαν· και νά αυτή η τόσον καλή σινιόρα, όντας και δουκέσα, με κράζει φιλινάδα της και με τιμά ωσάν να ήμουν ομοία της, οπού άμποτες να ιδώ την αυθεντίαν της παρομοίαν με το μεγαλύτερον καμπαναριόν της Μαντσίας. Και, όσο μεν διά τα βαλάνια οπού γυρεύει, εγώ θέλω στείλει την αυθεντίαν της, ότι είναι τόσον μεγάλα οπού θέλει θαυμάσει όταν τα ιδεί. Και εσύ, Σαντσιέτα μου, κοίταξε να περιποιηθείς αυτόν τον άρχοντα: δέσε το άλογόν του εις ένα μέρος και ανέβα εις το δώμα του οσπιτίου και κοίταξε εκεί οπού γεννούν οι όρνι-
365v θες και έπαρε | μερικά αυγά, κόψε και ένα κομμάτι χοιρινόν μερί παστόν, να τον φιλεύσομεν ωσάν ένα πρίντσιπα, ότι τον πρέπει διά τα καλά μαντάτα οπού μας έφερεν· και εγώ ωστόσον θέλω υπάγει εις τες γειτόνισσές μου να τες δώσω είδησην διά τα χαροποιά μαντάτα μας, και εις τον παπάν και εις τον μαστορο-Νικολόν τον μπαρμπέρη, οι οποίοι ήτον και είναι φίλοι του ανδρός μου.»
«Εγώ θέλω εγνοιασθεί αυτά οπού με είπες, μητέρα μου,» απεκρίθη η Σαντσιέτα «όμως πρέπει να με δώσεις και εμένα τα μισά από αυτά τα κοράλλια, διότι πιστεύω πως η σινιόρα δουκέσα να μην είναι τόσον αστόχαστος, οπού να σε τα έστειλεν όλα εσένα.»
«Όλα θέλω σε τα δώσει,» απεκρίθη η Τερέζα «μόνον άφησε να τα φορέσω μίαν ή δύο ημέρας εις τον λαιμόν μου, διότι με φαίνεται πως να ευφραίνουν την καρδίαν μου.»
«Μη σε κακοφαίνεται, σινιόρα Σαντσέτα,» είπεν το ιτσιογλάνι «διότι σε έστειλε και την αυθεντία σου ο πατέρας σου ένα φό-
366r ρεμα από τσιόχαν πολλά εκλεκτήν το | οποίον το εφόρεσεν η αυθεντία του μόνον μίαν ημέραν εις το κυνήγι.»
«Άμποτες να ζήσει χιλίους χρόνους εκείνος οπού με το έστειλε, και άλλους χιλίους εκείνος οπού με το έφερε.»
Είχεν έβγει πλέον η Τερέζα από το σπίτι με τα γράμματα, και

2, 8, 29 σινιόρα || 13 σαντζιέμ τοτα *προσθ. με το ίδιο χέρι* || 21 μπαρπέρη || 29-30 ιτζιο/γλάνι || 31 τζιόχαν

P με τα κοράλλια εις τον λαιμόν της, και έπαιζε τα γράμματα ωσάν να ήτον ένα κύμβαλον· και, κατά τύχην απαντώντας τον παπάν και τον δοτόρ Καράσκον, άρχισε να χορεύει έμπροσθέν τους και να λέγει:

«Ημείς δεν είμασθε τώρα πλέον πτωχοί! Διότι αποκτήσαμεν ένα γκοβερνατάκι! Ας έλθει τώρα και ας πιασθεί μαζί μου η πλέον ευμορφότερη και η πλέον μεγάλη ευγενής οπού να είναι, ότι εγώ θέλω να την κάμω να ιδεί ποία είμαι!»

«Τί είναι αυτό, Τερέζα;» ερώτησαν εκείνοι «Τί τρέλες είναι αυτές, τί γράμματα είναι αυτά;»

«Η τρέλα δεν είναι άλλη» απεκρίθη η Τερέζα «παρά αυτά τα γράμματα οπού βλέπετε είναι από δούκισσες και από γκοβερνατόρους, και αυτά οπού φορώ εις τον λαιμόν μου είναι κοράλλια από εκείνα τα ακριβά.»

366ν «Ημείς | δεν καταλαβαίνομεν, μήτε ηξεύρομεν εκείνο οπού λέγεις.» την είπαν.

«Αν δεν με καταλαβαίνετε, πάρετε τα γράμματα και διαβάσατέ τα και από αυτά θέλετε καταλάβει.» τους απεκρίθη η Τερέζα.

Ο παπάς επήρε τα γράμματα. Και, διαβάζοντάς τα, εθαύμασαν και οι δύο τους, και μετά ταύτα ο Καράσκος ερώτησε την Τερέζαν εκείνα τα γράμματα ποίος τα είχε φέρει. Και αυτή απεκρίθη να υπάγουν μαζί της εις το οσπίτι τους και εκεί ήθελαν ιδεί τον γραμματοκομιστήν, ο οποίος ήτον ένα νέον παλικάρι ωσάν μία κούπα μαλαγματένια, και πως της είχε φέρει άλλον ένα δώρον πολλά εκλεκτόν. Ο παπάς επήρεν εκείνα τα κοράλλια από τον λαιμόν της, και, αφού τα εστοχάσθη, και είδεν πως ήτον από εκείνα τα ακριβά, εθαύμασεν εκ δευτέρου και είπεν:

«Εγώ δεν ημπορώ να καταλάβω τί πράγμα να είναι αυτό: ότι, από το ένα μέρος, βλέπω πως αυτά τα κοράλλια δεν είναι ψεύτικα, αλλά από τα αληθινά και ακριβά, από το άλλον μέρος πάλιν

367r βλέπω πως εις το | γράμμα ζητεί μία δουκέσα βαλάνια.»

«Ποίος διάβολος ημπορεί να τα καταλάβει αυτά!» είπεν ο Καράσκος «Κόπιασε, δέσποτά μου, να υπάγομεν εις τον γραμματοκομιστήν, και από αυτό θέλομεν βεβαιωθεί το αληθές της υποθέσεως.»

9-10 αὐταῖς; || 35 αὐτό *γρ.* αυτό(ν) *(;)*

Έτσι έκαμαν, και, πηγαίνοντας εμπροστά η Τερέζα, αυτοί την P
ακολούθησαν κατόπι και επήγαν εις το σπίτι της. Εις το οποίον
ηύραν το ιτσιογλάνι οπού εκοσκίνιζε κριθάρι διά να δώσει το άλο-
γόν του και την Σαντσιέταν οπού έκοπτε χοιρομέρι διά να το ψή-
σει να φιλεύσουν το ιτσιογλάνι, του οποίου η καλή θεωρία και το 5
φόρεμά του άρεσε και τους δύο· και, αφού {τον} εκαλοχαιρετή-
θησαν, ο Καράσκος τον επαρακάλεσε να τους ειπεί τα νέα μαν-
τάτα τόσον διά τον δον Κισότην όσον και διά τον Σάντσιον, ότι,
αν καλά και να είχαν διαβάσει τα γράμματα του Σάντσιου και
της σινιόρας δουκέσας, με όλον τούτο εθαύμαζον και δεν ημπο- 10
ρούσαν να καταλάβουν τί πράγμα ήτον εκείνο το γκοβέρνον του
367ᵛ Σάντσιου, «και το περισσότερον οπού | γράφει πως είναι μιάς νή-
σου, όντας όλες ή οι περισσότερες του Ρηγός μας.» Προς τους
οποίους απεκρίθη το ιτσιογλάνι:

«Όσον μεν διά τον σινιόρ Σάντσιον Πάντσαν το πως είναι γκο- 15
βερνατόρος, αυτό δεν έχει καμίαν αμφιβολίαν· ειδέ το να είναι
νησί ή να μην είναι εκείνο οπού αυτός εξουσιάζει, εγώ εις αυτό
δεν ανακατώνομαι, αυτό μόνον ηξεύρω, πως είναι μία μεγάλη
χώρα οπού έχει παράνω από χίλια οσπίτια· όσον δε διά τα βαλά-
νια οπού γυρεύει η κυρά μου η δουκέσα, αυτό δεν πρέπει να το 20
θαυμάζεσθε, διότι αυτή είναι ευπροσήγορος και ταπεινή, οπού…
(όχι μόνον στέλνει να γυρεύσει βαλάνια από μίαν χωριάτισσαν,
αλλά μερικές βολές είδα οπού στέλνει και γυρεύει και κτένια δα-
νεικά από τες γειτόνισσές της). Διότι πρέπει να ηξεύρετε η αυ-
θεντία σας πως οι σινιόρες οι καστελιανές, αν καλά και να είναι 25
μεγάλοι άνθρωποι, όμως δεν είναι υπερήφανες ωσάν τες σινιόρες
της Καστελίας: διότι συναναστρέφονται αι περισσότεραι με πε-
368ʳ ρισσότερον θάρρος με κάθε | λογής πρόσωπον.»

Ευρισκόμενοι αυτοί εις αυτήν την ομιλίαν, ήλθεν η Σαντσιέτα
πηδώντας και έχοντας και την ποδιάν της γεμάτην αυγά και ερώ- 30
τησε το ιτσιογλάνι:

«Ειπές με, σινιόρε, παρακαλώ σε: ο πατέρας μου εφόρεσε κάλ-
τσες αφού έγινε γκοβερνατόρος;

«Εγώ αυτό δεν το εστοχάσθηκα,» απεκρίθη το ιτσιογλάνι «ό-
μως πιστεύω βεβαιότατα πως θέλει φορεί.» 35

«Τί εύμορφα θέλει τον πρέπουν οι κάλτσες τον πατέρα μου!»

1 αὐτόι *το ο ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 3, 5, 14, 31, 34 ἰτζιογλάνι || 6-7 τὸν ἐκαλοχαιρε τήθησαν *πάνω από το δεύτερο* ε *διαγραμμ. οξεία· γρ.* τον εκαλοχαιρέτησαν *(;)* || 10 σινιόρας || 25 κα-/σελιανές *γρ.* αραγο(υ)νιέζες || 26 σι-/νιόρες || 32 σινιόρε

P είπεν η Σαντσιέτα «Και να με πιστεύσεις, σινιόρε, πως, αφού εγεννήθηκα, πάντοτε επιθυμούσα να το ιδώ αυτό;»

«Με άλλα μεγαλιότερα θέλεις ιδεί τον πατέρα σου αν ζήσεις.» είπεν το ιτσιογλάνι.

Ο παπάς και ο μπαρμπέρης εκατάλαβαν ευθύς πως το ιτσιογλάνι ομιλούσεν ειρωνικώς· αμή τα κοράλλια και το φόρεμα οπού είχε στείλει ο Σάντσιος τούς έκαμνε και αμφίβαλλον εις αυτό (το οποίον τους το είχε δείξει η Τερέζα), και δεν ημπορούσαν να κάμουν αλλέως διά την επιθυμίαν της Σαντσιέτας να μη γελάσουν, και τόσον περισσότερον όταν είπεν η Τερέζα: |

368r «Παρακαλώ σε, δέσποτα, να κοιτάξεις αν είναι τινάς (οπού να πηγαίνει) εις την Μαδρίδ ή εις την Τόλεδον, διά να με αγοράσει ένα εύμορφον φουστάνι, έτοιμον, και να είναι και από τα πλέον εκλεκτά οπού ευρίσκονται, ότι εγώ θέλω να τιμήσω τον άνδρα μου τον γκοβερνατόρον όσον ημπορώ, και ανίσως και με φανισθεί θέλω αγοράσει και ένα κοτσί να πηγαίνω εις την κούρτην ωσάν και τες άλλες, ότι όποια έχει άνδρα γκοβερνατόρον πιστεύω πως ημπορεί να κρατήσει και κουτσί.»

«Άμποτες να μας το αξίωνεν αυτό ο Θεός, μητέρα μου, το ογληγορότερον, αν καλά και να έλεγαν εκείνοι οπού με ήθελαν ιδεί να κάθομαι εις το κουτσί: "Ιδές, ιδές την τάδε, την θυγατέρα της τάδε οπού πάντοτε έτρωγε σκρόδα, και τώρα κάθηται εις το κουτσί, ωσάν μία πριντσιπέσα!". Αμή ας ειπούν ό,τι θέλουν, εγώ ας καθίσω εις το κουτσί. Και αυτοί ας σκάσουν από το κακόν τους! Δεν λέγω καλά, μητέρα μου;»

«Πολλά καλά συντυχαίνεις, κόρη μου!» απεκρίθη η Τερέζα

369r «Και όλες αυτές τες ευτυχίες, | μάλιστα και άλλες μεγαλύτερες, τες είχε προγνωρίσει ο Σάντσιος μου, ότι θέλεις ιδεί, θυγατέρα μου, πως μετ' ολίγον καιρόν θέλει με κάμει κοντέσαν, ότι το παν όλον στέκει εις το να λάβει τινάς την αρχήν της ευτυχίας. Και, ως καθώς λέγει ο πατέρας σου, ο οποίος είναι και πατέρας των παροιμιών, εις το να παίρνει τινάς, να μην οκνεύει: όταν σε δώσουν ένα γκοβέρνον, έπαρέ το· αν δε δώσουν καμίαν κοντείαν, έπαρέ την και αυτήν· και, αν σε δώσουν κανένα χάρισμα, άπλωσε ευθύς το χέρι σου. Ότι δεν πρέπει να κοιμάται τινάς και να μη γνωρίζει την ευτυχίαν του και την καλήν του τύχην!»

«Και τί με κόφτει εμένα» είπεν η Σαντσιέτα «αν ειπούν ό,τι θέ-

1 σινιόρε || 4, 5-6 ιτζιογλάνι || 7 αμ᾽φίβαλον || 11-12 τι/νάς ὡς || 22 ἔτρωγα | σκρόδα γρ. σκόρδα *(;)* || 31-32 (ὁ ὁποῖος … παροιμιῶν) || 33 ἂν / δὲ γρ. αν σε *(;)*

λουν, όταν με ιδούν ενδυμένην με ακριβά φορέματα και φαντα- P
στικήν, φθάνει μόνον να έχει αυτό το γκοβέρνον και τα συνακό-
λουθά του και να μην είναι "Έξω μπέλα μπέλα και απομέσα δεν
ωφέλα…".»

Ακούοντας αυτό ο παπάς, εγέλασε και είπεν: 5

369ᵛ «Εγώ στέκω και θαυμάζομαι με αυτούς τους | Πάντσηδες ότι
όλη τους η γενεά ποτέ δεν συντυχαίνουν κανένα λόγον οπού να
μην ανακατώσουν και από μίαν παροιμίαν.»

«Έτσι είναι,» είπεν το ιτσιογλάνι «ότι και ο σινιόρ γκοβερνα-
τόρος ο Σάντσιος τες λέγει κάθε ολίγον· και, αν καλά και οι πε- 10
ρισσότερες να μην ταιριάζουν, όμως η σινιόρα δουκέσα και ο δού-
κας {δεν} τες νοστιμεύουνται καταπολλά.»

«Χωρατεύεις η αυθεντία σου, σινιόρε,» είπεν ο Κοράσκος «ή
το λέγεις αληθινά διά αυτό το γκοβέρνον του Σάντσιου Πάντσα
και πως να είναι αυτή η δουκέσα οπού έστειλε τα χαρίσματα ομού 15
και την επιστολήν; Διότι ημείς, αν καλά και να βλέπομεν με τα
ομμάτιά μας τα χαρίσματα και να εδιαβάσαμεν και τα γράμμα-
τα, με όλον τούτο δεν το πιστεύομεν, και υπολαμβάνομεν πως να
είναι και αυτό ένα από τα πράγματα του δον Κισότου τού συμ-
πατριώτου μας, ότι αυτός πιστεύει πως όλα διαμέσου γοητείας 20
να γίνονται· και, διά τούτο, λέγομεν να μην είσαι και η αυθεντία
σου κανένας φαντασιώδης γραμματοκομιστής.»

370ʳ «Εγώ, σινιό|ροι, δεν ηξεύρω να σας ειπώ άλλο» απεκρίθη το ιτσιο-
γλάνι «παρά πως εγώ είμαι ένας πρέσβης αληθής και όχι φαντα-
σιώδης, και πως ο σινιόρ Σάντσιος είναι γκοβερνατόρος εμπράκτως, 25
και πως οι αυθεντάδες μου, δηλ(αδή) ο δούκας και η δουκέσα,
ημπορούν να δώσουν και έχουν τοιαύτα γκοβέρνα, και άκουσα πως
αυτός ο Σάντσιος κυβερνά πολλά καλά. Αν εις αυτό είναι καμία
γοητεία ή όχι, κάμετε η αυθεντία σας την διάλεξην αναμεταξύ σας,
ότι εγώ, μά την ζωήν του πατρός μου, άλλο τίποτε δεν ηξεύρω.» 30

«Ενδέχεται να είναι αληθινόν,» είπεν ο Καράσκος «όμως *αμφι-
σβητεί ο Αυγουστίνος*.»

«Ας αμφιβάλλει όποιος θέλει,» είπεν το ιτσιογλάνι «ότι αυτό
οπού σας είπα είναι αλήθεια· πόσον μάλλον, οπού και "με έργα
πιστεύετε, και όχι με λόγια": ας έλθει κανένας από την αυθεντίαν 35
σας μαζί μου και τότε θέλει το βεβαιωθεί η όρασις εκείνο οπού
δεν πιστεύει η ακοή.»

9, 24, 34 ἰτζιργλά/νι || 12 δεὺ ταῖς || 26 δηλ: || 33 αμ̓φιβάλλῃ *γρ.* αμφισβητεί *(;)* || 35 πιζεύεται

P «Αυτό τυχαίνει εις εμένα:» είπεν η Σαντσιέτα «και έπαρέ με η αυθεντία σου οπίσω εις τα κάπουλα του αλόγου, ότι εγώ θέλω
370ᵛ υπάγει | μετά πάσης χαράς να ιδώ τον πατέρα μου.»

«Οι θυγατέρες των γκοβερνατόρων» απεκρίθη το ιτσιογλάνι «δεν πρέπει να περιπατούν μοναχές εις τες στράτες και καβαλικεμένες επάνω εις άλογα, αλλά πρέπει να κάθονται μέσα εις κουτσία και εις λεφτίκας και να έχουν κατόπι τους πολλούς υπηρέτας.»

«Να με συμπαθήσεις η αυθεντία σου,» απεκρίθη η Σαντσιέτα «εγώ δεν είμαι από εκείνες τες υπερήφανες! Ότι εγώ κάθομαι τόσον εύμορφα επάνω εις μίαν γομαρίτσαν ωσάν να εκάθουμουν επάνω εις ένα κουτσί.»

«Σιώπα, κόρη μου, και μη συντυχαίνεις ως άγνωστη,» είπεν η Τερέζα «ότι εσύ δεν ηξεύρεις τί φλυαρείς, και η αυθεντία σου συντυχαίνεις πολλά καλά, ότι είναι πράγμα ίδιον των φρονίμων ανθρώπων να κυβερνούνται κατά τους καιρούς: όταν Σάντσιος, Σαντσιέτα, και όταν γκοβερνατόρος, σινιόρα, ανίσως και δεν λανθάνομαι και εγώ.»

«Η αυθεντία σου συντυχαίνεις πολλά καλά·» είπεν το ιτσιογλάνι
371ʳ «μόνον δώσε με να φάγω και να κινήσω ογλήγορα, ότι έχω | κατά νουν να φθάσω εκεί το βράδυ.»

Ο παπάς τον επροσκάλεσε να υπάγει να γευματίσουν.

Αυτός δε δεν το εδέχθη, τέλος πάντων, βιάζοντάς τον με τα παρακαλέματα, έστερξε, και τον επήρεν ο παπάς μετά πάσης χαράς, να τον υπάγει εις το οσπίτιόν του διά να γευματίσει και να τον εξετάσει διά τον δον Κισότην και διά τες ανδραγαθίες του.

Ο Καράσκος είπε προς την Τερέζαν να γράψει τες απόκρισες των γραμμάτων, αμή αυτή δεν ηθέλησε να τον ανακατώσει εις τας υποθέσεις της, αλλά έστειλε και έκραξε έναν αναγνώστην οπού είχον εις το χωρίον τους, και τον εχάρισε μερικά αυγά διά τον κόπον του, και τον έβαλε και της έγραψε δύο γράμματα, ένα εις τον άνδρα της και άλλον εις την δουκέσαν, υπαγορεύοντάς τα αυτή, ως καθώς θέλουν φανεί εδώ σιμά.

4 ì-/τζιογλάνι || 7 λευτίκας *το α ίσως ε· γρ.* λε{υ}τίκας *(;)* || 19 ìτζιογλάνι || 21 βράδυ. *η υπόλοιπη αράδα κενή*

Κεφ(άλαι)ον να^{ον}. P

Οπού διηγείται την προκοπήν οπού έκαμεν ο Σάντσιος εις το
371^{v} γκοβέρνον του, και άλλα | συμβεβηκότα περίεργα και νόστιμα.

Εξημέρωσεν η ημέρα εκείνης της νυκτός οπού επήγεν ο γκοβερνατόρος και ετριγύρισε την χώραν, εις την οποίαν ο αρχιμάγειρας δεν εκοιμήθη τελείως, έχοντας βεβυθισμένους τους λογισμούς εις την ευμορφίαν της κορασίδος· παρομοίως και ο επιστάτης ήτον ασχολημένος εις το να γράφει εις τους αυθέντας του τα λόγια και έργα του Σάντσιου.

Τέλος πάντων, εσηκώθη ο σινιόρ γκοβερνατόρος, και με την άδειαν του ιατρού τού έδωσαν ολίγον γλύκισμα και τέσσαρας σταλαγματιές νερόν, πράγμα οπού ο Σάντσιος το ήθελεν αλλάξει πολλά καλλιότερα με ένα κομμάτι ψωμί ή με ένα τσαμπί σταφύλι· αμή, βλέποντας πως έπρεπε να το κάμει εξανάγκης και όχι θεληματικώς του, το έκαμε, με μεγάλον κόπον του στομαχίου του, καταπείθοντάς τον ο ιατρός πως τα ολίγα και εκλεκτά φαγητά ζωογονούν καταπολλά την διάνοιαν, το οποίον ήτον εκείνο οπού έπρεπε περισσότερον εις εκείνους οπού εκυβερνούσαν γκοβέρνα
372^{r} και είχαν μεγάλες αξίες, | οι οποίοι όχι μόνον εχρειάζουνταν τες δύναμες του σώματος, αλλά και της διανοίας του νοός.

Με αυτήν την καλήν και σοφιστικήν μέθοδον απέθανε σχεδόν από την πείναν, και κάθε ώραν εβλασφημούσεν εις τον εαυτόν του το γκοβέρνον, και όποιον του το είχε δώσει· αμή, με όλον οπού επεινούσεν, εκάθισεν εκείνην την ημέραν να κρίνει, και ο πρώτος οπού εβγήκεν έμπροσθέν του ήτον ένας ξένος άνθρωπος, ο οποίος τον έκαμεν αυτήν την ερώτησην:

«Εις ένα βασίλειον ευρίσκεται ένας ποταμός... Και επάνω εις αυτόν τον ποταμόν είναι φτιασμένον ένα γεφύρι, εις την άκρην του οποίου είναι μία κρεμασταριά και σιμά εις αυτήν είναι ένα οσπίτι, εις το οποίον κάθονται τέσσαροι κριταί οπού κρίνουν με τον νόμον οπού έβαλεν ο αυθέντης του ποταμού, του γιοφυρίου και του βασιλείου, ο οποίος νόμος ήτον τοιούτης λογής: Ανίσως και επερνούσε τινάς από εκείνο το γιοφύρι, έπρεπε πρώτον να ομώσει πόθεν ήρχουνταν, πού επήγαινε και διά τί υπόθεσην επήγαι-
372^{v} νεν· και, αν αυτός ήθελεν ειπεί την αλήθειαν, | τον άφηνον και ε-

5 ἐτριγύρισε *το ι ίσως ϥ ή διορθ. από* ο || 6 *δεν προηγείται διαγραμμ. αδιάγν. αρχ.* | βεβυθισμένους *το πρώτο* υ *διορθ. ίσως από* ε, *ενώ το δεύτερο από αδιάγν. αρχ.* || 13 τζαμπί || 22 ἀπὸ πῆναν *το τῆν προσθ. με το ίδιο χέρι* || 28 φτιασμένον || 29 κρεμασταριά || 31 γιοφυρίν || 33 γιοφύρι

P περνούσεν, ει δε και έλεγε ψεύματα, τον εκρεμούσαν εις εκείνες τες κρεμασταριές. Επερνούσαν, λοιπόν, πολλοί άνθρωποι, τους οποίους οι κριταί τούς έβαναν και όμωναν και από τον όρκον οπού έκαναν εγνώριζαν πως έλεγον την αλήθειαν και τους άφηναν και επερνούσαν. Και κατά τύχην απέρασεν ένας άνθρωπος, τον οποίον βάνοντάς τον να κάμει τον συνηθισμένον όρκον, όμωσεν και είπεν πως, μά τον όρκον οπού έκανεν, επήγαινεν να αποθάνει εις εκείνες τες κρεμασταριές, και όχι διά άλλην καμίαν υπόθεσην. Οι κριταί εστοχάσθηκαν τον όρκον οπού έκαμεν και είπαν: "Αν ημείς αφήσομεν αυτόν τον άνθρωπον να απεράσει, θέλει ψευματίσει εις τον όρκον οπού έκαμεν, και κατά τους νόμους πρέπει να αποθάνει· από το άλλον μέρος πάλιν, αν ημείς τον κρεμάσομεν, αυτός όμωσε πως διά αυτό και μόνον πηγαίνει, και, ομώνοντας την αλήθειαν, πρέπει να τον ελευθερώσομεν κατά τον νόμον." Οι κριταί,
373r στέκοντας αμφίβολοι και ύποπτοι εις αυτό το πράγμα, | με έστειλαν να ερωτήσω την αυθεντίαν σου τί πρέπει να τον κάμουν αυτόν τον άνθρωπον, ότι ήκουσαν την οξυτάτην και μεγάλην αγχίνοιαν της αυθεντίας σου.»

Προς τον οποίον ευθύς απεκρίθη ο Σάντσιος:

«Αυτοί οι σινιόροι κριταί ημπορούσαν να κάμουν αλλέως και να μη σε στείλουν εδώ να ερωτήσεις εμένα, ότι εγώ μετέχω περισσότερον από το άλογον παρά από το λογικόν· αμή, με όλον τούτο, ειπές με άλλην μίαν φοράν την υπόθεσην: ότι ίσως και να το επιτύχω.»

Ο ξένος τού την είπε δύο και τρεις φορές την ερώτησην, και ο Σάντσιος τού απεκρίθη:

«Εγώ, κατά τον σκοπόν μου, θέλω φανερώσει αυτήν την υπόθεσην εις δύο λόγια, και θέλω ειπεί τοιούτης λογής: αυτός ο άνθρωπος ομώνει πως πηγαίνει να κρεμασθεί εις εκείνην την κρεμασταριάν, αν γίνει αυτό, γίνεται και ο όρκος του αληθής και κατά τον νόμον πρέπει να τον ελευθερώσουν και να περάσει το γιοφύρι· και, αν δεν τον κρεμάσουν, μένει ο όρκος ψευδής και κατά τον ίδιον νόμον πρέπει να τον κρεμάσουν κατά αλήθειαν.»

373v «Έτσι είναι ως καθώς λέγει ο σινιόρ | γκοβερνατόρος,» είπεν ο ξένος «και εις αυτήν την απόφασην ουδείς λόγος.»

«Εγώ λέγω, λοιπόν,» λέγει ο Σάντσιος «πως το μέρος εκείνου του ανθρώπου οπού όμωσε την αλήθειαν να το{ν} αφήσουν να απεράσει, και εκείνο οπού είπε ψέματα να το κρεμάσουν, και τοι-

29-30 κρεμαζαργιά'ν || 31-32 γιοφύρι || 37 να τὸν

ούτης λογής θέλει πληρωθεί ο νόμος.» P

«Καλά, σινιόρε γκοβερνατόρε, πώς; Ανίσως και το κάμουν αυτό,» είπεν ο ξένος «κάμνει χρεία να χωρίσουν τον άνθρωπον αυτόν εις δύο μέρη, εις αληθή και ψευδή· και, αν χωρισθεί, εξάπαντος αποθαίνει, και δεν θέλει πληρωθεί κανένα από εκείνα οπού απαιτεί ο νόμος, τα οποία είναι ανάγκη να πληρωθούν.»

«Άκουσε, σινιόρε:» απεκρίθη ο Σάντσιος «αυτός ο διαβάτης οπού λέγεις θέλει είναι κανένας έξω φρενών και γαΐδαρος οπού αγαπά περισσότερον να αποθάνει παρά να ζήσει και να απεράσει τον ποταμόν, διότι, αν η αλήθεια τον ελευθερώνει, το ψεύδος τον καταδικάζει· και, επειδή και είναι έτσι, εμένα με φαίνεται να ειπείς εις αυτούς τους κριτάς οπού σε έστειλαν εδώ να τον αφήσουν αυτόν να απεράσει, επειδή και είναι αμφίβολον το πράγμα
374r και είναι πάντοτε αξιέπαι[νον το να κάμει τινάς καλόν παρά κακόν. Και αυτό να μη θαρρείς πως το λέγω αφ' εαυτού μου, ότι ενθυμήθηκα μίαν από τες πολλές ερμηνείες οπού με έδωσεν ο καβαλιέρης μου δον Κισότης όταν ήθελα να έλθω εις αυτό το γκοβέρνον, η οποία είναι, όταν η κρίσις είναι αμφίβολος, να αποβλέπω περισσότερον εις την ευσπλαχνίαν παρά εις την σκληρότητα.»

«Έτσι είναι,» απεκρίθη ο επιστάτης «και λογιάζω πως ο ίδιος Λυκούργος, οπού έδωσε τους νόμους εις τους Λακεδαιμονίους, δεν ημπορούσε να προφέρει καλυτέραν απόφασην από αυτήν οπού έδωσεν ο Σάντσιος. Και κατά το παρόν ας αφήσουν τον σινιόρ γκοβερνατόρον εις ειρήνην, ότι είναι καιρός να φάγει.»

«Αυτό ήθελα και εγώ:» είπεν ο Σάντσιος «ας με δώσουν να φάγω, και ύστερον ας με ειπούν χίλιες υποθέσεις αμφίβολες, ότι εγώ θέλω τες δώσει όλες.»

Ο επιστάτης εστάθη εις τον λόγον του, έχοντας διά έλεγχον της συνειδήσεως το να κάμει να αποθάνει από την πείναν εκείνος ο καλός γκοβερνατόρος, και, το περισσότερον, οπού είχε κατά νουν να
374v τον εβγάλει εκείνην την βρα[διάν από το γκοβέρνον κάμνοντας το υστερινόν περιγέλιον οπού είχε προσταγήν να το κάμει.

Τρώγοντας, λοιπόν, εκείνην την ημέραν εναντίον εις τους κανόνας και αφορισμούς του ιατρού την πρώτην φοράν, έφθασε, την ώραν οπού εσηκώνετον το τραπέζι, ένα⟨ς⟩ γραμματοκομιστής με ένα γράμμα του δον Κισότε εις τον γκοβερνατόρον. Ο Σάντσιος είπεν τον γραμματικόν να το διαβάσει αυτός πρώτον μοναχός του, και, αν δεν είχε κανένα μυστικόν, να το διαβάσει φανερά. Το

2 Καλά *το ά ίσως έ* | σινιόρε ‖ 35 ένα γραμμα/τοκομιςής

P έκαμεν αυτό ο γραμματικός, και, βλέποντας πως δεν έγραφε κανένα μυστικόν, είπεν:

«Αυτό το γράμμα ημπορεί να διαβασθεί παρρησίᾳ να το ακούσει καθένας, ότι εκείνα οπού γράφει ο σινιόρ δον Κισότης είναι άξια να τυπωθούν και να γραφθούν με χρυσά γράμματα:

»"Επιστολή του δον Κισότε της Μαντσίας προς τον Σάντσιον Πάντσαν, τον γκοβερνατόρον της νήσου Βαραταρίας.

»"Όταν εγώ ακαρτερούσα να μάθω τα νέα μαντάτα της αμε-
375r λείας σου και τρέλας, ήκουσα την φρο|νιμάδαν σου και γνώσην σου, διά το οποίον ευχαρίστησα καταπολλά τον ουρανόν, οπού υψώνει τους πτωχούς και τους κάμνει μεγάλους ανθρώπους, και τους τρελούς τούς κάμνει φρονίμους και γνωστικούς. Με λέγουν πως εσύ κυβερνάς πολλά καλά, και είσαι πολλά ταπεινός: αμή πρέπει να ηξεύρεις, Σάντσιε, πως πολλές φορές τυχαίνει και είναι αναγκαίον, διά την εξουσίαν του οφικίου, να κάμει τινάς εναντίον εις την ταπείνωσην της καρδίας του, διότι η στολή των μεγάλων ανθρώπων πρέπει να είναι ως καθώς απαιτεί το οφίκιόν τους, και όχι να κλίνουν εις την ταπείνωσην της πολιτείας τους. Ενδύσου πολλά καλά φορέματα: δεν σε λέγω να φορείς στολίδια μικρών παιδίων, μήτε να φορέσεις φορέματα σολδάτων, όντας κριτής, αλλά να έχεις τιμημένα φορέματα ως καθώς το απαιτεί το οφίκιόν σου, να είσαι παστρικός.

»"Διά να σε αγαπά το υπήκοόν σου, και ανάμεσα εις τα άλλα πράγματα να κάμεις δύο: το ένα, να είσαι ευπροσήγορος με όλους, το οποίον σε το είπα άλλην μίαν φοράν· και το άλλον, να πασχί-
375v σεις να είναι ευθήνια | εις τον τόπον σου, ότι δεν είναι πράγμα να πικραίνει τόσον την πτωχολογιάν ωσάν την πείναν και ακρίβειαν.

»"Μη κάμεις πολλές εξορίες, και, αν τες κάμνεις, πάσχιζε να είναι δίκαιες, και το περισσότερον να φυλάττονται, ότι, αν δεν φυλάττονται, εννοείται πως ο αυθέντης οπού τες έκαμε δεν είχε δύναμην να τες κάμει να τηρηθούν· και οι νόμοι οπού φοβερίζουν και δεν τηρούνται είναι ωσάν το ξύλον οπού πίπτει μέσα εις τον ποταμόν, και εις την αρχήν ξιπάζει τες καρδίες, και ύστερον αγάλια αγάλια το καβαλικεύουν.

»"Να αγαπάς τες αρετές και να μισάς τα εγκλήματα. Να μην

26 ξ̓σται *το τ ίσως προσθ. αρχικά, ενώ το ν με το ίδιο χέρι κατόπιν* | εὐθύνια

είσαι πάντοτε αυστηρός, μήτε πάντοτε καταπολλά εύκλιτος, αλλά να είσαι μέτριος. Να εγνοιάζεσαι την φυλακήν, τα κασαπεία, τους φόρους, ότι το πρόσωπον του γκοβερνατόρου εις τοιούτους τόπους είναι πολλά αναγκαίον: εις τοιούτους τόπους παρηγορεί τους φυλακωμένους και καταδίκους· να είσαι φοβερός εις τους μακελάρηδες, ότι τότε δίδουν το δίκαιον και ισάζουν το στάθμιον και τα ζύγια, το ίδιον να κάμεις και εις τον φόρον, εις εκείνους 376r οπού πω|λούν. P

»"Κοίταξε να φυλάττεις τον νόμον, και διάβαζε τας νουθεσίας και παραινέσεις οπού σε έδωσα γραμμένας, και θέλεις ιδεί πως θέλεις εύρει μίαν μεγαλοτάτην βοήθειαν από αυτά, οπού να σε βοηθεί να υποφέρεις τους κόπους και δυσκολίας οπού καθημερινώς έχουν οι γκοβερνατόροι. Δούλευε πιστά τους αυθεντάδες σου και φαίνου ευχάριστος, ότι η αχαριστία είναι θυγατέρα της υπερηφανείας οπού είναι μία από τες μεγαλιότερες αμαρτίες.

»"Η σινιόρα δουκέσα έστειλεν έναν άνθρωπον επιτούτου εις την γυναίκα σου την Τερέζα ομού με το ρούχον οπού άφησες εδώ να το στείλω και προς τούτοις την έστειλε και η δουκέσα ένα δώρον.

»"Εγώ εκακοπέρασα ετούτες τες ημέρες, με το να με εσυνέβη ένα πράγμα με κάποιες γάτες, και με όλον τούτο δεν έπαθα κανένα κακόν, ότι, αν καλά και να είναι γοητευταί οπού με καταφρονούν, όμως ευρίσκονται μερικοί οπού με διαφεντεύουν.

»"Γράψε με διά τον επιστάτην οπού είναι μαζί σου αν είναι αυτός η Τριφάλδη, ως καθώς εσύ είχες αμφιβολίαν εις αυτόν· και 376v γράφε με συχνά, επειδή και είναι ολί|γον διάστημα: αν καλά και εγώ έχω κατά νουν να αφήσω ογλήγορα αυτήν την οκνηράν ζωήν, ότι εγώ δεν εγεννήθηκα να ζω τοιούτης λογής.

»"Με είπαν μίαν υπόθεσην, διά την οποίαν εγώ πιστεύω πως θέλομεν χαλάσει την φιλίαν με αυτούς τους δούκηδες· αν καλά και εγώ διά αυτό δεν εγνοιάζομαι τελείως, διότι, τέλος πάντων, πρέπει να κάμω περισσότερον τα του επαγγέλματός μου παρά την θέλησήν τους, και κατά τον κοινόν λόγον οπού λέγει: "Φίλος μεν είναι ο Πλάτων, αλλ' η αλήθεια είναι πλέον φιλτάτη." Αυτό σε το γράφω ελληνικά διότι πιστεύω πως έμαθες αφού έγινες γκοβερνατόρος. Ταύτα, και υγίαινε.

»"Ο σος φίλος

Δον Κισότης της Μαντσίας".»

1 εὔκλητος || 7 ζύγια || 16 σινιόρα || 19 ἐκακοπέρασε || 25 γράφαι *το φ διορθ. από* ψ || 35 ὑγίαινε. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 36-37 ὁσὸς ... κισσότης *κεντραρισμένα*

P Ο Σάντσιος εστάθη με προσοχήν και άκουσε το γράμμα, το οποίον εφάνη εις όλους αρεστόν, και παρευθύς ο Σάντσιος εσηκώθη από το τραπέζι, και έκραξε τον γραμματικόν του, και εσφαλίσθη με αυτόν εις μίαν κάμαραν, και έγραψε παρευθύς την απόκρισην του γράμματος, υπαγορεύοντας αυτός: |

377r «Επιστολή του Σάντσιου Πάντσα προς τον δον Κισότην της Μαντσίας.

»Η ασχολία των υποθέσεών μου είναι τόσον μεγάλη, οπού δεν έχω καιρόν να ξύσω το κεφάλι μου, μήτε να κόψω τα ονύχια μου. Αυτό το λέγω, σινιόρε μου, διά να μη θαυμάζεσαι η αυθεντία σου πως δεν σε έγραψα έως τώρα τί λογής κυβερνούμαι εις το γκοβέρνον, εις το οποίον ευρίσκομαι με περισσοτέραν πείναν παρά οπόταν επεριπατούσα με την αυθεντίαν σου εις τα δάση και εις τας ερημίας.

»Με έγραφεν ο δούκας ο σινιόρης μου τες απερασμένες, δίδοντάς με είδησην πως είχαν έμπει εις αυτό το νησί τέσσαρες κατάσκοποι διά να με σκοτώσουν, και εγώ έως τώρα δεν ηύρα κανέναν άλλον παρά έναν κάποιον ιατρόν, ονομαζόμενος Πέτρος Ρέζιος, από την Τιρατινφόραν, ο οποίος ευρίσκεται εις αυτήν την χώραν μισθωτός διά να σκοτώσει τους γκοβερνατόρους οπού έρχουνται: ιδές η αυθεντία σου αν δεν είναι όνομα αυτό οπού να μην
377v φοβάται τινάς να μην αποθάνει από τα χέρια του! Αυτός | ο ιατρός λέγει πως δεν ηξεύρει να ιατρεύσει τες ασθένειες όταν είναι παρών, αλλά τες προβλέπει, και κάμνει τα προφυλακτικά διά να μην έλθουν· και τα ιατρικά οπού μεταχειρίζεται είναι δίαιτα και αρχιδίαιτα, και δεκαπέντε χιλιάδες καντάρια φόφον της πείνας, δίδει διά καθάρσια την νηστείαν και διά κορδιάλε το να μην φάγει τινάς τελείως, διά δυναμωτικόν δίδει την όρασην μόνον προς τα φαγητά και όχι την γεύσην, και, όταν θελήσει να δώσει να φάγει χορταστικά ο γκοβερνατόρος, δεν του δίδει να φάγει παράνω από τέσσαρα κουφέτα, οπού άμποτες να δώσει ο Θεός να γίνει τέσσαρες χιλιάδες κομμάτια και αυτός και τα ιατρικά του. Τέλος πάντων, αυτός θέλει να με κάμει να αποθάνω από την πείναν και εγώ σκάνω από την αδημονίαν μου, επειδή και εγώ ελογίαζα να έλθω εις αυτό το γκοβέρνον διά να τρώγω καλά και να πίνω

9 ὀνύχια || 15 σινιόρης || 22 χέρια

καλά, και τώρα βλέπω πως κάμνω νηστείες, ωσάν να ήμουν ερη- P
μίτης και ασκητής, και, με το να μη τες κάμνω εξ ιδίας μου προ-
378r αιρέσεως, λογιάζω πως εις το τέ|λος έχει να με πάρει ο διάβολος.

»Έως τώρα δεν ημπόρεσα να αποκτήσω τίποτε, και δεν ημπορώ να καταλάβω τί είναι το αίτιον, διότι όταν ήμουν αυτού με έλε- 5
γον πως οι γκοβερνατόροι όταν πηγαίνουν νεωστί εις τα γκοβέρνα τους, πριν να έμπουν μέσα εις την χώραν, τους δίδουν οι εντόπιοι περισσά άσπρα, και εγώ έως τώρα δεν είδα τίποτε να με δώσουν.

»Εχθές το βράδυ εβγήκα να γυρίσω εις την χώραν, και απάν- 10
τησα μίαν κορασίδαν ενδυμένην με φορέματα ανδρίκεια, παρομοίως και τον αδελφόν της ενδυμένον με φορέματα γυναίκεια: ο αρχιμάγειράς μου αγάπησε την κορασίδαν, και γυρεύει να την πάρει διά γυναίκα του, και εγώ εσυλλογίσθηκα να πάρω γαμβρόν το παλ{αλ}ικάρι διά την κόρην μου· σήμερον θέλομεν συντύχει με 15
τον πατέραν τους, και θέλομεν ιδεί τί μας αποκρίνεται.

»Εγώ περιπατώ εις τους φόρους, ως καθώς με εσυμβούλευσες η αυθεντία σου, και εχθές απάντησα μίαν γυναίκα οπού επωλού-
378v σε λεπτόκαρα νωπά, | μέσα εις τα οποία είχεν ανακατώσει πα- 20
λαιά και χαλασμένα· και τα φουντούκια της τα εμέρισα εις τα παιδία του σχολείου, και αυτήν την εκαταδίκασα να μη περιπατήσει δεκαπέντε ημέρας μέσα εις τον φόρον να πωλήσει τίποτε μήτε να αγοράσει.

»Διά την σινιόραν δουκέσαν οπού με γράφεις η αυθεντία σου 25
πως έστειλε τα γράμματα και τα δώρα εις την γυναίκα μου την Τερέζαν, την ευχαριστώ καταπολλά, και θέλω πασχίσει να φανώ καταπολλά ευχάριστος: και παρακαλώ την αυθεντίαν σου να φιλήσεις εκ μέρους μου το χέρι της.

»Δεν αγαπούσα να μαλώσεις η αυθεντία σου με την μεγαλειό- 30
τητά της, διότι, αν χαλάσεις η αυθεντία σου την φιλίαν, είναι πράγμα φανερόν πως θέλει είσθαι ζημία εδική μου, και, επειδή και η αυθεντία σου με συμβουλεύεις να είμαι ευχάριστος, δεν πρέπει ούτε η αυθεντία σου να είσαι αχάριστος εις εκείνους οπού σε έκαμαν τόσες χάριτες και σε ετίμησαν τόσον υπερβολικά διά το καστέλι τους. 35

379r »Διά το συμβεβηκός των γάτων οπού με γράφεις | εγώ υπολαμβάνω πως θέλει να είναι κανένα από τα περιγέλια οπού συν-

8-9 δώσ̣ν. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 15 παλαλικάρι || 35 κα̣̈λι τ̣ς. *το ζέ προσθ. με το ίδιο χέρι και η υπόλοιπη αράδα κενή*

P ηθίζουν να σε κάνουν οι κακότροποι γοητευταί· όμως όταν αντα-
μωθούμεν μαζί τότε θέλει με το διηγηθεί.

»Ανίσως και η γυναίκα μου η Τερέζα Πάντσα με αποκριθεί εις το γράμμα, παρακαλώ την αυθεντίαν σου να με στείλεις την από-
κρισην, ότι έχω μεγάλην επιθυμίαν να μάθω πώς περνούν εις το οσπίτι μου. Ταύτα, και ο Θεός να σε γλιτώσει από αυτούς τους κακοτρόπους γοητευτάς και εμένα να με εβγάλει υγιή από τα χέ-
ρια του ιατρού Ρέτσιου.

»Της ευγενείας της δούλος,

Σάντσιο Πάντσας Γκοβερνατόρος.»

Ο γραμματικός εβούλωσε το γράμμα και εκίνησεν ευθύς τον γραμματοκομιστήν· και ύστερον εμαζώχθηκαν όλοι οι περιγελα-
σταί του Σάντσιου εις ένα μέρος, και εσυμβουλεύθηκαν αναμε-
ταξύ τους με τί τρόπον να κάμουν να διώξουν αυτόν από το γκο-
βέρνον· ο Σάντσιος απέρασεν εκείνην την νύκταν δίδοντας μερι-
379v κές προσταγές αναγκαίες εις το γκοβέρνον, | εν πρώτοις επρόσ-
ταξε να μη περιπατούν εις τους φόρους ματραπάζηδες εις τα φα-
γισερά πράγματα, να αφήνουν να έρχουνται κρασιά από κάθε μέρος, με τοιαύτην προσταγήν όμως, ότι να λέγουν τον τόπον από τον οποίον τα φέρνουν, διά να διορίζεται η τιμή του κατά την φή-
μην του, και όποιος το ανακατώσει με νερόν ή αλλάξει το όνομά του να χάνει την ζωήν του.

Έκαμε μετρίαν την τιμήν του κάθε πράγματος, μάλιστα των παπουτσίων και των υποδημάτων, με το να τον εφάνηκαν πολλά ακριβά· εδιόρισε μεγαλότατες τιμωρίες εις εκείνους οπού ήθελαν τραγωδήσει τραγούδια ασελγή και ασύστατα, μήτε την ημέραν μήτε την νύκταν· εδιόρισε πως κανένας τυφλός να μη τραγωδεί διά στίχων θαύματα ανίσως και δεν είναι με καλές μαρτυρίες πως είναι αληθινά, με το να τον εφάνηκαν πως τα περισσότερα οπού τραγωδούν οι αόμματοι είναι πεπλασμένα, και εις ατιμίαν των αληθινών.

Έκαμεν έναν από τους πτωχούς ωσάν επιστάτην επάνω εις
380r τους ζητιάνους, διά να τους εξετάζει αν ήτον | τοιαύτοι, διότι πολ-
λοί εκαμώνουνταν πως να είναι χωλοί και κουτσοί, οι οποίοι ήτον φανεροί κλέπται και μεθυσταί. Εις κοντολογίαν, αυτός εδιόρισε

2 διηγηθῆ. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 9 Τῆς ... σάντζιο *στοιχημένα δεξιά* || 10 πάντζας γγοβερνατόρος. *στοιχημένα δεξιά* || 26-27 μήτε ... μήτε *γρ.* είτε ... είτε *(;)* || 31 ἀληθινῶν. *η υπόλοιπη αράδα κενή*

πράγματα τόσον καλά και αναγκαία, οπού φυλάττονται έως την σήμερον, και τα ονομάζουν «Τα διατάγματα του μεγάλου γκοβερνατόρου Σάντσιου Πάντσα.» P

Κεφ(άλαι)ον νβ^{ον}.
Εις το οποίον διηγείται το συμβεβηκός της ματρόνας.

Διηγείται ο Σιδ Αχμέτ πως, αφού ο δον Κισότης ιατρεύθη από τα τζουγρανίσματα, του εφάνη πως η ζωή οπού έκαμνεν εις εκείνο το καστέλι να ήτον εναντία εις το επάγγελμα της πλανωμένης καβαλερίας, και εσυλλογίσθη να ζητήσει άδειαν από τους δούκηδες διά να υπάγει εις την Σαραγόζα, εις την οποίαν εγίνουνταν κάποιαι πανηγύρεις, και είχε κατά νουν να νικήσει το σκουτάρι οπού είχαν συνήθειαν να δίδουν εις εκείνους οπού νικούν.

Και, ευρισκόμενος μίαν ημέραν εις το τραπέζι με τους δού-
380^{v} κη|δες και αρχινώντας να τους φανερώσει τον σκοπόν του και να ζητήσει άδειαν, εμπήκαν ευθύς από την πόρταν της σάλας δύο γυναίκες, ενδυμένες με μαύρα από την κεφαλήν έως εις τα πόδαρια· και η μία από αυτές επήγε και εγονάτισε έμπροσθεν εις τους πόδας του δον Κισότε, και άρχισε να κλαίει με τόσην θερμότητα και να αναστενάζει, οπού έμειναν εκστατικοί όλοι εκείνοι οπού την έβλεπον και την ήκουον. Και, αν καλά και οι δούκηδες ελογίαζον πως να είναι καμία μηχανή των υπηρετών τους οπού να την έκανον διά περιγέλιον του δον Κισότε, με όλον τούτο, βλέποντας την θερμότητα και τον πόνον με τον οποίον έκλαιε η γυναίκα, αύξανε η υποψία και η αμφιβολία, έως οπού την ελυπήθη ο δον Κισότης και την εσήκωσεν υπό κάτω και της είπε να ξεσκεπάσει το δακρύζον της πρόσωπον.

Αυτή παρευθύς το έκαμε και, ξεσκεπάζοντας το πρόσωπόν της, εφάνη πως ήτον η δόνα Ροδριγέτς, η ματρόνα της δουκέσας, και η άλλη η μαυροφόρα ήτον η θυγατέρα της, οπού την είχε |
381^{r} πλανέσει και απατήσει ο υιός του πλουσίου χωριγιάτου. Εθαύμασαν όλοι εκείνοι οπού την ήξευρον, και περισσότερον από καθένα οι δούκηδες, οι οποίοι, αν καλά και την ήξευραν από άνωθεν και εξαρχής, όμως δεν επίστευαν πως ήθελε φθάσει ώς τόσον η

33 χωριγιάτ

P τρέλα της οπού να κάμει τοιούτον πράγμα. Τέλος πάντων, η δόνα Ροδριγέτς, γυρίζοντας προς τους δούκηδες, είπεν:

«Παρακαλώ την εκλαμπρότητά σας να με δώσετε άδειαν να ειπώ τέσσα⟨ρα⟩ λόγια αυτόν τον καβαλιέρην, διότι με άλλον τρόπον δεν ημπορώ να έβγω με τιμήν από αυτόν τον περιπεπλεγμένον λαβύρινθον εις τον οποίον με έβαλεν η αυθάδεια ενού κακού χωριάτου.»

Ο δούκας είπεν πως αυτός της έδιδεν άδειαν, να ειπεί εις τον δον Κισότην ό,τι αγαπούσε. Τότε αυτή, γυρίζοντας το πρόσωπόν της προς αυτόν, είπεν:

«Είναι κάποσες ημέρες, γενναίε καβαλιέρη, οπού εγώ σε εδιηγήθηκα το άδικον οπού έκαμεν ένας κακός χωριάτης εις την ακριβήν μου θυγατέραν, η οποία είναι αυτή η κακορίζικη, και η αυθεν-
381r τία σου μου υποσχέθης πως θέλεις | υπερμαχήσει διά λόγου της, και θέλεις κάμει την δικαίαν κρίσην του αδικήματος οπού έγινεν εις αυτήν, και τώρα άκουσα πως θέλεις να μισεύσεις από αυτό το καστέλι, να υπάγεις να εξετάξεις τας τύχας· και αγαπούσα, πριχού να κινήσεις η αυθεντία σου, να κάμεις αυτόν τον κακόν άνθρωπον να υπανδρευθεί με την θυγατέρα μου, κατά την υπόσχεσην οπού της έδωσε πριν να συνουσιασθεί με αυτήν και αφού εσυνουσιάσθη· επειδή και το να λογιάζει τινάς πως ο αυθέντης μου ο δούκας θέλει με κάμει δικαιοσύνην αυτό είναι ωσάν να εκτυπούσε το κεφάλι του εις τον τοίχον, διά την αιτίαν οπού κρυφίως σε είπα.»

Ο δον Κισότης την απεκρίθη, με μεγάλην σοβαρότητα, και της είπε:

«Μη πικραίνεσαι, καλή ματρόνα, σφούγγισε τα δάκρυά σου, άφησε τους αναστεναγμούς, ότι εγώ παίρνω επάνω μου την υπανδρείαν ή την εκδίκησην της θυγατρός σου, εις την οποίαν ήθελεν είσθαι καλλιότερον να μην επίστευε τας υποσχέσεις των εραστών, αι οποίαι ως επί το πλείστον είναι εύκολαι εις το να υποσχεθούν
382r και δύσκολαι εις το να τηρηθούν και να έμπουν | εις πράξην· και, έτσι, με άδειαν του σινιόρ δουκός, θέλω υπάγει τώρα παρευθύς να εύρω αυτόν το{ν} κακότροπον παιδί, και αν δεν σταθεί εις την υπόσχεσήν του εγώ θέλω κάμει την πρέπουσαν εκδίκησην και θέλω το σκοτώσει. Ότι αυτός είναι ο μεγαλύτερος κανών του επαγγέλματός μου, να παιδεύω τους υπερηφάνους και να συμπαθώ τους ταπεινούς.»

4 τέσσαλόγια || 12 χωριάτης || 14 μοῦ *το* οῦ *διορθ. από* ὲ || 18 κακοῦ *το* α *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 21 (ἐπηδή ... || 33 αὐτόν τοῦ

«Δεν κάμνει χρεία να κάμεις τον κόπον η αυθεντία σου» απ- P
εκρίθη ο δούκας «και να υπάγεις να γυρεύεις αυτόν τον χωριάτην
από τον οποίον κλαίεται αυτή η καλή ματρόνα, ότι εγώ σε υπό-
σχομαι πως θέλω το μηνύσει διά αυτήν την προσκάλεσην και θέλω
τον κάμει να έλθει εδώ εις το καστέλι μου να δώσει την απόκρι-
σην, και θέλω δώσει και εις τους δύο σας κάμπον σίγουρον, φυ-
λάττοντας τα διατεταγμένα οπού είναι συνήθεια και πρέπει και
φυλάττονται εις τοιαύτα κατορθώματα, κάμνοντας παρομοίως
την δικαιοσύνην εις τον καθένα, ως καθώς είναι χρεώσται να την
κάμνουν όλοι οι πρίντσιποι οπού δίδουν κάμπον εις εκείνους οπού
πολεμούν διά το δίκαιον της επικρατείας.» |

382v «Πολλά καλά με αυτήν την άδειαν της μεγαλειότητός σου,»
είπεν ο δον Κισότης «εγώ ετούτην την φοράν θέλω αφήσει εις ένα
μέρος την ευγένειάν μου και θέλω ταπεινωθεί και θέλω γίνει παρ-
όμοιος με την ευτέλειαν αυτού του κακούργου, δίδοντάς του άδει-
αν να έλθει να μονομαχήσει με εμένα· και, αν καλά και να είναι
απών και πόρρω, με όλον τούτο τον προσκαλώ, διά την ατιμίαν
οπού έκαμεν εις αυτήν την κακορίζικον και την έφθειρεν, και ή
θέλει σταθεί εις τον λόγον του και εις την υπόσχεσήν του ή θέλει
κάμει αυτό το ανδρειωμένον χέρι την δικαίαν εκδίκησην.»

Και, εβγάνοντας ευθύς από το χέρι του το χερότι, το έριξεν εις
την μέσην της σάλας, ο δούκας το επήρε λέγοντας πως, ως καθ-
ώς τον επροείπεν, εδέχουνταν εκείνην την προσκάλεσην αντίς διά
τον χωριγιάτην και πως έβανε διορίαν εις έξι ημέρας, να γίνει αυτή
η μονομαχία εις την αυλήν εκείνου του καστελίου, με τα διορι-
σμένα άρματα των καβαλιέρων: δηλαδή κοντάρι, σκουτάρι, θώ-
ρακα, και τα άλλα αναγκαία.

383r «Αμή πε|ρισσότερον από κάθε άλλον κάμνει χρεία πως αυτή
η καλή ματρόνα και αυτό το κακορίζικον κορίτσι να κρεμάσουν
την δικαιοσύνην εις το χέρι του σινιόρ δον Κισότε, ότι αλλέως δεν
γίνεται τίποτε.»

«Εγώ θέλω την κρεμάσει.» απεκρίθη.

«Το ίδιον.» είπε και η θυγατέρα της.

Αφού, λοιπόν, έγινεν αυτό, και εσυλλογίσθη ο δούκας εις εκεί-
νο οπού είχε να κάμει, η ματρόνα με την θυγατέραν της αναχώ-
ρησεν, η δουκέσα επρόσταξε να μη τες κρατούν πλέον ωσάν δου-
λεύτριές της, αλλά ωσάν σινιόρες τυχηρές οπού εγύρευαν δικαιο-

4 τό μηνύση γρ. τῳ μηνύσει *(;)* το(ν) μηνύσει *(;)* | προικάλεσιν || 14-15 παρόμοιως || 21 *και passim* χερότι γρ. χερό(κ)τι *(;)* || 24 χωριγιάτην || 25 μετά

P σύνην από πλανωμένους καβαλιέρους· και της έδωσαν μίαν κάμαραν ξεχωριστήν και τες υπηρετούσαν ωσάν ξένες, και εθαύμασαν οι άλλες δουλεύτριες, μην ηξεύροντας τί τέλος είχε να λάβει η τρέλα τής δόνα Ροδριγέτς και της θυγατρός της.

Ευρισκόμενοι εις αυτό, εμπήκεν μέσα εις την σάλαν το ιτσιογλάνι οπού είχεν υπάγει εις την γυναίκα του Σάντσιου, το οποίον βλέποντάς το εχάρηκαν καταπολλά οι δούκηδες, επιθυμούν-
383ᵛ τες να μάθουν τί του εσυ|νέβη εις εκείνο το ταξίδι, και ερωτώντας το απεκρίθη πως δεν ημπορούσε να τα ειπεί παρρησίᾳ μήτε εν συντομίᾳ, αλλά να τον αφήσουν έως οπού να διαβάσουν τα γράμματα, τα οποία ευθύς τους τα έδωσεν, και μετά ταύτα τους ήθελε διηγηθεί καταμόνας εκείνα οπού τον εσυνέβηκαν. Παίρνοντας η δουκέσα το γράμμα, εδιάβασε τες επανωγραφές της. Μία από τες οποίες έγραφε τοιούτης λογής: «Δοθήτω τῃ σινιόρᾳ μου δουκέσᾳ.»· και το άλλο έγραφεν: «Δοθήτω τῳ ανδρί μου Σάντσιῳ Πάντσᾳ, τῳ μεγάλῳ γκοβερνατόρῳ της νήσου Βαταρίας.» Άνοιξεν ευθύς η δουκέσα το γράμμα της, το εδιάβασεν παρρησίᾳ, και έγραφε τοιούτης λογής:

«Επιστολή της Τερέζας Πάντσας προς την δουκέσαν.

»Έλαβα το γράμμα οπού με έστειλες η μεγαλειότης σου, και το εχάρηκα καταπολλά. Τα κοράλλια ήτον πολλά καλά, παρομοίως και το φόρεμα οπού έστειλεν ο άνδρας μου. Τον οποίον τον
384ʳ έκαμες η αυθεντία σου γκοβερνατόρον και το εχάρηκε | σχεδόν όλον το χωρίον μας, αν καλά και δεν το πιστεύει τινάς, μάλιστα ο παπάς, ο μαστορο-Νικολός ο μπαρμπέρης και ο δοτόρ Καράσκος· αμή εμένα δεν με κόφτει τίποτε, φθάνει να είναι αληθινόν, ως καθώς είναι, και ας λέγει ο καθένας ό,τι θέλει: με όλον οπού, αν θέλομεν να ειπούμεν την αλήθειαν, πως αν δεν ήρχουνταν το φόρεμα και τα κοράλλια μήτε εγώ δεν το επίστευα, διότι εις αυτά τα μέρη δεν ευρίσκεται κανένας άνθρωπος οπού να μη κρατεί τον άνδρα μου διά έναν γαΐδαρον, και πως, αν αυτός εδώ δεν ήτον άξιος να κυβερνήσει ένα κοπάδι κατσίκια, θαυμάζονται εις τί άλλον γκοβέρνον θέλει φανεί προκομμένος. Ο Θεός μόνον να τον βοηθήσει.

»Εγώ, σινιόρα μου, αποφάσισα να πηγαίνω εις το παλάτι με

1 τῆς *γρ.* τες *(;)* τις *(;)* || 4 δόνα *γρ.* δόνα(ς) *(;)* || 5-6 ἰτζιογλάνι || 11 (τὰ ὁποῖα … ἔδωσεν) || 13 της *γρ.* του *(;)* || 14 σινιόρα || 16 *και passim* βαταρίας *γρ.* Βα(ρα)ταρίας

το κουτσί, διά να κάμνω να σκάνουν εκείνοι οπού με φθονούν· και P
παρακαλώ την εκλαμπρότητά της να ειπείτε τον άνδρα μου να
με στείλει καμίαν πολλήν ποσότητα άσπρων, διότι εις το παλάτι
τα έξοδα είναι μεγάλα: και το ψωμί και το κρέας είναι πολλά
384ν α|κριβά· και, αν αυτός δεν θέλει να υπάγω, ας με δώσει είδησην, 5
ότι οι φιλενάδες μου και οι γειτόνισσές μου με λέγουν πως, αν εγώ
και η θυγατέρα μου υπάγομεν εις το παλάτι με τιμήν και προπομ-
πήν, τότε θέλει γνωρισθεί πως να είναι ο άνδρας μου γκοβερνα-
τόρος, όντας αναγκαίον να ερωτήσουν πολλοί: "Τί αρχόντισσες
είναι αυτές οπού κάθονται εις αυτό το κοτσί;", και ένας δούλος 10
να αποκρίνεται: "Η γυναίκα και η θυγατέρα του Σάντσιου Πάν-
τσα, γκοβερνατόρου της νήσου Βαταρίας", και με αυτόν τον τρό-
πον θέλω τιμηθεί, και αυτός, και εγώ.

»Να με πιστεύσεις, σινιόρα μου, πως ετούτον τον χρόνον δεν
εσύναξα βαλάνια· με όλον τούτο, στέλνω εις την μεγαλειότητά 15
σου μερικά, τα οποία τα έχω διαλεγμένα ένα προς ένα από το
βουνόν.

»Μην αλησμονήσεις η προπομποσύνη σου εις το να με γρά-
φει, ότι εγώ θέλω έχει την έγνοιαν εις το να σε αποκρίνομαι, δηλο-
ποιώντας σε διά την υγείαν μου και διά όσα συνέβουν εις αυτά 20
τα μέρη, θέλω παρακαλεί τον Θεόν να φυλάττει την μεγαλειότη-
385r τά σου, και εμένα να μη με αλησμονήσει. | Η Σάντσια η θυγατέ-
ρα μου και ο υιός μου φιλούν το χέρι σου.

»Εκείνη οπού επιθυμεί περισσότερον να σε ιδεί παρά να σε
γράψει, η δούλη σου 25

Τερέζα Πάντσα.»

Μεγάλην χαράν έλαβον όλοι ακούοντες το γράμμα της Τερέ-
ζας Πάντσας, και η δουκέσα είπεν τον δον Κισότην να της δώσει
άδειαν να ανοίξει το γράμμα του Σάντσιου. Ο δον Κισότης τής
απεκρίθη πως ημπορεί να το ανοίξει διά να ιδούν τί έγραφεν, το 30
οποίον ευθύς το έκαμεν:

«Επιστολή της Τερέζας Πάντσας προς τον άνδρα της
τον Σάντσιο Πάντσα.

»Έλαβα το γράμμα σου, Σάντσιε, και σε ομώνω ως καθολική

13 θέλω γρ. θέλο⟨μεν⟩ *(;)* || 14 σινιόρα || 24-26 *σε τρεις αράδες στοιχημένα δεξιά* || 32-33 *σε δύο αράδες στοιχημένα δεξιά*

P χριστιανή πως τόσην μεγάλην χαράν με επρουξένησεν οπού έλειψε μόνον δύο δάκτυλα να τρελαθώ. Και πίστευσέ με, ηγαπημένε μου, πως: όταν άκουσα πως έγινες γκοβερνατόρος, ολίγον έλειψε να λιγοθυμήσω από την μεγάλην χαράν μου, ότι εσύ ηξεύρεις πως τόσον σκοτώνει η αιφνίδιος χαρά όσον και ο μεγάλος πόνος.
385ᵛ Η Σαντσιέτα σχεδόν έχασε | τον νουν της από την μεγάλην της χαράν. Εγώ είχα έμπροσθέν μου το φόρεμα οπού με έστειλες, ομού και τα κοράλλια οπού με έστειλεν η σινιόρα δουκέσα, και τα γράμματα εις τα χέρια, και εκείνον οπού τα έφερε παρών, και, με όλα τούτα, επίστευα και εθαρρούσα πως να ονειρεύομαι, διότι ποίος το ήθελε βάλει εις τον νουν του πως ένας κατσικοβοσκός να φθάσει γκοβερνατόρος; Όμως ηξεύρεις, περιπόθητέ μοι, πως η μητέρα μου η οποία ήτον πολυμαθής έλεγεν πως πρέπει να ζήσει τινάς περισσότερον διά να ιδεί και να μάθει περισσά: αυτό το λέγω, ότι έχω κατά νουν να μην ησυχάσω έως οπού να μη σε ιδώ και τελώνην, το οποίον είναι ένα οφίκιον οπού, αν καλά και να τους παίρνει ο διάβολος εκείνους οπού το μετέρχονται αδίκως, όμως, τέλος πάντων, έχουν πάντοτε άσπρα. Η σινιόρα μου η δουκέσα θέλει σε ειπεί την επιθυμίαν οπού έχω να υπάγω εις το παλάτι: συλλογίσου το και στείλε με είδησην ως ορίζεις, ότι εγώ πάσχω να τιμήσω του λόγου μου περιπατώντας με το κοτσί.
386ʳ »Ο παπάς, ο μπαρμπέρης και ο δοτόρ Καράσκος δεν | ημπορούν να το πιστεύσουν πως εσύ είσαι γκοβερνατόρος και λέγουν πως όλα είναι φαντασίες και γοητείες, του δον Κισότε τού καβαλιέρη σου· μάλιστα ο Καράσκος λέγει πως θέλει να έλθει να σε εύρει και να σε εβγάλει το γκοβέρνον από λόγου σου και από το κεφάλι σου, ομοίως και από τον δον Κισότην την τρέλαν. Εγώ άλλο δεν τους αποκρίνομαι πάρεξ γελώ και δείχνω τα κοράλλια, τώρα πάσχω να εύρω κανέναν τρόπον να φτιάσω αυτό το φόρεμα οπού έστειλες εις την θυγατέρα μας.

»Έστειλα εις την σινιόρα μας την δουκέσα μερικά βαλάνια: τα οποία τα έχω διαλεγμένα ένα προς ένα. Στείλε με και εσύ καμίαν αρμαθιάν μαργαριτάρια, ανίσως και ευρίσκουνται εις αυτά τα μέρη.

»Εδώ ημείς άλλο τίποτε νέον δεν έχομεν παρά η Βερουέκα υπάνδρεψε την θυγατέραν της με ένα αμαθή ζωγράφον οπού ήλ-

15 μὴ σε᷑ γρ. {μη} σε *(;)* || 18 σιν῰ρα || 21 λόγυμυ γρ. λόγου σου | κοτζί. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 30 θυγατέρα μας. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 31 σιν῰ρα || 33 μέρη. *η υπόλοιπη αράδα κενή*

θεν εις το χωρίον μας να ζωγραφίσει εκείνο οπού ήθελεν επιτύ- P
χει: τον έβαλεν εδώ η Σύγκλητος Βουλή να ζωγραφίσει τα άρμα-
386ᵛ τα του | Ρηγός επάνω εις τες πόρτες του Παλατίου, αυτός τους
εζήτησε δύο λ(ίρ)ας, και του τα έδωσαν πριν να αρχίσει την ζω-
γραφίαν, εδούλευσεν οκτώ ημέρας, και δεν ημπόρεσε να ζωγρα- 5
φίσει τίποτε και είπε πως δεν ημπορούσε να ζωγραφίσει τόσες
λεπτολογίες· απέδωσε τα άσπρα, και, με όλον τούτο, υπανδρεύ-
θη με φήμην καλού ζωγράφου: τώρα δε άφησε το κονδύλι οπού
εζωγράφισε και έπιασε την τσάπαν, και πηγαίνει και σκάπτει εις
τον κάμπον ωσάν ένας γαλαντόμος. Ο υιός του Πέτρου Λούπου 10
έγινεν αναγνώστης, έχοντας σκοπόν να γίνει και παπάς: το ήκου-
σεν αυτό η Μιγκίλια, η ανεψιά του Μίγκου Δουλβάνου, και επή-
γε και τον εδιάβαλε πως της υποσχέθη να την πάρει διά γυναί-
κα· οι κακές γλώσσες λέγουν πως και να την εγγάστρωσε.

»Ελαία εις το χωρίον μας δεν ευρίσκονται τελείως, ούτε στα- 15
λαγματιά ξίδι. Επέρασεν απ᾽ εδώ ένα μπαϊράκι σολδάτοι: και άρ-
387ʳ πασαν από την στράταν δύο κορίτσια· τα οποί|α δεν σε τα λέγω
ποία είναι: ότι ίσως να γυρίσουν και να υπανδρευθούν, έτσι ως
καθώς είναι.

»Η θυγατέρα μας η Σαντσιέτα έμαθε και κάνει πλεκτά δίκτυα· 20
από τα οποία κερδαίνει οκτώ άσπρα την ημέραν, και τα κρύπτει
εις ένα κουτάκι διά την υπανδρείαν της, αμή, τώρα οπού έγινες
η αυθεντία σου γκοβερνατόρος, θέλεις την προικίσει εσύ δίχως
να κοπιάζει αυτή. Η βρύσις του χωρίου μας εξηράνθη, ένα αστρο-
πελέκι έπεσεν επάνω εις την μπερλίνα, εις την οποίαν άμποτες 25
και να πέσουν και άλλα περισσά.

»Εγώ απαντέχω την απόκρισην το ογληγορότερον, διά να ιδώ
τί λογής να πηγαίνω εις το παλάτι· ταύτα, ο δε άγιος Θεός να σε
διαφυλάττει εις έτη πολλά, όσα έχει κατά νουν να με φυλάξει και
εμένα, διότι δεν αγαπούσα να μείνεις μοναχός και χωρίς εμένα 30
εις ετούτον τον κόσμον.

»Η σύζυγός σου

Τερέζα Πάντσα.» |

387ᵛ Τα ενοστιμεύθηκαν όλοι τους καταπολλά αυτά τα γράμματα,

4 ἂς: || 9 ἔζωγράφισε γρ. εζωγράφιζε (;) | ἔπιασε || 10 γαλαντόμος. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 12 δνλβάνν γρ. Σιλβάτου || 14 ἐγγάςρωσε. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 15 Ἐλαία γρ. Ελαία(ι) (;) || 16 ξύδι. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 19 ἦναι. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 24 αὐτή. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 32 *κεντραρισμένα* || 33 *σε δύο αράδες με κλιμακωτή στοίχιση*

P τους επροξένησαν μεγάλην χαράν και άκρον γέλωτα· και επάνω εις αυτό έφθασεν και ο γραμματοκομιστής οπού έφερνεν εις τον δον Κισότη την απόκρισην του Σάντσιου, την οποίαν την εδιάβασαν και αυτήν παρρησίᾳ, και άρχισαν να αμφιβάλλουν διά την τρέλαν του γκοβερνατόρου.

Η δουκέσα επήρε το ιτσιογλάνι και επαραμέρισε διά να μάθει από αυτό τί εσυνέβη εις το χωρίον των Σάντσιων, το οποίον της τα εδιηγήθη όλα καταλεπτώς· της έδωσε και τα βαλάνια, και ένα κεφάλι τυρί οπού του είχεν δώσει η Τερέζα, με το να ήτον πολλά καλόν· η δουκέσα το εδέχθη με μεγάλην χαράν, με την οποίαν θέλομεν την αφήσει, να διηγηθούμεν το ελεεινόν τέλος οπού έλαβεν το γκοβέρνον του Σάντσιου Πάντσα, άνθος και παράδειγμα όλων των γκοβερνατόρων.

Κεφ(άλαι)ον νγ^{ον}.
Οπού διηγείται το τέλος οπού έλαβεν το γκοβέρνου του Σάντσου Πάντσα. |

388^{r} «Το να λογιάζει τινάς πως εις αυτήν την ζωήν στέκονται τα πράγματα εις ένα και το αυτό είναι και εις την ίδιαν κατάστασην διά παντός, αυτό είναι των αδυνάτων, μάλιστα φαίνεται πως γυρίζει ο τροχός: την πρώτην άνο(ι)ξην ακολουθεί το καλοκαίρι, το καλοκαίρι το φθινόπωρον, το φθινόπωρον τον χειμώνα, και ο χειμώνας πάλιν την πρώτην άνοιξην, και τοιούτης λογής γυρίζει ο καιρός με αυτόν τον τροχόν οπού παντελώς δεν παύει κινούμενος· μόνον η ανθρωπίνη ζωή τρέχει οξύτερα εις το τέλος του καιρού της, χωρίς να ξαναγυρίσει παρά μόνον εις την άλλην ζωήν, οπού δεν έχει διορισμένα όρια.» Αυτό το λέγει ο Σιδ Αχμέτ, οθωμανός φιλόσοφος, διότι με αυτόν τον τρόπον θέλει να φανερώσει την μεγάλην ακαταστασίαν και το αβέβαιον της παρούσης ζωής, και την σταθερότητα της αιωνίου οπού οι πάντες ελπίζουσι, περισσοί χωρίς το φως της πίστεως, μόνον με το φως της φύσεως την εκατάλαβον· αμή ο συγγραφεύς μας το λέγει αυτό εδώ διά
388^{v} την ταχύτητα και σπεύσην διά της οποίας έλαβε τέλος και | εφθάρθη ωσεί σκιά και καπνός το γκοβέρνον του Σάντσιου.

6 ἰτζιογλάνι || 7 τοῦ σάντζιον || 11 ελεφνον *πάνω από το φ διαγραμμ. περισπωμένη* || 14 ν̄δ || 15 γγοβερν *γρ.* γκοβέρνον *(;)* || 20 ἄνοξιν || 26 δρια *. η υπόλοιπη αράδα κενή* || 29 παν/τες *το ς διορθ. από λ*

Ο οποίος, ευρισκόμενος την εβδόμην νύκτα των ημερών τού P
γκοβέρνου του εις το κρεβάτι, πεινασμένος και διψασμένος, και
χορτάτος από το να κάμει κρίσες και να διορίζει διατάγματα, την
ώραν οπού τον έπαιρνεν ο ύπνος, ήκουσεν μίαν μεγάλην ταραχήν
και βοήν καμπάνων και φωνήν ανθρώπων, οπού εθαρρούσε πως 5
ήθελε να καταποντισθεί όλη η χώρα. Εσηκώθη και εκάθισεν εις
το κρεβάτι και έστεκε προσεκτικός και ήκουε διά να ιδεί από
⟨πού⟩ επ⟨ρ⟩οήρχετον αυτή η μεγάλη ταραχή, αμή όχι μόνον δεν
την εκατάλαβεν, αλλά ακούοντας οπού κοντά εις αυτά οπού
επροσθέτουνταν και άλλη βοή απείρων τρουμπέτων και τυμπά- 10
νων έμεινε περισσότερον έκφοβος και τρομασμένος· εσηκώθη
επάνω και εφόρησε τα παπούτσια του, και, χωρίς να φορέσει τα
άλλα του φορέματα, εβγήκεν εις την πόρταν της κάμαράς του
την ώραν οπού είδεν πως ήρχουτον από το δώμα του οσπιτίου
παράνω από είκοσι άνθρωποι με λαμπάδες αναμμένες εις τα 15
389r χέ|ριά τους και με γυμνά σπαθία, φωνάζοντες όλοι και λέγοντες:

«Αρματώσου, αρματώσου, σινιόρ γκοβερνατόρε, ότι επάτη-
σαν την νήσον οι εχθροί, και είμασθε χαημένοι αν η ανδρεία σου
δεν μας βοηθήσει!»

Με αυτήν την σύγχυσην και ορμήν και επανάστασην επήγαν 20
εις τον Σάντσιον, ο οποίος έστεκεν έκφοβος και σχεδόν έξω φρε-
νών διά εκείνα οπού ήκουε και έβλεπε, και, όταν έφθασαν εις αυ-
τόν, του είπεν ένας από αυτούς:

«Αρματώσου ογλήγορα, σινιόρε, αν δεν θέλεις να χαθείς η αυ-
θεντία σου ομού με την χώραν όλην!» 25

«Διά ποίαν αιτίαν να αρματωθώ,» απεκρίθη ο Σάντσιος «τί κα-
ταλαμβάνω εγώ από άρματα και από βοήθειαν; Θέλει είσθαι κα-
λύτερον να τα αφήσω αυτά διά τον καβαλιέρην μου τον δον Κι-
σότην, ο οποίος με δύο λόγια τελειώνει όλα, αυτός ευρίσκει την
διόρθωσην, ότι εγώ, ο κακορίζικος, δεν καταλαμβάνω τελείως από 30
αυτές τες ορμές και βίες.»

«Αχ, σινιόρ γκοβερνατόρε!» είπεν ένας άλλος «Τί λόγια είναι
389v αυτά; Αρματώσου ογλήγορα, ότι θέ|λομεν σε φέρει κάθε λογής
άρματα, και έβγα εις τον φόρον, να είσαι οδηγός μας και να μας
κυβερνάς, ως γκοβερνατόρος μας οπού είσαι.» 35

«Αρμάτωσέ με, επειδή και είναι έτσι.» είπεν ο Σάντσιος.

3 καὶ νὰ διορίζῃ *το νὰ προσθ. με το ίδιο χέρι* || 8 ἀπό ἐποῆρχετον || 14 ἤ'ρ/χετον *το τ διορθ. από ε· γρ.* ἤρχου⟨ν⟩ταν *(;)* || 24 σινιόρε || 26 σάντζιος;

P Ευθύς του έφερον ένα θώρακα μεγαλότατον, και του τον εφόρησαν επάνω εις το υποκάμισον, χωρίς να τον αφήσουν να φορέσει κανένα άλλον φόρεμα, και του τον έδεσαν με κάποια σχοινάκια, και, με το να ήτον πολλά μεγάλος, και αυτός κοντός εις το κορμί, έφθανε και επερνούσε και τα γόνατά του, εις τρόπον οπού έμεινεν ίδιος ωσάν ένα αδράχτι, χωρίς να ημπορέσει να μαζώξει τα γόνατά του μήτε να κινηθεί από τον τόπον του. Τον έδωσαν εις το χέρι του ένα κοντάρι, εις το οποίον ακουμπούσε διά να μη πέσει. Αφού τον αρμάτωσαν τοιούτης λογής, τον είπαν να έβγει έξω εις τον φόρον, διά να τους οδηγεί, ότι, όντας αυτός κυβερνήτης τους, ήθελε λάβει καλήν έκβασην ο πόλεμός τους.

«Πώς ημπορώ να περιπατήσω, εγώ ο κακορίζικος,» απεκρίθη
392r ο Σάντσιος «και να έβγω έξω, οπού δεν ημπορώ | ούτε να σαλεύσω από τον τόπον μου; Καλύτερον ήθελεν είσθαι να με σηκώσετε εις τους ώμους σας και να με βάλετε ορθόν ή πλαγιασμένον εις κανένα παραπόρτι, από το οποίον θέλω σας κυβερνώ με αυτό το κοντάρι ή με το κορμί μου.»

«Μη τα λέγεις αυτά, σινιόρ γκοβερνατόρε, ότι ο φόβος είναι οπού σε εμποδίζει και όχι ο θώρακας· κάμε ογλήγορα και έλα να υπάγομεν, διότι ο καιρός περνά και οι εχθροί πληθύνουν, οι φωνές αυξάνουν και γίνεται ο κίνδυνος μεγαλύτερος.»

Από των οποίων τα λόγια ο κακορίζικος ο γκοβερνατόρος αποφάσισε να κινήσει, και δεν έκαμεν άλλο παρά έπεσε κάτω και εκτύπησε τόσον δυνατά, οπού εθάρρησε πως έγινε χίλια κομμάτια. Έμεινεν ο ταλαίπωρος ωσάν ένα ξύλον ακίνητος, ή ωσάν ένα μισό μοχθηρό παστό σφαλισμένον εις δύο σκάφες, ή ωσάν μία βάρκα οπού πέσει δίπλα εις την άμμον· και με όλον οπού τον είδαν τοιούτης λογής πεσμένον εκείνοι οι περιγελασταί δεν τον ελυπήθηκαν, αλλά μάλιστα, σβήνοντας τες λαμπάδες, άρχισαν πά-
392v λιν | να φωνάζουν και να λέγουν "εις τα άρματα, εις τα άρματα!" και, περνώντας επάνω εις τον κακορίζικον τον Σάντσιον, με μεγάλην ορμήν τον επατούσαν, κτυπώντας τον τόσες πολλές σπαθιές επάνω εις τον θώρακα, οπού, αν αυτός δεν ήθελε μαζωχθεί και στριμωχθεί μέσα εις τον θώρακα ωσάν ένας σάλιγκας, βεβαιότατα τον ήθελαν λαβώσει πολλά αχαμνά τον τρισάθλιον τον γκοβερνατόρον, του οποίου η καρδία αποκτυπούσεν ακαρτερών-

6 ἴδιος γρ. ἰσιος (;) || 13 *ύστερα από το ημπορῶ // ακολουθούν το φ. 390 κενό, ολοσέλιδη εικόνα στο φ. 391r, και το φ. 391v κενό* || 15 πλαγιασμένον || 18 σινιόρ || 32-33 σπαθιαῖς

τας εις κάθε στιγμήν τον θάνατόν του και επαρακαλούσε τον Θεόν P
να τον ελευθερώσει από εκείνον τον κίνδυνον.

Μερικοί επεδοκλώνουνταν εις αυτόν, άλλοι έπεφταν, και ένας επήγε και εκάθισεν επάνω του κάμποσην ώραν και απ' εκεί, ωσάν να έστεκεν επάνω εις κανένα θρόνον, εκυβερνούσε τα στρατεύ- 5
ματα και έλεγε μεγαλοφώνως:

«Ελάτε εδώ, ημέτεροι, ότι από αυτό το μέρος τρέχουν περισσότεροι εχθροί! Φυλάξατε αυτό το παραπόρτι, κλείσατε εκείνην την πόρταν, ισιάσετε εκείνες τες σκάλες! Φέρετε εδώ πίσσαν εις το λάδι βρασμένην!» 10

393r Αυτός, τέλος πάν|των, ονόμαζεν απροόπτως όλα τα χρειαζούμενα και διαφεντευτικά του πολέμου με τα οποία διαφεντεύεται η πολιορκία ενού κάστρου, και ο κακορίζικος ο Σάντσιος, οπού τα ήκουε και υπόφερνε το βάρος εκεινού οπού εκάθουνταν επάνω του, έλεγεν εις τον εαυτόν του: «Άμποτες να έδιδεν ο Θεός 15
να ετελείωνεν αυτός ο πόλεμος, διά να ιδώ του λόγου μου ή αποθαμένον ή ελευθερωμένον από αυτήν την στενοχωρίαν!» Ο ουρανός εισήκουσε της δεήσεώς του, και παρευθύς ήκουσεν οπού εφώναζον:

«Νίκη, νίκη! Σήκω, σινιόρ γκοβερνατόρε, να απολαύσεις την 20
νίκην και να διαμερίσεις τα λάφυρα οπού επάρθηκαν από τους εχθρούς με την δύναμην αυτής της ανικήτου χειρός!»

«Σηκώσατέ με.» είπεν ο Σάντσιος με παραπονεμένην και ταπεινήν φωνήν.

Τον εσήκωσαν, και τον έστησαν ορθόν, ο οποίος είπεν: 25

«Ανίσως και ήλθον εις αυτήν την νήσον εχθροί, εγώ στέργω να με τους κτυπήσετε εις το κεφάλι μου, το ολιγότερον εκείνους οπού λέγετε πως ενίκησα. Όμως εγώ δεν θέλω να μερίσω κούρση των
393v εχθρών, | αλλά θέλω να παρακαλέσω κανένα φίλον, ανίσως όμως και έχω κανέναν, να με δώσει μίαν σταλαγματιάν κρασί, ότι σκά- 30
νω από την δίψαν, και να με σφογγίσει από τον ιδρώτα, ότι είμαι μούσκεμα.»

Τον εσφούγγισαν, και τον έφεραν κρασί, έλυσαν τον θώρακα, και επήγεν και εκάθισεν επάνω εις το κρεβάτι και ελιγοθύμησεν από τον φόβον του και από τον αποκτυπημόν της καρδίας του 35
και από την στενοχωρίαν οπού είχε λάβει. Τους εκακοφαίνουνταν

3 ἔπεφταν *το π διορθ. από ς και το τ από αδιάγν. αρχ.* || 5 ἔςεκεν *το τελευτ. ε διορθ. από α* || 33 ἐ^φψγγισαν *το σ προσθ. με το ίδιο χέρι* || 34 ἐπῆγαν καὶ ἐκάθησαν || 36 ἔκα/κοφαίννταν *το ί προσθ. ίσως με το ίδιο χέρι*

P και εκείνους οπού είχαν κάμει αυτό το περιγέλιον, αμή συνεφέροντας ο Σάντσιος τούς απέρασεν η πίκρα. Και τους ερώτησεν τί ώρα ήτον, αυτοί του απεκρίθησαν πως ήτον προς το ξημέρωμα. Εσιώπησε, και χωρίς να τους ερωτήσει άλλο άρχισε να ενδύεται, με μεγάλην σιωπήν, όλοι τον εκοίταζαν και ακαρτερούσαν να ιδούν διά ποίον τέλος ενδύουνταν. Τέλος πάντων, ενδύνθη, αγάλια αγάλια, διότι ήτον συντριμμένα τα κόκαλά του και τον επονούσαν, εσηκώθη ύστερον και επήγε προς το αχούρι, ακολουθών-
394r τας τον όλοι εκείνοι ο|(πού έ)στεκον παρών, και πλησιάζοντας σιμά εις το γομάρι το αγκάλιασεν και το εφίλησεν εις το μέτωπον, κλαίοντας και λέγοντας:

«Έλα εδώ, περιπόθητόν μοι γομάρι οπού με εβοηθούσες να υποφέρω τους κόπους μου και τες δυστυχίες μου: όταν επεριπατούσα με του λόγου σου και δεν είχα άλλην έγνοιαν παρά να φτιάνω το σαμαράκι σου εις όποιον μέρος ήθελε χαλάσει και να ετοιμάζω την ταγήν σου εις όποιον κατάλυμα ήθελα βραδιασθεί, καλότυχοι και ευτυχείς ήτον εκείνοι οι καιροί· αμή, αφού σε άφησα και έπιασα την υπερηφάνειαν και κενοδοξίαν, έπεσα εις χίλιες δυστυχίες και εις άπειρα βάσανα.»

Και, ενόσω έλεγεν αυτά τα λόγια, εις τον ίδιον καιρόν έβανε το σαμάρι επάνω εις το γομάρι, δίχως να τον ειπεί τινάς κανέναν λόγον. Αφού, λοιπόν, έβαλε το σαμάρι εις το γομάρι, με μεγάλον κόπον εκαβαλίκευσεν επάνω εις αυτό, και, γυρίζοντας προς τον επιστάτην, γραμματικόν, αρχιμάγειρον και ιατρόν Πέτρον Ρέζιον
394v και εις πολλούς άλλους, είπεν αυτά τα | λόγια:

«Κάμετέ με στράταν να απεράσω, σινιόροι, και αφήσετέ με να γυρίσω εις την πρώτην μου ελευθερίαν: αφήσετέ με να υπάγω να εύρω την προτέραν μου ζωήν, διά να αναστηθώ από αυτόν τον παρόντα θάνατον. Εγώ δεν εγεννήθηκα διά να είμαι γκοβερνατόρος και να διαφεντεύω νήσους και κάστρη από τους εχθρούς οπού θέλουν να τα καταπατήσουν. Αλλά εγεννήθηκα διά να οργώνω και να σκάπτω. Ο καθένας πρέπει να φυλάττει το οφίκιόν του και την εργασίαν διά την οποίαν εγεννήθη. Εμένα καλύτερα με πρέπει μία τσάπα εις το χέρι παρά ένα σκήπτρον, θέλω καλύτερα να χορτάσω με ξηρόν ψωμί και κρεμμύδια παρά να ευρίσκομαι υποκείμενος εις έναν ασύστατον ιατρόν και να με κάμει

1-2 συνεφέρωντας *το ε ίσως διορθ. από η* || 6 ενδύνθη *γρ.* ενδύ{ν}θη *(;)* || 6-7 ἀγαλία, / ἀγαλία || 9 ὀ-/ϛεκον *αλλά στην κάτω δεξιά ώα του φ. 393ν* πᾰ̈ ἔ- || 10 ἀγγάλια σεν || 18 ἔπιασα | κενοδοξίαν *το πρώτο ο διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 26 σινιόροι

να αποθάνω από την πείναν. Εγώ σας αφήνω υγείαν και ειπέτε P
τον δούκαν τον αυθέντην μου πως γυμνός εγεννήθηκα, και γυμνός
ευρίσκομαι: όταν εμπήκα εις αυτό το γκοβέρνον δεν είχα κανένα
άσπρον και τώρα δεν το απατάζω, πράγμα πολλά εναντίον εις
395r τον τρόπον οπού συνηθίζουν {οπού | συνηθίζουν} να εβγαίνουν οι 5
γκοβερνατόροι από άλλα νησία. Και αφήσατέ με να υπάγω, να
βάλω τίποτε έμπλαστρα εις το κορμί μου, ότι πιστεύω να είναι
κατατσακισμένα τα κόκαλά μου, από αιτίαν των εχθρών οπού
επεριδιαβάσθηκαν επάνω μου.»

«Δεν πρέπει να το κάμεις αυτό η αυθεντία σου, σινιόρ γκοβερ- 10
νατόρε·» απεκρίθη ο ιατρός «ότι εγώ θέλω να σε δώσω ένα πιο-
τόν οπού είναι καλόν διά τα κτυπήματα και διά τες ξυλιές το
οποίον ευθύς θέλει σε κάμει να έλθεις εις την πρώτην σου υγείαν
και δύναμην· και, όσον μεν διά το φαγί, εγώ σε υπόσχομαι πως
από τώρα και ομπρός θέλω σε αφήσει να φάγεις όσον αγαπάς.» 15

«Παράκαιρα ευσπλαχνίσθης η αυθεντία σου, άρχων ιατρέ!» εί-
πεν ο Σάντσιος «Ότι τώρα τόσον είναι δυνατόν να γυρίσω πάλιν
εις το γκοβέρνον όσον είναι δυνατόν να γίνω βασιλεύς των τουρ-
κών. Αυτό ο Σάντσιο Πάντσας δεν το κάνει άλλην φοράν. Μήτε
θέλει πάρει άλλο γκοβέρνον, αν και να του το έδιδαν μαγειρευ- 20
395v μένον και κενωμένον εις δύο σκουτέλια, | και αυτό είναι τόσον βέ-
βαιον ως καθώς είναι βέβαιον πως δεν ημπορεί να πετάξει εις τον
αέρα τινάς χωρίς πτερά. Εγώ είμαι από την γενεάν των Σάντσιων,
οι οποίοι, όταν ειπούν μίαν φοράν το όχι, διά κανένα πράγμα δεν
το κάμνουν πλέον, αν ήθελε τους το ειπεί όλος ο κόσμος. Ας απο- 25
μείνουν εις αυτό το αχούρι τα πτερά του μύρμηγκος, οπού με έκα-
μαν και επέταξα εις τον αέρα διά να με φάγουν τα χελιδόνια και
άλλα πουλία, ότι εγώ θέλω περιπατεί πάλιν πεζός κατά την συν-
ήθειάν μου, και, αν δεν εύρω να φορέσω χρυσά παπούτσια, θέλω
φορέσει και παλαιά τσαρουχάκια. Και ο καθένας πρέπει να εξα- 30
πλώνει τα ποδάρια του κατά το πάπλωμά του.»

Προς τον οποίον απεκρίθη ο επιστάτης:

«Ημείς, σινιόρε γκοβερνατόρε, με καλήν μας καρδίαν θέλομεν
την αφήσει να υπάγει, αν καλά και να μας κακοφαίνεται κατα-
πολλά πως θέλομεν να σε χάσομεν, ότι η χριστιανική σου πολι- 35
τεία μάς κάμνει να είμασθε χρεώσται να την επιθυμήσομεν· αμή

5 όπ̃ συνηθίζ̃ν όπ̃ // συνηθίζ̃ν || 11-12 δώσω π̃ιοτόν το ε̃να *προσθ. ίσως με το ίδιο χέρι* || 30 τζαρ̃χάκια || 31 ποδάρια || 33 σινι̯όρε

P 396r ηξεύρεις η αυθεντία σου πως κάθε γκο|βερνατόρος, όσον ολίγον και αν καθίσει εις ένα γκοβέρνον, πρέπει να δώσει πρώτα λογαριασμόν και έπειτα να κινήσει.»

«Εγώ δεν έχω να δώσω κανένα λογαριασμόν,» είπεν ο Σάντσιος «διότι δεν επήρα τίποτες από το γκοβέρνον έξω από τα βάσανα οπού έσυρα απόψε, και εμένα ο δούκας με έβαλεν εις αυτό το γκοβέρνον: και εις αυτόν πάλιν πηγαίνω, και εκεί θέλω δώσει λογαριασμόν· αν καλά και, ως καθώς σας προείπα, γυμνός εμπήκα, και γυμνός εβγήκα, και από αυτό θέλει φανεί πως εκυβέρνησα ωσάν ένας άγγελος.»

«Έχει δίκαιον ο μέγας Σάντσιος» είπεν τότε ο ιατρός «και εμένα με φαίνεται εύλογον να τον αφήσομεν να υπάγει, διότι ηξεύρω πως θέλει να το χαρεί ο δούκας καταπολλά βλέποντας.»

Όλοι έκλιναν εις την γνώμην του ιατρού, και τον άφησαν να υπάγει και δίδοντάς τον τα αναγκαία της στράτας και ήθελαν να έβγουν να τον ξεπροβοδίσουν με προπομπήν. Αμή ο Σάντσιος τούς είπεν πως δεν ήθελεν άλλο παρά ολίγον κριθάρι διά το γομάρι
396v του και κομμάτι τυρί και ψωμί διά λό|γου του, λέγοντας πως, επειδή και ήτον ολίγον το διάστημα της στράτας, δεν το έκανεν άλλο τίποτες χρεία. Άλλοι τον αγκαλίασαν, και αυτός παρομοίως εκείνους, κλαίοντας, και τους άφησεν εκθάμβους, τόσον διά τα λόγια του όσον και διά την γνωστικήν του απόφασην.

Κεφ(άλαι)ον νδ^{ον}.
Οπού διηγείται πράγματα συντείνοντα εις αυτήν την ιστορίαν.

Ο δούκας και η δουκέσα αποφάσισαν να κάμει τον πόλεμον ο δον Κισότης με τον υιόν εκείνου του πλουσίου χωριάτου διά την υπόθεσην οπού αναφέραμεν· και, αν καλά και το παλικάρι να ήτον εις την Φιάντραν, εις την οποίαν είχεν υπάγει διά να μην υπανδρευθεί με την κόρην της δόνας Ροδριγέτς, με όλον τούτο έβαλαν εις τον τόπον του έναν υπηρέτην τους Γκουασκονιανόν, οπού ονομά⟨ζε⟩τον Τόσολος, ερμηνεύοντάς τον πρώτον πολλά καλά διά εκείνα οπού έπρεπε να κάμει.

Περνώντας λοιπόν δύο ημέρες είπεν ο δούκας προς τον δον Κισότην πως μετά τέσσαρας ημέρας ήθελεν έλθει ο ενάντιός του |

8 προῷπα γρ. ⟨ε⟩προείπα *(;)* || 13 βλέπωντας· γρ. βλέποντάς ⟨τον⟩ *(;)* || 19 δεν τό γρ. δεν τῳ *(;)* δεν το⟨ν⟩ *(;)* || 26 χωριάτν || 31 ὠνόματον | τόσολος γρ. Τοσίλος

397r και ήθελεν έβγει να πολεμήσει με αυτόν, ως καβαλιέρης, και το P
ήθελεν υποστήσει πως ψεύδεται το κορίτσι διά την υπόσχεσην
της υπανδρείας. Ο δον Κισότης εχάρη καταπολλά ακούοντας
αυτό, και εσυλλογούνταν εις τον εαυτόν του να κάμει θαύματα,
και να δείξει εις τον δούκαν να ιδεί πόσον δύναται η δύναμις της
ανδρείας του χειρός· και, όλος γεμάτος από χαράν και ευφροσύ-
νην, ακαρτερούσε να απεράσουν εκείναι αι τέσσαρες ημέρες,
οπού τον εφαίνουνταν τέσσαρες χρόνοι, από την μεγάλην επιθυ-
μίαν οπού είχεν.

Ας αφήσομεν λοιπόν και ημείς τον δον Κισότην έως οπού να
απεράσουν οι τέσσαρες ημέρες, και ας υπάγομεν να εύρομεν τον
Σάντσιον ο οποίος ήρχετο μισοχαρούμενος και μελαγχολικός να
εύρει τον δον Κισότην τον καβαλιέρην του, του οποίου η συντρο-
φία τον άρεζε περισσότερον παρά τα νησία όλου του κόσμου.

Ξεμακρύνοντας, λοιπόν, ολίγον από το νησί εις το οποίον ήτον
γκοβερνατόρος είδεν πως από την στράταν οπού επήγαινε ήρχουν-
397v ταν έξ άνθρωποι, | από εκείνους οπού περιπατούν από τόπον εις
τόπον και ζητούν, οι οποίοι τραγωδούν πολλά εύμορφα, και φθά-
νοντας σμά εις τον Σάντσιον εστάθηκαν εις την αράδαν και, μεγα-
λοφώνως, άρχισαν να τραγωδούν εις την γλώσσαν τους εκείνα οπού
δεν εκαταλάμβανεν ο Σάντσιος, έξω από έναν λόγον οπού επρό-
φερναν φανερά, δηλ(αδή) *ελεημοσύνην*, από το οποίον εκατάλα-
βεν πως εκείνα οπού ετραγωδούσαν ήτον περί ελεημοσύνης· και,
με το να ήτον αυτός πολλά ελεήμων, ως καθώς γράφει ο Σιδ Αχμέτ,
έβγαλεν από τα δισάκιά του ψωμί και τυρί, οπού είχε, και τους το
έδωσε, κάμνοντάς τους σημείον πως δεν είχεν άλλο τίποτε να τους
δώσει. Αυτοί το εδέχθηκαν με καλήν τους καρδίαν λέγοντες:

«*Γκουελτέ! Γκουελτέ!*»

«Εγώ δεν καταλαβαίνω τί ζητείτε.» απεκρίθη ο Σάντσιος ση-
κώνοντας τους ώμους του.

Τότε ένας από εκείνους έβγαλεν ένα πουγκί από τον κόρφον
του και το έδειξε τον Σάντσιον, από το οποίον εκατάλαβε πως
τον εζητούσαν άσπρα, αυτός δε τους έκαμε σημείον πως δεν είχε
398r και, κεντώντας το γομάρι, απέρασεν αμπ' έμπρο|σθέν τους· ένας
από εκείνους εστάθη και τον εστοχάσθη με προσοχήν, και, αφού
τον εκαλοστοχάσθη, έτρεξε και τον ηγκαλίασεν από την μέσην,
και είπεν εις γλώσσαν καστελιανήν:

2 τό *γρ.* τῳ *(;)* το⟨ν⟩ *(;)* || 18 ἄνθρω// || 23 δηλ: || 25-26 (ὡς καθω̃ς ... ἀχμὲτ) || 36 αμπὲμπρο//σθεν *γρ.* α{μ}π' έμπρόσθεν *(;)*

P «Είναι δυνατόν να κρατώ εις τες αγκάλες μου τον ακριβόν μου φίλον, και καλόν μου γείτονα τον Σάντσιον Πάντσαν; Πιστεύω, βεβαιότατα, πως να είναι αληθινόν, διότι δεν είμαι μεθυσμένος.»

Ο Σάντσιος εθαύμασεν ακούοντας οπού έκραξε το όνομά του και βλέποντας πως τον εκρατούσεν αγκαλιασμένον εκείνος ο ξένος, και τον εστοχάσθη με προσοχήν, αμή δεν ημπόρε⟨σε⟩ να τον γνωρίσει· ο ξένος, βλέποντας πως εθαύμαξε και δεν τον απεκρίνουνταν, του είπεν:

«Πώς είναι δυνατόν, αδελφέ Σάντσιε Πάντσα, να μη γνωρίζεις τον γείτονά σου τον Ρικότην, οπού είχεν εργαστήρι εις το χωρίον σου;»

Ακούοντας αυτό ο Σάντσιος τον εκαλοστοχάσθη εκ δευτέρου, και τον εγνώρισε και, χωρίς να ξεπεζεύσει από το γομάρι, τον αγκάλιασε και τον είπε:

«Ποίος διάβολος ημπορούσε να σε εγνωρίσει με αυτό το φόρεμα οπού φορείς; Αμή | 398r ειπές με πώς τολμάς να γυρίσεις πάλιν εις την Ισπανίαν, οπού αν σε εγνωρίσουν και σε πιάσουν ο Θεός το γινώσκει τί θέλεις πάθει.»

«Αν εσύ δεν με φανερώσεις,» απεκρίθη ο ξένος «κανένας δεν ημπορεί να με γνωρίσει έχοντας αυτό το φόρεμα· και ας παραμερίσομεν από την στράταν να υπάγομεν να καθίσομεν εις εκείνο το δένδρον, εις το οποίον θέλουν και οι συντρόφοι μου να καθίσουν να φάγουν ψωμί, και ημπορείς να καθίσεις και η αυθεντία σου να φάγεις μαζί τους, ότι ⟨είναι⟩ άνθρωποι πολλά καλοί. Και εκεί θέλω σε διηγηθεί τα όσα με εσυνέβηκαν αφού εβγήκα από τον τόπον μας.»

Ο Σάντσιος έστερξε, και, λέγοντάς τον ο Ρεκότε προς τους άλλους ξένους, επήγαν όλοι μαζί υποκάτω εις εκείνο το δένδρον και εκάθισαν. Και εκδύθηκαν όλοι τα ρούχα τους και έμειναν μόνον με τα υποκάμισά τους, οι οποίοι όλοι τους ήτον νέα παλικαράκια, έξω από τον Ρεκότην, ο οποίος ήτον άνθρωπος του καιρού του. Όλοι είχαν τα δισάκιά τους, μέσα εις τα οποία είχαν τα χρειαζό- 399r μενά τους, τόσον της τροφής των όσον και του σώματός | των. Έβαλον αντίς διά τράπεζον το πράσινον χορταράκι της γης, επάνω εις το οποίον έβγαλαν ψωμί, αλάτι, μαχαίρια, καρύδια, μερικά κομμάτια από τυρί, και ολίγον χοιρομέρι. Έβγαλαν και κομ-

6 ημ̣πό/ρε να· *γρ.* ημπορ(ούσ)ε να *(;)* ημπορε(ι) να *(;)* || 14 ἀγγαλ̣ί̣α̣σε || 24 ὅτιἀνθρωποι || 27 λέγων/τα̣ς τον *γρ.* λέγοντας {τον} *(;)* | *και passim* ρεκότε *γρ.* Ρικότε || 29 ενθύθηκαν || 31 *και passim* ρεκότην κτλ.· *γρ.* Ρικότην κτλ.|| 33 σώματος *γρ.* σ(τ)όματος *(;)* || 34 τράπεζον *γρ.* τράπεζαν *(;)* τραπεζο(μάντιλο)ν *(;)*

μάτι χαβιάρι. Με μερικές ελές. Και έξι π(λό)σκες με κρασί, ότι ο καθένας είχε την πλόσκαν του. P

Άρχισαν να τρώγουν με μεγάλην όρεξην, και να πίνουν συχνά από εκείνες τες πλόσκες, δίδοντας και τον Σάντσιον.

Ο οποίος, πίνοντας από εκείνο το κρασί, αλησμόνησεν εκείνα οπού του εσυνέβηκαν εις το γκοβέρνον του. Τέλος πάντων, αφού έφαγαν καλά και έπιαν σχεδόν όλον εκείνο το κρασί επλάγιασαν και εκοιμήθηκαν όλοι τους, εις τον ίδιον τόπον της τραπέζης: και έμεινε μόνον ο Σάντσιος και ο Ρεκότης, ότι αυτοί είχον φάγει περισσόν και είχον πίει ολιγότερον· και, παραμερίζοντας ολίγον από εκείνους τους ξένους οπού εκοιμούνταν, είπεν ο Ρεκότης προς τον Σάντσιον αυτά τα ακόλουθα λόγια οπού θέλομεν διηγηθεί:

399ν «Εσύ ηξεύρεις πολλά καλά, φίλε μου Σάντσιε Πάντσα | και γειτονά μου, πως η εξορία οπού έκαμεν εις όλον μου το γένος ο Ρήγας έδωσε μεγάλον φόβον και τρόμον εις όλους μας: και εφοβούμουν να μη βάλει εις πράξην εκείνα οπού μας εφοβέριζε πριν να έλθει ο καιρός της διορίας οπού μας είχε βάλει να εβγούμεν από την Ισπανίαν. Εστοχάσθην κάλλιον, ως φρόνιμος, να έβγω εγώ πρώτον, χωρίς την φαμελίαν, και αποφάσισα να υπάγω να εύρω κανέναν τόπον διά να κατοικήσω και μετά ταύτα να γυρίσω να πάρω και την γυναίκα μου με τα παιδιά μου χωρίς να έβγω με τόσην βίαν καθώς έκαμαν οι άλλοι μου συγγενείς, διότι εγώ εγνώρισα πολλά καλά πως εκείνη η εξορία δεν ήτον διά φοβέρισμα, ως καθώς μερικοί έλεγον, αλλά ήτον ωσάν ένας αληθινός νόμος, οπού έμελλε να φυλαχθεί διά παντός. Εβγήκα, λοιπόν, και επήγα εις την Φράντσαν, και, αν καλά και εκεί με έκαναν μεγάλες περιποίησες, με όλον τούτο δεν ηθέλησα να καθίσω, αλλά ηθέλησα να υπάγω παντού να ιδώ. Επέρασα εις την Ιταλίαν και έφθα-
400r σα έως εις Αλαμανίαν, και εκεί | με εφάνη πως ημπορεί να ζήσει τινάς με περισσοτέραν ελευθερίαν, διότι οι εγκάτοικοι του τόπου δεν είναι άνθρωποι πολλά ευγενείς και χαϊδεμένοι: και ο καθένας ζει ως καθώς τον βολέσει και αγαπά. Ενοίκιασα ένα σπίτι σιμά εις μίαν χώραν οπού ονομάζεται Αυγούστα· και εκίνησα με αυτούς (τους) ξένους, οι οποίοι έχουν συνήθειαν να έρχουνται κάθε χρόνον εις την Ισπανίαν, διά ελεημοσύνην: και περιπατούν σχεδόν εις όλας τας χώρας της, και αποκτούν εις αυτό το ταξίδι παρ-

1 π *σκαις πριν από το σ σβησμένο ή σβησμένα αδιάγν. αρχ.* || 7 ἐπλάγιασαν || 12 διηγηθῆ. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 21 παιδιά || 25 ἔμελλε *το πρώτο λ διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 32 ἐνοίκι*σα το δεύτερο ι διορθ. από αδιάγν. αρχ. και το πρώτο α προσθ. με το ίδιο χέρι* || 33-34 αὐ/τὺς ξένυς

P άνω από εκατόν σκούδα ο καθένας τους, και έτσι γυρίζουν εις τον τόπον τους. Τώρα, Σάντσιε, εμένα ο σκοπός μου άλλος δεν είναι παρά να εβγάλω τον θησαυρόν οπού άφησα παραχωμένον, οπού με το να είναι έξω από την χώραν θέλω ημπορέσει να το κάμω εύκολα και χωρίς κανένα κίνδυνον, και να γράψω ή να απεράσω να υπάγω από την Βαλέντσαν εις την γυναίκα μου και εις την θυγατέραν μου, ότι ηξεύρω πως κάθουνται εις την Αλιτζέρην, και
400ν να εύρω τρόπον να τες υπάγω εις κανένα λιμεώνα της | Φράντσας και από εκεί θέλω τες υπάγει εις την Αλαμάνην, και εκεί θέλω κατοικήσει όσον ευδοκήσει ο Θεός. Ότι, τέλος πάντων, Σάντσιέ μου, εγώ ηξεύρω βέβαια πως η θυγατέρα μου η Ρεκότα και η Φραντσέσκα η γυναίκα μου είναι καθολικές χριστιανές, και, αν καλά εγώ να μην είμαι τοιούτος, με όλον τούτο είμαι περισσότερον χριστιανός παρά αράπης, και παρακαλώ αδιαλείπτως τον Θεόν να με ανοίξει τους οφθαλμούς της διανοίας και να με κάμει να εγνωρί(σω) τον τρόπον με τον οποίον πρέπει να τον δουλεύω. Αμή στέκω και θαυμάζομαι, η γυναίκα μου και η θυγατέρα μου επήγαν εις την Μπαρμπαρίαν και όχι εις την Φράντσαν, εις την οποίαν ημπορούν να ζήσουν ωσάν χριστιανές.»

«Αυτές ως φαίνεται δεν ημπόρεσαν να υπάγουν εκεί,» απεκρίθη ο Σάντσιος «διότι τες επήγεν ο Ιωάννης Τριοπίκιος, ο αδελφός της γυναικός, ο οποίος, ως τέλειος αράπης οπού είναι, θέλει τες επήγεν εκεί ηξεύροντας πως είναι χωρίς κανένα φόβον· και πρέπει να ηξεύρεις άλλο ένα πράγμα: το οποίον είναι πως μα-
401r ταίως πηγαίνεις να γυρεύεις τον θησαυρόν | οπού άφησες παραχωμένον, διότι ημείς εμάθαμεν πως είχε πάρει από την γυναίκα σου πολλά μαργαριτάρια και άσπρα οπού είχε μαζί της.»

«Αυτό ενδέχεται να το έκαμεν,» λέγει ο Ρεκότης «αμή εγώ ηξεύρω, Σάντσιε, πως αυτοί δεν έγγιξαν τον θησαυρόν οπού είχα παραχωμένον, διότι δεν τους είπα τον τόπον εις τον οποίον είναι· και, αν θέλεις να έλθεις μαζί μου να με βοηθήσεις να τον εβγάλω και να μη το ειπείς τινός, εγώ θέλω σε δώσει διακόσια σκούδα.»

«Εγώ το έκανα,» απεκρίθη ο Σάντσιος «όμως δεν αγαπώ τα άσπρα, ότι, αν τα αγαπούσα, δεν άφηνα σήμερον ένα οφίκιον με το οποίον ημπορούσα να κάμω τους τοίχους του οσπιτίου μου μαλαγματένιους και εις ολιγότερον καιρόν από έξι μήνας να τρώγω

8 λιμεῶνα *το ε διορθ. από* ι || 11 *και passim* ρεκότα κτλ.· *γρ.* Ρικότα κτλ. || 12 φραν/τζέσκα ἠθυγατέρα || 16 ἐ/γνωρί τὸν || 21 τριοπίκιος *γρ.* Τ{ρ}ιοπιέγος || 22 γυναικός *γρ.* γυναικός ⟨σου⟩

με ασημένια αγγεία· και, τόσον διά αυτό όσον και με το να με φαίνεται πως θέλω γίνει προδότης εις τον βασιλέα μου βοηθώντας τους εχθρούς του, δεν ήθελα έλθει μαζί σου, όχι με διακόσια σκούδα οπού με υπόσχεσαι αλλά αν με έδιδες μετρητά τετρακόσα.» P

401ᵛ «Τί οφίκιον είναι | αυτό οπού άφησες, Σάντσιε;» ερώτησεν ο Ρεκότας.

«Άφησα από το να είμαι γκοβερνατόρος μιάς νήσου,» απεκρίθη ο Σάντσιος «οπού μά την πίστην μου είναι το καλλιότερον γκοβέρνον οπού να ευρίσκεται εις τον κόσμον.»

«Και πού ευρίσκεται αυτό το νησί;» ερώτησε πάλιν ο Ρεκότης.

«Πέντε μίλια μακριά από εδώ, και ονομάζεται νήσος Βαταρία.»

«Σιώπα, Σάντσιε, και μη το λέγεις αυτό,» απεκρίθη ο Ρεκότης «ότι τα νησία ευρίσκουνται εις την θάλασσαν, και όχι εις την ξηράν.»

«Και πώς δεν ευρίσκεται;» είπεν ο Σάν⟨τσιος⟩ «Οπού εγώ ακόμη σήμερον εκίνησα από εκεί, και εχθές ήμουν γκοβερνατόρος· αμή, με όλον τούτο, αφέθηκα, με το να με εφάνη το οφίκιον των γκοβερνατόρων κινδυνώδες.»

«Τί εκέρδισες εις το γκοβέρνον;» ερώτησεν ο Ρεκότης.

«Εγώ εκέρδισα» απεκρίθη ο Σάντσιος «το να εγνώρισα πως είμαι άξιος να κυβερνήσω, και πως τα πλούτη οπού αποκτώνται εις τα τοιαύτα γκοβέρνα προξενούν κίνδυνον εις το να χάσει τινάς τον ύπνον του, την ανάπαυσήν του, σχεδόν και την υγείαν
402ʳ του, διότι εις τας νήσους οι γκοβερνατόροι | πρέπει να τρώγουν ολίγον, μάλιστα δε είναι ιατροί οπού να φροντίζουν διά την υγείαν τους.»

«Εγώ δεν καταλαμβάνω αυτά οπού λέγεις, Σάντσιε,» απεκρίθη ο Ρεκότης «και με φαίνεται πως να εβγήκες έξω του νοός σου και αυτά οπού συντυχαίνεις να είναι φλυαρίες, διότι ποίος είναι εκείνος οπού θέλει να σε κάμει γκοβερνατόρον; Εχάθηκαν άνθρωποι από τον κόσμον πλέον προκομμένοι από εσένα; Σιώπα, Σάντσιε, και γύρισε εις τον εαυτόν σου, και συλλογίσου καλά αν θέλεις να έλθεις μαζί μου, ως καθώς σε είπα, να με βοηθήσεις να εβγάλω τον θησαυρόν οπού έχω παραχωμένον.»

4-5 τετρακόσα το α ίσως ια || 7 ρεκότας *βλ.* Ρακότας || 12 μακρυά || 15 εύρίσκνται *προηγείται διαγραμμ.* δεν || 17 σάν/όπ || 28 τ

P «Εγώ σε επροείπα, Ρεκότα, πως δεν θέλω υπάγει μαζί σου: και ύπαγε εις την καλήν την ώραν, ότι εγώ ηξεύρω πως, αν τα καλώς κερδημένα δεν ημπορώ να κρατήσω, πόσον μάλλον τα κακώς κερδημένα.»

«Εγώ δεν σε δυναστεύω,» είπεν ο Ρεκότης «επειδή και δεν θέλεις. Μόνον ειπές με, παρακαλώ σε: ήσουν εσύ εις το χωρίον όταν εκίνησεν από εκεί η γυναίκα μου και η θυγατέρα μου και ο γυναι-
402r καδελ|φός μου;»

«Ναι, ήμουν,» απεκρίθη ο Σάντσιος «μάλιστα όταν εκίνησεν η θυγατέρα σου ήτον τόσον εύμορφη, οπού εβγήκαν όλοι οι άνθρωποι του χωρίου να την ιδούν και έλεγον πως να είναι το ευμορφότερον πλάσμα του κόσμου. Και επήγαινε κλαίοντας και αποχαιρετούνταν με όλες τες φιλινάδες της και γνώριμές της και, όσοι επήγαιναν να την ιδούν, εις όλους έλεγεν να παρακαλούν τον Θεόν και την Παναγίαν διά λόγου της· και αυτό το έλεγε με τόσον παράπονον, οπού με έκαμε και έκλαψα. Και περισσότερον από όλους εφάνη πως να την ελυπήθη ο δον Πιέτρος, εκείνο το πλούσιον παλικάρι το οποίον το ηξεύρεις και εσύ πολλά καλά, και έλεγε πως την αγαπούσε πολλά καλά, ότι αφού εκίνησεν εκείνη από εκείνο το χωρίον μήτε αυτός δεν εφάνη πλέον εις εκείνα τα μέρη, και όλοι υπολαμβάνουν πως να επήγε κατόπι της διά να την κλέψει, αμή έως τώρα δεν ακούσθη τίποτε.»

«Εγώ πάντοτε είχα υποψίαν» είπεν ο Ρεκότης «πως αυτός ο καβαλιέρης να αγαπά την θυγατέρα μου, αμή, έχοντας θάρρος
403r εις την | σωφροσύνην της Ρεκότας μου, ποτέ δεν εκακοκάρδισα, ότι θέλεις ακούσει, Σάντσιε, πως οι αράπισσες ποτέ δεν αγαπιούνται με τους χριστιανούς, και διά τούτο πιστεύω πως αυτή να μην εγνοιάζουνταν διά την αγάπην αυτού του παλικαρίου.»

«Ο Θεός να κάμει το καλλιότερον.» είπεν ο Σάντσιος «Και άφησόν με να υπάγω, ηγαπημένε μου Ρεκότα, ότι έχω κατά νουν να φθάσω απόψε εκεί οπού είναι ο καβαλιέρης μου ο δον Κισότης.»

«Ο Θεός να σε δώσει καλόν κατευόδιον, αδελφέ Σάντσιε,» του είπεν ο Ρεκότης «και ας υπάγω και εγώ να σηκώσω τους συντρόφους μου, ότι είναι καιρός να κινήσομεν.»

Ευθύς αγκαλιάσθηκαν και αποχαιρετήθηκαν, και, καβαλικεύοντας ο Σάντσιος, επήγεν εις την στράταν του, αφήνοντας τον Ρεκότην με τους συντρόφους του.

Κεφ(άλαι)ον νε^{ον}. P
Οπού διηγείται εκείνα οπού εσυνέβηκαν τον Σάντσιον
εις το ταξίδι.

Με το να αργοπόρησεν ο Σάντσιος με τον Ρεκότην πολλήν ώ-
403^{v}ραν εστάθη αιτία οπού δεν ημπόρε|σε να φθάσει εκείνην την βρα-
διάν εις το καστέλι του δουκός, αν καλά και έφθασεν εκεί σιμά
έως μίαν ώραν, και εκεί εβραδιάσθη και ήλθεν η νύκτα ολίγον
ωσάν σκοτεινή, αμή με το να ήτον καλοκαίρι δεν του έδιδεν εν-
όχλησην και παραμερίζοντας από την στράταν εγύρευεν να εύ-
ρει καμίαν καλήν τοποθεσίαν να κοιμηθεί· και ηθέλησεν η κακή
του τύχη και, εκεί οπού επεριπατούσεν και εγύρευεν τόπον, αυ-
τός και το γομάρι του έπεσεν εις ένα βαθύτατον και σκοτεινότα-
τον χάος οπού ήτον ανάμεσα εις κάποια παλαιότατα κτίρια, και
την ώραν οπού έπεφτεν επαρακαλούσεν εξ όλης του της καρδίας
τον Θεόν, λογιάζοντας πως ήθελε να φθάσει έως εις το βάθος της
αβύσσου: αμή δεν τω εσυνέβη αυτό, διότι πηγαίνοντας το γομά-
ρι έως τρεις οργιές εις το βάθος εστάθη, και ο Σάντσιος ευρέθη
επάνω του δίχως να πάθει καμία βλάβην.

Εφηλάφησεν ολίγον όλον του το κορμί του και εκράτησε την
αναπνοήν του, διά να ιδεί αν ήτον υγιής ή έλαβε καμίαν λαβω-
ματίαν εις κανένα μέρος· και, βλέποντας πως ήτον εις την τελεί-
404^{r}αν του | υγείαν, ευχαριστούσε καταπολλά τον Θεόν διά την χά-
ρην, διατί ελογίαζε βεβαιότατα πως ήθελε γίνει χίλια κομμάτια.
Εφηλάφησε παρομοίως με τα χέριά του τα τείχη του χάους, δο-
κιμάζοντας αν ήτον δυνατόν να έβγει, αν ήτον δυνατόν δίχως να
τον βοηθήσει άλλος τινάς, αμή είδεν πως δεν εύρισκε τίποτε οπού
να πιασθεί και να έβγει έξω, και επικράνθη καταπολλά, μάλιστα
όταν ήκουσεν πως εγογγούσε καταπολλά θλιβερά το γομάρι του
από το πέσιμον οπού έκαμεν.

«Αχ,» είπεν τότε ο Σάντσιο Πάντσας «πόσα πράγματα συμ-
βαίνουν κάθε ολίγον εις εκείνους οπού ζουν εις αυτήν την ελεει-
νήν ζωήν χωρίς {χωρίς} να τα συλλογισθούν! Ποίος ήθελε πιστεύ-
σει πως εκείνος οπού εχθές ήτον θρονιασμένος γκοβερνατόρος
μιάς νήσου, προστάζοντας τους υπηρέτας και υπηκόους του, να
ευρεθεί σήμερον ενταφιασμένος εις ένα χάος, δίχως να ευρεθεί
κανένας άνθρωπος, ή δούλος ή υπήκοος, οπού να τον βοηθήσει;
Εδώ βεβαιότατα είναι ανάγκη να αποθάνομεν από την πείναν και

16 τό ἐσυνέβη γρ. το(ν) εσυνέβη (;) || 17 οργιαῖς || 32 χωρίς χωρίς

P 404ᵛ εγώ και το γομάρι μου, ανίσως | και δεν αποθάνομεν και πριν της πείνης, το μεν γομάρι μου με το να ετσάκισε τα κόκαλά του, εγώ δε από την μεγάλην πίκραν και στενοχωρίαν. Εγώ δεν θέλω είμαι καλορίζικος ωσάν τον καβαλιέρην μου όταν εκατέβηκεν εις το σπήλαιον εκείνου του γοητευμένου Μοντεζίνου, εις το οποίον ηύρεν ανθρώπους οπού τον εφιλοξένησαν καλλιότερα παρά να ήτον εις το σπήλαιόν του. Εκείνος είδεν εκεί οπτασίες εύμορφες και χαριτωμένες, ως καθώς λογιάζω θέλω ιδεί όχενδρας και όφεις. Αλίμονον εις του λόγου μου, τί έκβασην έλαβον οι τρέλες και οι φαντασίες μου! Από εδώ θέλουν εβγάλει τα κόκαλά μου, ανίσως όμως και μας ιδεί τινάς, άσπρα και παστρικά, μαζί με του γομαριού μου, από το οποίον ίσως και γνωριστεί ποίοι είμασθεν, και το ολιγότερον θέλουν μας γνωρίσει εκείνοι οπού ηξεύρουν πως ποτέ ο Σάντσιος δεν αποχώρισεν από το γομάρι του, μήτε το γομάρι του από τον Σάντσιον. Άλλην μίαν φοράν λέγω: αλίμονον εις του λόγου μας, οπού δεν ηθέλησεν η φιλάργυρός μας τύχη να απο-
405ʳ θάνομεν εις την | πατρίδα μας και αναμεταξύ εις τους εδικούς μας, ότι, αν και να μην ήθελεν ευρεθεί ιατρεία εις την συμφοράν μας, καν δεν ήθελε λείψει τινάς οπού να μας ευσπλαχνισθεί και να σφαλίσει τους οφθαλμούς μας εις την τελευταίαν ώραν του θανάτου μας και να ειπεί διά ημάς το "Κύριε, ελέησον" και "ο Θεός να τον συγχωρέσει"! Ω σύντροφέ μου και παμφίλτατόν μου γομαράκι, εγώ βέβαια σε έδωσα κακήν πληρωμήν εις την τόσην καλήν σου δούλευσην! Όμως, παρακαλώ σε, συγχώρησόν με και παρακάλεσε την τύχην, με τον καλλιότερον τρόπον οπού ηξεύρεις, να μας εβγάλει από αυτήν την στενοχωρίαν και βάσανον εις τον οποίον ευρισκόμεθα, και εγώ σε υπόσχομαι να σε βάλω εις την κεφαλήν ένα στέφανον από δάφνην, οπού να ομοιάζει καθολικά ωσάν ένας ποιητής στεφανωμένος.»

Τοιούτῳ τρόπῳ επαραπονείτον ο Σάντσιος, και το γομάρι του έστεκε και τον ακροάζετον δίχως να τον δώσει καμίαν απόκρισην. Περνώντας, τέλος πάντων, εκείνην την νύκταν εις θλιβερά
405ᵛ παραπονέματα, εξημέρωσεν η ημέρα, | με της οποίας την καθαρότητα και λαμπρότητα είδεν ο Σάντσιος πως ήτον αδύνατον να έβγει από εκείνο το χάος χωρίς να τον βοηθήσει άλλος τινάς, και άρχισε να φωνάζει, διά να τον ακούσει τινάς και να υπάγει να τον

3 πῆνης *το η διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 11-12 (ωΐσως ... τινάς) || 12-13 γομαριῦ *το α ίσως ε* || 15 ἀποχόρισεν *το δεύτερο ο διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 27-28 τὸν ὁποῖον *γρ.* το{ν} οποίον *(;)* την οποίαν *(;)* || 29 ὁμοιάζῃ *γρ.* ομοιάζει(ς) *(;)*

γλιτώσει· αμή ματαίως εφώναζε, διότι εκεί τριγύρου δεν ήτον κανένας άνθρωπος, αφού λοιπόν εφώναξε πολλήν ώραν και είδε πως δεν τον ήκουε τινάς, τότε αποφασίσθη πως βεβαιότατα ήθελεν αποθάνει εκεί. P

Έπιασε και εσήκωσε το γομάρι του, το οποίον έστεκεν ανάσκελα, και το έστησεν ορθόν· και, εβγάνοντας από τα δισάκια ένα κομμάτι ψωμί, το έδωσε του γομαριού του και το έφαγε, λέγοντας:

«Όλες οι συμφορές και δυστυχίες είναι πλέον ευκολοϋπόφερτες έχοντας τινάς ψωμί.»

Τριγυρίζοντας μέσα εις εκείνο το χάος είδεν εις ένα μέρος μίαν τρύπαν, εις το οποίον ημπορούσε να χωρέσει ένας άνθρωπος. Ευθύς επήγε και, σκάπτοντας, εμβήκε και είδεν μέσα πως ήτον μακριά και ευρύχωρος· και πως από ένα μέρος έμβαινεν η ακτίν τού
406r ηλίου με το φως του οποίου ημπορούσε και έβλεπε πολλά κα|λά. Είδε παρομοίως πως εις το άλλο μέρος εφαίνουνταν άλλον ένα κοίλωμα και χάος πολλά ευρύχωρον, και βλέποντας αυτό εγύρισε πάλιν από εκεί οπού είχεν έμβει, και άρχισε να σκάπτει με μίαν πέτραν το χώμα εκείνης της τρύπας, εις τρό⟨που⟩ οπού εις ολίγην ώραν την έκαμε τόσον πλατείαν οπού ημπορούσε να χωρήσει και το γομάρι του· και παίρνοντάς το από το καπίστρι άρχισε να περιπατεί μέσα εις εκείνο το σπήλαιον, διά να ιδεί ανίσως και εις το άλλο μέρος ευρίσκεται κανένας άλλος τόπος διά να έβγει. Επεριπατούσε ποτέ μεν εις το σκότος ποτέ δε εις το φως. Και με μεγαλότατον φόβον, λέγοντας εις τον εαυτόν του:

«Ω Θεέ μου παντοκράτωρ! Αυτό οπού εγώ κρατώ διά συμφοράν και κακοριζικίαν, ο καβαλιέρης μου το ήθελε νομίσει διά ευτυχίαν. Ήθελεν έχει αυτά τα βάθη και αυτό το σκότος διά ανθισμένα περιβόλαια και διά τα παλάτια της Γκουαλιάνας, και ήθελεν ελπίζει να έβγει από αυτό το σκοτεινότατον χάος εις κανένα
406v εξανθισμένον λιβάδι· αμή εγώ ο κακορίζικος | ελπίζω εις κάθε ώραν πως υποκάτω εις τα ποδάριά μου θέλει ανοίξει αιφνιδίως ένα βαθύτατον χάος από εκείνο το άλλον, οπού να με καταποντίσει τελείως.»

Τοιούτης λογής και με αυτούς τους λογισμούς επεριπάτησεν έως δύο μίλια, και είδεν ένα θολωμένον φως, οπού εφαίνουνταν πως να εξημέρωνεν.

3 ἀφαπασίσθη *το πο προσθ. ίσως με το ίδιο χέρι* || 5 ἔπιασε || 7 γομαρι || 11 τό ὁποῖον *γρ.* την οποίαν *(;)* || 13 ἀκτίν *γρ.* ακτίς *(;)* ακτίν⟨α⟩ *(;)* || 18 τρό ὁπ || 36 ἐξημέρωνεν. *η υπόλοιπη αράδα κενή*

P Αυτού τον άφησεν ο Σιδ Αχμέτ, και γυρίζει να διηγηθεί διά τον δον Κισότην, ο οποίος μεστός και έμπλεος χαράς και αγαλλιάσεως ακαρτερούσε την ημέραν του πολέμου οπού είχε να κάμει με εκείνον τον χωριάτην.

Και, υπάγοντας μίαν αυγήν να δοκιμάσει και να γυμνασθεί εκείνο οπού είχε να κάμει την δεύτερην ημέραν εις την μονομαχίαν, και κεντρώνοντας τον Ροντσινάντην και τρέχοντας, επλησίασεν εις μίαν τρύπαν, οπού, αν δεν ήθελε κρατήσει δυνατά το χαλινάρι του αλόγου, βεβαιότατα ήθελε πέσει μέσα. Τέλος πάντων το εκράτησε, και δεν έπεσε, και, δίχως να ξεπεζεύσει, έστεκε και εστοχάζετον την τρύπαν, και, εκεί οπού έστεκε και την εκοίταζε, ήκουσε μίαν φωνήν οπού έλεγε:

407r «Ω | εσύ οπού περιπατείς αυτού επάνω! Αν είσαι χριστιανός ή κανένας ευσπλαχνικός καβαλιέρης, λυπήσου έναν κακορίζικον οπού είναι ζωντανός ενταφιασμένος, έναν δυστυχισμένον γκοβερνατόρον.»

Τον δον Κισότην τον εφάνη πως να ήκουε την φωνήν του Σάντσιου, διά το οποίον έμεινεν εκστατικός και έκθαμβος, και υψώνοντας όσον ημπορούσε την φωνήν του είπεν:

«Ποίος είναι αυτού κάτω;»

«Είναι ο κακορίζικος Σάντσιο Πάντσας,» του απεκρίθη «οπού οι αμαρτίες του τον εκατήντησαν και έγινε γκοβερνατόρος της νήσου Βαταρίας, όντας οπλοφόρος του περιφήμου καβαλιέρη δον Κισότη της Μαντσίας.»

Ακούοντας αυτό ο δον Κισότης, έμεινε λίαν εκστατικός, και του ήλθεν εις την φαντασίαν πως να απέθανεν ο Σάντσιος και πως να ήτον εκεί η ψυχή του, και κρατώντας το αυτό διά βέβαιον είπεν:

«Εγώ σε εξορκίζω εις την καθολικήν και χριστιανικήν πίστην να με ειπείς ποίος είσαι· και, αν είσαι ψυχή βασανισμένη, να με ειπείς τί ζητάς να σε κάμω, ότι, επειδή και το επάγγελμά μου δεν
407v είναι άλλο παρά να βοηθώ τους ενδεείς | και στενοχωρημένους οπού ευρίσκονται εις αυτόν τον κόσμον, θέλει ημπορέσει να δώσει συνδρομήν και εις τους ενδεείς του άλλου κόσμου, οπού δεν ημπορούν να έχουν την βοήθειαν αφ' εαυτού τους.»

«Η αυθεντία σου οπού με συντυχαίνεις» του απεκρίθηκε «θέλει να είσαι ο καβαλιέρης μου ο δον Κισότης της Μαντσίας.»

2 ὁ ὁποίον || 4 χωριάτην || 33-34 ἠμπορέσῃ νὰ δώσῃ γρ. ημπορέσω να δώσω (;)

«Εγώ είμαι εκείνος,» απεκρίθη ο δον Κισότης «οπού επαγγέλ- P
λομαι να βοηθήσω εις την ανάγκην τους τους ζωντανούς και τους
αποθαμένους. Μόνον ειπές με ποίος είσαι.»

«Εγώ σε κάνω τον μεγαλύτερον όρκον οπού να βολεί, σινιόρ
δον Κισότη,» του απεκρίθη «πως εγώ είμαι ο οπλοφόρος σου ο 5
Σάντσιο Πάντσας και πως ποτέ δεν απόθανα εις όλην μου την
ζωήν, πάρεξ, αφήνοντας το γκοβέρνον διά κάποιες αιτίες τες
οποίες δεν ημπορώ να τες διηγηθώ τώρα, ερχόμενος εχθές την
νύκτα έπεσα εις αυτήν την τρύπαν εις την οποίαν ευρίσκομαι,
ομού με το γομάρι μου.» 10

Και, ευθύς οπού το είπεν αυτό, το γομάρι, ωσάν να εκατα-
λάμβανε τί έλεγε ο Σάντσιος, άρχισε να ογκαρίζει τόσον δυνατά,
οπού αντελαλούσε και εβόιζεν όλον εκείνο το χάος.

408r «Αλη|θινή μαρτυρία!» είπεν ο δον Κισότης «Εγώ γνωρίζω το
αγκάρισμα του γομαρίου, και καταλαμβάνω και την φωνήν σου, 15
φίλε μου Σάντσιε. Ακαρτέρησον ολίγον: ότι θέλω υπάγει εις το
καστέλι του δουκός, το οποίον είναι εδώ σμά, και θέλω φέρει αν-
θρώπους να σε εβγάλουν από αυτό το χάος, εις το οποίον θέλει
έπεσες από τες αμαρτίες σου.»

«Ύπαγε η αυθεντία σου, σινιόρε,» είπεν ο Σάντσιος «και γύρι- 20
σον ογλήγορα, διά το όνομα του Θεού, ότι εγώ δεν ημπορώ πλέ-
ον να κάθομαι μέσα εις αυτό το σκότος από τον φόβον μου.»

Ο δον Κισότης τον άφησε και επήγεν εις το καστέλι και εδιη-
γήθη προς τον δούκαν και προς την δουκέσαν το συμβεβηκός τού
Σάντσιου Πάντσα, οι οποίοι εθαύμασαν καταπολλά, αν καλά και 25
ευθύς το εκατάλαβαν πως θέλει έπεσε μέσα εις εκείνο το χάος το
οποίον ήτον κάμποσος καιρός οπού ήτον εκεί· αμή δεν ημπορού-
σαν να εννοήσουν με τί τρόπον άφησε το γκοβέρνον χωρίς να λά-
βουν αυτοί την είδησην της αναχωρήσεώς του. Τέλος πάντων,
408v επήρεν ο δον Κισότης πολλούς ανθρώπους και σχοινία, και ε|πήγε 30
και τον έβγαλαν και αυτόν και το γομάρι του, οπού ήτον σχεδόν
μισοαποθαμένος.

Και, βάνοντάς τον εις την μέσην όλοι εκείνοι οι άνθρωποι οπού
επήγαν και τον έβγαλαν από την τρύπαν, ομού και άλλο πλήθος
ανθρώπων και μικρών παιδίων, τον επήγαν εις το καστέλι, εις το 35
οποίον ο δούκας και η δουκέσα εκάθουνταν επάνω εις ένα κιόσκι
και ακαρτερούσαν τον δον Κισότην και τον Σάντσιον, ο οποίος

5 (τῦ ἀπεκρίθη) || 11-12 ἐκαταλ^{α}μ^{β}ανε *πάνω από το δεύτερο α διαγραμμ. οξεία, ενώ το τρίτο α και το β προσθ. με το ίδιο χέρι*

P δεν ηθέλησε να ανέβει να χαιρετήσει τον δούκαν πριν να καλοθέσει το γομάρι του εις τον στάβλον· και μετά ταύτα ανέβη επάνω εις τους αυθεντάδες τους, έμπροσθεν εις τους οποίους εγονάτισε και είπεν:

«Εγώ, σινιόροι, επειδή και ηθελήσετε η μεγαλειότης σας, αν καλά και εναντίον εις την αξίαν μου, επήγα να αυθεντεύσω εις την νήσον Βαραταρίαν, εις την οποίαν γυμνός επήγα, και γυμνός εβγήκα: μήτε έχασα μήτε εκέρδισα. Αν εγώ εκυβέρνησα καλά ή αχαμνά, ήτον άνθρωποι παρών, οι οποίοι θέλουν μαρτυρήσει. Εγώ έλυσα αμφιβολίες, αποφάσισα κρίσες, και πάντοτε απόθαινα από
409r την πείναν, | διά της υπερασπίσεως και φροντίσεως του ιατρού Πέτρου Ρέζιου, από την Τιρατινφόραν, ο οποίος είναι ο ιατρός των γκοβερνατόρων της νήσου, αν καλά και καλύτερα έπρεπε να ονομάζεται δήμιος των γκοβερνατόρων και όχι ιατρός. Οι εχθροί μάς επάτησαν την νύκταν, και, κατασταίνοντάς μας εις κακόν τέλος, λέγουν οι νησιώται πως ενίκησαν με την ανδρείαν της χειρός μου, οπού τόσον καλόν να έχουν όσον λέγουν την αλήθειαν. Εις κοντολογίαν, εγώ εζύγιασα το βάρος οπού έχουν αυτά τα οφίκια των γκοβερνατόρων, και είδα πως δεν είναι διά τους ώμους μου, μήτε είναι σαΐτες διά την φαρέτραν μου· και, πριχού να με ρίξει κάτω εμένα το γκοβέρνον, το έριξα εγώ εκείνο, και εχθές το ταχύ άφησα την νήσον ως καθώς την ηύρα: με τες ίδιες στράτες, οσπίτια και δώματα οπού είχεν όταν εμπήκα εις αυτήν. Δεν επήρα δανειακά άσπρα από τινάν, μήτε εβάλθηκα να κάμω πραγματείες· και, αν καλά και είχα σκοπόν να κάμω μερικά ωφέλιμα
409v διά τα γράμμα|τα, με όλον τούτο αφέθηκα, φοβούμενος μήπως και δεν τα φυλάξω, και ήθελεν είσθαι το ίδιον (να τα κάμει τινάς) ωσάν να μη τα κάμει. Εβγήκα, ως καθώς είπα, από την νήσον χωρίς καμίαν συντροφίαν έξω από του γομαριού μου· και ερχόμενος έπεσα εις ένα χάος εψές το βράδυ, μέσα εις το οποίον επερι-πάτησα όλην την νύκτα, έως οπού εξημέρωσεν η ημέρα και, με το φως του ηλίου, είδα από ποίον μέρος ημπορούσα να έβγω, όμως όχι τόσον εν ευκολία, ότι, αν δεν απέστελνεν ο Θεός τον καβαλιέρην μου τον δον Κισότην, ήθελα μείνει εκεί έως το τέλος του κόσμου. Εσείς βλέπετε έμπροσθέν σας τον γκοβερνατόρον τον Σάντσιον Πάντσαν, ο οποίος εις δέκα ημέρας οπού έγινε γκοβερνατόρος εγνώρισε φανερά πως είναι το ουδέν το να γίνει τι-

5 σινιόροι || 5-6 (αν καλά ... ἀξίανμν) || 18 ἐζύγιασα || 26 διὰ τὰ γράμμα//τα γρ. διατάγματα || 27-28 ἴδιον, ὡσαν / νὰ μὴ τὰ κάμῃ γρ. ἴδιον ωσάν να μη τα κάμω (;)

νάς γκοβερνατόρος, όχι μόνον μιάς νήσου, αλλά και όλου του κόσμου. Εγώ εις αυτό θέλω μιμηθεί τα μικρά παιδία τα οποία όταν παίζουν γίνονται βασιλείς και αυτοκράτορες και αφού τελειώσει το παιχνίδι μένουν πάλιν εις την προτέραν τους στάσην, τοιούτης 410r λογής | και εγώ αφήνοντας το οφίκιον του γκοβέρνου θέλω λάβει πάλιν το της οπλοφορίας και θέλω δουλεύσει εις τον καβαλιέρην μου τον δον Κισότην, με τον οποίον, αν καλά και να περιπατώ πάντοτε με φόβον, αμή τρώγω καν χορταστικά.» P

Και με αυτό ετελείωσεν ο Σάντσιο Πάντσας την ομιλίαν του, οπού ο δον Κισότης εφοβούνταν μήπως και ειπεί πάλιν τίποτε φλυαρίες κατά την συνήθειάν του· αμή, βλέποντας πως ετελείωσε τόσον εν συντομία, ευχαρίστησεν εις τον εαυτόν του τον ουρανόν, ο δούκας ηγκαλιάσατο τον Σάντσιον και του είπεν πως του εκακοφαίνουνταν καταπολλά το πως άφησε τόσον ογλήγορα το γκοβέρνον, και τον υποσχέθη να τον δώσει κανένα άλλον οφίκιον οπού να είναι μικρότερον και με περισσότερον σύμφερον. Παρομοίως και η δουκέσα τον ελυπήθη και επρόσταξε να τον περιποιηθούν και να τον αναπαύσουν, ότι εφαίνουνταν πως ήτον όλον το κορμί του συντριμμένον και τα πλευρά του τσακισμένα. |

410v

Κεφ(άλαι)ον νς^ον.

Οπού διηγείται τον αιματώδη και φρικτόν πόλεμον οπού έκαμεν ο δον Κισότης της Μαντσίας με τον υπηρέτην τού δουκός τον Τοσίλον εις διαφέντευσην της θυγατρός τής ματρόνας δόνας Ροδριγέτς.

Δεν τους εκακοφάνη τους δούκηδες διά το περιγέλιον οπού έκαμαν τον Σάντσιον εις το γκοβέρνον οπού τον είχαν δώσει, και μάλιστα ερχόμενος εκείνην την ίδιαν ημέραν ο επιστάτης τους τους εδιηγήθη καταλεπτώς όλα σχεδόν τα λόγια και έργα του Σάντσιου, ομού και διά τον φόβον οπού έλαβεν, όταν τον επάτησαν, και το κίνημά του, τα οποία ακούοντάς τα οι δούκηδες ελιγοθυμούσαν από τα γέλια.

Μετά ταύτα διηγείται η ιστορία πως ήλθεν η διορισμένη ημέρα του πολέμου, και, ερμηνεύοντας ο δούκας πολλά καλά τον υπηρέτην του τον Τοσίλον με τί τρόπον να κυβερνηθεί με τον δον

P Κισότην διά να τον νικήσει χωρίς να τον σκοτώσει μήτε να τον λα-
411r βώσει, ε|πρόσταξε να εβγάλουν τα σίδηρα από τα κοντάρια, λέγοντας προς τον δον Κισότην πως δεν έπρεπεν όντας χριστιανός να γίνει εκείνος ο πόλεμος με τόσον κίνδυνον της ζωής των, και πως να ευχαριστείται οπού τον δίδει άδειαν και κάμπον εις τον τόπον του να κάμει αυτήν την μονομαχίαν, οπού είναι πράγμα εμποδισμένον από τας αγίας Συνόδους, και να μη γυρεύει να μεταχειρισθεί τόσην σκληρότητα εις εκείνον τον κινδυνώδη πόλεμον.

Ο δον Κισότης τον απεκρίθη πως η Μεγαλειότης Του να διορίσει όλα εκείνα οπού ήτον αναγκαία εις εκείνην την μονομαχίαν ως καθώς θέλει και αγαπά. Ερχομένη, λοιπόν, η τρομερά ημέρα του πολέμου, επρόσταξεν ο δούκας να γίνει έμπροσθεν εις την αυλήν του καστελίου ένα κιόσκι εις το οποίον να καθίσουν οι αρχιστράτηγοι και κριταί του κάμπου, παρομοίως και η ματρόνα με την θυγατέραν της, έτρεξε και ήλθεν από τα περίχωρα πολύ πλήθος ανθρώπων διά να ιδούν εκείνην την μονομαχίαν, οπού ποτέ τους δεν είχαν ιδεί μήτε είχον ακούσει τοιούτον πράγμα. |

411v Ο πρώτος οπού εμπήκεν εις την περιοχήν οπού είχον κάμει εις τον κάμπον ήτον ο διδάσκαλος των τσιριμονιών, ο οποίος εμέτρησε τον κάμπον και επεριπάτησεν απανταχού, διά να ιδεί να μην είναι καμία απάτη και δολιότης, ή κανένα πράγμα οπού να πεδοκλωθούν και να πέσουν· ύστερον εμπήκεν η ματρόνα με την ⟨θυ⟩γατέρα της και επήγαν και εκάθισαν εις τον τόπον τους, σκεπασμένες με μαύρα καλύμματα, και με θλιβερόν σχήμα. Στέκοντας παρών ο δον Κισότης εις την περιοχήν, και μετ᾽ ολίγην ώραν εφάνη και ήρχετον από ένα μέρος της αυλής ο μέγας Τοσίλος, καβαλάρης επάνω εις ένα ανδρικότατον άλογον, έχοντας την μουτσούναν κατεβασμένην εις το πρόσωπον, και όντας συντροφιασμένος με πολλές τρουμπέτες, ήτον αρματωμένος με λαμπρά και δυνατά άρματα.

Ήρχετον ο ανδρείος πολεμιστής όντας ερμηνευμένος από τον αυθέντην του τον δούκαν διά τον τρόπον οπού έπρεπε να κρατήσει διά να νικήσει τον δον Κισότην, και τον επρόσταξαν πως με
412r κανέναν τρό|πον να μη τον σκοτώσει. Επεριδιάβασε μέσα εις την περιοχήν και, φθάνοντας εκεί οπού ήτον η ματρόνα με την θυγα-

14 κιόσκι || 23-24 τὴν γατέρα *πριν από το* γ *ίσως σβησμένο αδιάγν. αρχ.*

τέραν της, οπού τον εγύρευε διά άνδρα της, εστάθη και την εκοί- P
ταξε. Ο διδάσκαλος των τσιριμονιών έκραξε τον δον Κισότην,
ομού και τον Τοσίλον, και εσύντυχε προς την ματρόνα, ερωτών-
τας την αν ήθελε να διαφεντεύσει ο δον Κισότης το δίκαιον της
θυγατρός της. Αυτές απεκρίθησαν πως έστεργαν εις ό,τι ήθελε
κάμει ο δον Κισότης.

Είχεν έβγει πλέον και ο δούκας με την δουκέσαν και είχε κα-
θίσει επάνω εις ένα κιόσκι του παλατίου από το οποίον εκοίτα-
ξαν εις την περιοχήν, εις την οποίαν είχε μαζωχθεί πολύ πλήθος
ανθρώπων να ιδούν εκείνον τον φρικτόν πόλεμον. Εσυμφώνησαν
οι δύο πολεμισταί ότι, αν ο δον Κισότης ενικούσε τον ενάντιόν του,
να υπανδρευθεί με την θυγατέραν τής δόνα Ροδριγέτς, και, αν
αυτός ενικούνταν, να μείνει ελεύθερος από την υπόσχεσην οπού
έλεγον πως να έδωσεν.

412ᵛ Ο διδάσκαλος των τσιριμονιών τούς εχώρισε και έβαλε | τον
καθένα εις τον τόπον οπού έπρεπε να σταθεί. Άρχισαν να σημαί-
νουν τα τύμπανα, ο αέρας εγέμισε από τον ήχον των τρουμπέ-
των, έτρεμεν η γη υποκάτω εις τα πόδια των πολεμιστών, έτρε-
μον οι καρδίαι των ανθρώπων οπού έστεκαν και τους εθεωρού-
σαν, ακαρτερώντες να ιδούν ποίος από τους δύο ήθελε νικήσει
και ποίος ήθελε πέσει. Τέλος πάντων, ο δον Κισότης, παραδιδόμε-
νος εξ όλης του καρδίας εις τον Θεόν και εις την σινιόραν του την
Δουλτσινέαν, έστεκε να ιδεί το σημείον οπού είχαν διορίσει να γί-
νει διά να έλθουν να απαντηθούν οι δύο πολεμισταί και να κτυ-
πηθούν· αμή ο Τοσίλος είχε τους λογισμούς του αλλού: διότι δεν
εσυλλογούνταν άλλο παρά εκείνο οπού θέλω ειπεί παρακάτω.

Του εφάνη όταν έστεκε και εκοίταζε την θυγατέρα της μα-
τρόνας πως να είναι η πλέον εύμορφη και χαριτωμένη γυναίκα
οπού να είχεν ιδεί εις τον κόσμον, και ο Έρωτας δεν ήθελε να χά-
σει το αίτιον οπού του επροτίθεντο και το να θριαμβεύει μία ψυχή
413ʳ και να την βάλλει εις τον κατάλογον των τροφαίων | του· και, πλη-
σιάζοντας αγάλια αγάλια δίχως να τον ιδεί τινάς, εσαΐτευσε τον
κακορίζικον τον Τοσίλον με μίαν δίστομον σαΐταν και εδιαπέρα-
σε την καρδίαν του· και το έκαμεν αυτό βεβαιότατα, διότι ο Έρω-
τας είναι ένα πράγμα άφαντον και εμβαίνει και εβγαίνει όπου και
αν θέλει, χωρίς να τον πάρει τινάς λογαριασμόν τί κάνει.

8 κιόσκι || 8-9 ἐκοίταξαν *γρ.* εκοίταζαν *(;)* || 12 δόνα *γρ.* δόνα(ς) *(;)* || 18 πόδια || 22 σινιόραν || 26 παρακάτω. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 30 ἐπροτίθεντο *ύστερα από το τελευτ. ο διαγραμμ. ίσως* αι || 31 βάλλῃ *γρ.* βάλει *(;)* || 32 ἀγάλια ἀγάλια

P Λέγω, λοιπόν, ότι όταν έκαμαν το σημείον του κροτήματος ο Τοσίλος έστεκεν έξω του εαυτού του, στοχαζόμενος την ευμορφίαν εκείνης οπού είχε κάμει κυρίαν της ελευθερίας του, και, διά τούτο, δεν εστοχάσθη τον ήχον της τρουμπέτας, ως καθώς έκαμεν ο δον Κισότης, οπού ευθύς οπού ήκουσε τον ήχον άρχισε να τρέχει και να πηγαίνει κατά του εχθρού του· και, βλέποντάς τον ο καλός οπλοφόρος του ο Σάντσιος, έκραζε μεγαλοφώνως λέγοντας:

«Ο Θεός να σε διαφυλάττει, άνθος και παράδειγμα των πλανωμένων καβαλιέρων! Ο Θεός να σε δώσει την νίκην, επειδή και έχεις δίκαιον!»

Και, αν καλά ο Τοσίλος είδεν ερχόμενον κατεπάνω του τον δον
413r Κισότην, | με όλον τούτο δεν εσάλευσε τελείως από τον τόπον του, αλλά, κράζοντας τον διδάσκαλον των τσιριμονιών, του είπεν:

«Σινιόρε, αυτός ο πόλεμος δεν γίνεται διά να υπανδρευθώ εγώ με εκείνην την σινιόρα;»

«Ναι, διά αυτό γίνεται.» του απεκρίθη ο διδάσκαλος.

«Το λοιπόν» είπεν ο Τοσίλος «εγώ φοβούμαι από την συνείδησήν μου ότι αν κάμω αυτόν τον πόλεμον θέλω της προξενήσει μεγάλον έλεγχον· και, διά τούτο, λέγω πως να ενικήθηκα και θέλω να υπανδρευθώ ετούτην την ώραν με αυτήν την σινιόρα.»

Ο διδάσκαλος των τσιριμονιών εθαύμασεν ακούοντας τα λόγια του Τοσίλου, ο οποίος αν καλά και να είχεν είδησην εκείνης της πανουργίας με όλον τούτο δεν ήξευρε τί να τον αποκριθεί. Ο δον Κισότης εστάθη, βλέποντας πως ο εχθρός του δεν εσάλευεν από τον τόπον του. Ο δούκας έστεκε και εθαύμαζε διά ποίαν αιτίαν αργοπορούσεν ο πόλεμος, αμή ο διδάσκαλος των τσιριμονιών επήγε και του εφανέρωσε την υπόθεσην λέγοντας την απόκρισην οπού έδωσεν ο Τοσίλος, την οποίαν ακούοντάς την αρα-
414r θύμησε κα|ταπολλά ο δούκας.

Και, ενόσω εσυνομιλούσαν αυτό, επήγεν ο Τοσίλος κοντά εις την ματρόνα και της είπε μεγαλοφώνως:

«Εγώ, σινιόρα, θέλω να υπανδρευθώ με την θυγατέρα σου και δεν θέλω να πάρω με πόλεμον εκείνο οπού ημπορώ να το πάρω με ειρήνην και χωρίς κίνδυνον θανάτου.»

Ακούοντας αυτό ο ανδρείος δον Κισότης είπεν:

«Επειδή και είναι έτσι, εγώ μένω ελεύθερος από την υπόσχεσήν μου.»

2 τοσῖλος *πριν από το* λ *διαγραμμ.* τ || 16, 21, 33 σινιόρα || 18 (ξ)πεν ότοσῖλος

Είχε κατέβει πλέον και ο δούκας κάτω και, πλησιάζοντας σιμά P
εις τον Τοσίλον, είπεν:

«Είναι αληθινόν, καβαλιέρη, πως εσύ αφήνεσαι διά νικημένος και, φοβούμενος από την συνείδησήν σου, θέλεις να υπανδρευθείς με αυτήν την κόρην της ματρόνας;»

«Ναι, σινιόρε.» απεκρίθη ο Τοσίλος.

Και άρχισε να λύει την περικεφαλαίαν του και επαρακαλούσε να την λύσει ογληγορότερα, διατί δεν ημπορούσε να αναπνεύσει. Και, ευθύς οπού την έλυσε, και εφάνηκαν τα μουστάκιά του. Τα οποία βλέποντάς τα η ματρόνα και η θυγατέρα της, άρχισαν να φωνάζουν λέγοντας:

414ᵛ «Αυτή είναι δολιότης, | απάτη! Έβαλαν τον Τοσίλον, τον υπηρέτην του δουκός, εις τον τόπον εκείνου οπού υποσχέθη να με πάρει διά γυναίκα! Κάμετέ μας δικαιοσύνην διά το όνομα του Θεού, ότι αυτή είναι μεγάλη κακία!»

«Μη πικραίνεσαι, σινιόρα,» είπεν ο δον Κισότης «ότι αυτή δεν είναι κακία· και, αν και να ήτον, δεν είναι το πταίσιμον του δουκός, αλλά των κακοτρόπων γοητευτών οπού με κατατρέχουν, οι οποίοι, φθονώντας την δόξαν οπού ήθελα λάβει εγώ από αυτήν την νίκην, εμεταμόρφωσαν το πρόσωπον του ανδρός σου εις το πρόσωπον αυτού του υπηρέτου τού δουκός.»

Ο δούκας, ακούοντας αυτό, ήθελε να μεταβάλει τον θυμόν του εις γέλωτα και είπεν:

«Είναι τόσον παράξενα τα πράγματα οπού συμβαίνουν εις τον σινιόρ δον Κισότην, οπού εγώ σχεδόν στέκω να πιστεύσω πως αυτός να μην είναι εδικός μου υπηρέτης· αμή ας κάμομεν άλλον έναν τρόπον διά να φανερωθεί η αλήθεια: ας αφήσομεν να γένει ο γάμος μετά δεκαπέντε ημέρας, και να κρατήσομεν κλεισμένον που-

415ʳ θενά αυτόν τον άνθρωπον επειδή και ευρισκόμεσθεν εις | αμφιβολίαν, εις τες οποίες ημέρες ενδέχεται να γυρίσει εις την πρωτυτέραν του στάσην, ότι δεν πιστεύω πως να βαστάξει τόσον ο φθόνος οπού έχουν οι γοητευταί προς τον δον Κισότην, επειδή και δεν είναι μεγάλη η υπόθεσις αυτή οπού να κρατήσει πολύν καιρόν η μεταμόρφωσις αυτή.»

Έστερξαν όλοι εις τον λόγον του δουκός, επήραν τον Τοσίλον να τον φυλακώσουν έως οπού να φανεί το τέλος της μεταμορφώσεως· εσκορπίσθη ο λαός οπού είχε μαζωχθεί διά να ιδεί εκείνους τους δύο πολεμιστάς. Ο δούκας και ο δον Κισότης εγύρισαν

6 σινιόρε || 8 λύση *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 16 σινιόρα

P εις το καστέλι, η δόνα Ροδριγέτς με την θυγατέραν της έμειναν και αυτοί ευχαριστημένοι επειδή και έβαλαν κατά νουν πως, αν καλά και να μην ήθελε μεταμορφωθεί ο Τοσίλος αλλά να είχεν απομείνει εις εκείνην την στάσην, ήθελαν να κάμουν τον γάμον επειδή και το εζητούσεν αυτός, και να είναι καλλιότερα νόμιμος γυναίκα ενός πτωχού παρά περιγελασμένη από έναν πλούσιον. |

415ᵛ Κεφ(άλαι)ον νζ^ον.

Οπού διηγείται με τί τρόπον εζήτησεν ο δον Κισότης άδειαν από τον δούκαν και εκείνο οπού τον εσυνέβη με την γνωστικήν Αλτεσιδόρα, την παρακόρην της δουκέσας.

Εφάνη του δον Κισότε πως να είναι εύλογον να αφήσει εκείνην την μεγάλην οκνηρίαν εις την οποίαν ευρίσκετον μέσα εις εκείνο το καστέλι, διότι ελογίαζε πως να προξενεί μεγάλην ζημίαν εις τον κόσμον η υστέρησίς του και πως δεν έπρεπε να στέκει κλεισμένος εκεί μέσα ανάμεσα εις τες άπειρες φιλοξενίες και περιποιήσεις οπού ως εις πλανώμενον καβαλιέργη του έκαμναν εκείνοι οι σινιόροι, και πως είχε να δώσει λόγον εις τον Θεόν διά εκείνην την οκνηρίαν· και, διά τούτο, μίαν ημέραν εγύρευσεν άδειαν από τον δούκαν να μισεύσει. Ο δούκας τον έδωσεν άδειαν δείχνοντας πως επικραίνουνταν καταπολλά διά την απουσίαν του. Η δουκέσα έδωσεν εις τον Σάντσιον Πάντσα τα γράμματα της
416ʳ γυναικός του, ο οποίος | παίρνοντάς τα άρχισε να κλαίει και να λέγει:

«Ποίος ήθελε πιστεύσει πως οι μεγάλες ελπίδες οπού επρουξένησαν τα νέα μαντάτα του γκοβέρνου μου εις την γυναίκα μου την Τερέζαν ήθελαν να έχουν διά τέλος να γυρίσω πάλιν εις τες βασανιστικές τύχες του καβαλιέρου μου του δον Κισότε της Μαντσίας; Με όλον τούτο, χαίρομαι βλέποντας πως η γυναίκα μου ανταπεκρίθη ως καθώς έπρεπε στέλνοντας τα βαλάνια, τα οποία αν δεν την έστελνεν, ήθελαν την νομίσει διά αχάριστον.»

Αυτά εμίλησεν ο Σάντσιος την ημέραν οπού ήθελον να μισεύσουν· και, αποχαιρετηθείς ο δον Κισότης με τους δούκηδες, εβγή-

2 αὐτοί εὐχαριςτημένοι γρ. αυτές ευχαριστημένες (;) || 17 σινιόροι || 24-25 ἐ/πρεξένησεν || 25 γγοβέρνον

κεν ένα ταχινόν εις τον φόρον του καστελίου αρματωμένος. Όλοι P
οι άνθρωποι έστεκαν και τον εκοίταζαν, εβγήκαν παρομοίως και
οι δούκηδες να τον ιδούν. Ο Σάντσιος εκάθετον επάνω εις το γο-
μάρι του, με τα δισάκιά του και με τα τουρβάτσικά του, κατα-
πολλά ευαρεστημένος και χαρούμενος διότι ο επιστάτης του δου- 5
κός τον είχε δώσει ένα πουγκάκι με διακόσια σκούδα μαλαγμα-
416r τένια, χωρίς να έχει είδησην ο δον Κισότης.

Στέκοντας λοιπόν, ως καθώς είπαμεν, ήκουσεν αιφνιδίως την
φωνήν της γνωστικής Αλτεσιδόρας οπού έστεκεν ανάμεσα εις τες
ματρόνες και κορίτσια, η οποία με έναν παραπονετικόν τόνον εί- 10
πεν:

⟨«... |
417r ...»⟩

Ε⟨ν⟩όσω έλεγεν αυτούς τους παραπονητικούς στίχους η τε-
θλιμμένη Αλτεσιδόρα, έστεκε και την εκοίταζεν ο δον Κισότης και,
χωρίς να της δώσει καμίαν απόκρισην, εγύρισε προς τον Σάντσιον
και τον είπεν: 15

«Έτσι να συγχωρηθούν οι αποθαμένοι σου, Σάντσιε, σε ορκί-
417v ζω να με ειπείς αν είναι αληθινόν αυτό οπού | λέγει η ερασμένη
κορασίδα πως εσύ να επήρες τες τρεις σκούφιες και τες καλτσο-
δέτες.»

Προς τον οποίον απεκρίθη ο Σάντσιος: 20

«Όσον μεν διά τες τρεις σκούφιες εγώ δεν το αρνούμαι πως
τες επήρα, ειδέ αυτές τες καλτσοδέτες ημπορώ να ομώσω πως
μήτε να τες είδα.»

Εθαύμασεν η δουκέσα καταπολλά διά την επιτηδειότητα της
Αλτεσιδόρας, ότι, αν καλά και να την εκρατούσε διά χαριτωμέ- 25
νην και έξυπνον, όμως δεν ελογίαζε να είναι τόσον αυθάδης και
αναίσχυντος· επειδή και, με το να μην είχεν είδησην από αυτήν
την πανουργίαν και τέχνην, είχε δίκαιον να την λογιάζει διά τοι-
αύτην. Αμή ο δούκας καταλαμβάνοντας την υπόθεσην είπεν προς
τον δον Κισότην: 30

«Με φαίνεται, σινιόρ καβαλιέρη, πως να μην είναι πράγμα κα-
λώς καμωμένον, ότι, αφού σε έκαμα τόσε⟨ς⟩ τιμές και περιποιή-
σεις εις αυτό το καστέλι μου, να τολμήσετε να πάρετε τες σκού-

2 ἐκοίταζεν || 4 δυσάκιά *το δεύτερο κ προσθ. με το ίδιο χέρι* | μετά || 10 παραπο-
νετικόν *το ε ίσως διορθ. από η ή το αντίστροφο* || 10-11 ὕμνον *η υπόλοιπη αράδα
κενή, καθώς και οι επόμενες δεκαπέντε αράδες του φ. 416ν και οι πρώτες δεκα-
τέσσερις αράδες του φ. 417r* || 12 Ε᾽ ὅσω || 18 ταῖς σκέφιαις *στην αριστερή ώα
προσθ. με το ίδιο χέρι* τρῆς || 32 τόσε τιμαῖς

P φιες και τες καλτσοδέτες του κοριτσίου μου: αυτά είναι σημεία κακού ανθρώπου οπού δεν είναι ίδιον της φήμης σου. Απόδωσον
418r τες καλ|τσοδέτες και τες σκούφιες· ειδεμή, σε προσκαλώ εις μονομαχίαν.»

«Ο Θεός να μη το δώσει» απεκρίθη ο δον Κισότης «να ξεσπαθώσω εγώ εναντίον εις την μεγαλειότητά της, οπού έλαβα τόσες χάριτες και ευεργεσίες εις το καστέλι σου: τες τρεις σκούφιες θέλω τες αποδώσει, διότι λέγει ο Σάντσιος πως τες επήρεν· ειδέ διά τες καλτσοδέτες δεν έχω από πού να τες δώσω, επειδή και μήτε εγώ τες έχω μήτε αυτός τες επήρε· όμως ας κοιτάξει καλά το κορίτσι εις τα φαρταλαμίδια του σενδουκίου της, και, αν δεν τες εύρει, εγώ να μην ηξεύρω τίποτε. Εγώ, σινιόρε δούκα, ποτέ μου δεν έγινα κλέπτης, μήτε θέλω γίνει. Και αυτό το κορίτσι (ως καθώς βλέπω από τα λόγιά του) συντυχαίνει ωσάν ερασμένη, πράγμα οπού δεν έχω κανένα πταίσιμον, και παρακαλώ την Εκλαμπρότητά Της να με έχει εις την εύνοιάν της και εις καλήν υπόληψην, και ζητώ εκ δευτέρου να με δώσει άδειαν να υπάγω εις την στράταν μου.»

«Ο Θεός να σε δώσει καλό κατευόδιον,» του είπεν η δουκέσα,
418v η οποία είχε καταλάβει και αυτή την | υπόθεσην «και να μανθάνομεν τα καλά σου κατορθώματα. Και ύπαγε εις την καλήν την ώραν, ότι, όσον περισσότερον αργείς, τόσον περισσότερον αυξάνει η φωτία εις τα στήθη των κοριτσίων μου όταν σε βλέπουν· και εγώ θέλω παιδεύσει την Αλτεσιδόραν να μάθει να μη συντυχαίνει εις το εξής απλώς και ως έτυχε.»

«Ένα λόγον ακόμη έχω να σε ειπώ, ω ανδρείε καβαλιέρη,» είπεν η Αλτεσιδόρα «και σε παρακαλώ να με ακροασθείς, ότι ο λόγος μου δεν εί(ναι) άλλος πάρεξ να σε ζητήσω συμπάθιον διά την κλεψίαν οπού είπα πως έκαμες και πως να επήρες τες καλτσοδέτες μου, τες οποίες είδα πως είναι δεμένες εις τα πόδια μου, και έπεσα εις το ίδιον σφάλμα εκεινού οπού όντας καβαλάρης εις το γομάρι του επεριπατούσε και το εγύρευε.»

«Εγώ αυτό το είπα.» απεκρίθη ο δον Κισότης.

Και ευθύς επροσκύνησε τους δούκηδες ομού και όλους τους περιεστώτας, και, γυρίζοντας το σαλιβάρι του Ροντσινάντε, εβγήκεν από το καστέλι, παίρνοντας την στράταν προς την Σαραγό-
419r τσα, ακολουθώντας τον ο Σάντσιος επά|νω εις το γομάρι.

11 φαρταλαμίδια || 12 σινιόρε || 20 (ή όποία ... ὑπόθεσιν) || 20-21 να θάνωμεν *το μαν προσθ. με το ίδιο χέρι* || 28 φαλλος || 30 πόδια || 33 δον κισσότης γρ. Σάντσιος

Κεφ(άλαι)ον νηον. P
Οπού διηγείται τας πολλάς τύχας οπού εσυνέβηκαν
εις τον δον Κισότην, μία κατόπι εις την άλλην.

Όταν ο δον Κισότης είδεν του λόγου του εις τον κάμπον, ελευθερωμένον από τα ερωτικά λόγια της Αλτεσιδόρας, του εφάνη πως να ανακαινήθη το πνεύμα του εις το να ακολουθεί το επάγγελμα των καβαλιέρων του, και γυρίζοντας προς τον Σάντσιον είπεν:

«Η ελευθερία, Σάντσιε, είναι ένα από τα πλέον μεγαλύτερα και καλλιότερα χαρίσματα οπού έδωσαν οι ουρανοί εις τους ανθρώπους· δεν ημπορούν να παρομοιασθούν με αυτήν οι θησαυροί οπού είναι κεκρυμμένοι υποκάτω εις την γην και εις το βάθος της θαλάσσης· δεν ημπορεί να ονομασθεί άλλος άνθρωπος πλέον καλορίζικος από εκείνον οπού έχει την ελευθερίαν ομού και την τιμήν, και, εξεναντίας, ο πλέον κακορίζικος και δυστυχής του κό-
419v σμου είναι εκείνος οπού ευρίσκεται εις | σκλαβίαν. Εγώ το λέγω αυτό, Σάντσιε, διότι το είδες πολλά καλά με τα ομμάτιά σου τα ίδια την φιλοξενίαν και περιποίησην οπού μας έκαμαν εις αυτό το καστέλι· εις το οποίον, αν καλά και να εκάθομουν εις πολυέξοδα τραπέζια τρώγοντας διάφορα φαγητά και πίνοντας εκλεκτότατα πιοτά, με όλον τούτο με εφαίνουνταν πως να ευρίσκομουν εις μεγαλοτάτην πείναν, διότι δεν τα εχαίρουμουν με την ελευθερίαν οπού τα ήθελα χαρεί αν ήτον εδικά μου, ότι το χρέος της αντιμισθίας των ευεργεσιών και χαρίτων οπού λαμβάνει τινάς είναι ένα δέσιμον οπού δένει την ελευθερίαν της καρδίας τού ανθρώπου. Καλότυχος εκείνος ο άνθρωπος ο οποίος έχει ένα κομμάτι ψωμί δίχως να έχει χρέος να κάμει την ευχαριστίαν εις άλλους παρά εις τον Θεόν οπού του το δίδει!»

«Με όλα ετούτα οπού με είπες η αυθεντία σου,» απεκρίθη ο Σάντσιος «δεν είναι καλόν πράγμα να μη κάμω την ευχαριστίαν διά τα διακόσια σκούδα τα μαλαγματένια οπού με έδωσεν ο επι-
420r στάτης του δουκός εις ένα πουγκάκι, | το οποίον το έχω εις τον κόρφον μου ωσάν καρδιάλε και δυναμωτικόν, διά εκείνα οπού είναι ενδεχόμενα να μας συνέβουν, ότι δεν θέλομεν εύρει πάντοτε καστέλια οπού να μας περιποιούνται.»

Εις αυτές και άλλες παρόμοιες ομιλίες επεριπατούσεν ο πλα-

21 ὅλα τᾶτο γρ. όλα τούτα *(;)* || 33 καρδιάλε γρ. κορδιάλε *(;)*

P νώμενος καβαλιέρης με τον οπλοφόρον του, και, περιπατώντες ώς πέντε μίλια, είδον καμία δεκαριά ανθρώπους ενδυμένους με χωριανά φορέματα, οι οποίοι εκάθουνταν εις τα πράσινα χορτάρια ενός λιβαδίου. Και σιμά τους είχαν κάποια πράγματα οπού εφαίνουνταν ωσάν άσπρα σενδόνια με τα οποία εσκέπαζον κάποια πράγματα οπού ήτον υπό κάτω: και δεν τα είχαν όλα εις ένα τόπον, αλλά σκορπισμένα. Φθάνοντας εκεί ο δον Κισότης, αφού τους εχαιρέτησε, τους ερώτησε τί πράγματα ήτον υποκάτω εις εκείνα τα σενδόνια. Ένας από εκείνους του απεκρίθη και του είπε:

«Σινιόρε, υποκάτω εις αυτά τα πανία είναι κάποια εικονίσματα τα οποία τα χρειαζόμεσθε διά μίαν εκκλησίαν οπού κάνομεν
420v εις το χωρίον μας· και τες έχομεν σκεπασμένες, | διά να μη χαλάσουν, και τες πηγαίνομεν εις τους ώμους μας, διά να μη τσακισθούν.»

«Αν είναι με την θέλησήν σας,» είπεν ο δον Κισότης «αγαπούσα να τες ιδώ, επειδή και εικόνες οπού τες πηγαίνουν με τόσην φύλαξην βεβαιότατα θέλουν είσθαι πολλά καλές.»

«Και πώς δεν είναι καλές!» είπεν ένας άλλος «Οπού έχει η καθεμία από εκατόν πενήντα ασλανία· και, διά να το βεβαιωθείς πως είναι αληθινόν, ακαρτέρησον να το ιδείς με τα ίδιά σου ομμάτια.»

Και, αφήνοντας το φαγί, ευθύς εσηκώθη, και εξεσκέπασε μίαν από τες εικόνες, η οποία ήτον του αγίου Γεωργίου καβαλάρης επάνω εις το άλογόν του, με έναν όφιν τριγυρισμένον εις τα πόδια του και με το κοντάρι διαπερασμένον εις το στόμα του, με εκείνην την άγριαν θεωρίαν οπού έχουν συνήθειαν και ζωγραφίζουν. Και, βλέποντάς την ο δον Κισότης, είπεν:

«Αυτός ο καβαλιέρης εστάθη ένας από τους πλέον καλλιότερα πλανωμένους οπού είχεν η θεία στρατιά: και ονομάζετον δον άγιος Γεώργιος και έξω από αυτό ήτον μεγάλος διαφεντευτής
421r των κορασίων. Ας ιδούμεν αυτήν | την άλλην.»

Και, ξεσκεπάζοντάς την εκείνος ο άνθρωπος, εφάνη πως ήτον ο άγιος Μαρτίνος ο οποίος έστεκεν καβαλάρης, και έκοπτεν ένα μέρος από το ρούχον του και το έδιδεν εις ένα πτωχόν· ευθύς οπού τον είδεν ο δον Κισότης, είπεν:

25-26 πόδια

«Αυτός ο καβαλιέρης εστάθη ένας από τους τυχηρούς χρι- P
στιανούς, και πιστεύω πως να ήτον πλέον ελευθέριος παρά αν-
δρείος, ως καθώς ημπορείς να το ιδείς, Σάντσιε, φανερά, οπού
κόπτει το ρούχον του και το δίδει εις έναν πτωχόν· και βεβαιό-
τατα πιστεύω πως να ήτον τότε χειμώνας, ότι, αν ήτον καλοκαί- 5
ρι, το ήθελε δώσει ολάκερον.»

«Δεν θε να ήτον αυτό το αίτιον,» είπεν ο Σάντσιος «πάρεξ θέ-
λει έκαμε κατά την παροιμίαν οπού λέγει: διά να κρατεί και να
δώσει, πρέπει να έχει τινάς γνώσην.»

Ο δον Κισότης ακούοντας αυτό εγέλασε και είπεν να σηκώ- 10
σουν το πανί από την άλλην εικόνα, την οποίαν ξεσκεπάζοντάς
την εφάνη πως ήτον η εικόνα του Υπερασπιστού, του Αβουκάτου
της Ισπανίας καβαλάρης, και με το σπαθί αιματωμένον εις το
χέρι, πολεμώντας με αράπηδες και καταδαμάζοντάς τους· το |
421ᵛ οποίον ευθύς οπού το είδεν ο δον Κισότης, είπεν: 15

«Αυτός αληθινά είναι ένας καβαλιέρης, από τα τάγματα του
Χριστού: οπού ονομάζεται δον Σαν Διέγο Ματαμόρος, ένας από
τους πλέον ανδρείους αγίους και καβαλιέρους οπού εστάθηκαν
εις τον κόσμον και ευρίσκεται τώρα εις τον ουρανόν.»

Εξεσκέπασον ύστερον άλλην μίαν εικόνα εις την οποίαν ήτον 20
ο άγιος Παύλος οπόταν έπεσεν από το άλογον.

«Αυτός» είπεν ο δον Κισότης «εστάθη ο μεγαλιότερος εχθρός
οπού να είχεν η Εκκλησία του Κυρίου μας και μετά ταύτα εστά-
θη μεγαλιότερ(ος) διαφεντευτής: ήτον πλανώμενος καβαλιέρης
διά την ζωήν, κοπιαστής οπού ποτέ δεν εκουράζουνταν σκάπτον- 25
τας την άμπελον του Κυρίου, είχε διά σχοινία τούς ουρανούς και
διά διδάσκαλον τον ίδιον Ιησούν Χριστόν.»

Και, με το να μην ήτον άλλα εικονίσματα, αφού τα εσκέπα-
σαν, είπεν ο δον Κισότης προς εκείνους τους ανθρώπους:

«Εγώ, αδελφέ, το κρατώ διά καλόν σημείον το πως είδα αυτά 30
τα εικονίσματα, διότι αυτοί οι άγιοι και καβαλιέροι ήτον από το
422ʳ επάγγελμα οπού είμαι και εγώ, δηλονότι της | ασκήσεως των αρ-
μάτων, και άλλη διαφορά δεν είναι εις το αναμεταξύ μας παρά
πως αυτοί εστάθηκαν άγιοι και επολεμούσαν πνευματικώς και
εγώ είμαι αμαρτωλός και πολεμώ σωματικώς.» 35

Εκείνοι οι χωριάται εθαύμασαν τόσον διά το ήθος του δον Κι-

5 ἦτον *το η ίσως διορθ. από* ᾗ *και το ο ίσως από αδιάγν. αρχ.* || 9 γνῶσιν *γρ.* γνώ-
ση{ν} *(;)* || 23 ἐκκλησία *πάνω από το η διαγραμμ. βαρεία* || 23-24 ἐςάθη / μεγα-
λήτερ *το ο ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.· γρ.* εστάθη ⟨ο⟩ μεγαλιότερ⟨ος⟩ *(;)* || 26
σχοινία *γρ.* σχολεία || 30 ἀδελφὲ *γρ.* ἀδελφοί *(;)*

P σότε όσον και διά τα λόγιά του, από τα οποία ούτε τα μισά δεν εκατάλαβαν. Ετελείωσαν το γεύμα τους, και, σηκώνοντας τα εικονίσματά τους, αποχαιρετήθηκαν με τον δον Κισότην, και επήγαν εις την στράταν τους.

Ο Σάντσιος είπεν προς τον καβαλιέρην του:

«Βεβαιότατα, σινιόρε, αν αυτό οπού μας εσυνέβη σήμερον ημπορεί να ονομασθεί τύχη, πιστεύω πως να εστάθη η πλέον γλυκεία και νόστιμος από όσες τύχες μάς εσυνέβηκαν αφού περιπατούμεν: από αυτήν μόνον εγλιτώσαμεν δίχως ξυλιές και δίχως κανένα φόβον, μήτε εξεσπαθώσαμεν, μήτε επέσαμεν, μήτε εμείναμεν ζαλισμένοι. Ευχαριστίαν να έχει ο Θεός, οπού με ηξίωσε και είδον ένα τοιούτον πράγμα.»

«Εσύ λέγεις πολλά καλά, Σάντσιε,» είπεν ο δον Κισότης «αμή
422ν πρέπει να η|ξεύρεις πως όλοι οι καιροί δεν είναι το αυτό, μήτε γυρίζουν πάντοτε με έναν τροχόν, και αυτό οπού εγώ απάντησα σήμερον το κρατώ διά ευτυχέστατον συναπάντημα.»

«Έτσι το πιστεύω και εγώ,» απεκρίθη ο Σάντσιος «αμή αγαπούσα να με ειπείς η αυθεντία σου διά ποίαν αιτίαν οι Ισπανιώται, όταν θέλουν να κάμουν κανένα πόλεμον, επικαλούνται τον άγιον Διέγον Ματαμόρον και τον λέγουν "Σαντιάγον οπού σφαλεί την Ισπανίαν". Είναι τάχα η Ισπανία ανοικτή οπού να την κλείσουν, ή τί άλλη τ(σ)ιριμόνια είναι αυτή; Εξήγησέ με την, παρακαλώ σε.»

«Εσύ είσαι πολλά απλούστατος, Σάντσιε,» του απεκρίθη ο δον Κισότης «αυτόν τον καβαλιέρην τον έδωσεν ο Θεός εις την Ισπανίαν διά να την εξουσιάζει και να την υπερασπίζεται, μάλιστα εις τους φρικτούς πολέμους οπού έκαμαν οι Ισπανιώται με τους αράπηδες, και, διά τούτο, τον επικαλούνται εις όλους τους πολέμους οπού κάμνουν, και πολλές φορές τον είδον οφθαλμοφανώς εμβαίνοντας και σκοτώνοντας τα στρατεύματα των αγαρηνών· και ημπορώ να σε φέρω χίλια παραδείγματα αυτής της αληθείας
423ν οπού ευρίσκονται γραμμένα εις τες αληθι|νές ιστορίες της Ισπανία{ι}ς.»

Ο Σάντσιος ευθύς εμετάβαλε την ομιλίαν και είπεν προς τον καβαλιέρην του:

«Εγώ στέκω και θαυμάζομαι, σινιόρε, διά την μεγάλην τόλμην και αναίδειαν της Αλτεσιδόρας: την οποίαν θέλει την επλήγωσε

15 ἕναν τροχόν *γρ.* έναν τρόπον *(;)* || 22 τιριμόνια || 32-33 ἰσπανίαις. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 36 σινιόρε

και την εδιαπέρασε πολλά θλιβερά εκείνος οπού τον ονομάζουν P
"Έρωτα", ο οποίος, αν καλά και να είναι υστερημένος της ορά-
σεως, ως καθώς λέγουν, με όλον τούτο, όταν σημαδεύσει καμίαν
καρδίαν, όσον μικρά και αν είναι, την κτυπά και την διαπερνά
πέρα περού με τες σαΐτες του. Άκουσα παρομοίως οπού λέγουν,
τα κορίτσια με όλον οπού τα διαπερά αυτή η σαγίτα του Έρω-
τος, αμή από την εντροπήν τους μετά βίας το αποδείχνουν, και
όχι ωσάν αυτήν την Αλτεσιδόραν οπού το ε{ε}φώναζε σχεδόν παρ-
ρησία εις όλους.»

«Αυτός ο έρωτας, Σάντσιε,» απεκρίθη ο δον Κισότης «μήτε φυ-
λάττει τιμήν μήτε ευπρέπειαν, και έχει την ίδιαν πολιτείαν του
θανάτου, οπού με το ίδιον ποδάρι οπού πατεί τα υψηλά παλάτια
423v των βασιλέων πατεί και τες | χαμηλές καλύβες των βοσκών, και,
όταν κυριεύσει μίαν ψυχήν, το πρώτον πράγμα οπού κάνει την
κάμνει και χάνει τον φόβον και την εντροπήν· την οποίαν μην έχον-
τάς την η Αλτεσιδόρα, εφανέρωσε την καρδίαν της, και επρου-
ξένησεν εις το στήθος μου περισσοτέραν σύγχυσην παρά ευ-
σπλαχνίαν.»

«Μεγάλη σκληρότης και αχαριστία!» είπεν ο Σάντσιος «Εγώ
όσον μεν διά λόγου μου βεβαιότατα ήθελα νικηθεί και ήθελα υπ-
ακούσει εις κάθε παραμικρόν της λόγον. Ω καρδία αληθινά από
μάρμαρον, εντόσθια από προύντζον και ψυχή από σμάλτο! Αμή
εγώ δεν ημπορώ να καταλάβω τί πράγμα να είδεν αυτό το κορί-
τσι εις την αυθεντίαν σου οπού να την ενίκησε και να την υπέτα-
ξε τόσον καταπολλά: ποίαν νοστιμάδαν, ποίαν χάρην, ποίον βλέ-
ψιμον, ποίον πρόσωπον και ποίον σχήμα και καλλωπισμόν είδεν
αυτή εις την αυθεντίαν σου οπού σε αγάπησεν· ότι εγώ μερικές
φορές στέκω και σε στοχάζομαι από τα ονύχια των ποδαριών σου
έως εις την τελευταίαν τρίχαν της κεφαλής σου, και βλέπω πράγ-
424r ματα οπού περισσότε|ρον κάμνει και τρομάζει όποιος σε βλέπει
παρά να σε αγαπήσει· πόσον μάλλον οπού εγώ έχω ακουστά πως
η ευμορφία είναι το πρώτον και κυριότερον πράγμα οπού φέρει
τον έρωτα, την οποίαν η αυθεντία σου την υστερείσαι, και αυτό
με κάνει και θαυμάζομαι περισσότερον από τί επαρακινήθη εκεί-
νη η κακορίζικη και σε αγάπησε.»

«Όχι, Σάντσιε, δεν είναι καθώς το υπολαμβάνεις,» απεκρίθη ο
δον Κισότης «ότι δύο λογιών ευμορφίες ευρίσκονται εις τον κό-

8 ἐ/ἐφώναζε || 19 σκληρότης *με μεγάλο ενδιάμεσο κενό*

P σμον: μία της ψυχής και η άλλη του σώματος· η ευμορφία της ψυχής στρατεύει και φαίνεται εις την νόησην, εις την τιμήν, εις την καλήν πολιτείαν και εις την καλήν ανθρωπίαν και ευπροσηγορίαν, και όλα αυτά ημπορεί να τα έχει ένας άσχημος άνθρωπος· και, όταν αποβλέπουν εις αυτήν την ευμορφίαν, και όχι εις του σώματος, τότε η αγάπη γίνεται ⟨με⟩ μεγαλυτέρα εντέλεια και με αυστηρότητα. Εγώ γνωρίζω πολλά καλά, Σάντσιε, πως δεν έχω αυτήν την ευμορφίαν του σώματος, αμή ηξεύρω πως δεν είμαι τέρας και θέαμα εις τον κόσμον, επειδή και έχω αυτές τες άλλες
424r χάριτες της ψυχής, αι οποίαι ευρισκό|μεναι εις κάθε καλόν άνθρωπον, αν και να υστερείται της σωματικής ευμορφίας, με όλον τούτο αγαπάται από τον καθένα.»

Με αυτές τες ομιλίες, εμβήκαν ολίγον κατ᾽ ολίγον μέσα εις ένα δάσος οπού ήτον παράμερα από την στράταν, και, με το να ομιλούσεν ο δον Κισότης με τον Σάντσιον και να μην έβλεπον τί ήτον έμπροσθέν ⟨τ⟩ους, αιφνιδίως επεδοκλώθη ανάμεσα εις κάποια δίκτυα οπού ήτον στημένα από το ένα δένδρον εις το άλλον· και, χωρίς να καταλάβει τί πράγμα ήτον εκείνο, εγύρισε και είπε προς τον Σάντσιον:

«Εμένα με φαίνεται πως αυτά τα πλεμάτια θέλει να είναι καμία νέα τύχη. Των γοητευτών οπού με κατατρέχουν, οι οποίοι, ως φαίνεται, θέλουν να εμποδίσουν την στράταν μου, διά να κάμουν την εκδίκησην της ασπλαχνίας οπού έδειξα εις την Αλτεσιδόρα. Αμή εις αυτό πιστεύω να είναι απατημένοι, ότι όχι μόνον οπού είναι από ράμματα αυτά τα δίκτυα, αλλά, αν και να ήτον πλέον δυνατότερα από εκείνα τα δίκτυα με τα οποία ο ζηλιάρης θεός των
425r χαλκέων εσαγήνευσε την θεάν την Αφροδίτην | και τον Άρην, με όλον τούτο τόσον εύκολα ήθελα τα ξεσχίσει ωσάν να ήτον από βαμπάκι.»

Και, θέλοντας να τα ξεσχίσει και να περάσει, εβγήκαν έμπροσθέν του έξαφνα, ανάμεσα από κάποια δένδρη, δύο ευμορφότατες βοσκοπούλες: των οποίων τα φορέματα, αν καλά και να ήτον βοσκικά, όμως ήτον πολλά ακριβά και από χρυσά κουμάσια. Είχαν τα μαλλιά τους άπλεκτα τα οποία ήτον μακριά οπού σχεδόν επερνούσαν την ζώνην από την μέσην και κάτω, και τόσον ξανθά οπού ημπορούσαν να παρομοιασθούν με τες ακτίνες του ηλί-

6 γίνεται μεγαλητέρα || 16 εμπροσθέν ⟨τ⟩ς || 30 εὐγῆκεν || 34 μακρυά

ου, είχαν εις τα κεφάλαιά τους δύο στεφάνια από πράσινον δάφνην και από κόκκινον αμάραντον πλεγμένα. Εις την ηλικίαν θέλει να ήτον ώς δεκαέξ δεκαεπτά χρονών. P

Η θεωρία των οποίων έκαμε και εθαύμασεν ο Σάντσιο Πάντσας, και έβαλαν τον δον Κισότην εις μεγάλην έκστασην. Κοντολογίς, μία από αυτές τες βοσκοπούλες, πλησιάζοντας σιμότερα εις τον δον Κισότην, τον είπεν:

«Σταμάτησε, σινιόρ καβαλιέρη, και μη ξεσχίζεις αυτά τα δί-
425ᵛ κτυα, ότι δεν είναι στημένα | εις βλάβην της αυθεντίας σου, αλλά μάλιστα εις περιδιάβασην· και, με το να ηξεύρω πως θέλεις να μας ερωτήσεις διά ποίον τέλος τα έχομεν εδώ στημένα και ποίες είμεσθεν, εν συντόμῳ θέλω της το ειπεί. Εις μίαν χώραν οπού θε να είναι μακριά απ' εδώ ώς δέκα μίλια ευρίσκονται όλοι μεγαλοσιάνοι άνθρωποι και πολλά ευγενείς και πλούσιοι, και ανάμεσα εις τους πολλούς φίλους και συγγενείς εσυμφωνήσαμεν με τους υιούς τους, με τες γυναίκες τους, θυγατέρες, γειτόνους, φίλους και συγγενείς και να έλθομεν εις περιδιάβασην εις αυτόν τον τόπον, οπού είναι το πλέον ξεφαντωτικόν μέρος οπού να ευρίσκεται εδώ τριγύρω, σχηματίζοντας αναμεταξύ μας μίαν νέαν και βοσκικήν Αρκαδίαν, ενδυνόμενα ημείς τα κορίτσια ωσάν βοσκοπούλες και τα παλικάρια ωσάν βοσκοί. Και εσπουδάξαμεν και εμάθαμεν δύο εκλογές, μία του περιφήμου ποιητού Γαρζιλάφου, και άλλην του εκλαμπροτάτου Καμοέ εις την ίδιάν του γλώσσαν την πορτογαλικήν, τες οποίες έως τώρα δεν τες επαραστήσαμεν.
426ʳ Εχθές εφθάσαμεν εδώ· και εστήσαμεν ανάμεσα εις αυτά τα | δένδρη κάποιες τέντες, σιμά εις ένα ρεύμα οπού ρέει με μεγάλην ευθηνίαν μέσα εις όλον αυτό το δάσος· εχθές το βράδυ εστήσαμεν αυτά τα πλεγμάτια εις αυτά τα δένδρη, διά να απατήσομεν τα μικρά και απλούστατα πουλάκια τα οποία, ξιπάζοντάς τα, έρχουνται και πιάνουνται εις αυτά τα δίκτυα. Και, αν αγαπάς, σινιόρε, να γίνεις μουσαφίρης, θέλομεν σε τιμήσει και σε φιλοξενήσει κατά το δυνατόν μας.»

Λέγοντας αυτό εσιώπησεν η βοσκοπούλα. Και αποκρινόμενος ο δον Κισότης είπεν:

«Δεν πιστεύω να έμεινε πλέον ύποπτος, ω ωραιοτάτη μου σινιόρα, μήτε πλέον έκθαμβος ο Ανταίος όταν αιφνιδίως είδε την

4 θερία *το ω προσθ. με το ίδιο χέρι* || 5 ἔβαλαν *γρ.* έβαλεν *(;)* || 12 ἀπῆ. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 13 μακρυά || 13-14 μεγαλοσιάνοι *το πρώτο ι διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 22 γαρζιλάφω *το ρ διορθ. από λ· γρ.* Γαρζιλάσου || 35-36 σινιόρα

P Αρτέμιδα βρεχομένην εις τα ύδατα, ως καθώς έμεινα εγώ βλέποντας την ευφράδειάν σας και το εγκαλλώπισμά σας. Επαινώ καταπολλά την περιδιάβασήν σας και ευχαριστώ εις την τιμήν οπού με κάνετε και με προσκαλείτε εις την συντροφίαν σας, και, αν με γνωρίζετε άξιον και ικανόν, προστάξετέ με, ότι θέλετε με εύρει έτοιμον και πρόθυμον, διότι το επάγγελμά μου άλλο δεν εί-
426r να παρά να φαίνο|μαι ευχάριστος και ευποιών εις κάθε λογής ανθρώπους, μάλιστα εις τα ευγενικά και τιμημένα προσώπατα ως καθώς ομοιάζετε να είσθε η αυθεντία σας· και, αν αυτά τα δίκτυα, οπού κρατούν ολίγον διάστημα, ήθελαν κρατεί όλην την γην, εγώ με όλον τούτο ήθελα κοιτάξει να εύρω νέους κόσμους να απεράσω χωρίς να τα ξεσχίσω· και, διά να γίνει αξιόπιστον αυτό οπού σας λέγω, πρέπει το ολιγότερον να στοχασθείτε πως σας το υπόσχεται ο δον Κισότης της Μαντσίας, ανίσως και το έχετε ακουστόν αυτό το όνομα.»

«Αχ, αγαπητή μου αδελφή,» είπεν τότε η άλλη βοσκοπούλα «τί μεγάλη τύχη είναι αυτή οπού απαντήσαμεν! Βλέπεις αυτόν τον καβαλιέρην οπού στέκει έμπροθέν μας; Ήξευρε πως αυτός είναι ο πλέον ανδρείος, ερασμένος και φιλάνθρωπος καβαλιέρης οπού να ευρίσκεται εις τον κόσμον, ανίσως όμως και δεν ψεύδεται η ιστορία των ανδραγαθιών του οπού ετυπώθη και την εδιάβασα. Και αυτός ο άλλος οπού είναι μαζί του είναι ένας κάποιος Σάντσιο Πάντσας, οπλοφόρος του, διά τον οποίον λέγουσι πως |
427r να είναι καταπολλά χαριτωμένος.»

«Έτσι είναι,» είπεν ο Σάντσιος «εγώ είμαι εκείνος ο χαριτωμένος και οπλοφόρος οπού λέγεις η αυθεντία σου, και αυτός είναι ο καβαλιέρης μου, ο ίδιος δον Κισότης της Μαντσίας ο ιστορισμένος και αναφερμένος.»

«Τον παρακαλούμεν καταπολλά» είπεν η άλλη βοσκοπούλα «να μην υπάγει, ότι οι γονείς μας και τα αδέλφιά μας θέλουν το χαρεί καταπολλά όταν τον ιδούν, διότι ήκουσα και εγώ οπού ομιλούσαν περί της ανδρείας του και περί των χαρίτων του, και προς τούτοις λέγουν πως να είναι ο πλέον σταθερός και πιστός εραστής οπού να εφάνη εις τον κόσμον, και πως η δάμα του είναι μία κάποια Δουλτσινέα από το Τοπόζον, της οποίας η ευμορφία λέγουν πως να είναι ασύγκριτος εις όλην την Ισπανίαν.»

«Αυτό έτσι είναι,» απεκρίθη ο δον Κισότης «ανίσως και δεν αμφιβάλλει η εδική σας ασύγκριτος ευμορφία.»

Έφθασεν επάνω εις αυτό ένας αδελφός των δύο βοσκοπούλων P
ο οποίος ήτον παρομοίως ενδυμένος με βοσκικά και πολυέξοδα
427ν φορέματα· οι βοσκοπούλες | ευθύς τον εδιηγήθηκαν πως εκείνος
ήτον ο δον Κισότης της Μαντσίας, με τον οπλοφόρον του τον Σάν-
τσιο Πάντσα, τους οποίους τους ήξευρε πολλά επειδή και είχεν 5
διαβάσει την ιστορίαν τους. Ο πρόσχαρος βοσκός τον επαρακά-
λεσε λέγοντάς του να υπάγει εις τες τέντες τους, ο δον Κισότης
δεν ηθέλησε να εναντιωθεί, αλλά επήγεν μαζί τους. Έφθασεν και
ο καιρός οπού ήθελαν να κάμουν το κυνήγι, και εγέμισαν τα δί-
κτυα από διάφορα πουλάκια, τα οποία τα απατούσεν το χρώμα 10
των δικτύων με το να ήτον πράσινα, και έπεφταν εις τον κίνδυ-
νον οπού έπασχον να αποφύγουν. Εμαζώχθησαν εις εκείνον τον
τόπον παράνω από τριάντα άνθρωποι, όλοι ενδυμένοι με πολυέ-
ξοδα βοσκικά φορέματα, και εν τῳ άμα εγνώρισαν πως ήτον ο
δον Κισότης με τον οπλοφόρον του τον Σάντσιον, διά το οποίον 15
εχάρηκαν καταπολλά, ότι όλοι τους είχαν την περίληψην της ιστο-
ρίας του. Εκίνησαν απ' εκεί και επήγαν εις τες τέντες, και ηύραν
τες τράπεζες ετοιμασμένες, με μεγάλην ευθηνίαν και λαμπρότητα
428r και πάστραν· και ετίμησαν | τον δον Κισότην βάνοντάς τον εις το
κεφαλοτράπεζον· όλοι τον εκοίταζαν και εθαύμαζαν. Τέλος πάν- 20
των, αφού εσηκώθηκαν οι τράπεζες, ο δον Κισότης με ήσυχον και
ατάραχον φωνήν είπεν:

«Ανάμεσα εις τα μεγαλύτερα αμαρτήματα οπού κάμνουν οι
άνθρωποι, αν καλά και μερικοί λέγουν πως να είναι η υπερηφά-
νεια, εγώ λέγω πως να είναι η αχαριστία, αποβλέποντας εις ένα 25
λόγον οπού λέγει: πως ο άδης είναι γεμάτος από τους αχαρίστους.
Αυτό το αμάρτημα επάσχισα, όσον ημπόρεσα, πάντοτε και το
απόφυγα, και, ανίσως και δεν ημπορώ με άλλον τρόπον να κάμω
την ανταμοιβήν των χαρίτων οπού λαμβάνω, την κάμνω με την
καλήν επιθυμίαν οπού έχω εις το να φανώ ευχάριστος, και, προς 30
τούτοις, περιπατώ και κηρύττω τας χάριτας οπού με κάμνουν εις
όποιον και αν δεν τας ηξεύρει, διότι, όποιος δημοσιεύει και κη-
ρύττει τες καλοσύνες οπού του κάμουν, είναι φανερόν πως ήθε-
λε κάμει την ευχαριστίαν και εμπράκτως, αν του ήθελεν είσθαι
428ν δυνατόν· επειδή και ως επί το πλείστον εκείνοι οπού | λαμβάνουν 35
τες χάριτες είναι πλέον ελάχιστοι από τους δίδοντας. Εγώ, λοι-
πόν, ευχαριστώντας εις τες τιμές και χάριτες οπού με έκαμαν
εδώ, μην ημπορώντας να κάμω την πρέπουσαν ανταπόκρισην,

10 ἀπα/τῆσεν *το ε ίσως διορθ. από α* || 24-25 (αὖ καλά ... ὑπερηφάνια)

P επειδή και αι δυνάμεις μου είναι παραμικρές, προσφέρω εκείνο οπού δύναμαι και το έχω φυσικά· και σας λέγω, σινιόροι, πως θέλω σταθεί δύο ημέρας, εις αυτήν την μεγάλην στράταν οπού πηγαίνει εις την Σαραγότσα, και θέλω κάμει να ομολογήσουν όσοι διαβάτες και αν περάσουν πως να μην ευρίσκονται ευμορφότερες και πλέον χαριτωμένες εις όλην την οικουμένην από αυτές τες προσποιημένες βοσκοπούλες, εξαιρώντας μόνον την ασύγκριτον Δουλτσινέαν από το Τοπόζον, την κυρίαν των συλλογισμών μου, και εις αυτό να έχω συμπάθιον από την αυθεντίαν σας.»

Ακούοντας αυτό ο Σάντσιος, επειδή έστεκε με μεγαλοτάτην προσοχήν και τον ακροάζετον, είπεν:

«Πώς είναι δυνατόν να ευρίσκονται άνθρωποι εις τον κόσμον οπού να λέγουν πως ο καβαλιέρης μου να είναι τρελός; Ειπέτε το, παρακαλώ σας, η αυθεντία σας, σινιόροι βοσκοί: ευρίσκεται |
429r κανένας παπάς εις κανένα χωρίον, όσον γνωστικός και σπουδαίος και αν είναι, να ημπορεί να ειπεί αυτό οπού είπεν ο καβαλιέρης μου, ημπορεί να ευρεθεί πλανώμενος καβαλιέρης, όσον καταπολλά περίφημος και αν ⟨είναι⟩ εις την ματαιοφροσύνην, να ημπορέσει να προσφέρει αυτό οπού επρόσφερεν ο καβαλιέρης ⟨μου⟩;»

Ο δον Κισότης εγύρισε προς τον Σάντσιον, και, όλως χολερικός και θυμώδης, του είπεν:

«Είναι δυνατόν, Σάντσιε, να ευρεθεί εις όλην την γην της οικουμένης ένας άνθρωπος οπού να ειπεί πως εσύ δεν είσαι άγνωστος και τρελός, μάλιστα πως να μετέχεις και από κακίαν; Ποίος σε βάνει και ανακατώνεσαι εις τες υποθέσεις μου και να κρίνεις αν εγώ είμαι φρόνιμος ή άγνωστος; Πρόσεχε καλά εις εκείνα οπού συντυχαίνεις, κοίταξε το ιδιόν σου και μη με αποκρίνεσαι, ότι το μετανοείς, αλλά ύπαγε βάλε την σέλαν εις τον Ροντσινάντην: και να υπάγομεν να βάλομεν εις πράξην.»

Και με μεγάλην ορμήν και θυμόν εσηκώθη από το σκαμνί οπού εκάθουνταν, προξενώντας μεγάλον θαυμασμόν εις τους περι-
429v εστώτας, οι οποίοι ευρίσκουνταν εις αμφιβολίαν αν | έπρεπε να τον κρατούν διά τρελόν ή γνωστικόν. Άρχισαν να τον καταπείθουν να μη το κάμει εκείνο, λέγοντας πως είχαν γνωρίσει την ευ-

2 σινιόροι || 5-6 εὐμορφήτερες *το τελευτ. ε ίσως διορθ. από α* || 10-11 σαντζιος, (ἔσεκε … ἀκροάζετον) *στην αριστερή ώα προσθ. με το ίδιο χέρι* ἐπηδή || 13 ὁπτ᾽ νᾶ λέγω || 14 σινιόροι || 18 αὖ / ὡς || 19 καβαλλιέρης || 30 πρᾶξιν. *το ᾶ διορθ. από ά· γρ.* πράξην ⟨την υπόσχεσήν μου⟩ *(;)* || 31 σκαμνί ὁπᾶ *γρ.* σκαμνί όπου || 34 γὦγικόν *το πρώτο ν προσθ. με το ίδιο χέρι*

χάριστόν του γνώμην και θέλησην και πως δεν ήτον χρεία να φα- P
νερώσει με άλλας υποστήσεις την ανδρείαν και γενναιότητά του,
επειδή και έφθαναν εκείναι οπού ήτον εις την ιστορίαν, με όλα
ετούτα, ο δον Κισότης ηθέλησε να σταθεί εις την υπόσχεσήν του,
και, καβαλικεύοντας επάνω εις τον Ροντσινάντην, επέρασεν εις 5
το ένα του χέρι το σκουτάρι και, πιάνοντας με το άλλον το κον-
τάρι, επήγε και εστάθη εις την μέσην της στράτας η οποία δεν
ήτον μακριά από το πράσινον λιβάδι. Ο Σάντσιος εκαβαλίκευσεν
εις το γομάρι του και επήγε κατόπι του, ομού και όλοι οι περι-
εστώται, επιθυμώντας να ιδούν την έκβασην της υψηλοφρόνου 10
και ουδέποτε ακουσθείσης υποσχέσεώς του.

Αφού, λοιπόν, εστάθη εις την μέσην της στράτας, ως καθώς ε-
προείπαμεν, συντυχαίνοντας προς τον αέρα είπεν αυτά τα λόγια:

«Ω εσείς στρατοκόποι, ω οδοιπόροι και διαβάται, καβαλιέροι,
οπλοφόροι, πεζοί και καβαλάροι ή ό,τι λογής άνθρωποι και αν εί- 15
430r σθε | οπού περνάτε από αυτήν την στράταν ή θέλετε περάσει εις
αυτάς τας δύο ημέρας! Έστω εις είδησήν σας ότι ο δον Κισότης
της Μαντσίας, ο πλανώμενος καβαλιέρης, εστάθη εδώ διά να δια-
φεντεύσει και να υποστήσει πως όλες τες εύμορφες του κόσμου
τες υπερβαίνουν αυτές αι νύμφες οπού κατοικούν εις αυτά τα λι- 20
βάδια και δάση, αφήνοντας εις ένα μέρος την κυρίαν της καρδίας
μου την Δουλτσινέαν από το Τοπόζον. Και, όποιος εναντιώνεται
εις αυτό, ας έβγει έμπροσθέν μου και τότε θέλει γνωρίσει αν εί-
ναι αληθινόν αυτό οπού λέγω ή όχι.»

Δύο φορές είπεν αυτά τα ίδια λόγια, και τες δύο φορές δεν τον 25
ήκουσε τινάς· αμή η τύχη, οπού τον οδηγούσεν από το καλόν εις
το καλλιότερον, έκαμε και μετ' ολίγην ώραν εφάνη οπού ήρχουν-
ταν από εκείνην την ίδιαν στράταν οπού έστεκεν ο δον Κισότης
ένας πλήθος ανθρώπων καβαλαραίων, μερικοί από τους οποίους
εκρατούσαν κοντάρια, και ήρχουνταν όλοι ομού σμιγμένοι και με 30
μεγάλην βίαν. Ευθύς οπού τους είδαν εκείνοι οπού ήτον μαζί με
430v τον δον Κισότην, ανεχώρησαν και εξεμά|κρυναν πολύ από την
στράταν, διότι εγνώρισαν πως αν ήθελαν σταθεί και τους ήθελαν
εναντιωθεί ήτον ενδεχόμενον να τους συνέβει κανένας κίνδυνος:
μόνον ο δον Κισότης, με απτόητον καρδίαν, εστάθη εις τον τό- 35

12-13 (ώς καθὼς ἐπροφπαμεν) || 15-16 ἤσθε το ε διορθ. ίσως από αι

P πον, ομού και ο Σάντσιο Πάντσας στέκοντας οπίσω από τον καβαλιέρην του.

Έφθασε και εκείνο το πλήθος των ανθρώπων, και ένας από εκείνους οπού ήρχουνταν ολίγον εμπροστά άρχισε να λέγει μεγαλοφώνως προς τον δον Κισότην:

«Παραμέρισε από την στράταν, διαβολισμένε άνθρωπε, ότι αυτοί οι ταύροι θέλουν σε κάμει χίλια κομμάτια!»

«Τί λέγεις εσύ, σκυλί μαγαρισμένο,» του απεκρίθη ο δον Κισότης «εις εμένα δεν ισχύει τελείως η δύναμις των ταύρων, αν καλά και να είναι από τα πλέον αγριότερα οπού να ευρίσκονται εις την Συρίαν! Ομολογήσετε, ω λησταί, πως είναι αληθινόν εκείνο οπού προ ολίγον είπα εγώ· ότι, αν δεν το κάμετε αυτό, σας προσκαλώ να μονομαχήσετε με του λόγου μου.»

Ο αγελαδάρης δεν έλαβε καιρόν να τον αποκριθεί, μήτε ο δον
431r Κισότης ημπόρεσε να παραμερίσει, αν καλά και να ήθελε, διό|τι το πλήθος των αγρίων και ημέρων ταύρων, ομού με τους αγελαδάρηδες και τους επιλοίπους ανθρώπους, δεν ημπόρεσαν να σταματήξουν την μεγάλην ορμήν του τρεξίματός των, επέρασαν όλοι επάνω από τον δον Κισότην, και από τον κακορίζικον τον Σάντσιον, και από τον Ρονζινάντην και από το γομάρι, ρίχνοντάς τους όλους καταγής, και κατακυλώντας τους. Ο δον Κισότης εξιπάσθη, του Σάντσιου τα πλευρά εκατατσακίσθηκαν, το γομάρι σχεδόν δεν ημπορούσε να σηκωθεί, ομοίως και ο Ροντσινάντης δεν ημπορούσε να σαλεύσει από τον τόπον του, αμή τέλος πάντων εσηκώθηκαν όλοι, και ο δον Κισότης με μεγάλην βίαν, σκοντάπτοντας εις το ένα μέρος και πίπτοντας εις το άλλον, άρχισε να τρέχει κατόπι τους, φωνάζοντάς τους μεγαλοφώνως:

«Σταθείτε και απαντέξετε, αχρείοι και ουτιδανοί, ότι ένας και μόνος καβαλιέρης είναι οπού σας προσμένει, και σας προσκαλεί εις την μονομαχίαν!»

Αμή με όλα αυτά δεν εσταμάτησαν εκείνοι τελείως, μήτε εψήφησαν τες ανδρείες του φοβέρες, αλλά επήγαιναν εκείνους τους
431v ταύρους | με βίαν διά να τους σφαλίσουν εις ένα χωρίον εις το οποίον ήθελαν να κάμουν κυνήγι την δευτέραν ημέραν με αυτούς. Η κούρασις έκαμε τον δον Κισότην και εκάθισεν εις την μέσην της στράτας, έως οπού ήλθεν ο Σάντσιος, με τον Ροντσινάντην και με

6 δια/βολισμένε το πρώτο ε διορθ. από ι || 11 συρίαν γρ. Σαράμαν ή Χαράμαν | λησ|αί το αί διορθ. από αδιάγν. αρχ. || 12 προολίγον γρ. προ ολίγου (;) || 20 ρονζινάντην γρ. Ρον(τ)σινάντην

το γομάρι. Και, καβαλικεύοντας ο καβαλιέρης και ο οπλοφόρος, P
δίχως να γυρίσουν να αποχαιρετήσουν την πλαστήν Αρκαδίαν
των βοσκών και βουσκοπουλών, με μεγάλην εντροπήν, ακολού-
θησαν την στράταν τους.

Κεφ(άλαι)ον νθ^ον^.
Οπού διηγείται την καταπολλά παράξενον τύχην οπού εσυνέβη εις τον δον Κισότην.

Τελειώνοντας λοιπόν ο δον Κισότης με τον Σάντσιον εκείνον
τον πόλεμον, από την εντροπήν τους δεν ημπόρεσαν να γυρίσουν
οπίσω, αλλά επήραν την στράταν και επήγαν έως οπού έφθασαν
εις μίαν καθαράν και διαφανή βρύσην αποκάτω εις ένα δενδρά-
κι, εις τον ίσκιον του οποίου άφησαν τον Ροντσινάντην και το γο-
μάρι να βόσκει, και αυτοί εκάθισαν όντας και οι δύο τους κατα-
432r πολλά μελαγχολικοί. | Και, αφού έπλυναν και οι δύο τα προσώ-
πατά τους από τον πολύν κονιορτόν οπού είχαν, ο Σάντσιος έβγα-
λεν από τα δισάκιά του μερικά φαγητά οπού είχε προμηθευθεί.
Και, βάνοντάς τα έμπροσθεν εις τον δον Κισότην, εκάθισε και αυ-
τός αντίκρυ του και ακαρτερούσε να απλώσει πρώτον ο καβα-
λιέρης του· αμή, βλέποντας πως αυτός ήτον βυθισμένος εις τους
συλλογισμούς του και δεν ενθυμούνταν να φάγει, άφησεν εις ένα
μέρος κάθε λογής ανθρωπίαν, και άρχισε να τρώγει από το τυρί
και ψωμί οπού είχε βάλει έμπροσθέν του. Τον οποίον βλέποντάς
τον ο δον Κισότης είπεν:

«Τρώγε, φίλε Σάντσιε: και ζωοτροφού, ότι μόνον αυτό είναι
οπού σε εγνοιάζει, και άφησε εμένα να αποθάνω εις τους συλλο-
γισμούς μου και εις την δύναμην των μεγάλων μου δυστυχιών.
Εγώ, Σάντσιέ μου, εγεννήθηκα διά να ζω αποθαίνοντας και εσύ
διά να αποθαίνεις τρώγοντας· και, διά να ε{ε}γνωρίσεις πως εί-
ναι αυτή η αλήθεια, συλλογίσου οπού εμένα ετυπώθη η ιστορία
μου, είμαι περίφημος εις τα άρματα, ανδρείος εις τα κατορθώ-
432v ματά μου, τιμημένους | από πριντσίπους, ερασμένος από κορα-
σίδες: και, το όλον ύστερον, όταν ακαρτερούσεν φοίνικας, θριάμ-
βους και στεφάνους, τα οποία με ετύχαινον πρεπόντως διά τες

28 έ/ἐγνωρίσης || 31 τιμημένʼς γρ. τιμημένο{υ}ς

P μεγάλες ανδραγαθίες μου, σήμερον είδα του λόγου μου τσαλαπατημένον από σιχαμερά και άπαστρα ποδάρια ζώων. Αυτός ο συλλογισμός κάμνει και μουδιάζουν τα οδόντια μου και πιάνονται τα χέρια μου και με κάμνει και υστερούμαι τελείως ορέξεως φαγητού, εις τρόπον οπού λογιάζω να αφεθώ να αποθάνω από την πείναν, οπού είναι ο πλέον σκληρός θάνατος ανάμεσα εις όλους τους θανάτους.»

«Αυτό εγώ δεν το κάνω ποτέ,» του απεκρίθη ο Σάντσιος «διότι ίσως να ηξεύρεις και η αυθεντία σου εκείνον τον κοινόν λόγον οπού λέγει: "Ο χορτασμός της κοιλίας είναι μία παρηγορία της ψυχής". Εις αυτόν τον λόγον αποβλέποντας εγώ δεν θέλω αφήσει του λόγου μου ποτέ να αποθάνω από την πείναν, αλλά συλλογούμαι να κάμω ωσάν τον τσάγκαρην, οπού τραβά με τα οδόντια του το πετσί και το κάνει και απλώνει όσον ημπορεί: έτσι και εγώ θέλω θρέφει την ζωήν μου έως οπού να φθάσει εις το τέλος | 433r οπού είναι διορισμένον από τον ουρανόν· και ήξευρε, σινιόρε, πως δεν ευρίσκεται μεγαλυτέρα τρέλα από την απελπισίαν εις την οποίαν γυρεύει να πέσει και η αυθεντία σου, και, αν θέλεις να γνωρίσεις πως είναι αυτό αληθινόν, δοκίμασε και φάγε ολίγον και πλάγιασε κοιμήσου επάνω εις αυτά τα πράσινα χορταράκια, και όταν εξυπνήσεις θέλεις εύρει τον εαυτόν σου πλέον ελαφρωμένον και θέλει σε περάσει αυτή η μελαγχολία.»

Ο δον Κισότης το έκαμεν αυτό, με το να του εφάνη πως να εσυντύχαινε πρεπόντως ο Σάντσιος εις εκείνα οπού έλεγε, προς τον οποίον είπεν:

«Αν εσύ, Σάντσιε, ήθελες να κάμεις διά αγάπην μου αυτό οπού θέλω να σε ειπώ, ήθελεν είσθαι μεγαλυτέρα η ελάφρωσις του σώματός μου και η μελαγχολία μου δεν ήθελε είσθαι τόση μεγάλη.»

«Ειπές το, σινιόρε,» του απεκρίθη ο Σάντσιος «ότι εγώ θέλω σε δουλεύσει εις όσον είναι της δυνάμεώς μου.»

«Εκείνο οπού θέλω να σε ειπώ, Σάντσιε, είναι αυτό, ότι, ενόσω εγώ κοιμούμαι, υπακούοντας εις τας συμβουλάς σου, εσύ να ξε-433v μακρύνεις ολίγον απ᾽ εδώ, και να γδυθείς από | όλα τα ρούχα σου, και, παίρνοντας το σαλιβάρι του Ροντσινάντη, να κτυπηθείς τρακόσιες ή τετρακόσες ξυλές από τον λογαριασμόν των τριών χιλιάδων και τόσων οπού έχεις να κτυπηθείς διά την ελευθερίαν της Δουλτσινέας, ότι είναι μεγάλη ασπλαχνία να ευρίσκεται {να ευ-

3 ὀδόντια || 4 χέρια || 16, 29 σινιόρε || 37 κ.ε. να᾽ εὑρίσκε/ται να᾽ εὑρίσκεται

ρίσκεται} εκείνη η κακορίζικος σινιόρα γοητευμένη από αμέλει- P
αν εδικήν σου.»

«Κατά το παρόν, σινιόρε, ας κοιμηθούμεν και οι δύο» απεκρίθη ο Σάντσιος «διά να ησυχάσουν τα κορμιά μας. Ότι πλέον χαλεπότερον είναι να φάγει τινάς ένα μπάτσον νηστικός παρά εκατόν χορτασμένος: και διά τούτο η σινιόρα Δουλτσινέα πρέπει να έχει υπομονήν, και εγώ μίαν ημέραν δίχως να έχει τινάς είδησην θέλω τες κτυπηθεί όλες· επειδή και κάθε υπόσχεσις γίνεται χρέος.»

Ο δον Κισότης τον ευχαρίστησε, και εκάθισε και έφαγεν ολίγον, ομού με τον Σάντσιον ο οποίος αφού εχόρτασε καλά επλάγιασε σιμά εις τον αγάν του, και εκοιμήθηκαν και οι δύο, αφήνοντας το γομάρι με τον Ροντσινάντην να βόσκει ελεύθερα. Εξύπνησαν
434r μετά αρκετόν καιρόν και είδον πως επαρήλθεν η ημέ|ρα, εκαβαλίκευσαν ευθύς, και άρχισαν να περιπατούν βιαστικά διά να φθάσουν εις μίαν οσταρίαν οπού ώς δύο μίλια μακριά εφαίνουνταν.

Και, φθάνοντας εκεί, ερώτησαν τον κάπηλαν αν ήτον τόπος διά να κονεύσουν· εκείνος τους απεκρίθη πως εκεί ήθελαν εύρει όλην τους την ανάπαυσην και τα αναγκαία τους ωσάν και εις την ίδιαν Σαραγότσαν. Εξεκαβαλίκευσαν και εμπήκαν μέσα και παίρνοντας ο Σάντσιος τα δισάκιά του επήγε και τα έβαλε μέσα εις μίαν κάμεραν της οποίας το κλειδί είχε του το δώσει ο κάπηλας, μετά ταύτα επήγαν τα ζώα εις τον στάβλον, και τα έδωσε χορτάρι να φάγουν, ύστερον εγύρισε να ιδεί αν εχρειάζουνταν τίποτε ο δον Κισότης, τον οποίον τον ηύρεν οπού εκάθουνταν συλλογισμένος.

Ήλθε και η ώρα του δείπνου, και επήγαν μέσα εις την κάμεράν τους· ο Σάντσιος ερώτησε τον κάπηλα αν είχε να τους δώσει τίποτε να φάγουν, εις τον οποίον απεκρίθη ο κάπηλας να ζητήσουν ό,τι θέλουν, διότι εις εκείνην την οσταρίαν ευρίσκουνταν από κάθε λογής πράγμα.

434v «Ημείς | δεν χρειαζόμεσθεν άλλο, παρά να μας ψήσεις ένα ζευγάρι ορνιθοπούλια, ότι ο καβαλιέρης μου δεν είναι τόσον φαγάς.»

Ο κάπηλας τον απεκρίθη πως δεν είχεν ορνιθοπούλια, με το να τα είχαν φάγει τα γεράκια.

«Επειδή και δεν είναι ορνιθοπούλια, ψήσε μας μίαν όρνιθα.» είπεν ο Σάντσιος.

«Μήτε όρνιθα δεν έχω!» απεκρίθη ο κάπηλας «Επειδή και είχα

1 σινῠ́ρα || 3 σινῠ́ρε || 4 κορμιᾰ́ || 10-11 ἐπλάγιᾰσε || 15 μακρυᾰ́ || 22 ἔπῆγαν γρ. επήγεν *(;)*

P καμία πενηνταριά και τες έστειλα εχθές και τες επώλησα· άλλο τίποτε γύρευσον η αυθεντία σου και θέλομεν σε δουλεύσει.»

«Επειδή και δεν έχεις αυτά, ηξεύρω πολλά καλά πως δεν θέλει σε λείψει κανένα κομμάτι μοσκαρίσιον κρέας ή προβατινόν.»

«Μήτε από αυτό δεν έχω,» απεκρίθη ο κάπηλας «ότι κατά το παρόν εσώθηκαν όλα. Και δεν έχω άλλον παρά δύο μοσχαρίσια ποδάρια· βρασμένα πολλά καλά, με το κρεμμυδάκι τους και με το πιπεράκι τους.»

«Αυτά μας φθάνουν,» απεκρίθη ο Σάντσιος «και κοίταξε καλά να μη τα εγγίξει τινάς, ότι εγώ θέλω τα πληρώσει καλλιότερα από κάθε άλλον.»

«Δεν θέλει τα εγγίξει τινάς,» απεκρίθη ο κάπηλας «ότι κατά
435r το παρόν εδώ δεν είναι κανένας | άλλος διαβάτης.»

«Ύπαγε λοιπόν, ετοίμασε,» τον είπεν ο Σάντσιος «να υπάγω και εγώ να ιδώ τί κάνει ο καβαλιέρης μου.»

Και αφήνοντας τον κάπηλαν επήγεν μέσα εις την κάμεραν.

Ήλθε, κατόπι, και ο κάπηλας με το φαγί, κενωμένον, και εκάθισεν ο δον Κισότης να δειπνήσει. Και, εκεί οπού έτρωγεν, άκουσεν οπού εις την πλαγινήν κάμεραν εσυντύχαιναν και έλεγαν:

«Να ζει η ζωή σου, σινιόρε δον Γερώλυμε, έως οπού να φέρουν το φαγί ας διαβάσομεν άλλον ένα κεφάλαιον από το δεύτερον μέρος της ιστορίας του *Δον Κισότε της Μαντσίας*.»

Ευθύς οπού άκουσεν ο δον Κισότης το όνομά του, ετσίτωσε τα αυτία του και τα ομμάτιά του και εστάθη με προσοχήν διά να ακούσει τί συντυχαίνουν διά λόγου του και ήκουσε πως αυτός ο προρρηθείς δον Γερώλυμος απεκρίθη προς εκείνον οπού του έλεγεν να διαβάσει:

«Τί όφελος, σινιόρ δον Γκωβάννε, θέλεις να διαβάσομεν αυτές τες τρέλες, ότι εκείνος οπού εδιάβασε το πρώτον μέρος αυτής της ιστορίας του *Δον Κισό(τη) της Μαντσίας* δεν είναι δυνατόν να
435v νοστιμευθεί οπού να διαβάσει και το δεύτερον | μέρος;»

«Με όλον τούτο,» είπεν ο δον Γωβάννης «πρέπει να το διαβάσομεν, ότι δεν πιστεύω να ευρίσκεται βιβλίον να είναι τόσον κακόν, οπού να μην έχει και κατιτί καλόν. Και άλλο δεν με κακοφαίνεται παρά οπού να ιστορεί τον δον Κισότην πως να αφέθη από την αγάπην της Δουλτσινέας.»

Ακούοντας αυτό ο δον Κισότης, όλως θυμωμένος είπεν:

28 γκο/βάνε *γρ.* Γωβάννε | διαβάσωμεν *πριν από το* δ *διαγραμμ. ίσως* β || 30 κισσό τῆς || 32 γιοβάνης

«Όποιος άνθρωπος και αν ειπεί πως ο δον Κισότης αλησμό- P
νησε την ασύγκριτον Δουλτσινέαν ή την θέλει αλησμονήσει, ας
έβγει να μονομαχήσει με του λόγου μου με ό,τι λογής άρματα και
αν θέλει, και θέλω τον κάμει να γνωρίσει πως απέχει πολλά μα-
κριά από την αλήθειαν· επειδή και μήτε η Δουλτσινέα είναι αξία
αλησμονήσεως, μήτε ο δον Κισότης θέλει την αλησμονήσει.»

«Ποίος είναι εκείνος οπού μας αποκρίνεται;» απεκρίθηκαν εκεί-
νοι οπού ήτον εις την άλλην κάμεραν.

«Ποίος άλλος ημπορεί να είναι» τους απεκρίθη ο Σάντσιος
«παρά αυτός ο ίδιος δον Κισότης της Μαντσίας, ο οποίος θέλει
ενεργήσει και εμπράκτως εκείνο οπού εκφώνησε;»

Ακόμη δεν είχε τελειώσει τον λόγον του ο Σάν|τσιος, και ευθύς
436r εμπήκαν από την πόρταν της καμάρας δύο καβαλιέροι, και ένας
από εκείνους, αγκαλιάζοντας τον δον Κισότην, είπεν:

«Αληθινά κατά το όνομά σου είναι και η θεωρία σου, και κατά
την θεωρίαν σου η φήμη σου: εσύ είσαι, χωρίς άλλο, ο δον Κισό-
της της Μαντσίας, το άνθος και το καύχημα της πλανωμένης κα-
βαλερίας, εναντίον της θελήσεως και εις το πείσμα εκείνου οπού
ηθέλησε να καταφρονέσει το όνομά σου και να αμαυρώσει τες αν-
δραγαθίες σου, ως καθώς έκαμεν ο συγγραφεύς αυτού του βι-
βλίου οπού κρατώ.»

Και, δίδοντάς το εις το χέρι του, ο δον Κισότης το επήρε και,
χωρίς να αποκριθεί κανέναν λόγον, άρχισε να το ξεφυλλίζει, και
μετ' ολίγην ώραν το ανταπέδωσε πάλιν εις το χέρι του, λέγοντας:

«Εις αυτό το ολίγον οπού εξεφύλλισα είδα τρία πράγματα άξια
κατηγορίας. Το πρώτον είναι μερικά λόγια οπού εδιάβασα εις τον
πρόλογον· το άλλον είναι οπού συντυχαίνει εις γλώσσαν αραγο-
νέζικην, και μερικές φορές δίχως άρθρα γράφει, και το τρίτον, ο-
436v πού βεβαιώνει περισσότερον την αμάθει|άν του, είναι οπού μα-
κραίνει από την αλήθειαν εις την αρχήν της ιστορίας, ότι αυτού
λέγει πως η γυναίκα του Σάντσιου Πάντσα ονομάζεται Μαρία
Γουτιέρης, και αυτή δεν ονομάζεται τοιούτης λογής, αλλά Τερέ-
ζα Πάντσα: και όποιος κάμει σφάλμα εις την αρχήν της διηγήσεως, ημπορεί να πιστεύσει τινάς πως θέλει έχει και άλλα περισ-
σά εις το επίλοιπον της ιστορίας.»

«Αυτός ο χαριτωμένος ιστορικός!» είπεν ο Σάντσιος «Βεβαιό-
τατα, θέλει ηξεύρει καταλεπτώς όλα τα συμβεβηκότα οπού μας

4 μονομαχήση *το η διορθ. από αδιάγν. αρχ.*

P ακολούθησαν, επειδή και ονομάζει την γυναίκα μου, την Τερέζα Πάντσα, "Μαρία Γουτιέρης"! Και έπαρε το βιβλίον, σινιόρε, και κοίταξε καλά ότι ίσως και να έχουν αλλαγμένον και το εδικόν μου όνομα.»

«Ως φαίνεται,» του είπεν ο δον Γερώλυμος «η αυθεντία σου θέλεις να είσαι ο Σάντσιος Πάντσας, ο οπλοφόρος του σινιόρ δον Κισότε.»

«Εγώ είμαι,» απεκρίθη ο Σάντσιος «και ερώτησέ με ό,τι και αν θέλεις, διότι εγώ θέλω σε αποκριθεί.»

«Ήξευρε λοιπόν» του λέγει ο καβαλιέρης «πως αυτός ο νέος συγγραφεύς δεν σε περιγράφει με εκείνην την ευπρέπειαν οπού
437r δεί|χνει η θεωρία σου: διατί αυτός σε ιστορεί λαίμαργον, απλούστατον, άνοστον, και, καθόλου να ειπώ, έναν Σάντσιον πολλά διαφορετικόν από εκείνο οπού διηγείται εις το πρώτον μέρος της ιστορίας του καβαλιέρου σου.»

«Ο Θεός να τον συγχωρέσει.» είπεν ο Σάντσιος «Αν καλά και ήθελε κάμει καλλιότερα να με ήθελεν αλησμονήσει και να μην ήθελεν αναφέρει τελείως διά λόγου μου.»

Οι δύο καβαλιέροι εκάλεσαν τον δον Κισότην να υπάγει να δειπνήσει με λόγου τους, ότι αυτοί ήξευραν πολλά καλά πως εις εκείνην την οσταρίαν δεν ευρίσκουνταν φαγητά εις χρήσην του. Ο δον Κισότης, οπού ήτον πάντοτε ευπροσήγορος και με ανθρωπίαν, υπήκουσεν εις την προσκάλεσήν τους και επήγε και εδείπνησε με αυτούς. Ο Σάντσιος έμεινε μοναχός και εκάθισεν εις το κεφαλοτράπεζον και εξεφάντωσεν, ομού με τον κάπηλα, εκείνο το πινάκι με τα αγελαδίσια ποδάρια.

Επάνω εις τον δείπνον ερώτησεν ο δον Γιωβάννης τον δον Κισότην αν είχε τίποτε νέα μαντάτα από την Δουλτσινέαν, μήπως
437v και υπαν|δρεύθη, ή αν εγέννησεν ή αν ήτον εγγαστρωμένη, ή, φυλάττοντας την τιμήν της και την ευπρέπειάν της, ενθυμάται τους ερωτικούς λογισμούς του δον Κισότε. Προς τον οποίον αυτός απεκρίθη και είπεν:

«Η Δουλτσινέα ευρίσκεται έως τώρα παρθένος, η αγάπη της προς του λόγου μου είναι σταθερά ως και το πρώτον· με ανταποκρίνεται, κατά την παλαιάν της συνήθειαν· η ευμορφία της ετράπη εις την ασχημίαν μιάς αχρείας χωριγιάτισσας.»

27 γιωβάννης

Και ύστερον άρχισε και εδιηγήθη καταλεπτώς την γοητείαν της σινιόρας Δουλτσινέας και εκείνα οπού τον εσυνέβηκαν εις το σπήλαιον του Μοντεζίνου, και την παραγγελίαν οπού τον έδωσεν ο σοφός Μερλίνος διά την ελευθερίαν της Δουλτσινέας, δηλονότι τες ξυλιές οπού έμελλεν να λάβει ο Σάντσιος. P

Μεγαλοτάτην χαράν έλαβον οι δύο καβαλιέροι ακούοντας τον δον Κισότην οπού εδιηγούνταν τα παράξενα συμβεβηκότα της ιστορίας του, και έμειναν έκθαμβοι τόσον διά την τρέλαν του όσον και διά την ευφράδειαν με την οποίαν τα εδιηγούνταν. Και ποτέ μεν
438r τον εκρατούσαν διά | ⟨τρε⟩λόν ποτέ δε διά φρόνιμον, μην ηξεύροντας εις τί να τον αποδώσουν, εις την τρέλαν ή εις την ευμορφίαν.

Ο Σάντσιος ετελείωσε τον δείπνον και, αφήνοντας τον κάπηλαν μεθυσμένον, επήγεν εις την κάμεραν οπού ήτον ο καβαλιέρης του και εμπαίνοντας μέσα είπεν:

«Εγώ, σινιόρε, φοβούμαι μήπως και αυτός ο συγγραφεύς οπού μας εδείξετε προ ολίγου με κράζει και μεθύστακαν, ως καθώς με ονομάζει και φαγάν.»

«Αυτό να το πιστεύσεις ότι είναι αληθινόν,» του απεκρίθη ο δον Γιωβάννης «αν καλά και δεν ενθυμούμαι με τί τρόπον το αναφέρνει, και εγώ όσον μεν εκ μέρους μου εκατάλαβα πως αυτά όλα οπού διηγείται προέρχουνται από κακίαν, και είναι όλα ψεύματα, ως καθώς γνωρίζω από την φυσιογνωμίαν του καλού Σάντσιου.»

«Να με πιστεύσετε, σινιόροι,» είπεν ο Σάντσιος «πως ο δον Κισότης και ο Σάντσιος οπού διηγείται αυτός ο συγγραφεύς θέλει να είναι άλλοι και όχι εκείνοι οπού διηγείται εις την ιστορίαν του ο Σιδ Αχμέτ ο Μπεγκλής, οι οποίοι είμεσθεν ημείς.»

«Έτσι πιστεύω και εγώ,» είπεν ο δον Γιωβάννης «και, αν ήτον
438v δυνατόν, έπρε|πε να γίνει προσταγή να μην αναφέρνει τινάς διά τα πράγματα του μεγάλου δον Κισότε, έξω από τον Σιδ Αχμέτ τον συγγραφέα του.»

Εις αυτές και άλλες ομιλίες επέρασαν πολλές ώρες της νυκτός, και, αν καλά ο δον Γιωβάννης ήθελεν ότι ο δον Κισότης να διαβάσει το βιβλίον εκείνο, με όλον τούτο δεν ημπόρεσαν να τον καταπείσουν, λέγοντας πως έκαμνε πράγμα πολλά εναντίον αν το εδιάβαζε και πως τον εβεβαίωνε διά μεγάλον τρελόν, και δεν αγαπούσε να διαβάσει την ιστορίαν του, διά να μη το ακούσει ο συγ-

2 σινιόρας || 10 διά //λον αλλά στην κάτω δεξιά ώα του φ. 437v τρε || 11 εὐμορφίαν γρ. φρονιμάδαν (;) || 13 κάμε/ραν ὁπ̃ γρ. κάμεραν όπου || 19, 27 γιωβάνης || 32 γιωβάνης

P γραφεύς και θέλει το έχει διά χαράν πως την εδιάβασε, επειδή και από τα αχρεία και ουτιδανά πράγματα πρέπει να απέχει και ο λογισμός, και όχι μόνον η όρασις. Τον ερώτησαν προς ποίον μέρος είχε κατά νουν διά να υπάγει. Αυτός τους απεκρίθη πως ήθελε να υπάγει εις την Σαραγότσα, διά να ευρεθεί εις την παλαίστραν του σκοταρίου, οπού εις εκείνην την χώραν είναι συνήθεια και γίνεται κάθε χρόνον.

«Η αυθεντία σου ήθελες κάμει καλλιότερα» τον είπεν ο δον Γε-
439r ρώλυμος «αν αφήνουσουν από το να υπάγεις | εις την Σαραγότσαν, ότι αυτό το σκουτάρι οπού ήκουσες η αυθεντία σου είναι πράγμα οπού ημπορεί να το αποκτήσει καθένας, και ήθελες κάμει πολλά καλλιότερα αν επήγαινες εις την Περτσελόνα εις την οποίαν γίνονται παλαίστρες πλέον περίφημες και εκεί ημπορούσες η αυθεντία σου να δείξεις την ανδρείαν σου πλέον περισσότερον.»

«Έτσι λογιάζω να κάμω·» απεκρίθη ο δον Κισότης «και κατά το παρόν παρακαλώ την αυθεντίαν σας να με δώσετε άδειαν να υπάγω να κοιμηθώ, επειδή και είναι καιρός, και παρακαλώ να με έχετε εις τον αριθμόν των φίλων σας και των υπηρετών σας.»

«Ομοίως και εμένα:» είπεν ο Σάντσιος «ότι ίσως να χρησιμεύσω και εγώ καμίαν φοράν διά κανένα πράγμα.»

Με αυτό αποχαιρετήθηκαν, και ο δον Κισότης με τον Σάντσιον επήγαν εις την κάμεράν τους, αφήνοντας εκείνους τους καβαλιέρους εκθάμβους εις το να βλέπουν την τόσην ανακάτωσην οπού έκανεν ο δον Κισότης της φρονιμάδας του και τρέλας του, και επίστευσαν βεβαιότατα πως αυτός να είναι ο δον Κισότης και ο
439v Σάντσιος ο | αληθινός, και όχι εκείνους οπού εδιηγούνταν ο συγγραφεύς τους Αραγουνιέζος.

Ο δον Κισότης εσηκώθη το ταχύ και αποχαιρέτησεν εκείνους τους καβαλιέρους. Ο Σάντσιος επλήρωσε τον κάπηλαν και εκαβαλίκευσαν και εδιάβηκαν.

Κεφ(άλαι)ον ξ^ον^.
Οπού διηγείται εκείνο οπού εσυνέβη εις τον δον Κισότην πηγαίνοντας εις την Βαρτσελόναν.

Την ώραν οπού εβγήκεν ο δον Κισότης από την οσταρίαν ήτον

12 περτζελῶνα *το λ διορθ. από αδιάγν. αρχ.· γρ.* Βαρτσελόνα || 33 βαρ/τζελόναν *το ό διορθ. ίσως από ῶ*

ο καιρός δροσερός, και, αφού ερώτησε την στράταν της Βαρ- P
τσελόνας, εκίνησε και επήγεν.

Και επεριπάτησεν ώς έξ ημέρας δίχως να τον συνέβει κανένα αξιόλογον πράγμα, και την εβδόμην ημέραν, περιπατώντας χωρίς στράταν, εβραδιάσθηκαν εις ένα πυκνόν δάσος.

Και, ξεκαβαλικεύοντας από τα ζώα τους, και εκάθισαν εις τες ρίζες των δένδρων, ο Σάντσιος ευθύς αποκοιμήθη, με το να είχε περιπατήσει όλην εκείνην την ημέραν νηστικός· αμή ο δον Κισό-
440r της δεν ημπορούσε να κλείσει τα ομμά|τιά του, επειδή και επερι- πατούσεν με την διάνοιάν του εις διαφόρους τόπους και του ήρχουνταν εις μνήμην εκείνα όλα οπού τον εσυνέβηκαν. Ποτέ μεν του εφαίνουνταν πως να ευρίσκουνταν εις το σπήλαιον του Μοντεζίνου και ποτέ δε πως να έβλεπεν έμπροσθέν του την γοητευμένην Δουλτσινέαν όταν την απάντησε καβαλικευμένην επάνω εις ένα γομάρι οπόταν έβγαινεν από το Τοπόζον, και άλλοτε δε του εφαίνουνταν πως να εβόιζαν εις την ακοήν του τα λόγια του σοφού Μερλίνου και τες ερμηνείες οπού του έδωσε διά την ελευθερίαν της γοητείας της Δουλτσινέας. Αραθυμούσε και εκακοκάρδιζε καταπολλά βλέποντας την αμέλειαν και ασπλαχνίαν του Σάντσιου οπού έδειχνεν εις την ελευθερίαν της κυρίας του, επειδή και μόνον πέντε καμιτσικιές είχε κτυπηθεί από τες τρεις χιλιάδες και τρακόσιες· και έβανε κατά νουν να σηκωθεί να του τες κτυπήσει αυτός με το ιδιόχειρόν του χέρι, λέγοντας εις τον εαυτόν του:

«Το παν όλον στέκει εις το να λάβει ο Σάντσιος αυτές τες ξυλιές, ειδέ το να τες κτυπηθεί ατός του ή να του τες κτυπήσει άλλο |
440v χέρι είναι ένα και το αυτό.»

Με αυτήν την φαντασίαν επλησίασεν σιμά εις τον Σάντσιον, πιάνοντας πρώτον τα λουρία από το σαλιβάρι του Ροτσινάντε, και άρχισε να λύει την ζώνην του (αν καλά και λέγουν πως μόνον βρακοζώνα να είχε και όχι ζωνάρι)· αμή, ευθύς οπού έγγιξε τον Σάντσιον, εξύπνησε και είπε:

«Τί πράγμα είναι αυτό; Ποίος με εγγίζει, ποίος λύει το ζωνάρι μου;»

«Εγώ είμαι,» απεκρίθη ο δον Κισότης «και δεν έρχομαι διά άλλο παρά διά να αναπληρώσω τα ελαττώματά σου και να θεραπεύσω τα βάσανά μου: εγώ θέλω να σε δείρω, Σάντσιε, διά να σε ελα-

21 καμιτζικές || 22 τρακόσιες || 30-31 (αν καλά ... ζωνάρι)

P φρώσω κατιτί από το χρέος οπού είσαι χρεώστης. Η Δουλτσινέα χάνεται, και εσύ ευρίσκεσαι εις μεγαλοτάτην ακηδίαν και αμέλειαν, εγώ αποθαίνω από την επιθυμίαν μου, και εσύ κοιμάσαι αμέριμνα· εκδύσου, λοιπόν, εξ ιδίας σου προαιρέσεως τα ρούχα σου, ότι εγώ έχω κατά νουν να σε κτυπήσω ώς δύο χιλιάδες καμιτσικιές εις αυτήν την μοναξίαν.»

«Αυτό εγώ δεν το κάμνω, σινιόρε,» του απεκρίθη ο Σάντσιος
441r «η αυθεντία σου κάθισε και έβγαλε αυτόν τον | ⟨σκο⟩πόν από τον νουν σου· διότι, ύστερον, θέλει τα μάθει όλος ο κόσμος διά αυτές τες ξυλιές. Επειδή και τες ξυλίες οπού εγώ υποσχέθηκα να κτυπηθώ πρέπει να είναι εξ ιδίας μου προαιρέσεως και με την θέλησήν μου, και όχι βιαίως, και κατά το παρόν δεν έχω όρεξην να κτυπηθώ: φθάνει μόνον οπού σε υπόσχομαι εκ δευτέρου πως θέλω τες κτυπηθεί όταν με φανισθεί.»

«Δεν πρέπει να το αφήσομεν αυτό εις την ανθρωπίαν σου, Σάντσιε,» του λέγει ο δον Κισότης «ότι εσύ είσαι σκληρόκαρδος.»

Και, όταν τα έλεγεν αυτά, έπασχε με κάθε τρόπον να λύσει την βρακοζώναν του Σάντσιου· ο οποίος, βλέποντας πως εγύρευε να τον γδύσει με δυναστείαν, εσηκώθη εις τα πόδια και ηγκαλιάσθη με τον δον Κισότην και, βάνοντάς τον μίαν παγίδα με το ποδάρι του, τον έριξε κάτω εις την γην ανάσκελα, και έπεσεν αυτός επάνω του και εκρατούσε τα χέρια του δυνατά εις τρόπον οπού δεν άφηνε να γυρίσει ο δον Κισότης. Βλέποντας του λόγου του καταγής άρχισε να λέγει προς τον Σάντσιον:

441v «Πώς αποκοτάς, παράνομε; Και σηκώνεις χέρι επάνω | εις τον αυθέντην σου και ευεργέτην σου;»

«Εγώ δεν σηκώνω χέρι διά να βλάψω τον αυθέντην μου, αλλά διά να διαφεντεύσω τον εαυτόν μου. Και, ανίσως και με ομώσεις πως θέλεις καθίσει φρόνιμα και να μην αναφέρεις κατά το παρόν διά τες ξυλιές, εγώ θέλω σε αφήσει· ειδεμή,

θέλω σε κρατεί εδώ υποκάτω μου έως οπού να σκάσεις,
εχθρέ μεγαλότατε της δόνας Σάντσιας.»

Ο δον Κισότης τον όμωσεν εις το όνομα της Δουλτσινέας να μη τον εγγίξει, αλλά να τον αφήσει εις την θέλησήν του και να κτυπηθεί τες ξυλίες όταν τον φανισθεί.

Ο Σάντσιος εσηκώθη και επαραμέρισε κάμποσον τόπον μα-

7 σινιόρε || 8 τὸν //πόν αλλά στην κάτω δεξιά ὡα του φ. 440ν σκο- || 20 με τό το με προσθ. με το ίδιο χέρι πάνω από διαγραμμ. φς || 22 δυνατά το πρώτο α διορθ. από αδιάγν. αρχ. || 23 γ'ρίση το υ προσθ. με το ίδιο χέρι πάνω από διαγραμμ. νω || 31-32 καταλογάδην στο χφ || 34 ἐγγύξῃ πάνω από το ξ διαγραμμ. οξεία

κριά από τον δον Κισότην· και επήγεν και ακούμπησεν εις ένα P
δένδρον, και του εφάνη πως να έγγιξεν το κεφάλι του εις κρέας
ανθρώπινον, και, ψηλαφώντας με τα χέρια του, είδε πως ήτον δύο
ανθρώπινα ποδάρια, με παπούτσια και κάλτσες. Άρχισε να τρέ-
μει από τον φόβον του, και εσηκώθη απ᾽ εκεί και επήγεν εις άλλο
ένα δένδρον, και εκεί εύρε πάλιν το ίδιον. Άρχισε να φωνάζει τον
442r δον Κισότην. Ο οποίος ερωτώντας τον διά ποίαν αιτίαν ε|φώνα-
ζε και από τί πράγμα εφοβούντο, και του απεκρίθη πως όλα εκεί-
να τα δένδρη ήτον γεμάτα από ανθρώπινα ποδάρια. Ακούοντας
αυτό ο δον Κισότης άρχισε και αυτός να πασπατεύει με τα χέρια
του και είδεν πως ήτον αληθινόν εκείνο οπού έλεγεν ο Σάντσιος
και, καταλαμβάνοντας το αίτιον, απεκρίθη προς αυτόν και είπε:

«Μη φοβάσαι, Σάντσιε, ότι αυτά τα ποδάρια οπού πιάνεις βε-
βαιότατα θέλει να είναι τίποτε καταδίκων τούς οποίους, όταν τους
πιάνει η δικαιοσύνη, έχει συνήθειαν να τους κρεμνά εις τοιαύτα
δάση, από είκοσι και τριάντα· και από αυτό το καταλαμβάνω
πως θέλει να είμεσθε κοντά εις την Βαρτσελόνα.»

Και έτσι ήτον τη αληθεία ως καθώς το εστοχάσθη.

Άρχισε να ξημερώνει και η ημέρα, και σηκώνοντας τα ομμά-
τιά του είδε πως τα κλαδιά εκείνων των δένδρων ήτον γεμάτα
από κρεμασμένους ανθρώπους. Και άρχισαν να ανατριχιάζουν
και να φοβούνται, αμή αυτή η ξέπασις τους εφάνη σχεδόν χαρά
εις μίαν ξέπασην οπού τους επρουξένησαν σαράντα κλέπται ζων-
442v τανοί | οι οποίοι έξαφνα τους επερικύκλωσαν, και τους είπαν να
μη σαλεύσουν από τον τόπον τους, έως οπού να φθάσει ο καπι-
τάνος τους.

Ο δον Κισότης ευρέθη πεζός, το άλογόν του δίχως σαλιβάρι,
το κοντάρι του ακουμπισμένον εις ένα δένδρον, και τέλος πάντων
δίχως καμίαν διαφέντευσην, και, διά τούτο, εξανάγκης εσταύ-
ρωσε τα χέρια του και έκλινε την κεφαλήν.

Και οι κλέπται επήγαν παρευθύς και ηχμαλώτισαν ό,τι και αν
ήτον επάνω εις το γομάρι του Σάντσιου, τον οποίον τον εβοήθη-
σεν η τύχη του και είχε τα σκούδα οπού του εχάρισεν ο δούκας
μέσα εις ένα πετσί και τα είχε ζωσμένα έσωθεν από το υποκάμι-
σόν του· αν καλά και, με όλον τούτο, εκείνοι οι καλοί ανθρώποι
το είχαν εύρει και εκεί διότι αν ήτον μόδος τον ήθελαν πασπα-

3, 10, 30 χέρια || 7 ἐρωτῶντας *το δεύτερο ω διορθ. ίσως από α* || 31 ἠχμάτισαν *το λο προσθ. ίσως με το ίδιο χέρι*

P τεύσει και υποκάτω εις το πετσί του, όμως έφθασεν εκείνην την ώραν ο καπιτάνος, ο οποίος έδειχνε να ήτον ώς τριάντα τεσσάρων χρονών, μελαχρινός εις την όψην, άγριος εις την θεωρίαν και καταπολλά ανδρείος και δυνατός. Εκαβαλίκευεν επάνω εις ένα
443r ανδρείον άλογον, και εφορούσεν ένα πολλά | εκλεκτόν σιδηρένιον υποκάμισον, έχοντας και εις την μέσην του τέσσαρα πιστόλια. Είχε και κατόπι του δύο δούλους, οι οποίοι ευθύς οπού είδον τον Σάντσιον έτρεξαν να τον ξεγυμνώσουν· και βλέποντάς τους ο καπιτάνος τους τους επρόσταξε, και τον άφησαν. Και εθαύμασε το κοντάρι οπού ήτον ακουμπισμένον εις ένα δένδρον, το σκουτάρι καταγής, και τον δον Κισότην αρματωμένον και συλλογισμένον, με την πλέον θλιβεράν και μελαγχολικήν θεωρίαν οπού ημπορούσε να σχηματίσει η ίδια μελαγχολία. Επήγε κοντά του, και τον είπε:

«Μη πικραίνεσαι, γαλαντόμε, ότι δεν έπεσες εις τα χέρια του σκληρού Οσίρου, αλλά εις τα χέρια του Ρόκου, οπού είναι περισσότερον ευσπλαχνικός και ελεήμων παρά άσπλαχνος και σκληρός.»

«Εμένα η μελαγχολία μου» απεκρίθη ο δον Κισότης «δεν προέρχεται με το να είμαι εις την εξουσίαν σου, ω ανδρείε Ρόκο, οπού η φήμη σου κηρύττεται εις όλον τον κόσμον, αλλά προέρχεται από την αμέλειαν εις την οποίαν ευρέθηκα, και με εκαταπάτη-
443v σαν τα παλικάρια σου δίχως σαλιβάρι εις το άλο|γον, όντας χρεώστης, κατά τα διατάγματα της πλανωμένης καβαλερίας οπού επαγγέλλομαι, να ευρίσκομαι πάντοτε έτοιμος, και να κάμνω την φύλαξην του εαυτού μου· διότι πρέπει να ηξεύρεις η αυθεντία σου, ω μέγα Ρόκο, πως, αν τα παλικάρια σου ήθελαν με εύρει καβαλάρην, και αρματωμένον με το κοντάρι μου και με το σκουτάρι μου, δεν ήθελα παραδοθεί τόσον εύκολα, επειδή και, αν η αυθεντία σου δεν με γνωρίζεις, εγώ είμαι ο δον Κισότης της Μαντσίας, του οποίου οι ανδραγαθίες είναι κηρυγμένες εις όλην την οικουμένην.»

Ο Ρόκος ευθύς εγνώρισε πως ο δον Κισότης ήτον περισσότερον τρελός παρά ανδρείος· και, αν καλά και μερικές φορές είχεν ακούσει το όνομά του, με όλον τούτο ποτέ δεν επίστευσε πως να ήτον αληθινά τα έργα του, μήτε πως να ευρίσκεται εις ανθρωπίνην καρδίαν τοιαύτη γνώμη, και έλαβε μεγαλοτάτην χαράν οπού

22 παλικάρια || 26 παλικάρια || 28 παραδοθῇ *το ο διορθ. από αδιάγν. αρχ.*

τον απάντησε διά να ιδεί από κοντά αν ήτον αληθινά εκείνα οπού P
ήκουεν από μακριά, και τον είπε:

«Μη κακοκαρδίζεις, (α)νδρείε καβαλιέρη, μήτε να κρατείς διά
444r κακο|ριζικίαν το πως ευρέθης χωρίς άρματα και σε εκαταπάτη-
σαν τα παλικάρια μου, ότι αυτό οπού λογιάζεις πως να είναι κακο- 5
ριζικία ενδέχεται να σε γίνει ευτυχία: ότι ο ουρανός μερικές φο-
ρές, διαμέσου συμφορών και δυστυχιών, τες οποίες οι άνθρωποι
δεν τας συλλογούνται, υψώνει τους πεσμένους και πλουτήνει τους
πτωχούς.»

Και, την ώραν οπού άρχισεν ο δον Κισότης να τον ευχαριστά, 10
ηκούσθη από πίσω ένας κτύπος ενού αλόγου, επάνω εις το οποί-
ον ήρχουνταν ένα παλικαράκι τρέχοντας με μεγάλην ορμήν, και
θε να ήτον ώς είκοσι χρονών, ενδυμένον με πράσινον (κ)αδιφέν,
ομοίως και τσακσίρι από καδιφέν, με πολλά εύμορφες κάλτσες
και με κόψες μαλαγματένιες, είχε γιαμουρλούκι από κόκκινον 15
σκαρλάτον, εφορούσεν εις την μέσην του ένα πινιάλι και σπαθί
μαλαγματένιον, εκρατούσεν εις το χέρι του ένα μικρόν τουφεκά-
κι και εις τα δύο του πλάγια είχε δύο πιστόλες. Ο Ρόκας εγνώρι-
σε και είδε αυτό το εύμορφον πρόσωπον, το οποίον, ευθύς οπού
έφθασε, του είπεν: 20

444v «Εγώ περιπατώ διά | να σε εύρω, ω ανδρείε Ρόκο, διά να επι-
τύχω από λόγου σου, αν δεν είναι τελεία θεραπεία, καν παρηγο-
ρία εις την συμφοράν μου· και, διά να μη σε κρατώ ύποπτον, διό-
τι ηξεύρω πως δεν με εγνωρίζεις, θέλω να σε ειπώ πως: εγώ είμαι
η Κλαυδία η Ερώλυμα, θυγατέρα του Συμεώνος του Ανδρείου, του 25
εξαιρέτου σου φίλου και μεγάλου εχθρού τού Κλάουκελ Τορελίας,
ο οποίος είναι και εδικός σου εχθρός, ηξεύρεις πολλά καλά πως
αυτός ο Τορελίας έχει έναν υιόν οπού τον ονομάζουν δον Βικέν-
τιον. Αυτός, λοιπόν, διά να ειπώ εν συντομία την αναφοράν της
συμφορά{ι}ς μου: με είδε, με έριξεν ερωτικά λόγια, και εγώ τα 30
ήκουσα, και τον ηγάπησα, κρυφίως από τον πατέρα μου, διότι
δεν ευρίσκεται γυναίκα, όσον φυλαγμένη και τιμημένη να είναι,
οπού να μη της περισσεύσει καιρός να βάλει εις πράξην τούς κα-
κούς της συλλογισμούς. Αυτός, τέλος πάντων, με υποσχέθη να με
πάρει διά γυναίκα του και εγώ τον εδέχθηκα διά άνδρα μου, αν 35
καλά και η υπόσχεσίς του μόνον με λόγια ήτον και όχι με έργα.

3 κακοκαρδίζῃς /δρᾳε || 5 παλικάρια || 7 διά / μέρ· || 7-8 (ταῖς ὁποίαις ... συλ-
λογῶνται) || 13 ἀδιφὲν || 15 γιαμ·ρλοῦκι || 16 πινιάλι || 26 κλάν· κελτορε/λίας || 29-
30 (διά να᾽ ... συμφορᾶς μ·)

P 445r Ευρισκομένη εγώ με αυτάς τας ελπίδας, | έμαθα εχθές πως αλησμόνησε τον λόγον οπού με έδωσε, και ήθελε να υπανδρευθεί με μίαν άλλην, και πως σήμερον το ταχύ ήθελε να αρραβωνιασθεί, πράγμα οπού με εσύγχυσε τας αισθήσεις και αποδίωξα από την καρδίαν μου κάθε λογής υπομονήν· και, το να μην ευρεθεί ο πατέρας μου εις το οσπίτι, ενδύθηκα με αυτά τα φορέματα οπού με βλέπεις, και, καβαλικεύοντας αυτό το άλογον, έτρεξα με μεγάλην βίαν έως οπού έφθασα τον δον Βικέντιον μακριά απ' εδώ ώς δύο μίλια, και, χωρίς να σταθώ προς του λόγου του να παραπονηθώ ή να ακούσω εκείνου τα δικαιολογήματα, ευκαίρωσα αυτό το τουφέκι εις το στήθος του, παρομοίως και τα δύο πιστόλια, και πιστεύω να άνοιξα κάμποσες τρύπες οπίσω εις την ράχην του από τες οποίες θέλει έβγει η τιμή μου ανακατωμένη με το αίμα του. Και εκεί τον άφησα εις κακά τέλη ομού με τους δούλους του, οι οποίοι δεν ετόλμησαν αλλ' ουδέ ημπόρεσαν να τον διαφεντεύσουν. Ήλθα τώρα εις του λόγου σου διά να σε παρακαλέσω να
445v με πάρεις εις την Φράντσαν, | ότι εκεί έχω εδικούς και θέλουν με επισκεφθούν, παρομοίως θέλω να σε παρακαλέσω να διαφεντεύσεις τον πατέρα μου, διά να μη τύχει και σηκωθούν οι πολλοί συγγενείς του δον Βικεντίου και κάμουν καμίαν σκληράν εκδίκησην εις αυτόν.»

Ο Ρόκος εθαύμασε διά την τόλμην, ελευθερίαν και επιτηδειότητα της ωραίας Κλαυδίας, προς την οποίαν απεκρίθη και είπεν:

«Έλα εδώ, σινιόρα, ας υπάγομεν πρώτα να ιδούμεν αν ο εχθρός σου απόθανεν ή όχι, και ύστερον θέλομεν κοιτάξει να κάμει εκείνο οπού μας φανεί αναγκαίον.»

Ο δον Κισότης, οπού έστεκεν με μεγάλην προσοχήν και ακροάσθη τα λόγια της Κλαυδίας και την απόκρισην του Ρόκου, είπεν:

«Δεν κάνει χρεία να κοπιάσει η αυθεντία σου αλλ' ουδέ άλλος τινάς εις το να ελευθερώσει αυτήν την σινιόρα, ότι εγώ παίρνω επάνω μου την διαφέντευσήν της και την επίσκεψήν της: δώσετέ με το άλογόν μου και τα άρματά μου, και απαντέξατέ με εδώ, έως οπού να υπάγω να εύρω αυτόν τον καβαλιέρην, ότι, ή αποθαμένον τον εύρω | ή ζωντανόν, θέλω τον κάμει να σταθεί εις την
446r υπόσχεσην οπού έδωσεν εις αυτήν την εύμορφον σινιόρα.»

4-5 (πρᾶγμα … ὑπομονήν) || 5 καὶ τὸ γρ. και, ⟨με⟩ το *(;)* και, ⟨διά⟩ το *(;)* | εὑρεθῇ γρ. ευρέθη *(;)* || 6 σ'σπῆτι *το π διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 8 μακρυά || 9 πρὸς *πριν από το ρ διαγραμμ.* τ || 10 δικαιολογήματα *πάνω από το δεύτερο ο διαγραμμ. οξεία* || 24, 30, 35 σινιόρα || 27-28 ἀκροάσθη *το ο διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 31-32 δόσε/τέ τε

«Ας μην αμφιβάλλει εις αυτό τινάς,» είπεν ο Σάντσιος «διότι ο καβαλιέρης μου έχει πολλά καλόν χερικόν εις το να κάμει υπανδρείες, διότι δεν είναι πολλές ημέρες οπού έκαμε και υπανδρεύθη άλλος ένας οπού δεν ήθελε να σταθεί εις την υπόσχεσην οπού ήθελε δώσει εις ένα κορίτσι· και, ανίσως και οι κακότροποι γονεύταί οπού τον κατατρέχουν δεν ήθελον μεταμορφώσει το παλικάρι εις υπηρέτην του δουκός, βεβαιότατα ήθελε πάρει το κορίτσι και ήθελεν είσθαι υπανδρεμένος.» P

Ο Ρόκος, οπού επρόσεχε περισσότερον εις το να συλλογάται το συμβεβηκός της ωραίας Κλαυδίας παρά εις τα λόγια του δον Κισότε και του Σάντσιου τα οποία μήτε τα έβαλεν εις τον νουν του, δεν ηθέλησε να κάμει εκείνα οπού έλεγαν· αλλά επρόσταξε τους υπηρέτας του να ανταποδώσουν εις τον Σάντσιον όλα εκείνα οπού τον είχαν πάρει, και να παραμερίσουν εις τον τόπον οπού
446ᵛ είχαν κονεύσει ε|κείνην την νύκτα, και αυτός ευθύς εκαβαλίκευσε με την ωραίαν Κλαυδίαν, και επήγεν να εύρει τον λαβωμένον, ή αποθαμένον, δον Βικέντιον. Έφθασαν εις τον τόπον οπού τον είχε συναπαντήσει η σινιόρα Κλαυδία, και δεν ηύραν άλλο παρά αίμα νεωστί χυμένον· αμή, στοχαζόμενοι ένθεν κακείθεν, είδαν μερικούς ανθρώπους οπού ανέβαινον εις έν ανήφορον· και, τρέχοντας κατόπι τους με μεγάλην ορμήν, παρευθύς τους έφθασαν, ότι εκείνοι επεριπατούσαν αγάλια. Και πλησιάζοντες σιμά είδον πως ήτον ο δον Βικέντιος εις τες αγκάλες των υπηρέτων του, τους οποίους με ταπεινήν και αδύνατον φωνήν τούς επαρακαλούσε να τον αφήσουν εκεί να αποθάνει, διότι ο πόνος των λαβωματιών του δεν τον έδιδαν ανάπαυσην διά να υπάγει παρεμπρός.

Ευθύς εξεκαβαλίκευσεν ο Ρόκος, τον οποίον βλέποντάς τον οι υπηρέται εξιπάσθηκαν από την θεωρίαν του, και, ξεπεζεύοντας και η Κλαυδία, εσυγχύσθη βλέποντας τον δον Βικέντιον· και, συγ-
447ʳ κιρνώντας την σκληρότητά της με | {με} ευσπλαχνίαν, επήγε κοντά του, και, πιάνοντάς τον από τα χέριά του, τον είπεν:

«Αν εσύ ήθελες σταθεί εις την υπόσχεσήν σου, βεβαιότατα δεν ήθελες ιδεί του λόγου σου εις τοιαύτην κατάστασην.»

Ο πληγωμένος καβαλιέρης άνοιξε σχεδόν τα κλεισμένα του ομμάτια, και, βλέποντας την Κλαυδίαν, της είπεν:

18 σινιόρα || 30 μὲ // μὲ

P «Εγώ βλέπω πολλά καλά, ωραία και ηπατημένη σινιόρα, πως εσύ εστάθης εκείνη οπού με εσκότωσες, και με έδωσες αυτήν την τιμωρίαν οπού είναι καταπολλά άπρεπος εις τες καλές μου επιθυμίες, ότι εγώ ποτέ μου δεν επιθύμησα να σε αδικήσω, μήτε με λόγον μήτε με έργον.»

«Και δεν είναι λοιπόν» είπεν η Κλαυδία «πως εσύ επήγαινες σήμερον το ταχύ να αρραβωνιασθείς με την Λεονόρα, την θυγατέραν του πλουσίου Βαλαούστρου;»

«Όχι, βεβαιότατα:» απεκρίθη ο δον Βικέντιος «η κακή μου τύχη θέλει σε έδωσεν αυτά τα μαντάτα, διά να φθονήσεις, και να έλθεις να με δώσεις τον θάνατον· τον οποίον {τον οποίον}, με το να
447r τον παίρνω από το χέρι σου και με το να αφήνω | την ζωήν μου εις τες αγκάλες σου, κρατώ την συμφοράν μου διά μεγαλοτάτην ευτυχίαν. Και, διά να σε βεβαιώσω αυτήν την αλήθειαν, σφίξε το χέρι μου οπού κρατείς και δέξε με διά άνδρα σου, αν θέλεις, ότι εγώ κατά το παρόν δεν έχω μεγαλυτέραν δικαιοσύνην παρά να σε αφήσω να λογιάζεις το άδικον οπού έκαμες εις του λόγου μου λογιάζοντας πως εγώ ήθελα να σε αδικήσω.»

Η Κλαυδία έσφιξε το χέρι του, και ευθύς από την μεγαλοτάτην λύπην έμεινε λιγοθυμισμένη επάνω εις το στήθος και εις το αίμα του δον Βικεντίου, ο οποίος άρχισε να ψυχομαχεί. Ο Ρόκος έστεκεν εκστατικός, και δεν ήξευρε τί να κάμει. Οι δούλοι έτρεξαν ευθύς και έφεραν νερόν, και, ραντίζοντάς τους επάνω εις τα προσώπατα και των δύο, η μεν Κλαυδία εσυνέφερε εις τα λογικά της· ο δε δον Βικέντιος επαρέδωκε το πνεύμα. Βλέποντας αυτό η Κλαυδία αφού εβεβαιώθη πως ο γλυκύς αρραβωνιαστικός της απόθανε, άρχισε να θρηνά και να κλαίει, εξέπλεξεν ευθύς τα μαλ-
448r λιά της, και άρχισε να τα τραβά, και να ξε|σχίζει τα μάγουλά της με τα ίδιά της χέρια, και εφώναζε λέγοντας:

«Ω σκληρά και αστόχαστη γυναίκα, με πόσην ευκολίαν έβαλες εις πράξην τοιούτον κακόν λογισμόν! Ω λυσσομανής δύναμις της ζηλείας, εις τί απελπισμένον τέλος φέρνεις εκείνους οπού σε δέχουνται εις την καρδίαν τους! Ω γλυκύτατε και παμφίλτατέ με αρραβωνιαστικέ, οπού η κακή σου τύχη, απατώντας με, με έκαμε και σε υπάγω από τον θάνατον εις τον θάλαμον!»

Τοιαύτα και τόσα θλιβερά ήτον τα παραπονέματα της Κλαυ-

1 σινιόρα || 6 ἅναι λοιπόν γρ. είναι (αλήθεια) λοιπόν *(;)* || 8 βαλαύστρου γρ. Βαλουάστρου ἡ Βαλβάστρου || 11 τοῦ ὁποῖον, τοῦ ὁποῖον || 24-25 λόγικά || 27-28 μαλιά || 31 τῶν / κακῶν λογισμῶν || 35 θάνατον ᾀς τοῦ θαλάμον γρ. θάλαμον εις τον θάνατον

δίας, οπού έκαμαν και εδάκρυσαν τα ομμάτια του Ρόκου, ο οποί- P
ος δεν είχε κλαύσει ποτέ. Έκλαιγαν και οι δούλοι του δον Βικεντίου, η Κλαυδία κάθε ολίγον ελιγοθυμούσε, και εις κοντολογίαν ο τόπος εκείνος εφαίνουνταν πως να ήτον όλος θλίψις και μελαγχολία. Τέλος πάντων, ο Ρόκος επρόσταξε τους δούλους του δον Βικεντίου να υπάγουν το σώμα του εις τον πατέρα του, να το ενταφιάσει. Η Κλαυδία είπε προς τον Ρόκον πως ήθελε να υπάγει εις ένα μοναστήρι εις το οποίον ήτον ηγουμένισσα μία της θεία, και
448v εκεί είχε σκοπόν να τε|λειώσει τον βίον της. Ο Ρόκος επήνεσε πολλά την γνώμην της, και της υποσχέθη να την συντροφεύσει έως εις το μοναστήρι, και να διαφεντεύσει τον πατέρα της από τους συγγενείς του δον Βικεντίου, και από όποιον ήθελε θελήσει να τον κάμει κακόν. Η Κλαυδία δεν ηθέλησε με κανένα τρόπον να στέρξει να υπάγει αυτός μαζί της, αλλά, ευχαριστώντας τον διά την καλήν έφεσην και αγάπην οπού έδειχνε, τον αποχαιρέτησε κλαίοντας. Οι δούλοι του δον Βικεντίου επήραν το σώμα του να το υπάγουν εις τον πατέρα του, ο Ρόκος εγύρισεν εις τα παλικάριά του.

Και τα ηύρεν εις τον αυτόν τόπον οπού τα άφησε, ηύρε και τον δον Κισότην ανάμεσά τους, καβαλάρην επάνω εις τον Ροντσινάντην, ο οποίος έκαμνε μίαν ομιλίαν προς αυτούς πάσχοντας να τους κάμει να αφεθούν από τον τοιούτον τρόπον του ζην επειδή και ήτον κινδυνώδης τόσον διά την ψυχήν όσον και διά το σώμα· αμή, με το να ήτον οι περισσότεροι χυδαίοι και βάρβαροι, δεν εκαταπείθουνταν τελείως εις τας συμβουλάς του δον Κισότε. Φθάνοντας λοιπόν ο Ρόκος, ερώτησε τον Σάντσιον αν τον είχαν |
449r ανταποδώσει οι άνθρωποί του ό,τι του είχαν πάρει. Ο Σάντσιος του απεκρίθη πως τον έδωσαν όλα.

Έκραξε μετά ταύτα ο Ρόκος όλα του τα παλικάρια, και επρόσταξε και έφεραν όλα τα κούρση και τα λάφυρα οπού είχαν κάμει, και τα εμοίρασε δικαίως εις όλα τα παλικάρια. Κάμνοντας αυτό, έμειναν όλοι ευχαριστημένοι, και γυρίζοντας προς τον δον Κισότην είπεν:

«Αν δεν έκανα εγώ αυτό με τα παλικάριά μου, δεν ήτον τρόπος να ζήσει τινάς με αυτούς.»

Ο Σάντσιος του είπεν:

8 ηγ'μένισ'α *το ι διορθ. από η και το δεύτερο σ προσθ. με το ίδιο χέρι*

P «Ως καθώς εγώ είδα εδώ, είναι τόσον καλή η δικαιοσύνη, οπού είναι αναγκαία να συνηθίζεται και ανάμεσα εις τους ιδίους κλέπτας.»

Ένα από τα παλικάρια τον ήκουσε και εσήκωσε το κοντάρι του τουφεκίου, με το οποίον ήθελε τσακίσει βεβαιότατα το κεφάλι του Σάντσιου, αν ο Ρόκος δεν ήθελε φωνάξει διά να μη τον κτυπήσουν. Ο Σάντσιος εξεπάσθη και έβαλε κατά νουν να μην ανοίξει πλέον το στόμα του ενόσω ήθελε καθίσει με αυτούς.

Έφθασαν επάνω εις αυτό μερικοί άνθρωποι του Ρόκου οι οποίοι ήτον εις παραμόνευσην εις τες στράτες, και είπαν προς τον | 449ᵛ καπιτάνον τους:

«Σινιόρε, εδώ σιμά, από την στράταν οπού πηγαίνει εις την Βαρτσελόνα, περνά ένα μεγάλον πλήθος ανθρώπων.»

«Εστοχάσθης εσύ καλά» του απεκρίθη ο Ρόκος «αν είναι εκείνοι οπού γυρεύομεν ημείς ή να μην είναι από εκείνους τους ανθρώπους οπού μας γυρεύουν;»

«Όχι, σινιόρε,» του απεκρίθηκαν εκείνοι «δεν είναι από εκείνους οπού μας γυρεύουν, αλλά είναι από εκείνους οπού γυρεύομεν ημείς.»

Τότε έκραξεν ο Ρόκος όλα τα παλικάρια του και τα επρόσταξε να υπάγουν να φέρουν τους ανθρώπους εκείνους, δίχως να γλιτώσει τινάς.

Οι οποίοι ευθύς έτρεξαν, και, μένοντας μόνον με τον δον Κισότην και με τον Σάντσιον, εγύρισε και είπε:

«Πολλά παράξενος σε φαίνεται, σινιόρε δον Κισότε, ο τρόπος του ζην οπού έχομεν ημείς, βλέποντας νέα συμβεβηκότα, νέας τύχας καταπολλά κινδυνώδεις· και δεν θαυμάζομαι το πως σε φαίνεται τοιούτος, διότι το ομολογώ και εγώ πως να μην ευρίσκεται πλέον φοβερός και κινδυνώδης τρόπος του ζην από αυτόν τον εδικόν μας. Τον οποίον τον επιχειρίσθηκα θέλοντας να 450ʳ εκδικηθώ από ένα αδίκημα οπού με έκα|μαν. Και, με το να εφέλκει η μία αμαρτία την άλλην, επλήθυνον τόσον αι εκδικήσεις, οπού όχι μόνον τες εδικές μου, αλλά και των άλλων παίρνω επάνω. Αμή ο πολυεύσπλαχνος και μακρόθυμος Θεός, αν καλά και εγώ να ευρίσκομαι εις την μέσην του λαβυρίνθου των αμαρτιών, με όλον τούτο δεν με αφαίρεσε την χάρην του από πάνω μου εις το να με αφήσει να απελπισθώ τελείως, αλλά όλον ελπίζω πως θέλω κάμει αποχήν καμίαν φοράν από αυτήν την πολιτείαν και πίπτον-

4 κοντάρι *γρ.* κοντάκι *(;)* || 25 σινιόρε το ε ίσως α || 33 ἐπάνω *γρ.* επάνω ⟨μου⟩ *(;)*

τας εις μετάνοιαν ίσως να τύχω συγχωρήσε⟨ως⟩.» P

Εθαύμασε καταπολλά ο δον Κισότης ακούοντας τοιαύτα γνωστικά και φρόνιμα λόγια από το στόμα του Ρόκου, προς τον οποίον απεκρίθη:

«Σινιόρε Ρόκο, η αρχή της υγείας στέκει εις το να εγνωρίσει τινάς την ασθένειάν του και εις το να θελήσει να πάρει ο ασθενής τα ιατρικά οπού διατάττει ο ιατρός. Η αυθεντία σου είσαι ασθενής, γνωρίζεις την ασθένειάν σου, και ο Θεός, οπού είναι ιατρός μας, θέλει σε διορίσει ιατρικά, με τα οποία ολίγον κατ' ολίγον θέλεις εύρει την τελείαν σου υγείαν· και, μάλιστα, οι γνωστικοί
450ν α|μαρτωλοί ημπορούν να επιτύχουν ευκολότερα την θεραπείαν τους παρά οι τρελοί· και, επειδή και η αυθεντία σου έδειξες την φρονιμάδαν σου εις την ομιλίαν σου, δεν πρέπει να κάμεις άλλο παρά καλήν καρδίαν και να ελπίζεις την υγείαν της ασθενείας της συνειδήσεώς σου· και, ανίσως και αγαπάς να επιτύχεις ευκολότερα την σωτηρίαν σου, έλα μαζί μου να γίνεις πλανώμενος καβαλιέρης, ότι εις αυτό το επάγγελμα περνά τινάς τόσα βάσανα και ταλαιπωρίες, ωσάν να έκανε πενήντα χρόνους μετάνοιαν.»

Ο Ρόκος εγέλασεν ακούοντας την συμβουλήν του δον Κισότε, και, παύοντας από αυτήν την ομιλίαν, άρχισε και του εδιηγήθη το τραγικόν συμβεβηκός της Κλαυδίας, το οποίον επρουξένησε μεγάλην πίκραν και λύπην τόσον εις τον δον Κισότην όσον και εις τον Σάντσιον.

Έφθασαν, επάνω εις αυτό, και τα παλικάρια του Ρόκου, και έφεραν δύο καβαλιέρους καβαλάρηδες, και δύο στρατοκόπους πεζούς, και ένα κοτσί με γυναίκες ομού με τους υπηρέτας τους, από τους οποίους μερικοί ήτον πεζοί και μερικοί καβαλαραίοι,
451r ήτον ακόμη και δύο | άνθρωποι οι οποίοι εδίωχναν το κοτσί. Τους έβαλαν εις την μέσην όλους αυτούς, και έστεκον και εκοίταζον αλλήλους των τόσον οι νικηθέντες όσον και οι νικήσαντες· ο Ρόκος ερώτησε τους καβαλιέρους τί άνθρωποι ήτον, πόθεν ήρχουνταν και πού επήγαιναν και τί άσπρα είχαν σιμά τους. Ένας από τους οποίους απεκρίθη και είπε προς αυτόν:

«Ημείς, σινιόρε, είμασθε δύο καπιταναίοι του ισπανικού στρατεύματος· και τα τάγματά μας ήτον εις την Νεάπολην και υπάγομεν να εμπούμεν εις τέσσαρα κάτεργα, οπού ακούσαμεν πως είναι εις την Βαρτσελόνα και θέλουν να απεράσουν εις την Σικελίαν· έχομεν κοντά μας ώς διακόσια ή και τρακόσια σκούδα, με

1 συγ-/χωρήσε. || 9 μετά || 34 σινιό/ρε

P τα οποία μας φαίνεται πως να είμασθε πλουσιότατοι, επειδή και η πτωχεία των στρατιωτών δεν παρέχει εις το να αποκτούν περισσοτέρους θησαυρούς.»

Την ίδιαν ερώτησην έκαμεν ο Ρόκος και εις τους στρατοκόπου⟨ς⟩· οι οποίοι του απεκρίθηκαν πως επήγαιναν να έμπουν εις κανένα καράβι διά να υπάγουν εις την Ρώμην, και πως θε να εί-
451r χαν ώς έξι σκούδα και | οι δύο τους. Ερώτησε προς τούτοις ο Ρόκος ποίος ήτον εις το κουτσί, προς τον οποίον εγύρισεν ένας από τους καβαλαραίους τούς υπηρέτας και είπεν:

«Εις το κοτσί είναι η κυρά μου η δόνα Γκιομάρ, η γυναίκα τού ρεγκέντε της Βικαρίας της Νεαπόλεως, και έχει μίαν μικράν της θυγατέραν και μίαν παρακόρην και μίαν ματρόνα· ημείς είμασθε έξι υπηρέται οπού υπάγομεν μαζί της, και έχει σιμά της ώς εξακόσια σκούδα.»

«Εις τρόπον οπού» είπεν ο Ρόκος «όλη η ποσότης των άσπρων σας γίνε{νε}ται εννεακόσια σκούδα και εξήντα τιμίνια: τα παλικαράκιά μου θε να είναι ώς εξήντα· κοιτάξετε πόσα τους πίπτει τον καθένα, διότι εγώ δεν ηξεύρω να λογαριάσω.»

Ακούοντας αυτό οι κλέπται, εφώναξαν και είπαν:

«Να ζήσει χίλιους χρόνους ο Ρόκος, και να σκάσουν εκείνοι οπού θέλουν το κακόν του!»

Οι καπιταναίοι έδειξαν πως να τους εκακοφάνη, επικράνθη η σινιόρα ρεγκίντα, εκακοκάρδισαν οι στρατοκόποι, βλέποντας πως ήθελαν να πάρουν τα άσπρα τους. Τους οποίους βλέποντάς τους
452r ο Ρόκος, και κατα|λαμβάνοντας από τί επροήρχετον η πίκρα τους, είπε προς τους καπιταναίους:

«Παρακαλώ την αυθεντίαν σας, σινιόροι, να με δανείσετε ευαρεστούμενοι εξήντα σκούδα, και η σινιόρα ρεγκέντα ογδοήντα, διά να τα δώσω εις τους ανθρώπους μου, επειδή και αυτών το κέρδος αυτό είναι, και ύστερον θέλω σας δώσει ένα γράμμα, διά να μη τύχει και σας απαντήσουν τίποτε άλλοι εδικοί μου άνθρωποι οπού είναι εδώ τριγύρω, και σας κάμουν κανένα κακόν.»

Οι καπιταναίοι ευχαρίστησαν καταπολλά τον Ρόκον διά την ελευθεριότητα και ανθρωπίαν, οπού έδειξεν εις αυτούς. Η σινιόρα ρεγκέντα ήθελε να ριχθεί κάτω από το αμάξι διά να φιλήσει τας χείρας και πόδας του Ρόκου, αμή αυτός δεν την άφησε με

4-5 ςρατο κόπν το ν διορθ. από αδιάγν. αρχ. || 13 ὑπάγομεν το ο διορθ. από αδιάγν. αρχ. || 16 γίνενεται || 23 σινιόρα ρεγγῆντα || 27 σινιόροι || 28 σινιόρα ρογγέντα || 34-35 σινιόρα

κανέναν τρόπον, μάλιστα της εζήτησε και συμπάθιον διά την P
απανθρωπίαν οπού έδειχνε και ήθελε να της πάρει τα ογδοήντα
σκούδα. Η ρεγκέντα επρόσταξεν ευθύς ένα της δούλον και έδω-
σε τα άσπρα, ομοίως και οι καπιταναίοι έβγαλαν και τα εμέτρη-
σαν. Τά οποία παίρνοντάς τα ο Ρόκος, τα εμέρισεν ευθύς εις τους
452ν ανθρώπους του.

Και, παίρνοντας καλαμάρι και κονδύλι, έγραψεν ένα υπό-
γραμμα εις το οποίον έγραφεν εις τους ανθρώπους του να μη τύ-
χει και τους πειράξουν, και, δίδοντάς το εις το χέρι τους, τον απο-
χαιρέτησαν όλοι και εδιάβηκαν θαυμάζον(τες) τόσον διά την ελευ-
θεριότητά του όσον και διά την παράξενόν του πολιτείαν, και τον
εκρατούσαν περισσότερον διά ένα Μεγάλον Αλέξανδρον παρά
διά κλέπτην και ληστήν.

Ο Ρόκος επαραμέρισε και έγραψεν ένα γράμμα εις ένα του φί-
λον εις την Βαρτσελόνα, εις το οποίον τον εμηνούσε πως είχε πιά-
σει τον μέγαν δον Κισότην της Μαντσίας, τον περίφημον καβα-
λιέρην, και πως ήτον ο πλέον χαριτωμένος και πρακτικότερος άν-
θρωπος του κόσμου, και πως μετά τέσσαρας ημέρας είχε σκοπόν
να έλθει εις την Βαρτσελόνα, διά να ευρεθεί εις την πανήγυρην
του αγίου Ιωάννου του Βαπτιστού, και να δώσει είδησην εις τους
φίλους του διά τες φαντασίες εις τες οποίες ευρίσκουνταν ο δον
Κισότης. Αυτό το γράμμα το έστειλε με ένα του άνθρωπον, ο οποί-
ος ενδύθη με χωριάτικα φορέματα, και τοιούτης λογής εμβήκεν |
453r εις την Βαρτσελόνα και επήγε και έδωσε το γράμμα εις τον άν-
θρωπον οπού έγραφεν.

Κεφ(άλαι)ον ξαον.
Οπού διηγείται εκείνο οπού εσυνέβη εις τον δον Κισότην όταν ήθελε να έμπει μέσα εις την Βαρτσελόνα, και άλλα αξιόλογα συμβεβηκότα.

Τρία μερόνυκτα εκάθισεν ο δον Κισότης με τον Ρόκον.

Και την τετάρτην ημέραν, εσηκώθη ο Ρόκος, ο δον Κισότης και ο Σάντσιος με άλλους έξι από τους κλέπτας και επήγαν προς την Βαρτσελόναν. Και έφθασαν σιμά εις την χώραν την νύκταν

10 θαυμάζον τόσον γρ. θαυμάζων τόσον (;) || 12 ἐκρατῆσε || 23 χωριάτικα

P της παραμονής του αγίου Ιωάννου, και, αγκαλιάζοντας ο Ρόκος τον δον Κισότην και τον Σάντσιον, έβγαλε δέκα σκούδα και τα εχάρισε τον Σάντσιον, διά να σιωπήσει {διά να σιωπήσει} και να μην ειπεί εις τινά εκείνα οπού είδε, και, κάμνοντάς τους πολλάς τσιριμόνιας, τους άφησε και ανεχώρησε.

Ο δον Κισότης έμεινεν εκεί, καβαλάρης, όλην την νύκταν.

453ᵛ Και το πωρνόν, όταν εξημέρωσε καλά η ημέρα, είδον την | θάλασσαν, την οποίαν έως τότε δεν είχαν την ιδεί· και τους εφάνη καταπολλά πλατεία και ευρύχωρος· είδον τα κάτεργα οπού έστεκον εις το περιγιάλι, με διάφορα φλάμπουρα και μπαντιέρες τες οποίες όταν τες εφυσούσεν ο άνεμος υψώνουνταν, όταν δε έπαυεν ο αέρας έφθαναν εις την θάλασσαν και εβρέχουνταν· μέσα εις τα κάτεργα ηκούοντο τρουμπέτες και τύμπανα. Από το κάστρον έβγαινον καβαλιέροι ενδυμένοι με πολλά εύμορφα και θεωρητικά φορέματα όντας καβαλικευμένοι επάνω εις εξαίρετα άλογα. Τα κάτεργα έριπτον άπειρα τουφέκια, και τους ανταπεκρίνουνταν εκείνοι οπού εκάθουνταν {εκείνοι οπού εκάθουνταν} επάνω εις τα τείχη και πύργους του κάστρου, από το οποίον παρομοίως έριχναν κανόνια με τρομεράν βοήν, και ανταποκρίνουνταν τα κουρσάρικα κάτεργα. Η θάλασσα ήτον χαρούμενη, η γη χαρμόσυνος, ο ουρανός εξάστερος, ο αέρας καθαρός, μόνον μερικές φορές εσκοτείνιαζεν από τον πολύν καπνόν των τουφεκίων και κα-

454ʳ νονίων. Ο δον Κισότης και ο Σάν|τσιος έστεκαν και εθαύμαζον βλέποντας αυτά οπού επροείπαμεν. Και, επάνω εις αυτό έφθασαν εκείνοι οι καβαλιέροι οπού έβγαινον έξω από το κάστρον εκεί οπού έστεκεν ο δον Κισότης, και ένας από αυτούς, τον οποίον τον είχεν ερμηνεύσει ο Ρόκος, είπεν μεγαλοφώνως:

«Καλώς όρισες εις το κάστρον μας ο καθρέπτης, το άνθος και παράδειγμα όλης της πλανωμένης καβαλερίας οπού ευρίσκεται εις τον κόσμον· καλώς όρισεν, λέγω εκ δευτέρου, ο μέγας δον Κισότης της Μαντσίας.»

Ο δον Κισότης δεν απεκρίθη τελείως εις εκείνους τους καβαλιέρους, αλλά, γυρίζοντας προς τον Σάντσιον, είπεν:

«Αυτοί μας εγνώρισαν βεβαιότατα ποίοι είμεσθεν.»

Ο καβαλιέρης οπού είχεν συντύχει εκείνα τα λόγια προς τον δον Κισότην τον απεκρίθη πάλιν και του είπεν:

3 διαʼ να᾽ σιω/πήση διαʼ να᾽ σιωπήση || 10 περιγιάλι || 17 ἐκῶνοι / ὁπᾶ ἐκάθ᾽νταν ἐκᾶνοι ὁπᾶ ἐκάθ᾽νταν || 19 ἔρριχ᾽αν *το πρώτο ν προσθ. με το ίδιο χέρι* || 22 ἐσκοτίνιαζεν

«Κόπιασε η αυθεντία σου μαζί μας, σινιόρε δον Κισότε, ότι όλοι P
είμεσθε δούλοι της αυθεντίας σου και φίλος μεγαλότατος του Ρόκου.»

Προς τον οποίον απεκρίθη ο δον Κισότης:

«Φαίνεται πολλά καλά πως να είναι αληθινόν αυτό οπού λέ- 5
454ᵛ γετε, επειδή και η ευγένειά σας, | το τσελεπιλίκι σας ομοιάζει καταπολλά με του μεγάλου Ρόκου. Υπάγετέ με όπου και αν αγαπάτε, ότι η θέλησίς μου είναι όλως δι' όλου έτοιμος και πρόθυμος εις τες δούλευσες και προσταγές σας.»

Ο καβαλιέρης τον απεκρίθη πάλιν με μεγαλότατες τσιριμόνιες, 10
και, βάνοντάς τον όλοι εις την μέσην, σημαίνοντας άρπες και τύμπανα, εκίνησαν και επήγαν προς το κάστρον· και, την ώραν οπού έμβαινον μέσα από την πόρταν, εμαζώχθηκαν τα μικρά παιδία τα οποία ως επί το πλείστον είναι πεπονηρευμένα και κακότροπα, ως καθώς θέλει φανεί και εδώ το παράδειγμά τους, ότι δύο από 15
αυτά απέρασαν από την μέσην των ανθρώπων και, σηκώνοντας την ουράν του γομαρίου, έβαλαν ένα αγκάθι, το ίδιον έκαμαν και εις τον Ροντσινάντην. Τα κακορίζικα τα ζώα, σφίγγοντας τες ουρές των διά να γλιτώσου από εκείνα τα αγκάθια, αύξανε περισσότερον ο πόνος εις τρόπον οπού δεν ημπόρεσαν να κάμουν αλ- 20
λέως παρά να ρίχνουν πολλούς κλότσους, έως οπού έριξαν κατα-
455ʳ γής εκείνους οπού ήτον επάνω τους καβαλαραίοι. | Ο δον Κισότης εντροπιάσθη καταπολλά, και επήγε και έβγαλε το αγκάθι από την ουράν του Ροντσινάντε, παρομοίως και ο Σάντσιος από την ουράν του γομαρίου του. Οι καβαλιέροι εκείνοι οπού ήτον με 25
τον δον Κισότην εκακοκάρδισαν καταπολλά διά την ατιμίαν οπού τους έκαμαν και ηθέλησαν να παιδεύσουν εκείνα τα παιδία, αμή εστάθη αδύνατον να τα εύρουν, διότι έφυγαν παρευθύς και εκρύφθηκαν ανάμεσα εις εκείνο το πολύ πλήθος των ανθρώπων.

Εξεκαβαλίκευσεν ο δον Κισότης και ο Σάντσιος· με τον ίδιον 30
κρότον και μουσικήν και έφθασαν εις το σπίτι οπού είχον ετοιμάσει να τους κονεύσουν, το οποίον μεγάλον και υπερήφανον, ως πλουσίου καβαλιέρου σπίτι οπού ήτον, εις το οποίον κατά το παρόν θέλομεν τους αφήσει, ότι έτσι θέλει ο Σιδ Αχμέτ.

1 κόπιασαι || 5-6 λέγετε *γρ.* λέγεται *(;)* || 8 ὅλος || 15 παράδ*ϐ*/γμά *το ρ διορθ. από τ* || 19 γλυτώσ*κ γρ.* γλιτώσου(ν) *(;)* || 22 ἐπάνω *τ*κ*ς το* ν*ς διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 30 ἐξεκαβαλλίκευσεν *γρ.* Εξανακαβαλίκευσεν || 32 ὁ/ποῖον μεγαλ'ον *γρ.* οποίον ⟨ήτον⟩ μεγάλον *(;)*

P

Κεφ(άλαι)ον ξβ^{ον}.

Οπού διηγείται την τύχην της γοητευμένης κεφαλής, και άλλες μπαγατέλες οπού δεν ημπόρεσε να κάμει αλλέως ο Σιδ Αχμέτ παρά να τες διηγηθεί. |

455^{r} Δον Αντώνιος Μορένος ονομάζετον ο οικοκύρης του οσπιτίου, καβαλιέρης πλούσιος και φρόνιμος και αγαπούσε καταπολλά τες περιδιάβασες και τους εγλεντζέδες, και, βλέποντας τον δον Κισότην εις το οσπίτιόν του, έπασχε διά να εφεύρει τρόπους να γνωρίσουν όλοι την τρέλαν του, δίχως να προξενήσει εις τινάν βλάβην. Και, το πρώτον πράγμα οπού έκαμνεν, έγδυσε τα άρματα του δον Κισότε και τον επήρε και επήγαν και εκάθισαν επάνω εις ένα υψηλόν κιόσκι εις το οποίον υποκάτω ήτον η μεγαλιότερη στράτα της χώρας, και επερνούσε σχεδόν όλος ο λαός από εκεί, τα μικρά παιδία εμαζώχθηκαν και εκοίταζαν τον δον Κισότην, ο οποίος ήτον ενδυμένος με εκείνο το στενόν και ξεσχισμένον φόρεμα (το οποίον και άλλες πολλές φορές το εδιηγήθημεν). Ήλθαν εκ δευτέρου και εστάθηκαν έμπροσθέν του, και έδειχναν πως μόνον διά την υπηρεσίαν του δον Κισότε να είναι διορισμένοι, ο Σάντσιος ευρίσκουνταν εις μεγαλοτάτην χαράν, επειδή και τον εφαί-
456^{r} νουνταν πως να έτυχεν άλλην μίαν | χαράν του Καμασίου, και άλλον ένα οσπίτι ωσάν εκείνο του δον Διέγου και άλλον ένα καστέλι ωσάν εκείνο του δουκός.

Εγευμάτισαν εκείνην την ημέραν με τον δον Αντώνιον μερικοί φίλοι του, τιμώντας όλοι τον δον Κισότην ως πλανώμενον καβαλιέρην, το οποίον βλέποντάς το ο δον Κισότης, έστεκε κορδωμένος και καμαρωμένος, και δεν εχωρούσεν εις τον εαυτόν του από την μεγάλην του χαράν. Και, ευρισκόμενοι εις την τράπεζαν, εγύρισεν ο δον Αντώνιος και είπεν προς τον Σάντσιον:

«Ημείς ακούσαμεν, σινιόρε Σάντσιε, πως αγαπάς καταπολλά τα καλά φαγητά, μάλιστα τον παστραμάν, και πως αν σε περισσεύσουν τα κρύπτεις εις τον κόρφον σου και διά την δευτέραν ημέραν.»

«Όχι, σινιόρε, εις αυτό εψευμάτισεν όποιος το είπεν,» απεκρίθη ο Σάντσιος «ότι εγώ μετέχω περισσότερον από την παστρικοσύνην παρά από την αναπαστρίαν, ως καθώς το ηξεύρει και ο κα-

12 κιόσκι | μεγαλητότε/ρη το γ *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 20 ἔτυχεν *το δεύτερο* ε *διορθ. από* α || 27 εὑρισκὸμενοι *πάνω από το πρώτο* ι *διαγραμμ. οξεία* || 28 κ *προηγείται διαγραμμ. κόμμα* || 29 σινιόρε || 33 σινιόρε || 35 παρά *το πρώτο* α *διορθ. από αδιάγν. αρχ.* | ἀναπαςρίαν

βαλιέρης μου με τον οποίον κυβερνούμεσθεν από οκτώ και από **P**
456ᵛ δέκα ημέρας μόνον με μίαν φούκτα καρύδια ή βαλάνια | χωρίς
να φάγομεν άλλο τίποτε. Αληθινά όμως, αν καμίαν φοράν με δώ-
σουν κανένα πράγμα, ευθύς το παίρνω χωρίς να κάμω πολλές τσι-
ριμόνιες, θέλω να συμπεραίνω πως τρώγω ό,τι και αν με δώσουν
και κυβερνώμαι ως καθώς με δώσει χέρι ο καιρός· και, εκείνος
οπού λέγει πως είμαι φαγάς λαίμαργος και άπαστρος, ψεύδεται
και δεν ηξεύρει τί συντυχαίνει.»

«Να με πιστεύσετε, σινιόροι, πως αυτό οπού λέγει ο Σάντσιος
είναι αληθέστατον, διότι αυτός με κάθε ολίγον πράγμα αρκείται
και προς τούτοις είναι και πολλά παστρικός. Αληθινά όμως, όταν
πεινά, φαίνεται να είναι αδηφάγος, διότι τρώγει βιαστικά και μα-
σεί με τα δύο του μάγουλα, αμή την πάστραν ποτέ δεν την αφή-
νει, και τον καιρόν οπού ήτον γκοβερνατόρος έμαθε να τρώγει τό-
σον ευγενικά και κανακευμένα, οπού έτρωγε τα σταφύλια με το
πιρούνι, ομοίως και τα ρόδια.»

«Αληθινά! Ο Σάντσιος εστάθη γκοβερνατόρος;» ερώτησεν ο
δον Αντώνιος.

«Ναι, εχρημάτισα,» απεκρίθη ο Σάντσιος «μιάς νήσου ονομα-
457ʳ ζομένης Βαραταρίας. Την οποίαν την εξουσίασα και την | εκυβέρ-
νησα δέκα ημέρας καλλιότερα από καθέναν άνθρωπον· εις αυτήν
έχασα την ανάπαυσήν μου και απ᾽ εκείνον τον καιρόν καταφρο-
νώ όλα τα γκοβέρνα του κόσμου· εβγήκα από εκεί φεύγοντας,
έπεσα μέσα εις ένα χάσμα, εις το οποίον εθαρρούσα πως θέλω
μείνει εκεί αποθαμένος, και μετά ταύτα εβγήκα διαμέσου θαύ-
ματος.»

Ο δον Κισότης εδιηγήθη καταλεπτώς όλον το γκοβέρνον του
Σάντσιου, το οποίον το ενοστιμεύθηκαν καταπολλά όλοι οι ακρο-
αταί.

Και αφού εσηκώθη η τράπεζα επήρεν ο δον Αντώνιος από το
χέρι τον δον Κισότην, και εμβήκαν εις μίαν κάμαραν, εις την οποί-
αν δεν ήτον άλλα στολίδια παρά μία τράπεζα, η οποία εφαίνουν-
ταν να ήτον από δίεσπον, επάνω εις την οποίαν ήτον μία προύν-
τζινη κεφαλή, ως καθώς ήτον συνήθεια και εφτιάνουνταν αι κε-
φαλαί των αυτοκρατόρων της Ρώμης. Ο δον Αντώνιος εσουλα-
τσάριζε με τον δον Κισότην μέσα εις την κάμαραν, και επήγαι-

2 κερίδια *το ε ίσως α* || 9 σινιόροι || 16 πιρούνι || 27 γγοβέρνον

P 457ν ναν συχνά και εστέκουνταν κοντά εις την | τράπεζαν, και εσυνομιλούσαν και ανάμεσα εις τες πολλές ομιλίες οπού έκαναν είπεν και αυτό προς τον δον Κισότην:

«Τώρα, σινιόρε δον Κισότε, οπού ηξεύρω βέβαια πως δεν μας ακούει τινάς και είναι κλεισμένη η πόρτα της καμάρας, θέλω να σε διηγηθώ ένα συμβεβηκός, ή, διά να ειπώ καλλιότερα, ένα νέον, από τα πλέον παράξενα οπού ήκουσες, όμως με τοιαύτην συμφωνίαν, να το έχεις καταπολλά μυστικόν.»

«Εγώ σε ομώνω» απεκρίθη ο δον Κισότης «πως δεν θέλω το ομολογήσει εις τινάν, και ήξευρε πως αυτός οπού συντυχαίνεις, αν καλά και να έχει αυτία διά να ακούσει, πλην δεν έχει γλώσσαν να τα λέγει.»

«Εγώ πιστεύω εις την καβαλιερικήν σου υπόσχεσην και δεν κάνει χρεία να ομώσεις,» απεκρίθη ο δον Αντώνιος «και θέλω σε κάμει να θαυμάσεις με αυτό οπού θέλεις ιδεί και ακούσει, διά να λάβω κατιτί παρηγορίαν εις τα βάσανα οπού με προξενούνται με το να μην έχω εις ποίον εξεμυστηρευθώ τα απόκρυφά μου, ότι
458ʳ δεν είναι πράγμα οπού να ημ|πορέσω να το ξεμυστηρευθώ εις τον καθένα.»

Και, παίρνοντας το χέρι του, τον έβαλε και εψηλάφησεν εκείνην την προύντζινον κεφαλήν ομοίως και την τράπεζαν, και ύστερον τον είπεν:

«Αυτήν την κεφαλήν, σινιόρε δον Κισότε, την έφθιασε και την εκατασκεύασεν ένας από τους μεγαλυτέρους γοητευτάς οπού να εστάθηκαν εις τον κόσμον, ο οποίος λογιάζω να ήτον από την Πολωνίαν και μαθητής του μεγάλου Σκότου, διά τον οποίον διηγούνται τόσα θαύματα· και εστάθηκεν εις το σπίτι μου, και τον έδωσα χίλια σκούδα και με έφτιασεν αυτήν την κεφαλήν, η οποία έχει μίαν αρετήν και ανταποκρίνεται εις όσα ήθελαν την ερωτήσουν εις αυτί. Μόνον τες Παρασκευές υστερείται αυτής της αρετής, και, με το να είναι σήμερον τοιαύτη ημέρα, είναι βουβή, ειδέ αύριον θέλεις ιδεί οφθαλμοφανώς αυτό οπού σε λέγω. Και ημπορείς η αυθεντία σου να προστοχασθείς έως το ταχύ εκείνα οπού θέλεις να την ερωτήσεις, ότι εγώ ηξεύρω βεβαιότατα από την δο-
458ᵛ κιμήν πως εις | όσα αποκρίνεται ποτέ δεν ψεύδεται.»

Ο δον Κισότης έμεινεν εκστατικός διά την αρετήν εκείνης της

3 κισσότην. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 4, 23 σινιόρε || 17 ποίον ἐξεμυςηρευθῶ *γρ.* ποίον (να) {ε}ξεμυστηρευθώ *(;)* || 23 ἔφθιασε || 28 ἔφτια/σεν || 30 ὰς αὐτί *γρ.* εις (το) αυτί *(;)* εις αυτή *(;)*

κεφαλής, και εδίσταζεν εις το να πιστεύσει τα λόγια του δον Αντωνίου, αμή βλέποντας το ολίγον διάστημα του καιρού οπού ήτον έως εις την δοκιμήν δεν ηθέλησε να του ειπεί τίποτε πάρεξ τον ευχαρίστησεν οπού τον εφανέρωσεν εκείνο το μυστικόν. Με αυτό εβγήκαν έξω από την κάμεραν, την οποίαν την εκλείδωσεν ο δον Αντώνιος και επήγεν εις την σάλαν εις την οποίαν ήτον και οι επίλοιποι καβαλιέροι. Εις τους οποίους ο Σάντσιος είχε διηγηθεί πολλές τύχες του καβαλιέρη του ενόσω άργησαν μέσα εις την κάμαραν. P

Εκείνην την βραδιάν επήραν τον δον Κισότην και τον επήγαν εις περιδιάβασην, ενδύνοντάς τον ένα φόρεμα μάλλινον, οπού ήθελε κάμει να ιδρώσει εις εκείνον τον καιρόν τον ίδιον πάγον. Επρόσταξαν τους υπηρέτας τους να κρατήσουν με λόγια τον Σάντσιον, και να μη τον αφήσουν με κανένα τρόπον να έβγει έξω από το οσπίτι. Τον δον Κισότην τον έβαλαν καβαλάρην επάνω εις ένα
459r μουλάρι | το οποίον επεριπατούσεν αργά. Και εις την ράχην εκείνου του φορέματος, οπού τον είχον βάλει, δίχως να το καταλάβει αυτός τον έραψαν ένα χαρτάκι, εις το οποίον έγραφε με κεφαλιακά γράμματα αυτά τα λόγια: «Αυτός είναι ο μέγας δον Κισότης της Μαντσίας.» Ευθύς οπού εβγήκαν έξω από το σπίτι, όσοι και αν τους απαντούσαν, και εδιάβαζαν εκείνα τα γράμματα, εχαιρετούσαν κατ' όνομα τον δον Κισότην· ο οποίος εγύρισε προς τον δον Αντώνιον, οπού ήτον εις το πλάγι του, και του είπεν:

«Μεγάλα προτερήματα έχει η πλανωμένη καβαλερία, επειδή και κάμνει γνωστούς και περιφήμους εις τον κόσμον εκείνους οπού την επαγγέλλονται· ιδές η αυθεντία σου, ώς και τα μικρά παιδία αυτού του κάστρου, χωρίς να με ιδούν ποτέ, με γνωρίζουν.»

«Έτσι είναι, σινιόρε,» του απεκρίθη ο δον Αντώνιος «ότι, ως καθώς η φωτία δεν ημπορεί ποτέ να στέκει κεκρυμμένη, τοιούτης λογής και η αρετή ποτέ δεν καλύπτεται, αλλά είναι γνωστι-
459v κή εις όλους, μάλιστα εκείνη οπού αποκτάται διαμέσου του επαγγέλματος των αρμάτων είναι λαμπροτέρα από όλες τες άλλες.»

Πηγαίνοντας, λοιπόν, ο δον Κισότης με αυτόν τον κρότον οπού επροείπαμεν, ένας Καστρινός διαβάζοντας εκείνα τα γράμματα εφώναξε, και είπεν:

«Ω να σε πάρει ο διάβολος, δον Κισότε της Μαντσίας! Πώς

7 ἔχε *το ε ίσως διορθ. από α* || 18 ἔρραψαν *το πρώτο ρ προσθ.* || 19 λόγια· *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 19-20 Αὐτός ... μαντζίας. *σε δύο αράδες, κεντραρισμένα, αραιογραφημένα, με μεγαλύτερα γράμματα και ίσως με άλλο χέρι* || 23 πλάκι

P εστάθη δυνατόν και ήλθες έως εδώ και δεν έσκασες από τες πολλές ξυλίες οπού έφαγες; Εσύ είσαι τρελός, και, καν να ήσουν μονάχος σου, δεν με εκακοφαίνουνταν, αμή γίνεσαι αιτία και τρελαίνουνται και εκείνοι οπού σε συναναστρέφονται. Άφησε, ταλαίπωρε, αυτές τες φαντασίες οπού σε έκαμαν και έχασες τον νουν σου, και γύρισον εις το σπίτι σου, και εις τα παιδιά σου, ότι κακώς πλανάσαι.»

«Εσύ, αδελφέ, κοίταξε την στράταν σου» του απεκρίθη ο δον Αντώνιος «και μη στέκεσαι να δίδεις συμβουλήν εις εκείνον οπού δεν σε την ζητά. Ο σινιόρ δον Κισότης της Μαντσίας είναι άνθρωπος πολλά φρονιμότατος, και ημείς, οπού τον συναναστρεφόμε-
460r θα, δεν είμασθε ζώα· αλλά γνω|ρίζομεν πολλά καλά πως η αρετή πρέπει να είναι τιμημένη εις όποιον τόπον και αν ευρίσκεται, και εσύ κρεμνίσου εις του διαβόλου τον κώλον και μην ανακατώνεσαι εις εκείνα οπού δεν σε τυχαίνουν.»

«Παρακαλώ την αυθεντίαν σας να με συμπαθήσετε, ότι η αυθεντία σας έχετε δίκαιον,» απεκρίθη ο Καστρινός «διότι το να δίδει τινάς συμβουλήν εις αυτόν τον ευγενή είναι ίδιον ωσάν να εκτυπούσε το κεφάλι του εις τον τοίχον· και άμποτες να υπάγω εις του διαβόλου τον κώλον οπού είπετε, ανίσως και εις το εξής, αν και να εζούσα περισσότερον από τον Μαθουσάλαν, θέλω δώσει συμβουλήν εις τινάν, με όλον οπού και να ήθελε με την ζητήσει.»

Ο συμβουλάτορας ακολούθησε την στράταν του, αμή εμαζώχθη τόσος πολύς λαός κατόπι εις τον δον Κισότην εις το να διαβάζουν εκείνο το όνομα, οπού ο δον Αντώνιος εφοβήθη μήπως και το καταλάβει ο δον Κισότης, και με εύμορφον τρόπον άπλωσε το χέρι του και το εξήλωσεν εκείνο το χαρτί χωρίς να το καταλάβει,
460v προσποιούμενος πως έπαιρνεν άλλο | πράγμα.

Εβράδιασεν η ημέρα, και εγύρισαν εις το σπίτι, με δάμες και έγινεν ένα συμπόσιον, διότι η γυναίκα του δον Αντωνίου ήτον μία πολλά πρόσχαρος, εύμορφη και φρόνιμος αρχόντισσα, και επροσκάλεσε μερικές φιλινάδες της διά να έλθουν να τιμήσουν τον μουσαφίρην της και να ιδούν και τες ουδέποτε αυτού φανείσας τρέλας. Ήλθον μερικές από αυτές, και έγινεν ένα πολλά χαρμόσυνον συμπόσιον το οποίον άρχισε σχεδόν εις τες πέντε ώρες της νυκτός. Ανάμεσα εις εκείνες τες δάμες ήτον δύο πολλά αστείαι

14 κρεμνήσυ || 20-21 (αὖ / καὶ … μαθ͡σ̈λαν) *το σά προσθ. με το ίδιο χέρι* || 29-30 μὲ δάμες, καὶ ἔγινεν ἕνα συμπόσιον *γρ.* και έγινεν ένα συμπόσιον με δάμες *(:)* || 33-34 τρέρας

και πρόσχαρες, αι οποίαι αληθινά ήτον πολλά τιμημέναι, όμως εί- P
χαν και μεγάλην κομψότητα και σχεδόν αυθάδειαν, εις το να χω-
ρατεύουν και να περιγελούν. Αυταί λοιπόν εσηκώθηκαν πρώτον
από τες άλλες με μεγάλην βίαν και επροσκάλεσαν τον δον Κισό-
την να χορεύσει, ο οποίος το έκαμεν αυτό, όμως ύστερον το εμετα- 5
νόησε, διότι τον έκαμαν τόσον και εκουράσθη, όχι μόνον το σώμα
του, αλλά και η ψυχή του. Πιστεύω πως να μην ήτον δυνατόν να
461r ευρεθεί εις | τον κόσμον ευμορφότερον πράγμα από το να ήθελε
να ιδεί τινάς τον δον Κισότην χορεύοντας, ότι ήτον μακρύς, ξη-
ροπρόσωπος, λιγνός, χλωμός και κίτρινος εις την όψην, με εκεί- 10
να τα στενά φορέματα, άνοστος καταπολλά και, το περισσότε-
ρον από όλα, οπού δεν ήξευρε να χορεύσει μήτε ημπορούσε να
γυρίσει με εκείνην την ελευθερίαν οπού εγύριζαν οι δάμες. Αι οποί-
αι κρυφίως τον έριχναν ερωτικά λόγια, ομοίως και εκείνος κρυ-
φίως εστραβομουτσούνιαζε και έδειχνε πως δεν τα εδέχουντανο· 15
αμή, βλέποντας πως εκείνες πως δεν έπαυαν από τα τοιαύτα λό-
για, εφώναξε και είπεν:

«Φύγετε από λόγου μου, κακοί συλλογισμοί! Ότι εκείνη οπού
είναι βασίλισσα της διανοίας μου, η ασύγκριτος Δουλτσινέα τού
Τοπόζου, δεν με αφήνει να υποτάξω τους λογισμούς μου εις κα- 20
μίαν άλλην γυναίκα του κόσμου.»

Και λέγοντας αυτό αφέθη από τον χορόν και εκάθισεν εις την
μέσην της σάλας, όντας καταπολλά κουρασμένος και ιδρωμένος
461v από τον πολύν χορόν οπού εχόρευσεν. | Ο δον Αντώνιος είπε να
τον σηκώσουν και να τον υπάγουν εις το στρώμα, και ο πρώτος 25
οπού τον έπιασεν ήτον ο Σάντσιο Πάντσας, λέγοντάς τον:

«Ανάθεμα την ώραν, σινιόρε, οπού ηθέλησες να χορεύσεις! Τί
λογιάζεις, πως όλοι οι ανδρείοι ηξεύρουν να χορεύουν και οι όλοι
καβαλιέροι να είναι παιγνιδιώται; Αν το λογιάζεις αυτό, ευρίσκε-
σαι εις μεγαλότατον σφάλμα: ευρίσκουνται μερικοί οπού είναι 30
άξιοι και σκοτώνουν γίγαντας, αμή όταν πιάσουν εις τον χορόν
χάνουν τα αυγά και τα καλάθια. Και εγώ, αν καλά και να είμαι
οπλοφόρος πλανωμένου καβαλιέρου, όμως ομολογώ την αλήθει-
αν πως δεν ηξεύρω παντελώς να χορεύσω, αν ήτον διά τακλάδες,
ίσως ημπορούσα και εγώ να κάμω ένα δύο, αμή εις τον χορόν δεν 35
ανακατώνομαι.»

11 ἄνοχος *το ο ίσως α* || 14 τὴν ἐρῆιχναν || 15 ἐςραβομτζύνιαζε || 16 πῶς ἐκῆ/νες πῶς δεν *το ῆ διορθ. από ή· γρ.* πως εκείνες {πως} δεν *(;)* || 19 δια/νοίᾶς || 23 ἱδρὼμένος || 28 οἱ ὅλοι *γρ.* όλοι οι *(;)*

P Με αυτά και άλλα παρόμοια λόγια επροξένησεν ο Σάντσιος μεγάλον γέλωτα εις εκείνους οπού ευρέθηκαν εις το συμπόσιον, και σηκώνοντας τον δον Κισότην τον επήγαν και τον έβαλαν εις
462r το κρεβάτι να κοιμηθεί, σκεπάζοντάς τον πο|λλά καλά διά να απεράσει η κούρασις του χορού.

Την δευτέραν ημέραν εφάνη του δον Αντωνίου να κάμει την δοκιμήν της γοητευμένης κεφαλής, και, παίρνοντας τον δον Κισότην και τον Σάντσιον και άλλους δύο φίλους του, μαζί με τες δύο δάμες οπού είχαν χορεύσει αφ' εσπέρας με τον δον Κισότην, αι οποίαι εκείνην την νύκταν είχαν απομείνει εκεί και είχαν κοιμηθεί με την γυναίκα του δον Αντωνίου, επήγαν και εσφαλίσθηκαν μέσα εις την κάμεραν οπού ήτον η κεφαλή. Τους εδιηγήθη την αρετήν οπού είχεν, παραγγέλλοντάς τες να το κρατούν μυστικόν, και τους είπε πως εκείνη ήτον η πρώτη ημέρα οπού ήθελε να κάμει την δοκιμήν της γοητευμένης κεφαλής. Κανένας άλλος άνθρωπος δεν είχεν είδησην περί της μηχανής της γοητείας, έξω από τους δύο φίλους του δον Αντωνίου, ο οποίος αν δεν ήθελε τους το ειπεί, βεβαιότατα ήθελαν μείνει και αυτοί έκθαμβοι ωσάν και τους επιλοίπους.

Και πρώτος από όλους επήγεν ο δον Αντώνιος και επλησίασεν
462v εις το αυτί της | κεφαλής, και της είπεν με ταπεινήν φωνήν, όμως όχι τόσον σιγανήν οπού να μην ήθελαν ακούσει εκείνοι οπού έστεκαν εις την κάμεραν τα λόγια οπού έλεγε:

«Ειπέ με, κεφαλή, διά της αρετής οπού έχεις: τί πράγμα συλλογίζομαι εγώ τώρα εις τον νουν μου;»

Η κεφαλή τού απεκρίθη, χωρίς να ανοιγοσφαλίσει τα χείλη της, με καθαράν φωνήν, οπού ήκουσαν όλοι εκείνοι οπού ήτον εις την κάμεραν, αυτά τα λόγια:

«Εγώ δεν είμαι διά να κρίνω τους λογισμούς.»

Ακούοντας αυτό εθαύμασαν όλοι, βλέποντας πως μέσα εις την κάμαραν δεν ήτον άλλος άνθρωπος να αποκριθεί.

«Πόσοι είμασθεν εδώ;» εξαναρώτησεν ο δον Αντώνιος.

Η κεφαλή τού απεκρίθη:

«Είσαι εσύ και η γυναίκα σου, και δύο φίλοι σου και δύο δάμες, και ένας περίφημος καβαλιέρης ονομαζόμενος δον Κισότης της Μαντσίας, ομού με τον οπλοφόρον του οπού ονομάζεται Σάντσιο Πάντσας.»

Τότε εθαύμασαν όλοι καταπολλά, και ανατρίχιασαν από τον

12 κάμεραν ὁπὲ̃ γρ. κάμεραν ὁπου || 21-23 (ὁμως ... ἔλεγε.) || 38 ἀνατρίχιασαν

φόβον τους! Και γυρίζοντας οπίσω ο δον Αντώνιος είπεν: P
463r «Αυτό με φθάνει διά να βεβαιωθώ πως δεν με εγέλασεν εκείνος οπού σε επώλησεν εις του λόγου μου, ω θαυμαστή και αποκρινομένη κεφαλή! Ας υπάγει όποιος και αν θέλει και ας την ερωτήσει ό,τι και αν αγαπά.»

Αμή, με το να είναι οι γυναίκες φυσικά περίεργες και βιαστικές εις τα έργα τους, επήγεν ευθύς μία από τες δάμες, και πλησιάζοντας εις το αυτί της κεφαλής την ερώτησεν:

«Τί πράγμα ημπορώ να κάμω, ω κεφαλή, διά να γίνω πολλά εύμορφη;»

Η κεφαλή τής απεκρίθη:

«Να είσαι καταπολλά τιμημένη.»

Ετραβήχθηκεν αυτή οπίσω παρευθύς.

Και επήγεν η άλλη δάμα και είπεν:

«Εγώ αγαπούσα να ήξευρα, ω κεφαλή, αν ο άνδρας μου με αγαπά ή όχι.»

Η κεφαλή τής απεκρίθη:

«Στοχάσου τα έργα οπού σε κάνει, και από εκείνα ημπορείς να καταλάβεις.»

Η δάμα ετραβήχθη οπίσω, λέγοντας:

«Αληθινά εις αυτήν την απόκρισην ουδείς λόγος, διότι από τα έργα οπού γίνονται φαίνεται η θέλησις εκείνου οπού τα κάνει.»

Επήγεν ύστερον ένας από τους δύο φίλους του δον Αντωνίου και είπεν:

«Με γνωρίζεις εμένα, ω κεφαλή, ποίος είμαι;»

463v «Σε γνωρίζω πολλά καλά ποίος είσαι.» του απεκρίθη.

«Πώς με ονομάζουν;» εξαναρώτησεν.

Η κεφαλή τού απεκρίθη:

«Εσύ ονομάζεσαι δον Πιέτρο Νορίς.»

Και, γυρίζοντας οπίσω και αυτός, επήγεν ο άλλος φίλος και την ερώτησεν:

«Ειπές με, ω κεφαλή, τί πράγμα επιθυμά ο μεγαλύτερός μου υιός;»

«Εγώ σας επροείπα» απεκρίθη η κεφαλή «πως δεν αποκρίνομαι εις τας επιθυμίας, αμή, με όλον τούτο, θέλω να σε αποκριθώ και ήξευρε πως ο υιός σου επιθυμά να σε ιδεί αποθαμένον.»

«Αυτό το πιστεύω:» είπεν ο καβαλιέρης εκείνος «διότι το προγνωρίζω από μερικά σημεία οπού βλέπω εις αυτόν.»

27 εξαναρώτησεν;

P Και, γυρίζοντας οπίσω, επήγεν η γυναίκα του δον Αντωνίου:

«Εγώ αγαπούσα, ω κεφαλή, να ήξευρα αν θέλω να απολαύσω πολλούς χρόνους τον καλόν μου άνδρα.»

«Ναι, εις αυτό να είσαι βεβαία.» απεκρίθη η κεφαλή.

«Αυτό εμένα με φθάνει» απεκρίθη η σινιόρα «και δεν θέλω να ερωτήσω πλέον άλλο τίποτε.»

Επήγεν ύστερον ο δον Κισότης και είπεν:

«Ειπές με, ω κεφαλή, οπού αποκρίνεσαι: αληθινά ήτον, ή όχι, 464r εκείνα οπού είδα εις το σπήλαιον του Μοντεζίνου; Θέλει κτυπηθεί ο οπλοφόρος μου ο Σάντσιος; Θέλει λάβει τέλος η ελευθερία της γοητείας της Δουλτσινέας;»

«Όσον μεν διά το συμβεβηκός του σπηλαίου:» απεκρίθη η κεφαλή «μετέχει και από το αληθές και από το ψευδές· ο Σάντσιος θέλει κτυπηθεί τες ξυλιές, όμως με αργοπορίαν· και η Δουλτσινέα θέλει ελευθερωθεί από την γοητείαν της.»

«Μήτε εγώ δεν θέλω να ερωτήσω άλλο,» είπεν ο δον Κισότης «διότι, επειδή και θέλει λάβει η Δουλτσινέα την ελευθερίαν της, εγώ θέλω λογιάσει πως απολαμβάνω όλες τες ευτυχίες του κόσμου βλέποντας την Δουλτσινέαν εις την προτέραν της στάσην.»

Έσχατος από όλους επήγεν ο Σάντσιος, και η ερώτησις οπού έκαμεν ήτον αυτή:

«Ειπές με, σινιόρα κεφαλή, τάχα να έχω εγώ ριζικόν να λάβω άλλο ένα γκοβέρνον; Γλιτώνω τάχα από αυτήν την ταλαιπωρίαν της οπλοφορίας; Γυρίζω καμίαν φοράν να ιδώ την γυναίκα μου, τα παιδιά μου;»

Προς τον οποίον απεκρίθη η κεφαλή:

464v «Εσύ θέλεις γίνει γκοβερνατόρος του οσπιτίου σου· | και, ανίσως και γυρίσεις εις το σπίτι σου, θέλει ιδεί την γυναίκα σου· και, αν αφεθείς από την οπλοφορίαν, δεν θέλεις είσαι πλέον οπλοφόρος.»

«Καλά υπάγομεν!» είπεν ο Σάντσιος «Αυτήν την απόκρισην την ήθελε με την δώσει και το γομάρι μου.»

«Σιώπα, ξόανον,» του είπεν ο δον Κισότης «και τί καλυτέραν απόκρισην ημπορούσε να σε δώσει; Δεν φθάνει οπού ανταποκρίνεται αυτή η κεφαλή εις εκείνα οπού την ερωτούν;»

«Φθάνει και περισσεύει,» απεκρίθη ο Σάντσιος «μόνον αγα-

5 σινιόρα || 9 ἥδα *το* ᾖδα *διορθ. από* ι *ή το αντίστροφο* || 28 θελᾷ ἰδῇ *γρ.* θέλει(ς) ιδεί *(;)* θέλει ιδεί(ς) *(;)*

πούσα να με αποκρίνουνταν τα πλέον καθαρά και να με έλεγεν **P**
ακόμη κατιτί παράνω.»

Με αυτό ετελείωσαν αι ερωτήσεις και αποκρίσεις, αμή δεν ετελείωσεν ο θαυμασμός από όλους εκείνους οπού ευρέθηκαν εις την κάμαραν, έξω από τους δύο φίλους του δον Αντωνίου οπού ήξευραν την υπόθεσην. Την οποίαν ηθέλησε να την φανερώσει ο Σιδ Αχμέτ, διά να μη κρατεί ύποπτον τον κόσμον, και λέγει πως ο δον Αντώνιος είχεν ιδεί εις την Μαδρίδ εις ένα του φίλον μίαν τοιαύ-
465r την κεφαλήν και, κατά μίμησην εκείνης, έφθιασεν και | αυτός εις το οσπίτι του διά να απατά τους αμαθείς και να εγλεντίζει. Της οποίας ο τρόπος της κατασκευής είναι αυτός: η τράπεζα εκείνη ήτον {ήτον} ξύλινη, και ήτον ζωγραφισμένη τόσον εύμορφα οπού ομοίαζε δίεσπον, και ήτον βαλμένη επάνω εις ένα ποδάρι ξύλινον. Η κεφαλή, οπού ομοίαζε τον ⟨αυτοκράτορα της Ρώμης⟩ από προύντζον, ήτον παρομοίως από ξύλον, και ήτον βαμμένη και αυτή τόσον εύμορφα οπού ομοίαζε να ήτον από προύντζον, κολλημένη επάνω εις την τράπεζαν, όμως με τοιαύτην τεχνικήν κατασκευήν, οπού τελείως δεν εγνωρίζουνταν. Παρομοίως και το ποδάρι της τραπέζης ήτον κούφιον, και η μία του άκρη ήτον μέσα εις την κεφαλήν, και η άλλη απερνούσε από το πάτωμα της κάμαρας, υποκάτω εις την οποίαν ήτον άλλη κάμαρα. Και μέσα εις εκείνην απερνούσε το ποδάρι της τραπέζης, και, όταν εσυντύχαιναν εις το αυτί της κεφαλής, ηκούονταν έως εις την υποκάτωθεν κάμαραν, όταν δε πάλιν απεκρίνουνταν αποκάτω από την
465v κάμεραν, διαμέσου εκείνου του ποδαρίου ακούονταν εις την επάνω κάμεραν. Ένας ανεψιός του δον Αντωνίου, σπουδαίος, επιτήδειος και φρόνιμος, έστεκεν εις την υποκάτω κάμεραν και αντ-αποκρίνουνταν εις εκείνα οπού τον ερωτούσαν, ο οποίος, με το να τον είχεν ειπεί ο θείος του με ποίους ανθρώπους ήθελεν να έμπει εις εκείνην την κάμεραν, απεκρίνουνταν εις εκείνα οπού τον ερωτούσαν, ως φρόνιμος, φρόνιμα. Εκράτησεν αυτή η πανουργία ώς δέκα δώδεκα ημέρας, και, με το να ηκούσθη σχεδόν εις όλον το κάστρον, εξανάγκης το εχάλασεν ο δον Αντώνιος, διά να μη σκανδαλισθεί ο αμαθής λαός.

Οι καβαλιέροι και προεστοί του κάστρου, διά την φιλίαν του δον Αντωνίου και διά να κάμουν τον δον Κισότην να δείξει τες τρέ-

1 ἀποκρίνυνταν τὰ *γρ.* αποκρίνουντάν τα *(;)* αποκρίνουνταν ⟨εις αυ⟩τά *(;)* || 8 καδριδ || 9 ἔφθιασεν || 11 αὐτός. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 12 ἤτον ἤτον || 14-15 τοὔ ἀποπρ᾽ντζον

P λες του, αποφάσισαν μετά έξι ημέρας να γίνει η πανήγυρις. Ο δον Κισότης επιθύμησε να υπάγει να σιριανίσει εις το κάστρον πεζός και χωρίς άρματα, φοβούμενος να υπάγει καβαλάρης μήπως και τον ακολουθήσουν πάλιν τα παιδία και του κάμουν κανένα περι-
466r παίγνιον, και, | παίρνοντας τον Σάντσιον, εγύρευσε και δύο υπη- 5
ρέτας από τον δον Αντώνιον, με τους οποίους εβγήκεν να περιδιαβάσει.

Και περνώντας από μίαν στράταν είδε μίαν μεγάλην πόρταν, επάνω εις την οποίαν έγραφε πως εκεί ήτον τυπογραφία, το οποίον διαβάζοντάς το ο δον Κισότης εχάρη καταπολλά, με το να αγα- 10
πούσε να ιδεί τί λογής τυπώνουνται τα βιβλία. Εμπήκεν μέσα, ομού με τους άλλους του συντρόφους, και είδεν πως εις το ένα μέρος ετύπωναν, εις το άλλον εδιόρθωναν, εις το άλλον εσύνθετον, και, εις κοντολογίαν, όλα εκείνα οπού ευρίσκουνται εις τες μεγάλες τυπογραφίες. Ο δον Κισότης επεριπατούσε μέσα εις την 15
τυπογραφίαν και ερωτούσε διά εκείνα οπού έβλεπε· τα οποία του τα επαράδιδαν οι προεστοί της τυπογραφίας.

Και, βλέποντας εις ένα μέρος οπού εδιόρθωναν ένα βιβλίον, ερώτησεν τί βιβλίον ήτον, οι τυπογράφοι τού απεκρίθηκαν πως ονομάζετον *Το φως της ψυχής*, ακούοντας αυτό ο δον Κισότης εί- 20
πεν:

466r «Τα τοιαύτα βιβλία, αν καλά και να είναι πολλών λογιών, | με όλον τούτο αυτά πρέπει να τυπώνουνται, διότι την σήμερον είναι περισσότεροι οι αμαρτωλοί εις τον κόσμον και είναι αναγκαίον να είναι πολύ το φως όντων τόσοι περισσοί οι τυφλοί.» 25

Επέρασε παρεμπρός και είδεν παρομοίως εις ένα άλλο μέρος οπού εδιόρθωναν ένα άλλο βιβλίον, και, ερωτώντας τον τίτλον, του απεκρίθηκαν πως ήτον το *Δεύτερον μέρος του επιτηδείου ευγενούς δον Κισότε της Μαντσίας*, το οποίον το εσύνθεσεν ένας Τορδεσιλιάνος. 30

«Εγώ το έχω ακουστά αυτό το βιβλίον,» είπεν ο δον Κισότης «το οποίον μά την ψυχήν μου ελογίαζα πως να το είχαν κάψει έως τώρα διότι είναι πολλά ασύστατον· όμως θέλει έλθει ο καιρός να το πάθει και αυτό, ότι οι πλασταί ιστορίαι τόσον είναι καλαί και νόστιμαι όσον είναι αληθιναί ή καν αληθοειδείς, και οι αληθινές 35
ιστορίες τόσον είναι καλλιότερες όσον είναι αληθέστερες.»

2 σιριανίση || 25 ωὖτον γρ. όντας *(;)* όντες *(;)*

Και, λέγοντας αυτό, ευθύς εβγήκεν από την τυπογραφίαν, **P**
δείχ(ν)οντας πως να αραθύμησε· εκείνην την ίδιαν ημέραν εστο-
467r χάσθη ο δον Αντώνιος να υπάγουν τον | δον Κισότην να ιδεί τα
κάτεργα, διά το οποίον εχάρη καταπολλά ο Σάντσιος, με το να
μην είχεν ιδεί ποτέ του κάτεργα. Έστειλεν ο δον Αντώνιος και
έδωσεν είδησην εις τον γκενεράλην των κατέργων πως εκείνην
την βραδιάν ήθελε να έλθει ο περίφημος δον Κισότης της Μαν-
τσίας, αν καλά και ο επιστάτης είχε μάθει τα του δον Κισότε πρω-
τύτερα.

Κεφ(άλαι)ον ξγ^ον.
Οπού διηγείται εκείνο οπού εσυνέβη εις τον δον Κισότην
και εις τον Σάντσιον οπόταν επήγαν να ιδούν τα κάτεργα.

Μεγάλες ομιλίες έκανεν ο δον Κισότης περί της αποκρίσεως
της γοητευμένης κεφαλής, χωρίς να καταλάβει την απάτην, και
όλες είχαν διά τέλος την υπόσχεσην, οπού αυτός εκρατούσε διά
βεβαίαν, την ελευθερίαν της γοητείας της Δουλτσινέας. Και αυτό
εσυλλογούνταν και εξανασυλλογούνταν, και εχαίρουνταν κατα-
467v πολλά, πιστεύοντας | πως ταχέως ήθελεν ιδεί εις πράξην αυτήν
την υπόσχεσην· ομοίως και ο Σάντσιος, αν καλά και να εμισούσε
τα γκοβέρνα, ως καθώς επροείπαμεν, με όλον τούτο επιθυμούσε
να ιδεί του λόγου του εξουσιαστήν και να προστάζει.

Εις κοντολογίαν, εκείνην την βραδιάν ο δον Αντώνιος, ομού με
τους δύο του φίλους, επήραν τον δον Κισότην και τον Σάντσιον,
και τους επήγαν να ιδούν τα κάτεργα. Ο γκενεράλης οπού είχεν
είδησην πως ήθελαν να υπάγουν έστεκε και εφύλαττεν και, ευ-
θύς οπού είδε τον δον Κισότην ερχόμενον, ομού και τους επιλοί-
πους, επρόσταξε και έπαιζαν οι τρουμπέτες εις όλα τα κάτεργα.
Ητοίμασαν μετά ταύτα την φελούκαν του, την οποίαν την είχε
στολισμένην με εύμορφα χαλία και με μαξιλάρες από καδιφέν,
και την έστειλεν ευθύς εις το περιγιάλι διά να τους πάρει, και ευ-
θύς οπού έβαλεν ο δον Κισότης το ποδάρι του μέσα εις αυτήν έρι-
ξαν όλα τα κάτεργα από ένα κανόνι, και, φθάνοντας εις το κά-
468r τεργον, την ώραν οπού ανέβαινεν επάνω από την σκάλαν, | εβγή-

2 δᾰ/χωντας || 3 δον̄ κισσότην *το δον̄ στην αριστερή ώα σε αρχή αράδας* || 7 βρα-δυάν || 16 τὴν ελευθερίαν *γρ.* της ελευθερίας *(;)* || 20 ἐπιθυμεῖσε *ύστερα από το δεύτερο* ε *διαγραμμ.* ν *ή* ε || 22 βρα/διάν || 30 περιγιάλι

P κεν ο γκενεράλης των κατέργων εμπρός του, ομοίως και όλοι οι άνθρωποι οπού ήτον εις το κάτεργον, και τον επροσκύνησαν κάμνοντας τας μεγάλας τιμάς και περιποιήσεις οπού είναι συνήθεια να γίνονται εις τους μεγάλους ανθρώπους οπότον πηγαίνουν εις τα κάτεργα. Επήγεν ύστερον ο γκενεράλης, ο οποίος ήτον ένας από τους μεγάλους καβαλιέρους τούς Βαλεντιανούς· και ηγκαλιάσατο τον δον Κισότην, λέγοντάς τον:

«Εγώ αυτήν την ημέραν θέλω την σημειώσει, με το να είναι πλέον καλλιότερη από όλης μου της ζωής, επειδή και είδα εις αυτήν τον σινιόρ δον Κισότην της Μαντσίας, εις τον οποίον θριαμβεύει και λαμπρύνεται η πλανωμένη καβαλερία.»

Ο δον Κισότης τον απεκρίθη με τοιαύτα ευγενικά λόγια, όντας καταπολλά χαρούμενος βλέποντας τας μεγάλας τιμάς οπού τον έκαναν. Εμβήκαν όλοι μέσα εις το κάτεργον και επήγαν εις την πλώρην, και εκάθισαν επάνω εις τα πορτέλα των κανονίων· ο κόμης επέρασεν εις την πλώρην του κατέργου και επρόσταξε τους
468ᵛ κατεργα|ραίους να εβγάλουν τα υποκάμισά τους, το οποίον παρευθύς το έκαμαν. Ο Σάντσιος, βλέποντας τόσους ανθρώπους γυμνούς, έμεινεν εκστατικός, και μάλιστα όταν τους είδε και έκαναν τένταν με τόσην μεγάλην βίαν, οπού αυτού του εφάνη πως να ήτον τόσοι διαβόλοι. Αμή αυτό του εφάνη ζάχαρι, συγκρινόμενον με αυτό οπού θέλω ειπεί τώρα. Ο Σάντσιος έστεκεν και αυτός εις την πρύμνην παρεδώθες από τον καβαλιέρην του, σιμά εις τους κατεργαραίους της πρώτης αράδας, οι οποίοι, όντες ερμηνευμένοι από τους μεγαλυτέρους τους διά εκείνο οπού είχαν να κάμουν, άρπαξαν τον Σάντσιον και, σηκώνοντάς τον επάνω εις τας χείρας τους, τον έδωσαν εις τους κατεργαραίους οπού έστεκαν οπίσω τους, ότι όλοι ήτον σηκωμένοι εις τα ποδάρια και έτοιμοι, και τοιούτης λογής από χέρι εις χέρι τον επέρασαν έως εις την πλώρην, με τόσην μεγαλοτάτην βίαν, οπού ο κακορίζικος
469ʳ ο Σάντσιος έχασε την όρασην από τα ομμάτια του, οπού ελογίαζε πως να τον επήραν οι διαβόλοι: αμή οι κατεργάρηδες | δεν τον άφησαν εκεί έως οπού τον εγύρισαν από το άλλον μέρος και τον επήγαν πάλιν εις την πρύμην. Και, αφήνοντάς τον, άρχισε να τρέχει ο ίδρως από επάνω του ωσάν λεπτόκαρα.

Ο δον Κισότης, βλέποντας τον Σάντσιον οπού επέταξε χωρίς

4 όπότον γρ. οπόταν *(;)* || 24 οὔτερ

πτερά, ερώτησε τον γκενεράλην αν εκείνο οπού έκαμαν οι κατεργαραίοι ήτον καμία τσριμόνια συνηθισμένη να γίνεται εις εκείνους οπού επρωτόμπαιναν εις τα κάτεργα, διότι, αν κατά τύχην ήθελεν είσθαι τοιούτης λογής, έλεγε πως αυτός δεν ήθελε δεχθεί αυτήν την τσριμόνιαν, και πως όμωνεν ως καβαλιέρης ότι, ανίσως και ήθελε έλθει τινάς να τον πιάσει, αυτός βεβαιότατα ήθελεν εναντιωθεί· και λέγοντας αυτό εσηκώθη εις τα ποδάρια και έπιασε το σπαθί του. P

Επάνω εις αυτό έγινε και η τέντα και εκατέβασαν κάτω την αντένα με μεγαλοτάτην ταραχήν. Ο Σάντσιος εθαρρούσε πως να εγκρέμνισεν ο ουρανός εις το κεφάλι του, και εζάρωσεν εκεί οπού εκάθουνταν, από τον φόβον του. Εξεπάσθη παρομοίως και ο δον
469ᵛ Κισότης, | και έχασε την όψην του προσώπου του. Οι κατεργαραίοι εσήκωσαν την αντέναν με την ίδιαν βίαν και ταραχήν οπού την είχαν μαϊνάρει, και όλα αυτά τα έκαμαν με μεγαλοτάτην σιωπήν, ωσάν να ήτον σχεδόν όλοι βουβοί. Ο κόμης έκαμε σημείον να σαρπάρουν τα σίδηρα του κατέργου και, πηδώντας εις την μέσην των κατεργαραίων με το κουρπάτσι εις το χέρι, άρχισε να τους κτυπά εις την ράχην διά να λάμνουν και ολίγον κατ' ολίγον εξεμάκρυναν από την ξηράν. Βλέποντας ο Σάντσιος πως εκινούνταν εις ένα και τον αυτόν καιρόν τόσα ποδάρια κόκκινα, ότι τοιαύτα τον εφάνηκαν τα κουπία, είπεν εις τον εαυτόν του:

«Αυτά αληθινά πιστεύω και εγώ να είναι πράγματα γοητευμένα, και όχι εκείνα οπού έλεγεν ο καβαλιέρης μου. Τάχα αυτοί οι κακορίζικοι τί πταίσιμον έκαμαν, οπού τους δέρουν, πώς αποκοτά αυτός ένας μοναχός και δέρνει τόσους ανθρώπους; Αυτό αληθινά ημπορώ να ειπώ πως να είναι ένας άδης, ή το ολιγότερον ένα καθαρτήριον πυρ.»

470ʳ Ο δον | Κισότης, βλέποντας τον Σάντσιον οπού έστεκεν με τόσην προσοχήν και εκοίταζεν εκείνα οπού εγίνουνταν, του είπεν:

«Αχ, ηγαπητέ μου Σάντσιε, με πόσον ολίγον κόπον ημπορούσες, αν ήθελες, να ξεγυμνωθείς από το ζωνάρι και επάνω, και να καθίσεις ανάμεσα εις αυτούς τους καλούς ανθρώπους οπού λάμνουν, να γλιτώσεις την Δουλτσινέαν από την γοητείαν! Επειδή και με την ταλαιπωρίαν και βάσανον των τόσων πολλών εσύ δεν ήθελε γρικήσει περισσόν πόνον, και ενδέχεται ότι ο σοφός Μερ-

6 ἤθελε *το* θ *διορθ. από* λ || 8 ἔπιασε || 16 κόμης *το* ο *ίσως διορθ. από* ω || 21-22 (ὅτι ... κτπία) || 25 δέρνν; || 26 μοῦχός *το* νο *προσθ. με το ίδιο χέρι* || 36 ἤθελε γροικήση *γρ.* ἤθελε(ς) γρικήσει *(;)* ἤθελε γρικήσεις *(;)*

P λίνος να πιάσει εις τον λογαριασμόν μίαν από αυτές τες ξυλιές αντίς διά δέκα από εκείνες οπού έχεις να κτυπηθείς.»

Την ώραν οπού ο γκενεράλης ήθελε να ερωτήσει τί ξυλίες ήτον εκείνες, και τί γοητεία, εφώναξεν επάνω από το κατάρτι ο βαρδιάνος και είπεν:

«Σινιόροι, εις αυτήν την άκρην προς το μέρος του πονέντε είναι κάτεργα.»

Ακούοντας αυτό ο γκενεράλης, επήδηξεν εις την μέσην και είπεν:

«Ελάτε, παλικάρια, αρματωθείτε! Να πάρομεν καμίαν γαλιό-
470ᵛ ταν των κουρσάρων, ότι αυτές οπού είναι | εδώ βεβαιότατα θέλει να είναι της Αλιτζέρας.»

Και, φωνάζοντας με την τρούμπα μαρίνα, ήλθαν ευθύς από την ξηράν άλλα δύο κάτεργα να ιδούν τί επρόσταζεν ο γκενεράλης. Ο οποίος εδιόρισε τα δύο να υπάγουν προς το μέρος της θαλάσσης, αυτός δε με το άλλον επήγαινε σιμά από την ξηράν. Και, βλέποντάς τον τα άλλα κάτεργα, εν τῳ άμα εσάλπαραν τα σίδηρά τους και ήλθαν και τον έφθασαν και άρχισαν να λάμνουν τόσον δυνατά, οπού εφαίνουνταν πως να επετούσαν. Τα κάτεργα εκείνα οπού επήγαν προς την θάλασσαν είδον μακριά ώς δύο μίλια ένα κάτεργον, ώς δεκατεσσάρων δεκαπέντε παγκών· το οποίον, ευθύς οπού είδεν ετούτα τα άλλα κάτεργα, άρχισε να φεύγει, έχοντας τες ελπίδες του να γλιτώσει διά την ελαφρότητά του, αμή δεν το επίτυχε, διότι η καπετάνια του γκενεράλη ήτον τόσον ελαφρή οπού δεν ευρίσκετον εις εκείνα τα μέρη να την φθάσει
471ʳ άλλον κάτεργον, και άρχισεν ολίγον κατ' ολίγον να φθάνει το κάτεργον οπού έφυγεν, του οποίου οι άνθρωποι εγνώρισαν | πολλά καλά πως δεν ημπορούσαν να γλιτώσουν, και ο ρεΐζης τους ήθελε να προστάξει να αφήσουν τα κουπία και να παραδοθούν, διά να μη κάμουν να αραθυμήσει ο γκενεράλης. Αμή η τύχη τους δεν ηθέλησε να γίνει αυτό, ότι, πλησιάζοντας σιμά η καπιτανία τόσον οπού ημπορούσαν να ακούσουν ό,τι τους έλεγαν, εφώναξαν και τους είπαν: «Παραδοθείτε, σκυλία τούρκοι, μην φεύγετε.», ακούοντας αυτό οι τούρκοι τούς εκακοφάνη και, σύροντας δύο τουφεκιές, εσκότωσαν δύο σολδάτους του γκενεράλη οπού έστεκαν εις την πλώρην του κατέργου. Τους οποίους βλέποντας αυτός αραθύμησε καταπολλά και όμωσε να μην αφήσει κανένα ζων-

6 σινιόροι || 13 τρ*ύ*μπα *το ρ προσθ. με το ίδιο χέρι· γρ.* τρό{υ}μπα *(;)* || 14 ἐ/πρόσαζεν *το ζ ίσως ξ* || 17 ἐ/σαλπαραν *το α ίσως η* || 20 μακριά

τανόν από όσους ήτον εις εκείνο το κάτεργον· και προστάζοντας P
τους κατεργάρηδες να λάμνουν δυνατά έφθασεν εν τῳ άμα το
κάτεργον, και θέλοντας να το πάρει δεν ημπόρεσε, με το να ήρ-
χουνταν με μεγάλην βίαν. Και επέρασεν εν ταὐτῷ και επήγεν
εμπρός και δεν επρόφθασαν οι άνθρωποι να πηδήσουν μέσα· μέ- 5
νοντας οπίσω το τούρκικον κάτεργον άνοιξε τα άρμενά του, άρ-
471ᵛ χισε πάλιν να φεύγει, αρμενίζοντας και λάμνοντας· αμή δεν τους
ωφέλησε τίποτε το φευγιόν τους, μάλιστα τους επροξένησε και
βλάβην, διότι, ευθύς οπού εγύρισεν η καπιτανία και τους έφθα-
σεν, έριξε κατεπάνω τους τρία τέσσαρα αλυσογεμισμένα κανό- 10
νια με τα οποία ετσάκισεν όλα τους τα κωπία και τους έπιασε
ζωντανούς.

Έφθασαν ωστόσον και τα άλλα δύο κάτεργα οπού ήτον προς
το μέρος της θαλάσσης, και εγύρισαν ομού με την καπιτανίαν εις
τον λιμένα, εις τον οποίον έστεκεν άπειρος λαός, επιθυμώντας να 15
ιδεί τί ανθρώπους είχαν πιάσει. Ο γκενεράλης άραξε κοντά εις
την ξηράν και είδεν πως είχεν έβγει από το κάστρον ο βασιλικός
επίτροπος και έστεκεν εις το περιγιάλι. Επρόσταξεν ευθύς να ετοι-
μασθεί η φελούκα να υπάγουν να τον φέρουν μέσα και να μαϊνά-
ρουν την αντέναν διά να κρεμάσει τον ρεΐζην και τους άλλους 20
τούρκους οπού είχαν πιάσει, οι οποίοι θε να ήτον ώς τριάντα έξι
άνθρωποι, όλα νέα παλικάρια, και πολλά επιτήδεια εις το να ρί-
472ʳ χνουν τουφέκια. Τους ερώτησεν ο γκενεράλης | ποίος ήτον ο ρεΐζης
τους, προς τον οποίον απεκρίθη ένας από τους σκλάβους εις
γλώσσαν καστελιανήν (ο οποίος ύστερον εφάνη πως ήτον Ισπα- 25
νιώτης τουρκευμένος):

«Αυτό το παλικαράκι, σινιόρε, οπού βλέπεις είναι ο ρεΐζης μας.»

Και τον έδειξεν έναν από τους πλέον ευμορφύτερους οπού ήτον
ανάμεσα εις όλους. Ως καθώς εφαίνουνταν δεν θε να ήτον ακόμη
είκοσι χρονών. Ο γκενεράλης βλέποντάς τον του είπεν: 30

«Ειπές με, αστόχαστον σκυλί, ποίος σε επαρακίνησε να σκο-
τώνεις τους σολδάτους μου, επειδή και εσύ έβλεπες πως ήτον
αδύνατον να γλιτώσεις; Δεν ηξεύρεις εσύ πώς η αγνωσία δεν εί-
ναι ανδρεία;»

Ο ρεΐζης ήθελε να αποκριθεί, αμή ο γκενεράλης δεν ημπορούσε 35
να ακροασθεί την απόκρισην, διότι ήθελε να υπάγει να προϋπαν-
τήσει τον βασιλικόν άνθρωπον και επίτροπον όντα, ο οποίος είχε

6-7 κάτεργον, ἄρχισε *στη δεξιά ὠα και σε δύο αράδες προσθ. με το ίδιο χέρι* ἄνοι-
ξε τὰ / ἁρμενά τ*ν* || 8 φευγιόν || 11 ἔπιασε || 18 περιγιάλι || 27 σινιόρε

P φθάσει εις το κάτεργον, και, εμβαίνοντας μέσα με μερικούς του δούλους και άλλους ανθρώπους από το κάστρον, είπεν:

«Έκαμες καλόν κυνήγι, σινιόρ γκενεράλη!»

«Έκαμα, εις το καλόν ριζικόν του βασιλέως μας.» του απεκρίθη.

472v «Πού είναι οι ανθρώποι | οπού έπιασες;» τον ερώτησεν.

«Θέλεις τους ιδεί η Υψηλότης Σου μετ' ολίγην ώραν κρεμασμένους όλους εις την αντένα.» του απεκρίθη.

«Διά ποίαν αιτίαν;» τον ερώτησε.

«Διατί με εσκότωσε δύο σολδάτους» απ⟨εκρίθη ο⟩ γενεράλης «οπού ήτον τα πλέον καλλιότερα παλικάρια οπού ευρίσκουνταν μέσα εις αυτά τα κάτεργα, και διά τούτο όμωσα να τους κρεμάσω όλους, μάλιστα αιυτό το παλικαράκι, οπού είναι ο ρεΐζης τους.»

Το είχαν δέσει τα χέρια του και είχον περάσει την θηλίαν εις τον λαιμόν του.

Ο βασιλικός επίτροπος εγύρισε και τον εστοχάσθη, και, βλέποντας πως ήτον τόσον εύμορφος, χαριτωμένος, ταπεινός, έβαλε κατά νουν να ειπεί τον γκενεράλην να μη τον κρεμάσει, ερώτησε:

«Τούρκος είσαι εσύ ή αράπης ή χριστιανογυρισμένος;»

Προς τον οποίον απεκρίθη ο ρεΐζης:

«Εγώ, σινιόρε, μήτε είμαι τούρκος, μήτε αράπης, μήτε χριστιανογυρισμένος, αλλά είμαι γυναίκα χριστιανή.»

«Αυτό είναι ωσάν απίστευτον.» είπεν ο βασιλικός άνθρωπος ο και επίτροπος.

«Ας καταπραΰνει ο θυμός σας ολίγον, σινιόροι,» είπεν «παρα-
473r καλώ σας, έως οπού να σας διηγηθώ | την ιστορίαν μου, και ύστερα κάμετε ό,τι και αν θέλετε.»

Ο γκενεράλης τού είπεν να συντύχει ό,τι και αν τύχει και θέλει, όμως να μην ελπίζει πως θέλει επιτύχει της συγχωρήσεως του πταισίματος οπού έκαμε. Παίρνοντας αυτήν την άδειαν, το παλικαράκι άρχισε και είπεν αυτά τα λόγια:

«Εγώ, σινιόροι, είμαι από εκείνην την κακορίζικον και κακώς στοχαζομένην γενεάν επάνω εις την οποίαν έπεσεν ετούτες τες ημέρες εκείνη η μεγάλη χάλαζα των δυστυχιών, οι γονείς μου ήτον αράπηδες. Και όταν τους εσυνέβη αυτή η συμφορά με επήραν δύο θειοι μου και με επήγαν εις την Βαρβαρίαν, χωρίς να με ωφε-

1 μερικ͂ς *το με προσθ. με το ίδιο χέρι* || 9 ἀπγενε/ράλης || 13 τό ᾽χαν *γρ.* Τῶ *(;)* || 20 προ͂ς τὸν ἀπεκρίθη *στην αριστερή ώα προσθ. με το ίδιο χέρι* ὁποῖον || 21 σινιόρε || 25 σινιόροι || 31 λόγια. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 36 θ̣οί

λήσει το να λέγω πως είμαι χριστιανή, ως καθώς ήμουν και είμαι P
τη αληθεία, όχι από τες υποκριτικές, αλλά από τες αληθινές και
καθολικές. Δεν ημπόρεσα να κατορθώσω τίποτε με εκείνους οπού
είχαν την προσταγήν της εξορίας μου λέγοντάς τους αυτήν την
αλήθειαν, μήτε οι θείοι μου την επίστευσαν, μάλιστα την εκρά- 5
473v τησαν διά ψεύμα και έλεγαν πως να είναι εδι|κά μου εφευρέμα-
τα διά να απομείνω εις τον τόπον οπού εγεννήθηκα, και, σχεδόν
βιαίως, με επήραν μαζί τους. Εμένα η μητέρα μου ήτον χριστια-
νή και ο πατέρας μου παρομοίως ορθόδοξος· με ανάθρεψαν με
εύχρηστα ήθη, και μήτε με λόγια μήτε με έργα δεν έδειξα ποτές 10
μου, ως καθώς με φαίνεται, να είμαι αράπισσα. Εις αυτές τες αρε-
τές (ως μοι δοκούσιν) αύξηνεν η ευμορφία μου, ανίσως όμως και
έχω καμίαν ευμορφίαν· και, αν καλά να ήμουν κλεισμένη και φυ-
λαγμένη εις το σπίτι του πατρός μου, με όλον τούτο ευρέθη ένα
μέρος του οσπιτίου μας ανοικτόν και με είδεν ένας νέος καβαλιέ- 15
ρης ονομαζόμενος δον Γάσπορη Γρηγόριος, υιός ενού καβαλιέρου
γειτόνου μου. Και, ευθύς οπού με είδεν, με ηγάπησε, ετρώθη εις
την καρδίαν και σχεδόν εχάνουνταν διά λόγου μου, παρομοίως
και εγώ διά αυτόν, το να σας διηγηθώ εις πλάτος όλην την ιστο-
ρίαν μου είναι πράγμα περιττόν, μάλιστα έχοντας αυτό το σχοι- 20
νί εις τον λαιμόν μου και ακαρτερώντας ώραν την ώραν να ιδώ
474r τον θάνατόν μου· διά τούτο, θέλω ειπεί | μόνον τούτο, πώς ο δον
Γρηγόριος ηθέλησε να με συντροφεύσει εις την εξορίαν μου. Και
ανακατώθη με τους αράπηδες οπού είχαν έβγει από άλλα βασί-
λεια, διότι ήξευρεν πολλά καλά την γλώσσαν, και εις την στρά- 25
ταν εφιλιώθη καταπολλά με τους δύο θείους μου οπού με επή-
γαιναν, διότι ο πατέρας μου, όντας φρόνιμος και γνωστικός, ευ-
θύς οπού ήκουσε την απόφασην της εξορίας μας εβγήκεν από την
χώραν και επήγεν εις άλλα βασίλεια να εύρει κανέναν τόπον να
υπάγομεν να κατοικήσομεν. Τον θησαυρόν οπού είχεν τον επαρά- 30
χωσεν εις ένα μέρος το οποίον μό⟨νον⟩ εγώ το ηξεύρω πού είναι.
Και με επρόσταξε να μη το ειπώ εις τινάν. Το οποίον εγώ το έκα-
μα κατά την προσταγήν του, και επήγα, ως καθώς επροείπα, με
τους θείους μου και με άλλους μου συγγενείς εις την Μπαρμπα-
ρίαν, και εκατοικήσαμεν εις την Αλιτζέρην. Ο βασιλεύς το έμαθε 35
διά την ευμορφίαν μου, και διά τα πλούτη μου, και καθ' ένα τρό-

6 να᾽ με᾽ ἦναι *το με ή μη διαγραμμ.* || 11 (ὡς καθὼς με᾽ φαίνεται) || 12-13 (ἀνίσως ... εὐμορφίαν) || 16 γάσπορη *γρ.* Γάσπαρη | κα/βαλλιέρου *το υ ίσως ν* || 25 ἤξευραν *το α ίσως ε* || 31 μό ἐγὼ *ύστερα από το ό σβησμένο αδιάγν. αρχ.*

P πον με έγινε καλόν αυτό. Με έφερεν έμπροσθέν του, και με ερώ-
474v τησεν από τί μέρος της Ισπανίας είμαι | και τί πλούτη είχα μαζί
μου. Του είπα την πατρίδα μου και πως τα πλούτη οπού είχα έμειναν παραχωσμένα εις ένα μέρος της πατρίδος μου, και πως εύκολον ήτον να τα λάβω αν εγύριζα εγώ ατή μου. Εγώ του τα είπα
όλα αυτά, με μεγάλον φόβον, διά να τον κάμω να τυφλωθεί εις τα άσπρα, και να αφήσει την ευμορφίαν μου. Και, συνομιλώντας εγώ με αυτόν, ήλθαν και τον είπαν πως είχεν έλθει μαζί μου ένα από τα πλέον εύμορφα και χαριτωμένα παλικαράκια οπού να ευρίσκονται εις τον κόσμον. Ευθύς εστοχάσθηκα πως θέλει έλεγον διά
τον δον Γρηγόριον, του οποίου η ευμορφία πιστεύω να υπερβαίνει όσες ευμορφίες και αν σχηματίζει η φύσις. Εξεπάσθηκα καταπολλά, βλέποντας πως εκινδύνευεν ο δον Γρηγόριος, διότι οι βάρβαροι τούρκοι θέλουν καλλιότερα ένα εύμορφον παιδάκι παρά μίαν γυναίκαν, όσον εύμορφος και αν είη. Ο βασιλεύς ευθύς
επρόσταξε να φέρουν τον δον Γρηγόριον έμπροσθέν του και με ερώτησεν αν ήτον αληθινόν αυτό. Εγώ τότε, ωσάν να με εφώτι-
475r σεν ο ουρανός, του είπα πως ήτον αληθινόν, αμή | πως δεν ήτον άνδρας, αλλά γυναίκα, και τον επαρακάλεσα να με αφήσει να
υπάγω να την ενδύσω με τα γυναικίτικά της φορέματα, διά να
φανεί πλέον εντελεστέρα η ευμορφία της. Με είπεν πως άλλην φοράν ήθελε στοχασθεί διά τον τρόπον οπού έπρεπε να κρατήσομεν διά να γυρίσω εις την Ισπανίαν να πάρω τον θησαυρόν. Και με άφησε και εβγήκα έξω και επήγα εις το οσπίτι οπού εκάθομουν και ηύρα τον δον Γρηγόριον, και τον εδιηγήθηκα τον κίνδυνον οπού έμελλεν να απεράσει αν εφανερώνουνταν πως ήτον άνδρας, τον ένδυσα με γυναίκεια αραβικά φορέματα, και εκείνην την ίδιαν βραδιάν τον επήγα έμπροσθεν εις τον βασιλέα, ο οποίος, ευθύς οπού τον είδεν, εθαύμασε διά την μεγάλην του ευμορφίαν και έβαλε κατά νουν να τον στείλει να τον χαρίσει τον Βασιλέα των Τουρκών· και, φοβούμενος να τον βάλει μέσα εις τες παλλακίδες του, μήπως και τον παρακινήσει ο διάβολος και εγγίξει εις την τιμήν της, όντας παρθένος ως καθώς αυτός ελογία-
475v ζε να είναι, και διά | να μη λάχει και φθονήσουν οι παλλακίδες και
του προξενήσουν κανένα κακόν, διά τούτο αποφάσισε να τον στείλει εις μίαν μεγάλην αρχόντισσαν αράπισσαν παραγγέλλοντας

21 ε ̓ντελεζερα γρ. εντελέστερα (;) || 24 ὀ/σπῆτι ὁπ ̃ γρ. οσπίτι όπου || 28 βραδυᾰ́ν || 33-34 (ὡς καθω ̃ς ... ᾖναι)

να τον υπερασπίζουνται και να τον υπηρετούν, εις την οποίαν ευ- P
θύς τον επήγαν. Την λύπην και την πίκραν οπού ελάβαμεν και οι
δύο μας, ότι δεν το αρνούμαι το πως τον αγαπώ, το αφήνω να το
στοχασθούν εκείνοι οπού είχαν αγάπην, και εχωρίσθηκαν. Μετά
ταύτα επρόσταξεν ο βασιλεύς να γυρίσω εγώ εις την Ισπανίαν με
αυτό το κατεργάκι και με έδωσε και δύο τούρκους εις συντρο-
φίαν μου, οι οποίοι είναι εκείνοι οπού εσκότωσαν τους δύο σας
σουλδάτους. Ήλθεν μαζί μου και αυτός ο Ισπανιώτης ο οποίος
ετούρκευσεν, όμως ηξεύρω πολλά καλά πως φυλάττει την πρώ-
την του πίστην και επιθυμά περισσότερον να μείνει εις την Ισπα-
νίαν παρά να υπάγει εις την Μπαρμπαρίαν· οι δε επίλοιποι άν-
θρωποι του κατέργου είναι αράπηδες και τούρκοι, οπού δεν χρη-
476r σιμεύουν διά άλλο παρά διά να λάμνουν κουπί. | ⟨Οι⟩ δύο ⟨τούρ-
κοι,⟩ φιλάργυροι και απειθείς, χωρίς να φυλάξουν την προσταγήν
οπού είχαμεν, η οποία ήτον να με εβγάλουν εμένα και αυτόν τον
Ισπανιώτην εις τον πρώτον τόπον της Ισπανίας οπού ηθέλαμεν
φθάσει, ηθέλησαν πρώτον να τριγυρίσουν αυτές τες άκρες διά να
κάμουν κανένα κούρσος, αν ήθελαν ημπορέσει, και εφοβήθηκαν
να μας εβγάλουν πρώτον ημάς απομέσα από το κάτεργον, διά
να μη τύχει και δώσομεν είδησην εις τίποτε κάτεργα, αν κατά τύ-
χην ηθέλαμεν απαντήσει. Και εχθές το βράδυ εφθάσαμεν εις αυτά
τα μέρη, και, χωρίς να έχομεν είδησην από αυτά τα εδικά σας
κάτεργα, μας είδαν και μας εσυνέβη εκείνο οπού είδετε. Τέλος
πάντων, ο δον Γρηγόριος έμεινεν εκεί με γυναικίτικα φορέματα,
και κινδυνεύει να αφανισθεί, και εγώ ευρίσκομαι εδώ με τα χέρια
δεμένος, ακαρτερώντας ώραν την ώραν να χάσω την ζωήν μου,
την οποίαν σχεδόν την εβαρέθηκα. Αυτό είναι, σινιόροι, το τέλος
της θλιβεράς μου ιστορίας· τώρα λοιπόν άλλο δεν σας παρακα-
476v λώ παρά να με αφήσε|τε να αποθάνω ωσάν χριστιανή, επειδή και,
ως καθώς σας επροείπα, από τα σφάλματα οπού έκαμαν οι γο-
νείς μου εγώ δεν μετέχω τελείως.»

Ευθύς εσιώπησε, και άρχισαν να τρέχουν από τα ομμάτια της
δάκρυα τόσον θλιβερά, οπού έκαμαν όλους εκείνους οπού την
ακροάζουνταν και άρχισαν ⟨να⟩ κλαίουν. Ο βασιλικός επίτροπος,
οπού ήτον καταπολλά ευσπλαχνικός και ελεήμων, δίχως να της
αποκριθεί κανένα λόγον, εσηκώθη ευθύς και έλυσε με τα ίδιά του

3 (ὅτι … ἀγαπῶ) || 8 σκλδάτους *πάνω από το πρώτο κ διαγραμμ. περισπωμένη· γρ.* σο{υ}λδάτους *(;)* || 11 ᾧδέ || 13-14 κνπί. // δύο φιλάργυροι || 25 μεταχέρια || 26 δεμέν{ους} *γρ.* δεμένα *(;)* || 27 σινιόροι || 32 ὀμμάτια || 34 ἀρχισαν κλαίγν

P χέρια το σχοινί οπού είχεν εις τον λαιμόν της και εις τα χέριά της.

Ενόσω, λοιπόν, αυτή εδιηγούνταν την ιστορίαν της, έστεκε και την έβλεπε με μεγάλην προσοχήν ένας γέροντας οπού είχεν έμπει εις το κάτεργον οπόταν εμπήκεν ο βασιλικός ο επίτροπος· και, ευθύς οπού ετελείωσε την ομιλίαν της, έτρεξε και, αγκαλιάζοντάς την, άρχισε να την φιλεί, όντας τα ομμάτια του γεμάτα δάκρυα, και, αφού εστάθη κάμποσην ώραν σχεδόν μισολιγοθυμισμένος, άνοιξε το στόμα του και της είπεν:

«Ω κακορίζικη θυγατέρα Άννα! Εγώ είμαι ο πατέρας σου ο Ρι-
477r κότε, οπού | περιπατώ και σε γυρεύω, με το να μην ημπορώ να ζήσω χωρίς εσένα, οπού είσαι η ψυχή μου και το φως μου.»

Ακούοντας αυτά τα λόγια ο Σάντσιος εσήκωσε το κεφάλι του και, βλέποντας εκείνον τον γέροντα εις το πρόσωπον, εγνώρισε πως ήτον ο ίδιος Ρικότε οπού είχε συναπαντήσει την ημέραν οπού έφυγεν από το γκοβέρνον του, εγνώρισε παρομοίως και την θυγατέρα του, η οποία εκρατούσεν ηγκαλιασμένον τον πατέρα της, κλαίοντας με αυτόν· και μετά ταύτα εγύρισεν ο Ρικότης και είπε προς τον βασιλικόν επίτροπον και προς τον γκενεράλην:

«Αυτή η κακομοίρα είναι θυγατέρα μου: ονομαζομένη Άννα Ερελίτσε, και είναι περίφημος τόσον διά την ευμορφίαν της όσον και διά τον εδικόν μου πλούτον. Εγώ εβγήκα από την πατρίδα μου διά να εύρω κανέναν τόπον να υπάγω να κατοικήσω, με άρεσεν ο τόπος της Αλαμανίας, και εγύρισα, ομού με άλλους κάποιους Γερμανούς, διά να εύρω την θυγατέρα μου και να υπάγω να εβγάλω τον θησαυρόν οπού είχα αφήσει παραχωμένον. Αμή,
477v μην ευρίσκοντας την | θυγατέρα μου, επήγα και επήρα μόνον τον θησαυρόν, και τώρα, διαμέσου αυτού του παραδόξου θαύματος οπού είδετε, την γλυκυτάτην μου θυγατέραν. Αυτό το ολίγον μας πταίσιμον και τα δάκρυά μας ημπορούν να σας παρακινήσουν να κλίνετε εις ευσπλαχνίαν και ευμένειαν, και παρακαλούμεν να την δείξετε, ότι ημείς σας υποσχόμεθα έμπροσθεν Θεού και ανθρώπων πως δεν θέλομεν σας φέρει καμίαν βλάβην.»

Τότε είπεν ο Σάντσιος:

«Εγώ γνωρίζω πολλά καλά τον Ρικότην και ηξεύρω πως είναι αληθινά αυτά οπού λέγει, δηλονότι πως είναι θυγατέρα του η Άννα Φελίτσε, ότι εις αυτά τα άλλα δεν ανακατώνομαι, μήτε είμαι μά-

5 ἀγγα/λιάζων τάς *το α ίσως διορθ. από η* || 6 ὀμμά/τια || 8 ἔπεν *. ακολουθεί κενό* || 9 κακο^{o}ρίζοικη *το ο προσθ. με το ίδιο χέρι και το η διορθ. από ε* | ἄννα *το δεύτερο ν προσθ. με το ίδιο χέρι* || 20 ἐρελίτζε *γρ.* Φελίτσε

γος να γνωρίσω αν ο σκοπός του είναι καλός ή κακός.» P

Εθαύμασαν όλοι οι περιεστώται διά το παράξενον συμβεβηκός, ομοίως και ο γκενεράλης ο οποίος είπεν:

«Βεβαιότατα τα δάκρυά σας δεν με αφήνουν να αποπληρώσω τον όρκον μου: ζήσε εύμορφα, Άννα Φελίτσε, και ας λάβουν την παιδείαν του πταισίματός των οι άτακτοι.»

478r Και παρευθύς εκρέμασαν | τους δύο τούρκους οπού είχαν σκοτώσει τους σολδάτους, τους δε λοιπούς εμεσίτευσεν ο επίτροπος και δεν τους εκρέμασαν. Εσυλλογούνταν μετά ταύτα να εύρουν κανένα τρόπον να γλιτώσουν τον δον Γρηγόριον· διά τον οποίον ο Ρικότε είπε να δώσει χίλια σκούδα. Και, κράζοντας τον χριστιανογυρισμένον, τον ερώτησαν αν ήθελε να υπάγει, ο οποίος το έστερξε και υποσχέθη να γυρίσει εις την Αλιτζέρε, και να γλιτώσει με έναν εύμορφον τρόπον τον δον Γρηγόριον, ότι ήξευρεν όλα τα κατατόπια. Έβγαλεν ευθύς ο Ρικότε τα άσπρα και του τα εγχείρισε, βάνοντάς τον εις όρκον φρικτόν να σταθεί εις την υπόσχεσήν του.

Εμβήκαν, μετά ταύτα, εις την φελούκαν και εβγήκαν εις την ξηράν, ο δον Αντώνιος επήρε την Άνναν και τον πατέραν της να τους υπάγει εις το σπίτι του, παραγγέλλοντάς του και ο επίτροπος να τους περιποιηθεί και να τους τιμήσει όσον ήτον της δυνάμεώς του. |

478v Κεφ(άλαι)ον ξδ^ον.

Οπού διηγείται την τύχην οπού ελύπησε τον δον Κισότην περισσότερον από όλες τες τύχες οπού του εσυνέβηκαν.

Διηγείται η ιστορία πως η γυναίκα του δον Αντωνίου έλαβε μεγαλοτάτην χαράν βλέποντας την Άννα Φελίτσε. Την οποίαν την εδέχθη με μεγαλοτάτην περιποίησην, και την ηγάπησε τόσον διά την ευμορφίαν της, ότι αυτές τες δύο χάρες τες είχεν η Άννα εντελέστατες, όσον και διά την φρονιμάδαν της, και έτρεχεν όλος ο λαός του κάστρου διά να την ιδεί.

Ο δον Κισότης είπε προς τον δον Αντώνιον πως τον τρόπον οπού είχεν εύρει διά την ελευθερίαν του δον Γρηγόριον δεν ήτον καλός,

5 ζῆσαι εὔμορφα / ἄννα γρ. ζήσε, εύμορφη Άννα || 8 σολδάτς *το ο ίσως ψ* || 11 ρικό/τε *πάνω από το ρ διαγραμμ. δασεία* || 29-30 εὐμορ/φίαν της (ὅτι ... εὐντελέστατες) ὅσον καὶ διά την φρονιμάδαν της *το τελευτ. ς διορθ. από υ· γρ.* ευμορφίαν της όσον και διά την φρονιμάδαν της, ότι ... εντελέστατες *(;)*

P διότι ήτον κινδυνώδης, και πως ήθελεν είσθαι καλλιότερον να έστελναν αυτόν εις την Μπαρμπαρίαν με τα άρματά του και με το άλογόν του, ότι αυτός ήτον άξιος να τον εβγάλει από εκεί, αν και να ήθελε σηκωθεί κατεπάνω του όλη η αραβία, ως καθώς είχε κάμει ο δον Γαϊφερος εις την αρραβωνιαστικήν του την Μελισένδραν. |

479r «Να με συμπαθήσεις, σινιόρε,» είπεν ο Σάντσιος, ακούοντας αυτό «εις αυτό σφάλλεις η αυθεντία σου, ότι ο δον Γαϊφερος έβγαλεν αληθινά την αρραβωνιαστικήν του, όμως ήτον μεγάλη ξηρά· ειδέ αυτού, αν κατά τύχην εβγάλομεν ημείς τον δον Γρηγόριον, δεν ημπορούμεν να τον φέρομεν εις την Ισπανίαν, ότι είναι εν τω μεταξύ θάλασσα.»

«Ευρίσκομεν και εις αυτό κανέναν τρόπον,» είπεν ο δον Κισότης «όλα τα πράγματα έχουν θεραπείαν, έξω από τον θάνατον.»

Ο δον Αντώνιος είπε πως, αν δεν το κατορθώσει αυτό ο χριστιανογυρισμένος, εξ αποφάσεως ήθελαν να στείλουν τον δον Κισότην εις την Μπαρμπαρίαν.

Μετά δύο ημέρας εκίνησεν και ο χριστιανογυρισμένος εμβαίνοντας εις ένα καΐκι έξι κουπίων, και επήρε μαζί του κωπηλάτας και πολλά ανδρείους και επιστήμονας, εκίνησε και ο γκενεράλης με τα κάτεργα, εκίνησε προς την Άσπρην θάλασσαν, παρακαλώντας τον βασιλικόν επίτροπον να τον κάμει την χάρην και να

479v τον στείλει είδησην διά την έκβασην οπού ήθελε λάβει | το συμβεβηκός του δον Γρηγορίου και της Άννης Φελίτσας· ο βασιλικός επίτροπος υποσχέθη να τον κάμει αυτήν την χάρην και να τον στείλει την είδησην όπου και αν ήθελεν ευρίσκεται.

Μίαν ταχινήν, εβγαίνοντας ο δον Κισότης εις την ακρογιαλιάν αρματωμένος με όλα του τα άρματα, είδεν οπού ήρχετον προς του λόγου του ένας καβαλιέρης, αρματωμένος και αυτός με λευκόχροα άρματα και φορέματα, είχεν εις το σκουτάρι του ζωγραφισμένην μίαν φωταυγήν σελήνην· και, φθάνοντας σιμά εις τον δον Κισότην, είπε μεγαλοφώνως:

«Περίφημε και ουδέποτε ως δει επαινημένε καβαλιέρη μέγα δον Κισότη της Μαντσίας, εγώ είμαι ο Καβαλιέρης της Λευκής Σελήνης, του οποίου τες μεγάλες ανδραγαθίες ίσως και να τες ενθυμούνται. Και ήλθα να μονομαχήσω με λόγου σου και να δοκιμάσω τες δύναμες των χειρών σου, διά να σε κάμω να γνωρίσεις και να ομολογήσεις πως η δάμα μου, όποια και αν είναι, υπερβαίνει καταπολλά εις την ευμορφίαν την εδικήν σου Δουλτσινέαν από το To-

6 σινιόρε || 26 ἀκρογιαλιάν

480r πόζον: την οποίαν αλήθειαν αν εσύ την ομολογήσεις | φανερά, θέ- P
λεις αποφύγει τον θάνατον· και, αν πολεμήσεις και σε νικήσω, δεν
θέλω άλλο τίποτε από λόγου σου παρά να αφήσεις τα άρματα και
από το να εξετάζεις τας τύχας, να γυρίσεις εις την χώραν σου, να
καθίσεις εις το σπίτι σου με ειρήνην και ανάπαυσην έναν χρόνον ή
όσον θέλω εγώ, χωρίς να τολμήσεις να πιάσεις ποτέ σπαθί εις το
χέρι σου· και, αν εσύ με νικήσεις, θέλεις κάμει εις εμένα εκείνο οπού
θέλει σε οδηγήσει η φρονιμάδα σου και θέλει είσθαι εδικόν σου το
κούρσος των αρμάτων μου, και θέλεις προσθέσει εις την φήμην σου
την φήμην των ανδραγαθιών μου. Στοχάσου καλά εκείνο οπού σε
συμφέρει καλλιότερον και δώσε με παρευθύς την απόκρισην, ότι
εγώ αποφάσισα να πάρει τέλος αυτή η υπόθεσις σήμερον.»

Ο δον Κισότης έμεινεν έκθαμβος και εκστατικός, τόσον διά
την έπαρσην του Καβαλιέρου της Λευκής Σελήνης όσον και διά
την υπόθεσην διά την οποίαν τον επροσκαλούσεν εις μονομαχίαν,
και του απεκρίθη τοιούτης λογής:

480v «Ω Καβαλιέρης της Λευκής Σελή|νης, του οποίου αι ανδραγα-
θίαι δεν έφθασαν ακόμη εις τα αυτία μου, εγώ ημπορώ να βάλω
στοίχημα μεγάλον πράγμα πως εσύ δεν είδες ποτέ την ασύγκρι-
τον Δουλτσινέαν και έκλαμπρον από το Τοπόζον, διότι, αν την ήθε-
λες ιδεί, εγώ ηξεύρω πως δεν ήθελες κάμει αυτό το ζήτημα, επει-
δή και η θεωρία της ευθύς σε ήθελεν εβγάλει από την απάτην εις
την οποίαν ευρίσκεσαι, ότι δεν εστάθη μήτε είναι μήτε θέλει στα-
θεί καμία ευμορφία οπού να ημπορέσει να συγκριθεί με την εδικήν
της· και, διά τούτο, δεν σε λέγω πως ψεύδεσαι, αμή πως δεν ηξεύ-
ρεις εκείνο οπού ζητάς, και δέχομαι τας προρρηθείσας συμφωνή-
σεις, την προσκάλεσήν σου, ταχύτατα, διά να μη περάσει η ημέ-
ρα οπού αποφάσισες, αφαιρώντας μόνον από τας συμφωνήσεις
εκείνην οπού είπες να προσθέσω εις την φήμην μου των εδικών σου
ανδραγαθιών την φήμην, διότι εγώ δεν ηξεύρω ποίες και τί λογής
είναι: και ευχαριστούμαι μόνον με τας εδικάς μου. Έπαρον, λοιπόν,
όσον διάστημα κάμπου και αν αγαπάς, ότι θέλω κάμει και εγώ το
481r ί|διον, και θέλομεν ιδεί εις ποίον θέλει δώσει ο Θεός την νίκην.»

Από το κάστρον είχον ιδεί τον Καβαλιέρην της Λευκής Σελή-
νης, οπού εσυντύχαινε με τον δον Κισότην, και επήγεν ευθύς και
είπεν του βασιλικού επιτρόπου. Ο οποίος, θαρρώντας πως να εί-
ναι καμία νέα πανουργία κατασκευασμένη από τον δον Αντώνιον
ή από κανέναν άλλον καβαλιέρην του κάστρου, εκατέβη παρευ-

32 ὅσον γρ. όποιον (;) || 35 ἐπῆγεν γρ. επήγαν (;) || 36 ᾖπεν γρ. είπαν (;)

P θύς εις την ακρογιαλιάν, παίρνοντας μαζί του και άλλους καβαλιέρους ομού και τον δον Αντώνιον, και έφθασαν εκεί την ώραν οπού εγύριζαν και οι δύο τους με μεγάλην ορμήν δείχνοντας πως ήθελαν να κτυπηθούν.

Και, βλέποντάς τους ο βασιλικός επίτροπος, εστάθη εις την μέσην τους, και ερώτησε το αίτιον εκείνης της αιφνιδίου μονομαχίας. Ο Καβαλιέρης της Λευκής Σελήνης τού απεκρίθη πως η φιλονικία τους ήτον διά την ευμορφίαν, και εν συντομία τού εδιηγήθη τας συμφωνίας οπού είχαν κάμει με τον δον Κισότην. Ο βασιλικός επίτροπος επλησίασεν εις τον δον Αντώνιον και τον ερώ-
481r τησε κρυφίως αν ήξευρε ποίος | ήτον ο Καβαλιέρης της Σελήνης της Λευκής ή αν ήτον κανένα περιγέλιον οπού ήθελαν να κάμουν εις τον δον Κισότην. Ο δον Αντώνιος του απεκρίθη πως από αυτά δεν είχε τελείως είδησην. Ακούοντας αυτήν την απόκρισην ο βασιλικός επίτροπος εμβήκεν εις αμφιβολίαν αν έπρεπε να τους αφήσει να πολεμήσουν ή όχι· και, τέλος πάντων πιστεύοντας πως να είναι περιγέλιον περισσότερον παρά αληθινόν, τους άφησε να τσακίσουν τα κεφάλια τους και τους είπε να κάμουν ό,τι θέλουν.

Ευχαρίστησαν και οι δύο τους τον βασιλικόν επίτροπον διά την άδειαν οπού τους έδωσεν· εξαναγύρισαν και επήραν διάστημα εις τον κάμπον, και, παραδιδόμενος ο δον Κισότης εξ όλης του καρδίας εις την Δουλτσινέαν, ως καθώς είχε συνήθειαν να το κάνει πάντοτε εις όσους πολέμους και αν έκανεν, εγύρισε και ήρχουνταν· εσυναπαντήθη με τον άλλον καβαλιέρην, του οποίου το άλογον, με το να ήτον πλέον ελεύθερον, έφθασε παρευθύς τον δον Κισότην οπού ακόμη δεν είχε ισάσει καλά το κοντάρι του, και,
482r κτυπώντας με το | στήθος του αλόγου του τον Ροντσινάντην, χωρίς να τον εγγίξει με το κοντάρι, τον έριξε καταγής και αυτόν και τον καβαλάρην του. Και ύστερον εγύρισε, βάνοντας το κοντάρι πλησίον εις τα αμμάτια του, είπεν:

«Εσύ είσαι νικημένος, καβαλιέρη, μάλιστα και αποθαμένος, αν δεν ομολογήσεις τας συμφωνίας της μονομαχίας μας.»

Ο δον Κισότης, με ταπεινήν και αδύνατον φωνήν, είπεν:

«Η Δουλτσινέα είναι η πλέον ευμορφότερη γυναίκα του κόσμου και εγώ είμαι ο πλέον κακορίζικος και δυστυχής καβαλιέρης, και δεν είναι πρέπον ότι η ειδική μου αδυναμία να καταφρονέσει αυτήν την αλήθειαν. Διαπέρασόν με με αυτό το κοντάρι σου, ω κα-

1 ἀκρο/γιαλιάν || 10 ἐπίτροπος *ακολουθεί διαγραμμ. κόμμα* || 18 κεφάλια || 22-23 (ὡς καθὼς … ἔκανεν)

βαλιέρη, και έπαρέ με την ζωήν, επειδή και με επήρες την τιμήν.» P
«Αυτό δεν θέλω το κάμει:» είπεν ο Καβαλιέρης της Λευκής Σελήνης «ας κηρύττεται η φήμη της σινιόρας Δουλτσινέας, ότι εγώ είμαι ευχαριστημένος μόνον το πως ενίκησα τον μέγαν δον Κισότην ο οποίος από τώρα πρέπει να υπάγει εις το οσπίτι του και να
482r μην έβγει έξω, έως οπού να μη τον δώσω εγώ | άδειαν.»
Όλα αυτά τα ήκουσεν ο βασιλικός επίτροπος, ομού και όλοι εκείνοι οπού ήτον μαζί του, ήκουσαν παρομοίως πως ο δον Κισότης απεκρίθη και είπε πως, επειδή και δεν ζητά πράγμα εις ατιμίαν της Δουλτσινέας, ήθελε κάμει όλα εκείνα οπού τον επρόσταζε.
Αφού ομολόγησεν αυτό, εγύρισεν ο Καβαλιέρης της Λευκής Σελήνης και, προσκυνώντας τον βασιλικόν επίτροπον, επέρασε και επήγε μέσα εις το κάστρον.
Ο επίτροπος είπε τον δον Αντώνιον να υπάγει κατόπι του και να πασχίσει να μάθει με κάθε λογής τρόπον τί άνθρωπος ήτον εκείνος ο καβαλιέρης. Επήγαν μετά ταύτα και εσήκωσαν τον δον Κισότην, τον οποίον τον ηύραν ιδρωμένον καταπολλά και την όψην του αλλαγμένην. Αμή τον Ροντσινάντην δεν ημπόρεσαν να τον σηκώσουν εκείνην την ώραν, ότι είχε κτυπήσει πολλά αχαμνά. Ο Σάντσιος δεν ήξευρε τί να κάμει, από την μεγάλην του πίκραν και αδημονίαν: και ήλπιζε πως αυτή η τύχη να είναι κανέ-
483r να όνειρον ή γοητεία. Έβλεπε τον καβαλιέ|ρην του νικημένον και χρεώστην να μη πιάσει πλέον άρματα χωρίς το θέλημα του νικήσαντος καβαλιέρου. Αμφίβαλλεν αν ο Ροντσινάντης ήθελε σηκωθεί καμίαν φοράν από εκεί ή όχι, ή αν εγλίτωνεν ο καβαλιέρης του από τες φαντασίες του και τρέλες. Τέλος πάντων, επρόσταξεν ο βασιλικός επίτροπος και έφεραν ένα αμάξι, και βάνοντας μέσα τον δον Κισότην τον επήγαν εις το κάστρον.

Κεφ(άλαι)ον ξε^ον^.

Εις το οποίον φανερώνεται ποίος ήτον ο Καβαλιέρης της Λευκής Σελήνης, και διηγείται την ελευθερίαν του δον Γρηγορίου, ομού και άλλα συμβεβηκότα.

Ο δον Αντώνιος ακολούθησεν, ως καθώς επροείπαμεν, τον κα-

3 σινιόρας || 10 ἤθελα *το α ίσως ε*

P βαλιέρην, έως οπού φθάνοντας εις μίαν οσταρίαν εμβήκεν μέσα. Και κατόπι εις αυτόν και ο δον Αντώνιος· επήγε παρευθύς ένα κο-
483ᵛ πέλι και εξαρμάτωσε τον καβαλιέρην. | Ο οποίος, βλέποντας πως ο δον Αντώνιος έστεκε και τον εστοχάζετον με προσοχήν, είπεν:

«Εγώ καταλαμβάνω πολλά καλά, σινιόρε, πως η αυθεντία σου ήλθες διά να μάθεις τί άνθρωπος είμαι· το οποίον εγώ δεν θέλω σε το κρύψει. Ήξευρε, λοιπόν, πως ονομάζομαι δοτόρ Σαμψών Καράσκος· και είμαι συμπατριώτης του δον Κισότε της Μαντσίας, του οποίου η τρέλα και αγνωσία μάς παρακινεί να τον λυπούμεσθεν όλοι εκείνοι οπού ηξεύρουν τί άνθρωπος ήτον, και εις τί κατάστασην ήλθεν· όμως εγώ πιστεύω πως τον ελυπήθηκα περισσότερον από όλους και, ηξεύροντας πως η θεραπεία του δεν στέκει εις άλλο παρά εις το να τον κάμω να γυρίσει και να καθίσει εις το οσπίτι του, ηύρα αυτόν τον τρόπον οπού είδετε πρωτύτερον, και είναι ώς τρεις μήνες οπού επολέμησα άλλην μίαν φοράν με αυτόν εις είδος πλανωμένου καβαλιέρου, έχοντας κατά νουν να μη τον κάμω καμίαν βλάβην, αλλά νικώντας τον να γίνει αυτό οπού είπα και άνωθεν, ότι τοιαύτη ήτον η συμφωνία μας. Αμή δεν
484ʳ ηθέλησεν | η τύχη, ότι με ενίκησεν αυτός και με εκρέμνισεν από το άλογον, και δεν επληρώθη η επιθυμία μου: αυτός ακολούθησε την στράταν του, και εγώ εγύρισα νικημένος, και ασθενής από εκείνο το πέσιμον, το οποίον ήτον πολλά κινδυνώδες· αμή με όλον τούτο δεν αφέθηκα από την καλήν αγάπην οπού είχα προς αυτόν, αλλά εγύρισα και επεριπάτησα να τον εύρω και να τον νικήσω, το οποίον το επέτυχα ως καθώς το είδετε σήμερον. Και, με το να φυλάττει με μεγάλην εμπιστοσύνην τους όρκους της πλανωμένης καβαλερίας, ηξεύρω βεβαιότατα πως θέλει κάμει αυτό οπού υποσχέθη και θέλει γυρίσει εις το οσπίτι του. Αυτή είναι όλη η αιτία της μονομαχίας μας, σινιόρε. Μόνον σας παρακαλώ να μη με φανερώσετε εις τον δον Κισότην, ότι, αν το μάθει, φοβούμαι μήπως και αποτύχουν της ενεργείας αι καλαί μου επιθυμίαι αι οποίαι δεν έχουν άλλο τέλος πάρεξ να κάμουν να γυρίσει εις τα λογικά του ένας τρελός, από τον οποίον ανίσως και λείψει η φαν-
484ᵛ τασία της πλανωμένης καβα|λερίας, θέλει γίνει ένας φρονιμότατος άνθρωπος.»

«Ο Θεός να σε συγχωρέσει, σινιόρε,» του απεκρίθη ο δον Αντώνιος «διά το μεγάλον άδικον οπού έκαμες εις τον κόσμον φρονι-

5, 36 σινιόρε || 26 έπέτυχα *το δεύτερο ε διορθ. ίσως με άλλο χέρι από ι* || 29 σινιόρε

μεύοντας τον πλέον χαριτωμένον και νόστιμον τρελόν οπού να ευ- P
ρίσκουνταν εις τον κόσμον! Δεν το καταλαβαίνεις η αυθεντία σου
πως δεν ημπορεί να είναι τόση μεγάλη η καλοσύνη οπού θέλει
προξενήσει εις τον κόσμον η φρονιμάδα του δον Κισότου όσον εί-
ναι η νοστιμάδα οπού δίδει με τες μάταιές του καβαλερίες; Αν
καλά και όλη σου η πονηρία πιστεύω πως δεν ημπορεί να φέρει
εις την γνώσην έναν τοιούτον τρελόν και ξεμυαλισμένον. Και θέλω
σιωπήσει, διά να ιδώ αν επιτύχω εις εκείνο οπού αμφιβάλλω.»

Και με αυτό αποχαιρέτησε τον Καράσκον, και εβγήκεν έξω,
και επήγε να εύρει τον βασιλικόν επίτροπον. Ο δον Καράσκος ευ-
θύς είπε και έδησαν τα άρματά του επάνω εις ένα μουλάρι, και,
παρευθύς, εκαβαλίκευσε, και εγύρισεν εις τον τόπον του, χωρίς
να του συνέβει κανένα πράγμα άξιον διηγήσεως.

485r Ο δον Αντώνιος εδιηγήθη εις τον βασιλικόν επίτροπον όλα
εκείνα οπού τον είχεν ειπεί ο Καράσκος, και του εφάνηκεν αυ-
τουνού, διά την στέρησην του τοιούτου εγλεντζέ, ως καθώς ήτον
ο δον Κισότης εις εκείνους όλους οπού ήξευραν την τρέλαν του.

Έξ ημέρας εκάθισεν ασθενής εις το κρεβάτι ο δον Κισότης,
όντας καταπολλά μελαγχολικός και συλλογισμένος, διά την εν-
τροπήν οπού έπαθεν. Ο Σάντσιος έστεκε σιμά του και τον επαρη-
γορούσε με τες συνηθισμένες του φλυαρίες, λέγοντάς του:

«Μη πικραίνεσαι, σινιόρε, ότι η αυθεντία σου, αν καλά και να
έπεσες από το άλογον, όμως δεν έπαθες καμίαν ζημίαν· και, αν-
ίσως και γυρίσεις εις το σπίτι σου κατά την συμφωνίαν οπού εκά-
μετε με εκείνον τον καβαλιέρην, πάλιν δεν θέλει σου είναι εις βλά-
βην. Ότι όλην την ζημίαν εγώ ο κακορίζικος την έπαθα: οπού είχα
τες ελπίδες μου εις τας υποσχέσεις σου να ξαναπάρω κανένα γκο-
βέρνον, ή καμίαν κοντείαν, και τώρα βλέπω πως επαρήλθον όλα
ωσεί σκιά και καπνός.»

485v «Σιώπα, Σάντσιε,» του είπεν ο δον Κισότης | «ότι η συμφωνία
μας δεν είναι παράνω να καθίσω εις το σπίτι παρά ένα χρόνον,
και ευθύς θέλω γυρίσει εις την τιμημένην μου άσκησην, ότι πι-
στεύω δεν θέλει με λείψει να αποκτήσω κανένα βασίλειον και εσέ
να να σε δώσω καμίαν κοντείαν.»

Εις αυτές τες ομιλίες ευρίσκουνταν, την ώραν οπού εμβήκεν ο
δον Αντώνιος, με μεγάλα σημεία χαράς και ευφροσύνης:

«Χαίρε, χαίρε, σινιόρε δον Κισότε, ότι έφθασε κάτω εις το πε-

3 τόση *το η ίσως ο* || 5 μάτάιαιῖς || 7 ξεμιαλισμένον || 11 ἔ/δησαν *το η διορθ. από ε ή το αντίστροφο* || 15 ἐφάνηκεν *γρ.* ε(κακο)φάνηκεν *(;)*

P ριγιάλι ο δον Γρηγόριος και ο Ισπανιώτης! Αμή τί λέγω εις το περιγιάλι; Αυτός έως τώρα επήγεν εις το παλάτι του βασιλικού επιτρόπου και μετ' ολίγην ώραν θέλει έλθει και εδώ.»

Ο δον Κισότης εχάρη ολίγον και του απεκρίθη:

«Να με πιστεύσεις, σινιόρε, πως εγώ σχεδόν αγαπούσα να εσυνέβαινεν το ανάπαλιν, διότι τότε εξανάγκης ήθελα γυρίσει εις την Μπαρμπαρίαν, από την οποίαν ήθελα ελευθερώσει με την δύναμην της χειρός μου όχι μόνον τον δον Γρηγόριον, αλλά και όσοι άλλοι σκλάβοι χριστιανοί ευρίσκουνται εκεί. Αμή τί λέγω, εγώ ο
486r τρισάθλιος; Δεν είμαι εγώ ο νικημένος; Δεν είμαι εγώ | ⟨ο πε⟩σμένος; Δεν είμαι εγώ εκείνος οπού δεν ημπορώ να πιάσω εις το χέρι μου έναν χρόνον τα άρματα; Λοιπόν τί υπόσχομαι; Εις τί καυχούμαι, εις τί υπεραίρομαι, ανίσως και περισσότερον με χρησιμεύει να κάμω ρόκαν παρά να κρατώ άρματα;»

«Μη τα συλλογάσαι πλέον αυτά, σινιόρε:» του είπεν ο Σάντσιος «διότι, αν είναι σήμερον του γείτονος, αύριον είναι της γειτόνισσας. Κάμε καρδίαν και σήκω να προϋπαντήσεις τον δον Γρηγόριον, ο οποίος με φαίνεται να ήλθεν κάτω εις την αυλήν, διότι ακούω οπού κατεβαίνουν όλοι κάτω εις προϋπάντησήν του.»

Και έτσι ήτον, ότι ο δον Γρηγόριος, αφού εσυνομίλησε κατιτί με τον βασιλικόν επίτροπον, εγύρισεν ευθύς εις το σπίτι του δον Αντωνίου έχοντας μεγάλην επιθυμίαν να ιδεί την Άννην· και, αν καλά όταν εγλίτωσε από την Αλιτζέρην εμβήκεν μέσα εις την βάρκαν με γυναικίτικα φορέματα, τα οποία τα άλλαξε με ενός σκλάβου πενιχρά φορέματα οπού είχεν έβγει μαζί του, με όλον τούτο
486v η ευμορφία του δεν εσμικρύνετον τελείως, ότι εφαίνουνταν | το καλόν του πρόσωπον, και η ακμή της νεότητός του, θέλει ήτον δεκαεπτά ή δεκαοκτώ χρόνων. Ο Ρικότε και η θυγατέρα του εβγήκαν εις προϋπάντησήν του, ο πατέρας με δάκρυα και η θυγατέρα με εντροπήν. Δεν αγκαλιάσθηκαν όταν εσυναπαντήθηκαν, διότι όπου είναι μεγάλος έρωτας ως επί το πλείστον είναι απόκρυφος. Οι ευμορφίες και των δύο επροξένησαν μεγάλον θαυμασμόν εις τους περιεστώτας. Η σιωπή εσυντύχαινεν αντίς διά τους δύο αγαπητικούς, τα ομμάτιά τους ήτον οι γλώσσες οπού εφανέρωσαν τους χαρμοσύνους και τιμημένους συλλογισμούς τους.

Ο χριστιανογυρισμένος εδιηγήθη την πονηρίαν και το μέσον

1-2 περιγιάλι || 10-11 ἐγὼ //σμένος *αλλά στην κάτω δεξιά ώα του φ. 486v* όπε || 15 σινιόρε || 28 χρόνων. *η υπόλοιπη αράδα κενή* || 32 ἡ εὐμορφία | θαυμασμὸν *πάνω από το υ διαγραμμ. περισπωμένη*

οπού εμεταχειρίσθη όταν έβγαλε τον δον Γρηγόριον. Και ο Ρικότε ευχαρίστησε και αυτόν και τους κωπηλάτες όχι με λόγια, αλλά με φιλοδωρήματα. Ο χριστιανογυρισμένος έπεσεν εις μετάνοιαν διά να τον δεχθεί εις τες αγκάλες της η αγία Εκκλησία, ως πρόβατον απολωλός. P

Μετά δύο ημέρας έκραξεν ο βασιλικός επίτροπος τον Αντώνιον και εσυμβουλεύθηκαν τί τρόπον να πιάσουν διά να μείνει εις
487r την Ισπανίαν | ο Ρικότε με την Άννην, και τους εφάνη να μην είναι κανένα άπρεπον αν ήθελεν απομείνει ο Ρικότε με την θυγατέραν του, επειδή και, εις το φαινόμενον, έδειχναν πως ήτον χριστιανικότατοι και οι δύο. Ο δον Αντώνιος υποσχέθη να υπάγει εις την βασιλικήν αυλήν και να σταθεί διά τον Ρικότε να τον πάρει άδειαν να ευρίσκεται εις την Ισπανίαν, λέγοντας ότι, αν δεν ήθελεν ημπορέσει να το κατορθώσει με λόγια, ήθελεν επιχειρισθεί και με δώρα. Είπε προς τούτοις να πάρει μαζί του και τον δον Γρηγόριον διά να τον ιδούν οι γονείς του να παρηγορηθούν, και η Άννα να μείνει εις το σπίτι του δον Αντωνίου.

Ο βασιλικός επίτροπος του είπε να μην αναφέρει εις την αυλήν περί ταύτης της υποθέσεως, ότι αυτός ήξευρε πως ο μέγας δον Βερναρδίνος, ο κόντης της Σαλατσάρ, εις τον οποίον εδιόρισεν η Μεγαλειότης Του να επιστατήσει διά να εξορίσει αυτήν την γενεάν, ήτον άνθρωπος πολλά σκληρός και δεν εχρησίμευον εις αυτόν τα δώρα, και τα παρακαλέματα.

487v «Με όλα τούτα,» απεκρίθη | ο δον Αντώνιος «εγώ θέλω πασχίσει, όσον ημπορώ, χωρίς να κάμω να καταλάβουν πως ευρίσκεται αυτός εδώ, και, ει{ς} ⟨μεν⟩ το κατορθώσω, καλώς, ει δε μη, πάλιν ο Θεός θέλει επισκέπτει και αυτόν ωσάν και τους επιλοίπους τούς ανθρώπους.»

Τα έμαθεν αυτά και ο δον Γρηγόριος, ο οποίος έστερξε να υπάγει να ιδεί τους γονείς του, υποσχόμενος προς την Άννην πως θέλει γυρίσει το ογληγορότερον.

Ήλθεν η ημέρα οπού ήθελε να κινήσει ο δον Αντώνιος με τον δον Γρηγόριον. Και, θέλοντας να αποχαιρετήσει την Άννην Φελίτσε, έκαμαν αναμεταξύ τους μεγάλους κλαυθμούς και οδυρμούς και ούτως εχωρίσθηκαν. Μετά δύο ημέρας εκίνησεν και ο δον Κισότης με τον Σάντσιον: ο μεν δον Κισότης καβαλάρης και χωρίς

18 ὁβασιλικός ἐπίτροπος γρ. Ο Ρικότε || 26 κ᾽ ὡς τό

P κανένα άρμα· ο δε Σάντσιος πεζός, με το να ήτον το γομάρι του φορτωμένον από τα άρματα του δον Κισότε.

Κεφ(άλαι)ον ξ^{ον}.
Οπού διηγείται πράγματα οπού συντείνουν εις αυτήν την ιστορίαν. |

488^{r} Την ώραν οπού έβγαινεν ο δον Κισότης από την Βαρτσελόναν, εγύρισε και είδε τον τόπον οπού είχε πέσει:

«Εδώ ήτον η Τρωάδα! Εδώ εσυνέβη η συμφορά μου, εδώ έχασα την δόξαν μου, εδώ έδειξεν η τύχη εις του λόγου μου τες μεταβολές της και εναντιότητες, εδώ εμαυρίσθη το φως των ανδραγαθιών μου, και εδώ, εις κοντολογίαν, έπεσεν η ευτυχία μου η οποία δεν θέλει σηκωθεί αιωνίως!»

Ακούοντας αυτά ο Σάντσιος, του είπεν:

«Δεν βολεί μεγαλυτέρα ανδραγαθία εις τον κόσμον από το να είναι τινάς υπομονητικός εις τας συμφοράς και δυστυχίας του ως καθώς και εις τας ευτυχίας πρέπει να είναι χαρούμενος· και το παράδειγμα αυτού είναι εις του λόγου μου, οπού όταν ήμουν γκοβερνατόρος ήμουν χαρούμενος, και τώρα οπού είμαι οπλοφόρος και πεζός δεν μελαγχολώ τελείως, διότι έχω ακουστά πως αυτήν οπού ονομάζουν Τύχην κοινώς είναι μία γυναίκα μεθυσμένη και τυφλή, και δεν βλέπει τί κάνει, ποίον κρεμνίζει και ποίον υψώνει.»

«Εσύ αληθινά, Σάντσιε, συντυχαίνεις ωσάν φιλόσοφος, και φρό-
488^{v} νι|μος.» του απεκρίθη ο δον Κισότης «Και αγαπούσα να ήξευρα ποίος σε τα μαθαίνει αυτά. Όμως πρέπει να ηξεύρεις πως, ό,τι και αν συμβαίνει εις τον κόσμον, καν τε καλόν καν τε κακόν, δεν συμβαίνει κατά τύχην, αλλά διά της προνοίας του ουρανού. Και, επειδή και αυτός ηθέλησε έτσι, ημείς δεν πρέπει να εναντιωθώμεν, αλλά να γυρίσομεν να υπάγομεν εις τα οσπίτια μας, και ας καθίσομεν αυτόν τον χρόνον κλεισμένοι μέσα έως οπού να έλθει η διορία και να επιχειρισθούμεν πάλιν την συνηθισμένην μας άσκησην. Αν καλά και να έχασα την τιμήν, όμως δεν έχασα την αρετήν.»

«Να με πιστεύσεις, σινιόρε, πως εις αυτό θέλομεν κάμει πολλά καλά.» του αποκρίθη ο Σάντσιος «Και θέλομεν κάμει και καλ-

16 εὐτυχίας *το* ι *διορθ. από* ᾳ || 28 ὀσπήτια

λιότερα αν αφήσομεν αυτά τα άρματα κρεμασμένα εις κανένα δένδρον, ότι, η αυθεντία σου καβαλάρης και εγώ πεζός, είναι αδύνατον να σε ακολουθήσω, με το να μην είμαι συνηθισμένος.» P

«Πολλά καλά εστοχάσθηκες, Σάντσιε:» του απεκρίθη ο δον Κι-
489r σότης | «ας κρεμάσομεν τα άρματα εις κανένα δένδρον, και εις την φλούδαν του δένδρου να γράψομεν εκείνα τα λόγια οπού ήτον γραμμένα εις το{ν} τρόπ(αι)ον του Ρολβάνου, τα οποία ήτον αυτά:

"Τινάς να μην τα εγγίξει
αν δεν είναι άξιος
με τον Ρολβάνον να μονομαχήσει."»

«Αυτό με αρέσει και εμένα,» απεκρίθη ο Σάντσιος «και, αν δεν έκανε χρεία και ο δον Κισότης εις την στράταν, ήθελεν είσθαι καλόν να τον κρεμάσομεν και αυτόν εδώ.»

Ακούοντας αυτό ο δον Κισότης αραθύμησε και είπεν πως δεν ήθελεν αφήσει μήτε τα άρματα μήτε τον Ροντσινάντην, διότι εις ένα καλόν δουλευτήν δεν του τυχαίνει κακή πληρωμή.

«Αυτό αληθινά το είπες η αυθεντία σου, ως τυφλόσοφος,» του απεκρίνεται ο Σάντσιος «και δεν πρέπει να παιδεύεται το σαμάρι αντίς διά το γομάρι· ότι, επειδή και έχεις η αυθεντία σου το πταίσιμον, πρέπει να παιδεύεις τον εαυτόν σου, και όχι να φορτώνεις τα τσακισμένα και αιματωμένα άρματά σου επάνω εις το
489v γομα|ράκι μου οπού δεν σε έπταισε τίποτε.»

Με αυτές και άλλες παρόμοιες ομιλίες απέρασαν όλην την ημέραν, παρομοίως και άλλες τέσσαρες ημέρες, χωρίς να απαντήσουν κανένα άλλον πράγμα οπού να τους εμποδίσουν από την στράταν· και την πέμπτην ημέραν έφθασαν εις μίαν χώραν, εις την άκρην της οποίας είδον ένα πλήθος ανθρώπων έμπροσθεν εις την πόρταν μιάς οσταρίας. Και, την ώραν οπού έφθασεν ο δον Κισότης, ένας χωριάτης εγύρισε και είπεν:

«Αυτοί οι καλοί ανθρώποι θέλουν αποφασίσει εκείνο οπού πρέπει να γίνει εις το στοίχημά μας.»

«Εγώ θέλω ειπεί το δίκαιον,» απεκρίθη ο δον Κισότης «μόνον ειπές με την υπόθεσην.»

«Ήξευρε, σινιόρε,» λέγει ο χωριάτης «πως ένας συμπατριώτης μας απ᾽ εδώ, ο οποίος είναι τόσον παχύς οπού εις το βάρος περνά τες εκατόν τριάντα οκάδες, επροσκάλεσε εις το τρέξιμον άλ-

7 τὸν τρόπον | ρολβάνν *το ρ διορθ. από τ και το λ διορθ. από αδιάγν. αρχ.· γρ. passim* Ρολβάνου κτλ. || 9-10 *καταλογάδην στο χφ* || 12 δὸν κισσό/της *γρ.* Ροντσινάντης || 17 τυφλόσοφος *το δεύτερο ο διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 25 εμποδίσν *γρ.* εμποδίσει *(;)* || 29 χωριάτης || 34 χωριάτης || 35-36 περνᾶ *το ε διορθ. από έ*

P λον ένα γείτονά του ο οποίος θέλει να είναι εις το βάρος ώς πε-
νήντα τρεις πενήντα τέσσαρες οκάδες. Και λέγει ο παχύς πως να
490r πάρει επάνω του εκείνος ο λιγνός εβδομήντα έξι ο|κάδες σίδηρον,
διά να γίνουν και οι δύο εξίσου εις το βάρος.»

«Αυτό δεν πρέπει να γίνει έτσι,» είπεν ο Σάντσιος, πριν να απο- 5
κριθεί ο δον Κισότης «διότι εστάθηκα και εγώ γκοβερνατόρος και
ηξεύρω το δίκαιον. Το οποίον είναι ότι αυτός ο παχύς, επειδή και
είναι ο ενάγων, ας κάμει παντί τρόπῳ και ας ξεπέσει από το κορ-
μί του τες εβδομήντα έξι οκάδες από το κρέας του σώματός του,
και όχι να λέγει προς τον εναγόμενόν του να φορτωθεί σίδηρα, 10
διά να εμποδίσει την νίκην του τρεξίματός του.»

«Κατά αλήθειαν» είπεν ένας χωριγιάτης «η αυθεντία του εσύν-
τυχεν ωσάν ένας άγιος και αποφάσισεν ωσάν ένας κανονικός! Αν
καλά και ηξεύρω πως εκείνος ο παχύς δεν θέλει ξεπέσει από το
κρέας του ούτε μίαν λίτραν.» 15

«Το καλλιότερον οπού ημπορεί να γίνει» απεκρίθη ένας άλλος
«είναι να μη τρέξουν· αλλά να δώσει ο παχύς το ήμισυ στοίχημα,
και ας κοπιάσουν και αυτοί οι σινιόροι να υπάγομεν να τελειώσομεν
αυτό, και όσα άσπρα θέλει δώσει εκείνος οπού έβαλε το στοίχημα
θέλομεν τα πιάσει ομού με την αυθεντίαν τους όλα εις το κρασί.» 20
490v «Εγώ σας ευ|χαριστώ,» τους απεκρίθη ο δον Κισότης «και να
με συμπαθήσετε διότι δεν ημπορώ να κάμω καμίαν άργηταν, επει-
δή και έχω αναγκαίαν υπόθεσην.»

Και, κεντρώνοντας τον Ροντσινάντην, επέρασεν εμπροστά,
ακολουθώντας τον ο Σάντσιος, και επήγεν εις την στράταν του. 25

Και περιπατούντες κάμποσην ώραν απάντησαν έναν άνθρω-
πον πεζόν, οπού είχεν εις τους ώμους του{ς} ένα ζευγάρι δισάκια
και με ένα είδος άρματος εις το χέρι του, οπού συνηθίζουν και το
κρατούν οι γραμματοκομισταί· ο οποίος, πλησιάζοντας σιμά εις
τον δον Κισότην, έτρεξε, και τον ηγκαλίασε, λέγοντας με σημεία 30
μεγαλοτάτης χαράς:

«Ω σινιόρε δον Κισότε της Μαντσίας, τί μεγάλην χαράν θέλει
να λάβει ο αυθέντης μου ο δούκας και η δουκέσα όταν μάθουν
πως η αυθεντία σου γυρίζεις εις το καστέλι τους!»

«Εγώ δεν σε γνωρίζω, αδελφέ,» απεκρίθη ο δον Κισότης «αν 35
εσύ δεν με το ειπείς.»

12 χωριγιά/της || 27 ὥμ^{ους} / τ^{ους} || 32 σινιό/ρε

«Εγώ, σινιόρε,» απεκρίθη ο γραμματοκομιστής «είμαι ο Τοσί- P
ρος, ο υπηρέτης του δουκός, οπού δεν ηθέλησα να πολεμήσω με
την αυθεντίαν σου διά την υπανδρείαν της θυγατρός της δόνας
491r Ρο|δριγέτς.»

«Πώς είναι δυνατόν» είπεν ο δον Κισότης «να είσαι εσύ εκεί- 5
νος οπού οι εχθροί μου οι γοητευταί σε εμετασχημάτισαν, διά να
κάμουν να χάσω την δόξαν εκείνης της νίκης;»

«Μη το λέγεις αυτό, σινιόρε μου,» του απεκρίθη ο γραμματο-
κομιστής «ότι εκεί δεν ήτον καμία γοητεία: επειδή και εγώ όταν
εβγήκα εις τον πόλεμον Τοσίλος ήμουν και πάλιν Τοσίλος εβγή- 10
κα. Και ηθέλησα να υπανδρευθώ χωρίς να κάμω πόλεμον, με το
να με άρεσε το κορίτσι· όμως εσυνέβη όλον το ανάπαλιν, διότι,
ευθύς οπού εκίνησες η αυθεντία σου από το καστέλι, με έπιασεν
ο δούκας ο αυθέντης μου και με εκτύπησε πολλά καλές ξυλιές με
το να επαρέβηκα την προσταγήν οπού με είχε δώσει πριν να έμπω 15
εις τον πόλεμον, και αυτή η υπανδρεία δεν έλαβεν άλλο τέλος
παρά το κορίτσι έγινε καλογραία, η μητέρα του εγύρισεν εις τα
Καστέλια, και εγώ υπάγω τώρα εις την Μαρτσελόνα εις τον βα-
σιλικόν επίτροπον έναν πλίκον γράμματα οπού τα στέλνει ο αυ-
491v θέντης μου. Έχω σιμά μου και ένα κο|λοκυνθάκι κρασί, και, αν 20
αγαπάς, έπαρε να πίεις.»

Ο Σάντσιος, πριν να αποκριθεί ο καβαλιέρης του, είπεν:

«Εγώ, σινιόρε Τοσίλε, δεν εναντιώνομαι εις αυτό οπού λέγεις,
ότι, ως καθώς λέγει ένας κοινός λόγος, εις τον ουρανόν το εγύ-
ρευα και εις την γην το ηύρα.» 25

«Μεγάλος λαίμαργος και αμαθής είσαι, Σάντσιε,» λέγει τον ο
δον Κισότης «επειδή και δεν καταπείθεσαι πως αυτός ο γραμμα-
τοκομιστής είναι γοητευμένος, και αυτός ο Τοσίλος είναι μετα-
μορφωμένος. Απόμεινε εσύ με αυτόν και ξεφάντωνε ως καθώς
αγαπάς, ότι εγώ θέλω υπάγει εμπροστά αγάλια αγάλια, και θέλω 30
σε ακαρτερέσει έως οπού να έλθεις.»

Εκίνησεν ο δον Κισότης, και, μένοντας ο Σάντσιος με τον Το-
σίλον, εκάθισαν επάνω εις τα πράσινα χορτάρια και εβγάνοντας
μερικά κομμάτια τυρί από το δισάκι, ομοίως και το κολοκύνθι με
το κρασί, εκάθισαν ομού αντίκρυ αντ{ρ}ίκρυ και έφαγαν έως οπού 35
εχόρτασαν. Ο Τοσίλος είπεν προς τον Σάντσιον:

1, 8, 23 σινιόρε || 1-2 τοσῖρος *γρ.* Τοσίλος || 10 εὐγῆ/κα ᾧς *γρ.* εμπήκα εις *(;)* || 13 ἔπιᾳσεν || 14 καλαῖς ξυλιᾳῖς *ύστερα από το* λ *διαγραμμ.* λ || 17-18 τὰ καςελία *γρ.* την Καστέλια *(;)* || 18 μαρ τζελόνα *γρ.* Μ(π)αρτσελόνα || 30 ἀγάλια ἀγάλια || 35 αὐτίκρυ αὐτρίκρυ

P 492ʳ «Αυτός ο καβαλιέρης σου βεβαιότατα, α|δελφέ, θέλει είναι μεγαλότατος τρελός.»

«Τώρα πιστεύω πως θέλει φρονιμεύσει,» του απεκρίθη ο Σάντσιος «διότι επολέμησε με τον Καβαλιέρην της Λευκής Σελήνης, και τον ενίκησε και τον επρόσταξε να μην έβγει έναν χρόνον έξω από το σπίτι.»

Ο Τοσίλος τον επαρακάλεσε να του διηγηθεί εκείνο το συμβεβηκός, αμή ο Σάντσιος δεν ηθέλησε, λέγοντάς του πως ήθελεν του το διηγηθεί, ανίσως και ήθελε συναπαντηθεί, άλλην φοράν. Και, λέγοντας αυτό, τον αποχαιρέτησε και, παίρνοντας το γομάρι του από το καπίστρι, επήγε και έφθασε τον καβαλιέρην, οπού τον ακαρτερούσεν εις τον ίσκιον ενός δένδρου.

Κεφ(άλαι)ον ξζ^{ον}.
Οπού διηγείται την απόφασην οπού έκαμεν ο δον Κισότης να γίνει βοσκός και να μείνει εις τους κάμπους έως οπού να ήθελεν απεράσει εκείνος ο χρόνος.

492ᵛ Έστεκεν ο δον Κισότης καταπολλά πικραμέ|νος και μελαγχολικός. Έως οπού έφθασεν ο Σάντσιος, προς τον οποίον είπεν:

«Σε θαυμάζομαι, Σάντσιε, πώς ημπορείς και καταπείθεσαι πως ο Τοσίλος να είναι τη αληθεία γραμματοκομιστής; Τόσον ογλήγορα αλησμόνησες την Δουλτσινέαν οπού την είδες γοητευμένην και μετασχηματισμένην εις μίαν χωριγιάτισσαν, και τον Καβαλιέρην των Εσόπτρων μετασχηματισμένον εις τον δοτόρ Καράσκον, οπού είναι όλα έργα των εχθρών γοητευτών. Αμή ειπές με, παρακαλώ σε: ερώτησες αυτόν τον Τοσίλον οπού λέγεις τί τέλος έλαβεν η Αλτισιδόρα, αν έκλαυσε την απουσίαν ή αν επαράδωσεν εις τα χέρια της λήθης τούς ερωτικούς συλλογισμούς οπού την εβασάνιζαν όντας εγώ παρών; Και δεν ημπόρεσα να της δώσω καμίαν θεραπείαν, διότι η διάνοιά μου είναι όλως δι' όλου εις την εξουσίαν της Δουλτσινέας, οπού ευρίσκεται εις την γοητείαν από εδικήν σου αμέλειαν με το να μην θέλεις να κτυπηθείς εκείνες τες ξυλιές εις αυτά τα παχέα σου κρέατα, τα οποία δεν εχρησίμευσαν μήτε θέλουν |
493ʳ χρησιμεύσει διά άλλο παρά διά να τα φάγουν τα σκουλήκια.»

9 ἤθελε *γρ.* ήθελαν *(;)* || 22 ᾧχωριγιάτ/σσαν *στην αριστερή ώα προσθ. με το ίδιο χέρι* μίαν || 26 ἀπνσίαν;

«Εγώ, σινιόρε,» του απεκρίθη ο Σάντσιος «δεν ημπορώ να κατα- P
λάβω με κανένα τρόπον τί έχουν να κάμουν οι πλάτες μου με τες
γοητείες και ελευθερίες. Και ημπορώ να ομώσω πως εις όσες ιστο-
ρίες και αν εδιάβασες η αυθεντία σου της πλανωμένης καβαλε-
ρίας να μην ηύρες πουθενά πως να ελευθερώθη τινάς γοητευμέ- 5
νος με ξυλίες, ποτέ πιστεύω να μην το ηύρες αυτό· αμή εγώ, με
όλον τούτο, σε υπόσχομαι πως θέλω τες κτυπηθεί, αγάλια αγά-
λια και όταν με φανισθεί.»

«Ο Θεός να το δώσει» είπεν ο δον Κισότης «και να σε δώσει
φώτισην να γνωρίσεις το χρέος οπού έχει εις το να βοηθήσεις την 10
κυράν σου.»

Περιπατώντας με αυτές τες ομιλίες, έφθασαν εις εκείνον τον
τόπον οπού τους είχαν τσαλαπατήσει τα βόδια. Τον οποίον βλέ-
ποντάς τον ο δον Κισότης τον εγνώρισε και είπε προς τον Σάν-
τσιον: 15

«Αυτό είναι το λιβάδι εις το οποίον εσυναπαντήσαμεν τες εύ-
μορφες βοσκοπούλες με τους χαριτωμένους βοσκούς οπού ήθε-
493ν λαν να | μιμηθούν και να ανακαινίσουν την βοσκικήν Αρκαδίαν,
εις μίμησην των οποίων, ανίσως όμως και αγαπάς, αγαπούσα, ω
Σάντσιε, να γίνομεν βοσκοί, αυτόν τον χρόνον οπού έχομεν να κα- 20
θίσομεν μέσα εις το οσπίτι. Και εγώ να ονομάζομαι "ο βοσκός Κι-
σοτίτσα", συ δε "ο βοσκός Παντσίνος", και, αγοράζοντας μερι-
κά πρόβατα, ομού και όλα εκείνα οπού είναι αναγκαία εις τους
βοσκούς, θέλομεν περιπατεί εις τα βουνά, εις τα δάση και εις τα
λιβάδια, τραγωδούντες εις το ένα μέρος, και παραπονούμενοι εις 25
το άλλον, πίνοντες από τα διαφανή ύδατα των βρύσεων, ή από
τα καθαρά και οξυκίνητα ρεύματα. Οι μεγάλες βαλανιδιές θέλουν
εκτείνει με μεγάλην ευθηνίαν τον γλυκύν τους καρπόν, τα ξηρά
κούτσουρα των παλαιών πλατάνων θέλουν μας χρησιμεύσει αντίς
διά σκαμνί, αι ετίαι θέλουν μας παρέχει τον ίσκιόν τους, τα τριαν- 30
τάφυλλα την ευωδίαν τους, θέλουν μας χρησιμεύσει αντίς διά πο-
λυποίκιλα στρώματα τα απλόχωρα λιβάδια, το κονάκι μας θέλει
494ι είσθαι ο ξάστερος | αέρας, το φεγγάρι θέλει μας φέγγει, θέλει μας
προξενήσει χαράν το παράπονόν μας, ο Απόλλων θέλει μας δώ-
σει τους στίχους, ο έρωτας τα λόγια, με τα οποία θέλομεν κάμει 35
έργα οπού να μείνουν εις αιώνιον φήμην.»

7 ὅλα / τᾶτο γρ. όλα τούτα *(;)* || 7-8 ἀγάλια ἀγάλια || 10 εχῃ ᾖς γρ. έχει(ς) εις || 19 (ἀνίσως ... ἀγαπᾶς) || 25 τραγωδῆντες *το ᾶ ίσως διορθ. από* ω || 28 εκτῆνη μεγαλήν *το μὲ προσθ. με το ίδιο χέρι και πάνω από το τελευτ. ε διαγραμμ. βαρεία* || 31-32 πολυποίκιλον || 36 ἔργα *προηγείται διαγραμμ. τα*

P «Καλά πάμεν,» του απεκρίθη ο Σάντσιος «αυτή η άσκησις αληθινά αληθινά με ταιριάζει εμένα· και ημπορώ να βάλω στοίχημα πως, την ώραν οπού ήθελε το μάθει ο δοτόρ Καράσκος και ο μαστορο-Νικολός ο μπαρμπέργης, ευθύς ήθελαν έλθει να γίνουν και αυτοί βοσκοί, και μάι μάι φοβούμαι να μη το κάμει και ο παπάς, ότι τον ηξεύρω πως αγαπά πολλά τες περιδιάβασες.»

«Εσύ το είπες αυτό πολλά καλά.» του απεκρίθη ο δον Κισότης «και, ανίσως και γίνει βοσκός ο δοτόρ Καράσκος, ημπορεί να ονομασθεί "ο βοσκός Σανσωνίκος", ή "Καρασκόνης"· ο μαστορο-Νικολός ο μπαρμπέργης ημπορεί να ονομασθεί "Νικολόζος"· τον παπά άλλο όνομα δεν ημπορούμεν να τον δώσομεν, πάρεξ κανένα οπού να παράγεται από το εδικόν του όνομα, ονομάζοντάς τον |
494ν "βοσκός Πιεβάμπρος". Αι βοσκοπούλαι, από τες οποίες θέλομεν είμεσθεν ερασμένοι, των οποίων τας επωνυμίας θέλομεν τες βάλει ως καθώς μας αρέσει· και, επειδή και της εδικής μου σινιόρας το όνομα ομοιάζει τόσον βοσκικόν όσον και πριντσιπέσικον, δεν θέλω να το αλλάξω· ειδέ εσύ και οι επίλοιποι θέλετε κάμει ως καθώς σας φανισθεί.»

«Όσον μεν διά λόγου μου» λέγει ο Σάντσιος «θέλω μιμηθεί την αυθεντίαν σου και δεν θέλω της αλλάξει μήτε της εδικής μου γυναικός το όνομα. Ο δοτόρ Σαμψών Καράσκος, ανίσως και θελήσει να έχει αγαπητικήν, ας την επονομάσει ως καθώς τον αρέσει· ο παπάς δεν ημπορεί να έχει γυναίκα, επειδή και έτσι το καλεί το επάγγελμά του, αλλά θέλει ευρίσκεται ανάμεσόν μας, να τον έχομεν διά παράδειγμα της φρονιμάδας, και θέλει είσθαι ωσάν μεγαλιότερος.»

«Κατά αλήθειαν, Σάντσιε! Αν το κάμομεν αυτό, θε να απεράσομεν μίαν ζωήν πολλά καλήν, θέλουν μας ζηλεύσει και άλλοι πολ-
495ν λοί και θέλουν έλθει να κατοικήσουν μετ᾽ εμάς, και θέλομεν | κάμει αυτό το λιβαδάκι μίαν νέαν βοσκικήν Αρκαδίαν.»

Με αυτές και άλλες παρόμοιες ομιλίες επέρασαν όλην εκείνην την ημέραν έως οπού έφθασεν η νύκτα, εις την οποίαν ο μεν Σάντσιος εκοιμήθη με μεγάλην βαθυυπνίαν, ο δε δον Κισότης δεν ημπόρεσεν ούτε το μάτι του να σφαλίσει.

1-2 αλ᾽ηθινά αλ᾽ηθινὰ γρ. αληθινά {αληθινά} *(;)* || 2 τεργιάζ$_{\text{ϱ}}$ || 5 κάμ$^{\eta}$ *το η γραμμ. πάνω από διαγραμμ.* ν || 6 τοὺ *ίσως διαγραμμ.* | πολλα᾽ *ύστερα από το α διαγραμμ.* ι || 9 *σανσονίκος γρ.* Σανσωνίνος *(;)* || 13 πιεβάμπρος *γρ.* Κουριάμπρος || 15 σινιόρας

Κεφ(άλαι)ον ξη^{ον}. P

Εις το οποίον διηγείται εκείνο οπού εσυνέβη εις τον δον Κισότην.

Η νύκτα ήτον ολίγον σκοτεινή, και, αν καλά και να είχεν έβγει το φεγγάρι, με όλον τούτο δεν έφεγγεν περισσόν, με το να ήτον ολίγων ημερών. Ο δον Κισότης επλάγιασεν αφ᾽ εσπέρας και, αφού εκοιμήθη έναν ύπνον, εξύπνησε. Και πηγαίνοντας κοντά εις τον Σάντσιον τον εξύπνησε και τον είπεν:

«Εγώ θαυμάζομαι, Σάντσιε, διά την εδικήν σου σκληρότητα και απονίαν. Πόσες φορές σε επαρακάλεσα να κάμεις αυτό οπού
495^{v} θέλω σε ειπεί και τώρα, να | ξεμακρύνεις ολίγον από εδώ, και με καλήν καρδίαν και απτοησίαν ⟨να κτυπηθείς⟩ τρακόσιες τετρακόσιες ξυλιές από τον λογαριασμόν οπού είναι τρεις χιλιάδες και τριακόσιες; Σήκω, να ζουν τα ομμάτια σου, Σάντσιε, σήκω, ότι είναι κρίμα να παιδεύεται η Δουλτσινέα από αιτίαν εδικήν σου.»

«Εγώ, σινιόρε,» του απεκρίθη ο Σάντσιος «δεν έχω μαρμαρένιον κορμί να σηκωθώ εις αυτήν την κρυάδαν και να καταπληγώσω το σώμα μου. Και, ανίσως και με παραβιάσεις, θε να με κάμεις να ομώσω να μη τες κτυπηθώ ποτέ.»

«Αχ, οπλοφόρε άσπλαχνε!» είπεν ο δον Κισότης «Αχ, υπηρέτα αχάριστε, κακά ανταποκρίνεσαι εις τες χάριτες οπού σε έκαμα! Από αιτίαν εδικήν μου έγινες γκοβερνατόρος και εις ολίγον καιρόν πιστεύω πως θέλεις ιδεί του λόγου σου και κόντην, το οποίον δεν θέλει αργήσει παράνω από όσον θέλει αργήσει να απεράσει αυτός ο χρόνος, διότι "μετά το σκότος ελπίζω να έβγω εις μεγάλον φως".»

496^{r} «Εγώ ετούτα δεν τα ηξεύρω: τούτο μόνον | ηξεύρω, πως όταν κοιμούμαι δεν έχω καμίαν έγνοιαν, μήτε φόβον, μήτε ελπίδα, μήτε δόξαν· οπού άμποτες να είναι συγχωρημένος εκείνος οπού εφεύρε τον ύπνον, ότι είναι ένα σκέπασμα οπού καλύπτει όλους τους συλλογισμούς των ανθρώπων, είναι φαγητόν οπού χορταίνει τους πεινασμένους, φωτία οπού ζεσταίνει τους ψυχρούς, και, τέλος πάντων, μονέδα βασιλική με την οποίαν αγοράζονται όλα τα πράγματα, στάθμιον οπού ζυγιάζει εξίσου τον βοσκόν και τον βασιλέα. Μόνον ένα πράγμα έχει κακόν, ως καθώς ήκουσα από πολλούς, το οποίον είναι πως ομοιάζει με τον θάνατον, διότι από έναν

5 ἐπλάγιασεν || 11 ἀπτοησίαν τρακόσιαις || 12 ξυ/λιαῖς || 13 ὀμμάτια || 15 σινιόρε

P κοιμημένον εις έναν αποθαμένον είναι πολλά ολίγη διαφορά.»

«Εγώ ποτέ δεν σε ήκουσα, Σάντσιε,» του απεκρίθη ο δον Κισότης «να συντύχεις με τόσην ευφράδειαν· και από αυτό πιστεύω πως να είναι αληθινός εκείνος ο κοινός λόγος οπού εσύ λέγεις: "Όποιος συναναστρέφεται σοφούς, γίνεται και αυτός σοφός".»

496r Κάμνοντας αυτήν την συνομιλίαν, ήκουσαν | αποπίσω τους μίαν μεγάλην σύγχυσην και ταραχήν, οπού εγίνουνταν εις όλους εκείνους τους δασώδεις τόπους. Ο δον Κισότης ευθύς εσηκώθη εις το πόδι και εξεσπάθωσεν, αμή ο Σάντσιος επήγε και εχώθη υποκάτω εις το γομάρι, βάνοντας εις το πλάγι του το σακί με τα άρματα και το σαμάρι του γομαρίου, τόσον μεγάλον φόβον και τρόμον έλαβεν, ο δον Κισότης εσυγχύσθη καταπολλά. Και όσον επήγαινεν αύξηνεν ο θυμός του, διότι επλησίαζεν όλη εκείνη η ταραχή.

Η οποία δεν επροξενούνταν από άλλο παρά από μίαν αγέλην χοίρων οπού θε να ήτον ώς εξακόσια επτακόσια, και εκείνην την ώραν επεριπατούσαν οι βοσκοί τους διά να τα βοσκήσουν, και έκαμναν τόσην σύγχυσην, με τα μουγκρίσματά τους και με τες φωνές τους, οπού εκούφαναν τα αυτία του δον Κισότε, παρομοίως και του Σάντσιου, οι οποίοι δεν εκατάλαβαν τί να ήτον το αίτιον. Έφθασεν λοιπόν σιμά τους η αγέλη, και, κάμνοντας ο δον Κισότης τες συνηθισμένες προσκαλέσεις και φωνάζοντας τα συν-

497r ηθισμένα του λόγια, | εστάθησαν όλα μάταια, διότι οι χοίροι, οι οποίοι δεν ήκοαν τελείως τες φωνές των, άρχισαν να σπρώχνουν τον Ροντσινάντην ένθεν κακείθεν, τον εγκρέμνισαν κάτω, ομού με τον καβαλιέρην, και απέρασεν όλον το κοπάδι των χοίρων επάνω από τον άφοβον καβαλιέρην και από τον πεφοβισμένον Σάντσιον τον οπλοφόρον.

Ο οποίος, αφού απέρασαν οι χοίροι, εσηκώθη και εγύρευσεν με μεγάλον θυμόν το σπαθί από τον καβαλιέρην, λέγοντας πως ήθελε να σκοτώσει πέντε έξι από εκείνα τα απάνθρωπα γουρούνια.

«Άφησέ τα, φίλε Σάντσιε,» είπεν ο δον Κισότης «ότι αυτό δεν είναι ατιμία, αλλά δικαία παιδεία του ουρανού οπού δίδει εις τους πλανωμένους καβαλιέρους τούς νικημένους.»

6 ἤκουσαν *το κουσαν στην προέκταση της οράδας στη δεξιά ώα* || 8 δυσώδεις || 12 τρόπον *το π ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.* | ἔλαβεν *όδού γρ.* έλαβεν (όσον και) ο δον *(;)* || 24 φωνές των *γρ.* φωνές του

«Ναι, πρέπει να είναι παιδευμένοι από τον ουρανόν,» απεκρίθη ο Σάντσιος «ομοίως και οι οπλοφόροι πρέπει να τους τρώγουν οι ψείρες, να τους τσιμπούν οι μύγες και να τους βασανίζει η πείνα. Όμως, ας τα αφήσομεν αυτά και ας πλαγιάσομεν να κοιμη- P
497ᵛ θούμεν, και το ταχύ θέλομεν ιδεί τί | θέλει μας δείξει η τύχη.»

«Κοιμήσου εσύ, Σάντσιε, οπού εγεννήθης διά να κοιμάσαι· ότι εγώ, ενόσω ευρίσκεται η Δουλτσινέα μου γοητευμένη, πιστεύω πως δεν θέλω σφαλίσει ποτέ τα ομμάτια μου με ανάπαυσην.»

Ο Σάντσιος επήγε και επλάγιασε και εκοιμήθη. Αμή ο δον Κισότης, ακουμπώντας εις μίαν ρίζαν ενός δένδρου, άρχισε και είπεν αυτούς τους στίχους:

⟨«...|
498ʳ ...»⟩

Εις κάθε στίχον οπού έλεγεν έβγανεν πολλούς αναστεναγμούς και έχυνεν περισσά δάκρυα, επειδή και ετρώθη εις την καρδίαν του από τον πόνον της νίκης και από την απουσίαν της Δουλτσινέας.

Εξημέρωσε και η ημέρα, και ανέτειλεν ο ήλιος με τες λαμπρές του ακτίνες και, κτυπώντας εις τα ομμάτια του Σάντσιου, τον εξύπν⟨η⟩σεν. Και, αφήνοντας τα οκνηρά πτερά του ύπνου, επήγεν και εκαβαλίκευσεν μαζί με τον καβαλιέρην του και ακολούθησαν το αρχινισμένον τους ταξίδι και προς το βράδυ είδον οπού ήρχουνταν προς του λόγου τους ώς καμία δεκαριά άνθρωποι καβαλαραίοι και ώς πέντε έξι πεζοί. Η καρδία του δον Κισότε άρχισε να ταράττεται και ο Σάντσιος άρχισε και εδειλία, διότι οι άνθρωποι οπού ήρχουνταν και επλησίαζαν είχαν εις τα χέρια τους κοντάρια και ήτον αρματωμένοι με μεγάλην ετοιμασίαν του πολέμου. Ο δον Κισότης γυρίζοντας προς τον Σάντσιον είπεν:

498ᵛ «Αν εγώ ήθελα έχει άδειαν | να μεταχειρίζομαι τα άρματα και το επάγγελμά μου ⟨δεν με είχε⟩ με δεμένα χέρια, ημπορούσα να πολεμήσω με όλον αυτό το πλήθος των ανθρώπων και τους ήθελα νικήσει με τόσην ευκολίαν ωσάν να έτρωγα ένα κομμάτι ζάχαρι.»

Ο Σάντσιος δεν τον απεκρίθη τίποτε, με το να είχαν φθάσει εκείνοι οι άνθρωποι, οι οποίοι ευθύς εσήκωσαν τα κοντάρια και,

8 ὀμμάτια *το πρώτο α ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 9 ἐπλάγιασε || 11 στίχους· *η υπόλοιπη αράδα κενή, καθώς και οι επόμενες δώδεκα αράδες του φ. 497ᵛ και η πρώτη αράδα του φ. 498ʳ* || 17-18 ἐξύπνσεν *το σ διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 21 δεκαριά || 25 καντάρια || 28 ἐπάγγελμάτ / μέ δεμένα *γρ.* επάγγελμά μου ⟨δεν με έκαμνε⟩ με δεμένα *(;)* || 30 εὐλ[illegible]ιαν *το κο προσθ. με το ίδιο χέρι*

P ακουμπώντας τα εις τες πλάτες του Σάντσιου και εις το στήθος του δον Κισότε, τον εφοβέριζαν πως ήθελαν να τον σκοτώσουν. Αμή ένας από εκείνους τους πεζούς, κάμνοντας σημείον με το δάκτυλον από μακριά τον δον Κισότην να σιωπήσει, έτρεξεν ευθύς και παίρνοντας τον Ροτσινάντην από το χαλινάρι τον έβγαλεν έξω από την στράταν, οι επίλοιποι πεζοί επήγαιναν εμπρός εις τον Σάντσιον, ακολουθούσαν όλοι εκείνον οπού οδηγούσε τον δον Κισότην, ο οποίος δύο και τρεις φορές ηθέλησε να ερωτήσει πού τον πηγαίνουν και τί εζητούσαν από λόγου του, αμή, ευθύς οπού ήθελε να ανοίξει τα χείλη του, του τα εσφάλισαν εκείνοι οπού εκρα-
499r τούσαν τα κοντά|ρια· το ίδιον έκαναν και εις τον Σάντσιον. Εβράδιασεν η ημέρα, εξεμάκρυνε το ταξίδι τους, εις του δον Κισότε την καρδίαν και εις του Σάντσιου αύξηνεν ο φόβος καταπολλά, μάλιστα όταν έβλεπον πως δεν τους άφησαν μήτε να συντύχουν, αλλά τους ύβριζαν και τους ονείδιζον, ονομάζοντάς τους σκυλία, φονιάδες, κλέπτας και ληστάδες.

Έφθα(σα)ν, σχεδόν την μισήν νύκταν, εις ένα καστέλι το οποίον ευθύς το εγνώρισεν ο δον Κισότης πως ήτον του δουκός, και έμεινεν εκστατικός και εκφώνησε λέγοντας:

«Εγώ ηξεύρω πολλά καλά πως εις αυτήν την κατοικίαν είναι όλως δι' όλου περιποίησις, φιλοξενία και τιμή· αμή ως φαίνεται εις τους νικημένους το καλόν μεταβάλλεται εις το κακόν.»

Εμβήκαν εις την αυλήν του καστελίου, το οποίον το ηύραν πολλά εύμορφα στολισμένον, και τους εξανακαίνισε τον φόβον, ως καθώς θέλει φανεί εις το ακόλουθον κεφάλαιον.

Κεφ(άλαι)ον ξθ^{ον}.

499v Οπού διηγείται το πλέον περίεργον και | νόστιμον συμβεβηκός οπού να εδιηγήθη εις αυτήν την ιστορίαν τού μέγα δον Κισότε της Μαντσίας.

Εξεκαβαλίκευσαν οι καβαλάρηδες, και ομού με τους πεζούς έπιασαν με μεγάλην βίαν τον δον Κισότην και τον Σάντσιον, και τους επήγαν μέσα εις μίαν σάλαν, τριγύρω εις την οποίαν ήτον ώς σαράντα λαμπάδες αναμμένες, και ώς εκατόν πενήντα μι-

5 εϋγαλαν || 7 όδηγΰσε το ε *διορθ. από* ο ή α || 10 τά χ̣ε̣̈λη *διορθ. από τό χ̣ε̣̈λος* | *ἐσφάλισαν γρ. εσφάλιζαν (;)* || 11-12 έβρά/δυασεν || 13 αϋξηνεν *το* η *ίσως* α ή ε || 16 φονι̣άδες || 17 ἔφθαν || 21 ὅλος || 24 ϛαλισμένον || 31 ἔπια̣σαν

κρότερες· εις τρόπον οπού έφεγγον ωσάν να ήτον ημέρα. Και εις P
την μέσην της σάλας ήτον ένας σωρός υψηλός ὡς δύο οργιές από
την γην, και ήτον σκεπασμένος με μαύρον καδιφέν, και τριγύρω
ήτον λαμπάδες αναμμένες παράνω από διακόσιες· και επάνω εις
την κορυφήν ήτον ένα σώμα νεκρόν μιάς τοιαύτης εύμορφης κο- 5
ρασίδος, οπού με την ευμορφίαν της εμόρφηνε και εκαλλώπιζε
τον ίδιον θάνατον. Είχε το κεφάλι της επάνω εις ένα μαξιλάρι χρυ-
σοκεντημένον, εφορούσεν ένα στεφάνι από διάφορα και ευωδέ-
500r στατα άνθη πλεγμένον, | τα χέρια της τα είχε σταυρωμένα επ-
άνω εις το στήθος της, και ανάμεσα εις αυτά είχεν ένα κίτρινον 10
κλαδί φοίνικος.

Αντίκρυ εις την σάλαν ήτον ένα θέατρον, και δύο σκαμνία,
επάνω εις τα οποία εκάθουνταν δύο μεγάλα προσώπατα, οπού
με το να είχαν κορόνας εις την κεφαλήν και σκήπτρα εις τα χέ-
ρια εφαίνουνταν να ήτον βασιλείς, ή πλαστοί. Εις το πλάγι αυτού 15
του θεάτρου ήτον άλλα δύο σκαμνία, επάνω εις τα οποία έβαλον
και εκάθισαν ο δον Κισότης και ο Σάντσιος εκείνοι οπού τους εί-
χαν φέρει, και όλα αυτά τα έκαναν με μεγαλοτάτην σωπήν.

Επάνω εις αυτό ανέβηκαν εις το θέατρον δύο μεγάλα προσώ-
πατα, τα οποία ευθύς τα εγνώρισεν ο δον Κισότης πως ήτον ο 20
δούκας και η δουκέσα, επάνω εις δύο σκαμνία, σιμά εις εκείνους
οπού εφαίνουνταν βασιλείς. Ποίος δεν ήθελε θαυμάσει βλέποντας
εκείνα τα πράγματα, και μάλιστα γνωρίζοντας ο δον Κισότης πως
το σώμα εκείνο το νεκρόν ήτον της Αλτεσιδόρας;

500v Όταν ανέβαινεν ο | δούκας και η δουκέσα εις το θέατρον, ο 25
δον Κισότης και ο Σάντσιος εσηκώθηκαν και τους επροσκύνησαν.

Εβγήκε μετά ταύτα ένας υπηρέτης, πλησιάζοντας εις τον Σάν-
τσιον τον εφόρεσε μίαν χλαμύδαν από βαμπακερινόν πανί μαύ-
ρον, ήτον κεντημένον με φλόες φωτίες, και παίρνοντας την σκού-
φιαν από το κεφάλι του τον εφόρεσε μίαν μίτραν, ωσάν εκείνην 30
οπού φορούν οι αρχιερείς, και τον είπε να μην ανοίξει το στόμα
του, ότι ευθύς τον εσκότωνεν. Ο Σάντσιος εστοχάζετον επάνω του
εκείνες τες φωτίες οπού είχεν η χλαμύδα, και βλέποντας πως δεν
τον έκαιον δεν εγνοιάζουνταν τελείως.

Άρχισεν επάνω εις αυτό να εβγαίνει υποκάτω από τον σωρόν 35
μία γλυκύς και νόστιμη αρμονία οργάνων, η οποία, με το να μην

6 ε̃μόρφηνε *το η ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 15 βα/σιλᾶς, *ῆ γρ.* βασιλείς, (αλη-
θείς) *ή (;)* || 20 ἐγνώρισεν *το πρώτο ν διορθ. από αδιάγν. αρχ.* | κισσότης *το ο διορθ.
από σ* || 29 φλόες φωτίαις *γρ.* φλό(γ)ες φωτία{ι}ς *(;)*

P ήτον εμποδισμένη από φωνήν ανθρώπινον, και με το να ήτον εκεί μεγάλη σιωπή, ηκούετον οπού εμελωδούσε πολλά ερωτικά και νόστιμα. Παρευθύς εφάνη ένα νέον παλικαράκι, το οποίον ετραγωδούσεν με ηχητικήν και νόστιμον φωνήν αυτούς τους στίχους: |

501r ⟨«…»⟩

«Φθάνει,» είπεν τότε ένας από εκείνους οπού εφαίνουνταν βασιλείς «φθάνει, ω θείε μελωδιεστά, ότι ποτέ δεν θέλεις ημπορέσει
501v να τελειώσεις την παρά|στασην του θανάτου και τες χάριτες της Αλτισιδόρας, όχι αποθαμένη, ως καθώς την λογιάζει ο αμαθής λαός, αλλά ζωντανήν εις την εντέλειαν των φημών και εις την τιμωρίαν οπού διά να την κάμει τινάς να γυρίσει να επαναλάβει το χαημένον της φως πρέπει να κακοπάθει ο Σάν⟨τσιος⟩, οπού είναι εδώ παρών· ε, σήκω{θη}, ο Ραδαμάνθης, επειδή και ηξεύρεις εκείνο οπού αποφασίσθη διά να γυρίσει εις τον εαυτόν του αυτό το κορίτσι, σήκω ογλήγορα και ειπέ τούτο και φανέρωσέ το, διά να μη μακρύνει το καλόν οπού θέλει προξενήσει ο γυρισμός του.»

Ευθύς οπού το είπεν αυτό ο κριτής, εσηκώθη ο Δαραμάνθης και είπεν:

«Ελάτε εσείς, ω υπουργοί, μικροί τε και μεγάλοι, και ελάτε με τάξην να κτυπήσετε είκοσι τέσσαρες φορές τα μάγουλα του Σάντσιου, και να του τα τσιμπήσετε δώδεκα φορές με τα χέρια και έξι φορές με τα βελόνια, και όχι μόνον εις το πρόσωπον, αλλά και εις τες παλάμες και εις τους βραχίονας, ότι εις αυτήν την τσιριμόνιαν στέκει η υγεία της Αλτεσιδόρας!» |

502r Ακούοντας αυτό ο Σάντσιος, εφώναξε και είπε:

«Τόσον θέλει είσθαι δυνατόν να αφεθώ εγώ να με κάμουν αυτά οπού είπετε όσον είναι δυνατόν να γίνω αράπης! Θαυμάζω! Τί έχει να κάμει η παιδεία του προσώπου μου με την ανάστασην αυτού του κοριτσίου; Γοητεύουν την Δουλτσινέαν, και ύστερον γυρεύουν να δείρουν εμένα διά να την γλιτώσουν από την γοητείαν· η Αλτεσιδόρα αποθαίνει από μίαν ασθένειαν οπού της έδωσεν ο Θεός, και γυρεύουν να την αναστήσουν δίδοντάς με εμένα είκοσι τέσσαρους μπάτσους και κατατσιμπώντας τα χέρια μου και το πρόσωπόν μου με τα βελόνια! Αυτές τες τσιριμόνιες υπάγετε να τες κάμετε εις κανέναν άλλον, ότι εγώ είμαι παλαιά αλεπού!»

4 *ξίχνς. η υπόλοιπη αράδα κενή, καθώς και οι πρώτες δεκαεπτά αράδες του φ. 501r* || 5 Φνάνε || 6 μελωδιεσά *γρ.* μελωδι{ε}στά *(;)* || 11 κακοπάθη ώσαν ὁπ̃ || 12 ἐσυκώθη ὁ *γρ.* ε, σήκωθι, ο *(;)* || 16 δαραμανθης *γρ.* Ραδαμάνθης || 31 με *το* μ *διορθ. από* ρ || 32 πάτζνς

«Εσύ θέλεις αποθάνει, Σάντσιε!» είπε μεγαλοφώνως «Υπόμει- P
νε, και σιώπα, επειδή και ⟨δεν⟩ σε ζητούν πράγματα αδύνατα,
και μη παραεξετάζεις τες δυσκολίες αυτής της υποθέσεως: διό-
τι εσύ εξάπαντος πρέπει να ιδείς του λόγου σου τρυπημένον ωσάν
ένα κόσκινον, και τα μουστάκια σου τσουμαδισμένα, και θέλεις
502v να κλαύ|σεις καταπολλά διά τα περισσά τσιμπήματα οπού θέ-
λουν σε κάμει. Εις ποίον το λέγω αυτό, δεν με ακροάζεσθε, ω υπη-
ρέται, δεν κάνετε τον λόγον μου, δεν έχει κύρος η προσταγή μου;»

Εφάνη επάνω εις αυτό πως να εμβήκαν εις την σάλαν ώς έξι
ματρόνες, μία κατόπι από την άλλην, και οι τέσσαρες εφορούσαν
γυαλιά, οι δε δύο δεν είχον. Ευθύς οπού τες είδεν ο Σάντσιος,
μουγκρίζοντας ωσάν ένας ταύρος είπεν:

«Εγώ θέλω αφεθεί να με τυραννήσει όλος ο κόσμος, όμως μα-
τρόνες δεν θέλω αφήσει ούτε να με εγγίξουν! Κάμετέ με ό,τι άλλο
θέλετε, βάλετέ με γάτες εις το πρόσωπόν μου, ως καθώς έβαλον
και του καβαλιέρου μου· ας με τρυπήσουν με στελέτα, ότι θέλω
το υποφέρει· μα να μην έλθουν να με εγγίξουν οι ματρόνες, αυτό
δεν θέλω το υποφέρει με κανέναν τρόπον.»

Ο δον Κισότης τον είπεν και αυτός:

«Παιδί μου, Σάντσιε, κάμε υπομονήν, να γίνει ο λόγος αυτών
των αρχόντων, και να το κρατείς διά μεγάλην αρετήν το να σε
έδωσεν ο Θεός μία τοιαύτην χάρην, οπού με το μαρτύριον του σώ-
503r ματός σου γλι|τώνεις γοητευμένους και ανασταίνεις αποθαμέ-
νους.»

Οι ματρόνες έστεκον κοντά εις τον Σάντσιον, όταν έκαμεν αυ-
τός υπακοήν, και εκωλοκάθισεν εις το σκαμνί, αφήνοντας το πρό-
σωπόν του και τα γένιά του να τα κάμουν ό,τι θέλουν, ήλθε λοι-
πόν η πρώτη ματρόνα, και τον εκτύπησε μία μπάτσαν τόσον δυ-
νατήν οπού έμεινε τυπωμένη εις το πρόσωπόν του, και ύστερον
τον έκαμε και ένα χαιρετισμόν.

Ο Σάντσιος εγύρισε και της είπεν:

«Εγώ, σινιόρα, αγαπούσα να ήτον ολιγότερος ο χαιρετισμός,
και η μπάτσα ας ήτον αδυνατότερη, ότι μά την ζωήν μου να με
πιστεύσεις πως ορίζεις καλά τα χεράκια σου!»

Τέλος πάντων, απέρασαν όλες οι ματρόνες και τον εζεμάτι-
σαν με τες μπάτσες τους και με τα τσιμπήματά τους, ήλθαν μαζί

1 μεγαλοφώνως γρ. μεγαλοφώνως ⟨ο Ραδαμάνθης⟩ || 2 καὶ σε᷑ || 5 μ᷑σάκια σ᷑ν || 7-8 ὑπηρέται; || 8 λόγον / μ᷑; || 11 γιαλια᷑ || 17 ὑποφέρ[illegible]α᷑ *το μά προσθ. με το ίδιο χέρι* || 26 ὑποκοη᷑ || 32 σινιόρα || 34 χεράκια

P με αυτές και άλλοι πολλοί άνθρωποι του οσπιτίου και άλλοι τον ετσιμπούσαν, άλλοι τον εκτυπούσαν μπάτσους και άλλοι εμαδούσαν τα γένια του, τα μικρά παιδία εχώνουνταν αποκάτω από το σκαμνί και ετσιμπούσαν τα μεριά του, εις τρόπον οπού τον έκα-
503ᵛ μαν και εσηκώθη εις τα πόδια και, | βάνοντάς τον εις την μέσην, ήθελε να φωνάξει, αμή δεν τον έδιδαν άδειαν οι μπάτσες, ότι ωσάν χαλάζι έπεφταν επάνω του και άλλο δεν ηκούετον πάρεξ αυτά τα τρία λόγια: «με, με, με, τήνα, τήνα, τήνα, ράδα, ράδα, ράδα», οπού ήθελε να ειπεί «με την αράδαν», αμή δεν επρόφθαινεν να το εκφωνήσει όλον, ότι, την ώραν οπού άνοιξε το στόμα του, τον έκαμναν και το εσφαλούσαν οι πολλαί μπάτσες· τέλος πάντων αυτά τα υπόφερεν ως καθώς ημπόρεσε, αμή τες τρύπες οπού του έκαμαν με τα βελόνια δεν ημπόρεσε με κανέναν τρόπον να τες υποφέρει, και, αρπάζοντας μίαν μεγάλην λαμπάδαν οπού ήτον εκεί σιμά του, άρχισε να κυνηγά τες ματρόνες και όλους τους άλλους, λέγοντας:

«Φύγετε έξω, υπηρέται του άδου, ότι το κορμί μου δεν είναι από σίδηρον, οπού να υποφέρει τοιαύτα μαρτύρια!»

Κάμνοντας αυτό, η Αλτεσιδόρα, η οποία θέλει ήτον κουρασμένη, από το να έστεκε πλαγιασμένη εκεί επάνω, εγύρισεν εις
504ʳ το ένα μέρος· | και, βλέποντάς την οι περιεστώται, σχεδόν όλοι με μίαν φωνήν εφώναξαν λέγοντες:

«Αναστήθη! Αναστήθη η Αλτεσιδόρα!»

Ο Ραδαμάνθης είπε τον Σάντσιον να καταπραΰνει τον θυμόν του, επειδή και είχεν αναστηθεί η Αλτεσιδόρα.

Την οποίαν ευθύς οπού την είδεν ο δον Κισότης, επήγε και εγονάτισεν έμπροσθεν εις τον Σάντσιον, λέγοντάς του:

«Τώρα είναι ο καιρός, τέκνον των εντοσθίων μου, και όχι οπλοφόρε μου, να κτυπηθείς μερικές ξυλιές από την ποσότητα οπού είσαι χρεώστης να κτυπηθείς διά την ελευθερίαν της Δουλτσινέας. Τώρα έχεις τον καιρόν σου και την αρετήν εντελεστάτην, και με μεγάλον πόθον εις το να ευποιείς.»

Εις τον οποίον απεκρίθη ο Σάντσιος:

«Αυτό με φαίνεται έ⟨να⟩ κακόν επάνω εις το άλλον. Και θέλει υπάγει η δουλειά {μου} της ομπρός, ανίσως και ύστερα από τόσες τσιμπηματιές, μπάτσες, ξυλιές να λάβω και αυτές τες άλλες

2 πάτζκς || 3 γέ/νια || 4 μεριά || 10 ἄνοιξη || 11 ἐσφα/λῆσαν *γρ.* εσφαλούσεν *(;)* | πάτζες || 12-13 ὀπῆτῆε̄καμαν *το τῆ ίσως προσθ. με το ίδιο χέρι* || 19 θἐλ̓ᾳ || 22 λέγοντες *το ο διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 34 ἔκακόν *το όν ίσως ά* || 35 δγλιάμγ /τῆς *γρ.* δουλειά μου τα *(;)* || 36 ξυλιαῖς

καμιτσικιές. Καλλιότερα να με εδένετε μίαν πέτραν εις τον λαι- P
μόν και να με ρίξετε εις ένα πηγάδι. Άφησόν με· ότι τώρα τώρα |
504ν χορεύει ο διάβολος.»

Η Αλτεσιδόρα είχεν σηκωθεί και εκάθισεν επάνω εις την θη-
μωνίαν, και άρχισαν να σημαίνουν τα όργανα, και να ακούεται ο 5
αλαλαγμός εκείνων οπού εφώναζον, και έλεγον:

«Να ζει η Αλτεσιδόρα! Να ζει η Αλτεσιδόρα!»

Ο δούκας και η δουκέσα, ομού και οι δύο βασιλείς, εσηκώθη-
καν και επήγαν να κατεβάσουν την Αλτεσιδόραν, επήγε κατόπι
από αυτούς και ο δον Κισότης· και, την ώραν οπού εκατέβαινεν, 10
βλέποντάς τον του είπεν:

«Ο Θεός να σε το συγχωρέσει, καβαλιέρη άπονε και χωρίς έρω-
τα, επειδή και από την ασπλαχνίαν σου επήγα εις τον άλλον κό-
σμον.»

Και ύστερον γυρίζοντας προς τον Σάντσιον είπεν: 15

«Ο Θεός να σε το ανταποδώσει, ω εύσπλαχνε οπλοφόρε, και
σε ευχαριστώ καταπολλά διά την ζωήν οπού με έδωσες: και ήξευ-
ρε πως σε χαρίζω έξι από τα υποκάμισά μου, τα οποία, αν καλά
και να είναι γυναίκεια, εσύ ημπορείς να τα φτιάσεις ανδρίκεια.»
505r Ο Σάντσιος εφίλησε το χέρι της, όντας γονατιστός με | {με} 20
την χλαμύδαν και με την μίτραν οπού επροείπαμεν και άνωθεν.
Τα οποία επρόσταξεν ο δούκας να του τα πάρουν. Αμή ο Σάν-
τσιος τον επαρακάλεσε να του τα αφήσει, διότι ήθελε να τα υπά-
γει εις τον τόπον του να τα έχει διά σημείον εκείνης της μεγάλης
ανδραγαθίας οπού έκαμε. Η δουκέσα τού απεκρίθη πως τα ήθε- 25
λε του τα αφήσει, διά την αγάπην της γυναικός του της Τερέζας.
Επήγεν ο καθένας τους να κοιμηθεί εις τον διορισμένον του τό-
πον, ομοίως και ο δον Κισότης με τον Σάντσιον.

Κεφ(άλαι)ον ο^{ον}.
Οπού διηγείται ό,τι άλλο τούς εσυνέβη εις εκείνο το καστέλι 30
και άλλα πράγματα αναγκαία εις αυτήν την ιστορίαν.

Ο Σάντσιος εκοιμήθη εκείνην την νύκταν εις την ιδίαν κάμα-
ραν του δον Κισότε, αν καλά και αγαπούσε να το αποφύγει, αν

19 γυναί/κια || 20 μὲ // μὲ || 23 τὰ *ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.*

P ήθελεν ημπορέσει, επειδή και ήξευρε τας συνηθισμένας ερωτή-
505ᵛ σεις | και αποκρίσεις του καβαλιέρη του, και αυτός δεν είχε τον καιρόν να αποκριθεί, επειδή και του ήτον πλέον αναγκαίον να κοιμηθεί διά το μαρτύριον οπού ετράβησε. Αυτή η αμφιβολία αλήθευσε, διότι, ευθύς οπού επλάγιασεν ο δον Κισότης, του είπεν:

«Πώς σε φαίνεται, Σάντσιε, το συμβεβηκός αυτής της νυκτός; Και δεν ημπορεί να το αρνισθεί τινάς πως είναι μεγάλη και ισχυρά η δύναμις μιάς οπού αποβάλλεται από εκείνον εις τον οποίον αυτή προσφέρει έρωτα, ως καθώς με τα ίδιά σου ομμάτια είδες εις την αποθαμένην Αλτεσιδόραν, όχι με άλλες σαΐτες, μήτε με άλλα σπαθία, μήτε με άλλα πολεμικά όργανα, παρά με το να συλλογάται την σκληρότητα και αψηφισίαν οπού έδειξα πάντοτε προς αυτήν.»

«Ανάθεμά την αυτήν και την ώραν οπού ευρέθη,» απεκρίθη ο Σάντσιος «καλλιότερον ήθελεν είσθαι να εκάθομουν εγώ εις το οσπιτάκι μου, επειδή και εγώ μήτε την ακολούθησα, και προς τούτοις ετράβηξα το μαρτύριόν της. Και άφησόν με να κοιμηθώ, αν δεν θέλεις να με κάμεις να κρεμνισθώ κάτω από ένα παράθυρον.»

506ʳ «Κοιμήσου, Σάντσιε,» του | λέγει ο δον Κισότης «και έστω ο Κύριος μετά σού.»

Απεκοιμήθηκαν και οι δύο τους, και εις αυτόν τον καιρόν ηθέλησε να γράψει και να φανερώσει ο Σιδ Αχμέτ, ο συγγραφεύς αυτής της μεγάλης ιστορίας, το αίτιον οπού επαρακίνησε τους δούκηδες και εκατασκεύασαν αυτήν την προρρηθείσαν μηχανήν· και λέγει, μη ξεχνώντας ο δοτόρ Σαμψών Καράσκος όταν έγινε Καβαλιέρης των Εσόπτρων και ενικήθη από τον δον Κισότην, του οποίου η νίκη τον εχάλασε τους σκοπούς οπού είχεν, ηθέλησε να γυρίσει να δοκιμάσει άλλην μίαν φοράν, ελπίζοντας να λάβει καλλιοτέραν έκβασην από την απερασμένην, έμαθεν από το ιτσιογλάνι οπού είχεν υπάγει το γράμμα εις την γυναίκα του Σάντσιου Πάντσα εις ποίον τόπον ευρίσκεται ο δον Κισότης, άλλαξε τα άρματά του και το άλογόν του και, βάνοντας εις το σκουτάρι του την λευκήν σελήνην, τα εφόρτωσεν όλα επάνω εις ένα μουλάρι, το οποίον το έσυρνεν ένας χωριγιάτης.

Έφθασε, λοιπόν, εις το καστέλι του δουκός, και απ' εκεί έμα-

5 ἐ/πλάγιασεν || 10 τὴν ἀποθαμμένον *το η διορθ. από ο* || 22 ἀπεκοιμήθη καν *το ε ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 26 λέγ-/μὴ γρ. λέγει ⟨ότι⟩, μη *(;)* || 30 ἰτζιογλάνι || 35 χωριγιάτης

506ᵛ θε πως ο δον Κισότης ηθέλησε να ευρεθεί την ημέραν της | πανηγύρεως οπού εγίνουνταν εις την Σαραγότσα· ο δούκας τον εδιηγήθη το περιγέλιον οπού τον έκαμαν με την ελευθερίαν της Δουλτσινέας· και του εδιηγήθη, παρομοίως, την απάτην οπού έκαμεν ο Σάντσιος εις τον καβαλιέρην του κάμνοντάς τον να πιστεύσει πως μία χωριάτισσα ήτον η Δουλτσινέα, η δουκέσα απάτησε τον Σάντσιον κάμνοντάς τον να πιστ{ιστ}εύσει διά αληθινόν εκείνο οπού αυτός εφεύρε, δηλονότι πως να είναι τη αληθεία γοητευμένη {τη αληθεία} η Δουλτσινέα του. P

Και, θέλοντας να υπάγει ο δοτόρ Καράσκος, ο δούκας τον επαρακίνησε πως, ανίσως και τον ήθελεν εύρει, και ή τον ήθελε νικήσει ή όχι, να γυρίσει πάλιν από το καστέλι και να του διηγηθεί εκείνα οπού τον ήθελε συνέβει. Ο Καράσκος τού υποσχέθη πως θέλει το κάμει αυτό· και εκίνησε να υπάγει να εύρει τον δον Κισότην· τον οποίον μη ευρίσκοντάς τον εις την Σαραγότσα, αλλά εις την Βαρτσελόνα, του εσυνέβη εκείνο οπού αναφέραμεν.

Και εγύρισε πάλιν από το καστέλι του δουκός και του εδιη-
507ʳ γήθη τα πάντα, και τας συμφω|νίας του πολέμου οπού έκαμαν, τας οποίας ο δον Κισότης, ως καλός και πλανώμενος καβαλιέρης, τες ήθελε φυλάξει, και πως εγύριζε να καθίσει έναν χρόνον ολόκληρον εις το οσπίτι, και ίσως εις εκείνον τον καιρόν να ήθελεν ελευθερωθεί από την μεγάλην του τρέλαν. Με αυτό, αναχώρησεν από τον δούκαν και εγύρισεν εις την χώραν του, ακαρτερώντας τον δον Κισότην, οποού ήρχουνταν κατόπι του.

Από αυτό επήρεν ο δούκας αιτίαν και έκαμεν εις τον Σάντσιον και εις τον δον Κισότην εκείνο οπού επροδιηγήθημεν· και έστειλεν ανθρώπους του αρματωμένους και έπιασαν όλες τες στράτες, από τες οποίες έμελλεν να απεράσει ο δον Κισότης, και τον έπιασαν και τον έφερον.

Λέγει προς τούτοις ο Σιδ Αχμέτ: πως αυτός επίστευε βεβαιότατα πως να είναι τόσον τρελοί οι περιγελασταί όσον και οι περιγελασμένοι και πως οι δούκηδες δεν είχον τόσην μεγάλην διαφοράν από το να φανούν και αυτοί τρελοί, επειδή και είχον τόσην έφεσην εις το να περιγελούν δύο τρελούς.

507ᵛ Από τους οποίους, ο ένας κοιμούμενος και ο άλλος | αγρυπνώντας, τους επλάκωσεν η ημέρα.

6 χωριάτισσα | δτλτζινέα *το ι διορθ. ίσως από ν* || 7 πιςιεύςη || 8-9 τῆ ἀληθεία γοητευμένη τῆἀ/ληθεία || 27 ἔπιασαν

P Και, εμβαίνοντας η Αλτεσιδόρα μέσα εις την κάμεραν οπού ήτον αυτοί, ευθύς οπού την είδεν ο δον Κισότης εγύρισε το πρόσωπόν του και εσκεπάσθη με το πάπλωμα, διά να μη την χαιρετήσει. Η Αλτεσιδόρα επήγεν και εκάθισεν εις ένα σκαμνί, εις το κρεβάτι, και, αφού αναστέναξε θλιβερά με παραπονητικήν φωνήν, είπεν:

«Εγώ, σινιόρε δον Κισότε της Μαντσίας, είμαι μία κακορίζικη, νικημένη και ερασμένη, και, με όλον τούτο, είμαι υπομονητική: τόσον, οπού εξεψύχησα από την σιωπήν μου και έχασα την ζωήν μου. Είναι δύο ημέρες οπού συλλογιζομένη την σκληρότητά σου οπού έδειξες προς του λόγου μου,

Ω σκληρότερε από τα μάρμαρα,

και σχεδόν χωρίς συστάσεις καβαλιέρη, εμένα αποθαμένη ή καν με έκριναν διά ταύτην όλοι εκείνοι οπού με έβλεπον· και, αν δεν με ελυπούνταν ο έρωτας, και δεν εδιόριζε την θεραπείαν μου διαμέσου του μαρτυρίου οπού έλαβεν αυτός ο οπλοφόρος, ήθελα μείνει αποθαμένη εις τους αιώνας.»

508r «Ο έρωτας ήθελε κάμει καλλιότερα» είπεν | ο Σάντσιος «ανίσως και ήθελεν διορίσει αυτήν την θεραπείαν εις το γομάρι μου. Αμή ειπές με, παρακαλώ σε, σινιόρα, έτσι να σε αξιώσει ο Θεός να επιτύχεις άλλον έναν αγαπητικόν εύσπλαχνον και όχι σκληρόν ωσάν τον καβαλιέρην μου: τί πράγμα είδες εις τον άλλον κόσμον; Τί πράγματα είναι εις τον άδην; Ότι, όποιος αποθαίνει απελπισμένος, εξάπαντος εκεί πηγαίνει.»

«Να σε ειπώ την αλήθειαν,» είπεν η Αλτεσιδόρα «δεν απόθανα τελείως, επειδή και δεν εμβήκα εις τον άδην, ότι, ανίσως και ήθελα έμπει, βεβαιότατα δεν ήθελα ημπορέσει πλέον να έβγει. Έφθασα αληθινά έως εις την πόρταν του άδου, εις την οποίαν έστεκαν ώς δώδεκα διαβόλοι και έπαιζαν τσελμετσέ τοπού, με παράστρατα και άγρια ήθη· και αντί διά τόπια εμεταχειρίζουνταν κάποια βιβλία, γεμάτα από άνεμον, πράγμα πολλά θαυμαστόν· αμή δεν με επροξένησεν αυτό τόσον θαυμασμόν όσον όταν είδα πως εκείνοι οπού ενικούσαν επικραίνουνταν και εκείνοι οπού ενικούνταν πά-

508v λιν επικραίνουνταν και αναθεματίζουνταν | αναμεταξύ τους. Και, όταν έριχναν μίαν φοράν ένα βιβλίον, δεν εχρησίμευεν και διά δευτέραν φοράν, διότι εκομματιάζουνταν. Μόνον ένας διάβολος είπε προς τον άλλον να ιδεί τί βιβλίον ήτον εκείνο οπού εκείτουνταν κα-

1 κάμεραν όπ̃ᾱ γρ. κάμεραν όπου || 2 τὸν ἴδεν || 6 σινι̃όρε || 11 *καταλογάδην στο χφ* || 26 να᾽ εὔγῃ γρ. να έβγω *(;)* {να} έβγει *(;)* || 26-27 ἔφθασα *ακολουθεί διαγραμμ. ίσως ν*

ταγής. Προς τον οποίον απεκρίθη πως ήτον: "Το *Δεύτερον μέρος της ιστορίας του δον Κισότε*, όχι εκείνο οπού εσύνθεσεν ο Σιδ Αχμέτ, αλλά εκείνο οπού εσύνθεσεν ο Αραγουνιέζος." "Σήκω το απ᾽ εμπρός μου" απεκρίθη ο άλλος διάβολος "και ρίξε το μέσα εις τον άδην, να μην το ιδούν τα ομμάτιά μου." Και, ακούοντας εγώ το όνομα του δον Κισότε, τον οποίον εγώ αγαπώ καταπολλά, επάσχισα και εκράτησα εις την μνήμην μου αυτήν την οπτασίαν. P

«Βεβαιότατα, οπτασία θέλει ήτον,» είπεν ο δον Κισότης «ότι εγώ δεν είμαι εκείνος οπού διηγείται εκείνη η ιστορία. Αν αυτή είναι καλή, πιστή και αληθινή, θέλει ζήσει εις τους αιώνας· ει δε και είναι κακή, θέλει υπάγει εις τον τάφον. Και να με πιστεύσεις πως με κακοφαίνεται οπού έβαλες η αυθεντία σου τους λογισμούς σου
509r εις του λόγου μου, επειδή και α|πό εμένα περισσότερον ημπορείς να ελπίζεις ευχαριστίαν παρά θεραπείαν: διότι εγώ εγεννήθηκα διά να είμαι της Δουλτσινέας, και καμία άλλη ευμορφία δεν ημπορεί να πιάσει τον τόπον οπού αυτή έχει εις την καρδίαν μου. Αυτό σε φθάνει διά να έβγεις από την απάτην, και πρόσεχε εις το εξής να φυλάττεσαι με την τιμήν σου.»

Η Αλτεσιδόρα τότε, σχεδόν δείχνοντας πως αραθύμησε, του είπεν:

«Μπρε γκετή, σαρδέλα βρομερά, λίγδα τηγανισμένη, οπού δεν καταδέχεσαι πέρδικα πλουμπισμένην! Τί συλλογάσαι, μπρε αχρείε, τί θαρρείς, πατσαβούρα, τί επινοείς, ψώρα καφατιανή, παίγνιον των ανθρώπων, σουσούμι του κόσμου, τί θαρρείς, λέγω, πως εγώ διά τα μούτσουνά σου απόθανα οπού είναι ωσάν του κολοβού τέτζερη; Αλίμονον εις του λόγου σου, καημένε, όλα εκείνα οπού είδες εχθές βράδυ είναι πλαστά, και διά αχρείους βαρβάρους ούτε το ονύχι μου δεν ήθελα στέρξει να με πονέσει.»

Επάνω εις αυτό, εμβήκεν μέσα εις την κάμεραν ο μελωδός μου-
509v σικός οπού είχε τραγωδήσει τους στίχους εκείνην | την βραδιάν, επροσκύνησε τον δον Κισότην, και τον είπεν:

«Παρακαλώ σε, σινιόρε, να με έχεις εις τον αριθμόν των πολλών σου υπηρέτων, ότι είναι κάμποσες ημέρες οπού σε αγάπησα, ακούοντας τες ανδραγαθίες σου και την φήμην σου.»

«Ειπές με η αυθεντία σου» του απεκρίθη ο δον Κισότης «ποίος είσαι, διά να ανταποκριθώ κατά το πρέπον.»

7 μήμην *το πρώτο ν προσθ. ίσως με το ίδιο χέρι* || 11 να᾽ *το α᾽ διορθ. από ά* || 21 τιγανισμέ/νη *το γ διορθ. από ν και το πρώτο ν από γ* || 22 πλκμπισμέ/νην *γρ.* πλουμ{π}ισμένην *(;)* || 24-25 θαρρῆς λέγω / πῶς *γρ.* θαρρείς λέγω, πως *(;)* || 32 σινιόρε || 36 πρέπον;

P Το παλικάρι απεκρίθη πως ήτον ο μουσικός οπού είχε τραγωδήσει τους στίχους εκείνην την νύκταν.

«Βεβαιότατα η αυθεντία σου έχεις πολλά νόστιμον φωνήν.» του απεκρίθη ο δον Κισότης.

Και επάνω εις αυτό εμβήκεν και ο δούκας και η δουκέσα μέσα εις την κάμαραν, διά να ιδούν τον δον Κισότην, εις την οποίαν εκάθισαν και έκαμαν μίαν μεγάλην ομιλίαν, και τους είπεν ο Σάντσιος πολλές και νόστιμες λεπτολογίες, οι δούκηδες το ευφράνθηκαν καταπολλά. Τους οποίους τους επαρακάλεσεν ο δον Κισότης να τον δώσουν άδειαν να μισεύσει εκείνην την ημέραν, επειδή και εις καβαλιέρους, ωσάν του λόγου του, τους έπρεπε περισ-
510r σότερον να κείτουνται εις μίαν καλύβαν χοιρο|βοσκών παρά εις βασιλικά παλάτια. Ο δούκας τον έδωσεν άδειαν, και η δουκέσα τον ερώτησεν ανίσως και έμεινεν εις την χάρην του η Αλτεσιδόρα. Ο δον Κισότης τής απεκρίθη:

«Ήξευρε, σινιόρα, πως όλον το κακόν αυτού του κοριτσίου προέρχεται από την οκνηρίαν, της οποίας η θεραπεία δεν είναι άλλη παρά να την βάλεις να εργάζεται εις τιμημένες άσκησες η αυθεντία σου.»

«Το επέτυχες αυτό πολλά καλά, σινιόρε, και από του νυν θέλω την βάλει να καταγίνεται εις πλεκτά και κεντήματα.»

«Δεν κάνει χρεία» είπεν η Αλτεσιδόρα «να μεταχειρισθείς η αυθεντία σου αυτήν την θεραπείαν, ότι εγώ και χωρίς αυτό δεν θέλω τον ενθυμηθεί όσες μέρες και αν ζήσω.»

Και, προσκυνώντας τους αυθεντάδες, εβγήκεν έξω.

Και με αυτό ετελείωσεν η ομιλία, ενδύθη και ο δον Κισότης, και επήγε και εγευμάτισε με τους δούκηδες και εκείνην την ίδιαν βραδιάν εκίνησε. |

510v Κεφ(άλαι)ον οα^{ον}.

Οπού διηγείται εκείνο οπού εσυνέβη του δον Κισότε με τον Σάντσιον τον οπλοφόρον πηγαίνοντας εις το χωρίον τους.

Έστεκεν ο νικημένος και πικραμένος καβαλιέρης δον Κισότης από το ένα μέρος πολλά συλλογισμένος και από το άλλο μέρος πολλά χαρούμενος. Η μελαγχολία του επροξενήθη από το να ενι-

9 ὁποῦς ^{τ}νς᾽ *γραμμ. ίσως πάνω σε σβησμένο αδιάγν αρχ.* || 16 σινιῴρα || 17 ὀκνηρίαν *το ο διορθ. από αδιάγν. αρχ.*

κήθη, και η χαρά από το να λογιάζει εις την αρετήν του Σάντσιου, P
οπού την είχε δείξει εις την ανάστασην της Αλτεσιδόρας, ότι χωρίς κανένα έλεγχον της συνειδήσεως επίστευε τη αληθεία πως να είχεν αποθάνει το ερασμένον κορίτσι. Ο Σάντσιος μήτε αυτός δεν ήτον χαρούμενος, βλέποντας πως η Αλτεσιδόρα δεν τον έδωσε τα υποκάμισα· και, συλλογιζόμενος αυτό, είπε προς τον καβαλιέρην του:

«Βέβαια, σινιόρε, εγώ θε να είμαι ο πλέον κακορίζικος ιατρός οπού να ευρίσκεται εις τον κόσμον, διότι εγώ ηξεύρω μερικούς φυσικούς οι οποίοι, σκοτώνοντες τους ασθενείς οπού ιατρεύουν,
511r γυρεύουν να πληρω|θούν διά τον κόπον τους, οπού δεν είναι άλλον παρά να γράφουν ρετσέτες, και να τες στέλνουν εις τους σπετσάρηδες, και παίρνουν εκείνοι τον κόπον και τα κατασκευάζουν· και εμένα, οπού η υγεία των άλλων με εκόστισε σταλαγματίες αίμα, μπάτσες, τσιμπηματιές, σουβλιές και ξυλιές, δεν με δίδουν ούτε ένα άσπρον. Αμή τους ομώνω και εγώ ότι, αν πέσει και εις τα χέρια μου άλλος ένας ασθενής, θε να ιδρώσει η μύτη τους να καταπεισθώ να κάμω την θεραπείαν.»

«Εσύ έχεις δίκαιον, φίλε Σάντσιε,» απεκρίθη ο δον Κισότης «και η Αλτεσιδόρα πολλά αχαμνά εκυβερνήθη οπού δεν σε έδωσε τα υποκάμισα οπού σε υποσχέθη· και, αν καλά η αρετή σου είναι χάρισμα εις του λόγου σου, επειδή και χωρίς κανέναν κόπον την έμαθες, με όλον τούτο είναι μεγάλον πράγμα να λάβει τινάς εις το κορμί του τοιούτον μαρτύριον. Και, αν εσύ εγύρευες πληρωμήν διά τες ξυλιές της ελευθερίας της γοητεία{ι}ς της Δουλτσινέας,
511v εγώ σε ήθελα πληρώσει πολλά καλά, αμή το κακόν είναι οπού ο σοφός Μερλίνος | εδιόρισε να είναι αυτές οι ξυλιές χωρίς κανένα σύμφερον. Αμή, με όλον τούτο, με φαίνεται πως δεν εχάναμεν τίποτε, αν εκάναμεν την δοκιμήν, ότι ίσως να ελευθερωθεί η Δουλτσινέα αν και να είναι οι ξυλιές με πληρωμήν: συλλογίσου, Σάντσιε, πόσα γυρεύεις, διά να διορθωθείς τώρα τώρα και κράτησον τα άσπρα από εκείνα οπού έχεις εσύ εδικά μου.»

Προς του οποίου τα λόγια ο Σάντσιος άνοιξε τα ομμάτια και ετσίτωσε μία σπιθαμή τα αυτία βάνοντας κατά νουν να δαρθεί με καλήν του θέλησην, και είπε προς τον καβαλιέρην του:

«Εγώ, σινιόρε, θέλω να κάμω τον λόγον σου, ότι η αγάπη της γυναικός μου και των παιδίων μου είναι αιτία οπού εγώ φαίνομαι

8 σινιόρε || 9 εύρίσκεται *το τ διορθ. από σ* || 15 τζιμπιματιαῖς, σγβλιαῖς, καὶ ξυλιαῖς || 17 χέρια || 25 γοητᾶαις || 27 ξυλιαῖς

P πως να αγαπώ το σύμφερον. Αμή πόσα θέλεις να με δώσεις εις
την κάθε ξυλιά οπού θε να κτυπηθώ;»

«Ανίσως και ήθελα σε πληρώσει, Σάντσιε,» απεκρίθη ο δον Κισότης «ως καθώς αξίζει η μεγαλειότης και ποιότης αυτής της θεραπείας, βέβαια δεν ήθελε φθάσει ο θησαυρός της Βενετίας· λο-
512r γάριασε λοιπόν εσύ πόσα άσπρα έχεις εδικά μου | ⟨και⟩ κάμε την αποκοπήν τής κάθε ξυλιάς.»

«Οι ξυλιές» είπεν ο Σάντσιος «είναι τρεις χιλιάδες και τριακόσιες τόσες· και από αυτές εκτυπήθηκα έως πέντε: μένουν τώρα οι λοιπαί· ας έμπουν ανάμεσα εις αυτές τες τόσες και αυτές οι πέντε, και ας έλθομεν εις τες τρεις χιλιάδες και τριακόσιες, οπού από δύο άσπρα, ότι δεν θέλω πάρει παρακάτω αν με επρόσταζεν όλος ο κόσμος, γίνονται έξι χιλιάδες και εξακόσια άσπρα, οπού στήνουν ⟨οι⟩ τρεις χιλιάδες ⟨χίλια⟩ και πεντακόσια μισά τιμίνια, οπού γίνονται επτακόσια πενήντα τιμίνια· και τα τρακόσια κάνουν εκατόν πενήντα μισά τιμίνια, οπού γίνονται εβδομήντα πέντε τιμίνια, και, προσθέτοντας εις τα επτακόσια πενήντα τιμίνια, γίνονται όλα οκτακόσια είκοσι πέντε τιμίνια. Αυτά εγώ θέλω τα ξεχωρίσει από τα άσπρα οπού έχω της αυθεντίας σου, και θέλω υπάγει εις το σπίτι μου πλούσιος, αν καλά και δαρμένος…»

«Ω, να έχεις την ευχήν μου, Σάντσιε,» απεκρίθη ο δον Κισότης
512v «όλο το ήλπιζα εγώ πως η Δουλτσινέα έχει να μείνει χρε|ώστης εις την ελευθερίαν της γοητείας και εγώ θέλω μείνει χρεώστης να σε δουλεύω ενόσω ζω! Αν αυτή γυρί(σ)ει η κακοριζικία της, θέλει σταθεί ευτυχία, και η νίκη μου, οπού ενικήθηκα, ευτυχέστατος θρίαμβος. Και βλέφον καλά, Σάντσιε, και νά οπού σε δίδω άλλα δέκα σκούδα, μόνον γληγορότερον να κτυπηθείς.»

«Τί καιρόν θέλεις;» ερώτησεν ο Σάντσιος.

«Τούτην την νύκταν, χωρίς άλλο,» απεκρίθη ο δον Κισότης «θέλω να τες κτυπηθείς.»

«Πάσχισον λοιπόν η αυθεντία σου να ευρεθούμεν εις τον κάμπον, διά να μη μας ιδεί τινάς.»

Εβράδιασεν η ημέρα. Και επήγαν ανάμεσα εις κάποια δένδρη οπού ήτον ολίγον μακριά από την στράταν, επήραν παρευθύς την σέλαν και το σαμάρι από τον Ροντσινάντην και από το γομάρι·

2 ξυλιά̈ || 5-6 λο/γάριασαι || 6 ἐδικάμ̈, // κάμε *αλλά στην κάτω δεξιά ώα κ̈* || 12-13 (ὅτι … κόσμος) || 14 ς̈ή/νν τρ̄ς χιλιάδες καὶ *γρ.* δίνουν ⟨οι⟩ τρεις χιλιάδες ⟨χίλια⟩ και *(;)* κάνουν ⟨οι⟩ τρεις χιλιάδες ⟨χίλια⟩ και *(;)* || 18 ὀκτακόσια *το δεύτερο* κ *διορθ. ίσως από* α || 24 γυρί η || 28 σαντζιος; || 33 ἐβράδιασεν || 34 μακριά

και παίρνοντας τα καπίστρια και τα λουρία του χαλιναρίου έπλε- P
ξαν ένα πλεκτικόν κουρμπάτσι, ήγουν καμιτσίκι, και παίρνοντάς
το ο Σάντσιος εξεμάκρυνεν από τον καβαλιέρην του ώς είκοσι πα-
τημασίες και εμβήκεν ανάμεσα εις κάποιες συκιές. Και, βλέποντάς
513r τον ο δον Κισότης πως ε|πήγαινε με καλήν του καρδίαν, του είπεν:
«Κοίταξε καλά, Σάντσιε, να μη λανθασθείς τον λογαριασμόν·
και να μη βιασθείς εις το κτύπημα, διά να μη σε έλθει λιγοθυμία
πριν να φθάσεις εις το ποθούμενον τέλος. Και, διά να μη λανθα-
σθείς ή παράνω ή παρακάτω, θέλω έλθει από αυτό το μέρος με-
τρώντας με τα πατερημά μου τες ξυλιές οπού θέλεις κτυπηθεί.»
Εξεγυμνώθη ευθύς από το ζωνάρι και επάνω και, παίρνοντας
το καμιτσίκι εις το χέρι του, άρχισε να κτυπιέται, και ο δον Κι-
σότης να μετρά. Αμή δεν θέλει εκτυπήθη ούτε επτά οκτώ, και του
εφάνη πως κακός χωρατάς ήτον εκείνος και πολλά φονευτός, και,
κρατώντας ολίγον το καμιτσίκι, είπε προς τον καβαλιέρην του
πως αυτός απατήθη εις την συμφωνίαν οπού έκαμε.
«Ακολούθα εμπροσθά, Σάντσιε, και μη στέκεσαι,» είπεν ο δον
Κισότης «ότι εγώ θέλω σου τες πληρώσει διπλά.»
«Επειδή και είναι έτσι, θέλω τες κτυπηθεί.»
Και άρχισε να ανεβοκατεβάζει το κουρμπά(τ)σι, αμή δεν εκτυ-
513v πούσεν εις το κορμί του, αλλά εις | τα δένδρη εκείνα οπού ήτον
εκεί, και αυτός {και αυτός} εφώναζεν, έκλαιε και οδύρετον τόσον,
οπού εφαίνουνταν πως η καθεμία ξυλία τού ήθελεν εβγάλει την
καρδίαν. Ο δον Κισότης, όντας πολλά ευσπλαχνικός, τον ελυ-
πούνταν να μην αποθάνει και δεν ήθελεν επιτύχει την επιθυμίαν
του από την αγνωσίαν του Σάντσιου, και του είπεν:
«Παιδί μου, Σάντσιε, φθάνει αυτές οπού εκτυπήθηκες, και τες
επίλοιπες θέλεις τες κτυπηθεί με την ανάπα(υ)σήν σου. Ότι εκτυ-
πήθηκες παράνω από χίλιες καμιτσικιές· και κατά το παρόν άκου-
σον τον λόγο μου, και έλα ενδύσου.»
«Όχι, όχι, σινιόρε,» απεκρί(θη) ο Σάντσιος «δεν θέλω να ειπούν
διά λόγου μου πως: "Όποιος με εκαλοπλέρωσε, να μη τον εκα-
λοδούλευσα". Η αυθεντία σου άφησόν με να κτυπηθώ το ολιγό-
τερον άλλες χίλιες, ότι εγώ καταλαμβάνω του λόγου μου πως
ημπορώ να τες υποφέρω.»

2 κτρπάτζι *στην αριστερή ώα προσθ. με το ίδιο χέρι σε δύο αράδες* ἤγτν καμι/τζίκι. || 4 συκαῖς || 13 ἑπτά *το* ἑ *διορθ. από* ἔ || 14 φονευτός *γρ.* φθηνός *(;)* || 20 κτρ/μπάζι || 22 καὶ αὐτός, / καὶ αὐτός | ἔκλαιε *γραμμ. πάνω σε σβησμένα αδιάγν. αρχ.* || 27 ἐκτυπήθηκες , *πριν από το κόμμα σβησμένο ίσως* αι || 28 ἀνά/πασιν || 29 κα/μιτζικαῖς || 31 λό/γομ *γρ.* λόγο(ν) μου *(;)* || 32 σινιόρε ἀπεκρί/ ὁ

P «Επειδή και αγαπάς εσύ,» είπεν ο δον Κισότης «κτυπήσου, ότι εγώ θέλω μετρώ.»

Επήρε λοιπόν πάλιν ο Σάντσιος το καμιτσίκι εις το χέρι του και
514r άρχισε να κτυπά | με τόσην προθυμίαν και δύναμην, οπού είχε ξεφλουδίσει πολλά δένδρη οπού ήτον τριγύρω· και, φωνάζοντας μίαν φοράν, είπεν:

«Εδώ θέλεις αποθάνει, Σαμψών, και όσοι είναι μαζί σου!»

Ο δον Κισότης έτρεξεν ευθύς, και, πιάνοντας το καμιτσίκι, είπεν:

«Να μη το δώσει η τύχη, φίλε Σάντσιε, ότι διά το εδικόν μου γούστον να χάσεις την ζωήν σου με την οποίαν θέλεις να αναθρέψεις την γυναίκα σου και τα παιδιά σου: ας ακαρτερήσει η Δουλτσινέα έως οπού να μας βολέσει πάλιν ο καιρός, ότι εγώ από αυτό οπού είδα εις τον Σάντσιον πιστεύω βεβαιότατα πως δεν θέλει αφεθεί να κάμει και το τέλος.»

«Επειδή και θέλεις έτσι η αυθεντία σου,» απεκρίθη ο Σάντσιος «ρίξον με το γιαμουρλούκι σου επάνω εις τες πλάτες μου, ότι είναι ιδρωμένες και φοβούμαι να μην αρρωστήσω.»

Ο δον Κισότης τον έριξεν ευθύς το γιαμουρλούκι του, με το οποίον επλάγιασε και εκοιμήθη έως οπού τον εξύπνησεν ο δον Κισότης ανατέλλοντος του ηλίου, και, ακολουθώντας πάλιν την
514v στράταν τους, έφθασαν εις μίαν χώραν. Και ξεκα||βαλικεύοντας εις ένα κονάκι, οπού του δον Κισότε τοιούτον του εφάνη, και όχι καστέλι. Επήγαν και έπιασαν κατάλυμα εις μίαν σάλαν, η οποία, αντίς να έχει χρυσά πετσία εις τους τοίχους, ως καθώς είναι συνήθεια εις τες Ιταλίες, είχε κάτι ζωγραφίες παλαιές, ως καθώς είναι συνήθεια να τα έχουν εις τα χωρία. Εις μίαν ήτον ζωγραφισμένη από πολλά αμαθέστατον ζωγράφον η κλοπή της Ελένης, όταν ο Αλέξανδρος ο Πάρης την επήρε από τον Μενέλαον, και εις το άλλον ήτον η ιστορία της Διδώ και του Αινείου, επάνω εις ένα υψηλόν πύργον, προσποιουμένη πως κάμνει σημείον με ένα μισόν μαξιλάρι εις τον φυγαδεύοντα μουσαφίρην του, οπού έφευγε τρέχοντας εις την θάλ⟨α⟩σσαν μέσα εις μίαν φεργάδαν. Εστοχάσθη καταλεπτώς τες ιστορίες και είδε πως η Ελένη δεν επήγαινεν κακοκαρδισμένη, διότι εχαμογελούσεν, αμή η ωραία Διδώ εφαίνουνταν πως έχυνεν από τα ομμάτιά της δάκρυα χονδρά

14 ᾱδα *το* ᾱ *διορθ. από* ϊ || 19 γιαμκρλῦκι || 20 ἐπλάγιασε || 23-24 (ὁπῦ … καζέλι) || 24 ἔπιασαν | ἡ ὁποία *γραμμ. πάνω σε σβησμένα αδιάγν. αρχ.* || 32 μνσαφίρην τν *γρ.* μουσαφίρην της || 33 θαλσσαν

ωσάν καρύδια. Ο δον Κισότης, βλέποντας αυτό, είπεν: **P**

515r «Αυτές οι δύο σινιόρες εστάθησαν κα|ταπολλά κακορίζικες με το να μην εγεννήθηκαν εις τους παρόντας καιρούς, και εγώ ο πλέον κακορίζικος από όλους με το να μην εγεννήθηκα εις τον καιρόν τους: ότι, αν εσυνέβαινεν αυτό, ούτε η Τρωάδα ήθελε καεί μήτε η Καρταγίνη ήθελεν απολεσθεί, επειδή και μόνον εγώ αν εσκότωνα τον Πάρην δεν ήθελον συνέβει αυτές οι συμφορές.»

«Εγώ ημπορώ να βάλω στοίχημα» είπεν ο Σάντσιος «ότι πριχού να περάσει πολύς καιρός δεν θέλει ευρεθεί παλάτι, οσταρία, εργαστήρι μπαρμπέρικον οπού να μην είναι τυπωμένη η ιστορία των ανδραγαθιών μας· και καν να μας εζωγράφιζε κανένας επιτηδειότερος από εκείνον οπού εζωγράφιζεν αυτά.»

«Έχεις δίκαιον, Σάντσιε,» του απεκρίθη ο δον Κισότης «και βέβαια αχρείος εστάθη εκείνος οπού τα εζωγράφισε. Αμή ας τα αφήσομεν αυτά εις ένα μέρος, και ειπές με αν έχεις σκοπόν να κτυπηθείς απόψε τίποτε καμιτσικιές και αν θέλεις να είναι μέσα εις οσπίτι ή έξω εις τον κάμπον.»

515v «Εμένα, σινιόρε,» απεκρίθη ο Σάντσιος «τό|σον με κάνει να τες κτυπηθώ μέσα εις το οσπίτι όσον και έξω· φθάνει μόνον να είναι ανάμεσα εις δένδρη, ότι με φαίνεται πως να με βοηθούν το να υποφέρω γενναίως τον μεγάλον κόπον.»

«Όχι, Σάντσιε,» απεκρίθη ο δον Κισότης «εγώ το εστοχάσθηκα αλλέως τώρα, ότι, διά να πάρεις και εσύ δύναμην, να τες αφήσομεν κατά το παρόν τες ξυλιές και να τες κτυπηθείς όταν υπάγομεν εις το χωρίον μας, εις το οποίον θέλομεν φθάσει έως μεθαύριον.»

Ο Σάντσιος τού απεκρίθη να κάμει καθώς αγαπά, αμή πως αυτός αγαπούσε να τελειώσει αυτήν την υπόθεσην, διότι η άργητα πολλάκις φέρει κίνδυνον.

Και με αυτό ετελείωσαν τότε την ομιλίαν τους.

Κεφ(άλαι)ον οβ^ον.

Οπού διηγείται με τί τρόπον επήγαν εις το χωρίον τους ο δον Κισότης και ο Σάντσιος.

Ο δον Κισότης και ο Σάντσιος εκάθισαν όλην εκείνην την ημέ-

2 ἐκάθησαν κα//τά πολλά || 10 ἐργασῆρι μπαρμπέρικον *γρ.* εργαστήρι, μπαρμπέρικον *(;)* || 17 ὸσπῆτι *γρ.* ⟨το⟩ οσπίτι *(;)* || 18 σινιόρε

P ραν εις εκείνο το κονάκι ακαρτερώντας να βραδιάσει, ένα μεν διά
516r να τελειώ|σουν το επίλοιπον των ξυλίων εις το(ν) κάμπον, και άλλο
διά να ιδεί το τέλος αυτών των ξυλίων, εις το οποίον έστεκεν όλη
η επιθυμία. Έφθασεν εις εκείνο το κονάκι ένας διαβάτης καβα-
λάρης, με τρεις τέσσαρους υπηρέτας, ένας από τους οποίους εί- 5
πεν εις εκείνον οπού εφαίνουνταν να είναι αυθέντης τους:

«Η αυθεντία σου, σινιόρ δον Αλβάρο Ταρφέ, ημπορείς να κα-
θίσεις εδώ έως να απεράσει το μεσημέρι.»

Ακούοντας αυτό ο δον Κισότης, είπε προς τον Σάντσιον:

«Άκουσον, Σάντσιε: όταν εγώ εφυλλολόγησα εκείνο το δεύτε- 10
ρον μέρος της ιστορίας μου, με φαίνεται να είδα αυτό το όνομα,
δον Αλβάρο Ταρφέ.»

«Ενδέχεται.» απεκρίθη ο Σάντσιος «Αμή ας αφήσομεν να ξε-
καβαλικεύσει, και ύστερον θέλομεν τον ερωτήσει.»

Εξεκαβαλίκευσεν ο καβαλιέρης, η καπήλισσα του έδωσε μίαν 15
καλήν καμάραν κοντά εις τον δον Κισότην, στολισμένην και με
ζωγραφίες ωσάν και του δον Κισότε. Ο καβαλιέρης ευθύς εξεγυ-
516v μνώθη, και εβγήκεν έξω εις την σάλαν, | με το να εφυσούσεν δρο-
σερός άνεμος, εις την οποίαν ηύρε και τον δον Κισότην, και τον
ερώτησεν εις τί μέρος επήγαινεν. 20

Ο δον Κισότης τού απεκρίθη:

«Εγώ, σινιόρε, υπάγω εδώ σιμά εις ένα χωρίον, εις το οποίον
εγεννήθηκα. Αμή η αυθεντία σου πού πηγαίνει;»

«Εγώ, σινιόρε,» του απεκρίθη ο καβαλιέρης «υπάγω εις την πα-
τρίδα μου την Γρανάταν.» 25

«Καλή πατρίς!» απεκρίθη ο δον Κισότης «Αμή ειπές με, πα-
ρακαλώ σε, πώς ονομάζεσαι.»

«Εμένα το όνομά μου είναι δον Αλβάρο Ταρφέ.» απεκρίθη ο
καβαλιέρης.

Προς τον οποίον είπεν ο δον Κισότης: 30

«Εγώ λογιάζω χωρίς άλλο πως η αυθεντία σου να είσαι εκεί-
νος ο δον Αλβάρο Ταρφέ οπού είναι τυπωμένος εις το δεύτερον
μέρος της ιστορίας του δον Κισότε της Μαντσίας νεωστί τυπω-
μένον από ένα τωρινόν συγγραφέα.»

«Εγώ είμαι εκείνος,» απεκρίθη ο καβαλιέρης «και εκείνος ο δον 35
Κισότης ήτον μεγαλότατός μου φίλος, και εγώ εστάθηκα εκείνος
οπού τον έβγαλα από την χώραν του, και τον επαρακίνησα να έλ-

2 τό κάμπον || 10 ἐφιλολόγησα | ἐκεῖνο *το κεῖνο ίσως υπογραμμ.* || 22 σινιόρε | χω-
ρίον *το* ι *διορθ. από αδιάγν. αρχ.*

517r θει εις μίαν πανήγυρην | οπού εγίνουνταν εις την Σαραγότσαν, εις P
την οποίαν επήγαινα και εγώ· και τον έκαμα μεγάλες χάριτες,
μάλιστα τον εγλίτωσα και από τον θάνατον διότι ήτον πολλά θρα-
σύς και απόκοτος.»

«Ειπές με, παρακαλώ σε, σινιόρε, ομοιάζω εγώ με εκείνον τον 5
δον Κισότην οπού λέγεις η αυθεντία σου;» είπεν ο δον Κισότης.

«Όχι, βεβαιότατα,» απεκρίθη ο καβαλιέρης «με κανέναν τρό-
πον.»

«Αμή λέγουν πως να είχεν και έναν οπλοφόρον και τον ονομά-
ζουν Σάντσιον Πάντσα;» είπεν ο δον Κισότης. 10

«Ναι, είχεν·» απεκρίθη ο δον Αλβάρο «ο οποίος, αν καλά και
να έλεγον πως ήτον πολλά νόστιμος και χαριτωμένος, όμως εγώ
δεν εγνώρισα κανένα από αυτά επάνω του.»

«Εγώ το πιστεύω,» είπεν τότε ο Σάντσιος «διότι το να λέγει τι-
νάς χάριτας και νοστιμάδας δεν είναι ίδιον κάθε ανθρώπου, και 15
αυτός ο Σάντσιος οπού λέγεις η αυθεντία σου θέλει είναι κανένας
αχρείος και ουδετιποτένιος, ότι ο αληθινός Σάντσιο Πάντσας εί-
μαι εγώ, διατί έχω τόσας χάριτας επάνω μου οπού φαίνεται πως
517v να πίπτουν ωσάν | βροχή επάνω μου· και, αν δεν πιστεύεις, η αυ-
θεντία σου κάμετε την δοκιμήν και ακολουθήσατέ με ώς έναν χρό- 20
νον, και θέλετε ιδεί πως πίπτουν επάνω μου κάθε ολίγον, τοιαύ-
τες και τόσες χάριτες, οπού, δίχως να ηξεύρω τες περισσότερες
φορές εκείνο οπού λέγω, κάμνω και γελούν όσοι και αν με ακού-
ουν· και ο αληθινός δον Κισότης της Μαντσίας, ο ονομαστός, ο
ανδρείος, ο γνωστικός, ο εραστής, ο χαλαστής των αδικημάτων, 25
ο παραπατέρας των ορφανών, ο διαφεντευτής των χηρών, ο φο-
νεύς των κοριτσίων, εκείνος οπού έχει διά κυρίαν την ασύγκριτον
Δουλτσινέαν από το Τοπόζο, είναι αυτός ο καβαλιέρης οπού εί-
ναι εδώ παρών, εις τον οποίον δουλεύω εγώ διά οπλοφόρος· και
όποιος άλλος δον Κισότης και Σάντσιο Πάντσας και αν ευρίσκε- 30
ται είναι ψευδής και ονειρευμένος.»

«Εγώ σε πιστεύω,» του απεκρίθη ο δον Αλβάρος «διότι περισ-
σότερες χάριτες και νοστιμάδες είπες η αυθεντία σου εις τέσσα-
ρα πέντε λόγια οπού εσύντυχες παρά οπού πιστεύω να εσύντυ-
518r χεν ο άλλος ο Σάντσιος επί ζωής του! Και ο καβαλιέρης σου αλη- 35
θινά φαίνεται να είναι ως καθώς τον λέγεις.»

«Εγώ είμαι ο δον Κισότης της Μαντσίας,» απεκρίθη ο δον Κι-

5 σινιόρε || 6 κισσότης; || 27 ἐκᾶνος *το ς διορθ. ίσως με άλλο χέρι από ν ή υς* || 31 ἆναι^{ψευ}δής *το ψευ προσθ. με το ίδιο χέρι*

P σότης «εκείνος ο ίδιος οπού κηρύττεται η φήμη του, και όχι εκείνος ο κακορίζικος οπού ηθέλησε να πάρει το όνομά μου και τιμά του λόγου του με τους λογισμούς μου. Τόσον παρακαλώ την αυθεντίαν σου, διά το χρέος οπού έχεις όντας καβαλιέρης, να ευαρεστηθείς να κάμεις μίαν μαρτυρίαν έμπροσθεν του κριτού αυτής της χώρας πως η αυθεντία σου δεν με είδες ποτέ έως ποτέ έως τώρα, και πως εγώ δεν είμαι ο δον Κισότης οπού ετυπώθη εις το δεύτερον βιβλίον, μήτε αυτός ο Σάντσιο Πάντσας εκείνος οπού γνωρίζεις η αυθεντία σου.»

«Εγώ θέλω σε δουλεύσει την αυθεντίαν σου μετά πάσης χαράς,» απεκρίθη ο δον Αλβάρο «αν καλά και να φέρει θαυμασμόν το να ακούονται δύο δον Κισότηδες και δύο Σάντσιες εις ένα και τον αυτόν καιρόν οι οποίοι όσην ομοιότητα έχουν εις τα ονόματα
518ᵛ τόσην ανομοιότητα έχουν εις τα έργα· και | το ξαναβεβαιώνω πως αυτούς, οπού είδα, ποτέ μου δεν τους είδα.»

«Βέβαια η αυθεντία σου» είπεν ο Σάντσιος «θέλει να είσαι γοητευμένος, ωσάν την σινιόραν μου την Δουλτσινέαν· και άμποτες να έδιδεν ο Θεός να έστεκεν η σωτηρία σου ⟨εις άλλες⟩ τρεις χιλιάδες και τόσες καμιτσικιές, οπού κτυπιούμαι και διά λόγου της, ότι εγώ τες ήθελα κτυπηθεί χωρίς καμίαν πληρωμήν.»

«Εγώ δεν καταλαμβάνω τί καμιτσικιές λέγεις.» είπεν ο δον Αλβάρο.

Ο Σάντσιος τού απεκρίθη πως ήτον μεγάλη η διήγησις, και πως του την ήθελε διηγηθεί την υπόθεσην αν κατά τύχην ήθελεν υπάγει από μίαν στράταν.

Ήλθεν ωστόσον και η ώρα του γεύματος· ο δον Κισότης εγευμάτισεν με τον δον Αλβάρο. Και κατά τύχην εμβήκεν εις εκείνο το κονάκι ο κριτής εκείνου του τόπου, με έναν γραμματικόν έμπροσθέν του, και, λέγοντας ο δον Κισότης τον δον Αλβάρον να ειπεί εκείνο οπού είχαν ομιλήσει, αυτός με καλήν του καρδίαν ομολόγησεν έμπροσθεν εις τον κριτήν πως αυτός δεν ήξευρε τον δον
519ʳ Κισότην της Μαντσίας, οπού ήτον εκεί | παρών, και πως δεν ήτον εκείνος οπού ήτον τυπωμένος εις μίαν ιστορίαν ονομαζομένην *Δεύτερον μέρος του δον Κισότε της Μαντσίας*, συντεθείσα παρά τινος Αβελιανού, Τορδεσιλιάνου. Ο κριτής εστάθη και εστοχάσθη εκείνο οπού ήτον της δικαιοσύνης· και έκαμε την διάλυσην με όλες

12 σαντζιες *γρ.* Σάντσιοι *(;)* Σάντση⟨δ⟩ες *(;)* || 17 σινιόραν || 18 σωτηρίασν τρᾶς || 19 καμιτζικαῖς || 35 ἀβελιανὸ *γρ.* Αβελιαν⟨εδ⟩ού *(;)*

τες δύναμες οπού εις τοιαύτας υποθέσεις έπρεπε να γίνονται, και P
με αυτό έμειναν καταπολλά χαρούμενοι ο δον Κισότης και ο Σάντσιος, ωσάν να ήτον καμία αναγκαία η διάλυσις αύτη και ωσάν να μην ημπορούσαν να ξεχωρισθούν από τα έργα τους οι δον Κισότηδες και Σάντσιοι. Εσυνομίλησε διά διάφορες υπόθεσες ο δον Αλβάρο με τον δον Κισότην, εις τας οποίας ο Μαντσιακός έδειξε τας φρονιμάδας του, εις τρόπον οπού έκαμε τον δον Αλβάρον και εγνώρισε το σφάλμα εις το οποίον ευρίσκετον· ο οποίος άρχισε να υποπτεύεται πως να είναι γοητευμένος, επειδή και έβλεπεν οφθαλμοφανώς δύο δον Κισότηδες τόσον ανομοίους.

Εβράδιασεν η ημέρα, και εκίνησαν από εκείνον τον τόπον, και
519ν περιπατώντες έως | δύο ώρες ήλθαν εις δύο στράτες, από τες οποίες η μία επήγαινεν εις το χωρίον του δον Κισότε και η άλλη προς το μέρος οπού ήθελε να υπάγει ο δον Αλβάρο. Εις αυτό το ολίγον διάστημα του καιρού ο δον Κισότης τού εδιηγήθη την συμφοράν οπού έπαθεν όταν ενικήθηκεν και την γοητείαν και ελευθερίαν της Δουλτσινέας, τα οποία ακούοντας ο δον Αλβάρος, και αποχαιρετώντας τον δον Κισότην και τον Σάντσιον, επήγεν εις την στράταν του, και αυτοί εις την εδικήν τους, και έμειναν εκείνην την νύκταν ανάμεσα εις κάποια δένδρη, εις τα οποία ετελείωσεν ο Σάντσιος τον αριθμόν των ξυλιών, και αν καλά και εις τες φλούδες των δένδρων, και όχι εις την ράχην του.

Ο απατημένος δον Κισότης δεν ελάνθασεν ούτε μίαν εις τον λογαριασμόν και ηύρε πως με εκείνες οπού είχε κτυπηθεί την απερασμένην νύκταν έγιναν τρεις χιλιάδες και είκοσι εννέα. Εφάνη πως ο ήλιος να ανέτειλε πλέον ταχινότερα διά να ιδεί την θυσίαν, με το φως του οποίου ακολούθησαν την στράταν τους, ομιλώντας
520ν αναμεταξύ | τους διά την απάτην του δον Αλβάρου, πως εστάθη πολλά καλόν πως επήρα(ν) την βεβαίωσήν του έμπροσθεν εις τον κριτήν.

Επεριπάτησαν όλην εκείνην την ημέραν και όλην την νύκταν και δεν τους εσυνέβη κανένα αξιόλογον πράγμα, πάρεξ ο Σάντσιος ετελείωσε τον αριθμόν των ξυλίων, διά το οποίον εχάρη ο δον Κισότης καταπολλά, και ακαρτερούσε να ξημερώσει η ημέρα να ιδεί αν ήθελεν απαντήσει την Δουλτσινέαν του εις την προτέραν της στάσην· και όσες γυναίκες απαντούσε επήγαινε και

4 ξεχωρισθῆν *το ωρισθ ίσως υπογραμμ.* || 11 ἐβράδυασεν *το ά διορθ. από ᾱ* | τόν-τ^{ό}πον *το δεύτερο τό προσθ. με το ίδιο χέρι* || 21 ξυλιῶν || 26 θυσίαν *ύστερα από το ν διαγραμμ. τόνος* || 29 ἐπῆρα

P τες εκοίταζε γυρεύοντας να εύρει την Τοποζίγκα, κρατώντας διά πράγμα καταπολλά αδύνατον το να ψευσθεί ο Μερλίνος εις τας υποσχέσεις του.

Με αυτούς τους συλλογισμούς και επιθυμίες, ανέβηκαν επάνω εις ένα βουνάκι, από το οποίον εφαίνουνταν το χωρίον τους, και, βλέποντάς το ο Σάντσιος, εγονάτισε και είπεν:

«Άνοιξον τα ομμάτια σου, ποθητή μου πατρίδα, και ιδές οπού γυρίζει εις του λόγου σου ο υιός σου ο Σάντσιο Πάντσας, και, αν δεν
520v είναι με πολλά πλούτη, καν με πολλές ξυλιές. Άνοιξον | παρομοίως τες αγκάλες σου και δέξου τον υιόν σου τον δον Κισότην, ότι, αν και να έρχεται νικημένος από άλλο χέρι, όμως είναι νικητής του εαυτού του, οπού, ως καθώς αυτός με είπεν, είναι η μεγαλυτέρα νίκη.»

«Σιώπα, Σάντσιε,» είπεν ο δον Κισότης «και ας υπάγομεν να έμπομεν εις το χωρίον μας, εις το οποίον θέλομεν ξανασυλλογισθεί, και θέλομεν κάμει ετοιμασίαν διά την βοσκικήν ζωήν.»

Με αυτό, εκατέβηκαν από το βουνόν και εμβήκαν εις το χωρίον τους.

Κεφ(άλαι)ον ογ^{ον}.

Οπού διηγείται τους οιωνισμούς οπού έλαβεν ο δον Κισότης όταν έμβαινεν εις το χωρίον του, και άλλα συμβεβηκότα οπού στολίζουν αυτήν την μεγάλην ιστορίαν.

Όταν έμβαινεν ο δον Κισότης μέσα εις το χωρίον, ως καθώς λέγει ο Σιδ Αχμέτ, είδεν εις τον φόρον του χωρίου δύο παιδία οπού εμάλωναν, και το ένα είπε προς το άλλον:

«Ματαίως κοπιάζεις, και δεν θέλεις την ιδεί, αν ήθελες ζήσει χίλια χρόνια.»

521r Ο δον Κι|σότης ακούοντας αυτό είπε προς τον Σάντσιον:

«Ακούεις τί λέγει αυτό το παιδί, πως: "δεν θέλεις την ιδεί εις όλην σου την ζωήν";»

«Και με αυτό τί εβγαίνει;» απεκρίθη ο Σάντσιος.

«Τί εβγαίνει;» λέγει ο δον Κισότης «Δεν καταλαβαίνεις εσύ πως εκείνος ο λόγος πηγαίνει εις τον σκοπόν μου, οπού δηλοί πως εγώ δεν θέλω ιδεί πλέον την Δουλτσινέαν;»

7 ὀμμά/τια || 25 κοπιάζῃς *πάνω από το ο ίσως διαγραμμ. τόνος*

Ο Σάντσιος ήθελε να τον αποκριθεί, αμή δεν ημπόρεσε με το P
να εσυγχύσθη ο νους του εις το να βλέπει πως από εκείνον τον
κάμπον ήρχουνταν φεύγοντας ένας λαγωός, οπού τον εδίωκαν
πολλά λαγωνικά και κυνηγοί, ο οποίος, από τον φόβον του, επή-
γε και εχώθη ανάμεσα εις τα ποδάρια του γομαρίου. Ο Σάντσιος
τον έπιασε ζωντανόν και τον επήγεν εις τον δον Κισότην, ο οποί-
ος έστεκε λέγοντας:

«*Κακόν σημείον! Κακόν σημείον!* Ένας λαγωός φεύγει, οι κυ-
νηγοί τον διώκουν: η Δουλτσινέα δεν φαίνεται!»

«Η αυθεντία σου είσαι πολλά παράξενος άνθρωπος.» είπεν ο
Σάντσιος «Ας υποθέσομεν πως αυτός ο λαγωός είναι η Δουλτσι-
521ν νέα και αυτοί οι κυνηγοί να είναι οι γοητ(ε)υταί | οπού την εμετα-
σχημάτισαν εις χωριάτισσαν· αυτήν εγώ την πιάνω και την δίδω
εις το χέρι της αυθεντίας σου, και την κρατείς ανάμεσα εις τες
αγκάλες σου και την χαϊδεύεις: και διατί λέγεις πως είναι κακόν
σημείον;»

Τα δύο παιδία οπού εμάλωναν επήγαν να ιδούν τον λαγωόν,
και ερώτησεν ο Σάντσιος ένα από εκείνα τα παιδία· αυτό του απε-
κρίθη πως είχε πάρει από το άλλον παιδί ένα κλουβί, το οποίον
είχε κατά νουν να μη του το δώσει ποτέ. Ο Σάντσιος έβγαλεν από
την τσέπην του δύο τιμίνια, και τα έδωσεν εις το παιδί και επή-
ρε το κλουβί, και, δίδοντάς το εις τον δον Κισότην, είπεν:

«Νά, σινιόρε, οπού εχάλασαν αυτοί οι οιωνισμοί, οι οποίοι τό-
σον έχουν να κάμουν με τα εδικά μας συμβεβηκότα, όσον και με
τα σύγνεφα του απερασμένου χρόνου. Και με φαίνεται πως να
ήκουσα τον παπάν μας οπού έλεγεν πως δεν είναι ίδιον φρονίμων
και χριστιανών ανθρώπων το να αποβλέπουν εις τοιαύτα παρα-
μικρά πράγματα, μάλιστα και η αυθεντία σου με το έλεγες τες
522r απερασμένες. Και δεν πρέπει να αργοπορούμεν πλέον εις | αυτό,
αλλά ας περάσομεν εμπροστά και ας εμπούμεν εις το χωρίον μας.»

Έφθασαν οι κυνηγοί, εγύρευσαν τον λαγόν τους, ο δον Κισό-
της τούς τον έδωσε· και επήγεν παρεμπρός και την ώραν οπού
έμβαινεν εις το χωρίον ηύρον εις ένα λιβαδάκι τον παπάν και τον
δοτόρ Καράσκον. Και η νοστιμάδα ήτον οπού ο Σάντσιο Πάντσας
⟨ήτον⟩ επάνω εις το γομάρι και επάνω εις το σακί με τα άρματα,
με εκείνην την χλαμύδαν οπού ήτον ζωγραφισμένη με τες φλόγες

6 ἔπιασε || 12 κυνηγοί *το η διορθ. από* ι | γοητ*αί το τυ προσθ. με άλλο χέρι* || 13 χωριάτισσαν || 18 παιδία, αὐτό *γρ.* παιδία ⟨διατί εμάλωναν⟩· αυτό *(;)* || 34-35 σαντζιοπάντζας ἐπάνω *γρ.* Σάντσιο Πάντσας ⟨εκάθουνταν⟩ επάνω *(;)*

P της φωτίας οπού την έλαβεν εις το καστέλι του δουκός όταν ανάστησε την Αλτισιδόραν· εφόρεσεν εις το κεφάλι του και την μίτραν και την έδεσεν ως καθώς ημπόρεσε, και ήτον ο πλέον παράξενος στολισμός οπού να εφάνη ποτέ εις τον κόσμον επάνω εις το γομάρι.

Τους εγνώρισαν και τους δύο πολλά καλά ο παπάς και ο δοτόρος, και έτρεξαν να τους προϋπαντήσουν. Ο δον Κισότης εξεκαβαλίκευσε και τους ηγκαλιάσθη· αμή τα μικρά παιδία εστοχάσθηκαν από μακριά την μίτραν του γομαρίου και έτρεξαν να
522ᵛ την ιδούν, λέγοντας αναμε|ταξύ τους:

«Ελάτε, παιδία, να ιδείτε το γομάρι του Σάντσιου Πάντσα.»

Περιτριγυρίζοντάς τους, λοιπόν, πολύ πλήθος μικρών παιδίων και συντροφεύοντάς τους ο παπάς και ο δοτόρος, εμβήκαν μέσα εις την χώραν και επήγαν εις το οσπίτι του δον Κισότε, και ηύραν εις την πόρταν την ανεψιάν του και την δουλεύτριάν του, αι οποίαι είχον λάβει την είδησην. Ομοίως και η Τερέζα Πάντσα, η γυναίκα του Σάντσιου, η οποία, με τα μαλλιά της άπλεκτα και μισοξεγυμνωμένη, έτρεξε να ιδεί τον άνδρα της, κρατώντας από το χέρι και την θυγατέρα της την Σαντσιέτα· αμή, βλέποντας πως αυτός δεν ήτον ως καθώς αυτή εθαρρούσε διά γκοβερνατόρον, του είπεν:

«Τί είναι αυτό, άνδρα μου, διατί έρχεσαι τοιούτης λογής πεζός, πού είναι το γκοβέρνον σου, πού είναι τα πλούτη σου;»

«Σιώπα, Τερέζα,» της απεκρίθη ο Σάντσιος «ότι πολλές φορές εκεί οπού ο άνθρωπος θαρρεί να γίνει ένα πράγμα γίνεται άλλον, και ας υπάγομεν εις το σπίτι, ότι θέλω σε ειπεί πράγματα οπού να θαυμάσεις.»

«Αμή τί, άσπρα έφερες,» τον ερωτά η Τερέζα «οπού είναι το |
523ʳ αναγκαιότερον;»

«Έφερα,» της απεκρίθη ο Σάντσιος «και τα έχω κερδημένα με την πονηρίαν μου χωρίς να αδικήσω τινάν.»

«Άσπρα μόνον ας είναι, άνδρα μου,» είπεν η Τερέζα «και ας είναι κερδημένα ό,τι λογής και αν είναι.»

Η Σαντσιέτα ηγκαλίασε τον πατέρα της και τον ερώτησεν αν της έφερε τίποτε, ότι τον ακαρτερούσε ωσάν την βροχήν του Μαΐου· και, πιάνοντάς τον με το ένα χέρι από το ζωνάρι, και με

3-4 παράξενος συλλογισμός *γρ.* παράξενος σχηματισμός *(;)* || 22 ἄνδραμ*ϰ*; | 22-23 πεζός; || 23 γγοβέρνον σ*ϰ*; || 26 σπῆτι, *πριν από το κόμμα ίσως διαγραμμ. τόνος ή πνεύμα* || 30 κερδ*ῆ*μένα *το η διορθ. πάνω από διαγραμμ. αι*

το καπίστρι του γομαρίου με το άλλον, ομοίως και η γυναίκα του παίρνοντάς τον από το χέρι, επήγαν εις το οσπίτι τους, αφήνοντας τον δον Κισότην εις το εδικόν του σπίτι έχων διά συνοδείαν την ανεψιάν του και την δουλεύτριάν του, τον παπάν και τον δοτόρον. P

Εκείνην την ίδιαν ώραν εδιηγήθη την νίκην οπού έλαβεν και το χρέος οπού είχε να μην έβγει ένα χρόνον έξω από το χωρίον, και πως είχε κατά νουν να το φυλάξει αυτό, ως πλανώμενος καβαλιέρης, και πως είχε συλλογισθεί εκείνον τον χρόνον να γίνει βοσκός και να περιπατεί εις την μοναξίαν των κάμπων, γυμναζόμε-
523ᵛ νος εις την βοσκικήν | και ενάρετον άσκησην· και πως τους επαρακαλούσεν, αν δεν είχον πολλάς υπηρεσίας, να θελήσουν να γίνουν συντρόφοι του, ότι αυτός ήθελε να αγοράσει πρόβατα αρκετά· και τους είπε πως το καλλιότερον εκείνης της υποθέσεως ήτον καμωμένον, διότι αυτός είχε βάλει τα ονόματα, οπού τους έπρεπε πολλά εύμορφα. Ο παπάς είπε να τα ειπεί. Ο δον Κισότης απεκρίθη πως αυτός θέλει ονομασθεί ο βοσκός Κισοτίτσης· και ο δοτόρος, βοσκός Καρασκόνε· και ο παπάς, βοσκός Πιεβάμπρων.

Εθαύμασαν διά την νέαν τρέλαν του δον Κισότε, και, διά να μην αφήσει άλλην μίαν φοράν την πατρίδα του και να υπάγει εις τες καβαλιερίες του, ελπίζοντας πως εκείνον τον χρόνον ήθελεν ιατρευθεί, έκλιναν εις την γνώμην του, και του υποσχέθηκαν να του γίνουν συντρόφοι.

Ο Καράσκος είπε:

«Τόσον καλλιότερα, σινιόρε, οπού εγώ, καθώς το ηξεύρουν όλοι, είμαι εξαίρετος ποιητής και θέλω συνθέσει κάθε ολίγον στίχους βοσκικούς και πολιτικούς, διά να εγλεντίζομεν εις εκείνες
524ʳ τες ερημίες οπού θέλομεν περιπατεί· | το αναγκαιότερον είναι να διαλέξει ο καθένας το όνομα της βοσκοπούλας οπού έχει κατά νουν να λατρεύει εις τους στίχους του, και εις όσα δένδρη ευρίσκομεν να γράφομεν το όνομά της, ως καθώς είναι συνήθεια των ερασμένων βοσκών.»

«Όσον μεν διά λόγου μου» απεκρίθη ο δον Κισότης «δεν θέλω κάμει κόπον εις το να εύρω όνομα, επειδή και έχω την ασύγκριτόν μου Δουλτσινέαν του Τοπόζου, οπού είναι η δόξα της Μαντσίας, η στολή αυτών των λιβαδίων, ο στύλος της ευμορφίας, η

1 καπίςρι μὲ *στη δεξιά ώα προσθ. με το ίδιο χέρι* τῆγομαρίκ || 2 πἐρνοντἀς *το ς ίσως διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 14 ὑποθἐως *το σε προσθ. με το ίδιο χέρι* || 18 πιεβαμ̓προν *γρ.* Κουριάμπρων

P εντέλεια των χαρίτων και, τέλος πάντων, ένα υποκείμενον εις το οποίον ημπορεί να αποδοθεί κάθε εγκώμιον.»

«Αυτό είναι αληθινόν.» απεκρίθη ο Καράσκος «Και ημείς, αν δεν εύροιμεν τίποτε άλλα ονόματα, θέλομεν πάρει από εκείνα οπού ευρίσκουνται εις τους τύπους, δηλονότι: Φύλλιδα, Αμαρύλλη, Διάνα, Φλόριδα, Γαλαταία και Βελισάρδα· ότι, επειδή και αυτές τες πωλούνε εις τους φόρους, δεν είναι μεγάλον πράγμα να αγοράσομεν από μίαν. Και, αν κατά τύχην η βοσκοπούλα μου
524v ονομάζεται | Άννα, εγώ θέλω το μεταβάλει και θέλω το κάμει "Νάρδα", και, αν είναι Φραντσέσκα, θέλω την ονομάσει "Φραντσένιαν", ότι αυτά ταιριάζουν.»

Ο δον Κισότης άρχισε να γελά διά αυτά τα ονόματα, ο παπάς επήνεσε καταπολλά την τετιμημένην του απόφασην και του υποσχέθη να τον συντροφεύσει εκ δευτέρου όταν δεν τον ήθελον εμποδίσει τα αναγκαία χρέη οπού είχεν. Με αυτό αποχαιρετήθηκαν και εβγήκαν έξω.

Και ηθέλησεν η τύχη ότι η ανεψιά του και η δουλεύτρια ήκουσαν την ομιλίαν οπού έκαμαν οι τρεις τους· και, ευθύς οπού αυτοί απέρασαν, εμβήκαν και οι δύο τους μέσα εις τον δον Κισότην εις τον οποίον είπεν η ανεψιά του:

«Τί πράγμα είναι αυτό, άρχων θείε; Τώρα οπού ελπίζομεν και ημείς πως εγύρισες εις το σπίτι σου να ζήσεις μίαν ειρηνικήν ζωήν και τιμημένην, θέλεις να έμπεις εις νέους λαβυρίνθους, και να γίνεις βοσκός;»

«Ημπορείς η αυθεντία σου» λέγει του η δουλεύτρια «να υποφέρεις εις τον κάμπον την μεγάλην ζέστην του καλοκαιρίου, και
525r να ακούεις τες | φωνές των λύκων; Όχι, βεβαιότατα δεν ημπορείς, ότι αυτά είναι άσκησις ανθρώπων χοντροειδεστάτων, οπού είναι μαθημένοι και αναθρεμμένοι σχεδόν από μικρά παιδία μέσα εις τα πρόβατα. Άκουσον, σινιόρε, και λάβε την συμβουλήν μου, ότι είμαι πενήντα χρονών γυναίκα: κάθισον εις το σπίτι σου, και κοίταξον τα πράγματά σου, και εξομολογού συχνά, βοήθα τους πτωχούς, και αν πάθεις κανένα κακόν ειπέ με πως είμαι εγώ κακή γυναίκα.»

«Σιωπάτε, θυγατέρες μου,» τες αποκρίθη ο δον Κισότης «ότι εγώ ηξεύρω πολλά καλά εκείνο οπού με πρέπει. Υπάγετέ με εις

4 εὕροιμεν γρ. εύρο{ι}μεν (;) εύρημεν (;) || 10 νάρδα γρ. ⟨Αν⟩νάρδα || 11 τεργιάζειν || 30 σινιόρε

το κρεβάτι, ότι με φαίνεται να μην ευρίσκομαι καλά, και να κρα- P
τείτε διά πράγμα βέβαιον, ή πλανώμενος καβαλιέρης θέλω γένει
ή πλανώμενος βοσκός, δεν θέλω λείψει να σας βοηθήσει από εκεί-
να οπού έχετε χρεία.»

Η δουλεύτρια και η ανεψιά του τον επήγαν εις το κρεβάτι, και
τον έδωσαν και έφαγε και τον επεριποιήθηκαν όσον ήτον της δυ-
νάμεώς τους. |

525ᵛ Κεφ(άλαι)ον οδ^ον.

Οπού διηγείται με τί τρόπον αρρώστησεν ο δον Κισότης
και την διαθήκην οπού έκαμεν, ομού και τον θάνατόν του.

Επειδή και τα ανθρώπινα πράγματα δεν είναι αιώνια, αλλά
γυρίζουν πάντοτε εις την κλίσην των αρχών τους έως οπού φθά-
νουν εις το έσχατον τέλος, μάλιστα αι ζωαί των ανθρώπων, και
μην έχοντας η ζωή του δον Κισότε κανένα προτέρημα ξεχωριστόν
από τον ουρανόν διά να κρατήσει το τρέξιμόν της, έφθασε το τέ-
λος της και η εσχάτη ώρα όταν αυτός μήτε το εσυλλογούνταν·
διότι, ή από την μελαγχολίαν οπού είχεν βλέποντας του λόγου
του νικημένον ή και να ήτον από Θεού διορισμένη, του ήλθε μία
θέρμη, τον εκράτησεν έξι ημέρες εις το κρεβάτι, εις τες οποίες
πολλές φορές ο παπάς και ο δοτόρος, ομού και ο μπαρμπέρης,
τον εσυχνογειτόνευον, και ο Σάντσιος δεν έλειπεν ποτέ από το
προσκέφαλόν του.

Αυτοί έπασχαν με κάθε τρόπον να τον κάμουν να χαρεί, και
526ʳ τον έλεγεν ο δοτόρος να κά|μει καλήν καρδίαν και να σηκωθεί διά
να κάμουν καλήν αρχήν εις την βοσκικήν τους άσκησην, διά την
οποίαν είχεν αγοράσει δύο ανδρεία σκυλία διά να φυλάττουν το
κοπάδι, το ένα ονομαζόμενον Μπαρτσίνον και το άλλο Μποτρό-
νε. Με όλα τούτα ο δον Κισότης δεν εσμίκρυνε τελείως την με-
λαγχολίαν του.

Έκραξαν οι φίλοι του έναν ιατρόν, και εκοίταξε τον σφυγμόν,
και δεν του άρεσεν και είπε πως, με κάθε τρόπον, πρέπει να επι-
μεληθεί περισσότερον διά την υγείαν της ψυχής, ότι η του σώμα-
τος ήτον κινδυνώδης. Ο δον Κισότης ακούοντάς το το εσιώπησε,

3 λ̸ή̸η̸ νά σᾶς βοηθήσῃ γρ. λείψει να σας βοηθήσω (;) λείψει {να} σας βοηθήσει (;) || 17-18 (διότι ... διορισμένη) || 33 ἀ/κ̸ο̸ύ̸ω̸ντάς το τό ἐσιώπησε γρ. ακούοντάς το {το} εσιώπησε

P αμή η ανεψιά του, η δουλεύτρια και ο Σάντσιος άρχισαν να κλαίουν τόσον θλιβερά, ωσάν να τον έβλεπον αποθαμένον έμπροσθέν τους. Η γνώμη του ιατρού ήτον πως από την πίκραν και μελαγχολίαν του αρρώστησεν. Ο δον Κισότης επαρακάλεσε να τον αφήσουν μοναχά να κοιμηθεί. Και τον άφησαν και εκοιμήθη ώς έξ ώρες: τόσον, οπού εθαρρούσαν πως δεν θέλει σηκωθεί. Τέλος πάν-
526ν των εξυπνώντας, εφώναξε, και | είπεν:

«Δόξα τῳ παντοδυνάμῳ Θεῴ, οπού με έκαμε τόσην καλοσύνην! Κοντολογίς, η ευσπλαχνία του δεν έχει όρια, μήτε την σμικρύνουν μήτε την εμποδίζουν αι αμαρτίαι των ανθρώπων.»

Η ανεψιά του, ακούοντας αυτά, τον ερώτησε:

«Τί λέγεις η αυθεντία σου, σινιόρε; Είναι τίποτε νέον; Τί ελεημοσύνη είναι αυτή, και τί αμαρτίαι ανθρώπων;»

«Το έλεος,» απεκρίθη ο δον Κισότης «ανεψιά μου, είναι εκείνο οπού έδειξεν ο άγιος Θεός εις του λόγου μου ετούτον τον καιρόν, τον οποίον, καθώς είπα, δεν εμποδίζεται από τους ανθρώπους. Εμένα με ήλθεν η γνώσις μου τελεία, και έφυγα το σκότος της αμαθείας εις την οποίαν με έβαλεν η κακή και συχνή ανάγνωσίς μου των ασυστάτων βιβλίων της καβαλερίας. Τώρα γνωρίζω τα σφάλματα, και δεν πικραίνομαι άλλο παρά πως το εκατάλαβα παράκαιρα, και δεν έχω καιρόν να κάμω καμίαν αντιμισθίαν διαβάζοντας άλλα οπού να είναι εις φως της ψυχής. Εγώ καταλαβαίνω του λόγου μου, ανεψιά μου, πως εκόντεψεν η ώρα του θα-
527ν νάτου: και αγαπούσα να κά|μω τρόπον, οπού να γνωρίσει ο κόσμος πως η ζωή μου δεν εστάθη τόσον κακή, οπού να αφήσω παράνομα διά τρελός· ότι, αν καλά και να εστάθηκα τοιούτος, με όλον τούτο δεν ήθελα να βεβαιώσω αυτήν την αλήθειαν και εις τον θάνατόν μου.»

Και, εκεί οπού τα εσυντύχαινεν αυτά, εμπήκεν μέσα ο παπάς, ο δοτόρος και ο μαστορο-Νικολός. Και, ευθύς οπού τους είδεν ο δον Κισότης, τους είπε:

«Δεν είμαι πλέον εγώ ο δον Κισότης της Μαντσίας, αλλά Αλόνσων Κβισιάνος, οπού διά τα καλά μου ήθη ονομάσθηκα ο "αγαθός". Εγώ τώρα είμαι ο μεγαλότατος εχθρός τού Άμαδις της Φράντσας και όλης του της γενεάς· τώρα εμίσησα όλες τες μάταιες ιστορίες της πλανωμένης καβαλερίας· τώρα γνωρίζω την

4 ἀῤῥώστησεν *το ω διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 5 μοναχά *γρ.* μοναχόν *(;)* || 13 αὐτή; || 14 κισσότης *το ς διορθ. από αδιάγν. αρχ.* || 16 τοὺ ὁποῖον *γρ.* το{ν} οποίον *(;)* || 32-33 ἀλον/σον *γρ.* Αλόνσο{ν} *(;)* Αλόνσος *(;)* || 33 κβισιάνος *γρ.* Κισάνος ἡ Κιχάνος

τρέλαν μου και τον κίνδυνον εις τον οποίον με έβαλαν με το να P
τες εδιάβασα.»

Όταν τον ήκουσαν εκείνοι να λέγει τέτοια λόγια, επίστευσαν πως να τον ήλθεν καμία άλλη τρέλα, και ο Καράσκος τον είπεν:

«Τώρα, σινιόρ δον Κισότε, οπού έχομεν νέα μαντάτα πως η σι-
527ᵛ νιόρα Δουλτσινέα είναι ελευθε|ρωμένη από την γοητείαν, η αυθεντία σου συντυχαίνεις αυτά τα λόγια; Και τώρα, οπού εκοντέψαμεν να γίνομεν {να γίνομεν} βοσκοί, και να απερνούμεν ζωήν βασιλικήν, η αυθεντία σου γυρεύεις να γίνεις ερημίτης; Σιώπα, σιώπα, σινιόρε, και γύρισε εις τον εαυτόν σου, άφησε αυτούς τους συλλογισμούς.»

«Εκείνοι οι συλλογισμοί,» απεκρίθη ο δον Κισότης «οπού έως τώρα εστάθηκαν εις βλάβην μου, ο θάνατος, με την βοήθειαν του Θεού, θέλει τους μεταβάλει εις καλοσύνην μου. Εγώ, σινιόροι, γρικώντας πως έφθασεν η ώρα του θανάτου, αφήσετε αυτά τα περιγέλια και φέρετέ με ένα πνευματικόν να εξομολογηθώ και ένα γραμματικόν να κάμω την διαθήκην μου, ότι εις τοιαύτα συμβεβηκότα ο άνθρωπος δεν πρέπει να περιπαίζει με την ψυχήν· και ενόσω να με εξομολογήσει ο δέσποτας υπάγετε η αυθεντία σας και εύρετέ με έναν γραμματικόν.»

Άρχισαν να κοιτάζουν ένας τον άλλον τους, και εθαύμαζαν ακούοντας τα λόγια του δον Κισότε, και, αν καλά να αμφίβαλαν, με όλον τούτο επίστευσαν πως ήθελε να αποθάνει· βλέποντες |
528ʳ πως τόσον ογλήγορα έγινε φρόνιμος από τρελός.

Ο παπάς έβγαλεν όλους τους ανθρώπους έξω, και τον εξομολόγησεν.

Ο δοτόρ Καράσκος μετ' ολίγην ώραν εγύρισε με έναν γραμματικόν, ομού και με τον Σάντσιον· ο οποίος, μανθάνοντας από τον Καράσκον εις τί τέλη ευρίσκετον ο καβαλιέρης του, άρχισε να κλαίει και να χύνει δάκρυα. Ετελείωσεν η εξομολόγησις και ο παπάς εβγήκεν έξω λέγοντας:

«Βεβαιότατα ο φίλος μου αποθαίνει και ήλθεν εις την τελείαν του γνώσην· ημπορούμεν να έμπομεν μέσα διά να κάμει την διαθήκην του.»

Εμπήκεν ο γραμματικός μέσα ομού με τους άλλους, και, αφού έκαμε την αρχήν της διαθήκης, άρχισεν ο δον Κισότης και είπεν:

4 νὰ τον̀ το ον̀ ίσως ον̀ || 5-6 σινιόρα || 8 νὰ / γίνωμεν νὰ γίνωμεν || 10 σινιόρε | σ̀ αφὲαὐτ̀ς τα η και σε προσθ. ίσως με άλλο χέρι· γρ. σου, άφ(ε)ς (;) || 14 μεταβάλλη πριν από το μ διαγραμμ. β | σ/νιόροι || 22 αμ̀φίβαλαν γρ. αμφίβαλλαν (;)

P «Μερικά άσπρα οπού είναι εις τον Σάντσιον Πάντσαν, οπού εις την τρέλαν μου τον είχα διά οπλοφόρον, με το να εστάθηκαν αναμεταξύ μας κάποιες διαφορές, θέλω να μη τον πειράξουν τελείως μήτε να τον γυρεύσουν λογαριασμόν, και, αν περισσεύσουν από όσα τον χρεωστώ, να μείνουν εδικά του· διότι, ως καθώς
528r ήμουν τρελός ημπόρεσα και τον έδωσα το γκο|βέρνον, τώρα, οπού είμαι φρόνιμος, αν ημπορούσα, του έδιδα ένα βασίλειον, διότι εγνώρισα την καθαρότητά του και την εμπιστοσύνην του.»

Και, γυρίζοντας προς τον Σάντσιον, είπε:

«Συμπάθησόν με, φίλε Σάντσιε, διά την αιτίαν οπού σε έδωσα και εφάνης τρελός ωσάν του λόγου μου, κάμνοντάς σε να πέσεις εις το ίδιον σφάλμα οπού έπεσα εγώ, το πως να εστάθηκαν και να είναι πλανώμενοι καβαλιέροι εις τον κόσμον.»

«Αχ, σινιόρε!» απεκρίθη ο Σάντσιος «Μην αποθαίνεις, αλλά άκουσε την συμβουλήν μου και ζήσε, ότι δεν ευρίσκεται μεγαλύτερος τρελός εις τον κόσμον από το να αποθάνει τινάς απλώς και ως έτυχεν, χωρίς να τον σκοτώσει τινάς παρά η μελαγχολία. Παρακαλώ σε, κοίταξε μην αφεθείς να σε νικήσει η ακηδία, αλλά σηκώσου από το κρεβάτι, και να υπάγομεν εις τον κάμπον να ενδυθούμεν τα βοσκικά ρούχα, κατά την συμφωνίαν μας: ότι ίσως να εύρομεν εις κανένα δάσος την σινιόραν Δουλτσινέαν ελευθερωμένην, ως καθώς επιθυμούμεν.»

529r «Έτσι είναι,» είπεν ο Καράσκος «και ο καλός | Σάντσιος είναι πολλά πρακτικός εις τα τοιαύτα.»

«Σινιόροι, εις του απερασμένου χρόνου τες φωλεές» είπεν ο δον Κισότης «δεν είναι εφέτος πουλιά. Εγώ ήμουν τρελός, τώρα είμαι φρόνιμος· ήμουν δον Κισότης της Μαντσίας και τώρα είμαι, ως καθώς επροείπα, Αλόνσο Κισιάνο ο Καλός. Η μετάνοιά μου και η αλήθειά μου να είναι εκείνες οπού να με φέρουν εις την προτέραν υπόληψην οπού με είχετε, και γράφε έμπροσθέν μου, γραμματικέ:

»Αφήνω όλα μου τα πράγματα εις την Αντωνίναν Κισιάνα την ανεψιάν μου· πληρώνοντας πρώτα την δουλεύτριάν μου, όσον καιρόν και αν με εδούλευσε. Αφήνω διά επίτροπόν μου τον δέσποτα και τον σινιόρ δοτόρ Καράσκον.

»Παρομοίως, η ανεψιά μου αν θελήσει να υπανδρευθεί, να κοιτάξουν έναν άνθρωπον τον οποίον να τον εξετάξουν πολλά καλά

1-2 (οπ̃ ... όπλο/φόρον) || 5 διότι ώς γρ. διότι, ⟨αν⟩ ως *(;)* || 12 σφάλ/μα οπ̃ γρ. σφάλμα όπου *(;)* || 14 σινιόρε || 21 δάσας || 28 κισιάνο γρ. Κισάνο ή Κιχάνο || 31 αντωνίναν / κισσιάνα γρ. Αντωνί{ν}αν Κισάνα ή Αντωνί{ν}αν Κιχάνα

να μη τύχει και ηξεύρει τί πράγμα είναι τα βιβλία της πλανωμένης καβαλερίας· και, ανίσως και ευρεθεί αληθινόν και έχει είδησην, και, με όλον τούτο, θελήσει η ανεψιά μου να τον πάρει, να
529ᵛ χάνει όλα | εκείνα οπού την άφησα, και να τα παίρνουν οι επίτροποί μου και να τα εξοδιάζουν εις χρείαν εδικήν μου.

»Παρομοίως, παρακαλώ τους επιτρόπους μου, αν κατά τύχην εύρουν τον συγγραφέα οπού λέγουν πως να εσύνθεσε μίαν ιστορίαν επονομαζομένην το *Δεύτερον μέρος του δον Κισότε της Μαντσίας*, να του ζητήσουν εκ μέρους μου συγχώρησην διά την αιτίαν οπού τον έδωσα εις το να γράψει τόσα και τοιαύτα ασύστατα και τρελά πράγματα.»

Ετελείωσε με αυτό η διαθήκη, και του ήλθε μία λιγοθυμία, και ευθύς εξαπλώθη εις το κρεβάτι. Όλοι εσυγχύσθησαν και ήλθον άνω κάτω έως οπού τον έκαμαν και εσυνέφερεν, έζησεν άλλες τρεις ημέρες μετά ταύτα και όλο με λιγοθυμίες.

Έως οπού έφθασεν η τετάρτη ημέρα, και, αφού έλαβεν τα άγια μυστήρια, αναθεμάτισε τα βιβλία της καβαλερίας. Ο γραμματικός ευρέθη παρών και είπε πως ποτέ δεν εδιάβασε κανένα βιβλίον της καβαλερίας ότι κανένας καβαλιέρης να απόθανεν εις το κρεβάτι με τόσην ανάπαυσην και τοιούτης λογής χριστιανικά ωσάν |
530ʳ τον δον Κισότην· ο [οποίος,] με θλίψην και με δάκρυα, παρέδωκε το πνεύμα.

Βλέποντας αυτό ο παπάς, είπεν προς τον γραμματικόν να είναι μαρτυρία πως ο «δον Κισότης της Μαντσίας» είχε περάσει αυτήν την παρούσαν ζωήν και είχεν αποθάνει με καλόν θάνατον· και αυτήν την μαρτυρίαν την εχρειάζουνταν διά να σηκώσει το αίτιον από κανέναν άλλον συγγραφέα οπού ήθελε θελήσει να τον αναστήσει ψευδώς και να περιγράψει τες ανδραγαθίες του, έξω από τον Σιδ Αχμέτ.

Αυτό το τέλος έλαβεν ο επιτήδειος ευγενής δον Κισότης της Μαντσίας.

Τα δάκρυα οπού έχυνεν ο Σάντσιος, η ανεψιά και η δουλεύτρια του δον Κισότε ήτον πολλά περισσά και τον έκαμαν χίλια μοιρολογήματα, του έκαμεν και ο Σαμψών Καράσκος αυτόν τον επιτάφιον θρήνον:

«... |

5 ἐδικήν / μτ γρ. εδικήν τους *(;)* || 18 ἐδιάβα/σε κανένα γρ. εδιάβασε ⟨εις⟩ κανένα *(;)* || 21 κισσότην ὁ *ύστερα από το ὁ το χφ κομμένο* || 35 θρῆνον. *η υπόλοιπη αράδα κενή, καθώς και οι επόμενες τέσσερις του φ. 530ʳ και οι πρώτες έξι του φ. 530ᵛ*

P 530ᵛ …»)

Ο φρονιμότατος Σιδ Αχμέτ είπεν προς το κονδύλι του: «Αυτού θέλεις μείνει κρεμασμένον με αυτό το ράμμα, δεν ηξεύρω ανίσως και προκαλοφθιασμένον ή κακοφθιασμένον, θέλεις ζήσει πολλούς χρόνους, ανίσως και τίποτε ματαιόφρονες κακοί ιστορικοί δεν θέλουν σε ξεκρεμάσει διά να σε μαγαρίσουν. Αμή, πριχού να σε εγγίξουν, ημπορείς να τους ειπείς με τον καλλιότερον τρόπον οπού θέλεις ημπορέσει:

"Φευγάτε μακριά, φευγάτε!"

Ότι εγώ μόνον διά τον δον Κισότην εγεννήθηκα: αυτός έκαμε και εγώ έγραψα, και είμασθε και οι δύο μονοιασμένοι εις το πείσμα του Τορδεσιλιάνου οπού ετόλμησε με κακοφθιασμένον κονδύλι να αμαυρώσει τες ανδραγαθίες του ανδρείου μου καβαλιέρη, ότι

531ʳ δεν είναι βά|[ρος …»]

1-8 *το κενό πάνω τμήμα και οι πρώτες οκτώ αράδες κειμένου σχισμένες διαγώνια με πρόχειρη επικόλληση* || 3 προκαλοφθιασμέ/νον *ή πριν από το* προκαλοφθιασμέ/νον *ίσως διαγραμμ.* πρ*ο* *και ύστερα από το τελευτ.* ν *διαγραμμ.* μ *ή* υς || 8 *καταλογάδην στο χφ* | μακρι*ά* || 10 μονιασμένοι || 13 ᾖναι βά// *από το τέλος του χφ έχει εκπέσει ένα φύλλο, με αρχή στην κάτω δεξιά ώα του φ. 530ᵛ* ρος

ΓΛΩΣΣΑΡΙ
ΚΑΙ ΠΙΝΑΚΑΣ ΚΥΡΙΩΝ ΟΜΟΜΑΤΩΝ

ΓΛΩΣΣΑΡΙ

Το Γλωσσάρι είναι αναλυτικό, αλλά δεν αποτελεί πλήρη Πίνακα Λέξεων (σημειώνεται, επίσης, ότι η οικονομία χώρου του βιβλίου δεν επέτρεψε παραπομπές σε σελίδες των χειρογράφων ή της έκδοσης).

Εκτός από λέξεις που χρειάζονται ερμήνευμα για τον σημερινό μέσο ή ακατατόπιστο αναγνώστη, καταχωρίζονται και τύποι με φωνητικό/μορφολογικό ενδιαφέρον, όχι όμως και όλες οι ενδεχόμενες ιδιωματικές φωνητικές/μορφολογικές παρεμβάσεις των αντιγραφέων ή όλοι οι εμφανώς λανθασμένοι τύποι μη κύριων ονομάτων – που περιλαμβάνονται, πάντως, στο υπόμνημα της έκδοσης. Οι «εκφράσεις» συμπεριλαμβάνουν και ειδικούς συνδυασμούς/σχηματισμούς ή χρήσεις, ενώ έναρθρα απαρέμφατα και, συχνά, μετοχές συνιστούν χωριστά λήμματα. Δεν ετυμολογούνται παρά οι λέξεις και εκφράσεις με γνωστή ή πιθανή νεότερη ξένη προέλευση (όχι όσες απαντούν στα ελληνικά ήδη πριν από τον όψιμο Μεσαίωνα και προέρχονται, π.χ., από προϊσλαμικές ανατολικές γλώσσες ή τα λατινικά)· όπου δεν δηλώνεται ειδικά η ξένη προέλευση, οι αντιστοιχίες παραπέμπουν στο ισπανικό πρωτότυπο· για την καλύτερη κατανόηση τύπων της ελληνικής «μετάφρασης» και φωνητικών/μορφολογικών κτλ. τροπών της, παρέχονται επιλεκτικά (π.χ. σε κύρια ονόματα) και τύποι του ιταλικού διαμέσου-άμεσης πηγής.

α- (ρημ. αύξηση): ε-

αβέβαιον: αβεβαιότητα, αστάθεια

Αβελιανός: συγγραφέας από την Αμπελιανέδα ⟨Alonso Fernández de Avellaneda· βλ. και Αραγουνιέζος, Τορδεσιλιάνος

Αβέρσια (λανθ.): βελγ. πόλη Αμβέρσα ⟨Amberes

άβλαβος: απείραχτος, απρόσβλητος· ανεπηρέαστος, αμερόληπτος, ακέραιος

Άβλιας (λανθ.), δον Λουίγκι της: συγγραφέας ντον Λουίς ντε Άβιλα ⟨don Luis de Ávila =Luis Zapata

αβόλετον (ουδ.): αδύνατον· βλ. και είναι

Αβουκάτος της Ισπανίας: «Συνήγορος/Υπερασπιστής/Προστάτης» της Ισπανίας, απόστολος Ιάκωβος, Σαν Ντιέγο Ματαμόρος ⟨Patrón de las Españas· βλ. και Σαντιάγος, Υπερασπιστής της Ισπανίας

Άβρης βλ. Έβρος

άβυσσος, η/ο: άβυσσος, βαθύς γκρεμός· κάτω κόσμος, υποχθόνια, Άδης, Κόλαση· βάθη της θάλασσας, θάλασσα

αγάλι(α): σιγά· αργά· με αργό βήμα· έκφρ.: αγάλι(α) αγάλι(α): σιγά σιγά· αργά αργά· ήσυχον,-ους· μόνον,-ους· δίπλα δίπλα, σώμα με σώμα· μεταξύ μας (κτλ.)

αγαλιότερα: πιο αργά, λιγότερο· σιγότερα, προσοχή, γιά σιγά

αγαλλίασις,-η: μεγάλη χαρά· ευχαρίστηση, ικανοποίηση

αγαλλιώμαι: χαίρομαι/ευχαριστιέμαι πολύ· έκφρ. εχάρη και ηγαλλιάσθη τω πνεύματι: χάρηκε πολύ μέσα του

άγαλμα: άγαλμα, προτομή· ομοίωμα, είδωλο, εικόνα

αγαπά (απρόσ.): (θα) πρέπει

αγάπη: αγάπη· έρωτας,-ες· εύνοια· φιλία· ησυχία, ειρηνική/φιλική συμπεριφορά, ήθος· εκφρ.: διά (την) αγάπην: για (το) χατίρι, για χάρη, από προτίμηση για, με στόχο, από αγάπη, σεβασμό· με κάθε αγάπην: ολόψυχα

αγαπημένος (επίθ. και ουσ.): αγαπημένος· εραστής· βλ. και ηγαπημένος

αγαπητικός (επίθ. και ουσ.): αγαπημένος· αξιαγάπητος, ερωτικά ελκυστικός· ερωτικά επιρρεπής, ερωτιάρης· εραστής

αγαπώ,-(ι)ούμαι/-ιέμαι: αγαπώ,-ιέμαι· επιθυμώ, θέλω· δείχνω/κάνω έρωτα· ευνοώ· μου αρέσει· συμφιλιώνω· (επανα)φέρω σε τάξη, ηρεμία, ηρεμώ· α΄ εν. ενεργ. παρατ.: αγαπούσα: θα ήθελα· γ΄ εν. οριστ. και υποτ. μέσ./παθ. ενεστ.: αγαπιέται· γ΄ πληθ. οριστ. και υποτ. μέσ./παθ. ενεστ.: αγαπιούνται· γ΄ εν. μέσ./παθ. παρατ.: αγαπούνταν· έκφρ.: αγαπ(ι)ούμαι με: σμίγω ερωτικά με

αγαρηνός: μουσουλμάνος· μουσουλμάνος Μαυριτανός/Μόρος, της ΒΔ. Αφρικής (Άραβας, Βέρβερος κτλ.)

αγάς: αρχηγός· αφεντικό ‹τουρκ. ağa

αγγείον: βάζο· (μαγειρικό) σκεύος, πιάτο

Αγγέλικα (η) Ωραία: μυθιστορική Ανχέλικα λα Μπέλια ‹Angélica la Bella

Άγγελος: θεατρικός ρόλος Αγγέλου

Άγγελος της Μαδελένας: ανεμοδείκτης με μορφή Αγγέλου στην εκκλησία της Μαγδαληνής στη Σαλαμάνκα, Άνχελ ντε λα Μανταλένα ‹Ángel de la Madalena

αγγίζει, αγγίζω βλ. εγγίζει, εγγίζω

αγελαδάρης: γελαδάρης, βοϊδοβοσκός

αγελαδίσιος: αγελαδινός, μοσχαρίσιος

αγέλη: κοπάδι βοοειδών

Αγία Γραφή/θεία Γραφή: Παλαιά Διαθήκη (Βίβλος) και Καινή Διαθήκη

αγία Εκκλησία βλ. Εκκλησία (Ρωμάνα, αγία, αγία Καθολική)

αγία Καθολική Εκκλησία Ρωμάνα βλ. Εκκλησία (Ρωμάνα, αγία, αγία Καθολική)

Αγία Τριάδα βλ. Τριάδα

αγιάζω: αναγορεύω όσιο/μακάριο με κανονική (εκκλησιαστική) διαδικασία

αγίασμα: ιερό (θρησκευτικό) ίδρυμα, ναός

αγιόκηρι: αγιοκέρι, κερί

αγιολείψανον: λείψανο αγίου, φυλαχτό

άγιος (επίθ. και ουσ.): άγιος, όσιος, μακάριος κτλ.· ονομ. πληθ.: αγίοι· έκφρ.: αγία γυναίκα: μακαρία, οσία

Άγιος Πέτρος: ναός του Αγίου Πέτρου της Ρώμης

αγιοσύνη μου, η: εγώ, ο ιερωμένος

Αγίου Αγγέλου, καστέλι του: φρούριο του Αγίου Αγγέλου, καστέλ Σαντ-Άντζελο ‹ιταλ. castel Sant'Angelo ‹ισπ. castillo de Santángel· βλ. και μολές Αδριάνε

Αγίου Ιωάννου, καβαλιέροι του: Ιωαννίτες ιππότες ‹orden de San Juan de Jerusalén

αγκάθι: αγκάθι, ρασχί, ασπάλαθος· αγκαθωτός θάμνος· βάτος, βατομουριά
αγκαλά (και): αν και, παρόλο που, μολονότι· βλ. και αν
αγκαλιάζω,-ομαι/εγκαλιάζω/αγκαλίζομαι: αγκαλιάζω· πιάνομαι σώμα με σώμα, συμπλέκομαι· γ΄ εν. οριστ. αορ.: αγκάλιασε(ν)/ηγκαλίασε(ν)/ηγκάλιασε· γ΄ πληθ.: αγκαλίασαν· γ΄ εν. υποτ.: εγκαλιάσει· γ΄ εν. μέσ. παρατ.: ηγκαλιάσατο· γ΄ εν. οριστ. μέσ./παθ. αορ.: αγκαλιάσθη/ηγκαλιάσθη
(α)γκαρίζω/ογκαρίζω: γκαρίζω· α΄ εν. παρατ.: αγκάριζα· γ΄ εν.: αγκάριζεν/ηγκάριζεν· γ΄ πληθ.: αγκάριζον/ηγκάριζαν· γ΄ πληθ. οριστ. αορ.: αγκάρισαν/εγκάρισαν/ηγκάρισαν· γ΄ εν. υποτ.: αγκαρίσει
αγκάρισμα: γκάρισμα
αγκώνη/αγκωνή: γωνία
άγνωμος: ανόητος, βλακώδης
αγνώριστος: άγνωστος· ανεξερεύνητος· μεταμφιεσμένος· ινκόγνιτο
αγνωσία: απερισκεψία, αμυαλιά· αποκοτιά, τρέλα· αδιακρισία· έκφρ.: αγνωσία φερόμενος: παρασυρμένος από απερισκεψία, με αδιακρισία
άγνωστα: απερίσκεπτα, άμυαλα· ανόητα
άγνωστος (επίθ. και ουσ.): απερίσκεπτος, απόκοτος· άμυαλος, ανόητος· βλάκας· άνθρωπος τρελός
αγνώστως: αγνώριστα, κρυφά/μεταμφιεσμένα, ινκόγνιτο· απερίσκεπτα
αγορά: αγορά, παζάρι· κόστος, τιμή
αγοράζω: αγοράζω· αγοράζω το δικαίωμα καταβολής φόρου
(α)γρικώ: νιώθω
άγριος: άγριος· ατίθασος· δυνατός, γενναίος
αγριότης: άγρια/στυφή συμπεριφορά, άγριο ήθος
αγριόχοιρος, ο/αγριόχοιρον, το: αγριογούρουνο
αγρυπνία: ξαγρύπνημα· επαγρύπνηση· (νυχτερινή) περιοδεία, περιπολία, έφοδος
αγχίνοια: εξυπνάδα· πνεύμα
αγχίνους (επίθ. και ουσ.): πνευματώδης, επινοητικός· άνθρωπος έξυπνος
αγω(γ)ιάτης: αμαξάς/καροτσέρης, μεταφορέας· μουλαράς
αγωγιάτικος: μεταφορικός
αγωιάτης βλ. αγω(γ)ιάτης
αγωνίζομαι: τρέχω σαν σε αγώνα, σπεύδω
Αδάμ: προπάτορας Αδάμ, Αδάν ⟨Adán
άδεια: άδεια· άδεια αναχώρησης· έγκριση· παρέμβαση, μεσολάβηση· εντολή· άνεση χρόνου, ευκαιρία· έκφρ.: ζητώ άδειαν: ζητώ άδεια (να φύγω)
αδελφός: αδελφός· εν Χριστῷ αδελφός, χριστιανός· έκφρ.: αδελφός της γυναικός: γυναικάδελφος, κουνιάδος
αδελφούτσικος: (αγαπημένος) αδελφός, αδελφούλης· (καλός) χριστιανός
αδημονία: δυσαρέσκεια· στενοχώρια, θλίψη· κούραση
αδημονώ: δυσανασχετώ, στενοχωριέμαι
άδης/Άδης: άβυσσος, τα υποχθόνια· Άδης· Κόλαση· Διάβολος
αδιάκριτος: αδιάκριτος, αναιδής· ασυνείδητος· αστόχαστος

αδιάντροπα: ξεδιάντροπα· λάγνα, ερωτικά
αδιαντροπία: ξεδιαντροπιά· αυθάδεια
αδιάντροπος: ξεδιάντροπος, έκφυλος
αδίκημα: αδικία
άδικον: αδικία· προσβολή
αδικώ: αδικώ· βλάπτω· προσβάλλω
αδόλεσχος: φλύαρος, ανόητος στα λεγόμενα
αδράχτι: μακρουλό κυλινδρικό ξύλο/καρούλι για το τύλιγμα του νήματος της ρόκας· άξονας· έκφρ.: ίδιος ωσάν ένα αδράχτι: ολόισιος, εντελώς μονοκόμματος/στητός
Αδριανός: αυτοκράτορας Αδριανός (Hadrianus), Αντριάνο ‹Adriano
αδύνατος (επίθ. και ουσ.): αδύναμος· εξαντλημένος· αδύνατος, απίθανος· άνθρωπος ανίσχυρος, σε ανάγκη· έκφρ.: πράγμα των αδυνάτων: κάτι το αδύνατο, των αδυνάτων αδύνατον
αδυνατότερα: δυνατότερα
αδυνατότερος: λιγότερο δυνατός, ελαφρότερος
αείμνηστος: αξιομνημόνευτος
αέρας βλ. αήρ
αηδόνιο: αηδόνι
αήρ/αέρας: αέρας· άνεμος· σφαίρα/μέρος του (κατά το πτολεμαϊκό σύστημα) ουράνιου στερεώματος ανάμεσα στη γη και τη σελήνη
αθετώ εις: αθετώ, δεν ανταποκρίνομαι/εκπληρώνω, παραβαίνω
Αθήνα: αρχαία Αθήνα ‹Atenas
άθλιος: δυστυχισμένος, καημένος· φτωχός
άθλον: άθλος, κατόρθωμα
αιθαλοειδής: σταχτής, σκουρόχρωμος
αίμα: αίμα· ευγένεια αίματος, ευγενική καταγωγή
αιματοκυλισμένος: ματωμένος, λερωμένος με το ίδιο του το αίμα
αιματώδης: πλούσιος σε αίμα· αιματηρός· αιματοβαμμένος, ματωμένος· έκφρ.: αιματώδης κράσις: ανθρώπινη κράση όπου (σύμφωνα με την ιατρική της εποχής) επικρατεί το συστατικό της φωτιάς, η ιδιότητα του θερμού, το συστατικό του αίματος και το όργανο καρδιά
Αινείας: βιργίλειος Αινείας (Aeneas), Ενέας ‹Eneas· γεν.: Αινείου
αιτία: αιτία· λόγος, αφορμή· ευκαιρία
αίτιον: αφορμή· ευκαιρία
αιφνίδιος: ξαφνικός· απροσδόκητος, ανέλπιστος
αιφνιδίως: ξαφνικά· απρόοπτα
αιχμαλωσία: άλωση
αιχμαλωτίζω: αρπάζω, παίρνω στην κατοχή μου, ιδιοποιούμαι
αιωνίως: αιώνια· ποτέ
ακαδημία: αρχαία φιλοσοφική σχολή· ανώτατο εκπαιδευτήριο· πανεπιστήμιο
ακαλλώπιστος: ανεπιτήδευτος, ατημέλητος

ακαματοσύνη: αδράνεια, ολιγωρία· τεμπελιά
άκαρδος: άσπλαχνος· λιγόψυχος, δειλός
ακαρπία: έλλειψη γεωργικής παραγωγής, σιτοδεία
ακαρτερώ βλ. καρτερώ
ακαταπαυσία: ανησυχία
ακαταστασία: αστασία, αστάθεια, ρευστότητα, έλλειψη σταθερότητας
ακατάστατος: ευμετάβολος, ασταθής, ελαφρός, καπριτσιόζος· ασυνάρτητος, παράταιρος
ακηδές: αδράνεια· οκνηρία, νωχέλεια· φυγοπονία· ηλιθιότητα
ακηδία: αδράνεια· οκνηρία, νωχέλεια· φυγοπονία
ακμή: κορυφή· ακμή· άνθηση· πορεία ζωής, σταδιοδρομία
ακολουθά,-εί (απρόσ.): προκύπτει, συνάγεται, προκύπτει το αποτέλεσμα· έπεται, είναι επόμενο· πρέπει· παρατ.: ακολουθούσε
ακολούθησις,-η: συνέχεια
ακολουθώ: ακολουθώ· συνεχίζω,-ομαι· επιδιώκω· κυνηγώ, καταδιώκω· εκτελώ, πραγματοποιώ, βάζω σε εφαρμογή· γ΄ εν. οριστ. και υποτ. ενεστ.: ακολουθά,-εί· β΄ εν. υποτ.: ακολουθάς· εκφρ.: ακολουθώ εμπροστά: προχωρώ, συνεχίζω· ακολουθώ κατόπι: παίρνω το κατόπι, ακολουθώ από πίσω
ακούεται (απρόσ.): διαδίδεται, λέγεται· παρατ.: ακούουνταν
ακουμβώ,-ίζω: ακουμπώ· ακουμπώ, γέρνω το κεφάλι· γ΄ εν. οριστ. αορ.: ακούμβησεν
ακούπισμα: ακούμπισμα/αποκούμπι, στήριξη, ενίσχυση
ακούω,-ομαι: ακούω,-ομαι· είναι δυνατόν να ακούγομαι/ακουστώ· προσέχω· δίνω βάση· παρίσταμαι και παρακολουθώ· γ΄ εν. ενεργ. παρατ.: ήκουεν· γ΄ πληθ.: ήκοαν· α΄ εν. οριστ. αορ.: ήκουσα/άκουσα· β΄ πληθ.: ακούσετε· γ΄ εν. και πληθ. μέσ. παρατ.: ηκούονταν/ακούονταν· έκφρ.: ακούω την λειτουργίαν: παρακολουθώ τη (θεία) λειτουργία
άκρη: άκρη· αρχή· είσοδος· εσχατιά· περιθώριο, ώα· μύτη, αιχμή· ακτή
ακρίβεια: ακρίβεια· έκφρ.: κατά ακρίβειαν: (επ)ακριβώς· εκφραστικά, ζωντανά
ακριβός (επίθ. και ουσ.): αγαπητός, κολλητός· άνθρωπος φιλάργυρος
ακροάζομαι: ακούω· γ΄ εν. παρατ.: ακροάζετον
ακρόασις,-η: ακοή· προσοχή
άκρος: πάρα πολύς, μεγάλος· απόλυτος
ακτίς,-ίν, η: ακτίνα
αλάθαστα: αδιάφευστα, σίγουρα
αλαλαγμός: θόρυβος (φωνών)
Αλαμανία/Αλαμάνη: Γερμανία, Αλεμάνια ⟨Alemania· γεν. εν: Αλαμανίας· αιτ.: Αλαμανίαν/Αλαμάνην
Αλάμι Μεδινά του Κάμπου: ισπ. περιοχή Άλαμος ντε Μεδίνα ντελ Κάμπο ⟨Álamos de Medina del Campo
Αλάνο(ς): Αλανός/«Γερμανός», μυθιστορικός Αλάνο ⟨Alano
Αλαστρασαρέα: μυθιστορική Αλαστραχαρέα, κόρη του Αμαδίς ντε Γκρέθια ή γυναίκα του Φολάνχες ντε Άστρα ⟨Alastrajarea

Αλβάρο(ς), δον βλ. Ταρφέ
αλγώ: πονώ
Αλδόνσ(ι)α Λορέντσο(ν) βλ. Λορέντσο(ν)
Αλδούδοι: οικογένεια Αλντούδο ⟨Haldudo
Αλδούδος, Ιωβάννης: πλούσιος Χουάν Αλντούδο ⟨Juan Aldudo
αλείφω: αλείφω· περιποιούμαι με αλοιφή/επάλειψη
Αλέξανδρος (Μέγας/Μεγάλος): μακεδόνας βασιλιάς Αλέξανδρος Γ', Μεγαλέξανδρος ⟨Alejandro
Αλέξανδρος ο Πάρης: ομηρικός Πάρης ⟨Paris
αλεπού: αλεπού· έκφρ.: παλαιά αλεπού: δοκιμασμένα πονηρός, πανούργος, έμπειρος· βλ. και αλώπηξ
αλήθεια: αλήθεια· απαλλαγή από την πλάνη· πέτρα της αλήθειας, λυδία/φιλοσοφική λίθος· εκφρ.: κατά αλήθειαν: στ' αλήθεια, πράγματι· τη αληθεία: στ' αλήθεια, πράγματι, κυριολεκτικά
αλήθεια (επίρρ.): στ' αλήθεια, πράγματι
αληθές: αλήθεια, πραγματικότητα
αληθέστατος: πάρα πολύ αληθινός/αληθοφανής, ειλικρινής· πάρα πολύ εύγλωττος, πιστός, ασφαλής
αληθεύω: λέω/βρίσκω την αλήθεια· επαληθεύομαι
αληθινά: στ' αλήθεια· πράγματι, ναι· σωστά· τελικά· πολύ, έντονα· έκφρ.: αληθινά αληθινά: απόλυτα αληθινά, με τα όλα του/της (κτλ.)
αληθινόν: αλήθεια
αληθινός: αληθινός· φιλαλήθης, ειλικρινής· αληθοφανής
αληθινότερος: αληθέστερος
αληθοειδής: αληθοφανής
αληθώς: στ' αλήθεια, πράγματι
αλησμονηθείς: ξεχασμένος
αλησμονησία: λήθη
αλησμόνησις,-η: λήθη
αλησμονώ,-ούμαι: ξεχνώ,-ιέμαι· έκφρ.: αν δεν αλησμόνησα: αν θυμάμαι καλά
αλίμονον εις του λόγου μου/μας: αλίμονό μου/μας· Θεός φυλάξοι· αμάν, γιά κοίτα!
αλισίβα,-ίδα: σταχτόνερο/καρβουνόνερο για το πλύσιμο μαγειρικών σκευών (ιταλ. lisciva
αλισμένος: αλεσμένος, καταμωλωπισμένος
Αλιτζέρη,-α,-ε, η: Αλγέρι, πόλη του Αλγερίου, Άρχελ ⟨Argel· γεν. εν.: Αλιτζέρας· αιτ. εν.: Αλιτζέρην,-ε
Αλκίφης: «Ρουφιάνος»/«Αηδιαστικός», μυθιστορικός μάγος Αλκίφε, Εσκίφε ⟨Alquife· βλ. και Εσκίφης
αλλαγμένος: αλλοιωμένος· χλωμός
αλλάζω: αλλάζω· ανταλλάσσω· εκφρ.: αλλάζω διά: αλλάζω με· αλλάζω την όψην: αλλάζω (σ)το χρώμα του προσώπου, χλωμιάζω· αλλάζω την φωνήν: αλλάζω τον τόνο της φωνής, υψώνω τη φωνή

αλλεοτρόπως: αλλιώς, διαφορετικά
αλλέως: αλλιώς, διαφορετικά
αλλοιωτικός: μετατρεπτικός
άλλο(ν): περισσότερο· πια
άλλος: άλλος· κάθε άλλος· δεύτερος· προηγούμενος· (μεθ)επόμενος· περαιτέρω, περισσότερος· νέος, καινούριος· υπόλοιπος· αλλότριος, ξένος· γεν. πληθ.: αλλωνών· αιτ. εν. ουδ.: άλλο(ν): άλλο· τίποτε· εκφρ.: άλλην μίαν φοράν: ξανά· άλλος ... και άλλος: ο ένας ... (και) ο άλλος· διά άλλην φοράν: για άλλοτε/για το μέλλον, για εύθετο χρόνο· ωσάν και άλλους: σαν οποιονδήποτε άλλον
αλλότριον: ξένο σώμα, διήγηση/ιστορία παρένθετη/εγκιβωτισμένη στην κυρίως διήγηση-πλαίσιο
αλλότριος (επίθ. και ουσ.): ξένος· αταίριαστος
Αλμοδοβάρ του Κάμπου: ισπ. χωριό Αλμοδόβαρ ντελ Κάμπο, στην πεδιάδα Καλατράβα και στην επαρχία της Θιουδάδ Ρεάλ ⟨Almodóvar del Campo
Αλμοχάδιοι: Αλμο(χ)άδες, μεσαιωνική δυναστεία του Μαρόκου, Αλμοάδας ⟨Almohadas
Αλ(μ)παράκα (λανθ.): βράχος/ύψωμα Αλμπράκα ⟨Albraca
αλόγιστος: ασυλλόγιστος, παράλογος
άλογον: παράλογο, παραλογισμός· ηλιθιότητα
αλογούμαι: σκέφτομαι, συνυπολογίζω, εκτιμώ· βλ. και συλλογίζομαι
Αλόνσο,-ων Κβισιάνος βλ. Κισιάνος
Αλόνσος από την Ερτσίλιαν βλ. Ερτσίλιαν
Αλόνσος Μαρανιόνες βλ. Μαρανιόνες
Αλπαράκα βλ. Αλ(μ)παράκα
Αλσιαφέρια: αραβικό ανάκτορο (αλκάθαρ) της Σαραγόσας Αλχαφερία ⟨Aljafería
Αλτισιδόρα/Αλτεσιδόρα/Αλσιδόρα (λανθ.): δεσποινίδα των τιμών Αλτισιδόρα ⟨Altisidora
αλυσογεμισμένος: γεμισμένος με αλυσίδες/σίδερα
άλυσος, ο: αλυσίδα
Αλφόνσος, Πέτρος: χωρικός Πέντρο Αλόνσο ⟨Pedro Alonso
αλχημεία: αλχημεία (η χυμεία), μετατροπή των μη ευγενών μετάλλων σε χρυσό· ψεύτικο χρυσάφι
αλώπηξ: αλεπού· έκφρ.: αρχαία αλώπηξ: δοκιμασμένα πονηρός, πανούργος, έμπειρος· βλ. και αλεπού
άμα: ταυτόχρονα (;), όμως (;), μάλιστα (;) ⟨τουρκ. am(m)a (;)· βλ. και εν
Άμαδις (της Γκάουλας): Αμαδίς (ντε Γκάουλα) ⟨Amadís de Gaula =Los cuatro libros del virtuoso caballero Amadís de Gaula
Άμαδις (της Γ(κ)άουλας/Φράντσας): μυθιστορικός Αμαδίς της Γαλατίας/Γαλλίας, Αμαδίς (ντε Γκάουλα) ⟨Amadís (de Gaula)· γεν. εν.: Άμαδις,-ος· αιτ. εν.: Άμαδι(ν)· βλ. και Αμαδισείς
Άμαδις της Ελλάδος: Αμαδίς ντε Γκρέθια ⟨Amadís de Grecia· γεν. εν.: *Άμαδις*
Άμαδις της Φράντσας βλ. Άμαδις (της Γ(κ)άουλας/Φράντσας)

Άμαδις της Φράντσας: Αμαδίς ντε Γκάουλα ⟨Amadís de Gaula =Los cuatro libros del virtuoso caballero Amadís de Gaula

Αμαδισείς (πληθ.): μυθιστορικοί πρωταγωνιστές των βιβλίων *Αμαδίς (ντε Γκάουλα), Αμαδίς ντε Γκρέθια*· γεν.: Αμαδισέων

αμαθέστατος: πάρα πολύ αδέξιος, άτεχνος

αμαθής: ανόητος, βλάκας· αδέξιος, άτεχνος, σκιτζής

αμάξι: άμαξα· κάρο· έκφρ.: αμάξι του θριάμβου: (εορταστικό) άρμα θριάμβου

αμάραντος, ο: φυτό αμάραντος

αμαρτάνω: αμαρτάνω· διαπράττω

αμαρτία: αμάρτημα· αμαρτωλή ερωτική πράξη

Αμαρύλλη: βοσκοπούλα Αμαρυλλίς, Αμαρίλις ⟨Amarilis

αμασχάλη: μασχάλη· μπράτσο

αμαυρίζω,-ώνω: μαυρίζω, λερώνω· αμαυρώνω

άμβων: άμβωνας ναού· ψηλό κάθισμα, βήμα, πατάρι υπαίθριου κήρυκα, ομιλητή

αμέ/αμή: αλλά· και, πάντως

αμέλεια: απροσεξία· αναμελιά· αφροντισιά· τεμπελιά, αδράνεια, απραξία· βλακεία

αμελώς: ανέμελα, τεμπέλικα, αργά

αμετάβλητος: άκαμπτος, σταθερός, αποφασισμένος· αδιάφθορος

αμή βλ. αμέ

αμμάτια βλ. όμμα

αμόρι(ον): αγάπη· έρωτας· ερωτική σχέση/δεσμός ⟨ιταλ. amore· έκφρ.: έχω αμόρι: είμαι ερωτευμένος

αμπ' βλ. από

αμπαδέσκιο(ς): (ξερός/αλατισμένος) μπακαλιάρος, αβαδέχο ⟨ιταλ. abadescio ⟨ισπ. abadejo

άμπαρη: κεχριμπάρι· άμβρα, αρωματικό έκκριμα, μόσχος ⟨τουρκ. amber, αραβ. anbar

αμπάς: ρούχο (συνήθως πανωφόρι) από χοντρό/τραχύ μάλλινο ύφασμα/μαλλί· βούτυρο, μαλακό ψωμί (λανθ.) ⟨τουρκ. aba

αμπάτες: (ρωμαιοκαθολικός) αβάς, ηγούμενος ⟨ιταλ. abbate

Αμπινταραέτς/Αμπινταράετς/Αμπινδαραέζ: μυθιστορικός Αμπινταρράεθ ⟨Abindarráez

Αμπινταραέτς (λανθ.): μυθιστορικός Αμπενθερράχε ⟨Abencerraje

άμποτες: μακάρι

αμφιβάλλει (απρόσ.): δημιουργεί/γεννά αμφιβολία

αμφιβάλλω: (το) αμφισβητώ· αμφιβάλλω· αμφιταλαντεύομαι, διστάζω· φοβάμαι, υποπτεύομαι· γ΄ εν. παρατ.: αμφίβαλλε(ν)· γ΄ πληθ. οριστ. αορ.: αμφίβαλαν

αμφιβολία,-ιά: αμφίβολη περίπτωση· υποψία· φόβος· εκφρ.: έχω αμφιβολίαν εις: υποπτεύομαι· τί αμφιβολία είναι: είναι να αμφιβάλλει κανείς;

αμφίβολος: αμφίρροπος, αβέβαιος· αγωνιώδης· αναποφάσιστος, διστακτικός

αμφισβητώ: διστάζω, αμφιβάλλω· έκφρ.: αμφισβητεί ο Αυγουστίνος: αλλά και ο Αυγουστίνος αμφιβάλλει ⟨λατ. dubitat Augustinus

αν: αν· ακόμη και αν· έστω και αν· όταν· αφού, εφόσον· θα· να, ώστε να· που, ότι· εκφρ./συνδ.: αν και: αν και, αν βέβαια, αφού, και αν, ακόμη και αν· αν και δεν: από τη στιγμή που, αφού· αν (και) να: ακόμη και αν, ακόμη και να· αν και να μην: ακόμη και αν δεν, ακόμη και χωρίς· αν καλά (και): αν και, παρόλο που, μολονότι, με την προϋπόθεση πως, ωστόσο, πάντως· αν καλά και να: αν και· αν καλά και να μην ήτον παράνω από: ακόμη και αν δεν ξεπερνούσε· βλ. και αγκαλά

αναβαίνω/ανεβαίνω: ανεβαίνω· α΄ πληθ. οριστ. αορ.: αναβήκαμεν· α΄ πληθ. υποτ.: αναβούμεν· έκφρ.: ανεβαίνω απάνω εις τα σπίτια: ανεβαίνω στο επάνω πάτωμα σπιτιού

αναβρύω: αναβλύζω

ανάβω βλ. ανάπτω

αναγελώ: περιγελώ· θηλ. ονομ. εν. μτχ. ενεστ.: αναγελώσα

αναγινώσκω: διαβάζω

αναγκάζω,-ομαι: πιέζω,-ομαι, ζητώ επίμονα, μου ζητείται από κάποιον επίμονα· αναγκάζω κάποιον να κάνει κάτι γρήγορα/βιαστικά· ωθώ, κινώ· έκφρ.: αναγκάζω εις το: πιέζω να

αναγκαίον: το (απόλυτα) χρειαζούμενο· κάτι το (εξ)αναγκαστικό, απαραίτητο· άνεση· πληθ.: αναγκαία: χρειαζούμενη/απαραίτητη περιουσία, πλούτη· βλ. και φυσικόν αναγκαίον

αναγκαίος: αναγκαστικός· σπουδαίος, σημαντικός· έκφρ.: όντας αναγκαίον: αφού κατ' ανάγκην

αναγκαιότερος: σπουδαιότερος, σημαντικότερος· καλύτερος

αναγνώστης: αναγνώστης, ιερωμένος της κατώτερης βαθμίδας «κουράς»· δόκιμος μοναχός, καλογεράκι

ανάθεμα: κατάρα· διάολος· εκφρ.: αφήνω εις το ανάθεμα: στέλνω στον διάολο· ανάθεμα έχω/να έχω το ανάθεμα: να/ας είμαι αναθεματισμένος, καταραμένος, να/ας πάω στον διάολο· ας πάει εις το ανάθεμα: να λείπει το αναθεματισμένο, παραιτούμαι από το αναθεματισμένο· εις το ανάθεμα: στα τσακίδια, στον διάολο· τί ανάθεμα: για τον Θεό, που να πάρει ο διάολος

αναθεματίζομαι: ανταλλάσσω κατάρες, βρισιές

αναθεμάτισμα: ανάθεμα, κατάρα

αναθεματισμένος: καταραμένος

αναθιβάνω: αναφέρω, μνημονεύω

αναιρείται (απρόσ.): (μου, κτλ.) αρνείται (παραχώρηση, δικαίωμα), (μου, κτλ.) αφαιρείται

αναιρώ,-ούμαι: παίρνω πίσω, ανακαλώ, ακυρώνω· διαλύω· αρνούμαι σε κάποιον

αναίσχυντος: αδιάντροπος

ανακαινίζω/ανακαινούμαι: ξαναζωντανεύω· ξαναρχίζω· ανανεώνω· ξαναβρίσκω το (χαμένο) κέντρο μου, τον εαυτό μου· γ΄ εν. οριστ. ενεργ. αορ.: ανακαίνισε· γ΄ εν. οριστ. μέσ./παθ. αορ.: ανακαινήθη· έκφρ.: ανακαινίζω εις εμέ (κτλ.): ξαναζωντανεύω στον εαυτό μου/από μόνος μου (κτλ.), ξαναφέρνω

ανακατώματα (πληθ.): μηχανορραφίες
ανακατωμένος: ανάμικτος
ανακατώνω,-ομαι: αναμιγνύω,-ομαι· παρεισάγω, προσθέτω· απορροφώ, αφαιρώ· έκφρ.: ανακατώνω τα λάχανα με το ζεμπίλι: μπλέκω το περιεχόμενο με το περιέχον (την εγκιβωτισμένη ιστορία με τη διήγηση-πλαίσιο)
ανακάτωσις,-η: μίξη· αλλοίωση
ανακρίνω: δικάζω, αποτιμώ
αναλύω/αναλώ: λιώνω· αποσυντίθεμαι
ανάμεσα,-ον: ανάμεσα· μέσα· στο πλήθος· έκφρ.: ανάμεσα εις: μέσα σε, (διαβλέποντας) μέσα από, εκτός από, πέρα από
αναμεταξύ: ανάμεσα· εκφρ.: αναμεταξύ εις: μέσα σε, εκτός από, πέρα από· εις το αναμεταξύ (μας, κτλ.): ανάμεσά (μας, κτλ.)
ανάπαλιν, το (ουσ. ή επίρρ.): το αντίθετο, το ανάποδο· αντίστροφα, στραβά
αναπαστρία: έλλειψη καθαριότητας, βρομιά
ανάπαυσις,-η: ξεκούραση· ηρεμία, γαλήνη· άνεση· έκφρ.: με ανάπαυσην: ξεκούραστα, άνετα· με ησυχία· κανονικά, όπως πρέπει
αναπαύω,-ομαι: ξεκουράζω,-ομαι· κοιμάμαι, κάνω τη σιέστα· μένω ήσυχος, ηρεμώ· ικανοποιούμαι
αναπληρώ βλ. αναπληρώ(νω)
αναπλήρωμα: (εκ)πλήρωση, ολοκλήρωση
αναπληρώ(νω): εκτελώ, πραγματοποιώ
αναπλήρωσις,-η: συμπλήρωμα, επίμετρο
Αναπλήρωσις του Βιργιλίου Πολυδώρου, οπού διηγείται περί της εφευρέσεως των πραγμάτων: *Συμπλήρωμα (στο έργο) του Πολύδωρου Βιργίλιου ..., Συυπλεμέντο α Μπιρχίλιο Πολιδόρο, κε τράτα ντε λα ιμπενθιόν ντε λας κόσας ‹Suplemento a Virgilio Polidoro, que trata de la invención de las cosas =Libro de Virgilio Polidoro, que tracta de la invención y principio de todas las cosas*
αναπνοή: ανάσα· έκφρ.: χωρίς αναπνοήν: ξεπνοϊσμένος, λαχανιασμένος· αναίσθητος
αναποδιά: κακοριζικιά· αποτυχία· παραξενιά· κακία
ανάποδος: κακορίζικος· αποτυχημένος· κακοφτιαγμένος· αναξιόπιστος· παράξενος
ανάπτω/ανάφτω/ανάβω: ανάβω· εξάπτω· γ΄ πληθ. οριστ. αορ.: άναπτον
ανάρμοστος: άσχετος
ανασκουμπουμένος: ανασκουμπωμένος, μαζεμένος
Ανατολή: Εγγύς, Μέση και Άπω Ανατολή
ανατομία: ανατομική εξέταση, αποκάλυψη
αναφερμένος: αναφερόμενος, μνημονευόμενος· αναφερθείς
αναφέρνει (απρόσ.): αφορά· πρόκειται για
αναφέρ(ν)ω: αναφέρω,-ομαι· έκφρ.: αναφέρ(ν)ω διά: αναφέρω, μνημονεύω, παραθέτω· κάνω λόγο, μιλώ· πραγματεύομαι
αναφορά: ανέλιξη, εξέλιξη, προχώρημα, ρους· ό,τι αναφέρεται· περιεχόμενο, θέμα· αφήγηση, εξιστόρηση, περιγραφή· διασάφηση
ανάφτω βλ. ανάπτω

αναχωρώ,-ίζω: απομακρύνομαι, φεύγω· έκφρ.: αναχωρώ,-ίζω από: αποχωρίζομαι
Ανδανδόνα, γιγαντέσα: μυθιστορική γιγάντισσα Ανταντόνα ⟨Andandona
ανδραγαθία: κατόρθωμα· (ηρωική) αποστολή· ανδρεία, παλικαριά
άνδρας/ανήρ: άντρας· σύζυγος· γεν. εν.: ανδρός
Ανδρέας: βοσκόπουλο Αντρές ⟨Andrés
ανδρεία: παλικαριά· δύναμη, αξιοσύνη
ανδρείος (επίθ. και ουσ.): αντρικός· γενναίος· δυνατός· ενάρετος· φημισμένος· αντρειωμένος, παλικάρι, ήρωας
Ανδρείος, Συμεών ο: μέλος καταλανικής πολιτικοστρατιωτικής φατρίας Σιμόν Φόρτε ⟨Simón Forte· βλ. και Κλαυδία
Ανδρειωμένοι βλ. Δώδεκα Ανδρείοι
ανδριάς: άγαλμα· ύψος, μπόι
ανδρίκεια (πληθ.): αντρικά ρούχα
ανδρίκειος: αντρικός
ανδρικότατος: γενναιότατος, πανάξιος
ανεβαίνω βλ. αναβαίνω
ανελεήμων: άσπλαχνος
άνεμος: αέρας· οίηση, έπαρση, ματαιοδοξία
ανεπάνδεχος: αναπάντεχος, απροσδόκητος
άνεσις,-η: άνεση, ευκολία· ησυχία, όχι βιαστικός ρυθμός
ανέψια (πληθ.): ανίψια
ανήπορος: ανυπόφορος
ανήρ βλ. άνδρας
ανήφορον: ανήφορος, ανηφοριά, πλαγιά/ύψωμα
Ανθακέρα/Ανθικέρα/Ανθικερά (λανθ.): ισπ. πόλη Αντεκέρα ⟨Antequera
ανθηβολώ: ανθίζω
άνθος: λουλούδι· αφρόκρεμα, απόσταγμα, εκλεκτότερος,-η,-ο εκπρόσωπος, τμήμα συνόλου, κορύφωση κτλ.
ανθρωπία: ανθρωπιά· ανθρώπινος,-οι, καλός,-οί, ευγενικός,-οί τρόπος,-οι· καλή ανατροφή· γενναιοδωρία
άνθρωπος: άνθρωπος· άντρας· άλλος (άνθρωπος)· νικημένος, κατάδικος (σε άρμα θριάμβου)· ονομ. πληθ.: άνθρωποι/ανθρώποι· εκφρ.: άνθρωπος της αυλής: αυλικός· άνθρωπος του καιρού του βλ. καιρός· τί άνθρωπος είσαι: τίς εί, ποιος είσαι;
ανθρωπότης: ανθρωπινοί, πολιτισμένοι τρόποι, ευγένεια, ανθρωπιά
ανίσως: αν· ακόμη και αν· μήπως· εκφρ./συνδ.: ανίσως και: αν, ακόμη και αν/να, όταν, έστω ότι, εκτός και αν, μήπως· ανίσως και δεν: ακόμη και αν δεν, χωρίς να, από τη στιγμή που, αφού· ανίσως και όμως: αν βέβαια· ανίσως όμως και: αν και, αν καν, εκτός και αν· ανίσως όμως και δεν: εκτός και αν, ακόμη και αν δεν
Άννα βλ. Ρικότα, Άννα (Φελίτσε,-α)
Άννα, βοσκοπούλα: βοσκοπούλα Άννα ⟨pastora Ana· βλ. και Νάρδα
Άννα Φελίτσε,-α βλ. Ρικότα, Άννα (Φελίτσε,-α)
ανοιγοσφαλίζω: ανοιγοκλείνω

ανοικτά: με ακάλυπτο πρόσωπο, κεφάλι
ανοικτός: ακάλυπτος στο πρόσωπο, κεφάλι
ανόμιμος: μη νόμιμος, νόθος
ανόμοιος: διαφορετικός· αντίθετος· άνισος· έκφρ.: ανόμοιος με: διαφορετικός από
ανομοιότης: διαφορά, απόσταση· (κοινωνική/φεουδαρχική) αναντιστοιχία, ανισότητα
άνοστος: άχαρος· άγαρμπος· κακός
Α(ν)σέλμο(ς)/Ανσάλμο(ς) (λανθ.): φλωρεντινός άρχοντας Ανσέλμο ‹Anselmo
Ανταίος: γίγαντας Ανταίος ‹Anteón, λανθ. αντί Acteón: Ακταίων
Ανταλούζια: ισπ. περιοχή Ανδαλουσία, Ανταλουθία ‹Andalucía
Ανταλουζιάνοι/Ανταλούζοι: Ανδαλουσιάνοι, Ανταλούθ ‹Andaluz
ανταμισθία βλ. αντιμισθία
ανταμώνω: συναντώ,-ιέμαι· παρουσιάζομαι· διαπραγματεύομαι, φτάνω σε συμφωνία
ανταποδίδω: ξαναδίνω, επιστρέφω· αποκαθιστώ
ανταποκρίνομαι/ανταπεκρίνομαι: αντιδρώ· (αντ)απαντώ· ανταποδίδω (βολή, χαιρετισμό κτλ.)· γ΄ εν. παρατ.: ανταποκρίνετον· γ΄ πληθ.: ανταπεκρίνουνταν/ανταποκρίνουνταν
αντένα: κατάρτι (ιταλ. antenna
αντικρίζω,-ομαι: αντιμετωπίζω,-ομαι· συναντώ,-ιέμαι· γ΄ εν. υποτ. μέσ. αορ.: αντικριθεί
αντικρινός (επίθ. και ουσ.): (ο) απέναντι· μπροστινός
αντίκρυ (εις): απέναντι· μπροστά (σε/από)· στη μία πλευρά· έκφρ.: αντίκρυ αντίκρυ: ο ένας απέναντι στον άλλον
αντιλαλώ: αντηχώ· γ΄ εν. παρατ.: αντελαλούσε
αντιμεθαύριο (επίρρ.): την τρίτη επόμενη μέρα
αντιμισθία/ανταμισθία: ανταμοιβή· βραβείο· αντάμειψη· ικανοποίηση· αναπλήρωση· αντιστάθμισμα
αντίς: αντί· στη θέση
Αντονομασία: πλαστή βασιλοπούλα Αντονομάσια ‹Antonomasia
άντσα: κνήμη, καλάμι ποδιού· σκέλος
αντσάλι βλ. ατσάλι
Αντώνης: βοσκός Αντόνιο ‹Antonio
Αντώνιος ο Λοφράζος βλ. Λοφράζος
ανυπήκοος: ανυπάκουος
άνωθεν: παραπάνω· προηγουμένως· έκφρ.: (από) άνωθεν και εξαρχής: από παλιά και από την αρχή, από τα αρχαία χρόνια· πέρα για πέρα· ντιπ για ντιπ, εντελώς (χαζός,-ή κτλ.)
άνωθεν, ο: ο προαναφερόμενος/προαναφερθείς
ανωφελής: μάταιος, αχρείαστος· άχρηστος
αξία: αξία· αξίωμα· ικανότητα, δύναμη
αξιέπαινος: αξιόλογος· θαυμαστός

αξιοαείμνηστος: άξιος για παντοτινή ανάμνηση, πολύ αξιομνημόνευτος
αξιοεπαινότερος: άξιος για μεγαλύτερο έπαινο, πιο φημισμένος, σημαντικότερος
αξιοκατηγόρητος: αξιοκατάκριτος
αξιόμνηστος: αξιομνημόνευτος
αξιόπιστος: πιστευτός
άξιος (επίθ. και ουσ.): άξιος· αντάξιος· εισοδηματίας (ρωμαιοκαθολικός ιερωμένος «καταξιωμένος»/«προνοιάριος», εφοδιασμένος με ευεργέτημα/εισόδημα)· εκφρ.: άξιος κατηγορίας: αξιοκατάκριτος, μεμπτός· είμαι άξιος: είμαι ικανός, μπορώ
αξιοτίμητος: πολύτιμος
αξίωμα: αξίωμα· έργο, αποστολή
Αουστριάδα, Η βλ. *Η Αουστριάδα*
απαλός: λεπτός, τρυφερός, ευαίσθητος
απανθρωπία: αγένεια· βαναυσότητα· προσβολή, βλάβη
απάνθρωπος (επίθ. και ουσ.): αγενής, άξεστος, βάναυσος· αδιάντροπος· αχάριστος· κακός· κακούργος
απανταχού: παντού
απαντέχω/απαντεχαίνω/απαντηχαίνω: περιμένω· μτχ. ενεστ.: απαντεχαίνοντας· γ΄ εν. παρατ.: απαντήχαινεν· γ΄ πληθ.: απαντήχαιναν· β΄ πληθ. προστ. αορ.: απαντέξατε/απαντήξατε· απαρέμφ. αορ.: απαντέξει
(α)παντώ,-ώμαι/-ιέμαι: συναντώ,-ιέμαι· συγκρούομαι· γ΄ πληθ. οριστ. ενεργ. αορ.: απάντησαν/επάντησαν
απάνω βλ. επάνω
απανωθιό: πάνω
απανωφόρι βλ. επανωφόρι
απαραλλάκτως: πιστά
άπαστρος: ακάθαρτος, βρομερός
απατάζω βλ. υποτάζω
απατεών: παραπλανητικός, πλανευτικός, ξεγελαστικός
απάτη: εξαπάτηση· πλάνη· κακουργία, κατάχρηση
απατώ: ξεγελώ
απειθής: απείθαρχος, αυθάδης
άπειρος: απέραντος, απεριόριστος· απειράριθμος, πολυπληθής
απεκρίνομαι βλ. αποκρίνομαι
Άπελλος (γεν., λανθ.): του ζωγράφου Απελλή, Απέλες ‹Apeles
απελπισμένος: απελπισμένος· απονενοημένος· που δεν δίνει ελπίδα,-ες· ανέλπιδα απρόσιτος
απέξω: έξω
απεραντολογία: φλυαρία
απέρασεν βλ. περνώ
απερασμένα (πληθ.): τα παλιά, το παρελθόν
απερασμένος: περασμένος, του παρελθόντος· παλιός· προηγούμενος· παραπάνω, προαναφερόμενος· εκφρ.: εις του απερασμένου χρόνου τες φωλεές δεν είναι

εφέτος πουλιά: τώρα τέλειωσαν οι ψευδαισθήσεις/τα ψέματα, άλλαξαν οι περιστάσεις· τες απερασμένες (ημέρες): τις προάλλες, πριν από λίγο καιρό
απερνά (απρόσ.): συμβαίνει, γίνεται· έχει πέραση, ισχύει
απερνώ βλ. περνώ
απετώ βλ. πετώ
απέχω: αποδιώχνω· απέχω σεξουαλικά, είμαι/μένω εγκρατής· απέχω από κάτι, σταματώ· απομονώνομαι, μαζεύομαι στον εαυτό μου
απηδώ βλ. πηδώ
απίστευτος: αβάσιμος, άκυρος
απιστία: κακοπιστία· ισχυρογνωμοσύνη, πείσμα
απιστώ: δείχνω κακοπιστία, ισχυρογνωμοσύνη, πείσμα
απλά (πληθ.): δημώδης γλώσσα· ρομανική/νεολατινική γλώσσα, καστιλιάνικα ισπανικά
άπλεκτος: ξέπλεκος, λυμένος
απλήγωτος: απρόσιτος σε χτυπήματα, άτρωτος
απλός βλ. απλούς
απλότης,-ητα: απλοϊκότητα, αφέλεια· κουταμάρα, βλακεία
απλούς,-ός (επίθ. και ουσ.): αφελής, κουτός· βλάκας· δημώδης
απλούστατος: απλοϊκότατος, αφελέστατος, πάρα πολύ κουτός
απλοχωρία: ανοιχτός χώρος, διάστημα
απλόχωρος: ευρύχωρος· θηλ. ονομ. εν.: απλόχωρος,-η
απλώνω: απλώνω· απλώνω χέρι, παίρνω· (εξ)απλώνομαι, (επ)εκτείνομαι, τεντώνομαι· καλύπτω
απλώς: απλά· μόνο· έκφρ.: απλώς και ως έτυχε(ν): όπως να 'ναι· στα καλά καθούμενα, με το τίποτε
από/απ'/αμπ'/αφ': από· σε σχέση/σύγκριση με· εκτός από· επί, για· πάνω σε· προς, σε· με· μέσα από· μέσω, χάρη σε, εξαιτίας· αντί για γεν.· εκφρ.: αμπ' έμπροσθεν: από μπροστά· από αιτίαν: εξαιτίας· από αναμεταξύ τους: ανάμεσά τους, από αυτούς· από εκ βάθους καρδίας: εκ βαθέων, από τα σώψυχα· από ένα ένα: ένα ένα, λεπτομερώς, αναλυτικά· από ποίον μέρος: εκ μέρους τίνος· από πολλής: από πολλού, εδώ και πολύν καιρό· από τον έναν … εις τον άλλον: ανάμεσά τους· αφ' εαυτού μου: (από) μόνος μου· αφ' εσπέρας: το (προηγούμενο) βράδυ, νωρίς το βράδυ
αποβάλλω,-ομαι: χαλώ, ακυρώνω· απορρίπτω,-ομαι, περιφρονώ,-ούμαι
αποβγάνω: διώχνω
αποβησόμενον: έκβαση, τέλος
αποβλέπω (εις): δίνω σημασία· προσέχω, δίνω βάση· στηρίζομαι· ρέπω, ακολουθώ
αποβολή: εξάλειψη, καταστροφή/χάλασμα
απογεμίζω: γεμίζω εντελώς, συμπληρώνω
απογίνομαι/απογένομαι: απογίνομαι· γ΄ πληθ. οριστ. αορ.: απόγεναν
αποδεικτικός: αυταπόδεικτος, κατανοητός· αποδειγμένος
απόδειξις,-η: απόδειξη· επιχείρημα· αποτροπή

αποδείχνω: δείχνω
αποδίδω,-ομαι: δίνω πίσω, επιστρέφω· μεταφέρομαι· β΄ εν. προστ. αορ.: απόδωσον
αποδιώκω,-ώχνω: διώχνω· καταδιώκω· ακυρώνω, χαλώ, γκρεμίζω
(α)ποθαίνω: πεθαίνω· γ΄ εν. παρατ.: απέθανεν· α΄ εν. οριστ. αορ.: απόθανα· γ΄ εν.: απέθανε(ν)/επόθανε· γ΄ πληθ.: απόθαναν· βλ. και αποθνήσκω
αποθαμένος: πεθαμένος· «πεθαμένος», αναίσθητος/εντελώς εξαντλημένος (από το ξύλο)· «ψόφιος» (από την κούραση)
αποθανών: πεθαμένος· σκοτωμένος· ετοιμοθάνατος
αποθήκη: αποθήκη· απόθεμα· δεξαμενή, παρακαταθήκη, αρχείο
αποθνήσκω: πεθαίνω, ξεψυχώ· γ΄ εν. παρατ.: απόθνησκεν· βλ. και (α)ποθαίνω
αποικιλία: έλλειψη εκζήτησης, απλότητα
αποκαθίσταμαι: γίνομαι
αποκαινουργίς: εξαρχής
αποκάτω: κάτω· εκφρ.: αποκάτω εις: κάτω από, με τη μορφή· αποκάτω εις σκέπην: στο απυρόβλητο, προστατευμένος· αποκάτω εις την ορμήν: υπό την επιρροή· αποκάτω εις το βάθος: βαθιά, προς τα κάτω, προς τον πάτο· βλ. και υπό, υποκάτω
αποκοντά: κοντά, σε μικρή απόσταση
αποκοπή: εκτίμηση κόστους/αμοιβής, τιμή, πληρωμή
αποκοτία: υπερβολική τόλμη· θράσος, αυθάδεια· αλαζονεία
απόκοτος: θρασύς· παράτολμος, ριψοκίνδυνος· ατρόμητος
αποκοτώ: αποτολμώ
αποκρίνομαι/απεκρίνομαι: απαντώ, ανταπαντώ· απαντώ σε ανακριτική ερώτηση· απολογούμαι, αιτιολογώ· λέω, μιλώ· δίνω απαντήσεις, δεν αποσιωπώ· αντιδρώ, εναντιώνομαι· αντιτάσσω· διακόπτω· ανταποδίδω· γ΄ εν. οριστ. ενεστ.: αποκρίνεται/απεκρίνεται· α΄ εν. παρατ.: απεκρίνομουν· γ΄ εν.: απεκρίνουνταν
απόκρισις,-η: απάντηση· επιστολική απάντηση, επιστολή· αντίδραση· γεν. εν.: αποκρίσεως· ονομ. και αιτ. πληθ.: απόκρισες
απόκρυφον: μυστικό
απόκρυφος: κρυμμένος· μη ορατός· κρυφός, μυστικός· σίγουρος, προστατευμένος· μη γνήσιος, πλαστός
αποκτυπημός: χτύπημα, παλμός· έκφρ.: αποκτυπημός της καρδίας: χτυποκάρδι
αποκτυπώ: χτυπώ, λαχταρώ
αποκτώ,-ώμαι/-ούμαι: αποκτώ,-τέμαι· έχω όφελος, επωφελούμαι· γ΄ εν. οριστ. μέσ. ενεστ.: αποκτείται· γ΄ πληθ.: αποκτώνται,-ούνται
απολαμβάνω/απολαμβαίνω: απολαμβάνω, χαίρομαι· απολαμβάνω ερωτικά, συνουσιάζομαι με· εκπληρώνω· κερδίζω· γ΄ εν. οριστ. αορ.: απέλαυσε/απόλαυσε
απολεσθεί βλ. απόλυμαι
απόληψις,-η βλ. υπόληψις
Απόλλων: θεός Απόλλων· Ήλιος/ήλιος ‹Apolo· βλ. και Φοίβος
Απολλωνία, αγία: αγία Απολλωνία, προστάτρια δοντιών/τραπεζιτών ‹Santa Apolonia

απολογία: αντιρρητική απάντηση, αντεπιχείρημα
απόλπιση: απελπισία
απόλυμαι: χάνομαι, καταστρέφομαι· γ΄ εν. υποτ. αορ.: απολεσθεί
απολύω,-υώ: αφήνω ελεύθερο,-η· γ΄ πληθ. παρατ.: απολυούσαν
απολωλός, πρόβατον: χαμένο/παραπλανημένο πρόβατο, απομακρυσμένος από τη χριστιανική πίστη/εξισλαμισμένος
απομακριά: μακριά, σε απόσταση
απομείνει (απρόσ.): απομένει· γ΄ εν. παρατ.: απόμεινεν
απομένω/απομείνω: (απο)μένω, δεν φεύγω· μένω ήσυχος· καθυστερώ· αποδεικνύομαι· γ΄ εν. οριστ. ενεστ.: απομείνει· αρσ. αιτ. πληθ. μτχ.: απομείνοντας· γ΄ εν. παρατ.: απόμεινε· α΄ εν. οριστ. αορ.: απόμεινα (κτλ.)· βλ. και απομνήσκω
απομέσα: μέσα, στο εσωτερικό
απομνήσκω: (απο)μένω· παραμένω· βλ. και απομένω
απόνετος: αλύπητος
αποπάνω: πάνω
αποπίσω: πίσω
αποπληρώ(νω): εκπληρώνω
απορία: αμηχανία
άπορος: φτωχός, αδύναμος
απορίχνω: παραπετώ, εγκαταλείπω, περιφρονώ· γ΄ εν. οριστ. αορ.: απόριξε
άπορος: φτωχός, άφραγκος· αδύναμος· αμήχανος, στα κρύα του λουτρού
αποσκεπάζω: καλύπτω, κρύβω
αποσπερίς: αποβραδίς
αποστάτης: προδότης
αποστελάριος: απεσταλμένος, αγγελιοφόρος
αποτελώ,-ούμαι: (απο)τελειώνω,-ομαι, περατώνω,-ομαι, ολοκληρώνω,-ομαι· εκτελώ,-ούμαι, πραγματοποιώ,-ούμαι
αποτρόπαιος: απαίσιος, σιχαμερός, μισητός
αποτυγχάνω: δεν πετυχαίνω, πέφτω έξω· έκφρ.: αποτυγχάνω της ενεργείας: δεν φέρω αποτέλεσμα
απού βλ. οπού
απουσία: αναχώρηση
αποφασίζω,-ομαι: βγάζω/παίρνω απόφαση· καταδικάζω,-ομαι· καθορίζω, συγκεκριμενοποιώ· θεωρώ τον εαυτό μου τελειωμένο, μελλοθάνατο· έκφρ.: αποφασίζω εις τον εαυτόν μου: αποφασίζω/σκέφτομαι μέσα μου
απόφασις,-η: απόφαση· πρόθεση· αποφασιστικότητα· αιτ. πληθ.: απόφασες
αποφασισμένος: καθορισμένος, συγκεκριμένος
αποχαιρετούμαι (από, με): αποχαιρετώ (κάποιον), αποχαιρετίζομαι (με κάποιον) και φεύγω· ζητώ άδεια να φύγω· γ΄ εν. παρατ.: αποχαιρετούνταν· γ΄ εν. οριστ. αορ.: αποχαιρετήθη· γ΄ πληθ.: αποχαιρετήθηκαν
αποχώρησις,-η: απουσία
αποχωρίζω: αποχωρίζομαι

απρεπέστατος: εντελώς ανάξιος, υποτιμητικός
άπρεπος: άπρεπος, αταίριαστος· ανάξιος· μη αντίστοιχος/δικαιολογημένος, άδικος
Απρίλιος: μήνας Απρίλιος, Άνοιξη
απροόπτως: απροσδόκητα, σφοδρά, με πάθος
απτοησία: αφοβία, θάρρος
απτοητότερος: πιο απτόητος, άφοβος
άραβας/Άραβας: (άραβας ή αραβόφωνος) μουσουλμάνος· Άραβας/μουσουλμάνος (της ΒΔ. Αφρικής και της Ισπανίας), μόρος· βλ. και αράπης
αραβία/Αραβία: «αραπιά», αραπομάνι, (αραβόφωνοι) μουσουλμάνοι της ΒΔ. Αφρικής· Αραβία, αραβική χερσόνησος· μουσουλμανική ΒΔ. Αφρική
αραβικά: με αραβικό (μαυριτανικό) τρόπο, κατά το αραβικό (μορέσκο) στιλ
αραβικός: αραβικός· αραβοβορειοαφρικανικός· μουσουλμανικός
Αραγόνα/Αραγονία: ισπ. βασίλειο/περιοχή της Αραγονίας, Αραγ(κ)όν ‹Aragón
αραγονέζικος: αραγονικός, της Αραγονίας ‹aragonés
Αραγουνιέζος: συγγραφέας από την Αραγονία, Αμπελιανέδα ‹aragonés, Alonso Fernández de Avellaneda· βλ. και Αβελιανός, Τορδεσιλιάνος
(α)ράδα: σειρά, θέση· έκφρ.: με την αράδαν: ένας ένας, όχι όλοι μαζί
αραδιάζω: βγάζω και τοποθετώ σε σειρά/παράταξη, ξεφουρνίζω· παρατάσσω
αραθυμία: οργή· μνησικακία· ορμή, λύσσα
αραθυμίζω βλ. ραθυμώ
αραθυμισμένος: θυμωμένος
αράθυμος: οργίλος· υπερβολικά ευέξαπτος· υπεροπτικός
αραθυμώ βλ. ραθυμώ
αραμαθιά: αρμαθιά, κομπολόι, περιδέραιο
Αραουκάνα, Η βλ. *Η Αραουκάνα*
αράπης/Αράπης: (άραβας ή αραβόφωνος) μουσουλμάνος· μουσουλμάνος/Άραβας της Β. Αφρικής και της Ισπανίας/μόρος/Μόρος· προσήλυτος χριστιανός μουσουλμανικής καταγωγής, δίγλωσσος εκχριστιανισμένος άραβας/μουσουλμάνος της Ισπανίας· αρσ. ονομ. και αιτ. πληθ.: αράπηδες/Αράπηδες· θηλ. ονομ. εν.: αράπισσα· βλ. και άραβας
αραχνιά: ιστός αράχνης, βρομιά
άργητα: αργοπορία, καθυστέρηση
αργοπορώ: καθυστερώ· καθυστερώ και μένω, αράζω· καθυστερώ να έρθω, να εμφανιστώ· σταματώ
αργώ: χρονοτριβώ, καθυστερώ· μένω· ασχολούμαι με
αρέσκει/αρέζει (απρόσ.): αρέσει· έκφρ.: όλα αυτά με αρέσουν: εντάξει με όλα αυτά, καλά είναι όλα αυτά
αρέσκεια: ευχαρίστηση, ικανοποίηση, χαρά
αρετή: αρετή· δύναμη, χάρη· αξία· ικανότητα, επιδεξιότητα· χάρισμα, ιδιότητα· έκφρ.: μεγάλη αρετή είναι: είναι σπουδαίο πράγμα
αρζι:χάλι(ον): γραπτή αίτηση, παράσταση, μνημόνιο ‹τουρκ. arzuhal,-i
Άρης: θεός Άρης· πλανήτης Άρης· πολεμικός/μυθιστορικός ήρωας ‹Marte/Cid

Άρης (Ρόι Διάζ): μυθιστορικός ήρωας Θιδ (Ρούι Ντίαθ) ⟨Cid (Ruy Díaz) Campeador/Marte

άρθρον: άρθρο· πρόθεση

αριά: αραιά, σπάνια

Αριανού, η: μυθολογική Αριάδνη ⟨ιταλ. Ariana, ισπ. Ariadna· γεν. εν.: Αριανούς· έκφρ.: κορόνα της Αριανούς: αστερισμός Στέμμα της Αριάδνης (Κνώσσιον Στέμμα)

αριθμός: αριθμός· ομάδα, πλήθος

Αριόστος, Λοδοβίκος: ποιητής Λοντοβίκο Αριόστο ⟨ιταλ. Lodovico Ariosto

Αρκαδία: (λογοτεχνική) ποιμενική Αρκαδία, κοινότητα βοσκών ⟨Arcadia

Αρκαλαούσης: μυθιστορικός μάγος Αρκαλαούς ⟨Arcalaús

άρμα, η: οικόσημο, θυρεός· διάσημο ⟨γαλλ. και ιταλ. arme,-a

άρμα, το: όπλο· κοντάρι· κονταράκι· πληθ.: άρματα: όπλα, εξοπλισμός· στρατιωτικό επάγγελμα· έκφρ.: εις τα άρματα!: στα όπλα, συναγερμός! ⟨ιταλ. arma

αρματωμένος: εξοπλισμένος· φορώντας· εκφρ.: αρματωμένος από: εφοδιασμένος (με εξοπλισμό), φορώντας (εξοπλισμό)· αρματωμένος διά: εφοδιασμένος με επίσημο εξοπλισμό, χρισμένος ως· αρματωμένος με μεγάλην ετοιμασίαν του πολέμου: καλά εξοπλισμένος για πόλεμο

αρματώνω,-ομαι: εξοπλίζω,-ομαι· αναγορεύω,-ομαι, χρίω,-ομαι· έκφρ.: αρματώνομαι διά: αναγορεύομαι/χρίομαι ως

αρματωσιά: αρμάτωμα, εξοπλισμός· αναγόρευση, χρίσμα

αρμενίζω: πλέω (με ανοιχτά τα πανιά)

άρμενον: πανί (πλοίου)

αρμόδιος: ταιριαστός, κατάλληλος· νόμιμος

αρμοδιότερος: πιο ταιριαστός, πιο κατάλληλος

αρνούμαι,-έμαι: αρνούμαι· στερώ· α΄ εν. υποτ. αορ.: αρνισθώ (κτλ.)

άρπα: άρπα· φλογέρα, κλαρίνο

αρπάζω: αρπάζω· απάγω· γ΄ πληθ. οριστ. αορ.: άρπασαν/άρπαξαν

αρραβωνιάζομαι: παντρεύομαι

αρραβωνιαστικός,-ή: μνηστήρας/μνηστή· σύζυγος

Άρτεμις,-η: θεά Άρτεμις ⟨Diana· γεν. εν.: Αρτέμιδος· αιτ.: Αρτέμιδα

Άρτεμις,-η: Λα Ντιάνα ⟨*La Diana*· βλ. και *Περί Αρτέμιδος*

Άρτεμις δεύτερη Σαλαμαντίνα: (*Λα*) *Ντιάνα σεγκούντα* ντελ Σαλμαντίνο ⟨(*La*) *Diana segunda* del Salmantino =*Segunda parte de la Diana*

Αρτεμισία: αρχαία βασίλισσα Αρτεμισία ⟨Artemisa

Αρτούρος/Αρτούς, βασιλεύς/ελ ρέι: μυθιστορικός βασιλιάς Αρθούρος ⟨el rey Arturo/Artús

αρχαίος: αρχέγονος, πρωταρχικός· παλιός· ηλικιωμένος

αρχείβιον: αρχείο, παρακαταθήκη ⟨ιταλ. archivio ⟨ελλ. αρχείον

αρχή: αρχή· απαρχή, αφετηρία, ξεκίνημα· εισαγωγή, επικεφαλίδα· προέλευση· αιτία· ηγεμόνας, εξουσιαστής· κύριο σημείο, ουσία· εκφρ.: δίχως αρχήν και τέλος: ασυνάρτητα· εις τες αρχές: στο ξεκίνημα, από την αρχή

αρχιδίαιτα: μεγαλύτερη/περισσότερη δίαιτα

αρχίζω: αρχίζω· δίνω αρχή, ξεκινώ κάτι· β΄ πληθ. οριστ. αορ.: αρχίσετε

αρχιμάγειρας,-ος: αρχιτρίκλινος, αρχιτραπεζοκόμος

αρχινώ,-ίζω: αρχίζω· β΄ εν. οριστ. ενεστ.: αρχινάς· γ΄ εν.: αρχινά· γ΄ πληθ.: αρχινούν· μτχ.: αρχινώντας· β΄ εν. παρατ.: αρχινούσες· γ΄ εν.: αρχινούσε· γ΄ πληθ.: αρχινούσαν· α΄ πληθ. οριστ. αορ.: αρχινήσαμεν· α΄ εν. υποτ.: αρχινήσω (κτλ.)· αρσ./ουδ. αιτ. εν. μτχ. μέσ./παθ. πρκ.: αρχινισμένον

Αρχιπιρόνη(ς): πλαστός βασιλιάς Αρτσιπιέλα ‹Archipiela

αρχιστράτηγος: επικεφαλής

άρχοντας βλ. άρχων

αρχόντισσα (επίθ. και ουσ.): ευγενής, αριστοκράτισσα· σύζυγος· βλ. και άρχων

αρχοντοκόριτσο(ν): κορίτσι ευγενικής γενιάς, νεαρή ευγενής

άρχων,-οντας: άρχοντας· ευγενής, αριστοκράτης· επικεφαλής, αρχι-· κύριος (τιμητ.)· βλ. και αρχόντισσα

ασεβής: ασεβής· άπιστος· ειδωλολάτρης

ασέλγεια: λαγνεία· (ερωτική) αισχρότητα, ατιμία

ασελγής: λάγνος, φιλήδονος· ακόλαστος, αμαρτωλός

Ασέλμο(ς) βλ. Α(ν)σέλμο(ς)

ασθένεια: αρρώστια· αδυναμία

άσκησις,-η: γύμνασμα· άθλημα, αγώνισμα· επιχείρηση, εγχείρημα· ενάσκηση, ενασχόληση, χόμπι· επάγγελμα, τέχνη· τρόπος ζωής, διασκέδαση· εκπλήρωση· γεν. εν.: ασκήσεως· αιτ. πληθ.: ασκήσεις/άσκησες· έκφρ.: άσκησις των αρμάτων: πολεμικό/ένοπλο επάγγελμα

ασκηταρείον,-ιόν: ερημητήριο, καλύβα/σκήτη/κελί ασκητή

ασκητής: ερημίτης· μοναχός επαιτικού τάγματος, («ξεκάλτσωτος») φραγκισκανός

ασλανί: «λιονταρίσιο», δυτικοευρωπαϊκό ασημένιο νόμισμα με παράσταση λιονταριού (ολλανδικό τάλιρο κ.ά.) που κυκλοφορούσε και στην οθωμανική αυτοκρατορία· δουκάτο· αιτ. πληθ.: ασλανία ‹τουρκ. aslan

ασμένως: χαρούμενα

Ασπέτσια, δον Σάντσιο δ': μυθιστορικός ντον Σάντσο ντε Αθπέτια/Αθπεΐτια (Γκιπούθκοα) ‹don Sancho de Azpetia

ασπλα(γ)χνία: σκληρότητα, ωμότητα· τραχύτητα· έλλειψη επιείκειας

άσπρα βλ. άσπρον

ασπράδα: λευκότητα σώματος

Άσπρη θάλασσα: Αιγαίο· Λεβάντε(ς), Α. Μεσόγειος ‹Levante, τουρκ. Akdeniz

άσπρον: «(ξ)ασπρισμένο», νόμισμα συνήθως χάλκινο, κέρμα μικρής/ευτελούς αξίας (μαραβεδί/κουαρτίλιο: υποδιαίρεση του ισπ. ρεαλιού· κατρίνι: «εικοσιπενταράκι»)· δεκάρα, πεντάρα· πληθ.: άσπρα: νομίσματα (χρυσά ή άλλα)· χρήματα· εκφρ.: άσπρα βασιλικά: βασιλική χρηματαποστολή· πέντε εις το άσπρον βλ. πέντε

ασπροροδοκόκκινος: λευκορόδινος

άσπρος: λευκός· βρόμικος (ειρων.)· έκφρ.: άσπρα ωσάν τες αραχνιές: καθαρά σαν τους ιστούς της αράχνης

ασπρύτερος: λευκότερος
Ασσύριοι: αρχαίοι Ασσύριοι (και Ασσυροβαβυλώνιοι)/Μεσοποτάμιοι
αστείος: πολιτισμένος· γλυκός, χαριτωμένος· πονηρός, σκανδαλιάρης, κατεργάρης
Αστουρία: ισπ. περιοχή Αστούριας (Asturias
Αστουρία Οβιέδο: δυτικό τμήμα της περιοχής Μοντάνια (ντε Λεόν), Αστούριας ντε Οβιέδο (Asturias de Oviedo· αιτ.: Αστουρίαν Οβιέδο
αστόχαστος: ασυλλόγιστος, απερίσκεπτος· ανόητος· αδιάκριτος
άστρον: άστρο, πλανήτης· οδηγητικό άστρο, Πολικός Αστέρας· ονομ. πληθ.: άστρα,-η· γεν.: αστρών· έκφρ.: άστρον της τύχης: άστρο της (ανθρώπινης) μοίρας, μοιραίο άστρο
αστρονομία: αστρολογία, μετεωρολογία
αστρονόμος: αστρολόγος, κοσμογράφος
ασυστασία: επιπολαιότητα· μωρία, βλακεία
ασύστατος: ασταθής, σαθρός· ακατάλληλος, ανυπόστατος· επιπόλαιος, ελαφρόμυαλος, αστόχαστος· μωρός, σαλεμένος, τρελός· αμαθής, βλάκας· ασελγής, φαύλος, απαίσιος, μισητός
άσφαλτα: αλάθητα· άψογα, εκλεπτυσμένα
ασχημάδα: ασχήμια
ασχημία: (ανήθικη) προσβολή· αδικία
ασχημοειδής: άσχημος στο πρόσωπο/στην όψη, δύσμορφος· ελεεινός· μελαγχολικός, θλιμμένος
Ασχημοειδής Καβαλιέρης/Καβαλιέρης Ασχημοειδής: Ιππότης της Ελεεινής/Θλιβερής/Θλιμμένης Μορφής (Caballero de la Triste Figura· βλ. και Καβαλιέρης των Λεόντων, Κισ(ι)ότε
ασχολημένος: απασχολημένος
ασχολία: αδράνεια, απραξία· ανάπαυση, ξεκούραση· χρόνος ενασχόλησης, φόρτος
άτακτος: κακοαναθρεμμένος, αυθάδης· ανήθικος
αταξία: άτακτη, ανάρμοστη συμπεριφορά· απρέπεια, αυθάδεια
ατάραχος: ασάλευτος· ήσυχος, ήρεμος· αδιατάρακτος, ειρηνικός
ατιμία: προσβολή της τιμής, ατίμωση· αυθάδεια· αναξιοπιστία, μείωση, ζημία· δυσφήμιση· όνειδος· έκφρ.: εις ατιμίαν: με αποτέλεσμα την ατίμωση/μείωση/βλάβη, προς ζημίαν
ατιμώ,-ώμαι: ατιμάζω,-ομαι· προσβάλλω,-ομαι
ατλαζένιος: από γυαλιστερό και σκληρό ύφασμα, λεπτό σατέν
ατλάζι: γυαλιστερό και σκληρό ύφασμα, λεπτό σατέν (αραβοτουρκ. atlas)
άτομον: το μικρότερο (και άτμητο) μέρος, μόριο, κόκκος
ατονισμένος: εξαντλημένος, κουρασμένος
ατονώ,-ίζω: εξασθενώ, χάνω τις δυνάμεις μου
ατοπία: ιδιοτροπία, παραξενιά· ανάρμοστη αλλαγή
άτοπος: ανάρμοστος, αταίριαστος· έκφρ.: άτοπα έργα: αλλόκοτα καμώματα, παραξενιές
ατός βλ. α(υ)τός μου

ατρεπτότερος: πιο ακλόνητος, άτρομος, άφοβος
ατσάλι/ατσέλι/αντσάλι: ατσάλι· ατσαλένια αιχμή ‹ιταλ. acciaio, ισπ. acero
Ατσογέσκιο: υπαίθρια αγορά, παζάρι, λαϊκή, κακόφημη συνοικία Αθογκέχο της Σεγκόβιας ‹ιταλ. Azzoghescio ‹ισπ. Azoguejo
Αυγούστα: γερμ. πόλη Άουγκσμπουργκ (Augusta Vindelicorum), Αουγούστα ‹Augusta
Αυγουστίνος: ιερός Αυγουστίνος, Αουγκουστίνους ‹Augustinus
Αύγουστος,-οι: αυτοκράτορας Οκταβιανός/Αύγουστος Καίσαρ (Gaius Julius Caesar Octavianus Augustus), Αουγούστο Θέσαρ ‹Augusto César· βλ. και Καίσαρ
αυθάδεια: αυθάδεια, έπαρση· θράσος, έλλειψη σεβασμού· αδιαντροπιά
αυθάδης: θρασύς, προσβλητικός· αδιάκριτος· αρσ. αιτ. εν.: αυθάδην
αυθεντεύω: ηγεμονεύω, κυβερνώ
αυθέντης/αφέντης: κύριος, άρχοντας· ηγεμόνας· αφεντικό· γεν. εν.: αυθεντός/αφεντός· ονομ. και αιτ. πληθ.: αυθεντάδες· γεν.: αυθεντάδων
αυθεντία: κυριαρχία· ηγεμονία
αυθεντία,-ιά μου/αφεντιά, η: εγώ ο αφέντης, κύριος/αφεντικό
αυλή: αυλή σπιτιού· χώρος αυλισμού οικιακών ζώων· κεντρική εσωτερική αυλή έπαυλης/παλατιού, πάτιο· πλάτωμα, πλατεία· βασιλική αυλή, παλάτι
αυλός: φλογέρα, φλάουτο
αυξάνω,-αίνω: αυξάνω,-ομαι· μεγαλώνω· γ΄ εν. παρατ.: αύξανε/αύξηνεν· γ΄ πληθ.: αύξηναν· γ΄ εν. οριστ. αορ.: αύξησε(ν)
αυρινός: αυριανός· μελλοντικός· έκφρ.: την αυρινήν ημέραν: αύριο
αυστηρότης: αυστηρότητα· ορμή, παραφορά
αυτί(ον): αυτί
αυτό, το: το ίδιο· βλ. και αυτός
αυτοκράτωρ/Αυτοκράτωρ: αυτοκράτορας· αυτοκράτορας Καρλομάγνος, Κάρολος Ε΄ κ.ά.· βλ. και βασιλεύς, ιμπεραδόρος
αυτοπροαιρέτως: αυτόβουλα, ελεύθερα
αυτός: αυτός· εκείνος· (ο) ίδιος· ο ακόλουθος, ο εξής· θηλ. ονομ. πληθ.: αυτές/αυτοί· βραχύς τύπος αρσ. γεν.: του: του· σου/σας (γ΄ πρόσ. μεγαλοπρεπείας)· δοτ. εν.: τω: σ' αυτόν, του· θηλ. γεν. εν.: της: της, σου/σας (γ΄ πρόσ. μεγαλοπρεπείας)· δοτ. εν.: τη: σ' αυτήν, της· αιτ. εν.: την: την, αυτήν, της, σε/σου/σας (γ΄ πρόσ. μεγαλοπρεπείας)· αιτ. πληθ.: τας/τες/τις/τους: τις, αυτές· εκφρ.: από αυτό: έτσι· αυτό οπού: αυτό που, το ότι· είμαι το αυτό: είμαι το ίδιο, μοιάζω· εις αυτόν βλ. εις· θέλω της το ειπεί: θα σου/σας το πω· την επερεκάλεσα: σε/σας παρακάλεσα· βλ. και καὐτός
α(υ)τός μου: εγώ ο ίδιος, μόνος μου
αυτού: εδώ· εκεί· στην περίπτωση αυτή· έκφρ.: αυτού σε έχω τώρα: εδώ/τώρα σ' έπιασα (να με δουλεύεις), ελάτε/βοήθεια
αφ' βλ. από
αφ' εαυτού μου βλ. εαυτός μου
αφανισμός: καταστροφή, συμφορά

αφανιστής (επίθ. και ουσ.): καταστροφέας, εξολοθρευτής, παραβάτης· αρσ. κλητ. εν.: αφανιστά

άφαντος: αόρατος

αφέντης βλ. αυθέντης

αφεντιά μου βλ. αυθεντία,-ιά μου

αφήνω,-ομαι: αφήνω,-ομαι· επιτρέπω· αναθέτω, εναποθέτω· αφήνω σε/ως διαθήκη/παρακαταθήκη, παραγγέλλω· αμολάω· παραλείπω, δεν κάνω· εξαιρώ· εγκαταλείπω, παρατώ· παραμελώ· παραιτούμαι· υποκύπτω· σταματώ· περιφρονώ· μτχ. ενεργ. ενεστ.: αφήνοντας: εξαιρώντας, με (την) εξαίρεση· γ΄ πληθ. παρατ.: άφηνον· γ΄ εν. οριστ. αορ.: άφησε(ν)/άφηκεν· β΄ πληθ.: αφήσετε· β΄ εν. προστ.: άφησε/άφησον· β΄ πληθ.: αφήτε/αφήσετε/αφήσατε· α΄ πληθ. οριστ. μέσ. ενεστ.: αφηνόμεσθεν· β΄ εν. παρατ.: αφήνουσουν· α΄ εν. οριστ. αορ.: αφέθηκα· γ΄ εν.: αφήθηκε· γ΄ πληθ.: αφήθηκαν· εκφρ.: αφήνομαι από: εγκαταλείπω, παρατώ· αφήνομαι διά νικημένος: εγκαταλείπω τον αγώνα ως νικημένος, παραδέχομαι την ήττα· αφήνω από την φυλακήν: βγάζω/απολύω από τη φυλακή· αφήνω εις ένα μέρος: αφήνω καταμέρος, παραμερίζω, παραλείπω, δεν μνημονεύω, ξεχνώ, εξαιρώ· αφήνω εις τα χέρια: εμπιστεύομαι, αναθέτω, εναποθέτω· αφήνω κάτω: εγκαταλείπω, παρατώ· αφήνω,-ομαι από (το να): παραιτούμαι από (το να), εγκαταλείπω, παύω να· αφήνω την υπόληψην: παρατώ την ιδέα/φαντασίωση, ξεχνώ· (σας) αφήνω υγείαν και χαράν: (σας) αποχαιρετώ για πάντα, αντίο (σας)

αφθονία: αφθονία· πλουσιοπάροχη διάθεση, γενναιοδωρία

αφιερώνω: προορίζω

αφοβησία: αφοβία

αφορισμός: απόφθεγμα· ρητό, λεγόμενο

αφού: αφού· από τότε που· όταν

Αφρική: Αφρική· ΒΔ. Αφρική ⟨Åfrica

Αφροδίτη: θεά Αφροδίτη ⟨Venus

αχαμνά: άσχημα· κακά,-ώς· λανθασμένα· έκφρ.: αχαμνά γνωρίζω: κάνω λάθος· δεν ξέρω καλά (κάποιον, κάτι)

αχαμνός: άσχημος, κακός

Αχάριστη Ουργάνδα βλ. Ουργάνδα

αχάριστος (επίθ. και ουσ.): μη εκτιμημένος, υποτιμημένος· αχάριστος άνθρωπος· θηλ. ονομ. εν.: αχάριστη· αιτ. εν.: αχάριστον/αχάριστην

αχειρότερος βλ. χειρότερος

Αχμέτ(ης)/Αχμέτ(ης) (ο) Μπε(γ)κλή(ς)/Μπεγλής/Μπερεγκένα, Σιδ βλ. Μπε(γ)κλή(ς)

αχρειέστατος: ποταπότατος, χυδαιότατος· ποταπότερος, πιο τιποτένιος

αχρείος (επίθ. και ουσ.): άνανδρος, λιπόψυχος· ποταπός, χυδαίος, τιποτένιος· ευτελής· αγενής, αγροίκος, απολίτιστος· ανόητος, ηλίθιος· παρακατιανός· παλιάνθρωπος· χαραμοφάης

αχρειότης: ευτέλεια· αναξιότητα· κακία

αχρειώνω: εξαχρειώνω· μειώνω, εκμηδενίζω

αψηφισία: έλλειψη εκτίμησης, περιφρόνηση· αδίστακτη συμπεριφορά
αψηφώ: καταφρονώ, περιφρονώ

βαβαί (επιφ.): ποπό/μπα μπα, αμάν, Χριστέ μου
βαθέα (επίρρ.): βαθιά
βαθία βλ. βαθύς
βαθμός: βαθμός, κατηγορία· βαθμίδα· βλ. και μένω
βαθυπνία βλ. βαθυ(υ)πνία
βαθύς: βαθύς· θηλ. γεν. εν.: βαθέας· ουδ. αιτ. πληθ.: βαθία
βαθύτατος: βαθύτατος· βαθύτερος
βαθυ(υ)πνία: βαρύς ύπνος, λήθαργος
βακτηρία: μπαστούνι· πατερίτσα· στήριγμα, προστάτης
βαλάνι: βαλανίδι
Βαλαούστρος: πλούσιος Μπαλβάστρο ‹Balvastro
Βαλδάντα βλ. Κασιλδέα
Βαλεανίς (λανθ.): *Ντον Μπελιανίς ντε Γκρέθια* ‹*Don Belianís de Grecia*· βλ. και Βελιανίς
βαλεντιανός/βελεντιανός (λανθ.)/Βαλεντιανός: βαλενθιάνικος, Βαλενθιανός/Καταλανός ‹valenciano
Βαλέντσα/Βαλάντια (λανθ.): καταλ./ισπ. πόλη Βαλένθια/Μπαλένθια ‹Valencia
Βαλέρμα βλ. Βελέρμα
Βαλινιασών βλ. Βελιανίς
βάλλω,-ομαι/βάνω,-ο(υ)μαι: βάζω· τοποθετώ, στήνω· φορώ· μπλέκω· ρίχνω,-ομαι· καταπιάνομαι, επιχειρώ· γ' εν. μέσ. παρατ.: εβάνουνταν· εκφρ.: βάλλομαι/βάνομαι εις κινδύνους: εκτίθεμαι σε κινδύνους, διατρέχω κινδύνους· βάλλομαι/βάνομαι εις φύλαξην: τίθεμαι υπό κράτηση, ρίχνομαι στη φυλακή· βάλλω/βάνω απάνω/επάνω εις το κεφάλι μου: βάζω κορόνα/έμβλημα στο κεφάλι μου, τιμώ πολύ· βάλλω/βάνω διά ενέχυρον: υποθηκεύω· βάλλω/βάνω εις ένα μέρος: ξεχωρίζω, ξεδιαλέγω· βάλλω/βάνω εις πράξην: θέτω σε λειτουργία, εφαρμόζω, πραγματοποιώ, ενεργώ, δρω· βάλλω/βάνω εις στράταν: επανορθώνω, διορθώνω· βάλλω,-ομαι/βάνω,-ομαι εις τάξην: τακτοποιώ,-ούμαι, ετοιμάζω,-ομαι, παρατάσσομαι, μπαίνω στη γραμμή, έρχομαι με τη σειρά, ένας ένας· βάλλω/βάνω εις τάξην τες κόρδες: χορδίζω, κουρντίζω (μουσικό όργανο)· βάλλω/βάνω εις τέτοιαν κατάστασην: φέρνω σε τέτοια κατάσταση, σε τέτοιο χάλι· βάλλω/βάνω εις την μέσην: περιτριγυρίζω, τοποθετώ μπροστά σε κάποιον, προτείνω, προσφέρω· βάλλω/βάνω εις την περλίνα: βάζω/δένω στον στύλο των καταδίκων/διαπομπευομένων· βάλλω/βάνω εις το χέρι: πιάνω, συλλαμβάνω· βάλλω/βάνω εις τον αριθμόν: συγκαταριθμώ, συμπεριλαμβάνω· βάλλω/βάνω εις τον νουν (μου): σκέφτομαι, συγκρατώ στη σκέψη/μνήμη, λογαριάζω/υπολογίζω· βάλλω/βάνω εις τον τόπον: αντικαθιστώ (με)· βάλλω/βάνω εις τον τόπον του: αφήνω στη θέση του· βάλλω/βάνω εις τύπον: τυπώνω· βάλλω/βάνω κάτω: αποθέτω, παρατώ· βάλλω/βάνω (κάθε) επιμέλειαν: πασχίζω, προσπαθώ, φροντίζω (όσο μπο-

ρώ)· βάλλω/βάνω στοίχημα μεγάλον πράγμα: στοιχηματίζω κάτι μεγάλο, παίρνω μεγάλον όρκο· βάλλω/βάνω τες αιτίες έμπροσθεν: προσφέρω τις ευκαιρίες· βάλλω/βάνω τες ελπίδες: αναθέτω τις ελπίδες, ελπίζω (σε)· βάλλω/βάνω το στήθος μου (εναντίον εις): προτάσσω το στήθος μου ενάντια/κόντρα σε, αντιστέκομαι· βάλλω/βάνω τον σκοπόν: προσηλώνω τη σκέψη· βάλλω/βάνω του λόγου μου (ανάμεσα) εις: ρίχνω, εμπλέκω τον εαυτό μου (μέσα) σε· βάλλω/βάνω του λόγου μου εις σχήμα: παίρνω τη μορφή· βάλλω/βάνω τους λογισμούς μου εις του λόγου σου (του, κτλ.): προσηλώνω τη σκέψη/επιθυμία μου σε κάποιον, ρίχνομαι σε κάποιον, ερωτεύομαι κάποιον· βάλλω,-ομαι/βάνω,-ομαι εις στάμπαν: τυπώνω,-ομαι

βάλσαμον: άρωμα· φάρμακο

βαμπακερινός: βαμβακερός

βαμπάκι: άκλωστο βαμβάκι, αποβάμβακο· τούφα από βαμβάκι· έκφρ.: ανάμεσα εις τα βαμβάκια: μέσα σε περιτύλιγμα από βαμβάκι, με κάθε προφύλαξη/προσοχή, με κάθε περιποίηση, μέσα σε όλα τα καλά, στα όπα όπα, μη στάξει και μη βρέξει

Βανδέλια βλ. Κασιλδέα

βάνω βλ. βάλλω

βαραίνω βλ. βαρύνω

βαράω/βαρώ: χτυπώ· χτυπιέμαι, πληγώνομαι

Βαρατάρια/Βαραταρία/Παραταρία/Βαταρία (λανθ.): «νησί»/ηγεμονία Μπαρατάρια, ίσως η ισπ. Alkalá ντε Έμπρο κοντά στη Θαραγόσα ⟨Barataria,-o

Βαρβαρία: Μπαρμπαριά, μουσουλμανική ΒΔ. Αφρική, Αλγερία/Τυνησία, Μπερμπερία ⟨Berbería

Βάρβαροι: μεσαιωνικές δυναστείες βαρβαρικών εθνών, Γότθοι

βάρβαρος, ο: άξεστος ξενομερίτης

Βαργάς βλ. Περέζ Βαργάς

Βαργάς και Ματσουκάς: μυθιστορικός Βάργας/Μπάργας ι Ματσούκα ⟨Vargas y Machuca

Βαργές βλ. Περέζ Βαργάς

βαρδιάνος: ναύτης σκοπός-παρατηρητής ⟨βεν. vardian

βαρεμένος: συγχυσμένος, δυσανασχετώντας· σκοτισμένος

βαριέμαι,-ιούμαι βλ. βαρύνω

βάρκα: βάρκα· μικρό πλοίο, καΐκι ⟨λατ. και ιταλ. barca ⟨ελλ. βάρις

βάρος: φορτίο· εξύψωση, έπαρση, τουπές· φορτικότητα, ανία

Βαρτσελόνα/Περτσελόνα (λανθ.)/Μαρτσελόνα (λανθ.): καταλ./ισπ. πόλη Βαρκελόνη, Μπαρτσελό/Μπαρθελόνα ⟨Barcelona

βαρύνω,-αίνω/βαρύνομαι/βαριέμαι,-ιούμαι: βαραίνω· ενοχλούμαι, δεν μου αρέσει κάτι· στενοχωρούμαι, λυπούμαι

βαρύς: βαρύς· δύσκολος, δυσβάσταχτος· βρομερός, άσχημος· θηλ. αιτ. εν.: βαρέαν

βαρυφαίνεται (απρόσ.): (μου, κτλ.) φαίνεται βαρύ, δυσανασχετώ, ενοχλούμαι

βαρώ βλ. βαράω

βασανισμένος: βασανισμένος, ταλαιπωρημένος· παθιασμένος
βάσανον, το/βάσανος, ο/η: βάσανο, βασανιστήριο· δοκιμασία
βασιλεία: βασιλική εξουσία· βασιλική δικαιοσύνη
βασίλειον: βασίλειο· τόπος
Βασίλειος: χωρικός Μπασίλιο ⟨Basilio
βασιλεύς,-έας/Βασιλεύς: βασιλιάς· αυτοκράτορας· αυτοκράτορας Κάρολος (Καρλομάγνος), Κάρολος Ε΄· βασιλιάς της Ισπανίας· τοπικός μουσουλμάνος ηγεμόνας, μπέης· έκφρ.: βασιλεύς/Βασιλεύς των Τουρκών: «Μεγάλος Τούρκος»/«Γκρανσινιόρης», οθωμανός σουλτάνος ⟨Gran Señor· βλ. και αυτοκράτωρ, ιμπεραδόρος
Βασιλική Χώρα: Βασιλική Πόλη, ισπ. πόλη Θιουδάδ Ρεάλ ⟨Ciudad Real
βασιλικός βλ. βασιλίσκος
βασιλικός άνθρωπος: βασιλικός εκπρόσωπος, αντιβασιλιάς
βασιλικός επίτροπος βλ. επίτροπος
βασιλίσκος/βασιλικός (λανθ.): (φανταστικό) δηλητηριώδες και βλαβερό ερπετό, φίδι/σαύρα, δράκοντας
βασίλισσα/Βασίλισσα: αυτοκράτειρα/Αυτοκράτειρα· βασίλισσα· θεατρικός ρόλος Βασίλισσας/Αυτοκράτειρας ⟨Emperatriz
βαστάζει (απρόσ.): κρατά, μένει, διαρκεί
βαστάζω/βαστώ,-(ι)ούμαι: κρατώ· συγκρατώ· βαστιέμαι, αντέχω, μένω· διαρκώ· επιβιώνω· γ΄ εν. μέσ. παρατ.: εβαστιούνταν
Βαταρία βλ. Βαρατάρια
βδελύττομαι: απεχθάνομαι, αποστρέφομαι· αποφεύγω· γ΄ εν. παρατ.: εβδελύττουνταν
βέβαια (επίρρ. και επιφ.): με βεβαιότητα, βεβαιωμένα, σίγουρα· στ' αλήθεια, πράγματι· ναι, α
βέβαιος: σίγουρος· αξιόπιστος
βεβαιότατα (επίρρ. και επιφ.): χωρίς καμιάν αμφιβολία, οπωσδήποτε· πράγματι, μάλιστα· ναι, α
βεβαιώνω,-ομαι/βεβαιούμαι: βεβαιώνω,-ομαι· επιβεβαιώνω,-ομαι, επαληθεύω,-ομαι, επικυρώνω,-ομαι· αποδεικνύω,-ομαι· θεμελιώνω,-ομαι, στηρίζω,-ομαι· κάνω κάτι αξιόπιστο, πιστευτό· αποκτώ κύρος, γίνομαι πιστευτός· εξασφαλίζω,-ομαι· γ΄ εν. μέσ. παρατ.: εβεβαιώνουνταν· γ΄ εν. οριστ. μέσ./παθ. αορ.: εβεβαιώθη· β΄ πληθ.: εβεβαιώθητε
βεβαίωσις,-η: επιβεβαίωση, επικύρωση· μαρτυρία, δήλωση
βεβυθισμένος: βυθισμένος, επικεντρωμένος, απασχολημένος· βλ. και βυθισμένος
Βελαούστρος (λανθ.): σιδεράς Μπαλμπάστρο ⟨ιταλ. Baluastro ⟨ισπ. Balbastro
Βέλεδος Δόλφος: μυθιστορικός Βελίδο/Μπελίδο Ντόλφος ⟨Vellido Dolfos
βελεντιανός βλ. βαλεντιανός
Βελέρμα/Βαλέρμα (λανθ.): μυθιστορική Μπελέρμα ⟨Belerma
Βελιανίς, δον: μυθιστορικός δον Μπελιανίς της Ελλάδος/Ρωμανίας, ντον Μπελιανίς ντε Γκρέθια ⟨don Belianís de Grecia· γεν. πληθ.: Βαλινιασών (λανθ.)

Βελισάρδα: βοσκοπούλα Μπελισάρντα ⟨Belisarda

βελόνι(ον): βελόνα

Βενετία: ιταλ. πόλη Βενετία, Βενέθια ⟨Venecia

Βεντίλια, τα (πληθ.): κακόφημη συνοικία Βεντίλιας του Τολέδου ⟨Ventillas

βέργα: βέργα, βίτσα· (μεγάλο) μακρύ ξύλο, παλούκι ⟨ιταλ. verga

βεργί: ξυλόσφυρα, ματσόλα

Βερίνος, Μικέλ: συγγραφέας Μικέλε Βερίνο ⟨Michele/Micael Verino· έκφρ.: έννοιαι του ... Βερίνου: γνωμικά/ρητά του Βερίνου (*Distichorum liber*)

Βερναρδίνος, ο κόντης της Σαλατσάρ δον: ντον Μπερναρντίνο ντε Βελάσκο/Μπελάσκο, κόμης του Σαλαθάρ ⟨don Bernardino de Velasco

Βερουέκα: χωρική Μπερρουέκα ⟨Berrueca

βία: βία· βιασύνη· εκφρ.: με βίαν: βιαστικά, επειγόντως· μετά βίας (δεν): μόλις

βιάζω,-ομαι: (εξ)αναγκάζω,-ομαι· πιέζω,-ομαι· κάνω κάποιον να βιαστεί· βιάζομαι, σπεύδω· α΄ πληθ. μέσ. ενεστ.: βιαζόμεσθε· γ΄ εν. μέσ. παρατ.: εβιάζουνταν

βιαίως: βίαια, με τη βία· με το ζόρι

βιασμένος: που έχει απαχθεί, εξαναγκαστεί· ακούσιος

βιαστικότερος: ορμητικότερος

Βιβάλδος: Βιβάλντο/Μπιμπάλντο, ίσως ο Αντάν ντε Βιβάλντο ⟨Vivaldo

βιβλιαράκι: μικρό και ασήμαντο (ατημέλητο/κουρελιασμένο) βιβλίο, χειρόγραφο, φυλλάδα· φυλλάδιο, τεύχος· βιβλίο/σημειωματάριο παρουσίας, συναντήσεων, ατζέντα· έκφρ.: έμεινεν εις το βιβλιαράκι: καταγράφτηκε (μόνο) στο βιβλίο/σημειωματάριο παρουσίας

βιβλιοθήκη: αρχείο

βιβλίον: βιβλίο· τόμος· αντίτυπο

βιδινός βλ. βοδινός

Βικαρία της Νεαπόλεως: Ανώτατο Δικαστήριο της (ιταλ.) Ν(ε)άπολης ⟨Vicaría de Nápoles

Βικέντιος, δον βλ. Τορελίας, Βικέντιος

Βιλιανόβε: οικογένεια των Βιλιανόβας/Μπιλιανόβας ⟨Villanovas

βιολάκι/βιόλι: χωριάτικο (ποιμενικό) βιολί/λύρα με δύο ή τρεις χορδές ⟨ιταλ. violino ⟨ισπ. rabel

βιολίον: βιγουέλα/βι(χ)ουέλα, λαούτο ⟨ιταλ./βεν. violin(o)

Βιργ(κ)ίλιος/Βριγκίλιος (λανθ.): ποιητής Βιργίλιος/Βεργίλιος (Publius Vergilius Maro), Βιρχίλιο/Μπιρχίλιο ⟨Virgilio· βλ. και Μαντοβάνος

Βιρνές (λανθ.), Χριστόφανος: συγγραφέας Χριστόφορος ντε Βιρουές/Μπιρουές, Κριστόμπαλ ντε Βιρουές/Μπιρουές ⟨Cristóbal de Virués

Βισκαϊάνος,-οι/Βισκιάνος: Βάσκοι/Γασκόνοι, από τη ΒΔ. Ισπανία/ΝΔ. Γαλλία, Βιθκαΐνο/Μπιθκαΐνο,-ος ⟨vizcaíno,-os· βλ. και Γκουασκονιανοί

βισκαϊνός: βασκικός ⟨vizcaíno

Βισκιάνος βλ. Βισκαϊάνος

βισνάπι: βυσσινάδα, λικέρ από βύσσινο ⟨τουρκ. visne

βίσχερον/βίσχιρον: (ξύλινο) κλειδί, μοχλός, κουρδιστήρι ⟨ιταλ. bischero

βλάβει βλ. βλάπτει

βλάβη: βλάβη, ζημία· κακό· αρρώστια, αδυναμία· έκφρ.: εις βλάβην: προς ζημίαν, για κακό

βλάβω βλ. βλάπτω

βλάπτει/βλάβει (απρόσ.): βλάπτει, πειράζει· ενδιαφέρει, είναι σημαντικό

βλαπτικός: επιθετικός

βλάπτω/βλάβω/βλέπτω (λανθ.): βλάπτω, κάνω κακό· ζημιώνω· προσβάλλω, χτυπώ· πειράζω· γ΄ εν. υποτ. αορ.: βλέψει (λανθ.)

βλασφημία: κατάρα

βλάψιμον: βλάβη, φθορά, κακό

βλέπει (απρόσ.): είναι ορατό, φαίνεται

βλέπω: βλέπω, κοιτάζω· προσέχω· (δια)τηρώ· β΄ πληθ. οριστ. αορ.: είδετε· γ΄ πληθ.: είδον/είδαν· β΄ εν. υποτ.: ιδείς/ιδιείς· γ΄ εν.: βλέψει· β΄ εν. προστ.: βλέψον/ιδές· β΄ πληθ.: ιδέτε· εκφρ.: βλέπω εις: (δια)τηρώ απέναντι/προς· είδες (επιφ.): νά τα!

βλέψει βλ. βλάπτω, βλέπω

βλέψιμον: βλέμμα, όψη

βόδι/βόιδι: βοοειδές (βόδι, ταύρος, αγελάδα, μοσχάρι)

βοδινός/βιδινός (λανθ.)/βοϊδινός: βόειος (βοδινός, αγελαδινός, μοσχαρίσιος)

βοή: θόρυβος

βοήθεια: βοήθεια· συνδρομή· στήριξη· εύνοια

βοηθώ: βοηθώ· αντιμετωπίζω· γ΄ πληθ. οριστ. ενεστ.: βοηθούν/βοηθούσι· γ΄ εν. υποτ.: βοηθεί· εκφρ.: βοηθώ από: βοηθώ σε· βοηθώ εις το καλόν του: βοηθώ κάποιον για να τη βγάλει καθαρή, για να ξελασπώσει

βόιδι βλ. βόδι

βοϊδινός βλ. βοδινός

βοΐζω: κουδουνίζω, χτυπώ στα αυτιά (κάποιου)· βουίζω, (αντ)ηχώ

βολά: φορά

βολεί (απρόσ.): μπορεί· μπορεί να είναι, γίνεται· υπάρχει· χρειάζεται· βολεύει, ταιριάζει· ευνοεί· παρατ.: εβολούσεν· υποτ. αορ.: βολέσει

βολετόν (ουδ.): δυνατόν, μπορετό· βλ. και είναι

Βολονία: ιταλ. πόλη Μπολόνια ‹Bolonia

$β^{ον}$ (επίρρ.): δεύτερον, κατόπιν

βοσκικός: που ανήκει/ταιριάζει σε βοσκό· ποιμενικός

βοσκίτικος: που ανήκει/ταιριάζει σε βοσκό· ποιμενικός

βοσκοπούλα/βουσκοπούλα: γεν. πληθ.: βοσκοπούλων/βουσκοπουλών

βοσκός: βοσκός· νεαρός βοσκός, βοσκόπουλο

Βοσκός της Ιβερίας, Ο βλ. *Ο βοσκός της Ιβερίας*

Βοσκός της Φύλλιδας, Ο βλ. *Ο βοσκός της Φύλλιδας*

βοτανικός: βοτανολόγος, γνώστης των χρήσιμων φυτών

Βουκέφαλος: άλογο Βουκεφάλας ‹Bucéfalo

βούκινον: πνευστό όργανο από κέρατο βοδιού

βουλή: επιθυμία· απόφαση

βουλημένος,-ισμένος: βουλιαγμένος, χωμένος· βλ. και βουλώ
βούλομαι: θέλω
βουλώ: βουλιάζω
βουνάκι: λόφος, πλαγιά
βουνίσιος: κάτοικος ορεινής περιοχής, πολύ άξεστος
βουνόν: βουνό· ορσειρά· κορφοβούνι· λόφος· ύψωμα, μεγάλος βράχος· σωρός (από σκουπίδια, κοπριά κτλ.)
βουρτσίζω: χτενίζω με το δίκρανο, ξαίνω, λαναρίζω
βουσκοπούλα βλ. βοσκοπούλα
βόχα: μυρωδιά, μπόχα· γεύση
βραδιάζομαι: με βρίσκει το βράδυ
βρακοζώνα: ζώνη που συγκρατεί το κάτω εσώρρουχο/παντελονάκι
βρασμένος: βρασμένος/βραστός· ψημένος, μαγειρεμένος
βραχίων: μπράτσο, χέρι· γεν. εν.: βραχιόνος· αιτ.: βραχίονα
Βρετανία: γαλλ. περιοχή Βρετάνη· Μεγάλη Βρετανία, (Γκραν) Μπρετάνια ⟨(Gran) Bretaña
βρετοκτόνος (λανθ.): βροτοκτόνος, φονιάς, παλιάνθρωπος
βρέχομαι: βρέχομαι· λούζομαι, κολυμπώ
Βριάρεος: εκατόγχειρας Βριάρεως ⟨Briareo· ονομ. πληθ.: Βριάρεοι
Βριγκίλιος βλ. Βιργ(κ)ίλιος
βρόβατα βλ πρόβατον
βρομούσα (θηλ.): που έχει βρομερή μυρωδιά
βροντοποιός: δημιουργός βροντών, κεραυνών· βλ. και Ζευς
βρύσες της Λεγανίσου βλ. Λεγανίσου, βρύσες της
βρύσις,-η: πηγή νερού· γεν. πληθ.: βρύσεων· αιτ.: βρύσε(ι)ς
βυθισμένος: βυθισμένος σε έκσταση, εκστασιασμένος· βλ. και βεβυθισμένος

γάιδαρος/γαΐδαρος (ουσ. και επίθ.): γάιδαρος· άξεστος· βλάκας, άχρηστος· τσαρλατάνος
Γάιοι: οικογένεια των Γαΐων (Gaii), Γκάγιος ⟨Gayo,-os
γαϊτάνι: κορδόνι
Γαΐφερος, δον: μυθιστορικός ντον Γκαϊφέρος ⟨don Gaiferos
γαλαντερία: αβρό, κομψό πράγμα, κομψά λόγια, διηγήσεις ⟨ιταλ. galanteria
γαλα(ν)τόμος: ευπατρίδης· φτωχός/δευτεροκλασάτος ευπατρίδης της υπαίθρου, ιδαλγός· καλός άνθρωπος (και ειρων.) ⟨ιταλ. galant(u)omo
Γαλαταία: βοσκοπούλα Γαλάτεια, Γκαλατέα ⟨Galatea
Γαλαταία, Η βλ. *Η Γαλαταία*
γαλατόμος βλ. γαλα(ν)τόμος
Γαλαχόρες/Γιαλαχόρες (λανθ.), δον: μυθιστορικός ντον Γκαλαόρ ⟨don Galaor
γαληναίος: γαλήνιος
γαλιότα: μικρή γαλέρα, μπριγκαντίνι/μπομπάρδα, ευκίνητο ιστιοφόρο και κωπήλατο πλοίο ⟨ιταλ. galeotta

γαμβρός: μελλόνυμφος· νεόνυμφος· σύζυγος
Γάουλα βλ. Γ(κ)άουλα
γαρ: διότι
Γαρζιλάφος (λανθ.): ισπ. ποιητής Γκαρθιλάσο ντε λα Βέγα/Μπέγα ⟨Garcilaso
Γάσπορη Γρηγόριος, δον βλ. Γρηγόριος
γδείρω: γδέρνω
γδύνω: ξεντύνω· ξαρματώνω· ληστεύω
γελασμένος: ξεγελασμένος, απατημένος
γελάω/γελώ,-ιούμαι/-ιώμαι: γελώ,-ιέμαι, ξεγελώ,-ιέμαι· γελοιοποιώ,-ούμαι· γ΄ εν. υποτ. ενεστ.: γελάει· α΄ εν. οριστ. μέσ. ενεστ.: γελιώμαι· γ΄ πληθ. παρατ.: εγελιούνταν
γελί βλ. γυαλί
γέλιον: γέλιο· βλ. και γέλως
γελοιώδης: γελοίος, αξιογέλαστος· περιγελαστικός· αστείος, κωμικός, διασκεδαστικός
γέλος βλ. γέλως
γελώ βλ. γελάω
γέλως,-ωτας, ο/γέλος, το: γέλιο,-α· αστείο, φάρσα· γελοιοποίηση· απάτη, εξαπάτηση· απομυθοποίηση, εξαγωγή/απαλλαγή από την πλάνη (λανθ.)· βλ. και γέλιον
Γέλωτες της φαντασίας: Απαλλαγή από την πλάνη των επιθυμιών/Ξεμάγεμα της ζήλειας, Ντεσενγκάνιο ντε θέλος ⟨Desengaño de celos· βλ. και *Δισιγκάνιο δι γελοζία*
γεμάτος: γεμάτος· γεμισμένος, φουσκωμένος· χορτάτος· θηλ. αιτ. πληθ.: γεμάτας
γεμίζω: γεμίζω· συμπληρώνομαι
γενεά: γενιά, σόι· βλ. και γένος
γενεάς,-άδα: γενειάδα
Γενέθλια: Χριστούγεννα· έκφρ.: διά την νύκτα των Γενεθλίων: για τη νυχτερινή (ρωμαιοκαθολική) λειτουργία των Χριστουγέννων
γενεράλης βλ. γ(κ)ενεράλης
γένεται βλ. γίνεται
γένι(ον): γενειάδα· ονομ. και αιτ. πληθ.: γένια· γεν.: γενίων
γενναίος: γενναίος· δυνατός· γενναιόδωρος· άξιος
γενναιότης: ανδρεία· αξία
γέννημα: γέννηση· αυτό που γεννιέται/νεογέννητο, πουλάρι
γεννημένος: εκ γενετής
γεννούμαι: γενιέμαι· α΄ πληθ. οριστ. ενεστ.: γεννούμεσθεν
γένομαι βλ. γίνομαι
γένος: οικογένεια, οίκος, σόι· καταγωγή· εθνοτική ή γλωσσική ομάδα· είδος· βλ. και γενεά
γεράκι βλ. ιεράκι
γερανιός: πελαργός· αιτ. πληθ.: γερανιούς

γεράσκω βλ. γηράσκω
Γερμανοί: νεότεροι Γερμανοί
γερμένος: κρεμασμένος, στραβός· θηλ. αιτ. εν.: γερμένον
γερόντισσα (επίθ. και ουσ.): ηλικιωμένη· γριά· (μεσήλικη/ηλικιωμένη/σεβάσμια) κυρία της αυλής, αξιοσέβαστη κυρία
γερός: γερός, δυνατός· άθικτος, απείραχτος
γερότερος: πληρέστερος, πιο άθικτος/ακέραιος, λιγότερο κατεστραμμένος
Γερώλυμος, δον: ταξιδιώτης δον Ιερώνυμος, ντον Χερόνιμο ‹ιταλ. don Girolamo ‹ισπ. don Jerónimo
γετσίτι: πέρασμα, πολυσύχναστο μέρος ‹τουρκ. geçid
γεύμα: μεσημεριανό φαγητό· μεσημέρι
γευματίζω: τρώω μεσημεριανό φαγητό· τρώω
γεύομαι: δοκιμάζω (τροφή)· γευματίζω, τρώω
γεφύρι(ον)/γιοφύρι(ον): γέφυρα
γεωργική, η: γεωργία, γεωργική,-ές εργασία,-ες
Γεώργιος, (δον) άγιος: άγιος Γεώργιος ‹San Jorge
Γεώργιος από το Μοντεγράνδο βλ. Μοντεμαγιόρ
γη: χώμα· έδαφος· γη· κόσμος, οικουμένη
Γη: θεά Γαία ‹Terra
γηράσκω/γεράσκω/γηράζω: γερνώ· γίνομαι γέρος· γ΄ πληθ. παρατ.: εγήραζαν
γητευτής βλ. γ(ο)ητευτής
γιά: γιά, νά, ας (και σε άλλες δηλώσεις έμφασης)
Γιαλαχόρες βλ. Γαλαχόρες
γιαμουρλούκι: μανδύας, κοντός επενδύτης με γιακά ‹τουρκ. yağmurluk
γιασουμί: γιασεμί
γίγας,-αντας: γίγαντας· πελώριος πολεμιστής/εχθρός· αιτ. πληθ.: γίγαντες,-ας
γιγαντέσα (θηλ.): γιγάντισσα
γίδι: κατσίκι· κατσικάκι
Γινέβρα βλ. Γ(κ)ινέβρα
Γινές Πασαμόντε βλ. Πασαμόντε
γίνεται/γένεται (απρόσ.): γίνεται· συμβαίνει· δημιουργείται· βγαίνει, αποβαίνει· εκφρ.: γίνεται/γένεται η απόφασις: βγαίνει η δικαστική απόφαση/καταδίκη· γίνεται/γένεται η δουλειά μας μετάξι: μεγάλωσε η δουλειά/επιχείρησή μας, πλουτίσαμε, φτιαχτήκαμε· γίνεται/γένεται η τέντα: κατεβαίνει το στέγαστρο/πανί· γίνεται/γένεται θεραπεία: υπάρχει θεραπεία/φάρμακο, διορθώνεται· γίνεται/γένεται προσταγή: βγαίνει διαταγή· με εγένηκε τόσον ακριβά: μου κόστισε τόσο ακριβά· με έγινε καλόν: μου έκανε καλό, μου έφερε τύχη
γίνομαι/γένομαι: γίνομαι· αποβαίνω· συστήνομαι, ιδρύομαι· (συγ)γράφομαι, συντίθεμαι· γ΄ εν. παρατ.: εγίνουνταν· γ΄ πληθ.: εγένουνταν· γ΄ εν. οριστ. αορ.: έγινε(ν)/εγένηκε· γ΄ πληθ.: έγιναν/έγινον· γ΄ εν. υποτ. και απαρέμφ.: γένει/γίνει· απαρέμφ.: γενέσθαι· εκφρ.: ας γένει ό,τι και αν γένει: ας προκύψει οτιδήποτε, με οποιοδήποτε αποτέλεσμα· γίνομαι/γένομαι αληθής: επαληθεύομαι· γίνο-

μαι/γένομαι σε καλό: βγαίνω σε καλό· γίνομαι/γένομαι τέλειος: ολοκληρώνομαι, τελειώνω· γίνομαι/γένομαι φανερά: αποκαλύπτομαι, αντλούμαι, περιγράφομαι

γινόμενα, τα: συμβάντα

γινώσκω: ξέρω

γιολ(γ)κοβάνης, γιολκαβάνης βλ. γ(κ)ιολ(γ)κοβάνης

γιοσμάς: κομψευόμενος, κοκέτης, δανδής ‹τουρκ. yosma

γιούκι: μεγάλη ντουλάπα για κλινοσκεπάσματα, γκαρνταρόμπα ‹τουρκ. yük,-ü

γιοφύρι(ον) βλ. γεφύρι(ον)

Γιωβάννης/Γκωβάννος,-ε, δον: ταξιδιώτης δον Ιωάννης, ντον Χουάν ‹ιταλ. don Giovanni ‹ισπ. don Juan· κλητ. εν.: Γκωβάννε

Γκαέτα: ιταλ. λιμάνι Γκαέτα ‹Gaeta

Γκαλαχόρης, δον: μυθιστορικός ντον Γκαλαόρ ‹don Galaor

Γ(κ)άουλα: Γαλατία, Γαλλία ‹Gaula

γκαρίζω βλ. (α)γκαρίζω

γ(κ)ενεράλης: στρατηγός· πλωτάρχης, διοικητής τεσσάρων πολεμικών πλοίων ‹ιταλ. generale

γκεντιλόμος/γκιντιλόμος: (ανώτερος) ευγενής, φεουδάρχης, αριστοκράτης ‹ιταλ. gentil(u)omo

γκετής: ζητιάνος, ζήτουλας ‹τουρκ. geda

Γκιλιέρμο(ς): πλούσιος Γουλιέλμος, Γκιλιέρμο ‹Guillermo

Γκινασούτσιο Παραπίλια βλ. Παραπίλια

Γ(κ)ινέβρα: μυθιστορική βασίλισσα Γκουίνεβιρ/Τζινέμπρα, Χινέμπρα ‹Ginebra

γκιντιλόμος βλ. γκεντιλόμος

γ(κ)ιολ(γ)κοβάνης/γιολκαβάνης: περιπλανώμενος, αλήτης· απατεώνας ‹τουρκ. yol· θηλ.: γ(κ)ιολκοβάνισσα/γιολκαβάνισσα: περιπλανώμενη, πλανόδια, αλήτισσα, του δρόμου, εκδιδόμενη, πόρνη

Γκιομάρ, δόνα βλ. (Κινιόνες,) δόνα Γκιομάρ

Γκιράλδα: «Ανεμοστρόβιλος»/«Φουρφούρι», Ανεμοδείκτης/Ανεμόμυλος· μεγάλος πύργος/καμπαναριό (πρώην μιναρές) της Σεβίλης, Χιράλντα ‹Giralda

γκοβερνατάκι: ηγεμονιούλα, μικρή επικράτεια/ηγεμονία ‹ιταλ. governo

γκοβερνατορέσα (θηλ.): κυβερνήτισσα, γυναίκα του κυβερνήτη ‹ιταλ. governatoressa

γκοβερνατόρος: κυβερνήτης, διοικητής· διαχειριστής· παλατιανός αστυνόμος ‹ιταλ. governatore

γκοβέρνο(ν),-ου, το/γκοβέρνος, ο ή το: (δια)κυβέρνηση· διαχείριση· επικράτεια, ηγεμονία· (εξωτικό) νησί, αποικία ‹ιταλ. governo

γκολγκοβάνης βλ. γ(κ)ιολ(γ)κοβάνης

Γκουαδιάνα: ισπ. ποταμός Γκαδιάνα ‹Guadiana

Γκο(υ)αδιανός: μυθιστορικός ιπποκόμος Γκαδιάνα ‹Guadiana· βλ. και Γκουαδιάνα

Γκουαλιάνα: θρυλική πριγκίπισσα Γκαλιάνα ‹Galiana

Γκουασκονιανοί: Γασκόνοι/Βάσκοι, από τη ΝΔ. Γαλλία/ΒΔ. Ισπανία ‹gascón,-es· βλ. και Βισκαϊάνος,-οι

γκουελτέ: χρήμα/λεφτά, γκελντ, γκέλτε ⟨ισπ. guelte ⟨γερμ./ολλανδ. Geld)
Γκουτιέρζ/Γουτιέρης, Ιωάννα/Μαρία: χωρική Χουάνα ή Μαρί Γκουτιέρρεθ, Τερέζα Πάνθα, γυναίκα του Σάντσο Πάνθα· βλ. και Πάντσα(ν), Τερέζα
(γ)κρεμ(ν)ίζω,-ομαι βλ. κρημνώ
Γκωβάννε βλ. Γιωβάννης
γλήγορα βλ. (ο)γλήγορα
γληγορότερον βλ. (ο)γληγορότερον
γληγορότης: ταχύτητα
γλιτώνω: γλιτώνω· λυτρώνομαι· ξεφεύγω, το σκάνω
γλυκαίνομαι: μου αρέσει· β΄ εν. υποτ. αορ.: γλυκανθείς
γλυκία βλ. γλυκύς
γλύκισμα: γλυκό· μαρμελάδα
γλυκύς,-ός: γλυκός· αγαπημένος· αρσ. ονομ. εν.: γλυκύς· γεν. πληθ.: γλυκέων· θηλ. ονομ. εν.: γλυκεία/γλυκύς· αιτ. εν.: γλυκιάν· ουδ. ονομ. και κλητ. πληθ.: γλυκία
γλώσσα: γλώσσα· γένος, καταγωγή, φυλή (ίσως λανθ.)
γνέφω: κάνω νεύμα, νόημα
γνήσιος: γνήσιος· αυτός καθαυτός· έκφρ.: γνήσιος αδελφός: αυτάδελφος
γνώμη: γνώμη· επιθυμία, πρόθεση· απόφαση· διάθεση· γούστο· κρίση· ιδιοσυγκρασία, χαρακτήρας· κουβέντα, φράση, γνωμικό· φήμη, υπόληψη
γνωρίζεται (απρόσ.): είναι/γίνεται αντιληπτό
γνωρίζω,-ομαι/εγνωρίζω,-ομαι: γνωρίζω,-ομαι· ξέρω· έχω να κάνω, συγχρωτίζομαι με κάποιον· αναγνωρίζω,-ομαι· διακρίνω τα πράγματα, είμαι διακριτικός· βλέπω, καταλαβαίνω, αντιλαμβάνομαι· διαπιστώνω· μου φαίνεται· πιστεύω· αναγνωρίζω χρέος, ευγνωμονώ· γίνομαι αντιληπτός· φαίνομαι· α΄ πληθ. μέσ. ενεστ.: γνωρίζουμάσθε· γ΄ εν. παρατ.: εγνωρίζετον/ εγνωρίζουνταν· έκφρ.: γνωρίζω την χάρην: ξέρω από ευεργεσία, γενναιοδωρία, είμαι γενναιόδωρος
γνώριμος, ο: γνωστός
γνωρισμένος: γνωστός
γνώσις,-η: γνώση· επίγνωση· μυαλό, πνεύμα· γνωστική/νοητική δυνατότητα· κρίση· λογικό,-ά· φρονιμάδα· σύνεση, διακριτικότητα
γνωστικός (επίθ. και ουσ.): φρόνιμος· πράος, ήπιος· γνωστός, προφανής· φρόνιμος άνθρωπος
γνωστικότατος: συνετότατος, διακριτικότατος
γογγύζω/γογγώ: βογκώ παραπονιάρικα· γ΄ εν. παρατ.: εγογγούσε
γοητεία: γητειά, μαγεία· μάγεμα, μεταμόρφωση
γοητευμένος: μαγεμένος, μεταμορφωμένος με μάγια
γοητευμός: μάγεμα, μεταμόρφωση
γοητεύομαι: μαγεύομαι
γοητευτήριον: χώρος άσκησης/υλοποίησης μαγείας
γο(η)τευτής: γητευτής, μάγος
γοητευτικός: μαγικός, μαγεμένος
Γολία, η: βιβλικός,-ή Γολιάθ, Γκολίας ⟨Golías· γεν. εν.: Γολίας· βλ. και Φιλισταίων

γομάρα (θηλ.): γαϊδούρα
γομαράκι: αγαπητό/καλό γαϊδούρι· μικρόσωμο γαϊδούρι
γομάρι: ζώο για μεταφορές, υποζύγιο· γαϊδούρι· άλογο/φοράδα
γομαρίτσα: γαϊδουρίτσα· αγαπητή/καλή γαϊδούρα
γονατισμός: γονυκλισία, γονάτισμα· υποταγή
γονείς (πληθ.): γονείς· συγγενείς
Γονέλας: μυθιστορικός Γκονέλα ‹Gonela
γονυκλιτώς: γονατιστά
Γότθοι/Γοτθοί: μεσαιωνικοί Γότθοι· γεν. πληθ. Γοτθών
γούνα: προβιά· κάπα από προβιά
γούρνα: γούρνα· σκάφη, λεκάνη
γούστον: επιθυμία· καπρίτσιο
Γουτιέρης βλ. Γκουτιέρ̌ς
γράμμα: επιστολή· διαβατήρια/εγγυητική επιστολή (σαλβοκοντότο)· έγγραφο· επιγραφή· πληθ.: γράμματα: γραπτά, γραπτή συμφωνία, (σχολική) παιδεία· έκφρ.: διά τα γράμματα: μέσω εγγράφων, μέσω διατάξεων
γραμματικός: γραμματέας· γραφέας· φιλόλογος· πτυχιούχος ανθρωπιστικών γραμμάτων/σπουδών
γραμματοκομιστής: ταχυδρόμος
Γρανάτα: ισπ. πόλη Γρανάδα ‹Granada
γράφει (απρόσ.): είναι γραμμένο, γράφεται, περιέχεται σε γραπτό κείμενο
Γραφή, θεία βλ. Αγία Γραφή
γράφω,-ομαι: γράφω,-ομαι· χαράζω,-ομαι· καταγράφω, απομνημονεύω· παραθέτω, περνώ σε γραπτή μορφή· καταγράφομαι
γράψιμο(ν): γραφή· σύγγραμμα
γρεμίσει βλ. κρεμ(ν)ίζω
Γρηγόριος, δον Πιέτρος/Γάσπορη (λανθ.): νεαρός εραστής ντον Πέντρο/Γκάσπαρ Γκρεγκόριο ‹don Pedro/Gaspar Gregorio· γεν. εν.: Γρηγορίου/Γρηγόριον
γρικώ βλ. (α)γρικώ
γρόθος: γροθιά
γρόσι: χρυσό ή ασημένιο νόμισμα· (ισπ.) δουκάτο ‹ιταλ. grosso
γυαλάκι: γυάλινο μπουκαλάκι, καραφάκι
γυαλί/γελί: γυαλί· γυάλινο ποτήρι· γυάλινο μπουκάλι, καράφα· ματογυάλι, (παραμορφωτικός) φακός· αιτ. πληθ.: γελιά
γυαλιστερός: αστραφτερός
γυμνάζω,-ομαι: ασκώ,-ούμαι· προπονούμαι
γυμνασία: άσκηση, ενασχόληση
γύμνασις,-η: ενασχόληση, άσκηση, επάγγελμα, υπηρεσία
γυμνωμένος: γυμνωμένος· απαλλαγμένος
γυμνώνω: ξεντύνω
γυναικάδελφος/γυναικαδελφός: κουνιάδος· εξάδελφος
γυναίκειος: γυναικείος

γυναικίτικος: γυναικείος· κατάλληλος για γυναίκα
γυρεύω: γυρεύω· ζητώ· ψάχνω, ανακρίνω· β΄ εν. προστ. αορ.: γύρευσον· έκφρ.: εγύρευεν φραντζέλα εις το βουνόν: γύρευε κάτι αδύνατο
γυρίζω: κάνω στροφή· κάνω γύρο, ελίσσομαι (σε χορό), στριφογυρίζω· κυλιέμαι στριφογυρίζοντας· γονατίζω (λανθ.)· γυρίζω τις πλάτες· επιστρέφω, ξαναγυρίζω· οπισθοχωρώ· ξαναρχίζω· περιφέρομαι, πηγαίνω από χέρι σε χέρι· μετατρέπω· παρεκκλίνω· αλλάζω θέση, μετακενώνω· αποτρέπω, αποθαρρύνω· μετατρέπομαι, αλλοιώνομαι· αναστρέφομαι, ανατρέπομαι· εκφρ.: γυρίζω άνω κάτω: αναποδογυρίζω· γυρίζω εις τα λογικά μου: έρχομαι στα σύγκαλά μου, ξαναγίνομαι λογικός· γυρίζω εις την γην: κυλιέμαι στριφογυρίζοντας στο χώμα· γυρίζω εις τον εαυτόν μου: συνέρχομαι· γυρίζω και γίνομαι: ξαναγίνομαι· γυρίζω οπίσω: επιστρέφω, απομακρύνομαι· γυρίζω τριγύρω: περιφέρομαι, περνώ από χέρι σε χέρι· εις τί θέλει γυρίσει: πώς πρέπει να μετακενωθεί (για κρασί)
γύρος: γύρος· κύκλος
'γώ βλ. εγώ

δα: τώρα· λοιπόν· έκφρ.: δα τώρα: τώρα
δαγκαματία: δαγκωματιά· επίθεση, προσβολή
δαιμονίζομαι: καταλαμβάνομαι από (τρόμο), λυσσάω από
δαιμόνιον/Δαιμόνιον: διάβολος· θεατρικός ρόλος Διαβόλου ⟨Demonio, Diablo· βλ. και δαίμων
δαιμονισμένος (επίθ. και ουσ.): κυριευμένος από δαιμονική/διαβολική δύναμη· διαβολικός· κακούργος
δαίμων: διάβολος· βλ. και δαιμόνιον
Δάκρυα της Αγγέλικας, τα βλ. *Τα δάκρυα της Αγγέλικας*
δακρύζων: κλαμένος
δαλκαούκης: παράσιτο, σελέμης, τρακαδόρος, τσαρλατάνος ⟨τουρκ. dalkavuk
δάμα: ευγενής κυρία/γυναίκα· κυρία-προστάτης ⟨ιταλ. dama
δαμασκηνιά: αγριοδαμασκηνιά· αιτ. πληθ.: δαμασκηνές
δαμιζέλα: νεαρή ευγενής, δεσποινίδα ⟨ιταλ. damigella
δανειακός: δανεικός
Δανιμάρκα: μεσαιωνική Δανία, Ντιναμάρκα ⟨Dinamarca
Δαραμάνθης βλ. Ραδαμάνθης
Δαρείος: πέρσης βασιλιάς Δαρείος Γ΄ Κοδομανός ⟨Dario
Δαρινέλο(ς): μυθιστορικός Νταρινέλ ⟨Darinel
δαρμένος: χτυπημένος· μωλωπισμένος
δαρμόνι (;): ξυλοδαρμός, υποδοχή με χτυπήματα· ίσως και αιτ. δαρμόν{ι} ⟨δαρμός
Δασικός (Καβαλιέρης): Ιππότης του Δάσους· έκφρ.: ο του Δασικού: οπλοφόρος/ιπποκόμος του Ιππότη του Δάσους· βλ. και Δάσος, Καβαλιέρης του Δάσους, Καβαλιέρης των Εσόπτρων
Δασικός οπλοφόρος: οπλοφόρος/ιπποκόμος του Δασικού (Ιππότη του Δάσους)
δασκαλάκης: πτυχιουχάκος, ψωροπτυχιούχος (ειρων.)

Δάσος, ο: Ιππότης του Δάσους· εκφρ.: εκείνος του Δάσους: Ιππότης του Δάσους· ο του Δάσους: οπλοφόρος/ιπποκόμος του Ιππότη του Δάσους· βλ. και Δασικός (Καβαλιέρης), Καβαλιέρης του Δάσους, Καβαλιέρης των Εσόπτρων

δάσος, το: δάσος· άλσος· (παρόχθιο) σύδεντρο· μέρος με πυκνή βλάστηση, λόχμη

Δάσους, του βλ. Δάσος

δαψιλεύομαι: επιδαψιλεύομαι, δέχομαι σε αφθονία

δε (άρθρο/πρόθ.): του/της (κτλ.), από ⟨de· βλ. και δι

δε (σύνδ.): όμως· ενώ· πάλι· και

δε Ριάντες βλ. Τιράντες

δει (απρόσ.): πρέπει

δειλία: δειλία· ανικανότητα

δειλιώ: δειλιάζω· γ΄ εν. παρατ.: εδειλία

δεινός: σκληρός, βαρύς, αυστηρός· δύσκολος

δεινότης: φοβερή, δύσκολη κατάσταση

δείπνος: δείπνο, (βραδινό) φαγητό

δείχνω: δείχνω· καμώνομαι· διερμηνεύω· β΄ πληθ. οριστ. αορ.: εδείξετε

Δέκα τόμοι του βιβλίου οπού ονομάζεται η Τύχη του έρωτος, Οι βλ. Οι *δέκα τόμοι του βιβλίου οπού ονομάζεται η Τύχη του έρωτος*

δεκτούν βλ. δέχομαι

δελ (άρθρο/προθ.): του, από το(ν) ⟨ιταλ. del

δεν: δεν· μη(ν)

δένδρον: δέντρο· οξυά· ονομ. πληθ.: δένδρα,-η· γεν. πληθ.: δένδρων/δενδρών

δένω/δήνω: δένω· σκεπάζω με επίδεσμο· δεσμεύω· β΄ πληθ. παρατ.: εδένετε· γ΄ πληθ. οριστ. αορ.: έδησαν/έδεσαν

δεξιά, η: δεξί χέρι

δερές: κοιλάδα, σχισμή/χαράδρα ανάμεσα σε υψώματα, βουνά ⟨τουρκ. dere

δέρω: δέρνω

δέσιμον: δεσμός, υποχρέωση· ταινία, κορδέλα, κορδόνι· πληθ.: δεσίματα

δέσποτας: παπάς (τιμητ.)· κλητ. εν.: δέσποτα

δέτσιμα, η: συνδυασμός δύο πεντάστιχων στροφών οκτασύλλαβων στίχων, καθεμιά από τις οποίες αποτελεί το μισό μιας καστιλιάνικης στροφής, ντέθιμα ⟨ιταλ. decima ⟨ισπ. décima· βλ. και καστελιανή

Δεύτερον μέρος του (επιτηδείου ευγενούς) δον Κισότε της Μαντσίας/Δεύτερον μέρος της ιστορίας του δον Κισότε: έντυπο *Σεγούνδα πάρτε ντελ ινχενιόσο ιδάλγο ντον Κιχότε ντε λα Μάντσα* ⟨*Segunda parte del ingenioso hidalgo don Quijote de la Mancha* του Alonso Fernández de Avellaneda

δεύτερος: δεύτερος· επόμενος· άλλος, όμοιος, ισοδύναμος, ισάξιος· ανώτερος· υποδεέστερος· εκφρ.: την δεύτερην/δευτέραν ημέραν: την επομένη· δεύτερον πρόσωπον: δευτεραγωνιστής

δέχομαι: (απο)δέχομαι· υποδέχομαι· γ΄ πληθ. υποτ. αορ.: δεχθούν/δεκτούν

δηλοί (απρόσ.): σημαίνει

δηλονότι: δηλαδή

δηλοποιώ,-ούμαι: φανερώνω,-ομαι· ενημερώνω
δηλώ: δηλώνω, δείχνω· σημαίνω· έχω σημασία, είμαι γεμάτος νόημα, ταιριάζω απόλυτα· γ΄ πληθ. παρατ.: εδηλούσαν
δηλωτικός: που (να) δηλώνει/δείχνει, ενδεικτικός, αποκαλυπτικός
δήμιος: δικαστικός κλητήρας, εκτελεστής καταδικών· μαχαιροβγάλτης, κακούργος
δημοκρατία: πολιτεία, κοινωνία, λαός
Δημοσθένης: ρήτορας Δημοσθένης
δημοσιεύω: ανακοινώνω δημόσια
δήνω βλ. δένω
δι (άρθρο/πρόθ.): του/της (κτλ.), από ⟨ιταλ. di· βλ. και δε
διά/δι': για· ως· αντί· αντί για, στη θέση· εξαιτίας, λόγω· μέσω, σύμφωνα με, χάρη σε· ανάμεσα (σε)· μέσα σε· κατά τη διάρκεια· εκφρ./συνδ.: διά να: επειδή, με το να, λόγω του ότι· διά να μη: για να μη(ν), μήπως· διά παντός: για πάντα· διά στόματος βλ. στόμα· διά στίχων βλ. στίχος· διά τα χωρία: από χωριό σε χωριό· διά την ζωήν: κατά τη διάρκεια της ζωής, όσο ζούσα,-ε(ς) (κτλ.)· διά την φιλίαν: για το χατίρι, για να αρέσει,-ουν· διά το ολιγότερον βλ. ολιγότερον· διά το οποίον: και γι' αυτό, οπότε· διά το όσον: ως προς το τί· διά τούτο: γι' αυτό, έτσι
διαβάζω: διαβάζω· β΄ πληθ. οριστ. αορ.: εδιαβάσετε
διαβαίνω: περνώ· φεύγω
διαβάλλω: κατηγορώ, καταγγέλλω
διαβάτης (επίθ. και ουσ.): περαστικός· ταξιδιώτης· ονομ. πληθ.: διαβάται,-ες
διαβολή: κατηγορία
διαβολίτικος: διαβολικός· έκφρ.: άνθρωποι διαβολίτικοι: διαβολεμένοι, καταραμένοι
διαβολισμένος: διαβολικός, διαβολεμένος
διάβολος/Διάβολος (επίθ. και ουσ.): πονηρός, κατεργάρης· διάβολος, δαίμονας· Σατανάς· θεατρικός ρόλος Διαβόλου ⟨Demonio, Diablo, Satanás· βλ. και δαιμόνιον, δαίμων, Εωσφόρος, Σατανάς
διαγουμίζω: λεηλατώ, αποκομίζω λεία
διαγραφή: περιγραφή
διάθεσις,-η: γνώμη· πρόθεση· υπόληψη, φήμη
διακείμενος: κείμενος, συντεταγμένος· θηλ. αιτ. πληθ.: διακειμένες (διόρθ.)· έκφρ.: καλώς διακείμενος: καλά συντεταγμένος, οργανωμένος
διακρίνω,-ομαι: ξεχωρίζω, βλέπω· καταλαβαίνω, συνάγω· κρίνω· γ΄ εν. οριστ. αορ.: εδιάκρινε· β΄ εν. προστ.: διάκρινε· β΄ εν. προστ. μέσ. αορ.: διακρίσου
διάκρισις,-η: κρίση, κριτική ικανότητα· μυαλό
διακριτικός: συνετός
διακριτικότατος: φρονιμότατος· έκφρ.: πλέον διακριτικότατος: συνετότερος
διακριτικότερος: συνετότερος
διαλαμβάνω: περιλαμβάνω, περιέχω· λέω
διαλεγμένος: ξεδιαλεγμένος· μαζεμένος
διαλέγω: επιλέγω, ξεχωρίζω· αφήνω στην άκρη, διατηρώ
διάλεκτος: γλώσσα

διάλεξις: συζήτηση
διάλυσις,-η: διασάφηση, δήλωση
διαλύω: λύνω, ξεδιαλύνω, διασαφηνίζω
διαμένω: παραμένω· διατηρούμαι, ζω
διαμερίζω: μοιράζω, διανέμω
διαμερισμένος: μοιρασμένος, κατανεμημένος
διαμέσου: ανάμεσα· μέσα από· μέσω· με· χάρη σε· εξαιτίας
Διάνα: βοσκοπούλα Ντιάνα ⟨Diana
διανεμητικός: επιμεριστικός, καταλογιστικός
διάνοια: πνεύμα, μυαλό· έκφρ.: διάνοια του νοός: νόηση
διαπερασμένος: μπηγμένος βαθιά
διαπεραστικός: οξύς, βαθύς
διάργυρος: υδράργυρος
διαρρέω: διαχέομαι, σκορπίζομαι
διασκορπίζω: διαλύω, χαλώ
δίασπος,-ον/δίεσπος: πολύτιμος λίθος ίασπις
διάστημα: απόσταση· χώρος· εκφρ.: διάστημα μιάς ώρας: απόσταση που περπατιέται μέσα σε μία ώρα· είναι ολίγον διάστημα: η απόσταση είναι μικρή, δεν απέχουμε πολύ· κρατώ ολίγον διάστημα: καταλαμβάνω λίγο χώρο
διάταγμα: διάταξη, νόμος· πληθ.: διατάγματα: νομοθεσία, νομικός κώδικας
διατάττω,-άζω: παραγγέλλω, ορίζω
διατί (αιτιολ. και ερωτημ.): επειδή· γιατί
διαφανέστατος: διαυγέστατος, λαμπρότατος
διαφανής: διαυγής, καθαρός· λαμπερός· εκφρ.: διαφανή άστρη: λαμπερά άστρα· διαφανή διαστήματα: διαλείμματα/εκλάμψεις διαύγειας
διαφέντευσις,-η: υπεράσπιση· άμυνα, απόκρουση· προστασία
διαφεντευτής: υπερασπιστής
διαφεντευτικός: αμυντικός
διαφεντεύω,-ομαι: υπερασπίζομαι· υπερασπίζομαι τον εαυτό μου· αμύνομαι· απολογούμαι· προστατεύω,-ομαι· εμποδίζομαι, δυσχεραίνομαι
διαφορά: διαφορά· απόσταση
διαφορημένος: κερδισμένος· έκφρ.: διαφορημένος τα δέκα δεκαπέντε: κερδισμένος με τόκο το ένα τρίτο, στο μέγιστο/έπακρο
διάφορον: κέρδος
διάφορος: διαφορετικός
διαφόρως: διαφορετικά
διαφυλάττω: προστατεύω, κρατώ κάποιον ζωντανό
διαχέω: διαχέομαι, σκορπίζομαι
διδασκαλικά (πληθ.): σπουδές, γράμματα
διδασκαλικός: πολυμαθής
διδάσκαλος: πτυχιούχος/διπλωματούχος (πρώτου κύκλου σπουδών)· δάσκαλος· καθηγητής πανεπιστημίου· γιατρός· μάστορας· ιεροκήρυκας· τιτλούχος/τιτου-

λάριος κληρικός (λανθ.)· εκφρ.: διδάσκαλος του νόμου: νομοδιδάσκαλος, νομικός, γραμματισμένος, λόγιος· διδάσκαλος των τσιμονιών: τελετάρχης· (αρχι)κριτής/(αρχι)διαιτητής μονομαχίας

διδάσκω,-άχνω: βγάζω κήρυγμα· επιλύω· β΄ εν. παρατ.: εδίδαχνες· γ΄ εν.: εδίδαχνε

διδάσκων: ιεροκήρυκας

διδαχή: κήρυγμα

διδάχνω βλ. διδάσκω

δίδει/δίνει/δίδεται (απρόσ.): δίνει, επιτρέπει, θέλει, ορίζει· δίνεται, παραχωρείται, ορίζεται, ανήκει, εναπόκειται· εκφρ.: δίδει/δίνει χέρι (απρόσ.): βολεύει, είναι δυνατόν, επιτρέπει, συμφέρει, είναι προς το συμφέρον· (να) δίδει/δώσει ο Θεός: (να) επιτρέπει/επιτρέψει, θέλει/θελήσει ο Θεός

δίδυμα (πληθ.): όρχεις· σωθικά (λανθ.)

δίδω,-ομαι/δίνω,-ομαι: δίνω,-ομαι· χτυπώ,-ιέμαι· ρίχνω,-ομαι· φέρνω, προκαλώ· επιτρέπω· επιλύω· επιδίδομαι· βρίσκομαι, εφευρίσκομαι· γ΄ πληθ. οριστ. αορ.: έδωσα(ν)· γ΄ πληθ. υποτ.: δώσου(ν)· γ΄ εν. προστ. παθητ. αορ.: δοθήτω· γ΄ πληθ.: δοθήτωσαν· εκφρ.: δίδω άδειαν: επιτρέπω· δίδω αιτίαν: δίνω αφορμή, δίνω ευκαιρία, επιτρέπω· δίδω ακρόασην: δέχομαι σε ακρόαση, δίνω προσοχή, ακούω· δίδω είδησην: ειδοποιώ, πληροφορώ· δίδω εις τύπον: τυπώνω· δίδω ελευθερίαν εις: αποδεσμεύω, ελευθερώνω, λυτρώνω· δίδω ενόχλησην: ενοχλώ, βασανίζω, βάζω σε πειρασμό· δίδω ζηλοτυπίαν: δίνω αφορμή ζήλειας, δημιουργώ ζήλεια· δίδω θέλημα: δίνω άδεια, επιτρέπω· δίδω καθάρσιον: κάνω/εφαρμόζω αφαίμαξη· δίδω καιρόν: δίνω (την) ευκαιρία· δίδω κάμπον: δίνω χώρο, ελεύθερο πεδίο, το ελεύθερο (για μονομαχία), επιτρέπω (μονομαχία)· δίδω κούρασην: κουράζω· δίδω λογαριασμόν: κάνω απολογισμό, απολογούμαι, είμαι/θεωρούμαι υπεύθυνος, πληρώνω· δίδω μαγειρευμένον και κενωμένον εις δύο σκουτέλια: δίνω πανέτοιμο· δίδω μερτικόν από το τίποτές μου: μοιράζομαι με κάποιον τα φτωχά υπάρχοντά μου· δίδω (μίαν/μία) ματία(ν)/ματιά(ν): ρίχνω (μια) ματιά, κοιτάζω, βλέπω· δίδω νίψιμον: δίνω νερό και πετσέτα για πλύσιμο (χεριών), πλένω· δίδω παρόλα: δίνω τον λόγο μου, υπόσχομαι· δίδω πείραξην: ενοχλώ, βάζω σε πειρασμό· δίδω την απόκρισην: αντιμετωπίζω/αναλαμβάνω την ευθύνη, παραμένω για να αντιμετωπίσω αυτόν που έχω προσβάλει· δίδω την απολογίαν: δίνω λογαριασμό, απολογούμαι για, αποδίδω/πληρώνω· δίδω την αρχήν: ξεκινώ, οδηγώ στην αφετηρία· δίδω την παίδευσην: τιμωρώ· δίδω ... την τάξην: απονέμω το αξίωμα· δίδω το νίψιμον βλ. δίδω νίψιμον· δίδω το σφάλμα: αποδίδω το σφάλμα/φταίξιμο, ρίχνω την ευθύνη· δίδω τόπον της οργής: υποχωρώ μπροστά στην οργή/μανία, ξεφεύγω από την οργή/μανία· δίδω φοβεράν προσταγήν: διατάζω με την απειλή βαριάς ποινής· δίδω φως: φωτίζω, προβάλλω· δίδω φωτίαν,-ιάν: βάζω φωτιά, πυρπολώ· ο Θεός να μη το δώσει: να μην το επιτρέψει ο Θεός, άπαπα όχι· πηγαίνουν διά να δώσουν και ύστερον λαμβάνουν: πηγαίνουν για να δείρουν και γυρίζουν δαρμένοι, πηγαίνουν μαλλί και βγαίνουν κουρεμένοι· σε δίδω την μύτην εις τα χέρια: σου σπάζω τα μούτρα

Διδώ(να): βιργίλεια Ελίζα Δ(ε)ιδώ, Ντίδο (Dido· γεν. εν.: Διδώ

διεγείρω: (ξε)σηκώνω, προκαλώ, κηρύσσω
Διέγο βλ. Μιράνδα, (δον/σινιόρ) Διέγο(ς)
Διέγο Ματαμόρος, δον Σαν βλ. Σαντιάγος
Διέγος, δον: μυθιστορικός ντον Ντιέγο Ορντόνιεθ ντε Λάρα ⟨don Diego Ordóñez de Lara· βλ. και Μιράνδα, (δον/σινιόρ) Διέγο(ς)
Διέγος, σινιόρ βλ. Μιράνδα, (δον/σινιόρ) Διέγο(ς)
Διέγο(ς) (δι) Μιράνδα, δον βλ. Μιράνδα, (δον/σινιόρ) Διέγο(ς)
Διέγος Λιάναν βλ. Λιάναν
Διέγος Περέζ από την Βαργάς/Βαργές βλ. Βαργάς
διέλον βλ. δουέλο(ν)
δίεσπος βλ. δίασπος
διεφθαρμένος: (παρ)αλλαγμένος, αλλοιωμένος· χαλασμένος· παρακμιακός· αμαρτωλός
διηγείται (απρόσ.): γίνεται, διαλαμβάνεται διήγηση/αφήγηση· γίνεται αντικείμενο αφήγησης· εκτίθεται, περιγράφεται
διήγησις,-η: αφήγηση· ιστορία, αφήγημα· επεισόδιο, περιπέτεια
διηγούμαι/διηγώ: διηγούμαι, αφηγούμαι· περιγράφω· παρατίθεμαι, περιγράφομαι, ακούομαι (ως αφήγηση)· ακούω (ως) διήγηση, μου αφηγούνται· πραγματεύομαι, ασχολούμαι· γ΄ εν. οριστ. ενεστ.: διηγείται/διηγάται· γ΄ εν. υποτ.: διηγεί· εκφρ.: διηγούμαι διά: μιλώ για, αναφέρομαι σε· διηγούμαι εις πλάτος: διηγούμαι διά μακρών, διεξοδικά, αναλυτικά· θέλει με το διηγηθεί: θα ακούσω τη διήγηση· μίαν και την αυτήν υπόθεσην διηγούνται: είναι ίδια, ομόλογα
διισχυρίζομαι: διατείνομαι· προσπαθώ· αγωνίζομαι για
δικαιολόγημα: δικαιολογία· επιχείρημα· συγγνώμη
δικαιολογούμαι: δικαιολογούμαι· ζητώ συγγνώμη
δίκαιον: σωστό, λογικό· δικαίωμα, δικαιωματική αμοιβή· εκφρ.: δίδω το δίκαιον: δίνω το σωστό (ύστερα από κανονικό ζύγισμα)· έχω δίκαιον: δικαιούμαι
δίκαιος: δικαιολογημένος
δικαιοσύνη: δίκιο· κάτι νομικά ορθό· απόδοση δικαιοσύνης· δικαστική εξουσία, όργανα της δικαιοσύνης· δικαίωση, ικανοποίηση· εκδίκηση
δικαιώνω,-ομαι: δικαιολογώ· εκδικούμαι, αποκαθιστώ τη δικαιοσύνη· επανορθώνω,-ομαι, διορθώνω,-ομαι· δικαιώνομαι
δικαίωσις,-η: αρκετός, ισχυρός λόγος· ικανοποίηση
δικέλι: αξίνα, κασμάς
δίκτυ(ον): δίχτυ, φιλές· θελιά (για πιάσιμο πουλιών)· παγίδα, πονηριά, πανουργία· έκφρ.: πλεκτά δίκτυα: δαντελωτός,-οί φιλές,-έδες
δι(μ)πάς: μεταξωτό ύφασμα/φόρεμα με ανάγλυφη φυτική διακόσμηση, μπροκάρ· πληθ.: δι(μ)πάδες ⟨τουρκ. diba
δίνει βλ. δίδει
διορθώνω,-ομαι: διορθώνω,-ομαι, επανορθώνω,-ομαι· αποκαθιστώ/αποκαθίσταμαι· θεραπεύω,-ομαι· ρυθμίζω, φτιάχνω· δέχομαι σωματική ποινή, (αυτο)τιμωρούμαι
διόρθωσις,-η: αποκατάσταση, θεραπεία

διορθωτής: αυστηρός, σχολαστικός, τιμητής

διορίζω,-ομαι: ορίζω,-ομαι· καθορίζω,-ομαι, ξεκαθαρίζω,-ομαι· επιτάσσω, επιβάλλω· απονέμω,-ομαι, δίνω,-ομαι

διορισμένος: (καθ)ορισμένος, προσδιορισμένος· επιβεβλημένος· αναμενόμενος· συγκεκριμένος, ειδικός· περιορισμένος

διπάς βλ. δι(μ)πάς

δίπλα (επίρρ.): γερτά, με πλάγια κλίση

διπλάρι: «διπλό» (νόμισμα), δούπλα· έκφρ.: φλωριά διπλάρια: ντομπλόνες/δοβλόνες, καστιλιάνικο χρυσό νόμισμα μεγάλης αξίας ‹ισπ. πληθ. doblones

διπλού (επίρρ.): διπλά, ξανα-

Δισιγκάνο δι γελοζία: *Απαλλαγή/Ξεμάγεμα από τη ζήλεια, Ντεσενγκάνιο ντε θέλος* ‹ιταλ. *Disinganno di gelosia* ‹ισπ. *Desengaño de celos*· βλ. και *Γέλωτες της φαντασίας*

διστάζω: ταλαντεύομαι, κλονίζομαι

δίστομος: δίκοπος, κοφτερός

δίχως: χωρίς· εκφρ.: δίχως άλλο: οπωσδήποτε, κατ' ανάγκη· δίχως ταίρι: ασύγκριτα,-ος (κτλ.)

διώκω/διώχνω: διώχνω· καταδιώκω, κυνηγώ· κινώ, ωθώ προς τα εμπρός· οδηγώ· γ΄ πληθ. παρατ.: εδιώχνετε· γ΄ εν. οριστ. αορ.: εδίωξεν· γ΄ πληθ.: εδίωχναν

δοκεί (απρόσ.): φαίνεται (καλό), νομίζω· εκφρ.: ως δόξει τῳ κριτῆ: όπως καπνίσει στον δικαστή, αυθαίρετα· ως μοι δοκούσιν: όπως μου φαίνονται, κατά τη γνώμη μου

δοκιμάζω: αποπειρώμαι, επιχειρώ· κάνω (τη) δοκιμή, υποβάλλω σε δοκιμή, σφυγομετρώ· ασκώ· εξετάζω· επικυρώνω, πιστοποιώ· περνώ, υφίσταμαι, υποφέρω· υπομένω· εκφρ.: δοκιμάζω την τύχην: ρίχνομαι σε περιπέτεια,-ες· δοκιμάζω του λόγου μου εις: υποβάλλομαι σε δοκιμασία, πειραματίζομαι με τον εαυτό μου

δοκιμή: πείραμα· πράξη, πρακτική εμπειρία· εγχείρημα

δόλιος (επίθ. και ουσ.): προδοτικός· σκάρτος· προδότης

δολιότης: πονηριά, κακία, πονηρό κόλπο

Δολορίδα/Δολόριδα, ματρόνα: κυρία των τιμών «Πονεμένη», ντουένια Δολορίδα ‹dueña Dolorida· βλ. και Παραπονημένη ματρόνα, Τριφάλδη

δολορισίσιμα (θηλ.): πάρα πολύ πονεμένη (εξεζητ./ειρων.) ‹ιταλ. dolorosissima ‹ισπ. dolorosísima

δόλος: πονηριά· μαγεία, μαγγανεία· έκφρ.: με τον δόλον: δόλια, κρυφά

Δολτσινέα βλ. Δο(υ)λτσινέα

δον: κύριος, τιμητική προσφώνηση σε άνδρα ευγενή· ονομ. πληθ.: δόνοι ‹ισπ.don

Δον Κισότε της Μαντσίας: έντυπο *Ντον Κιχότε ντε λα Μάντσα* ‹*Don Quijote de la Mancha*

Δον Κισότης: έντυπο *Ντον Κιχότε* ‹*Don Quijote*

Δον Ουλιβάντες της Λάουρας: *Ντον Ολιβάντε ντε Λάουρα* ‹*Don Olivante de Laura* =*Historia del invencible caballero don Olivante de Laura, príncipe de Macedonia, que por sus admirables hazañas vino a ser emperador de Constantinopla)*

δον Πιέτρος βλ. Γρηγόριος

δόν(ι)α: κυρία, τιμητική προσφώνηση σε γυναίκα ευγενή· γεν. εν.: δόνα(ς)· ονομ. και αιτ. πληθ.: δόνες ‹ισπ.doña

δονκισοτίες (πληθ.): (δον)κιχοτιάδες, έργα με περιπέτειες του δον Κιχότη/παρόμοιες με αυτές του δον Κιχότη ‹ιταλ. chisciottate ‹ισπ. quijotadas

δοντσέλα: δεσποινίδα/δεσποσύνη, τιμητική προσφώνηση σε νεαρή γυναίκα ευγενή ‹ιταλ. donzella

δοξάρι: τόξο· ουράνιο τόξο

δόξει βλ. δοκεί

δοτόρ(ος): πτυχιούχος· μάστορας (τέχνης, αθλήματος κτλ.)· γεν. εν.: δοτόρ· κλητ.: δοτόρε (ιταλ. dottor(e)· βλ. και ντεντόρος

δουέλο(ν)/διέλον (λανθ.): μονομαχία ‹ιταλ. duello

δούκας/δουξ: δούκας· γεν. εν.: δουκός/δούκα· αιτ.: δούκα(ν)· βλ. και δούκες

δούκες,-οι,-ηδες (πληθ.): δουκικό ζεύγος, δούκας και δούκισσα· βλ. και δούκας, δούκεσα

δούκεσα/δουκέσα (θηλ.): δούκισσα

δουλάπι(ον): μάγγανο, χειροκίνητος (ή ζωοκίνητος) τροχός/μηχανή για γνέσιμο/κατεργασία νημάτων/υφασμάτων ‹τουρκ. dolab

Δουλβάνος (λανθ.), Μίγκος: χωρικός Μίνγκο Σιλμπάτο ‹ιταλ. Mingo Silvano, ισπ. Mingo Silbato

δουλεία,-ειά: δουλειά· (γεωργική) εργασία· κατόρθωμα, βρομοδουλειά· πάρε δώσε· εγχείρημα· έκφρ.: ήθελε γένει η δουλεία του: θα γινόταν η «δουλειά», θα τον σκότωνε

δουλεύω,-ομαι: εργάζομαι, εκμεταλλεύομαι· οργώνω· υπηρετώ,-ούμαι· κάνω, επαγγέλλομαι· έκφρ.: δουλεύω τέχνην: έχω τέχνη/επάγγελμα

δουλευμένος: υπηρετούμενος

δούλευσις,-η: υπηρεσία· αιτ. πληθ.: δούλευσες

δουλευτής (επίθ. και ουσ.): υπηρέτης· ακόλουθος

δουλεύτρ(ι)α: υπηρέτρια

δούλος (επίθ. και ουσ.): σκλάβος· υποτελής· ιπποκόμος· λακές· υπηρέτης· νεαρός υπηρέτης, κοπέλι

Δο(υ)λτσινέα/Δουλτσίνεα/Δουλτσία (δελ Το(μ)πόζο/Τοποζίγκα/από το Τοπόζο(ν)): μυθιστορική Ντουλθινέα ντελ Τομπόσο/Τοβόσο ‹Dulcinea del Toboso· βλ. και Λορέντσο(ν)

δουξ βλ. δούκας

δούπλα: «διπλό» (χρυσό νόμισμα), σκούδο/δουκάτο, καστιλιάνικο νόμισμα που κυκλοφορούσε από τον ύστερο Μεσαίωνα ώς τα τέλη του 15ου αι. ‹ισπ. dobla

Δουρανδάρτε(ς),-ος: μυθιστορικός Ντουραντάρτε ‹Durandarte

δράμι: μονάδα βάρους, ένα τετρακοσιοστό της οκάς (δηλ. 3,2 γραμμ.)

δρασκελία: βήμα

δραστικός: αποτελεσματικός

δρομιδάρι(ον): καμήλα ‹ιταλ. dromedario ‹ελλ. δρομάς

δροσερός: δροσερός· κρύος
δροσία,-ιά: δροσιά· δροσερό, σκιερό μέρος
δρυς: βαλανιδιά· φελλόδρυς/δρυς φελλοφόρος, φελλόδεντρο· βλ. και φελλός
δύναμαι: μπορώ· αντέχω· αξίζω
δύναμις,-η: δύναμη· πίεση· δυνατότητα, αντοχή· παλμός, σφυγμός· πληθ.: δυνάμεις/δύναμες· έκφρ.: εις την δύναμην: στα χέρια, κάτω από την πίεση
δυναστεία: δύναμη, πίεση· έκφρ.: με δυναστείαν: με τη βία, με το ζόρι
δυναστευμένος: βιασμένος
δυναστεύω: βιάζω· εκβιάζω· πιέζω, εξαναγκάζω
δυναστικώς: με τη βία, με το ζόρι
δυνατόν, το: δύναμη· δυνατότητα· έκφρ.: κατά το δυνατόν (μου/μας, κτλ.): όσο μπορώ,-ούμε (κτλ.)
δυνατός: δυνατός· σκληρός, ανθεκτικός· ικανός
δυνατότερος: ισχυρότερος· σκληρότερος, ανθεκτικότερος
δυσαρεστία: δυσαρέσκεια, απαρέσκεια
δύσβατος: δυσπρόσιτος
δυσγενής: καταγόμενος από άσημη, ταπεινή, κακή γενιά· χυδαίος, ποταπός· απατεώνας
δυσδιάρρηκτος: ακατάλυτος· πολύ εγκάρδιος, εσώψυχος
δυσδιάφευκτος: που δύσκολα μπορεί κανείς να του διαφύγει· στενός/σφιχτός, ακατάλυτος
δυσκολοέβγαλτος: αδιέξοδος
δυσκολοπίστευτος: δύσκολα πιστευτός, απίθανος
δυσκολοϋπόφερτος: δυσβάστακτος
δυστυχία: συμφορά, καταστροφή
δυστυχισμένος: δυστυχισμένος· συφοριασμένος, αξιολύπητος, άθλιος· καταραμένος
δυσφημία: ατιμία· ατίμωση, ντροπή
δύσφημος (επίθ. και ουσ.): κακόφημος, άτιμος· ατιμασμένος· δυσφημιστικός, ατιμωτικός, κακός
Δώδεκα Ανδρείου/Ανδρειωμένου/Παλατινοί (της Φράντσας): θρυλικοί Δώδεκα ευγενείς/αυλικοί ισότιμοι φεουδαρχικά με τον βασιλιά της Γαλλίας ‹Doce Pares de Francia
δώμα: στέγη, οροφή, ταράτσα· υπερκείμενος εξώστης, διάδρομος· ανώι, σοφίτα, πάνω όροφος
δώρον: δώρο· δωρεά· γενναιοδωρία· πληθ.: δώρα: δωροδοκία

εαυτός μου: εγώ ο ίδιος· μέσα μου, στο μυαλό μου· έκφρ.: αφ' εαυτού μου: από μόνος μου, με το δικό μου μυαλό· εις τον εαυτόν μου: μέσα μου, κρυφά
εβγάζω βλ. εβγάλλω
εβγαίνει (απρόσ.): προκύπτει· συνάγεται· συμβαίνει· έκφρ.: εβγαίνει το ανάπαλιν: πηγαίνει στραβά, αντιστρέφεται, γίνεται μπούμεραγχ

εβγαίνω: βγαίνω· φεύγω, αναχωρώ, αποχωρώ· βγαίνω από τον τόπο μου, φεύγω σε αποστολή· ξεκινώ, έρχομαι· αναδύομαι· εμφανίζομαι· τυπώνομαι, κυκλοφορώ· βγάζω· έχω/δίνω διέξοδο· εκφρ.: εβγαίνουν ξινά φιτίλια από την μύτην μου βλ. φιτίλι· εβγαίνω από τα μυελά μου: χάνω τα λογικά μου, τρελαίνομαι· εβγαίνω εις μονομαχίαν: έρχομαι να μονομαχήσω· εβγαίνω εις το φανερόν: φανερώνομαι δημόσια· εβγαίνω εις (το) φως (του κόσμου): δημοσιεύομαι, τυπώνομαι· εβγαίνω εις τον πόλεμον: κατεβαίνω σε πόλεμο/μονομαχία· εβγαίνω έμπροσθέν μου: αντιτάσσομαι· εβγαίνω εμπροστά: προβάλλω, προπορεύομαι· εβγαίνω έξω του νοός μου: παραλογίζομαι· εβγαίνω με τιμήν: βγαίνω τιμημένος/νικητής, βγαίνω αλώβητος, ξεφεύγω/γλιτώνω χωρίς ζημία της τιμής/υπόληψης

εβγάλλω/εβγάζω/εβγάνω: βγάζω· αποσπώ, ξεκολλώ· απομακρύνω, απάγω· εξαιρώ· εκφωνώ, προφέρω· απαλλάσσω, αποδεσμεύω, ελευθερώνω, γλιτώνω· β΄ εν. προστ. αορ.: έβγαλε/εβγάλε· εκφρ.: εβγάλλω/εβγάνω αίμα: κάνω αφαίμαξη· εβγάλλω/εβγάνω από τα όριά της: την παραβαίνω· εβγάλλω/εβγάνω από την κοπρίαν: βελτιώνω κοινωνικά και οικονομικά· εβγάλλω/εβγάνω εις (το) φως (της αληθείας): φανερώνω, αποκαλύπτω, ξεσκεπάζω· εβγάλλω/εβγάνω εις το φως του κόσμου: εμφανίζω, κυκλοφορώ δημόσια· εβγάλλω/εβγάνω εις το φανερόν: ξεσκεπάζω, αποκαλύπτω· εβγάλλω/εβγάνω ξινά φυτίλια από την μύτην του βλ. φιτίλι· εβγάλλω/εβγάνω την αλήθειαν: ξεσκεπάζω, ξεχωρίζω την αλήθεια· εβγάνω από την απάτην: βγάζω από την πλάνη

εβγάνω βλ. εβγάλλω

έβλεπε (απρόσ.) βλ. βλέπει

εβολούσεν (απρόσ.) βλ. βολεί

Έβρος/Άβρης (λανθ.): ισπ. ποταμός Έβρος, Έμπρο ‹Ebro

εγγαστρωμένη (θηλ.): έγκυος

εγγαστρώνω: αφήνω έγκυο

εγγίζει/αγγίζει εις (απρόσ.): αφορά· ανήκει σε· έχει επίπτωση σε

εγγίζω/αγγίζω,-ομαι: αγγίζω,-ομαι· προσβάλλω,-ομαι, πειράζω,-ομαι, μειώνω,-ομαι· σχετίζομαι με, αφορώ· εκφρ.: εγγίζω εις: αγγίζω, ακουμπώ, θίγω, σχετίζομαι (με), επισκέπτομαι· εγγίζω εις την τιμήν (μου, κτλ.): προσβάλλω, θίγω (την τιμή), ξεπαρθενεύω

Εγγλιτέρα: μεσαιωνική Αγγλία/Βρετανία ‹ιταλ. Inghilterra

Εγγλιτέροι: μεσαιωνικοί Άγγλοι/Βρετανοί ‹ιταλ. Inghilterra, inghilese

εγήραζαν βλ. γηράσκω

εγκαλείν, το: πρόκληση, πρόσκληση (σε μονομαχία)

εγκαλιάσει βλ. αγκαλιάζω

εγκαλλώπισμα: ομορφιά

εγκαλώ,-ούμαι: καταγγέλλω,-ομαι, μηνύω,-ομαι· σέρνω,-ομαι στο δικαστήριο· κατηγορώ,-ούμαι· προ(σ)καλώ (σε μονομαχία κτλ.)

εγκαρδιακός: ψυχωμένος, θαρραλέος

εγκάτοικος: κάτοικος

εγκέφαλος: νους, νόηση

έγκλημα: παράπτωμα, ελάττωμα, κακία
εγκόσμια (πληθ.): πλούτη της γης, του κάτω κόσμου
εγκράτεια: αυτοσυγκράτηση, αποχή
έγκριτος: κύριος, επίσημος
εγκώμιον: εγκωμιαστικό ποίημα, ύμνος· (ρωμαιοκαθολικός) θρησκευτικός ύμνος
εγλενδίζω/εγλεντίζω/εγλενδιρίζω/εγλενδερδίζω: διασκεδάζω, ψυχαγωγώ (αμτβ. και μτβ.)· περνώ ευχάριστα, κεφάτα (την ώρα μου κτλ.) (τουρκ. eğlenmek/eğleşmek
εγλεντζές, ο/η: διασκέδαση, ψυχαγωγία· παίγνιο· χάζι· γούστο· γελωτοποιός (τουρκ. eğlence
εγλεντίζω βλ. εγλενδίζω
έγνοια: φροντίδα· ανησυχία
εγνοιάζει (απρόσ.): νοιάζει, ενδιαφέρει
εγνοιάζομαι: νοιάζομαι, προσέχω, φροντίζω· ενδιαφέρομαι· εκτελώ, πραγματοποιώ· γ΄ πληθ. υποτ. ενεστ.: εγνοιάζο(υ)νται· γ΄ εν. παρατ.: εγνοιάζουνταν
εγνωρίζω βλ. γνωρίζω
εγχειρίζω: παραδίδω, δίνω
εγώ/'γώ: εγώ· γεν. εν.: μου· δοτ. εν.: μοι· αιτ.: με/εμέ(να)· ονομ. πληθ.: ημείς· αιτ.: (η)μάς
εδιαβάσετε βλ. διαβάζω
εδικός (επίθ. και ουσ.): δικός· συγγενής
εδικός μου: δικός μου· καλός
εδώθε(ς): εδώ· πέρα, στο εξής, αργότερα
έθνος: οικογένεια, σόι· γένος· φυλή· γλωσσική ή εθνοτική ομάδα· λαός, κόσμος, άνθρωποι· πλήθος,-η, κοινό
ει: αν· εκφρ./συνδ.: ει δε και: αν όμως· ει δεν: αν όχι· ει μεν ... ει δε μή: αν μεν ... αν όμως όχι
ειδέ: ειδεμή, αλλιώς· αν (όμως) όχι· αλλά, ενώ· και
είδη βλ. είδος
είδησις,-η: ειδοποίηση, γνωστοποίηση· πληροφορία· φήμη· γνώση, χαμπάρι· αναφορά· έκφρ.: με την είδησήν μου: εν γνώσει μου
είδος: είδος· μορφή· όψη· ρόλος· λογοτεχνικό είδος· πληθ.: είδη: καρυκεύματα, μπαχαρικά· εκφρ.: εις είδος: με (τη) μορφή, σαν· εις το είδος οπού ευρίσκεται: με τη μορφή που έχει τώρα
είη βλ. είμαι
εικονοστάσιον: πλαίσιο/ταμπλό/κασέλα με κοῦκλες κουκλοθεάτρου· σειρά/παρακαταθήκη από κούκλες κουκλοθεάτρου
είκοσι: είκοσι· έκφρ.: από είκοσι και τριάντα: ανά είκοσι και ανά τριάντα, είκοσι είκοσι και τριάντα τριάντα
εικών: πίνακας ζωγραφικής· παρομοίωση, εξεικόνιση
είμαι/ειμί: είμαι· υπάρχω· ζω· γίνομαι· ανήκω· επιστρέφω· σχετίζομαι με· β΄ εν. οριστ. ενεστ.: είσαι· γ΄ εν. : είναι/εστί· α΄ πληθ.: είμασθε(ν)/είμεσθε(ν)· γ΄ εν. ευκτ.: είη· γ΄ εν. προστ: έστω· γ΄ εν. παρατ.: ήτον/ήταν· α΄ πληθ.: ήμεσθαν· γ΄

πληθ.: ήταν· απαρέμφ. ενεστ.: είσθαι/είσται· μτχ. ενεστ.: ων/ούσα (κτλ.)· άκλ. μτχ. ενεστ.: όντας/έστοντας· περιφρ.: είμαι+μτχ. μέσου/παθ. πρκ.: ενεστ. ή πρκ. παθ. φωνής (π.χ.: είμαι αγαπημένος,-η/ηγαπημένος,-η: αγαπιέμαι, έχω αγαπηθεί· είμαι ασχολημένος,-η: ασχολούμαι· είμαι απατημένος,-η: απατώμαι, έχω απατηθεί· είμαι γελασμένος,-η: ξεγελιέμαι, έχω ξεγελαστεί· είμαι δουλευμένος,-η: υπηρετούμαι, έχω εξυπηρετηθεί· είμαι κακώς καμωμένος: δεν είμαι κατάλληλος,-η, πρόσφορος,-η· είμαι καταδιωγμένος,-η: καταδιώκομαι, με κατατρέχουν· είμαι μισημένος,-η: έχω μισηθεί· είμαι πληρωμένος,-η: έχω πληρωθεί/εξοφληθεί· είμαι υποκείμενος,-η: υπόκειμαι, υποβάλλομαι, κ.ο.κ.)· είμαι να+υποτ.: μέλλω να, πρόκειται να· εκφρ.: αν είναι αυτός η Τριφάλδη: αν αυτός σχετίζεται με την Τριφάλδη, αν τα έχει με την Τριφάλδη· είμαι άνθρωπος από κόκαλα και κρέας: έχω ανθρώπινες ανάγκες· είμαι άξιος: έχω τη δύναμη/εξουσία, μπορώ· είμαι διά χρείαν: χρειάζομαι, υπηρετώ· είμαι δυνατός (εις): έχω μπόρεση, μπορώ· είμαι εις βοήθειαν+γεν. προσ.: βοηθώ· είμαι εις μεγάλην υπόληψην: είμαι πολύ τιμημένος,-η, εκτιμώμαι πολύ· είμαι εις παραμόνευσην: παραμονεύω, φυλάω σκοπιά/καραούλι· είμαι εις παραμυθίαν: προκαλώ διασκέδαση, ψυχαγωγώ· είμαι εις σχήμα: έχω τη μορφή· είμαι εις τα τέλη του θανάτου: είμαι ετοιμοθάνατος,-η· είμαι εις την δούλευσην: είμαι, προσφέρω τον εαυτό μου στην υπηρεσία (κάποιου)· είμαι εις την εξουσίαν: είμαι στα χέρια (κάποιου), είμαι αιχμάλωτος,-η· είμαι έξω του νοός μου: παραλογίζομαι· είμαι κακής πολιτείας: είμαι φαύλος,-η, κακός,-ή· είμαι κακώς καμωμένος (να): είμαι ακατάλληλος,-η, δεν είμαι πρόσφορος,-η, πράττω άσχημα που· είμαι καλός,-ή εις τινάν: είμαι ωφέλιμος,-η σε κάποιον· είμαι κατά την γνώμην: είμαι σύμφωνος,-η με τη γνώμη (κάποιου), έχω την ίδια άποψη (με κάποιον), είμαι της γνώμης· είμαι κατώτερος,-η από: υπολείπομαι από, διαφέρω από· είμαι … κράσεως: έχω … ιδιοσυγκρασία· είμαι με φουρτούνες και ταραχές: είμαι τρικυμισμένος,-η και ταραγμένος,-η· είμαι όλον το αυτό: είμαι εντελώς το ίδιο/έτσι, δεν αλλάζω· είμαι παρών: παρευρίσκομαι, υπάρχω· είμαι προς το μέρος: δίνω/βλέπω (για παράθυρο κτλ.) προς τη μεριά· είμαι σίγουρος: διασφαλίζομαι, προστατεύομαι· είμαι στερκτός: στέργω, συναινώ, ευαρεστούμαι, (απο)δέχομαι, θέλω· είμαι τριγύρω: παρίσταμαι· είμαι χρεώστης: χρωστώ, είμαι υποχρεωμένος,-η· τους ήτον μαζί: ήταν μαζί τους

είμασθε(ν), είμεσθε(ν) βλ. είμαι

είναι (απρόσ.): είναι· υπάρχει· υφίσταται· συμβαίνει· γίνεται· πραγματοποιείται, επέρχεται· είναι αλήθεια· σημαίνει, ενδιαφέρει· είναι επίφοβο, επικίνδυνο· απέχει· εκφρ.: ας είναι εις ώραν καλήν: ας είναι (με το καλό)· ας είναι ό,τι και αν είναι: ας γίνει ό,τι να 'ναι· είναι αβόλετον: είναι αδύνατον· είναι αληθινά: αληθεύει· είναι αμφιβολία: είναι αμφίβολο, υπάρχει φόβος· είναι αναγκαίον: χρειάζεται, πρέπει· είναι άξιον: είναι (οικονομικά) δυνατόν, υπάρχει η (οικονομική) δυνατότητα· είναι βέβαιον: είναι σίγουρο, έχει αποδειχτεί· είναι βολετόν: μπορεί, είναι δυνατόν· είναι εδικόν μου: μου ανήκει· είναι εις βλάβην: πειράζει· είναι εις βοήθειαν: ευνοεί· είναι εις καταφρόνησην: είναι περιφρονητικό· είναι εναντίον

(εις): αντίκειται (προς)· είναι επάνω εις: πραγματεύεται, αφορά· είναι ίδιον: προσιδιάζει, χαρακτηρίζει· είναι μακριά: απέχει· είναι με στράταν: είναι καλά καμωμένο, σωστό· είναι με την είδησήν μου: είναι εν γνώσει μου· είναι με την θέλησήν μου: θέλω, δέχομαι· είναι να: μπορεί να, είναι δυνατόν να, πρέπει να· είναι ολίγον διάστημα: απέχει λίγο, η απόσταση είναι μικρή· είναι όλον το αυτό: είναι εντελώς το ίδιο, ταιριάζει απόλυτα· είναι ... οπού: εδώ και· είναι πολλών ημερών και μηνών οπού: εδώ και πολλές μέρες και μήνες· είναι πρέπον: αρμόζει, πρέπει, χρειάζεται, είναι/γίνεται/επακολουθεί κατ' ανάγκην, συνηθίζεται· είναι συγχωρημένον: επιτρέπεται· είναι συνήθεια: συνηθίζεται· είναι της δικαιοσύνης: είναι νομικά ορθό· είναι της δυνάμεώς μου: μπορώ, μου είναι δυνατό, είναι στο χέρι μου, περνά από το χέρι μου· είναι το ουδέν: δεν είναι τίποτε· είναι υποφία: υπάρχει υποψία, φόβος, κάποιος,-οι υποπτεύεται,-ονται, φοβάται,-ούνται· είναι ώς ... οπού: εδώ και· έστω εις είδησήν σας: μάθετε· με είναι μεγάλον όφελος: με ωφελεί/συμφέρει πολύ· μου είναι μαζί: με συνοδεύει· το οποίον είναι ότι: πράγμα που σημαίνει ότι, ήτοι

είναι, το: κατάσταση, καθεστώς· τρόπος ζωής· πραγματική ουσία, ύπαρξη· εαυτός· έκφρ.: φυλάττω εις το είναι: διατηρώ στον/για τον εαυτό μου

ειρηνεύω: ησυχάζω, ηρεμώ

ειρήνη: ειρήνη· ησυχία

ειρηνοποιός: ειρηνικός, φιλήσυχος

εις: σε· μέσα σε· προς, απέναντι σε· μπροστά σε, ενώπιον· πάνω σε· για, με προορισμό για/προς· για, σχετικά με, ως προς· σε σύγκριση με· σε αντιστοιχία, συμφωνία με· με, μέσω· εκφρ.: εις αυτές τες ομιλίες: με αυτά/πάνω σ' αυτά τα λόγια· εις αυτί: στο αυτί, ώστε να το ακούσω,-εις (κτλ.)· εις αυτό: έτσι· εις αυτόν: αυτό(ν) καθαυτό(ν)· εις δύο λόγια: με δυο λογάκια, μονομιάς, γρήγορα· εις είδος βλ. είδος· εις ειρήνην: εν ειρήνη· εις εκείνες τες ημέρες: τον καιρό εκείνο· εις ένα μέρος: κατά μέρος· εις κοντολογίαν βλ. κοντολογία· εις μερικά: στα επιμέρους· εις μίαν στιγμήν: αμέσως, στο πι και φι· εις ολίγου καιρού διάστημα: σε λίγο, σύντομα· εις πλάτος: εν εκτάσει, διά μακρών· εις τα τέλη: στα έσχατα, στα πρόθυρα· εις τέλος: τελικά· εις τες αρχές: στην αρχή· εις τέτοιον καιρόν: τότε· εις την διαθήκην του: ως διαθήκη· εις την εξουσίαν: στα χέρια, κάτω από τον ζυγό· εις την επίσκεψην: υπό την εποπτεία· εις την μέσην βλ. μέση· εις (την) συντροφίαν+γεν.: (για) παρέα· εις το αναμεταξύ (μας): μεταξύ (μας), (σε) απόσταση· εις το είδος οπού: με τη μορφή/όψη που· εις το καλόν ριζικόν: για καλή τύχη· εις το να: με το να, για να, ώστε να, επειδή· εις το όνομα: με αποδέκτη· εις το πλάγι μου: πλάι μου, κοντά μου· εις το φαινόμενον: κατά τα φαινόμενα· εις το φανερόν: δημόσια· εις τον εαυτόν μου: μέσα μου· εις τον πρέποντα καιρόν: στην κατάλληλη στιγμή, στο κατάλληλο σημείο, παρακάτω· εις (τον) τόπον (μου) βλ. τόπος· εις τόσον (οπού και): τόσο, έτσι τουλάχιστον που να

είς/ένας: ένας· μοναδικός· κάποιος· ο ίδιος· αρσ. γεν. εν.: ενός/ενού· αιτ.: ένα(ν)· ονομ. θηλ.: μία(ν)· γεν.: μίας/μιάς· ουδ. γεν. εν.: ενός/ενού· αιτ.: έν/ένα(ν)· εκφρ.: από ένα ένα: λεπτομερώς· ένα μεν ... (και) άλλο (δε): αφενός ... αφετέρου· ένας

ήμισης: ενάμισης· ένας και μοναχός: μοναδικός, υπέροχος· ένας κάποιος: κάποιος· ένα(ς) το(ν) άλλον: ο ένας/το ένα (πάνω) στο(ν) άλλο(ν), μεταξύ τους· μία μοναχή: μία και μόνη· το ένα ... το άλλο: αφενός ... αφετέρου

εισάγομαι: μπαίνω, παίρνω μέρος· περιλαμβάνομαι (ως ρόλος θεατρικού έργου)

είσθαι, είσται βλ. είμαι

εκ/εξ: από· για· με, μέσω· εκφρ.: εκ δευτέρου: (για) άλλη μια φορά, ξανά· εκ μέρο(υ)ς βλ. μέρος· εκ στόματος: διά ζώσης, με λόγια, προφορικά, με απεσταλμένο· εξ ακοής: από φήμη,-ες, όχι από αυτοψία/ακρόαση/επαφή· εξ απαλών ονύχων: από μωρό, από νεαρότατη ηλικία· εξ αποφάσεως: αναμφίβολα, σίγουρα, στ' αλήθεια· εξ απροόπτου: (έτσι) ξαφνικά, για την ώρα· εξ ιδίας (μου) προαιρέσεως: αυτοπροαίρετα, με τη δική μου θέληση· εξ όλης μου (της) καρδίας βλ. καρδία

έκβασις,-η: έκβαση, κατάληξη· τέλος· ευτυχής κατάληξη, επιτυχία

εκδεδομένος: που έχει κλίση, προτίμηση· αφοσιωμένος

εκδικαιώνομαι: εκδικούμαι· δικαιώνω,-ομαι

εκδικώ,-ούμαι (από): παίρνω εκδίκηση για/από· γ΄ εν. οριστ. μέσ./παθ. αορ.: εκδικήθη

εκδύομαι: ξεντύνομαι

εκεί: εκεί· έκφρ./συνδ.: εκεί οπού: εκεί που· εκεί όπου· καθώς, όταν, ενώ

εκείνος: εκείνος· αυτός εδώ· αρσ. γεν. πληθ.: εκείνων/εκεινών· εκφρ.: εκείνος ... και εκείνος: ο ένας ... (και) ο άλλος· εκείνος του Δάσους βλ. Καβαλιέρης του Δάσους· εκείνος των Εσόπτρων βλ. Καβαλιέρης των Εσόπτρων

έκθαμβος: που θαυμάζει· κατάπληκτος· απορημένος, σαστισμένος

εκκλησία: ναός· άσυλο χώρου εκκλησίας· λειτουργία

Εκκλησία (αγία/αγία Καθολική/η Καθολική των Ρωμαίων/Ρωμάνα): Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία

Εκκλησία του Κυρίου: χριστιανική Εκκλησία, χριστιανισμός

εκκλησιάρχης: (ρωμαιοκαθολικός) σακριστάνος, εκκλησάρης, νεωκόρος

εκκλησιαστικός (επίθ. και ουσ.): θρησκευτικός· κληρικός

έκλαμπρος: λαμπρός· έξοχος, ανώτερος· ονομαστός, περίφημος· επιφανής (ως προς την καταγωγή), ευγενής, αριστοκρατικός

εκλαμπρότατος: εξοχότατος

εκλαμπρότης: εξοχότητα, ανωτερότητα

εκλαμπρότης μου/Εκλαμπρότης Μου, η: εγώ ο σπουδαίος/εξοχότατος

εκλεκτός: σπάνιος

έκλεξις: εκλογή, επιλογή

εκλογή: επιλογή, διάλεγμα· βουκολικό/ποιμενικό ποίημα

έκστασις,-η: σαστιμάρα, αφηρημάδα· κατάπληξη

εκστατικός: έκπληκτος, κατάπληκτος, σαστισμένος· γεμάτος θαυμασμό

εκστατικώς: με θαυμασμό

εκτείνω: (απλώνω το χέρι και) προσφέρω

εκτήθου (επίρρ.): εκ/από στήθους, από μνήμης, απέξω

Έκτωρ ο τραγωδητός (λανθ.;): Έκτορας ο τραγουδισμένος/περίφημος (;) ή Έκτορας ο Τρωαδίτης ⟨Héctor el troyano
έκφοβος: έντρομος
εκφωνώ: αναφωνώ· ξεστομίζω
ελ ρέι Αρτούς: ο βασιλιάς Αρθούρος ⟨el rey Artús· βλ. και Αρτούρος
ελαθώθης βλ. λανθάνω
ελαία/ελία,-ιά: ελιά· ελιά προσώπου/σώματος· ονομ. πληθ.: ελίες· αιτ.: ελίας
ελαττώ(νω): ελαττώνω, μειώνω· γ΄ εν. οριστ. ενεστ.: ελαττεί
ελάττωμα: ελάττωμα· κουσούρι, βίτσιο· έλλειψη· παράλειψη· λάθος, σφάλμα
ελάττων: μικρότερος· πιο λειψός· χαμηλότερος σε ποιότητα· συντομότερος
έλαφος, η: ελαφίνα
ελαφρά,-ώς: με ελαφρά ρούχα, οπλισμό
ελαφρός: ευκίνητος
ελαφρότερος: λιγότερο στερεός· πιο ανάλαφρος, ιπτάμενος (για πουλερικά ως τροφή)
ελαφρότης: ευκινησία
ελαφρωμένος: ανακουφισμένος
ελαφρώνω: ανακουφίζω· μειώνω την ενόχληση/τον κόπο με κάποια διασκέδαση
ελαφρώς βλ. ελαφρά
ελάφρωσις,-η: ανακούφιση, αναψυχή, μείωση της ενόχλησης/του κόπου με κάποια διασκέδαση
έλαχε βλ. λαχαίνει
ελάχιστος: ελάχιστος· λιγότερος, μικρότερος, κατώτερος
έλεγξις: ψόγος, κατηγορία, στηλίτευση
έλεγχος: ψόγος, κατηγορία, στηλίτευση· ενδοιασμός, αμφιβολία· τύψη συνειδήσεως· συνείδηση
ελέγχω: ψέγω, κατηγορώ· τύπτω
ελεεινός: αξιολύπητος· μίζερος
ελεημονητής: σπλαχνικός
ελεημονητικός: σπλαχνικός
ελεημοσύνη: ελεημοσύνη· ζητιανιά
ελεήμων: σπλαχνικός
Ελένη: ομηρική Ελένη ⟨Elena
Ελεονέλα βλ. Λεονέλα
ελεύθερα: ελεύθερα· τολμηρά
ελευθερία: ελευθερία· απελευθέρωση· απαλλαγή, λυτρωμός· θάρρος· ελευθεριότητα· ευκινησία, λιγεράδα, ελαφράδα· επιδεξιότητα· εκφρ.: ελευθερία της γοητείας: λύτρωση από τα μάγια· έχω ελευθερίαν: είμαι ευκίνητος
ελευθέριως: γενναιόδωρος, ανοιχτοχέρης
ελευθερ(ι)ότης: γενναιοδωρία
ελεύθερος: ελεύθερος· απαλλαγμένος· ανεμπόδιστος· ευλύγιστος, λυγερός· γενναιόδωρος

ελευθερότης βλ. ελευθερ(ι)ότης
ελευθερωμένος: γλιτωμένος· ξεμαγεμένος
ελευθερώνω,-ομαι: λυτρώνω, γλιτώνω, σώζω· αφήνω κάποιον ελεύθερο· αφήνομαι ελεύθερος· απαλλάσσω,-ομαι· ξεμαγεύω· υπερασπίζομαι· γ΄ εν. υποτ. αορ.: ηλευθερώσει
ελία,-ιά βλ. ελαία
Ελλάς: μεσαιωνική/αναγεννησιακή Ελλάδα/ελληνική Ανατολή (των ιπποτικών μυθιστοριών)
ελλείπεται (απρόσ.): λείπει
έλλην: ειδωλολάτρης/παγανιστής (φίλος/σύντροφος)
ελληνικά (ουσ. και επίρρ.): (σε) αρχαία ελληνικά· (σε) λόγια νεοελληνικά· (σε) ακαταλαβίστικα
ελληνική γλώσσα: αρχαία ελληνικά
Έλληνες: αρχαίοι Έλληνες· ελληνιστικοί Έλληνες της Μακεδονίας
έλμος, ο: κράνος, περικεφαλαία ‹ιταλ. elmo
ελούσαν βλ. λύ(ν)ω
ελ'πήθη βλ. λυπούμαι
ελπίς,-ίδα: ελπίδα, προσδοκία· προσμονή
ελπίζω: ελπίζω· περιμένω· πιστεύω, νομίζω, φαντάζομαι· φοβάμαι· β΄ εν. προστ. ενεστ.: ήλπιζε
ελπίς,-ίδα: ελπίδα· προσδοκία, αναμονή· υστεροβουλία, σκοπός
ελτσιλίκι: πρεσβεία, διπλωματική αποστολή ‹τουρκ. elçilik
ελτσής: απεσταλμένος· πρεσβευτής ‹τουρκ. elçi
ελύσεοι κάμποι (πληθ.): Ηλύσια πεδία, μεταθανάτια διαμονή (κήπος χαρίτων) των δικαίων της παγανιστικής αρχαιότητας· αιτ.: ελυσέους κάμπους ‹ιταλ. campi elisi ‹ισπ. campos elíseos
εμάθετε βλ. μανθάνω
εμαθητεύθηκε βλ. μαθητεύεται
εμβαίνω/(ε)μπαίνω: μπαίνω· εισχωρώ· εισβάλλω· επιτίθεμαι, προσβάλλω· παρεμβαίνω· προστίθεμαι· γ΄ πληθ. παρατ.: έμβαινον· γ΄ εν. υποτ. αορ.: έμπει· εκφρ.: εμβαίνω/(ε)μπαίνω εις αμφιβολίαν: βρίσκομαι σε αμηχανία, διστάζω· εμβαίνω/(ε)μπαίνω εις πράξην: χρησιμοποιούμαι· εμβαίνω/(ε)μπαίνω εις την εύνοιαν: κερδίζω την εύνοια· εμβαίνω/(ε)μπαίνω εις την υποταγήν: τίθεμαι στην υπηρεσία, τίθεμαι κάτω από την εξουσία, υποτάσσομαι· εμβαίνω/(ε)μπαίνω εις το γκοβέρνον: αναλαμβάνω τη διακυβέρνηση· εμβαίνω/(ε)μπαίνω εις τον πόλεμον: κατεβαίνω σε πόλεμο/μονομαχία· εμβαίνω/(ε)μπαίνω εμπροστά: προπορεύομαι
Εμερέντσια: δεσποινίδα των τιμών Εμερένθια ‹Emerencia
εμορφαίνω βλ. ε(υ)μορφαίνω
εμός: δικός μου
(ε)μπαίνω βλ. εμβαίνω
εμπειρία: μαστοριά (στην υπόκριση, πονηριά)
εμπήγω: μπήγω

εμπιστεμένος: έμπιστος· πιστός, αφοσιωμένος
εμπιστεύομαι: δείχνω εμπιστοσύνη, στηρίζομαι
εμπιστοσύνη: πίστη· αξιοπιστία, μπέσα· νομιμοφροσύνη· αφοσίωση
έμπλεος: γεμάτος, πλήρης
εμποδίζεται (απρόσ.): φέρνει/δημιουργεί εμπόδιο
εμποδίζω,-ομαι: απαγορεύω· κόβω,-ομαι· αποκλείω· κρατώ,-ιέμαι· συγκρατώ,-ιέμαι· σταματώ
εμπόδιον: ενόχληση, βάρος· δυσκολία
εμποδισμένος: εμποδισμένος, αμήχανος· απαγορευμένος
(ε)μπορώ/ημπορώ: μπορώ· α΄ εν. οριστ. αορ.: ημπόρεσα· β΄ εν: ημπόρεσες· γ΄ εν.: ημπόρεσε(ν)/ημπόρησε(ν)/εμπόρεσε· γ΄ πληθ.: ημπόρεσαν
εμπράκτως: στην πράξη, πράγματι
έμπρονσθεν βλ. έμπροσθεν
εμπρός: μπρος· πέρα· στο εξής· εκφρ.: από τότες και εμπρός: στο εξής· από τώρα και εμπρός: στο εξής
έμπροσθεν/έμπρονσθεν (λανθ.)/εμπροσθά/εμπροστά: μπροστά, ενώπιον· στο μπροστινό τμήμα, στην πόρτα· προηγουμένως, πρωτύτερα· βλ. και από
εμπροστύτερα: πιο μπροστά· πρωτύτερα
εμφυσώ: εμπνέω, εφοδιάζω με, υπαγορεύω
εν: σε· εκφρ.: εν βάρει: επί ποινή· εν ευκολία: εύκολα· εν πρώτοις: πρώτα· εν πρώτοις και αρχής: με την πρώτη (φορά), από την αρχή αρχή· εν συντομία: κοντολογίς, τελικά· εν ταὐτῷ: σε μια/στη στιγμή, αμέσως, μονομιάς, ταυτόχρονα· εν τῳ άμα: αμέσως· εν τῳ μεταξύ: στο μεταξύ, ανάμεσα, στο ενδιάμεσο διάστημα (χώρου ή χρόνου)
εναγόμενος: αυτός που καταγγέλλεται/κατηγορείται, προκαλείται (σε διαγωνισμό, μονομαχία κτλ.)
ενάγωγος: ενάγων, κατήγορος
ενάγων: αυτός που καταγγέλλει/κατηγορεί, προκαλεί (σε διαγωνισμό, μονομαχία κτλ.)
ενάντια/ενάντιον (εις)/εναντίον (εις): (απ)έναντι· αντίθετα (με/προς)· παρά, κόντρα (σε)· εναντίον· αντί για· εις βάρος, κατά· εκφρ.: εναντίον εις κάθε ελπίδα: παρά κάθε προσδοκία, εντελώς απροσδόκητα· εναντίον της αληθείας: σε πείσμα της αλήθειας, αντίθετα με την πραγματικότητα· εναντίον της θελήσεως: παρά τη θέληση
εναντίον, το: αντίθετη κατάσταση· αντίθεση· εκφρ.: διά το εναντίον+γεν.: αντίθετα προς/με
ενάντιος/εναντίος (επίθ. και ουσ.): αντίθετος· αντίξοος, εχθρικός, βλαβερός· αντίπαλος, εχθρός· αντίδικος
εναντιότης: αντίθεση, ασυμβίβαστο· αντίρρηση, αντίδραση· αντιστροφή· εχθρότητα
εναντιώνομαι/εναντιούμαι: αντιστέκομαι· αντιμετωπίζω· αντιτίθεμαι· διαφωνώ· αντιλέγω, αντιμιλώ· λέω όχι· έκφρ.: εναντιώνομαι τινά: δεν αντιλέγω σε κανέναν
εναντίως: αντίθετα, αντίστροφα

ενάρετος: ενάρετος· δεξιοτέχνης
ένας βλ. είς
ενδεής: που έχει/βρίσκεται σε ανάγκη,-ες· φτωχός, εξαθλιωμένος
ένδεια: ανάγκη· φτώχεια
ενδέχεται (απρόσ.): είναι πιθανό, δυνατόν· μπορεί, ίσως· το πιθανότερο είναι, μάλλον· παρατ.: ενδέχουνταν
ενδύω,-ομαι: ντύνω,-ομαι· γ΄ εν. παρατ.: ενδύουνταν· γ΄ εν. οριστ. αορ.: ενδύ(ν)θη· εκφρ.: ενδύομαι από: ντύνομαι/σκεπάζομαι με· ενδύω ωσάν ένα λουλούδι: φορτώνω κάποιον με (πολλές στρώσεις) ρούχα, ντύνω με πολλά ρούχα
ενέργεια: επίπτωση· αποτέλεσμα
ενεστώς: παρών, τωρινός
ενεστώτα (πληθ.): (τα) παρόντα, (το) παρόν
ενεχυρίζω: βάζω ενέχυρο, υποθηκεύω
ένθεν κἀκείθεν: (απ') εδώ και (απ') εκεί, πέρα δώθε· προς όλες τις κατευθύνσεις
ενθύμησις,-η: μνήμη, μνημονική ικανότητα· ενθυμητικό (χρονολογικό) σημείωμα, μικρό χρονικό
ενθυμητικόν: μνήμη
ενθυμίζω/ενθυμούμαι: θυμίζω· θυμάμαι· κρατώ στη μνήμη· συλλογίζομαι, βάζω/φέρνω στον νου· έχω σκοπό, αποφασίζω· α΄ πληθ. οριστ. μέσ. ενεστ.: ενθυμούμεσθεν· γ΄ εν. παρατ.: ενθυμούνταν· γ΄ εν. οριστ. αορ.: ενθυμήθη
εννεακόσια (ουδ.): εννιακόσια
εννοείται (απρόσ.): συνάγεται
έννοια: έννοια· σημασία, ουσία, στόχος· περιεχόμενο· λόγος με σημασία, (φιλο)σοφία· γνωμικό, ρητό· πρόταση, φράση
εννοώ: εννοώ· σκέφτομαι, φαντάζομαι
ενόσω: όσο· ώσπου· έκφρ.: ενόσω οπού να: παρά να, από το να
ενού βλ. είς
ενόχλησις,-η: ενόχληση· ανησυχία
ενοχλισμένος: ενοχλημένος
ενταφιάζω: θάβω
εντέλεια: τελειότητα· κορύφωση, κορυφή· αφρόκρεμα
εντελέστερος: τελειότερος
εντελέστατος: τελειότατος, οξύτατος, υψηλότατος, ανώτατος
εντελής: ολοκληρωμένος, τέλειος· φίνος· εξέχων, σπουδαίος
εντιμότης μου, η: εγώ ο έντιμος/άρχοντας
εντόσθια (πληθ.): εντόσθια, σωθικά· σπλάχνα, έγκατα, βάθη· πυρήνας, βάθος· βαθύτερος εαυτός· αισθήματα, ψυχή· έκφρ.: τέκνον των εντοσθίων μου: πολυαγαπημένο μου παιδί
εντρέπο(υ)μαι: ντρέπομαι
εντροπαλός: ντροπαλός, συνεσταλμένος, φοβισμένος· επαίσχυντος, αισχρός
εντροπιάζω,-ομαι: ντροπιάζω,-ομαι· ατιμάζω, ξεπαρθενεύω, βιάζω
εντροπιασμένος: ντροπιασμένος· δειλός· αισχρός

ενυπνιάζομαι: ονειρεύομαι· κοιμάμαι
εξ βλ. εκ
έξ βλ. έξ(ι)
εξάδελφος: πρώτος εξάδελφος· ανεψιός
εξαίρετος: εξαιρετικός, διαλεχτός· σπάνιος, εξαιρετικά ωραίος· εξαιρετικά μεγάλος, στενός· έκφρ.: εξαίρετον πράγμα: εκλεκτό εύρημα, τεφαρίκι
εξαισιότατος: πάρα πολύ υψηλής ποιότητας, πάρα πολύ εξαιρετικός
εξακοσ(ι)αριά: ποσότητα εξακοσίων (νομισμάτων)· αιτ. πληθ.: εξακοσαρές
εξακουσμένος: ξακουστός, φημισμένος
εξάκουστος: ξακουστός
εξαλείφω: σβήνω· εκμηδενίζω
εξανάγκης: κατ' ανάγκη, αναγκαστικά
εξανακαίνισε βλ. ξανακαινίζω
εξανθισμένος: ανθισμένος
εξανθώ: μαραίνομαι
εξάπαντος: οπωσδήποτε, χωρίς άλλο· αναμφίβολα· κατ' ανάγκη
εξαπλώνω: απλώνω
(ε)ξαρματώνω: αφαιρώ τον (προστατευτικό) οπλισμό, ξεγυμνώνω
εξαρχής: από την αρχή, από παλιά
(ε)ξάστερος: ξάστερος· διαυγής, καθαρός· έκφρ.: εξάστερος καιρός: νυχτερινό αεράκι, κρύο
εξαστράπτων: αστραφτερός
έξαφνα: ξαφνικά· απρόοπτα, απροσδόκητα· κατά τύχη
έξαφνος: ξαφνικός, απροσδόκητος
εξεμυστηρευθώ βλ. ξεμυστηρεύομαι
εξεναντίας: από την άλλη, ωστόσο
εξεπάσθη βλ. ξιπάζομαι
εξετάζω: εξετάζω, ερευνώ· διερευνώ εξονυχιστικά· ανακρίνω· ανακρίνω στην Ιερά Εξέταση· αναζητώ, ψάχνω, γυρεύω· γ΄ πληθ. οριστ. αορ.: εξέταξαν· β΄ εν. υποτ.: εξετάξεις· γ΄ εν.: εξετάσει· γ΄ πληθ.: εξετάξουν
εξετακτής: αναζητητής· έκφρ.: εξετακτής των τυχών: τυχοδιώκτης
εξέτασις,-η/εξέταξις,-η: έρευνα· ανάκριση· καταφυγή, επίσκεψη· ονομ. πληθ.: εξέταξες
εξετιμούνταν βλ. ξετιμώ
εξηγώ: μεταφράζω
(ε)ξηλώνω: ξηλώνω· ξεκαρφιτσώνω
εξής, ο: ο επόμενος, υπόλοιπος· έκφρ.: και τα εξής: και τα λοιπά
έξ(ι): έξι
εξίσης: εξίσου
εξίσου (επίρρ. και επίθ.): εξίσου· ίσος,-η,-ο (κτλ.)
έξοδα (πληθ.): χρήματα για τις αναγκαίες δαπάνες· χρήματα για έξοδα διατροφής· κόστος, τιμή

εξοδιάζω: ξοδεύω· κατανέμω, μοιράζω· α΄ εν. οριστ. αορ.: εξοδίασα/εξοδιάσα· γ΄ εν.: εξοδίασε· γ΄ πληθ.: εξοδίασαν

εξοδιασμένος: ξοδεμένος, σπαταλημένος

εξομολογούμαι: εξομολογούμαι, ομολογώ· β΄ εν. προστ. ενεστ.: εξομολογού

εξορία: εξορία· μεταφορά σε ξένη χώρα, ξερριζωμός· κύρωση

εξοσιάζω βλ. εξο(υ)σιάζω

εξουθενημένος: νικημένος, καταβεβλημένος

εξουθένησις,-η: απόρριψη, καταφρόνηση

εξουθενώ(νω): απορρίπτω, ακυρώνω, εξουδετερώνω· επικρίνω, κατακρίνω, περιφρονώ

εξουσία: δύναμη· δικαιοδοσία· κύρος· κυριαρχία· άδεια· έκφρ.: εις την εξουσίαν βλ. εις

εξο(υ)σιάζω: έχω (την) εξουσία, κυβερνώ· διατάζω· κατέχω· διαθέτω

εξουσιαστής (επίθ. και ουσ.): που έχει εξουσία, δικαιοδοσία· κύριος, ηγεμόνας· σκηπτροφόρος· δύναμη· έκφρ.: δίχως να φοβούνται από τον βασιλέα ή από κανέναν άλλον εξουσιαστήν: χωρίς να φοβούνται κανέναν απολύτως

έξυπνος: ξύπνιος· άγρυπνος

εξυπόλυτος: ξυπόλυτος· θηλ. ονομ. πληθ.: εξυπόλυτοι

έξω: έξω· μακριά· στο ύπαιθρο· εκτός· εκφρ.: έξω από: εκτός από, περισσότερο από, από/μέσω· έξω από το δίκαιον: (με) περισσότερο δίκιο, μεγαλύτερη ισχύ· έξω μπέλα μπέλα κ(α)ι απομέσα δεν ωφέλα βλ. μπέλα· έξω του εαυτού μου: εκτός εαυτού, παραζαλισμένος, αποσβολωμένος, αναίσθητος

έξω φρενών, ο: τρελός, σαλεμένος

επ' αληθείας: στ' αλήθεια

επαγγέλλομαι: έχω το επάγγελμα· ασχολούμαι με το να· ασκώ

επάγγελμα: λειτούργημα, ιδιότητα· τάξη· τάγμα· μοναχικό σχήμα, ιερατικό ένδυμα· θρησκεία· επαγγελία, υπόσχεση

επά(γ)ησαν, επάγησε βλ. πα(γ)αίνω

επαγορεύω: υπαγορεύω, συνθέτω· μτχ. ενεστ.: επαγορεύοντας· γ΄ εν. οριστ. αορ.: επαγόρευσεν

επαινεμένος/επαινημένος: παινεμένος, φημισμένος· επιδοκιμασμένος

έπαινος: παίνεμα· επαινετικό κείμενο, ύμνος

επαινώ,-ούμαι: παινεύω· καυχιέμαι· β΄ εν. οριστ. ενεργ. ενεστ.: επαινάς· γ΄ εν.: επαινά· γ΄ εν. οριστ. αορ.: επήνεσε

(ε)παίρνω: παίρνω· καταλαμβάνω, κυριεύω· αρπάζω, σφετερίζομαι· χτυπώ, προσβάλλω· σηκώνω, επιφορτίζομαι· μεταβιβάζω, μεταφέρω· εκλαμβάνω· παντρεύομαι· πληρώνομαι· μεταχειρίζομαι· β΄ εν. προστ. αορ.: έπαρε/έπαρον· β΄ πληθ.: επάρετε· εκφρ.: (ε)παίρνω αίμα: κάνω αφαίμαξη· (ε)παίρνω διάστημα: παίρνω απόσταση, φόρα (;), καταλαμβάνω τη θέση μου (σε μονομαχία)· (ε)παίρνω διάστημα εις τον κάμπον: καταλαμβάνω τη θέση μου σε πεδίο μονομαχίας· (ε)παίρνω είδησην: παίρνω χαμπάρι, αντιλαμβάνομαι· (ε)παίρνω εις ένα μέρος: παίρνω καταμέρος, ξεμοναχιάζω· (ε)παίρνω εις την συνοδείαν μου: συνοδεύω,

κάνω παρέα· (ε)παίρνω επάνω εις την υπόσχεσήν μου: επιφορτίζομαι την ευθύνη για κάποιον, αναλαμβάνω· (ε)παίρνω επάνω (μου): ρίχνω πάνω μου, φορώ, φορτώνομαι, επιφορτίζομαι, αναλαμβάνω (την ευθύνη)· (ε)παίρνω θέλημα: παίρνω την άδεια να φύγω, αναχωρώ· (ε)παίρνω λογαριασμόν: παίρνω είδηση, πληροφορούμαι, μαθαίνω, κοιτάζω, προσέχω, υπολογίζω, συλλογίζομαι, σκέφτομαι· (ε)παίρνω πολύ διάστημα: διανύω μεγάλην απόσταση· (ε)παίρνω τέλος: τερματίζομαι, πραγματώνομαι, επισφραγίζομαι· (ε)παίρνω την αναπνοήν μου: παίρνω μια ανάσα, ξεκουράζομαι· (ε)παίρνω την σέλαν: ξεσελώνω· (ε)παίρνω το σαμάρι: ξεσαμαρώνω· (ε)παίρνω τον τρόπον του ζην: διαλέγω τρόπο ζωής· (ε)παίρνω τόσον ψιλόν λογαριασμόν: κοιτάζω τόσο τις ψιλολεπτομέρειες, ψιλολογώ πολύ

επαίρομαι: περηφανεύομαι, καυχιέμαι· β΄ εν. υποτ. ενεστ.: επαίρῃ/επαίρεσαι

επαναλαμβάνω: ξαναπαίρνω, ξαναβρίσκω

επανάστασις,-η: ταραχή, αναστάτωση

επαναστρέφω: επιστρέφω, ξανακυλώ

επαναστροφή: αντιξοότητα

επάντησαν βλ. (α)παντώ

επάνω/απάνω· πάνω· εκφρ./συνδ.: απάνω/επάνω εις: πάνω σε, σε, μέσα σε (χρον.), κατά τη διάρκεια, σχετικά με, ως προς, εν ονόματι· απάνω/επάνω εις αυτό: εκείνη τη στιγμή, τότε, στο ζήτημα αυτό, σχετικά με αυτό, με τη σκέψη αυτή· απάνω/επάνω εις την οπλοφορικήν μου τιμήν: στον λόγο της τιμής μου ως ιπποκόμου· απάνω/επάνω εις την τιμήν μου: στον λόγο της τιμής μου

επανωγραφή: (εξωτερική) επιγραφή, επανώγραμμα

επανωφόρι/απανωφόρι: επενδύτης, κοντός μανδύας, καζάκα· κοντή κάπα, κοντογούνι· επικόσμημα, γιλέκο· καλύπτρα (θώρακα, πανοπλίας κτλ.) από λεπτό ύφασμα, μαγνιά/μαγνάδι

έπαρε, έπαρον βλ. (ε)παίρνω

επαριθμώ: απαριθμώ, παραθέτω κατά σειρά, περνώ από το ένα στο επόμενο σαν να παίζω κομπολόι· γ΄ εν. οριστ. αορ.: επαρίθμησεν

επαρχία: περιοχή· χωριό· επικράτεια, κράτος

επειδή: διότι· εκφρ./συνδ.: επειδή (και)/επειδή και πως: επειδή, μια και, αφού, αν· επειδή και δεν: μήπως, άραγε· επειδή και ενδέχεται: μήπως άραγε

επερεκάλεσα βλ. παρακαλώ

επεριποιηθήκετε βλ. περιποιούμαι

επί: πάνω/σε, για· εκφρ.: επί ζωής μου βλ. ζωή· επί το πλείστον: ακόμη περισσότερο, ολοένα και περισσότερο, χειρότερα

επίγειος: γήινος, θνητός

επίδειξις,-η: φανέρωμα, προβολή

επιδοκλώθη βλ. πεδο(υ)κλώνω

επιείκεια: επιείκεια· ισότητα

επιθυμία: επιθυμία· όρεξη, κέφι· λαχτάρα· άγχος

επιθυμώ: θέλω, λαχταρώ· β΄ εν. οριστ. και υποτ. ενεστ.: επιθυμάς· γ΄ εν.: επιθυμά· γ΄

πληθ.: επιθυμούν/επιθυμούσι· αρσ. ονομ. πληθ. μτχ.: επιθυμούντες
επικρατεία: πολιτεία, πολίτευμα, κοινωνία· κράτος· αιτ. πληθ.: επικρατείες
επίλοιπος: υπόλοιπος· δεύτερος, μεταγενέστερος
επιμέλεια/επιμελεία: φροντίδα· μέριμνα· μόχθος, δραστηριότητα· επιμονή
επιμελής: επίμονος
επιμελούμαι: φροντίζω, κοιτάζω· δείχνω επιμέλεια, φροντίδα· βολεύω, τακτοποιώ
επίσημος: γνωστός, ονομαστός· αξιοσημείωτος, σημαντικός· επωφελής
επισκέπτω,-ομαι: προστατεύω, φροντίζω· μτχ. ενεργ. ενεστ.: επισκέπτοντας· απαρέμφ.: επισκέπτει
επίσκεψις,-η: επίβλεψη, εποπτεία· προστασία, φροντίδα
επιστασία: εποπτεία· λειτουργία, ρόλος
επιστάτης: (γενικός) επιστάτης αρχοντικού, μαγιορδόμος· (αστυνομικός, αγορανομικός, συντεχνιακός κτλ.) επιθεωρητής, επόπτης· διοικητής
επιστήμη: επιστήμη· γνώση· ικανότητα, επιδεξιότητα· επάγγελμα· ανατομική επιστήμη (λανθ.)· έκφρ.: καλαί επιστήμαι: καλές/ελευθέριες επιστήμες, τέχνες
επιστήμων: καλός γνώστης, έμπειρος
επιταυτού: σκόπιμα, με στόχο· βλ. και επιτούτου
επιτάφιος: (επιτάφιο) επίγραμμα· επιγραφή· εκφρ.: επιτάφιος θρήνος: επιτάφιο επίγραμμα· επιτάφιος των καθέδρων: πανεπιστημική επιγραφή (αναμνηστική επιγραφή εκλογής καθηγητή ή αναγόρευσης πτυχούχου/διδάκτορα)
επιτήδεια: επιδέξια, πετυχημένα· καμαρωτά· καλά, έξοχα, άριστα
επιτήδειος: κατάλληλος· επιδέξιος· οξύνους, εύστροφος, έξυπνος, επινοητικός
Επιτήδειος/επιτήδειος Ευγενής/ευγενής: εύστροφος/έξυπνος/επινοητικός ιδαλγός, δον Κιχότης, Ινχενιόσο Ιδάλγο (Ingenioso Hidalgo· βλ. και Κισ(ι)ότε
επιτηδειότατος: επιδεξιότατος, άριστος
επιτηδειότερος: επιδεξιότερος, ικανότερος· πιο βολικός, καλότροπος, ευχάριστος
επιτηδειότης: ευστροφία, αγχίνοια· χαριτωμένη αφέλεια/αταξία· ικανότητα, προσαρμοστικότητα
επιτηδεύομαι: σκέπτομαι εφευρετικά, επινοώ, προσπαθώ
επιτίμησις,-η: ψόγος, στηλίτευση
επιτούτου: επίτηδες, σκόπιμα, με στόχο· βλ. και επιταυτού
επίτροπος: τοποτηρητής (του θρόνου), αντιβασιλιάς· βεζίρης· εκπρόσωπος· εκτελεστής διαθήκης· έκφρ.: βασιλικός επίτροπος: αντιβασιλιάς, βασιλικός εκπρόσωπος-διοικητής πόλης
επιτυγχάνει (απρόσ.): προκύπτει, βγαίνει· έκφρ.: ό,τι και αν επιτύχει: ό,τι βγει/προκύψει
επιτυγχάνω/επιτυχαίνω: πετυχαίνω, βρίσκω τον στόχο, το σωστό· επαληθεύομαι· βρίσκω· συναντώ· οδηγώ σε επιτυχία, κάνω να επιτύχει, ανορθώνω, ανασταίνω/ξαναζωντανεύω· α΄ εν. οριστ. αορ.: επέτυχα· γ΄ εν.: επέτυχε/επίτυχε· έκφρ.: εκείνο οπού ήθελεν επιτύχει: ό,τι βρει
επιχείρημα: επιχείρηση· εγχείρημα, δουλειά· περιπέτεια· κατόρθωμα
επιχειρίζομαι: επιχειρώ· αποπειρώμαι, προσπαθώ· μεταχειρίζομαι· επιτελώ· αρχί-

ζω· έκφρ.: επιχειρίζομαι τύχες: αναζητώ περιπέτειες, μπαίνω σε περιπέτειες· επιτελώ κατορθώματα
επίψογος: κατακριτέος, κακός
επόθανε βλ. (α)ποθαίνω
επροχθές βλ. προχθές
επτά κατσίκια: αστερισμός της Πλειάδας
επωνυμία: όνομα· τίτλος
ερασμένος: αγαπώμενος, αντικείμενο έρωτα· ερωτευμένος
εραστής: ερωτευμένος
εραστικός: ερωτευμένος
εργαλείον: όργανο
εργαστηριάκι: μαγαζάκι
εργαστήρι(ον): εργαστήριο/βιοτεχνία· μικρό εμπορικό, μαγαζί· έκφρ.: εργαστήρι μπαρμπέρικον: κουρείο
Έργαστος/Εργάστος: Εργκάστο (=Αμβρόσιος), φίλος του «βοσκού» Μυρτίλλου, Αμπρόσιο ‹ιταλ. Ergasto ‹ισπ. Ambrosio
εργάτης: μεταφορέας, χαμάλης
έργον: έργο· ενέργεια, πράξη· ερωτική πράξη· πραγμάτωση, ολοκλήρωση· κατόρθωμα· πληθ.: έργατα: καμώματα, κατορθώματα· έκφρ.: με έργα πιστεύετε, και όχι με λόγια: να πιστεύετε με πράξεις και όχι με λόγια ‹λατ. operibus credite, et non verbis
Ερελίτσε βλ. Ρικότα
έρευνα: αναζήτηση· υπαινιγμός
ερευνητής: αναζητητής· έκφρ.: ερευνητής της τύχης: τυχοδιώκτης
ερευνώ: αναζητώ, ψάχνω
ερημία: ερημιά, ερημότοπος· χέρσος τόπος· έρημος· τόπος έξω από την πεπατημένη
ερημίτης: ασκητής
ερημίτικος: ασκητικός, μοναχικός
έρημος: έρημος, μόνος, απομονωμένος· απροστάτευτος, εγκαταλελειμμένος· ρημαγμένος, φτωχός· έκφρ.: έρημος τόπος: έρημος, ερημιά
έρις: μάλωμα, σύγκρουση· εριστικότητα· αιτ. εν.: έριν
ερμηνεία: συμβουλή· (προ)ειδοποίηση
ερμηνευμένος: δασκαλεμένος
ερμηνεύω: συμβουλεύω· δασκαλεύω· δίνω εντολή,-ές, διατάζω
Εροστράτος: εμπρηστής Ηρόστρατος, Ερόστρατο ‹Eróstrato
Ερτσίλιαν, Αλόνσος από την: συγγραφέας Αλόνσο ντε Ερθίλια ‹Alonso de Ercilla
έρχεται (απρόσ.): έρχεται, δημιουργείται· έκφρ.: με έρχεται: μου έρχεται επιθυμία
έρχομαι: έρχομαι· φτάνω· μπαίνω· πέφτω πάνω· κατεβαίνω, επιτίθεμαι· α΄ πληθ. οριστ. ενεστ.: ερχόμεσθεν· β΄ εν. παρατ.: ήρχουσουν· γ΄ εν.: ήρχετο(ν)/έρχουνταν/ήρχουνταν/ηρχούνταν· γ΄ πληθ.: έρχονταν/ήρχουνταν/ήρχουτον· εκφρ.: έρχομαι άνω κάτω: ανατρέπομαι, γκρεμίζομαι, αναστατώνομαι, κάνω τα αδύνατα

δυνατά· έρχομαι από: μπαίνω από· έρχομαι εις αυτήν την κατάντιαν: φτάνω/καταντώ σε τέτοιο χάλι· έρχομαι εις τα έργα: καταφεύγω/φτάνω σε πράξεις, συμπλέκομαι· έρχομαι εις την πρώτην μου υγείαν και δύναμην: ξαναβρίσκω την αρχική μου υγεία και δύναμη· έρχομαι κατεπάνω: επιτίθεμαι· έρχομαι κατόπι: ακολουθώ

ερχόμενος: μελλοντικός

ερχομός: άφιξη· έκφρ.: καλός ερχομός: καλωσόρισμα

έρως,-ωτας: έρωτας, αγάπη· ερωμένος,-η

Έρωτας: θεός Έρως· θεατρικός/χορευτικός ρόλος του Έρωτα ‹Cupido

ερώτημα: ζήτημα, αίτημα

ερώτησις,-η: ερώτηση· αντίλογος, δεύτερη κουβέντα· ερώτημα, αίτημα· πρόβλημα, αίνιγμα· σοφιστικό/παγιδευτικό ερώτημα/πρόβλημα· έκφρ.: χωρίς καμίαν ερώτησην: χωρίς δεύτερη κουβέντα, αντίρρηση

ερωτικά: ερωτικά· με πολλή αγάπη

ερωτικά (πληθ.): ερωτοδουλειές, ερωτικές περιπέτειες, διασκεδάσεις

ερωτικός: αγαπημένος

ερωτώ,-ώμαι: ρωτώ,-ιέμαι· ανακρίνω· ψάχνω (με πάθος)

εσέν βλ. (ε)σύ

εσκιτζής: μπαλωματής ‹τουρκ. eskici

Εσκίφης: «Ρουφιάνος»/«Αηδιαστικός», μυθιστορικός μάγος Αλκίφε, Εσκίφε ‹Esquife· βλ. και Αλκίφης

έσοπτρον: καθρέφτης· υπόδειγμα

εσπέρα: βράδυ· βλ. και από

εστεφανωμένος: δαφνοστεφής, βραβευμένος

εστί, έστοντας, έστω βλ. είμαι, είναι

έστοντας (επιρρ.): καθώς, τη στιγμή που, ενώ· έκφρ.: έστοντας και να: με το να, καθώς, επειδή

έστω (επίρρ.): έστω· δεν πειράζει

(ε)σύ: εσύ· γεν. εν.: σου· αιτ.: σε/εσέν(α)· ονομ. πληθ.: εσείς· αιτ.: (ε)σάς

εσυστάθηκε βλ. συσταίνομαι

έσχατος: τελευταίος· ο πιο απόμακρος

έσωθεν: μέσα

έτερος: άλλος· έκφρ.: και ετέρους και εκείνους: τόσο αυτούς όσο και εκείνους, τους μεν και τους δε

ετία βλ. ιτέα

ετοιμάζεται (απρόσ.): γίνεται ετοιμασία, ετοιμάζεται τραπέζι

ετοιμάζω,-ομαι: ετοιμάζω,-ομαι· τακτοποιώ· ρίχνω/κατεβάζω (βάρκα) στο νερό· γ΄ πληθ. οριστ. ενεργ. αορ.: ητοίμασαν/ετοίμασαν

έτοιμος: έτοιμος· εγρήγορος· πρόθυμος· ραμμένος και έτοιμος

ετούτος: τούτος, αυτός εδώ· έκφρ.: ετούτην την ώραν: τώρα· μόλις πριν λίγο

ετρώθη βλ. τιτρώσκομαι

έτσι: έτσι· εκφρ.: έτσι είναι: αυτή είναι η αλήθεια, σωστά, πράγματι· έτσι ελπίζω:

αυτή είναι η αλήθεια, σωστά· έτσι να: που να· έτσι καθώς: ακόμη και, μολονότι
ευαρεστημένος: ευχαριστημένος, ικανοποιημένος
ευαρέστησις,-η: ευχαρίστηση, ευαρέσκεια· ικανοποίηση· φιλοφροσύνη· βούληση, προαίρεση· καλή διάθεση, ευπροσηγορία
ευάρεστος: ευχάριστος
ευαρεστώ,-ούμαι: ευχαριστώ,-ιέμαι· δίνω/βρίσκω ευχαρίστηση, ικανοποίηση· ικανοποιώ,-ούμαι· αρκούμαι· γ΄ εν. υποτ. μέσ. αορ.: ευαρεστηθεί/ευαρεσθηθεί· έκφρ.: ευαρεστώ εις: φαίνομαι αρεστός σε, κάνω το χατίρι (κάποιου), υπακούω
ευγένεια/ευγενεία: ιδιότητα, κατάσταση φεουδαρχικής ευγένειας· ευγένεια· ευγενική συμπεριφορά· αρχοντικοί τρόποι, αρχοντική συμπεριφορά· επίπλαστη εξωτερική εμφάνιση, φλοιός
ευγενεία μου, η: εγώ ο ευγενής
ευγενής/ευγενικός (επίθ. και ουσ.): που ανήκει σε ευγενή· ευγενής, αριστοκράτης· κατώτερος ισπανός ευγενής, ιδαλγός· παγανιστής, ειδωλολάτρης (λανθ.)· θηλ. αιτ. πληθ.: ευγενείς/ευγενικές
Ευγενικός Πόλος βλ. Πόλος
ευγενικότερος: αριστοκρατικότερος
ευγλωττία: καλός χειρισμός της γλώσσας· άνεση λόγου· ευγενική καταγωγή (λανθ.)
εύγλωττος: εύγλωττος· καλός, σωστός
ευδία: ηρεμία, γαλήνη
ευδοκώ: μου φαίνεται καλό, έχω την καλή θέληση να κάνω κάτι, θέλω
ευεργετικός: ευνοϊκός
ευημερία: ευτυχία· εύνοια· έκφρ.: άνεμος της ευημερίας: ευνοϊκός άνεμος
ευθηνία/ευθήνια: αφθονία· απλοχεριά· (μεγάλος) όγκος νερού
ευθυμητικόν: ευθυμία
ευθύς: αμέσως· έκφρ.: ευθύς οπού: αμέσως μόλις
εύκαιρος: άδειος· πιο άδειος
ευκαιρώνω/ευχαιρώνω: αδειάζω
εύκαρπος: καρποφόρος, γόνιμος
ευκλεής: καλόβουλος, ευνοϊκός
εύκλιτος: εύκαμπτος, μαλακός, ήπιος
ευκολία: άνεση· ευκαιρία· έκφρ.: εν ευκολία: εύκολα
ευκολόκλιτος: ευεπίφορος, εύκολος, επιπόλαιος, ελαφρός
εύκολος: εύκολος· έκφρ.: εύκολος κλίσις: ευκολία, ευμετάβολο
ευκολοϋπόφερτος: που υποφέρεται, αντέχεται εύκολα
ευλάβεια: σεβασμός· ντροπή· φόβος
ευλαβής και ορθόδοξος: καλός χριστιανός
ευλαβούμαι: σέβομαι· λατρεύω
εύλογος: λογικός· φρόνιμος, καλός
ευμαθής: που μαθαίνει εύκολα, δεκτικός, ευάγωγος στη μάθηση
εύμορφα: όμορφα· απαλά, λεπτά· χαριτωμένα

ε(υ)μορφαίνω: ομορφαίνω· γ΄ εν. παρατ.: εμόρφηνε

ευμορφία: ομορφιά· όμορφη γυναίκα· καλό παρουσιαστικό· φρονιμάδα (λανθ.)

εύμορφος: όμορφος· γενναίος· κομψός, χαριτωμένος· πολιτισμένος, ευγενικός· στρωτός, καλοσυνταγμένος· πειστικός, μυαλωμένος, συνετός· σπουδαίος (ειρων.)· θηλ. ονομ. εν.: εύμορφος,-η· γεν. εν.: εύμορφης· αιτ. εν.: εύμορφον/εύμορφη(ν)· έκφρ.: με εύμορφον τρόπον: ήρεμα, ήσυχα

ευμορφότερος: ωραιότερος· βλ. και ευμορφύτερος

ευμορφούτσικος: ομορφούλης· πολύ όμορφος, πολύ χαριτωμένος

ευμορφύτερος: ωραιότερος· βλ. και ευμορφότερος

ευποιία: καλή πράξη· ευεργεσία· όφελος

ευποιώ: πράττω το καλό

ευποιών: αγαθοεργός, δράστης καλών

ευπρέπεια: κοσμιότητα, σεμνότητα· πρέπον· λογοτεχνικά πρέπον (decorum)· αιδώς, αιδημοσύνη· καθαρότητα· εκφρ.: καλή ευπρέπεια: χρηστά ήθη· κατά την ευπρέπειαν: σύμφωνα με την κοσμιότητα

ευπρόσδεκτον: καταδεκτικότητα, ευγένεια

ευπρόσδεκτος: καταδεκτικός

ευπροσηγορία: ευχάριστοι/καλοί τρόποι, ευγένεια, καλή ανατροφή· φιλοφροσύνη, γλυκύτητα, τρυφερότητα

ευπροσήγορον: ευχάριστοι/καλοί τρόποι, φιλοφροσύνη, ευγένεια, γλυκύτητα,τρυφερότητα

ευπρόσιτος: καλοαναθρεμμένος, καλότροπος

ευρισκόμενος: ευρισκόμενος· όντας· ζωντανός

ευρίσκω,-ομαι: βρίσκω,-ομαι· πετυχαίνω, συναντώ· βρίσκομαι, είμαι· παρευρίσκομαι· (παρα)μένω· ζω· α΄ πληθ. οριστ. ενεργ. ενεστ.: ευρισκόμεθα/ευρισκόμεσθεν· α΄ εν. οριστ. αορ.: ηύρα· α΄ πληθ. υποτ.: ευρούμεν· α΄ πληθ. ευκτ.: εύροιμεν· β΄ εν. προστ.: εύρε· γ΄ πληθ. οριστ. μέσ. ενεστ.: ευρίσκου(ν)ται· α΄ εν. παρατ.: ευρίσκο(υ)μουν· γ΄ εν. και πληθ.: ευρίσκουνταν· εκφρ.: ευρίσκομαι εις άλλα πράγματα: είμαι, γίνομαι διαφορετικός· ευρίσκομαι εις αυτάς τας συνομιλίας: συζητώ/λέω αυτά· ευρίσκομαι εις αυτήν την ομιλίαν: λέω αυτά, μιλώ/συζητώ έτσι· ευρίσκομαι εις μεγάλο σφάλμα/σφάλμο: κάνω μεγάλο λάθος· ευρίσκομαι εις τα ολοίσθια: είμαι ετοιμοθάνατος· ευρίσκομαι έξω του εαυτού μου: συγχύζομαι, παραφρονώ· ευρίσκομαι καλά: είμαι καλά· ευρίσκομαι με μεγάλην καρδίαν βλ. καρδία· ευρίσκομαι τριγύρω: παρευρίσκομαι· ευρίσκο(υ)μαι κακόκαρδος: έχω κακή διάθεση· ευρίσκω εύλογον: μου φαίνεται καλό· ευρίσκω παράδειγμα: συγκρίνω· ευρίσκω τόπον: βρίσκω τον τόπο και τον χρόνο, βρίσκω την κατάλληλη ευκαιρία/περίσταση

Ευρύαλος: βιργίλειος Ευρύαλος, Ευρίαλο ⟨Euríalo

ευσπλα(γ)χνία: λύπηση, έλεος· συμπάθεια

ευσπλαγχνικός: σπλαχνικός· λυπημένος

ευσπλαχνίζομαι: λυπούμαι, δείχνω έλεος, συμπάθεια

εύσπλαχνος: σπλαχνικός

εύτακτος: ευγενικός, ευπρεπής· τακτοποιημένος, κανονικός, οργανωμένος, συντεταγμένος
ευτέλεια: χυδαιότητα, προστυχιά· ψεγάδι· ιδιότητα, κατάσταση κατώτερης κοινωνικής τάξης/θέσης
ευτελής: χυδαίος, πρόστυχος· ταπεινός
ευτυχεσμένος βλ. ευτυχισμένος
ευτυχέστατος: πάρα πολύ τυχερός, ευοίωνος, ευνοϊκός· έκφρ.: ευτυχέστατον συναπάντημα: πάρα πολύ καλός οιωνός
ευτυχής: καλότυχος, ευτυχισμένος· ανώτερος, υψηλός
ευτυχία: ευτυχία, ευδαιμονία· καλοτυχία· επιτυχία· τύχη, περιπέτεια
ευτυχισμένος/ευτυχεσμένος: ευτυχισμένος· καλότυχος· γεμάτος περιπέτειες
ευφράδεια: ευγλωττία· κομψός τρόπος ομιλίας/αφήγησης
ευφροσύνη: χαρά· ευθυμία, πηγή ευθυμίας, γέλιου
ευχαί (πληθ.): ευλογία· ακολουθία, λειτουργία
ευχαιρώνω βλ. ευκαιρώνω
ευχαριστημένος: ικανοποιημένος· αρσ. και θηλ. ονομ. πληθ.: ευχαριστημένοι· θηλ. ονομ. εν.: ευχαριστημένη· έκφρ.: είμαι ευχαριστημένος να: αρκούμαι να
ευχαριστία: απόδοση ευχαριστίας, ευγνωμοσύνη· ευλογία· έκφρ.: ευχαριστία(ν) να έχει ο Θεός: ευλογημένος εί Κύριε, δόξα σοι ο Θεός
ευχάριστος: ευγνώμων
ευχαριστώ,-ούμαι: ευχαριστώ,-ιέμαι· ικανοποιώ,-ούμαι· αρκούμαι· βρίσκω ικανοποίηση· δίνω, επιστρέφω· β΄ εν. υποτ. ενεστ.: ευχαριστάς· γ΄ εν.: ευχαριστά
ευχή: προσευχή
εύχρηστος: χρηστός, καλός· καλοαναθρεμμένος· έκφρ.: εύχρηστα ήθη: χρηστά ήθη, καλή ανατροφή
ευωδέστατος: πάρα πολύ μοσχομυρισμένος
ευωδία: μυρωδιά
ευωδιάζουσα (θηλ.): μοσχομυρισμένη
εφέλκω: προσελκύω, τραβώ/καλώ, φέρνω/σέρνω πίσω μου, φέρνω
έφεσις,-η: επιθυμία
εφεύρεμα: επινόηση, στρατήγημα, κόλπο
εφεύρεσις,-η/εφεύρησις,-η: επινόηση, κόλπο· ονομ. πληθ.: εφεύρησες
εφευρητής: εφευρέτης
εφθάρθη βλ. φθείρω
έχε,-ετε υγείαν βλ. έχω
εχθές: χθες· έκφρ.: εχθές προχθές: πριν λίγο καιρό
εχθρεύομαι: αποστρέφομαι· γ΄ εν. παρατ.: εχθρεύουνταν
έχθρισσα (θηλ.): εχθρά
έχει (απρόσ.): υπάρχει· πρόκειται· πρέπει· εκφρ.: δεν έχει (καμίαν) αμφιβολία(ν): είναι αναμφίβολο· έχει αμφιβολία(ν): είναι αμφίβολο, υπάρχει αμφιβολία· έχει να είναι: πρέπει να· έχει τόπον: έχει λόγο ύπαρξης, δικαιολογείται
έχει, το: περιουσία, υπάρχοντα· πληθ.: τα έχει

έχειν βλ. έχω
εχθεσινός: χθεσινός
έχθρα: έχθρα· φθόνος
εχθρευμένος: εχθρός, αντίπαλος
έχθρητα: έχθρα
εχλιζέβκης: εφοδιασμένος/προικισμένος με την ικανότητα να διασκεδάζει, διασκεδαστικός στην παρέα ⟨τουρκ. eğleşmek+zevk(i)
έχω: έχω· κρατώ· έχω μέσα μου, κατέχω, διαθέτω· υπολογίζω, αποτιμώ· θεωρώ· έχω πρόβλημα, αισθάνομαι άσχημα· α΄ πληθ. οριστ. ενεστ.: έχομε(ν)/έχουμε· απαρέμφ.: έχει(ν)· γ΄ πληθ. παρατ.: είχον/είχαν· εκφρ.: δεν έχω μήτε αρχήν μήτε τέλος: δεν δίνω νόημα, είμαι παράταιρος, παράλογος· ένα το έχω και τα δύο: τα θεωρώ ισότιμα/ισοδύναμα και τα δύο· έχε,-ετε υγείαν: γεια σου/σας, αντίο· έχω γνώσην: έχω επίγνωση, μυαλό, είμαι έξυπνος· έχω διά ατιμίαν: θεωρώ ατιμωτικό, ντρέπομαι· έχω διά (μεγάλην) χάρην: θεωρώ (μεγάλη) τιμή (μου), με υποχρεώνεις,-ετε (πολύ)· έχω διά τέλος: τερματίζομαι, σταματώ· έχω είδησην από: αντιλαμβάνομαι, παίρνω χαμπάρι· έχω εις κακήν υπόληψην: έχω κακή γνώμη για κάποιον, τον θεωρώ κακό· έχω εις την ενθύμησην: κρατώ στο μυαλό/στη μνήμη, θυμάμαι· έχω εις τον αριθμόν: συγκαταριθμώ, συγκαταλέγω· έχω εις του λόγου σου: σου έχω δώσει/εμπιστευθεί· έχω εις υπόληψην: θεωρώ, νομίζω· έχω έξυπνον την συνείδησην: είμαι (υπερβολικά) ευσυνείδητος, σχολαστικός· έχω επάνω μου: φέρω, φορώ· έχω έρωτα: είμαι ερωτευμένος· έχω καλήν καρδίαν: δεν στενοχωριέμαι, ευθυμώ, παίρνω θάρρος· έχω κατά νουν: σκέφτομαι, προτίθεμαι/θέλω· έχω κατόπι μου: ακολουθούμαι· έχω κοντά μου: έχω μαζί μου/πάνω μου, μεταφέρω, κατέχω/διαθέτω· έχω μεγάλην φροντίδα: φροντίζω, περιποιούμαι πολύ· έχω μέρος τελείως από: αρκούμαι (και μένω) στα όρια κάποιου πράγματος, ή: συμμετέχω σε, συμμερίζομαι κάτι· έχω να: πρέπει να, πρόκειται να, θα· έχω να κάμω: έχω σχέση, σχετίζομαι· έχω ομοίασην: μοιάζω· έχω προτέρημα: ευνοώ, βοηθώ· έχω σιμά μου: έχω μαζί μου/πάνω μου, μεταφέρω· έχω σκοπόν: σκοπεύω, σκέφτομαι· έχω συνήθειαν ... με: συνηθίζω (κάποιον ή κάτι) με· έχω τες πρώτες τάξες: είμαι ο πρώτος, παίρνω τον υψηλότερο βαθμό· έχω την βοήθειαν αφ᾽ εαυτού μου: βοηθώ τον εαυτό μου, αυτοεξυπηρετούμαι· έχω την έγνοιαν (εις το να): φροντίζω, μεριμνώ, προσέχω, ασχολούμαι με, κοιτάζω· έχω την ελπίδα μου: παραδίδω τον εαυτό μου στα χέρια, στην πρόνοια κάποιου· έχω την προσταγήν: επιφορτίζομαι, αναλαμβάνω· έχω το ανάθεμα: είμαι αναθεματισμένος, πάω στον διάολο· έχω το θάρρος (μου): έχω τη βεβαιότητα, είμαι σίγουρος, έχω πεποίθηση, εμπιστοσύνη· έχω τον λογισμόν εις: προσηλώνω τη σκέψη σε, προσέχω· έχω υγείαν βλ. υγεία· έχω υπηρεσίαν: είναι απασχολημένος· έχω χρείαν: έχω ανάγκη, είμαι αναγκασμένος· έχω χρέος: είμαι υποχρεωμένος· καλό να έχω: να είμαι καλά, να έχω τη βοήθεια του Θεού· κακόν χρόνον να έχω: να ατυχήσω, να είμαι καταραμένος
έως: ώς· εκφρ.: έως να: ωσότου· έως οπού ⟨δεν⟩/έως οπού να (μη): ώσπου, ωσότου (να), προτού· έως πόσον: σε τί βαθμό, ώς πού· έως τόσον: ώς εδώ/εκεί, ώς τότε,

στο σημείο εκείνο, τότε, στο μεταξύ, πάντως· βλ. και ώς, ωστόσον
Εωσφόρος: εκπεσών άγγελος, Διάβολος ‹Lucifer· βλ. και Διάβολος, Σατανάς

ζάλη: ζάλη, λιποθυμία· έκφρ.: ζάλη του κεφαλιού: ίλιγγος, ναυτία
ζαλίζομαι: ζαλίζομαι, χάνω τις αισθήσεις μου· έκφρ.: ζαλίζεται το κεφάλι μου: παθαίνω ίλιγγο, λιποθυμώ
ζαλισμένος: ζαλισμένος από την πείνα· αφηρημένος, αδρανής, άτονος· μεθυσμένος, εμποτισμένος
Ζαμοράνοι: κάτοικοι της ισπ. Θαμόρας ‹zamorano,-i
ζαμπέτι: αρωματικό έκκριμα της μοσχογαλής, μόσχος
Ζάνκα: «Μακροσκέλης»/«Ποδάρας», Θάνκας ‹Zancas
Ζάνκα(ς), Σάντσιο: Σάντσο Θάνκας ‹Sancho Zancas· βλ. Πάντσα(ς), Σάντσ(ι)ο(ς)
ζαρίφης: κομψός, λεπτός· ευγενής στους τρόπους· έξυπνος ‹τουρκ. zarif
ζαρίφικος: κομψός, μοντέρνος· έξυπνος
ζαριφλίκι: κομψότητα, λεπτότητα· ευγενικός τρόπος· εξυπνάδα ‹τουρκ. zariflik
ζαρκαδοπέτσι: δέρμα/γούνα από ζαρκάδι,-ια/ελάφι,-ια, αγριοκάτσικο
ζάχαρη, η/ζάχαρι, το: ζάχαρη· γλύκα· κάτι το ανώδυνο, εύκολο· έκφρ.: είναι/φαίνεται ζάχαρι: είναι/αποδεικνύεται ανώδυνο/παιχνιδάκι
ζαχερές: προμήθειες, εφόδια, τροφή ‹τουρκ. zahire
ζέβκι: ευχαρίστηση, απόλαυση, ηδονή ‹τουρκ. zevk,-i
ζεματίζω: δέρνω/μπατσίζω άγρια, κάνω κάποιον να τσούξει, να πονέσει
ζεμπίλι: δίχτυ ‹τουρκ. zembil· έκφρ.: ανακατώνω τα λάχανα με το ζεμπίλι βλ. ανακατώνω
Ζενζιάλε, Τωμάζος: χωρικός Θωμάς/Βαρθολομαίος «Παστός», Τομέ Θεθιάλ ‹Tomé Cecial
ζευγάρι: ζεύγος· έκφρ.: ένα ζευγάρι: δύο
Ζευς: θεός Δίας/Jupiter, Χούπιτερ· γεν.: Διός ‹Júpiter· έκφρ.: Βροντοποιός Ζευς: Δίας που βροντά/κεραυνοβολεί ‹Júpiter Tonante
ζηλεία: ζήλεια· ζήλος, επιθυμία
ζήλος: επιθυμία
ζηλοτυπία: ζήλεια
ζηλόφθονος: ζηλιάρης, φθονερός
ζηλωτής: συναγωνιστής, μιμητής, ανταγωνιστής
ζην, το: ζωή· εκφρ.: τελειώνω το ζην: πεθαίνω, ξεψυχώ· τρόπος του ζην: τρόπος ζωής, επάγγελμα
ζήτημα: αίτημα
ζητώ: ζητώ· επαιτώ· απαιτώ, επιτάσσω· ψάχνω, κυνηγώ· καλώ, φέρνω· β΄ εν. οριστ. ενεστ.: ζητάς· γ΄ εν.: ζητά/ζητεί· εκφρ.: ζητώ άδειαν βλ. άδεια· κάθε πράγμα ζητεί το όμοιόν του: εξισώνει τα πάντα
Ζιρογκίλιος της Θράκης, δον: μυθιστορικός ντον Θιρονχίλιο ντε Τράθια ‹don Cirongilio de Tracia
ζουμερότερος: ουσιαστικότερος, θρεπτικότερος

ζουνάρι: ζώνη· μέση
ζυγιάζω: ζυγίζω· σταθμίζω, υπολογίζω· έκφρ.: ζυγιάζω εξίσου: βγάζω ισόβαρους,-ες,-α
ζυγός: διπλός
ζυγώνω: ζεύω
ζω: ζω· εκφρ.: ας/να ζει: ζήτω, για τη ζωή/που να ζει (κάποιος)· να ζει η ζωή σου: να ζεις· να ζουν τα μάτια/μάτιά μου: στη ζωή μου, για τον Θεό, αμάν
ζωγραφία: ζωγραφιά, χάραγμα· εικόνα, πορτρέτο· πάνινη ή υφαντή ταπισερί· έντονη και ζωντανή παράσταση, περιγραφή· ζωγράφισμα
ζωγραφίζω: ζωγραφίζω· παρασταίνω
ζωγραφισμένος: ζωγραφισμένος, ιχνογραφημένος· βαμμένος, διακοσμημένος με χρώματα· πολύχρωμος· ζωντανός σαν σε ζωγραφιά, περιγραφόμενος με ζωντάνια· εντελώς ταιριαστός, κατάλληλος· εκφρ.: είμαι ζωγραφισμένος: παριστάνομαι (σε ζωγραφιά, ιχνογράφημα), περιγράφομαι· ζωγραφισμένος εις: πανομοιότυπος με, όμοιος σαν σε πατιτούρα, ξεπατικωμένος από, καλούπι με, πανομοιότυπος με, ραμμένος και κομμένος στα μέτρα· ωσάν ζωγραφισμένος: ωραία ωραία, τακτικά, με αρμόδιο τρόπο
ζωή: ζωή· εκφρ.: ζωή βασιλική: ζωή χαρισάμενη· εις όλην μου την ζωήν: σε όλη τη ζωή μου, ποτέ στη ζωή μου· επί ζωής μου: εφ' όρου ζωής, ισόβια, όσο ζω, ζούσα (κτλ.)· να ζει η ζωή σου: να ζεις/ζήσεις, να σε χαρώ
Ζωηεδικήμου: μυθιστορική Χαρατησζωήσμου, Πλαθερντεμιβίδα ⟨Placerdemivida
ζων: ζωντανός, παραστατικός
ζωνάρι: ζώνη· μέση
ζώνη: ζώνη· λουρί, δέσιμο
ζώντας (μτχ.): ζώντας· ζωντανός,-ή,-ό· βλ. και ζω
ζώνω,-ομαι: περιζώνω,-ομαι, περιδένω,-ομαι· εξοπλίζομαι, φορώ
ζωογονώ: ζωογονώ· ζωηρεύω, ξυπνώ
ζώον (ουσ. και επίθ.): ζώο· αμαθής άνθρωπος
ζωοτροφώ,-ούμαι/ζωοθροφώ: συντηρώ,-ούμαι· συντηρώ/θρέφω τη ζωή· β΄ εν. προστ. μέσ. ενεστ.: ζωοτροφού
ζωσμένος: περιζωσμένος, δεμένος

ή: ή· ή έστω, τουλάχιστον· εκφρ.: ή ... ή: είτε ... είτε· ή αν/ας ... ή αν/ας: είτε ... είτε
η-/ή- (ρημ. αύξηση): ε-/έ, α-/ά
Η Αουστριάδα: *Λα Αουστρίαδα* ⟨*La Austríada*
Η Αραουκάνα: *Λα Αραουκάνα* ⟨*La Araucana*
Η Γαλαταία: *Λα Γκαλατέα* ⟨*La Galatea*· βλ. και Τσερβάντες
Η Καρολαία: *Λα Καρολέα* ⟨*La Carolea*
ηγαπημένος (επίθ. και ουσ.): συμφιλιωμένος, ήρεμος· ποθούμενος, ποθητός· ερωτευμένος· αγαπημένος, ευνοούμενος· φίλος· εραστής· βλ. και αγαπημένος
ηγεμών: αρχηγός· στρατηγός
ηγκαλιασμένος: αγκαλιασμένος

ήγουν: δηλαδή
ηγουμένισσα (θηλ.): ηγουμένη
ήδη καλώς: τότε καλά, πάει καλά, σύμφωνοι ‹λατ. bene quidem
ηδονή: ηδονή· απόλαυση· όρεξη· κέφι
ηδύνω: γλυκαίνω, τρέφω· ελκύω
ήθη βλ. ήθος
ηθικός: διδακτικός
ήθος: τρόπος· εμφάνιση, παρουσιαστικό· όψη, έκφραση· χαρακτήρας· πληθ.: ήθη: συνήθειες, τρόποι· έκφρ.: καλά ήθη: χρηστά ήθη, ηθική
ηλευθερώσει βλ. ελευθερώνω
ηλικία: ηλικία· εκφρ.: εις ηλικίαν: σε ηλικία γάμου, ενήλικος,-η· με την ηλικίαν: με το πέρασμα της ηλικίας, μεγαλώνοντας
ήλιος/Ήλιος: ήλιος· θεός Ήλιος (Απόλλων/Φοίβος)· γεν. εν.: Ηλίου/Ηλ‹ι›ού· έκφρ.: φως του ήλιου: φωτισμένο τμήμα εδάφους
ηλιοφεγγαροαστερόφωτος: φωτισμένος από τον ήλιο, το φεγγάρι και τα άστρα
ημέρα: μέρα· πρωινό· φως της μέρας/του ήλιου· εκφρ.: η ημέρα εκείνης της νυκτός: η ημέρα που ακολούθησε εκείνη τη νύχτα· την ημέραν: με το φως του ήλιου, προτού βραδιάσει
ήμερος: ήμερος, καλός· έκφρ.: με ήμερον πρόσωπον: με καλό μάτι, με ευνοϊκή διάθεση
ημερότης: ήμερη συμπεριφορά, ήθος
ημέτερος: δικός μου/μας
ήμισης,-η (αρσ., θηλ. και άκλ.): μισός,-ή, οί,-ές,-ών (ένδεκα ήμιση ώρες· μία ήμιση ημέρα· μίαν ήμιση σπιθαμήν)
ήμισυ (ουδ. και άκλ.): μισό· ήμισυ· μισά (δύο ήμισυ μιλίων· τέσσερα ήμισυ τιμίνια)
ημπορεί (απρόσ.): μπορεί, είναι δυνατόν· έχει ισχύ· εκφρ.: δεν ημπορεί να είναι: είναι αδύνατον· ημπορεί να+υποτ. αορ.: (θα) μπορεί/ενδέχεται να+παρατ.
ημπορώ βλ. (ε)μπορώ
ηνωμένος (λανθ.): μοναδικός· στενός
ηξεύρεται (απρόσ.): είναι, γίνεται γνωστό· παρατ.: ηξεύρουνταν
ηξεύρω,-ομαι: γνωρίζω,-ομαι· είμαι/γίνομαι γνωστός· μαθαίνω· μπορώ· β΄ εν. προστ. ενεστ.: ήξευρε· β΄ πληθ.: ηξεύρετε· γ΄ πληθ. παρατ.: ήξευρον,-αν· εκφρ.: αυτός το ηξεύρει: θα μάθει/δει! (απειλ.)· ηξεύρεις πολλά καλά (ειρων.): πολύ/τόσο καλά (τα) ξέρεις!· ηξεύρω βέβαια: είμαι σίγουρος· να μην ηξεύρω τίποτε: να θεωρηθώ ηλίθιος,-α, να με λένε βλάκα
Ηρακλέως, κολόνες του: Ηράκλειες Στήλες, τα ακρωτήρια Κάλπη (Calpe) και Αβύλη (Abila, «όρος των πιθήκων»), ή Χιμπραλτάρ και Θέουτα/Σέουτα· παράσταση των Ηράκλειων Στηλών στο οικόσημο του Καρόλου Ε΄ (Καρόλου Α΄ της Ισπανίας) ‹colunas de Hércules
Ηρακλής: ημίθεος Ηρακλής/Χέρκουλες· γεν. εν.: Ηρακλέους/Ηρακλέως· αιτ. εν.: Ηρακλέα ‹Hércules
ήρωας: ιππότης

ηρωικότατος: που έχει ηρωικότατο περιεχόμενο
ησυχάζω: είμαι ήσυχος, ήρεμος· ξεκουράζομαι· σιωπώ
ησυχία: έλλειψη θορύβου, σιωπή· ηρεμία
ηχητικός: ηχηρός, ζωηρός, εύθυμος· μουσικός· καθαρός, ευδιάκριτος· καλλίφωνος, μελωδικός, γλυκός
ηχητικότερος: ηχηρότερος, δυνατότερος· μουσικότερος, μελωδικότερος
ηχώ: αντηχώ· σκάζω, εκρήγνυμαι

θάβω/θάπτω: θάβω· πεθαίνω (κάποιον), θάβω (μεταφ.)· έκφρ.: να με θάψεις: δίνω και τη ζωή μου· κοντεύω να πεθάνω· μά τη ζωή μου, για τον Θεό
θάλαμος: νυφικός θάλαμος, κρεβατοκάμαρα
θαμβώνω: θολώνω, τυφλώνομαι
θανατηφόρος: θανάσιμος· πάρα πολύ επικίνδυνος· έκφρ.: τιμωρία θανατηφόρος: θανατική ποινή
Θάνατος: Χάρος· θεατρικός ρόλος Χάρου· βλ. και Χάρων
θανή: θάνατος
θάπτω βλ. θάβω
θαρρεύω/θαρρώ: νομίζω· σκέφτομαι· προσδοκώ· γ΄ εν. οριστ. αορ.: εθάρρησε/εθέρρευσε
θάρρος: εμπιστοσύνη· απλότητα, καταδεκτικότητα
θαρρώ βλ.θαρρεύω
θαύμα: κάτι παράξενο, παράδοξο· άξιο απορίας· θαύμα
θαυμάζω,-ο(υ)μαι: θαυμάζω, μένω έκθαμβος· απορώ· διάβολε (επιφ.)· έκφρ.: σε θαυμάζομαι: απορώ μαζί σου· γ΄ εν. μέσ. παρατ.: εθαυμάζουνταν
θαυμασμός: απορία
θαυμαστός: θαυμαστός, εκπληκτικός· αξιοθαύμαστος, αξιομνημόνευτος
θε βλ. θέλω
«Θεά του Θανάτου» (λανθ.): «Η Συνέλευση/Βουλή του Χάρου» ⟨ιταλ. Dieta della Morte ⟨ισπ. Las Cortes de la Muerte· βλ. και *Συμβουλή του Θανάτου*
θέαμα: θέαμα αξιοπερίεργο (για την ασχήμια)
θέατρον: εξέδρα, πατάρι, πάλκο
θείος: θεϊκός· θεάρεστος· άγιος· θεσπέσιος
θείος/θειος, ο: θείος
θέλει (απρόσ.): πρέπει (να)· μέλλει, πρόκειται (να)· σημαίνει, προϋποθέτει· βλ. και θέλω
θέλημα: θέληση· θέλημα, επιθυμία· εντολή· άδεια, έγκριση
θεληματικός: αυτόβουλος, εκούσιος
θεληματικώς (μου): εκούσια, με ελεύθερη προαίρεση
θέλησις,-η: επιθυμία· έκφρ.: με καλήν μου (κτλ.) θέλησην: εκούσια και πρόθυμα, με μεγάλη προθυμία
θέλω: θέλω· εννοώ, εξυπονοώ· αποφασίζω· πάω να, ετοιμάζομαι· β΄ εν. οριστ. ενεστ.: θέλει(ς)· γ΄ εν.: θέλει/θε· β΄ εν. παρατ.: ήθελε(ς)· γ΄ εν.: ήθελε(ν)/θέλε· β΄

πληθ. οριστ. αορ.: ηθελήσετε· εκφρ./συνδ.: αυτό ήθελα: σ' αυτό ήθελα/θέλω να καταλήξω· δεν θε να με ακούσετε: δεν πρέπει να με ακούσατε, δεν θα με ακούσατε· ήθελα (κτλ.)+απαρέμφ.: υπερσυντ. ρήματος· ήθελαν πως να είναι: (θα) πρέπει να είναι/ήταν· ήθελε δώσει: (τάχα/υποτίθεται πως) είχε δώσει· θέλε επροξένησεν: πρέπει να προξένησε· θέλει/θε να+οριστ. παρελθ. χρόνου ή θέλει/θε να+υποτ.: θα, τώρα θα, (θα) πρέπει/έπρεπε να· θέλει με το διηγηθεί: θα μου γίνει η διήγηση (ή: εσείς θα μου το διηγηθείτε)· θέλει να ήτον: θα (πρέπει να) ήταν· θέλεις ακούσει: θα έχεις ακούσει· θέλοντας να: εκεί που πήγαινε να· θέλω+υποτ.: θα· θέλω+απαρέμφ.: θα· θέλω καλύτερα: προτιμώ· θέλω να+υποτ. ή θέλω+οριστ. ενεστ. ή παρελθ. χρόνου: θα, μέλλει/έμελλε, πρόκειται/επρόκειτο να, πρέπει/έπρεπε να· θέλω να (σε κτλ.) ειπώ: εννοώ

θεμωνία βλ. θημωνία

Θεός: Θεός· εκφρ.: ας το αφήσομεν εις τον Θεόν: ο Θεός να δώσει, γενηθήτω το θέλημα του Θεού· ευχαριστία να έχει ο Θεός: ευλογημένος να είναι ο Θεός· Θεού διδόντος, ουδέν ισχύει φθόνος, και μη διδόντος, ουδέν ισχύει πόνος: αν το δώσει/επιτρέψει/θελήσει ο Θεός, καμιά πέραση/δύναμη δεν έχει ο φθόνος, αν όμως δεν το δώσει/επιτρέψει/θελήσει, καμιά πέραση/δύναμη δεν έχει ο κόπος/η προσπάθεια (αντί: όχι με/από ποιον γεννιέσαι, αλλά με ποιον βαδίζεις)· Θεού ευδοκούντος/θέλοντος: αν/όταν θέλει/θελήσει ο Θεός· καλός ο Θεός: καλά έκανε/ξέρει καλά ο Θεός (και μου έδωσε λίγα)· βλ. και Ιησούς, Κύριος, Τριάδα

«Θεοτόκε Παρθένε»: προσευχή με αρχή «Θεοτόκε Παρθένε ...»

θεοφοβούμενος: πιστός

θεραπεία: θεραπεία· γιατρικό· (αντι)φάρμακο, αντίδοτο

θερμασμένος: άρρωστος με υψηλό πυρετό, θέρμη/ελονοσία

θέρμη: θερμότητα· κάψα· πυρετός

θερμότης: θέρμη, λατρεία· σφοδρότητα, πάθος

θερμώς: ασυγκράτητα· πικρά

θέρος, το: θερισμός

θεώρημα: κοίταγμα, ματιά

θεωρητικός: ευπαρουσίαστος· φανταχτερός

θεωρία: όψη, μορφή· παρουσιαστικό, εμφάνιση· χρώμα

θεωρώ: βλέπω, κοιτάζω· εποπτεύω, διευθύνω· εξετάζω· σκέφτομαι, νομίζω· δικάζω

θήκη: βελονοθήκη

θηλία: θηλιά, λάσο, δεσμός

θημωνία/θεμωνία: θημωνιά, σωρός θερισμένων δημητριακών ή χόρτου/άχυρου, συγκεκριμένη ποσότητα/όγκος δημητριακών· σωρός, όγκος· αιτ. πληθ.: θεμωνίας

Θησαυρός διαφόρων ποιητών: *Αποθησαύριση/Συλλογή διαφόρων ποιημάτων, Τεσόρο ντε βάριας ποεσίας* (*Tesoro de varias poesías*

θλιβερά: επίπονα· δραστικά, έντονα

θλιβερός: πένθιμος· αξιολύπητος· με θλιβερό ήχο

θλιβερότατος: πάρα πολύ πένθιμος

θολωμένος: συγκεχυμένος· αμυδρός

θρασύς: παράτολμος
θρασύτης: θράσος, αναίδεια· αμαρτία
θρεμμένος: παχύς, νωθρός
θρηνώ: θρηνώ, κλαίω· γ΄ εν. οριστ. ενεστ.: θρηνά
θριαμβεύω: θριαμβεύω· νικώ θριαμβευτικά
θρονιασμένος: ενθρονισμένος
θυμός: ορμή, παρόρμηση· θυμός· περιφρόνηση
θυμώδης: θυμωμένος· οργίλος, οξύθυμος
θυμωδώς: θυθμωμένα· βιαστικά, αστόχαστα, με αδιακρισία
Θωμάζος βλ. Μονταλμπάν, Θωμάς του
θώρακας: πάνω μέρος πανοπλίας· (δικτυωτή) πανοπλία

Ιαγκβέζοι: Γιαγκουέζοι/Γαλιέγοι, κάτοικοι των δύο χωριών Γιάνγκας της Σόριας και της Σεγ(κ)όβιας και γυρολόγοι υφασμάτων της περιοχής, Γιανγκουέσες (Yangüeses
ιάτραινα (θηλ.): γιάτρισσα
ιατρεύω: γιατρεύω· γιατροπορεύω, περιθάλπω, περιποιούμαι
ιατρικόν: γιατρικό, φάρμακο, αλοιφή
ιατρός: γιατρός· έκφρ.: ωσάν ένας ιατρός: με (όλη) την άνεσή (μου, κτλ.), μεγαλοπρεπώς
ιδέα: διάνοια, σκέψη· νους· φαντασία· εσωτερική όραση· παγανιστικός θεός (λανθ.)
ίδια: ακριβώς
ιδιοθελώς: οικειοθελώς
ίδιον: ιδιότητα, φυσικό, χαρακτηριστικό, γνώρισμα· έκφρ.: το ίδιόν μου: ο εαυτός μου, τα δικά μου, οι υποθέσεις μου· βλ. και ίδιος
ίδιος (επίθ. και αντων.): (ο) ίδιος (ο)· αυτός καθαυτός· δικός μου· πραγματικός, αληθινός, αυθεντικός· απαράλλαχτος, όμοιος, ακριβής· ταιριαστός, χαρακτηριστικός· εκφρ.: ο ίδιος: ακόμη και ο ίδιος· το ίδιον: επίσης
ιδιόχειρος: ίδιος, δικός μου (κτλ.)
ιδίωμα: γλώσσα· ιδιότητα, γνώρισμα, χαρακτηριστικό
ιδιώτης (επίθ. και ουσ.): βλάκας· άνθρωπος συνηθισμένος, κατώτερης τάξης
ιδρώνει η μύτη μου (απρόσ.): προσπαθώ πάρα πολύ
ίδρως: ιδρώτας· μόχθος· αιτ. εν.: ίδρωτα· αιτ. πληθ.: ίδρωτας
ιεράκι/γεράκι: γεράκι· αρπακτικό πουλί (γεράκι, αστούριος, διπλοσάινο, κιρκινέζι) γυμνασμένο για κυνήγι άλλων πουλιών
ιερεύς,-έας: ιερέας· ιερωμένος· μοναχός
ιεροσύνη: κλήρος· θρησκεία
Ιησούς Χριστός: Ιησούς Ναζαρηνός, Χεσούς Κρίστο (Jesús (Cristo)· βλ. και Θεός, Κύριος, Τριάδα
ιλαρός: καλόβουλος, ευνοϊκός
Ιμβερνάλε(ς) (λανθ.): ποιητής Γιουβενάλης (Decimus Junius Juvenalis), Χουβενάλ· γεν. εν.: Ιμβερνάλε (Juvenal

ιμπεραδόρος/Ιμπεραδόρος/Ιμπερατόρος: αυτοκράτορας· αυτοκράτορας Καρλομάγνος, Κάρολος Ε΄ κ.ά.· θεατρικός ρόλος Αυτοκράτορα ‹imperatore· βλ. και αυτοκράτωρ, βασιλεύς

ι(μ)περατρίτσα/Ιμπερατρίτσα: αυτοκράτειρα, βασίλισσα· θεατρικός ρόλος Αυτοκράτειρας· γεν. εν.: ιμπερατρίτσης· κλητ. πληθ.: ιπερατρίτσαι ‹ιταλ. imperatrice

ιμπρίκι: μπρίκι ‹τουρκ. ibrik

Ίνδιες: Δυτικές Ινδίες, ισπ. αποικίες Αμερικής ‹Indias

ιουδαίος: εβραίος

Ιούλιοι, Ιούλιος ο Καίσαρ βλ. Καίσαρ, Ιούλιος

ιπερατρίτσα βλ. ι(μ)περατρίτσα

Ιπποκράτης: γιατρός Ιπποκράτης, Ιπόκρατες ‹Hipócrates

Ιππόλυτος: ιπποκόμος Ιπόλιτο ‹Hipólito

ίρις: ουράνιο τόξο

ισάζω βλ. ισ(ι)άζω

ίσια: εξίσου· κατευθείαν· ακριβώς· εκφρ.: ίσια ίσια με: ακριβώς όσο, εντελώς όμοια με, ισάξια με· ίσια με: όσο, όπως· ίσια προς: ακριβώς

ισ(ι)άζω: σιάζω, (συν)αρμόζω, τακτοποιώ· (δι)ορθώνω, στήνω· ισοσταθμίζω· υψώνω· έκφρ.: ισάζω το στάθμιον και τα ζύγια: ζυγίζω σωστά

ίσιος: ίσος· ίσιος· κανονικός

ισκιώδης: σκιερός

Ισπανία: (ελεύθερη/ενοποιημένη) Ισπανία ‹España

Ισπανικός Οβίδιος βλ. *Μεταμόρφωσις*

Ισπανιώται: νεότεροι Ισπανοί

ιστορία: ζωγραφική· εξιστόρηση, αφήγηση· υπόθεση· αφηγηματική ιστορία, αφήγημα, διήγημα· πλασματική εξιστόρηση, παράδοση, θρύλος· χειρόγραφο ή έντυπο αφήγημα· θεατρικό έργο με (μυθ)ιστορική υπόθεση· εκφρ.: ηρωική ιστορία: ηρωική/επική διήγηση (ειρων.)· μεγάλη ιστορία: μυθιστόρημα· σύντομος ιστορία: νουβέλα (περιπετειώδες/πρωτάκουστο αφήγημα)· το πρωτότυπο (η αφηγηματική «φυλλάδα») του *Δον Κιχότη*

Ιστορία του δον Κισότη της Μαντσίας, οπού εγράφη από τον Σιδ Αχμέτ Μπεγκλή, ιστορικόν αράπην: Ιστόρια ντε ντον Κιχότε ντε λα Μάντσα, εσκρίτα πορ Θίδε Αμέτε Μπενενχέλι, ιστοριαδόρ αράβιγο, υποτιθέμενο αραβικό πρωτότυπο του *Δον Κιχότη* ‹*Historia de don Quijote de la Mancha, escrita por Cide Hamete Benengeli, historiador arábigo*

Ιστορία του περιφήμου καβαλιέρη Τιράντε ιλ Μπιάνκο: Ιστόρια ντελ φαμόσο καμπαλιέρο Τιράντε ελ Μπλάνκο ‹*Historia del famoso caballero Tirante el Blanco*

ιστορίζω βλ. ιστορώ

ιστορικός: ιστοριογράφος· βιογράφος, συγγραφέας/αφηγητής βιογραφικών περιπετειών

ιστοριογράφος: ζωγράφος

ιστορισμένος: ζωγραφισμένος· εξιστορημένος, παρουσιασμένος αφηγηματικά

ιστορώ,-ίζω: περιγράφω, αφηγούμαι· αναπαριστώ· ζωγραφίζω· γ΄ πληθ. οριστ.

αορ.: ιστόρησαν· β΄ εν. προστ.: ιστόρησε
ισχύει (απρόσ.): έχει δύναμη, πέραση
ισχύω: έχω δύναμη· υπερισχύω· αξίζω· έκφρ.: ισχύω εναντίον: υπερτερώ έναντι
ίσως: ίσως· εκφρ: ίσως (και): ίσως, μήπως (και), άραγε· ίσως και δεν: μήπως δεν
Ιταλία: υστερομεσαιωνική και νεότερη Ιταλία· αιτ. πληθ.: Ιταλίες: ιταλικά κράτη, πόλεις
ιταλικός: ιταλόγλωσσος
ιτέα/ετία: ιτιά· αιτ. πληθ.: ιτέες
ιτσιογλάνι(ον): νεαρός ακόλουθος (ευγενή, ηγεμόνα κτλ.)· εκπαιδευόμενος οικιακός υπηρέτης· γεν.: ιτσιογλανίου ‹τουρκ. içoğlanı,-nı
Ιωάννα Γκουτιέρζ βλ. Γκουτιέρζ
Ιωάννης Ρούφος βλ. Ρούφος
Ιωάννης (ο Βαπτιστής), άγιος: Ιωάννης ο Πρόδρομος, Σαν Χουάν Μπαουτίστα ‹San Juan Bautista
Ιωβάν(νης) βλ. Αλδούδος, Τότσιο

καβάλα: ιππασία
καβαλαραίοι βλ. καβαλάρης
καβαλάρης,-ος/καβαλαριά (επίθ. και ουσ.): έφιππος,-η,-ο, ανεβασμένος,-η,-ο· ιππέας· ιπποτης· αρσ. ονομ. και αιτ. πληθ.: καβαλάρηδες/καβαλαραίοι· αιτ.: καβαλάρηδες/καβαλαραίους· θηλ. ονομ. εν.: καβαλάρισσα· βλ. και καβαλ(ι)έρης
καβαλαρία: ιππικό
καβαλαριά βλ. καβαλάρης
καβαλάρος βλ. καβαλάρης
καβαλέρης,-ος βλ. καβαλ(ι)έρης
καβαλερία βλ. καβαλ(ι)ερία
καβαλερικός βλ. καβαλ(ι)ερικός
καβαλιερά (πληθ.): ιπποτικό στιλ, ιπποτισμός,-οί· ιπποτικές περιπέτειες, κατορθώματα (αντί: καβαλιερ‹ικ›ά;)
καβαλιεράτον: ιπποτικός τρόπος ζωής, ιπποτικό κατόρθωμα
καβαλ(ι)έρης,-ος: αναβάτης· ιππότης, ευγενής· αφεντικό· νέος, νεαρός άνδρας· κλητ. εν.: καβαλιέρη(ς),-ε· έκφρ.: καβαλιέρος της αυλής: (αριστοκράτης) αυλικός· βλ. και καβαλάρης
Καβαλιέρης βλ. Καβαλιέρης του Δάσους
Καβαλιέρης Ασχημοειδής βλ. Ασχημοειδής Καβαλιέρης
Καβαλιέρης Πλατίρε, Ο βλ. Ο *καβαλιέρης Πλατίρε*
Καβαλιέρης της Λευκής Σελήνης/Καβαλιέρης της Σελήνης της Λευκής: Ιππότης της Λευκής Σελήνης ‹Caballero de la Blanca Luna· βλ. και Δασικός (Καβαλιέρης), Δάσος, Καβαλιέρης του Δάσους, Καβαλιέρης των Εσόπτρων, Καράσκο(ς)
Καβαλιέρης του Δάσους: Ιππότης του Δάσους ‹Caballero del Bosque· βλ. και Δασικός (Καβαλιέρης), Δάσος, Καβαλιέρης της Λευκής Σελήνης, Καβαλιέρης των Εσόπτρων, Καράσκο(ς)

Καβαλιέρης του Σταυρού, Ο βλ. *Ο καβαλιέρης του Σταυρού*

Καβαλιέρης των Εσόπτρων: Ιππότης των Κατόπτρων ⟨Caballero de los Espejos· έκφρ.: εκείνος των Εσόπτρων: Ιππότης των Κατόπτρων· βλ. και Δασικός (Καβαλιέρης), Δάσος, Καβαλιέρης της Λευκής Σελήνης, Καβαλιέρης του Δάσους, Καράσκο(ς)

Καβαλιέρης των Λεόντων: Ιππότης των Λιονταριών ⟨Caballero de los Leones· βλ. και Ασχημοειδής Καβαλιέρης, Κισ(ι)ότε

καβαλ(ι)ερία: ιππικό· ιπποσύνη· ιπποτικό κατόρθωμα ⟨ιταλ. cavalleria/caval(i)eria

καβαλ(ι)ερικός: ιπποτικός

καβαλιερίτικος/καβαλιεριτικός: ιπποτικός

καβαλιερόνης: μεγάλος ιππότης/φεουδάρχης, «κομηταράς» ⟨ιταλ. cavalierone/contone

καβαλιέρος βλ. καβαλ(ι)έρης

καβαλίκα βλ. καβαλικεύω

καβαλικε(υ)μένος: ιππεύοντας· καβαλάρης, έφιππος

καβαλικεύω: ιππεύω· β΄ εν. προστ. αορ.: καβαλίκευσε/καβαλίκα

καβγάς: μάλωμα· διένεξη, συμπλοκή ⟨τουρκ.kavga

Κάβη: μυθιστορική Κάμπα ⟨Cava

καγούν βλ. καί(γ)ω

καδιφές: βελούδο· δαμάσκο/δαμασκί (δαμασκηνό) ύφασμα/φόρεμα ⟨τουρκ. kadife

καθ' βλ. κατά

καθαρά: απερίφραστα· ξεκάθαρα, με ειλικρίνεια· αναλυτικά, αποκαλυπτικά

καθαρός: διαυγής, ανέφελος· αγνός· σκέτος· ξεκάθαρος· ειλικρινής

καθαρότης: καθαρότητα, διαύγεια· αγνότητα, (ηθική) ακεραιότητα

καθάρσιον: αφαίμαξη

καθαρτήριον πυρ: (ρωμαιοκαθολικό) Καθαρτήριο· βλ. και πουργατόριον

κάθε: κάθε· οτιδήποτε· βλ. και ολίγον

καθέδρα: έδρα, κάθισμα· πανεπιστημιακή έδρα· σχολή· πανεπιστήμιο· γεν. πληθ.: καθέδρων· βλ. και επιτάφιος

καθέζω,-ομαι: κάθομαι· (παρα)μένω· μτχ. ενεργ. ενεστ.: καθέζοντας· μτχ. μέσ. ενεστ.: καθεζόμενος· βλ. και καθίζω

καθένας: καθένας· κανένας

κάθημαι βλ. καθίζω

καθημερούσιον (επίρρ.): καθημερινά

καθίζω/κάθομαι,-ημαι: κάθομαι· μένω ακίνητος· παραμένω· σταματώ· παρακαθίζω· διαμένω, κατοικώ· β΄ εν. προστ. ενεργ. αορ.: κάθισε· β΄ εν. οριστ. και υποτ. μέσ. ενεστ.: κάθησαι· β΄ εν. υποτ.: κάθησαι/κάθεσαι· γ΄ εν. οριστ. και υποτ.: κάθηται/κάθεται· α΄ πληθ. οριστ.: καθόμεσθε· γ΄ πληθ.: κάθουνται· α΄ εν. παρατ.: εκάθομουν· γ΄ εν.: εκάθετο(ν)/εκάθουνταν· γ΄ πληθ.: εκάθουνταν· βλ. και καθέζω

καθολικά: εντελώς· πραγματικά· γνήσια· απευθείας

Καθολική των Ρωμαίων, Εκκλησία βλ. Εκκλησία

Καθολική Εκκλησία Ρωμάνα, αγία βλ. Εκκλησία

καθολικός (επίθ. και ουσ.): γνήσιος, αληθινός, πραγματικός· οικουμενικός· δογματικά (κτλ.) «ορθός», μη επιλήψιμος· χριστιανικός, χρηστός/ηθικός· (ρωμαιο)καθολικός

καθόλου (επίρρ. και επίθ.): εντελώς, πλήρως· όλος,-η,-ο, συνολικός,-ή,-ό· έκφρ.: καθόλου να ειπώ: για να πω πληρέστερα

κάθομαι βλ. καθίζω

καθρέπτης: καθρέφτης· πρότυπο, υπόδειγμα (συμπεριφοράς)· κλητ. εν.: καθρέπτα

καθώς: όπως· όσο· παρόλο που· έκφρ.: καθώς ετύχαινε και: εκτός και αν τύχαινε

και: και· ακόμη και· βέβαια· πάντως, τουλάχιστο· ενώ, αλλά· αν και· αν, εκτός και αν· επειδή· να· πως, ότι· εκφρ.: και ή ας ... ή ... και ας: ακόμη και αν ... ή αν ... ή αν· και ... και: τόσο ... όσο (και)· και τα εξής: και τα λοιπά

καίγω βλ. καίω

καϊκάκι: βάρκα

καΐκι: μεγάλη βάρκα (τουρκ. kayık

καινούριος: νεόκοπος, ολοκαίνουριος

καιρός: καιρός· χρόνος· αιώνας, εποχή· ηλικία· ζωή· πολυκαιρία· ώρα· περίσταση· ευκαιρία· άνεμος· εκφρ.: άνθρωπος του καιρού του: άνθρωπος προχωρημένης ηλικίας· εις ετούτον τον καιρόν: στον παρόντα αιώνα, στη σημερινή εποχή· εις καιρόν ανάγκης: στην ανάγκη, αν χρειαστεί· εις τον καιρόν μου: στη ζωή μου, όσο ζω· εις τον καιρόν οπού: όταν, πότε· εις τους παρόντας καιρούς: στον παρόντα αιώνα, στη σημερινή εποχή· καιρός αποφασισμένος: συγκεκριμένη προθεσμία· καιρός του χρόνου: εποχή του έτους· κατά καιρόν: στο(ν) κατάλληλο καιρό/σημείο, στην κατάλληλη ώρα/περίσταση· κατά τους καιρούς: ανάλογα με τις περιστάσεις· με καιρόν: στην κατάλληλη ώρα/περίσταση, με τον καιρό, με χρόνια με καιρούς, κάποτε· τί καιρόν: πότε

Καίσαρ,-ες: Γάιος Ιούλιος Καίσαρ, βλ. και Καίσαρ, Ιούλιος· Γάιος Ιούλιος Καίσαρ Οκταβιανός Αύγουστος, βλ. και Αύγουστος

Καίσαρ, Ιούλιος ο: Γάιος Ιούλιος Καίσαρ (Gaius Julius Caesar), Χούλιο Θέσαρ (César, Julio César

Καίσαρες της Ρώμης: ρωμαϊκή δυναστεία του Οκταβιανού (Αύγουστου Καίσαρα)· ρωμαίοι αυτοκράτορες

καίω/καίγω: καίω, πυρπολώ· γ΄ πληθ. υποτ. αορ.: καγούν

καίων: καυτερός· θηλ. αιτ. πληθ.: καιούσας

κακά: άσχημα

κἀκείθεν βλ. ένθεν

κακή καρδία βλ. καρδία

κακή ψυχρή σου βλ. κακός

κακία: κακία· κακόβουλη διάθεση, πονηριά

κακίζω: θυμώνω

κάκιστος: πάρα πολύ κακόβουλος, μοχθηρός

κακιώνω: θυμώνω, έχω κακή διάθεση

κακοενθυμούμαι: θυμάμαι λανθασμένα· με απατά η μνήμη μου· θυμάμαι σε άκαιρη,

ακατάλληλη στιγμή· β΄ εν. οριστ. αορ.: κακοενθυμήθης

κακοκαρδίζω: στενοχωρώ· έχω, βρίσκομαι σε κακή διάθεση, στενοχωριέμαι· δυσανασχετώ, δυσαρεστούμαι· τραβάω ζόρι, βασανίζομαι

κακοκαρδισμένος: κακόκεφος, στενοχωρημένος, θλιμμένος

κακόκαρδος: κακόκεφος, στενοχωρημένος, θλιμμένος

κακοκοιτάζω: κοιτάζω με κακό μάτι, διάθεση, κάνω μούτρα σε κάποιον· έκφρ.: δεν κακοκοιτάζω: δεν περιφρονώ, βλέπω με (ερωτικό) ενδιαφέρον

κακοκρατώ: φέγω, μέμφομαι

κακοκυβερνώ,-ούμαι: κυβερνώ άσχημα· δεν οικονομώ καλά τα πράγματα, πράττω/φέρομαι άσχημα

κακομοίρα (θηλ.): κακότυχη

κακόν: κακό· βάσανο, ταλαιπωρία· έκφρ.: έ(να) κακόν επάνω εις το άλλον: χειροτέρευση του κακού

κακονυκτώ: περνώ άσχημη νύχτα

κακοπαθαίνω/κακοπάσχω: κακοπέφτω· υποφέρω· υφίσταμαι· λαθεύω, πέφτω έξω

κακοπερνώ: αδιαθετώ

κακοπληγωμένος: βαριά πληγωμένος, άσχημα ερωτοχτυπημένος

κακοριζικία: κακοτυχία, δυστυχία, συμφορά· αποτυχία σε αψιμαχία, σύγκρουση· κακή, μη ικανοποιητική κατάσταση· αμαρτία

κακορίζικος: κακότυχος, άτυχος· άθλιος, δυστυχισμένος· καημένος, καημενούλης· θηλ. ονομ. εν.: κακορίζικος,-η· αιτ. εν.: κακορίζικον· έκφρ.: ω, κακορίζικος εγώ: αχ, τί αμαρτίες έχω/πληρώνω

Κάκος/Κόσμος (λανθ.): βιργίλειος και προπέρτειος Κάκους (Cacus), γιος του Ηφαίστου, Κάκο ⟨Caco

κακός: κακός· κακόβουλος, μοχθηρός· πονηρός· κακόλογος, υβριστικός· άγριος, επιθετικός, πολεμοχαρής· άτυχος· ερειπωμένος, χαλασμένος· εκφρ.: κακέ άνθρωπε (κλητ.): παλιάνθρωπε, αχρείε· κακή ψυχρή σου: κακά, ψυχρά και ανάποδα να σου έρθουν, κακό χρόνο να 'χεις

Κακός Άγγελος (λανθ.): θίασος της Κακής Γωνιάς, Άνγκουλο ελ Μάλο ⟨Angulo el Malo

κακοσύνη: κακία· κακουργία

κακότροπος: κακόβουλος

κακότυχος: δυστυχισμένος· καημένος

κάκου, του: μάταια, τζάμπα

κακούμι: κουνάβι, ερμίνα ⟨τουρκ. kakım

κακοϋπανδρεμένη (θηλ.): κακοπαντρεμένη, παντρεμένη με οικονομικά κατώτερον

κακοφαίνεται (απρόσ.): μου κακοφαίνεται, με πειράζει, στενοχωριέμαι, το φέρω βαρέως

κακοφαίνομαι: εμφανίζομαι/φαίνομαι άσχημα· κάνω/δίνω κακήν εντύπωση· προσλαμβάνομαι άσχημα, γίνομαι δυσάρεστα δεκτός

κακοφτιασμένος/κακοφθιασμένος: κακοφτιαγμένος, άσχημα συναρμολογημένος· κακοξυμένος

κακοφυλάττω: δεν τηρώ (όπως πρέπει), παραμελώ, προδίδω
κακώς: κακώς· παράνομα· άσχημα· βαριά· εκφρ.: κακώς στοχαζόμενος: άφρων, άμυαλος· κακώς συλλογισμένος: ασυλλόγιστος
καλά: καλά· σωστά· επάξια· άσχημα, λανθασμένα (ειρων.)· εκφρ.: εσύ ηξεύρεις πολλά καλά!: πόσο άσχημα το καταλαβαίνεις/εκλαμβάνεις!· καλά όμως: ναι, αλλά, ωστόσο· καλά πάμεν/πηγαίνομεν: τώρα μάλιστα, μπράβο, αμάν, οχ
καλά, τα: αγαθά· προσόντα
καλά ήθη βλ. ήθος
καλαί επιστήμαι βλ. επιστήμη
Καλαΐνος: μόρος Καλαΐνος ⟨Calaínos· τραγούδι του Καλαΐνου: ηρωικό άσμα/μυθιστορία του Καλαΐνος ⟨Romance del moro Calaínos y de la infanta Sevilla
καλαμάρι: μελανοδοχείο
καλάμι(ον): καλάμι· σωληνάκι
καλαπαλίκι: μπέρδεμα, μπλέξιμο, διαμάχη ⟨τουρκ. kalabalık
καλαπείθω: πείθω απόλυτα· βλ. καταπείθω
Καλβιλένι Αλιγκέρο (λανθ.): «Ξυλοκλειδωμένο»/«Ξυλοκουρντισμένο» το Ελαφρύ, Καλβιλένιο ελ Αλίχερο ⟨ιταλ. Calvilegno l'Aligero⟨ισπ. Calvileño el Alígero· βλ. και Ξυλάλογον
καλεί (απρόσ.): καλεί· επιτάσσει· εκφρ.: το καλεί η χρεία: είναι ανάγκη, πρέπει, αρμόζει· το καλεί ο καιρός: δίνεται η ευκαιρία, δίνεται η άδεια
καλή καρδία βλ. καρδία
κάλλια: καλύτερα· έκφρ.: κάλλια οπού κρατεί παρά οπού γυρεύει: κάλλιο γαϊδουρόδενε παρά γαϊδουρογύρευε
κάλλιος: καλύτερος· ουδ.: κάλλιον (επίθ. και επίρρ.): καλύτερο,-α
καλλιότερα: καλύτερα· περισσότερο
καλλιότερος: καλύτερος· κυριότερος, σημαντικότερος
καλλωπίζω: ομορφαίνω
καλλωπισμός: ομορφιά
καλό να έχω βλ. καλό(ν)
καλοαρχίζω: προφταίνω να αρχίσω
καλοβλέπω: βλέπω καλά, η όρασή μου είναι καλή· προφταίνω να δω
καλοβγαίνω βλ. καλο(ε)βγαίνω
καλόγερος: μοναχός· ιερομόναχος, αρχιμανδρίτης/(ρωμαιοκαθολικός)εφημέριος, καπελάνος· θηλ.: καλογραία
καλοδουλεύω: (εξ)υπηρετώ καλά
καλο(ε)βγαίνω: προφταίνω να βγω
καλο(ε)μπαίνω: προφταίνω να μπω
καλοενδυμένος: καλοντυμένος
καλοθεμένος: καλοβαλμένος, τοποθετημένος σωστά, στη σωστή θέση
καλοθελητής (επίθ. και ουσ.): που θέλει το καλό κάποιου, καλόβουλος, ευνοϊκός· φίλος, υποστηρικτής· θηλ.: καλοθελήτρια
καλοθέτω: τοποθετώ σωστά, στη σωστή θέση, τακτοποιώ· βολεύω

καλοϊατρεύομαι: αποθεραπεύομαι· εξαλείφομαι
καλοίς συναναστρεφόμενος, καϋτός έση καλός βλ. καλός
καλοκαγαθία: (απόλυτη) καλοσύνη, ηθική τελειότητα· ευγένεια
καλοκαθίζω: κάθομαι βολικά· κάθομαι κορδωμένος
καλόκαρδος: ευχαριστημένος· εύθυμος
καλοκοιτάζω: κοιτάζω καλά καλά, προσεχτικά· κοιτάζω με καλό μάτι, διάθεση, βλέπω ευνοϊκά
καλό(ν): καλοσύνη· αγαθό, απόκτημα· ωφέλεια· έκφρ.: καλό να έχω: να είμαι καλά, να μ' έχει καλά ο Θεός
Καλονέζοι (πληθ., λανθ.): οικογένεια των Κολόννα, Κολοννέζι, Κολόνας ‹Colona,-as
καλοξεμακρύνω: απομακρύνομαι καλά καλά, προλαβαίνω να απομακρυνθώ
καλοπαθαίνω: καλοπερνώ
καλοπλερώνω: καλοπληρώνω
καλοπουτανευμένη (θηλ.): που συζεί χωρίς γάμο με κάποιον οικονομικά ανώτερον
καλορίζικος: καλότυχος, τυχερός
καλός (επίθ. και ουσ.): καλός· ωραίος· ήπιος, μαλακός, φυσικός· ορθός· έγκυρος, αυθεντικός· γερός, ισχυρός· γενναίος· σπουδαίος, διάσημος· αρκετός, πολύς· χρήσιμος, ωφέλιμος· ευήθης, βλάκας (ειρων.)· κακός (ειρων.)· καλός άνθρωπος· έκφρ.: δεν είμαι καλός διά τίποτε εις τινάν: δεν μπορώ να ωφελήσω κανέναν· καλοίς συναναστρεφόμενος, καϋτός έση καλός: όταν συναναστρέφεσαι καλούς, θα γίνεις και ο ίδιος καλός, κάνε παρέα/πήγαινε με τους καλούς, και θα γίνεις ένας από αυτούς· καλός θάνατος: φυσικός/ειρηνικός θάνατος
καλοστοχάζομαι: υπολογίζω περισσότερο, δίνω μεγαλύτερη βαρύτητα· δίνω προσοχή· βλέπω, εξετάζω καλά, με προσοχή· γ΄ πληθ. οριστ. ενεστ.: καλοστοχάζουνται· γ΄ εν. οριστ. αορ.: εκαλοστοχάσθηκα· γ΄ εν.: εκαλοστοχάσθη
καλοσυλλογίζομαι: προλαβαίνω να συλλογιστώ καλά· έκφρ.: όσον να καλοσυλλογισθείς: όσο να το σκεφτείς καν, σε μια στιγμή
καλοσύνη: καλοσύνη· αξιοσύνη, αξία· καλό, αγαθό· ονομ. πληθ.: καλοσύναι· αιτ.: καλοσύνες· έκφρ.: εις καλοσύνην μου: προς όφελός μου
καλότατος: άριστος
καλοτελειωμένος: που έχει καλή έκβαση, καλά εκπληρωμένος
καλοτελειώνω: προλαβαίνω να τελειώσω, τελειώνω καλά καλά
καλότυχος: τυχερός· ευτυχισμένος· έκφρ.: καλότυχος από: πιο τυχερός από
καλοφαίνεται (απρόσ.): μου φαίνεται καλό, μου αρέσει, με ευχαριστεί· είναι αλήθεια πως μου φαίνεται, είναι σωστή η εντύπωση· γίνεται αποδεκτό· εκτιμάται
καλοχαιρετούμαι: ανταλλάσσω ευγενικό χαιρετισμό
καλοψημένος: καλοψημένος· καλά στεγνωμένος, μη υγρός/ζουμερός, τραβηγμένος (για φρούτα)
καλπουζάνης: κιβδηλοποιός ‹τουρκ. kalpazan
Καλσιδέα βλ. Κασιλδέα
κάλτσα: κάτω εσώρουχο, παντελόνι/παντελονάκι, βρακί· (μακριά) κάλτσα, καλσόν ‹ιταλ. calza

καλτσούνιον: (μακριά) κάλτσα/καλσόν· μπότα, μποτάκι· γεν. πληθ.: καλτσουνίων ‹ιταλ. calzone

κάλυμμα: σκέπασμα· επανωφόρι

καλύτερα: καλύτερα· περισσότερο, μάλλον· εκφρ.: καλύτερα να ειπώ: για να (το) πω καλύτερα· καλύτερα παρά: αντί (για)

καλυτερεύω: βελτιώνω· διορθώνω

καλύτερος: καλύτερος· γερότερος, ισχυρότερος· έκφρ.: καλύτερον είναι το σημερινόν αυγόν, παρά η αυριανή όρνιθα: κάλλιο πέντε και στο χέρι, παρά δέκα και καρτέρει

καλώς: καλά· γενναία

κάμαρα/καμάρα/κάμερα: δωμάτιο· ιδιαίτερο διαμέρισμα σπιτιού.

Καμάσιος/Κομάσιος (λανθ.)/Κασάριος (λανθ.): χωρικός Καμάτσο ‹Camacho

κάμερα βλ. κάμαρα

καμίαν φοράν: ποτέ, καθόλου

καμιζόρα: καζάκα, δερμάτινο σακάκι ‹ιταλ. camiciola

καμιτσίκι: μαστίγιο, λουρί ‹τουρκ. kamçı

καμ(ι)τσικιά: χτύπημα με μαστίγιο, λουρί

κάμ(ν)ει/κάνει (απρόσ.): γίνεται/είναι· εκφρ.: (το) κά(μ)νει χρεία: χρειάζεται, απαιτείται, πρέπει· κάνει όρεξην: αρέσει, ευχαριστεί

κάμ(ν)ω/κάνω: κάνω· ενεργώ· εκτελώ, πραγματοποιώ· προσπαθώ, επιχειρώ· σχηματίζω, γράφω· καταγίνομαι, ασχολούμαι· επιβάλλω· συμβάλλω· μεταχειρίζομαι, χρησιμοποιώ· προσφέρω, παραθέτω· παρασταίνω, εμφανίζω· α΄ εν. παρατ.: έκανα: (θα) έκαμνα· γ΄ πληθ.: έκανον/έκαναν· β΄ πληθ. οριστ. αορ.: εκάμετε· α΄ πληθ. υποτ.: κάμουμε· εκφρ.: κάμ(ν)ω/κάνω αγάπην: συμφιλιώνομαι, συνάπτω φιλία· κάμ(ν)ω/κάνω αγαπητικήν: ερωτεύομαι κάποιαν· κάμ(ν)ω/κάνω άδικον (εις): αδικώ, προσβάλλω· κάμ(ν)ω/κάνω αντιμισθίαν: ανταμείβω· κάμ(ν)ω/κάνω άνω κάτω: εφορμώ και προσβάλλω, ανατρέπω· κάμ(ν)ω/κάνω απόφασην: παίρνω απόφαση· κάμ(ν)ω/κάνω αποχήν από: απέχω από, σταματώ/παύω· κάμ(ν)ω/κάνω άργηταν: αργοπορώ, καθυστερώ· κάμ(ν)ω/κάνω αρχήν (εις): βάζω μπρος, ξεκινώ, αρχίζω· κάμ(ν)ω/κάνω άσκησην εις: (εξ)ασκώ· κάμ(ν)ω/κάνω αχαμνά: πράττω άσχημα· κάμ(ν)ω/κάνω δίκαια τα εδικά του (κτλ.): δικαιώνω/νομιμοποιώ κάποιον/την άποψή του· κάμ(ν)ω/κάνω δικαιοσύνη(ν): (απο)δίδω/απονέμω δικαιοσύνη· κάμ(ν)ω/κάνω δυναστείαν: ασκώ πίεση· κάμ(ν)ω/κάνω εναντίον εις: ενεργώ αντίθετα με· κάμ(ν)ω/κάνω εναντιότητα: προβάλλω αντίσταση, αντιδρώ· κάμ(ν)ω/κάνω εντροπήν: ντροπιάζω, προσβάλλω· κάμ(ν)ω/κάνω εξορίαν,-ες (εις): βγάζω κυρωτικό,-ά, καταδικαστικό,-ά διάταγμα/διατάγματα, εξορίζω· κάμ(ν)ω/κάνω επιμέλειαν: καταβάλλω προσπάθεια, κόπο· κάμ(ν)ω/κάνω ηδονήν: δίνω, προσφέρω ευχαρίστηση· κάμ(ν)ω/κάνω ίσκιον: ρίχνω σκιά, σκιάζω· κάμ(ν)ω/κάνω κάθε λογής (τρόπον και) επιμέλειαν: κάμ(ν)ω/κάνω καθετί το δυνατό, βάζω όλα τα δυνατά μου, φροντίζω με κάθε τρόπο· κάμ(ν)ω/κάνω και γίνομαι: καθιστώ· κάμ(ν)ω/κάνω καινούριον κόσμον: ξαναδημιουργώ τον κόσμο/την παράδοση/τα θέσμια, εισάγω νεοτερισμούς·

κάμ(ν)ω/κάνω (καλήν) καρδίαν: κάνω κουράγιο, παίρνω θάρρος, δύναμη, στυλώνομαι, δείχνω καλή διάθεση, χαρά· κάμ(ν)ω/κάνω καμίαν ιατρείαν: θεραπεύω κάπως, προσφέρω κάποια βοήθεια· κάμ(ν)ω/κάνω καρδίαν βλ. κάμ(ν)ω/κάνω (καλήν) καρδίαν· κάμ(ν)ω/κάνω κατιτί ελάττω: ελαττώνω, μειώνω κάπως/λιγάκι· κάμ(ν)ω/κάνω κρότον: κάνω εντύπωση· κάμ(ν)ω/κάνω κυνήγι βλ. κυνήγι· κάμ(ν)ω/κάνω μεταβολήν: αλλάζω· κάμ(ν)ω/κάνω μετάνοιαν: μεταμελούμαι, διορθώνομαι· κάμ(ν)ω/κάνω μετρίαν την τιμήν: μετριάζω/μειώνω την τιμή· κάμ(ν)ω/κάνω ολόγυμνον: ξεγυμνώνω εντελώς· κάμ(ν)ω/κάνω ομιλίες: λέω λόγια, κουβεντιάζω· κάμ(ν)ω/κάνω παντί τρόπῳ: ενεργώ με κάθε τρόπο, βάζω όλα τα δυνατά μου· κάμ(ν)ω/κάνω παραίτησην: υποβάλλω παραίτηση, παραιτούμαι· κάμ(ν)ω/κάνω πταίστην: θεωρώ υπεύθυνο· κάμ(ν)ω/κάνω ρόκαν: γνέθω, ασχολούμαι με σπιτικές/γυναικείες δουλειές· κάμ(ν)ω/κάνω σημείον/σημάδι: δίνω σύνθημα· κάμ(ν)ω/κάνω σίγουρον: σιγουρεύω, δένω· κάμ(ν)ω/κάνω σκληρότητα: μεταχειρίζομαι, δείχνω σκληρότητα· κάμ(ν)ω/κάνω στράταν να απεράσω: ανοίγω δρόμο/παραμερίζω για να περάσω/περάσει κάποιος· κάμ(ν)ω/κάνω συνοδείαν: συνοδεύω, κρατώ συντροφιά, κάνω παρέα· κάμ(ν)ω/κάνω σχήμα: δείχνω, δίνω ενδείξεις· κάμ(ν)ω/κάνω τένταν: κατεβάζω/διπλώνω πανιά/στέγαστρα πλοίου· κάμ(ν)ω/κάνω την άνοιξην: φέρνω την άνοιξη· κάμ(ν)ω/κάνω την ανταμοιβήν: ανταμείβω· κάμ(ν)ω/κάνω την ανταπόκρισην: ανταποκρίνομαι (θετικά), ανταποδίδω, ανταμείβω, δίνω απάντηση, αντεπιστέλλω· κάμ(ν)ω/κάνω την απόφασην: παίρνω την απόφαση· κάμ(ν)ω/κάνω την διάλεξην αναμεταξύ+προσ. αντων.: συζητώ με άλλον, αποφασίζω ύστερα από συζήτηση· κάμ(ν)ω/κάνω την δικαίαν κρίσην: αποδίδω το δίκιο· κάμ(ν)ω/κάνω την δικαιοσύνην: αποδίδω το δίκιο· κάμ(ν)ω/κάνω την δοκιμήν: αποκτώ την εμπειρία· κάμ(ν)ω/κάνω την/τας εκδίκησην/εκδικήσεις (εις): παίρνω εκδίκηση (από), (αντ)εκδικούμαι, τιμωρώ· κάμ(ν)ω/κάνω την επιμέλειαν: φροντίζω, νοιάζομαι· κάμ(ν)ω/κάνω την ευχαριστίαν (εις): ευχαριστώ, αποδίδω ευχαριστίες· κάμ(ν)ω/κάνω την καθαρότητά μου: διατηρώ την αγνότητα/παρθενιά μου· κάμ(ν)ω/κάνω την κρίσην προς το εδικόν του μέρος: εκφέρω/βγάζω απόφαση ευνοϊκή για κάποιον· κάμ(ν)ω/κάνω την φύλαξην: φρουρώ· κάμ(ν)ω/κάνω το ζήτημα: διατυπώνω το αίτημα, ζητώ· κάμ(ν)ω/κάνω το ιατρικόν: βρίσκω το γιατρικό, θεραπεύω· κάμ(ν)ω/κάνω το προφυλακτικόν: παίρνω προφυλάξεις, προφυλακτικά μέτρα· κάμ(ν)ω/κάνω το ρεμέδιον: θεραπεύω· κάμ(ν)ω/κάνω τον κανόνα: υφίσταμαι επιβαλλόμενη/επιβεβλημένη τιμωρία, υποχρέωση· κάμ(ν)ω/κάνω τον πόλεμον: πολεμώ, μονομαχώ· κάμ(ν)ω/κάνω τρόπων: προσπαθώ και καταφέρνω, βρίσκω τρόπο· κάμ(ν)ω/κάνω υπακοήν: υπακούω, στέκομαι/κάθομαι και υφίσταμαι τιμωρία· κάμ(ν)ω/κάνω υποταγήν: υποτάσσομαι, υπακούω· κάμ(ν)ω/κάνω χάρην: κάνω το χατίρι, ευχαριστώ, εξυπηρετώ· κάμ(ν)ω/κάνω χάριτας: χαρίζομαι, ευνοώ, είμαι ευχάριστος· κάμ(ν)ω/κάνω χρεία: μεταχειρίζομαι, εφαρμόζω· κάμ(ν)ω/κάνω χρεώστην: υποχρεώνω

Καμοέ(ς): ποιητής Καμόες, Καμόι(ν)ς ⟨ισπ. Camoes, πορτ. Camões

καμπάνα: σήμαντρο· γεν. πληθ.: καμπάνων

κάμπος: πεδιάδα· ύπαιθρος, εξοχή· επίπεδη παραλία, ακτή· πεδίο αγώνα/μονομαχίας· εκφρ.: αρχιστράτηγος και κριτής του κάμπου: (αρχι)διαιτητής/αγωνοκρίτης· διάστημα κάμπου: τμήμα εδάφους/πεδίου μονομαχίας που αντιστοιχεί σε κάθε αγωνιζόμενο· έξω εις τον κάμπον: στο ύπαιθρο· κάμπος σίγουρος: πεδίο αγώνα/γήπεδο με εξασφαλισμένες τις συνθήκες μονομαχίας

Κάμπος (λανθ.): «Ακτή», κακόφημη συνοικία Πλάγια του Σανλούκαρ ⟨ιταλ. Spiaggia ⟨ισπ. Playa

κά(μ)ποσος: κάμποσος· πολύς

καμπούρισσα (θηλ.): (γυναίκα) καμπούρα

καμτσικιά βλ. καμ(ι)τσικιά

κάμω βλ. κάμ(ν)ω

καμώματα (πληθ.): πράξεις, ενέργειες

καμωμένος: συνθεμένος, γραμμένος· τυπωμένος

καμώνομαι: προσποιούμαι, κάνω πως· β΄ εν. προστ. αορ.: καμώσου

καν: τουλάχιστο· έστω· ακόμη· μακάρι· έκφρ.: καν τε (αν) ... καν τε (αν): είτε ... είτε

κανακευμένα: χαϊδευτικά· λεπτά, σεμνά

κανακεύω: καλοπιάνω· θέλγω

Κανδαΐα,-άια/Κρήτη (λανθ.): μυθικό βασίλειο της Καντάγιας στον Ν. Ινδικό ανάμεσα στην ινδική χερσόνησο και την Κεϋλάνη ⟨Candaya

κανδηλάπτης: καντηλανάφτης, νεωκόρος, οικονόμος

κάνει βλ. κά(μ)νει

κανείς/κανένας: κανείς· κάποιος· ένας· αρσ. γεν. εν.: κανενού· αιτ.: κανένα(ν)/κανέν· θηλ. ονομ. εν.: καμία(ν)· γεν.: καμιανής· ουδ. γεν. εν.: κανένου· εκφρ.: καμία δύο: κάνα δυό· κανείς παραμικρός: έστω και κάποιος· κανένα καιρόν: κάποτε, άλλοτε· κανένα καλόν πράγμα: κάτι καλό, σπουδαίο· κανένα πράγμα: τίποτε, καθόλου

καννάβι: κανναβάτσο, λινάτσα

κανόνι(ον): κανόνι· βλήμα κανονιού, κανονιά

κανονίζω: αναγορεύω άγιο με κανονική (εκκλησιαστική) διαδικασία

κανονικάτον: αξίωμα/εισόδημα του κανονικού/τακτικού κληρικού (ρωμαιοκαθολικού εφημέριου)· αργομισθία ⟨ιταλ. canonicato

κανονικός: κανονικός/τακτικός κληρικός (ρωμαιοκαθολικός εφημέριος)

Κανταλόνη (λανθ.): ιβηρικό κράτος/ισπ. περιοχή της Καταλονίας, Καταλούνια ⟨Cataluña

κανταντώ βλ. καταντώ

καντάρι: μέτρο βάρους ισοδύναμο με 40 οκάδες (51,280 κιλά) ⟨αραβοτουρκ. kantar/ιταλ. cantaro, λατ. cantarium

κάνω βλ. κάμ(ν)ω

κανών: νόμος, κανονισμός, τυπικό· τύπος, πρότυπο, κανόνας· χρέος, φροντίδα· επιβαλλόμενη/επιβεβλημένη τιμωρία, υποχρέωση· κανονικό δίκαιο· πληθ.: κανόνες: νομοκάνονες, κανονικό δίκαιο

κάπα: κουβέρτα ⟨ιταλ. cappa

κάπελας βλ. κάπηλας

καπετάνια βλ. καπιτανία

καπετάνος: κυβερνήτης, διοικητής· ισπ. μεταφραστής του *Μαινόμενου Ορλάνδου* (Jerónimo Jiménez de Urrea)

κάπηλας/κάπελας: πανδοχέας, ξενοδόχος· θηλ.: καπήλισσα

καπηλείον: πανδοχείο

καπήλισσα βλ. κάπηλας

καπηλίτικος: ξενοδοχιακός, ταβερνιάρικος

καπίστρι: χαλινάρι, φρένο

καπιτανία/καπετάνια: ναυαρχίδα (ιταλ. (galera) capitana

καπιτάν(ι)ος: λοχαγός· (στρατιωτικός) διοικητής· οπλαρχηγός, αρχηγός κλεφτών/ληστών· ονομ. πληθ.: καπιταναίοι· αιτ.: καπιταναίους

καπιτσάλι: κολάρο, γιακάς ⟨ιταλ. capezzale

καπνός: κάπνα, καπνιά

κάπο: κάβος, ακρωτήριο ⟨ιταλ. capo

κάποιος: κάποιος· ένας· ποιος (άραγε)· πληθ.: μερικοί· ουδ. αιτ. πληθ.: κάποια(ν)· έκφρ.: κάποιοι μερικοί: ορισμένοι

κάποσος βλ. κά(μ)ποσος

κάπουλα (πληθ.): καπούλια

Κάπρα: βάραθρο Κάμπρα κοντά στην ισπ. Άβιλα ⟨Cabra

Καρακέλ, η: ισπ. χωριό Καρακουέλ ⟨Caracuel

Καρακουλίαμβρος: «Κεφάλας», πλαστός γίγαντας Καρακουλιάμπρο ⟨Caraculiambro

Καρασκόνης/Καρασκόνε (βοσκός): βοσκός «Καρράσκων», Καρρασκόν ⟨pastor Carrascón· βλ. Καράσκο(ς), Σαμψών

Καράσκο(ς)/Κατράσκο (λανθ.)/Κοράσκος (λανθ.), Σαμψών/Σα(ν)σών: πτυχιούχος Σαμψών Καράσκο, Σανσόν Καρράσκο ⟨Sansón Carrasco· βλ. και Δασικός (Καβαλιέρης), Δάσος, Καβαλιέρης της Λευκής Σελήνης, Καβαλιέρης του Δάσους, Καβαλιέρης των Εσόπτρων, Σανσωνίκος

Καράσκο(ς)/Κατράσκος (λανθ.), Βαρθολομαίος/Τωμάζος/Τωμόζο(ς) (λανθ.): Βαρθολομαίος Καράσκο, πατέρας του Σαμψών Καράσκου, Μπαρτολομέ/Τομέ Καρράσκο ⟨Bartolomé/Tomé Carrasco

κάρβουνον: κάρβουνο· πέτρα (κιμωλία) για σημάδεμα, γράψιμο

κάργα: κουρούνα, καλιακούδα· γεν. πληθ.: κάργων

Καρδένια/Καρδενία (λανθ.): ιταλ. νησί Σαρδηνία ⟨sardesco· έκφρ.: γομάρι της Καρδενίας: μικρόσωμο γαϊδούρι

καρδία,-ιά: καρδιά· στήθος· καρδιοχτύπι, πόνος· αισθήματα· ψυχή· πνοή, πνεύμα· θάρρος· εκφρ.: από καρδίας: βαθιά, πάρα πολύ, θερμά· εις την καρδίαν μου: μέσα μου· εξ όλης μου (της) καρδίας: ολόψυχα, ολοκληρωτικά· ευρίσκομαι με μεγάλην καρδίαν: έχω μεγάλο χτυποκάρδι, ανησυχία· έχω/με κακήν καρδίαν: έχω/με δυσάρεστη διάθεση, δυσαρέσκεια, είμαι δύσθυμος· έχω καλήν καρδίαν

βλ. έχω· κάμ(ν)ω/κάνω (καλήν) καρδίαν βλ. κάμ(ν)ω· με έτοιμην και καλήν καρδίαν: πρόθυμα και καλόκαρδα, με ευμενή διάθεση· με καλήν (μου κτλ.) καρδίαν: με αγαθή προαίρεση, με ευχαρίστηση, πρόθυμα, εκούσια, ευχαρίστως, ελεύθερα, κεφάτα, άνετα, γρήγορα· με μεγάλην καρδίαν: με πολύ πόνο

καρδιάλε βλ. κορδιάλε

Κάρδοβα βλ. Κόρδοβα

καρέτα: μικρό κάρο, (ταχυδρομική και ταξιδιωτική) άμαξα ‹ιταλ. carretta, ισπ. carreta

καρετάσης: καροτσέρης, αμαξάς ‹ιταλ. carrettaio (;)

Κάρλος, ιμπερατόρος (ο)/αυτοκράτωρ ο Κάρλος/Μέγας Κάρλος/Κάρλος: Κάρολος ο Μέγας, Καρλομάγνος ‹Carlos

Κάρλος ο Πέμπτος: αψβούργος αυτοκράτορας Κάρολος Ε΄ (Κάρολος Α΄ της Ισπανίας) ‹Carlo Quinto

Καρλότος: μυθιστορικός Καρλότο, γιος του Καρλομάγνου ‹Carloto

καρνάλης: όμαιμος (ομομήτριος ή ομοπάτριος)· φιλήδονος, λάγνος ‹ιταλ. carnale

Καρολαία, Η βλ. *Η Καρολαία*

καρούτσι(ον): καρότσα, άμαξα ‹ιταλ. carrozza

καρουτσιάρης: καροτσέρης, αμαξάς ‹ιταλ. carrozziere

καρπός: ικανοποίηση, πρόσβαση

Κάρπου, Περνάρδος του: μυθιστορικός Μπερνάρντο ντελ Κάρπιο ‹Bernardo del Carpio

Καρταγίνη/Καρτάγινη: αρχαία Καρχηδόνα ‹Cartago· νεότερη Καρθαγένη, Καρταχένα ‹Cartagena

καρτερώ/ακαρτερώ: περιμένω· ελπίζω· αρσ. ονομ. πληθ. μτχ. ενεστ.: ακαρτερώντες· γ΄ εν. παρατ.: ακαρτερούσε· γ΄ πληθ.: ακαρτερούσαν· γ΄ εν. οριστ. αορ.: εκαρτέρησε· γ΄ εν. υποτ.: καρτερέσει· β΄ εν. προστ.: καρτέρεσε/ακαρτέρησον

κάρτον: τέταρτο ‹ιταλ. quarto

καρυδότσεφλον: τσόφλι/κοίλωμα καρυδιού· έκφρ.: βάλλω/βάνω εις ένα καρυδότσεφλον: περιορίζω σε σπιτάκι (ή: επιβιβάζω σε βάρκα/σαπιοκάραβο και ξαποστέλλω), κακομεταχειρίζομαι

καρφί(ον): πρόκα, ξυλόπροκα

καρφοβέλονον: καρφίτσα, βελόνα

καρφώνω: καρφώνω· σταθεροποιώ· έκφρ.: καρφώνω κανένα καρφί εις τον τροχόν της τύχης: προσηλώνω/ακινητοποιώ την τύχη, καπαρώνω το μέλλον

κασαπείον: σφαγείο, χασάπικο ‹τουρκ. kasab

Κασάριος βλ. Καμάσιος

Κασίλδα, δόνα: παλατιανή ευγενής ντόνια Κασίλντα ‹doña Casilda

Κασίλδα (από την Ανταλούζιαν): πλαστή ευγενής Κασίλντα ντε λα Ανταλουθία/Ανταλουσία ‹Casilda de la Andalucía· βλ. Κασιλδέα

Κασιλδέα/Καλσιδέα (λανθ.) της Βανδαλίας/Βαλδάντας (λανθ.)/από την Βανδέλιαν/της Βανδελίας (λανθ.): πλαστή ευγενής Κασιλδέα ντε Βαντάλια/Μπαντάλια ‹Casildea de Vandalia

Κασκάδιος (λανθ.): «Χαλίκης», πεθερός του Σάντσου Πάνθα, Κασκάχο (Cascajo
Κασκάσια,-ιο, Τερέζα: Τερέζα «Χαλίκη», γυναίκα του Σάντσου Πάνθα, Τερέσα Κασκάχα (Teresa Cascaja)· βλ. Πάντσα, Τερέζα
κασκάσιος: χαλίκι, πετραδάκι (ισπ. cascajo
καστανάτος: καστανούτσικος
καστέλι: κάστρο, φρούριο· πύργος· οχυρωμένη έπαυλη· ευρύχωρο σπίτι· χωριό, πόλη
Καστέλια, Καστελία βλ. Καστίλια
καστελιανή, η: καστιλιάνικη στροφή, ενότητα έμμετρου ποιήματος αποτελούμενη από δύο τετράστιχες ή πεντάστιχες στροφές οκτασύλλαβων στίχων (ισπ. castellana
καστελιάνος: (στρατιωτικός) διοικητής κάστρου, οχυρωμένης πόλης· φρούραρχος· δήμαρχος
Καστελιάνος,-οι βλ. Καστιλιάνοι
καστελιανός βλ. καστιλιανός
Καστίλια,-ιλία, η/Καστελία, η/Καστέλια, τα: ισπ. βασίλειο/περιοχή της Καστίλης, Καστίλια (Castilla· γεν. εν.: Καστελίας· αιτ.: Καστέλια
Καστιλιάνοι/Καστελιάνοι: Καστιλιανοί (castellano(s)· βλ. και Καστρινός
καστιλιανός/καστελιανός: καστιλιανός· αραγονέζος (λανθ.)· καστιλιάνικος· ισπανικός (castellano
κάστρη βλ. κάστρο(ν)
καστρινός/Καστρινός: πολίτης, κάτοικος πόλης· (κατώτερος) ευγενής, ιδαλγός· Καστιλιανός· βλ. και Καστιλιάνοι
κάστρο(ν): κάστρο, φρούριο· πύργος· (περιτειχισμένη) πόλη· τείχος· πληθ.: κάστρη
κατά/κατ'/καθ': εναντίον· σύμφωνα (με)· ανάλογα με· για· ως προς· με· εκφρ.: καθ'/κατ' ένα(ν) τρόπον: κατά κάποιο τρόπο, κάπως, ενμέρει· καθ' υπόθεσην: αν/ας υποτεθεί, υποτίθεται, έστω, πάντως· καθ' υπόθεσην ανίσως και: αν/ας υποτεθεί πως, έστω ότι· κατ' ολίγον: κατά το ελάχιστο, ούτε κατ' ελάχιστο· κατά ακρίβειαν: επακριβώς· κατά αλήθειαν: στ' αλήθεια· κατά σού: εναντίον σου· κατά την υπόληψήν μου: κατά τη γνώμη μου· κατά την ώραν βλ. ώρα· κατά τι: κάπως· κατά το δυνατόν μου/μας βλ. δυνατόν· κατά το κεφάλι πρέπει να είναι και η σκούφια: πρέπει να ζητείται ό,τι ταιριάζει, πρέπει να παντρεύεται κανείς αυτόν που του ταιριάζει· κατά το παρόν: για την ώρα, τώρα· κατά φύσην βλ. φύσις· βλ. και καταγής, καταλαχού, καταλεπτώς, καταμέρος, καταμόνας, καταπολλά, κατεπάνω
καταβαίνω/κατεβαίνω: κατεβαίνω· α΄ εν. υποτ.: κατέβω· α΄ πληθ.: κατέβομεν
καταγδύ(ν)ω: καταληλατώ, κατακλέβω
καταγής: στο χώμα, στο έδαφος· κάτω
καταγίνομαι (εις): ασχολούμαι (με)
καταγινόμενος: ασχολούμενος
κατάγομαι/εκατάγομαι (;): κατάγομαι, προέρχομαι· α΄ πληθ. παρατ. (ή και ενεστ.): εκαταγόμεσθεν

καταδαμάζω: κατανικώ, καταβάλλω, ρίχνω/στρώνω στο χώμα
καταδεριασμένος: καταδαρμένος, καταχτυπημένος, άσχημα μωλωπισμένος
καταδέχομαι: καταδέχομαι· (απο)δέχομαι
καταδεχόμενος: (απο)δεχόμενος
καταδίκη: τιμωρία, κακούργημα
κατάδικος (επίθ. και ουσ.): κακούργος· κρεμασμένος, εκτελεσμένος
καταδιωγμένος: κατατρεγμένος
καταδουλωμένος (επίθ. και ουσ.): καθυπόχρεος, πλήρως υποτελής, δεμένος με ισχυρά δεσμά ιπποτικής πίστης/υποχρέωσης· σκλάβος· έκφρ.: εις αυτό το καταδουλωμένον σου στήθος: σ' αυτό το στήθος που σου είναι πλήρως υποταγμένο
κατακαθίζω/κατακάθομαι,-ημαι: κάθομαι κάτω και μένω ήσυχος· κάθομαι στα αυγά μου, ηρεμώ, ησυχάζω· γ΄ πληθ. οριστ. ενεργ. αορ.: εκατακάθισαν· β΄ εν. οριστ. μέσ. ενεστ.: κατακάθησαι
κατακόπτω: κατασφάζω, κατασκοτώνω, διαλύω
κατακρίνω: ψέγω· καταδικάζω
κατάκρισις,-η: κατηγορία, μομφή, ψόγος· συκοφαντία
κατακριτικός: επικριτικός, κακολόγος, ψιθυριστής
κατακυλώ: ανατρέπω, κάνω (κάποιον) να κατρακυλήσει· ανατρέπομαι, κατρακυλώ, παίρνω κουτρουβάλα· έκφρ.: κατακυλώ με το μουλάρι: πέφτω κάτω από το μουλάρι· πηγαίνω κατακυλώντας: κατρακυλώ, πηγαίνω κουτρουβαλώντας
καταλαβαίνω βλ. καταλαμβάνω
καταλαλώ: συκοφαντώ
καταλαμβάνω/καταλα(μ)βαίνω: καταλαβαίνω, εννοώ· νιώθω, αισθάνομαι· βλέπω· έκφρ.: δεν το καταλαμβάνω καλά: πέφτω έξω
καταλαχού: κατά τύχη, τυχαία
καταλεπτώς: λεπτομερειακά, σημείο προς σημείο· επακριβώς· σε έκταση, βάθος· από την αρχή ώς το τέλος, εντελώς
κατάλογος: απαρίθμηση
κατάλυμα: καταφύγιο· πρόσβαση, είσοδος
καταμέρος: επιμεριστικά, ειδικά, συγκεκριμένα· λεπτομερειακά, σημείο προς σημείο, ένα προς ένα· τμηματικά, βαθμιαία· βλ. και μέρος
καταμόνας: ιδιαιτέρως, τετ α τετ
καταντώ/κανταντώ: φτάνω, καταλήγω
καταπατώ: εισβάλλω· συλλαμβάνω, πιάνω· κυριεύω, κατακτώ
καταπείθω,-ομαι: πείθω,-ομαι· προσπαθώ να πείσω, παροτρύνω· είμαι πεπεισμένος, σίγουρος· αποτρέπομαι
κατάπεισις,-η: συνειδητοποίηση· αποτροπή
καταπιάνομαι: αρχίζω
καταπλακώνω: εφορμώ, επιτίθεμαι (εναντίον)· προσβάλλω
καταπληττικός: συνταρακτικός, που έχει/βγάζει ήχο ταραχής, απελπισίας
καταπολλά: πολύ· υπερβολικά, υπέρμετρα

καταποντούμαι/καταποντίζομαι: βουλιάζω, γκρεμίζομαι· γ΄ εν. υποτ. αορ.: καταποντηθεί
καταπραΰνω: καταλαγιάζω, μαλακώνω· μειώνω,-ομαι
καταρρονή: καταρροή, συνάχι
κατάσαρκος: ολόγυμνος, ξεγυμνωμένος
κατασκευασμένος: φτιαγμένος, υφασμένος
κατασκευή: κτίριο
κατασκοτωμένος: κατατσακισμένος, άσχημα μωλωπισμένος, πληγωμένος
κατασκοτώνω: κατατσακίζω, μωλωπίζω άσχημα, σπάζω στο ξύλο
κατασταίνω,-ομαι: κάνω· οδηγώ, καταντώ· γίνομαι, αναδεικνύομαι· γ΄ εν. υποτ. μέσ./παθ. αορ.: καταστηθεί· εκφρ.: κατασταίνω διά: κάνω, μεταβάλλω, χρίω· κατασταίνω εις κακόν τέλος: φέρνω σε πολύ δύσκολη κατάσταση
κατάστασις,-η: καθεστώς· κατάσταση, θέση, ιδιότητα· τρόπος ζωής· οικονομική κατάσταση, περιουσία, τύχη
καταστηθεί βλ. κατασταίνω
κατατρέχω: κυνηγώ, καταδιώκω
κατατσακίζομαι: χτυπιέμαι πολύ, μωλωπίζομαι άσχημα
κατατσακισμένος: καταχτυπημένος
καταφρονημένος: ατιμασμένος
καταφρόνησις,-η: ταπείνωση· ατίμωση· βλάβη, ζημία
καταφρόνιον: ταπείνωση, εξευτελισμός· βλάβη, ζημία
καταφρονώ,-ούμαι: περιφρονώ,-ούμαι· υποτιμώ, υποβαθμίζω, υποκλέπτω· ατιμάζω, φέρνω όνειδος· προσβάλλω, κακομεταχειρίζομαι· έκφρ.: καταφρονώ από: υποβιβάζω κάτω από
κατεβαίνω βλ. καταβαίνω
κατεπάνω: πάνω· εναντίον· έκφρ.: κατεπάνω εις: πάνω σε· εναντίον
κατεργάκι: ελαφρό ιστιοφόρο και κωπήλατο πλοίο, μπριγκαντίνι
κατεργάρης: (κατάδικος) κωπηλάτης σε γαλέρα· ονομ. πληθ.: κατεργάρηδες/κατεργαραίοι· γεν.: κατεργαραίων· αιτ.: κατεργάρηδες/κατεργαραίους
κάτεργο(ν): ιστιοφόρο και κωπήλατο πλοίο, γαλέρα· (καταναγκαστική) κωπηλασία σε γαλέρα
κατευόδιον: πορεία/άφιξη στον τόπο προορισμού· έκφρ.: καλόν κατευόδιον: καλή πορεία, καλό ταξίδι
κατηγορητικός: δυσφημιστικός
κατηγορούμαι: δυσφημίζομαι, στιγματίζομαι
κατηφής: σκυθρωπός, κατσούφης· δυσαρεστημένος· ανικανοποίητος, δύσκολος, δύστροπος· κλαψιάρης
κατιτί (επίθ. και επίρρ.): κάτι· κάποιος,-α,-ο (κτλ.)· κάπως, λιγάκι, ενμέρει· διόλου
κατοικητήριον: κατοικία· τόπος φύλαξης, αρχείο
κατοικώ: διαμένω· γ΄ εν. οριστ. ενεστ.: κατοικά
κατόπι (εις/από): ύστερα (από)· πίσω (από)· στην ακολουθία (κάποιου κτλ.)· ακολουθώντας/καταδιώκοντας (κάποιον κτλ.)· ύστερα (από)

κατόρθωμα: πράξη· γενναία πράξη, ανδραγάθημα
κατρακυλώ: αναποδογυρίζω
Κατράσκο(ς) βλ. Καράσκο(ς)
κατσιβέλικος: γύφτικος ⟨ιταλ. cattivello ή ρουμ. cacivel
κατσικάς: βοσκός κατσικιών, μικρών ζώων (αιγοπροβάτων)
κατσικερός: κατσικίσιος
κατσίκια, επτά βλ. επτά κατσίκια
κατσικοβοσκός: βοσκός κατσικιών, μικρών ζώων (αιγοπροβάτων)
Κατσοπίνοι (πληθ.): οικογένεια Κατσοπίνες ⟨Cachopines
Κάτων: συγγραφέας Κάτων (Marcus Porcius Cato)· έκφρ.: έννοιαι του Κάτωνος: γνωμικά/ρητά αποδιδόμενα στον Κάτωνα (*Disticha Catonis*)
κατώτερος: κατώτερος, πιο παρακατιανός· πιο χειρωνακτικός· πιο διαφορετικός· έκφρ.: δεν ήτον κατώτεροι από τα ζώα: δεν διέφεραν από τα ζώα, κυριαρχούνταν από ενστικτώδη αισθήματα/θλίψη
καυκί: κούπα, γαβάθα, ποτήρι
καυστερός: καυτερός, φλογισμένος· έκφρ.: καυστερός τόπος: καυτερό χώμα/άμμος
καὐτός: και (εσύ) ο ίδιος· βλ. και αυτός, και
καύχημα: καύχημα· καθρέφτης, υπόδειγμα
καύχησις,-η: καύχημα
καυχώμαι,-ούμαι: καυχιέμαι· β΄ εν. υποτ. ενεστ.: καυχάται· α΄ εν. παρατ.: εκαυχάσουν
καφατιανός: του κεφαλιού ⟨τουρκ. kafa), ή: της Κάφας (Κριμαίας), τατάρικος
Κβισιάνος βλ. Κισιάνο
κείτομαι: ξαπλώνω, πλαγιάζω· βρίσκομαι ξαπλωμένος· κοιμάμαι, στεγάζομαι· γ΄ εν. παρατ.: εκείτουνταν
κεκρυμμένος: κρυμμένος· κρυφός, μυστικός
κελάδισμα: κελάηδημα· βλ. και κιλάηδισμα
κελάρι: αποθήκη τροφίμων
κενοδοξία: ματαιοδοξία· έπαρση, αλαζονεία
κενόδοξος: ματαιόδοξος
κενοδοξώ: δείχνω ματαιοδοξία, έπαρση· υπερηφανεύομαι μάταια· μτχ. ενεστ.: κενοδοξών
κεντημένος: κεντημένος· ζωγραφισμένος
κέντρον: κεντρί, βούκεντρο
κεντρώνω: κεντρίζω, σπιρουνίζω
κεντώ: τρυπώ, τσιμπώ· κεντρίζω, σπιρουνίζω
κενωμένος: αδειασμένος (σε πιάτο), σερβιρισμένος
κερά βλ. κυρά
κεραμεύς: αγγειοπλάστης, τσουκαλάς
κέρας/κέρατον: βούκινο από κέρατο ζώου (βοδιού κτλ.)
κερατένιος: κεράτινος, από κέρατο ζώου

κεράτιος: κεράτινος, από κέρατο ζώου
κέρατον βλ. κέρας
κερδαίνω/κερδίζω: κερδίζω· εισπράττω
κερδεμένος/κερδημένος: κερδισμένος
κερδίζω βλ. κερδαίνω
κεφάλαιον βλ. κεφάλι
κεφαλή: κεφάλι· μπούστο
κεφάλι/κεφάλαιον: κεφάλι· νους, μυαλό· ζωή· έκφρ.: από το κεφάλι έως εις τα ποδάρια: απ' την κορφή ώς τα νύχια· δεν ομιλώ του κεφαλιού μου: δεν μιλώ από μόνος μου, όσα λέω δεν τα κατεβάζει το δικό μου κεφάλι
κεφαλιακός: κεφαλαίος· μεγάλος
κεφαλοτράπεζον: (θέση στην) κεφαλή του τραπεζιού, τιμητική θέση
κέφι: διάθεση ‹τουρκ. keyif,-i
κηκίδι(ον): «μπίλια», καρπός κυπαρισσιού
κηράκι: κεράκι
κηρί(ον): κερί· λαμπάδα· φαναράκι· έκφρ.: μαυρισμένος με το κηρί: κερωμένος, στιλβωμένος
κηρύττω,-ομαι: διακηρύσσω,-ομαι· διαδίδω,-ομαι, εξαπλώνω,-ομαι
κιβούρι: φέρετρο
Κικέρων: ρήτορας Κικέρων (Marcus Tullius Cicero), Θιθερόν ‹Cicerón
κιλαδώ: κελαηδώ
κιλάηδισμα: κελάηδισμα· βλ. και κελάδισμα
κιλόν: στατήρας, καντάρι, φανέγα, μονάδα χωρητικότητας/βάρους ισοδύναμη με 55,5 λίτρες ‹αραβοτουρκ. kile
κινδυνεύω: κινδυνεύω· διακινδυνεύω· ριψοκινδυνεύω· έκφρ.: κινδυνεύω με μίαν λαβωματιάν: διακινδυνεύω με ένα χτύπημα, τα παίζω όλα για όλα σε ένα χτύπημα
κίνδυνος/κίντυνος, ο, κίνδυνον/κίντυνον, το: κίνδυνος· παγίδα
κινδυνώδης: επικίνδυνος· σε κίνδυνο, επισφαλής
κίνημα: ξεκίνημα· αναχώρηση, έξοδος· πληθ.: κινήματα: κινήσεις· εκφράσεις· έκφρ.: έξωθεν κινήματα: εξωτερικές κινήσεις, εκφράσεις, εκδηλώσεις
κινητός: ευκίνητος· κινούμενος, περιστρεφόμενος
(Κινιόνες,) δόνα Γκιομάρ: ντόνια Γκιομάρ ντε Κινιόνες, γυναίκα του προέδρου της Βικαρίας της Νεαπόλεως ‹doña Guiomar de Quiñones
κιννάβαρις,-ης, η, ο: θειούχο ορυκτό του υδραργύρου ή του σιδήρου, κινά/χένα (βαφή)· μίνιο· κόκκινη μελάνη
Κινονίας, δόνα Μενζία: ευγενής ντόνια Μενθία ντε Κινιόνες ‹doña Mencía de Quiñones
Κιντανάρε: ισπ. πόλη Κιντανάρ ντε λα Όρντεν ‹Quintanar
Κιντανιόνα, δόνια: μυθιστορική ντόνια Κιντανιόνα ‹doña Quintañona
κίντυνος/κίντυνον βλ. κίνδυνος
κινώ,-ούμαι: κουνώ,-ιέμαι· (ξαπο)στέλνω· ξεκινώ· αναχωρώ, φεύγω· α' πληθ. οριστ. μέσ. ενεστ.: κινούμεσθε· έκφρ.: κινώ με: ενώνομαι και αναχωρώ για ταξίδι, σμί-

γω με άλλον,-ους ταξιδιώτες και φεύγω

κιόσκι(ον): περίπτερο μέσα σε εσωτερική αυλή κατοικίας· πρόστοο, στοά, εξώστης ή μπαλκόνι που βλέπει είτε προς τα έξω είτε προς την εσωτερική αυλή οικοδομήματος· εξέδρα/πατάρι ‹τουρκ. kösk

κιουτούκι: κορμός δέντρου ‹τουρκ. kütük

Κισάδης: δον Κιχότης, ιδαλγός δον Αλόνσο Κεσάδα/Κιχάδα/Κιχάνα,-ο ‹Quesada/Quijada/Quijana,-o· βλ. και Κισιάνο, Κισ(ι)ότε

Κισάνδου, Πύργοι της: μεγαλιθικά γλυπτά του Γκισάντου της ισπ. Άβιλας, Τόρος ντε Γκισάντο ‹Toros de Guisando

Κισιάνα, Αντωνίνα: Αντωνία Κιχάνα, ανεψιά του δον Κιχότη, Αντόνια Κιχάνα ‹Quijana, Antonia

Κισιάνο/Κβισιάνος, Αλόνσο,-ων (ο Καλός/Αγαθός): δον Κιχότης, ιδαλγός Αλόνσο Κιχάνο ελ Μπουένο ‹Alonso Quijano el Bueno· βλ. και Κισάδης, Κισ(ι)ότε

Κισ(ι)ότε,-η(ς),-ος/Κισόντης: δον Κιχότης, ντον Κιχότε ‹don Quijote· γεν. εν.: Κισ(ι)ότε,-η,-ου/Κισόντη(ς)· αιτ. εν.: Κισ(ι)ότε,-η(ν)/Κισόντης· ονομ. πληθ.: Κισότηδες· βλ. και Κισάδης, Κισιάνο

Κισοτίσιμος: πάρα πολύ Κιχότης (εξεζητ. ή ειρων.)· βλ. και Κισ(ι)ότε ‹ιταλ. Chisciottissimo ‹ισπ. Quijotísimo

Κισοτίτσα,-ης, βοσκός: βοσκός Κιχότιθ, πλαστό όνομα του δον Κιχότη ‹ιταλ. Chisciottizzo ‹ισπ. Quijótiz· βλ. και Κισ(ι)ότε

κίτρινος: κίτρινος· χλωμός

Κλαβίσιος/Κλαβέσιος, δον: πλαστός ιππότης ντον Κλαβίχο ‹don Clavijo

κλαί(γ)ω/κλαίομαι: κλαίω· θρηνώ· γράφω θρηνητικό κείμενο· παραπονιέμαι· αρσ. ονομ. πληθ.: κλαίοντες· άκλ. μτχ.: κλαίοντας· απαρέμφ.: κλαίγει· γ΄ εν. οριστ. αορ.: έκλαυσε· α΄ εν. υποτ.: κλαύσω· έκφρ.: κλαίομαι από: παραπονιέμαι εις βάρος, καταγγέλλω

Κλάουκελ Τορελίας βλ. Τορελίας

Κλαυδία η Ερώλυμα: Κλαυδία Ιερώνυμη, κόρη του Σιμόν Φόρτε, Κλαούντια Χερόνιμα ‹Claudia Jerónima· βλ. και Ανδρείος

κλαύσιμον: κλάμα, θρήνος· παράπονο

κλεις/κλείσα: πέδη, δεσμός, αλυσίδα/σίδερα για πόδι,-ια· γεν. πληθ.: κλείσων

κλεισμένος (επίθ. και ουσ.): απομονωμένος, σε (αυτο)περιορισμό· έγκλειστος· πολιορκημένος· τρόφιμος τρελοκομείου

κλείω/κλειω: κλείνω· κλειδώνω· περικλείω, περιέχω· γ΄ εν. υποτ. ενεστ.: κλει

κλέπτης: ληστής, κακοποιός· κλητ. εν.: κλέπτα

κλέπτω/κλέβω: κλέβω· αρπάζω, απάγω

κλεψία: κλεψιά

κλήμα: κληματαριά· αμπέλι

κληρονόμος: κληρονομημένος ακόλουθος, φεουδαρχικά εξαρτημένος, υποτελής

κληρονομούμαι: μεταβιβάζομαι κληρονομικά· γ΄ εν. οριστ. ενεστ.: κληρονομείται

κλίμα: (κλιματική) περιοχή, στρώμα· σφαίρα/μέρος του ουράνιου στερεώματος· πληθ.: κλίματα: κλιματικές συνθήκες, γεωγραφικά μήκη και πλάτη· εκφρ.: κλί-

μα του πυρός: το τέταρτο από τα τέσσερα (κατά το πτολεμαϊκό σύστημα) μέρη του διαστήματος ανάμεσα στη γη και τη σελήνη, μέρος της φωτιάς· τρίτον κλίμα: το τρίτο από τα τέσσερα (κατά το πτολεμαϊκό σύστημα) μέρη του διαστήματος ανάμεσα στη γη και τη σελήνη, μέρος του νερού

κλίνω: ρέπω· σκύβω· γέρνω, χαμηλώνω· υποκύπτω· συμφωνώ· εκφρ.: κλίνω εις ευσπλαχνίαν: δείχνω ευσπλαχνία· κλίνω εις την γνώμην: συμφωνώ με τη γνώμη· κλίνω την κεφαλήν: σκύβω το κεφάλι, υποτάσσομαι

κλίσις,-η: ροπή· κατεύθυνση, προσανατολισμός· απόκλιση, απομάκρυνση· έκφρ.: εύκολος κλίσις,-η: ευκολία

κλοπή: αρπαγή

κλότσημα: κλοτσιά

κλότσος: κλοτσιά, τίναγμα ποδιού (στον αέρα)

κλουβί: κελί περιτριγυρισμένο με κάγκελα, χώρος περιορισμού επικίνδυνων τρελών

Κλώρη: πλαστή ερωμένη Χλώρις,-η, Κλόρι (Clori

κόδε, οι (πληθ.): ουρές (ιταλ. coda,-e· βλ. και Τρε Κόδε

κοιλάς: κοιλότητα

κοιλία: κοιλιά· έντερο,-α· στομάχι

κοιμημένος: κοιμισμένος· κοιμώμενος

κοιμητήριον: τάφος

κοιμισμένος: κοιμώμενος· αρσ. αιτ. εν.: κοιμισμένου

κοιμούμαι: κοιμάμαι· κάνω έρωτα· αιχμαλωτίζω, υποτάσσω (λανθ.)· α΄ εν. παρατ.: εκοιμούμουν· α΄ εν. οριστ. αορ.: εκοιμήθηκα· γ΄ εν.: εκοιμήθη,-ηκε(ν)· γ΄ εν.: εκοιμήθηκαν· εκφρ.: κοιμούμαι έναν ύπνον: παίρνω έναν υπνάκο, με παίρνει ο πρώτος ύπνος· κοιμούμαι με: συνευρίσκομαι ερωτικά με· κοιμούμαι με μεγάλην βαθυυπνίαν: κοιμάμαι πολύ βαριά

κοινός: γενικός· πάνδημος, λαϊκός· πανανθρώπινος, οικουμενικός· εκφρ.: κοινόν κριτήριον βλ. κριτήριον· κοινός εχθρός: διάβολος· κοινός λόγος βλ. λόγος

κοινότης: πλήθος, λαός· όχλος· κοινοτικό σύμβούλιο, κοινοτικοί άρχοντες, «δωδεκάδα»

κοινώς: γενικά· συνήθως

κοιτάζω: βλέπω· προσέχω· βρίσκω· εκφρ.: κοιτάζω εις: αποβλέπω σε· κοιτάζω με προσοχήν: στηλώνω τα μάτια· κοιτάζω την στράταν μου: κοιτάζω τη δουλειά μου· κοιτάζω το ίδιόν μου: κοιτάζω την κατάστασή μου (και φρονηματίζομαι)· κοίταξε, κοίταξε: νά τα μας

κόκαλον: κόκαλο· κοκαλάκι (μαλλιών ή πλεξίματος)

κόκκινος: κόκκινος· κερμεζής

κολακεία: περιποίηση, χαϊδολόγημα

κολακεύω: περιποιούμαι, χαϊδολογώ

κολάνι: σχοινί/λουρί (αλόγου), ίγγλα (τουρκ. kolan

κολλημένος: προσκολλημένος· εξαρτημένος

κολλώ: κολλώ· φιλώ

κολοβός: χωρίς ουρά/χερούλι, τρύπιος, ακρωτηριασμένος

κολοκυνθάκι: μικρό νεροκολόκυθο/κολόκα, φλασκί από ξεραμένη κολοκύθα
κολοκύνθι: νεροκολόκυθο/κολόκα, φλασκί από ξεραμένη κολοκύθα
Κολομπίνα/Κολουμπίνα: φλωρεντινή αρχόντισσα Κολομπίνα (=Καμίλλη), Καμίλα ⟨Camila
κολόνα: κολόνα, στύλος· στήλη· στήριγμα ⟨ιταλ. colonna· βλ. και Ηρακλέως, κολόνες
κολονέλος: συνταγματάρχης· πληρεξούσιος διοικητής συνοριακής ή κατακτημένης περιοχής· στενός συνεργάτης ηγέτη ⟨ιταλ. colonnello
κολοτολάτα: «σβερκιά», σφαλιάρα, χαστούκι/χτύπημα στον τράχηλο ⟨ιταλ. collottolata (ισπ. pescozada
Κολουμπίνα βλ. Κολομπίνα
κόλφος: (θαλασσινός) κόλπος
Κομάσιος βλ. Καμάσιος
κόμης: κυβερνήτης πλοίου, αξιωματικός που διευθύνει τις μανούβρες του απόπλου
κομμάτι: τμήμα· μερίδα, φέτα· μπουκιά· σώμα· αντίτυπο
κομμάτι (επίθ. και επίρρ.): λίγος,-η,-ο (κτλ.)· λίγο, λιγάκι, κάπως· έκφρ.: κομμάτι ωσάν: λίγο, κάπως
Κομορίνο: ακρωτήριο Κομορίν, στο νότιο άκρο της ινδικής χερσονήσου ⟨Comorín
κομπανία: θίασος ⟨λατ. και ιταλ. compagnia
Κομπάσο: «Διαβήτης»/«Πυξίδα»/«Αίθριο/στοά», κακόφημη συνοικία της Σεβίλης ⟨ιταλ. Compasso ⟨ισπ. Compás
κομπόδεμα/κομπόδημα: δέμα, μπόγος
κόμπος: (γόρδιος) δεσμός· σταγόνα, γουλιά
κομψός: κομψός, χαριτωμένος· θηλ. αιτ. εν.: κομψόν
κομψότης: κομψότητα· αυθάδεια, αναισχυντία, αταξία
κονάκι: κατάλυμα· πανδοχείο, ξενοδοχείο· ξεκούραση, ανάσα ⟨τουρκ. konak
κονδάρι βλ. κοντάρι
κονδύλι(ον): πένα, γραφίδα· πινέλο, χρωστήρας· σμίλη
κονεμένος: που έχει βει κατάλυμα, που διαμένει, εγκατεστημένος
κονεύω: εγκαθιστώ σε σπίτι, φιλοξενώ· βρίσκω κατάλυμα, διανυχτερεύω· διαμένω ⟨τουρκ. konmak
κονιατισμένος: σκονισμένος
κονιορτός: σκόνη
κοντά: κοντά· δίπλα· μαζί· πάνω· παρακάτω· έκφρ.: κοντά μου: κοντά μου· μαζί/πάνω μου
κοντάρι(ον)/κονδάρι: δόρυ, ακόντιο· λόγχη· μακριά και χοντρή βέργα· γεν. πληθ.: κονταρίων
κονταρία: κονταριά, χτύπημα με κοντάρι, δόρυ· κοντάκι όπλου (λανθ.;)
κόντε βλ. κόντε(ς)
κοντεία: κομητεία· αξίωμα/οφίκιο του κόμη ⟨ιταλ. contea
κοντειδής (διορθ.): κοντόθωρος, μύωπας
κόντε(ς),-ης: κόμης ⟨ιταλ. conte

κοντέσα (θηλ.): κόμησα ‹ιταλ. contessa
κοντεσία: κομητεία, αξίωμα/φέουδο κόμητα/κόμησας
κόντης βλ. κόντε(ς)
κοντίζω βλ. κο(υ)ντώ
κοντολογία: συντομία· έκφρ.: εις κοντολογίαν: για να μην πολυλογώ,-ούμε, με συντομία· τελικά· πράγματι
κοντολογίς: με συντομία, για να μην πολυλογώ,-ούμε· τελικά
κοντόνης: μεγάλος κόμης, κομηταράς ‹ιταλ. contone
κοντώ βλ. κο(υ)ντώ
κονώ/κουνιούμαι: κουνώ,-ιέμαι· γ΄ πληθ. ενεργ. παρατ.: εκονούσαν· γ΄ πληθ. οριστ. μέσ./παθ. ενεστ.: κουνιούνται
κοπάδι: εξημερωμένα ζώα βοσκής· κοπάδι· τάγμα
κοπανίζω: κοπανώ/χτυπώ, σφυρηλατώ· έκφρ.: κοπανίζει νερόν εις το γουδί: σφυρηλατεί κρύο σίδερο, αποδύεται σε ανώφελη προσπάθεια
κοπέλι: νεαρός υπηρέτης, παραγιός· νεαρός παραμάγειρος· ιπποκόμος, θαλαμηπόλος ‹αλβ. copil (;)
κοπιάζω: κοπιάζω, υποφέρω· κάνω, πράττω· εργάζομαι· έρχομαι· β΄ εν. προστ. αορ.: κόπιασε
κοπιαστής: εργάτης
κοπιαστικός: βασανιστικός· φιλόπονος, εργατικός
κόπος: κόπος· δυσκολία· αμοιβή/πληρωμή για κόπο, εργασία
κοπρία: σκατό,-ά· κοπριά, βρόμα· φτωχή και ταπεινή κατάσταση
κόπτω: κόβω· μαχαιρώνω, σκοτώνω
κοράσι(ον): νεαρή ευγενής, δεσποσύνη· νεαρή ακόλουθος
κορασίς,-ίδα: νεαρό κορίτσι, έφηβη· παρθένα· νεαρή ευγενής, δεσποσύνη· νεαρή ακόλουθος
Κοράσκος βλ. Καράσκο(ς)
κόρδα: χορδή ‹ιταλ. corda
κορδέλα: κουκούλα, ειδικό κάλυμμα της κεφαλής, σημάδι (θρησκευτικού/κοινωνικού) στιγματισμού των ανακρινομένων/καταδικασμένων από την Ιερά Εξέταση, «σανμπενίτο» ‹ιταλ. cordella
κορδιάλε/καρδιάλε, το: τονωτικό (ποτό, φάρμακο)· έμπλαστρο, επίθεμα ‹ιταλ. cordiale
Κόρδοβα/Κορδόβα/Κάρδοβα (λανθ.): ισπ. πόλη Κόρδοβα ‹Córdoba· γεν. εν.: Κάρδοβας/Καρδόβας
κορδοβέζος, μέγας ποιητής ο: ποιητής Χουάν ντε Μένα (Juan de Mena) από την Κόρδοβα ‹poeta cordobés
Κορδονιέζοι (λανθ.): Κορδοβέζοι, Κορδοβέσες ‹cordobés,-es
κορδωμένος: τεντωμένος, τσιτωμένος
κοριτσάκι: μικρό κορίτσι, παιδούλα· νεαρή παρθένα· μικρή ορφανή
κορίτσι(ον): παρθένα· νεαρή κοπέλα, γυναίκα· νεαρή ευγενής, μέλος ακολουθίας/αυλής ανώτερου,-ης ευγενούς, θεραπαινίδα· παρακόρη

κορμί: σώμα· πτώμα, λείψανο· μέλη σώματος
κορνιακτίζομαι: σκονίζομαι, λερώνομαι
κορόνα: στεφάνι· στέφανος, βραβείο· στέμμα· μίτρα· ηγεμονικό αξίωμα (βασιλεία)· αρχιερατικό αξίωμα· βασιλιάς/βασίλισσα (μεταφορ.)· κορύφωση ‹ιταλ. corona
κορονιασμένος: εστεμμένος
Κορτέζης: κατακτητής Ερνάν Κορτές ‹Cortés
κορτιγκιάνα (θηλ.): αυλική, κυρία της αυλής· εταίρα ‹ιταλ. cortigiana
κορτιγκιάνος: αυλικός ‹ιταλ. cortigiano
κορυφή: κορυφή, στέγη· κορφή, κορύφωση· σύνοψη, επιτομή, άθροισμα
κορυφωμένος: κορυφαίος, εξοχότατος
κόρφος: κόλπος, στήθος
κοσκινίζω: κοσκινίζω (δημητριακά)· κατατρυπώ, κάνω σαν κόσκινο
κόσμος: σύμπαν· γη, οικουμένη· ζωή, κόσμος των ζωντανών· εκφρ.: άλλος κόσμος: κόσμος των νεκρών, αθανασία· επάνω κόσμος: κόσμος των ζωντανών, άνθρωποι, κάτοικοι· ευρίσκομαι εις τον κόσμον: είμαι ζωντανός· νέοι κόσμοι: άγνωστες χώρες
Κόσμος βλ. Κάκος
κοστίζει (απρόσ.): (μου) κοστίζει, (μου) χρειάζεται
κοτσί βλ. κο(υ)τσί
κοτσιάσης: καροτσιέρης, αμαξάς ‹τουρκ. koçu (;)
κουβανώ: κουβαλώ, φέρω
κουβούκλιον: θολωτός τάφος· τοίχοι θολωτού τάφου· εσωτερικός χώρος, παρεκκλήσι (ρωμαιοκαθολικού) ναού με τάφο,-ους
κουδούνι(ον): κουδούνα, κουδουνάκι· γεν. πληθ.: κουδουνίων
κουδουνιστικός: που κουβαλά κουδούνια, που κουδουνίζει
κούκλα: κούκλα κουκλοθεάτρου, μαριονέτα· πληθ.: κούκλες: πλαίσιο/ταμπλό με κούκλες κουκλοθεάτρου
κουκλαμπάζης: (αρχι)τεχνίτης κουκλοθεάτρου ‹τουρκ. kuklabaş (;)
κουκολώνω: περιτυλίγω
κουμάσι: ύφασμα, πανί ‹τουρκ. kumaş
κουμουλιά: σωρός, κουβάρι
κουμπάρος: κουμπάρος, σύντεκνος· συμπέθερος, συγγενής· συμπατριώτης/γείτονας, σύντροφος, φίλος (σε κλητ.) (ιταλ./βεν. compa(d)re
κουμπές: θολωτός χώρος, δωμάτιο· παρεκκλήσι ‹τουρκ. kubbe
κουμπί(ον): κουμπί· ρούχο με κουμπιά· έκφρ.: κουμπί του σπαθίου: δισκάριο που καλύπτει και κάνει ακίνδυνη τη λάμα του σπαθιού ξιφασκίας
κουνιούμαι βλ. κονώ
κούντημα: σκούντημα, σπρώξιμο
κο(υ)ντώ: σκουντώ, σπρώχνω· κεντρίζω με κοντάρι (;)
κούπα: κούπα, ποτήρι· έκφρ.: ωσάν μία κούπα μαλαγματένια: πολύ ωραίος
κουπανιά: έκφρ.: μία κουπανιά: μονοκοπανιά, σε μία δόση

κουραδίλο(ς): (ξερός/αλατισμένος) μπακαλιάρος, κουραδίλιο ‹curadillo
κούρκα: γαλοπούλα ‹σλαβ. kurka, ρουμ. curcă
κουρ(μ)πάτσι: μαστίγιο ‹τουρκ. kırbaç
κουρσάρικος: πολεμικός
κουρσάρος: κακοποιός, επιδρομέας
κούρσος, το: λεία, λάφυρο· κούρσεμα, λαφυραγωγία· απόλυτη διάθεση, έλεος· πληθ.: κούρση
κουρτέσα: γυναίκα/κυρία βασιλικής (αρχοντικής κτλ.) αυλής· αυλική κυρία ‹ιταλ. cortese
Κούρτσιοι: οικογένεια των Κουρτίων (Curtii), Κούρθιος ‹Curcios· αιτ. πληθ.: Κουρτσίους
Κούρτσιος: ρωμαίος ευγενής Μάρκος Κούρτιος (Marcus Curtius), Κούρθιο ‹Curcio
κουτάκι: κουμπαράς
κο(υ)τσί: καρότσα, κάρο, αμάξι· άμαξα ‹τουρκ. koçu
κούτσουρο(ν): κορμός/κομμάτι κορμού δέντρου· ξύλο· ξύλινη σκάφη, ταΐστρα ζώων
κουφέτον: γλύκισμα με γεμισμένη ζύμη/πίτα, πτιφούρ ‹ιταλ. confetto
κουφός βλ. κωφός
κουφωματιά: κουφάλα
κόφτει (απρόσ.): νοιάζει
κόψη: άκρη, παρυφή, σφίτι· αιτ. πληθ.: κόψες
κράζω,- ομαι: φωνάζω· (προσ)καλώ· ονομάζω,-ομαι
κράκτης: πουλί-κράχτης, δόλωμα
κ'ραντότος: ένορκος (σαρανταοκταμελούς συμβουλίου/δικαστηρίου) ‹ιταλ. quarantotto
κράσις,-η: φυσική κατασκευή/κατάσταση, ιδιοσυγκρασία
κραταιώς: ισχυρά, με πυγμή
κράτειε βλ. κρατώ
κρατημένος: συγκρατημένος
κρατώ,-ώμαι/-(ι)ούμαι/-ιέμαι: κρατώ· καταλαμβάνω, πιάνω· διατηρώ· συντηρώ· έχω· συγκρατώ,-ούμαι· κόβω,-ομαι, εμποδίζω,-ομαι· μειώνω ταχύτητα· ανακόπτω· σταματώ· κατακρατώ, παρακρατώ· κάνω ώστε να είμαι· εφαρμόζω· κυριαρχώ, κατακτώ· αναλαμβάνω, ασκώ, διευθύνω· θεωρώ,-ούμαι· αντέχω· διαρκώ, συνεχίζομαι· β΄ εν. προστ. ενεστ.: κράτειε· αρσ. ονομ.πληθ. μτχ.: κρατώντες· εκφρ.: κρατώ αγάλια αγάλια: ανακόπτω· κρατώ εις τον νουν (μου): συγκρατώ στη μνήμη, θυμάμαι· κρατώ με λόγια: απασχολώ με συζητήσεις· κρατώ το φως του κηρίου: εμποδίζω/κρύβω το φως του κεριού, κάνω σκιά· κρατώ τρόπον: μεταχειρίζομαι τρόπο· σε το κρατώ: σου αντιλέγω σ' αυτό, σου το αρνούμαι
κρέας: κρέας· κρέας κυνηγιού· σάρκα, μύες· σάρκινη υφή, ύπαρξη
κρεβάτι: κρεβάτι· εξέδρα, σκαλωσιά
κρεμάζω/κρεμ(ν)ώ,-ούμαι: κρεμώ,-ιέμαι· κατεβάζω κάποιον που κρέμεται· κατεβαίνω κρεμασμένος,-η· γ΄ εν. υποτ. ενεργ. ενεστ.: κρεμνά· γ΄ πληθ. ενεργ. παρατ.: εκρεμούσαν· γ΄ εν. οριστ. μέσ. ενεστ.: κρεμνείται· έκφρ.: κρεμάζω την δικαιοσύ-

νην εις το χέρι: αναθέτω σε κάποιον τη δικαίωση/κρίση/εκδίκηση· βλ. και κρημνώ

κρεμασταριά: κρεμάλα

κρέμεται (απρόσ.): εξαρτάται

κρεμ(ν)ίζω,-ομαι βλ. κρημνώ

κρεμνισμένος: φθαρμένος, ξεθωριασμένος, σβησμένος· αφώτιστος, ζοφερός· βαθύς

κρεμνισμός: κατακρήμνιση, καταβαράθρωση

κρεμ(ν)ώ,-ούμαι βλ. κρεμάζω, κρημνώ

κρεμώ βλ. κρεμάζω

κρημνός: χαράδρα, κοιλάδα

κρημνώ,-ούμαι/κρημνίζω,-ομαι/κρεμνώ/(γ)κρεμ(ν)ίζω,-ομαι: γκρεμίζω,-ομαι· καταρρίπτω, ανατρέπω· πέφτω από ψηλά· καταρρέω, πέφτω· αυτοκτονώ· γκρεμοτσακίζομαι, φεύγω άτακτα· γ΄ πληθ. οριστ. ενεργ. ενεστ.: κρεμνούν· β΄ εν. υποτ.: κρημνά· β΄ εν. προστ. μέσ. αορ.: κρεμ(ν)ίσου· έκφρ.: κρεμνίσου εις του διαβόλου τον κώλον: πήγαινε στον διάολο, στου διαόλου τη μάνα· βλ. και κρεμάζω

Κρήτη: μινωική Κρήτη· βλ. και Κανδαία

κρινοροδοχρυσοπράσινος: ασπροκοκκινοχρυσοπράσινος, πολύχρωμος

κρίνω,-ομαι: δικάζω,-ομαι

κρίσις,-η: δικαιοσύνη· δίκη· δικαστική απόφαση· καταδίκη, τιμωρία· έσχατη κρίση, Δευτέρα Παρουσία· αλλοίωση, φάση (ουράνιου σώματος), έκλειψη· αιτ. πληθ.: κρίσες

κριτήριον: δικαστήριο· έκφρ.: κοινόν κριτήριον: γενικό/παγκόσμιο δικαστήριο, Έσχατη Κρίση, Δευτέρα Παρουσία

κριτής: δικαστής· διαιτητής· νομοδιδάσκαλος· κριτής του Άδη, Μίνως· κοινοτάρχης, δήμαρχος· έκφρ.: άνθρωπος των κριτών: υπάλληλος/όργανο του δικαστηρίου, κλητήρας, χωροφύλακας, σμπίρος

κριτικός (επίθ. και ουσ.): δικαστικός, αποφαντικός· επικριτής, λογοκριτής· έκφρ.: κριτική αστρολογία: αστρολογία που αποφαίνεται για/κρίνει το μέλλον

κροστάλλινος βλ. κρυστάλλινος

κρότημα: προσβολή, επίθεση

κρότος: θόρυβος· πάταγος, εντύπωση· επισημότητα, πομπή, δόξα

κρυάδα: κρύο, ψύχρα· παγωνιά· τραχύτητα, σφοδρότητα

κρυστάλλινος/κροστάλλινος: κρυστάλλινος, γυάλινος

κρυστάλλιον: κρύσταλλο, κρυσταλλένιο νερό

κρυσταλλοειδής: κρυστάλλινος, καθαρός (ή και κρύος, παγωμένος) σαν κρύσταλλο

κρυφά: ήσυχα, ήρεμα, στοπ

κρυφίως: κρυφά· χαμηλόφωνα, ψιθυριστά, ανάμεσα στα δόντια

κτήμα: κτήση, κατοχή

κτίριον: κτίριο, κτίσμα, οικοδόμημα· αρχοντικό, ανάκτορο· έκφρ.: παλαιότατα κτίρια: ερείπια

κτικιασμένος: καχεκτικός, φυματικός

κτυπηματία,-ιά: χτύπημα· ξυλιά· σπιρούνισμα

κτύπος: χτύπημα· ποδοβολητό· θόρυβος

κτυπώ,-(ι)ούμαι: χτυπώ,-ιέμαι· μονομαχώ· επιτίθεμαι σε, προσβάλλω· ξυλοφορτώνω τον εαυτό μου, γρονθοκοπώ τον εαυτό μου, αυτομαστιγώνομαι· α΄ εν. οριστ. μέσ./παθ. ενεστ.: κτυπούμαι· α΄ εν. υποτ.: κτυπιούμαι· γ΄ εν.: κτυπιέται· α΄ πληθ.: κτυπιούμεσθε· εκφρ.: κτυπ(ι)ούμαι γροθιές: γρονθοκοπώ τον εαυτό μου· κτυπώ τες παλάμες μου: χειροκροτώ· κτυπώ το κεφάλι μου εις τον τοίχον: προσπαθώ το αδύνατο/μάταια· κτυπώντας με η συνείδησις: με/έχοντας τύψεις συνειδήσεως· να με τους κτυπήσετε εις το κεφάλι μου: να μου τους φέρετε μπροστά μου (για να σιγουρευτώ)· το κτυπώ εις το κωφόν αυτί: κάνω τον κουφό, δεν δίνω σημασία

κυαρατσίτσε (κλητ.): μικρή κυράτσα (κερατσίτσα), δεσποινάριο, μαρή, Μαρικάκι ‹ιταλ. Marieta ‹ισπ. Marica

κυβέρνησις,-η: κυριαρχία, έλεγχος, κουμάντο· διακυβέρνηση, διαχείριση· ορθή αντιμετώπιση· συντήρηση

κυβερνείν, το: (δια)κυβέρνηση

κυβερνώ,-ούμαι/-ώμαι: ελέγχω,-ομαι· κουμαντάρω,-ομαι· διοικώ, διευθύνω, (δια)χειρίζομαι· πορεύομαι· μεταχειρίζομαι· περιποιούμαι, συντηρώ· σηκώνω, αντέχω· συγκρατιέμαι· (συμπερι)φέρομαι, πράττω· ζω· απαρέμφ. ενεργ. ενεστ.: κυβερνείν· γ΄ εν. οριστ. μέσ./παθ. ενεστ.: κυβερνείται· α΄ πληθ.: κυβερνούμεσθεν· γ΄ εν. παρατ.: εκυβερνούνταν· εκφρ.: κυβερνούμαι με: φέρομαι απέναντι· κυβερνώ μυστικά: κρατώ κρυφά, με εχεμύθεια

κυλώ,-ίομαι/-ιέμαι: (κατρα)κυλώ· γ΄ εν. παρατ.: εκυλίουνταν

κύμβαλον: ντέφι

κυνήγι: κυνήγι· κυνηγητό, αγώνας δρόμου· θήραμα, (άγριο) ζώο σκοτωμένο σε κυνήγι· έκφρ.: κάμ(ν)ω/κάνω κυνήγι με ταύρους: οργανώνω αγώνα δρόμου ταύρων/ταυρομαχία

κυνηγώ: κυνηγώ· τρέχω πίσω από· έκφ.: κυνηγώ άνεμον: κυνηγώ τα άπιαστα, χάνω τον καιρό μου

κύπρος: αρωματικό δέντρο/θάμνος λαουσονία η λευκή, ή: κάρπινος/γαύρος, ή: αρκουδόβατος

Κύπρος: αρχαία/μυθική Κύπρος ‹Chipre

κυρ (άκλ.): κύριος, άρχοντας (κυριολ. είτε ειρων.)

κυρά/κυρία/κερά: ευγενής/αριστοκράτισσα κυρία· κυρία· αφεντικίνα· ονομ. και αιτ. πληθ.: κυράδες· γεν. πληθ.: κυράδων

Κυριακή: αργία της Κυριακής

Κυριακόν Σώμα: (ρωμαιοκαθολική) γιορτή της Αγίας Δωρεάς/του Σώματος του Κυρίου/Χριστού, Κόρπους Ντόμινι/Κρίστι ‹Corpus Domini/Christi· έκφρ.: ογδόη ημέρα της παρουσίας του Κυριακού Σώματος: Πέμπτη της τρίτης εβδομάδας ύστερα από την (ρωμαιοκαθολική) Πεντηκοστή

Κυριεελέησον από το Μονταλμπάνο βλ. Μονταλμπάνο

κυριεύω: καταλαμβάνω, κατέχω

κύριος (ουσ.): κύριος, αφεντικό
Κύριος: Ιησούς Χριστός, Θεός· εκφρ.: Κύριός Μας: Ιησούς Χριστός· όν αγαπά Κύριος, δίδει αυτῷ παν αγαθόν: ο Θεός δίνει όλα τα αγαθά σε όποιον αγαπά· βλ. και Θεός, Ιησούς, Τριάδα
κυρτός (επίθ. και ουσ.): κυρτωμένος, στραβός· καμπούρης
Κυτερεία: χωρική Κυθηρεία (Αφροδίτη), Κιτέρια ‹Quiteria
κωλοκαθίζω: κάθομαι καλά, στρογγυλοκάθομαι
κωμικός (επίθ. και ουσ.): επαινετικός, πανηγυριστής· κωμωδιογράφος
κωμωδία: κωμικό (θεατρικό ή μυθιστορηματικό) έργο· παράσταση κωμωδίας, θεατρική παράσταση
κωμωδικός: θεατρικός
κωμωδός: ηθοποιός (κωμωδίας, φάρσας)
κωπίον: κουπί
κωφαίνω: (ξε)κουφαίνω· γ΄ πληθ. παρατ. ή οριστ. αορ.: εκώφαναν
κωφός/κουφός: κουφός· έκφρ.: το κτυπώ εις το κωφόν αυτί βλ. κτυπώ

Λαβαπίας, βρύσες της: πηγές της «Ποδοπλυσίας», φουέντες ντε Λαβαπιές ‹fuentes de Lavapiés
λαβύρινθος: λαβύρινθος· αδιέξοδο· βασανιστική διαδικασία, μεγάλο μπλέξιμο
λαβωματία,-ιά: χτύπημα, πλήγμα· πληγή
λαβώνω,-ομαι: πληγώνω,-ομαι· προσβάλλω,-ομαι, χτυπώ,-ιέμαι· δέχομαι (χτυπήματα, πληγές)
λαγαρίζω: καθαρίζω, κάνω να λάμψει· πιστοποιώ την αξία
λαγ(ω)ός: λαγός· έκφρ.: απ᾽ εκεί οπού δεν το ελπίζει τινάς σηκώνεται ο λαγωός: πάντα μπορεί να συμβεί το ανέλπιστο
λαϊκός: κοσμικός, μη κληρικός
λαιμός: λαρύγγι
Λακεδαιμόνιοι: αρχαίοι Λάκωνες, Σπαρτιάτες
λάκκος: λάκκος· βάραθρο, άβυσσος
λαλαγγίτα: (γλυκιά ή αρμυρή) τηγανίτα, πανκέικ/κρέπα ‹τουρκ. lalanga
λαλώ: μιλώ· παίζω/σημαίνω πνευστό όργανο
λαμβάνω: παίρνω· δέχομαι· υφίσταμαι· τις τρώω· εκφρ.: λαμβάνω έκπληξην: ξαφνιάζομαι, τρομοκρατούμαι· λαμβάνω καιρόν: βρίσκω την ευκαιρία· λαμβάνω λαβωματίαν: πληγώνομαι· λαμβάνω νίκην: νικιέμαι· λαμβάνω πράξην/συναναστροφήν: έρχομαι σε τριβή/επικοινωνία· λαμβάνω τα άγια μυστήρια: εξομολογούμαι, μεταλαβαίνω και χρίομαι· λαμβάνω τέλος: τερματίζομαι, επιτυγχάνομαι, πραγματοποιούμαι, φτάνω, φτάνω να αποκτήσω· λαμβάνω την αρχήν: έχω την αφετηρία, κατάγομαι· λαμβάνω την στεφηφορίαν (διά δοτόρος): παίρνω το πτυχίο· λαμβάνω το πρώτον μου κάλλος: ξαναπαίρνω την αρχική μου ομορφιά· λαμβάνω τον θρίαμβον: κερδίζω, απολαμβάνω τον θρίαμβο, θριαμβεύω· λαμβάνω τον κανόνα: επιβάλλω επιτίμιο, τιμωρώ· βλ. και δίδω
λάμνω (κουπί): κωπηλατώ

λαμπάδα: κερί· έκφρ.: μισή λαμπάδα: κερί μεσαίου/μικρού μεγέθους
λαμπρός: λαμπρός· αστραφτερός
λαμπρύνω: καθαρίζω, γυαλίζω, ασπρίζω
λαμπρυσμένος: καθαρισμένος, γυαλισμένος
λανθάνω,-ομαι/λαθώνομαι (;): κάνω λάθος· αστοχώ· μου διαφεύγει· χάνω· υποκλέπτω, υπεξαιρώ· γ΄ εν. οριστ. αορ.: ελάνθασε(ν)· γ΄ πληθ.: ελάνθασαν· β΄ εν. οριστ. μέσ. αορ.: ελαθώθης· β΄ εν. υποτ.: λανθασθείς
λανθασμένος: που κάνει/έχει κάνει λάθος, απατημένος
Λα(ν)τσ(ι)αρότος/Λαρτσιαρότος (λανθ.), (δον): μυθιστορικός Λάνσελοτ (της Λίμνης), (ντον) Λανθαρότε (ντελ Λάγο) ⟨(don) Lanzarote (del Lago)
λαός: κόσμος, πλήθος· όχλος· πιστοί
λαούτο/λάουτον: λαούτο, ούτι ⟨βεν. lauto ⟨αραβ. al ūd
Λαρέδο(ν): ισπ. πόλη Λαρέδο ⟨Laredo
Λαρτσιαρότος βλ. Λα(ν)τσ(ι)αρότος
λάρυγξ/λάρυγγας: λαρύγγι· αιτ. εν.: λάρυγγα(ν)
Λατσ(ι)αρότος βλ. Λα(ν)τσ(ι)αρότος
λαχαίνει (απρόσ.): τυχαίνει· τυχαίνει να είναι· αορ.: έλαχε
λαχνός: κλήρος
Λεγανίσου (λανθ.), βρύσες της: πηγές των «Μικρών Λεκανών», φουέντες ντε Λεγανίτος ⟨fuentes de Leganitos
λέγει/λέγεται (απρόσ.): λέγεται· διαδίδεται· εκφρ.: ημπορεί να ειπεί: μπορεί να ειπωθεί· λέγει ο λόγος: συνηθίζεται να λέγεται
λέγειν, το: λόγος, ομιλία
λέγεται βλ. λέγει
λέγω: λέω· μιλώ· ειδοποιώ, πληροφορώ· παραγγέλλω, προστάζω· λογαριάζω, υπολογίζω· εννοώ· γ΄ πληθ. οριστ. ενεστ.: λέγουν/λέγουσι· γ΄ εν. παρατ.: έλεγε(ν)/ήλεγεν· β΄ πληθ. οριστ. αορ.: είπετε· γ΄ πληθ.: είπαν/είπον· γ΄ εν. υποτ.: ειπεί/είπει· β΄ εν. προστ.: ειπέ(ς)· απαρέμφ.: ειπεί(ν)· εκφρ.: λέγω βέβαια: (δια)βεβαιώνω· λέγω εις τον εαυτόν μου: μιλώ με τον εαυτό μου, μονολογώ· λέγω ένα πράγμα διά άλλο: λέω άλλ' αντ' άλλου, το αντίθετο από την αλήθεια/πραγματικότητα· λέγω και διά τον πλ⟨ούτ⟩ον και διά το εναντίον: λέω/σημειώνω τόσο τα υπέρ όσο και τα κατά, όλα τα σκαμπανεβάσματα· λέγω παρεμπρός: συνεχίζω να λέω/μιλώ, προχωρώ τον λόγο/τη διήγηση· να ειπώ,-ούμεν (κτλ.): ας πω/πούμε (κτλ.), παραδείγματος χάριν· να σε ειπώ: λέω τώρα
λεηλατισμός: λεία, λάφυρα/λεηλατημένος θησαυρός
λεηλατώ: σκυλεύω, ξεγυμνώνω σκοτωμένο (πολεμιστή)
λείπει/λείπεται (απρόσ.): λείπει· ενεργ. αόρ.: έλειψε· έκφρ.: έλειψε μόνον δύο δάκτυλα να: παρά λίγο έλειψε να
λείπω: παραλείπω· λείπω· απουσιάζω· φεύγω· εκφρ.: λείποντας εγώ: τη απουσία μου· λείπω (εις το) να: παραλείπω να
λειτουργία: εκκλησιαστική ακολουθία, λειτουργία
λείψανον: πτώμα· κηδεία

λεληθώς: ξεχασμένος
λέξις,-η: λέξη· λόγος· αιτ. πληθ.: λέξε(ι)ς
Λεονέλα/Ελεονέλα (λανθ.): υπηρέτρια Λεονέλα ‹Leonela
Λεονόρα: Λεονόρα, κόρη του Μπαλβάστρο ‹Leonora
λεονταροφύλαξ: φύλακας λιονταριών, θηριοδαμαστής
Λέων: ισπ. βασίλειο/περιοχή του Λεόντος, Λεόν ‹León
λεπτόκαρον/λεφτόκαρον: φουντούκι
λεπτολογία: (μικρο)λεπτομέρεια· πράγμα (γνώση κτλ.) μικρής/ασήμαντης αξίας· μικρότητα, σχολαστικότητα
λεπτός: λεπτός, ψιλός· ευαίσθητος· έκφρ.: γίνομαι λεπτός: ψιλαίνω, γίνομαι εύθραυστος
λεπτότης: λεπτή (και καλλιτεχνική) κατασκευή· οξύτητα· επιδεξιότητα
λεπτώς: επακριβώς
λευκόχρους: άσπρος
λεφτίκα (λανθ.): φορείο ‹ιταλ. lettiga
λεφτόκαρον βλ. λεπτόκαρον
λεφτουργός: τεχνίτης κατάλληλος για λεπτές εργασίες, έμπειρος κατασκευαστής, οικοδόμος
ληστής: κακούργος· αιτ. πληθ.: ληστάδες
λίαν: πολύ
Λιάναν (λανθ.), Διέγος: Ιάκωβος της «Ίσιας»/«Επίπεδης», Ντιέγο ντε λα Λιάνα ‹Diego de la Llana· γεν.: Διέγου Λιάναν
λιγνός: κοκαλιάρης· ξερακιανός
λιγοθυμία: λιποθυμία· ζάλη
λιγοθυμισμένος: λιπόθυμος
λιγοθυμώ: λιποθυμώ
λιμεώνας/λιμιώνας: λιμάνι
λιμήν: καταφύγιο, κατάλυμα, αποκούμπι
λιμιώνας γρ. λιμεώνας
Λιμιώνας (λανθ.): «Πουλάρι»/«Ξυλάλογο», κακόφημη συνοικία Πότρο της Κόρδοβας ‹ιταλ. Porto ‹ισπ. Potro
Λιόν της Ισπανίας: Λέων της Ισπανίας, Λεόν ντε Εσπάνια ‹León de España =Carlo famoso
λιπαρός: λιγδιασμένος, βρομερός
λίρα: χρυσό νόμισμα, δουκάτο, σκούδο ‹ιταλ., τουρκ. lira
Λιργανδέος: μυθιστορικός Λιργ(κ)αντέο ‹Lirgandeo
Λισβάρτης της Ελλάδος: μυθιστορικός Λισουάρτε ντε Γκρέθια ‹Lisuarte de Grecia
λίτρα: μονάδα χωρητικότητας/βάρους ισοδύναμη με κάτι λιγότερο από μισό κιλό (πενήντα λίτρες: δύο αρόβες, δηλ. 50 ισπ. λίτρες ή 23 κιλά)· ουγγιά
λογαριάζω: υπολογίζω, μετρώ
λογαριασμός: υπολογισμός, μέτρηση, μέτρημα· (αριθμητικό) σύνολο, σούμα, υπόλοιπο· απολογισμός· λογισμός, σκέψη· λογικός συλλογισμός· λόγος· σιγουριά,

βεβαιότητα· εκφρ.: με καλόν λογαριασμόν: με μεγάλη βεβαιότητα, σιγουριά· ξανακάμ(ν)ω λογαριασμούς: ξαναμετρώ

λόγγος: δάσος (δέντρων ή θάμνων)

λογής, τί βλ. τί

λόγια βλ. λόγος

λογιάζω,-ομαι: συλλογίζομαι· σκέφτομαι· υπολογίζω, κρίνω, θεωρώ· νομίζω, μου φαίνεται, πιστεύω· φαντάζομαι· καταλαβαίνω· έκφρ.: λογιάζω εις: αναλογίζομαι, εξετάζω

λογικόν: λογική· εξυπνάδα

λογιότης μου, η: εγώ ο λόγιος, ο μορφωμένος/πτυχιούχος

λογισμός: σκέψη· διαλογισμός· ιδέα· φαντασία· πρόθεση· ομιλία, λόγια (λανθ.)· έκφρ.: εν λογισμοίς ανθρώπων: στην ανθρώπινη φαντασία

λογογράφος: ιστοριογράφος

λόγος: λόγος· λέξη· συνηθισμένη έκφραση, παροιμία, γνωμικό· έννοια· ορισμός, επιθυμία· αιτία· αιτία προσβολής, φόγος· αμφιβολία, ένσταση· αιτ. εν.: λόγο(ν)· ονομ. και αιτ. πληθ.: λόγια: λόγια· λέξεις· έννοιες· πάρλα· εκφρ.: από τα λόγια: από τον ένα λόγο στον άλλο, ανταλλάσσοντας (προσβλητικά, συνήθως) λόγια· εις/με δύο λόγια: με δυο λογάκια, μονομιάς, γρήγορα· κοινός λόγος: κάτι το κοινολεκτούμενο, παροιμία, ρητό· με δύο λόγια βλ. εις/με δύο λόγια· ουδείς λόγος: (δεν υπάρχει) κανένας αντίλογος, (δεν υπάρχει) τίποτε να ειπωθεί, καμιά αμφιβολία, αντίρρηση, ένσταση, κανείς φόγος· τέσσαρα λόγια: μερικά/λίγα λογάκια

λόγου μου, (του): εγώ, ο εαυτός μου

λογοφέρ(ν)ω: λογομαχώ, μαλώνω

Λοδοβίκος Αριόστος βλ. Αριόστος

λοιπόν: λοιπόν· κατόπιν, στη συνέχεια· τελικά

λοιπός: υπόλοιπος

Λοπέζ Μαλδονάδο: ποιητής Χουάν Λόπεθ Μαλντονάδο ⟨López Maldonado

Λορέντσο, δον βλ. (Μιράνδα,) δον Λορέντσο

Λορέντσο(ν), Αλδόνσ(ι)α: χωρική Αλντόνθα Λορένθο ⟨Aldonza Lorenzo· βλ. και Δο(υ)λτσινέα

Λοτάρ(ι)ο(ς): φλωρεντινός άρχοντας Λοθάριος, Λοτάριο ⟨Lotario

Λουίγκι της Άβλιας, δον βλ. Άβλιας

Λούπος/Λούπου, Πέτρος: χωρικός Πέτρος «Λύκος»/«του Λύκου», Πέντρο ντε Λόμπο ⟨Pedro de Lobo

Λοφράζος, Αντώνιος ο: ποιητής Αντόνιο ντε Λοφράσο ⟨Antonio de Lofraso

λυγκεύς: διεισδυτικός/βαθύς γνώστης, μάντης

Λυκούργος: νομοθέτης Λυκούργος

λύ(ν)ω: λύνω, ξεδένω· επιλύω· γ΄ πληθ. παρατ.: ελούσαν

λυπητερά: πονεμένα

λυπητερός: πονεμένος· πένθιμος

λυπούμαι: λυπάμαι, στενοχωριέμαι· α΄ πληθ. οριστ. ενεστ.: λυπούμεσθεν· γ΄ εν. αορ.: ελ'πήθη

λύρα: έγχορδο όργανο· φλογέρα, φλάουτο
Λύσιππος: γλύπτης Λύσιππος ⟨Lisipo
λυσσομανής: λυσσασμένος
λύω βλ. λύ(ν)ω

μά: μά· έκφρ.: μά την ζωήν μου: Θεέ μου, Παναγία μου, αλίμονο, διάολε, πω πω πω
μαβής: γαλάζιος ⟨τουρκ. mavi
Μάγαλα (λανθ.): ισπ. πόλη Μάλαγα ⟨Málaga· γεν. εν.: Μαγάλας
μαγαρίζω: βρομίζω, λερώνω· βεβηλώνω
μαγαρισμένος: ακάθαρτος· άπιστος· έκφρ.: σκυλί μαγαρισμένο: κανάγια(ς), κάθαρμα
μάγειρας,-ος: μάγειρας· αιτ. εν.: μάγειραν· ονομ. πληθ.: μαγείροι· αιτ.: μαγείρους
Μαγκαλόνα/Μαλαγκόνα (λανθ.), ωραία: μυθιστορική Μαγκελόν/Μαργαρόνα, Μαγαλόνα ⟨Magalona
μαγουλίκα: κεφαλομάντιλο/βέλο, τσεμπέρι, χαμηλά κατεβασμένος σκούφος
μαγουλικωμένος: καλυμμένος με κεφαλομάντιλο/βέλο, χαμηλωμένο σκούφο
μάγουλον: μάγουλο· σαγόνι, μασέλα
Μαδάζιμα: μυθιστορική Μαδάσιμα ⟨Madasima
μαδίζω βλ. μαδώ
μαδισμένος: μαδημένος, ξεπουπουλιασμένος
Μαδρίδ,-ίδου/Μαδρίς, η: ισπ. πόλη Μαδρίτη, Μαδρί(δ) ⟨Madrid· γεν.: Μαδρίς· αιτ. Μαδρίδ(ου)
μαδώ,-ίζω: μαδώ· ψαλιδίζω, κόβω
μαζωμένος: μαζεμένος, κλεισμένος, σκεπασμένος
μαζώνω/μαζώχνω,-ομαι: μαζεύω,-ομαι· συλλέγω,-ομαι· παράγω,-ομαι· συγκεντρώνω,-ομαι· σφίγγω, κολλώ· συμμαζεύω, διπλώνω, λυγίζω· α΄ εν. οριστ. αορ.: εμάζωξα (κτλ.)· γ΄ πληθ. υποτ. μέσ. ενεστ.: μαζώνουνται· έκφρ.: μαζώνω τα μυελά μου: κρατώ άγρυπνες τις αισθήσεις μου, συγκεντρώνω την προσοχή μου
μαθαίνω βλ. μανθάνω
μαθηματική: μαθηματικά
μαθηματικός (επίθ. και ουσ.): που μαθαίνει εύκολα, δεκτικός, ευάγωγος στη μάθηση, φιλομαθής· εύστροφος, ξύπνιος· γνωστικός· μορφωμένος, σπουδασμένος· πολυμαθής, σοφός
μάθησις,-η: γνώση· κατάρτιση, επιστήμη· μόρφωση, παιδεία, σχολείο· αιτ. πληθ.: μάθησες
μαθητεύεται (απρόσ.): μαθαίνεται, φανερώνεται, αποκαλύπτεται
Μαθουσάλας: βιβλικός Μαθουσάλας ⟨Matusalén
μάι μάι: σχεδόν ⟨ρουμ. mai-mai
μαϊνάρω: κατεβάζω, μαζεύω ⟨ιταλ. (am)mainare
Μάιος: μήνας Μάιος, Άνοιξη
μακάριος από: πιο τυχερός από
μακαριότης: μακαρία ζωή, Παράδεισος

μακελάρης: σφάχτης, χασάπης
μακρά βλ. μακρά(ν)
μακραημερεύω: επιμηκύνω τη ζωή· απαρέμφ. αορ.: μακραημερεύσει
μακραίνω βλ. μακρύνω
μακρά(ν)/μακριά(ν): μακριά, πέρα, έξω
μακρινός: απόμακρος
μακρόθυμος: υπομονετικός, ανεκτικός
μάκρος: μήκος, ύψος· μέγεθος· μικρό ύψος, μπόι (ειρων.)
μακρότης μου, η: εγώ ο υψηλότατος (άρχοντας/δούκας)
μακρύνω,-αίνω: επιμηκύνω, παρατείνω· απομακρύνω,-ομαι· παρεκκλίνω· καθυστερώ
μακρύς: μακρύς· επιμήκης, μακρουλός· ψηλός· απομακρυσμένος· έκφρ.: το μακρύ του και … το κοντό του: εντελώς αντίθετα/αντικρουόμενα πράγματα
Μαλαγκόνα βλ. Μαγκαλόνα
μάλα(γ)μα: (καθαρό) χρυσάφι
μαλα(γ)ματένιος: χρυσός,-ούς· χρυσωμένος· χρυσοΰφαντος, χρυσοκέντητος
μαλακαίνω: μαλακώνω, αμβλύνω, επηρεάζω/πειράζω· γ΄ εν. οριστ. αορ.: εμαλάκαινε
μαλακόσαρκος: με σάρκα μαλθακή, μη σφιχτοδεμένη
μαλαματένιος βλ. μαλα(γ)ματένιος
Μαλαμπρούνος/Μαλαμπρίνος (λανθ.)/Μαμπρίνος (λανθ.): μυθιστορικός γίγαντας Μαλαμπρούνο ‹Malambruno
μαλαφράντσα: σύφιλη ‹ιταλ. mal(e) di Francia, malfrancese
Μαλδονάδο βλ. Λοπέζ
μάλιστα: (ακόμη) περισσότερο· και μάλιστα/ιδίως· κυρίως· ειδικά· πόσο μάλλον· επίσης· αλλά, αντίθετα, απεναντίας· εκφρ./συνδ.: και μάλιστα εις: πόσο μάλλον· μάλιστα και: και μάλιστα· μάλιστα οπού: ιδίως όταν
μαλλία (πληθ.): μαλλιά· τρίχες· έκφρ.: μαλλία του αλόγου: χαίτη
μαλλίτικος: μάλλινος· λινός· πάνινος
μάλωμα: διαμάχη· αποστροφή, απέχθεια
μαλώνω: μαλώνω· συμπλέκομαι ένοπλα
Μαμβρίνος: μυθιστορικός βασιλιάς Μαμπρίνο ‹Mambrino
Μαμπρίνος βλ. Μαλαμπρούνος
μανδίλι: μαντίλι· έκφρ.: μανδίλι του λαιμού: κολάρο, γιακάς
μανθάνω/μαθαίνω: διδάσκω· μαθαίνω· πληροφορούμαι· γνωρίζω, ξέρω· α΄ εν. παρατ.: εμάθαινον· β΄ πληθ. οριστ. αορ.: εμάθετε· έκφρ.: μανθάνω/μαθαίνω εις την καβάλαν: διδάσκω ιππασία
μανία: μεγάλος θυμός, αγανάκτηση, λύσσα· τρέλα
μανίζω: μανιάζω, λυσσιάζω, θυμώνω πολύ
μανίκι: λαβή
μανισμένος: μανιασμένος
μάνιτα: μανία, θυμός· περιφρόνηση, καταφρόνια

μάννα, το: οπός/έκκριμα δέντρου, χυμός/νέκταρ
Μανού(ν)τσια, δόνα (λανθ.): πλαστή βασίλισσα ντόνια Μαγούνθια ‹doña Maguncia
μαντάτον: (επιστολικό) νέο· έκφρ.: νέα μαντάτα: (επιστολικά) νέα
μαντατοφόρος: αγγελιοφόρος, ταχυδρόμος
Μαντεζίνος βλ. Μοντεζίνος
μαντεία: οιωνός
μαντείον: οιωνός· έκφρ.: αποβλέπω εις τα μαντεία: στηρίζομαι/δίνω πίστη στους οιωνούς
μαντί: μανδύας, επενδύτης
Μάντοβα: ιταλ. πόλη Μάντουα, Μάντοβα ‹ιταλ. Mantova ‹ισπ. Mantua
Μαντοβάνος: ποιητής από τη Μάντουα/Μάντοβα, Βιργίλιος ‹ιταλ. Mantovano ‹ισπ. Mantuano· βλ. και Βιργ(κ)ίλιος
Μάντοβας, μαρκέζε,-ης,-ος της: μυθιστορικός μαρκήσιος της Μάντουας/Μάντοβας, μαρκές ντε Μάντουα ‹marqués de Mantua
μαντσέγος/Μαντσέγος: της Μάντσας, μαντσέγ(ικ)ος· κάτοικος της Μάντσας ‹manchego· βλ. και μαντσιακός, μαντσιανός
Μάντσια: ισπ. περιοχή Μάντσα ‹Mancha· γεν. εν.: Μάντσιας/Μαντσίας
Μάντσια και Αραγόνα: ισπ. περιοχή Μάντσα της Αραγονίας, τμήμα της Μάντσας που ισοδυναμεί με τμήμα της σημερινής επαρχίας της Κουένκας και με το βόρειο τμήμα της επαρχίας του Αλμπαθέτε ‹Mancha de Aragón
μαντσιακός/Μαντσιακός: της Μάντσας, μαντσέγ(ικ)ος· κάτοικος/άνθρωπος της Μάντσας· βλ. και μαντσέγος, μαντσιανός
μαντσιανός/Μαντσιανός: κάτοικος/άνθρωπος της Μάντσας· συγγραφέας της Μάντσας· βλ. και μαντσέγος, μαντσιακός
μαξιλάρι: μαξιλάρι· σκέπασμα, σεντόνι· έκφρ.: μισόν μαξιλάρι: μισοσέντονο
μαξιλάρα: (μεγάλο) μαξιλάρι, προσκέφαλο, μαξιλάρι καθίσματος/καναπέ
Μαουσόλεος: βασιλιάς Μαύσωλος, Μαουσολέο ‹Mausoleo
Μαρανιόνες, δον Αλόνσος: ευγενής ντον Αλόνσο ντε Μαρανιόν ‹don Alonso de Marañon
μαργαρίτης: μαργαριτάρι
μαργελιά, η: απατεωνία, κατεργαριά, παλιανθρωπιά· αιτ. πληθ.: μαργελές ‹βεν. mariol, mariuolo
μαργέλος: κατεργάρης, πανούργος, καπάτσος ‹βεν. mariol, mariuolo
Μαρί Σάντσια βλ. Πάντσα, Μαρί Σάντσια
μάρια (λανθ.): τσάπα· έκφρ.: σπαθία της μάριας: σπαθιά ξιφασκίας, χωρίς αιχμή ‹ιταλ. marra
Μαρία: όνομα Μαρία, Μαρίκα ‹Marica
Μαρία Γουτιέρης βλ. Γουτιέρης
μαρκέζα (θηλ.): μαρκησία ‹ιταλ. marchesa
μαρκέζε,-ης,-ος: μαρκήσιος ‹ιταλ. marchese
μαρκέζε,-ης της Μάντοβας βλ. Μάντοβας, μαρκέζε
μαρμαρένιος: μαρμάρινος, πέτρινος· πολύ σκληρός, άπονος, αναίσθητος

μάρμαρον: μάρμαρο, πέτρα· μαρμάρινο άγαλμα· μαρμαρωμένος, ακίνητος άνθρωπος

Μαρόκον: μεσαιωνικό και νεότερο Μαρόκο ⟨Marruecos

Μαρσίλιος: μυθιστορικός βασιλιάς Μαρσίλιο ⟨Marsilio

Μαρτίνος, άγιος: άγιος Μαρτίνος (των πτωχών), σαν Μαρτίν (ντε πό(β)ρες) ⟨San Martín

Μαρτσέλα: βοσκοπούλα Μαρθέλα ⟨Marcela

Μαρτσελόνα βλ. Βαρτσελόνα

Μαρτσιέλε (λανθ.): ποιητής Μαρτιάλης (Marcus Valerius Martialis), Μαρθιάλ ⟨ιταλ. Marziale ⟨ισπ. Marcial

μαρτυρία: μαρτυρία, κατάθεση, δήλωση· μάρτυρας,-ες· εκφρ.: αληθινή μαρτυρία: καλός/έγκυρος μάρτυρας· καλές μαρτυρίες: έγκυροι μάρτυρες

μαρτύριον: μαρτύριο, βασανιστήριο/βασανισμός· ταλαιπωρία

μαρτυρώ: καταθέτω μαρτυρία· επιβεβαιώνω

μασκαράδικα, τα (ή επίρρ.: μασκαράδικα): ρούχα μεταμφιεσμένου/προσωπιδοφόρου· ρούχα γελωτοποιού, κλόουν· σαν κλόουν

μασκαράδικος: υπερβολικός, απίθανος· αλλόκοτος, τρελός ⟨ιταλ. mascara/maschera, τουρκ. maskara

μασκαραλίκι: γελοιότητα, αστείο, φάρσα· βλακεία, ανοησία ⟨τουρκ. maskaralık

μασκαράς/μασχαράς (επίθ. και ουσ.): μεταμφιεσμένος/προσωπιδοφόρος· γελωτοποιός, κλόουν· απατεώνας ⟨ιταλ. mascara/maschera, τουρκ. maskara

μάστορας,-ης,-ος: δάσκαλος· τεχνίτης· (αρχι)τεχνίτης, (αρχι)διδάσκαλος, (αρχι)κριτής/διαιτητής αγώνα/ξιφασκίας/ξιφομαχίας

μαστόρισσα (θηλ.): έμπειρη στα ερωτικά, πόρνη

μαστ(ο)ρο-Νικολός βλ. Νικολός, μαστορο-

μαστορο-Πέτρος βλ. Πέτρος, μαστορο-

μασχαράς βλ. μασκαράς

μασώ: μασώ· τρώω αργά· γ΄ εν. οριστ. ενεστ.: μασεί

Ματαίης Μπογιάρντος βλ. Μπογιάρντος

μάταιος/μάτιος: κούφιος· ασώματος· μάταιος· ματαιόδοξος· κομπαστικός, καυχησιάρικος· θηλ. αιτ. πληθ.: μάτιες

ματαιοφροσύνη: καύχηση, κομπασμός

ματαιόφρων: ματαιόδοξος· κομπαστής, καυχησιάρης, φανφαρόνος· παλικαράς, νταής

ματαράς: δερμάτινο ασκί/δοχείο/παγούρι (κρασιού ή νερού) ⟨τουρκ. matara

μάτι βλ. όμμα

μάτιος βλ. μάταιος

ματραπάζης: μεσάζων/απατεώνας (της αγοράς) ⟨τουρκ. madrabaz

ματρόνα: (ευγενής) κυρία· (αυλική) κυρία, κυρία της ακολουθίας/των τιμών· επιβλητική και σεβάσμια κυρία ⟨ιταλ., λατ. matrona· εκφρ.: τιμημένη ματρόνα: κυρία (επί) των τιμών

ματρονίσιμα (θηλ.): πάρα πολύ σεβάσμια κυρία (εξεζητ. ή ειρων.) ⟨ιταλ., λατ.

matrona,-issima

Ματσ(ι)ουκάς: «Ροπαλοφόρος», παρατσούκλι του μυθιστορικού Ντιέγο Πέρεθ ντε Βάργας/Μπάργας, Ματσούκα ‹Machuca· βλ. και Βαργάς και Ματσουκάς

Ματσόρκα(ς) βλ. Πέρεζ/Περέτς

μαύρη: βουβωνική πανώλη, πανούκλα· έκφρ.: ας εβγάλουν τες μαύρες: ας πανουκλιαστούν, ας χαθούν, ας πάνε στον διάολο

μαυρίζω,-ομαι: βάφω κάτι μαύρο· γυαλίζω,-ομαι· αμαυρώνομαι, σκοτεινιάζω· έκφρ.: μαυρισμένος με το κηρί: κερωμένος, γυαλισμένος/στιλβωμένος με κερί

μαυροδερός: μαυριδερός, μελαχρινούτσικος

μαύρος: μαύρος· πένθιμος

μαυρότης: μαυρίλα

μάχη: μάχη· διαμάχη, έριδα

μαχμούζι(ον): σπιρούνι· σπιρούνισμα ‹τουρκ. mahmuz

μαχραμάς: μαντίλα,-ι ‹τουρκ. makrama

με (πρόθ.): με· μαζί με· μέσω· σε· μέσα σε· πάνω σε· κοντά σε· παρά· όπως και· εκφρ.: και με όλον τούτο: παρ' όλ' αυτά· με αυτό,-ά: ύστερα από αυτό,-ά, στο σημείο αυτό, έχοντας πει αυτό,-ά, τότε· με δίκαιον λογαριασμόν: δικαιολογημένα· με δίκαιον τρόπον: δικαιολογημένα, δικαιωματικά, αμερόληπτα· με εκλογήν: μέσω επιλογής, επιλέγοντας (κάποιον)· με ελευθερίαν: ελεύθερα, αυτοπροαίρετα· με θλίψην και με δάκρυα: μέσα σε θλίψη και δάκρυα (άλλων)· με κάθε αγάπην: ολόψυχα· με κάθε τρόπον: οπωσδήποτε, όπως και να 'χει, μολοντούτο, τελικά· με καιρόν βλ. καιρός· με καλήν μου θέλησην βλ. θέλησις· με μεγάλην ετοιμασίαν του πολέμου: εντελώς έτοιμος,-οι για πόλεμο· με όλα αυτά/(ε)τούτα: (απέναντι) σε όλα αυτά, παρ' όλ' αυτά, αλλά, παρά, πάντως· με ολίγα λόγια: λιγόλογος,-η (κτλ.)· με όλον οπού: μόνον όταν, εκτός και αν· με όλον οπού και να: ακόμη και να/αν· με όλον οπού ... με όλον: μόνον όταν ... τότε· με όλον τούτο/μ' όλον τούτο: παρ' όλ' αυτά, αλλά, παρά, πάντως· με τα χέρια δεμένος: δεμένος στα χέρια· με τες υγείες του και με τες χαρές του: με το καλό· με την τιμήν μου: με έντιμο τρόπο, έντιμα· με το εδικόν μου μέσον: μέσω εμού, χάρη σε μένα· με το να: από το να, που, καθώς, επειδή· με το να μην: αν δεν, που να μην, ώστε να μην· με το ουδέν: με το τίποτε, άκοπα· με τούτο: με τον εξής περιορισμό, όρο

μεγαλείον: μεγαλείο· έπαρση· μεγάλο/ογκώδες σώμα· αξίωμα

μεγαλειότης: μέγεθος· μεγαλείο,-α· βασιλεία, βασιλική εξουσία

μεγαλειότης μου/Μεγαλειότης Μου/Μας, η: εγώ ο μέγας/εξοχότατος, εγώ ο μεγιστάνας/σπουδαίος, κύριος· εγώ ο βασιλιάς (της Ισπανίας)· εγώ ο μέγας ευγενής/δούκας· έκφρ.: η μεγαλειότης/Μεγαλειότης σου/σας/του/της: εσείς ο εξοχότατος δούκας/η εξοχότατη δούκισσα

Μεγάλη Τεσσαρακοστή/Σαρακοστή: Σαρακοστή· παραμονές του Πάσχα

μεγαλιότερος: μεγαλύτερος

μεγαλοπρέπεια: μεγαλείο, μεγαλοσύνη

μεγαλοπρέπειά μου, η: εγώ ο μεγαλοπρεπής/σπουδαίος

μεγάλος βλ. μέγας

μεγαλοσιάνος (επίθ. και ουσ.): σπουδαίος, ανώτερος (σε κοινωνική τάξη, θέση κτλ.)· πρόκριτος
μεγαλόστομος: που έχει μεγάλο στόμα
μεγαλόσωμος: ψηλός
μεγαλότατος: μέγιστος, τεράστιος· πάρα πολύ ψηλός· μακρύτατος· μεγαλοπρεπέστατος, επισημότατος· σφοδρός, θανάσιμος
μεγαλοφώνως: με υψωμένη φωνή
μεγαλοψυχία: γενναία ψυχή, γενναιότητα
μεγαλοψυχότατος: γενναιότατος
μεγαλύνω: μεγαλοποιώ, δοξάζω· μεγαλώνω, αυξάνω
μεγαλύτερος: μεγαλύτερος· ανώτερος σε βαθμό, αξίωμα· φεουδαρχικά/ιεραρχικά ανώτερος· σημαντικότερος· κυριότερος· δυνατότερος· ηχηρότερος· χειρότερος
μέγας/μεγάλος: μεγάλος· ψηλός· ογκώδης· χοντρός· μακρύς, μακροσκελής· σχοινοτενής· σοβαροφανής, πομπώδης· σπουδαίος· ξακουστός, φημισμένος, περίφημος· πλούσιος· στενός, κολλητός· ενδιαφέρων· αρσ. γεν. εν.: μέγα/μεγάλου· έκφρ.: μεγάλος ή μικρός/μικρός όσον και μέγας: ανώτερος ή/όσο και κατώτερος, σπουδαίος ή/όσο και παρακατιανός, πλούσιος ή/όσο και φτωχός (και αντίστροφα)
Μέγας Κάρλος βλ. Κάρλος
μεγιστάνος (επίθ. και ουσ.): προβεβλημένος, μεγαλοποιημένος· μέγας και τρανός· άνθρωπος με υψηλή κοινωνική θέση, αξίωμα, μεγαλο(υ)σιάνος
Μεγκέλ Τούρα βλ. Μιγκέλ Τούρα
Μεδόρος: μυθιστορικός Μεδόρο ⟨Medoro
μέθοδος: τρόπος· μεθόδευση, κόλπο, τέχνασμα· εξυπνάδα, πονηριά· εφεύρεση, επινόηση· ονομ. πληθ.: μέθοδες
μεθυστής: μεθύστακας
μείνω βλ. μένω
μειράκιον: παιδί, έφηβος
μειρακιωδώς: παιδιάστικα· αγορίστικα
μελαγχολία: μελαγχολία· θλίψη
μελαγχολικός: μελαγχολικός· θλιμμένος· θλιβερός, άθλιος
μελαγχολώ: στενοχωριέμαι· θυμώνω
μελάνη: μαυρίλα
μελαχρινός: μαυριδερός
Μελινδρανία (λανθ.): «Κακοποιία», πλαστό νησί Μαλιντράνια ⟨Malindrania
μέλι: μέλι· κάτι το εκλεκτό· έκφρ.: το μέλι δεν είναι διά τα στόματά των: το μέλι δεν είναι για γαϊδάρων στόματα, ένας χωριάτης/άξεστος δεν νιώθει το εκλεκτό/εκλεπτυσμένο
μελίρρυτος: μελιστάλαχτος, γλυκός, μελωδικός
Μελισένδρα/Μελισανδρία (λανθ.): μυθιστορική Μελισέντρα ⟨Melisendra
μέλος: κομμάτι, τμήμα· μέλος του σώματος
μέλλει (απρόσ.): πρόκειται· έκφρ.: τί μέλλει γενέσθαι: τί πρόκειται να γίνει

μέλλων αιών: μέλλον· άλλη, αιώνια ζωή
μελωδιεστής (λανθ.;): τραγουδιστής, ψάλτης, υμνωδός· κλητ. εν.: μελωδιεστά
μελωδός: τραγουδιστής, ψάλτης, υμνωδός· υμνητής
μελωδώ: τραγουδώ, ψάλλω, υμνώ· ηχώ, παίζω
μεμολυσμένος: μολυσμένος
μέμφομαι: ψέγω, κατηγορώ· γ΄ εν. παρατ.: εμέμφουνταν
μένει (απρόσ.): αποβαίνει, παραμένει· έκφρ.: μένει λόγος: παραμένει θέμα (ανοιχτό)
Μενέλαος: ομηρικός Μενέλαος ‹Menelao, Menalao
Μενζία Κινονίας βλ. Κινονίας
μεντέρι: μαξιλάρι καθίσματος/καναπέ κτλ., στρώμα ‹τουρκ. minder
μένω/μείνω: μένω· παραμένω· αποδεικνύομαι· δεν φτάνω, υστερώ, υπολείπομαι· γ΄ πληθ. παρατ.: έμειναν· έκφρ.: μένω εις την χάρην: εξακολουθώ να έχω καλά αισθήματα, να ευνοώ (κάποιον)· μένω εκστατικός: (απο)μένω κατάπληκτος, αναστατώνομαι· μένω κατώτερος δύο βαθμούς: μένω δυο σκαλοπάτια παρακάτω/πίσω, υπολείπομαι αρκετά
μερδικόν/μερτικόν: μερίδιο, ποσοστό· τμήμα· ομάδα· έκφρ.: αγαπώ εκατόν μερδικά: αγαπώ σε ποσοστό εκατό τοις εκατό (;), απόλυτα
μερί βλ. μηρί
μεριά: πλευρά· μέρος, σημείο
μερίζω: μοιράζω
μερικός: κάποιος· αρκετός· πολύς· έκφρ.: από μερικόν καιρόν και εδώθε(ς): εδώ και πολύ καιρό
Μερλίνος/Μιρλίνος: μυθιστορικός μάγος Μέρλιν, Μερλίν ‹Merlín
μερλούτσος: (ξερός/αλατισμένος) μπακαλιάρος ‹ιταλ. merluzzo
μέρος: μέρος, τμήμα· περιοχή· σφαίρα/μέρος του ουράνιου στερεώματος· τόπος· μεριά, πλευρά· πλαγιά· άκρη· τσέπη· μέλος/κόκαλο του σώματος· συμβαλλόμενο μέρος· μνηστήρας, υποψήφιος γαμπρός· πράγμα, υπόθεση· αποστολέας· έκφρ.: από ποίον μέρος: εκ μέρο(υ)ς, από τη μεριά, εκ μέρους κάποιου/τίνος, εν ονόματι· από το ένα μέρος … από το άλλον μέρος: αφενός … αφετέρου· δεύτερον μέρος του αέρος: το δεύτερο από τα τέσσερα (κατά το πτολεμαϊκό σύστημα) μέρη του διαστήματος ανάμεσα στη γη και τη σελήνη, μέρος του ψύχους· εις ένα μέρος: στην άκρη, καταμέρος, παράμερα, μακριά· εις το άλλο μέρος: στην άλλη μεριά, από την άλλη μεριά· μέρος μεν … μέρος δε: ενμέρει (ως), κατά το ένα τμήμα (ως) … ενμέρει (ως), κατά το άλλο τμήμα (ως)
μερτικόν βλ. μερδικόν
μέσα: μέσα· σε σημείο/μέρος εσωτερικό, απρόσιτο
μέση: μέση· κέντρο· μέση του καταστρώματος πλοίου· έκφρ.: εις την μέσην+προσ. αντων.: ανάμεσα
μεσιακός: μεσαίος, μέσου μεγέθους
Μεσικάνοι: Μεξικάνοι, Μεχικάνο(ς) ‹Mejicano,-s
μεσιτεία: μεσολάβηση· μεσολαβητική αποστολή· πρεσβεία· ερωτική μεσολάβηση/εργολαβία, προξενιό

μεσιτεύω: μεσολαβώ παρακαλώντας, παρακαλώ
μεσίτης: μεσολαβητής, προξενητής· υποστηρικτής· θηλ.: μεσίτρια
Μεσσίας: αναμενόμενος σωτήρας των εβραίων
μεστός: γεμάτος
μετά/μετ': με· μαζί με· μέσω· πίσω από· ύστερα από· εκφρ.: μετά βίας· μόλις, καλά καλά· μετά πάσης χαράς: με κάθε ευχαρίστηση, πολύ πρόθυμα· μετά ταῦτα: κατόπιν
μεταβάλλω,-ομαι/μεταβάνω,-ομαι: αλλάζω, μετατρέπω· αλλοιώνω,-ώνομαι· διαταράσσω,-ομαι· υπόκειμαι σε μεταβολή, είμαι ευμετάβλητος· μεταμορφώνω,-ομαι· κάνω κάποιον να φανεί μεταμορφωμένος· διορθώνω
μεταβαλμένος: μεταμορφωμένος
μεταβολή: μεταλλαγή, μεταμόρφωση
μεταγενέστερος/μετεγενέστερος (επίθ. και ουσ.): κατοπινός, μελλοντικός· άνθρωπος επόμενων γενιών, του μέλλοντος· αρσ. γεν. πληθ.: μεταγενεστέρων· θηλ. ονομ. πληθ.: μετεγενέστερες
μεταγλωττίζω: μεταφράζω
μεταμορφωμένος: μεταμορφωμένος· πλαστός
μεταμορφώνω,-ομαι: μεταμορφώνω,-ομαι· κάνω κάποιον να φανεί/φαίνομαι μεταμορφωμένος
Μεταμορφώσεις βλ. *Μεταμόρφωσις*
Μεταμόρφωσις, ἡ Οβίδιος ισπανικός/Ισπανικός Οβίδιος: Μεταμορφώσεως, ἡ ισπανικός Οβίδιος ‹*Metamorfóseos, o Ovidio español*
μετανοημένος: μεταμελημένος
μετάνοια: ασκητική ζωή
μεταπλασμένος: μεταμορφωμένος
μετασχηματίζω: μεταμορφώνω
μετατοπίζω: μετακινώ, μεταφέρω· περικλείω με τοίχο, κρύβω, απομονώνω
μεταχειρίζομαι: χειρίζομαι· χρησιμοποιώ· πραγματεύομαι, ασχολούμαι με, σχολιάζω· ασκώ, επενεργώ
μεταχείρισις,-η: χειρισμός
μετεγενέστερος βλ. μεταγενέστερος
μετέρχομαι: πράττω, ασκώ· επαγγέλλομαι, ασχολούμαι (με)· ενδίδω σε, αφοσιώνομαι σε· β΄ εν. προστ. ενεστ.: μετέρχου· εκφρ.: μετέρχομαι τα δέοντα: κάνω σωστά τη δουλειά μου, ασκώ σωστά το επάγγελμα, το λειτούργημά μου· μετέρχομαι την άσκησην: ασχολούμαι με/αφιερώνομαι στο εγχείρημα
μετέχει από (απρόσ.): είναι, περιέχει· έκφρ.: μετέχει και από το αληθές και από το ψευδές: είναι και αληθινό και ψεύτικο, περιέχει και αλήθεια και ψέμα
μετέχω: είμαι μέσα, συμμετέχω· είμαι· μοιάζω· γ΄ πληθ. παρατ.: εμέτεχαν· εκφρ.: μετέχω από: συμμετέχω σε, είμαι μέτοχος, ανακατεύομαι σε, έχω, διαθέτω, χαρακτηρίζομαι από, ρέπω προς, είμαι· μετέχω από όλα: είμαι μέσα σε όλα· μετέχω περισσότερον από το άλογον παρά από το λογικόν: είμαι περισσότερο ηλίθιος παρά έξυπνος

μετρημένος: συμπεριλαμβανόμενος
μέτριος: μεσαίου μεγέθους/όγκου/αριθμού, μέτριος· μη ευκαταφρόνητος, σημαντικός· που επιλέγει τη μεσότητα, το μέτρο· μετρημένος, συγκρατημένος
μέτρος, το: αριθμός· πλήθος, μέγεθος· έκφρ.: όντας άπειρον το μέτρος των τρελών: καθώς είναι αναρίθμητο το πλήθος των μωρών ‹λατ. stultorum infinitus est numerus
μετρώ: υπολογίζω· παίρνω τα μέτρα· μετρώ, καταβάλλω, δίνω· έκφρ.: μετρώ την ράχην/το κορμί: ξυλοφορτώνω τις πλάτες/το σώμα
μετωρίσματα (πληθ.): αστεία, φάρσες
μη βλ. μη(ν)
μηδέ: ούτε
Μήδοι: αρχαίοι Μήδοι/Πέρσες
μήκος: μάκρος· μέγεθος
μη(ν): μη(ν), δεν· όχι· μήπως· έκφρ./συνδ.: μη να: μήπως, άραγε
μηνύω/μηνώ: διαμηνύω, στέλνω μήνυμα· ειδοποιώ, πληροφορώ
μήπως και: μήπως
μηρί/μερί: μηρός, μπούτι· έκφρ. χοιρινόν μερί παστόν: αλατισμένο/ξεραμένο χοιρομέρι
μήτε: ούτε· εκφρ./συνδ.: μήτε … δεν: ούτε· μήτε … μήτε: ούτε … ούτε, είτε … είτε
μητρόπολις,-η: (ρωμαιοκαθολικός) καθεδρικός ναός
μηχανή: μηχανορραφία, πλεκτάνη· δολιότητα, δόλος, προδοσία· επινόηση, εξυπνάδα· κόλπο, φάρσα· μυστικό
μιαρίζω: νιαουρίζω
Μιγκέλ/Μεγκέλ Τούρα: ισπ. χωριό Μιγκελτούρρα ‹Miguelturra
Μιγκίλια: χωρική Μινγκίλια ‹Minguilla
μιγμένος: σύμφυτος, αναπόσπαστος
Μικέλ Βερίνος βλ. Βερίνος
Μικομικόνα: πλαστή πριγκίπισσα «Πιθηκοπιθηκίνα», Μικομικόνα ‹Micomicona
μικρός: μικρός· παιδικός· χαμηλής κοινωνικής τάξης, παρακατιανός· φτωχός· έκφρ.: μεγάλος ή μικρός βλ. μέγας
μικρότατος: πάρα πολύ μικρός· μικρότερος
μικρότερος: μικρότερος· ελαφρότερος, ευκολότερος
μικρούτσικος: μικρός· πολύ μικρός
μικροψυχία: δειλία
μίλι: μίλι· ισπ. λεύγα (5.572,7 μ.)
μιλίσσια (πληθ.): σμήνη μελισσών
μιλώ βλ. (ο)μιλώ
μιμήτρια (θηλ.): που μιμείται, αμιλλάται, συναγωνίζεται
μίμος: (περιπλανώμενος) ηθοποιός, ζογκλέρ, παρλαδόρος, τροβαδούρος/τραγουδιστής· γελωτοποιός· φαρσέρ· απατεώνας, κατεργάρης
(Μιράνδα,) δόνα Χριστιάνα (δε): ντόνια Κριστίνα (ντε Μιράντα), γυναίκα του ντον Ντιέγο ντε Μιράντα ‹doña Cristina (de Miranda)

(Μιράνδα,) δον Λορέντσο (δε): ντον Λορένθο (ντε Μιράντα), γιος του ντον Ντιέγο ντε Μιράντα ‹don Lorenzo (de Miranda)
Μιράνδα, (δον/σινιόρ) Διέγο (δι): ευκατάστατος ευγενής ντον Ντιέγο ντε Μιράντα ‹don Diego de Miranda
Μιρλίνος βλ. Μερλίνος
μισαφίρης βλ. μουσαφίρης
μισερός: μισός, ατέλειωτος, κολοβός, ακρωτηριασμένος
μισεύ(γ)ω: φεύγω
μισή νύκτα βλ. νυξ
μισθός: ανταμοιβή, αντιμίσθιο· αντάλλαγμα· έκφρ.: με μισθόν: έναντι (μη καθορισμένου) ανταλλάγματος
μισθωτός (επίθ. και ουσ.): μισθωμένος, πληρωμένος· (δημόσιος/κρατικός) υπάλληλος
μισό τιμίνι βλ. τιμίνι
μισοαποκοιμισμένος: μισοκοιμισμένος
μισοασπρίζω: παίρνω γκρίζο χρώμα
μισοβρασμένος: κακοψημένος
μισοκαμμένος: μισοκαψαλισμένος
μισόκοπος: μεσόκοπος, μεσήλικας· προχωρημένης/περασμένης ηλικίας
μισολιγοθυμισμένος: μισοαναίσθητος· σχεδόν λιπόθυμος
μισοξεπλατισμένος: σχεδόν εξαρθρωμένος
μισόστρατον: μέσο της διαδρομής· έκφρ.: εις το μισόστρατον: μεσοστρατίς
μισοχαρούμενος και μελαγχολικός: με αισθήματα ανάμεσα στη χαρά και στη θλίψη
μισώ: μισώ· αποστρέφομαι· β΄ εν. υποτ. ενεστ.: μισάς
μίτρα: αρχιερατικό στέμμα· κωνικό κάλυμμα κεφαλής (καταδίκων, ιεροεξεταζομένων κτλ.)
μνήμη: ανάμνηση
μνημόρι: μνήμα, τάφος
μόδος: τρόπος· περίπτωση· εκφρ.: δεν είναι μόδος: είναι αδύνατο· δεν είναι μόδος να μη(ν): σίγουρα
μοι βλ. εγώ
μοιρολόγημα: μοιρολόι, θρήνος
μοιρολογίστρια (θηλ.): (επαγγελματίας) μοιρολογίστρα
μολές Αδριάνε: σωρός/πρόχωμα του Αδριανού στη Ρώμη ‹λατ. moles Adriani· βλ. και Αγίου Αγγέλου, καστέλι
Μολινιέρα: «Μυλωνού/Ελαφρόμυαλη», πόρνη Μολινέρα ‹Molinera
μοναξία: μοναξιά· μοναχική ζωή· ερημιά· απουσία άλλων ανθρώπων
μοναχά: μόνο· σε μοναξιά, ησυχία
μοναχικός: μόνος, μοναδικός
μονάχος/μοναχός: μόνος· μοναδικός· έκφρ.: ένας μοναχός: ένας από μόνος του, ένας και μόνος
μονέδα: νόμισμα ‹βεν. moneda

Μονκάδοι (πληθ.): οικογένεια των Μονκάδας ⟨Moncada,-as

μονοιασμένος βλ. (ο)μονοιασμένος

μόνον: μόνο· σκέτα νέτα· αλλά (και)· έκφρ./συνδ.: μόνον να: αλλά να, φτάνει να

Μονσεράτος, Ο βλ. *Ο Μονσεράτος*

(Μονταλμπάνο,) Θωμάζος (από το): μυθιστορικός Θωμάς του Μονταλμπάν, Τομάς ντε Μονταλμπάν ⟨Tomás de Montalbán

Μονταλμπάνο, Κυριεελέησον από το: μυθιστορικός Κυριεελέησον του Μονταλμπάν, Κιριελεϊσόν ντε Μονταλμπάν ⟨Quirieleisón de Montalbán

Μονταλμπάν(ο), Ρινάλδος/Ριλάλδος (λανθ.) από το(ν)/Μονταλμπάνου/Ρινάλδος του: μυθιστορικός Ρολάνδος του Μονταλμπάν, Ρεϊνάλντος ντε Μονταλμπάν ⟨Reinaldos de Montalbán

Μονταλμπάνος, ο/Μονταλμπάνο, το: ισπ. περιοχή Μονταλμπάν (Τερουέλ;) ⟨Montalbán

Μοντανιέζοι: «Ορεσίβιοι», από τα βουνά (Μοντάνιας) του ισπ. Λέοντος/Λεόν, Μοντανιέσες ⟨montañés,-eses

Μοντεγράνδο βλ. Μοντεμαγιόρ

Μοντεζίνος/Μαντεζίνος (λανθ.): μυθιστορικός/θρυλικός Μοντεσίνος ⟨Montesinos

Μοντεζίνου, σπήλαιον του (βουνού): σπηλιά/βάραθρο κοντά στο Μοντιέλ της ισπ. Θιουδάδ Ρεάλ ⟨cueva de Montesinos· βλ. και Ρουιδέρα

Μοντεμαγιόρ/Μοντεμαγκιόρε/Μοντεγράνδο, Γεώργιος από το: συγγραφέας Χόρχε Μοντεμαγιόρ ⟨Jorge Montemayor

Μοντιέλου, κάμπος του: ισπ. πεδιάδα του Μοντιέλ ⟨campo de Montiel

Μοργάντης, γί(γ)αντας: μυθιστορικός γίγαντας Μοργκάντε ⟨Morgante

Μορένος, δον Αντώνιος: πλούσιος ευγενής ντον Αντόνιο Μορένο ⟨don Antonio Moreno

μόρικος: μαυριτανικός, βορειοαφρικανικός και (μουσουλμανικός)· αραβοϊσπανικός· μελιτζανής

μοσχαρίσιος/μο(υ)σκαρίσιος/μουσκαρινός: μοσχαρίσιος, αγελαδινός

Μοσχοβία: κράτος της Μόσχας, Ρωσία

μουμία: μούμια, ταριχευμένη σάρκα ⟨ιταλ. mummia, αραβ. mūmiyyā

Μουνιατόνε: «Μεγάλος Νταβατζής», μυθιστορικός/πλαστός Μουνιατόν ⟨Muñatón

μουνουχιστής: ευνουχιστής

Μουργία: ισπ. πόλη Μούρθια/Μούρσια ⟨Murcia

μουρμουρίζω: ψιθυρίζω, διαδίδω· μεμψιμοιρώ, κατηγορώ

Μούσαι,-ες: (εννιά) Μούσες ⟨Musas

μουσαφίρης/μισαφίρης: επισκέπτης· φιλοξενούμενος ταξιδιώτης· καλεσμένος ⟨τουρκ. misafir

μουσικός: εύηχος, μελωδικός

μουσκαρινός, μουσκαρίσιος βλ. μοσχαρίσιος

μουστάκια (πληθ.): μούρη, φάτσα

μουσχάρι: μοσχάρι

μουσχαρόνι: νεογέννητο/νεαρό ζώο, μωρό/γιαβρί

Μούτσιος: ήρωας Μούκιος Σκαιόλας (Gaius Mucius Scaevola), Μούθιο ⟨Mucio

μουτσούνα/μούτσουνα: προσωπίδα· προσωπίδα/γείσο κράνους, περικεφαλαίας ⟨βεν. musone

μούτσουνον: πρόσωπο, όψη· πληθ.: μούτσουνα: μούρη, ομορφιά· έκφρ.: κατά τα μούτσουνά σας: σύμφωνα με το (κακό κτλ.) ποιόν σας, όπως σας ταιριάζει ⟨βεν. musone

μοχθηρό(ν): γουρούνι· χοιρινό κρέας· εκφρ.: βοσκός μοχθηρών: χοιροβοσκός· μοχθηρό παστό: αλατισμένο χοιρινό, χοιρομέρι, μπέικον, προσούτο

μοχθηρός: χοιρινός

μπαγατέλα: πράγμα χωρίς αξία ή σπουδαιότητα, ασήμαντο, ευτελές· ασήμαντη λεπτομέρεια, μικρολογία· παιδιάστικο πράγμα· φλυαρία ⟨ιταλ. bagattella

μπαίνω βλ. εμβαίνω

μπαϊράκι(ον): σημαία, (πολεμικό) λάβαρο· σημαιάκι· στρατιωτική ομάδα, μπουλούκι· σύνταγμα πεζικού ⟨τουρκ. bayrak

μπακαλιάο(ς): (ξερός/αλατισμένος) μπακαλιάρος ⟨ιταλ. baccagliao ⟨ισπ. bacallao

Μπαλδοβίνος/Πελδοβίνος (λανθ.): μυθιστορικός Βαλδουίνος, Μπαλντοβίνος/Μπαλντομπίνος ⟨Valdovinos/Baldovinos

μπαντιέρα: σημαία· ναυτικό σημαιάκι ⟨ιταλ. bandiera

Μπάντσας βλ. Πάντσα(ς)

Μπαρμπαρία: Μπαρμπαριά, Αλγερία/Τυνησία, μουσουλμανική ΒΔ. Αφρική (Μαγρέμπ), Μπερμπερία ⟨Berbería

μπαρ(μ)πέρης/μπερμ(π)έρης: κουρέας ⟨ιταλ. barbiere,-o, τουρκ. berber

μπαρμπέρικον βλ. εργαστήρι(ον)

μπαρμπιπονέντε: που το μουστάκι του αρχίζει (μόλις) να φυτρώνει, νεαρούλης ⟨ιταλ. barbiponente ⟨ισπ. barbitaheño

μπαρπέρης βλ. μπαρ(μ)πέρης

Μπαρτσίνος: σκύλος «Ασπροκανελής», Μπαρθίνο ⟨Barcino

μπάσταρδος: νόθος ⟨ιταλ. bastardo

μπαστούνι: μπαστούνι, βακτηρία· βέργα ⟨ιταλ. bastone

μπάτσος, ο/(μ)πάτσα, η: χαστούκι· χτύπημα ⟨ιταλ. bazza

Μπε(γ)κλή(ς)/Μπεγλής/Περεγκένα, (Σιδ) Αχμέτ(ης) (ο): υποτιθέμενος άραβας συγγραφέας Θίδε Αμέτε Μπενενχέλι/Μπερενχένα ⟨Cide Hamete Benengeli/Berenjena

μπεκρής: πότης· γνώστης του κρασιού, γευσιγνώστης ⟨τουρκ. bekri

μπέλα (θηλ.): ωραία ⟨ιταλ. bella· έκφρ.: έξω μπέλα μπέλα κ(α)ι απομέσα δεν ωφέλα: απέξω πολύ ωραία/καλή κι απομέσα κατσιβέλα/πανάσχημη/άχρηστη, απέξω κούκλα κι απομέσα πανούκλα, απέξω μνήμα ασβεστωμένο κι απομέσα κόκαλα νεκρά και κάθε ακαθαρσία

(μ)περδές: παραπέτασμα, κρεμάμενο χαλί· σκηνή/πλαίσιο/ταμπλό κουκλοθεάτρου ⟨τουρκ. perde

μπερδεύω: εμπλέκω· μαζεύω ανάκατα, μπουζουριάζω· προσπαθώ όπως όπως να πετύχω το καλύτερο· σπαταλώ

(μ)περλίνα: κολόνα/στύλος δημόσιας έκθεσης/διαπόμπευσης κρατουμένων, καταδίκων, εκτελεσμένων· δημόσια στηλίτευση/διαπόμπευση ⟨ιταλ. berlina
Μπερνάλδος του Κάρπιο: *Μπερνάρντο ντελ Κάρπιο ⟨Bernardo del Carpio =Historia de las hazañas y hechos del invencible caballero Bernardo del Carpio*
μπερμ(π)έρης βλ. μπαρ(μ)πέρης
Μπογιάρντος, Ματαίης: ποιητής Ματέο Μπογιάρντο ⟨Mat(t)eo Boiardo
μπόι: ανάστημα, ύψος ⟨τουρκ. boy
μπορώ βλ. (ε)μπορώ
μπόσκο(ς): δάσος ⟨ιταλ. bosco
Μποτρόνε: σκύλος «Καστανόξανθος», Μπουτρόν ⟨Butrón
μπουκάλι: υγρό περιεκτικότητας/όγκου μιας μπουκάλας, περ. δύο λίτρα ⟨ιταλ. boccale
μπρε: βρε (υβρ.) ⟨τουρκ. bre
μπριντσίποι βλ. πρίντσιπας
Μπρομπόνε (λανθ.): κοντόσταβλος Κάρολος των Βουρβόνων, Μπορμπόν ⟨Borbón
μπροστέλα: ποδιά, φούστα ⟨σλαβ. prestela
μυαλός/μυελός, ο/μυελόν, το: μυαλό, νους· λογικό,-ά· ονομ. και αιτ. πληθ.: μυελά
μυζήθρα: τυρόγαλο
μυθολογούμενος: φανταστικός, ψεύτικος
μυθολογώ: λέω παραμύθια· μιλώ, διηγούμαι
μύθος: μυθολογική διήγηση· ψεύτικη ιστορία, παραμύθι· περιπετειώδης ιστορία, νουβέλα, νοβελιστική διήγηση· διήγηση, διήγημα, ιστορία
μυρίζομαι: μυρίζω ο ένας τον άλλο (για ζώα)
μύρμη(γ)ξ: μυρμήγκι· γεν. εν.: μύρμηγκος· αιτ. πληθ.: μύρμηγκας
μυρσίνιον: μυρσίνη, μυρτιά
Μυρτίλλος: «βοσκός» Μυρτίλλος (=Χρυσόστομος), Μιρτίλλο (=Γ(κ)ρισόστομο) ⟨ιταλ. Mirtillo ⟨ισπ. Grisóstomo
μυρωδία: μυρωδιά· ανάσα· απυοφορά
μυρωδικόν: μπαχαρικό
μυστήριον: μυστήριο· ιερό μυστήριο· κάτι το μυστηριώδες, κάτι θεϊκό, της θείας πρόνοιας· κρυφό νόημα· μυστικό· θεατρικό μυστικό
μυστικά: κρυφά
μυστικός: κρυφός· απόρρητος· έκφρ.: μυστικός καβαλιέρης: ιππότης που δεν φανερώνει/ανακοινώνει το όνομα της κυρίας των λογισμών του
μυστικώς: εσωτερικά, εσώψυχα
μύτη: μύτη· μουτσούνα, προσωπίδα· προεξοχή, αιχμή

να: να· και να· για να· αν· θα· εφόσον, αφού, καθώς· που· εκφρ./συνδ.: να ζει η ζωή σου βλ. ζωή· να μη(ν): να μη(ν), να, πως δεν, μήπως
νά: ιδού· λοιπόν, επομένως
ναι οπού: μάλιστα, αλήθεια
ναός: αρχαίος ναός· χριστιανική εκκλησία

Ναός (λανθ.): Αλκανά, εμπορικός δρόμος/σοκάκι της εβραϊκής συνοικίας του Τολέδου ⟨Alcaná

Νάουρα (λανθ.): ισπ. βασίλειο/περιοχή Ναβάρα, Ναβάρρα ⟨Navarra

Νεάπολις,-η: ιταλ. πόλη Ν(ε)άπολη, Νάπολες ⟨Nápoles

Ναρβαέζ, Ροδερίγος από τη: μυθιστορικός Ροντρίγο ντε Ναρβάεθ ⟨Rodrigo de Narváez

Νάρδα (λανθ.): «Αννάρα», πλαστή βοσκοπούλα Ανάρντα ⟨Anarda· βλ. και Άννα

νεαπολιτάνος: ναπολιτάνικος· έκφρ.: σαπούνι νεαπολιτάνο: αρωματικό σαπούνι/μοσχοσάπουνο, σαμπουάν από πολτό αμύλου ή άλλο μαλακό απορρυπαντικό ειδικό για το ξύρισμα γενειάδας

νεκρώσιμος: νεκρικός

νενοθευμένος: αλλοιωμένος, παραμορφωμένος, δύσμορφος, παράταιρος

νέον: νέο· παράξενο, καινοφανές/ασυνήθιστο συμβάν

νέος (επίθ. και ουσ.): νέος· νεότερος· καινούριος· πρόσφατος, νεόκοπος, φρέσκος· αρχάριος· καινοφανής, πρωτάκουστος, παράξενος· νεαρός· εκφρ.: νέα μαντάτα: πρόσφατα νέα, πρωτάκουστα/θαυμαστά/θαυμάσια νέα/πράγματα· νέα τύχη: καινούρια/πρωτάκουστη περιπέτεια· νέον πράγμα: καινούρια/ασυνήθιστη περίπτωση, νεοτερισμός

Νέος Κόσμος: Αμερική ⟨Nuevo Mundo

νερόν: νερό· υγρό· αγίασμα· έκφρ.: νερόν των αγγέλων: αρωματισμένο νερό, ροδόνερο

Νέρων: αυτοκράτορας Νέρο (Gaius Claudius Nero) ⟨Nero

νεῦσιμον: νεύμα

νεύω: κάνω νεύμα· εμφυσώ, εμπνέω, εγχύνω

νεωστί: πρόσφατα· πάλι, ξανά

Νησία του Ριαράνου: «Νησιά», κακόφημη γειτονιά του ισπ. Ριαράν ⟨Islas de Riarán

νησί(ον): νησί· (ισπ.) αποικία Αμερικής· ηγεμονία/φέουδο· «νησίδα» σπιτιών, ομάδα σπιτιών/γειτονιά· γεν. πληθ.: νησίων/νησών· βλ. και νήσος

νήσος, η: νησί· (ισπ.) αποικία Αμερικής· ηγεμονία/φέουδο· έκφρ.: νήσοι μακάρων: παραδεισένια νησιά, ηλύσια πεδία· βλ. και νησί(ον)

νίκη: νίκη· ήττα

νικηθείς: ηττημένος

νικήσας: νικητής

Νικολάο/Νικολάς, ψάρι: αμφίβιος Νικολάο της λαϊκής δοξασίας ⟨Nicolao/Nicolás

Νικολός, μαστ(ο)ρο-: κουρέας Νικολάς ⟨maese Nicolás

Νικολός, ψάρι βλ. Νικολάο

Νικολόζος (βοσκός): βοσκός «Νικολόζος», Νικουλόσο ⟨pastor Niculoso· βλ. και Νικολός, μαστορο-

νικώ,-ούμαι: νικώ,-ιέμαι· κερδίζω· καταφέρνω, επιβάλλομαι· υφίσταμαι· μτχ. μέσ./παθ. ενεστ.: νικούμενος· έκφρ.: νικούμαι από: υποκύπτω σε

νικών: νικητής

Νίσος: βιργίλειος Νίσος, Νίσο ⟨Niso

νίψιμον: πλύσιμο· απαραίτητα για πλύσιμο χεριών
νιψομάνδιλο(ν): πετσέτα
νιώθω: αισθάνομαι· καταλαβαίνω, παίρνω χαμπάρι· έκφρ.: νιώθω του λόγου μου: συνέρχομαι
νόημα: έννοια, σημασία
νόησις,-η: σκέψη, μυαλό
νοικοκυρά (επίθ. και ουσ.): αυτεξούσια· κυρία, αφεντικίνα
νοικοκύρης (επίθ. και ουσ.): αυτεξούσιος· ιδιοκτήτης· κύριος, αφεντικό· ονομ. πληθ.: νοικοκυραίοι· αιτ. πληθ.: νοικοκυραίους
νομίζομαι: θεωρούμαι
Νορίς, δον Πιέτρο: ντον Πέντρο Νορίθ (don Pedro Noriz
νόστιμα: νόστιμα, χαριτωμένα· ήρεμα, μαλακά
νοστιμάδα: κομψότητα, χάρη· ευχάριστος,-οι τρόπος,-οι· ηδονή· πνευματώδης,-η λόγος,-ια· απόλαυση· γούστο, προτίμηση· διασκέδαση
νοστιμεύομαι: βρίσκω διασκεδαστικό, διασκεδάζω· μου αρέσει, γουστάρω· κάνω γούστο, ευχαριστιέμαι
νόστιμος: νόστιμος, γευστικός, απολαυστικός· χαριτωμένος· ευχάριστος, ηδονικός· ελκυστικός· ωραίος (και ειρων.)· καλός· περίεργος, ασυνήθιστος, πρωτάκουστος· ουσιώδης, σημαντικός· θηλ. ονομ. εν.: νόστιμος,-η· γεν. εν.: νόστιμης/νοστίμης· αιτ. εν.: νόστιμον,-ην
νοστιμότερος: πιο χαριτωμένος, τέλειος
νουθεσία: συμβουλή, προτροπή
νουθετώ: συμβουλεύω· πείθω· έκφρ.: νουθετώ διά: ειδοποιώ σχετικά
νους: μυαλό,-ά, εγκέφαλος· πνεύμα, διάνοια, νόηση· μνήμη· κρίση· γεν. εν.: νοός
ντεντόρος (λανθ.): πτυχιούχος· δόκτορας, γιατρός (ιταλ. dottor(e)· κλητ. εν.: ντεντόρε· βλ. και δοτόρ(ος)
νύκτα βλ. νυξ
Νύμφαι,-ες (και οι βοσκοί) της Εναρές: *Νίνφας ι παστόρες ντε Ενάρες* (*Ninfas y pastores de Henares*
νύμφη: μελλόνυμφη· νεόνυμφη· σύζυγος· σύζυγος του πατέρα, μητριά· ωραία γυναίκα· θεότητα του δάσους/των υδάτων· αρκαδ(ιστι)κή νύμφη· μούσα
νυν: τώρα· έκφρ.: από του νυν: από τώρα (και στο εξής)
νυξ/νύκτα: νύχτα· αιτ. εν.: νύκτα,-αν· έκφρ.: την μισήν νύκταν: τα μεσάνυχτα
νύχι βλ. (ο)νύχι(ον)
νωπός: φρέσκος· νέας εσοδείας

ξανααποκρίνομαι: εναντιώνομαι ξανά, αμφισβητώ και πάλι
ξαναζήτησις,-η: απάντηση, αντιλογία, αντίρρηση, δεύτερη κουβέντα
ξανακαινίζω: ανανεώνω, ξαναφέρνω· αυξάνω, διπλασιάζω
ξανακοιτάζω: ξαναελέγχω, ανακρίνω και πάλι
ξαναϋπανδρεύομαι: ξαναπαντρεύομαι
ξανθός: ξανθός· κόκκινος

ξαρματώνω: ξεντύνω/απαλλάσσω από τα άρματα, την πανοπλία
ξάρτια (πληθ.): σχοινιά που συγκρατούν πανί,-ιά και κατάρτι πλοίου
ξάστερος βλ. (ε)ξάστερος
ξέγδαρος (επίθ. ή ουσ.): επιφανειακός, ελαφρός (ή: γδάρσιμο, επιφανειακή πληγή)· έκφρ.: ξένος πόνος ξέγδαρος: ο ξένος πόνος (μάς δίνει/θεωρείται από εμάς) μικρή ενόχληση
ξεγδύνω: ξεντύνω, αφαιρώ
ξεγυμνώνω,-ομαι: ληστεύω· ξεντύνομαι (από βαριά ρούχα, οπλισμό κτλ.)
ξεδιαλέγω: ξεχωρίζω· επιβεβαιώνω
ξεζωσμένος: με λυμένο το ζωνάρι· ατημέλητος, απεριποίητος στα ρούχα
ξεθηλυκώνω: ξεκουμπώνω
ξεκαβαλικεύω: αφιππεύω
ξεκαρδίζομαι: πεθαίνω
ξελαγιάζω: ξελογιάζω, κάνω κάποιον να παραστρατήσει
ξελαγιασμένος: ξελογιασμένος
ξεμακρύνω,-αίνω/ξιμακραίνω: αφήνω καταμέρος· ξεστρατίζω· μεταθέτω, αναβάλλω· απομακρύνω,-ομαι· παρατείνομαι· επιταχύνομαι· γ΄ εν. παρατ.: εξεμάκρυνε
ξεμεταμορφωμένος: αποκατεστημένος στην αρχική (μου, κτλ.) μορφή, ξεμαγεμένος
ξεμυαλισμένος: (αθεράπευτα) τρελός, ξεγραμμένος
ξεμυστηρεύομαι/εξεμυστηρεύομαι: εκμυστηρεύομαι, εμπιστεύομαι· α΄ εν. υποτ. αορ.: (ε)ξεμυστηρευθώ
ξενίζω: φιλοξενώ
ξενιτεία: περιπλάνηση στα ξένα· ξενιτειά, μετανάστευση
ξενοδοχείον: άσυλο, τρελοκομείο
ξένος (επίθ. και ουσ.): ξένος· ξενιτεμένος· περιπλανώμενος προσκυνητής
ξεπάζομαι βλ. ξιπάζομαι
ξέπασις,-η βλ. ξίπασις
ξεπασμένος βλ. ξιπασμένος
ξεπίπτω/ξεπέφτω: αφαιρώ, μειώνω· κάνω έκπτωση· μικραίνω, μειώνομαι· καταλήγω, υποχρεώνομαι να (πληρώσω)· παρεκτρέπομαι, παρεκκλίνω· γ΄ πληθ. οριστ. ενεστ.: ξεπίπτουν· γ΄ εν. οριστ. αορ.: εξέπεφτε· έκφρ.: ξεπίπτω/ξεπέφτω από την τιμήν μου: χάνω την τιμή μου, παύω να είμαι τιμημένος
ξεπόλυτος: ξυπόλυτος
ξεριζώνω: εξαλείφω
ξεσκεπάζω,-ομαι: ξεσκεπάζω· ξεγυμνώνω/αποκαλύπτω το πρόσωπό μου· γ΄ πληθ. οριστ. αορ.: εξεσκέπασον
ξέσκεπος: ακάλυπτος
ξεσπαθώνω: γυμνώνω το σπαθί, τραβώ το σπαθί από τη θήκη του
ξεστερία: ξαστεριά, ευδία· έκφρ.: ξεστερία με σκότος: μισοσκόταδο, φωτοσκίαση (κιαροσκούρο)
ξεσχίζω: κομματιάζω

ξεσχισμένος: κουρελιασμένος· τρυπημένος, κομμένος· μπαλωμένος· ανοιγμένος ξεδιάντροπα
ξετιμητής: εκτιμητής
ξετιμώ,-ούμαι: εκτιμώ, αποτιμώ· αποτιμούμαι, υπολογίζομαι· γ΄ πληθ. παρατ.: εξετιμούνταν
ξετσιπωσύνη: αδιαντροπιά
ξεφαντώνω: γλεντώ (συνήθως ερωτικά)· απολαμβάνω· ξεκοκαλίζω
ξεφαντωτικός: ευχάριστος, απολαυστικός
ξεχαμώνω: ξεζεύω, ξελύνω
ξεχωρίζω,-ομαι: ξεμπλέκω,-ομαι· χωρίζω, απομακρύνομαι· αφαιρώ· απομονώνομαι· διαφοροποιώ,-ούμαι
ξεχωριστά: χώρια, παράμερα· ειδικά
ξεχωριστός: διακεκριμένος· μοναδικός· ειδικός· ατομικός· έκφρ.: ξεχωριστή μονομαχία από πρόσωπον εις πρόσωπον: ιδιωτική/μη δημόσια μονομαχία δύο ατόμων
ξηλώνω βλ. (ε)ξηλώνω
ξηραίνομαι: στερεύω
ξηροβήξιμον: ξερόβηχας, βήξιμο για καθάρισμα του λάρυγγα
ξηροπήγαδον: ξεραμένο, στερεμένο πηγάδι
ξηροπρόσωπος: ξερακιανός, αδύνατος στο πρόσωπο
ξηρός: ξερός· σκληρός· ξερακιανός, κοκαλιάρης,-ικος
ξιμακραίνω βλ. ξεμακρύνω
ξινός: ξινός· δυσάρεστος
ξιπάζω,-ομαι/ξεπάζομαι: ξαφνιάζω,-ομαι· αναστατώνω,-ομαι· ταράζω,-ομαι· φοβίζω,-ούμαι· γ΄ εν. οριστ. μέσ./παθ. αορ.: εξεπάσθη(κε)/εξιπάσθηκεν
ξιπασιάρικος: που ξαφνιάζεται, φοβάται εύκολα, φοβητσιάρης,-ικος
ξίπασις,-η/ξέπασις,-η: ξάφνιασμα· φόβος
ξιπασμένος/ξεπασμένος: ξαφνιασμένος, αναστατωμένος· φοβισμένος
ξιπασμός: ξάφνιασμα· φόβος
ξό(γ)ανον: ξύλο απελέκητο/αναίσθητο, αναίσθητος,-η (ειρων.)· ζώον (ειρων.)
ξουράφι: ξυράφι
ξουρίζω: ξυρίζω· κόβω, θερίζω
ξούρισμα: ξύρισμα
ξυλάλογον: ξύλινο άλογο
Ξυλάλογον: («ιπτάμενο») ξύλινο άλογο, Κλαβιλένιο ⟨Clavileño· βλ. και Καλβιλένι
ξυλία,-ιά: ξυλιά· χτύπημα, γροθιά, μπάτσος· ονομ. και αιτ. πληθ.: ξυλίες/ξυλ(ι)ές· γεν. πληθ.: ξυλίων
ξυλοκόπι: ξυλοκόπημα, ξυλοφόρτωμα
ξύλον: ραβδί· δοκάρι, δοκός· είδος μεγάλου βατράχου
ξύ(ν)ομαι: ξύνω,-ομαι· γ΄ πληθ. παρατ.: εξύ(ν)ουνταν

ο, η, το: οριστ. άρθρο· αρσ. δοτ. εν.: τῳ· αιτ. εν.: τον/το· θηλ. δοτ. εν.: τῃ· αιτ. εν:

την/τήνα· ονομ. πληθ.: αι/οι· αιτ. πληθ.: τας/τες/τις· ουδ. δοτ. εν.: τω
Ο ασύστατος περίεργος: νουβέλα «El curioso impertinente»
Ο Βοσκός της Ιβερίας: *Ελ Παστόρ ντε Ιμπέρια/Ιβέρια* ⟨*El Pastor de Iberia*
Ο Βοσκός της Φύλλιδας: *Ελ Παστόρ ντε Φίλιδα* ⟨*El Pastor de Filida*
Ο επιτήδειος ευγενής δον Κισότης της Μαντσίας: *Ινχενιόσο ιδάλγο ντον Κιχότε ντε λα Μάντσα* ⟨*Ingenioso Hidalgo don Quijote de la Mancha*
Ο καβαλιέρης Πλατίρε: *Ελ καβαλιέρο Πλατίρ* ⟨*El caballero Platir* =*La crónica de Lepolemo, llamado el caballero de la Cruz* και *Leandro el Bel*
Ο καβαλιέρης του Σταυρού: *Ελ καβαλιέρο ντε λα Κρουθ* ⟨*El caballero de la Cruz*
ο και: ο οποίος είναι/ήταν και
Ο Μονσεράτος: *Ελ Μονσερράτο* ⟨*El Monserrato*
ο ποίος: ο οποίος· βλ. και οποίος, ποίος
ό τε ... (και) ο: τόσο ο ... όσο και ο
ο του Δάσους βλ. Δάσος, Καβαλιέρης του Δάσους
Οβίδιος: ποιητής Οβίδιος (Publius Ovidio Naso), Οβίδιο ⟨Ovidio
Οβιέδο: ισπ. πόλη Οβιέδο ⟨Oviedo
ογδοήντα: ογδόντα
ογκαρίζω βλ. (α)γκαρίζω
ογκώδης: ηχηρός, επιβλητικός
(ο)γλήγορα: γρήγορα
ογλήγορος: γρήγορος, άμεσος· έντονος, οξύς
ογληγορότερα: ταχύτερα· νωρίτερα
(ο)γληγορότερον/το ογληγορότερον: γρηγορότερα· το ταχύτερο
ογληγορότερος: ταχύτερος
οδάς: δωμάτιο· διαμέρισμα κατοικίας· δωμάτιο/σπιτάκι παλατιού απομονωμένο από το κύριο συγκρότημα ⟨τουρκ. oda
οδηγός: οδηγός· ηγήτορας/μπροστάρης χορού
οδηγώ: οδηγώ· είμαι ηγήτορας, αρχηγός· χοροστατώ, σέρνω (πρώτος) τον χορό
οδοιπορία: περπάτημα, πορεία· ταξίδι
οδός: δρόμος· διαδρομή
Οδυσσεύ: ομηρικός Οδυσσέας ⟨Ulises/Ulixes
Οθωμανοί: (τουρκικός) οίκος/δυναστεία του Οθμάν/Οσμάν
οθωμανός: μωαμεθανός, μουσουλμάνος
Οι δέκα τόμοι του βιβλίου οπού ονομάζεται η Τύχη του έρωτος: *Λος ντιεθ λίμπρος ντε Φορτούνα ντε αμόρ* ⟨*Los diez libros de Fortuna de amor*
οί τε: και οι, ή οι
οίδα: ξέρω· α΄ πληθ.: οίδαμεν
οίησις,-η(ν): έπαρση, αλαζονεία, περηφάνια
οικοκύρης: νοικοκύρης· ιδιοκτήτης
οικονομώ: ρυθμίζω, κανονίζω· επιτάσσω, διατάζω
οινοκάμερα: οιναποθήκη, κάβα
οιωνισμός: οιωνός· προμήνυμα

οκά: (οθωμανικό) μέτρο βάρους ίσο με 1.282 γραμμ. ⟨τουρκ. okka
οκνηρία: τεμπελιά· αργία
οκνηρός: τεμπέλης· αργός· διστακτικός· έκφρ.: οκνηρά πτερά: πουπουλένιο στρώμα της τεμπελιάς/των τεμπέληδων
οκνηρώς: τεμπέλικα, άπραγα
ολάκερος: ολόκληρος
ολάκικα: βιαστικά, γρήγορα όπως τρέχουν τα νέα παιδιά (;) ⟨τουρκ. oğlak (;)
Ολιβερία: «Ελιά», κακόφημη συνοικία Ολιβέρα της Βαλένθιας ⟨ιταλ. Oliveria ⟨ισπ. Olivera
ολιγοθυμία: λιποθυμία· ζάλη
ολιγοθυμισμένος: λιπόθυμος
ολιγομύαλος: ελαφρόμυαλος, χαζός
ολίγον: λίγο· κάπως· σιγά, αργά· λίγο περισσότερο· εκφρ.: από ολίγον: αργά· κάθε ολίγον: κάθε τόσο· ολίγον κατ' ολίγον: σιγά σιγά· ολίγον ωσάν: κάπως
ολίγος: λίγος· μικρός· ασήμαντος· εκφρ.: κάθε ολίγον τι: καθετί, οτιδήποτε· ολίγον πράγμα: κάτι ασήμαντο, ελαφρό
ολιγοστός: λίγος
ολιγότερον: λιγότερο· εκφρ.: διά το ολιγότερον: έστω, το πολύ· το ολιγότερον: τουλάχιστο
ολιγότερος: λιγότερος
ολιγοφαγία: λιτότητα στη δίαιτα, εγκράτεια
ολιγόψυχος: λιπόψυχος, δειλός· εξασθενημένος, αδύναμος
ολιγοψυχώ: ζαλίζομαι· επιθυμώ πολύ, λαχταρώ
όλο βλ. όλο(ν)
ολοίσθια (πληθ.): λοίσθια, έσχατα, τελευταίες στιγμές της ζωής
ολολυσμός: κλάμα, κλαψούρισμα
όλο(ν): όλο· διαρκώς, πάντα· πάντως· έκφρ.: το όλον ύστερον: στο τέλος τέλος
ολόρθος: όρθιος
όλος: ολόκληρος· αμιγής· έκφρ.: όλος δι' όλου: εντελώς ολόκληρος, από την κορφή ώς τα νύχια· βλ. και όλως
ολοτελώς: εντελώς
ολότη(ς): σύνολο, τα πάντα· αιτ. εν.: ολότην
όλως: εντελώς· έκφρ.: όλως δι' όλου: εντελώς ολόκληρος, απ' άκρη σ' άκρη
ομάδες (πληθ.): αμάδες, στρογγυλά χαλίκια/πέτρες, παιχνίδι με χαλίκια/πέτρες
ομαλός: λείος
ομήλικος: συνομήλικος
Όμηρος: ποιητής Όμηρος ⟨Homero· έκφρ.: μερικές φορές κοιμάται ο καλός Όμηρος: μερικές φορές αδρανεί/ξεχνιέται/λαθεύει και ο Όμηρος ⟨λατ. aliquando bonus dormitat Homerus
ομιλείν, το: τρόπος ομιλίας· ομιλία, (προφορικός) λόγος· έκφρ.: το κακώς ομιλείν: άσχημη ομιλία, ομιλία όταν δεν πρέπει
ομιλία: ομιλία, λόγος,-ια· συνομιλία, κουβέντα· διήγηση, διήγημα, ιστορία· διδαχή·

ηθικοδιδακτική σάτιρα· συλλογισμός, υπόθεση· λογική
(ο)μιλώ: μιλώ· συζητώ· συνεννοούμαι· διαπραγματεύομαι· γ΄ εν. οριστ. αορ.: ομίλησεν/εμίλησεν· έκφρ.: ομιλώ διά (λανθ.;): μιλώ εξαιτίας, χάρη σε· βλ. και ομιλείν
όμμα/(ομ)μάτι(ον)/αμμάτια (πληθ.): μάτι· βλέμμα· προσωπίδα περικεφαλαίας· παράθυρο, φινιστρίνι
ομόγνωμος: που έχει την ίδια γνώμη, σύμφωνος
ομογνώμων: που έχει την ίδια γνώμη, σύμφωνος· έκφρ.: ομογνώμων με την κοινότητα: σύμφωνος με την κοινή γνώμη, με την πεπατημένη
ομοιάζει (απρόσ.): φαίνεται· σχετίζεται, ταιριάζει
ομοιάζω: μοιάζω· ταιριάζω· παρομοιάζω· συγκρίνομαι, είμαι ισότιμος, ισάξιος, εφάμιλλος· γ΄ πληθ. παρατ.: ομοίαζον,-αν· εκφρ.: ομοίαζαν ωσάν λουλούδια: ήταν όμορφα σαν λουλούδια· ομοιάζω εις: μοιάζω, είμαι παρεμφερής με
ομοίασις,-η: ομοιότητα
όμοιος: όμοιος· ταιριαστός, ανάλογος· όμοιας τάξης, ομοιόβαθμος· ίσος
ομοιότητα: ομοιοβαθμία, ισότητα, γάμος/συνοικέσιο ανάμεσα σε όμοιους κοινωνικά
ομοίως: (παρ)όμοια, όπως
ομολογώ: εξομολογούμαι· αποκαλύπτω, λέω
ομόνοια: ομοθυμία, συμφωνία
(ο)μονοιασμένος: ενωμένος
όμορφος: ωραίος· καλός, κατάλληλος
ομού: μαζί· ταυτόχρονα· καθώς, όπως
ομόφωνος: συμφωνικός
ομπλή: σημάδι(α)/χνάρι(α) από βήμα(τα), πατημασιά,-ιές
ομπρός: μπροστά· (παρα)πέρα· στο εξής
ομώνω: ορκίζομαι· υπόσχομαι ένορκα
όν αγαπά Κύριος, δίδει αυτώ παν αγαθόν: ο Θεός δίνει κάθε καλό/όλα τα αγαθά σε όποιον αγαπά
ονειδίζω: στηλιτεύω· βρίζω
ονειδισμός: προσβολή, βρισιά· όνειδος, ντροπή· συνείδηση
ονειδιστικός στίχος: (έμμετρος) λίβελος
όνειδος: ντροπή, αίσχος, ατιμία· προσβολή, βρισιά
ονειρευμένος: ιδωμένος σε όνειρο, φανταστικός
όνομα: όνομα· τίτλος, επιγραφή
ονομάζω/ον(ο)μάζομαι: αποκαλώ, ονοματίζω, λέω· λέγομαι, ονοματίζομαι· αυτοαποκαλούμαι· ακούομαι· γ΄ πληθ. οριστ. ενεστ.: ονομάζουν/ονομάζουσι· α΄ εν. μέσ. παρατ.: ονομάζομουν· γ΄ εν.: ονομάζετον/ονομάζουνταν
ονομασμένος: ονομαζόμενος· ονομαστός, φημισμένος
(ο)νύχι(ον): νύχι
οξυκίνητος: ταχυκίνητος, ορμητικός
οξύς: μυτερός· οξυδερκής· γρήγορος· ισχυρός· ακριβής
οξύτατος: οξυδερκέστατος
οξύτερα: γρηγορότερα

οξύτης: αιχμηρότητα, διαπεραστική δύναμη
όπισθεν (επίρρ. και επίθ.): πίσω· πισινός
οπίσω: πίσω· έκφρ.: οπίσω εις το γομάρι/άλογον: πισωκάπουλα πάνω στο υποζύγιο
οπλοφορητικώς: όπως ταιριάζει σε οπλοφόρο, ιπποκόμο
οπλοφορία: επάγγελμα του οπλοφόρου, ιπποκόμου· έκφρ.: οπλοφορία της καβαλιερίας: επάγγελμα ιπποκόμου
οπλοφορικός: υπηρετικός/συνοδευτικός ιππότη, επικουρικός (ευγενής)· σχετιζόμενος με ιπποκόμο
οπλοφορικότατος: πάρα πολύ ιπποκομικός/υπηρετικός (εξεζητ. ή ειρων.)
οπλοφόρος: (ασπιδοφόρος κτλ.) υπηρέτης/συνοδός ιππότη, ιπποκόμος
οπλοφυλάκιον: οπλοστάσιο, αποθήκη/μουσείο όπλων
όποιος και αν: όποιος, οποιοσδήποτε (θα)
οποίος: όποιος· ποιος· έκφρ.: (διά) το οποίον: οπότε, γι' αυτό· εις το οποίον: όπου· βλ. και ο ποίος, ποίος
οπόταν/οπότον: όταν
οπότε: όποτε
οπότον βλ. οπόταν
όπου (επίρρ.): όπου· βλ. και οπού
οπού/απού/που (αντων., επίρρ. και σύνδ.): που· αυτός (κτλ.) που· στον οποίο (κτλ.), από τον οποίο (κτλ.), για τον οποίο (κτλ.), κατά τον οποίο (κτλ.), με τον οποίο (κτλ.), κ.ο.κ.· ότι, πως· οπότε· (έτσι) ώστε· (και) επομένως· επειδή, αφού· καθώς· όπου· έκφρ./συνδ.: οπού μήπως και: μήπως και, μην τυχόν· οπού να: ώστε να, με αποτέλεσμα να· βλ. και όπου, πού
οπτασία: θέαμα· όραμα
ορά: ουρά
Οράνα: μυθιστορική Οριάνα ‹Oriana
Οράν(ον): αλγερινή πόλη Οράν ‹Orán· γεν. εν.: Οράνου
Οράτσιος/Οράντσιος (λανθ.): ποιητής Οράτιος (Quintus Horatius Flaccus)· συγγραφέας Οράτιος Κόκλης (Horatius Cocles), Οράθιο ‹Horacio
Ορβανεσίας: ζωγράφος Ορμπανέχα ‹Orbaneja
όργανον: όργανο, όπλο· μουσικό όργανο· πνευστό όργανο (φλογέρα/φλάουτο, σάλπιγγα)
οργή: θυμός· μανία
οργιά: απλωτή/μπόι (ισπ. μέτρο μήκους ισοδύναμο με έξι πόδια, περ. 1,7 μ.) ή καλάμι/κανί (ιταλ. μέτρο μήκους που κυμαίνεται ανάμεσα στα 2 και 3 μ.)· ζυγομέτρι/στρέμμα (ισπ. χουγάδα), έκταση γης αρκετή για τη σπορά ενός δοχείου (στατήρα) δημητριακών ή για όργωμα μέσα σε μία μέρα, κάποτε ισοδύναμη με περ. 32 εκτάρια ή 25.000 τετρ. μ.
όργος (λανθ.;): όρκος, ικεσία/παράκληση (;), έργο, υποχρέωση (;)
ορδινάριος: κανονικός· συνηθισμένος ‹ιταλ. ordinario
όρεξις,-η: επιθυμία
Ορέστης: μυθικός Ορέστης, Ορέστες ‹Orestes

ορίζω: διατάζω, προστάζω· λέω· έχω εξουσία, κυβερνώ· ελέγχω, κατευθύνω· ευαρεστούμαι, επιθυμώ, θέλω· παίρνω· έρχομαι· πηγαίνω· εκφρ.: ορίζω με την καλήν ώραν: έρχομαι με το καλό, είμαι ευπρόσδεκτος· όρισέ το: πάρ' το, έχε το στην εξουσία σου· ό,τι ορίσουν τα θεμέλια προσκυνούν τα κεραμίδια: ό,τι πουν/διατάξουν οι ανώτεροι (εδώ: οι άντρες, «οι κολόνες του σπιτιού»), το αποδέχονται οι κατώτεροι (εδώ: οι γυναίκες, «οι κορόνες/τα στολίδια του σπιτιού»)

Ορίζων: γραμμή του ορίζοντα, Ανατολή

όριον: σύνορο, πλαίσιο

ορισμένος: ακριβής

ορισμός: καθορισμός, προσδιορισμός

Ορλάνδος: μυθιστορικός ήρωας Ρολάνδος/Ορλάνδος, Ορλάντο ⟨Orlando· βλ. και Ρινάλδος, Ρολδάνος, Ροτολάνδος

ορμή: ορμή· βιασύνη· μανία, λύσσα· επιρροή, επήρεια

ορνιθοπούλι: κοτόπουλο

Ορσίνοι (πληθ.): οικογένεια Ορσίνι, Ουρσίνο(ς) ⟨Ursino,-os

ορφανία: ορφάνια

ορφανόν: ορφανό παιδί, οικότροφος μαθητής

Όσιρης,-ος: αιγυπτ. θεός Όσιρις (λανθ. αντί Βούσιρις), Οσίρις ⟨Osiris· γεν. εν.: Οσίρου

όσο(ν): όσο· εκφρ.: εις όσον: όσο· όσον εις αυτό: ως προς αυτό· όσον ημπορέσω: μέχρι τέλους, μέχρι τελικής πτώσεως· όσο(ν) μεν: όσο πάλι· όσον μεν ... όμως: ναι μεν/αν και ... αλλά· όσον περί: ως προς, σε ό,τι αφορά

όσος: όσος· όποιος· έκφρ.: τα όσα: όσα

Οσούνα: ισπ. πόλη Οσούνα ⟨Osuna

(ο)σπιτάκι(ον): μικρό/φτωχικό σπίτι· αγαπημένο σπίτι

(ο)σπίτι(ον): σπίτι· οίκημα· κατοικία· ίδρυμα, άσυλο· οικοτροφείο, κοινόβιο· σπιτικό, οικογένεια· εκφρ.: μέσα εις οσπίτι: σε στεγασμένο χώρο· ποταπόν σπίτι: ταπεινό κατάλυμα, στέγη

οσταρία: πανδοχείο ⟨ιταλ. osteria

όταν (σύνδ. και επίρρ.): όταν· εκεί που· αν· αφού, καθώς, επειδή, όπως· οπότε, τότε

ότι: πως· επειδή· αφού· έκφρ./συνδ.: ότι πως: επειδή

ό,τι: ό,τι· όποιος (κτλ.)· εκφρ.: ό,τι καιρόν: όποτε· ό,τι λογής: κάθε, με όποιο τρόπο, όπως· ό,τι ορίσουν τα θεμέλια, προσκυνούν τα κεραμίδια βλ. ορίζω

ουδέ: ούτε

ουδείς: κανείς· έκφρ.: ουδείς λόγος βλ. λόγος

ουδέν, το: (το) τίποτε· ανυπαρξία, κάτι ασήμαντο· εκφρ.: με το ουδέν: με το τίποτε, χωρίς προσπάθεια, πανεύκολα, χωρίς τίποτε, σε μια στιγμή· ωσάν να ήτον το ουδέν: σαν να ήταν κάτι πανεύκολο

ουδέποτε: ποτέ· έκφρ.: ουδέποτε ακουσθείς: πρωτάκουστος, ανήκουστος· ουδέποτε φανείς: πρωτόφαντος, πρωτοφανής

ουδετιποτένιος: τιποτένιος

ουκ: δεν· έκφρ.: ουκ οίδαμεν τί τέξεται η επιούσα: δεν ξέρουμε τί θα γεννήσει/φέρει

η μέρα που έρχεται, τί θα συμβεί αύριο
ουλή: σημάδι από χτύπημα, μώλωπας, μελανιά
ουλίβος: «ελιά(ς)» ⟨ιταλ. olivo/ulivo
Ούμπεδα: ισπ. πόλη Ούβεδα ⟨Úbeda
ουράνια (πληθ.): ουρανός, άλλος κόσμος, Παράδεισος· πλούτη του παραδείσου
ουράνιος: ουράνιος· θεϊκός
ουρανός,-οί/Ουρανός: ουρανός, ουράνια· Παράδεισος· Θεός
ουργάνδα (λανθ.): «σκαμμένη», «κουφάλα», πόρνη ⟨ισπ. hurgada
Ουργάνδα (λανθ.)/Ουργάντα, Αχάριστη: μυθιστορική Ουργ(κ)άντα λα Ντεσκονοθίδα ⟨Urganda la Desconocida
Ουρράκα, δόνα: μυθιστορική ντόνια Ουρράκα ⟨doña Urraca
ούσα βλ. είμαι
ουσία: ουσιώδης γνώση, επιστήμη
ούτε ... δεν: ούτε
ουτιδανός: τιποτένιος· αφορεσμένος (υβρ.)
ούτως: έτσι
όφελος, το/ο: όφελος· αιτ. εν.: όφελος/όφελον· έκφρ.: τί όφελος: γιατί, προς τί
οφθαλμοφανώς: με αυτοψία, με τα ίδια μου (κτλ.) τα μάτια
οφίκιον: αξίωμα· επάγγελμα· λειτουργία, ρόλος
όφις: φίδι
οχ (επιφ.): ω, α
όχενδρα: οχιά
όχι μόνον: όχι μόνο· πόσο μάλλον
(ο)ψάρι(ον): ψάρι· κήτος· αμφίβιο ον· έκφρ.: τί οψάρι είναι καλύτερον διά λόγου μας: τί ψάρι(α) πιάνουμε, τί θα ωφεληθούμε
όψις,-η: πρόσωπο· χρώμα· εμφάνιση, παρουσιαστικό· αιτ. πληθ.: όψες· έκφρ.: αλλάζω χίλιες όψες: αλλάζω χίλια χρώματα (από θυμό)

πα(γ)αίνω βλ. (υ)πα(γ)αίνω
παγίδα: παγίδα· εμπόδιο, τρικλοποδιά
πάγιος: νεαρός ευγενής ακόλουθος (άρχοντα κτλ.), αυλικός ⟨ιταλ. paggio
Παγκαΐα,-άια: μυθική χώρα των αρωμάτων Πανκάγια ⟨Pancaya
πάγκος: πάγκος/σειρά κωπηλατών· γεν. πληθ.: παγκών
παθαίνω: παθαίνω· υφίσταμαι· β΄ πληθ. οριστ. αορ.: επάθετε
πάθος: πάθημα, βάσανο, ταλαιπωρία· αρρώστια· κακό
παιγνίδι: παιχνίδι· επιτραπέζιο παιχνίδι· παρτίδα παιχνιδιού· άθλημα, αθλητικό αγώνισμα· χορός, μπαλέτο, χορόδραμα· παράσταση (θεάτρου, κουκλοθεάτρου, χοροδράματος)· πληθ.: παιγνίδια: μουσικά όργανα· μουσικές και χοροί· παράσταση, θέαμα
παιγνιδιώτης: οργανοπαίκτης, μουσικός· χορευτής· ηθοποιός· φαρσέρ· αιτ. πληθ.: παιγνιδιώτας
παίγνιον: παιχνίδι· περίγελος

παιδαγωγία: (παιδαγωγική/διδασκαλική) επίβλεψη, εποπτεία
παιδάκι: παιδάκι, παιδί· έφηβος· νεαρός βοηθός
παιδεία: τιμωρία· βασανισμός, ταλαιπωρία
παίδευσις,-η: τιμωρία, ποινή
παιδεύω,-ομαι: εκπαιδεύω, διδάσκω· τιμωρώ,-ούμαι για παραδειγματισμό· προσπαθώ με κόπο, πασχίζω, βασανίζομαι· γ΄ εν. μέσ. παρατ.: επαιδεύουνταν
παιδιακίσιος: παιδιάστικος
παιδί(ον): παιδί· παλικαράκι· νεαρός· νεαρός βοηθός, παραγιός
παίζω: παίζω/σημαίνω μουσικό όργανο· χειρίζομαι, κρατώ (όπλο)· χτυπώ
παίρνω βλ. (ε)παίρνω
πακράτζι: (χάλκινη) μεγάλη χύτρα, καζάνι, κακάβι, κουβάς ⟨τουρκ. bakrac
παλαιός (επίθ. και ουσ.): αρχαίος· ηλικιωμένος· εκφρ.: παλαιός καιρός: αρχαία/παλιά χρόνια, παρελθόν· παλαιός χριστιανός/χριστιανός παλαιός: γεννημένος χριστιανός, εξαρχής/πάππου προς πάππου, πατροπαράδοτα χριστιανός· τες παλαιές και τες κορασίδες: τις γεροντοκόρες
παλαίστρα: αγωνιστικός στίβος, αγώνισμα κονταρομαχίας, κονταροχτύπημα, τουρνουά/τζούστ(ρ)α· πάλη· έκφρ.: παλαίστρα του σκοταρίου: κονταροχτύπημα με έπαθλο ασπίδα ⟨justa del arnés
παλάτι βλ. π(α)λάτι(ον)
Παλατινοί της Φράντσας βλ. Δώδεκα Ανδρείοι
π(α)λάτι(ον)/Παλάτι(ον): παλάτι· μέγαρο, αρχοντικό· (βασιλική) αυλή· Κοινοτικό Μέγαρο, Δημαρχείο
παλικαράκι, παλικάρι: νεαρός, μικρός/έφηβος· νέος· (νεαρός) ένοπλος, μέλος συμμορίας
παλικάρι: νεαρός· (νεαρός) ένοπλος, μέλος συμμορίας
παλλακίδα: αγαπητικιά, ερωμένη· πληθ.: παλλακίδες: χαρέμι μουσουλμάνου ηγεμόνα
Παλμερίνος (της Εγγλιτέρας): μυθιστορικός Παλμερίν της Αγγλίας, Παλμερίν ντε Ιγγαλατέρρα ⟨Palmerín de Ingalaterra
Παλμερίνος της Εγγλιτέρας: *Παλμερίν της Αγγλίας, Παλμερίν ντε Ιγγαλατέρρα ⟨Palmerín de Ingalaterra*
Παλμερίνος της Ουλιβίας: *Παλμερίν της Ελιάς, Παλμερίν ντε Ολίβα ⟨Palmerín de Oliva*
παλόρδιος (επίθ. και ουσ.): ανόητος, βλάκας, κλόουν, μπόμπος ⟨ιταλ. balordo ⟨ισπ. bobo
παλούκι: κοντάρι, λόγχη
παν, το: το όλο, το σύνολο· εκφρ.: όλον το παν: η ουσία, το κυριότερο, το σημαντικότερο· το παν όλον: το/τα παν/πάντα, η ουσία, το κυριότερο, το σημαντικότερο, το συμπέρασμα, το θέμα, η υπόθεση
Παναγία (η) Δέσποινα: Παναγία, Μαρία Θεοτόκος
πανδρεία βλ. (υ)πανδρεία
πανδρεύομαι βλ. (υ)πανδρεύω

πανήγυρις,-η: (επίσημη, δημόσια) γιορτή· δημόσιο αγώνισμα, κονταροχτύπημα· πληθ.: παν(η)γύρεις: πανηγύρια, δημόσιες γιορτές· δημόσιοι αθλητικοί αγώνες, κονταροχτυπήματα· ταυρομαχίες

πανί: ύφασμα· κεφαλομάντιλο/βέλο

πανοσιότης μου, η: εγώ ο πανοσιότατος/πανοσιολογιότατος (τιμητική προσφ. μικρομεσαίου κληρικού)

πανουργία: πανουργία, πονηριά· μηχανορραφία· μηχανή, κόλπο, περιπέτεια

πανούργος: πονηρός· απατεώνας, αβανταδόρος· πλακατζής

πανταχού: παντού

παντελώς: καθόλου

παντί τρόπῳ: με κάθε τρόπο, μέσο, δύναμη

παντοίῳ τρόπῳ: με κάθε τρόπο, μέσο, δύναμη

παντοκράτωρ: παντοδύναμος

πάντοτες: πάντα

παντοτινά: συνεχώς· αιώνια

παντοτινός: αιώνιος· διαρκής, συνεχής· ισόβιος

Πάντσα: «Κοιλιάς»/«Κοιλαράς»/«Σκεμπές», Πάνθα ⟨Panza· βλ. και Πάντσα(ς), Πάντσηδες

Πάντσα, Μαρί Σάντσια/Σάντσια/Σαντσ(ι)έτα: Μαρί(α) Σάντσα/Σαντσίκα Πάνθα, κόρη του Σάντσου και της Τερέσας ⟨María/Mari Sancha/Sanchica Panza

Πάντσα, Σαντσιέτος: Σάντσο/Σαντσίκο Πάνθα, γιος του Σάντσου ⟨Sancho/Sanchico Panza

Πάντσα(ν), Τερέζα: Τερέσα Πάνθα, γυναίκα του Σάντσου Πάνθα ⟨Teresa Panza· γεν.: Τερέζα(ς) Πάντσα(ς)· βλ. και Γκουτιέρζ, Σάντσια, δόνα

Πάντσα(ς)/Μπάντσας (λανθ.), Σά(ν)τσ(ι)ο(ς)/Σάντσα(ς)/Σάντσιε: χωρι-κός/ιπποκόμος Σάντσο Πάνθα ⟨Sancho Panza· ονομ. πληθ.: Σάντσιοι/Σάντσιες

Πάντσηδες/Πάντσοι/Σάντσιοι (πληθ.): οικογένεια Πάνθα ⟨Panza· γεν. πληθ.: Σάντσιων

Παντσίνος: πλασματικός «βοσκός» Παντσίνο ⟨pastor Panchino· βλ. και Πάντσα(ς)

Πάντσοι βλ. Πάντσηδες

παπάς: ιερέας· ιερωμένος, κληρικός· μοναχός

παπούτσι(ον): παντόφλα, τερλίκι· παπούτσι ⟨τουρκ. papuç/pabuç

παρά/πάρα (πρόθ. και επίρρ.): παρά· από, σε σύγκριση με· μόνον αν· περισσότερο από· πλην, μείον· εκφρ./συνδ.: παρά μόνον: παρά μόνο, εκτός από· παρά να: από το να· παρά οπού: παρ' ό,τι, απ' ό,τι· παρά πως: εκτός από το ότι, αλλά (ότι)

παραγαπώ: αγαπώ (και) πολύ

παραβαίνω: παραβαίνω,-ομαι, παραβιάζω,-ομαι· α΄ εν. οριστ. αορ.: επαρέβηκα(ν)· γ΄ πληθ.: επαρέβηκαν· γ΄ πληθ. υποτ.: παρέβουν· απαρέμφ.: παρέβει

παραβάλλω,-ομαι: συγκρίνω,-ομαι· μετρώ,-ιέμαι· ελέγχω, δοκιμάζω· έκφρ.: παραβάλλοντάς τους με την αλήθειαν: υποβάλλοντάς τους στη δοκιμή της λυδίας/φιλοσοφικής λίθου

παραβιάζω: παραζορίζω
παραβολή: παροιμία
παραγγελία: εντολή
παραγγέλλω/παραγγέλνω: δίνω εντολή· συστήνω· επιφορτίζω
παράδειγμα: υπόδειγμα· παράδειγμα, παραβολή· σύγκριση, μέτρο σύγκρισης
Παράδεισος: γήινος Παράδεισος, Εδέμ
παραδέρματα (πληθ.): βάσανα, ταλαιπωρίες
παραδίδω,-ίδομαι,-ίνομαι: παραδίδω,-ομαι· προσφέρω· εκφράζω, περιγράφω· αποκαλύπτω· διασαφηνίζω, εξηγώ· δηλώνω· κάμπτω,-ομαι, λυγίζω· παραδίνομαι, μπλέκω ερωτικά· (ανα)θέτω, αφιερώνω τον εαυτό μου, αφήνομαι στην προστασία/στα χέρια κάποιου· γ΄ εν. οριστ. μέσ. ενεστ.: παραδίδοται· εκφρ.: ο μετανοών, τῳ Θεῷ παραδίδοται: όποιος μετανοεί, αφήνεται στα χέρια του Θεού· παραδίδομαι εις λήθην: ξεχνιέμαι· παραδίδομαι εις τον Θεόν: αφήνομαι στα χέρια του Θεού, εμπιστεύομαι τον Θεό· παραδίδομαι του λόγου μου εις κούρσος+γεν.: παραδίδομαι στο έλεος (κάποιου)· παραδίδω τα μυστήρια: επεξηγώ/διευκρινίζω τα μυστήρια/μυστικά· παραδίδω του λόγου μου εις τον Θεόν: αφήνομαι στα χέρια του Θεού, εμπιστεύομαι τον Θεό
παραεξετάζω: εξετάζω πολύ πολύ, εξονυχιστικά
παραζαλίζω: αφήνω κάποιον αναίσθητο
παραθύρι(ον): παράθυρο· μπαλκόνι· εξώστης εσωτερικής στοάς, στοάς που βλέπει σε εσωτερική αυλή· παρατηρητήριο
παράθυρον: παράθυρο· μπαλκόνι· εξώστης εσωτερικής στοάς, στοάς που βλέπει σε εσωτερική αυλή· παρατηρητήριο
παραίτησις,-η: παραχώρηση
παραιτώ: παρατώ
παράκαιρα: καθυστερημένα, εκπρόθεσμα· αργά· πρόωρα
παρακαλείν, το: δέηση, αίτηση/αίτημα
παρακαλέματα (πληθ.): παρακλήσεις, παρακάλια
παρακάλεσις,-η: παράκληση, παρακάλιο· αιτ. πληθ.: παρακαλέσεις
παρακαλεστικός: παρακλητικός
παρακάτω (επίρρ. και επίθ.): πιο κάτω· λιγότερο(ς),-η (κτλ.)
παρακίνημα: εξώθηση, προτροπή· ερωτική πολιορκία, κόρτε
παρακίνησις,-η: εξώθηση, προτροπή· ερωτική πολιορκία, κόρτε
παρακινώ,-ούμαι: διεγείρω, υποδαυλίζω, εξωθώ· πολιορκώ ερωτικά, κορτάρω· (εξ)ωθούμαι· κυριεύομαι· γ΄ εν. οριστ. ενεστ.: παρακινά
παρακοιτάζω: κοιτάζω πολύ πολύ, δίνω μεγάλη σημασία
παρακοπή: περισσευούμενο κομμάτι, ρετάλι
παρακόρη: υπηρέτρια· ακόλουθος
παραμερίζω/παραμερώ: αποτραβώ, παίρνω παράμερα· παρεκκλίνω· αποτραβιέμαι, αποσύρομαι· απομακρύνομαι· καλύπτομαι, μπαίνω στο απυρόβλητο
παραμικρόν: πράγμα με μικρή, ασήμαντη σημασία
παραμικρός: πολύ μικρός, ασήμαντος, παρακατιανός, ταπεινός, καημένος· έστω

και (πολύ) μικρός· παιδιάστικος· έκφρ.: παραμικρά και ψιλολογίες: μικρότητες
παραμόνευσις,-η: σκοπιά, καραούλι
παραμυθία: ψυχαγωγία, διασκέδαση
παραμύθια (πληθ.): παραμύθια, φλυαρίες, αταίριαστα λόγια· έκφρ.: παραμύθια και φαντάσματα: αταίριαστες (και φαντασμένες;) κουβέντες
παράνομα, το: επωνυμία, παρατσούκλι· πρώτο/άλλο όνομα, προσηγορία· φήμη
παράνομος (επίθ. και ουσ.): προδοτικός/προδότης, επίορκος
παρανομώ: παραβιάζω
παρανυστάζω: νυστάζω πολύ
παράνω (επίρρ. και επίθ.): παραπάνω· ψηλότερα· περισσότερο(ς),-η (κτλ.)· έκφρ.: ή παράνω ή παρακάτω: είτε προς τα πάνω είτε προς τα κάτω
παραξενία,-ιά: παράξενη, τρελή συμπεριφορά· παράξενος,-α, τρελός,-ά λόγος,-ια
παράξενος: παράξενος, αλλόκοτος· εξωτικός· ασυνήθιστος, υπέρμετρος· θηλ. αιτ. εν.: παράξενον/παράξενην
παραπατέρας: κηδεμόνας
Παραπίλια, Γκινασούτσιο: μυθιστορικός «Χινεσάκος του Σαματά», Χινεσίλιο ντε Παραπίλια ‹ιταλ. Ginesuccio di Parapiglia ‹ισπ. Ginesillo de Parapilla· βλ. και Πασαμόντε
παραπόνεμα: παράπονο, θρήνος
παραπονεμένος: θλιμμένος, πονεμένος
παραπονετικός/παραπονητικός: παραπονιάρικος· θλιβερός· θλιμμένος
παραπονετικόν: παράπονο
Παραπονημένη ματρόνα: «Πονεμένη» κυρία (των τιμών), Ντολορίδα ντουένια· βλ. Δολορίδα, Τριφάλδη
παραπονητικός βλ. παραπονετικός
παράπονον: θρήνος
παραπονούμαι,-ιέμαι: παραπονιέμαι· θρηνώ· τραγουδώ μοιρολόγια, θρηνητικά τραγούδια· β΄ εν. οριστ. ενεστ.: παραπονιέσαι· γ΄ εν. παρατ.: επαραπονείτον· α΄ εν. υποτ. αορ.: παραπονηθώ
παραπονούμενος: που θρηνεί· κλαψιάρης
παραπόρτι: πορτάκι τείχους/οχυρώματος
παρασταίνω,-ομαι/παραστήνω,-ομαι: παρουσιάζω, προβάλλω· αναπαριστώ,-ώμαι, παίζω,-ομαι, εμφανίζω,-ομαι· ανεβάζω θεατρική παράσταση· ζωγραφίζω, περιγράφω· δείχνω, αποδεικνύω· αντιπροσωπεύω, εκπροσωπώ· στήνω, τοποθετώ
παράστασις,-η: αναπαράσταση· θεατρικό δρώμενο, επίδειξη· (ρωμαιοκαθολική) θρησκευτική θεατρική παράσταση· θεατρική κίνηση, σκηνή/ταμπλό· ονομ. πληθ.: παράστασες
παραστέκομαι: παρουσιάζομαι
παραστήνω,-ομαι βλ. παρασταίνω
παράστρατα: στραβά, ανόητα
παράστρατος: λοξός, στραβός· διεστραμμένος, έκφυλος· έξω από κάθε λογική, παράλογος, μωρός, ανόητος, τρελός· αλλόκοτος, παράξενος· εξεζητημένος

παραστρατώ: ξεστρατίζω, παρεκκλίνω· απομακρύνομαι/ξεφεύγω από τον στόχο
παρασυνηθίζω: συνηθίζω πολύ/τόσο
παρασφίγγω: σφίγγω υπερβολικά
παράταξις,-η/παρέταξη: στράτευμα, απόσπασμα, ομάδα· διάταξη· κοψιά, εμφάνιση, παρουσιαστικό· εφόδιο, όργανο, μηχάνημα
Παραταρία βλ. Βαρατάρια
παρατηρώ,-ούμαι: τηρώ,-ούμαι (πολύ) πιστά, ακριβώς· σέβομαι· δίνω (υπερβολική) σημασία, βαρύτητα
παραχώνω: θάβω για να κρύψω
παραχω(σ)μένος: θαμμένος και κρυμμένος
πάρδαλις: τίγρη· αιτ. πληθ.: παρδάλεις
παρδαλός: ανάμικτος χρωματικά· πολύχρωμος
παρέβει βλ. παραβαίνω
παρεδώθες: πλάι, κοντά, πιο πέρα
παρέκει: πιο πέρα
παρεκείθεν: πιο πέρα, μακρύτερα
Παρελειπόμενος καβαλιέρης των Τριών Άστρων, δον: μυθιστορικός δον Παραλειπόμενος («Χαμένος») των Τριών Αστέρων, ντον Παραλιπόμενον ντε λας Τρες Εστρέλιας ⟨don Paralipómenon de las Tres Estrellas
παρεληλυθώς: περασμένος· πληθ.: τα παρεληλυθότα: τα παρελθόντα, το παρελθόν
παρεμπρός/παρεμπροστά: πιο μπροστά· πιο πέρα· παρακάτω, στη συνέχεια
πάρεξ: παρά, εκτός (από)
παρέρχομαι: περνώ· σβήνω, αφανίζομαι
παρέταξη βλ. παράταξις
παρευθύς: αμέσως· γρήγορα, βιαστικά· τότε, κατόπιν· έκφρ.: παρευθύς οπού: αμέσως μόλις
παρέχω: δίνω· έκφρ.: παρέχω εις: επιτρέπω
παρηγορία: παρηγοριά· ανακούφιση
παρηγορώ,-(ι)ούμαι: παρηγορώ,-ούμαι
Πάρης βλ. Αλέξανδρος ο Πάρης
παρθενία: παρθενιά, αγνότητα· έκφρ.: με όλην την παρθενίαν (μου, κτλ.): διατηρώντας αλώβητη την παρθενία (μου, κτλ.)
παρθένος: παρθένος· απείραχτος, άθικτος
Παρίγκι: γαλλ. πόλη Παρίσι, Παρίς ⟨ιταλ.Parigi, ισπ. París
Παρλερίνοι (λανθ.): οικογένεια των Περλερίνες ⟨Perlerines· βλ. και Περλερίνα, Περλερίνος
παρλέτικος: που πάσχει από (τρομώδη) παράλυση, παραλυτικός, σπαστικός ⟨ιταλ. parletico, ισπ. perlático ⟨ελλ. παραλυτικός
παροιμία: παροιμία, γνωμικό, ρητό· ονομ. πληθ.: παροιμίαι,-ες· αιτ.: παροιμίες
παρόλα: λόγος (τιμής), υπόσχεση ⟨ιταλ. parola
παρομοιάζω,-ομαι (με): κάνω κάποιον όμοιο (με κάποιον άλλο), μεταμορφώνω· μοιάζω· συγκρίνω,-ομαι· ταυτίζω· εξισώνομαι, φτάνω

παρόμοιος: προφανής, εμφανής· ισάξιος· ασύγκριτος
παρομοίως: όμοια· επίσης· εξίσου, με ισότητα· επιπλέον
παρομοίωσις,-η: ομοιότητα
παρόν: παρόν, τωρινή κατάσταση· εκφρ.: εις το παρόν: τώρα, τότε· κατά το παρόν: τώρα, για την ώρα
παρουσία: αναπαράσταση· θεατρική (ανα)παράσταση
παρρησία: πομπώδης παρουσίαση, μεγαλοπρέπεια
παρρησία (επίρρ.): φανερά· δημόσια· φωναχτά· συνήθως
παρρησιάζομαι: παρουσιάζομαι· εμφανίζομαι, δημοσιεύομαι, εκδίδομαι
Παρρησίου (γεν., λανθ.): του ζωγράφου Παρράσιου (Parrasio
παρών (και άκλ.): παρών· παρών,-ούσα,-όν, παρόντες,-ούσες,-όντα (κτλ.)
παρών, ο: ο παρών άνθρωπος (ταχυδρόμος κτλ.)
πας: όλος· βλ. και παν
πασαλίκι: υποτελής επικράτεια, ηγεμονία, φέουδο· αξίωμα τοπικού διοικητή/κυβερνήτη· αρχηγία (τουρκ. paşalık
Πασαμόντε, Γινές: μυθιστορικός Χινές ντε Πασαμόντε (Ginés de Pasamonte· βλ. και Παραπίλια
πασάς: διοικητής/κυβερνήτης· ηγεμόνας, φεουδάρχης (αραβοτουρκ. paşa/başa
πασίδηλος: προφανής σε όλους
πασίχαρος: πάρα πολύ εύθυμος
παστιρμάς/παστραμάς: παστουρμάς· διατηρημένο/ξεραμένο (ή γεμιστό/καρυκευμένο) κρέας· κρύο κρέας/κιμάς χτυπημένο(ς) με μπαχαρικά και σάλτσα ξιδιού· κεφτές, κεφτεδάκι (τουρκ. pastırma
παστόρ (άκλ.): βοσκός (ιταλ. pastor(e)
πάστρα: καθαριότητα (ειρων.), βρομιά
παστραμάς βλ. παστιρμάς
παστρεύω,-ομαι: καθαρίζω,-ομαι· γυαλίζω
παστρικά: καθαρά· καλά
παστρικός: καθαρός· ξυμένος, απογυμνωμένος· λείος, αγένειος
παστρικοσύνη: καθαριότητα
παστρικότερος: καθαρότερος
Πάσχα: αργία/σχόλη του Πάσχα
πασχίζω/πάσχω: πάσχω, υποφέρω, υπομένω· πασχίζω, προσπαθώ, κοπιάζω· έκφρ.: πάσχω από: υφίσταμαι, υπομένω
πατερημά, η/πατερημά, τα (πληθ.): κομπολόι, (ρωμαιοκαθολικό) ροζάριο· έκφρ.: ζυγή πατερημά: διπλό κομπολόι
«Πατερημών»: (Κυριακή) προσευχή με αρχή «Πάτερ ημών ...»
πατημασία: βήμα
πατούνα: πατούσα, πέλμα
πατρίδα: ιδιαίτερη πατρίδα· γενέθλιο χωριό· τόπος διαμονής
πατρικός: πατροπαράδοτος, κληρονομημένος
πατρόνος: προστάτης· κύριος, αφεντικό (λατ. patronus, ιταλ. padrone

πάτσα βλ. μπάτσος
πατσιαβούρα: παλιόπανο, κουρέλι ‹βεν. spazzaura
πατώ: πατώ· εισβάλλω (σε)· κατακτώ
Παύλος, άγιος: απόστολος Παύλος ‹San Pablo
παχύνω,-αίνω: (ανα)τρέφω, βόσκω· αλατίζω, παστώνω (λανθ.)· γ΄ εν. παρατ.: επάχυνε
παχουλός: παχύς· φουσκωμένος
παχύς: παχύς· αναίσθητος· θηλ. ονομ. και αιτ. εν.: παχέα· αιτ. πληθ.: παχέας
πάω βλ. (υ)πά(γ)ω
πεδο(υ)κλώνομαι/πιδοκλώνομαι: συναντώ εμπόδιο, μπερδεύω το βήμα· σκοντάφτω· μπερδεύομαι, μπλέκομαι· πέφτω σε παράπτωμα/αμάρτημα· γ΄ πληθ. παρατ.: επεδοκλώνουνταν· γ΄ εν. οριστ. αορ.: επεδοκλώθη/επιδοκλώθη· γ΄ εν. υποτ.: πεδο(υ)κλωθεί· έκφρ.: επιδοκλώθη η ποδιά της: μπλέχτηκε στις πτυχές της φούστας της
πεζογραφία: πρόζα, μη έμμετρο κείμενο
πεζός: πεζός, μη έφιππος· όρθιος
πείνα: πείνα· γεν. εν.: πείνης/πείνας
πειράζω: βάζω σε πειρασμό· ζητώ πιεστικά ερωτικές σχέσεις· πιέζω, ενοχλώ, ταράζω
πείραξις,-η: (εν)όχληση· προσβολή· πειρασμός, δάκτυλος
πείσμα: πεισματική επιμονή· έλλειψη πίστης· έκφρ.: εις το πείσμα: σε πείσμα, παρά (την επιθυμία)
πεισματεύω: πεισματώνω, ενεργώ εις πείσμα· επιμένω πεισματικά, μουλαρώνω· δεν πιστεύω/πείθομαι, απιστώ
πεισματικόν: πείραγμα, φθονερή ενέργεια
Πελάδης (λανθ.): μυθικός Πυλάδης, Πίλαδες ‹Pílades
Πελδοβίνος βλ. Μπαλδοβίνος
πελεκούδι: σχίζα· (μικρό) θραύσμα ξύλου· παρονυχίδα (μεταφ.)
Πενελόπη: ομηρική Πηνελόπη, Πενέλοπε ‹Penélope
πενήντα: πενήντα· έκφρ.: πενήντα εξήντα: αρκετοί,-ές,-ά
πενιχρός: φτωχός, ταπεινός, κουρελιασμένος
πεντακοσιαριά: ποσότητα πεντακοσίων (νομισμάτων)
πέντε: πέντε· εκφρ.: πέντε εις το άσπρον: πέντε (ιπποκόμοι) για ένα νόμισμα/μια πεντάρα, της πεντάρας, ασήμαντος,-οι, σκάρτος,-οι, εύκολος,-οι· πέντε έξι: μισή ντουζίνα, μερικοί,-ές,-ά (κτλ.), κάμποσοι,-ες,-α (κτλ.)
πεπλασμένος: πλαστός, ψεύτικος· φανταστικός
πεπονηρευμένος (επίθ. και ουσ.): πονηρός, κακός· πονηρός άνθρωπος, αχρείος, ελεεινός
πέρα περού (επίρρ.): (από) πέρα ώς πέρα, διαμπερώς
περβάζι: κράσπεδο, γύρος (καπέλου, περικεφαλαίας)
περδές βλ. (μ)περδές
Περεγκένα βλ. Μπε(γ)κλή(ς)

Πέρεζ, Πέτρος: ιερέας Πέρο Πέρεθ ⟨Pero Pérez
Περέτς (Ματσόρκα(ς)), Πέτρος: ενοικιαστής φόρων Πέτρος Πέρεθ («Αδράχτης»), Πέ(ντ)ρο Πέρεθ (Μαθόρκα) ⟨Pedro Pérez (Mazorca)
περί: για, σχετικά με· με στόχο
Περί Αρτέμιδος: *Λα Ντιάνα* ⟨*La Diana*· βλ. και *Άρτεμις*, Μοντεμαγιόρ
περιβόητος: περίφημος
περιβόλ(α)ι(ον): κήπος
Περιβόλι των ανθών: *Κήπος περίεργων λουλουδιών, Χαρδίν ντε φλόρες κουριόσας* ⟨*Jardín de flores curiosas*
περιγελασμένος: χλευασμένος, που έχει/έχοντας γίνει αντικείμενο κοροϊδίας· απατημένος, ξεπλανεμένος
περιγελαστής: που κάνει/στήνει αστεία, φάρσες, «πλάκες», φαρσέρ
περιγελαστικός: κοροϊδευτικός, μπουρλέσκος
περιγέλιον: κοροϊδία· αστείο, φάρσα, «πλάκα»· εξαπάτηση· ξεφτίλισμα
περιγιάλι: ακτή· λιμάνι, μαρίνα
περιγράφω: περιγράφω, διηγούμαι· ψάλλω, τραγουδώ
περιδιαβάζω,-ομαι: βηματίζω, τριγυρίζω, βολτάρω, πηγαινοέρχομαι· γ΄ πληθ. οριστ. μέσ. αορ.: επεριδιαβάσθηκαν
περιδιαβαίνω: βηματίζω· κόβω βόλτες, τριγυρίζω· συχνάζω, είμαι παρών και δίνω κύρος στον χώρο με την παρουσία μου· απολαμβάνω, διασκεδάζω με
περιδιάβασις,-η: περίπατος, βόλτα· απόλαυση, αναψυχή· διασκέδαση· αιτ. πληθ.: περιδιάβασες
περιέργεια: κάτι το αξιοπερίεργο, το σπάνιο
περίεργος (επίθ. και ουσ.): περίεργος· φιλοπερίεργος· φιλέρευνος, εξεταστικός
περιεστώτες,-αι (πληθ.): παρευρισκόμενοι, παρόντες
περιέχω,-ομαι: περιλαμβάνω, διαλαμβάνω· φιλοξενώ· πραγματεύομαι, κάνω λόγο για· περιορίζομαι, αρκούμαι· γ΄ εν. παρατ.: επερίεχεν· γ΄ πληθ.: επερίεχον
περιθώρι: περιθώριο, ώα
περικεφαλαία: περικεφαλαία, κράνος· προσωπίδα περικεφαλαίας· θώρακας (λανθ.)
περικλείομαι: συνοψίζομαι
περιλαίμι: περιλαίμιο, προστατευτικό κάλυμμα του λαιμού (σε πανοπλία κτλ.)
περίληψις,-η: αντίληψη, γνώση
περιμαζωμένος: περιορισμένος σε έναν χώρο
περιμαζώνω: περιμαζεύω, συγκεντρώνω
πέριξ, τα: γύρω περιοχή, περίχωρα, περιφέρεια
περίοδος: αιώνας
Περιόνας της Γκάουλας βλ. Περιών,-όνας της Γκάουλας
περιοχή: περιοχή· γήπεδο/αγωνιστικός χώρος
περιπαίγματα (πληθ.): φάρσες
περιπαιγμένος: ξεγελασμένος, απατημένος· απαρνημένος, εγκαταλελειμμένος
περιπαίγνιον: κοροϊδία, φάρσα

περιπαΐζω: κοροϊδεύω, στήνω φάρσα· β΄ πληθ. προστ. αορ.: περιπαΐξατε
περιπατείν, το: βάδισμα, βήμα· πορεία· περιβολή, συμπεριφορά
περιπάτημα: βηματισμός, ρυθμός βαδίσματος
περιπατησία,-ιά: περπατησιά, βηματισμός, ρυθμός βαδίσματος
περιπατώ: βαδίζω· πορεύομαι, πηγαίνω· μπαίνω· βγάζω/βγαίνω περίπατο· περιπλανιέμαι, τριγυρίζω· κυκλοφορώ· (μετα)κινούμαι· β΄ εν. προστ. ενεστ.: περιπάτει· εκφρ.: εκείνοι οπού περιπατούν από τόπον εις τόπον και ζητούν: περιπλανώμενοι/προσκυνητές επαίτες· περιπατώ εις: περιηγούμαι· περιπατώ μαζί: συνοδεύομαι από· περιπατώ με: ακολουθώ
περιπεπλεγμένος: περίπλοκος, μπερδεμένος· δαιδαλώδης
περιπόθητος,-η: πολυαγαπημένος
περιποίησις,-η: υποδοχή· φιλοφρόνηση, ευγένεια· συγκατάβαση· ονομ. και αιτ. πληθ.: περιποίησες
περιποιητικόν: περιποιητικότητα
περιποιητικός: φιλοφρονητικός
περιποιούμαι: περιποιούμαι, φιλοξενώ· περιτριγυρίζω ερωτικά, κορτάρω· β΄ πληθ. οριστ. αορ.: επεριποιηθήκετε
περισσά: ελεύθερα, δημοσίως
περισσεύει (απρόσ.): υπάρχει, παρέχεται άφθονα, με το παραπάνω
περισσόν: πολύ
περισσός: πολύς· έντονος
περισσότερον: περισσότερο· πιο· εκφρ.: περισσότερον από κάθε άλλον: πριν απ' όλα, πάνω απ' όλα· περισσότερον ... παρά: μάλλον ... παρά· το περισσότερον: το καλύτερο, μάλιστα, ιδίως, κυρίως· (το) περισσότερον από όλα: πάνω απ' όλα, κυρίως
περισσότερος: περισσότερος· μεγαλύτερος
περιστατικόν: περίσταση· αιτία, αφορμή· περικείμενο κτίσμα, εξάρτημα· πληθ.: περιστατικά: (ειδικές) λεπτομέρειες, περιστάσεις, αφορμές· περιβάλλοντα κτίσματα, υποστατικά
περιστεροπούλι: περιστεράκι, πιτσούνι
περιτριγυρίζω: περικυκλώνω· περιοδεύω
περιφανέστατος: πάρα πολύ έξοχος, μεγαλειώδης· περιφημότατος
περίφημος: διάσημος, ανήκουστος· μεγαλοπρεπής
περίφρασις,-η: πρόλογος, συνοδευτικά λόγια· έκφρ.: δίχως περίφρασες: απερίφραστα
περίχωρα (πληθ.): γειτονικά χωριά, γειτονική περιοχή
Περιών,-όνας της Γκάουλας: μυθιστορικός Περιόν ντε Γκάουλα ⟨Perión de Gaula
Περλερίνα, Κιάρα: Κλάρα Περλερίνα ⟨Clara Perlerina· βλ. και Παρλερίνοι
Περλερίνος, Ανδρέας: Αντρές Περλερίνο ⟨Andrés Perlerino· βλ. και Παρλερίνοι
περλίνα βλ. (μ)περλίνα
Περνάρδος του Κάρπου βλ. Κάρπου, Περνάρδος του
περνώ/απερνώ: περνώ· ζω· διαβαίνω, φεύγω· ξεθυμαίνω, φεύγω· ξεπερνώ· προσ-

περνώ· προχωρώ· περνώ/διασχίζω θάλασσα/ωκεανό, κάνω θαλασσινό ταξίδι· έχω πέραση· υποβάλλομαι· βρίσκομαι στο παρελθόν· παρέρχομαι, εξαφανίζομαι, εξαλείφομαι· φτάνω· γ΄ εν. οριστ. αορ.: επέρασε(ν)/απέρασεν· εκφρ.: περνώ από: υπομένω· περνώ εμπροστά: προχωρώ, συνεχίζω τον δρόμο μου· περνώ με σιωπήν: προσπερνώ σιωπηρά, παραλείπω· περνώ τόσα άπειρα νερά: διασχίζω τόσο μεγάλους ωκεανούς

Πέρσαι,-ες: αρχαίοι Πέρσες

Πέρσιος: ποιητής Πέρσιος (Aulus Persius Flaccus), Πέρσιο ⟨Persio

Περτσέλι: η κακόφημη συνοικία της Μάλαγας Περτσέλ ⟨Perchel

Περτσελόνα βλ. Βαρτσελόνα

πέστροβα: πέστροφα ⟨βουλγ. pŭstŭrva

πετένι: πολεμίστρα/έπαλξη τείχους, κάστρου ⟨τουρκ. beden

πετούμενος: ιπτάμενος· ικανός για άλματα, πτήσεις

πέτρα: πέτρα· βράχος· πολύτιμη πέτρα· μάρμαρο με φλέβες· ρίξιμο πέτρας/(α)μπάρας, λιθοβολία

πετριά: χτύπημα με πέτρα· πετροπόλεμος, λιθοβολισμός

πετρίτσα: πετραδάκι

Πέτρος, Άγιος βλ. Άγιος Πέτρος

Πέτρος, γυναικαδελφός του διδασκάλου: πρώτος εξάδελφος Πέδρο ⟨primo Pedro

Πέτρος, κατσικοβοσκός: βοσκός Πέδρο ⟨Pedro

Πέτρος, μαστορο-: τεχνίτης κουκλοθεάτρου Πέδρο ⟨ma(e)se Pedro

Πέτρος Αλφόνσος βλ. Αλφόνσος

Πέτρος Περέτς βλ. Περέτς Ματσόρκα(ς)

Πέτρος Ρέζιος/Ρέτσιος/Ράζιος (λανθ.) του (Κακού) Οιωνισμού/Τιρατινφόρα, Πέτρος βλ. Ρέζιος

πετσένιος: δερμάτινος

πετσέτα: πετσέτα· τραπεζομάντιλο ⟨ιταλ. pezzetta

πετσί(ον): δέρμα ζώου· προβιά· δερμάτινο πουγκί· δερμάτινη ταπισερί

πετώ,-άω/απετώ: πετώ· εκτοξεύομαι

πεφοβισμένος: φοβισμένος, τρομοκρατημένος

πέφτει, πέφτω βλ. πίπτει, πίπτω

πηγαίνει (απρόσ.): εφαρμόζεται, ταιριάζει

πηγαίνω: πηγαίνω· περπατώ, βαδίζω· κατευθύνομαι, ορμώ· φεύγω, αναχωρώ· επιστρέφω· χύνομαι, εκβάλλω· πέφτω· αυξάνομαι, μεγαλώνω· εκφρ.: όσον επήγαινεν: όσο μεγάλωνε· πηγαίνω διά να δώσω και ύστερον λαμβάνω: πηγαίνω για μαλλί και βγαίνω κουρεμένος· πηγαίνω εις περιδιάβασην: πηγαίνω περίπατο, βόλτα· πηγαίνω εις την στράταν: ταξιδεύω, εκστρατεύω· πηγαίνω εις τον διάβολον: πηγαίνω στα τσακίδια, καταστρέφομαι, χάνομαι· πηγαίνω εμπροστά: περνώ μπροστά, προπορεύομαι· πηγαίνω κατά την γνώμην: ακολουθώ τη γνώμη/διάθεση, σεγκοντάρω· πηγαίνω κατεπάνω: εφορμώ· πηγαίνω κατόπι+γεν.: κυνηγώ· πηγαίνω κατόπι εις: ακολουθώ· πηγαίνω μαζί: συμβαδίζω· πηγαίνω μαζί με: συνοδεύομαι από, χαρακτηρίζομαι από· πηγαίνω με τον αέρα: πηγαίνω

με ταχύτητα ανέμου, τρέχω σαν τον άνεμο· πηγαίνω σιμά από την ξηράν: πλέω κοντά στην ξηρά/ακτή· πολλοί πηγαίνουν διά να δώσουν και ύστερον λαμβάνουν: πολλοί πηγαίνουν για να δώσουν χτυπήματα (δείρουν) και κατόπιν (στο τέλος) τα δέχονται (τις αρπάζουν), πολλοί πάνε για μαλλί και βγαίνουν κουρεμένοι· βλ. και (υ)πα(γ)αίνω, (υ)πά(γ)ω

πήδημα: πήδημα· (ακροβατική) αναπήδηση, σαλτάρισμα· πέταμα

πηδώ/απηδώ: πηδώ· σαλτάρω, κάνω ακροβατικά

πιαζονάτα (λανθ.): πιατονάτα, «πλαταγισματιά» (χτύπημα με την πλάτη/αμβλεία επιφάνεια και όχι με την κόψη του σπαθιού) ⟨ιταλ. piattonata ⟨ισπ. espaldarazo

πιάνεται η φωνή μου (απρόσ.): κόβεται η φωνή μου

πιάνω,-ο(υ)μαι: πιάνω· συλλαμβάνω· καταλαμβάνω· επηρεάζω· υπολογίζω,-ομαι, λογαριάζω,-ομαι, σκέφτομαι· συνυπολογίζω,-ομαι· ξοδεύω· υποθέτω, σκέφτομαι· θεωρώ, πιστεύω· ακολουθώ, εφαρμόζω, χρησιμοποιώ· φορώ· καταπιάνομαι, αρχίζω· συγκρίνομαι· συμπλέκομαι, μαλώνω, τα βάζω με κάποιον· μπερδεύομαι, εμποδίζομαι· εκφρ.: πιάνομαι εις τον λογαριασμόν: συναριθμούμαι· πιάνομαι μαζί/με: συγκρίνομαι/παραβγαίνω με, τα βάζω με· πιάνομαι να: αρχίζω να, μπλέκομαι στο να· πιάνο(υ)μαι με: συμπλέκομαι, μαλώνω, τα βάζω με κάποιον, πιέζω· πιάνω αντίς διά: συνυπολογίζω αφαιρώντας, αφαιρώ από· πιάνω εις: συνυπολογίζω με· πιάνω εις τον λογαριασμόν: υπολογίζω, μετρώ· πιάνω εις τον χορόν: πιάνω/αρχίζω τον χορό· πιάνω κατάλυμα: καταλύω, εγκαθίσταμαι· πιάνω στράταν: παίρνω, διαλέγω δρόμο· πιάνω τες στράτες: καταλαμβάνω/αποκλείω τους δρόμους, τα περάσματα· πιάνω την συμβουλήν: ακολουθώ τη συμβουλή· πιάνω το στομάχι: δυναμώνω/χορταίνω (το στομάχι)· πιάνω τόπον αντίς: αντιστοιχώ σε, ισοδυναμώ με· πιάνω τρόπον: εφαρμόζω/ακολουθώ τρόπο, μέθοδο· τα πιάνω εις: τα χρησιμοποιώ σε

πιασίματα (πληθ.): ίντριγκες, ραδιουργίες, κρυφά σχέδια

πιασμένος: παράλυτος

πιδοκλώνομαι βλ. πεδουκλώνομαι

Πιεβάμπρος,-ων: πλασματικός βοσκός «Παπατουλούμης», Κουριάμπρο ⟨ιταλ. Pievambro ⟨ισπ. Curiambro· βλ. και Πέρεζ

Πιερές: μυθιστορικός Πιερ/Ιμπέριος, Πιέρρες ⟨Pierres· αιτ. εν.: Πιερέ

Πιέτρος, δον βλ. Γρηγόριος

πιθανός: πιθανός· αληθοφανής

πίθηξ,-ηκας: πίθηκος

πίκρα: στενοχώρια, θλίψη, άγχος

πικρά ροδοδάφνη βλ. ροδοδάφνη

πικραίνομαι: στενοχωριέμαι, θλίβομαι· ενοχλούμαι· θρηνώ

πικραμένος (επίθ. και ουσ.): στενοχωρημένος, παραπονεμένος, πονεμένος, θλιμμένος· απαρηγόρητος· άνθρωπος που θρηνεί, πενθεί· δυσαρεστημένος, ανήσυχος· δυστυχισμένος άνθρωπος

πινάκι: πιάτο

πιν(ι)άλι: μικρό μαχαίρι, εγχειρίδιο, στιλέτο ⟨ιταλ. pugnale

Πιντικινιέστρα: μυθιστορική βασίλισσα Πιντικινιέστρα ⟨Pintiquiniestra

πίνω: πίνω· β΄ εν. υποτ. ενεστ. ή αορ.: πίεις/πιεις· α΄ εν. οριστ. αορ.: έπια· γ΄ εν. υποτ.: πίει

πίπτει/πέφτει (απρόσ.): πέφτει, αναλογεί· πέφτει ο κλήρος, τυχαίνει· έρχεται

πίπτω/πέφτω: πέφτω· υποκλίνομαι βαθιά, κάνω μετάνοια· νικιέμαι· φτάνω, καταλήγω· περιέρχομαι στην εξουσία/δικαιοδοσία· εκφρ.: πίπτω/πέφτω δίπλα: πέφτω/πλαγιάζω/ανατρέπομαι από τη μια μπάντα· πίπτω/πέφτω εις μετάνοιαν: πέφτω στο έδαφος κάνοντας μετάνοια· πίπτω/πέφτω εις την αγάπην του/της: τον/την ερωτεύομαι

πιρούνι: καρφίτσα, βελόνα, φουρκέτα

πιστεύειν, το: πίστη

πιστεύω,-ομαι: πιστεύω· δίνω πίστη, έχω εμπιστοσύνη· επαναπαύομαι· γ΄ εν. οριστ. μέσ. ενεστ.: πιστεύεσαι· εκφρ.: δεν πρέπει να πιστεύει τινάς λόγια, αλλά έργα: πιστεύετε στις πράξεις και όχι στα λόγια ⟨λατ. operibus credite, et non verbis· πιστεύω εις: δίνω πίστη σε

πιστεύω, το: σύμβολο της (χριστιανικής) πίστης· έκφρ.: έως ένα πιστεύω: χρονικό διάστημα ίσο με την απαγγελία του «Πιστεύω ...»

πίστις,-η: πίστη· θρησκεία· αφοσίωση· λόγος τιμής· εμπιστοσύνη· βεβαιότητα

πιστόλι(ον): πιστόλα, φορητό πυροβόλο όπλο μέσου μεγέθους ⟨ιταλ. pistola

πλάγι: πλευρό· πλευρά, μπάντα, πλάι· πλαϊνή σειρά· εγγύτητα, κοντινή απόσταση· φούστα· εκφρ.: εις δύο πλάγια: από τις δύο πλευρές, αριστερά και δεξιά· εις τα δύο μου πλάγια: στα/από τα δύο πλευρά μου

πλαγινός: πλαϊνός

πλάθω: δημιουργώ, γεννώ

πλάκα: ταφόπλακα

πλακώνω: επέρχομαι· καταλαμβάνω, κυριεύω· φτάνω, βρίσκω

Πλανδιανός (λανθ.): μυθιστορικός Εσπλαντιάν ⟨Esplandián· γεν. πληθ.: Πλανδιανών

πλάνη: τρέλα, αμυαλιά

πλανώ,-ώμαι/-ιέμαι: απατώ,-ώμαι, ξεγελώ,-ιέμαι· γοητεύω,-ομαι ερωτικά, βγάζω/βγαίνω από τον σωστό δρόμο· αποπλανώ,-ιέμαι, διαφθείρω,-ομαι· γ΄ εν. οριστ. ενεργ. αορ.: επλάνησε· γ΄ πληθ.: επλάνεσαν· α΄ εν. οριστ. παθ. αορ.: επλανέθηκα

πλανώμενος (μτχ./επίθ. και ουσ.): περιπλανώμενος· αρσ. ονομ. πληθ.: πλανώμενοι/πλανωμένοι

πλάσμα: μυθοπλασία

πλαστός: πλασμένος, κατασκευασμένος· μυθοπλαστικός· φανταστικός· ψεύτικος

πλάτανος (λανθ.): βελανιδιά, φελλόδεντρο

πλάτη: πλάτη· ώμος

Πλατίρε: μυθιστορικός ιππότης Πλατίρ ⟨Platir

πλατομάνικα (πληθ.): φαρδυμάνικα ρούχα (ιερωμένων, λογίων, δικηγόρων/δικαστικών), ράσα/τόγες

πλάτος: πλατιά/αμβλεία επιφάνεια· μέγεθος, μάκρος· έκφρ.: εις πλάτος (επίθ. ή

επίρρ.): μεγάλος,-η,-ο/μακροσκελής,-ές, διά μακρών, εν εκτάσει
Πλάτων: φιλόσοφος Πλάτων ⟨Platón
πλε(γ)μάτια (πληθ.): δίχτυα· θελιές (για πιάσιμο πουλιών)
πλεκτικός: πλεγμένος
πλεκτός: πλεγμένος· δαντελωτός· βλ. και δίκτυ(ον)
πλέκω: πλέκω· φτιάχνω (τα μαλλιά)· πλέω, κινούμαι σαν να μη με χωράει ο τόπος
πλεμάτια βλ. πλε(γ)μάτια
πλέον: πλέον· περισσότερο, πιο· πάλι, ξανά· έκφρ.: τα πλέον: περισσότερο, πιο
πλερώνω: πληρώνω
πλέω: πλέω· κολυμπώ· έκφρ.: πλέω επάνω εις: επιπλέω, υπερισχύω
πληγή: χτύπημα, πληγή· (προαναφερόμενο) τρωτό, μειονέκτημα
πλήθος: πλήθος· τεράστιο πλήθος, σύναξη· συνοδεία, πομπή, λιτανεία
πληθύνω,-αίνω: αυξάνω,-ομαι· πολλαπλασιάζω,-ομαι· γ΄ πληθ. οριστ. ενεστ.: πληθύνουν· γ΄ πληθ. οριστ. αορ.: επλήθυνον/επλήθυναν
πλην: όμως
πληρούμαι βλ. πληρώ(νω)
πληροφορημένος/πληροφορεμένος: ικανοποιημένος
πληροφορία: ικανοποίηση, χαρά· εκπλήρωση
πληροφορώ: ικανοποιώ· εκπληρώνω
πληρωμή: αμοιβή· ανταμοιβή, κέρδος
πληρώ(νω)/πληρούμαι,-ώνομαι: συμπληρώνω,-ομαι· ικανοποιώ,-ούμαι· εκπληρώνω,-ομαι· εκτελώ,-ούμαι
πλησμονή: χόρτασμα, υπερβολή
πλίκος: δέσμη χαρτιών/επιστολών· διπλωμένο χαρτί/γράμμα, «πιτάκι» ⟨ιταλ. plico ⟨λατ. plicare
πλόσκα: φλασκί, δοχείο νερού/κρασιού από ξύλο ή ξεραμένη κολοκύθα ⟨σλαβ. ploska/γοτθ. flasko
πλουμπισμένος: πολύχρωμος, καμαρωτός, όμορφος
πλουταίνω,-ήνω: πλουτίζω· γεμίζω (κάποιον) με πλούτη· γ΄ εν. οριστ. ενεστ.: πλουτήνει
πλούτος: πλούτος· το υπέρ, κέρδος, όφελος
πλύνω: πλένω· γ΄ εν. παρατ.: έπλυνεν· γ΄ πληθ.: έπλυναν· έκφρ.: πλύνω τινάν τοιούτον πλύσιμον: πλένω κάποιον με αυτόν τον τρόπο, έτσι
πνευματικός: εξομολόγος
πνοή: αναπνοή· δύναμη
ποδάρι: πόδι· στύλος, στήριγμα, βάση· έκφρ.: επάνω εις το ποδάρι: όρθιος,-α,-ο
ποδία,-ιά: μακρύ φόρεμα, φούστα· κάτω άκρη, απόληξη, ουρά φορέματος· ιερατικό ένδυμα· ονομ. και αιτ. πληθ.: ποδιές: πρόποδες (βουνού)· άκρες (φορέματος)
πόθος: επιθυμία, λαχτάρα· ευχαρίστηση
ποθούμενον: επιθυμία
ποθούμενος: επιθυμητός, αγαπημένος
ποίημα: ποίημα· (συγγραφικό) δημιούργημα, έργο

ποιητής: ποιητής· συγγραφέας· θεατρικός επιχειρηματίας και διευθυντής θιάσου
ποιητικά, τα: ποιητική τέχνη, ποίηση
ποιητική: ποιητική τέχνη· ποίηση, ποιητική παραγωγή
ποικιλία: ποίκιλμα, κεντίδι, στολίδι, ψιμύθιο
ποίμνιον: κοπάδι κατσικιών/προβάτων
ποινή: βάσανο, θλίψη
ποίος: ποιος· κάποιος· (εκείνος) ο οποίος· έκφρ.: εις ποῖον μέρος: εκεί όπου· βλ. και ο ποίος, οποίος
ποιότης: ποιόν· ιδιότητα, κατάσταση· ποσότητα (λανθ.)· είδος· αξία· προτέρημα· σωφρονισμός, τιμωρία (λανθ.;)
ποκάμισο(ν) βλ. (υ)ποκάμισο(ν)
πολεμάρχος (επίθ. και ουσ.): πολεμοχαρής, του σκοινιού και του παλουκιού· πολεμιστής· μαχητής, αγωνιστής
πόλεμος: πόλεμος· μάχη, σύγκρουση· μονομαχία· πολιορκία· εμπόδιο, αποκλεισμός
πολεμώ: μάχομαι· μονομαχώ· εφορμώ· προσπαθώ· γ΄ εν. υποτ. ενεστ.: πολεμεί
πολιτεία: συμπεριφορά, διαγωγή, έργα· τρόπος ζωής, κατάσταση, διαβίωση· τακτική· χαρακτήρας, φυσικό, ιδιότητα· δικαιοδοσία
πολιτεύομαι: συνηθίζομαι· επικρατώ
πολιτικός: αυλικός, επιτηδευμένος, καλλιεργημένος
πολίτισσα (θηλ.): κάτοικος πόλης· πρωτευουσιάνα, πολιτισμένη· παλατιανή
πολλά (επίρρ.): πολύ· καλά· έκφρ.: πολλά καλά: πολύ καλά, πολύ εντάξει
πολλόν βλ. πολύς
Πόλος, Ευγενικός: Χιλ Πόλο ‹Gil Polo
Πολύδωρος: (Βιργίλιος) Πολύδωρος, (Μπιρχίλιο) Πολιδόρο ‹Polidoro· βλ. και Βιργ(κ)ίλιος
πολυέξοδος: πολυτελής, πλούσιος· ακριβός
πολυετώ: πολυχρονίζω, δίνω πολλά χρόνια ζωής
πολυκαιρία: πολύς καιρός, διάστημα· έκφρ.: με την πολυκαιρίαν: με τον καιρό, με το πέρασμα του χρόνου
πολυκαιρινός: μακροχρόνιος, μεγάλης διάρκειας
πολύξευρος: έξυπνος, επινοητικός, πολυμήχανος
πολύξιρος: πολυμήχανος· κατεργάρης, απατεώνας
πολυποίκιλος: διαφόρων λογιών· πολύχρωμος
πολύς: πολύς· μεγάλος· ουδ. αιτ. εν.: πολύ/πολλόν· έκφρ.: από πολλής: εδώ και πολύν καιρό, προ πολλού
πολύτιμος: ακριβός
Πολωνία: χώρα/κράτος Πολωνία ‹Polonia
πονέντες: δύση, δυτικός άνεμος (ζέφυρος) ‹ιταλ. ponente· έκφρ.: προς το μέρος του πονέντε: κατά τη δυτική μεριά, στα δυτικά
πονηρία: πονηριά, κακία· επιτηδειότητα, κόλπο· μηχανορραφία, ενέδρα
πονηρός (επίθ. και ουσ.): πονηρός· κατεργάρης

πονοκεφαλώ: σκοτίζω· σπάω το κεφάλι μου μηχανευόμενος τρόπους· μεριμνώ, πασχίζω, κουράζομαι προσπαθώντας επίμονα· β΄ εν. υποτ. ενεστ.: πονοκεφαλείς· γ΄ εν.: πονοκεφαλεί

πόνος: πόνος· καημός

ποντάφιτσοι (πληθ., λανθ.): ποντίφηκες (αρχιερείς της Ρώμης), πάπες ⟨ιταλ. pontefice,-i

πορεύω: τα βγάζω πέρα, αντέχω· απαρέμφ. αορ.: πορέψει

πορνεύω: έχω ανήθικες ερωτικές σχέσεις· διασκεδάζω ερωτικά με ανήθικο τρόπο· έκφρ.: πορνεύω με: επιζητώ ανήθικες ερωτικές σχέσεις με, φλερτάρω ανήθικα

πόρνη (επίθ.): μοιχαλίδα

πόρρω: μακριά

πόρτα: πόρτα· πύλη τείχους, κάστρου

πορτέλα, τα: πορτάκια/ανοίγματα κανονιών, πολεμίστρες για τα κανόνια πλοίου ⟨ιταλ. portello

Πόρτο Λάπιτσε: ισπ. πόλη Πουέρτο Λάπιθε ⟨Puerto Lápice

Πορτογάλ(ος), ο/Πορτογάλο(ν), το: Πορτογαλία ⟨Portugal

Ποσειδών: θεός Ποσειδών, Νεπτούνο ⟨Neptuno

πόσο(ν): εκφρ.: πόσο(ν) μάλλον: ιδίως, (και) μάλιστα, ακόμη περισσότερο (μάλιστα), τουλάχιστον· πόσον περισσότερον: ιδίως, (και) μάλιστα, ακόμη περισσότερο (μάλιστα)

ποσότης: ποσό· (μεγάλο) πλήθος

πόστια: ταχυδρομείο ⟨ιταλ.posta· έκφρ.: κέρατον της πόστιας: ταχυδρομικό βούκινο, σάλπιγγα

ποτάνα βλ. πο(υ)τάνα

ποταμός: ποτάμι· ακτή, παράκτια περιοχή

ποταπός (αντων., επίθ. και ουσ.): τί λογής, ποιος· ταπεινός, τιποτένιος, αχρείος· λίγος, ασήμαντος· σαλεμένος, ηλίθιος· εκφρ.: ποταπόν σπίτι: χαμαιτυπείο, πορνείο· ποταπός άνθρωπος: μεμονωμένος άνθρωπος, ιδιώτης, άτομο

ποτέ: ποτέ· κάποτε· εκφρ.: ποτέ έως ποτέ: ποτέ μα ποτέ, ποτέ στη ζωή μου (κτλ.)· ποτέ μεν … (και) ποτέ δε: πότε/άλλοτε … πότε/άλλοτε

που (αναφ. αντων.): που· βλ. και απού, οπού

πουγκάκι: σακουλάκι, πορτοφολάκι

πουγκί: σακούλι· κομπόδεμα

πουθενά: κάπου

πουκάμισον βλ. (υ)ποκάμισο(ν)

πουλώ βλ. πωλώ

πούπετις: ποτέ (πια)

πουργατόριον: (ρωμαιοκαθολικό) Καθαρτήριο ⟨ιταλ. purgatorio· βλ. και καθαρτήριον πυρ

πο(υ)τάνα: πόρνη ⟨ιταλ. putana

πράγμα: πράγμα· ιδιότητα, χαρακτηριστικό· κάτι· τίποτε· εκφρ.: ένα πράγμα διά άλλο: άλλ' αντ' άλλου· κάθε πράγμα: το καθετί, τα πάντα

πραγματάκια (πληθ.): ασήμαντα/παρακατιανά πράγματα, μικροπράγματα, λίγα υπάρχοντα/μικρή περιουσία
πραγματεία: πραμάτεια· εμπόριο
πραγματευτής: έμπορος· ονομ. πληθ.: πραγματευτάδες
πράγματι, τῳ βλ. τῳ πράγματι
πρακτικός (επίθ. και ουσ.): έμπειρος, επιδέξιος· επιδέξιος άνθρωπος, μάστορας
πρακτικότερος: πολύ έμπειρος, ειδήμων
πράξις,-η: πρακτική εφαρμογή, άσκηση· έμπρακτη χρήση· εμπειρία, τριβή· (καλή) επίδοση, επιτυχία· εκφρ.: έχω ολίγην πράξην: έχω μικρή πείρα, εξοικείωση· έχω περισσοτέραν πράξην εις: ρέπω περισσότερο σε, είμαι πρακτικότερος/αποδοτικότερος σε, έχω μεγαλύτερη επιτυχία, πετυχαίνω περισσότερο σε
πράττω: κάνω· ενδιατρίβω, αποκτώ εμπειρία
πρέπει (απρόσ.): πρέπει· αρμόζει· ταιριάζει, πάει· αξίζει· πληθ.: πρέπουν
πρεπόντως: όπως πρέπει/έπρεπε, σωστά, δίκαια
πρέπων: κατάλληλος· ουδ.: πρέπον, βλ. και είναι πρέπον· έκφρ.: εις τον πρέποντα καιρόν: στην ώρα (του/τους)
πρεσβεία: μεσολάβηση/μεσιτεία, παραγγελία, εντολή
πρέσβης: πρεσβευτής, απεσταλμένος
πρήσκομαι: πρήζομαι
πριγκιπέσα/πριντσιπέσα: πριγκίπισσα, βασιλοπούλα· νεαρή αρχόντισσα ⟨ιταλ. principessa
πρίντσιπας,-ος/μπρίντσιπος: ηγεμόνας ⟨ιταλ. principe· γεν. εν.: πριντσίπου· κλητ.: πρίντσιπε· ονομ. πληθ.: πρίντσιποι/(μ)πριντσίποι
πριντσιπέσικος: πριγκιπικός, ηγεμονικός
πριονιστής: πριονιστής δέντρων, ξύλων· ξυλοκόπος
πριχού: προτού
προ: πριν· έκφρ.: προ ολίγου/ολίγον: προ ολίγου
προαίρεσις: βούληση· έκφρ.: εξ ιδίας μου (κτλ.) προαιρέσεως: αυτόβουλα, εκούσια
προαύλιον: εσωτερική αυλή, πάτιο
προβάλλω: προτείνω· εξάγω, συνάγω
προβατινός: αρνίσιος
προβατίσιος: αρνίσιος
προβατόγουνα: προβιά, ένδυμα/κάπα από προβιά· κάπα από ακατέργαστο μαλλί προβάτου
πρόβατον/βρόβατον (λανθ.;): αρνί· έκφρ.: πρόβατον απολωλός: χαμένο πρόβατο, αμαρτωλός
προβλέπω: προβλέπω· προλαβαίνω
προγνωρίζω: προβλέπω, υποφιάζομαι από πριν· προφητεύω
πρόγονος: πρόγονος, προπάτορας· ονομ. πληθ.: προγόνοι
προδότης (επίθ. και ουσ.): προδοτικός· πλάνος, ξεπλανευτής
προέρχεται (απρόσ.): δημιουργείται, προκύπτει, συμβαίνει
προέρχομαι: προέρχομαι, δημιουργούμαι· γ΄ εν. παρατ.: (ε)προήρχετον

προεστώς,-ώτας,-ός: επικεφαλής· επίσημος, πρόκριτος· παρευρισκόμενος· ονομ. πληθ.: προεστώτες,-αι/προεστοί· κλητ.: προεστώται
προθύμως: με προθυμία, εκθύμως· αναντίρρητα, χωρίς εμπόδια
προκαλοφθιασμένος: καλοξυμένος από πριν
προκαλώ: προκαλώ· προσκαλώ
προκείμενον: προϋπόθεση· θέμα
προκόβω βλ. προκόπτω
προκοπή: πρόοδος, προχώρημα, αύξηση
προκόπτω/προκόβω: κάνω κάποιον να προκόψει, προωθώ, ανεβάζω
προκρίνω: εκτιμώ περισσότερο, προτάσσω, προτιμώ
προλαβόντως: προηγουμένως, παραπάνω
προλέγω: λέω προηγουμένως· α΄ εν. οριστ. αορ.: (ε)προείπα· α΄ πληθ.: επροείπαμεν
πρόλογος: προοίμιο, εισαγωγή· αρχή
προμήθεια: προβλεπτικότητα
προμηθεύω: εφοδιάζω, δίνω
πρόνοια: πρόνοια· προτίμηση, διάθεση· έκφρ.: πρόνοια του ουρανού: θεία πρόνοια
προνόμι(ον): τιμητικός τίτλος (και ειρων.)· χαρακτηρισμός· παρανόμι, παρατσούκλι
προνοώ: κάνω πρόγνωση, προβλέπω
πρόξενος: αίτιος, υπεύθυνος, δράστης
προξενώ,-ούμαι: προκαλώ, καταλήγω σε· προσκομίζω· φέρνω· συνεπάγομαι· γίνομαι· γ΄ εν. οριστ. ενεργ. ενεστ.: προξενά· γ΄ εν. οριστ. αορ.: επροξένησε(ν)/επρουξένησεν· γ΄ πληθ.: επροξένησαν/επρουξένησαν· γ΄ εν. οριστ. παθ. αορ.: επροξενήθη
προοδηγώ: προπορεύομαι ως οδηγός, κάνω τον οδηγό· β΄ εν. προστ. ενεστ.: προοδηγού
προοίμιον: προεισαγωγή, πρόλογος
προ ολίγου/ολίγον βλ. προ
προπάτωρ,-ορας: παππούς· πρόγονος· πληθ.: προπάτορες: απώτεροι πρόγονοι· πρόγονοι του ανθρώπινου γένους, πρωτόπλαστοι
προπέτεια: αυθάδεια, αλαζονεία
προπομπή: συνοδεία, πομπή· παράταξη, μεγαλοπρέπεια
προπομποσύνη μου, η: εγώ ο μεγαλοπρεπής
προρρηθείς: προαναφερόμενος, προαναφερθείς
προς: προς· σε· από· κοντά· εκφρ.: προς του λόγου του: κοντά του, απέναντί του· προς τούτοις: επιπρόσθετα, ακόμη, πάνω απ' όλα, κυρίως· τί προς τούτο: τί πειράζει, ποια σημασία έχει
πρόσβολον: ψεύτικο αυγό που προσελκύει/παρασύρει την κότα να γεννήσει (και να κλωσήσει)
προσδοκώμενος: υπεσχημένος, μελλοντικός, αμφίβολος
προσέχω: προσέχω· προσηλώνομαι· γνωρίζω, ξέρω· έκφρ.: προσέχω εις: κοιτάζω, ασχολούμαι με
προσήκων: κατάλληλος, αρμόδιος· έκφρ.: εις (τον) προσήκοντα καιρόν: στον και-

ρό/στην ευκαιρία που ταιριάζει, όταν πρέπει
πρόσθεσις,-η: προσθήκη, κάτι το παραπανίσιο, το επίπλαστο
προσθέτω,-ομαι/προστίθημι,-εμαι: προσθέτω,-ομαι· γ΄ εν. οριστ. ενεργ. αορ.: επρόσθησεν· γ΄ εν. μέσ. παρατ.: επροσθέτουνταν· γ΄ εν. οριστ. μέσ./παθ. αορ.: επροστέθη
προσθήκη: «ουρά», επακόλουθο· επιπρόσθετη παροχή, συμπλήρωμα
προσκάλεσις,-η: πρόσκληση· πρόκληση (σε μονομαχία)
προσκαλώ: προσκαλώ· (προ)καλώ (σε συναγωνισμό, μονομαχία κτλ.)
προσκαρτερώ: επιμένω, δείχνω εμμονή, καρτερία
προσκέφαλον: μαξιλάρι
προσκολλημένος: εξαρτημένος, υποτελής
προσκύνημα: (ευλαβικός) χαιρετισμός
προσκυνώ: προσκυνώ· κάνω βαθιά υπόκλιση, χαιρετώ ευλαβικά· αποδέχομαι, υπακούω
προσοχή: προσοχή· πίστη· έκφρ.: με προσοχή: με κατάπληξη
προσποιημένος: πλαστός, μεταμφιεσμένος
προσποίησις,-η: υποκρισία, ψευτιά
προσποιούμαι: πλάθω κάτι φανταστικό, ψεύτικο, επινοώ· μεταμφιέζομαι· έκφρ.: προσποιούμαι εις πρόσωπον/το σχήμα: παίρνω την πλαστή εμφάνιση/σχήμα/πρόσωπο, μεταμφιέζομαι ως, εμφανίζομαι ως
προσταγή: έκφρ.: διά προσταγής: με/ύστερα από διαταγή
προστίθεμαι, προστίθημι βλ. προσθέτω
προστοχάζομαι: σκέφτομαι από πριν· προσχεδιάζω, προνοώ
προστοχασμός: προσχεδιασμός, πρόνοια, πρόβλεψη
προσφέρω: προσφέρω· αφιερώνω
προσφιλέστατος: πολυαγαπημένος· θηλ. κλητ. εν.: προσφιλεστάτη
πρόσχαρος,-ης: εύθυμος· ανοιχτόκαρδος· ευχάριστος· χαριτωμένος, κομψός· περιγελαστικός, φαρσέρ
προσχαρότερος: πιο ευγενικός, αβρός, κομψός στους τρόπους, πιο εύθυμος, χαριτωμένος
προσώπατα βλ. πρόσωπον
προσωπείον/προσώπειον: μορφή· φιγούρα· μάσκα· προσωπιδοφόρο πρόσωπο, ηθοποιός· (θεατρικό/χορευτικό) πλαστό/προσωποποιημένο πρόσωπο· μαριονέτα· (μυθιστορικό) πλαστό πρόσωπο, χαρακτήρας
πρόσωπον: πρόσωπο· όψη, εμφάνιση· προσωπική παρουσία· άνθρωπος, άτομο· πρόσωπο θεατρικού έργου, χαρακτήρας, ρόλος· ονομ. και αιτ. πληθ.: προσώπατα: όψεις· άτομα· σπουδαία πρόσωπα· χαρακτήρες, ρόλοι· έκφρ.: από πρόσωπον εις πρόσωπον: ένας προς έναν, ενός προς έναν, μεταξύ δύο ατόμων
προτέρημα: εφόδιο, μέσο· προνόμιο· αξία
πρότερον/το πρότερον (επίρρ.): προηγουμένως, πρωτύτερα
πρότερος: προηγούμενος
προτίθεμαι: προσφέρομαι, παρουσιάζομαι· γ΄ εν. παρατ.: επροτίθεντο

Προυνέλος/Προυνάλος (λανθ.): μυθιστορικός Μπρουνέλο ⟨Brunelo
προύντζος: μπρούντζος (ορείχαλκος)· μπρούντζινη πλάκα· μπρούντζινο άγαλμα, γλυπτό ⟨ιταλ. bronzo
προϋπάντησις,-η: υποδοχή· συνάντηση
προϋπαντώ: (υπο)δέχομαι, συναντώ· αντιμετωπίζω (ένοπλα)
προφασίζομαι: βρίσκω πρόφαση, πρόσχημα· ζητώ συγνώμη λέγοντας πως
πρόφασις,-η: πρόφαση, δικαιολογία· αιτ. πληθ.: πρόφασες
προφέρω: απαγγέλλω, βγάζω (απόφαση)
προφορά: δήλωση, διακήρυξη
προφυλακτικόν: προφύλαξη
πρόχειρος: έτοιμος
προχθές/επροχθές: την προηγούμενη ημέρα, τις προάλλες
προχθές, η: (προ)χθεσινή ημέρα· αιτ.: την προχθές: προχθές
πρύμη: πρύμνη
πρωτοβλέπω: βλέπω για πρώτη φορά· γ΄ πληθ. παρατ.: επρωτόβλεπον
πρωτο(ε)βγάλλω/πρωτο(ε)βγάνω: ξεκινώ/λανσάρω για πρώτη φορά
πρωτοθέλω: θέλω για πρώτη φορά· γ΄ εν. οριστ. αορ.: επρωτοθέλησε
πρωτομαΐστορες (πληθ.): πρωτομάστορες, επόπτες/επικεφαλής συντεχνίας
πρώτον/το πρώτον (επίρρ.): πρώτα· πρωτύτερα, προηγουμένως, παλιά· στην αρχή
πρώτος: πρώτος· αρχικός· προηγούμενος· προαναφερόμενος· παλιός· κύριος
πρωτύτερα: προηγουμένως, νωρίτερα· παραπάνω (στην αφήγηση, στο κείμενο)· πρώτα, ανώτερα, πάνω (από)· παρακάτω, στη συνέχεια
πρωτύτερος: προηγούμενος· αρχικός
πταίσας: φταίχτης· εγκληματίας
πταίσιμον: φταίξιμο, ευθύνη· αμάρτημα· κακούργημα· γεν. εν.: πταισίματος
πταίστης (επίθ. και ουσ.): φταίχτης, υπεύθυνος· κακοποιός· θηλ.: πταίστρια
πτερνίζομαι: φτερνίζομαι
πτερόν: πούπουλο
πτιάνω βλ. φτιάνω
Πτολεμαίοι: δυναστεία των Πτολεμαίων
πτύσιμον: φτύσιμο
πτωχαίνω: φτωχαίνω, ξεπέφτω οικονομικά· γ΄ πληθ. οριστ. αορ.: επτώχηναν
πτωχεία: φτώχεια· μιζέρια
πτωχολογιά: φτωχολογιά
πυραμίς: πυραμίδα· «βελόνα», οβελίσκος
Πύραμος/Πύρανος (λανθ.)/Πυράνος (λανθ.): μυθικός Πύραμος ⟨Píramo
Πύργοι της Κισάνδου βλ. Κισάνδου, Πύργοι της
πύργος: πύργος φρουρίου· (αμυντικό) οχύρωμα, οχυρό
πυρκαϊά: πυρά· πυρπόληση
πωλώ/πουλώ: πουλώ· γ΄ πληθ. οριστ. ενεστ.: πωλούνε· μτχ.: πουλώντας· γ΄ εν. παρατ.: επωλούσε/επουλούσε
πωρικόν: φρούτο· (πληθ.) επιδόρπιο· έκφρ.: ξηρά/στεγνά πωρικά: ξηροί καρποί

πωρνόν: πρωί
πως: πως· επειδή· μήπως· πως να: πως· να· θα· εκφρ./συνδ.: πως δεν: να· πως με το να: επειδή· πως να: να· πως να μην: πως δεν, μήπως δεν, αν καν, πως πρέπει να
πώς: πώς· πόσο· έκφρ.: και πώς δεν: αλίμονο να μην

Ραβένα: ιταλ. πόλη Ραβένα, Ραμπένα ⟨Ravena
ράδα βλ. (α)ράδα
Ραδαμάνθης/Δαραμάνθης (λανθ.): μυθικός κριτής Ραδάμανθυς, Ραδαμάντο ⟨Radamanto· κλητ. εν.: Ραδαμάνθη
Ραδαμάνθος (λανθ.): μυθιστορικός Ρονταμόντε ⟨Rodamonte
ραδικόνερον: ραδικόζουμο, ζουμί από πικραλίδα, αντίδι
Ράζιος βλ. Ρέζιος
ραθυμώ/αραθυμώ/αραθυμίζω: θυμώνω (πολύ)· συγχύζομαι· χάνω την υπομονή μου, απελπίζομαι· έκφρ.: αραθυμώ εις: θυμώνω, αγανακτώ με
Ράμαρης, νησία της: νησιά των (πράσινων) Σαυρών/Κροκοδείλων/Δεινοσαύρων ⟨ιταλ. isole de Ramarri ⟨ισπ. islas de los Lagartos
ράμμα: νήμα, κλωστή
ραντιστήρι: αγιαστήρα/βρεχτούρα ραντισμού (ματσάκι βασιλικού ή άλλου αρωματικού φυτού κτλ., ύσσωπος)
Ραπιέκας (λανθ.): μυθιστορικό άλογο Μπαβιέκα ⟨ιταλ. Rabiecca ⟨ισπ. Babieca
ράπτης: ράφτης· ονομ. πληθ.: ραπτάδες
ράσον: ράσο/σουτάνα ρωμαιοκαθολικών ιερωμένων· έκφρ.: ράσον της Φιορέντσας: ράσο από λεπτό και αδιάβροχο μαλλί που άρχισε να ράβεται στη Φλωρεντία και ήταν της μόδας στα τέλη του 16ου αι.
ραφτάδικα (επίρρ. ή επίθ.): (με) ρούχα ράφτη
ράχη: πλάτη· ραχοκοκαλιά, σπονδυλική στήλη
ρεγκέντα/ρεγκέντα: γυναίκα του ρεγκέντε (διοικητή/πρόεδρου, βικάριου) ⟨ιταλ. reggenta
ρεγκέντε: διοικητής/πρόεδρος, βικάριος ⟨ιταλ. reggente· γεν. εν.: ρεγκέντε
Ρέζιος/Ρέτσιος/Ράζιος (λανθ.) του (Κακού) Οωνισμού/Τιρατινφόρα, Πέτρος: Πέτρος Ρέθιο «του Οωνού», Πέντρο Ρέθιο ντε Αγουέρο ⟨Pedro Recio de Agüero/Tirteafuera
ρέι Αρτούς, ελ βλ. ελ ρέι Αρτούς, Αρθούρος
ρεΐζης: κυβερνήτης, καπετάνιος ⟨τουρκ. reis
Ρεκεζένοι (πληθ., λανθ.): οικογένεια των Ρεκεσένες ⟨Requesen,-es
Ρεκότα: Ρικότα, γυναίκα του Ρικότε ⟨Ricota· βλ. και Ρικότε
Ρεκότε,-ης,-ας βλ. Ρικότε
ρεμέδιον/ρεμέντιο: (αντι)φάρμακο, θεραπεία ⟨ιταλ. remedio
Ρεμπέλε: οικογένεια των Ρεβέλιας ⟨Rebellas
ρετσέτα: συνταγή ⟨ιταλ. recetta
ρεύγομαι: ρεύομαι

ρεύμα: ρυάκι· ποτάμι

Ρεύματα της Βετσιγκέρας της Κορδόβας: Πίδακες/Αγωγοί/Οχετοί της Μπεθινγκέρας της Κόρδοβας, Κάνιο ντε Μπεθινγκέρρα ντε Κόρντοβα ⟨Caño de Vecinguerra de Córdoba

ρεύσιμον: ρεύμα· ροή, κατεύθυνση

Ρηξ/Ρήγας: βασιλιάς της Ισπανίας ⟨λατ. rex· γεν. εν.: Ρηγός

ρητόν: γνωμικό, παροιμία

ρητορική,-ές: ρητορεία, ρητορικός/πομπώδης λόγος, δημηγορία· δεκάρικος λόγος, φλυαρία· σόφισμα

ρήτωρ: πτυχιούχος/διπλωματούχος (δεύτερου κύκλου σπουδών)

Ριάντες, δε βλ. Τριάντες

Ριαράνο(ς): Ριαράν, κακόφημη γειτονιά κοντά στο τελωνείο της Μάλαγας ⟨Riarán

ριδονδέλια, η: τετράστιχη στροφή οκτασυλλάβων, που αποτελεί το μισό μιας καστιλιάνικης στροφής, ρεδοντίλια ⟨ιταλ. ridondiglia ⟨ισπ. redondillia· βλ. και καστελιανή

ρίζα: ρίζα· κατώτερο μέρος κορμού δένδρου· πρόποδες (βουνού)· καταγωγή, γέννηση· γενιά, γένος

ριζικόν: μοίρα· τύχη

Ρικότα, Άννα (Φελίτσε,-α)/Άννα Ερελίτσε (λανθ.): κόρη του Ρικότε, Άννα Φέλιξ Ρικότα ⟨Ana Félix Ricota· γεν. εν.: Άννης Φελίτσας· αιτ.: Άννα(ν)/Άννην (Φελίτσε)

(Ρικότα,) Φραντσέσκα: γυναίκα του Ρικότε, Φρανθίσκα Ρικότα ⟨Francisca Ricota

Ρικότε,-ης/Ρεκότε,-ης,-ας (λανθ.): μόρος Ρικότε ⟨Ricote

Ριλάλδος βλ. Μονταλμπάν(ο)

ριμάδα: ομοιοκατάληκτο ποίημα· σονέτο ⟨ιταλ./βεν. rimata/rimada

Ρινάλδος: μυθιστορικός ήρωας Ρολάνδος, Ρολντάν ⟨Roldán· βλ. και Μονταλμπάν(ο), Ορλάνδος, Ρολδάνος, Ροτολάνδος

ρίξιμον: ρίψη, βολή· απόσταση βολής· έκφρ.: ένα ρίξιμον σφενδόνας: σε απόσταση που καλύπτει βολή της σφενδόνας, της μπαλέστρας (βαλλιστρίδας)

ρίχνω,-ομαι: ρίχνω,-ομαι· βάλλω, πυροβολώ· απορρίπτω, καταδικάζω· ρίχνω κοντάρι (ή χτυπώ με όπλο)· κατεβαίνω σε βάραθρο· έκφρ.: ρίχνω κάτω: υποτάσσω

ρόγα: μισθός· ημερομίσθιο, μηνιάτικο

Ροδάλνος βλ. Ρολδάνος

Ροδερίγος, δον: μυθιστορικός βασιλιάς ντον Ροδρίγο ⟨don Rodrigo

Ροδερίγος από τη Ναρβαέζ βλ. Ναρβαέζ

ροδοδάφνη, πικρά: πικροδάφνη

ρόδι: ρόδι· σπόρος ροδιού

ρόδον: ρόδι

Ροδριγ(κ)έζ/Ροδριγέτς/Ροδριγ(κ)έτσι/Ροδρίγκετσι, δόνα (του): κυρία των τιμών ντόνια Ροντρίγκεθ ντε Γκριχάλμπα ⟨doña Rodríguez de Grijalba

Ρόι Διάζ βλ. Άρης (Ρόι Διάζ)

ρόκα: ραβδί για γνέσιμο μαλλιού, βαμβακιού ή άλλης υφαντικής ύλης· έκφρ.: κάμ(ν)ω ρόκαν: γνέθω

Ρόκας βλ. Ρόκος
ροκοκέφαλον: άκρη/κεφαλή ραβδιού για γνέσιμο
Ρόκος/Ρόκας: ληστής Ρόκε Γκινάρτ (Περότ Ρόκα Γκινάρντα) ‹Roque Guinart
Ρολδάνος/Ροδάλνος (λανθ.)/Ρολβάνος (λανθ.): μυθιστορικός ήρωας Ρολάνδος, (δον) Ρολντάν ‹(don) Roldán· βλ. και Ορλάνδος, Ρινάλδος, Ροτολάνδος
ρόμπος: ρόμβος
Ρονδίλια: κακόφημη συνοικία Ροντίλια της Γρανάδας ‹Rondilla
Ρο(ν)τσινάντε(ς)/Ρο(ν)τσινάντης/Ρονζινάντης: άλογο Ροθινάντε ‹Rocinante· βλ. και ροντσίνος
ροντσίνος: δύστροπο (και κοντό) άλογο/υποζύγιο, παλιάλογο, ροθίνο ‹rocino· βλ. και Ρο(ν)τσινάντε(ς)
Ροντσισβάλε: Ρονθεσβάλιες ‹Roncesvalles =El verdadero suceso de la famosa batalla de Roncesvalles
Ροντσισβάλε/Ροντσισβέλε (λανθ.), η: μυθιστορική κοιλάδα/πεδίο μάχης Ρονσεσβάλ, Ρονθεσβάλιες ‹Roncesvalles
ροπή: κίνηση, ανοιγόκλεισμα· έκφρ.: εν ροπή οφθαλμού: ώσπου να ανοιγοκλείσει,-ουν το μάτι/τα μάτια, ταχύτατα
ροσμαρινόφυλλον: φύλλο δενδρολίβανου ‹ιταλ. rosmarino
Ροτολάνδος: μυθιστορικός ήρωας Ρολάνδος, Ροτολάντο ‹Rotolando· βλ. και Ορλάνδος, Ρινάλδος, Ρολδάνος
Ροτόνδα: Πάνθεον, Ροτόντα της Ρώμης, Ροτούντα ‹ιταλ. Santa Maria della Rotonda ‹ισπ. Rotunda
Ροτσινάντε(ς), Ροτσινάντης βλ. Ρο(ν)τσινάντε(ς)
Ρουβίκος: ιταλ. ποταμός Ρουβίκωνας, Ρουβικόν ‹Rubicón
Ρουγκιέρος: μυθιστορικός Ρογήρος, Ρουχέρο ‹Rugero
Ρουιδέρα: ισπ. Ρουιδέρα, λίμνες της Μάντσας κοντά στην Αργαμασίλια και το Μοντιέλ ‹Ruidera
Ρουιδέρα, κυρά: μυθιστορική ντουένια Ρουιδέρα ‹dueña Ruidera· βλ. και Ρουιδέρα
ρουμπάρπαρον: ρήον/ραβέντι, ήπιο καθαρτικό για τη χολερική και φλεγματική κράση ‹ιταλ. riobarbaro ‹ισπ. ruibarbo
Ρούφος, Ιωάννης: ποιητής Χουάν Ρούφο ‹Juan Rufo
ρουχαλίζω: ροχαλίζω
ρούχον: ύφασμα, πανί· ρούχο· κάπα, επενδύτης
Ρωμαίοι: αρχαίοι Ρωμαίοι/Λατίνοι· νεότεροι Ρωμαίοι, πιστοί της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας
Ρωμάνα, αγία Καθολική Εκκλησία βλ. Εκκλησία Ρωμάνα
Ρωμάνοι: αρχαίοι Ρωμαίοι, Λατίνοι· κάτοικοι της νεότερης Ρώμης
Ρώμη: αρχαία Ρώμη· νεότερη Ρώμη· Αγία Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία του Γερμανικού Έθνους (αυτοκρατορία των Αψβούργων)

σαγηνεύω: πιάνω/αιχμαλωτίζω σε δίχτυ,-υα
σα(γ)ίτα: βέλος· κεραυνός· ηλιαχτίδα· έκφρ.: δένδρον οπού δεν το έβλαψεν η

σαΐτα: θάμνος που δεν το πληγώνει/πειράζει ο ήλιος, δάφνη
Σαγριπάντε βλ. Σακριπάντε
σαΐρης: ποιητής, αυτοσχέδιος στιχοπλόκος, ποιητάρης ‹τουρκ. şair
σαΐτα βλ. σα(γ)ίτα
σαϊτεύω: τοξεύω, πληγώνω με βέλος· σκοτώνω με βέλος
σακοπολεμώ: πολεμώ/μαλώνω με σακιά/τσουβάλια, κάνω «μαξιλαροπόλεμο»
Σακριπάντε,-ης/Σαγριπάντε: μυθιστορικός Σακριπάντε ‹Sacripante
σάλα: αίθουσα (αρχοντικού, παλατιού)· προθάλαμος· (εσωτερική) στοά σπιτιού ‹ιταλ. sala
Σαλαμάνκ(ι)α: ισπ. πόλη Σαλαμάνκα ‹Salamanca
σαλαμαντικός: σαλαμανκικός
Σαλαμαντίνα (θηλ.): Σαλαμανκική, (έκδοση) του Αλόνσο Πέρεθ, γιατρού από τη Σαλαμάνκα ‹Salmantina
Σαλαμαντίνος: Σαλαμανκικός, Αλόνσο Πέρεθ, γιατρός από τη Σαλαμάνκα ‹Salmantino
Σαλατσάρ, η: ισπ. πόλη Σαλαθάρ ‹Salazar
σαλιβάρι: χαλινάρι ‹τουρκ. salıvermek (;)
σάλιγκας: σαλιγκάρι
σαλιοπάνι: σαλιαρίστρα, μπροστέλα
σαλπάρω/σαρπάρω: σηκώνω/τραβώ (την άγκυρα) ‹ιταλ. salpare/sarpare ‹ελλ. εξαρπάζω
σαμιαμίθι/σαμνιαμίδι: σαμιαμίδι, σαλαμάντρα· μικρή σαύρα
Σαμπουκοτσίνος (λανθ.): Ρόκε (σε επιφ.) ‹ιταλ. Sampuccino ‹ισπ. Roque
Σαμψών: βιβλικός Σαμψών· έκφρ.: θέλεις αποθάνει, Σαμψών, και όσοι είναι μαζί σου: αποθανέτω η ψυχή μου μετά των αλλοφύλων· βλ. και Καράσκο(ς), Σαμψών
σαν: σαν· κάπως· αφού, επειδή
Σαν Διέγο Ματαμόρος, δον βλ. Σαντιάγος
σανδάλι/σαντάλι: λεπτό και διαφανές μεταξωτό ύφασμα, μπροκάρ ‹τουρκ. sandal
σανίδι: ξύλο· (ξύλινη) τάβλα· ξύλινο τελάρο (ζωγραφικού) πίνακα· σανιδένιο κάθισμα/πάγκος βάρκας
Σανλοκάρ βλ. Σαν(τ)λοκάρ
Σανσουένια: μουσουλμανική Σαραγόσα, Σανσουένια ‹Sansueña
Σανσών βλ. Καράσκο(ς), Σαμψών
Σανσωνίκος (λανθ.): πλασματικός βοσκός «Σαμψωνάκης», Σανσονίνο ‹pastor Sansonino· βλ. και Καράσκο(ς), Σαμψών
σαντάλι βλ. σανδάλι
Σαντιάγο, στράτα ονομαζομένη: οδός Σαντιάγο (της Μαδρίτης) ‹calle de Santiago (en Madrid)
Σαντιάγος/Σαν Διέγο Ματαμόρος, δον: απόστολος Ιάκωβος (ο αδελφόθεος), άγιος Ιάκωβος Αραβοκτόνος/Μουσουλμανοκτόνος, Σαντιάγο/Σαν Ντιέγο Ματαμόρος ‹Santiago/San Diego Matamoros· βλ. και Αβουκάτος της Ισπανίας, Υπερασπιστής της Ισπανίας

Σαντιάγου, καβαλιέρης του: ιππότης του (ρωμαιοκαθολικού) τάγματος του αγίου Ιακώβου ‹caballero del hábito de Santiago
Σαν(τ)λοκάρ: ισπ. περιοχή Σανλούκαρ ‹Sanlúcar
σαντράτζι: σκάκι ‹τουρκ. satranc
Σάντσα(ς) βλ. Πάντσα(ς)
Σάντσια βλ. Πάντσα, Μαρί
Σάντσια, δόνα: ντόνια Σάντσα (τιμητ.), γυναίκα του Σάντσου ‹doña Sancha· βλ. Πάντσα(ν), Τερέζα
Σάντσιε(ς) βλ. Πάντσα(ς)
Σαντσ(ι)έτα βλ. Πάντσα, Μαρί
Σαντσιέτος βλ. Πάντσα, Σαντσιέτος
Σαντσίσιμος:πάρα πολύ Σάντσιος (εξεζητ. ή ειρων.)· βλ. και Πάντσα(ς)
Σάντσιο δ' Ασπέτσια, δον βλ. Ασπέτσια
Σάντσιο Ζάνκα(ς) βλ. Ζάνκα(ς)
Σάντσιο Πιονάια (λανθ.): πλατεία του Τολέδου Σάντσο Μπιενάγια ‹Sancho Bienaya
Σάντσιοι βλ. Πάντσα(ς), Πάντσηδες
Σάντσ(ι)ο(ς), Σάντσ(ι)ο(ς) Πάντσα(ς) βλ. Πάντσα(ς)
Σαραγ(κ)ότσα/Σαραγόζα: ισπ. πόλη Θαραγόθα ‹Zaragoza
σαρακοστή βλ. Μεγάλη Τεσσαρακοστή
σάρνα: μολυσματική αρρώστια ανθρώπων, ζώων και φυτών, άνθρακας, ανθράκωση, ψώρα ‹ισπ. sarna
σαρπάρω βλ. σαλπάρω
Σάρρα/Σέρρα (λανθ.): βιβλική Σάρρα ‹Sarra
Σασών βλ. Καράσκο(ς), Σαμψών
Σατανάς: Διάβολος ‹Satanás· βλ. και Διάβολος, Εωσφόρος
σάτιρα: στηλίτευση· στηλιτευτικό κείμενο, ψόγος
σατιρικός (επίθ. και ουσ.): στηλιτευτικός· σατιρικός συγγραφέας, δραματουργός
Σάτσιος βλ. Πάντσα(ς)
σάτυρος: μυθολογική θεότητα· άγριος, ιθαγενής
σαφηνίζω: φανερώνω
σβήνω: κάνω να καταλαγιάσει, ηρεμώ, αμβλύνω
σε (αντων.) βλ. (ε)σύ
σέβας: (χριστιανική) θρησκεία, (χριστιανικά) θρησκευτικά θέσμια
σεβάσμιος: αξιοσέβαστος· σεμνός
σεβασμιότατος: πάρα πολύ αξιοσέβαστος
σεγιδίλια: τετράστιχο με τους περιττούς στίχους εφτασύλλαβους ανομοιοκατάληκτους, και τους ζυγούς στίχους πεντασύλλαβους ομοιοκατάληκτους, ζωηρό λαϊκό/χορευτικό τραγούδι, σεγκιδίλια ‹seguidilla
Σεγ(κ)όια: ισπ. πόλη Σεγ(κ)όβια ‹Segovia
σείομαι/σειούμαι: κουνιέμαι, σαλεύω· γ' πληθ. παρατ.: εσειούνται(ν)
σείσματα (πληθ.): (σωματικές) κινήσεις, χειρονομίες
σεληνιασμένος: επιληπτικός

σεμνός: σοβαρός· στιβαρός, γεροδεμένος
σενδούκι(ον): σεντούκι, μπαούλο· γκαρνταρόμπα· χρηματοκιβώτιο ‹τουρκ. sandık
σεπέτι: σεντούκι, βαλίτσα/βαλιτσάκι, κασόνι ‹τουρκ. sepet,-i
Σερδίνος (λανθ.): μυθιστορικό βασιλόπουλο Θερβίνο ‹Cervino
σεριανίζω/σιριανίζω: βλέπω, χαζεύω· κάνω βόλτα, επισκέπτομαι ‹τουρκ. seyran/seyretmek
σερμαγές: κεφάλαιο, περιουσία ‹τουρκ. sermaye· αιτ. εν.: σερμαγέν
σέρνω: σέρνω· τραβώ, έχω
Σέρρα βλ. Σάρρα
σηκώνω,-ομαι: σηκώνω,-ομαι· στήνω κάποιον όρθιο, στέκομαι όρθιος· αφαιρώ,-ούμαι, παίρνω· απομακρύνω,-ομαι· ξεστρώνω,-ομαι· ξεκουμπίζομαι· β΄ πληθ. οριστ. ενεργ. αορ.: εσηκώσιτε· β΄ εν. προστ. μέσ. ενεστ.: σήκω/σηκώσου· γ΄ εν. μέσ. παρατ.: εσηκώνουνταν· γ΄ εν. οριστ. μέσ./παθ. αορ.: εσηκώθην· εκφρ.: σηκώνομαι εις τα πόδια: σηκώνομαι όρθιος,-α· σηκώνω τον κόσμον εις το ποδάρι: αναστατώνω τον κόσμο
σηκωτός: ανασυρόμενος, ανατρεπόμενος
σημάδι: νεύμα/σήμα, σινιάλο, σύνθημα· έκφρ.: κάμνω σημάδι: δίνω σύνθημα
σημαίνω: παίζω, χτυπώ (μουσικό όργανο, σήμαντρο κτλ.)· χειρίζομαι (μουσικό όργανο, όπλο κτλ.)
σημαντικός: δηλωτικός· σπουδαίος
σημείον: σημάδι· διακριτικό, έμβλημα· πειστήριο, απόδειξη· οιωνός· σήμα, σινιάλο, νεύμα· σύνθημα· στόχος· πεδίο αγώνα, μάχης· έκφρ.: εις σημείον: σε/ως ένδειξη, απόδειξη
σημειώνει (απρόσ.): είναι σημειωμένος,-η,-ο (κτλ.), σημειώνεται
σημειώνω: σημαδεύω· σημειώνω, καταγράφω· αναφέρω
σήμερον, η: σημερινή ημέρα, σήμερα· παρούσα/τωρινή εποχή
σιαουράτα (θηλ.): καταραμένη, αφορισμένη, άτιμη ‹ιταλ. scia(g)urato,-a
Σιαρίφα: μυθιστορική Χαρίφα ‹Jarifa
Σιβίλια/Σιλιβία (λανθ.): ισπ. πόλη Σεβίλη, Σεβίλια ‹Sevilla· γεν. εν.: Σιβιλίας· αιτ. εν.: Σιβίλια(ν)
σίγουρος: ασφαλής, προστατευμένος ‹ιταλ. siguro
σιγουρότης: ασφάλεια· διασφάλιση, εξασφάλιση
σιδ/Σιδ: κύριος, άρχοντας, θίδ(ε)/Θίδ(ε) ‹ισπ. cide/Cide ‹αραβ. said/seid
Σιδ Αχμέτ(ης) (ο) Μπε(γ)κλή(ς)/Μπεγλής/Περεγκένα βλ. Μπε(γ)κλή(ς)
σιδηρένιος: σιδερένιος, ατσάλινος· μεταλλικός
σίδηρον: σίδερο· σιδερένια αιχμή· πληθ.: σίδηρα: άγκυρα,-ες
σιδηρούς: «σιδερένιος», παρακμιακός, κακός· μεταλλικός, μπρούντζινος
Σιέρα Μορένα: ισπ. «Μαυριτανική/Μουσουλμανική Οροσειρά», Σιέρρα Μορένα ‹Sierra Morena
Σικελία: ιταλ./ισπανοκρατούμενο νησί Σικελία, Σιθίλια ‹Sicilia
Σιλιβία βλ. Σιβίλια
σιμά: κοντά· στο πλάι, στο πλευρό, σε διπλανή θέση στο κρεβάτι· παρακάτω· ευ-

θύς, αμέσως· εκφρ.: εδώ σιμά: σε λίγο· εκεί σιμά έως μίαν ώραν: σε απόσταση μίας ώρας (βαδίσματος) από εκεί· σιμά μου: κοντά μου· μαζί/πάνω μου

σιμάρματα (πληθ.· γρ. σημάρματα (;)): μουσικά όργανα· ενόπλιος,-οι χορός,-οί

σιμότερα: πιο κοντά

σιμώνω: πλησιάζω

σίναπι: σινάπι, μουσταρδόσπορος· γεν. εν.: σινάπεως

σινιόρ,-ε,-ης,-ος/σιορ: άρχοντας· κύριος, αφεντικό· προστάτης ⟨ιταλ. signior(e)/βεν. s(i)or· αρσ. γεν. εν.: σινιόρ,-ε,-η,-ου· κλητ. εν.: σινιόρ,-η,-ε/σιορ· θηλ. ονομ. και κλητ. εν.: σινιόρα· γεν. πληθ.: σινιόρων· πληθ. (που καλύπτει, σε περίπτωση συνύπαρξης προσώπων διαφορετικού φύλου, και τα δύο γένη): σινιόροι: κύριε και κυρία, ή: κύριοι και κυρίες

σινιόρα, σινιόρε, σινιόρης βλ. σινιόρ

σινιορία: ιδιότητα/αξίωμα του άρχοντα, του φεουδάρχη, αριστοκρατία ⟨ιταλ. signioria

σινιόρος βλ. σινιόρ

σιορ βλ. σινιόρ

σιριανίζω βλ. σεριανίζω

σιωπητικός: σιωπηρός/σιωπηλός, λιγόλογος

σιωπιστικός: σιωπηρός/σιωπηλός

σιωπώ: σωπαίνω· αποσιωπώ· κατασιγάζω· παύω, σταματώ· υποχωρώ· κρατώ κάτι μέσα μου· β΄ εν. προστ. ενεστ.: σιώπα· β΄ πληθ.: σιωπάτε· έκφρ.: το σιωπώ: παύω να μιλώ, το βουλώνω

σκάζω βλ. σκάνω

σκάλα: αναβολέας, ζεγγί· ξύλινο στήριγμα· πολιορκητική σκάλα

σκαμμένος: λαξευμένος, σκαλισμένος, γλυπτός

σκαμνί: σκαμνί· κάθισμα, θέση· έδρα, θρόνος· έδρα, πρωτεύουσα

σκάνδαλον: σκάνδαλο· απάτη, κόλπο

σκανδαλοποιός: σκανδαλιάρης, απλοϊκός/ανόητος ερωτευμένος

σκάνω/σκάζω: σκάνω· παθαίνω ασφυξία, πεθαίνω· εξοντώνομαι· στενοχωριέμαι, υποφέρω· δεν κρατιέμαι από την επιθυμία· φουσκώνω/μεγαλοποιώ υπερβολικά τον εαυτό μου

σκαρλάτινος: ζωηρού κόκκινου χρώματος, άλικος

σκαρλάτον: άλικο/κόκκινο ύφασμα, ρούχο

σκάφη: σκάφη· δίσκος σερβιρίσματος

σκαφίδι: μικρή σκάφη, λεκάνη

σκαφίτσα: μικρή σκάφη, λεκάνη

σκάφτω: σκάβω, ανοίγω

σκεπάζω,-ομαι: καλύπτω,-ομαι, προστατεύω,-ομαι· κρύβω,-ομαι· σκεπάζω με διακριτικά (ένδυμα, οπλισμό κτλ.) αξιώματος, ανεβάζω σε αξίωμα· περιβάλλω, εμπεριέχω· εκφρ.: όποιος σε σκεπάζει, σε ξεσκεπάζει: όποιος σε περιβάλλει με αξίωμα (σε ανεβάζει σε φεουδαρχικό αξίωμα), κάνει πιο φανερές τις αδυναμίες σου (την ταπεινή καταγωγή σου, κτλ.)· σκεπάζω με κλαδιά το λιβάδι από

πάνω: φτιάχνω φυτική σκεπή/στέγη πάνω από υπαίθριο χώρο
σκέπασμα: στέγαση· σκεπασμένος, προστατευμένος χώρος, στέγη· κάλυμμα, ένδυμα· επενδύτης, κάπα· καταρράκτης (ματιών)
σκεπασμένος/ξεπασμένος (λανθ.): καλυμμένος· στεγασμένος, προστατευμένος· βλ. και ξεπασμένος
σκέπη: σκεπή/στέγη, προστατευμένος χώρος
Σκηπίωνες (πληθ.): οικογένεια των Σκηπιόνων (Scipiones), Θιπιόνες ⟨Cipiones
σκλαβία: σκλαβιά, αιχμαλωσία
σκλάβος: (νέγρος) δούλος
σκλαβωμένος (επίθ. και ουσ.): αιχμάλωτος· υποτελής· σκλάβος
σκληρότης: ωμότητα· τραχύτητα· ωμή συμπεριφορά, ήθος· αυστηρότητα· καταδίκη, τιμωρία· αντιξοότητα, δυσκολία
σκοινάκι: μικρή κορδέλα, σπάγγος
σκοινί: σκοινί· κορδέλα, σπάγγος
σκολαρίκια (πληθ.): σκουλαρίκια
σκονσέλιον (λανθ.;): αίθουσα συνεδριάσεων (κοινότητας), δικαστήριο ⟨ιταλ. consiglio
σκοντάπτω/σκοντάφτω: σκοντάφτω· παραπατώ, παρεκτρέπομαι· γ' εν. παρατ.: εσκόνταπτε
σκοπός: σκοπός· σχέδιο· πρόθεση, στόχος· διάθεση· προσοχή· σκέψη· γνώμη, άποψη· έκφρ.: κατά τον σκοπόν μου: όπως μου φαίνεται, σύμφωνα με τη γνώμη μου
σκορπίζω: διαλύω· ανατρέπω· διανέμω, κατανέμω
σκοτάριον βλ. σκο(υ)τάρι(ον)
σκοτεινούτσικος: μισοφωτισμένος, όχι εντελώς σκοτεινός
σκοτισμένος: ζαλισμένος (;), χτυπημένος, μωλωπισμένος (;)
Σκότος, μεγάλος: μεγάλος σκοτσέζος μάγος ⟨Escotillo, ίσως ο Miguel Scoto
σκοτωμένος: σκοτωμένος· χτυπημένος, μωλωπισμένος
σκούδον: χρυσό ή ασημένιο νόμισμα ευρωπαϊκών κρατών με παράσταση της ασπίδας/θυρεού του αντίστοιχου ηγεμόνα στη μία του όψη· δουκάτο, ποσό αντίστοιχο με δέκα ισπ. ρεάλια ⟨ιταλ. scudo ⟨ισπ. escudo
σκουμπρί: μεγάλη σαρδέλα
σκουρία: σκουριά· λέρα
σκουρός: σγουρός
σκο(υ)τάρι(ον): ασπίδα· πανοπλία· προστάτης/προστασία
σκουτέλι: γαβάθα, βαθύ πιάτο· πληθ.: σκουτέλια: σκεύη κουζίνας ⟨λατ. scuttella
σκούφια μιλανέζικη: μάλλινη στρογγυλή σκούφια με σιδερένιο γύρο
σκρόδον: σκόρδο· αιτ. πληθ.: σκρόδα
σκρόφα (ουσ. και επίθ.): γουρούνα· άτιμη ⟨λατ., ιταλ. scrofa
σκυλί(ον) (ουσ. και επίθ.): σκυλί· άπιστος· άτιμος, κανάγιας· κλητ. πληθ.: σκυλία
σκυλίτικος: σκυλίσιος
σκυλόσκουπα: μπαστούνι/ραβδί για διώξιμο σκύλων
σμάλτος: σμάλτο

σμιγμένος: ενωμένος, σε μικρή απόσταση (από άλλον,-ους)
σμίγομαι: σμίγω
σμικραίνω βλ. σμικρύνω
σμικρότατος: πάρα πολύ μικρός, ελάχιστος· έκφρ.: εις σμικρότατα: στο ελάχιστο
σμικρύνω,-αίνω/σμικρύνομαι: μικραίνω, ελαττώνω,-ομαι, μειώνω,-ομαι· μικραίνω όσο υψώνομαι/προχωρώ σε πυραμιδωτή ανέλιξη· γ΄ εν. παρατ.: εσμικρύνετον
σοβαρόν: σπουδαιότητα
σοβαρός: βαρύς, σύννους· φλεγματικός, απαθής· θηλ. ονομ. εν.: σοβαρή· αιτ. εν.: σοβαράν
σοβαρότης: σοβαρότητα· μεγαλοπρέπεια, τουπέ· επισημότητα· κοσμιότητα· σπουδαιότητα· ηρεμία, ησυχία
σοκάκι: δρομάκι· εκφρ.: σοκάκι δυσκολοέβγαλτον: αδιέξοδο δρομάκι· σοκάκι οπού δεν εβγαίνει: αδιέξοδο δρομάκι ⟨τουρκ. sokak
σολδάτος/Σολδάτος/σουλδάτος/σολτάτος: στρατιώτης· στρατιωτικός· θεατρικός ρόλος Στρατιώτη ⟨ιταλ. soldato
Σολομών: βιβλικός Σολομών ⟨Salomón
Σομπραδίσα: φανταστικό βασίλειο Σομπραδίσα ⟨Sobradisa, Soliadisa
σον βλ. σος
Σοπρίνος, ρήγας: μυθιστορικός βασιλιάς «Ανεψιός», Σομπρίνο ⟨Sobrino
σος: δικός σου· ουδ.: σον
σου βλ. (ε)σύ
σουβλιά: τρύπημα με βελόνα, σουβλί
σουλατσαρίζω: περπατώ, κόβω βόλτες ⟨ιταλ. sollazzare/solacciare
σουλδάτος βλ. σολδάτος
σούμα: άθροισμα
σού(μ)πασης (του κάμπου): αγροφύλακας· χωροφύλακας ⟨τουρκ. subaşi
Σουρ, η, ο/το: Νότος· Ινδικός και Ν. Ειρηνικός ωκεανός ⟨Sur· εκφρ.: θάλασσα η Σουρ: θάλασσα του Νότου, Νότιος (Ινδικός) ωκεανός ⟨mar del Sur· μαργαριτάρια του Σουρ: μαργαριτάρια των ακτών της Αιθιοπίας/Α. Κέρατος της Αφρικής
σουρβιά: αγριομηλιά, αγριοκυδωνιά
σουσούμι: σημαδεμένα/άσχημα χαρακτηριστικά, μοργή/μούρη
σοφάς: χαμηλός καναπές, μιντέρι, στρώμα, χαλί ⟨τουρκ. sofa
σοφία: σοφία· επιστήμη· άσκηση, ασκητική πειθαρχία/(αυτο)τιμωρία
σοφιστικός: δήθεν/μηχανευμένα σοφός
Σοφοί: σοφοί συγγραφείς της Παλαιάς Διαθήκης· ο σοφός Σολομών (των *Παροιμιών*)
σοφός: σοφός· σπουδασμένος, καταρτισμένος
σπαθόλαδον: λάδι/βάλσαμο για (πρόσφατες) πληγές, για κοψίματα από σπαθί/αιχμηρό όργανο
Σπανιόλοι: Ισπανοί ⟨ιταλ. Spagnuolo,-i ⟨ισπ. Español,-es
Σπέκιο του καβαλλιέρη: *Καθρέπτης της/των ιπποσύνης,-υνών*, *Εσπέχο ντε καμπαλιερίας* ⟨*Espejo de caballerías*

σπετσ(ι)άρης: φαρμακοποιός· μπακάλης ‹ιταλ. speziale
σπεύσις,-η: σπουδή, βιασύνη
σπήλαιον: σπηλιά· χάσμα βράχου, βάραθρο
σπι(ν)θαμή: πιθαμή
σπιτάκι(ον) βλ. (ο)σπιτάκι(ον)
σπίτι βλ. (ο)σπίτι(ον)
σπλαγχνικός: φιλεύσπλαγχνος, ευεργετικός
Σπλανδιάνος: *Οι τύχες/περιπέτειες του Εσπλαντιάν, Λας σέργας ντε Εσπλαντιάν ‹Las sergas de Esplandián =El ramo que de los cuatro libros de Amadís de Gaula sale, llamado de las sergas del muy esforzado caballero Esplandián, hijo del excellente rey Amadís de Gaula*
σπλάχνα (πληθ.): έγκατα, βάθη
σπορά: φύτρα, ράτσα, γενιά
σπουδάζω: μαθαίνω· διαβάζω, σπουδάζω
σπουδαϊκος: σπουδαστικός
σπουδαίος (επίθ. και ουσ.): σπουδαστής, φοιτητής· πτυχιούχος· μορφωμένος, λόγιος· άνθρωπος των γραμμάτων
σπουδαστήριον: πανεπιστήμιο
σπουδή: γράμματα, λογιοσύνη
σπυρί: κόκκος· πέρλα
σταθηρότης/σταθερότης: σταθερότητα, ανθεκτικότητα· διάρκεια
στάθμιον: ζυγαριά· έκφρ.: τίθεμαι εις το στάθμιον της συγκρίσεως: υποβάλλομαι σε σύγκριση· βλ. και ισ(ι)άζω
στακτερός βλ. στακτηρός
στάκτη: τέφρα σώματος, σποδός
στακτηρός/στακτερός: σταχτής, γκρίζος· σκούρος, σκοτεινόχρωμος
στακτηρόχροος: σταχτής, γκρίζος
σταλα(γ)ματία,-ιά: σταγόνα
σταματώ: σταματώ· περιμένω· β΄ πληθ. προστ. αορ.: σταματήσετε
στανικώς: παρά τη θέληση κάποιου, με το ζόρι
στάσις,-η: (βιοτική, κοινωνική, νοητική κτλ.) θέση, κατάσταση· κατασκευή, σύνθεση· σωματική διάπλαση, στάση· μορφή, εμφάνιση· τρόπος
σταυραετός: βασιλαετός, μεγάλος αετός
σταχωμένος: βιβλιοδετημένος, με τα τεύχη/τετράδια δεμένα σε ένα σώμα
στεγνός: ξερός· ξεραμένος
στέκει,-εται (απρόσ.): είναι, υπάρχει· βρίσκεται, ανήκει· συνίσταται· επαφίεται· είναι δυνατόν· αποδεικνύεται· εκφρ.: στέκει εις: συνίσταται σε, εξαρτάται από· στέκει καλά: έχει καλώς, πάει καλά· στέκεται αδύνατον: είναι αδύνατον· στέκεται βαρύ: είναι, φαίνεται ενοχλητικό· στέκεται εις το χέρι μου: είναι στο χέρι μου, εξαρτάται από μένα· στέκεται με ευαρέστησην: είναι ευχάριστο, ευχάριστα αποδεκτό, ικανοποιητικό· στέκεται συνήθεια: συνηθίζεται, είναι συνηθισμένο

στέκω,-ομαι: βρίσκομαι· είμαι· υπάρχω, ζω· γίνομαι, δημιουργούμαι· είμαι έτοιμος· μένω, παραμένω· διαρκώ· υπομένω· μένω εμπόδιο· σταματώ· β΄ εν. προστ. ενεργ. ενεστ.: στέκα· μτχ. ενεστ.: στέκοντας, βλ. και είμαι· γ΄ πληθ. παρατ.: έστεκον/έστεκαν· β΄ εν. οριστ. μέσ. ενεστ.: στέκησαι· περιφρ.: στέκομαι+μτχ. μέσου/παθ. πρκ.: ενεστ. ή πρκ. παθ. φωνής (π.χ. στέκομαι απατημένος,-η: απατώμαι, έχω απατηθεί, κτλ.)· εκφρ.: εστάθη ... και: επί, για διάστημα· σταθείτε οπίσω: κάντε πίσω, οπισθοχωρείστε· στέκομαι αληθής: επαληθεύομαι· στέκομαι αντίκρυ: αντιμετωπίζω· στέκομαι αντίκρυ εις: αντιμετωπίζω, τα βάζω με· στέκομαι άνω κάτω: είμαι αναστατωμένος· στέκομαι διά: υπερασπίζομαι, ενεργώ υπέρ· στέκομαι εις τα ποδάρια: στέκομαι, είμαι όρθιος· στέκομαι εις την αράδαν: μπαίνω στη σειρά, στοιχίζομαι· στέκομαι εις την μέσην: χωρίζω (κάποιους έτοιμους να συγκρουστούν)· στέκομαι εις την υπόσχεσην: τηρώ την υπόσχεση· στέκομαι εις τον λόγον μου: εμμένω στον/τηρώ τον λόγο, την υπόσχεσή μου· στέκομαι εις τον τόπον μου: σταματώ το περπάτημα, κρατώ το βήμα, μένω ακίνητος· στέκομαι εμπροστά: βγαίνω μπροστά, προβάλλω· στέκομαι με (μεγαλοτάτην) προσοχήν: ακούω (πάρα πολύ) προσεχτικά, προσηλωμένος· στέκομαι στερεά: μένω ακλόνητος, επιμένω· στέκοντας,-ες εις (αυτό): ενώ βρίσκονταν εκεί, πάνω εκεί, τη στιγμή εκείνη· στέκω αμφίβολος και ύποπτος: είμαι/μένω αναποφάσιστος και αναστατωμένος· στέκω εις αυτήν την ομιλίαν απάνω: ενώ λέω/έλεγα αυτά, πάνω εκεί, τη στιγμή εκείνη· στέκω εις τον τόπον: στέκω/μένω ακίνητος· στέκω έξω του εαυτού μου: αφαιρούμαι, βρίσκομαι σε άλλο κόσμο, παρασύρομαι· στέκω και αμφιβάλλω: θέτω/είμαι σε αμφιβολία, αμφισβητώ/διστάζω· στέκω με προσοχήν: ακούω προσεχτικά, προσηλωμένος· στέκω με φόβον: φοβούμαι· στέκω να: είμαι έτοιμος να· στέκω πάντοτε: μένω σταθερός, εμμένω· στέκω τακτικά: συμπεριφέρομαι κόσμια· στέκω τριγύρω: παρευρίσκομαι

στελέτο(ν): στιλέτο, μικρό μαχαίρι, εγχειρίδιο ‹ιταλ. stiletto

στέλνοντα (μτχ.): στέλνοντας

στενοχωρημένος: πιεσμένος· που βρίσκεται σε δυσκολία, ανάγκη

στενοχωρία: στενοχώρια, πίεση, άγχος· (χρηματική) στενότητα, φτώχεια

στένω βλ. στήνω

στέργω (εις): (απο)δέχομαι, παραδέχομαι· συναινώ, συγκατατίθεμαι, συμφωνώ· μένω ικανοποιημένος· θέλω· μου αρέσει· έκφρ.: στέργω με: συμβιβάζομαι με· βλ. και στερκτός

στερεά: σταθερά

στερεός: σταθερός· ακλόνητος· μόνιμος· επίσημος, έγκυρος, ισχύων

στερκτός: αποδεκτός· που συναινεί, ευαρεστείται, θέλει· βλ. και είμαι, στέργω

στεφάνι: στεφάνι, γιρλάντα

στεφανωμένος: εστεμμένος· βραβευμένος

στεφηφορία: στεφάνωμα/απονομή διπλώματος, πτυχίου· πτυχίο

στεφηφορούμαι: στεφανώνομαι/παίρνω το δίπλωμα, πτυχίο, αποφοιτώ· β΄ εν. οριστ. αορ.: εστεφηφορήθης

στήνω/στένω: τοποθετώ· ισοδυναμώ με, ανέρχομαι, φτάνω σε· έκφρ.: στένω διά: αποδέχομαι ως, αναγορεύω

στιλιβωμένος: στιλβωμένος, λείος, κολλαρισμένος

στίχος: αράδα κειμένου· στροφή,-ές ποιήματος· ποίημα/ποιήματα· έμμετρο,-α τραγούδι,-ια· επιγραφή,-ές· πληθ.: στίχοι: δίστιχα· έκφρ.: διά στίχων: σε έμμετρη (και ομοιοκατάληκτη) μορφή, σε ομοιοκατάληκτα δίστιχα/τετράστιχα (ισπ. copla: τετράστιχη στροφή οκτασυλλάβων με ομοιοκατάληκτους τον δεύτερο και τέταρτο στίχο, ή με σταυρωτή ή με πλεχτή ομοιοκαταληξία)

στιχουργός: συνθέτης στίχων, ποιητής

στοιχείον: γράμμα/χαρακτήρας του αλφαβήτου

στοίχημα: στοίχημα· συναγωνισμός· στοιχηματιζόμενο ποσό (κτλ.)

στοιχίζω (εις): ριμάρω (με), ταιριάζω (με)· στηρίζομαι, προσκολλώμαι (σε), ακολουθώ

στολή: στολίδι· στολισμός, διακόσμηση

στολίδι: στολίδι· ρούχο

στολισμένος: στολισμένος· καλοντυμένος· ντυμένος

στόλος: πλήθος, συνοδεία· συρφετός

στόμα: στόμα· στόμιο· έκφρ.: διά στόματος: (προφορικά) μέσω απεσταλμένου

στουμπίζω: χτυπώ δυνατά, μωλωπίζω, τσακίζω, λιώνω ⟨σλαβ. stonpa (;)

στουμπισμένος: χτυπημένος δυνατά, πατημένος, μωλωπισμένος, τσακισμένος

στουπί: μάζα από καννάβινες ή λινές ίνες, υλικό για γνέσιμο· πληθ.: στουπιά

στουπία (πληθ.): καλαμιά, καλαμιώνας, μάζεμα καλαμιών, εργασίες της υπαίθρου

στουπώνω: στουμπώνω, στομώνω, φράζω

στουφάτος: (σιγο)μαγειρεμένος με λάδι/κρεμμύδι/σκόρδο, ως γιαχνί, στιφάδο ⟨ιταλ. stufato

στοχάζο(υ)μαι: σκέφτομαι· κοιτάζω, βλέπω· είμαι θεατής· ατενίζω, παρακολουθώ με το βλέμμα· προσέχω· παρατηρώ· επιθεωρώ· αντιλαμβάνομαι, συνειδητοποιώ· μαθαίνω, σημειώνω· απομονώνω· έκφρ.: στοχάσου καλά: κοίταξε καλά, γνώριζε, μάθε

στοχασθικός βλ. στοχαστικός

στόχασις,-η: περίσκεψη, διακριτικότητα· φρονιμάδα, γνώση, μυαλό· ευστοχία, ακριβολογία· λόγος

στοχασμός: σκέψη· σκοπός· έκφρ.: καλός στοχασμός: ορθοφροσύνη

στοχαστικά: συνειδητά

στοχαστικός/στοχασθικός: ανοιχτομάτης, οξυδερκής· μυαλωμένος, φρόνιμος· διακριτικός· έντιμος· αξιόλογος

στοχαστικότερα: φρονιμότερα

στραβομουτσουνιάζω: ρίχνω βλοσυρή ματιά· δυσαρεστούμαι, απεχθάνομαι

στραβομύτης: που έχει σπασμένη, πατικωμένη μύτη

στραβός: τσακισμένος, πατικωμένος· μονόφθαλμος

στράτα: δρόμος· κεντρικός/κύριος δρόμος· πορεία, διαδρομή· ταξίδι· αναχώρηση· βήμα, βηματισμός, τρόπος· απόσταση δρόμου/πορείας· μέθοδος, μέσο· ορθός

τρόπος, αντιμετώπιση· εκφρ.: δίχως στράταν: χωρίς συγκεκριμένη κατεύθυνση, στόχο, απροσανατόλιστα, άσκοπα· είναι με στράταν: είναι λογικό/σωστό, εντάξει· χωρίς στράταν: έξω από τον (κεντρικό) δρόμο· βλ. και είναι

στράτευμα: στρατός· πεζικό

στρατεύω: εκστρατεύω· στρατοπεδεύω, κατοικοεδρεύω

στράτζια: πύλη/πύργος σκοπιάς, βάρδια, φρουρός/σκοπός βάρδιας (ρουμ. străjă

στρατήγευμα: στρατήγημα, μέθοδος, τακτική

στρατιά: στρατός, φρουρά

στρατιώτης: στρατιώτης· στρατιωτικός· ένοπλος φρουρός

στρατοκόπος: οδοιπόρος, διαβάτης· ταξιδιώτης· περιηγητής/προσκυνητής· φιλοξενούμενος

στρίγλα: μάγισσα

στρογγυλός: στρογγυλός, σφαιρικός· στρογγυλεμένος, λειασμένος

στρώμα: στρώμα· κρεβάτι

στρωσίδια (πληθ.): στρώματα και κλινοσκεπάσματα κτλ.

στύλος: στύλος· (ξύλινη) κολόνα· παλούκι, κάτι το μεγάλο (μεταφ.)· στήριγμα

συ βλ. (ε)σύ

συγγραφεύς: συγγραφέας, λογοτέχνης· βιογράφος, χρονικογράφος· συγγραφική αυθεντία· κλητ. εν.: συγγραφεύ

συγκατάβασις: μείωση, έκπτωση, χαριστική μείωση σε εξόφληση χρέους

συγκιρνώ/συγκερνώ: αναμιγνύω, ανακατώνω· μετριάζω· συνδυάζω, συνοδεύω με

Σύγκλητος Βουλή: (Κοινοτικό/Δημοτικό) Συμβούλιο

συγκολλημένος: προσαρτημένος, συνημμένος· συμφυής, αναπόσπαστος

συγκρίνο(υ)μαι: συγκρίνομαι, (αντι)παραβάλλομαι· αμιλλώμαι, είμαι εφάμιλλος

σύγκρισις,-η: παρομοίωση, αναλογία· ονομ. πληθ.: σύγκρισες

συγχαρίκια (πληθ.): φιλοδώρημα, εύρετρα

συγχύζω,-ομαι: ταράζω,-ομαι, αναστατώνω,-ομαι· γ΄ εν. οριστ. αορ.: εσυγχύ(σ)θη

σύγχυσις,-η: αναστάτωση, ταραχή· φασαρία, θόρυβος· ανάμιξη· (μουσική) συγχορδία, συμφωνία

συγχυσμένος: που προκαλεί σύγχυση, ταραχή· ταραγμένος, σαστισμένος· αμήχανος· στενοχωρημένος

συγχωρημένος: συγχωρεμένος· μακαρισμένος· επιτρεπτός

συγχώρησις,-η: συγχώρηση· εξαίρεση

συγχωρ(ν)ώ: συγχωρώ· γ΄ εν. οριστ. ενεστ.: συγχωρά

συκία: αγριοσυκιά· αιτ. πληθ.: συκίες

συλλογίζομαι (εις)/συλλογούμαι: σκέφτομαι· βάζω στη σκέψη, στον νου, μου περνά από τη σκέψη, τον νου· φαντάζομαι· οραματίζομαι· θέλω να μοιάσω· υποπτεύομαι· β΄ εν. οριστ. ενεστ.: συλλογάσαι· γ΄ εν.: συλλογάται· α΄ εν. παρατ.: εσυλλογούμην· γ΄ εν.: εσυλλογάτον/εσυλλογούνταν· έκφρ.: συλλογούμαι εις τον εαυτόν μου: σκέφτομαι, υπόσχομαι στον εαυτό μου· βλ. και αλογούμαι

συλλογισμένος: συλλογιζόμενος· σκεφτικός, γεμάτος σκέψεις, φροντίδες, έγνοιες· υπολογισμένος

συλλογισμός: σκέψη, διαλογισμός· επιθυμία· έκφρ.: κακοί συλλογισμοί: εχθροί, δαιμόνια

συλλογούμαι βλ. συλλογίζομαι

συλλυπούμαι: δίνω, εκφράζω συλλυπητήρια

συμβάζομαι: συμφωνώ· βολεύομαι· γ΄ εν. οριστ. αορ.: εσυμβάσθη

συμβαίνω/συμβαίνει (απρόσ.): έχω,-ει λόγο ύπαρξης, χρειάζομαι,-εται· γ΄ πληθ. παρατ.: εσυνέβηναν· γ΄ εν. οριστ. αορ.: εσυνέβη· γ΄ εν. υποτ.: συνέβει· γ΄ πληθ.: συνέβουν· απαρέμφ.: συνέβει· έκφρ.: ενδέχεται να συνέβουν: θα μπορούσαν να συμβούν

συμβασία: συμφωνία, όρος,-οι

συμβεβηκός/συμβιβηκός: συμβάν, γεγονός· περιστατικό, περίσταση· περιπέτεια· άτυχη περιπέτεια· ατύχημα· επιτυχία (λανθ.)· ονομ. και αιτ. πληθ.: συμβεβηκότα: ιστορία

συμβουλάτορας: σύμβουλος

συμβουλευμένος: δασκαλεμένος· έκφρ.: καλώς συμβουλευμένος: ασυλλόγιστος

συμβουλεύομαι: σκέφτομαι μαζί με άλλον· συνεδριάζω, συσκέπτομαι· συμφωνώ, κανονίζω από κοινού· συνωμοτώ

συμβουλή: συμβουλή· συμβούλιο, σύσκεψη· γενική συνέλευση, βουλή· δικαστήριο, δίκη

Συμβουλή του Θανάτου: Η Συνέλευση/Βουλή του Χάρου ⟨ιταλ. Dieta della Morte ⟨ισπ. Las Cortes de la Muerte· βλ. και «Θεά του Θανάτου»

Συμεών ο Ανδρείος βλ. Ανδρείος

συμπάθιον: συγχώρηση, συγγνώμη

συμπαθώ: συγχωρώ· συντρέχω, βοηθώ· β΄ εν. προστ. αορ.: συμπάθησον

συμπεραίνω: εξάγω συμπέρασμα, καταλήγω σε συμπέρασμα· καταλήγω, τελειώνω (λόγια κτλ.)· εννοώ, υπονοώ· λέω· γ΄ εν. παρατ.: εσυμπέρανε· έκφρ.: θέλω να συμπεράνω: εννοώ

συ(μ)φέρ(ν)ω/συνεφέρ(ν)ω/συνιφέρ(ν)ω: συνέρχομαι· γ΄ εν. υποτ. ενεστ. και αορ.: συνεφέρει· μτχ. ενεστ.: συφέροντας· α΄ εν. οριστ. αορ.: (ε)συνέφερα· γ΄ εν.: (ε)συνέφερε(ν)· απαρέμφ.: συνεφέρει· εκφρ.: συ(μ)φέρ(ν)ω/συνεφέρ(ν)ω εις όλας μου τας αισθήσεις: έρχομαι στα σύγκαλά μου/συνέρχομαι εντελώς· συ(μ)φέρ(ν)ω/συνεφέρ(ν)ω εις τα λογικά μου: έρχομαι στα σύγκαλά μου, συνέρχομαι· συ(μ)φέρ(ν)ω/συνεφέρ(ν)ω εις τον νουν μου: έρχομαι στα σύγκαλά μου, συνέρχομαι

σύμφερον/συμφέρον/Σύμφερον/Συμφέρον: συμφέρον· κέρδος, εισόδημα· θεατρικός/χορευτικός ρόλος του Συμφέροντος/Κέρδους

συμφορά: αξιοθρήνητη κατάσταση

συμφώνησις: συμφωνία, όρος

συμφωνία: συμφωνία· όρος· έκφρ.: η καθαρά συμφωνία είναι στερεά φιλία: οι καλοί λογαριασμοί κάνουν τους καλούς φίλους

συναναστρέφομαι: έρχομαι σε επαφή, συγχρωτίζομαι· συμπορεύομαι, συμβαδίζω· συνοδεύω· συνευρίσκομαι (ερωτικά), διασκεδάζω· γ΄ εν. παρατ.: εσυναναστρέ-

φουνταν· α΄ εν. οριστ. αορ.: εσυναναστράφθηκα
συναναστροφή: συνομιλία, κουβέντα· παρέα· συγχρωτισμός· επικοινωνία
συναπάντημα: συνάντηση· σύγκρουση· περιστατικό, γεγονός· σημάδι, οιωνός
συναπάντησις,-η: συνάντηση· υποδοχή
συναπαντώ,-ούμαι: συναντώ,-ιέμαι· διασταυρώνομαι· συγκρούομαι· α΄ εν. μέσ. παρατ.: εσυναπαντούμουν
συνδρομή: βοήθεια· βοηθός
συνέβει, συνέβουν βλ. συμβαίνω
συνείδησις,-η: σκέψη· έκφρ.: κακή συνείδησις: ενδοιασμός
συνέργεια: συνδρομή
σύνεργον: τμήμα/κομμάτι, πιόνι, πούλι επιτραπέζιου παιχνιδιού
συνευρίσκομαι: κάνω έρωτα, συνουσιάζομαι
συνεφέρ(ν)ω βλ. συ(μ)φέρ(ν)ω
συνήθεια: συνήθεια· έθιμο· τρόπος ζωής, διαβίωσης
σύνθεσις,-η: κατασκευή, συγγραφή λογοτεχνικού έργου· ποιητική σύνθεση, στιχοποιία· ύφος, στιλ
συνθέτω: κατασκευάζω· στοιχειοθετώ· συγγράφω λογοτεχνικό έργο· συνθέτω/οργανώνω/σκηνοθετώ χορό, μπαλέτο· σκαρώνω, μηχανεύομαι
συνθήκη: συμφωνία, συμβόλαιο
συνθλώμαι: συνθλίβομαι, συντρίβομαι, σπάζω και ανοίγω· γ΄ εν. υποτ. αορ.: συνθλασθεί
συνίσταμαι: διατηρούμαι, συγκρατούμαι
συνιφέρ(ν)ω βλ. συ(μ)φέρ(ν)ω
συνοδεία: συντροφιά, παρέα
Σύνοδος, αγία: (οικουμενική ή τοπική κτλ.) σύνοδος ιεραρχών· (ρωμαιοκαθολική) Σύνοδος του Τριδέντου/Trento
συνομιλώ (με): συζητώ· ανακοινώνω, λέω
συντείνω (εις): ενισχύω, επικυρώνω· σχετίζομαι (με), ταιριάζω/κολλώ (με)
συντείνων: σχετικός
συντίθεμαι: κατασκευάζομαι, στιχουργούμαι
σύντιχος: σύνδικος, ελεγκτής, δικαστής
σύντομα: με συντομία, συνοπτικά
συντομία: συντομία, βιασύνη· περιληπτικότητα· εκφρ.: εν συντομία: σύντομα, γρήγορα· λέγω εν συντομία: συντομεύω, περικόπτω
σύντομος ιστορία βλ. ιστορία
συντοπίτης: συγχωριανός
συντριμμένος: σπασμένος, τσακισμένος· καταχτυπημένος, μωλωπισμένος
συντροφία: συνοδεία· (επαγγελματική, κοινωνική, στρατιωτική κτλ.) ομάδα ανθρώπων· θίασος, κομπανία· διμοιρία· παρέα· (μουσική) συνοδεία, ακομπανιαμέντο· έκφρ.: με μίαν συντροφίαν: (μια) παρέα, όλοι μαζί
συντροφιασμένος: συνοδευόμενος· έκφρ.: συντροφιασμένος από: παρέα με, ακολουθώντας

σύντροφος (επίθ. και ουσ.): σύντροφος· σύζυγος· αρσ. ονομ. πληθ.: σύντροφοι/συντρόφοι

συντυχαίνω: μιλώ· λέω· εκφρ.: συντυχαίνω από τους ώμους: μιλώ από την πλάτη/μέσω της πλάτης, όχι με το (αδύναμο/ξεπνοϊσμένο) στόμα· συντυχαίνω εις τον εαυτόν μου: μιλώ με τον εαυτό μου, μονολογώ· συντυχαίνω μοναχός μου: μιλώ με τον εαυτό μου, λέω μέσα μου

Συρία (λανθ.): ισπ. ποταμός Χαράμα, παραπόταμος του Τάχο (Jarama

σύρ(ν)ω,-ομαι: σύρω,-ομαι· ελκύω/έλκω,-ομαι, τραβώ,-ιέμαι· τραβώ/ρίχνω/πετώ, εξαπολύω (βέλος, πέτρα, τουφεκιά κτλ.)· κουβαλώ· οδηγώ· φτάνω· πηγαίνω, φεύγω· τραβάω, υποφέρω· γ΄ εν. μέσ. παρατ.: εσύρ(ν)ουνταν· εκφρ.: σύρε εις την καλήν ώραν: άει/πήγαινε στο καλό· σύρε εις την κακήν (την) ώραν: πήγαινε στα τσακίδια/άει στον διάολο· σύρε εις το καλόν: άει/πήγαινε στο καλό· σύρ(ν)ω κατόπι: (προσ)ελκύω· σύρ(ν)ω κατόπι εις: παίρνω το κατόπι, ακολουθώ, κυνηγώ

συσταίνομαι: συνέρχομαι· στέκομαι στα πόδια μου· παίρνω θάρρος, δύναμη

σύστασις: διάκριση, σεμνότητα· τρυφερότητα, ανθρωπιά· έκφρ.: (άνθρωπος) χωρίς συστάσεις: αναίσθητος, σκληρός, πεισματάρης

συστατικός: (συμ)μαζεμένος, σεμνός

συφέροντας βλ. συ(μ)φέρ(ν)ω

συχνάκι(ς): συχνά, συνήθως· κάθε τόσο· έκφρ.: συχνάκις συχνάκι: συχνά πυκνά, κάθε τόσο, συνεχώς

συχνογειτονεύω: κάνω συχνά παρέα (σε κάποιον), (του, κτλ.) παραστέκομαι συχνά

συχνοεμβαίνω: μπαίνω συχνά, συχνάζω

συχνοέρχομαι: έρχομαι/επισκέπτομαι συχνά, συχνάζω

συχνοξηροβήχω: ξεροβήχω κάθε τόσο

συχνοπηγαίνω: πηγαίνω/επισκέπτομαι συχνά, συχνάζω

συχνός: συχνός· συνεχής

σφαίρα: ουράνια σφαίρα, ουράνιο στερέωμα (με τα άστρα και τους πλανήτες), ουρανός, μοίρα/Θεός

σφαλίζω/σφαλώ: κλείνω· κλειδώνω· ασφαλίζω, προστατεύω

σφαλισμένος: κλειστός, κλεισμένος· κλειδωμένος· φυλακισμένος· θαμμένος (;)· σφαγμένος, αποκεφαλισμένος (λανθ.)· τοποθετημένος/πιασμένος ανάμεσα σε δύο επιφάνειες· πατικωμένος

σφάλμα: λάθος, παραδρομή· αντισυμβατική πραγμάτευση· αμαρτία· αδίκημα

σφαλώ βλ. σφαλίζω

σφενδόνα: σφενδόνα, μπαλέστρα (βαλλιστρίδα)

σφενδονόπετρα: πέτρα που εκσφενδονίζεται

σφίγ(γ)ω: σφίγγω· πιέζω σφυρηλατώντας· γ΄ εν. οριστ. και υποτ. ενεστ.: σφίγει· γ΄ εν. οριστ. αορ.: έσφι(γ)ξε

σφικτοαγκαλιάζω: σφιχταγκαλιάζω

σφογγίζω βλ. σφο(υ)γγίζω

σφοδρότης: βιαιότητα· ένταση, ζωηρότητα

σφο(υ)γγίζω,-ομαι: σκουπίζω,-ομαι, καθαρίζω,-ομαι· γλείφω
σφυρίζω: σφυρίζω· γ΄ εν. οριστ. αορ.: εσφύρισε
σφυρίστρα: σφυρίχτρα
σχεδιάζω: μορφοποιώ, πλάθω, διαμορφώνω· συνθέτω, γράφω
σχεδόν: σχεδόν· ίσως· ποτέ
σχήμα: μορφή· όψη· κίνηση, χειρονομία, τρόπος· εκδήλωση, εμφάνιση, πόζα· ενδυμασία, φορεσιά· ιερατικό σχήμα· μοναχικό τάγμα
σχηματίζω: κατασκευάζω, πλάθω· διαμορφώνω, θεσπίζω
σχίζω: σχίζω· ανοίγω πληγή, πληγώνω
σχοινί: σχοινί· θηλιά, λάσο
σχόλαιον: σχόλιο
σχολείον: σχολείο· γυμνάσιο, σχολείο μέσης εκπαίδευσης· (πανεπιστημιακή) σχολή
σώμα: σώμα· πτώμα
σώνομαι: τελειώνω
σώος: ακέραιος, πλήρης
σωρώνω: σωρεύω· γ΄ εν. οριστ. αορ.: εσώρωσεν
σώφρων: φρόνιμος,-η· εγκρατής· αγνός,-ή· ενάρετος,-η· έντιμος,-η
σωφροσύνη: εντιμότητα· (σεξουαλική) εγκράτεια

Τα δάκρυα της Αγγέλικας: *Λας λάγριμας ντε Ανχέλικα* ⟨*Las lágrimas de Angélica* =*Primera parte de la Angélica*
τα όσα βλ. όσα
τα πλέον βλ. πλέον
Τα τέσσερα βιβλία του Άμαδις της Φράντσας: *Τα τέσσερα/Η τετραλογία του Αμαδίς ντε Γκάουλα, Λος κουάτρο ντε Αμαδίς ντε Γκάουλα* ⟨*Los cuatro de Amadís de Gaula*
ταγή: τάισμα, φαγητό (οικιακού) ζώου
τάγμα: στρατιωτική ομάδα, λόχος, τάγμα· τάξη, κατηγορία· επάγγελμα· τάμα, ένορκη υπόσχεση
τάζω: υπόσχομαι
ταίρι: ισάξιος,-α,-ο· έκφρ.: δεν έχω ταίρι: δεν μπορεί να με φτάσει/ξεπεράσει κανείς
ταιριάζω: εξομοιώνομαι/εξισώνομαι με κάποιον, κάτι, συγκρίνομαι, φτάνω· εναρμονίζω, προσαρμόζω· συμφωνώ, έρχομαι καλούπι
τακλάς: (κωλο)τούμπα, ακροβατικό ⟨τουρκ. takla(k)
τακτικά: κόσμια, φρόνιμα
τακτικός: κόσμιος· τυπικός, φιλοφρονητικός
ταλαιπωρία: βάσανο· μιζέρια
ταλέρι: πιάτο· εκφρ.: ταλέρι με το μαχαιροπίρουνον και με την πετσέταν: σερβίτσιο· ταλέρια και μαχαιροπίρουνα: σερβίτσια ⟨ιταλ. tagliere,-o
ταμείον: θησαυροφυλάκιο, σκεύος
ταξίδι(ον): ταξίδι· δρόμος, διαδρομή· πορεία, βήμα, ρυθμός πορείας· περιπλάνηση· έξοδος, αναχώρηση

τάξις,-η: τάξη· αρμονία· τακτοποίηση· διάταξη, κανονισμός· σειρά, αράδα· κατάσταση· βαθμός, βαθμίδα· έθιμο· ιδιότητα, αξίωμα· έκφρ.: εις τάξην: τακτοποιημένος,-η,-ο (κτλ.)

ταπεινά: χαμηλόφωνα, ήσυχα, ήρεμα

ταπεινός: χαμηλός· εξασθενημένος, ξεπνοϊσμένος

ταπεινώ(νω): κρίνω/θεωρώ ταπεινότερο, ευτελέστερο, καταβαραθρώνω

ταπείνωσις,-η: ταπεινοφροσύνη, ταπεινό ύφος· ταπεινότητα, χαμηλή βαθμίδα/κατάσταση· υποταγή

ταράττομαι: ταράζομαι· χτυπώ

ταραχή: (δια)ταραχή, σύγχυση· θύελλα· θυελλώδες επεισόδιο· θόρυβος

ταραχώδης: (δια)ταραγμένος, συγκεχυμένος· τρικυμισμένος· συνταρακτικός

Ταρκβίνιος: ρωμαίος βασιλιάς Ταρκύνιος ⟨Tarquinius), Ταρκίνο ⟨Tarquino

Ταρτέσιοι: Ανδαλουσιάνοι, Ταρτέσιος ⟨Tartesios

Ταρφέ, δον Αλβάρο(ς): ντον Άλβαρο Τάρφε ⟨don Álvaro Tarfe

τας βλ. αυτός, ο

Τάσιος: ισπ. ποταμός Τάχο ⟨Tajo· γεν. εν.: Τασίου

ταύτα (επίρρ.): με αυτά/έτσι τελειώνω, τέλος· βλ. και υγιαίνω

ταυτῷ βλ. εν ταυτῷ

τάχατε(ς): άραγε· έκφρ./συνδ.: τάχατες να: μήπως, άραγε, (ποτέ) δεν

ταχέως: γρήγορα

ταχινόν: πρωί· έκφρ.: ένα ταχινόν: το επόμενο πρωί

ταχινότερα: πιο πρωί, νωρίτερα

ταχύ, το: πρωί· αύριο το πρωί, πρωί της επόμενης μέρας

ταχύτης,-ητα: γρηγοράδα· αιτ. εν.: ταχύτηταν

τε και: και

τεθλιμμένος: θλιμμένος

τείχος: τείχος· τοίχωμα· τοίχος

τέλειος: τέλειος· πλήρης, συμπληρωμένος, ανελλιπής, όλος· εξέχων, κορυφαίος· ύψιστος· έξυπνος, πονηρός· αληθινός

τελειωμένος: ξεπαστρεμένος, αφανισμένος

τελειώνω,-ομαι: τελειώνω· ολοκληρώνω,-ομαι· φέρω σε πέρας· εκπληρώνω· τερματίζομαι· κλείνω· καταλήγω, καταντώ· οδηγώ σε· συνεχίζω επ' άπειρον· έκφρ.: δεν τελειώνω ένα χρόνον: δεν τελειώνω ούτε σε έναν χρόνο· τελειώνω το ζην: ξεψυχώ, πεθαίνω

τελείως: αποφασιστικά, τελεσίδικα· εντελώς· καθόλου, διόλου

τέλος: σκοπός· τέλος· τέρμα· πάτος· κατάληξη, έκβαση, αποτέλεσμα· όριο· κατάσταση· καταλάγιασμα, (αυτο)συγκράτηση· εκφρ.: διά το τέλος οπού: επειδή, με δεδομένο το ότι, λόγω του ότι· εις το τέλος: σε κατάσταση· τέλος πάντων: στο τέλος, τελικά, κατόπιν, επίσης· το τέλος: στο τέλος, τελικά· βλ. και έχω

τελώνης: φορολόγος, φοροσυλλέκτης

τέντα: σκηνή· στέγαστρο/πανί

τεντώνω: τανύω, απλώνω· έκφρ.: τεντώνω το δοξάρι: τοξεύω

τέρας: θαυμαστό/τερατώδες θέαμα
τερατώδης: θαυμαστός, πάρα πολύ παράξενος
Τερέζα βλ. Πάντσα, Τερέζα
Τερέζα Κασκάσια,-ιο βλ. Κασκάσια
Τερέντσιος: συγγραφέας Τερέντιος (Publius Terentius Afer), Τερένθιο ⟨Terencio
τέρμενον/τέρμινον: τέλος, κατάληξη, κατάντια ⟨ιταλ. termine,-o
τερπιγές: σάλτσα ⟨τουρκ. terbiye
τες βλ. αυτός, ο
τέσσαρες,-οι,-ες/τέσσερα,-αρα: τέσσερις,-α· αρσ. ονομ.: τέσσαρες,-οι· αιτ.: τέσσαρες,-ας,-ους· θηλ. ονομ.: τέσσαρες· αιτ.: τέσσαρες,-ας· ουδ. ονομ. και αιτ.: τέσσερα,-αρα
Τέσσερα βιβλία του Άμαδις της Φράντσας, τα βλ. *Τα τέσσερα βιβλία του Άμαδις της Φράντσας*
τεταραγμένος: ταραγμένος, αλλοιωμένος, παθιασμένος
τέτζερης: τέντζερες,-ης, μεταλλική κατσαρόλα, χύτρα ⟨τουρκ. tencer(e)
τετιμημένος: τιμημένος, έντιμος
τέτοιος: τέτοιος· εκείνος, αυτός· ο ακόλουθος, ο εξής
τετρακόσες,-α: τετρακόσιες,-α
τέχνη: τέχνη· επάγγελμα, θέση, αξίωμα· συντεχνία· τέχνασμα, επινόηση· πανουργία· έκφρ.: δεν έχω τέχνην: είμαι ανεπάγγελτος
τεχνικά: αριστοτεχνικά· φτιαχτά, πονηρά
τεχνικός: τεχνητός· κατασκευασμένος, πλαστός· τεχνουργημένος, λεπτουργημένος, περίτεχνος
τζάντζαλον: κουρέλι
τζαντζαλοπάνι: κουρελόπανο, διάτρητο ύφασμα
τζεβαγερικά/τζεβαχερικά (πληθ.): πολύτιμα πετράδια, κοσμήματα ⟨τουρκ. cevahir
τζεβαχερτζής: κοσμηματοποιός, κοσμηματοπώλης ⟨τουρκ. cevahirci
τζιγρανισμένος βλ. τζουγρανισμένος
τζ(ι)ουτζές: νάνος ⟨τουρκ. cüce
τζόια: πολύτιμος λίθος· κόσμημα ⟨ιταλ. gioia
τζουγράνισμα: γρατζούνισμα
τζουγρανισμένος/τζιγρανισμένος: γρατζουνισμένος
τζουγρανώ,-ίζω: γρατζουνίζω· γ΄ εν. παρατ.: ετζουγρανούσεν
τζουτζές βλ. τζ(ι)ουτζές
τη βλ. αυτός, ο
τη αληθεία βλ. αλήθεια
τηλαυγέστατος: που λάμπει/ακτινοβολεί πάρα πολύ από μακριά, λαμπρότατος
την βλ. αυτός, ο
την προχθές βλ. προχθές
την σήμερον (ημέραν) βλ. σήμερον
τήνα βλ. ο
της βλ. αυτός, ο

τι: κάτι· ό,τι· βλ. και τις

τί: τί· τί είδους· ό,τι· σε τί, πώς· γιατί· εκφρ.: τί ανάθεμα (επιφ.): ανάθεμα, α, που να πάρει· τί λογής: με τί/ποιο τρόπο, πώς· τί οφάρι είναι καλύτερον διά λόγου μας: τί ψάρι(α) πιάνουμε (μεταφ.)· βλ. και τίς

Τίβερος (γεν., λανθ.): του Τίβαρ, μυθικού τόπου από καθαρό χρυσάφι ⟨Tíbar

Τίβρις: ιταλ. ποταμός Τίβερις, Τίμπρε ⟨Tibre· γεν. εν.: Τίβρεως

Τιμάντος (γεν., λανθ.): του ζωγράφου Τιμάνθους, Τιμάντες ⟨Timantes

τιμαρχανάς: τρελοκομείο ⟨τουρκ. timarhane

τιμή: τιμή· αξία· αξίωμα· υψηλό/ταιριαστό επίπεδο· αμοιβή· ποιότητα· απόδοση τιμής, τιμητική συμπεριφορά· εκτίμηση, υπόληψη· τιμιότητα, εντιμότητα· αγνότητα, παρθενιά· διακριτικότητα, εχεμύθεια, φρόνηση· καλή έκβαση, επιτυχία· έκφρ.: στέργω και εγώ με την τιμήν μου: συγκατατίθεμαι/θέλω και εγώ να παραδώσω/χάσω την παρθενιά μου

τιμημένος,-ους: τίμιος, έντιμος· ανώτερος, διακεκριμένος· τιμητικός· ευγενικός· ενάρετος,-η· αγνός,-ή· σεμνός, ντροπαλός

τιμίνι: περσικό νόμισμα αξίας περίπου μισής οθωμανικής λίρας ⟨περσ. tumin· ρεάλι/ιούλιος, υποδιαίρεση νομισμάτων μεγαλύτερης αξίας, π.χ. ένα δωδέκατο του «ασλανιού» (δυτικοευρωπαϊκού ασημένιου νομίσματος – ολλανδικού τάλιρου κ.ά. – με παράσταση λιονταριού που κυκλοφορούσε και στην οθωμανική αυτοκρατορία) ή ένα δέκατο του «σκούδου»/«δουκάτου» (⟨ιταλ. giulio, «ιουλίου», ασημένιου νομίσματος του 16ου αι. κ.ε., που κυκλοφορούσε από την εποχή του πάπα Ιούλιου Β΄, 1503-1513), «γρόσι», κέρμα ⟨ισπ. real· μισό τιμίνι: μισό ρεάλι

τίμιος: έντιμος· τιμιότατος: εντιμότατος

τιμώ: τιμώ· σέβομαι· γ΄ εν. οριστ. αορ.: ετιμήσετε· έκφρ.: τιμώ του λόγου μου: τιμώ τον εαυτό μου

τιμωρία: τιμωρία· ποινή

τινάς: κάποιος· κανείς· αρσ. αιτ. εν.: τινά(ν)· βλ. και τις

τίνασμα: τίναγμα, πέταμα

τίποτε(ς),-ις (επίρρ. και αντων.): τίποτε· κάτι, κάποιοι,-ες,-α, μερικοί,-ές,-ά· έκφρ.: αυτό δεν είναι τίποτες: δεν ενδιαφέρει καθόλου, δεν πειράζει διόλου

τίποτε(ς), το: μικρή περιουσία, φτωχά πράγματα· μικρό υποστατικό, κτήμα

τίποτις βλ. τίποτε(ς)

Τιράντες,-ος (ο Μπιάνκο(ς))/Τιράντε ιλ Μπιάνκο/δε Ριάντες (λανθ.): μυθιστορικός Τιράντε ο Λευκός, Τιράντε ελ Μπλάνκο ⟨Tirante el Blanco

Τιρατι(ν)φόρα: «Συρέξω/Εβγαέξω/Πρόσεχε», Τιρατινφουόρα, ισπ. παραποτάμιο χωριό Τιρτεαφουέρα ⟨ιταλ. Tiratinfora (ισπ. Tirteafuera

Τιρατινφόρα, Πέτρος Ρέζιος βλ. Ρέζιος

τις (άρθρο και προσωπ./δεικτ. αντων.) βλ. αυτός, ο

τις (αόρ. αντων.): κάποιος· βλ. και τι, τινάς

τίς: ποιος· βλ. και τί

Τίσβη,-ε: μυθολογική Θίσβη, Τίσμπε ⟨Tisbe

τίτλος: επιγραφή· ετικέτα· λεζάντα· όνομα, επωνυμία· φήμη

τιτρώσκομαι: πληγώνομαι· έκφρ.: ετρώθη εις την καρδίαν: πληγώθηκε ερωτικά, υποδουλώθηκε στον έρωτα· βλ. και τρωθείς
το βλ. αυτός, ο
το ανάπαλιν, βλ. ανάπαλιν
το αυτό βλ. αυτός
το ένα ... το άλλο βλ. είς
το ίδιον βλ. ίδιον, ίδιος
το καλεί η χρεία/ο καιρός βλ. καλεί
το κάμ(ν)ει/κάνει χρεία βλ. κάμ(ν)ει
το κτυπώ εις το κωφόν αυτί βλ. κτυπώ
το να: να· ότι· ώστε να
το να μην+υποτ.: καθώς/επειδή δεν, με το να μην
το ολιγότερον βλ. ολιγότερον
το όλον ύστερον βλ. όλο(ν)
το οποίον βλ. οποίος
το ουδέν βλ. ουδείς
το περισσότερον βλ. περισσότερον
το πρότερον βλ. πρότερον
το πρώτον βλ. πρώτον
το πως: πως· που· επειδή
το πώς: πώς
το τί: τί
Το φως της ψυχής: *Φως της ψυχής, Λουθ ντε άλμα* ‹*Luz de alma*, ίσως το *Luz de alma cristiana* του Felipe de Meneses
τοιαύτα (επίρρ.): τέτοιας λογής, έτσι
τοιαύτος: τέτοιος, τέτοιας λογής· βλ. και τοιούτος
τοιούτης λογής (επίρρ. και επίθ.): έτσι· τέτοιος (κτλ.)
τοιούτος: τέτοιος, τέτοιας λογής· ανάλογος, όμοιος· σπουδαίος· έκφρ.: τοιούτῳ τρόπῳ: έτσι· βλ. και τοιαύτος
τοιοῦτως: έτσι
τοίχος: τοίχος· περιτειχισμένη από στοές εσωτερική αυλή (ρωμαιοκαθολικού) ναού ή μοναστηριού, κλάουστρο/κιόστρο (λανθ.)
Τολάζα βλ. Τολόζα
Τολεδάνος/τολεδένος: κάτοικος του Τολέδου· τολεδιανός ‹toledano
Τολέδης, ο/Τόλεδος, η/Τολέτο, το: ισπ. πόλη Τολέδο ‹Toledo
τόλμη: τόλμη· ευψυχία· θράσος
Τολόζα/Τολάζα (λανθ.): «Χαζή/Τρελή» (;), πόρνη Τολόσα ‹Tolosa ‹ισπ. tolo;
το(μ)ποζικός: από το Τομπόσο/Τοβόσο, του Τομπόσου/Τοβόσου ‹Toboso
Το(μ)πόζο: ισπ. χωριό Τομπόσο/Τοβόσο ‹Toboso· γεν. εν.: Τοπόζο(υ)
το(ν) βλ. αυτός, ο
τύπι: μπάλα, παιχνίδι με μπάλα,-ες ‹τουρκ. top(u)
Τοποζιάνοι: κάτοικοι του Τομπόσου/Τοβόσου ‹Toboso

Τοποζίγκα (θηλ.): γυναίκα από το Τομπόσο/Τοβόσο ‹Toboso· βλ. και Δο(υ)λτσινέα

Τοπόζο βλ. Το(μ)πόζο

τόπος: τόπος· χώρος· σφαίρα/μέρος του ουράνιου στερεώματος· χωριό· θέση, κάθισμα· διάστημα, απόσταση· περίσταση, ευκαιρία· εκφρ.: εις (τον) τόπον (μου): αντί (για μένα), ως αντιπρόσωπός (μου), ως, με την ιδιότητα· τόπος του πυρός: το τέταρτο από τα τέσσερα (κατά το πτολεμαϊκό σύστημα) μέρη του διαστήματος ανάμεσα στη γη και τη σελήνη, μέρος της φωτιάς

τοπού βλ. τσελμετσέ

τοπούζι(ον): σφαιρική, σφυροειδής ή πυραμιδοειδής κτλ. απόληξη, προεξοχή, επιστέγασμα (πύργου) ‹τουρκ. topuz

τοπουζιά: χτύπημα με σφύρα, ρόπαλο/παλούκι ‹τουρκ. topuz

Τοράλβα, δοτόρ: πτυχιούχος Τορράλμπα ‹Torralba

Τορδεσιλιάνος: συγγραφέας από το Τορντεσίλιας, Αμπελιανέδα ‹Tordesillas, Alonso Fernández de Avellaneda· βλ. και Αβελιανός, Αραγουνιέζος

Τορελίας, Βικέντιος δον: ντον Βιθέντε Τορρέλιας, μέλος καταλανικής πολιτικοστρατιωτικής φατρίας ‹don Vicente Torrellas

Τορελίας, Κλάουκελ: Κλαουκέλ Τορρέλιας, μέλος καταλανικής πολιτικοστρατιωτικής φατρίας ‹Clauquel Torrellas

Τοσίλος/Τοσίρος (λανθ.)/Τόσολος (λανθ.): αυλικός Τοσίλος ‹Tosilos

Τοσκάνα: ιταλ. περιοχή Τοσκάνη, Τοσκάνα ‹Toscana

Τόσολος βλ. Τοσίλος

τόσον: τόσο· το ίδιο, ανάλογα· εκφρ.: εις τόσον οπού: τόσο που· τόσον καλλιότερα ... οπού: και μάλιστα· τόσον καλύτερα: τόσο το καλύτερο· τόσον οπού: έτσι ώστε· τόσον ... όσον: έτσι ... όπως· τόσον ... όσον και: το ίδιο ... όπως και· τόσον ... ωσάν: τόσο/έτσι ... όσο/όπως, ισοδύναμο,-α με· βλ. και εις

τόσος: τόσος· ισάριθμος· ισοδύναμος· πολύς· πληθ.: τόσοι (κτλ.): όλοι οι (κτλ.)

τοσούτος: τόσο μεγάλος

Τοστάτος (διόρθ.): επίσκοπος της Άβιλας Αλφόνσο ντε Μαδριγάλ, Τοστάδο ‹Tostado

τότες: τότε· αυτή/εκείνη τη στιγμή

Τότσιο, Ιωβάν: χωρικός Χουάν Τότσο ‹Juan Tocho

Τότσιο(ς), Λόπε: Λόπε Τότσο, γιος του Χουάν Τότσο ‹Lope Tocho

του βλ. αυτός, ο

Του επιτηδείου ευγενούς δον Κισότε της Μαντσίας: Ντελ ινχενιόσο ιδάλγο ντον Κιχότε ντε λα Μάντσα ‹*Del ingenioso hidalgo don Quijote de la Mancha*

του λόγου μου βλ. λόγου μου, (του)

τουλομίσιος: κατσικίσιος ‹τουρκ. tulum

τουλούμι(ον): (δερμάτινο) ασκί· (λεπτό) κατσικίσιο δέρμα ‹τουρκ. tulum

τουλούπα: τούφα μαλλιού, βαμβακιού ή άλλης υφαντικής ύλης έτοιμης για γνέσιμο με το χέρι

τουλπάνι: γυναικείο κεφαλομάντιλο από λεπτό και αραιά υφασμένο βαμβακερό ύφασμα, βέλο· τουρμπάνι

τουρβάτσικα (πληθ.): τορβάδες, σάκοι, αποσκευές/καλαμπαλίκια ‹τουρκ. torba
τουρκευμένος: εξισλαμισμένος
τουρκεύω: εξισλαμίζομαι
τούρκικος: μουσουλμανικός
Τουρκομερίτισσες (πληθ.): γυναίκες της Τουρκίας/της μουσουλμανικής Ανατολής, Ανατολίτισσες
τούρκος/Τούρκος: μουσουλμάνος· μουσουλμάνος ή εξισλαμισμένος της Ανατολής· τουρκομερίτης, μέλος της προνομιούχας τάξης στην οθωμανοκρατούμενη Αλγερία· Οθωμανός,-οί Τούρκος,-οι· οθωμανός σουλτάνος· οθωμανική αυτοκρατορία· γεν. πληθ.: τουρκών/Τουρκών
Τουρπίνος: αρχιεπίσκοπος Τουρπίν ‹Turpín
τους βλ. αυτός, ο
τουφεκάκι: μικρό φορητό πυροβόλο όπλο, μικρό κυνηγετικό όπλο
τουφεκία: πυροβολισμός (με αρκεβούζιο ή μικρό κυνηγετικό όπλο)· ονομ. πληθ.: τουφεκίες
τουφέκι(ον): φορητό πυροβόλο όπλο, αρκεβούζιο
τραβώ,-ιώμαι,-ιούμαι/τραβίζω,-ομαι: τραβώ,-ιέμαι· σέρνω,-ομαι, οδηγώ,-ούμαι· τραβώ το σκοινί, χτυπώ· σημαίνω (μουσικό όργανο, σήμαντρο)· αρχίζω· υποφέρω· υφίσταμαι· αποσύρομαι· γ΄ εν. οριστ. ενεστ.: τραβεί· α΄ εν. οριστ. αορ.: ετράβηξα/ετράβησα (κτλ.)· α΄ εν. υποτ.: τραβήξω/τραβήσω (κτλ.)· εκφρ.: ετράβηξαν οι καμπάνες: ήχησαν/σήμαναν οι καμπάνες/τα σήμαντρα, δόθηκε συναγερμός· τραβώ κόπον: υφίσταμαι ταλαιπωρία, μπαίνω σε βάσανα· τραβώ/τραβίζω την ζημίαν: υφίσταμαι, έχω τη ζημία· τραβιώμαι,-ιούμαι οπίσω: οπισθοχωρώ, αποσύρομαι
τραγούδι: τραγούδι· έμμετρο ποίημα· (έμμετρη) μυθιστορία, ρομάντσα,-ο· (ηρωικό) άσμα
Τραγούδι απελπισμένον: *Κανθιόν ντεσεσπεράδα* ‹*Canción desesperada*
Τραγουδιστής: *Βιβλίο τραγουδιών*, *Κανθιονέρο* ‹*Cancionero*
τραγουδιστής/τραγωδιστής: τραγουδιστής· ποιητής
τραγουδώ/τραγωδώ: τραγουδώ· απαγγέλλω έμμετρο ποίημα
τραγωδία: «θέατρο», (υποκριτική) παράσταση
τραγωδητός (λανθ.;): τραγουδισμένος/περίφημος
τραγωδιστής, τραγωδώ βλ. τραγουδιστής, τραγουδώ
τρακόσιες, τρακόσια βλ. τρ(ι)ακόσιες
τραλισμένος: ζαλισμένος, σκοτισμένος· κακοποιημένος, καταχτυπημένος
τράπεζα: τραπέζι· τραπεζομάντιλο, σερβίτσια/πιατικά
τράπεζον, το/τράπεζος, η (;): τραπεζομάντιλο
Τραποβάνα: Ταπροβάνη, Κεϋλάνη/Σρι Λάνκα, Τραποβάνα ‹Trapobana
Τρε Κόδε, οι (πληθ.): Τρεις Ουρές, Τρες Κόλας ‹ιταλ. Tre Code ‹ισπ. Tres Colas· βλ. και Τριφάλδη
Τρε Φάλδε, οι (πληθ.): Τρεις Φούστες, Τρες Φάλδας ‹ιταλ. Tre Falde ‹ισπ. Tres Faldas· βλ. και Τριφάλδη

Τρέβουλος (λανθ.): ποιητής Τίβουλος (Albios Tibullus), Τίμπουλο ⟨Tibulo· γεν. εν.: Τρεβούλου

τρέλα: παραφροσύνη· ανοησία· μανία, λύσσα

τρελάδα: τρέλα, ανοησία

τρελαίνω: τρελαίνω· ξετρελαίνω, γοητεύω

Τρελός, δον: ευγενής Τρελός (ειρων.), ντον Τόντο ⟨don Tonto· βλ. και Κισ(ι)ότε

τρελός (επίθ. και ονομ.): παράφρων· ανόητος, ελαφρόμυαλος

τρελούτσικος: ελαφρόμυαλος

τρεμουντάνα: βορινός άνεμος, βοριάς ⟨ιταλ. tramontana

τρέξιμον: τρέξιμο· πορεία τροχάδην, εξόρμηση· ροή, κατεύθυνση

τρέπομαι: μετατρέπομαι, αλλάζω

τρέχει (απρόσ.): συντρέχει, συμβαίνει (στην τρέχουσα επικαιρότητα)

τρέχω: τρέχω· επεκτείνομαι, παρασύρομαι· έκφρ.: τρέχω άνω κάτω: τρέχω και ξανατρέχω, τρέχω μπρος πίσω

Τριάδα, Αγία: χριστιανικός τριαδικός Θεός· αιτ.: Αγίαν Τριάδαν· βλ. και Ιησούς, Θεός, Κύριος

τρ(ι)ακόσιες,-ια: τριακόσιες,-ια

τρίβω: τρίβω· καθαρίζω· περιποιούμαι/τρίβω με αλοιφή/επάλειψη

τριγυρίζω: βηματίζω πάνω κάτω, διασχίζω περπατώντας· περιοδεύω· περιπολώ

τριγυρισμένος: περιτριγυρισμένος/περιτριγυρίζοντας· κουλουριασμένος

τριγύρω: γύρω· ολόγυρα, προς όλες τις κατεθύνσεις· περιμετρικά· εκφρ.: είμαι τριγύρω: παρίσταμαι· τριγύρω εις: ολόγυρα, σε όλη την έκταση προς

Τριοπίκιος (λανθ.), Ιωάννης: μόρος Χουάν Τιοπιέγιο ⟨Juan Tiopieyo

τρισάθλιος: πάρα πολύ δυστυχισμένος· κατακαημένος· πάμπτωχος

Τριφάλδη,-α/Τριφούλδη (λανθ.), κοντέσα/δουκέσα: κόμησα «Τρίφουστη/Τρίουρη», κοντέσα Τριφάλντι ⟨condesa Trifaldi· βλ. και Δολορίδα, Παραπονημένη ματρόνα

Τριφαλδίνος (ο της Άσπρης Γενεάδος): ο «Τρίφουστος/Τρίουρος Ασπρογένης», Τριφαλντίν ελ ντε λα Μπάρμπα Βλάνκα ⟨Trifaldín el de la Barba Blanca

Τριφούλδη βλ. Τριφάλδη

τρίχα: τρίχα· έκφρ.: από τρίχα τρίχα: τρίχα τρίχα, εντελώς

τρομασμένος: τρομαγμένος

τρόπαιον/τρόφαιον: τρόπαιο ⟨ιταλ. trofeo ⟨ελλ. τρόπαιον

τρόπος: τρόπος· μέθοδος, μέσο· κόλπο· καλός τρόπος, αρχοντιά· εκφρ.: εις αυτόν τον τρόπον: έτσι· εις/κατά τον τρόπον: με τον τρόπο, κατά τη/τις συνήθεια,-ες, κατά τους νόμους/το τυπικό· εις τοιούτον τρόπον: έτσι· εις τρόπον οπού: έτσι ώστε· με αυτόν τον τρόπον: έτσι· τρόπος ομιλίας: έκφραση

τρούμπα μαρίνα: ναυτικός σίφωνας/σάλπιγγα, μονόχορδο όργανο με μακρύ εξαγωνικό ηχείο ⟨ιταλ. tromba marina

τρουμπέτα: σάλπιγγα ⟨ιταλ. trombetta· γεν. πληθ.: τρουμπέτων/τρουμπετών

τρουτσιβέλα: (ξερός/αλατισμένος) μπακαλιάρος, τρουτσουέλα ⟨ισπ. truchuela

τρόφαιον βλ. τρόπαιον

τροχός: ρόδα· τροχός (της τύχης, του χρόνου κτλ.)· τρόπος, κατεύθυνση

τρύπα: τρύπα· σπηλιά

τρυφερός: μαλθακός· τρυφηλός, ηδονικός

τρυφή: απόλαυση

Τρωάς,-άδα: αρχαία/μυθική Τροία· τόπος μεγάλης ήττας/καταστροφής, «Βατερλό» ⟨Troya· γεν.: Τρωάδος· αιτ. Τρωάδαν

τρώγω: τρώω· εκφρ.: έφαγα το ψωμί του και το άλας του: ήμουν μισθωτός, υπηρέτης του· τρώγω ψωμί: γευματίζω/δειπνώ, κάθομαι στο ίδιο τραπέζι

τρωθείς (μτχ.): πληγωμένος· βλ. και τιτρώσκομαι

τσάγκαρης: τσαγκάρης

τσακίζω,-ομαι: σπάζω· κομματιάζω,-ομαι· παραβιάζω· κάνω να ναυαγήσει, βουλιάζω· έκφρ.: τσακίζω το κεφάλι μου: μαλώνω· βασανίζομαι, πασχίζω

τσακσίρι: παντελόνι με φαρδιά ζώνη (και χωμένο σε μπότες από δέρμα αγριοκάτσικου)· ανεπίσημο/πρόχειρο παντελόνι ⟨τουρκ. çakşir

τσαλαπατώ: ποδοπατώ, συνθλίβω με τα πόδια· υποτάσσω· γ΄ εν. υποτ. ενεστ.: τσαλαπατεί

τσαρουχάκια (πληθ.): (ευτελή) καννάβινα/μάλλινα παπούτσια ⟨τουρκ. çarık

τσελεπής: ευγενής, καλοαναθρεμμένος, με καλούς τρόπους ⟨τουρκ. çelebi

τσελεπίδικος: καλοαναθρεμμένος ⟨τουρκ. çelebi

τσελεπ(ι)λίκι: ευγένεια, καλή ανατροφή· καλοί τρόποι· κομψότητα ⟨τουρκ. çelebilik

τσελμετσέ τοπού: παιχνίδι με τίναγμα ή κλότσημα μπάλας, χειροσφαίριση/ποδόσφαιρο ⟨τουρκ. çelme(k)+top(u) (;)

Τσερβάντες/Τσερβέντες (λανθ.), Μιχαήλ: συγγραφέας Μιγκέλ ντε Θερβάντες ⟨Miguel de Cervantes

τσερεμόνια/τσεριμόνια/τσιρεμόνια/τσιριμόνια: φιλοφρόνηση· εθιμοτυπία, τελετουργία· τελετή· μυητική/διαβατήρια τελετουργία· τυπικότητα, πιστή τήρηση λεπτομερειών· εκζήτηση, παραξενιά ⟨ιταλ. ceremonia, cerimonia, cirimonia· έκφρ.: διδάσκαλος των τσιριμονιών βλ. διδάσκαλος

τσερεμονιάλε: εθιμοτυπικό, τελετουργικό, πρωτόκολλο ⟨ιταλ. ceremoniale

τσεριμόνια βλ. τσερεμόνια

τσικόρια: πικραλίδα, αντίδι ⟨ιταλ. cicoria· έκφρ.: νερό(ν) της τσικόριας: αφέψημα πικραλίδας, πικροζούμι

τσιμπηματιά: τσιμπιά

τσιόχα: (πράσινο) πολυτελές ύφασμα· ύφασμα/πέλος (φλαμανδικού) χαλιού/ταπισερί· ύφασμα, πανί ⟨τουρκ. çuha

τσιράκι: βοηθός, παραγιός ⟨τουρκ. çırak

τσιρεμόνια, τσιριμόνια βλ. τσερεμόνια

τσιτωμένος: τεντωμένος

τσιτώνω: τεντώνω· ανοίγω διάπλατα

τσίφνα: κόρυζα, αρρώστια πτηνών/πουλερικών

τσορτοζίνος: (ρωμαιοκαθολικός) μοναχός του (αυστηρού) τάγματος του αγίου Μπρούνου ⟨ιταλ. certosino ⟨ισπ. cartujo

τσουλοφρίζομαι: τσουρουφλίζομαι, καίομαι· γ΄ εν. οριστ. αορ.: ετσουλοφρίστηκεν

τσουμαδίζομαι: μαδιέμαι

τσουμαδισμένος: μαδημένος, βγαλμένος, ξερριζωμένος

Τσούτα Ραάλε (λανθ.): ισπ. πόλη Θιουδάδ Ρεάλ ⟨Ciudad Real

τυγχάνει/τυχαίνει (απρόσ.): τυχαίνει· συμβαίνει, είναι· αρμόζει, ταιριάζει, πρέπει· φαίνεται καλό· είναι ανάγκη, χρειάζεται· οφείλεται· αξίζει· ανήκει, αποτελεί ευθύνη, αφορά· εκφρ.: απλώς και ως έτυχε βλ. απλώς· καθώς ετύχαινε: τυχαία, κατά τύχη· οπού τυχαίνει: τέτοιου είδους, μη ευνοημένος (κτλ.)

τυγχάνω/τυχαίνω: συναντώ, βρίσκω· μπαίνω/βασανίζομαι σε περιπέτειες (;)· έκφρ.: τυγχάνω συγχωρήσεως: βρίσκω συγχώρεση, με συγχωρεί,-ούν (κτλ.)

τυλιγάδι: έλικα, ανέμη, φτερό (ανεμόμυλου)

τυπογραφία: τυπογραφείο

τύπος: καλούπι, πρότυπο· τυπογραφική πρέσα, τυπογραφία, εκτύπωση· έντυπη μορφή· έντυπο,-α· τυπικό, δόγμα· έκφρ.: εις τον τύπον: κατά τον τύπο, το τυπικό, το δόγμα

τυπωμένος: εντυπωμένος, χαραγμένος· δημοσιευμένος σε έντυπο· ζωγραφισμένος· παραστημένος σε χαρακτικό

τυραννισμένος: κατεργασμένος εξουθενωτικά

τυραννώ: βασανίζω

τυφλαίνω/τυφλώνω: τυφλώνω· απατώ, ξεγελώ· γ΄ πληθ. παρατ. ή οριστ. αορ.: ετύφλαναν

τυφλόσοφος: «ξυλόσοφος» (ειρων.), αμπελοφιλόσοφος/λαϊκός φιλόσοφος, αποτυχημένος/ανόητος φιλόσοφος

τυφλός (επίθ. και ουσ.): τυφλός· τυφλός ζητιάνος/περιπλανώμενος τραγουδιστής

τυφλώνω βλ. τυφλαίνω

τυχαίνει βλ. τυγχάνει

τυχαίνω βλ. τυγχάνω

τύχη/Τύχη: τύχη· μοίρα· ευκαιρία· περιπέτεια· κατόρθωμα· περιουσία· θεά Τύχη, προσωποποίηση της Τύχης ⟨Fortuna· εκφρ.: κακή τύχη: κακοτυχία, δυστυχία, συμφορά· καλή τύχη: καλοτυχία, ευτυχία· τα της τύχης: οι περιπέτειες, οι υποθέσεις/τα ζητήματα/θέματα των περιπετειών

τυχηρός (επίθ. και ουσ.): τυχαίος· περιπετειώδης· τυχοδιωκτικός· φίλος της περιπέτειας· τυχοδιώκτης· εκφρ.: τυχηρόν πράγμα: περιπετειώδης ύλη· τυχηρόν συναπάντημα: περιπέτεια

τῳ βλ. αυτός, ο

τῳ άμα, εν βλ. εν

τῳ όντι και τη αληθεία: πράγματι, στ' αλήθεια

τῳ πράγματι: πραγματικά, στ' αλήθεια· διόλου

Τωμαζίλιος ο Σκαπιλίατος: «Θωμάκος ο Άσωτος», Τομασίλιο ελ Τραβιέσο ⟨ιταλ. Tomasiglio lo scapigliato ⟨ισπ. Tomasillio el Travieso

Τωμάζο(ς) Ζενζιάλε βλ. Ζενζιάλε

Τωμάζος/Τωμόζο(ς) Καράσκο(ς) βλ. Καράσκο(ς), Τωμάζος

τώρα: τώρα· νά που· εκφρ.: τώρα κοντά: πρόσφατα, πριν λίγο· τώρα νεωστί: πρόσ-

φατα, πριν λίγο· τώρα τώρα: τώρα αμέσως
τωρινός: σύγχρονος· νεότερος, πρόσφατος

υβρίζω,-ομαι: προσβάλλω,-ομαι· μπορώ να προσβάλω/προσβληθώ
ύβρις,-η/ύβριτα: προσβολή, δολιοφθορά/κακουργία, αυθαιρεσία, αδικία· έπαρση, αλαζονεία· πολυτέλεια· αιτ. εν.: ύβρην· ονομ. και αιτ. πληθ.: ύβριτες
υβρισία: βρισιά, προσβολή· αιτ. πληθ.: υβρισίες
υβρισμένος: που εχει υποστεί προσβολή, αδικία
ύβριτα βλ. ύβρις
υγεία: υγεία· θεραπεία· σωτηρία· εκφρ.: έχε(τε) υγείαν: γεια σου/σας, αντίο· σας αφήνω υγείαν: γεια σας, φεύγω
υγιαίνω: είμαι γερός, καλά· β΄ εν. προστ. ενεστ.: υγίαινε· έκφρ.: ταύτα, και υγίαινε: αυτά είχα να σου πω/γράψω, με αυτά/έτσι τελειώνω, και γεια σου· βλ. και ταύτα
υγιής: γερός· σώος· αρσ. αιτ. εν.: υγιά/υγιή
υγρότης του σώματος: σωματικό υγρό, σπέρμα
υδρωπικιασμένος: υδρωπικός, με ακόρεστη δίψα
ύλη: (θεματικό ή ειδολογικό) είδος, κατηγορία· θέμα, υπόθεση· γενιά, σόι
(υ)πα(γ)αίνω: πηγαίνω· παίρνω και πηγαίνω (κάποιον)· φεύγω, αναχωρώ· βγαίνω στη γύρα, βγαίνω βόλτα· ξεκουμπίζομαι· επιστρέφω· γ΄ εν. οριστ. αορ.: επάγησε· γ΄ πληθ.: επά(γ)ησαν· εκφρ.: υπαγαίνει η δουλειά μου ομπρός: η δουλειά μου πάει καλά, προκόβω· (υ)πα(γ)αίνω εις την καλήν την ώραν: πηγαίνω στο καλό· βλ. και πηγαίνω, (υ)πά(γ)ω
(υ)πά(γ)ω: πηγαίνω· φεύγω· β΄ εν. προστ. αορ.: ύπαγε· απαρέμφ. αορ.: πάγει· εκφρ.: καλά πάμεν (ειρων.): φωτιστήκαμε/μας φώτισες, τώρα μάλιστα· (υ)πά(γ)ω διά να δώσω και ύστερον λαμβάνω: πηγαίνω για μαλλί και βγαίνω κουρεμένος· (υ)πά(γ)ω εις την στράταν μου: τραβώ τον δρόμο μου, φεύγω· υπάγω εκεί οπού επήγεν και ο παππούς μου: πηγαίνω στα θυμαράκια, πεθαίνω· (υ)πά(γ)ω κατόπι: παίρνω από πίσω, ακολουθώ· (υ)πά(γ)ω προς το μέρος της θαλάσσης: ανοίγομαι στη θάλασσα· βλ. και πηγαίνω, (υ)πα(γ)αίνω
υπακούω: υπακούω· συγκατατίθεμαι, δέχομαι· ακούω, γίνομαι ακουστός από, μιλώ για να με ακούει μόνον
(υ)πανδρεία: πάντρεμα, γάμος
υπανδρεμένος: παντρεμένος
(υ)πανδρεύω,-ομαι: παντρεύω,-ομαι· νυμφεύω,-ομαι· γ΄ εν. παρατ.: υπανδρεύουνταν
υπενάντιος: αντίδικος, αντίπαλος
υπέρ: υπέρ· (παρα)πάνω από
Υπεραγία Θεοτόκος: Παναγία (Nuestra Señora
υπεραίρομαι: επαίρομαι, περηφανεύομαι
υπερασπίζομαι: υπερασπίζομαι· προστατεύω
υπεράσπισις,-η: προστασία, φροντίδα· φύλαξη
Υπερασπιστής της Ισπανίας: Υπέρμαχος/Προστάτης της Ισπανίας/των ισπανικών

κρατών, απόστολος Ιάκωβος (αδελφόθεος), Σαν Ντιέγο Ματαμόρος ⟨Patrón de las Españas· βλ. και Αβουκάτος της Ισπανίας, Σαντιάγος

υπερβαίνω: υπερέχω, υπερτερώ· ξεπερνώ· γ΄ εν. υποτ. και απαρέμφ. αορ.: υπερέβει

υπερηφάνεια: περηφάνια, έπαρση· τουπές, ακαταδεξιά

υπερήφανος: ψηλός· μεγαλοπρεπής, πολυτελής, υπέροχος· αυθάδης, αλαζονικός· ακατάδεχτος, ασυγκίνητος

υπερμαχώ: μάχομαι για υπεράσπιση κάποιου

υπερμεγέθης: τεράστιος

υπέρογκος: αλαζονικός, φαντασμένος

υπήκο(υ)ος (επίθ. και ουσ.): υπάκουος· υποτελής, υπήκοος· ονομ. πληθ.: υπήκουοι· αιτ.: υπηκόους

υπηρεσία: υπηρεσία· εργασία υπηρέτη· εκδούλευση· δουλειά, «πλάκα»

υπηρέτης: υπηρέτης· ιπποκόμος· αρσ. γεν. πληθ.: υπηρέτων· έκφρ.: υπηρέτης από το παλάτι: υπηρέτης/λακές του παλατιού/αρχοντικού, ιπποκόμος

υπηρετικότατος: πάρα πολύ υπόχρεος, δουλικότατος (εξεζητ. ή ειρων.)

υπηρετώ,-ούμαι: βοηθώ, εξυπηρετώ,-ούμαι· είμαι υπηρέτης/υπηρέτρια, δουλεύω ως υπηρέτης/υπηρέτρια

υπισχνούμαι: υπόσχομαι· βλ. και υπόσχομαι

ύπνος: ύπνος· έκφρ.: κοιμούμαι έναν ύπνον: παίρνω τον πρώτο ύπνο, κοιμάμαι λίγο

υπό: κάτω· από· υπό+γεν.: κάτω από, με την επίβλεψη· έκφρ.: υπό κάτω: από κάτω· από το έδαφος· βλ. και αποκάτω, υποκάτω

υπόγραμμα: συμφωνητικό· διαβατήρια/εγγυητική επιστολή (σαλβοκοντότο)

υπογράφομαι: βάζω την υπογραφή μου, υπογράφω

υπόδημα: παπούτσι· μπότα

υποθεσάρεος/υποθεσιάρης: που ζητά ακρόαση για υπόθεσή του, που υποβάλλει αίτημα· (δια)πραγματευτής· γεν. και κλητ. εν.: υποθεσιάρη· γεν. πληθ.: υποθεσαρέων· αιτ.: υποθεσιάρηδες

υπόθεσις,-η: περίσταση, ευκαιρία· θέμα, λόγος· σκοπός· χρέος· δουλειά, βρομοδουλειά· σημείο· ιστορία, διήγηση· ζήτημα, πρόβλημα· δικαστική υπόθεση, δίκη· πληθ.: υποθέσεις/υπόθεσες· εκφρ.: (είναι) μεγάλη υπόθεσις: (είναι) κάτι το σπουδαίο/ασήμαντο, σιγά το πράγμα! (ειρων.)· καθ' υπόθεσην βλ. κατά

υποθετικώς: αν/ας υποτεθεί· έκφρ./συνδ.: υποθετικώς αν: αν/ας υποτεθεί πως, έστω ότι

υποθέτω: υποθέτω· δέχομαι· έκφρ.: ας υποθέσομεν: ας υποτεθεί, έστω· ας λογαριάσουμε, ας (απο)δεχτούμε

(υ)ποκάμισο(ν)/πουκάμισον: εσώρουχο· μακρύ σώβρακο, παντελονάκι· φανέλα ντεκολτέ· εσωτερικό ένδυμα, πουκάμισο, πουκαμίσα· έκφρ.: σιδηρένιον υποκάμισον: (πλεχτός/δικτυωτός) μεταλλικός θώρακας

υποκάτω: κάτω· έκφρ.: υποκάτω εις: κάτω σε, κάτω από· βλ. και αποκάτω, υπό

υποκάτω, ο: κατώτερος, του κάτω ορόφου

υποκάτωθεν: κάτω, αποκάτω

υπόκειμαι: είμαι υπόχρεος, υποτάσσομαι

υποκείμενον: άτομο, πρόσωπο· αντικείμενο· θέμα· υποστήριγμα, βάθρο, θεμέλιο
υποκείμενος (μτχ./επίθ.): που υπόκειται σε, που βρίσκεται κάτω από την εξουσία, επιρροή, έλεος κάποιου· εκτεθειμένος· υπήκοος, υποτελής
υπόκλισις,-η: υποταγή
υποκρίνομαι: κρύβω
υποκριτικός: φαινομενικός, πλαστός
υπολαμβάνω: νομίζω· φαντάζομαι· αντιλαμβάνομαι
υπόληψις,-η/απόληψις,-η: γνώμη, άποψη· εκτίμηση, τιμή, φήμη· διακριτικότητα· (φανταστική) ιδέα, φαντασίωση
υπομένω: υπομένω, υποφέρω· απομένω, (παρα)μένω, αναμένω
υπομονή: υπομονή, εγκαρτέρηση· άνεση χρόνου
υπομονητικός: καρτερικός, φιλειρηνικός
υπομονητικώς: υπομονετικά
υποπτεύομαι: αμφιβάλλω· φοβούμαι· βάζω στον νου μου, φαντάζομαι, πιστεύω
ύποπτος: γεμάτος υποψίες, αβεβαιότητα· φοβισμένος· διστακτικός, αναποφάστος· ανήσυχος, αναστατωμένος· απορημένος, έκπληκτος· εξημμένος, σε έξαψη/ένταση
υποσταίνω,-ήνω: καθιστώ· παρουσιάζω, εμφανίζω· προβάλλω, προσκομίζω· (υπο)στηρίζω· εξακριβώνω, επαληθεύω· μτχ. ενεστ.: υποστήνοντας
υποστάσιον: υποστατικό, (αγροτικό) κτήμα
υποστατικόν: (αγροτικό) κτήμα
υποστήνω βλ. υποσταίνω
υπόστησις,-η: εκδήλωση, διακήρυξη
υπόσχεσις,-η: υπόσχεση· λόγος τιμής· υπόθεση (λανθ.)
υπόσχομαι: υπόσχομαι· (δια)βεβαιώνω· δίνομαι ως υπόσχεση· α΄ εν. οριστ. αορ.: υποσχέθηκα· β΄ εν.: υποσχέθης· βλ. και υπισχνούμαι
υποταγή: εξουσία
υποτάζω,-ομαι/απατάζω: κατακτώ,-ώμαι, σκλαβώνω,-ομαι· είμαι κύριος, κατέχω· υποτάσσομαι, παραδίδομαι
υποτακτικός: υπάκουος
υπουργός: (αρχι)υπηρέτης
υποφέρειν, το: το να υποφέρει/υπομένει κανείς, υπομονή, καρτερικότητα, αντοχή
υποφέρω: υπομένω· ανέχομαι
υποχορηγώ: (επι)χορηγώ, προμηθεύω
υποψία: υποψία, υπόνοια· δισταγμός· φόβος
Υρκανία: ασιατική περιοχή Υρκανία, Ιρκάνια ‹Hircania
ύστερα αφού: από τότε που, αφότου
υστερημένος: στερημένος
υστέρησις: στέρηση· απουσία, έλλειψη
υστερινός: τελευταίος
ύστερον: κατόπιν· τελευταία· τελικά, στο τέλος· διαφορετικά, αλλιώς· έκφρ.: έως το ύστερον: τελικά· βλ. και όλος

ύστερος: τελευταίος· βλ. και όλος
υστερώ,-ούμαι: στερώ,-ούμαι· χάνω· δεν έχω/διαθέτω, μου λείπει,-ουν
υψηλά: ψηλά· σε ανώτερη κοινωνική θέση
υψηλός: ψηλός· ανώτερος· λεπτός, έξυπνος
υψηλότερος: εξυπνότερος, οξυδερκέστερος
υψηλότης μου/Υψηλότης Μου, η: εγώ ο ανώτερος ευγενής, ο εξοχότατος (πρίγκιπας/δούκας)· Υψηλότης Σου/Σας/Της, η: εσείς, ο ανώτερος ευγενής, ο εξοχότατος
υψηλόφρων: αλαζονικός, υπερφίαλος
ύψος: ύψος· κορύφωση· μπόι
υψώ(νω): εξυψώνω· κρίνω/θεωρώ υψηλότερο, ανώτερο, εκθειάζω

Φάβιλας: βασιλιάς Φαμπίλα (Favila
φαγισερός: φαγώσιμος· για φάγωμα· έκφρ.: φαγισερά πράγματα: τρόφιμα
φαθηματικός (παρεφθ.): που μαθαίνει εύκολα, δεκτικός, ευάγωγος στη μάθηση· βλ. μαθηματικός
φαιδρός: εύθυμος, πρόσχαρος
φαιδρότης: ευθυμία, πρόσχαρη διάθεση
φαίνεται (απρόσ.): φαίνεται καλό· αποκαλύπτεται· έκφρ.: φαίνεται αρεστόν: φαίνεται καλό, αρέσει
φαίνομαι: εμφανίζομαι· δείχνομαι, παρουσιάζομαι· προβάλλω το φως/την αντανάκλαση· εκτίθεμαι· υπάρχω· β΄ εν. παρατ.: εφαίνουσουν· γ΄ εν.: εφαίνουνταν· εκφρ.: η ουδέποτε φανείσα: η πρωτοφανής· τον εφάνηκαν χίλιοι χρόνοι: του φάνηκε πως πέρασαν χίλια χρόνια, υπερβολικά μεγάλο διάστημα
'φαίνω: υφαίνω
φάλδε, οι (πληθ.): φούστες, πιέτες/ουρές φούστας (ιταλ. falda,-e· βλ. και Τρε Φάλδε
φαλδίλια: κρινολίνο, μακριά και πολύ φαρδιά βαμβακερή φούστα (ιταλ. faldiglia
Φάμα/Φήμη: (προσωποποιημένη) Φήμη (Fama
Φάμας, οι εννέα της: εννιά Φημισμένοι-πρότυπα των ιπποτών (Ιησούς του Ναυή, Δαβίδ, Ιούδας Μακκαβαίος· Αλέξανδρος, Έκτορας, Ιούλιος Καίσαρας· Αρθούρος, Καρλομάγνος, Γοδεφρίδος ντε Μπουγιόν) (los nueve de la Fama
φαμελία/φαμιλία: οικογένεια· γένος/γενιά, σόι
φανερά: επιδεικτικά· δημόσια· φωναχτά
φανερός: φανερός, εμφανής· σαφής· δημόσιος· ξεδιάντροπος
φανερώνω: φανερώνω· αποκαλύπτω· εκμυστηρεύομαι· περιγράφω
φανέρωσις,-η: αποκάλυψη, ξεσκέπασμα· έκφρ.: φανέρωσις,-η της απάτης: εξαγωγή/απαλλαγή από πλάνη, ξεμάγεμα
φανίζεται (απρόσ.): φαίνεται· νομίζεται· φαίνεται καλό· (μου) γουστάρει· οριστ. αορ.: εφανίσθη· υποτ.: φανισθεί
φαντάζομαι: βάζω κάτι στη φαντασία μου, ονειρεύομαι· φιλοδοξώ
φαντασία: φανταστική σκέψη, υπόθεση· φανταστικός φόβος· φαντασίωση, λανθασμένη εντύπωση· φανταστικό όραμα, οπτασία· παραίσθηση επινόηση της φαντασίας· ζήλεια στηριγμένη σε κάτι το φανταστικό· φαντασμένη συμπεριφορά,

τουπές· αλλόκοτη ιδέα, παραξενιά, καπρίτσιο, αυθαιρεσία· επιθυμία
φαντασιώδης: φανταστικός· ανύπαρκτος
φαντασιωδώς: φανταστικά
φανταστικός: φαντασμένος, αλαζονικός
Φαραωνίται: προπτολεμαϊκές αιγυπτιακές δυναστείες/Φαραώ ⟨Faraones
φαρμακευμένος: ερεθισμένος, πικαρισμένος, εξοργισμένος· λυσσασμένος
φαρμάκιον: δηλητήριο
φαρταλαμίδια (πληθ.): κατατόπια, κρύπτες ⟨τουρκ. fırdolayı (;)
Φελικία: μυθιστορική Φηλικία, Φελίθια ⟨Felicia
Φελίς Άρης της Υρκανίας: μυθιστορικός «Ευτυχής Άρης» της Υρκανίας, Φελισμάρτε ντε Ιρκάνια ⟨Felixmarte de Hircania· βλ. και Φλορισιμάρτες
φελλός: φελλόδρυς/δρυς φελλοφόρος, φελλόδεντρο· βλ. και δρυς
φελούκα: βάρκα μεταφοράς από πλοίο στην ακτή/λιμάνι ⟨ιταλ. feluca, ισπ. faluca ⟨αραβ./τουρκ. folk/floka
φεργάδα: φρεγάτα, τρικάταρτο και εξοπλισμένο μεγάλο ιστιοφόρο/κωπήλατο πλοίο ⟨ιταλ. fregata
φέρει (απρόσ.): προκαλεί
φέρ(ν)ω: φέρνω· μεταφέρω, κουβαλώ· καλώ· φορώ· επιφέρω· υψώνω· γ΄ πληθ. παρατ.: έφερνον· α΄ εν. οριστ. αορ.: ήφερα· γ΄ εν.: ήφερε(ν)· γ΄ πληθ.: ήφεραν
φερόμενος: προσφερόμενος
φέρω βλ. φέρ(ν)ω
φευγιό(ν): φυγή, υποχώρηση· βλ. και φυγιόν
φεύγω: φεύγω· τρέπομαι σε φυγή· γυρίζω τα νώτα· απομακρύνομαι· καταδιώκομαι· ξεφεύγω· αποφεύγω
φηκάρι(ον): θηκάρι, θήκη σπαθιού
φήμη: δόξα· έπαινος· υπόληψη, όνομα· αξία, εκτίμηση· εις την εντέλειαν των φημών: στην τελειότητα/κορύφωση φήμης, στα στόματα/στις γλώσσες της φήμης
Φήμη βλ. Φάμα
φθάνω: φτάνω· προφταίνω, καταφέρνω· φτάνω/καταφέρνω να γίνω, αναδεικνύομαι
φθείρω,-ομαι: ξεπαρθενεύω,-ομαι, αποπλανώ,-ώμαι· καταστρέφω,-ομαι, χαλώ, αναλώνω,-ομαι, κατατρώγω,-ομαι· γ΄ εν. οριστ. παθ. αορ.: εφθάρθη
φθιάνω/φτιάνω,-ομαι/πτιάνω: φτιάχνω, κατασκευάζω· στήνω· ντύνω με ρούχα, στολή· γ΄ εν. παρατ.: έφτιανε· γ΄ εν. οριστ. ενεργ. αορ.: έφθιασε/έφτιασε(ν)· γ΄ πληθ.: έφτιασαν· β΄ εν. προστ.: φθίασε/φτίασε· γ΄ εν. μέσ. παρατ.: εφτιάνουνταν
φθονερός: μισητός, μη καλοδεχούμενος
φθονώ: φθονώ, μισώ· ζηλεύω
φθοροποιός: ολέθριος, κακοποιός, χαλαστής
Φιάντρα: Φλάνδρα, Κάτω Χώρες, Φλάντες ⟨Flandes
φιγούρα: κούκλα κουκλοθεάτρου (λατ., ιταλ. figura
Φιεραμπράσο: «Ατρόμητο/Σκληρό Χέρι», βάλσαμο πληγών στη θρησκευτική και τη μεσαιωνική επική παράδοση ⟨Fierabrás

φιλανθρωπία: ιπποτισμός, ευγένεια
φιλάνθρωπος: ιπποτικός, ευγενής· φιλόφρων
φιλανθρωπότατος: ιπποτικότατος, αριστοκρατικότατος
φιλανθρωπότερος: εντιμότερος· ιπποτικότερος, ευγενέστερος, αριστοκρατικότερος
φιλανθρωπότης: ιπποτισμός· ευγένεια· γενναιοδωρία
φιλάργυρος: φειδωλός, λίγος/μικρός
φίλδισι: ελεφαντόδοντο ⟨τουρκ. fildişi
φιλενάδα/φιλινάδα: φίλη
φιλεύω: ταΐζω φιλοξενούμενο,-ους
φιλία: φιλία· εύνοια· φίλιωμα, φιλικό τραπέζι, συμπόσιο
φιλινάδα βλ. φιλενάδα
Φιλισταίων,-όνος της Γολίας: μεγάλος/ογκώδης Φιλισταίος/παλιοφιλισταίος Γολιάθ ⟨filisteazo de Golías· γεν. εν.: Φιλισταιόνου· βλ. και Γολία
φιλιώνομαι: συμφιλιώνομαι
φιλοδώρημα: (αντ)αμοιβή, δώρο
φιλοδωρώ: (αντ)αμείβω
φιλόκαλος: φίλος των καλών
φιλοκυνηγάρης: φίλος, εραστής του κυνηγιού
φιλονικία: λογομαχία, έριδα· αμφισβήτηση· ανταγωνισμός
φιλονικώ: λογομαχώ· μαλώνω· συζητώ· β΄ εν. υποτ. ενεστ.: φιλονικάς· γ΄ εν.: φιλονικά
φιλοξενία: φιλοξενία· φίλεμα, δώρο/προσφορά
φιλοξενώ: φιλοξενώ· φιλεύω, περιποιούμαι· β΄ πληθ. οριστ. αορ.: εφιλοξενήσετε
φίλος (επίθ. και ουσ.): αγαπητός· φίλος
φιλοσοφία: προσανατολισμός, σύστημα· ηρεμία πνεύματος, γαλήνη
φιλοτιμία: εγωισμός· φιλοδοξία
φίλτατος: πιο αγαπητός· έκφρ.: φίλος μεν είναι ο Πλάτων, αλλ᾽ η αλήθεια είναι πλέον φιλτάτη ⟨λατ. amicus Plato, sed magis amica veritas
Φιορέντσα: ιταλ. πόλη Φλωρεντία, Φιρέντσε ⟨ιταλ. Fiorenza/Firenze
φισέκι(ον): κροτίδα, πύραυλος, πυροτέχνημα ⟨τουρκ. fişek ⟨ελλ. φυσίγγιον
φιτίλι: πιοτό, μεθύσι, ξερατό· φιτίλι ⟨τουρκ. fitil ⟨ελλ. πτίλιον· εκφρ.: εβγαίνουν ξινά φιτίλια από την μύτην μου: μου βγαίνει,-ουν ξινό,-ά, μου χαλά,-ούν την ευχαρίστηση/απόλαυση, μου κοστίζει/το πληρώνω ακριβά· εβγάλλω ξινά φιτίλια από την μύτην του: κάνω κάποιον να ξεράσει/αποδώσει όσα άρπαξε, τον κάνω να μετανιώσει πικρά
φλάμπουρο(ν): λάβαρο, σημαία
φλέβα: (μεταλλευτικό) κοίτασμα, πηγή· μεταλλείο
φλό(γ)α: φλόγα· αιτ. πληθ.: φλόες
φλοιός: φελλόδρυς/δρυς φελλοφόρος, φελλόδεντρο
Φλόριδα: «Ανθισμένη», βοσκοπούλα Φλέριδα ⟨Flérida
Φλορισμάρτε της Υρκανίας: *Φλορισμάρτε ντε Ιρκάνια ⟨Florismarte de Hircania =Primera parte de la grande historia del muy animoso y esforzado príncipe Felixmarte de Hircania y de su estraño nascimiento*

Φλορισμάρτες: «Ανθισμένος Άρης», μυθιστορικός Φλορισμάρτε, Φελιξμάρτε ⟨Florismarte, Felixmarte· βλ. και Φελίς Άρης

φλυαρία: μπούρδα, ανοησία· θυμόσοφη/κοινότυπη παροιμία

φλυαρώ: λέω ανοησίες· μιλώ υπεροπτικά

φλωρί: χρυσό νόμισμα· έκφρ.: φλωριά διπλάρια βλ. διπλάρι

φοβερίζω: απειλώ

φοβέρισμα: εκφοβισμός

φοβερισμός: φοβέρα· εκφοβιστική χειρονομία

φοβεριστικός: απειλητικός

φοβερός (επίθ. και ουσ.): φοβερός· αυστηρός, σκληρός· φόβητρο, μπαμπούλας

φόβος: φόβος· ευλάβεια, σεβασμός· φοβέρα

φοβούμαι: φοβάμαι· υποπτεύομαι· α΄ πληθ. οριστ. ενεστ.: φοβούμεσθε· β΄ εν. παρατ.: εφοβούσουν· γ΄ εν.: εφοβούντο· έκφρ.: φοβούμαι από την συνείδησήν μου: αισθάνομαι φόβο από τύψεις της συνείδησής μου

Φοίβος: θεός Φοίβος/Απόλλων ⟨Febo· βλ. και Απόλλων

φοίνιξ (ουσ. και επίθ.): μυθικό πουλί φοίνικας (φοίνιξ της Αραβίας)· φοινικιά, χουρμαδιά· δυσεύρετος,-η,-ο, σπανιότατος,-η,-ο· αθάνατος· ονομ. πληθ.: φοίνικες: κλαδιά φοινικιάς, βάγια· τιμές· αιτ.: φοίνικας

φόλα: νόμισμα με ευτελή αξία, δεκάρα/πεντάρα ⟨λατ. follis· έκφρ.: δεν αξίζει δύο φόλες: δεν αξίζει πεντάρα

φονεύς/φονιάς (επίθ. και ουσ.): δολοφόνος· φονιάς (μέσω της ερωτικής γοητείας/έλξης)· κακούργος· αρσ. αιτ. πληθ.: φονιάδας· θηλ. ονομ. εν.: φονεύτρια

φονευτός (λανθ.;): του σκοτωμού, πάμφθηνος, εξευτελιστικός

φονεύτρια βλ. φονεύς

φονιάς βλ. φονεύς

φονικόν: ανθρωποκτονία

Φονσέκας: μυθιστορικός Φονσέκα ⟨Fonseca

φοράν, καμίαν βλ. καμίαν

φόρεμα: ρούχο· φούστα· περιβολή, στολή· οικοστολή· φόρεμα επίσημων/αυλικών τελετών/γιορτών, λιβρέα· ύφασμα

φόρος: αγορά· πλατεία· χώρος δημόσιας ακρόασης, δίκης κτλ.· αλώνι, αλάνα· έκφρ.: φόρος του καστελίου: αυλή/πλατεία του αρχοντικού/έπαυλης

φορτωμένος: φορτωμένος, γεμάτος· εκφρ.: διπλά φορτωμένος: διπλά ξυλοφορτωμένος, (κατα)μωλωπισμένος· φορτωμένος από: που έχει το βάρος, την υποχρέωση, επιφορτισμένος

φορτώνω,-ομαι: φορτώνω,-ομαι, ρίχνω πάνω· επιφορτίζω,-ομαι· εφοδιάζω,-ομαι, μαζεύω

φορώ: φορώ· ντύνομαι· έχω· γ΄ εν. οριστ. αορ.: εφόρεσε(ν)/εφόρησε· γ΄ πληθ.: εφόρεσαν/εφόρησαν

φούχτα: φούχτα, μικρή ποσότητα

φουντανέλα/φουνδανέλα: απορροή (κρυο/θερμο)καυτηρίου, χειρουργικού εργαλείου για θεραπευτικό καυτηριασμό κονδυλωμάτων/όζων/κρεατοελιών ⟨ιταλ.

rottorio, fontanella ‹ισπ. fuente· έκφρ.: ανοίγω φουνδανέλες: κάνω/εφαρμόζω καυτηριασμό

φούσκα: στομάχι ζώου

φουσκωμένος: γεμισμένος με αέρα

φουσκωτός: πεταγμένος, γουρλωμένος

φουχτιά: φούχτα, το περιεχόμενο μιας φούχτας

φραντζέλα: αφράτο φωμί, ψωμί πολυτελείας· μεζές· βλ. και γυρεύω

Φράντσα: μεσαιωνική Γαλλία, Φράνθια· Παρίσι ‹Francia

Φραντσέζοι: μεσαιωνικοί και νεότεροι Γάλλοι· Γαλάτες, Κέλτες/Βρετόνοι (ιταλ. francese,-i

Φραντσένια: πλαστή βοσκοπούλα «Φραγκισκένια», Φρανθένια ‹Francenia· βλ. και Φραντσέσκα, βοσκοπούλα

Φραντσέσκα βλ. (Ρικότα,) Φραντσέσκα

Φραντσέσκα, βοσκοπούλα: βοσκοπούλα Φρανθίσκα ‹Francisca· βλ. και Φραντσένια

φράσις,-η: διατύπωση, λεκτικό· όρος, ορολογία· (λογοτεχνικός) τρόπος, ύφος· αιτ. πληθ.: φράσες

φρενιτεμένος: μανιασμένος, επικίνδυνος τρελός

φρεντσάτον, το/φρεντσάτος, ο: είσοδος/στοά σκεπασμένη με φυλλώματα/κλαδιά, χώρος σκεπασμένος/σκιασμένος με στέγη από κλαδιά ‹ιταλ. frascato (;)

Φρεστόνης/Φρουστόνε (λανθ.): μυθιστορικός μάγος Φριστόν/Φρεστόν ‹Fristón/Frestón

φρικτός: φοβερός· πρωτάκουστος

Φριτόνε: «Τηγανιτ(αρ)άς», μυθιστορικός μάγος Φρι(σ)τόν ‹Fritón· βλ. και Φρεστόνης

φρονιμάδα: σύνεση, διακριτικότητα· σοβαρότητα· αγνεία

φρονιμεύω: λογικεύω, ξαναφέρνω κάποιον στα λογικά του· σωφρονώ, ξαναβρίσκω τα λογικά μου

φρόνιμος,-η: μυαλωμένος,-η· συνετός,-ή· ήσυχος,-η· θηλ. ονομ. εν.: φρόνιμος/φρόνιμη· αιτ. εν.: φρόνιμην· ονομ. πληθ.: φρόνιμοι· έκφρ.: φρόνιμος ομιλία: συνετή/φρόνιμη δύναμη διάκρισης/επιλογής, συνετή λογική

φροντίζω διά: φροντίζω να προμηθευτώ

φρόντισις: φροντίδα

φροντιστήριον: σπουδαστήριο, ανώτατη σχολή, ανώτατο (πανεπιστημιακό) ίδρυμα

Φρουστόνε βλ. Φρεστόνης

φτιάνω βλ. φθιάνω

φτιασμένος: κατασκευασμένος

φυγαδεύων: που φεύγει κρυφά, το σκάνει· φυγάς, πρόσφυγας

φυγιόν: φευγιό, φυγή· βλ. και φευγιό(ν)

φυλαγμένος: περιορισμένος, έγκλειστος

φυλάγω,-ομαι βλ. φυλάττω

φυλακάτωρ,-ορας,-ορος: (δεσμο)φύλακας· γεν. εν.: φυλακάτορος· εκφρ.: φυλακάτορας του οσπιτίου: (αρχι)φύλακας, διοικητής του τρελοκομείου· φυλακάτορας

των λεονταρίων: θηριοδαμαστής
φυλακωμένος: φυλακισμένος
φυλακώνω: φυλακίζω
φύλαξις,-η: προσοχή· προφύλαξη, προστατευτικό μέτρο· αποκλεισμός, εγκλεισμός, περιορισμός· άμυνα, προστασία
φυλάττω,-ομαι/φυλάγω,-ομαι: (δια)τηρώ,-ούμαι· (συγ)κρατώ,-ιέμαι· επιφυλάσσω,-ομαι, προορίζω,-ομαι· δείχνω,-ομαι· παραμονεύω, προσέχω, περιμένω· προσέχω/διατηρώ τον εαυτό μου· προφυλάσσομαι, προστατεύω τον εαυτό μου· εκφρ.: φυλάττομαι/φυλάγομαι με την τιμήν μου: διατηρώ την τιμή μου, αυτοσυγκρατούμαι σεξουαλικά· φυλάττω/φυλάγω εις: επιφυλάσσω σε, διατηρώ για· φυλάττω/φυλάγω κατσίκια: προσέχω/βόσκω κατσίκια, είμαι αιγοβοσκός· φυλάττω/φυλάγω του λόγου μου: προσέχω, φυλάγομαι
φυλή: σόι, γενιά, καταγωγή· έθνος
φυλλάδα: μικρό και ασήμαντο (ατημέλητο/κουρελιασμένο) βιβλίο, χειρόγραφο· σημειωματάριο, φυλλάδιο, τεύχος
Φύλλιδα: βοσκοπούλα Φύλλις, Φίλιδα ⟨Fílida
φυλλολογώ: ξεφυλλίζω, φυλλομετρώ
φύσει (επίρρ.): εκ φύσεως· εντελώς
φυσηματιά: φύσημα, εκπνοή
φυσικά: εκ φύσεως
φυσικά, τα: συγγράμματα φυσιολογίας, εμπειρικής φυσικής, φυσιολογίας του σώματος/ιατρικής
φυσικός (επίθ. και ουσ.): φυσιολογικός· εκ φύσεως· φυσιογνώστης, φυσιολόγος, γιατρός· έκφρ.: φυσικόν αναγκαίον: φυσική ανάγκη
φύσις,-η: φύση· σωματική κατάσταση, φυσική εμφάνιση· δοτ. εν.: φύσει· εκφρ.: έξω της φύσεως (επίθ. και επίρρ.): έξω/πέρα από τη φυσική τάξη, αφύσικος,-α· κατά φύσην (επίθ. και επίρρ.): φυσικός,-ά, σύμφωνος,-α με το φυσικό δίκαιο· υπέρ φύσην (επίθ. και επίρρ.): υπερφυσικός,-ά, υπεράνθρωπος,-α, υπερβολικός,-ά, απαράμιλλος,-ά, εξαιρετικός,-ά
φυσούνα: φυσερό
φυσώ: φυσώ· κάνω αέρα σε κάποιον· ηχώ
φωλεά: φωλιά
φωνή: φωνή· κραυγή· ήχος, σήμα· μελωδία
φως: φως· όραση· φωτισμός· οδηγός, Πολικός Αστέρας· εκφρ.: δείχνω φως φανερά: φαίνομαι ξεκάθαρα· μετά το σκότος ελπίζω να έβγω εις μεγάλον φως: «βλέπω φως στο βάθος της σήραγγας» ⟨λατ. post tenebras spero lucem ⟨βιβλ. φως εγγύς από προσώπου σκότους· φως της φύσεως: φυσικός/διανοητικός φωτισμός· φως φανερά: φως φανάρι, ξεκάθαρα
Φως της ψυχής, Το βλ. *Το φως της ψυχής*
φωστήρ: λαμπρό ουράνιο σώμα, άστρο
φωταυγής: λαμπερός, φεγγοβόλος· θηλ. αιτ. εν.: φωταυγήν
φωτερός: φωτεινός

φωτία,-ιά: φωτιά· φλόγα

χαδεύω βλ. χα(ϊ)δεύω
χάδι: περιποίηση
χαημένος: χαμένος· ανόητος
χαϊδε(υ)μένος: ναζιάρης· χαριτωμένος· λεπτός, ευαίσθητος, ντελικάτος· τρυφερός· καλομαθημένος· λεπτεπίλεπτος
χα(ϊ)δεύω: χαϊδεύω· κολακεύω· περιποιούμαι· έκφρ.: χα(ϊ)δεύω ερωτικά: λέω κολακευτικά ερωτικά λόγια
χαιρετισμός: χαιρετισμός· υπόκλιση· υποδοχή
χαιρετώ: χαιρετώ, υποδέχομαι/ξεπροβοδίζω
χαίρω,-ομαι: χαίρομαι· διασκεδάζω· υγιαίνω· β΄ εν. ευκτ. ενεργ. ενεστ.: χαίροις· β΄ εν. προστ. μέσ. ενεστ.: χαίρου· α΄ εν. παρατ.: εχαίρουμουν
χάλαζα: χαλάζι· κατακλυσμός, καταστροφή/πληγή
χαλασμένος: χαλασμένος· κούφιος
χαλαστής: διορθωτής (αδικίας)
χαλβάς: χαλβάς· πάστα, φοινίκι ‹τουρκ. halva
Χαλδαίοι: Ασσυροβαβυλώνιοι/Χαλδαίοι της Παλαιάς Διαθήκης· μάγοι, γητευτές ‹caldeos
χαλεπότερος: δυσκολότερος, βαρύτερος, πιο άσχημος/κακός
χαλί: χαλί· μεταξένιο χαλί, κατιφές, βελούδο ‹τουρκ. halı
χαλινώνω: χαλιναγωγώ, συγκρατώ
χαλκεύς: σιδεράς, σιδηρουργός· κατασκευαστής, υφαντής· έκφρ.: θεός των χαλκέων: Ήφαιστος
χάλκωμα: χαλκός
χαλ(ν)ώ: χαλώ· ανατρέπω, γκρεμίζω, ανατινάζω· καταβάλλω, καταστρέφω· διαλύω· ακυρώνω, εξουδετερώνω· αποκαθιστώ, επανορθώνω, διορθώνω· ξεπαρθενεύω,-ομαι· χάνω το λούστρο μου· έκφρ.: χαλ(ν)ώ τες αγάπες: μαλώνω, τα σπάω (με κάποιον)
χαμάλης: μεταφορέας, άνθρωπος με γερές πλάτες και αντοχή ‹τουρκ. hamal
χαμερπής (επίθ. και ουσ.): χαμηλός, ταπεινός (κοινωνικά)· ευτελής, χυδαίος
χαμώνω: ζεύω, δένω (υποζύγιο)
χαντάκι: τάφρος
χάνω,-ομαι: καταστρέφω,-ομαι· χάνω,-ομαι· δεν υπάρχω, λείπω· ξοδεύω, αφιερώνω· έκφρ.: χάνω τον νουν μου: χάνω τα λογικά μου, τρελαίνομαι
χάος: άβυσσος· χαράδρα, γκρεμός· υπόγεια σπηλιά
χαρά: χαρά· γάμος· γαμήλια πομπή· έκφρ.: μετά (πάσης) χαράς: με (πολλή) χαρά
χαραγμένος: σκαλισμένος, γλυπτός· γραμμένος
χαρακτήρ: γράμμα, γραφή· χαρακτηριστικό, γνώρισμα
χαράμι: κάτι/κέρδος αποκτημένο παράνομα ‹τουρκ. haram· έκφρ.: δεν τρώγω το ψωμί χαράμι: δεν βγάζω παράνομα το ψωμί μου, κοπιάζω (πολύ) για να βγάλω το ψωμί μου

χάρη βλ. χάρις
χαριεντισμός: αστεϊσμός· ευθυμία· χάρη, διασκέδαση
χαριέστατα (επίρρ. ή ουσ.): με πάρα πολύ χαριτωμένο τρόπο, ή: πάρα πολύ χαριτωμένα πράγματα, ιστορίες
χαριεστικόν: χάρη, ηδονή, αρετή
χάριν λόγου: για παράδειγμα
χάρις,-η: χάρη· κάτι χαριτωμένο· ευχαρίστηση· αρετή, δύναμη· χάρισμα, προτέρημα· έλεος· χάρισμα, δώρο, ευεργεσία, αμοιβή· ανταμοιβή/αντάλλαγμα, ελεημοσύνη· γενναιοδωρία· εύνοια· ωφέλημα· χατίρι, εκδούλευση· ευγνωμοσύνη· καλό, καλοτυχία (ειρων.)· ονομ. πληθ.: χάριτες· αιτ.: χάριτας/χάριτες, χάρες
χάρισμα: δωρεάν παροχή· δώρο
χαρ(ι)τωμένος (επίθ. και ουσ.): προικισμένος, στολισμένος με αρετές/χάρες, άξιος· ευχάριστος, ευπρόσδεκτος· ωραίος· πνευματώδης, διασκεδαστικός, απολαυστικός· προσοντούχος/«προνοιάριος» εισοδηματίας (ιερωμένος)
χαρμόσυνος: χαρούμενος, εύθυμος
χάρμπα: λόγχη/ακόντιο, δρεπανωτό ξίφος ‹τουρκ. harbe, γαλλ. harpe, λατ. harpa, ελλ. άρπη
χαροποιός: χαρούμενος, χαρμόσυνος· εύθυμος
χαροποιώ: κάνω κάποιον χαρούμενο, εύθυμο· διασκεδάζω
χαρούμενος (επίθ. και ουσ.): χαρούμενος· ευτυχισμένος άνθρωπος· αρσ. γεν. πληθ.: χαρουμένων
χάρτα: χάρτης
χαρτάκι: μικρό και ασήμαντο χαρτί· μικρό χειρόγραφο· μικρή περγαμηνή
χαρτί(ον): χειρόγραφο· περγαμηνή· πληθ.: χαρτία: χαρτοπαίγνιο
χαρούμενος: χαρούμενος, ευχαριστημένος· ευτυχισμένος
Χάρων: μυθολογικός Χάρων ‹Carón/Caronte· γεν. εν.: Χάρωνος· βλ. και Θάνατος
χάσμα: άβυσσος, γκρεμός, υπόγεια σπηλιά
χασμίζομαι: χασμουριέμαι· γ΄ εν. οριστ. αορ.: εχασμίσθη
χαύνος: μαλακός, αδύναμος
χείλος: χείλι· όχθη
χειροπόδαρα: με/στα χέρια και με/στα πόδια, σε όλα τα μέλη· απ' την κορφή ώς τα νύχια
χειρότερος/αχειρότερος: χειρότερος
χειρούργος: χειροπράκτης· πρακτικός, εμπειρικός γιατρός, κομπογιαννίτης
χέρι(ον): χέρι· σκέλος, πόδι/νύχι,-ια ζώου· χέρι καθίσματος· βοήθεια· γεν. εν.: χερίου
Χερόδουρον (λανθ.): ισπ. λιμάνι Ερραδούρα ‹Herradura
χερότι (λανθ.;): χειρόκτιο, γάντι
Χήρα: μυθιστορική «Ήρεμη» χήρα, χήρα Ρεποσάδα ‹viuda Reposada
χιλιάλι(ον): οδοντογλυφίδα· μικροτέχνημα από ελεφαντόδοντο, κόκαλο ή πολύτιμο ξύλο ‹τουρκ. hilâl,-i
χιλιμιντρίζω: χλιμιντρίζω
χιμαιρικός: ονειρικός, φανταστικός

χιμα(ι)ριστής: φαντασιοκόπος
χιτών: μακρύ ένδυμα· γεν. πληθ.: χιτώνουν· αιτ.: χιτώνας
χλαμύδα: πανωφόρι
χλευαστικός: κοροϊδευτικός, διακωμωδητικός, γελοίος
χνουδιστικός: που αφαιρεί το χνούδι/τα γένια, αποτριχωτικός
χοίρινος: χοιρινός
χοκαμπάζης: μασκαράς, απατεώνας, κατεργάρης ⟨τουρκ. hokkabaz
χολερικός: που η σωματική του σύσταση (και ο χαρακτήρας του) καθορίζεται από το αυξημένο συστατικό της «χολής», υπερευαίσθητος, πυρετώδης· οξύθυμος, οργίλος· θυμωμένος, εξοργισμένος, πεισμωμένος· περιφρονητικός, καταφρονητικός· καταφρονημένος
χολοσκάνω: σκάω από το κακό/τον θυμό μου
χόνδρος, το: πάχος
χοντροειδέστατος: πάρα πολύ αγροίκος, άξεστος· πάρα πολύ ρωμαλέος
χοντρομούτσινος: με χοντροκομμένο/αργασμένο πρόσωπο
χοντρός: χοντροκομμένος, ακατέργαστος· άξεστος· ωμός
χορός: χορός· ομάδα χορευτών· χορωδία
χορταράκι: χόρτο, γρασίδι
χορτάρι(ον): χόρτο· σανός, άχυρο
χόρτον: χορταρικό, φυτό
χουλιαριά: κουτάλα, κουταλιά
χουμχούμικα: κάνοντας χουμ χουμ, μιλώντας με τον φάρυγγα/λαρύγγι, έρρινα ⟨τουρκ. hulkum (;)
χρεία: ανάγκη· πρέπον· αξία, σπουδαιότητα· έκφρ.: εις χρείαν εδικήν μου: για τις ανάγκες της ψυχής μου, για δικό μου όφελος
χρειάζομαι: χρειάζομαι, έχω ανάγκη· α΄ πληθ. οριστ. ενεστ.: χρειαζόμεσθε· α΄ εν. παρατ.: εχρειάζουμουν
χρειαζόμενος,-ον (επίθ. και ουσ.): χρειαζούμενος, αναγκαίος· απαραίτητο πράγμα/εφόδιο
χρεμετίζω: χλιμιντρίζω
χρεμετισμός: χλιμίντρισμα
χρέος: υποχρέωση· βάρος
χρεώστης, ο, η/χρεώστισσα (θηλ.): υπόχρεος,-η· υποχρεωμένος,-η, αναγκασμένος,-η· οφειλέτης,-ις
χρεωστώ: οφείλω· β΄ εν. οριστ. ενεστ.: χρεωστείς· γ΄ εν.: χρεωστά
χρηματίζω: υπηρετώ ως· γίνομαι, είμαι
χρησιμεύει (απρόσ.): είναι σχετικό, συναφές, ταιριαστό
χρήσις,-η: καταλληλότητα, συνάφεια: έκφρ.: εις χρήσην: που να ταιριάζει,-ουν, να είναι αντάξιος,-α,-ο (κτλ.), αντίστοιχος,-η,-ο (κτλ.)
χρησμωδός: μάντης, προφήτης
Χριστιάνα, δόνα βλ. (Μιράνδα,) δόνα Χριστιάνα
χριστιανικός: χρηστός, ηθικός

χριστιανικότατος: πιστότατος, ευλαβέστατος χριστιανός
χριστιανογυρισμένος: εκχριστιανισμένος, μουσουλμάνος που αλλαξοπίστησε· εξισλαμισμένος, χριστιανός που αλλαξοπίστησε· εξισλαμισμένος χριστιανός που θέλει να επιστρέψει στον χριστιανισμό
χριστιανός (επίθ. και ουσ.): χριστιανικός, ηθικός· χριστιανός· καλός χριστιανός· καλός άνθρωπος
χριστιανοσύνη: χριστιανική ιδιότητα/ταυτότητα
Χριστόφανος Βιρνές βλ. Βιρνές
χρονικόν: χρον(ικ)ογραφικό έργο
χρονιστής: απομνημονευματογράφος, χρονικογράφος
χρονογραφικόν: χρονικό
χρόνος: χρόνος, καιρός· εποχή· έτος· έκφρ.: τον χρόνον οπού έρχεται: τον επόμενο χρόνο, του χρόνου
χρυσοκεντημένος: κεντημένος με χρυσή (και ασημένια) κλωστή, μπροκάρ
χρυσούς/χρυσούς: χρυσός· χρυσωμένος· χρυσοκέντητος· τέλειος, ιδανικός
χυδαίος (επίθ. και ουσ.): (κοινωνικά) ταπεινός· άνθρωπος του λαού, κατώτερης τάξης· πληθ.: χυδαίοι: πληβείοι, κατώτερη τάξη
χυμός: σωματικό υγρό· έκφρ.: κακός χυμός: πύο
χύνω,-ομαι: χύνω,-ομαι· σπαταλώ,-ιέμαι, χάνω,-ομαι· απορρίπτω, αρνούμαι
χωλός: κουτσός· ανάπηρος
χώρα: χώρα, περιοχή, τόπος· κατοικημένη περιοχή· χωριό· κωμόπολη, πόλη
χωρατάς: αστείο· πληθ.: χωρατάδες: αστεία, φάρσες· καμώματα
χωράφι(ον): αγρός· λιβάδι
χωριανά (επίρρ. ή ουσ.): (με) ρούχα χωρικού
χωριανός (επίθ. και ουσ.): χωριάτικος· χωρικός· γεωργός· συγχωριανός, συντοπίτης
χωριάτης/χωριγιάτης (επίθ. και ουσ.): άξεστος· χωρικός· εργάτης γης, γεωργός, καλλιεργητής· χωρικός υποτελής/βασάλος φεουδάρχη· θηλ. γεν. εν.: χωριγιάτισσας
χωριατία: χωριατιά, ταπεινή καταγωγή και άξεστη συμπεριφορά
χωριάτικος: χωριάτικος, αγροτικός· απλός, χοντροκομμένος, ακατέργαστος
χωριατοσύνη: χωριατιά
χωριγιάτης, χωριγιάτισσα βλ. χωριάτης
χωρίζω,-ομαι: κόβω,-ομαι/σχίζω,-ομαι σε δύο κομμάτια· διαιρώ,-ούμαι σε ίσα μέρη· οριοθετώ· κόβω,-ομαι· αποχωρίζομαι, απομακρύνομαι ο ένας από τον άλλο· εκφρ.: χωρίζομαι από την μέσην: σχίζομαι, κόβομαι στα δύο· χωρίζω ή κάμ(ν)ω χίλια κομμάτια τον ήλιον: οριοθετώ ή προσέχω σχολαστικά την οριοθέτηση του γηπέδου μιας μονομαχίας/ενός αγωνίσματος ώστε ο ήλιος να μην επηρεάζει περισσότερο τον ένα ιππέα/αγωνιστή απ' ό,τι τον άλλον
χωρικός: χωριάτικος, αγροτικός· απλός, χοντροκομμένος· που ανήκει σε άνθρωπο κατώτερης τάξης
χωρίον,-ιόν: χωριό· οικισμός· αγρόκτημα, υποστατικό· αγροτική έπαυλη
χωρίς άλλο: οπωσδήποτε, σίγουρα, αναμφίβολα

χωρώ: χωράω· μπαίνω, προχωρώ· γ΄ εν. υποτ. αορ.: χωρέσει/χωρήσει· έκφρ.: χωρώ εις τον εαυτόν μου: χωράω στα ρούχα μου, κρατιέμαι/συγκρατούμαι

ψάρι(ον) βλ. (ο)ψάρι(ον)
ψεγάδι/ψιγάδι: ψεγάδι· μομφή, κατηγορία· σκιά
ψεύμα: ψέμα
ψευματίζω: ψεύδομαι
ψεύστης/ψεύστρα: ψεύτης/ψεύτρα
ψεύτρια (θηλ.): ψεύτρα
ψηλαφώ/ψηλαφίζω: ψαύω, πασπατεύω· μτχ. ενεστ.: ψηλαφίζοντας
ψήλωμα: ύψος, εξοχότητα
ψηφώ/ψηφίζω,-ομαι: υπολογίζω, λογαριάζω· δίνω έναν παρά· εκλέγομαι, επιλέγομαι· αρσ. ονομ. πληθ. μτχ. ενεργ. ενεστ.: ψηφώντες· άκλ. μτχ.: ψηφίζοντας
ψιγάδι βλ. ψεγάδι
ψιθυρισμός: μουρμούρα, παράπονο, κακολογία
ψιλολογία: λεπτό/εξεζητημένο τεχνούργημα· λεπτή διάκριση, λεπτομέρεια
ψιλός: λεπτός· λεπτοϋφασμένος· ψιλολόγος, σχολαστικός
ψούνισμα: προμήθεια, εφόδιο
ψόφος: θάνατος (από ασιτία)· φοβερή πείνα
ψυχαγωγία: διασκέδαση
ψυχή: ψυχή· αιώνια ζωή· κανείς· έκφρ.: ψυχή εις τα βάσανα: ψυχή βασανισμένη, που υποφέρει· ψυχή ζώσα: κανένα ζωντανό πλάσμα, κανείς
ψυχρός: κρύος· κρυωμένος
ψυχρότης: κρύο

ώμος: πλάτη
ώρα: ώρα· στιγμή, σημείο· έκφρ.: εις κάθε ώραν: σε κάθε σημείο, διαρκώς· εκεί σιμά έως μίαν ώραν βλ. σιμά· ετούτην την ώραν βλ. ετούτος· κακή ώρα: καταραμένη ώρα, κακοτυχία, συμφορά, διάολος, τσακίδια· κατά την ώραν: προς το παρόν, τώρα· μίαν ώραν: τώρα· σύρε εις (την) καλήν/κακήν ώραν βλ. σύρ(ν)ω· ώρα,-αι,-ες της ημέρας: ώρα,-ες από την ανατολή του ήλιου (συμβατικά, από τις 6 π.μ.) κ.ε.· ώρα,-αι,-ες της νυκτός: ώρα,-ες από τη δύση του ήλιου (συμβατικά, από τις 6 μ.μ.) κ.ε.· ώραν την ώραν: από ώρα σε ώρα, κάθε τόσο· ώρες ώρες: πότε πότε, από καιρό σε καιρό
Ωραία Αγγέλικα βλ. Αγγέλικα
ως: ως, σαν· όπως· έτσι· έκφρ.: ως δόξει τω κριτή: αυθαίρετος· ως καθώς: καθώς, όπως, έτσι που, καταπώς, ανάλογα με· ως τόσον βλ. ωστόσον
ώς: έως· περίπου, πάνω κάτω· το πολύ ώς· ακόμη· έκφρ.: ώς τόσον: σε τέτοιο σημείο, ώς εκεί· βλ. και έως, ωστόσον
ωσάν: σαν, όπως· ώς· όσο· όταν· κάπως, λίγο· έκφρ.: ωσάν οπού: καθώς, αφού, επειδή· σαν κάποιος που
ωσεί: σαν

ώστε οπού: ώσπου, και τελικά· οπότε· γι' αυτό, επομένως
ωστόσον: (ώς) τότε· στο σημείο εκείνο· στο μεταξύ· πάντως· έτσι· βλ. και έως, ώς
ωφέλιμον: ωφέλεια
ωφέλιμος: ωφέλιμος· χρήσιμος

ΕΙΚΟΝΕΣ

EL INGENIOSO HIDALGO DON QVIXOTE DE LA MANCHA,

Compueſto por Miguel de Ceruantes Saauedra.

DIRIGIDO AL DVQVE DE BEIAR, Marques de Gibraleon, Conde de Benalcaçar, y Bañares, Vizconde de la Puebla de Alcozer, Señor de las villas de Capilla, Curiel, y Burguillos.

Año, 1605.

CON PRIVILEGIO,
EN MADRID, Por Iuan de la Cueſta.

Vendeſe en caſa de Franciſco de Robles, librero del Rey nro ſeñor.

1. Σελίδα τίτλου (πρώτου τόμου) του *Don Quixote...*, Madrid 1605

SEGVNDA PARTE

DEL INGENIOSO CAVALLERO DON QVIXOTE DE LA MANCHA.

Por Miguel de Cervantes Saauedra, autor de ſu primera parte.

Dirigida a don Pedro Fernandez de Caſtro, Conde de Lemos, de Andrade, y de Villalua, Marques de Sarria, Gentilhombre de la Camara de ſu Mageſtad, Comendador de la Encomienda de Peñafiel, y la Zarça de la Orden de Alcantara, Virrey, Gouernador, y Capitan General del Reyno de Napoles, y Preſidente del ſupremo Conſejo de Italia.

Año 1615

CON PRIVILEGIO,

En Madrid, *Por Iuan de la Cueſta.*

Vendeſe en caſa de Franciſco de Robles, librero del Rey N.S.

2. Σελίδα τίτλου δεύτερου τόμου του *Don Quixote*..., Madrid 1615

L'ingegnoſo Cittadino
DON CHISCIOTTE
DELLA MANCIA.

Compoſto da MICHEL *di* CERVANTES SAAVEDRA

Et hora nuouamente tradotto con fedeltà, e chiarezza, di Spagnuolo, in Italiano.

DA LORENZO FRANCIOSINI FIORENTINO.

Opera guſtoſiſſima, e di grandiſſimo trattenimento à chi è vago d'impiegar l'ozio in legger battaglie, disfide, incontri, amoroſi biglietti, & inaudite prodezze di Caualieri erranti.

Con vna Tauola ordinatiſſima per trouar facilmente à ogni Capitolo gli ſtrauaganti ſucceſſi, e l'heroiche brauure di queſto gran Caualiero.

Aggiunteui in queſta noua impreſſione otto figure di Rame, & il Principio

IN ROMA, Nella Stamperia di Giuſeppe Corui, e Bartolomeo Lupardi Impreſſ. Camer. 1677.

Con Licenza de' Superiori.

3. Σελίδα τίτλου πρώτου τόμου του *Don Chisciotte...*, Roma ³1677

L'ingegnoſo Cittadino
DON CHISCIOTTE DELLA MANCIA.

Compoſto da MICHEL *di* CERVANTES SAAVEDRA

Et hora nuouamente tradotto con fedeltà, e chiarezza, di Spagnuolo, in Italiano.

DA LORENZO FRANCIOSINI FIORENTINO.

Opera guſtoſiſſima, e di grandiſſimo trattenimento à chi è vago d'impiegar l'ozio in legger battaglie, disfide, incontri, amoroſi biglietti, & inaudite prodezze di Caualieri erranti.

PARTE SECONDA.

Aggiunteui in queſta noua impreſſione otto Figure di Rame, & il Principio.

IN ROMA, Nella Stamperia di Giuſeppe Corno, e Bartolomeo Lupardi Impreſ. Camer. 1677.

Con Licenza de' Superiori.

Colligebat Aſcanius Vareſe Patavinus Abbas Generalis Congr. Lateranenſis Canonicis ſuis, & ſibi.

4. Σελίδα τίτλου δεύτερου τόμου του *Don Chisciotte*..., Roma ³1677

5. Προμετωπίδα των δύο τόμων του *Don Chisciotte*..., Roma ³1677

PRIMA PARTE

Dell'Ingegnoſo Cittadino,

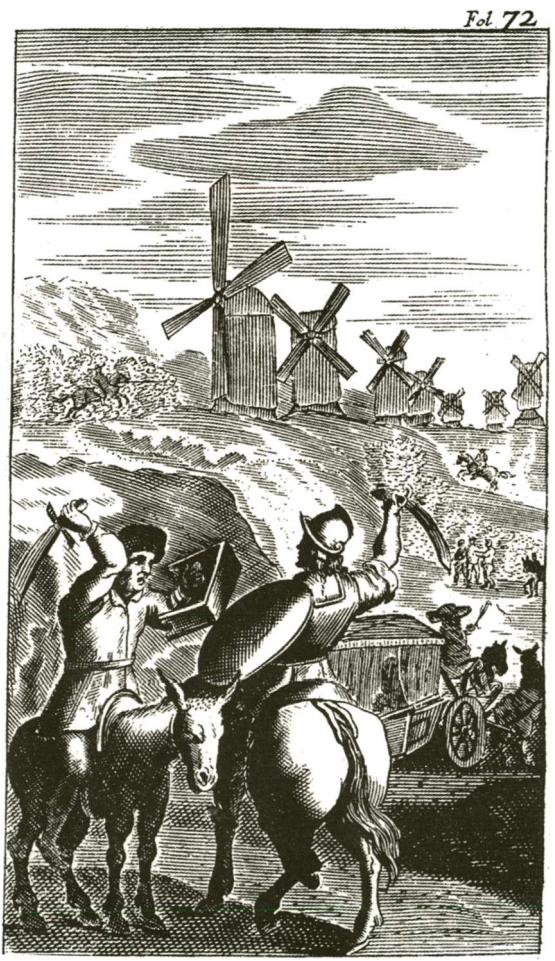
DON CHISCIOTTE DELLA MANCIA.

CAPITOLO PRIMO.

Che tratta della condizione, & eſercizio del famoſo Cittadino, Don Chiſciotte della Mancia.

IN vna Terra della Mancia, del cui nome non me ne voglio ricordare, non è troppo, che ſi ritrouaua vn Cittadino, di quelli, che per oſtentazione d'vna certa grandezza, tengono lancie, & targhe antiche nella raſtrelliera; vn cane d'aggiugnere, & vn ronzin magro dà paſſeggiare. Nel ſuo vitto ordinario, che era vna buona pignatta di vn poco più di bue, che di caſtrato, la ſera il più delle volte, carne battuta, il Sabato (*Si noti, che in Spagna è permeſſo. Frittate rognoſe ſono perſciutto fritto con buona*) frittate rognoſe, i Venardi lente, & qualche picciocino di più le Domeniche; nel che ſpendeua la terza parte delle ſue facultà. Il reſto di eſſe conſumaua

6. Αρχή κειμένου του πρώτου τόμου του *Don Chisciotte*..., Roma ³1677

7. Εικόνα φ. 72 του πρώτου τόμου του *Don Chisciotte...*, Roma ³1677

8. Εικόνα φ. 115 του πρώτου τόμου του *Don Chisciotte...*, Roma ³1677

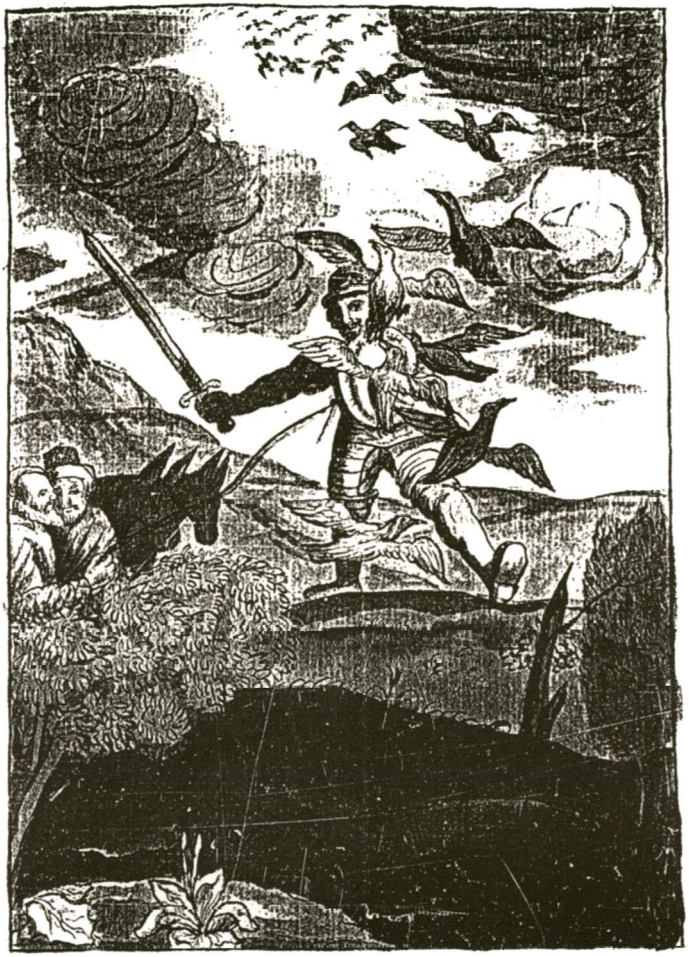
9. Εικόνα φ. 161 του δεύτερου τόμου του *Don Chisciotte...*, Roma ³1677

10. Εικόνα φ. 127ν του ελλην. χφ B.A.R. 1471

11. Εικόνα φ. 218 του δεύτερου τόμου του *Don Chisciotte...*, Roma ³1677

12. Εικόνα φ. 167ᵛ του ελλην. χφ B.A.R. 1471

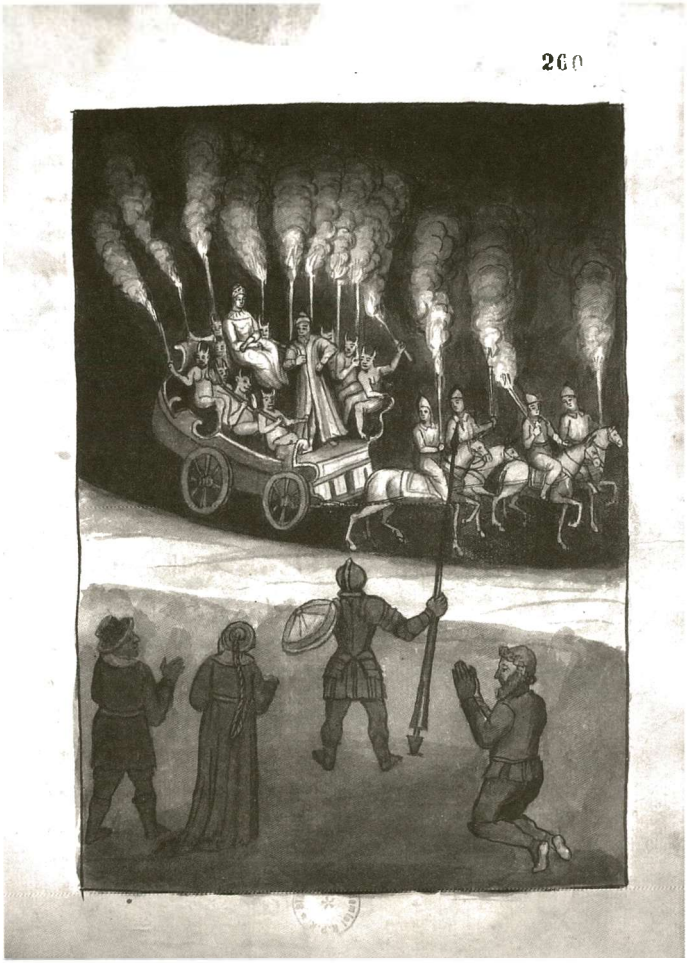
13. Εικόνα φ. 268 του δεύτερου τόμου του *Don Chisciotte...*, Roma ³1677

14. Εικόνα φ. 195^{r} του ελλην. χφ B.A.R. 1471

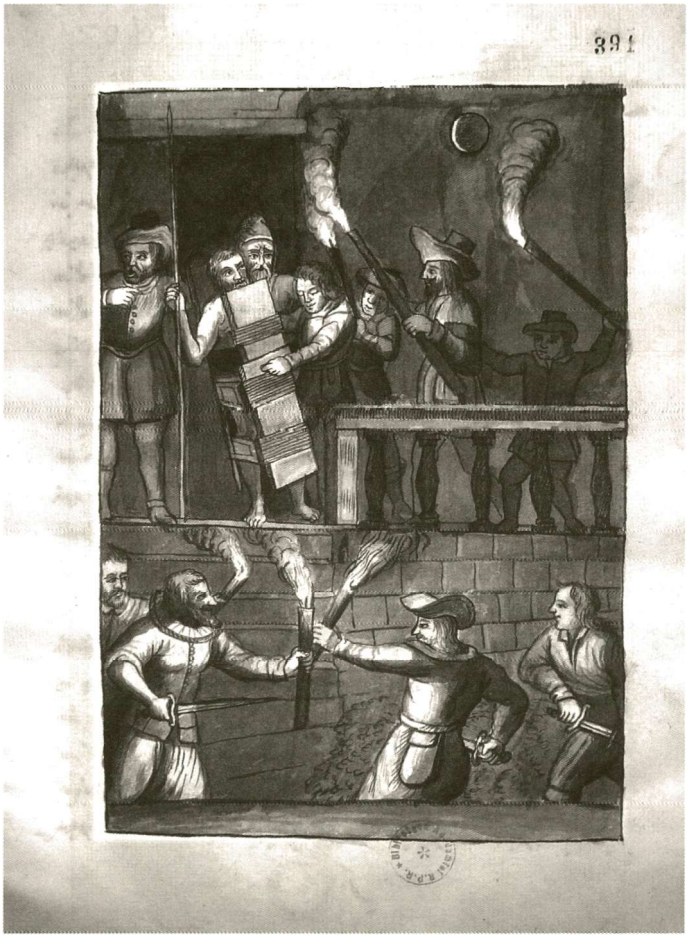
15. Εικόνα φ. 353 του δεύτερου τόμου του *Don Chisciotte...*, Roma ³1677

16. Εικόνα φ. 260^{r} του ελλην. χφ B.A.R. 1471

17. Εικόνα φ. 529 του δεύτερου τόμου του *Don Chisciotte...*, Roma ^{3}1677

18. Εικόνα φ. 391ʳ του ελλην. χφ B.A.R. 1471

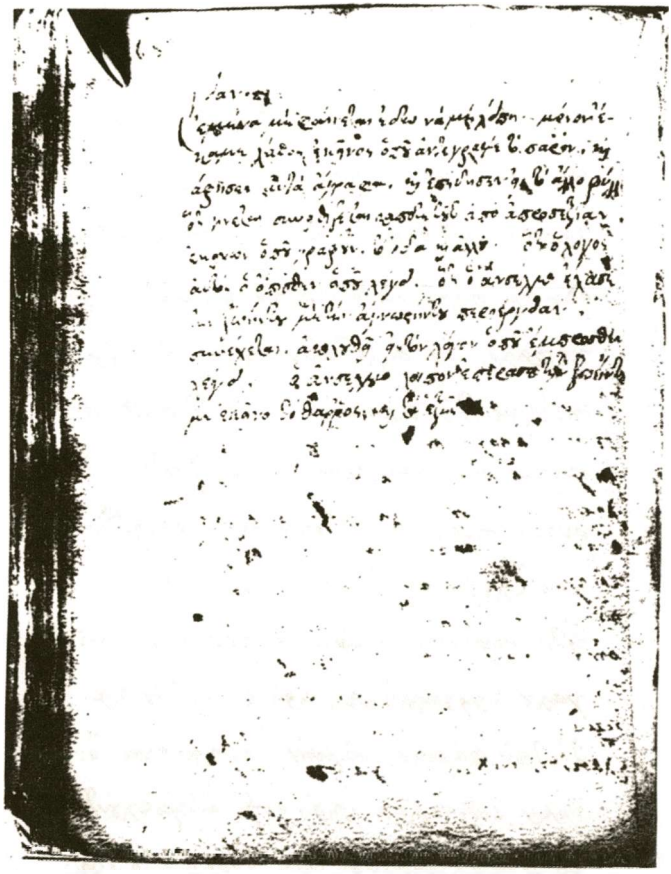
19. Εικόνα φ. 97 του δεύτερου τόμου του *Don Chisciotte...*, Roma ³1677

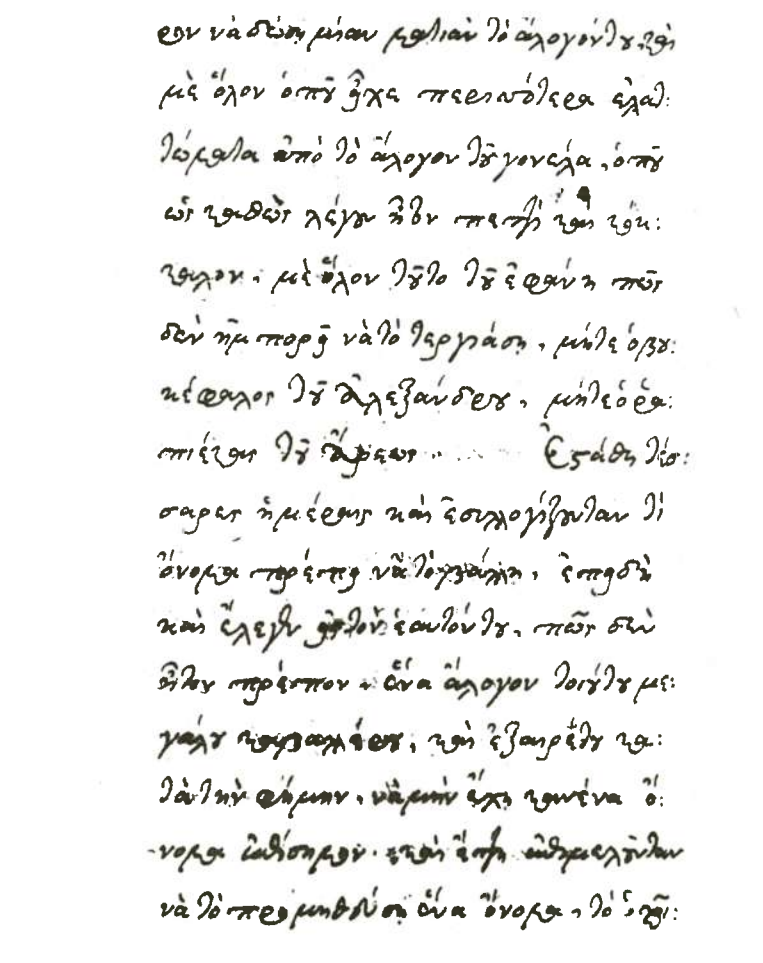
20. Εικόνα φ. 401 του δεύτερου τόμου του *Don Chisciotte*..., Roma [3]1677

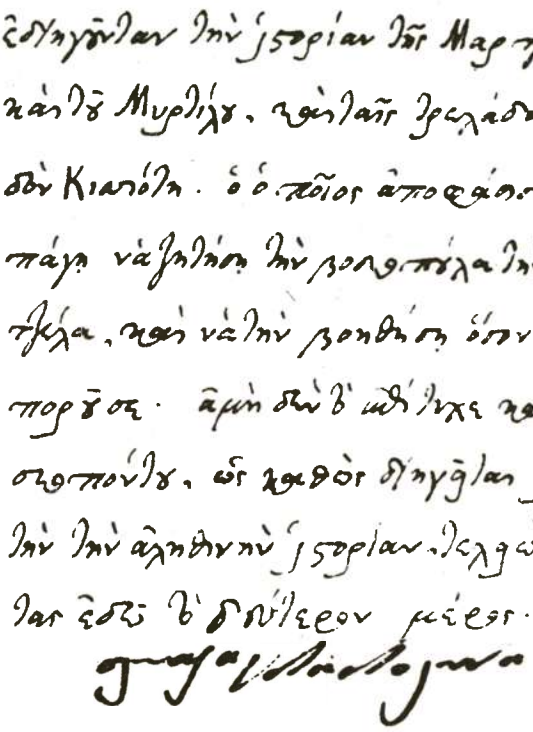
21. Εικόνα φ. 672 του δεύτερου τόμου του *Don Chisciotte...*, Roma ^{3}1677

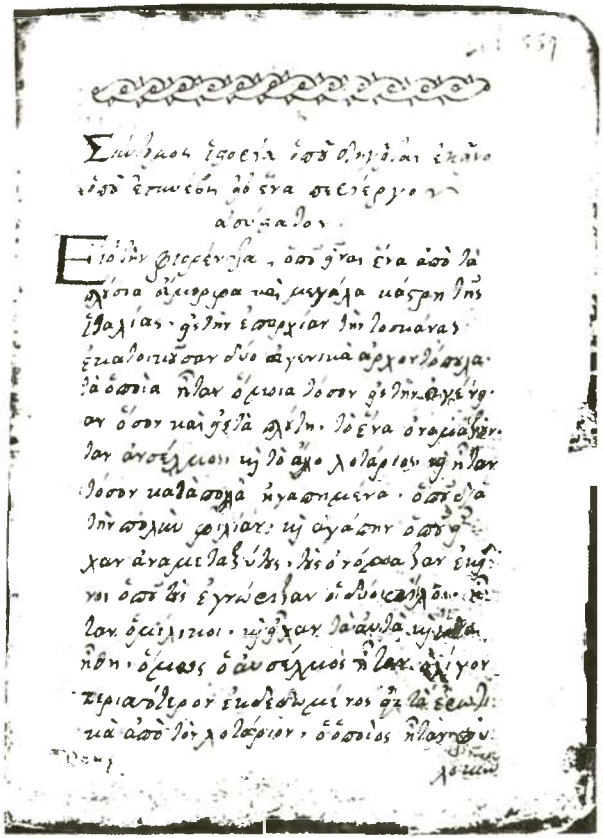
22. Σημείωμα στο φ. 307ν του χφ Βυτίνας 1

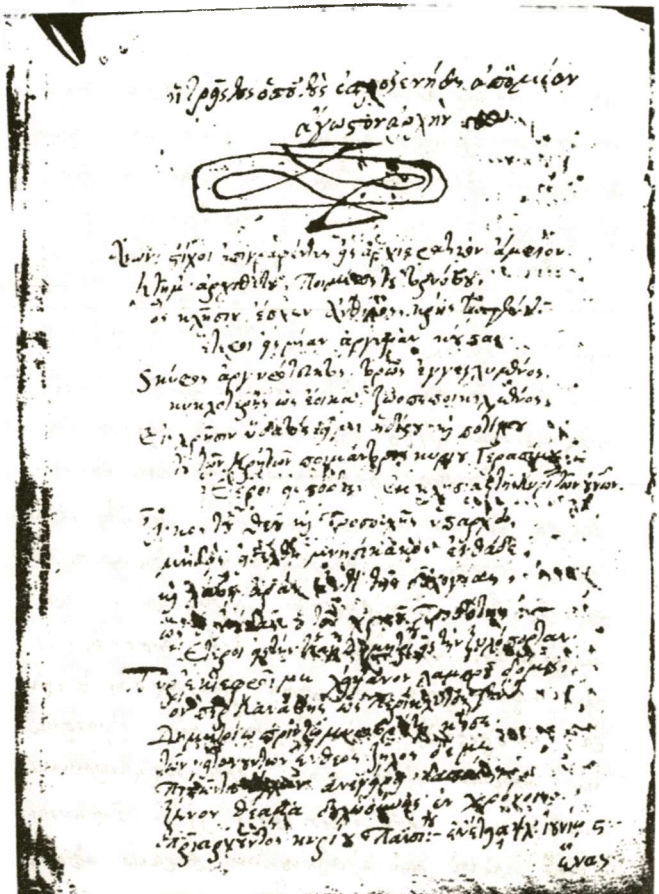
23. Πρώτη σελίδα της μετάφρασης (σ. 15) στο χφ Σγουρδαίου

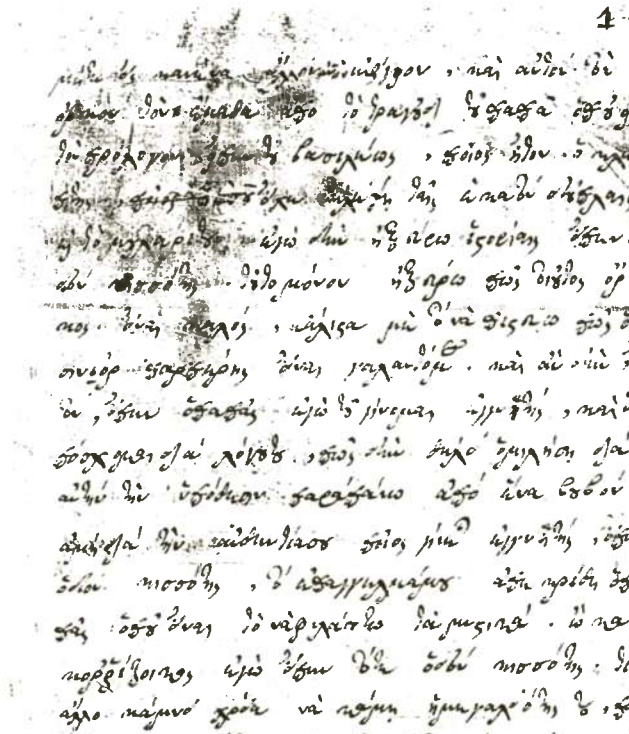
24. Τελευταία σελίδα της μετάφρασης (σ. 350) στο χφ Σγουρδαίου

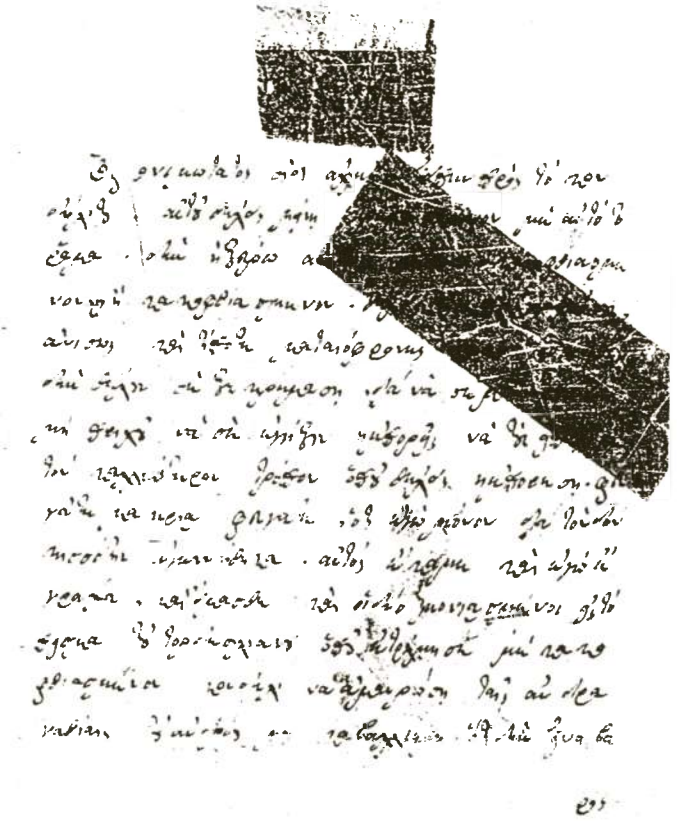
25. Πρώτη σελίδα της μετάφρασης (φ. 261ʳ) στο χφ Βυτίνας 1

26. Τελευταία σελίδα της μετάφρασης (φ. 312ν) στο χφ Βυτίνας 1

27. Πρώτη σελίδα της μετάφρασης (φ. 1ʳ) στο ελλην. χφ B.A.R 1471

28. Τελευταία σελίδα της μετάφρασης (φ. 530ν) στο ελλην. χφ B.A.R 1471

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΜΙΧΑΗΛ ΤΣΕΡΒΑΝΤΕΣ, *Ο ΕΠΙΤΗΔΕΙΟΣ ΕΥΓΕΝΗΣ ΔΟΝ ΚΙΣΟΤΗΣ ΤΗΣ ΜΑΝΤΣΑΣ. Η ΠΡΩΤΗ ΓΝΩΣΤΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΕΡΓΟΥ ΤΟΥ CERVANTES (ΤΡΙΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΤΟΥ 18ου ΑΙΩΝΑ)*, ΕΙΣΑΓΩΓΗ: Γ. ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ – Α. ΤΑΜΠΑΚΗ, ΚΕΙΜΕΝΟ, ΓΛΩΣΣΑΡΙ & ΠΙΝΑΚΑΣ ΚΥΡΙΩΝ ΟΝΟΜΑΤΩΝ: Γ. ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ, ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ ΑΠΟ ΤΙΣ ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ «Γ. ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΣ ΕΠΕ» ΤΟΝ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟ ΤΟΥ 2007 ΣΕ ΧΑΡΤΙ INASET ΤΩΝ 80 GR, ΣΕ 500 ΑΝΤΙΤΥΠΑ. ΑΠΟΤΕΛΕΙ ΤΟ ΕΝΕΝΗΚΟΣΤΟ ΕΝΑΤΟ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΑ ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΕΡΕΥΝΩΝ, ΣΕΙΡΑ: ΠΗΓΕΣ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑΣ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑΣ-Ι

Honoré Daumier. *Δον Κιχότης και Σάντσο Πάντσα*. Ελαιογραφία. π. 1866-68. The Armand Hammer Museum of Art and Cultural Center. Los Angeles.

Σημαντικό τεκμήριο για την προσέγγιση των ανεξερεύνητων γραμματειακών εκφάνσεων του πρώιμου Διαφωτισμού στον χώρο της Νοτιανατολικής Ευρώπης, η παρούσα φιλολογική έκδοση της πρώτης γνωστής ελληνικής μετάφρασης (τρίτη δεκαετία του 18ου αιώνα;) ενός από τα πλέον εμβληματικά έργα της ευρωπαϊκής αφηγηματικής παράδοσης που ορίζει τρόπον τινά την εποχή της νεοτερικότητας, του *Δον Κιχότη*, βασίζεται σε τρία αποσπασματικά χειρόγραφα, που ανασύρθηκαν από τη λήθη σταδιακά και σχολιάστηκαν σε διαφορετικούς χρόνους, καλύπτοντας το φάσμα σαράντα πέντε περίπου ετών: τον κώδικα Σγουρδαίου (αθηναϊκή ιδιωτική συλλογή), το χειρόγραφο της Βυτίνας (Κοινοτική Βιβλιοθήκη Βυτίνας) και το εκτενέστερο όλων χειρόγραφο της Βιβλιοθήκης της Ρουμανικής Ακαδημίας. Η παράδοση της φαναριώτικης αυτής μετάφρασης, που πραγματοποιήθηκε με βάση το ιταλικό διάμεσο του έργου, φαίνεται να έμεινε αποκλειστικά χειρόγραφη.

Στην έκδοση του κειμένου προτάσσεται εκτενής εισαγωγική μελέτη που πραγματεύεται τα γραμματειακά και μεταφραστικά συμφραζόμενα του πρώιμου 18ου αιώνα, την ανάδυση του ενδιαφέροντος για τον Cervantes στη φαναριώτικη παιδεία, και έπειτα επικεντρώνεται στη χειρόγραφη παράδοση του *Δον Κιχότη* και στο ιταλικό της πρότυπο, καθώς και στο ύφος και τις προϋποθέσεις της μετάφρασης, διατυπώνοντας υποθέσεις για τον ανώνυμο μεταφραστή του κύκλου των πρώτων Μαυροκορδάτων και για την πιθανή χρονολόγηση του εγχειρήματος. Το έργο, που εγκαινιάζει τη νέα εκδοτική σειρά του ΙΝΕ *Πηγές της Νεοελληνικής Γραμματείας και Ιστορίας* συμπληρώνεται με εκτεταμένο Γλωσσάρι και Πίνακα Κύριων ονομάτων.

MD0005976121

ISBN 978-960-7916-71-6